עבדו את ה׳ ביראה

סדר

עבודת ישראל

כולל

התפלות לכל השנה

על נכון מסודרות והיטב מבוארות.

רעדעלהיים
בשנה תרכ״ח לפ״ק.

סדר

עבודת ישראל

כולל

התפלות והברכות לכל השנה
מראשיתה עד אחריתה

עם

סדר הפרשיות והמעמדות והיוצרות לשבתות
והסליחות לתעניות והוספות נאות אחרות

ועליהן באור שמו

יכין לשון

לבאר היטב את כל דרכיהן׃

הכל מחובר ומסודר כהלכתו ומוגה ומנוקה עד תכליתו

על ידי

יצחק בן אריה יוסף דוב
S. Baer.

רעדעלהיים

בשנה יערב עליו שיחי לפ״ק.

Rödelheim,

Druck u. Verlag von J. Lehrberger & Comp.

1868.

יקר סהדותא

מאת

הרב המופלא, נודע ביהודה ובישראל גדול שמו, ה״ה כמוהר״ר שלמה קליין הי״ב
היושב לראש בשבת תחכמוני בק״ק קאלמאַר יע״א.

רדי״א

כתוב הדר הוא, אשרי האיש שומרהו, יומם ולילה ינצרהו, „ועבדתם את ה׳ אלהיכם״ ולעבדו בכל לבבכם״, לשפוך לב וקרב, בשיח ערב, בקר צהרים וערב, לפני ה׳ אלהינו, הוא מלכנו צורנו וגואלנו, לשלם פרים שפתותינו, ולכן קמו אנשי כנסת הגדולה, להראות לנו את המסלה, אשר בית אל עולה, ויסדרו לנו את סדר התפלה, סלם מצב ארצה, מיוסד על אדני פז המליצה, יפה כתרצה, וראשו השמים מגיע, בוקע חלונות רקיע, כי להם נגלו תעלומות שמים, להתהלך בארצות החיים. וחכמי המשנה והתלמוד אחריהם, הלכו בעקבותיהם, ויעשו גם הם מטעמים, להקריב לפני שוכן מרומים, ויקבצו מי ברכה העליונה, גורל אחת להנה, למלכות שמים עשו כונים, איש על דגלו חונים, שתולים על פלגי מים נאמנים — אכן ברבות העתים, בדרך החתחתים, שומרי הלשון חדלו, ודרכי התפלה אומללו, והיה המישור למעקשים, ותחת ענבים באושים, המעתיקים ינועו ויחוגו, פעם מלים ידלוגו, פעם נוספות יציגו, פעם הנקודות והטעמים אחור יסיגו, אז כי משפט התנועות והטעמים ומקומם, לא ידעו בשכבם ובקומם, וגדול וקטן שוים בעיניהם, ועבד ואדון יחלפו במושבותיהם, או בחפזם במלאכתם, שגגתם אתם, גם מעיני המגיהים אשר חכמו, ולתקן את המעוות עצמו, שגגות נעלמו, ובמקומן קמו, גם מעושי המלאכה, באה המבוכה, תיבה או אות בדפוס השלכה, או מדרכה נבוכה, או אשה באחותה בגדה, ואחת במקום רעותה עמדה, ולכן שפתי המתפללים הטיפו זרה, בלשון לא מטוהרה, במקום תפלה דופי, כי תחת יפי, עד שהתעוררו חכמי חרשים, ונבוני לחשים, בעלי תבונה, ויחזרו את העטרה אל יושנה, על פי דת ודין לשוננו הקדושה, אבן הראשה, ועל פי כתבי יד הישנים, מאת אנשי אמונים. אכן בכל זאת מקום הניחו להתגדר, לאיש מהיר במלאכתו לפני חכמים יתהדר, המדקדק הנעלה, עמוקים דולה, שוקל וסופר ומחזיק בדק, בשקל חקדש ומאזני צדק, התורני המושלם כה״ר יצחק בן אריה יוסף דוב, יהי כגן רטוב, וכבר יצאו לו מוניטין בעולם, שלפניו כל רז בלשון עברית לא נעלם, וכללי לשון ארמית וכשדים, בידיו המה לאחרים, ועליהם ידבר נגידים, ולו יד ושם בספרי ומדרשי חכמינו, ובתפלות ופיוטים אשר יסדו קדמונינו, אשר המה לנו לעינים, כי ממנו תוצאות חיים, ותורת אמת על לשונו, שם הראה רב כחו ואונו, בדברים כדרבונות, מנצח בנגינות,

גם לקט הצבי, אשר לפני העברים הביא, וסדר הקינות, המה לאות, כי הוא איש תבונות, וידיו אמונות, והנה עתה גם על סדר התפלה ידו הדה, ויעמוס על שכמו זאת העבודה, להישיר לשון עלגים, ולהשבית סיגים, ולבו עֵר, ברוח משפט וברוח בָעֵר, על כל הנותר בשגיון, מבעלי לשון והגיון, חכמי לב אשר קדמוהו, כי רב מאוד מעשהו, לשום דבר דבור על אפניו, ככל הלכותיו ועניניו, הסר משם כל נקוד, אשר בכבלי הלשון איננו עקוד, ובכל זאת לא ישען על חכמתו, על שכלו ועל תבונתו, לשנות נוסחא או מלה, בכל סדר התפלה, מדאגה פן ישלח ידו בקדושים, במטבע אשר טבעו חכמי חרשים, לכן לא ישפוט למראה עיניו, וכאשר ידמו רעיוניו, עד ימצא כדבריו הנכוחים והטובים, הנם בכתובים, או בדפוסים מדויקים, והמה עתיקים, וגם שגדולי עולם אשר קדמוהו, אחזו בענין ההוא, ולא הרפוהו, אז יאמר מצאתי לי אונים, ויתדים נאמנים, לדובב שפתי ישנים, גם בעקבות אבודרהם זצ״ל ידרך, ומנהגים שונים יערך, ופרושים נכונים, דברים כנים, ויבאר כל חמורה, בשפה ברורה, וכראותי כי טוב פעלו, אמרתי נוצר תאנה יאכל פרי עמלו, יישר כחו וחילו, אף ידי תכון עמו, נגדה נא לכל עמו, כי טוב טעמו, כבוד מלאכתו אספרה, ותהלתה אבשרה, כי בסדורו המסלה סלולה, והמתפללים מתוכו לא ישימו תְהִלָה לתָהלה, מדרכי שפה נכונה לא ימוטו, ומבקשי לשון ימלטו, דבריהם יורצו, כאשר לקדוש ישראל יעריצו, ותפלתם תקובל ברצון, כזבחי בקר וצאן, וכחלב כרים, עד כי נכון יהיה בית ה׳ בראש כל ההרים, בבי״א.

כ״ד הכותב לכבוד ה׳ ולכבוד דורשיו והחותם פה קאלמאר יום עש״ק פ׳ בראשית תרכ״ד לפ״ק.

הק׳ שלמה זאב בן כ״ה ראובן משה קליין זצ״ל רדקס״ט דג״ע רהיין ואגפי׳.

עמ״י

תחלת אמרי, וראש כל דברי, תהלות ותודות, לנורא עלילות, אשר יעזני, ואף עזרני, להחל ולכלות, חמודות התפלות, וזמירות וברכות, כסדרן ערוכות, בלשון הטהורה, הצרופה והברורה, תמימות וישרות, והיטב מבוארות.

יבורך צור אשר אין לו תחלה, וישתבח בכל מיני תהלה,
אשר הישר לפני המסלה, לבאר את תכונות התפלה,
חקור ודרוש מצוא שרש ועלה, וטוב טעם לכל מלה ומלה,
עזרני והאיר לי וגלה, אדון עולם ורב כל העלילה.

קורא נעים! בהביאי לפניך את הסדור החדש הזה של תפלותינו ובקשותינו עם דיניהן בראשיהן ובאורן בשוליהן לא ארחיב פי לדבר על עריכת עניניהן ויפי סדריהן ויושר נוסחאותיהן ותכלית באוריהן, כי את כל אלה אתה תחזה ותכיר בעיניך ותבחון ותבין בעצמך לדעה במה וכמה ועד כמה נגדל סדור זה מכל שאר הסדורים הנדפסים לפניו. אך את זאת אגידה ואספרה כי מלאכת הסדור הזה עבדתי בה בכל כחי ושמתי עליה את כל זריזותי וחריצותי ויגעתי יגיעות וטרחות הרבה לקבץ ולהביא אל ידי סדורים כתובי יד ישנים נושנים ודפוסים עתיקים קדמונים ממנהגים שונים עם פרושים ופתרונים להעזר מהם להכן בית התפלה בעמודיו ואדניו ושעריו וחדריו. ואלה הם הסדורים של התפלות שהיו לעיני במלאכת חבורי:

סדור כתב יד על קלף נכתב בשנת ס״ו, כולל התפלות לכל השנה עם מעריבים ופיוטים ומנהגים ודינים וענינים יקרים אחרים.

סדור כתב יד ישן על קלף (ולא נודע לי זמן כתיבתו) כולל התפלות לכל השנה עם מעריבים ופיוטים.

מחזור כתב יד על נייר ישן כמנהג קהל ליסלא (L'Isle). ושלשה כ״י הנזכרים הם סגולה לר בנימן נידרהאפהיים הי״ו בפפד״מ.

סדור כתב יד על קלף כמנהג טריווש (Troyes) נכתב בשנת קס״ז, כולל התפלות וסביב להן פירוש יפה ושאר ענינים יקרים, והוא באוצר ספרי ר׳ מאיר גאלדשמידט נ״ע בפפד״מ.

מחזור כתב יד על קלף נכתב בשנת קע״ב, כולל התפלות והפיוטים לכל השנה כמנהג רומא (Rom), והוא סגולה לר׳ רפאל קירכהיים הי״ו בפפד״מ.

סדור כתב יד על נייר ישן, כולל התפלות כמנהג ספרדיים עם פירוש סביב להן, והוא סגולה לר׳ אליקים כרמולי הי״ו בפפד״מ.

סדור כתב יד על נייר ישן, כולל תפלות לתעניות ובקשות וסליחות וקינות כמנהג אלגיר, והוא רכושי.

סדור כתב יד על נייר, כולל התפלות עם פירוש שמו לקוטי יוסף חברו ר׳ יפתח יוסף בר נפתלי הירץ מנלפך שהיה שמש לקהל ווירמייזא סביב שנת ת״מ, והסדור הזה סגולה לר׳ יונה באנדי הי״ו במגנצא[1].

סדור תפלה עם הושענות ומעריבים ופירוש בגליונו נדפס בעיר טרין בשנת רפ״ה[2].

סדור תפלה עם הושענות ומעריבים נדפס בפראג בשנת רפ״ז.

מחזור כפי מנהג ק״ק רומא (Rom) עם פירוש גדול ויפה נקרא קימחא דאבישונא לר׳ יוחנן טריווש נדפס בבולוניא בשנת ש״א.

מחזור לאשכנזים, כולל התפלות והיוצרות והסליחות והפיוטים לכל מועדי השנה עם פירוש ועם דינים ומנהגים, נדפס בשאלוניק בשנת ש״מ.

סדור תפלה עם פירוש רחב ויפה שחיבר רבי נבי בר חנוך זונדלש ור׳ מרדכי בר אברהם קפלמנש הכהן, נדפס בקראקא בשנת שנ״ב[3].

ברכות וזמירות עם פירוש, דפוס באזיליא שנת שנ״ט.

מחזור לאשכנזים ב׳ כרכים עם פירוש רחב שמו הדרת קדש לר׳ יצחק בר יעקב יוזבל הלוי[4], דפוס ויניציא שנת ש״ס.

מחזור כמנהג פולין עם פירוש, דפוס פראג שנת שע״ג.

---

[1]) נוסף לאלה ח׳ כתבי יד עוד רשמתי לי שנויי נוסחאות מכמה כ״י אחרים שראיתים הנה והנה. והנה בכל מקום שאביא בבאורי עדות וראיה מסדור כ״י ואזכירנו ברמז „כ״י“ כוונתי בזה על הסדור הראשון הנכתב בשנת ת״ו, ואם אציין בסתם „כ״י“ ולא כ״י אז כוונתי על אחד מן כ״י אחרים.

[2]) הן זה הסדור והנזכר לאחריו המה מהדפוסים הראשונים של התפלה, ורמזתי עליהם בבאורי האחד ברמז „סדור רפ״ה“ והשני ברמז „סדור רפ״ז“. ונמצאים עוד ב׳ סדורי תפלה אשר קדמו להם בדפוס אחד שנדפס בפראג בשנת רנ״ע ואחד עם פירוש בגליונו שנדפס במנטובה בשנת רפ״ב, ונזכרו ברשימת ספרי ר״ד אפפענהיים ואני לא זכיתי לראותם.

[3]) יש לדעת כי הפירוש הנמצא בסדור תפלה דפוס אמשטרדם שנת אמ״ת ומיוחס לר׳ נבי ור׳ חנוך איננו הפירוש השלם שלהם, אבל זייף בו המדפיס והיה מוסיף וגורע. והפירוש העקרי הוא הנדפס בסדור קראקא משנת שנ״ב, וכל לי על אשר לא השגתיו עד אחרי כבר נשלמה הדפסת ל׳ היריעות הראשונות של סדורי, וע״י זאת נמשכה לי השגגה במה שכתבתי בדף 93 שורה 11 של הבאור „בפירוש הר׳ נבי,“ ויש להתקן תחתיו „בפירוש סדור אמשטרדם משנת אמת“, כי באמת לא כתב כן הר׳ נבי ורק תוספת המדפיס הוא. ועוד לי להעיר פה כי אותו הספור ממקור והוא רחוס שהעתקתי מתוך סדור כ״י (ומצאתי אח״כ כי כתוב גם בס׳ מנהגים כ״י של ק״ק ווירמייזא) והבאתיו בדף 112 נמצא כולו גם בפירוש הר׳ נבי של סדור שנ״ב ודומה ממש בלשונו ללשון כ״י.

[4]) ואכר המחבר את פירושו מג׳ פירושים שונים, כי עד ברוך שאמר העתיק את פירוש מעגלי צדק, ומשם והלאה עד סוף כל התפלה הוא פירוש של הר׳ הירץ טריוויש, ופירוש היוצרות הוא של ר׳ משה בר יוסף בנלאל כ״ץ.

סדור תפלה עם הושענות ומעריבים ויוצרות וקינות ותהלים ומעמדות עם פירוש מיוחס לר' צבי ור' מרדכי, נדפס באמשטרדם בשנת את"ת (וראה למטה בהערה).
מחזור כמנהג ספרדיים, דפוס אמשטרדם שנת תמ"ט.
סדור תפלות ספרדיים, דפוס אמשטרדם שנת תנ"ט.
סדר תפלה עם הגהות דקדוק הלשון לר' עזריאל ווילנא, דפוס פפד"מ שנת תס"ד.
סדור דרך ישרה לרי"מ בר אברהם עפשטיין, דפוס פפד"מ שנת תס"ז.
סדור אור הישר לר' צבי בר חיים, דפוס אמשטרדם שנת תס"ט.
סדר תפלה נדפס ע"י ר' זלמן מלונדן באמשטרדם שנת תע"ב.
סדור שער השמים לר' ישעיה הורוויץ בעל של"ה, דפוס אמשטרדם שנת תע"ז.
תפלה לתעניות כמנהג ספרדיים דפוס אמשטרדם שנת תפ"ו.
מחזור לאשכנזים עם פירוש נדפס ע"י ר' אהרן בר צבי בהאמבורג פאר דער הוהע בשנת תנ"ז.
סדור עמודי שמים לר' יעקב בר צבי (יעב"ץ), דפוס אלטונא שנת תק"ז.
ברכת החדש לר' שמואל טריר, דפוס רעדלהיים שנת תקי"ב.
סדר תפלות כמנהג שינגילי (Chingli) דפוס אמשטרדם שנת תקי"ז.
סדור תפלה דפוס מיץ שנת תקכ"ה.
סדר התמיד, כולל התפלות כמנהג ד' הקהלות קארפינטראז אויגניון לישלוה וקאוואליאון, נדפס ע"י ר' אליה כרמי באויגניון שנת תקכ"ז.
סדור שערי תפלה להמדקדק ר' זלמן הענא, דפוס דיהרנפורט שנת תקל"ט (והיה הסדור הזה בידי ר"וו היידנהיים כ"ע והוא נמק לו בגליונו שנויי הנוסחאות מתוך מחזור כ"י משנת י"ח ומתוך סדור כ"י משנת כ"ו, וגם הם היו לי לעזר).
סדר ברכות דפוס ויניציא שנת תק"מ.
סדור ויעתר יצחק לר' יצחק סטנאב, דפוס ברלין שנת תקמ"ה.
סדור שפה ברורה לר"וו היידנהיים, דפוס רעדלהיים שנת תקס"ו (ומלווה עם נמוקים ופירושים והערות רבות מכתב עצם ידו של החכם המנוח).
סדר תפלה עם יוצרות סליחות ומעריבים, נדפס ע"י המדקדק ר' משה ישראל בידינגן בדפוס של אפרים האדאמאר במיץ שנת תקע"ט.
סדור הגיון לב עם פירוש מקור הברכה לר' ליזר לאנדזהוט, דפוס קעניגזבערג שנת תר"ו.
מחזור לר"ה וי"כ כמנהג תונים דפוס ליוורנא שנת תרכ"א.
סדור תפלה דרך החיים עם פירוש נהורא השלם לר' אהרן בר יחיאל, דפוס סטעטטין שנת תרכ"ב.
פירוש על שירי היחוד, כתב יד על נייר נכתב בשנת ק"ן, והוא רכושי.
הן כל אלה הספרים עם פירושיהם השונים חקרתי בהם ודקתי ודקדקתי לברר מתוכם הלשון הנכונה ולהציב על פיהם הקריאה המתוקנה, וגם שקדתי על התלמוד והמדרשים

וספרי הגאונים ודרשתי בפוסקים ראשונים ואחרונים וכל מה שנכתב עד היום על הלוכי התפלות והיה בכחי להשיגו לא הסבותי את עיני ממנו. ודליתי ככה כל אמרי שפר - ממבואי התפלות ומוצאיהן ואת כולם נתתי לאוצר המלאכה לקרבם בבאורי ולחברם יחד להיות לאהל אחד. ועבדתי במלאכה הזאת ימים רבים וחזרתי עליה כמה וכמה פעמים ולא נרפיתי ואחור לא נסוגותי מלשער ולפלס ולשקול את הכל בכף מאזני הבחינה עד כי העמדתיו על איתן תכונתו. וקראתי את שם הסדור הזה עבודת ישראל ע"פ מה שאמרו חז"ל ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה שבלב, הוי אומר זו תפלה (ראש מס' תענית), והתפלה היא במקום קרבן ונשלמה פרים שפתינו, וכאשר עבודת מזבח קרויה עבודה כך התפלה קרויה עבודה (ספרי פ' עקב י"א, י"ג) ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל. ואת בבאורי לתפלה כויתיו בשם יבין לשון, להיותו מכון ללשון התפלות לכונן את סגנוניהן ולתמוך את נקודיהן ולגלות את מקוריהן ולהביא משען ומסעד לכל נוסחאותיהן ולסלול המסלה לכל אלה ואלה *).

ועתה אתה הקורא אם תמצא כה וכה בסדור זה תבה או נקוד כנגד הרגל קריאתך אל נא תבהל את פיך לקרוא עלי תועה תועה, אבל הביטה וראה נא בשולי העמוד למטה ותבין בבאור אמרי ונוח תנוח דעתך. אמנם המקנאים הרגילים לערער על כל חדש שיראו בלי שום עליו עין בוחנת אם יטענו עלי במאמר „אל תטשו ממנהג אבותיכם", ואם יאמרו „מי הוא זה שיעיז פניו לשלוח יד בלשון התפלה לתקן ולחדש ולעשות את עצמו כדיין מכריע", ואם יאמרו „הלא התפלות בידינו מזוקקות די והותר ומה איפוא זה שיחדש" — אשיבם דבר כי לא באתי לחדש מאומה רק לבאר ולתקן ודי והותר נשאר לי לבאר ולתקן, תדע, כי היידנהיים בכל מה שטהר וזקק את התפלה הוא בעצמו לא הונחה דעתו בסדורו והיה בחפצו להוציא עוד סדור חדש מתוקן בכל וכל ואף כבר קרא לו שמו בטרם הולדו „הלכה ברורה", אך הזמן לא אבה לו להוציא את מחשבתו לפועל, ואני את כל כתביו במזמתו זו הגיעו לידי ומה שמצאתי בהם נאה למחברתי ארגתיו ביריעותיה. וגם אם שניתי כה וכה נוסחא או נקוד הן באמת אינני שינוי ואיננו לחדש אבל היא היא הקריאה הנאמנה שהשיבותי על עמדה להחזיר העטרה ליושנה. ואם מפני זאת הוצרכתי במקומות להשיג על דברי זולתי ולומר על מחבר מן המחברים שטעה, לא עשיתי כן להתגדל על אחרים ולעשות את עצמי דיין מכריע, גם לא עלה בדעתי לנגוע בזה בכבוד החכמים בעצמם והם כבודם במקומו מונח וחלילה לי מהתפאר בקלון אחרים, אך כל רצוני לבקש האמת ולהודיעה, והאמת אהובה יותר מכל והיא היא כל מגמתי ולא נחלת כבוד והון, ואת אשר חנני החונן דעת וידעתי נגד מביני מדע הצעתי והם ישפטו

*) ואגלה פה את אזני הקורא כי ביאורי יבין לשון לא הוכן מעקרו כי אם על גופי התפלה לבדה, באשר מחשבתי בתחלה לא היתה אלא על תקון ובאור התפלה. ואחרי כן בקרוב השלמת הדפסתה המדפיס גמר אומר להגדיל עוד את תועלת הסדור בהוסיפו לו גם את הסליחות לתעניות ואת היוצרות לשבתות ובקש ממני להניף ידי גם על אלה לטהרן ולבארן ועשיתי כרצונו, אך לא הרחבתי בהן לדרוש ולהעמיק בשרשי הדברים ודקדוקם כמו בגופי התפלה, ורק את הצריך להבנת הלשון וליסוד הנוסחאות אותו כתבתי ובמעט מלין.

ולא אבוש*). ועדי במרומים כי אין דבר גדול וקטן שהעליתי בסדורי טרם עיינתי עליו בעיון היטב ומצאתיו מוסכם בדקדוק הלשון ומוכח ומותמך בסדורים קדמונים, ואף בזאת לא סמכתי על דעת עצמי כי אם שאלתי את פי חכמים חשובים ויעצתי עם משכילים אהובים והם היו בעוזרי. ובפרט סעדוני שני חכמים גדולים האחד ראש החוקרים מוהר"ר יום טוב ליפמן צונץ נר"ו אשר העמידני על נכון לא לבד ע"י ספריו המשובחים כי גם ע"י תשובותיו היקרות שהשיבני על כמה דברים ששאלתי עליהם את פיהו, והשני גדול הדור מוהר"ר שלמה קליין נר"ו והוא בחן ובדק את כל דברי באורי וגם העניקני פירושים נחמדים ציצים ופרחים ושתלתים בערוגת באורי**). ואתן פה את תודות לבי לאלופי הגדולים על רוב טובם שגמלוני.

ובכן אבוא להקים את דברי אשר הבטחתי בבאורי על נוסח ספירת העמר (דף 362) ואביא פה התשובה להרה"ג ר' משה טוביה מזונטהיים כ"ע שהיה יושב על כס הוראה בהאנויא, ואלה דבריו:

„בס"ד. כתב הגאון מוה"ר יעב"ץ בסדור שלו לומר היום שבעה ימים לעמר שהם שבוע אחד וכו' להסמיך הימים לעומר והוא המוסכם מכל הדוקנים וכן ע"פ האר"י וכו' ע"ש. ובעניות דעתי אמינא לחזק דבריו ביתר שלא תמוט. דעת הרמב"ם בפ' ז' מהלכות תמידין ומוספין דספירה בזמן הזה דאורייתא, וכן היא דעת הר"ן סוף סוכה במה שאמר שם ד"ה והלכתא מיתב יתבינן וכו' דכיון דידעינן בקביעא דירחא הרי חייב בספירת העמר מדאורייתא וכו' ע"ש, ולא כן דעת רוב הפוסקים ה"ה התוספות מנחות דף ס"ו ד"ה זכר למקדש והרא"ש סוף פ' ע"פ, והר"ן סוף פ' ע"פ בפירוש כתב וז"ל ורוב מפרשים מסכימים דספירת העמר עכשו דליכא הבאה ולא קרבן איננה אלא מדרבנן בעלמא זכר למקדש וכו' (וצ"ע דנראה סתירה מדבריו הנ"ל למה שכתב סוף סוכה) והובא גם בית יוסף ס' תפ"ט. ומצאתי דעת שלישית מכרעת, רבינו ירוחם מה שכתב דף מ"ד, והביאו גם באלי' זוטא ובאלי' רבא, וז"ל קשה למה אין מברכין ב' ברכות א' לימים וא' לשבועות שהרי ב' מצוות הן, ועוד למה אומרים שהם שבוע אחד היה לנו לומר והיום שבוע אחד, וכ"ל משום דכתיב שבעה שבועות וכו' כמצא שלא נכתבה ספירת שבועות כי אם גבי עומר, אבל ספירת הימים לא כתיב גבי עומר, נמצא דימים הוא מן התורה אפילו בזמן הזה, אבל ספירת השבועות בזמן הזה דליכא עומר איננה אלא זכר למקדש ובדבר שאינו אלא זכר למקדש בלבד אין מברכין מידי דהוה אבריכא וכו' ע"ש, נמצא שהוא מחלק בין ספירת הימים שהם דאורייתא' אפילו בזה"ז, ולא כן ספירת השבועות. ובזה

---

*) הן! החוקרים המבינים הנאמנים כי יבקרו את סדורי אשמח במשפטם משפט אמת, בידעי כי גם אם ימצאו ששכחתי דבר או כושלתי בדבר אשר יעשו אתי כמאמר החכם „לא תושת חטאת על מי שהביא קצת מן הדברים הנכונים כאשר לא הגיע עד תכליתם". אבל האנשים הקנתרנים המתחסדים בחלקלקות פיהם ורק און בקרבם הרואים כל נגעים חוץ מנגעי עצמם המתרברבים למשוך עון בחבלי שוא ולפסול במומם ובמשחתם וכל דרכם בסל למו רק לחרף ולהכלים ולהכות נקי בלשון רשע, אין לי חפץ באהבתם וגם שנאתם כאין נגדי, ואומר עליהם כמו לברעה לא מדושם ולא מעוקלם.

**) ארמוז פה על קצת מן הפירושים שנתנם לי הרב נר"ו: פירוש על מה ישענו (דף 44), כשעמד עליהם המן (דף 102), ואינו גוף (דף 154), לקראה שבת לכו (דף 181). ועל ברכת למלשינים גלה לי את דעתו בזה"ל: הנה בנוסח ולמלשינים כבר נגעו בה ידי המגיהים למען הציל בני ישראל מחרבות פי דוברי שקר לכן נלפענ"ד דליכא למיחש מידי בהחליף זדים בזדון וישמוע מלכות עב"ל, ועל אודות ברכה אחרונה של מגלה כתב אלי וז"ל: לפעג"ד דבריו לדקו מאד בענין נוסח ברכת המגלה ובפרט כי נרנים עמו כ"י וגאוני עולם וגם מפי' הכלבו נראה כדבריו שפי' הנפרע לנו ע"י דוד והמשלם ע"י מרדכי ואסתר וא"כ המשלם מאוחר מן הנפרע. אכן יען כי מהחתימה נראה שגם נוסחתנו יש לה שרש בקדש וכבר נתפשטה וגם המקובלים נתנו טעם. על השתנות נוסחא זאת מנוסחת אמת ואמונה כ"ל שיעשה הטוב והישר אם ידפוס שתי נוסחאות ואז כל העם על מקומו יבא בשלום עב"ל ואני כעצתו כן עשיתי.

יש לומר הלכה כדברי המכריע דטוב ויפה לסמוך תכף לעומר למנין הימים שהם דאורייתא. וגם כחזי אכן לדמותו להא דאמרינן לענין אמן דבונה ירושלים ברכות דף מ"ה דהרי זה משובח ואביי עני ליה בקלא וכו', ואע"ג דר"א עני ליה בלחישה ולדידן דליכא פועלים אפילו אביי וכמ"ש התוס' על כל פנים עני ליה אמן להפסיק בין ברכה דאורייתא לדרבנן ודעת הב"ח א"ח ס' קפ"ז דעכשו שאין הפועלים הולכים למלאכתם ליכא למיחש שיזלזלו וכו', כן נמי יש לומר בנדון דידן להפסיק בתכף לעומר בין מנין הימים למה שאומרים אח"כ כדי לידע שהוא דאורייתא, כן נראה בענ"ד להסכים. דעת הגלוי והחתום" וכו', עד כאן לשון התשובה.

עוד אערוך פה את החרוזים האחרונים של הושענא אמן ישעך אשר העירותי עליהם בדף 380.

ואלה הם:

אֲבִי עד חש לתארך	קומי אורי כי בא אורך	מבשר ואומר
לחוק לב נמהרים	בא מדלג על ההרים	מבשר ואומר
עורי עורי לבשי עזך	והושיעי כל מעזך	מבשר ואומר
זרעך יִוָּדע בהודי	והחזיקו בכנף איש יהודי	מבשר ואומר
רחבה ונסבה למעלה למעלה	כי ישב בה שוכן מעלה	מבשר ואומר
ברוח שפתיו ימית רֶשַׁע	בימיו יהודה תִּוָּשַׁע	מבשר ואומר
יטפו ההרים עסים	בשמחת שוש אשיש	מבשר ואומר
רבבות ואלפים בהקבץ	ונפוצות יהודה יקבץ	מבשר ואומר
בבנין היכל לִיַפּות	חזקו ידים רפות	מבשר ואומר
ינון לפני שמש שמו	הוא דוד בעצמו	מבשר ואומר
קול דודי בא תגידי	כסאו כשמש נגדי	מבשר ואומר
להקים בית האולם	מעתה ועד עולם	מבשר ואומר
יום הייתם מחכים לו	נגילה ונשמחה בו	מבשר ואומר
רוח והצלה דת והוד	כי לשמך תן כבוד	מבשר ואומר
חיים נמצא והנחה	כהיום הזה בשמחה	מבשר ואומר
זבד טוב לאנוחים	כהיום הזה ששים ושמחים	מבשר ואומר
קדוש העלנו ובלב נתחדש	בבנין בית המקדש	מבשר ואומר

שדי ברכנו ונחיה. וכלכם ברוכים תהיו. ואמרו לי ברוך תהיה מבשר ואומר.

ככתוב מגדול ישועות מלכו וכו'.

גם יש לי לסדר פה מקצת הוספות להתמיס על ידן את דברי באורי יכין לשון, ואלה הן:

בדף 75 שורה 10 מלמטה אחרי „שבברכה." יש להוסיף: „ונוסחת הספרדים ארוכה היא מנוסחתנו וכה לשונה: „בא"י מלך גדול ומהלל בתשבחות, אל ההודאות אדון הנפלאות, בורא כל הנשמות, רבון כל המעשים, הבוחר בשירי זמרה, מלך (יחיד) חי העולמים אמן" — והנה חתום בה אברהם, ואפשר כי הוא רמז לשם מסדרו, או לזכור זכות אברהם אבינו."

„ 90 „ 13 מלמטה אחרי „משנה כ"א." יש להוסיף: „וכן גם בנדה דף ל"א ודעה ובינה והשכל."

בדף 92 שורה 2 מלמעלה אחרי „בלשונה" יש להוסיף: „וכתב בעל ראשית חכמה בשער התשובה פ' ה' שיש לכוין בברכת רפאנו גם על תחלואי הנפש."

„ 101 „ 3 מלמעלה אחרי „קמ"ז" יש להוסיף: „וכן בתרגום שיר ו', ז'."

„ „ „ 8 מלמטה אחרי „פעולים" יש להוסיף: „אמנם דברי מג"א בעצמם גם הם נכונים, ויתכן ג"כ הלשון להעבירם חקי בלי מ"ם כמו שיתכן לומר מן לעבור בריתו (דברים י"ז, ב') להעביר (את פלוני) בריתו, וכן באמת כתב בעל ארחות חיים הלכות חנכה ס' כ"ב שהקריאה הנכונה לשכחם תורתך ולהעבירם חקי רצונך כלומר שעמדו עלינו להשכיחנו התורה ולהעביר אותנו את החקים."

„ 111 „ 5 מלמטה אחרי „למנין" יש להוסיף: „ובסדור של הר' הירץ טריויש כל החרוז א"מ נקום וכו' לא נמצא וגם בפירושו שם איננו מזכירו, רק כתב ז"ל כל סדר א"מ ברוב הספרים (למנהג אשכנז) הם ל"ז לזכור עקדתו של יצחק שהיה בן ל"ז על העקדה עכ"ל והוא רק מכוון בהשמטת חרוז זה.

„ 116 „ 9 מלמטה אחרי „על שמאלו" יש להוסיף: „ובמנהגי הר' יחזקיה (כ"י) מביא הטעם בשם רב האיי גאון, דתנינן תמן (פסחים ק"ח) הסיבת שמאל הסיבה שמה וזו הסיבת בני חורין ומלכים, ובאותו צד שהוא מראה להיות בן חורין צריך להכנע לפני הקב"ה."

„ 130 סוף שורה 16 מלמטה יש להוסיף: „וכן הוא בלקוטי פרדס בפירוש קדיש דף ז'."

„ 131 שורה 12 מלמטה אחרי „אבודרהם" יש להוסיף: „וכן בסדור מנהג אויגניון."

„ „ „ 7 מלמטה אחרי „ושבח" יש להוסיף: „והנה יש להעיר עוד כי מה שברוב המחזורים מנהג אשכנז נמצא כן גם בסדר עבודה של מוסף י"כ בפיסקא והכהנים והעם „היו כורעים ומשתחוים ומודים ונופלים על פניהם", שהיא טעות, ושם תבת ומודים יותרת היא ולא נמצאה במשנה ולא בגמרא לא בבבלי ולא בירושלמי וכן בסמ"ג עשין ר"ט וגם בכל מחזורי כ"י איננה, אבל נתירשה טעות זאת מתוך מחזור שאלוניק משנת ש"ט שהעמיד שם המדפיס ומודים בהגררו אחרי שגרת הלשון של עלינו לשבח."

„ 132 סוף שורה 5 מלמטה יש להוסיף: „ובכל ס"י פסוק זה איננו, ובק"ק ווירמייזא גם אין אומרים פסוק ה' ימלוך אלא מסיימים עם עד תמלוך בכבוד. וראה יוסיף אומץ ס' כ"ע."

„ 154 שורה 10 מלמטה אחרי „דבר הוא" יש להוסיף: „ובימים האלה הובא לדפוס את ספר הודאת בעל דין לדון דוד כשיא, והוא מזכיר החרוז הנו אדון וכו' בנוסחא זו הנו אדון עולם, וְכל נוצר יוֹדֶה גדולתו ומלכותו, תיבת וכל בוי"ו ותבת יודה בדל"ת ל' הודאה. ונוסחא נכונה היא זאת מסכמת כולה עם העקר הה' של י"ג העקרים אשר השם ית' לו לבדו ראויה העבודה והתפלה."

בדף 169 שורה 5 מלמעלה קודם „המלך בכבודו" יש להוסיף: „כי המלכות וכו', לקוח מנוסחת עלינו לשבח."

„ „ 9 מלמעלה אחרי „בסמן ע'." יש להוסיף: „תמיד ימלוך, בעל ארחות חיים (בדף מ"ג) כתב וז"ל המולך בכבודו עלינו לעולם ועד ועל כל מעשיו, והחותם תמיד ימלוך עלינו טועה כי לא מלינו נוסח חתימה כזאת באחת מן הברכות, כי כל החתימות הם דרך הודאה לשם ית', וזאת תהיה דרך תפלה עכ"ל."

„ 178 סוף שורה 10 מלמעלה יש להוסיף: „ועתה הגיעו לידי לקוטים שהעתיקם לו הר' אהרן פולד זצ"ל מק"ק פפד"מ מתוך ספר מנהגים כ"י של ק"ק ווירמייזא ומצאתי כי שם כתוב ברור וז"ל „היום ו' כ"ז סיון שצ"א מתחילין פה ק"ק ווירמייזא קבלת שבת והולכין לבה"כ שעה אחת קודם קריאה לבה"כ ומקבלין הכלה עכ"ל.

„ 188 שורה 5 מלמטה אחרי „כל ישראל" יש להוסיף: „וכן בעל ארחות חיים (דף ס"א, ב') כתב כי כן הלכתא לומר וינוחו בה ישראל מקדשי שמך."

„ 194 „ 19 מלמטה אחרי „את הנר" יש להוסיף: „[והרב בכור שור פירש דהכי קאמר אם עשרתם וערבתם הדליקו את הנר, ואם לאו אל תדליקו עדיין עד עישור ועירוב.]"

„ 212 סוף שורה 3 מלמטה יש להוסיף: ולמנהג ווירמייזא אומרים „שרפים ואופני הקדש."

„ 219 סוף שורה אחרונה יש להוסיף: „וכן במדרש של עשרת הדברות דבור ד', יום השביעי בחר בו הקב"ה וקדשו לשמו וחמדת ימים קראו כי בו חיבר שמים וארץ וברכו והנחילו לעמו ישראל."

„ 233 שורה 2 מלמעלה אחרי „ותתק"ו." יש להוסיף: „וכן כתוב ברור בס' מנהגים כ"י של ק"ק ווירמייזא וז"ל אב הרחמים נתיסד בשעת גזרת תתנ"ו ולא נודע מי חברו כי נמצא מיוסד על השלחן שקורין עליו התורה."

„ 263 סוף שורה אחרונה יש להוסיף: „וכבר השיב עליהם יעב"ץ במו"ק חלק ב'. וראה גם בס' מנהגי פיורדא דף ג'.

„ 265 שורה 14 מלמעלה אחרי „בשבת במנחה" יש להוסיף: „וכן כתוב בס' חסידים ס' שנ"ו"

„ 272 „ 2 מלמעלה אחרי „פ' ד'" יש להוסיף: „ובשער יחוד המעשה פ' ה' גם בהקדמת ספרו וכן נוסחת תנחומא פ' כי תשא."

„ „ 7 מלמטה אחרי „עכ"ל" יש להוסיף: „וראה עוד בפירוש הרשב"ץ גם בפירוש רש"י לשבת דף קל"ט."

„ 281 „ 6 מלמעלה אחרי „דנגעים" יש להוסיף: „גם ביומא דף י"ט, ב'."

„ 288 „ 5 מלמעלה אחרי „(י"ט)" יש להוסיף: „תלויה בדבר, בטל דבר, הרע"ב גורס תלויה בדבר בטל, בטל דבר וכו'."

בדף 314 שורה 3 מלמעלה אחרי „תפלותיהם" יש להוסיף: „אבל היא הוספה ישנה ומזכירה כבר בעל ארחות חיים הלכות הבדלה אך כי נוסחתו משונה למאד מנוסח שאר המחברים."

„ 369 ראש שורה 2 מלמטה יש להוסיף: „אום נצורה, הושענא הזאת אחזו בה הספרדים אך שנוה בלשונה הרבה."

„ 371 סוף שורה 2 מלמעלה אחרי „מנחת שי" יש להוסיף: „כהושעת שומרי וכו', חרוז זה לא נמצא במחזור רומא גם לא בסדור רפ"ז גם ברוב קהלות פולין אין אומרים אותו, וראיתי בלקוטים שהעתיקם לו הר' אהרן פולד זצ"ל מתוך ס' מנהגים כ"י של ק"ק ווירמייזא כי החרוז הזה הוא הסוף מפיוט הושענא אחד שיסד ר' שמואל הגאון משפירא ובשביל כבודו של הגאון ההוא נהגו בכל מושבות אשכנז לומר החרוז הזה כל ימי החג אחרי ההושענות של הקליר וכדי שלא לבטל לגמרי פיוט של אותו הגאון."

„ 388 „ 6 מלמטה אחרי „רפ"ז" יש להוסיף: „וכן גורס הבחיי בכד הקמח שער ר"ה."

„ 403 סוף שורה 5 מלמטה יש להוסיף: „אכן מי שיאמר וְדִבְרוֹת הדל"ת בחירק והבי"ת רפויה גם הוא נכון, כי דִּבְרָה בבי"ת רפויה הוא משקל הנמצא במקרא, אשים דִּבְרָתִי (איוב ה' ח') על דִּבְרָתִ (תהלים ק"י, ד'), ובאמת נקוד ככה בסדור רפ"ז וְדִבְרוֹת קדשך בבית רפויה עם קו רפה עליה."

„ 554 שורה 5 מלמטה אחרי „הרמב"ם" יש לקרוא: „ונוסח מנהג אויגניון משונה מהן ונוסח מנהג שינגילי" וכו'.

אלה הדברים אשר ראיתים מן הצורך להקדימם לסדורי. והאל הטוב והמטיב אשר הגדיל חסדו עלי והיה בעזרי עד כה, אליו נשאתי את נפשי ובו בטחתי כי כן ידו תמיד תהי לעזרני, מכל צרה לפלטני, ויחייני ויקיימני, ובדרך אמת ינחני למען שמו, אמן.

ביבריך על נהר רהיין יום א' ז' תשרי תרכ"ח לפ"ק.

יצחק בן אריה יוסף דוב.

באור ראשי תבות·

א' אדה"ר, אדם הראשון. אה"ע, אבן העזר. א"ז, אור זרוע. אליה זוטא. א"ח, אורח חיים. א"כ, אם כן. א"מ, אבינו מלכנו. אע"כ, אשר על כן. אע"פ, אף על פי.

ב' ב"ב, בבא בתרא. בה"ג, בהלכות גדולות. בה"מ, בית המקדש. בהמ"ז, ברכת המזון. בזה"ל, בזו הלשון. ב"י, בית יוסף. בי"ד, ביורה דעה. בהכ"נ, בית הכנסת. בל"א, בלשון אשכנזי. ב"מ, בבא מציעא. בר מנן. במח"כ, במחילת כבודו. במט"מ, במטה משה. במס', במסכת. בס', בספר. בסדור. בסמן. בס"א, בספרים אחרים. בס"י, בספרים ישנים. בז"ק, בזקף קטן. בע"ה, בעל עמק המלך. בפה"ג, בורא פרי הגפן. ב"ק, בבא קמא. ב"ר, בראשית רבה. בשו"ת, בשאלות ותשובות.

ג' ג"כ, גם כן.

ד' ד"ה, דברי הימים. דבור המתחיל. ד"י, דפוסים ישנים. ד"מ, דרכי משה. דר"א, דרבי אלעזר. דר"נ, דרבי נתן. ד"ת, דין תורה.

ה' הי"ו, השם יחייהו וישמרהו. הי"ט, היום טוב. הראב"ע, הר' אברהם בן עזרא. הרא"ב, הר' אליה בחור. הרא"ש, הרב אשר. הר"ד, הרב דוד. הרי"א, הרב יצחק אברבנאל. הריטב"א, הרב יום טוב בר אברהם. הריצ"ם, הרב יעקב בבי מעקלנבורג. הר"ם, הרב מאיר. הרב משה. הרמ"א, הרב משה איסרלש. הרמב"ם, הרב משה בן מימון. הרמ"ק, הרב משה קורדובירו. הר"ן, הרב נסים. הרע"ב, הרב עובדיה ברטנורא.

ו' ואח"כ, ואחרי כן. וז"ל, וזו לשונו. וי"א, ויש אומרים. ויי"צ, ויעתר יצחק. וע"ד, ועל דרך. וע"כ, ועל כן.

ז' ז"ל, זכרונו (זכרונם) לברכה.

ח' ח"ו, חס ושלום. חז"ל, חכמינו זכרונם לברכה. ח"י, חסר יו"ד. חיד"א, חיים יוסף דוד אזולאי.

ט' ט"ז, טורי זהב.

י' יהב"י, יקותיאל הנקדן בר יהודה. י"ט, יום טוב. י"כ, יום כפור. יעב"ץ, יעקב בן צבי.

כ' כה"ג, כהן גדול. כ"י, כתב (כתבי) יד. כי"י, כתב יד ישן. כנה"ג, כנסת הגדולה. כצ"ל, כן צריך להיות.

ל' ל', לשון. לה"ק, לשון הקדש. לעה"ב, לעולם הבא. לע"ל, לעתיד לבוא.

מ' מג"א, מגן אברהם. מהרי"ל, מורנו הרב יעקב לוי. מהר"ש, מורנו הרב שאול. מהרש"א, מורנו הרב שמואל אידלש. מהרש"ס, מורנו הרב שבתי סופר. מו"ק, מור וקציעה. מט"מ, מטה משה. מ"י, מטה יהודה. מל', מלשון. מ"מ, מכל מקום. מטה משה. מס', מסכת. מ"ש, מוצאי שבת. מנחת שי.

נ' נ"א, נוסחא אחרת.

ס' ס', סמן. ס"י, ספרים ישנים. ס"מ, ספרים מדויקים. סמ"ג, ספר מצות גדול. סמ"ק, ספר מצות קטן.

ע' ע"א, עמוד א'. ע"ב, עמוד ב': עד"ה, על דרך הכתוב. ע"ז, עבודה זרה. עט"ז, עטרת זקנים. ע"י, על ידי. ע"כ, על כן. עכ"ל, עד כאן לשונו. עמ"י, עזרי מעם ה'. ע"ס, על סדר. ע"פ, על פי. ע"ש, על שם. עיין שם. ערב שבת. עש"ה, על שם הכתוב.

פ' פ, פרק. פרשה.

צ' צ"ל, צריך לומר. צריך להיות.

ק' קה"ת, קריאת התורה. ק"ק, קהלה קדושה. ק"ש, קריאת שמע.

ר' ר"א, ר' אלעזר. ר' אייזק. ראב"ד, ר' אברהם בן דאוד. רד"ק, ר' דוד קמחי. ר"ה, ראש השנה. רוו"ה, ר' וואלף היידנהיים. ר"ז, ר' זלמן. רז"ה, ר' זלמן הענא. דז"ג, ר' זלמן גייגר. רז"ל, רבותינו זכרונם לברכה. ר"ח, ראש חדש. רי"ס, ר' יצחק סטנאב. רי"ף, ר' יצחק פאסי. ר"ל, רצה (רצוני) לומר. רמ"ע, ר' מנחם עזריה. ר"ע, ר' עקיבה. ר' עובדיה. ר' עזריאל. רשב"א, ר' שלמה בן אדרת. רשב"ץ, ר' שמעון בן צמח. רש"ל, ר' שלמה לוריא.

ש' של"ה, שני לוחות הברית. שנ', שנאמר. ש"ע, שלחן ערוך. שמיני עצרת. ש"ש, שם שמים. ש"ת, שערי תפלה.

ת' ת"א, תרגום אונקלוס. תי"ט, תוספות יום טוב. ת"ל, תלמוד לומר. תשב"ץ, תשובות שמעון בר צדוק.

וזאת ההודעה לבודקים אחרי דברי, כי ספר הטור הנזכר בבאורי הוא הנדפס בפראג בשנת ש', וס' הרקח הוא דפוס פאנו משנת רס"ה, וס' של"ה הוא דפוס פירדא שנת תקכ"ד, וס' קצור של"ה הוא דפוס אמשטרדם שנת תס"ז. וס' נחלת שבעה הוא דפוס פירדא שנת תל"ע. וס' הזהר הוא דפוס לובלין שנת שפ"ג. וס' זהר חדש הוא דפוס אמשטרדם שנת תס"א. וס' נגיד ומצוה הוא דפוס אמשטרדם שנת תע"ב. וס' סמ"ק שסמכתי עליו איננו הנדפס אלא הוא כ"י על קלף משנת מ"ב אשר השם חנני בו.

מפתח הענינים·

תהלים מנוקד ומוטעם על נכון ומסודר לימי השבוע ולימי החדש.

שְׁנֵי שִׁירִים לְשַׁבָּת·

אומר המסדר. אחרי כי נשלמה הדפסת סדורי עבודת ישראל ואביא אותו לפני הרב המופלא מוהר"ר שמואל באנדי הי"ו במגנצא, ובקשתי מכבוד מעלתו לשום נא את עין פקיחתו על הדינים אשר הבאתים בסדורי ולבחון ולבקר בהם טרם אשלחם ואחלקם לרבים. והוא בטובו עשה כבקשתי ויתן לי את שני השירים האלה למען אסדרם בסדורי ויהיו לתפארת לו ולאות כי ערוכים בו הדינים כדינם. והשירים היפים האלה את האחד חברו הרב נר"ו, והשיר השני חברו זקנו של הרב נר"ו הגאון הגדול בישראל נודע שמו מוהר"ר נפתלי הירץ שייאר זצ"ל מחבר של הפירוש תורי זהב על שיר השירים, שהיה ר"מ ואב"ד בק"ק מגנצא והלך למנוחתו בג"ע בשנת תקפ"ג.

שיר לליל שבת·

אָנֹכִי לַיְיָ   אָשִׁירָה לֵאלֹהִים·
אֲזַמְּרָה לִשְׁמוֹ   כִּי נָעִים:

שְׁבִיעִי קִדַּשְׁתָּ חֶמְדַּת הַיָּמִים   זֶה הַיּוֹם תַּכְלִית הַמַּעֲשִׂים
בּוֹ צִוִּיתָ מְנוּחַת עוֹלָמִים   וּלְהוֹסִיף קְדֻשָּׁה מִשִּׁשָּׁה מוֹסִיפִים
בָּנֶיךָ בְּשִׁמְךָ מַתְחִילִים וּמַקְדִּישִׁים   יוֹם הַשִּׁשִּׁי וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם·   אנכי וכו'.

מְאֹד לְחִכִּי נִמְלְצוּ אִמְרוֹתֶיךָ   מַה מָּתוֹק בְּאַהֲבָה לְעַבְדֶּךָ
עִנּוּי וְעֹנֶג הַכֹּל לִשְׁמֶךָ   אֲנַחְנוּ מוּכָנִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ
בְּנַפְשֵׁנוּ וּמְאֹדֵנוּ אוֹנֵנוּ לְקָדְשֶׁךָ   לְבָבֵנוּ לְךָ בְּכָל־הַמַּעֲשִׂים·   אנכי וכו'.

וּלְפָנֶיךָ מִצְוַת שַׁבָּת הֲדוּרָה   שְׁקוּלָה כְּכָל־הַתּוֹרָה הַבְּרוּרָה
יְהִיבָה כְּתִיבָה בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה   עַל־אֵשׁ לְבָנָה בְּהִירָה וּצְחוֹרָה
וּשְׂכַר מְקַיְּמָהּ לָעַד שְׁמוּרָה   לְהַנְחִילוֹ נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים·   אנכי וכו'.

אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ דוֹדִים   כְּצַוּוֹתְכֶם אֱלֹהִים שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
שַׁבָּת הַיּוֹם וְלִשְׁמוֹ מְבָרְכִים   שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וּבְרִיתוֹ מַחֲזִיקִים
יְמַהֵר לְגָאֳלָם וְגַם זוֹכִים   לִשְׂכַר עוֹלָם צָפוּן לַצַּדִּיקִים·   אנכי וכו'.

לְנֶאֱמָן בָּחַרְתָּ עֲנוּ עֲנָוִים   אוֹתוֹ שָׁלַחְתָּ לִבְנֵי יְדִידִים
מַתָּנָה טוֹבָה לְהוֹדִיעַ לַחֲבִיבִים   לְאֻמָּה בָּחַרְתָּ מִכָּל־הָעַמִּים
שַׁבָּת שְׁמָהּ קְדֻשַּׁת הַיָּמִים   וּמְבֹרֶכֶת שְׁבִיעִי הַמָּה מִתְבָּרְכִים· אנכי וכו'.

בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם הִיא לְאוֹת נָא לִשְׁמוֹר הַשַּׁבָּת וְלַעֲשׂוֹת
מְלָאכָה בְּשֵׁשֶׁת אַךְ לִהְיוֹת הֵמָּה נְתוּנוֹת לִיגִיעַ כַּפּוֹת
רַגְלֶיךָ אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּתוֹת רָם יָסִיר עֲוֹנוֹת וַחֲטָאִים. אנכי וכו׳.

יוֹנָה בְּצַוָּארֵךְ נִמְשַׁלְתִּי בָךְ פַּשַּׁטְתְּ אוֹתוֹ לְמִצְוַת בּוֹרְאֵךְ
עֶלְיוֹן הַזְּקֵנִי בְּעֵת לְקָדְשָׁךְ נַפְשִׁי וְנִשְׁמָתִי הַכֹּל שֶׁלָּךְ
יְחִידָתִי בְּאַהֲבָה אֲקָרֵב לִשְׁמָךְ לֵילֵךְ לִשְׁבּוֹת שַׁבַּת עוֹלָמִים. אנכי וכו׳.

בֶּן־דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ אוֹתוֹ חִישׁ מַהֵר לְגָאֳלֵנוּ
נָא שְׁלוֹמְךָ פְּרוֹשׂ עָלֵינוּ דְּבִיר קָדְשְׁךָ הָקֵם לָנוּ
יוֹם יוֹם בְּךָ תִּקְוָתֵנוּ שַׂמַּח אוֹתָנוּ שִׂמְחַת עוֹלָמִים. אנכי וכו׳.

שיר ליום השבת.

ע"ס א"ב, ואח"כ חתום נפתלי הירץ בן גאון מהר"ר דוד זכר הצדיק לברכה.

אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לָאֵל אַדִּיר וְנוֹרָא
אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת.
בּוֹ חָמַד וּבָחַר הָאִישׁ הַנִּבְחָר
הַנֶּאֱמָן רוֹעֵנוּ בְּאַהֲבָה וּבְחִבַּת:
לָכֵן נָשִׁיר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב לַיְיָ לְהוֹדוֹת:

גִּילָה וְחֶדְוָה הָיְתָה וְשִׂמְחָה
בְּמַחֲנוֹת קְדוֹשֵׁינוּ מִמְּלָאכוֹת לִשְׁבּוֹת.
דִּינָיו בְּמָרָה נִצְטַוּוּ בְּאַזְהָרָה
לְקַדְּשׁוֹ הִזְהִירָנוּ כְּדָת נֶפֶשׁ מְשִׁיבַת: לכן וכו׳.

הֲלָכוֹת וְחֻקִּים נֶחֱרָתִים וַחֲקוּקִים
לְשָׁמְרָם פְּקָדָנוּ עַם נָצוּר כְּבָבַת.
וַיְבָרְכֵהוּ בַּמָּן בַּמִּדְבָּר זִמֵּן
לֶחֶם מִשְׁנֶה לָנוּ בְּהוֹרִידוֹ לְיוֹם הַשַּׁבָּת: לכן וכו׳.

זֶרַע קֹדֶשׁ   בּוֹ יְקַדֵּשׁ
בְּחֶמְדַּת הַיָּמִים   בִּנְשָׁמָה יְתֵרָה חֲבִיבַת·
חַיִל וְכֹחַ   בְּתַעֲנוּג לִשְׂמוֹחַ
יֶחְשַׁב לְרֵיחַ נִיחֹחַ   כְּעוֹלוֹת נִקְרָבוֹת: לכן וכו'.

טוֹעֲמָהּ זָכָה   לְחַיֵּי אֲרוּכָה
מְרַבִּים בִּבְרָכָה   מִשּׁוֹכֵן עֲרָבוֹת·
יַרְבֶּה מֵהוֹנוֹ   לִכְבוֹד קוֹנוֹ
בְּגָדִים מְכֻבָּדִים   וּמַאֲכָלֵי מַטְעַמּוֹת: לכן וכו'.

כּוֹס רְוָיָה   לְקַדֵּשׁ בְּהוֹדָיָה
בְּיַיִן יָשָׁן וּפַת נְקִיָּה   בְּקוֹל זְמִירוֹת עֲרֵבוֹת·
לֶחֶם שָׁלֵם לִשְׁבּוֹעַ   בִּקְרוּם בִּשּׁוּלוֹ לִבְצוֹעַ
מִכִּכָּרוֹת שְׁתַּיִם אֵין לִגְרוֹעַ   יַחְדָּו יִהְיוּ נִשְׁלָבוֹת: לכן וכו'.

מִמְּלָאכוֹת לִשְׁבּוֹת   מִתּוֹלָדוֹת וְאָבוֹת
זְדוֹנוֹת וּשְׁגָגוֹת   שְׁתֵּיהֶן מְחַיְּבוֹת·
נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִינוּ   בְּלִי מְצָרִים שְׂכָרֵנוּ
כַּאֲשֶׁר הִבְטִיחָנוּ   בְּדִבְרֵי הַנְּבוּאוֹת: לכן וכו'.

סְעוּדוֹת שְׁלֹשָׁה מִסְפָּרִים   אַל־יִהְיוּ נֶעְדָּרִים
מִמִּלְחֲמוֹת גּוֹג יִנָּצְרוּם   לְזֶרַע קֹדֶשׁ מַצֶּבֶת·
עֵינֵינוּ לוֹ מְיַחֲלוֹת   לְהַרְבּוֹת מְחִילוֹת
לְשׁוֹמְרֵי שַׁבָּת מְחַלְּלוֹת   יַנְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת: לכן וכו'.

פִּינוּ נְמַלֵּא   שֶׁבַח וּתְהִלָּה
אָז יֹאמְרוּ בָּאֵלֶּה   הִגְדִּיל יְיָ נִסִּים וְנִפְלָאוֹת·
צוּר יִשְׁעֵנוּ   קוּמָה בְּעֶזְרָתֵנוּ
יַחֵד שִׁמְךָ לְעֵינֵינוּ   וּתְנַהֲלֵנוּ עַל־מֵי מְנוּחוֹת: לכן כו'.

קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בְּנֵה אֶת־אֲרִיאֵל
וּשְׁלַח לָנוּ גוֹאֵל הַמְבַשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת.
רַחֵם אֶת־לֹא־רֻחָמָה קָדוֹשׁ שׁוֹכֵן רוּמָה
וְתֹאמַר לְצִיּוֹן קוּמָה וְהָשִׁיב לֵב בָּנִים עַל־אָבוֹת: לכן וכו׳.

שְׁלַח אוֹרְךָ וַאֲמִתְּךָ לְוִיִּים בְּשִׁירְךָ
וְכֹהֲנִים לַעֲבֹדְךָ בִּזְבָחִים וְקָרְבָּנוֹת.
תְּהִלָּתְךָ מִי יְמַלֵּל עָלֶיךָ אֵין לִגְמוֹר הַלֵּל
אָנָּא הַצִּילֵנוּ מִמִּסְתּוֹלֵל וְנַעֲבָדְךָ כְּשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

וְאָז נָשִׁיר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב לַיָי לְהוֹדוֹת:

נִפְתָּלִים וּמְעַקְּשִׁים הָסֵר־נָא מִכָּל־לֵב
הַרְצֵה וְשַׁפֵּר כָּל־הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ לְפָנֶיךָ בְּכָל־לֵב.
בְּנֵי תְמִימִים בְּךָ חוֹסִים לְעֵינֵי כֹל אוֹתָם תְּלַבֵּב
גָּאוֹן וַעֲטָרָה בְּרֹאשׁ מְשִׁיחֲךָ תָּשִׂים וְתַגְבִּיהַּ כִּסְאוֹ לְשֶׁבֶת: ואז נשיר וכו׳.

מֵהֲרֵרֵי קֶדֶם יִשְׁאַג אֶל־נָוֵהוּ לְהָשִׁיב אֶת־דָּוִד עַבְדְּךָ הֶחָסִיד וְרָגוּג
תַּשְׁפִּיעַ לוֹ הַטּוֹב אַתָּה הַמֵּטִיב וְשִׁירִים אֵלֶיךָ נַאֲרוֹג.
בְּהוֹדוּ לַיָי כִּי טוֹב נְרַנֵּן וּנְזַמֵּר לְשִׁמְךָ
כִּי אֵלֶיךָ נַפְשֵׁנוּ תַּעֲרוֹג יוֹדֵעַ לְבָבוֹת וּמַחֲשָׁבוֹת: ואז נשיר וכו׳.

זִכְרוֹנֵנוּ לְטוֹבָה יַעֲלֶה לְשׁוֹכֵן עַד
עִם־הַצַּדִּיקִים בִּמְסִבָּה בִּסְעוּדַת לִוְיָתָן לְהִתְוַעֵד.
לִבְרָכָה וְשֶׁבַח לְחוֹצֵב לֶהָבָה יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד
יוֹשְׁבִים וְעַטְרוֹתֵיהֶם בְּרָאשָׁם יְהָבָה אָז נִזְכֶּה לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת.

וְנָשִׁיר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, טוֹב לְהוֹדוֹת לַיָי וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן:

הנהגת האדם בהקיצו משנתו בבקר·

שויתי יי לנגדי תמיד (תהלים ט״ז, ח׳,)

הוא כלל גדול בתורה, שיתבונן האדם תמיד כי הקב״ה מלוא כל הארץ כבודו רואה את כל מעשי בני האדם ומשקיף על כל ענייניהם. ועל כן בהקיצו האדם משנתו יהיה תחלת מחשבתו הבורא יתברך ויזכור חסדו אשר גבר עליו שהחזיר לו נשמתו אשר היתה פקודה אצלו וחדש והחליף את כחו. ובשומו על לבבו את הטובות האלה אשר הגדיל השם יתברך לעשות עמו, אז תבער בו אהבת הבורא, ולא יישב על מטתו דרך עצלות, אלא יקום במהירות וזריזות לברך את בוראו ולהודות לו בתפלתו. ואע״פ שצריך לקום בזריזות מכל מקום לא יעמוד פתאום מיד כשיקיץ, כי הוא סכנה (גטין דף ע׳) אלא ישהה מעט ויאמר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה, רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ: ויכול לאמר זה אף כשאין ידיו נקיות הואיל ואין בו הזכרת השם.

יהי אדם צנוע אפילו בחדרי חדרים, כמו שכתוב והצנע לכת עם אלהיך (מיכה ו׳, ח׳), ע״כ לא ילבש חלוקו מעומד או מיושב, אלא יכנים בו ראשו וזרועותיו בעודנו שוכב ונמצא כאשר יקום הוא מכוסה. ויזהר שלא יקח את חלוקו ולא שום דבר מיד מי שלא נטל ידיו, כי הוא סכנה. גם לא יהפוך חלוקו פנימי לחוץ, גם לא ינגב ידיו בחלוקו.

כשלובש בתי שוקיו (טריאפפע) וכשנועל מנעליו, ילבש את של ימין תחלה ואח״כ של שמאל, אבל בקשירה יקשור את שמאל תחלה. ובחליצת המנעלים ובתי שוקים יחלוץ את של שמאל תחלה, כי הימין לעולם חשוב.

לא ילבש ב׳ מלבושים יחד.

לא ילך ד׳ אמות בגלוי הראש ובפרט תחת אויר הרקיע. גם אסור להזכיר שם שמים בגלוי הראש, ולא יועיל אם מכסה בידיו על הראש.

יזהר מללכת ד׳ אמות בלי מלבוש של ציצית, כי זה מביאו לידי טהרה וקדושה. וכאשר הוא לובש מלבוש של ציצית, ר״ל הטליה הקטן הנקרא ארבע כנפות, יאמר: הֲרֵי אֲנִי מְזֻמָּן אֶת גּוּפִי לְהִתְלַבֵּשׁ בְּמַלְבּוּשׁ שֶׁל מִצְוָה: אך לא יברך על ארבע כנפות עד שנטל ידיו, או אפילו אם נטל ידיו ועדיין הוא לילה אינו רשאי לברך עד שיאיר היום ונטל את ידיו.

ירגיל אדם את עצמו לפנות לנקביו בקר וערב ובפרט קודם התפלה, כדי שיתפלל בנקיות. והמשהה בנקביו ויתפלל, לא לבד כי תפלתו תועבה אלא עובר ג״כ על לאו לא תשקצו (מכות ט״ז). וישמור הצניעות גם בבית הכסא ולא יגלה את עצמו יותר מן הצורך. ולאחר שעשה צרכיו יזהר מאד לנקות את עצמו היטב ולא יקנח ביד ימין, מפני שמראה בה טעמי התורה ואוכל בה, כי אם ביד שמאל, אבל לא באצבע האמצעית לפי שהיא מרכבה לתפלין שכורכים עליה הרצועות. ויזהר פן ילכלך בגדיו לא בצואה ולא במי רגלים.

אין להרהר בבית הכסא בשום דבר מצוה. גם יזהר שלא להזכיר שם שמים בחדר שיש בו עביט של מי רגלים.

היוצא מבית כסא קבוע העשוי בית מושב צריך לערות מים על ידיו ג' פעמים. וכל היום כשעשה צרכיו בין גדולים בין קטנים יטול את ידיו ויברך אשר יצר וכו'. ואין שעור לצרכיו, ואפילו לצרכיו הקטנים אין שעור, שאם השתין רק טפה אחת חייב לברך אשר יצר וכו', כי אם יסתם הנקב מלהוציא הטפה ההיא היה קשה לו, וע"כ חייב להודות ולברך.

השתין מים ולא שפשף, אף על פי שצריך לברך אשר יצר, אין צריך ליטול את ידיו, רק משום נקיות.

סדר נטילת ידים בשחרית.

צריך האדם לרחוץ את ידיו ופניו בכל בקר אחרי קומו ממטתו, ולא ילך ד' אמות בלי נטילת ידים. גם לא יגע בידו קודם הנטילה לא לפה ולא לחוטם ולא לעינים ולא לאזנים.

סדר הנטילה כך היא, יקח כלי של מים ביד ימין ונותנו ליד שמאל וישפוך מים על ימין תחלה, ואח"כ יתן הכלי ליד ימין וישפוך על יד שמאל, וחוזר ושופך ככה על יד ויד עד ששפך על כל יד ג' פעמים, וצריך ליטול את ידיו עד פרק הזרוע. ואחר שנטל את ידיו יקח מים לרחוץ בהם את הפנים, וגם יתן מים לתוך פיו להדיחו מן הריר שבו כדי שיתפלל בפה נקי.

לא ירחוץ על גב הקרקע אלא לתוך כלי. גם לא ישפוך מי הנטילה במקום שעוברים שם בני אדם.

קבלה מחז"ל שאפילו שפך מים הרבה על ידו בפעם אחת אין מועיל עד ששפך ג' פעמים על כל יד.

קודם שיטול את ידיו יסיר הטבעת מעל האצבע משום חציצה.

גם הנשים יזהרו ליטול את ידיהם בשחר ע"י שפיכת ג' פעמים קודם שיעשו דבר.

אחר שנטל ידיו קודם שינגבם ישימם זו אצל זו ויגביהם למעלה ויפשטם כאדם שרוצה לקבל דבר מה מחברו (רמז לקבלת הטהרה) ויאמר: שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יְיָ: וְאֶשָּׂא כַפַּי אֶל מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם: (ויכוין בברכה בהזכירו את השם פירוש קריאתו באדנות וגם פירוש כתיבתו ביו"ד ה"א ו"ו ה"א, ר"ל יכוין „שהוא אדון הכל והוא היה והוה ויהיה", ובהזכיר שם אלהינו יכוין „שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כלם", וכן יכוין בכל הברכות ובכל התפלות.)

אחר שברך הברכה ינגב היטב את ידיו, ויאמר בקשה זו: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲמָד־לָנוּ זְכוּת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְהַצִּיל אוֹתָנוּ וְאֶת זַרְעֵנוּ מִכָּל עָוֹן וָפֶשַׁע כְּדֵי לְקַיֵּם אֶת מִצְוֹת תּוֹרָתְךָ הַקְּדוֹשָׁה בְּלִי מַחֲשָׁבָה זָרָה, וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְךָ בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים, אָמֵן:

אָנָּא, בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה:
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא:
נָא גִבּוֹר, דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם:
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם, צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם:
חֲסִין קָדוֹשׁ, בְּרֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ:
יָחִיד גֵּאֶה, לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ:
שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

יש נוהגים להמתין מלברך על נטילת ידים עד בואם לבהכ"נ ומסדרים אותה עם שאר הברכות. ועל כל פנים לא יברך שני פעמים, ומה שמברך בביתו לא יברך בבהכ"נ. ומי שלומד או יאמר מזמורי תהלים קודם שנכנס לבהכ"נ הוא יברך על נ"י ואשר יצר וגם ברכת התורה בביתו, ולא יאמרם עוד בשעת התפלה בבהכ"נ אלא ידלגם כדי שלא יברך ברכה לבטלה. רק הש"ץ יוכל לברך בביתו, ובבהכ"נ חוזר לברך בקול רם להוציא את הרבים.

הנעור כל הלילה יטול ידיו שחרית בלא ברכה, והוא אם לא נגע בטינופת, אבל כשנגע בטינופת יברך.

השכים קודם עלות השחר ונטל ידיו, אז כשיאיר היום יטול ידיו עוד הפעם אך בלא ברכה. וכן מי שישן ביום שנת קבע יטול ידיו בלא ברכה.

עוד צריכים נטילת ידים, היוצא מבית הכסא, והיוצא מבית המרחץ, ואשר גזז צפרניו, ואשר התגלח, ואשר הקיז דם, ואשר שמש מטתו, ואשר חלץ מנעליו, ואשר נגע בגופו במקום שדרכו להתכסות, ואשר הפליא את בגדיו, ואשר נגע במת (ונוהגים ליטול את הידים אף בצאתם מבית המת או מלויית המת או מבית הקברות). אך בכל אלה אין מברכים גם אין צריכים לשפוך על הידים ג' פעמים אלא דיו בפעם אחת על כל יד, חוץ מן היוצא מבית הכסא שצריך לערות מים על ידיו ג' פעמים.

ג' חלוקי ברכות בענין נטילת ידים. בשחרית אף על פי שלא עשה צרכיו מברך על נטילת ידים ואשר יצר. ובשאר כל היום אף אם עשה צרכיו אינו מברך ענ"י רק אשר יצר. ולאכילה אפילו הידים אינן מלוכלכות ירחצם ויברך על נטילת ידים ולא אשר יצר.

דיני ציצית וברכתן·

אחר הרחיצה והנקיון ימשמש בציצית שבארבע כנפות לבודקן שיהיו כשרות, ויזהר לבדקן לא לבד בחוטיהן התלויים אלא יבדוק ג"כ החוטים למעלה במקום שעוברים תוך נקב הכנף, כי כשנפסק שם אפילו חוט אחד נקרא נפסק מעיקרו ופסולין. וצריך ג"כ להפריד חוטי הציציות זה מזה שלא יהיו מעורבבים. ובעת בדיקתו יאמר: בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ, יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה: ואחר הבדיקה והפרידה יברך מעומד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת צִיצִת:

ואח"כ יאמר אלה הפסוקים: קָרָאתִי בְכָל לֵב, עֲנֵנִי יְיָ, חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: נִדְבוֹת פִּי רְצֵה נָא יְיָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: אָגוּרָה בְאָהָלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶּלָה: הַצִּילֵנִי מִדָּמִים אֱלֹהִים אֱלֹהֵי תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ: שִׁוִּיתִי יְיָ לְנֶגְדִּי תָמִיד כִּי מִימִינִי בַּל אֶמּוֹט: נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ: אֶשָּׂא כַנְפֵי שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם: תְּהִי יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי: חַסְדְּךָ יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי טָרֶף: מִכָּל פְּשָׁעַי הַצִּילֵנִי חֶרְפַּת נָבָל אַל תְּשִׂימֵנִי: כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ: עֵינַי תָּמִיד אֶל יְיָ כִּי הוּא יוֹצִיא מֵרֶשֶׁת רַגְלָי: סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד:

שעור של מלבוש ארבע כנפות לכל הפחות ג' רבעי אמה באורך וחצי אמה ברוחב.

הנקב אשר הציציות עוברות בתוכה הן בארבע כנפות הן בטלית יש להזהר בו שיהי רחוק מן הכנף הן באורך הן ברוחב כמלא קשר אגודל (שהוא מראש הבוהן עד הפרק הראשון באורך), ולא יותר על ג' אצבעות ברוחב אגודל. ואם יהיה הנקב למעלה מן ג' אצבעות אז הוא פסול כי אז לא נקרא עוד כנף, ואם הוא למטה מקשר אגודל כמו כן פסול כי אז הציצית איננה על הכנף אלא מתחת הכנף.

החוטים לציצית צריך שיהיו טוין לשמן (ר"ל שיאמר בתחלת הטוויה שעושה כך לשם ציצית), והאורך כל אחד משמנה החוטים (לאחר שנקשרו ונכרכו מלבד מה שמונח על קרן הבגד) הוא לפחות י"ב אגודלים.

עשיית חוטי הציציות על ארבע כנפות ועל הטלית היא באופן זה, יקח ד' חוטים ארוכים לפחות כ"ז אגודלים, ואחד מהם יהיה ארוך יותר מן השאר כדי לכרוך בו סביב (ונקרא חוט זה בשם שַׁמָּשׁ) ויעביר את ד' החוטים תוך נקב הכנף, ויקח את ד' החוטים מצד זה של הנקב ואת ד' מצד השני ויקשרם ב' פעמים סמוך לקרן הכנף וע"י כן הד' חוטים נעשו לשמנה חוטים. ואח"כ יכרוך את החוט הארוך הנקרא שמש סביב השבעה חוטים שבעה פעמים ויקח ד' החוטים מצד זה וד' החוטים מצד זה ויקשרם ב' פעמים, וחוזר ולוקח את השמש וכורך ח' כריכות וקושר אח"כ ב' פעמים כמו בראשונה, וחוזר וכורך י"א כריכות וקושר ב' פעמים, וחוזר וכורך י"ג כריכות וקושר ב' פעמים, עד שהשלים לעשות בין הכל ה' קשרים כפולים (כנגד ה' חומשי תורה) ול"ט כריכות (כמנין יהו' אחד). וטוב לעשות עוד בסוף כל חוט וחוט קשר כדי שיעמוד בשזירתו ולא יתפרד.

אם החוט שכורכים בו איננו ארוך כל כך לכרוך בו כל הכריכות, יכרוך קצת כריכות בחוט אחד וקצת כריכות בחוט אחר.

יעשה הכריכות שיהיה שליש אחד של החוטים נקשר ונכרך (והוא נקרא ג ד י ל) וב' שלישיות יהיו תלוים בלי קשירה (ונקרא ע נ ף), ר"ל הגדיל יהיה של ד' גודלים והענף של ח' אגודלים. גם יראה שיהיו כל החוטים לאחר שנכרכו ונקשרו שוים בארכם, ואם ראש חוט אחד יוצא מן האחרים יפסיקהו בשינים אבל לא יחתכנו בסכין.

חוט מן שמנה חוטי הציצית אם נפסק מן הענף, הציצית עודנה כשרה ואף אם החוט נפסק כולו. אבל שני חוטים כשנפסקו כולם, הציצית פסולה, ואם נשאר בחוט האחד בענף כדי לעשות בו עניבה (שלייפע), כשר. ולפי מה שאנו נוהגים לדקדק בעת עשיית הציציות לתת סמן בד' החוטים שהם מצד האחד של נקב הכנף שיהיו לעולם מצד האחד הזה של הנקב והד' החוטים האחרים לעולם מצד השני, לפי מנהג הזה אם נפסקו שני חוטים בצד אחד עודנה הציצית כשרה אף כשלא נשאר בהן כדי עניבה, אבל אם נפסקו ב' החוטים אחד בצד זה ואחד בצד זה, פסולה. אמנם כל אלה ההכשרות רק בשעת הדחק כאמר ת שאין לו ציציות מוכנות לתקן. והחרדים במצוות ישתדלו להיות תמיד חוטים לציציות מצויים בביתם כדי שיוכלו לתקן מיד כשימצאו בציציותיהם דבר שלא כתורתן.

מי שקנה לו טלית ועשה בה ציצית צריך לברך שהחיינו בשעה שמתעטף בה בראשונה, ויברך בתחלה שהחיינו ואח"כ מברך להתעטף בציצית.

מותר להתיר ציצית מן טלית זו לתת אותה בטלית אחרת.

הטלית שמתעטפים בה בשעת התפלה שיעורה לפחות שיתכסה בה ראשו ורבו של קטן המתהלך לבדו בשוק ואינו צריך אחר לשמרו.

קודם שיתעטף בטלית צריך לבדוק תחלה הציציות כמו בארבע כנפות. ואחר הבדיקה יברך הברכה להתעטף בציצית, ואח"כ יתעטף בטלית את ראשו ויקח בידו צד ימין של הטלית עם הב' ציציות שבו ויניחם על כתף השמאל כדי שיהיו כל הציציות בצד שמאל ויעמוד כך כדי הלוך ד' אמות ויאמר הפסוקים מה יקר וכו', ואח"כ יסיר צד ימין של הטלית מן כתפו השמאלית וילבש הטלית סביב הראש והגוף באופן שהיד מפסקת בתוך הטלית משני הצדדים ויהיו לימינו ציצית אחת לפניו וציצית אחת לאחריו וכן לשמאלו. ונוהגים לעשות עטרה על הטלית מחתיכת משי לבן לסמן שאותו ציציות שלפניו יהיו לעולם לפניו.

יש להזהר שלא יגרור ציצית של טלית על הארץ.

טלית שאולה מותר לברך עליה.

מי שפשט טליתו ודעתו לחזור ולהתעטף בו, אינו מברך בעטיפה השניה, ואם לא היה בדעתו לחזור ולהתעטף, יברך כשיתעטף שנית.

אם נפלה טליתו מעליו וחוזר ומתעטף בה צריך לחזור ולברך, והוא כשנפלה כולה, אבל אם לא נפלה כולה לא יברך כשחוזר לתקן ולהתעטף כראוי.

מצוה לאחוז ב׳ ציצית שלפניו בידו הימנית כשמתחיל ברוך שאמר, ואחר שסיים הברכה ינשקם ויניחם בנחת מידו. ובשעת קריאת שמע יאחוז ד׳ הציציות ביד שמאלית (בין קמיצה לזרת) כנגד לבו, ויקבצם בידו כשאומר והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ, וכשיגיע לפ׳ ציצית יקחם גם ביד ימין ויביט בהם ויהיו בידו עד שמגיע אל נאמנים ונחמדים לעד, ואז ינשקם ויסירם בנחת מידו.

לילה לא זמן ציצית הוא, ע״כ בתפלת מעריב אינו מתעטף בטלית, וגם במנחה המנהג שלא להתעטף, חוץ מן הש״ץ שמתעטף בכל עת שיורד לפני התבה, מפני כבוד הצבור, רק שבתפלת ערבית וכן באשמורת ימי הסליחות לא יברך ברכה עליה. וכן האומר קדיש לפני התבה יתעטף בטלית, גם העולה לתורה בתענית במנחה והמוציא ס״ת והמגביהו וגוללו והסנק יתעטפו בטלית מפני כבוד התורה. ובליל כל נדרי שמתעטפים בטלית יזהר שיהי עדיין יום כשמתעטף כדי שלא יברך ברכה לבטלה.

הזהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה.

דיני תפלין.

אחר שהתעטף בטלית יניח תפלין, ולא יקדם הנחת תפלין ללבישת הטלית, כי קדושת התפלין חמורה מקדושת טלית ומעלין בקדש ולא מורידין. אך מי שיש לו תפלין לפניו ואין לו טלית, יניח התפלין, ואח״כ כשמביאים לו טלית ילבשנה בברכתה.

זמן הנחת תפלין בבקר, אחרי שיאיר היום כל כך עד שיוכל להכיר את חברו הרגיל עמו קצת ברחוק ד׳ אמות.

היוצא לדרך קודם אור היום יניח התפלין בביתו בלא ברכה, וכשיאיר היום ימשמש בהן ויברך עליהן.

מניחים טלית ותפלין אחרי אמירת ברכות השחר קודם ברוך שאמר.

יניח תחלה תפלה של יד ואח״כ תפלה של ראש, ויכוין בהנחתן, שצונו הקב״ה להניח ד׳ הפרשיות שבתפלין שיש בהן יחוד שמו ויציאת מצרים על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח כדי שנזכור את הנסים והנפלאות שעשה עמנו השם יתברך שהם מורים על יחודו ועל כחו וממשלתו בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו, ולמען נשעבד להשם יתברך את נשמתנו שהיא במוח וגם את לבנו שהוא מקור התאוות והמחשבות כדי לשמור מצותיו תמיד.

מקום הנחת תפלה של יד הוא בזרוע שמאל על גובה הבשר בפרק שבין הקנה לכתף בחצי הסמוך לעלנבאגען, ותהי המעברתא (הוא מקום התפלה אשר הרצועה עוברת בו) מונחת לצד הכתף והקציצה לצד היד, ויטה התפלה מעט לצד הגוף בענין אשר אם יכוף את זרועו למטה תהיה מכוונת כנגד לבו. גם ישגיח שיהא הקשר שברצועה עם היו״ד שבו סמוך לבית ולא יפרד ממנה לעולם.

מקום הנחת תפלה של ראש הוא מהתחלת עיקרי השער באמצע המצח עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס. וצריך שיהיה כל הבית של התפלה מונח במקום השער, דהיינו שיהא הקצה התחתון של התפלה בעיקרי השער, ולא שהקצה העליון מתחיל במקום צמיחת השער והשאר מונח על המצח. ויש להזהר בזה מאד, כי מי שמניח תפלין על המצח הוא דרך מינות ועובר על איסור דאורייתא ומברך ברכה לבטלה. — והקשר של תפלה של ראש צריך שיהיה בגובה של מאחורי הראש באמצע למעלה מן העורף נגד הפנים, ולא למטה בגומא של עורף. ע"כ ישגיח שתהי הרצועה שבין הבית של תפלה של ראש ובין הקשר שלה קצרה קצת ממדת הראש כדי שלא תהי רפויה סביב הראש אלא מהודקת בו בחוזק ואי אפשר להזיזה למטה ואז ודאי מונח הבית על מקומו הראוי וגם הקשר מונח למעלה מן הגומא שבעורף.

כל המצות מברכים עליהן קודם לעשייתן, לפיכך צריך לברך על התפלין קודם קשירתן, דהיינו תפלה של יד לאחר שהניחה על בשר גבוה שבזרוע קודם שיקשרנה יברך „בא"י אמ"ה אקב"ו להניח תפלין", ולאחר שסיים את הברכה יקשור הרצועה ויהדק את הבית, גם יכרוך ברצועה ז' כריכות על קנה הזרוע עד לעצם המתחיל את היד. אח"כ יקח תפלה של ראש ויניחנה ובעוד שמניחה יברך „בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות תפלין" ויסיים הברכה קודם שמהדקה על הראש, ויאמר מיד אחר הברכה „ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

אסור להפסיק בשום דבור בין הנחת תפלה של יד להנחת תפלה של ראש. ואם הפסיק צריך לחזור ולברך ויאמר על תפלה של ראש שתי ברכות דהיינו להניח תפלין וגם על מצות תפלין, וימשמש בתפלה של יד כשאומר שנית להניח תפלין.

שמע קדיש או קדושה בין הנחת תפלה של יד ותפלה של ראש, לא יפסוק לענות עם הקהל אלא שותק ושומע ומכוין למה שאומרים. ואם עבר והפסיק וענה עמהם אין צריך לברך שנית.

אין להוציא תפלה של ראש עד אחר הנחת תפלה של יד. ואם טעה והוציא של ראש קודם של יד, צריך להעבירה מידו ולכסותה, ויוציא של יד ויניחנה תחלה ואח"כ של ראש כי כן כתוב וקשרתם לאות על ידך ואח"כ והיו לטוטפות בין עיניך. וע"כ טוב שיעשה לו סמנים בכיס של תפלין כדי שיכיר המקום אשר בו תפלה של יד והמקום אשר בו של ראש ולא יבא לטעות.

כשמוציא התפלין מן הכיס לא ינערם ממנו אלא יוציאם ביד דרך כבוד, וינשקם.

אחר שהניח התפלין על הראש יקח רצועה הנשארת של תפלה של יד ויכרוך ג' כריכות על האצבע האמצעית ב' כריכות על פרק התחתון סמוך לכף היד וכריכה אחת על פרק האמצעי, ועל כל אחת מהכריכות יאמר פסוק אחד משלש וארשתיך לי וכו'.

לא יהי דבר חוצץ בין תפלין לבשרו הן בשל יד הן בשל ראש.

הנוהגים להניח התפלין בביתם וללכת כך מעוטר בהן לבהכ"נ יזהרו לכסות אותן בכובע שעל הראש כשעוברים במקומות מטונפים, ואחרי בואם לפרוזדור בהכ"נ יסירו המכסה מן התפלין כדי שיהיו נראים כשנכנסים לבהכ"נ.

מי שיש לו שום אונס עד שאינו יכול להניח אלא תפלה אחת, כגון שיש לו מכה בזרועו או בראשו במקום הנחת תפלין, או שנאבדה לו תפלה אחת ואינו יכול לקחת לו תפלין אחרים, אז יניח אותה התפלה שיכול. ואם מניח תפלה של יד לבד יברך עליה להניח תפלין, אבל אם מניח של ראש לבד צריך לברך עליה ב' הברכות להניח תפלין וגם על מצות תפלין.

מותר לברך על תפלין שאולין.

הלכה למשה מסיני שבתי התפלין הן של יד הן של ראש צריכין להיות מרובעות, וצריכים להיות שחורות, וכן הרצועות צריכין להיות שחורות מבחוץ.

אורך הרצועה של יד כדי שתקיף את הזרוע ז' פעמים ויוכל לכרוך על אצבע האמצעית ג' כריכות ולקשור, ושל רצועות של ראש כדי שיגיעו עד הטבור או למעלה ממנו מעט. רוחב הרצועות של יד ושל ראש כאורך שעורה לפחות.

אם רצועות התפלין אינן כשיעורן בארכן או רחבן ישתמש בהן בשעת הדחק עד שימצא אחרות כשיעור.

צריך שיהיה השחור שברצועות לצד חוץ בין של ראש בין של יד.

כל זמן שתפלין עליו לא יסיח דעתו מהם, וכשיאמר בק"ש וקשרתם לאות על ידך ימשמש בשל יד וכשיאמר והיו לטוטפות בין עיניך ימשמש בשל ראש וינשק ידו.

תפלין צריכים גוף נקי ודעת מיושבת, ע"כ מי שהוא חולה מעיים פטור מן התפלין. ושאר חולה אם מצטער בחליו ואין דעתו מיושבת עליו, פטור.

מי שהוא אונן על מת פטור מן התפלין.

האבל ביום ראשון לאבלו אסור לו להניח תפלין.

בט' באב בשחרית אין מניחים לא טלית ולא תפלין, ובתפלת מנחה מניחים ומברכים עליהם.

בשבת וי"ט אסור להניח תפלין, אבל בחה"מ מניחים אותן, ונוהגים לברך עליהן בלחש ואפילו הש"ץ.

אין לחלוץ התפלין עד אחר עלינו ועל כן נקוה לך, וביום שיש מילה אין לחלצן עד אחר המילה. והחרד במצות ילמוד בתורה קודם שיחלוץ התפלין אם מעט או הרבה.

בר"ח חולצים התפלין קודם תפלת מוסף, ובחה"מ חולצים קודם אמירת הלל.

חולצים התפלין מעומד. אך אין לחלוץ אותן לפני ספר תורה ולא לפני ארון הקדש, אלא יהפוך פניו מן הס"ת ומפני ארון הקדש. ויש שקוראים קודם חליצת התפלין פ' קדש לי ופ' והיה כי יביאך.

כשיחלוץ התפלין יחלוץ של ראש תחלה, וזה אופן חליצתן, בתחלה יסיר אותן ג' כריכות שעל האצבע האמצעית ואח"כ יחלוץ תפלה של ראש ביד שמאל, ויקח הבית בידו ויקיף הרצועות על צדו וישימנו בכיסו, ואח"כ יחלוץ תפלה של יד ויקיפנה כמו כן הרצועה על צד הבית וישימנה בכיס אצל של ראש. ומנהג טוב לנשק התפלין בשעת חליצתן כמו בהנחתן.

לאחר שחלץ התפלין יסיר ג"כ הטלית מעליו ויקפלנה.

יש לפתוח ולבדוק התפלין ב' פעמים בשבע שנים, לראות אם לא נתקלקלו מזיעה. ואם נפלו למים צריכים בדיקה מיד.

אין לקנות תפלין אלא מסופר מומחה או ממוכר המוחזק בנאמנות.

דיני הליכה לבית הכנסת·

ישתדל האדם להתפלל תמיד בבהכ"נ וישכים בבקר להיות עם מעשרה הראשונים. ומי שהוא אנוס שאינו יכול להתפלל בבהכ"נ או שהוא דר במקום שאין שם בהכ"נ יכוין להתפלל בשעה שהצבור מתפללים.

כשיוצא בבקר מפתח ביתו כדי ללכת לבהכ"נ יעמוד אצל המזוזה ויאמר, הוֹרֵנִי יְיָ דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב: הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל לֵב: הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ כִּי בוֹ חָפָצְתִּי: הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל בָּצַע: הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי: הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ: הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים: הִנֵּה תָּאַבְתִּי

לְפִקְדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי: ואח"כ יניח יד ימין על המזוזה ויאמר, יְיָ שֹׁמְרִי, יְיָ צִלִּי עַל יַד יְמִינִי: יְיָ יִשְׁמָר צֵאתִי וּבוֹאִי לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: שַׁדַּי יִשְׁמְרֵנִי מִיֵּצֶר הָרַע וּמִכָּל צָרָה וְצוּקָה, אָמֵן: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה, הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא: וינשק המזוזה ויאמר, מִגְדַּל עֹז שֵׁם יְיָ בּוֹ יָרוּץ צַדִּיק וְנִשְׂגָּב:

מצוה ללכת במרוצה לבהכ"נ, ואפילו בשבת שאסור לפסוע פסיעה גסה מכל מקום לרוץ לבהכ"נ מותר.

בבואו לעזרת בהכ"נ יקנח מנעליו מטנוף הרחוב, ובטרם יכנס לבהכ"נ יתעכב מעט ויאמר ואני ברב חסדך וכו' ואח"כ יכנס בנחת ובאימה והכנעה ויאמר, בבית אלהים נהלך ברגש. מה טבו אהליך וכו' וכשיאמר אשתחוה, ישתחוה נגד ארון הקדש, וכשהוא אומר ואכרעה, יכרע מעט בברכיו.

מנהג טוב לתת מעות מה לקופת של צדקה קודם שיתפלל.

אחרי בואו אל מקומו בבהכ"נ אל ימהר להתפלל מיד, אלא ישהה קצת ויעלה על דעתו רוממות השם יתברך ושפלות האדם, כדי להתפלל אח"כ באימה וביראה. וע"כ ישב מעט במקומו ויאמר הפסוק אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: ואח"כ יאמר מִי אָנֹכִי שֶׁאֶזְכֶּה לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא, וְאָנֹכִי אִישׁ חוֹטֵא וְהִכְעַסְתִּי שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בְּמַעֲשַׂי הָרָעִים, אֲנִי בָּשָׂר וָדָם עָפָר וָאֵפֶר וְאֵינֶנִּי כְדַי וְרָאוּי לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל: אֵיךְ אֶשָּׂא פָנַי לַעֲמוֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִלַּת כָּל־הָעִלּוֹת וְסִבַּת כָּל־הַסִּבּוֹת. אַךְ אֶבְטַח בְּרַחֲמָיו הַגְּדוֹלִים שֶׁהוּא מְרַחֵם עַל בְּרִיּוֹתָיו וְרוֹצֶה בִּתְפִלָּה וְתַחֲנוּנִים שֶׁל עֲבָדָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר קָרוֹב יְיָ לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת. רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה, עָדֶיךָ כָּל־בָּשָׂר יָבֹאוּ:

ואח"כ יאמר תפלה זו קודם כל התפלות. רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, אֲדוֹן כָּל־הַנֶּאֱצָלִים וְהַנִּבְרָאִים וְהַיְצוּרִים וְהַנַּעֲשִׂים, אַתָּה הוּא יְהוָה הָאֱלֹהִים לְבַדֶּךָ, יָחִיד הַמְיֻחָד, יוֹשֵׁב הַמְּרוֹמִים וּמַשְׁגִּיחַ הַתַּחְתּוֹנִים, אֵל לְכָל־נִמְצָא, אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים, יָחִיד הַמְרַחֵם, וְאוֹהֵב הַשָּׁבִים לְפָנֶיךָ בִּתְשׁוּבָה, שַׁלִּיט בִּצְבָאוֹת הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים, שׁוֹמֵר דַּלֵּי יְחִידָיו, אֲדוֹן כָּל־הַמַּעֲשִׂים, הַבּוֹחֵר בִּתְפִלַּת עֲבָדָיו:

תפלה נאה לומר קודם תפלת שחרית ומוסף ומנחה ומעריב.

רִבּוֹן הָעוֹלָם, אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־גֹּדֶל חֶסְרוֹן דַּעְתֵּנוּ, כִּי אֵין בְּיָדֵנוּ לְכַוֵּן בִּתְפִלָּה לֹא בְּפֵרוּשֵׁי הַמִּלִּים אַף כִּי בְּסוֹד הַסְּפִירוֹת וְכַוָּנוֹת וְיִחוּדִים שֶׁל־שְׁמוֹתֶיךָ הַגְּדוֹלִים וְהַנּוֹרָאִים, וְנִמְשַׁלְנוּ כַּבְּהֵמוֹת נִדְמֵינוּ. אַךְ בְּשֵׁם קָדְשְׁךָ בָטָחְנוּ, כִּי אַתָּה מְצָרֵף מַחֲשָׁבָה טוֹבָה לְמַעֲשֶׂה, וּרְצוֹנֵנוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ לְיַחֵד כָּל־שְׁמוֹתֶיךָ הַגְּדוֹלִים וְהַנּוֹרָאִים וּלְכַוֵּן כָּל־סוֹדוֹת הַתְּפִלָּה כְּמוֹ שֶׁיָּדְעוּ אַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה בְּסִדּוּר הַתְּפִלָּה וְכַוָּנָתָהּ: לָכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי יוֹשֵׁב הַשָּׁמַיִם וּמַאֲזִין הַתְּפִלּוֹת, שֶׁתַּעֲלֶה לְפָנֶיךָ תְּפִלַּת (שַׁחֲרִית זוֹ, שַׁחֲרִית וּמוּסָף הַלָּלוּ, מִנְחָה זוֹ, מִנְחָה וּמַעֲרִיב הַלָּלוּ) כְּאִלּוּ הִתְפַּלַּלְתִּי בְּכָל־הַכַּוָּנוֹת וְהַיִּחוּדִים הָרְאוּיִם לְכַוֵּן וּלְיַחֵד בִּתְפִלָּה זוֹ (בִּתְפִלּוֹת הַלָּלוּ) כְּמוֹ שֶׁתִּקְּנוּ אַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה: וְתִכָּלוֹל תְּפִלָּתִי עִם־תְּפִלּוֹת הַצַּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים הַיּוֹדְעִים וּמְכַוְּנִים בִּתְפִלָּתָם עַל־פִּי סוֹד יְיָ לִירֵאָיו, וְתַעֲלֶה וְתִנָּשֵׂא לְכֶתֶר רֹאשְׁךָ עַל־יְדֵי הַמַּלְאָךְ הַקָּדוֹשׁ הַקּוֹשֵׁר כְּתָרִים לְרִבּוֹ מִן־הַתְּפִלּוֹת הַנְּקִיּוֹת וְהַיְשָׁרוֹת שֶׁיַּעֲשׂוּ הַיּוֹם בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, וְאַל תְּשִׁיבֵנִי רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ, אָמֵן סֶלָה:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ, יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

אנשי מעשה נוהגים לשיר בכל יום שבת זה קודם תפלתם.
(מחברו שלמה משה אלשקר חתום בראשי החרוזים.)

כָּל־בְּרוּאֵי מַעְלָה וּמַטָּה. יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם נְתִיבוֹת שְׁבִילָךְ. לְכָל־מֵבִין סוֹדָם יְסַפְּרוּ אֶת־גָּדְלָךְ.
וּמֵהֶם יַכִּירוּ כִּי הַכֹּל שֶׁלָּךְ. וְאַתָּה הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַמְיֻחָד.
יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
לְבָבוֹת בְּחָשְׁבָם עוֹלָם בָּנוּי. יִמְצְאוּ כָּל־יֵשׁ בִּלְתְּךָ שָׁנוּי.
בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקָל הַכֹּל מָנוּי. כֻּלָּם נִתְּנוּ מֵרוֹעֶה אֶחָד.
יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף יֵשׁ לְךָ סִמָּן. צָפוֹן וָיָם וָקֶדֶם וְתֵימָן.
שַׁחַק וְתֵבֵל לְךָ עֵד נֶאֱמָן. מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד.
יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
הַכֹּל מִמְּךָ נִזְבַּד זָבוּד. אַתָּה תַעֲמֹד וְהֵם יֹאבְדוּ אָבוֹד.
לָכֵן כָּל־יְצִיר יִתֵּן לְךָ כָבוֹד. כִּי מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף הֲלֹא אָב אֶחָד.
יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
מְרוֹמָם עַל כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה. סִבַּת כָּל־סִבָּה וְעִלַּת כָּל־עִלָּה.
אֵין לוֹ רֵאשִׁית וְלֹא אַחֲרִית וְלֹא תִכְלָה. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד.
יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
שַׁדַּי שׁוֹכֵן בִּשְׁמֵי עֲלִיָּה. אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם וְיַבֶּשֶׁת וְצִיָּה.
יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא כָּל־בְּרִיָּה. בּוֹרֵא שָׁמַיִם וָאָרֶץ וַיַּעַמְדוּ כְּאֶחָד.
יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
הָאֵל הַבּוֹרֵא שְׁחָקִים בְּאָמְרוֹ. גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ.
אֹמֵר לַחֶרֶס וְלֹא יָהֵל אוֹרוֹ. עִמּוֹ עֹז הַמְשֵׁל וָפַחַד.
יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים. אוֹפַנִּים וְאִישִׁים וְחַיּוֹת וְתַרְשִׁישִׁים.
כֻּלָּם מַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּקְדֻשָּׁה לוֹ מְשַׁלְּשִׁים כְּאֶחָד.
יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
לְאַדִּיר וְנָאוֹר נַעֲלֶה בְּרוּם חֶבְיוֹן. אֵין שֵׁנִי לוֹ וְאֵין לוֹ רִאשׁוֹן וְלֹא דִמְיוֹן.
דָּר בַּשַּׁחַק וֶאֱמוּנָתוֹ בְּצִבְיוֹן. כּוֹכְבֵי בֹקֶר בְּרָן־יַחַד.
יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
שְׁמוֹ אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי לְנֶגְדּוֹ. הָיָה וְהֹוֶה וְיִהְיֶה וְאֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ.
מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. מַשּׂוֹא פָנִים אֵין לְפָנָיו וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד.
יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
קַדְמוֹן לְכָל־נִמְצָא וְצֹפֶה כָּל־נֶעְלָם. לֹא יָשִׁיב דָּךְ נִכְלָם.
אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם. וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ וְהוּא בְאֶחָד.
יְעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
רָם עַל־רָמִים וְרֹכֵב עַל־עֲנָנִים. מֶלֶךְ עֶלְיוֹן וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנִים.
אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים. וְעַמְּךָ כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְעִידוּן יַגִּידוּן יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: וְנֶאֱמַר וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ
אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת. אֵין עוֹד:

חובה על כל ישראל להתפלל לפני הבורא שלש פעמים בכל יום, בשחרית במנחה ובערבית.

זמן תפלה השחרית מתחלת הנץ החמה עד סוף ד' שעות זמניות*) שהוא שליש היום. ואם התפלל משעלה עמוד השחר, יצא.

זמן תפלת מנחה עיקרו מן ט' שעות וחצי משעות זמניות של היום (שהוא חצי שעה אחרי התחלת רביעית אחרונה של היום) עד שעה ורביעית קודם הלילה, ובשעת הדחק מותר להתפלל עד סמוך ללילה. ואם התפלל לאחר ו' שעות ומחצה, יצא.

זמן תפלת הערב משעת יציאת ג' כוכבים קטנים (ואם הוא יום מעונן משהוא לילה בלי ספק), וזמנה עד חצי הלילה. ואם איחר והתפלל עד שלא עלה עמוד השחר, יצא.

אסור לאכול ולשתות בבקר קודם שהתפלל, אם לא לצורך רפואה. והמים מותר לו לשתות.

הגיע זמן תפלת שחרית אסור להתעסק בצרכיו עד שהתפלל. וכן שאר תפלות היום משהגיע זמנן אין להתחיל בשום עסק או מלאכה עד שהתפלל.

כתוב הכון לקראת אלהיך ישראל, על כן המתפלל צריך שיהיה לבוש כראוי בכל מלבושיו ויהיו נקיים, ויהיו שערות ראשו וזקנו סרוקים ותהי על ראשו המצנפת שהולך בה ברחוב ולא הכובע הקטן שקורים הויזקאַפּכען, ויהיו נעליו ברגליו ולא יתפלל בסנדלים (פאַנטאָפֿפֿען) ובפרט בבהכ"נ. והכלל, כדרך שהיה עומד לפני שר ומלך ככה יהיה עומד בתפלתו יפה ומהודר (וראה פירוש הרא"בע לבראשית ל"ה, ב').

ירחץ ידיו קודם התפלה, ואפילו עומד מתלמודו וידיו נקיות.

יהיה לו מקום קבוע בבהכ"נ ולא יישב פעם במקום זה ופעם במקום אחר.

לא יראה הנה והנה בשעת תפלתו אלא יביט לפניו עיניו למטה ולבו מכוון למעלה. גם לא יתפלל בעל פה אלא מתוך הסדור.

המתפלל צריך להבין ולדעת מה שהוא מתפלל ומהלל לפני בוראו, וצריך שיכוין בלבו כל מה שמוציא בשפתיו, ויסיר כל מחשבות זרות הטורדות אותו עד שתשאר כוונתו זכה בתפלתו.

ידקדק היטב בתפלתו שיקרא ויבטא כל תבה כראוי, שלא יחליף אות באות ושלא ישנה שום נקודה, ושלא יטעים מלעיל מה שצריך להיות מלרע ולא מלרע מה שצריך להיות מלעיל, ושלא יפריד מה שצריך לחבור ולא יחבר מה שצריך להפריד, כי בחלוף אחד מכל אלה, בקל שיבוא לידי חרוף וגדוף חס ושלום.**) ויזהר בכל תבות אשר השניה מתחלת

---

*) ר"ל בכל זמני השנה יחלק היום מהנץ החמה עד שקיעת החמה אל י"ב חלקים שוים בין שהיום ארוך ובין שהוא קצר, וכל חלק מן י"ב חלקים כאלה יקרא שעה זמנית.

**) כגון אם יאמר בפסוקי דזמרה נפשנו הכתה תחת חכתה, או שיאמר כל הנשמה תהלל במקום תהלל, יחרף להשם ומחריב את העולם. ומי שאומר ורהבם עמל ואון תחת ורחבם, ידבר הבאי. ואם יאמר אל נאסף תוכיחנו, תחת אל, יקרא עליו הכרה. וכן אם ידגיש ויחזק גימ"ל של גלה כבוד מלכותך ויאמר כלה יבקש ההפך מכוונת התפלה. ומי שמחבר יחד ואומר „בעתו פותח את ידך" או „שוכן, עד מרום" הוא הורס המשמעות. ואם לא ישמור בדבורו וימהר ויאמר „חנון ורחום ספה" או „שמקדישים מותו" תחת ורחום | אתה, שמקדישים | אותו, הוא מחרף. וכן מי שאיננו מפסיק בפסוק כי כל אלהי העמים ויחבר יחד „אלילים וה'" אין מגדף גדול ממנו. ונראה ממעט המשלים האלה עד כמה צריך האדם לשמור פתחי פיו בתפלתו שלא ידבר כי אם בלשון ברורה, וכן אמרו בזוהר פ' וישלח מאן דצלי צלותיה בעי לפרשא מלוי בדקא יאות, ובויקרא רבה פ' י"ע, אפילו קוץ אחד שבאותיות אם אין משגיחים עליו לקראו כראוי יכול להחריב את העולם כולו. — אבל הוי ואוי כי רבים עם הארץ המגאלים תפלותיהם ומחללים תהלותיהם בהוציאם יום יום גדופים מפיהם אשר כל שומעיהם תצלנה אזניהם, וכל זאת בעבור שלא ישגיחו על מוצא שפתותיהם, רק מפטפטים בלי דעת ומבהלים על פיהם בלי הבין דבר וכן מקצרים התבות ומבליעים האותיות ומקלקלים התחנונים לגדופים והבקשות למעקשות ומחליפים התהלות להוללות והתפלה לשגיאה. לכן החוב מוטל על כל מי שיכול להזהיר להרים כשופר את קולו ולהגיד לעלגים את חטאתם שייטיבו כזה ניבם ויזהרו בלשונם בעמדם להתפלל שיהיו דבריהם נכונים והגונים וראוים להתקבל לפני אדון עולם.

באות הדומה לאות של סוף תבה שלפניה שלא יקראם במהירות זו לזו אלא יתן ריוח ביניהם, כמו בכל לבבך, ואבדתם מהרה; וכן גם בכל תבה שתחלתה אל"ף וסוף תבה שלפניה מ"ם יתן ריוח ביניהם, כמו בגוים את, ירושלים את, אלהיכם אמת, שאם לא יתן ריוח ביניהם תבולע אות באות ויושחת הדבור.

לא ירים קולו בתפלתו, ואפילו בזמירות.

אסור ליגע בשעת התפלה בגופו במקומות המכוסים ולא בשער ראשו, גם אסור ליגע בגומת האוזן ובגומת האף.

בשעה שמתפלל, ובפרט בתפלת שמנה עשרה, לא יסמוך את עצמו בכותל או בידיו על העמוד שלפניו, שזהו דרך עצלות, אלא יעמוד באימה כעבד לפני רבו ראשו כפוף מעט למטה וידיו כפותות הימנית על השמאלית זו על גב זו. אף כשיושב ומתפלל צריך להזהר שלא לסמוך לאחריו ולא יהיה נוטה לצדדים ואל יפשוט את רגליו ולא ירכיבם זו על גב זו.

יתפלל תפלתו דרך תחנונים כעני המבקש בפתח, ובנחת שלא תראה עליו כמשא. אך לא יאריך ולא ימשוך בתבות יותר מדאי, אלא יהי דבורו כמו שהיה מדבר אם יהיה עומד לפני מלך ושר לבקש ממנו בקשה.

אל יחשוב בתפלתו שראוי הוא שיעשה הקב"ה בקשתו בעבור שיכוין בה, אבל יאמר בלבו מי אני דל ונבזה שיעשה הקב"ה בקשתי אם לא מרוב חסדיו שהוא מתנהג עם בריותיו.

המתפלל עם הצבור אסור לו להקדים תפלתו לתפלת צבור.

יזהר מלהפסיק משהתחיל ברוך שאמר עד סוף שמנה עשרה. ואפילו לצרך מצוה אסור להפסיק. אבל לענות על קדיש וברכו וקדושה מותר להפסיק מברוך שאמר עד שמנה עשרה, וכן מותר לומר מודים דרבנן אך לא יאמר כל המודים אלא מודים אנחנו לך בלבד ולא יותר, וכן על ברכו לא יענה רק ברוך ה' המברך לעולם ועד בלבד, ובקדיש לא יענה רק אמן, יהא שמה עד יתברך, וישתוק עד שיאמר הש"ץ דאמירן בעלמא ויענה עליו אמן, ועל התקבל ואילך לא יענה דבר, ובקדושה לא יאמר אלא קדוש קדוש וכו' וברוך כבוד וכו' ולא ימלוך ה' וכו'. גם על האל הקדוש ועל שומע תפלה מותר לענות אמן, אבל לשאר אמן לא יפסיק. וכל זאת דוקא עד שמנה עשרה, אמנם בשמנה עשרה עצמה אסור להפסיק לשום דבר אף לא לקדיש וקדושה. ואם סיים שמנה עשרה, אז קודם אלהי נצור יכול לענות על קדיש וקדושה.

דברים שאינם מענין התפלה אסורים לדבר מהם בבהכ"נ אפילו אחר שמנה עשרה. והמדברים דברים בטלים בשעת התפלה והנוהגים שחוק והתול וקלות ראש בבהכ"נ מחללים תפארת ישראל וגדול עונם מנשוא.

קריאת שמע בכל יום ערבית ושחרית היא מצוה מן התורה, ע"כ ידקדק היטב בקריאתה לבטא כל התבות כראוי, ויקראנה בטעמיה כמו שהם בתורה וישים בה כל כוונתו. ואם לא כיון לבו לפחות בפסוק ראשון ובשכמ"לו, לא יצא, ויחזור ויקרא בלחש ובכוונה.

כשאומר ה' אחד תהי כוונתו שהוא השם יחיד ומיוחד בשמים ובארץ ואין עוד מלבדו. ולא יאריך באל"ף של אחד, אבל יאריך בחי"ת וכן בדל"ת, ויבטא היטב הדל"ת אך לא ידגישנה יותר מדאי.

פסוק בשכמל"ו יאמר בלחש (מלבד ביה"כ שאומרים אותו בקול).

צריך להפסיק מעט בין בשכמל"ו ובין ואהבת, כדי להפסיק בין קבלת עול מלכות שמים לקבלת שאר המצות. וכן בין היום ובין על לבבך, ובין היום ובין לאהבה יפסיק מעט, שלא יהא נראה היום ולא למחר.

בסוף ק"ש יצרף אלהיכם אל אמת ולא יפסיק ביניהם.

בק"ש יש רמ"ה תבות, וכדי להשלים רמ"ח כנגד איבריו של אדם יכוין דעתו על מה שהחזן כופל ה' אלהיכם אמת. ואם קורא ק"ש ביחיד יאמר מקודם אל מלך נאמן ומשלים בזה מנין רמ"ח.

מי שקרא כבר ק"ש ובא לבהכ"נ ומצא צבור שקוראים ק"ש צריך לקרות עמהם פסוק ראשון ובשכמל"ו. וטוב שיקרא עמהם כל הפרשה ויקבל שכר כקורא בתורה.

תפלת שמנה עשרה אין להתפלל אלא בעמידה, ויכוין רגליו זו אצל זו כאילו שתיהן רגל אחת. וכשמתחיל ואומר ברוך יעשה כריעה בברכים וכשאומר אתה ישתחוה בראשו עם גופו וכשאומר ה' זוקף בנחת. וכן יכרע וישתחוה כשיאמר בא"י מגן אברהם, וכשיאמר מודים אנחנו לך וכשיאמר בא"י הטוב שמך ולך נאה להודות. אבל בשאר ברכות אסור לשחות לא בתחלה ולא בסוף.

בקומו להתפלל שמנה עשרה יש לחזור פניו לארץ ישראל, וע"כ אנחנו היושבים במערבית צפונית של ארץ ישראל נחזור פנינו למזרח קצת באלכסון נגד קרן דרומית מזרחית ונמצא נגד ארץ ישראל.

לא יתפלל נגד המראה ולא נגד ציורים שבכותל.

זקן שאינו יכול לעמוד יושב במקומו ומתפלל, וכן מי שהוא בדרך בקרון מותר להתפלל מיושב, וחולה מתפלל אפילו שוכב על צדו.

אין להתפלל שמנה עשרה אלא בלחש, אבל יחתוך הדברים בשפתיו.

אסור להפסיק בשמנה עשרה אפילו מלך ישראל שואל בשלומו, אלא יעמוד בכוונה גדולה מתחלה עד סוף.

בסוף שמנה עשרה כשיאמר עושה שלום פוסע לאחריו ג' פסיעות בינוניות בכריעה אחת, ועוקר רגלו השמאלית תחלה ופונה לשמאלו ואומר עושה שלום במרומיו, וכשיאמר הוא יעשה שלום עלינו יפנה לימינו, ואח"כ ישתחוה לפניו ואומר ועל כל ישראל וכו', ויעמוד במקום שכלו פסיעותיו עד כדי הלוך ד' אמות, ובצבור עד שיגיע ש"ץ לקדושה.

מי שבא לבהכ"נ והקהל מתפללים שמנה עשרה, לא יכנס לבהכ"נ, כי אסור לעבור לפני המתפלל, רק יעמוד בחוץ עד שסיימו תפלתם דהיינו עד שיתחיל הש"ץ שמנה עשרה בקול.

התפלל שמנה עשרה והשלים תפלתו ועומד אדם אחריו ומתפלל, אסור לפסוע ג' פסיעות עד שיגמור זה שאחריו את תפלתו.

אסור לישב בתוך ד' אמות של המתפלל שמנה עשרה, רק מי שהוא חלוש או עוסק בתורה.

כשהש"ץ חוזר התפלה בקול אסור לומר תחנות ובקשות או לעסוק בתורה, אלא כל אחד מחויב לכוין בברכות שמברך החזן ולענות אמן עליהן.

כשעונה בקדושה קדוש וברוך יש לכוין רגליו כמו בשמנה עשרה, ויגביה עצמו מעט למעלה באמירת קדוש וברוך.

על ברכת כהנים (או"א ברכנו וכו') שאומר הש"ץ בחזרת ש"ע יש לו לקהל לענות „כן יהי רצון" לאחר שסיים הש"ץ בתבת שלום.

טעה או נאנס ולא התפלל שמנה עשרה של שחרית, יתפלל במנחה שתים, ויחשב הראשונה למנחה והשניה לתשלומין, דהיינו שיאמר אחר תפלה הראשונה תחנון ואח"כ יתפלל השניה.

נאנס ולא התפלל מנחה, יתפלל בערבית שתים, הראשונה לערבית ואח"כ יאמר אשרי ויתפלל השניה לתשלומין.

לא התפלל ערבית, יתפלל בשחרית שתים, הראשונה לשחרית והשניה לתשלומין.
לא התפלל מנחה בערב שבת, יתפלל בערבית שתים של שבת.
לא התפלל מנחה בערב ר"ח, יתפלל בערבית שתים של ר"ח. ואם לא הזכיר יעלה ויבוא בראשונה והזכיר בשניה, צריך לחזור ולהתפלל.
לא התפלל מנחה בשבת, יתפלל במוצאי שבת שתים של חול ויאמר אתה חוננתנו בראשונה ולא בשניה.
לא התפלל מעריב במוצאי שבת, יתפלל בשחרית שתים ואיננו מזכיר אתה חוננתנו.
אין תשלומין לתפלה אלא בתפלה הסמוכה לה בלבד, ודוקא בזמן התפלה הוא משלים, אבל בשעה שאינה זמן תפלה לא. ודוקא אם לא התפלל מחמת אונס או טעות יש לה תשלומין לתפלה, אבל אם הזיד ולא התפלל אז אין לה תשלומין.
יום שיש בו תפלת מוסף, אם איחר להתפללה עד זמן מנחה, צריך להקדים תפלת מנחה ואח"כ יתפלל תפלת מוסף. ואם הוא סמוך לערב ואין עוד שהות להתפלל שתיהן, יתפלל מוסף, וישלים של מנחה בערבית שתים.
עבר כל היום ולא התפלל מוסף, אין לה תשלומין.
לא התפלל שחרית בשבת או בשאר ימים שיש בהן מוסף, לא יוכל להשלים תפלת שחרית בתפלת מוסף אלא יתפלל מנחה שתים, שזו היא תפלה הסמוכה לה.
אם בא לבהכ"נ ומצא הצבור בסוף פסוקי דזמרה, יאמר ברוך שאמר עד מהלל בתשבחות, ואח"כ יתחיל אשרי ותהלה לדוד עד מעתה ועד עולם הללויה, ואח"כ יאמר מזמור הללו את ה' מן השמים ומזמור הללו אל בקדשו עד כל הנשמה תהלל יה הללויה, ויאמר אח"כ ישתבח. ואם יש לו שהות יותר יאמר אחרי ברוך שאמר גם הודו לה' קראו עד והוא רחום וידלג עד והוא רחום שקודם אשרי יושבי. ואם אין לו שהות כלל לא יאמר רק ברוך שאמר ואשרי ותהלה לדוד ואח"כ מיד ישתבח. ואם הקהל התחילו כבר ישתבח, לא יאמר ברוך שאמר כלל וגם לא ישתבח, אלא יתחיל מיד עם הקהל ברכת יוצר אור ויקרא ק"ש עם ברכותיה ויתפלל שמנה עשרה עם הקהל. ואחר שמנה עשרה יאמר בפני עצמו הודו לה' קראו וגו' בלא התחלת ברוך שאמר ובלא חתימת ישתבח.
אם בא לבהכ"נ בשעה שהצבור קוראים את ההלל יש לקרותו עמהם ואח"כ יתפלל.
אם בא לבה"כ במנחה בשעה שהקהל מתפללים שמנה עשרה, יתפלל מיד עמהם ולא יאמר אשרי עד אחר התפלה, ודוקא אם יכול להתפלל ולגמור קודם שיגיע הש"ץ לקדושה, ואם לאו, אל יתפלל עד שגמר הש"ץ חזרת י"ח ואמר קדיש. ואם יש לחוש שאם ימתין כל כך יעבור זמן מנחה או לא יוכל להתפלל ערבית עם הקהל, אז יתחיל להתפלל עם הש"ץ וכשיגיע ש"ץ לקדושה יאמרנה עמו מלה במלה ויכוין לגמור עם הש"ץ כל הברכות. ואם הוא ביום תענית שהש"ץ אומר עננו בין גואל לרופא, לא יאמר עננו עם הש"ץ אלא יאמר אותו בשמע קולנו ויסיים בא"י שומע תפלה.
אם בא לבהכ"נ והצבור מתחילים להתפלל מעריב והוא לא התפלל עדיין מנחה, יתפלל מנחה בעוד שהצבור אומרים ק"ש וברכותיה, ואח"כ ישהה כדי הלוך ד' אמות, ויתפלל עם הצבור שמנה עשרה של מעריב, ואח"כ יקרא ק"ש עם ברכותיה בלילה.
בשבת וי"ט אם טעה והתחיל ברכות שמנה עשרה של חול יגמור אותה הברכה שנזכר בה שטעה, ויתחיל אחריה בתפלת שבת או י"ט.
טעה בשבת והתפלל שמנה עשרה של חול, לא יצא, וצריך לחזור ולהתפלל תפלת שבת, וכן הדין בי"ט.

טעה והתפלל בערבית של שבת ישמח משה או אתה אחד או שהתפלל בשחרית שבת אתה קדשת או אתה אחד או התפלל במנחה שבת אתה קדשת או ישמח משה, יצא ואין צריך לחזור ולהתפלל. אבל אם התפלל תפלת מוסף במקום תפלה אחרת של שבת, לא יצא וצריך לחזור ולהתפלל תפלה הראויה.

טעה בתפלת מוסף של יום והתפלל תפלה אחרת במקומה, צריך לחזור ולהתפלל תפלת מוסף הראויה ליום.

במוצאי שבת מוסיפים אתה חוננתנו בברכת אתה חונן. ואם שכח לאמרו ונזכר קודם שסיים הברכה אף שאמר כבר ברוך אתה, חוזר ואומרו ומסיים עוד הפעם ותננו מאתך וכו'. אבל אם לא נזכר עד אחר שהזכיר כבר את השם בסיום הברכה שאמר ברוך אתה יי,, ישלים תפלתו ואין צריך לחזור לאמרו, מפני שיבדיל על הכוס. אך אם שכח לומר אתה חוננתנו וטעם קודם שהבדיל על הכוס, צריך לחזור ולהתפלל ולהוסיף אתה חוננתנו במקומו ואח"כ יבדיל על הכוס.

בתפלת מוסף של שמיני עצרת מתחילים להוסיף משיב הרוח ומוריד הגשם בברכה שניה קודם מכלכל חיים, ואומרים ככה בכל התפלות עד תפלת מוסף של יום ראשון של פסח, שאז פוסקים מלאמרו. אם שכח לומר משיב הרוח ונזכר קודם שסיים הברכה יאמרנו במקום שנזכר, ואפילו אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש אין צריך לחזור אלא אומר משיב הרוח ומה"ג ומתחיל אתה קדוש. אבל אם נזכר כשסיים כל הברכה והתחיל ברכה שאחריה, צריך לחזור לראש התפלה.

אם ספק לו אם אמר משיב הרוח או לא, אם הוא בתוך ל' ימים ראשונים, צריך לחזור לראש, מכאן ואילך אינו חוזר.

אם אמר משיב הרוח ומוריד הגשם בימות הקיץ, צריך לחזור לראש הברכה, ואם סיים הברכה חוזר לראש התפלה. אך אם אמר משיב הרוח ומוריד ותוך כדי דבור נזכר ואמר הטל במקום הגשם, אין צריך לחזור.

מתחילים לומר „ותן טל ומטר לבְרָכה" בברכת ברך עלינו בתפלת מעריב של יום כ"ט אחר תקופת תשרי, ואין פוסקים עד חג הפסח.

שכח ולא שאל טל ומטר, ונזכר כשסיים מברך השנים, יאמר מיד ותן טל ומטר לברכה ומתחיל תקע בשופר. אבל אם כבר התחיל תקע בשופר ונזכר קודם שסיים שומע תפלה, שואלו בשמע קולנו (ואם הוא יום תענית שצריך לומר עננו בשמע קולנו יאמר ותן טל ומטר קודם עננו). ואם נזכר לאחר שומע תפלה קודם שהתחיל רצה יאמר ותן טל ומטר ואח"כ רצה וכו', ואם נזכר אחר רצה קודם שעקר רגליו, חוזר לברכת ברך עלינו. ואם נזכר לאחר שעקר רגליו, חוזר לראש התפלה.

אם אמר ותן טל ומטר בימות הקיץ, חוזר לראש הברכה, ואם כבר סיים הברכה, חוזר לראש התפלה.

בעשרת ימי תשובה מוסיפים לומר בברכה ראשונה של ש"ע זכרנו וכו' ובברכה שניה מי כמוך אב וכו' ובמודים וכתוב וכו' ובשים שלום בספר חיים וכו', וחותמים ברכה השלישית המלך הקדוש תחת האל הקדוש וברכת השיבה חותמים בא"י המלך המשפט.

שכח לומר זכרנו או מי כמוך או וכתוב או בספר, ונזכר קודם שחתם הברכה אף שאמר כבר ברוך אתה ולא אמר עדיין השם, חוזר לומר זכרנו וכו', אבל אם נזכר לאחר שחתם הברכה ואף אם עוד לא חתמה כולה אלא שאמר ב"א יי,, אין צריך לחזור.

טעה בעי"ת וסיים האל הקדוש ובתוך כדי דבור נזכר ואמר המלך הקדוש, יצא ואין צריך לחזור, אבל אחר שהתחיל אתה חונן, צריך לחזור לראש התפלה אפילו מספק.

טעה בעי"ת ואמר מלך אוהב צדקה ומשפט ובתוך כדי דבור נזכר, אומר ג"כ המלך המשפט. ואם נזכר לאחר שחתם הברכה, אין צריך לחזור.

בר"ח וחה"מ מוסיפים או"א יעלה ויבוא בברכת רצה. ויחיד ששכח לאמרו, אם הוא ר"ח בלילה בין ליל א' דר"ח בין ליל ב' אין צריך לחזור. אבל בשחרית ובמנחה אם נזכר קודם שהתחיל מודים, אומרו שם. ואם נזכר קודם שאמר השם מברכת המחזיר שכינתו לציון, יחזור ויאמר יעלה ויבא ויסיים עוד הפעם ותחזינה וכו'. ואם נזכר אחר שהתחיל מודים קודם סיום התפלה, יחזור לרצה. ואם השלים תפלתו וכבר אמר יהיו לרצון אמרי וכו' אע"פ שלא עקר רגליו עדיין, יחזור לראש התפלה.

שכח לומר יעלה ויבוא בחה"מ אפילו בערבית, צריך לחזור כמו בשחרית ר"ח.

ש"ץ ששכח ולא אמר יעלה ויבוא בחזרת התפלה והשלים תפלתו, אין מחזירים אותו, ואם לא השלימה, חוזר לרצה.

יחיד ששכח בתענית לומר עננו בשמע קולנו ונזכר קודם שעקר רגליו, יאמרנו באלהי נצור קודם יהיו לרצון אמרי ובלא חתימה. ואם כבר עקר רגליו, אין צריך לחזור. וש"ץ שטעה בחזרת התפלה ולא אמר עננו קודם ברכת רפאנו, אם נזכר קודם שסיים ברכת רפאנו, אומרו שם וחוזר ומתחיל רפאנו, אבל אםכבר אמר בא"י לא יחזור, אלא יאמרנו בשמע קולנו ויסיים „בא"י העונה בעת צרה ושומע תפלה". ואם שכח גם שם, יאמרנו ברכה בפני עצמה לאחר שסיים המברך את עמו ישראל בשלום.

בט' באב אומרים בתפלת מנחה נחם ה' בברכת ולירושלים עירך. ואם שכח לאמרו, יאמרנו אבל ועל כלם יתברך ובלא חתימה. שכח לאמרו גם שם, אין צריך לחזור.

מי ששכח בחנוכה ובפורים לומר על הנסים במודים ונזכר קודם שהזכיר השם מברכת הטוב שמך אפילו אמר ברוך אתה יחזור ויאמר על הנסים, אבל אם סיים הברכה או שאמר כבר ב"א יי, אין צריך לחזור.

דיני אמן.

על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום יאמר ברוך הוא וברוך שמו אחרי שאמר המברך ב"א יי, ואחרי שסיים המברך את הברכה יענה ויאמר עליה אמן.

אמרו רז"ל גדול העונה אמן יותר מן המברך, ע"כ יתן האדם את דעתו לכוין על איזו ברכה הוא עונה אמן, ולא יענה אמן יתומה, דהיינו שאינו שומע הברכה ועונה אמן עליה, ואפילו יודע איזו ברכה היא שמברך המברך, מאחר שלא שמע אותה עניית אמן כזו נקראת אמן יתומה. גם לא יענה אמן חטופה, דהיינו שלא יחטוף ויזהר לענות אמן קודם שסיים המברך. אך גם לא ימתין מלענות, רק מיד שכלתה הברכה מפי המברך יאמר אמן. ולא יענה אמן קטופה, דהיינו שאינו מוציאה היטב בפה עד שלא נשמע הנו"ן.

אם יש לצבור להתחיל באיזו תפלה אחרי שסיים הש"ץ את ברכתו אז יזהרו שלא לשכוח לענות בתחלה אמן על ברכת הש"ץ קודם שמתחילים התפלה ההיא; כגון אחרי שברך הש"ץ בא"י המחזיר שכינתו לציון, צריך הצבור לענות אמן קודם שאומרים מודים דרבנן, וכן קודם ושמרו בני ישראל שאומרים בליל שבת יענו בתחלה אמן על מה שסיים

הש"ץ הפורס סכת שלום, וכן קודם אמירת הלל יש לענות בתחלה אמן על סיום חזרת שמנה עשרה, וכן בכל מקום שיש לענות אמן אין לשכחו בראשית התפלה.

לא יענה אמן קצרה, אלא ארוכה קצת, כדי שיוכל לומר אל מלך נאמן, ולא ארוכה יותר מדאי.

העונה אמן לא יגביה קולו יותר מן המברך.

לא לבד על ברכות אלא גם על שאר תפלות ובקשות שאומרן החזן וחותם בכן ואמרו אמן או ונאמר אמן, כגון על קדיש ויקום פרקן והכרזת ר"ח, יש להקהל לענות עליהן אמן.

אין לענות אמן אחר ברכת עצמו, מלבד בבהמ"ז אחר ברכת בונה ברחמיו ירושלים, אמן.

אין כוונת אמן שוה בכל הברכות, כי אחרי ברכות השבח והודיה, כמו ברוך שאמר וישתבח ומודים וברכות המצוות, כוונת אמן עליהן „אמת הדבר" (עז איזט וואהר); ואחרי בקשות, כמו בסיום הקדיש והכרזת ר"ח, כוונת אמן „יהי אמת" (עז ווערדע וואהר); ואחרי ברכות שתחלתן בקשות וחתימתן בשבח להקב"ה, כמו הברכות האמצעיות שבשמנה עשרה וברכת רחם בבהמ"ז, בהן כוונת אמן „אמת הוא ויאמן" (עז איזט וואהר אונד ווערדע וואהר), ר"ל השבח על השם יתברך הוא אמת ויעשה השם בקשת המברך שתהי אמת.

דיני קדיש.

אין אומרים קדיש בפחות מעשרה זכרים שיהיו בני י"ג שנה ויום אחד, כי כל דבר שבקדושה כגון קדיש וברכו אין אומרים בפחות מעשרה.

האומר קדיש יאמרנו מעומד ובכיוון רגליו כמו בתפלת שמנה עשרה, וגם יפסע ג' פסיעות כשמסיים עושה שלום במרומיו. והשומע את הקדיש אם הוא עומד צריך שישאר עומד, אך אם הוא יושב אין צריך לקום.

כמו שאסור לעבור נגד המתפלל שמנה עשרה כך אסור לעבור נגד האומר קדיש.

האומר קדיש כשמתחיל יתגדל, כורע, וכן באמן קודם יהא שמה, וכן ביתברך, וכן בבריך הוא, וכן באמן קודם תתקבל.

הפסוקים ועתה יגדל נא וכו' שאומרים הקהל כשפותח החזן יתגדל, יש לאמרם בלחש. ובין ישתבח לברכו ובין גאולה לתפלה שבערבית ובכל מקום שאסור להפסיק אין לאמרם כלל.

כשאמר החזן בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן, יענה הקהל אמן, יהא שמה רבא וגו', וצריך לאמרו בקול ובכוונה.

יש להפסיק מעט בין אמן ליהא שמה, כי אמן מוסב למעלה שעונים אמן על מה שאמר החזן יתגדל וכו' ומן יהא שמה רבא מתחיל שבח חדש.

אחר שענו הצבור חוזר החזן ואומר יהא שמה רבא, אבל לא יאמר אמן יהא שמה, שכבר אמר אמן קודם שאמרו הצבור ויהיה כעונה אמן ב' פעמים.

אין לומר קדיש עם החזן, ולכן אין לנגן עם החזן כשמנגן הקדיש.

אין פוחתים מן שבעה קדישים בכל יום, עש"ה שבע ביום הללתיך (תהלים קי"ט).

קדישים שבתפלה לא יאמרם אלא גדול בר מצוה, אבל שאר קדישים יכול לאמרם אפילו קטן שלא הגיע לחנוך.

הקדיש שאומרים על פסוקי דזמרה קודם ברכו אומרים אותו רק עד דאמירן בעלמא ואמרו אמן, וכן הקדיש אחר התחנון של שחרית, והקדיש אחר אשרי בתפלת מנחה, וקודם והוא רחום של ערבית ושמנה עשרה של ערבית, וקודם ויהי נועם של מוצאי שבת, והקדיש אחר קריאת התורה, והקדיש קודם תפלת המוספים, ונקרא קדיש כזה חצי קדיש. והשאר קדישים שבתפלה, כמו קדיש אחר ובא לציון בשחרית של חול, ושלאחר תפלת המוספים, ושקודם ויתן לך במוצאי שבת, אותן משלימים עד סוף אע"כ נקראו קדיש שלם.

הקדיש שאומרים על מזמורים קודם התפלה או לאחריה או על שאר נוספות לתפלה, כמו במה מדליקין ופטום הקטורת ועלינו ושיר היחוד, אין אומרים בו תתקבל צלותהון וכו' אלא אחרי דאמירן בעלמא ואמרו אמן מתחילין מיד יהא שלמא וכו', וכן בקדיש שאומרים על דברי תלמוד תורה שבעל פה, ונקרא קדיש כזה קדיש יתום, בעבור שהיתומים רגילים לאמרו. ונוהגים לומר בסוף כל למוד משנת ר' חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה וכו' ואז מוסיפים בקדיש שאחריו לומר על ישראל ועל רבנן וכו' קודם יהא שלמא רבא, ונקרא הקדיש קדיש דרבנן.

אלה קדישי יתום וקדישי דרבנן הם שיאמר אותם האבל על אב ואם או מי שהוא יאהרצייט, ואם אין אבל או יאהרצייט בבהכ"נ יאמרום היתומים.

אם הרבה בני אדם בבהכ"נ אשר להם זכות לקדיש, אז יחלקו להם הקדישים וע"פ הדינים הבאים:*)

בן שבעה גדול הבא לבהכ"נ יאמר כל הקדישים, אף אם יש בן שלשים או יאהרצייט. וכן בן שבעה קטן יש לו כל הקדישים, מלבד קדיש אחד אשר היאהרצייט זוכה לו. ואם יש הרבה יאהרצייט נגד כל הקדישים, אזי נדחה בן שבעה הקטן מפניהם.

אורח שהוא בן שבעה נחשב כולו כתושב.

שני אבלים שוים, כגון שני בני שבעה או שני בני שלשים, יחלקו להם הקדישים, ויפילו הגורל מי מהם יאמר הקדיש הראשון.

יש שם בן שבעה גדול ובן שבעה קטן ועוד בן יאהרצייט, ולא נמצאו יותר מן ג' קדישים, אז יבאו לשבעה גדול ב' קדישים, ולקטן קדיש אחד, והיאהרצייט אין לו קדיש כלל.

בן שלשים ועוד יאהרצייט, יבא ליאהרצייט רק קדיש אחד. ואם יש כמה יאהרצייט נגד כל הקדישים, אז נדחה הבן השלושים מפניהם.

יש אבל של אחר השלשים ועוד יאהרצייט, אז ליאהרצייט כל הקדישים, מלבד קדיש אחד של מזמור של יום שהוא לאבל.

יש תושב יאהרצייט ואורח בשלשים, אין לו לאורח אלא קדיש אחד. תושב בשלשים ואורח יאהרצייט, יש לאורח קדיש אחד גם אם עוד תושב יאהרצייט שם.

תושב ואורח ששניהם בני יאהרצייט, לא יבא לאורח קדיש כלל.

הקדיש שאומרים אחר קבלת שבת הוא לעולם ליאהרצייט, בין שיום היאהרצייט בשבת בין שהוא בערב שבת. ואם יש שני בני יאהרצייט האחד מערב שבת והשני משבת, זוכה היאהרצייט של שבת לקדיש זה.

האבל על אב ואם יאמר הקדיש י"א חדשים ונמנים מיום המיתה. והמנהג להפסיק באמירת הקדיש יום אחד קודם סוף י"א חדשים, למשל אם מת אביו י"ו מרחשון יפסוק ביום א' דסכות.

האבל בסוף י"א חדשים שלו כשיפסוק באמירת הקדיש יאמר כל הקדישים. ואם עוד יאהרצייט או בן שלשים שם, אין להם אלא קדיש אחד.

---

*) אמנם הרבה מקומות שנתפשט בהם מנהג הספרדיים אשר כל האבלים ובני יאהרצייט יאמרו את הקדיש כולם באגודה אחת יחדיו, ובאמת ע"י כך שקטו ונחו כמה מחלוקות שנפלו בענין הקדימה בקדיש. גם הגאון יעב"ץ כבר נענע בראשו למנהג הזה באמרו בסדורו דף קע"ד, ב': „בחלוקי דינין של האשכנזים בענין מי הקודם לאמירת הקדיש ומי דוחה למי לא אטפל כאן, דמלתא דמנהגא בעלמא הוא, ומה טוב וישר מנהג הספרדים בזה שאם רבים הם כולם זוכים בו ואומרים אותו כאחד, ובטלה מחלוקת וטורח דיני דינים בדבר" עכ"ל. אך הנוהגים מנהג זה יש להם להזהר שלא יצעקו כולם בהרעשת קול ובחפזון, כי תרי קלי לא משתמעי, רק אחד מן האבלים הוא יאמר את הקדיש בקול ובמתון מתון והאחרים יענו עמו בלחש תיבה בתיבה.

ידוע כי תפלתנו במקום קרבן היא ונשלמה פרים שפתינו, וא"כ הש"ץ העומד לפני התבה להליץ בעד קהלו הוא דוגמת הכהן המקריב קרבן העם, וע"כ צריך שיהיה דומה לכהן בכל מדותיו וראוי והגון לשרת עבודת הקדש הזאת, שיהיה עניו וכשר מעללים ומוכתר בשם טוב ואהוב ומרוצה לקהלו. ויהי קולו ערב, והעולה על כל הוא שצריך להיות ג"כ רגיל בקריאת תורה ונביאים וכתובים ומבין בכל הברכות ותפלות ופיוטים של כל ימי השנה.*)

יחזור הש"ץ פעם בפעם על התפלות והפיוטים עם פירושיהם ונגוניהם, כדי שיהיו שגורים בפיו.

לא ירד הש"ץ לפני העמוד בבגדים קרועים או מלוכלכים. וטוב שיהיה לו מלבוש מיוחד להתפלל בו לפני העמוד וגם מצנפת מיוחדת לשום על ראשו בתפלתו. ובכל עת שמתפלל לפני העמוד יתעטף בטלית ואף בלילה.

ש"ץ המתפלל לפני העמוד יש לו להזהר עוד יותר מן היחיד בכל דיני ההנהגות בתפלה הערוכים למעלה. וכל עת שיתפלל לא ישב אלא יעמוד על רגליו באימה וביראה ויהיו רגליו מכוונות תמיד זו אצל זו וידיו כפופות הימנית על השמאלית, ויעמוד בלי סמיכה ומשענת ובלי נדנוד גופו, ולא יסתכל בשום אדם, ויפנה לבו מכל הרהור זר, אבל תהי כל מחשבתו על כיוון תפלתו להיותה טהורה והגונה להוציא בה את הרבים ידי חובתם. ויתפלל במתון ובנחת מלה במלה לפי פירוש המלין ובדיוק האפשרי.

כל הברכות שמתפלל הש"ץ בקול רם יזהר בהן להפסיק בדבורו אחרי הזכירו את השם כדי שיוכל הקהל לענות ברוך הוא וב"ש, ובסוף הברכות יפסיק כדי לענות הצבור אמן עליהן. וכן בכל מה שצריך הקהל לענות אחריו יפסיק הש"ץ בדבורו, כמו בקדושה לא יתחיל לומר לעומתם עד שענו הקהל קדוש ק"ק. ואותן התפלות וזמירות שעונים הקהל בפסוק על פסוק שאמר החזן לא יתחיל לומר פסוק חדש עד שגמרו הקהל בעניית פסוקם.

סופי התפלות והברכות הפרטיות שאומר אותן הש"ץ בקול יזהר בהם שלא לכפלם, ר"ל שלא יאמר עד סוף בלחש עם הקהל ואח"כ יחזור למעלה לאמרו עוד הפעם בקול, אלא ימשוך בתפלתו יותר מן הקהל כדי שבסיום תפלת הקהל הוא יעמוד באותו ענין שצריך לאמרו בקול. ויכוין שיתחיל סופי תפלות כאלה תמיד עם אותו הענין היותר קרוב לחתימה (כגון בסוף יוצר אור יתחיל בקול עם הפסוק אור חדש), ולא יתחיל בהרבה למעלה ממנה, מפני טורח הצבור (ס' חסידים ס' רנ"א).

כשיחזור הש"ץ ש"ע בקול רם יאמר קודם לכן בלחש אדנ' שפתי תפתח, אבל בסוף לא יאמר אלהי נצור אלא יסיים עם ברכת ישראל בשלום.

ברכת כהנים (או"א ברכנו וגו') יאמר בחזרת ש"ע רק בתפלת שחרית ומוסף, ולא במנחה, חוץ מתענית צבור שאומר אותה גם במנחה. ובי"כ אומר אותה גם בנעילה. כשיאמר ברכת כהנים ישתחוה נגד ההיכל כשאומר יברכך ה', ובתבת וישמרך יטה

---

*) ואם יהיה איש לפנינו אשר בכלול קולו מתהלל ואינו יודע ספר ולא יבין מה שמתפלל ואף אם הוא זקן, ויש אחר שאין קולו נעים אבל מבין מה שהוא אומר ואף אם הוא נער בן י"ג שנה, ודאי זה הנער קודם לזקן, כי מה תועיל לנו שאגת קול הבור אשר לא יידע על מה הוא שואג. והכלל אשר כל מי שאינו מבין מה שמתפלל אין להניחו לירד לפני התבה (ס' חסידים ס' תשכ"ט ויד יהודה במאמר אם כל חי לרמ"ע מפאנו ס' ל"א). גם לתת עין על פרק ל"ד של ס' שבט מוסר, והלואי שכל חזן יקרא את כל הפרק ההוא ויישר על פיו את דרכיו.

ראשו נגד ימינו, ובתבות יאר ה׳ פניו אליך שוב ישתחוה נגד ההיכל, ובתבת ויחנך יטה ראשו לשמאלו, ובתבת ישא ה׳ פניו שוב ישתחוה נגד ההיכל, ובתבת אליך יטה ראשו נגד ימינו, ובתבת וישם לך יטה לשמאלו, ובתבת שלום שוב יטה לימינו.

וביום שיש נשיאת כפים אז החזן אחרי שסיים הטוב שמך ולך נאה להודות יאמר בלחש או"א ברכנו וכו׳ עד מפי אהרן ובניו, ואז יקרא בקול כהנים, ויאמר בלחש עם קדושך כאמור (ואם אין שם אלא כהן אחד לדוכן אז לא יקרא כהנים אלא יאמר הכל בלחש עד כאמור) ואח"כ יקריא לכהנים יברכך, ה׳, וכו׳ מלה אחר מלה עד שסיימו הכהנים את דוכנם. ויזהר החזן שלא להקרות לכהנים תבת יברכך עד שגמרו הקהל לענות אמן על הברכה שברכו הכהנים, וכן במלת ישא, יאר, וכן שים שלום יזהר שלא להתחיל עד שיגמר אמן מפי הקהל על מה שברכו הכהנים. אבל הוא לא יענה אמן גם לא יאמר פסוקים עם הקהל.

אם הש"ץ כהן ויש עוד כהנים אחרים בבהכ"נ, הש"ץ לא ישא את כפיו וגם לא יאמר או"א ברכנו וכו׳ אלא ישתוק, ויעמוד ישראל אצלו שיאמר או"א ברכנו וכו׳ בלחש ויקרא בקול כהנים וגם יקריא לכהנים את ברכתם ואחר שסיימו הכהנים יחזור הש"ץ ויתפלל שים שלום וכו׳. ואם אין כהן בבהכ"נ אלא הש"ץ, אז כשמתחיל רצה יעקור רגליו מעט ויתפלל עד ולך נאה להודות ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים, ויקריא לו אחר יברכך וכו׳ ואח"כ יסיים הש"ץ שים שלום.

ש"ץ שנחלש ולא יכול לגמור את תפלתו, יעמוד אחר במקומו ויתחיל ממקום שפסק הש"ץ. ואם הוא בש"ע בברכות אמצעיות, יתחיל האחר מתחלת הברכה שפסק בה הש"ץ, ואם היה בג׳ ברכות ראשונות של ש"ע, מתחיל מראש ש"ע, ובג׳ ברכות אחרונות מתחיל מן רצה.

כשיקרא הש"ץ בספר תורה יזהר שלא יקרא בעל פה אפילו תבה אחת, אבל יקרא הכל מתוך הכתב.

ש"ץ המאריך בתפלתו בנגונים, אם עושה לשם שמים לכבוד היום ולתת בנעימתו הודאה להשם ית׳, תבוא עליו ברכה. אבל המשמיע קולו לכבוד עצמו למצוא חן בעיני השומעים הוא מגונה ונקרא חונף.

כשמנגן הש"ץ בנגונים יזהר שלא להפריד באלה את התבות הצריכות לחבור ולא יחבר תבות הצריכות להפרד, גם לא ימשוך ויאריך באמצע התבות כדי שלא יקלקל משמעות הדברים, וכן אל ימשוך הנגון בסוף הברכות יותר מדאי, כדי שלא יבוא הקהל לענות אמן חטופה. אבל יערוך כל נגינותיו בהשכל ובדעת שיהיו מכוונות לתבות ועולות יפה לתוכן כל תפלה ותפלה ופירושיה. ובכל זאת לא ירבה כל כך בנגונים, מפני טורח הצבור. (וראה ש"ב עניני תפלה דף רכ"ד ע"ב.)

קודם שיתחיל הש"ץ להתפלל לפני העמוד יאמר תחנה זו:

אָנָּא יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, הֱיֵה לִי לְעֶזְרָתִי בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי עוֹמֵד לְהִתְפַּלֵּל עָלַי וְעַל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָסֵר מִמֶּנִּי כָּל־מִינֵי מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת וְכָל־מִינֵי חֲרָדָה שֶׁלֹּא יְבַלְבְּלוּ מַחְשְׁבוֹתַי, וְתֶהְדָּלֵי בַּר לֵבָב שֶׁתְּהֵי כַּוָּנָתִי לְשִׁמְךָ הַקָּדוֹשׁ וַעֲבוֹדָתִי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ וְיִשְׁלֹט בִּי יֵצֶר הַטּוֹב וְאַל־יִשְׁלֹט בִּי יֵצֶר הָרָע, וְתֵן בְּלִבִּי אַהֲבָתְךָ וְיִרְאָתְךָ לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ וּלְשָׁרֶתְךָ וּלְשׁוֹרֵר בִּשְׁמֶךָ, וְיִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי, אָמֵן:

דינים

איבער

ציצית, תפלין, תפלה ח״ז״ו.

אין דייטשער שפראַכע בעאַרבייטעט.

דיני ציצית.

עס איזט פפליכט איינעס יעדען בַּר יִשְׂרָאֵל, אויסער דעם טַלִּית, וועלכעס מאן בלאס וועהרענד דעס בעטענס זיך אומהיללט, נאך איין קליינעס פיערעקיגעס וואללענעס אדער בוימוואללענעס געוואנד, אן דעססען פיער עקען **צִיצִית** אנגעבראכט זינד, אללע טאגע פאם אויפשטעהען דעס מארגענס אן ביז צום ניעדערלעגען דעס אבענדס אויף דעם העמדע צו טראגען, דאמיט ער זא אללצייט דאס וויכטיגע געבאט בעפאלגע: **וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם** „זיא זאללען טוי־פאדען אן דען עקען איהרער קליידער מאכען" (במדבר ט״ו, ל״ח).

דיעזעס געוואנד — געוועהנליך **אַרְבַּע כַּנְפוֹת** גענאננט — זאלל ווענינגסטענס 3/4 עללען לאנג אונד 1/2 עללע ברייט זיין, אונד דאס מאאס דעססען בריידער שולטערבלעטטער צוזאממען ניכט שמאלער אלס דיע ווייטע דעס אויזשניטטעס. אן דען פיער עקען זאלל דאס לאך, דורך דאס מאן דיע **צִיצִית** ציעהעט, זא געשטאכען ווערדען, דאס עס פאם זוימע דער ברייטע זאוואהל וויע דער לאנגע דעס קליידעס איין צאלל ענטפערנט איזט.

אן דאס בעשטאנדיגע טראגען דיעזעס **אַרְבַּע כַּנְפוֹת** געוועהנע מאן שאן דיע קליינען קנאבען זאבאלד זיע געהאריג שפרעכען קאננען.

דעס מארגענס, נאכדעם מאן זיך געוואשען האט אונד עס טאג איזט, ערגרייפט מאן דיע **צִיצִית** דעס **אַרְבַּע כַּנְפוֹת** אונד שפריכט דאריבער דיע **בְּרָכָה**: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת צִיצִת:** צופאר אבער מוס מאן דיע **צִיצִית** אונטערזוכען, אב זיע אויך נאך אין גוטעם צושטאנדע זינד. מאן מאכע דארום דיע פערוואררענען פאדען געהאריג אויזאיינאנדער אונד אונטערזוכע אב קיינער דאפאן אבגעריססען איזט. הויפט־זאכליך זעהע מאן אונטען, דא וואו דיע פאדען דורך דאס לאך געשלאגען זינד, נאך; דען וועֶרע דארט ווען אויך נור איין פאדען צעררישען, זא דארף מאן דיא **בְּרָכָה** ניכט זאגען, זאנדערן מוס פיר דיע צעררישענע **צִיצִית** איינע נייע אנברינגען.

דיע ארט, וויע מאן דיע **צִיצִית** אן דאס **אַרְבַּע כַּנְפוֹת**, זאוויא אויך אן דאס **טַלִּית** אנ־מאכט, איזט פאלגענדע. מאן נעהמע פיער ווייסע וואללענע פאדען — דיע אייגענס צו דיע־זעם צוועקע געשפאננען זיין מיססען — דרייא פאדען דערזעלבען יעדען ווענינגסטענס פאן זיעבענ־אונדצוואנציג דוימענברייטען לאנג אונד דען פיערטען פאדען אונגעפעהר פיערציג דוימענברייטען לאנג אונד ציעהע זיע אום דיע העלפטע דורך דאס לאך דער עקע; נעהמע דאן דיא פיער פאדען דער איינען העלפטע אונד דיע פיער פאדען דער אנדערן העלפטע אונד קניפפע זיע אן דער עקע דאפפעלט איבעראיינאנדער, וואדורך עס אלזא אכט פאדען ווערדען. היערויף

וויקעלע מאן דען איינען לאנגערן פאדען (דען מאן **שַׁמָּשׁ** נעננט) זיעבענמאהל אום דיא איבריגען זיעבען פאדען אונד קניפפע, נאכדעם דיזע געשעהען, דיא פיער פאדען דער איינען אונד דיא פיער פאדען דער אנדערן האלפטע דאפפעלט איבעראיינאנדער. דאן וויקעלע מאן דען **שַׁמָּשׁ**-פאדען אכטמאהל אום דיא איבריגען פאדען אונד מאכע ווידער וויא דאס ערסטעמאהל צוויי קנאפפע. דאן וויקעלע מאן דען **שַׁמָּשׁ**-פאדען איילפמאהל אום אונד מאכע אבערמאלס צוויי קנאפפע, אונד ענדליך וויקעלע מאן איהן דרייצעהנמאהל אום אונד מאכע ווידער צוויי קנאפפע, זא דאס איס גאנצען אן יעדער **צִיצִית** פינף דאפפעלטע קנאפפע אונד פיערונדדרייסיג אומוויקעלונגען זינד. קנאפפע אונד אומוויקעלונגען מיסען פעסט אנאיינאנדער ליעגען.

מאן אכטע דאראויף, דאס אללע פאדען דער **צִיצִית** גלייכע לאנגע האבען. איינען עטוואס פארשטעהענדען פאדען מאכע מאן אבער ניכט מיטטעלסט איינעס מעסער אדער טעערע קירצער, אנדערן בייסע דאס הערויסשטעהענדע מיט דען צאהנען אב. אויך מוס מאן ענדע איינעס יעדען פאדענס איין קנאפפכען מאכען, דאמיט ער זיך ניכט אויפלעזערע.

זינד פאן דען אכט פאדען איינער **צִיצִית** צוויי פאדען אבגעריסען, זא דארף מאן איבער דאס **אַרְבַּע כַּנְפוֹת** אדער **טַלִּית** קיינע **בְּרָכָה** שפרעכען אונד מוס איינע נייע **צִיצִית** אנמאכען. מיט בלאס איין פאדען אבגעריסען, זא דארף וואהל דיא **בְּרָכָה** נאך געשפראכען ווערדען, דאך אבער זאלל מאן דיא צעררעסענע **צִיצִית** זא באלד אלס מעגליך דורך איינע פארשריפטס-מעסיג ריכטיגע ערזעטצען.

דאס **טַלִּית** ווירד ביי'ם מארגענגעבעטע (**תפלת שחרית**) בעפאר מאן **בָּרוּךְ שֶׁאָמַר** אנ-פאנגט אנגעלעגען. עהע מאן זיך דאמיט אומהיללעט האט מאן ערזט דיא **צִיצִית** דאראן זא צו אונטערזוכען וויא ביי'ם **אַרְבַּע כַּנְפוֹת**. דאן האלט מאן עס אויזאיינאנדער געברייטעט פאר זיך אונד שפריכט שטעהענד דיא **בְּרָכָה**: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִת**, קיסט עס דאן אונד לעגט עס זא אום זיך דאס דער קאפף גאנץ פערדעקט איזט. היעראויף ניממט מאן דען רעכטען פליגעל דעס **טַלִּית** זאמט דעמען ביידען **צִיצִית** טראגט איהן אוא'ס געזיכט אונד אום דיא לינקע שולטער אונד זאגט דיא **פְּסוּקִים**: **מַה יָּקָר** א"ו. נאכדעם מאן דיעזע **פְּסוּקִים** געשפראכען לעגט מאן דאס **טַלִּית** ווידער פאם געזיכטע צוריק אונד היללט זיך דער געשטאלט דאמיט איין, דאס מאן אויף יעדער זייטע איינע **צִיצִית** פאר זיך אונד איינע הינטער זיך האט. דאך זיעהע מאן דאס **טַלִּית** ניכט צו וויט הערמאב, דאמיט דיא **צִיצִיּוֹת** ניכט אויף דער ערדע שלייפען.

דיא איינע זייטע דעס **טַלִּית** זאלל אן דער מיטטע דעס וואטס מיט איינעם ווייסען זיידע-נען באנדע (וועלכעס מאן **עֲטָרָה** נעננט) פערזעהען זיין, אום דאראן צו ערקעננען, וועלכעס דיא אויסען- אונד איננען- דיא אבען- אונד אונטענזייטע זיי אונד מאן עס איממער אין גלייכער וויזע אונד ניכט אבוועכזעלנד פערקעהרט אנליעהע. מאן ניממט דאן איממער דאס **טַלִּית** זא צור האנד דאס ביי'ם אנלעגען דיא **עֲטָרָה** צו קאפפען אונד נאך אויסען צו קאממט.

ווען דאס **טַלִּית** גאנץ פאם לייבע געפאללען איזט, דער אום ווען ער עס ווידער אנ-לעגט נאכמאלס דיא **בְּרָכָה** דאריבער זאגען. האנגט אבער איין טהייל דעס **טַלִּית** נאך אן זיינען קליידערן זא שפרעכע ער ביי'ם ווידעראנלעגען דעסזעלבען דיא **בְּרָכָה** ניכט. לעגט מאן דאס **טַלִּית** אב אום דער אבזיכט עס גלייך ווידער אנצוליעהען, זא שפריכט מאן עבענפאללס ביי'ם ווידעראנליעהען דיא **בְּרָכָה** ניכט.

ווען מאן **בָּרוּךְ שֶׁאָמַר** אנפאנגט ניממט מאן דיא צוויי פארדערען **צִיצִיּוֹת** דעס **טַלִּית** אין דיא רעכטע האנד ביז צו **מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת**, וואדאן מאן זיא קיסט אונד ווידער לאסגעבט

פֿאַללען לאָסט. קאָמאט מאַן פֿאָר **קְרִיאַת שְׁמַע** אַן דיע שטעללע **וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע** זאָ ניאמט מאַן זאָמאטליכע פֿיער **צִיצִיּוֹת** אין דיע לינקע האַנד צווישען דען רינג- אונד קליינפֿינגער אונד האָלט זיא זאָ וואָהרענד דעז גאַנצען **קְרִיאַת שְׁמַע**. ביי'ם לעזען דער **פרשת ציצית** ערגרייפֿט מאַן זיע אויך מיט דער רעכטען האַנד אונד קיסט זיע אַן, אונד ערזט ביי דער שטעללע **נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד** לאָסט מאַן זיע, נאַכדעם מאַן זיע געקיסט, ווידער לאָס.

מאַן היטע זיך, דיע **צִיצִית** דורך בעשמוטצונג צו ענטווייהען אָדער אַלז גלייכגילטיגע זאַכע צו בעהאַנדעלן.

דיני תפלין.

נאַכדעם מאַן זיך מיט דעם **טַלִּית** אומהיללט האַט לעגט מאַן דיע **תְּפִלִּין** אַן; וויל מאַן נאָמליך ביי היילִיגען פֿערריכטונגען אימער דיע שטייגערונג בעאָבאַכטען זאָלל (**מעלין בקדש**), דיע היילִיגקייט דער **תְּפִלִּין** אַבער גרעסער אַלז דיע דער **צִיצִית** איזט.

קאָמען יעדאָך דיע **תְּפִלִּין** עהער צו האַנדען אַלז דאַז **טַלִּית**, זאָ מוס מאַן אויך צוערזט דיע **תְּפִלִּין** לעגען אונד דאַן דאַז **טַלִּית** אַנלעגען; דען וועלכע **מִצְוָה** צוערזט צו האַנדען קאָמט, דיע זאָלל מאַן אויך גלייך אויזאיבען. עז איזט דאַהער צו בעאָבאַכטען, ווען מאַן **טַלִּית** אונד **תְּפִלִּין** אין איינעם זאַקכען בייזאַמען האָלט, דאַס מאַן דיע **תְּפִלִּין** אונטען הין אונד דאַז **טַלִּית** דאַרויף לעגט, דאַמיט מאַן דעז אַנדערן טאַגעז דאַז **טַלִּית** צוערזט אין האַנדען בעקאָמע.

האַט יעמאַנד **תְּפִלִּין** ביי דער האַנד, אַבער קיין **טַלִּית**, זאָ לעגע ער פֿאָר אַללעם דיע **תְּפִלִּין** אַן. דאַז **טַלִּית** קאַן ער דאַן שפּעטער נאָך ווען ער עז ערהאָלט אַנלעגען.

דיע בעשטיממטע צייט, וואַן מאַן דעז מאָרגענז **תְּפִלִּין** אַנלעגען דאַרף, איזט, ווען דער טאַג שאָן זאָ וויט ערהעללט איזט, דאַס מאַן זיינען פֿריינד, מיט דעם מאַן ביזוויילען אומגאַנגעהען פּפֿלעגט, אין איינער ענטפֿערנונג פֿאָן פֿיער עללען ערקעננען קאַן.

בעגיבט מאַן זיך פֿריהמאָרגענז אויף איינע רייזע, זאָ דאַרף מאַן, אַבוואָהל עז נאָך ניכט צייט איזט, צו הויזע **תְּפִלִּין** לעגען — יעדאָך אָהנע **בְּרָכָה**, אונד אום מאַן דאַן זאָבאַלד עז געהאָריג טאַג איזט, דיע געהייזע (**בַּיִת**) דער **תְּפִלִּין** בעריהרען אונד דיע פֿאָרגעשריעבענען **בְּרָכוֹת** דאַריבער שפּרעכען. ווער אין איינעם זאָלכען פֿאַללע דיע רייזע אין איינעם וואַגען מאַכט, נעהמע זיך אין אַכט, דאַס ער ניכט איינשלאַפֿע.

צוערזט ווירד דיע **תְּפִלָּה שֶׁל יָד** אונד דאַן דיע **תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ** אַנגעלעגט. ביי'ם אַנלעגען דערזעלבען אום מאַן אין געדאַנקען האַבען: „דאַס אונז גאָטט געבאָטען האַט, דיע פֿיער אַבשניטטע (**פרשיות**) **שְׁמַע, וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ, קַדֶּשׁ־לִי** אונד **וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ**, דיע אין דען געהייזען דער **תְּפִלִּין** איינגעשלאָססען זינד, טאָגליך אום דען אַרם געגענאיבער דעם הערצען אונד אַן דען קאָפּף געגענאיבער דעם געהירנע אַנצולעגען, וויל דיעזע אַבשניטטע זאָוואָהל דיע איינהייט גאָטטעז וויע אויך דיע ערלאָזונג אויז דער עגיפּטיטען שקלאַפֿערייע ענטהאַלטען, דאַמיט ווער אונז דיעזער צווייער גרונדוואַהרהייטען אונזערער רעליגיאָן שטעטז ערינגערן אונד אַללעצייט איינגעדענק זיין, דאַס גאָטט דער **איינציגע** גאָטט איזט אונד זיינע מאַכט זיך איבער אַללעז ערשטרעקט, אויך דאַס ווער אונזער הערץ אונד אונזערן זין גאַנץ זיינעם דיענזטע ווייהען".

דער בעשטיממטע פּלאַטץ, אַן דען דאַז **בַּיִת** דער **תְּפִלָּה שֶׁל יָד** אַנגעלעגט ווערדען אום איזט אַם לינקען אָבעראַרם, דאַ וואָ דאַז פֿלייש ערהאַבען איזט, אעהר נאָך דעם עלבאָגען אַלז דער שולטער צו. דאָרט לעגע מאַן דאַז **בַּיִת** זאָ אויף, דאַס דעססען הינטערע זייטע, וואָ דער

ריעמען (רְצוּעָה) דורכגעהט, נאך אָבען, אונד דעססען פֿאָרדערע זייטע נאך דער האַנד צו גע־ריכטעט איזט, אונד ריקע דאַז בַּיִת איין וועניג איינוואַרטז, זאָ דאַס, ווען מאַן דען אַרם האַנגען לעססט, דאַזזעלבע גערדע געגען דאַז הערץ זיך נייגט. אויך אַכטע מאַן דאַרויף, דאַס דאַז בַּיִת איממער פֿעסט אַן דעם יוֹד־פֿאָרמיגען קנאָפּפֿע (קֶשֶׁר) דער רְצוּעָה זיטצע.

דיע תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ מוס זאָ אום דען קאָפּף אַנגעלעגען, דאַס דער פֿאָרדערע ראַנד דעז בַּיִת ניכט ווייטער העראַב אַלז ביז צום אַנפֿאַנגע דעז הויפּטהאַארעז אַן דער מיטטע דער שטירנע רייכע. דער הינטערע ראַנד דעז בַּיִת דאַרף ביז דאַהין רייכען וואָ ביי זייגלינגען דיע הירנשאַלע נאָך ניכט פֿערקנאָכערט איזט (דיע זאָגענאַננטע פֿאָנטאַנעללע). דאַז גאַנצע בַּיִת מוס אַלזאָ אויף דעם הויפּט־האַארע זיטצען אונד דאַרף ניכטז דאַפֿאָן אויף דער בלאָססען שטירנע ליעגען, וואָראויף מאַן וואָהל צו אַכטען האַט; דען ווער דיע תְּפִלִּין אויף דיע בלאָססע שטירנע לעגט, דער מאַכט זיך דאָפּ־פעלטער זינדע שולדיג — ער האַט דאַז געבאָט פֿאָן תְּפִלִּין ניכט בעפֿאָלגט אונד האַט אויך דורך דאַז פֿערגעבליכע שפּרעכען דער בְּרָכָה (ברכה לבטלה) דען נאַמען גאָטטעז ענטווייהעט.

דער קֶשֶׁר פֿאָן דען רְצוּעוֹת דער תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ מוס אויף יענער ערהאָבענען שטעללע דעז הינטערהויפּטעז זיטצען, וועלכע אָבערהאַלב דער נאַקענגרובע דעם געזיכטע געגענאיבער זיך בעפֿינדעט. דיע רְצוּעוֹת דער תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ זאָללען דאַהער ענגע אום דען קאָפּף אַנ־שליעססען, דאַמיט דער קֶשֶׁר ניכט אין דיע נאַקענגרובע פֿאַללט.

דיע תְּפִלִּין מיססען אויף דער בלאָססען הויט דעז אַרמעז אונד דען בלאָססען האַארען דעז קאָפּפֿעז ליעגען אונד דירפֿען דורך קיין צווישענדינג דאַפֿאָן אַבגעזאָנדערט זיין.

דאַ מאַן ביי יעדער מִצְוָה דיע בְּרָכָה שפּרעכען זאָלל בעפֿאָר מאַן דיע מִצְוָה אויזאיבט, זאָ מוס מאַן ביי תְּפִלָּה שֶׁל יָד זאָבאַלד מאַן דאַז בַּיִת אויף דען געהאָריגען אָרט דעז אַרמעז געבראַכט האַט, עהע מאַן עז מיט דער רְצוּעָה פֿעסט אַנציעהט, זאָגלייך דיע בְּרָכָה שפּרעכען: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין. דאַן ערזט ציעהט מאַן דיע רְצוּעָה צו זאָ דאַס דאַז בַּיִת פֿעסט אַן זיינעם פּלאַטצע אַנליעגט, אונד מאַכט דאַן מיט דער רְצוּעָה זיעבען אומוויקעלונגען (כְּרִיכוֹת) אום דען אַרם פֿאָם עללבאָגען אַבוואַרטז ביז צום האַנדגעלענקע. פֿאָן דאַ אַן ווייטער דרעהע מאַן דיע רְצוּעָה ביז איבער דיע האַנד אונד מאַכע אום דען מיטטעלפֿינגער אַבערמאַהלז דריי אומוויקעלונגען, נעמליך צווי אום דאַז אונטערע אַן דער האַנד אַנליעגענדע גליעד אונד איינע אום דאַז מיטטלערע גליעד אונד שפּרעכע דאַביי דיע דריי פֿערזע וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי א"ז"וו. דיעזע דריי לעצטערע כְּרִיכוֹת געשעהען אָבער ערזט נאַכדעם מאַן דיע תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אַנגעלעגט האַט.

ביים אַנלעגען דער תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ האַט מאַן גלייך ביים אויפֿזעטצען דעז בַּיִת דיע בְּרָכָה צו שפּרעכען: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין אונד דאַרויף בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. דאַן ערזט שפּאַננט מאַן דיע רְצוּעָה פֿעסט אום דען קאָפּף.

מאַן היטע זיך זאָרגפֿעלטיג, צווישען דעם אַנלעגען דער תְּפִלָּה שֶׁל יָד אונד דער תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ עטוואַז אַנדערעז אַלז דיע דאַצו געהאָריגען בְּרָכוֹת צו שפּרעכען. האַטטע מאַן אויז פֿער־געססענהייט עטוואַז אַנדערעז דאַצווישען גערעדעט, זאָ מוס מאַן איבער דיע תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אויך דיע בְּרָכָה פֿאָן תְּפִלָּה שֶׁל יָד נאָכמאַהלז ווידערהאָלען, מאַן מוס דאַן נעמליך דיע ביידען בְּרָכוֹת: לְהָנִיחַ תְּפִלִּין אונד עַל מִצְוַת תְּפִלִּין זאָגען.

זעלבסט ווען מאַן וועהרענד דעז תְּפִלִּין־אַנלעגענז קַדִּישׁ אָדער קְדֻשָּׁה הערט, זאָ דאַרף מאַן ניכט דאַרויף אַנטוואָרטען, זאָנדערן האָרע שווייגענד מיט אַנדאַכט צו, וואַז דיע איבריגע

געשווינדע אַנטוואָרטעט. אים פֿאַללע אַבער, דאַס מאַן אויך קַדִּישׁ אָדער קְדֻשָּׁה מיטגעאַנטוואָר־טעט האַטטע, ברויכט מאַן דיא בְּרָכָה לְהָנִיחַ תְּפִלִּין ניכט צו ווידערהאָלען.

מאַן שיטטעלע דיא תְּפִלִּין ניכט אויס איהרעם זעקקכען הערויס, זאָנדערן נעהמע זיא מיט דער האַנד הערויס אונד קיססע זיא אַלס הייליגגעהאַלטענען געגענשטאַנד.

דיא תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ דאַרף מאַן ניכט עהער אויס דעם זעקקכען נעהמען ביז מאַן תְּפִלָּה שֶׁל יָד אַנגעלעגט האַט. האַטטע מאַן אַבער אירטהימליכער ווייזע תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ פֿאָר תְּפִלָּה שֶׁל יָד הערויסגענאָממען, זאָ דאַרף מאַן זיא דעסוועגען דאָך ניכט צוערסט אַנלעגען, זאָנדערן מוס זיא אויס דער האַנד טהון אונד מיט עטוואַס צו דעקקען, ביז מאַן תְּפִלָּה שֶׁל יָד אַנגעלעגט האַט; דען דיא תּוֹרָה בעפֿיעהלט אויסדריקליך וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ „דו זאָללסט זיא אַלס צייכען אַן דיינע האַנד בינדען", אונד דאַן ערסט וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ „זאָללען זיא אַלס שטירנ־באַנד צווישען דיינע אויגען קאָממען"! (דברים ו׳ ח׳). מאַן מאַכע זיך דאַרום אַן דאַס זעקקכען דער תְּפִלִּין ערקעננונגצייכען, וואָהין מאַן יעדע דער ביידען תְּפִלִּין לעגט, דאַמיט מאַן זיך ביי דעם הערויסנעהמען דערזעלבען ניכט איררע.

האַט יעמאַנד דען געברויך, דיא תְּפִלִּין צו הויזע אַנצולעגען אונד זאָ מיט דענזעלבען אין דיא זינאַגאָגע צו געהען, זאָ מוס ער, אים פֿאַללע ער אַן אונרייִנען פּלעטצען פֿאָרבייגעהט, דיא תְּפִלִּין פֿערדעקקען.

איזט מאַן אין דעם נאָטהפֿאַללע, איינע דער תְּפִלִּין ניכט לעגען צו קעננען — דאַס מאַן ז. ב. איינע פֿאָן דען ביידען תְּפִלִּין פֿערלאָרען האַט אונד זיך עבען קיינע אַנדערע פֿער־שאַפֿפֿען קאַן, אָדער דאַס אַן דער שטעללע, וואָ דיא תְּפִלָּה זיטצען זאָלל איינע וואונדע איזט, דיא דאַס אַנלעגען דערזעלבען ניכט לייִדעט — זאָ לעגע מאַן בלאָס דיא איינע דער תְּפִלִּין, וועלכע מאַן לעגען קאַן. אין זאָלכעם פֿאַללע שפּריכט מאַן, ווען מאַן נור תְּפִלָּה שֶׁל יָד לעגט, דיא ברכה לְהָנִיחַ תְּפִלִּין; קאַן מאַן אַבער בלאָס דיא תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ לעגען, זאָ מוס מאַן דאַריבער דיא ביידען ברכות לְהָנִיחַ תְּפִלִּין אונד עַל מִצְוַת תְּפִלִּין זאַגען.

ווען דיא רְצוּעָה דער תְּפִלָּה שֶׁל יָד דורך אַברייסונג זאָ קורץ געוואָרדען איזט, דאַס זיא ניכט מעהר צו פֿאָללען כְּרִיכוֹת אום אַרם אונד מיטטעלפֿינגער אויסרייכט, זאָ לעגע מאַן אום דען אַרם וועניגער אַלס זיעבען כְּרִיכוֹת דאַמיט מאַן יעדענפֿאַללס אום דען מיטטעלפֿינגער דיא דריי כְּרִיכוֹת מאַכען קאַן. דאָך מוס מאַן זאָרגע טראַגען, זיך זאָבאַלד אַלס מעגליך איינע נייע רְצוּעָה צו פֿערשאַפֿפֿען.

דיא פֿיער עקקען דעס בַּיִת זאָוואָהל פֿאָן תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ וויא תְּפִלָּה שֶׁל יָד מיססען איין קוואַדראַט בילדען. אויך זיי מאַן דאַרויף בעדאַכט, דאַס דיא בָּתִּים וויא אויך דיא אויסענזייטע דער רְצוּעוֹת איממער אָרדענטליך געשוואַרצט זינד. דיא שוואַרצע זייטע דער רְצוּעוֹת מוס זאָ לאַנגע מאַן דיא תְּפִלִּין אַן האַט נאַך אויסען צו געקעהרט זיין.

אין קְרִיאַת שְׁמַע ביי׳ם שפּרעכען דעס פֿערזעס וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת א״זו בעריהרע מאַן צוערסט דאַס בַּיִת פֿאָן תְּפִלָּה שֶׁל יָד אונד דאַן פֿאָן תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אונד קיססע דיא האַנד. אויך זאָנסט בעריהרע מאַן וועהרענד דעס געבעטעס אָפֿטער דיא תְּפִלִּין, צום צייכען דאַס מאַן איהרער ניכט פֿערגיסט, אונד צוואַר איממער צוערסט שֶׁל יָד אונד דאַן שֶׁל רֹאשׁ.

דיא תְּפִלִּין דירפֿען נור מיט רייִנעם קערפּער אונד אַנדעכטיגעם געמיטהע אַנגעלעגט ווערדען אונד מוס מאַן אין זאָלכער אייסערליכען רייִנהייט דעס קערפּערס אונד איננערליכען ריכטונג דער געדאַנקען אויף דיא תְּפִלִּין בעהאַררען, זאָ לאַנגע מאַן מיט דענזעלבען געשמיקט איזט. ווער דאַרום אַן קראַנקהייט דער איינגעווייִדע לייִדעט איזט פֿאָם תְּפִלִּין־אַנלעגען

בעפרייט; עבענזאָ איין אַן זאָנטיגער קראַנקהייט לײדענדער, ווען ער זיינע געדאַנקען ניכט ביישאַמען האַלטען קאַן.

איין **אוֹנֵן** (איבער איינען פערשטאָרבענען אַנפערוואַנדטען דער נאָך ניכט בעגראָבען איזט בעטריבטער) איזט פאָן **תְּפִלִּין**-לעגען בעפרייט. עבענזאָ איזט דעם **אָבֵל** אַם ערזטען טאַגע זיינער **שִׁבְעָה** דאַז **תְּפִלִּין**-לעגען פערבאָטען.

אַן **תִּשְׁעָה בְּאָב** לעגט מאַן ניכט דעז מאָרגענז זאָנדערן ערזט צו **מִנְחָה** דאַז **טַלִּית** אונד דיע **תְּפִלִּין** אַן.

אַן **שַׁבָּת** אונד **יוֹם טוֹב** איזט דאַז **תְּפִלִּין**-לעגען פערבאָטען. אַן **חוֹל הַמּוֹעֵד** יעדאָך ווערדען זיע אַנגעלעגט; דיע **בְּרָכוֹת** דאַריבער אַבער שפּריכט זעלבזט דער **חַזָּן** נור לייזע פיר זיך.

נאַכדעם מאַן דאַס שלוסגעבעט **עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ** געשפּראָכען האַט לעגט מאַן דיע **תְּפִלִּין** ווידער אַב. ביי דעם אַבלעגען דערזעלבען מאַכט מאַן צוערזט דיע דריי **כְּרִיכוֹת** פאָם מיטטעל-פינגער לאָס. דאַן קניעט מאַן, אינדעם מאַן דיע **תְּפִלָּה שֶׁל יָד** נאָך אַן האָט, מיט דער לינקען האַנד דיע **תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ** אַב, לעגט זיע צוזאַמען, קיסט זיע אונד טהוט זיא אין דאַז דאַצו בעשטימטע זעקכען; היערויף ניעהט מאַן דיע **תְּפִלָּה שֶׁל יָד** אויז, וויקעלט זיע עבענפאַללז צוזאַמען, קיסט זיע אונד לעגט זיע אין דאַז זעקכען נעבען דיע **תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ**. צולעצט ניעהט מאַן אויך דאַז **טַלִּית** אויז אונד לעגט עז אָרדענטליך צו.

אַן **רֹאשׁ חֹדֶשׁ** לעגט מאַן דיע **תְּפִלִּין** שאָן פאָר **שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** פאָן **מוּסָף** אַב אונד אַן **חוֹל הַמּוֹעֵד** בעפאָר מאַן דאַז **הַלֵּל** אַנפאַנגט.

דאַז אַבלעגען דער **תְּפִלִּין** מוס שטעהענד געשעהען. אויך דאַרף מאַן זיא ניכט פריי פאָר דער **סֵפֶר תּוֹרָה** אָדער דעם **אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ** אַבלעגען, זאָנדערן אינדעם מאַן זיך צור זייטע ווענדעט.

מאַן קויפע דיע **תְּפִלִּין** נור ביי איינעם געשיקטען אונד פראָמען **סוֹפֵר** אָדער איינעם האַנדלער פאָן ערפּראָבטער רעדליכקייט. איבערדיעס מוס מאַן זיע אַללע דריי ביז פיער יאַהרע איינמאַל אָפפנען אונד אונטערזוכען לאַסען, אַב אינווענדיג ניכטז פערלאָשט אָדער זאָנסט פערדאָרבען וואָרדען זיי.

דיני תפלה.

יעדער **יִשְׂרָאֵל** איזט פערפּפליכטעט, דעז טאַגעז דרייאַמאַל זיין הערץ אים געבעטע צו גאָטט צו ערהעבען, נעמליך דעז מאָרגענז (**שַׁחֲרִית**) דעז נאַכמיטטאַגז (**מִנְחָה**) אונד דעז אַבענדז (**עַרְבִית**).

דיע צייט דעז מאָרגענגעבעטעז בעגיננט מיט דעם אויפגעהען דער זאָננע אונד דויערט ביז צום ענדע דעז ערזטען פיערטהיילז דעז טאַגעז (אינדעם מאַן דיע גאַנצע טאַגעזצייט פאָן זאָננען-אויפגאַנג ביז אונטערגאַנג יעדערצייט אין פיער גלייכע טהיילע טהיילט). דיע ריכטיגע געבעטז-צייט פיר **מִנְחָה** איזט איינע האַלבע שטונדע נאָך דעם אַנפאַנגע דעז לעצטען פיערטהיילז דעז טאַגעז אונד דויערט ביז צו איין אונד איינער פיערטעלשטונדע פאָר נאַכט. (אין אויסערגעוועהנליכען פעללען דאַרף מאַן אויך שאָן איינע האַלבע שטונדע נאָך מיטטאַג דאַז **מִנְחָה**-געבעט פערריכטען). דיע צייט דעז אַבענדגעבעטעז פאַנגט מיט דעם איינטריטטע דער נאַכט, דאַז איזט מיט דעם זיכטבאַרווערדען דרייער קליינען שטערנע, אַן אונד דויערט ביז מיטטערנאַכט.

זאָבאַלד דיע צייט צום געבעטע דאַ איזט זאָלל מאַן קיין געשעפֿט אָדער אַרבייט בעגיננען, ביז מאַן ערזט געבעטעט האַט. אויך דאַרף מאַן פֿאָר דעם מאָרגענגעבעטע וועדער שפייזע נאָך טראַנק געניעסען, עז זייען דען מעדיקאַמענטע אָדער בלאָססעז וואַססער.

ביי'ם געבעטע מוס מאַן פֿאָללשטאַנדיג אונד רייגליך אַנגעקליידעט זיין. אויך וואַשע מאַן פֿאָר דעם יעדעזמאָליגען געבעטע צוערזט דיע העַנדע, אונד גרייפֿע מאַן וועהרענד דעז בעטענז וועדער אויף דען קאָפף, נאָך אין דאַז אָהר, נאָך אין דיע נאַזע, נאָך צו זאָלכע קאָרפּערטהיילע, דיע געוועהנליך מיט דען קליידערן בעדעקט זינד. איבערהויפט בעאָבאַכטע מאַן אַללען אַנשטאַנד דעז קאָרפּערז אונד אַללע אַנדאַכט דעז גייזטעז. מאַן בליקע דאַרום ניכט אום זיך הין אונד הער, שטיטצע זיך אויך ניכט אויף דיע אַרמע, זאָנדערן האַלטע דיע העַנדע, דיע רעכטע אויף דיע לינקע געלעגט, געגען דיע ברוזט צוזאַמען אונד שפּרעכע זאָ אין רוהיגער, דעמוטהזפֿאָללער שטעללונג זיינע געבעטע דייטליך, אַבער ניכט מיט ערהאַבענער שטיממע, אויז פֿאָר דעם העררן דעז וועלטאַללז.

מאַן בעטע ניכט אויזווענדיג אונד ניכט מיט איבעראיילונג, זאָנדערן טראַגע זיינע וואָרטע אויז דעם פֿאָרליעגענדען געבעטבוכע (סִדּוּר) אַללע שפּראַכריכטיג אונד געהאָריג בעטאָנט אונד זאָ אין דער רעדע פֿערבונדען אָדער געטרעננט פֿאָר, וויע עז דערען זין ערפֿאָרדערט. בעזאָנדערז האַט מאַן ביי זאָלכען וואָרטערן, פֿאָן דענען דאַז איינע מיט דעמזעלבען בוכשטאַבען ענדיגט וואָמיט דאַז פֿאָלגענדע אַנפֿאַנגט (וויע צ. ב. יְיָ יִמְלֹךְ, בְּכָל לְבָבְךָ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה, הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת), אָדער וואָ דאַז איינע מיט **ם** שליעסט אונד דאַז אַנדערע מיט **א** אַנפֿאַנגט (וויע צ. ב. וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם, וְרַחוּם אַתָּה, שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ), זעהר דאַרויף צו אַכטען, דיע ענד- אונד אַנפֿאַנגזבוכשטאַבען רעכט דייטליך אויזצושפּרעכען, דאַמיט ניכט דער אַנפֿאַנגזבוכשטאַבע דעז צווייטען וואָרטעז אונהאָרבאַר ווערדע.

זאָבאַלד מאַן מיט בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אַנגעפֿאַנגען האַט דאַרף מאַן ביז נאָך שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה זיין געבעט מיט ניכטז אונטערברעכען. בלאָז אויף קַדִּישׁ מיט אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ א"ז"וו אָדער אויף בָּרְכוּ מיט בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד אָדער אויף דיע קְדֻשָּׁה מיט קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ א"ז"וו אונד מיט בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ צו אַנטוואָרטען איזט ערלויבט, אונד אויך דיעזעז נור אין דעם פֿאַללע דאַס מאַן נאָך ניכט אַן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה האַלט; אים שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה זעלבזט אַבער דאַרף מיט גאַר ניכטז אונטערבראָכען ווערדען.

געשפּראָכע, דיע ניכט אויף דען גאָטטעזדיענזט בעצוג האַבען, זינד וועהרענד דעז גאַנצען געבעטעז אויך נאָך דעם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה פֿערבאָטען.

האַט מאַן זיך פֿערשפּעטעט, זאָ דאַס מאַן ערזט אין דיע זינאַגאָגע קאָממט, ווען קָהָל שאָן אין דער מיטטע דער פְּסוּקֵי דְזִמְרָה*) האַלט, זאָ בעטע מאַן דיע ברכה פֿאָן בָּרוּךְ שֶׁאָמַר ביז מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אונד פֿאַנגע דאַן גלייך מיט אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי אַן אונד ריכטע זיך, יע נאַכדעם מאַן נאָך צייט האַט, מיט צופֿיגונג אָדער אויזלאַססונג דער פֿאָלגענדען מִזְמוֹרִים זאָ איין, דאַס מאַן פֿאָן יִשְׁתַּבַּח אַן מיט קָהָל צוגלייך בעטען קאַן. קאָממט מאַן ערזט, וואַן דיע געמיינדע שאָן ביי יִשְׁתַּבַּח האַלט, זאָ פֿאַנגע מאַן צוגלייך בָּרְכוּ מיט דער געמיינדע אַן אונד בעטע מיט איהר ווייטער ביז נאָך שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה; דאַז אויזגעלאַססענע קאַן מאַן דאַן שפּעטער פֿיר זיך נאַכהאָלען, יעדאָך אָהנע דיע פֿאָר- בְּרָכָה בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אונד שלוס- בְּרָכָה יִשְׁתַּבַּח.

*) „ליעדערפֿערזע", דאַז זינד דיע אויז פּזאַלמען אונד דעם מעערעזליעד (שִׁירַת הַיָּם) בעשטעהענדע געבעטאַבשניטטע צווישען בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אונד יִשְׁתַּבַּח.

ביי דעם זאָגען דער אַבשניטטע **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אִם** א״ז״וו (**קְרִיאַת שְׁמַע**) מוס מאַן גאַנץ בעזאָנדערס זיינע געדאַנקען אין פֿעסטער אַנדאַכט ביישאַממען האַלטען; דען אין דיעזען אַבשניטטען זינד דיא גרונדוואַהרהייטען אונזערער גאַנצען רעליגיאָן ענטהאַלטען. אין דעם ערסטען פֿערזע נאַמליך ערקענען וויר גאָטט אַלז דען עוויג איינציגען גאָט, אויסער דעם עס קיינען גאָטט גיבט, אונד אין דעם פֿאָלגענדען פֿערזע אונד ווייטער שפּרעכען וויר דיא פֿערפּפֿליכטונג אויז, איהן, דען עוויג איינציגען איבער אַללעס צו ליעבען אונד זיינע געבאָטע צו בעפֿאָלגען אַללעצייט איינגעדענק צו זיין.

דען פֿערז **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל** שפּרעכע מאַן לויט אונד דייטליך (יעדאָך ניכט שרייענד) אויס, אונד נעהמע זיך וואָהל אין אַכט, קיינעז דער וואָרטער צו פֿערדאָפּפּעלן, דאַס מאַן צ. ב. ניכט **שְׁמַע שְׁמַע יִשְׂרָאֵל**, אָדער **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל** א״ד״גל זאַגע. נאָך **יִשְׂרָאֵל** אונד נאַך **אֱלֹהֵינוּ** זעטצע מאַן איין ווענינ אַב; דען דער זין דעז פֿערזעז איזט: „הערע **יִשְׂרָאֵל**, דער עוויגע איזט אונזער גאָטט, דער עוויגע איזט איינציג!“ דיא זילבע **אֶ** פֿאָן **אֶחָד** דעהנע מאַן ניכט, זאָנדערן שפּרעכע **אֶחָד** דייטליך אַלז איין וואָרט אויס. ביי דעם **חָ** פֿאָן **אֶחָד** אַבער האַלטע מאַן זאָ לאַנגע אַן, דאַס מאַן דיא בעדייטונג דעז וואָרטעז היער איבערדענקען קאַן, נאַמליך: דאַס דער עוויגע דער איינציגע גאָטט איזט אים הימעל אונד אויף ערדען אונד קיינער אויסער איהם. דאַז ד פֿאָן **אֶחָד** דריקע מאַן וואָהל אויס, אַבער ניכט אַלצוהאַרט, דאַמיט עס ניכט וויע **ט** אָדער **דֶ** קלינגע. דען דאַרויף פֿאָלגענדען פֿערז **בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד** שפּרעכע מאַן לייזע.

צווישען **אֱלֹהֵיכֶם** אַם שלוסע דעז **קְרִיאַת שְׁמַע** אונד דעם דאַרויף פֿאָלגענדען וואָרטע **אֱמֶת** האַלטע מאַן קיינע פּויזע, שפּרעכע אַבער דאָך דיא ביידען וואָרטער זאָ דייטליך דאַס דאַז **אֶ** פֿאָן **אֱמֶת** האָרבאַר בלייבט אונד ניכט וויע **מֶ** לויטעט.

ווער צו הויזע פֿיר זיך אַלליין בעטעט דער שפּרעכע פֿאָר **שמע ישראל** נאָך דיא דריי וואָרטער **אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן**, דאַמיט זאָ דאַז **קְרִיאַת שְׁמַע** אים גאַנצען אויז 248 וואָרטערן בעשטעהע, גלייך דען 248 גליעדערן דעז מענשען. ביים געמיינשאַפֿטליכען געבעטע אַבער שפּרעכע מאַן דיעז **אל מלך נאמן** ניכט אונד ריכטע דאַפֿיר זיינע געדאַנקען אויף דיא דריי וואָרטער **יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֱמֶת**, דיא דער **חַזָּן** אַם שלוסע וויעדערהאָלט.

האַט מאַן דאַז **קְרִיאַת שְׁמַע** געדאַנקענלאָס געבעטעט אונד ניכט ווענינסטענז דען ערסטען פֿערז מיט געהאָריגער אַנדאַכט געשפּראָכען, זאָ האַט מאַן זיינער פּפֿליכט ניכט גענוגט אונד מוס עס נאָך איינמאַל בעטען.

קאָממט יעמאַנד דער שאָן **קְרִיאַת שְׁמַע** געבעטעט האַט אין דיא זינאַגאָגע, וואָ דיא געמיינדע דאַזועלבע געראַדע צו בעטען בעגיננט, זאָ האַט ער דען ערסטען **פָּסוּק** נעבזט **בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד** מיטצושפּרעכען.

דאַז **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** געבעט איזט שטעהענד צו פֿערריכטען מיט צוזאַממענגעהאַלטענען פֿיסען אונד דאַז געזיכט נאָך אָסטען (נאַך **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**) צו געווענדעט, אונד דאַרף מאַן דיעזע שטעללונג וואָהרענד דעז גאַנצען **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** ניכט פֿעראָנדערן. אַלטען לייטען יעדאָך, אָדער וועם זאָנסט דאַז שטעהען אונמאָגליך איזט, איזט עס ערלויבט דאַז **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** זיטצענד צו בעטען; איין קראַנקער דאַרף דאַביי זאָגאַר אויף דער זייטע ליעגען.

דאַז **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** דאַרף נור לייזע געבעטעט ווערדען, אונד צוואַר זאָ לייזע, דאַס דיא וואָרטע וואָהל דעם איינגען אָהרע דעז בעטענדען אַבער ניכט אַנדערן האָרבאַר זינד. ווען מאַן דאַזועלבע מיט דעם וואָרטע **בָּרוּךְ** בעגיננט בייגע מאַן דיא קניעע אונד ביי דעם וואָרטע

אַתָּה בִּיקְט מַאן זִיךְ מִיט דֶעם קָאפְּפֶע; בַּיי דֶעם דָארוֹיף פָאלְגֶענְדֶען גָאטְטֶעסְנָאמֶען **יְיָ** רִיכְטֶעט מַאן זִיךְ ווִיעדֶער אוֹיף. עֶבֶּענְזָא בִּייגְט אוּנד בִּיקְט מַאן זִיךְ בַּיי **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם**, בַּיי **מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ** אוּנד בַּיי **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת**. נָאךְ שְׁלוּסֶע דֶעס **שמנה עשרה** ווֶען מַאן **עֹשֶׂה שָׁלוֹם** זָאגְט טְרִיט מַאן, זִיךְ פֶערְבֵּייגֶענְד, דְרֵיי טְרִיטְטֶע לַאנְגְזַאם רִיקְווֶערְטְס. מִיט דֶעם עֶרְסְטֶען טְרִיטְטֶע דֶען מַאן מִיט דֶעם לִינְקֶען פוּסֶע מַאכְט, ווֶענְדֶעט מַאן דַאס גֶעזִיכְט נַאךְ דֶער לִינְקֶען זֵייטֶע אוּנד שְׁפְּרִיכְט **עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו**, בֵּיי'ם צְווייטֶען טְרִיטְטֶע שְׁפְּרִיכְט מַאן, זִיךְ נַאךְ דֶער רֶעכְטֶען זֵייטֶע ווֶענְדֶענְד, **הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ**, בֵּיי'ם דְרִיטְטֶען טְרִיטְטֶע בֵּייגְט מַאן זִיךְ פָאר זִיךְ אוּנד זָאגְט **וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל** א"ו. דַאן בְּלֵייבְט מַאן זָא לַאנְגֶע רוּהִיג שְׁטֶעהֶען, דַאס מַאן ווֶעהְרֶענְד דֶעסֶען פִיער עֶלֶען ווֵייט גֶעהֶען קֶענְנְטֶע; נַאכְהֶער טְרֶעטֶע מַאן ווִיעדֶער אוֹיף זֵיינֶען גֶעווֶעהְנְלִיכֶען פְּלַאטְץ פָאר.

שְׁטֶעהֶען צְווֵיי דַאס **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** בֶּעטֶענְדֶע הִינְטֶערְאֵיינַאנְדֶער, זָא דַארְף דֶער פָאר־שְׁטֶעהֶענְדֶע נִיכְט עֶהֶער דְרֵיי טְרִיטְטֶע צוּרִיקְטְרֶעטֶען, בִּיז עֶרְזְט דֶער הִינְטֶערְשְׁטֶעהֶענְדֶע זֵיין גֶעבֶּעט פָאלְלֶענְדֶעט הָאט. אוֹיךְ דַארְף מַאן מַאן יֶעמַאנְדֶעם, דֶער אִים **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** גֶעבֶּעט שְׁטֶעהְט נִיכְט פָארִיבֶּערְגֶעהֶען, ווֵייל אִיהְן דִיעֶס אִין זֵיינֶער אַנְדַאכְט שְׁטָערֶען ווִירְדֶע. ווֶער דָארוּם מַאן דִיע זִינַאגָאגֶע קָאמְט אוּנד בֶּעמֶערְקְט, דַאס דִיע גֶעמֵיינְדֶע עֶבֶּען **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** בֶּעטֶעט, דֶער זָאל נִיכְט גְלֵייךְ אֵיינְטְרֶעטֶען, זָאנְדֶערְן פָאר דֶער טְהִירֶע ווַארְטֶען, בִּיז דֶער **חַזָּן** דַאס **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** לוֹיט צוּ ווִיעדֶערְהָאלֶען בֶּעגִינְנְט.

ווֶעהְרֶענְד דֶער **חַזָּן** דַאס **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** ווִיעדֶערְהָאלְט, דַארְף מַאן קֵיינֶע **תְּחִנּוֹת** א"ד"גל זָאגֶען; פִיעלְמֶעהְר הָערֶע מַאן אוֹיפְמֶערְקְזַאם צוּ, אוּם אוֹיף דִיע **בְּרָכוֹת** גֶעהָערִיג מִיט **בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ** אוּנד **אָמֵן** אַנְטְווָארְטֶען צוּ קֶענְנֶען. (זִיעהֶע ווֵייטֶערֶעס דַארִיבֶּער אוּנְטֶער **דיני אמן**). זָא זָאל מַאן אוֹיךְ בַּיי אַללֶען גֶעבֶּעטֶען דִיע דֶער **חַזָּן** אַללֵיין פָארְצוּטְרַאגֶען הָאט, נִיכְט מִיט־שְׁפְּרֶעכֶען אָדֶער מִיטְזִינְגֶען, זָאנְדֶערְן הָערֶע שְׁטִילֶע אוּנד מִיט אַנְדַאכְט צוּ.

קָאמְט יֶעמַאנְד צוּ **מִנְחָה** צוּ שְׁפֶּעט אִין דִיע זִינַאגָאגֶע, זָא דַאס **קָהָל** שׁוֹן **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** אַנְפֶענְגְט, זָא בֶּעטֶע עֶר עֶבֶּענְפַאלְלְס זָאגְלֵייךְ מִיט אֶהְנֶע עֶרְזְט **אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי** א"ו צוּ זָאגֶען. הָאלְט אַבֶּער **קָהָל** שׁוֹן זָא ווֵייט, דַאס ווֶען עֶר **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** אַנְפַאנְגֶען ווִירְדֶע עֶר עֶס נִיכְט פָאלְלֶענְדֶען קֶענְנְטֶע עֶהֶע דֶער **חַזָּן** דִיע **קְדֻשָּׁה** זָאגְט, זָא ווַארְטֶע עֶר מִיט זֵיינֶעם גֶעבֶּעטֶע בִּיז דֶער **חַזָּן** דַאס **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** גַאנְץ ווִיעדֶערְהָאלְט אוּנד דַאס **קַדִּישׁ** דָארוֹיף גֶעשְׁפְּרָאכֶען הָאט. הָאט עֶר יֶעדָאךְ צוּ בֶּעפִירְכְטֶען, דַאס אִיהְם בַּיי זָא לַאנְגֶעם ווַארְטֶען דִיע צֵייט **מִנְחָה**־גֶעבֶּעט בֶּעשְׁטִימְטֶע לֵייט פֶערְשְׁטְרֵייכְט, אָדֶער דַאס עֶר דַאן נִיכְט מִיט **קָהָל** דַאס **עַרְבִית** בֶּעטֶען קַאן, זָא פַאנְגֶע עֶר מִיט דֶעם **חַזָּן** צוּגְלֵייךְ דַאס **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** אַן אוּנד שְׁפְּרֶעכֶע דַאזֶעלְבֶּע ווָארְט פִיר ווָארְט לֵייזֶע מִיט, זֶעלְבְּסְט אוֹיךְ דִיע **קְדֻשָּׁה**. אוּם עֶס אִין פַאלְלֶע ווָא דֶער **חַזָּן** פָאר **רְפָאֵנוּ** נַאךְ **עֲנֵנוּ** אֵיינְשַׁאלְטֶעט, זָא זַאגֶע עֶר דִיעֶס **עֲנֵנוּ** נִיכְט מִיט דֶעם **חַזָּן**, זָאנְדֶערְן שַׁאלְטֶע עֶס אִין **שְׁמַע קוֹלֵנוּ** אֵיין.

הָאט מַאן מַאן **מוֹצָאֵי שַׁבָּת** אָדֶער **מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב** פֶערְגֶעסֶען אִים **שמנה עשרה** דַאס **אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ** אֵיינְצוּשַׁאלְטֶען, זָא בְּרוֹיכְט מַאן נִיכְט נַאכְמַאלְס **שמנה עשרה** צוּ בֶּעטֶען, דַא מַאן יָא נַאךְ דִיע **הַבְדָּלָה** אִיבֶּער דֶען ווֵיין מַאכְט.

אַם **שְׁמִינִי עֲצֶרֶת** צוּ **מוּסָף** פָאנְגְט מַאן אַן אִין דֶער צְווייטֶען **בְּרָכָה** דֶעס **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** פָאר **מְכַלְכֵּל חַיִּים** נַאךְ **מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם** אֵיינְצוּשַׁאלְטֶען, ווֶעלְכֶעס דַאן פָאן יֶענֶעם טַאגֶע אַן דֶען גַאנְצֶען ווִינְטֶער הִינְדוּרְךְ אִין אַללֶען **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** גֶעזָאגְט ווִירְד, בִּיז צוּ **מוּסָף** דֶעס עֶרְזְטֶען טַאגֶעס **פֶּסַח**. ווֶער עֶס אֵיינְצוּשַׁאלְטֶען פֶערְגֶעסֶען, דֶער מוּס, ווֶען עֶר זִיךְ עֶרְזְט דָארַאן

ערהיננערט, נאכדעם ער טהָן **אַתָּה קָדוֹשׁ** אנגעפאנגען האט, דאז **שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** נאכאמאל פֿאָן פֿאָרן אָן בעטען. האט ער אבער נאָך ניכט מיט **אַתָּה קָדוֹשׁ** בעגאָננען, זאָ פֿאַנגט ער דאז **מַשִּׁיב הָרוּחַ** דאָ, וואָ ער זיך געראָדע דעסטען ערהיננערט נאָך היננן.

פֿאָם אבענדע דעז פֿיערונדפֿינפֿציגסטען טאגעז נאָך **תקופת תשרי** אָן ביז **פֶּסַח** טהוט מאַן אים **בָּרֵךְ עָלֵינוּ** דעז **שמנה עשרה טַל וּמָטָר** היין,*) היינדעם מאַן נעמליך **ותן טַל וּמָטָר לִבְרָכָה** בעטעט. העטטע מאַן עז פֿערגעסטען היינצושאַלטען אונד זיך גלייך נאָך דעם שלוססע דער **ברכה** דאראָן ערהיננערט, זאָ שפרעכע מאַן דאָרט **וְתֵן טַל וּמָטָר לִבְרָכָה** אונד פֿאָהרע דאַן מיט **תְּקַע בְּשׁוֹפָר** וויטער פֿאָרט צו בעטען. ערהיננערט מאַן זיך דאראַן פֿאָן **תקע בשופר** אָן ביז פֿאָר דעם שלוססע פֿאָן **שְׁמַע קוֹלֵנוּ**, זאָ זעטצע מאַן עז היין **שמע קולנו** היין; האט מאַן טהָן מיט **שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה** געשלאָססען, זאָ שפרעכע מאַן דאָרט **וְתֵן טַל וּמָטָר לִבְרָכָה** אונד בעטע מיט **רְצֵה** וויטער. ערהיננערט מאַן זיך אבער ערזט פֿאָן **רְצֵה** אָן ביז צום שלוססע דעז **שמנה עשרה** זאָ מוס מאַן ווידער פֿאָן **בָּרֵךְ עָלֵינוּ** אָן, אונד, היס פֿאַללע מאַן טהָן דיא דריי טריטטע צוריקגעטרעטען היזט, נאָכאמאל גאַנץ פֿאָן פֿאָרן אָן דאז **שמנה עשרה** בעטען.

האט מאַן אָן **ראֹשׁ חֹדֶשׁ** היין **תפלת ערבית** דאז **אֱ'וֵ'אֱ יַעֲלֶה וְיָבוֹא** א"ו"וו פֿערגעססען, זאָ ברויכט מאַן עז ניכט נאכצוהאָלען. היזט עז אבער צו **שחרית** אָדער **מנחה** פֿערגעססען וואָרדען אונד מאַן ערהיננערט זיך דעססען נאָך פֿאָר דעם שלוססע דעז **שמנה עשרה**, זאָ פֿאַנגע מאַן ווידער מיט **רְצֵה** אָן; האט מאַן טהָן דאז **שמנה עשרה** פֿאָללענדעט, זאָ מוס מאַן עז נאכאמאל פֿאָן פֿאָרן אָן בעטען. דיעזע רעגעל פֿאָן **יעלה ויבוא** פֿיר **ראש חדש** צו **שחרית** אונד **מנחה** גילט אַם **חוֹל הַמּוֹעֵד** זאָגאַר אויך ביי **תפלת ערבית**.

האט מאַן אין דען צעהן בוסטאגען (**עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה**) פֿערגעססען אין **שמנה עשרה** דיע צוזעטצע **זָכְרֵנוּ** אָדער **מִי כָמוֹךָ** אָדער **הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט** אָדער **וּכְתוֹב** אָדער **בְּסֵפֶר** צו שפרעכען, זאָ ברויכט מאַן עז ניכט נאכצוהאָלען. האט מאַן אבער פֿערגעססען **הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ** צו זאגען, זאָ מוס מאַן דאז **שמנה עשרה** נאכאמאל בעטען.

האט מאַן אָן היינעם פֿאַסטטאגע פֿערגעססען דאז **עֲנֵנוּ** היין **שְׁמַע קוֹלֵנוּ** היין צו שאַלטען אונד זיך נאָך פֿאָר דעם שלוססע פֿאָן **שמנה עשרה** דאראַן ערהיננערט, זאָ זאגע מאַן עז פֿאָר **יִהְיוּ לְרָצוֹן** בעפֿאָר מאַן דיע דריי טריטטע צוריקגעהט, יעדאָך אָהנע עז מיט **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ** צו שליעססען. היזט מאַן אבער טהָן דיע דריי טריטטע צוריקגעטרעטען, זאָ ברויכט מאַן עז גאַר ניכט נאכצוהאָלען.

האט מאַן אָן **תִּשְׁעָה בְּאָב** צו **מנחה** פֿערגעססען היין **וְלִירוּשָׁלַיִם** דאז **נַחֵם** צו שפרעכען, זאָ קאָן מאַן עז נאָך פֿאָר **וְעַל כֻּלָּם** היינשאַלטען, אבער בלאָס ביז **אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ**. ערהיננערט מאַן זיך ערזט דאראַן, נאכדעם מאַן טהָן **וְעַל כֻּלָּם** געזאגט האט, זאָ ברויכט מאַן עז ניכט נאכצוהאָלען.

פֿערגיסט מאַן אָן **חֲנֻכָּה** אָדער **פּוּרִים** דאז **עַל הַנִּסִּים** היין **מוֹדִים** היינצושאַלטען אונד ערהיננערט זיך דעססען ערזט נאכדעם מאַן דאז **מוֹדִים** טהָן מיט **בָּ"אַ יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ** א"ו"וו געשלאָססען האט, זאָ ברויכט מאַן ניכט נאכאמאל **שמנה עשרה** צו בעטען.

---

*) היים קאַלענדער (לוח) ווירד דאראויף אויפֿמערקזאַם געמאכט ווען דיעז וואָרט שְׁאֵלָה (ביטטע) אויפֿמערקזאַם געמאכט.

דיני אמן.

אויף יעדער בְּרָכָה, זיא ווערדע אים בֵּית הַכְּנֶסֶת אָדער אַנדערזוואָ געשפּראָכען, האַט מאַן, זאָבאַלד דעריעניגע וועלכער דיא **ברכה** שפּריכט **ברוך אתה** יְיָ געזאַגט האַט, מיט **בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ** (ד. ה. „געלאָבט זייא ער, דער עוויגע, אונד געלאָבט זיין נאַמע!“) צו אַנטוואָרטען, אונד נאַכדעם מאַן דען שלוס דער **ברכה** פערנאָממען האַט אַנטוואָרטע מאַן דאַרויף: **אָמֵן**. אויך אויף זאָנסטיגע געבעטע אויסער **ברכות**, דיא דער פאָרבעטער מיט **ואמרו אמן** אָדער **ונאמר אמן** שליעסט, האַט מאַן מיט **אָמֵן** צו אַנטוואָרטען.

דער זין, וועלכען מאַן מיט דיעזעם **אָמֵן** צו פערבינדען האַט, איזט, יע נאַך דען פערשיעדענען געבעטזאַרטען, איין דרייפאַכער. נאַך לאָב- אונד דאַנקגעבעטען בעדייטעט **אָמֵן** „עז איזט וואַהר!“, נאַך ביטטגעבעטען: „עז ווערדע וואַהר!“; נאַך זאָלכען געבעטען אַבער, דערען אַנפאַנג איינע ביטטע ענטהאַלט אונד וועלכע מיט דעם לאָבע גאָטטעז שליעסען (וויא צ. ב. ביי דען מיטטלערען **ברכות** פאָן **שמנה עשרה**), האַט מאַן ביי דעם **אָמֵן** דיא ביידען ערוואַהנטען בעדייטונגען אין געדאַנקען צו פערבינדען: „עז איזט וואַהר אונד ווערדע וואַהר!“ ד. ה. דאַז דעם העררן געשפּענדעטע לאָב איזט וואַהרהייט אונד דיא איהם פאָרגעטראַגענע ביטטע מאָגע ער ערפיללען דאַס זיא צור וואַהרהייט ווערדע. מאַן מוס דאַרום ביי אַללען **ברכות**, וועלכע מאַן הערט, אויף דען גאַנצען איינהאַלט דערזעלבען אויפמערקזאַם זיין, דאַמיט מאַן ביי׳ם אַנטוואָרטען דעז **אָמֵן** אויך אימער דעסען אויף דיא **ברכה** פאַססענדע בעדייטונג אים זיננע האַבע.

דאַז **אָמֵן** ווערדע ניכט צו קורץ אָבגעבראָכען אונד ניכט צו לאַנגע געדעהנט, זאָנדערן ריכטיג אונד זאָ דייטליך אויזגעשפּראָכען, דאַס מאַן וואָהרענד דעסען **אל מלך נאמן** זאַגען קאָננטע.

מאַן שפּרעכע דאַז **אָמֵן** מיט מיטטלער שטיממע, יעדאָך ניכט שרייענד, זאָנדערן אימער אין דעמזעלבען טאָנע, מיט דעם דיא **ברכה** געשלאָססען ווורדע. אויך זייא מאַן דאַרויף בעדאַכט, עז ווידער עהער צו שפּרעכען, אַלז דיא **ברכה** ווירקליך געשלאָססען איזט, נאָך דאַמיט נאָך דעם שלוסע דער **ברכה** צו לאַנגע צאָגערן; זאָנדערן, זאָבאַלד מאַן דאַז שלוסוואָרט פערנאָממען האַט אַנטוואָרטע מאַן גלייך **אָמֵן**:

דיני קדיש.

דאַז **קַדִּישׁ** געהאָרט צו יענען הייליגען געבעטען, דיא נור אין פערזאַממלונג פאָן וועניגסטענס צעהן געזעטצפפליכטיגען מאַננספערזאָנען (מִנְיָן) געשפּראָכען ווערדען דירפען.

דעריעניגע, וועלכער דאַז **קַדִּישׁ** בעטעט, מוס דאַביי שטעהען אונד צוואָר עבענזאָ וויא ביי **שמנה עשרה**; אויך געהע ער זאָ ביי **עוֹשֶׂה שָׁלוֹם** דריי שריטטע צוריק.

וויא פאָר דעם דאַז **שמנה עשרה** בעטענדען דאַרף מאַן אויך פאָר דעם דאַז **קַדִּישׁ** שפּרעכענ-דען ניכט פאָריבערגעהען.

דער דאַז **קַדִּישׁ** בעטעט ביקע זיך ביי **יִתְגַּדַּל**, ביי **אָמֵן יהא שמה**, ביי **יִתְבָּרַךְ**, ביי **בְּרִיךְ הוּא** אונד ביי **אָמֵן** פאָר **תִּתְקַבַּל**.

מאַן דאַרף מיט דעם **קַדִּישׁ**-זאַגענדען ניכט מיטשפּרעכען אָדער מיטזינגען, זאָנדערן הערע שטילל אונד אַנדאַכטיג צו.

דען **פסוק וְעַתָּה יִגְדַּל** נ״א שפּרעכע דיא געמיינדע לייזע פיר זיך בעפאָר דער **קַדִּישׁ**-זאַגענדע **יִתְגַּדַּל** אַנפאַנגט, ניכט ערזט ווען דאַז **קַדִּישׁ** שאָן אַנגעפאַנגען איזט; דאַ מאַן אויף דיעזעז געבעט פאָן אַנפאַנג ביז צו ענדע אויפמערקזאַם הערען מוס. ביי דעם **קַדִּישׁ** צווישען **יִשְׁתַּבַּח** אונד **בָּרְכוּ**, זאָוויא פאָר **שמנה עשרה** פאָן **ערבית** שפּרעכע מאַן **וְעַתָּה יִגְדַּל** גאַר ניכט.

ווען דער קַדִּישׁ זאָגענדע וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן געשפּראָכען האָט, אַנטוואָרטע מאַן לויט אונד מיט אַללער אַנדאַכט אָמֵן, יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. צווישען אָמֵן אונד דעם פאָלגענדען יְהֵא שְׁמֵהּ מאַכע מאַן איינע פּויזע; דען אָמֵן איזט די בעקרעפטיגונג אויף דאַס פאָן דעם פאָרבעטער געשפּראָכענע יתגדל א״ז״וו, מיט יְהֵא שְׁמֵהּ אַבער בעגיננט איין נייעז זאַץ.

נאַכדעם די צוהערער געאַנטוואָרטעט האַבען שפּרעכע דער קַדִּישׁ זאָגענדע עבענפאַללס מיט לויטער שטיממע יְהֵא שְׁמֵהּ א״ז״וו, אַבער ניכט אָמֵן יהא שמה, דאַ ער דאַס וואָרט אָמֵן שאָן פאָר דער אַנטוואָרט דער געמיינדע געזאַגט האַט.

אין דען קַדִּישִׁים, די פאָר אָדער נאַך דעם הויפּטגעבעטע אויף מזמורים א״ג״ל גע־שפּראָכען ווערדען אונד וועלכע אויך איין נאַך אונערוואַכזענער קנאַבע (אונטער דרייצעהן יאַהרען) זאַגען דאַרף, ווירד דער אַבשניטט תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן אויסגעלאַססען אונד נאַך דאמירן בעלמא ואמרו אמן גלייך מיט יְהֵא שְׁלָמָא א״ז״וו פאָרטגעפאַהרען. מאַן נעננט זאָלכעס קַדִּישׁ: קַדִּישׁ יָתוֹם, וויל עס נאַמליך דער אָבֵל אָדער יאַהרצייט, אָדער ווען זאָלכע ניכט דאַ זינד, די פערוואַיזטען (יתומים) שפּרעכען.

אויך ווען מאַן ביי פערזאַממעלטער געמיינדע תּוֹרָה געלערנט האַט, שפּריכט מאַן דאַראויף קַדִּישׁ, אין וועלכעם מאַן עבענפאַללס תִּתְקַבַּל אויסלעסט, דאַפיר אַבער פאָר יְהֵא שְׁלָמָא דאַס געבעטשטיק עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן א״ז״וו איינשאַלטעט. אויך דיעזעס קדיש, דאַס מאַן קַדִּישׁ דְּרַבָּנָן נעננט, ווירד פאָן אָבֵל, יאַהרצייט אָדער יתומים געשפּראָכען.

זינד מעהרערע אֲבֵלִים אָדער יאַהרצייט אַנוועזענד, זאָ זינד דיערען אַנשפּריכע אויף דערגלייכען קַדִּישֵׁי יָתוֹם נאַך דען פאָלגענדען בעשטיממונגען צו אָרדנען:*)

איין ערוואַכזענער בֶּן שִׁבְעָה האַט אַנשפּרוך אויף אַללע קַדִּישִׁים אין דער זינאַגאָגע, ווען אויך איין בֶּן שְׁלוֹשִׁים אָדער יאַהרצייט אַנוועזענד איזט. איין קינד יעדאָך דאַס בֶּן שִׁבְעָה איזט האַט דעם יאַהרצייט איין קַדִּישׁ צו איבערלאַססען.

איין פרעמדער אַלס בֶּן שִׁבְעָה האַט דאַזעלבע רעכט ווי איין איינהיימישער.

צוויי גלייכע אֲבֵלִים, נאַמליך צוויי בְּנֵי שִׁבְעָה אָדער צוויי בְּנֵי שְׁלוֹשִׁים טהיילען די קַדִּישִׁים.

זינד איין ערוואַכזענער אונד איין קינד ביידע אין דען שִׁבְעָה אונד איזט נאָך איין יאַהרצייט אַנוועזענד, אַבער ניכט מעהר אַלס דריי קַדִּישִׁים צו זאַגען, זאָ ערהאַלט דער ער־וואַכזענע צוויי, דאַס קינד איין, אונד דער יאַהרצייט גאַר קיין קַדִּישׁ.

איזט יעמאַנד אין דען שְׁלוֹשִׁים אונד נאָך איין יאַהרצייט געגענוואַרטיג, זאָ בעקאָממט דער יאַהרצייט איין קַדִּישׁ. זינד זאָ פיעלע יאַהרצייט אַלס קַדִּישִׁים דאַ, זאָ ערהאַלט דער בֶּן שְׁלוֹשִׁים גאַר קיין קַדִּישׁ.

איזט איין יאַהרצייט דאַ אונד איין אָבֵל נאַך דען שְׁלוֹשִׁים, זאָ בעקאָממט דער יאַהר־צייט אַללע קַדִּישִׁים; בלאָס איין קַדִּישׁ זאַגט דער אָבֵל.

איזט איין איינהיימישער אין יאַהרצייט אונד איין פרעמדער אין שְׁלוֹשִׁים, זאָ בעקאָממט דער פרעמדע נור איין קַדִּישׁ.

איזט איין איינהיימישער אין שְׁלוֹשִׁים אונד איין פרעמדער אין יאַהרצייט, זאָ ערהאַלט דער פרעמדע איין קַדִּישׁ, זעלבסט ווען נאָך איין איינהיימישער יאַהרצייט דאַ איזט.

---

*) אין פיעלען געמיינדען איזט יעטצט דער פּאָרטוגיעזישע געברויך איינגעפיהרט, דאַס אַללע, וועלכע אַנשפּרוך אויף קדיש האַבען, זאָ פיעל מעהרער אויך זינד, דאַזעלבע אויף איינמאַל צוזאַממענזאַגען. וואָ דיע־זער געברויך איינגעפיהרט איזט, זעהע מאַן אַבער דאַראויף, דאַס נור איינער פאָן דען אבלים דאַס קדיש לויט פאָרטראַגע אונד די אַנדערן עס בלאָס לייזע מיטשפּרעכען.

זינד איין איינהיימישער אונד איין פרעמדער ביידע אין יאהרצייט, זא בעקאמט דער פרעמדע קיין קדיש.

דאס **קדיש** ביי **קבלת שבת** ערהאלט יעדערצייט דער יאהרצייט, מאגע ער פרייטאג אדער **שבת** יאהרצייט האבען. זינד אבער צוויי יאהרצייט דא, דער איינע פאן פרייטאג אונד דער אנדערע פאן **שבת**, זא האט לעצטערער דען פארצוג.

איין **אבל** אם לעצטען טאגע זיינעס איילפמאנאטליכען **קדיש**׳ זאגענס בעקאמט אלע **קדישים**; דאך האט ער איינעם יאהרצייט אדער **בן שלושים** איין **קדיש** צו איבערלאססען.

אמרי חכמינו על ענין התפלה.

המאמרים האלה שסודרו חז"ל על ענין התנהגות בתפלה יש לו לאדם לשום על לבו בכל עת שיתפלל:

חביבה תפלה לפני הקב"ה ממאה מעשים טובים ומכל הקרבנות (תנחומא כי תבוא, ברכות ל"ב).

כשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים (ברכות כ"ח). **המתפלל צריך שיראה עצמו כאלו שכינה כנגדו, שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד** (סנהדרין כ"ב).

העושה תפלתו קבע, אין תפלתו תחנונים (ברכות כ"ח). **כשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום** (אבות ב', י"ח).

המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים (ברכות ל"א). **המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה** (יבמות ק"ה, ב).

אסור להגביה קולו בתפלתו (ברכות ל"א). **המשמיע קולו בתפלתו, הרי זה מקטני אמנה** (שם כ"ד).

הקב"ה לבא בעי (סנהדרין ק"ו, ב').

אויזשפריכע
אונזרער געזעטצלעהרער
איבער דאז געבעט.

דיע פאלגענדען וויכטיגען ווארטע אונזרער געזעטצלעהרער זינד ביי יעדעם געבעטע וואהל צו בעאכטען:

דאס וואהרהאפטע געבעט איזט גאטט וואהלגעפאלליגער אלס וואהלטהאטען אונד אללע אפפער.

ווען איהר בעטעט, זא וויססעט, פאר וועם איהר שטעהעט. דער בעטענדע פערהאלטע זיך איממער זא, אלס ווען דיע מאיעסטעט גאטטעס פאר איהם שטינדע; וויע עס אויך הייסט: איך שטעללע מיר דען עוויגען שטעטס פאר אויגען.

ווער דאס געבעט בלאס אלס בעשטיממטע פארמעל פערריכטעט, דעססען געבעט איזט קיין פלעהען. ווען דו בעטעסט, זא פערריכטע דיין געבעט ניכט אלס בעשטיממטע פארמעל, זאנדערן עס זיי איין פלעהען אום גנאדע פאר גאטט.

ווער דא בעטעט מוס זיין הערץ אין אנדאכט צו גאטט ערהעבען. דער בעטענדע זאלל זיין אויגע נאך אונטען אונד זיין הערץ נאך אבען ריכטען.

עס איזט פערבאטען, ביי דעם געבעטע דיע שטיממע האך צו ערהעבען. ווער מיט לויטער שטיממע בעטעט, דער געהארט צו דען קליינגלייביגען.

גאטט זיעהט אויף דאס הערץ.

סדר תפלה׃

קודם שיכנס לבהכ״נ ישהה מעט בעזרת בהכ״נ ויאמר: בעפֿאָר מאַן אין דיא זינאַגאָגע הינײנטריטט, שפּריכט מאַן:

וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ:

ויכנס בנחת ובאימה ויאמר: דאַן געהט מאַן מיט אַנשטאַנד הינײן אונד שפּריכט:

בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ:

כשיכנס לבהכ״נ יאמר: נאָך דעם הינײנטריטט אין דיא זינאַגאָגע שפּריכט מאַן:

מַה־טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל: וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי־יְיָ עֹשִׂי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

קודם תפלת שחרית נוהגים לומר זה: פֿאָר דעם מאָרגענגעבעט פֿלעגט מאַן פֿאָלגענדעס צו שפּרעכען:

אֲנִי קְרָאתִיךָ כִּי־תַעֲנֵנִי אֵל הַט־אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי: אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ: וַאֲנִי עָלֶיךָ בָטַחְתִּי יְיָ אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה: שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל־דְּבִיר קָדְשֶׁךָ: יְיָ אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי: אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל־אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: הָאִירָה פָנֶיךָ עַל־עַבְדֶּךָ

יכין לשון.

ואני ברב, תהלים ה׳, ח׳. ומוזכר בס׳ כל בו סימן פ״ו גם באבודרהם הלכות ברכות שער א׳ וז״ל הנכנס לבהכ״נ אומר ואני ברב חסדך אבוא ביתך וגו׳ וכשיצא אומר ה׳ נחני בצדקתך וגו׳ עכ״ל גם הזוהר פ׳ בראשית עמוד ל״ו ופ׳ ויקרא עמוד י״ב מביאו לומר בהכנסתו לבהכ״נ.

בבית אלהים, שם נ״ה, ט״ו. ופירוש ברגש בהתחברות המון עם, כי ברב עם הדרת מלך, וכמו שאמר במקום אחר אדדם עד בית אלהים בקול רנה ותודה המון חוגג (מ״ב, ה׳); ויש מפרשים ברגש, באימה ופחד, והיה מל׳ רגזו ואל תחטאו בהתחלף ז״ן ושי״ן.

מה טבו, במדבר כ״ד, ה׳. ומובא בס׳ רב עמרם גאון לאמרו כשיכנס לבהכ״נ. ובסנהדרין ק״ה, ע״ב נדרש אהליך על בתי כנסיות. ה׳ אהבתי, תהלים כ״ו, ח׳. ואני אשתחוה, ע״פ תהלים צ״ה, ו׳, בהסבת ל׳ רבים לל׳ יחיד, ובמקום שכתוב שם באו אומר כאן ואני. אברכה, גם הוא ל׳ כריעה מל׳ ויברך הגמלים (בראשית כ״ד, י״א) מענין בֶּרֶךְ· ואני תפלתי, תהלים ס״ט, י״ד. עת רצון, ואמרו חז״ל בברכות ח׳ איממי עת רצון, בשעה שהצבור מתפללין.

אני קראתיך, תהלים י״ז ו׳. ומיוסדים הפסוקים המקובלים הללו לאמרם קודם תפלת שחרית דוקא ולא בשאר תפלות. אני בצדק, תהלים י״ז, ט״ו. ואני עליך, שם ל״א, ט״ו. שמע קול, שם כ״ח, ב׳. ה׳ אלהי, שם ל׳, ג׳. אליך ה׳, ל׳, ט׳. והשם השני שבפסוק זה כתוב בל׳ אדנות ע״פ המסרת כי הוא חד מן קל״ד ודאין וכן הוא בכל ספרים מדויקים כ״י. וכתב הגאון הר׳ שמואל בן חפני ההפרש שיש בין אדנ׳ בא״לף דל״ת ובין יו״ד ה״א וי״ו ה״א הוא כשתהיה כוונת אומרו שהוא אדון הנבראים ואינו מדבר כנגד עצמו אז יכתב יו״ד ה״א, וכשתהיה כוונת אומרו כנגד עצמו שיאמר אדוני וגבירי ורבוני אז יכתב בא״לף ד״לת כדין כל הדברים שמדבר האדם כנגד עצמו שיש בסופם יו״ד, והראיה על זה מאמר הכתוב העירה והקיצה למשפטי אלהי ואדני לריבי (תהלים ל״ה, כ״ג), פירושו אלהי ורבוני, וכן אומרו אליך ה׳ אקרא ואל אדני אתחנן, הראשון ביו״ד ה״א והשני בא״לף דל״ת, ירצה לומר שאני קורא אליך לשני ענינים בעבור שאתה אדון כל הנבראים ובעבור שאתה אדני אני בעצמי ובכר הטבת אליהם בכלל ואלי בפרט עכ״ל. האירה, שם ל״א,

הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ: כִּי־לְךָ יְיָ הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי: שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל־דִּמְעָתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ: שְׁמַע־יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לִי: שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאוֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי מַלְכִּי וֵאלֹהָי כִּי אֵלֶיךָ אֶתְפַּלָּל: יְיָ בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ־לְךָ וַאֲצַפֶּה: אֲנִי קְרָאתִיךָ כִּי־תַעֲנֵנִי אֵל הַט־אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי: רַגְלִי עָמְדָה בְמִישׁוֹר בְּמַקְהֵלִים אֲבָרֵךְ יְיָ:

בקשה לר' שלמה בן גבירול. ג' תנועות ויתד וג' תנועות.

שַׁחַר אֲבַקֶּשְׁךָ · צוּרִי וּמִשְׂגַּבִּי · אֶעֱרֹךְ לְפָנֶיךָ שַׁחְרִי וְגַם־עַרְבִּי:
לִפְנֵי גְדֻלָּתְךָ אֶעְמֹד וְאֶבָּהֵל · כִּי־עֵינְךָ תִרְאֶה כָּל־מַחְשְׁבוֹת לִבִּי:
מַה־זֶּה אֲשֶׁר יוּכַל הַלֵּב וְהַלָּשׁוֹן לַעֲשׂוֹת, וּמַה־כֹּחַ רוּחִי בְּתוֹךְ קִרְבִּי:
הִנֵּה לְךָ תִיטַב זִמְרַת אֱנוֹשׁ, עַל־כֵּן אוֹדְךָ בְּעוֹד תִּהְיֶה נִשְׁמַת אֱלוֹהַּ בִּי:

בקשה לר' חיים.

חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמַהְתִּי בִּתְנוּמוֹת, וּלְבֵית אֵל הִנֵּה קַמְתִּי בִּמְזִמּוֹת,
לְפָנָיו פִּי פָּצִיתִי, לוֹ כִּי קַוֵּה קִוִּיתִי יְיָ:
יִרְאָה רַעַד וְאֵימָה יָבוֹא בִי, נָפְלָה עָלַי תַּרְדֵּמָה בְּחוֹבִי,
אַךְ כְּמוֹ פִי אֶתְחַנֵּן לָאֵל, אוּלַי יְחָנֵּן יְיָ:
יָהּ יוֹדֵעַ מִסְתָּרַי שְׁמָרֵנִי, מַאֲזִין כָּל־אִמְרֵי עֲנָנִי,
מֵחֲטָאַי טַהֲרֵנִי, לְךָ אֲנִי, רְפָאֵנִי יְיָ:
מַה־בֶּצַע כִּי אֶתְנַפֵּל נֶגְדֶּךָ, אִם אוֹסִיף צוּר לְחַלֵּל אֲמָרֶיךָ,
הַעֲלֵה מַרְפֵּא לְצִירַי, זָכְרֵנִי וּפָקְדֵנִי יְיָ:

י"ז. כי לך, ל"ח, ט"ז. שמעה, שם ל"ט, י"ג. ותיבת שְׁמְעָה הטי"ס בקמץ חטוף בכ"י ונמסר עליו „לית קמץ חטוף", וכן הביאו הפרחון בספרו בשער הסלוף גם הר"ם נקדן בס' דרכי הנקוד. שמע ה', שם ל', י"א. שיר המעלות, שם קכ"ב, א'. שש אנכי, קי"ט, קס"ב. הקשיבה, שם ה', ג'. ה' בקר, ה', ד'. רגלי עמדה, כ"ו י"ב. ותיבת בְּמִישׁוֹר הבי"ת כדגש, וכן כל בְּמ אחר יה"וא דגוש לפי הקדמון בן בלעם ואלה דבריו בס' טעמי המקרא כל מקום שתהיה בי"ת ברא"ש תבה ותחתיה שבא והאות הבאה לה פ"א או מ"ם, יבוטל שם אק יהו"א וכו' ואם יהיה מלך (ר"ל תנועה) תחת הבי"ת ברא"ש תבה יתקיים בו תנאי יהוא; ובעקבותיו הלך הר"מ הנקדן, גם ר' יוסף קמחי בס' הזכרון אמר כן והטעים עוד הענין באמרו וז"ל כן אם אות הראשונה בי"ת בשבא ואחריה מי"ם הבי"ת דגושה כמו כי בְּמַקְלִי והקורא אותה רפויה אין רוח בעלי לשון המדקדקים נוחה הימנו, שהרי בי"ת רפויה דומה להכרת וי"ו עכ"ל וכן במקרא כ"י מצאת כ"ד כולם דגושים על נכון וראה גם בס' לוהר הכתיבה תיבת הדגש סמן כ"א, ובשערי תפלה סמן י'.

תפלת שחרית.

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ   בְּטֶרֶם כָּל־יְצִיר נִבְרָא:
לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל   אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא:
וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל   לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא:
וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה   וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה:
וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי   לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה:
בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית   וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה:
וְהוּא אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי   וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה:
וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי   מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא:
בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי   בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה:
וְעִם־רוּחִי גְּוִיָּתִי   יְיָ לִי וְלֹא אִירָא:

אדון עולם, שיר נאה ונעים מדבר מקבלת עול מלכות הבורא שהוא הכל יכול והוא אחד יחיד היה הוה ויהיה הוא העוזר והוא המושיע. ומשקל השיר במשקל שש שש תנועות בכל דלת ובכל סוגר, ולא נודע מחברו. אך זאת ברור כי השיר איננו קדמון כל כך כי בסדור תפלה על קלף משנת ס"ו גם בסדור כ"י אשר לא נמצא שם לא יגדל ולא אדון עולם אלא מתחיל מיד בברכת נטילת ידים, וכן גם בוורמש אין אומרים אדון עולם כל השנה רק בליל י"כ אומרים אותו לסיום התפלה. ואשר נראה מתוכן לשונו שלא היתה עקר כוונת מחברו לסיומו שיר של יום אלא שיר של לילה ולאמרו קודם שכיבה על המטה וכמו שנאמת גם אומרים אותו בסוף קריאת שמע על המטה. יְצִיר כן בכל הסדורים והוא על משקל גביר, אויל, דביר. וכן בנוסח ברכת ארוסין בשמחך יְצִירך מקדם. ודברי רז"ה בש"ת שלו בטלים הם. לעת, נפרד, וטעמו לעת מן העתים נעשה כל בחפצו ורצונו. נַעֲשָׂה עי"ן בחטף פתח ובעל ויעתר יצחק הגיה נַעְשָׂה בשב"א פשוט תחת העי"ן וכן נקד אַחְרֵי בשבא פשוט כדי לעשות השבאים נחים ועשה כן מפני שהוא כאחרים חשב שהשיר נשקל ביתד וב' תנועות. אמנם האמת שאינו כן ומשקל השיר רק בו' תנועות בלי דקדוק על השבאין כלל וכמו שנמצא הרבה מן השירים שנחברו לבד על משקל שוה בתנועות והשבאים אינם מן המנין כמו הפזמון שעה נאסר לגבירול שנשקל על ג' ג' תנועות בלי הקפדה על השבאים והאופן אביר הגביר לראב"ע נשקל בו' ו' תנועות, וכן רבים מן הפיוטים. ואחרי ככלות הכל, מלת ואחרי נפרד, כי לא מלאכה סמוך אל כ"ף השמוש, וטעמה כמו אחרית וכמו אחרי כאשר יכלו (יהושע ג' ז'), והפירוש, באחרית כאשר הכל יהיה כלה, בכל זאת הוא השם ב"ה יהיה במלכותו כמו שהיה במלכותו קודם שהיה הכל. ואין שני להמשיל, שיעורו ואין להמשיל ולהחביר לו שני. להמשיל ל' דמיון „פערגלייכען” להחבירה ל' חבר. והוא אלי, קודם החרוז הזה יש בסדורי הספרדיים עוד ב' חרוזים ולשונם בלי עֵרֶךְ בלי דמיון בלי שִׁנּוּי ותמורה. בלי חִבּוּר בלי פֵּרוּד גְּדָל כח וגבורה. ולמטה קודם והוא נסי עלאתי עוד החלו והוא רופא והוא מרפא והוא צופה והוא עוזרה. ולא אדע מה הכריח את האשכנזים להעבירם. וחי גואלי, כמו וגואלי חי וע"פ הכתוב ואני ידעתי גואלי חי (איוב י"ט, כ"ה). חבלי בכל הסדורים נקוד הסי"ת בסגול ואם אין פירושו ל' חלק ונחלה כי אז יהיה לנקד חַבְלִי בפתח כמו חבלי מנשה (יהושע י"ז); אבל הוא ל' צער ומכאוב כמו חבלי מות (תהלים י"ח, ה'), ר"ל האל הוא צורי ומשגבי בעת צרתי כשיאחזוני צירים וחבלים. נסי, על' ואל עמים ארים נסי (ישעיה מ"ט כ"ב) „מיין פאַניער”. וּמְנוּסִי כן הוא בכל ס', והרא"ב בס' הבחור מאמר ד' תקן וּמָנוֹס לִי כדי לעשותו יתד וב' תנועות ואחזו בתקונו המדפיסים האחרונים; אמנם הראיתי למעלה שאין מכוונת מחבר השיר לעשותו ביתדות וע"כ אין מן הצורך לשנות הלשון. מְנָת בקמץ ול' תהלים ט"ז, ה'. בידו ל' תהלים ל"א, ו'. גויתי, גופי, ר"ל לא לבד שמפקיד אנכי את נשמתי בידו אלא גם את גופי שישמור את שניהם בעת שאישן ובעת שאעיר משנתי. ה' לי ל' תהלים קי"ח, ו'.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת־הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי וְיָדוּעַ

ברוך, אינו בינוני פעול אלא שם תואר כמו שלום, כי לא יתכן פעול אצל השם יתברך. והכלל כי כל ל' ברכה שהיא לבני אדם היא ל' דרישת השפעת טובה להם בל"א זעגנען, וכל ל' ברכה אצל השם היא ל' הלל ושבח בל"א לָאבען, וראה ס' עקרים מאמר ב' פרק כ"ו, גם בפירוש מזוקני לבראשית כ"ד כ"ז. אשר קדשנו, מה שנתקנו כל הברכות בלשון נוכח בתחלה ואח"כ בל' נסתר שמדבר בתחלה כאלו השם כנגדו ובסופו כאלו אינו כנגדו, כתב אבודרהם הטעם בשם הריב"ש, מפני שהקב"ה נגלה ונסתר נגלה מצד מעשיו ונסתר מצד אלהותו, וגם הנשמה נראית ונעלמת לכן הנפש מברכת בנכח ונסתר; והברכה היא בדבור הפה ובמחשבת הלב, מחשבת הלב נעלם והקול נשמע, והאדם מורכב גוף ונשמה וראוי היה לו לדבק בקונו ולעמוד נכחו תמיד מצד נשמתו אלא שאינו יכול מצד גופו, לכן ברכותיו נכח ונסתר, וראה גם בס' מאמר השכל דף ל'. על נטילת ידים, ברכות דף ס', ע"ב, ומה שאומרים ל' נטילה ואינם אומרים רחיצת ידים, לפי שהנוטל ידיו צריך להגביהם למעלה שלא יבואו המים שחוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים, ונטילה הוא ל' הגבהה כמו וינטלם וינשאם (ישעיה ס"ג, ט') וכן תרגום ותשאני רוח ונטלתני רוחא; ועוד לפי שצריך ליטול מן הכלי והכלי שמו נטלא בל' תלמוד. ומה שמברכים על נטילת ידים ברכה ואומרים אשר קדשנו במצותיו וצונו, אף שאיננה מצוה מן התורה אלא מדברי סופרים, הוא ע"פ הכתוב לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך (דברים י"ז, י"א) וא"כ מה שצוו אותנו רבותינו ז"ל הרי הוא כאלו צוה אותנו הקב"ה בעצמו, וע"כ שייך לומר וצונו (שבת דף כ"ג); והוא הטעם של ברכות הנהנין וברכת נר שבת ונר חנוכה וברכת מגלה והלל וערוב.

אשר יצר, ברכות דף ס', ע"ב. נקבים נקבים חלולים חלולים, נקבים כגון הפה והחוטם והאזנים, וחלולים כגון הלב והמעים, וכפל תבת נקבים וחלולים להורות על רבוים כי נקבים הרבה וחלולים הרבה יש בגוף האדם. והנה ברוב סדורינו הגרסה כך חֲלוּלִים חֲלוּלִים· אמנם הרב אבודרהם התיצב נגד גרסה זאת וכתב ז"ל חֲלִים חֲלִים עש"ה ובמחלות עפר (ישעיה ב' י"ט), ויש קורין חלולים חלולים וטעות הוא כי חלולים הוא שם הפעול (רצונו בינוני פעול כמו גאולים שלוחים מגורים, וא"כ אין ענינו לכאן בעבור שכל פעול צריך לשם דבר אשר הוא מדובר עליו ויהיה במלת חלולים העקר חסר), וחֲלִים הוא שם דבר בשקל מִלִּים ובנפעל הלמ"ד השניה בדגשות הלמ"ד הראשונה עכ"ל. אך קשה לאחוז בתקונו כי חֲלִים הוא בנין מלה חדשה שלא נמצאה בל' תורה ובל' חז"ל ואין לנו רשות לבנות תבות מסברתנו, ואם היה מתקן מְחִלִּים היה עוד יותר להודות לו בהיות דוגמתה ובמחלות עפר רק שזה רבוי הנקבות וזה רבוי הזכרים ומצאנו כמה שמות שיתרבו פעם בל' נקבה פעם בל' זכר כמו אברות אברים מעינות מעינים, ועוד כי נמצא גרסה זאת באמת בב"ר פ' א' אמר ר' תנחום הנוד הזה וכו' והאדם עשוי מְחִלִּים מְחִלִּים נקבים נקבים וגו'. ובגמרא ברכות ס', ב' יש שם הנוסחא חֲלָלִים חֲלָלִים וכן מצאתי ג"כ בסדור כ"י אחד, וידענו שהשתמשו חז"ל במלה זו על משקל דָּבָר דְּבָרִים כמו שאמרו חֲלָלוֹ של עולם (ב"ר פ' א'. דברים רבה פ' ראה) ניקב הלב לבית חֲלָלוֹ (חולין מ"ב) הלב יש לו ג' חֲלָלִים (י"ד ס' מ'), וכן גורס ג"כ הפרחון בשרש חלל ובשרש תפף וכתב שם וז"ל מפני שבטנו של אדם חללים חללים אמר הכתוב מלאכת תפיך ונקביך בך ביום הבראך כוננו (יחזקאל כ"ח, י"ג) וכן אמר התרגום ברם לא אסתכלת בפגרך דאתעביד חֲלָלִין וּנְקָבִין דאכון לרכך דלא אפשר לך דתתקיים בלא בכון ביומא דאתבריתא עמך מתקנין, ומשום זה הפסוק תקנו רבותינו אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חֲלָלִים חֲלָלִים· והאומר חֲלוּלִים תועה הוא, דתנן אין עושין חָלָל תחת רשות הרבים אלא עד שתהא עגלה מהלכת וטעונה אבנים עכ"ל הן נשמע דברי הפרחון מסכימים עם נוסח הגמרא, אבל נשמע ג"כ מדבריו שבכל בימיו היו טועים בהגרסה חֲלוּלִים· וחקרתי אחרי מעין גרסה זו ומאין באה ומצאתיה מפורש במדרש תנחומא פ' שמיני דף כ"ה, ב' מדפוס ויניציא וז"ל אשריכם ישראל שבכל אבר ואבר שבכם נתן מצוה ברמ"ח אברים באדם, ולכך אנו אומרים בכל יום בא"י אמ"ה אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חֲלוּלִים חֲלוּלִים· חלולים חלולים בגימטריא רמ"ח הוי כמנין אברים שבאדם עכ"ל הרי לנו בפירוש חלולים עם טעמו אתנו, סמוכה ג"כ מאבן ירחי (ואגב גררא יוצא מזה כי תקון של רז"ה בשערי תפלה שלו חֲלָלִים בלי וי"ו ובלמ"ד דגוש, כי הוא נגד קבלת הקדמונים). ומעתה אין לנו אלא להסיר מן התבה טענת אבודרהם, שטען ואומר כי מעולם לא עלה על דעת הקדמונים להבין חלולים כבינוני פעול, אלא גם הוא שם דבר הוא על משקל כרוב, זבול, ילוע, וברבוים כרובים, כן חָלוּל הוא שם דבר וברבוי חֲלוּלִים· וא"כ גרסת ספרינו מוצלת מכל תפיסה והאוזן בה כראוי ידבר, וכן האוזן בגרסת הגמרא חֲלָלִים גם הוא כראוי ידבר, רק שבגרסה זאת יוכל השומע להכשל בהבנתה כי לשון זו אף שהיא נכונה לפי השתמשות חז"ל מ"מ בל' תורה משמעה אדם נהרג כמו ודם חללים ישתה, והמתפלל צריך לסדר תפלתו בלשון כזה אשר אין ספק במשמעתה, ומשום זה הטעם הסירו הקדמונים חֲלָלִים וכתבו חֲלוּלִים· שוב מצאתי גם בגמרא במקום אחר הגרסה חלולים

לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשַׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא כָל־בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

ברוב קהלות אשכנז מתחילים כאן אלהי נשמה. אין דען מייזטען קהלות אשכנז פאָלגט היער גלייך אלהי נשמה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב־נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל

והוא ברכות דף כ"ד, ב' רבש"ע ידעתני נקבים נקבים חלולים חלולים וכו' והכל שריר וקים. שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם, כן גרסת הגמרא וכן בסדורי מנהגנו, ובני מנהג ספרד אומרים שאם יסתם אחד מהם או אם יפתח אחד מהם; ופירושו שאם יפתח אבר שטה שדרכו להיות סתום כגון הטבור ובני מעים או אם יסתם אבר שטה שדרכו להיות פתוח כגון בית הבליעה (אבודרהם). אֶחָד כן נקוד בכ"י וס"י וכן עקל דוגמת אֶחָד מהם לא נותר (תהלים ק"ו) ורז"ה בש"ת העתיר דברים ללא הועיל. אִי אפשר כן נקודו ברוב הסדורים, אִי בחירק וכן כתב הרא"ב בס' התשבי וז"ל אי כמו אֵין והוא בחירק כמו אִי כבוד (ש"א ד', כ"א) ימלט אִי נקי (איוב כ"ב, ל') וכן יש לומר אִי אפשר בחירק והאומרים אֵי בצרי טועין כי הוא לשון איה עכ"ל ובסתרו בזה דברי בעל עטרת זקנים לא"ח ס', ו'. ולעמוד לפניך אפילו שעה אחת כן גורס בכ"י משנת ס"ו ובשני כ"י אחרים. ובמחזור רומא הנוסחא אין כל בריה יכולה לעמוד לפניך שעה אחת. ובכל הורו להלכה שהתוספת אפילו שעה אחת הנזכרת ברי"ף ורא"ש ורמב"ם ובסדור רב עמרם ולא בגמרא שלנו שאין לאמרה. אך זאת לדעת כי לפי גרסת הספרדים האומרים „אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת כי אם על ידי נפלאותיך ורפואותיך" אין מקום לתפיסה על הלשון כלל, ועיין גם בפירוש עסעוד רקס. רופא כל בשר עש"ס ולכל בשרו מרפא (משלי ד', כ"ב) וכן הגרסה בס' רב עמרם והאבודרהם ורוב סדורינו, רק בדפוס ישן משנת רפ"ו גם בכ"י רופא חוֹלִי כל בשר ונדמית נוסחא זאת בשל"ה דף קכ"א ובמגן אברהם לא"ח ס' ו'. גם הכוזרי (מאמר ג' ס' י"א) גורס רופא כל בשר וכן בעל העקדה שער כ"ז וכן משמע מגמרא. ומפליא לעשות, פירש הכל בו, שפלא גדול הוא שגוף האדם כלו נקבים נקבים והרוח והאוכל והמשקה שמור בתוכו.

לעשוק בדברי תורה, ברכות דף י"א ע"ב. ותבת לעשוק מורגלת בתלמוד כמו העוסק במצוה (סוכה כ"ה) ובתלמוד כל לשונה כתוב בסמ"ך והוא בעבור שאין בתלמוד נקודות לכן הוצרך לכתוב סמ"ך תחת שי"ן כדי שלא יטעה קורא לקראו כמו שי"ן וכן מצינו בתלמוד כל ל' ארוסין ול' יתום ול' סחיטה בסמ"ך, אבל במקרא שהוא נקוד כולם כתובים בשי"ן כמו ואשחט אותם (בראשית מ' י"א) ארש אשה (דברים כ', ז') להתיחש ספר היחש (נחמיה ז' ה') וכן שרש עשק במקרא בשי"ן שם הבאר עשק כי התעשקו (בראשית כ"ו, כ') אף כי אין טעמו במקרא כטעמו בתלמוד כי במקרא ל' ערעור הוא ובגמרא טעמו פנות המחשבה ורצון למלאכה „זיך בעשעפטיגען", מ"מ לענין הכתיבה הנכון שהוא בשי"ן מאחר שבא בנקודותיו. אך זאת לדעת כי גרסת הספרדים „וצונו על דברי תורה" וכן נוסח הרי"ף והרא"ש ורב עמרם והרמב"ם וכן הכריע האבודרהם והיא מסתברת יותר כי היא ל' עברי ברורה, והמתפלל יסדר תפלתו בלשון טהורה.

וְהערב כן ברוב הסדורים וכן כתב רבינו תם בעבור שהוא סיום לברכה הקודמת. אך בכל כ"י שראיתי גורס הערב בלי וי"ו בראש וכן בגמרא ובס' רב עמרם וכן גרסת האר"י וכן כתב אבודרהם. ופירושו של והערב, אתה השם ב"ה תן שיערבו עלינו דברי תורה לעסוק בהם באהבה „לאָס אַנגענעהם זיין". ובפי עמך כן לפי לשון המקרא אשר בא סמיכות פִּי גם על רבים כמו מפי עוללים (תהלים ח' ג') בפי שלשת האנשים (איוב ל"ב, ה'), ונוסחת הגמרא וּבְפִיפִיּוֹת עמך וכן גם בכ"י וכמה סדורים ישנים וכן ג"כ בבקשה הקדמונית היא עם פיפיות שלומי עמך בית ישראל, אמנם לשון זו אף כי נאה במקרא איננה נאמרה אלא על חודה של חרב (שניידע), וכן מה שגרסו אחרים וּבְפִיּוֹת גם הוא לא יפלא רק בחרב ובלי זיין, וע"כ הנוסחא וּבְפִי היא היותר מבוררת וכן מלא רוו"ב ז"ל בכ"י. וצאצאינו, תולדותינו, כמו וצאצאי מעיך (ישעיה מ"ח, י"ט). והנה נוסחתנו השגורה היא וצאצאינו וצאצאי עמך כגרסת הגמרא, וכן בשל"ה דף שפ"א; אבל אבן ירחי כתב „וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וצאצאי עמך" וכו' כך קבלתי בצרפת מדאמרינן בב"מ (דף פ"ה) כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם שנ' לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, אמר הקב"ה אני ערב לך בדבר הזה עכ"ל וכתב בעל ע"ז. סמן ע"ז שכן נוהגין, וכן כתב גם יעב"ץ בסדורו. ובסדורי הספרדים הנוסח „ונהיה כלנו וצאצאינו וצאצאי

כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ (לשמה) בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ· בָּא״יְ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר· הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרְאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה

צאצאינו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה בא"י" וכו'. ופירוש יודעי שמך, שתמשוך חסדך עלינו כדי שנכיר גדולתך בכל מפעלותיך, וכדרך ויבטחו בך יודעי שמך (תהלים ט' י"א) כי כולם ידעו אותי (ירמיה ל"א, ל"ד). ולומדי תורתך, כן גרסת הטור וכל סדורים ישנים וכ"י, ויש מוסיפים לשמה כגרסת הרי"ף וכן בסדורי ספרד וכן כתב בעל ע"ז ס' מ"ז. והוא בעבור שאמרו העושה שלא לשמה מוטב לו שלא נברא (ברכות י"ז), ובספרי לדברים י"א, כ"ב, (גם נדרים ס"ב), שמא תאמר הריני אלמד תורה בשביל שאקרא חכם בשביל שאשב בישיבה בשביל שאאריך ימים, ת"ל לאהבה את ה' אלהיכם, למוד מכל מקום וסוף הכבוד לבוא, ר' אלעזר בר צדוק אמר, עשה דברים לשם פעולתם כל דבר בהן לשמן עכ"ל ומכם בגמרא איננה מלת לשמה וזה הנוסחא ועוסקי תורתך וכן ברמב"ם, ובאמת ג"כ אמרו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים נ', ב'. וראה בתוספות שם ולברכות דף י"ז, ולתענית דף ז'). אשר בחר בנו, עפ"ה בך בחר ה' להיות לו לעם סגלה מכל העמים (דברים ז', ו'). ותבת בָּחַר מלעיל מפני קרוב הנגון כמו ש"א י', כ"ד. ש"ב ו', כ"א. תהלים ק"ה, כ"ו. ובמס' סופרים פ' י"ג נמצא להמשכים לקרות בתורה ביחיד במקום הנוסחא אשר בחר בנו וכו' נוסחא אחרת והיא „בא"י אמ"ה אשר נתן לנו תורה מן השמים וחיי עולמים מרומים בא"י נותן התורה".

יברכך, כתבו התוספות לברכות דף י"א, ע"ב כי מנהג הצרפתים לומר מיד אחר בה"ת יברכך שהוא תורה ואלו דברים שהוא משנה (פאה פרק א') ואלו דברים שאדם שהוא ברייתא (שבת קכ"ז) משום שאיתא בירושלמי שלא יצא אדם ידי חובתו בבה"ת אם לא למד מיד אחריהן. וא"כ אותן הנוהגין שלא לומר בה"ת קודם אלהי נשמה אלא קודם פ' התמיד הם אינם צריכים לומר פסוקים הללו כי אז פ' התמיד הוא במקום תורה ואיזהו מקומן משנה ור' ישמעאל ברייתא. ומה שתקנו דוקא לפסוקי תורה את ברכת הכהנים כתב אבן ירחי הטעם מפני שיש בה ס' אותיות כנגד ס' מסכתות שבתלמוד וכדי להזכיר ברכתן של ישראל לפני התמידים. ומה שנהגו לומר משנה וברייתא זו, משום שהלכות פסוקות הן ומדברים במצוות שנוהגין בכל עת ובכל שעה ובכל אדם. והנה יברכך וכו' נסדר גם בס' רב עמרם לאחר בה"ת ועוד הפסוק ושמו את שמי וגו' אבל לא המשנה והברייתא. שִׁעוּר· כמו שתאמר מן נחם נִחוּם כן מן שער שִׁעוּר· הפאה שאדם חייב להניח בסוף שדהו לעניים כדכתיב לא תכלה פאת שדך בקצרך (ויקרא כ"ג) ומה שאמר שאין לה שעור, ר"ל מן התורה, אבל חז"ל נתנו לה שעור, כדאיתא מיד במשנה הסמוכה לה אין פוחתין לפאה מששים. והבכורים כדכתיב ולקחת מראשית כל פרי האדמה (דברים כ"ו) ולא נאמר כמה. והראיון כדכתיב יראה כל זכורך, ולא יראה פני ריקם (דברים ט"ז) ואיננו קצוב כמה שעור הקרבנות אשר יקריב בעלותו, וגם זה רק מן התורה אבל חז"ל נתנו שעור כדאיתא בראש מס' חגיגה. וְהָרְאָיוֹן שם דבר מל' ראיה, ונקדו כך רוו"ה ז"ל ע"פ בעל וי"כ והוא על משקל אַחֲרוֹן פַּעֲמוֹן ובא הא"לף בשב"א לבד בעבור היו"ד שלאחריו דוגמת רַעְיוֹן (קהלת א', י"ז). ובסדורים ישנים נקוד וְהָרֵאָיוֹן וגם הוא יתכן שאז הוא במשקל חִזָּיוֹן ובעבור הא"לף בא הרי"ש בצרי דוגמת דֵּרָאוֹן (סוף ישעיה), ובאמת נראה כן קריאת חז"ל מטה שנמצא בחגיגה דף ז' והריאיון, אמי הריאיון, ביו"ד אחרי רי"ש, אמנם בראש פאה גם בחולין קל"ז, ב' הוא והראיון בלי יו"ד. וּגְמִילוּת· בפלס כסילות, פריצות, שרירות, ידידות. וגמילות חסדים הנשנה פה הוא גמילות חסדים שאדם עושה בגופו כגון לוית המת נחמת אבלים וכדומה שלזו אין שעור אבל גמילות חסדים שבממונו יש לה שעור. ותלמוד תורה, אין לו שעור דכתיב והגית בו יומם ולילה (יהושע א') שמחויב ללמוד כל שיש לו פנאי. אלו דברים שאדם וכו' זו ברייתא היא בעדות דברי התוספות שהזכרתי למעלה, והנה ראשה כבוד אב ואם וג"ח והכנסת אורחים וסופה הבאת שלום בין אדם לחברו ות"ת וכו' ישנן ג"כ במשנה ראשונה של מס' פאה ובקדושין דף ל"ט, ב'; והשאר נמצאו במאמר דומה בשבת קכ"ז ו' דברים אדם אוכל פירותיהן וכו' רק ששם מונה „המגדל בניו לת"ת והדן את חברו לכף זכות" במקום שמביא כאן הכנסת כלה ולוית המת, ובמ' מעשה תורה מביא במקומן „הדן את חברו לכף זכות והמקדש על היין בערבי שבתות" וראה בפירוש רש"י לשבת קכ"ז. ונמצא למאמר זה מאמר דומה בלשונו אבל ההפך ממנו בירושלמי וז"ל שלש עברות אדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולם עכ"ל ומביאו בעל סמ"ק בס' קכ"ב. פֵּרוֹתֵיהֶם· אחרי כי כתבו חז"ל פירותיהם ביו"ד אחרי פ"א לכן ודאי שקראוהו בצרי והנה הוא על משקל

וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא· וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ· וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

אֱלֹהַי, נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה (היא) אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי וְאַתָּה עָתִיד

כְּלִי, מְאֵי אשר הרבוי ממנו כֵּלִים מֵאִים בלר"י כן פְּרִי הרבוי ממנו פֵּרוֹת· והקרן, עצמותו של דבר ועקרו, כי בעבור שהשה בקרנים יקרא גוף הדבר קרנו בל"א „דאַז הויפטגוט", וראה הרמב"ן לויקרא כ"ג, כ"ח. קימת לו, כן ל' המשנה ראש מס' פאה וכן גורס הערוך, גם במדרש שמות רבה פ' ל"א כן הלשון. הַמִּדְרָשׁ, המי"ם בחירק כמו דה"ב כ"ד, כ"ז. והכנסת כלה, שמסייע לנדונייתה ולתכשיטיה שתוכל ליכנס לחופה, בל"א „חויז־סטאַטטען". וּלְוָיַת המת, כן הגיה בעל ש"ת וכן גם בסדור יעב"ץ, והוא הנכון, כי כן שם זה בדברי רז"ל לעולם כתוב לְוָיָה לא הַלְוָיָה· כמו פטרונוסו בלא לויה (ספרי סוף שופטים) המתנוהו בלא לויה (סוטה מ"ו) מי שיעשה לויה ברגליו (שם) המהלך בדרך ואין לו לויה (שם) כופין ללויה, ששכר הלויה אין לה שעור (שם. ואין לטעות כאן בהס"א, שאיננה אלא ה"א הידיעה) אין שלוה בכל מקום אלא לויה (מכילתא בשלח) יבא אליך לוייתך (מדרש תהלים מזמור ק"ד) וכן אשל נוטריקון אכילה שתיה לויה (מדרש תהלים מזמור ק"ז ורש"י לסוטה דף י') וכן גם הרמב"ם הלכות אבל פ' י"ד כתב לויה. ואין לטעון ממה שנמצא הפעל לרז"ל בהפעיל כמו ואם הלוהו מה שכרו (ברכות י"ח) בשכר ד' פסיעות שהלוהו פרעה לאברהם (סוטה מ"ו) וכן בארמית בהפעיל ואלויו יתה (ת"א בראשית י"ב, כ') לאלוויתהון (שם י"ח, ו') רבינא אלוויה לרבא (סוטה מ"ו), כי נמצאנו כמגדן גם בפיעל כמו ליווהו אנשי ירימו (סוטה מ"ו) ובארמית דלוואי ילוונֵיה (כתובות ע"ב וקהלת רבה דף ק' ע"ב) אוכלית אשקית ולוית (ב"ר סוף פ' מ"ח) וכן שם לווי (סוכה י"ג ול"ג), ועכ"פ אין מן הפעל ללמוד על השם והוא במשקל הקל לְוָיָה וביותר שבל' הכתוב בא גם הפעל בהוראה הזאת בל' קל והוא ילונו בעמלו (קהלת ח', ט"ו). ועודנו לברר את נקוד התבה כי לפי הכלל היה לנקד וְלִוְיַת המת שהוא הסמיכות מן לְוָיָה ובפלס צְדָקָה צִדְקַת· וכמו שהוא במקרא כי לוית חן (משלי א', ט'), אבל קריאתנו המורגלת לְוָיַת המת ואין לשנות אחרי נמצא לה דומים מַעֲבַרַת המהפכה מן מַעֲבָרָה· תְּעָלַת הברכה (ישעיה ז', ג') מן תְּעָלָה· ועיון תפלה, כוונת הלב בתפלתו, וראה רש"י ותוספות לב"ב דף קס"ד, ב'. ולר"ה דף ט"ז, ב'. ותבת עִיּוּן היא בפלס כִּיּוּן (עמוס ה', כ"ו) פגול (ויקרא י"ט, ז') למוד (ירמיה ב', כ"ד) ממשקל החזק. ותלמוד תורה כנגד כלם, כי התלמוד מביא לידי מעשה.

אלהי נשמה שנתת, ברכות דף ס' ב'. וברכת הודאה היא אשר מודה בה להשם שהחזיר לו נשמתו ועכ"ז איננה פותחת בברוך כי ברכות ההודאות אינכו צריכים להתחילן בברוך. אלהי, יש להזהר להפסיק בין מלת אלהי למלת נשמה שלא יבא נשמע כטעות הנשמה לאלהי חס וחלילה, ויפה עשה הרי"ם שנקד אֱלֹהַי בקמץ להורות על ההפסק. שנתת בי טהורה, אתה בראתה וכו', פירושו, הקב"ה נותן הנשמה טהורה בגוף האדם, וכמאמר חז"ל והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, תנה לו כמו שנתנה לך, מה הוא נתנה לך בטהרה אף אתה החזירה לה בטהרה (שבת קנ"ב, ב'). וכן הנוסחא בכל כ"י שראיתי וכן בס' רב עמרם וכן במחזור רומא גם בסדורי הספרדים וכן גורס האבודרהם. ובסדורי האשכנזים שנדפס הנוסחא טהורה הִיא אתה בראתה וכו', אך תבת הִיא הזאת תוספת מאוחרת וגם יוצאת ממנה משמעת שקר כי איך יאמר אדם חוטא על נשמתו שהיא טהורה. והנה ר"א האשכנזי בספרו מעשה ה' חלק ד' פ' מ' מפרש שהנשמה היא מצד עצמותה וטבעה טהורה בכתבו ז"ל יצר הרע נברא אבל לא נברא באדם והעד מה שתקנו לומר אלהי נשמה שנתת בי טהורה היא, ואחר שנכנס ממעי אמו יבוא עליו היצר וכו', עכ"ל והאמת בפירוש כזה גלוי לעינים ועכ"פ הנכון שיש להסיר תבת היא, וכן איננה בנוסח הגמרא ולא בהרא"ש ולא בהרמב"ם הלכות תפלה פ' ז', ולא בסדור ישן משנת רפ"ו, וכן הכוזרי מאמר א' ס' קע"ו לא גרס לה, רק בהרי"ף נמצאת ואין לי ספק שבאה לשם מיד מעתיקי הספר ולא מדעת מחברו. אח"כ ראיתי כי אף בעל העקדה שער ס"א ול"ו כתב גם הוא טהורה בלי מלת היא, ועיין שם היטב בספרו ותמצא כי כן העקר בלי פקפוק. ואחרי כל זאת מצאתי ראיתי להרב הגדול חיד"א שכתב בס' קשר גודל סימן ה' וז"ל אין לומר טהורה היא, רק טהורה, אתה בראתה וכו' כן נהגתי מנעורי מטעם דעל הרוב חטאה ואיננה טהורה עכ"ל, וששתי כי ישר דרכי ועל דעת הגדול כיונתי. אתה יצרתה אתה נפחתה, בכ"י וְאַתָּה שניהם בוי"ו החבור. וכתב מהרש"א בפירוש אלו ג' לשונות בראתה יצרתה נפחתה וז"ל הנשמה בלשון דקרא כוללת כל חלוקי הנפש שהם ג' נפש רוח ונשמה ועל דרך זה אמר בה ג' לשונות אלו, אתה בראתה כי על הנפש הטבעית שנ' ויברא אלהים את האדם וגו', ואתה יצרתה כי על הרוח החיוני שנאמר בו וייצר ה' אלהים את האדם וגו', ואתה נפחתה כי על הנשמה השכלית כמ"ש ויפח באפיו נשמת וגו' עכ"ל (מובא בעין יעקב לברכות ס' קי"ט). משמרה בקרבי, ר"ל שמשמרה שלא תצא עד עת בוא דברו, וזהו שאמר ואתה עתיד

לְטַלָּהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא: כָּל־זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל־הַנְּשָׁמוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה:

הנשים אומרות

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁלֹּא עָשַׂנִי נָכְרִי (נָכְרִיָּה):

לטלה ממני, פירוש, ביום המיתה. לְטַלָּהּ, שרשו נטל בקל במקור עם למ"ד השמוש וה"א הכנוי, ולפי תהלוך לשון המקרא היה לומר לְנַטְּלָהּ, אבל בל' חכמים מחסרים הנו"ן ג"כ במקור וכמו שכתב רד"ק במכלול דף פ"ב עם הלמ"ד מצאנו רז"ל שהשתמשו בשרשי פ"נ הפעל באמרם לִטּוֹל לִמּוֹל לִפּוֹל וזולתם. ובמחזור רומא גורס ,,ואתה נוטלה ממני ואתה עתיד להחזירה בקרבי לעתיד לבוא." ולהחזירה הפעל יחזור אינו בל' המקרא אלא ל' משנה הוא, וטעמו בהפעיל השיב דבר למקומו הראשון. לעתיד לבוא ר"ל בעת תחיית המתים שנאמר ונתתי רוחי בכם וחייתם (יחזקאל ל"ז, י"ד). זְמַן כן נקוד בכל כ"י וס"י וכן נכון. ומה שנמצא בקהלת ג' א' ונחמיה ב', ו' בקמץ, הוא בעבור המפסק דוגמת דְּבַשׁ דְּבָשׁ מְעַט מְעָט. ועוד שעקר התבה מל' ארמי, ובדניאל ז', י"ב עד זְמַן ועדן [וגם שם ב' ט"ז זְמַן יִנְתֵּן לה בפתח בתנ"ך של רייכעק וכן מוכח מכח קבוצו כי המחובר ממנו זִמְנָא (שם ג' ח') ואילו היה בקמץ היה המחובר זָמְנָא ועל כן טעות מה שנקד במ"ג זְמַן יִנְתֵּן לה בקמץ ומסור עליו ,,לית" וצ"ל בפתח ולמסור עליו ,,ב' פתח" והוא ברור כי מה למסור עליו לית הלא אם יהיה קמץ יהיו ג' ולא לית, ובאמת במקרא כ"י לא מצאתי נמסר עליו כלום]. והיוצא לענייננו כי הנכון הוא נקוד הפתח והארכתי בעבור הטעות שטעה בה רד"ק במכלול שהביאה בשקל פָּעָל והיה לו להביאו בשקל פַּעַל. רִבּוֹן מלה תלמודית ועקרה בל' ארמית וטעמה אדון בעברית ואדוני זקן ת"א ורבוני סיב (בראשית י"ח, י"ב) ותקל גבירתה ת"א וקלת רבונתה (שם ט"ז, ד') ומשקלו בעברית הוא על דרך פִּלְיוֹן רִמּוֹן. כל המעשים, בגמרא הנוסחא כל העולמים. אדון כל הנשמות, כתב האבודרהם, המון עם אינם אומרים אדון כל הנשמות והם טועים כי צריך לאמרו כדי לומר מעין החתימה סמוך לחתימה. לפגרים מתים, מלת מתים היא תואר למלת פגרים, כמו והנה כלם פגרים מתים (מ"ב י"ט, ל"ה); וסובל סיום ברכה זה ב' פירושים, האחד שהוא הודאה על השינה כי בעת השינה גוף האדם הוא כמת וכמו שאחז"ל נובלת מיתה שינה (ב"ר פ' מ"ד) והקב"ה מחיה אותו בהחזרת הנשמה (דברים רבה פ' ב'), ומפירוש זה יוצא עוד פירוש השני על תחיית המתים לע"ל כי כמו שמחזיר הקב"ה הנשמה לאדם בכל בקר כן ג"כ יחזיר הנשמות לישני עפר לע"ל, וכן לקוח גם בגמ' סנהדרין דף ק"ח. ובמצא בפסיקתא רבתי (מ', ד') שגורס במקום המחזיר נשמות וכו', מחיה מתים.

אשר נתן לשכוי וכו' בברכות דף ס', ב'. כי שמע קול תרנגולא לימא ברוך אשר נתן לשכוי וגו' והוא פסוק באיוב ל"ח, ל"ו. ושכוי הוא התרנגול כדאיתא בר"ה דף כ"ו. ובויקרא רבה פ' כ"ה אמר ר' לוי בערביא קורין לתרנגולתא סכויא. וכן גם בתרגום ירושלמי על פסוק זה ,,מאן יהב לתרנגול ברא בינתא למקלסא למריה". וכתב אבודרהם שנקרא כן בעבור שהוא צופה ומביט למרחוק כדמתרגמינן ויבט ואסתכי וכן מצפה סכותא, ויש מפרשים שנקרא כן מפני מראות כנפיו מל' במשכיות כסף, ואנו מברכין על בינת התרנגול מפני שהוא מעורר בני אדם שהם עומדים משנתם לקולו, וזהו שאמר להבחין כלומר שיבחינו הבריות וידעו כי אז מתחיל היום, וזהו דבר פלא שאין בעולם מי שיודע להבחין בין יום ללילה ואפילו האדם שהוא בעל דעה והשכל אלא התרנגול, וגם בחצות הלילה הוא מרגיש וקורא עכ"ל ולמדנו ממעשה דר' עקיבא (ברכות דף ס') שהשתמשו הקדמונים בתרנגולים לדעת על ידן זמן עמידתן משנתן. והנה לפי פירוש זה אם לא שמע קול התרנגול בבקר אינו חייב לברך ברכה. אמנם הרא"ש כתב וז"ל הלב נקרא שכוי בל' המקרא דכתיב מי נתן לשכוי בינה (וכן מתורגם בתרגומו הראשון מאן יהב ללבא בינתא, וכן לרוב המפרשים וראה בפירוש הרמב"ן) והלב הוא המבין וע"י הבינה אדם מבחין בין יום ובין לילה, ומפני שהתרנגול מבין ג"כ ובערביא קורין לתרנגול שכוי התקינו ברכה זו לאומרה בשמיעת קול התרנגול, ומיהו אף אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו שאינה אלא הודאה למקום שנתן לנו בינה והבנה ונראה לנו כל צרכינו דאף אם ישן אדם בבית אפל יבחין ביאת היום ע"י קול התרנגול עכ"ל. שלא עשני נכרי, במנחות דף מ"ג ע"ב (והביאו הרי"ף והרא"ש בפרק ט' דברכות) הנוסחא שעשני ישראל, אמנם בתוספתא דברכות פרק ז' ר' יהודה אומר ג' ברכות צריך אדם לברך בכל יום שלא עשני גוי וכו' וכן גרסת רב עמרם והרמב"ם והאבודרהם והטור וכן בכל סדורים ישנים וראה ט"ז לא"ח ס' מ"ו. אבל בעל ויעתר יצחק הרחיק תבת גוי והעמיד במקומה נכרי, ויפה תקן כי אע"פ שהרגילו חז"ל לקרוא גוי לאיש אחר שאינו מישראל, וכמו שכתב רד"ק בשרשים

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד (הנשים אומרות שִׁפְחָה):
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה:

(הנשים אומרות דיא פֿרויען זאָגען: בָּרוּךְ שֶׁעָשַׂנִי כִּרְצוֹנוֹ:)

(בק"ק מיץ מוסיפים בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים:)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִּי כָּל־צָרְכִּי:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר הֵכִין מִצְעֲדֵי־גָבֶר:

ערך גוי, ע"ש בכל המקרא תבת גוי הוראתה כמו עַם וגם לא יתכן להשתמש בה בדבור על איש אחד כאשר כבר העיר הראב"ע בפירושו לשמות כ"א, ח'. אבל נכרי היא המלה הנכונה אם הכוונה על איש זר שאינו מזרע ישראל, ולכאן הוכתבו לסדר תפלותינו בלשון ברורה. וטעם ברכה זו, שנתן שבח והודאה להשם ב"ה שבחר בנו מכל האומות וקרבנו לעבודתו ונתן לנו את מצותיו לטוב לנו בעה"ז ובעה"ב, מה שאין כן בנכרי שאין לו אלא ז' מצות בני נח. שלא עשני עבד, שאין העבד חייב במצות כישראל ואינו ראוי לבוא בקהל ופסול לכמה דברים. שלא עשני אשה, שהיא אינה מצווה במצות עשה שהזמן גרמה. והטעם שפטורות הנשים ממצות עשה שהזמן גרמה, לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו, ואם היתה מחויבת במצות עשה שהזמן גרמה אפשר שבשעת עשייתה המצוה יצוה אותה הבעל לעשות מצותו, ואם תעשה מצות הבורא ותניח מצותו אוי לה מבעלה ואם תעשה מצותו ותניח מצות הבורא אוי לה מיוצרה, לפיכך פטרה הבורא ממצותיו כדי להיות לה שלום עם בעלה (אבודרהם). ונהגו הנשים לברך שעשני כרצונו (ובלא שם ומלכות. קשר גודל ס' ס'). והנה לפי מנהג האשכנזים באו אלו ג' ברכות מיד אחר אשר נתן לשכוי בינה, ובסדורי הספרדים כתובים בסוף קודם המעביר שנה מעיני, ואין קפידא בדבר. פוקח עורים, בגמ' ברכות דף ס', ב', כי פתח עיניה לימא ברוך פוקח עורים, כי תריץ ויתיב לימא מתיר אסורים, כי לביש מלביש ערומים, כי זקיף זוקף כפופים, כי נחית לארעא רוקע הארץ, כי מסגי (מהלך) המכין מצעדי, כי סיים מסאניה שעשה לי, כי אסיר המייניה אוזר, כי פריס סודרא על רישיה עוטר, כי מטי אפי המעביר וכו', וע"כ מן הדין היה ראוי לברך ברכות אלו כל אחת ואחת בשעת עשיית המעשה אשר עליו נתקנה, אבל מפני שאינן הידים נקיות תקנו לאמר כולן בפעם אחת לאחר שנטל ידיו, וגם מפני שרבים מעם הארץ שאינם יודעים אותן תקנו שיסדר אותן הש"ץ בבהכ"נ ויענו אמן אחריהן ויצאו ידי חובתן. פוקח עורים ל' תהלים קמ"ו, ח'. ווי"ו של עורים בלי דג"ש (מכלול דף קס"ה, ב'. וקס"ב, ב'). עֲרֻמִּים רי"ש בקבוץ ומי"ם דגושה כי הוא מן היחיד עָרֹם יצאתי וערם אשוב (איוב א' כ"א) דוגמת אָדֹם אֲדֻמִּים, ובמקרא בא עֲרוּמִּים בוי"ו שרוקה על מי"ם דגושה (בראשית ב', כ"ה. איוב כ"ב, ו') והוא על דרך זר מוגדר במסרת, ובא כמשפטו מן אפשיטנה עֲרֻמָּה (הושע ב', ה'). אמנם הקורא עֲרוּמִים במי"ם רפה הוא מהפך משמעות הלשון ועושה מענה ל' תחבולה וערמה כמו מחשבות ערומים (איוב ה', י"ב), וכבר נתנו במסרת הסמן, ערטילאין דגשין חכימין רפין. מתיר אסורים ל' תהלים קמ"ו, ז'. והתימה על אבודרהם שכתב כי זאת הברכה אינה נזכרת בגמרא, והלא היא בברכות דף ס', ב'. כי תריץ ויתיב וכו' והעתיקה ג"כ הרי"ף. זוקף כפופים, גם הוא ל' תהלים קמ"ו, ח'. והרוקח הקדים זוקף כפופים למתיר אסורים וכן הוא בסדור רש"י גם בכ"י, אבל באבודרהם הסדר כבסדורינו. רוקע הארץ ל' תהלים קל"ו, ו'. שעשה לי כל צרכי, כתב אבודרהם, טעם לברכה זו שבכל זמן שהוא יחף אינו יכול ללכת ולעשות צרכיו וכיון שלבש מנעליו כאלו נעשו לו כל צרכיו. ונוסח סדורינו היא כנוסח הגמרא וכן גורס הטור, וכן בא"ח ס' מ"ו. אמנם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והסמ"ג גורסים שֶׁעָשִׂיתָ לי כל צרכי וכן הוא בשני כ"י ובסדור רש"י וכן העתיק גם הפרחון בשרש שבה, ובעל הלכות גדולות גורס אשר נתן לי כל צרכי ואבן ירחי גורס אשר לא חסר לי כל צרכי. וכתב מגן אברהם לא"ח ס' מ"ו שיש אומרים צָרְכַי ל' רבים (וכן נקוד בסדור רש"י ובכ"י) ולא נראה לו לשנות. אשר הכין עפ"ס תהלים ל"ז, כ"ג. בסדורי הספרדים הנוסחא המכין כגרסת הגמרא, אבל מגן אברהם מניח

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינַי וּתְנוּמָה
מֵעַפְעַפָּי. וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי

בשם האגודה כנוסחתנו וכן היא בכ"י. בגבורה, ברכה זו נתקנה לומר כשאוזר חגורתו, ואומר בגבורה כי ע"י האזור החגור במתנים יוכל האדם להתנועע ביתר כח וגבורה כי הוא שומר את הגוף ובפרט את אברים הפנימים שלא יקבלו נזק ע"י טעינה ופריקה וכדומה, ומה שאמר אוזר ישראל רומז אל הפסוק כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל (ירמיה י"ג, י"א). עוטר ישראל בתפארה, נתקנה לברך כשישים המצנפת על ראשו, והוא מל' והיית עטרת תפארת ביד ה' (ישעיה ס"ב, ג'); ויש פותרים שכוונת הברכה על תפלין של ראש כי תפלין נקראו פאר (ברכות דף י"א). וכתב אבודרהם הטעם לברכה זו לפי שהיו עוטרים מצנפת כדי שלא ילכו בגלוי הראש, ובכל ארץ ישמעאל נוהגין לאומרה מפני שהם מניחים מצנפת על ראשם, אבל באלו הארצות (ר"ל בארץ ספאניען) אין נוהגין לאמרה כי אינם מניחין מצנפת, אבל נוהגין לומר ברכה אחרת שאינה נזכרת בגמרא והיא בא"י אמ"ה מגביה שפלים עכ"ל. וכן מביא בעל הלכות גדולות ברכה זו. גם בק"ק מיץ המנהג לומר מגביה שפלים קודם ברכת פוקח עורים וכן בסדרה ג"כ ברוקח גם בכ"י ובסדור רפ"ו, גם בכ"י נסדרה אך אחרי ברכת מלביש ערומים וראה ע"ז ובמג"א לא"ח ס' מ"ו. הנותן ליעף כח, נתקנה על שאדם מפקיד נשמתו בערב ביד הקב"ה עייפה מעבודה קשה כל היום והקב"ה מחזירה לו בבקר שקטה ושלוה ועפ"י המדרש חדשים לבקרים רבה אמונתך, בשר ודם מפקיד פקדון ביד חברו ומחזירו לו בלוי ומקולקל אבל אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקב"ה והיא עייפה ומחזירה לו חדשה ורגועה, כן פירשו הטור ואבודרהם. אך לא נזכרה ברכה זו בגמרא אע"כ גם בני מנהג ספרד אינם נוהגים לאמרה וכן הרוקח איננו מביאה, וראה מגן אברהם לא"ח ס' מ"ו אות י"ב. מֵעֵינַי, בנו"ן פתוחה בכל ס"י גם בסדור רפ"ו והוא הנכון ולא כרז"ה שהגיהו בקמץ בהסמכו על הפסוק אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה (תהלים קל"ב, ד') כי אין הנדון דומה לראיה כי שם האתנחתא תחת עיני, אבל פה אין במעיני המקום לאתנחתא אלא האתנחתא מקומה תחת העולם כידוע לכל מבין במשפטי הנגינה, ולדעת רוב הפוסקים שהברכה זו סמוכה היא עם ויהי רצון וסופה גומל חסדים ודאי שאין מקום להפסק בתבת מעיני, הרי לך הנקוד מֵעֵינַי בפתח העקר לכל הדעות. ותנומה, תנומה היא יותר קלה מן השינה, שלומער, ראה בפירוש הראב"ע לבראשית ב', כ"א. מעפעפי, הם שפתי העינים השומרות אותם בהסגרם (אויגענלידער) ונקראו כך משום זריזותן כאילו הן עפות מגרש עוף, כן פירש הפרחון וכן פירש ג"כ הראב"ע בתהלים ע"ז, ה'. והנה נוסחתנו היא כמו בגמרא, אבל האבודרהם גרס המעביר חֶבְלֵי שנה מעיני וכו' וכן הוא ברמב"ם. ובסדורי הספרדים הנוסחא בל' רבים המעביר שנה מעינינו ותנומה מעפעפינו, ושנוי הוא זה שנוהו כדי להשוות הלשון ללשון המשך הברכה ויהי רצון וכו' שהיא בל' רבים וכמו שנבאר בסמוך. ויהי רצון וכו' הובא בברכות דף ס', ב' אך בל' יחיד אלהי ואלהי אבתי שתרגילני וכ' וכן באה ברי"ף ורמב"ם ורא"ש וכס' רב עמרם גם אבודרהם מביא לשונה בל' יחיד, וכן היא נאמת בסדורי כ"י גם בסדור רפ"ז והאחרונים הם שתקנוה בל' רבים. ויש לומר וִיהִי בוי"ו החבור בעבור שהיא ברכה אחת עם המעביר שנה כדאיתא בתוספות ברכות דף מ"ו, וכתב הטור כי משום הכי אין לענות אמן אחר המעביר שנה שאינה סוף ברכה, גם אבודרהם כתב וז"ל היא סיומה של ברכת המעביר שנה וכן היא כתובה בגמרא בנוסחאות מדויקות סמוכה לה בלי פרוד וכן מצאתיה בסדר רב עמרם ורב סעדיה וכן היא דעת הרא"ש עכ"ל. והנה לענין נוסח תפלה זו כתב מגן אברהם בשם האגודה שיש בה כ"ח תבות, ולא מצאתי אחת מכל הנוסחאות השונות שבסדורים מכוונת למספר זה אלא נוסחת סדור כ"י והיא כה לשונה, „יהי ר"מ ה' או"א שתרגילני בתורתך ודבקני במצותיך ואל תביאני לא לידי חטא ולא לידי עברה ועון ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון ואל ישלוט בי יצר הרע ורחקני מאדם רע ומיצר הרע ודבקני ביצר הטוב ותנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ותגמלני חסדים טובים בא"י גומל חסדים טובים לעמו ישראל", והם כ"ח תבות. ונשוב לפירוש נוסחתנו, ואלהי אבותינו, ברוב התפלות אומרים כן, כדי להזכיר זכות אבות. ואל תביאנו לא לידי חטא וכו', אין להקשות איך נתפלל ככה והלא הכל בידי שמים חוץ מן יראת שמים (ברכות ל"ג, ב')? כי אין ענין כל הבקשות האלה רק שיסלק הקב"ה מאתנו את כל המונעים המעכבים אתנו מלבוא אל השלמות ויזמין לנו דרכים נאים המביאים אותנו לידי תכלית יעודנו, אבל היראה בעצמה עליה הרשות נתונה לאדם ולו הבחירה לבחור מה

חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן וְאַל תַּשְׁלֶט־בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר הַטּוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכֹף אֶת־יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד־לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

מי שילך בדרך בהשכמה יאמר כאן תפלת הדרך אחר גומל חסדים טובים לעמו ישראל (יוסף אומץ ס׳ רכ״ב).

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל־

שילה. נסיון, לא תנסה אותי, כי שמא לא אוכל לעמוד, ותבת נסיון לא נמצא במקרא אבל נבנה על משקל בזיון (באסתר א׳, י״ח.) ואל תַּשְׁלֶט־בָּנוּ, כן הגיה רז״ה בשם הרש״ם במקום יִשְׁלוֹט של סדורים שלפניו, דוגמת ואל תשלט בי כל און (תהלים קי״ט, קל״ג) ונכון, כי כן בכל חלקי תפלה זו נושא הדבור הוא הקב״ה, ולמה לנו להסב כאן הלשון ולעשות היצר הרע לנושא הדבור. והרחיקנו, בשני כי״י וְהַרְחִיקֵנִי וכן הוא בגמרא, וגם הוא יתכן דוגמת ורחק ה׳ את האדם (ישעיה ו׳, י״ב). מאדם רע, שלא יהי לי שום עסק עם אדם רע. ומחבר רע, שלא אלמד ממעשיו הרעים. ובכי״י גורס תמור ומחבר רע וּמִיֵּצֶר הָרָע וכן גורס גם בעל נלאון סמן כ״א. וכף את יצרנו להשתעבד לך, לא ימצא בגמרא שלנו ולא בס׳ רב עמרם (גם בסדור כי״י וסדור רפ״ז איננו) אבל לקוח מגרסת הרי״ף. ותבת וְכֹף כווי מגזרת כפף נפשי (תהלים נ״ז, ז׳) בל״א בייגען, ומה שאמר רז״ה כי לא יתכן לומר ככה בעבור כי שרש זה הוא פועל עומד, טעה, ובאמת כפף נפשי פועל יוצא הוא לדעת כל חשובי המפרשים וכן הלכף כאגמון ראשו (ישעיה נ״ח, ה׳) יוצא הוא וראשו הוא הנשוא, וע״כ תקונו וּכְפֵה מבוטל הוא וגם טעות, כי השרש כפה אין הוראתו על הכניעה אלא על הכסוי כמו משלי כ״א, י״ד. ואף חז״ל השתמשו בו לטעם הזה כמו שכפה עליהן את ההר (שבת פ״ח) כופין עליו קערה (שם קכ״א) כופין עליו פסכתר (ערובין ק״ד, ב׳) כופה עליו הכלי (פסחים ו׳), אבל להוראת הכפיה „בייגען בייגען“ השתמשו בשרש כפף כמו כופפת קומתך (יומא ל״ה, ב׳) ולאשיבן כפופין (סוכה מ״ה) כוף אזניך לשמוע (זבחים כ״ט) יכוף אליה לתוכו (כתובות ה׳, ב׳) היה כפוף ויושב (סנהדרין ב״ד) אינו רשאי לכופן (ב״מ פ״ג) לכוף קשרי אצבעותיהן (סוטה ל״ד, ב׳) הכופף קומתו של חברו (ב״ק כ״ה, ב׳) כופף ידיו ורגליו (במדבר רבה ראש פ׳ ו׳). ואם תאמר הלא אמרו כפאו שד (ר״ה דף כ״א) כופין את רבו (גטין מ׳, ב׳) כופין אותו לשחוט (חולין פ״ג) כופין אותו לבכות (ב״ב דף ז׳, ב׳) כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו (נזיר ס״א) ודומיהן ול׳ הלכה כן? דע ותדע אף הם אינם ל׳ כפיפה אלא ל׳ קשירה ומורדפים עם שרש כפת הארמי, וכמו שאומר גם האשכנזי בינדען, פערבינדליך מאכען, והעד משפחת נכפין (יבמות ס״ד, ב׳); ומצאתי אח״כ בירושלמי הגרסה כופף את עבדו ואינו כופף את אשתו, וגם בעט״ק דף כ׳, ב׳ וכתובות ד׳, ע״ב לכוף את אשתו, וא״כ אין קושיה כלל. להשתעבד, הנה בל׳ ארמי נמצא בנין שַׁפְעֵל בטעם בנין פיעל והפעיל העברי אך בהוראה יותר חזקה, ולו לבנין מקבל פעולתו בנין אִשְׁתַּפְעַל, כמו שכלילו, ישתכללון (עזרא ד׳, י״ב וי״ג) שיזב ישיזב (דניאל ו׳, כ״א. ג׳ י״ז), שרביטו (תרגום ירמיה ל״א, ו׳) אשתרבבו (תרג׳ איוב ו׳ י״ז) ושלחף (ת״י בראשית ל״א, ז׳) תשתלחף (תרגום איוב כ״ח, י״ט), ודומה לאלה השתמשו גם חז״ל בבנין שַׁפְעֵל לבנין הפועל ואמרו שִׁעְבֵּד במקום עִבֵּד או הֶעֱבִיד וכן שִׁחְרֵר במקום חֵרֵר או הֶחֱרִיר כמו ושחררו, משחרר (גטין מ׳ ע״ב), ואת הבנין השתפעל או נשתפעל בנו לבנין פעול שלו ואמרו נשתעבדו, ישתעבד (גטין ל״ז, ב׳) ישתעבדו (ב״ר ק״ב) להשתעבד (שמות רבה פ׳ ט״ו) נשתחרר (ב״ק פ״ז) נשתחררה (ב״ק מ״ט), אשתחרר, תשתחררי (קדושין ס״ב) או שבנו בנין שְׁפַעֵל לבנין פעול של שִׁפְעֵל כמו מְשֻׁעְבָּדִים (גטין פ״ו) מְשֻׁחְרָר (יבמות מ״ז, ב׳) מְשֻׁחְרָרִים (ראש חגיגה), גם עשו שם דבר ממנו ואמרו שִׁעְבּוּד (ברכות י״ז פסחים קע״ז, ב׳) שִׁחְרוּר (גטין מ״ד, ב׳), וכן פה בתפלה להשתעבד מבנין הִשְׁתַּפְעֵל הפעול מן שִׁפְעֵיל וטעמו להיות נעבד. וכתבתי כל זאת להעמיד המתקשים בתבות כאלה ולהוציאם מדעת אותם האומרים שהם משרשים מרובעים, ובאמת גם הם שרשם ג׳ אותיות רק שבאו בבנין מיוחד בנו להם חכמי המשנה. ותננו היום וכו׳ עפ״ה ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם (משלי ג׳, ד׳) ר״ל שאהיה אהוב לשמים ואהוב לבריות. חסדים טובים, חסדים עצומים ומשובים, וזה אחד משמושי ל׳ טוב, ראה רשב״ם לבראשית כ״ד, י׳. גומל חסדים טובים עפ״ה ישעיה ס״ג, ז׳. לעמו ישראל, בסמ״ק ס׳ קמ״א תחתיו כנוסחא לבריותיו.

יהי רצון, היא תפלת רבי בתר צלותיה, ברכות דף ט״ז, ב׳. ובאה שם בל׳ רבים, אלהינו, שתצילנו, וכן בשני סדורי כי״י. ובסדורינו נסדרה בל׳ יחיד וכן בס׳ רב עמרם וגם אבודרהם גרס בל׳ יחיד. גם נוסחאות הסדורים שונים מל׳ הגמרא בתוספת ומגרעת, רק בסדור תפלה נדפס באמשטרדם ע״י ווינש הלוי בשנת את״ת

יוֹם מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וּמִשָּׁכֵן רָע וּמִפֶּגַע רָע וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה בֵּין שֶׁהוּא בֶן־בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶן־בְּרִית:

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וישכם ויאמר:

רִבּוֹן כָּל־הָעוֹלָמִים לֹא עַל־צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים· מָה אֲנַחְנוּ מֶה חַיֵּינוּ מֶה חַסְדֵּנוּ מַה־צִּדְקֵנוּ (מַה־יְּשׁוּעָתֵנוּ) מַה־כֹּחֵנוּ מַה־גְּבוּרָתֵנוּ מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ

שם מצאתיה ממש כל' הגמרא והיא „יר"מ ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו מעזי פנים ומעזות פנים מאדם רע ומפגע רע מיצר הרע מחבר רע ומשכן רע ומשטן המשחית ומדין קשה ומבעל דין קשה בין שהוא וכו'", ומ"מ לא מצאתי לפי לשונות על פיה נוסחא השגורה לנו ומה שגם הגמרא איננה שוה בגרסתה כי בשבת דף ל', ב' שתצילני בל' יחיד ובעדות הערוך ערך עז. מעזי פנים שלא יתגלה בי אדם שיש בו עזות. ומעזות פנים, שלא תבא בי בעצמי מדת העזות, כי עז פנים לגיהנם. ומשכן רע, שלא אלקה עמו. ומפגע רע, הם ילדי הזמן וקורותיו „גופאללע". מדין קשה, פירש הערוך ערך יחול שנוכל אנו לדון שלא בקושי, ויפה לתרגם „פאר אייגנער שוויעריגען רעכטזאכע"; גם יש לפרש שלא אבוא אני למשפט קשה „שטרענגעז געריכט". ומבעל דין קשה שלא יהי לי דבר משפט עם אדם קשה בטענותיו „איין הארטער געגנער". בעל הדין, איננו הדיין השופט, אלא מי שיש לו ריב עם חברו ותובע עליו משפט השופט הוא נקרא בעל דין, כמו כשיהיו בעלי דין עומדים לפניך (אבות א', ח') דיינין בישיבה ובעלי הדין בעמידה (שבועות ל', ב') אזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבוא בעל דין חברו (סנהדרין ז', ב') המטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חברו (סוטה כ"א, ב'), ובלשון הכתוב הוא בעל דברים (שמות כ"ד, י"ד). בן ברית, יהודי (ב"ק דף ע"ו). שאינו בן ברית, שלא בא בברית המילה, ר"ל שאינו יהודי.

לעולם יהא עד וישכם ויאמר, במאמר זה כבר נתקשו הרבה (עיין תניא ס' ב'), והאמת יורה דרכו שאיננו מיועד להיות תפלה, רק תוכחה היא לאדם וכמו שיוצא בעליל מדברי תנא דבי אליה פרק כ"א וז"ל יהא אדם ירא שמים יראה גמורה ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו בכל יום ויום ישכם ויאמר רבון כל העולמים לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך וגו' עד בעת ההיא אביא אתכם וכו' עכ"ל הרי ברור כי התפלה בעצמה תחלתה רבון כל העולמים ומאמר לעולם יהא אדם היא רק להזהיר ולזרז על תפלה זו. והסופרים שמצאוהו מועתק בסדר תפלות של רב עמרם והרמב"ם נראה רבון כל העולמים חשבוהו גם אותו מנוסח התפלה ואין ספק שלא היתה כן דעת אלה הגדולים אלא כדעת תנא דבי אליה, וכן באמת הטור ס' מ"ו מתחיל מיד בנוסח רבון כל העולמים וגם בשני סדורי כי"י איננו לעולם יהא וכו' ועל פיהם לא העמדתי לו נקודות. ועיין יוסיף אומץ ס' רכ"ג.

רבון כל העולמים, נזכרת ביומא דף פ"ז, ב'. ר' יוחנן אמר רבון העולמים (ועיין שם רש"י), שמואל אמר מה אנו מה חיינו, ועקר תקונה לנעילת י"כ. ודע כי בסדורינו כל העולמים, וכן בס' רב עמרם ובטור, אבל בסדור רס"ג איננה מלת כל וכן בסדורי הספרדים וברמב"ם והוא ע"פ הגמרא. לא על צדקתינו פסוק בדניאל ט', י"ח. מה אנחנו, בגמרא מה אנו וכן בסדורים שלפני הרב בעל יעתר יצחק, והוא העמיד אנחנו במקום אנו, ויפה תקן, כי אע"פ שבעלי המשנה הרגילו במלת אנו מ"מ במקרא לא תמצא אלא בירמיה מ"ב ו', ורק בכתיב, ולפי הקרי גם הוא אנחנו ככל חבריו, והקרי עקר בכל מקום, וא"כ ל' המקרא עדיף, ומה שגם בנקוד אנו מחלקת בין המדייקים שיש מנקדים אֲנוּ ויש מנקדים אָנוּ וע"כ ודאי שלשון המקרא עדיף מלשון המוכרע, וראה עוד למטה בתפלת עלינו, גם ביוסיף אומץ סמן נ"ט. מה חיינו, בכי"י ומה חיינו ומה חסדנו, וכן כולם בוי"ו נראה הן כאן הן בתפלת נעילה. חסדנו, כטעם וחסדכם כענן בקר (הושע ו', ד') „טוגענד". מה צִדְקֵנוּ כן בכל סדורים ישנים וכי"י וכן גרסת הטור וכן הוא גם בסדור רוו"ה בתפלת נעילה וכן גורס שם גם הרמב"ם והאבודרהם, ונכון דוגמת חסדנו, והוא מל' ובשוב צדיק מצדקו (יחזקאל ג', כ') שפטני ה' כצדקי (תהלים ז', ט') „פראממיגקייט". מה ישענו, יש כאן חלופי נוסחאות, והנה הנוסחא הישנה היא מה ישענו וכן גם בכי"י ועליה כתב אבודרהם אין לומר מה ישענו כי השם הגדול והנורא הוא ישענו עכ"ל ובעבור זאת המדפיסים האחרונים באו ותקנו מה ישועתנו, אך לא השכילו בתקונם ולא הבינו עומק כוונת אבודרהם, כי הוא לא הסיר תבת ישענו בעבור משקל בניינה אלא עשה כן כדי להרחיקנו מלשון המשמעת לשתי פנים, כי ידוע מדרך שמוש הלשון שכנויי הגוף י', ךָ נו וכו' יוכלו להורות על נושא הדבור גם על הנשוא, ר"ל כאמרי יִשְׁעִי יש להבינו על התשועה הבאה עלי מלדי וע"י עצמי וגם יש להבינו על התשועה הבאה אלי מיד אחרים. והנה מה ישענו כאן הוא טעמו על ישע עצמנו, כלומר מה היא התשועה אשר נוכל להושיע את עצמנו, ובטעם זה אין זרות

יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל־הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי רֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ· וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל:

אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ· בְּנֵי אַבְרָהָם אֹהַבְךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לּוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה· זֶרַע יִצְחָק יְחִידוֹ שֶׁנֶּעֱקַד עַל־גַּב הַמִּזְבֵּחַ· עֲדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְכוֹרֶךָ שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשִּׂמְחָתְךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ קָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן:

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבֵּחֲךָ וּלְפָאֶרְךָ וּלְבָרֵךְ וּלְקַדֵּשׁ אֶת־שְׁמֶךָ וְלָתֵת־שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לִשְׁמֶךָ: אַשְׁרֵינוּ מַה־טּוֹב חֶלְקֵנוּ וּמַה־נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ וּמַה־יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ אַשְׁרֵינוּ שֶׁאֲנַחְנוּ מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִים עֶרֶב וָבֹקֶר וְאוֹמְרִים פַּעֲמַיִם בְּכָל־יוֹם

בכלל נדבר ויפה נוכל לומר ככה. אך למען לא נטעה בלשון זו להבינה מה היא התשועה שבאה אלינו מיד זולתנו ונבוא לידי חרוף ח"ו, לכן הרחיקה אבודרהם, כי באמת השם ב"ה הוא ישענו. ונראה מן האמור כי בתקון ישועתנו במקום ישענו לא נושענו, בעבור שגם ישועתנו סובל משמעות בפועל כמו ישענו. אמנם בכמה כ"י גם בסדור רפ"ז גם בסדורי ספרד וכן בסדור האר"י לא נמצא לא מה ישענו ולא מה ישועתנו, וכן איננה לא ברמב"ם ולא בטור, ומצאתי בפירוש הר' לבי על התפלה גם בפירוש של"ה שיש כאן ז' מה כנגד ז' הבלים שאמר קהלת, וזה לא יסכים אלא עם הנוסחא המשמעת מה ישענו, וע"כ הגהתיו. ובכ"י אחד גם בסדור רפ"ה ובמחזור שאלוניקי הנוסח „מה אנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקנו מה ימינו מה זכותינו מה כחנו מה גבורתנו מה נאמר" וכו'. ונראה עוד בתפלת נעילה. מַדָּע שם המקרה משרש ידע, כמו ומביני מדע, מדע והשכל (דניאל א', ד'. י"ז) בל"א „קענטניס, ווישענשאַפט". כי רֹב מעשיהם, רבוי מעשיהם, כמו ברב מעשיך מרב כל הון (יחזקאל כ"ז, י"ח) בל"א „דיא מענגע". ובשני כ"י גורס כי כָל מעשיהם הן פה הן בנעילה וכן גרסת רב עמרם והרמב"ם והטור ואבודרהם, ונשמע מזה כי מה שיש מפרשים פה רוב מעשיהם ולא כל מעשיהם, בל"א „דאָז מייזטע איהרער טהאַטען", כי כוונה כזו איננה מדעת מסדרי התפלה ואף אין זה משמעת רוב בל' הכתוב, ונראה כביאור נשמח. ומוֹתר האדם, פסוק בקהלת ג' י"ט. ודע כי בסדורי הספרדים יש עוד תוספת אחרי תבות כי הכל הבל ומתחלת „לבד נשמה הטהורה שהיא עתידה לתן דין וחשבון וכו', אך נוסחתנו היא נוסח הטור.

אבל אנחנו וכו' זהו לשון המכילתא פ' בשלח בפסוק תבאמו ותטעמו, ובילקוט רמז רנ"ג מובא כמעט בלשון תפלתנו. ופירוש אבל כטעם אבל שרה אשתך (בראשית י"ז, י"ט) כלומר באמת „פֿירוואָהר". אברהם אהבך עפ"ה דה"ב כ', ז'. וישעיה מ"א, ח'. יצחק יחידו, כן נוסח הטור, ופירושו פשוט כי יצחק היה בן יחיד לאברהם וכמו שכתוב בראשית כ"ב, ב'. וי"ב. וט"ז. אך ברמב"ם הנוסחא יחידך וכלשון המכילתא, ופירש ס' תניא סמן ב' מה שאנו אומרים זרע יצחק יחידך, יחיד בעמך שקראת לו, אבל אברהם ויעקב לא היו יחידים בשם אחד, אברם אברהם, יעקב ישראל, וכן נמצא בירושלמי בברכות סוף פרק ראשון למה נשתנה שמו לא"א וליצחק לא נשתנה, מפני שקראו הקב"ה בעצמו, ויש מפרשים יחידך על שם שנתייחד לקרבן עכ"ל. בנך בכורך, כמו שכתוב בני בכורי ישראל (שמות ד', כ"ב). שמאהבתך שאהבת וכו' בעל תנא דבי אליה. פ' י"ט תפש בזו הלשון. שאהבת אותו וכו'. מלאכי א', ב'. בראשית ל"ה, י'. וישעיה מ"ד, ב'.

לפיכך, מוסב למעלה, ר"ל אחרי כי אנחנו בני אבות אהובים ואביבים אשר מאהבתך אותם בחרת בנו, לכן חייבים אנחנו להודות. לפיכך היא מלה תלמודית מורכבת מן לְפִי ומן כָךְ ובל' מקרא על כן במקומה. ולקדש אֶת שְׁמֶךָ כן בשני כ"י, וכן נכון ע"פ הלוך מליצת הלשון. וְהוֹדָיָה כן נוסחתנו וכן בטור, וכן מצאנו המשקל במשנה סוטה דף ט' ע"ב ובסוף מעשר שני, ובסדורי ספרדים וְהוֹדָאָה וכן בסדר רב עמרם וברמב"ם וכן המשקל במשנה יומא ס"ח, ב'. וכן נמצא הוֹדָיָה (ב"ר דף ד' ע"ב) גם הוֹדָאָה (אבות ד', ט') הֲנָיָה (נגעים פ' י"א) גם הֲנָאָה (סנהדרין ע"א, ב'). מה טוב חלקנו, בעולם הזה. ומה נעים גורלנו, בעולם התחיה. ומה יפה ירשתנו, לעתיד לבוא. משכימים ומעריבים ערב ובקר וכו' נוסחאות מתחלפות

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם. אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם. אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא. קַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ עַל־מַקְדִּישֵׁי שְׁמֶךָ וְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ. וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרוּם וְתִגְבַּהּ קַרְנֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּרַבִּים:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים. אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קַבֵּץ קֹוֶיךָ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה־הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ. אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר בָּם. וּמִי בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים אוֹ בַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה־תַּעֲשֶׂה. אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד בַּעֲבוּר שִׁמְךָ

יש כאן בסדורים וכולן קשות במליצתן, ומצאתי בכ"ר פ' ל"א שגורס „משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים שמע" והוא מליצה פשוטה ונכונה, ובסדור כי"י גם בכ"י אחר הנוסחא „משכימים ומעריבים ערב ובקר בכל יום ואומרים שמע" וגם היא נכונה וכן גם מנהג בפפד"מ. ברוך שם וגו' אינו בכי"י, ונתוסף בסדורים ע"פ הטור שכתב וז"ל רבינו יהודה החסיד היה רגיל לומר אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והיה מכוין לצאת בו ידי חובת ק"ש משום שפעמים כשעושים קרובה מתעכבין בק"ש עד אחר זמנה ואמר שהיה יוצא בזה כדאיתא בברכות (דף י"ג, ב') שמע ישראל ה' א' ה' אחד זו היא ק"ש של רבי יהודה הנשיא עכ"ל. ומטעם זה היה הרש"ל נוהג לומר כאן כל הפרשה הראשונה של ק"ש.

אתה הוא עד, מירושלמי פרק הרואה מובא בילקוט ואתחנן רמז תתל"ו, וראה בט"ז לא"ח סוף ס' מ"ו. ושל"ה דף ג', ע"ב. תָּרוּם וְתִגְבַּהּ קרננו, כן נוסחת הטור (דפוס ישן) וכן העקר, והנה בסדורים שלפני בעל ויעתר יצחק היה הנוסחא תָּרוּם וְתַגְבִּיהַּ קרננו, ובא הוא ותקן תָּרִים בהפעיל כדי להשוות הלשון אל וְתַגְבִּיהַּ. אך שבא ג' דברים האחד כי בכל הסדורים וכ"י גם בס' רב עמרם ורמב"ם ושר הנוסחא תָּרוּם והשנית כי גם באה למעלה וקרנו תָּרוּם בישועתך, והשלישית כי כן גם לשון הכתוב תהלים פ"ט, י"ח. וכ"ה. וקי"ב, ט'. וא"כ מי נתן לו רשות להגיה נתיבה הזאת, ותמהתי על רוו"ה שהלך אחריו, אבל האמת כי תבת וְתַגְבִּיהַּ היא היא הצריכה לתקון (אם לא נדחיקנה להוראת פועל עומד כמו שעשה יעב"ץ), וצריך להגיה וְתִגְבַּהּ בבנין הקל וכמו שבאה בטור, ומוסבות ב' הפעלים אל קרננו ר"ל קרננו היא תרום ותגבה את עצמה ע"י ישועתך, ובזה הכל מיושב, וכן גם במחזור דפוס פראג משנת שע"ג הנוסחא ובישועתך תָּרוּם וְתִגְבַּהּ קרננו, והוא העקר. מקדש את שמך ברבים, כתבו התניא והלבוש שעקר ברכה הזאת נתקנה כנגד דורות השמד שגזרו שלא לקרות קריאת שמע והוצרכו לקרותו בסתר, וע"כ בסיום מקדש את שמך ברבים, שהודה ושבח להש"י שנתבטלה הגזרה ויכולים אנחנו לקדש את שמו בגלוי וברבים עתה, ומזה הטעם איננה פותחת הברכה בברוך כי ברכת הודאה היא. ובסדורי ספרד חתימת הברכה בלא שם ע"פ הרמב"ם, אבל הטור חותמה בשם וכן בכ"י וכן לפי אבן ירחי.

אתה הוא ה', ירמיה י"ד, כ"ב. אתה הוא ראשון וכו' ע"פ ישעיה מ"ד, ו'. קֹוֶיךָ הסגול תחת הוי"ו כמו תהלים כ"ה, ג'. מארבע כנפות, ישעיה י"א, י"ב. אתה הוא האלהים, מ"ב י"ט, ט"ו. בעבור שמך הגדול, בס' רב עמרם ובטור גורס הגדול הגבור והנורא, ואחזו בה הספרדיים, אמנם נוסחתנו נראה עיקר כי לא

הַגָּדוֹל שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ וְקַיֶּם־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה־שֶּׁכָּתוּב בָּעֵת
הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי־אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם
וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם
אָמַר יְיָ:

ברוב קהלות אשכנז אומרים כאן ברכות התורה, יברכך, אלו דברים. ויש שאח"כ הפסוקים והמשנה.
אין דען מייסטען געמיינדען ווירד היער ברכת התורה (זייטע 37) געזאגט.

יש אומרים פ' הכיור קודם פ' התמיד.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה
וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם: וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו
מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ
אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה: וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם
וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם: וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד
וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה
עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים
וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב
לִי בְּמוֹעֲדוֹ: וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד: אֶת־הַכֶּבֶשׂ
אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם:

הגדול, במקרא אלא שמך הגדול (מ"א ח', מ"ג. דה"ב ו', ל"ג). שנקרא עלינו, כמו שכתוב דברים כ"ח, י'. דה"ב ז', י"ד. ירמיה י"ד, ט'. ובמקומות זולתם. מה שכתוב, בכי"י גורס מה שהבטחתנו, ובטור הנוסחא מה שהבטחתנו על ידי צפניה חוץ כאמור, וכן אומרים הספרדים. בעת ההיא, סוף צפניה.

וידבר, במדבר כ"ח. וכתב אבודרהם, מה שתקנו לקרות בענין הקרבנות יותר מדברים אחרים, לפי שכל האומרן בכוונת הלב כאלו מקריבן (כדאיתא בתענית דף כ"ז, ב' ומנחות דף ק"י, ב') ועוד לפי שהתפלה נתקנה כנגדן (ברכות דף כ"ו, ב') ותקנו לומר משנת פרק איזהו מקומן יותר ממשניות אחרות לפי שהיא כולה בלא מחלוקת התנאים (ועיין בס' נגיד ומצוה דף כ"א, ב') ועוד שהיא סדר הקרבנות, ומה שקבעו אחריה ברייתא דר' ישמעאל של י"ג מדות משום הא דאמרינן בפ"ק דקדושין (דף ל'. וע"ז דף י"ט, ב'. ועיין התוספות שם ובסנהדרין כ"ד) אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא מאי דכתיב ושננתם, אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד, ומקשי מי ידע כמה חיי, ומתרץ לא צריכי אלא ליומי, כלומר שצריך בכל יום ללמוד משלשתן, וכך אנו נוהגים, בתחלה מקרא דהיינו פרשת צו ואח"כ משנה דהיינו איזהו מקומן ואח"כ מדרש של ברייתא דר' ישמעאל והוי במקום תלמוד, שהמדרש כתלמוד, ועוד לפי שהיא תחלת תורת כהנים שהיא ראש לכל קרבנות קבעוה אצל הקרבנות עכ"ל וכן כתב אבן ירחי ומסיים שכל מי שדוחקת לו שעתו מלעסוק בתורה ישלש שנותיו באלו וידיו ועי"כ לא יתכן לדלגם עכ"ל וכתב עוד רבינו יונה לברכות דף י"א שכנגד ג' ברכות של ברכת התורה תקנו לומר בבקר ג' ענינים מקרא

וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין: עֹלַת תָּמִיד הָעֲשֻׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יש מוסיפים כאן לומר פ' סממני קטרת וכו'.

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל יְדֵי מֹשֶׁה נְבִיאֶךָ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ: וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: וְנֶאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

תָּנוּ רַבָּנָן. פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת, הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן וְהַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. מֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם, מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה, הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר, וְקִלּוּפָה שְׁלשָׁה, וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה, בֹּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין, סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא, וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין, מֵבִיא חֲמַר חִוַּר עַתִּיק, מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע, מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל־שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהוּא. וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ. וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

דהיינו פ' קרבנות ומשנה דהיינו איזהו מקומן ומדרש דהיינו ר' ישמעאל אומר, וברכת אשר בחר בנו שהיא מעולה למקרא וברכת הערב למשנה, וברכת על דברי תורה למדרש עכ"ל. וכתב הטור כי בשבת מוסיפים וביום השבת שני כבשים (במדבר כ"ח, ט'), ונוהגין באשכנז לקרות בר"ח ובראשי חדשיכם (שם כ"ח, י"א), ובעל המנהיג (סימן ע"ו) השיג על המנהג מפני שאין נכון להזכיר קרבן מוסף עם תמיד של שחר, ואינו קשה, שמוסף זמנו כל היום עכ"ל. ויש אומרים ג"כ פ' הכיור (שמות ל' י"ז) ופ' תרומת הדשן (ויקרא ו', ג') קודם פ' התמיד ואחריה פ' מזבח מקטר קטרת ופ' סממני הקטרת ועשייתן (שמות ל', ל"ד. וז'.) ע"פ עטרת זקנים. לא"ח ס' מ"ח. וכתב בעל ס' נגיד ומצוה (בדף י"ד) הייתי נוהג לומר אחר פ' התמיד פ' שמן וי' הנרות, ומנעני מורי מפני תרעומת המינין כאשר אמרו רז"ל (ברכות י"ב) עכ"ל.

ושחט אותו על ירך תקנו לומר פסוק זה בסוף פ' התמיד ע"פ מדרש ויקרא רבה פ' ב' כאיל הוא אומר צפונה לפני ה', אמרו בשעה שעקד א"א את יצחק בנו התקין הקב"ה שני כבשים אחד של שחרית ואחד של ערבית, וכל כך למה, שבשעה שהיו ישראל מקריבין תמיד על גבי המזבח וקורין את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר הקב"ה עקדת יצחק.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף. בֹּרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת־הַצִּפֹּרֶן, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת־הַצִּפֹּרֶן, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה. וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ, אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה, מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק, מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים. פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמָעְנוּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, זֶה הַכְּלָל, אִם כְּמִדָּתָהּ, כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין, וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תָּנֵי בַר קַפָּרָא, אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין. עוֹד תָּנֵי בַר קַפָּרָא, אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ, וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ:

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אָנָּא, בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה:
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא:
נָא גִבּוֹר, דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם.
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם, צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם:
חֲסִין קָדוֹשׁ, בְּרוֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ:
יָחִיד גֵּאֶה, לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ:
שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

בשבת מוסיפים: מאן זאגט ווידער פֿאָלגענדע היכלוגנגען:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

בראש חודש מוסיפים: מאן זאגט אם ראש חודש ווידער פֿאָלגענדע היכלוגנגען:

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיְיָ פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּשְׁלשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיְיָ: וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיְיָ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

פרק איזהו מקומן יאמר בנגון שאומרים המשניות וכן ברייתא דר' ישמעאל בנגון הגמרא.

א אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל־זְבָחִים· קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל־יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל־בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרֹכֶת וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל־מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם־לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב: ב פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל־הַפָּרֹכֶת וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל־מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם־לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדָּשֶׁן: ג חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ

איזהו מקומן, הוא פרק ה' של מסכת זבחים, וכבר אמור למעלה שהוא במקום לימוד, וע"כ האומרו צריך שיבינהו, ולזאת הצגתי לפרק את פירוש של ר"ע מברטנורא ולברייתא דר' ישמעאל את פירוש של כל בו, ומה שאוסיף לבאר ולפרש בדקדוק הלשון יבא סגור במסגרות. — [שֶׁל־זְבָחִים כן הנוסחא בכל סדורים ישנים וכ"י וכן במשניות ובגמרא, וכן שֶׁל יוֹם, שֶׁל מִזְבֵּחַ, וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת כולן מלת שֶׁל בפני עצמה, ואין לנו רשות לשנות הלשון ולכתוב שֶׁלִּזְבָחִים, שֶׁלְּיוֹם, שֶׁלְּמִזְבֵּחַ, כמו שעשה רוו"ה, כי כן בלשון משנה מלת שֶׁל מלה בפני עצמה בכל מקום כמו שֶׁל־אברהם, שֶׁל־אהרן, שֶׁל־צדיקים, (אבות א', י"ב. ב', כ"א. ה' כ"ב) אף כי נמצא בל' המקרא שֶׁלִּשְׁלֹמֹה (שיר ג', ז') בְּשֶׁלְּמִי (יונה א' ז'), כי כבר אמרו לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמם (ע"ז נ"ח, ב'. חולין קל"ז, ב'), ועוד כי גם במקרא בְּשֶׁל אשר יעמול (קהלת ח', י"ז) מלה בפני עצמה, ועוד כי כבר העמידו קדמונינו את תיבות הפרק על מספר שע"ד.] קדשי קדשים, עולות חטאות ואשמות. שחיטתן בצפון, עולה בהדיא כתיב בה ושחט אותו על ירך המזבח צפונה (ויקרא א', י"א), חטאת כתיב בה במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת (שם ו', י"ח), אשם כתיב בה במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם (שם ז', ב'). שחיטתן בצפון, והא דלא תני הכא וקבול דמן בכלי שרת בצפון, אע"ג דכלהו קבלת דמן בצפון במקום שחיטה, דסמוך לשחיטה כתיב ולקח מדם הפר, אלא משום דאיכא אשמות של מצורע שהכהן היה מקבל מקצת דמו בכפו, דכתיב ולקח הכהן מדם האשם ונתן (ויקרא י"ד, י"ד) מה נתינה בעצמו של כהן אף לקיחה בעצמו של כהן, משום הכי לא כתב הכא וקבול דמן, שאין קבול דמן שוה, ומשום דלא סגי לה בלא קבלת כלי שלאחר שקבל כהן אחד למקצת דם בידו היה כהן אחר מקבל הדם בכלי, משום הכי הדר תני בהדיא אשם מצורע אשם תלוי שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון. פר ושעיר של יום הכפורים, אע"ג דצפון בעולה הוא דכתיב, אקדים תנא לחטאות ברישא, דאיידי דאתיא מדרשא חביבא לה, וחטאות פנימיות איידי דנכנס דמן לפני ולפנים חביבא לה ואקדמינהו לשאר חטאות, ואינהו נמי שחיטתן בצפון דכתיב ושחט את החטאת במקום העולה (שם ד', כ"ט) וקרא יתירא הוא דהא כתיב במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת (ו', י"ח) אלא זה בנה אב לכל החטאות שיהיו טעונות צפון. וקבול דמן בכלי שרת, דכתיב בעולת סיני וישם באגנות (שמות כ"ד, ו') וממנו למדו כל הזבחים להיות טעונים כלי. הזיה על בין הבדים, עומד בין שני בדי הארון ומזה אחד למעלה ושבע למטה כנגד עביו של כפרת ולא היו נוגעים בה. ועל הפרכת, דכתיב וכן יעשה לאהל מועד (ויקרא ט"ז, ט"ז). ועל מזבח הזהב, כדכתיב ויצא אל המזבח, בסדר עבודת יה"כ בפ' אחרי מות (ט"ז, י"ח). מתנה אחת מהן מעכבת כדאמרן בפ' בית שמאי (דף ל"ט) דבפר העלם דבר כתיב ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו (ויקרא ד', כ') וקרא יתירא הוא לעכב שאם חסר אחת מן המתנות לא כפר, ודרשינן ועשה לפר, זה פר יה"כ, דבדידיה נמי מתנה אחת מעכבת כמו בפר העלם דבר. [מְעַכָּבֶת כ"ף נקמץ כי פה הפסק דבור. שְׁיָרֵי בן עקר נקודו, כי הוא כמו שְׁאָרֵי בחלוף יו"ד ואל"ף ומשקלו כמשקל סְיָג קְיָם (דניאל ו', ב')]. שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי, כדכתיב ישפוך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד (ויקרא ד', ז') ואהל מועד למערבו של מזבח החיצון היה. אם לא נתן שירי הדם ליסוד, לא עכב הכפרה, דבתר הזאות ומתן דמים לפנים כתיב וכלה מכפר את הקדש (שם ט"ז, כ') דמשמע שכבר שלמו כל הכפרות כולן. (ב) פרים הנשרפים, פר העלם ופר כהן משיח, שאין נאכלים לכהנים אלא נשרפים חוץ לירושלים. ושעירים הנשרפים, שעירי עכו"ם שהוקשו לפר העלם לכל דבריהם. הזיה על הפרכת, ז' הזיות על הפרכות, אבל בין הבדים לא כתיב בהו הזיה כמו בפר של יה"כ דכתיב בה והזה באצבעו על פני הכפרת (ט"ז י"ד). אלו ואלו, של יה"כ ושאר הנשרפים. נשרפין בבית הדשן, למקום שמוציאין שם את הדשן של מזבח החיצון, דכתיב בה והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה (ו', ד'), ובפרים הנשרפים כתיב על שפך הדשן ישרף (ד', י"ב). (ג) אלו הן חטאות הצבור, שאנו צריכים להזכירם, שהרי הפנימיות כבר נשנו.

הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל־מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת: כֵּיצַד, עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא־לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית· מִזְרָחִית צְפוֹנִית· צְפוֹנִית מַעֲרָבִית· מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית· שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי· וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן־הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד־חֲצוֹת: ד הָעוֹלָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים: ה זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת· אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת אֲשַׁם גְּזֵלוֹת אֲשַׁם מְעִילוֹת אֲשַׁם

שעירי ראשי חדשים ושל מועדות, שהן על מזבח החיצון. [מועדות, בל' מקרא בא לרוב ברבוי זכר מוֹעֲדִים מוֹעֲדֵי ובל' משנה ברבוי נקבה כמו המטה את המועדות (סוכות ג', ט"ו) וכן נמצא פעם אחת במקרא דה"ב ח', י"ג]. **שחיטתן בצפון**, שהרי למדנו בבנין אב לכל החטאות שהן טעונות צפון. **עלה בכבש ופנה לסובב**, מפני שדמה נותן על הקרנות ובאצבע, צריך לעמוד על גבי סובב, אבל בכל שאר הדמים שהן הנזרקים מן החוץ ולמטה עומד על הרצפה אצל זוויות המזבח וזורק מן הכלי וכל מקום שיגיע למזבח כשר. [בַּכֶּבֶשׁ בשי"ן ימין כמו דה"ב ט' י"ח, והוא מעלה אחת לצד המשופעה והולכת מהקרקע על המזבח]. **ובא לו לקרן דרומית מזרחית**, שבה הוא פוגע ראשון, בדקיימא לן כל פנות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, והכבש בדרום וכשעולה בו ופניו למזבח נמצא ימינו למזרח, ופונה לימינו למזרח ובא לו לאותה הקרן והולך ומקיף בסובב דרך ימין ופניו למזבח מן הדרום למזרח וממזרח לצפון ומצפון למערב דהיינו דרך ימין, ואמה על אמה ברום אמה הנתון בראש המזבח בכל זוויות שבה קרויה קרן. [קרן הוא ל' נקבה בכל המקרא, וכן רבויו אף שמצאנוהו בל' רבוי בזכר מ"מ שמושו בל' נקבה והעד וישבר את שתי קרניו, והקרנים גבוהות והאחת גבוהה מן השנית (דניאל ח') ולכן אמר קרן דרומית ולא דרומי' ואין זוית כלל בלשון, ודברי בעל תי"ט נדחים]. **על יסוד דרומי**, דילפינן ירידתו מן הכבש בחטאות החיצונות ושירי הדם בידו מיציאתו מן ההיכל ושירים הפנימיות בידו, מה יציאתו מן ההיכל היה נותן שירי הדם בסמוך לו שהוא יסוד מערבי כדכתיב אשר פתח אהל מועד דהיינו לצד מערב שהוא סמוך להיכל, אף ירידתו מן הכבש מתן השירים בסמוך לו דהיינו יסוד דרומי הסמוך לכבש, שהכבש בדרום. **לפנים מן הקלעים**, לפי שבמשכן היו קלעים היקף לחצר אהל מועד, ובחטאת כתיב במקום קדש תאכל בחצר אהל מועד (ויקרא ו', י"ט), ובבית עולמים היתה חומת העזרה במקום הקלעים. **לזכרי כהנה**, דגבי חטאת ואשם ומנחה כתיב כל זכר בכהנים יאכל אתה. **בכל מאכל**, משום דבעי למתני בפסח דאינו נאכל אלא צלי, תנא בכלהו בכל מאכל. **ליום ולילה**. דכתיב ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל (שם ז', ט"ו) למדנו לתודה שנאכלת ליום אחד, חטאת ואשם מניין, תלמוד לומר זבח. **עד חצות**, סייג עשו חכמים לתורה להרחיק את האדם מן העבירה, דהא קרא לא יניח ממנו עד בקר קאמר. (ד) **העולה קדש קדשים** היא ליפסל ביוצא ובטבול יום ובמחוסר כפורים ומועלין בה, ומשום דלא כתיב בה בקרא קדש קדשים היא כמו בחטאת ואשם, אשמעינן תנא הכא דהיא נמי קדש קדשים כחטאת ואשם, שהרי היא שוה להן למקום שחיטתן וקבלת דמן. **שתי מתנות**, בקרן מזרחית צפונית ובקרן מערבית דרומית שבנגדה באלכסון, וטעמא משום דקרן מזרחית דרומית לא היה לו יסוד, לפי שלא היה בחלקו של בנימין שנתנבא יעקב עליו בבקר יאכל עד, באחסנתיה יתבנא מקדשא, דבר המקודש לדמים לא יבא אלא בחלקו של בנימין, ואותו הקרן לא היה בחלקו, שהמזבח היה תופש בחלקו של יהודה אמה במזרחו ואמה בדרומו בל אורך מזרח ודרום בעובי אמה אלא שלא היתה אמה שבמזרח על פני כל המזרח, שכשמגיע לקרן מזרחית צפונית היתה כלה בתוך אמה לקרן, וכן שבילת האמה הדרומית לא היתה מהלכת על פני כל הדרום, שכשמגיע לקרן דרומית מערבית היתה כלה סמוך לקרן אמה, נמצא יסוד לג' הקרנות, הילכך היה מתחיל בקרן צפונית מזרחית, הואיל וקרן דרומית ומזרחית אין לה יסוד, לפי שלא היה בחלקו של טורף שנתנבא עליו יעקב, ועולה טעונה תחלת מתן דמה כנגד היסוד, הלכך בעי הני תרתי דאמרן, דשתי מתנות שהן ארבע בעינן, כדי שיהא מתן הדם בד' רוחות המזבח, דכתיב וזרקו את הדם על המזבח סביב, אי וזרקו, יכול יזרקנו בזריקה אחת, ת"ל סביב ואי אפשר להקיף בזריקה אחת, אי סביב, יכול יקיפנו בחוט, ת"ל וזרקו ואין זריקה אלא מרחוק, ובחוט אי אפשר להקיף אלא באצבע, הא כיצד, נותן שתי מתנות שהן ארבע. **וטעונה הפשט ונתוח**, כדכתיב והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה (ויקרא א', ו'). [הַפְשֵׁט הה"א פתוחה בסדור רפ"ז ובכ"ל דוגמת, הַשְׁמֵד (ישעיה י"ד, כ"ג) הַשְׁפֵּל (ירמיה ג', ט"ו) הַשְׁלֵךְ (שם ל"ו, כ') הַכְשֵׁר (קהלת י', י') הַמְשֵׁל (איוב כ"ה, י"ב) שכולם שמות הפעולה, והמון עם קורין הֶפְשֵׁט וכן הֶפְסֵד, הֶקְדֵּשׁ, הֶרְגֵל, הֶעְלֵם הֶתֵּר, הֶזֵּק בסגול וטועין כי משקל הֶפְעֵל לא נמצא וכולן עקר נקודן בפתח הַפְסֵד הַקְדֵּשׁ, הַרְגֵל, הַעְלֵם הַתֵּר הַזֵּק]. **וכליל לאשים**, כולה נשרפת ע"ג האש (ה) **זבחי שלמי צבור**, כבשי עצרת. **אשם גזלות**, האמור בשבועת הפקדון. **אשם מעילות**, הנהנה מן

שִׁפְחָה חֲרוּפָה אֲשַׁם נָזִיר אֲשַׁם מְצוֹרָע אָשָׁם תָּלוּי. שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת: ו הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר לְכָל־אָדָם בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם: ז שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר לְכָל־אָדָם בְּכָל־מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם: ח הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אֶחָת. וּבִלְבָד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד: שִׁנָּה בַאֲכִילָתָן. הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל־אָדָם וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר בְּכָל־מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא

הקדש. **אשם שפחה חרופה**, הבא על שפחה שחציה שפחה וחציה בת חורין, המיועדת לעבד עברי שמותר בשפחה ובבת חורין. **אשם נזיר** שנטמא במת, דכתיב ביה והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש (במדבר ו' י"ב). [אָשָׁם תלוי בכ"ל כי תלוי תואר לאשם וע"כ הוא נפרד מה שאין כן בחבריו שצריך להוסיף בהן מלת של בפתרונם]. **אשם תלוי**, ספק שגג בדבר שחייבין על זדונו כרת ספק לא שגג, והוא כתיב אצל אשם מעילות (ויקרא ה', י"ז). **אשם ודאי** לא גרסינן שכל אלו אשם ודאי הן חוץ מאשם תלוי. **שתי מתנות שהן ארבע**, דבאשם נמי כתיב זריקה וכתיב סביב. **ונאכלין לפנים מן הקלעים**, דכתיב באשם בקדש הקדשים תאכלנו (במדבר י"ח, י') וזבחי שלמי צבור סמך אותן הכתוב לחטאת, דכתיב ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים (ויקרא כ"ג, י"ט) לומר לך שדינן כחטאת שאין נאכלין אלא לפנים מן הקלעים ולזכרי כהונה, אבל אין טעונים ד' מתנות כחטאת, שאין לך בכל הקרבנות מי שטעון ד' מתנות אלא חטאת בלבד. (ו) **התודה איל נזיר קדשים קלים**, אין מועלין בהן. [וְאֵיל כן נקוד בסדור רש"ז ובכ"ל בסמיכות]. **שחיטתן בכל מקום**, אין טעונים שחיטה בצפון. **ונאכלין בכל העיר**, דגבי חטאת כתיב ואכלתם אותה במקום קדוש (ויקרא י', י"ג), ואין שלמים במקום קדוש, אלא במקום טהור, דהיינו בכל העיר שהוא מקום טהור מלהכנס שם מצורעים. **לכל אדם**, לזרים. **ליום ולילה**, בתודה כתיב ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר (שם ז', ט"ו) ותניא תודת שלמיו לרבות שלמי נזיר. **המורם מהן**, חזה ושוק שנתן מהן לכהן כשאר שלמים, דתודה לשלמים אתקיש דכתיב וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה (שם ז', י"ב), וארבע חלות מארבע מינים שבה דכתיב אחד מכל קרבן תרומה לה' לכהן הזורק (ז', י"ד), ומורם מאיל נזיר זרוע בשלה וחזה ושוק וחלת מצה אחת ורקיק אחד. **כיוצא בהן**, נאכלים בכל העיר ליום ולילה. **לכהנים לנשיהם**, כדכתיב ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך אתך (שם י', י"ד). (ז) **שחיטתן בכל מקום בעזרה**, ג' פרשיות נאמרו בשחיטת שלמים, חדא בבן בקר וחדא בכשב וחדא בעז, בקמייתא כתיב, ושחטו פתח אהל מועד ובתלתי בתרייתא כתיב לפני אהל מועד, להכשיר את כל הרוחות שבעזרה, דלפני משמע כל שלפני ההיכל. **לשני ימים ולילה אחד**, דהכי כתיב בשלמים והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף (ז', י"ז). (ח) **והמעשר**, מעשר בהמה. **ודמן טעון מתנה אחת**, דלא כתיב בהו סביב, אלא את דמם תזרוק כתיב גבי בכור (במדבר י"ח, י"ז) והכי נמי מהתם ילפינן מדלא כתיב את דמו אלא את דמם. **כנגד היסוד**, במקום שיש יסוד תחתיו, למעוטי מזרחית דרומית שאין שם יסוד כדאמרן, ובכור ומעשר ופסח טעונים יסוד, דילפינן זריקה זריקה לגזרה שוה מעולה, ובעולה כתיב אל יסוד מזבח העולה (ויקרא ד', ז'). **שינה באכילתן** זה מזה אע"פ ששוה אותן למתן דמים. **הבכור נאכל לכהנים**, כדכתיב ובשרם יהיה לך (במדבר י"ח, י"ח). **והמעשר לכל אדם**, שלא מצינו בכל התורה שיהיה לכהנים חלק בו. **ונאכלין בכל העיר**, דכתיב והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם (דברים י"ב, ו') ותניא בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, וכתיב בההוא קרא ובכורות בקרכם וצאנכם, ומדלא קבע להו מחיצה שמעינן מנה דמעשר ובכור נאכלין בכל העיר. **לשני ימים ולילה אחד**, דבבכור הוא אומר ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין, הקישו הכתוב לחזה

בַּלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד־חֲצוֹת וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי:

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת: מִקַּל וָחֹמֶר· וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה· מִבִּנְיַן אָב מִכָּתוּב אֶחָד וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים· מִכְּלָל וּפְרָט· וּמִפְּרָט וּכְלָל· כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט· מִכְּלָל שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרָט וּמִפְּרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ לִכְלָל· כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל

ושוק, מה חזה ושוק של שלמים לב׳ ימים ולילה אחד אף בכור לב׳ ימים ולילה אחד, ומעשר כבכור. למנויו, לאותם שנמנו כדמי לקיחתו, כדכתיב איש לפי אכלו תכוסו (שמות י״ב, ד׳).

[רַבִּי הרי״ש פתוחה והבי״ת דגושה כן נקודו הנכון, והוא מל׳ רב שבארמי שפירושו אדון ושר כמו רַב שקה (מ״ב י״ח, י״ז) רַב טבחים (מ״ב כ״ה, ח׳) שהוא כמו שר הטבחים, רַבֵּי מלך (ירמיה ל״ט, י״ג) לא רַבִּים יחכמו (איוב ל״ב, ט׳) ומתורגם רברבנא וכולם ל׳ שררות וגדולה בל׳ ארמי ולא מלאכותה כהוראה זאת כי אם בשהדבור מארמיים ובס׳ איוב אשר גם בו הרבה דומה לל׳ ארמי ובעל התשבי שנקד רִבִּי בחירק טעה, וגם שקר ענה במה שאמר כי הפייטנים בחתימת שמם כתבו בריבי ביו״ד אחרי רי״ש כי לא נמצא כן אלא בירבי ביו״ד קודם לרי״ש והוא כמו בִּיר (בר) רַבִּי, ויותר טעה רז״ה שנקד רְבִי, וביותר יעב״ץ שנקד רִבִּי, וכל זאת איננה; ובעד שהעקר רַבִּי בפתח הוא השם רַבָּן אשר בכל הסדורים נקוד בפתח כמו בפרקי אבות רַבָּן גמליאל, רַבָּן שמעון, רַבָּן יוחנן (והוא מל׳ רַב והנו״ן בסוף משקל וכא כך להגדלת המעלה והתפארת והשם המוזרה ממנו רַבָּנוּת (ברכות ל״ד) כמו מן רַבָּנָן רַבְּנָנוּת (קדושין מ״א), וכן מורא רַבָּךְ רַבּוֹ ואלופו, רַבּוֹתַי רַבּוֹתֵינוּ בפתח בכל הסדורים, ועוד עד שני וכאמן נמצא בגמר׳ ערובין ע״ה ע״ב אמר רב יוסף מריה דאברהם רַבִּים בְּרַבִּי איחלף לי, הרי מבוררת הקריאה רַבִּי למעלה מכל ספק. ומה שאומרים רַבִּי ביו״ד המדבר בעדו הוא דרך כבוד לעשות את הגדול בחכמה לרב לו (וכעין תחת Monsieur בל׳ צרפת) וראה עוד בערוך ערך פניי. בִּשְׁלֹשׁ בנקוד תבה זו טעו הרבה מן המדייקים ונקדו בִּשְׁלָשׁ־עֶשְׂרֵה הלמ״ד בקמץ חטוף ואינה אלא טעות, ונמצא מלת שְׁלֹשׁ יותר מכ׳ פעמים במקרא וכולן הלמ״ד בחולם חוץ מן אחד ואם שְׁלָשׁ־אֵלֶּה (שמות כ״א, י״א) שהוא בקמץ חטוף בעבור סמיכתו למלה שהיא מלעיל בתנועה ראשונה אבל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה איננו סמוך למלה מלעיל ועל״כ נקוד בחולם כמו שנמצא בס׳ יהושע הרבה דוגמאות וכן נקוד בסדור רפ״ז גם בסדור רפ״ה דפוס פרין. ודע כי בספרינו הנוסחא בִּשְׁלֹשׁ עשרה מדות, והאבודרהם כתב במדרש השכם גורס מִשְּׁלֹשׁ עשרה מדות וכן כתב רבינו סעדיה עכ״ל, אמנם מסנהדרין פ״ו וחולין קט״ו, ב׳ לא ולמד מי״ג מדות שהתורה נדרשת בָּהֶן נשמע שהעקר בִּשְׁלֹשׁ עשרה, וכן גורס גם הבחיי סוף פ׳ בהעלתך]. מקל וחמר, כיצד, ויאמר ה׳ אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים (במדבר י״ב, י״ד), קל וחמר לשכינה י״ד יום, אלא דיו לבוא מן הדין להיות כנדון, תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף. ומגזרה שוה, כיצד, בשומר בשומר שכר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו (שמות כ״ב, י׳) מה שומר שכר שנאמר בו אם לא שלח ידו במלאכת רעהו פטר בו את היורשים, אף שומר חנם שנאמר בו אם לא שלח ידו (שם כ״ב, ז׳) פטר בו את היורשים.

[מִבִּנְיַן אָב, היו״ד בקמץ כי הוא נפרד, ואב תואר לבנין והמובן בנין שהוא אב וראש, דוגמת יָד חזקה, עָנִי רע] מבנין אב וכתוב אחד, כיצד, לא הרי המשכב כהרי המושב ולא הרי המושב כהרי המשכב, הצד השוה שבהן שהן עשויין לנחת אדם לבדו והזב מטמא אותו בזובו ורוקו לטמא אדם במגע ובמשא ולטמא בגדים, אף כל שהוא עשוי לנחת אדם לבדו יהא הזב מטמא אותו בזובו ורוקו לטמא אדם במגע ובמשא ולטמא בגדים, יצא המרכב שהוא עשוי לתכלית אחר. מבנין אב ושני כתובים, לא הרי פירש הכרות כהרי פירש שלוח עבדים ולא שלוח עבדים כהרי הכרות, הצד השוה שבהם שהם בכלי מיד ולדורות, אף כל שהוא בכלי מיד ולדורות: [מבנין אב מכתוב אחד ומבנין אב משני כתובים, הוא רק מדה אחת, וכן בסדר האבודרהם.] מכלל ופרט, כיצד, מן הבהמה (ויקרא א׳, ב׳) כלל, מן הבקר ומן הצאן, פרט, אין בכלל אלא מה שבפרט ונתמעטה חיה מן הקרבן. ומפרט וכלל, כיצד, כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה (שמות כ״ב, ט׳) פרט, וכל בהמה לשמור, כלל, עשה הכלל מוסיף על הפרט. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, כיצד, ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך (דברים י״ד, כ״ו) כלל, בבקר ובצאן וביין ובשכר, פרט, ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל, ואי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפרש דבר שהוא ולד ולדות הארץ, אף אין לי אלא דבר שהוא ולד ולדות הארץ [ויש לשאול היכן מליחו שהבקר והצאן הם גדולי קרקע, יש לומר ממה שכתוב תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה וגו׳ או יש לומר שהן גדלות ע״י גדולי קרקע שהם העשבים. האבודרהם]. מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל, כיצד, קדש לי כל בכור (שמות י״ג, ב׳) יכול אף נקבה במשמע, תלמוד לומר הזכר (דברים ט״ו, י״ט); אי זכר, יכול אפילו יצאה נקבה לפני הזכר, תלמוד לומר כל בכור פטר כל רחם (שמות י״ג, ב׳); יכול אפילו נולד לאחר יוצא דופן, תלמוד לומר בכור; זהו כלל שצריך לפרט ופרט שהוא צריך לכלל. כל דבר

וְיָצָא מִן־הַכְּלָל לְלַמֵּד לֹא לְלַמֵּד עַל־עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל־הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא· כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טֹעַן אֶחָד שֶׁהוּא כְעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחֲמִיר· כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טֹעַן אַחֵר שֶׁלֹּא כְעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר· כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לָדוּן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ בְּפֵרוּשׁ· דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ וְדָבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ· וְכֵן שְׁנֵי כְתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים זֶה אֶת־זֶה עַד שֶׁיָּבוֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְיַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא, כיצד, והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וגו׳ (ויקרא ז׳, כ׳) והלא שלמים בכלל היו, וכשיצאו מן הכלל לא ללמד על עצמן יצאו אלא ללמד על הכלל כלו יצאו, מה שלמים מיוחדין שקדושתן קדושת מזבח, אף כל דבר שקדושתן קדושת מזבח. כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחד שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר, כיצד, ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא (ויקרא י״ג, י״ח) או בשר כי יהיה בו בעורו מכות אש (י״ג, כ״ד) והלא שחין ומכוה בכלל כל הנגעים היו, ולמה יצאו לטעון טוען אחד שהוא כענינו, יצאו להקל עליהן ולא להחמיר, להקל עליהן שלא יראו ולא ידונו אלא בשבוע אחד. [כתב ר׳ עוזיאל בסדורו כי בספרים ישנים לטעום טַעַם, והאמת כי כן הוא גם בסדור רפ״ז אך רק בראשון והשני כתוב לטעון טַעַם ובשני הזה נמצא בכ״י וכן גרסת כל בו, וכן הוא בסדור של״ה; ובסדור רפ״ה הראשון לטעון טַעַם והשני לטעון טַעַן ובשני הזה נוסחת כ״י ומחזור רומא; ובסדורי ספרד לטעון טֹעַן, ונראה כי זה גם גרסת אבודרהם, אמנם העקר גרסת בעל ווי״כ לטעון טָעַן, והוא ענין משא של׳ טענו את בעירכם (בראשית מ״ה י״ז) תחת משאו תרגומו תחות מַטְעֲנֵהּ (שמות כ״ג, ה׳) ומשקלו כמשקל נָגַהּ שָׁבַע אָדַן]. כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר, כיצד, ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן (ויקרא י״ג, כ״ט) והלא ראש וזקן בכלל בשר הגוף היו ויצאו לטעון טוען אחר שלא כענינו, להקל עליהן ולהחמיר, להקל שלא ידונו בשער לבן, ולהחמיר שידונו בשער צהוב. וכל דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר החדש אי אתה יכול וגו׳ כיצד, ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת (ויקרא י״ד, י״ג) שאין ת״ל כי כחטאת האשם הוא לכהן, אלא לפי שיצא מצורע לידון בדבר חדש בבהן יד ובבהן רגל ובאזן ימנית יכול לא יטעון מתן מזבח, תלמוד לומר כי כחטאת האשם הוא, החזירו הכתוב לכללו בפירוש, מה חטאת טעונה מתן מזבח אף אשם טעון מתן מזבח. דבר הלמד מענינו, כיצד, ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא (ויקרא י״ג, מ׳) יכול יהא טהור מכל טומאה, כשהוא אומר וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם, דבר הלמד מענינו הוא שאינו טהור מכל טומאה אלא מטומאת הנתקים בלבד. ודבר הלמד מסופו, כיצד, ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם (שם י״ד, ל״ד) בית שיש בו אבנים ועצים ועפר ובית שאין בו אבנים ועצים ועפר במשמע, כשהוא אומר ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית, הוא דבר הלמד מסופו שאין הבית מטמא בנגעים עד שיהיו בה אבנים ועצים ועפר. (דבר הלמד מענינו ודבר הלמד מסופו, הוא רק מדה אחת וכן בסדר אבודרהם). וכן שני כתובים המכחישין זה את זה וגו׳ כיצד, כתוב אחד אומר וירד ה׳ על הר סיני אל ראש ההר (שמות י״ט, כ׳) וכתוב אחד אומר כי מן השמים דברתי עמכם (שם כ׳, י״ט), בא הכתוב השלישי והכריע מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה (דברים ד׳, ל״ו) מלמד שהרכין הקב״ה שמי השמים העליונים אל ראש ההר ודבר עמהם מן השמים, וכן אומר נעים זמירות (תהלים י״ח, י׳) ויט שמים וירד. (בסדור רפ״ז גם בכ״י אחד הנוסחא וְיָבֹאוּ שני כתובים, וראה הבנת המקרא לרוו״ה על רש״י במדבר ז׳, פ״ט.

יהי רצון, הוא משנה אבות סוף פרק ה׳. ושם נעבדך ביראה ע״ש עבדו את ה׳ ביראה (תהלים ב׳ י״א) כימי עולם, ל׳ מלאכי ג׳, ד׳.

סדר עטיפת הטלית·

קודם ברוך שאמר מתעטפים תחלה בטלית ואח"כ מניחים תפלין. וקודם שמתעטפים בטלית צריך לבדוק בציציות לראות שיהיו כשרות, ואח"כ יאמר:

בעפֿאָר מאַן זיך מיט דעם טלית אײנהילט, זאָגט מאַן פֿאָלגענדעס:

הִנְנִי מִתְעַטֵּף בְּטַלִּית שֶׁל־צִיצִת כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת בּוֹרְאִי כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם · וּכְשֵׁם שֶׁאֲנִי מִתְכַּסֶּה בְטַלִּית בָּעוֹלָם הַזֶּה כֵּן תִּזְכֶּה נִשְׁמָתִי לְהִתְלַבֵּשׁ בְּטַלִּית נָאָה לָעוֹלָם הַבָּא בְּגַן עֵדֶן. אָמֵן:

ואח"כ יברך מעומד. דאַן ווירד שטעהענד דיעזע ברכה געזאָגט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִת:

ואח"כ יניח הטלית על ראשו רחבו לקומתו ויטול שתי ציציות הימניות לאחוריו בכתף שמאלית ושתים האחרות ישארו לפניו, כמצאו כל ד' ציציות בצד שמאל, ויעמוד כך מעוטף כדי הלוך ד' אמות לפחות ויאמר ד' פסוקים אלו:

נאָכדעם מאַן דאַז טלית אויפֿגעוויקעלט האַט, זאָגט מאַן פֿאָלגענדעס:

מַה־יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן:
יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם:
כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר:
מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי־לֵב:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת צִיצִת זוֹ כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל־פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ וְתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ · אָמֵן:

אח"כ יסיר הטלית מעל פניו ויחזור ציצית אחת שבצד ימין לאחוריו וכן אחת שבצד שמאל לאחוריו, והטלית תה' לצדדים מונחת מקופלת על כתפיו ונמצא מסובב במצוות.

הנני מתעטף, ע"פ הנוסחא הנמצא בסדור ר"מ עפשטיין ובסדור של"ה. ויש לדעת כי כל הענינים הנוספים בסדורינו על ברכות טלית ותפלין לומר לפני הברכות ולאחריהן אינם בש"ס ופוסקים, כי הינם תיקון קדמונים רק מנהג שנשתרש מעת שנודע ס' שערי ציון. ובספר ההוא הובא' נוסחא אחרת לומר קודם עטיפת הטלית ויש בה דברים עמוקים יסודים בסודות הקבלה, אע"כ אמר עליה הר"מ עפשטיין בסדורו שלא יאמרנה מי שלא בא בשערי הקבלה פנימה, אלא יאמר הנוסחא שלמעלה כי' פשוטה ומובנת לכל. בטלית, הדין שיש לו ארבע כנפות והוא ללבוש עליון על שאר בגדים לכסותן בו נקרא טלית כל' חכמים ,,בעדעקונג איבערוואורף" ושרשו טלל ורבוים טליות (זבים פ' ד' משנה ה'. וז').

להתעטף בציצת, גמר' מנחות דף מ"ג. בַּצִּיצִת הכי"ת בפתח, כן כתבו ב"ח, ולחם חמודות, ויעב"ץ במו"ק לא"ח ס' ח', ובעל ש"ת, גם בעל אור חדש בשם הרש"ס, וכן הסכים בעל של"ה בסדורו, וכן הנכון, כי זהו לשון המכוון להורות בה על ציצית הידועה שצונו עליה השם יתברך לעשותה בבגדינו, אבל בְּצִיצִת בשב"א הוא בלתי מבורר ויהיה נשמע על כל מיני פתילים ואף שערות הראש כמו ויקחני בציצת ראשי (יחזקאל ח', ג'). והלבוש בס' ח' טען ואמר שאין לומר בַּצִּיצִת בעבור שאין עוד לנו תכלת כי בַּצִּיצִת יהיה נשמע ציצת המיוחדת של תכלת, אמנם כמ"כ זאת טענתו קלושה היא הלא המשנה ערוכה כי התכלת אינה מעכבת (ורפה מגיד ומלוה דף י"ח, ב'), ובהפוך הוא ועל בְּצִיצִת בנקוד שב"א יש להרים הטענה שאינו נשמע על ציצית של מצוה אלא על כל פתילים יהיו מה שיהיו וע"כ ודאי היותר טוב לומר בַּצִּיצִת בפתח, וכמו שאין אומרים לישב בְּסֻכָּה אלא בַּסֻּכָּה בפתח ר"ל בסכה העשויה לשם מצוה. מה יקר, תהלים ל"ו, ח' עד י"ב.

סדר הנחת תפלין·

קודם הנחת תפלין יאמר זה.   אָחר תפלין־לעגען ווירד פאָלגענדעס געזאָגט:

הִנְנִי מְכַוֵּן בְּהַנָּחַת תְּפִלִּין לְקַיֵּם מִצְוַת בּוֹרְאִי שֶׁצִּוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה, וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ, וְהֵם אַרְבַּע פָּרָשׁוֹת אֵלּוּ· שְׁמַע· וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ· קַדֶּשׁ· וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ· שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְשֶׁנִּזְכּוֹר נִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ בְּהוֹצִיאוֹ אוֹתָנוּ מִמִּצְרַיִם, וַאֲשֶׁר לוֹ הַכֹּחַ וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעֶלְיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כִּרְצוֹנוֹ· וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ עַל הַיָּד לְזִכְרוֹן זְרוֹעוֹ הַנְּטוּיָה· וְשֶׁהִיא נֶגֶד הַלֵּב לְשַׁעְבֵּד בָּזֶה תַּאֲוַת וּמַחְשְׁבוֹת לִבֵּנוּ לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ· וְעַל הָרֹאשׁ נֶגֶד הַמּוֹחַ שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁבְּמוֹחִי עִם חוּשַׁי וְכוֹחוֹתַי כֻּלָּם יִהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִים לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ· וּמִשֶּׁפַע מִצְוַת תְּפִלִּין יִתְמַשֵּׁךְ עָלַי לִהְיוֹת לִי חַיִּים אֲרוּכִים וְשֶׁפַע קֹדֶשׁ וּמַחֲשָׁבוֹת קְדוֹשׁוֹת בְּלִי הַרְהוּר חֵטְא וְעָוֹן כְּלָל וְשֶׁלֹּא יְפַתֵּנוּ וְלֹא יִתְגָּרֶה בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְיַנִּיחֵנוּ לַעֲבוֹד אֶת יְיָ כַּאֲשֶׁר עִם לְבָבֵנוּ· אָמֵן:

ויקח תפלה של יד ויניח אותה על יד שמאל על בשר הגבוה שבזרוע, וקודם הקשירה יברך:

נון לעגט מאַן דיא תפלה של יד אויף דען לינקען אָרם אונד זאָגט דיעזע ברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

ומהדק וקושר הקליפה ברצועה, ואח"כ כורך שבעה כריכות על קנה הזרוע.

נון ווירד דיא רצועה צוגעצאָגען אונד זיעבען כריכות אום דען אָרם געמאַכט.

הנני מכון, ע"פ הנוסחא הנאה בסדור של"ה. ויש נוסחא אחרת בס' שערי ציון, ואין לאמרה מטעם הכתוב למעלה אצל נוסחת עטיפת הטלית. חושי, הרגשותי, „איינע געפיהלע, זיננע".

להניח תפלין. על מצות תפלין, ברכות ס', ע"ב. מנחות דף ל"ו. ודף ע"ב, ע"ב. ותנחומא סוף פ' בא, וראה בהר"אש לפסחים פרק א' אות י'. לְהָנִיחַ כן נקד הרב לוזאטו. בס' ערוך כנגד דעת ב"י בא"ח ס' כ"ה שנקד לְהַנִּיחַ וכן כתב בעל ויי"ל. והנה לְהַנִּיחַ הוא מקור הפעיל משרש ינח, לְהָנִיחַ הוא הפעיל משרש נוח, וכאשר נרדוף לדעת הבדל הוראתם נמצא שרשם המקרא כי הָנִיחַ משרש נוח טעמו תת מנוחה לדבר הצריך למנוחה ובל"א „רוהע פערשאַפפען", כמו עד אשר יניח (דברים ג', כ') בהניח ה' (שם כ"ה, י"ט) וכן וכאשר יניח ידו (שמות י"ז, י"א) שעקר פרושו כאשר נתן מנוחה לידו שהיתה לו כבדה. והוראת הַנִּיחַ משרש ינח היא להשאיר הדבר במנוחתו ובל"א „איין רוהע לאססען" כמו הנח לו (הושע ד', י"ז), גם השמת דבר על מקום מה כדי שישאר שם במנוחתו ובל"א „הינשטעלען, ניעדערלעגען" כמו והנח אותו, ויניחהו אהרן (שמות ט"ז, ל"ג. ול"ד) ויניחהו בגן עדן (בראשית ב', ט"ו) ותנח בגדו (שם ל"ט, ט"ז) והניחם על אדמתם (ישעי' י"ד, א'). ויצא לנו מן

ומניח תפלה של ראש ומברך: דאן לעגט מאן דיא תפלה של ראש אונד זאגט דיעזע ברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת תְּפִלִּין:

ואחריה תיכף יאמר: גלייך דאראויף זאגע מאן:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

ומהדק הראש, ואח"כ כורך ג' כריכות על אצבע האמצעית, ובשעת כריכה יאמר:

נאכדעם מאן דיא תפלה של ראש בעפעסטיגט האט, ווינדעט מאן דיא רצועה של יד, אלס דרייא כריכות אום דען מיטטעל-פינגער אונד זאגט דאבייא פאלגענדע פסוקים:

וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם.
וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים.
וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת יְיָ:

ואח"כ יאמר יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵי חֲשׁוּבָה מִצְוַת הֲנָחַת תְּפִלִּין זוֹ כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל־פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ וְתרי"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ. אָמֵן:

ביי'ם אבלעגען דער תפלין ווערדען צוערסט דיא דרייא כריכות פאם פינגער אבגעמאכט, דאן ווירד ערסט של ראש אונד דאן של יד אויסגעצאָגען.

הרבים שאלה כי שאומר לְהָנִיחַ תפלין משרש נוח יהי משמעותו לתת לתפלין מנוחה, וכל"א דען תפלין רוהע פארשאפען. ואין זה מכוונת הברכה והתפלין אינם צריכים למנוחה, וע"כ הדין עם הרב לונדאנו לומר לְהַנִּיחַ והוא פירושו לשום התפלין על מקומם המצווה לנו. והיורה על אמתת נקוד זה כי גם בעלי גמרא קראו ככה כיוצא לנו ממה שאמרו בשבועות סוף פרק ג' ולא הִנַּחְתִּי תפלין היום, ובמנחות ל"ז, ב' הַנַּח תפלין ביד וְהַנַּח תפלין בראש. ועתה בא לידי ס' דברי יוסף לר"י שווארץ וראיתי שם בדף קט"א שהוכיח גם הוא במופלות ודעת שהנכון לְהַנִּיחַ — תְּפִלִּין ממה שאמרו חז"ל בכלים פרק י"ח תְּפִלָּה ארבעה כלים, ובמנחות פרק ד' תְּפִלָּה של יד, ובמקואות פרק י' והקומע וְהַתְּפִלָּה, ובמגלה פרק ד' העושה תְּפִלָּתוֹ עגולה, כשמע ממנו שהרבוי ב"ל תפלין בלמ"ד דגושה, וראה נשגבי. על מצות תפלין, וכן בסדור של"ה ועיין מג"א ס' כ"ה אות ט'. ושם בט"ז תשובת בעל שיח יצחק גם בס' לוח ארש ס' תכ"ט גם ווי"ב ס' א'.

וארשתיך, הושע ב', כ"א וכ"ב. ואמירת הפסוקים האלה הנהיג ר' נתן שפירא שהיה אב"ד בק"ק קראקא ונפטר בשנת שצ"ג, והוא הנהיג גם אמירת הפסוקים מה יקר וגו' בעטיפת הטלית (מקור של"ה דף ל"ו ול"ז ושבט מוסר פ' ל"א). והנוסחא של יהי רצון אחרי עטיפת הטלית והנחת תפלין לקוחה מס' שערי ציון.

ברוך שאמר יש לנגן בקול נעים, וצריך לאמרו בעמידה. ואסור להפסיק מתחילת ב"ש עד לאחר י"ש.
ויאחז הב' ציציות שלפניו בידו הימנית בשעת אמירת ב"ש וכשיסיים בתשבחות ינשקם ויניחם בנחת מידו.

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם· בָּרוּךְ הוּא· בָּרוּךְ עוֹשֶׂה
בְרֵאשִׁית· בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה· בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם· בָּרוּךְ מְרַחֵם
עַל־הָאָרֶץ· בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הַבְּרִיּוֹת· בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב
לִירֵאָיו· בָּרוּךְ חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח· בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל· בָּרוּךְ

ברוך שאמר, ברכה זו איננה בגמ' שלנו אבל הרי"ף לברכות דף ל"ב מזכירה בזה"ל ותקינו רבנן למימר ברכה מקמייהו (דפסוקי דזמרא), ומאי ניהו ברוך שאמר וישתבח, הילכך מיבעי ליה לאיניש דלא לאשתעויי מכי מתחיל בברוך שאמר עד דמסיים ליה. וכן כתב אבן ירחי וז"ל אמרו חכמים (ברכות דף ל"ב) לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל, מנלן ממשה שנ' ואתחנן אל ה', אתה החלות, אעברה נא, והמזמורים הן הם סדורי השבח, וא"ר יוסי (שבת קי"ח, ב') יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום מתהלה לדוד עד סוף הספר, ולפסוקי דזמרה תקנו חכמים ברכה, ברכה לפניהם ברוך שאמר, ולאחריהם ישתבח הנקראת ברכת השיר בע"פ (פסחים קי"ח), וע"כ ישתבח איננה פותחת בברוך שהיא ברכה הסמוכה לחברתה כדין ברכות הסמוכות, וע"כ אסור לשוח בינתים, וכן כתב רבי האלפסי ורבי עמרם ז"ל שאסור לדבר כלל מכי התחיל ברוך שאמר עד סוף ישתבח, ואף גם זאת לא ישיח כלל עד סוף שים שלום לסמוך סדור השבח לתפלה, וכן מצאתי בירושלמי הסח בין ישתבח ליוצר אור עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה. וכתב עוד אבן ירחי, מנהג צרפת לומר ברוך שאמר בין בחול בין בשבת לפני כל המזמורים, וכן בדין, שהיא ברכה דלפני פסוקי הזמירות, ונשמת וישתבח ברכה לאחריהם עכ"ל וראה ג"כ בערוך ערך תפל. והנה ברכת ברוך שאמר זו, אשר מוצא חלק גדול מראשיתה בס' אליה זוטא פרק ד', יש בה כמה שנויי נוסחא בין האשכנזים לבין הספרדים ואף הספרדים בעצמם אינה שוה להם הנוסחא בכולה מאבודרהם ומנורת המאור (כלל תפלה סמן כ"ג) ומס' נגיד ומצוה, והנוסחא שלנו יש בה פ"ז תבות וסמן לה ראשו כתם פ"ז (רוקח ס' ש"כ). וכתב היוחסין (דף קכ"ב דפוס קראקא) כי בשבת הראשון של מנוי ראש גליות היה החזן משורר ברוך שאמר והיה העולם והבחורים היה עונים ברוך הוא והחזן היה אומר ברוך עושה בראשית והבחורים ענו ברוך הוא וכן על כל המאמרים המתחילים בברוך היו עונים ברוך הוא; ואחד מחכמי זמננו שפט מזה שכן עקר כוונת מחבר ברכה זו שתאמר בעין פזמון ותבות ברוך הוא שבמאמרים אחר והיה העולם יהיו רק לסמן שיענה בן הקהל על כל המאמר. אבל לא כן הוא ולא כן שפט, ותבות ברוך הוא הן מגוף הברכה וברכה היא ולא פזמון ולא נתקנה להיות משוררת כפזמון ורק בעת מנוי ראש הגולה עשו מה שעשו לרוממות תפלת היום ולהדרת שמחתו. אע"כ יסופר לנו לחדוש. ומלבד זאת גם הספור ההוא מן עניית ברוך הוא איננו מוסמך כל כך כדי ללמוד ממנו, כי בס' שבט יהודה ס' מ"ב יסופר ג"כ מנוי ראש גליות ומובא שם אמירת ברוך שאמר באופן אחר. וגם בב"ר דף ו' ע"ב מי שאמר והיה העולם ברוך הוא. שאמר והיה העולם, ע"פ הכתוב כי הוא אמר ויהי (תהלים ל"ג, ט'), ותהי מליצה זו נהוגה לחז"ל לקרוא בה את בורא העולם, כגון מי שאמר והיה העולם (ערובין י"ג, ב'. מגלה י"ג, ב'. סנהדרין י"ט. וק"ה. קדושין ל"א. חולין ס"ג, ב'. ספרי פסקא ויהי בנסוע. ב"ר דף ל"ד, ב'. שמות רבה פ' כ"ה. דברים רבה פ' כי תבא) במי שאמר והיה העולם (שבת קל"ט. חולין פ"ד, ב'. מדרש משלי י', ג') שמי שאמר והיה העולם (ב"ר סוף פ' ו') ומקומות אחרים. עושה בראשית, אשר ברא תחלת כל הדברים שבעולם, בל"א שאפפער דעז וועלטאַ־נפאַנגס; ותבת בראשית של פסוק הראשון שבספור הבריאה הורגלה כל כך בפי חז"ל להשתמש בה להוראת בריאת העולם עם כל אשר בו עד שהיא עם ב"ת השמוש שלה היתה להם לשם דבר בפני עצמו ואמרו למשל וכל מימי בראשית מתפלגים מתחתיו (ב"ר פ' ע"ז) במקום וכל מימי העולם, וכן בברכת הזיקין עושה בראשית (ברכות נ"ד) הגדולה זו מעשה בראשית (שם נ"ח) ששת ימי בראשית (חגיגה י"ח) מחדש בכל יום מעשה בראשית (שם י"ב ובברכת יוצר אור), נאמר במעשה בראשית (חולין פ"ג) וכן בתפלות יוצר בראשית, זכר למעשה בראשית, ובריות בראשית, נסתרות שמבראשית, ותהי כן מלה זו שגורה בפי כל עד שגם המתרגמים השתמשו בה וכתבו אפגי עובדי בראשית (ת"י לישעיה כ"ח, כ"ט) ברית עלמא מבראשית (ת"י ישעיה ס"ו, ט' וירמיה כ"ג, ג') כזהור בראשית (ת"י חבקוק ג', ד') ובבן סירא ט"ו, י"ד הוא מן בראשית ברא בני נשא, ושם מ', ב"ב מטול דמן בראשית אתבריו. ודע כי בבי"י הנוסחא עושה מעשה בראשית וכן הוא בסדר אליה זוטא פ' ד'. אמנם כבר כתוב בשם ס' היכלות שיש פ"ז תבות בברכה וא"כ אין לומר מעשה. ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים, ברכות נ"ז ע"ב. ברוך מרחם על הארץ, תענית דף ט"ו. הַבְּרִיּוֹת כן נקד בסדור רפ"ו וכן נקד בסדיא. בס' נגיד ומצוה וכן כתב ה"ר עוזיאל וז"ל הַבְּרִיּוֹת בב"ל והוא מל' ואם בְּרִיאָה יברא (במדבר ט"ז, ל') והיו"ד היא תמורת הא"לף כי אותיות אהו"י מתחלפות, וי"א בְּרִיּוֹת ואיננו נכון כי שמות שהן על משקל כְּלָיָה באים כן וזה בסמיכות כְּלָיוֹת מעט, משא"כ מן בְּרִיָּה צ"ל בְּרִיּוֹת כמו מן עֲלִיָּה עֲלִיּוֹת ומן שְׁבִיָּה שְׁבִיּוֹת עכ"ל ובנים דבריו ובחנם תפשו בעל שערי תפלה בסמן ר' ונעלמו ממנו דברי

שמו׃ ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם׃ האל האב הרחמן המהלל בפי עמו משבח ומפאר בלשון חסידיו ועבדיו׃ ובשירי דוד עבדך נהללך יי אלהינו בשבחות ובזמירות נגדלך ונשבחך ונפארך ונזכיר שמך ונמליכך מלכנו אלהינו יחיד חי העולמים׃ מלך משבח ומפאר עדי־עד שמו הגדול׃ ברוך אתה יי מלך מהלל בתשבחות:

הודו ליי קראו בשמו הודיעו בעמים עלילתיו: שירו לו זמרו־לו שיחו בכל־נפלאותיו: התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי יי: דרשו יי ועזו בקשו פניו תמיד: זכרו נפלאתיו אשר עשה מפתיו ומשפטי־פיהו: זרע ישראל עבדו בני יעקב בחיריו: הוא יי אלהינו בכל־הארץ משפטיו: זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור: אשר כרת את־אברהם ושבועתו ליצחק: ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם: לאמר לך אתן ארץ כנען חבל נחלתכם: בהיותכם מתי מספר כמעט וגרים בה: ויתהלכו מגוי אל־גוי וממלכה אל־עם אחר: לא־הניח לאיש לעשקם ויוכח עליהם מלכים: אל־תגעו במשיחי ובנביאי אל־תרעו: שירו ליי כל־הארץ בשרו מיום

רד"ק במכלול שקל פְּעֻלָּה ושקל פְּעִילָה׃ הָאָב הרחמן כן גורס אבודרהם וכן העקר ע"פ תהלוך הלשון שיתוו. כתואר ושמתואר בענין ה"א הידיעה. הָרַחֲמָן לא נמצא במקרא בשקל זה אבל נמצא ידי נשים רחמניות (איכה ד׳, י׳) הנגזר ממנו, והוא כמו רַחוּם או מְרַחֵם ומז"ל השתמשו בשקל זה להורות כי הרחמנות להקב"ה בקביעות ותדירות לא כבשר ודם אשר פעם אכזר פעם מרחם ובתפלת י"כ אאריך לבאר אי"ה. הַמְּהֻלָּל כתב הפרחון בשרש הזק, כל מלה שבראשה הַמְ תהיה המ"ם דגושה חוץ אם תבא מלה שבאמצע האות דגושה הרי המ"ם (שבראשה) נהפכת רפויה כמו וְהַמְשַׁלֵּחַ את השעיר, הַמְכַסֶּה שמים בעבים, הכהן הַמְטַהֵר, ומזה יתפש כל האומר בברוך שאמר הַמְשֻׁבָּח׃ הַמְּהֻלָּל דגוש, וראוי לומר הַמְשֻׁבָּח וְהַמְהֻלָּל משום הדגוש שבאמצע עכ"ל, ונלמוד מאלה דברי הפרחון כי היה לו הנוסח הַמְשֻׁבָּח והספרינו מְשֻׁבָּח בלא ה"א. בְּפִי עמו בכל הסדורים ישנים וחדשים וכ"י וכל"ל ומה שאמור בשגן אברהם לא"ח ס׳ נ"א שיש לומר בְּפֶה שהוא בגמטריא פ"ז אין משגיחין בגמטריות שבנגד דקדוק הלשון. ונזכיר שמך ונמליכך, בכתב כ"י גם בסדור רפ"ה נהפכה הנוסחא ונמליכך ונזכיר שמך, אך בסדור רפ"ז כמו בסדורינו. חֵי הָעוֹלָמִים כן נקודו חֵי בצרי, ואם היה כתוב חַי עוֹלָמִים בלי ה"א ידיעה היה הנכון חַי בפתח, עכשיו שכתוב הָעוֹלָמִים בה"א בכל הסדורים שנדפסו ושבכ"י אין ספק שצ"ל חֵי בצרי מכח דקדוק הלשון ואין פה מקום להאריך ובברכת ישתבח וברכת בורא נפשות יבואר יותר אי"ה. בַּתִּשְׁבָּחוֹת וכן הוא בסדור רפ"ז וראה מכלול שקל תִּפְעָלָה׃

הוֹדוּ וכו׳ עד והלל לה׳ הוא בדה"א ט"ז, ח׳. עד ל"ו. וטעם אמירת פסוקים הללו לזכר קרבן תמיד, כי בתמיד של שחר היו אומרים הודו עד ובנביאי אל תרעו, ובתמיד של בין הערבים משירו לה׳ כל הארץ עד והלל לה׳, כדאית׳ בסדר עולם רבה פ׳ י"ד. וא"כ היה העקר לומר הודו מיד אחר פ׳ התמיד ואין להפסיק בינתים וכן בספרד מנהג הספרדים אמנם האשכנזים הקדימו ברוך שאמר להודו ומסכימים להם אבן ירחי והטור. בכל נִפְלְאוֹתָיו מלא וי"ו, וכן בפסוק ספרו בגוים הוא מלא וי"ו, ורק בפסוק זכרו נפלאתיו הוא חסר וי"ו ע"פ המסורה. אתן ארץ כנען, כן הוא, אבל בתהלים ק"ה, י"א שם אתן את ארץ כנען.

אֶל־יוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת־כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים: כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים· וַיְיָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ: הָבוּ לַיְיָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיְיָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל־הָאָרֶץ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ: אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְיָ כִּי־בָא לִשְׁפּוֹט אֶת־הָאָרֶץ: הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד־הָעֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיְיָ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: [י"א כי בשבת וי"ט אין לומר פסוק והוא רחום] וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ:] אַתָּה יְיָ לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

אלילים, יש להפסיק בין תיבת אלילים ובין וה' שמים עשה, שלא יתחבר השם לאלילים חס וחלילה, וכן יש להפסיק בין כִּי ובין כָּל (של"ה דף רנ"ב, ב'). ישמחו השמים ותגל הארץ, ר"ת שם הוי"ה. רוממו, מכאן ואילך לקוטי פסוקים מתהלים ופסוק זה והבא אחריו ממזמור צ"ט, ה'. וט'. וכן כתב הכל בו ומוסיפין אחר והלל לה' רוממו ה' אלהינו, ושאר פסוקי דרחמי כגון ה' צבאות עמנו, כדאמרינן בירושלמי לעולם אל יהי פסוק זה זז מפיך ה' צבאות עמנו (תהלים מ"ו, ח') ואשרי ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך (פ"ד, י"ג) עכ"ל. והוא רחום, שם ע"ח, ל"ח. וכתב יעב"ץ על פסוק זה בסדורו: „פסוק והוא רחום אין אומרים בשבת וי"ט", וכן כתב עליו גם למטה קודם אשרי גם ובא לציון, והוא ע"פ בעל הכנה"ג (מובא במג"א לאו"ח ס' רפ"א) שכתב וז"ל במקומות תיריא (Tiria במדינת אנאדולי) וקונסטנדינא אין אומרים והוא רחום בפסוקי דזמרה בשבת וי"ט עכ"ל. ובאמת היה כן הנכון לבני אשכנז שלא לומר פסוק זה, כי הטעם אשר בעבורו אין אומרים הפסוק בערבית של שבת (העתקתיו שם) עומד להם בחזקתו גם ליום השבת. ובני ספרד שאין סומכים על הטעם ההוא הם יאמרו הפסוק כמו בערבית של שבת כן ביומו וכמו שהעיד הרב חיד"א (אשר מנהגו מנהג ספרד) בקשר גודל ס' ז' אות ט'. כל חמתו, שום דבר מחמתו, כמו לא תעשה כל מלאכה (שמות כ', י') ולרש אין כל (ש"ב י"ב, ג'). וראיתי לבעל קב הישר שכתב בפ' ל"ג, חז"ל תקנו לומר ג' פעמים והוא רחום יכפר וגו' אחד בהודו לה' קראו בשמו, וא' ובא לציון גואל, וא' בתפלת מעריב, כי בפסוק זה יש י"ג תבות כנגד י"ג מדות הרחמים, וג"פ עולים ל"ט, והכוון באשר בכל יום ויום היצר הרע מתגבר על האדם ובקושי אשר יכול האדם להנצל מן החטא שנתחייב ל"ט מלקיות, וע"כ תפלה זו מועלת לבקש מהקב"ה שיכפר עונו כאילו הוא נלקה מלקות ל"ט עכ"ל והנה היה זה טעם מתקבל לולי היה שוכח והוא רחום רביעי שאומרים בסוף יהי כבוד קודם אשרי, ונסתר טעמו. אתה ה', תהלים מ', י"ב. זכר רחמיך, כ"ה, ו'. ותבת זְכֹר בחולם ובטעם מהפך לא במקף ובקמץ עפ"ה.

תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים, עַל־יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים: נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נֹתֵן עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים: אֵל־נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים: לַייָ הַיְשׁוּעָה, עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה, הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַייָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי־חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הַרְאֵנוּ יְיָ חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן־לָנוּ: קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ: אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו: וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַייָ כִּי גָמַל עָלָי:

אין אומרים מזמור לתודה לא בשבת וי"ט וערב י"כ גם לא בע"פ וחה"מ של פסח.

אן שבת וי"ט, עי"כ, ע"פ אונד חה"מ פסח ווירד קיין מזמור לתודה געזאגט:

מִזְמוֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לַייָ כָּל־הָאָרֶץ: עִבְדוּ אֶת־יְיָ בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה: דְּעוּ כִּי יְיָ הוּא אֱלֹהִים הוּא עָשָׂנוּ וְלוֹ אֲנַחְנוּ עַמּוֹ וְצֹאן מַרְעִיתוֹ: בֹּאוּ שְׁעָרָיו בְּתוֹדָה חֲצֵרֹתָיו בִּתְהִלָּה הוֹדוּ לוֹ בָּרְכוּ שְׁמוֹ: כִּי־טוֹב יְיָ לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד־דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ:

כאן מתחילים יהי כבוד בדף 68.

אן וואכענטאגען ווירד היערויף יהי כבוד אנגעפאנגען (זייטע 68).

תנו עז. נורא אלהים, שם ס"ח, ל"ה. ול"ו. אל נקמות, צ"ד, א'. וב'. לה' הישועה, ג', ט'. ה' הושיעה, כ', י'. הושיעה את, כ"ח, ט'. נפשנו חכתה, ל"ג, כ'. כ"א. וכ"ב. הראנו, פ"ה, ח'. קומה עזרתה, מ"ד, כ"ז. ופירוש עזרתה כמו לעזרה. אנכי ה', פ"א, י"א. אשרי העם, קמ"ד, ט"ו. ואני בחסדך, י"ג, ו'.

מזמור לתודה, בתהלים סמן ק'. ותקנו לומר מזמור זה שהוא כמו ברכת הודאת גומל חסדים, מפני שאין יום שלא נעשה בו נס לאדם ואין בעל הנס מכיר בנסו וצריך לתת הודאה, לכן אחר שאמרנו אשירה לה' כי גמל עלי סומכים לו ההודאה לגומל. וכתב אבן ירחי, בצרפת נהגו לדלג בשבתות וי"ט מזמור לתודה, וכן בדין, שהיו אומרים אותו בזמן הבית על הקרבת התודה שהיו מביאין ד' הצריכין להודות (וכן בו ד' אמות הוי"ה כנגד ד' הצריכים להודות) ואין קריבה בשבת וי"ט לנדרים ונדבות אין קריבות נהן, אבל בפרובינצא וספרד אומרים אותו, ולא יתכן עכ"ל ובעל הרוקח בס' ש"ע אחרי כתבו הטעם כמו אבן ירחי הוסיף וז"ל ושמעתי על הר' אליהו שלא היה מדלג בשבת וי"ט כי אם שתי תיבות הללו מזמור לתודה והיה מתחיל הריעו לה' כל הארץ, מפני שזה שבח של הקב"ה עכ"ל, ועיין ש"ע א"ח סוף ס' נ"א. ולו אנחנו כן הוא בקרי, והכתיב ולא אנחנו. ושניהן נדרשו בב"ר פ' ק', פירוש הכתיב הוא עשנו, ולא אנחנו ברצנו את נפשנו, ופירוש הקרי הוא עשנו, ולו אנו משלימים את נפשותינו. אנחנו בפתח אף כי הוא באתנח לפי המסורת.

בשבת וביו"ט (ובפולין וק"ק אשכנז גם בהושענא רבא) מוסיפים מזמורים אלו.

אן שבת אונד י"ט ווערדען פאָלגענדע מזמורים נאָך היגזוגעטצט.

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה־דָּעַת: אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם: בְּכָל־הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם: וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח: מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ: תּוֹרַת יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יִרְאַת יְהוָה טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים: גַּם־עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב: שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

לְדָוִד, בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ: אֲבָרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: בַּיהוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ: גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו: דָּרַשְׁתִּי אֶת־יְהוָה וְעָנָנִי וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי: הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ: זֶה עָנִי קָרָא

למנצח, בשבת מרבים בשבחות לכבוד השבת ולהבדילו מן החול, וז"ל הכל בו, מוסיפין בשבת מזמורים יש מהם מדברים ביצירה ויש מהם מדברים מן התורה הנתונה בשבת, ולכבוד ימים טובים אומרין אותן בי"ט כמו בשבת עכ"ל ובפירוש יען שאלתי כי בדין הוא שאף בחול היה לנו לומר אותן מזמורים כולם מלבד מזמור שיר ליום השבת, אך מפני טורח הצבור נמנעו לאמרם בחול. והנה במזמורים הללו יש שנוי מנהג בין האשכנזים והספרדים והספרדים אומרים רננו צדיקים קודם לדוד בשנותו וכמו שסדורים במקרא ועוד מוסיפים בין יושב בסתר ובין הללויה שעומדים בבית ה' את חמשת המזמורים סמן ל"א. וקכ"א. וקכ"ב. וקכ"ג. וקכ"ד. — לַלַּיְלָה הלמ"ד דגושה, כן העיד הר"ד אבודרהם, וגם בעל מקנה אברם מביאו בתוך הדגושין בדין אתי מרחיק. והאמת כי למ"ד לַלַּיְלָה דגושה אך לא מתורת דין אתי מרחיק, כי ע"פ הכלל באותיות בומ"ל בשב"א אין דין אתי מרחיק נוהג בהן כמו ידעתיך בְּשֵׁם (שמות ל"ג, י"ב) בהיית לְשֵׁם (דברים כ"ו, ט') חוץ מן מלת לְךָ שנוהג בה כמו ועשית לְךָ (שם י', א') שאלת לְךָ (מ"א ג', י"א), אבל ולילה לַלַּיְלָה הוא דגוש מפני פגישת ג' למדי"ן זו על זו וכדי שלא תבולע הלמ"ד השנית ברהיטת הקריאה, וזו אחת ממטרות הדגש להעמיד האות ולהכירה היטב שלא תבולע באות דומה סמוכה לה, ואין מקום פה להאריך יותר. מִקְצֵה, כל מקצה מקצת קו"ף רפויה. מחמתו, מאשימתו. ומפז, זהב טוב ומזוקק, והפ"א בפתח, מסרת ומכלול דף ר"ו. ונפת צופים הדבש אשר יזל מעצמו מן הכוורת, ועיין סוטה מ"א ע"ב. בי בטעם דמי המפסיק. איתם, אהיה תמים ושלם, ושרשו תמם בנפעל והיה ראוי אֵתַּם ובא הנא תמורת הדגש.

לדוד בשנותו, מזמור ל"ד, וזמרו דוד כאשר ברח מפני שאול אל אכיש מלך גת, ועבדיו בקשו להמיתו, ולפי שבשבת היה זה המעשה, ע"כ אומרים מזמור זה בשבת (שבלי הלקט ס' רפ"א). בשנותו את טעמו כמו שכתוב בש"א כ"א, י"ד. אבימלך, כך כל מלכי פלשתים נקראים כמו שנקראו כל מלכי מצרים פרעה. ופירוש טעמו, דעתו, כתרגומו מדעיה, וכן טעמו וראו פירושו דעו וראו. אברכה, זה המזמור הולך בדרך אלפ"א בית"א, ואות וי"ו היא באמצע הפסוק של הביטו בתיבת ופניהם, ובסוף הא"ב כפול עוד הפעם אות פ"א וכן מצאנוהו ג"כ במזמור כ"ה. וכתב אבודרהם כי הפ"א הזאת היא במקום וי"ו החסר בראש הפסוקים כי פ"א היא וי"ו בחלוף א"ת ב"ש. מגורותי, ל' פחד מל' ויגר מואב (במדבר כ"ב, ג'). הביטו אליו, כל אותם שהביטו אליו מתוך צרתם, ונהרו, האירו פניהם, ונהרו מל' אז תראי ונהרת (ישעי ס', ה') ואל תופע עליו

וַיהֹוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ: חֹנֶה מַלְאַךְ־יְהֹוָה סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם: טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְהֹוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ: יְראוּ אֶת־יְהֹוָה קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְהֹוָה לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב: לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְהֹוָה אֲלַמֶּדְכֶם: מִי־הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה: סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: עֵינֵי יְהֹוָה אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־שַׁוְעָתָם: פְּנֵי יְהֹוָה בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם: צָעֲקוּ וַיהֹוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם: קָרוֹב יְהֹוָה לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב וְאֶת־דַּכְּאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ: רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְהֹוָה: שֹׁמֵר כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה: תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ: פֹּדֶה יְהֹוָה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־הַחֹסִים בּוֹ:

תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים· אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר: בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל: תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם: כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף: בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ: כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ: שַׁתָּ עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי כָל־יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ־הֶגֶה: יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: לִמְנוֹת

נהרה (איוב ג׳, ד׳) ל׳ אור. יראו היו״ד בשבא והרי״ש נקראת בשורק והאל״ף לא נקראת כלל וכן ג׳ עפ״ה, דין, ויהושע כ״ד, י״ד. וש״א י״ב, כ״ד. והוא ל׳ צווי. רשו מלרע אף כי שרשו רוש, מכלול דף קי״א, ב׳. סור מרע כל לשון מרע קמוץ עפ״ה, חוץ מן שנים כי כלו חנף ומרע (ישעיה ט׳, ט״ז) מרע מקשיב (משלי י״ז, ד׳), ובעל ווי״ה שקל עוה. בקש שלום, במקומך, ורדפהו, במקום אחר. צעקו, הצדיקים, ושב הפסוק אל עיני ה׳ אל צדיקים שלמעלה מפסוק הקודם. וראה בס׳ האמונות והדעות לסעדיה גאון סוף מאמר ד׳.

תפלה למשה, מזמור צ׳, ותפלה זו מצאה דוד כתובה והיתה קבלה אצלם שהיתה למשה רבינו וכתבה בספרו. איש האלהים, הטעם שלא נקרא משה רבינו בשם הזה אלא סמוך למיתתו (פ׳ וזאת הברכה) כי היתה אז רוח משה רבינו נבדלת מגופו ונפרדת מחומרו ולא נשאר בה קשר כלל עם החומר ותדבק באלהים בתכלית השלמות כאחד מבנא המרום (וראה מורה חלק ג׳ פ׳ נ״א), ומשתמש המקרא אח״כ בשם מעולה הזה לכנות בו ג״כ לכל ירא ה׳ בכל לבבו, כמו שמואל הנביא ודוד המלך ועיין ילקוט רמז תתקמ״א. מעון, מקום ומחסה; ובפ׳ וזאת הברכה אמר מעונה, וטעמו כמו מלת מקום שהשתמשו בה חז״ל לשם של הקב״ה ובן בב״ר פ׳ ס״ח מפני מה מכנין שמו של הקב״ה וקוראין אותו מקום, שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו, א״ר יצחק כתיב מעונה אלהי קדם אין אנו יודעים אם הקב״ה מעונה של עולמו ואם עולמו מעונו מן מה דכתיב אדני מעון אתה, הוי הקב״ה מעונו של עולמו ואין עולמו מעונו, משל לגבור שהוא רוכב על הסוס וכליו משופעין אילך ואילך, הסוס טפילה לרוכב ואין הרוכב טפילה לסוס. עכ״ל. תשב שי״ן בצרי ומלרע. עד דכא, עד תשישות כח. בלילה בי״ת רפויה בכל הספרים, ומה שנקוד בעל ש״ת בדגש כבר גליתי טעות שזה ומדומים שלו בספרי תורת אמת דף ל״ז ול״ט. זרמתם ל׳ שטיפה מל׳ זרם מים (חבקוק ג׳, י׳) ופירושו לפי ר״ש, אתה ה׳ זורם את אלף השנים, ואז הם כמו שנה. שנינו במונח, וכ״ף כמו־ רפויה. שנותינו באזלא לגרמה המפסיק, ותבת בהם באזלא משרת ובי״ת דגושה. ורהבם, ל׳ גאוה וגדולה. גז חיש, כתלש מהרה, וראה בביאור רי׳ נרי״ל.

יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה: שׁוּבָה יְהוָֹה עַד־מָתָי וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ: שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל־יָמֵינוּ: שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: יֵרָאֶה אֶל־עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל־בְּנֵיהֶם: וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַיהוָֹה מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי־אַתָּה יְהוָֹה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ: עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי: ארך ימים וכו׳.

כן הודע, כמו כן דברת (שמות י׳, כ״ט) ל׳ הן, בל״א יא, מאכע עס בעקאננט, וכן וגם שאול אבי יודע כן (ש״א כ״ג, י״ז). וְנָבִא חסר יו״ד. והנה אף כי אין מגמתנו להאריך בבאור בחלקי התפלה שהם מקראי הכתובים שכבר מפורשים ממפרשיהם מ״מ לא נוכל עבור על מזמור נשגב הזה מבלי השג עליו פירוש עניננו אשר על ידו יתבארו כל הפסוקים נקשרים יפה זה על זה. והוא כי ידענו שמשה אדוננו בעת הסתלקו נפשו הקדושה עמד כל אחרית עתו לג׳ דברים לשיר ולברכה ולתפלה וכל זאת לא לעצמו אלא לעמו כי הוא דבק בו כאשר בבנו ולא יכול לפרוד ממנו אף לא ברגע האחרון של חייו, והשיר והברכה הלא הם בתורה כתובים והתפלה שהתפלל קודם לברכתו (ספרי פ׳ וזאת הברכה) אותה שמר לנו דוד בספרו, והנה עין רואה נאמן בתפלתו הזאת עוד הפעם על כל המאורעות של חניכיו על עונותיהם ועינויותיהם בט׳ שנותיהם. ופתח בשבח הבורא ואמר אדני מעון אתה וגו׳ אתה ה׳ מנהיגנו שהוצאתנו מעבדות לחרות והיית לנו מחסה וסתר מכל צרה וכו׳ וגם תהפך לשתלנו מהרה ומיד במאוננו. אך חטאת ישראל היא היתה לעבורם כי פשעו בך בעגל ובמרגלים, ותשיבם עד דכא לתום במדבר גם לכלותם כרגע היה דברך לולי קמתי והתפללתי ואמרת סלחתי. וע״כ יבא הנביא לשבח התשובה מה גודל ערכה המעבירה את רוע הגזרה, כשאמר ה׳ סלחתי כדברך ואולם חי אני הדור הרע הזה ימותו במדבר, וזוכר זאת משה עתה כי נסיתה, כי כל ימינו פנו, אין גם איש מן המטרים ההם שנאמר כולם נכלו בחמתך ובלו באפך. בראות זאת הודעה לנו דוי ורוחו עלבה וקרא ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואף אלה גזו חשו עפו בלכו, ולכן ה׳ הודיענו ימינו והאיר לבנו למלאות אחריך לשמור דרכיך וזהו הם החיים לערוך על האדם את קצר ימיו. עד הנה דבר משה על העבר ועל דור שמת במדבר, ומפה ולהלאה ידבר על העתיד על דור שקם ועתיד לירש את ארצו, ומתפלל שובה ה׳, וטעם שובה כטעם שובה ה׳ רבבות אלפי, ר״ל הָשֵׁב עם הזה למנוחתו ולנחלתו, כי עד מתי יהיה עוד הזעם? שבענו בבקר חסדך, אחר חשך המדבר יעלה בקר, אחר ימות עניתנו אחר העינוי והשבר שרדה בנו מפני עונינו שבענו ושמחנו מחסדך, ונטע אותם במבוכם ויראה אל עבדיך פעליך גם מהרה תכונן מקדשך ויהי ה׳ עליהם נועמך.

יושב בסתר, מזמור צ״א, ונקרא שיר של פגעים (שבועות ט״ו ע״ב ובמדבר רבה דף רמ״ז, ע״ב), ואין בו אות ז״ן, לרמז שמי שאומרו בכוונה ניצול מכלי זיין. צנה, מגן, „שילד״. וסחרה, לבוש של שריון „פאנצער״, מל׳ סחור סחור. וקטב, הוא קטב מרירי, רוח זלעפות הנקרא רוח מחאזין או שאמום הממית בחומו את כל מי אשר ישאפהו, ועיין פסחים קי״א, ב׳. ובמדבר רבה דף רמ״ז, ב׳. שחל, הוא אחד מו׳ שמות של ארי שהם ארי, כפיר, לביא, ליש, שחל, שחץ (סנהדרין צ״ה א׳. ועיין רש״י לאיוב ד׳, י׳. וי״א. ומה שכתב רש״י באיוב כ״ח ח׳. ששבעה שמות יש לארי נראה ט״ס וצ״ל ששה, או שחשב ג״כ גור לשם בפני עצמו, אמנם גור נאמר לתואר כל חיה קטנה והעד גם תנין חלצו שד היניקו גוריהן, איכה ד׳, ג׳). ארך ימים, נוהגים לכפול פסוק זה, שע״י כן נשלם השם היוצא ממנו (טור א״ח ס׳ רל״ד. וראה מטה משה ס׳ תל״ז).

הַֽלְלוּיָהּ. הַֽלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה הַֽלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה: שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה
בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ: הַֽלְלוּ־יָהּ כִּי־טוֹב יְהוָה זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים: כִּי־יַעֲקֹב
בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל־
אֱלֹהִים: כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ יְהוָה עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל־תְּהֹמוֹת:
מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו:
שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה: שָׁלַח אוֹתֹת וּמֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי
מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו: שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים:
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן: וְנָתַן אַרְצָם
נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר: כִּי־יָדִין
יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם: עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה־
לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין־יֶשׁ־
רוּחַ בְּפִיהֶם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ
אֶת־יְהוָה בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה: בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה יִרְאֵי יְהוָה
בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה: בָּרוּךְ יְהוָה מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָםִ. הַֽלְלוּיָהּ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

הללויה הללו. מזמור קל"ה. הַֽלְלוּיָהּ, כל הללויה שבראש ובסוף המזמורים תבה אחת כתובה וה"א שבסוף דגושה חוץ מן אחת אשר ה"א בסוף רפויה ברכי נפשי את ה' הללויה של סוף מזמור ק"ד. ותבת הַֽלְלוּ־יָהּ של פסוק ג' של מזמור הזה הוא במקף בין הללו ובין יה וטעם הדחי קודם יָהּ בס"ע וכן בכי"י ונמסר עליו לית בטעם. וַאֲדֹנֵינוּ הוא אחד מן הז' אשר האל"ף בחטף פתח עפ"ה וראה מכלול דף ע"ס. מוצא כמו מוציא. ונתן ארצם נחלה כן הוא, ובמזמור שאחר זה כתוב ונתן ארצם לְנַחֲלָה בלמ"ד.

הודו לה', מזמור קל"ו. ונקרא הלל הגדול (ברכות דף ד' ופסחים קי"ח ותענית י"ט), וכתב אבודרהם שיש בו כ"ו פסוקים של הודאה לשם יתברך כנגד מנין השם הוי"ה, ואפשר כי מזה הטעם נקרא בדברי רז"ל הלל הגדול על שם כי גדול ה' ומהלל מאד ורז"ל נתנו בו טעם אחר (בפסחים קי"ח) למה נקרא שמו הלל הגדול, מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה, אמר ר' יהושע בן לוי הני כ"ו חסדו כנגד מי, כנגד כ"ו דורות שברא הקב"ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו ע"כ ויש ארבעה הודו במזמור כנגד ד' שצריכין להודות. וצריך להפסיק בקריאה בין כִּי ובין לְעוֹלָם שלא נשמע כִּלְעוֹלָם ויבא לחרוף, וכן צריך להתיז סמך של חַסְדּוֹ שלא תדמה לזי"ן (רי"ף בפרק ב' דברכות בשם ירושלמי, ומכלול דף פ', ע"ב). לאלהי האלהים, האלהים הם המלאכים שרי מעלה שהם אדונים לאשר למטה מהם. כמו שנקרא שר של ים (ב"ב ע"ד, ב') שר הברד (פסחים קי"ח) שר הרוחות (סנהדרין צ"ד) שר

אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְגֹזֵר יַם־סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם־סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר־לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: הוֹדוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ־לוֹ: שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה: כִּי־יָשָׁר דְּבַר־יְהוָה וְכָל־מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה: אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ: בִּדְבַר יְהוָה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־צְבָאָם: כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת: יִירְאוּ מֵיְהוָה כָּל־הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: יְהוָה הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהָיו

של מצרים (ילקוט ס' רמ"א) שר של פרעה, שר של נבוכדנאצר (שמות רבה פ' כ"א) ודומיהן, והקב"ה הוא אלהים עליהם. לְמֶמְשְׁלוֹת בא השי"ן בשבא אף שאיננו בסמיכות, דוגמת למשפחות לבני קהת (דה"א ו', נ"ה). בבכוריהם, עם בכוריהם, דוגמת בנערינו ובזקנינו (שמות י', ט').

רננו צדיקים, מוטעם ל"ג. רַנְּנוּ, כל רַנְּנוּ, ירַנְּנוּ, נרַנְּנָה כולם בנו"ן רפויה ובחטף פתח במקרא כ"י והוא בעבור שתי אותיות הדומות הרצופות להקל על הלשון, וכמו שכתב יהב"י הנקדן בספרו דרכי הנקוד ז"ל הַלְלוּ, בַּעֲנָנֵי, המְלַקְקִים, מקַלְלִים, ויתעֹלְלוּ, בהתחַנְנוּ, ומתפַלְלִים, הם ודומיהם רפויים להקל מפני אותיות רצופות והיה דינם להדגש כי הם משקל החזק עכ"ל וכן כתב הראב"ע לבראשית י"ג, ט"ו. בנבל עשור, כלי נגון שיש לו י' יתרים; ורד"ק פירש שחסר וי"ו החבור והוא כמו בנבל וְעשור, וא"כ הם שני כלי זמר, והפסוק במוטעם ל"ב, ד' מסייע לפירושו. כנד, כחומה ,,וויא חייגע מויער" כמו נכבו כמו כד נוזלים (שמות

הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְהֹוָה רָאָה אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאָדָם: מִמְּכוֹן שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם: אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב־חָיִל גִּבּוֹר לֹא־יִנָּצֵל בְּרָב־כֹּחַ: שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט: הִנֵּה עֵין יְהֹוָה אֶל־יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיהֹוָה עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי־חַסְדְּךָ יְהֹוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַיהֹוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְהֹוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהֹוָה מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ־עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְהֹוָה: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְהֹוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהֹוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְהֹוָה צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ:

יְהֹוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ, לָבֵשׁ יְהֹוָה עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז, מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת, יְהֹוָה. נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהֹוָה: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹּדֶשׁ יְהֹוָה לְאֹרֶךְ יָמִים:

ע"ו), ושעור הפסוק כונס מי הים להיות כנד. השגיח, הביט. היוצר יחד לבם, רז"ל דקדקו מלת יחד שכולן נסקרין בסקירה אחת (ר"ה דף י"ח). שקר הסוס לגבור לתשועה, וברב חילו לא ימלט הגבור את נפשו. יהי חסדך, כן תפלת המשורר.

מזמור שיר, מזמור צ"ב. ואמרוהו הלוים בבה"מ לשיר קרבן תמיד של שבת (סוף מס' תמיד ור"ה דף ל"א), ובב"ר סוף פ' כ"ב ובמד' קהלת רבה א"ר לוי המזמור הזה אדם הראשון אמרו ונשתכח מדורו ובא משה וחדשו על שמו, ופירש בעל מתנות כהונה מזמור שיר ליום השבת ר"ת משה והטיל למ"ד בין שמו מפני ענוה יתרה, ואות למ"ד רמז על מי שלמד תורה לישראל עכ"ל וכן גם בקצת נוסחאות תרגום של הפסוק שבחא ושירא די אמר אדם קדמאה על יומא דשבתא. בפעלך חסר יו"ד ול' יחיד הוא. כִּרְאֵים מלא יו"ד. בַּלֹּתִי מל' בלולה בשמן, והוא מלרע כמו שבותי (דברים ל"ב מ"א) דלתי (תלים קט"ז, ו'), והוא כאמר דרך משל על רוב הטוב והתענוג. בשורי, בעויני המביטים אלי להרע כי בל"א אייגען לויערערן. ישגה, יגדל וירבה. עֹלָתָה כתיב עַוְלָתָה קרי.

ה' מלך, מזמור צ"ג. ואף הוא מדבר מבריאת העולם, ויש בו מ"ה תבות כמנין אדם כי אחר בריאת האדם נגמר מלאכת הבריאה ונכנס השבת. מקולות מים רבים, יותר מן הקולות. נַאֲוָה הנו"ן בקמץ והא"לף בחטף פתח ע"פ המסרה וכן כתב אבודרהם, וקו"ף של קֹּדֶשׁ דגושה מדין דחיק.

יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם ׀ יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר: יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יְיָ מֶלֶךְ, יְיָ מָלָךְ, יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב־אִישׁ וַעֲצַת יְיָ הִיא תָקוּם: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: כִּי־בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: [י״א כי בשבת וי״ט אין לומר פסוק והוא רחום

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ:] יְיָ הוֹשִׁיעָה ׀ הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

תְּהִלָּה לְדָוִד ׀ אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין

יהי כבוד, פסוקים מפוזרים הם, ונזכרו כנגד במס׳ סופרים סוף פ׳ י״ז, וזה הפסוק מתהלים ק״ד, ל״א. ואמרו בחולין דף ס׳ פסוק זה שר העולם אמר בבריאת הדשאים. יהי שם, תהלים קי״ג, ב׳. ג׳. ד׳. ויש להפסיק בין גוים ובין ה׳. ה׳ שמך, שם קל״ה, י״ג. ה׳ בשמים, ק״ג, י״ט. ישמחו, דה״א ט״ז, ל״א. ה׳ מלך ה׳ מלך וגו׳ נטלה גם במס׳ סופרים פ׳ י״ד הלכה ח׳ ובס׳ היכלות, ואיננו פסוק מיוחד בתנ״ך, אלא הוא מורכב מהתחלות שלשת הפסוקים ה׳ מֶלֶךְ עולם ועד (תהלים י׳, ט״ז) ה׳ מָלָךְ גאות לבש (צ״ג, א׳) ה׳ ימלוך לעולם ועד (שמות ט״ו), והוא להעיד על השם ב״ה שהוא היה הוה ויהיה, ופירושו, ה׳ מֶלֶךְ משנברא העולם, ה׳ מָלָךְ קודם שנברא העולם, ה׳ ימלוך לעולמי עולמים; וצריך לומר ה׳ מֶלֶךְ בשני קמצין כי הוא נפסק ועוד שהוא מפסוק תהלים צ״ג, א׳ כאמור. ה׳ הפיר, תהלים ל״ג, י׳. רבות, משלי י״ט, כ״א. עצת ה׳, תהלים ל״ג, י״א. כי הוא אמר, ל״ג, ט׳. כי בחר, קל״ב, י״ג. כי יעקב קל״ה, ד׳. אִוָּהּ הוי״ו דגוש והה״א נמפיק ע״פ המסרת. כי לא יטש צ״ד, י״ד. והוא רחום ע״ח, ל״ח. ה׳ הושיעה, כ׳, י׳. והנה בפסוקים הללו כ״א אזכרות נברוך השם היוצא מר״ת ישמחו השמים ותגל הארץ, כנגד כ״א פסוקים שבתהלה לדוד הסמוך להם.

אשרי יושבי בתהלים פ״ד, ה׳. ואחז״ל בברכות דף ל״ב, ב׳ חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללין, מנא הני מילי, א״ר יהושע בן לוי אמר קרא אשרי יושבי ביתך, וכתבו שם התוספות לפיכך תקנו לומר זה הפסוק קודם תהלה לדוד, לאפוקי מהני דאמרי אשרי הרבה עכ״ל ונאמת כן מצאתי בשני סדורים כ״י שקודם אשרי יושבי גם הפסוק אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה׳. אשרי העם, תהלים קמ״ד, ט״ו. ותקנו ג״כ פסוק זה לפני תהלה לדוד כי יש בו ב׳ פעמים אשרי ואשרי יושבי הם ג׳ פעמים, רמז שיאמרו אותו

חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

ג' פעמים ביום כדאית' בברכות דף ד', ב' כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא וכו' עכ"ל וכתב עליו אבן ירחי ושמעתי טעם קלת שבכל פסוקי אלפא ביתא של המזמור נמצא בפסוק אחד המתחלת מתחילין בוי"ו חוץ מן ב' פסוקים וסמן ח"ק חנון ורחום ה' ארך אפים, קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, להודיע שכל הקורא אותו באמת שהוא בן עה"ב ולא יפול בגיהנם, גיהנם בגימטריא ח"ק, וזהו שמוסיפים בסוף ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה עכ"ל, וכל זה דוקא אם אומר אותו בכוונת לבו ולא האומרו בפיו ובלשונו בלבד ולבו לא נכון עמו. תהלה לדוד מזמור קמ"ה. וזה המזמור עם ה' המזמורים שאחריו שהם חתימת ס' תהלים הם כולם תהלות ושבחות לאל יתברך, וזה המזמור תחלתו תהלה וסופו תהלה והחמשה שאחריו תחלתם הללויה וסופם הללויה ובכל לגודל התהלה ומפני כך קבעום חז"ל לאמרם בכל יום וקראום פסוקי דזמרה ועליהם אמר ר' יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום (שבת קי"ח, ב' ורי"ף פרק ה' דברכות וכן כתוב בהדיא במס' סופרים סוף פ' י"ז) וּגְדֻלָּתְךָ כן בכתיב, וקרי וּגְדוּלָּתְךָ בוי"ו קודם ללמ"ד דגושה, והוא מן כ"ב מלין דכתיבין מוקדם ומאוחר. רב טובך, טובך הגדול. וּגְדָל־ יתיר וי"ו בכתיב, ובקרי וּגְדָל־ · יְבָרְכוּכָה מלא ה"א בסוף והוא חד מן כ"א מלין דכתיבין ה"א בסוף ודאי, ויש בו דרש יברכו כ"ה כבוד מלכותך יאמרו, שבכל ברכה צריך שיהא בה מלכות. סומך ה', אות נו"ן חסרה מאלפ"א בית"א ואמרו רז"ל מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל (עמוס ה' ב') וחזר וסמכה ברוח הקדש סומך ה' לכל הנופלים (ברכות ד', ב'). בעתו, בְּעִתָּם לא נאמר אלא בְּעִתּוֹ מלמד שלכל אחד ואחד נותן הקב"ה פרנסתו בעתו (כתובות ס"ז, ע"ב). פותח, כתב הטור, צריך לכוין בתהלה לדוד ויותר בפסוק פותח את ידך, שעקר מה שקבעוה לומר בכל יום הוא בשביל אותו פסוק שמזכיר בו שבחו של הקב"ה שמשגיח על בריותיו ומפרנסן עכ"ל אך מה שנמצא בקצת סדורים שיש לכוין בפסוק זה על המלאך הממונה על הפרנסה, כוונה כזו אינה רצויה, ולא תהי בכוונתנו אלא הקב"ה, כי הפרנסה לא ע"י מלאך אלא ע"י הקב"ה בעצמו כדאיתא בברכות נ"ה. ובב"ר פ' כ' ופ' כ"ז רב שמואל בר נחמן אמר הפרנסה גדולה מן הגאולה, שהגאולה ע"י מלאך והפרנסה על ידו של הקב"ה, גאולה ע"י מלאך, המלאך הגואל אותי, ופרנסה ע"י הקב"ה פותח את ידך ומשביע לכל חי, וכן אמרו ג"כ בריש מס' תענית ובב"ר פ' ע"ג מפתח של פרנסה ביד הקב"ה הוא שנ' פותח את ידך. יָדֶךָ חסר יו"ד ול' יחיד הוא. לכל חי רצון, לכל חי מזון לא נאמר אלא רצון, שהוא נותן לכל אחד ואחד רצונו מה שהוא מבקש (שמות רבה פ' כ"ה). יְדַבֶּר הבי"ת בסגול. ואנחנו, הוא מסוף מזמור קט"ו, ותקנו לאמרו כאן כדי לסמוך הללויה אל הללויה, שכן כל המזמורים שאחריו תחלתם הללויה וסופם הללויה לכן מוסיפים פסוק זה ויבוא גם כאן הללויה על הללויה (טור בשם רב עמרם), וכתב אבן ירחי, בצרפת מוסיפין עוד פסוק שלפני זה ואומרים כך לא המתים יהללויה ולא כל יורדי דומה, ואנחנו נברך יה וגו' עכ"ל והפירוש ישן מצאתי שמעתי בשם ר' יעקב שלא היה אומר ואנחנו נברך כי אם בשחרית אבל לא במנחה ולא בסדר קדושה (ובא לציון) כי הא דאמרינן אותו כאן להודיע כי הללויה דהללי נפשי ריש פירקא עכ"ל אמנם מנהגנו להוסיף הפסוק בכל פעם שאומרים תהלה לדוד הוא ע"פ הטעם המובא למעלה בשערי העם.

הַלְלוּיָהּ· הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה׃ אֲהַלְלָה יְהוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי׃ אַל־תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן־אָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְשׁוּעָה׃ תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו׃ אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל־יְהוָה אֱלֹהָיו׃ עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם׃ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לַעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְהוָה מַתִּיר אֲסוּרִים׃ יְהוָה פֹּקֵחַ עִוְרִים יְהוָה זֹקֵף כְּפוּפִים יְהוָה אֹהֵב צַדִּיקִים׃ יְהוָה שֹׁמֵר אֶת־גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת׃ יִמְלֹךְ יְהוָה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

הַלְלוּיָהּ· כִּי־טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־נָעִים נָאוָה תְהִלָּה׃ בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַםִ יְהוָה נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס׃ הָרֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם׃ מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא׃ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר׃ מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְהוָה מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי־אָרֶץ׃ עֱנוּ לַיהוָה בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר׃ הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר׃ נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ׃ לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא־בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה׃ רוֹצֶה יְהוָה אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃ שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַםִ אֶת־יְהוָה הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן׃ כִּי־חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ׃ הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ׃ הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד־מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ׃ הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר׃ מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד׃ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ־מָיִם׃ מַגִּיד דְּבָרָו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל׃ לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל־גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל־יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ׃

שֶׁאֵין בב׳ טעמים והנגון כטעם השני. עשתנתיו, מחשבותיו. שברו, תקותו. אֶת־גֵּרִים הוא כתוב בו אֶת־ ואחרים שבענין אין בהם את, והטעם, גרים שמקיימים התורה מאל״ף ועד תי״ו. יעודד, ירומם.

כי טוב זמרה, כי טוב לזמר לאלהינו. בְּעָבִים הבי״ת בשוא. קַרְחוֹ בהעתקת ספרים נקוד קָרְחוֹ בקמץ חטוף אבל במ״ג רפ״ו ואחרים קדמונים וב״י קַרְחוֹ בפתח ונכון כי היחיד קֶרַח וקרח בלילה (בראשית ל״א, מ׳) הקרח הנורא (יחזקאל א׳, כ״ב) דוגמת זֶרַח זַרְחִי זַרְחֵךְ, זֶרַע זַרְעוֹ, קֶרֶן קַרְנוֹ, כֶּרֶם כַּרְמוֹ גם הרד״ק בשרשו כתב בפשיטות והשם קֶרַח ובכנוי משליך קרחו בפתח עכ״ל ואם היה כאן זרות היה מזכירו כמנהגו בכל מקום. ומה שבעל ש״ת רצה להוכיח כי הנכון קָרְחוֹ מפני שנמצא במסרת שטה מן ב׳ פתחין ולא מנתה את זה בתוכה, טעה ואין להוכיח כלל ממסרת הביא על נקוד של קרחו, כי היא לא מנתה רק אותן התבות שהן יחידות בפתח וכל שאר חבריהם בקמץ כמו אדֹנַי של בראשית י״ט, ב׳ הוא היחיד שבא בפתח וכל חבריו הם אדֹנָי בקמץ, וע״כ קַרְחוֹ אף כי גם הוא בפתח מ״מ אין לו מקום במסרת הביא מפני שאין ריע לו בקמץ, וכבר גליתי סוד מסורות כאלה אשר רבים לא הבינו בהערותי לס׳ הרקמה דף 251. כפתים, כמו דבר הנבקע לבקעים בקעים. קרתו, ל׳ קור „קאָלטע.״ דְּבָרָו הקרי דְּבָרָיו, וכן

הַֽלְלוּיָהּ· הַֽלְלוּ אֶת־יְהֹוָה מִן־הַשָּׁמַֽיִם הַֽלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִֽים׃ הַֽלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו הַֽלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו׃ הַֽלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַֽלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר׃ הַֽלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָֽיִם׃ יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהֹוָה כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָֽאוּ׃ וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר׃ הַֽלְלוּ אֶת־יְהֹוָה מִן־הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־תְּהֹמוֹת׃ אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ׃ הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים׃ הַחַיָּה וְכָל־בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף׃ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי אָֽרֶץ׃ בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים׃ יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהֹוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָֽיִם׃ וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ· הַֽלְלוּיָהּ׃

הַֽלְלוּיָהּ· שִׁירוּ לַיהֹוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים׃ יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם׃ יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ־לוֹ׃ כִּי־רוֹצֶה יְהֹוָה בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה׃ יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם׃ רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם׃ לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים׃ לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל׃ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל־חֲסִידָיו· הַֽלְלוּיָהּ׃

הַֽלְלוּיָהּ· הַֽלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַֽלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ׃ הַֽלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַֽלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ׃ הַֽלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַֽלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר׃ הַֽלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל הַֽלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב׃ הַֽלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַֽלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה׃ כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ· הַֽלְלוּיָהּ׃ כ"ה ת"ה׃

צְבָאָו קרי צְבָאָיו ביו"ד הרבים. עֹשָׂה השי"ן בקמץ. הוֹדוֹ הוד שלו ויש להזהר שלא לקרוא הוֹדוּ בשורק. וירם קרן, שעור הפסוק כך הוא, וירם קרן לעמו, וירם תהלה לכל חסידיו, וירם תהלה לבני ישראל, עם קרובו, הללויה. הנה מלת וירם עומד לשלש פסקות הפסוק וכן מלת תהלה מוסבת גם על לבני ישראל, ומעתה יפורש המאמר בטוב טעם, ואמר המשורר אחרי דבר מתהלות לצבאות השמים ולצבאות הארץ כי מכל התהלות והשבחות ההן לא בחר השם ב"ה אלא בתהלת עמו ישראל וזהו שאמר וירם קרן לעמו, ומלת קרן בפסוק זה אין טעמו קרן ישועה אלא המשורר בעצמו פירש מה הוא הקרן אשר הרים הקב"ה באמרו וירם תהלה לכל חסידיו, הנה ידענו שהתהלה היא הקרן אשר כיון עליה המשורר ר"ל היא אשר בחר בה מכל התהלות, ולמה בחר בה? בעבור כי בני ישראל העם אשר הוא קרוב לו מהללים התהלה הזאת. ועוד דעת כי המליצות קרן לעמו, תהלה לכל חסידיו, תהלה לבני ישראל, כולן הלמדי"ן תמורת הסמיכות של תבה הקודמת והוא כמו קרן עמו, תהלת כל חסידיו, תהלת בני ישראל, דוגמת מכון לשבתך; (שמות ט"ו, י"ז) מרעה לרבצו (ירמיה מ"ז, ג') מחמד לכספם (הושע ט', ו') שהן כמו מְכוֹן שבתך, מרעה רבצו, מחמד כספם, ונהוג אופן הסמיכות הזאת בדברי המליצות.

בעשיו, בא ברבוי ליחיד לתפארת הלשון. בְּמַלְכָּם וכן בְּמָחוֹל הבי"ת דגושה כדין בְּגַ"ד הסמוכה למעלה באני קראתיך דף 34. רוֹמְמוֹת הגבהות, ושם דבר הוא במשקל פוללה ויחיד רוֹמְמָה וכן כתב הראב"ע בשם ר' יהושע וכן הרד"ק בשרשיו, ונמצא שם דבר זה במשקל זכר ורומם תחת לשוני (תהלים ס"ו, י"ז). בַּלְאֻמִּים הבי"ת בפתח והלמ"ד רפה. לֶאְסֹר האל"ף בשבא נח והסמ"ך דגושה עפ"ה. בזקים, בשלשלאות.

הללויה הללו אל, זה המזמור יש בו י"ג הלולים כנגד שלש עשרה מדות. בְּמִנִּים הנו"ן בדגש אף כי היחיד מֵין ונבלע הנון בדגש דוגמת צִצִּים (מ"א ו' י"ח) מן צִיץ. וְעֻגָב חסר וי"ו והגימ"ל רפויה. שָׁמַע מלעיל כי שם דבר הוא. כל הנשמה, כופלים פסוק זה להודיע שהוא סוף פסוקי דזמרה וסוף תהלים, וכדרך סיום הפרשה שכופלים הפסוק האחרון (אבודרהם).

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן ׀ וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ ׀ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ ׀ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אָמֵן ׀ וְאָמֵן:

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְיָ לְעֵינֵי כָּל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם: לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל ׀ לְרֹאשׁ: וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ: אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּ עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים: אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְּׁמוֹ אַבְרָהָם: וּמָצָאתָ אֶת־לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ

יום שיש ברית מילה נוהגים שמתחיל כאן המוהל בקול וכרות ועונה לו הסנדק, ויאמרו כך שניהם עד סוף השירה פסוק ופסוק וכמו שנרשם.

מוהל וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי סנדק הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ מוהל וַתָּקֶם אֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה: סנדק וַתֵּרֶא אֶת־עֳנִי אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת־זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל־יַם־סוּף: מוהל וַתִּתֵּן אֹתֹת וּמֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו וּבְכָל־עַם אַרְצוֹ סנדק כִּי

ברוך ה' פסוק בתהלים סוף ספר שלישי. ברוך ה' מציון, שם סוף מזמור קל"ה. ברוך ה' אלהים, שם ע"ב, י"ח. וי"ט. שהוא סוף ספר שני. אמן ואמן, איתא בדברים רבה פ' ז' אמן הזה יש בו ג' אספקלריות (פירושים, ומלה רומית היא explicatio) שבועה וקבלה ואמנה, שבועה מניין שנ' והשביע הכהן וגו' ואמרה האשה אמן אמן (במדבר ה', כ"ב), קבלה מניין שנ' ואמר כל העם אמן (דברים כ"ז, כ"ו), אמנה מניין שנ' ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן כן יאמר ה' (מ"א א' ל"ו) עכ"ל ולג' פירושים האלה באת מלה זו בתפלותינו.

ויברך דוד, כתבו אבודרהם והטור, בתקון הגאונים לומר ויברך דויד ושירת הים, והטעם לפי שכל אותם ט"ו לשונות של שבח הסדורים בברכת ישתבח דורש במכלתין מתוך שירת הים ומתוך אותם פסוקים של ויברך דויד עכ"ל ועוד טעם כתב ה"ר לבי בפירושו לפי שאמרנו פסוקי ברכה אומרים ג"כ ויברך דויד שהוא ג"כ ברכה, והיא בדה"א כ"ט פסוק י' עד י"ד. ולענין תקון התפלות יש לדעת כי בסדור רב עמרם לא סודר מן ויברך דוד רק עד ומהללים לשם תפארתך, ולא הפסוקים אתה הוא ה' לבדך וכו' גם לא שירת הים, כמו שהעיד אבן ירחי בספרו המנהיג, וכן יורנו גם הרוקח בס' ש"כ וז"ל בזמירות הודו לה' קראו בשמו וכו' וקורא ברוך ה' לעולם ופרשה דדברי הימים לך ה' הגדולה עד לשם תפארתך, ושם היו מניחין ומתפללין ישתבח, אך לאחר מכאן תקנו לומר פרשה שבעזרא אתה הוא ה' לבדך עד במים עזים, ויושע עד לעולם ועד, כי לה' המלוכה, ועלו מושיעים, והיה ה' למלך על כל הארץ, ועומד החזן ואומר ישתבח עכ"ל. וְהַנֵּצַח בו"ן בצרי ע"פ המסרת. לכל לראש, לכל הראשים והמלכים אתה הוא המתנשא על כולם. אתה הוא ה' הוא מנחמיה ט' פסוק ו' עד י"ב. ואבודרהם מתחיל עם ויברכו שם כבודך שהוא סוף הפסוק הקודם לפסוק אתה הוא, וכן הוא בסדור ספרדי כ"י, גם כהה דעת השל"ה, אמנם ראינו בסמוך כי כבר הרוקח גורס כנוסחתנו. אַתְּ עשית, אַתָּה קרי. מְחַיֶּה, היו"ד בסגול. אתה הוא ה' האלהים וכו' כל זאת לא נמצא במחזור רומא, אלא מיד אחרי וצבא השמים לך משתחוים מתחיל עם פסוק ובני ישראל הלכו ביבשה (שמות י"ד, כ"ט) וכו' עד סוף השירה. שְׂמוֹ השי"ן דגושה בדין דחיק וכן הוא בכ"י וס"ט. הכנעני החתי וגו' הג' הראשונים בלא וי"ו והג' האחרונים בוי"ו. זַעֲקָתָם בזי"ן. הזידו הרשיעו.

יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ־לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה: מוהל וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם
וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה סנדק וְאֶת־רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אֶבֶן
בְּמַיִם עַזִּים:

מוהל וַיּוֹשַׁע יְהֹוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם סנדק וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל
אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם: מוהל וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהֹוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהֹוָה סנדק וַיַּאֲמִינוּ בַּיהֹוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

שירת הים יאמר מעומד ובנגון הטעמים.

מוהל אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהֹוָה וַיֹּאמְרוּ
לֵאמֹר סנדק אָשִׁירָה לַיהֹוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: מוהל עָזִּי
וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה סנדק זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ:
מוהל יְהֹוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהֹוָה שְׁמוֹ: סנדק מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם
וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף: מוהל תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־
אָבֶן: סנדק יְמִינְךָ יְהֹוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהֹוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: מוהל וּבְרֹב
גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: סנדק וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ
מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם: מוהל אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף
אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל סנדק תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: מוהל נָשַׁפְתָּ
בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים: סנדק מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהֹוָה

ויושע ה׳, תקנו לומר ויושע ושירת הים, לזכור יציאת מצרים בכל יום כמו שכתוב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך (דברים ט״ז, ג׳), וכן המנהג בכל תפוצות ישראל, רק בע׳ נאה מדלגין אותה בני מנהג ספרד ואומרים במקומה שירת האזינו.

כעופרת הכ״ף פתוחה, ודברי בעל ש״ת מסותרים ע״י מה שכתבתי למעלה אבל מצליך קראו כפתים. במים אדירים, כתב הכ״ה בא״מ סמן כ״א יש להפסיק בין במים ובין אדירים, ודבר זה צריך ביאור ונראה כי סמך על גמר׳ מנחות כ״ג שנדרש שם אדירים על המצריים וע״כ כתב שיש להפסיק כדי שתשי ההבנה שהאדירים הם המצריים צללו במים כעופרת וכמו שבאמת פירש הר׳ ספורנו, אדירים, שרים וראשי עם צללו כעופרת במים. אמנם במש״כ לא יתכן פירוש כזה לפי התרדפות הטעמים ולפיהם מלת אדירים תואר היא למים כי תבת כעופרת היא מוטעמת בזקף ולעולם הזקף מפסיק יותר מהטפחא שלאחריו וע״כ מים דבק עם אדירים וכמו שפירש הראב״ע, ואם היה כפירוש ספורנו היה לו להטעם צללו כעופרת במים אדירים ואז היה במים נמשך למעלה ומופסק מן אדירים דוגמת ותתן גם־לאישה עמה ויאכל. ואל תאמר א״כ למה לא נטעם צללו כעופרת במים אדירים מרכא טפחא מרכא וסלוק, כי זה לא יתכן ע״פ יסודי הטעמים, כי כאשר תבת הסלוק או התבה שלפניו ארוכה כל כך עד שיש עוד ב׳ תנועות לפני תנועת הנגון אז לעולם יבא טפחא לפני הסלוק ולתבה שלפניו זקף, והמרכא לא יושם לפני הסלוק אלא אם אין ב׳ תנועות לפני הסלוק או לפני: תנועת הנגון של תבה הקודמת לו. ודבר זה הוא שהטעה להרב ספורנו שחשב במים נפסק מן אדירים בעבור שתחתיו טפחא, אבל לפי האמת הטפחא הזה שלפני הסלוק איננו מפסיק נהבנה רק לענין יגו״ש ונגדכפ״ת, ובסוג הוא לסלוק פון אם יקדם לו התביר שאז הוא מפסיק גם לענין המשמעות, ודע לך כלל זה. ואחרי הדברים והאמת שאלה אין טעם של הפסקה בין מים ובין אדירים אלא שלא יבולעו מ״ם שבסוף במים וא״לף שבראש אדירים זו בזו דוגמת ווכרתם אותו, וזכים אחריהם. באלם הבי״ת דגושה בעלילת המתג

מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מוהל נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: סנדק נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ מוהל נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ: סנדק שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת: מוהל אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן: סנדק תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן מוהל עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהֹוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ: סנדק תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהֹוָה מוהל מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: סנדק יְהֹוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: מוהל יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

(יְיָ מַלְכוּתֵהּ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא:) כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהֹוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם:

כִּי לַיְיָ הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם: וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַייָ הַמְּלוּכָה: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: (וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:)

בשבת ובי"ט אומרים כאן נשמת. אַן שבת וי"ט ווירד היער נשמת געזאגט.

דוגמת אשירה לַה', כי המתג הקל יש לו משפט טעם לענין אתי מרחיק. מי כמכה השני שבפסוק בא בכ"ף דגושה עפ"ה, וכן הרבה דגשים בשירה שלא ככללם והם לרוממות הדבור, ואין פה מקום להאריך. נֶאְדָּר הא"ל"ף בשבא נח והד"לת דגושה (מכלול דף ס"ג). בגדל זרועך, הוא הפוך כמו בזרועך הגדול, וכמהו קדוש היכלך (תהלים ס"ה, ה') כמו היכל קדשך, תבה הראשונה היא תואר לשניה. מקדש אדני, יש להפסיק בין שניהם וכמו שמופסק מקדש ע"י טעם זקף. ה' ימלך, מה מתוק פירוש המכילתא, ה' ימלך לעולם ועד, מפני מה? כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים עכ"ל רוצה בזה כי הפסוק כי בא סוס הוא נותן טעם למה ה' ימלוך לעולם ועד, כי טביעת פרעה ואילו בים סוף הבירו על ידה כל העמים כי אין אלהים זולת הבורא ונודעה מלכותו לכל באי עולם. ה' ימלוך כופלים הפסוק להראות כי הוא סוף השירה, כן כתב אבודרהם, גם המרדכי פ' לולב הגזול סמן אלף רפ"ח מזכיר הכפלת הפסוק. אך בכל בו ס' ד' כתב בשם קונטרס אחד כי הכפלת ה' ימלוך טעות הוא, ובאמת לדעת האומרים כי בא סוס פרעה גם הוא מן השירה נראה שאין לכפול פסוק ה' ימלוך אלא אם נהג כאר"י לקרוא גם תרגום של פסוק זה (ס' נגיד ומצוה), וכבר ראינו כי גם למכילתא כי בא סוס עוד מן השירה וכן דעת הראב"ע והאברבנאל גם הסופרים כותבים אותו עוד בדמות שירה (מס' סופרים פ' י"ב הלכה י"א) ובס' נגיד ומצוה אמר בהדיא צריך לומר כי בא סוס פרעה כי גם הוא מן השירה, וכן כתב בעל מג"א לא"ח ס' נ"א, גם יעב"ץ כתב עליו בס' מו"ק ודאי שראוי ונכון הוא דכל פרשה דלא פסקה משה ודאי לא פסקינן אף כי נכנור, ומאי טעמא לא נקיים הפרשה ונשאיר פסוק אחד בחנם, וכך היה מנהגו של אבא מורי הגאון ז"ל עכ"ל. והנה בסדור ספרדי כ"י לא נכפל ה' ימלך אבל כתוב עליו גם תרגומו ה' מלכותה לעלם וכו' ואח"כ כתוב הפסוק כי בא סוס וכו', ובסדור כ"י משנת ס"ו גם בו איננו כפול פסוק ה' ימלך וגם תרגומו לא נכתב ואף פסוק כי בא סוס פרעה איננו שם. וסיוע לזאת, מצאתי בגליון מחזור ספרדי וז"ל אין לכפול פסוק ה' ימלוך ואין לומר כי בא סוס פרעה ולא ובתורתך כתוב וכו' ולא פסוקים אחרים, והטעם כי מן ויושע ס' עד ושמו אחד יש י"ח הויות (כי מקדש אדנ' בל' אדנות כתיב) וי"ח הויות מכונים ע"ב אותיות כמנין שם ע"ב שבו נקרע הים, ולכן אומרים תכף ישתבח עכ"ל. ה' מלכותה לעלם וכו', כן נוסח התרגום בסדור ספרדי כ"י הנזכר, וכן הנכון, וראה בסדר וגא לציון. כי לה' פסוק בתהלים כ"ב, כ"ט. ועלו מושיעים פסוק סוף עובדיה, ותבת מושעים חסר יוד קדמאה עפ"ה. והיה ה' למלך, זכריה י"ד, ט'. ובתורתך וגו' זה איננו בסדורי הספרדים גם איננו ברוב סדורים כ"י וכן כל הקדמונים לא ידעו ממנו, אלא כולם מסיימים עם ה' אחד ושמו אחד (סדר רב עמרם ורוקח ס' ש"כ וכל בו ס' ד' ותשובות מהר"מ מינץ ס' פ"א גם ס' מעשה ה' חלק ג' פ' כ"ג), מע"ב נראה כי הועתק זה הפסוק לכאן ממלכיות של תפלת ר"ה.

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ· כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת· בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֵל מֶלֶךְ, גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת, אֵל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה, מֶלֶךְ, אֵל, חֵי הָעוֹלָמִים:

בין ישתבח ליוצר אור לא יפסיק, ע"כ אין לומר פסוק ועתה יגדל נא וכו' כשאומר הש"ץ קדיש.

חזן. יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דִי־כָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן·

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דִּי־קֻדְשָׁא· בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דִּי־אֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן:

ישתבח, ברכה זו נמשכת היא לברכת ברוך שאמר וכמבואר שם, ויש בה קצת שנויים בין נוסחת האשכנזים ונוסחת הספרדים ובפרט בחתימתה הספרדיים מאריכים והאשכנזים מקצרים. שמך לעד מלכנו האל ר"ת שלמה, וכתב אבודרהם אפשר כי החכם שחבר זה היה שמו כן או עשאו לכבוד שלמה המלך. מלכנו, יש בברכה זו ה' פעמים לשון מלכות כנגד ה' פעמים מלך הכבוד שאמר דוד במזמור כ"ד. שיר וגו' עד והודאות הן ט"ו לשונות של שבח, כנגד ט"ו שיר המעלות שאמר דוד כנגד ט"ו מעלות שבמקדש שעולים מעזרת נשים לעזרת ישראל שעליהם עומדים הלוים בשיר, וכנגד ט"ו תבות שבברכת כהנים, שבשם שמברך אותנו בט"ו כך אנו משבחים אותו בט"ו. והנה שיש כאן ט"ו שבחים כן כתבו אבודרהם והטור בא"ח סוף ס' נ"א ומהר"ם מינץ תשובה פ"א ור"ע ריקאנאטי בס' טעמי המצות וכן הוא בבחיי פ' תרומה, ע"ש. אך בזוהר פ' תרומה עמוד רל"ג (מובא בשל"ה דף רנ"ג, ע"ב ובקב הישר פ' כ') אינכו מונה עמהן תבות מלכות והודאות ומונה רק י"ג שבחים כנגד שלש עשרה מדות, גם מה שכתבו שיאמר שבחות אלה כולם בנשימה אחת לא משמע כן מדברי הזוהר, רק שלא יפסיק ביניהם אבל יאמרם במתון מתון ובנעימה כמסדר שבחו של מלך, וכן כתבו מהר"מ מינץ בתשובתו והר' יעב"ץ בסדורו, והר' חיד"א בקשר גודל ס' מ"ג. וּשְׁבָחָה, כפלם צְדָקָה, רָוָחָה, ואמר שבחה ולא אמר שֶׁבַח כדי לעשותו שוה עם וזמרה וממשלה גדלה שכולן סופן בל' נקבה, וכן אמר שִׁיר ולא שִׁירָה כדי להשוותו עם הלל, עז, נצח, שכולן בל' זכר, והוא לצחות הלשון. גדלה וגבורה, בנוסחת הספרדים וגבורה גדלה, ונוסחתנו היא ע"פ הכתוב שיקדים גדלה לגבורה (דה"א כ"ט, י"א). והודאות, בל' משנה נמצא היחיד הוֹדָאָה גם הוֹדָיָה (למעלה דף 45) וע"כ רבויו הוֹדָאוֹת (סוטה דף מ'. תענית ו', ע"ב) גם הוֹדָיוֹת, וכן אמרו מן ינה הונאה והונאות, ונקראת נמצא מן מנה מָנוֹת (אסתר ט', י"ט) גם מְנָאוֹת (נחמיה י"ב, מ"ד) גם מְנָיוֹת (שם י"ב, מ"ז). אל מלך, מן אל מלך עד סוף הברכה יש ט"ו תבות כנגד ט"ו השבחים שבברכה. בשירי זמרה ר"ל בשירים של שבח, וכן שיר מזמור פירושו שיר של שבח, כי זמרה הוא שבח כמו מזמרת הארץ (בראשית מ"ג, י"א) ומתורגם מן דמשבח בארעא, וכן כל ל' זמר בתהלים מתורגם בל' שבח. חֵי הָעוֹלָמִים, יש מדקדקים ואומרים חַי עוֹלָמִים, כמו לְעוֹלָמִים, אבל האומר הָעוֹלָמִים צריך לומר חֵי העולמים כמו וישבע בְּחֵי העולם בסוף דניאל (י"ב, ז'), כן מצאתי בפירוש ישן וכן כתב גם אבודרהם ועקר ובברכת בורא נפשות יבואר יותר.

יתגדל מה שאמר הש"ץ קדיש אחר חתימת הברכה של ישתבח כתב התניא הטעם לפי שסיימו את המצוה של פסוקי דזמרה ואח"כ יתחילו האחרת של קריאת שמע וברכותיה, ושמא יפסיקו לפסוק לדקה או לדבר אחר או שמא יעבר עליהן משכב מלקרות את שמע ויבאו בלא קדיש, לפיכך נתקן הקדיש אחר פסוקי דזמרה. ואין פוחתין מז' קדישים בכל יום, והגאונים ז"ל סמכום על שם שבע ביום הללתיך עכ"ל והפירוש לקדיש שכתבנו אחר ובא לציון.

דער פֿאָרבעטער רופֿט אויס:

ח׳ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

קו״ח בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת־הַכֹּל:

וואָהרענד דעסען בעטעט דיא געמיינדע לייזע:

ק׳ יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה:

כשמנגן החזן השם יאמר הקהל.

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כשמנגן החזן המבורך יאמר הקהל.

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים· וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ· כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ· מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז· הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ· אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ· מָגֵן

בָּרְכוּ הרי״ש בחטף פתח ככ״ל ע״פ המסרת, שכל ל׳ ברכה אם יהיה הנגון על הבי״ת הרי״ש בשבא נח ואם הנגון על הכ״ף הרי״ש בחטף פתח חוץ מן אחד ולעלמא בָּרְכֵת (דניאל ד׳, ל״א); והטעם על רוו״ה שלמעלה בפסוקי דזמרה נקד בית ישראל בָּרְכוּ את ה׳ כדינו, וכאן שבא הכלל. ויסוד ברכה זו בברכות מ״ט, ע״ב ובהספרי פ׳ האזינו פסוק כי שם ה׳. וכתב הטור בא״ח ס׳ נ״ז נוהגין בכל המקומות שאומרים הקהל יתברך וישתבח וגו׳ בשעה שש״ץ אומר ברכו, וכן כתב אבודרהם, ונוסחתם מורכבת מפסוקים מפוזרים, כי תחלתה לקוחה מנוסח הקדיש, והחלק שהוא ראשון וגו׳ הוא ע״פ ישעיה מ״ד, ו׳. סלו לרכב הוא פסוק בתהלים ס״ח, ה׳. ובסדור ספרדי כ״י יש במקום הפסוק והוה הפסוקים של תהלים ק״ג, א׳. ק״ד א׳. ול״ד. ובס׳ רב עמרם בטלה יתברך זה של הקהל כולו בנוסחא מיוחדת וכיה ,,יתברך שמו ויתעלה זכרו של מלך מלכי המלכים הקב״ה שהוא אדון כל בריותיו שליט בכל מעשיו אדיר בעליונים ובתחתונים ואין זולתו אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת לפיכך אנחנו חייבים להודות לו ולברכו״. ושמו מרומם על׳ נחמיה ט׳, ה׳. ובמי״ם של וּמְרוֹמָם בקמץ בס״מ וכ״י וכן כתב הראב״ע במאזנים דף מ״ז ב׳ גם בצחות דף ס״ד ד׳, גם הרד״ק במכלול דף קי״ח ודף קמ״ו ב׳ אמר בפשיטות שהפעול בקמץ. ברוך שם כבוד, לקוח מקריאת שמע, וע״ש. ואיתא בספרי פ׳ האזינו מניין לאומר ברכו שהם עונין אחריו בשכמ״לו ת״ל כי שם ה׳ אקרא. יהי שם ה׳, תלים קי״ג, ב׳.

יוצר אור, זו היא ברכה ראשונה מב׳ הברכות שלפני ק״ש של שחרית, והלשון הזה לה״ב בישעיה מ״ה, ז׳, רק שתחת רע שבכתוב מוחלפת לתבת את הכל, כדי להשתמש בלישנא מעליא וכמפורש בגמר׳ ברכות דף י״א, ע״ב. ובמדבר רבה דף רמ״ה ע״ב גדול שלום ששקול כנגד הכל שאנו אומרים עושה שלום ובורא את הכל.

המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים, שעורו, המאיר ברחמים לארץ ולדרים עליה. ובטובו מחדש, ל׳ חגיגה י״ב, ע״ב. והפירוש כי כמו שהבדיל השם ב״ה בין האור ובין החשך בבריאת העולם כך הוא מחדש אותה הויה בכל יום, ואמר תמיד ע״ש ויום ולילה לא ישבותו, ולא האור והחשך בלבד אלא לכל הבריות נתן השם כח בהם להתמיד הויתן ולהתחדש יום יום עד שלא יחסר בריה מן העולם וזהו חדוש מעשה בראשית בכל יום, ראה טעמי המצות לר״מ ריקאנאטי דף ל״ו, ב׳ ועקדת יצחק שער ד׳. מה רבו, פסוק בתהלים ק״ד, כ״ד. קִנְיָנֶךָ מחולקים הספרים אם הוא מלא יו״ד אחר נו״ן או חסר יו״ד כי במקרא מכת רע״ז ורפ״א הוא מלא קִנְיָנֶיךָ ובמקרא רפ״ו ושל פרופס ואחרים הוא חסר ואף בעל מ״ש העיר על השנוי אבל הדפיסו גם הוא חסר וכן הוא גם בסדור רפ״ז ומן המסרת אין הכרע ויבוא רש״י להכריע והוא פירש קנינך, קנין שלך וגו׳ נראה מזה שקרא קנינך ל׳ יחיד שאם היה קורא ל׳ רבים היה פירש קניניס שלך, הרי המקר קִנְיָנֶךָ חסר יו״ד. לבדו מאז עש״ה נכון כסאך מאז מעולם אתה (תהלים צ״ג, ב׳). ברחמיך הרבים רחם עלינו, כתב אבודרהם בשם הר׳ אשר בעל המנהגות יש לתמוה למה נתקן לשון זה בברכת המאורות ונראה בעיני משום דאמרינן בירושלמי יהי מארת מארת כתיב חסר וי״ו מפני שגורמין להפיל אסכרא בתינוקות לפיכך תקנו לומר

יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵל בָּרוּךְ גְּדוֹל דֵּעָה· הֵכִין וּפָעַל זָהֳרֵי חַמָּה· טוֹב יָצַר כָּבוֹד לִשְׁמוֹ· מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ· פִּנּוֹת צְבָאָיו קְדוֹשִׁים רוֹמְמֵי שַׁדַּי· תָּמִיד מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּקְדֻשָּׁתוֹ: תִּתְבָּרַךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל־שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ· וְעַל־מְאוֹרֵי־אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

תִּתְבָּרַךְ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ יוֹצֵר מְשָׁרְתִים וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים (ו)מֶלֶךְ עוֹלָם: כֻּלָּם

בקמץ הרבים בברכת המאורות. אל ברוך, מכאן עד שדי תמיד הולכת על סדר א"ב, ואח"כ מספרים כבוד אל אותיות מיכאל, ואפשר שהוא שם המחבר. וכתב אבן ירחי שהתקון הזה בסדר א"ב כיוצר של חול ושל שבת וי"ט נראה שהוא להודיע כי לא נתקיימו שמים וארץ ותולדותיהן זולתי על פי התורה, והאלפא ביתא היא יסוד התורה וכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. גְּדוֹל דֵּעָה כן הוא בכל ס"י גם בסדור רפ"ז גדול בחולם ובלתי מוקף וכן דוגמתו גְּדוֹל כנפים (יחזקאל י"ז, ז'), ובעל וי"ל נקד גְּדָל־דעה בקמץ חטוף ובמקף, אמנם לא נמצא גְּדָל בקמץ חטוף רק פעם אחת גדל־חמה (משלי י"ט, י"ט), והוא בעבור טעם הדחי כמבואר בספרי תורת אמת במשפט המקף ולולי כן היה גם הוא בלתי מוקף, ומה שנמצא גדל־כח, גדל־חסד, במקף, הם לא יחשבו לענין זה כי הם בקמץ בעבור סמיכתן למלה מלעיל, הרי לנו העקר פה גְּדוֹל דעה, וראה גם על נקוד בשלש עשרה למעלה דף 53. זָהֳרֵי הה"א בקמץ חטוף כמו תָּאֳמֵי (שיר ז', ד') במשפט משקל פָּעֳל בסמיכות ובכנוי אם עי"ן הפעל גרונית. טוב יצר, יצר את הטוב להיות כבוד לשמו, תבת טוב שם דבר כמו רק טוב (בראשית כ"ו, כ"ט) טוב ורע (דברים א' ל"ט) דורש טוב (סוף אסתר) והטעם על המאורות עפ"ה וירא אלקים את האור כי טוב. כבוד לשמו עפ"ה כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו (ישעיה מ"ג, ז'): ועל דרך האמת אין כוונת המאמר פה על שמש וירח אלא על האור הגדול שברא הקב"ה ביום ראשון ומלאו טוב מלהשתמש בו הרשעים וגנזו לצדיקים לעתיד לבוא כדאיתא בחגיגה דף י"ב ובב"ר פ' ג' דף ה', ב'. ועליו נאמר טוב יצר כבוד לשמו, המאור הראשון שמלא טוב הגדיל להיות כבוד לשמו, וזהו שאמר מאורות נתן סביבות עזו ר"ל המאור הראשון גנז ונתן תחת כסא כבודו שהוא סביבות עזו, אבל שאר המאורות כתוב ויתן אותם ברקיע השמים. פנות צבאיו חשובי צבאיו ר"ל שרי מעלה, כמו אלי כל פנות העם (ש"א י"ד, ל"ח) תרגומו כל רישי עמא. ופנימית הכוונה נאמרו פנות צבאיו קדושים על מיכאל וגבריאל השרים הגדולים והקדושים על כל המלאכים והם רוממים שדי בשירתם תמיד ובכל עת, שבכל שאר המלאכים אומרים שירה ומתחלפין, והם אינם מתחלפין כדאיתא בב"ר פ' ע"ח, ונראה שעל זה רמז הר"ת מיכאל בתבות מספרים כבוד אל. תִּתְבָּרַךְ, רי"ש נפתח בכל ס"י ובכ"ל בעבור כי הוא להוט אל התבה שלאחריו, וכן יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שמך, יִשְׁתַּבַּח שמך, ועוד כי משקל הפתח בבנין התפעל הוא היותר נהוג כמו שכתבתי על זאת בספרי תולדות חיים דף ס"א. על שבח, פירושו, הוא מבורך על כל השבחות שנותנים לו מעשי ידיו, וכן בברכת נשמת לעלה ולקלס על כל דברי שירות, יותר מכל דברי שירות. ועל מאורי אור שעשית, שמש וירח וכוכבים, וכמו שכתוב כל מאורי אור בשמים (יחזקאל ל"ב, ח'); ובכ"י גורס ועל מאורות שעשית. יפארוך נמשך אל המאורות, הם יפארוך וכמו שכתוב השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע (תהלים י"ט). סֶּלָה לעולם ועד, והסמ"ך דגושה כדין דחיק, דוגמת יְהַלְלוּךָ סֶּלָה בתהלים פ"ד, ה'.

תתברך צורנו, מכאן מתחיל לספר מן בריאת המלאכים משרתי עליון וסדר שירתם למעלה. בורא קדושים, אלו המלאכים, עפ"ה ואשמעה אחד קדוש (דניאל ח' י"ג). יוצר משרתים, בכל יום מחדש הקב"ה מלאכים כדאיתא בחגיגה דף י"ד כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר דינור ואמרי שירה ובטלי שנ' חדשים לבקרים רבה אמונתך עכ"ל וכן הוא הפירוש יוצר משרתים אותם המתחדשים בכל יום, ואשר משרתיו מעולם כמו מיכאל וגבריאל שאינם מתחלפים כמפורש למעלה, כולם עומדים לפניו להשמיע גדולתו (וראה תוספות חגיגה דף י"ג ע"ב). משרתים ואשר משרתיו ר"ת מום והוא סוף התבה של שם המפורש של ע"ב אותיות והוא כמנין אלקי"ם, לכן יש לדקדק שלא לדלג וי"ו של ואשר (עטרת זקנים). מְשָׁרְתִים הרי"ש בחטף פתח וכן מְשָׁרְתָיו בכ"ל וכן בכל ל' שרת אשר הנגון בתי"ו, וכן כל ל' גרש ול' ברך והוא בעבור אות רי"ש, וראה למעלה במלת ברכו ודברי מ"ש לבראשית י"ב, ג'. וכן כתב בסדיא בן אשר במסורותיו. אלהים חיים ומלך עולם, כן הוא בכל הסדורים, וכתב בעל עטרת זקנים בשם מהר"ם שיש לומר

אֲהוּבִים כֻּלָּם בְּרוּרִים כֻּלָּם גִּבּוֹרִים וְכֻלָּם עֹשִׂים בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה רְצוֹן קוֹנָם וְכֻלָּם פּוֹתְחִים אֶת־פִּיהֶם בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים וּמַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים

אֶת־שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְכֻלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה· וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה· לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ בְּשָׂפָה בְרוּרָה וּבִנְעִימָה קְדֻשָּׁה כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה

מלך עולם בלא וי"ו כי ומלך ישתמע כשתי רשויות ח"ו עכ"ל, והגהה נכונה היא, כי אע"פ שהוא פסוק בירמיה י', י'. הנה שם אין לטעות כי שם מלת הוא לפניו הוא אלהים חיים ומלך עולם, אבל כאן שאין בו מלת הוא יש לחוש שיטעה בהבנה. אהובים שאין ביניהם לא קנאה ולא שנאה. ברורים, נבחרים ומיוחדים לשרות שלמעלה כמו כלם הברורים לשוערים (דה"א ט', וכ"ב), או פירושו טהורים מענין שפה ברורה (צפניה ג', ט'). גבורים, עפ"ה גבורי כח עושי דברו (תהלים ק"ג, כ'). ויש נסחות אהובים ברורים גבורים ג"כ בתחלת סדר א"ב ולא השלימוהו, וכבר אמרו בשיר רבה דף ג' הדין פייטנא כד עביד אלפא ביתא זמנין משלים לה וזמנין דלית משלים לה. וכתוב בעטרת זקנים ובפירוש יעב"ץ כי ר"ת אב"ג הזה הוא שם הראשון משם של ע"ב, לומר שהמלאכים משתמשים בו, ולא רצו החכמים לרמוז כולו משום כבוד חכמים הסתר דבר. אמנם לדעת כי בסדור מנהג קַמְפַּאנְיָא הנוסחא ,,כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים כלם ותיקים זכים חסידים טהורים ישרים כבירים לובשים עז ותפארה וכלם עושים". קוֹנָם. כן תקן בעל ויי"ל וכן הוא בסדורי הספרדים גם במחזור רומא והוא הנכון, כי לא יבוא מלת קוֹנֶה במקרא בל' רבים על יחיד, וע"כ אין נכון לומר קוֹנֵיהֶם שלא יהא נשמע ח"ו כעושה שתי רשויות. ואף כי נמצא לרז"ל שאמרו לפעמים קוניהם על הקב"ה כמו בב"ר פ' י' שהיו ידי קוניהם ממששין, כיון שבאו ידי קוניהם מהן, מ"מ בתפלותינו אין לנו לאחוז אלא בל' ברורה ובאה, וכמו שבאמת בברכת הלבנה הנוסחא לעשות רצון קוֹנָם בכל הסדורים חדשים גם ישנים וכן הוא בגמר' סנהדרין מ"ב וברמב"ם, וא"כ אין עוד ספק שגם פה צריך להיות כן. פותחים את פיהם, אמר כן בלשון בני אדם כדי לשבר את האוזן. וּבְטָהֳרָה הטי"ת בקמץ וה"א בקמץ חטוף כי הוא שם דבר דוגמת תשב על דמי טהרה (ויקרא י"ב, ד'). ומעריצים ומקדישים, בסדורי ספרד ומקדישים ומעריצים ונראה עיקר עפ"ה והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו (ישעיה כ"ט, כ"ג) אך גם בפרקי רבי אליעזר פ' ד' גורס ומעריצים ומקדישים, וראה עוד בקדושת מוסף. וממליכים, תבה זו איננה בכ"י וגם אבודרהם איננו מביאה, אבל בפירוש יעב"ץ כתב ומברכים ומשבחים וגו' הרי ו' שבחות כנגד כנפי החיות שכ' שש כנפים לאחד, וזה הפירוש ע"פ גרסת וממליכים. אבל אין לעשות סמן סוף פסוק אחרי וממליכים (כמו שהוא בטעות ברוב הסדורים החדשים) כי אין בו הפסק מאמר אלא נמשך להבא, וממליכים את שם האל וגו', רק יש להפריד מעט בין וממליכים ובין את שלא יבולע מ"ם באל"ף. הגדול הגבור והנורא עפ"ה דברים י', י"ז. נחמיה ט', ל"ב. וכלם מקבלים וגו' ל' חכמים הוא עפ"ה וקרא זה אל זה (ישעיה ו', ג') ומתורגם ומקבלין דין מן דין, כי הענוה גדולה ביניהם שאין אחד מהם פותח בשירה בלא רשות חברו (מדרש תנחומא ראה פ' כ"ו). רְשׁוּת מלה תלמודית ובלה"ק היא רשיון (עזרא ג', ז') ונקודה הרי"ש בשבא בכל הספרים והכה היא במשקל פדות, כסות. בנחת רוח, בתענוג רוח ונפש שמחה, מענין בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל', ט"ו) ול' חכמים הוא. בשפה ברורה, צפניה ג', ט'. והוא בגימטריא הלשון הקדש (ס' טעמי המצות). ובנעימה, נעימת קול מל' ונעים זמירות (ש"ב כ"ג) בלע"ז מעלאָדיע. ובנעימה קְדוֹשָׁה, כן גורס אבודרהם והוא הנכון וכמו שהוכיח בעל ויי"ל ס' קמ"א, וכן היתה הגירסא שגורה בפי אברבנאל על שהשתמש בה בס' משמיע ישועה מבשר י"ד. והנה קדושה תואר הוא לנעימה כאמרו בשפה ברורה. ובס"א נקוד קְדֻשָּׁה וכן נראה מפירוש רש"י לישעיה ו', ג' [אם הלשון הביא מידי רש"י בתוכה ואיננה תוספת מאוחרת כי ברש"י כ"י ישן נושן איננה] ומתוספות חגיגה דף י"ג, ע"ב, ולפי נקוד זה הוא שם דבר ויהיה נפרד מן ובנעימה ומחובר לשל אחריו, קדשה כלם כאחד וגו', אך הוא מבול דוחק את הלשון כי אז היה לו לומר ובנעימה עונים כולם כאחד קדשה, וע"כ יפה אמר אבודרהם שמה שיש יחידים קורים קְדֻשָּׁה שאיננו נכון. ודע כי בכ"י אחד על קלף גם במחזור רומא מצאתי בשפה ברורה ובנעימה וּבִקְדֻשָּׁה כלם כאחד וגו' והוא יתכן וכן באמת גרסת נטרונאי גאון מובא בס' תניא סמן ד'. כלם כאחד, כלם יחד, והתניא פירש בשם הגאונים כאחד כסנדלפון שנקרא אחד שנ' והנה אופן אחד בארץ (יחזקאל א', ט"ו), אמר ר' אלעזר מלאך אחד יש שהוא עומד בארץ וראשו מגיע בין החיות, במתניתא תנא סנדלפון שמו וגדול מחברו מהלך ת"ק שנה ועומד אחרי המרכבה וקושר כתרים לקונו (חגיגה י"ג ע"ב) עכ"ל. עונים ואומרים ביראה, הספרדים גורסים עונים באימה ואומרים ביראה ובמחזור רומא הנוסחא עונים ביראה ואומרים קדוש.

קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים:

בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ:

לָאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ· לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ· כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת עֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת בַּעַל מִלְחָמוֹת· זוֹרֵעַ צְדָקוֹת מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת בּוֹרֵא רְפוּאוֹת נוֹרָא תְהִלּוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אוֹר חָדָשׁ עַל־צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

קדוש, ישעיה ו', ג'. והשלוש של קדוש להורות שאין חקר לקדושתו. ויש בפסוק זה ט' תבות, וכן בפסוק אנכי, וכן בפסוק ויקרא אל משה בראש ס' ויקרא, לרמז שכל העונה אותו בכוונה כאילו מקריב קרבן. והאופנים וחיות, שמות של כתי מלאכים (יחזקאל א'). מתנשאים לעמת שרפים, עש"ה והאופנים ינשאו לעמתם (יחזקאל א', כ'). לעמתם, לעומת השרפים. ובנוסח הספרדים אין שם תבות לעומת שרפים, אך בעל נגיד ומצוה כתב שצ"ל בנוסחתנו. ברוך כבוד, יחזקאל ג', י"ב. והנה קדושה זו שביוצר אור נקראה קדושה דישיבה ואותה שבתפלת י"ח נקראה קדושה דעמידה ואותה שבובא לציון קדושה דסדרא. והטעם שתקנו לומר קדושה ביוצר אור, כדי להוציא מלבם של מכחישים האומרים עזב ה' את הארץ ונתן הממשלה לשמש ושאר המאורות והם עושים חפצם בכל אשר ירצו, ואינו כן שאין השמש ולכל השמים ואינם כי אם כמלות בוראם יתברך שמו שהרי כל צבאות מעלה מקדישים ומיחדים אותו שהוא בורא הכל והוא מושל בכל.

לָאֵל ברוך, כן נקוד בכל ס"י וכי"י לְאֵל בשב"א וכן העקר, כי תבת ברוך שהיא תואר לו עומדת בלי ה"א ידיעה לכן גם הוא בלי ידיעה ובדרך המתואר והתואר שצריכים להיות שניהם שוים בבנינם אם בידיעה אם בלא ידיעה כמו הַדָּבָר הַגָּדוֹל (שמות י"ח, כ"ב) הָעִיר הַגְּדוֹלָה (בראשית י', י"ב) הָעֲבוֹדָה הַקָּשָׁה (ישעיה י"ד, ג') דבר גדול (ש"א כ', ב') עיר גדולה (יונה ג', ג') עבודה קשה (דברים כ"ו, ו') וע"כ התקון של בעל עטרת זקנים (הלקוח מס' נגיד ומצוה) לָאֵל בקמץ לא יתכן שא"כ היה לו לומר לָאֵל הַבָּרוּךְ, גם אין לומר כי מפני חשש לא יקרא לְאֵל שלא יטעה בו השומע להבינהו כסמיכות, לאל של ברוך ח"ו, שזהו יהיה חשש מפריז על המדה, הלא במקרא לְאֵל עליון (בראשית י"ד י"ח) וְאֵל עליון (תהלים ע"ח ל"ה) לְאֵל סלעי (שם מ"ב, י') ומי יטעה בהן לחשבן כסמוך? וע"כ הנכון לְאֵל ברוך. ודע כי בכי"י הנוסחא לְאֵל ברוך גדול דעה. נעימות יתנו, כשאלתי מהו ל' יתנו אצל נעימה ולמה לא אמרו יאמרו או ישוררו והלא נראה שנקודו מוטעה, וצ"ל יְתַנּוּ ומל' שם יתנו צדקות ה' (שופטים ה')? וזאת תשובתי, התקון יְתַנּוּ נראה רק בהשקפה ראשונה, כי נמצא ג"כ ונתנו ידידים זמירות, שבא כותנים לשמו, ומשם ברור שהנכון יִתֵּנוּ ובאמת ל' נתינה אצל נעימה אינו קשה כי נעימה זמר הוא, וכמו שמצינו נתינת זמר, נותן זמירות בלילה (איוב ל"ה, י') כן יאמר ג"כ נתינת נעימה, וכן ג"כ תנו תודה (עזרא י', י"א) תנו עוז (תהלים ס"ח, ל"ה) וכולם אינם נתינה ביד אלא בקול, ואצל קול יפול ל' נתינה ויתן את קולו (בראשית מ"ה, ב') וה' נתן קולו (יואל ב', י"א). לַמֶּלֶךְ כן נקוד בסדור רע"ז וכן כתב בעל עטרת זקנים, ויפה נקוד הזה ולא לְמֶלֶךְ כי אם נקראהו בשב"א ודאי יש בו מקום לטעות ולומר כי הוא סמוך אל אֵל חי ויהיה המובן ח"ו מלך של אל חי (וכמו שבאמת כתב הראב"ע בפסוק לְמֶלֶךְ ה' צבאות (זכריה י"ד, ט"ז) שהוא סמוך וטעמו על המשיח, ויונתן שתרגמו על הקב"ה הוצרך להוסיף מלת עלמא, מלך עלמא ה' צבאות) וע"כ אין זה דומה כדין לְאֵל ברוך והעקר בו לומר לַמֶּלֶךְ והפירוש יאמרו זמירות למלך שהוא אל חי וקים. ותשבחות. זכר כאן ג' הלולים, נעימות זמירות ותשבחות, כנגד ג' קדושות שלמעלה. לעשה תהלים קל"ו, ז'. אור חדש, במקום סיום הזה יש בסדורי הספרדים „והתקין מאורות משמח עולמו אשר ברא, בא"י יוצר המאורות" ובמחזור רומא במקומו הסיום „ובחסדו נתנם להאיר על הארץ בא"י יוצר המאורות" ובסדור ספרדי כ"י חותם מיד אחרי כי לעולם חסדו, ברוך אתה ה' יוצר המאורות, וכן הוא בסדר רב עמרם, וחלוף זה תלוי בחלופי דעות הפוסקים כמבואר בהגהות מימוני פ' תפלה סמן ד'. ובטור א"ח ס' נ"ט. ורוקח ס' ש"ט. ונזכה, ונגיע. ורא"ה במוסף של שבת בנוסח קיים זכו.

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים (כֵּן) תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ: אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה: וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה שְׁמֶךָ וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד: כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ:* וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ: כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אָתָּה וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל־עַם וְלָשׁוֹן

---

*) יקבץ את ד' ציציות בידו השמאלית ויאחזם נגד הלב בשעת ק"ש, וכשיגיע לפ' ציצית יקחם גם ביד ימין ויביט בהם עד שמגיע לנאמנים ונחמדים לעד, ואז יסירם מידו.

אהבה רבה, כתב הטור, ברכה שנייה פליגי בפתיחתה (בגמר' ברכות י"א ע"ב) אמר רב יהודה אמר שמואל אהבה רבה ורבנן אמרי אהבת עולם, ופסק רב אלפס כרבנן (וכן מנהג הספרדיים), והגאונים הכריעו לומר שחרית אהבה רבה וערבית אהבת עולם לצאת ידי שניהם וכן נוהגים באשכנז (וכן הוא בס' רב עמרם), ואינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברכת יוצר אור עכ"ל וכן כתבו התוספות ברכות דף י"א ע"ב. והרא"ש והמרדכי וסמ"ק ס' י"א. ולי הקטן נראה שעוד מטעם אחר אחזו בהנוסחא אהבה רבה לשחרית, והוא כדי שלא לטעות בגוף הברכות ולהחליף הברכה של ערבית לשחרית ושל שחרית לערבית וכמו שמתחילים ג"כ מטעם זה בשחרית אמת ויציב ובערבית אמת ואמונה אף כי במשמעתם שניהם שוים כי יציב הוא אמונה, אך לא תקנו לומר אמת ואמונה בשחרית ובחרו בשנוי לשון כדי שלא יטעה אדם בשגירת לשונו לומר גם בשחרית אמת ואמונה כל זאת וכו' או בערבית אמת ויציב ונכון וקים וכו' כן נראה ג"כ טעם של שמואל שאמר בשחרית אהבה רבה אהבתנו ולא אהבת עולם אהבתנו שלא נטעה להחליף בברכות ולומר בשחרית אהבת עולם בית ישראל עמך וכו' או בערבית אהבת עולם אהבתנו ה' אלהינו וכו' וזה הטעם באמת בדאי לנוסח האשכנזים. וכתב הכל בו סמיכת ברכת אהבה ליוצר המאורות לפי שבה מזכירים יחוד שמו של הקב"ה ונתינת התורה המאירה מכל המאורות, שהשמש אינו מאיר רק ביום והתורה מאירה ביום ובלילה, ואחזו דרך המשורר במזמור השמים מספרים שהזכיר יצירת המאורות וסמיך ליה תורת ה' תמימה עדות ה' נאמנה, שאנו חייבין להעיד על יחודו תמיד ובאמתי עכ"ל. חמלה גדולה, הטך מעלה לאהבה עפ"ה באהבתו ובחמלתו הוא גאלם (ישעיה ס"ג, ט'). ויתרה, יותר ממה שהיינו ראויים לה. בעבור אבותינו, בס"א בעבור כבוד שמך ובעבור אבותינו, ובסדורי ספרד בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו, אך בשני כ"י גם בסדור רפ"ז כנוסחתנו. כן תחננו, מלת כן קשה במליצת הלשון, וראיתי סדור כ"י ואין בו לא מלת כן ולא מלת ותלמדנו, ונראה שהיה זה גרסת בעל ע"ז כא"ת סמן ס'. ושבודרהם גם הוא לא גרס ותלמדנו והוא חבר יחד כן תחננו אבינו. האב הרחמן, כן הנכון כמו שכתוב בברוך שאמר. להבין ולהשכיל לשמוע וכו' תקנו לומר כך בברכה זו בעבור שהיא סמוכה לפ' ק"ש והם מדברים מענין למוד התורה ושמירתה. תלמוד, לא נמצא במקרא, אבל נמצא תלמיד שהוא הלומד (דה"א כ"ה, ח') וממנו בנו חז"ל תלמוד להורות על הדבר הנלמד ובמשקל תמרוק תענוג, ובל"א „סטודיום", וקראו ג"כ לתורה עם כל סעיפיה המקובלים בעל פה תלמוד. באהבה, הוא חוזר למעלה אל מלת ולקיים, ר"ל ולקיים באהבה את כל דברי תלמוד תורתך, ולכן תי"ו של תורתך בסגול בעבור ההפסק. והאר עינינו בתורתך, כאן מתחלפות הנוסחאות, וכנוסחא שלנו כן הוא ג"כ בסדור רפ"ז, ובסדורי הספרדים והאר עינינו במצותיך, ודבק לבנו בתורתך, וכן הוא ג"כ בג' כ"י גם בסדור דפוס רפ"ח, וכבר העיר על חלוף הנוסחא פירוש יען כושן שכתב אית דאמרי והאר עינינו בתורתך כדכתיב ותורה אור (משלי ו', כ"ג) ויש אומרים במצותיך כדכתיב מצות ה' ברה מאירת עינים (תלים י"ט) עכ"ל וראיתי למהרי"ל שאמר ביומים כורעים והאר עינינו במצותיך ודבק לבנו בתורתך, נשמע ממנו כי בשאר ימות השנה היה אומר כמו בנוסחתנו. ויחד לבבנו עפ"ה תהלים פ"ו, י"א. לאהבה וליראה, שמות במשמעות המקור הם כמו ליראה את ה' אלהיך, ולאהבה אותו (דברים י', י"ב). הגדול והנורא, וכן הוא בס' רב עמרם. וכתוב בס' מהרי"ל שהיה נוהג לומר ככה בר"ה, משמע שבשאר הימים לא היה אומר אלא כי בשם קדשך בטחנו, או שהיתה גרסתו בשאר הימים הגדול והגבור והנורא, כמו שנמצא נכתב כ"י וכמו שאומרים גם הספרדים. נגילה עפ"ה ישעיה כ"ה, ט'. והביאנו מפה ולהלאה נוסחת הספרדים משונה למאד מנוסחתנו, וכל אחד יאחז במנהגו. ותוליכנו קוממיות עפ"ה ויקרא כ"ו, י"ג. פועל ישועות אתה שנאמר פועל ישועות בקרב הארץ (תהלים ע"ד, י"ב). עם ולשון, העי"ן פתוחה מפני הסמיכות, כמו עם ועם, עם ומדינה (אסתר א', כ"ב. ח', י"ט)

וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה בֶּאֱמֶת· לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה: המתפלל ביחידות אומר אל מלך נאמן.

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם

סלה מוסב על לשמך הגדול ר"ל שמך שהוא גדול לעולמי עולמים, כי כן טעם סלה לחז"ל כדאיתא בערובין נ"ד כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק עולמים. להודות לך, הרב בחיי בפ' פקודי (דף קכ"א ע"ב) גורס תרום קרננו להודות וכו'. וליחדך באהבה, זו היא קריאת שמע, שיש בה יחודו של הקב"ה ואהבתנו אותו. הבוחר וכו' עפ"ה לא מרבכם וכו' ויבחר בכם וכו' כי מאהבת ה' אתכם (דברים ז', ז'), והיתה נוסחא זו אחת מן ח' ברכות שברך הכהן הגדול ביה"כ לאחר קריאתו בתורה, כפי גרסת הרא"ש ליומא דף ס"ח, ב'.

אל מלך נאמן, היא נוטריקון של אמן כדאיתא בשבת דף קי"ט ע"ב. ובג' תבות הללו משלים הקורא ביחיד את מספר רמ"ח תבות של קריאת שמע שהן כנגד רמ"ח אברים שבגוף (תנחומא פ' קדושים), והקורא בצבור לא יאמרם כי אז ה' אלהיכם אמת שיחזירם הש"ץ משלימים המנין (מדרש רות הנעלם דף ס"א וזוהר פ' וירא בסתרי תורה עמוד לס"ג, וא"ת ס' ס"א), וכתוב בפירוש ישן שיכוין באל מלך נאמן, אל קודם שנברא העולם, מלך על כל העולם הזה, נאמן לתחיית המתים, וכן הוא ברוקח.

שמע, מצות עשה מן התורה לקרות שמע בכל יום ערב ובקר, והשלש פרשיות של ק"ש הראשונה בדברים ו' פסוק ד' עד י', ופרשה שניה שם סמן י"א מפסוק י"ג עד כ"ב, ופרשה שלישית במדבר ט"ו פסוק ל"ז עד סוף הסדר. ומקדימים פ' שמע מפני שיש בה יחוד השם ואהבתו ותלמוד תורתו שהוא העקר הגדול שהכל תלוי בו, ואחריה והיה אם שמוע שיש בה צווי על שאר כל המצוות ואח"כ פ' ציצית שגם היא יש בה צווי זכירת כל המצוות (רמב"ם) ואיתא בירושלמי פרק א' דברכות מפני מה קורין פרשיות הללו בכל יום, מפני שעשרת הדברות כלולים בהן, אנכי, שמע ישראל. לא יהיה לך, ה' אחד. לא תשא, ואהבת, מאן דרחים למלכא לא משתבע בשמיה לשקרא. זכור את יום השבת, למען תזכרו, רבי אומר זו מצות שבת שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה דכתיב ואת שבת קדשך הודעת להם ומצות וחקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך (נחמיה ט' י"ד) להודיעך שהיא שקולה כנגד כל המצות. כבד את אביך, למען ירבו ימיכם. לא תרצח, ואבדתם מהרה, מאן דקטיל מתקטיל. לא תנאף, ולא תתורו אחרי לבבכם, אמר ר' יצחק עינא ולבא תרי סרסורי דחטאה נינהו, הה"ד תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה (משלי כ"ג, כ"ה) אמר הקב"ה אין יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת דידי. לא תגנוב, ואספת דגנך ולא דגן חברך. לא תענה ברעך, אני ה' אלהיכם, וכתיב וה' אלהים אמת, מהוא אמת, אמר ר' אבין שהוא אלהים חיים ומלך עולם, אמר הקב"ה אם העדת עדות שקר על חברך מעלה אני עליך כאלו העדת בי שלא בראתי שמים וארץ. לא תחמוד, וכתבתם על מזוזות ביתך, ביתך ולא של חברך. שמע טעמו הסכת והבן, וכתב ר' אלעזר מגרמייזא מפני מה נתן לישראל ליחד שמו של הקב"ה בל' שמיעה שאומרים שמע ישראל ולא נתן בל' הסכת או בל' הבנה שכך פירושו של שמע הבינו או השכילו שה' אלהינו ה' אחד, משלו משל למה הדבר דומה למלך אחד כל עבדיו לסעודה והושיבם בקתדראות של זהב והעלה להם כל מעדני עולם על גבי שלחנות של זהב והבין לעצמו שלחן אחד קטן של זהב כמו שסדר לעבדיו והעלו עליו מאותן המעדנים שהכין לעבדיו, אמר המלך במה יהא ניכר שאני מלך, אמר לאחד מעבדיו הבא לי שני כוסות של מרגליות שיש לי בבית גנזי ושים אותם על שלחני ובהם יכירו הנכנסים שאני מלך, הלך העבד להביא שני הכוסות ובשהוציא הכוס הראשון מן התבה נפל מכסה התבה ונשבר, נתרשלו ידיו של עבד, אמר המלך ולמה העבד מעכב, אמרו לו אדוננו המלך נשבר כוס אחד שבידיו, אמר להם יביא הכוס השלם ואשתמש בו ויכירוני שאני מלך. המלך זה הקב"ה והעבדים אלו ישראל שזמנם לסעודה בהר סיני ביום מתן תורה והשרה שכינתו עליהם והם אמרו נעשה ונשמע, חטאו בעגל ואבדו זכות של נעשה, אמר הקב"ה במה שנשאר בידם והוא זכות של נשמע בו יהיו מיחדים את שמי בכל יום ותעמוד להם זכות לדורות, לפיכך נתן להם יחוד שמו הגדול בל' שמיעה עכ"ל. וכתב אבודרהם שמע הוא ג"כ דרך עדות כאלו כל אחד אומר לחברו שמע שאני מאמין כי ה' אלהינו הוא יחיד בעולמו ולכן תמצא עי"ן של שמע גדולה ודל"ת של אחד גדולה שהוא סמן עד רמז לעדות. וכתב עוד שמע נוטריקון שאו מרום עיניכם, מתי? שחרית מנחה ערבית, למי? שדי מלך עליון, ואם תעשה כן, תקבל עליך עול מלכות שמים עכ"ל ומובא גם בקצור לשון בילקוט רמז תתל"ה. ה' אלהינו, העקר בפירוש הפסוק,

לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ

שמע ישראל, ה' הוא אלהינו, ה' הוא אחד, וכמו שפירש הרשב"ם וכאשר העירותי בספרי תורת אמת דף ע'. וכן מלאתי כפירוש ישן וז"ל מהר"מ כ"ע היה מפסיק בין ישראל להשם ובין השם לאלהינו ובין אלהינו להשם שלאחריו וכן נמלא בספרים דייקנים והכי פירושו ה' הוא אלהינו ה' הוא אחד עכ"ל וכן יולא ג"כ מספרי פ' ואתחנן וז"ל ה' אלהינו, למה נאמר והלא כבר נאמר ה' אחד ומה תלמוד לומר אלהינו, עלינו הוחל שמו ביותר עכ"ל הרי שגם לספרי פירושו ה' הוא אלהינו. אחד לא יאריך בא"לף ולא יחטוף בחי"ת שלא יהא כאומר אי חד, אבל יאריך בדל"ת כדי שימליכהו בכוונתו בשמים ובארץ ובארבע רוחות (ברכות י"ג ע"ב) וידגיש הדל"ת שלא ישמע כרי"ש (ויקרא רבה דף קפ"ו).

ברוך שם כבוד, אין זה הפסוק מן המקרא, אלא שבח הוא שמשבחים בו את הקב"ה אחר שהזכרנו שמו המיוחד, וכמו שהיו עונים כן במקדש על הזכרת השם בכל הברכות (תענית ט"ז ע"ב) וכן ביה"כ כשהיה כה"ג מזכיר את השם (יומא דף ל"ה ול"ט). ומוסיפים כאן זה השבח לכבוד יעקב אבינו שהיה אומרו קודם מותו כדאיתא בפסחים דף נ"ו וב"ר פ' צ"ח ותנחומא פ' ויחי וספרי פ' ואתחנן ודברים רבה דף רל"א ע"ב יעקב אבינו בשעת פטירתו אמר לבניו שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה, ואמרו לו שמע ישראל אבינו כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת אלא ה' אלהינו ה' אחד, באותה שעה אמר יעקב אבינו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד*). ואמרי רבנן היכי נעביד, נאמרוהו, לא אמרו משה רבינו, לא נאמרוהו, אמרו יעקב, התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי עכ"ל, אמנם בדברים רבה דף רל"א ע"א איתא ממתן תורה זכו ישראל לקרות שמע, כיצד, אתה מוצא לא פתח הקב"ה בסיני תחלה אלא בדבר זה אמר להן שמע ישראל אנכי ה' אלהיך, ענו כולן ואמרו ה' אלהינו ה' אחד, ומשה אמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עכ"ל, ועוד בדברים רבה דף רל"א ע"ב רבנן אמרין בשעה שעלה משה למרום שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקב"ה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והוריד אותה לישראל, ולמה אין ישראל אומרים אותו בפרהסיא, אמר ר' אסי למה הדבר דומה לאחד שגנב קוזמין (תכשיט) מתוך פלטין של מלך נתנה לה לאשתו ואמר לה אל תתקשטי בה בפרהסיא אלא בתוך ביתך, אבל ביום הכפורים שישראל נקיים הן כמלאכי השרת הן אומרים אותו בפרהסיא בשכמל"ו עכ"ל ועוד בב"ר פ' ס"ה וילקוט יחזקאל רמז ש"ע בשעה שישראל אומרים שמע ישראל המלאכים שותקין, ואח"כ מרפיהן כנפיהם ומה הן אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עכ"ל וראה גם בתנחומא פ' בלק פסוק הן עם כלביא.

בכל־לבבך צריך לדקדק באותיות ולתת ריוח בין הדבקים (ברכות ט"ו) שלא תבולע אות באות כגון בשתי אותיות דומות שאחת סוף תבה והשניה ראש תבה הסמוכה או שסוף התבה מ"ס וראש תבה הסמוכה אל"ף או עי"ן תבות באלה בקל יבולעו אותיותיהם ולא ישמעו כראוי אם לא ידקדק בקריאתן, ואלה הן התבות הצריכות דקדוק וזהירות, בכל לבבך, היום על, על לבבך, וכתבתם על, בכל לבבכם, עשב בשדך, ועבדתם אלהים, אלהים אחרים, ואבדתם מהרה, ושמתם את, על לבבכם, וקשרתם אתם, ולמדתם אתם, ובניכם על, השמים על, הכנף פתיל, וראיתם אתו, וזכרתם את, ועשיתם אתם, זנים אחריהם, ועשיתם את, אתכם מארץ, אלהיכם אמת. וצריך לתת ריוח בין וחרה אף שלא ישמע וחרף. וכן ישמיע היטב עי"ן של נשבע ה' שלא תהא כראית כה"א, וכן זי"ן של תזכרו שלא ישמע תשקרו או תשכרו, וכן יו"ד של והיו שלא ישמע והאו. ויש לדעת כי מה שאמרו חז"ל יתן ריוח בין הדבקים, אין מטעמו שיפריד התבות ויתן הפסקה מעט ביניהם כי הרבה פעמים שלא יתכן לעשות בן כגון בכל־לבבך הוא מוקף ואיך יפרידם, אבל הכונה שיתן הבדל בתבות בלשון ויקראם מתון מתון עד שיובאו היטב כל האותיות, וראה מכלול דף ע"ז, ב' ודף פ' ע"ב. וּבְשָׁכְבְּךָ הוי"ו בגעיא בבדה וכן מְטַר־אַרְצְכֶם הטי"ת בגעיא בבדה, ולא כן ה"א של וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם ובאשר יבואר שם. וקשרתם שבפ' ראשונה בתי"ו בקמץ, לפי שמדבר ליחיד ופירושו, תקשור אותם; ובפ' שניה

*) גם בתרגום ירושלמי לבראשית מ"ט, ב'. ודברים ו' ד'. מזכיר ענין הזה רק שאם כתב „ענו יעקב אבוהון ואמר יהא שמיה רבא מברך לעלמי עלמין" — ולמדנו מזה אלוש כי עקר ל' יהא שמיה רבא של הקדיש הוא הוא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהוָֹה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָֹה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָֹה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָֹה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם:

יש לצרף אלהיכם לאמת, אכן יתן ריוח מעט שלא יבולע האל"ף.

וּקְשַׁרְתֶּם תי"ו בסגול, שמדבר לרבים. וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם אין געיא בה"א מפני שאין בתבה כל התנאים הצריכים לגעיא, והתנאים הם אלה, שעם התבה צריך להיות טעם מפסיק, ותנועת הנגון צריך שתתחיל בשבא נע, והתנועה השניה שלפני הנגון צריך שתהא על שבא נח או דגש והיא פתח או סגול או חירק קטן או שורק קטן, אם כל התנאים האלה הם יחד בתבה אז תעמוד געיא בצדה אצל זאת התנועה השניה שלפני הנגון, כגון תבת לְהִשְׁתַּחֲוֹת (ויקרא כ"ו, א') שיש בה געיא בצדה בתנועת הה"א בעבור שהיא תנועה השניה שלפני הנגון; אבל אם חסר בתבה אחד מן התנאים הנאמרים אז לא תכון לה הגעיא, וע"כ פה בתבת וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לא תבוא געיא כי פה תנועת הה"א היא השלישית שלפני הנגון ולא השניה והנה איננה צריכה לגעיא. מְהֵרָה בטעם רביע, וביהושע כ"ג, ט"ז הוא בזקף, והסמן במסורת משה רבינו יושב ומשרתו עומד. ציצת הכנף, שמפסיקים בין ב' תבות אלה טועים הם, כי מחוברות הן בטעם. והיה לכם, מלת והיה מוסבת על פתיל שלמעלה ממנו ר"ל הפתיל תכלת יהיה לכם לציצת. אלהיכם אמת, מצרפין מלת אמת אל אלהיכם עם"ה וה' אלהים אמת (ירמיה י', י') כדאיתא בברכות דף י"ד (ורמז נאה לזה „ואתם (אותיות ואמת) הדבקים בה' אלהיכם"), אך צריך לתת ריוח בין הדבקים כאמור למעלה. וכתב אבודרהם קיימא לן בפרק היה קורא דאינו חוזר ואומר אמת פעם שנית אלא מתחיל ויציב, וכזה טועים המון העם כשמתפללים בצבור וקורין ק"ש בלחש אומרים עד אמת וכששליח צבור אומר אמת ויציב חוזרים הם ואומרים פעם אחרת אמת, ואין ראוי לעשות כן.

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ: לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: וּדְבָרָיו חַיִּים וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים עַל־אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל־בָּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל־דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ:

עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד. אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חֹק וְלֹא יַעֲבוֹר: אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ גֹּאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ יוֹצְרֵנוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם הוּא שְׁמֶךָ. אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:

אמת ויציב, ברכות דף י"ב, א'. וי"ג, א'. ותמיד ראש פרק ה'. וברכה זו אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברכה שלפני ק"ש שהרי מחובר אמת ויציב לסופו כמו שאמרו שצריך לסמוך ולומר ה' אלהיכם אמת וע"כ כברכה אחת נחשבת (תניא בשם רבנו שמואל). ונתקנה כנגד ג' פרשיות של ק"ש, אמת אלהי עולם מלכנו נגד פ' ראשונה שהיא קבלת עול מלכות שמים, אשרי איש שישמע למצותיך נגד והיה אם שמוע שהיא קבלת עול מצות, ממצרים גאלתנו נגד פ' ציצית שמזכירין בה יציאת מצרים. וכן אמרו בירושלמי סוף פרק ראשון דברכות ושמות רבה פ' כ"ב צריך להזכיר באמת ויציב יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים סוף ומכת בכורות וצור ישראל וגואלו. ויש בתחלת ברכה זו ט"ו ווי"ן סמוכין כנגד ט"ו תבות שבפסוק האחרון של ק"ש עד ויציב וט"ו תבות ביברכך וט"ו שירי המעלות וט"ו שבחים שבישתבח, ועוד הט"ו ווי"ן עם אל"ף של אמת עולים למנין כ"א כנגד מנין השם בכתיבתו וקריאתו, ועוד הט"ו ווי"ן עם ב' ההי"ן של הדבר הזה מספרן ק' כנגד מאה ברכות. ויציב, מל' ארמית כמו ויציב מלתא (דניאל ב', מ"ה) וטעמו ג"כ אמת ואמונה (ועיין זכר אדם פ' תרומה דף ל"ה). וחביב, תואר בבנה מל' חובב עמים (דברים ל"ג, ג') ונמצא הרבה בל' חז"ל כמו חביב אדם, חביבים ישראל, והשם המקרה שלו חִבָּה (אבות פרק ג'). ואדיר בקצת סדורים העמידו כאן סמן הפסקה אחר תבת ואדיר, וכתבו כי כל התוארים עד כאן מוסבים על השם ומן ומתקן מוסב על הדבר הזה שלמטה ממנו. אך בכל סדורים ישנים אין הפסק בין ואדיר ומתקן, וכן העיקר כי כל התוארים נמשכים אל הדבר הזה ר"ל הדבר הזה שזכרנו בק"ש הוא אמת ויציב וכו' כמו שכתבו התוספות לברכות דף י"ב ע"א. וכסאו נכון עפ"ה נכון כסאך מאז (תהלים צ"ג). קַיֶּמֶת יו"ד בקמץ בעבור הפסק ומאמר. חַיִּים כן הוא בסדור רפ"ז ובכ"י ובכל ס"י. והוא שם תואר (לעבענדיג) כמו כי חָיוֹת הנה (שמות א', י"ט), וכבר אמר המכלול דף קל"ג ע"ב שיש לומר לרבים חַיִּים ברפיון כמו קַלִּים דַּוִּים ועל כן אין לשנות חַיִּים כמו שעשה בעל ש"ת, שזהו בינוני או שם המקרה. נאמנים בכ' כ"י וְנֶאֱמָנִים בוי"ו החבור וכן בסדורי הספרדים ובכון. על בנינו, בסדורי הספרדים גם בכ"י גם בסדור רפ"ז וְעַל בוי"ו וכן הוא בכוזרי מאמר ג' ס' י"ז. עבדיך ל' רבים כן הוא בכל כ"י ובכל סדורים קדמונים וכן העקר כי התבה מוסבת על כל דורות ר"ל כל הדורות של זרע ישראל שהן עבדיך והוא כמו בני ישראל עבדיך (נחמיה א', ו') ובעל וי"ל הגיה עבדך בל' יחיד וכבר השיב עליו רוו"ה בסדורו.

על הראשונים, על דורות הראשונים. חק ולא יעבור, מל' תהלים קמ"ח, ו'. שאתה השי"ן קמוצה כמו שאתה מדבר עמי (שופטים ו', י"ז) ויבוא כן להרחיב על האל"ף (מכלול דף מ"ז, ב'), וכן נוקד בסדור רפ"ז ולא מע"ט ס' ש"כ. מעולם הוא שמך כן בס' רב עמרם וכן בכ"י גם בסדורי ספרדים גם במחזור רומא וכן גורס הכוזרי מאמר ג' ס' י"ז וכל"ל ע"פ הרוקח שכתב שיש מן אמת עד זולתך ק' תבות, ובדקתי כי כן הוא כן לנוסחת הספרדים כן לנוסחת האשכנזים אך בהוספת מלת הוא, אא"כ ראיתי כי גם בסדור אור הישר גורס ככה ונמק עליו שהוא גם מטעם של ע"ב וא"כ ודאי שאין להסירו,

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם, מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר: בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ, וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד־אַפְסֵי אָרֶץ: אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל־לִבּוֹ: אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם: אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ: מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. כָּל־בְּכוֹרֵיהֶם הָרַגְתָּ וּבְכוֹרְךָ גָּאָלְתָּ וְיַם־סוּף בָּקַעְתָּ וְזֵדִים טִבַּעְתָּ וִידִידִים הֶעֱבַרְתָּ וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר: עַל־זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ אֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִירוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם: רָם וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו: תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם.

וכן הוא בסדור יעב"ץ. לבניהם אחריהם, הספרדים אומרים להם ולבניהם אחריהם. ברום עולם מושבך כתוב היושבי בשמים (תהלים קכ"ג, א') אדיר במרום (שם צ"ג, ד'). ומשפטיך, כתוב בס' הדרת קודש יש לומר משפטיך בלא וי"ו בראש, ותקון נכון הוא כדי שלא יחובר ומשפטיך עם מושבך ולא יהי' נשמע שמשפט השם ברום עולם לבד, ומפני זה העמדתי קו הפרוד אחרי מושבך, כדי שיפסיק שם המתפלל ולא יבוא לידי מכשול. אפסי ארץ, סוף קצוי הארץ. אשרי איש, הספרדים גורסים אמת אשרי איש. ותורתך ודברך ישים על לבו, עפ"י דברים י"א, י"ח. לריב ריבם, בסדורי הספרדים נוסף עוד לאבות ולבנים. ממצרים גם פה אומרים הספרדים אמת ממצרים. ובס' רב עמרם איננו המאמר ממצרים גאלתנו עד פדיתנו, ותחתיו גורס במצרים נגלית, כל בכוריהם וכו'. והנה החרוז הזה ממצרים גאלתנו נמצא ג"כ בנשמת, וכן ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע נמצא שם. הָרַגְתָּ, הרי"ש בפתח שאין כאן הפסק מאמר, אבל ובכורך גָּאָלְתָּ בקמץ כי בו הפסק. טִבַּעְתָּ כתב המכלול דף ס"ט אחר שמצאנו טֻבְּעוּ בים סוף, נאמר בבנין פיעל טִבַּע טִבַּעְתָּ, וכן שמשו בו רז"ל בתקנם בברכת ק"ש וזדים טִבַּעְתָּ, בתהומות טִבַּע עכ"ל וראה עוד בבאור אמת ואמונה של ערבית. וידידים, ישראל שנקראו ידידים (תהלים ס', ז'. ירמיה י"ב ז'). הֶעֱבַרְתָּ, הה"א בסגול ועי"ן בחטף סגול כמו הֶעֱמַדְתָּ (תהלים ל"א, ט') הֶאֱמַרְתָּ (דברים כ"ו י"ז) הֶעֱבַרְתִּי (זכריה ג', ד'); ומה שנמצא הַעֲבַרְתָּ (יהושע ז', ז') הוא נקוד זר ויוצא מן הכלל, ואין למדים מן הזרות. אמנם גרסת הספרדים היא וידידים עברו ים. ויכסו וכו' פסוק הוא בתהלים ק"ו, י"א. על זאת הפדות והגאולה שבחו וכו'. אהובים, ישראל עפ"י דברים ז', ח'. כ"ג, ו'. ורוממו אל, כמו שאמרו אלהי אבי וארוממנהו. ובכ"י אחד גורס שבחו אהובים גאולים לאל. לַמֶּלֶךְ כן בסדור רפ"ז למ"ד בפתח וכן הנכון כמו שכתבתי למעלה דף 79. משפיל גאים, הספרדים מאריכים ואומרים משפיל גאים עדי ארץ מגביה שפלים עד מרום. מוציא אסירים תהלים ס"ח, ז'. שַׁוְּעָם הוי"ו בדגש כל"ל והוא מקור פעל דוגמת ובשַׁוְּעוֹ אליו שמע (תהלים כ"ב כ"ה) בשַׁוְּעִי אליך (שם כ"ח, ב'). תהלות, בס' ספרדים תהלה, אבל כתב בעל נגיד ומצוה יש לומר תהלות בל' רבים. ומברך בו הפסק מאמר ובתבת משה מתחיל מאמר חדש.

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא׃ שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל־שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ׃

יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃

צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל. (גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל.) בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גָּאַל יִשְׂרָאֵל׃

מי כמכה שמות ט״ו, י״א. שירה חדשה, שירת הים, ואומר שירה בל׳ נקבה ע״פ המכילתא ושמות רבה פ׳ כ״ג אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת כל השירות שנאמרו בעולם ל׳ נקבה מה הנקבה מתעברת ויולדת וחוזרת ומתעברת כך כל התשועות שעברו היה אחריהן שעבוד, אבל לעתיד לבוא אין עוד צרות ובאותה שעה יאמרו שיר ל׳ זכר שנ׳ שירו לה׳ שיר חדש, וראה תוספות פסחים דף קט״ז, ב׳. וְאָמְרוּ מי״ס בשב״א בכל ס״י ונכון כי אין פה הפסק אלא נמשך אל ה׳ ימלך, ואף להאומר כי יש הפסק בו בעבור שהקהל ממתינים כאן על החזן החוזר החרוז מכל מקום הכהון בשבא כי פעל האמירה לא ישנה השבא לקמץ אף לא בהפ״ק כמו שכתבא וענו וְאָמְרוּ (דברים כ״א, ז׳) אבדון ומות אָמְרוּ (איוב כ״ח, כ״ב) ואין לנו אלא לשון המקרא. והמשכיל המעמיק בדבר יודע לו כי בא כן הפעל אמר בתבונה המיוחדת הזאת להשאר בשבא בהפ״ק בעבור כי בתבת פעל האמירה הזאת ענין המאמר עודנו לא נשלם ואף אם נפסקת מצד רדיפת הטעמים, כי עדיין לא שמענו מה הם הדברים הנאמרים, וע״כ הפעל הזה מחובר ונמשך אל מה שאחריו, ובעבור כן לא ישתנה. וראה בכוזרי מאמר ב׳ סמן פ׳.

ה׳ ימלך, שמות ט״ו, י״ח. צור ישראל, חוזק ישראל (ש״ב כ״ג, ג׳. ישעיה ל׳, כ״ט). קומה בעזרת ישראל, על׳ תהלים ל״ה, ב׳. וע״כ העקר בְּעֶזְרַת בבי״ת ולא לְעֶזְרַת, וכן הגיה מהרי״ל בסדור של וורמש וכן הוא בסדור רפ״ז. ומלת קוּמָה מלעיל. כִנְאֻמֶךָ, שם דבר נְאֻם (הבא חסר וי״ו בכל המקרא) עם כנוי הנוכח, בל״א „נאך דיינעם אויזספרוכע״, וכן נקוד בסדור של יעב״ץ ובסדור ווי״ל. גם יש לומר כִּנְאֻמֶךָ ואז הוא מקור דוגמת אֱמֹר אֹכֵל וכל״א „וויא דוא געשפראָכען״. ובסדור רפ״ז נקוד כִּנְאֻמֶךָ ובסדור של רוו״ה כִּנְאֻמֶךָ, אך אין פה מקום להפסק גדול כל כך שישתנה השב״א לסגול. גאלנו וכו׳ פסוק הוא בישעיה מ״ז, ד׳. וחלוקים המנהגים באמירתו, וכן באמת לא נמצא בכמה סדורים ורוב בי״י, וכן ראיתי בשם מהרי״ל כי בצור ישראל יש י״ד תבות, וכן גם בספד״מ אין אומרים פסוק זה, אמנם אבן יחיי בכל הפיוט וגם כתב לו טעם שבזה יש ה׳ ישראל בנוסחא כנגד ה׳ פעמים שכתוב תבת ישראל בפסוק ואתנה את הלוים (במדבר ח׳, י״ט) וכנגד ה׳ חומשי תורה, ואבודרהם פירש, הטעם שתקנו לומר באחרית פסוק זה שבערבית פסוק כי פדה ה׳ את יעקב, מפני שביום אנו מבקשים מלפניו שיגאלנו וזהו לשון גואלנו (בל׳ הוה), ובלילה בכר גאלנו ופדאנו מיד חזק ממנו שהם הלוררים הרודפים אותנו תמיד לכלותנו ואע״פ כן השם מצילנו מידם בכל יום עכ״ל. וכן הוא הפסוק הזה בסדורי רפ״ה וסדור שפ״ז, וגם יעב״ץ כתב שאין להשמיטו. ודע כי הספרדים מקצרים את המאמר צור ישראל וכו׳ ומיד אחרי ה׳ ימלוך לעולם ועד אומרים „ונאמר גואלנו ה׳ צבאות שמו״ וכו׳, ובמחזור רומא נוסחא מיוחדת והיא „ה׳ ימלך לעולם וָעֶד, בגלל אבות הושיע בנים ותביא גאולה לבני בניהם כי מעולם אתה, בא״י גאל ישראל״. והיא ע״פ סדור רב סעדיה (ותשאר לנו נוסחת החתימה הזאת כשאומרים פיוט בברכה זו כגון אחרי פיוט ברח דודי בפסח), אבל רב עמרם בסדורו מתקומם עליה וכתב שאין לאמרה ושאין להוסיף דבר על ה׳ ימלוך לעולם ועד, וכן הוא חותם מיד אחרי ה׳ ימלוך לעולם ועד, בא״י גאל ישראל. גאל ישראל, פסחים קי״ז, ב׳. ומזהירין כן כדי לסמוך גאולה לתפלה כדאיתא בברכות דף ט׳ ע״ב. ובירושלמי תכף לגאולה תפלה שנ׳ יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגאלי (תהלים י״ט, ט״ו) היינו גאולה, וסמיך ליה יענך ה׳ ביום צרה היינו תפלה. ובלשון גאל ישראל הוא כמו אשר גאל ישראל, ולשון עבר הוא.

יכוין רגליו יחד כאילו שתיהם רגל אחת, ויניח ידו הימנית על השמאלית ויחדיו על לבו, ויעמוד ביראה והכנעה וכוונה גדולה, ולא יפסיק בתפלתו כלל, ואפילו אם ישמע שהש"ץ אומר קדיש או קדושה לא יפסיק אלא יכוין למה שאומר הש"ץ.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל

אדני שפתי, תהלים נ"א, י"ז. ונתקן קודם לתפלה (ברכות דף ד' ע"ב) על דרך לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון שמבקש בו מאת השם לשים מענה בפיו בתפלתו. ובשני כ"י יש קודם ה' שפתי עוד הפסוק שומע תפלה (תהלים ס"ה, ג') ואחר ה' שפתי הפסוק כי שם ה' אקרא (דברים ל"ב, ג') ועל זאת כתב הטור יש נוהגין לומר קודם ה' שפתי פסוקים כגון שומע תפלה, כי שם ה' אקרא, ואין לאמרם דהוי הפסק, אבל ה' שפתי לא הוי הפסק, דכיון דתקנוהו רבנן בתפלה כגאולה אריכתא דמיא, אבל במוסף ומנחה אם ירצה לומר פסוקים יאמר עכ"ל.

ברוך, י"ח ברכות הסמוכות האלה [ועם ברכת למלשינים שנוספה בזמן מאוחר הם י"ט] הן הנקראות לחז"ל סתם בשם תפלה, בעבור שהן עקר לכל התפלות והתשובות על כולן, ובסדורי הספרדים נקראת תפלת י"ח בשם עמידה, בעבור שצריך לעמוד בה, וגם הזוהר פ' בראשית עמוד ק"ה כך קוראה, וג' ברכות הראשונות שלהן הן שבח הבורא ותעלומו וג' ברכות האחרונות הן הודאה וכבוד לשמו וי"ב ברכות האמצעיות הן בקשות לצרכי האדם (ברכות ל"ד. וספרי פ' וזאת הברכה). ומתפללים תפלה זו ג' פעמים בכל יום כדאיתא בתנחומא פ' חיי שרה וב"ר פ' ס"ח וירושלמי ברכות פרק ד', כמה תפלות אדם מתפלל בכל יום, ר' שמואל בר נחמן אמר, לפי שהיום משתנה ג' פעמים בכל יום, לפיכך צריך אדם להתפלל ג' פעמים בכל יום, בשחרית השמש במזרח והכוכבים באמצע הרקיע ובמנחה במערב; בערבית צריך אדם לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוציאני מאפלה לאורה, בשחרית צריך לומר מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתני מאפלה לאורה, במנחה צריך לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שכשם שזכיתני לראות החמה בזריחתה כך תזכני לראותה בשקיעתה [וזהו הטעם הפשוט]. עוד בב"ר פ' ס"ח ותנחומא פ' חיי שרה ופ' מקץ ובגמרא ברכות דף כ"ו, ב'. אין מתפללין יותר משלש תפלות שתקנו אבות העולם, אברהם תקן תפלת שחרית, יצחק תקן תפלת מנחה, יעקב תקן תפלת ערבית, ואף דניאל כתיב ביה וזמנין תלתה ביומא הוא ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהה (דניאל ו', י"א) ולא פירש באיזו שעה, עמד דוד ופירש ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי (תהלים נ"ה, י"ח). עוד בב"ר פ' ס"ח וברכות דף כ"ו, ב' תפלות כנגד תמידים תקנום, תפלת שחרית כנגד קרבן תמיד של שחר, תפלת מנחה כנגד תמיד של בין הערבים, ותפלת ערב כנגד אברים ופדרים שהיו מתאכלים במזבח כל הלילה. ומה שברכות התפלה דוקא י"ח אמרו בברכות דף כ"ח ב' ויקרא רבה פ' א' שהן כנגד י"ח שמות הוי"ה שבמזמור כ"ט, וכנגד י"ח אזכרות שבק"ש, וכנגד י"ח חוליות שבשדרה.*) ובירושלמי פרק ד' דברכות אמרו כנגד י"ח מזמורים שבראש תהלים עד מזמור יענך ה' [כי אשרי ולמה רגשו נחשבו למזמור אחד], וכנגד י"ח פעמים שאבות כתובים בתורה (וכן בב"ר פ' ס"ט), וכנגד י"ח צוויים שבפ' פקודי מן ל"ח, כ"ג ואילך, ובויקרא רבה אמור עוד כנגד י"ח שמות הוי"ה שבשירת הים (מן ויושע עד ויסע ושם יה מן המנין), וראה עוד מה שכתב על זה הפרחון בשער מוקדם ומאוחר. ואיתא במגלה דף י"ז ע"ב כי אנשי כנסת הגדולה תקנו י"ח ברכות אלה בהסמכם על המקראות, ושכחום וחזר שמעון הפקולי וסדר אותם. ובספר התניא כתוב בשם אגדה כי י"ח ברכות של תפלה מעולם היו מתוקנות זו אחר זו (ר"ל לא כולן בזמן אחד אלא אחת לאחת וכמו שמבאר והולך) וכיון שבאו אנשי כנסת הגדולה כללום ותקנום בסדרם. כיצד, כשנוצל אברהם אבינו מאור כשדים פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מגן אברהם (בפרקי דר' אליעזר פ' כ"ז כתב שאמרו המלאכים ברכה זו כשניצל א"א מכדרלעומר), כשנעקד יצחק אבינו על גב המזבח והגיע חרב על צוארו פרחה נשמתו והניח עליו הקב"ה טל והחיה אותו, אמרו מלאכי השרת בא"י מחיה המתים (וכעין זה גם בפרקי דר"א פ' ל"א), כשבא יעקב אבינו ופגע בשער השמים והקדיש שמו של הקב"ה, אמרו המלאכים בא"י האל הקדוש (וכן בפדר"א פ' ל"ה), כשבא פרעה להמליך את יוסף בא גבריאל ולימדו ע' לשונות אמרו מלאכים בא"י חונן הדעת (בפדר"א פ' ע' כתב שאמרו כך כאשר מסר הקב"ה למשה רבינו את סוד שם המפורש), כשעשה ראובן מעשה בלהה ונקנסה עליו מיתה וחזר בתשובה וחיה אמרו המלאכים בא"י הרוצה בתשובה (בפדר"א פ' מ"ג מביאו על תשובת מנשה בן חזקיה), כשעשה יהודה מעשה תמר ואמר צדקה ממני ונסלח לו על אותו עון אמרו בא"י חנון המרבה לסלוח, כשמררו המצרים את חיי אבותינו אמר הקב"ה וגאלתי אתכם, ואמרו מלאכי השרת

*) ר"ל חוליות הגדולות שבשדרה שהן י"ח, ז' חוליות שבצואר וי"א חוליות אשר מחוברות בהן י"א צלעות של ימין וי"א צלעות של שמאל, ואמר עוד ר' לוי, ברכת המינים היא כנגד חוליא קטנה שבשדרה, ור"ל שמלבד אלה י"ח חוליות גדולות נמצא עוד חוליא קטנה בסופן שמחוברת בה צלע האחת הקטנה מלמטה של י"א הצלעות שבכל צד, והחוליא הקטנה הזאת פירש בה הערוך שהיא העצם הנקרא לוז במדרש ב"ר פ' כ"ח ויקרא רבה פ' י"ח (והמגיה מ' כ"א שזו נסכוי), הרי הן בכללן י"ט חוליות, והן י"ב לחבור כ"ד הצלעות שבאדם, וזה מסכים עם חכמת הנתוח של הרופאים אבל מתנגדת לו המשנה באהלות פרק א' שאיננה מביאה חוליא הקטנה גם לא מנתה רק כ"ב צלעות וצ"ע.

חֲסָדִים טוֹבִים וְקֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃

בעי"ת מוסיפים זכרנו. אין דען לעהן בוסטאגען ווירד זכרנו איינגעשאלטעט.

זָכְרֵנוּ לַחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ׳ מָגֵן אַבְרָהָם׃

בא"י גואל ישראל. כשנצטער אברהם אבינו בעד המילה בא רפאל ורפאו, ואמרו בא"י רופא חולים, כשזרע יצחק אבינו ומצא מאה שערים אמרו בא"י מברך השנים, כשבא יעקב אבינו למצרים ונתקבצו הוא ובניו יחד, אמרו בא"י מקבץ נדחי עמו ישראל, כשנתנה תורה לישראל אמר לו הקב"ה לישראל ואלה המשפטים אשר תשים וגו' אמרו המלאכים בא"י מלך אוהב צדקה ומשפט, כשטבעו המצריים בים אמרו בא"י שובר אויבים ומכניע זדים, כשאמר הקב"ה ליעקב ויוסף ישית ידו על עיניך שמח ובטח על דברים של מקום, ובשעה שנפטר יעקב מן העולם ובא יוסף ונתן שתי ידיו על עיניו ונשקו ובכה לו אמרו המלאכים בא"י משען ומבטח לצדיקים, כשבנה שלמה את בה"מ אמרו בא"י בונה ירושלים, כשנושעו ישראל בים סוף ואמרו שירה, אמרו המלאכים בא"י מצמיח קרן ישועה, כשנאנחו ישראל וצעקו לאל ושמע לצעקתם אמרו בא"י שומע תפלה, כשעשו ישראל את המשכן וירדה שכינה ושכן בו בין שני הכרובים אמרו בא"י המחזיר ברחמיו שכינתו לציון, כשהכניס שלמה הארון לפנים ונתן הודאה ושבח למקום אמרו בא"י הטוב שמך ולך נאה להודות, כשנכנסו ישראל לארץ ונתקיים עליהם המקרא ונתתי שלום בארץ אמרו מלאכי השרת בא"י עושה השלום, לפיכך כשבאו אנשי כנסת הגדולה ותקנום בסדר הזה בחכמתם מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך חכם הרזים שנתן חכמה ליראיו עכ"ל ומועתק גם בלבוש האור סמן קי"ב וע"ש. והנה כאשר נחקור במאמרים השונים הללו שיש לפנינו על אודות השמנה עשרה כדי לעמוד על הנכון ולדעת האמת היוצא מתוכן הדברים נדע ונבין, כי זאת היתה נהוגה בישראל מיום היותם לעם להתפלל להקב"ה ג' פעמים בכל יום, אך לא בתפלת הי"ח כמונו היום, אלא כל איש ואיש התפלל מה שלבו אומר לו וכפי מעמד גופו ונפשו וקורותיו ותלאותיו, וכן היה עד שובם מגלות בבל עד התאסף אנשי כנסת הגדולה ותקנו הם ברכות ותפלות וקדושות והבדלות (גמר' ברכות ל"ג) וקבעו גם י"ח ברכות מיוחדות לתפלה להיותם ערוכות לכל שיתפללו על פיהם בלשון נקיה וצחה. אך לא התפשטו ברכות הכן בכל העם לנוסחא מקוימת, ונראה כי כן גם מעקרם לא נתקנו רק לאותם שהיו עמקי שפה ולא יכלו לסדר מעצמם את תפלתם כראוי, אבל הבקיאים בסדור הדברים הם התפללו כפי העלות רוחם ולא ע"פ מטבע קבוע, ונוסף לזה שבמשך הזמנים כאשר באו לרומה וישבו לבטח בימי החשמונאים לא נהגו עוד בתפלות המדברות על הסרת עול גלות כגון ראה בעניינו השיבה שופטינו ודומיהם ומדלו בכה מעט מעט מברכות י"ח עד כמעט נשכחו כולם. אז התעוררו בבית דין של רבן גמליאל ביבנה כעשר שנים אחר חרבן בית שני ותקנו שנית תפלת שמנה עשרה וגם הוסיפו לכן עוד ברכה אחת כנגד המינים ותהי כן התפלה של תשע עשרה ברכות, אך לא שינו בעבור זה את שמה הראשון שמנה עשרה שנקראת בו מאנשי כנסת הגדולה. והתפלה הזאת כמו שסדרוה ותקנוה בבית דין של רבן גמליאל היא שנתקבלה בכל ישראל להתפלל ע"פ נוסחתה חק ולא יעבור. ואחרי ההצעה הזאת מבארת התפלה בכללה נבוא לבאר בפרטה ברכה וברכה.

ברוך אתה, ברכה ראשונה של י"ח נקראת אבות, ע"ש שמזכירים בה שלשת האבות, והשניה נקראת גבורות והשלישית קדושת השם (ר"ה דף ל"ב). ובמגלה דף י"ז, ב' מניין שאומרים אבות, שנ' הבו לה' בני אלים (תהלים כ"ט), ומניין שאומרים גבורות, שנ' הבו לה' כבוד ועוז, ומניין שאומרים קדושות, שנ' הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש. וברכה ראשונה זו פותחת בברוך וחותמת בברוך, מפני שהיא ברכה הראשית והאחרות כולן ברכות הסמוכות לחברתה הן וע"כ אינן פותחות בברוך. ומה שאין מלך העולם בברכה הראשונה הזאת, כתבו אבן ירחי ואבודרהם שהוא כדי להפסיק באלהות האבות וכנה אלהי אברהם הוא במו מלכות שעדיין לא המליכו עליהם הש"י עד שבא אברהם והודיע טבעו בעולם, גם יש לומר כי האל הגדול כחשב כמו מלכות, ובכל זאת אומרים בסוף סמוך לחתימה מלך עוזר. ה' או"א אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, ע"ש הכתוב שמות ג', ט"ו כדאיתא במכילתא פ' בא פ' ט"ז. האל הגדול הגבור והנורא, דברים י', י"ז ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקינוהו בתפלה (ברכות ל"ג, ב' ויומא ס"ט, ב'). אל עליון, עפ"ה בראשית י"ד, י"ט. חסדים טובים, חסדים עלומים ושובים. וקנה הכל עפ"ה קונה שמים וארץ (בראשית י"ד, י"ט) וע"כ נוסחא מכרי כי פסוק הוא. ובסדורי ספרד הוא קונה בלי וי"ו החבור. ומביא גואל עפ"ה ישעיה נ"ט, כ'. וסמך הגאולה לחסדי אבות כלומר זוכר חסדי אבות לבניהם לגאלם, ואף אם תמה זכות אבות מביא גואל לבני בניהם למען שמו שהוא קיים לעולם.

זכרנו. מי כמוך. וכתוב. בספר. יבוארו בתפלת ר"ה. מלך עוזר, במחזור רומא הנוסחא „מלך גואל עוזר" מגן אברהם, בפסחים קי"ז, ב' ובמדבר רבה דף רמ"ג אמר ר"ש בן לקיש ואעשך לגוי גדול, זהו שאומרים אלהי אברהם, ואברכך, זהו שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך, זהו שאומרים אלהי יעקב, יכול יהו חותמין בכולן, תלמוד לומר והיה ברכה, בך חותמין ואין חותמין בכולן עכ"ל וכתב הר' אלעזר מגרמייזא ירגיל אדם את עצמו שיכוין לתיבות בחתימה של כל ברכה וברכה שיש בהן קי"ג תבות כמו שיש בתפלת חנה, וקי"ג פעמים לב בתורה, לומר שצריך בהן כוונת לב:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃

פֿאָן שמיני עצרת מוסף אַן ביז צוּם ערשטען טאָג פסח מוסף זאָגט מאַן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה׃

בעי"ת אומרים מי כמוך. אין דען צעהן בוסטאָגען ווירד מי כמוך איינגעשאַלטעט.

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קו"ה קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃ ח' לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ קו"ה בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃ ח' וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר. קו"ה יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

ח' לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל (בעשי"ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

אתה גבור, מתחילין ברכה זו בל' גבורה, שכל אלה שמזכירים בה הם בגבורתו, (ב"ר פ' י"ג). אֲדֹנָי בשם של אדנות, עטרת זקנים ס' קי"ד. מְחַיֵּה מֵתִים. ביו"ד נכרי, וכן מְחַיֵּה הַמֵּתִים. כי סמוכים המה, אבל ממית וּמְחַיֶּה הוא מוכרת וע"כ הוא בסגול. רב להושיע, בכי"י גם בסדור רפ"ז וְרַב וכן נראה גרסת אבן ירחי, אמנם בטור והמדקדקים בלא וי"ו וכן בג' כ"י, והוא העקר כי הוא ע"ד ה' בישעיה ס"ג, א'. ורא"ה יוסיף אומץ ס' מ"ד. ועוד לדעת כי תבת אַתָּה שלפניו צ"ל מלעיל בעבור כי בה הפסק דבור. משיב הרוח, ראש מס' תענית. וברכות דף ל"ג. זכ"מ פ"ה, ע"ב. והוא עפ"ה ישב רוחו יזלו מים (תהלים קמ"ז, י"ח) וכמו שתאמר מן יָגַשׁ מַגִּישׁ כן תאמר מן יָשַׁב מַשִּׁיב. וכתב אבן ירחי ביומות הקיץ נהגו לומר ורב להושיע מכלכל חיים בחסד וכו' וכן כתב רב עמרם (וכן נוהגים באשכנז), אבל בספרד ופרובינציא נהגו לומר ורב להושיע מוריד הטל מכלכל חיים וכו' ואלו ואלו דברי אלהים חיים דתניא (תענית דף ג') בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר עכ"ל. חיים, את כל חי, והוא ל' רבים מבינוני ס"י בל"א דיזו לעבענדען. בחסד, כמו שכתוב תהלים קל"ו, כ"ה. ומתיר אסורים, בסדור סעדיה גאון נוסף ומשען לאביונים. ומקים אמונתו, הבטחתו בדניאל י"ב, ב'. דּוֹמֶה לָּךְ דל"ת של דומה דגושה כי לפי משפטי הטעמים יבא טעם מפסיק על וּמִי ועוד דּוֹמֶה בנגון מלעיל מפלת בסיגת אחור ולמ"ד של לָּךְ דגושה בדין דחיק דוגמת עָשָׂה לָּךְ (בראשית כ"א י"ב). ממית ומחיה עפ"ה ש"א ב' ו'.

אתה קדוש, בברכה השלישית הזאת יש שנוי רב בנוסחאות, כי במחזור רומא הנוסחא „לדור ודור נמליך לאל כי הוא לבדו מרום וקדוש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה בא"י האל הקדוש", והיא ע"פ סדר רב עמרם, וממנה יצא לאשכנזים נוסח הש"ץ שיאמר בחזרת ש"ע לסיום הקדושה. ובסדר סעדיה גאון הנוסחא „אתה קדוש ושמך קדוש וזכרך קדוש וכסאך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה בא"י ה"ה", וכן נוסח הרמב"ם אך בהסרת תבות וזכרך קדוש וכסאך קדוש, וכה אחזו האשכנזים, והנה תבות הברכה הן י"ד כנגד י"ד תבות שבפסוק וקרא זה אל זה (ישעיה ו' ג') [טור]. והספרדים אומרים גם הם אתה קדוש וכו' רק שמוסיפים אחרי יהללוך סלה „כי אל מלך גדול וקדוש אתה" והוא לקוח מנוסח רב עמרם. ובספרי פ' וזאת הברכה מזכיר ברכה זו בנוסח קדוש אתה ונורא שמך, והיא כיום לנו בתפלת ר"ה ויו"כ, והנה למדנו כי הקדמונים היה להם נוסחא כזו גם בתפלת י"ח לכול. — וקדושים, ישראל (שמות י"ט, ו'. דברים י"ד, ב'), ויותר נראה כי קדושים הוא כאן תואר של המלאכים. סלה, לעולם ועד כמפורש למעלה דף 81. האל הקדוש, ובעשי"ת אומרים המלך הקדוש (ברכות י"ב, ב').

נקדש, בנוסח הקדושה (ברכות דף כ"א, ב') יש שנוי מנהג בין האשכנזים והספרדים „נקד[illegible] המשלשים לך קדשה וכן כתוב על

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה׃ חָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חוֹנֵן הַדָּעַת׃

הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה׃

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ׃

וכו' ונוסח האשכנזים מביאו הטור ס' קכ"ה ,,נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום וכן כתוב על יד נביאך'', ויש בו י"ר תבות כמו שיש בפסוק וקרא זה אל זה עכ"ל ונראה מזה כי עקר הנוסחא הוא וכן כתוב, אך תקנו אח"כ ככתוב כדי שיהיו כ"א תבות קודם הזכרת השם כנגד כ"א תבות שבשירת האזינו קודם הזכרת השם (ראה שם בתרגום ירושלמי) וכדי שיהיו מן תחלת הקדושה עד סופה בין הכל ע"ב תבות כנגד שם של ע"ב וכמו שהלאתי בפירוש ישן. ונוסח הקדושה של ספרדים גם היא יש לה יסוד וגם פ"ה אותיות קודם הזכרת השם כמו שיש מן האזינו עד הזכרת השם פ"ה אותיות, וראה בפירוש חזקוני שם בהאזינו פסוק ג' ולמטה בקדושת מוסף של שבת. כְּשֵׁם מלה תלמודית במקום כְּמוֹ במקרא. נביאך, ישעיה הנביא בסמן ו', ג'. קדוש קדוש קדוש וכו' הוא וברוך כבוד עקר הקדושה ונזכרו בתוספתא ברכות פ' א'. ברוך, יחזקאל ג', י"ב. ובדברי קדשך, חלק השלישי של המקרא אשר נקראהו כתובים (ר"ה ל"א) נקרא בפי מסדרי תפלה דברי קדש. ימלך, תהלים קמ"ו, י'. וכתב אבודרהם, מן הדין היה לנו לומר ה' ימלך לעלם ועד שהוא של תורה, אלא בשביל הזכרת ציון אנו אומרים זה הפסוק שאמר דוד ע"ה אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, ובכל התפלות אנו מזכירין או ציון או ירושלים. לדור ודור זה הנוסח אומר הש"ץ אחר הקדושה במקום אתה קדוש ומביאו גם הרמב"ם, אך למנהג ספרדים אין אומר הש"ץ לדור ודור אלא מתחיל אתה קדוש. וְשִׁבְחֲךָ כתב ר"י קמחי בס' הזכרון אותם האומרים וְשִׁבְחֲךָ טעו מדרך השכל, רק הוא וְשִׁבְחֲךָ כמו מן טָבַח טִבְחֲךָ ומן זָבַח זִבְחֲךָ וזהו הכלל לאותיות הגרון עכ"ל וכן נמצא הנאור לשרשים שרש שבח.

אתה חונן, במגלה י"ז, ב', מה ראו לומר בינה אחר קדושה, שנ' (ישעיה כ"ט, כ"ג) והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו, וסמיך לה וידעו תועי רוח בינה. ובברכות דף ל"ג נקראת ברכת חכמה [וכן באמת סעדיה גאון והרמב"ם גורסים בה ,,דעה וחכמה ובינה והשכל'', אך הסירו תבת חכמה כדי להעמיד התבות על מספר י"ז כמנין תבות שבפסוק ואתה תדבר אל כל חכמי לב (שמות כ"ח, ג')], ואמר ר' אמי גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול. וכתב הכוזרי במאמר ג' ס' י"ט הראוי להקדים מבקשות בקשת השכל והדעת שבהם יגיע האדם להתקרב אל אלהיו, ע"כ הקדים חונן הדעת הסמוכה אל מה שאחריה רוצה לומר הרוצה בתשובה, כדי שיהיו הדעת והבינה היא בדרך התורה והעבודה. אתה חונן, אתה הוא המוגן לְאדם דעת, עפ"ה תהלים צ"ד, ע'. ומוכח מזה שעקר הנקוד הוא לְאדם הלמ"ד בשב"א כמו שהוא בכל מ"ו, ולא לָאדם בכנהת בעל ש"ת, ואף טעמו שמביא להגהתו הוא בלי טעם, כי מה הכוונה בתבת דעת על המושכלות הראשונות המצאות בכל אדם מבלי למוד אלא על כח המבינה מאת הבורא, וזהו שאומרים אתה חונן לאדם דעת, וכבר באר זאת היטב בעל העקרים במאמר א' פרק ע"ז גם הרשב"ץ במגן אבות דף ע"א, ב'. בינה, להבין דבר מתוך דברים שלמד. דֵּעָה שם דבר, כמו דעה והשכל (ירמיה ג', ט"ו). דעת בינה והשכל, בשני כי"י גם בסדורי רפ"ה ורפ"ו ובמה ס"א הנוסחא בינה דעה והשכל, אמנם בכי"י אחר כמו בסדורינו וכן בסדורי ספרדים ונכון כי כן סדר הלשון גם בנוסח רבון העולמים להבדלת מוצאי שבת, גם ביוצר של שבת יברם בדעת בבינה ובהשכל, וכן גורס הערוך ערך עין והשב"ץ במגן אבות דף ע"א, ב', ובעל העקרים בהקדמת ספרו ובמאמר א' פ' ע"ז, והרב מאירי בפירושו לאבות ג' משנה כ"א. והשכל, ענין ההגהה ועיון והבטה בדבר, בל"א חייגניבט.

השיבנו, במגלה י"ז, ב', מה ראו לומר תשובה אחר בינה, דכתיב ולבבו יבין ושב ורפא לו (ישעיה ו', י'). ויש בה ע"ו תבות כמנין תבות הפסוק יעזב רשע דרכו (ישעיה נ"ה, ז') והפסוק ועוד בה עשיריה (שם ו', י"ג). אך גם זאת רק לפי נוסחתנו כי סעדיה גאון והרמב"ם גורסים ,,השיבנו אבינו לתורתך ודבקנו במצותיך וקרבנו'' וכו' וכי כיפה מחזיר רימה. — והחזירנו בִּתְשׁוּבָה בי"ת בתשובה דגושה בסדור רפ"ו, ונכון כי לפי משפט הטעמים יהיה טעם מפסיק על מלת והחזירנו. וכן הרוצה בִּתְשׁוּבָה הבי"ת דגושה בסדור רפ"ו, והוא בכי ספק גב"כ על ברוך יוטעם הרוצה בטעם מפסיק, וכן שניהם בדגש בדינים בסדורי ש"ת עי"ש.

סלח לנו, סמוך לתשובה, עפ"ה וישב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח (ישעיה נ"ה, ז'). מחל, ל' [illegible] (יומא רפ"ז פ' ז' בתוספות דף י"ז) וטעמו כמו סליחה בל' מקרא, ונקוד בכל סדורי [illegible] החי"ת בפתח וכן בס' תשבי. ועיקר כי כן רוב שרשים שעי"ן פעלם גרונית יבאו בפתח כמו [illegible] [illegible] ולחם, [illegible] [illegible] ירחיו, אף כי בל' רז"ל מצאנוהו גם בחולם כמו מחול לי ה' ל' ותענית כ', ב' ובסנהדרין ק"ז); ונעוד כי באן סבה אחרת לפתח. וכיוו זוג המלות

בתענית צבור אומרים כאן סליחות כִּי מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ׃

רְאֵה בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ וּגְאָלֵנוּ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי גוֹאֵל חָזָק אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל׃

בתענית צבור מוסיף הש"ץ כאן עננו.

עֲנֵנוּ יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ. כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ. אַל־תֵּפֶן אֶל־רִשְׁעֵנוּ. וְאַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ. וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. הֱיֵה נָא קָרוֹב לְשַׁוְעָתֵנוּ. יְהִי נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא אֵלֶיךָ עֲנֵנוּ. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה. עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע׃ כִּי אַתָּה יְיָ הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה. פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה׃

רְפָאֵנוּ יְיָ וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה· וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל־מַכּוֹתֵינוּ*) כִּי אֵל מֶלֶךְ רוֹפֵא נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

*) מי שרוצה להתפלל על החולה יוסיף כאן לומר זה.

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּשְׁלַח מְהֵרָה רְפוּאָה שְׁלֵמָה מִן־הַשָּׁמַיִם רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאַת הַגּוּף לַחוֹלֶה פ"ב פ בְּתוֹךְ שְׁאָר חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל.

דוגמת בלע ה' פלג לשונם (תהלים נ"ה, י'). כי מוחל וסולח אתה, כן נוסחת האשכנזים; ונוסחת הספרדים ומחזור רומא היא „כי אל טוב וסלח אתה", וכן בסדר רב עמרם והרמב"ם, והיא נוסחא העקרית וכמו שאנחנו חותמים גם האשכנזים כשמוסיפים סליחות בברכה זו. המרבה לסלוח, עפ"י ישעיה נ"ה, ז'.

ראה בענינו, במגלה י"ז, ע"ב, מה ראו לומר גאולה בשביעית, אמר רבא מתוך שעתידין ליגאל בשביעית לפיכך קבעוה בשביעית. והכוזרי כתב כי תולדת הסליחה היא הגאולה וכן כתב הטור. ראה בענינו הוא עפ"י ראה עניי בתהלים קי"ט, קנ"ג שסמוך לו ריבה ריבי וגאלני. והנה ברוב ס"י וכ"י ראה נא בענינו וכן הוא בכוזרי מאמר ג', י"ט, וברמב"ם, ואבודרהם, ובס' חסידים ס' תקנ"ג, וכן כתב הכל בו שיש בה י"ח תבות כנגד תבות הפסוק ויצעק אל ה' (שמות ט"ו, כ"ה); אבל הרוקח העמיד מספר תבות הברכה על מנין י"ז והסיר מלת נא וכן הסכימו הרש"ל והב"ח ופ"מ וראה יוסיף אומץ ס' פ"ה. וריבה, כל ריבה שנעקרת מלרע אף כי הה"א נוספת. ריבנו בסדר סעדיה ורמב"ם נוסף ודין דיננו. וגאלנו מהרה, הערוך גורס וגאלנו מלכנו. כי גואל חזק אתה, עפ"י ירמיה נ', ל"ד. גואל ישראל בברכת ק"ש חותמין גאל ישראל, ובתפלה גואל ישראל, דרחמי נינהו, שאנו מתפללין על העתיד (פסחים קי"ז, ע"ב).

עננו, נקראת תפלת תענית (גמר' תענית י"א, ב'. וי"ג, ב') ויש בה שנוי נוסחא בין האשכנזים והספרדים ונוסחאות שבידם אינן שוות לנוסח הרמב"ם; והערוך בערך קבל מביא הנוסחא הזאת „עננו אבינו עננו בעת ובעונה הזאת כי בצרה גדולה אנחנו ואל תתעלם מתחנתנו כי אתה עונה בעת צרה ופודה ומציל בכל עת צרה ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יוציאם בא"י העונה בעת צרה." וכתב הכל בו שיש בברכה זו ס"ג תבות כנגד ס"ג אותיות שיש בפסוק ויירא יעקב (בראשית ל"ב, ח') ולזה מסכמת נוסחת האשכנזים. וכתב עוד שמה שאומר אותה הש"ץ אחר גואל ישראל אולינו זכר לדבר במקרא שכתוב ענייה תיכף לגאולה בפסוק ה' צורי וגואלי וסמיך לה יענך ה'. עננו ה' עננו עפ"י מ"א י"ח, ל"ז. כי בצרה, עפ"י נחמיה ט', ל"ז. אל תפן, ל' דברים ט', כ"ז. ואל תסתר, ל' תהלים כ"ז, ט'. ואל תתעלם, שם נ"ה, ב'. ובא ג"כ בנוסח הודוי. יהי נא חסדך, שם קי"ט, ע"ו. והיה טרם, פסוק בישעיה ס"ה, כ"ד. העונה בעת צרה, עפ"י בראשית ל"ה, ג'. בכל עת צרה וצוקה, הלשון הזאת גם בנוסחא של נשמת, והוא עפ"י ותצילם כרחמיך רבות עתים (נחמיה ט', כ"ח), ול' צרה וצוקה הוא במשלי א', כ"ז. בא"י העונה בעת צרה, חתימה זו היא במשנה תענית ראש פרק ב'.

רפאנו, פסוק בירמיה י"ז, י"ד בשנוי יחיד לרבים. ובגמר' ע"ז דף ח' נקראה ברכה זו ברכת החולים. ואמרו במגלה י"ז, ע"ב מה ראו לומר רפואה בשמינית, אמר ר' אחא מתוך שניתנה מילה בשמיני שצריכה רפואה לפיכך קבעוה בשמינית. ויש בה כ"ז תבות כנגד כ"ז תבות שבפסוק ויאמר אם שמוע (שמות ט"ו, כ"ו) וכנגד כ"ז פסוקים שבפ' מילה (בראשית י"ז) וכן כ"ז אותיות בפסוק כי חיים הם (משלי ד', כ"ב) ובפסוק הסלח לכל (תהלים ק"ג, ג'). לכל מכותינו, עפ"י וממכותיך ארפאך (ירמיה ל', י"ז).

בָּרֵךְ עָלֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת־כָּל־מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה וְתֵן *טַל וּמָטָר לִבְרָכָה עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וּבָרֵךְ שְׁנָתֵנוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:

תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה וְהָסֵר מִמֶּנּוּ

---

*) פֿאָן אָבענד דעס 59טען טאָגעס נאָך תקופת תשרי אָן ביז פסח ווירד היער טל ומטר איינגעשאַלטעט; אמאן זאָגט נאַמליך ותן טַל וּמָטָר לִבְרָכָה (הגי"ת רפס).

וכן הוא בסדר רב עמרם; והרמב"ם גורס לכל תחלואינו והוא עפ"ה תהלים ק"ג ג'; והספרדים יש להם בנוסחא מורחבת בלשונה.

ברך עלינו, נקראת ברכת השנים, ואמרו במגלה י"ז, ב' שנתקנה כנגד מפקיעי שערים. ובנוסחתה יש שנוי רב בין האשכנזים והספרדים, גם יש להם לספרדים נוסחא מיוחדת לקיץ ונוסחא מיוחדת לחורף, אבל להאשכנזים נוסחא אחת לכל השנה רק שבחורף מוסיפים ותן טל ומטר לברכה ובקיץ אומרים ותן ברכה, וכתב הטור דטעמו כן מליצא דגמרא שאלה בברכת השנים (ברכות כ"ט) אלמא דאין מזכין אותה אלא שואלים בה מטר. וכתב עוד שיש בה ל' תבות כנגד כ"ג תבות שבפסוק יפתח ה' לך (דברים כ"ח, י"ב) ז' שבפסוק פותח את ידך (תהלים קמ"ה) הרי שלשים, וכן כתוב בכל בו, ובפירוש יעבץ מביא עוד כנגד ל' אותיות שבפסוק המשביע בטוב (תהלים ק"ג, ה'). ברך עלינו, בשבילנו ולצרכנו. תבואתה, כל מיני פירות נקראים תבואה. מטובך, כן בכל ס"י וכ"י וראה במ"א ועטרת זקנים לא"ח ס' קי"ז ויוסיף אומץ ס' מ"ג. שְׁנָתֵנוּ בשני כ"י גם בסדורי רפ"ה ורפ"ז שְׁנוֹתֵינוּ בל' רבים וכן כתב יעב"ץ בסדורו וכלו"א ס' קנ"ד. ואף כי גם הוא יתכן מ"מ שְׁנָתֵנוּ היותר נכון בעבור כי כל נוסח הברכה בל' יחיד נתקן, את השנה הזאת, תבואתה, ואף בסדורי ספרד שְׁנָתֵנוּ בל' יחיד וכן יוצא גם מנוסחת סעדיה גאון הגורס „ברך עלינו את השנה הזאת בכל מיני תבואתה וּבָרְכֶהָ כשנים הטובות בא"י" וכו'.

תקע, ברכה זו שמה קבוץ גליות במגלה י"ז, ע"ב ומה ראו לומר קבוץ גליות לאחר ברכת השנים, דכתיב ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא (יחזקאל ל"ו, ח') עכ"ל. וקבוץ גליות הוא ע"י תקיעת שופר (ישעיה כ"ז, י"ג). ויש בברכה כ' תבות כמו שיש בפסוק וביום שמחתכם (במדבר י', י'). לחרותנו, מלה תלמודית שעקרה בל' ארמי, דרור מתורגם חֵרוּ (ויקרא כ"ה, י'. ישעיה ס"א, א') ושרשה חרר ומזה נגזר בן חרורי (גטין פ"ו) מן המשוררין (ב"ק כ"ה), והיה עקר נקוד השמה חֵרוּת ומפני הרי"ש שאינה מקבלת דגש בא צרי במקום חירק, ואין לו סגר במשקל שמות העברים כי אם שכמלא גֵרוּת עֵדוּת הם מתלמודי עין, ומה שדומה לו במשקל הוא זֻלּוּת (תהלים י"ב, ט'). ושא נס לקבץ וכו' עפ"ה ישעיה י"א, י"ב גָּלֻיּוֹתֵינוּ כן נקודו גימ"ל בקמץ ולמ"ד בשורק ויו"ד בדגש כי היחיד הוא גָּלוּת (עובדיה כ') וברבויו גָּלֻיּוֹת (ערכין י"ב) ובכנוי גָּלֻיּוֹתַי (מגלה י"ב) וצריך להיות היו"ד דגושה כמשפטה אחרי שורק כמו מן מַלְכוּת מַלְכֻיּוֹת (דניאל ח' כ"ב והיו"ד בדגש בכל ס"מ וכ"י) ומן חנות חֲנֻיּוֹת (ירמיה ל"ז, ט"ז) וכן כתב גם המכלול בסוף שקל פְּעוּת וכן נקד ר' עוזיאל בסדורו והוא הנכון והעד הנאמן הוא המשקל הדומה לו הבא ביו"ד הוא משקל פְּעִית אשר בא ג"כ דגש ביו"ד הרבוי כמו זָוִיּוֹת. דָּלִיּוֹתָיו וכן מַשְׂכִּיּוֹת, שְׁבִיּוֹת, עֲלִיּוֹת, תַּחְתִּיּוֹת בכולן היו"ד דגושה. ומה שהאריך בעל ש"ת בפלפולו סמן כ"ו לנקד גְּלִיּוֹתֵינוּ הגיטל בש"ס עומד למגדו וְגָלוּתִי ישלח (ישעיה מ"ה, י"ג) ובסתר כל בניני. מארבע כנפות הארץ, הספרדים מוסיפים לארצנו, והוא ע"פ סדר רב עמרם והרמב"ם. מקבץ נדחי עפ"ה בדברים ל', ד'. ומיכה ד'. ו'. נִדְחֵי, בסדורי רפ"ז מועמד בשוא רפה על הדל"ת ונכון כי כן הוא רפה עפ"ה בתהלים קמ"ז, ב'.

השיבה, במגלה י"ז, ב', כיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים שנ' ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיך וכתיב ואשיבה שופטיך כבראשונה (ישעיה א', כ"ו), וע"ש פסוק זה נתיסדה תפלת הברכה.

יָגוֹן וַאֲנָחָה וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה יְיָ לְבַדְּךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וְצַדְּקֵנוּ בַּמִּשְׁפָּט· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט:

(בעשי"ת מסיימים הברכה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט:)

וְלַמַּלְשִׁינִים אַל־תְּהִי תִקְוָה
וְכָל־עוֹשֵׂי רִשְׁעָה כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ
וְכֻלָּם מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ וְהַזֵּדִים

הנוסחא הישנה:
לַמַּלְשִׁינִים אַל־תְּהִי תִקְוָה
וְכָל־הַמִּינִים כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ וְכָל־
אוֹיְבֶיךָ מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ וְהַזָּדוֹן

בחסד וברחמים עפ"י הושע ב', כ"א. וצדקנו במשפט, בסדורי ספרד בצדק ובמשפט, והוא ע"פ סדר רב עמרם והרמב"ם. מלך אוהב צדקה ומשפט, עפ"י תהלים ל"ג, ה'. וצ"ט, ד'. המלך המשפט שאומרים בעשרת ימי תשובה פירש רש"י בברכות י"ב, ע"ב שהוא כמו מלך המשפט, דוגמת הארון הברית שהוא כמו אֲרוֹן הברית (יהושע ג', י"ד) המסגרות המכונות במקום מסגרות המכונות (מ"ב ט"ז י"ז) העמק הפגרים במקום עמק הפגרים (ירמיה ל"א, מ'), וכן כתב ר' יונה בס' הרקמה שער ל"ז, וראה גם בתשובות רש"י הנדפסות בס' חפש מטמונים סמן ד', גם בנמוק ר' וואלף היידנהיים למאזנים דף כ"ג. והראב"ד (מובא בכל בו ס' י"א גם באבודרהם בסוף שמנה עשרה) פירש שהוא להפלגת השבח אל השם יתברך, ר"ל שהוא המלך והוא המשפט כמו האומר שהוא חכמה והוא המדע. וכן פירש הר' מנוח בב"י סמן תקפ"ב.

למלשינים, הברכה הזאת היא שנוספה עוד לי"ח ברכות התפלה בימי רבן גמליאל (לא בימי הגאונים כמו שהובא בטעות בפירוש הר' הבי) ונקראת ברכת המינים או ברכת הצדוקים, כי נתקנה נגד הצדוקים והאפיקורוסים שרבו בימים ההם שהכחישו בתורה שבע"פ ובביאת משיח ושאר יסודי אמונת ישראל והיו מסיתים ומדיחים ומחטיאים ולא זאת בלבד אלא שהלשינו ג"כ את היהודים המאמינים אצל הרומיים והביאו בזה רעות רבות עליהם והזיקו להם במאוד, וידוע כי גדולה הצרה שבאה לאומה ע"י מעיקים העומדים מקרבה מן הרעה הבאה לה ע"י צוררים זולתה (וראה רש"י לויקרא כ"ו, י"ז), וע"כ כאשר ראה רבן גמליאל את תגבורת הרשעות הזאת של הפושעים ההם לוה הוא ובית דינו לתקן תפלה על אבודם ולקבעה בתוך שמנה עשרה ועמד אחד מהם שמואל הקטן שמו ויסדה, וכללו בה גם את הזדים, ר"ל להתפלל בה ג"כ שיכלה הזדון והעול והעושק אשר היה מונעם בימים ההם מקיום התורה והמצות, והאומרים את הברכה אחר השיבה שופטינו, שמאחר שבעשה דין ברשעים כלו המינים, וכדאיתא בגמר' ברכות דף כ"ח, ב', ומגלה דף י"ז, ב', וירושלמי ברכות פרק ד'. אך נוסחת הברכה הזאת איננה שוה בסדורים כי נחלפה לשונה במשך הזמנים והגרנה אופנים, כי אע"פ שאיננה נוסדה בכלל נגד אומה של אמונה אחרת (וכאשר יבואר עוד היטב) רק כנגד המורדים שבישראל ומוסרים הישראלים בכל זאת המלשינים מצאו בה את ידם להתעולל עלילות רשע ולעורר תחרות ואיבה (ראה ס'. נצחון סמן שמ"ט ושבט יהודה ס' ע'. וס"ד) ומפני כן שנו בלשונה עד שאין לנו לעמוד עוד בברור על הנוסחא העקרית, כי בס' כל בו העמיד תבותיה על מספר ל"ב, ובכ"י אחד מצאתי לשונה שהיא של ע"ה תבות, ונוסחת סדור ספרדי כ"י היא של ל"ד תבות, והרמב"ם היא של כ"ב תבות. מצאנו בשני סדורים כ"י גם במחזור שאלוניק כך לשונה: למשומדים אל תהי תקוה וכל המינים כרגע יאבדו וכל אויבי עמך מהרה יכרתו ומלכות זדון מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניע כל אויבינו במהרה בימינו ברוך אתה ה' שובר אויבים ומכניע זדים'. וככה היא מעט גם בסדור רס"ג (רק שהושמט למלשינים במקום למשומדים ובדרך כל המדפיסים להדפיס כן) ונוסחא הזאת נראה שהיא הקדמונית, כי כן מביאה בעל ס' נצחון, גם בעל צדה לדרך בפרק ל"ו של מאמר א' כלל א' (בדפוס פירארה, אבל בדפוס סביוניטה השמיטו המדפיסים את כל הענין של ברכה זו, וכמו שעשו ג"כ בס' של אבודרהם), גם הטור בא"ח ס' קי"ח והאר"י בס' הכוונות והרוקח היתה הנוסחא הזאת לפניהם רק שהם הסירו את התבות כל אויבינו אשר הם נמצאת רק כפל לשון כי כבר אמור וכל אויבי עמך, ויהיו מספר התבות כ"ט, וכן הנוסחא בסדור דפוס רפ"ז, וכן העתידה גם יעב"ץ בסדורו (בטעם השנוי וכל אויביך תחת וכל אויבי עמך) וכן הדפיס ר' זלמן מלובלן בסדוריו, וכמו זאת היא גם במחזור רומא, וע"כ בה נאחז גם אנחנו ואותה נבחרנה. — למשומדים, כן הנוסחא מעתיקי בעדות הטור ובעל כד הקמח אות תי"ו ובעל נצחון ובעל צדה לדרך ובעל כסף משנה בהלכות ... ראש פרק ב', וכן היא בכל כ"י ישנים. ונקרא מְשֻׁמָּד היהודי הידוע ומכיר את בוראו ומתכוין ... בו, והוא משרש שמד בבינוני פֻּעַל שהוא תולדת בנין פיעל, והוראת השרש (אם בי לא ... רק בבנין נפעל והפעיל) ל' נתיקה וקליפה ופריצה היא ומורדף עם שרש שמט גם שמר,

מַהֵרָה תְעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר וּתְמַגֵּר וְתַכְנִיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹבֵר אֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

פירושו מנותק, ר"ל מי שנתק ופרק מעליו את עול המצות*) כהיות שנפרד ישוב מלוה מן המצות ולא יעשנה, או שיכחיש באחד מיסודי האמונה, או שלא יאמין אלא בתורה שבכתב בלבד כמו אלישע בן אבויה והקראים, והדומה להם כל איש יהודי אף שגומר שאר מצות בתורה ומורד במצוה אחת שבה נקרא משומד, והעדים בדברי רז"ל משומד לחלל שבת (ערובין ס"ט. חולין ה') משומד לאכול נבלות לתאבון (סנהדרין כ"ז) משומד לאכול דם (הוריות י"א) ובכוונה הזאת תרגם גם אונקלוס כל בן נכר (שמות י"ב מ"ג) כל בר ישראל דאשתמד, ר"ל איש ישראל אשר מעשיו מעידים עליו שהתנתק מן המצות, וכן נמצא מפורש במכילתא פ' בא פ' ט"ו ובסנהדרין ס' וגטין מ"ה, ישראל משומד**). והנה למשומדים אל תהי תקוה, פירושו לפורקי עול המצות כאלה לא תהי להם תקוה ר"ל מחשבתם שחושבים לבטל מצוה ממצות השם היא לא תכון ולא תתקיים. הרי לנו ברור כי אין תפיסה כלל על הלשון הזאת מצד הורמנא, ובכל זאת המדפיסים יראו להכניסה בסדורים ועלו הם במקומה למלשינים ותהי היא ירושה בכל ספרי הדפוס אע"פ שיש ספק אם יוצאים בה (ראה מג"א ראש ס' קכ"ו), עד כי גם יעב"ץ בכל קנאתו שקנא לנוסחא העקרית בספרו לוח ארש ס' קכ"ט לא היה לו לב להחזירה בסדורו על עמדה והניח למלשינים החדש, ומה שנעשה נעשה. ויש לדעת כי בסדורי רפ"ה ורפ"ו הוא למלשינים לא ולמלשינים וכצ"ל וכמו שכתב בעל ערלת זקנים בס' ק"א. וכל המינים, מי שכופר במציאות הבורא ואומר אין אלוה הוא נקרא מין, והוא קשה מן משומד (רש"י בחולין י"ג, ב'. וע"ז כ"ו, ב'), וכן בגטין מ"ה, ב', ס"ת שכתבו מין ישרף, ושרש התבה איננו ברור, כי יש אומרים שהוא ע"ש איש שהיה שמו מאני (Manes Cubrikus) ולא היה בעל דת ונקראו כל הנמשכים אחריו מינים (Manichäer), אבל לא יתכן לפרש כן, כי האיש מאני הנזכר לא היה עדיין בעולם בימי רבן גמליאל, אלא נהרג בימי קונסטנטין בשנת פ"ה אחרי אלף הרביעי וכמו שכתב בעל העקדה לפ' שמע ישראל. ובעל צדה לדרך פירש, המינים, שאינם ממין האנושי כלל אלא מין בפני עצמם, כי כל מי שיש לו שכל יודה שיש אלוה משגיח המשלם גמול טוב לאוהביו וגמול רע לשונאיו, וא"כ הכופרים באלוה הם מין בפני עצמם. ואחרים מפרשים מין משרש מאן, ודוגמת בִּישׁ וּבְאֵשׁ ויקרא כך ע"ש שממאן באמונה, וע"כ המינים פירושו כמו הַמֵּאֲנִים (ירמיה י"ג, י'), וזה הפירוש פשוט ומתישב והנה אף נוסחא זו שנוה בדפוסים חדשים והביאו תחתיה וכל עושי רשעה, אבל שנוי זה קלקול הוא, כי כל עצמותה של ברכה זו הלא היא להתקומם כנגד המינים ואשר ע"כ גם נקראה ברכת המינים, ובתוספתא ברכות סוף פ' ד' [גם בירושלמי שם] אמור בהדיא ,,וכולל של מינים בשל פרושים", ר"ל שבברכת הצדוקים (אשר קראם בתוספתא פרושים מל' אל תפרוש מן הצבור, אבות ב', ה', ע"ש שפרשו מקבלת חז"ל) צריך להזכיר גם את המינים, וא"כ איך נעיז פנינו להסיר תבת המינים ממנה ולשנות ממטבע שטבעו חכמים, ועוד כי עושי רשעה אינם בכלל המינים, ומי התיר להתפלל על אבודם, ואם יהי מתיר בזה, הלא יהיה הוא בעצמו עושה רשעה, ועוד מה איפוא האיש שיעשה רק הטוב ונקי הוא מכל מעשה רשעה עד שיוכל להתפלל כנגד אחרים עושי רשעה, תוכחת מכל זה שתקון בזה לא יכון, וכמו שהרחיקהו גם בעל חיי אדם כלל כ"ד, ואנו אין לנו אלא נוסח קדמונינו שסדר ג"כ יעב"ץ בסדורו, והוא כתב עוד שם וז"ל, התבונן מפלאות תמים דעים אשר הופיע רוח קדשו על מתקני תפלותינו, תפלת ישרים רצונו, כי מן אז והלאה כמעט נעקרו אלה הכתות מן העולם, עד שלא ימצא להם כת ידועה בעולם אלא יחידים שיסתירו עצה והיה במחשך מעשיהם ורשעים בחשך ידמו, כי עכשו כל האומות הראשיות מאמינים בהשגחה ואפלים ביחוד. ועדיין התפלה צריכה מחמת שרשים הרעים הנשארים שלא יתפשטו להיות שרש פורה רוש ולענה עכ"ל. וכל אויבי עמך מהרה יכרתו, כן הנוסחא הישנה, ויעב"ץ העמיד וכל אויביך כמו שהוא גם במחזור רומא, והענין אחד כי אויבי ישראל הם אויבי השם (רש"י לשמות ט"ו, ז' ובמדבר ל"א, ג' ושופטים ה', כ"ג). ובסדורים האחרונים וכלם מהרה יכרתו, ואינו אלא שנוי. ומלכות זדון מהרה תעקר וכו' דבר ידוע הוא ולמעלה מכל ספק שאין הכוונה בזה על מלכות מן מלכיות האומות אשר יושבים אנחנו בצלם לבטח, כי לא די שאסור לנו לחשוב עליהם רעה אלא גם מחויבים אנחנו להתפלל על שלומם וכצווי רז"ל הוה מתפלל בשלומה של מלכות (אבות ג', ב') ובאזהרת הנביא ירמיה (כ"ט, ז') ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה והתפללו בעדה אל ה' כי בשלומה יהיה לכם

*) הנה אין לנו צורך לדקדוק הרמב"ן בשמות י"ב, מ"ג שלפיהו משומד יהי מקוצר מן משומדע. וגם כאלמנו בזה מן הפירוש סול שמביא מתרגמן בערך שמד ובספר אותיות השמות והיוחסין (כדפוס ישן) אצל יהושע בן פרחיה בשם רב האי גאון, [illegible] משומד יבי כמו משועמד ומשרש עמד שהוראתו בל' סורית טבילה במים, כי רחוק ודחוק הוא אלקבלו, ואף אם בא בל' סורית שרש עמ"ד בטעם טבילה הנה השמושו בו בהוראה הזאת רק מעתיקי אכן גליון וע"כ לא יאומן שהשגלו לפס חז"ל תנם כמו נוצרים, ועוד קשה כי לא בא עמד בסורית בטעם טבילה רק בבנין פעל ואתפעל ואפעל, אבל בבנין שפעל לא נמצא, ואין בקש הש"ן במקבץ, ומלבד כל זאת גם בכל מקום שבאה תבה זאת בגמרא איננה סובלת הבנת כזו.

**) בדפוסים האחרונים של הגמרא נדפס בכל המקומות כאלה תבת מומר במקום משומד, ואינו אלא שנוי שהמדפיסים ובבי[illegible] ישנים מצאו משומד וכצ"ל בעבודת הערוך ובעל צדה לדרך.

עַל־הַצַּדִּיקִים וְעַל־הַחֲסִידִים וְעַל־זִקְנֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל־פְּלֵיטַת סוֹפְרֵיהֶם וְעַל־גֵּרֵי הַצֶּדֶק וְעָלֵינוּ יֶהֱמוּ רַחֲמֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת. וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם. וּלְעוֹלָם לֹא נֵבוֹשׁ כִּי־בְךָ בָּטָחְנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

שלום. אבל מלכות זדון טעמו כמעט וממשלת זדון תעביר מן הארץ שמתפללים בר"ה ויו"כ, ותחת זדון איננה תואר השם אלא שם תואר הוא על משקל לצון שאון, וכמו בא זדון ויבוא קלון (משלי י"א ב') ותחת מלכות נמשכה לה, מלכות של זדון, ור"ל הזדון תעקר את ממשלתו ומלכותו, כי בפרוח הזדון קם החמס והעושק והנה הוא מפסיד ומחריב את העולם, הפך מן הצדק והמשפט שהוא קיומו של עולם, וע"כ מתפללים לה' שישבר את הזדון ויעקר את ממשלתו. והנה גם נוסח זה הסירו המדפיסים האחרונים והעמידו הזדים במקום ומלכות זדון, וגם בזה טעו והרעו במה שחשבו להטיב, כי ע"פ שנוי זה הוא תפלה נגד האנשים העושים בעברת זדון, ולא יאות להתפלל ככה ולאו אורח ארעא למעבד הכי, אבל נתפלל על אבדן הפשע לא על אבוד הפושעים, ומי כתיב חוטאים חטאים כתיב (ברכות דף י') ואל יטעון הטוען, הלא אמרו במגלה י"ז וכולל זדים עם המינים, כי הוא על סיום הברכה אמור שמסיימים אותה ומכניע זדים, ואין קושי בדבר אם נברך את השם שהוא הוא המכניע את הזדים, אבל שנתפלל אנחנו אליו שיעשה כך הוא נגד דרך המוסר. וע"כ הנוסחא הישנה ודאי היא מעולה מן החדשה. אך מפני הדאגה, שאפשר כי יכשל בהבנתה המון עם אשר לא יבין בעומק הלשון ואם הוא אחד מני אלף, הסרתי מלת ומלכות, ובהסכמת גדולי הוראה ומביני לשון, והעמדתי והזדון מהרה תעקר וכו' ובה אין מיחוש כלל לטעות וגם יוצאים בה. תְּעַקֵּר כן נקוד בכל הסדורים, כ' ויעקר דוד את כל הרכב (ש"ב ח', ד') ובא כן כדי לזווג המלין, והאומר תֵּעָקֵר בנקוד הקל גם הוא נכון ול' הריסה כמו לעקור נטוע (קהלת ג') ובהגדה לבן בקש לעקור את הכל. ותמגר, תפיל, מל' וכסאו לארץ מגרתה (תהלים פ"ט, מ"ה). שובר אויבים, גרסת רב סעדיה ורב עמרם ורמב"ם היא שובר רשעים.

על הצדיקים, סמיכת ברכה זו לברכת המינים מפורשת במגלה י"ז, ב', שכיון שכלו המינים מתרוממת קרן צדיקים דכתיב וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק (תהלים ע"ה, י"א) וכולל גרי הצדק עם הצדיקים שנ' מפני שבה תקום והדרת פני זקן, וסמיך לה וכי יגור אתכם גר (ויקרא י"ט, ל"ב). ויש בברכה זו כל א"ב, כלומר למען הצדיקים עוסקי תורתך עשה עמנו חסד (הטור). על הצדיקים, הם השומרים מצות ה'. ועל החסידים, הם גדולים במעלה מן הצדיקים, שהם אוהבים השם ועושים מעשה חסד, שומעים חרפתם ואינם משיבים ובדומה, וראה בפירוש הרמב"ע לשמות כ', ה'. ועל זקני עמך, הם ראשי החכמים, במו שנאמר איש הזקנים (במדבר י"א) זקן ונשוא פנים (ישעיה ט', י"ד), וכן זקני בית שמאי וזקני בית הלל (סוכה כ"א), ובשבת נ"ב אם שרים חטאו זקנים מה חטאו, ופירש רש"י זקנים, סנהדרין. ובתנחומא פ' במדבר מקובל אני מר' מיאשא שקבל מן הזקנים הלכה למשה מסיני, ובמגלה י"ז, ב', מאה ועשרים זקנים, ובמכילתא פ' בשלח גם ב"ק דף פ"ב התקינו הנביאים והזקנים שיהו קורין בתורה בשבת, ובמכילתא סוף בשלח זקנים הראשונים, ובב"ר דף מ"ו אם אין חכמים אין זקנים אם אין זקנים אין נביאים. ועל פליטת סופריהם, הם החכמים מקבלי קבלת תורה שבעל פה משמעון הצדיק ולהלאה, כי אנשי כנסת הגדולה נקראו סופרים, ע"ש ראש שלהם שהוא עזרא הסופר, וכן בקדושין דף ל' ראשונים נקראו סופרים (וראה שם בתוספות), ובסנהדרין פ"א, ב' חומר בדברי סופרים מבדברי תורה, ובסוטה כ"ח דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ובערובין כ"א, ב' כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה, והחכמים מקבלי הקבלה שבאו אחרי אנשי כנסת הגדולה והראשון שלהם שמעון הצדיק הם שמם פליטת הסופרים, ול' פליטת טעמו כמו שארית, וכן במגלת תענית פ' י"ב בי"ז באדר קמו עממיא על פליטת ספריא. יהמו, יגדלו ויתגוללו, מל' על כן המו מעי לו (ירמיה ל"א, כ'), והשם המקרה ממנו המון מעיך ורחמיך (ישעיה ס"ג, ט"ו) ובתפלת מוסף י"ט שובה אלינו בהמון רחמיך. והנה בקצת סדורים יהמו נָא רחמיך, אך גם בסדור רמ"ז תחת נא איננה, וכן עיקר לפי הטור וכל בו שהעמידו מנין תבות הברכה על מ"ב. ושים חלקנו עמהם, עם הבוטחים בשמך. ולעולם לא נבוש, כן נמצא בכ"י גם בכ"י אחר גם במחזור אשכנזית וכן בס' אמשטרדם ישנות אמ"ת וכן במחזור רומא ובסדורי הספרדים, גם אבודרהם גורס ככה גם בעל וויי"ל ס' קפ"ב מביא ככה לנוסחת הנכונה, וכן היא בסדר רב עמרם, ובהדיא כתב בעל יוסיף אומץ ס' מ"ז שזו היא נוסחת האשכנזים, והנה תחת ולעולם במסכת אל נבוש, שלא נבוש לעולם, וכמו שאומרים גם בנוסח"ז שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד. ובמ"א לְעוֹלָם וְלֹא נֵבוֹשׁ ויסי לעולם מוסב עוד למעלה ממנו, ושים חלקנו עמהם לעולם. כי בך בטחנו, עפ"ה תהלים כ"ב, ב'. וקמ"ג, ח'. מִשְׁעָן וּמִבְטָח שניהם בקמץ בס"מ, גם רד"ק הזכיר שניהם בשקל מִפְעָל בקמץ. לַצַּדִּיקִים הלמ"ד פתוחה וכד"י דגושה בכל הסדורים וכש"ל.

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב וְתִשְׁכּוֹן בְּתוֹכָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ. וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ בִּנְיַן עוֹלָם. וְכִסֵּא דָוִד מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תָּכִין. *) נחם לט"ב. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

---

*) במנחה לט' באב אומרים כאן נחם. מנחה ט' באב נחם. — מנחה ווירד היער נחם חייגעשאָלטעט.

נַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־אֲבֵלֵי צִיּוֹן וְאֶת־אֲבֵלֵי יְרוּשָׁלָיִם וְאֶת־הָעִיר הָאֲבֵלָה וְהֶחֳרֵבָה וְהַבְּזוּיָה וְהַשּׁוֹמֵמָה. הָאֲבֵלָה מִבְּלִי בָנֶיהָ וְהֶחֳרֵבָה מִמְּעוֹנוֹתֶיהָ וְהַבְּזוּיָה מִכְּבוֹדָהּ וְהַשּׁוֹמֵמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב. וְהִיא יוֹשֶׁבֶת וְרֹאשָׁהּ חָפוּי כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלָדָה. וַיְבַלְּעוּהָ לִגְיוֹנוֹת וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים. וַיָּטִילוּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לֶחָרֶב וַיַּהַרְגוּ בְזָדוֹן חֲסִידֵי עֶלְיוֹן. עַל־כֵּן צִיּוֹן בְּמַר תִּבְכֶּה וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ. לִבִּי לִבִּי עַל חַלְלֵיהֶם מֵעַי מֵעַי עַל חַלְלֵיהֶם. כִּי אַתָּה יְיָ בָּאֵשׁ הִצַּתָּהּ וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ. כָּאָמוּר וַאֲנִי אֶהְיֶה־לָּהּ נְאֻם־יְיָ חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְנַחֵם צִיּוֹן וּבוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם: את צמח וכו'.

ולירושלים תקנו לומר אחר על הצדיקים בעבור שעיקר התרוממות קרן של צדיקים היא בירושלים, שנ' שאלו שלום ירושלם ישליו אהביך (תהלים קכ"ב, ו'. מגלה י"ז, ב'). ובנוסחתה יש שנוי בין הספרדים והאשכנזים, והספרדים אומרים ע"פ הרמב"ם „תשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דברת (וכסא דוד מהרה בתוכה תכין) ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו בא"י בונה ירושלים". ונוסחת האשכנזים היא ע"פ סדר רב עמרם ומניחים אותה הטור וכל בו ואמרו שיש בה כ"ד תבות כנגד כ"ד אותיות שבפסוק שאלו שלום ירושלם וכו', וכן בפסוק וישבו על הארץ אשר נתתי לעבדי (יחזקאל ל"ז כ"ה) כ"ד תבות. כאשר דברת, שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלם (זכריה ח', ג'). בונה ירושלם, תהלים קמ"ז, ב'. ודע כי בירושלמי ברכות פ' ד', ור"ה פ' ד', גם במדרש שמואל רבה פ' כ"ו גם במדרש ויכלו. (שהעתיקנו למטה בסוף שים שלום) יש שם חתימת הברכה „אלהי דוד ובונה ירושלים, וכן נהג לחתום ר' יצחק בר שמואל דמן עכו בעדות בחיי בפירושו לאב פ' וישלח. וטעם נוסחא זו יבואר בברכת את צמח.

נחם ה', בירושלמי ברכות פ' ד' (ומובא בסרי"ף ובהגהת הרא"ש סוף מס' תענית) ר' אחא אמר יחיד בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע, ומאי ניהו, נחם ה' אלהינו עלינו ועל וכו' והנוסחא היא מימות רב עמרם בסדורו ויש גם במחזור רומא, וכך לשונה „רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר (הבזויה) האבלה והחרבה והשוממה הנתונה ביד זרים הרמוסה בכף עריצים ויבלעוה לגיונות ויירשוה עובדי פסילים, ולעמך ישראל נתתה ולזרע יעקב ירושה הורשתה, נערה ה' אלהינו מעפרה, והקיצה מארץ דויה, נפה עליה כנהר שלום וכנחל שוטף כבוד גוים כי באת הלתה" וכו' ונוסחא אחרת יש להרמב"ם וגם היא תחלתה רחם, ומטנה נתהוה נוסחתנו המתחלת נחם וכמו שכתב אבן ירחי בהלכות ט' באב ס' כ"ו והגהת הרא"ש בסוף תענית שבמנהג אומרים נחם ולא רחם. האבלה והחרבה והבזויה והשוממה, ד' לשונות של אבלות, וכתב אבודרהם כי אבלה חרבה בזויה שוממה ר"ת שלהן אחבש לרמוז על פסוק ולנשברת אחבש (יחזקאל ל"ד, ט"ז) ביום חבש ה' את שבר עמו (ישעיה ל', כ"ו). אך בסדורי רפ"כ ורפ"ו גם בכי"י אחד ובמחזור רומא אין שם תבת והבזויה, ובכי"י אחר כל ד' תבות אלה אינן. האבלה מבלי בניה, עתה הולך ומבאר ד' הלשונות. והחרבה, הה"א נשגול וחי"ת בקמץ חטוף, ל' חורבן (יחזקאל ל"ו ל"ה). ממעונותיה, בכי"י ממעונות ישראל. והבזויה מכבודה, נשני כי"י גם בסדורי רפ"ה ורפ"ו אינגו. לגיונות מלה תלמודית וטעמה מחנות מלחמה כמו לגיון העובר ממקום למקום (חולין קכ"ג), ועקר התבה מל' רומי Legion מורה על חיל אנשי מלחמה במספר י"ב אלף וכ' מאות וכל"ח רעגימענט. ויירשוה, תפשו להם את העיר, ל' ויירשוה וישבו בה (יהושע כ"ח, מ"ח). ויטילו, הפילו, מגרמ עול גשפיל. במר תבכה, עפ"ה שמרר בבכי (ישעיה כ"ב, ד'), ובשני כי"י גם בסדורי ספרד במרי תבכה, וכן הוא ברמב"ם, אבל גרסתנו תכון יותר כי משקל מֶרִי איננו במקרא. לבי לבי. מעי מעי, הכפל לחוק התמרור באש הצתה עפ"ה איכה ד', י"א. כאמור בזכריה ב', ט'. מנחם ציון ובונה ירושלים. וכן בס' רב עמרם, אבל חתימת הרמב"ם היא „בא"י בונה ירושלים" ככלל הימים, וכן גם בסדורי... ובמחזור רומא חותם „בא"י מנחם ציון עירו ואבלי עמו ובונה ירושלים.

אֶת־צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תַצְמִיחַ. וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל־הַיּוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים אָתָּה.

את צמח, טעם תקונה אחר בונה ירושלים, שכיון שבבנית ירושלים בא דוד שנ' אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דויד מלכם (הושע ג', ה'), וכיון שבא דוד באה תפלה שנ' והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי (ישעיה נ"ו, ז'), וכיון שבאת תפלה באה עבודה שנ' עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי (שם), וכיון שבאת עבודה באה תודה שנ' זובח תודה יכבדנני (תהלים נ', כ"ג) כן פירוש סמיכת ברכות הללו זו על זו במגלה דף י"ח. ויש בברכת את צמח כ' תבות כמו בפסוק כי נחם ה' ציון (ישעיה נ"א, ג'). אמנם לדעת כי לפי גמרא ירושלמית ותוספתא ברכות סוף פ' ד' אין את צמח ברכה בפני עצמה אלא נכללת היא בברכה שלפניה ושתיהן ברכה אחת אשר חתימתה בא"י אלהי דוד ובונה ירושלים (ראה ברכה הקודמת), וזה בעבור שלפי הירושלמי לא יהיו בתפלה יותר מן י"ח ברכות אף לאחר שנתקנה ברכת למלשינים וע"כ חיבר ולירושלים ואת צמח לברכה אחת וכמבואר בס' הסכריע למס' תענית דף י"ג, ב'. והנה לשטה זו שמע קולנו היא ברכה ט"ו, והוא שמליצו בירושלמי ברכות פ' ב' גם בב"ר פ' מ"ט אמר ר' תנחומא מפני מה התקינו שומע תפלה ברכה משנה עשרה וכו' והוא ג"כ הטעם למה בנוסח הבינונו כמו שמביאו בירושלמי ברכות פ' ד' לא נזכר בו מעין ברכת את צמח (וכנראה למטה דף 108). ובדרך זו הלך ג"כ אלעזר הקליר בפיוטיו כמו שראינו בקרובות שלו לפורים ולט' באב ולי' בטבת שלא חרז חרוז על את צמח וכן בפיוטו אהללך בקול לשחרית י"כ הסובב על ברכות שמנה עשרה לא נמצא מלמיח קרן ישועה, וכן בקרובות לי"ז בתמוז שפייט הפייטן הקדמון יודן הכהן בירבי מתתיה לא נמצא חרוז על את צמח, וכל זאת לפי שכללו את הברכה הזאת בבונה ירושלים ובשטת הירושלמי. ונמצא במדרש תנחומא סוף פ' קרח גם במדבר רבה פ' י"ח כל תשא עון וקח טוב, טוב בגימטריא י"ז, תפלה י"ט ברכות, הוצא מהם ברכת המינין שתקנוה ביבנה ואת צמח שתקנו אחריו על שם נחנני ה' ונסני עכ"ל והוא דבר מתמיה ובכל מה שנאמרו בו המפרשים עד כה לא יוכלו לישבו כי כולם לא ראו שיש כאן חסרון ב' תבות ובמלאותן הכל על נכונו, וכך צ"ל טוב בגימטר' י"ז וכו' ואת צמח שתקנו אחריו בבונה ירושלים ע"ש בחנני ה' ונסני. והפירוש, לאחר שיסדו ברכת המינין תקנו את צמח בבונה ירושלים. ואם תשאל על מה סמכו החכמים לעשות ככה? על זאת באת התשובה שעשו על שם בחנני ה' ונסני, וקיצר המדרש במקום זה וסמך על מדרש מקום אחר והוא במדרש תהלים י"ח, ל"א (ובא גם בקיצור לשון בסנהדרין ק"ז) וז"ל אמר דוד לפני הקב"ה מפני מה אומרים מגן אברהם ולא מגן דוד, אמר לו בחנתיו בי' נסיונות, אמר לפניו בחנני ה' ונסני; כיון שנסה אותו בבת שבע ולא עמד בו מיד התפלל דוד שיאמרו מגן דוד בברכת ההפטרה, כי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד ברוך אתה ה' מגן דוד עכ"ל. וב' המדרשים האלה דבוקים יחד, ומוצא דבריהם כי נוסחת את צמח היתה חותמת בתחלה מגן דוד, ובזמן תקון ברכת המינין הסירו ברכה זו מן התפלה בהסמכם על פסוק בחנני ה' ונסני וקבעוה בברכות ההפטרה. ועתה לך וראה בנוסח ברכות ההפטרה שמביאם רב עמרם בסדורו וגם הרמב"ם בסדר התפלה ותמצא עוד שם טעם הלשון „את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך ברוך אתה ה' מגן דוד." וסיבה כך סדר הברכות עד שקמו חכמי תלמוד בבלי והחזירו את צמח על מקומו הראשון בתפלה אך בשנוי החתימה, ובברכות ההפטרה הניחו החתימה ושינו התחלת לשונה וכתבו שמחנו ה' אלהינו וגו' וכן נתקבל להלכה. — את צמח, הוא המשיח עפ"ה ירמיה ל"ג, ט"ו. וכן צמח בגימטריא מנחם שהוא אחד משמות המשיח (סנהדרין צ"ח, ב'). וקרנו תרום בישועתך, של' תהלים קי"ב, ט'. ופ"ט, י"ח. כי לישועתך, ל' בראשית מ"ט, י"ח. ותהלים כ"ה, ה'. מצמיח קרן, כמו שהבטיח [illegible] יחזקאל כ"ט, כ"א. ואיתא בפסחים קי"ז, ב' אמר רבה בר שילא, דצלותא מצמיח קרן ישועה, דאפטרתא (בסיום ברכת הפטרה) מגן דוד.

שמע קולנו, במגלה דף י"ח נקראת ברכה זו בשם בפרטי תפלה, ויש בה שנויי נוסחא בין הספרדים והאשכנזים, והערוך בערך עין מביא סיומה „שלא רחמים רבים אתה בא"י שומע תפלה" והוא נמצא בו מחזור רומא; וסיום הספרדים הוא „כי אתה שומע תפלת כל פה בא"י ש"ת" והוא ע"פ רב עמרם. ו[illegible] היא של ל"ה תבות כנגד השלשה פסוקים שבמזמור י"ז מן תפלה לדוד עד בל יעבר פי והפסוק שומע (תהלים ס"ה, ג') שמספר תבותיהם ל"ה (כל בו). תפלות ותחנונים, בתב אבודרהם, תפלותינו כך קורין המון עם (וכן בשני כ"י גם בסדורי רפ"ס ורפ"ו ובסדור רב עמרם ובמחזור רומא), ו[illegible] תפלות ותחנונים והוא הנכון, כי אין להחזיק עלמנו כל כך כצדיקים ולומר כי שומע תפלותינו: נבל [illegible]

וּמִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ רֵיקָם אַל־תְּשִׁיבֵנוּ׃ *) אַן איינעם תענית צו מנחה ווירד אים ליזען ש"ע היער דאַז אונטענשטעהענדע עננו איינגעשאַלטעט.

כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה׃

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם׃ וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃

---

*) במנחה של תענית בתפלת לחש אומרים כאן עננו:

עֲנֵנוּ יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ. כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ. אַל־תֵּפֶן אֶל־רִשְׁעֵנוּ. וְאַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ. וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. הֱיֵה־נָא קָרוֹב לְשַׁוְעָתֵנוּ. יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא אֵלֶיךָ, עֲנֵנוּ. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה. עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע׃ כִּי אַתָּה יְיָ הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה. פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה׃ כי אתה וכו'.

ריקם אל תשיבנו, בסדורים אחרונים הדפיסו ודוי ותחנה להוסיפן כאן, אבל יעב"ץ כתב על זאת בלוח ארש ס' קס"ו וז"ל התחנה בברכת שמע קולנו אין דעתי ולא דעת משכיל על דבר נוחה הימנה, שאין להוסיף על מטבע הברכות בשלוש והשואה אחת לכל בנה ועומד בספור שחובה היא בתפלת י"ח עצמה, ואינו נכון כלל לעשות תוספת קבועה על מה שתקנו וקבעו אנשי כנה"ג, ואם אמנם חז"ל אמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה (ע"ז דף ח'), כל איש לפי מה שיש צריך לו ביותר ואשר ידע נגעו ומכאובו יפרש כפיו ובלבו לפי זכות מחשבתו וטוהר כונתו ותקובל תפלתו ואף אם לא תהא הלשון כמו מאד רק כפי השגתו לרצון לפני ה' תהיה והיא היא עיקר עבודת התפלה שבלב נכון וטהור יודע לחדש דבר מעמקי הלב, ולא כמצות אנשים מלומדה וכו' עכ"ל. שומע תפלה, תהלים ס"ה, ג'. ובב"ר פ' מ"ט דף נ"ס אמר ר' תנחומא למה התקינו ברכות משם עשרה עד שומע תפלה, כנגד ט"ו אזכרות שבהבו לה' בני אלים עד ה' למבול ישב, שהוא מכלה את הפורענות שלבוא לעולם עכ"ל ומה שאמר עד רצונו עד בכלל והוא בשטת ירושלמי שבארתי למעלה.

רצה, נקראת בשם עבודה (ברכות כ"ט, ב'. ושבת כ"ד. ור"ה י"ב. ומגלה י"ח. וסוטה ל"ח, ב') היא הברכה שאמרו ג"כ הכהנים בכל בקר בהקרבת התמיד (תמיד ראש פרק ה' וברכות י"א, ב') היא הברכה שברך ג"כ הכהן הגדול ביה"כ לאחר קריאתו בתורה (יומא ס"ח, ב'), רק שבזמן שבה"מ קיים לא היתה נוסחתה בנוסח שלנו כי לא היו אומרים בה „והשב את העבודה לדביר ביתך". גם לא „ותחזינה עינינו" וכו' והיתה אז חתימתה ב"א"י שאותך לבדך ביראה נעבוד (ילקוט שמואל רמז פ') וכמו שאומרים בה"ך עוד היום בשעולים הכהנים לדוכן, וראה רש"י בברכות י"א, ב' ויומא ס"ח, ב'. ואחר חרבן בה"מ שינו הנוסחא כדי להוסיף בה בקשת חזרת העבודה. ואיתא בויקרא רבה פ' ז' מניין לעובר לפני התבה שצריך להזכיר עבודה וקרבנות ולשון מן הדא ברכתא רצה אלהינו שוכן בציון מהרה יעבדוך בניך. ובמדרש שמואל רבה סוף פ' ל"א גם במדרש תהלים מזמור י"ז, התקינו חסידים הראשונים שיהו מתפללין ג' פעמים בכל יום ... ואומרין אנא השב שכינתך לציון וסדר עבודתך לירושלים עירך עכ"ל וגם נוסחא זו עוד היום לנו כשהכהנים עולים לדוכן. ונוסח רצה שלנו כתב הכל בו שיש בה ל"ד תבות כנגד ל"ד כבשים שהיו מקריבים פר ושעיר ואיל. ובתפלתם, בסדורי הספרדים ולתפלתם שעה והיא ע"פ נוסחת הרמב"ם. והשב את העבודה, בשני כ"י ובסדור רפ"ז מלת את איננה וכן סעדיה גאון ורב עמרם ורמב"ם והאבודרהם גם התוספות לסוף מנחות לא גרסו לה. ואשי ישראל ותפלתם, נתקשו הדייקנים בפירוש ותפלתם, אף כי באמת אין בה קושי ... כלל כי פירוש הוי"ו של ותפלתם הוא כוי"ו של נרמה ובעירו (ב"מ ב"ק, ב') ווי"ו של ושתי טבעות על צלעו האחת (שמות כ"ה, י"ב) ובל"א „נעמליך", כי כן עכשו תפלתנו היא במקום ...ים ונשלמה פרים שפתינו, וגם כשנקח הלשון בבקשה לעתיד אין דוחק בה ואז וי"ו של ותפלתם היא ... וכבכונתה הפשוטה כי גם בזמן בה"מ היתה תפלה אצל הקרבנות וכן יהיה גם לעתיד. באהבה, בב' כ"י ובסדור רפ"ז גם בסדורי הספרדים הנוסחא מהרה באהבה תקבל וכן בסדר רב עמרם התוספות בסוף מנחות. אבל מהרי"ל צוה שלא לומר מהרה (יוסיף אומץ ס' מ"ח), ובאמת הבנוי בגרסה של והשב את העבודה, שמי שגורס את העבודה לא יאמר מהרה ומי שיאמר מהרה יאמר ...ודה בלי מלת את ואז כיון לזה ל"ד תבות בברכה זו כקבלת הכל בו והרוקח, ...

בר"ח ובחה"מ אומרים יעלה ויבוא בערבית ושחרית ומנחה.

חזן ראש חדש אומר חה"מ ושגט אמן יעלה ויבא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ· וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ· לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לר"ח רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ | לפסח חַג הַמַּצּוֹת | לסכות חַג הַסֻּכּוֹת

הַזֶּה· זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים· וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ· כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ· בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

או"א יעלה ויבוא, בתוספתא ברכות פ' ד' ובגמר' שבת דף כ"ד, ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ראש חדש וחולו של מועד ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שמנה עשרה ואומר מעין המאורע בעבודה, ופירש רש"י לבקש רחמים על ישראל ועל ירושלים להשיב עבודה למקומה לעשות קרבנות היום. וראה גם בבליה דף י"ז. ואמרו בברכות כ"ט, ב', טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה וכו', ובמס' סופרים פ' י"ט הלכה ז' וי"א נזכר תחלת הנוסחא יעלה ויבוא. ופקדוננו, בסדורי ספרדים וכן בנוסחת רב עמרם ורמב"ם איננה. משיח, בס' הדרת קדש לר' שמעון בן שמואל משיח ר"ת מנחם שילה, ינון, חנינא, שהן שמותיו של הגואל (סנהדרין צ"ח, ב') יבוא במהרה בימינו. לטובה, בכי"י ולטובה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים כולן בוי"ו בראש, ובכי"י אחר לטובה לחן לחסד לרחמים לחיים כולן בלי וי"ו, חוץ ממלה אחרונה ולשלום שהיא בוי"ו בכל המקומות, והספרדים אין להם ב' התבות לחיים ולשלום, והיוצא לדין כי נוסח סדורינו איננו על מתכונת הלשון אלא המעתיקים וי"ו צריכים לחסרה מכולן והמעמידים אותה צריכים להעמידה בכולן, ואעשתי בהעמדת הוי"ו כפי נוסח כי"י בעבור שכן דרך היותר נהוג במקרא (ראה לדוגמא בראשית סמן י') ובעבור שכן אומרים גם למעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וכו' כולן בוי"ו. ביום פלוני הזה, הספרדים מוסיפים לרחם בו עלינו ולהושיענו, והוא מסדור רב עמרם. ובדבר בסדור רפ"ה גם בכ"י אחד בדבר וכן נוסחת הספרדים, ולפיה מושב הלשון למעלה ,,והושיענו בו לחיים בדבר ישועה ורחמים". אבל בסדור רפ"ז ובכ"י גורס ובדבר כנוסחתנו, והנה מתחיל בתבה זו מאמר חדש.

ותחזינה עפ"ס מיכה ד', י"א. ותחינה זו מזכירה הכוזרי מאמר ב' ס' כ"ד ומאמר ג' ס' י"ט ומאמר ה' ס' כ"ג. לציון ברחמים, בסדור סעדיה גאון נוסף ,,ותרצה בנו כמו או". המחזיר, ככר שנאמר כי ל' בחזרה שמשמשים בו חז"ל על השבת דבר למקומו הראשון; ובמדרש תהלים מזמור ע' זמרו לה' יושב בציון, אימתי, כשיבוא להחזיר שכינתו בציון. שכינתו, גם הוא לשון חכמים וטעמו גלוי כבוד השם, וישכון כבוד ה' (שמות כ"ד ט"ז) ת"י ושרא איקר שכינתא דה', אני ה' שוכן (במדבר ל"ה, ל"ד) ת"א אנא ה' דשכינתי שריא, שכנתי שמי שם (ירמי' ז', י"ב) ת"י דאשריתי שכינתי, ובגמר' יומא כ"א ב' חמשה דברים שהיו וכו' אש ושכינה ורוח הקדש, ובחגיגה י"ד, ב' אפשר אתה דורש במעשה מרכבה ושכינה עמנו, ובסוטה ה', ב' שאלתה שכינה עמו, ובנדרים ל"א אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור וכו' ודומיהן.

מודים נקראת הודאה (מגלה י"ח וברכות כ"ט ול"ד ושבת כ"ד וסוטה ס"ח, ב' וספרי פ' זאת הברכה), וכתב הכל בו שיש בברכה זו פ"ו תבות, ועוד גימטריא של מודים הוא ק' לרמוז שאנו מודים להשם

וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־
נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם׃ הַטּוֹב
כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם
קִוִּינוּ לָךְ׃

כל ימי חנוכה, גם בפורים בתפלת ערבית קודם קריאת המגילה וביום י"ד בשחרית ובמנחה אומרים כאן על הנסים.

גאנץ חנוכה אויך פורים ביי מעריב שחרית אונד מנחה ווירד היער על הנסים געזאגט.

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל
הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה

בק' ברכות בכל יום. מודים ל' דה"א כ"ט, י"ג. שאתה שין בקמ"ץ וכן נקוד בכ"י ובסדור רפ"ז וראה למעלה דף 84. מגן ישענו עפ"י ש"ב כ"ב, ל"ו. ובסדורי ספרד גם בכ"י ומגן בוי"ו ברא"ש וכן ברמב"ם. נודה לך עפ"י תהלים ע"ט, י"ג. ויותר לנו מזה כי העקר נוֹדֶה בנגון מלרע ולמ"ד של לְךָ רפויה. הפקודות לך, כן בשני כ"י ובסדורי רפ"ה ורפ"ז ובמחזור רומא ושאר ס"י וכן בסדר סעדיה ובסדר רב עמרם וכן גורס אבודרהם וכן הוא בפירוש העמידה לר' שמואל גם בפירוש התפלה לבעל של"ה גם בזוהר פקודי עמוד תע"ב, וכן כתב יעב"ץ. ובספרי פ' פנחס כל זמן שאדם נתון בחיים נפשו פקודה ביד קונו. ור' עוזיאל הדפיס הַמְּפֻקָּדוֹת לך ועפ"י תהלים ל"א, ו', ואף כי גם הוא יתכן וגם סמך לו בתנא דבי אליה פרק ב' וי"א, מ"מ הנוסחאות הישנות עומדות לנגדו. נסיך, אותותיך לטוב לנו, והוא מורגל הרבה בל' חז"ל כמו עשרה נסים (אבות פ' ה') מקום שנעשו בו נסים (ברכות ראש פרק ט') בעל הנס אינו מכיר בנסו (נדה ל"א), בל"א וואונדער. שבכל עת ערב וכו', בשני כ"י שבכל יום עת ערב וכו'. הטוב, הה"א היא ה"א הקריאה (vocativ) וכן ה"א והמרחם, בל"א גיטיגער! בארמהערציגער! כי לא כלו וכו' עפ"י איכה ג', כ"ב. מעולם קוינו לך, בסדר רב עמרם גם במחזור רומא גורס וּמֵעוֹלָם ובסדורי הספרדיים כי מעולם, ופירוש מעולם מזמנים שעברו עד כה, בל"א פאָן יעהער, כמו בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם (יהושע כ"ד, ב'). קוינו לך, בסדר רב עמרם ומחזור רומא יש עוד התוספת „לא הכלמתנו ה' אלהינו ולא עזבתנו ולא הסתרת פניך ממנו". ועל כלם וכו'.

מודים דרבנן, נקרא כך בעבור שהוא מורכב מהמה מודים שאמרו הרבנן, ועפ"י מסקנת רב פפא בדאיתא בסוטה דף מ'. והחתימה ברוך אל ההודאות שלא נמצאה שם בגמרא וגם איננה בנוסח רב עמרם ורמב"ם וסמ"ג עיין י"ט גם לא במחזור רומא, היא לקוחה מירושלמי ברכות פ' א' הלכה ז' אשר גם שם כמה מודים מהמה רבנן וחתימתן בא"י אל ההודאות. ונמצא במחזור רומא תחלת הנוסחא בלשון זו „מודים כורעים ומשתחוים אנחנו לפניך אלהינו אלהי כל בשר יוצרנו" וכו'. — אלהי כל בשר, ירמיה ל"ב, כ"ז. יוצר בראשית, מבואר בברוך שאמר. בלבב שלם, בס"א בְּלֵב שלם, וגם הוא נכון כמו בדה"א כ"ט, ט'. על שאנחנו מודים לך, לפי פירש"י בסוטה מ' מוסב למעלה על מודים ר"ל ומודים אנחנו לך על שאנחנו מודים לך כלומר על שזכיתנו להודות לך, ופירוש אחר מביאים התוספות שם בלקוח מערוך ערך דד; ולפי הפשוט טעם של על כאן הוא שוה לטעם של עַל שהחייתנו האמור למעלה בענין, ופירושו תחיינו ותקיימנו וכו' בעבור שאנו מודים לך, ר"ל בזכות ההודאה שאנו מודים לך.

על הנסים, בגמרא שבת כ"א, ב', בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה וכו' ועשאום י"ט בהלל ובהודאה, ופירש רש"י לומר על הנסים בהודאה, ושם דף כ"ד מזכיר של חנוכה בהודאה. ובמס' סופרים פ' כ' מביא על הנסים של חנוכה גם [illegible] אך נוסחא משונה מנוסחתנו. והנה בסדור רב עמרם וברמב"ם בסדר התפלה ובאבודרהם הגרסא על הנסים בלא וי"ו ברא"ש וכן הוא בכל ס"י ובכל הפוסקים, ועפ"י הגהת בעל ש"ת וְעַל בוי"ו איננה וגם מה שמביא לעוזריו את בעל מטה יהודה ובעל אור חדש אינו בעזר מהם בכל כי הם דברו על אמירת הנוסחא בבהמ"ז, אבל פה בתפלה יותר יפה על הנסים בלי וי"ו ובפרט הוא אל שלמעלה ממנו „מעולם קוינו לך על הנסים וכו'. הַפֻּרְקָן מלה ארמית וטעמה בעברית ישועה, הישועה הגדולה (ש"א י"ד, מ"ה) מתורגם פורקנא רבא. ונקודו הפ"א בקמץ חטוף בסדור רפ"ז גם כאן גם בנוסח יקום פרקן וכן העקר כן בשקול התבה במשקל העברי כן בשקלה במשקל ארמי, ובארמי משקלה כמו קָרְבָּן אָבְדָן וכבר דברתי עליו בס' תולדות חיים דף קט"ו. ועל המלחמות, הספרדים אומרים ועל הנפלאות ועל הנחמות; ובסדר רב עמרם ומחזור רומא נמצא ועל המלחמות ונוסף עוד ועל הפדות. בַּזְּמַן הזה כצ"ל ומה שבקצת סדורים וּבִזְמַן הזה טעות הוא, והוא עוד בברכות נר חנוכה.

לחנוכה.

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן־יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַי וּבָנָיו. כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם. רַבְתָּ אֶת־רִיבָם דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ. וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

לפורים.

בִּימֵי מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה כְּשֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם הָמָן הָרָשָׁע. בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם לָבוֹז: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים הֵפַרְתָּ אֶת־עֲצָתוֹ וְקִלְקַלְתָּ אֶת־מַחֲשַׁבְתּוֹ וַהֲשֵׁבוֹתָ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו עַל־הָעֵץ:

כהן גדול, יש ספק אם הוא מוסב על מתתיהו או על יוחנן, ולפי הרמב"ם בפתיחתו למשנה פרק ה' האומר כהן גדול מוסב על מתתיהו וכן הוא במאמר הירושלמי וילמדנו שהעתיק אבן ירחי בהלכות חנוכה ס' קמ"ז, אבל הרב מאירי בפתיחתו למס' אבות כתב כי יוחנן כהן גדול שהעביר הודית המעשר (בסוף מס' מעשר שני) הוא אביו של מתתיהו החשמונאי, וא"כ מוסב כאן התואר על יוחנן, וכן כתב בעל יסוד עולם מאמר ד' פ' י"ח והיוחסין דף ע"ז, ב'. וכ"ד, ב'. וס', ב'. חַשְׁמוֹנַי בכך הוכיח רוו"ה מקריאת הקדמונים שהעתקו בכתבת חולם אחרי המ"ם, רק שהוא הדפיס חשמונאי באל"ף בין נו"ן ליו"ד, ואל"ף זו אך למותר היא ולא נכתבה אלא לצורך הספרים הבלתי מנוקדים שלא יטעה הקורא לקרות הנו"ן בחירק, ואם מנוקד התיבה יש להסיר אות תקון הקריאה הזאת, וכמו שנמצא לחז"ל שכתבו בספריהם הבלתי מנוקדים בית שמאי ובמקרא שהוא מנוקד הוא שַׁמַּי בלי אלף (דה"א ב', כ"ח) וכן כתבו כדאי ובמקרא הוא כְּדַי בלא אל"ף (אסתר א', י"ח), וכבר העירותי על זה בס' תולאות חיים דף ז'. וגם חשמוני זה הוא לדעת קצת שם עצם ולדעת אחרים שם תואר כטעם גדול ונגיד מענין יאתיו חשמנים (תהלים ס"ח, ל"ב), ומה שנראה הנכון שהוא שם כנוי לכל המשפחה ע"ש עיר מולדתם והיא חשמון (יהושע ט"ו, כ"ז) ושמעון אביו של יוחנן וזקנו של מתתיה (סדר עולם זוטא, וספר א' של מקבאים פרק ב') נראה שנולד בחשמון וכנוהו על זאת חשמונאי ונקראת כן כל משפחתו בית חשמונאי. הָרְשָׁעָה שם תואר בל' נקבה כמו מדרכו הרשעה (יחזקאל ג' י"ח) וראה במכלול לשרשים שרש רשע. לְהַשְׁכִּיחָם תורתך כן נוסחת האשכנזים להשכיחם בהפעיל כמו להשכיח את עמי שמי (ירמיה כ"ג, כ"ז), ונוסחת ספרדים לְשַׁכְּחָם תורתך, בפיעל, וגם היא תתכן כמו שכח ה' בציון שבת ומועד (איכה ב', ו'). והנה בהרבה סדורים כתוב מִתּוֹרָתְךָ, ועל זה כתב אבודרהם שהוא טעות ואין לומר מתורתך במ"ם בתחלה אלא תורתך בלא מ"ם וכן הוא בסדר רבינו סעדיה עכ"ל. ולהעבירם מֵחֻקֵּי רצונך כן בכל ס"י וכ"י וכן גורס אבודרהם והוא הנכון. ובעל מג"א בס' תרפ"ב גם בעל מטה יהודה מחקו את המ"ם מן מֵחֻקֵּי בשם אבודרהם, ובמש"כ טעו כי אבודרהם לא הסיר רק המ"ם של מתורתך לבד וקיים את המ"ם של מחקי, כאשר יראה כל מעיין בספרו, וכן באמת הלשון ולהעבירם מחקי רצונך אין בו קושי כלל, ויסודו על הכתוב לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי (דברים כ"ו, י"ג) רק שהוסב ל' קל לל' הפעיל לעשותו יוצא לשני פעולים. ביד חלשים, ברשותם ובכחם, אין דיע געוואלט, כמו ביד שוסים, ביד אויביהם (שופטים ב', י"ד), ואין לפרש יד ממש שא"כ היה כתוב בידי חלשים. וזדים, המזידים פרע לכבעים, כמו זדים הליצוני עד מאד, מתורתך לא נטיתי (תהלים קי"ט, נ"א) וע"פ זה הפסוק נוסדה הנוסחא. עוֹסְקֵי בסי"ן, כמבואר למעלה דף 37. ופנו ל' ביעור, כל' ואנכי פניתי הבית (בראשית כ"ד ל"א). וקבעו, ל' קבע בל' חז"ל טעמו יעוד ותקון בל"א בעשטיממען איינזעטצען, הקובע מקום לתפלתו (ברכות ו', ב') תפלת הערב אין לה קבע (שם ר"פ ד') עשה תורתך קבע (אבות א' ט"ו) קובע לו שכר (שם ג' ג') ושביל היחיד הקבוע (פאה ר"פ ב') וכן בתפלת ר"ה וחקי ראשי חדשים להם קבעת. אֵלּוּ כן ל' המשנה במקום אֵלֶּה של המקרא. לשמך הגדול, בכ"י יש עוד תוספת בסוף כן לחנוכה כן לפורים וכה לשונו „כשם שעשית

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בעשי"ת אומרים: וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

בשחרית, ובתענית אף במנחה, אומר הש"ץ או"א ברכנו, ואין אומרים אותו בבית אבל.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

להם נסים וגבורות בימים ההם כן עֲשֵׂה עמנו ה' אלהינו פלא ונסים בעת הזאת". ותוספת כזו יש גם במחזור רומא ובסדר רב עמרם, גם אבודרהם מזכירה בשם רב עמרם ורבינו סעדיה והרמב"ם וכתב עליה שהר"מ מרוטנבורג מאן לאמרה בעבור שהיא בקשה ואין לומר בקשה בהודאה, וכן גם אבן ירחי בס' ה"ה מהלכות מגלה כתב שאין לאמרה גם הגהת מיימונית לסדר נוסח תפלה קטן ב' כתב כן. אמנם נמצא ברוקח ובכל בו שיש בנוסח על הנסים של חנוכה קכ"ד תנות כמגין יוחנן, ובשל פורים פ"ב תנות, והוא רק מכוון בלרוך תוספת זו, ועיין עוד בר"ן פרק ג' דר"ה ד"ה סדר ברכות אומר ובתוספות מגלה דף ד' ד"ה פסק ואומר.

מָרְדְּכַי, הקמץ של המ"ם הוא קמץ חטוף, והדל"ת בחטף קמץ. כשעמד עליהם המן, כתב בעל מטה יהודה כ"ל לגרוס כשעמד המן הרשע ואין לגרוס עליהם, וקאי אמה דנתריה בקש להשמיד וכו', אבל לנוסח עמד עליהם משמע דקאי על מרדכי ואסתר, ובאמת לא עמד מעולם על אסתר כידוע, ואין לומר דקאי על מה דנתריה בקש להשמיד וכו' את כל היהודים א"כ הוא כפל לשון עכ"ל ואחזו נמשכו בעל ש"ת ובעל ווי"כ בלי הבין שבעל מ"י הרים קושיא מבוטלת מעקרה, כי המאמר כשעמד עליהם איננו מוסב כלל על מרדכי ואסתר, אלא מוסב על שעשית לאבותינו שלמעלה, והפירוש, על הנסים שעשית לאבותינו בשעמד עליהם (על אבותינו) המן הרשע בימי מרדכי ואסתר וכו' ותנות בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה כשין מאמר מוסגר הן, וע"כ אין למחוק מלת עליהם. להשמיד להרוג וכו' הוא ל' אסתר ג', י"ג. הפרת עצ"ה ישעיה ח', י"א ותהלים ל"ג, י'. וקלקלת, ל' בטול ואבוד בל' חז"ל וטגזרת הגבעות התקלקלו (ירמיה ד', כ"ד). והשבות גמולו בראשו עצ"ה יואל ד', ד'. ובכמה סדורים והשבות לו גמולו ועצות. ותלו, אסתר ט', כ"ה.

ועל כלם וכו' הלשון הואת נמצא בס' היכלות. וגרסת אבודרהם היא „ויתרומם תמיד שמך מלכנו לעולם ועד" וכן בסדורי ספרד, וזהו הנכון יותר ע"פ מליצת הלשון; וסעדיה גאון גורס „ועל כלם תתברך ותתרומם כי יחיד אתה ואין בלתך", בת"י וכו'. האל, הה"א ה"א הקריאה בה"א של הטוב והמרחם, וכמו הקהל (במדבר ט"ו, ט"ו) הנער (ש"א י"ז, נ"ח) הזקנים (יואל א', ב') הים, הירדן, ההרים (תהלים קי"ד, ה'. ו'). והפירוש אתה אל שאתה ישועתנו. נאה, ל' חכמים הוא ובל' המקרא נאוה כמו ומדברך נאוה (שיר ד' ג') או יאה כמו כי לך יאתה (ירמיה י', ז').

או"א ברכנו, נוסחא זו שמה ברכת כהנים, ואיננה בכלל י"ח ברכות של תפלה אלא נתקנה לש"ץ שיאמרנה כנגד נשיאות כפים וכמו שכתב הכל בו וז"ל ומה שאנו אומרים ברכת כהנים אחר הודאה, זהו לפי שבימיהם היו עולים לדוכן בכל יום וכנגד זה אנו אומרים ברכת כהנים זעירא. וכן כתב אבן ירחי וז"ל אסור ליחיד לומר ברכת כהנים בתפלתו כי בצבור נתקנה כנגד נשיאות כפים שאינה אלא בעשרה, ואומרה הש"ץ. ורא"ה הגהת מיימונית בפ' ט"ו מהלכות תפלה ובסמן ח' לנוסח ברכות התפלה. בברכה המשלשת, ר"ל ברכה הכוללת שלש ברכות, דוגמת והחוט המשלש (קהלת ד', י"ב) חוט של שלשה חוטים, ומובן שלשה פסוקים של בכה"נ שלש פרשיות הן להיות כל אחד סתומה לפניו ולאחריו ובכל אחד ברכה מיוחדת. עם קדושך, ז"ל אבודרהם, כתב הר"י קמחי שאין לומר כהני עם קדושך כי אינם כהני ישראל אלא כהני ה' כמו שאין לומר נביאי ישראל אלא נביאי ה', גם אין לומר כהנים עם קדושך כי אינם בקראים עם ובעת והכהנים והעם, אלא הנכון לומר כהנים עם קדושך, ונראה לי שיוכל לומר כהנים עם קדושך כדאמרינן בודוי יוה"כ ובני אהרן עם קדושך (יומא מ"א ב') וכן הוא כתוב בסדורי רב עמרם ורבנו סעדיה פכ"ג. ודע כי בסדורי הספרדים נוסף לברכת כהנים גם הפסוק ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. והוא ע"פ נוסח רב עמרם ורבינו סעדיה והרמב"ם, גם הרוקח בס' ש"ט כתב שכן הנכון (וראה ס' חסידים סמן תת"ד), אבל אבן ירחי כתב בשם רש"י שלא יתכן לומר פסוק זה כי ל' צוואה הוא לכהנים ולא ל' ברכה, אלא תכף לוישם לך שלום יאמר שים שלום, דומה לדומה.

בשחרית, ובתענית אף במנחה, אומרים שים שלום:

שִׂים שָׁלוֹם, טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ׃ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם׃

במנחה ובערבית שלום רב:

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם׃ כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם׃

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ׃

שים שלום, במגלה דף י"ח, מה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים, דכתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם (במדבר ו', כ"ז) וברכה דהקב"ה שלום שנ' ה' יברך את עמו בשלום (תהלים כ"ט). ויש בה ו' דברים, שלום, טובה, ברכה, חן, חסד, רחמים, כנגד ו' דברים שבברכת כהנים. ועוד בה מעין ברה"כ, שים שלום כנגד וישם לך שלום, ברכנו אבינו כנגד יברכך, באור פניך כנגד יאר ה' פניו (מטה משה). ויש בברכה זו כ"ג תבות כנגד כ"ג אותיות שיש בפסוקים ישא ה' פניו וכו' ושמו את שמי על וכו' וכנגד כ"ג תבות שבמזמור ס"ז למנצח בנגינות. טובה, שם דבר כמו לעשות טובה (במדבר כ"ד, י"ג) בל"א גוטעס, וכן בישלה ויבא לפליטה לטובה, ויסדו טובה בל' נקבה ולא טוב בל' זכר כדי שלא נטעה להחליטו כתואר אל שלום. באור פניך עש"ה יאר ה' פניו אליך. כי באור פניך, כן הנוסחא הנכונה עש"ה ה' באור פניך יהלכון (תהלים פ"ט, ט"ז) ולא במאור פניך (אבן ירחי). תורת חיים עש"ה כי היא חייך (משלי ד' י"ג) עץ חיים היא (שם ג', י"ח). ואהבת חסד, מיכה ו', ח'. והספרדים אומרים ע"פ סדר סעדיה ורב עמרם ורמב"ם „תורה וחיים אהבה וחסד". וטוב בעיניך, כלומר ויהיה טוב בעיניך לברך וכו'. שעה מלה תלמודית ומקורה בל' ארמית וטעמה בעברית רגע, וחז"ל השתמשו בה ברוב המקומות להורות על חלק אחד מכ"ד חלקים של יום שלם, בל"א שטונדע. ובסדורי ספרדים הנוסחא „לברך את עמך ישראל ברב עוז ושלום". ב"א"י המברך את עמו וכו' עש"ה תהלים כ"ט, י'. והנה החתימה הזאת איננה נזכרת להקדמונים, אבל החתימה הקדמונית היא שאנו אומרים בעי"ת ב"א"י עושה השלום, כנראה ממדרש ויקרא רבה פ' ט' ומס' דרך ארץ זוטא סוף פרק השלום, חותמים שלום בק"ש פורש סוכת שלום, חותמים שלום בתפלה עושה שלום עכ"ל וכן במאמר המדרש שהביאו בעל הלכות גדולות פרק ה' מהלכות ברכות. בשם מדרש ירושלמי, ובעל הרוקח בס' שכ"ו בשם מדרש ויכלו ונמצא גם בילקוט שמואל רמז פ' וז"ל אשכחן בתפלת חנה מעין שמנה עשרה, רמה קרני בה' כנגד מגן אברהם, ה' ממית ומחיה מחיה המתים, אין קדוש כה' האל הקדוש, כי אל דעות ה' חונן הדעת, ונכשלים אזרו חיל הרוצה בתשובה, מוריד שאול ויעל חנון המרבה לסלוח, שמחתי בישועתך גואל ישראל, מקים מעפר דל רופא חולי, שבעים בלחם מברך השנים, רגלי חסידיו ישמור מקבץ נדחי עמו ישראל, ה' ידין אפסי ארץ אוהב צדקה ומשפט, ורשעים בחשך ידמו מכניע זדים, קשת גבורים חתים מבטח לצדיקים, וירם קרן משיחו אלהי דוד ובונה ירושלים, אין צור כאלהינו שומע תפלה, אל תרבו תדברו גבוהה שאותך לבדך ביראה נעבוד, יצא עתק מפיכם הטוב שמך ולך נאה להודות, ויתן עוז למלכו עושה השלום, הרי י"ח ברכות עכ"ל וכן יוצא גם ממס' סופרים פ' י' נהגו אנשי מערב ואנשי מזרח לומר פריסת שמע אחר עושה השלום בג' תפלות של י"ח עכ"ל, וכן גם נוסחת הכוזרי במאמר ג' ס' י"ט, וכן גורס רב עמרם בעבודת הטור סוף ס' קכ"ז וס' קל"ג. הרי ברור מכל האמור כי החתימה הקדמונית היא בא"י עושה השלום ונאמרה אח"כ לתפלת ר"ה ויו"כ וימי התשובה, ותקנו לומר לשאר ימות השנה החתימה המברך את עמו.

שלום רב עש"ה תהלים קי"ט, קס"ה. וקכ"ה, ה'. ואומרים הנוסחא הזאת בתפלת ערבית ומנחה שאין נשיאות כפים, ובשחרית ומוסף גם במנחה של תענית שהוא ראוי לנשיאות כפים אומרים שים שלום, כי אחר ברכת כהנים לעולם שים שלום כדאית' בסוטה דף ל"ט, ב' ובמדבר רבה דף רמ"ד, ב'. ומה שנוהגים לומר שים שלום במנחה של שבת ושל יו"כ שאין בהם נשיאות כפים, הוא בעבור שקראו בתורה ובשים שלום כתוב כי באור פניך נתת לנו תורת חיים, אך בזה המנהגים שונים, וראה הגהות מיימוני לנוסח תפלה סמן א' ולקוטי פרדס דף י"ג, א' ומטה משה ס' קע"ו. ובני מנהג ספרד אין להם כלל הנוסחא של שלום רב, ואומרים תמיד שים שלום, וכן לא נמצאה שלום רב לא בסדור רב עמרם ולא ברמב"ם; ולהפך למנהג פולנין אומרים תמיד שלום רב ולא שים שלום. ויש בנוסחא זו ל"ג תבות כנגד ל"ג תבות שיש מן זבחו זבחי צדק (תהלים ד', ו') עד סוף המזמור.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בעשי"ת אומרים:
בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדֹּף נַפְשִׁי. וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם.

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: (קבלת תענית.)

במקום עשה למען שמך יש אומרים זה:
מַלְכֵּנוּ וֵאלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יַחֵד שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ בְּנֵה עִירְךָ יַסֵּד בֵּיתֶךָ שַׁכְלֵל הֵיכָלֶךָ קָרֵב קֵץ בִּיאַת מְשִׁיחֶךָ פְּדֵה עַמֶּךָ שַׂמַּח עֲדָתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן מַלְאֲכֵי מְרוֹמִים עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן צִדְקָתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם־לֹא לְמַעֲנֵנוּ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: פוסע לאחריו ג' פסיעות ואומר עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן: וזוקף לאט ואומר יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

ועומד במקום שכלו פסיעותיו עד כדי הלוך ד' אמות, ובצבור עד שיגיע ש"ץ לקדושה.
הש"ץ חוזר התפלה בקול ואומר תחלה אדני שפתי תפתח כלחש.

אלהי נצור, כתב אבודרהם יש יחידים שנוהגין לומר אחר תפלתם קודם שיפסעו שלש פסיעות בקשה זו, וכן נמצאה גם בסדור רב סעדיה ורב עמרם, והיא תפלת מר בריה דרבינא כי הוה מסיים צלותה (ברכות דף י"ז). נצור לשוני מרע עפ"ה תהלים ל"ד י"ד, ויותר טוב שעקר הנוסחא הוא וּשְׂפָתַי (וכן בסדור רפ"ז) ולא וְשִׂפְתוֹתַי ולא נמצא בכל המקרא שפתותי אלא שְׂפָתַי. ולמקללי נפשי תדום, שלא אחרף את מי שחרפני אלא אסבול קללתו, ועל דרך שומעין חרפתן ואינן משיבין (שבת פ"ח, ב'), ומה שאמר נפשי תדום ולא אמר פי ידום, ר"ל שתוכני אשר גם במחשבה לא אשנא את חורפי. כעפר לכל תהיה, שלא יגבה לבי כלל וכלל אלא אשפיל את עצמי לכל, ובתוספות לברכות י"ז פירשוהו בדרך דרוש ע"ש. ובמצותיך תרדוף נפשי, לפי דקדוק הלשון העקר וּמִצְוֹתֶיךָ לא וּבְמִצְוֹתֶיךָ. וכל החושבים, בנוסח הגמרא יש עוד לפניו „ותצילני מפגע רע מיצר הרע" וכו' ומסדרי התפלה השמיטוהו. הפר עצתם וקלקל מחשבותם, עליה לקוחה מנוסח על הנסים של פורים. ודע כי בכל ס"י מחשבותם וכן בגמרא ובסדורי ספרדים ובטור וברוקח ואין לשנות. עשה למען שמך וכו' עד ימינך וענני זה איננו מתפלת מר וכן לא נמצא בכ"י גם לא בסדורי רפ"ה ורפ"ז. אבל נוסף ע"פ אגדה שהביא אבן ירחי בס' ס"ה וז"ל אמר שמואל כל האומר אחר תפלתו אלו ג' דברים עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען תורתך זוכה להקביל פני שכינה עכ"ל ומביאים אותו ג"כ הרוקח ס' שכ"ג והטור א"ח ס' קכ"ב אך בשנוי לשון קצת. וכתב עוד הטור נהגתי לומר אלהי נצור עד וקלקל מחשבותם, מלכנו ואלהינו אלהי כל בשר יחד שמך וכו' והיא ע"פ נוסח רב עמרם. עשה למען ימינך, הוא ע"פ מדרש תנחומא סוף פ' אחרי מות אמר ר' אבהו כל צרה שבאה לישראל כ"י של הקב"ה שב' עמו אנכי בצרה, הושיעה ימינך וענני, אם אתה עונה אותנו הישועה שלך היא, ולכה לישועתה לנו אלא תהא הימין לאחור שנ' השיב אחור ימינו עכ"ל ובאיכה רבתא דף ע"ב ומובא גם בילקוט תהלים רמ"ז תתפ"ה, אמר הקב"ה עמו אנכי בצרה, עכשו בני שרוין בצער ואני ברווח, כביכול השיב אחור ימינו, ולבסוף גלה אותו לדניאל, אמר לו לקץ הימין, אותה ימין שהיא משועבדת, קץ נתתי ליטינה, גאלתי את בני גאלתי את ימיני, והוא שאמר דוד למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך וענני (תהלים ק"ח, ז') עכ"ל. יהיו לרצון, שם י"ט, ט"ו. ואמרו בברכות דף ט', ב' הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר י"ח פרשיות (כי אשרי האיש ולמה רגשו חדא פרשה היא) לפיכך תקינו רבנן לאמר י"ח ברכות עכ"ל ויש בפסוק זה י' תבות וי' יודי"ן ותחלתו יו"ד וסופו יו"ד, כנגד

קבלת תענית.

אמר שמואל, כל תענית שלא קבלו עליו מבעוד יום לאו שמיה תענית (תענית י"ב). וע"כ יחיד שרוצה להתענות יאמר זה בתפלת המנחה שלפני יום התענית קודם יהיו לרצון:

ווער וויל אנהעמען תענית וויל זיך ניאטט זאגט דיעזעס רבון בי מנחה פאר יהיו לרצון.

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ בְּתַעֲנִית נְדָבָה לְמָחָר (ואם בדעתו שלא להשלים את תעניתו יוסיף ויאמר עַד חֲצִי הַיּוֹם, אוֹ עַד אַחֲרֵי תְּפִלַּת מִנְחָה) יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁתְּקַבְּלֵנִי בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן. וְתָבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתִי. וְתַעֲנֶה עֲתִירָתִי בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: יהיו לרצון וכו'.

המתענה ביום תעניתו בתפלת מנחה קודם יהיו לרצון יאמר רבון זה (גמרא ברכות י"ז).

מאן טהג דעז תענית בי מנחה זאגט מאן דיעזעס רבון פאר יהיו לרצון.

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים. גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ. בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם אָדָם חוֹטֵא מַקְרִיב קָרְבָּן, וְאֵין מַקְרִיבִים מִמֶּנּוּ אֶלָּא חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ, וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים מְכַפֵּר. וְעַכְשָׁו יָשַׁבְתִּי בְּתַעֲנִית וְנִתְמַעֵט חֶלְבִּי וְדָמִי. יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ שֶׁיְּהִי חֶלְבִּי וְדָמִי שֶׁנִּתְמַעֵט הַיּוֹם כְּאִלּוּ הִקְרַבְתִּיו לְפָנֶיךָ עַל־גַּב הַמִּזְבֵּחַ וְתִרְצֵנִי: יהיו לרצון וכו'.

אחר תפלת שמנה עשרה יש אומרים אלו הפסוקים:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְהֹוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד־נְכוֹן הַיּוֹם: וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְהֹוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה עֵין יְהֹוָה אֶל־יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ: כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: חַנּוּן וְרַחוּם יְהֹוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים וּרְצוֹנוֹ כְּעָב מַלְקוֹשׁ: כִּי אֵל גָּדוֹל יְהֹוָה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים: אַשְׁרֵי הָעָם יֹדְעֵי תְרוּעָה יְהֹוָה בְּאוֹר־פָּנֶיךָ יְהַלֵּכוּן: כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל־הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל־הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־פִּי מִדּוֹתָיו:

עשרת הדברות, ויש בו ע"ב אותיות כנגד שם של ע"ב. וכתב בעל תהלות ה' שכוונת אמירת פסוק זה שיהי רצון שתסדרנו המלות בכל ענין וענין ושלא תאחרנו להשם שום תואר שלא כראוי ושלא נקשנו בקשה כמבעת בעלמה ולא תתמנו מתיבה אלא כפי שראוי לה ושלא כוונכו אלא הראוי לכוין. עושה שלום, ל' איוב כ"ה, ב'. ובבי"י מלאתי כאן במקום עושה שלום נוסחה עלמית וכך לשונה שלום בשמאלי ושלום בימיני ושלום על כל ישראל תשים; ועל זאת כתב המרדכי בפ' אין עומדין ס' קנ"א הורגלו רבים לומר שלום בשמאלי שלום בימיני, ואני המחבר לא קבלתי כן, כי שגו כמה שבתוב במחזורים (רצונו לומר בגמרא יומא דף כ"ג, ע"ב) נותן שלום לשמאלו וכו', וסבורים שצריך לומר בזה הלשון, וליתא, דנותן שלום הכי פירושו כשיאמר עושה שלום משתחוה לשמאלו ובשבוא אומר יעשה שלום עלינו משתחוה לימינו, ומסיים על כל ישראל והורגלו להשתחות לפניהם כעבד הנפטר מרבו, תדע שמה נשתנה סוף י"ח מסוף הקדיש של התפלות מכ"ל וכן כתבו הכל בו בדין התפלה והטור ס' קכ"ג. והנה צריך עיון בנוסחא זו אם נתקנה מעקרה לסוף התפלה או לסוף הקדיש, ואחרי שבקדיש אמור בנר יהא שלמא וכו' אשר מתפללים בה על השלום נראה שעקר תקנת עושה שלום לתפלה הוא וכן נראה ג"כ מזוהר פ' תרומה עמוד רל"ח שאמר שם עושה שלום לצלותא, אמנם קשה לפי זה סוף לשונו ואמרו אמן שלא יתכן רק לקדיש, ולא לשמנה עשרה כי למי יאמר המתפלל בעד עצמו לענות אמן [והטעם שמובא על זאת בהגהת קלור של"ה דף נ"ב, ב' טעם תלוי בשמים הוא]. וע"כ נראה הנכון כי תבת ואמרו לא היתה בנוסחת עושה שלום לתפלה, ורק לאחר הקדיש הוסיפו תבה זו וכמו שבכל בבות הקדיש הסוף ואמרו אמן, והסופרים הם שלא הבדילו וכתבו אח"כ ואמרו אמן בכל מקום. וכאמת בס' רב עמרם גם ברמב"ם לא נמצא אלא אמן בלבד כן אחרי התפלה כן אחרי הקדיש ולא תבת ואמרו. וערבה לה', מלאכי ג', ד'. ונדרש על הקרבנות בויקרא רבה פ' ז', והתפלה היא במקום קרבן, וע"כ אומרים פסוק זה אחר התפלה.

פסוקים לשמות.

מנהג יפה הוא שיאמר כל אחד בכל יום בתפלתו פסוק אחד הרומז על שמו אשר בו יקרא לס"ת, דהיינו פסוק המתחיל עם אות הראשונה של שמו וסופו אות האחרונה של שמו. ואותו הפסוק יאמרנו בכל תפלות שמנה עשרה באלהי נצור קודם יהיו לרצון. ואלה הם הפסוקים על רוב שמות איש ואשה:

אברהם.	אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם.
אביגדור. אבנר. אביעזר. אליעזר. אלכסנדר. אשר. אסתר.	אל תרחק ממני כי צרה קרובה כי אין עוזר
אהרן.	אשמחה ואעלצה בך אזמרה שמך עליון.
אורי.	אמרי האזינה ה' בינה הגיגי.
אלחנן.	אליך ה' אקרא ואל ה' אתחנן.
אליהו.	אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו.
אליקים. אבשלום.	אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזקק שבעתים.
אלישע.	אל נקמות ה' אל נקמות הופיע.
אלק.	אל תרימו למרום קרנכם תדברו בצואר עתק
אלקנה. אריה.	אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה.
אפרים.	אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום.
אביגיל. אדיל.	ארץ רעשה אף שמים נטפו מפני אלהים זה סיני מפני אלהים אלהי ישראל.
בונם.	בכל מקום עיני ה' צופות רעים וטובים.
בועז.	ביום קראתי ותענני תרהיבני בנפשי עוז.
בנימן.	בני עבדיך ישכונו וזרעם לפניך יכון.
בצלאל. ברינדל.	בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל.
ברכיה.	בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה
ברוך.	ברוך אתה ה' למדני חקיך.
גבריאל. גיטל.	גם אני אודך בכלי נבל אמתך אלהי אזמרה לך בכנור קדוש ישראל
גד.	גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד.
גדליה. גלדה.	גול על ה' דרכך ובטח עליו והוא יעשה.
גרשון.	גרש לץ ויצא מדון וישבות דין וקלון.
דוד.	דרשו ה' ועזו בקשו פניו תמיד.
דינה. דבורה.	דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה.
דן. דניאל.	דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל.
הדסה.	הסתר פניך מחטאי וכל עונותי מחה.
הלל. הינדל.	הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל.
זאב.	זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב.
זבולן.	זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף אניות וירכתו על צידן.
זכריהו.	זכרו נפלאותיו אשר עשה מפתיו ומשפטי פיו.
זלפה.	זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה.
זרח.	זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק.
חיים.	חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם.
חוה. חיה. חנה.	חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה'.
חנוך.	חלקי ה' אמרתי לשמור דבריך.
טוביה.	טוב ויחיל ודומם לתשועת ה'.
יאיר. יקר.	ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור.
יהודה. ידידיה. ישעיה. ירמיה.	[illegible] ה' כל מעשיך וחסידיך יברכוכה.
יהושע.	יחוס על דל ואביון ונפשות אביונים יהושיע.
יואל. יחיאל. יקותיאל.	ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל.

יוחנן. יונתן. יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן.

יוכבד. יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד.

יום טוב. יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב.

יונה. יונתי בחגוי סלע בסתר המדרגה.

יוסף. ה׳ יגמור בעדי ה׳ חסדך לעולם מעשה ידך אל תרף.

יעבץ. יברכנו אלהים וייראו אותו כל אפסי ארץ

יעקב. יענך ה׳ ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב.

יצחק. י״י אדני עז ישועתי סכותה לראשי ביום נשק.

ירוחם. יהי שם ה׳ מבורך מעתה ועד עולם.

ישי. ה׳ לי בעוזרי ואני אראה בשונאי.

ישראל. ייראו מה׳ כל הארץ ממנו יגורו כל יושבי תבל.

יששכר. ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר.

כלב. כי לא יטוש ה׳ עמו ונחלתו לא יעזוב.

לאה. לה׳ הישועה על עמך ברכתך סלה

לוי. לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי.

מאיר. מי זה האיש ירא ה׳ יורנו בדרך יבחר.

מיכאל. מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב ה׳ שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל.

מרדכי. מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי.

מנחם. מרים. משלם. מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם.

משה. מנשה. מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללויה.

מתתיהו. מה דודך מדוד היפה בנשים מה דודך מדוד שככה השבעתנו.

נחמיה. נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה.

נחמן. נתן. נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון.

נתנאל. נחשבתי עם יורדי בור הייתי כגבר אין איל.

נפתלי. נדבות פי רצה נא ה׳ ומשפטיך למדני.

סיני. סעפים שנאתי ותורתך אהבתי.

סעדיה. סובו ציון והקיפוה ספרו מגדליה.

עזריאל. על דעתך כי לא ארשע ואין מידך מציל.

עקיבה. עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה.

עוזר. עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר.

פינחס. פלס ומאזני משפט לה׳ מעשהו כל אבני כיס.

פתחיה. פתחו לי שערי צדק אבוא בם אודה יה.

פלטיאל. פן יטרוף כאריה נפשי פורק ואין מציל

פרץ. פנית לפניה ותשרש שרשיה ותמלא ארץ.

צבי. צר ומצוק מצאוני מצותיך שעשעי.

צפורה. צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע ה׳.

קרינדל. קריסל. קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור עובר על כפות המנעול.

ראובן. ראה זה מצאתי אמרה קהלת אחת לאחת למצוא חשבון.

רבקה. ריסכה. רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה

רחל. רפאל. ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל.

שאול. שמואל. שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול.

שבתי. שברתי לישועתך ה׳ ומצותיך עשיתי.

שלמה. שמחה. / שמעיה. שמריה / שרה. שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה.

שמעון. שבחי ירושלים את ה׳ הללי אלהיך ציון.

שניאור. שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר.

תנחום. תן להם כפעלם וכרוע מעלליהם כמעשה ידיהם תן להם השב גמולם להם.

תרצה. תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה.

תפלת הביננו.

בשעת הדחק, כגון שהוא בדרך או במקום שטרוד ויירא שיפסיקוהו, או מי שהוא חולה ואין בו כח להאריך בתפלה או מי שאין דעתו מיושבת עליו ולא יוכל להתפלל בכוונה תפלה ארוכה, או ששעה עוברת לו, הוא יתפלל תפלת הביננו, ואומר ג׳ ברכות ראשונות של שמנה עשרה ואח״כ אומר הביננו וגו׳ ואומר רצה וכו׳ ומסיים ג׳ ברכות אחרונות. וצריך לאמרה מעומד, וכשיגיע לביתו או שירוח לו אח״כ והתיישבה דעתו אין צריך לחזור ולהתפלל. ואינו מתפלל הביננו בימות הגשמים, ולא במ״ש ומי״ט. הפועלים שעושין מלאכה אצל בעל הבית אם נתן להם שכר חוץ מסעודתן כשמקפיד עליהן, מתפללים הביננו. וזו הנוסחא, אדני שפתי וגו׳ בא״י או״א וכו׳ עד האל הקדוש, ואח״כ:

הֲבִינֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָדַעַת דְּרָכֶיךָ· וּמוֹל אֶת־לְבָבֵנוּ לְיִרְאָתֶךָ· וְתִסְלַח לָנוּ לִהְיוֹת גְּאוּלִים· וְרַחֲקֵנוּ מִמַּכְאוֹב· וְדַשְּׁנֵנוּ בִּנְאוֹת אַרְצֶךָ· וּנְפוּצוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ תְּקַבֵּץ· וְהַתּוֹעִים עַל־דַּעְתְּךָ יִשָּׁפֵטוּ· וְעַל הָרְשָׁעִים תָּנִיף יָדֶךָ· וְיִשְׂמְחוּ צַדִּיקִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וּבְתִקּוּן הֵיכָלֶךָ וּבִצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וּבַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ· טֶרֶם נִקְרָא אַתָּה תַעֲנֶה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה: רצה וכו׳.

המהלך במקום גדודי חיות או לסטים מתפלל תפלה קצרה זו:

צָרְכֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מְרֻבִּים· וְדַעְתָּם קְצָרָה· יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· שֶׁתִּתֵּן לְכָל־אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי פַרְנָסָתוֹ וּלְכָל־גְּוִיָּה וּגְוִיָּה דֵּי מַחְסוֹרָהּ· וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

ואין צריך לג׳ ברכות ראשונות ולא לג׳ אחרונות. וכשבא לביתו חוזר ומתפלל שמונה עשרה כראוי.

בשחרית של ר״ח וחנוכה וחה״מ אומרים הלל אחר תפלת י״ח (תמצאהו בסדר ר״ח).

אַן ר״ח חנוכה אונד חול המועד ווירד נאָך שמנה עשרה דאַז הלל געשפּראָכען. (זיעהע אָבער מוסף ר״ח.)

הביננו, זו היא מעין י״ח (ברכות דף כ״ט), כיצד? ג׳ ברכות ראשונות שלמות, ואח״כ הביננו כנגד אתה חונן, ומול כנגד השיבנו, ותסלח כנגד סלח, להיות גאולים כנגד ראה בעניינו, ורחקנו ממכאוב כנגד רפאנו, ודשננו כנגד ברך, ונפוצותינו כנגד תקע, והתועים כנגד השיבה, ועל הרשעים כנגד למלשינים, וישמחו, כנגד על הצדיקים, בבנין עירך כנגד ולירושלים, ובצמיחת כנגד את צמח, טרם נקרא כנגד שמע קולנו, ואח״כ ג׳ הברכות האחרונות שלמות. ובירושלמי דברכות פ׳ ד׳ נמצא נוסחא אחרת בברכה זו וכה לשונה „הביננו ה׳ אלהינו, ורצה תשובתנו, סלח לנו גואלנו, ורפא חליינו, ברך שנותנו בטללי ברכה, כי מפוזרים אתה תקבץ, והתועים עליך לשפוט, ועל הרשעים תשית ידך וישמחו כל חוסים בך בבנין עירך ובחדוש בית מקדשך, טרם נקרא ואתה תענה, בא״י ש״ת״. ובנוסחא הזאת לא נמצא מעין ברכת את צמח ובשטת הירושלמי אשר לפיה אין את צמח ברכה בפני עצמה וכמבואר למעלה דף 97. ודשננו פ׳ דשנת בשמן ראשי (תהלים כ״ג, ה׳). בנאות, ל׳ נוה כמו בנאות דשא (שם כ״ג, ב׳). מארבע כנפות הארץ תקבץ, כן הנוסחא באלפסי ובכל בו וכן העתיק ר״א טירנא במנהגיו וכן הוא בטור חדש על ברכות הבבלי דף מ״ד וכל״ל, ובגמר׳ קצור לשון. על דעתך ישפטו, פירושו הפשוט, התועים ישפטו על דעתך ולא על דעת אדם, כי האדם יראה לעינים אע״כ משפטו לפעמים משפט עול, לכן אתה יודע המחשבות תדין את התועים ולא אנחנו. וראה עוד בפירוש ר׳ יונה על הרי״ף והגהת הטור א״ח ס׳ ק״י. תניף ידך, ליסרם, מל׳ מניף את ידי עליהם (זכרי׳ ב׳ י״ג). ובצמיחת קרן וכו׳ ע״פ תהלים קל״ב, י״ז, וכן גם הלשון בתפלת ר״ה. והרמב״ם הוסיף ובעריכת נר לבן ישי משיחך, וכן באלפסי ובסדר רב עמרם, וגם הוא בתפלת ר״ה. טרם נקרא ע״פ ישעיה ס״ה, כ״ד.

צרכי עמך, ברכות כ״ט, ב׳. ודעתם של ישראל קצרה, ואינם יודעים לפרש צרכיהם.

בעשי"ת אומרים אבינו מלכנו אחר תפלת י"ח כן בשחרית כן במנחה, חוץ ממנחה של ערב שבת שאין אומרים.

אין דען עי"ת צו מאָרגענס ווי צו מנחה ווירד נאָך שמנה עשרה דאָס אבינו מלכנו געבעטעט.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה כָּל־צַר וּמַשְׂטִין מֵעָלֵינוּ:

(* אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְתוֹם פִּיּוֹת מַשְׂטִינֵינוּ וּמְקַטְרְגֵינוּ:)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ:

**) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְנַע מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ:

אבינו מלכנו, מקור תפלה זו נמצא בגמר' תענית כ"ה, ב', מעשה בר' אליעזר שירד לפני התבה ואמר כ"ד ברכות ולא נענה, ירד ר' עקיבא אחריו ואמר „אבינו מלכנו אבינו אתה, אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו חטאנו לפניך, אבינו מלכנו רחם עלינו, אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך", ומיד נענה וירדו גשמים (כפי גרסת בעל עין יעקב). ועל יסוד הזה הרחיבו החכמים תפלה זו ותקנוה לאמרה בר"ה ויו"כ ויומי התשובה, וכן כתב הטור א"ח ס' תר"ב וז"ל באשכנז נוהגים לומר בעי"ת בקר וערב אחר סיום שמנה עשרה אבינו מלכנו על סדר אלפא ביתא וכן כתב רב עמרם עכ"ל וראה בס' תניא סמן ע"ד. ויסדו תפלה זאת נגד ברכות שמנה עשרה, כיצד? אין לנו מלך כנגד אבות, זכור כי עפר נגד גבורות, עשה עמנו למען שמך כנגד קדושה, חננו כנגד אתה חונן, החזירנו נגד השיבנו, סלח ומחל נגד סלח לנו, בספר גאולה כנגד גואל, שלח רפואה כנגד רפאנו, חדש עלינו נגד ברך עלינו, הרם קרן ישראל נגד תקע, בטל מעלינו כנגד השיבה, כלה כל צר כנגד למלשינים, מחק ברחמיך כנגד על הצדיקים, הרם קרן משיחך כנגד ולירושלים, הצמח לנו כנגד את צמח, שמע קולנו כנגד שמע, קבל ברחמים כנגד עבודה, כתבנו בס' חיים כנגד הודאה, נא אל תשיבנו כנגד ברכה אחרונה (וכן באמת בחרוז זה הסוף למנהג ספרדיים), וכנגד עשה למען שמך וכו' שאומרים באלהי נצור תקנו החרוזים של עשה למענך וכו'. וזה גם הטעם למה אין אומרים אבינו מלכנו בשבת כי יש בו מעין שמנה עשרה של חול. והנה בענין נוסחאות החרוזים שבתפלה זו וסדרן זה על זה יש שנוי רב בסדורים ובמנהגים השונים, וכל חרוזיה כמו שמצאתים בסדורים וכתבי יד סך כולם נ"ג, ומהם בררו להם בני ספרד כ"ט חרוזים, ובני אשכנז תפשו להם ל"א חרוזים, ובני פולין מ"ד, וכנראה למטה בהאורס. אין לנו מלך, לשון חרוז זה נא גם בנשמת. אֶלָּא מלה תלמודית ובל' המקרא כי אם נקודה. עשה עמנו ע"פ ירמיה י"ד, ז'. שנה טובה, אחר חרוז זה נוסף בכ"י אחד „א"מ חדש עלינו גזרות טובות" ונמצא גם בס' רב עמרם, ונא גם במחזור רומא רק שם גורס „גזירות טובות". קשות, בכ"י אחד קשות ורעות וכן בסדור ספרדים. בטל מחשבות, בכ"י אחד גורס בַּלְבֵּל מחשבות, והנוסחא באלהי נצור מסייעת לו. כלה ל' מניעה, ועי' תהלים ע"ח, י"ג. צַר, צורר כמו במדבר י', ט'. ומשטין המורים עלינו שטנה ומלשינות; ולא ידעתי למה אמרו בהפעיל שלא נמצא במקרא ולא יסדו וְשׁוֹטְנֵי בל' הכתוב תהלים ע"א י"ג. ובני מנהג פולין מוסיפים אחר זה לומר עוד „א"מ סתום פיות משטינינו ומקטרגינו", ומלת מקטרגינו ל' חז"ל וטעמה המלמדים חובה עלינו בל"א אנקלאגער. ומשחית, בכ"י ומשחית ועון ושמד ומגפה, ובסדורי ספרד ומשחית ומגפה; והנכון שאין לומר ומגפה כי לזה יוסד חרוז בפני עצמו, וכן איננו בסדור רב עמרם. מנע מגפה, בסדורים כ"י הנוסחא עֲצוֹר מגפה,

*) נאָך מנהג פולין ווערדען אויך דיא קליינער געדרוקטען א"מ געזאָגט.

**) נאָך מנהג פולין ווערדען דיא א"מ פאָן היער אַן ביז א"מ תהי השעה אין פאָלגענדער אָרדנונג געזאָגט: א"מ מנע... סלח ומחל... מחה והעבר... מחק ברחמיך... החזירנו... שלח רפואה...

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְלַח וּמְחַל לְכָל־עֲוֹנוֹתֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קְרַע רוֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֹק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים כָּל־שִׁטְרֵי חוֹבוֹתֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זְכוֹר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכְרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר זְכֻיּוֹת:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וִישׁוּעָה:

ואיננו נכון כי נשמע משנה עצירת המגפה שכבר פגעה (במדבר י"ז, ט"ו) ואנחנו מתפללים שימנענה ממנו שלא תבוא כלל. החזירנו בתשובה, אחר חרוז זה בא בכ"י אחד החרוז א"מ גזור עלינו חיים טובים. סלח ומחל נסדרנה כ"י גם בסדורי ספרד הנוסחא בהפך „מחל וסלח" אמנם גרסתנו הנכונה כי כן גם בשמנה עשרה סלח ואח"כ מחל וכן הוא בסדור רפ"ז גם במחזור רומא וכן בס' רב עמרם. פשעינו מנגד, כן בסדור רפ"ה ובכל כ"י שראיתי וכן בסדורי ספרד גם בס' רב עמרם, וע"כ מה שנקלטת דפוסים פשעינו וחטאתינו מנגד נראה תוספת שהוסיפו עפ"ה ישעיה מ"ד, כ"ב. מחק, ל' הסרה בל' משנה כמו שבת דף ע"ג והמוחקו והממחקו, וכן ומחה אל מי (במדבר ה', כ"ג) ת"א וימחוק. ודע כי בסדור רפ"ז נקוד מְחַק וככון ע"פ מה שכתבתי בבאור סלח לנו אבינו (דף 90), והקריאה המורגלת היא מְחוֹק בחולם, והנראה כי יש סמך לה במשנה שנמצא לא ימחוק (ב"ב דף פ"ח, ב') בוי"ו אחרי חי"ת שהוא סמן לתנועת החולם, ויהיה בתוך המעטים שנמצא גם במקרא בחולם על דרך יוצא מן הכלל כמו אזעם, יגהום, אחוז. שטרי, ל' משנה וענינו כתב וספר, כמו בכסף ובשטר (ריש קדושין) שטרי חוב (ב"מ י"ב, ב') שטרי אלילה ושטרי ברורין (שם דף כ') ונקוד שְׁטָרֵי ברוב סדורים גם בסדור רפ"ז והוא במשקל דְּבַשׁ דִּבְשִׁי, ובסדור רפ"ה גם בכ"י נקוד שְׁטָרֵי וגם הוא יתכן ואז הוא במשקל אֲשַׁר אֲשֵׁרִיה, כְּתָב כְּתָבָם. זְכוֹר כי עפר עפ"ה תהלים ק"ג, י"ד. ובעל ש"ת נקד כל' הכתוב ההוא זָכוּר בוי"ו בשורק, וכן נוקד גם בכ"י אחד, והר' עזריאל נקד זָכוּר והלך אחריו רוו"ה, ולפי האמת כל זה איננו, והעקר זְכוֹר בל' צווי ובקמץ כמו שנקוד בסדור רפ"ה ורפ"ז ושאר ס"י, ואין טענה מל' הכתוב כי שם המשורר בל' עבר ידבר ובא זָכוּר בדרך תואר, אבל בעניננו שמדברים אנחנו בל' בקשה צריכים לנקוד בצווי, וזה ברור, וכמו שנמצא ג"כ באיוב ז', ז'. וי', ט'. ומקומות זולתם בל' צווי, וראה עוד בלוח ארש ס' קל"ז. בְּזִכְרוֹן כן נקוד בכל ס"י וכ"י, ובעל ש"ת הגיה בְּזָכְרוֹן ושכח דברי רד"ק במכלול גם בשרשים כי שני משקלים בתיבה זו אחד דגוש ואחד רפה. כתבנו, בני אשכנז ופולין הרבו לשם ה' כתבנו כנגד ה' חומשי תורה. ובכ"י אחד יש אחר החרוז של חיים טובים עוד החרוז א"מ כתבנו בספר מזונות, ובכ"י אחר יש החרוז א"מ כתבנו בספר רפואות, ובסדור רב עמרם יש החרוז א"מ כתבנו בספר זכרון, ובמחזור טונים יש שני החרוזים א"מ כתבנו בספר צדיקים. א"מ כתבנו בספר ישרים ותמימים. זְכֻיּוֹת מלה תלמודית מן הנפרד זְכוּת כמו חֲנֻיּוֹת (ירמיה ל"ז, ט"ז) מן חָנוּת, והיו"ד דגושה כמבואר למעלה דף 92, והמנקד זָכִיּוֹת זי"ן בקמץ גם הוא לא הפסיד ואז היחיד זָכוּת וכאשר כמלאכו נאמת בל' ארמי זָכוּ השתכחת לי (דניאל ו', כ"ג), אך כבר הרגל הקריאה בהמון ילמדו עליו ועליהו זכות בשבא וע"כ אין לזוז ממנה. ונמצא במחזור רומא אחר חרוז זה עוד החרוז א"מ כתבנו בספר ישועות ונחמות. פרנסה וכלכלה, במחזור טונים הנוסחא מזונות ופרנסה טובה. גאלה וישועה, בכתב יד אחד ישועה וגאלה.

קרע... זכרנו... כתבנו בס' חיים... כתבנו בס' גאולה... כתבנו בס' פרנסה... כתבנו בס' זכיות... כתבנו בס' סליחה... הצמח... הרם... הרם... מלא ידינו... מלא אסמינו... שמע... קבל... פתח.. נא אל... זכור כי עפר... תהי השעה... ח"ג"ו ח"ג"ו.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחֶךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא יָדֵינוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ:)

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא אֲסָמֵינוּ שָׂבָע:)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ פְּתַח שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם לִתְפִלָּתֵנוּ:)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נָא אַל־תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ תְּהִי הַשָּׁעָה הַזֹּאת שְׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:)

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חֲמוֹל עָלֵינוּ וְעַל־עוֹלָלֵינוּ וְטַפֵּנוּ:)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל־שֵׁם קָדְשֶׁךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל־יִחוּדֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל־קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נְקוֹם (לְעֵינֵינוּ) נִקְמַת דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם־לֹא לְמַעֲנֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

סליחה ומחילה בברכה סדורים וכ"י מחילה וסליחה, אך בסדור רפ"ז כנוסחתנו, ובמחזור רומא סליחה ומחילה וכפרה. הַצְמַח לווי הפעיל, וכמו שאומרים מן וַיַּצְלַח (דה"א כ"ט, י"ג) הַצְלַח (מ"א כ"ב, י"ב) כן אומרים מן וַיַּצְמַח (בראשית ב', ט') הַצְמַח, כי לעולם נקוד הלווי דומה לנקוד העתיד הבא עם וי"ו ההפוך. הרם קרן משיחך, בני מנהג פולין מוסיפים עוד א"מ מלא ידינו מברכותיך. א"מ מלא אסמינו שבע. והאחרון הוא עפ"ה משלי ג', י'. וברצון את תפלתנו, גם אחריו מוסיפים בני מנהג פולין „א"מ פתח שערי שמים לתפלתנו". נא אל תשיבנו זה החרוז ושנים שלפניו הם ממש ל' ברכה ט"ז של שמנה עשרה. עשה למען הרוגים, קודם חרוז זה מוסיפים בני מנהג פולין „א"מ תהי השעה הזאת שעת רחמים ועת רצון מלפניך. א"מ חמול עלינו ועל עוללינו וטפנו". ויש לדעת עוד כי החרוז הזה עשה למען הרוגים והשלשה החרוזים שלאחריו אינם בנ' בי"י גם לא בסדורי ספרד, וכן אינם נמצאים לא בסדר רב עמרם ולא במחזור רומא, ואין ספק שנוספו בעת גזרות של תתנ"ו. בָּאֵי באש ובמים כן בכל ס"י, והוא סמוך כדרך משכימי בבקר (ישעיה ה' י"א) השכוני באהלים (שופטים ח' י"א) ודומיהם המובאים במכלול דף י"ב. נקום נקמת דם עבדיך עפ"ה תהלים ע"ט, י'. וכן הנוסחא בכי"י משנת ס"ו בלי תבת לעינינו וכבון מטעם ידוע למבין. אם לא למעננו, בכי"י אחד הנוסחא וְלֹא למעננו וכן הוא בסדר רב עמרם ובמחזור רומא, ומסתבר. ובכ"י אחד בא אחר חרוז זה עוד א"מ עשה למענך ועננו. שנקרא עלינו, בכ"י אחד שנקרא באהבה עלינו, ובס' רב עמרם ובמחזור רומא לא נמצאו כלל התבות שנקרא עלינו. עשה עמנו צדקה וָחסד והושיענו, וי"ו של וָחסד בקמץ, ובכ"י אחד הנוסחא „צדקה וחסד עשה עמנו למען שמך הגדול והושיענו". ונוסח של חרוז זה בא ג"כ בתפלת והוא רחום.

כל ימי החול בימים שאומרים בהם תחנה אומרים אחר שמנה עשרה רחום וחנון וכו'. ובשני ובחמישי מוסיפים והוא רחום וכו' ואומרים אותו מעומד ובלחש. ואלו הימים שאין אומרים בהם תחנה ואין נופלים על פניהם: בערב שבת למנחה, ר"ח, פורים קטן ב' ימים, פורים גדול ב' ימים, חנוכה, ט' באב, ט"ו בשבט וט"ו באב, כל חדש ניסן, ל"ג בעומר, מר"ח סיון עד אחר אסרו חג דשבועות, ומיום כפורים עד אחר אסרו חג דסוכות ובק"ק פפ"ד עיין עד אחר ר"ח חשון, בימים אלו אין אומרים גם במנחה שלפניו (חוץ מן ט"ו בשבט וט"ו באב לפי מנהג פפ"דמ), ולא בער"ה ועי"כ, ולא בבית האבל, ולא בבית החתן ביום שנכנס לחופה (ונתפשט המנהג בכמה קהלות גם במנחה שלפניו), ולא בבהכ"נ ביום המילה.

טעגליך נאך שמנה עשרה פאָן שחרית אונד מנחה ווירד רחום וחנון, אַן מאָנטאַג אונד דאָננערזטאַג דעז מאָרגענז אויך פאָלגענדעז והוא רחום געזאַגט; נור אַן יענען טאָגען ניכט, וואָ קיין תחנון געזאָגט ווירד; נעמליך: אַן ר"ח, גאַנץ ניסן, ל"ג בעומר, פאָן ר"ח סיון ביז נאָך אסרו חג פאָן שבועות, אַן ט' באב, אַן ער"ה, פאָן עי"כ ביז נאָך ר"ח חשון, אַן חנוכה, אַן ביידען פורים, ט"ו באב אונד ט"ו בשבט.

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנּוּ חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנוּ: הוֹשִׁיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ:

והוא רחום, כתב התניא ס' ה', רגילין אנו לומר בשני ובחמישי ועתה ה' אלהינו אשר הוצאת את עמך וכו' ויחיד האומרו כיון שהגיע לפסוק ויעבר ה' על פניו מדלג ואומר וסלחת לעוננו וכו' ואחר שגמרו סדר ועתה, נופלין על פניהם ואומרים רחום וחנון, אבינו הרחמן וכו' עכ"ל וכל המסכימים האלה באים במחזור רומא, והתחנה רחום וחנון היא שם בדמות פיוט ע"ס א"ב ומתחלת „רחום וחנון חטאנו לפניך רחם עלינו, אב הרחמים מלא רחמים רבים, בורא עולם במדת רחמים חטאנו לפניך רחם עלינו, גדול העצה ורב העליליה, דובר צדקות ומגיד מישרים, הדור בלבוש ונאה בכתר, ובוחן כליות ולב א"ל ר"ע, זך וישר" וכו' וסופה „תקיף על כל תמים פעלו אל ארך אפים ורב חסד ואמת א"ל ר"ע". והטור בא"ח ס' קל"ד כתב וז"ל בסדר רב עמרם כתב שנוהגין לומר אם עוננו ענו בנו, וידוי ויעבר, אבל בכל אלו הארצות אין נוהגין לומר אלא והוא רחום עכ"ל. והנה בסדר רב עמרם מביא את שלש הנוסחאות האלה, אם עונינו ענו, וגם ועתה ה' אלהינו, וגם והוא רחום וכתב שבים מקומות אומרים כנוסחא האחת ובים מקומות כהאחרת. והרמב"ם מביא נוסחא מצוכה משלשתן לאמרה בנפילת אפים והיא לפיכך אני כורע ומשתחוה ומתחנן וכו' כי לא על צדקתינו וכו', ה' שמעה וכו' אך אינו מביאה לב' וה' דוקא אלא לכל יום. והנה תפילת והוא רחום בב' וה' מזכירים גם אבן ירחי בס' מ"ע וכל בו בס' י"ח והם כותבים עליה שיסדוה ג' זקנים על נס שאירע להם שנילו מכנען אז, וז"ל הכל בו, עובדא הוה בספינתא דיהודאי דאתא מגלותא דירושלם לאתרא דהוה תמן הגמונא, אמר להון מניין עם אתון, אמרו ליה מעמא דיהודאי, אמר להון אם מיהודאי אתון בעינא למנסא יתכון כמה דעבדו חנניה מישאל ועזריה בגו אתון נורא יקדתא, אמרו ליה הב לנא זמן תלתין יומין, יהב לון זמן, יתבו בתעניתא וכל יומא מאי דחזו בחלמיהון הוו מעתעי באפי קהלא, כדבעי למשלם תלתין יומין, הוה תמן חד סבא דדחיל חטאין ולא הוה חכים כולי האי דאמר להו מטינא בחלמאי דאקרי לי חד פסוקא דהוה כתיב ביה תרין בי ותלתא לא ולא ידענא מאי האי, אמר ליה חד סבא חכימא להדא, האי קרא ודאי הוא דאהני לך מן שמיא כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך, את ודאי תיעול בנורא ותשתיזיב דהא ודאי מן שמיא אתרחיש לך ניסא. עבדו בטעם הגמונא נורא רבא לחדא בפרשת חד ועל ההוא סבא דחלם ההוא חלמא בגו נורא ואתפליג אישתא לתלתא חולקין ואמזו דעלו בגויה תלתא לדיקי לקבולי אנפיה דההוא סבא, והככו תלתא סבי בכן שבאו ואמרו והוא רחום, קדמאה אמר עד אנא מלך רחום וחנון, תנינא אמר עד אין כמוך, תליתאה מתמן ולהלן, ובכלהו מתחילין ברחום ומסיימים ברחום ותקינהו לאמרו בשני וחמישי שהוא יומא דדינא עכ"ל אמנם תוכן תחנה זו מתנגד לטעם הזה של כל בו כי לא נמצא בתחנה רמז דבר מכבשן אש. אבל מצאתי אנכי בסדור כ"י נכתב בשנת קס"ז [וסדור זה הוא בבית הר"מ גאָלדשמידט זצ"ל בפפד"מ] שכתב ר' יהודה בר אליעזר בני תלמיד של ר' מנחם שביה ש"ץ בטרוויי"ש הטעם על אמירת והוא רחום בזה"ל: והוא רחום יכפר עון וכו' שאנו אומרים בשני ובחמישי מעומד יסדוהו אנשי השם שהוגלו מירושלים בחרבן בית שני שהגלה אותם אספסיינס שחיק עצמות וצוה לעשות מהם ג' אניות והושיבם בהם בלא רב חובל ובגריסם בים, ועמד עליהם הרוח והשליכם ליבשה בכל פלך ופלך, ספינה אחת נתיישבה ללפנד"א (Lepanto) ואחת במדינת ארל"א (Arles בצרפת) ואחת במדינת בורדיי"ל (? Bordeaux או portugal.) ואותם שנתיישבו בבורדיי"ל קבלם השר בסבר פנים יפות ונתן להם שדות וכרמים והיו שם ימים רבים בשלוה עד שמת אותו השר וקם עליהם מלך חדש ומה שתקן להם הראשון סתר להם השני וחידש עליהם גזרות, והיו שם ב' אחים יוסף ובנימין ועמהם שמואל בן דודם והם היו מאנשי ירושלים ויצעקו אל ה' בכל לבם וישבו בצומות ובתעניות ולבשו שקים על בשרם ויסדו והוא רחום בין שלשתם, יוסף יסד והוא רחום עד מלך חנון ורחום אתה, ובנימין יסד מאנא עד אין כמוך, ושמואל יסד כל השאר עד ה' אסד, ואח"כ הושיעם האל וגאלן והמית את הכלר

אִם־עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר־יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לֹא כַחֲטָאֵינוּ תַּעֲשֶׂה־לָּנוּ וְלֹא כַעֲוֹנֹתֵינוּ תִּגְמוֹל עָלֵינוּ: אִם־עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ יְיָ עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: יַעֲנֵנוּ יְיָ בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגְּבֵנוּ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים צְדָקָה עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: אֲדוֹנֵנוּ אֱלֹהֵינוּ שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ וּזְכָר־לָנוּ אֶת־בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: וְעַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ אֶת־עַמְּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וַתַּעַשׂ־לְךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה חָטָאנוּ רָשָׁעְנוּ: אֲדֹנָי כְּכָל־צִדְקֹתֶיךָ יָשָׁב־נָא אַפְּךָ וַחֲמָתְךָ מֵעִירְךָ יְרוּשָׁלַיִם הַר קָדְשֶׁךָ כִּי בַחֲטָאֵינוּ וּבַעֲוֹנוֹת אֲבֹתֵינוּ יְרוּשָׁלַיִם וְעַמְּךָ לְחֶרְפָּה לְכָל־סְבִיבֹתֵינוּ: וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֶל־תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־תַּחֲנוּנָיו וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל־מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם לְמַעַן אֲדֹנָי:

הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ: אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן הַרְאֵנוּ אוֹת לְטוֹבָה וְקַבֵּץ נְפוּצוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־הַגּוֹיִם כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ: וְעַתָּה יְיָ אָבִינוּ אָתָּה אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כֻּלָּנוּ: הוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ: חוּסָה יְיָ עַל־עַמֶּךָ וְאַל־תִּתֵּן נַחֲלָתְךָ לְחֶרְפָּה לִמְשָׁל־בָּם גּוֹיִם לָמָּה יֹאמְרוּ בָעַמִּים אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם: יָדַעְנוּ כִּי חָטָאנוּ וְאֵין מִי יַעֲמֹד בַּעֲדֵנוּ. שִׁמְךָ הַגָּדוֹל יַעֲמָד־לָנוּ בְּעֵת צָרָה:

בגורל בעיתה משונה וקשה. ושלחו והודיעו כל המאורע בכל מקומות ישראל וגם התפלה כתבו והודיעו להם, וקבלו עליהם לאמרה בשני ובחמישי, וכן נהגו בכל ישראל עכ"ל וטעם זה הוא מסתבר ומתישב יותר על לשון תפלה זו המתאים לכל מעיין בה, והנה יהי מה בזה אין ספק כי התפלה חוברה ע"י יותר ממחבר אחד כי בן גם הרבה מאמרים כפולים ומשולשים. ונוסחת התפלה רובה ככולה על פי פסוקי המקרא שנשתנו לפי הענין ולל' בקשה. ועוד לדעת כי בני מנהג ספרד קיצרוה והשמיטו הרבה אותן המאמרים הלועגים מהם של גוי ההוא סכל והנבזה שהיה בזמן המחבר ואינם ראוים עוד לנו לאמרם אשר אנחנו גרים בכל אומות בעלי אמונה ויראת הבורא. — והוא רחום תהלים ע"ח, ל"ח. אתה ה' שם מ', י"ב. ונשתנה לל' רבים. הושיענו ה' אלהינו שם ק"ו, מ"ז. ובסדור רס"ג גם בשני כ"י נכתב הפסוק הושיענו אלהי ישענו של דה"א ט"ז, ל"ה. וכבר כתבו שיש בתפלה זו מן ראשה עד אנא מלך חנון י"ט שמות הוי"ה ומן אנא מלך עד סופה שוב י"ט שמות כנגד י"ט ברכות של שמונה עשרה (כפורן שמיר ס' ל"ב), ולפי זה נראה הדין עם גרסת כ"י, אמנם גם בסדור הספרדיים הפסוק של תהלים. אם עונות תהלים ק"ל, ה'. ו', לא כחטאינו שם ק"ג, י'. ונשתנה לל' בקשה. אם עונינו ירמיה י"ד ז'. זכר תהלים כ"ה, ו'. יעננו ה' שם כ', ב'. בשנוי הלשון לרבים ומדברים בעדם. ה' הושיעה שם כ', י'. כי אין בנו מעשים, נאה לשון זו במדרש תהלים מזמור כ"ב. צדקה עשה עמנו, בס"א „עשה עמנו לצדקה וחסד והושיענו למען שמך" ובס"א „לדקה עשה עמנו והושיענו למען שמך", ואין לעמוד בבירור אם נוסח אבינו מלכנו זה לקוח מן אבינו מלכנו של עי"ת, או אם לקחוהו לעי"ת מתפלה זו. ארוננו אלהינו זה הפסוק איננו בסדור הספרדים גם לא בסדור רס"ג. ועתה ארני מכאן עד אבינו האב לקוח מדניאל ט', ט"ו עד כ'. האב הרחמן כן הנכון ראה למעלה דף 59. ועתה ה' אבינו ישעי' ס"ד, ז'. הושיענו למען שמך איננו בכ"י ובסדור רס"ג גם לא בס' הספרדים. חוסה ה', יואל ב', י"ז.

יָדַֽעְנוּ כִּי אֵין בָּֽנוּ מַעֲשִׂים׃ צְדָקָה עֲשֵׂה עִמָּֽנוּ לְמַֽעַן שְׁמֶֽךָ׃ כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵֽינוּ וְהוֹשִׁיעֵֽנוּ לְמַֽעַן שְׁמֶֽךָ׃ חֲמוֹל עַל־עַמֶּֽךָ רַחֵם עַל־נַחֲלָתֶֽךָ חֽוּסָה־נָּא כְּרֹב רַחֲמֶֽיךָ חָנֵּֽנוּ וַעֲנֵֽנוּ כִּי לְךָ יְיָ הַצְּדָקָה עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת בְּכָל־עֵת׃

הַבֶּט־נָא רַחֶם־נָא עַל־עַמְּךָ מְהֵרָה לְמַֽעַן שְׁמֶֽךָ בְּרַחֲמֶֽיךָ הָרַבִּים יְיָ אֱלֹהֵֽינוּ חוּס וְרַחֵם וְהוֹשִֽׁיעָה צֹאן מַרְעִיתֶֽךָ וְאַל־יִמְשָׁל־בָּֽנוּ קֶֽצֶף כִּי לְךָ עֵינֵֽינוּ תְלוּיוֹת הוֹשִׁיעֵֽנוּ לְמַֽעַן שְׁמֶֽךָ׃ רַחֵם עָלֵֽינוּ לְמַֽעַן בְּרִיתֶֽךָ הַבִּֽיטָה וַעֲנֵֽנוּ בְּעֵת צָרָה כִּי לְךָ יְיָ הַיְשׁוּעָה בְּךָ תוֹחַלְתֵּֽנוּ אֱלֽוֹהַּ סְלִיחוֹת אָֽנָּא סְלַח־נָא אֵל טוֹב וְסַלָּח כִּי אֵל מֶֽלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָֽתָּה׃

אָֽנָּא מֶֽלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם זְכוֹר וְהַבֵּט לִבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים וְתֵרָאֶה לְפָנֶֽיךָ עֲקֵדַת יָחִיד לְמַֽעַן יִשְׂרָאֵל׃ אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ חָנֵּֽנוּ וַעֲנֵֽנוּ כִּי שִׁמְךָ הַגָּדוֹל נִקְרָא עָלֵֽינוּ עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת בְּכָל־עֵת עֲשֵׂה עִמָּֽנוּ כְּחַסְדֶּֽךָ חַנּוּן וְרַחוּם הַבִּֽיטָה וַעֲנֵֽנוּ בְּעֵת צָרָה כִּי לְךָ יְיָ הַיְשׁוּעָה׃ אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ מַחֲסֵֽנוּ אַל־תַּֽעַשׂ עִמָּֽנוּ כְּרֹֽעַ מַעֲלָלֵֽינוּ זְכֹר רַחֲמֶֽיךָ יְיָ וַחֲסָדֶֽיךָ וּכְרֹב טוּבְךָ הוֹשִׁיעֵֽנוּ וַחֲמָל־נָא עָלֵֽינוּ כִּי אֵין לָֽנוּ אֱלֽוֹהַּ אַחֵר מִבַּלְעָדֶֽיךָ צוּרֵֽנוּ׃ אַל־תַּעַזְבֵֽנוּ יְיָ אֱלֹהֵֽינוּ אַל־תִּרְחַק מִמֶּֽנּוּ׃ כִּי נַפְשֵֽׁנוּ קָצְרָה מֵחֶֽרֶב וּמִשְּׁבִי וּמִדֶּֽבֶר וּמִמַּגֵּפָה וּמִכָּל־צָרָה וְיָגוֹן הַצִּילֵֽנוּ כִּי לְךָ קִוִּֽינוּ וְאַל־תַּכְלִימֵֽנוּ יְיָ אֱלֹהֵֽינוּ וְהָאֵר פָּנֶֽיךָ בָּֽנוּ וּזְכָר־לָֽנוּ אֶת־בְּרִית אֲבוֹתֵֽינוּ וְהוֹשִׁיעֵֽנוּ לְמַֽעַן שְׁמֶֽךָ׃ רְאֵה בְצָרוֹתֵֽינוּ וּשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵֽנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵֽעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה׃

אֵל רַחוּם וְחַנּוּן רַחֵם עָלֵֽינוּ וְעַל כָּל־מַעֲשֶֽׂיךָ כִּי אֵין כָּמֽוֹךָ יְיָ אֱלֹהֵֽינוּ אָֽנָּא שָׂא נָא פְשָׁעֵֽינוּ אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ צוּרֵֽנוּ וְגוֹאֲלֵֽנוּ אֵל חַי וְקַיָּם הַחֲסִין בַּכֹּֽחַ חָסִיד וָטוֹב עַל כָּל־מַעֲשֶֽׂיךָ כִּי אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵֽינוּ׃ אֵל אֶֽרֶךְ אַפַּֽיִם וּמָלֵא

ידענו כי אין, זה הפסוק אינו בס' ספרדיים. כרחם אב על' תהלים ק"ג, י"ג, ומוכח מזה שמה שבדפוסים כן תרחם שמלת כן מיותרת וכן באמת איננה בכ"י ובס' ספרדים. והושיענו למען שמך אינו בס"ס, ובסדור רפ"ז בנוסחא הושיענו וחמול על עמך וכו'. חננו ועננו, בס"ס חננו מלכנו ועננו. עֹשֵׂה נפלאות בבלי כל"א כמו בתהלים ע"ב, י"ח. פ"ו, י'. קל"ו, ד'. וכן בסדור רפ"ז.

ה' אלהינו חוס ורחם איננו בסדור רפ"ז. וכן גם במקום הושיענו למען שמך רחם עלינו למען בריתך בנוסחא הושיענו למען בריתך, ובסדור הספרדים נוסחת פסקה זו „הבט נא והושיעה נא צאן מרעיתך אל ישלט בנו קצף כי לך ה' הישועה בך תוחלתנו אלוה סליחות אנא סלח נא כי אל טוב וסלח אתה".

בין הבתרים, הברית שכרת השם עם אברהם אבינו כשלקח לו עגלה ועז ואיל ותור וגוזל ויבתר אותם (בראשית ט"ו) נקראה ברית בין הבתרים ע"ש בתור הקרבנות. למען ישראל, למען יעקב אבינו, ומזכיר כאן זכות ג' אבות. אבינו מלכנו חננו וכו' מכאן עד נקרא אל תניחנו נשמט כולה בסדור הספרדים. מבלעדיך צוּרֵנוּ: בו סוף פסוק כי נמשך למעלה ממנו, ומן אל תעזבנו מתחיל פסוק חדש עפ"ה תהלים ל"ח, כ"ב, ובשנוי הלשון מיחיד לרבים, ויוצא לנו עוד מזה כי צ"ל אַל תרחק ולא וְאַל וכן הוא בסדור כ"י. קצרה ל' ותקצר נפש העם (במדבר כ"א, ה'). מחרב, מסבת החרב, המי"ם פי"ס הסבה כמו מחטאת נביאיה (איכה ד', י"ג), ויש שפרשו המי"ם למי"ם הספרה ומחובר אל הצילנו ר"ל הצילנו מחרב ומשבי וכו', והראשון נאה יותר בעיניכם.

אל רחום וחנון וכו' בס"ס אל רחום אתה רחם עלינו ועל כל מעשיך, מי כמוך ה' אלהינו, אנא שא וכו'" הַחֲסִין חי"ת בחטף פתח והוא גם תואר ל' תקיף ונורא, כמו חסין יה (תהלים פ"ט, ט') וכן בעמק ברכ"ה לשרשים שרש חסן. אתה הוא ה' אלהינו איננו בסדור רפ"ז, אלא גם כי אתה אל ארך וגו'.

תַּחֲנוּנִים: עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ שְׁמַע מַלְכֵּנוּ תְּפִלָּתֵנוּ וּמִיַּד אוֹיְבֵינוּ הַצִּילֵנוּ שְׁמַע מַלְכֵּנוּ תְּפִלָּתֵנוּ וּמִכָּל־צָרָה וְיָגוֹן הַצִּילֵנוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַתָּה וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא אַל־תַּנִּחֵנוּ: אַל־תַּעַזְבֵנוּ אָבִינוּ וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ בּוֹרְאֵנוּ וְאַל־תִּשְׁכָּחֵנוּ יוֹצְרֵנוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אֵין כָּמוֹךָ חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֵין כָּמוֹךָ אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת הוֹשִׁיעֵנוּ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים מֵרַעַשׁ וּמֵרֹגֶז הַצִּילֵנוּ: זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אַל־תֵּפֶן אֶל־קָשְׁיֵנוּ וְאֶל־רִשְׁעֵנוּ וְאֶל־חַטָּאתֵנוּ: שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ · וְהָסֵר מִמֶּנּוּ מַכַּת הַמָּוֶת כִּי רַחוּם אָתָּה כִּי כֵן דַּרְכֶּךָ עֹשֶׂה חֶסֶד חִנָּם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר: חוּסָה יְיָ עַל־עַמֶּךָ וְהַצִּילֵנוּ מִזַּעְמֶךָ וְהָסֵר מִמֶּנּוּ מַכַּת הַמַּגֵּפָה וּגְזֵרָה קָשָׁה כִּי אַתָּה שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים: מַה־נִּתְאוֹנֵן מַה־נֹּאמַר מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק: נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה וְנָשׁוּבָה אֵלֶיךָ כִּי יְמִינְךָ פְשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים: אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא: אָנָּא יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם קָרְאֵנוּ: לְךָ יְיָ חִכִּינוּ לְךָ יְיָ קִוִּינוּ לְךָ יְיָ נְיַחֵל אַל־תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ כִּי נָאֲמוּ גוֹיִם אָבְדָה תִקְוָתָם כָּל־בֶּרֶךְ וְכָל־קוֹמָה לְךָ לְבַד תִּשְׁתַּחֲוֶה:

הַפּוֹתֵחַ יָד בִּתְשׁוּבָה לְקַבֵּל פּוֹשְׁעִים וְחַטָּאִים נִבְהֲלָה נַפְשֵׁנוּ מֵרֹב עִצְּבוֹנֵנוּ אַל־תִּשְׁכָּחֵנוּ נֶצַח קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי חָסִינוּ בָךְ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אִם אֵין בָּנוּ צְדָקָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים זְכָר־לָנוּ אֶת־בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ וְעֵדוּתֵנוּ בְּכָל־יוֹם יְיָ אֶחָד: הַבִּיטָה בְעָנְיֵנוּ כִּי רַבּוּ מַכְאוֹבֵינוּ וְצָרוֹת לְבָבֵנוּ: חוּסָה יְיָ עָלֵינוּ בְּאֶרֶץ שִׁבְיֵנוּ וְאַל־תִּשְׁפּוֹךְ חֲרוֹנְךָ עָלֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ: אֵל הַבִּיטָה דַּל כְּבוֹדֵנוּ בַּגּוֹיִם וְשִׁקְּצוּנוּ כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה: עַד־מָתַי עֻזְּךָ לַשְּׁבִי

ושמך עלינו נקרא ירמיה י"ד, ט'. אל תעזבנו ל' מ"א ח', נ"ז. ובכ"י מוקדם לו עוד „ה' אלהינו אתה ושמך הגדול עלינו נקרא עשה עמנו למען שמך".

מרעש ומרגז ל' בהלה ורעדה כמו רגזה ותרעש הארץ (תהלים ע"ז, י"ט) ברעש ורגז (איוב ל"ט, כ"ד). זכר לעבדיך דברים ט' כ"ז. ונשתנה לפי הענין. שוב מחרון שמות ל"ב י"ב. חוסה ה' על וכו' עד לקבל שבים נשמט כולה בסדור הספרדים. מגפה עי' [illegible]. לך אדני הצדקה דניאל ט', ז'. ובשם בל' אדנות. מה נתאונן על' איכה ג', ל"ט. ובראשית מ"ד, ט"ז. נחפשה איכה ג', מ'. כי ימינך, לקוח מתפלת נעילה. אנא ה', תהלים קי"ח, כ"ה. לך ה' חכינו עפ"ה ישעיה ס', י"ז. ותהלים ק"ל, ז'. אל תחשה ותעננו, אל תשתוק ואל תיסרנו, ותבת אל עומדת במקום שנים, ולקוח מלשון ישעיה ס"ד, י"א. נאמו, אמרו, מגזרת וינאמו נאם (ירמיה כ"ג, ל"א).

כי חסינו בך אינו בסדור רס"ג. ובסדורי הספרדים נשמט מן כי חסינו בך עד בארץ שבינו. ועדותנו מה שמעידים אנחנו בכל יום על אחדותך באמרנו ה' אחד, והדל"ת גדולה כמו ועדותי זו אלמדם (תהלים קל"ב, י"ב). דל כבודנו, ירד והלך לו כבודנו, דל פעל הוא בל' נסתר של עבר מענין ידל כבוד יעקב (ישעיה י"ז, ד'). ושקצונו, מאסו בנו. עזך לשבי כן הגיה ר' [illegible] בסדורו עפ"ם תלים ע"ח ס"א, ויש' תקן כי כן סוף גם בסדור רס"ג, וכן גורס גם המפרש ר' [illegible] בר חנוך ח"ל עד מתי עזך לשבי, הארון והמקדש נקראו עוז דכתיב ארון עוזך (דה"ב ו', מ"א) וכתיב גאון עזכם (יחזקאל כ"ד, כ"א) עכ"ל

וְתִפְאַרְתְּךָ בְּיַד־צָר: עוֹרְרָה גְבוּרָתְךָ וְקִנְאָתְךָ עַל־אוֹיְבֶיךָ הֵם יֵבוֹשׁוּ וְיֵחַתּוּ מִגְּבוּרָתָם וְאַל־יִמְעֲטוּ לְפָנֶיךָ תְּלָאוֹתֵינוּ: מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ בְּיוֹם צָרָתֵנוּ וְאִם־לֹא לְמַעֲנֵנוּ לְמַעַנְךָ פְעַל וְאַל־תַּשְׁחִית זֵכֶר שְׁאֵרִיתֵנוּ: וְחֹן אֹם הַמְיַחֲדִים שִׁמְךָ פַּעֲמַיִם בְּכָל־יוֹם תָּמִיד בְּאַהֲבָה וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ ׀ אֶחָד:

אין נופלין על פניהם אלא במקום שיש ספר תורה. כשיש לו תפילין בזרועו יטה על צד ימין וכשאין לו תפילין יטה על שמאלו ודוקא על זרועו ומיושב.

אַן פֿאָלגענדע טעגען ווערד קיין תחנון געזאָגט: ר"ח, גאַנץ ניסן, ל"ג בעומר, פֿון ר"ח סיון ביז נאָך אסרו חג פֿון שבועות, ט' באב, ער"ה, פֿון עי"כ ביז נאָך ר"ח חשון, חנוכה, פורים, ט"ו באב אונד ט"ו בשבט.

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־גָּד צַר־לִי מְאֹד נִפְּלָה־נָּא בְיַד־
יְהוָה כִּי־רַבִּים רַחֲמָו וּבְיַד אָדָם אַל־אֶפֹּלָה:

רַחוּם וְחַנּוּן חָטָאתִי לְפָנֶיךָ יְיָ מָלֵא רַחֲמִים רַחֵם עָלַי וְקַבֵּל תַּחֲנוּנָי: יְיָ אַל־בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וְאַל־בַּחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי: חָנֵּנִי יְיָ כִּי אֻמְלַל אָנִי רְפָאֵנִי יְיָ כִּי נִבְהֲלוּ עֲצָמָי: וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וְאַתָּ יְיָ עַד־מָתָי: שׁוּבָה יְיָ חַלְּצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חַסְדֶּךָ: כִּי אֵין בַּמָּוֶת זִכְרֶךָ בִּשְׁאוֹל מִי יוֹדֶה־לָּךְ: יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי אַשְׂחֶה

גם יעב"ץ העתיק כך הנוסחא. ובסדורי הספרדים השמיטו פסוק זה, וכן השמיטו המאמר „וקנאתך על אויביך הם יבושו ויחתו מגבורתם". על אויביך, תקון אחרונים הוא ובס"י כתוב על שונאינו. יבושו ויחתו על' מ"ב י"ט, כ"ו. תלאותינו, צרותינו מענין כל התלאה אשר מצאתם (שמות י"ח, ח') והוא עפ"ה נחמיה ט', ל"ב. ואם לא למעננו למענך פעל, בשני כי"י גם בסדור רפ"ה גורס לא למעננו כי אם למענך פעל, וכן גם בסדור הספרדים. שאריתנו, בכי"י נוסף כי אל מלך חנון ורחום אתה, ובסדורי ספרדים הנוסחא שאריתנו כי לך מיחלות עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה וזכור עדותנו בכל יום תמיד אומרים פעמים באהבה שמע ישראל וכו'. וחן לשון מדרש חנן. אם' העם, והוא היחיד מן שנאמר כל האמים (תהלים קי"ז, א'). פעמים בכל יום תמיד באהבה ואומרים, גרסאות מתחלפות יש כאן ובסדור רפ"ז חסר תבת באהבה, ובכי"י גורס בכל יום פעמים באהבה ואומרים, וכן גם בכי"י אחר בחסרון מלת באהבה, וגרסת ספרדים כמו שזכרתים. ובמדרש תהלים מזמור ק"ד נמצא כעין נוסחא זו.

ויאמר דוד, ש"ב כ"ד, י"ד. ולא נמצא פסוק זה לתחנון בשום סדור ישן גם לא בסדור שער השמים, רק רע"ע בספרו קיצור של"ה דף כ"ו כתב שנוהגין לומר קודם נפילת אפים פסוק זה, ולא אדע לו טעם אם לא בעבור שנופלים על פניהם בתחנון, ובפסוק זה כתוב נפלה נא ביד. — ומה שנופלים על פנים בתחנון פירש הכל בו שעושים כמו משה רבינו ע"ה שנאמר עליו ואתנפל לפני ה' (דברים ט', י"ח. וכ"ה) וכן יהושע ויפל על פניו ארצה (יהושע ז', ו'), וטעם הנטיה על צד שמאל כתב שהוא דוגמת קרבן התמיד אשר היו מרביצין אותו כשוחטין אותו על שמאלו. ונמצא במגלה כ"ב ע"ב רב איקלע לבבל בתענית צבור נפל כולי עלמא אאנפייהו, ובב"מ נ"ט ע"ב אימא שלום אשתו של ר"א בן הורקנוס לא הוה שבקה ליה למיפל על אפיה. רחום וחנון תפלה זו נקראה בשם תחנון על' אנחנו מפילים תחנונינו לפניך (דניאל ט', י"ח) או תחנה על' ומפיל תחנתי לפני ה' (שם ט', כ'). והתחנון הזה עוד בזמן הטור לא היתה לו נוסחא מיוחדת לכל אלא כל אחד שאל בבקשתו (טור א"ח ס' קל"א) ואחר כך קבעוהו בנוסחתו רחום וחנון חטאתי לפניך וכו' ואחריו מזמור ו', והספרדים אומרים מזמור כ"ה (וכן הוא בזוהר סוף פ' במדבר). וכתב אבודרהם יש יחידים שמתחננים מזמורים אחרים כל אחד ואחד כפי רצונו ודעתו. אמלל, נחלש ודל כח. ואת כתיב ואתה קרי. עד מתי תביט ואינך רופא. בשאול, בקבר. אשחה הוא כפל לשון של אשטה ופירושו אוריד מי דמעות על מטתי, כל"א איך נעטלע, ובל' ארמי ל' אסחי שענינו רחיצה, וירחץ פניו ת"א ואסחי אפוהי

בְּכָל־לַיְלָה מִטָּתִי בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה: עָשְׁשָׁה מִכַּעַס עֵינִי עָתְקָה בְּכָל־צוֹרְרָי: סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן כִּי־שָׁמַע יְיָ קוֹל בִּכְיִי: שָׁמַע יְיָ תְּחִנָּתִי יְיָ תְּפִלָּתִי יִקָּח: יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד כָּל־אֹיְבָי יָשֻׁבוּ יֵבֹשׁוּ רָגַע:

בשני ובחמישי מוסיפים זה, אבל בשאר ימי השבוע אומרים מיד ואנחנו לא נדע וכו'.

אם מאנטאג אונד דאננערשטאג ווירד אויך יי אלהי ישראל געזאגט; אן דען איבריגען וואכענטאגען אבער זאגט מאן גלייך ואנחנו לא נדע אן.

חו"ק יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ:

ק' הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה כִּי הָיִינוּ לַעַג וָקֶלֶס בַּגּוֹיִם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן לַטֶּבַח יוּבָל לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד וּלְמַכָּה וּלְחֶרְפָּה:

חו"ק וּבְכָל־זֹאת שִׁמְךָ לֹא שָׁכָחְנוּ נָא אַל־תִּשְׁכָּחֵנוּ: ״

ק' זָרִים אוֹמְרִים אֵין תּוֹחֶלֶת וְתִקְוָה· חֹן אֹם לְשִׁמְךָ מְקַוֶּה· טָהוֹר יְשׁוּעָתֵנוּ קָרְבָה· יָגַעְנוּ וְלֹא הוּנַּח־לָנוּ· רַחֲמֶיךָ יִכְבְּשׁוּ אֶת־כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ:

חו"ק אָנָּא שׁוּב מֵחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם סְגֻלָּה אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ: ״

ק' חוּסָה יְיָ עָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ וְאַל־תִּתְּנֵנוּ בִּידֵי אַכְזָרִים· לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם לְמַעַנְךָ עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד וְאַל־תְּאַחַר:

(בראשית מ"ג, ל"א) ורחץ בשרו ת"א ויסחי בשרה (במדבר י"ט, ז'). אמסה, אמלא וארטיב כמו מים, מגזרת המסיו את לב העם (יהושע י"ד, ח'). עששה, כהתה. עתקה נתישנה, געאלטערט, תרגום של ישן עתיק, וכן בדניאל ז', ט' ועתיק יומין. בכל צוררי, בעבור כל צוררי, דוגמת התשחית בחמשה (בראשית י"ח, כ"ח). קול בכיי, כי שערי דמעות לא ננעלו (ב"מ דף נ"ט). רגע, פתאום.

ה' אלהי ישראל, כתב הכל בו אומר החזן ה' אלהי ישראל ואחת מהתחנות המפוייטות ואחר התחנה אומר ואנחנו לא נדע וכו'. וכן באמת נמצא בסדורים כ"י הרבה תחנות כאלה המחוברות כעין פיוט ולכולן עומד לראש הפסוק ה' אלהי ישראל שוב וכו' גם בני ספרד אומרים בתחלה ה' אלהי ישראל ואחריו תחנה מפוייטת אחת ליום שני (ומשונה מן התחנה שלנו) ואחרת ליום חמישי, וכן לכל הקהלות יש להם תחנה מיוחדת לומר אחר הפסוק ה' אלהי ישראל. והנה זאת התחנה שלנו כתבו על אודותה בשם ר' יהודה החסיד כי יסדה חזקיה המלך, ואם קבלה היא נקבל ואם לדין יש תשובה, כי אותיות השם שאמרו בה נעלמת איננה כי החרוז ה' אלהי ישראל אינו מגוף התחנה כאשר ראינו והיא מתחלת בתבת הבט משמים, וא"כ אין בה היו"ד. אבל תוכן התחנה יגיד לנו זמן חבורה כי חוברה בימי הגזרות שבסוף אלף החמישי, גם ראינו מסדר חבורה שהיתה מעקרה פיוט גדול הולך על סדר א"ב ולא נשאר בשלמותו, כי קצרוהו או בלי שלא להטריח על הצבור או מטעם אחר ואין לנו עוד ממנו כי אם החרוזים של אות ה' ו' ז' ח' כ' וק'. והחרוז של אות נו"ן אינו בספרינו אבל מצאתיו בכ"י מוצב קודם החרוז של חוסה ה', ונראה לי שמקומה הראוי אחרי חרוז של חוסה. ועתה אבאר, שוב מחרון, שמות ל"ב, י"ב. הבט משמים, ל' ישעיה ס"ג, ט"ו. לעג וקלס, תהלים מ"ד, י"ד. וכ"ג. יובל, יובא כמו ישעיה נ"ג, ז'. ובכל זאת שמך לא שכחנו ע"פ תהלים מ"ד, י"ח. אין תוחלת ותקוה, אין להם תוחלת ותקוה, כן אומרים זרים לנו. מְקַוֶּה הוי"ו בסגול כי אם ל' זכר. טהור, קריאה אל הקב"ה שהוא טהור עינים מראות רע (חבקוק א', י"ג). קרבה, לווי הוא וע"כ הקוף בקמץ חטוף כמו קרבה אל נפשי (תהלים ס"ט, י"ט) ופירושו אתה הטהור תקרב לישועתנו. יגענו, ל' איכה ה', ה'. רחמיך יכבשו, תפלה לקוחה ממוסף של ר"ה. מחרונְךָ כו"ן בסגול בסדור רע"ו ובכ"י כי

קו"ח אָנָּא שׁוּב מֵחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם סְגֻלָּה אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ: ״
ק׳ קוֹלֵנוּ תִשְׁמַע וְתָחֹן וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ בְּיַד אוֹיְבֵינוּ לִמְחוֹת אֶת־שְׁמֵנוּ. זְכוֹר אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם, וְעַתָּה נִשְׁאַרְנוּ מְעַט מֵהַרְבֵּה:
קו"ח וּבְכָל־זֹאת שִׁמְךָ לֹא שָׁכָחְנוּ נָא אַל־תִּשְׁכָּחֵנוּ: ״
ק׳ עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:
קו"ח יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ:

באשכנז אומרים שומר ישראל בתענית צבור ובהרבה קהלות בכל יום.

אין תענית צבור (און פיעלע קהלות יעדען טאג) ווירד הייער שומר ישראל געזאגט.

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹר שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל וְאַל־יֹאבַד יִשְׂרָאֵל הָאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל:

שׁוֹמֵר גּוֹי אֶחָד שְׁמוֹר שְׁאֵרִית עַם אֶחָד וְאַל־יֹאבַד גּוֹי אֶחָד הַמְיַחֲדִים שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

שׁוֹמֵר גּוֹי קָדוֹשׁ שְׁמוֹר שְׁאֵרִית עַם קָדוֹשׁ וְאַל־יֹאבַד גּוֹי קָדוֹשׁ הַמְשַׁלְּשִׁים בְּשָׁלֹשׁ קְדֻשּׁוֹת לְקָדוֹשׁ:

מִתְרַצֶּה בְּרַחֲמִים וּמִתְפַּיֵּס בְּתַחֲנוּנִים הִתְרַצֵּה וְהִתְפַּיֵּס לְדוֹר עָנִי כִּי אֵין עוֹזֵר:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

הפסוק שאמר בו כמו בטעם אתנח. סגלה אשר בחרת כמו שכתוב בדברים ז׳, ו׳. והנה בכ"י יש פה קודם הוסה תוספת ארוך וזה תוארו „נתנו בעפר פינו ונכבש באפר כוחנו, כי מאד שבענו מרורים, רוינו לענה ורוש ולא שב ממנו חרון אף ובעתה. ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו. ה׳ אלהי וכו׳, והאחרונים השמיטוהו, עיין מטה משה ס׳ ר"ה. ודומה מה שכתבתי למעלה. למה יאמרו, תהלים קט"ו, ב׳. למענך עשה עמנו ע׳ דניאל ט׳, י"ט. ככוכבי שמות ל"ב, י"ג. נשארנו ע׳ ירמיה מ"ב, ב׳. עזרנו פסוק בתהלים ע"ט, ט׳. ונראה שזה איננו עוד מן הפיוט אלא לקוח מתפלת ומנהגו לא נדע שלאחריו.

שומר ישראל, הפיוט הזה יש גם לספרדים לעי"ת אך בחסרון השורה מתרצה ברחמים אבל במקומו יש להם השורה „שומר גוי רבה שמור שארית גוי רבה ואל יאבד גוי רבה האומרים בכל יום אמן יהא שמה רבה". והשורה הזה גם במנהג טריפולי גם במחזור רומא, ובמנהג טריפולי נמצא אחר שומר גוי קדוש עוד השורה „שומר גוי ברוך שמור שארית גוי ברוך ואל יאבד גוי ברוך שאומר קדוש וברוך", ובמחזור רומא לא נמצא שורה זו אבל נמצא במקומו קודם שומר גוי אחד השורה „שומר ברית אבותינו, שמור שאריתנו ואל תאבד פליטתנו האומרת בכל יום שמע ישראל ה׳ אלהינו". א"כ הפיוט שומר ישראל נוסד בשלש שורות וכלו עשוי כפי כל מנהג כמנהגם. האומרים שמע, בסדור ספרדיים „האומרים בכל יום שמע" וכן בכל השורות. המשלשים בְּשָׁלוֹשׁ קְדֻשָּׁה לקדוש, כן כתב יעב"ץ בסדורו וכלום אחרי ס׳ רי"ט וכגון וכן הוא בשל"ה דף קכ"ו, ע"ב. ופירושו האומרים שלש פעמים הקדושה המשולשת ר"ל של קדוש קדוש קדוש. וגרסת הספרדים „האומרים בכל יום קדוש קדוש קדוש". ברחמים, בתפלה, ול׳ מרצים הוא כמו רחמים ותחנונים (אבות ב׳, י"ח). אל ימנע עצמו מן הרחמים (ברכות י׳) עיקר תענית סליחות ורחמים הוא (תנחומא בראשית). ומתפייס, גם הוא ל׳ רצון והשכת אף כל׳ מכעיס כמו ספק מתפייס הימנו (יומא פ"ו ע"ב) בל"א בעגוטיגט ווערדען. וכתב בעל מעדת ימים בחלק ד׳ בביאור הסליחות שיש גורסים „ומתפתה בתחנונים, התרצה והתפתה" וכן היא הנוסחא במחזור שאלוניקי, אבל איננה נכונה כמו שהעיר עליה בעל ע"ז לא"ח סוף ס׳ קכ"ו. ויש להוסיף לדבריו כי גם בקרובות יום ראשון של ר"ה יש לומר בזופר ארצנו, ולא אפתנו.

וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה־נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: יְהִי־חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: אַל־תִּזְכָּר־לָנוּ עֲוֹנוֹת רִאשֹׁנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד: חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ כִּי־רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר: כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ: עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: הש״ץ אומר חצי קדיש.

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

חזן. יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן.

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא. בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

בשני וחמישי אומרין אל ארך אפים ויש לאמרו מעומד, ואין אומרים אותו לא בראש חדש ולא בערב פסח ולא בחנוכה ולא בשני ימים של פורים קטן וגדול, (ובק״ק מיץ אומרים אותו בפורים קטן). ובתשעה באב נחלקים המנהגים ברוב קהלות פולין ביהם ומעהרין אין אומרים, וברוב קהלות אשכנז אומרין.

אַם מאָנטאַג אונד דאָננערשטאַג ווירד נאָך פֿאָלגענדעז געבעטעט, אויסער ביז אַן ר״ח, ע״פ, חנוכה אונד בידע פורים.

מנהג אשכנז וביהם ופולין קטן.

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנוּ: חוּסָה יְיָ עַל־עַמֶּךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ מִכָּל־רָע: חָטָאנוּ לְךָ אָדוֹן סְלַח־נָא כְּרֹב רַחֲמֶיךָ אֵל:

למנהג פולין גדול מוסיפים גם את זה.

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ: חוּסָה יְיָ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל־רָע: חָטָאנוּ לְךָ אָדוֹן סְלַח־נָא כְּרֹב רַחֲמֶיךָ אֵל:

ואנחנו לא נדע מחבר בסדר רב עמרם וברמב״ם בנוסח התפלה וברוקח ס׳ שי״ט. ובכל בו ס׳ י״ט ובטור א״ח ס׳ קל״א מפורש טעם אמירתו, כלומר שהתפללנו בכל ענין שיוכל אדם להתפלל, בישיבה בפסוקי דזמרה ובעמידה בשמנה עשרה ובנפילת אפים בתחנון וכמו שעשה משה רבינו דכתיב ואשב בהר (דברים ט׳, ט׳) ואנכי עמדתי בהר (שם י׳, י׳) ואתנפל לפני ה׳ (שם ט׳, י״ח) ומעתה אין בנו כח להתפלל בענין אחר ולא נדע מה נעשה עוד רק עליך עינינו. ואנחנו לא נדע, דה״ב כ׳ י״ב. זכר תהלים כ״ה, ו׳. יהי, שם ל״ג, כ״ב. אל תזכר, שם ע״ט, ח׳. חננו שם קכ״ג, ד׳. ובסדורי הספרדים מועמד קודם חננו ה׳ הפסוק עזרנו מעם ה׳ והוא ל׳ תהלים קכ״א, כ׳. ברגז חבקוק ג׳, ב׳. והספרדים מוסיפים עוד „ברגז עקדה תזכור, ברגז תמימות תזכור, ה׳ הושיעה המלך יעננו ביום קראנו״, והוא ע״פ סדר רב עמרם. כי הוא ידע תהלים ק״ג, י״ד. עזרנו, שם ע״ט, ט׳.

אל ארך אפים, כתב בכל בו בס׳ י״ט אחר התחנה פותח ואומר אל ארך אפים, ואומר תחלה והושיענו ושני והצילנו, והטעם כי בתחלה מבקשים על הגאולה מהגלות והיא הישועה השלמה ואח״כ מבקשים השנים כי גם תוך זמן היותנו בגלות יצילנו מכל רע ומצרות האויבים וגזרותם עכ״ל וכן כתב גם אבודרהם, והוסיף עוד שתמצא בה כ׳ תבות כנגד עשרת הדברות ומ׳ יום שעמד משה בהר לקבל התורה. וללמוד מזה כי אלו הנוסחאות שבתפלה זו יחוברו לתפלה אחת ולא יתפרדו וכן גם מנהג בני ספרד ופולין ולא במנהג האשכנזים שבחרו לנסח חלק הראשון ועזבו החלק השני. והנה נוסחת האשכנזים יש בה כ״ד תבות ונתנו גם טעם לזה שהוא כנגד כ״ד ספרי מקרא וכ״ד לשון כפרה (מטה משה ס׳ רכ״א). ארך אפים, שמות ל״ד, ו׳. אל באפך, ל׳ תהלים ו׳. ב׳. חוסה יואל ב׳, י״ז. אל תסתר ל׳ תהלים כ״ז, ט׳.

תשלומי קדיש וברכו ליחיד.

מי שאינו יכול להתפלל עם הצבור או שאיחר לבוא לבהכ"נ ולא שמע קדיש או ברכו או קדושה הוא ישלים חסרונו בפסוקים וברייתות המדברות מענינים אלו, וע"פ הכוונות הנאות.

מי שלא שמע חצי קדיש קודם ברכו של שחרית יאמר זה אחר תחנון:

זֶה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם חֲצִי קַדִּישׁ קֹדֶם בָּרְכוּ שֶׁל־שַׁחֲרִית:

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: וְהִתְגַּדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי לְעֵינֵי גּוֹיִם רַבִּים וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ: בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי־לֵהּ הִיא: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־לֵוִי כָּל־הָעוֹנֶה אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא בְּכָל כֹּחוֹ קוֹרְעִים לוֹ גְּזַר דִּינוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְיָ, מַה טַּעַם בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת מִשּׁוּם דְּבָרְכוּ יְיָ: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ כָּל־הָעוֹנֶה אָמֵן בְּכָל־כֹּחוֹ פּוֹתְחִים לוֹ שַׁעֲרֵי גַן־עֵדֶן שֶׁנֶּאֱמַר פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי־צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים, אַל־תִּקְרָא שׁוֹמֵר אֱמֻנִים אֶלָּא שֶׁאוֹמֵר אָמֵנִים:

מי שלא שמע ברכו של שחרית יאמר זה אחר תחנון.

זֶה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם בָּרְכוּ שֶׁל־שַׁחֲרִית:

בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְיָ: בָּרְכוּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִן־הָעוֹלָם עַד־הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן: אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה בְּכָל־יוֹם וָיוֹם מַלְאָךְ אֶחָד עוֹמֵד בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ שַׁחֲרִית וְאוֹמֵר יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד. וְכָל־גְּדוּדֵי מַעְלָה עוֹנִים אַחֲרָיו עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבָרְכוּ, כְּשֶׁמַּגִּיעַ לְבָרְכוּ חַיָּה אַחַת שֶׁשְּׁמָהּ יִשְׂרָאֵל וְחָקוּק עַל־מִצְחָהּ יִשְׂרָאֵל עוֹמֶדֶת בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ וְאוֹמֶרֶת בְּקוֹל רָם בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ, וְכָל־גְּדוּדֵי מַעְלָה עוֹנִים בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

במקום קדושה של שחרית יאמר זה אחר תחנון.

זֶה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם קְדֻשָּׁה שֶׁל־שַׁחֲרִית:

וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ: כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם מָצָא כַּת אַחַת אוֹמֶרֶת קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְכַת אַחַת אוֹמֶרֶת בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ, וְכֻלָּם עוֹנִים בְּפֶה אֶחָד וְאוֹמְרִים יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

במקום קדיש שלם יאמר זה אחר תחנון:

זֶה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם קַדִּישׁ שָׁלֵם:

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: וְהִתְגַּדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי לְעֵינֵי גּוֹיִם רַבִּים וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ: בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי־לֵהּ הִיא: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־לֵוִי כָּל־הָעוֹנֶה אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא בְּכָל כֹּחוֹ קוֹרְעִים לוֹ גְּזַר

דִּינוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְיָ, מַה טַּעַם בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת מִשּׁוּם דְּבָרְכוּ יְיָ: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּדְיָא כָּל־מִי שֶׁעוֹנֶה אָמֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה זוֹכֶה וְעוֹנֶה אָמֵן לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן, אָמֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאָמֵן לָעוֹלָם הַבָּא:

בתפלת מנחה במקום חצי קדיש יאמר זה אחר תחנון:

זֶה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם חֲצִי קַדִּישׁ קֹדֶם מִנְחָה:

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: וְהִתְגַּדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי לְעֵינֵי גּוֹיִם רַבִּים וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ: בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי־לֵהּ הִיא: תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלַּת מִנְחָה וְנִכְנַסְתִּי לְחֻרְבָּה אַחַת מֵחָרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם לְהִתְפַּלֵּל, בָּא אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב וְשָׁמַר לִי עַל הַפֶּתַח. אָמַר לִי בְּנִי מַה קּוֹל שָׁמַעְתָּ בְּחֻרְבָּה זוּ, אָמַרְתִּי שָׁמַעְתִּי בַּת קוֹל שֶׁמְּנַהֶמֶת כְּיוֹנָה וְאוֹמֶרֶת אוֹי שֶׁהֶחֱרַבְתִּי אֶת־בֵּיתִי וְשָׂרַפְתִּי אֶת־הֵיכָלִי וְהִגְלֵיתִי אֶת־בָּנַי לְבֵין עוֹבְדֵי אֱלִילִים. אָמַר לִי בְּכָל־יוֹם וָיוֹם אוֹמֶרֶת כָּךְ וּכְשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִכְנָסִים לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְאוֹמְרִים אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַעֲנֵעַ בְּרֹאשׁוֹ וְאוֹמֵר אַשְׁרֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁמְּקַלְּסִים אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ כָּךְ, מַה לוֹ לָאָב שֶׁהִגְלָה אֶת־בָּנָיו וְאוֹי לָהֶם לְבָנִים שֶׁגָּלוּ מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־לָקִישׁ כָּל־הָעוֹנֶה אָמֵן בְּכָל־כֹּחוֹ פּוֹתְחִים לוֹ שַׁעֲרֵי גַן־עֵדֶן שֶׁנֶּאֱמַר פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים, אַל־תִּקְרָא שֹׁמֵר אֱמֻנִים אֶלָּא שֶׁאוֹמֵר אָמֵנִים:

למנחה במקום קדושה יאמר זה אחר תחנון:

זֶה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם קְדֻשָּׁה שֶׁל־מִנְחָה:

וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ: אָמְרוּ עָלָיו עַל סַנְדַּלְפוֹן שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מֵחֲבֵרָיו מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְעוֹמֵד אֲחוֹרֵי מֶרְכָּבָה וְקוֹשֵׁר כְּתָרִים לְקוֹנוֹ וּמַשְׁבִּיעַ אֶת־הַכֶּתֶר וְעוֹלֶה וְיוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ אֲדוֹנוֹ וּבְשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא הַכֶּתֶר כָּל־חֵילֵי מָרוֹם נִרְתָּתִים וּמִזְדַּעְזְעִים וְחַיּוֹת הוֹמְמוֹת וּמְנַהֲמוֹת כַּאֲרִי, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עוֹנִים וְאוֹמְרִים קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. וּבְשָׁעָה שֶׁמַּגִּיעַ לַכִּסֵּא מִתְגַּלְגְּלִים גַּלְגַּלֵּי הַכִּסֵּא וּמִתְרַעֲשִׁים אַדְנֵי שַׁרְפְּרַף וְכָל־רְקִיעִים אוֹחֲזָתָן חַלְחָלָה וּבְשָׁעָה שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל־כִּסְאוֹ כָּל־חֵילֵי מָרוֹם וְכֶתֶר הַכָּבוֹד שֶׁלּוֹ פּוֹתְחִים פִּיהֶם וְאוֹמְרִים בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ. בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְדֻלָּתוֹ וְשִׁבְחוֹ שֶׁל־הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁמַּגִּיעַ הַכֶּתֶר לְרֹאשׁוֹ מַחֲזִיק עַצְמוֹ לְקַבֵּל הַכֶּתֶר מֵעֲבָדָיו וְכָל־חַיּוֹת וּשְׂרָפִים וְגַלְגַּלֵּי הַמֶּרְכָּבָה וְכִסֵּא הַכָּבוֹד וְחֵילֵי מַעְלָה וּמַטָּה מִתְגַּדְּלִים וּמִתְגַּבְּרִים וּמִתְגָּאִים וְנוֹתְנִים הוֹד וְהָדָר וּמַמְלִיכִים כֻּלָּם בְּפֶה אֶחָד וְאוֹמְרִים יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

לערבית במקום ברכו יאמר זה מיד אחר והוא רחום:

זֶה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם בָּרְכוּ שֶׁל־עַרְבִית:

חַיָּה אַחַת בָּרָקִיעַ כְּשֶׁהוּא יוֹם אוֹת אֱמֶת בְּמִצְחָהּ וְיוֹדְעִים הַמַּלְאָכִים שֶׁהוּא יוֹם, וְלָעֶרֶב אֱמוּנָה בְּמִצְחָהּ וְיוֹדְעִים הַמַּלְאָכִים שֶׁהוּא לַיְלָה, וּבְכָל־פַּעַם אוֹמֶרֶת בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ וְכָל־גְּדוּדֵי מַעְלָה עוֹנִים בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בכל שני וחמישי קורים בתורה, ופותחים ארון הקודש ומוציאים ס"ת ואומרים.

ביי'ם אויזהעבען דער ס"ת אויז דעם ארון הקודש ווירד פאָלגענדעס געבעטעט:

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר־יְיָ מִירוּשָׁלָיִם:

בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ:

ויש שאומרים עוד בריך שמה וכו':

בְּרִיךְ שְׁמֵהּ דְּמָרֵא עָלְמָא בְּרִיךְ כִּתְרָךְ וְאַתְרָךְ. יְהֵא רְעוּתָךְ עִם עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעָלַם. וּפֻרְקַן יְמִינָךְ אַחֲזֵי לְעַמָּךְ בְּבֵית מַקְדְּשָׁךְ וּלְאַמְטוּיֵא לָנָא מִטּוּב נְהוֹרָךְ וּלְקַבֵּל צְלוֹתָנָא בְּרַחֲמִין. יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתוֹרִיךְ לָן חַיִּין בְּטִיבוּתָא. וְלֶהֱוֵא אֲנָא פְקִידָא בְּגוֹ צַדִּיקַיָּא לְמִרְחַם עָלַי וּלְמִנְטַר יָתִי וְיָת כָּל־דִּי לִי וְדִי לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל. אַנְתְּ הוּא זָן לְכֹלָּא וּמְפַרְנֵס לְכֹלָּא. אַנְתְּ הוּא שַׁלִּיט עַל כֹּלָּא. אַנְתְּ הוּא דְּשַׁלִּיט עַל מַלְכַיָּא וּמַלְכוּתָא דִּי־לָךְ הִיא. אֲנָא עַבְדָּא דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּסָגֵדְנָא קַמֵּהּ וּמִקַּמָּא דִּיקַר אוֹרַיְתֵהּ בְּכָל־עִדָּן וְעִדָּן. לָא עַל אֱנָשׁ רָחִיצְנָא. וְלָא עַל בַּר אֱלָהִין סָמִכְנָא. אֶלָּא בֶּאֱלָהָא דִשְׁמַיָּא. דְּהוּא אֱלָהָא קְשׁוֹט. וְאוֹרַיְתֵהּ קְשׁוֹט. וּנְבִיאוֹהִי קְשׁוֹט. וּמַסְגֵּא לְמֶעְבַּד טַבְוָן וּקְשׁוֹט. בֵּהּ אֲנָא רָחִיץ. וְלִשְׁמֵהּ קַדִּישָׁא וְיַקִּירָא אֲנָא אֵמַר תֻּשְׁבְּחָן. יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתִפְתַּח לִבִּי בְּאוֹרַיְתָא וְתַשְׁלִים מִשְׁאֲלִין דְּלִבִּי וְלִבָּא דְכָל־עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל. לְטַב וּלְחַיִּין וְלִשְׁלָם:

המוציא ס"ת נוטלו ביד ימין וש"ץ מקבלו בב' ידיו ומחזירו לימין ועומד לפני ההיכל ואומר בקול רם:

דער חזן עמפפאַנגט דיא ס"ת מיטביידען אַרמען אונד רופט לויט:

גַּדְּלוּ לַייָ אִתִּי· וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

והקהל עונה: דיא געמיינדע אַנטוואָרטעט:

לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

ומגביה הש"ץ הספר בידו למעלה והולך ופונה דרך ימינו ועולה עמו למגדל שקורין שם, וכל מי שס"ת עובר לפניו חייב לעמוד מפניו ולאחזו בשתי ידיו אם אפשר לו ולנשקו, וכל הפוגע בס"ת צריך ללוותו עד הבימה, ובדרך הליכתו אומרים:

אַב הָרַחֲמִים הוּא יְרַחֵם עַם עֲמוּסִים וְיִזְכּוֹר בְּרִית אֵיתָנִים וְיַצִּיל נַפְשׁוֹתֵינוּ

ויהי בנסוע במדבר י', ל"ה. כי מציון, ישעיה ב', ג'. ומוזכר בס' כל בו סמן ל"ז בזה"ל מוציאין ספר תורה ואומרים ויהי בנסוע הארון וכו'. והספרדים יש להם הנוסחא מורחבת בפסוקים, וכן בכל הנוסחאות להוצאת והכנסת ס"ת יש שנוי רב בין מנהג אשכנז וספרד.

בריך שמה, איתו בסדור ספרדיים גם בסדורי רפ"ה ורפ"ז גם בבי"י וכל ס"י איננו, והאחרונים העתיקוהו מזוהר (פ' ויקהל עמוד שס"ט) ע"פ האר"י ז"ל (בגיד ומלוה דף ל', ב'. ב"ו, ב'), ויען כי בהרבה קהלות אשכנז אין אומרים אותו לא האריך בפירושו.

גדלו לה', תהלים ל"ד, ד'. ומקור אמירתו בהוצאת ס"ת במס' סופרים פ' י"ד הלכה י"א. ובכל בו ס' כ' כתב ופותח החזן בעצמו ס"ת ואומר גדלו, ונהגו הצבור לומר פסוקים של גדולה בלשא גדול ה' ומהולל מאד, גדול אתה וכו' ואח"כ רוממו ה' אלהינו ומשתחוים נוכח הארון עכ"ל והאבודרהם כתב ומוציא ס"ת ועומד לפני ההיכל ואומר בקול רם גדלו שיש בו שש תבות על שם ויהי כי צעדו נושאי ארון ה' ששה צעדים (ש"ב ו', י"ג) ועוד לפי שיש בו כ"ו אותיות כמנין השם עכ"ל. לך ה'. דה"א כ"ט, י"א. רוממו, תהלים צ"ט, ה'. וט'.

עמוסים על' העמוסים מני בטן (ישעיה מ"ו, ג'). ויזכור ברית איתנים, יזכור את בריתו עם האבות ועש"ה ויקרא כ"ו, מ"ב. איתנים טעמו החזקים, הם האבות וכמו שדרשו חז"ל בר"ה דף י"א.

מִן־הַשָּׁעוֹת הָרָעוֹת וְיִגְעַר בְּיֵצֶר הָרָע מִן הַנְּשׂוּאִים וְיָחֹן אוֹתָנוּ לִפְלֵיטַת עוֹלָמִים וִימַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים:

כהגיע הש"ץ על הבימה מניח הס"ת על השולחן ופותחו ואומר:

תִּגָּלֶה וְתֵרָאֶה מַלְכוּתוֹ עָלֵינוּ בִּזְמַן קָרוֹב וְיָחֹן פְּלֵיטָתֵנוּ וּפְלֵיטַת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן: הַכֹּל הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ וּתְנוּ כָבוֹד לַתּוֹרָה: כֹּהֵן קְרָב יַעֲמֹד (ר"פ ב"פ הכהן) בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ: תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְיָ צְרוּפָה. מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ:

קהל וחזן וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם:

בשני ובחמישי קורין לשלשה גברי בראש סדר של שבת הבאה, אין פוחתין מהם ואין מוסיפים עליהם, וצריך לקרות לפחות ג' פסוקים לכל אחד ולשלשתן לא פחות מעשרה פסוקים (אם לא שסוף הענין בפסוק הט' כגון בפ' ויבוא עמלק שבסוף סדר בשלח שקורין בפורים). ואין איש רשאי לעלות לקריאת התורה אלא אם קראו לו לעלות, וקוראים בתחלה כהן ואחריו לוי ואחריו ישראל, ואם ס"ת פתוח וקראו לכהן והכהן קורא ק"ש קוראים ישראל במקומו. אם אין לוי בבהכ"נ קוראים לאותו הכהן שעלה ראשון במקום לוי ויברך שנית. ואם אין כהן בבהכ"נ קוראים לישראל או ללוי במקום כהן, ואם קוראים לישראל במקום כהן לא יעלה אחריו לוי. והנקרא כשעולה לתורה יעלה בדרך קצרה ממקומו, ואם שתי הדרכים שוות יעלה בימין, ויפתח הס"ת לראות הפסוק שצריך להתחיל בו לקרות וינשקו ע"י ציצית שבידו ויאחוז הס"ת בשתי ידיו ויאמר בלחש עץ חיים היא למחזיקים בה, ויהפוך פניו לצד שמאל ויברך בקול:

פֿאַר • ברכה איבער דיא ס"ת בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

והעם עונים בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד: וחוזר המברך בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים, וְנָתַן־לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וכשמתחיל הקורא לקרות בתורה יסיר ידו השמאלית מהס"ת ותשאר יד ימינו לבדה אוחזת בס"ת כל זמן הקריאה, וגם הוא יקרא בלחש עם הקורא מלה במלה. וגם אזני כל העם יהיו אל ס"ת לשמוע הקריאה מפי הקורא ולכוין בה בכל יכלתם באימה וביראה. ולאחר הקריאה ינשק בציצית בפסוק שסיים וגולל את ס"ת ומברך.

נאָך • ברכה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת, וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה: ואחר שאמר אליו החזן מי שברך ירד בדרך אחרת מזה שעלה.

הנשואים, ישראל שנשאם הקב"ה על כנפי נשרים והוא מל' הנשואים מני רחם (ישעיה מ"ו, ג'). ויחון אותנו כן תקן בעל ויי"ל במקום ויחון עלינו שבסדורים שלפניו והנכון הוא דוגמת ויחן ה' אותם (מ"ב י"ג, כ"ג), וכן תמיד אחרי פעל חנן יתחבר הנשוא או למ"ד ולא מלת על. במדה, הליכות הקב"ה בהשגחתו על יצוריו נקראו מדות בל' חז"ל כמו מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה (ר"ה דף י"ז) במדת הקב"ה (יומא פ"ו, ע"ב) מדת טובך וענותנותך (ברכות ס"ז, ע"ב) הצדיקים הופכים מדת הדין למדת הרחמים (ב"ר פ' ל"ג) וכן שלש עשרה מדות (ר"ה י"ז, ע"ב).

תגלה ותראה, הוא ממס' סופרים פ' י"ד הלכה, י"ב. ושם הגירסא תִּגָּלֶה בל"א וי"ו בראש וכן גורס הלבוש לא"ח ס' קל"ד וכן הוא בשני כ"י גם בסדור רפ"ס וכן הנכון, וראה עוד בבאור על הכל יתגדל. הכל הבו, גם הוא שם בהלכה י"א בקצת שנוי לשון. ברוך שנתן, מוזכר בכל בו סמן כ'. תורת ה' וכו' מתהלים י"ט, ח'. וע'. וכ"ט, י'. וי"ח, ל"א. וכתב הכל בו נהגו העם לומר אחרי עלות הקורא לקרות בתורה פסוקים אלו תורת ה' תמימה וכו' עד מגן הוא לכל החוסים בו, ויש בהם מ' תבות כנגד מ' יום שעמד משה בהר לקבל התורה. וכן מ' תבות בברכה אחרונה של ברכות ההפטרה. ואתם הדבקים, דברים ד' ד'.

ברכו את וכו' נמצא מפורש בנחמיה ח', ו' שכבר עזרא הסופר ברך ברכה קודם שקרא בתורה. וברכות התורה שלנו מוזכרות בגמ' ברכות דף י"א, ב'. ודף מ"ח ע"ב. ובמס' סופרים פרק י"ג הלכה ח'. נתן לנו תורת אמת, פירש הטור זו היא תורה שבכתב, וחיי עולם נטע בתוכנו, היא תורה שבעל פה.

ברכת הגומל.

ארבעה צריכין להודות, מי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, ומי שהיה יורד הים ועלה ממנו, ומי שהולך במדבר כשיגיע לישוב; ואחר ברכה אחרונה על קריאתו בתורה יאמר עוד ברכה זו:

ווער פֿאָן איינער קראַנקהייט גענעזען, איינע זעע-פֿאַהרט ווידערשטאַנדען, אַדער איינע גרויסע גפֿאַהר זיכער איבערשטאַנדען, ספרעכע נאַך דער נאַכ-ברכה איבער דיא ס"ת נאַך פֿאָלגענדע ברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת, שֶׁגְּמָלַנִי כָּל־טוֹב:

והקהל עונים מִי שֶׁגְּמָלְךָ כָּל־טוֹב הוּא יִגְמָלְךָ כָּל־טוֹב סֶלָה:

אחר השלמת הקריאה אומר הש"ץ ח"ק, והגולל גולל ג' דפין על השולחן ומגביה הס"ת פתוח להראות הכתב לעם העומדים מימינו ומשמאלו, ומחזירו לפניו ולאחריו שמנהג על כל האנשים והנשים לראות הכתב ולכרוע ולומר:

ביי'ם אויפֿהעבען דער ספר תורה ווירד פֿאָלגענדעס געזאַגט:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְיָ בְּיַד־מֹשֶׁה: עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

בעוד שהוא כורך את המפה בס"ת יאמר זה:

לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁיִּתְגּוֹלְלוּ רַחֲמֶיךָ עַל־מִדּוֹתֶיךָ וְתִתְנַהֵג עִם־בָּנֶיךָ בְּמִדַּת טוּבְךָ וְתִכָּנֵס לָהֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין:

בשני וחמישי קודם שמכניסים הס"ת להיכל כשאומרים תחנון יאמר הש"ץ יהי רצון. וקהלת קהלות אין אומרים.

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְכוֹנֵן אֶת־בֵּית חַיֵּינוּ וּלְהָשִׁיב אֶת־שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכֵנוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל פְּלֵיטָתֵנוּ וְלִמְנֹעַ מַשְׁחִית וּמַגֵּפָה מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל־עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְקַיֶּם־בָּנוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל. הֵם

דכתיב דברי חכמים כדרבונות וכמשמרות נטועים (קהלת י"ב, י"א); ושתי ברכות אלו יש בהן מ' תבות כנגד מ' יום שעמד משה בהר לקבל התורה. וראה גם למעלה בברכות השחר. ואיתא במדרש רבה פ' וזאת הברכה, איזו היא הברכה שברך משה בתורה תחלה, ב"א"י אמ"ה אשר בחר בתורה הזאת וקדשה ורצה בעושיה.

הגומל, בברכות דף נ"ד, ב'. ונוסחתנו היא נוסחת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם הלכות ברכות פרק י' הלכה ח' כפי שמלאוה בגמרא. ובעל ווי"כ הגיה לרעים במקום לאיבים, ואין לנו לזוז ממטבע חז"ל. מי שגמלך, לשון המכילתא פ' בא.

וזאת התורה, פסוקים מדברים ד', מ"ד. ובמדבר ד', ל"ז. ומשלי ג', י"ח. וי"ז. וט"ז. וישעיה מ"ב, כ"א. והספרדים גם להם כעין נוסחא זו אך אומרים אותה קודם הקריאה בהגבהת הש"ץ את הספר להראות הכתב לעם, וכן משמע ממס' סופרים פ' י"ד הלכה י"ד. וראה בפירוש הרמב"ן לדברים כ"ז, כ"ו. וכתב הכל בו, נהגו שיאמר הגולל בשעת הגלילה לך ה' הגדולה והגבורה וכו' עד ומהללים לשם תפארתך, והטעם לפי שבכל שבת שבהן מליכו ל' לבישה בפסוקים במקום אחר וע"כ אומר אותו כשהוא מלביש הספר עכ"ל. ויהי רצון שאומרים עוד תקון אחרונים הוא ולקוח מתפלת ר' ישמעאל בן אלישע (ברכות ז').

יהי רצון מלפני, מביאה רב עמרם בסדורו, גם הכל בו ס' ל"ז מזכירה אבל לאמרה בשבת שלפני ראש חודש, וכן לשונו ובשבת ראש חודש להיות באותה שבוע מכריז החזן ואומר יהי רצון וכו' וסמן סדורם ברקשנ"ה, לכונן, לרחם, לקיים, שנשמע, ונתבשר, לבשמיד אויבינו עכ"ל וכן הוא גם מנהג הספרדים, וכן גם רב עמרם מביאה עוד הפעם בסדר ראש חדש. והנה המרוז אחינו כל בית ישראל לא נמלא אבל הספרדים, ומדברי הכל בו נראה שמחרוז הזה גם להאשכנזים נשתנה בלשונו. לכונן את בית חיינו, את בית המקדש, והוא עפ"י ישעיה ס"ב, ז'. שכינתו בתוכנו ע"ש ושכנתי בתוכם (שמות כ"ה, ח').

וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְתַלְמִידֵיהֶם וְתַלְמִידֵי תַלְמִידֵיהֶם בְּכָל־מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם. וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. שֶׁנִּשְׁמַע וְנִתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת. וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְנֹאמַר אָמֵן:

אַחֵינוּ כָּל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל הַנְּתוּנִים בְּצָרָה וּבְשִׁבְיָה. הָעוֹמְדִים בֵּין בַּיָּם וּבֵין בַּיַּבָּשָׁה. הַמָּקוֹם יְרַחֵם עֲלֵיהֶם וְיוֹצִיאֵם מִצָּרָה לִרְוָחָה. וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה. וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה. הַשְׁתָּא בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְנֹאמַר אָמֵן:

ש"ץ לוקח את ספר תורה להוליכה מן הבימה ולהכניסו בהיכל, ואומר:
דער חזן טראָגט דיא ספר תורה נאָך דעם ארון הקודש צוריק אונד זאָגט:

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהֹוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ.

והקהל עונים: / דיא געמיינדע אַנטוואָרטעט:

הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם. וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

בעוד שמוליכים הס"ת למקומו אומרים מזמור זה:

לְדָוִד מִזְמוֹר. לַיהֹוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהֹוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהֹוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהֹוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהֹוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהֹוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

בהכנסת הספר לתוך ההיכל אומרים: / ביי'ם היינהעבען דער ספר תורה אין דען ארון הקודש זאָגט מאַן:

וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהֹוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: קוּמָה יְהֹוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ: עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: הֲשִׁיבֵנוּ יְהֹוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם:

בשורות טובות עפ"י ישעיה נ"ב, ז'. ויקבץ נדחינו עפ"י ישעיה י"א, י"ב. המקום, כנוי להקב"ה כמ' חז"ל כמו המקום ירחם עליך (שבת י"ב, ע"ב) ובב"ר פ' ס"ח מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו. ומשעבוד מלה תלמודית וענינה מעבדות ומעוני, וראה למעלה דף 43. השתא בעגלא מלים ארמית, ובעברית עתה במהרה ובזמן קרוב.

יהללו, תהלים קמ"ח, י"ג. וכתוב בס' רב עמרם ובכל בו מחזירין הספר למקומו ואומר יהללו וכו' ונאמר וכו' עכ"ל. ומה שאומרים מזמור כ"ד, מפני שכתוב בו שאו שערים ראשיכם שאמר שלמה המלך כשהכניס הארון לבית קדשי קדשים (שבת דף ל'). ובשבת נוהגים לומר מזמור כ"ט, כי נאמר על מתן תורה (זבחים קט"ז וספרי פ' וזאת הברכה ותנא דבי אליה פרק ב') והתורה בשבת ניתנה (שבת פ"ו ע"ב).

ובנחה, במדבר י', ל"ו. קומה, תהלים קל"ב, ח'. ט'. י'. כי לקח, משלי ד', ב'. עץ חיים, שם ג', י"ח. וי"ז. השיבנו, סוף איכה.

אחר שהחזירו ספר תורה להיכל אומרים אשרי וכו'.

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:
תְּהִלָּה לְדָוִד. אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם
אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין
חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי
נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב־טוּבְךָ
יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהוָה
לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה:
כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד
הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ
יְהוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן
לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָה
בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ
בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־
אֹהֲבָיו, וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר
שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אין אומרים למנצח בראש חדש ולא בחנוכה ולא בב' ימים של פורים קטן וגדול, ולא בערב פסח (וכתוב בקהלות אשכנז בכל ערבי רגלים) ולא בחול המועד ולא בתשעה באב ולא בערב יום כפור. אבל בערב ראש השנה ובאסרו חג נחלקים המנהגים, יש שאומרים, ויש שאין אומרים וכן מנהג ק"ק פפ"ד ורוב אשכנז. ובב' ימים שבין אסרו חג של יום כפור לערב סוכות, ובל"ג בעומר וג' ימי הגבלה, וט"ו בשבט אומרים למנצח.

אַם ראש חדש, חנוכה, ביידע טאָגע פֿאָן גראָסס אונד קליין פורים, תשעה באב, עי"כ, ע"פ, אונד חול המועד ווירד למנצח ניכט געזאָגט, אין פֿיעלען קהלות אויך ניכט אַן ערב שבועות ערב סוכות אונד אסרו חג.

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: יַעַנְךָ יְהוָה בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב:
יִשְׁלַח עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ: יִזְכֹּר כָּל־מִנְחֹתֶיךָ וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה סֶלָה:
יִתֶּן־לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא: נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם־אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל
יְמַלֵּא יְהוָה כָּל־מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ: עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ יְהוָה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ

אשרי, כתוב בכל בו סימן כ' ובטור ס' קמ"ט מחזירין הספר למקומו ואומרים תהלה לדוד וסדר קדושה, ויש מקומות שאומרים תהלה לדוד וסדר קדושה ואחר כן מחזירין הספר למקומו עכ"ל. וטעם אמירת תהלה לדוד ג' פעמים ביום בברכות דף ד', ע"ב אמר ר' אלעזר אמר ר' אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן עולם הבא. וראה למעלה דף 69.

למנצח, מובא בס' רב עמרם, וכתב הטור א"ח ס' קל"א נוהגין עתה לומר אשרי יושבי ויענך ה' ביום צרה לפי שיש בו מענין הישועה. ואבודרהם כתב טעם אמירתו בסוף התפלה מפני שיש במדרש תלים (מזמור כ') אתה מוצא י"ח מזמורים יש מראש הספר עד מזמור זה (שאשרי האיש ולמה רגשו גוים אחד הוא) כנגד י"ח ברכות שאדם מתפלל בכל יום אדם אומר לאביו תענני כלומר כך דוד המלך לאחר י"ח מזמורים אמרו לו לדוד יענך ה'. ויש במזמור הזה ראשו בל' עניה וסופו בל' עניה. ובשבת וי"ט אין אומרים אותו מפני שהוא מזמור של תחנה ויש בו יענך ה' ביום צרה, ושבת וי"ט אינם ימי צרה אלא ימי שמחה עכ"ל.

מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבוּרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ: אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם־יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר: הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד: יְהֹוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:

וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְיָ: וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְיָ רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְיָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: וּמְקַבְּלִין דֵּן מִן־דֵּן וְאָמְרִין קַדִּישׁ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא עִלָּאָה בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ קַדִּישׁ עַל־אַרְעָא עוֹבַד גְּבוּרְתֵּהּ קַדִּישׁ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא· יְיָ צְבָאוֹת מַלְיָא כָל־אַרְעָא זִיו יְקָרֵהּ: וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: וּנְטָלַתְנִי רוּחָא וְשִׁמְעֵת בַּתְרַי קָל זִיעַ שַׂגִּיא דִּי מְשַׁבְּחִין וְאָמְרִין

ובא לציון כתב הטור בא"ח ס' קל"ב כתב רב עמרם ואח"כ אומר ובא לציון, ואני זאת בריתי, ואתה קדוש, וכן כתב הרמב"ם ז"ל (בהלכות תפלה פ' ט') עכ"ל והם פסוקים בישעיה נ"ט, כ'. וכ"א. ותהלים כ"ב, ד'. ופירשו אבן ירחי והאבודרהם ובעל לקוטי פרדס תבת יושב תהלות ל' עכבה והמתנה מל' ותשבו בקדש, שהוא ממתין ומצפה לתהלתן של ישראל וכמו שדרשו בחולין דף צ"א ע"ב שאין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה. ועוד דרשו רבותינו שהקב"ה ממתין עד שתתפלל כנסיה אחרונה שבישראל ומקבל תפלתם יחד (מדרש תהלים מזמור י"ט. ופ"ח) עכ"ל. וקרא זה אל זה, ישעיה ו', ג'. ונקראת קדושה זו קדושה דסידרא, וכתב הרוקח שתיקנוה בשעת השמד, והאבודרהם כתב וז"ל מה שתקנו סדר קדושה בסוף התפלה, הוא בעבור עמי הארץ המאחרים לבוא לתפלה שלא יפסידו שמיעת הקדושה, דאמרינן בשלהי סוטה (דף מ"ט ע"א) אמאי קאי עלמא, אסדרא דקדושה ואיהא שמיה רבא דאגדתא (וראה שם פירוש רש"י), ולכך תקנו בתרגום סדר קדושה זה כדי שיבינו עמי הארץ שאין מכירים לדבר בלשון הקדש אלא בל' ארמי שהיו רגילים לדבר בו באותו הזמן, ותקנו לשם כאן כמו תפלה קטנה, בתחלה אשרי ואח"כ קדושה ובכרון לציון ותלמוד תורה, כמו שתקנו בלילי שבת ברכה מעין שבע בעבור המאחרים לבוא, והטעם שאין אומרים אותו בשבתות וי"ט בשחרית מפני שכולם באים בבית הכנסת בתפלה ראשונה, ונהגו לאמרו בשבתות וי"ט במנחה לפי שהיו דורשים בימים אלו קודם תפלת מנחה ורגילות הוא לדבר בסוף הדרשה בפסוקי גאולה וקדושה וגם עמי הארץ באים לשמוע הדרשה עכ"ל ורמזה גם בערוך ערך קדש. ומקבלין דין הוא תרגום של יונתן על פסוק קדוש קדוש. דין חסר יו"ד בכ"ל. עִלָּאָה תבה זו איננה בשני כי"י ובסדורי רפ"ה ורפ"ו ובסדור אמשטרדם משנת תע"ת גם לא בסדור ספרדי כ"י, ואף אבודרהם לא גרס לה וכן הרשב"ע בפירושו לדניאל י"א, א' לא גרס לה, אלא הוא גרסתו ,,קדיש במרומא בית שכינתיה" וזה מסתבר. שְׁכִינְתֵּהּ התי"ו דגושה וכן גְּבוּרְתֵּהּ אף כי תנועה גדולה ושוכה לפני התי"ו כי כן דרך ל' ארמית להדגיש בגדכפ"ת גם אחרי תנועה גדולה כמו עֲבִידְתָּא (דניאל ב', מ"ט) גְּבוּרְתָּא (שם ב', כ') מְדִינְתָּא (עזרא ה', ח') סוּמְפֹּנְיָה (דניאל ג', ה'). לעלם ולעלמי עלמיא, כן הוא בנוסחאות תרגום שלנו וכן בסדור רפ"ה, ואבודרהם כתב שהוא טעות והנכון לומר בעלם עלמיא כמו שהוא בסדור רב עמרם ורבינו סעדיה, וכן גם נוסחת סדור רפ"ו גם יעב"ץ אחז בה. והרשב"ע בפירושו לדניאל י"א גורס ,,קדיש בְּעָלְמֵי עלמיא". והרד"ק אחז בנוסחא הראשונה גם פירשה שהוא כמו לעולם ועד. לְעָלַם הלמ"ד פתוחה כן הוא בכל ס"י וכן נקוד בדניאל ג', ל"ג, וקבוצו עָלְמָא עָלְמַיָּא (שם ב', כ'. ומ"ד) יורה עליו שכן העקר וכפלם אָשַׁף אָשְׁפַיָּא (שם ב', י'. וכ"ז). ואם יהיה נקודו עָלַם בקמץ יהיה קבוצו עָלְמָא עָלְמַיָּא כמו חֲבַל חֲבָלָא, כְּתַב כְּתָבָא כי כל הקמוצין בסוף לא ימוט מכן הקמץ בקבוצן. ובאמת משקל פְּעַל לא נמצא בל' ארמית, וכבר דברתי מזה בס' תולדות חיים דף קי"ב והשאני, יחזקאל ג', י"ב עם תרגומו. וּנְטָלַתְנִי נשברו בכר קולמוסים הרבה על אודות נקוד תבה זו אם הנכון וּנְטַלְתְנִי כאשר הוא בסדורים רבים או וּנְטָלַתְנִי כמו שנקדו ר"ז העגא ור"י סטנאס, כי בארמית שבכתובים לא נמצא דוגמה לנסתרת בכנוי הפעול של מדבר עלמו וע"כ נחלקו הדייקנים לשני מחנות. מכנם העקר לפי דרך ארמית הוא וּנְטָלַתְנִי תי"ו בפתח והנו"ן של נִי רפה ובטעם מלעיל (לא בנו"ן דגושה ומלרע בשעת רז"ה ורא"ם) וכמו שנוקד במ"ג של שע"א, ומה שנמלאהו במ"ג רפ"ו בפסוק הזה וּנְטַלְתַּנִי אין לסמוך עליו כי הסופרים בחסרון ידיעתם בטיב דקדוק ל' ארמי שגשו הרבה ובפרט בנקוד וכאשר יראה לנו עוד בתיבה הסמוכה וְשִׁמְעֵת שנקדו וּשְׁמָעִית והוא ודאי נקוד מוטעה בעדות דניאל ה', י"ד. ומ"ז. ח', ע"ז. וכ"ט. ואם כמו בתרגום יחזקאל י"א, כ"ד. ומ"ג, ה' מלאנו על נכון וּנְטַלְתַּנִי גם במ"ג רפ"ו. קָל, כל קל דארמית בקמץ, עמרה. שַׂגִּיא בסי"ן בכ"ל כמו דניאל ב', י"ב. וש"ש. ה', ט'. די משבחין בכ"ל

בְּרִיךְ יְקָרָא דַיְיָ מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ: יְיָ ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ מַלְכוּתֵהּ (קאם) לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא: יְיָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שָׁמְרָה זֹּאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם: בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם ׀ יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה׃ הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ וְהִבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ׃ הוּא יִפְתַּח לִבֵּנוּ בְּתוֹרָתוֹ וְיָשֵׂם בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁנִּשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְנִזְכֶּה וְנִחְיֶה וְנִרְאֶה וְנִירַשׁ טוֹבָה וּבְרָכָה לִשְׁנֵי יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי

וכן די־יְיָ, די מלה בפני עצמה והוא דרך ל' ארמית, כיוצא לנו מדניאל ועזרא שלא נמצא שם אף לא פעם אחת מלת די מקושר לד' או ד' ומאוחד לתבה שלאחריו אלא תמיד די בפני עצמו, למשל די מלכא, די אֱלָהא, די דהב, די כסף, די נחש, די חֲסַף, די חֵיותא, די חֱוה, די הֲקים, די אֲבְהתך. ואף בתרגומים נמצא עוד כן במקומות שלא חלו בם ידי סופרים מקלקלים כגון די מלרע (בראשית א', ז') די ארמזו (א' כ"א) די פקדתך (ג' י"ז) די בראתי (ו', ז') די אֲמַר (שמות ו', כ"ו) די אמרית (שם כ"ג, י"ג) די הוו (שם ל"ד, א'). ואנחנו בתפלותינו יש לנו להשתמש בלשון כשר ומדוקדקת בכל האפשרי, וראה גם בספרי תוצאות חיים קי"ג. ועתה ימים כבירים אחרי כתבי זאת מצאתי משען לי הגאון המפורסם יעב"ץ, שהוא כבר העמיד כך בסדורו עמודי שמים בקדיש די ברא, די אֲמִירו, וכתב עליו שכן הוא הנכון, ואף לפי אותן שרגילין לחבר ולעשותו מלה אחת מכל מקום הדל"ת צ"ל חרוקה, וכן הורה גם בספרו לוח ארש. מאתר בית שכינתה הוא תרגום של ממקומו, ואיתא בשמות רבה סוף פ' כ"ג החיות הנושאות את הכסא אינן מכירות את הדמות ובשעה שמגיע זמנן לומר שירה הן אומרין באיזה מקום הוא אין אנו יודעות אם כאן הוא אם במקום אחר הוא, אלא בכל מקום שהוא ברוך כבוד ה' ממקומו. ה' ימלך שמות ט"ו, י"ח עם תרגומו. וכתב אבודרהם שמה שאומרים בקדושה זאת הפסוק ה' ימלוך שאמר משה ובקדושה שאומרים מעומד ה' ימלוך שאמר דוד, יש לומר לפי שמתרגמים זה סדר קדושה תקנו לומר הפסוק שאמר משה, לפי שאין תרגום לכתובים (!) מלכותה קָאֵם כן בכל סדורינו אף בסדור כ"י גם הר"דק לישעיה ו', ג' גורס כנה, ובכל זאת לא יתכן ועלג לשון הוא כאשר כבר תמה עליו יעב"ץ בסדורו, כי קאם בינוני קל הוא בל' זכר ותבת מלכותה אשר הוא מוסב עליה היא ל' נקבה והיה צריך להיות קָיְמָא כבינוני נקבה או קָיְמַת תואר נקבה כמו בדניאל ד' כ"ג. אבל מצא רש"ד לוצאטו באוצרי דפוס ליסבונא ושניוניטה וכמ"ג דפוס אמשטרדם „ה' מלכותה לעלם ולעלמי עלמיא" ואין שם מלת קאם כלל (אוצר נר דף כ'), וגם אנכי מצאתי כן הנוסחא במחזור רומא גם בסדור כ"י על קלף, גם בסדור ספרדי כ"י כן היא אך פה כן בתרגום ה' ימלך בשירת הים, וכן היא הנוסחא בס' רב עמרים, ובה לא קשה דבר. ה' אלהי, דה"א כ"ט, י"ח. ועניננו פה שיועיל סדר קדושה זה ליצר מחשבותינו ולהכין את לבבנו אליך. שמרה הש"ן בקמץ חטוף כי צווי הוא. והוא רחום, תהלים ע"ח, ל"ח. כי אתה, שם פ"ו, ה'. צדקתך, שם קי"ט קמ"ב. תתן סוף מיכה. ברוך ה', תהלים ס"ח, כ'. יעמס לנו יטעון אותנו בברכותיו. ה' צבאות, שם מ"ו, ח'. ה' צבאות אשרי, פ"ד, י"ג. ה' הושיעה, כ', י'. ברוך הוא אלהינו, בשלשה כ"י גם בסדורי הספרדים תבת הוא איננה, גם אבודרהם לא גרס לה, ונוסחת הרמב"ם ברוך אדונינו ברוך בוראנו ברוך שבראנו וכו'. לכבודו, פירוש לשבחו וזהו כבודו. מן התועים, מן עובדי ע"ז ועש"ה ויקרא כ', כ"ו. וחיי עולם, מפורש למעלה דף 123. וישם בלבנו אהבתו ויראתו, בכ"י גם בסדור רפ"ז הנוסחא וישם לִבֵּנוּ לְיִרְאָתוֹ, ובכ"י אחר גורס „וישם בלבנו לאהבה אותו ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה „ובסדור רפ"ה" וישם לִבֵּנוּ לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה", וגם הרמב"ם גורס תוספת זו „ובנפש חפצה" ונראה עיקר עש"ה דה"א כ"ח, ט'. למען לא ניגע עש"ה ישעיה ס"ה, כ"ג.

הָעוֹלָם הַבָּא: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם. יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ: בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי־עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹּרְשֶׁיךָ יְיָ: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש תתקבל.

בכל הימים שאין מוסף אומר הש״ץ קדיש תתקבל אחר ובא לציון, אבל כשיש מוסף אומר הש״ץ רק חצי קדיש ומתפללים מוסף. ובראש חדש חולצים התפילין קודם תפלת מוסף.

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

חזן יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דִּי־כָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן.

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

למען יזמרך, תהלים ל׳, י״ג. ברוך הגבר, ירמיה י״ז, ז׳. בטחו, ישעיה כ״ו, ד׳. ויבטחו, תהלים ט׳ י״א. ה׳ חפץ, ישעיה מ״ב, כ״א.

יתגדל, תקנו חז״ל תפלה רמה זו לשבח בה את השם ב״ה ולקדשו ברבים, וע״כ נתקנה בלשון ארמית כדי שיבינו אותה גם עמי הארץ שאינם מכירים בלשון הקודש אלא ארמית שהיתה לשונם בזמן ההוא (תוספות ברכות דף ג׳). ונגדלה נזכרה בשם יהא שמה רבא, על שם שזה המאמר הוא עיקר השבח שבתפלה הזאת (ספרי פ׳ האזינו. וסוטה מ״ט. ברכות ג׳. וכ״א, ע״ב. וכ״ז. שבת קי״ט, ע״ב. סוכה ל״ט. ומדרש משלי י׳, ג׳. וי״ד, כ״ח). ובאותיות דר׳ עקיבא (מובא בילקוט ישעיה רמז רכ״ו) מוזכר ג״כ תחלתה יתגדל ויתקדש. ובשם הנהוג קדיש מוזכרת במס׳ סופרים פ׳ ט״ז הלכה י״ב. ופ׳ י״ט הלכה א׳. וי״ב. ופ׳ כ״א הלכה ו׳. והרמב״ם בסדר התפלות הביא כל נוסחתה ואחזו בה בני ספרד והיא משונה קצת מנוסחא שלנו שהיא בס׳ רב עמרם ובכל בו בס׳ ז׳. ומביא עוד הרמב״ם נוסחא מיוחדת לאמרה אחר הלמוד בתלמוד ובמדרש והיא ג״כ נזכרת במס׳ סופרים סוף פ׳ י״ט, אבל לא יאמרו אותה האשכנזים אלא בבית האבל אחר קבורת המת והספרדיים ג״כ בט׳ באב. — ועתה יגדל נא במדבר י״ד, י״ז. זכר רחמיך, תהלים כ״ה, ו׳. ומביא הכל בו פסוקים אלה לאמרם הצבור בלחש כשפותח החזן יתגדל, ובטור א״ח ס׳ נ״ו כתב הטעם כי ועתה יגדל נא הוא ל׳ יתגדל, וזכור רחמיך ע״ש מדת הרחמים שנזכר באותה שעה. יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ עש״ה יחזקאל ל״ח, כ״ג. וכתבו שבולי הלקט והתניא שיש בקדיש י׳ לשונות של שבח, יתגדל ויתקדש יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתעלה ויתהדר ויתהלל, כנגד י׳ מאמרות שבהן נברא העולם, וממנו אתה למד שעל כן נתקן שאומרים בעלמא די ברא כרעותה עכ״ל וכבר האריכתי בספרי תוצאות חיים דף ס״ו וס״ח שהנקוד הנכון הוא יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ בפתח. שמה רבא, שמו הגדול, ותבת שְׁמֵהּ בלי יו״ד לפי דקדוק ארמי (דניאל ב׳, כ׳. ד׳, ט״ו); ודעת בעל מחזור ויטרי לפרש שמיה כמו שם יה כבר נדחה ע״י תוספות ברכות דף ג׳ וע״י אבודרהם, ועוד ראיה שלמה על שמה רבא שהוא תרגום של שמו הגדול שמצאנה בקהלת רבה דף ק״ט בשעה שהזקן יושב ודורש ועונין אחריו אמן יהי שמו הגדול מבורך וכו׳, וראה גם בברכות דף נ״ח ע״ב. דִּי־בְרָא ב׳ תבות, כן כתב בהדיא בעל נגיד ומצוה דף כ״א, ע״ב וכצ״ל מכח דקדוק ל׳ ארמי, כאשר בארתי למעלה דף 128. כרעותה, כרצונו (עזרא ה׳, י״ז), עושי רצונו תרגומו דעבדי רעותה (תהלים ק״ג, כ״א); והוא סוף המאמר, ומן וימליך מלכותה מתחיל מאמר שני, וע״כ יש להפסיק ביניהם, ומי שקורא כרעותה וימליך מלכותה בהמשך אחד תועה הוא. והנה לפי פירוש המורגל תבת כרעותה נמשכת אל די ברא, ר״ל ברא את העולם ברצונו, אבל ראיתי בשם הגאון ר״א ווילנא זצ״ל כי תבת כרעותה חוזרת למעלה על יתגדל ויתקדש ר״ל שמו הגדול יתגדל ויתקדש ברצונו בעולם אשר ברא, וראייתו ממה שנמצא כן גם בנוסח על הכל יתגדל, כרצונו וכרצון יראיו וכו׳ ושם בהכרח חוזרת כרצונו על יתגדל. דִּי־כֹלָּא ב׳ תבות, וכן דִּי־קֻדְשָׁא, דִּי־אֲמִירָן, דִּי־עָסְקִין, דִּי בְאַתְרָא, דִּי שְׁמַיָּא וכמו שבארתי. בעגלא, בקרוב ובמהרה, כי רננת רשעים מקרוב תרגומו שירית בעגל (איוב כ׳, ה׳). ואמרו אמן, היא ל׳ הקדש, כי בל׳ ארמי היה נקודו וַאֲמַרוּ (דניאל ב׳, ט׳), והשאירוהו בל׳ הקדש, מפני שמרוב התשמשם בו יבינו אותו גם עמי הארץ וזה גם הטעם של וחיים עלינו ועל כל ישראל שהשאירוהו ג״כ בל׳ הקדש. יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, יהי שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים, והוא עש״ה דניאל ב׳, כ׳. והשבח הזה בענין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וכמו שהערתי למעלה דף 88. לְעָלַם למ״ד פתוחה וכמבואר למעלה דף 127, וכבר העיר על זה הרב של״ה דף רנ״ג ע״ב. לעלם ולעלמי עלמיא, לקוח מת״א לשמות ט״ו, י״ח. ומוכח מזה שצ״ל וּלְעָלְמֵי בוי״ו נראה וכן הוא בס׳ רב עמרם וברמב״ם הלכות תפלה פ׳ ט׳. ובטור א״ח ס׳ נ״ו. ובמכילתא יסודה לשמות כ׳, א׳. וכן ז׳ תבות מן יהא עד עלמיא כנגד ז׳ רקיעין, ובאלה ז׳ תבות יש כ״ח אותיות כנגד הפסוק בראשית שיש בו כ״ח אותיות, וכנגדו עונים יגדל נא כח אדני ר״ל יגדל האל המגדיל

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דִּי־קֻדְשָׁא. בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דִּי־אֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק׳ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:

תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דִּי־כָל־יִשְׂרָאֵל קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק׳ יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק׳ עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן:

אשר בכחו ברא העולם אמן ליש. וכתב הגאון יעב"ץ וז"ל יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, עד כאן עיקר עניית הצבור, כן הוא דעת גדולי הראשונים בכלל, שאין צריך לענות יותר, ויש בהם כ"ח אותיות המרומזים במה שאמרו שצריך לאמרו בכל כח (שבת קי"ט, ב'); אבל מ"מ אין ראוי להפסיק בין עלמיא ליתברך אפילו במחשבה אחרת ואין צריך לומר בדבור ח"ו, אלא יכוונו למה שאמר הש"ץ עד שיגמור הקדיש עכ"ל וכן כתב אבודרהם בשם רבינו סעדיה והרא"ש. יתברך וישתבח, כאלו הלשונות שוה ל' ארמית לל' העברית והוא הטעה רבים לחשוב שהקדיש בל' עברי נתקנה. וִיתְעַלֵּה הלמ"ד נקוד בצרי לפי דקדוק ארמית כמו ישתנֵא (דניאל ב', ט') ישתנֵה (שם ג', כ"ט), ולא נמצא בסגול. ויתהַדַּר הדל"ת בפתח, ויתהַלַּל הלמ"ד בפתח, דוגמת דניאל ב', מ"ד. עזרא ה', י"ז. ואף באס"ף לא ישתנה בארמית הפתח לקמץ בכל שכן כאן שאין הפסק, וכן בעל אור חדש דף מ"ו גורס שניהם על היושר בפתח. ויתהלל, מעקרו היה הנוסח ויתקלס, כנראה מן הטור א"ח ס' נ"ו ומדברי עמרם העתיקם סדר אבן ירחי וז"ל כתב רב עמרם שיש מקומות שאין אומרים ויתקלס, לא מפני שהוא גנאי כמו וקלסה לכל הארצות (יחזקאל כ"ב, ד') ויתקלסו בך (שם כ"ב, ה') כי יש לו גם ל' שבח כמו והוא במלכים יתקלס (חבקוק א', י'), אלא שיש בקדיש ז' עניני שבח כנגד ז' רקיעים, ויש שאומר כיון שמפסיקים באמן יש"ר מברך לעלם ולעלמי עלמיא יתברך, צריך לומר ויתקלס עכ"ל והוסיף עליו אבן ירחי ונראה שאין נכון לאמרו שלא להכריע בשבח הבורא ב"ה, אך ויתהלל יתכן יותר שאינו מוכרע עכ"ל וכן גם דעת הרמב"ם כנראה מתשובת בנו מובאה בראש ס' מעשה רקח. אמנם כל אלו הלשונות של שבח באים כבר במס' סופרים פ' י"ד הלכה י"ב בנוסח של על הכל יתגדל ושם ג"כ אבת ויתקלס, ועוד שגם בנוסח הגדה מובא במשנה פסחים קט"ז, ע"כ לעלה ולקלס. בריך הוא לעלא וכו' ברוך הוא למעלה מכל הברכות והשירות והשבחות שאמרנו לו. ותבת בריך מופסקת היא מן די קדשא שלפניה, ומלות אלה אינם תרגום של הקדוש ברוך הוא, אלא פירוש ויתהלל שמה די קדשא, ויתהלל שם הקדוש, ואח"כ בריך הוא כמשך למטה, וכן הורה בצדק בעל א"ז מובא בטנ"א לא"ח ס' נ"ו אות ז'. קֻדְשָׁא הקו"ף בקבוץ ע"פ דקדוק הלשון ולא קוּדְשָׁא בוי"ו שרוקה. לְעֵלָּא הלמ"ד תנועה והתבה מלעיל (דניאל ו', ג'). ובימים הנוראים שמנהג לכפול את התבה, הנכון לומר לְעֵלָּא לְעֵלָּא בלא וי"ו החבור ביניהם וכמו שנמצא בת"א דברים כ"ח, מ"ג. וכן הוא במחזור רומא לכל הקדישים של כל השנה. מִן־כָּל כן כתב בעל נגיד ומצוה, וכן באמת לרוב בארמית של הכתובים מלת מִן בפני עלמא אף שנמצאת ג"כ נקבת המקומות מקוצרת ועל דרך ל' עברי כמו מטורא (דניאל ב', מ"ה) - ומטל (ד', כ"ג) מקדמת (עזרא ה' י"א). ונחמתא, משקלו בפעלת חֶדְוָה (עזרא ו', ט"ז), ורבו עליו הפירושים ועניתי אלקי גם אני בתוכחות חיים דף קי"ד.

תתקבל צלותהון, תתקבל תפלתם. ובעותהון, תחנתם. ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנתם, תרגומו ותקבל מן שמיא ית צלותהון וית בעותהון (מ"א ח', מ"ה), וכן כל ל' תפלה מתורגם צַלִּי והמבקש חָזֵי בָּעֵא (דניאל ד' א'. עזרא ד', י"ג) וכל ל' תחנה מתורגם בָּעוּ וכן בדניאל ו', א' ינעת בָּעֵא ומצא במרדכי לתענית ס' תתקפ"ו מובאה נוסחא ישנה יהיה תתקבל צלותנא ובעותנא וכו' ועודנה היום נהוג מנהג טריפולי.

יהא שלמא, וכן הוא בס' רב עמרם. והספרדים אומרים אותו בנוסחא יותר ארוכה, ולהרמב"ם יש נוסחא אחרת. עזרי מעם, תהלים קכ"א, ב'.

עושה שלום, מביאו ג"כ רב עמרם והרמב"ם, גם המרדכי מזכירו והעתקתי לשונו למעלה בסוף שמנה עשרה דף 105, אך התימה מה שחוזרים לבקש עוד הפעם מה שבקשנו כבר ביהא שלמא, [illegible] כי יהא שלמא רבא היה בתיסדה לחתום בה הקדיש בבקשת השלום, והוספת עושה שלום היה לקוחה מסוף שמנה עשרה וכדי לפסוע גם בקדיש ג' פסיעות כמו בשמנה עשרה, וראה שם. הוא יעשה שלום, הרמב"ם

כשיש מילה בבה"כ מלין קודם עלינו. וסדר המילה ראה בסוף הסדור.

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל. לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה. שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגֹרָלֵנוּ כְּכָל־הֲמוֹנָם. וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ. וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל. וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים: הוּא אֱלֹהֵינוּ. אֵין עוֹד. אֱמֶת מַלְכֵּנוּ. אֶפֶס זוּלָתוֹ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ. וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהֹוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:

גורס „הוא ברחמיו יעשה שלום", וכן הוא בסדורי ספרדים גם במחזור רומא, אך האשכנזים אין להם נוסחא זו מלבד בקדיש שיאמר האבל בז' ימי אבלו. והנה הקדיש הזה כפי מה שאומרים אותו או מקצתו או כולו יש לו שמות מיוחדות, כי באמצע התפלה כגון לפני ברכו אומרים אותו עד די אמירן בעלמא וא"א ונקרא או קדיש עד לעלא (תניא ס' ז') או קדיש זוטא (כל בו סמן כ'. ול"ה. וע"ד. וס"ג) או קדיש קצר (שם סמן י"א. ול"ג. ומ') או קדיש חסר (מנהיג הלכות י"כ ס' ס') או חצי קדיש, ובסוף התפלה שאומרים אותו כולו עד סופו נקרא קדיש בהרא (רמב"ם בנוסח הקדיש) או קדיש שלם (כל בו). והקדיש שנוהגים לומר על מזמורים הוא שמו קדיש יתום, או בעבור שמחסרים בו הנוסחא תתקבל צלותהון או בעבור שיתומים אומרים אותו. והקדיש שאומרים אחר הלמוד נקרא קדיש דרבנן, בעבור שמוסיפים בו על ישראל ועל רבנן (הרמב"ם שם).

עלינו לשבח, השבח הגדול הזה לקוח הוא מתפלת מוסף של ר"ה, וענין אמירתו לסוף כל התפלות לא נזכר מרב עמרם ולא מהרמב"ם ולא מאבן ירחי ואבודרהם. אבל בכל בו סמן י"א וט"ז כתב, אחר כל התפלות אומר עלינו לשבח מעומד, וכן מביא הטור בא"ח ס' קל"ג. ובני ספרד לא יאמרוהו רק עד מתחת אין עוד. עלינו לשבח, כלומר חובה היא עלינו לשבח. ליוצר בראשית, ל' חכמים הוא מבואר בברוך שאמר. שלא שם חלקנו כהם, עפ"ה לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו (ירמיה י', י"ט). וגורלנו, פירוש ולא גורלנו, ומלת שלא שלמעלה ממנו מושכת גם עליו, והכונה היא „שלא שם חלקנו כהם ולא גורלנו בכל המונם", וע"כ יש להזהר שלא להפסיק בין כהם ובין גורלנו, כדי שלא יעשה תפלה לתיפלה, ודע כי רבותינו בפירושו לפ' וזאת הברכה גרס בהדיא „שלא שם חלקנו כהם ולא גורלנו ככל המונם". המונם, בכי"י גם בסדורי הספרדים נוסף עוד אחר תבת המונם „שהם משתחוים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושיע" זהוא עפ"ה ישעיה מ"ה, כ'. וע"ה, כ'. ובסדורי רפ"ס ורפ"ז הסירו חרוז זה בדפוס ונשאר מקומו רווח. ואנחנו, טעמו אבל אנחנו, וכן באמת גרסת אבודרהם, ונראה שכן גם עיקר הנוסחא ושאחרונים שינוה וכתבו ואנחנו מפני אמירת שם הושע (ראה כל בו ס' ע"ו), אמנם שיהיה הושע כן כון מחבר תפלה זו רק שמועה היא שנשמע בעל כל בו ואין לה רמז בתלמוד ובמדרש וגם אבודרהם לא כתב מזה דבר, ובאמת שלשונה נראה בעליל שחוברה בימי חכמי התלמוד. וכתב עוד הכל בו בס' קכ"ב וַאֲנַחְנוּ כורעים גרסינן ולא ואנו כי אין בכל המקראות רק אנחנו ובכל מקום ואנו ל' חכמות כמו ואנו הדיגים עכ"ל וראה למעלה דף 44. ומודים, נותנים הודאה ושבח. נוטה שמים ל' ישעיה נ"א, י"ג. ומושב יקרו בשמים, כתב הטור, יש אומרים וכסא כבודו בשמים (וכן הוא בסדור רפ"ז גם במחזור רומא) ואין לומר כן אלא ומושב יקרו, וכן הוא המוסף בפ' היכלות עכ"ל גם הרוקח בשורש קדושת היחוד מביא הנוסחא „ומושב יקרו בשמים ממעל" וכו' אך בשם מדרש משלי. ומלאתי עוד, יקרו ר"ת יה קדוש רם ונשא. אין עוד, כן בסדור רפ"ז, והספרדים גורסים וְאֵין עוֹד אַחֵר וכן הוא בכי"י, ובסדור רפ"ס גורס וְאֵין אַחֵר ובמחזור רומא הוא ה' אלהינו אין עוד מלבדו, וכבר כתב התשב"ץ שיש לומר „הוא אלהינו, אין עוד", כי כן כתוב באמת, ואין הוא נסחר יעב"ץ. וידעת דברים ד', ל"ט.

עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן־הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן׃ לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל־בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ׃ לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל־רִשְׁעֵי אָרֶץ׃ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן׃ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ׃ וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ׃ וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת־עֹל מַלְכוּתֶךָ׃ וְתִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד׃ כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד׃ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ וְנֶאֱמַר וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד׃

אחר עלינו יש לומר פסוקים אלו. ואם אינו יכול לאמרם מיד אחר עלינו משום אמירת קדיש יתום או שיר היחוד, יאמרם קודם צאתו מבהכ״נ.

אַל־תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים כִּי תָבֹא׃ עֻצוּ עֵצָה וְתֻפָר, דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם, כִּי עִמָּנוּ אֵל׃ וְעַד־זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד־שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל, אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט׃

אחר עלינו אומרים קדיש יתום, הוא קדיש שלם בלא תתקבל, ואומר אותו יתום מאב ואם או אבל או יאהרצייט, ויש קהלות כגון פראנקפורט דמיין ומגנצא שאין אומרים קדיש על עלינו אלא על המזמור שאומרים לאחר שיר היחוד.

על כן נקוה, חוזר למעלה, ר״ל לפי שהשם בחר בנו וקרבנו לעבודתו ע״כ מקוים אנחנו לישועתו, ונוסד עש״ה ירמיה י״ד, כ״ב. בתפארת עוזך, בתפארת בה״מ שכתוב בו ובית תפארתי אפאר (ישעיה ס׳, ז׳). גלולים, העצבים והתועבות. במלכות שדי, אחרי שנכרתו כל הטומאות מן העולם וכל בני אדם יעבדו את השם ב״ה אז יהיה העולם מתוקן, והעת ההיא נקראה מלכות שדי בעבור כי הכל ממליכים עליהם את שדי ב״ה. כי לך תכרע, עש״ה ישעיה מ״ה, כ״ג. יקר, כבוד, והוא שם דבר, וע״כ יטעה האומר יְקָר יתנו, כי זה יהיה שם תואר, וכמו שכתב הראב״ע בפירוש קהלת י׳, א׳. ויקבלו כלם, ל׳ חכמים ה״א כמו שאמרו בק״ש יקבל עליו עול מלכות שמים (ברכות רפ״ב מ׳ ב׳), כלומר, להאמין בו ולא בזולתו ולעשות כל מצותיו. ה׳ ימלך, שמות ט״ו, י״ח. והיה ה׳, זכריה י״ד, ט׳.

אל תירא, פסוקים אלה אינם בכ״י וס״י, אך נוספו לומר ע״פ ספר זכרון ציון וע״פ הא דאיתא במדרש אסתר דף קכ״ו שפגע מרדכי בג׳ תינוקות יוצאים מבית רבן, אמר להם אמרו לי פסוקכם, פתח הראשון ואמר אל תירא מפחד פתאום (משלי ג׳, כ״ה), פתח השני ואמר עוצו עצה ותופר (ישעי׳ ח׳, י׳), פתח השלישי ואמר ועד זקנה אני וכו׳ (שם מ״ו, ד׳), ושמח מרדכי כי בשורות טובות בשרוהו.

שירי היחוד·

בהרבה קהלות נוהגים לומר בכל יום ויום שיר היחוד של אותו יום, ואחריו מזמור פ"ג ואחריו קדיש יתום.
והנוהגים כך יזהרו לאמרו בנחת ובמתון ובדרך שיר ולא במרוצה

ליום ראשון·

אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי · הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי:
עַד הַיּוֹם הַזֶּה הֶחֱזַקְתָּ בְּיָדִי · חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי:
בָּרוּךְ יְיָ וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ · כִּי עַל עַבְדּוֹ הִפְלִיא חַסְדּוֹ:
אֱלֹהֵי מָרוֹם בַּמָּה אֲקַדֵּם · וּבַמָּה אִכַּף לֵאלֹהֵי קֶדֶם:
אִלּוּ הָרִים הֵם לְמַעֲרָכָה · וְכָל־עֲצֵי לְבָנוֹן בְּכָל עֲרוּכָה:
וְאִם כָּל־בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת קְרוּצִים · נְתָחִים עֲרוּכִים עַל הָעֵצִים:
וְאַף זָוִיּוֹת מִזְבֵּחַ מְבוּסִים · דָּם, כְּמַיִם לַיָּם מְכַסִּים:
וְכָחוֹל סֹלֶת דָּשֵׁן וְשָׁמֵן · בָּלוּל בְּרִבְבוֹת נַחֲלֵי שָׁמֶן:
וּלְאַזְכָּרָה לְבוֹנָה וְסַמִּים · לִקְטֹרֶת, וְכָל־רָאשֵׁי בְשָׂמִים:
(וְאִלּוּ נֵרוֹת עַל הַמְּנוֹרוֹת · יִהְיוּ מְאִירוֹת כִּשְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת:
(וּכְהַרְרֵי אֵל לֶחֶם הַפָּנִים · עַל שֻׁלְחָנוֹת עֲרוּכִים בִּפְנִים:)
וְיַיִן כְּמוֹ מְטַר הַשָּׁמַיִם · וְשֵׁכָר לְנֶסֶךְ כְּעֵינוֹת מָיִם:
וְאִלּוּ כָל־בְּנֵי אָדָם כֹּהֲנִים · לְוִיִּם מְשׁוֹרְרִים כִּכְנַף רְנָנִים:
וְכָל־עֲצֵי עֵדֶן וְכָל־עֲצֵי יְעָרִים · כִּנּוֹרוֹת וּנְבָלִים לַשָּׁרִים:
וְכָל־בְּנֵי אֱלֹהִים בְּקוֹל תְּרוּעָתָם · וְהַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם:
וְכָל־הַלְּבָנוֹן וְחַיָּה כֻּלָּה · אֵין דֵּי בָעֵר וְאֵין דֵּי עוֹלָה:
הֵן בְּכָל־אֵלֶּה אֵין־דֵּי לַעֲבוֹד · וְאֵין־דֵּי לְקַדֵּם אֵל הַכָּבוֹד:
כִּי נִכְבַּדְתָּ מְאֹד מַלְכֵּנוּ · וּבַמָּה נִכַּף לַאֲדוֹנֵנוּ:
אָמְנָם לֹא יוּכְלוּ כַּבְּדָךְ · כָּל־חַי, אַף כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ:

אשירה, שירי הייחוד הולכים כולם על משקל מרובע מן חרוז אלהי מרום ולמטה (כי ג' חרוזים הראשונים הם כדמות הקדמה) והוא שכל חרוז יתחלק לב' חלקים ובכל חלק אין בו יותר מן ח' הברות כד' תנות, בכה לרוב, ואם ימצאו לפעמים ה' או ו' תנות אזי מוקפת תנה אל תנה ונשבות שתיהן כאחת. והמחבר של שירים אלה לא נודע בברור מי הוא, יש מיחסים אותם לר' יצחק החסיד ויש לר' יהודה החסיד ויש לר' נתנאל ויש לר' ברכיה הנקדן, והנראה הנכון הוא שר' שמואל בר קלונימוס אביו של ר' יהודה החסיד חברן וכמו שכתב בעל נכחון בס' קכ"ד ושל"ג וכמו שהוכיח רוו"ה בהאמרו על הפייטנים למחזור ש"ע. וכן נראה שתום שמואל נחרוז שדי מאורי בסוף שיר יום ד'. וחרוזי השירים רובם ע"פ פסוקי המקרא, והרבה מהן שתוכנן מוסד על ס' אמונות ודעות של ר' סעדיה גאון, והשתמש הרבה בסגנון לשונם ספר' אלעזר בעל הרוקח בשרש קדושת שיחוד. והנה שירים הללו כבר הגיהם רוו"ה ז"ל כפי אשר השיג ידו. לתקן ע"פ כ"י וד"י והוא הביא הרבה תקונים בסגרות שלא מלאם בס"י וכמוהו עשיתי גם אני מלבד מה שהגהתי עוד הטעם את כולם בהגהה שלמה. — בעודי בעוד שאני חי, והוא ל' תהלים קמ"ו, ב'. האלהים, בראשית מ"ח, ט"ו. חיים, איוב י', י"ב. הפליא, הגדיל. במה אקדם, ל' מיכה ו', ו'. ומשם נשמע שצ"ל אלהי מרום ולא לאלהי בלמ"ד כי כן כתוב שם במה אקדם ה' ולא כתוב לה', וככה תקן רוו"ה ע"פ כ"י. למערכה, למערכת הטונם. קרוצים שחוטים מל' מחמר קרצתי (איוב ל"ג, ו') שפירושו נחתכתי. נתחים, נתחי הבהמות, מבוסים דם, ל' מתבוססת בדמיך (יחזקאל ט"ז, ו'). ברבבות מיכה ו', ו'. ולאזכרה, שעור החרוז, לבונה לאזכרה (של קרבן מנחה) וסמים וכל ראשי בשמים לקטורת. וכהררי אל, פירוש, אם היו לחם הפנים גדולים כהררי אל. בכנף רננים ל' איוב ל"ט, י"ג. והשתמשו הפייטנים בלשון זו להורות על שיר של המלאכים ורמה בסוף אופן שאו מנחה מסוכמה לשבת כמשו. כנורות ל' מ"א י' י"ב. וכל בני, עש"ה איוב ל"ח, ז'. והכוכבים, שופטים ה', כ'. וכל הלבנון וכו' יסודו על ישעיה מ', ט"ז. אין די בער, לא יהיה די לשרפה, ומוסב על לבנון. ואין די עולה, מוסב על חיה. בכל אלה, בכל מה שמנה מן החרוז אלו הרים הם

וַאֲנִי נִבְזֶה וַחֲדַל אִישִׁים· נִמְאָס בְּעֵינַי וּשְׁפַל אֲנָשִׁים:
וְאֵין לְעַבְדְּךָ כֹּל לְכַבְּדֶךָ. לְהָשִׁיב לְךָ גְּמוּל עַל־חֲסָדֶיךָ:
כִּי הִרְבֵּיתָ טוֹבוֹת אֵלַי· כִּי הִגְדַּלְתָּ חַסְדְּךָ עָלָי:
וְרַב שִׁלּוּמִים לְךָ חִיַּבְתִּי. כִּי עָשִׂיתָ טוֹבוֹת אִתִּי:
וְלֹא חִיַּבְתָּ לִי גְּמוּלֶיךָ· כָּל־טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ:
עַל הַטּוֹבוֹת לֹא עֲבַדְתִּיךָ. אַחַת לְרִבּוֹא לֹא גְמַלְתִּיךָ:
אִם אָמַרְתִּי אֲסַפְּרָה־נָּא כְמוֹ· לֹא יָדַעְתִּי סְפֹרוֹת לָמוֹ:
וּמָה אָשִׁיב־לְךָ וְהַכֹּל שֶׁלָּךְ. לְךָ שָׁמַיִם אַף־אֶרֶץ לָךְ:
יַמִּים וְכָל־אֲשֶׁר־בָּם בְּיָדֶךָ· וְכֻלָּם יִשְׂבְּעוּן מִיָּדֶךָ:
וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאנֶךָ. וַחֲפֵצִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ:
וְאֵיךְ נַעֲבֹד וְאֵין לְאֵל יָדֵנוּ· וְלִשְׂרֵפַת אֵשׁ בֵּית קָדְשֵׁנוּ:
וְאֵיךְ נַעֲבֹד וְאֵין זֶבַח וּמִנְחָה. כִּי לֹא בָאנוּ אֶל הַמְּנוּחָה:
וּמַיִם אַיִן לְהַעֲבִיר טֻמְאָה· וַאֲנַחְנוּ עַל אֲדָמָה טְמֵאָה:
שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אֲמָרֶיךָ. וַאֲנִי בָאתִי בִּדְבָרֶיךָ:
כִּי כָתוּב, לֹא עַל זְבָחֶיךָ וְעוֹלֹתֶיךָ אוֹכִיחֶךָ·
עַל דְּבַר זֶבַח וְעוֹלוֹתֵיכֶם לֹא צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם:
מָה שָׁאַלְתִּי וּמַה דָּרַשְׁתִּי מִמְּךָ, כִּי אִם לְיִרְאָה אוֹתִי:
לַעֲבוֹד בְּשִׂמְחָה וּבְלֵבָב טוֹב. הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב:
וְלֵב נִשְׁבָּר מִמִּנְחָה טְהוֹרָה· זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה:
זֶבַח וּמִנְחָה לֹא חָפַצְתָּ. חַטָּאת וְעוֹלָה לֹא שָׁאָלְתָּ:
מִזְבֵּחַ אֶבְנֶה בְּשִׁבְרוֹן לִבִּי· וַאֲשַׁבְּרָה אַף רוּחִי בְּקִרְבִּי:
רוּם לֵב אַשְׁפִּיל וְאֶת־רוּם עֵינַי. וְאֶקְרַע לְבָבִי לְמַעַן אֲדֹנָי:
שִׁבְרֵי רוּחִי הֵם זְבָחֶיךָ· יַעֲלוּ לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחֶךָ:
וְאַשְׁמִיעַ בְּקוֹל הוֹדָיוֹתֶיךָ. וַאֲסַפְּרָה כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ:
אֲשֶׁר יָדְעָה נַפְשִׁי אַחְבִּירָה· אֲמַלֵּל גְּבוּרוֹת וַאֲדַבֵּרָה:
וּמָה אֶעֱרוֹךְ וְלֹא יָדַעְתִּי מָה. הֲיָכוֹל אוֹכַל דַּבֵּר מְאוּמָה:
כִּי אֵין חֵקֶר לִגְדֻלָּתוֹ· וְגַם אֵין מִסְפָּר לִתְבוּנָתוֹ:
חֲכַם לֵבָב הוּא, מִי כָמוֹהוּ שַׂגִּיא כֹחַ, לֹא מְצָאנוּהוּ:

למערכה עד כה. נבזה ישעיה נ"ג, ג'. ואין לעבדך כל, אין שום דבר לעבדך. כל טובתי בל עליך, גם עליך לעשות עמי כל הטובות כי אם בחסדך הגדול, ותפס בל' תהלים ט"ז, ב'. אספרה נא כמו, פירוש, מספר הטובות כולן כמה הן, ול' תהלים ע"ג, ט"ו. ספרות, תהלים ע"א, ט"ו. ואין לאל, כח (נחמיה ה', ה'). ולשרפת אש עפ"ה ישעיה ס"ד י'. אל המנוחה, זו ירושלים (דברים י"ב ט'), שש, תהלים קי"ט, קס"ב. וכתב אמריך במקום אמרתך בעבור החרוז. ואני באתי דניאל י', י"ב. לא על זבחיך, תהלים נ', ח'. על דבר זבח עפ"ה ירמיה ז', כ"ב. מה שאלתי עפ"ה דברים י' י"ב. הנה שמוע, ש"א ט"ו, כ"ב. ולב נשבר, פירוש, ולב נשבר טוב ממנחה טהורה. זבחי, תהלים נ"א י"ט. זבח ומנחה, שם מ', ז'. ואקרע לבבי, אקרע מחשבה רעה מן הלב ועפ"ה יואל ב', י"ג. אחבירה, ל' חבור, ונמצא באיוב ט"ז, ד'. אערוך ל' עריכת דברים. כי אין חקר עפ"ה תהלים קמ"ה ג'. וגם אין מספר. שם קמ"ז, ה'. שגיא כח איוב ל"ז, כ"ג.

עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת וְרַב נוֹרָאוֹת· גָּדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת:
עַד אֵין מִסְפָּר וְעַד אֵין חֵקֶר· וְלֹא נוֹדַע כִּי לֹא יֵחָקֵר:
אֵיזוֹ עַיִן אֲשֶׁר תְּעִידֶךָ· וְאֵיזֶה פֶּה אֲשֶׁר יַגִּידֶךָ:
חַי לֹא רָאֲךָ וְלֵב לֹא יְדָעֲךָ· וְאֵיזֶה שֶׁבַח אֲשֶׁר יַגִּיעֲךָ:
גַּם מְשָׁרְתֶיךָ לֹא רָאוּךָ· וְכָל־חַכְמֵי לֵב לֹא מְצָאוּךָ:
אַתָּה לְבַדְּךָ מַכִּיר שִׁבְחֶךָ· וְאֵין זוּלָתְךָ יוֹדֵעַ כֹּחֶךָ:
וְאֵין יוֹדֵעַ בִּלְעָדֶיךָ שְׁבָחוֹת רְאוּיוֹת לִכְבוֹדֶךָ:
עַל כֵּן תְּבָרְכָךְ כָּרָאוּי לָךְ· כְּפִי קָדְשְׁךָ כִּכְבוֹדְךָ וְגָדְלָךְ:
וּמִפִּי הַכֹּל בְּכָל־אֱיָלוּתָם· כְּפִי מַדָּע אֲשֶׁר אַתָּה חֲנַנְתָּם:
יוֹדוּ פִלְאֲךָ הַשָּׁמָיִם· וִיאַדְּרוּךָ קוֹלוֹת מָיִם:
וְיָרִיעוּ לְךָ כָּל־הָאָרֶץ· יוֹדוּךָ כָּל־מַלְכֵי אָרֶץ:
אַף יוֹדוּךָ כָּל־הָעַמִּים· וִישַׁבְּחוּךָ כָּל־הָאֻמִּים:
כָּל־זֶרַע יַעֲקֹב עֲבָדֶיךָ· כִּי עֲלֵיהֶם גָּבְרוּ חֲסָדֶיךָ:
אֶת־שֵׁם יְיָ יְהַלְלוּ כֻלָּם· אֵל אֱלֹהִים אֱמֶת וּמֶלֶךְ עוֹלָם:
בָּרוּךְ אַתָּה יָחִיד וּמְיֻחָד יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

ליום שני·

וַאֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ· אֲדַבֵּר אֲמַלֵּל גְּבוּרוֹתֶיךָ:
דַּרְכֵי שִׁבְחֲךָ קְצָתָם אֲסַפְּרָה· מַעֲשֶׂיךָ מַה נּוֹרָא אוֹמְרָה:
אֵין אֵלֶיךָ עָרוֹךְ בַּסֵּפֶר אַגִּידָה עָצְמוּ מִסַּפֵּר:
חֵקֶר אֱלוֹהַּ לֹא יִמָּצֵא· וְתַכְלִית שַׁדַּי לֹא תִקָּצֶה:
וְלִתְבוּנָתוֹ הֲלֹא אֵין חֵקֶר· וּמִסְפַּר שָׁנָיו לֹא יֵחָקֵר:
וְגַם אֵין מִסְפָּר לִגְדוּדֶיךָ· בִּצְבָאוֹתֶיךָ אוֹת כְּבוֹדֶךָ:
אֵיזוֹ עַיִן אֲשֶׁר תְּעִידֶךָ· וְחַי לֹא־רָאָה פְּנֵי כְבוֹדֶךָ:
נָבוֹן וְחָכָם הֵן לֹא־יֵדָע· וְאֵיךְ אֶעֱרוֹךְ עַל־אֲשֶׁר לֹא־אֵדָע:
וְאִם יֹאמַר אִישׁ עַד תַּכְלִיתוֹ אֶעֱרוֹךְ אֵלָיו וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ
אָבֹא וְאֶמְצָא תַּכְלִית שִׁבְחוֹ· לֹא נֶאֶמְנָה אֶת־אֵל רוּחוֹ:
יְבֻלַּע כִּי לֹא יֵדַע עֶרְכּוֹ· אַחֲרִית פִּיהוּ רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ:
וְעַמּוּדַי לֹא כֵן אָנֹכִי· וּפִי לֹא־אֶתֵּן לַחֲטוֹא וְחִכִּי:

גדול אתה, תהלים פ"ו, י'. עד אין מספר, הוא מחובר עוד עם חרוז הקודם לו. תעידך, אשר תעיד שראתה אותך. אשר יגיעך, אשר יגיע לשבח אותך כראוי. אילותם, ל' כח. יודו פלאך, תהלים פ"ט, ו'. ויאדרוך, ל' פאר והדר והוא עפ"ה תהלים כ"ג, ה'. ויריעו לך, עפ"ה תהלים כ"ח, ד'. יודוך, שם קל"ח, ד'. אף יודוך, שם ס"ז, ד'. וישבחוך, שם קי"ז, א'. כל זרע, שם כ"ב, כ"ד. כי עליהם גברו, עפ"ה שם קי"ז, ב'.

אין אליך ערוך עפ"ה תהלים מ', ו'. חקר אלוה עפ"ה איוב י"א ז' תקצה ל' סוף ר"ל לא תבוא לסופה. ולתבונתו, ישעיה מ', כ"ח. לגדודיך עפ"ה איוב כ"ה, ג'. אות כבודך, כבודך הוא אות בצבאותיך, ויסודו בחגיגה דף ט"ז. עד תכליתו, שעור החרוז, אם יאמר איש אערוך עד תכליתו, ואליו ובמתכנתו אבוא ואמצא תכלית שבחו איש אשר יאמר כך לא נאמנה רוחו את אל. יבולע, איש כזה יושחת, ל' פן יבלע למלך (ש"ב י"ז, ט"ז). אחרית פיהו, אם היה מספר את שבח השם כל ימיו היה באחריתו עוד בתחלת

אֲסַפְּרָה לְאֶחָי קְצוֹת דַּרְכֵי אֵל· וּלְיִשְׂרָאֵל מַה־פָּעַל אֵל:

כַּכָּתוּב, אִמְרוּ לֵאלֹהִים· מַה־נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ אֱלֹהִים:

וְאָמַרְתָּ עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי, יְסַפְּרוּ שְׁמִי וּתְהִלָּתִי:

בְּמִצְרַיִם שַׂמְתִּי עֲלִילוֹתַי· לְמַעַן תְּסַפֵּר אֶת־אוֹתוֹתַי:

וַאֲנִי עַבְדְּךָ עַל כֵּן אֲסַפֵּר. כַּאֲשֶׁר אֶדְרוֹשׁ מֵעַל סֵפֶר:

תְּהַלֵּל נַפְשִׁי כֹּחַ מַעֲשֶׂיךָ· וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשֶׁךָ:

וַאֲבָרֶכְכָה בְּכָל־עִנְיָנַי. וּבְכָל־לִבִּי אוֹדֶה אֶת־אֲדֹנָי:

גַּם בִּגְרוֹנִי רוֹמְמוֹתֶיךָ· וְאֶת־פִּי אֲמַלֵּא תְּהִלָּתֶךָ:

כִּי פִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ. כָּל־הַיּוֹם אֶת־תִּפְאַרְתֶּךָ:

וֶאֱמֹרָה־נָּא עֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ· וְאָשִׂיחָה דִּבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ:

וְאַזְכִּיר טוּבְךָ וְצִדְקוֹתֶיךָ· חֲסָדֶיךָ וּגְבוּרוֹתֶיךָ:

יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל אַתָּה· עַל כָּל־אֱלֹהִים מְאֹד גָּדַלְתָּ:

כִּי כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים הֵם אֱלִילִים אִלְּמִים, רוּחַ אֵין בָּהֶם:

הֵן לְעוֹבְדֵיהֶם גְּמוּל אֵין מְשִׁיבִים· וְלָמָּה לָהֶם הֵמָּה מְטִיבִים:

וּבְעֵת צָרָה אָז יִתְפַּלָּלוּ. וְלֹא יַעֲנוּם כִּי לֹא יוֹעִילוּ:

דּוֹרְשִׁים בְּכָל־לֵב לְרוּחַ אֵין־בּוֹ· וְקָרוֹב יְיָ אֶל־עַם קְרוֹבוֹ:

הַיּוֹצֵר כֹּל הוּא אֱלֹהֵינוּ. הוּא עָשָׂנוּ וְלוֹ לְבַד אֲנַחְנוּ:

עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ· נְבָרֵךְ שְׁמוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

בְּצַר לָנוּ מְאֹד נִמְצֵאתָ. כִּי דֹרְשֶׁיךָ לֹא עָזַבְתָּ:

וְתָמִיד בְּפִינוּ תְּהִלָּתֶךָ· וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ:

עֵד אַתָּה בְּךָ וּבִכְבוֹדֶךָ. וּמְשָׁרְתֶיךָ אַף עֲבָדֶיךָ:

אֲשֶׁר כְּבוֹדְךָ מְלֹא כָל־הָאָרֶץ· וּכְבוֹדְךָ עַל כָּל־הָאָרֶץ:

וַאֲבוֹתֵינוּ בָּחֲרוּ אוֹתָךְ. לְבַדְּךָ לַעֲבוֹר וְאֵין לְזָר אִתָּךְ:

גַּם אֲנַחְנוּ אוֹתְךָ לְבַדֶּךָ נַעֲבוֹד׳ כְּבֵן אֶת־אָב נְכַבְּדֶךָ:

וְהִנְּנוּ עַל יִחוּדֶךָ יוֹמָם וָלַיְלָה עֵדֶיךָ:

כְּפִי כֻלָּנוּ וּבִלְבָבֵנוּ· שֶׁאַתָּה לְבַדְּךָ אֱלֹהֵינוּ:

(אֱלֹהֵינוּ עַל יִחוּדְךָ עֵדִים אֲנַחְנוּ וַעֲבָדֶיךָ:)

אֵין תְּחִלָּה אֶל־רֵאשִׁיתֶךָ· וְאֵין קֵץ וְתִכְלָה לְאַחֲרִיתֶךָ:

רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן מִבְּלִי רֵאשִׁית וּמִבְּלִי אַחֲרִית, וְאֵין לֵב לְהָשִׁית:

אֵין קֵצֶה אֶל־גַּבְהוּתֶךָ· וְאֵין סוֹף לְעֹמֶק מִדּוֹתֶיךָ:

שבחו של הקב"ה. ולישראל, במדבר כ"ג, כ"ג. אמרו, תהלים ס"ו, ג'. עם זו, ישעיה מ"ג, כ"א. במצרים שמתי עז"ה שמות י', ב'. וכל קרבי, תהלים ק"ג, א'. גם בגרוני עז"ה שם קמ"ט, ו'. כי פי יגיד, שם נ"א, י"ז. ואמרה נא, שם קמ"ה, ה' ו'. ידעתי, שם קל"ה, ה'. על כל אלהים, שם צ"ה, ד'. כי כל, שם צ"ו, ה'. אלמים כן כתוב בחבקוק ב', י"ח אלילים אלמים, וגם אלמים בגימטרי' אלילים. וקרוב ה', אצל קרוב ה'. הוא אלהינו, הוא עשנו, תהלים ק', ג'. כי דורשיך שם ט', י"א. ומהללים דה"א כ"ט, י"ג. ומשרתיך, ר"ל משרתיך, הם המלאכים, ואף עבדיך בני ישראל גם הם עדים לכבודך. כבודך מלוא, עז"ה במדבר י"ד, כ"א. כבן את אב נכבדך, עז"ה מלאכי א', ו'. ואין לב להשית, מענין שיתו לבכם (תהלים

אֵין לְךָ סוֹבֵב וְאֵין לְךָ פֵּאָה. עַל כֵּן אוֹתְךָ חַי לֹא רָאָה:
אֵין צַד וְצֵלַע יַצְלִיעוּךָ. וְרֹחַב וְאֹרֶךְ לֹא יְמַצְּעוּךָ:
וְאֵין פֵּאָה לִסְבִיבוֹתֶיךָ. וְאֵין תּוֹךְ מַבְדִּיל בֵּינוֹתֶיךָ:
אֵין חָכְמָה אֲשֶׁר תֵּדָעֶךָ. וְאֵין מַדָּע אֲשֶׁר יַגִּיעֶךָ:
וְלֹא יַשִּׂיג אוֹתְךָ כָּל־מַדָּע. וְאֵין שֵׂכֶל אֲשֶׁר יָבִין וְיֵדַע
מִמְּךָ מְאוּמָה וְאֵיכָה אַתָּה. וְאֵיךְ בְּלִי מְאוּמָה כֹּל בָּרָאתָ:

ליום שלישי.

אָמְנָם יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. כֹּל יָצַרְתָּ:
אַתָּה בוֹרֵא וְלֹא נִבְרֵאתָ. אַתָּה יוֹצֵר וְלֹא נוֹצַרְתָּ:
אַתָּה מֵמִית וְאֶת־כֹּל תְּבַלֶּה. אַתָּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וְאַף תַּעֲלֶה:
וְנֶאֱמָן לְהַחֲיוֹת מֵתִים אָתָּה. וְעַל יְדֵי נְבִיאֶךָ כֵּן הוֹדַעְתָּ:
וְלֹא תָמוּת אֵל חַי וְלֹא מֵתָּה. מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אָתָּה:
מַשְׁבִּיר וּמוֹלִיד וְלֹא נוֹלַדְתָּ. מוֹחֵץ וְרוֹפֵא וְלֹא חָלִיתָ:
מָוֶת וּמַדְוֶה אֵין לְפָנֶיךָ. תְּנוּמָה וְשֵׁנָה אֵין לְעֵינֶיךָ:
הֲלֹא מִקֶּדֶם אֵל חַי אַתָּה. מֵאֲשֶׁר בְּךָ לֹא נִשְׁתַּנֵּיתָ:
וְעַד הָעוֹלָם לֹא תִשְׁתַּנֶּה. מֵאֱלָהוּתְךָ לֹא תִתְגַּנֶּה:
חָדָשׁ וְנוֹשָׁן לֹא נִמְצֵאתָ. חִדַּשְׁתָּ כֹּל וְלֹא חֻדַּשְׁתָּ:
לֹא יָחוּלוּ זִקְנָה וּבַחֲרוּת עָלֶיךָ. גַּם שֵׂיבָה וְשַׁחֲרוּת:
וְלֹא־חָלוּ בְךָ שִׂמְחָה וָעֶצֶב. וְדִמְיוֹן נוֹצָר וְכָל־דְּבַר קֶצֶב:
כִּי לֹא יְסוֹבֵב אוֹתְךָ גֶּשֶׁם. אַף לֹא תִדְמֶה אֶל כָּל גֶּשֶׁם:
כָּל־הַיְצוּרִים גְּבוּל סִבַּבְתָּם. אֶל־רֵאשִׁיתָם וּלְאַחֲרִיתָם:
כִּי הַבְּרוּאִים בִּגְבוּל שַׂמְתָּם. וְלִימֵי צְבָאָם גְּבוּל הִקַּפְתָּם:
וּלְךָ אֵין גְּבוּל וּלְיָמֶיךָ וְלִשְׁנוֹתֶיךָ וּלְעַצְמֶךָ:
עַל כֵּן אֵינְךָ צָרִיךְ לַכֹּל. לְיָדְךָ וּלְחַסְדְּךָ צְרִיכִים הַכֹּל:

ע"ש, י"ד) אל תשיתו לב (שם ס"ב, י"א), ר"ל לא יכול הלב להבין ולהשיג את זאת וע"כ לא יעמוק בחקירה על זאת. יצליעוך, הוא פעל משם דבר צלע. ימצעוך פעל מל' אמצע. ממך מאומה, דבוק עם הקודם, ר"ל אין שכל אשר יבין ויידע ממך מאומה וכו'.

תבלה, תביא לרקבון ובליון מל' בלה בשרי (איכה ג' ד'), ומובא מרוז זה בס' כלאון סמן של"ג. מוריד שאול ש"א ב', ו'. מתה עבר נוכח קל משורש מות. משביר ל' משבר אשה היולדת והוא עפ"ה ישעיה ס"ו, ט'. חלית ל' חולי, ומצאנוה בבנין פועל בישעיה י"ד, י'. ומדוה ל' צער כמו כל מדוה מצרים (דברים ז', ט"ו). מאשר בך, ר"ל מכל מדותיך. חדש ונושן, כי לשון חדש לא יתכן לומר אלא על דבר שיש לו התחלה והנה הקב"ה הוא קדמון בלי התחלה; וכמו שאין לו התחלה כן אין לו סוף וע"כ גם ל' נושן לא יתכן בו. לא יחולו, לא יבואו כמו יחולו על ראש יואב (ש"ב ג' כ"ט) כלומר לא יתכנו. ובחרות, ל' בימי בחורותיך (קהלת י"א, ט). ושחרות, נערות כמו הילדות והשחרות (שם י"א, י'). ולא חלו בך, ולא יתכנו בך. שמחה ועצב, הם שני מקרים הפכיים שיפלו ברוח האדם והם שנויים בהרגשת הרוח וע"כ לא יתכנו לתאר בהם את השם שהוא נעלם מכל שנוי, ומה שנמצא ישמח ה' במעשיו, ויתעצב אל לבו, אינו אלא דרך העברה וכמו שבאר זאת ר' סעדי' גאון בס' האמונות מאמר ב', והרמב"ם ביסודי התורה סוף פרק א'. ודמיון נוצר, פירוש ולא אל בך דמות שום נוצר. וכל דבר קצב כל מה שיש לו קצבה, ר"ל אין לך דמות כלל וכלל. גשם גוף. גשם שיש בו גשמה. צבאם, זמנם מענין הלא צבא לאנוש (איוב ז, א'). ולעצמך עי'

הַכֹּל צְרִיכִים לְצִדְקוֹתֶיךָ · וְאֵינְךָ צָרִיךְ לִבְרִיּוֹתֶיךָ:
כִּי טֶרֶם כָּל־יְצִיר הָיִיתָ לְבַדְּךָ, מְאוּמָה לֹא נִצְרָכְתָּ:
רֵאשִׁית וְאַחֲרִית בְּיָדְךָ עֲרוּכִים · אַתָּה־בָם וְהֵם בְּרוּחֲךָ שְׂרוּכִים:
כֹּל אֲשֶׁר הָיָה בָרִאשׁוֹנָה. וַאֲשֶׁר יִהְיֶה בָאַחֲרוֹנָה.
כָּל־הַיְצוּרִים וְכָל־מַעֲשֵׂיהֶם · וְכָל־דִּבְרֵיהֶם וּמַחְשְׁבוֹתֵיהֶם:
מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף תֵּדַע כֻּלָּם, וְלֹא תִשְׁכַּח, כִּי־אַתָּה אֶצְלָם:
אַתָּה בְרָאתָם וְלִבְּךָ עֲרָכָם · לְבַדְּךָ תֵדַע מְקוֹמָם וְדַרְכָּם:
הֵן אֵין־דָּבָר מִמְּךָ נֶעְלָם. כִּי לְפָנֶיךָ נְכוֹנִים כֻּלָּם:
אֵין חֹשֶׁךְ וְאֵין מָנוֹס וָסֵתֶר · לָנוּס שָׁמָּה וּלְהִסָּתֵר:
אֵת אֲשֶׁר תְּבַקֵּשׁ אַתָּה מוֹצֵא. בְּלִי נְטוֹת אֲלֵיהֶם בְּעֵת שֶׁתִּרְצֶה:
כִּי אֶת־הַכֹּל כְּאַחַת תִּרְאֶה · לְבַדְּךָ תַעֲשֶׂה וְאֵינְךָ נִלְאֶה:
(כִּי עַל־גּוֹי וְעַל־אָדָם יַחַד. עַל כֹּל תְּדַבֵּר בְּרֶגַע אֶחָד:)
(תִּשְׁמַע בְּרֶגַע כָּל־הַקּוֹלוֹת · זַעַק וְלַחַשׁ וְכָל־הַתְּפִלּוֹת:)
(אַף תָּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם. בְּרֶגַע תַּחְקוֹר כָּל־לְבָבֵיהֶם:)
(וְלֹא תַאֲרִיךְ עַל מַחְשְׁבוֹתֶיךָ · וְלֹא תִתְמַהְמַהּ עַל עֲצָתֶךָ:
(אֵצֶל עֲצָתְךָ גְּזֵרָתֶךָ. לְקֵץ וּלְמוֹעֵד קְרִיאָתֶךָ:)
(וְכֻלָּם בֶּאֱמֶת בְּתֹם וּבְיֹשֶׁר · מִבְּלִי עֹדֶף וּמִבְּלִי חֹסֶר:)
מִמְּךָ דָּבָר לֹא יֹאבֵד. וְדָבָר מִמְּךָ לֹא יִכְבַּד:
כֹּל אֲשֶׁר־תַּחְפֹּץ תּוּכַל לַעֲשׂוֹת · וְאֵין מִי מוֹחֶה בְיָדְךָ מֵעֲשׂוֹת:
יְכֹלֶת יְיָ בְּחֶפְצוֹ קְשׁוּרָה. וּבִרְצוֹת יְיָ לֹא אֶחֱרָה:
אֵין דְּבַר־סֵתֶר מִמְּךָ נִכְחָד · עֲתִידוֹת וְעוֹבְרוֹת לְךָ הֵם יַחַד:
אֲשֶׁר מֵעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם הֵם כֻּלָּם בְּךָ, וְאַתָּה בְּכֻלָּם:
חֲדָשׁוֹת תַּגִּיד וְסוֹד דְּרָכֶיךָ · אֶל־עֲבָדֶיךָ וּמַלְאָכֶיךָ:
וְאֵינְךָ צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעֶךָ. דְּבַר סוֹד וָסֵתֶר לְהוֹדִיעֶךָ:
כִּי מִמְּךָ כָּל־סוֹד יִגָּלֶה · בְּטֶרֶם עַל־לֵב כָּל־יְצִיר יַעֲלֶה:
בְּלֵב כָּל־נִבְרָא לֹא תִמָּצֵא. מִפִּינוּ עָתָק לֹא יֵצֵא:
בְּאֵין־לוֹ קָצֶה וְלֹא יֵחָצֶה · לֵב לֹא־יָתוּר וְאֵין־פֶּה פוֹצֶה:

בקמץ חטוף בכל ס"י ול' עולם הוא. שרוכים בסי"ן, ל' קשירה מל' שרוך נעל (בראשית י"ד, כ"ג) וכ"א תמוכים. נלאה ל' עיפות. כי על גוי ל' איוב ל"ד, כ"ט. ברגע אחד, כענין מה שאמרו חז"ל הכל נסקרים בסקירה אחת. תשמע ברגע, במדרש ילקוט רמז ר"כ דרך בשר ודם אינו יכול לשמוע משני בני אדם כשהם צועקים כאחת אבל הקב"ה אפילו כל באי העולם באים וצועקים לפניו הוא שומע לצעקתן. אף תבין ל' תהלים ל"ג, ט"ו. ולא תאריך, ר"ל אינך צריך להאריך במחשבות ולהתיעץ כשתרצה לגזור גזרה, אלא עצתך וגזרתך אחת הן. לקץ, פירושו מה שגזרת גם יבוא למועד ולקץ אשר זמנת לו. עודף, יתרון. חוסר, חסרון. מוחה, מונע. עתידות ועוברות לך הם יחד יסודו בס' אמונות דף י"ט עמוד א' שאמר שם שהקב"ה יודע כל מה שהיה וכל מה שיהיה וידיעתם אצלו שוה. ובהעתקה אחרת של הספר שעשה ברכיה הנקדן כך הלשון, הוא יודע העוברות והעתידות לאלתר ומדען הוא אצלו יחד, וזו הלשון שאחז הפייטן. כלם בך, כולם תלויים בך. ואתה בכלם, ואתה משגיח בכולם. להשמיעך, שיגידו לך החדשות והסודות. כי ממך, בס"א כי לך. לא תמצא פירוש, כל לב לא יוכל להשיג מעלתך. מפינו ל' ש"א ב', ג'. לא יתור, לא יחשוב על דבר זה, ל' ולא

בְּאֵין־לוֹ רוּחוֹת וְאֵין־בּוֹ רְוָחוֹת. אֵין־לוֹ שִׂיחוֹת בּוֹ מוֹכִיחוֹת:

לְמֵרָחוֹק מִי יִשָּׂא דֵעוֹ· לְלֹא תְחִלָּה וְלֹא סוֹף לְהַגִּיעוֹ:

אֲגוּדִים אֲחוּזִים תּוֹךְ־וָסוֹף וָרֹאשׁ. פֶּה־וָלֵב אֶבְלוֹם מִדְּרוֹשׁ וּמֵחֲרוֹשׁ:

גֹּבַהּ וְעֹמֶק נְעוּצִים כְּסוֹבֵב· חֲכַם־לֵב וְנָבוֹן לֹא יְלֻבָּב:

סוֹבֵב הַכֹּל וּמָלֵא אֶת־כֹּל. וּבִהְיוֹת הַכֹּל אַתָּה בַכֹּל:

אֵין עָלֶיךָ וְאֵין תַּחְתֶּיךָ· אֵין חוּץ־לְךָ וְאֵין בֵּינוֹתֶיךָ:

אֵין מַרְאֶה וָגַב לְאַחוּדָךְ. וְאֵין גּוּף לְעֶצֶם יִחוּדָךְ:

וְאֵין בְּתָוֶךְ מִמְּךָ נִבְדָּל· וְאֵין־מָקוֹם דַּק מִמְּךָ נֶחְדָּל:

וְאֵינְךָ נֶאֱצָל מִכֹּל וְנִבְדָּל. וְאֵין־מָקוֹם רֵק מִמְּךָ וְנֶחְדָּל:

מִקְרֶה וְשִׁנּוּי אֵין־בְּךָ נִמְצָא· וְלֹא־זְמַן וַעֲרְעָר וְלֹא כָל־שִׁמְצָה:

כָּל־זְמַן וְכָל־עֵת אַתָּה מְכִינָם. אַתָּה עוֹרְכָם וְאַתָּה מְשַׁנָּם:

כָּל־מַדָּע לֹא יַשִּׂיג אוֹתָךְ· אֵין־שֵׂכֶל אֲשֶׁר יִמְצָא אוֹתָךְ:

כְּמִדָּתְךָ כֵּן חָכְמָתֶךָ. כְּגָדְלָתְךָ תְּבוּנָתֶךָ:

חָכָם אַתָּה מֵאֵלֶיךָ· חַי מֵעַצְמְךָ וְאֵין כְּגִילֶךָ:

זוּלַת חָכְמָתְךָ אֵין חָכְמָה. בִּלְתִּי בִינָתְךָ אֵין מְזִמָּה:

חֲלַקְתָּ בְּלֵב חֲכָמִים שֵׂכֶל· וְרוּחֲךָ תְּמַלְּאֵם וְדַעְתָּם תַּשְׂכֵּל:

מִבַּלְעֲדֵי כֹחֲךָ אֵין גְּבוּרָה. וּמִבַּלְעֲדֵי עֻזְּךָ אֵין עֶזְרָה:

אֵין נִכְבָּד כִּי־אִם כְּבֵדוּתוֹ· וְאֵין גָּדוֹל כִּי־אִם גְּדֻלָּתוֹ:

כָּל־יְקָר וְכָל־טוּב מִיָּדֶךָ. לַאֲשֶׁר תַּחְפּוֹץ עֲשׂוֹת חֲסָדֶיךָ:

אֵין חֵקֶר לִגְדֻלָּתֶךָ· וְאֵין מִסְפָּר לִתְבוּנָתֶךָ:

אֵין עוֹד זוּלַת הֲוָיוֹתֶךָ. חַי וְכֹל תּוּכַל וְאֵין־בִּלְתֶּךָ:

וְלִפְנֵי הַכֹּל כֹּל הָיִיתָ· וּבִהְיוֹת הַכֹּל כֹּל מִלֵּאתָ:

(לֹא לְחָצוּךָ וְלֹא הֵטוּךָ יְצוּרֶיךָ, אַף לֹא מְעַטּוּךָ:)

(בַּעֲשׂוֹתְךָ כֹּל לֹא נִגְבַּלְתָּ· מִתּוֹךְ מְלַאכְתְּךָ לֹא נֶחְדַּלְתָּ:)

(כַּעֲשׂוֹתְךָ אֶת־הַשָּׁמַיִם. וְאֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־הַמָּיִם:)

תמוה. רווחות, צדדים. שטח וגבול. שיחות, ספורים, והם הנשואים על הנושא הנקראים ספורים, ועיין עלות הגיון א'. למרחוק, דבר שהוא רחוק כל כך לשכל האנושי, ותפס ל' איוב ל"ו, ג'. אבלום מסגור. נעוצים בסובב, על' נעוץ סופו בתחלתו והוא משל שדוגמת היקף עגול שלא יודע היכן התחלה והיכן הסוף כן אין תחלה ואין סוף להש"י. לא ילבב, לא יוכל להבינו על' ואיש נבוב ילבב (איוב י"א, י"ב). סובב הכל וכו ר"ל הקב"ה סובב כבודו את הכל וממלא כבודו את הכל ואין מקום בכל העולם שלא יהיה שם, ועד"ה וימלא כבוד ה' את כל הארץ, מלוא כל הארץ כבודו. אין עליך, זה החרוז מבואר בעל האמונות בסמן קכ"ד. וגב, כבי"י וְגַוֹּ נאצל, ל' פרישה. וערער, פגיעה ל' ערער. שמצה, על' ומה שמץ דבר נשמע בו, ויסוד החרוז בס' אמונות דף ע"ו עמוד ד'. חכם אתה לשון זו ג"כ יסודה בס' אמונות דף ע"ז ע"א. כגילך, הדומה לך, כמו הילדים אשר כגילכם (דניאל א', י'). זולת הויותך, כי הקב"ה הוא ההוה האמתי, כי כל הדברים יכלו ויאבדו והוא יעמוד בהויתו. חי וכל תוכל גם זה יסודו באמונות דף ע"ו עמוד ג'. ולפני הכל, טרם בראת את הכל. כל היית, אז היית בכל בכל כבודך ולא נצרכת לברואיך מאומה. ובהיות הכל, ואחר שנעשה הכל נתפלך. כל מלאת, מלאת את כל העולם בכבודך, ועד"ה מלוא כל הארץ כבודו. ויש לדעת כי ר' משה חתו בספרו כתב תמים שלא לשונו בחרוז זה ובחרוזים של מעלה „הם כלם נך וכו' סובב הכל וממלא" וכו' ואמר שאינם אלא גדוף, אבל תלונתו איננה ומעידה על מעוט הבנתו בעומק כוונת הפייטן בחרוזים האלה שהוא מספר בהם את הויית השם בכל מקום (אַללגעגענוואַרט) ואין מקום בכל שלא יהי נמצא, וזה

לֹא קֵרְבוּךָ וְלֹא רִחֲקוּךָ· כִּי כָל־קִירוֹת לֹא יְחַלְּקוּךָ׃
וְזֶרֶם מַיִם לֹא יְשַׁטְּפֶךָּ· וְרוּחַ כַּבִּיר לֹא יְהַדְּפֶךָּ׃
אַף כָּל־טִנֹּפֶת לֹא תְטַנְּפֶךָּ· אֵשׁ אוֹכְלָה אֵשׁ לֹא־תִשְׂרְפֶךָּ׃
לַהֲוָיָתְךָ אֵין חִסָּרוֹן· וּלְיִחוּדְךָ אֵין יִתָּרוֹן׃
כְּמוֹ הָיִיתָ לְעוֹלָם תִּהְיֶה· חֵסֶר וְעֶדֶף בְּךָ לֹא־יִהְיֶה׃
וְשִׁמְךָ מְעִידְךָ כִּי הָיִיתָ וְהֹוֶה וְתִהְיֶה וּבַכֹּל אַתָּה׃
הֹוֶה לְעוֹלָם וְכֵן נוֹדַעְתָּ· נְעִידְךָ וְכֵן בְּךָ הָעֵדוּת׃
שֶׁאַתָּה הוּא וְהֹוֶה בַּכֹּל· שֶׁלְּךָ הַכֹּל וּמִמְּךָ הַכֹּל׃
שְׁמוֹת יְקָרְךָ יַעֲנוּ וְיָעִידוּ בְּתָקְפְּךָ יְקָרְךָ בְּךָ יַסְהִידוּ׃

ליום רביעי·

אֲרוֹמֵם אֱלֹהֵי אָבִי וְאֵלִי· אַנְוֶה אֱלֹהֵי צוּרִי וְגֹאֲלִי׃
אֲיַחֵד אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּכָל־יוֹם פַּעֲמָיִם׃
אֵל חַי אֶחָד הוּא־בְרָאָנוּ· אֲבִיר יִשְׂרָאֵל אָב לְכֻלָּנוּ׃
אֲדוֹנֵנוּ אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ· אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ׃
אֵין כְּאֵל אֵשׁ־אוֹכְלָה וְקַנָּא· לְעוֹלָם יְיָ אֱמֶת אֵל־אֱמוּנָה׃
אוֹרִי וְיִשְׁעִי מָעוֹז חַיַּי· עָלָיו תְּלוּיִם כָּל מַאֲוַיַּי׃
אֱלֹהִים אֱמֶת הוּא אֱלֹהִים חַיִּים· לֹא יָכִילוּ זַעְמוֹ גוֹיִם׃
אַדִּיר וְאַמִּיץ כֹּחַ וְרַב אוֹנִים· אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדוֹנִים׃
אֱלוֹהַּ עוֹשִׂי אִישִׁי וּבוֹעֲלִי· אַלּוּף נְעוּרַי שׁוֹמְרִי וְצִלִּי׃
בּוֹרֵא כֹל וְיִשְׂרָאֵל גּוֹאֵל· בָּרוּךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
בּוֹרֵא רוּחַ הָרִים יוֹצֵר· מִמְּךָ מְזִמָּה לֹא יִבָּצֵר׃
גֵּאֶה מֵשִׁיב גְּמוּל עַל־גֵּאִים· עַל הָרָמִים וְעַל הַנִּשָּׂאִים׃

באמת שבח גדול. כי כל קירות יסודו באמונות דף י"ט, ע"א שאמר שם הגאון כי אין המקומות מפרידים בין חלקיו וכו' וכדמיון שקלת הכתלים אין סותרין בעד הקול וכו' ואור השמש לא יזיקוהו הלבלובים וכו' ובהעתקת הספר שעשה ברכיה הנקדן כתוב בלשון הזה כיון שנתברר לנו שהוא קדם לכל מוקדם וטרם לכל מקום, לפיכך אלו היו המקומות מחלקים אותו ומסרבים אותו בכבר לא יכרס וכו' ואומר אין ראוי שנתמה על אלו הפלאות הנזכרות לאלהים ואפילו קלתם, ואומר אילו לא ראינו שהקירות אינם מונעים את הקולות שלהשמע בבר תמהנו וכו' ואילו לא ראינו שהטינופת אין מטנפין את האור בבר תמהנו וכו' וע"פ לשון זו יסד המחבר את חרוזיו ואף הרוקח בשורש קדושת היחוד תפש בלשון זו באמרו, הבורא אינו צריך למקום ומכון, כי היה קדם כל הויות, ואין קירות והקורות חוצצין לפניו, כי לא היה בורא דבר שהוא מזיק כנגדו. אש אוכלה אש, ביומא כ"א ע"ב תנו רבנן שש אשות הן וכו' אש אוכלת אש היא אש דשכינה. ושמך מעידך הוא שם המפורש של הוי"ה המורה עבר והוה ועתיד. נעידך, ר"ל וכן נעיד עליך בכל יום באמרנו שמע ישראל ה' אלהינו וכו'. וכן בך העדות, דבוק עם הבא אחריו, ר"ל וכן העדות בך שאתה הוא והוה וכו' בכתוב בשמות ג' י"ד. שמות יקרך ר"ל השמות שמתארים אנחנו בהם את הש"י כמו הגדול הגבור והנורא רחום וחנון הם להעיד בהם על יקרו ותקפו ורוממותו.

ארומם עש"ס שמות טו, ב. בכל יום פעמים, בק"ש של שחרית וערבית. אדיר שמך תהלים ח, ב'. אורי וישעי, שם כ"ז, א'. מאווי, ל' תאוה. לא יכילו ירמי' י', י'. בורא רוח עש"ס עמוס ד', י"ג. יבצר

גִּבּוֹר בְּקוּמוֹ לַעֲרוֹץ בְּעֶבְרָה. מַהֲדַר גְּאוֹנוֹ מִי לֹא יִירָא:

גָּבֹהַּ כָּל־אֲשֶׁר־תַּחְתָּיו נוֹשֵׂא. וְגָדַל־כֹּחַ גְּדוֹלוֹת עוֹשֶׂה:

גָּדוֹל הוּא וּשְׁמוֹ בִּגְבוּרָה. אַרְיֵה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא:

דּוֹדִי דָּגוּל הוּא מֵרְבָבָה. אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה:

דַּיָּן יָתִיב כְּעַתִּיק יוֹמִין. וּצְבָאוֹ עַל שְׂמֹאל וְעַל יָמִין:

הֲדָרוֹ וְהוֹדוֹ עַל־בְּנֵי עֲבָדָיו. הָדוּר הָדָר הוּא לְכָל־חֲסִידָיו:

הוּא אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל־ בָּשָׂר. שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה מִכֹּל:

וַדַּי וָתִיק יוֹדֵעַ וָעֵד. יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

(וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֵנוּ. עֶזְרֵנוּ וּמְגִנֵּנוּ:)

זוֹכֵר לְעוֹלָם בְּרִית רִאשׁוֹנִים. כְּיוֹם אֶתְמוֹל לוֹ אֶלֶף שָׁנִים:

זֶה אֱלֹהֵינוּ וְלוֹ קִוִּינוּ. וְזִמְרָת יָהּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ:

חֵלֶק יַעֲקֹב יוֹצֵר הַכֹּל. חַנּוּן יְיָ וְחָסִיד בַּכֹּל:

חַי הָעוֹלָם יְיָ חֶלְקִי. חֲכַם הָרָזִים יְיָ חִזְקִי:

טוֹב וּמֵטִיב הַמְלַמֵּד דֵּעָה. טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת בְּרָעָה:

יָשָׁר יְיָ וְיָשָׁר דְּבָרוֹ. יְדִידֵי יְדִידוּת מִשְׁכְּנוֹת דְּבִירוֹ:

יוֹעֵץ וְגוֹזֵר מִי יְפִירֶנָּה. וְיַחְתֹּף וְיִפְעַל מִי יְשִׁיבֶנָּה:

יָפֶה הוֹדִי, יָפְיוֹ וְטוּבוֹ יִרְאוּ וְיֶחֱזוּ צִיּוֹן בְּשׁוּבוֹ:

כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת. יָעִיר קִנְאָה לַעֲשׂוֹת נְקָמוֹת:

(כְּנֶשֶׁר עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים נָשָׂא עֲבָדָיו וְיִשֵּׁר הֲדוּרִים:)

(כְּרֹב שַׁכּוּל וּכְנָמֵר שַׁחַל. כְּרָקָב וּכְעָשׁ וְרוּחוֹ כַּנַּחַל:)

(כְּרֹב שַׁכּוּל וּכְנָמֵר שׁוֹקֵד. דְּבָרוֹ לַעֲשׂוֹת כְּמַקֵּל שָׁקֵד:)

כַּבִּיר כֹּחַ לֵב כְּמוֹ שָׁחַל. כְּלָבִיא וְכַאֲרִי וְרוּחוֹ כְּנַחַל:

כְּאֶרֶז בָּחוּר בִּגְדֻלָּתוֹ. כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן עַנְוְתָנוּתוֹ:

(כְּתַפּוּחַ בְּרֵיחוֹ עֹז אַהֲבָתוֹ. עַל עַם יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ:)

(כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר. כֵּן דּוֹדִי עִם־יוֹשְׁבֵי שָׂעַר:)

(כַּבִּיר כֹּחַ לְמַרְגִּיזֵי אֵל, נוֹקֵם. וְכַטַּל הוּא לְיִשְׂרָאֵל:)

ימינו. לערוץ, לשבר. אריה שאג עמוס ג׳ ח׳. ובכ״י „מהדר גאונו מי לא יירא. דודי, שיר ה׳, י׳. אל נערץ תהלים פ״ט, ח׳. יתיב כעתיק יומין ע״פ דניאל ז׳, ט׳. הדר הוא תהלים קמ״ט, ט׳. אל אלהי במדבר ט״ז, כ״ב. ותיק חסיד. ה׳ ימלך, שמות ט״ו, י״ח. ואשר חרב, דברים ל״ג, כ״ט. עזרנו ומגננו תלים ל״ג, כ׳. כיום אתמול, שם צ׳ ד׳. זה אלהינו, עפ״י ישעיה כ״ה, ט׳. חי העולם כן בכ״י כמו בדניאל י״ב, ז׳. ובכ״א חי לעולם כמו דברים ל״ב, מ׳. טהור עינים חבקוק א׳, י״ג. ידידי ידידות, הכונה על המלאכים העומדים במשכנות דבירו. דבירו, היכלו. ויחתוף, יכה, ול׳ איוב ט׳, י״ב הוא. כנשר, ל׳ שמות י״ט, ד׳. הדורים, עקומים ל׳ הדורות והרוקות (חולין כ״ט, ב׳) סדרא דבכתא (שם קי״ג). והנה יש לנו כאן כמה חרוזים של אות כ״ף ואינן בכ״י ואשר ע״כ הניחם רוה״ה ז״ל בהסגרות ובכ״י אחזו במקצתן ובשמיטו קצתן, ובאמת יראה כל המעיין כי ענין כל החרוזים המוסגרים כבר אמור בחרוזים אחרים וע״כ אך למותר הם ונראה כי המחבר היה כותב לו כמה חרוזים בכל אות מאותיות א״ב במהדורא קמא, וחזר עליהם במהדורא שניה ובירר מהם הנאותים יותר, והסופרים שלאחריו באו שתי המהדורות לידם והעתיק כל אחד ע״פ ספרו זה ע״פ מהדורא קמא וזה ע״פ מהדורא שניה ובן נתהוה השנוי בספרים. כנחל, כנחל שוטף. כמקל שקד ירמיה א׳, י״א ועיין שם במפרשים. על עם ישראל עפ״ס תהלים ס״ח ל״ה. וצריך להוסיף פה על עם בעבור המשקל. כתפוח, שיר ב׳, ג׳. וכטל הוא

(כּוֹסִי מְנָת חֶלְקִי וְגוֹרָלִי. אֲנִי לְדוֹדִי נַחֲלָה וְדוֹדִי לִי:)
(כְּבוֹדִי יְיָ לֹא אֲמִירֶנּוּ. הֶאֱמַרְנוּהוּ וְהֶאֱמִירָנוּ:)
(כְּאַרְיֵה יִשְׁאַג וְכִכְפִיר יִנְהֹם. אַל־יִהְיֶה כְּגֵר וּכְאִישׁ נִדְהָם:)
(כְּרוֹעֶה גִּבּוֹר אֲשֶׁר לֹא יוּכַל צֹאנוֹ לְהַצִּיל, וְהָיָה לְמַאֲכָל:)
(כְּגִבּוֹר אֵין אֱיָל וּכְאוֹרֵחַ. נָס וּבוֹרֵחַ מַר צוֹרֵחַ:)
(כְּאַרְיֵה מַשְׁחִית וְכִכְפִיר לְעוֹזְבָיו. כְּרָקָב גַּם כָּעָשׁ לְאוֹיְבָיו:)
(כַּבִּיר כֹּחַ כְּשָׁמִיר וָשַׁיִת. וְלֹא יַשְׁאִיר כְּנֹקֶף זָיִת:)
(כְּשָׁמִיר וָשַׁיִת צָרִים יְמַגֵּן. כְּצִפֳּרִים עָפוֹת לְעִירוֹ יָגֵן:)
(כְּגִשְׁמֵי נְדָבָה לָנוּ יָבֹא. כְּמַלְקוֹשׁ וְכַטַּל לַדְּבֵקִים בּוֹ:)
(כְּנֶשֶׁר יְרַחֵף עַל גּוֹזָלָיו. וּבְצֵל כְּנָפָיו יֶחֱסוּ מְיַחֲלָיו:)
כְּצִפֳּרִים עַל עִירוֹ יָגֵן. וּבְצֵל כְּנָפָיו רְנָנוֹת נְנַגֵּן:
(לְבַדּוֹ הוּא וְנִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת עוֹשֶׂה אֵל נוֹרָא עֲלִילוֹת:)
לִצְבִי וְעֹפֶר הוֹמֶה דוֹדִי. כִּי יְקַדְּמֵנִי אֱלֹהֵי חַסְדִּי:
לִפְנֵי עַמּוֹ יְיַשֵּׁר הַדּוּרִים. וַיִּנַשְּׂאֵם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים:
לְעוֹלָם חֶלְקִי הוּא וְצוּר לְבָבִי. כָּלָה שְׁאֵרִי לְךָ וּלְבָבִי:
(לְבַדּוֹ יְיָ הוּא, וְנִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת עוֹשֶׂה וְרַב נוֹרָאוֹת:)
מָקוֹם וּמָעוֹן לְעוֹלָמֶךָ. וְאֵין יוֹדֵעַ אֶת־מְקוֹמֶךָ:
מוֹרָאִי אֵל רוֹעִי וְיוֹצְרִי. צוּר יְלָדַנִי מְחוֹלְלִי וְצוּרִי:
מָרוֹם וּמָעוֹז הוּא לִי וּמַחְסִי. מִגְדַּל עֹז שֵׁם יְיָ מְנוּסִי:
מֶלֶךְ יַעֲקֹב מִשְׂגָּב לָנוּ. הוּא מְחוֹקְקֵנוּ וּמוֹשִׁיעֵנוּ:
מַגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מִשְׁעָן יְהִי־לִי. מִבְטָח אֱלֹהִים יְיָ חֵילִי:
מוֹשֵׁל עוֹלָם מַלְכוּתֶךָ. בְּכָל־דּוֹר וָדֹר מֶמְשַׁלְתֶּךָ:
(מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי לְצָרָה. הוֹשַׁע כִּי יָדְךָ לֹא קָצְרָה:)
מְקוֹר חַיִּים מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל לֹא אֶעֱזוֹב, כִּי מָעֻזִּי אֵל:
מָגֵן יִשְׁעִי וְחֶרֶב גַּאֲוָה. לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ נֶפֶשׁ תַּאֲוָה:
מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ. אַשְׁרֵי אָדָם אֲשֶׁר עוֹז לוֹ בוֹ:
נֶבֶר וְנָעִים גָּאוֹר וְנוֹרָא. נֶאְדָּר וְנֶאְזָר שְׁמוֹ בִּגְבוּרָה:
נֶאֱמָן נֵצַח יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ. לֹא יְשַׁקֵּר, אַשְׁרֵי כָּל־חוֹכֵי לוֹ:

עפ"ה הושע י"ד, ו'. כוסי עפ"ה תהלים ט"ז, ה'. אני לדודי שיר ו', ג'. כבודי ה', פירושו כבודי שהוא ה' לא חמיר ואחליף אותו. אמירנו ל' תמורה. האמרנוהו ל' חנה פב' את ה' האמרת (דברים כ"ו, י"ז). וכאיש נדהם, אלום, ול' ירמיה י"ד, ט'. אין איל בלי כח. צורח, לועק. כשמיר ושית ל' קוץ ודרבן ופירושו כביר כח הוא יעשה אויביו כשמיר ושית. כנקף זית ישעיה י"ז, ו'. ימגן יתנם לשחית. כצפרים, ל' ישעיה ל"א, ה'. כנשר ע"פ דברים ל"ב, י"א. לצבי ועופר עפ"ה שיר ב', ט'. יישר הדורים, מגואל למעלה. חלקי הוא, עפ"ה תהלים ע"ג, כ"ו. מקום ומעון, ע"פ ב"ר פ' ס"ח הקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו, הקב"ה מעונו של עולם ואין עולמו מעונו, משל לגבור שהוא רוכב על הסוס וכליו משופעים אילך ואילך הסוס טפלה לרוכב ואין הרוכב טפלה לסוס. צור ילדני עפ"ה דברים ל"ב י"ח. מגדל עז משלי י"ח, י'. בכל דור, תהלים קמ"ה, י"ג. מי יתנך שיר ח' א'. מגן הוא תהלים י"ח ל"א. אשרי שם פ"ד, ו'. נבר, ל' ברור ובלול. חוכי לו, מקוים לו. נצח ישראל תקפו של ישראל

נֵצַח יְשֻׁרוּן הָאֵל הַנֶּאֱמָן. מֵאֱלֹהָיו יְהוּדָה לֹא אַלְמָן:
נִפְלָא עַל כָּל־הַנִּפְלָאִים. וּמִתְנַשֵּׂא לְכָל־הַנִּשָּׂאִים:
נִקְדָּשׁ וְנַעֲרָץ אֱלֹהֵי קְדוֹשִׁי. נָכוֹן וְנִשְׂגָּב יְיָ נִסִּי:
נוֹקֵם וְנוֹטֵר וּבַעַל חֵמָה לְצָרָיו, לְאוֹיְבָיו אִישׁ מִלְחָמָה:
נֵרִי יְיָ בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי, וְנֵר לְרַגְלֵי דְּבָרוֹ:
סוֹמֵךְ וְסוֹעֵד יְיָ סַלְעִי. סוֹבֵל וְסוֹלֵחַ וְנוֹשֵׂא פִשְׁעִי:
סַהֲדִי יְיָ סַלְעִי וְסִתְרִי. סוֹלֵחַ וְסוֹבֵל סַעֲדִי וְסִבְרִי:
סַלְעֵנוּ וּמְצוּדָתֵנוּ. עֶזְרָתֵנוּ וּמְפַלְטֵנוּ:
עִזּוּז וְגִבּוֹר עֻזִּי וְעֶזְרִי. עֶלְיוֹן עֹז־לִי אַל־יְהִי עֵרִי:
עִיר וְקַדִּישׁ שָׁת־סְבִיבָיו סֵתֶר. אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר:
עַד מְמַהֵר לְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאוֹיְבָיו. שֹׁמֵר הַבְּרִית וְחֶסֶד לְאֹהֲבָיו:
פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם יְדִידוֹ. הוּא יִפְדֶּה יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ:
פַּחַד יִצְחָק יִתֵּן פַּחְדּוֹ עַל־צָרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב עַבְדּוֹ:
פּוֹעֲלִי חוֹקֵר וְדוֹרֵשׁ וּבוֹדֵק כָּל־לְבָבוֹת, לוֹ אֶתֵּן צֶדֶק:
צְרוֹר הַמֹּר אֶשְׁכּוֹל הַכֹּפֶר. נוֹתֵן לְעַמּוֹ צָרָיו כֹּפֶר:
צַח וְאָדוֹם דּוֹד בִּצְבָאָיו אוֹת. עַל כֵּן נִקְרָא יְיָ צְבָאוֹת:
צַדִּיק יְיָ הַצּוּר תָּמִים. אֶבְטַח עֲדֵי עַד בְּצוּר עוֹלָמִים:
צְבָא הַשָּׁמַיִם מִשְׁתַּחֲוִים לוֹ. שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ:
קָדוֹשׁ הוּא בְּכָל־מִינֵי קְדֻשּׁוֹת. כִּתּוֹת שָׁלֹשׁ קָדוֹשׁ מְשַׁלְּשׁוֹת:
קַיָּם לְעָלְמִין אֱלָהָא חַיָּא. מָרֵא דִי־אַרְעָא וְדִי שְׁמַיָּא:
קוֹנִי מְרַחֵם מְקַנֵּא לְשׂוֹנְאָיו. קֶרֶן יִשְׁעִי קָרוֹב לְקוֹרְאָיו:
רָחוֹק מִכֹּל וְאֶת־כֹּל רוֹאֶה. כִּי־רָם יְיָ וְשָׁפָל יִרְאֶה:
רוֹעִי יְיָ לֹא־אֶחְסַר כֹּל. וְרַב כֹּחַ וְרַב־חֶסֶד לַכֹּל:
רַחוּם יְיָ רוֹפֵא וּמְחַבֵּשׁ לִשְׁבוּרֵי לֵב, וְעָוֹן כּוֹבֵשׁ:
רֵעִי כֻּלּוֹ הוּא מַחֲמַדִּים. מִשְׁפָּטָיו אֱמֶת מְתוּקִים וְחֲמוּדִים:
רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן מֵעוֹלָם וָעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל, שׁוֹכֵן עַד:
שַׁלִּיט מֶלֶךְ שְׁמַיָּא בְּכָל דָּר וְדָר. לָהּ אֲנָא מְשַׁבַּח מְרוֹמֵם וּמְהַדַּר:
שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְיָ אֱלֹהִים. שׁוֹפֵט צֶדֶק וּמַשְׁפִּיל גְּבוֹהִים:
שַׂגִּיא כֹחַ לֹא מְצָאנוּהוּ. יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ וּמִי כָמֹהוּ:

ועז״ה ש״א ט״ו, כ״ט. מאלהיו יהודה עז״ה ירמיה כ״א, כ׳. נוקם ע״פ נחום א׳, ב׳. בהלו ל׳ האיר וכוה כתיב איוב כ״ט ג׳. ונר לרגלי תהלים קי״ט, ק״ה. וסברי ל׳ תקוה. אל יהי ערי, אונקלוס מתרגם ויהי ערך (ש״א כ״ח ט״ז). עיר וקדיש שמות מלאכים (דניאל ד׳, י׳). אכן אתה ישעיה מ״ה, ט״ו. שומר הברית, נחמיה א׳ ה׳. פדה ישעיה כ״ט, כ״ב. הוא יפדה תהלים ק״ל, ח׳. צרור המור שיר א׳, י״ג. י״ד. הכופר, מין בושם. כופר, כפרה. בצבאיו אות ע״פ חגיגה דף ט״ז וילקוט תהלים רמ״ז תשכ״ו ואתא מרבבות קדש, אות הוא בתוך רבבות קדש, ה׳ צבאות שמו אדון הוא בצבא שלו. אבטח ל׳ ישעיה כ״ו, ד׳. צבא השמים ל׳ נחמיה ט׳, ו׳. שרפים ישעיה ו׳, ב׳. כי רם, תהלים קל״ח, ו׳. רועי ה׳ עז״ה שם כ״ג, א׳. רופא ומחבש, שם קמ״ז, ג׳. משבח, ל׳ דניאל ד׳, ל״ד. שמש ומגן. תהלים פ״ד, י״ב. שגיא כח, תפס ל׳ איוב ל״ז, כ״ג. ישגיב שם

שְׁלֹמֹה שְׁמוֹ כִּי שֶׁלּוֹ שָׁלוֹם · כִּי יְדַבֵּר אֶל־חֲסִידָיו שָׁלוֹם:

שֵׁם יְיָ אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה· כִּתְוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ כִּכְפִיר וּכְאַרְיֵה:

שַׁדַּי מְאוֹרִי מַלְכִּי וְאֵלִי · הַלְלוּיָהּ שְׁמוֹ נַפְשִׁי הַלְלִי:

תִּתַּמָּם עִם יוֹשְׁבֵי נְטָעִים. הַשָּׂרִיגִים שְׁלֹשֶׁת הָרוֹעִים:

תִּתְחַסָּד תִּתָּבָר עִמָּם · וְעִם־עִקְּשִׁים תִּתַּפָּל לְהָמָּם:

תָּמִים דַּרְכְּךָ תַּקִּיף מִכֹּל. תּוּכַל לְבַדְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־כֹּל:

תּוֹחַלְתִּי וְסִבְרִי וְתִקְוָתִי · תַּאֲוַת נַפְשִׁי וּתְשׁוּקָתִי:

תְּהִלָּתִי וְתִפְאַרְתִּי וְעֻזִּי· מִמְּעֵי אִמִּי גּוֹחִי וְגוֹזִי:

תְּמִים דֵּעִים אֵל דֵּעוֹת אֶחָד · כָּל־הַלְּבָבוֹת דּוֹרֵשׁ יָחַד:

ל י ו ם ח מ י ש י ·

מִי כָמוֹךָ דֵּעָה מוֹרֶה. נִיב שְׂפָתַיִם אַתָּה בוֹרֵא:

מַחְשְׁבֹתֶיךָ עָמְקוּ וָרָמוּ · וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמוּ:

לֹא לִמְּדוּךָ חָכְמָתֶךָ. וְלֹא הֱבִינוּךָ תְּבוּנָתֶךָ:

לֹא קִבַּלְתָּ מַלְכוּתֶךָ · וְלֹא יָרַשְׁתָּ מֶמְשַׁלְתֶּךָ:

לְעוֹלָם יְהִי לְךָ לְבַדֶּךָ. וְלֹא לַאֲחֵרִים כְּבוֹד הוֹדֶךָ:

וְלֹא תִתֵּן לֵאלֹהִים אֲחֵרִים תְּהִלָּתְךָ לַפְּסִילִים וְזָרִים:

וְכָבוֹד וְגַם כָּל־יְקָר מֵאִתָּךְ. וּכְבוֹדְךָ לֹא לְזָרִים אִתָּךְ:

אַתָּה תָעִיד בְּיִחוּדֶךָ · וְתוֹרָתֶךָ וַעֲבָדֶיךָ:

אֱלֹהֵינוּ עַל יִחוּדֶךָ אַתָּה עֵד אֱמֶת, וַאֲנַחְנוּ עֲבָדֶיךָ:

לְפָנֶיךָ לֹא אֵל הִקְדִּימָךְ · וּבִמְלַאכְתְּךָ אֵין זָר עִמָּךְ:

לֹא נוֹעַצְתָּ וְלֹא לָמַדְתָּ. בְּחַדֶּשְׁךָ בְּרִיּוֹת כִּי נְבִינוֹתָ:

מִמַּעֲמַקֵּי מַחְשְׁבוֹתֶיךָ · וּמִלִּבְּךָ כָּל־פְּעֻלּוֹתֶיךָ:

קְצוֹת דְּרָכֶיךָ הֲלֹא הִכַּרְנוּ. וּמִמַּעֲשֶׂיךָ הֵן יָדַעְנוּ:

שֶׁאַתָּה אֵל כֹּל יָצַרְתָּ · לְבַדְּךָ מְאוּמָה לֹא נִגְרַעְתָּ:

לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתְּךָ לֹא לְחַצְתָּ. וְגַם לְעֵזֶר לֹא נִצְרַכְתָּ:

כִּי הָיִיתָ לִפְנֵי הַכֹּל · וְאָז בְּאֵין כֹּל לֹא־נִצְרַכְתָּ כֹּל:

ל״ו, כ״ב. שלמה שמו ע״פ שבועות דף ל״ה ע״ב ומסכת סופרים פרק ד׳ כל שלמה האמורין בשיר השירים קדש, שיר למי שהשלום שלו. כי ידבר מל׳ תהלים פ״ה, ט׳. כתועפות ראם, במדבר כ״ג, כ״ב. יושבי נטעים ל׳ דה״א ד׳ כ״ג. ונדרש בב״ר פ׳ ח׳ גם במדרש רות דף מ״ב ע״ב על נפשותן של צדיקים. שלשת הרועים, ג׳ אבות אברהם יצחק ויעקב, וע״פ ילקוט פ׳ בלק רמז תשס״ו מהררי קדם, לופה אני שהרים גדולים תלוים ועומדים אברהם יצחק ויעקב. ועוד שם מראש צורים אני רואה אותם שקדמו לבראשית וכו׳. וככה פירוש השריגים של שלשת הרועים, הם בני ישראל. תתחסד, תתבר, ל׳ ש״ב כ״ב כ״ו. תתבר עמם, ר״ל עם השריגים של שלשת הרועים. גוחי ל׳ הוצאה כמו גוחי מבטן (תהלים כ״ב, י׳). וגוזי ל׳ העברה כמו ממעי אמי אתה גוזי (שם ע״א, ו׳).

ניב שפתים, דבור פה, ל׳ ישעיה נ״ז, י״ט. מחשבותיך, ל׳ תהלים צ״ב, ו׳. ושנותיך, שם ק״ב, כ״ח לפסילים, שעור המרוז, תהלתך לא תתן לאלהים אחרים ולא לפסילים וזרים, והוא עפ״ה ישעיה מ״ב, ח׳ נועצת קבלת עצה. נבינות, אתה הייתי המבין מעצמך. וממעשיך הן ידענו, הקב״ה ניכר מתוך מעשיו. לחצת

כִּי מֵאַהֲבָתְךָ עֲבָדֶיךָ. כָּל בָּרָאתָ לִכְבוֹדֶךָ:
וְלֹא נוֹדַע אֵל זוּלָתֶךָ. וְאֵין כָּמוֹךָ וְאֵין בִּלְתֶּךָ:
וְלֹא נִשְׁמַע מֵאָז וָהָלְאָה. וְלֹא קָם וְלֹא נִהְיָה וְלֹא נִרְאָה:
וְגַם אַחֲרֶיךָ לֹא יִהְיֶה אֵל. רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן אֵל יִשְׂרָאֵל:
בָּרוּךְ אַתָּה יָחִיד וּמְיֻחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
אֲשֶׁר מִי יַעֲשֶׂה כִּמְלַאכְתֶּךָ. כְּמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרוֹתֶיךָ:
אֵין יָצִיר זוּלַת יְצִירָתֶךָ. וְאֵין בְּרִיאָה כִּי אִם בְּרִיאָתֶךָ:
כָּל־אֲשֶׁר תַּחְפּוֹץ תַּעֲשֶׂה בַכֹּל. כִּי אַתָּה נַעֲלֵיתָ עַל־כֹּל:
אֵין כָּמוֹךָ וְאֵין בִּלְתֶּךָ. כִּי אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:
אַתָּה הָאֵל עוֹשֵׂה פֶלֶא. וְדָבָר מִמְּךָ לֹא יִפָּלֵא:
מִי כָמוֹךָ נוֹרָא תְהִלּוֹת. אֱלֹהִים לְבַדְּךָ עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת:
אֵין אוֹתוֹת כְּמוֹ אוֹתוֹתֶיךָ. אַף אֵין מוֹפֵת כְּמוֹ מוֹפְתֶיךָ:
אֵין תְּבוּנָה כִּתְבוּנָתֶךָ. אֵין גְּדֻלָּה כִּגְדֻלָּתֶךָ:
כִּי מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ. וְגָבְהוּ דַּרְכֵי אָרְחוֹתֶיךָ:
אֵין גַּאֲוָה כְּמוֹ גַּאֲוָתֶךָ. אַף אֵין עֲנָוָה כְּעַנְוָתֶךָ:
אֵין קְדֻשָּׁה כִּקְדֻשָּׁתֶךָ. אֵין קְרֵבוּת כְּמוֹ קְרֵבוּתֶךָ:
אֵין צְדָקָה כְּמוֹ צִדְקָתֶךָ. אֵין תְּשׁוּעָה כִּתְשׁוּעָתֶךָ:
אֵין זְרוֹעַ כִּזְרוֹעוֹתֶיךָ. אֵין קוֹל כְּרַעַם גְּבוּרוֹתֶיךָ:
אֵין רַחֲמִים כְּרַחֲמָנוּתֶךָ. אֵין חֲנִינוּת כַּחֲנִינוּתֶךָ:
אֵין אֱלָהוּת כֵּאלָהוּתֶךָ. וְאֵין מַפְלִיא כְּשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ:
כִּי שְׁמוֹתֶיךָ אֵלִים מְרוּצִים. בְּזָכְרְךָ לְחוּצִים לְהַפְלִיא נְחוּצִים:
וְאַשָּׁף וְחַרְטֹם לֹא יְלַחֲצוּךָ. וְכָל־שֵׁם וְלַהַט לֹא יְנַצְּחוּךָ:
וְלֹא יְנַצְּחוּךָ כָּל־הַחֲכָמִים. כָּל הַקּוֹסְמִים וְהַחַרְטֻמִּים:
אַתָּה מֵשִׁיב לְאָחוֹר חֲכָמִים. לֹא יוּכְלוּ לְךָ עֲרוּמִים וְקוֹסְמִים:
לְהָשִׁיב לְאָחוֹר מְזִמּוֹתֶיךָ. לְהָפֵר עֲצַת סוֹד גְּזֵרָתֶךָ:
מֵרְצוֹנְךָ לֹא יַעֲבִירוּךָ. לֹא יְמַהֲרוּךָ וְלֹא יְאַחֲרוּךָ:
עֲצָתְךָ תָפֵר עֲצַת כָּל־יוֹעֲצִים. וְעֻזְּךָ מַחֲלִישׁ לֵב אַמִּיצִים:
(אַתָּה מְצַוֶּה וּפַחְדְּךָ מַשְׁוֶה. וְאֵין עָלֶיךָ פָּקִיד וּמְצַוֶּה:)
(אַתָּה מְקַוֶּה וְאֵינְךָ מְקַוֶּה. לְךָ כָּל־מְקַוֶּה נֶפֶשׁ תְּרַוֶּה:)

ל' דוחק. בראת לכבודך עפ"ה ישעיה מ"ג, ז'. אלים מרוצים שהמלאכים הולכים לעשות דברך. לחוצים ישראל הנלחצים בגולה. נחוצים ל' מהירות ר"ל שהמלאכים רצים במהירות להפליא פלאות לישראל הלחוצים. ואשף וחרטם שמות מכשפים (דניאל ב', י'). וכל שם, השבעה בשמות. ולהט של' כלהטיהם (שמות ז', י"א). אתה משיב, ל' ישעיה מ"ד, כ"ה. ערומים של' והנחש היה ערום (בראשית ג'). להשיב זה יחובר עוד בפסוק הקודם, ר"ל לא יוכלו הערומים והקוסמים להשיב לאחור מזמותיך. ופחדך משוה, פחדך מיישר הבריות בדרך הישר. אתה מקוה כמו שנאמר מקוה ישראל מושיעו (ירמיה י"ד, ח') ואינך מקוה, גם הוא עומד על ס' אמונות דף י"א שאמור שם כי הכעס והרצון המורגשים והאהבה והשנאה המורגשות לא יהיו כי אם בעני שיקוה וייראה, ונמנע מבורא הכל שיקוה לדבר ממה שנברא או שייראהו. לך כל מקוה נפש תרוה

(וְכָל־הַיְצוּרִים וְכָל־עִנְיָנָם · וְכָל־יְקָר אֲשֶׁר בְּךָ אֵין דִּמְיוֹנָם:
(לֹא מַחְשְׁבוֹתָם מַחְשְׁבוֹתֶיךָ. כִּי אֵין בּוֹרֵא זוּלָתֶךָ:
לְאֵין דִּמְיוֹן נִפְלָא אֱלֹהֵינוּ · לְאֵין חֵקֶר בְּשֶׂגֶב אֲדוֹנֵנוּ:
סָתוּר מִכָּל־סָתוּר, וְעָמוּם מִכָּל־עָמוּם וּמִכָּל־כָּמוּס:
דַּק מִכָּל־דַּק, וְצָפוּן מִכָּל־ צָפוּן, וְיָכוֹל מִכָּל־יָכוֹל:
נִשְׂגָּב מִכָּל־נִשְׂגָּב, וְנֶעְלָם מִכָּל־נֶעְלָם, וּשְׁמוֹ לְעוֹלָם:
גָּבוֹהַּ מִכָּל־גָּבוֹהַּ, וְעֶלְיוֹן מִכָּל־עֶלְיוֹן וּמִכָּל־חֶבְיוֹן:
חָבוּי וְעָמוֹק מִכָּל־עָמוֹק. לֵב כָּל־דַּעַת עָלָיו חָמוּק:
שֶׁאֵין שֵׂכֶל וּמַדָּע וְחָכְמָה יְכוֹלִים לְהַשְׁווֹת לוֹ כָּל־מְאוּמָה:
לֹא מַשִּׂיגִים לוֹ אֵיךְ וְכַמָּה. לֹא מוֹצְאִים לוֹ דָּבָר דּוֹמֶה:
מִקְרֶה וְעַרְעַר וְשִׁנּוּי וְטָפֵל · וְחֶבֶר וּמִסְמָךְ אוֹר וְגַם־אֹפֶל:
וְלֹא מוֹצְאִים לוֹ מַרְאֶה וָצֶבַע. וְלֹא כָל־טֶבַע אֲשֶׁר שֵׁשׁ וָשֶׁבַע:
לָכֵן נְבוּכוֹת כָּל־עֶשְׁתּוֹנוֹת · וְנִבְהָלוֹת כָּל־הַחֶשְׁבּוֹנוֹת:
וְכָל־שַׂרְעַפִּים וְכָל־הַרְהוּרִים נִלְאִים לָשׂוּם בּוֹ שִׁעוּרִים
מִלְּשַׁעֲרֵהוּ וּמִלְּהַגְבִּילֵהוּ · מִלְּתָאֲרֵהוּ וּמִלְּפַרְסְמֵהוּ:
בְּכָל־שִׂכְלֵנוּ חִפַּשְׂנוּהוּ. בְּמַדָּעֵנוּ לִמְצוֹא מַה הוּא:
לֹא מְצָאנוּהוּ וְלֹא יְדַעְנוּהוּ · אַךְ מִמַּעֲשָׂיו הִכַּרְנוּהוּ:
שֶׁהוּא לְבַדּוֹ יוֹצֵר אֶחָד. חַי וְכֹל יוּכַל וְחָכָם מְיֻחָד:
כִּי־הוּא הָיָה לַכֹּל קֹדֶם · עַל כֵּן נִקְרָא אֱלֹהֵי קֶדֶם:

שעורו אתה תלוה כפה כל מקוה לך. לא מחשבותם הוא דבוק עם חרוז שלפניו. ועמום נסתר ונעלם, כתכרו כמוס שבחרוז שגם הוא ל' העלמה כמו הלא הוא כמוס עמדי (דברים ל"ב, ל"ד), ופירוש עמום הוא כמו עמוץ (בחלוף בר"י וסמ"ך דוגמת לפץ וספן עלץ ועלס) מגרש עמץ שטעמו בסורית וכא' גמרא ל' סגירה וסתימה, וכתב הפייטן עמום ולא עמוץ כדי לשוות החרוז עם כמוס. וה"ר שלמה קליין מקאלמאר הי"ו העירני עוד כי גם בל' ערבי טעם עמם ל' הסתר. דק מכל דק, החרוזים האלה הן ממש לשון הגאון בס' אמונות דף י"ד עמוד ג' שכתב שם שהבורא יתברך יותר דק מכל דק ועמוק מכל עמוק וחזק מכל חזק ונעלם מכל נעלם וגבוה מכל גבוה וכו'. וכתב הרוקח בשרש קדושת היחוד וז"ל היוצר ובורא הכל דק מכל דק נפלא ונעלם וחבוי וצפון, כל דבר בריאה אין שוה לבורא, אין שייך בו שעור וקצב ולא אורך ולא רוחב ולא דמות ולא צורת גולם ולא דיבוק ולא איברים ולא כל ולא אור ולא צורה ולא סיבוב ולא מקרה ולא גוף ושתף וסמך ודבק, ואין צריך לכלום ואין דבוק למקום, וממלא כל השמים והארץ והים והאויר וכל העולמים, ואין שייך בו לא עמידה ולא ישיבה ולא הליכה ולא סמיכה, והוא חי בכחו ויכלתו כל הימים, ואין לו כבוד ולא יגיעה ולא פעולת כל, הוא בורא כל בלא יגיעה ובלא עמל, כל מיני הנבראים וכל עין לא תשורנו ולא תשופנו, והוא הבורא כי היה טרם כל מכון וקדם לכל ראשון, ואין בו לא תוספת ולא מעוט ולא חסרון ולא יתרון, אין קץ להוויתו, עכ"ל וכל דבריו מיוסדים בחרוזי שירי היחוד ליום ה' ויום ג'. חביון ל' סתר, וכן חבוי. לב כל דעת, כל לב אשר יעיז לדעתו נסתר לו, חמוק גם הוא ל' סתר והעלמה כמו עד מתי תתחמקין (ירמיה ל"א, כ"ב) חמק עבר (שיר ה' ו'). איך, האיכות (קוואליטעט). וכמה, הכמות (קוואנטיטעט). וערער, גם הוא ל' מקרה ופגיעה של' וביתו עראי (סוכה כ"ח) בל"א צופאלליגקייט. וחבר, חבור. ומסמך, שיסמוך על דבר אחר ולשון זו מס' אמונות דף י"ח ע"א שאמר שם ועל המצטרף אומר כי הבורא יתברך לא יתכן שיצרפו אליו על דבר ההגשמה וכו' והעתקת ברכיה הנקדן בה הלשון, ואומר אי אפשר שנטפל ליוצר הכל ממש ממושש ולא מחבר אליו גושם מורכב ומחובר, מפני שיתברך שמו קודם לכל טפל וחבור וסמוך ועמוד והוא בורא הכל וכו' עכ"ל ועל פי לשונו יסד הפייטן את חרוזו. אור וגם אופל, פירוש, ואין לומר על השם שהוא אור או שהוא אופל, שכל אלה ענינים גשמיים הם. אשר שש ושבע, הם שש מיני התנועה ושבע מיני הכמות שיש לכל הנמצאים הטבעיים ומזכירם הפייטן למטה וע"פ ס' האמונות. נבוכות, מבולבלות מל' נבוכים הם בארץ (שמות י"ד, ג'). עשתונות, מחשבות. שרעפים גם הוא ל' מחשבה כמו ברוב שרעפי בקרבי (תהלים צ"ד, י"ט). לכל קודם,

בַּעֲשׂוֹתוֹ בְּלִי כֹל אֶת־הַכֹּל. יְדַעְנוּ כִּי־הוּא כֹּל יָכוֹל:
בַּאֲשֶׁר מַעֲשָׂיו בְּחָכְמָה כֻּלָּם. יְדַעְנוּ כִּי בְּבִינָה פְּעָלָם:
בְּכָל־יוֹם וָיוֹם בְּחַדְּשׁוֹ כֻלָּם. יְדַעְנוּ כִּי־הוּא אֱלֹהֵי עוֹלָם:
בַּאֲשֶׁר הָיָה קֹדֶם לְכֻלָּם. יְדַעְנוּ כִּי הוּא חַי לְעוֹלָם:
וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר יוֹצְרֵנוּ בְּלִבֵּנוּ וְלֹא בְּסִפּוּרֵנוּ:
לְמֶמֶשׁ וְגֹדֶשׁ לֹא נְשַׁעֲרֵהוּ. לְטָפֵל וְתֹאַר לֹא נְדַמֵּהוּ:
וְלֹא נַחְשְׁבֵהוּ לְעִקָּר וְנִצָּב. וְלֹא לְמִין וְכָל־אוֹן וּלְכָל־נִקְצָב:
כָּל־הַנִּרְאִים וְהַנִּשְׂכָּלִים. וְהַמַּדָּעִים בְּעֶשֶׂר כְּלוּלִים:
וְשֶׁבַע כַּמִּיּוֹת וְשֵׁשֶׁת נְדוֹת. וְשָׁלֹשׁ גְּזֵרוֹת וְעִתּוֹת וּמִדּוֹת:

קודם לכל. בעשותו בלי כל אֶת הַכֹּל, כן בפירוש יעץ על שיר היחוד כ״י ונכון, ומפרש שם וז״ל שברא את הכל ולא מדבר ולא מתוך דבר ולא עם דבר ולא בדבר ולא על דבר, שאם היה בורא מדבר א״כ היה הדבר קדמון, וכן לא מתוך דבר, שאם תאמר מתוך צריך אתה לומר או מתוך כלי או מתוך הזמן וא״כ הכלי והזמן קודמין, ולא עם דבר שא״כ היה נגזר בו וזהו חלשות, וכן אם נראו כדבר, דבר זה נופל תחת כלי אומנות שהאומנים מתייעים ובשיאה נצרך כלי היה נצרך לאומר וזמן וא״כ הזמן נברא כבר, וכן לא על דבר שא״כ נהיה הדבר ההוא כמו יסוד לבואו עליו הנברא וא״כ היסוד קדם וזהו חלשות, וכבר נסתלק כל זה מן הבורא ית׳ ולכן צריך לומר שבלי כל עשה את הכל עכ״ל. בחכמה כלם, כמו שכתוב מה רבו מעשיך ה׳ כלם בחכמה עשית (תהלים ק״ד, כ״ד). בחדשו כלם, כמו שאומרים בברכת יוצר, מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית וראה בפירושו למעלה דף 76. לממש, דבר שיש בו ממשות. וגודש, תוספת שעור, מל׳ כל מדות שבמקדש היו נגדשות (מנחות כ׳) שהיו מים נדגשין (סוטה ל״ד); אך בכ״י וְגֹשֶׁם והוא מוסכם יותר עם לשון הגאון שהעתקתי למעלה ועם אשר אעתיק בסמוך. לעקר ונצב, לעצם אשר לו מצב מיוחד, והוא ע״פ ס׳ אמונות דף י״ח ע״ב הבורא יתברך אינו גשם ולא יתכן שיהיה לו מצב שהמצבים לא מישינה ולא מעמידה והדומה לזה והכל נמנע מפני שאיננו גשם, ומפני שהמצב איננו כי אם השען הגשם על אחר, ואופני המצב מחייבים שנוי וחלוף לנצב. למין, כגון מין אדם או מין לומד. וכל און, כוח שימצא למין אחד. נקצב, מה שקצוב לעצם אחד ולא ימצא בעצם אחר. והנה הזכיר הפייטן בב׳ חרוזים אלה ה׳ ענינים הכוללים לאישים שמנה אותם הרמב״ם בספרו מלות הגיון שער י׳ שהן המין והסוג וההבדל והסגולה והמקרה, ובאמרו לממש וגודש רצונו על עצם הדבר, ובאמרו לטפל ותואר כוונתו על המקרה, לעקר ונצב הוא הסוג, ואחריו ולא למין, ואחריו וכל און הוא הסגולה, ולכל נקצב הוא ההבדל. בעשר כלולים, ושבע כמיות וכו׳ גם זה לשון הגאון בס׳ אמונות דף ע״ו, ע״ב שאמר שם כי הגשם שהוא אחד לא יתכן לתארהו לא בעשר המאמרות אשר על העצם וכן בששת מיני התנועה וכן בשבעה מיני הכמות וכן בשלשה הזמנים ושלש הגזרות. עכ״ל ובאור הדברים האלה כבר הביאו רוו״ה ז״ל בהערתו על חרוז זה בסדורו שפה ברורה וז״ל, ידוע כי כל הנמצאים לא ימלטו מהיותם או עצם או מקרה ומבואר בהגיון להרמב״ם שער י׳ (וכבר לפניו בהאמונה הרמה להראב״ד ראש מאמר א׳ ובחובות הלבבות שער היחוד פרק ז׳) ובדוש אן לאבן תבון פרק י׳ ובפירושו למלות זרות למורה כי הסוגים העליונים לכל הנמצאים הם י׳ מינים אשר קראו עשרה מאמרות, והסוג העליון והראשון הוא העצם (דאָז וועזען), והתשעה האחרים הם מקרים המשיגים לעצם והם הכמות (דיע גרֶאסע) והאיכות (דיע בעשאַפֿפֿענהייט) והמצטרף (דאָז פֿערהעלטניס) והאנה (דער אָרט) והמצב (דיע שטעללונג) והמתי הוא הזמן (דיע צייט) והלו הוא הקנין (דיא אייגענטהיאמליכקייט) והפועל (דיא טהעטיגקייט) והמתפעל (דאָז ליידען); ויאמר אבן רשד כי במאמר הכמות ימצאו שבעה מינים והם המספר, והגשם, והשטח, והקו, והמאמרים, והזמן, והמקום; ומספר מיני הפועל והמתפעל הם ששה כמספר מיני התנועות והנדידות המשיגים לעצם בהשתנותו, שנים מהם במאמר העצם והם ההווים וההפסד שהם שנוי ימצאו בעצם מצד עצמו והוא שיפשוט צורה וילבש צורה אחרת ונאנה מעצם אל עצם אחר, ושנים מהם במאמר הכמות והם הצמיחה והיינו השינוי מקטנות לגדלות, והכיתוך והוא שינוי מגדלות לקטנות, ואחד במאמר האיכות והוא השנוי בתכונותיו ממראה אל מראה או מקור אל חום וכדומה, והוא הנקרא שינוי בסתם, ואחד מהם במאמר האנה והוא הֶהעתק ממקום אל מקום; ויאמר עוד כי לכל גזירה ר״ל לכל מאמר גוזר ומותך יתכנו ג׳ מיני בימוי, בימוי בגדר והוא אשר יתחבר מסוגו והבדל כאמרנו האדם הוא חי מדבר, וביאור בתוק והוא המתחבר מסוג וסגולה או מקרה כאמרנו האדם הוא חי כותב וכדומה, וביאור איננו לא בגדר ולא בחק והוא המתחבר ממין ומקרה כאמרנו בראובן שהוא אדם לבן או סופר מכיר; ושלש עתות הם העובר והווה והעתיד; ושלש מדות הם הם הידועות בשם ג׳ רחקים שהם האורך והרוחב והעומק, והם צורת הקו והשטח והגשם; והנה הענינים הנזכרים הם מקיפים כל הנמצאות עם משיגיהם ומשיגי משיגיהם וכולם שינויים בגשמים ובמקריהם לכן אין גם אחד מהם בבורא ית׳ כי הוא בורא כל עצם וכל מקרה והוא מרומם מכל שינוי והשתנות ואין

הֵן כַּבּוֹרֵא אֵין גַּם אֶחָד. כִּי הוּא בְּרָאָם כֻּלָּם יַחַד:
כֻּלָּם יִבְלוּ אַף יַחֲלוֹפוּ. הֵם יֹאבֵדוּ וְאַף יָסוּפוּ:
וְאַתָּה תַּעֲמוֹד וּתְבַלֶּה כֻּלָּם. כִּי חַי וְקַיָּם אַתָּה לְעוֹלָם:

ליום ששי.

אַתָּה לְבַדְּךָ יוֹצֵר כֹּל הוּא. וְלֹא יִדְמֶה מַעֲשֶׂה לְעוֹשֵׂהוּ:
כָּל־הָאֲרָצוֹת לֹא יְכִילוּךָ. וְאַף שָׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ:
אָז יָחִילוּ מַיִם חַיִּים. מִפָּנֶיךָ אֱלֹהִים חַיִּים:
רָעֲשָׁה אֶרֶץ וְנָסוּ מָיִם. וְנָטְפוּ מַיִם אַף־שָׁמָיִם:
נוֹטֶה לְבַדְּךָ הַשָּׁמַיִם. רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם:
עָשִׂיתָ כָּל־חֶפְצְךָ לְבַדֶּךָ. וְלֹא נִצְרַכְתָּ עֵזֶר כְּנֶגְדֶּךָ:
סוֹעֵד אֵין מִי יִסְעָדֶךָ. הַכֹּל מִמְּךָ וּמִיָּדֶךָ:
כְּכֹחֲךָ אָז כֵּן עַתָּה וְדַעְתְּךָ. וּלְעוֹלָם כָּל־כְּבוֹדְךָ אִתָּךְ:
וְלֹא יָעַפְתָּ וְלֹא יָגַעְתָּ. כִּי בִמְלַאכְתְּךָ לֹא עָמַלְתָּ:
כִּי בִדְבָרְךָ כָּל־יְצוּרֶיךָ. וּמַעֲשֵׂה חֶפְצְךָ בְּמַאֲמָרֶיךָ:
וְלֹא אֵחַרְתּוֹ וְלֹא מִהַרְתּוֹ. הַכֹּל עֲשִׂיתוֹ יָפֶה בְּעִתּוֹ:
מִבְּלִי מְאוּמָה כֹּל חִדַּשְׁתָּ. וְאֶת־הַכֹּל בְּלִי כְלִי פָּעָלְתָּ:
וְעַל לֹא יְסוֹד הַכֹּל יָסַדְתָּ. בִּרְצוֹן רוּחֲךָ כֹּל תָּלִיתָ:
זְרוֹעוֹת עוֹלָם אֶת־כֹּל נוֹשְׂאוֹת. מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף וְאֵינָם נִלְאוֹת:
בְּעֵינֶיךָ לֹא דָבָר הַקָּשֶׁה. רְצוֹנְךָ כָּל־דְּבַר רוּחֲךָ עוֹשֶׂה:
לִפְעֻלָּתְךָ לֹא דָמִיתָ. אֶל־כָּל־תֹּאַר לֹא שָׁוִיתָ:
וְלֹא קָדְמָה לִמְלַאכְתְּךָ מְלָאכָה. חָכְמָתְךָ הִיא הַכֹּל עָרְכָה:
לִרְצוֹנְךָ לֹא קָדְמוּ וְאֵחֲרוּ. וְעַל חֶפְצְךָ לֹא נוֹסְפוּ וְחָסֵרוּ:
מִכָּל־חֶפְצְךָ לֹא שָׁכַחְתָּ. וְדָבָר אֶחָד לֹא חִסַּרְתָּ:
לֹא הֶחֱסַרְתָּ וְלֹא הֶעֱדַפְתָּ. וְדָבָר רֵק בָּם לֹא פָּעָלְתָּ:
אַתָּה תְּשַׁבְּחֵם וּמִי הִתְעִיבָם. וְשֶׁמֶץ דָּבָר לֹא נִמְצָא בָם:
הַחִלּוֹתָ בְּחָכְמָה עֲשִׂיתָם. בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת כִּלִּיתָם:

כח ברעיון לתפוס בו כל מאומה. כולם יבלו, כל הנבראים עם כל מקריהם יבלו ויחלופו. ועונה סברו זה כמ' כלמון ס' של"ג. יסופו, יתמו, כמו ישעיה ס"ו, י"ז. ואתה תעמד ל' תהלים ק"ב כ"ז.

יכילוך, יחזיקוך בל"א פאסען, כמו אלפים בת יכיל (מ"א ז', כ"ו). לא יכלכלוך מ"א ח', כ"ז. יחילו, ל' פחד, והוא מתהלים ע"ז, י"ז. רעשה ל' תהלים ס"ח, ט'. ונסו מים, הכוונה על בריאת העולם שהבדיל השם את המים אלין מעל לרקיע ואלין מתחת לרקיע. רוקע הארץ, תהלים קל"ו, ו'. סועד, אתה הוא הסועד, ואין מי שיסעדך. כי בדברך, רק בדבור בראת הכל וכמו שכתוב בדבר ה' שמים נעשו וכו'. במאמריך, וכמו שאמרו בעשרה מאמרות נברא העולם. הכל עשיתו, עי' קהלת ג', י"א. בלי כלי פעלת, שאין אדם יכול לתקן דבר בלי כלי, אבל הבורא רצונו וכחו הוא כליו; כן מצאתי בפירוש כי"י ונשמע ממנו שהכוונה היא בלי כלי, וכן נד"י. זרועות עולם עי' דברים ל"ג, כ"ז וכדרש בחגיגה י"ב ע"ב שכל העולם תלוי בזרועו של הקב"ה כקמיע ביד גבור. לא דמית, אינך דומה. מכל חפצך, מכל מה שחפצת לעשות. התעיבם,

מֵרֵאשִׁית וְעַד אַחֲרִית עֲשׂוּיִם. בֶּאֱמֶת וּבְיֹשֶׁר וְטוֹב רְאוּיִם:
הִקְדַּמְתָּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ רֹב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ:
כִּי רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ הֲלֹא מֵעוֹלָם עַל עֲבָדֶיךָ:
וְעַד לֹא כָל־חַי הוּכַן לְכַלְכֵּל. לִפְנֵי אוֹכֵל תִּתֵּן אֹכֶל:
וּמָזוֹן וּמָכוֹן תַּעֲשֶׂה כְּפִי כֹל. צָרְכֵי הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל:
שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָרִאשׁוֹנִים. אָז הֱכִינוֹתָם לָאַחֲרוֹנִים:
אָז עָטִיתָ אוֹר כַּשַּׂלְמָה. אֶדֶר מְאוֹרוֹת מִטּוּל שַׂלְמָה:
(בְּטֶרֶם כָּל־יְצוּר מְאֹד גָּדַלְתָּ. וְאַחַר כֹּל מְאֹד נִתְגַּדַּלְתָּ:)
(אָז בְּאֵין לְבוּשׁ הוֹד וְהָדָר לוֹבֵשׁ. עַד לֹא אֹרֶג גֵּאוּת לָבֵשׁ:)
(אוֹר כַּשַּׂלְמָה וְכִמְעִיל עֹטֶה. שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה נוֹטֶה:)
(עָשִׂיתָ בָּם לְאוֹרִים דְּרָכִים. וְרָצוֹא וָשׁוֹב בְּנַחַת מְהַלְּכִים:)
הִבְדַּלְתָּ בֵּין מַיִם לְמָיִם. בִּמְתִיחַת רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם:
מְזוֹנוֹת מְעוֹנוֹת לְשֶׁרֶץ מָיִם. וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הַשָּׁמָיִם:
עֵשֶׂב וְחָצִיר לְבֶשֶׁה אֲדָמָה. מַאֲכָל לְחַיָּה וּלְכָל־בְּהֵמָה:
בְּקֶרֶן שֶׁמֶן גַּן נָטַעְתָּ אֶל־הָאָדָם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ:
עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ עָשִׂיתָ לוֹ. דֵּי מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר־יֶחְסַר לוֹ:
כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּיָדוֹ תַּתָּה. וְתַחַת רַגְלָיו הַכֹּל שַׁתָּה:
לְהַעֲלוֹת מֵהֶם בָּקָר וָצֹאן. עַל מִזְבַּחֲךָ יַעֲלוּ לְרָצוֹן:
עָשִׂיתָ לוֹ כְּתֹנֶת לְשָׁרֵת. לְהַדְרַת קֹדֶשׁ וּלְתִפְאֶרֶת:
שַׂמְתָּ בְקִרְבּוֹ חָכְמַת אֱלֹהִים. כִּי יְצַרְתּוֹ־לְךָ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים:
לֹא טָנַעְתָּ עַל פְּנֵי אֲדָמָה צָרְכֵי אָדָם וְכֻלָּם בְּחָכְמָה:
מַעֲשֶׂיךָ מְאֹד רַבּוּ וְגָדְלוּ. וְשִׁמְךָ יְיָ כֻּלָּם יְהַלֵּלוּ:
רַבּוּ וְגָדְלוּ מְאֹד מַעֲשֶׂיךָ. יוֹדוּךָ יְיָ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ:
כָּל פָּעַלְתָּ לְמַעֲנֶךָ. וְלִכְבוֹדְךָ כָּל־קִנְיָנֶךָ:

ל' גנאי. הקדמת וכו' שהיתה בבריאת העולם מדת הרחמים למדת הדין כדי שיתקיים העולם ע"י שניהם וכמו שפירש"י בראש חומש. ועד לא כל חי, קודם שברא הבורא ית' את הבהמות והחיות ברא להם את מזונתם, ואת אדה"ר ברא באחרונה כדי שיהיו כל מזונותיו מוכנים לו. שלשת ימים, פירוש בג' ימים הראשונים של מעשה בראשית ברא צרכי כל הבריות שנבראו בג' ימים האחרונים. אז עטית, ל' תהלים ק"ד, ב'. ואיתא בפר"א פרק ג' כי שמים נבראו מאור לבושו של הקב"ה. הוד והדר, גם זה ל' תהלים ק"ד, א'. אורג, ל' אריגה והכוונה בטרם שברא העולם. גאות לבש, תהלים צ"ג. אור כשלמה, שם ק"ד, ב'. עשית בם, בשמים. ורצוא ושוב, כנוי למלאכים ע"פ יחזקאל א', י"ד. בנחת, ברצון. בקרן שמן, במקום טוב ושמן ל' ישעיה ה', א'. עזר כנגדו, אשתו של אדם. די מחסורו, גם נתת לו כל די מחסורו, ול' דברים ט"ו, ח' הוא. בידו תחתה, נתת, והוא לשון תהלים ח', ז'. להעלות מהם, מן הבהמות שנתן הקב"ה לאדה"ר ורומז בזה לדרוש חז"ל בשבת כ"ח ע"ב שור שהקריב אדה"ר וכו'. כתונת לשרת, כתנות אור. יודוך ה' תהלים קמ"ה, י'. כל פעלה ל' משלי ט"ז, ד'.

נוהגים לומר בכל יום השיר שהיו הלוים אומרים במקדש ואחריו אומרים קדיש יתום.

ואומרים בראשון בשבת הַיּוֹם יוֹם רִאשׁוֹן בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ:

לְדָוִד מִזְמוֹר · לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה: קדיש יתום.

בשני בשבת אומרים. הַיּוֹם יוֹם שֵׁנִי בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ:

שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ: יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל־הָאָרֶץ הַר־צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב: אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב: כִּי־הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו: הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ: רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה: בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ: כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר יְהוָה־צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד־עוֹלָם סֶלָה: דִּמִּינוּ אֱלֹהִים חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ: כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל־קַצְוֵי־אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ: יִשְׂמַח הַר־צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ: סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ: שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן: כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל־מוּת: קדיש יתום.

בשלישי בשבת אומרים. הַיּוֹם יוֹם שְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ:

מִזְמוֹר לְאָסָף · אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: עַד־מָתַי תִּשְׁפְּטוּ־עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ־סֶלָה: שִׁפְטוּ־דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ:

מזמורים של יום. המנהג לומר בכל יום המזמור שהיו הלוים אומרים אותו בבה"מ (תמיד פרק ז' משנה ד' ור"ה דף ל"א) ומזמורים אחרים לפי ענין הימים מקורו במס' סופרים פ' י"ח. גם הרמב"ם בסדר תפלות כתב וז"ל נהגו מקצת העם לקרות בכל יום מזמור שהיו הלוים אומרים בבה"מ באותו יום, וקורין לדוד אליך ה' נפשי אשא (מזמור כ"ה) כל המזמור עכ"ל והספרדים אומרים במקום מזמור כ"ה הזה את מזמור פ"ו הטה ה' אזנך, וכן כתבו אבן ירחי ואבודרהם, והאשכנזים אומרים במקומו מזמור פ"ג אלהים אל דמי לך, שהזכירו הכל בו בסימן מ"ב. ומ"ד. ומ"ה. וקי"ד.

תְּהִלָּתְךָ הת"ו בשוא והתבה בטעם דחי כן בכל ס"מ וכל"ל ותבת כְּשִׁמְךָ ' טעמה מהפך לגרמה המפסיק, ושעור הפסוק בפירושו הוא, אלהים, כשמך כן תהלתך על קצוי ארץ וימינך מלאה צדק. סַפְּרוּ ' ל' ספירה ומנין כמו דה"א כ"א, ב'. וע"ב הפ"א רפויה. לְחֵילָהּ הה"א רפויה עפ"ה.

פַּלְּטוּ־דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ: לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ: אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם: אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ: קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי־אַתָּה תִנְחַל בְּכָל־הַגּוֹיִם: קדיש יתום.

ברביעי בשבת אומרים. הַיּוֹם יוֹם רְבִיעִי בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

אֵל־נְקָמוֹת יְהֹוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים: עַד־מָתַי רְשָׁעִים יְהֹוָה עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ: יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: עַמְּךָ יְהֹוָה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ: אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־יָּהּ וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ: הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם־יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט: הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת: יְהֹוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ: לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהֹוָה עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: כִּי־עַד־צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב: מִי־יָקוּם לִי עִם־מְרֵעִים מִי־יִתְיַצֵּב לִי עִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן: לוּלֵי יְהֹוָה עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי: אִם־אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ יְהֹוָה יִסְעָדֵנִי: בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי: הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי־חֹק: יָגוֹדּוּ עַל־נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ: וַיְהִי יְהֹוָה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר מַחְסִי: וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת־אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ: (ויש מוסיפים עוד פסוק זה:) לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהֹוָה נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ:) קדיש יתום.

בחמישי בשבת אומרים. הַיּוֹם יוֹם חֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לְאָסָף: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: שְׂאוּ־זִמְרָה וּתְנוּ־תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם־נָבֶל: תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה: בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל־מֵי מְרִיבָה

יִרְאֶה־יָּהּ וכן תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ, היו״ד בדגש, ונמנין במסורת בתוך י״ח מלין דגושין בתר יהו״א בלא מפקא. ומטעם יראה־יה דגוש בכללו ע״פ דין דחיק כמו יִרְאֶה־לּוֹ (בראשית כ״ב, ח׳) וּמִשְׁנֵה־כֶּסֶף (מ״ג, ט״ו) יַרְבֶּה־לּוֹ (דברים י״ז, י״ז). הֲנֹטַע מלרע בטעם כמו יֹצֵר עין, וְשֹׁסַע שסע (ויקרא י״א, ז׳) וע״פ הכלל אלא יסוג הטעם לאחור בבינוני קל, ועיין מכלול דף י״ח.

סלה: שמע עמי ואעידה בך ישראל אם־תשמע־לי: לא־יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר: אנכי יהוה אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו: ולא־שמע עמי לקולי וישראל לא־אבה לי: ואשלחהו בשרירות לבם ילכו במועצותיהם: לו עמי שמע לי ישראל בדרכי יהלכו: כמעט אויביהם אכניע ועל־צריהם אשיב ידי: משנאי יהוה יכחשו־לו ויהי עתם לעולם: ויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך: קדיש יתום.

בששי בשבת אומרים. היום יום ששי בשבת שבו הלוים היו אומרים במקדש:

יהוה מלך גאות לבש, לבש יהוה עז התאזר אף־תכון תבל בל־תמוט: נכון כסאך מאז, מעולם אתה: נשאו נהרות, יהוה, נשאו נהרות קולם ישאו נהרות דכים: מקלות מים רבים אדירים משברי־ים אדיר במרום יהוה: עדתיך נאמנו מאד לביתך נאוה־קדש יהוה לארך ימים: קדיש יתום.

נוהגים בהרבה קהלות לומר בכל יום אחר שיר של יום מזמור פ"ג, ומנהג הרבה קהלות שאין לאמרו בימים שאין אומרים תחנון (ועיין בכל בו ס' מ"ב). ובאותן הקהלות שאומרים שיר היחוד לאחר עלינו אומרים מזמור זה אחר שיר היחוד. ובכל מקום א"א אותו בבית אבל.

שיר מזמור לאסף: אלהים אל־דמי־לך אל־תחרש ואל־תשקט אל: כי־הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש: על־עמך יערימו סוד ויתיעצו על־צפוניך: אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא־יזכר שם־ישראל עוד: כי נועצו לב יחדו עליך ברית יכרתו: אהלי אדום וישמעאלים מואב והגרים: גבל ועמון ועמלק פלשת עם־ישבי צור: גם־אשור נלוה עמם היו זרוע לבני־לוט סלה: עשה־להם כמדין כסיסרא כיבין בנחל קישון: נשמדו בעין־דאר היו דמן לאדמה: שיתמו נדיבמו כערב וכזאב וכזבח וכצלמנע כל־נסיכמו: אשר אמרו נירשה לנו את נאות אלהים: אלהי שיתמו כגלגל כקש לפני־רוח: כאש תבער־יער וכלהבה תלהט הרים: כן תרדפם בסערך ובסופתך תבהלם: מלא פניהם קלון ויבקשו שמך יהוה: יבשו ויבהלו עדי־עד ויחפרו ויאבדו: וידעו כי־אתה שמך יהוה לבדך עליון על־כל־הארץ: קדיש יתום.

אשביעך בקו רפה על הכ"ף בכ"י וכן גם בדפוסים קדמונים הכ"ף רפויה, והוא הנכון ע"פ הכלל כי עתידי וכינויי הפעיל לא ינחו בכ"ף דגושה באח"ף עלבד באהם מבני למד"י ה"א, וע"כ ישחיתך (דברים ד', ל"א) גמיתך (ירמיה ל"א, כ"ה) אוכיחך (תהלים נ', ח') משביעך (מ"א כ"ב, ט"ז) ודומיהם כולם רפויי הכ"ף.

קדיש דרבנן.

אחר אמירת הקדישים על המזמורים נוהגים ללמוד מעט במשנה או במדרש ואגדה ואחר הלמוד אומרים אמר ר"א אמר ר"ח תלמידי חכמים מרבים שלום וכו', או ר' חנניא ב"ע אמר רצה הקב"ה לזכות וכו' ואומרים היתומים והאבלים קדיש דרבנן, והוא ע"פ נוסחא זאת.

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

היתום. יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דִי־כָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן.

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דִּי־קֻדְשָׁא. בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דִּי־אֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל־תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל־מָן דִּי עָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא דִּי בְּאַתְרָא הָדֵין וְדִי בְּכָל־אֲתַר וַאֲתַר יְהֵא לְהוֹן (ולכון) שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין וְחַיִּין אֲרִיכִין וּמְזוֹנָא רְוִיחָא וּפֻרְקָנָא מִן־קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק'. יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק'. עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא (בְּרַחֲמָיו) יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן:

על ישראל, מניאו הרמב"ם, ויש בו כמה שנויי נוסחא בסדורים, וזו שלמעלה אחז בה רוו"ה בסדורו ע"פ סדור ווי"ל, ובספרי תולאות חיים דף קט"ו הבאתי עוד נוסחא אחרת. ועל רבנן, ועל הרבנים שלנו, ולפי הארמית שבדניאל ועזרא היה דינו להיות רַבָּנָא, כמו אלהָנָא, אבהתָנָא, מלכָנָא ורברבָנָא (תרגום ירמיה מ"ד, י"ג), וקצרוהו על דרך ל' סורית, וכן אמרו מָרָן די כשיא במקום מָרָנָא. מן תרגום של מי' ונקודו בקמץ וכמו שנמצא במקרא בי"י כל מָן שבדניאל ועזרא קמוצים, והוא הנכון בעדות המסרת בתהלים ס"א שמפרה על מַן ינצרוהו „לית פתח", הרי ברור כי כל השאר קמוצים. די באתרא הדין, אשר במקום הזה. ותבת הָדֵין מחוברת מן ב' תבות הָא־דֵין בלומר הא זה, וראה תולאות חיים דף קט"ו. יהא להון (ולכון), נלדק שפט בעל ווי"ל כי מלת ולכון אך למותר היא (וכמו שגם בסדורי ספרדיים איננה) להיות הנוסחא אמורה בל' נסתר והכל בכלל. ולא יתכן לפרש כי יאמר ולכון בעבור אותם מן הקהל שאינם יכולים לעסוק בתורה, כי אין זה דרך תפלה שיפנה המתפלל בתפלתו מנסתר לנוכח ושוב לנסתר, וע"כ סגרתי המלה. ופֻרְקָנָא פ"א בקמץ חטוף כמו שבארתי בדף 100. מן קדם אבוהון דִּי בִשְׁמַיָּא ואמרו אמן, ככה הנכון כמו בנוסחא תתקבל צלותהון, וכן הוא ברמב"ם; ואבודרהם גורס מן קדם מרא שמיא וארעא ואמרו אמן, וגם הוא יתכן וכן הוא במחזור רומא וסדורי הספרדים גם בסדור של ר' עזריאל. אך מה שבקצת דפוסים אבוהון דשמיא וארעא וא"א היא נוספא מורכבת מן שתי הנוסחאות הנאמרות ואיננה נכונה ולא נפלא כך הלשון בשום מקום שנקרא הקב"ה אביהם של שמים וארץ, אבל כך נמצא, משעבדין את לבם לאביהם שֶׁבַּשָּׁמַיִם (ר"ה כ"ט), על מי יש לנו להשען על אבינו שֶׁבַּשָּׁמַיִם (סוטה מ"ט), ונתפלה אבינו שֶׁבַּשָּׁמַיִם עשה עמנו חסד.

נוהגים לומר אחר תפלת שחרית וערבית השיר יגדל.

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח   נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל־מְצִיאוּתוֹ:
אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ   נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדּוּתוֹ:
אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף   לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ:
קַדְמוֹן לְכָל־דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא   רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ:
הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל־נוֹצָר   יוֹרֶה גְּדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ:
שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נְתָנוֹ אֶל־   אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ:
לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד   נָבִיא וּמַבִּיט אֶת־תְּמוּנָתוֹ:
תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל   עַל־יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ:
לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר   דָּתוֹ לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ:
צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ   מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ:
גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ   נוֹתֵן לְרָשָׁע רַע כְּרִשְׁעָתוֹ:
יִשְׁלַח לְקֵץ יָמִין מְשִׁיחֵנוּ   לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ:
מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרֹב חַסְדּוֹ   בָּרוּךְ עֲדֵי־עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ:

יגדל, שיר יפה אף נעים המביא בחרוזים את שלש עשרה עקרי אמונת בית ישראל אשר העתיקן הרמב"ם בפירושו למשנה סנהדרין ראש פרק חלק ונתקבלו בכל תפלות ישראל. ומשקל השיר הזה הוא ב' תנועות ויתד וב' תנועות ויתד וב' תנועות כדלת וכסוגר, ולפי מה שמצא רש"ד לוצאטו נ"ע מחברו הוא ר' דניאל בר יהודה דיין (ראה במבוא שלו למחזור בני רומא דף י"ח). וכתב בעל יוסף אומץ סמן ס' נוהגים לומר אחר כל תפלה יגדל בארץ אשכנז, לכן טוב ללמוד פירושו בדקדוק ולאמרו בכיוון עכ"ל. נמצא, הקב"ה הוא הנמצא השלם, כי מציאותו איננה מציאות בזמן, לא כמו הנבראים אשר מציאותם תלויה בזמן, ושבלי זמן אין נמצא, אבל השם ב"ה מציאותו למעלה מן הזמן ובהעדר זמן ג"כ נמצא. ואין יחיד כיחודו, כי כל דבר בעולם אף אם נאמר עליו שהוא אחד, בכל זאת איננו אחד בהחלט בעבור שהוא מורכב מיסודות הרבה ובעבור שנמצא ממינו אחד אחר הדומה לו, לא כן אחדות של השם ב"ה היא אחדות שלמה אחד אמתי שאינו מורכב ואינו נחלק לאחדים רבים ואין דומה לו כלל ואין יחידות בעולם כיחודו. נֶעְלָם העי"ן בשבא והלמ"ד קמוצה, כי שם דבר הוא כמו סוף קהלת. אין לו דמות הגוף, אין בו שום מקרה גופי. ואינו גוף, יש מפרשים, גם אין לדמותו למלאכים שהם שכלים נפרדים ואינם גוף, ולפי פירוש זה יהיה שעור הכתוב „אין לו דמות הגוף ואין לו דמות של איננו גוף"; אמנם אין צורך לדוחק זה, והנכון כי ואינו גוף שב גם הוא על השם, ואמר הפייטן אין לו דמות הגוף, כדי לשלול מן השם כל מקרים ומאורעות גופיים, ולמען לא יחשוב אדם אפשר שהשם איננו גוף כגוף בשר ודם אבל הוא גוף יותר בהיר וצלול ומעולה לכן אמר עוד ואיננו גוף, ר"ל אין לו עצמות גוף כלל. לא נערוך, ע"ש אל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו (ישעיה מ', י"ח). ראשון ואין ראשית לראשיתו, מליצה זאת לקוחה מחובות הלבבות שער היחוד פרק ו'. [illegible] הלמ"ד נקמץ כי שם דבר הוא. יורה גדלתו, בריאת העולם מאין יש היא הוראה על גדולת השם ועצמתו על כל, וע"כ מוכתנו לעבוד לו לבדו ולא לזולתו. שפע, ל' שפע ימים (דברים ל"ג, י"ט). אנשי סגלתו, אנשי אומה ישראלית שהיא סגולתו, כמו שכתוב והייתם לי סגלה (שמות י"ט, ה'). ותפארתו, כמו שכתוב לישראל תפארתי (ישעיה מ"ו, י"ג), וראה בכוזרי מאמר א' ס' כ"ה וק"ג. נאמן ביתו, משה רבינו ע"פ הכתוב במדבר י"ב, ז'. והמי"ם פתוחה כי התבה סמוכה. לעולמים, בל' רבים, ר"ל לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. לזולתו, לדת אחרת. והנה כפי משפט הלשון היה ראוי לומר לְזוּלָתָהּ שב למלת דתו שהיא ל' נקבה, ומפני שווי החרוזים לחתמם כולם על תנועת ו' אמר לזולתו. צופה, רואה. בקדמתו, קודם שנולד. ויש לומר בְּקַדְמָתוֹ המי"ם נקמץ על משקל תשבן לקדמתן (יחזקאל ט"ז, נ"ה). גומל, שעור החרוז, גומל חסד לכל איש כמפעלו ונותן רע לכל רשע כרשעתו. ימין, כמו ימים במי"ם, ותפש המחבר לשון סוף דניאל. ברוך עדי עד, חתם המחבר בשבח השם כמו שפתח בשבחו. ויש לדעת כי בסדורי ספרדים עוד תוספת חרוז וז"ל אֵלֶּה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְעִקָּרִים הֵן הֵם יְסוֹד דַּת אֵל וְתוֹרָתוֹ:

נכון לומר בכל יום ד' זכירות אלו:

לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

זָכוֹר אֶת־יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב. פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ:

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח: זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:

נכון לומר אלה המזמורים לסיום התפלה בשחרית מנחה וערבית:

מִזְמוֹר לְדָוִד. יְהֹוָה רֹעִי לֹא אֶחְסָר: בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל־מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי: נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי־צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ: גַּם כִּי־אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא־אִירָא רָע כִּי־אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי: תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה: אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל־יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית יְהֹוָה לְאֹרֶךְ יָמִים:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים | אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים | אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

בבקר ובערב אחר כל התפלות יאמר זה:

אבענדס אונד מארגענס נאך שלוסע אללער תפלות זאגט מאן דיעזעס:

יְהִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבֹתֵינוּ אַל־יַעַזְבֵנוּ וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ: לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבֹתֵינוּ: וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים אֶל־יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד: יְיָ נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ: וַאֲנִי בְּתֻמִּי אֵלֵךְ פְּדֵנִי וְחָנֵּנִי: כִּי־יָחִיד וְעָנִי אָנִי: רַגְלִי עָמְדָה בְמִישׁוֹר בְּמַקְהֵלִים אֲבָרֵךְ יְיָ: יְיָ שֹׁמְרִי יְיָ צִלִּי עַל־יַד יְמִינִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתִי וּבוֹאִי

למען תזכר, אמירת זכירות הללו ע"פ כתבי האר"י ז"ל. וזה הפסוק למען תזכור הוא בדברים ט"ז, ג'. זכור את יום, לא בא כן במקרא אבל מורכב משני הפסוקים דברים ד', י'. וט'. זכור את אשר עשה לך סוף פ' כי תצא. זכור את אשר עשה ה', דברים כ"ד, ט'.

מזמור לדוד, מזמור כ"ג. וס"ז. ואמירתן אחר כל ג' תפלות ע"פ האר"י ז"ל (מגיד ועלוה דף כ"ב, ב', וקצר גוזל ס' כ"ד.)

יהי ה' אלהינו, מאוסף מפסוקי המקרא. וזה הפסוק והשלשה שאחריו הם מ"א ח', נ"ז עד ס"א, ה' נחני תהלים ה', ט'. ומובא גם בס' רב עמרם. ואני בתמי, שם כ"ו, י"א. כי יחיד, שם כ"ה, ט"ז,

לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

אֵל הַכָּבוֹד אֶתֵּן לְךָ שִׁיר וְהַלֵּל. וְאֶעֱבָד־לְךָ יוֹם וָלַיִל: בָּרוּךְ יָחִיד וּמְיֻחָד. הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה: יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הוּא אֱלֹהִים חַיִּים. מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ:

אם בדעתו לעסוק באותו יום במשא ומתן יוסיף לומר אלו הפסוקים:

עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשְׁלֵךְ עַל־יְיָ יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ: שְׁמָר־תָּם וּרְאֵה יָשָׁר כִּי־אַחֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם: בְּטַח בַּיְיָ וַעֲשֵׂה טוֹב שְׁכָן אֶרֶץ וּרְעֵה אֱמוּנָה: הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד. כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְיָ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם. בְּדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר הַבּוֹטֵחַ בַּיְיָ חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ. וְכָתוּב וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כֻּלָּם. יְיָ אֱלֹהִים אֱמֶת תֵּן בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדַי. כִּי בָטַחְתִּי בְךָ שֶׁעַל יְדֵי מַשָּׂא וּמַתָּן וַעֲסָקִים שֶׁלִּי תִּשְׁלַח לִי בְרָכָה כְּדֵי שֶׁאוּכַל לְפַרְנֵס אֶת־עַצְמִי וּבְנֵי בֵיתִי בְּנַחַת וְלֹא בְצַעַר בְּהֶתֵּר וְלֹא בְאִסּוּר לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם וִיקֻיַּם בִּי מִקְרָא שֶׁכָּתוּב הַשְׁלֵךְ עַל־יְיָ יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ. אָמֵן:

כשיוצא מבה"כ ישב מעט ויאמר:

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

ואח"כ יעמוד וישתחוה מול ארון הקודש ויאמר פסוקים אלו:

כִּי כָּל־הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו. וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם־יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

ואח"כ ילך אל הפתח לאחוריו וישתחוה אל ארון הקודש ויאמר:

יְיָ נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ:

ואח"כ כשהולך לו יאמר אלו הפסוקים.

גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב: וַיְהִי דָוִד לְכָל־דְּרָכָיו מַשְׂכִּיל וַיְיָ עִמּוֹ: וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְיָ:

רגלי, שם כ"ו, י"ב. ה' שמרי, שם קכ"א, ו', בהפוך הלשון למדבר בעדו. עזרי, קכ"א, ב'. ה' ישמר, ל' קכ"א, ח'. השקיפה, דברים כ"ו, ט"ו.

אל הכבוד, זה הוא הודאת היחוד של הקב"ה. וָלַיִל, אמר ליל ולא ולילה, כדי להשוות הלשון עם וְהַלֵּל, ונמצא מלת לַיִל גם במוכרת, כמו כי בליל שדד ער (ישעיה ט"ו, א') שומר מה מליל (שם כ"א, י"א).

השלך, תהלים נ"ה כ"ג. שמר תם, שם ל"ז, ל"ז. בטח, ל"ז, ג'. הנה אל, ישעיה י"ב, ב'. הבוטח, תהלים ל"ב, י'. וְכָתוּב כנ"ל בל' עברית. ואתה מחיה, נחמיה ט', ו'. אך צדיקים, תהלים ק"מ, י"ד. כי כל העמים, מיכה ד', ה'. וכנ"ל הנוסחא, וכן מביאה הרמב"ם בסדר התפלות והרוקח בס' שכ"ד. גד גדוד, בראשית מ"ט, י"ט. ויהי דוד, ש"א י"ח, י"ד. ונח, בראשית ו', ח'.

ראוי לאמר בכל יום פרשת עקדה ופרשת המן ועשרת הדברות, ויש שאומרים את אלה קודם תפלתם ויש שאומרים לאחריה. והזהירים בכל יום כסדר מעמדות נוהגים לומר פרשיות האלה לאחר שסיימו מעמדן וכמו שנרשם שם.

פרשת עקדה (בראשית כ"ב.)

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם: וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים: וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ: וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם׀ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי: וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ: וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה׀ יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה: וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם: וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ: כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו: וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי: וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ וּפָקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים מִשְּׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם וּזְכָר־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד וְאֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה וְתֵרָאֶה לְפָנֶיךָ עֲקֵדָה שֶׁעָקַד אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּב הַמִּזְבֵּחַ

וְכָבְשׁוּ רַחֲמָיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת־כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְיִגֹּלּוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ. וְתִתְנַהֵג עִמָּנוּ בְּמִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים וּבְטוּבְךָ הַגָּדוֹל יָשׁוּב חֲרוֹן אַפְּךָ מֵעַמְּךָ וּמֵעִירְךָ וּמִנַּחֲלָתֶךָ. וְקַיֶּם־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר. וְעָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ לְהַכְנִיעַ אֶת־עָרְפֵּנוּ וְלָכֹף אֶת־יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד־לָךְ וְלַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־רְצוֹנְךָ בְּאַהֲבָה וּבְיִרְאָה וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם כָּל־יָמֵינוּ לְעוֹלָם. אָמֵן:

פרשת המן·

שמות י"ו ד'. וכתב מגן ירחי בשם הירושלמי כל האומר פ' המן בכל יום מובטח לו שאין מזונותיו נחסרין.

וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא: וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם׀יוֹם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָֹה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָֹה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהוָֹה וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יְהוָֹה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְהוָֹה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא־עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָֹה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָֹה כִּי שָׁמַע אֵת תְּלֻנֹּתֵיכֶם: וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְּבוֹד יְהוָֹה נִרְאָה בֶּעָנָן: וַיְדַבֵּר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם: וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה: וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר עַל־הָאָרֶץ: וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מָן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָֹה לָכֶם לְאָכְלָה: זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָֹה לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ: וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט: וַיָּמֹדּוּ בָעֹמֶר וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ לָקָטוּ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר: וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיָּרֻם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה: וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס: וַיְהִי בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָֹה שַׁבָּתוֹן

שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר: וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה־בּוֹ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה: שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ: וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי: רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִעִי: וַיִּקְרְאוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן: וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא:

אָנָּא הָאֵל הַמֵּכִין פַּרְנָסָה לְכָל־בְּרִיָּה וּמַזְמִין מַלְבּוּשׁ לְכָל־נִבְרָא וְשׁוֹלֵחַ לָהֶם מִחְיָה תֶּן־לִי אֶת־מִחְיָתִי וּתְכַלְכְּלֵנִי וּתְפַרְנְסֵנִי אוֹתִי וְאֶת־כָּל אַנְשֵׁי בֵיתִי וְאֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל פַּרְנָסָה טוֹבָה בְּנַחַת וְלֹא בְצַעַר בְּהֶתֵּר וְלֹא בְאִסּוּר פַּרְנָסָה שֶׁאֵין בָּהּ שׁוּם בּוּשָׁה וּכְלִמָּה פַּרְנָסָה שֶׁלֹּא תַצְרִיכֵנִי בָהּ לִידֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם כִּי אִם־לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה וְהָרְחָבָה פַּרְנָסָה שֶׁאוּכַל לַעֲסוֹק בְּתוֹרָתְךָ הַקְּדוֹשָׁה וְהַטְּהוֹרָה וְהַתְּמִימָה וּלְקַיֵּם אֶת־מִצְוֹתֶיהָ בְּלִי טִרְדָּה וְאֵשֵׁב בְּשָׁלוֹם עַל שֻׁלְחָנִי וּבְכָבוֹד עִם כָּל־בְּנֵי בֵיתִי וְלֹא יְהִי עָלַי שׁוּם עֹל בָּשָׂר וָדָם כִּי אִם עֹל מַלְכוּתֶךָ לְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. וְאֶזְכֶּה לְהַכְנִיס אוֹרְחִים וְלִגְמוֹל חֶסֶד אֶת־כָּל־אָדָם וְלַעֲשׂוֹת צְדָקָה לְהָרְאוּיִם לָהּ וְלֹא אֶכָּשֵׁל בִּבְנֵי אָדָם שֶׁאֵינָם הֲגוּנִים. אָמֵן:

עשרת הדברות.

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָיַ: לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי: לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: זָכוֹר

אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ: כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: לֹא תִרְצָח לֹא תִנְאָף לֹא תִגְנֹב לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר: לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ:

שלשה עשר עקרים·

מי שאומר בכל יום יגדל אחר התפלה או קודם לה אין צריך לומר אלה י"ג עקרים כי יגדל הוא נתיסד ג"כ על י"ג עקרים אלו.

א אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא בּוֹרֵא וּמַנְהִיג לְכָל־הַבְּרוּאִים וְהוּא לְבַדּוֹ עָשָׂה וְעוֹשֶׂה וְיַעֲשֶׂה לְכָל־הַמַּעֲשִׂים:

ב אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא יָחִיד וְאֵין יְחִידוּת כָּמוֹהוּ בְּשׁוּם פָּנִים וְהוּא לְבַדּוֹ אֱלֹהֵינוּ הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה:

ג אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ אֵינוֹ גוּף· וְלֹא יַשִּׂיגוּהוּ מַשִּׂיגֵי הַגּוּף· וְאֵין לוֹ שׁוּם דִּמְיוֹן כְּלָל:

ד אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן:

ה אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לוֹ לְבַדּוֹ רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל וְאֵין רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל לְזוּלָתוֹ:

ו אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁכָּל־דִּבְרֵי נְבִיאִים אֱמֶת:

ז אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁנְּבוּאַת משֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיְתָה אֲמִתִּית· וְשֶׁהוּא הָיָה אָב לַנְּבִיאִים לַקּוֹדְמִים לְפָנָיו וְלַבָּאִים אַחֲרָיו:

ח אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁכָּל־הַתּוֹרָה הַמְּצוּיָה עַתָּה בְיָדֵינוּ הִיא הַנְּתוּנָה לְמשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם:

ט אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁזֹּאת הַתּוֹרָה לֹא תְהִי מֻחְלֶפֶת וְלֹא תְהִי תּוֹרָה אַחֶרֶת מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ:

י אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ יוֹדֵעַ כָּל־מַעֲשֵׂה בְנֵי אָדָם וְכָל־מַחְשְׁבוֹתָם שֶׁנֶּאֱמַר הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם:

יא אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ גּוֹמֵל טוֹב לְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו וּמַעֲנִישׁ לְעוֹבְרֵי מִצְוֹתָיו:

יב אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ וְאַף עַל פִּי שֶׁיִּתְמַהְמֵהַּ עִם
כָּל־זֶה אֲחַכֶּה־לּוֹ בְּכָל־יוֹם שֶׁיָּבֹא:
יג אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁתִּהְיֶה תְּחִיַּת הַמֵּתִים בְּעֵת שֶׁתַּעֲלֶה רָצוֹן
מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה זִכְרוֹ לָעַד וּלְנֵצַח נְצָחִים:

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ. קִוִּיתִי יְיָ לִישׁוּעָתְךָ. יְיָ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי:
לְפֻרְקָנָךְ סַבְרֵית יְיָ. סַבְרֵית יְיָ לְפֻרְקָנָךְ. יְיָ לְפֻרְקָנָךְ סַבְרֵית:

תִּתְבָּרַךְ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים. וְתִשְׁתַּבַּח בְּפִי עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים. כִּי אֵין כָּמוֹךָ שׁוֹכֵן מְעֹנִים. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּחֲנוּנִים: תִּתְבָּרַךְ בָּרוּךְ בְּכָל־פֶּה. וְתִשְׁתַּבַּח בְּפִי עַם מְצַפֶּה. כִּי אֵין כָּמוֹךָ מוֹחֵץ וְרוֹפֵא. בָּרוּךְ אַתָּה עֲתִידוֹת צוֹפֶה: תִּתְבָּרַךְ גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיּוֹת. וְתִשְׁתַּבַּח בְּפִי כָל־בְּרִיּוֹת. כִּי אֵין כָּמוֹךָ בּוֹחֵן כְּלָיוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹת: תִּתְבָּרַךְ דָּר בַּמְּרוֹמִים. וְתִשְׁתַּבַּח מָלֵא רַחֲמִים. כִּי אֵין כָּמוֹךָ אֲבִי יְתוֹמִים. בָּרוּךְ אַתָּה חֵי הָעוֹלָמִים: תִּתְבָּרַךְ הָאֵל יְיָ. וְתִשְׁתַּבַּח בְּפִי מַעֲנָי. כִּי אֵין כָּמוֹךָ בָּאֱלֹהִים אֲדֹנָי. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּחֲנוּנָי: תִּתְבָּרַךְ וְאֵין דּוֹמֶה לְּךָ רַב הָעֲלִילוֹת. וְתִשְׁתַּבַּח יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת. כִּי אֵין כָּמוֹךָ עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה גִּבּוֹר בְּמִפְעָלוֹת: תִּתְבָּרַךְ זוֹכֵר הַבְּרִית וּמַזְכִּיר נִשְׁכָּחוֹת. וְתִשְׁתַּבַּח אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת. כִּי אֵין כָּמוֹךָ דּוֹלֶה מִמַּעֲמַקִּים וּמִשּׁוּחוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת: תִּתְבָּרַךְ חֲסִין יָהּ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים. וְתִשְׁתַּבַּח רוֹכֵב גְּבוֹהִים. כִּי אֵין כָּמוֹךָ עַל כָּל־אֱלֹהִים. בָּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים: תִּתְבָּרַךְ טָהוֹר בָּהִיר בַּשְּׁחָקִים. וְתִשְׁתַּבַּח בְּפִי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים. כִּי אֵין כָּמוֹךָ גּוֹזֵר וּמֵקִים. בָּרוּךְ אַתָּה עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לַעֲשׁוּקִים: תִּתְבָּרַךְ יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים. וְתִשְׁתַּבַּח מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים. כִּי אֵין כָּמוֹךָ הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים. בָּרוּךְ אַתָּה נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים: תִּתְבָּרַךְ כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם. וְתִשְׁתַּבַּח מוֹשֵׁל בְּגֵאוּת הַיָּם. כִּי אֵין כָּמוֹךָ דּוֹרֵךְ עַל־בָּמֳתֵי יָם. בָּרוּךְ אַתָּה חַי וְקַיָּם: תִּתְבָּרַךְ לוֹבֵשׁ צְדָקוֹת. וְתִשְׁתַּבַּח גּוֹלֶה עֲמוּקוֹת. כִּי אֵין כָּמוֹךָ מַאֲזִין נְאָקוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ צְעָקוֹת: תִּתְבָּרַךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה. וְתִשְׁתַּבַּח לְעוֹלָם יִהְיֶה. כִּי אֵין כָּמוֹךָ יוֹדֵעַ מַה שֶּׁיִּהְיֶה. בָּרוּךְ אַתָּה אֲשֶׁר בְּיָדְךָ כָּל־יְצִיר יִחְיֶה: תִּתְבָּרַךְ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה. וְתִשְׁתַּבַּח לוֹבֵשׁ עֹז וְתִפְאָרָה. כִּי אֵין כָּמוֹךָ עוֹטֶה אוֹרָה. בָּרוּךְ אַתָּה עֶלְיוֹן וְנוֹרָא: תִּתְבָּרַךְ שַׂגִּיא כֹחַ. וְתִשְׁתַּבַּח נוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ. כִּי אֵין כָּמוֹךָ יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ. בָּרוּךְ אַתָּה עוֹשֶׂה מִשְׁקָל לָרוּחַ: תִּתְבָּרַךְ

עוזר לנכשלים. ותשתבח מעוז לדלים. כי אין כמוך סומך נופלים: ברוך אתה שומע הלולים: תתברך פודה מכל־צרות. ותשתבח אדון הגבורות. כי אין כמוך עונה עתירות. ברוך אתה קורא הדורות: תתברך צדיק וחסיד בכל־מעלה. ותשתבח על כל־ברכה ותהלה. כי אין כמוך האל הנורא. ברוך אתה המפליא במורא: תתברך קדוש אלהי הצבאות. ותשתבח מפליא פלאות. כי אין כמוך עושה נפלאות. ברוך אתה עושה נסים ונפלאות: תתברך רם שוכן עד וקדוש. ותשתבח בפי עם קדוש. כי אין כמוך נורא וקדוש. ברוך אתה האל הקדוש: תתברך שדי במערכות ישראל. ותשתבח קדוש ישראל. כי אין כמוך אל ישראל. ברוך אתה מלך צור ישראל: תתברך תוכן רוחות ובורא עולם. ותשתבח מכל־עין נעלם. כי אין כמוך מלך העולם. ברוך אתה מן־העולם ועד העולם:

תחנה שיתפלל הבעל על אשתו מיום ביאתה לחדש השביעי של עבורה.

יהי רצון לפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתקל מעל אשתי (פלונית בת פלונית) את־צער עבורה ותוסיף ותתן־לה כח כל־ימי עבורה שלא יתש כחה ולא כח העבר על־ידי דבר בעולם, ותצילנה מפתקה שלחוה, ויהי בעת לדתה כי־ימלאו ימיה ללדת לא יהפכו עליה ציריה ויצא הולד לאור העולם ברגע קטן ותלד כתרנגלת בקלות ובלי היזק לה ולא לולד, ויהי שיולד בשעה טובה ובמזל טוב לחיים ולשלום ולבריאות לחן ולחסד ולעשר וכבוד, ותמלא נא את־משאלותי ומשאלות כל־ישראל במדה טובה ישועה ורחמים ואל־תשיבני ריקם מלפניך, אמן:

תפלה להתפלל על בניו שיאריכו בטוב ימיהם ויהיה להם לב להבין בתורה.

רבון כל־העולמים מלך רחמן, רחם נא על־בני (פלוני ופלוני) ותן להם חיים וברכה ויאריכו ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, ויזכו לזרע כשר חי וקים לארך ימים, ויהיו ממלאים בתורה ובחכמה וביראת שמים, ויהיו אהובים למעלה ונחמדים למטה ונושאים חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, ותצילם מעין הרע ומיצר הרע ומכל־מיני פרעניות המתרגשות ובאות לעולם, ונגדלם אני ואשתי שלא ימותו לא בחיי ולא בחיי אשתי ואל־תשיבני ריקם מלפניך, כי אתה שומע תפלת כל־פה, אמן:

סדר תפלת מנחה לחול·

זמן מנחה הוא מתשע שעות ומחצה ולמעלה משעות זמניות (והיינו שמחלקין היום לפי הזמן אל י"ב חלקים שוים בין שהיום ארוך ובין שהוא קצר, וכל חלק ממנו יקרא שעה) עד שעה ורביעית קודם הלילה, ובשעת הדחק מותר להתפלל עד סמוך ללילה. ואם התפלל לאחר ו' שעות ומחצה, יצא. וזה סדר תפלת מנחה בצבור, אומרים פרשת התמיד (דף 47), והש"ץ מתחיל אשרי יושבי (דף 68) והקהל אומרים עמו ומסיימין ואנחנו נברך וגו', הש"ץ אומר ח"ק (ובת"צ מוציאין ס"ת וקורין ג' גברי בפ' ויחל ואומר הש"ץ ח"ק) ומתפללין ש"ע בלחש ואומרים שלום רב במקום שים שלום (חוץ מביום שקורין בתורה שאומרים שים שלום), והש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושת נקדש כמו בשחרית אלא שאין אומר או"א ברכנו חוץ מביום שקורין בתורה, ואחר התפלה אומרים תחנון (דף 116), והש"ץ אומר קדיש תתקבל, ואומרין עלינו וק"י. ואם מיד אחר תפלת מנחה מתפללין גם תפלת ערבית, אז אין אומרים עלינו אחר תפלת מנחה. כדרך שמתפלל הצבור מתפלל גם היחיד אלא שאינו אומר קדיש ואינו חוזר התפלה בקול.

אם יש לחוש שתעבור שעת מנחה קודם שיחזיר ש"ץ התפלה, יתחיל הש"ץ להתפלל מיד בקול רם ויתפללו עמו הקהל בלחש מלה במלה ועונין קדושה אחריו ואח"כ גומרין הצבור התפלה בלחש והש"ץ בקול רם ותינוקות עונין אמן. אבל בתענית צבור לא יעשו כן אלא אם כן היום רד מאוד ואז יאמר הש"ץ עננו כדינו והקהל בשומע תפלה.

צו מנחה זאגט מאן וידבר .... צו את בני או"ו (זייטע 47), דאן אשרי או"ו (זייטע 68) ביז ועד עולם הללויה. היערויף בעטעט מאן שמנה עשרה אונד זאגט דאריין שלום רב שטאטט שים שלום. נאכהער זאגט מאן רחום וחנון (זייטע 116) נעבזט ואנחנו לא נדע (זייטע 119) אונד שליעססט מיט עלינו (זייטע 131). ווירד אבער גלייך נאך מנחה אויך מעריב געבעטעט, זא זאגט מאן קיין עלינו ביז נאך מעריב.

סדר תפלת ערבית לחול·

במדינות אשכנז ופולין מתפללין בצבור תפלת ערבית מיד אחר תפלת מנחה מפני הטורח, ומיד אחר קדיש תתקבל מתחילין והוא רחום וכו'. ויש נוהגים להתפלל ערבית בזמנה, דהיינו משעת יציאת ג' כוכבים קטנים, והוא מנהג כשר ובפרט בימי ספירת העומר כדי לקיים מצות הספירה בצבור בזמנה, ואומרים תחלה שיר המעלות והפסוקים וחצי קדיש אחריהם, ואח"כ והוא רחום וכו'.

ווען מאן מעריב בזמנו בעטעט, זאגט מאן פאָלגענדע פסוקים פאר והוא רחום.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת־יְיָ כָּל־עַבְדֵי יְיָ הָעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בַּלֵּילוֹת: שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת־יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: ג"פ

יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: ג"פ

יְיָ הוֹשִׁיעָה· הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: ג"פ חצי קדיש.

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה· הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:

שיר המעלות, מזמור קל"ד. ולא נזכר בסדור רב עמרם ולא ברמב"ם ואבודרהם וכלבו גם במ"י מינכו, אך בעל אליה זוטא לא"ח ס' רל"ז כתב בשם שלטי גבורים שנהגו לאמרו משום דאמרינן (בברכות ד' ע"ב) אדם בא מן השדה בערב אם רגיל לקרות קורא ואח"כ קורא ק"ש ומתפלל. והאר"י ז"ל לא היה אומר המזמור רק הפסוקים ה' צבאות עמנו וכו'. ה' צבאות עמנו תהלים מ"ו, ח'. ה' צבאות פ"ד י"ג. ה' הושיעה כ', י'.

והוא רחום, ע"ח, ל"ח. והוא תחלת תפלת ערבית (רמב"ם הלכות תפלה פ' ט'), וטעם אמירתו מביא בתניא ס' ע' בשם ר' אלעזר הגדול (הוא הרוקח בס' שי"ט), לפי שבשחרית ובמנחה יש קרבנות תמידין שהן מכפרין, אבל ערבית שאין קרבן לכפר תקנו לומר והוא רחום יכפר. ובשם רש"י מביא, לפי שנהגו הפושעים ללקות בין מנחה למעריב ומיד לאחר שלקו מבקשים עליו רחמים וסליחה, ועוד שבכל היום אדם חוטא ולערב צריך לומר והוא רחום.

דער פֿאָרבעטער רופֿט הויך:

ח׳ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

קו״ח בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

וואָהרענד דעסען בעטעט דיא געמיינדע לייזע:

ק׳ יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה:

כשמנגן החזן השם יאמר הקהל.

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כשמנגן החזן המבורך יאמר הקהל.

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים. בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים. וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים. וּמַחֲלִיף אֶת־הַזְּמַנִּים. וּמְסַדֵּר אֶת־הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ. בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה. גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר. וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה. יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ. אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד. יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ. תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ. עַל־כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ

אשר בדברו, היא ברכה ראשונה שלפני ק"ש של ערבית (ברכות י"א וי"ב ורש"י בפרושו לתהלים מ"ה, ט'). עֲרָבִים כן נקוד בכל סדורים וכל כ"י, ובעל ווי"ל סמן רע"ז השיג על נקוד זה והגיה עַרְבַּיִם כל' המקרא, אמנם לא חזה באספקלריא מאירה כי כל עַרְבַּיִם שבמקרא טעמו על זוג של ערב והעד שבתוב בכל מקום היו הערבים ר"ל בין שתי ערבים, אבל ערבים שבתפלתנו זו הרצון בו על רבוי גדול של כמה ערבים ולאו דוקא שנים, ולכן השכילו המנקדים לנקד עֲרָבִים במשקל אלף אֲלָפִים שהוא מורה על רבוי שהם של אלף ואם הרצון דוקא בשתים אלף אז יאמר אַלְפַּיִם וזה ברור. וגם טענת בעל ווי"ל שיש לנקד עַרְבַּיִם כדי להבדיל בינו ובין על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו גם היא איננה, כי נמצא כמה וכמה תבות שיש לתבה אחת כמה טעמים ויסמוך המדבר על הבנת השומע. אך על מה שהיה לו להעיר הוא הרבוי ערבים בעצמו, ולמה לא אמרו עֲרָבוֹת וכל' המקרא בירמיה ה', ו', זאבי ערבות, שהוא ל' ערב בעדות תרגומו דימי רמשא וכמו שפרשו גם רד"ק ל' ערב וכן גם הרשב"ם בשמות א', י"ז, ובעדות אחריו זאבי ערב (חבקוק א', ח'. צפניה ג', ג'). אמנם גם תמיהה זאת איננה אחרי ידענו כי לשון תורה לעצמה ול' חכמים לעצמם, ונראה שחז"ל לא רצו להשתמש על ערב ברבוי ערבות, מפני שזאת המלה באה ג"כ להורות על השמים העליונים שבהן כסא הכבוד (תהלים ס"ח, ה'. וחגיגה י"ב, ב') וע"כ חששו שיובן המעריב ערבות על מקום העליון ההוא ויצא ממנו חרבה וחרוף, ובעבור זה הכריעו לומר עֲרָבִים שלא לתת יד לטעות. שערים, שערי שמים. ובתבונה, הספרדים אומרים בתבונה בלי וי"ו. והאר"י ז"ל היה מחבר התבה למעלה מטה וכן היה אומר „אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה, פותח שערים בתבונה" (קצר גודל ס' כ"ד). עתים, עת לחום ועת לקור עת למטר ועת ליובש עת לטובה ועת לרעה, וכמו שכתוב והוא מהשנא עדניא וזמניא (דניאל ב', כ"א). הזמנים, מיום ללילה ומלילה ליום. עת המוגבלת נקראת זמן. במשמרותיהם, כל כוכב וכוכב על מכונו הראוי לו בל"א פאזטען מענין איש במשמרו (נחמיה ז', ג') במשמרותיהם במחלקותיהם (דה"ב ל"א, י"ז) ואבודרהם גורס במשמרותם וגם הוא יתכן כמו דה"ב ל"א, ט"ז. בורא, בו מתחיל מאמר חדש וע"כ יש להפסיק בתבת ברצונו, וכן הוא במג"א לא"ח ס' רל"ו ויוסיף אומץ ס' כ"ט. גולל אור, ברכות י"א ע"ב. והפירוש, כמו בורא יום ולילה? שגולל אור מפני חושך וכו', גולל ל' הסרה על' וגללו את האבן. ה' צבאות שמו, ירמיה ל"א, ל"ה. ומוזכר שם אלל ירח וכוכבים ולכן נתקן בברכת ערבית. אל חי וכו' איננו במחזורי ספרד ולאה בטור א"ח ס' רל"ו. ובכל בו ס' י'. וקים תמיד, יתכן לחבר מלת תמיד לאל חי וקים, גם יתכן לחברה למטה ולומר תמיד ימלוך עלינו, וכמו שיבואר לפלאה דף 169.

אהבת עולם, היא ברכה שניה ואיננה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לחברתה. אהבת עולם ע"פ ואהבת עולם אהבתיך (ירמיה ל"א, ג'). תורה וכו' עש"ה דברים ל"ג, ד'. ו', א'. ונחמיה ט', י"ג. וי"ד.

נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ, וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה. וְאַהֲבָתְךָ אַל־תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

(יחיד אומר אל מלך נאמן.)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

נשיח בחקיך, כדנל, ועפ"ה תהלים קי"ט, כ"ג. ונשמח בדברי וכו׳ כסדורי ספרד ורומא מורחנת הנוסחא. תורתך׳ סתי"ן כשנא. ובהם נהגה עפ"י יהושע א׳, ח׳. אל־תסיר׳ הספרדים אומרים לא תסור׳

וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהֹוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם: יש לכוין אלהיכם לאמת.

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל־זֹאת, וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ, וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים, מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל־הֶעָרִיצִים, הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ, הָעֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר, הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ, הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל־בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל־שׂוֹנְאֵינוּ, הָעֹשֶׂה לָּנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם, הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם, וַיּוֹצֵא אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם: הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם־סוּף, אֶת־רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת־שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע: וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם, מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם

אמת ואמונה היא ברכה ראשונה שלאחר ק"ש של ערבית (ברכות דף י"ב), ואינה פותחת בברוך הואיל סמוכה לחברתה דק"ש לא הוי הפסק. כל זאת שקבלנו בק"ש היא אמת ואמונה וע"פ תהלים ק"ז, ב'. מיד מלכים, מפרעה מסיחון ועוג ול"א מלכי כנען. העריצים, עזים להרע בל"א גאוותן ותקיפותן כמו עמלק וכמו. בתואר עריץ בכל מקום להרע. הנפרע לנו, יבואר בברכת מגלה. העושה גדולות פסוק באיוב ט', י'. ובסדורי ספרד ורומא אינכו. השם נפשנו תהלים ס"ו, ט'. המדריכנו עפ"י דברים ל"ג, כ"ט. העושה לנו נסים וכו' שעור המרוז „העושה לנו נסים והעושה נקמה בפרעה" אותות ומופתים עפ"י תהלים ק"ה, כ"ז. בעברתו, באפו ובחמתו. גוזרי ים סוף עפ"י תהלים קל"ו, י"ג. י"ד. את רודפיהם, בכי"י ואת וכן בסדורי ספרד, וכן נראה מנחמיה ט', י"א. טבע וכן בכי"י ובסדור רפ"ז גם בסדור ספרד ורומא וכן גורס רד"ק במכלול דף ס"ט. אך בסדור רפ"ה בנוסחא טבעו ועליה כיון רמ"ג בתקונו למכלול שם. וראו בסדור רפ"ה ראו בניו את גבורתו, ובסדורי ספרד „ראו בנים את גבורתו" וכן גם במחזור רומא לק שגם וראו בשמחה רבה, מסמא ישנה היא „גילה רנה בשמחה רבה" ושארה לחתום פה סיום מערבית.

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ

יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

וְנֶאֱמַר כִּי־פָדָה יְיָ אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים, וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ, וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ, וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן, וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ, וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה, כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה, וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד:

מי כמכה, שמות ט"ו י"א. מלכותך ראו, בכמה כ"י גם בסדור רפ"כ ובסדורי ספרד הנוסחא "מלכותך ה' אלהינו ראו, וכן אומרים בק"ק ווירמייזא. אך בר"י לברכות י"ד, ע"ב כנוסחתנו וכן גם במחזור רומא. ראו בניך, כמו שאמרו חז"ל במכילתא, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים. והספרדים גורסים „ראו בניך על הים יחד כלם הודו והמליכו ואמרו." וברב נמיי בפ' בשלח גורס „מלכותך ה' ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ענו הודו והמליכו" ונוסחה אחרת ישנה היא „לפני משה זה כור ישענו פצו פה ואמרו" ואותה נמצא בהם כשאומרים פיוט מערבית.

ה' ימלך שמות ט"ו, י"ח. כי פדה, ירמיה ל"א, י"א. ובסדור רב עמרם נמצא תחת פסוק זה נוספה מיוסדת והיא „ויקים לנו ה' אלהינו מלכותו כבודו ותפארתו קדשתו וקדשת שמו הגדול, הוא ה' אלהינו יחום וירחם עלינו וירויח לנו מהרה מכל צרותינו וימהר לגאלנו גאלה שלמה בקרוב, ברוך אתה ה' גאל ישראל."

השכיבנו היא ברכה שניה שלאחר ק"ש של ערבית (ברכות דף ד' ע"ב ודף ט'). השכיבנו ה' אלהינו לשלום, וכן נוסח הרמב"ם; וגרסת הספרדים היא „השכיבנו אבינו לשלום." לחיים בשבא דוגמת לשלום, כן בכל הסדורים וכ"י וככ"ל כמו אם למות אם לחיים (ש"ב ט"ו, כ"א). ובעל ש"ת נקד לחַיים וטעה ואין להדעות זה אל זכרנו לחַיים כי הוא הכוונה בו על החיים הידועים הנצחיים, מה שאין הוראתו פה. ופרוש בסי"ן כצ"ל. וכן הפורש, וכן הוא בסדורי הספרדים, כי כן כל ל' פרישה שהוא ענין התפשטות ושטוח כתוב בסי"ן כמו „פרש ענן למסך" (תהלים ק"ה, ל"ט) ואשר הוא בשי"ן הם מענין אחר ל' בליעה ושבירה, וראה תכלת לעשוק בדברי תורה דף 37. ותקננו בעצה טובה, לפי שבלילה לב האדם פנוי מעסקי העולם והוא חושב מחשבות על משכבו אנו מבקשים מאת השם ליעצנו עצה טובה ומתוקנת, כי רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום. והושיענו למען שמך, ע"פ תהלים ק"ו, ח'. ובסדור רפ"ז גם בסדור אשכנזים שבת אמ"ת אינן תבות אלה. והגן בעדנו, ע"פ תהלים ג', ד'. והסר מעלינו וכו' בסדורי הספרדים הנוסחא עוד מרוחבת יותר. ובצל כנפיך עפ"ה תהלים ל"ו ח'. כי אל שומרנו, בסדור רפ"ז כי שומרנו בלי תבת אל, וכן כתב ה"ר הירץ טריוש ועיין יוסף אומץ ס' כ"ט. כי אל מלך חנון ורחום אתה, נחמיה ט', ל"א, ולא ידעתי למה הוסיפו מלך הן פה הן בנוסחת יעלה ויבא שלא כדרך הכתוב. ושמור צאתנו ובואנו עפ"ה תהלים קכ"א, ח'. שומר עמו ישראל לעד כמו שכתוב הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (שם קכ"א, ד'); והספרדים מסיימים בהוספת מלת אמן, והוא ע"פ הרמב"ם הלכות ברכות פ' א' וע"פ א' תוספתא טוטה בגמרא לברכות דף מ"ה ע"ב סמן י'. ואנו לא נהגנו כן ועיין שם בתוספות.

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן ׀ וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם
הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ:
וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אָמֵן ׀
וְאָמֵן: יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְיָ אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל
כִּי הוֹאִיל יְיָ לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם: וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל
פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ
עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: יְהִי חַסְדְּךָ
יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ
מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: כָּל־גּוֹיִם

ברוך ה׳ לעולם, פסוקים מלוקטים הם ונתקנו בימי הגאונים, לפי שבימיהם הראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתעכב שם עד אחר תפלת ערבית ותקנו לומר פסוקים אלו שיש בהן י״ח אזכרות (שמות הוי״ה) כנגד י״ח ברכות ואחריהן ברכת יראו עינינו וקדיש, ולא נתבטל מנהג זה והיו פסוקים אלה כגאולה אריכתא ולא נחשבו כהפסקה בין גאולה לתפלה, כן כתבו הרא״ש והמרדכי לרפ״א מס׳ ברכות והטור בא״ח ס׳ רל״ו וראה תוספות לברכות דף ד׳ ע״ב ולמגלה דף כ״ג. ור׳ יונה מובא בפירוש תלמידיו להרי״ף ברכות דף ג׳ ע״ב כתב טעם פסוקים אלה, שבתחלה שהיתה תפלת ערבית רשות היו אומרים אלה הפסוקים שיש בהם י״ח אזכרות כנגד י״ח ברכות וחותמין עליהן ואומרים קדיש ויוצאין, ואח״כ אע״פ שקבעוה חובה נשאר הדבר כמו המנהג הראשון ולא הוי הפסקה בין גאולה לתפלה דכיון שמתחלה אדעתא דהכי קבעוה לא מקרי הפסקה. וכענין זה כתב התניא בסמן ע׳ בשם רש״י. גם אבן ירחי פירש כן בראש ספרו המנהיג רק שאמר שיש י״ט אזכרות כנגד י״ט ברכות, והחלוף הזה שהוא מונה גם שם של אדנות בפסוק כל גוים עם האזכרות ושאר המחברים אינם מונים אלא שמות הוי״ה. והסמ״ג בעשין י״ט הרכיב שתי דעות. אלה וכתב ז״ל כתב מורי רבנו יהודה בר יצחק שהפסוקים שלפני יראו עינינו והברכה לא נתקנו בימי חכמי התלמוד אבל לפי שאנו סומכין תפלת ערבית רשות ושבתי כנסיות שלהם היו רחוקים מבתיהם ולא היו יכולים לאחר עד אחר תפלת ערבית, תקנו להם אותן הפסוקים שיש בהם י״ח אזכרות כנגד הברכות של י״ח והברכה, ואח״כ כיון שנקבעו שוב לא נסתלקו עכ״ל. והרא״ש בעל המנהגות והרשב״א בתשובה י״ד כתבו כי פסוקים ברוך ה׳ לעולם נתקנו בימי השמד שגזרו שלא להתפלל ועמדו ותקנו אותה ברכה שיש בה י״ח אזכרות כנגד שמנה עשרה ברכות שבתפלה, ואע״פ שבטלה אותה הגזרה נשארה אותה ברכה ביד הדורות. ורש״י בברכות דף ל״ו כתב כי סדורים פסוקים האלה בתפלת ערבית בעבור שאין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה של מצוה. וכל אבריהם כל שוכן, מביאו אבודרהם בספרו בשער ג׳, כתב בעבור שבתפלת ערבית אין ש״ץ מחזיר התפלה לפי שאינה חובה, רמב״ם הלכות ברכות פ׳ ט׳) לפיכך תקנו לאחר השכיבנו תשע עשרה פסוקים והזכירו בהן כנגד י״ט ברכות שבתפלה. ונמצא במדרש תהלים מזמור ד׳ אין אומר דברים אחר אמת ויציב, ובכ״י [illegible] באמת ויציב בשחרית, דאמר ר׳ זעירא כל אגא שלש תכפות הן, תכף לסמיכה שחיטה, תכף לנטילת ידים ברכה תכף לגאולה תפלה. ברוך ה׳ תהלים פ״ט, נ״ג. ברוך ה׳, קל״ה כ״א. ברוך ה׳ וברוך שם ע״ב י״ח. וי״ט. יהי כבוד, ק״ד, ל״א. יהי שם, קי״ג, ב׳. כי לא ש״א י״ב, כ״ב. וירא מ״א י״ח, ל״ט. והיה ה׳ זכריה י״ד, ט׳. יהי חסדך, תהלים ל״ג, כ״ב. הושיענו דה״א, ט״ז, ל״ה. וכן עומד זה הפסוק במזמור ק״ו ומ״ז גם בנ׳ בי״י וכן גרסת הרמב״ם בסדר התפלות, ובכ״י אחר מובא הפסוק של תהלים ק״ו גם הושיענו ה׳ אלהינו וכו׳ וכן בכמה סדורים, וטעות, כי ראינו למעלה שנתקנו פסוקים אלה כנגד שמנה עשרה וע״כ בהן י״ח אזכרות, וא״כ ברור שצריך לומר הושיענו אלהי ישענו ונמצאו בזה י״ח אזכרות על נכון ובן הבלו בעל מטה משה בס׳ שפ״ו ומג״א לא״ח ס׳ רל״ו. גם הרוקח בסודות התפלה שלו מונה מספר תבות של כל פסוק מפסוקים הללו וכתב שבפסוק זה י״ב תבות כמספר י״ב שבטים, וכן הוא בפירוש ר׳ [illegible] והדרת קדש. ומלבד כל זאת עוד עדות שלמה לפסוק זה במדרש תהלים מזמור י״ד וז״ל לפי שהתינוקות אומרים שני פעמים ביום אחד שחרית ואחד ערבית הושיענו אלהי ישענו לפיכך שני פעמים מי יתן מציון עכ״ל ומובא גם בילקוט תהלים רמז תרמ״ג, וראה מה שכתבתי על הודו לה׳ דף 59. כל גוים. תהלים,

אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ: כִּי גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ: וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְּךָ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְיָ בַּיּוֹם· בָּרוּךְ יְיָ בַּלָּיְלָה· בָּרוּךְ יְיָ בְּשָׁכְבֵנוּ· בָּרוּךְ יְיָ בְּקוּמֵנוּ: כִּי בְיָדְךָ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים· אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וְרוּחַ כָּל־בְּשַׂר אִישׁ: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְיָ אֵל אֱמֶת: אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם יַחֵד שִׁמְךָ וְקַיֵּם מַלְכוּתְךָ תָּמִיד וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ בֶּאֱמֶת, בֶּאֱמֹר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ· יְיָ מֶלֶךְ, יְיָ מָלָךְ, יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד, כִּי אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמֶּלֶךְ בִּכְבוֹדוֹ תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד וְעַל כָּל־מַעֲשָׂיו:

הש"ץ אומר ח"ק. ואין לומר ועתה יגדל שלא להפסיק בין גאולה לתפלה.

ומתפללין ש"ע בלחש כמו במנחה, ואין הש"ץ חוזר התפלה אלא אחר תפלת לחש אומר קדיש תתקבל. ואומרים עלינו, קדיש יתום.

היערויף פאָלגט שמנה עשרה (זייטע 87), אונד עלינו.

פ"ו, ט', י'. ואנחנו ע"ט, י"ג. ברוך ה', ד' ברכות אלו כנגד ד' ברכות שבתורה בראשית ט', כ"ו. י"ד, כ'. כ"ד, כ"ז. שמות י"ח, י'. אשר בידו, איוב י"ב, י'. בידך תהלים ל"א, ו'. יַחֵד שמך וְקַיֵּם מלכותך, וכן הוא בסדור רס"ג וראה יוסף אומץ ס' כ"ט.

באמת פירושו תגל נפשנו באמת בישועתך. באמור, כאשר יאמר המבשר לציון מלך אלהיך, ועל שם מאמר ישעיה נ"ב, ז'. ה' מלך, כבר מבואר בדף 68. הַמֶּלֶךְ בכבודו וכו' הרמב"ם גורס הַמּוֹלֵךְ, וכן הוא בסדור רב עמרם ובס' המנהיג ואבודרהם ובטור ובתשובות הרשב"א ובסדור ספרדיים, וראה מג"א לא"ח ס' רל"ו. ויש לדעת כי כל הנוסחא מן יראו עינינו עד סוף איננה במחזור רומא אלא שם כך החתימה „תהלה נביע לרוכב ערבות לאל המפואר במקהלות קדושים בא"י מלך אל חי לעד וקים לנצח." והיא שמביאה התניא סימן ע'. המלך בכבודו תמיד ימלך, נחלקו הדייקנים אם לחבר מלת תמיד למעלה ממנו או למטה ממנו. והנה בעל מג"א לא"ח סוף ס' רל"ו כתב בשם בע"ה שיקרא מלת תמיד למטה תמיד ימלוך וכו' גם יעב"ץ כתב כמש, והעדים להם בשמנה עשרה שאומרים כמו כן ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד, ובבהמ"ז ובברכת המעלה יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד, ולפי זה כפל הלשון תמיד לעולם ועד הוא לחזק הענין ר"ל כל משך הזמן בלי הפסקה כלל. ואחרים ומהם בעל יוסף אומץ ס' כ"ט הורו שלא לחבר מלת תמיד עם ימלוך אלא עם בכבודו, המלך בכבודו תמיד, ר"ל אשר הוא תמיד במלכותו הוא ימלוך גם עלינו לעולם ועד, ובאמת מליצה כזה היא זו וגם לה עדות במה שאומרים בברכה למעלה וקים מלכותך תמיד, ומלוך עלינו לעולם ועד. והנה הספק הזה בעצמו נמצא גם בברכת המעריב ערבים שגם שם יתכן לחבר תמיד עם אל חי וקים, או להפרידו ממנו ולחברו עם ימלוך עלינו, אך מזה שגם הנוסחא במחזור רומא „ה' צבאות שמו, ושמו אל חי וקים תמיד הוא ימלוך עלינו לעולם ועד" נראה גם שם הכוון לחבר תמיד למעלה ממנו ולהפרידו מן ימלוך.

כשמתפללין מעריב בזמנו אומרים בכל יום ג' מזמורים אלו אחר עלינו.

לְדָוִד מִזְמוֹר, לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית מִזְמוֹר לְדָוִד: יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם: מִפִּי עוֹלְלִים וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: כִּי־אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה: מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ: וַתְּחַסְּרֵהוּ מְעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ: תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת־רַגְלָיו: צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי: צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים: יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ:

מִזְמוֹר לְדָוִד, הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: קוֹל יְהוָה עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים: קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר: קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים: קוֹל־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ: קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ: קוֹל יְהוָה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד: יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

בימים שאומרים תחנון יש שמוסיפים בכל לילה מזמור אחד, ואומרים בלילה שלאחר יום ראשון:

לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה נַפְשִׁי אֶשָּׂא: אֱלֹהַי בְּךָ בָטַחְתִּי אַל־אֵבוֹשָׁה אַל־יַעַלְצוּ אוֹיְבַי לִי: גַּם כָּל־קוֶֹיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ יֵבֹשׁוּ הַבּוֹגְדִים רֵיקָם: דְּרָכֶיךָ יְהוָה הוֹדִיעֵנִי אֹרְחוֹתֶיךָ לַמְּדֵנִי: הַדְרִיכֵנִי בַאֲמִתֶּךָ וְלַמְּדֵנִי כִּי־אַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׁעִי אוֹתְךָ קִוִּיתִי כָּל־הַיּוֹם: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְהוָה וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: חַטֹּאות נְעוּרַי וּפְשָׁעַי אַל־תִּזְכֹּר, כְּחַסְדְּךָ זְכָר־לִי־אַתָּה לְמַעַן טוּבְךָ יְהוָה: טוֹב וְיָשָׁר יְהוָה עַל־כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ: יַדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט וִילַמֵּד עֲנָוִים דַּרְכּוֹ: כָּל־אָרְחוֹת יְהוָה חֶסֶד וֶאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדֹתָיו: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ

לַעֲוֺנִי כִּי רַב־הוּא׃ מִי זֶה הָאִישׁ יְרֵא יְהוָה יוֹרֶנּוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר׃ נַפְשׁוֹ בְּטוֹב תָּלִין וְזַרְעוֹ יִירַשׁ אָרֶץ׃ סוֹד יְהוָה לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם׃ עֵינַי תָּמִיד אֶל־יְהוָה כִּי־הוּא יוֹצִיא מֵרֶשֶׁת רַגְלָי׃ פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כִּי־יָחִיד וְעָנִי אָנִי׃ צָרוֹת לְבָבִי הִרְחִיבוּ מִמְּצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי׃ רְאֵה־עָנְיִי וַעֲמָלִי וְשָׂא לְכָל־חַטֹּאותָי׃ רְאֵה אוֹיְבַי כִּי־רָבּוּ וְשִׂנְאַת חָמָס שְׂנֵאוּנִי׃ שָׁמְרָה נַפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי אַל־אֵבוֹשׁ כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃ תֹּם־וָיֹשֶׁר יִצְּרוּנִי כִּי קִוִּיתִיךָ׃ פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל צָרוֹתָיו׃

בלילה שלאחר יום ב׳ אומרים מזמור זה.

לְדָוִד מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי־פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה׃ אַשְׁרֵי אָדָם לֹא־יַחְשֹׁב יְהוָה לוֹ עָוֺן וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה׃ כִּי הֶחֱרַשְׁתִּי בָּלוּ עֲצָמָי בְּשַׁאֲגָתִי כָּל־הַיּוֹם׃ כִּי יוֹמָם וָלַיְלָה תִּכְבַּד עָלַי יָדֶךָ נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ סֶלָה׃ חַטָּאתִי אוֹדִיעֲךָ וַעֲוֺנִי לֹא־כִסִּיתִי אָמַרְתִּי אוֹדֶה עֲלֵי פְשָׁעַי לַיהוָה וְאַתָּה נָשָׂאתָ עֲוֺן חַטָּאתִי סֶלָה׃ עַל־זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל־חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֵׁטֶף מַיִם רַבִּים אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ׃ אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה׃ אַשְׂכִּילְךָ וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ־זוּ תֵלֵךְ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינִי׃ אַל־תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין בְּמֶתֶג וָרֶסֶן עֶדְיוֹ לִבְלוֹם בַּל קְרֹב אֵלֶיךָ׃ רַבִּים מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בַּיהוָה חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ׃ שִׂמְחוּ בַיהוָה וְגִילוּ צַדִּיקִים וְהַרְנִינוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃

בלילה שלאחר יום ג׳ אומרים מזמור זה.

מִזְמוֹר לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃ יְהוָה אַל־בְּקֶצְפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וּבַחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי׃ כִּי־חִצֶּיךָ נִחֲתוּ־בִי וַתִּנְחַת עָלַי יָדֶךָ׃ אֵין־מְתֹם בִּבְשָׂרִי מִפְּנֵי זַעְמֶךָ אֵין־שָׁלוֹם בַּעֲצָמַי מִפְּנֵי חַטָּאתִי׃ כִּי־עֲוֺנֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי כְּמַשָּׂא כָבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי׃ הִבְאִישׁוּ נָמַקּוּ חַבּוּרֹתָי מִפְּנֵי אִוַּלְתִּי׃ נַעֲוֵיתִי שַׁחֹתִי עַד־מְאֹד כָּל־הַיּוֹם קֹדֵר הִלָּכְתִּי׃ כִּי־כְסָלַי מָלְאוּ נִקְלֶה וְאֵין מְתֹם בִּבְשָׂרִי׃ נְפוּגוֹתִי וְנִדְכֵּיתִי עַד־מְאֹד שָׁאַגְתִּי מִנַּהֲמַת לִבִּי׃ אֲדֹנָי נֶגְדְּךָ כָל־תַּאֲוָתִי וְאַנְחָתִי מִמְּךָ לֹא־נִסְתָּרָה׃ לִבִּי סְחַרְחַר עֲזָבַנִי כֹחִי וְאוֹר־עֵינַי גַּם־הֵם אֵין אִתִּי׃ אֹהֲבַי וְרֵעַי מִנֶּגֶד נִגְעִי יַעֲמֹדוּ וּקְרוֹבַי מֵרָחֹק עָמָדוּ׃ וַיְנַקְשׁוּ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי וְדֹרְשֵׁי רָעָתִי דִּבְּרוּ הַוּוֹת וּמִרְמוֹת כָּל־הַיּוֹם יֶהְגּוּ׃ וַאֲנִי כְחֵרֵשׁ לֹא אֶשְׁמָע וּכְאִלֵּם לֹא יִפְתַּח־פִּיו׃ וָאֱהִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־שֹׁמֵעַ וְאֵין בְּפִיו תּוֹכָחוֹת׃ כִּי־לְךָ יְהוָה הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי׃ כִּי־אָמַרְתִּי פֶּן־יִשְׂמְחוּ־לִי בְּמוֹט רַגְלִי עָלַי הִגְדִּילוּ׃ כִּי אֲנִי לְצֶלַע נָכוֹן וּמַכְאוֹבִי נֶגְדִּי תָמִיד׃ כִּי־עֲוֺנִי אַגִּיד אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי׃ וְאֹיְבַי חַיִּים עָצֵמוּ וְרַבּוּ שֹׂנְאַי שָׁקֶר׃ וּמְשַׁלְּמֵי רָעָה תַּחַת טוֹבָה יִשְׂטְנוּנִי תַּחַת רָדְפִי־טוֹב׃ אַל־תַּעַזְבֵנִי יְהוָה אֱלֹהַי אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי׃ חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי אֲדֹנָי תְּשׁוּעָתִי׃

בלילה שלאחר יום ד' אומרים מזמור זה.

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ בְּבוֹא־אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר־בָּא אֶל־בַּת־שָׁבַע׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי׃ הֶרְבֵּה כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֺנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי׃ כִּי־פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד׃ לְךָ לְבַדְּךָ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי לְמַעַן־תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ׃ הֵן־בְּעָווֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא יֶחֱמַתְנִי אִמִּי׃ הֵן אֱמֶת חָפַצְתָּ בַטֻּחוֹת וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי׃ תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין׃ תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ׃ הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי וְכָל־עֲוֺנֹתַי מְחֵה׃ לֵב טָהוֹר בְּרָא־לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי׃ אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח מִמֶּנִּי׃ הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי׃ אֲלַמְּדָה פֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ׃ הַצִּילֵנִי מִדָּמִים אֱלֹהִים אֱלֹהֵי תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ׃ אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃ כִּי לֹא־תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתֵּנָה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה׃ זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה׃ הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָםִ׃ אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי־צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים׃

בלילה שלאחר יום ה' אומרים מזמור זה.

תְּפִלָּה לְדָוִד· הַטֵּה יְהֹוָה אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי׃ שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי־חָסִיד אָנִי הוֹשַׁע עַבְדְּךָ אַתָּה אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ׃ חָנֵּנִי אֲדֹנָי כִּי־אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל־הַיּוֹם׃ שַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עַבְדֶּךָ כִּי אֵלֶיךָ אֲדֹנָי נַפְשִׁי אֶשָּׂא׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ הַאֲזִינָה יְהֹוָה תְּפִלָּתִי וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתָי׃ בְּיוֹם צָרָתִי אֶקְרָאֶךָּ כִּי תַעֲנֵנִי׃ אֵין־כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ׃ כָּל־גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ׃ כִּי־גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ׃ הוֹרֵנִי יְהֹוָה דַּרְכֶּךָ אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ יַחֵד לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמֶךָ׃ אוֹדְךָ אֲדֹנָי אֱלֹהַי בְּכָל־לְבָבִי וַאֲכַבְּדָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם׃ כִּי־חַסְדְּךָ גָּדוֹל עָלָי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְּׁאוֹל תַּחְתִּיָּה׃ אֱלֹהִים זֵדִים קָמוּ עָלַי וַעֲדַת עָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי וְלֹא שָׂמוּךָ לְנֶגְדָּם׃ וְאַתָּה אֲדֹנָי אֵל־רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי תְּנָה־עֻזְּךָ לְעַבְדֶּךָ וְהוֹשִׁיעָה לְבֶן־אֲמָתֶךָ׃ עֲשֵׂה־עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וְיֵבֹשׁוּ כִּי־אַתָּה יְהֹוָה עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי׃

מוטל על האדם לכבד השבת כפי יכלתו במאכל ובמשתה במלבוש ובנר, ויעשה הוא בעצמו להכין צרכי שבת ואפילו יש לו כמה עבדים משרתים, שזהו כבודו וכמו שמצינו בחז"ל שהיו עוסקין בעצמן במלאכה לכבוד שבת אע"פ שהיו להם משמשים.

אין הולכין בע"ש יותר מן ג' פרסאות, והטעם כדי שיוכל להכין צרכי סעודת שבת בעוד היום גדול, וה"מ בישוב, אבל אם לא יוכל להשיג צרכי שבת במקום שהוא שם, מותר לילך אפילו כמה פרסאות עד שיגיע למקום שימצא שם די מחסורו.

אסור לקבוע בע"ש משתה שאינו רגיל בו בחול, מפני כבוד שבת, חוץ מסעודה שזמנה קבוע דהיינו מילה ופדיון הבן. וסעודה שרגיל בה אע"פ שמותר כל היום מצוה להמנע ממנה מט' שעות ולמעלה.

תענית חלום או שאר תענית יחיד שקבל עליו בע"ש טוב שיפרש בשעת קבלת התענית שלא יתענה עד צאת הכוכבים אלא עד שיסיימו הצבור את תפלת ערבית של שבת. אבל תענית צבור חייב להשלים עד צאת הכוכבים.

אין עושין מלאכה בע"ש מן מנחה (קטנה) ולמעלה, והעושה מלאכה אינו רואה בה סימן ברכה, והוא שעושה להשתכר ודרך קבע אבל לצורך שבת עושה כל היום, והוא הדין לכותב ספרים דרך לימודו. מצוה לגלח בע"ש ומסתפרין לכבוד שבת כל היום אפילו מספר ישראל (והאר"י ז"ל היה נזהר מלגלח אחר מנחה). מצוה ליטול צפרנים בע"ש (ולעג האר"י ז"ל על המקפידין שלא ליטלן כסדרן, גם לא מצינו שחשש שלא ליטול של יד ושל רגל ביום אחד). רחיצה בחמין בע"ש מצוה.

אחר חצות קורין שנים מקרא ואחד תרגום דהיינו שקורין כל פסוק ב' פעמים ואח"כ התרגום ולא כאותן הנוהגים לקרות פרשה שלימה מקרא בבת אחת וכן תרגום.

על הבעל מוטל הכנת הנרות והשמן והפתילות, והאשה תדליקם. כשהאשה יולדת, בשבת ראשונה מדליק הבעל את הנרות ומברך, וכן מי שאין לו אשה ידליק בעצמו. וכתב רבינו בחיי ראויה לאשה להתפלל לשם יתברך בשעת הדלקת נר של שבת, שהיא מצוה המוטלת עליה, שיתן לה בנים מאירים בתורה כי התפלה יותר נשמעת בשעת עשיית המצוה, ובזכות נר שבת שהוא אור תזכה לבנים בעלי תורה שנקראת אור וכן דרשו רז"ל האי מאן דרגיל בשרגא הויין ליה בנים ת"ח. וכשמדליקין אחד האיש ואחד האשה מברכין:

ביי'ם אנצינדען דער שבת-ליכטער זאגט מאן דיעזע ברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל־שַׁבָּת:

ונוהגות הנשים להדליק תחלה ולפרוס כפיהן בין הנרות ובין עיניהן ואח"כ מברכות הברכה.

תחנה לנשים לאמר שהדליקו נר שבת. — תחנה פיר דיא הויזפרויא נאך דעם אנצינדען דער שבת-ליכטער.

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁתְּחוֹנֵן אוֹתִי (וְאֶת־אִישִׁי, וְאֶת־אָבִי, וְאֶת־בָּנַי) וְאֶת־כָּל־קְרוֹבַי וְתִתֶּן־לָנוּ וּלְכָל־יִשְׂרָאֵל חַיִּים טוֹבִים וַאֲרוּכִים וְתִזְכְּרֵנוּ בְּזִכְרוֹן טוֹבָה וּבְרָכָה וְתִפְקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וּתְבָרְכֵנוּ בְּרָכוֹת גְּדוֹלוֹת וְתַשְׁלִים בָּתֵּינוּ וְתַשְׁכֵּן שְׁכִינָתְךָ בֵּינֵינוּ. וְזַכֵּנִי לְגַדֵּל בָּנִים וּבְנֵי בָנִים חֲכָמִים וּנְבוֹנִים אוֹהֲבֵי יְיָ יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת זֶרַע קֹדֶשׁ בַּיְיָ דְּבֵקִים וּמְאִירִים אֶת־הָעוֹלָם בַּתּוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וּבְכָל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא. אָנָּא שְׁמַע אֶת־תְּחִנָּתִי בָּעֵת הַזֹּאת בִּזְכוּת שָׂרָה וְרִבְקָה וְרָחֵל וְלֵאָה אִמּוֹתֵינוּ, וְהָאֵר נֵרֵנוּ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה לְעוֹלָם וָעֶד וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה, אָמֵן:

להדליק נר של שבת, בעלי ש"ת ווי"ל השמיטו מלת של בעבור כי מובנת כבר ע"י הסמיכות. אמנם בכל הסדורים נמצא של שבת וכן הוא בסדור רב עמרם וברמב"ם הלכות שבת ראש פרק ה' וברוקח ס' מ"ו ובתניא ס' י"ב ובטור ס' רס"ד ומט"מ ס' ת"ו, גם ס' המנהיג הלכות שבת ס' י"ז מביא כן הנוסחא בשם רב אחא משבחא, וע"כ אין לשנות. ורצה עוד למעט בברכת חנוכה. ועל אודות הברכה ראה בתוספות שבת כ"ה ע"ב והגהות מיימוני ראש פ' ה' בהלכות שבת.

בע"ש מתפללין מנחה כסדור כמו בחול רק שאין אומרין תחנון. אחר תפלת מנחה מקבלים את השבת, וקודם קבלת שבת יש לקרות שיר השירים כולו בפעם אחד ולא פסקי פסקי.

שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים דֹּדֶיךָ
מִיָּיִן: לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל־כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ: מָשְׁכֵנִי
אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ נַזְכִּירָה דֹדֶיךָ מִיַּיִן
מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ: שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ כְּאָהֳלֵי קֵדָר כִּירִיעוֹת
שְׁלֹמֹה: אַל־תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת שֶׁשֱּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ־בִי
שָׂמֻנִי נֹטֵרָה אֶת־הַכְּרָמִים כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי: הַגִּידָה לִּי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי
אֵיכָה תִרְעֶה אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרָיִם שַׁלָּמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ:
אִם־לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי־לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת־גְּדִיֹּתַיִךְ עַל
מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים: לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה דִּמִּיתִיךְ רַעְיָתִי: נָאווּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים
צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים: תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה־לָּךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף: עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ
בִּמְסִבּוֹ נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ: צְרוֹר הַמֹּר ׀ דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין: אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר ׀
דּוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי: הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים: הִנְּךָ יָפֶה
דוֹדִי אַף נָעִים אַף־עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה: קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים רַהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים:
אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים: כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים כֵּן רַעְיָתִי בֵּין
הַבָּנוֹת: כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ
מָתוֹק לְחִכִּי: הֱבִיאַנִי אֶל־בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה: סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת
רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים כִּי־חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי: שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ
תְּחַבְּקֵנִי: הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַםִ בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־
תָּעִירוּ ׀ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא מְדַלֵּג
עַל־הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת: דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים הִנֵּה־זֶה
עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן־הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים: עָנָה דוֹדִי וְאָמַר
לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי־לָךְ: כִּי־הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ
לוֹ: הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ: הַתְּאֵנָה
חָנְטָה פַגֶּיהָ וְהַגְּפָנִים ׀ סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי־לָךְ: יוֹנָתִי
בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת־מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִנִי אֶת־קוֹלֵךְ כִּי־
קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה: אֶחֱזוּ־לָנוּ שׁוּעָלִים שֻׁעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים
וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר: דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים: עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ
הַצְּלָלִים סֹב דְּמֵה־לְךָ דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל־הָרֵי בָתֶר: עַל־
מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו: אָקוּמָה

נָּא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו׃ מְצָאוּנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי רְאִיתֶם׃ כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד־שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל־בֵּית אִמִּי וְאֶל־חֶדֶר הוֹרָתִי׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ ׀ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃ מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר כְּתִימְרוֹת עָשָׁן מְקֻטֶּרֶת מוֹר וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל׃ הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל׃ כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת׃ אַפִּרְיוֹן עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן׃ עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף רְפִידָתוֹ זָהָב מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם׃ צְאֶינָה ׀ וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה־לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ׃ הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד׃ שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃ כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ וּמִדְבָּרֵיךְ נָאוֶה כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃ כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבֹּרִים׃ שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תְּאוֹמֵי צְבִיָּה הָרוֹעִים בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים אֵלֶךְ לִי אֶל־הַר הַמּוֹר וְאֶל־גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה׃ כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ׃ אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי ׀ מֵרֹאשׁ אֲמָנָה מֵרֹאשׁ שְׂנִיר וְחֶרְמוֹן מִמְּעֹנוֹת אֲרָיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים׃ לִבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה לִבַּבְתִּנִי בְּאַחַת מֵעֵינַיִךְ בְּאַחַד עֲנָק מִצַּוְּרֹנָיִךְ׃ מַה־יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה מַה־טֹּבוּ דֹדַיִךְ מִיַּיִן וְרֵיחַ שְׁמָנַיִךְ מִכָּל־בְּשָׂמִים׃ נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן׃ גַּן ׀ נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה גַּל ׀ נָעוּל מַעְיָן חָתוּם׃ שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים עִם פְּרִי מְגָדִים כְּפָרִים עִם־נְרָדִים׃ נֵרְדְּ ׀ וְכַרְכֹּם קָנֶה וְקִנָּמוֹן עִם כָּל־עֲצֵי לְבוֹנָה מֹר וַאֲהָלוֹת עִם כָּל־רָאשֵׁי בְשָׂמִים׃ מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנֹזְלִים מִן־לְבָנוֹן׃ עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו׃ בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם־בְּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים׃ אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל ׀ דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי־לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא־טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה׃ פָּשַׁטְתִּי אֶת־כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה רָחַצְתִּי אֶת־רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם׃ דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן־הַחֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו׃

קַמְתִּי אֲנִי לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי וְיָדַי נָטְפוּ־מוֹר וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל׃
פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא
מְצָאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי׃ מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר הִכּוּנִי פְצָעוּנִי
נָשְׂאוּ אֶת־רְדִידִי מֵעָלַי שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם אִם־
תִּמְצְאוּ אֶת־דּוֹדִי מַה־תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי׃ מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד הַיָּפָה
בַּנָּשִׁים מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד שֶׁכָּכָה הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה׃
רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב׃ עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל־אֲפִיקֵי
מָיִם רֹחֲצוֹת בֶּחָלָב יֹשְׁבוֹת עַל־מִלֵּאת׃ לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים
שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר׃ יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו
עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים׃ שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל־אַדְנֵי־פָז מַרְאֵהוּ
כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִים׃ חִכּוֹ מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי בְּנוֹת
יְרוּשָׁלִָם׃ אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים אָנָה פָּנָה דוֹדֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּךְ׃
דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ לַעֲרוּגוֹת הַבֹּשֶׂם לִרְעוֹת בַּגַּנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים׃ אֲנִי לְדוֹדִי
וְדוֹדִי לִי הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה נָאוָה כִּירוּשָׁלִָם אֲיֻמָּה
כַּנִּדְגָּלוֹת׃ הָסֵבִּי עֵינַיִךְ מִנֶּגְדִּי שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ
מִן־הַגִּלְעָד׃ שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת
וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃ כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃ שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת
וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר׃ אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי אַחַת הִיא
לְאִמָּהּ בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ׃
מִי־זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ־שָׁחַר יָפָה כַלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׃ אֶל־
גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי לִרְאוֹת בְּאִבֵּי הַנָּחַל לִרְאוֹת הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן הֵנֵצוּ הָרִמֹּנִים׃
לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי מַרְכְּבוֹת עַמִּי נָדִיב׃ שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי
שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה־בָּךְ מַה־תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם׃ מַה־יָּפוּ פְעָמַיִךְ
בַּנְּעָלִים בַּת־נָדִיב חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן׃ שָׁרְרֵךְ אַגַּן
הַסַּהַר אַל־יֶחְסַר הַמָּזֶג בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי
עֳפָרִים תָּאֳמֵי צְבִיָּה׃ צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן עַל־שַׁעַר
בַּת־רַבִּים אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק׃ רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל
וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן מֶלֶךְ אָסוּר בָּרְהָטִים׃ מַה־יָּפִית וּמַה־נָּעַמְתְּ אַהֲבָה
בַּתַּעֲנוּגִים׃ זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר וְשָׁדַיִךְ לְאַשְׁכֹּלוֹת׃ אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה
בְתָמָר אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו וְיִהְיוּ־נָא שָׁדַיִךְ כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים׃
וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים׃ אֲנִי לְדוֹדִי

וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ: לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה נָלִינָה בַּכְּפָרִים: נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים נִרְאֶה אִם־פָּרְחָה הַגֶּפֶן פִּתַּח הַסְּמָדַר הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים שָׁם אֶתֵּן אֶת־דֹּדַי לָךְ: הַדּוּדָאִים נָתְנוּ־רֵיחַ וְעַל־פְּתָחֵינוּ כָּל־מְגָדִים חֲדָשִׁים גַּם־יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ: מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ גַּם לֹא־יָבֻזוּ לִי: אֶנְהָגְךָ אֲבִיאֲךָ אֶל־בֵּית אִמִּי תְּלַמְּדֵנִי אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח מֵעֲסִיס רִמֹּנִי: שְׂמֹאלוֹ תַּחַת רֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי: הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ מַה־תָּעִירוּ וּמַה־תְּעֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל־דּוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ שָׁמָּה חִבְּלַתְךָ אִמֶּךָ שָׁמָּה חִבְּלָה יְלָדַתְךָ: שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל־לִבֶּךָ כַּחוֹתָם עַל־זְרוֹעֶךָ כִּי־עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה קָשָׁה כִשְׁאוֹל קִנְאָה רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶתְיָה: מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת־הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם־יִתֵּן אִישׁ אֶת־כָּל־הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ: אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה־נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר־בָּהּ: אִם־חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף וְאִם־דֶּלֶת הִיא נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז: אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם: כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה בְּבַעַל הָמוֹן נָתַן אֶת־הַכֶּרֶם לַנֹּטְרִים אִישׁ יָבִא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כָּסֶף: כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה וּמָאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת־פִּרְיוֹ: הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי: בְּרַח דּוֹדִי וּדְמֵה־לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְשָׂמִים:

מי שאין לו פנאי לקרות כל שיר השירים הוא יאמר קודם קבלת שבת ד' פסוקים אלו:

יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן: עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל־הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת: בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם־בְּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים:

ויאמר בקשה זו:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּנְחִילֵנוּ שַׁבַּת קָדְשְׁךָ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן וְלֹא תִהְיֶה דְאָגָה וְלֹא צָרָה וְלֹא יָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ, כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבַשְּׁבִיעִי שָׁבַתָּ וְנַחְתָּ וְקִבַּעְתָּ אוֹתוֹ יוֹם מְנוּחָה וְעֹנֶג לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם, כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ תְּזַכֶּה אוֹתָנוּ וְאֶת־כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לָנוּחַ בִּמְנוּחָה שֶׁאֵין לָהּ קֵץ וְתַכְלִית לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב וְכֻלּוֹ אָרוֹךְ, וּתְבָרְכֵנוּ מִבִּרְכָתֶךָ, אָמֵן:

נאכדעם מאן מנחה געבעטעט, ווערדען צו קבלת שבת פאָלגענדע מזמורים פערזווייזע פאָן חזן אונד קהל אבגעזונגען.

ח׳ לְכוּ נְרַנְּנָה לַייָ נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ׃ ק׳ נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה
בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ׃ ח׳ כִּי אֵל גָּדוֹל יְיָ וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃
אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי־אָרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ׃ אֲשֶׁר־לוֹ הַיָּם וְהוּא
עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ׃ בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי־
יְיָ עֹשֵׂנוּ׃ כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם
אִם־בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ׃ אַל־תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה
בַּמִּדְבָּר׃ אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחָנוּנִי גַּם־רָאוּ פָעֳלִי׃ אַרְבָּעִים
שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא־יָדְעוּ דְרָכָי׃
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם־יְבֹאוּן אֶל־מְנוּחָתִי׃

שִׁירוּ לַייָ שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַייָ כָּל־הָאָרֶץ׃ שִׁירוּ לַייָ בָּרְכוּ
שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם־לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ׃ סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים
נִפְלְאוֹתָיו׃ כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃
כִּי כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים· וַייָ שָׁמַיִם עָשָׂה׃ הוֹד־וְהָדָר לְפָנָיו
עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ׃ הָבוּ לַייָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד
וָעֹז׃ הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ־מִנְחָה וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו׃ הִשְׁתַּחֲווּ
לַייָ בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו כָּל־הָאָרֶץ׃ אִמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ
אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם
וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ׃ יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ אָז

לכו נרננה, אלו ו׳ מזמורים עם הפיוט לכה דודי אינם בשום סי״ו גם לא נזכרו [illegible] גם לא ידעו הקדמונים דבר מאמירתם בליל שבת אלא לכולם פותחת התפלה עם והוא רחום למנהג הספרדים ועם ברכו למנהג אשכנזים (וכמו שהוא עוד היום בק״ק ווארמז), גם בעל מטה משה שכתב ספרו בשנת [illegible] לא ידע עדיין מן לכו נרננה ולכה דודי, והראשון המזכירו הוא בעל יוסף אומץ שכתב ספרו בשנת [illegible] והוא כתב שם בסימן תקפ״ח סדר קבלת שבת שנוהגים בו חדשים מקרוב באו מנהג יפה [illegible] וכתב יעב״ץ ז״ל פותחין בהללות הללו לכו נרננה וגומרים ו׳ מזמורים מן כ״ה על כ״ט, וכ״ט, כנגד ו׳ ימי החול [אע״כ אין לאמרם בליל שבת שהוא שני של י״ט או סמוך לי״ט, קיצור של״ה בדיני י״ט]. ע״כ [illegible] ז״ל עכ״ל. והנה ידענו כי מהרמ״ק, הוא ר׳ משה קורדובירו, היה גיסו של רבנו ר׳ שלמה בן משה הלוי אלקבץ שמי נלפתת במלי הראשון אחרי מאה השלישית לאלף שלנו וחבר את השיר לכה דודי, וא״כ סבר והתלמידיו שניהם ביחד הנהיגו אמירת ו׳ המזמורים עם לכה דודי ופשט המנהג מעט מעט מארץ ישראל לארצותינו וכתבו עוד שיש במזמורים אלו ס״ה פסוקים כמספר שם של אדנות. אמנם הספרדים לא יאמרו רק מזמור לדוד הבו לה׳. נרננה הנו״ן רפויה ובחטף פתח וכמו שבארתי בדף 66. ותועפות ל׳ גובה. כמריבה, כמו במריבה, וכן כיום כמו ביום. אקוט, ענין קטטה. אם יבאון, אם הוא ל׳ שבועה לשלילה כמו אם תבאו אל הארץ (במדבר י״ד, ל׳). מנוחתי, ארץ ישראל וירושלים.

ספרו בגוים כבודו, כן הוא, ובדה״א ט״ז, כ״ד כתיב ספרו בגוים את כבודו, ויש להזהר מן הטעות. אלילים, כאן יש להפסיק. שדי הראב״ע בצחות דף ח׳, ב׳ נקד שָׂדַי דל״ת בקמץ על משקל [illegible] ואין כן

ירננו כל־עצי־יער: לפני יי כי בא כי בא לשפט הארץ, ישפט תבל בצדק ועמים באמונתו:

יי מלך תגל הארץ ישמחו איים רבים: ענן וערפל סביביו צדק ומשפט מכון כסאו: אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו: האירו ברקיו תבל ראתה ותחל הארץ: הרים כדונג נמסו מלפני יי מלפני אדון כל־הארץ: הגידו השמים צדקו וראו כל־העמים כבודו: יבשו כל־עבדי פסל המתהללים באלילים, השתחוו־לו כל־אלהים: שמעה ותשמח ציון ותגלנה בנות יהודה למען משפטיך יי: כי־אתה יי עליון על־כל־הארץ מאד נעלית על־כל־אלהים: אהבי יי שנאו רע, שמר נפשות חסידיו מיד רשעים יצילם: אור זרע לצדיק ולישרי־לב שמחה: שמחו צדיקים ביי והודו לזכר קדשו:

מזמור. שירו ליי שיר חדש כי־נפלאות עשה, הושיעה־לו ימינו וזרוע קדשו: הודיע יי ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו: זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל, ראו כל־אפסי־ארץ את ישועת אלהינו: הריעו ליי כל־הארץ פצחו ורננו וזמרו: זמרו ליי בכנור בכנור וקול זמרה: בחצצרות וקול שופר הריעו לפני המלך יי: ירעם הים ומלאו תבל וישבי בה: נהרות ימחאו־כף יחד הרים ירננו: לפני יי כי בא לשפט הארץ, ישפט־תבל בצדק ועמים במישרים:

בספרים אלו. לפני ה', נמשך למעלה, כלומר כל עצי יער ירננו אז לפני ה'. ישפט־תבל. בס"א בחולם ומתג וכן בסוף מזמור צ"ח, וככה מצאתי זה בתורת אמת דף ע"ז.

ותחל מלעיל וחי"ת בסגול כן נקד רוו"ה ע"פ כ"י ונכון כי הוא ל' רעדה ופחד כמו גיל אחז (ש"א ל', ג') שערת מול, ודוגמת ויגם ותקם ותבו ותשם ותרם שכולם מלעיל ופ"א הפעל בסגול בבוא עליהם וי"ו המהפך. כדונג, הוא בשורק. יבשו כל־עבדי. יבשו, בטעם מהפך לגרמה המפסיק ומלת כל בדגש, כן בכל ס"ס וכב"ל. אהבי בתרי טעמי ובמגון בטעם הזני. שנאו רע סרי"ש בקמץ בכל ס"ס וכ"י ובמשפט העולה ויורד שיש לו כח לשנות הנקוד כמו באתנח שבא"ך ספרים, ואין מקף אחר שנאו כי היתיב של העולה ויורד מטלה מקום המקף, ובמבואר בתורת אמת דף כ"ג. אור בטעם רחי אחוא במקום פזטא של א"ך ספרים. ולישרי לב שמחה, פירושו, ולישרי לב זרוע שמחה.

פצחו סב. וזמרו. ימחאו כף, יכו כף אל כף, ועל דרך משל דבר.

יְיָ מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ: יְיָ בְּצִיּוֹן
גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל־כָּל־הָעַמִּים: יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא, קָדוֹשׁ
הוּא: וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב, אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט
וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם
רַגְלָיו, קָדוֹשׁ הוּא: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ
קֹרְאִים אֶל־יְיָ וְהוּא יַעֲנֵם: בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ
עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן־לָמוֹ: יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם, אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ
לָהֶם וְנֹקֵם עַל־עֲלִילוֹתָם: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר
קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

מִזְמוֹר לְדָוִד· הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז:
הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: קוֹל יְהוָה
עַל־הַמָּיִם, אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים: קוֹל־יְהוָה
בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר: קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה
אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל, לְבָנוֹן וְשִׂרְיֹן כְּמוֹ בֶן
רְאֵמִים: קוֹל־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ: קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר
יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ: קוֹל יְהוָה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת,
וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד: יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ
לְעוֹלָם: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יש נוהגים לומר תפלת ר' נחוניא בן הקנה.

אָנָּא, בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה:
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא:
נָא גִבּוֹר, דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם:
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם, צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם:
חֲסִין קָדוֹשׁ, בְּרֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ:
יָחִיד גֵּאֶה, לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ:
שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

מֵישָׁרִים המי"ם דגושה כדין אתי מרחוק. קֹרְאִים, הרי"ש בחירק והאל"ף נחה בלי תנועה, עיין מ"ק שרש קרא. אליהם, אל משה ואהרן. נתן, אשר נתן. להם, בשבילם.

אלים, שרים. וירקידם, את הארזים. וְשִׂרְיֹן הוא הר חרמון (דברים ג', ט') וכתוב בשי"ן שמאלית ע"פ המסרת, והפירוש, לבנון ושריון ירקידם כמו בן ראמים, ומשמעות תבת וירקידם שבראש פסוק גם לפניו. יחיל, ירעיד. ויחשף, יקלף, מענין מחשוף הלבן (בראשית ל'). ובהיכלו, פירושו, הכל שבהיכלו אומר כבוד לאל.

החזן עונה בנגינה. ראשי החרוזים שלמה הלוי.

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה· פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה: לכה

שָׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד· הִשְׁמִיעָנוּ אֵל הַמְיֻחָד·
יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד· לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת וְלִתְהִלָּה: לכה

לִקְרַאת שַׁבָּת לְכוּ וְנֵלְכָה· כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה·
מֵרֹאשׁ מִקֶּדֶם נְסוּכָה· סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה: לכה

מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ עִיר מְלוּכָה· קוּמִי צְאִי מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה·
רַב לָךְ שֶׁבֶת בְּעֵמֶק הַבָּכָא· וְהוּא יַחֲמוֹל עָלַיִךְ חֶמְלָה: לכה

הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי· לִבְשִׁי בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ עַמִּי·
עַל יַד בֶּן יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי· קָרְבָה אֶל נַפְשִׁי גְאָלָהּ: לכה

הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי· כִּי בָא אוֹרֵךְ קוּמִי אוֹרִי·
עוּרִי עוּרִי שִׁיר דַּבֵּרִי· כְּבוֹד יְיָ עָלַיִךְ נִגְלָה: לכה

לֹא תֵבֹשִׁי וְלֹא תִכָּלְמִי· מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי וּמַה תֶּהֱמִי·
בָּךְ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמִּי· וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּהּ: לכה

וְהָיוּ לִמְשִׁסָּה שֹׁאסָיִךְ· וְרָחֲקוּ כָּל מְבַלְּעָיִךְ·
יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ· כִּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה: לכה

לכה דודי, מחבר פיוט זה הוא המקובל ר' שלמה בן משה הלוי אלקבץ בעל ס' מנות הלוי שחבר בשנת רפ"ט וס' שרש ישי שחבר בשנת ש"ג. ויסד את פיוטו זה על מה דאיתא בשבת דף קי"ט ר' חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא ואמר בואו ונצא לקראת שבת המלכה, ר' ינאי לביש מאני מעלי שבת ואמר בואי כלה בואי כלה. בדבור אחד השמיענו, ע"פ שבועות כ' ע"ב זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, מה שאין יכול הפה לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע. לשם, לכבוד, כמו דברים כ"ו, י"ט. ומוסב כאן על שם אחד, ר"ל שמו אחד והוא לשם ולתפארת ולתהלה. לקראת שבת לכו ונלכה, כבר הבאתי בפירוש מזמור דף 168 כי בימים קדמונים היו לבם כבכ"נ בשדה, וע"כ בבאתם בע"ש מביתם לבהכ"נ היה להם לומר לכו ונלך לקראת שבת, ובארץ ישראל המנהג לצאת לחצר בהכ"נ באמירת לכה דודי, ועל מנהגם יסובבו [...]ים לכה דודי לקראת כלה, לקראת שבת לכו ונלכה. אבל אנחנו שאיננו יוצאים ממקום למקום בקבלת שבת לא יכונו לנו יפה הלשונות האלה (אשר בעבור זאת בעל יוסיף אומץ לא אמר האומר לכה דודי, ו[...] לקראת שבת לכו ונלכה אמר לבבתיני שבת מלכה), וצריכים אנחנו להבין תבות לכה ונלכה כל' [...], כלומר מתישב בכונתנו לקבל השבת כראוי. נסוכה, עפ"ה משלי ח', כ"ג. והוא מדבר על התורה שנבראת קודם בריאת העולם (פסחים נ"ד וראש ב"ר), ומצות שבת שבה היא שקולה כנגד כל מצותיה כמאמר חז"ל בירושלמי ברכות פרק ראשון ונדרים פרק ג'. התנערי עפ"ה ישעיה נ"ב, ב'. עמי, שעור האמרו, עמי, [...] שאמר וקומי ולבשי בגדי תפארתך. על יד בן ישי, המשיח, ובקשה הוא זה אל השם. קרבה ל' תהלים ס"ט, י"ט. התעוררי, ישעיה נ"א, י"ז. כי בא, שם ס', א'. עורי ל' שופטים ה', י"ב. כבוד ה', ל' ישעיה ס', א'. לא תבושי, שם נ"ד, ד'. מה תשתוחחי, תהלים מ"ב, י"ב. בך יחסו עפ"ה ישעיה י"ד, ל"ב. ונבנתה, ירמיה ל', י"ח. והיו למשסה עפ"ה ירמיה ל', ט"ז. ורחקו עפ"ה ישעיה מ"ט, י"ט. ישיש,

יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרֹוצִי · וְאֶת־יְיָ תַּעֲרִיצִי ·
עַל יַד־אִישׁ בֶּן פַּרְצִי · וְנִשְׂמְחָה וְנָגִילָה: לכה

בּוֹאִי בְשָׁלוֹם עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ · גַּם בְּשִׂמְחָה וּבְצָהֳלָה ·
תּוֹךְ אֱמוּנֵי עַם סְגֻלָּה · בּוֹאִי כַלָּה · בּוֹאִי כַלָּה:

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה · פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה:

קה׳ מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ־עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְהוָה: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְהוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְהוָה צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ:

יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְהוָה · נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהוָה: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים: קדיש יתום.

כשיש אבל עומד בחוץ ביה"כ הסמוך שבקהל יוצא לקראתו ומכניסו לביה"כ קודם שמתחילים ברכו (וי"א קבלת קודם שאומרים בואי בשלום) ואומרים לו:

הַמָּקוֹם יְנַחֵם אוֹתְךָ (יְנַחֵם אֶתְכֶם) עִם שְׁאָר אֲבֵלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלָיִם:

ישעיה ס"ב, ה'. ימין, שם נ"ד, ג'. תעריצי, תשבחי כמו ואת אלהי ישראל יעריצו (ישעיה כ"ט, כ"ג). בן פרצי, הוא משיח בן דוד שבא מתולדות פרץ (סוף רות).. ונשמחה עי' ה' ישעיה כ"ה, ט'. עטרת בעלה היא השבת ש"ת תפארת הקב"ה כשאמר חז"ל מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה (שבת י' ע"ב). כל בעלה בעלי האליהו עיין בשב"א כאן. ועוד נראה כאן שלדעת המחבר הה"א נסוף לפה, וא"כ אבל במקום למ"ד כתחלה ויש לפרש עטרת בעלה כמו עטרת לבעל. גם יש ליקח הה"א לנוספת, במקום בעל דוגמת נחלה במקום נחל. או שיש לזכרה עם אותן המקומות שנמקרא שהרפה הה"א סוף כמו עוגה (במדבר ט"ו, ל"א) לה (שם ל"ב מ"ב) כאשה (יחזקאל ט"ז, מ"ד) ודומיהן.

מזמור שיר ליום השבת, אמירת מזמור זה כתוב בספר הדור ס' קמ"ז שהוא מנהג מצנים קדמונים.

מקדימים להתפלל ערבית יותר מבימי החול.

דער פארבעטער רופט לויט:

ש״ץ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

ק״ש בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

ווּהרענד דעסען בעטעט דיח געמיינדע לייזע:

ק׳ יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה:

כשמנגן החזן השם יאמר הקהל.

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כשמנגן החזן המבורך יאמר הקהל.

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים· בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים· וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים· וּמַחֲלִיף אֶת־הַזְּמַנִּים· וּמְסַדֵּר אֶת־הַכֹּכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ· בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה· גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר· וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה· יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ· אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד· יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ· תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ· עַל־כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ· וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה· וְאַהֲבָתְךָ אַל־תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

ברכו, הספרדים אומרים תחלה והוא רחום, והוא ע״פ סדור רב עמרם, ולא כן מנהג אשכנז, כי הוא עונה המלקות וע״כ אין ראוי לאמרו, טור א״ח ס׳ רס״ז. וכן כתב הרוקח ס׳ מ״ט ואין אומרים והוא רחום לפי שאין מתפללים תחנונים בשבת, גם הכל בו כתב שאין אומרים והוא רחום לפי שהוא תחנה ואין אומרין בשבת פן יתעצב בה, ואסור לאדם שיהיה עצב בה, ולכך אין אומרים בתפלה אמצעיות שמא יצטרך להזכיר צער עצמו ויתעצב. עכ״ל גם בזוהר פ׳ תרומה עמוד קל״ט בתוב שאין לומר והוא רחום בע״ש כדי שלא לעורר הדין, ובן במדרש הנעלם לרות (דף פ״ג) שאין לאמרו בעבור שהוא תפלה על הרשעים בגיהנם, וכיון שבשבת מסתלק הדין מן העולם והרשעים בגיהנם יש להם מנוחה (ובעניין זה נמצא ג״כ בראיה שהיתה לפניהם עמוד ת״ן). והספרדים שאומרים אותו סומכים על הטעם שכתב עליו ר׳ אליעזר הגדול בשאלתיו נשאלה דף 163. אשר בדברו מעריב וכו׳ במקום נוסחא זו היתה לקדמונים נוסחא אחרת לערבית של שבת ערבת עשיה ערבים והגרבת אמת ואמונה והאחרה במחזור רומא וכה הנוסחא „בא״י אמ״ה אשר כלה מעשיו ביום השביעי ויקראהו שבת קדש מערב עד ערב ונתנו מנוחה לעמו ישראל בקדשתו בורא יום ולילה גולל וכו׳ ונסמת ואמונה כה כנוסחא על סדר א״נ וכה לשונה, אמת ואמונה בשביעי קיימת גזרת ברית הקשבנו ושמענו זכור חמדת טהורים יירשוה כתובה היא לראש ארבעה מעת נתתה שמת בה לב שמחון שדה פרית צדקה קנית רוממת שבת תמיד בינך ובינינו אות היא לעולם כי ששת ימים עולמך תקנת בשביעי נחת למען שתניח לעמך ישראל ולכבוד שמך שבחו וזמרו ברוך הוא משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם מי כמכה באלים ה׳ מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא ושומרי שביעי ראו גבורותיך על הים יחד כלם הודו והמליכו ואמרו ה׳ ימלך לעולם ועד, תחיש ישועה לשומרי ענונה הפרדה צאנך ואל יהיו עוד לבזה ככתוב והושעתי לצאני ולא תהיינה עוד לבז, בא״י גאל ישראל״ וגזכרת נוסחא זאת גם׳ תניא סמן פ׳ וגם׳ המנהיג הלכות שבת סמן ב׳, ורב נטרונאי גאון ורב עמרם גאון בשלום.

(יחיד אומר אל מלך נאמן.)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד׃

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃ וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃ וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃ וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם׃ וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם׃ וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ׃

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת׃ וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃

לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יי אלהיכם אמת.

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל־זֹאת. וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ. וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ. הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים. מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל־הֶעָרִיצִים. הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. הָעֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר. הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ. הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל־בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל־שׂנְאֵינוּ. הָעֹשֶׂה לָּנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם. הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם. וַיּוֹצֵא אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם: הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם־סוּף. אֶת־רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת־שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע: וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ

יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

וְנֶאֱמַר כִּי־פָדָה יְיָ אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם. וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן. וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ.

כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה, כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה, וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְעַל־יְרוּשָׁלָיִם:

לשבת. וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

לשלש רגלים וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

לראש השנה תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ:
כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:

ליום כפור כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

הש"ץ אומר ח"ק, ואח"כ מתפללים תפלה בלחש.

מעתה ועד עולם ופרוש וכו' ואין חותמים בשבת שומר עמו כמו בחול, מפני שבשבת אין צריכים שמירה כי השבת הוא שומר, כדאיתא במדרש תהלים מזמור שיר ליום השבת, ליום ששבתו המזיקין מן העולם ליום שיש בו עמי בשלום, כן כתב אבן ירחי, והכל בו מבאר יותר וז"ל נוסח שומר עמו ישראל לעד לא נתקן רק בחול שכל אחד יצא ובא למלאכתו וצריך שימור בדרכיו אשר הוא הולך, ובשבת וי"ט שלא יצא איש ממקומו חותמין ופרוש סכת שלומך וכו' כלומר אשר לא הוצרכנו רק לשמור היום הקדוש הזה פרוס סוכת שלומך שנוכל לשמרו בשלום ובשלמות עכ"ל ונמלא חתימה זאת בירושלמי פרק ג' דברכות (ומובא בטור א"ח סימן רס"ז וברוקח ס' מ"ט) וז"ל מפני שאין מלות ציצית בלילה לכן מוסיפים שומר עמו ישראל לעד, אמר ר' לוי הדא דתימר בחול, אבל בשבת אומר פורס סוכת שלום עכ"ל אמנם במדרש תהלים מזמור ו' שמובא ג"כ מאמר זה של ירושלמי בא בזה"ל „ולפי שאין מלות ציצית בלילה מוסיף פורס סוכת שלום", ואין בו דבר מן שומר עמו ישראל עד שנראה ממנו כי גם בחול חתימת הברכה ופרוס, ובאמת נראה כך גם ממאמר ירושלמי פרק ד' דברכות, בנוי לתלפיות, תל שכל הפיות מתפללים עליה בברכה בק"ש ובתפלה, בברכה בונה ירושלם, בק"ש פורס סוכת שלום; וכן נראה גם מויקרא רבה פרשה ט' גדול השלום שכל הברכות חותמין בשלום בק"ש פורס סוכת שלום. והפך לזה הודיענו אבודרהם כי בא־שבילייא וטוליטולא נהגו לחתום גם בשבת שומר עמו ישראל. אך כבר העיד רב שלום גאון (מובא בס' המנהיג וכל בו ותניא) כי בישיבות שבבבל היו חותמים בשבת וי"ט פורס סוכת שלום ונקטינן כמנהגו וכן הוא בסדור רב עמרם. ודע כי בסדורי הספרדים חותמים ופרוס עלינו וכו' באה מיד אחר והגן בעדנו, והנוסחא והסר מעלינו וכו' עד מעתה ועד עולם אין לנוס בשבת וי"ט, וכן היא דעת אבן ירחי וטור, וראה מג"א סוף ס' רס"ז. ופרוש בסי"ן, וכן הפורש והמנוסח למעלה דף 167. והנוסחא הפורש בה"א נראה בסדורי ספרדים וכן גורס אבן ירחי בהלכות שבת סימן ד' וכן באבודרהם ובטור א"ח סימן רס"ז וכן גורס הרשב"א בתשובה י"ד וכן הוא בזוהר פ' בראשית דף כ"ג עמוד קכ"ט ובס' המוסר לר' יהודה כלץ גם בעל לדה לדרך מאמר ד' פרק ה' גורס הפורש בה"א בוא"ו וסי"ן בסוף וכן עיקר. ועל כל עמו ישראל, בסדור רב עמרם גורס ועל כל עדת עמו ישראל.

ושמרו בני, כתב אבודרהם, אומרים בשבת ושמרו, ובשאר מועדים אלה מועדי ה' וגו' (למנהג ספרד) או וידבר משה את מועדי וגו' (למנהג אשכנז), לומר שיסדום השם סוכת שלומו עלינו אם נשמרנו כראוי. וכן מזכירים רב עמרם והמניג והכל בו אמירת ושמרו בשם רב שלום גאון. — ואין אומרים בשבת ברוך ה' לעולם וכו' לפי שכל עקרו לא נתקן אלא במקום שמנה עשרה ברכות, ובשבת אין אומרים שמנה עשרה על כן גם ברוך ה' לעולם אין אומרים (הרשב"א בתשובה י"ד וכל בו וטור).

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃

בשבת שובה מוסיפים זכרנו. אין שבת שובה ווירד זכרנו איינגעשאַלטעט.

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם׃

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃

אין שבת בראשית ביז פסח זאָגט מאַן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם׃

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה׃

בשבת שובה מוסיפים מי כמוך. אין שבת שובה ווירד „ כמוך איינגעשאַלטעט.

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בשבת שובה: הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ׃

אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי לִשְׁמֶךָ׃ תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ וּבֵרַכְתּוֹ מִכָּל־הַיָּמִים וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל־הַזְּמַנִּים, וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׃

מלך עוזר ומושיע ומגן, בסדור רב עמרם נוסף עוד „ורצה והנחל לבניהם שבתות למנוחה למען שמך באהבה בא"י מגן אברהם". אבל לא הועלה להנהיג לאמרה (עיין ירושלמי הלכות שבת סמן ח' וטור סי' רס"ח).

אתה קדשת וכו' התפלה לשבתות וי"ט נקראת תפלת שבע בעבור שאין בה אלא שבע ברכות, אבות גבורות וקדושת השם וברכה אחת באמצע מעין היום ואח"כ עבודה והודאה ושלום. ואמרו בברכות דף כ"ט ע"א שבע דשבתא כנגד מי, אמר ר' חלפתא בר שאול כנגד שבעה קולות שאמר דוד על המים עכ"ל ויש מוסיף עוד כנגד ז' הזכרות שבמזמור שיר ליום השבת. והנוסחא הלא היא ברמב"ם סדר התפלות רק בזה גורס מיד אחר וקדשתו מכל הזמנים, כאמור ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו וכו' ודלג ב' פסוקים הראשונים של ויכלו, וכן הביא הרא"ש בשבת קי"ט ע"ב, גם הרוקח הביא נוסחא זו ועיין בטור א"ח סמן רס"ח. ודע כי במחזור רומא לא נמצאה כלל הנוסחא אתה קדשת אלא אם נוסחא מיוחדת וכה לשונה „ואהבתך ה' אלהינו שאהבת את ישראל עמך ומחמלתך מלכנו שחמלת על בני בריתך נתת לנו ה' אלהינו את יום השביעי הגדול והקדוש הזה לגדלה ולגבורה ולקדשה ולמנוחה ולעבודה ולהודאה

וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ. וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לאות ולברית ולתפארת ולתת לנו ברכה ושלום מאתך, או"א רצה במנוחתנו" וכו' והיא הנוסחא ע"פ סדור רב עמרם ומזכירה התניא בסמן י"ג וז"ל מנהגנו לומר בתפלת לחש ומאהבתך, כדאיתא בתוספתא דברכות (פרק ג') אמר ר' אלעזר בר צדוק אבא היה מתפלל תפלה קצרה בלילי שבת והיא ומאהבתך ה' אלהינו וכו' עכ"ל גם אבן ירחי בהלכות שבת ס' ה' מביאה וכתב עליה שיתכן יותר מנהג צרפת ופרובנצא לומר אתה קדשת וכו' הכל כנוסחתנו. — ומה שאין אומרים בשבת וי"ט י"ב ברכות אמצעיות של שמנה עשרה כתוב במדרש תנחומא פ' וירא לפי שי"ב ברכות אלה בקשות הן לצרכי האדם לפיכך אין מתפללין אותן בשבת, שאם יהיה לו לאדם חולה בתוך ביתו נזכר ברופא חולי עמו ישראל והוא מיצר, והשבת ניתנה לקדושה ולעונג ולמנוחה ולא לצער, לכך מתפללין ג' ראשונות וג' אחרונות והמנוחה באמצע, וכן הדין בי"ט. לְשִׁמְךָ הטי"ם בסגול בסדורי רפ"ה ורפ"ז וכצ"ל כי הפסק אתנח בו, ובפירוש כתב אבודרהם שצריך להפסיק מעט בין לשמך ובין תכלית, כדי שלא יהא כמוזר למעלה ח"ו. תכלית, בסוף, ועש"ה ויכלו השמים. ובעל העקדה (שער ד') פירש, יום השביעי הוא תכלית הבריאה (ענדצוועקק) וראה שם. וברכתו עש"ה ויברך אלהים את יום השביעי. וקדשתו, עש"ה ויקדש אותו. ופירשו חז"ל ברכו במן וקדשו במן (ב"ר פ' י"א. וראה תוספות פסחים דף קט"ו). והרמב"ן פירש על דרך הפשוט כי יום השבת מבורך וקדוש כי לזה נזכירה לברך אותו ולהדרו וזהו בשביתה שיהיה לנו קדוש ולא נעשה בו מלאכה. ויכלו, בראשית ב'. ונוסד על פי שבת קי"ט ע"ב אפילו יחיד המתפלל בע"ש צריך לומר ויכלו, דאמר רב המנונא כל המתפלל בע"ש ואומר ויכלו, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנ' ויכלו, אל תקרי וַיְכֻלּוּ אלא וַיְכַלּוּ. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המתפלל בע"ש ואומר ויכלו שני מלאכי השרת המלווין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר עכ"ל. וַיְכֻלּוּ צריך למתוח הכרה ראשונה, והאומר וַיְכַלּוּ זו לאולתו (יהב"י). אלהים את יום, יזהר להפסיק מעט בין אלהים ובין את.

אלהינו ו"א, הספרדים אומרים קודם או"א גם הנוסחא ישמחו במלכותך, ולא כן מנהג בני אשכנז, גם הרמב"ם אינו מביא נוסחא זו בתפלת ערבית. רצה במנוחתנו, כן בטור א"ח ס' רס"ח וכן מנהג בני אשכנז. ורב עמרם והרמב"ם גורסים רצה נא במנוחתנו, וכן מנהג בני ספרד. קדשנו במצותיך וכו' מוזכר בגמר' פסחים קי"ז, ע"ב. ושמחנו בישועתך, בס' רב עמרם ושמח לבנו בישועתך, ובסדורי ספרדים ושמח נפשנו בישועתך. לְעָבְדְּךָ הדל"ת רפויה כמשפט המקור עֲבֹד בכנויו. וינוחו בה ישראל מקדשי שמך, בשני כי"י גם בסדורי רפ"ה ורפ"ז וישמחו בך ישראל אוהבי שמך, וכן הוא בס' רב עמרם וכן בראה ס' חסידים ס' תתפ"ב וכן כתב בעל תורת חיים על מס' חולין סוף פ' א' ובעל עטרת זקנים לא"ח ס' ...ח. ובמחזור רומא וישמחו בך כל ישראל מקדשי שמך. ובעל של"ה ויעב"ץ העמידו וינוחו בו ישראל מקדשי שמך, וכן הוא במנהגי ר"י טירנא והוא גרסת אבודרהם, אמנם שבת ל' נקבה (וראה ב... יוש הראב"ע במדבר כ"ח, י'. וישעיה נ"ו, ב') וע"כ העקר בָהּ וכן הוא בסדורי ספרד רק בנוספת כָל ישראל. מקדש השבת, ואין אומרים מקדש ישראל והשבת, כמו שאומרים מקדש ישראל והזמנים, מקדש ישראל וראשי חדשים, כי השבת קדמה לישראל ומקודשת בפני עצמה מששת ימי בראשית, מה שאין כן במועדים שהם תלויים בישראל וישראל קודם להם וכדאיתא בפסחים קי"ז ע"ב שבת דקביעא וקיימא, בין בכלותא בין בקדושא מקדש השבת, יומא טבא דישראל הוא דקביעי ליה דקמעברי ירחי וקבעי לשני, מקדש ישראל והזמנים. וכן הוא במס' סופרים סוף פ' י"ג.

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

בר"ח ובח"מ אומרים יעלה ויבוא. אַן ראש חדש אונד חה"מ זאגט מאַן יעלה ויבא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדּוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ· וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ· לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה, וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לר"ח רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ | לפסח חַג הַמַּצּוֹת | לסכות חַג הַסֻּכּוֹת

הַזֶּה· זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים· וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ· כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אַן שבת חנוכה ווירד היער על הנסים איינגעשאַלטעט (זייטע 100).

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בשבת שובה אומרים: וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שָׁלוֹם רָב עַל־יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם· כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם· וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ·

בשבת שובה אומרים:

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אין החזן מחזיר התפלה אבל אומר ברכה מעין שבע ואומר תחלה ויכלו בקול רם והקהל עונים עמו: ברכה מעין שבע אומרים אותה גם בשבת שאחר י"ט וכן בי"ט שחל להיות בשבת (חוץ מליל ראשון דפסח), ואין מזכירים בה של י"ט. בבית חתנים ואבלים אין אומרים אותה ולא בכל מקום שמתפללים באקראי.

דער חזן ווידערהאָלט ויכלו און דער קהל שפריכט עס מיט.

חו"ק וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

דאַן שפריכט דער חזן פאָלגענדעס:

ח' בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֶלְיוֹן, קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

ויכלו, כתבו התוספות בפסחים דף ק"ו מה שרגילין לומר ויכלו אחר התפלה בקול רם, היינו משום י"ט שחל להיות בשבת שמתפללין אתה בחרתנו ואין אומרין ויכלו בתפלה, תקנו נמי לומר בכל שבתות, שלא לחלוק בין שבת לשבת. וכן כתב אבן ירחי והוסיף שיש לאמרו בקול רם ומעומד לפי שהוא עדות להקב"ה שברא שמים וארץ, ועדות מעומד דכתיב ועמדו שני האנשים עכ"ל והאבודרהם מביא עוד טעם בשם מדרש בזה"ל בויכלו כתוב ג' פעמים אֲשֶׁר ובפסוק ויקחו אליך פרה אדומה כתוב ג' פעמים אשר, לומר כשם שפרה מכפרת כך האומר ויכלו שלש פעמים מתכפר עכ"ל וכן בהגהות מיימוני בהלכות תפלה פ' ט' אות ד' והלכות שבת פ' כ"ט אות ע'. גם הכל בו בס' ל"ה מביא דרוש זה אך בסתם ולא בשם מדרש.

ברוך אתה וכו' ברכה זו נקראת מעין שבע ונתקנה משום סכנת מזיקים, שבתי כנסיות שלהם היו בשדה ותקנו אותה בשביל בני אדם שמאחרים לבוא כדי שיסיימו תפלתם בעוד שש"ץ מאריך בברכה זו כמבואר בפירוש רש"י לשבת דף כ"ד ע"ב. וכיצד היא ברכה זו מעין שבע, מגן אבות כנגד מגן אברהם, מחיה מתים כנגד מחיה מתים, האל הקדוש כנגד האל הקדוש, המניח לעמו כנגד רצה במנוחתנו, לפניו נבוא כנגד רצה שהוא עבודה, ונודה לשמו כנגד מודים, אדון השלום כנגד שלום רב. וזאת הנוסחא כולה כרמב"ם הלכות תפלה פ' ט' הלכה י'. קונה שמים וארץ, בראשית י"ד, י"ט. ואומרים ככה בעבור שביום השביעי שכולם

יי מָגֵן אָבוֹת בִּדְבָרוֹ. מְחַיֵּה מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ. הָאֵל (בשבת שובה הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ. הַמֵּנִיחַ לְעַמּוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קָדְשׁוֹ. כִּי בָם רָצָה לְהָנִיחַ לָהֶם. לְפָנָיו נַעֲבוֹד בְּיִרְאָה וָפַחַד. וְנוֹדֶה לִשְׁמוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מֵעֵין הַבְּרָכוֹת. אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וּמְבָרֵךְ שְׁבִיעִי וּמֵנִיחַ בִּקְדֻשָּׁה לְעַם מְדֻשְּׁנֵי עֹנֶג זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

יי אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ. וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת: קדיש תתקבל.

נהוג בקהלות אין אומרים במה מדליקין לא ביום טוב שחל להיות בשבת או בערב שבת גם לא בשבת חול המועד, ובכל מקום אין אומרים אותו ביום כפור שחל להיות בשבת.

בַּמֶּה מַדְלִיקִין וּבַמָּה אֵין מַדְלִיקִין. אֵין מַדְלִיקִין לֹא בְלֶכֶשׁ וְלֹא בְחֹסֶן וְלֹא בְכַלָּךְ וְלֹא בִּפְתִילַת הָאִידָן וְלֹא בִּפְתִילַת הַמִּדְבָּר וְלֹא בִירוֹקָה שֶׁעַל

שלשתו קנה שמים וארץ. המניח, אשר יתן מנוחה. כי בם, בישראל. להניח להם, לתת להם יום מנוחה כל יום השבת. מעין הברכות, רומז למאמר חז"ל בברכות מ' וסוכה מ"ו, ברוך ה' יום יום, לומר לך בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו, ופירש"י של שבת מעין של שבת של חול מעין של חול של י"ט מעין של י"ט המועד עכ"ל ומלת מעין טעמה עמין מעניו ומדוגמה ובל"א „גמך דער ארט" וכן מעין שמנה עשרה, מעין כל ענין ובדבר (ברכות כ"ט) מעין עה"כ (שם כ"ז ב') מעין חתימה (פסחים ק"ד), והוא מל' כעין תרשיש כעין הקלל (יחזקאל א') כעין נחשת (דניאל י', ו'), וראה גם בפירוש רד"ק לש"ב ט"ז, י"ב. והמתרגם תרגם כאן קוועללע אללער זעגנונג טעה טעות עצומה. אל ההודאות אכן יראי בסדר של חול סמך ז' גלה מעין הברכות וההודאות לאדון השלום וכו' וכן מנהג הספרדים. מדושני ענג מל' ישעיה נ"ח, י"ג ואומרים כן עה"ס וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד (שם נ"ח י"ג). זכר למעשה בראשית, ואין אומרים זכר ליציאת מצרים אע"פ שכתוב גבי שבת וזכרת כי עבד היית במצרים, מפני שעקר מצות שבת הוא לזכרון בריאת העולם ושבת היה קודם יציאת מצרים, אבל בקידוש של שבת מזכירים שניהם, ובקידוש של י"ט אין אומרים אלא זכר ליציאת מצרים בלבד כי כן המועדים לא נצטוו אלא לזכרון יציאת מצרים.

במה מדליקין, הוא פרק ב' של מסכת שבת, ומובא בסדור רב עמרם וז"ל לאחר שמקדשין בבהכ"נ אומר בית אחד ישמם' שבת וזה הוא הפרק במה מדליקין וגו' עד סוף פרקא. אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי חכמים ואומר קדיש עכ"ל וכתב הכל בו וז"ל אמרו הגאונים ז"ל דתקנו לאמרו כדי להמתין אמאן דלא מצלי משום סכנה כי שבתי דשכיחי מזיקין, ויש לומר שלכך תקנו אותה כדי להורות פסול השמנים והפתילות ושאר הלכות שבו, ואומרים אותה בכל שבת ושבת לבד שבת הסמוכה לי"ט, לפי שיש בזאת המשנה עשרתם ערבתם, ואין מעשרין בי"ט, משום הואיל דשבת תקנו אותה מה שאין כן בי"ט עכ"ל וכן כתב הטור גם אבודרהם והוא הוסיף לומר ומה שלא נהגו לומר דיני המשנה בשבת חוה"מ וכירה שהסיקוה, משום טורח לצבור, אי נמי מפני שנר שבת הוא משום שלום בית הוצרך להוסיף עליו יותר (והוא לקוח מס' המנהיג לאבן ירחי), ושמעתי שיש מקומות שאומרים פרק זה בין מנחה לערבית ויפה נעימו, כי קריאתו אחר ערבית מה תועיל, אז אינו עת לתקן פתילותיו ונרותיו ולעשות הלכה, עד שכים היה, אבל בשקורא אותו בין מנחה לערבית אם שכח מלתקן ילך ויתקן עכ"ל וכן השל"ה שאומרו הקדים במה מדליקין לקבלת שבת ואמר שכן הנכון, וכן כתב יעב"ץ שנכון לאמרו קודם קבלת שבת והמנהג הספרדים. ואעפ"כ האשכנזים שאומרים אותו אחר תפלת ערבית אין מוחים אותם, והעיד הרב ב"י

פְּנֵי הַמָּיִם. וְלֹא בְזֶפֶת וְלֹא בְשַׁעֲוָה וְלֹא בְּשֶׁמֶן קִיק וְלֹא בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה וְלֹא בְאַלְיָה וְלֹא בְחֵלֶב. נַחוּם הַמָּדִי אוֹמֵר מַדְלִיקִין בְּחֵלֶב מְבֻשָּׁל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֶחָד מְבֻשָּׁל וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ מְבֻשָּׁל אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ: (ב) אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה בְּיוֹם טוֹב. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין בְּעִטְרָן מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. וַחֲכָמִים מַתִּירִין בְּכָל־הַשְּׁמָנִים בְּשֶׁמֶן שֻׁמְשְׁמִין בְּשֶׁמֶן אֱגוֹזִים בְּשֶׁמֶן צְנוֹנוֹת בְּשֶׁמֶן דָּגִים בְּשֶׁמֶן פַּקֻּעוֹת בְּעִטְרָן וּבְנֵפְט. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְּשֶׁמֶן זַיִת בִּלְבָד: (ג) כָּל־הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ

כה' ר"ע שגם מנהג המוסתערבים*) כך הוא, כי למנהגם טעם אמירתו הוא מפני המתאחרים לבוא לבהכ"נ כדי שיוכלו לסיים תפלתם בעוד שהעם אומרים ב"מ וכהתוב למעלה ולכן אין אומרים אותו בשבת של חה"מ שאין מתאחרים כל כך מפני שאין בו מלאכה, וזה אינו שייך למנהג הספרדים, אבל בי"ט שחל בע"ש אפילו למנהג ספרדים אין לאמרו מפני שלא יכון בו עשרתם ערבתם וכאמור למעלה, וזה הטעם כדאי אע"פ שהב"י דחה אותו. אמנם מה שהקהלות (חוץ מן פפד"מ) דוחים אותו גם בי"ט שחל בשבת לזה אין טעם מתקבל אם לא נאמר שנדחה מפני שאז העם עייפים הם ויגעים וממהרים לצאת. — ולבאר את פרק הזה כליג עליו את פירוש ר"ע מברטנורא.

במה מדליקין נר של שבת, במה עושין פתילות ושמנים להדליק. [ובפה זה הסי"ם נקמן בכ"י ונקוד רפ"ז וכנ"ל כמשפט מה שבא אחריו אחת מאותיות א"כ.] לא בלכש, כמין צמר יש בארז בין הקליפה לעץ וקרוי לכש (צעדערפאזערן). בחוסן, פשתן שאינו מנופץ. בכלך, פסולת של משי (פלאָקזיידע). בפתילת האידן, כמין צמר יש בערבה בין הקליפה לעץ (ווײדענפאזערן). בפתילת המדבר, עלי עשב ארוך שגודלין אותם ומדליקין בהן (נעסעלקרויט). בירוקה שעל פני המים, כמין צמר שגדל בדופני הספינה ששהתה זמן מרובה במים (שיפפמאאס). עד כאן פסול פתילות, מכאן ואילך פסול שמנים. ולא בזפת ולא בשעוה, שלא יתן זפת נמס ושעוה נתכת בנר במקום שמן וידליק, אבל לעשות כמין פתילה ארוכה שרגילין לעשות משעוה שרי. לא בשמן קיק, שמן היוצא מגרעינים שבתוך הצמר גפן שקורין קוט"ון coton (בוימוואָללענקערנער), ויש מפרשים קיקיון דיונה, והוא עשב שעלין גדולים ונקרא בערבי א"ל כרו"ע ricinus (וואונדערבוים), והשמן היוצא ממנו עב ביותר. ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם מה טעם, מפני שהאור מסכסכת בהם כלומר שאין האור נכנסת תוך הפתילה אלא סביב מבחוץ, ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם, לפי שאין נמשכים אחר הפתילה, ומתוך שאין הנר דולק יפה חיישינן שמא יטה השמן על פי הנר ונמצא מבעיר, או נמי שמא יניח הנר וילך, ואנן קיימא לן דנר של שבת חובה. ולא בשמן שרפה, שמן של תרומה שנטמאה ואמאי קרי ליה שמן שרפה, הואיל ולשרפה עומד שהרי אסור באכילה, ובי"ט שחל להיות בשבת עסקינן שכשמדליק הנר מבעוד יום נמצא שורף שמן טמא של תרומה בי"ט, ואנן קיימא לן אין שורפין קדשים בי"ט, דכתיב והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו (שמות י"ב, י') ודרשינן קרא הכי, והנותר ממנו עד בקר ראשון, עד בקר שני עמוד ותשרפנו, שאין שורפים הנותר בי"ט, והוא הדין לכל שאר קדשים הטעונים שרפה. [נחום בנו"ן כפתח כן נקודו (נחום א', א')]. וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו, ותנא קמא נמי אוסר ולא בחלב, כל חלב משמע, אלא איכא בין חכמים לתנא קמא, דחד מנייהו סבר דשרי להדליק בחלב מבושל שמעורב בו שמן כל שהוא, וחד אסר אפילו ע"י תערובת שמן, ולא נתברר לחכמי הש"ס מי מניהם האוסר ומי המתיר, והלכה כחכמים. (ב) אין מדליקין בשמן שרפה בי"ט, משום דמתניתין דלעיל קאמר, מה טעם תנן ולא בשמן שרפה? לפי שאין מדליקין בשמן שרפה בי"ט, שאין שורפין קדשים בי"ט. אין מדליקין בעטרן, פסולת של זפת וריחו רע ביותר, ומיהו נמשך אחר הפתילה יותר מן הזפת מפני שהוא רך, הילכך אלמלא מפני כבוד שבת הוי מדליקין בו. שומשמין, כך שמו בערבי, והוא זרע דק מתוק (זייזאמאמען) ובארץ ישראל ממנו הרבה. שמן צנונות, שמן היוצא מזרע צנון (ריבען). פקועות, דלעת מדברית (קאלאקווינטען, ווילדע קורקען, מ"ב ד', ל"ט). ובנפט, מין זפת הוא ולבן וריחו רע (בערגעהל, נאפטה). והלכה כחכמים שמדליקין בכל השמנים חוץ מאותן הפסולות שמנו לעיל במתניתין וחוץ משמן אפרסמון ונפט לבן, שכל אחד משני אלו השמנים הוא עב ושורף וחיישינן שמא יניחנו וילך, ועוד יש טעם אחר לאסור בשמן אפרסמון, גזרה שמא יסתפק ממנו מפני חשיבותו, וקיימא לן הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה. (ג) כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו, לעשות ממנו פתילה, אלא פשתן, דאקרי עץ, כדכתיב ותטמנם בפשתי העץ (יהושע ב', ו'), ואפילו הכי מדליקין בפתילה שעושין ממנו; וקנבוס וצמר גפן לאו יוצאין מן העץ נינהו אלא מיני זרע הן הילכך מדליקין בהן, ופשתן נמי מין

*) מוסתערבים (Mostaraber) כן נקראו אחינו בני ארץ ישראל הנולדים מגזע הקדמונים אשר נשארו שם בארץ, להבדל מבני ישראל שבאו שמה מאשכנז ומארצות אחרות.

אֶלָּא פִשְׁתָּן· וְכָל־הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מְטַמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא פִשְׁתָּן· פְּתִילַת הַבֶּגֶד שֶׁקִּפְּלָהּ וְלֹא הִבְהֲבָהּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר טְמֵאָה הִיא וְאֵין מַדְלִיקִין בָּהּ, רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר טְהוֹרָה הִיא, וּמַדְלִיקִין בָּהּ: (ד) לֹא יִקּוֹב אָדָם שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה וִימַלְּאֶנָּה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה עַל פִּי הַנֵּר בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא מְנַטֶּפֶת וַאֲפִילוּ הִיא שֶׁל חֶרֶס, וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר· אֲבָל אִם חִבְּרָהּ הַיּוֹצֵר מִתְּחִלָּה, מֻתָּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי אֶחָד· לֹא יְמַלֵּא אָדָם קְעָרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה בְּתוֹכָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת, וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר: (ה) הַמְכַבֶּה אֶת־הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִפְּנֵי גוֹיִם מִפְּנֵי לִסְטִים מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה אוֹ בִשְׁבִיל הַחוֹלֶה שֶׁיִּישַׁן, פָּטוּר· כְּחָס עַל הַנֵּר כְּחָס עַל

זרע הוא ולא אצטריך לרבויה אלא משום דאקרי עץ. אינו מטמא טומאת אהלים, אם עשה מהן אהל ונטה תחתיו הוי כשאר בית ואינו טעון הזיה וטבילה, דאהל עצמו אינו מקבל טומאה אלא כלים שתחתיו. [פִּשְׁפָּא עי"ש בפירק וטי"ת דגושה והוא כמו פִּתְפָּא ומוסב על היוצא ר"ל היוצא מן העץ הוא אינו מתטמא, ומי שקורא פִּשְׁפָּא בשגא טועה וכמו שכתב התשבי ערך עפש ובעל ש"ת ס' קכ"ה]. אלא פשתן, שהאהל עצמו טמא, כדכתיב והזה על האהל (במדבר י"ט, י"ח) וילפינן אהל ממשכן דכתיב ביה ויפרש את האהל על המשכן (שמות מ', י"ט), ולא היה באהל משכן דבר יוצא מן העץ אלא פשתן כדכתיב עשר יריעות שש משזר (שם כ"ו, א'). שקפלה, כדרך שגודלין הפתילות. הבהבה על השלהבת כדי שתהיה מחורכת ותדליק יפה (אבגעזענגט), והבגד שיש בו ג' אצבעות על ג' אצבעות מלומלמות עסקינן. טמאה היא, דקפולה אינה מבטלה מתורת בגד הואיל ולא הבהבה. טהורה היא, דקפולה מבטלה מתורת בגד והיא כאילו אין בה ג' על ג' אבל פחות מג' על ג' טהור שלטמא לא בנגעים ולא בטומאת מת. ואין מדליקין בה, בי"ט שחל להיות בע"ש עסקינן דאית בה איסור מוקצה, ואין מסיקין בשברי כלים שנשברו בו ביום דהוו להו נולד, אבל בכלים מסיקין דהא חזו לטלטול, ובכולי עלמא אית להו צריך המדליק להדליק רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר קודם שיסלק ידיו, הילכך טעמא דר' אליעזר דאמר אין מדליקין בה קסבר קפולה לא בטלה מתורת כלי וכי מדליק בה פורתא כיון דג' על ג' מלומלמות היו הוה לה שבר כלי דפחות מג' על ג' לאו כלי הוא ואתי לאדליק בידים להשלים רוב היוצא בעוד שמדליק בשבר כלי שנשבר בי"ט, דכי אמרינן מסיקין בכלים דוקא שלם ... בו אחר שנפחת; ור' עקיבה אומר מדליקין בה קסבר קפולה בטלה מתורת כלי מכי קפלה מעי"ט ... גודלין פתילה בי"ט ונמצא שאין כאן שבר כלי שנשבר בי"ט הילכך מדליקין בהן, והלכה כר"ע. [עקיבָה ... בסוף בסדור רפ"ז גם במחזור רומא כ"י, וכן הנכון, וראה בנחלת שבעה ס' מ"ו ובשם הגדולים חלק א' ... וסמן י"ט]. (ד') שפופרת של ביצה, הקליפה העליונה הקשה שהכילה מונחת בתוכה. בשביל שתהא מנטפת טפה טפה לתוך הנר, וטעמא גזירה שמא יסתפק ממנו וכיון שהקלוהו לנר חייב משום מכבה. ואפילו היא של חרס, דמאיס, אפילו הכי גזרינן, שכיון שאין הפתילה הדולקת בתוך הכלי שיש בו השמן אתי לאסתפוקי מניה ואיכא כאן משום מכבה. ור"י מתיר, דלא גזיר דילמא אתי לאסתפוקי מניה, שהרי הוא רואה השמן כותף על הפתילה שתחתיו. אם חברה היוצר מתחלה וכו', והוא הדין אם חברה בעל הבית בטיד או בחרסית מע"ש ... לגמרי, דמשום אסורא דשבת בדיל מניה. ויתן ראש הפתילה שהוא יוצא מן הכד לשאוב השמן ונמשך ... הפתילה לראש הדולק, ואשמעינן מתניתא פלוגתא דר' יהודה ורבנן בשפופרת של ביצה ובחרס ובקערה, ... אשמעינן שפופרת של ביצה, בהא קאמרי רבנן דכיון דלא מאיסא אתיא לאסתפוקי מניה, אבל של חרס דמאיסא אימא מודו לה לר' יהודה, ואי אשמעינן של חרס, בהא קאמר ר"י, אבל בביצה אימא מודה להו לרבנן, ואי אשמעינן הנהו תרתי, בהא קאמר ר"י מפני שהשפופרת של ביצה והחרס מונחים בתוך אויר הנר למעלה ולא מפסיק מידי בין הנר ובינם וליכא למגזר שמא יסתפק דבדיל מניה, אבל בקערה דמפסקת אוירי של הנר מונחת ויש כאן הפסק וליכא למימר גופיה הוא אימא מודה דנגזור, ואי אשמעינן בהדיא, בהדיא קאמרי רבנן, אבל בהנך תרתי מודו לר"י, צריכא. והלכה כחכמים. (ה') מפני עכו"ם, כגון פרסיים שאין מניחין להדליק אור ביום אידם אלא בבית עכו"ם שלהם. מפני לסטים, שלא יראו שיש שם אדם ויבאו עליו. מפני רוח רעה, השורה עליו, ושאינו רואה נוח לו. ורמב"ם פירש רוח רעה מין ממיני החולי הבא לבעלי מרה השחורה (מעלאנכאליע) שלא ינוחו אלא בישבו בחשך ובהסתרה מבני אדם [וכן מביא הערוך ערך רוח]. ואם בשביל החולה שיישן פטור, האי חולה שיש בו סכנה הוא, דאלו מכבה בשביל חולה שאין בו סכנה חייב, לפי, דסבר האי תנא דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, וכן מפני עכו"ם מפני לסטים מפני רוח רעה כלהו אית בהו סכנה. ובדין הוא דלתני מותר, אלא משום דבעי למתני סיפא חייב תנא רישא פטור. [כְּחָס כאשר הוא חס, הכ"ף בנעם באשר דוגמת כמשיב (בראשית ל"ט, כ"ט) כפורחת (מ', י'),

הַשֶּׁמֶן כְּחָס עַל הַפְּתִילָה, חַיָּב. רַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר בְּכֻלָּן חוּץ מִן הַפְּתִילָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשָׂהּ פֶּחָם: (ו) עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בִּשְׁעַת לֵדָתָן, עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בְּנִדָּה בְּחַלָּה וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר: (ז) שְׁלשָׁה דְבָרִים צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה. עִשַּׂרְתֶּם. עֵרַבְתֶּם. הַדְלִיקוּ אֶת־הַנֵּר. סָפֵק חֲשֵׁכָה סָפֵק אֵינָהּ חֲשֵׁכָה, אֵין מְעַשְּׂרִין אֶת־הַוַּדַּי, וְאֵין מַטְבִּילִין אֶת־הַכֵּלִים, וְאֵין מַדְלִיקִין אֶת־הַנֵּרוֹת, אֲבָל מְעַשְּׂרִין אֶת־הַדְּמַי, וּמְעָרְבִין וְטוֹמְנִין אֶת־הַחַמִּין:

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנַנְיָא, חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בִּבְגָדוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיֵצֵא. אָמַר רַב יוֹסֵף הִלְכְתָא רַבְּתָא לְשַׁבְּתָא:

אחר אמירת במה מדליקין קודם אר"א אר"ח הש"ץ יאמר קידוש ואומר הברכה על היין וברכת אשר קדשנו וכו' (ימצאהו למטה דף 197) ואח"כ אומרים אר"א אר"ח וכו'. ובשאין אומרים במה מדליקין מקדש הש"ץ לאחר קדיש על התפלה. ומקדשין בבהכ"נ בכל לילי שבתות וכל לילי י"ט חוץ מליל א' וב' של פסח וליל י"כ.

והפ"ת קמוצה כמו קמץ של נחי עי"ו וי"ו]. כחס על הפתילה חייב, ואע"ג דאינו צריך לגוף הכבוי אלא לצורך דבר אחר, שלא תדלק הפתילה או שלא יפקע הנר, חייב, דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. פוטר בכולם חוץ מן הפתילה, שאין לך כבוי הצריך לגופו אלא כבוי של פחמים וכבוי של כהוב פתילה שעושה הכבוי להאחיז האור מהר כשירצה להדליקו. ואין הלכה כר' יוסי. שהוא עושה פחם [פי' עושה את הפתילה כפחם] שהוא מתכוין לעשותה עכשיו בכבוי זה פחם שתהא מזומנת להאיר יפה. (ו') [בִּשְׁעַת הש"ין בשב"א כי בזה אין ספק כי שָׁעָה בפלס שָׁנָה מפעלי למ"ד ה"א וע"כ סמיכותו שְׁעַת כמו שְׁנַת ורבויו שָׁעוֹת שְׁעוֹתָיו כמו שָׁנוֹת שְׁנוֹתָיו]. בשעת לדתן, בשעת סכנה מזומן פורענות. [לֵדָתָן כך נקודו ברוב ס"י וגם בתלמוד בא ביו"ד אחר הלמ"ד וזה לעד שהיו קוראים הלמ"ד בצרי, גם הרד"ק במכלול דף קפ"ט, ב' העיד כי נלֵדָה נהגו לקיים הצרי ולומר לֵדָתוֹ לֵדָתָהּ· ובסדור רפ"ג נקוד לְדָתָן וגם הוא יתכן שאז הוא מקור בכנוי כמו ותקש בלדתה (בראשית ל"ה, ט"ז) ביום השלישי ללדתי (פ"א ג' י"ב). אך מה שבעל וי"כ נתן יתרון לנקוד לְדָתָן באמרו כי לֵדָתָן יהיה מקור טעה ונהפוך הוא כי לֶדֶת הוא מקור ולֵדָה הוא שם דבר בפלס דֵּעָה וכמו שפירש הראב"ע להושע ט' י"א.] בחלה ובהדלקת הנר, לפי שתלוי הבית בהן והיא מצויה בבית תלויין בה. (ז') צריך אדם לומר בתוך ביתו, וצריך למימרינהו בניחותא כי היכי דלקבלו מניה (גיטין דף ז'). עם חשיכה, כשהוא סמוך לחשיכה ויש עדיין שהות ביום לעשר ולערב, אבל קודם לחשיכה הרבה לא, דלמא פשעי ואמרי עדיין יש שהות ביום. עשרתם, לסעודת שבת, שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר. ערבתם, ערובי תחומים וחצרות, והני תרתי שייך למימרינהו בל' שאלה, דשאלו בכך עשו, אבל בנר לא שייך למימר הדלקתם את הנר, דדבר הנראה לעין הוא אי אדליק אי לא אדליק ולפיכך אומר להם בל' צווי הדליקו את הנר. [עֵרַבְתֶּם עי"ן בצרי בעבור הרי"ש שאינו מקבל דגש כי בנין פיעל הוא.] ספק חשיכה, מתחלת שקיעת החמה כל זמן שנראה כוכב אחד בככב ודאי יום, וכל זמן שנראו שני כוכבים בינונים הוא ספק חשיכה וקרוי בין השמשות ונותנים עליו חומרי יום וחומרי לילה, ומשנראו ג' כוכבים בינונים הוא ודאי לילה לכל דבר. [אֵינָהּ חשכה הה"א במפיק, והטעם, שעה שהיא ספק יום או לילה.] אין מעשרין את הודאי, דתקון מעליא הוא, ואע"ג דאינו אסור אלא משום שבות, קסבר האי תנא דגזרו על השבות אף בין השמשות. [הַוַּדַּי ככה מצאתי בתוספות חיים דף ז' גם למעלה דף 101 שכן מצוי בלי אל"ף קודם ליו"ד, וכן הַדְּמַי]. ואין מטבילין את הכלים, לטהרן מידי טומאתן, דהוי כמתקן כלי ואית בה משום שבות. ואין מדליקין את הנרות, כל שכן, דספיקא דאורייתא הוא, וזו ואין צריך לומר זו קתני; ורבותי פירשו ואין מדליקין את הנרות אין אומרים לעכו"ם להדליק. אבל מעשרים את הדמאי, ולא דמי למתקן, דרוב עמי הארץ מעשרין הן. ומערבין ערובי חצרות, דאומרא בעלמא הוא, אבל לא ערובי תחומין דיש להם סמך מקראי. וטומנין את החמין, בדבר שאינו מוסיף הבל, דאילו בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום אסור. וטעמא דטומנין את החמין בין השמשות בדבר שאינו מוסיף הבל, שלא אסרו להטמין את החמין בשבת עצמו בדבר שאינו מוסיף הבל, אלא גזרה שמא ימצא קדרתו שנצטננה וירתיחנה באור ונמצא מבשל בשבת, ובין השמשות ליכא למגזר דהכי דסתם קדרות בין השמשות רותחות הן וליכא למיחש שמא נצטננה וירתיחנה, הילכך טומנין את החמין בין השמשות אע"פ שאין טומנין בשבת.

תניא אמר ר' ח', בברייתא בשבת דף י"ב, וכתב הכלבו בס' ל"ו בה"מ בר יוסף היה אומר אחר במה מדליקין תניא אמר ר' חנינא חייב וכו'. ואח"כ יאמר א"ר אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי חכמים וכו'. למשמש בבגדו, שלא יהא כרוך בו שום דבר פן יוציאנו. הלכתא רבתא, דבר גדול יש כאן להפריש מאיסור שבת.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: אַל תִּקְרָא בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: קדיש יתום.

עלינו, יגדל.

נוהגים לברך את הילדים בלילי שבתות וי"ט אחר התפלה או בכניסה לבית, וגם הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם. והמברכים (אחד הבנות ואחד הבנים) מניחים ב' ידיהם על המתברך ואומרים ישימך וכו'.

דער מנהג איזט, דאס מאן שבת אודר י"ט זייגע קינדער צו זעגנען, וואבייא מאן שפריכט:

צו זעהנען: יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה:

צו טעכטערן: יְשִׂמֵךְ אֱלֹהִים כְּשָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה:

ואומרים ברכת הכהנים יברכך וגו', וכל אחד יכול להוסיף ברכה משלו כפי כוונת לבו.

תחנה זו יאמר בכל ליל שבת אחר תפלתו קודם לאתו מבית הכנסת.

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי עַל כָּל־הַחֲסָדִים אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי וַאֲשֶׁר אַתָּה עָתִיד לַעֲשׂוֹת עִמִּי וְעִם כָּל־בְּרִיּוֹתֶיךָ: וִיהִי נָא רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם אַב הָרַחֲמִים שֶׁתְּבָרְכֵנִי וְתִפְקְדֵנִי לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. וּתְזַכֵּנִי אוֹתִי (וְאֶת אִשְׁתִּי וְאֶת־זַרְעִי) וְאֶת־כָּל־בְּנֵי בֵיתִי לִמְצוֹא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאַי. וְאֶזְכֶּה לְקַבֵּל שַׁבָּתוֹת מִתּוֹךְ רֹב שִׂמְחָה וּמִתּוֹךְ עֹשֶׁר וְכָבוֹד וּמִתּוֹךְ מִעוּט עֲוֹנוֹת. וְתַעֲבִיר מִמֶּנִּי וּמִכָּל־בְּנֵי בֵיתִי וּמִכָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל־חֹלִי וּמַדְוֶה וְכָל־דַּלּוּת וַעֲנִיּוּת. וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר הַטּוֹב לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וּבְיִרְאָה וּבְאַהֲבָה. אָנָּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם. צַוֵּה לִי מַלְאָכֶיךָ מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן שֶׁיִּפְקְדוּנִי בְּיוֹם קָדְשֵׁנוּ לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם סֶלָה:

מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם עֲלֵיכֶם הַשָּׁלוֹם. מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם. מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם. אָמֵן:

אמר ר' אלעזר, סוף מס' ברכות, וכתוב אֶלְעָזָר בלא יו"ד בכל ס"ט, ונהגו להוסיף אגדה זו, כדי לומר קדיש שאין אומרים קדיש על הלכה אלא על אגדה. וכל בניך, ישעיה נ"ד, י"ג. אל תקרא, אל תפרש, לא שנקראנו באמת בוניך בחולם כי הוא נגד הקריאה המקובלת ע"י בעלי מסורת, אלא דרוש הוא נפרשנו כך, ובשמקור היטב נמצא כי חז"ל לא החליפו קריאת התבה כלל בדרושים אבל בנין התבה בעצמו הוא שדרשוהו, וכן גם פה הוציאו הדרוש מהתבה עצמה בלתי שנוי בנקודה, והוא יען כי הרבה שמות שצרתם למד"י ה"א דומים לאחרים שצרתם עיו"י וי"ו כמו אָב אָח שלמד"י ה"א שָׁב שעו"י וי"ו, ועל זאת תסוב דרשתם באמרם אל תקרא בניך, ר"ל אל תפרש בָּנַיִךְ של' בֵּן שלמד"י ה"א אלא אותו שהיסוד בֵּן ומעו"י וי"ו ל' בינה ולמוד. ודע כי בשני סדורים כ"י גם בסדורי רפ"ס ורפ"ו לא נמצא זה הלשון „אל תקרא בניך אלא בוניך" לא כאן ולא אחר אין כאלהינו, אבל הילקוט בישעיה על פסוק זה מביאו, וכן הוא גם במדרש סוף אסתר ובכ"י מנהג רומא. שלום רב, תהלים קי"ט, קס"ה. יהי שלום, שם קכ"ב, ז'. ס'. ט'. ה' עז, שם כ"ט, י"א.

כביאתו מבה"כ לביתו יאמר מיד: ווען מאַן אויז דער זינאַגאָגע נאַך הויזע קאָממט, זאָגט מאַן פאָלגענדעס:

שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מֶֽלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מֶֽלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מֶֽלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

צֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מֶֽלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ:
יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

ואח"כ יאמר זה: נאַכהער זאָגט מאַן דיעזעס:

אֵֽשֶׁת חַֽיִל מִי יִמְצָא וְרָחֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ: בָּֽטַח בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר: גְּמָלַֽתְהוּ טוֹב וְלֹא־רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּֽיהָ: דָּֽרְשָׁה צֶֽמֶר וּפִשְׁתִּים וַתַּֽעַשׂ בְּחֵֽפֶץ כַּפֶּֽיהָ: הָֽיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ: וַתָּֽקָם בְּעוֹד לַֽיְלָה וַתִּתֵּן טֶֽרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַֽעֲרֹתֶֽיהָ: זָֽמְמָה שָׂדֶה וַתִּקָּחֵֽהוּ מִפְּרִי כַפֶּֽיהָ נָֽטְעָה כָּֽרֶם: חָֽגְרָה בְעוֹז מָתְנֶֽיהָ וַתְּאַמֵּץ זְרוֹעֹתֶֽיהָ: טָֽעֲמָה כִּי־טוֹב סַחְרָהּ לֹא־יִכְבֶּה בַלַּֽיְלָה נֵרָהּ: יָדֶֽיהָ שִׁלְּחָה בַכִּישׁוֹר וְכַפֶּֽיהָ תָּֽמְכוּ פָֽלֶךְ: כַּפָּהּ פָּֽרְשָׂה לֶֽעָנִי וְיָדֶֽיהָ שִׁלְּחָה לָֽאֶבְיוֹן: לֹא־תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּֽׁלֶג כִּי כָל־בֵּיתָהּ לָבֻשׁ שָׁנִים: מַרְבַדִּים עָֽשְׂתָה־לָּהּ שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁהּ: נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם־זִקְנֵי־אָֽרֶץ: סָדִין עָֽשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר נָֽתְנָה לַכְּנַֽעֲנִי: עֹז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן: פִּֽיהָ פָּֽתְחָה בְחָכְמָה וְתוֹרַת־חֶֽסֶד עַל־לְשׁוֹנָהּ: צוֹפִיָּה הֲלִיכוֹת בֵּיתָהּ וְלֶֽחֶם עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל: קָֽמוּ בָנֶֽיהָ וַֽיְאַשְּׁרֽוּהָ בַּעְלָהּ וַֽיְהַלְלָהּ: רַבּוֹת בָּנוֹת עָֽשׂוּ חָֽיִל וְאַתְּ עָלִית עַל־כֻּלָּֽנָה: שֶֽׁקֶר הַחֵן וְהֶֽבֶל הַיֹּֽפִי אִשָּׁה יִרְאַת־יְהֹוָה הִיא תִתְהַלָּל: תְּנוּ־לָהּ מִפְּרִי יָדֶֽיהָ וִֽיהַלְלֽוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶֽׂיהָ:

שלום עליכם, פיוט זה יסדו ע"פ מה שאמרו חז"ל בשבת קי"ט ע"ב שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בע"ש מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו, ואם לאו, מלאך רע אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו עכ"ל ובסדורים כ"י ודפוסים קדמונים לא נמצא שלום עליכם ולא אשת חיל וכו' והם כולם הוספות אחרוני אחרונים, וגם יעב"ץ בסדורו התרעם עליהם ונפרע על הפיוט שלום עליכם ועל מה שנמצא בו מִמֶּלֶךְ מ"ה שאין לו הבנה וקשר בענין, וע"כ כדי שלא לשנות המנהג מכל וכל הנהיג הוא לומר שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון מֶלֶךְ וכו' ולא מִמֶּלֶךְ ובתקון הזה תבת מלאכי סמוכה היא אל עליון מלך מ"ה והפירוש מלאכים של עליון שהוא מלך מ"ה. ובתקון הזה הדפסתיו, אך יש להזהר מאד שלא להפריד בדבור בין עליון מלך מ"ה, כדי שלא יבוא לידי סרוך ח"ו.

מצות עשה לקדש על היין בכניסת שבת קודש, ומיד כשבא מבהכ"נ לביתו ימהר לקדש ולאכול ולא יתעכב הרבה. ואסור לטעום כלום קודם שיקדש ואפילו מים.

נשים חייבות בקידוש היום ומוציאות את האנשים בשעת הדחק, וקטן אינו מוציא אותם.

צריך שתהי מפה על השלחן תחת הפת ומפה אחרת פרוסה על גביו. ובענין נטילת ידים אם ליטול ידיו אחר הקידוש או קודם לו יש שינוי דעות בפוסקים, וע"כ כל אחד יאחוז במנהגו.

מקדשין על כוס מלא יין שלא יהא פגום. ונוטל את הכוס ביד ימנית ואומר פרשת ויכלו עד סופה מעומד, כי הוא עדות על הבריאה וכל עדות הוא בעמידה. ומתחילין הפרשה עם יום הששי ויכלו וכו', כי ראשי תיבות שם הוי"ה, וכדי שלא להתחיל באמצע הפסוק אומרים מתחלה בלחש ויהי ערב ויהי בקר, ומתחילים בקול יום הששי וכו', אך צריך להפסיק מעט בין יום הששי ובין ויכלו, כדי שלא יהיו שניהם פסוק אחד, שאין ראוי לחבר שני פסוקים ולעשות מהם פסוק אחד.

מסתכל בנרות של שבת באמירת פרש' ויכלו, ובאמירת הברכה יתן עיניו בכוס.

אין מקדשין על יין שריחו רע ולא על יין שטעמו כחומץ ולא על יין שהיה מגולה ולא על יין שיש בו קמחין (קאהמיג) אלא יסננו תחלה.

מקדשין על יין מגתו ועל יין לבן ועל יין מתוק ועל יין צמוקים ועל יין מבושל. והמצוה מן המובחר לברור לקידוש היין הישן והטוב.

מי שאין לו יין יקדש על הפת.

אם לא קידש בליל שבת, יש לו תשלומים למחר כל היום, ויאמר אז כל הקידוש של לילה מלבד פרשת ויכלו.

קודם הקידוש יאמר:

הִנְנִי מוּכָן וּמְזֻמָּן לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן כַּכָּתוּב זָכוֹר וְשָׁמוֹר זָכְרֵהוּ עַל הַיָּיִן:

בלחש וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר בקול יוֹם הַשִּׁשִּׁי: וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

סברי מרנן ורבנן ורבותי

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

קידוש היום, הוא מצות עשה מן התורה (פסחים דף ק"ו וברכות כ' ע"ב. ומ"ג ע"ב). ומה שמקדשין בבהכ"נ הוא לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא (פסחים ק"א) ועיין שם בדף ק' ע"ב בתוספות ובש"ע א"ח ס' רס"ט. וכתב הכל בו בסמן כ' בענין הקדוש בבהכ"נ הטעם לפי שיש בזה פרסום גדול לשם יתברך וקדוש שמו כשמברכין אותו במקהלות ואין בזה משום ברכה לבטלה, כיון שמסדרים שם הברכות בפני הקהל ומכוונין בקיחין ודומה למה שנהגו להדליק נרות חנוכה בבהכ"נ לפרסום הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם גם שיצאו ידי חובתן הרואין שאין להם בית לברך שם עכ"ל. וכתב רש"ל שראוי לומר במה מדליקין שהוא כנגד הבל קודם קידוש היין שהרי נר קודמת, וכן מנהגנו אף שכל שאר המחברים הסכימו לומר במה מדליקין לאחר הקידוש וראה במט"מ ס' תל"ב ותתק"לא.

סברי, במדרש תנחומא פ' פקודי, שליח לבור כשיש בידו כוס של קידוש או של הבדלה והוא ירא מפס מות שלא יהא בכוס הוא אומר סברי מרנן, ואומר הקהל לחיי כלומר כי לחיים יהא הכוס עכ"ל וכן כתב המנהיג בהלכות שבת ס' ע"ג. ונקודו סַבְרִי והוא בינוני קל בל' ארמי ובעברית סוברים ונאמר בל' שלה כמו הסוברים אתם ר"ל היש דעתכם כך שאברך. ובכי"י מצאתי סברו בוי"ו וכן הגרסה בלקוטי פרדס גם נתניא ס' כ"ג וכ"ד, והוא נראה יותר נכון ונקודו אז סַבְרוּ בל' צווי וכן הוא במחזור רומא, כלומר תנו דעתכם על הברכה שאומר, ובא להשמיע את הקהל שיכוונו לברכה ויענו אמן, וכן כתב התניא. בורא פרי הגפן, ברכות ל"ה. ומברכין על היין ואח"כ על היום, מפני שהיין גורם לקידוש (פסחים קי"ד).

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְרָצָה בָנוּ, וְשַׁבַּת קָדְשׁוֹ בְּאַהֲבָה
וּבְרָצוֹן הִנְחִילָנוּ זִכָּרוֹן לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, כִּי הוּא יוֹם
תְּחִלָּה לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. כִּי בָנוּ
בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל־הָעַמִּים, וְשַׁבַּת קָדְשְׁךָ
בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הִנְחַלְתָּנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

וישתה מיושב כשלוש לוגמיו, והשלוש ישתו גם כל המסובין מכוס של ברכה, ואח"כ יברך על לחם משנה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ:

בליל שבת בוצעין על לחם התחתון אבל ביום שבת ובליל י"ט בוצעין על העליון. וטוב להכין התחתון קרוב אליו יותר מהעליון כמלא שאינו מעביר על המצות. ויאחז הלחם בשתי ידיו בעשר אצבעות ויברך קודם שיפריד הפרוסה מן הפת, ואחר הברכה יבלע הפת במקום שנאפה היטב ויאכל, ויתן גם לכל המסובין פרוסה לכל אחד ואחד, ומצוה לבלוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה. ויאריך על שלחנו ויתענג בתענוגים כל אחד כפי יכלתו, וילמוד דברי תורה על שלחנו גם יזמר זמירות ותשבחות לכבד בזה את השבת. ואחר גמר סעודתו יאמר מזמור שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון וגו', ויטול ידיו במים אחרונים. ויברך בה"מ על הכוס כדינו, ומברך על היין בפה"ג ואחריו ברכה מעין שלש כמשפט.

אשר קדשנו, פסחים קי"ז ע"ב. ובסדור רב עמרם וברמב"ם הלכות שבת פ' כ"ט הובאה כל הנוסחא. ועם שאין מתחילים בשבת אשר בחר בנו מכל עם כמו שאומרים בי"ט, לפי שהשבת קדמה לבחירת ישראל, גם ניתנה להם במרה קודם מתן תורה (שבת פ"ז ע"ב וסנהדרין נ"ו ע"ב). באהבה וברצון, בס' רב עמרם ובאבודרהם תנא וברצון איננה. כי הוא יום תחלה, פירוש שהשבת נזכרה בפרשת המועדים קודם לכולם. והנה הפר"י ז"ל לא גרס ג' תיבות כי הוא יום וכן איננם בס' רב עמרם ובאבודרהם. והרמב"ן בפירושו בפ' ואתחנן גרס כי יום זה תחלה, ובמחזור רומא הנוסחא כי יום שבת תחלת מקראי, וראה במעשה רוקח על הרמב"ם. זכר ליציאת מצרים, כמו שכתוב וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים (דברים ה', ט"ו) וע"ש בפירוש הרמב"ן. כי בנו בחרת, שנ' ויבחר בכם (דברים ז', ז'). ואותנו קדשת שנ' ולהיותך עם קדוש (שם כ"ו, י"ט). ובספר מגיד ומלוה ובשל"ה דף קל"ט לא מובא כלל „כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים", כדי שיהיו מן ויכלו עד סוף הקידוש ע' תבות (ע"פ זוהר בראשית דף ע'), ואנחנו מפני כך לא נעזוב גרסתנו ואין לנו עסק בנסתרות. קדשך, השי"ן בשב"א כי אין הפסק מאמר פה והוא דוגמת ושבת קדשך להם הודעת במוסף שו"מ ואין לדמותו אל והנחילנו ה' אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך כי שם הפסק מאמר, והקורא גם כאן בסגול טועה. מקדש השבת, מפורש למעלה דף 188.

המוציא לחם מן הארץ, ברכות דף ל"ה. ול"ח. וב"ר פ' ט"ו. והוא עפ"ה תהלים ק"ד, י"ד. והלחם לחם, מזון, כמו לאכל לחם (בראשית ל"א, נ"ד), שהלחם אינו יוצא מן הארץ אלא התבואה שעושים ממנה לחם, וכן נמצא במן הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות ט"ז, ד') ולא הלחם ירד מן השמים אלא המן שהיו עושים ממנו עוגות. לחם מן, צריך לתת ריוח בין שתי התבות שלא תבולע אחת מן ב' המ"מין הנפגשות זו בזו; וכתבו התוספות בברכות דף ל"ח, ב' בשם הירושלמי אשר גם מזה הטעם אומרים המוציא ולא מוציא כדי שלא לערב האותיות ר"ל שלא תבולע מ"ם של מוציא במ"ם של העולם שלפניו.

זמירות לליל שבת·

נוהגים לזמר בליל שבת זמירות האלה בעוד שיושבים בסעודה קודם שמברכים בהמ"ז.

ע"פ א"ב, וכל חרוז מסיים על לשון הכתוב. ובחרוזי הראשון חתום שם המחבר משה.

כָּל־מְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִי כָּרָאוּי לוֹ· כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת כַּדָּת מֵחַלְּלוֹ· שְׂכָרוֹ הַרְבֵּה מְאֹד עַל־פִּי פָעֳלוֹ· אִישׁ עַל־מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ: אוֹהֲבֵי יְיָ הַמְחַכִּים לְבִנְיַן אֲרִיאֵל· בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׂישׂוּ כִּמְקַבְּלֵי מַתַּן נַחֲלִיאֵל· גַּם שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וְאִמְרוּ לָאֵל· בָּרוּךְ יְיָ אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: דּוֹרְשֵׁי יְיָ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבוֹ· הַמְאַחֲרִים לָצֵאת מִן הַשַּׁבָּת וּמְמַהֲרִים לָבֹא· וּשְׂמֵחִים לְשָׁמְרוֹ וּלְעָרֵב עֵרוּבוֹ· זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זִכְרוּ תּוֹרַת משֶׁה בְּמִצְוַת שַׁבָּת גְּרוּסָה· חֲרוּתָה לַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּכַלָּה בֵּין רֵעוֹתֶיהָ מְשֻׁבָּצָה· טְהוֹרִים יִירָשׁוּהָ וִיקַדְּשׁוּהָ בְּמַאֲמַר כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה· וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: יוֹם קָדוֹשׁ הוּא מִבּוֹאוֹ וְעַד צֵאתוֹ· כָּל־זֶרַע יַעֲקֹב יְכַבְּדוּהוּ כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ· לָנוּחַ בּוֹ וְלִשְׂמֹחַ בְּתַעֲנוּגִים אָכוֹל וְשָׁתוֹ· כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ אֵל קַנּוֹא וְנֹקֵם· נוֹטְרֵי יוֹם הַשְּׁבִיעִי זָכוֹר וְשָׁמוֹר לְהָקֵם· שַׂמְּחֵם בְּבִנְיַן שָׁלֵם וּבְאוֹר פָּנֶיךָ תַּבְהִיקֵם· יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם: עֲזוֹר לַשּׁוֹבְתִים בַּשְּׁבִיעִי בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר לְעוֹלָמִים· פּוֹסְעִים בּוֹ פְּסִיעָה קְטַנָּה סוֹעֲדִים בּוֹ לְבָרֵךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים· צִדְקָתָם תַּצְהִיר כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים· יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָבָה תָמִים:

שביעי, את יום השביעי. כראוי לו, ליום השביעי. כל שמר שבת ל' ישעיה נ"ו, ו'. מחללו, שלא יחללנו. על פי פעלו, לפי פעולתו. איש על, במדבר א', נ"ב. לבנין כצ"ל. אריאל, בה"מ הנקרא אריאל לפי שההיכל צר מאחריו ורחב מלפניו ודומה לארי (מדות סוף פרק ד'). נחליאל, היא התורה וכמו שדרשו חז"ל בנדרים נ"ה על הפסוק וממתנה נחליאל (במדבר כ"א, י"ט). שאו, תהלים קל"ד, ב'. ברוך ה', מ"א ח', נ"ו. המאחרים לצאת וכו' ר"ל מאחרים יציאת השבת וממהרים ביאתו, שמוסיפים מחול על הקדש. ושמחים בוי"ו הסגור כצ"ל כי לאות וי"ו צריכים בסדר הא"ב, וגם דבוק הוא אל הקודם. ערובו, ערובי תחומין וחצרות. זה היום, תהלים קי"ח כ"ד. זכרו ל' סוף מלאכי. גרוסה, נלמדת, ומפירוש התורה נלמדת מצות שבת וכמו שאמרו חז"ל מצות שבת היא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה (ירושלמי ברכות [illegible] פרק ג' ודברים רבה פרש' ד'). חרותה, מל' חרות על הלוחות (שמות ל"ב, ט"ז) ר"ל מצות שבת היא חרותה ליום השביעי. ברעותיה כצ"ל כמו בתהלים מ"ה ט"ו אשר משם לקוחה הלשון. משבצה, מקושטת. טהורים, ישראל. במאמר כל אשר עשה, באמירת ויכלו, ותבת כל כאן רומזת על ל' ויכלו. יום קדוש הוא, השבת. כדבר המלך, הקב"ה מלך מלכי המלכים, ותפס בל' אסתר ד', ג'. כל עדת, שמות י"ב מ"ז. משך, תהלים ל"ו, י"א. אל קנוא, נחום א', ב'. ובמדרש בב"ר פ' מ"ט, ר' יונתן אמר, בשר ודם [illegible] בקנאתו, אבל הקב"ה כובש את הקנאה שנ' אל קנוא ונוקם ה'. ועל זה יוסד החרוז, ר"ל תמשוך עלינו חסדך גם אם אינינו ראויים לו, כי אתה אל קנוא ודרכך לכבוש את הקנאה. נוטרי יום השביעי, כן הגיה בעל מטה יהודה ונכון. זכור ושמור להקם, המקיימים זכור ושמור. שלם, ירושלים (תהלים ע"ו, ג'). תבהיקם, ל' אור ובהירות, תרגום מנוגה נגדו, מזיו יקרה מבהיקין שמי שמיא (ש"ב כ"ב, י"ג). ירוין תהלים ל"ו, ט'. בחריש עפ"ס שמות ל"ד, כ"א. לעולמים כצ"ל וכהגהת בעל מטה יהודה, ושעור החרוז עזור לעולמים לשובתים בשביעי בחריש ובקציר. סועדים, עושים סעודה. תצהיר, תאיר. הבה תמים כצ"ל סוף פיוט זה הוא פסוק בש"א י"ד מ"א. וכן כתב בעל מטה יהודה, ומה שנוסף עוד בסדורים ה' אלהי ישראל תשועת עולמים תוספת מוטעת היא, כי הפייטן סדר פיוטו על ד' דלתות לכל חרוז וסוף כל חרוז הוא פסוק של מקרא.

ראשי החרוזים משה. ומשקלו ח׳ ח׳ תנועות.

מְנוּחָה וְשִׂמְחָה אוֹר לַיְּהוּדִים· יוֹם שַׁבָּתוֹן יוֹם מַחֲמַדִּים· שׁוֹמְרָיו וְזוֹכְרָיו הֵמָּה מְעִידִים· כִּי לְשִׁשָּׁה כֹּל בְּרוּאִים וְעוֹמְדִים: שְׁמֵי שָׁמַיִם אֶרֶץ וְיַמִּים· כָּל־צְבָא מָרוֹם גְּבֹהִים וְרָמִים· תַּנִּין וְאָדָם וְחַיַּת רְאֵמִים· כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר לְעַם סְגֻלָּתוֹ· שָׁמוֹר לְקַדְּשׁוֹ מִבֹּאוֹ עַד צֵאתוֹ· שַׁבַּת קֹדֶשׁ יוֹם חֶמְדָּתוֹ· כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ: בְּמִצְוַת שַׁבָּת אֵל יַחֲלִיצָךְ· קוּם קְרָא אֵלָיו יָחִישׁ לְאַמְּצָךְ· נִשְׁמַת כָּל־חַי וְגַם נַעֲרִיצָךְ· אֱכוֹל בְּשִׂמְחָה כִּי כְבָר רָצָךְ: בְּמִשְׁנֶה לֶחֶם וְקִדּוּשׁ רַבָּה· בְּרֹב מַטְעַמִּים וְרוּחַ נְדִיבָה· יִזְכּוּ לְרַב טוּב הַמִּתְעַנְּגִים בָּהּ· בְּבִיאַת גּוֹאֵל לְעוֹלָם הַבָּא:

שם המחבר מנחם חתום בתוכו מתחלת החרוז השני.

מַה־יְּדִידוּת מְנוּחָתֵךְ· אַתְּ שַׁבָּת הַמַּלְכָּה· בְּכֵן נָרוּץ לִקְרָאתֵךְ· בּוֹאִי כַלָּה נְסוּכָה· לְבוּשׁ בִּגְדֵי חֲמוּדוֹת· לְהַדְלִיק נֵר בִּבְרָכָה· וַתֵּכֶל כָּל־הָעֲבוֹדוֹת· לֹא תַעֲשׂוּ מְלָאכָה: לְהִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּגִים· בַּרְבּוּרִים וּשְׂלָו וְדָגִים: מֵעֶרֶב מַזְמִינִים· כָּל־מִינֵי מַטְעַמִּים· מִבְּעוֹד יוֹם מוּכָנִים· תַּרְנְגוֹלִים מְפֻטָּמִים· וְלַעֲרוֹךְ כַּמָּה מִינִים· שְׁתוֹת יֵינוֹת מְבֻשָּׂמִים· וְתַפְנוּקֵי מַעֲדַנִּים· בְּכָל־שָׁלֹשׁ פְּעָמִים· להתענג: נַחֲלַת יַעֲקֹב יִירָשׁ· בְּלִי מְצָרִים נַחֲלָה· וִיכַבְּדוּהוּ עָשִׁיר וָרָשׁ· וְתִזְכּוּ לִגְאֻלָּה· יוֹם שַׁבָּת אִם־תְּכַבֵּדוּ· וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה· שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹדוּ· וּבַשְּׁבִיעִי נָגִילָה· להתענג: חֲפָצֶיךָ אֲסוּרִים· וְגַם לַחֲשׁוֹב חֶשְׁבּוֹנוֹת· הִרְהוּרִים מֻתָּרִים· וּלְשַׁדֵּךְ הַבָּנוֹת· וְתִינוֹק לְלַמְּדוֹ סֵפֶר· לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת· וְלַהֲגוֹת בְּאִמְרֵי־שֶׁפֶר· בְּכָל־פִּנּוֹת וּמַחֲנוֹת· להתענג: הִלּוּכָךְ תְּהֵא בְנַחַת· עֹנֶג קְרָא לַשַּׁבָּת· וְהַשֵּׁנָה מְשֻׁבַּחַת· כְּדָת נֶפֶשׁ מְשִׁיבַת· בְּכֵן נַפְשִׁי לְךָ עָרְגָה· וְלָנוּחַ בְּחִבַּת· כַּשּׁוֹשַׁנִּים סוּגָה· בּוֹ יָנוּחוּ בֵּן וּבַת· להתענג: מֵעֵין

יום שבתון, שעור החרוז, יום השבת יום מחמדים הוא למנוחה ולשמחה ולאור ליהודים. כל ברואים ועומדים, תחת כל כחולם, ופירושו הכל היה נברא ועומד בששת ימי בראשית, וכמו שמבאר והולך בחרוז השני. כי ביה, ישעיה כ״ו, ד׳. כי בו, בראשית ב׳, ג׳. יחליצך, מל׳ רלה והחליצנו. נשמת כל חי, ר״ל תתפלל נשמת כל חי גם קדושת כעריצך בתפלת שבת. אכול בשמחה עפ״ה קהלת ט׳, ז׳. ור״ל לאמר שהתפללת או תשמח בסעודה. וקדוש רבה, קדוש של יום נקרא כך (פסחים ק״ו).

נסוכה, ל׳ מלכות. ותכל נא ל׳ יחיד על רבים, וכן הרבה בל׳ הפייטנים. ברבורים ע״א ה׳, ג׳ ופירש רד״ק עופות פטומים. ותפנוקי, ל׳ תענוג. בכל שלש פעמים, בכל שלש סעודות. נחלת יעקב, עפ״ה ישעיה נ״ח, י״ד. וכמו שאמרו חז״ל בשבת קי״ח כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים. אם תכבדו, כמו שאמרו בשמות רבה סוף פ׳ כ״ה שאם משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד בן דוד בא וכויקרא רבה פ׳ ג׳ אין ישראל נגאלין אלא בזכות שבת, וכן אמרו בשבת קי״ח, ע״ב. והייתם שמות י״ט, ה׳. חפציך אסורים, יסודו בשבת דף קי״ג חפציך אסורין חפצי שמים מותרין, דבור אסור הרהור מותר. וגם דף ק״כ משדכין על התינוקות ליארס בשבת ועל התינוק ללמדו ספר, משכונות שעברו ושעתידין להיות אסור לחשבן. למנצח בנגינות, ר״ל ספר תהלים. באמרי שפר, בדברי תורה. תהי בנחת ע״פ שבת קי״ג לא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול. ענג קרא לשבת, עפ״ה ישעיה נ״ח, י״ג. לך ערגה מל׳ כאיל תערג (תהלים מ״ב, ב׳). בחבת, באהבה. ואחז בל׳ מליצות בעבור שווי החרוז. כשושנים סוגה ל׳ שיר ז׳, ג׳. וכאן לקוח

עוֹלָם הַבָּא׃ יוֹם שַׁבָּת מְנוּחָה׃ כָּל־הַמִּתְעַנְּגִים בָּהּ׃ יִזְכּוּ לְרֹב שִׂמְחָה׃
מֵחֶבְלֵי מָשִׁיחַ׃ יֻצָּלוּ לִרְוָחָה׃ פְּדוּתֵנוּ תַצְמִיחַ׃ וְנָס יָגוֹן וַאֲנָחָה׃ להתענג׃

מנוקד ט' תנועות נחלק הראשון של כל חרוז, ושני חלקים האמצעים של כל חרוז בעלי ו' תנועות והאחרון
בעל ד' תנועות. ומתוס בו מרדכי בר יצחק חזק.

מַה־יָּפִית וּמַה־נָּעַמְתְּ בְּתַעֲנוּגִים׃ אַתְּ שַׁבָּת מְשׂוֹשׂ נוּגִים׃ לָךְ בָּשָׂר וְגַם
דָּגִים׃ נְכוֹנִים מִבְּעוֹד יוֹם׃ מֵעֶרֶב עַד־עֶרֶב לֵב חֲרֵדִים׃ בְּבֹא עִתֵּךְ עֵת דּוֹדִים׃
גִּיל וְשָׂשׂוֹן לַיְּהוּדִים׃ לִמְצוֹא פִדְיוֹם׃ וְאַתְּ עֹנֶג לְהִתְעַנֵּג בְּמַמְתַקִּים׃ בְּתַעֲנוּגוֹת
בְּנֵי אָדָם׃ וְיַיִן כִּי יִתְאַדָּם׃ וּשְׁאָר מַשְׁקִים׃ רְאֵה וְקַדֵּשׁ בְּיוֹם קֹדֶשׁ עֲלֵי יַיִן׃
זָכְרֵהוּ וְאִם אַיִן׃ עֲלֵי לֶחֶם בְּצֶבַע בְּעַיִן׃ יָפֶה לְקַדְּשׁוֹ׃ שָׁמְרֵהוּ כְּהִלְכוֹתָיו
מֵעֲבוֹדוֹת׃ מֵאָבוֹת וְתוֹלָדוֹת׃ שִׁיר לָאֵל תֵּן לְהוֹדוֹת׃ זָכוֹר לְקַדְּשׁוֹ׃ כָּל־שׁוֹמֵר
יוֹם שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ׃ מְחוֹלָלוֹ יִמְחַל מַעֲלוֹ׃ וּבָא גוֹאֲלוֹ שְׁמוֹ שִׁילֹה׃ יוּבַל שַׁי
לוֹ׃ דְּבַר סִמָּן טוֹב לָךְ בְּמָן וְאוֹת דֶּגֶל׃ סַמְבַּטְיוֹן מִתְגַּלְגֵּל׃ בְּבָל־יוֹם נָח כְּעַם
סֶגֶל׃ יִשְׁבְּתוּ וְיִשְׁקְטוּ׃ הַטּוֹרְחִים וְלֹא נָחִים עֲדֵי שֵׁשִׁי׃ וְתִשְׁלָחֵם לַחָפְשִׁי׃
בִּגְדֵי שֵׁשׁ וְגַם מֶשִׁי׃ לְכַבְּדֵךְ יַעֲטוּ׃ וְיֹאמְרוּ בֹּאִי כַלָּה מַה־תְּאַחֲרִי׃ הֵן שֻׁלְחָן
וְגַם נֵרֵךְ׃ עֲרוּכִים כִּי בָא אוֹרֵךְ׃ קוּמִי אוֹרִי׃ כְּבוֹד יְיָ עָלַיִךְ כְּאוֹר זָרַח׃ בְּעֵת
יָצַר בְּלִי טֹרַח׃ קְצוֹת מַעֲרָב וְגַם מִזְרָח׃ צָפוֹן וְיָמִין׃ עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים
בְּמַאֲמָרוֹ׃ עֲלֵי תֵבֵל שָׂם אוֹרוֹ׃ וּכְחָטְאוֹ יְצִיר לְיוֹצְרוֹ׃ בִּקְּשׁוֹ לְהַטְמִין׃ וְאַתְּ
חָלִיתְ פְּנֵי קוֹנֵךְ וְלֹא נִטְמַן׃ יוֹם אֶחָד לְמוֹצָאָיו׃ אָז נִגְנַז לִירֵאָיו׃ יַיִן עֲסִיסִים

מעין של השבת שהוא מגודל ומסוגל בטלות כגן של שושנים. מעין עולם הבא, ע"פ ברכות נ"ז, ע"ב, ג' מעין עולם הבא אלו הן שבת וכו'. מחבלי משיח יצלו, ע"פ שבת קי"ח כל המקיים ג' סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות מחבלו של משיח וכו'.

מה יפית ל' שיר ז', ז'. וכתב בתענוגים בשב"א בעבור המשקל. משוש נוגים, המשמחת האבלים. לך בשליך. חרדים, שמחים מענין חדוה. עת דודים, בעבור שנמשלה השבת לכלה השתמש בל' זה ע"פ שיר ד', י'. פדיום מנוחה מעבודת ששת ימי המעשה. בממתקים, דברים מתוקים כמו נחמיה ח', י'. בתענוגות ל' קהלת ב', ח'. ויין ל' משלי כ"ג, ל"א. עלי יין זכרהו, ואם אין, עלי לחם בצע בעין יפה, לקדשו, כן נמצא בתבות לענין הברכה, וראה באורי לסדר הקינות דף 34. מאבות ותולדות, שלא תעשה שום מלאכה לא של מלאכה ולא של תולדתה. שיר לאל תן ר"ל תאמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות וכו' כדי שתזכור לקדשו. מחוללו, יולדו ל' אל מחוללך (דברים ל"ב, י"ח). ימחל מעלו, חטאו, וע"פ שבת קי"ח כל המשמר שבת כהלכתה אפילו עובד ע"א כדור אנוש מוחלין לו שנ' שומר שבת מחללו, אל תקרי מחללו אלא מחול לו. שמו שילה, בסנהדרין דף צ"ח, ע"ב משיח מה שמו, דבי ר' שילא אמרי שילה שמו שנ' עד כי יבא שילה (בראשית מ"ט, י'). ובילקוט ישעיה רמז רפ"ח עתידין אומות העולם להביא דורון למלך המשיח, וכן הוא אומר עד כי יבא שילה, קרי בה עד כי יובל שי לו. יובל שי, יובא מנחה. במן, שלא ירד בשבת. ואות דגל, ועוד אות נפלאה נראה לעינים כאות של הדגל, ומה היא האות הזאת? סמבטיון מתגלגל בכל יום, הוא נהר המושך ומשליך אבנים בכל יום וביום השבת ינוח (ב"ר פ' י"א). כעם סגל, כמשר עם סגולה הוא ישראל ישבתו וישקטו כן גם גם הנהר הזה. ותשלחם ר"ל אתה שבת תשלחם לחפשי. יעטו, ילבשו. כי בא אורך, ישעיה ס', א'. כאור זרח ר"ל יהי כבוד ה' עליך כאותו האור אשר זרח בעת אשר יצר הבורא את כל העולם. עליונים וכו' כל זאת יסודו בחגיגה דף י"ב אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן, ולמי גנזו, לצדיקים לעת"ל. ובב"ר פ' י"ב, ל"ו שעות שמשה אותה האורה, י"ב של ערב שבת וי"ב של ליל שבת וי"ב של שבת, כיון שחטא אדם הראשון בקש לגנזה, חלק כבוד לשבת שנ' ויברך אלהים את יום השביעי, ובמה בירכו באור. יציר אדם הראשון. בקשו, בקש הקב"ה להטמין אותו האור. ואת השבת. חלית על' ויחל משה. למוצאיו, למוצאי שבת. יין עסים, יין המשומר לצדיקים

וּמָן: יְהִי לְזִכְרְךָ וּלְשָׁמְרְךָ וְיִנָּצֵל· מִכָּל־רָע וְיִשְׁכֹּן בְּצֵל· עֲצֵי עֵדֶן וְשָׁם אֻצַּל· יְשָׁרִים יִתֵּן: סְעוּדוֹתָיו וְשַׁבְּתוֹתָיו אֲשֶׁר שִׁלֵּשׁ· כְּאִישׁ עָנוּ בְּדַת פִּלֵּשׁ· בְּמִקְרָא חַד הַיּוֹם שִׁלֵּשׁ· רָמַז שְׁלָשְׁתָּן: יַעֲלֶה אִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה יַעֲשֶׂה לָהּ· מְחַבְּלִים וְגַם צִירִים· יֻצַּל וּבְלִי מְצָרִים· יִירַשׁ נַחֲלָה: בְּרָכוֹת יַעְטֶה מוֹרֶה בְּרֵאשִׁיתְךָ· וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתְךָ· וְשָׁבוּ בָנִים בְּצֵאתְךָ· לְהַבְדִּיל יִשָּׂאוּ: כּוֹס רְוָיָה לְהַלֵּל יָהּ בְּשִׁיר וָרֹן· בְּקוֹל נְעִים קְרָא בְגָרוֹן· לְלַוּוֹתְךָ בְּנִין אַהֲרֹן· בְּשִׁיר יִקְרָאוּ: כְּבוֹד מְלָכִים וְכָל־מְלָכִים לְלַוּוֹתָם· הַפַּחוֹת וְהַסְּגָנִים· בְּשִׁבְחוֹת וּבִרְנָנִים· בְּכָל־עֵת צֵאתָם: יְצַוּוּ חַסְדּוֹ קָדוֹשׁ יַעֲקֹב לֵיל וְיוֹמָם· וְאָז לְוִיִּם עַל מְקוֹמָם· יְנַצְּחוּ שִׁיר אֲשֶׁר זָמָם· בְּכָל־מִינֵי זֶמֶר: עֲלֵי עוֹלָה אֲשֶׁר כְּפוּלָה בְּיוֹם שַׁבָּת· בְּאַהֲבַת יוֹם בְּרֹב חִבַּת· עַם נְצוּר כְּאִישׁוֹן בַּת· עַיִן נִשְׁמָר: מִי יְפָאֵר גְּדֹל פְּאֵר הַמַּלְכָּה· מָנָתָהּ אַפַּיִם· הֲלִיכָתָהּ אֲלָפִים· אַמָּה אַרְכָּהּ: חַי זְקֹף מָךְ בְּקוֹרְאֵי שִׁמְךָ שְׁמַע עֶלְיוֹן· וְאַל תֶּחֱרַשׁ לְרָשׁ וְאֶבְיוֹן· וְקַבֵּל נִיב וְגַם הֶגְיוֹן· לִבּוֹ נִשְׁפָּל: מְזוֹן אֲרֻחָה לְיוֹם מְנוּחָה· בְּעֵת יֶחְסַר· יוּחַן בְּפַת דָּג וּבָשָׂר· יֵשֵׁב כְּשָׂר בְּלִי מַחְסֹר· לַחְמוֹ נִכְפָּל: יוֹם שְׁבִיעִי כְּמֵרוֹעִי אֲזַי קָשְׁבוּ· בְּרֶדֶת דְּגַן שָׁמַיִם· בְּתֵת לֶחֶם יוֹמָיִם· אִישׁ תַּחְתָּיו שְׁבוּ:

רבי יהונתן חזק.

יוֹם שַׁבָּת קֹדֶשׁ הוּא· אַשְׁרֵי הָאִישׁ שֶׁמְּרֵהוּ· וְעַל הַיַּיִן זָכְרֵהוּ· וְאַל יָשִׂים אֶל־לִבּוֹ· הַכִּיס רֵק וְאֵין בּוֹ· יִשְׂמַח וְיִרְוֶה· וְאִם לֹוֶה· הַצּוּר יִפְרַע אֶת־חוֹבוֹ: הַבָּשָׂר יַיִן וְדָגִים· לֹא־יֶחְסַר בְּתַעֲנוּגִים· וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לְפָנָיו צָגִים· זֶה יִהְיֶה שְׂכָרוֹ· אֲשֶׁר חָפֵץ בִּיקָרוֹ· יוֹסֵף חָצָה דָג וּמָצָא· מַרְגָּלִיּוֹת בִּבְשָׂרוֹ: וְאִם שֻׁלְחָן כְּדָת עָרוּךְ· וּמַלְאַךְ אֵל יַעֲנֶה בָרוּךְ· זֶה יִהְיֶה זְמַן אָרוּךְ· וְאוֹיְבָיו

לע"ל. ומן, ומזון, הוא סעודת לויתן. יהי לזכרך, ר"ל אותו האור יהי שמור לאותם הזוכרים ושומרים את השבת. פלש, גלה בתורה כאותו פסוק אשר בא בו תבת היום ג' פעמים הוא בשמות ט"ז, כ"ה. וכמו שדרשוהו בשבת דף קי"ז ע"ב. יעלה מעלה מעלה העושה כן ויקיים ג' סעודות. יעשה לה, לשבת. מחבלים וגם צירים יוצל, ובלי מצרים יירש נחלה, כן לאחר התיבות לענין הנאתן, וכן הרבה בפיוט זה. ברכות, ל' תהלים פ"ד, ז'. מורה, הקב"ה, כמו מי כמהו מורה (איוב ל"ו, כ"ב). ויש תקוה, ל' ירמיה ל"א, י"ז. בנים, ישראל. להבדיל, לעשות הבדלה. כוס רויה מל' תהלים כ"ג, ה'. והוא מחובר למעלה ממנו, ר"ל להבדיל ישאו כוס רויה, יקחו כוס מלא יין לעשות עליו הבדלה. בנין אהרן, ר"ל השירים של אליה הנביא, ואמרו חז"ל פינחס זה אליה (ילקוט ראש פ' פינחס ופרקי ר"א פרק מ"ז) וא"כ הוא בין אהרן. הפחות והסגנים, שניהם ל' שרים. על מקומם, על הדוכן. ינצחו, יזמרו. זמם, חשב. עלי עולה, הלוים יזמרו שיר על העולה אשר כפולה ביום השבת, שני כבשים לתוספים. כאישון בת עין, עפ"י תהלים י"ז, ח'. אפים, כפולה, לחם משנה. ניב, ל' דבור. הגיון לבבו משבצות לבו הנשפל. ארוחה, ל' סעודה כמו סוף מלכים. יוחן, השם יחנן אותו. כמרועי אזי קשבו, כאשר שמעו אז מן רועי, הוא משה רבנו שהיה רועה אותם במדבר. לחם יומים, שמות ט"ז, כ"ט.

ואם לוה לכבוד שבת, ועפ"י ביצה דף ט"ו, ב' אמר להם הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע. יוסף חצה דג, שכרו יהיה כאשר של יוסף שקנה דג, והמעשה בשבת דף קי"ט יוסף מוקיר שבתא הוה, והביאו פעם אחת בע"ש דג למכור ואמרו להם לכו אצל יוסף מוקיר שבתא דרגיל

יְחִיו בְּרִנָּה׃ וּמַלְאַךְ רַע יַעֲנֶה אָמֵן׃ בְּעַל כָּרְחוֹ׳ יְסַפֵּר שִׁבְחוֹ׳ שְׁמוֹ יַעֲלֶה
כְּטוֹב שָׁמֶן׃ נָשִׁים נֵרוֹת תַּדְלֵקְנָה׃ וְחֹק נִדּוֹת תַּחֲזֵקְנָה׃ וְהַחַלּוֹת תַּסֵּקְנָה׃
עַל בַּעֲוֹן וְכוּתָן׃ יוֹם כִּי בָא עֵת לֵדָתָן׃ וְאִם לֹא עָבְרוּ׳ וְנִזְהָרוּ׳ אֲזַי קְרוֹבָה לֵדָתָן׃
תְּנוּ שֶׁבַח וְשִׁירָה׃ לָאֵל אֲשֶׁר שַׁבָּת בָּרָא׃ וְלָנוּ בוֹ נָתַן תּוֹרָה׃ קָרָא לְמשֶׁה
מַתָּנָה׃ בְּבֵית גְּנָזַי הִיא טְמוּנָה׃ לֵךְ יָאֲתָה׳ וְקַח אוֹתָהּ׳ תְּנָה לַעֲדַת מִי מָנָה׃
נֶפֶשׁ כִּי נֶאֱנָחָה׃ בָּא שַׁבָּת בָּא מְנוּחָה׃ גִּיל וְשָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה׃ בָּרְכוּ וְקַדְּשׁוּ
בְּמָן׃ מַלְהֶדֶת לָעָם לֹא אַלְמָן׃ וְהַשַּׁבָּת׳ נֶפֶשׁ מְשִׁיבַת׳ כְּפִסַּת בַּר אֲשֶׁר טָמָן׃
חֻקּוֹתֶיהָ בְּמָרָה׃ נִצְטַוּוּ בְּאַזְהָרָה׃ כַּהֲרָרִים בְּשַׂעֲרָה׃ תְּלוּיִם הִלְכוֹתֶיהָ׃
שׁוֹמְרֵי מִצְוֹתֶיהָ׃ יִנְחֲלוּ׳ לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ׳ שַׁבָּת בְּצִבְאוֹתֶיהָ׃ זֶה הָאוֹת אֲשֶׁר שָׂם
אֵל׃ בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וּבַשְּׁבִיעִי אֲשֶׁר הוֹאֵל׃ סַמְבַּטְיוֹן הַנָּהָר׃ שֶׁבְּכָל־
יוֹם רָץ וְנִמְהָר׃ יוֹכִיחַ׳ בּוֹ מְנוֹחַ׳ תָּשִׁיב לְמִין הַנִּמְהָר׃ קוֹלֵי קוֹלוֹת יֶחְדָּלוּן׃
בְּעֵת שִׁירַי יִגְדָּלוּן׃ כִּי כְּטַל הֵם יִזְּלוּן׃ וְאַל־יַשִּׂיגוּ גְבוּלַי׃ בְּאֹרַח שִׁיר נָפַל
חֶבְלִי׃ הִתְקוֹשְׁשׁוּ׳ וְאַל־תְּשַׁמְּשׁוּ׳ בְּנֵזֶר שִׁיר שֶׁפְּרָה־לִי׃

בראשי החרוזים חתום יצחק.

יוֹם זֶה לְיִשְׂרָאֵל אוֹרָה וְשִׂמְחָה׃ שַׁבַּת מְנוּחָה׃ יום זה
צִוִּיתָ פִּקּוּדִים׳ בְּמַעֲמַד סִינַי׃ שַׁבָּת וּמוֹעֲדִים׳ לִשְׁמוֹר בְּכָל־שָׁנַי׃
לַעֲרוֹךְ לְפָנַי׃ מַשְׂאֵת וַאֲרוּחָה׃ שַׁבַּת מְנוּחָה׃ יום זה
חֶמְדַּת הַלְּבָבוֹת׳ לְאֻמָּה שְׁבוּרָה׃ לִנְפָשׁוֹת נִכְאָבוֹת׳ נְשָׁמָה יְתֵרָה׃
לְנֶפֶשׁ מְצֵרָה׳ יָסִיר אֲנָחָה׃ שַׁבַּת מְנוּחָה׃ יום זה

לקנות וסיפוהו לפניו והוא קנה את הדג וכאשר קרעו אותו מצא בו מרגלית ומכר אותה בשלש עשרה עליות של דינרי זהב. יענה אמן, זה בשבת קי"ט ע"ב ב' מלאכים מלווין לו לאדם בע"ש מבהכ"נ לביתו אחד טוב וא' שמתקיימו למעלה דף 196. נשים נרות הוא ע"פ משנה בשבת ל"א, ב'. על שלש עברות נשים מתות בשעת לדתן וכו'. תסקנה, תשרפנה. ולנו בו נתן תורה, בשבת נתנה תורה (שבת פ"ו ע"ב). מתנה בבית גנזי, ע"פ שבת י' ע"ב אמר לו הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם. לא אלמן, ירמיה נ"א, ה'. נפש משיבת, היא משיבת נפש. כפסת בר, תהלים ע"ב ט"ז, והטעם פה על טמן. במרה נצטוו, כדאיתא בשבת פ"ז ע"ב וסנהדרין נ"ו ע"ב. כהררים בשערה, במשנה חגיגה דף י' הלכות שבת חגיגות ומעילות הרי הם כהררים התלוין בשערה שהן מקרא מועט והלכות מרובות. שכלו שבת, הוא העולם הבא. תשיב למין הנמהר, אם ישאל מין ואפיקורוס איכה נדע שיום השבת הוא יום השביעי תוכל להשיבו בסמבטיון אשר ינוח בו ביום, וכדאיתא בב"ר פרשה י"א. הנמהר, ל' פתי כמו ולבב נמהרים (ישעיה ל"ב, ד'). והנוסחא בכ"ל ע"פ התכונת השיר אשר חלק האחרון שבכל חרוז נחרז עם חלק הראשון שבו. ובנוסחא אחרת מצאתי „האבנים והנהר". קולי קולות יחדלון, כאן משבח הפייטן את עצמו בשירו ואמר שלא ישתמש אחר בנוסחתו. התקוששו צפניה ב', א'. ופירש שם רד"ק התאספו מומיכם, ונראה שכונה זו לקחו פה הפייטן ר"ל כוהרו לתפוש באורח שירי לשירכם. בנזר, בכתר.

יום זה, זמר נאה זה נמצא בסדורי הספרדים. משאת, מל' וישא משאת (בראשית מ"ג, ל"ד) ר"ל מנות הסעודה. וארוחה, גם הוא ל' סעודה, כמו בסוף מלכים. חמדת הלבבות, היא השבת. נשמה יתרה, כמאמ' ביצה דף ט"ז ותענית דף כ"ז ואמ' סופרים פ' י"ז נשמה יתרה נותן הקב"ה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו עכ"ל ופירש רש"י נשמה יתרה, רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרוחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו. וכן כתב הרשב"א בתשובתו (מובאה אבודרהם בסדר מ"ש) נשמה יתרה היא המנוחה והטובה שהנפש מוצאה בשבת כאילו היא נשמה יתרה, ובשבתכם לימי העולם והעינוי באלו אבדה ממנו.

קִדַּשְׁתָּ בֵּרַכְתָּ, אוֹתוֹ מִכָּל־יָמִים׃ בְּשֵׁשֶׁת כִּלִּיתָ, מְלֶאכֶת עוֹלָמִים׃
בּוֹ מָצְאוּ עֲגוּמִים, הַשְׁקֵט וּבִטְחָה׃ שַׁבַּת מְנוּחָה׃ יום זה

לְאִסּוּר מְלָאכָה, צִוִּיתָנוּ נוֹרָא׃ אֶזְכֶּה הוֹד מְלוּכָה, אִם שַׁבָּת אֶשְׁמְרָה׃
אַקְרִיב שַׁי לַמּוֹרָא, מִנְחָה מֶרְקָחָה׃ שַׁבַּת מְנוּחָה׃ יום זה

חַדֵּשׁ מִקְדָּשֵׁנוּ, זָכְרָה נֶחֱרֶבֶת׃ טוּבְךָ מוֹשִׁיעֵנוּ, תְּנָה לַנֶּעֱצֶבֶת׃
בְּשַׁבָּת יוֹשֶׁבֶת, בִּזְמִיר וּשְׁבָחָה׃ שַׁבַּת מְנוּחָה׃ יום זה

ראשי החרוזים ישראל.

יָהּ רִבּוֹן עָלַם וְעָלְמַיָּא׃ אַנְתְּ הוּא מַלְכָּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא׃
עוֹבַד גְּבוּרְתֵּךְ וְתִמְהַיָּא׃ שְׁפִיר קֳדָמָךְ לְהַחֲוָיָה׃ יה רבון.

שְׁבָחִין אֲסַדֵּר צַפְרָא וְרַמְשָׁא׃ לָךְ אֱלָהָא קַדִּישָׁא דִּי בְרָא כָּל־נַפְשָׁא׃
עִירִין קַדִּישִׁין וּבְנֵי אֱנָשָׁא׃ חֵיוַת בָּרָא וְעוֹפֵי שְׁמַיָּא׃ יה רבון.

רַבְרְבִין עוֹבָדָיךְ וְתַקִּיפִין׃ מָכֵךְ רָמַיָּא זָקֵף כְּפִיפִין׃
לוּ יְחֵא גְבַר שְׁנִין אַלְפִין׃ לָא יֵעֹל גְּבוּרְתֵּךְ בְּחֻשְׁבְּנַיָּא׃ יה רבון.

אֱלָהָא דִּי לֵהּ יְקָר וּרְבוּתָא׃ פְּרֹק יָת־עָנָךְ מִפֻּם אַרְיָוָתָא׃
וְאַפֵּק יָת־עַמָּךְ מִגּוֹא גָלוּתָא׃ עַמָּךְ דִּי בְחַרְתְּ מִכָּל־אֻמַּיָּא׃ יה רבון.

לְמִקְדָּשָׁךְ תּוּב וּלְקֹדֶשׁ קֻדְשִׁין׃ אֲתַר דִּי בֵהּ יֶחֱדוּן רוּחִין וְנַפְשִׁין׃
וִיזַמְּרוּן שִׁירִין וְרַחֲשִׁין׃ בִּירוּשְׁלֵם קַרְתָּא דִּי־שֻׁפְרַיָּא׃ יה רבון.

והרמב"ן לבראשית ב', ג' ושמות כ', ח' פירש כי בשבת יתחדש בגוף יתרון כח ובנשמה יתרון השכל. וזה ג"כ כוונת הזוהר (ויקהל דף ·ל"ב וזוהר חדש דף ע"ו גם תקוני הזוהר תקון כ"א) באמרו כי נפש יתרה היא רוח הקדש ששורה עליו. ומן הטעם הזה מריחים במוצאי שבת בבשמים כדי להשיב הנפש המצטערת על אבוד העונג הזה. והרב אלגאזי בספרו אהבת עולם כתב על ענין נשמה יתרה בשבת, כי בדרך הטבע שנוי וסת תחלת חולי מעים, והאדם שהוא מורגל לעמול בכל ימות השבוע וביום השביעי ישבות וינוח אפשר שיבוא לידי חולי ע"י שנוי זה כי כן הלמוד לעמול יחלה בנוחו, וכן גם ביום השבת יאכל הרבה ממה שיאכל בימי החול ועל כן כפי הטבע יבול לבוא לחולי, אמנם השם ית' שם בטבע השבת שאע"פ שינוח בו האדם ויאכל וישתה הפך המורגל אצלו בכל זאת לא ירגיש ולא יחלה. וראה עוד בס' נשמת חיים לר' מנשה בן ישראל דף כ"ג. מצרה, שהיא בצער, מענין אשה מצרה (ירמיה מ"ח, מ"א). עגומים, מגזרת עגמה נפשי (איוב ל', כ"ה) ל' דאגה. שי למורא, תהלים ע"ו, י"ב.

יה רבון, זמר נאה זה מחברו המשורר הגדול ר' ישראל בר משה בר לוי נאגארה שהיה רב בעזה בארץ ישראל בחצי השני למאה השלישית לאלף שלנו, ונמצא בקבוץ פיוטיו הנקרא זמירות ישראל, וחתום שם המחבר בראשי חרוזי הזמר הנוסד בל' ארמי ברורה, רק שנפלו בו קצת שבושי נקוד ותקנתים. לְהַחֲוָיָה כנ"ל (דניאל ב', י'). צפרא ורמשא, בבקר ובערב. עירין, מלאכים (דניאל ד', י"ד) חיות ברא, חית השדה (שם ד', י'). רברבין עובדיך, גדולים מעשיך. עוֹבָדָיךְ הוא הרבים מן עוֹבַד בכנוי הנוכח, והיו"ד תנוח בקמץ ולא נשמע בדבור. מכך וכו' משפיל גאים וזוקף כפופים. יחא כנ"ל והוא עתיד מקובל מן יְחֵא׃ אלפין כפ"א רפויה (דניאל ז', י'). יֵעֹל עתיד משרש עלל בקל כמו תעל (דניאל ב', מ') והפירוש לא ישיג לגבורתך ולא יוכל לספרה. בְּחֻשְׁבְּנַיָּא כן נקודו במשקל שָׁלְטָנַיָּא (דניאל ז', כ"ז) דָּבְרָנַיָּא (עזרא ד', ט"ו). יקר, כבוד, ונקוד בקמץ (דניאל ב', ו'. ל"ז). ורבותא, וגדולה. פרק, גאול את צאנך מפי האריות. למקדשך, המ"ם בחירק כמו בעברית ודוגמת משכן, משכב (דניאל ב' ו' כ"ח. עזרא ז' ט"ו). יחדון, ישמחו. והוי"ו בחולם לא בשורק.

זמר לשבת וחנוכה.

מתוס בו אני ליב ברבי עוזר.

אֲזַכְּרָה רַחֲמֶיךָ, בְּשִׁירָה וּבְשִׂמְחָה· שֶׁהוֹשַׁעְתָּ עַמֶּךָ, מִצָּרָה לִרְוָחָה:
גָּבְרָה נִקְמָתֵנוּ, עַל־יְדֵי כֹהֲנֶיךָ נֶאֱמָנִים· לְהָפֵר תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ, בִּקְשׁוּ הַיְּוָנִים:
יָדְךָ הוֹצִיאָתְנוּ, מִצָּרָה וְצוּקָה· עַל־כֵּן קָבְעוּ לָנוּ, שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה:
לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ, גְּבוּרוֹת אֱלֹהֵינוּ· לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, נִזְכֶּה בְּיָמֵינוּ:
יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי, בְּרֹב חֲסָדֶיךָ· לֶחֶם חֻקִּי הַטְרִיפֵנִי, בְּכָל־כֹּחִי אֲיַחֲדֶךָּ:
בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ, רַחוּם מוֹשִׁיעֵנוּ· בִּישׁוּעַת עַמֶּךָ, יִרְאוּ עֵינֵינוּ:
עוֹזֵר דַּלִּים אַתָּה אֵלִי, מַהֵר לְגָאֳלֵנוּ· וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

השיר הזה יש לזמרו סמוך לברכת המזון.

צוּר, מִשֶּׁלּוֹ אָכַלְנוּ, בָּרְכוּ אֱמוּנַי· שָׂבַעְנוּ וְהוֹתַרְנוּ, כִּדְבַר יְיָ:
הַזָּן אֶת־עוֹלָמוֹ, רוֹעֵנוּ אָבִינוּ· אָכַלְנוּ אֶת־לַחְמוֹ, וְיֵינוֹ שָׁתִינוּ·
עַל־כֵּן נוֹדֶה לִשְׁמוֹ, וּנְהַלְּלוֹ בְּפִינוּ· אָמַרְנוּ וְעָנִינוּ, אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ: צור.
בְּשִׁיר וְקוֹל תּוֹדָה, נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ· עַל אֶרֶץ חֶמְדָּה, שֶׁהִנְחִיל לַאֲבוֹתֵינוּ·
מָזוֹן וְצֵידָה, הִשְׂבִּיעַ לְנַפְשֵׁנוּ, חַסְדּוֹ גָּבַר עָלֵינוּ, וֶאֱמֶת יְיָ: צור.
רַחֵם בְּחַסְדֶּךָ, עַל עַמְּךָ צוּרֵנוּ· עַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ, זְבוּל בֵּית תִּפְאַרְתֵּנוּ·
בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ, יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ· רוּחַ אַפֵּינוּ, מְשִׁיחַ יְיָ: צור.
יִבָּנֶה הַמִּקְדָּשׁ, עִיר צִיּוֹן תְּמַלֵּא· וְשָׁם נָשִׁיר שִׁיר חָדָשׁ, וּבִרְנָנָה נַעֲלֶה·
הָרַחֲמָן הַנִּקְדָּשׁ, יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה· עַל כּוֹס יַיִן מָלֵא, כְּבִרְכַּת יְיָ:
צוּר, מִשֶּׁלּוֹ אָכַלְנוּ, בָּרְכוּ אֱמוּנַי· שָׂבַעְנוּ וְהוֹתַרְנוּ, כִּדְבַר יְיָ:

אוכרה רחמיך, הוא זמר נאה ולא בלשונו שאינו צריך לבאור.

צור משלו, השיר הזה נתיסד בחרוזיו כנגד ברכת הזן וברכת הארץ וברכת ירושלים, שהם דאורייתא, והחרוז האחרון הוא נגד ברכת הכוס. והנה הזמר הזה אינו מדבר כלל מעניני השבת רק הוא שבח והודאה לאמרו קודם ברכת המזון, ומה שאין אומרים אותו בכל יום, לפי שאין פנאי לזה בימי המעשה, אך בי״ט יש לאמרו כמו בשבת. צור משלו וכו׳ שעורו, אתם אמוני ברכו את הצור אשר אכלנו משלו. כדבר ה׳, שאנו צריך לברך ברכת המזון אחר שאכלנו ושבענו. אין קדוש כה׳ ש״א ב׳, ב׳. נברך אלהינו כצ״ל וכן הוא בגל ע״י. חסדו גבר, תהלים קי״ז, ב׳. רחם וכו׳ שעורו, צורנו רחם בחסדך על עמך. זבול, בה״מ ש״א ח׳, י״ג. רוח אפינו, איכה ד׳, כ׳. תמלא, מכל טוב ומשפט וצדקה וכמו שכתוב מלא ציון משפט וצדקה (ישעיה ל״ג, ה׳).

כאשר נכנסים לביה"כ ואומרים כל סדר הברכות ופ' הקרבנות כמו בימות החול אלא שמוסיפים וביום השבת. ומתעטפים בציצית אבל אין מניחים תפלין (כי שבת וי"ט לאו זמן תפלין הוא). ואח"כ מתחילים ברוך שאמר בנועם קול זמר, ואומרים פסוקי דזמרה ומדלגים מזמור לתודה ומוסיפים למנצח מזמור לדוד ושאר המזמורים המדברים ממעשי בראשית שכלו בשבת וממתן תורה שהיה בו. ואומרים יהי כבוד ואשרי והללויה וכו' עד ישתבח ואז מתחילים כאן נשמת.

אַן שבת מאָרגענס בעטעט מאַן פֿאָן אדון עולם אַן או"וו, זעטצט וביום השבת היין, לאָסט מזמור לתודה אויס, זאָגט למנצח מזמור לדוד או"וו ביז ישתבח, דאַן פֿאָנגט מאַן היער מיט נשמת אַן.

נשמת כל חי תברך את שמך יי אלהינו. ורוח כל בשר
תפאר ותרומם זכרך מלכנו תמיד. מן העולם ועד העולם
אתה אל. ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע פודה ומציל
ומפרנס ומרחם בכל עת צרה וצוקה. אין לנו מלך אלא
אתה: אלהי הראשונים והאחרונים. אלוה כל בריות. אדון
כל תולדות. המהלל ברב התשבחות. המנהג עולמו בחסד
ובריותיו ברחמים. ויי לא ינום ולא יישן. המעורר ישנים
והמקיץ נרדמים. והמשיח אלמים. והמתיר אסורים והסומך

נשמת, נתקן בזמן המשנה, כי כן נמצא שהשתמשו בחלק ממנו לברכת הגשמים בגמר' ברכות נ"ט, ב' ותענית ו' ע"ב, אשר נראה מזה כי הנוסחא כבר ידועה להם כנוסחא שגורה בפי כל מימים שקדמו, ונזכר ג"כ בפסחים קי"ח לחתום בו את הגדת ליל פסח, ונקרא שם ברכת השיר בעבור שהיא ברכה גדולה בענין שירה. ומצאתי בפירוש ישן סביב לסדור כ"י משנת קס"ז והוא כמנהג מריו"ש וז"ל שמעתי מר' יהודה בר יעקב שר' שמעון בן כיפא יסד נשמת עד מי ידמה לך עכ"ל ובפירוש אחר מצאתי בזה"ל שמעון בן כפה וי"א שמעון בן שטח יסד את נשמת ורמז שמו בו למפרע דהיינו ש' שוכן עד מ' מי ידמה ע' עד הנה עזרונו ו' ואילו פינו נ' נשמת עכ"ל. נשמת כל חי עפ"ה כל הנשמה תהלל יה. ורוח כל בשר עפ"ה איוב י"ב, י'. תמיד, שעורו, ורוח כל בשר תפאר ותרומם תמיד זכרך מלכנו. מן העולם, תהלים ק"ו, מ"ח. וטעמו, לנצח ולעולמי עד. ובמדרש תהלים נדרש מן העולם, מן עלמא דהוינא ביה, ועד העולם, עד עלמא דאתן ביה. ומבלעדיך עפ"ה ישעיה מ"ד, ו'. ומ"ה, כ"א. ומפרנס מלה תלמודית, ובל' המקרא הוא מכלכל. והספרדים גורסים ועונה במקום ומפרנס, וכן הוא בס' רב עמרם. מלך אלא אתה, בסדור ספרדים „מלך עוזר וסומך אלא אתה" וכן בס' רב עמרם. אלהי הראשונים עפ"ה ישעיה מ"א, ד'. בְּרִיּוֹת כן נקודו כאשר באורתי למעלה דף 58. בְּרֹב התשבחות, בכ"י גם בנוסח הרמב"ם גורס המהלל בתשבחות והספרדים גורסים המהלל בְּכָל התשבחות, אמנם בסדורי רפ"ה ורפ"ז ובכל ס"י בְּרֹב התשבחות, והגהת מיטוני בסדר תפלה דחה לשון זו ממה שבקשו בגמר' ברכות נ"ט ותענית ו' רוב ההודאות ולא כל ההודאות? אמנם לדעת כי קושיא זו לא תתכן אלא על הוראת של רוב כמו שהשתמשו בה חז"ל שהם לקחוה להורות על חלק מן חלקים שהוא היותר גדול בהם ובל"א רמז מייזטע כגון רוב הכוס (פסחים ק"ח) שפירושו החלק היותר הגדול מן היין שבכוס, וכן ראשו ורובו בסכה (סוכה דף כ"ח) ודומיהם. אבל בל' המקרא לא נמצא כך הוראת רוב אלא בכל מקום טעמו מרבית הדבר וגם מסדרי התפלה לקחוהו בהוראה זו וע"כ גם כאן ברב התשבחות טעמו ברבוי התשבחות ובל"א דיא מענגע, ואין קשה בו, ובכבר נפר זאת רוו"ה בסדורו וראה גם למעלה דף 45. הַמְנַהֵג המי"ם רפה בכל ספרים מדויקים ובכ"ל כמו המסחר (ויקרא י"ד, י"א). וה' לא ינום עפ"ה תהלים קכ"א, ד'. ובכ"י גם בסדור רפ"ז גם גורס כן וה' הנה לא ינום. וְהַמֵּקִיץ כן הוא בכל הנוסחאות וכתב המכלול בדף כ"ד אע"פ ששרש קוץ לעולם עומד בהפעיל כמו לא הקיץ הנער (מ"ב ד', ל"א) הָקִיצוּ (ישעיה כ"ו, י"ט) בשתרצה לומר פלוני העיר את פלוני משנתו תאמר הֱקִיצוֹ. ע"כ לדקו האומרים בתפלתם המקיץ נרדמים ולא לדקו התופשים עליהם, וכן אמר חכם גדול (הוא ר' משה בן עזרא הסלח) בשמוש הלשון בפיוטו (המתחיל מפני פחד ה' לבשתי קות אימים) הֱקִיצוֹנִי רעיוני ושיגוני כרדמים עכ"ל. נרדמים, מל' תרדמה ומגזרת מה לך נרדם (יונה א', ו'). ובכ"י אחד גם בסדורי רפ"ה ורפ"ז הגירסא רְדוּמִים וכתב הכל בו וז"ל כתב הר' אשר ז"ל המגיה בנשמת כל חי המעורר נרדמים איני יודע למה, כי רדומים יתכן לומר וכן נהגו לומר ונראה לי כי שם בנימן לעיר רודם (תהלים ס"ח כ"ח) פי' ישן מן רדם עכ"ל ואני הקטן אומר שאין לומר רדומים כי בכל המקרא שרש רדם אינו אלא בנפעל ומלת רודם

נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים· לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים: אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ וְיָדֵינוּ פְרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת· אֵין אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרֵךְ אֶת־שְׁמֶךָ· עַל־אַחַת מֵאֶלֶף אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם־אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ: מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ· בְּרָעָב זַנְתָּנוּ וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ· מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ· וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ· וּמֵחֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ: עַד־הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ· וְלֹא־עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ· וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח: עַל־כֵּן אֵבָרִים

נופלים פ"א הוא ל' רדוי לכל המפרשים והמי"ם לשמוש ולא מן השרש, ואף שלאנו גרסה זאת נרדמים במכלול דף כ"ד גם הרעב"ם אשר נראה מזה שאינה הגהה אלא גרסה ישנה היא. והמשיח הפעיל מגזרת שית, ל' דכור. ובזמני הספרדים הגירסה „מחיה מתים ורופא חולים פוקח עורים וזוקף כפופים המשיח אלמים והמפענח נעלמים ולך לבדך אנחנו מודים" וכו' אִלּוּ מלה זו לא נמצא במקרא רק בקהלת ו', ו'. ואסתר ז', ד'. והיא מורכבת מן אם־לו וע"כ דגש בלמ"ד לחסרון המי"ם. ורב עמרם והרעב"ם גם אבודרהם גם אברבנאל ספר הסם דף פ"א גורסים וְאִלּוּ בוי"ו בראש וכן הוא בסדור ספרדים ובזוהר פ' תרומה דף ס"ב עמוד רע"ס, וגרסה זאת מסכמת להאמור למעלה בראש שבת זה. ודע כי בנוסח לשון זו השתמש ג"כ בעל תנא דבי אליה פרק ל"א. ולשוננו רנה, פירוש ולשוננו מלא רנה, ומלת מלא מוסבת גם עליו, וכן ושפתותינו מלאות שבח. מספיקים מל' במלאת ספקו (איוב כ' כ"ב) אם יספוק עפר שמרון (מ"א כ', י') ל' די „היכרייכענד זיין" וב' מ"ל שמוש לזון זה הרבה. על אחת מאלף וכו' גרסאות מתחלפות יש כאן כי הרעב"ם גורס „על אחת מאלף אלפי אלפים ורוב רובי רבבות פעמים הטובות" וכן בסדור רב עמרם וכן גרסת אבודרהם רק שהם רִבֵּי במקום רובי. ובסדור רפ"ו „על אחת מאלף אלף אלפי אלפים רִבֵּי רבבות פעמים הטובות." ובסדור רומא „על אחת מאלף אלפי אלפים וְרִבֵּי רְבָבוֹת הטובות." ובסדור רפ"ה וכ"י בכנוס זתנו ולפיה פירוש הטובות שעשית עמנו אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים אין אנחנו יכולים להודות לך עליהם על אחת מאלף וע"כ מֵאָלֶף האל"ף בקמץ להפסק טעמו, ומליצת על אחת מאלף הוא מספר חלקיי ובל"א אין טויזענדשטער טהייל. וְרִבֵּי הוא כמו וְרִבְבֵי ודגשות הבי"ת לחסרון הכפל, והמון עם קורין ורובי בשורק וטעות הוא, כן כתב אבודרהם. וּבְשָׂבָע וכן בסדור רפ"ו, והוא שם דבר כמו שבע גדול (בראשית מ"א, כ"ט) ויפלאו אסמיך שבע (משלי ג' י'); וכתב הראב"ע בפירושו לבראשית מ"א, יטעה האומר בתפלת שבת וּבְשׂוֹבַע כלכלתנו בוי"ו, כי שׂבע שם הפועל והנכון וּבְשָׂבָע כלכלתנו בלא וי"ו עכ"ל ורצונו כי שָׂבָע הוא שם המקרה בל"א זעטטיגונג ולא יתכן לאמר לו אות בי"ת לומר בְּשֹׂבַע כלכלתנו וע"כ תקן וּבְשָׂבָע והוא פירושו שבתת לגד מהכמים בריות בל"א מיט איבערפֿלוס. אך לדעת כי בבי"י גורס וּלְשֹׂבַע כלכלתנו והוא הנכון ביותר דוגמת ואכלתם לשובע (ויקרא כ"ה י"ט) וראה עוד במוסף ר"ה. וּמֵחֳלָיִם רעים ונאמנים, כן העקר כמו דברים כ"ח, נ"ט. וכן בסדור רפ"ו. אֵבָרִים כך נקודו בכל ס"י, וכן קראו גם הפייטנים החשובים הקדמונים כמו אבן גבירול באזהרותיו שחרזן במשקל ה' ה' תנועות וכתב „שמנה וארבעים, ומאתים נטועים, כמו מסמרות קבועים, נשמרי אֵבָרִים", וכמו ר' מאיר בר יצחק בפיוטו תפלה תקח שהוא במשקל ח' ח' תנועות וחרז „קשוב שקולות ומין הסדרים, כעין אֵבָרִים ועבול פדרים", וכן ר' אפרים בר יצחק בפיוטו ה' שומרי שהוא ג"כ במשקל ח' ח' תנועות חרז „רביעי להרגיש עלות אֵבָרִים הלוא מן כבש מזבח לפרים", גם בדברי רז"ל נמלאנו מן מקומות הרבה כתוב ביו"ד אחרי האל"ף להורות על הצרי, וא"כ ברור שהיחיד ממנו אֵבֶר והשתמשו בו חז"ל להורות על בתח מחלקי הגוף ובל"א „קערפערטהייל, גליעד", ומקורו בל' ארמי, והבדל ע"י נקודו מן אֵבֶר שבמקרא אשר טעמו כנף העוף (פֿליגעל). והנה אֵבֶר בא במשקל אֵפֶר אֹתָנִים. או גם במשקל אלם

שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ· וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ· וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר־שַׂמְתָּ בְּפִינוּ· הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ: כִּי כָל־פֶּה לְךָ יוֹדֶה· וְכָל־לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע· וְכָל־בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע· וְכָל־קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה· וְכָל־לְבָבוֹת יִירָאוּךָ· וְכָל־קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ· כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב כָּל עַצְמֹתַי תֹּאמַרְנָה יְיָ מִי כָמוֹךָ· מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ: מִי יִדְמֶה־לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה־לָּךְ וּמִי יַעֲרָךְ־לָךְ· הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת־שֵׁם קָדְשֶׁךָ· כָּאָמוּר לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֻזֶּךָ·
הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ·
הַגִּבּוֹר לָנֶצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ·
הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא·

בשבועות מתחיל הש"ץ האל, ובסוכות ושמיני עצרת ושמחת תורה הגדול (ובק"ק מגנצא בשמחת תורה האל) ובפסח מתחיל הגבור, כן נוהגין ברוב קהלות אשכנז, אבל ברוב קהלות פולין מתחיל הש"ץ האל בכל ג' רגלים, אבל בכל המקומות בראש השנה ויום כפור מתחיל המלך, ובכל שבתות השנה הש"ץ מנגן שוכן עד מתקדש וקהל עונה ובמקהלות.

אַלְמוּת אַלְפָיו לָךְ שנקוד הכ"ף בקמץ ברבויו בעבור הרי"ש שאיננה סובלת הדגש. ואין לבחד כי לולא הקריאה המורגלת היה לומר ג"כ שהרבוי מן אֵבֶר ינוקד אֲבָרִים כשטה המוטעת של בעל ש"ת (לא אֵבָרִים) ויהיה הט"ז שאלתנו לו בדברי חז"ל אחרי האל"ף לרמוז על חטף הסגול, כי כן רמזו לפעמים ביו"ד אל חטף סגול כמו כמה שכתבו אינשי אינשי לרמוז על נקוד אֱנָשׁ אֱנָשֵׁי וכמו אימורי הרגלים (סוכה כ"ב, ב') אימורי חטאת (זבחים פ"ט) להקטיר אימוריו (שם כ"ז, ב') שנקודו אֱמוּרֵי אֱמוּרָיו כפלא אֵמוּן אֱמוּנִים אמנה אמרי בו בכל ה"י האל"ף בצרי, לכן נאחז בו גם אנחנו ולא נזוז ממנו. שפלגת, שחלקת, מגזרת מי פלג לשטף תעלה (איוב ל"ח כ"ה). ורוח ונשמה, כבר הבאתי פירושו בס' תולדות אדם דף קנ"ט. שנפחת באפינו עה"כ בראשית ב', ז'. הן, ל' הנה כמו הן האדם היה (בראשית ג', כ"ב) ונקוד בצרי ברוב הספרים והוא הוא דוגמת הֵן הֵנָּה (במדבר ל"א, ט"ז), וגם יתכן לנקד הֶן־הֵם בסגול ומוקף ודוגמת הֶן־עָם (במדבר כ"ג, ט') הֶן־הוא (איוב מ', י"ט) הֶן־כֹּל (שם כ"ו, י"ד) הֶן אלה (שם י"ג, א') ודומיהם. יודו ויברכו, נוסח של א' שנוסחות אלה באו ג"כ בברכה אחרונה של הלל. וכל לשון עה"כ ישעיה מ"ה, כ"ג. וכל קומה וכל גבוה. שכתוב בתהלים ל"ה, י'. מי ידמה לך, עפה עד וכתוב רננו לדיקים נוספת המפרשים עשוה מבוססתנו, והיא כך לשונה „שועת עניים אתה תשמע, צעקת הדל תקשיב ותושיע, וכתוב רננו" וכו' וכן בס' רב עמרם. מי ידמה וכו' עה"כ תהלים פ"ט, ז'. וישעיה מ', כ"ה. האל הגדול לקוח מנוסח ברכת מגן אבות. ברכי נפשי תהלים ק"ג, א'. האל, עתה חוזר לבאר השם ב"ה שאמר למעלה האל הגדול הגבור והנורא ומאריך בכל אחד ואחד בשבחו. בתעצומות, בתוקף, ותפס ל' תהלים ס"ח, ל"ו שכתוב שם עוז ותעצומות אצל השם אל. הגדול בכבוד שמך עה"כ תהלים קל"ח, ה'. הגבור לנצח, לא כגבור בשר ודם שהוא גבור בבחרותו ובזקנותו הוא חלש אבל אתה גבור לעולמי עד. בנוראותיך, ע"י מעשים נוראים שלך אתה נורא. היושב על כסא, עה"כ ישעיה ו', א'. וכ"ז, ט"ו. וכתב הכל בו וז"ל כתב הר' שמואל בשבועות מתחיל החזן האל בתעצומות עזך בשביל מתן תורה שהתורה נקראת עוז שנ' ה' עוז לעמו יתן ובסכות ובשמיני עצרת ובשמחת תורה מתחיל הגדול בכבוד שמך לפי שנאמר יספת לגוי נכבדת (ישעיה כ"ו, ט"ו) ונדרש בפסקתא על הסכות ושמיני ושמחת תורה, ובפסח מתחיל הגבור לנצח לפי שהקב"ה נראה כגבור על הים, ובר"ה וי"כ מתחיל המלך היושב לפי שהקב"ה יושב בדין עכ"ל וכן כתוב גם בס' תשב"ץ.

שׁוֹכֵן עַד. מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב
רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה:

בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְהַלָּל. וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ.
וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמָם. וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדָּשׁ:

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר. שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל־הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס עַל כָּל־דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן־יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ:

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֵל מֶלֶךְ, גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת, אֵל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת, הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה, מֶלֶךְ, אֵל, חֵי הָעוֹלָמִים: ח"ק.

שוכן עד הוא דבוק למעלה ממנו, ר"ל המלך היושב רם ונשא שוכן עד, והוא עפ"ה ישעיה נ"ז, ט"ו. ותחת עד שוכן לעולם, ועל כן יש להזהר שיפסיק בדבור בין עד ובין מרום. וכתוב בתהלים ל"ג, א'. בפי ישרים, גם פה אחר הפסוק רננו צדיקים להראינו יותר ואומר בפי ישרים תתהלל ע"ז לישרים נאוה תהלה, ובדברי צדיקים תתברך על רננו צדיקים. ובסדורי הספרדים ובשפתי צדיקים. תתרומם בכל מיני זמירות ועפ"ה זמרו לה' חסידיו (תהלים ל', ה') ובקרב קדושים, בתוך ישראל ועפ"ה ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם (ויקרא כ"ב, ל"ב) ועפ"ה נערץ בסוד קדושים (תהלים פ"ט, ח'). וכתב הכל בו וז"ל כתב הר' כתן רננו צדיקים וכו' בפי ישרים תתהלל, ובדברי צדיקים תתברך, ובלשון חסידים תתרומם, ובקרב קדושים תתקדש, כך סדרו במחזורים זקנים, אך החדשים עקמו את הסדר והגיה אלא יצחק מתוס בראשי השטות בקשו לחתום רבקה בסוף השטות (כוונתו בזה על הספרדים שאומרים מן כל פנים); אמנם שמעתי כי יש מקומות נהשכנו שמסדרין אותו כך ביום הכפור. ונראה לי שמשום המדרש דכל רננו צדיקים שהוא על יצחק נחתם בו עכ"ל ורצונו לומר שנחתם יצחק בראשי השטות בעבור שכן כדרש בפסוק רננו צדיקים על יצחק אבינו, ומדרש זה מביאו הכל בו בס' מ' בפירושו לתפלת מנחה של שבת וז"ל יצחק רננו עלינו כנגדו רננו צדיקים בה' בזמן שהצדיקים רואין הקב"ה מיד אומרים שירה, שכן עלינו דיצחק שנעקד והיו שמים פתוחים מיד אמר שירה עכ"ל ומובא גם בתניא ס' כ'. ואברבנאל בס' זבח פסח דף כ"ד יש לו נוסחא מוקדמת ומאוחרת „בפי ישרים תתרומם ובלשון חסידים תתקדש ובדברי צדיקים תתברך ובקרב קדושים תתהלל". ובסדר רב עמרם גאון בסוף כתר מלכות שלו סדרו עוד בנוסחא אחרת.

ובמקהלות, נוסח זה בא בפרקי היכלות. ובמקהלות כצ"ל והוא הסמוך מן מקהלות (תהלים ס"ח, כ"ז), וכן פירש וד"ה נקדו ובמקהלות הפי"ם בחירק בהגררים אחרי נמוק הרא"ב למכלול דף קפ"ה ולא הבירו טעותו בזה. ושקל המקנה מפעלה למשקל הזכר מפעל, וכן טעה בעל ווי"כ בס' ש"ה שנקד ובמקהלות הה"א בצרי אחר רד"ק לטעדו, אבל רד"ק לא כתב דבר מנקוד סמיכות הרבוי, והוא בשב"א כמו מועצות מוקדות מן מועצות מוקדות ושם נמצא גם נסמכת וכמשמרות (קהלת י"ב, א') ודאי שכן הוא גם בסמיכות. ברנה ישתבח, שמו ברכה ישתבח ויתפאר. חובת ל' חכמים הוא כמו חובה עלינו כל"א שולדיגקייט וכן בתפלת מוסף לעשות חובותינו. ולקלס, כל הלשונות של שבח הללו מביאה אותן ג"כ המשנה בפסחים קט"ז, ב' בנוסחת הגדה, וסדרה בזה הסדור ס"ס עמדתו גם קושית אבן ירחי בקדיש ובמאמר שם דף 130. על כל דברי שירות, יותר מכל דברי אמת, ר"ל: כל דברי שירות דוד אינם מספיקים להודות להשם. ותשבחות הכי"ת נשנא כי סמוך הוא.

דער פארבעטער רופט לויט:

ק׳ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

קו״ח
בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת־הַכֹּל:

וועהרענד דעסען בעטעט דיא געמיינדע ליזע:

ק׳ יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה:

כשמנגן החזן השם יאמר הקהל.

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כשמנגן החזן המבורך יאמר הקהל.

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

כשאומרים יוצר מוסיפים זה: אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים אוֹרוֹת מֵאֹפֶל אָמַר וַיֶּהִי:

מנהג הגדול עד ימי הסליחות שמנגנים הכל יודוך. בי"ט כשחל בחול אומרים המאיר לארץ כמסודר לקמן בסמוך.
אן י"ט, ווען ער אויף וואכענטאג פאללט, ווירד שטאטט הכל יודוך דאז אונטענשטעהענדע המאיר לארץ געבעטעט.

הַכֹּל יוֹדוּךָ וְהַכֹּל יְשַׁבְּחוּךָ. וְהַכֹּל יֹאמְרוּ אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ: הַכֹּל יְרוֹמְמוּךָ סֶּלָה יוֹצֵר הַכֹּל. הָאֵל הַפּוֹתֵחַ בְּכָל־יוֹם דַּלְתוֹת שַׁעֲרֵי מִזְרָח: וּבוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רָקִיעַ. מוֹצִיא חַמָּה מִמְּקוֹמָהּ וּלְבָנָה מִמְּכוֹן שִׁבְתָּהּ: וּמֵאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ וּלְיוֹשְׁבָיו. שֶׁבָּרָא בְּמִדַּת רַחֲמִים: הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים. וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז. הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ. אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ. מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵין כְּעֶרְכְּךָ וְאֵין זוּלָתֶךָ. אֶפֶס בִּלְתְּךָ וּמִי דּוֹמֶה־לָּךְ: אֵין כְּעֶרְכְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים. וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ. כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ. מָלְאָה הָאָרֶץ

הכל יודוך, בשבת שהוא יום מכובד מכל הימים מאריכים בשבחים בברכת יוצר אור. ירוממוך סלה, תמיד. ובוקע, פותח. לעולם כלו, לכל העולם. ולמ"ד לעולם בקמץ. וליושביו, ליושבי העולם. במדת רחמים, כדאיתא בב"ר סוף פ' י"ב ומובא בפירוש רש"י לראש בראשית שהקדים הקב"ה מדת הרחמים ושתפה למדת הדין כדי שיתקיים העולם; ושלילת מדה מפורשת למעלה דף 123. המאיר לארץ, זה הפזמון והבאים אחריו הם ג"כ כיוצר של חול. ובסדורי הספרדים ובמחזור רומא יש ג"כ הפסוק מה רבו מעשיך ה' כמו בחול, אבל בסדורי אשכנזים לא נמצא לשבת וכן אינו בסדורי רפ"ה ורפ"ז. אך זאת ראיתי בכל בו שכתב בס' ל"ז גם בס' קכ"ב שמהכל יודוך עד אל אדון יש קי"ג תבות ונראה שמנו שהיה גם בנוסחתו הפסוק מה רבו מעשיך וכו', ובזה החשבון מכוון עד אחד שהוא מיותר ואפשר שבגרסתו היה חסר תבה אחת. אין כערכך עפ"י תהלים מ', ו'. והספרדים אומרים אין ערוך לך. ואין זולתך עפ"י ש"ב ז', כ"ב. אפס בלתך עפ"י ישעיה מ"ה, י"ד. ומי דומה לך עפ"י תהלים פ"ט, ז'. אין כערכך, עתה חוזר לפרט ד' התשובות שהזכיר, ואמר אין כערכך ה' אלהינו בעולם הזה, שאין שום דבר בעולם כגופות יש לערוך אליו.

בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְאֵין זוּלָתְךָ מַלְכֵּנוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: אֶפֶס בִּלְתְּךָ גּוֹאֲלֵנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. וְאֵין דּוֹמֶה לְּךָ מוֹשִׁיעֵנוּ לִתְחִיַּת הַמֵּתִים:

אֵל אָדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים. בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ בְּפִי כָּל נְשָׁמָה: גָּדְלוֹ וְטוּבוֹ מָלֵא עוֹלָם. דַּעַת וּתְבוּנָה סוֹבְבִים אוֹתוֹ: הַמִּתְגָּאֶה עַל חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ. וְנֶהְדָּר בְּכָבוֹד עַל הַמֶּרְכָּבָה: זְכוּת וּמִישׁוֹר לִפְנֵי כִסְאוֹ. חֶסֶד וְרַחֲמִים לִפְנֵי כְבוֹדוֹ: טוֹבִים מְאוֹרוֹת שֶׁבָּרָא אֱלֹהֵינוּ. יְצָרָם בְּדַעַת בְּבִינָה וּבְהַשְׂכֵּל: כֹּחַ וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם. לִהְיוֹת מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל: מְלֵאִים זִיו וּמְפִיקִים נֹגַהּ. נָאֶה זִיוָם בְּכָל הָעוֹלָם: שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם

קוֹנֵנוּ: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז. הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ. אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר

אפס ה' אלהינו, לפי שהעולם הזה נברא במדת הרחמים ובמדת הדין כמפורש לעיל. **לחיי העולם הבא**, כל בעולם הנשמות גם שם אין לנו מלך אלא השם ב"ה. **לימות המשיח**, כשיגאלנו משעבוד מלכיות אז יהי' הכל כי אפס בלתי. **לתחית המתים**, התשועה הגדולה בתחיית המתים היא מופת שלא נמצא דומה לגאלה, וכן אומרים בתפלה ומי דומה לך מלך ממית ומחיה. וראה בעקרים מאמר ד' פרק ל"א.

אל ארון, כתב הכל בו, מיוסד באלפא ביתא, ובראשונה עשר תבות כנגד עשרת הדברות, ובאחרונה לא קנות נגד י"ב שבטים, באחרו תשעה אמצעיים שבכל אחד ח' תבות שהן בכללן ע"ב נגד שם המפורש, ואז הם פ"ב אותיות נגד שם בן כ"ב עכ"ל (וראה עוד מזה בזוהר פ' תרומה דף כ"ע עמוד רכ"ד). ודע דהא פזמון הזה מתחלק לב' חלקים וכל חלק מתחיל באות מסדר אלפ"א בית"א. ובסדור סעדיה גאון לא נמצא הפיוט אל אדון אבל בא במקומו נוסחא אחרת גם היא ע"פ א"ב תחלתה אל אדיר במעלה מושבו וסופה אמת עוז נשיר לפניו. **ברוך ומברך**, בשני כי"י גם בסדורי רפ"ה ורפ"ו ובמחזור רומא הגירסה ברוך הוא ומבורך, וכן הוא גם בחגיגה דף ג' ע"ב ובמדבר רבה דף רכ"ז. אך בזוהר פרשת תרומה שלא הובא מינה, וכן כתב אבודרהם שאין לומר הוא כדי שיהיו י' תבות בחרוז וכמו שכתב גם הכל בו. **בפי כל נשמה** עפ"ה סוף תהלים. **מלא עולם** עפ"ה ירמיה כ"ג, כ"ד. **דעת ותבונה** עפ"ה משלי ג', ו'. **סובבים אותו**, בתוך כמ' נגיד ומצוה דף כ"ו שיש לומר דעת ותבונה סובבים הודו ולא אותו והגה כוונת הפיוט לפניו. והנה בעל ויי"ל הגיה לומר סובבות אותו בעבור כי דעת ותבונה ל' נקבה הן, ואין צריך להגהתו כמבואר לעיל אלל והחיות ישוררו דף 214. **חיות הקדש**, מלאכי מעלה, אפילו עליהם מתגאה וכדאיתא בחגיגה דף י"ג, ב'. **המרכבה**, משמרות המלאכים כמעמדם נקרא מרכבה בל' חז"ל (חגיגה פרק ב'). **זכות**, מלה תלמודית וטעמה בעברי טוהר, מענין וזך ישר פעלו (משלי כ"א, ח'), והלשון הוא עפ"ה צדק ומשפט מכון כסאך (תהלים פ"ט, ט"ו) וזכות היא הצדק שיצדיק האדם בדין לזכותו, ומישור הוא משפט כמו לעשות צדקה ומשפט, לא יעשה משפט (בראשית י"ח, י"ט. וכ"ה). **לפני כבודו**, בס"י לפני כסא כבודו, והשמיטו תבת כסא כדי שיהיו ח' תבות בחרוז וכמבואר למעלה, והספרדים גורסים מלא כבודו, ועיקר נכון. **טובים מאורות**, אחר ששבח במדות הבורא מדבר עתה על תקון המאורות שהוא מענין הברכה אשר טובים מאורות עפ"ה וירא אלהים את האור כי טוב. **בדעת בבינה ובהשכל**, מי שפרשו על המאורות שאין להם דעת ובינה ושכל הוא טועה, אבל הם מדות שמוסבות על הבורא ובהם ברא ויצר את הכל כמו שאמר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו (משלי ג', י"ט). **בהם**, במאורות. **להיות מושלים** עפ"ה ולמשול ביום ובלילה. **זיו**, טעמו הוד וזוהר, כמו הדרי וזיוי (דניאל ד', ל"ג), ונתת מהודך עליו תרגומו מזיוך (במדבר כ"ז, כ'). **ומפיקים**, מוציאים. **נגה**, הארת אור „שטראַהל". **שמחים בצאתם וכו'** הפיוט דבר על המאורות בדרך משל כבעל יצירי חיים ונתן להם שמחה וששון ובדרך הכתוב

וְשָׂשִׂים בְּבוֹאָם· עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנָם: פְּאֵר וְכָבוֹד
נוֹתְנִים לִשְׁמוֹ· צָהֳלָה וְרִנָּה לְזֵכֶר מַלְכוּתוֹ: קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ
וַיִּזְרַח אוֹר· רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה: שֶׁבַח נוֹתְנִים־לוֹ כָּל
צְבָא מָרוֹם· תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ:
לָאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל־הַמַּעֲשִׂים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי הִתְעַלָּה
וְיָשַׁב עַל־כִּסֵּא כְבוֹדוֹ· תִּפְאֶרֶת עָטָה לְיוֹם הַמְּנוּחָה עֹנֶג קָרָא
לְיוֹם הַשַּׁבָּת: זֶה שֶׁבַח שֶׁלְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבּוֹ שָׁבַת אֵל מִכָּל
מְלַאכְתּוֹ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם
הַשַּׁבָּת (טוֹב לְהוֹדוֹת לַיְיָ): לְפִיכָךְ יְפָאֲרוּ וִיבָרְכוּ לָאֵל כָּל
יְצוּרָיו· שֶׁבַח יְקָר וּגְדֻלָּה יִתְּנוּ לָאֵל מֶלֶךְ יוֹצֵר כֹּל הַמַּנְחִיל
מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ:
שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִתְקַדַּשׁ· וְזִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ יִתְפָּאַר· בַּשָּׁמַיִם
מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת: תִּתְבָּרַךְ מוֹשִׁיעֵנוּ עַל־שֶׁבַח
מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ· וְעַל־מְאוֹרֵי־אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

מִשְׂגַּבֵּנוּ· מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵל בָּרוּךְ גְּדוֹל דֵּעָה· הֵכִין וּפָעַל זָהֳרֵי
חַמָּה· טוֹב יָצַר כָּבוֹד לִשְׁמוֹ· מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ: פִּנּוֹת צְבָאָיו
קְדוֹשִׁים רוֹמְמֵי שַׁדַּי· תָּמִיד מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּקְדֻשָּׁתוֹ: תִּתְבָּרַךְ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ עַל־שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ· וְעַל־מְאוֹרֵי־אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

במזמור י"ט. קוֹנָם וכן בסדורי ספרדים ובמחזור רומא וראה ביוצר של חול דף 78. נותנים בשמחה לשמו של בוראם, והכונה כי על ידי מהלכם וסבובם שהוא על סדר נכון ולא ישתנה לעולם יודע לעין כל תפארתו וכבודו של בוראם אשר הוא הוא המסבבם בכחו שאין לו תכלית. צָהֳלָה ל' עליזות מגזרת צהלי ורני יושבת ציון (ישעיה י"ב, ו'), והוא שם דבר כמשקלו ורנה וע"כ הה"א בחט"ף קמץ דוגמת בדמי טָהֳרָה (ויקרא י"ב, ד'), ויובדל בזה מן צָהֲלָה ושמחה (אסתר ח', ט"ו) שהוא בחטף פתח בעבור שהוא פעל דוגמת טָהֲרָה מזובה (ויקרא ט"ו, כ"ח). קרא לשמש, בעת הבריאה, ואמר קרא כי הכל נברא במאמר, וכן פירשו קרא הבורא יהי מאורות, ויהי נברא השמש ואורו זרח. ראה והתקין צורת הלבנה, כאשר ראה הקב"ה שיבואו אומות העולם לטעות אחרי השמש לעבדו אז התקין צורת הלבנה כדי שימנעו מלטעות בראותם כי הם שנים, וכדאיתא בב"ר פרשה ו'. ואמר צורת הלבנה ולא אור הלבנה כי הלבנה גוף שחור היא ואין לה אורה אלא מה שמקבלת מאור השמש. וכתב הטור יש אומרים ראה וְהִקְטִין צורת הלבנה ומפרשים אותו על מקטרגת (בחולין ס' ע"ב ומובא בפירוש רש"י לבראשית א', ט"ז. ועיין גם בדעת זקנים לבעלי התוספות). שבח נותנים לו וכו' אחר שזכר שבח הבורא בתחתונים שב להזכיר שבחו על ידי העליונים ואמר שבח נותנים לו כל צבא מרום ר"ל כל מלאכי מעלה ועל"ה הבו לה' בני אלים וכו' (תהלים כ"ט, א'), וזה שנקט בל' נתינה דוגמת ל' הבו וראה למעלה אצל נעימות יתנו (דף 79). והספרדים גורסים שבח יתנו לו, וגרסתנו יותר נכונה כי כן גם למעלה נותנים לשמו. תפארת וגדלה נותנים לו שרפים ואופנים וחיות הקדש, ותבות נותנים לו שבחלק הראשון שבחרוז מוסבים גם לסופו. וכתב אבודרהם יש גורסים שרפים וחיות ואופני הקדש (וכן הוא בס' נגיד ומצוה דף כ"ו) והגירסא הראשונה עיקר שכן אנו אומרים ביוצר והאופנים וחיות הקדש עכ"ל.
לאל אשר וכו' מקושר הוא למעלה שמנה ר"ל שרפים ואופנים וחיות הקדש נותנים תפארת וגדולה לאל אשר שבת וכו' וכתב עליו הטור בא"ח ס' ר"פ ונוהגים באשכנז ובצרפת לומר לאל אשר שבת, ורב עמרם

תִּתְבָּרַךְ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים. יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ יוֹצֵר מְשָׁרְתִים וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם: כֻּלָּם אֲהוּבִים כֻּלָּם בְּרוּרִים כֻּלָּם גִּבּוֹרִים וְכֻלָּם עֹשִׂים בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה רְצוֹן קוֹנָם וְכֻלָּם פּוֹתְחִים אֶת פִּיהֶם בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים וּמַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים

אֶת שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְכֻלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה. וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה. לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ בְּשָׂפָה בְרוּרָה וּבִנְעִימָה קְדֻשָּׁה כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה.

קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

גם כן מוכן, ובפולישלה אין אומרים אותו עכ"ל גם אבודרהם כתב יש מקומות שנוהגים לומר לאל אשר שבת, ובעל לזה לדרך דף קנ"ב מזכירו בשם נטרונאי גאון. אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי עש"ה ושבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה. ומוכח מזה כי תבות ביום השביעי נמשכות למעלה, ולא כגרסת הספרדים האומרים וביום השביעי נתעלה. התעלה בהתפעל כן הגיה בעל ווי"ה והלך אחריו רוו"ה ונכון הוא, והסדורים שלפניהם נדפס נתעלה בנתפעל שהשתמשו בו חז"ל במקום נפעל של מקרא ופירש עליו מענינם שהוא על' מאד נעלית (תהלים מ"ז, י'). אמנם התעלה יתכן יותר כי הכוונה פה שכביכול היה ירד הקב"ה שלמעלה למטה כדי לבראות עולמו ואחרי שגמר מלאכתו שב ועלה למעונו למעלה והוא כענין ויעל אלהים מעל אברהם (בראשית י"ז, כ"ב) וע"כ הנכון התעלה שטעמו שעלה על ידי עצמו כמו התרומם ובל"א ער ערהאב זיך. וישב על כסא על' תהלים מ"ז, ט'. וכמעט יסוד כל דברי הפיוט הזה במאמר חז"ל מסוגא במדרש הנעלם (דף ט"ז ע"ב דפוס אמשטרדם) וז"ל אמר רב יהודה אמר רב לא ישב הקב"ה על כסא כבודו עד שבא שבת ונתעלה וישב על כסאו, אמר ליה ר' יוסי והא קודם שנברא העולם ישב היה הוה ויתיב, אמר ר' יהודה אי משמע לן דעל כסא כבודו ממש הוא, לא, אלא הכי תנינן עד שלא נברא העולם לא היה מי שיקלס להקב"ה ויכיר אותו כיון שברא עולמו ברא המלאכים וחיות הקדש השמים וכל צבאם וכולם עומדים לשבח ליוצרם ולפארו, ועדיין לא היה פאר ושבח לפניו עד שנכנס שבת ושקטו כולם ופצחו רנה העליונים והתחתונים ואז ישב על כסא כבודו כלומר אזי היה מי שיכיר את בוראו וישבח לכבודו, אמר ר' יהודה אין לך שבח וקלוס לפני הקב"ה כמו שבחו של שבת, העליונים והתחתונים כולם משבחים לו בו אחד ואפילו יומו של שבת מעצמו משבח לו, הה"ד מזמור שיר ליום השבת עכ"ל. תפארת עטה, שנתן תפארת והוד ליום השבת על כל ימי השבוע. עטה ל' לבישה. ענג קרא עש"ה ישעיה נ"ח, י"ג. זה שבח, כמו הכבוד שעשה הקב"ה ליום השביעי זהו שבחו. ובנוסחת מחזור רומא וסדורי הספרדים היא „זה שיר שבח ליום השביעי," ולפיה נמשכת הלשון למטה, ר"ל מזמור שיר ליום השבת הוא השיר אשר יום השביעי בעצמו היה אומרו הוא השיר והשבח שנאמר גם אנחנו ביום השביעי. שליום כן תקן רוו"ה ונכון כמו שלשלמה (שיר ג' ז') בשלמי (יונה א' ז') והוא להורות תוספת התחזקות הקנין; ואין לדמותו אל של־זבחים בפרק איזהו מקומן כי שם ל' משנה הוא, ופה בתפלה יש לאחוז בל' המקרא כי ל' תורה לעצמה ול' חכמים לעצמה. ויום השביעי משבח, יבואר במדרש שהעתקתי בסמוך, ועוד במדרש תהלים מזמור כ"ב וז"ל כיון שראה אדם כחו של שבת בא האדם לומר הימנון (Hymne) לשבת מזמור שיר ליום השבת, אמר לו השבת, לי אתה אומר הימנון? אני ואתה נאמר הימנון להקב"ה שנ' טוב להודות לה' עכ"ל. טוב להודות לה', זה אינו בסדורי בי"י גם לא במחזור רומא ובסדורי ספרדים. לפיכך יפארו, לכן כל היצורים יש להם לפאר ולברך להשם ב"ה. לאל מלך, לאל שהוא מלך ויוצר כל. ועל מאורי אור שעשית, בבי"י גורס ועל מאורות שעשית. יפארוך, מוסב אל מאורי אור, המאורות יפארוך, ובמחזור רומא גם בה הנוסחא „והמאורות אשר יצרת המה יפארוך סלה".

כשאומרים אופן יאמר זה.

וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ וְהַחַיּוֹת יְשׁוֹרֵרוּ וּכְרוּבִים יְפָאֵרוּ וּשְׂרָפִים יָרֹנּוּ
בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים וְאֶרְאֶלִּים יְבָרֵכוּ פְּנֵי כָל־חַיָּה וְאוֹפָן וּכְרוּב
לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים׃
בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃

לְאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ. לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ. כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת עֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת בַּעַל מִלְחָמוֹת זוֹרֵעַ צְדָקוֹת מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת בּוֹרֵא רְפוּאוֹת נוֹרָא תְהִלּוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית׃ כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אוֹר חָדָשׁ עַל־צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת׃

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ׃ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים (כֵּן) תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ׃ אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה׃ וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה שְׁמֶךָ וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד׃ כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ׃ וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ׃ כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אָתָּה וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל־עַם וְלָשׁוֹן וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה בֶּאֱמֶת. לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה׃

והחיות כשאומרים פיוט של אופן אומרים זו הנוסחא שהיא ג״כ כתובה כעין פיוט. ישוררו כן הוא בכל הסדורים. ובעל ווי״ל הגיה לומר תשוררנה בל׳ נקבה להיות מוסבת על החיות, וכן הגיה במוסף ר״ה ובריות בו תפקדנה במקום יפקדו, והנה לא ראה כי גם ביחזקאל ידובר על החיות בל׳ זכר ברוב. ודרך המקרא בהרבה מקומות להעמיד הפעל ברבוי הזכר על הנקבות כמו שופטים כ״א, כ״א. יחזקאל כ״ג, מ״ט. יואל ב׳, כ״ב. עמוס ד׳, א׳. שיר ב׳, ז׳. וה׳, ח׳. רות א׳, ח׳. אסתר א׳, כ׳. ודומיהם, וכמו שכתב הראב״ע בפירושו לבראשית ל״א, ל״ה כי משפט הלשון להפריש בין זכרים לנקבות בלשון יחיד, רק בלשון רבים לא יחושו. ואראלים, הם מלאכים שנקראו כך, ובמקרא כן אראלם צעקו (ישעיה ל״ג, ז׳) וע״ש פירוש רד״ק.

(יחיד אומר אל מלך נאמן.)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים

לאלהיכם: אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה אלהיכם: יש להרף אלהיכם לאמת.

אמת ויציב ונכון וקים וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא ואדיר ומתקן ומקבל וטוב ויפה הדבר הזה עלינו לעולם ועד: אמת אלהי עולם מלכנו צור יעקב מגן ישענו: לדור ודור הוא קים ושמו קים וכסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד קימת: ודבריו חיים וקימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך:

על הראשונים ועל האחרונים דבר טוב וקים לעולם ועד. אמת ואמונה חק ולא יעבור: אמת שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו. מלכנו מלך אבותינו גואלנו גואל אבותינו יוצרנו צור ישועתנו פודנו ומצילנו מעולם הוא שמך. אין אלהים זולתך:

כשאומרים זולת אומרים באשכנז אמת ויציב זה עד אין אלהים זולתך. אבל בפולין מתחילים רק על הראשונים.

אמת ויציב ונכון וקים וישר ונאמן וטוב ויפה הדבר הזה על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך:

על הראשונים ועל האחרונים לעולם ועד חק ולא יעבור. אמת שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד: אתה הוא מלכנו מלך אבותינו אתה. למען שמך מהר לגאלנו כאשר גאלת את אבותינו: אמת מעולם שמך הגדול עלינו נקרא באהבה אין אלהים זולתך:

אמת ויציב, המנהג באשכנז כשאומרים פיוט קודם עזרת אבותינו המכונה בשם זולת לומר רק אמת ויציב וכו' עד אין אלהים זולתך בנוסחה מקוצרה, ובפולין אין מקצרים הנוסחא רק מן על הראשונים ואילך. אמנם בני ספרד יש להם לכל השנה הנוסחה הנהוגה ואין להם נוסחא קצרה כלל. והנה מנהג זה של אמת ויציב המקוצר נזכר בס' חסידים ס' רנ"ח (והעתיקו תלמידו הרוקח בסימן ר' גם מהרי"ל בהלכות ר"ה והלבוש לא"ח ס' תקפ"ד) שגם אמר כי בר"ה וי"כ אין אומרים זולת לפי שצריכים לומר אמת ויציב בשלמותו בדי להזכיר ו' פעמים אמת, ואילו היינו אומרים זולת היו מחסרים פעמים אמת; הרי מבואר שבזמן ר' יהודה החסיד היה כבר המנהג הזה לומר אמת ויציב קצרה באמירת זולת, אבל הטעם למה זה משנים הנוסחא לא מצאתי. ובסדור תפלות מנהג רומניא (Romanien) באה אמת ויציב הקצרה לכל שבת ושבת. לגאלנו הגל"ף בקמץ חטוף בעבור עי"ן הפעל שהיא גרונית כמו לגאלך (רות ג', י"ג) באהבם (הושע ט', י') [illegible] (עמוס ה', ד'). כאשר גאלת, בס"א גאלתי ואיננו נכון לפי ל' הכתוב, כי לא נמצא כ"ף הדמיון מחובר אל הפעל אלא במקור ובמעט המקומות גם בבינוני כמו כמשיב בפורחת. אבל לא יבא על פעל עבר ועתיד, ורק הפייטנים הם שהרשו לעצמם לחברו גם לעבר ועתיד ולומר כיכא, כאלה (מעריב ליל א' של פסח) כלקטו, כהולאתם, כהונאו, כנדו, כנטו (סלוק ב' של פסח) כהודעת (סליחה אל ארך) אדון כאתקם (סליחה לער"ה) כנס (יוצר ב' של סכות) כראני (זולת שבת הגדול) ודומיהם, וע"כ כאשר גאלת הוא הנכון לפי לאות הלשון וכמו שהדפיס רוו"ה ע"פ סדור ווי"ל וכמו שנמצא גם במחזור דפוס האמבורג משנת תל"ז.

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם. מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר:*) בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ. וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד־אַפְסֵי אָרֶץ: אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל־לִבּוֹ: אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם: אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ: מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. כָּל־בְּכוֹרֵיהֶם הָרַגְתָּ וּבְכוֹרְךָ גָּאָלְתָּ וְיַם־סוּף בָּקַעְתָּ וְזֵדִים טִבַּעְתָּ וִידִידִים הֶעֱבַרְתָּ וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר: עַל־זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ אֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִירוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם: רָם וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו: תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם.

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל־שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ.

יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמְךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל. (גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל.) בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

---

*) גל"ס וי"כ מתחיל החזן בקול רם ברום עולם וכו', ובשבועות אשרי איש שישמע וכו' ובסוכות אמת אתה הוא ראשון וכו' ובפסח ממצרים גאלתנו וכו' (ס' זכירה).

שישמע למצותיך, במחזור רומא שישמע אל מצותיך, ומתחבר ע"פ דברים י"א, י"ג. וכ"ז. כ"ח, י"ג. ושמעתם, וכלשון שמע למצוה נמצא רק פעם אחת בכתובים ט', כ"ט. גואל ומושיע, בס' רב עמרם גם מחזור רומא „גואל עוזר ומושיע".

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

בשבת שובה מוסיפים זכרנו. אַן שבת שובה ווירד זכרנו איינגעשאַלטעט.

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·

פֿאָן שבת בראשית ביז פסח זאָגט מאַן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

בשבת שובה מוסיפים מי כמוך. אַן שבת שובה ווירד מי כמוך איינגעשאַלטעט.

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּא״יְ הָאֵל (בע״ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

קדושה לש״ץ בחזרת התפלה·

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר. קו״ח קָדוֹשׁ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ח׳ אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: קו״ח בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: ח׳ מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלוֹךְ עָלֵינוּ, כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ: מָתַי תִּמְלוֹךְ בְּצִיּוֹן, בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן: תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים: וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל־יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ: קו״ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ: ח׳ לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּא״יְ הָאֵל (בע״ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

נקדש, קדושת תפלת שחרית לשבת וי״ט כמנהג האשכנזים דומה בתחלתה לקדושה של חול עד מלא כל הארץ כבודו, אך משם עד סופה מורחבת היא בנוסחתה והוא לכבוד שבת וכדי להבדיל בין שבת לחול. אמנם הספרדים יש להם נוסחה אחת לקדושה של שחרית הן לחול הן לשבת וי״ט. אז בקול רעש מבוסס יחזקאל ג׳, י״ב. ופירוש אז, אז כשאומרים קדוש באים מלאכי רעש ואומרים לעומתם ברוך, וכתב הרוקח שיש בפסוק זה י״ד תבות כנגד י״ד שמות שבעשרת הדברות. כי מחכים׳ ב׳ תבות, כן גם רב עמרם והלבוש וכל״ל, ונהרבה סדורים נדפס מְחַכִּים ומעות. ועדות ברורה של כי מחכים יש לנו ברוקח שכתב מן ממקומך עד לדקך ל״ח תבות כנגד ל״ח תבות אשר בג׳ הפסוקים ביחזקאל ל״ו, כ״ו. וכ״ז. וכ״ח. אף על פיהם נתיסדה הנוסחה. האמור הנ״א בקמן דוגמת האחוז (במדבר ל״א, מ״ז), והאומר האמור בכ״ול מוטעם כי זה הוא ל׳ תיבה כמו המאמר בית יעקב (מיכה ב׳, ז׳), וכמו שהעיר בנר נעל ס׳ חסידים סמן תת״ב.

יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לּוֹ· כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ· בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר־סִינָי· וּשְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ· וְכָתוּב בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת· וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: וְלֹא נְתַתּוֹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת· וְלֹא הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים· וְגַם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים· כִּי לְיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה· לְזֶרַע יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ· עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ· וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ· קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ· שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ· וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת· וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ· וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

ישמח משה במתנת חלקו, על דרך הפשט לפי שהשבת נתנה ע"י משה ושבת נזכר ל' פעמים שנ' ראו כי ה' נתן לכם השבת (שמות ט"ז כ"ט). לכן אמר ישמח משה במתנת חלקו, ואיתא בשבת י' ע"ב אמר לו הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם עכ"ל ועל דרך המדרש בשמות רבה דף קי"א ע"ב וירא בסבלותם, ראה משה בסבלות ישראל במצרים שאין להם מנוחה הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים, אמר לו לך ועשה להן כמו שאמרת, הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח, וזה שאמר ישמח משה במתנת חלקו. כי עבד נאמן כמו שכתוב במדבר י"ב, ז'. כליל תפארת, כי קרן עור פניו (שמות ל"ד, כ"ט). בראשו נתת, כן הנוסחא בכל ס"י גם בסדורי ספרדים וכן ברמב"ם. ושני לוחות ל' זכר. וכן כתוב, פירושו שגם בתורה זולת עשרת הדברות שבלוחות נאמרה שמירת שבת, ונאמר מלות שבת י' פעמים בתורה מלבד זכור ושמור של י' הדברות. ושמרו שמות ל"א, ט"ז. ולא נתתו, את יום השבת. לגויי הארצות, כדאיתא בשמות רבה סוף פ' כ"ה ראו כי ה' נתן לכם השבת, לכם ניתנה ולא לאומות העולם, מכאן אמרו (סנהדרין נ"ח, ע"ב) אם יבאו מבני נח וישמרו את השבת לא דיים שאינם מקבלים שכר אלא שחייבים מיתה שנ' ויום ולילה לא ישבותו עכ"ל וראה גם דברים רבה דף רפ"ו, ע"ב. ערלים כן הנוסחא בכל ס"י ובסדורי הספרדים וברמב"ם. ומה שבעל ש"ת גם ויי"ל כתבו במקומה רשעים, הוא טעות גדולה למאד. והוא לשון מבן ירמי', ולא נתתו ה' אלהינו לגויי הארצות, שאינם עובדי פסילים, ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים, עובדי ע"ז, גם במנוחתו לא ישכנו ערלים, שאינם אלו ואלו אלא גוים שקבלו עליהם ז' מצות בני נח, כי אם לישראל, שקבלו עליהם כל המצות, ועל כן אין נכון לדלג ענין שתקנת חכמים היא עכ"ל וראה לו"א ליעב"ץ ס' שי"ב. עם מקדשי שביעי, בקצת נוסחאות מוסיף כאן "ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג" אך זהו מנהג ספרדים וע"פ ס' רב עמרם, ולא אשכנז. והשביעי רצית בו, כן גורס אבודרהם וכן נכון, ובסדורים ובשביעי וכבר הרגיש בעל ויי"ל בכפל יום הב"ית והוא השמיט תבת בו, אבל הלשון כמו שהלכתיה היא הנכונה. וקדשתו, בבי"י וקדשת אותו, חמדת, כל' חמדה הדל"ת דגושה. חמדת ימים אותו קראת, קראת וזמנת את השבת להיות נחמד מכל הימים, ומלת קריאה מענין קראתי בשם (שמות ל"א, ב') כי אחד קראתיו (ישעיה נ"א, ב') כל"ש בעסטיממען ערנעננען.

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

כר״ח וחה״מ אומרים יעלה ויבוא. אין ראש חדש אונד חה״מ זאגט מאן יעלה ויבא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ· וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ· לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לר״ח רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ | לפסח חַג הַמַּצּוֹת | לסכות חַג הַסֻּכּוֹת

הַזֶּה· זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים· וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ· כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת. עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אין זכת חנוכה ווירד היער על הנסים היינגעזעטצט.

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְּמַן הַזֶּה

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן־יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו· כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם· רַבְתָּ אֶת־רִיבָם דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ· וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ

בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בשבת שובה אומרים: וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּא״י הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

ש״ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר. יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בש״ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש״ץ חוזר התפלה בקול ואומר קדושת נקדש וגומר התפלה ואומר אחריה קדיש תתקבל; וכן בראש חדש וחנוכה וחול המועד אומרים מיד הלל אחר גמר חזרת התפלה קודם קדיש.

קודם פתיחת הארון אומרים בפולין ובקצת קהלות אשכנז:

(אין־כמוך באלהים · אדני, ואין כמעשיך: מלכותך מלכות כל־עלמים וממשלתך בכל דור ודר: יי מלך, יי מלך, יי ימלך לעלם ועד: יי עז לעמו יתן, יי יברך את־עמו בשלום:

אב הרחמים היטיבה ברצונך את־ציון תבנה חומות ירושלם:
כי בך לבד בטחנו מלך אל רם ונשא אדון עולמים:)

פותחים ארון הקודש ומוציאים ס"ת ואומרים:
ביי'ם אויסהעבען דער ס"ת אויז דעם ארון הקודש ווירד פאָלגענדעס געבעטעט:

ויהי בנסע הארן ויאמר משה, קומה · יי ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: כי מציון תצא תורה ודבר־יי מירושלם:
ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדשתו:

יש אומרים עוד בריך שמה וכו'.

בריך שמה דמרא עלמא בריך כתרך ואתרך · יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם · ופרקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך ולאמטויא לנא מטוב נהורך ולקבל צלותנא ברחמין · יהא רעוא קדמך דתוריך לן חיין בטיבותא · ולהוא אנא פקידא בגו צדיקיא למרחם עלי ולמנטר יתי ויתי כל־די לי ודי לעמך ישראל · אנת הוא זן לכלא ומפרנס לכלא · אנת הוא שליט על־כלא · אנת הוא דשליט על־מלכיא ומלכותא די־לך היא · אנא עבדא דקדשא בריך הוא דסגדנא קמה ומקמא דיקר אוריתה בכל־עדן ועדן · לא על אנש רחצנא · ולא על־בר־אלהין סמכנא · אלא באלהא דשמיא · דהוא אלהא קשט · ואוריתה קשט · ונביאוהי קשט · ומסגא למעבד טבון וקשט · בה אנא רחץ · ולשמה קדישא יקירא אנא אמר תשבחן · יהא רעוא קדמך דתפתח לבי באוריתא ותשלם משאלין דלבי ולבא דכל־עמך ישראל · לטב ולחיין ולשלם:

אין כמוך, מקור אמירת פסוקים הללו היא במס' סופרים פרק י"ד הלכה א'. אין כמוך, תהלים פ"ו, ח'. מלכותך קמ"ה, י"ג. ה' מלך, מבואר בדף 68. ה' עז לעמו, שם כ"ט, י"א. היטיבה, שם נ"א, כ'. וכתב בשבלי הלקט אנא מארי ר' אברהם הרופא ז"ל הנהיג לומר בכל שבת וי"ט כשמוציאין ב' ס"ת לקרות בהן פסוקים של שבחות אין כמוך באלהים וכו' והיה הדבר נראה טורח הצבור עכ"ל וכן נהוג קהלות אשכנז אין נוהגים לאמרו, רק בשמחת תורה מאריכים בפסוקים של שבח קודם הוצאת ס"ת.

בריך שמה הועתק לסדורים החדשים מתוך הזהר פ' ויקהל עמוד שמ"ט ששם כה הלשון אמר ר' שמעון כד מפקין ספר תורה בצבורא למקרי ביה מתפתחי תרעי דשמיא דרחמין, ומעוררין את האהבה לעילא ואבעי ליה לבר נש למימר הכי, בריך שמיה דמרא עלמא בריך וכו' עד ולחיין ולשלם. וראה למעלה דף 122.

הפלה לומר בשלש רגלים בשעת הוצאת ס״ת: אין שלש רגלים ווירד ביים ארויסהעבען דער ס״ת פאלגענדעס געבעטעט:

יְהֹוָה יְהֹוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת:

נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: ג״פ.

רִבּוֹן הָעוֹלָם מַלֵּא מִשְׁאֲלוֹת לִבִּי לְטוֹבָה וְהָפֵק רְצוֹנִי וְתֵן שְׁאֵלָתִי לִי עַבְדְּךָ פ׳ בֶּן פלונית אֲמָתֶךָ וְזַכֵּנִי (ואת אשתי ובני ובנותי) לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. וּמַלְּטֵנִי מִיֵּצֶר הָרָע. וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. וְזַכֵּנוּ כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ עָלֵינוּ. וְהוֹפַע עָלֵינוּ רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה וְיִתְקַיֵּם בָּנוּ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב וְנָחָה עָלָיו רוּחַ יְיָ רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת יְיָ: וְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁאֶזְכֶּה לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעֵינֶיךָ וְלָלֶכֶת בְּדַרְכֵי יְשָׁרִים לְפָנֶיךָ. וְקַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ כְּדֵי שֶׁנִּזְכֶּה לְחַיִּים טוֹבִים וַאֲרוּכִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְתִשְׁמְרֵנוּ מִמַּעֲשִׂים רָעִים וּמִשָּׁעוֹת רָעוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבֹא לָעוֹלָם. וְהַבּוֹטֵחַ בַּיְיָ חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ. אָמֵן:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי:

וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: ג״פ.

תפלה לומר בר״ה ויו״כ בשעת הוצאת ס״ת: אן ר״ה אונד י״כ ווירד פאלגענדעס געבעטעט:

יְהֹוָה יְהֹוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת:

נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: ג״פ

רִבּוֹן הָעוֹלָם מַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ לְטוֹבָה וְהָפֵק רְצוֹנֵנוּ וְתֶן־לָנוּ שְׁאֵלָתֵנוּ וּמְחֹל עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וְעַל־כָּל־עֲוֹנוֹת אַנְשֵׁי בָתֵּינוּ מְחִילָה בְחֶסֶד מְחִילָה בְרַחֲמִים וְטַהֲרֵנוּ מֵחֲטָאֵינוּ וּמֵעֲוֹנוֹתֵינוּ וּמִפְּשָׁעֵינוּ. וְזָכְרֵנוּ בְּזִכְרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ וּפָקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְזָכְרֵנוּ לְחַיִּים אֲרוּכִים וְטוֹבִים וּלְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה וְכַלְכָּלָה וְתֶן־לָנוּ לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ וְעֹשֶׁר וְכָבוֹד וְאֹרֶךְ יָמִים לַהֲגוֹת בְּתוֹרָתֶךָ וּלְקַיֵּם מִצְוֹתֶיהָ וְשֵׂכֶל וּבִינָה לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל עִמְקֵי סוֹדוֹתֶיהָ. וּשְׁלַח רְפוּאָה לְכָל־מַכְאוֹבֵינוּ וּתְבָרֵךְ אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וְתִגְזוֹר עָלֵינוּ גְּזֵרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת וּתְבַטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת. וְתַטֶּה לֵב הַמַּלְכוּת וְיוֹעֲצֶיהָ וְשָׂרֶיהָ עָלֵינוּ לְטוֹבָה. אָמֵן וְכֵן יְהִי רָצוֹן:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי:

וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: ג״פ.

המוליך ס״ת נוטלו ביד ימין וש״ץ מקבלו בב׳ ידיו ומחזירו לימין ועומד לפני ההיכל ואומר בקול רם גדלו, והמנהג וקבלת הקהלות אשכנז אומר הש״ץ שמע ישראל ואחריו הקהל:

[הש״ץ אומר בקול רם **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:**

אֶחָד אֱלֹהֵינוּ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ קָדוֹשׁ (בר״ה ויו״כ **וְנוֹרָא**) **שְׁמוֹ:**]

הש״ץ לוקח ס״ת ואומר. דער מאן עמפפאנגט דיא ס״ת מיט ביידען ארמען אונד רופט לויט:

גַּדְּלוּ לַייָ אִתִּי. וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

והקהל עונה: דיא געמיינדע אנטווארטעט:

לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

ה׳ ה׳ אלא עשרה מדות ורבון העולם לי״ט ור״ה ויו״כ אינם בשום סדור כ״י ולא בדפוסים ישנים אבל הם נעתקות מן הסדורים המדפסים עם׳ שערי ציון שער ג׳. שמע ישראל וכו׳ אחד אלהינו וכו׳ זה מקורו במס׳ סופרים פרק י״ד הלכה ט׳, י׳, וי״ג. ואמר שם כי ג׳ השבחים אחד, גדול, קדוש, כנגד ג׳ אבות וג׳ קדושות.

והולך הש"ץ ופונה דרך ימינו ועולה עם הס"ת לבימה שקורין שם, ובדרך הליכתו אומרים:

עַל הַכֹּל יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא: שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בָּעוֹלָמוֹת שֶׁבָּרָא הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא: כִּרְצוֹנוֹ וְכִרְצוֹן יְרֵאָיו וְכִרְצוֹן כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל: צוּר הָעוֹלָמִים אֲדוֹן כָּל־הַבְּרִיּוֹת אֱלוֹהַּ כָּל־הַנְּפָשׁוֹת: הַיּוֹשֵׁב בְּמֶרְחֲבֵי מָרוֹם הַשּׁוֹכֵן בִּשְׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם: קְדֻשָּׁתוֹ עַל־הַחַיּוֹת וּקְדֻשָּׁתוֹ עַל־כִּסֵּא הַכָּבוֹד: וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ בָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעֵינֵי כָּל־חָי: וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁיר חָדָשׁ כַּכָּתוּב: שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו: וְנִרְאֵהוּ עַיִן בְּעַיִן בְּשׁוּבוֹ אֶל־נָוֵהוּ כַּכָּתוּב: כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְיָ צִיּוֹן: וְנֶאֱמַר וְנִגְלָה כְּבוֹד יְיָ וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי יְיָ דִּבֵּר:

אַב הָרַחֲמִים הוּא יְרַחֵם עַם עֲמוּסִים וְיִזְכּוֹר בְּרִית אֵיתָנִים וְיַצִּיל נַפְשׁוֹתֵינוּ מִן־הַשָּׁעוֹת הָרָעוֹת וְיִגְעַר בְּיֵצֶר הָרַע מִן הַנְּשׂוּאִים וְיָחֹן אוֹתָנוּ לִפְלֵיטַת עוֹלָמִים וִימַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים:

כהגיע הש"ץ על הבימה מניח הס"ת על השולחן ופותח ואומר:

וְיַעֲזוֹר וְיָגֵן וְיוֹשִׁיעַ לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ וְנֹאמַר אָמֵן: הַכֹּל הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ וּתְנוּ כָבוֹד לַתּוֹרָה: כֹּהֵן קְרָב יַעֲמֹד (ר"פ ב"פ הכהן). בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ: תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְיָ צְרוּפָה. מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ:

קהל וחזן וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם:

על הכל, נזכר במס' סופרים פרק י"ד הלכה י"ב. וע"פ נוסחתו שם אומרים אותו הספרדים, ונוסחתנו מורחבת היא. ומה שאין אומרים על הכל גם בחול כתב הלבוש לא"ח ס' קל"ד שהוא משום טורח הצבור שלא לבטלן ממלאכתן. בעולמות כן בכל הספרים, ובעל ויי"ל חשב להגיה בעולמים כל' המקרא. אמנם למדנו מן העיון בדברי רז"ל כי הבדילו בין עולמים ובין עולמות, ואמרו עולמים אם הכוונה בו כמו במקרא על הנצחיות ועל קדימת הזמנים בל"א עוויגקייט, אמרליטעט, וכן אמרו לדיק חי העולמים (ב"ר פ' פ') שלום חי העולמים (ב"ר פ' ס"ו) רבון העולמים (ב"ר פ' ל"ט) ובתפלה אדון עולמים, לפליטת עולמים, לעד ולעולמי עולמים. אבל אם המובן להם העולם הנברא בל"א וועלט, אז השתמשו רק בבנוי הנקבה עולמות, כמו ש"י עולמות (סוף עוקצין) בורא עולמות ומחריב עולמות (פרקי ר"א פ' י"ג. וב"ר פ' ג'. ופ' ט') שבע עולמות ברא (פר"א פ' י"ח) שלא תבראו עולמות אחרים (ב"ר פ' י"ט) שהן שני עולמות העה"ז והעה"ב (תנחומא בראשית). וע"כ גם פה בעולמות בבנוי הנקבה טעמו עולמות הבריאה. ולטעם זה צור העולמים שהוא ע"פ ישעיה כ"ו, ד'. ופירשו ראב"ע ורד"ק חוזק הזמנים כולם. כרצונו, יש מפרשים אותו דבוק עם מאמר הקודם, בעולם שברא כרצונו וכרצון יראיו, ועל דרך מאמר חז"ל ב"ר פ' ח' ומדרש רות פ"ב ע"ב שנמלך הקב"ה בנשמותיהן של צדיקים וברא את עולמו, אבל קשה אז ל' וכרצון כל בית ישראל, וע"כ העקר כי כרצונו וכו' מוסב למעלה לעל הכל יתגדל, ר"ל יתגדל שמו של הקב"ה כרצונו וכרצון יראיו, שהכל חפצים בכבוד שמו וגם הוא רוצה בזאת שישבחוהו יראיו, וראה למעלה דף 129. על החיות של המרכבה. לפניו, לפני אלהינו. שירו, תהלים ס"ח, ה'. אל נוהו, אל בה"מ. כי עין, ישעיה נ"ב, ח'. ונגלה, שם מ', ה'. והנה בסדורינו סוף על הכל בפסוק זה. אמנם בכ"י כתוב עוד אחריו בלי הנחת ריוח פנוי ,,תגלה ותראה מלכותו עלינו במהרה ויחון פליטתנו ופליטת עמו ישראל לחן ולחסד ולרחמים ולרצון ואמרו אמן". ואח"כ כתוב אב הרחמים וכו' וכן הוא בסדור רפ"ה ובמחזור שאלוניק.

ויעזור, דבוק הוא עם הקודם, ורק המאמר הוא אב הרחמים וסופו ונאמר אמן, וכן הוא בכ"י וכן נדפס בסדור רפ"ה ובמחזור דפוס שאלוניק בלי הפסק קודם ויעזור, וכן יוצא בעליל מלשון הרוקח שכתב הוא ירחם ויזכור ויציל ויגער ויחון וימלא ויעזור ויגן ויושיע ט' לשונות שיצילנו מן ט' גליות.

וקורין לתורה ז׳ גברי ואם רצה להוסיף מוסיף והמפטיר אינו ממנין, ואחר שברך השביעי ברכה אחרונה אומר הש״ץ חצי קדיש ונותן מי שברך לשביעי ואח״כ קורא למפטיר לפחות ג׳ פסוקים מן סוף הפרשה.

אם לא נמצא מי שיודע להפטיר אלא אחד מאותן השבעה שעלו כבר וכבר אמר הש״ץ קדיש אחר קס״ת, זה שרוצה להפטיר אפילו הוא אותו שעלה כשביעי צריך לחזור ולקרות ויברך על הקריאה תחלה וסוף, אבל אם עדיין לא אמר הש״ץ קדיש יפטיר מי שעלה לשביעי אם יודע ולא יאמר קדיש עד אחר ההפטרה.

אם טעה הש״ץ וסיים הפרשה עם השני ואמר קדיש, אין צריך לקרות עוד אחר אלא יקרא עם המפטיר מעט שקרא עם השני, ויחשב המפטיר למנין הקרואים.

בשבת שיש ב׳ סדרות מחוברות נוהגין לקרות לרביעי מסוף סדרה ראשונה לתחלת סדרה השניה, ומפטירין בהפטרה של סדרה השניה שסיימו, חוץ מן אחרי וקדושים שמפטירין בשל אחרי.

בשבת שהוא ערב ר״ח מפטירין מחר חדש, חוץ מן עניה סוערה של פ׳ ראה שאינה נדחת, אבל בק״ק פפ״ד גם היא נדחת.

כשמוציאין ב׳ ס״ת קורין לעולם ז׳ גברי בסדר השבוע ולאחר שברך השביעי ברכה אחרונה מניחין ס״ת ב׳ אצל הראשון ואומר ח״ק על שניהם, ומגביהין וגוללין ס״ת א׳ ופותחין ס״ת ב׳ ונותנין מי שברך לשביעי וקורין למפטיר בס״ת שני.

בשבת ור״ח קורין למפטיר בס״ת ב׳ וביום השבת ומפטירין השמים כסאי, חוץ מן ר״ח אב בשבת שנוהגין במדינות אלו להפטיר שמעו. ולעולם אין מזכירין ר״ח בברכת הפטרה.

בפרשת שקלים קורין למפטיר בס״ת ב׳ מתחלת פ׳ כי תשא עד סוף פסקא, ובפרשת זכור קורין זכור את אשר עשה שבסוף פ׳ כי תצא, ובפרשת פרה קורין מתחלת פ׳ זאת חקת התורה עד סוף פסקא, ובפרשת החדש קורין בסדר בא מן ויאמר יי אל משה ואל אהרן עד סוף פסקא.

כשמוציאין ג׳ ס״ת כגון בשבת חנוכה שהוא ר״ח קורין בראשון ו׳ בסדר השבוע, ומגביהין וגוללין ס״ת א׳ ופותחין ס״ת ב׳ ונותנין מי שברך לששי וקורין לשביעי בשל ר״ח, ומניחין ס״ת א׳ אצל הסגן וס״ת ב׳ אצל הקורא ופורסין המעיל על כולם ואומרין ח״ק על שלשתן ולוקחין ס״ת א׳ למקומו, ומגביהין וגוללין ס״ת ב׳, ופותחין ס״ת ג׳ ונותנים מי שברך לשביעי וקורין למפטיר בסדר חנוכה ומפטירין רני ושמחי. וכן הדין אם חל ר״ח באחד מן ד׳ פרשיות לעולם קורין בשלישי בסדר הפרשה ומפטירין בשל פרשה.

העולה לתורה יעלה בדרך קצרה ממקומו, ואם שתי הדרכים שוות יעלה בימין, ובשעת הלוכו יאמר בלחש משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך, וכשבא לבימה יפתח הס״ת לראות הפסוק שצריך להתחיל בו וינשק אותו ע״י ציצית ויאמר בלחש ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין, ויאחז הס״ת בשתי ידיו ויאמר בלחש עץ חיים היא למחזיקים בה, ויהפוך פניו לצד ויברך בקול:

אמר׳ ברכה איבער דיא ס״ת: בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ׃

והעם עונים בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃ וחוזר המברך בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים, וְנָתַן־לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה׃

וכשמתחיל הקורא לקרות בתורה יסיר ידו השמאלית מהס״ת ותשאר יד ימינו לבדה אוחזת בס״ת כל זמן הקריאה, וגם הוא יקרא בלחש עם הקורא מלה במלה. וגם אזני כל העם יהיו אל ס״ת לשמוע הקריאה מפי הקורא ולכוין בה בכל לבבם באימה וביראה. ולאחר הקריאה ינשק בציצית בפסוק שסיים וגולל את ס״ת ומברך.

ואח״כ מברך בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת, וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה׃ ואחר שאמר אליו החזן מי שברך יירד בדרך אחרת ממה שעלה.

ברכת הגומל.

ארבעה צריכין להודות, מי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, ומי שהיה יורד הים ועלה ממנו, ומי שהולך במדבר כשיגיע לישוב; ואחר ברכה אחרונה על קריאתו בתורה יאמר עוד ברכה זו:

ווער פֿאָן איינער קראַנקהייט גענעזען, איינע זעע־ אָדער וויסטענרייזע געמאַכט אָדער אויס איינער לעבענס־ געפֿאַהר ענטגאַנגען, שפרעכע נאָך דער נאָך־ברכה איבער דיא ס״ת נאָך פֿאָלגענדע ברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת, שֶׁגְּמָלַנִי כָּל־טוֹב׃

והקהל עונים מִי שֶׁגְּמָלְךָ כָּל־טוֹב הוּא יִגְמָלְךָ כָּל־טוֹב סֶלָה׃

מי שבנו הגיע להיות בר מצוה דהיינו שהוא בן י"ג שנה ויום אחד אומר ברכה זו בשעה שקורין לבנו לס"ת או בשעה שמתפלל בנו בצבור:

בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי מֵעָנְשׁוֹ שֶׁלָּזֶה:

קרא ש"ץ וטעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו, ודוקא בשנוי שמשתנה הענין ע"י זה. אם קרא לאחד רק ב' פסוקים והוא כבר בירך ברכה אחרונה, צריך לחזור ולקרות לו והוא יברך ברכה לפניה ולאחריה, ויקרא שני הפסוקים שקרא תחלה ועוד פסוק אחד עמהם. ואם לא בירך עדיין ברכה אחרונה כי אם גלל הס"ת, אין צריך לברך שנית ברכה לפניה, רק יקרא לו עוד פסוק אחד ויברך ברכה אחרונה. ואם נמצא טעות בס"ת, אם כבר קראו בו ג' פסוקים ואפשר להפסיק, פוסקים שם ומברך ברכה אחרונה ומשלימים מנין הקרואים בס"ת האחר שמוציאים, ואם נמצא טעות בס"ת ואין שם ס"ת אחר ישלים את כל הקרואים בס"ת זו, וכל זה דווקא שנמצא טעות גמורה אבל משום חסרות ויתרות ביודי"ן ווי"ן וכדומה שאין הענין והלשון משתנה, אין להוציא אחרת, ואם נשתנה הלשון אע"פ שאין הענין משתנה כגון כשב וכבש וכן רחבה במקום רחבו וכיוצא בזה הרי זה טעות גמורה וצריך להוציא ס"ת אחר. ואם נמצא טעות בשביעי יגמור כל הסדרה ואשר קראוהו לשביעי יאמר ג"כ ההפטרה. אותיות ותבות שנמחקו קצת אם עוד רושם ניכר עד שתינוק דלא חכים ולא טיפש יכול לקרותן אין צריך להוציא ס"ת אחר ואפילו לכתחלה מותר, וכן אם נדבק אות באות ולא נשתנה צורת האות, א"צ להוציא ס"ת אחר.

אלה הם חיובים לקרותם לתורה, החתן בחור (ולא אלמן) בשבת שקודם חתונתו, וכל חתן ביום חתונתו, והחתן בחור בשבת שאחר חתונתו אם היתה החתונה מיום ד' ואילך, והנער בר מצוה, ובעל היולדת בשבת שתשוב ללכת לבהכ"נ, ואבי הילד הנמול, והסנדק, והמוהל, והיאהרצייט (והאבל בשבת שאחר השבעה). נער בר מצוה באותו שבת אם יש לו עירבות הוא קודם לכל החיובים חוץ מהחתן בשבת שלפני חתונתו שהוא כמו כן קודם לשאר החיובים. מי שאשתו יולדת הולכת לבהכ"נ הוא קודם לחתן בשבת שאחר חתונתו. הסנדק דוחה לאבי ילד הנמול, ואבי הילד דוחה למוהל. אם יש עוד מוהל של ילד אחר, יפילו גורל ביניהם. בעל של יולדת בת קודם לאבי הילד הנמול. והיאהרצייט הוא אחרון לכל החיובים חוץ מן אבי ילד הנמול שהוא אחרון ליאהרצייט. ויש עוד מנהגים אחרים, כהרא כהרא ופשטיה.

אחר שהשלימו הקריאה בס"ת מגביהים וגוללים אותו. כשמגביהים הס"ת מביטים נגד הכתב של ס"ת ואומרים:

ביי'ם אויפהעבען דער ספר תורה ווירד פאָלגענדעס געזאגט:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְיָ בְּיַד־מֹשֶׁה: עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

לאחר שגמרו בגלילת ס"ת מפטירין בנביאים מענין הפרשה, וקודם קריאת ההפטרה יברך המפטיר ברכה זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

ברוך שפטרני, בב"ר פ' ס"ג אמר ר' אלעזר צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה, מכאן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשו של זה עכ"ל, וראה ש"ע א"ח ס' רכ"ה סעיף ב'. שֶׁפְּטָרַנִי מגזרת כי לא פטר יהוידע הכהן את המחלקות (דה"ב כ"ג, ח') ל' פריקת החובה „ענטלעדיגען" וכן ראשי אבות ללוים בלשכות פטורים (דה"א ט', ל"ג) וחז"ל השתמשו ברכה בלשון זו כגון יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין (סוכה מ"ה ע"ב) פטור מק"ש, פטורים מן התפלה (ברכות י"ז ע"ב). ובעל התשבי נקד שֶׁפִּטְּרַנִי בפיעל וטעה כי זהו ל' שלוח חפשי הוא „פריי לאסען", ועיין גטין ס"ה ע"ב. מֵעָנְשׁוֹ העי"ן בקמץ חטוף במשקל חֹדֶשׁ חָדְשׁוֹ עֹשֶׁר עָשְׁרוֹ· שֶׁלָּזֶה כן העקר.

ברוך א"י אמ"ה אשר בחר, ברכות אלה קודם קריאת ההפטרה ואחריה נזכרו במס' סופרים פ' י"ג, הלכה ט' ואילך. והם עם ב' הברכות על קריאת התורה שבע ברכות כנגד ז' הקרואים לתורה בשבת וכמו שסיים שם במס' סופרים וראה תוספות פסחים ק"ד ע"ב. ואבודרהם כתב שתקנו להפטרה תחלה וסוף חמש ברכות לרמוז על חמשה חומשי תורה. בנביאים טובים, שהם טובים לישראל, שמתפללים על ישראל ומוכיחים אותם ומדריכים אותם בדרך הטוב. ורצה בדבריהם, שקולים דבריהם כדברי תורה שנ' ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים (דניאל ט', י').

לסיום ההפטרה יברך המפטיר ברכות אחרונות הללו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן (וְרַחֲמָן) אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֶׁב זָר וְלֹא־יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ שֶׁלֹּא־יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

צור כל העולמים עש"ה ישעיה כ"ו, ד'. האל הנאמן דברים ז', ט'. שכל דבריו, בסדורי הספרדים „כי כל דבריו", וכן הוא במס' סופרים. נאמן אתה הוא, אין זו ברכה בפני עצמה (וע"כ אין לענות אמן אחר אמת וצדק) אבל מחובר הוא עם הקודם והכל ברכה אחת אשר סופה בא"י האל הנאמן בכל דבריו. וההפסק הנהוג בסדורים בין וצדק לנאמן אתה אינהו לסיום ברכה, אלא בעבור המנהג שהיה לפנים בישראל שכשהגיע המפטיר בברכתו לאמת וצדק מיד היו עומדים העם והיו עונים לאמר „נאמן אתה ה' אלהינו ונאמנים דבריך נאמן חי וקים שמך וזכרך תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד", ואח"כ היה חוזר המפטיר לענינו ואומר נאמן אתה הוא וכו', כן הוא במס' סופרים פרק י"ג. והגאון יעב"ץ מתמיה ומתרעם על אשר לא נעשה עוד כמנהג היפה הזה וכתב בסדורו דף שס"ח וז"ל ולא ידעתי מה טעם הקלו בו ונטלוהו, ועל כל פטפוטי דברים חדשים אשר לא שערום אבותינו קדמונינו ז"ל מוסרים נפשם, ומה שתקנו חז"ל עמודי אמונתנו גודרי פרצותינו ומחזיקי בדקי בית תפלתנו אנו משליכים אחרי גוינו עם היותם מנהגים יפים ומשובחים ואין בהם טורח ומשא לאמרם כמו שהוא בפיוטים הארוכים שמכפלים ומהגים בהם כל שוגים וכו' עכ"ל. ונאמנים דבריך, כמו שכתוב נאמנים כל פקודיו (תהלים קי"א, ז'). לא ישוב ריקם עש"ה ישעיה נ"ה, י"א. נאמן ורחמן אתה, בסדורי הספרדים גם בסדור רפ"ז איננה מלת ורחמן וכן במס' סופרים איננה. ולעלובת, מל' העלבון ואינן עולבין (שבת פ"ח ע"ב) ל' לעג ובזיון וראה נמוק רמ"ב לשרשי רד"ק ערך לעב. והספרדים גורסים ולעגומת וכן הוא ברמב"ם ובס' רב עמרם, אבל נוסחתנו היא במס' סופרים. תושיע במהרה בימינו, זו היא הנוסחא הנכונה והקדומה ע"פ מס' סופרים. בבניה, בישראל, שהם בני ציון (ישעיה ס"ו, ח'). וחתימה זו באה ג"כ בברכות נשואין; ובנוסחא אחרת מצאתי „מנחם ציון בבניה", ורב עמרם והרמב"ם חותמים בונה ירושלים. במהרה יבוא, המשיח בן דוד. נשבעת לו, לדוד, ועש"ה תהלים קל"ב, י"א. שלא יכבה נרו, בכ"י אחד שלא תִּכְבֶּה נרו. מגן דוד, בפסחים קי"ז ע"ב אמר רבה בר שילא דצלותא צמיח קרן ישועה, דאפטרתא מגן דוד, ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים (דה"א י"ז, ח') תני רב יוסף זהו שאומרים מגן דוד עכ"ל ובמדרש תהלים מזמור י"ח אמר דוד לפני הקב"ה מפני מה שאומרים בתפלה מגן אברהם ולא מגן דוד, אמר לו בחנתיו בעשרה נסיונות, אמר לפניו בחנני ה' ונסני, כיון שנשא אותו בבת שבע ולא עמד בו מיד התפלל דוד שיאמרו מגן דוד בברכת ההפטרה, כי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד בא"י מגן דוד, הה"ד ותתן לי מגן ישעך עכ"ל ויש לדעת כי רב עמרם והרמב"ם גורסים כן באמת במקום שמחנו ה' וכו' את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך בא"י מגן דוד. ובמדרש שמואל פ' כ"ו נמצא, ועשיתי לך שם וכו' מכאן קבעו חכמים אלהי דוד ובונה ירושלים כנגד אלהי אברהם יצחק ויעקב, ובשבת אע"פ שאין העובר לפני התבה מזכירו, המפטיר בנביא מזכירו אלהי דוד מצמיח ישועה לעמו ישראל עכ"ל וראה למעלה בפירוש ולירושלים ואת בעמ' (דף 96. 97).

בכל שבתות השנה גם בשבת חה"מ פסח אומרים זה.

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת· עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ· יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

בשלש רגלים גם בשבת חה"מ סוכות אומרים זה.

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם השבת הזה ועל יום לפסח חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה | לשבועות חַג הַשָּׁבֻעוֹת הַזֶּה | לסוכות חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה | לש"ע וש"ת הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה | שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לקדשה ולמנוחה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת· עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ· יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

בר"ה אומרים זה.

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם השבת הזה ויום הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לקדשה ולמנוחה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת· עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ· יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד· וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

בי"כ אומרים זה.

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם השבת הזה ויום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לקדשה ולמנוחה לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת· עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ· יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד· וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפֻּרִים:

על התורה וכו' בס' רב עמרם יש במקום נוסחא זו נוסחא מיוחדת וז"ל ,,הנח לנו כי אתה אבינו, ותמלוך עלינו מהרה כי אתה מלכנו בא"י מקדש השבת". על הכל וכו', נמצא ג"כ בנוסח"ז.

מלך מוחל וכו' כתב מהרי"ל בשם מהרא"ק שאין חותמים מלך מוחל וכו' כי מה ענין של מחילה אצל ש"ת? וכן כתוב במנהגי רא"ט גם בלבוש ובמג"א ועט"ז לא"ח סי' תרכ"א, אכן בק"ק פפ"ד ובשארי קהלות נוהגים לסיים מלך מוחל וכו' והסכים עמהם הגאון יעב"ץ.

בשבת לאחר שהפטירו אומרים יקום פרקן, ובי"ט כשחל בחול אין אומרים אותו.

נאך דער הפטרה זאגט מאן פאלגענדעס:

יְקוּם פֻּרְקָן מִן־שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסִיַּעְתָּא דִי־שְׁמַיָּא וּבַרְיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מַעַלְיָא. זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא זַרְעָא דִּי לָא־יִפְסֻק וְדִי לָא־יִבְטֻל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא. לְמָרָנָן וְרַבָּנָן חֲבוּרָתָא קַדִּישָׁתָא דִּי בְאַרְעָא דִי־יִשְׂרָאֵל וְדִי בְבָבֶל. לְרֵישֵׁי כַלֵּי וּלְרֵישֵׁי גַלְוָתָא וּלְרֵישֵׁי מְתִיבָתָא וּלְדַיָּנֵי דִי בָבָא. לְכָל־תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל־תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל־מָן דִּי עָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא. מַלְכָּא דִי־עָלְמָא יְבָרֵךְ יָתְהוֹן יַפִּישׁ חַיֵּיהוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיהוֹן וְיִתֵּן אַרְכָה לִשְׁנֵיהוֹן. וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתֵּיזְבוּן מִן כָּל־עָקָא וּמִן כָּל־מַרְעִין בִּישִׁין מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְּסַעְדְּהוֹן כָּל־זְמַן וְעִדָּן. וְנֹאמַר אָמֵן:

יקום פרקן, ברכה היא שנתיסדה בבבל לברך בה את ראשי גליות וראשי ישיבות והרבנים וכל לומדי תורה, ונתקנה בלשון ארמי כדי שיבינו הכל אף הטף והנשים מה הם אומרים. וכתב הרוקח בס' נ"ג יקום פרקן תקנו בשבת ולא בי"ט. והנה הספרדים אינם אומרים אותה, ורק חלק ממנו שתלוהו בתוך ברכה שלהם על הקהל. — פֻּרְקָן כן נקודו בסדור רש"ז וכן העקר כמבואר למעלה דף 100. חנא וחסדא וכו' בא גם בנוסח על ישראל בקדיש דרבנן. וְסִיַּעְתָּא סמ"ך פתוחה ויו"ד דגושה ופתוחה ועי"ן בשבא נח ותי"ו דגושה, כך נקוד בסדורי רפ"ה ורש"ז ומ"י וכ"ל, כי הוא ל' עזר וישועה בארמית ובטעם זה לא בא כי אם במשקל הבנין ר"ל ביו"ד דגושה הן בשמות הן בפעלים (כמו בתרגום זכריה א', ט"ו. תהלים ל"ג, כ'. ל"ז, מ') וכן נמצא גם לרז"ל כל סיוע שהוא ל' עזר ועוד נכתב בב' יודי"ן להורות בזה על הדגש כדרכם כמו מסייע לה מסייעין לו ודוגמת מחייב מעיין מטייל שכתבום כולן בב' יודי"ן לרמוז על הדגש. והנה סִיַּעְתָּא הוא שם דבר במשקל יַבֶּבְתָּא (ת"א במדבר ל"א, ו') וכן נמצא נקודו בתרגום תהלים מ"ו, ב' בס"ג שבת רפ"ו רק שם הסמך בחירק ואין הבדל משמעות בזה כי אז הוא במשקל אִדַּרְתָּא. אכן מה שנקוד בעל וי"ל סִיְעֲתָא היו"ד נחה והעי"ן בשבא נע טעה למאד והרס את התבה ממשמעותה כי סִיעָא ביו"ד נחה על החירק הוא ל' חברה ואגודה כמו בתרגום יהושע ט', ב'. וש"ב ב', כ"ה. וכן גם בת"א בראשית כ"ו, כ"ו וְסִיעַת מרחמוהי טעמו ואגודת אוהביו. ובב"ר פ' כ"ד סִיעָה של בני אדם, ובברכות י"ז ע"ב סיעתנו כְּסִיעָתוֹ של דוד, ובשבת י"ג, ע"ב חנניה בן חזקיה וְסִיעָתוֹ, ובגמר' ב"ב דף ט"ו ופסחים קי"ז חזקיה וסיעתו, ובסנהדרין כ"ו שבנא וסיעתו, וכולם ל' חברה ואגודה. ובריות וכו' ובריאות הגוף ומאור טוב. ונהורא מעליא, לא נמצא בכ"י אחד. יִפְסֻק יִבְטֻל בשורק כן נקוד העתיד של בנין קל בארמית כמו יִסְגֻּד (דניאל ג', ו') נִסְגֻּד (ג', י"ח) תִּרְשֻׁם (ו', ט') נִכְתֻּב (עזרא ה', י') ולעולם חסר וי"ו; ויש שגם כן בפתח כמו תִשְׁלַט (דניאל ב', ל"ט) יִשְׁלַט, יִלְבַּשׁ (ה', ז'), אבל בחולם לא נמצא. מפתגמי אוריתא, מדברי התורה. ודי בבבל, בימי תקון הבקשה רוב היהודים היו יושבים בארץ בבל וסביבותיה וראש גליות היה ממונה עליהם ואליו היו שומעים, אך בימינו שישראל מפוזרים הם בכל גלילות האדמה הראוי להוסיף בנוסחא ולומר די בבבל וְדִי בְּכָל אַרְעַת גָּלְוָתָנָא. לרישי כלי, לראשי הדרשנים. כַּלֵּי דרשנים, כמו אבא מרישי כלי דפרס הוה (חולין מ"ט) רב נחמן בר יצחק ריש כלה הוה (ב"ב דף כ"ב), והדרשה בעצמה נקראת כַּלָּה בל' תלמוד כמו האי דוחקא דהוה בכלה (ברכות ו' ע"א) אגרא דכלה דוחקא (שם ו' ע"ב) ובפ' יוחסין דף קכ"ד ע"ב גם בערוך ערך סדר וערך כל. אך בכ"י אינו גורס לרישי כלי ושם בך הנוסחא „לרישי מתיבתא ולרישי גלי ולדיני די בבא". מתיבתא, הישיבות. די בבא, שבשער. יַפִּישׁ בכ"ל והוא הפעיל משרש פוש שטעמו פרה בעברית, פרו ורבו תרגומו פושו וסגו, ובדפוסים נקוד יַפִּישׁ וטעות כי הוא נקוד של שרשי פא"י נו"ן, אבל בעיני"י וי"ו ההפעיל של ארמית בשב"א תחת אות אית"ן ודוגמת יְקִים (דניאל ב' מ"ד) תְּקִים (ו', ט'). אַרְכָה בף רפויה וה"א בסוף, כן הוא בדניאל ד', כ"ד בס"ס. וְיִשְׁתֵּיזְבוּן ויוצלו, והוא עתיד של בנין אשתפעל בארמי שהוא הפעול מן בנין הפועל שפעל (שֵׁיזִב דניאל ו', כ"ח) והשרש יזב. וראה בבאור תבת להשתעבד דף 43. עקא, צרה. מרעין בישין, חליים רעים. מרן, אדוננו, וראה למעלה דף 153. בסעדהון, בעזרתם. ועדן, גם הוא ל' זמן ועת בארמי, וכן כל ל' עת מתורגם עִדָּן ופה הטעם כמו בכל עת ובכל שעה. וְנֹאמַר אמן, בא בנקוד ל' עברי כי בארמי היה נקודו וְנֵאמַר בנו"ן בצרי, וראה בבאור ופתרו אמן שבקדיש (דף 129).

המתפלל ביחידות אין אומר יקום פרקן זה ולא מי שברך.

ווער צו הויזע בעטעט זאגט דיעזעס יקום פרקן ניכט.

יְקוּם פֻּרְקָן מִן־שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסִיַּעְתָּא דִי־שְׁמַיָּא וּבַרְיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מַעַלְיָא. זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא זַרְעָא דִּי לָא־יִפְסֻק וְדִי לָא־יִבְטֻל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא. לְכָל־קְהָלָא קַדִּישָׁא הָדֵין רַבְרְבַיָּא עִם זְעֵירַיָּא טַפְלָא וּנְשַׁיָּא. מַלְכָּא דִי־עָלְמָא יְבָרֵךְ יָתְכוֹן יַפִּישׁ חַיֵּיכוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיכוֹן וְיִתֵּן אַרְכָה לִשְׁנֵיכוֹן. וְתִתְפָּרְקוּן וְתִשְׁתֵּיזְבוּן מִן כָּל־עָקָא וּמִן כָּל־מַרְעִין בִּישִׁין. מָרַן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּכוֹן כָּל־זְמַן וְעִדָּן. וְנֹאמַר אָמֵן:

בהרבה קהלות נוהגים להזכיר נשמות המתים בשבת, אבל אין מזכירין בשיש חתונה או מילה ולא בשבת שמברכין החדש ולא בר"ח ולא בחנוכה ולא בשושן פורים, וכלל הוא בכל שבת שאומרים יוצר ואופן אין מזכירין חוץ משבת תשובה שמזכירין.

ואח"כ מברך החזן מי שברך לקהל ולצבור.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, הוּא יְבָרֵךְ אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה עִם כָּל־קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ, הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם. וּמִי שֶׁמְּיַחֲדִים בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת לִתְפִלָּה. וּמִי שֶׁבָּאִים בְּתוֹכָם לְהִתְפַּלֵּל. וּמִי שֶׁנּוֹתְנִים נֵר לַמָּאוֹר וְיַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה וּפַת לָאוֹרְחִים וּצְדָקָה לָעֲנִיִּים [בשבת שלפני תענית ב' וה' וב' מוסיף וְכָל־מִי שֶׁיִּתְעַנֶּה שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי]. וְכָל־מִי שֶׁעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר בֶּאֱמוּנָה. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם וְיָסִיר מֵהֶם כָּל־מַחֲלָה וְיִרְפָּא לְכָל־גּוּפָם וְיִסְלַח לְכָל־עֲוֹנָם וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם. וְנֹאמַר אָמֵן:

יקום פרקן זו היא ברכה לתושבי העיר ונעקר נוסחתה דומה לקודמת לה רק שהיא בל' נוכח אשר נראה מזה שנתקנה רק לחזן שיברך בה את קהלו. והוא מבואר למעלה דף 153. רברביא וכו' הגדולים עם הקטנים טף ונשים.

מי שברך אבותינו, זו היא ברכה לקהל העיר עם כל קהלות ישראל נמצאה גם בסדורי כ"י. וכתב הכל בו, בשבת שחרית נהגו לומר אחר ההפטרה מי שברך לקהל, ויש מקומות שמברכין המלך ואח"כ הקהל (וכן הוא מנהג ספרד) והכל לפי המנהג עכ"ל, ובתניא כתב וז"ל מנהגנו לאחר קריאת ההפטרה להזכיר נשמות של המתים ולברך העוסקים בצרכי צבור, מצאתי בשם החבר ר' בנימין בר אברהם הרופא, לפי שהשבת הוא יום מנוחה דוגמת לעתיד לבוא והוא יום שגם המתים נוחים בו ואינן נידונין, ראוי להזכירם למנוחה ולברכה ולהתפלל עליהן, וכן מנהגנו לברך כל העוסקים בתורה ובצרכי צבור ובצדקה ובגמילות חסדים ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים עכ"ל. כְּנֵסִיּוֹת הוא הרבוי מן כל כְּנֵסִיָּה שהיא לשם שמים (אבות פרק ד') ומשקל תלמודי הוא, וכן לְקִדּוּשׁ ולהבדלה והצלחה. צִבּוּר משקל זה מצאנו בע"ב י', א'. אבל לא בהוראתו אשר לו בתלמוד, כי בו ישתמשו בתנך על קבוץ ואספת עם, פעראיין, כמו העוסקים עם הצבור (אבות פרק ב') צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה (ערובין כ"ב ע"ב) אחד יחיד אחד צבור (ר"ה דף ל"ה) ובמשנה ברכות דף ל' אומר במקומו חבר עיר.

ברכה לשררה.

הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים וּמֶמְשָׁלָה לַנְּסִיכִים. מַלְכוּתוֹ מַלְכוּת כָּל־עוֹלָמִים. הַפּוֹצֶה אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה. הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָה. הוּא יְבָרֵךְ וְיִשְׁמוֹר וְיִנְצוֹר וְיַעֲזוֹר וִירוֹמֵם וִיגַדֵּל וִינַשֵּׂא לְמַעְלָה אֶת אֲדוֹנֵנוּ פלוני יָרוּם הוֹדוֹ: מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יְחַיֵּהוּ וְיִשְׁמְרֵהוּ וּמִכָּל־צָרָה וְיָגוֹן וָנֶזֶק יַצִּילֵהוּ. וְיַדְבֵּר עַמִּים תַּחַת רַגְלָיו וְיַפִּיל שׂוֹנְאָיו לְפָנָיו וּבְכֹל אֲשֶׁר־יִפְנֶה יַצְלִיחַ. מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יִתֵּן בְּלִבּוֹ וּבְלֵב כָּל־יוֹעֲצָיו וְשָׂרָיו רַחֲמָנוּת לַעֲשׂוֹת טוֹבָה עִמָּנוּ וְעִם כָּל־יִשְׂרָאֵל. בְּיָמָיו וּבְיָמֵינוּ תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכֹּן לָבֶטַח וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל. וְכֵן יְהִי רָצוֹן. וְנֹאמַר אָמֵן:

ואומרים אשרי וכו'. אבל בשבת שלפני ר"ח מברכים בתחלה את ר"ח ואומרים יהי רצון וכו' מי שעשה וכו', יעלא בדף הסמון, ואח"כ אומרים אשרי.

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

תְּהִלָּה לְדָוִד. אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָֹה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָֹה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהוָֹה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָֹה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְהוָֹה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָֹה

הנותן תשועה, ברכה זו על שלום המלכות נמצא גם בסדורי הספרדים והם אומרים אותה גם בליל י"כ אחר כל נדרי, ומנוהר למעלה שבבר הבל בו מזכיר המנהג לברך את המלך אחר קריאת התורה. וזה לשון אבודרהם, אחר שמסיימין בקריאת התורה נהגו לברך את המלך ולהתפלל להשם שיעזרהו ויאמצהו על אויביו, שכן כתוב ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה והתפללו בעדה אל ה' כי בשלומה יהיה לכם שלום (ירמיה כ"ט, ז') ושלום העיר הוא שיתפללו להשם שיכלה המלך את אויביו, ואמרינן בפרק קמא דע"ז (דף ג' ע"ב) אמר רב יהודה אמר שמואל, מאי דכתיב ותעשה אדם כדגי הים כרמש לא מושל בו (חבקוק א' י"ד) מה דגים שבים כל הגדול מחברו בולע את חברו, אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, והיינו דתנן רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות וכו' (אבות פרק ג') עכ"ל והפס גם במחזור עיניס חלק אמרי בינה פ' נ"ה. הנותן תשועה ל' תהלים קמ"ד, י'. לנסיכים, על' נסיכי סיחון (יהושע י"ג, כ"א) ל' שר ונגיד. מלכותו, ל' תהלים קמ"ה, י"ג. הפוצה שם קמ"ד, י'. הנותן בים, ישעיה מ"ג, ט"ז. וְיַדְבֵּר יכסיג על' תהלים י"ח, מ"ח. רחמנות משקל תלמודי הוא ובעברית רחמים. תושע יהודה, ירמיה י"ג, ו'. ובא, ישעיה נ"ט כ'.

בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ
בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל
אֹהֲבָיו. וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר
שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

ואומרים יהללו וכו׳ ומחזירין ס״ת להיכל.

בשבת שלפני ר״ח מברכים ומכריזים את החדש הבא קודם שאומרים אשרי. ואז אין מזכירים נשמות ואין אומרים אב הרחמים חוץ מימי הספירה. וקודם שמברכים נוהגים לומר תפלה זו:

ווירד ר״ח פערקינדיגט, זאָ זאַגט מאַן פֿאָלגענדעז יהי רצון:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־
הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה וְתִתֶּן־לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים חַיִּים שֶׁל־שָׁלוֹם חַיִּים
שֶׁל־טוֹבָה חַיִּים שֶׁל־בְּרָכָה חַיִּים שֶׁל־פַּרְנָסָה חַיִּים שֶׁל־חִלּוּץ עֲצָמוֹת חַיִּים
שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִרְאַת חֵטְא חַיִּים שֶׁאֵין בָּהֶם בּוּשָׁה וּכְלִמָּה חַיִּים שֶׁל־עֹשֶׁר
וְכָבוֹד חַיִּים שֶׁתְּהִי בָנוּ אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם חַיִּים שֶׁיִּמָּלְאוּ מִשְׁאֲלוֹת
לִבֵּנוּ לְטוֹבָה. אָמֵן סֶלָה:

ואומר הש״ץ מי שעשה וכו׳.

חזן. מִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ וְגָאַל אוֹתָם מֵעַבְדוּת
לְחֵרוּת. הוּא יִגְאַל אוֹתָנוּ בְּקָרוֹב וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע
כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. חֲבֵרִים כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְנֹאמַר אָמֵן:

הש״ץ לוקח ס״ת בידו ומכריז:

רֹאשׁ חֹדֶשׁ פלוני יִהְיֶה בְּיוֹם פלוני עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה:

קו״ח יְחַדְּשֵׁהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל־
עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לְשָׂשׂוֹן
וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. וְנֹאמַר אָמֵן: אשרי.

יהי רצון, היא תפלת רב בתר צלותיה (ברכות ט״ז ע״ב) ולקחוה האשכנזים לאמרה קודם ברכת החודש אע״כ הוסיפו בה בראשה הלשון „שתחדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה" כדי לעשותה מכוונת לענין ר״ח. והספרדים לא כן מנהגם אלא הם אומרים יהי רצון מלפני אבינו וכו׳ אשר אומרים אותו האשכנזים לאחר קה״ת בשני ובחמישי וכמו שזכרתי למעלה דף 124. חלוץ עצמות, חוזק עצמות של׳ ועצמותיך יחליץ (ישעיה נ״ח י״א). חיים שיש בהם יראת חטא, כן הגרסה בגמרא וכן העתיק של״ה דף רכ״א וכצ״ל, ובדפוסים יראת שמים ויראת חטא וטעות, כי יראת שמים יאמר עוד בסוף.

מי שעשה, תקנו תפלה זו במקום קדוש החדש, שהיו מלפנים הסנהדרין מקדשים אותו והיו אומרים ברכות ושבחות כיוצא מעט׳ סופרים פרק י״ט הלכה ט׳, י׳. ולזכרון זה מכריזים כל חדש בשבת שלפניו (חוץ מן חדש תשרי) ואומרים תפלה מי שעשה ובסדורי הספרדים היא בנוסחא מורחבת. לששון ולשמחה, צריך עיון, כי בר״ח בין בהכרזתו הן בתפלת מוסף הנוסחא לששון ולשמחה, אבל בי״ט הנוסחא לשמחה ולששון, ולמה השנוי? והטעם ע״פ סנהדרין מ״ב ע״א ברש״י וז״ל ששים ושמחים כדכתיב ישיש כגבור עכ״ל א״כ נמצא במאורות השמים ל׳ ששון וע״כ בר״ח התלוי במאורות מקדימים ששון לשמחה, אבל בי״ט כאמר ושמחת בחגך וע״כ בי״ט שמחה קודמת לששון, כן פירש לי מורי ר׳ שמואל עלמאן י״נ.

מי שברך לקהל ני"ט של מתנת יד.

במ' של פסח וב' של שבועות ובשמיני עצרת אחר קריאת התורה קודם שאומרים אשרי מברך הש"ץ לכל אחד ואחד במי שברך למתנת ידו, ואח"כ אומר לכל הקהל את מי שברך הזה:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, הוּא יְבָרֵךְ אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה עִם כָּל־קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ וְיוֹשְׁבִים וּסְבִיבוֹת שֶׁל־כָּל־עִיר וָעִיר, הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם, וְכָל־מִי שֶׁיִּתֵּן מִנְדְּבַת לִבּוֹ הֵן אִישׁ הֵן אִשָּׁה לְלוֹמְדֵי תוֹרָה וְלַעֲנִיֵּי יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ· בִּשְׂכַר זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְזַכֵּהוּ לִרְאוֹת בְּבִנְיָנָהּ וְלִשְׂמוֹחַ בְּתִקּוּנָהּ, וְיִשְׁמְרֵהוּ וְיַצִּילֵהוּ מִכָּל־צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל־נֶגַע וּמַחֲלָה, וִיזַכֵּהוּ לִרְאוֹת בְּבִיאַת מְשִׁיחֵנוּ וּלְהָבִיא נִדְבָתוֹ לְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדָיו עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶחָיו וְנֹאמַר אָמֵן: אשרי וכו'.

ברוב קהלות פולין אומרים בכל שבת אב הרחמים קודם שמחזירים הספר להיכל, חוץ מבימים שאין אומרים צ"ן ולא כשיש חתונה ומילה, ולא כשמברכים החדש חוץ מבימי הספירה, וכשמברכין חדש אב נוהגין בק"ק פראג לאמרו. וברוב קהלות אשכנז אין אומרים אותו כי אם בשבת שלפני שבועות ובשבת שלפני תשעה באב.

אין דען מייסטען קהלות אשכנז ווירד אין שבת פאר שבועות אונד פאר ט' באב אב הרחמים געזאגט.

אַב הָרַחֲמִים שׁוֹכֵן מְרוֹמִים· בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים הוּא יִפְקוֹד בְּרַחֲמִים הַחֲסִידִים וְהַיְשָׁרִים וְהַתְּמִימִים קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם· הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ· מִנְּשָׁרִים קַלּוּ מֵאֲרָיוֹת גָּבֵרוּ· לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם וְחֵפֶץ צוּרָם: יִזְכְּרֵם אֱלֹהֵינוּ לְטוֹבָה עִם־שְׁאָר צַדִּיקֵי עוֹלָם· וְיִנְקוֹם נִקְמַת דַּם עֲבָדָיו הַשָּׁפוּךְ: כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים· הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם· וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ: וְעַל־יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר· וְנִקֵּיתִי דָּמָם לֹא־נִקֵּיתִי· וַיְיָ שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן: וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמַר· לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם· יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ: וְאוֹמֵר כִּי דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים: וְאוֹמֵר יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

אב הרחמים אינו בסדורי הספרדים, ותוכן לשונו יורה עליו שנתקן בימים הרעים של גזרות תתנ"ו ותתק"ו. הנאהבים ל' ש"ב א', כ"ג. וינקום נקמת, בסדורים קדמונים „וינקום בימינו לעינינו נקמת" וכו' ונשמטו ב' תבות מפני דרכי השלום. הרנינו, דברים ל"ב, מ"ג. ונקיתי, סוף יואל. למה יאמרו, תהלים ע"ט, י'. כי דורש שם ט', י"ג. ידין, שם ק"י, ו'. וז'.

הש״ץ לוקח את ספר תורה להוליכו מן הבימה ולהכניסו בהיכל, ואומר:
דער חזן טראָגט דיא ספר תורה נאָך דעם ארון הקודש צוריק און זאָגט:

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ׃

והקהל עונים: / דיא געמיינדע אַנטוואָרטעט:
הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ׃

בעוד שמוליכים הס״ת למקומו אומרים מזמור זה:

לשבת.

מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ׃ קוֹל יְהוָה עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים׃ קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר׃ קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן׃ וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים׃ קוֹל־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ׃ קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ׃ קוֹל יְהוָה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד׃ יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם׃ יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃

ליום טוב כשחל בחול.

לְדָוִד מִזְמוֹר׃ לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ׃ מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ׃ נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה׃ יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ׃ זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה׃

בהחזרת הספר לתוך ההיכל אומרים: / ביי'ם איינהעבען דער ספר תורה אין דען ארון הקודש זאָגט מאַן:

וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃ קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ׃ כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ׃ בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃ כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ׃ עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר׃ דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם׃ הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם׃

תפלת מוסף לשבת·

כל יחיד חייב בתפלת מוסף בין יש צבור בעיר בין לא. וזמן תפלת מוסף אחר תפלת שחרית ואין לאחרה יותר מסוף ז' שעות, ובדיעבד אם התפלל אותה כל היום, יצא. עבר כל היום ולא התפלל מוסף אין לה תשלומין. מותר לטעום קצת קודם תפלת המוסף אבל סעודה אסורה אלא למאן דחליש לביה.

קודם שעומדים להתפלל מוסף נכון לומר הש"ץ ח"ק.

ועתה יגדל־נא כח אדני כאשר דברת לאמר: זכר רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה:

חזן יתגדל ויתקדש שמה רבא בעלמא די־ברא כרעותה· וימליך מלכותה בחייכון וביומיכון ובחיי די־כל־בית ישראל בעגלא ובזמן קריב· ואמרו אמן·

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא·

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה די־קדשא· בריך הוא לעלא מן־כל־ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא די־אמירן בעלמא· ואמרו אמן:

בשבת של חה"מ מתפללים מוסף של י"ט תמצאהו לקמן בסדר המועדים.

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדל הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקנה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה·

בשבת שובה מוסיפים זכרנו. אום שבת שובה ווירד זכרנו איינגעשאלטעט.

זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים. וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים.

מלך עוזר ומושיע ומגן· ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע·

פֿון שבת בראשית ביז פסח זאגט מאן:

משיב הרוח ומוריד הגשם:

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר· מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה·

בשבת שובה מוסיפים מי כמוך. אום שבת שובה ווירד מי כמוך איינגעשאלטעט.

מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים.

ונאמן אתה להחיות מתים· ברוך אתה יי מחיה המתים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי קֹדֶשׁ הַמַּקְדִּישִׁים שִׁמְךָ בַּקֹּדֶשׁ· כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ· וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר·

קו"ח קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃

ח' כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם· מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ· לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃

קו"ח בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃

ח' מִמְּקוֹמוֹ הוּא יִפֶן בְּרַחֲמִים וְיָחוֹן עַם הַמְיַחֲדִים שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל־יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים׃

קו"ח שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ ׀ אֶחָד׃

נעריצך, קדושת מוסף של שבת ויו"ט נקראה בפי הפוסקים קדושה רבה, ר"ל קדושה גדולה, והזהר (פ' ויקהל דף כ"ב) שמה קדושה עלאה. ויש בתחלתה חלוף מנהג בין האשכנזים והספרדים, כי אלו מתחילים כתר יתנו לך וכו' והאשכנזים מתחילים נעריצך ונקדישך וכו' ודומה התחלה זו לקדושת שחרית של ספרדים רק שהם מקדימים נקדישך לנעריצך וכן גם נוסח הרמב"ם בתשובתו (עטס זקנים דף 75, והראה מעשה רקח), ואמנם במס' סופרים סוף פ' י"ז גורס נעריצך ונקדישך וראה למעלה דף 78. ויסוד כל הקדושה הזאת הוא בפרקי ר' אליעזר סוף פ' ד' שנים שרפים עומדים אחד מימינו של הקב"ה ואחד משמאלו של הקב"ה, ומעריצים ומקדישים את שמו הגדול זה עונה וזה קורא ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלוא כל הארץ כבודו, והחיות עומדות אצל כבודו ואינן יודעות מקום כבודו עונות ואומרות בכל מקום שכבודו שם ברוך כבוד ה' ממקומו, וישראל גוי אחד בארץ שהם מיחדים שמו תמיד בכל יום עונים ואומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, והוא משיב לעמו ישראל אני ה' אלהיכם המציל אתכם מכל צרה עכ"ל. ונמצאו בקדושה זו המלות קודם הזכרת השם כ"א תבות כמו שיש בהפסוק כ"א תבות קודם השם, וכן פירש שם הרב חזקוני ז"ל של שם ה' אקרא, בתרגום ירושלמי ווי להון לרשיעיא דמדכרין שמיה דקודשא ברוך לית אפשר למד מן מלאכי מרומא למדכר שמא מפרשא עד זמן דאינון אמרין ק' ק' ק' תלת זמנין, ומנהון יליף משה דלא הוה מדכר שמא מפרשא עד זמן דהוה מחנך פומיה בעשרין וחד מלין דאינון תמנין ומאה אתין, פירוש, מן האזינו עד הזכרת השם יש כ"א תבות מן פ"ה אותיות וכו' לפיכך תקנו חכמים עשרים ואחת תבות בקדושה שבכל יום קודם הזכרת השם וכו' ובקדושת יוצר שבת שמונים וחמש אותיות וזהו פרטן נקדישך ונעריצך וכו' וכן במוסף אין לנו להזכיר את השם קודם פ"ה אותיות וזהו סדר הקריאה ופרט הכתיבה כתר יתנו לך המוני מעלה עם עמך קבוצי מטה יחד קדשה לך ישלשו ככתוב וכו' עכ"ל והנה רוו"ה בסדורו שפה ברורה מתמיה על לשון זו של חזקוני כי אם נמנה נעריצך לא נמצא בו כי אם פ"ב אותיות, ולזה הוא ליישב ע"פ לשון חזקוני כ"י שגורס נקדישך ונעריצך בסוד שכל שיח וכו', ואני לא אכחד כי מצאתי גם אנכי בפירוש ישן על קדושה זו שכתב בו וז"ל בקדושה זו שוים ישראל למלאכי השרת כדכתיב נה שכל שיח שרפי קדש עכ"ל אך מה הכונה יש בגרסה כזאת? והאמת כי רוו"ה טעה בהבנת דברי חזקוני, והוא לא כיון כלל על נוסח קדושת מוסף של האשכנזים אלא דעתו היא על קדושת שחרית כמנהג ספרד „נקדישך ונעריצך כנעם שיח סוד שרפי קדש המשלשים לך קדשה וכן כתוב על יד נביאך וקרא" וכו' והנה ימצאו פ"ה אותיות על נכון, ובעד שאומרו כן הוא כי כתב ובקדושת יוצר שבת, והנה להאשכנזים אין נקדישך ונעריצך ליוצר, ועוד שמביא הוא למוסף הנוסח כתר יתנו וגם זו לספרדים, מוכח מכל זאת שדעת חזקוני על קדושת מנהג ספרדים הן ביוצר הן במוסף, ולא קשה דבר בדבריו. ונוסח קדושת מוסף של האשכנזים היא נעריצך ונקדישך כסוד שיח שרפי וכו'

ברוך אתה יי האל הקדוש: (בשבת שובה המלך הקדוש.)

אחד הוא אלהינו הוא אבינו הוא מלכנו הוא מושיענו. והוא ישמיענו ברחמיו שנית לעיני כל־חי להיות לכם לאלהים.

קו"ח אני יי אלהיכם:

בשבת שאומרים בו אופן אומרים באשכנז פיוט אלהיכם (תמצאהו אחר תפלת מוסף).

(לאשכנזים:) אדיר אדירנו יי אדנינו מה־אדיר שמך בכל־הארץ: והיה יי למלך על־כל־הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד:

ס' ובדברי קדשך כתוב לאמר.

קו"ח ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר. הללויה:

ס' לדר ודר נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה. ברוך אתה יי האל הקדוש: (בשבת שובה המלך הקדוש.)

אין כמו תנת שכל, וכן הוא בכל הסדורים. כסוד, על' אל נערץ בסוד קדושים (תהלים פ"ט, ח'). שיח, ל' רנה. כבודו מלא עולם, פירושו, ממלא כל העולם, שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו. מקומו הוא יפה, עיין תוספות ע"ז דף ג', ע"ב. פעמים באהבה שמע אומרים, הספרדים גורסים „אומרים פעמים בשכנה," והוא יותר מסתבר. שמע ישראל, כתבו אבן ירחי גם הכל בו בשם בעל האשכול שהעדה שמע בקדושת מוסף הוא לזכרון על גזרה שנגזרה על ישראל שלא לקרות שמע והוצרכו לקרותו בתוך הקדושה,–וכן כתב רב עמרם בשם רב שלום הגאון, ובעל המנהיג בס' מ"ע גם הרב ב"י בא"ח ס' תכ"ה שבילים הטעם באורך וז"ל מצאתי בתשובת הגאונים (ועיין יוחסין דף קי"ז ע"ב) לפי שגימי רב ספרא גזר יזדגור (Jesdigird) מלך פרס שלא יקראו ק"ש, מה עשו החכמים שבאותו הדור, תקנו להבליעו בין הקדושות, ריש שמע ישראל וסופו אני ה' אלהיכם, ולמה תקנו לומר בהבלעה כך, כדי שלא תשתכח קריאת שמע מפי התינוקות, ובקשו רחמים מן השמים ובא תנין בחצי היום ובלע את יזדגור מלך פרס ובית משכבו, ובטלה הגזרה, אמרו החכמים שבאותו הדור לא נבטל שלא לאמרו בקדושה בכלל, כדי שיתפרסם הנס לדורות, אלא נקבע אותה בתפלת המוספים ובתפלת נעילה שאין שם ק"ש כלל עכ"ל ואמר הטור בא"ח סימן רפ"ה גם אני ראיתי בהלכות שבת כתב רב שרירא גאון אין אומרים קדושה רבה ופעמים ביום טוב ובשבת אלא במוסף ולא בשחרית ומנחה, וביום הכפורים במוסף ובנעילה, אבל בחול ובתעניות ובר"ח ובחה"מ אין אומרים כלל, וגם רב עמרם כתב כך בשם נטרונאי גאון. אחד הוא אלהינו, ואין אחד מלבדו. וכתב אבן ירחי, לא היו מאריכין באחד ולא היו כופלין היה טוב מאד, דהאומר שמע שמע כאומר מודים מודים, ושמעתי מפי רבני ז"ל היה אומר „ה' אחד," ולמבין אין משש נדנר כי אם בשכופל כל הפסוק עכ"ל ודעת בא"ח ריש ס' רפ"ו. לעיני כל חי להיות וכו' בסדורי הספרדים הנוסחא לעיני כל חי לאמר, הן גאלתי אתכם אחרית כראשית להיות וכו' ולה המליצה נכונה יותר נהננס, ר"ל שיאמר לאמר גאלתי אתכם מגלותכם האחרונה כמו שנגאלתם הראשונה אמר גאלתי אתכם (שמות ו', ו'). להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם ר"ל את כל זאת ישמיענו ה' שנית כאשר השמיע לישראל בגאלת מצרים (שמות ו', ז'), ולכן אין להפסיק בו, ומה שגם בסוף פ' שלח לך כלו פסוק אחד הוא.

אדיר אדירנו, איננו בסדורי הספרדים, וכתב הרוקח שמעתי שאין אומרים אדיר אדירנו בקדושה, אבל במגנצא אומרים אותו כל יום טוב בקול רם בכוונה בניגון יום טוב. ה' והיה ה' וכו' זכריה י"ד, ט'.

חזן שבת ראש חדש ווירד שטאטט תכנת שבת דאז נאכפאלגענדע אתה יצרת געבעטעט.
בשבת ראש חדש אומרים אתה יצרת המסודר למטה בעמוד.

תִּכַּנְתָּ שַׁבָּת רָצִיתָ קָרְבְּנוֹתֶיהָ· צִוִּיתָ פֵּרוּשֶׁיהָ עִם סִדּוּרֵי נְסָכֶיהָ· מְעַנְּגֶיהָ לְעוֹלָם כָּבוֹד יִנְחָלוּ· טוֹעֲמֶיהָ חַיִּים זָכוּ· וְגַם הָאוֹהֲבִים דְּבָרֶיהָ גְּדֻלָּה בָּחָרוּ· אָז מִסִּינַי נִצְטַוּוּ עָלֶיהָ· וַתְּצַוֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת כָּרָאוּי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ· וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ·

תכנת, תפלות המוספים בשבתות ור"ח וי"ט הם כנגד קרבנות המוספים שהיו קרבים בימים אלו, והתפלה במקום קרבן היא (ברכות דף כ"ו). והנה בתפלת מוסף של שבת יש שנוי גדול בין מנהג הספרדים למנהג האשכנזים כי הספרדים אומרים אותה בנוסח זה למשה צוית על הר סיני מצות שבת זכור ושמור, ובו צויתנו ה' אלהינו להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי, יהי רצון מלפניך וכו' וכן היא ברמב"ם. אבל רב עמרם ורבינו סעדיה התחילו תפלה זו „תכנת שבת רצית קרבנותיה" וכו' וכמו שכתב אבודרהם בספרו, ונוסחא זו אחזוה האשכנזים והיא הולכת על סדר תשר"ק אף נוסדה בחרוזים שוי הברות כמו קרבנותיה, פירושיה, נסכיה, הכל בענין פיוט, ובאמת כתב עליה החזקוני בפירושו לבמדבר כ"ח, ט', יסד הפייט רצית קרבנותיה. גם אבן ירחי כתב וז"ל בצרפת ובפרובנצא נהגו לומר תקנת שבת רצית קרבנותיה צוית פירושיה עם סדורי נסכיה מענגיה לעולם כבוד ינחלו טועמיה חיים זכו וגם האוהבים דבריה גדולה בחרו אז מסיני נצטוו צווי פעליה כראוי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעלנו בשמחה לארצנו וכו' וקבלתי הטעם מרבותי בצרפת [התכיא מביא טעם זה בשם רש"י] לפי שעל ידי שמירת השבת יהו נגאלין שנ' אם ישמרו שבתותי והביאותים אל הר קדשי וגו' והאלפ"א בית"א נשמעת על הגאולה, תשר"ק ביום ההוא יזרוק ה', לפע"ס יטפו ההרים עסים, יטפו כמו יצפו, נמל"ך והיה ה' למלך על כל הארץ, יט"ח יטו שכם אחד לעבדו, זו"ה ויאמרו הנה אלהינו זה, דגב"א יבוא לויתן יכרו עליו חברים, מסיני נצטוו צווי פעליה כראוי, מנלפ"ך כופים אמרים, בירושלמי (ובב"ר פ' א') התורה ניתנה ממאמר למאמר מבאמן לבאמן מלדיק ללדיק מפה אל פה מכף אל כף, ותורה ניתנה בשבת עכ"ל. — תכנת, כוננת, ל' תקון כמו ושמים בזרת תכן

חזן שבת וראש חודש.

אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי· אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ· וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְכַפָּרָה· וּלְפִי שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ חָרְבָה עִירֵנוּ וְשָׁמֵם בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְגָלָה יְקָרֵנוּ וְנֻטַּל כָּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ· וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ· וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־

אתה יצרת עולמך מקדם עפ"י ירמיה י', ט"ז. ויצמיה ע"ה י"ח. כלית עפ"י בראשית ב', ב'. אהבת אותנו וכו' זהו לקוח מתפלת י"ט, ובסדורי כ"י איננה בנוסחא אהבת אותנו אלא זה הנוסחא „בחרת בנו מכל האמות ורצית" וגו' וכן גרסת רב עמרם והרמב"ם ובני ספרד. ובתשובת רב נטה גאון מביאה הרוקח בס' ג"ב ם אחת מיוחדת למוסף שר"ח וכך מתחלת „שבת קדשך לעמך נתת יום מנוחה לבחיריו, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו, ושם נעשה" וכו'. ורצית בנו עפ"י תהלים קמ"ט, ב'. עלינו קראת עפ"י ירמיה י"ד, ט'. לכפרה, שקרבן ר"ח מכפר על עברות שעברו בחדש העבר, כדאיתא בגמרא לפני שבועות. ולפי שחטאנו, לשון זה לקוח מתפלת מוסף של י"ט. ובמחזור רומא הנוסחא „יום רצון לכפר עונו לפני ילדיו, אבל משחטאנו לפניך ה' אלהינו חרבה עירנו" וכו' והיא ע"פ ס' רב עמרם. ונטל בן ברוך במדויק והוא עבר בנין פועל משרש נטל. ובסדור רפ"ז ונטל וגם הוא יתכן ויהיה עבר נפעל מן נטל. מבית חיינו, מנה"מ. יכולים בחולם מן היחיד יכול כמו גדולים מן גדול וגם תואר הוא. בבית בחירתך, עפ"י דה"ב ז', ט"ז. שנשתלחה

תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם׃ וְאֶת־מוּסַף יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר׃
וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃

(ישעיה מ׳, י״ב) שהוא כמו תקן בקו״ף כמו שכתב רד״ק בשרש כשר, וכן נאמת גורס אבן ירחי תקנת בקו״ף, אך בספרינו גם באבודרהם וברוקח ובתניא ובכל בו ועוד הוא בכ״ף ורמה במוק הרא״ב לשרשים ערך תקן. רצית קרבנותיה, שאין בהן שעיר חטאת בדי שלא להזכיר שום חטא ועון (כל בו ורוקח). קרבנותיה, לא נמלא במקרא קבוץ של קרבן אלא בכנוי נסתרים קרבניהם (ויקרא ז׳ ל״ח) ובסתייע מטנו בעל ויי״ל להגיה קרבניה, אמנם במשנה בכל מקום יאמר קרבנות בנקבון בנקבות (כמו זבחים קי״ב ע״ב) וגם רד״ק במכלול דף קפ״ב ע״ב כתב כי משקל פְּעָלוֹ יתרבה בל׳ נקבות קרבנות אלתנות וכן כתב גם הבלמשי בס׳ מקנה אברם. פרושיה, אלו השערונים המפורשים שענינם. סדורי, ל׳ סדר. נסכיה, היין לנסך. מענגיה, כמו שאמרו חז״ל בשבת קי״ח כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים. טועמיה, מל׳ טעמו וראו (תהלים כ״ד, ט׳) ר״ל שיש להם הנאה בשבת ושמחים בה. חיים זכו, ימלאו חיים בלחיים. זָכוּ׳ השרש זכה שענינו במקרא ל׳ נקיות וטהרה השתמשו בו חז״ל ג״כ בטעם הגיע לדבר מה אשר יצפה לו (בל״א ערלאנגען), כמו ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות (ברכות ב׳ ב׳) זוכה ומקבל פני שכינה (שם ס״ד. מנחות מ״ג, ב׳) זכה מי שזוכה (תמיד פרק א׳) זוכה ורואה בשמחתה (תענית ל׳, ב׳) זוכה לדברים הרבה (אבות פ׳ ו׳), ובתפלה, ונזכה כלנו מהרה לאורו, ונזכה ונחיה, ובבנין פיעל הראשון כמו וְזַכֵּנוּ לימות המשיח. האוהבים דבריה, כן הוא בסדור אמשטרדם שנת תמת וכן הדפיסו רז״ה ויעב״ץ ורי״ם ורוו״ה וכל״ל וכן גורס אבן ירחי. נצטוו הוא בבנין נתפעל שהשתמשו בו בעלי משנה במקום נפעל ונמלא גם במקרא במעט המקומות כמו נִכַּפֵּר שהוא כמו נתכפר (דברים כ״א ח׳) וְנִוַּסְּרוּ (יחזקאל כ״ג, מ״ח) נִשְׁתַּוָּה (משלי כ״ז, ט״ו). נצטוו עליה, כן הנוסחא ברוב הסדורים וכן בס׳ רב עמרם וכן גרס גם בעל התניא ולפיכ מחובר הוא למעלה עם וגם האוהבים דבריה, ר״ל האוהבים נלטוו עליה, כלומר על השבת. אמנם בסדור אמשטרדם שנת תמ״ת מובא עוד נוסחא אחרת וכיא ״נצטוו צִוּוּיֵי פְעָלֶיהָ כָּרָאוּי יהי רצון וכו׳ וזו היא נוסחת אבן ירחי שהבאתי למעלה וכן עניא הר״י בלן בס׳ המוסר שלו גם הכל בו כתב וז״ל תכנת שבת רלית וכו׳ הוא מיוסד בתשר״ק ומכלפ״ך נוסחא דוקנה. מוסף, קרבן היום הנוסף על קרבן התמיד קראו מוּסָף, ובמשקל מוּפָד מוּסָר והרבוי מוּסָפִים. בראוי כמו שהוא הנכון בל״א וויא עס זיך געביהרט, והוא היחיד מן הראיות לתת לה (אסתר ב׳, ט׳). שתעלנו בשמחה לארצנו, מלת בשמחה אינה בסדור בי״י לא במוסף של שבת ולא במוסף של שו״ת גם במחזור רומא אינה וכן רב עמרם והרמב״ם ואבודרהם לא גרסו לה. ושם נעשה וכו׳ הלשון הזאת שוה היא בכל תפלות המוספים. שכתבת עלינו, עלינו; כמו כתבו על היהודים, בשביל היהודים (אסתר ח׳, ח׳). כהלכתם, כמשפטם, ומלה תלמודית הוא. בתורתך ע׳ בשבת בסדור רפ״ו וכן עַבְדֶּךָ בשבת והוא העקר כי אין בכאן הפסק מאמר גדול כל כך להחליף שבא לסגול. וביום

חזן שבת וראש חודש.

קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם׃ וְאֶת־מוּסְפֵי יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר׃
וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃ וּבְרָאשֵׁי

כן הוא בכל הסדורים ישנים ובי״י וכן הוא בס׳ רב עמרם וברמב״ם ואבודרהם, והנה בעל ויי״ל הדפיס במקומו הַשְּׁלִיחָה שלך שמצא בתוי״ט בסדורו, ולפי אמתת הורתת השלוחה אינה כהוראת שנשתלחה כי זה ל׳ עבר הוא ושלוחה הוא בינוני (וכמו שהעיד בבר הרב שד״ל בס׳ בתולת בת יהודה דף ע״ו גם בטבות המחזור אשר לו) וע״כ אין לנו לעזוב נוסחה הקדמונית, ובכל ראינו למעלה כי בנין נתפעל זה שהשתמשו בו החכמים במשנה ובתפלה במקום נפעל [וכמו שאמרו שעיר המשתלח שבת פ״ו ויומא ס״א ע״ב] שנמלא בנין זה גם במקרא וא״כ נכון לדבר בו, וכמו שאומרים ג״כ ונתרחקנו (מוסף י״ט) שנתברכו (בבהמ״ז) מה נשתנה (בהגדת פסח) אשר בכיא אותן גם רוו״ה על עמדן. שתעלנו בשמחה, מלת בשמחה אינה בבי״י ובמחזור רומא, גם רב עמרם ורמב״ם ואבודרהם אינם מביאים. ובראשי, במדבר כ״ח, י״א.

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך· והשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו· רצה במנוחתנו· קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך· שבענו מטובך ושמחנו בישועתך· וטהר לבנו לעבדך באמת· והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך· וינוחו בה ישראל מקדשי שמך· ברוך אתה יי מקדש השבת:

השבת במדבר כ"ח, ט'. ישמחו, כתב התניא, מה שאמר ישמחו במלכותך מצאתי בשם הר' אביגדור ז"ל שמצאו על מה שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם, ואמר מר (בספרי) וביום שמחתכם זה שבת. וקוראי ענג ע"ש ע"ה ישעיה נ"ח, י"ג. ויש כ"ד תבות בנוסח ישמחו כנגד כ"ד שעות של שבת.

מוסף שבת וראש חודש.

חדשיכם תקריבו עלה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם: ומנחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרנים לפר ושני עשרנים לאיל ועשרן לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך· והשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו· רצה במנוחתנו וחדש עלינו (ביום השבת הזה) את החדש הזה לטובה ולברכה· לששון ולשמחה· לישועה ולנחמה· לפרנסה ולכלכלה· לחיים ולשלום· למחילת חטא ולסליחת עון (בשנת העבור ולכפרת פשע): כי בעמך ישראל בחרת מכל האמות· ושבת קדשך להם הודעת וחקי ראשי חדשים להם קבעת: ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל וראשי חדשים:

בקצת סדורים הועמד קודם ובראשי הנוסחא „זה קרבן שבת וקרבן ראש חדש נאמר". וכתב התניא בשם רש"י שאין נכון לאמרו וכן כתב אבודרהם גם הרב יעב"ץ, ואף לא נמצא בסדור רפ"ה גם לא בסדורי הספרדים. וחדש עלינו ביום השבת הזה את החדש הזה, בכי"י גם בסדור רפ"ה גם במחזור רומא גם בסדורי הספרדים הנוסחא „וחדש עלינו את החדש הזה" וכן הוא בתניא ס' ל"ד גם ביוסיף אומץ ס' תר"ל וכן נכון. לחיים ולשלום, בכי"י לחיים טובים ולשלום. ולכפרת פשע, זה לא נמצא בכי"י ובסדורים ישנים והוספת אחרונים הוא, כי בנוסחא יש י"ב לשונות של בקשות הטובה כנגד י"ב חדשי השנה, לכן הוסיפו עוד בקשה אחת לשנת העבור כנגד אדר ש"ב. וכן כתב המפרש למחזור ויניציא שנת ש"ם וז"ל אני שמעתי לשנת העבור שאומרים ולכפרת פשע וכך נוהגין בוורמקזא עכ"ל וכן כתב בעל יוסיף אומץ ס' תרל"א. ודע כי בסדורי הספרדים נוסף עוד אחר ולסליחת עון הנוסחא „ויהא ראש החדש הזה סוף וקץ לכל צרותינו, תחלה וראש לפדיון נפשנו", והוא ע"פ נוסח סדר רע"ג. ובמחזור רומא הנוסחא אחרי לפרנסה ולכלכלה „לסליחת חטא ולמחילת עון לגמילות חסד ולתלמוד תורה כי בישראל עמך בחרת" וכו'. ושבת קדשך להם הודעת וכן הנוסחא בסדור רפ"ו ובכל ע"ש ע"ה נחמיה ט', י"ד. וחקי ראשי חדשים להם קבעת, כדאיתא בשמות רבה דף קל"ב מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, דבריו זו התורה, חקיו ומשפטיו אלו קדושי החדשים שיש בהם חקים ומשפטים וכו' ועוד שם לא נתתי ראשי חדשים אלא לכם. וישראל וראשי חדשים, ברכות מ"ט.

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ· בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אַן שבת חנוכה ווירד היער על הנסים איינגעשאָלטעט.

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן־יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַי וּבָנָיו· כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם· רַבְתָּ אֶת־רִיבָם דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ· וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בשבת שובה אומרים: וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

הש"ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר. יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם, טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בש"ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש"ץ חוזר התפלה בקול ואומר קדושת נעריצך וגומר התפלה ואומר אחריה קדיש שלם. ואח"כ אומרים אין כאלהינו.

בשבת שאומרים אופן מוסיפים כאשכנז פיוט אלהיכם בקדושת מוסף.

לשבת תשובה. חתום בו שמואל חזק.

אֱלֹהֵיכֶם שׁוֹפֵט צֶדֶק וּבְמִישׁוֹר לְאֻמִּים· מִדַּת הַדִּין יַהֲפוֹךְ לְרַחֲמִים· וִיכַפֵּר זְדוֹנוֹת וּשְׁגָגוֹת עֲוֹנוֹת וַאֲשָׁמִים· אָרוֹן, חֲטָאִים הַצְּהֵר וְהַלְבֵּן כְּתָמִים· לְכַפָּרָה מְקַוִּים לֵילוֹת וְיָמִים· חֲזֵה עַמְּךָ מִתְעַנִּים וְצָמִים· זְכוֹר בְּרִית רִאשׁוֹנִים הַיְשָׁרִים וְהַתְּמִימִים· קַיֵּם לִבְנֵיהֶם שְׁבוּעַת קְדוּמִים· וְיִמְלֹךְ מַלְכָּם לְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: ס׳ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר:

לשבת חול המועד סוכות. חתום בו יהודה.

אֱלֹהֵיכֶם יָשִׁיב בְּשָׁלֵם סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ· הֲקֵם יָקִים דְּבִירוֹ וַחֲדַר מִטָּתוֹ· וְעַד סֶלָה יִשְׁכֹּן שָׁם הוֹד שְׁכִינָתוֹ· דִּירַת סֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל לְשׁוֹמְרֵי סֻכָּתוֹ· הָעֵת יַעֲמִיד עַל־אֶרֶץ אֲגֻדָּתוֹ· יִמְלֹךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ הַבּוֹנֶה בַּשָּׁמַיִם מַעֲלָתוֹ: ובדברי קדשך.

לשבת ראש חודש. חתום בו יהודה חזק.

אֱלֹהֵיכֶם יַזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ· שִׁבְעָתַיִם בִּגְבוּרָתוֹ· הַיָּרֵחַ בְּהִתְחַדְּשׁוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ וְרִיחָתוֹ· וְהַחֹדֶשׁ בְּהִתְקַדְּשׁוֹ· לְחַדֵּשׁ כַּפָּרָתוֹ· דָּת הַיּוֹם לְשִׁמְשׁוֹ· חֲזוֹת קֻדְשַּׁת שְׁכִינָתוֹ· מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ: ובדברי קדשך.

לשבת בראשית. חתום בו יהודה חזק.

אֱלֹהֵיכֶם יַשְׂכִּיל עַבְדּוֹ יִכּוֹן כִּסְאוֹ כְּמֵרֵאשִׁית· הָעִיר עַל־תִּלָּהּ יִבָּנֶה וְאַרְמוֹן יָשִׁית· וּמִזְבְּחוֹ יְרַפֵּא וּמְקוֹם נִסּוּךְ לְהָשִׁית· דְּרוֹר יִקְרָא לְעִבְרִיָּה הַיּוֹתָהּ חָפְשִׁית· הִנֵּה חָזָק וַעֲמוֹ קָמָיו יָפִיץ חֲרִישִׁית· יִמְלוֹךְ עַל־עַם שׁוֹמֵר שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית: ובדברי קדשך.

לשבת חנוכה. חתום בו יהודה חזק.

אֱלֹהֵיכֶם יִשְׁלַח מְשִׁיחוֹ אֵזוֹר צֶדֶק וְהָאֱמוּנָה יַרְבִּיד· הָרָשָׁע יָמִית בְּשֵׁבֶט פִּיו אוֹיֵב יַאֲבִיד· וְעַל הַנִּסִּים הַלֵּל לִגְמוֹר צָעִיר מֵהֶעֱבִיד· הָעֵדָה

אלהיכם, ה׳ פיוטי אלהיכם האלה שנוהגים באשכנז להוסיף בקדושת מוסף בשבתות שאומרים פיוט יוצר, נראה שכולם פייטן אחד חברן, וידמה שהיה ר׳ יהודה החסיד בן שמואל החסיד וחתם פעם שמו פעם שם אביו. ובמחזורים כ״י נמצאו עוד פיוטי אלהיכם מלבד אלה הנהוגים. הצהר, על׳ זהר תעשה לתבה, ר״ל תעשר מעליכו. קדומים, הקדמונים.

בשלם, בירושלים ועפ״ה תהלים ע״ו, ג׳. דבירו, היכלו. וחדר מטתו, תואר לבית קדשי קדשים, שה״ש ג׳, ח׳, י״ב. תהיה לצל עפ״ה ישעיה ד׳. ו׳. יעמיד על ארץ אגדתו, כשיכניס ישראל עם סגולתו על הארץ, וטעם אגדתו כמו לאגדה אחת (ש״ב ב׳, כ״ה) ול׳ החרוז לקוח מעמוס ט׳, ו׳.

יזריח שמשו וכו׳ עפ״ה ישעיה ל׳, כ״ו. דת היום לשמשו, ר״ל שישמש הירח גם ביום כמו שהיה בששת ימי בראשית. חזות קדשת, ושנזכה לראות שכינתו מדי חדש בחדשו וגו׳ ועפ״ה סוף ישעיה. וכן נוסחת בכל דפוסים קדמונים וכ״י.

ישכיל עבדו, ישראל. העיר על תלה עפ״ה ירמיה ל׳, י״ח. ירפא, יחזור להעמידו, ואמר בל׳ ירפא עפ״ה מ״א י״ח, ל׳. דרור, שנת גאולה. חרישית, כרוח חרישית כמו יונה ד׳, ח׳.

אזור צדק, ישעיה י״א, ה׳. הרשע ימית שם י״א ד׳. צעיר מהעביד, שלא יעבוד עוד הצעיר.

חֲדָשָׁה יְחַדֵּשׁ הַטּוּת אֹזֶן מֵהַכְבִּיד· הֲדַר חֶמְדַּת זְבוּל קֹדֶשׁ יְקוֹמֵם וְיַגִּיד·
וְנָשִׁיר מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד: ובדברי קדשך.

לשבת נחמו. חתום בו יהודה בר שמואל חזק.

אֱלֹהֵיכֶם יוֹסִיף יָדוֹ לְקַבֵּץ נְפוּצוֹתֵיכֶם· הָעֵת יָחִישׁ לֵאמֹר צְאוּ מֵאֲסוּרֵיכֶם· וּמַלְאַךְ בְּרִיתוֹ יִשְׁלַח לְהָשִׁיב לְבַבְכֶם· דַּרְכּוֹ פַּנּוּ וְהָיָה הֶעָקֹב לְמִישׁוֹר וּלְעִירוֹ יְקַבֶּצְכֶם· הַשּׁוֹמְרִים שַׁבָּת בְּרִית הִיא בֵּינוֹ וּבֵינֵיכֶם· בָּרְכוּ שְׁמוֹ וְאַל־תִּתְּנוּ דֳמִי לָכֶם· חַי זֵכֶר קָדְשׁוֹ נַחֲמוּ יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם· כִּי אֲנִי הוּא מַלְכְּכֶם וְאֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם: ובדברי קדשך.

לשבת נשואין. חתום בו שמואל חזק.

אֱלֹהֵיכֶם שִׁכְנוֹ שָׁם כֵּס עֵילָמוֹ· מַלְאָכָיו רוּחוֹת רָז לֹא לָמוֹ· וְאַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ הוֹלָמוֹ· אוֹמְרִים בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ· לָעֵת יִמְלוֹךְ לְיוֹם קוּמוֹ· חָוָה צִיּוֹן גָּנֵן בִּמְקוֹמוֹ· זֶה יִרְאוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יְקוּמוֹ· קְרוֹא לִירוּשָׁלַיִם כִּסֵּא מְקוֹמוֹ: ובדברי קדשך.

לשבת ברית מילה.

אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי זוֹכֵר הַבְּרִית· הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לִשְׁאֵרִית· אֶת־נִסְתָּר בְּנַחַל כְּרִית וּפִנָּה לְפָנָיו וְזָדוֹן יַכְרִית· לְבַשֵּׂר טוֹב וְשָׁלוֹם בְּאַחֲרִית· יֵדְעוּ זֹאת כָּל־כְּרוּתֵי בְּרִית· הָאוֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהַיִךְ וְהוֹרִית: ובדברי קדשך.

דת חדשה יחדש, כן הנוסחא בכל ס"י וב"י, ובכ"י שבת כ"ה הנוסחא דת מורשה יחדש; ור"ז הטעם שאין והגיה דָּעָה חדשה יחדש, כי לוא הלוא תורתנו נצחית היא ואיך נאמר דת חדשה יחדש, אמנם לא כשם עיניו לאלוף של פ' החדש שבכר יסד שם הקליר „לבראת ארץ חדשה להנתן דת חדשה לכרות ברית חדשה וכו'" ובאמת יסוד מרוז זה במדרש ילקוט ישעיה רמז רכ"ו ואותיות דר' עקיבא אות ז"ן וז"ל עתיד הקב"ה יושב ודורש תורה חדשה שעתיד ליתן ע"י משיח עכ"ל וכן בת"י לישעיה י"ב, ג' ותקבלון אולפן חדת בחדוא מבחירי לדיקיא. והפירוש כאלה ההגדות הוא שעתיד לבוא יגלה לנו הקב"ה כל טעמי התורה ומלותיה הנעלמים מאתנו כעת, וכמו שאמר הרים המכוסים מכם בעולם הזה עתידים להיות לופים לעה"ב (מדרש חקת דף רע"ד), וע"י כן נדמה לנו תורתנו כאלו לנו מהר סיני כאלו היא חדשה, וראה בפירוש רד"ק לירמיה ל"א, ל"א. ובויקרא רבה פ' י"ג בענין לויתן אמר ר' אבין בר כהנא, אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תלא, חדוש תורה מאתי תלא עכ"ל ר"ל חדושים של תורה יגלו אלא שטעמו עד היום ההוא [אך מה שקשה על מאמר ההוא של ר' אבין הוא שלא נטלא במקרא תורה חדשה מאתי תלא אלא כך כתוב כי תורה מאתי תלא (ישעיה נ"א, ד') ול"ע]. אמנם בכל זאת הנכון להעמיד מה בפנים מה במקום דת, וזה בעבור המון עם שאינם מבינים בעומק הענין וכדי שלא יכשלו, ודי במה שכתבנו להסיר התלונות מעל כבוד הפייטן. הדר חמדת זבול קדש, בספרים ישנים הנוסחא חלוף אלילים זבול קדש וגו' והב"א של המחבר נרשם במלת הטות. ויזביד מל' זבדני אלהים אותי זבד טוב (בראשית ל', כ').

יוסיף ידו עפ"ם ישעיה י"א, י"א. צאו, שם מ"ט, ט'. ומלאך בריתו, אליה הנביא (סוף מלאכי). דרכו פנו והיה, בס"י הנוסחא דר"ך עקוב למישור וגו' והוא עפ"ה ישעיה מ', ד'. ואל תתנו, שם ס"ב, ז'. נחמו, שם מ', א'.

כס עילמו, ל' נעלם, ר"ל כסאו נעלם גם מן המלאכים, וכמו שמבאר והולך. ובכ"י אחד גורס „כס הודו". הולמו, ל' הֲלוֹם ר"ל המלאכים אינם יודעים לומר „מקום כסאו הוא הלום". ליום קומו עפ"ה צפניה ג', ח'. חוה ציון כן בס"י וב"י ופירושו ל' גבול, עיין רש"י באיוב מ'. י"ז. כל יקומו, כל ברואיו. קרוא לירושלם עפ"ה ירמיה ג', י"ז.

אלהיכם אני זוכר, זה הפיוט נדפס עד כה שלא בשלמותו והחזרתיו על עמדו ע"פ נוסחת כ"י, והנה חתום בו אליה, ונראה שחתם כך המחבר לכבוד אליה מלאך הברית. לשארית, לשארית ישראל. את נסתר וגו' אליהו הנביא עפ"ה מ"א י"ז, ג'. האמר לציון, ישעיה נ"ב, ז'. והורית, תואר לישראל, ול' תפארת מענין והמשכילים יזהירו (דניאל י"ב, ג').

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ • אֵין כַּאדוֹנֵינוּ • אֵין כְּמַלְכֵּנוּ • אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי כֵאלֹהֵינוּ • מִי כַאדוֹנֵינוּ • מִי כְמַלְכֵּנוּ • מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ • נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ • נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ • נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ • בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ • בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ • בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ • אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵינוּ • אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ • אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים:

פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן וְהַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה • מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה: מֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה • הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר • וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה • וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה • בֹּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין • יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא • וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק: מֶלַח

אין כאלהינו, שבח נעים זה הביאו הרמב"ם לאחר תפלת שחרית של חול, וכן גם מנהג הספרדים לאמרו בכל יום, גם הטור בא"ח ס' קל"ג כתבו לסיום שחרית של חול ובהוספת פטום הקטרת, והשיר שהלוים וגו' כולו בהגהותיו שם, ומזכיר שם המנהג בשם רב עמרם גאון. ומה שהאשכנזים אין אומרים אותו בחול כתב בעל ד"מ שהוא מפני טרוד מלאכתן. אמנם הכל בו מביא טעם אחר לאמירת אין כאלהינו בשבת במקומות שנהגו לומר אין כאלהינו אחר תפלת מוסף אחד שבת ואחד יו"ט, כדי להשלים מאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום, כי בשבת וביו"ט אין אדם מתפלל מי"ח ברכות רק ז' נמצא שיחסרו מהן ל"ג בין תפלות בין שחרית ומנחה, ומשלימין אותן בז' ברכות של מוסף ושש שבסעודה שלישית וכו' בפסוקים שיש באין כאלהינו שבכל אחת מהן עולה להשלים ברכה אחת, נמצא נשלמו ל"ג ברכות שהיו חסרות, ואחריו אומר פטום הקטרת והשיר שהלוים היו אומרים, ובמקומות שלא נהגו לאמרו יאמרו ברכות אחרות להשלים מנין מאה ברכות כמו שאמרו רז"ל בפ' התכלת (מנחות מ"ג ע"ב) רב חייא בשבת וביו"ט ממלא להו בשמיני מגדי ופירות ע"כ. גם האגור בסימן ס' מביא טעם זה של אין כאלהינו בשם רש"י ומוסיף שעל כן נמצא בראשי החרוזים ד' פעמים אמן. ובן ברוך ובן אתה, גם הרוקח בס' ש"ט כתב ככה. אך לדעת אנן ירחי בראש ספרו אין לו לטעם [illegible]. אתה הוא שהקטירו וכו' אין זה עוד מן השיר אלא מוסב למטה ממנו לפטום הקטרת.

פטום הקטרת, ברייתא במסכת כריתות דף ו' ובירושלמי יומא פרק ד', הלכה ה'. פטום, ל' רוקח מרקחתי [illegible] (שמות ל', ל"ג) תרגום ירושלמי גבר דיפטם (בעדות הערוך והאבודרהם). הצרי, הוא נטף שבתורה (באלזאם). והצפרן הוא שחלת (נעגעלכען) ונקרא כך מפני שהוא חלק ועשוי כצפורן של אדם. והחלבנה, גאלבאן, [illegible], ועל זה אמרו חז"ל כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני הקטרת (כריתות ו' ע"ב). והלבונה, ווייהרויך. שבעים שבעים מנה, ר"ל מכל אחד של ד' סממנים אלה ע' מנה הרי בכללן ר"פ מנה. מור, מיררהע. וקציעה, קאסיא ובל' הכתוב קדה (שמות ל', כ"ד. והוא גם בתהלים מ"ה ט'). שבלת נרד, נארדע, ונקרא שבלת נרד מפני שהוא דק כשער שבולת. וכרכם, זאפראן. הקשט, קאסטוס, ובגמ' ברכות דף מ"ג שמו כשרתא. וקלופה, הוא קנה בשם של תורה, קאננעלרינדע, לפי פירוש רד"ק. וקנמון, צימט. והנה כל סממני הקטרת הם י"א מינים, ד' מהן מפורשים בתורה נטף ושחלת וחלבנה ולבונה, והשאר הלכה למשה מסיני הם ומשקל כולן משקל שס"ח מנה, והיה מקטיר הכהן גדול מנה אחת בכל יום פרס שחרית ופרס ערבית, וג' מנים היתרים מהם היה מכניס כה"ג מלוא חפניו ביום הכפורים. בורית, זייפע. כרשינה, שם מקום. קפריסין, יין הבא מן האי ציפערן הנקרא אצל היונים קיפרוס. חמר, יין בל' ארמי. חורין, יש שפירשו שנקרא כך היין ע"ש המדינה חורן הנזכרת ביחזקאל מ"ז, י"ח וי"ח. אמנם העקר כי חִוַּרְיָן מל' חִוָּר אשר טעמו לבן בארמית, כל אשר לבן בו ת"א כל די חור בה (בראשית ל', ל"ה), ונקרא יין בשם זה לפי שהיה לחזק עיניהם ר"ל לבן מאד, וכן נמצא הלשון גם בב"ב דף כ"ז ע"ב, חמר חיוריין ובתוספות פירוש הר"י חיוריין לבן יותר מדאי. ודומה לתנה במשקלה לתנת עבריו ורשה גם נזכר אלמן בתפלת י"כ. אך בסדורי הספרדים הנוסחא חמר חִוַּר וכן גורס אבודרהם. עתיק, ישן.

סְדוֹמִית רֹבַע (הקב)׃ מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל־שֶׁהוּא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהוּא׃ וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ׃ אִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר׃ הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף: בֹּרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה: יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה: וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים׃ לַייָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ:

בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים׃ גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ:

בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים׃ אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט:

בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים׃ אֵל־נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ:

בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים׃ הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:

בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים׃ יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט:

בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים׃ מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבוֹא׃ לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

רבע, רביעית הקב. ובכמה סדורים הנוסחא רבע הקב, אמנם תיבת הקב איננה בגמרא ולא בסדור רב עמרם ולא בטור ובאבודרהם גם לא בס״י וכן כתב בעל נגיד ומצוה (דף כ׳ ע״ב) שאין לאומרו. מעלה עשן, סם שנקרא כך לפי שמתמר העשן ומעלה אותו כמקל ואינו מתפלל לכאן ולכאן. כפת הירדן, עשב מגדל על שפת הירדן. פסלה, פסל את הקטרת. השרף, השרף, גוומי. הקטף, הוא שם עץ בספרי המקרא נטף בל׳ המשנה על שם שהוא נוטף טפות טפות מן העץ, תרגום נטף קטף. ששפין בה, כדי ליפותו בה. כדי שתהא עזה, שיהא ריחה חזק כמקדש, כן פירש רש״י והוא ע״פ הגרסא שלנו שהיא גם בגמרא. ויש ספרים גם בסדורי הספרדים הנוסחא מפני שהיא עזה, ופירש הכל בו, מפני שאותו יין הבא מקפריס עז וחזק ומחזק ריח הקטרת. יפין לה, פירוש לרחצה וליפותה. וכתב הכל בו יש מפרשים מי רגלים, מעין אחד הוא ששמו רגלים, ואי אפשר לומר מי רגלים ממש, חלילה, שלא עלה על לב אדם לעשות כן מפני הקטרת. עכ״ל ואף זה פירוש מפני הכבוד, מפני שיש לאותו המעין שם של בזיון. ונראה שהמפרש הזה דעתו על המעין שנזכר במקרא עין רגל (יהושע ט״ו, ז׳. י״ח, ט״ז. ש״ב י״ז, ע״ז. מ״א א׳, ט׳) והיה בצד מזרחית דרומית לירושלים, כי מעין ששמו רגלים לא נמצא עוד בשום מקום.

השיר שהלוים, הוא משנה סוף מס׳ תמיד, ובר״ה דף ל״א ואבות דר׳ נתן פרק א׳ מפורשת. בבית המקדש כן גורס רש״י, והרוקח גורס במקדש וכן אמר מהרי״ל (בהלכות תפלה). ביום הראשון היו אומרים וכו׳ אלה כולם ראשי פסוקים של מזמורים, הראשון מזמור כ״ד, השני מזמור מ״ח, הג׳ פ״ב, הד׳ צ״ד, הה׳ פ״א, הו׳ צ״ג, והז׳ צ״ב. ועיין מה שכתב על זה מגן אברהם לא״ח ס׳ קל״ב אות ד׳. לחיי העולמים, לחיים הנצחיים שלעתיד לבוא. ובסדור רש״ז גורס לחי עולמים ויפורש בזה על הקב״ה שהוא חי לעולמי עד, וע״פ הגמרא בר״ה דף ל״א וסנהדרין צ״ז, ע״ב שבאלף השביעי לא יהיה כי אם הקב״ה לבדו ובנגדו אומר מזמור שיר ליום השבת ר״ל לאלף השביעי כי יומו של הקב״ה אלף שנים, והר״ע מברטנורא בסוף מס׳ תמיד גורס לחי העולמים וכן גרסת רש״י (בעדות התנים) ואף הוא יתכן ואף הוא הטעם על הקב״ה. וראה למעלה דף 59 ודף 75.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: אַל תִּקְרָא בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: קדיש יתום.

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל. לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה. שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגֹרָלֵנוּ כְּכָל־הֲמוֹנָם. וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ. וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל. וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים: הוּא אֱלֹהֵינוּ. אֵין עוֹד. אֱמֶת מַלְכֵּנוּ. אֶפֶס זוּלָתוֹ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ. וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:

עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן־הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן. לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל־בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ. לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל־רִשְׁעֵי אָרֶץ. יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן: לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ. וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ. וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת־עֹל מַלְכוּתֶךָ. וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם. מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ. יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

אַל־תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים כִּי תָבֹא: עֻצוּ עֵצָה וְתֻפָר. דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם. כִּי עִמָּנוּ אֵל: וְעַד־זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד־שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל. אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט:

שיר היחוד ליום השבת·

ברוב הקהלות ואפילו באותן שאין נוהגים לומר שיר היחוד בכל ימות השנה, מ"מ בשבת אומרים שיר היחוד לשבת ומנהגים אחריו אנעים זמירות.

אָז בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נַחְתָּ· יוֹם הַשַּׁבָּת עַל כֵּן בֵּרַכְתָּ:

וְעַל כָּל־פֹּעַל תְּהִלָּה עֲרוּכָה חֲסִידֶיךָ בְּכָל־עֵת יְבָרְכוּכָה:

בָּרוּךְ יְיָ יוֹצֵר כֻּלָּם. אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם:

כִּי מֵעוֹלָם עַל עֲבָדֶיךָ רַב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ:

וּבְמִצְרַיִם הַחִלּוֹתָ לְהוֹדִיעַ· כִּי מְאֹד נַעֲלֵיתָ

עַל כָּל־אֱלֹהִים· בַּעֲשׂוֹת בָּהֶם שְׁפָטִים גְּדֹלִים וּבֵאלֹהֵיהֶם:

בְּבָקְעֲךָ יַם סוּף עַמְּךָ רָאוּ הַיָּד הַגְּדֹלָה וַיִּירָאוּ:

נִהַגְתָּ עַמְּךָ לַעֲשׂוֹת לְךָ שֵׁם תִּפְאֶרֶת לְהַרְאוֹת גָּדְלְךָ:

וְדִבַּרְתָּ עִמָּם מִן־הַשָּׁמָיִם. וְגַם הֶעָבִים נָטְפוּ מָיִם:

יָדַעְתָּ לֶכְתָּם הַמִּדְבָּר· בְּאֶרֶץ צִיָּה אִישׁ לֹא עָבַר:

תַּתָּה לְעַמְּךָ דְּגַן שָׁמַיִם. וְכֶעָפָר שְׁאֵר וּמִצּוּר מָיִם:

תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם רַבִּים עַמִּים· יִירְשׁוּ אַרְצָם וַעֲמַל לְאֻמִּים:

בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקִּים וְתוֹרוֹת. אִמְרוֹת יְיָ אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת:

וַיִּתְעַדְּנוּ בְּמִרְעֶה שָׁמֵן· וּמֵחַלָּמִישׁ צוּר פַּלְגֵי שָׁמֶן:

בְּנוּחָם בָּנוּ עִיר קָדְשֶׁךָ. וַיְפָאֲרוּ בֵּית מִקְדָּשֶׁךָ:

וַתֹּאמֶר פֹּה אֵשֵׁב לְאֹרֶךְ יָמִים· צִידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ:

כִּי שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק. אַף כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק:

וּבֵית הַלֵּוִי נְעִימוֹת יְזַמֵּרוּ· לְךָ יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ:

ועל כל פועל, על כל מה שפעלת ערוכה לך תהלה. חסידיך וכו' עי' תהלים קמ"ה, י'. אלהים חיים, ירמיה י', י'. להודיע, שיעור החרוז, אתה החלות להודיע במצרים, כי מאד נעלית על כל אלהים, ותבות על כל אלהים שבחרוז הבא מחוברות להקודם ועי' תהלים צ"ז, ט'. והפסיק הפריד במלת נעלית להשוות החרוז. ראו היד הגדולה עי' שמות י"ד, ל"א. שם תפארת, כנ"ל וכו' לה"כ ישעיה ס"ג, י"ד. ודברת עמם, עי' שמות כ', י"ט. וגם העבים נטפו מים, בשעת מתן תורה, ועי' תהלים ס"ח, ט'. ידעת לכתם, דברים ב', ז'. ומזה נדע כי העקר המדבר כנ"ל. בארץ ציה, ירמיה ב', ו'. תתה כמו נתת, והפייטן הפיל הנו"ן כדי לשמור קצב שירו שיש בכל חרוז ד' תבות מן ח' הברות. דגן שמים, המן. שאר, מזון, ותפס ל' הפסוק בתהלים ע"ח, כ"ד. וכ"ז. תגרש גוים, תהלים פ', ט'. יירשו ארצם, תהלים ק"ה, מ"ד. בעבור ישמרו, שם פסוק מ"ה. אמרות ה' שם י"ב, ז'. ויתעדנו עי' נחמיה ט', כ"ה. פלגי שמן, ל' איוב כ"ט, ו'. ועצל הוא כטעם ארץ זבת חלב ודבש. בנוחם בנו וגו' לא אדע למה כתב בנו אבל עיר וכתב ויפארו בכ"ט, הלא לא בנו את העיר והיא היתה בנויה והיה לו לומר בנוחם פארו עיר קדשך ויבנו בית מקדשך. ויפארו כנ"ל. פה אשב, תהלים קל"ב, י"ד. וט"ו. כי שם, דברים ל"ג, י"ט. אף כהניך, תהלים קל"ב, ט'. יתרועעו, ל'

בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִרְאֵי יְיָ. יְכַבְּדוּ וְיוֹדוּ שִׁמְךָ יְיָ:
הַטִּיבוֹת מְאֹד לָרִאשׁוֹנִים· כֵּן תֵּיטִיב גַּם לָאַחֲרוֹנִים:

יְיָ תָּשִׁישׁ נָא עָלֵינוּ. כַּאֲשֶׁר שַׂשְׂתָּ עַל אֲבוֹתֵינוּ:
אוֹתָנוּ לְהַרְבּוֹת וּלְהֵיטִיב· וְנוֹדֶה־לְּךָ לְעוֹלָם כִּי תֵיטִיב:

יְיָ תִּבְנֶה עִירְךָ מְהֵרָה. כִּי עָלֶיהָ שִׁמְךָ נִקְרָא:
וְקֶרֶן דָּוִד תַּצְמִיחַ בָּהּ· וְתִשְׁכּוֹן לְעוֹלָם יְיָ בְּקִרְבָּהּ:

וְזִבְחֵי צֶדֶק שָׁמָּה נִזְבְּחָה. וְכִימֵי קֶדֶם תֶּעֱרַב מִנְחָה:
וּבָרֵךְ עַמְּךָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ· כִּי חֲפֵצִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ:

וּבִרְצוֹנְךָ תַּעֲשֶׂה חֶפְצֵנוּ. הַבֶּט־נָא עַמְּךָ כֻּלָּנוּ:
בְּחַרְתָּנוּ הֱיוֹת לְךָ לְעַם סְגֻלָּה· עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה:

וְתָמִיד נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. וּנְהַלֵּל לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ:
וּמִבִּרְכָתְךָ עַמְּךָ יְבֹרָךְ· כִּי אֶת־כֹּל אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ:

וַאֲנִי בְּעוֹדִי אֲהַלְלָה בּוֹרְאִי. וַאֲבָרְכֵהוּ כָּל־יְמֵי צְבָאִי:
יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ לְעוֹלָם· מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם:

כַּכָּתוּב. בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם· וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַייָ: עָנֵה דָנִיֵּאל וְאָמַר לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי־לֵהּ הִיא: וְנֶאֱמַר. וַיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל בָּנִי חֲשַׁבְנְיָה שֵׁרֵבְיָה הוֹדִיָּה שְׁבַנְיָה פְתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִן־הָעוֹלָם עַד־הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה: וְנֶאֱמַר. בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ: וְנֶאֱמַר. וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְיָ לְעֵינֵי כָּל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם:

הל"ק).

תהלים ק"ס, י"ד. בית ישראל, עפ"ה ישראל בטח בה', בית אהרן בטחו, יראי ה' בטחו (תהלים קט"ו), וספייטן הבדיל בית אהרן לכהנים וללויים, ואמר אף כהניך ילבשו לדק, נגד הכהנים, ונגד הלוי. הטיבות יזמרו נגד הלוים ואח"כ מניא בית ישראל ויראי ה'. ה' תשיש נא וגו' אותנו להרבות וגו' ננכה על לשון דברים כ"ח, ס"ג. ונודה לך וכו' ננכה על ל' תהלים ע"ט, י"ט. כי עליה, דניאל ט', י"ט. וקרן דוד תצמיח, עפ"ה תהלים קל"ב, י"ז. וזבחי צדק, עפ"ה דברים ל"ג, י"ט. וכימי קדם, עפ"ה מלאכי ג', ד'. כי חפצים וכו' עפ"ה תהלים מ', ט'. הבט נא, ישעיה ס"ד, ח'. להיות לך לעם סגלה, עפ"ה דברים ז', ו'. ובכ"י היות לך לסגלה וגם הוא יתכן עפ"ה שמות י"ט, ה'. על עמך, תהלים ג', ט'. נספר, תהלים ע"ט, י"ג. ונהלל, מל' דה"א כ"ט, י"ג. ומברכתך, ש"ב ז', כ"ט. כי את כל, ל' במדבר כ"ו, ו'. ואני בעודי, עפ"ה תהלים קמ"ו, ב'. ואברכהו כן בכ"י וככ"ל בל' נסתר. כל ימי צבאי, כל זמן היותי, ונקרא הזמן לבא בעבור שבו ימים הרבה כמו לבא של חיל והוא מל' איוב ז', י"ד. יהי שם, תהלים קי"ג, ב'. ככתוב דה"א ט"ז, ל"ו. ענה דניאל, דניאל ב', כ'. ויאמרו הלוים, נחמיה ט', ה'. ויש לדעת כי מן ונאמר ויאמרו הלוים עד סוף אינו בכ"י. ברוך ה', תהלים ק"ו, מ"ח. ויברך דויד דה"א כ"ט, י'.

שִׁיר הַכָּבוֹד׃

כשפותחים הארון הקדש לאנעים זמירות יש לומר ד׳ פסוקים אלו.

שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר יְיָ גִּבּוֹר מִלְחָמָה׃

שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה׃

אַנְעִים זְמִירוֹת וְשִׁירִים אֶאֱרוֹג. כִּי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי תַעֲרוֹג׃

נַפְשִׁי חִמְּדָה בְּצֵל יָדֶךָ. לָדַעַת כָּל־רָז סוֹדֶךָ׃

מִדֵּי דַבְּרִי בִּכְבוֹדֶךָ. הוֹמֶה לִבִּי אֶל־דּוֹדֶיךָ׃

עַל־כֵּן אֲדַבֵּר בְּךָ נִכְבָּדוֹת. וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת׃

ע״ס א״ב

אֲסַפְּרָה כְבוֹדְךָ וְלֹא רְאִיתִיךָ. אֲדַמְּךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יְדַעְתִּיךָ׃

בְּיַד נְבִיאֶיךָ בְּסוֹד עֲבָדֶיךָ. דִּמִּיתָ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ׃

גְּדֻלָּתְךָ וּגְבוּרָתֶךָ. כִּנּוּ לְתֹקֶף פְּעֻלָּתֶךָ׃

דִּמּוּ אוֹתְךָ וְלֹא כְפִי־יֶשְׁךָ. וַיְשַׁוּוּךָ לְפִי מַעֲשֶׂיךָ׃

הִמְשִׁילוּךָ בְּרוֹב חֶזְיוֹנוֹת. הִנְּךָ אֶחָד בְּכָל־דִּמְיוֹנוֹת׃

וַיֶּחֱזוּ בְךָ זִקְנָה וּבַחֲרוּת. וּשְׂעַר רֹאשְׁךָ בְּשֵׂיבָה וְשַׁחֲרוּת׃

זִקְנָה בְּיוֹם דִּין וּבַחֲרוּת בְּיוֹם קְרָב. כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָדָיו לוֹ רָב׃

חָבַשׁ כּוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ. הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ׃

טַלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא. וּקְוֻצּוֹתָיו רְסִיסֵי לָיְלָה׃

יִתְפָּאֵר־בִּי כִּי חָפֵץ־בִּי. וְהוּא יִהְיֶה־לִּי לַעֲטֶרֶת צְבִי׃

כֶּתֶם טָהוֹר פָּז דְּמוּת רֹאשׁוֹ. וְחַק עַל־מֵצַח כְּבוֹד שֵׁם קָדְשׁוֹ׃

לְחֵן וּלְכָבוֹד צְבִי תִפְאָרָה. אֻמָּתוֹ לוֹ עִטְּרָה עֲטָרָה׃

אנעים זמירות, שיר הזה נקרא שיר הכבוד בעבור שמדבר בכבוד הבורא. והנה בסדור יעב״ץ כ׳ שאם
כל שירי היחוד לא נשלא שיר זה, גם בפירוש יעב״ץ על שירי היחוד אין שם פירוש על אנעים זמירות, אשר
נראה כי מחבר שירי היחוד אינו מחבר של שיר הכבוד אלא הוא חתם שיריו עם יהי שם ה׳ מבורך, וכמו
גם פסוקי התורה שנסדרו עליו כי שם חתימת השירים, ואנעים זמירות הוא חובר ע״י חכם אחר שהתחיל
ובקלבה של שירי היחוד. ונמצא בכ״י אחד רשום עליו „שיר הכבוד שיסד רבינו יהודה החסיד מרעגנשבורג זל״
וכן כתב גם בעל היוחסין בדף קס״ה, וא״כ הנה הלך הבן בעקבות אביו. — אארוג, ל׳ אריגה, ר״ל
מחרוזים ושקולים יפה. כי אליך, ל׳ תהלים ע״ב, ב׳. נפשי חִמְּדָה כן העיקר והוא ע״כ נכלו מעותי
וכן הדפסתי כבר בסדור תפלת ישרים. וברוב סדורים גם באותן של רוו״ה נדפס חֲמָדָה בחל ומעות ומעד
שלא יתכן לומר אחר חֲמָדָה והיה לו לכתוב חָמְדָה צל או את צל וע״כ הנכון חִמְּדָה פל׳ כהכתוב. רז
נסתרות של מחשבתך ועלתך. רז ל׳ תעלומה בארמית, כמו על רזא דנה (דניאל ב׳ י״ח), תרגום מרגלים חרש, מאללך
ברז (יהושע ב׳, א׳). סודך, ל׳ עלה ומחשבה, ראטהשלוס, כמו מי עמד בסוד ה׳ (ירמיה כ״ג, י״ח). הומה,
תפלה. דודיך, אהבתך, כמו טובים דודיך מיין (שיר א׳, ב׳) אתן את דודי לך (שם ז׳, י״ג).
אספרה מפה ולהלאה הולך השיר ע״ס א״ב, והחרוזים שלפניו הם כדמות הקדמה לו. אכנך, אקרא אותך בכנוי שם
כמו חנון ורחום והדומה. ולא כפי ישך, פירוש אע״פ שדימו אותך, לחוזק ולתוקף פעלתיך דמוך אבל אותך
בעצמך לא דימו, כי אין לך דמיון כלל. וַיְשַׁוּוּךָ כן נקודו בבנין פיעל. המשילוך ברוב חזיונות, פעמים המשילוך
כאיש כגבור איש מלחמה, ובסיני כזקן מלא רחמים וכמו שמבאר והולך, ובכל הדמיונות כלנו אתה אחד ואין
שום דמות בגוף. ובחרות ל׳ בימי בחורותיך (קהלת י״א, ט׳). ושחרות, ל׳ נעורים, כמו הילדות והשחרות
(שם י״א, י׳), וכן אמר בשיר היחוד ליום ג׳ לא יחולו זקנה ובחרות עליך גם שיבה ושחרות. זקנה ביום
דין, ככתוב בדניאל ז׳, ט׳. ובחרות ביום קרב, כמו שפירש רש״י לשמות ב׳, כ׳. נגלה כגבור עושה
מלחמה ונגלה במתן תורה כזקן מלא רחמים וכו׳. ובחגיגה דף י״ד כתוב אחד אומר לבושה כתלג חיור
ושער ראשה כעמר נקא, וכתיב קוצותיו תלתלים שחורות כעורב (שיר ה׳ י״א) כאן בישיבה כאן במלחמה וכו׳
רב, ל׳ ריב ומלחמה, מל׳ ידיו רב לו (דברים ל״ג, ז׳). כובע ישועה, ישעיה נ״ט, י״ז. הושיעה לו, תהלים
צ״ח, א׳. טללי אורות ע״פ ישעיה כ״ו, י״ט ושיר ה׳, ב׳. והוא יהיה לי, רומז לפסוק בישעיה כ״ח, ה׳. צבי,
ל׳ יופי והדר. כתם טהור עפ״י שיר ה׳, י״א. וחק ל׳ חקיקה. אמתו, אומה שלו, היא ישראל. עטרה עטרה,

מְחֻלְּפוֹת רֹאשׁוֹ כְּבִימֵי בְחֻרוֹת. קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת:
נְוֵה הַצֶּדֶק צְבִי תִפְאַרְתּוֹ. יַעֲלֶה נָּא עַל־רֹאשׁ שִׂמְחָתוֹ:
סְגֻלָּתוֹ תְּהִי בְיָדוֹ עֲטֶרֶת. וּצְנִיף מְלוּכָה צְבִי תִפְאֶרֶת:
עֲמוּסִים נְשָׂאָם עֲטֶרֶת עִנְּדָם. מֵאֲשֶׁר יָקְרוּ בְעֵינָיו כִּבְּדָם:
פְּאֵרוֹ עָלַי וּפְאֵרִי עָלָיו. וְקָרוֹב אֵלַי בְּקָרְאִי אֵלָיו:
צַח וְאָדוֹם לִלְבוּשׁוֹ אָדֹם. פּוּרָה בְדָרְכוֹ בְּבוֹאוֹ מֵאֱדוֹם:
קֶשֶׁר תְּפִלִּין הֶרְאָה לֶעָנָו. תְּמוּנַת יְיָ לְנֶגֶד עֵינָיו:
רוֹצֶה בְעַמּוֹ עֲנָוִים יְפָאֵר. יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת בָּם לְהִתְפָּאֵר:
רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת קוֹרֵא מֵרֹאשׁ. דּוֹר וָדוֹר עַם דּוֹרֶשְׁךָ דְּרוֹשׁ:
שִׁית הֲמוֹן שִׁירַי נָא עָלֶיךָ. וְרִנָּתִי תִּקְרַב אֵלֶיךָ:
תְּהִלָּתִי תְּהִי לְרֹאשְׁךָ עֲטֶרֶת. וּתְפִלָּתִי תִּכּוֹן קְטֹרֶת:
תִּיקַר שִׁירַת־רָשׁ בְּעֵינֶיךָ. כְּשִׁיר יוּשַׁר עַל־קָרְבָּנֶיךָ:
בִּרְכָתִי תַעֲלֶה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר. מְחוֹלֵל וּמוֹלִיד צַדִּיק כַּבִּיר:
וּבְבִרְכָתִי תְנַעֲנַע לִי רֹאשׁ. וְאוֹתָהּ קַח לְךָ כִּבְשָׂמִים רֹאשׁ:
יֶעֱרַב נָא שִׂיחִי עָלֶיךָ. כִּי נַפְשִׁי תַעֲרוֹג אֵלֶיךָ:

לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש:
מי ימלל גבורות יי ישמיע כל תהלתו:

ואח"כ אומרים: הַיּוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּמִקְדָּשׁ: ואומרים אותו ג"כ מזמור שיר ליום השבת (תמצאהו למעלה דף 182), ואומרים עליו קדיש יתום.

ויש קהלות כמו בספרד"ע ובמנהג א' אומרים ג"כ מזמור לאסף אלהים אל דמי לך וכו' (תמצאהו למעלה דף 152), ואחריו קדיש יתום.

[illegible] היא תפלת ישראל, וכמו שאמר לשמה תהלתי תהי לראשך עטרת. קוצותיו שיר ה', י"א. צבי תפארתו, בדפוס ישן בית תפארתו, ושסתבר. יעלה, בהפעיל והוא לקוח מל' תהלים קל"ז, ו'. [illegible] תהי וכו' ע"פ ישעיה ס"ב, ג'. עמוסים, העמוסים מבטן נשאם על כנפי נשרים ומיוסד על [illegible] ג'. מאשר יקרו, ע"פ ישעיה מ"ג, ד'. וקרוב אלי וכו' עפ"ה דברים ד', ז'. צח ואדום [illegible] ה', י"א. וישעיה ס"ג, א'. ב'. וג'. קשר תפלין וגו' יסודו בגמרא ברכות דף ז' הראה [illegible] קשר תפלין, והוא משל על התקשרות השגחת הקב"ה בילוריו אשר בקש משה רבינו [illegible] בהכמות לו דרכיו, ורמה בפירוש שבן חביב נספרו עין יעקב ונס' כפתור ופרח על האגדות. [illegible] ה', עפ"מ בעדבר י"ב, א'. רוצה בעמו, תהלים קמ"ט, ד'. יושב תהלות עפ"ה שם כ"ב, ד'. [illegible] מ"ט, ג'. ראש דברך אמת, תהלים קי"ט, ק"ס. קורא מראש, שעורו „קורא דור ודור מראש, [illegible] דורשך”, והוא עפ"ם ישעיה מ"א, ד'. שית, תשית ותשום. תהלתי תהי וכו', בחגיגה דף י"ג, ב' [illegible] סנדלפון קושר כתרים לקונו, ור"ל מתפלתן של צדיקים כמו שכתבו שם התוספות, וכן הוא בהדיא [illegible] פ' כ"ח. ותפלתי, ע"פ תהלים קמ"א, ב'. ברכתי, מל' משלי י"א, כ"ו. משביר, הקב"ה [illegible] מחולל, בורא. כביר, גבור, כמו הן אל כביר (איוב ל"ו, ה'). תנענע לי ראש, לשון [illegible] כבמסכת כתובות דף ז'. ועניינו, תקבל את ברכתי ברצון. כבשמים ראש, כבשמים טובים (שמות ל' כ"ג). [illegible] שיחי, עפ"ה תהלים ק"ד. ל"ד. כי נפשי תערוג אליך, יסד הפייטן חתימת השיר מענין פתיחתו.

אסור להתענות בשבת עד שש שעות, ולשם תענית אפילו שעה אסור. יהא שולחנו ערוך כמו בסעודת לילה, ומקדשין על היין, ובמקום שאין יין מצוי יוכל לקדש על כל שאר המשקין שהם חמר מדינה, (ואם אין לו שום משקין בוצע מיד על הפת). ולוקח הכוס בידו ואומר ושמרו וכו׳.

וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם׃ בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ׃

זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה ׀ וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃ כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ׃

סברי מרנן ורבנן ורבותי

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן׃

ושותה מיושב, ונותן גם למסובין לשתות מכוס של ברכה. ואח״כ מברך על לחם משנה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן־הָאָרֶץ׃

ובוצע על לחם העליון ויאכל, ויתן גם לכל המסובין פרוסה לכל אחד ואחד, ומצוה לבצוע פרוסה גדולה שתספוק לו לכל הסעודה. ואחר שסעד ואחר שלמד דברי תורה על שולחנו ואמר זמירות ותשבחות לכבוד השבת יטול את ידיו במים אחרונים ויאמר מזמור שיר המעלות בשוב ה׳ את שיבת ציון וכו׳, ויברך בהמ״ז על היין, ואפילו אין דרכו בכך בחול ביחיד, מ״מ בשבת יברך בהמ״ז על היין כדי להרויח ברכות, ומזה הטעם יברכה גם בפירות ומגדים אחר סילוק השולחן.

קובעין מדרש אחר סעודת שבת, וגדול עונש המבטלו, ובפרט העסוקים כל ימות השבוע במשא ומתן וטרודים בעסקי פרנסה אם בשבת יתעסקו כל היום באכילה ושתיה, תורה מה תהא עליה, ומניין יידע איש ההמוני חובות תורתו ואמונתו אם לא ילמדם בשבת. ומה יפה היה מנהג הראשונים שזכירו אבן ירחי בהלכות שבת ס׳ ע״ד שהיו לומדים בשבת אחר תפלת שחרית טרם ילאו מבהכ״נ את שש סדרי משנה פרק אחד בכל שבת בשבת. אבל המתועדים בשבת להתעסק בדברים בטלים ושחוק והתול, אין חלול שבת גדול מזה.

ושמרו, קדוש של סעודת יום השבת נקרא בגמרא פסחים דף ק״ו קידושא רבה, ופירש אבן ירחי שנקרא כך ברכת בורא פרי הגפן לפי שהוא ראשון לכל הברכות דברכת הנהנין, וטעם דחוק הוא, והמגיד פירוש של מגיד משנה להרמב״ם הלכות שבת פ׳ כ״ט כי קדושא רבה הוא שם כנוי מפני שקדוש זה אינו מן התורה וכמו שקורין לעיור סגי נהור. והנה לקדוש הזה לא מובא בגמרא וברמב״ם וכל הראשונים רק הברכה בפה״ג על היין ולא יותר, וגם אבן ירחי כתב בפירוש שמי שאומר יותר שהוא טועה. אבל מה שמוסיפים אנחנו לומר מקודם ושמרו וכו׳ (שמות ל״א, ט״ז) וזכור את יום השבת וכו׳ (שם כ׳, ח׳) מביאו הכל בו בשם ל״מ וז״ל יש נוהגין לפתוח קודם הקדוש ושמרו בני ישראל את השבת וכו׳, ואחר הקדוש פותחין בקול רם ואומרים לכבוד שבת מזמורים כגון מזמור לדוד ה׳ רועי וכו׳ ולדוד מזמור לה׳ הארץ ומלואה וכו׳ ומזמור ברכי נפשי ה׳ אלהי גדלת מאד וכו׳ ויש שמתחילין מכמיה הליר, והכל לפי מנהגם עכ״ל.

במו בליל שבת כן גם ביום השבת נוהגים לזמר זמירות בעוד שיושבים בסעודה קודם שמברכים בהמ"ז.

ראשי החרוזים שמעון בר יצחק.

בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם, יַעֲמָס־לָנוּ יֶשַׁע וּפִדְיוֹם, וּבִשְׁמוֹ נָגִיל כָּל־הַיּוֹם,
וּבִישׁוּעָתוֹ נָרִים רֹאשׁ עֶלְיוֹן, כִּי הוּא מָעוֹז לַדָּל וּמַחְסֶה לָאֶבְיוֹן: שִׁבְטֵי יָהּ
לְיִשְׂרָאֵל עֵדוּת, בְּצָרָתָם לוֹ צָר בְּסִבְלוּת וּבְעַבְדוּת, בִּלְבְנַת הַסַּפִּיר הֶרְאָם עֹז
יְדִידוּת, וְנִגְלָה לְהַעֲלוֹתָם מֵעֹמֶק בּוֹר וָדוּת, כִּי־עִם יְיָ הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ
פְדוּת: מַה־יָּקָר חַסְדּוֹ בְּצִלּוֹ לְגוֹנְנֵמוֹ, בְּגָלוּת בָּבֶלָה שֻׁלַּח לְמַעֲנֵמוֹ, לְהוֹרִיד
בָּרִיחִים נִמְנָה בֵינֵימוֹ, וַיִּתְּנֵם לְרַחֲמִים לִפְנֵי שׁוֹבֵימוֹ, כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְיָ אֶת־עַמּוֹ
בַּעֲבוּר הַגָּדוֹל שְׁמוֹ: עֵילָם שָׁת כִּסְאוֹ לְהַצִּיל יְדִידָיו, לְהַעֲבִיר מִשָּׁם מָאזְנֵי
מוֹרְדָיו, מֵעֲבוֹר בַּשֶּׁלַח פָּדָה אֶת־עֲבָדָיו, קֶרֶן לְעַמּוֹ יָרִים תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו,
כִּי אִם־הוֹגָה וְרִחַם כְּרֹב חֲסָדָיו: וּצְפִיר הָעִזִּים הִגְדִּיל עֲצוּמָיו, וְגַם חָזוּת
אַרְבַּע עָלוּ לִמְרוֹמָיו, וּבְלִבָּם דִּמּוּ לְהַשְׁחִית אֶת־רְחוּמָיו, עַל־יְדֵי כֹהֲנָיו מִגֵּר
מִתְקוֹמְמָיו, חַסְדֵי יְיָ כִּי לֹא־תָמְנוּ כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמָיו: נִסְגַּרְתִּי לֶאֱדוֹם בְּיַד
רֵעַי מְדָנַי, שֶׁבְּכָל־יוֹם מְמַלְּאִים כְּרֵשָׂם מֵעֲדָנַי, עֶזְרָתוֹ עִמִּי לִסְמֹךְ אֶת־אֲדָנַי,
וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי כָּל־יְמֵי עִדָּנַי, כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדֹנָי: בְּבֹאוֹ מֵאֱדוֹם חֲמוּץ
בְּגָדִים, זֶבַח לוֹ בְּבָצְרָה וְטֶבַח לוֹ בְּבוֹגְדִים, וְיֵז נִצְחָם מַלְבּוּשָׁיו לְהַאְדִּים,
בְּכֹחוֹ הַגָּדוֹל יִבְצֹר רוּחַ נְגִידִים, הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים: רְאוֹתוֹ כִּי
כֵן אֲדוֹמִי הָעוֹצֵר, יַחְשֹׁב־לוֹ בָּצְרָה תִּקְלוֹט כְּבֶצֶר, וּמַלְאָךְ כְּאָדָם בְּתוֹכָהּ
יִנָּצֵר, וּמֵזִיד כַּשּׁוֹגֵג בְּמִקְלָט יֵעָצֵר, אֶהֱבוּ אֶת־יְיָ כָּל־חֲסִידָיו אֱמוּנִים נֹצֵר:
יְצַוֶּה צוּר חַסְדּוֹ קְהִלּוֹתָיו לְקַבֵּץ, מֵאַרְבַּע רוּחוֹת עָדָיו לְהִקָּבֵץ, וּבְהַר מְרוֹם הָרִים
אוֹתָנוּ לְהַרְבֵּץ, וְאִתָּנוּ יָשׁוּב נִדָּחִים קוֹבֵץ, וְהֵשִׁיב לֹא נֶאֱמַר כִּי־אִם וְשָׁב וְקִבֵּץ:

ברוך ה', תהלים ס"ח, כ'. מעוז לדל, עפ"ה ישעיה כ"ה, ד'. שבטי יה, ל' תהלים קכ"ב, ד'. וראה רש"י במדבר כ"ו, ה'. בלבנת, ראה רש"י שמות כ"ד, י'. ודות, גם הוא ל' בור ומל' המשנה ר"ה כ"ז ע"ב. כי עם ה' תהלים ק"ל, ז'. לגוננמו, לגונן אותם. למענמו, למענם, מל' ישעיה מ"ג, י"ד ועי"ש המדרש בכל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה עמהם (מגלה כ"ט). להוריד בריחים, גם הוא ל' ישעיה שם וכדרש עליהם רבותא דף פ"א שנבוכדנצר הטעין את ישראל רחיים והורידן כבה לבבל. ויתנם לרחמים, ל' תהלים ק"ו, מ"ו. כי לא יטש, ש"א י"ב, כ"ב. מאזני מורדיו, פירושו, כשהיו ישראל בעילם ר"ל תחת ממשלת פרס ומדי הבלים עליהם המן הרשע והעביר גזרתו מהם, ותפס בלשון מאזני מורדיו, בעבור ששקל י' אלפים ככר כסף כדי לאבד ישראל, והשקול במאזנים. מעבור בשלח, מל' איוב ל"ג, י"ח. ושלח טעמו חרב וכלי זיין, וכן תרגום בשלח יעברו, בזייני קרבא יעברון (איוב ל"ו, י"ב). קרן לעמו ל' תהלים קמ"ח, י"ד. כי אם הוגה, איכה ג', ל"ג. וצפיר העזים, מלכות יון (דניאל ח', ח'). את רחומיו, ישראל. ע"י כהניו, בית חשמונאי. חסדי, איכה ג', כ"ב. ביד רעי, כמו שכתוב כל רעיה בגדו בה (איכה א', ב'). מדני, עניני מל' ומשלח מדנים (משלי ו', י"ט). ממלאים כרשם מל' ירמיה נ"א, ל"ד. אדני, יסודי. כי לא, איכה ג', ל"א. חמוץ בגדים, הקב"ה ועפ"ה ישעיה ס"ג, א'. וג'. יבצר רוח תהלים ע"ו, י"ג. הגה, ישעיה כ"ז, ח'. אדומי העוצר, שר של אדום, וטעם העוצר, המושל מגזרת זה יעצור בעמי (ש"א ט', י"ז). ויסוד המליץ במכות דף י"ב ג' טעיות עתיד שרו של אדום לטעות טועה שאינה קולטת אלא בצר והוא גולה לבצרה, טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד היה, טועה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך הוא. אהבו את ה', תהלים ל"א, כ"ד. ובהר מרום הרים, הוא הר ציון ועפ"ה יחזקאל כ', מ'. עדיו, אליו. והשיב לא נאמר, ראה רש"י לדברים ל', ג'.

בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ. אֲשֶׁר טוֹב גְּמָלָנוּ. כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו הִגְדִּיל לָנוּ. אֵלֶּה וְכָאֵלֶּה יוֹסֵף עִמָּנוּ. לְהַגְדִּיל שְׁמוֹ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ: בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ. לְהַלְּלוֹ וּלְשַׁבְּחוֹ וּלְסַפֵּר הוֹדוֹ. מִכָּל־אֹם גָּבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ. לָכֵן בְּכָל־לֵב וּבְכָל־נֶפֶשׁ וּבְכָל־מְאוֹד נַמְלִיכוֹ וּנְיַחֲדוֹ: שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ יָשִׂים עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם. מִשְּׂמֹאל וּמִיָּמִין עַל יִשְׂרָאֵל שָׁלוֹם. הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם. וְיִזְכּוּ לִרְאוֹת בָּנִים וּבְנֵי בָנִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת. עַל יִשְׂרָאֵל שָׁלוֹם. יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־שָׁלוֹם:

לראשי החרוזים ברוך חזק, ומשקלם ה׳ ה׳ תנועות.

בָּרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן, אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה. לְנַפְשֵׁנוּ פִדְיוֹן, מִשֵּׁאת וַאֲנָחָה.
וְהוּא יִדְרוֹשׁ לְצִיּוֹן, עִיר הַנִּדָּחָה. עַד אָנָה תּוּגְיוֹן, נֶפֶשׁ נֶאֱנָחָה:
הַשּׁוֹמֵר שַׁבָּת, הַבֵּן עִם הַבַּת. לָאֵל יֵרָצוּ. כְּמִנְחָה עַל־מַחֲבַת:

רֹכֵב בָּעֲרָבוֹת, מֶלֶךְ עוֹלָמִים. אֶת־עַמּוֹ לִשְׁבּוֹת, אִזֵּן בַּנְּעִימִים.
בְּמַאֲכָלוֹת עֲרֵבוֹת, בְּמִינֵי מַטְעַמִּים. בְּמַלְבּוּשֵׁי כָבוֹד, זֶבַח מִשְׁפָּחָה: השומר.

וְאַשְׁרֵי כָּל־חוֹכֶה, לְתַשְׁלוּמֵי כֵפֶל. מֵאֵת כָּל סוֹכֶה, שׁוֹכֵן בָּעֲרָפֶל.
נַחֲלָה לוֹ יִזְכֶּה, בָּהָר וּבַשָּׁפֶל. נַחֲלָה וּמְנוּחָה, כַּשֶּׁמֶשׁ לוֹ זָרְחָה: השומר.

כָּל־שׁוֹמֵר שַׁבָּת, כַּדָּת מֵחַלְּלוֹ. הֵן הַכְשֵׁר חִבַּת, קֹדֶשׁ גּוֹרָלוֹ.
וְאִם יֵצֵא חוֹבַת הַיּוֹם אַשְׁרֵי לוֹ. לְאֵל אָדוֹן מְחוֹלְלוֹ, מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה: השומר.

חֶמְדַּת הַיָּמִים, קְרָאוֹ אֵלִי צוּר. וְאַשְׁרֵי לִתְמִימִים, אִם־יִהְיֶה נָצוּר.
כֶּתֶר הִלּוּמִים, עַל רֹאשָׁם יָצוּר. צוּר הָעוֹלָמִים, רוּחוֹ בָּם נָחָה: השומר.

ברוך הוא אלהינו וכו׳ יבין כל מבין מתוכן לשונו כי מפה ולהלאה הוא פיוט בפני עצמו ושוגג לאמרו בסוף ברכת המזון, ובדפוסים עד כה נקשר לפיוט הקדום ואיננו נכון. אשר טוב גמלנו, כנגד ברכת הטוב והמטיב. שמו הגדול הגבור וכו׳ לקוח מנוסח אבינו מלכנו. ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו, לקוח מנוסח ובא לציון. מכל אם, מכל אומה. גבר עלינו חסדו, תהלים קי״ז, ב׳. לכן בכל לב וכו׳ עפ״ה דברים ו׳, ה׳. שהשלום שלו, הוא הקב״ה וכדאיתא בשבועות ל״ה, ב׳. הרחמן הוא יברך הוא מענין סוף ברכת המזון. יועץ, ל׳ ישעיה ט׳, ה׳. ור״ל על ישראל יבוא השלום מאת הקב״ה שנקרא יועץ אל גבור וכו׳.

ברוך אל עליון, בראשית י״ד, כ׳. משאת בשי״ן ימנית, ר״ל שנתן פדיון לנפשנו מן השאת ואנחה, והוא מענין היה לנו השאת והשבר (איכה ג׳, מ״ז). עד אנה תוגיון ל׳ איוב י״ט, ב׳. על מחבת, ויקרא ו׳, ט׳. רוכב בערבות, תהלים ס״ח, ה׳. אזן, כמו ואזן וחקר תקן (קהלת י״ב, ט׳). כל חוכה לתשלומי, ר״ל אשרי כל המוצא הוצאות לתענוגי שבת ומחכה לשכר והוא ישלם לו כפלים. כל סוכה, הרואה את הכל, סוכה ל׳ ראיה בל׳ ארמית, וכן אמרו חז״ל יסכה זו שרה שסכתה ברוח הקדש (מגלה י״ד). כל שומר מל׳ ישעיה נ״ו, ב׳. הכשר חבת קדש, תפס בל׳ הגמרא חבת הקדש מכשרתן (חולין ל״ג). הלומים, ל׳ נאה ויאה בל״א פאססענד, והוא מל׳ הגמרא בסנהדרין כ״א: ע״ש שנקט להולמו ולא הולמתו. יצור מגזרת וצרת הכסף (דברים י״ד, כ״ה). נחה, מל׳ כנוח עליהם הרוח (במדבר י״א, כ״ה).

זכור את־יום השבת לקדשו· קרנו כי גבהה, נזר על־ראשו·
על־כן יתן האדם לנפשו· ענג וגם שמחה, בהם לו למשחה: השומר.
קדש היא לכם, שבת המלכה, אל־תוך בתיכם, להניח ברכה·
בכל־מושבתיכם, לא תעשו מלאכה· בניכם ובנתיכם עבד וגם שפחה:
השמר שבת, הבן עם הבת· לאל ירצו, כמנחה על־מחבת:

ראשי החרוזים ישראל, ובמשקל ח' ח' תנועות.

יום זה מכבד מכל־ימים, כי בו שבת צור עולמים:
ששת ימים תעשה מלאכתך, ויום השביעי לאלהיך, שבת לא
תעשה בו מלאכה, כי כל עשה ששת ימים: יום זה.
ראשון הוא למקראי קדש, יום שבתון שבת קדש, על כן כל־
איש ביינו יקדש, על שתי לחם יבצעו תמימים: יום זה.
אכל משמנים שתה ממתקים, כי אל יתן לכל בו דבקים, בגד
ללבוש לחם חקים, בשר ודגים וכל־מטעמים: יום זה.
לא תחסר כל בו, ואכלת ושבעת וברכת את־יי אלהיך
אשר אהבת, כי ברכך מכל־עמים: יום זה.
השמים מספרים כבודו, וגם הארץ מלאה חסדו, ראו כי כל־
אלה עשתה ידו, כי הוא הצור פעלו תמים: יום זה.

ראשי החרוזים יהודה, ובמשקל ח' ח' תנועות.

יום שבתון אין לשכח, זכרו כריח הניחח,
יונה מצאה בו מנוח, ושם ינוחו יגיעי כח:
היום נכבד לבני אמונים· זהירים לשמרו אבות ובנים, חקוק
בשני לחות אבנים, מרב אונים ואמיץ כח: יונה.
ובאו כלם בברית יחד, נעשה ונשמע אמרו כאחד,

ר"ל ישרה עליהם רוח קדשו. למשחה, להתגדל בהם וכפירוש רש"י בשמות כ"ט, כ"ט. אל תוך בתיכם וכו', ע"פ יחזקאל מ"ד, ל'.

יום זה מכבד, השיר הזה והבא אחריו בחרוזים במשקל ח' ח' תנועות, אך כי בדפוסים שבשו המשקל, והחזרתיו על מכונו. עשה ששת ימים, כמו בששת ימים. יבצעו, ל' פריסת הפת בל' חז"ל, כמו בעל הבית בוצע, כדי שיבצע בעין יפה (ברכות מ"ו). אכול משמנים מל' נחמיה ח', י'. לכל, לכלם אשר דבקים בו. לא תחסר ע"פ דברים ח', ט'. השמים תהלים י"ט, ב'. וגם הארץ, שם ל"ג, ה'. כל אלה, ישעיה ס"ו, ב'. הוא הצור, דברים ל"ב, ד'.

יונה, ישראל ע"ש יונתי בחגוי הסלע (שיר ב', י"ד) ולשון החרוז מל' בראשית ח', ט'. ושם, ר"ל בשבת, ומפני ל' איוב ג', י"ז. מרב אונים, ע"י הקב"ה שהוא רב אונים (ישעיה מ', כ"ו) אחקוק שמירת שבת על שני לוחות אבנים. ובאו כולם וכו' זה החרוז והסמוך לו הובאו תחת לשון המחבר מפני דרך שלום והחרוזים שכתב המחבר היו כך לשונם: „ומתוך ערפל האיר אפלי ועל עב הרים יושב שפלי ומגדל צבי אראה נוטל, אך אנכי עלמתי כח. דרוך בנעל אויבים וצרים, גם המעד קרסולי זרים, אז יענו לך עמי בשירים,

וּפָרְחוּ וְעָנוּ יְיָ אֶחָד, בָּרוּךְ נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ: יונה.
דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֵל בְּהַר הַמּוֹר, יוֹם הַשְּׁבִיעִי זָכוֹר וְשָׁמוֹר, וְכָל־
פִּקּוּדָיו יַחַד לִגְמוֹר, חַזֵּק מָתְנַיִם אַמֵּץ כֹּחַ: יונה.
הָעָם אֲשֶׁר נָע כַּצֹּאן תָּעָה, יִזְכֹּר לְפָקְדוֹ בְּרִית וּשְׁבוּעָה, לְבַל יַעֲבָר
בּוֹ מִקְרֵה רָעָה, כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע עַל־מֵי נֹחַ: יונה.

שם מחברו אברהם, (הוא ראב"ע) חתום בראשי החרוזים והם יוסדים על משקל שתי תנועות ויתד ושתי תנועות, שתי תנועות ויתד ותנועה.

כִּי אֶשְׁמְרָה שַׁבָּת, אֵל יִשְׁמְרֵנִי. אוֹת הִיא לְעוֹלְמֵי עַד, בֵּינוֹ וּבֵינִי:
אָסוּר מְצֹא חֵפֶץ עֲשׂוֹת דְּרָכִים. גַּם מִלְּדַבֵּר בּוֹ דִּבְרֵי צְרָכִים. דִּבְרֵי
סְחוֹרָה אַף דִּבְרֵי מְלָכִים. אֶהְגֶּה בְּתוֹרַת אֵל, וּתְחַכְּמֵנִי: כי אשמרה.
בּוֹ אֶמְצְאָה תָמִיד נֹפֶשׁ לְנַפְשִׁי. הִנֵּה לְדוֹר רִאשׁוֹן נָתַן קְדוֹשִׁי, מוֹפֵת, בְּתֵת
לֶחֶם מִשְׁנֶה בַּשִּׁשִּׁי. כָּכָה בְּכָל־שִׁשִּׁי, יַכְפִּיל מְזוֹנִי: כי אשמרה.
רָשַׁם בְּדַת הָאֵל חֹק אֶל־סְגָנָיו. בּוֹ לַעֲרוֹךְ לֶחֶם פָּנִים לְפָנָיו. גַּם בּוֹ
לְהִתְעַנּוֹת, עַל פִּי נְבוֹנָיו, אָסוּר, לְבַד מִיּוֹם כִּפּוּר עֲוֹנִי: כי אשמרה.
הוּא יוֹם מְכֻבָּד הוּא יוֹם תַּעֲנוּגִים. לֶחֶם וְיַיִן טוֹב, בָּשָׂר וְדָגִים. מִתְאַבְּלִים
בּוֹ הֵם אָחוֹר נְסוֹגִים. כִּי יוֹם שְׂמָחוֹת הוּא וַיְשַׂמְּחֵנִי: כי אשמרה.
מֵחֵל מְלָאכָה בוֹ, סוֹפוֹ לְהַכְרִית. עַל כֵּן אֲכַבֶּס בּוֹ לִבִּי כְּבֹרִית. אֶתְפַּלְּלָה
אֶל־אֵל, עַרְבִית וְשַׁחֲרִית. מוּסָף וְגַם מִנְחָה, הוּא יַעֲנֵנִי: כִּי אֶשְׁמְרָה.

ראשי החרוזים שלמה חזק.

שִׁמְרוּ שַׁבְּתוֹתַי, לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם, מִזִּיו בִּרְכוֹתַי, אֶל הַמְּנוּחָה כִּי בָאתֶם:
וּלְווּ עָלַי בָּנַי, וְעִדְנוּ מַעֲדַנַּי, שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ:
לֶעָמֵל קִרְאוּ דְרוֹר, וְנָתַתִּי אֶת־בִּרְכָתִי, אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ לִצְרוֹר, לְגַלּוֹת עַל
יוֹם שִׂמְחָתִי, בִּגְדֵי שֵׁשׁ עִם שָׁנִי, וְהִתְבּוֹנְנוּ מִזְּקֵנַי, שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ:

אל המהלך על כנפי רוח." נותן ליעף כח, ישעיה מ', כ"ט. בהר המור, הר סיני שמשם יצאה הוראה לעולם. יחד לגמור, ללמוד ולעשות. חזק מתנים, נחום ב', ב'. נע, מל' נע ונד. לבל יעבר בו כל"ל. כאשר נשבע, כל"ל ועש"ה ישעיה נ"ד, ט'.

אות היא וכו' עש"ה שמות ל"א, י"ז. מצא חפץ, עש"ה ישעיה נ"ח, י"ג. צרכים ל' צורך. דברי מלכים, דברי מלחמות מלכים וכיוצא בו כמבואר בש"ע א"ח ס' ש"ז. סגניו, הכהנים. בו, ביום השבת. נבוניו, חכמינו ז"ל. הם אחור נסוגים, ר"ל הם עוברים עברה כי אסור להתאבל בשבת בעבור שהוא יום שמחות. מחל, מי שיחלל את השבת ע"י מלאכה, חייב כרת. כבורית ל' נתר ובורית, ר"ל אשמור את לבי בטהרה.

למען תינקו, ל' ישעיה ס"ו, י"א. מזיו בזי"ן בסוף והוא ל' הכתוב שם בישעיה. המנוחה, ירושלים (דברים י"ב, ט'). ולוו עלי, כן אומר הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע (ביצה ט"ו ע"ב). לצרור, ל' קשירה ר"ל שתלכנה הנשים זו אל זו מלובשות בגדים נאים ותשמחנה באחרתן, והפייטן תפש ל' הכתוב ויקרא י"ח, י"ח. עם שני, מל' תולעת שני. מזקני, שכן אמרו החכמים שלא יהא

מַהֲרוּ אֶת־הַמָּנָה, לַעֲשׂוֹת אֶת־דְּבַר אֶסְתֵּר. וְחִשְּׁבוּ עִם־הַקּוֹנֶה, לְשַׁלֵּם אָכֹל וְהוֹתֵר. בִּטְחוּ בִי אֱמוּנַי. וּשְׁתוּ יֵין מַשְׁמַנַּי. שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ:
הִנֵּה יוֹם גְּאֻלָּה, יוֹם שַׁבָּת אִם תִּשְׁמֹרוּ. וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה, לִינוּ וְאַחַר תַּעֲבֹרוּ. וְאָז תִּחְיוּ לְפָנַי. וְתִמָּלְאוּ צְפוּנַי. שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ:
חַזַּק קִרְיָתִי, אֵל אֱלֹהִים עֶלְיוֹן, וְהָשֵׁב־אֶת נָוָתִי, בְּשִׂמְחָה וּבְהִגָּיוֹן. יְשׁוֹרְרוּ שָׁם רְנָנַי. לְוִיַּי וְכֹהֲנַי. וְאָז תִּתְעַנַּג עַל יְיָ:

מתוס בו דונש, ומשקלו יתד ושתי תנועות.

דְּרוֹר יִקְרָא לְבֵן עִם בַּת, וְיִנְצָרְכֶם כְּמוֹ בָבַת. נְעִים שִׁמְכֶם וְלֹא יֻשְׁבַּת, שְׁבוּ נוּחוּ בְּיוֹם שַׁבָּת: דְּרֹשׁ נָוִי וְאוּלָמִי. וְאוֹת יֶשַׁע עֲשֵׂה עִמִּי, נְטַע שׂוֹרֵק בְּתוֹךְ כַּרְמִי, שְׁעֵה שַׁוְעַת בְּנֵי עַמִּי: דְּרוֹךְ פּוּרָה בְּתוֹךְ בָּצְרָה, וְגַם בָּבֶל אֲשֶׁר גָּבְרָה, נְתוֹץ צָרִים בְּאַף עֶבְרָה, שְׁמַע קוֹלִי בְּיוֹם אֶקְרָא: אֱלֹהִים תֵּן בַּמִּדְבָּר הָר, הֲדַס שִׁטָּה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר, וְלַמַּזְהִיר וְלַנִּזְהָר, שְׁלוֹמִים תֵּן כְּמֵי נָהָר: הֲדוֹךְ קָמַי אֵל קַנָּא, בְּמוֹג לֵבָב וּבַמְּגִנָּה, וְנַרְחִיב פֶּה וּנְמַלְּאֶנָּה, לְשׁוֹנֵנוּ לְךָ רִנָּה: דְּעֶה חָכְמָה לְנַפְשֶׁךָ, וְהִיא כֶתֶר לְרֹאשֶׁךָ, נְצוֹר מִצְוַת קְדוֹשֶׁךָ, שְׁמוֹר שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ:

מתוס בו שמואל.

שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ. מְאוֹד צַהֲלוּ בְּרִנּוּנַי. וְגַם הַרְבּוּ מַעֲדַנַּי. אוֹתוֹ לִשְׁמוֹר כְּמִצְוַת יְיָ: שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ:
מֵעֲבוֹר דֶּרֶךְ וּגְבוּלִים, מֵעֲשׂוֹת הַיּוֹם פְּעָלִים, לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּהִלּוּלִים, זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ: שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ:
וְאִם תִּשְׁמְרֶנּוּ יָהּ יִנְצָרְךָ כְּבָבַת, אַתָּה וּבִנְךָ וְגַם הַבַּת, וְקָרָאתָ עֹנֶג

מלבוש של שבת כמלבוש של חול (שבת דף קי"ג). מהרו ל' אסתר ה', ה'. רק שהפייטן החליף תחת המן לשון המנה, ומנה, טעמו מטבע כסף של' ששה עשר סלע, והרצון, אל תחושו על ההוצאה כדי לעשות סעודה כמו שעשתה אסתר. הקונה, הקב"ה, כי הוא ישלם לכם הוצאותיכם. יום גאלה, בזכות שמירת שבת תבוא הגאולה כמו שאמרו חז"ל בשבת קי"ח ע"ב. לינו, שבתו בשבת. ותמלאו צפוני עש"ה תהלים י"ז, י"ד. התענג, ישעיה נ"ח, י"ד.

דרור, בשיר הזה מחבר דונש, הוא ר' אדונים דונש בן לברט הלוי מעיר פאז, אחד מן המדקדקים הקדמונים אשר הזכירו רש"י בכמה מקומות בפירושיו. כמו בבה, כבבת עין. נעים שמכם, שם הנעים שלכם לא ישבות לעולמים אם תנוחו בשבת. נוי, כה"מ. ואולמי, אולם ההיכל. שורק, גפן המובחר, וכנוי לישראל עש"ה ישעיה ה', ב'. דרך פורה עש"ה ישעיה ס"ג, א'. ג'. במדבר הר, בהר המדבר, ר"ל בהר ציון שהוא היה כמדבר. הדס וכו' עש"ה ישעיה מ"א, י"ט. ומיני אילנות הם. ולמזהיר ולנזהר, המזהירים על שמירת שבת והנזהרים בהם תתן להם רב שלום. הדוף תגרש. באש קנאה כל"ל כמו צפניה א', י"ח. בלום, ל' סגירה, כמו עדיו לבלום (תהלים ל"ב, ט'). למלאנה למלא פינו ולשוננו רנה לך, והוא עש"ה תהלים קכ"ו, ב'. דעה חכמה משלי כ"ד, י"ד. קדושך, הקב"ה שהוא קדוש ישראל (ישעיה מ"ט, ז'). לקדשך כל"ל והרצון שמור את השבת שהוא לקדושתך.

פעלים, שלא לעשות שום פעולה. בהלולים, בהלל וזמרה. זה היום, תהלים קי"ח, כ"ד

לשבת, אז תתענג על־יי: שבת היום ליי:

אכל משמנים ומעדנים, ומטעמים הרבה מינים, אגוזי פרך ורמונים, ואכלת ושבעת וברכת את־יי: שבת היום ליי:

לערוך בשלחן לחם חמדות, לעשות היום שלש סעודות, השם הנכבד לברך ולהודות, שקדו ושמרו ועשו בני. שבת היום ליי:

רצזי בהרוזים ישראל.

יה רבון עלם ועלמיא. אנת הוא מלכא מלך מלכיא:
עובד גבורתך ותמהיא. שפיר קדמך להחויה: יה רבון.
שבחין אסדר צפרא ורמשא. לך אלהא קדישא די ברא כל־נפשא.
עירין קדישין ובני אנשא. חיות ברא ועופי שמיא: יה רבון.
רברבין עובדיך ותקיפין. מכך רמיא זקף כפיפין.
לו יחיא גבר שנין אלפין. לא יעל גבורתך בחשבניא: יה רבון.
אלהא די לה יקר ורבותא. פרק ית־ענך מפם אריותא.
ואפק ית־עמך מגוא גלותא. עמך די בחרת מכל־אמיא: יה רבון.
למקדשך תוב ולקדש קדשין. אתר די בה יחדון רוחין ונפשין.
ויזמרון שירין ורחשין. בירושלם קרתא די־שפריא: יה רבון.

השיר הזה יש לזמרו סמוך לברכת המזון.

צור, משלו אכלנו, ברכו אמוני. שבענו והותרנו, כדבר יי:
הזן את־עולמו, רוענו אבינו. אכלנו את־לחמו, ויינו שתינו.
על־כן נודה לשמו, ונהללו בפינו. אמרנו ועניגו, אין קדוש כיי: צור.
בשיר וקול תודה, נברך אלהינו. על ארץ חמדה, שהנחיל לאבותינו.
מזון וצידה, השביע לנפשנו, חסדו גבר עלינו, ואמת יי: צור.
רחם בחסדך, על עמך צורנו. על ציון משכן כבודך, זבול בית תפארתנו.
בן־דוד עבדך, יבא ויגאלנו, רוח אפינו, משיח יי: צור.
יבנה המקדש, עיר ציון תמלא. ושם נשיר שיר חדש, וברננה נעלה.
הרחמן הנקדש, יתברך ויתעלה. על־כוס יין מלא, כברכת יי:
צור, משלו אכלנו, ברכו אמוני. שבענו והותרנו, כדבר יי:

אגוזי פרך, על׳ המשנה ערלה פרק ג׳. ופירש שם הברטנורא, פרך שם מקום, ויש מפרשים אגוזי פרך אגוזים שקליפתן רכה ונפרכין. לחם חמודות, לחם טוב ויפה ול׳ דניאל י׳, ג׳. שקדו, ל׳ זריזות (עולת ס׳, כ״ט).

כשהם נכנסים לבהכ"נ ואומרים פרשת התמיד (דף 47) ואח"כ מתחיל הש"ץ אשרי וגו', והקהל אומרים עמו.

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

תְּהִלָּה לְדָוִד· אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם
אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָֹה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין
חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי
נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב־טוּבְךָ
יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָֹה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהוָֹה
לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָֹה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה:
כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד
הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ
יְהוָֹה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן
לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָֹה
בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָֹה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ
בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָֹה אֶת־כָּל־
אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָֹה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר
שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְיָ: וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְיָ
רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי
זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְיָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל:
וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
וּמְקַבְּלִין דֵּין מִן דֵּין וְאָמְרִין קַדִּישׁ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא עִלָּאָה בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ קַדִּישׁ
עַל־אַרְעָא עוֹבַד גְּבוּרְתֵּהּ קַדִּישׁ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא· יְיָ צְבָאוֹת מַלְיָא

אשרי וכו' מבואר בפסוקי דזמרה דף 68. ויש לדעת עוד כי המנהג לומר פסוקי אשרי עם תהלה לדוד הוא תקון ישן נושן מזמן קדם, כי כן כבר בגמרא ברכות דף ד' ע"ב אמר ר' יוחנן מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי וכו' הרי ברור שלשונו אשר כבר בזמנים קדמוניות חברו את אשרי אל תהלה לדוד.

ובא לציון, טעם אמירתו למנחה של שבת וי"ט כתב הכל בו, בעבור שלא אמרו אותו בשחרית מפני טורח הצבור שלא יכבד על הזקנים והעוברות והמניקות אם יאחרו כל כך בבהכ"נ ויצומו עד אחרי אמרם כל הסדר, לכן יאמרוהו במנחה; וכן כתב הרוקח בס' שמ"ג. ואמנם ירמי כתב כי סדר הקדושה שנאמרה עדנר ומנחה היא עת רצון שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת מנחה, וזה שנהגו לאמרו במנחת שבת ולא בשאר מנחות, לפי שבזכות השבת יהו נגאלין ושיהיה עת רצון אע"פ שאכלו ושתו. והאבודרהם כתב שנהגו לאמרו בשבתות וימים טובים במנחה, לפי שהיו דורשים בימים אלו קודם תפלת המנחה ורגילות הוא לדבר בסוף הדרשה בפסוקי גאולה וקדושה וגם עמי הארץ באים לשמוע הדרשה.

כָּל־אַרְעָא זִיו יְקָרֵהּ: וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ
כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: וּנְטָלַתְנִי רוּחָא וְשִׁמְעֵת בַּתְרַי קָל זִיעַ סַגִּיא דִּי מְשַׁבְּחִין
וְאָמְרִין בְּרִיךְ יְקָרָא דַיְיָ מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ: יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:
יְיָ מַלְכוּתֵהּ (קאם) לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא: יְיָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל
אֲבֹתֵינוּ שָׁמְרָה־זֹּאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ:
[יש אומרים שאין לומר פסוק והוא רחום] וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה
לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ:] כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־
חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: תִּתֵּן אֱמֶת
לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם: בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם
יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב
סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה· הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:
בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ וְהִבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת
אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ· הוּא יִפְתַּח לִבֵּנוּ בְּתוֹרָתוֹ וְיָשֵׂם בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ
וְיִרְאָתוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד
לַבֶּהָלָה: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁנִּשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם
הַזֶּה וְנִזְכֶּה וְנִחְיֶה וְנִרְאֶה וְנִירַשׁ טוֹבָה וּבְרָכָה לִשְׁנֵי יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי
הָעוֹלָם הַבָּא: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם· יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: בָּרוּךְ
הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ: בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי־עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר
עוֹלָמִים: וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹּרְשֶׁיךָ יְיָ: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן
צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: חצי קדיש.

קודם פתיחת הס"ת מנגן הש"ץ ואני תפלתי והקהל עונה אחריו:

וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

מוציאין ס"ת וקוראין ג' אנשים בראש הסדרה של שבת הבאה, ואין מפטירין, ואין אומרין קדיש אחר קס"ת על הבימה, אלא אחר שהכניסו ס"ת עומד הש"ץ ואומר ח"ק וזה עולה לקריאה שקראו ולתפלה שלעולם אין עומדין הצבור בתפלה אלא אחר קדיש וסומכין אותו לה כל מה דאפשר. ואחר קדיש עומדין...

ואני תפלתי. תהלים ס"ט, י"ד. וטעם אמירתו כתב התניא בשם רש"י (ומובא גם ...) לפי שכתוב למעלה הפסוק ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר, אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם ביום שמחתם של אומות העולם והיום מגיהם הם שותים ואוכלים ומנגנים בבתי משתאותם, אבל אנחנו אין עוכרין שמך, אבל אני לא כן ביום שהגדלת השמחה לישראל ביום המנוחה ושמחתי לאחר שאני ... ומפונק איני שוכחך אלא כשמגיע זמן התפלה קופץ אני לתפלתי בעת הלצון. והאבודרהם כתב, עוד טעם אחר לפי שתפלת מנחה נהגו להתפלל אותה אחר שאכלו ושתו הרבה, והצריכו (בערובין ...) אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תפלה, ולפיכך שואלין מלפניו שתהיה תפלה זו עת רצון, ... אומרים אותו מפני שאין נוהגין להתפלל תפלת מנחה עד סמוך לערב כשאר ימות החול ... שהנהג לאמרו ג' פעמים, ואין כן הנהג אשכנז כמובא בטור א"ח ס' רצ"ב.

ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר:
זכר רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה:

יתגדל ויתקדש שמה רבא בעלמא די ברא כרעותה. וימליך מלכותה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב, ואמרו אמן.

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא.

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא. בריך הוא לעלא מן כל ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא, ואמרו אמן:

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה.

שבת שובה זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים. וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים.

מלך עוזר ומושיע ומגן. ברוך אתה יי, מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע.

סמן שבת בראשית ביו פסח ומגט אמן:
משיב הרוח ומוריד הגשם:

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר. מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה.

בשבת שובה מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים.

ונאמן אתה להחיות מתים. ברוך אתה יי, מחיה המתים:

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר קו"ח קדוש וקדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: ח' לעמתם ברוך יאמרו.
קו"ח ברוך כבוד יי ממקומו: ח' ובדברי קדשך כתוב לאמר.
קו"ח ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

ח' לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה. ברוך אתה יי האל (בשבת שובה המלך) הקדוש:

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה:
ברוך אתה יי, האל (בשבת שובה המלך) הקדוש:

אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד · וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ · תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּה · וַעֲטֶרֶת יְשׁוּעָה · יוֹם מְנוּחָה וּקְדֻשָּׁה לְעַמְּךָ נָתָתָּ: אַבְרָהָם יָגֵל · יִצְחָק יְרַנֵּן · יַעֲקֹב וּבָנָיו יָנוּחוּ בוֹ: מְנוּחַת אַהֲבָה

אתה אחד, גם לתפלת מנחה לשבת היו שתי נוסחאות לקדמונים כמו שכתב רב עמרם ז"ל לומר אבות וגבורות וקדושת השם, ואומר „הנח לנו ה' אלהינו כי אתה אבינו, ותמלוך עלינו מהרה כי אתה מלכנו, ובעבור שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא על ישראל עמך ועל יום השביעי נשבות בו כמצות רצונך, ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו מנוחת אהבה ונדבה מנוחת אמת ואמונה. או"א" וכו' ויש שמתפללין „אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך" וכו' אבל הראשונה עקר עכ"ל, אמנם כל אלו המחברים אינם מביאים אלא אתה אחד והנוסחה הראשונה אינם מזכירים כלל ולא הועלה למנהג. וכתב הטור בס' רצ"ב, איתא במדרש שלשה מעידים זה על זה הקב"ה וישראל ושבת, הקב"ה וישראל מעידין על השבת שהוא יום מנוחה, ישראל ושבת מעידין על הקב"ה שהוא אחד, הקב"ה ושבת מעידין על ישראל שהן יחידין באומות, ועל פי זה נתקן אתה אחד (וראה בתוספות חגיגה דף ג' ע"ב). ומה שתקנו בשבת ג' שינוי תפלות, אתה קדשת, ישמח משה, אתה אחד, והי"ט לא תקנו אלא אחת אתה בחרתנו, מפני שאלו ג' תפלות תקנום כנגד ג' שבתות, אתה קדשת כנגד שבת בראשית כמו שמוכיח מתוכו, ישמח משה כנגד שבת של מתן תורה, דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה, ואתה אחד כנגד שבת של עתיד עכ"ל. וטעם זה של שלש שבתות מביאו אבן ירחי בשם מגלת סתרים, והאבודרהם מזכירו בשם הר' קלונימוס, והוסיף עוד טעם אחר וז"ל יש לומר מפני שהשבת נקראת כלה והקב"ה נקרא חתן תקנו אתה קדשת ע"ש הקדושין שנותן החתן לכלה, ואח"כ ישמח משה ע"ש שמחת החתן בכלה, ואח"כ מוסף ע"ש התוספת שמוסיף החתן על כתובת הכלה או אי נמי ע"ש שמקריבין קרבנות כעין סעודת מלוה, ואח"כ אתה אחד ע"ש שמתיחד החתן עם הכלה. אתה אחד, כמו שכתוב שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ושמך אחד כמו שכתוב ה' אחד ושמו אחד (זכריה י"ד, ט'). ומי כעמך, פסוק הוא בדה"א י"ז, כ"א. ויש לחבר כעמך ישראל כמו שהן מחוברות בטעם במקרא, ובזה אין צורך להגהת נגיד ומצוה. והנה מה שמוסבים אחדות הבורא ואחדות אומה ישראלית הוא עפ"ה את ה' האמרת היום וה' האמירך היום (דברים כ"ו י"ז), וכמו שדרשוהו חז"ל בברכות דף ו' אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנ' שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנ' ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. תפארת גדלה, תפארת של גדלה. ועטרת ישועה, ועטרת של ישועה. ואיזו היא התפארת והעטרת? זו יום מנוחה וקדשה אשר נתת לעמך. כן פירוש הפשוט והנכון, ונראה מזה שעקר הנוסחא יום מנוחה כמו שהיא בהרבה סדורים ישנים וכן כתב התניא וז"ל יום מנוחה וקדושה לעמך נתתה כך ראוי לומר שהרי בסוף הלשון הוא אומר ינוחו בו' שכל הלשון של מעלה הוא לשון נקבה, כך מצאתי בשם הר' שלום בר יצחק ז"ל שכך אומרים בברכונא עכ"ל וראה עורי זהב לא"ח ס' רצ"ב. נָתָתָּ כולו קמץ כי הוא בהפסק כמו אותו תשחית וכָרָתָּ (דברים כ', כ') וכן הוא בויי"ל ובנוו, אבל לקמן במוסף ר"ח שם הנקוד נָתַתָּ בפתח; ורוו"ה בסדורו הפך השטה וטעה. יום מנוחה וקדשה לעמך נתת, בפרקי ר"א פ' י"ח ובמדרש תהלים מזמור צ"ב, משל למלך אחד שהיה לו כלי חמדה ולא רצה להנחילו אלא לבנו, כך הקב"ה יום שבת מנוחה וקדושה לפניו ולא רצה להנחילו אלא לישראל עכ"ל. אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינוחו בו, שלש לשונות העתיד שנאמרו הן במקום לשון עבר, ומלת בו שבסוף עונה גם על אברהם ויצחק, ופירושו כמו שהיה כתוב „אברהם גָּל בו (ר"ל ביום המנוחה) יצחק רִנֵּן בו, יעקב ובניו נָחוּ בו". וכוא מנהג לשון הקודש כשהיא מדוברת באורח שיר ומליצה להעמיד לפעמים לשון עתיד בטעם עבר כמו במדבר כ"ג, ז'. תהלים פ', י'. וק"ג, ז'. ק"ז, י"ז. י"ח. י"ט. קל"ט, מ"ז. וגם בדבור הפשוט נמצא ככה לפעמים עתיד תחת עבר כמו שופטים ב', א'. מ"א כ"א, ו'. ועל אודות הזכרת האבות בברכה זו פירש הכל בו וז"ל כתב החכם בעל המלמד כי תקנו ז"ל להזכיר האבות בתפלה זו, שהם הודיעו היחוד תחלה בעולם, וזאת הברכה היא כולה בעיקרה מענין היחוד כאמרם אתה אחד וכו', והר' נתן ז"ל כתב לפי שהאבות שמרו שבת נקבעו בה, באברהם כתיב וישמר משמרתי, פירוש שמר אפילו ערובי תבשילין (יומא כ"ח ע"ב) וכתיב למען אשר יצוה את בניו, זה יצחק, וביעקב כתיב ויחן את פני העיר, נכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין מבעוד יום, הרי אמרה שמר יעקב את השבת, ב"ר (פרשה י"א וע"ט). ובאברהם שהיה אביו של יצחק שייך בו גילה שנאמר גיל יגיל אבי צדיק (משלי כ"ג, כ"ד), יצחק ירנן, מצינו באגדה רננו צדיקים בה' בזמן שהצדיקים רואין הקב"ה עושה טוב אומרים שירה שכן מצינו ביצחק שנעקד וראה השמים פתוחים מיד אמר שירה, יעקב ובניו ינוחו בו שנ' ויחן את פני העיר עכ"ל והאבודרהם פירש אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינוחו בו, אברהם ויצחק ישמחו בשיעקב ובניו ינוחו בו בשבת ושומרים אותו, ושתף יעקב עם בניו לפי שהם נקראים על שמו כמו שנאמר שמעו זאת בית יעקב הנקראים בשם ישראל (ישעיה מ"ח, א'), ואמר גילה באברהם ורנה ביצחק, לפי שיצחק הוא קרוב לבני יעקב שניתן להם השבת יותר מאברהם ויש לו שמחה יותר ממנו לפיכך נאמר בו רנה שהוא יותר מגילה שנ' אף גילת ורנן (ישעיה ל"ה ב') ועוד כי גילה היא בלב ורנה בפה, אבל יעקב שהוא קרוב יותר מאברהם ויצחק לבניו שנתן להם שבת יש להם עיקר המנוחה עכ"ל. והתניא פירש יעקב ובניו ינוחו בו, ולא אברהם ובניו ולא יצחק ובניו, שהרי בני ישמעאל ובני קטורה ובני עשו אינם נחים. וזהו שכתוב כי ה' נתן לכם את השבת, לכם ולא לאומות העולם (שמות רבה פ' כ"ה). מנוחת אהבה ונדבה. זה מוסב על האמור למעלה יום מנוחה וקדושה לעמך נתת,

וּגְדֻלָּה· מְנוּחַת אֱמֶת וֶאֱמוּנָה· מְנוּחַת שָׁלוֹם וְשַׁלְוָה וְהַשְׁקֵט וָבֶטַח· מְנוּחָה שְׁלֵמָה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה בָּהּ· יַכִּירוּ בָנֶיךָ וְיֵדְעוּ כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם וְעַל־מְנוּחָתָם יַקְדִּישׁוּ אֶת־שְׁמֶךָ׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ· קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ· שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ· וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת· וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ· וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת׃

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

בר״ח וחה״מ אומרים יעלה ויבא. ‏ מן ראש חדש חוגר חה״מ וחגש אמן יעלה ויבא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ· וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ· לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לר״ח רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ | לפסח חַג הַמַּצּוֹת | לסכות חַג הַסֻּכּוֹת

הַזֶּה· זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה· וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה· וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים· וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ· כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה׃

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

ונאמר עתה ענין המנוחה שהיא מנוחה שנדבה הקב״ה ליתנה לישראל מאהבתו בם, ועז״ה אוהבם נדבה (הושע י״ד, ה׳). מנוחת אמת ואמונה, המנוחה ביום השביעי היא מנוחה של אמת, והסמן לעד שלא ירד ביום השביעי. מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח על׳ הכתוב וישב עמי בנוה שלום, השקט ובטח עד עולם (ישעיה ל״ב, י״ז, י״ח) ופ״ש במדרש ב״ר סוף פרשה י׳, ומה נברא בו בעולם לאחר שבת, שאנן ונחת ושלוה והשקט. ודע כי הספרדים אינם אומרים ונחת ושלוה. יכירו בניך, פירושו, גם אתה רוצה שיכירו בניך וידעו כי מנוחה זו ביום השבת היא מאתך שאתה צויתם עליה ואשר על ידה יקדישו את שמך. ועל מנוחתם יקדישו את שמך, זאת החתימה אינה במחזור רומא, אבל במקומה הנוסחא ,,ולמשה עבדך משיני אמרת פני ילכו והניחותי לך״.

וינוחו בה ישראל מקדשי שמך, ובס״א וישמחו בך ישראל אוהבי שמך, וכמבואר למעלה דף 188. אך מה שכתבו בעל מג״א ובעל אליה זוטא לש״ע א״ח ס׳ רס״ח בשם שבה״ג שיש לומר בליל שבת וינוחו בה וביום השבת וינוחו בו ובמנחה וינוחו בם הוא דבר תמוה ומתמיה ובנגד כל דרך הלשון.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ׃

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת׃

בחנוכה מוסיפים על הנסים. מן זכת חנוכה ווירד היער על הנסים (זייטע 241) חיינגעשאַלטעט.

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃

בזכת שובה אומרים: וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ׃

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

באשכנז אומרים זה.

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ· כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם·

בפולין אומרים זה.

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם· כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם·

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם׃

כש"ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם׃

אֱלֹהַי· נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה· וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה׃ פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי· וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה· מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם· עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ· לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי

וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש"ץ אומר התפלה ואומר קדושת נקדש של חול, ואינו אומר ברכת כהנים, וגומר התפלה. ואח"כ אומרים צדקתך וכו', ובימים שאין אומרים תחנון בחול, אין אומרים צדקתך, גם לא בבית חתן בז' ימי המשתה ולא בבית האבל.

פאללט שבת אויף איינעם טאג, אן דעם מאן קיין תחנון זאגט, זא ווירד צדקתך ניכט געבעטעט.

צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד־מָרוֹם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ גְדֹלוֹת אֱלֹהִים מִי כָמוֹךָ: צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי־אֵל מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יְיָ: ק"ה, עלינו.

צדקתך, ג' פסוקים הם הראשון בתהלים קי"ט, קמ"ב. והשני ע"א, י"ט. והשלישי ל"ו, ז'. ובסדורי ספרד באו פסוקים אלה כסדרן בס' תהלים דהיינו צדקתך כהררי אל וכו' וצדקתך אלהים עד מרום וכו' צדקתך צדק וכו', וכתב אבן ירחי כי כן הנכון כדי להגדיל ולהוסיף בשבח הקב"ה, בתחלה צדקתך נדמית שגדלה כהררי אל, ועוד גדלה עד מרום, ולעולם צדקתו ותורתו קיימים ואמתיים, גם הטור אמר שהנכון לאמרם בסדר זה, והאבודרהם כתב גם כך שמודים בסדר רב עמרם ורבינו סעדיה, והכל בו נתן סמן לזה הסדר וז"ל נתקנו לומר כן לפי שכתוב וה' אלהים אמת (ירמיה י' י') צדקתך הראשון מסיים ה' והשני באלהים והשלישי באמת, ולפי שניתנה תורה בשבת תקנו אלו ג' פסוקים, הראשון יש עשרה תבות כנגד עשרת הדברות, והשני מ' אותיות כנגד מ' יום שעמד משה כדי לקבל הלוחות, והשלישי ה' תבות כנגד חמשה חומשי תורה עכ"ל, גם התניא (סמן כ') מוכיח מן הפסיקתא שסדר הפסוקים ע"פ סמן וה' אלהים אמת, וז"ל שם בפסיקתא דשור או כשב דורש שם צדקתך כהררי אל ומסיים מכאן הוא שאומרים צדקתך כהררי אל בשבת במנחה, מאי טעמא, דכתיב בהו אמת, ואותיות של הקב"ה אמת, ומנחת שבת תחינת שבוע — הא למדת שצריכין לחתום באמת עכ"ל (וכן גם הסדר בזוהר כנראה בסמוך). וטעם למנהג האומרים הפסוקים שלא כסדרן במקרא עלאתי בשם מחזור ויטרי שהוא כדי שיבא הקדיש על השם. והטעם של אמירת צדקתך חולקים ג"כ עליו הדעות כי מר רב שלום גאון כתב כי הוא כמו צדוק הדין על שמת משה רבינו בשבת במנחה (גם בזוהר פ' תרומה עמוד רע"א, תלתא אינון דאסתלקו מעלמא בהאי זמנא, חד משה נביאה וחד יוסף צדיקא וחד דוד מלכא, בגין כך תלת צדוקי דינא הכא וגו' צדקתך כהררי אל דא יוסף, וצדקתך אלהים עד מרום דא משה, צדקתך צדק דא דוד מלכא). אבל התוספות במנחות דף ל' ע"א ומרדכי פרק ע"פ ס' של"ו ומן [בס'] המנהיג הוכיחו מן המדרשים גם מסדר עולם שלא מת משה בשבת אלא בערב שבת, וכתב אבן ירחי [ש]צדקתך הוא כמו צדוק הדין על הפושעים שחוזרים לגיהנם במוצאי שבת, וכדאמרינן בב"ר (והובא בשאלתות דרב אחאי גאון בפ' בראשית) מלאך הממונה על הרוחות דומה שמו בערב שבת מכריז ואומר צאו פושעים מגיהנם [מפני] שישראל שובתין, ובמוצאי שבת מכריז להם חזרו פושעים לגיהנם שכבר השלימו ישראל את סדריהם [אבל] כלומר ולא סדרים כיון דשלמו סדריהם באו למות, וכל זמן שלא התפללו ישראל שלש תפלות אינם דואגים [ואומרים] עדיין לא פנה השעה אבל כיון שהתפללו מנחה והוא ערב דואגים על הלילה הבאה שעתידים לחזור לדינם ולפיכך מצדיקים עליהם את הדין במנחה. והאבודרהם מביא עוד טעם אחר וז"ל לפי שאחר המנחה [אוכלים] סעודה שלישית ואמרינן במס' שבת (דף קי"ח) כל המקיים ג' סעודות בשבת ניצול מג' פורעניות מחבלו של משיח ומלחמת גוג ומגוג ומדינה של גיהנם, ואומרים אלו ג' פסוקים על אלו ג' צדקות שיעשה עמנו, צדקתך כהררי אל כנגד חבלו של משיח שיעקור הרשעה ואמרו רבותינו ז"ל שהרשעה דומה לתהום מה תהום אין לו סוף אף כך הרשעה אין לה חקר (ויקרא רבה פ' כ"ז), וצדקתך אלהים עד מרום אשר עשית גדולות כנגד מלחמת גוג ומגוג שכתוב בה והתגדלתי והתקדשתי (יחזקאל ל"ח, כ"ג), צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת כנגד דינה של גיהנם שאומרין תחלה למת למה לא עסקת בתורה שנקראת אמת, ודרשו זה מפסוק פוטר מים ראשית מדון (סנהדרין דף ז'). ואומר עוד אבודרהם כתבו הגאונים כל יום שאומרים בו הלל אין אומר במנחה צדקתך, לפי שהלל הוא על השמחה וצדקתך הוא ל' צער שהוא כמו צדוק הדין עכ"ל גם הכל בו הביא כן בשם מסכת סופרים. וזה דבר קשה לסבלו וסותר את עצמו הוא, שאם צדקתך בעין צדוק הדין אשר בעבורו נדחה מיום שיש בו הלל, למה זה אומרים אותו בכל שבת, הלא בשבת אין צדוק הדין, ומי גדול לנו מכל ימים טובים כשבת? אבל הסברא יורה דלכן כי צדקתך אינו צדוק הדין, אלא נתקן כנגד תחנון של ימי החול, ובעבור שאין מתחננין [בשבת אומרים] צדקתך במקום התחנון, וע"כ בכל שבת אשר אם היה אותו היום חול ולא היו אומרים בו במנחה תחנון, גם אין אומרים באותו שבת צדקתך.

משבת בראשית מתחילים לומר ברכי נפשי וכו' אחר תפלת מנחה, ואומרים עד שבת הגדול. ובשבת שלאחר פסח מתחילים לומר פרקי אבות.

פֿאָן שבת בראשית ביז שבת הגדול זאָגט מאַן נאָך מנחה פֿאָלגענדע פּסוּקים:

בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ. יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד, הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה: הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו. הַשָּׂם־עָבִים רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ: עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לֹהֵט: יָסַד אֶרֶץ עַל־מְכוֹנֶיהָ בַּל־תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד: תְּהוֹם כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ. עַל־הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם: מִן־גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן מִן־קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן: יַעֲלוּ הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת אֶל־מְקוֹם זֶה יָסַדְתָּ לָהֶם: גְּבוּל־שַׂמְתָּ בַּל־יַעֲבֹרוּן. בַּל־יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ: הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים בַּנְּחָלִים בֵּין הָרִים יְהַלֵּכוּן: יַשְׁקוּ כָּל־חַיְתוֹ שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ פְרָאִים צְמָאָם: עֲלֵיהֶם עוֹף־הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין עֳפָאיִם יִתְּנוּ־קוֹל: מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו. מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ: מַצְמִיחַ חָצִיר לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם, לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן־הָאָרֶץ: וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב־אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן, וְלֶחֶם לְבַב־אֱנוֹשׁ יִסְעָד: יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי יְיָ אַרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע: אֲשֶׁר־שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ: הָרִים הַגְּבֹהִים לַיְּעֵלִים, סְלָעִים מַחְסֶה לַשְׁפַנִּים: עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים, שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ: תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל־חַיְתוֹ־יָעַר: הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל אָכְלָם: תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל־מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן: יֵצֵא אָדָם

ברכי נפשי, כתב האבודרהם, נהגו לומר במוצאי שבת קודם תפלה שירות שבתהלים, ואמר במדרש משל לכלה ומלכה שמלוין אותה בשירות ותשבחות ושבת מלכה וכלה, כדאמרינן בפ' כל כתבי (שבת קי"ט) בואו ונצא לקראת שבת מלכתא, בואי כלה בואי כלה, ואנו מלוין כך השבת בשירות ותשבחות ודכותה אמרינן בב"ר ויכל אלהים ביום השביעי, אמר הקב"ה בואו ואמרו שירה פנים חדשות באו לכאן, כלומר נכנסת כלה שבאה מחדש, וסמן לשירות שבתהלים אחשלא"ה בכל"א רמיזה"ה, עד כאן לשונו, וסס ראשי תיבות של שירי המעלות, אל ה' בצרתה, אשא עיני, שמחתי, וגו'. ובסדורי הספרדים מוקדמים עוד לפניהם מזמור קי"א, ומזמור קי"ח מן אנה הושיעה נא עד סופו, ומזמור קי"ט. ואחרי שיר המעלות בסדרן עוד מזמור ע"ז. וע"ה. וקמ"ד. וס"ז. ומנהג האשכנזים להקדים לשירי המעלות מזמור ק"ד, ולאמרם אחר תפלת מנחה, והמזמורים קמ"ד וס"ז אותם אומרים סמוך לתפלת מוצאי שבת, וכתב הלבוש בא"ח ס' תרס"ט לאומרו בשבת בראשית נוהגין להתחיל לומר ברכי נפשי, והטעם שמתחילין אותו בשבת זה, מפני שכל אותו המזמור מדבר מענין מעשה בראשית לכך מתחילין אותו בשבת של פ' בראשית וקורין אותו בכל שבתות החורף עד שבת הגדול שאז נוהגין לומר במנחה ההגדה, ומה שקורין הט"ו שירי המעלות עם ברכי נפשי ג"כ מהאי טעמא שהרי אמרן דוד כשכרה השיתין וחזר על ידן התהום לאחוריו ונעשה קיום למעשה בראשית (סוכה דף נ"ג). כַּיְרִיעָה היו"ד רפה. תהום כלבוש כסיתו, אתה כסית את הארץ בתהום כמו בלבוש, וראה בהערה לס' הרקמה דף ר"י. עפאים, ענפי האלנות, והעי"ן בקמץ חטוף ואל"ף נחה והחירק תחת היו"ד. מַשְׁקֶה, הקו"ף בסגול בכל ס"מ ואיננו מן ד' מַשְׁקֵה בצרי במספרים במסרת גדולה מ', א'. לעבודת האדם, לתועלת האדם. להצהיל פנים משמן, פירושו היין מצהיל את הפנים יותר ממה שהשמן מצהילו. צִפֳּרִים, במסרת כל צִפֳּרִים הפ"א בחטף קמץ, וכל צִפֲּרָיו הפ"א בחטף פתח. ליעלים היו"ד בדגש (מכלול דף מ"ו). לַשְׁפַנִּים הנו"ן דגושה כמו קטנים גמלים (מכלול דף קמ"ג) והשי"ן רפה בכל ס"מ ומועמדת בגעיא דוגמת לַמְיַלְּדוֹת, לַמְנַגְּשִׁי, לַמְסִלָּה. יאספון החיות. מְעוֹנֹתָם נו"ן נחולם בן נחל

לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי־עָרֶב׃ מָה־רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ · כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ · מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ׃ זֶה הַיָּם גָּדוֹל וּרְחַב יָדָיִם · שָׁם רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת עִם־גְּדֹלוֹת׃ שָׁם אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן, לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק־בּוֹ׃ כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן, תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב׃ תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן · תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל־עֲפָרָם יְשׁוּבוּן׃ תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ יִבָּרֵאוּן, וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה׃ יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם, יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו׃ הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד, יִגַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃ אָשִׁירָה לַיְיָ בְּחַיָּי, אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי׃ יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי, אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּיְיָ׃ יִתַּמּוּ חַטָּאִים מִן־הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם · בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ · הַלְלוּיָהּ׃

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת · אֶל־יְיָ בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי׃ יְיָ הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה׃ מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה׃ חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים׃ אוֹיָה לִי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר׃ רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם׃ אֲנִי שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר, הֵמָּה לַמִּלְחָמָה׃

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת · אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים, מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי׃ עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ׃ הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל׃ יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ׃ יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה׃ יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד · שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ׃ עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָםִ׃ יְרוּשָׁלַםִ הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו׃ שֶׁשָּׁם

עד ו?ל, וכן תוכחו מסורת בחיוב ל"ח, פ'. אך שגם נפל טעות הדפוס כי מה שנדפס שם ואל ... שנון צריך להיות ומעונתי הוליד והוא בדה"א ד', י"ד. יגדים דל"ת בקמץ. לשחק בו, בים. ... גלמון ס' ר"כ. תסף רוחם, כמו תאסוף. המביט לארץ ותרעד, אחרי שזכר המשורר את נפלאות העולם בשמש ובירח בארץ ובמים מזכיר ג"כ את מראה הנפלאה של הרעדת האדמה אשר ... לפעמים וביותר בארצות שוכנות על שפת הים, בל"א ערדבעבען, ומזכיר ג"כ העשנת ההרים ... בהם; בל"א פייערשפייענדע בערגע, וזהו שאמר יגע בהרים ויעשנו כי ההרים האלה בוערים ... אלך לפניו רעדת האדמה והעשנת ההר. לַיְיָ הלמ"ד דגוש בדין דחיק בעלילת המתג דוגמת ... לה' בגירת הים ובמו שכתב שם יהב"י בנקדן. הללויה זה סוף נה"א רפויה ע"פ המסרת, ... לטעה בהסלל.

שיר למעלות אשא עיני, זה לבדו כתוב למעלות בלמ"ד, ונמצא בקצת נוסחאות של פירוש ... שפשוע כשהיו הלוים מתחילים לעלות במעלות (שהיו בכל הבית בין עזרת ישראל לעזרת נשים) ... זה, שמפני שזה השיר לא נכתב בראשונה, אין מוקדם ומאוחר עכ"ל. וירח בלילה, שעורו, ולא ... בלילה.

עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְיָ: כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָםִ. יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ. שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן־אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת־עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל־יַד גְּבִרְתָּהּ. כֵּן עֵינֵינוּ אֶל־יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ כִּי־רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: רַבַּת שָׂבְעָה־לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵיוֹנִים*: *) לגאי יונים קרי.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד. לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל: לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם: אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ: אֲזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ: אֲזַי עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים: בָּרוּךְ יְיָ שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם: נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים. הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ: עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. הַבֹּטְחִים בַּייָ כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: יְרוּשָׁלַםִ הָרִים סָבִיב לָהּ. וַייָ סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים. לְמַעַן לֹא־יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם: הֵיטִיבָה יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן. שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה. אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: הִגְדִּיל יְיָ

עדות לישראל, כמו לעדות ישראל, הוא הארון שמונחות בתוכו לוחות העדות.

את עיני, הנו"ן בפתח והוא מן פתחין באתנח דספרא. הישבי, כמו היושב, והיו"ד נוספת כמו שוכני סנה (דברים ל"ג, ט"ז). השאננים, היושבים שקט ושאנן. לגאיונים, הכתיב הוא מלה אחת וקרי ב' מלין לגאי יונים, והוא חד מן ט"ו מלין דכתיבין חד וקריין תרין כמסרו בע"ג בדה"א כ"ז, י"ב. גם במס' סופרים פ' ז' הלכה ג'. והנה לגאי ל' גאוה, ויונים ל' אונאה ואונס מענין העיר היונה (צפניה ג', א').

נחלה החי"ת בשבא פשוט והטעם מלעיל בנו"ן וכן נמסר עליו במסרת ג' בטעם בתרי לישני, ותקרי נחלה מצרים (במדבר ל"ד, ה') וגם עליו נמסר ב' מלעיל, ומה שאמר בתרי לישני, ר"ל כי נחלה מצרים הוא כמו לנחל וה"א במקום למ"ד בתחלה, וזה נחלה עבר הוא כמו נחל וה"א נוסף כה"א של לילה. וכן כתב הראב"ע בפירושו. הזידונים, ל' זדון ורשע. נשבר הבי"ת פתוחה בס"ס קדמונים, וכן הוא בעדות המסורה שלא מסרה עליו דבר, ואילו היה קמץ היה לה למסור לית קמץ, וכן גם מתורגם אתבר בבל. ופתרון והנה פעל עבר הוא.

כהר ציון, הם לא ימוטו כהר ציון. גורל, הרי"ש בפתח. והמטים עקלקלותם, אשר יטו דרכיהם בעקלקלות.

לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים: שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ: הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע. בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה. אִם־יְיָ לֹא־יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ. אִם־יְיָ לֹא־יִשְׁמָר־עִיר שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר: שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי־שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים. כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא: הִנֵּה נַחֲלַת יְיָ בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן: כְּחִצִּים בְּיַד־גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת־אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם. לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי־יְדַבְּרוּ אֶת־אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְיָ הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ. בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: הִנֵּה כִי־כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן. וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָםִ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וּרְאֵה־בָנִים לְבָנֶיךָ. שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרַי יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל: רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי. גַּם לֹא יָכְלוּ לִי: עַל־גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם: יְיָ צַדִּיק. קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים: יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן: יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ: שֶׁלֹּא מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר: וְלֹא אָמְרוּ הָעֹבְרִים בִּרְכַּת יְיָ אֲלֵיכֶם. בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יְיָ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ: אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי. תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: אִם־עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר־יָהּ. אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: קִוִּיתִי יְיָ קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי: נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְיָ. כִּי־עִם־יְיָ הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: וְהוּא יִפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנֹתָיו:

שביתנו, גלותנו, וכתיב בוי"ו וקרי ביו"ד. כאפיקים בנגב, כנהרות מים בארץ יבשה, ודמה הגלות לנגב והישועה לאפיקי מים. משך הזרע, שם הכלי שיש בו הזרע.

העצבים, מגזרת בעצבון תאכלנה. שֵׁנָא באל"ף ע"פ המסרת והוא כמו שֵׁנָה. אשפתו, תיק החצים, קעכער.

בדרכיו, דרכי ה'. אֶשתך האל"ף בסגול ע"פ המסרת.

מנעורָי של פסוק הראשון במזמור הרי"ש בפתח והוא מן פתחין באתנח דספרא. למעניתם, הוא הקו אשר עושה המחרשה, פורכע. וכתיב בוי"ו וקרי ביו"ד. מעמר, המלקט העמרים.

כי עם יהו' החסד, בשם הוי"ה ולא כרוב שהדפים ע"פ כ"י שלו בשם אדנות, כי אין זה בכלל קל"ד ואין בנמסרים במסרת. ולהפך זה הדפים רוו"ה בתהלים שלו במזמור פ"ו, ד'. כי אליך ה' נפשי אשא בשם הוי"ה והוא בשם אדנות בכל הספרים וע"פ המסרת. החֶסד בה"א בסגול אף כי הוא באתנח ע"פ המסרת.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד · יְיָ לֹא־גָבַהּ לִבִּי וְלֹא־רָמוּ עֵינַי וְלֹא־הִלַּכְתִּי בִּגְדֹלוֹת וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי: אִם־לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְיָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת · זְכוֹר־יְיָ לְדָוִד אֵת כָּל־עֻנּוֹתוֹ: אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַייָ נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב: אִם־אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם־אֶעֱלֶה עַל־עֶרֶשׂ יְצוּעָי: אִם־אֶתֵּן שְׁנַת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה: עַד־אֶמְצָא מָקוֹם לַייָ מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב: הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי־יָעַר: נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדֹם רַגְלָיו: קוּמָה יְיָ לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: נִשְׁבַּע־יְיָ לְדָוִד, אֱמֶת לֹא־יָשׁוּב מִמֶּנָּה · מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא־לָךְ: אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם, גַּם־בְּנֵיהֶם עֲדֵי־עַד יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא־לָךְ: כִּי־בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: זֹאת־מְנוּחָתִי עֲדֵי־עַד, פֹּה אֵשֵׁב כִּי אִוִּתִיהָ: צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ לָחֶם: וְכֹהֲנֶיהָ אַלְבִּישׁ יֶשַׁע וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ: שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי: אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת, וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד · הִנֵּה מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם־יָחַד: כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל־הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל־הַזָּקָן, זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־פִּי מִדּוֹתָיו: כְּטַל חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־הַרְרֵי צִיּוֹן · כִּי שָׁם צִוָּה יְיָ אֶת־הַבְּרָכָה, חַיִּים עַד־הָעוֹלָם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת · הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת־יְיָ כָּל־עַבְדֵי יְיָ הָעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בַּלֵּילוֹת: שְׂאוּ־יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת־יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

רמו עיני אף זהו כו"ן בפתח נפתח. כְּגָמֻל הראשון כ"ף בשבא, והשני כ"ף בפתח, וכפל הלשון שבפסוק הוא לתפארת המליצה ופירושו, לא אדרוש בתפלתי שמני אלא שויתי נפשי כך ואשתוק וכיונק הנגמל על אמו כן אתנהג בנפשי.

ענותו, עמלו וטרחו. שְׁנַת כמו שֵׁנָה ובא בתי"ו אף שאיננו סמוך, כמו נַחֲלַת (תהלים ט"ז, ו'), ורד"ק במכלול דף ע"ו ע"ב. וקפ"ע, ה'. כתב הכו"ן בפתח, אבל בספרינו הוא בקמץ וכן העיד הראב"ע בפירושו כאן ובשמות ט"ו, ב' ובקהלת ה', י"א גם בצחות דף ל"ב. וכן כתב ר"ש הנקדן בשער משפט הדגשות. וְעֵדֹתִי בא בחולם במקום שורק. זו כמו זאת, ומקורו בהושע ז', ט"ז. אלמדם, אשר אלמדם. צידה, מזונה.

כשמן הטוב, שמן המשחה. מדותיו, בגדיו, מל' מדו בד (ויקרא ו', ג').

יְדֵכֶם חסר יו"ד. קדש, במקום קודש.

פרקי אבות.

נוהגים לומר פרקי אבות בשבת שלאחר פסח אחר תפלת מנחה, ואומרים הפרקים עד י"ז בתמוז, וי"א קהלות עד ר"ח אלול, וי"א קהלות עד ראש השנה.

יעדן שבת נאך פסח ביז י"ז בתמוז (אין אייניגען קהלות ביז ר"ה) זאגט מאן נאך מנחה די"א פרקי אבות.

פרק ראשון.

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

א מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי. וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הֵם אָמְרוּ שְׁלשָׁה דְבָרִים. הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה: ב שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מִשְּׁיָרֵי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הוּא הָיָה אוֹמֵר. עַל־שְׁלשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים: ג אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ שׂוֹכוֹ קִבֵּל מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר. אַל־תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת־הָרַב עַל־מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס אֶלָּא הֱווּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת־הָרַב שֶׁלֹּא עַל־מְנָת

כל ישראל המנהג ללמוד פרקי אבות במנחה של שבת אחר התפלה מזכירו אבן ירחי בספרו המנהיג (הלכות שבת ס' ס"ג), גם רב עמרם הביאו בסדורו (טור א"ח ס' רצ"ב), גם הכל בו כתב וז"ל מנהג בכל ארץ אשכנז לומר מסכת אבות בקיץ ובחורף, ויש מקומות שאומרין אותן מפסח עד שבועות ולא עוד, ויש מקומות שאומרין אותן משבועות ועד סוכות, ויש מקומות שאומרין אותן משבת וישמע יתרו עד שבת משפטים, וסמך ממתן תורה ועד שנה תורה משה קבל תורה, והכל לפי המנהג, וכל פעם ופעם שמתחילין קודם הפרק כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, וכדי להפיס דעת עמי הארץ מתחילין באותו בבא והוא ראשית פרק אחרון של מסכת סנהדרין, ויש מקומות שאומרים שני פרקים בכל שבת ושבת ויש מקומות שאין אומרים רק פרק אחד, והכל לפי המנהג, ואחר הפרקים יאמר החזן קדיש על ישראל ועל רבנן עכ"ל גם רש"י בסוף פירושו לאבות כתב שאומרים קדיש דרבנן. וכבר התמיה בעל אליה זוטא על מה שנוהגין לומר על הפרקים קדיש יתום ולא קדיש על ישראל כהוראת הקדמונים. — כל ישראל, כל שהוא ישראל, שלא יחלל את שמו ישראל (עקדה פ' ס'). שנאמר ישעיה ס', כ"א. לעולם יירשו ארץ, הבאתי עליו בכתבי רוו"ה ז"ל פירוש נחמד ונעים ולא אמנענו מן בני עמי, וז"ל כדרך המנוח, לדעת כל המפרשים יהיה אֶרֶץ רמז לא"י כי אחר שישובו מן הגלות ישבו לעולם בארץ ישראל ולא יגלו עוד משנה, וכן פירש רד"ק ואמר עוד כי נצר מטעי ר"ל שיהיו נצר מטעי שירשו במעשיהם אשר נטעתים וכו' עיין עליו, והפירוש הזה נראה קשה מאד ובלתי מתיישב על הלשון שהיה לו לומר הָאָרֶץ בה"א הידיעה שהוא על הארץ המיוחדת מדבר, גם ל' נצר מטעי קשה להסב על ועמך הרחוק כי ידמה שהוא קאי על ארץ הסמוך לו, לכן היותר מסתבר בפירוש הפסוק הזה שהוא קאי אלעתיד וכן כל הפרשה הלז מתחלת ובא לציון גואל עד סופה כולה מדברת בגאולה העתידה ודברים המיועדים לבוא בזמן הגאולה אחר הגאולה ותחיית המתים ועולם הנשמות וכולם נקראו עולם הבא כפי רז"ל כי כולם עתידים לבוא ולכן על כל אחד מהם נופל לומר עולם הבא כנגד עולם ההוה עכשו, ועולם הנשמות הוא עולם הבא אחר תחיית המתים לשטת הרמב"ם, ולכן לדעת המשנה העולם הבא דכאן הוא העולם הנשמות בגן עדן, והביא ראיה מן הכתוב לעולם יירשו ארץ שפירושו ארץ החיים ונעבור שמלת ארץ בלתי מבורר באיזה ארץ מדבר לכן ביאר ואמר נצר מטעי כלומר הארץ הנזכר הוא גן עדן שנאמר בו ל' נטיעה ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם, לכן גן עדן הוא נצר מטעו של יתברך והוא מעשה ידיו להתפאר עכ"ל. לאנשי כנסת הגדולה, מנין של ק"כ זקנים ובהם כמה נביאים שנתחברו כשעלו מן הגולה ועזרא בראשם (מגלה י"ז ע"ב) ונקראו כנסת הגדולה לפי שהחזירו העטרה ליושנה (יומא ס"ט, ע"ב) וראה עוד ברכות ל"ג. ומגלה כ"ה. וב"ב ט"ו. והנחומא פ' בהלא דף ל"ג ד"ה וכן הוא אומר כי הנוגע בהם, גם למעלה דף 95. הם אמרו, דברים האלה היו תלים תמיד בפיהם. הֱווּ הוא צווי לרבים כמו הֱיוּ, וכל' יחיד נמצא גם במקרא בוי"ו הֱוֵה (בראשית כ"ז, כ"ט) הֱוִי (ישעיה ט"ז, ד'); סְיָג גדר, ל' סוגה בשושנים (שיר ז', ג'). (ב) מִשְּׁיָרֵי מהאחרונים שבהם, ר"ל כנסת הגדולה נשתכחה והולכה עד שמעון הצדיק והוא היה האחרון שבהם. ועל העבודה, זו תפלה (פר"א פרק י"ז). (ג) אנטיגנוס, כתב הראב"ן כי הגרסה הקדומה אנטיגנס בנו"ן פתוחה, ונאמת כן מצאתי בב' כ"י, אבל ברוב סדורינו הוא בוי"ו אחרי נו"ן וכן אלכסנדר בן אנטיגנוס (חולין כ"ה, ב') חנינא בן אנטיגנוס (קדושין ע"ו) וכן הורקנוס, אך הרכינס נשלם בלי וי"ו (יבמות ט"ז) וכן לויטס. שוכו, שם עיר בשבט יהודה (יהושע ט"ו, ל"ה). אל תהיו כעבדים, ע"ז דף י"ט. פְּרָס מתנה ומנחה, נושאי מנחה תרגומו נטלי פרס (ש"ב ח', ב') וכן ברכות דף ל"ד כעבד שמקבל פרס

לְקַבֵּל פְּרָס וִיהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם: ד יוֹסֵי בֶּן־יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵי בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם. יוֹסֵי בֶּן־יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה אוֹמֵר. יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים וֶהֱוֵה מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם וֶהֱוֵה שׁוֹתֶה בַצָּמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם: ה יוֹסֵי בֶּן־יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אוֹמֵר. יְהִי בֵיתְךָ פָּתוּחַ לִרְוָחָה וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתֶךָ וְאַל־תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה. בְּאִשְׁתּוֹ אָמְרוּ קַל וָחֹמֶר בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ. מִכַּאן אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל־הַמַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה גּוֹרֵם רָעָה לְעַצְמוֹ וּבוֹטֵל מִדִּבְרֵי תוֹרָה וְסוֹפוֹ יוֹרֵשׁ גֵּיהִנֹּם: ו יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־פְּרַחְיָה וְנִתַּי הָאַרְבֵּלִי קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־פְּרַחְיָה אוֹמֵר. עֲשֵׂה לְךָ רַב וּקְנֵה לְךָ חָבֵר וֶהֱוֵה דָן אֶת־כָּל־הָאָדָם לְכַף זְכוּת: ז נִתַּי הָאַרְבֵּלִי אוֹמֵר הַרְחֵק מִשָּׁכֵן רָע וְאַל־תִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע וְאַל־תִּתְיָאֵשׁ מִן־הַפֻּרְעָנוּת: ח יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן־שָׁטַח קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוּדָה בֶּן־טַבַּאי אוֹמֵר. אַל־תַּעַשׂ עַצְמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִים וּכְשֶׁיִּהְיוּ בַּעֲלֵי הַדִּין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כִּרְשָׁעִים וּכְשֶׁנִּפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כְּזַכָּאִים כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת־הַדִּין: ט שִׁמְעוֹן בֶּן־שָׁטַח אוֹמֵר. הֱוֵה מַרְבֶּה לַחֲקוֹר אֶת־הָעֵדִים וֶהֱוֵה זָהִיר בִּדְבָרֶיךָ שֶׁמָּא מִתּוֹכָם יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר: י שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן קִבְּלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אוֹמֵר. אֱהַב אֶת־הַמְּלָאכָה וּשְׂנָא אֶת־הָרַבָּנוּת וְאַל־תִּתְוַדַּע לָרָשׁוּת: יא אַבְטַלְיוֹן אוֹמֵר. חֲכָמִים הִזָּהֲרוּ בְּדִבְרֵיכֶם שֶׁמָּא תָחוּבוּ חוֹבַת גָּלוּת וְתִגְלוּ לִמְקוֹם מַיִם הָרָעִים וְיִשְׁתּוּ הַתַּלְמִידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל:

פרנו, שקבל פרס פרנו. ובנ"ב דף כ"ב כעבד שנוטל פרס פרנו. שלא על מנת לקבל פרס, כ"א על מנת שלא לקבל פרס, וכן גורס הכחיי בחובות הלבבות שער הבטחון פ' ד'. (ד) יוסי בן יועזר. שמו השלם יוסף בן יועזר (וכמו שכתוב גם בקצת נוסחאות יוסף ולא יוסי) אלא שנתקצר, וכן יוסי בן יוחנן נתקצר מן יוסף, וכן כל יוסי הוא יוסף, ויוסי בן יועזר הוא היה חסיד שבכהונה (חגיגה י"ח, ע"ב). צרדה, מ"א י"א, כ"ו. ויוסי בן יוחנן, כל התנאים הנזכרים בפרק זה זוג זוג, פלוני ופלוני קבלו מפלוני ופלוני, הראשון מהם נשיא והשני אב בית דין. בית ועד, בית מועד, ר"ל שתשים ביתך מוכן להתקבץ בו החכמים תמיד. והוה מתאבק, [illegible] הוא ופירושו תשב לרגליהם כדי ללמוד מהם, כי היה כך מנהג הקדמונים שהתלמידים היו יושבים לרגלי רבם על הארץ. בצמא, רש"י גורס בצמאה, וכן הוא בסדור רס"ג. (ה) לרוחה, פתוח לעוברים ושבים. עם האשה, שסופך לבוא לידי ניאוף (נדרים כ'). כל המרבה, במשניות הגירסא כל זמן שאדם מרבה. יורש גיהנם, כ"א יורד לגיהנם. (ו) וְנִתַּי, במשניות כתוב ונתאי באלף קודם ליו"ד והוא בשבול שאין נקוד במשניות ובדי לרמז על הברת פתח, ואם לא בנקודו אז להוציא האל"ף וכאשר כתבתי פעם ופעמים. ודע כי בכ"י גורס ונתאי כמ"ש וכן גם בשנה הסמוכה. הארבלי, מן ארבל, עיר קרובה לטבריה (הושע י', י"ד. וספר א' חשמונאים ט', ב'.) עשה לך רב. מלמד. (ח) כעורכי, בפירוש רש"י דפוס ישן מצאתי וז"ל כאורכי כתיב במשנה במקום בעורכי, כדאמר אומנות במקום עוטמות (פסחים ע"ב ע"ב) אידיכן במקום עידיכן (רפ"ז ע"ז); כעורכי הדיינין, כאדם שאינו דיין ומעריך לבעל דין טענותיו כדי שיזכה בדין, בדאמר התם עשינו עצמנו כעורכי הדיינין (כתובות נ"ב ע"ב) עכ"ל. כזכאים, כ"א כצדיקים. (י) אֱהַב בן נקוד הבווי (הושע ג', א'). הרבנות, הגדולה. לרשות, למלכות, וכטעם אל תתהדר לפני מלך (משלי כ"ה ו'), ונקודו רָשׁוּת הרי"ש בקמץ בכל הסדורים, והוא מגזרת ראש בחסרון האל"ף, וכן האומר אין רָשׁוּת בשמים (ספרי האזינו) תרשות מקברת את בעליה (יומא פ"ו ע"ב) ורבויו שתי רְשִׁיּוֹת (ב"ר סוף דף ג') כמה רְשִׁיּוֹת (דברים רבה דף רפ"ט) הרבה רשיות (סנהדרין ל"ז). ובכתב בזה מן רְשׁוּת שהרי"ש בשבא והוראתו רשיון לדבר ובל"א ערלויבניס. ורמז רד"ק בשרש ראש. (יא) חכמים הזהרו וכו' יפורש ע"י תמנא דבי אליה פרק ב'. שאם בגרסא ,,הזהרו בדבריכם שמא תורו דבר אחד שלא מן התורה ותתחייבו עליה מיתה לשמים, ואף תלמידים בנאים

יב הִלֵּל וְשַׁמַּאי קִבְּלוּ מֵהֶם. הִלֵּל אוֹמֵר, הֱוֵה מִתַּלְמִידָיו שֶׁל־אַהֲרֹן אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם אוֹהֵב אֶת־הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה:
יג הוּא הָיָה אוֹמֵר, נְגַד שְׁמָא אֲבַד שְׁמֵהּ וּדְלָא מוֹסִיף יְסֵף וּדְלָא יָלֵף קְטָלָא חַיָּב וּדְאִשְׁתַּמַּשׁ בְּתָגָא חֲלָף:
יד הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי מָה אֲנִי וְאִם לֹא עַכְשָׁו אֵימָתָי:
טו שַׁמַּאי אוֹמֵר, עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קֶבַע אֱמוֹר מְעַט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה וֶהֱוֵה מְקַבֵּל אֶת־כָּל־הָאָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת:
טז רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רַב וְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק וְאַל־תַּרְבֶּה לְעַשֵּׂר אֻמָּדוֹת:
יז שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל־יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב מִשְּׁתִיקָה וְלֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה וְכָל־הַמַּרְבֶּה דְבָרִים מֵבִיא חֵטְא:
יח רַבָּן

ואחרים יודו שעשהם דבר אחד שלא מן התורה ויתחייבו עליו מיתה לשמים וחס ושלום נמצא שם שמים מתחלל עכ"ל אמנם המאמר ונמצא ש"ש מתחלל עדיין צריך באור, ובאורו כי כשימותו אלה החכמים מיתה שלא מדרך הטבע, העולם לא ידעו על מה ימותו וחושבים אותם כצדיקים ואומרים שמשפט עול על גזרת השם וזה מחללים ש"ש. מים הרעים, לפי דרך הלשון היה לו לומר המים הרעים שניהם בה"א ידיעה או מים רעים שניהם בלי ה"א וכמבואר בדף 59 ודף 79. ורק מעטים לדוגמתו היוצאים מן הכלל כמו פרים הטובות (בראשית מ"א, כ"ו) הרים הגבוהים (תהלים ק"ד, י"ח) ואחרים המובאים במכלול דף ע"א. (יג) נגד שמא, בא המאמר הזה בל' ארמי וכן בפ' ב' משנה ז', כי הלל היה בבלי (פסחים ס"ו) והיה רגיל בכך לדבר בלשון ארץ מולדתו. נְגַד כן הנוסחא בכל ס"י ונכון ופעל עבר קל הוא משרש נגד בארמי שמשו משך בעברי והוא פועל עומד כמו אֲבַד, והפירוש, שם אשר נמשך בעולם בכבוד ובגדולה שם כזה קרוב הוא לאבוד מן העולם, גם לפרשו כפעל יוצא ועל דרך מי שהוא רודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו, אך לפירוש הזה יתכן יותר לנקד אַבֵּד כפיעל. יְסֵף הפעיל משרש סוף בארמית דוגמת דניאל ב', מ"ד. והפירוש מי שאיננו מוסיף בלמודו הוא יאסיף ממנו, וע"ד אם תעזבני יום יומים אעזבך. יָלֵף, בנקוד תבה זו גדול החלוף שהספרים יש מנקדים יָלֵף ויש יַלֵּף ויש יַלִּיף וכל זאת איננו. והעקר יָלֵף והוא בינוני קל משרש ילף המורדף עם ארם אלף והוא כמו לוֹמֵד בעברית, והפירוש מי שאיננו לומד הוא חייב מיתה. וזה שמצאתהו בתלמוד עם יו"ד אחרי הלמ"ד יליף לרמז על נקוד הצרי, והנה יָלֵף במשקל יָהֵב (דניאל ב' י"א). ובסדור רפ"ה וב"י נקד יָלִיף וגם הוא יתכן (אך בלא יו"ד אחר למ"ד) ודוגמת יָבִל (דניאל ג', י"ז), כי כן דרך בינוני קל בארמית לבנקד עי"ן הפעל גם בצרי גם בחירק כמו קָטֵל בָּרֵךְ (דניאל ה', י"ט. ו', י"א) בצרי קָטִל דָּבִק (שם ג', כ"ב. ב', י"ט) בחירק, ובוגן חסרין יו"ד. בתָגָא, בכתר של תורה (מגלה כ"ח, ע"ב. ונדרים ס"ב), בכתר מלכות תרגום ירושלמי ורמי תגא בריסך (אסתר א' י"א). ונקוד בסדור רפ"ו תי"ו בקמץ וגימ"ל רפה, וכן נמצא בסנהדרין ק"ה ומנחות כ"ט, ע"ב תאגא באל"ף אחרי תי"ו ונלמד מזה שקראו התי"ו בקמץ וב"כל הדגו תגא ורבויו תגיו ובמשקל דַר דָּרֵיו את אָתְיו, וכן הוא גם בל' סורי. חלף, נעקר מן העולם, והוא מל' כל בני חלוף (משלי ל"א, ה'), ונקוד בכל ס"י חֲלַף וא"כ הוא שם דבר במשקל חֲלָק חֲבַל ויש לפרשו, החלוף יבוא עליו, ודבר התנא במאמר קצר, אמנם נראה יותר לנקד חָלֵף בבינוני קל של ארמית. ובאבות דר' נתן פ' י"ב פירש ודאשתמש בתגא, המשתמש בשם המפורש אין לו חלק לעה"ב. (יד) אם אין אני לי, אם לא אקיים טובה לעצמי, מי יקיימנה בשבילי? וכשאני לעצמי, אם כל מה שאעשה הוא להנאת עצמי ואינני עושה שום טובה לאחרים, מה אני? ואם לא עכשו, כל זמן שאני חי, אימתי? כי אחר המות הוא עת הגמול ולא עת המעשה, וכדרך שאמרו היום לעשותם ולמחר לעה"ב לקבל שכרם (ע"ז ד"ף ג'). (טו) קבע, עיקר עסקך, וראה למעלה דף 101. אמור מעט ועשה הרבה, כבא מציעא דף פ"ז. בסבר, ראיית הפנים ותוארו נקרא סבר בל' חז"ל ובל' ארמי, את פני לבן ת"א ית סבר אפה (בראשית ל"א, ב') בלשון אשכנז דאז אויסזעהען, ובנו ממנו גם פעל ואמרו הִסְבִּיר לו פנים (זבחים ק"ב), גם מגזרתו בנחמיה ב', י"ג ואהי שובר בחומות ירושלם. (טז) רבן גמליאל אומר, כן הגרסא בכל ספרים ישנים וכן עיקר. ורבן גמליאל זה הוא גמליאל הזקן בן בנו של הלל, כן כתב רש"י וראה בתוספות י"ט. והסתלק מן הספק, והעלה את עצמך מן הספק, בל"א ענטהעבע דיך. סלק בל' ארמי ל' עליה והעתקה, ויעתק משם ת"א ואסתלק (בראשית י"ב, ח') ויעל ת"א ואסתלק (שם י"ז כ"ב). אֻמָּדוֹת כן נקודו וכן כתב בעל ווי"ל רק שהוא נקד הוי"ו בחולם ול"ל בשורק במשקל אֲסֻפּוֹת, והוראת התיבה כמחשבת עצמו וכשוב בעיניו בל"א נאך גוטדינקען. (יז) גדלתי, בבנין הקל, כמו ותגדל עמו (ש"ב י"ב, ג'). וכל המרבה דברים וכו', מקרא מלא במשלי י', י"ט ברב דברים לא יחדל פשע. (יח) רבן שמעון בן גמליאל, הוא רבן שמעון בן גמליאל דיבנה, נכדו של ר' שמעון הנזכר במשנה הקודמת ואביו של רבי יהודה הנשיא

שִׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַל־שְׁלשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם קַיָּם עַל־הָאֱמֶת וְעַל־הַדִּין וְעַל־הַשָּׁלוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

פרק שני.

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

א רַבִּי אוֹמֵר, אֵיזוֹ הִיא דֶרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם כָּל־שֶׁהִיא תִפְאֶרֶת לְעֹשֶׂהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם, וֶהֱוֵה זָהִיר בְּמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל־מִצְוֹת, וֶהֱוֵה מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ וּשְׂכַר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ. הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה דַּע מַה־לְּמַעְלָה מִמְּךָ עַיִן רוֹאָה וְאֹזֶן שׁוֹמַעַת וְכָל־מַעֲשֶׂיךָ בַּסֵּפֶר נִכְתָּבִים: ב רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל־רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר, יָפֶה תַלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיְּגִיעַת שְׁנֵיהֶם מַשְׁכַּחַת עָוֹן וְכָל־תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה סוֹפָהּ בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עָוֹן וְכָל־הָעוֹסְקִים עִם־הַצִּבּוּר יִהְיוּ עוֹסְקִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם שֶׁזְּכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּעְתָּם וְצִדְקָתָם עוֹמֶדֶת לָעַד וְאַתֶּם מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם שָׂכָר הַרְבֵּה כְּאִלּוּ עֲשִׂיתֶם: ג הֱווּ זְהִירִים בָּרָשׁוּת שֶׁאֵין מְקָרְבִים לוֹ לָאָדָם אֶלָּא לְצֹרֶךְ עַצְמָם נִרְאִים כְּאוֹהֲבִים בִּשְׁעַת הֲנָאָתָם וְאֵין עוֹמְדִים לוֹ לָאָדָם בִּשְׁעַת דָּחֳקוֹ: ד הוּא הָיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנֶךָ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ בַּטֵּל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ כְּדֵי שֶׁיְּבַטֵּל רְצוֹן אֲחֵרִים

אשר בו מתחיל פרק השני. העולם קים, פירושו לאחר שנברא העולם בשביל ג' דברים הנזכרים בראש פרק הזה, מתקיים ע"י אלו ג' דברים. שנאמר זכריה ח', ט"ז. וכתב ר"ש ז"ל במשנה טבריינית אין שם פסוק זה.

רבי חנניא אין המשנה הזאת ממסכת אבות אבל היא שנויה בסוף מס' מכות, ולפי שיש בה קיום נאה נהגו לאמרה בסוף כל פרק ופרק. שנאמר ישעיה מ"ב, כ"א.

(א) רבי, הוא רבינו הקדוש (שבת קי"ח, ב') ר' יהודה הנשיא בן ר' שמעון בן ר' גמליאל, ונקרא בחולין כ"א רבי רבה, ר"ל רבי הגדול, ולגודל קדושתו וחכמתו ומעלתו (גטין כ"ט) נקרא במשנה בסתם רבי ר"ל רבי של כל ישראל כי לא נמצא כמהו שהרביץ תורה בישראל. וכבר מבואר למעלה בדף 53 כי הקריאה הנכונה היא בב' הרי"ש בפתח, ולא בחירק כשטת רשב"ץ ורמ"כ ולא בשורק כשטת רז"ה ולא בשב"א כשטת יעב"ץ. איזו היא דרך ישרה, דומה לו מלאכו בתמיד כ"ח, ע"א. שיבור לו, שיברור לו. והבי"ת בחולם כי שרשו ברר מן הכפולים. תפארת לעושה, שנוח לו ונוחין שאר בני האדם ממנו. הפסד, כן נקודו כמבואר למעלה דף 51. הפסד מצוה כנגד שכרה, ראה ב"ב דף ע"ח, ב'. (ב) דרך ארץ, מלאכה או סחורה להתפרנס בה. וכל העוסקים, יהיו עוסקים, בס"א וכל העמלים, יהיו עמלים. מעלה אני, קשה שמסב כאן הלשון למדבר בעדו, ויש שמפרשים הלשון על הקב"ה שאמר כך הקב"ה. ונראה שהם דברי התנא שאמר כך לנוכח פרנסי דורו. כאלו עשיתם גם אותן המצוות אשר נתבטלתם מהן ע"י עסקכם בצרכי צבור. (ד) רצונו, רצון הקב"ה. מפני רצונך: יש ספרים שנוספה כאן משנה זו „רבי ראובן בן איצטרובלי אומר, אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו או עשה כיוצא בו או שחשב לעשותו או שראה מתעסקים בו והטה אזנו לשמוע את דבריהם. הוא היה אומר, הדמסיות והמרחצאות ואיסטרטיות

מִפְּנֵי רְצוֹנֶךָ: ה הִלֵּל אוֹמֵר, אַל־תִּפְרוֹשׁ מִן־הַצִּבּוּר וְאַל־תַּאֲמֵן בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ וְאַל־תָּדִין אֶת־חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ וְאַל־תֹּאמַר דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשַׁר לִשְׁמוֹעַ שֶׁסּוֹפוֹ לְהִשָּׁמַע וְאַל־תֹּאמַר לִכְשֶׁאֶפָּנֶה אֶשְׁנֶה שֶׁמָּא לֹא תִפָּנֶה: ו הוּא הָיָה אוֹמֵר. אֵין בּוּר יְרֵא חֵטְא וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד וְלֹא הַבַּיְשָׁן לָמֵד וְלֹא הַקַּפְּדָן מְלַמֵּד וְלֹא כָל־הַמַּרְבֶּה בִסְחוֹרָה מַחְכִּים וּבַמָּקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים הִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת אִישׁ: ז אַף הוּא רָאָה גֻּלְגֹּלֶת אַחַת צָפָה עַל־פְּנֵי הַמָּיִם. אָמַר לָהּ, עַל דְּאַטֵּיפְתְּ אַטְּיפוּךְ וְסוֹף מְטַיְּפָיִךְ יְטוּפוּן: ח הוּא הָיָה אוֹמֵר, מַרְבֶּה בָשָׂר מַרְבֶּה רִמָּה מַרְבֶּה נְכָסִים מַרְבֶּה דְאָגָה מַרְבֶּה נָשִׁים מַרְבֶּה כְשָׁפִים מַרְבֶּה שְׁפָחוֹת מַרְבֶּה זִמָּה מַרְבֶּה עֲבָדִים מַרְבֶּה גָזֵל, מַרְבֶּה תוֹרָה מַרְבֶּה חַיִּים מַרְבֶּה יְשִׁיבָה מַרְבֶּה חָכְמָה מַרְבֶּה עֵצָה מַרְבֶּה תְבוּנָה מַרְבֶּה צְדָקָה מַרְבֶּה שָׁלוֹם קָנָה שֵׁם טוֹב קָנָה לְעַצְמוֹ קָנָה לוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: ט רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּי קִבֵּל מֵהִלֵּל וּמִשַּׁמַּי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לָמַדְתָּ תוֹרָה הַרְבֵּה אַל־תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ כִּי לְכָךְ נוֹצָרְתָּ: י חֲמִשָּׁה תַלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּי. וְאֵלּוּ הֵן (רַבִּי) אֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס (רַבִּי) יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־חֲנַנְיָא (רַבִּי) יוֹסֵי הַכֹּהֵן (רַבִּי) שִׁמְעוֹן בֶּן־נְתַנְאֵל (וְרַבִּי) אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ: יא הוּא הָיָה מוֹנֶה שִׁבְחָם. (רַבִּי) אֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס בּוֹר סוּד שֶׁאֵינוֹ מְאַבֵּד טִפָּה (רַבִּי) יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־חֲנַנְיָא אַשְׁרֵי יוֹלַדְתּוֹ (רַבִּי) יוֹסֵי הַכֹּהֵן חָסִיד (רַבִּי) שִׁמְעוֹן בֶּן־נְתַנְאֵל יְרֵא חֵטְא (וְרַבִּי) אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר: יב הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם יִהְיוּ כָל־חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם וֶאֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס בְּכַף שְׁנִיָּה מַכְרִיעַ אֶת־כֻּלָּם: אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ, אִם יִהְיוּ כָל־חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם וֶאֱלִיעֶזֶר בֶּן־הוֹרְקְנוֹס אַף עִמָּהֶם וְאֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ בְּכַף שְׁנִיָּה מַכְרִיעַ אֶת־כֻּלָּם: יג אָמַר לָהֶם, צְאוּ

לשם מלכות זו עושין ואינו לשם שמים. עכ"ל וראה מועד קטן דף י"ח, ע"ב. (ה) שאי אפשר לשמוע, אין להבינו בתחלת העיון כשמעך על דעת השומע שיבינהו עוד. ורש"י גרס שאפשר לשמוע, ופירש, אל תאמר, דבר של תורה שאתה יכול לשמוע עכשיו שתשמע לבסוף, אלא לאלתר שמע אזנך ושמע. לכשאפנה, מעסקים שלי ובטל ממלאכתי. (ו) בור, ריק מכל דבר כשדה בור, ושאדמה לא תשם תרגומו לא תבור (בראשית מ"ז, י"ט), ובורות הוא מעם הארץ, שאפילו בטיב משא ומתן אינו יודע (לשון רש"י) ובנדה ס"ט ע"ב דברי בורות, ופירש"י דברי שטות. ובמקום שאין וכו' בגמר' ברכות ס"ג, א'. מניאו בל' ארמי באתר דליה גבר תמן הוי גבר. (ז) גלגלת אחת צפה כן בכי"י וכן עיקר. דְּאַטֵּיפְתְּ אַטְּיפוּךְ כנ"ל כי הוא באפעל מגרס טוף בארמי שהוא כמו צוף בעברי, וכן גורס רשב"ץ גם הערוך ערך טף, ופירושו על שהצפת גלגולת של אדם אחר נגבר הציפו אותך, ומי אשר הציפו אותך גם הם סופם שיצופו, ומשל הוא להורות בו כי הכל שלם מדה כנגד מדה. (ח) מרבה דאגה. הערוך בערך דו גרס „מרבה דְּוַי". (ט) כי לכך נוצרת, בכ"י אחד. בתוך אסרי מסכה זו „שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן" וכו' בל הברייתא של סוכה דף כ"ח עד עיד נשרף. אבל בפירוש שכתוב שם הנה המשניות כתב וז"ל שמונים תלמידים וכו' לא גרסינן לה הכא אלא בגמ' סוכה פרק החלון. (י) רבי אליעזר, בכי"י גם בגמרא בס"א אין בכל אלה התואר רבי. (יא) בור סוד, באר סודה בסיד. יְרֵא חטא, כנ"ל כמו וִירֵא מצוה (משלי י"ג י"ג). וראה אבות דר"נ פ' י"ד. שאם טובה תוספי שנת אחרים. (יג) צאו וראו, כן דרך ל' התלמוד, כמו לאו וראו

וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ טוֹבָה שֶׁיִּדְבַּק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עַיִן טוֹבָה
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חָבֵר טוֹב רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שָׁכֵן טוֹב רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר
הָרוֹאֶה אֶת־הַנּוֹלָד רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר לֵב טוֹב: אָמַר לָהֶם רוֹאֶה אֲנִי אֶת־
דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם: יד אָמַר לָהֶם. צְאוּ
וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ רָעָה שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עַיִן
רָעָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חָבֵר רָע רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שָׁכֵן רָע רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר
הַלֹּוֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם. אֶחָד הַלֹּוֶה מִן־הָאָדָם כְּלֹוֶה מִן־הַמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לֹוֶה
רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר לֵב רָע: אָמַר לָהֶם.
רוֹאֶה אֲנִי אֶת־דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם:
טו הֵם אָמְרוּ שְׁלשָׁה דְבָרִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר. יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ
כְּשֶׁלָּךְ וְאַל־תְּהִי נוֹחַ לִכְעוֹס וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתְךָ וֶהֱוֵה מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד
אוּרָן שֶׁל־חֲכָמִים וֶהֱוֵה זָהִיר בְּגַחַלְתָּן שֶׁלֹּא תִכָּוֶה שֶׁנְּשִׁיכָתָן נְשִׁיכַת שׁוּעָל
וַעֲקִיצָתָן עֲקִיצַת עַקְרָב וּלְחִישָׁתָן לְחִישַׁת שָׂרָף וְכָל־דִּבְרֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ:
טז רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר. עַיִן הָרָע וְיֵצֶר הָרָע וְשִׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת מוֹצִיאִים אֶת־הָאָדָם
מִן־הָעוֹלָם: יז רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר. יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ וְהַתְקֵן
עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה־לָּךְ וְכָל־מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם:
יח רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר. הֱוֵה זָהִיר בִּקְרִיאַת שְׁמַע (וּבִתְפִלָּה) וּכְשֶׁאַתָּה מִתְפַּלֵּל
אַל־תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קֶבַע אֶלָּא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כִּי
חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה. וְאַל־תְּהִי רָשָׁע
בִּפְנֵי עַצְמֶךָ: יט רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר. הֱוֵה שָׁקוּד לִלְמוֹד תּוֹרָה וְדַע מַה־שֶּׁתָּשִׁיב
לְאֶפִּיקוּרוֹס וְדַע לִפְנֵי מִי אַתָּה עָמֵל וּמִי הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם־לָךְ
שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ: כ רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר. הַיּוֹם קָצֵר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה וְהַפּוֹעֲלִים

מה עשה עכו"ם אחד באשקלון (קדושין ל"א) לא ולמד מה נקה (הגדה). דרך טובה, ס"א דרך ישרה. (יד) איזו היא דרך רעה, ראה מה שפירש עליו הרשב"ץ. שנאמר, תהלים ל"ז, כ"א. (טו) הם אמרו, כל אחד מהם אמר ג' דברים. ושוב יום אחד, בגמרא שבת דף קנ"ג מבואר יותר. והוה מתחמם וכו', נראה שמפרק ט' דאבות דר' נתן כי מכאן עד סוף המשנה אינו מן המשנה, כך מצאתי לבר"ש די לונזאנו. שרף, מין נחש שארסו קשה. אל תעש תפלתך קבע, מבואר בגמר' ברכות כ"ט ע"ב. שנאמר יואל ב', י"ג. ובמשניות כתוב כי אל חנון ורחום וכו' וטעות. (יט) לאפיקורוס, פי' הפקר, שמבזה את התורה ומושכה כהפקר. ובסנהדרין צ"ט, ע"ב מפרש אפיקורוס, זה המבזה תלמידי חכמים ומגלה פנים בתורה, וראה עוד שם בדף ל"א, ב'. גם במורה חלק ג' פרק י"ז. (כ) היום, חיי העולם הזה. קָצֵר, לא נמצאנו במקרא בנפרד לא ביחיד ולא ברבוי, רק בסמיכות קְצַר אפים (משלי י"ד, י"ז) קִצְרֵי יד (מ"ב י"ט, כ"ו), לכן יתכן לנקד בנפרד קָצֵר גם קָצָר כי ב' משקלים אלה שוים בסמיכות, אמנם נטלא להפייטן יצחק אבן גיאת בפיוטו אלהי אחפש ימותי (ליוה"כ מנהג טריפולי) שאמר „חשתי בראותי מלאכתי מרבה ויומי קָצֵר, חלקי לקח מזמן קָצָר, ואשלח אותו בית ה' אל היוצר", וכן הפייטן אבן גבירול בפיוטו שכחי יגונך (מנחה י"כ לספרדים) אמר „שובי נפשי לבקש היוצר, היום קָצֵר, ורחוק הקָצָר", וכן רבי יהודה אלחריזי בתחכמוני אמר בהקדמה „לשונו קְצָרָה, ומליצתה חסרה" ובשער א' אמר „השפה החסרה, הקרה והקצרה", ונלמד כי הפייטנים המשובחים שעלו קריאת הלד"י נכרי, וראה גם תשובות הרשב"ץ חלק א' ס' כ"ג. והמלאכה, חובת האדם. ובעל הבית, הקב"ה.

עֲצֵלִים וְהַשָּׂכָר הַרְבֵּה וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק: כא הוּא הָיָה אוֹמֵר, לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמוֹר וְלֹא־אַתָּה בֶן־חוֹרִין לְהִבָּטֵל מִמֶּנָּה אִם לָמַדְתָּ תוֹרָה הַרְבֵּה נוֹתְנִים לְךָ שָׂכָר הַרְבֵּה וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ וְדַע שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָם שֶׁל־צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

פרק שלישי.

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

א עֲקַבְיָא בֶּן־מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה דַּע מֵאַיִן בָּאתָ וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. מֵאַיִן בָּאתָ, מִטִּפָּה סְרוּחָה, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ לִמְקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ב רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר, הֱוֵה מִתְפַּלֵּל בִּשְׁלוֹמָהּ שֶׁל־מַלְכוּת שֶׁאִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוֹ: ג רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־תְּרַדְיוֹן אוֹמֵר, שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִים וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה הֲרֵי זֶה מוֹשַׁב לֵצִים שֶׁנֶּאֱמַר וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב. אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִים וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵינֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ. אֵין לִי אֶלָּא שְׁנַיִם, מִנַּיִן אֲפִילוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂכָר שֶׁנֶּאֱמַר יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו: ד רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,

(א) הסתכל בשלשה דברים, בויקרא רבה ראש פרשה י"ח דרש ר' עקיבא ג' הדברים מפסוק אחד וזכור את בוראיך (קהלת י"ב א') בְּאֵרְךָ, בּוֹרְךָ, בּוֹרַאֲךָ ועי"ש ובאבות דר' נתן פ' י"ט גם בנוס' דרך ארץ ראש פרק ג'. (ב) חֲנִינָא סגן הכהנים, כך שמו במשניות וכן מזכירו הרמב"ם בפתיחתו למשנה. סְגַן כך מנוקד בספרים וכן בתרגום יונתן במ"ב כ"ג ד' וירמיה נ"ב כ"ד כהן המשנה סְגַן כהניא בנקוד פתח, ובמחברת לא נמצאהו כי אם בל' רבים סגנים (עזרא ט', ב') גם בל' ארמי לא נמצא בכתובים כי אם ברבוי סִגְנִין וְסִגְנַיָּא (דניאל ב', מ"ח. ג', ב') לכן אין לעמוד על נקוד בפרדו ויתכן שהוא סְגָן גם סְגַן גם סְגֶן, ונסמוך על מציאותו בספרים. הוה מתפלל בשלומה של מלכות, ראה ע"ז דף ג' ע"ב. שֶׁאִלְמָלֵא, כן נקודו הנכון ומלה מורכבת היא מן אִלּוּ־מוּ־לָא ושמשו בה הרבה חז"ל בטעם אבל לוּלֵא שבמקרא אשר הוראתה אם לא, בל"א ווען ניכט, ובקצת מקומות שמשו בה ג"כ בהוראת אִלּוּ ובל"א ווען, כמו אלמלא כעסתי (ברכות ז') אלמלא לא באתי (שבת פ"ח) אלמלא לא זכו (סנהדרין צ"ח) אלמלא עולות אלמלא יורדות (חולין קכ"ז). והתוספות במגלה כ"ח ואחריהם בעל התשבי הניח להבדיל ביניהם שבמקומות ההן אשר טעמה כמו אִלּוּ יהי לכתוב אלמלי ביו"ד בסוף, ואמנם הספרים אינם מסכימים לכם. סוף סוף זהו ברור שנקוד הספרים אִלְמָלֵא או אַלְמָלֵא מוטעה הוא, והנכון כתבתי, ולשון ארמית לעד שגם הוא אִלּוּלֵא. (ג) חֲנַנְיָא בן תרדיון, כן שמו בכל מקום בתלמוד חסרה לא חנינא, וכן מזכירו הרמב"ם בפתיחתו והיוחסין. שנאמר, ראש תהלים. אז נדברו, מלאכי ג', ט"ז. איש אל רעהו, הרי שנים. קוֹבַע כן נקודו, כמו זוֹבֵחַ זרע יוֹדֵעַ ליד זוֹבֵחַ תודה, והמנקד קוֹבֵעַ עושה אותו מלכפת. ישב בדד איכה ג', כ"ח. ודרש וידום מל' קול דממה דקה ר"ל שבונה יחידי ובלחש. כי נטל עליו את השכר. ובברכות

שְׁלשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִזִּבְחֵי מֵתִים שֶׁנֶּאֱמַר כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם· אֲבָל שְׁלשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִשֻּׁלְחָנוֹ שֶׁל־מָקוֹם· שֶׁנֶּאֱמַר וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְיָ: ה רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חֲכִינַאי אוֹמֵר· הַנֵּעוֹר בַּלַּיְלָה וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי וּמְפַנֶּה לִבּוֹ לְבַטָּלָה הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ: ו רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן־הַקָּנָה אוֹמֵר· כָּל־הַמְקַבֵּל עָלָיו עֹל תּוֹרָה מַעֲבִירִים מִמֶּנּוּ עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ וְכָל־הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עֹל תּוֹרָה נוֹתְנִים עָלָיו עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ: ז רַבִּי חֲלַפְתָּא בֶּן־דּוֹסָא אִישׁ כְּפַר חֲנַנְיָא אוֹמֵר· עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵינֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל· וּמִנַּיִן אֲפִילוּ חֲמִשָּׁה שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲגֻדָּתוֹ עַל־אֶרֶץ יְסָדָהּ· וּמִנַּיִן אֲפִילוּ שְׁלשָׁה שֶׁנֶּאֱמַר בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט· וּמִנַּיִן אֲפִילוּ שְׁנַיִם שֶׁנֶּאֱמַר אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע· וּמִנַּיִן אֲפִילוּ אֶחָד שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: ח רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בֵּרְתוֹתָא אוֹמֵר· תֶּן־לוֹ מִשֶּׁלּוֹ שֶׁאַתָּה וְשֶׁלְּךָ שֶׁלּוֹ וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר כִּי־מִמְּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ לָךְ: ט רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר· הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְשׁוֹנֶה וּמַפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ וְאוֹמֵר מַה־נָּאֶה אִילָן זֶה מַה־נָּאֶה נִיר זֶה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ: י רַבִּי דוֹסְתַּי בַּר יַנַּי

דף ו' מביא את הפסוק בכל המקום אשר אזכיר וכו' (שמות כ') וכן הוא למטה במשנה ו'. (ד) כי כל שלחנות, ישעיה כ"ח, ח'. בלי מקום. בלי הזכרת שמו של המקום ברוך הוא. וידבר אלי, יחזקאל מ"א, כ"ב. (ה) חֲנִינָא בן חכינאי, בקצת ספרים חֲנַנְיָא בן חכינאי, אך במשניות ובנוסחאות טובות חֲנִינָא שמו, וכן נקרא שמו בב"ר פ' ס"א והוא אחד מתלמידי ר' עקיבא, גם בויקרא רבה פ' כ"א ר' חֲנִינָא בן חכינאי ורשב"י הלכו ללמוד תורה אצל ר' עקיבא וכו' (כן הגירסה בדפוס ויניציא שנת רנ"ו וכל"י וכמו שנזכר בגוף הספור ההוא עוד ב' פעמים בשמו ר' חנינא) ובכתובות ס"ב ע"ב (בנוסחאות טובות) ר' חֲנִינָא בן חכינאי הוא קאזיל לבי רב וכו', והוא חנינא אחד מי' הרוגי מלכות. (ז) רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניא, בספרים אחרים ישנים מוקדמות לזו המשנה המשניות „ר' חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו וכו' הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין וכו' ר' דוסא בן הרכינס אומר שינה של שחרית וכו' ר' אליעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים וכו'. עשרה שיושבים וכו' ראה מכילתא מסכת בחדש פרשה י"א. אלהים נצב, תהלים פ"ב. ואין עדה אלא עשרה (מגלה כ"ג ע"ב). ואגדתו, עמוס ט' ו'. והיד נקראת אגודה שיש בה ה' אצבעות וראה תוספות לסוכה דף י"ג. בקרב אלהים, תהלים פ"ב. ואלהים פירושו דיינים ואין דיינים פחות משלשה. אז נדברו, מלאכי ג' ט"ז. בכל המקום, שמות כ', כ"א. (ח) ר' אלעזר איש ברתותא, וכן שמו בתענית דף כ"ד. ובס"י הגרסה ר' אלעזר בן יהודה איש ברתותא, וכן הוא שמו במכילתא בשלח פ' ג' גם במס' ערלה פרק ראשון ובמס' פסחים דף י"ג ע"א. ובבכורות דף כ"ו ע"א ר' אלעזר ברבי יהודה איש כפר ברתותא. ובירושלמי חלה ראש פרק ב' גם בירושלמי דמאי ראש פרק ה', אלעזר בר יהודה איש כפר בירתותא ביו"ד בין בי"ת לרי"ש, ונשמע ממנו שהעקר לנקד בֵּרתותא בי"ת בצירי לא בפתח ונראה שהוא אחד עם העיר בֵּרוֹתָה (יחזקאל מ"ז, ט"ז) או בֵּרֹתַי (ש"ב ח', ח'). כי ממך דה"א כ"ט, י"ד. (ט) ר' יעקב אומר, כן הוא בס"י וכן גורס בעל מדרש שמואל וכתב עליו מצאתי שזה ר' יעקב הוא אביו של רבי אליעזר שאמרו עליו משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי (יבמות מ"ט, ב'. וערובין ס"ב, ב'). ניר, שדה שנחרש (משלי י"ג, כ"ג). מעלה עליו הכתוב, לא הכתוב ממש אלא תרגום הארמי של הכתוב באיוב ל', ד' שכך לשונו, דנסבין פתגמי אוריתא מן לוח לבהון מטול מלי דעלמא עקרי רותמיא מתוקדין ומתעבדין גומרין למזוניהון (וראה בספרי לקט בבי דף כ"ג). גם יש לומר כי הפסוק הנאמר במשנה המובאה בהמשך גם של משנה זו והמסדר לא רצה לכפלו וסמך על המבין. ורש"י כתב לא גרסינן מעלה עליו הכתוב, דהא לא כתיב קרא.

מִשֵּׁם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר. כָּל־הַשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב
כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ שֶׁנֶּאֱמַר רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח
אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ. יָכוֹל אֲפִילוּ תָקְפָה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר
וּפֶן־יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, הָא אֵינוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ עַד־שֶׁיֵּשֵׁב וִיסִירֵם
מִלִּבּוֹ: יא רַבִּי חֲנִינָא בֶּן־דּוֹסָא אוֹמֵר, כֹּל שֶׁיִּרְאַת חֶטְאוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ
חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת וְכֹל שֶׁחָכְמָתוֹ קוֹדֶמֶת לְיִרְאַת חֶטְאוֹ אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת:
יב הוּא הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּים מֵחָכְמָתוֹ חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת וְכֹל
שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת: יג הוּא הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁרוּחַ
הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ וְכֹל שֶׁאֵין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה
הֵימֶנּוּ אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ: יד רַבִּי דוֹסָא בֶּן־הָרְכִּינַס אוֹמֵר, שֵׁנָה
שֶׁל־שַׁחֲרִית וְיַיִן שֶׁל־צָהֳרַיִם וְשִׂיחַת הַיְלָדִים וִישִׁיבַת בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת שֶׁל־עַמֵּי
הָאָרֶץ מוֹצִיאִים אֶת־הָאָדָם מִן־הָעוֹלָם: טו רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, הַמְחַלֵּל
אֶת־הַקֳּדָשִׁים וְהַמְבַזֶּה אֶת־הַמּוֹעֲדוֹת וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים וְהַמֵּפֵר
בְּרִיתוֹ שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ וְהַמְגַלֶּה פָנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה אַף עַל פִּי
שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא: טז רַבִּי יִשְׁמָעֵאל
אוֹמֵר, הֱוֵה קַל לְרֹאשׁ וְנוֹחַ לְתִשְׁחֹרֶת וֶהֱוֵה מְקַבֵּל אֶת־כָּל־הָאָדָם בְּשִׂמְחָה:
יז רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר, שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ מַרְגִּילִים אֶת־הָאָדָם לְעֶרְוָה: מַסֹּרֶת
סְיָג לַתּוֹרָה מַעְשְׂרוֹת סְיָג לָעֹשֶׁר נְדָרִים סְיָג לַפְּרִישׁוּת סְיָג לַחָכְמָה שְׁתִיקָה:
יח הוּא הָיָה אוֹמֵר, חָבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לוֹ שֶׁנִּבְרָא

(י) משם. שם בארמית הוא שום בעברי וכתוב חסר וי"ו (דניאל ד', ה'). רק השמר, דברים ד', ט'. תקפה, שקשה בעל כרחו מפני שקשה עליו. (יא) כל שיראת חטאו וכו' בשמות רבה דף קמ"י, ב' שהוא ע"י משל נאה. (יב) כל שמעשיו מרבים, וכו' על דרך לא המדרש עיקר אלא המעשה. (יג) כל שרוח הבריות, בתוספתא דברכות פ' ד' הובא מאמר זה בשם ר' יהודה. נוחה מגזרת נוח והוא תואר על משקל טובה, וכן ונוח לתשחורת שבסמוך במשקל טוב. ובפירושו כתב רש"י כל מי שאהוב למטה ידוע שהוא אהוב למעלה. (יד) הרכינס בכ"י אחד הרקינס בקוף. שנה של שחרית, שהיא נעימה מאד (ערוך ערך אמטם). ושיחת הילדים, שמבטלו מלמוד התורה, וראה ערוך ערך סח. (טו) רבי אלעזר המודעי, מכפר המודעי היה, כן פירש רש"י בב"ב דף י', ב'. וראה גם בסנהדרין דף צ"ט. את המועדות, עיין פסחים קי"ח ומכות כ"ג. והמלבין, עיין ברכות מ"ג ע"ב, וב"מ נ"ח ע"ב, וסנהדרין ק"ז. תורה ומעשים טובים, כתב הרע"ב יש ספרים שכתוב בהם אע"פ שיש בידו תשובה ומעשים טובים (וכן הוא בסדור רס"ג), ונראה לי שהוא טעות כי אין לך דבר עומדת בפני התשובה עכ"ל. (טז) לראש, לגדול, ותהיה קל לעבודתו. לתשחורת, מלה זו בלשון גם במס' דרך ארץ פרק ג', ופירושיו רבים, שיש מפרשים לאדם בחור על' הילדות והשחרות (קהלת י"א, י') ויש מפרשים בהפך ל' זקנה, וכמו שבא בטעם זקנה במדרש איכה דף ס"ג, ב'. וע"ג, ב'. ויש שמפרשים שר העיר, על' הספרי (פ' דברים פסקא קנו וסעו) הדבק לשחור וישתחוו לו, ויש מפרשים עבודת המלך, פראהנדיענסט, הנקרא בלשון ערבי סוחרא, ויש מפרשים תהי נוח למי שמאמר מינך ושנקש ממך שום בקשה לתת לו משאלות לבו, וראה במדרש שמואל. (יז) ר' עקיבה, בס"א בסוף בסדור רס"ג ומחזור ויטרי כ"י וכן הנכון. מסורת, המסורת שמסרו לנו החכמים בחסרות ויתרות שבתורה הם גדר וחזוק לגורם שנבתו, כך פירש הר"ע מברטנורא. והערוך ערך סג גורס מסורות בלשון רבים (וכן הוא במחזור ויטרי), כן הספרים שעשו חכמים לסדר התורה נפיכם. (יח) חבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם אלהים, כל זאת איננה בכ"י גם לא בסדור רס"ג. אך במשניות נמצאת חוץ ממלת אלהים אשר גם במשניות איננה.

בְּצֶלֶם (אֱלֹהִים) שֶׁנֶּאֱמַר כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם: חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל
שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים (לַמָּקוֹם) חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים לַמָּקוֹם
שֶׁנֶּאֱמַר בָּנִים אַתֶּם לַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם: חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה
חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה שֶׁבּוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם
שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ: יט הַכֹּל צָפוּי וְהָרְשׁוּת
נְתוּנָה וּבְטוּב הָעוֹלָם נִדּוֹן וְהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה: כ הוּא הָיָה אוֹמֵר, הַכֹּל
נָתוּן בָּעֵרָבוֹן וּמְצוּדָה פְרוּשָׂה עַל־כָּל־הַחַיִּים הֶחָנוּת פְּתוּחָה וְהַחֶנְוָנִי מַקִּיף
וְהַפִּנְקָס פָּתוּחַ וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת וְכָל הָרוֹצֶה לִלְווֹת יָבֹא וְיִלְוֶה וְהַגַּבָּאִים מַחֲזִירִים
תָּדִיר בְּכָל־יוֹם וְנִפְרָעִים מִן־הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ וְיֵשׁ לָהֶם עַל מַה
שֶׁיִּסְמֹכוּ וְהַדִּין דִּין אֱמֶת וְהַכֹּל מְתֻקָּן לִסְעוּדָה: כא רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה
אוֹמֵר אִם אֵין תּוֹרָה אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה אִם אֵין
חָכְמָה אֵין יִרְאָה אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה אִם אֵין דַּעַת אֵין בִּינָה אִם אֵין
בִּינָה אֵין דַּעַת אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קֶמַח: כב הוּא
הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו לְמָה הוּא דוֹמֶה לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו

שנאמר, בראשית ט', ו'. בנים אתם דברים י"ד. כי לקח, משלי ד', ב'. (יט) הכל צפוי, הקב"ה צופה ורואה את הכל. והערוך בערך סעד מפרש משנה זו והסמוכה לה בזה"ל הכל צפוי, ואית דאמרי הכל צפון, מלמד שכל מעשיהם של בני אדם לפונין הן אצל הקב"ה כדכתיב הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי. והרשות נתונה, מלמד שניתנה רשות לבני אדם לטוב ולרע כדכתיב ובחרת בחיים, אין אומרים לו לאדם בחור אלא כדבר שיש לו רשות לבחור, אלמא הרשות בידו. ובטוב העולם נידון, מלמד שהקב"ה מפרנס וזן עולמו בטובו אבל לא לפי מעשיהן, שכיון אנו למדין, מברייתו של עולם עד שניתנה התורה כדאמרינן הני כ"ו הודו בתלים כמה מי, כנגד כ"ו דורות מאדם עד שנתנה התורה שלא היה להן מעשים טובים וזן אותם בחסדו. הוא היה אומר הכל נתון בערבון, מלמד שהאדם על ידי ערב משכולד, שנ' כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך וכתיב והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, ללמדך ששני מלאכים מהלכין עמו ביום ושני מלאכים אחרים שמלכין עמו בלילה, אותן שמהלכין עמו ביום כותבים בלילה מה שהוא עושה ביום ואותן שמהלכין עמו בלילה כותבין ביום מה שהוא עושה בלילה ובאין ומעידין לפני הקב"ה. ומצודה פרושה על כל החיים, זו מצודתו של מלאך המות שנאמר כי גם לא ידע האדם את עתו, ואומר אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח. החנות פתוחה, זה דרך הטוב והרע שהן נפתחין לפני אדם שנאמר ראה נתתי לפניך היום וגו' ועוד אמרו חכמים בא ליטהר פותחין לו בא ליטהר מסייעין אותו. והחנווני מקיף, זה יצר הרע שמקיפו לאדם מעט מעט עד שיטלא ספקו כיון שנתמלא ספקו אבד ובטל מן העולם שנאמר במלאת ספקו יצר לו כל יד עמל תבואנו. הפנקס פתוחה והיד כותבת, זה פינקסו שנכתב כל מה שעשה שם זה שאמר הכתוב גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו וגו', וכתוב ביד כל אדם יחתום, ואמרו חכמים אע"פ שכל מעשיהם של בני אדם גלוים וידועים לפני הקב"ה ככתבין כן מעשה שבולד אדם, כולם כתובים לא נאמר אלא יכתבו. והגבאין מחזירין תדיר בכל יום וגו' אלו פירות מעשיהן של רשעים שהן עושין בעולם הזה והקב"ה פורע מהן שנאמר אוי לרשע כי גמול ידיו יעשה לו, ויאכלו מפרי דרכם וממועצותיהם ישבעו, ואם תאמר עבירה יש לה קרן ואין לה פירות שנאמר אוי לרשע כי גמול ידיו יעשה לו, כבר פירשנו עבירה שעושה פירות יש לה פירות אבל קרן כולו קיים ליום הדין. ויש להן על מה שיסמכו, אלו טעמים שאמרנו על כל אחת ואחת. והדין דין אמת, כמשמעו. והכל מתוקן לסעודה, זה כינוי של מיתה, מלמד שהכל מתוקן למות שנאמר הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע, ולמה נקראת מיתה סעודה, ללמדך כשנקראין בני אדם לסעודה הכל נכנסין בפתח אחד, אבל כשיושבין אין יושבין אלא כל אחד ואחד לפי כבודו, אף בשעת פטירתו מקרה אחד לצדיק ולרשע, ולענין כבוד כל אחד לפי מעשיו עכ"ל. פרושה כמו בכ"ל כשכואר למעלה דף 167. וכן גורס הערוך. [הַפִּנְקָס שרייבטאַפעל, וכן בשבת ק"ג, ב', לוחי פנקס, ודפי פנקס, ובשבועות מ"ה, החנווני על פנקסו, ורבויו בכלים פ' כ"ד שלש פנקסיות]. (כא) אם אין תורה וכו' כל הדברים הנמנים פה זוג זוג לא יתכן האחד להיות שלם בלתי חברו עמו. דרך ארץ, מוסר כל"א ויטטליבקייט. קמח, פרנסה. (כב) כל שחכמתו, התנא מבאר ע"י משל את דברי ר' חנינא בן דוסא שלמעלה נמצאה

מְרֻבִּים וְשָׁרָשָׁיו מֻעָטִים וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקַרְתּוֹ וְהוֹפַכְתּוֹ עַל פָּנָיו שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב. אֲבָל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּים מֵחָכְמָתוֹ לְמָה הוּא דוֹמֶה לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מֻעָטִים וְשָׁרָשָׁיו מְרֻבִּים שֶׁאֲפִילוּ כָּל־הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִים אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־מַיִם וְעַל־יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי: כג רַבִּי אֶלְעָזָר (בֶּן) חִסְמָא אוֹמֵר, קִנִּין וּפִתְחֵי נִדָּה הֵן הֵן גּוּפֵי הֲלָכוֹת. תְּקוּפוֹת וְגִמַטְרִיָּאוֹת פַּרְפְּרִיּוֹת לַחָכְמָה:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

פרק רביעי.

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

א בֶּן־זוֹמָא אוֹמֵר, אֵיזֶהוּ חָכָם, הַלּוֹמֵד מִכָּל־אָדָם שֶׁנֶּאֱמַר מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי (כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִּי): אֵיזֶהוּ גִבּוֹר, הַכּוֹבֵשׁ אֶת־יִצְרוֹ שֶׁנֶּאֱמַר טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר: אֵיזֶהוּ עָשִׁיר, הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ שֶׁנֶּאֱמַר יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לָעוֹלָם הַבָּא: אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד, הַמְכַבֵּד אֶת־הַבְּרִיּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר כִּי מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד וּבֹזַי יֵקָלּוּ: ב בֶּן־עַזַּאי אוֹמֵר, הֱוֵה רָץ לְמִצְוָה קַלָּה וּבוֹרֵחַ מִן־הָעֲבֵרָה,

יז. והיה כערער, ירמיה י"ז, ו'. אין מזיזים בא בל' זכר (וכן בתענית דף כ'. ובפרקי ר"א פ' י"ט), כי כן רוח ל' זכר ול' נקבה כמו שפירש רש"י לבראשית ל"ב, ח'. אמנם ביומא דף כ"א ובסנהדרין דף ק"ו שהשתמשו שם ג"כ בלשון זו הגרסה אין מזיזות. והיה כעץ, ירמיה י"ז, ח'. שתול על מים, כן הוא במשניות דפוס ישן מויניציא ואין תוספות י"ט. ועל יובל, הוא שמו של נהר היוצא של גן עדן, בכורות כ"ה ע"ב ויקרא רבה סוף פ' כ"ב ובמדבר רבה פ' כ"א ותנחומא פ' פינחס. (כג) ר' אלעזר חסמא, כן הוא בכמה נוסחאות לא בן חסמא, וכן הוא במשנה ב' פרק ג' דתרומות ומשנה ב' פרק ז' דנגעים גם בב"מ דף ל"ב. והנה בחגיגה דף ג' גם במכילתא פ' בשלח ופ' עמלק גורס אלעזר בן חסמא, אך בבמדבר רבה דף רנ"ז הגרסה אלעזר חסמא, וכן מזכירו הרמב"ם בפתיחתו למשנה. והטעם למה נקרא כן נמצא חסמא מוזכר בויקרא רבה פ' כ"ג דף קל"א ע"ב. קנין, כן קרויים קרבנות העוף של' קן לפור. גופי הלכות, הלכות עצמיות וראשיות, וועזענטליכע פאָרשריפטען, הויפטרעגעלן, וכן נקרא ה' גופי עבירה הויפטזינדען. ופתחי נדה, הלכות נדה. תקופות, חכמת הלוך המזלות, אַסטראָנאָמיע. וגמטריאות, חכמת המדידה והתשבורת, געאמעטריע (יומסין דף מ' ותוספות י"ט). פרפריות, כן גרסת הערוך וכן גם בב"י, אך מה שנקד רוו"ה פַּרְפְּרִיּוֹת וכתב עליו שהוא מלת פעריפעריע הידוע בחכמת המדידה ור"ל התקופות וגימטריאות אינם אלא הקוים הסובבים את החכמה והיא הנקודה בתוך העגולה, אף כי פירוש יפה הוא זה בכל זאת יש להסתפק אם הערוך הבין כן התנה ונקדה כך, כי הרד"ק במכלול דף ק"פ, ב' הוא נקד פַּרְפְּרִיּוֹת שהוא הרבוי מן פַּרְפֶּרֶת אשר טעמו בייעסען, נאַכטיש, כמו ברכך על הפרפרת שלפני המזון (ברכות מ"ב) ואת פרפרותיו (שבת קמ"ח, ע"ב) ור"ל התקופות וגימטריאות אינם עיקר החכמה רק טפלים לה, וזהו פירוש המקובל. ובס"א הנוסחא פַּרְפְּרָאוֹת וגם הוא הרבוי מן פרפרת, וכן גורסים התוספות לפסחים דף קי"ד.

שנאמר, תהלים קי"ט, צ"ט. כי עדותיך שיחה לי, אינו במשניות. איזהו גבור, ראה גם בתמיד ל"ב. טוב ארך משלי ט"ז, ל"ב. יגיע כפיך, תהלים קכ"ח, ב'. כי מכבדי, ש"א ב', ל'. (ב) הוה רץ למצוה

שמצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה ששכר מצוה מצוה ושכר עברה עברה: ג הוא היה אומר, אל־תהי בז לכל־אדם ואל־תהי מפליג לכל־דבר שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום: ד רבי לויטס איש יבנה אומר, מאד מאד הוה שפל רוח שתקות אנוש רמה: ה רבי יוחנן בן־ברוקה אומר, כל־המחלל שם שמים בסתר נפרעים ממנו בגלוי אחד בשוגג ואחד במזיד בחלול השם: ו רבי ישמעאל (בנו) אומר, הלומד על־מנת ללמד מספיקים בידו ללמוד וללמד והלומד על־מנת לעשות מספיקים בידו ללמוד וללמד (לשמור) ולעשות: ז רבי צדוק אומר, אל־(תפרוש מן־הצבור ואל־תעש עצמך כעורכי הדינים ואל) תעשה עטרה להתגדל־בה ולא קרדם לחפר־בה, וכך היה הלל אומר ודאשתמש בתגא חלף, הא למדת כל־הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן־העלם: ח רבי יוסי אומר, כל־המכבד את־התורה גופו מכבד על־הבריות וכל־המחלל את־התורה גופו מחלל על־הבריות: ט רבי ישמעאל בנו אומר, החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא, והגס לבו בהוראה שוטה רשע וגס רוח: י הוא היה אומר, אל־תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד ואל־תאמר קבלו דעתי שהם רשאים ולא אתה: יא רבי יונתן אומר, כל־המקים

וכו׳ דומה לזה אמרו בבמדבר רבה פ׳ י׳ דף ר״ט, הרחק מחטא הקל שמא יביאך לידי חמור, הוה רץ למצוה קלה שתביאך לחמורה. שמצוה גוררת מצוה, בדברים רבה פ׳ כי תצא מפורש יותר וז״ל, בן עזאי אומר מצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה, כיצד? כתיב למעלה כי תצא למלחמה וגו׳ וראית בשביה וגו׳ אמר הקב״ה אע״פ שהתרתי אותה לך וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה כדי שלא תמצא חן בעיניך ותשלח אותה, ואם לא עשית כן, מה כתיב אחריו, כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, מתוך כך כי יהיה לאיש חטא משפט מות, הוי עברה גוררת עברה. ומצוה גוררת מצוה מניין? תחלה כי יקרא קן צפור, ומתוך כך כי תבנה בית חדש, מתוך כך לא תזרע כרמך כלאים, מתוך כך לא תחרוש בשור ובחמור יחדו, מתוך כך גדילים תעשה לך, הוי מצוה גוררת מצוה. (ג) לכל אדם, לשום אדם. מפליג, מרחיק, ר״ל לא תאמר רחוק הוא שיהיה דבר זה. (ד) ר׳ לויטס איש יבנה, נזכר גם בפרקי ר״א פ׳ כ״ג וכ״ב. שתקות אנוש רמה, הרמה מקוה לאדם, וכן תקות רשעים עברה (משלי י״א, כ״ג) העברה מקוה לרשעים. (ה) בסתר, ר״ל שאין י׳ בני אדם יחד שרואים מעשיו שכל שאין י׳ בני אדם רואים נקרא בסתר, סנהדרין ע״ד ע״ב. נפרעים ממנו בגלוי, סוטה דף ג׳. אחד בשוגג אחד במזיד, כן גורס רש״י וראה בפירוש רשב״ץ. (ו) רבי ישמעאל, גרסאות מתחלפות יש בשם זה, כי בשני כ״י גורס רבי ישמעאל בנו אומר וכן הוא גם במשניות וא״כ הוא ר׳ ישמעאל בן ר׳ יוחנן בן ברוקה וכן הוא בהדיא באבות דר״נ פ׳ כ״ז וכן כתב היוחסין דף ל״ט ע״ב. ובסדורי רש״ה ורפ״ו גם במחזור שאלוניק ומחזור רומי ר׳ ישמעאל אומר וכן הגרסה בגמרא ובמדרש שמואל. ובמקצת סדורי הדפוס ר׳ ישמעאל בר רבי יוסי אומר והוא טעות כי למעלה משנה ט׳ היא שאמרה בר ר׳ יוסי, אבל משנה זו שלמעלה ממנה לבן יוחנן בן ברוקה היא. על מנת לעשות, כי לא המדרש הוא עיקר אלא המעשה. לשמור, עיין תוספות י״ט. (ז) במשניות גם בכ״י ובסדור רפ״ז ובמחזור רומא הגרסה ר׳ צדוק אומר אל תעשה עטרה וכו׳ ואשר סגרתי אינכו שם וראה מדרש שמואל. אל תעשה, את התורה. וי״ס תעשם ר״ל את דברי תורה וכן הוא בנדרים ס״ב. וע״ש. קרדם כן נקודו כי בכנוי וברבוי הוא קַרְדֻּמּוֹ (ש״א י״ג כ׳) קַרְדֻּמּוֹת (תהלים ע״ד ה׳). לחפר בה, להיות עודר בה, וכמו שגורס שם בנדרים, ר״ל לא תלמוד תורה כדי להתפרנס על ידה. כל הנהנה, בכ״י ובמחזור שאלוניק כל האוכל הנאות, וכן במדרש שמואל, והערוך ערך את גורס „חלף, הא כל הנאות” וכן הוא בסדורי רפ״ה ורפ״ז ובמחזור רומא. (ח) וכל המחלל וגו׳ בבמדבר רבה פ׳ ח׳ דף רכ״ה גורס וכל המבזה את התורה גופו מבוזה על הבריות שנאמר כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו: (י) אלא אחד, הקב״ה. שהם רשאים,

אֶת־הַתּוֹרָה מֵעֹנִי סוֹפוֹ לְקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר וְכָל־הַמְבַטֵּל אֶת־הַתּוֹרָה מֵעֹשֶׁר סוֹפוֹ לְבַטְּלָהּ מֵעֹנִי:
יב רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הֱוֵה מְמַעֵט בְּעֵסֶק וַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וֶהֱוֵה שְׁפַל־רוּחַ בִּפְנֵי כָל־אָדָם וְאִם־בָּטַלְתָּ מִן־הַתּוֹרָה יֶשׁ־לְךָ בְּטֵלִים הַרְבֵּה כְּנֶגְדָּךְ וְאִם־עָמַלְתָּ בַּתּוֹרָה יֶשׁ־לוֹ שָׂכָר הַרְבֵּה לִתֶּן־לָךְ:
יג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ פְּרַקְלִיט אֶחָד וְהָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ קַטֵּגוֹר אֶחָד, תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כִּתְרִיס בִּפְנֵי הַפֻּרְעָנוּת:
יד רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר, כָּל־כְּנֵסִיָּה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם:
טו רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־שַׁמּוּעַ אוֹמֵר, יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ וּכְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ וּמוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שָׁמָיִם:
טז רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֱוֵה זָהִיר בְּתַלְמוּד שֶׁשִּׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זָדוֹן:
יז רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׁלשָׁה כְתָרִים הֵן כֶּתֶר תּוֹרָה וְכֶתֶר כְּהֻנָּה וְכֶתֶר מַלְכוּת וְכֶתֶר שֵׁם טוֹב עוֹלֶה עַל גַּבֵּיהֶן:
יח רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, הֱוֵה גוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה וְאַל־תֹּאמַר שֶׁהִיא תָבוֹא אַחֲרֶיךָ שֶׁחֲבֵרֶיךָ יְקַיְּמוּהָ בְיָדֶךָ וְאֶל־בִּינָתְךָ אַל־תִּשָּׁעֵן:
יט רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר, אֵין בְּיָדֵינוּ לֹא מִשַּׁלְוַת הָרְשָׁעִים וְאַף לֹא מִיִּסּוּרֵי הַצַּדִּיקִים:
כ רַבִּי מַתְתְיָה בֶן־חָרָשׁ אוֹמֵר, הֱוֵה מַקְדִּים בִּשְׁלוֹם כָּל־אָדָם וֶהֱוֵה זָנָב לָאֲרָיוֹת וְאַל־תְּהִי רֹאשׁ לַשֻּׁעָלִים:
כא רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא הַתְקֵן עַצְמְךָ בִּפְרוֹזְדוֹר כְּדֵי

אימנה הרשות להם לקבל דעתך או לסרבה. מי שניתן לו הרשות לדבר נקרא רשׁי, כמו אתה רשאי לשתוק (ספרי דברים פיסקא לא תכירו פנים) והרבוי ממנו הוא רשׁאים, וכן נשׂי נְשׂאִים· (יב) בעסק, בדרך ארץ ומשא ומתן. בְּטֵלִים בבנין הקל כמו ובטלו הטוחנות (קהלת י״ב, ג׳) ופעל נגזר הוא וכן כתב רשב״ץ. יש לו להקב״ה, וכס״א ואם עמלת בתורה שכר הרבה יתן לך. (יג) פרקליט, מליץ יושר. מלאך מליץ תרגומו מלאכא פרקליטא (איוב ל״ג, כ״ג) וראה ב״ב דף י׳. קטיגור, מגיד שטנה ומלמד חובה, אנקלאגער. כתריס, תרים בל׳ ארמי מגן ולבנה, שילד, אנכי מגן לך ת״י מימרי תרים לך (בראשית ט״ו, א׳) מגן גבורים ת״י תריסי גבריא (ש״ב א׳ כ״א) ונושא הצנה ת״י ונטל תריסא (ש״א י״ז, ז׳) וכן בכלים ראש פ׳ כ״ד שלשה תריסין הם, תרים הכפוף. ונקוד הרי״ש בצירי בסדור רפ״ו וכן נקוד בכל מקום בתרגום וכן הרגל בקריאה והוא במשקל כתב ואבן וציר. (יד) הסנדלר, רלטן העושה סנדלים, שוהמאכער. (טו) חביב עליך כשלך, הערוך ערך כבד גורס „חביב עליך ככבוד חברך״, אבל רש״י לשמות י״ז, ט׳ גורס כבספרינו. (יז), רבי שמעון אומר, שלשה וגו׳ הוא ר׳ שמעון בן יוחאי כדאיתא בשמות רבה פ׳ ל״ד וקהלת רבה דף ק׳. וכתר שם טוב עולה על גביהן פירש ר׳ עובדיה ספורנו, הג׳ כתרים הם רק כתרים לזוכים בהם אבל יהיה כתר שם טוב עולה על גביהן ולא באופן אחר. (יח) רבי נהורי, ראה שבת קמ״ז, ע״ב. ומוספין דף ט׳, ע״ב ודף ס״ד. (יט) אין בידנו, ר״ל לא נוכל להבין סוד הדבר. וראה תנחומא פ׳ כי תשא סוף הפסקא הגולה עירובו. (כ) רבי מתתיה, כן הוא במחזור רומא גם במדרש שמואל. אבל בכי״י ושאר ספרים כתוב מתיא וכן במשניות ובגמרא ברוב המקומות כגון שאל מתיא בן חרש (יומא, פ״ו) מתיא בן חרש אומר (שם פ״ג) אלעזר בן מתיא (פסחים ע״ט סוטה כ״ד קדושין ל״ב) יוחנן בן מתיא (ב״מ ראש פ׳ ז׳) יהושע בן מתיא (עדיות פ׳ ב׳) וכן במשנה א׳ פרק ג׳ דיומא מתיא בן שמואל כפי נוסח הגמרא, אמנם נוסח במשניות שם גם בשקלים פ׳ ה׳ משנה א׳ מתתיה. ונראה כי קראו מַתְּיָא תי״ו בחירק ודגוש להורות על חסרון תי״ו אחרת ובטלואו הוא מַתִּתְיָה כמו במקרא (דה״א כ״ה, כ״א) וראה אבן העזר ס׳ קכ״ט סעיף כ״ד. וזה מתתיה בן חרש קבע ישיבתו ברומי (יומא נ״ג, ב׳. ופ״ו. ומעילה י״ז, ב׳), ובמדרש ילקוט פ׳ ויחי (ס׳ קס״א) מובא המעשה שהיה לו עם השטן. חָרָשׁ כן נקוד שם זה בדס״א ט׳, ע״ו. לאריות, בגוי הוא לאנשים הגונים וחשובים. לשועלים, בכוי לאנשים ריקים ופוחזים. (כא) לפרוזדור, בית השער.

שֶׁתִּכָּנֵס לַטְּרַקְלִין: כב הוּא הָיָה אוֹמֵר, יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל־חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְיָפָה שָׁעָה אַחַת שֶׁל־קֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם הַבָּא מִכָּל־חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה: כג רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַל תְּרַצֶּה אֶת־חֲבֵרְךָ בִּשְׁעַת כַּעְסוֹ וְאַל־תְּנַחֲמֶנּוּ בְּשָׁעָה שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו וְאַל תִּשְׁאַל לוֹ בִּשְׁעַת נִדְרוֹ וְאַל־תִּשְׁתַּדֵּל לִרְאוֹתוֹ בִּשְׁעַת קַלְקָלָתוֹ: כד שְׁמוּאֵל הַקָּטָן אוֹמֵר, בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל־תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל־יָגֵל לִבֶּךָ׃ פֶּן־יִרְאֶה יְיָ וְרַע בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ: כה אֱלִישָׁע בֶּן־אֲבוּיָה אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד יֶלֶד לְמָה הוּא דוֹמֶה לִדְיוֹ כְּתוּבָה עַל־נְיָר חָדָשׁ וְהַלּוֹמֵד זָקֵן לְמָה הוּא דוֹמֶה לִדְיוֹ כְּתוּבָה עַל־נְיָר מָחוּק: כו רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר הַבַּבְלִי אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד מִן־הַקְּטַנִּים לְמָה הוּא דוֹמֶה לְאוֹכֵל עֲנָבִים קֵהוֹת וְשׁוֹתֶה יַיִן מִגִּתּוֹ וְהַלּוֹמֵד מִן־הַזְּקֵנִים לְמָה הוּא דוֹמֶה לְאוֹכֵל עֲנָבִים בְּשׁוּלוֹת וְשׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן: כז רַבִּי (מאיר) אוֹמֵר, אַל־תִּסְתַּכֵּל בְּקַנְקַן אֶלָּא בְּמַה שֶׁיֶּשׁ־בּוֹ יֵשׁ קַנְקַן חָדָשׁ מָלֵא יָשָׁן וְיָשָׁן שֶׁאֲפִילוּ חָדָשׁ אֵין בּוֹ: כח רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר, הַקִּנְאָה וְהַתַּאֲוָה וְהַכָּבוֹד מוֹצִיאִים אֶת־הָאָדָם מִן הָעוֹלָם: כט הוּא הָיָה אוֹמֵר, הַיִּלּוֹדִים לָמוּת וְהַמֵּתִים לְהֵחָיוֹת וְהַחַיִּים לִדּוֹן לֵידַע וּלְהוֹדִיעַ וּלְהִוָּדַע שֶׁהוּא אֵל הוּא הַיּוֹצֵר הוּא הַבּוֹרֵא הוּא הַמֵּבִין הוּא הַדַּיָּן הוּא הָעֵד הוּא בַּעַל דִּין הוּא עָתִיד לָדוּן בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא עַוְלָה וְלֹא שִׁכְחָה וְלֹא מַשּׂוֹא פָנִים וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד וְדַע שֶׁהַכֹּל לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן וְאַל־יַבְטִיחֲךָ יִצְרְךָ שֶׁהַשְּׁאוֹל בֵּית מָנוֹס לָךְ

והרד"ק בפירושו לעמ"א ז', ז' כתב כי יש נוסחאות הוא פרוזדור בסע"ך. לטרקלין, חדר גדול למושב אנשים, ומלון, ובכ"ב דף כ"א, ע"כ בטלא מדת גדלו. מכל חיי העולם הבא, כי אז ישולם לאדם כפי מעשיו ולא יוכל עוד לתקנם. קֹרַת רוח, של' נתקררה דעתו, (פסחים קי"ט יבמות ס"ג), ר"ל שמחה ועונג רוחני, ושקלו כמשקל תְּפִלַּת ישרים אלא שהקו"ף בחולם בעבור הרי"ש. (כג) אל תרצה, ברכות ז', ע"ב. תְּנַחֲמֶנּוּ בן הוא בכל ס"י וכן גורס גם הערוך. תשתדל, הערוך בערך שדר גורס תשדדל, אבל בערך של גורס תשתדל בלמ"ד כמו בנוסחתנו. (כד) שמואל הקטן וכו' בכ"י אין כאן מקום משנה זו אלא בפרק ה' אחר משנת יהודה בן תמא. בנפל אויבך, פסוק הוא במשלי כ"ד, י"ז. והיה רגיל שמואל הקטן להוכיח בו את בני אדם. (כה) הלומד ילד וכו' וכן אמר החכם, בקשת החכמה בימי הנערות כפתוח על האבן ובקשת החכמה בימי הזקנה כתיו על החול (מבחר הפנינים שער א'). (כו) כפר הבבלי, שם מקום וכן בעלא בעדיות פ' ו' נחוניא בן אלינתן איש כפר הבבלי. קהות, שלא נתבשלו כל צרכן ומקהות את השינים, ובכ"י אחד גורס כֵּהות בכ"ף. יין מגתו, שעדיין עוד מעורבבים בו. (כז) רבי מאיר אומר, בכל ס"י גם במשניות ובמחזור הגרסה רבי אומר. יש קנקן חדש שמלא ישן, ויש ישן שאפילו וכו' כן גרסת סדור רפ"ז. ובמלא לשון מסדלי שאלו דומה למאמר זה בס' בן המלך והנזיר שער ו', לא כל מתי זקנה לתפארת, לא כל בני עדנה למגערת, כמה נערים נשמרו מרע, כמה זקנים הם במחתרת. (כח) והכבוד, הרדיפה אחר הכבוד, עהרזוכט. (כט) להחיות, כן בכל ס"י, וקשה בלשון לפי הקריאה המורגלת בהפעיל כי המובן מענה שהמתים הם להחיות את אחרים, וכבר פגע בו בעל תי"ט וכדחק לישבו בדוחק. ורז"ה ורי"ם קמו ומחקו הה"א וכתבו לחיות, אבל אין זאת הדרך להמלט מן הלחץ. ובאמת אין מן הצורך להחסיר הה"א מן התבה רק בנקדנה בנפעל לְהֵחָיוֹת, דוגמת לְהֵרָאוֹת לְהֵעָשׂוֹת, ועולה בזה ההבנה יפה ר"ל המתים יוחזרו לחיים לעתיד לבוא. וטעות רי"ם שלא בשלא שרש חיה בנפעל במקרא מעכת הכל היא, כי הרבה תבות במשנה שלא נמצא בנינם במקרא, כגון נגמר (תרומות פ' א') נכנס (שם פ' א') נידר ונידב (שקלים פ' א') ניקב (ר"ה כ"ז, ב') התקין (ר"ה כ"ט, ב') נפטרו (סוטה מ"ה, ב') נערפה (שם מ"ז) ורבים כהם. לֵידַע, ראה בקידוש לשלש רגלים.

שֶׁעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹצָר וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹלָד וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מֵת וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

פרק חמישי.

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

א בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַהֲלֹא בְּמַאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת אֶלָּא לְהִפָּרַע מִן־הָרְשָׁעִים שֶׁמְּאַבְּדִים אֶת־הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּקַיְּמִים אֶת־הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת: ב עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו שֶׁכָּל־הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִים לְפָנָיו עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת־מֵי הַמַּבּוּל:
ג עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו שֶׁכָּל־הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִים לְפָנָיו עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ וְקִבֵּל עָלָיו שְׂכַר כֻּלָּם:
ד עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִתְנַסָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ וְעָמַד בְּכֻלָּם לְהוֹדִיעַ כַּמָּה חִבָּתוֹ שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ: ה עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם: ו עֶשֶׂר מַכּוֹת הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם וְעֶשֶׂר עַל הַיָּם: ז עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת־הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר

אתה נוצר, בתנחומא פ׳ פקודי גורס שעל כרחך נוצרת ועל כרחך נולדת ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה עתיד ליתן וכו׳. לִתֵּן, כן דרך המשנה לומר במקום לָתֵת, וכמו דנק כדי לִתֵּן ברמז (שבת ע״ח, ב׳) וכן אמרו לִקַּח במקום לקחת (דמאי פ׳ ד׳ משנה ו׳).

(א) בעשרה מאמרות נברא העולם, בגמרא ר״ה דף ל״ב ומגלה כ״א ע״ב מפרש ט׳ פעמים כתוב ויאמר אלהים בבריאת העולם, ומלת בראשית גם כן כמאמר חשוב. אמנם בפרקי ר׳ אליעזר פ׳ ג׳ מונה והולך ט׳ ויאמר אלהים שבמעשה בראשית ולעשירי מונה ויאמר אלהים לא טוב היות האדם לבדו, ושוב נמנים באופן אחר בב״ר רפ״ז פ׳ י״ז. ורא״ה גם בס׳ מאמר השכל דף מ״ג, ע״ב. ומה תלמוד לומר, מה לימוד יש לומר בכה, ר״ל מה יש לנו להודיע בזה. ובב״ק דף ק״ד, ב׳ יֵשׁ תַּלְמוּד קאמר מר. (ב) מכעיסים לפניו, כן הוא בסדור רפ״ז וכן גורס בעל מדרש שמואל. (ג) וקבל עליו שכר כלם, השכר שהיה ראוי לכולן אילו היו צדיקים קבל אברהם על עצמו, שנטל חלקו וחלקם (רש״י). (ד) נסיונות, כפרדו נִסָּיוֹן וכוא במשקל זִכָּרוֹן זִכְרוֹנוֹת. והי׳ נסיונות כמו הרמב״ם כי אלה הם א׳) לך לך מארצך, ב׳) ויהי רעב בארץ, ג׳) בהלקח שרה לפרעה, ד׳) הלחמו בד׳ מלכים, ה׳) לקוחו הגר לאשה אחר שנואש מהוליד משרה, ו׳) המילה, ז׳) הלקח שרה לאבימלך, ח׳) גרוש הגר, ט׳) הרחקת בנו ישמעאל, י׳) עקדת יצחק. ובפרקי ר״א פ׳ כ״ו ואילך מנויים באופן אחר, ורא״ה ג״כ מדרש תהלים מזמור כ״ה ואבות דר״נ פ׳ ל״ג וסלוק של יוצר ב׳ דר״ה. (ה) ועשרה על הים, פירש הרמב״ם א׳) בקיעת המים, ב׳) שנעשה להם הים כמין אהל, ג׳) שארצו נתקשה, ד׳) שקרקעית הים שדרכו בה המצריים נתלחלח ונעשה חומר וטיט, ה׳) שנבקעו לישראל דרכים רבים לי״ב שבטים. ו׳) שנקפאו המים ונתקשו כאבנים, ז׳) שהמים הנקפאים בקרקע הים לא היו מתיכה אחת אלא חתיכות רבות מסודרות כאבני הבנין, ח׳) שקפאו המים כספיר וזכוכית עד שראו השבטים אלו את אלו בעברם בהם, ט׳) שהיו נובעים מהם מים מתוקים והיו שותים אותם, י׳) שלאחר ששתו מהם די ספוקם לא היו יורדים הנשאר לארץ אלא היו נקפאים ונעשו ערמות. ורא״ה בילקוט בשלח רמז רל״ג בלשון מתוק. (ו) ועשרה על הים, פירש רש״י ע״פ המכילתא שהם י׳ כפילות שבשירה, רמה בים, ירה בים, טבעו בים

שֶׁנֶּאֱמַר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: ח עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ· לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם, וְלֹא אֵרַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים, וְלֹא כִבּוּ הַגְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל־עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, וְלֹא נִצְּחָה הָרוּחַ אֶת־עַמּוּד הֶעָשָׁן, וְלֹא נִמְצָא פְסוּל בָּעֹמֶר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים, וְלֹא הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם, וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאָלִין בִּירוּשָׁלַיִם: ט עֲשָׂרָה דְבָרִים נִבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְאֵלּוּ הֵן· פִּי הָאָרֶץ פִּי הַבְּאֵר פִּי הָאָתוֹן הַקֶּשֶׁת וְהַמָּן וְהַמַּטֶּה וְהַשָּׁמִיר הַכְּתָב וְהַמַּכְתֵּב וְהַלֻּחוֹת· וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף הַמַּזִּיקִין וּקְבוּרָתוֹ שֶׁל־משֶׁה וְאֵילוֹ שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף צְבָת בִּצְבָת עֲשׂוּיָה: י שִׁבְעָה דְבָרִים בְּגֹלֶם וְשִׁבְעָה בְּחָכָם· חָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר לִפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה (וּבְמִנְיָן), וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ נִבְהָל לְהָשִׁיב, שׁוֹאֵל כְּעִנְיָן וּמֵשִׁיב כַּהֲלָכָה, וְאוֹמֵר עַל־רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל־אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן, וְעַל מַה־שֶּׁלֹּא שָׁמַע אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי, וּמוֹדֶה עַל־הָאֱמֶת, וְחִלּוּפֵיהֶם בְּגֹלֶם: יא שִׁבְעָה מִינֵי פֻרְעָנִיּוֹת בָּאִים לָעוֹלָם עַל־שִׁבְעָה גוּפֵי

סוף, תהומות יכסיומו, ירדו במצולות, תרעץ אויב, תהרוס קמיך, יאכלמו כקש, כסמו ים, צללו כעופרת. (ז) שנאמר במדבר י"ד, כ"ב. עשר פעמים פירש הרמב"ם שהם א') על ים סוף (שמות י"ד, י"א), ב') במרה (שם ט"ו, כ"ד), ג') במדבר סין (ט"ז, ב'), ד') שהותירו מן המן (ט"ז, כ'), ה') שיצאו ללקוט מן בשבת (ט"ז, כ"ז), ו') ברפידים (י"ז, ב'), ז') במעשה העגל, ח') בתבערה (במדבר י"א, א'), ט') בקברות התאוה (שם י"א, ד'), י') במרגלים (י"ד, ב'). וראה אבות דר' נתן פרק ל"ד וגמר' ערכין דף ט"ו ומדרש תהלים מזמור כ"ה. (ח) ולא הסריח, ס"א ולא התליע. המטבחים, שגזרת הבינו לבניו מטבח (ישעי' י"ד, כ"א), בל"א שלאכטהויז. ארע ל' מקרה ופגיעה, וכן נקודו בפיעל. ולא ארע קרי לכ"ג ביוה"כ, ר"ל בזמן בה"מ הראשון, כי בבה"מ שני בשלא יוסף בן אילם מציפורי שאירע לו קרי ביוה"כ כדאיתא בירושלמי הוריות פ' ג' ובבלי יומא י"ב ע"ב. ולא כבו וגו' ולא נצחה וגו' אלו השנים הדברים אינם במשנה כפי שהביאתה הגמרא ביומא כ"א, וראה תוספות י"ט. את עמוד העשן, שהיה מתמר ועולה. צפופים, נדחקים זה אצל זה, רווחים, שלא היה אחד מהם דוחק את חברו. ובמדרש ב"ר פ' ה' ויקרא רבה סוף פ' י' וקהלת רבה דף פ"ד אמרו חז"ל שהיו ד' אמות ריוח בין כל אחד ואחד ואמה מכל צד, כדי שלא יהא שומע אחד תפלתו של חברו ויטעה. (ט) עשרה דברים וכו' ראה פסחים דף נ"ד שהם נמנים באופן אחר גם בירושלמי לבמדבר כ"ב, כ"ח שם הגרסה שוב בענין אחר, גם במכילתא פ' בשלח פסוק עד אנה ממאנתם שם שוב הגרסה משונה מגרסאות האחרות. וקשה מכולם כי בפרקי ר' אליעזר פ' ג' אמר שמונה דברים נבראו ביום שני, ואלו הן הבאר והמן והמטה והקשת והכתב והמכתב והכתובות והמזיקין עכ"ל ואח"כ בפרק י"ט מביא הוא בעצמו עשרה דברים נבראו בע"ש וכו' הכל כמו במשנתנו וצ"ע. פי הארץ, במדבר ט"ז, ל"ב. פי הבאר שמות י"ז, ו'. פי האתון במדבר כ"ב, כ"ח. הקשת, בראשית ט' י"ג. והמטה שמות ד', י"ז. והשמיר, שרץ קטן כמין תולעת שהיו מראים אותו על האבנים והן נבקעות מאליהן ובו פתחו אבני האפוד והחשן ובו בקעו את האבנים בבנין בה"מ כדאיתא בסוטה מ"ח ע"ב וגיטין דף ס"ח וילקוט מלכים רמז קפ"ב. הכתב, צורות האותיות. וְהַמַּכְתֵּב כן גורס רש"י ורבנו אפרים ואברבנאל וכן כתב בסדור ר' מתתיה היצהרי שכן הנקוד המ"ם בפתח וצירי תחת התי"ו וכן נקוד בש"ת, והוא העט והחרט שנכתב בו חקיקת הלוחות. ונמצא תנה זו ג"כ בגמרא לצורות על העט כמו המקדח והמכתב (קדושין כ"א ע"ב) מכתבא גללא בזע (ע"ז כ"ב ע"ב) וראה רש"י לפסחים נ"ד. המזיקין, השדים. ואילו של אברהם אבינו, בראשית כ"ב, י"ג. ובפרקי ר"א פ' י"ט גורס ואילו של יצחק. צבת, מלקחיים לאחוז. (י) שבעה דברים, אחר שהשלים סדר מספר העשרה מתחיל בסדר מספר שבעה ואח"כ בסדר ארבעה. בגלם מל' גלמי ראו עיניך (תהלים קל"ט, ט"ז) והוא גוף שלא נגמרה יצירתו, וכן כלים שלא נגמרה מלאכתן קרואים גולמי עץ, והשתמשו בתנה לצורות על אדם חסר בינה, טפשו. ובמנין, אינו בכ"י גם הרמב"ם לא גרס לו.

עֲבֵרָה: מִקְצָתָם מְעַשְּׂרִים וּמִקְצָתָם אֵינָם מְעַשְּׂרִים רָעָב שֶׁל־בַּצֹּרֶת בָּא מִקְצָתָם רְעֵבִים וּמִקְצָתָם שְׂבֵעִים: גָּמְרוּ שֶׁלֹּא לְעַשֵּׂר רָעָב שֶׁל־מְהוּמָה וְשֶׁל־בַּצֹּרֶת בָּא: וְשֶׁלֹּא לִטּוֹל אֶת־הַחַלָּה רָעָב שֶׁל־כְּלָיָה בָּא: דֶּבֶר בָּא לָעוֹלָם עַל־מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין וְעַל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית: חֶרֶב בָּאָה לָעוֹלָם עַל־עִנּוּי הַדִּין וְעַל־עִוּוּת הַדִּין וְעַל־הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה: חַיָּה רָעָה בָּאָה לָעוֹלָם עַל־שְׁבוּעַת שָׁוְא וְעַל־חִלּוּל הַשֵּׁם: גָּלוּת בָּאָה לָעוֹלָם עַל־עוֹבְדֵי אֱלִילִים וְעַל־גִּלּוּי עֲרָיוֹת וְעַל־שְׁפִיכוּת דָּמִים וְעַל־שְׁמִטַּת הָאָרֶץ: יב בְּאַרְבָּעָה פְרָקִים הַדֶּבֶר מִתְרַבֶּה, בָּרְבִיעִית וּבַשְּׁבִיעִית וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה: בָּרְבִיעִית מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית, בַּשְּׁבִיעִית מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשִּׁשִּׁית, בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִפְּנֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, בְּמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה מִפְּנֵי גֶזֶל מַתְּנוֹת עֲנִיִּים: יג אַרְבַּע מִדּוֹת בָּאָדָם. הָאוֹמֵר שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ זוֹ מִדָּה בֵינוֹנִית וְיֵשׁ אוֹמְרִים זוֹ מִדַּת סְדוֹם, שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי עַם הָאָרֶץ, שֶׁלִּי (שֶׁלָּךְ) וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ חָסִיד, שֶׁלָּךְ (שֶׁלִּי) וְשֶׁלִּי שֶׁלִּי רָשָׁע: יד אַרְבַּע מִדּוֹת בְּדֵעוֹת. נוֹחַ לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ, קָשֶׁה לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ, קָשֶׁה לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת חָסִיד, נוֹחַ לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת רָשָׁע: טו אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים. מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ, קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ, מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד זוֹ חֵלֶק טוֹב, קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד זוֹ חֵלֶק רָע: טז אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה. הָרוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁל־אֲחֵרִים, יִתְּנוּ אֲחֵרִים וְהוּא לֹא יִתֵּן עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁלּוֹ, יִתֵּן וְיִתְּנוּ אֲחֵרִים חָסִיד, לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים רָשָׁע: יז אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ. הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שְׂכַר הֲלִיכָה בְּיָדוֹ, עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ שְׂכַר מַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ, הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה חָסִיד, לֹא הוֹלֵךְ וְלֹא עוֹשֶׂה רָשָׁע: יח אַרְבַּע מִדּוֹת בְּיוֹשְׁבִים לִפְנֵי חֲכָמִים. סְפוֹג וּמַשְׁפֵּךְ מְשַׁמֶּרֶת וְנָפָה. סְפוֹג שֶׁהוּא סוֹפֵג אֶת־הַכֹּל, וּמַשְׁפֵּךְ שֶׁמַּכְנִיס בְּזוֹ וּמוֹצִיא

(יא) רעב של בצרת, שבשנים מועטים ומתוך כך מתיקר השער עד שמקצת בני אדם רעבים. ובשבת דף ל"ג ע"ב נשנו בטול תרומות ומעשרות שמים נעצרין וכו'. מהומה, שאוכלים ואינם שבעים (רש"י). ובב"ר פ' מ', בימי אליהו רעב של בצרת היה, בימי אלישע רעב של מהומה היה. של כליה, שהם מתים ברעב. חרב באה, ושם שבת דף קל"ג. ענוי הדין, אם הדיינים לאחר שיודעים הדין מאחרים אותו. עוות הדין, שמקלקלים שחד ומעוותים את הדין. גלות באה לעולם, כמבואר רבה פרק ז' דף רכ"ה מבואר המשנה. (יב) ברביעית בשנה הרביעית של שמטה. ובשביעית, היא שנת השמטה. החג, חג הסוכות. (יג) שלי שלך ושלך שלך חסיד, בסדור רפ"ז שלי ושלך שלך חסיד, וכן גורס רשב"ץ בשם משניות מדויקות. (יד) לרצות בבנין הקל פעל והרצני (ברכות ל"ג, י') ופעם, להיות רוצה ואוהב את מי שהיה כועס עליו. (טו) לאבד, לשכוח מה ששמע. (יז) ואינו עושה, שאין לומד דבר רק שומע מאחרים. (יח) ספוג, פירוש, יש מהם שהם כספוג בל"א שוואם. ומשפך, טריכטער. משמרת, זייהע. ונפה, שווינגע. ובאה אבות דר' נתן פרק מ'.

בְּזוֹ. מְשַׁמֶּרֶת שֶׁמּוֹצִיאָה אֶת־הַיַּיִן וְקוֹלֶטֶת אֶת־הַשְּׁמָרִים. וְנָפָה שֶׁמּוֹצִיאָה אֶת־
הַקֶּמַח וְקוֹלֶטֶת אֶת־הַסֹּלֶת: יט כָּל־אַהֲבָה שֶׁהִיא־תְלוּיָה בְדָבָר בָּטֵל דָּבָר בְּטֵלָה
אַהֲבָה. וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְדָבָר אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם. אֵיזוֹ הִיא אַהֲבָה שֶׁהִיא־
תְלוּיָה בְדָבָר זוֹ אַהֲבַת אַמְנוֹן וְתָמָר. וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְדָבָר זוֹ אַהֲבַת דָּוִד
וִיהוֹנָתָן: כ כָּל־מַחֲלֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם
שָׁמַיִם אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם. אֵיזוֹ הִיא מַחֲלֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם זוֹ מַחֲלֹקֶת
הִלֵּל וְשַׁמַּאי. וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם זוֹ מַחֲלֹקֶת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: כא כָּל־הַמְזַכֶּה
אֶת־הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל־יָדוֹ וְכָל־הַמַּחֲטִיא אֶת־הָרַבִּים אֵין־מַסְפִּיקִים בְּיָדוֹ
לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מֹשֶׁה זָכָה וְזִכָּה אֶת־הָרַבִּים זְכוּת הָרַבִּים תָּלוּי בוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
צִדְקַת יְיָ עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם־יִשְׂרָאֵל יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט חָטָא וְהֶחֱטִיא אֶת־
הָרַבִּים חֵטְא הָרַבִּים תָּלוּי בוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל־חַטֹּאות יָרָבְעָם אֲשֶׁר חָטָא וַאֲשֶׁר
הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל: כב כָּל־מִי שֶׁיֶּשׁ־בּוֹ שְׁלשָׁה דְבָרִים הַלָּלוּ הוּא מִתַּלְמִידָיו
שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ. וּשְׁלשָׁה דְבָרִים אֲחֵרִים הוּא מִתַּלְמִידָיו שֶׁל־בִּלְעָם
הָרָשָׁע. עַיִן טוֹבָה וְרוּחַ נְמוּכָה וְנֶפֶשׁ שְׁפָלָה מִתַּלְמִידָיו שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ.
עַיִן רָעָה וְרוּחַ גְּבוֹהָה וְנֶפֶשׁ רְחָבָה מִתַּלְמִידָיו שֶׁל־בִּלְעָם הָרָשָׁע. מַה בֵּין
תַּלְמִידָיו שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתַלְמִידָיו שֶׁל־בִּלְעָם הָרָשָׁע תַּלְמִידָיו שֶׁל־
אַבְרָהָם אָבִינוּ אוֹכְלִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְנוֹחֲלִים הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר לְהַנְחִיל
אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא. תַּלְמִידָיו שֶׁל־בִּלְעָם הָרָשָׁע יוֹרְשִׁים גֵּי־הִנֹּם
וְיוֹרְדִים לִבְאֵר שַׁחַת שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִדֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים
וּמִרְמָה לֹא־יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח־בָּךְ: כג יְהוּדָה בֶּן־תֵּימָא אוֹמֵר. הֱוֵה עַז

וקולטת את הסלת, פירש רש"י נפה שמוציאה את הקמח שטוחנים בריחים של גרוסות לצורך סולת למנחות, שאותו קמח שנופל מן הנפה נקרא אבק של מנחות וגרוע הוא ופסול אבל מה שנשאר בנפה שנשרה קליפתן מפני שלתתן במים חוזרים וטוחנין אותם עם אותן גריסין של חטים שנשארו בנפה ומוציאין מכן סלת נקיה, והוא דרכו של אדם שמחזיק בעיקר ומניח את הטפל עכ"ל. וראיתי פירוש שפירש השעורים הטחונים עמינה גסה נקראים סאת בל' ערבי. (יט) אהבת אמנון ותמר, בתנא דבי אליה פ' כ"ט גורס „איזו היא אהבה שהיא תלויה בדבר זו אהבת בלעם ובלק, ושאינה תלויה בדבר כגון אברהם יצחק ויעקב" וע"ש. סוף סוף הגרסה אמנון ותמר לא תתכן כי תמר לא אהבה את אמנון ויש להגיה אמנון בתמר׳ (כא) אין מספיקים בידו, וכן בגמ' שמחות פרק ח' וסוטה מ"ז, אך ביומא דף פ"ז גורס „כמעט אין מספיקין בידו וכו'. תלוי בו, שפירש רש"י יוצא שגרס תלויה בו וכן עיקר. צדקת ה', דברים ל"ג, כ"א. על חטאות, מ"א ט"ו. ל'. (כב) תלמידיו, ל' משנה הוא כמו האלה ההם בלשון הכתוב, והוא הרבוי מן הלָה שהוא במקום הלז כמו הלה מניף (סנהדרין מ"ב ב') הלה אומר (שבועות מ"ג ב"מ דף ק') הלה מוציא (שם דף קי"ג, ב') הלה טוען (נדרים מ"ג, מ"ח) הלה כותב (ע"ז ס"א). והלה עושה (מעשר שני פ' ג' וראה שם תוספת י"ט). שִׁפְלָה הפ"א בקמץ והוא תואר נקבה מן הזכר שָׁפָל כמו ושפלה איננה (ויקרא י"ג, כ"א) ממלכה שפלה (יחזקאל י"ז, י"ד). ונפש רחבה, ראה רש"י במדבר כ"ב י"ח. ובנ"א ונפש קצרה, ופירש רש"י כלומר כל מה שעושה לאחרים דומה עליו כמשוי ואינו יכול לסבול את בני אדם, בל"א חונפערטראגליך. להנחיל, משלי ח', כ"א. ונדרש בסוף מס' עוקצין שעתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות במנין תבת יש. גֵּי־הִנֹּם ב' מלין ובנו"ן בחולם בכ"ל כמו במקרא (יהושע ט"ו, ח'). ואתה אלהים, תהלים נ"ה, כ"ד. (כג) יהודה בן תימא, בפסחים דף קי"ב גורס ר' יהודה בן תימא, גם בחגיגה דף י"ד מובא בתואר ר'.

בַּנָּמֵר וְקַל כַּנֶּשֶׁר רָץ כַּצְּבִי וְגִבּוֹר כָּאֲרִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמָיִם: הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַז פָּנִים לְגֵיהִנֹּם וּבוֹשׁ פָּנִים לְגַן עֵדֶן: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: כד הוּא הָיָה אוֹמֵר, בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא בֶּן־עֶשֶׂר שָׁנִים לַמִּשְׁנָה בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לַמִּצְוֹת בֶּן־חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לַתַּלְמוּד בֶּן־שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה לַחֻפָּה בֶּן־עֶשְׂרִים לִרְדּוֹף בֶּן־שְׁלֹשִׁים לַכֹּחַ בֶּן־אַרְבָּעִים לַבִּינָה בֶּן־חֲמִשִּׁים לְעֵצָה בֶּן־שִׁשִּׁים לְזִקְנָה בֶּן־שִׁבְעִים לְשֵׂיבָה בֶּן־שְׁמוֹנִים לִגְבוּרָה בֶּן־תִּשְׁעִים לָשׁוּחַ בֶּן־מֵאָה כְּאִלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם: כה בֶּן־בַּג בַּג אוֹמֵר, הֲפָךְ־בַּהּ וַהֲפָךְ־בַּהּ דְּכֹלָּא בַהּ וּבַהּ תֶּחֱזֵא וְסִיב וּבְלֵה בַהּ וּמִנַּהּ לָא תְזוּעַ שֶׁאֵין לְךָ מִדָּה טוֹבָה הֵימֶנָּה: כו בֶּן־הֵא הֵא אוֹמֵר, לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

פרק ששי.

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר, וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

שָׁנוּ חֲכָמִים בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה בָּרוּךְ שֶׁבָּחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם: א רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל־הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ זוֹכֶה לִדְבָרִים הַרְבֵּה וְלֹא עוֹד אֶלָּא

עז פנים לגיהנם, עיין מס' כלה. ובוש פנים, כן גורס רשב"ץ וכן במחזור שאלוניק ורומא וכנ"ל והוא תואר בשנגדו עז פנים, ובל"א חיין פערשעמטער. אבל בשת פנים הוא שם המקרה בל"א פערשעמטהייט, כמו מי שאין לו בשת פנים (נדרים כ'). שֶׁיִּבָּנֶה בית המקדש, וכן הגרסה בסדורי רפ"ה ורפ"ז, אף במשניות גם בכי"י ובמחזורי שאלוניק ורומא הגרסה שֶׁתִּבָּנֶה עירך במהרה וכו'. (כד) הוא היה אומר, בכי"י באה פה משנת שמואל הקטן אומר בנפול וכו' המועתקת למעלה בפרק ד' סימן כ"ד, ואח"כ באה בן בג בג אומר, ואח"כ בן הא הא, ואח"כ הוא היה אומר בן חמש וכו' ובסדור רפ"ז ובמחזור שאלוניק עומד ג"כ בן בג בג אומר וגו' בן הא הא אומר וגו' קודם משנת הוא היה אומר בן חמש, והכה לגרסה. זו בן הא הא הוא שאמר משנת בן חמש שנים. ובסדור רפ"ה ובכי"י אחר בואה פה בן בג בג אומר, בן הא הא, ואח"כ שמואל הקטן אומר בנפול, ואח"כ הוא היה אומר בן חמש וגו' ולפי זה לשמואל הקטן משנת בן חמש, וכתב במדרש שמואל. לגמרא, כן נוסח רוב סדורינו, אבן בספרי משניות הנוספא להתלמוד וכן הוא בסדורי רפ"ה ורפ"ז, והענין אחד רק שזהו לשון הקדש וזהו ל' ארמי, ומתוך שלשון בשם זה הסברות והטעמים שהיו התנאים האחרונים מדקדקים בדברי הראשונים לפרשם, וראה רש"י בסוכה דף כ"ח ובבא מציעא דף ל"ג. בן שמנה עשרה לחפה, ורמז לו בגימטריא, והו"א אשה מעולה יקח. לרדוף, אחר מזונותיו, לאחר שלמד מקרא משנה וגמרא ונשא אשה צריך לחזור אחר פרנסת ביתו. פירוש אחר, שמרדפין אותו מן השמים ומענישין אותו על מעשיו שאין בית דין שלמעלה מענישין פחות מבן כ'. לכח, כבמדבר רבה פ' ו', מבן שלשים וגו' מכאן אמרו בן שלשים לכח. לגבורה, תהלים צ', י'. לשוח, שמהלך שחוח וכפוף (כה) בן בג בג, כן נזכר ברוב המקומות בתלמוד כגון ערובין כ"ז, ע"ב פסחים דף צ"ו כתובות דף י"ב ערכין י"ג, ע"ב ומנחות מ"ט ע"ב. ובתהלים זוטא פ' י"ז גרס יוחנן בן בג בג וכן שם בקדושין דף י', ע"ב. בה, בתורה חזור וחזור ותמצא בה כל מבוקשך, תחזא, תביט. ונ"א תהוי. וסיב ובלה בה, ר"ל עד זקנה ושיבה תהגה בה. תזוע, לא תזוז ממנה. בן הא הא עיין תוספות חגיגה דף ט' ע"ב. לפום צערא אגרא, כפי רוב הצער שאתה סובל בלמוד התורה ועשיית המצות כן יהיה שכרך מרובה.

שנו חכמים, פרק זה אינו מן המשניות של אבות, אלא ברייתא הוא ונקרא ג"כ פרק קנין התורה, וצרפוהו אל מס' אבות בעבור שנוהגים לשנות מסכתא זו בין פסח לשבועות פרק אחד בכל שבת ויצוא לשבת הששית פרק זה אשר מאמריו ג"כ דברי מוסר הם ומספרים ממעלת התורה ותלמודה. ותחלת פרק זה הוא

שֶׁכָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַי הוּא לוֹ. נִקְרָא רֵעַ אָהוּב אוֹהֵב אֶת־הַמָּקוֹם אוֹהֵב אֶת־הַבְּרִיּוֹת וּמַלְבַּשְׁתּוֹ עֲנָוָה וְיִרְאָה וּמַכְשַׁרְתּוֹ לִהְיוֹת צַדִּיק חָסִיד יָשָׁר וְנֶאֱמָן וּמְרַחַקְתּוֹ מִן־הַחֵטְא וּמְקָרַבְתּוֹ לִידֵי זְכוּת וְנֶהֱנִים מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוּשִׁיָּה בִּינָה וּגְבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה. וְנוֹתֶנֶת לוֹ מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה וְחִקּוּר דִּין וּמְגַלִּים לוֹ רָזֵי תוֹרָה וְנַעֲשֶׂה כְּמַעְיָן שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵק וּכְנָהָר שֶׁמִּתְגַּבֵּר וְהוֹלֵךְ וְהֹוֶה צָנוּעַ וְאֶרֶךְ רוּחַ וּמוֹחֵל עַל־עֶלְבּוֹנוֹ וּמְגַדַּלְתּוֹ וּמְרוֹמַמְתּוֹ עַל כָּל־הַמַּעֲשִׂים: ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־לֵוִי, בְּכָל־יוֹם וָיוֹם בַּת־קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל־תּוֹרָה, שֶׁכָּל־מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִקְרָא נָזוּף שֶׁנֶּאֱמַר נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם: וְאוֹמֵר, וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת, אַל־תִּקְרָא חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת שֶׁאֵין לְךָ בֶּן־חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וְכָל־מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הֲרֵי זֶה מִתְעַלֶּה שֶׁנֶּאֱמַר וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת: ג הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אַחַת אוֹ פָּסוּק אֶחָד אוֹ דִבּוּר אֶחָד אוֹ אֲפִילוּ אוֹת אַחַת צָרִיךְ לִנְהָג בּוֹ כָּבוֹד, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בִּלְבָד קְרָאוֹ רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי:

רבי מאיר אומר וכו' (אמר ע"כ קרא לו בעל מנורת המאור בס' כ"ז. רע"ד. רמ"ה. ורב"ג פרק ר' מאיר) והלשון שנו חכמים וכו' היא כדמות הקדמה לו לשנה של ברייתא זו ולהודיע בזה כי הברייתות כמעט שוות הן למשנה רק שהמשניות נשנו במדרשו של רבינו הקדוש והברייתות נשנו חוץ למדרשו, וע"כ נקראו ברייתא על' חוץ כי מחוץ תרגומו מברא. ובכ"י מתחיל כך שנו חכמים וכו'. והנה בתנא דבי אליהו זוטא פרק י"ז כמעט נשנה כל פרק זה, ושם מתחיל ר' אליעזר אומר כל העוסק וכו'. ועוד לדעת כי בסדור רב עמרם מביא אחרי זה הפרק של קנין תורה עוד פרק מהם' דרך ארץ המתחיל דרכי תלמידי חכמים ענו ושפל רוח וגו'. כדי הוא לו, ראוי הוא לו. ומלבשתו, התורה מלבשת אותו. ונהנים בני אדם ממנו. לי עצה. משלי ח', י"ד. כמעין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר והולך, כן הגרסה בס"י וכן גם בתנא דבי אליהו. וְהֹוֶה צנוע, ר"ל העוסק בתורה לשמה הוא יהיה צנוע בכל עת כי הצניעות לו קנין נפשו. וכן נקודו וְהֹוֶה בל' בינוני כמו ואתה הֹוֶה להם למלך (נחמיה ו', ו') ובמשנה ע"ז דף מ"ח, ב' וְהֹוֶה להם, וכן קרא יעב"ץ גם בעל ויי"ב ס' תל"ב גם רש"ד לואטו בדקדוקו דף ש"א. ומה שברוב סדורים וֶהֱוֵה או בְּהָוֵי ל' צווי הוא זה וקשה כי לא יקשר למאמר הדבור. (ב) בכל יום וכו', שאמר זה גם ג"כ בתנחומא בפסוק והלוחות מעשה אלהים גם בשמות רבה פ' מ"א, ובב' מקומות הללו הגרסה נזוף להקב"ה. בת קול, קול הברה, וראה תוספות בסנהדרין דף י"א. ובעל כלאון ס' כ"ט פירש, מדתו של קול על' אלפים בת יכיל (מ"א ז', כ"ו) ר"ל לפי המדה שיכול אזן השומע לקבל ישמע הקול קולו, ואמנם פירוש זה מכוון עם מה שכתב רש"י בסוטה דף ל"ג וראה גם ברש"י לאיוב ד', ט"ז. מעלבונה, מהעלבון שעולבים את התורה, שהיא עלובה על שאין לה עוסקים. נזוף, מנודה ומגוער, ויגער בו אביו תרגומו ונזף ביה (בראשית ל"ז, י'). נזם זהב, משלי י"א, כ"ב. ובפירוש רש"י דפוס רפ"ה כתב נזם זהב באף נוטריקון נזוף. וראה עוד במדרש שמואל. והלחות, שמות ל"ב, ט"ז. שאין לך בן חורין, בויקרא רבה פ' י"ח גם שמות רבה פ' ל"ב, ומ"א ובתנחומא פ' כי תשא מפורש לענין מה הוא בן חורין, ר' יהודה אומר חירות מן המלכיות, ר' נחמיה אומר חירות ממלאך המות, ורבנן אומרים חירות מן היסורין. וראה בפרק ג' משנה ו'. וממתנה נחליאל, במדבר כ"א, י"ט. ובדרש בערובין דף נ"ד ובנדרים דף נ"ה אם האדם עוסק בתורה בכל כחו נתנה לו במתנה וכיון שנתנה לו במתנה נחלו אל וכיון שנחלו אל עולה לגדולה. (ג) לִנְהֹג הה"א בפתח כמו נְהַג ולך (מ"ב ד' כ"ד) כן יִנְהַג (ישעיה כ' ד'). מָצִינוּ, דרך בעלי משנה להשתמש לפעמים בפעלי למד"י אל"ף כמנהג למד"י הא, כמו אם רגיל לקרות, קָרִיתִי לפניו (יומא י"ח ע"ב) לא קָרִינוּ (ראש ברכות) במקום לקרוא, קְרָאתִי קְרָאנוּ, וכן מָצִינוּ במקום מָצָאנוּ. קראו רבו, ס"א עשאו רבו, ר"ל עשה לו כבוד כאילו היה רבו, אבל רבו באמת היה עירא היאירי כדאיתא בשיר רבה דף ו' ומ"ק דף ט"ז, ע"ב. ואתה אנוש, תהלים נ"ה, י"ד

והלא דברים קל וחומר, ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתפל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו. הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת על־אחת כמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד. ואין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו, ותמימים ינחלו טוב. ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל־תעזבו: ד כך היא דרכה של־תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל אם־אתה עשה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא: ה אל־תבקש גדלה לעצמך ואל־תחמד כבוד יותר מלמודך עשה ואל־תתאוה לשלחנם של־מלכים ששלחנך גדול משלחנם וכתרך גדול מכתרם ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך: ו גדולה תורה יותר מן־הכהנה ומן־המלכות. שהמלכות נקנית בשלשים מעלות והכהנה בעשרים וארבע והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים. ואלו הן בתלמוד בשמיעת האזן, בעריכת שפתים, בבינת הלב בשכול הלב,

ומיודעו ואנת אחיתפל גברא דדמי לי, רב דאליפת לי ומהודע חכמתא לי. אלא שני דברים בלבד, שאמר שמצא אחיתפל לדוד שהיה יושב ועוסק בתורה יחידי, אמר לו למה אתה עוסק בתורה יחידי והלא כבר נאמר חרב אל הבדים ונואלו (ירמיה נ', ל"ו) חרב על ת"ח שיושבין בד בבד ושונין ולא עוד אלא שמטפשים (ברכות ס"ג ע"ב), אמר לו מה אעשה, אמר לו אשר יחדו נמתיק סוד, נעסוק אני ואתה. פעם אחרת מצאו שהיה הולך לבית הכנסת בגאות ([illegible]), אמר לו מה אתה עושה והלא כבר נאמר ברב עם הדרת מלך, אמר לו מה אעשה, אמר לו בבית אלהים נהלך ברגש, ברגשת בני אדם. כן לפי הפירוש המיוחס לרש"י הנדפס סביב לפרקים בסדור רס"ג וכן הביא מהרש"א לסנהדרין דף ק"ו, ב'. אך במשניות דפוס ויניציא שנת שס"ו הנוסחא במקום שהיה הולך לבהכ"נ בגאות ,,שהיה נכנס לבית המדרש בקומה זקופה" וכן הועתק במדרש שמואל. והנה המקור אשר ממנו הפירוש הזה הוא במסכת כלה (נדפסה בס' חמשה קונטרסים דף ס"ז). אבל בילקוט שמואל רמז קמ"ב מובאים ב' הוראות אחרות לאחיתפל האחת שאין לשאת הארון אלא בכתף, והשנית (ומובאה גם בסוכה נ"ג ומכות י"א וירושלמי סנהדרין פ' חלק) שמותר לכתוב שם על חרס כדי להניח התהום. אלא תורה, ר"ל אין כבוד נאה לו לאדם אלא על עסקי התורה. ובמדרש שמואל גורס אלא לחכמים. כבוד חכמים וכו' מורכב משני פסוקים האחד ראש פסוק משלי ג', ל"ה. והשני סוף פסוק משלי כ"ח, י'. כי לקח טוב, משלי ד', ב'. (ד) כך היא דרכה וכו' מובא בתנחומא ראש פ' נח ומפרש שם על תורה שבעל פה שהיא צריך לעמל ויגיעה ואינה מתקיימת במי שרודף אחרי תענוגי העולם. ומים במשורה, תפש בל' יחזקאל ד', י"א. אשריך, תהלים קכ"ח, ב'. (ה) יותר מלמודך עשה, שיהיו מעשיך מרובים מחכמתך. (ו) בשלשים מעלות, נמנות בסנהדרין פרק ב', ואלו הן, מלך לא דן, ולא דנין אותו, לא מעיד, ולא מעידין אותו, לא חולץ, ולא חולצין לאשתו, לא מיבם, ולא מיבמין לאשתו, אין נושאין אלמנתו, מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטין שלו, כשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ, והוא מיסב על הדרגש, ומוציא למלחמת הרשות, פורץ גדר לעשות לו דרך, ואין ממחין בידו, כל העם בוזזין ונותנין לפניו, נוטל חלק בראש, ירבה לו נשים עד י"ח, ירבה כסף וזהב כדי ליתן אפסניא, ירבה סוסים כדי מרכבתו, כותבים לו ס"ת לשמו, והיא עמו בין במלחמה, בין בישיבה, בין במסיבה, אין רוכבים על סוסו, אין יושבים על כסאו, אין משתמשים בשרבטו, אין רואים אותו כשהוא ערום, ולא כשהוא מסתפר, ולא כשהוא בבית המרחץ. והכהנה בעשרים וארבע, הם כ"ד מתנות כהונה מנויים בב"ק דף ק"י, ע"ב וחולין דף קל"ג, ע"ב ובתנחומא פ' במדבר, ואלו הן, י' במקדש וד' בירושלם וי' בגבולין, י' במקדש חטאת בהמה, חטאת העוף, אשם ודאי, אשם תלוי, זבחי שלמי צבור, לוג שמן של מצורע, מותר העומר, שתי הלחם, לחם הפנים, שירי מנחות; ד' בירושלם הבכורה, הביכורים, המורם מן התודה ואיל נזיר, ועורות קדשים; וי' בגבולין תרומה, תרומת מעשר, חלה, וראשית הגז, המתנות, פדיון הבן, פדיון פטר חמור, שדה אחוזה, שדה חרמים, וגזל הגר. דברים, עניינים. בתלמוד בשמיעת האזן, הוא דבר אחד, שילמוד לא בלחש, אלא ישמיע לאזניו מה שלומד. בעריכת שפתים, שיחזור למודו פעמים רבות עד שיהי' ערוך בפיו ובשפתיו. בשכלות הלב,

בְּאֵימָה, בְּיִרְאָה, בַּעֲנָוָה, בְּשִׂמְחָה, (בטהרה) בְּשִׁמּוּשׁ חֲכָמִים, בְּדִבּוּק חֲבֵרִים, בְּפִלְפּוּל הַתַּלְמִידִים, בְּיִשּׁוּב בְּמִקְרָא וּבְמִשְׁנָה, בְּמִעוּט סְחוֹרָה, בְּמִעוּט דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּמִעוּט תַּעֲנוּג, בְּמִעוּט שֵׁנָה, בְּמִעוּט שִׂיחָה, בְּמִעוּט שְׂחוֹק, בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם, בְּלֵב־טוֹב, בֶּאֱמוּנַת חֲכָמִים, בְּקַבָּלַת הַיִּסּוּרִים, הַמַּכִּיר אֶת־מְקוֹמוֹ, וְהַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, וְהָעוֹשֶׂה סְיָג לִדְבָרָיו, וְאֵינוֹ מַחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ, אָהוּב, אוֹהֵב אֶת־הַמָּקוֹם, אוֹהֵב אֶת־הַבְּרִיּוֹת, אוֹהֵב אֶת־הַצְּדָקוֹת, אוֹהֵב אֶת־הַמֵּישָׁרִים, אוֹהֵב אֶת־הַתּוֹכָחוֹת, וּמִתְרַחֵק מִן־הַכָּבוֹד, וְלֹא־מֵגִיס לִבּוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, וְאֵינוֹ שָׂמֵחַ בְּהוֹרָאָה, נוֹשֵׂא בְעֹל עִם־חֲבֵרוֹ, וּמַכְרִיעוֹ לְכַף זְכוּת, וּמַעֲמִידוֹ עַל־הָאֱמֶת, וּמַעֲמִידוֹ עַל־הַשָּׁלוֹם, וּמִתְיַשֵּׁב בְּתַלְמוּדוֹ, שׁוֹאֵל, וּמֵשִׁיב, שׁוֹמֵעַ וּמוֹסִיף, הַלּוֹמֵד עַל־מְנַת לְלַמֵּד, וְהַלּוֹמֵד עַל־מְנַת לַעֲשׂוֹת, הַמַּחְכִּים אֶת־רַבּוֹ, וְהַמְכַוֵּן אֶת־שְׁמוּעָתוֹ, וְהָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ. הָא לָמַדְתָּ כָּל־הָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מֵבִיא גְאֻלָּה לָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי: ז גְּדוֹלָה תוֹרָה שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת חַיִּים לְעוֹשֶׂיהָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי־חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם וּלְכָל־בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא: וְאוֹמֵר רִפְאוּת תְּהִי לְשָׁרֶּךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ: וְאוֹמֵר עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: וְאוֹמֵר כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶךָ: וְאוֹמֵר תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת־חֵן עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת תְּמַגְּנֶךָּ: וְאוֹמֵר כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: וְאוֹמֵר אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: וְאוֹמֵר

כן הגרסה בתלמוד ובמשניות דפוס ישן מוינציא וכ"י גם במדרש שמואל גם בסדור רפ"ז ומחזור רומא ומחזור שאלוניק, אך בסדור רפ"ה גורס בְּשִׂכּוּל הלב והוא הנכון ביותר, והטעם בהשכל על הדברים. ובסדורים אחרים בכוונת הלב במקום בבינת הלב. בשמחה, בס"א נוסף עוד בטהרה, אבל בגמרא גם בתנא דבי אליה איננו. בְּדִבּוּק חברים, כן הגרסה בסדור רפ"ז וכ"י וכן הוא בתנא דבי אליה וכן פירש רש"י לומר בחבורה. בישוב במקרא ובמשנה, פירושו שקובע לו ישיבה ללמוד מקרא ומשנה. וג' תבות אלו מעלה אחת הן וצ"ל וּבְמִשְׁנָה וכן יוצא בעליל מתנא דבי אליה. דרך ארץ, כנוי לתשמיש. בארך אפים, שיהי קשה לכעוס. באמונת חכמים, שמאמין את דבריהם. ואינו מחזיק טובה לעצמו, ראה פרק ב' משנה ט'. המכיר את מקומו, מקום חכמתו, ר"ל שיכיר בעצמו עד כמה חכמתו מגעת ולא יהרס להורות בדבר שאיננו יודע. את הצדקות, לעשות צדקה. את התוכחות, כשמוכיחים אותו. ולא מגים לבו, ראה בפרק ד' משנה ט'. ומתישב בתלמודו כן גרסת התלמוד וכן במחזור שאלוניק ובמשניות דפוס ישן, ובתנא דבי אליה ומדרש שמואל ומתישב בלמודו, ופירושו שלומד בישוב הדעת ולא במהירות. שואל ומשיב, כן הגרסה בתלמוד ורוב ס"י, ושני דברים הם ר"ל ששואל על מה שלא יידע, ואת מי ששואלו משיבו. ובמדרש שמואל גורס שואל בענין ומשיב כהלכה, וכן במחזור שאלוניק. שומע ומוסיף, הוא מעלה אחת, ר"ל מוסיף עוד דעת על מה ששמע מרבו שמבין דבר מתוך דבר. המחכים את רבו, שיתדל לשאול ולהקשות לרבו עד שמחמת זה הוא מחכים את רבו. הא למדת, הנה למדת, ר"ל הלא ידעת כבר כי כל האומר דבר וכו'. כל האומר דבר, במגלה דף ט"ו, אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא כל האומר דבר בשם אומרו וכו', ובסוף מס' כלה מובא בשם בן עזאי, ובתנחומא פ' במדבר אמר ר' תנחום הלבלר מקובל אני מר' מיאשא שקבל מן הזקנים הלכה למשה מסיני כל מי שאינו אומר דבר משל תורה בשם אומרו עליו הכתוב אומר אל תגזול דל כי דל הוא, וכל האומר דבר בשם אומרו זוכה שיגאלו ישראל על ידו, ממי אתה למד, מאסתר, ששמעה הדבר ממרדכי, על ידי כן זכתה שנגאלו ישראל על ידה, הוי אם שמעת דבר הוי אומר בשם אומרו. ותאמר אסתר, אסתר ב', כ"ב. (ז) כי חיים, משלי ד', כ"ב. רפאות, שם ג', ח'. עץ חיים, ג', י"ח. כי לוית, א', ט'. ובכ"י מוקדם הפסוק כי לוית לפסוק עץ חיים. תתן לראשך, שם ד', ט'. כי בי ירבו, ט', י"א. ארך ימים, ג',

כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ: ח רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־יְהוּדָה מִשּׁוּם
רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־יוֹחַי אוֹמֵר, הַנּוֹי וְהַכֹּחַ וְהָעשֶׁר וְהַכָּבוֹד וְהַחָכְמָה הַזִּקְנָה
וְהַשֵּׂיבָה וְהַבָּנִים נָאֶה לַצַּדִּיקִים וְנָאֶה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה
בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמָּצֵא: וְאוֹמֵר תִּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה:
וְאוֹמֵר עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם: וְאוֹמֵר עֲטֶרֶת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים וְתִפְאֶרֶת בָּנִים
אֲבוֹתָם: וְאוֹמֵר וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה כִּי־מָלַךְ יְיָ צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן
וּבִירוּשָׁלַםִ וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־מְנַסְיָא אוֹמֵר, אֵלּוּ שֶׁבַע מִדּוֹת
שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים לַצַּדִּיקִים כֻּלָּם נִתְקַיְּמוּ בְּרַבִּי וּבְבָנָיו: ט אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן־
קִסְמָא, פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד וְנָתַן־לִי שָׁלוֹם
וְהֶחֱזַרְתִּי לוֹ שָׁלוֹם. אָמַר לִי, רַבִּי מֵאֵי־זֶה מָקוֹם אָתָּה, אָמַרְתִּי לוֹ מֵעִיר גְּדוֹלָה
שֶׁל־חֲכָמִים וְשֶׁל־סוֹפְרִים אָנִי. אָמַר לִי, רַבִּי רְצוֹנְךָ שֶׁתָּדוּר עִמָּנוּ בִּמְקוֹמֵנוּ
וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת. אָמַרְתִּי לוֹ
אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל־כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵינִי דָר
אֶלָּא בִּמְקוֹם תּוֹרָה, וְכֵן כָּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים עַל־יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל טוֹב
לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף. וְלֹא עוֹד שֶׁבִּשְׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל־אָדָם אֵין
מְלַוִּים לוֹ לְאָדָם לֹא כֶסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת אֶלָּא תוֹרָה
וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר
עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ. בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּשָׁכְבְּךָ
תִּשְׁמוֹר עָלֶיךָ בַּקֶּבֶר וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ לָעוֹלָם הַבָּא. וְאוֹמֵר לִי הַכֶּסֶף

(ז) כי ארך ימים ושנות, שם ג׳, ב׳. ובכי״י עומד במקום פסוק זה הפסוק דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום. (ח) ר׳ שמעון בן יהודה משום ר׳ שמעון בן יוחאי אומר, בכי״י הגרסה אמר רבי יהושע בן לוי משום רבי אלעזר בר רבי שמעון, ובכ״י אחר ר׳ שמעון בן מנסיא משום ר׳ שמעון בן יוחאי אומר, ובסדור רפ״ז הגרסה אמר ר׳ שמעון בן מנסיא משום רבי מאיר. הנוי, כתב רוו״ה וז״ל הנוי שהזכיר תחלה איננו אחד מן השבע מדות אבל הוא שם כלל לכל שבע מדות שמנה אחריו שהם הפרטים הנכנסים בגדר הנוי, והביא הראיה מן הכתובים על השבע מדות, ולא הזכיר פסוק על הנוי לבדו כי הוא שם כלל, וזה שמסיים ג״כ נאה לצדיקים ונאה לעולם בל׳ יחיד, כי הוא חוזר על הנוי שהזכיר תחלה, וכזה שעור המאמר, הנוי, והיינו הכח והעשר וכו׳ נאה לצדיקים וכו׳ עכ״ל ויפה פירש, ודוגמתו נמצא בגמר׳ שבת דף ע״ז, ב׳ תנו רבנן חמשה אימות הן אימת חלש על גבור אימת מפגיע על ארי אימת יתוש על הפיל אימת סממית על העקרב אימת סנונית על הנשר אימת כלבית על לויתן, וקשה אמר חמשה ומונה ששה אבל הפירוש כי אימת חלש על גבור איננו מן המנין אלא הוא מוסב על כולם אך למנין חמשה אימות כן אשר בהן אימת חלש על הגבור, והן אימת מפגיע וכו׳. עטרת, משלי ט״ז, ל״א. תפארת בחורים, שם כ׳, כ״ט. עטרת חכמים, שם י״ד, כ״ד. עטרת זקנים, שם י״ז, ו׳. ובכי״י מוקדם הפסוק עטרת זקנים לפסוק תפארת בחורים, ואת הפסוק עטרת חכמים עשרם לא מובא כלל, גם בתלמוד ובכל ס״י לא כסדר פסוק זה. וחפרה ישעיה כ״ד, כ״ג. ברבי, ברבינו הקדוש. (ט) אמר רבי יוסי בן קסמא, בשני כי״י גם בסדורי רפ״ה ורפ״ז ומחזור שאלוניק מוקדם משנת חמשה קנינים קנה לו וכו׳ למשנת אמר ר׳ יוסי בן קסמא. ופגע בי, בס״א ומצאני. ושל סופרים, בעלי מקרא. שתדור עמנו במקומנו, להיות לנו לרב ומורה לכבוד ולתפארת. טוב לי, תהלים קי״ט, ע״ב. בהתהלכך משלי ו׳, כ״ב. בקבר, מן הרמה, כן הוא במדרש תהלים מזמור א׳ פסוק והיה כעץ שתול. ובב״ר סוף פ׳ ל״ב גורס בשעת המיתה במקום בקבר, וכן גם בספרי פסוק ושננתם. לי הכסף, חגי ב׳, ח׳.

וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: י חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים קָנָה (לוֹ) הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ וְאֵלּוּ הֵן· תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד אַבְרָהָם קִנְיָן אֶחָד יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד: תּוֹרָה מִנַּיִן, דִּכְתִיב יְיָ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז: שָׁמַיִם וָאָרֶץ מִנַּיִן, דִּכְתִיב כֹּה אָמַר יְיָ הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי: וְאוֹמֵר מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: אַבְרָהָם מִנַּיִן, דִּכְתִיב וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: יִשְׂרָאֵל מִנַּיִן, דִּכְתִיב עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ: וְאוֹמֵר לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל־חֶפְצִי בָם: בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִנַּיִן, דִּכְתִיב מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: וְאוֹמֵר וַיְבִיאֵם אֶל־גְּבוּל קָדְשׁוֹ הַר זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ: יא כָּל מַה־שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ לֹא בְרָאוֹ אֶלָּא לִכְבוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו: וְאוֹמֵר, יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

(י) חמשה קנינים וכו' כן גרסת התלמוד וכל ס"י וכן הוא בתנא דבי אליה פרק י"ג. אמנם במכילתא פ' בשלח בפסוק עד יעבור לא נשנו אלא ד' קניינים תורה שמים וארץ ובה"מ וישראל, וכן הוא גם בפסחים פ"ז ע"ב. ובספרי פ' האזינו בפסוק הלה' תגמלו זאת לא נשנו אלא ג' קניינים תורה וישראל ובה"מ. קנינים, דברים חשובים ומעולים בעיני הקב"ה. ה' קנני, משלי ח', כ"ב. כה אמר, ישעיה ס"ו, א'. מה רבו, תהלים ק"ד, כ"ד. ברוך אברם, בראשית י"ד, י"ט. וראה ב"ר פ' מ"ג ובמדבר רבה דף רכ"ז, א' ותנחומא פ' נשא. עד יעבר, שמות ט"ו, ט"ז. לקדושים, תהלים ט"ז, ג'. מכון לשבתך, שמות ט"ו, י"ז. ויביאם, תהלים ע"ח, נ"ד.
(יא) כל מה שברא הקב"ה, אחר שזכר מעלת ה' קניינים שלמעלה אשר חבה יתרה נודעת להם בא עתה לכלול כל הברואים שכולם נבראו לתכליתם ולשבח ולכבוד בוראם. ומובא ברייתא זו גם ביומא דף ל"ח וירושלמי שקלים פרק ה' הלכה י"א, וי"ג, אך שם עומד במקום הפסוק כל הנקרא בשמי הפסוק כל פעל ה' למענהו (משלי ט"ז, ד'). אמנם בתנא דבי אליה ובסוף אבות דר"נ הגרסא כבספרינו, וראה גם שמות רבה ראש פ' י"ז. כל הנקרא, ישעיה מ"ג, ז'. ה' ימלך שמות ט"ו, י"ח. ובכי"י נוסף עוד תרגום של פסוק זה ה' מלכותה וגו'.

לאחר מנחה יושבים לסעודה שלישית, ואין בה קידוש לפניה, לכתחלה צריך לקבוע על פת לבצוע על לחם משנה, ואם אין לו לחם משנה יראה על כל פנים לבצוע על ככר לחם שלם, ובדיעבד יוצאים אף במיני תרגימא. גם הנשים חייבות בשלש סעודות.

אין קובעים מדרש בין מנחה למעריב, דהיינו להתחבר וללמוד ברבים, אבל כל אחד יכול ללמוד בביתו כרצונו.

יש נמנעים מלשתות מים בין מנחה למעריב, והוא רק מנהג בעלמא למאן דחש ליה. ספק אם בכלל איסור לאכול מאומה או אפילו לשתות שום משקה חוץ מן המים. ובכאן שאת הדין הפוכה ממנהג הנ"ל.

נוהגין שמאריכים התפלה כדי להוסיף מחול על הקדש, וממתינים עד שיראו ג׳ כוכבים קטנים רצופים, ואין סומכין על שיטת הספק מלכו. וקודם שמתחילים והוא רחום נוהגים לומר ב׳ מזמורים אלה:

פֿלעגט מאַן מוצאי שבת דיא נאַכט איינגעטרעטען, ווירד דאַז אַבענדגעבעט פֿערריכטעט; פֿאָרהער ווערדען פֿאָלגענדע צוויא פּזאַלמען אַבגעזונגען:

לְדָוִד׃ בָּרוּךְ יְהוָֹה צוּרִי הַמְלַמֵּד יָדַי לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי לַמִּלְחָמָה: חַסְדִּי וּמְצוּדָתִי מִשְׂגַּבִּי וּמְפַלְטִי־לִי מָגִנִּי וּבוֹ חָסִיתִי הָרוֹדֵד עַמִּי תַחְתָּי: יְהוָֹה מָה־אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ בֶּן־אֱנוֹשׁ וַתְּחַשְּׁבֵהוּ: אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר: יְהוָֹה הַט־שָׁמֶיךָ וְתֵרֵד גַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ: בְּרוֹק בָּרָק וּתְפִיצֵם שְׁלַח חִצֶּיךָ וּתְהֻמֵּם: שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד בְּנֵי־נֵכָר: אֲשֶׁר־פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר: אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה־לָּךְ: הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים הַפּוֹצֶה אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה: פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי־נֵכָר אֲשֶׁר־פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר: אֲשֶׁר בָּנֵינוּ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל: מְזָוֵינוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן אֶל־זַן צֹאונֵנוּ מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ: אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה בִּרְחֹבֹתֵינוּ: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְהוָֹה אֱלֹהָיו:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישׁוֹר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

לדוד ברוך ה׳ וכו׳, מזמור קמ״ד, למנצח בנגינות וכו׳, מזמור ס״ז. ובכי״י לא נסדרו, ובאחר ס״י לא נסדר רק למנצח בנגינות, וכן ברמ״ה בא״ח ס׳ תקנ״ט סעיף ב׳ לא דבר אלא על למנצח בנגינות. ובגר מפורש למעלה דף 266 כי אלה ב׳ מזמורים הם סוף השירות ללוית שבת, ונהגו האשכנזים להמתין בהם עד צאת הכוכבים ולומרם סמוך לוהוא רחום ונראה הטעם שהוא כדי לאחר ע״י כך את תפלת מוצאי שבת שיוסיפו כראוי מחול על הקדש. אך יש מקומות באשכנז שאין מנהגים אותם כלל בנהכ״נ. לַקְרָב, למלחמה, בקו״ף רפויה. ומפלטי, הלמ״ד רפויה. הרודד המחליש. והוא מלא וי״ו בס״י מדויקים ונמסר עליו לית ומלא. ה׳ מה אדם, על דרך מה אנוש כי תזכרנו (מזמור ח׳, ה׳). להבל, לדבר שאינו מתקיים, כמו הבל פה. כצל עובר, כצל הפורח. ברוק ברק, השלך ברקים. פצני, ל׳ הצלה הוא. ממים רבים, כנוי לצרות מחלות. סמן, הראשון שבמזמור פצני והצילני ממים רבים מיד בני נכר, השני שבמזמור פצני והצילני מיד בני נכר. הפוצה, המציל. כזויות, פנות. מחטבות, מל׳ מחוטב עליך (דברים כ״ט, י׳) ר״ל מפוסלות ומסודרות יפה. מזוינו, אוצרות בתינו, שפייכער. מזן אל זן, ממין ומין, תרגום למינו לזנוהי, ושניהם נפתח, כמות שמכלול ק״כ ע״א ושרשים שרש סור. צאוננו, כתיב יתיר וי״ו. מאליפות, מגדלות לאלפים ולרבבות. אלופינו, נקרינו מלשון שגר אלפיך (דברים ז׳, י״ג). מסבלים נבזר, ווֹאָהלבעלייבט. שככה לו, אשר לו הכלכלה הזאת.

לדעת בארץ, שיידעו בארץ את דרכך. עמים אלהים, יש להפסיק בין שניהם, וע״כ פסק ביניהם. תנחם, תנהגם.

הש"ץ מתחיל והוא רחום וממשיך בניגון ואומר ברכו וכו' וגומרים ק"ש בברכותיה כמו בחול ואומרים ברוך יי לעולם אמן ואמן וכו', חצי קדיש, תפלה בלחש ואומרים הבדלה בחונן הדעת, ואם שכחה וסיים הברכה אין צריך לחזור, אבל אסור במלאכה עד שיבדיל, לפיכך אם טעה ולא הבדיל בתפלה ואין לו כוס בלילה וסבור שאף למחר לא יהיה לו צריך לחזור ולהתפלל, ואם נזכר בשומע תפלה, יש אומרים שיאמרנה בש"ת, אבל כשיש לו כוס לא יאמרנה בש"ת לדברי בעל מג"א. ואחר שהשלימו התפלה בלחש אומר הש"ץ חצי קדיש (ואינו חוזר התפלה) ואומרים ויהי נועם מעומד וכופלים פסוק אחרון, ואתה קדוש וכו', קדיש תתקבל, ויתן לך. ואם חל י"ט בשבוע הבא באחד מששת ימי המעשה אין אומרים ויהי נועם וא"ק אלא אומרים מיד קדיש תתקבל, (ובמוצאי שבת הגדול יש אומרים שלעולם אין לומר ויהי נועם וא"ק), וכן כת' בשאל' במ"ב אין אומרים ויהי נועם ולא ויתן לך.

חו"ק· וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ׃ יְיָ הוֹשִׁיעָה· הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃

דער פֿאָרבעטער רופֿט לויט:

ח' בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ׃

קו"ח בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃

וואָהרענד דעמען בעטעט דיא געמיינדע לייזע:

ק' יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה׃

כשמנגן החזן השם יאמר הקהל.

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

כשמנגן החזן המבורך יאמר הקהל.

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים, בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים, וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים, וּמַחֲלִיף אֶת־הַזְּמַנִּים, וּמְסַדֵּר אֶת־הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ· בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה, גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר· וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה, יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ· אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד, יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים׃

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ, תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ, עַל־כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ, וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה· וְאַהֲבָתְךָ אַל־תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

והוא רחום, כשמתחיל הש"ץ והוא רחום נוהג המון עם לומר „כי אל מלך חנון ורחום אתה" ומנהג טעות הוא, אבל כך יש לומר כשמתחיל הש"ץ והוא רחום „אל רחום ה' אלהינו אל תעזבנו ואל תשחיתנו ולא תשכח את ברית אבותינו אשר נשבעת להם; כמו שכתוב כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם". כן כתב הכל בו ס' כ"ח וכן ביוסף אומץ ס' י"ט.

(יחיד אומר אל מלך נאמן.)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ יְהֹוָה ׀ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ:
וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם
לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ
וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ:
וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־
נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ
דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ
וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהֹוָה בָּכֶם וְעָצַר
אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ
וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהֹוָה נֹתֵן לָכֶם:
וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם
אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם
אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ
וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן
יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהֹוָה
לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם
וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת
וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהֹוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא
תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם:
לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים

לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם: יש לכרך אלהיכם לאמת.

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל־זֹאת, וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ, וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים, מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל־הֶעָרִיצִים, הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ, הָעֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר, הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ, הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל־בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל־שׂוֹנְאֵינוּ, הָעֹשֶׂה לָּנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם, הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם, וַיּוֹצֵא אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם: הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם־סוּף, אֶת־רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת־שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע: וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָֹה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ

יְהוָֹה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

וְנֶאֱמַר כִּי־פָדָה יְיָ אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים, וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ, וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ, וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן, וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ, וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ: כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה, כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה, וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד:

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן: יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְיָ אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְיָ לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם: וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: כָּל־גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ: כִּי גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ: וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְּךָ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ יְיָ בַּיּוֹם. בָּרוּךְ יְיָ בַּלָּיְלָה. בָּרוּךְ יְיָ בְּשָׁכְבֵנוּ. בָּרוּךְ יְיָ בְּקוּמֵנוּ: כִּי בְיָדְךָ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים. אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל־חָי וְרוּחַ כָּל־בְּשַׂר אִישׁ: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְיָ אֵל אֱמֶת: אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם יַחֵד שִׁמְךָ וְקַיֵּם מַלְכוּתְךָ תָּמִיד וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ בֶּאֱמֶת. בֶּאֱמֹר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ. יְיָ מֶלֶךְ. יְיָ מָלָךְ. יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלֹךְ בְּכָבוֹד. כִּי אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמֶּלֶךְ בִּכְבוֹדוֹ תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד וְעַל כָּל־מַעֲשָׂיו:

הש״ץ אומר ח״ק, ואח״כ מתפללים תפלה בלחש והש״ץ אינו חוזר.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

בעי"ת זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·

מִן שמיני עצרת מוסף עד ביו פסח (חגט אמן):

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

בעי"ת מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בעי"ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה· אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ מַדַּע תּוֹרָתֶךָ· וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת (בָּהֶם) חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתַּבְדֵּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל

אתה חוננתנו, ברכות דף ל"ג ופסחים דף ק"ד. ויש שנוי נוסחא בין האשכנזים והספרדים, ונוסחת רב עמרם (מביאה אבן ירחי) היא „אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה, אתה הבדלת בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה, כשם שהבדלתנו ה' אלהינו מכל עמי הארצות ומכל משפחות האדמה כן תפדינו ותצילנו מכל דבר רע ומכל גזרות קשות והכנו מאתך" וכו' וכמעט כן הוא גם נוסח הרמב"ם. ועל אודות נוסחתנו ראה ט"ז ומג"א ולבוש לא"ח ס' רצ"ד גם ביוסף אומץ ס' צ'. והנה הפוסקים האלה נראה שגרסו חָנַנְתָּנוּ במשקל פקד, וכן הוא באמת בסדור רס"ג גם בסדור יעב"ץ. אמנם בסדור רפ"ז הנוסחא חוֹנַנְתָּנוּ כבסדורינו וכן גם בסדורי הספרדים והוא עבר של משקל מרובע מן עברם יחוננו (תהלים ק"ב, ט"ו) ומסונן ענוים (משלי י"ד, כ"א) ועל דרך עוֹלַלְתָּ (איכה א' כ"ב), ואחרי כי נמצא גם בכתבי יד ושפד שחוננתנו בכל הסדורים לכן יתרון לנוסחא זו מן הראשונה, ומה שגם בה לשון נופל על הלשון אתה חונן, חוננתנו. מַדַּע תורתך, כן העקר ולא לְמַדַּע, וכן הוא בכ"מ לא"ח ס' רצ"ד גם בסדור רפ"ה וכן גם גרסת הספרדים וכן נמצא במקרא ותורתך חנני (תהלים קי"ט, כ"ט) שנא הפעול ביחס הנשוא ולא אמר וּלְתורתך, והנה מי שיאמר אתה חוננתנו לְמדע נשמע מדבריו שהשם חנן אותנו בעבור מדע תורתו דוגמת יחנך לקול זעקך (ישעיה ל', י"ט) והוא כנגד המכוון פה. ובכי"י אחד מצאתי מַדַּע בְּתורתך. לעשות חקי רצונך, כן הוא בסדור ס"ת ובסדור יעב"ץ וכן הוא בסדיא בנוסח ותודיענו (ברכות ל"ג ע"ב). ומה שבס"א לעשות בהם חקי וכו' הנה הרגיש בקשי הלשון הרב ב"ח בס' רצ"ד והדחק לישבו, והאמת כי אינכו אלא טעות סופרים. ותבדל בן הנוסחא. בין קדש לחול, ככתוב ויקרא י', י'. בין אור לחשך, בראשית א', ד'. ולמד לְחשך בשב"א דוגמת לחול כי שניהם בלתי מגוררים כחבריהם קדש אור, ודוגמת בין רב למעט (במדבר כ"ו, נ"ו). בין ישראל

לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה· אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָחֵל עָלֵינוּ הַיָּמִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם חֲשׂוּכִים מִכָּל־חֵטְא וּמְנֻקִּים מִכָּל־עָוֹן וּמְדֻבָּקִים בְּיִרְאָתֶךָ· וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חוֹנֵן הַדָּעַת:

הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה:

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ· כִּי מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

רְאֵה בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ וּגְאָלֵנוּ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי גוֹאֵל חָזָק אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

רְפָאֵנוּ יְיָ וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה· וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל־מַכּוֹתֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ רוֹפֵא נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרֵךְ עָלֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת־כָּל־מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה וְתֵן (טַל וּמָטָר לִ)בְרָכָה עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וּבָרֵךְ שְׁנָתֵנוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:

תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ· בָּא״יְ מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה וְהָסֵר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה יְיָ לְבַדְּךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וְצַדְּקֵנוּ בַּמִּשְׁפָּט· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט:

(בעשי״ת מסיימים הברכה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט:)

וְלַמַּלְשִׁינִים אַל־תְּהִי תִקְוָה וְכָל־עוֹשֵׂי רִשְׁעָה כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ וְכֻלָּם מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ וְהַזֵּדִים

הנוסחא הישנה:

לַמַּלְשִׁינִים אַל־תְּהִי תִקְוָה וְכָל־הַמִּינִים כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ וְכָל־אוֹיְבֶיךָ מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ וְהַזָּדוֹן

לעמים, ויקרא כ׳, כ״ו. בין יום השביעי לששת ימי המעשה, לא נמצא ל׳ הבדלה ביום השבת, אלא מפני שצריך לומר כך בהבדלה על הכוס כדי לסמוך מעין חתימה סמוך לחתימה (פסחים ק״ד) תקנו לומר כאן גם בתפלה. החל עלינו וכו׳, נמצא בנוסח רבון העולמים אך הרמזים הנזכר בירושלמי ברכות פרק ה׳ סוף הלכה א׳. חשוכים שיהיו אנחנו חשוכים מכל חטא. ומנקים, נקיים.

מְהֵרָה תְעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר וּתְמַגֵּר וְתַכְנִיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

עַל־הַצַּדִּיקִים וְעַל־הַחֲסִידִים וְעַל־זִקְנֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל־פְּלֵיטַת סוֹפְרֵיהֶם וְעַל־גֵּרֵי הַצֶּדֶק וְעָלֵינוּ יֶהֱמוּ רַחֲמֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת, וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם, וּלְעוֹלָם לֹא נֵבוֹשׁ כִּי־בְךָ בָּטָחְנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב וְתִשְׁכּוֹן בְּתוֹכָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ בִּנְיַן עוֹלָם, וְכִסֵּא דָוִד מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תָּכִין. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

אֶת־צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תַצְמִיחַ, וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ, כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל־הַיּוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ, כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים אָתָּה. וּמִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ רֵיקָם אַל־תְּשִׁיבֵנוּ. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ.

בר"ח וחה"מ אומרים יעלה ויבא. חזן ראש חדש חוכר חה"מ וחגט אמן יעלה ויבא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לר"ח רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ | לפסח חַג הַמַּצּוֹת | לסכות חַג הַסֻּכּוֹת

הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים. ברוך אתה יי, המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אן חנוכה ווירד היער על הנסים (זייטע 241) איינגעשאלטעט.

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

בעי"ת וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יי, הטוב שמך ולך נאה להודות:

שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם. כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום. וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך:

ברוך אתה יי, המברך את עמו ישראל בשלום:

בעי"ת בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום. ברוך אתה יי, עושה השלום:

אלהי. נצר לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה, ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה: פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי. וכל החושבים עלי רעה, מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם. עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען קדשתך עשה למען תורתך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי: עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות:

הש"ץ אומר חצי קדיש.

וועֶן אוֹיף אַייכֶען דער קָאמֶענְדֶען װאָך אַ װערקטָאג אַיין י״ט פֿאַלְט, ווירד קיין ויהי נעם נָאך ואתה קדוש געזאָגט. אויך פֿון ט׳ באב זאָגט מאַן קיין ויהי נעם.

וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ׃

יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן׃ אֹמַר לַיהוָה מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ׃ כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת׃ בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ׃ לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם׃ מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם׃ יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ׃ רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה׃ כִּי־אַתָּה יְהוָה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ׃ לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ׃ כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ׃ עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ׃ עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין׃ כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי׃ יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ׃ אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי׃ ארך ימים וכו׳.

ויהי נעם, כתב הטור בא״ח ס׳ רצ״ה נוהגין לומר ויהי נעם לפי שהוא מזמור של ברכה שבו ברך משה רבינו לישראל בשעה שסיימו מלאכת המשכן, ונוהגין לכפול פסוק ארך ימים אשביעהו שע״י כן נשלם השם היוצא ממנו *) (ובתניא ס׳ כ״א גם בלקוטי הפרדס מביא הטעם כדי להפריש בין קריאת המזמור לקדושה דסדרא). ואומרים סדר קדושה לפי שהוא זמן חזרת רשעים לגיהנם שנחו בשבת, וע״כ מאריכין בעניני תפלות, כי ממתינין להם עד שיסיימו כנסיה אחרונה של ישראל תפלתם, וע״כ נוהגין בקצת מקומות להאריך הרבה בויהי נעם וסדר קדושה, וכן כתב רב עמרם זה שנהגו לומר ויהי נעם וקדושה דסדרא בנעימה ובאריכות נועם באפוקי שבתא כדי שישתהו ישראל בהשלמת סדריהן כדי להפריש מכות לרשעים מלחזור לגיהנם, דבמוצאי שבת צועק הממונה על הרוחות חזרו לגיהנם שבבר השלימו ישראל את סדריהם (וראה למעלה בבאור לדקתך דף 265). ומתחילין בואתה קדוש (ולא בובא לציון גואל) לפי שאין עיקר גאולה בלילה (כמו שנאמר בגאולת מצרים ויהי בעצם היום הזה בעצומו של יום). ונוהגין באשכנז שאין אומרים ויהי נעם כגון שחל י״ט באמצע השבוע אז אין אומרים ג״כ סדר קדושה (והטעם כתב אבודרהם בשם הגאונים לפי שסדר קדושה לא תקנו לומר אלא בעבור שאין דרך לבנין לתלמיד שלא יתברך רבו עמו וע״כ כשנדחה זה נדחה גם זה), וכן כתב רב שר שלום (ומובא בג״כ אבן ירחי) אין אומרים ויהי נעם אלא במוצאי שבת לחול ולא במוצאי י״ט ולא במוצאי שבת לי״ט, שמתחלה לא קבעוה הראשונים אלא במוצאי שבת לחול, אבל במ״ש לי״ט כיון דבעי למימר ומעשה ידינו וליכא, אין אומרים אותו, ואפילו אל י״ט באמצע השבת או כוס כפור דליכא ששת ימי המעשה אין לומר ויהי נעם במוצאי שבת, כיון דאמרינן ומעשה ידינו תרי זימני בעינן דליכא שיתא יומי כולהו אחולא, וכל היכא דלא אמרין ויהי נעם לא אמרין סדר קדושה (גם התניא כתב כן בשם הטורנאי גאון ורב עמרם גאון, וסמן לדבר ו׳ יהי נעם. ולדעת הרב יעב״ץ עקר הטעם שאין אומרים ויהי נעם ואתה קדוש במ״ש לי״ט הוא, משום שימי החול שביניהם מוטלים בין שתי קדושות שיש בהן נעימן כדי להגין שהלכתי מן המזיקין, ואם היו אומרים אותו אז נראה כפוגם בכבוד הקדושה הנוספת שיש בשבוע זה באמצע. ואין נוהגין כן בספרד אלא מתחילין בפסוק ארך ימים אשביעהו וגו׳ ואתה קדוש וגו׳ עכ״ל שכתוב במנהגים כ״י (ונמצא גם במהרי״ל הלכות פורים) שמעתי בשם הר׳ אליעזר למה אין בתוך ז״ן בואי נועם, לפי שז׳ שבתות אין אומרים ויהי נועם ולא יותר.

*) פירוש דבריו כמבא במט״מ ס׳ תנ״ו גם בלחם הפנים קונטרוס אחרון ס׳ שנ״ו וראה גם בתג״א ובפמ״ג בא״ח שם והם ולכל הפירושים המספר לא יכוון יפה. ונראה כוונת הטור כי בהכפלת הפסוק יש בו ב׳ פעמים שם הוי״ה ובאמרו את האותיות שם הוי׳ אשר המספרן קט״ו כנגד מספר שם הוי׳ במלוי אותיותיו ד״ל, יו״ד ה״א וא״ו ה״א ובו׳ פסוק ע״ב ובנגד השם שם אהי׳ במלואו פסוק ח״ד.

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל:

וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: וּמְקַבְּלִין דֵּן מִן דֵּן וְאָמְרִין קַדִּישׁ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא עִלָּאָה בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ· קַדִּישׁ עַל־אַרְעָא עוֹבַד גְּבוּרְתֵּהּ· קַדִּישׁ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא· יְיָ צְבָאוֹת מַלְיָא כָל־אַרְעָא זִיו יְקָרֵהּ: וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: וּנְטָלַתְנִי רוּחָא וְשִׁמְעֵת בַּתְרַי קָל זִיעַ שַׂגִּיא דִּי מְשַׁבְּחִין וְאָמְרִין בְּרִיךְ יְקָרָא דַיְיָ מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ: יְיָ ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ מַלְכוּתֵהּ (קאם) לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא: יְיָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שָׁמְרָה־זֹּאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם: בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה· הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ וְהִבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ· הוּא יִפְתַּח לִבֵּנוּ בְּתוֹרָתוֹ וְיָשֵׂם בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁנִּשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְנִזְכֶּה וְנִחְיֶה וְנִרְאֶה וְנִירַשׁ טוֹבָה וּבְרָכָה לִשְׁנֵי יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם· יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ: בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי־עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יְיָ: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

קדיש שלם.

בימי הספירה סופרים כאן את העומר. ובמ״ש חנוכה מדליק הש״ץ בבהכ״נ את נרות חנוכה קודם ויתן לך.

וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ: יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ

ויתן לך וכו׳, בסדורי הספרדים חיכנו, ובמחזור רומא נוסחתו משונה הרבה מנוסחתנו בחסרון ובתוספת פסוקים. וטעם אמירתו לפי שהם פסוקים של ברכה, כדי שיתברכו במעשה ידיהם (טור בס׳ רל״ד), ובחיי בס׳ ב״א כתב וז״ל ומנהג לומר פסוקים של ברכות וחתמות לסמן טוב לפי שהוא תחלת השבוע ומתחיל מה׳ מלך מהולל בתשבחות, ובשם ר׳ אביגדור מצאתי שאין ראוי לחתום בה בברוך מאחר שלא היה בה בברוך הלכך הויא לה ברכה לבטלה. ויש אומרים פיוטים וזמירות כדי ללוות את השבת כדרך שמלוין את המלך בכניסתו לעיר וביציאתו עכ״ל. ואבן ירחי בספרו בהלכות שבת ס׳ ע״ה מזכיר בפירוש אמירת ויתן לך וז״ל מנהג כל ישראל לומר במוצאי שבת ויתן לך וכל הפסוקים של ברכות, שיתברכו ישראל

וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ: וְאֵל שַׁדַּי
יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: וְיִתֶּן־לְךָ אֶת
בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ
אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם: מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי
וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת
שָׁדַיִם וָרָחַם: בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־בִּרְכֹת הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת
גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: וַאֲהֵבְךָ
וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ
וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע
לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ: בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ
עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ: וְהֵסִיר יְיָ מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי
מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ:

כפולין מוסיפים גם את זה.   חין אשכנז ווירד המלאך ניכט געזאגט.

הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם
אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם
וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם
אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה: בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ
וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ: בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ: בָּרוּךְ פְּרִי
בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת

בשבת הבאה ומעתה ועד עולם, ובפרובנצא אומרים אחריה אין כאלהינו ופטום הקטרת, ונראה הטעם עפ"י
מה דאמר ביומא (דף כ"ו) מעולם לא שנה אדם בה מפני שמעשרת, ובשלמה פרים שפתינו. למען נתעשר
ובכליא עכ"ל וכן כתב הכל בו בס' מ"א. ואופן סדר הפסוקים של ויתן לך כך הוא, לראשונה יבאו פסוקי
ברכה ואח"כ פסוקים של גאולה ואח"כ של ישועה ושל דעת ה' ושל פדיום ושל הסוף כרם זשל שלום.
ויתן לך, בראשית כ"ז, כ"א. וכ"ט. ואל שדי, שם כ"א, ג'. וד'. מאל אביך, שם מ"ט, כ"ה, וכ"ו. ואהבך
דברים ז', י"ג. י"ד. ט"ו. המלאך, בראשית מ"ח, ט"ז. ויש לדעת כי בכי"י וס"י לא כיתן הכדל עין המלאך
ושאר הפסוקים אלא נסדר הכל זה על זה עד את עמו בשלום וכן גם מנהג בני פולין לומר את כל
הפסוקים האלה בלי פרוד, אך בני אשכנז הכיתו מהם חלקים חלקים כדי להכר ושלא להטריח על הקהל.
והנה לפי סדר המקרא היה לו לעמוד פסוק המלאך קודם פסוקי ואהבך וכו' אבל נסמכו פסוקי ואהבך
וכו' לפסוקי ברכת יצחק ויעקב בעבור שהם מעניינם מענין ברכת הארץ ורבוי הזרע. ה' אלהיכם, דברים
א', י'. י"א. ועניינם דומה לענין פסוק המלאך וע"כ נסמכו לו, כי כאמור שם וידגו לרב אמור כאן והנכם
אתכם לרב וכאמור שם יברך ...ג הנערים אמור כאן ויברך אתכם. ברוך אתה, עונה אל סוף פסוק קודם
כאשר דבר לכם ומגאר עתה מה היא הברכה אשר דבר, ברוך אתה וכו', דברים כ"ח, ג'. ו'. ה'. ד'.
ונהפכו הפסוקים מסדרם בתורה, כדי להסמיך ענין לענין שאחר שאמר ברוך אתה בעיר אמר כאן אתה
בבואך, כלומר בבואך לעיר ובצאתך לשדה, ואח"כ אמר ברוך טנאך שהכוונה בו על הפרנסה, ואח"כ ברוך
פרי בטנך, ועל דרך מה שאמרו יבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה (סוטה מ"ד) כי רק כשגם

צֹאנֶךָ: יְצַו יְיָ אִתְּךָ אֶת־הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת־אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר־אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: כִּי־יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ: אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּייָ מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר־חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל־בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ:

בפולין מוסיפים גם את זה. חוץ אשכנז ווירד מחותי ניכט געזאגט.

מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְיָ הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְיָ יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר: גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּייָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא־תֵבֹשׁוּ וְלֹא־תִכָּלְמוּ עַד־עוֹלְמֵי עַד: וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת־שֵׁם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף: הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְיָ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַייָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו

הברכות שלויה ברכת פרי הבטן שלמה היא. כן נראה הטעם הנכון בהפוך פסוקים הללו וראה גם בספר ... לר״מ בן בנלאל דף י״א, אבל הטעם שהביא רוו״ה בסדורו שההפוך יהיה לסמן שהפסוקים אינם ... אך טנהג. וכדי שלא לבוא לידי ספק ברכה, עומדים לנגדו הפסוקים ואהבך וברכך שלמעלה ... ג׳ פסוקים כסדרם בתורה ונסתר טעמו. יצו ה׳, יפתח, דברים כ״ח, ח׳. י״ב. כי ה׳ שם ט״ו, ו׳ ונסמך לפסוק יפתח מפני לשון דומה ללשון כי פסוק יפתח מסיים והלוית גוים רבים ואתה לא ... ונפל עליו הלשון והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבוט. אשריך, שם ל״ג, כ״ט. ומסיימים בו פסוקי ... כמו שסיים בו משה רבינו את ברכתו על ישראל. ומתחילים פסוקי גאולה עם פסוק מחיתי, ישעיה מ״ד, כ״ב. חטאותיך, מלא וי״ו על אל״ף עפ״ה. רנו, שם מ״ד, כ״ג. גואלנו, שם מ״ז, ד׳. ישראל נושע, שם מ״ה, י״ז. והוא תחלת פסוקי ישועה. ואכלתם, יואל ב׳, כ״ו. כ״ז. ונסמכו לפסוק ישראל נושע בעבור שגם בהם ל׳ לא יבושו כמו שנאמר שם לא תבושו. כי בשמחה ישעיה נ״ה, י״ב. ויקשר עם סוף הפסוק שלפניו, ר״ל לא יבושו עמי לעולם, אלא בשמחה ילאו. והנה בקצת סדורים מוקדם לפסוק זה הפסוק ופדויי ה׳ ישובון, אבן בכ״י וסדור רפ״ז גם בסדורים של רז״ה ויעב״ץ ור״ז לונדן ורי״ם ורוו״ה אין כאן מקומו אלא למטה קודם הפסוק הפכת מספדי וכן נמק ר׳ עוזיאל בסדורו שגבי ג׳ פדויות ... ופדויי, וכן עקר. הנה אל וכו׳ ישעיה י״ב, ב׳. ג׳. ד׳. ה׳. ו׳. והם דברי תודה על הישועה.

הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ: זַמְּרוּ יְיָ כִּי גֵאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ: צַהֲלִי וָרֹנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה יְיָ קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ:

בפולין מוסיפים גם את זה. אין אשכנז ווירד בית יעקב ניכט געזאגט.

בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יְיָ: וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת וָדָעַת יִרְאַת יְיָ הִיא אוֹצָרוֹ: וַיְהִי דָוִד לְכָל־דְּרָכָו מַשְׂכִּיל וַייָ עִמּוֹ: פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב־לִי כִּי־בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי: וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל־שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל חָלִילָה חַי־יְיָ אִם־יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי־עִם־אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת־יוֹנָתָן וְלֹא־מֵת: וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: וְלֹא־אָבָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם:

בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו: וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת־עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן־יִשַׁי שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ שָׁלוֹם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

מודעת, כתיב [מידעת] ביו"ד, וקרי בוי"ו שרוקה. יושבת, מלא וי"ו, ואינו מן ט' החסרין. ואמר ביום, ישעיה כ"ה, ט'. וזה סוף פסוקי ישועה, ובאו עליו ג' פסוקים של דעת ה'. בית יעקב, שם ב', ו'. באור ה' ר"ל בתורתו ובמצותיו, וכת"י באולפן אוריתא דה'. והיה אמונה, שם ל"ג, ו'. ותנת [חכמת] הגעי"ם בפתח (מכלול ט"ו, ע"ב). ויהי דוד, ש"א י"ח, י"ד. [לכל] דרכיו, כמו [בכל], דוגמת ישבת לבטח (תהלים ע"ח, ס') כמו בבטח. ותנת דרכו חי"י בכתיב, וקרי דרכיו. משכיל, מצליח, כמו ומלך מלך והשכיל (ירמיה כ"ג, ה'). והנה כסמכו ג' פסוקים אלה לרמוז בראשון על למוד תורה שבכתב, ובשני על תורה שבעל פה, וכמו שאמרו בשבת דף ל"א על ששה סדרי משנה. ובפסוק הג' יורמז השכר שיגיע לעוסק בתורה שיהי' [משכיל] בכל דרכיו וה' עמו. פדה, תהלים נ"ה, י"ט. ויאמר העם ש"א י"ד, מ"ה. ופדויי, ישעיה ל"ה, י'. והן ג' הפדיות שאומרים בהטבת חלום (ברכות נ"ה, ע"ב). הפכת, תהלים ל', י"ב. ולא אבה, דברים כ"ג, ו'. אז תשמח, ירמיה ל"א, י"ג. והן ג' הפוכות שאומרים ג"כ בהטבת חלום. בורא ניב, ישעיה נ"ז, י"ט. ותנת ניב היא בכתוב ביו"ד ניב. ורוח, דה"א י"ב, י"ח. [עמשי], בסי"ן שמאל. השלישים, הוא בכתיב [השלושים] בו"יו: ואמרתם ש"א, כ"ה, ו'. ונטעם בטפחא בכ"י [ואמרתם] ותנת [כה] במונח, וכצ"ל. והם ג' פסוקי שלום שבאו ג"כ בהטבת חלום. ה' עז, תהלים כ"ט, י"א. והנה כמו שאומרים פסוקים הללו בהטבת חלום לסמן טוב שיהפוך השם את החלום לטובה כן אומרים גם לסמן טוב בתחלת ימי השבוע שהם ימי מלאכה ויגיעה ודאגה וכשר שיפדה אותנו השם ב"ה מכל צרותינו ויהפוך יגוננו לשמחה ויתן שלומו בינינו.

בפולין מוסיפים גם את זה. אין אשכנז ווירד אמר רבי ניכט געזאגט.

אמר רבי יוחנן, בכל־מקום שאתה מוצא גדלתו של־הקדוש ברוך הוא שם אתה מוצא ענותנותו. דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשלש בכתובים: כתוב בתורה, כי יי אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני האדנים האל הגדל הגבר והנורא אשר לא־ישא פנים ולא יקח שחד. וכתיב בתרה, עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר לתת לו לחם ושמלה: שנוי בנביאים דכתיב, כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון. וכתיב בתרה, ואת־דכא ושפל־רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים: משלש בכתובים דכתיב, שירו לאלהים זמרו שמו סלו לרכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו. וכתיב בתרה, אבי יתומים ודין אלמנות אלהים במעון קדשו: יהי יי אלהינו עמנו כאשר היה עם־אבתינו אל־יעזבנו ואל־יטשנו: ואתם הדבקים ביי אלהיכם חיים כלכם היום: כי־נחם יי ציון נחם כל־חרבתיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן־יי ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

הש"ץ מבדיל בבית הכנסת. ואח"כ אומרים שיר המעלות.

שיר המעלות. אשרי כל־ירא יהוה ההלך בדרכיו: יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך: אשתך כגפן פריה בירכתי ביתך, בניך כשתלי זיתים סביב לשלחנך: הנה כי־כן יברך גבר ירא יהוה: יברכך יהוה מציון, וראה בטוב ירושלם כל ימי חייך: וראה־בנים לבניך. שלום על־ישראל:

קדיש יתום, עלינו.

במוצאי שבת חוזרים ומתברכים הבנים והתלמידים מאבותיהם ורבותיהם. כשיכנס האדם לביתו במוצאי שבת יתחיל בשירות וזמירות כדי ללוות בכך את השבת, ומזכירים ג"כ אליהו הנביא וביאת המשיח בתחלת השבוע כי [illegible] עת מ"ש מוכנת לביאתו ולכן מבקשים ומתפללים על ביאתו במהרה בימינו.

אמר רבי יוחנן, וכו', אגדה היא במגלה דף ל"א. ואומרים אותה בתחלת ימי השבוע כדי לחזק את תוחלתנו בה', שלא נאמר איך נרים פנינו לבקש בקשותינו ממנו הרם והנשא, כי חפץ הוא בתפלת ענוים ולב נדכא ימלא משאלותם, ועוד כדי להתעורר שנתנהג על נכון במשא ובמתן בימי המעשה ולא נעשק אחיך כי הקב"ה אבי יתומים ודין אלמנות עושה משפט העשוקים. ישנו, החי"ת והכו"ן שכיון (עולת ח' י"ב ונחמיה י"ב, כ"ב. וכ"ג). גדלתו כן בסדורינו, אמנם בגמרא גורס גבורתו. ענותנותו עיין בפתח כן העקר כי נכנה מן ענו. כי ה' אלהיכם, דברים י', י"ז, י"ח. כי כה אמר, ישעיה נ"ז, ט"ו. שירו לאלהים, תהלים ס"ח, ה'. ו'.

יהי ה' וכו', אומרים עוד פסוקי בקשה ונחמה כדי לסיים בנחמה. יהי, מ"א ח', נ"ז. ואתם דברים ד', ד'. כי נחם, ישעיה נ"א, ג'. ה' חפץ שם מ"ב, כ"א.

שיר המעלות, מזמור קכ"ח. וטעם אמירתו בתחלת ימי המעשה כמבא בפירוש ישן גם בפירוש הר' בני, שהוא להזהיר את בני האדם בתחלת ימי השבוע שיעסקו באמונה במשא ובמתן ולא יונה איש את עמיתו, וזהו שאמר יגיע כפיך, ולא מן הגזל ולא מן הגנבה, ואם אתה עושה כן אשריך בעה"ז וטוב לך לעה"ב.

אע״פ שהבדיל בתפלה ושמע הבדלה בביה״כ מ״מ חוזר ומבדיל בבית על הכוס.

אסור לעשות מלאכה קודם הבדלה אפילו בוודאי לילה, ואם הבדיל בתפלה מותר אע״פ שעדיין לא הבדיל על הכוס. ואם צריך לעשות מלאכה קודם שיתפלל אומר המבדיל בין קודש לחול בלא ברכה ועושה מלאכה כשתכה, וככה תעשינה הנשים שאינן מתפללות, אבל בעל נפש לא יעשה שום מלאכה אפילו הדלקת הנר עד אחר סדר קדושה ואח״כ מותר בהדלקת הנר וכל מלאכה קלה שאין בה שיהוי.

אסור לאכול או לשתות שום דבר חוץ מן המים משתחשך עד שיבדיל. ואם טעה ואכל קודם שהבדיל יכול להבדיל אחר כך.

אין מבדילין על הפת, אבל על שכר ושאר משקים חוץ מן המים מבדילין אם הם חמר מדינה: ואם אין לו יין ושום משקה די לו בהבדלה שבתפלה ויאמר המבדיל בלא כוס. יין להבדלה קודם ליין קידוש כי קידוש אפשר בפת. שמן לנר חנוכה קודם ליין של הבדלה.

ימלא הכוס על כל גדותיו עד שישטוף היין על השלחן והוא סמן ברכה, אבל מהכוס עצמו לא ישפוך קודם הברכה או לאחריה קודם השתיה, אלא לאחר ששתה ממנו ישפוך קצת מן הכוס על השלחן ויכבה בו נר ההבדלה.

קודם הבדלה מנגנים פיוט זה. אחר הבדלה זינגט מאן דיעזעז.

אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי אֵלִיָּהוּ הַגִּלְעָדִי בִּמְהֵרָה יָבֹא אֵלֵינוּ עִם מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד: אִישׁ אֲשֶׁר קִנֵּא לְשֵׁם הָאֵל· אִישׁ בֻּשַּׂר שָׁלוֹם עַל־יַד יְקוּתִיאֵל· אִישׁ גָּשׁ וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: אליהו. אִישׁ דּוֹרוֹת שְׁנֵים־עָשָׂר רָאוּ עֵינָיו· אִישׁ הַנִּקְרָא בַּעַל שֵׂעָר בְּסִמָּנָיו· אִישׁ וְאֵזוֹר עוֹר אָזוּר בְּמָתְנָיו: אליהו. אִישׁ זָעַף עַל עוֹבְדֵי חַמָּנִים· אִישׁ חָשׁ וְנִשְׁבַּע מִהְיוֹת גִּשְׁמֵי מְעוֹנִים· אִישׁ טַל וּמָטָר עָצַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים: אליהו. אִישׁ יָצָא לִמְצוֹא לְנַפְשׁוֹ נַחַת· אִישׁ כִּלְכְּלוּהוּ הָעֹרְבִים וְלֹא מֵת לַשַּׁחַת· אִישׁ לְמַעֲנוֹ נִתְבָּרְכוּ כַּד וְצַפַּחַת: אליהו. אִישׁ מוּסָרָיו הִקְשִׁיבוּ כְּמֵהִים· אִישׁ נַעֲנָה בָּאֵשׁ מִשְּׁמֵי גְבוֹהִים· אִישׁ סָחוּ אַחֲרָיו יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים: אליהו. אִישׁ עָתִיד לְהִשְׁתַּלֵּחַ מִשְּׁמֵי עֲרָבוֹת· אִישׁ פָּקִיד עַל כָּל־בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת· אִישׁ צִיר נֶאֱמָן לְהָשִׁיב לֵב בָּנִים עַל־אָבוֹת: אליהו. אִישׁ קָרָא קַנֹּא קִנֵּאתִי לַייָ בְּתִפְאָרָה· אִישׁ רָכַב עַל־סוּסֵי אֵשׁ בִּסְעָרָה· אִישׁ שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם מִיתָה וּקְבוּרָה: אליהו. אִישׁ תִּשְׁבִּי עַל־שְׁמוֹ נִקְרָא·

אליה הנביא, כתב אבן ירחי בהלכות שבת ס׳ ע״א, זה שמשוררין בכל גבול ישראל מאליהו הנביא, לפי שהוא הוא המבשר שיבוא במהרה לפני המשיח כדכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא (סוף מלאכי), וכבר מובטח להם שאין אליהו בא בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מפני הטורח כדאית׳ בעירובין (מ״ג ע״ב), ויבא לנו המבשר במוצאי שבתות, שבזכות השבת הכול יואל ובא לציון גואל עכ״ל וכן אמרו בויקרא רבה פ׳ ג׳ ושמות רבה פ׳ כ״ה גם בשבת קי״ח ע״ב שבזכות שבת ישראל נגאלים. ובמהרי״ל סוף הלכות שבת כתב בשם מהר״ש מה שנוהגין לומר פסוקי דאליהו וזמירות המיוסדים על שמו במ״ש היינו משום דאיתא בתוספתא במוצאי שבת יושב אליה ז״ל תחת עץ החיים וכותב זכויות של שומרי שבת. והנה זמר הזה ההולך ע״ס א״ב מביאו גם אבודרהם בספרו ופרשו וכתב עליו שהיו משוררים אותו בבהכ״נ ע״י חזן וקהל והתחיל החזן אליהו הנביא וגו׳ והקהל עונה, וחוזר החזן ושר איש אשר קנא לשם וגו׳ והקהל עונה בחרוז הראשון אליהו הנביא, וכן עד תומו. ולהבנת פיוט הזה יש לערוך למולו כל המקראות שנזכר בהם אליה הנביא, והן מ״א מסמן י״ז עד מ״ב סמן ג׳. מלאכי ג׳, כ״ג. וכ״ד. וגם במדבר כ״ה, פסוק י׳ עד י״ד. כי לפי המדרש ילקוט רמז תשע״א פינחס הוא אליהו. **אשר קנא לשם האל**, עש״ה מ״א י״ט, י׳. **יקותיאל**, הוא אחד משבעה שמות של משה רבנו מובאים במגלה דף י״ג. **ויכפר**, במדבר כ״ה, י״ג. **דורות שנים עשר**, ואלו הן, נחשון שלמון בועז עובד ישי דוד שלמה רחבעם אביה אסא יהושפט יהורם. **בעל שער**, מ״ב א׳, ח׳. **חמנים**, אלילים. **כמהים**, ישראל שהיו כמהים לגשם. **סחו**, אמרו. **ציר**, שליח. **קנא קנאתי**, מ״א י״ט, י׳. **על סוסי אש בִּסְעָרָה**, כך נוקד בדפוס ישן וכצ״ל ע״פ מ״ב ב׳, י״א. **שלא טעם טעם מיתה וקבורה** פירש אבודרהם שלא מת כמות כל האדם אלא שהעלתהו רוח סערה מן הארץ עד גלגל האש ושם בלה

תַּצְלִיחֵנוּ עַל־יָדוֹ בַּתּוֹרָה. תַּשְׁמִיעֵנוּ מִפִּיו בְּשׂוֹרָה טוֹבָה בִּמְהֵרָה. תּוֹצִיאֵנוּ
מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה: אליהו. אִישׁ תִּשְׁבִּי תַּצִּילֵנוּ מִפִּי אֲרָיוֹת. תְּבַשְּׂרֵנוּ בְּשׂוֹרוֹת
טוֹבוֹת. תְּשַׂמְּחֵנוּ בָּנִים עַל־אָבוֹת. בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת: אליהו. כַּכָּתוּב. הִנֵּה
אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהֵשִׁיב לֵב־
אָבוֹת עַל־בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם: אליהו. אַשְׁרֵי מִי שֶׁרָאָה פָנָיו בַּחֲלוֹם.
אַשְׁרֵי מִי שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם וְהֶחֱזִיר לוֹ שָׁלוֹם. יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

סדר הבדלה.

נוטל הכוס מלא יין בימינו ואת הבשמים בשמאלו ועומד ואומר בקול נעים:

מאן ניממט דען ווייןבעכער אין דיא רעכטע האנד אונד שפריכט:

הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד, כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְיָ
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: לַייָ
הַיְשׁוּעָה. עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ
אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשֹׂן וִיקָר:
כֵּן תִּהְיֶה לָּנוּ. כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא:

המבדיל והשומעים כיוצאים על ידו יתנו עיניהם בכוס בשעת ברכה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

ויחזיר הכוס לשמאלו או מניחו על השלחן ונוטל ההדס או הבשמים בימינו ומברך:

דאן שטעללט מאן דען בעכער צוריקק, ניממט דיא געווירצע אין דיא רעכטע האנד אונד שפריכט בעפאר מאן דאראן ריעכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים:

נביא ושב כל ישודו אל יסודו והרוח שבה אל האלהים אשר נתנה עכ"ל. **תצליחנו על ידו בתורה**, תשני קושיות והויות. **איש תשבי תצילנו** וכו' זה החרוז אינו באבודרהם. **ככתוב**, בסוף מלאכי.

הנה אל ישועתי, פסוקים אלה שאומרים קודם ברכות הבדלה אינם מוזכרים בפירוש מהקדמונים גם אינם נמצאים בסדורי הספרדים, ורק מנהג הם לסמן טוב וכמו שכתב הרמ"ה לא"ח ס' רצ"ו. והוא אינו מביא אלא הג' פסוקים הנה אל ישועתי, כוס ישועות, ליהודים היתה אורה, ועיין בלבוש. ומהרי"ל בסוף הלכות שבת מביא גם את הפסוק ושאבתם מים. ואני מצאתי במחזור רומא כ"י על קלף נוסחא עצמית מפסוקים הללו שקודם ההבדלה והיא כך לשונה ,,כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישענו. אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא אנא ה' עננו ביום קראנו. הוא ישלח ברכה רוחה והצלחה בכל מעשי ידינו ונאמר אמן." ב"א"י וכו' ובמחזור רומא הנדפס עוד תוספת קודם לנוסחא הזאת וז"ל ,,ליהודים היתה ותהיה אורה ושמחה וששון ויקר, בשמחה נועדנו בבית הזה ובכל מקום שנהיה גם יהי אדיר בעזרנו, סמן טוב בביתנו מזל טוב בגורלנו יברכנו יזכרנו יוצר כל בפריה ורביה בעושר ובנכסים וברב כל, בכל ישמחנו אדון מעוזנו ובטובו הגדול ידריכנו. כוס" וכו'. **הנה אל**, ישעיה י"ב, ב' וג'. **לה' הישועה**, תהלים ג', ט'. **ה' צבאות**, שם מ"ו, י"ב. **ליהודים**, אסתר ח', ט"ז. **כוס ישועות**, תהלים קט"ז, י"ג.

בורא פרי הגפן, סדר הברכות להבדלה במוצאי שבת, יין בשמים נר הבדלה, וסמן יבנ"ה (ברכות נ"ב).

בורא מיני בשמים, מה שמברכים על הבשמים במ"ש הוא להשיב הנפש שהיא כואבת מיציאת השבת (טור בס' רצ"ז וזהר סוף פ' בו), וראה למעלה דף 203 בפירוש נשמה יתרה.

ומריח בבשמים ונותן גם לאחרים להריח. אח"כ כופף אצבעות יד ימינו על האגודל ומקרב ידו לנר ומברך:

דאַן נאָהערט ער דיא הענדע דעם ליכטע אונד שפריכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

ומסתכל בצפרניו שהם מובדלות מן העור, וחוזר ונוטל הכוס בימינו ואומר:

היערויף נימט ער דען ווייכבעכער ווידער אין דיא האַנד אונד שפריכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים· בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּבְדִּיל בֵּין־קֹדֶשׁ לְחוֹל:

ויושב ושותה הכוס, ומשייר בו מעט יין ושופכו על השולחן ומכבה בו הנר (ויש מריחים בעשן הנר המכובה ורוחצים עיניהם ביין הנשפך ואומרים מצות יי ברה מאירת עינים, הכל לסבוב הטלוס). ולאחר הבדלה אומרים פיוט המבדיל וכו' ותחנה רבון העולמים וכו'.

הַמַּבְדִּיל בֵּין־קֹדֶשׁ לְחֹל· חַטֹּאתֵינוּ יִמְחֹל· זַרְעֵנוּ וְכַסְפֵּנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל, וְכַכּוֹכָבִים בַּלָּיְלָה: יוֹם פָּנָה כְּצֵל תֹּמֶר· אֶקְרָא לָאֵל עָלַי גֹּמֵר· (יוֹם אֲשֶׁר) אָמַר שֹׁמֵר· אָתָא בֹקֶר וְגַם־לָיְלָה: צִדְקָתְךָ כְּהַר תָּבוֹר· עַל חֲטָאַי עָבוֹר תַּעֲבוֹר· כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר· וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: חָלְפָה עוֹנַת מִנְחָתִי· מִי יִתֵּן מְנוּחָתִי· יָגַעְתִּי בְאַנְחָתִי· אַשְׂחֶה בְּכָל־לָיְלָה: קוֹלִי (שִׁמְעָה) בַּל־יֻטַּל· פְּתַח לִי שַׁעַר הַמְנֻטָּל· שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא־טָל· קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה: הֵעָתֵר נוֹרָא וְאָיוֹם· אֲשַׁוֵּעַ תְּנָה פִדְיוֹם· בְּנֶשֶׁף בְּעֶרֶב יוֹם· בְּאִישׁוֹן

בורא מאורי האש, ברכות ראש פרק ח'. ובב"ר פ' י"א, ופ' י"ב, גם בפסחים דף כ"ד כיון ששקעה החמה במ"ש התחיל החשך ממשמש ובא, ובתירא אדם הראשון ואמר שמא אותו שכתוב בו הוא ישופך ראש בא להזדווג לי, מה עשה הקב"ה, זימן לו שני רעפים (אבנים) והקישן זה לזה ויצא מהן אור, וברך עליה בורא מאורי האש, אתיא כשמואל, דאמר שמואל (פסחים נ"ג ע"ב) מפני מה מברכין על האור במוצאי שבת מפני שהיא תחלת ברייתה עכ"ל. ובפרקי דר"א פ' כ' (מובא גם במדרש תהלים מזמור צ"ב) בין השמשות של מ"ש היה אדם יושב ומהרהר בלבו, ואמר אוי לי שמא יבא הנחש שהטעה אותי בע"ש, שלחה לו עמוד של אש, ושמח בלבו ואמר עכשיו אני יודע שהמקום עמי ופשט ידיו לאור האש וברך בורא מאורי האש, וכשהרחיק ידיו מן האש אמר עכשיו אני יודע שנבדל יום הקודש מימות החול שאין לבער אש בשבת, ואמר ברוך המבדיל בין קודש לחול עכ"ל. המבדיל בין, ברכות ל"ג. ופסחים ק"ד.

המבדיל, חתום בראשי חרוזיו יצחק הקטן. ונמצא עוד זמר דומה לו בסדורי הספרדים לסוף נעילה י"כ שגם הוא מחברו יצחק וחרוזו הראשון ג"כ המבדיל בין קדש לחול, אבל החרוזים האחרים משונים, והפיוט ההוא הוא שכתב עליו המרדכי ביומא סמן אלף רל"ג שיש לאמרו במוצאי י"כ. ונראה כי מחבר אחד יסד שניהם האחד למוצאי שבת והשני למוצאי י"כ. זרענו וכספנו ירבה כחול, בס' ספרדים אין מלת וכספנו, ונראה עיקר עפ"ה בראשית כ"ב, י"ז. כצל תמר, אחז בתבת תמר בעבור שווי החרוז. עלי גומר עפ"ה תהלים נ"ז, ג'. יום אשר אמר שומר, כן הוא בסדורי ספרדים ונכון, ומוסב על ל' ישעיה כ"א, י"ב. כהר תבור, שהוא גבוה מאד, והוא בענין לדקתך כהררי אל. כיום אתמול, ל' תהלים צ', ג'. חלפה. עברה. עונת מנחתי, עת קרבנותי, ר"ל אין לנו עוד מקדש וקרבן. יגעתי, תהלים ו', ז'. קולי שִׁמְעָה בל יֻטַּל, כן הוא בכ"י גם בס' הספרדים וכל"ל. ופירוש בל יטל, בל יושלך. המנטל, המנושא. שראשי,

לָיְלָה: קְרָאתִיךָ יָהּ הוֹשִׁיעֵנִי. אֹרַח חַיִּים תּוֹדִיעֵנִי. מִדַּלָּה תְבַצְּעֵנִי. מִיּוֹם עַד־לָיְלָה: טַהֵר טִנּוּף מַעֲשַׂי. פֶּן־יֹאמְרוּ מַכְעִיסַי. אַיֵּה אֱלוֹהַּ עֹשָׂי. נֹתֵן זְמִרוֹת בַּלָּיְלָה: נַחְנוּ בְיָדְךָ כַּחֹמֶר. סְלַח־נָא עַל־קַל וָחֹמֶר. יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר. וְלַיְלָה לְלָיְלָה:

כשזומרים עוד זמירות יותר במוצאי שבת יאמרו רבון זה לאחר הזמירות.

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים אַב הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת, בְּסִמָּן טוֹב וּבְמַזָּל טוֹב הָחֵל עָלֵינוּ אֶת־(שֵׁשֶׁת) יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם, חֲשׂוּכִים מִכָּל־חֵטְא וָפֶשַׁע וּמְנֻקִּים מִכָּל־עָוֹן וְאַשְׁמָה וָרֶשַׁע, וּמְדֻבָּקִים בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וַחֲנוּנִים דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל מֵאִתְּךָ, וְתַשְׁמִיעֵנוּ בָהֶם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה וְלֹא תַעֲלֶה קִנְאָתֵנוּ עַל־לֵב אָדָם וְלֹא קִנְאַת אָדָם תַּעֲלֶה עַל־לִבֵּנוּ. מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ הָאָב הָרַחֲמָן, שִׂים בְּרָכָה וּרְוָחָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְכָל־הַיּוֹעֵץ עָלֵינוּ וְעַל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל עֵצָה טוֹבָה וּמַחֲשָׁבָה טוֹבָה אַמְּצוֹ וּבָרְכוֹ גַּדְּלוֹ וְקַיְּמוֹ קַיֵּם עֲצָתוֹ, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר יִתֶּן־לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא. וְנֶאֱמַר וְתִגְזַר־אֹמֶר וְיָקָם לָךְ וְעַל־דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר: וְכָל־הַיּוֹעֵץ עָלֵינוּ וְעַל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל עֵצָה שֶׁאֵינָהּ טוֹבָה תּוּפַר עֲצָתוֹ, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים. וְנֶאֱמַר עֻצוּ עֵצָה וְתֻפָר דַּבְּרוּ

אל ה', כ'. קראתיך יה, תבת יה אינה בס' ספרדים. ארח חיים ל' תהלים ט"ז, י"א. מדלה, מן דלות ועניות, והוא עפ"ה ישעיה ל"ח, י"ב. איה אלוה, איוב ל"ה, י'. על קל וחמר, פירש בעל מ"י על עברות קלות וחמורות, ודחוק הוא, אבל כוונת הפייטן, אחרי כי אנחנו בידך אלא כחומר ורגב עפר, ע"כ קל וחומר שתסלח לנו כי יצירי עפר אנחנו. וכזה ל' קל וחומר בטעמו הנהוג בל' חז"ל. יום ליום, תהלים י"ט, ג'. ולילה ללילה, במקצת ספרים עוד תוספת ג' חרוזים וכן לשונם „אל פודה מכל צר, קראנוך מן המצר, ידך לא תקצר, הבא יום שלא יום ולא לילה. מיכאל שר ישראל, אליהו וגבריאל, באו נא עם הגואל, קומו בחצי הלילה. יתן לנו שבוע טוב, ורענן וכל טוב, ומה' יבוא הטוב, כל היום וכל הלילה. המבדיל בין קדש וכו'.

רבון העולמים, תפלה זו מקורה בירושלמי ברכות פ' ה' סוף משנה ב' ר' ירמיה ור' זעירא בשם ר' חייא בר אשי צריך לומר במ"ש בהבדלה החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים לקראתנו לשלום, ר' אבא מוסיף והשמיענו בהם ששון ושמחה, ר' חזקיה בשם ר' ירמיה והבינו ולמדנו עכ"ל. ואבן ירחי כתב יש לומר תפלה זו לפני ההבדלה, וכן אבודרהם מביאה קודם ההבדלה, אך בסדור רב עמרם מובאה לאחר ההבדלה וכן ג"כ בטור א"ח ס' רצ"ט אשר מביא כל הנוסחא ומשונה מנוסחתנו בשם רב עמרם גאון, וכן מנהגנו וכן כתב יעב"ץ. רבון העולמים אב הרחמים והסליחות, הספרדים מתחילים אלהינו ואלהי אבותינו, וכן הוא בסדור רב עמרם ובטור. בסמן טוב, באות לטובה, וזה לך האות תרגם ירושלמי ודין לך סימנא (שמות ג' י"ב) ויהיו לאות ת"י ויהון לסימן (במדבר י"ז, ג') ובמלה הפעל ממנו בישעיה כ"ח, כ"ה ושעורה נסמן. ובמזל, ל' הצלחה ועושר בל' חז"ל, בא גד תרגום ירושלמי אתא מזלא טבא (בראשית ל', י"א) הון ביתו תרגומו מזלא דביתה (משלי ו', ל"א). החל, ל' התחלה מגזרת אחל תת פחדך (דברים ב', כ"ה). את ששת ימי, כמו שבוע שחל י"ט בתוכו אין אומרים ששת, אלא את ימי (אבודרהם). חשוכים, אשר אנחנו חשוכים. ולא תעלה קנאתנו, כי הקנאה גורמת רעות רבות. האב הרחמן, אינו בס' ספרדים. אמצו, את היועץ. יתן לך, תהלים כ', ה'. ותגזר, איוב כ"ב, כ"ח. ה' הפיר, תהלים ל"ג י'. עצו עצה, ישעיה ח', י'.

דָּבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עִמָּנוּ אֵל: וּפְתַח לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַב הָרַחֲמִים אֲדוֹן הַסְּלִיחוֹת בָּזֶה הַשָּׁבוּעַ וּבְכָל־שָׁבוּעַ, שַׁעֲרֵי אוֹרָה שַׁעֲרֵי אֹרֶךְ יָמִים וְשָׁנִים שַׁעֲרֵי אֲרִיכַת אַפַּיִם, שַׁעֲרֵי בְּרָכָה שַׁעֲרֵי בִּינָה, שַׁעֲרֵי גִילָה שַׁעֲרֵי גְדֻלָּה שַׁעֲרֵי גְאֻלָּה שַׁעֲרֵי גְבוּרָה, שַׁעֲרֵי דִיצָה שַׁעֲרֵי דֵעָה, שַׁעֲרֵי הוֹד שַׁעֲרֵי הָדָר שַׁעֲרֵי הַצְלָחָה שַׁעֲרֵי הָרְוָחָה, שַׁעֲרֵי וַעַד טוֹב, שַׁעֲרֵי זְרִיזוּת שַׁעֲרֵי זִמְרָה שַׁעֲרֵי זְכִיּוֹת שַׁעֲרֵי זִיו שַׁעֲרֵי זֹהַר תּוֹרָה שַׁעֲרֵי זֹהַר חָכְמָה שַׁעֲרֵי זֹהַר בִּינָה שַׁעֲרֵי זֹהַר דַּעַת, שַׁעֲרֵי חֶדְוָה שַׁעֲרֵי חֶמְלָה שַׁעֲרֵי חֵן וָחֶסֶד שַׁעֲרֵי חַיִּים טוֹבִים שַׁעֲרֵי חָכְמָה שַׁעֲרֵי טוֹבָה שַׁעֲרֵי טֹהַר, שַׁעֲרֵי יְשׁוּעָה שַׁעֲרֵי יֹשֶׁר, שַׁעֲרֵי כַפָּרָה שַׁעֲרֵי כַלְכָּלָה שַׁעֲרֵי כָבוֹד, שַׁעֲרֵי לִמּוּד, שַׁעֲרֵי מָזוֹן שַׁעֲרֵי מְנוּחוֹת שַׁעֲרֵי מְחִילוֹת שַׁעֲרֵי מַדָּע, שַׁעֲרֵי נֶחָמָה שַׁעֲרֵי נְקִיּוּת, שַׁעֲרֵי סְלִיחָה שַׁעֲרֵי סַיַּעְתָּא דִי־שְׁמַיָּא שַׁעֲרֵי עֶזְרָה, שַׁעֲרֵי פְדוּת שַׁעֲרֵי פַּרְנָסָה טוֹבָה, שַׁעֲרֵי צְדָקָה שַׁעֲרֵי צָהֳלָה, שַׁעֲרֵי קְדֻשָּׁה שַׁעֲרֵי קוֹמְמִיּוּת, שַׁעֲרֵי רַחֲמִים שַׁעֲרֵי רָצוֹן שַׁעֲרֵי רְפוּאָה שְׁלֵמָה, שַׁעֲרֵי שָׁלוֹם שַׁעֲרֵי שִׂמְחָה שַׁעֲרֵי שְׁמוּעוֹת טוֹבוֹת שַׁעֲרֵי שַׁלְוָה, שַׁעֲרֵי תוֹרָה שַׁעֲרֵי תְפִלָּה שַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה שַׁעֲרֵי תְשׁוּעָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וּתְשׁוּעַת צַדִּיקִים מֵייָ מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה: וַיַּעְזְרֵם יְיָ וַיְפַלְּטֵם יְפַלְּטֵם מֵרְשָׁעִים וְיוֹשִׁיעֵם כִּי חָסוּ בוֹ: וְנֶאֱמַר חָשַׂף יְיָ אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָּל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: וְנֶאֱמַר קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְיָ צִיּוֹן: וְקַיֶּם־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב מַה־נָּאווּ עַל־הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ: רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם וְלִירוּשָׁלַיִם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן. אָמֵן סֶלָה:

ופתח לנו, מכאן עד וקים לנו ה' אלהינו מקרא, הכל איננו בסדורי הספרדים וגם בס' רב עמרם ובטור לא נמצא ממנו דבר, ובאמת איננו מגוף תפלה זו אלא נוסף הוא בתוכה מפיוט אחר המתחיל תענו ותעתרו מן השמים שאומרים הספרדים בימים נוראים לסוף כל תפלותיהם. **שערי אורה**, כל שערים האלה נוסדו על סדר א"ב וע"כ כפול לפעמים ענין אחד במלים שונות. **ותשועת צדיקים**, תהלים ל"ז, ל"ט. מ'. **חשף ה'**, ישעיה נ"ב, י'. **קול צפיך**, שם נ"ב, ח'. **מה נאוו**, שם נ"ב, ז'. **ראשון לציון**, שם מ"א, כ"ז.

מעשקלו ו' ו' תנועות וכראשי החרוזים חתום יעקב מנוי חזק.

במוצאי יום מנוחה, המציא לעמך רוחה, שלח תשבי לנאנחה· ונס יגון ואנחה: יאה הוא לך צורי, לקבץ עם מפורי, מיד גוי אכזרי, אשר כרה לי שוחה: עת דודים תעורר אל, למלט עם אשר שואל, ראות טובך בבוא גואל, לשה פזורה נדחה: קרא ישע לעם נדבה, אל דגול מרבבה, יהי השבוע הבא, לישועה ולרוחה: בת ציון השכולה, אשר היא היום געולה, מהרה תהיה בעולה, אם הבנים שמחה: מעינות אזי יזובון, ופדויי יי ישבון, ומי ישע ישאבון, והצרה נשכחה: נחה עמך כאב רחמן, יצפצפו עם לא אלמן, דבר יי אשר נאמן, בהקימך הבטחה: וידידים פלטי חרץ, נגינתם יפצחו במרץ, בלי צוחה ובלי פרץ, ואין יוצאת ואין צוחה: יהי החדש הזה, כנבואת אבי חוזה· וישמע בבית זה, קול ששון וקול שמחה: חזק ימלא משאלותינו, אמיץ יעשה בקשתנו· והוא ישלח במעשה ידינו, ברכה והצלחה: במוצאי יום גילה, שמך נורא עלילה, שלח תשבי לעם סגלה, רוח ששון והנחה: קול צהלה ורנה, שפתינו אז תרננה, אנא יי הושיעה נא· אנא יי הצליחה:

(כסדורים עוד פיוטים המתחילים חדש ששוני וגו', אגיל ואשמח וגו' ברבות עתים וגו' וכלו בהם דברים זרים וקשים, לע"כ כשמטו מן הדפוס ומפני דרכי שלום.)

במשקל ו' ו' תנועות וחתום כראשי החרוזים אברהם.

אלהים יסעדנו, ברכה במאודנו, וזבד טוב יזבדנו, בכל־משלח ידינו: אלהים יסעדנו: ביום ראשון למלאכה, יצו אתנו ברכה, ויום השני ככה, ימתיק את־סודנו: אלהים· רבה צבאי ישעי, בשלישי וברביעי, בחמישי אך לא בעי, ישלח את־פודנו: אלהים· הכן טבוח טבח, ביום הששי זבח,

במוצאי יום מנוחה, מחברו יעקב מנוי. והנה כתב בעל אור זרוע בסוף הלכות י"כ כי הפיוט במוצאי יום מנוחה איתקן לאמרו ביה"כ כנהכ"כ בקול רם וכפרגא נתקן עכ"ל ודעתו בזה לא על הפיוט שלפנינו אלא על אותו הפיוט הנמצא במחזור כ"י לנעילה י"כ ומתחיל „במוצאי מנוחה תהלות תלמיה נגית כנך בכורך ברכה תניח" (וכא ג"כ בדפוס במחזורי ספרד בתוך הסליחות לימים נוראים) וכתוב עליו סה"ל „אם חל י"כ להיות בשבת יאמר זאת הסליחה". שלח תשבי, אליהו הנביא (מ"א י"ז, א'). לנאנחה, לאומה ישראלית הנאנחה בגלות. ונס יגון עפ"ה ישעיה ל"ה, י'. ואמר וכם בל' יחיד להשוות מספר תנועות הפיוט. יאה הוא לך, ראוי לך. שוחה, בור. למלט, להציל. לשה פזורה, ישראל (ירמיה נ', י"ז). נדבה, ישראל כתוב אהבם נדבה (הושע י"ד, ה'). דגול מרבבה שיר ה', י'. השכולה, אשר נעזבה מבניה. געולה, מאוסה ובזויה. בעולה, ישעיה ס"ב, ד'. אם, תהלים קי"ג ט"ו. ופדויי ה' כן הגיה בעל מ"י וככ"ל עפ"ה ישעיה ל"ה, י'. ישאבון, ל' ישעיה י"ב, ג'. יצפצפו, ידברו, מגזרת כן אצפצף (ישעיה ל"ח, י"ד). בהקימך הבטחה, כאשר תקיים מה שהבטחתנו. פלטי חרץ, הנמלטים מן הגזרות הרעות, חרץ ל' גזרה. במרץ, נמרצה. פרץ, ל' תהלים קמ"ד, י"ד. אבי חוזה, ירמיה הנביא בנבואתו ירמיה ל"ג, י'. וי"א. יום גילה, הוא יום השבת. והנחה, מנוחה. אנא ה', תהלים קי"ח, כ"ה.

זבד, חלק. ימתיק את סודנו, יכשיר עלתנו והוא עפ"ה תהלים נ"ה, ט"ו. אך לא בעי, ל' חרבה ושממה, ונוסד ע"פ איוב ל', כ"ד. הכן טבוח עפ"ה בראשית מ"ג, ט"ז. ביום בי"ת בשב"א בעבור המשקל. ורעננה ל' שיר א', ט"ז. ולילה, ל' תהלים קל"ט, י"א.

קֹדֶשׁ הִלּוּל וְשֶׁבַח. עַל כָּל־מַחֲמַדֵּנוּ: אלהים· מְעַדְּנִים לְנַפְשֵׁנוּ. נִתַּן בְּיוֹם קָדְשֵׁנוּ. וְרַעֲנַנָּה עַרְשֵׂנוּ. וְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדֵנוּ: אֱלֹהִים יִסְעָדֵנוּ:

ראשי מחרוזים נחמן.

אֵלִי חִישׁ גֹּאֲלִי, עַבְדְּךָ יַשְׂכִּילִי, מְבַשֵּׂר טוֹב אֵלִי, אֶת־אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא:
נָאווּ עַל הֶהָרִים, שְׁלוּחֵי יוֹצֵר הָרִים, וְרַגְלֵי הַמְבַשְּׂרִים, בֶּאֱמֹר שׁוּבִי שׁוֹבָבִי:
אלי· חֲבִי כִּמְעַט רֶגַע, כָּל־מַחֲלָה וְכָל־נֶגַע, אוֹיְבֶיךָ אֶפְגַּע, יוֹם נָקָם בְּלִבִּי:
אלי· מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ יָפָה אַתְּ כֻּלָּךְ, וְרַעְיָתִי לְמוֹלָךְ· גִּלְעָדִי הַתִּשְׁבִּי: אלי·
נֹפֶת תִּטֹּפְנָה, שִׂפְתֵי בְּנֵי יוֹנָה, כִּי בָא עֵת לְחֶנְנָהּ צִיּוֹן נַחֲלַת צְבִי: אלי·

ע"ס א"ב, וסוף כל חרוז לה"כ.

אַדִּיר אָיוֹם וְנוֹרָא, בַּצַּר לִי לְךָ אֶקְרָא, יְיָ לִי לֹא אִירָא: גָּדוֹר פִּרְצַת הֵיכָלִי, דָּגוּל מַהֵר חַכְלִילִי, יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לִי: הֵן אַתָּה תִקְוָתִי· וְלִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי· אֲדֹנָי עֹז יְשׁוּעָתִי: זָךְ וּנְשׂוּא כַפַּיִם, חֹן פּוֹרְשֵׂי כַפַּיִם, יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם: טוּבְךָ תָּחִישׁ לְעַמֶּךָ· יְהִי עָלֵינוּ כִּנְאֻמֶךָ, יְיָ עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ: כּוֹנֵן בֵּית מְכוֹנֶךָ, לְהַרְבֵּץ בּוֹ צֹאנֶךָ, יְיָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ: מִפַּחַד לְהַצִּילִי, נַהֲלֵנִי לְגוֹרָלִי· אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי: סְעָד וּסְמֹךְ לְנִמְהָרִים, עֲזָר־נָא אֶת־הַנִּשְׁאָרִים, יְיָ יוֹצֵר הָרִים: פְּדֵה עַמְּךָ מֵעַזִּים· צֹאנְךָ מִיַּד גּוֹזְזִים, יְיָ עֹשֶׂה חֲזִיזִים: קָרֵב קֵץ נֶחָמָה· רַחֵם אֹם לֹא רֻחָמָה יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה: שְׁכֹן כְּמָאז בְּאָהֳלֵנוּ תָּמִיד אֵל מְהוֹלְלֵנוּ· יְיָ מַלְכֵּנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ:

ע"ס א"ב, ובסוף חתום ישי בר מרדכי חזק.

אִישׁ חָסִיד הָיָה· בְּלִי מָזוֹן וּמִחְיָה· בְּבֵיתוֹ עָסַק מִלְּבוּשׁ· וְאֵין בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ· גּוֹנֵן בַּחֲשׁוּבָה אִשָּׁה· וְגַם בְּבָנִים חֲמִשָּׁה: דִּבְּרָה לוֹ הָאִשָּׁה· יוֹתֵר אֵין לְהִתְיָאֵשָׁה· הַמִּבְּלִי לֶחֶם לֶאֱכוֹל· בְּעֵרֹם וּבְחֹסֶר כֹּל, וְתוֹרָה מְצָאתָ כִּי

חיש, תבוא במהרה. **מבשר טוב אלי**, שעור החרוז „אלי חיש מבשר טוב" ותבת חיש שבראש החרוז תסוב גם אל סופו. **נאוו**, עפ"י ישעיה נ"ב, ז'. **שובי שובבי**, ירמיה ל"א, כ"א. **חבי**, ישעיה כ"ו, כ'. **יום נקם**, שם ס"ג, ד'. **מלכך**, זכריה ט', ט'. **יפה את**, שיר ד', ז'. **נפת**, שם ד', י"א. **עת לחננה**, תהלים ק"ב, י"ד.

ה' לי, תהלים קי"ח, ו'. **דגול**, הקב"ה עפ"י שיר ה', י'. **חכלילי**, משיח, עפ"י תרגום ירושלמי לבראשית מ"ט, י"ב. **היה עוזר**, תהלים ל', י"א. **ה' עז**, שם ק"מ, ח'. **ונשוא כפים**, המנושא על השמים. כפים ל' עננים כמו על כפים כסה אור (איוב ל"ו, ל"ב). **פורשי כפים**, הפורשים ידיהם בתפלה. וכן הנוסחא כמו שהגיה בעל מ"י. **ארך אפים**, במדבר י"ד י"ח. **ה' עשה**, ירמיה י"ד, ז'. **להרבץ**, להושיב. **באור פניך**, תהלים פ"ט, ט"ז. **לגורלי**, לאחרי. **שמעה בקולי**, תהלים ק"ל, ב'. **יוצר הרים** עמוס ד', י"ג. **מעזים**, מן זדים. **עושה חזיזים**, זכריה י', א'. **לא רחמה** הושע א', ו'. **ה' איש**, שמות ט"ו, ג'. **ה' מלכנו**, ישעיה ל"ג, כ"ב.

איש חסיד, המעשה אשר יסופר בזמר הזה נמצא בספורי מעשיות דרבינו נסים. **מלבוש**, היה עוסק בתורה בביתו כי היה בוש לילך לבית המדרש בעבור שלא היה לו בגד ללבוש. **גונן**, מסובב. **בחשובה אשה**,

יָגֵעְתָּ· מַה־נֹּאכַל מֵעַתָּה: זָהִיר כְּבַר נָשׁוּק· הֲלֹא תֵצֵא לַשּׁוּק· חַנּוּן וְרַחוּם בִּמְרוֹמָיו· אוּלַי יִגְמְלֵנוּ בְּרַחֲמָיו· טוֹב לְקַוּוֹת מַחְסֶה· רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה: יָעַצְתְּ בְּדַעַת וּבְחָכְמָה· עֲצָתֵךְ בְּלִי לְהַסְכִּימָה· כְּצֵאתִי לְבֹשֶׁת וְלִכְלִמָּה· מִבְּלִי כְסוּת וְשַׂלְמָה· לְאֵין בְּיָדִי לְפוּרְטָה· אֲפִילוּ שָׁוֶה פְרוּטָה: מַהֲרָה וְשָׁאֲלָה מִשְּׁכֵנִים· מַלְבּוּשִׁים נָאִים מְתֻקָּנִים· נִלְבַּשׁ וְהַשְׁלֵךְ יְהָבוֹ· עַל יְיָ אֲשֶׁר אֲהֵבוֹ· שָׁחוּ יְלָדָיו בִּפְלוּלָם· אַל־יָשֹׁב דַּךְ נִכְלָם: עָבַר בַּשּׁוּק בְּשִׁבְרָתוֹ· וְהִנֵּה אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא לִקְרָאתוֹ· פָּץ לוֹ הַמְבַשֵּׂר· בֶּאֱמֶת הַיּוֹם תִּתְעַשֵּׁר· צַוֵּנִי כְּכָל־כְּבוֹדֶךָ· כִּי הִנְנִי עַבְדֶּךָ: קְרָא לְמִי בְדַעְתּוֹ· קְנוּת עֶבֶד אֵין כָּמוֹתוֹ· רָחַשׁ אֵיךְ יְשַׁנֶּה דִינוֹ· עֶבֶד לִמְכֹּר אֶת־אֲדֹנוֹ· שָׁת לוֹ חָכְמָתוֹ בְּקִרְבּוֹ· וְהֶחֱזִיק בּוֹ כְּמוֹ רַבּוֹ: תַּגָּר קְנָאוֹ בַּאֲהָבִים· בִּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת אֶלֶף זְהוּבִים· תְּבָעוֹ מַה מְּלַאכְתֶּךָ· אִם בְּבִנְיַן חָכְמָתֶךָ· תַּכְלִית טְרַקְלִין וּפַלְטֵרִין· הֲרֵי אַתָּה בֶּן־חוֹרִין: יוֹם רִאשׁוֹן בְּמִפְעָלִים· פָּעַל עִם פּוֹעֲלִים· שִׁוַּע בַּחֲצִי הַלַּיְלָה· עֲנֵנִי נוֹרָא עֲלִילָה· יָזַמְתִּי וְנִמְכַּרְתִּי לְהַעֲבִידִי· לִכְבוֹדְךָ וְלֹא לִכְבוֹדִי: נוֹרָא עוֹלָם בְּקִנְיָן· הַשְׁלֵם זֶה הַבִּנְיָן· רַחֲמֶיךָ יִכְמְרוּ בַּחֲנִינָתִי· כִּי לְטוֹבָה כַּוָּנָתִי· מַלְאֲכֵי רַחֲמִים מִמְּעוֹנָתוֹ· אָז הֵחֵלּוּ לִבְנוֹתוֹ: רַבּוּ בּוֹנֵי הַמְּלוּכָה· וְתַשְׁלֵם כָּל־הַמְּלָאכָה· דָּץ הַסּוֹחֵר בִּרְאוֹתוֹ· כִּי נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ· כְּלוּלַת מִגְדָּלִים נָאִים· לְפִי עִנְיַן הַבַּנָּאִים: יִזָּכֵר לְךָ עַתָּה· אֶתְמוֹל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ· חָפְשֵׁנִי בְּוַדַּאי וּבְבֵרוּר· כְּנַמְתָּ לְעִנְיַן שִׁחְרוּר· זֶה קִיְּמוֹ בֶּאֱמֶת· וּפָרַע לוֹ אִישׁ הָאֱמֶת:

אָמַר יְיָ לְיַעֲקֹב אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
בָּחַר יְיָ בְּיַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
גָּאַל יְיָ אֶת־יַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:

נשה חשובה. **זהיר כבר נשוק**, תהי מזורז כאיש מזויין, כשוק ל׳ כלי זין מענין נושקי קשת (דה״א י״ב, ב׳) נשקו בר (תהלים ב׳). **יעצת וגו׳** כן השיב האיש לאשתו. **בלי להסכימה**, לא אוכל להסכים לעצתך שעתה שאין לי כסות ושלמה. **לפורטה** להחליף, ול׳ משנה הוא אין פורטין לא מתיבת המוכסין (ב״ק דף קי״ג). **יהבו**, מל׳ תהלים כ״ה כ״ג. **שחו**, אמרו, ל׳ שיחה. **בפלולם**, בתפלתם. **אל ישוב**, תהלים ע״ד, כ״א. **בשברתו**, בתקותו, מענין שברו על ה׳ אלקיו (תהלים קמ״ו). **פץ**, דבר. **המבשר**, אליה הנביא. **טרקלין ופלטרין**, בניינים נאים. **שוע**, התפלל. **יזמתי**, חשבתי. **בקנין**, עש״ה קונה שמים וארץ (בראשית י״ד). **בחנינתי**, בתחנתי. **בוני המלוכה**, שהיו בונים את בית המלוכה. **דץ**, שמח. **כנמת**, כאשר אמרת. **שחרור**, החירות. **ופרע לו איש האמת**, התגר שהיה איש אמונה פרע לו שכרו מושלם.

אמר ה׳ פיוט זה כולו מחובר מפסוקי המקרא וכסדר על סדר אלפ״א בית״א וחלק השני של כל חרוז הוא פסוק אל תירא עבדי יעקב (ישעיה מ״ד, ב׳). **אמר ה׳**, ל׳ ישעיה כ״ט, כ״ב. **בחר ה׳**, עש״ה תהלים קל״ה, ד׳. **גאל**, ישעיה מ״ד, כ״ג. **דרך כוכב**, במדבר כ״ד, י״ז. **הבאים**, ישעיה כ״ז, ו׳.

וְיֵרְדְּ מִיַּעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
זָכַר־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
חֶדְוַת יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
טֹבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
לֹא־הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
נִשְׁבַּע יְיָ לְיַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
סְלַח־נָא לַעֲוֹן יַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
עַתָּה הָשֵׁב שְׁבוּת יַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
פָּדָה יְיָ אֶת־יַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
קוֹל קוֹל יַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
רָנּוּ שִׂמְחָה לְיַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
שָׁב יְיָ אֶת־גְּאוֹן יַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב· אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:

אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי־עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

רבון העולמים לעיל דף 313.

וירד, במדבר כ"ד, י"ט. זכר, ישעיה מ"ד, כ"א. חרות, ל' נחמיה ח', י'. וישעיה כ"ה, ט'. טבו, במדבר כ"ד, ה'. יורו, דברים ל"ג, י'. כי לא, במדבר כ"ג, כ"ג. לא הביט, שם כ"ג, כ"א. מי מנה, שם כ"ג, י'. נשבע, ל' עמוס ח', ז'. סלח, ל' במדבר י"ד, י"ט. עתה, ל' יחזקאל ל"ט, כ"ה. פדה, ירמיה ל"א, י"א. צוה, תהלים מ"ד, ה'. קול, בראשית כ"ז, כ"ב. רנו, ירמיה ל"א, ז'. שב, נחום ב', ג'. תתן, סוף מיכה. אתה סתר, תהלים ל"ב, ז'. בטחו, ישעיה כ"ו ד'. ה' עז, תהלים כ"ט, י"א.

צריך האדם ללוות את השבת בכל דבר כבוד מעין של שבת, ולכן יסדר את שלחנו במוצאי שבת ויהא שלחנו ערוך ממש ואפילו אינו צריך אלא לכזית, וידליק ג"כ נר נוסף לכבוד מוצאי שבת. ונמצא בספרים שיש באדם עצם אחד (ושמו לוז בב"ר פ' י"ח. ובתכלה ס' כ"א נקרא נסכוי) אשר אינו נהנה מאום אכילה כי אם מזו הסעודה של מוצאי שבת. חמין במוצאי שבת מלוגמא (דבר רפואה), פת חמה במוצאי שבת מלוגמא (שבת קי"ט ע"ב).

סדר ערב ראש חדש הוא יום כפור קטן·

במנחה של ערב ראש חדש מתפללים כדרכה, אלא שאין אומרים תחנון. נוהגים רבים להתענות בערב ראש חדש וקוראים אותו יום כפור קטן (ואם חל ר"ח בשבת או ביום א' מתענים ביום ה' שלפניו), ובשעת מנחה הולכים לביה"כ ולובשים טלית ומניחים תפלין, והש"ץ מתחיל תפלה לעני וכו'.*)

מאן לעגט טלית אונד תפילין אונד פאר מנחה פאנגט דער חזן פאלגענדען מזמור אן:

ח' תְּפִלָּה לְעָנִי כִי־יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהֹוָה יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ: ק' יְהֹוָה שִׁמְעָה תְפִלָּתִי
וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ תָבוֹא: ח' אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צַר לִי, הַטֵּה־אֵלַי אָזְנֶךָ
בְּיוֹם אֶקְרָא מַהֵר עֲנֵנִי: כִּי־כָלוּ בְעָשָׁן יָמָי וְעַצְמוֹתַי כְּמוֹקֵד נִחָרוּ: הוּכָּה
כָעֵשֶׂב וַיִּבַשׁ לִבִּי כִּי־שָׁכַחְתִּי מֵאֲכֹל לַחְמִי: מִקּוֹל אַנְחָתִי דָּבְקָה עַצְמִי
לִבְשָׂרִי: דָּמִיתִי לִקְאַת מִדְבָּר הָיִיתִי כְּכוֹס חֳרָבוֹת: שָׁקַדְתִּי וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר
בּוֹדֵד עַל־גָּג: כָּל־הַיּוֹם חֵרְפוּנִי אוֹיְבָי מְהוֹלָלַי בִּי נִשְׁבָּעוּ: כִּי אֵפֶר כַּלֶּחֶם
אָכָלְתִּי וְשִׁקֻּוַי בִּבְכִי מָסָכְתִּי: מִפְּנֵי־זַעַמְךָ וְקִצְפֶּךָ כִּי נְשָׂאתַנִי וַתַּשְׁלִיכֵנִי:
יָמַי כְּצֵל נָטוּי וַאֲנִי כָּעֵשֶׂב אִיבָשׁ: וְאַתָּה יְהֹוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וְזִכְרְךָ לְדֹר
וָדֹר: אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד: כִּי־רָצוּ עֲבָדֶיךָ
אֶת־אֲבָנֶיהָ וְאֶת־עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ: וְיִירְאוּ גוֹיִם אֶת־שֵׁם יְהֹוָה, וְכָל־מַלְכֵי הָאָרֶץ
אֶת־כְּבוֹדֶךָ: כִּי־בָנָה יְהֹוָה צִיּוֹן נִרְאָה בִּכְבוֹדוֹ: פָּנָה אֶל־תְּפִלַּת הָעַרְעָר
וְלֹא־בָזָה אֶת־תְּפִלָּתָם: תִּכָּתֶב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא יְהַלֶּל־יָהּ: כִּי־
הִשְׁקִיף מִמְּרוֹם קָדְשׁוֹ, יְהֹוָה מִשָּׁמַיִם אֶל־אֶרֶץ הִבִּיט: לִשְׁמֹעַ אֶנְקַת אָסִיר
לְפַתֵּחַ בְּנֵי תְמוּתָה: לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהֹוָה וּתְהִלָּתוֹ בִּירוּשָׁלָיִם: בְּהִקָּבֵץ
עַמִּים יַחְדָּו וּמַמְלָכוֹת לַעֲבֹד אֶת־יְהֹוָה: עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחִי קִצַּר יָמָי: אֹמַר,
אֵלִי אַל־תַּעֲלֵנִי בַּחֲצִי יָמָי, בְּדוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ: לְפָנִים הָאָרֶץ יָסַדְתָּ וּמַעֲשֵׂה
יָדֶיךָ שָׁמָיִם: הֵמָּה יֹאבֵדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד, וְכֻלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ כַּלְּבוּשׁ תַּחֲלִיפֵם
וְיַחֲלֹפוּ: וְאַתָּה הוּא, וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ: בְּנֵי־עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוֹנוּ וְזַרְעָם לְפָנֶיךָ יִכּוֹן:

---

*) תענית ער"ח הנהיג אותו ר' משה קורדובירו שתי בלפת סביב של"ג וקרא לו יום כפור קטן (פרי חדש הלכות ר"ח ס' תי"ז) ובשם הזה מזכירו ג"כ בעל של"ה דף ק"כ, ע"ב ודף ק"מ. ובדף קע"ט כתב וז"ל ראש חדש מאחר שהוא זמן כפרה ירצה האדם שיעשה תשובה גמורה בלב שלם, דהיינו בער"ח יעשה כמו י"כ, כמו שנוהגים הרבה מחסידי עליון, ויתקן כל המקולקל הן בממון הן בגוף הן בנפש ויתודה בבכי רב ובחרטה גמורה ויעזוב דרכו הרעה כדי כשיכנס החדש יהיה כבריה חדשה עכ"ל וכן יעב"ץ בסדורו כתב ח"ל חדשים מקרוב נהגו להתענות ער"ח וקורין אותו י"כ קטן והוא ידוע ונתפשט ברבים, וטוב הדבר וביחוד להמון העם המתלבלבים כל היום כדי לשעפם מטנופם ולהיות להם זכרון בין עיניהם להשגיח על טהרת נפשם וגופם.

חזן. ראשי חרוזיו יהודה אריה מסודינא, ומשקלו ב׳ תנועות ויתד ושב תנועות.

יום זה יהי משקל כל־חטאתי בטל במעוטו, כדמות ירח היום, לבד מספר זכיותי ירבה ויציץ ציץ ויהי פורח: יום. ודי זדון לבי אצלי גלוי, חוטי עונותי עם דוק רשעי· דיני אני אדע באש קלוי, כי רע וביש ארגתי אל־פשעי· הולך ביום ויום אחר בצעי· מבית מקום ספר תינוק בורח: יום. אכן בחבלי שוא עון מושך אחור, לך אלי באתי נצב· רפאות לארם מר נחש נושך, שואל ומתחנן נבאב נעצב· יושב בעגויי אבן מחצב· יד פה ועין אין לי טעם וריח: יום הן ראש חדשים לעם נתת, לזמן לכפר על כל־תולדתם· מאת אהובים שוטן השבת, על כן אקדמך בתחנתם· מיום לפניו בא כי אז איתם· אשוב לאיש תושב לא עוד אורח: יום וברב חסדיך אתה מלכי, תקום תרחם ציון קדשנו· דירת מנוחתך שים כבוד, כי בה נעלה עולות ראש חדשנו· נא אל שלח נושא הוד ראשנו· כי שם לבבנו שואף זורח: יום זה וכו׳.

ואומרים מזמור זה קודם מנחה ולאחר מנחה אומרים מזמור ח׳ למנצח על הגתית, אבל אם עושים י״כ קטן ביום ה׳ תמורת ע״רח מהפכים המזמורים ואומרים קודם מנחה מזמור ח׳ ולאחר מנחה מזמור כ׳. ויש קהלות שאומרים לעולם מזמור ח׳ קודם מנחה ומזמור כ׳ לאחריה.

כ למנצח מזמור לדוד: יענך יהוה ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב: ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך: יזכר כל־מנחתיך ועולתך ידשנה־סלה: יתן־לך כלבבך וכל־עצתך ימלא: נרננה בישועתך ובשם־אלהינו נדגל ימלא יהוה כל־משאלותיך: עתה ידעתי כי הושיע יהוה משיחו יעגהו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו: אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם־יהוה אלהינו נזכיר: המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד: יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

ואומרים פ׳ התמיד, אשרי וח״ק (ואם יש עשרה שהתענו בבהכ״נ מוציאים ס״ת וקוראים ויחל ומפטירים דרשו ואומר הש״ץ חצי קדיש) ועומדים להתפלל תפלת מנחה בלחש (ואומרים עננו בשמע קולנו), והש״ץ חוזר התפלה בקול (ואומר עננו בין גואל לרופא), ואח״כ מתחיל הש״ץ:

אמן זאגט אשרי, האלב קדיש, (אונד ווען צעהן לייטע געפאסטעט האבען, לייענט אמן ויחל אונד זאגט דיא הפטרה דרשו), דאן בעטעט אמן שמונה עשרה, אונד נאכדעם דער חזן דאזעלבע וויעדערהאלט האט פאנגט אמן היער אן:

לכו ונשובה אל־יי כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו: יחיינו מיומים, ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו: כי לא על־צדקתינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך, כי על־רחמיך הרבים: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל־תאחר· למענך אלהי, כי־שמך נקרא על־עירך ועל־עמך:

נושא הוד ראשנו, ככ״ל ועפ״ה זכריה ו׳, י״ג. ובזה המשקל מכוון וגם כמלטנו מחזב רמז פסול, ודי למבין.

חו״ק הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ ׀ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה, חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: ג׳ פעמים

אֵל מֶלֶךְ, יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לְחַטָּאִים וּסְלִיחָה לְפוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם־כָּל־בָּשָׂר וָרוּחַ· לֹא כְרָעָתָם תִּגְמוֹל לָהֶם: אֵל שֶׁהוֹרֵיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה· זְכָר־לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה· כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לֶעָנָו מִקֶּדֶם· וְכֵן כָּתוּב וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה: (וְשָׁם נֶאֱמַר)·

וַיַּעֲבֹר יְהוָה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא·

יְהוָה ׀ יְהוָה, אֵל, רַחוּם, וְחַנּוּן, אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְרַב־חֶסֶד, וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים, נֹשֵׂא עָוֹן, וָפֶשַׁע, וְחַטָּאָה, וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ:
כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ:

אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם תִּכּוֹן תְּפִלָּתֵנוּ קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ: וְהוֹצִיא כָאוֹר צִדְקֵנוּ וּמִשְׁפָּטֵנוּ כַּצָּהֳרָיִם: אֲמָרֵינוּ הַאֲזִינָה ׀ יְיָ, בִּינָה הֲגִיגֵנוּ: בְּקָרְאֵנוּ עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי צִדְקֵנוּ:

כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ: לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת כִּי מָרַדְנוּ בּוֹ: וְסָלַחְתָּ לְעַמְּךָ אֲשֶׁר חָטְאוּ־לָךְ וּלְכָל־פִּשְׁעֵיהֶם אֲשֶׁר פָּשְׁעוּ־בָךְ וּנְתַתָּם לְרַחֲמִים לִפְנֵי שֹׁבֵיהֶם וְרִחֲמוּם: וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִמְּקוֹם שִׁבְתְּךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַעְתָּ וְסָלָחְתָּ: סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה· וְשָׁם נֶאֱמַר, וַיֹּאמֶר יְיָ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: הַטֵּה אֱלֹהַי ׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי ׀ שְׁמָעָה אֲדֹנָי ׀ סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר· לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ:

לה״ר החרוזים מרדכי בר שבתי ארוך.

סליחה. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ:

ח׳ מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עֶרֶב רְצֵה־נָא בְּכֹשֶׁר· תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ בְּתֹם וּבְיֹשֶׁר· בְּקָרְאִי עֲנֵנִי צוּרִי הַיּוֹם וּפְנֵה, ק׳ כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה: ח׳ רֵיחַ נִיחֹחַ אִמְרֵי פִי לְפָנֶיךָ צוּר עוֹלָמִים· חֶלְבִּי וְדָמִי הַנִּמְעָט כְּצוֹמִי תְּמוּר חֲלָבִים וְדָמִים· קַבֵּל הֶגְיוֹן לִבִּי אֲשֶׁר עָרַכְתִּי זֶה כַּמָּה יָמִים· ק׳ כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם וְכַמִּנְחָה: ח׳ דְּרָשׁ־נָא בְּיוֹם זֶה דּוֹרְשֶׁיךָ וְהִדָּרֵשׁ לָהֶם בְּנִיב שְׂפָתַיִם· שְׁעֵה לְמַעֲמָדָם וְטַהֲרֵם כְּכֶסֶף מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם· וּרְצֵה שִׂיחָתָם

כשה אחת מן־הצאן מן־המאתים. ק׳ ממשקה ישראל למנחה: ח׳ כליל ועולה תחנתי תחשב ומשטיני ריב תריב. והוצא כאור צדקי טרם יבא השמש ויעריב. שפך כמים לבו בתפלתו כל־איש ק׳ והקריב המקריב קרבנו ליי מנחה: ח׳ ישרון עמך ישיר חסדך בטוב לקח. הטה אליו אזנך ושמע ועיניך פקח. וראה כי טוב מסתופף בשערי רחמיך. ק׳ ויקח מן־הבא בידו מנחה: ח׳ ברב רחמיך אמרי האזינה יי, הגיגי בינה. ואם־נא מצאתי חן בעיניך אלהי קדם מעונה. ולקחת מנחתי מידי אשר הבאת לך בתחנה. ק׳ ויהי בעלות המנחה: ח׳ שדי לא מצאנוך שגיא כח לעדה מקדם קנית. אחד המרבה ואחד הממעיט בשובו נפשו רצית. אך יכון לבו לפניך במנחתו בעת הקרב אותה. ק׳ וזאת תורת המנחה: ח׳ בהיות מזבחי ומקדשי על מכונו וגבולו. היו מכפרים עלינו בשעירים העולים לגורלו. ועתה באשמתנו לו חפץ יי להמיתנו. ק׳ לא לקח מידנו עלה ומנחה: ח׳ תחנונים ידבר עמך יבקש סליחה בלב מר. הנו מתיצב על מצור ועומד על המשמר. מחלה פניך לעת מנחת ערב ומצפה כפר, ק׳ כי אמר אכפרה פניו במנחה: ח׳ ירושלים עירך בנה ועריה מקצה. אסורים רצוצים פתח ולחפש הוצא. וערבה ליי מנחתם כימי עולם ותשוב ותרצה. ק׳ עוד פנות אל־המנחה: ח׳ ונפוצות ישראל לקבץ ידך שנית תוסף. כרועה עדרו תרעם בנוה טוב תאסף. וישב מצרף וטהר את־בני ישראל כזהב וככסף. קו״ח והיו ליי מגישי מנחה: אל מלך יושב וכו׳.

ונשלמה פרים שפתינו: תכון תפלתנו קטרת לפניך משאת כפינו מנחת ערב:
יהיו לרצון אמרי פינו והגיון לבנו לפניך יי צורנו וגואלנו: כרחם אב על בנים וכו׳.

סליחה. לרבי המחוזים אליעזר ברבי יצחק הלוי.

ח׳ אלהי, בשר עמך מפחדך סמר. ותמיד עומד על משמר. ומצפה לעת מנחת ערב, כי אמר. ק׳ אכפרה פניו במנחה: ח׳ להקשיב למשטיננו מאין תמאן. מאונו ברעש אל־נא תהי סואן. ואם עונות תשמור הלא רבו. ק׳ מאין עוד פנות אל־המנחה: ח׳ ישראל עמך אשר בך מאמין. אם בשמאל דחיתו קרבהו בימין. בא לשחר פניך. ק׳ ויקח מן־הבא בידו מנחה: ח׳ עורכי שוע משלמי פרים שפתותם. רצה והשלך במצלות ים כל חטאתם. יערב לפניך שיחתם ורנתם. ק׳ כחטאת וכעולה וכמנחה: ח׳ זכר פר פנים ושעיר פנימי וחיצון. יהיו־נא אמרינו לפניך לרצון. ותערב

מנחתנו כשה אחת מן־הצאן· ק' מן־המאתים, ממשקה ישראל למנחה:
ת' ראה כי אזלת ידנו ויושבי מרום שחו· פסו אמונים ובכן לקחו כבד פה
וערל שפה· ק' וישלחו בני ישראל בידו מנחה: ת' ברר ניב שפתים כשחר
פרוש· ענני ורפא מזבחך ההרוס· חלקת לשוני תערב כשמן, ק' לרס את־
העלה ואת־המנחה: ת' בית תפלתם מקום צקון לחשם· חשוב כבמקום
אשר יבשלו שם הכהנים את־החטאת ואת־האשם· ק' ואשר יאפו את־
המנחה: ת' יצוה יי חסדו קוממיות השיבני לנוי· לפאר מקום מקדשי לחדש
הדר זיוי· וישב מצרף וטהר את־בני לוי· קו"ת והיו ליי מגישי מנחה: א' מלך וכו'.

טוב יי לכל ורחמיו על־כל מעשיו: טוב יי לקוו לנפש תדרשנו: טוב
ויחיל ודומם לתשועת יי: טוב לחסות ביי מבטח באדם: טוב לחסות ביי
מבטח בנדיבים: טוב וישר יי על כן יורה חטאים בדרך: טוב יי למעוז
ביום צרה וידע חסי בו: כי הוא ידע יצרנו זכור כי־עפר אנחנו: כי טוב
יי לעולם חסדו ועד דר ודר אמונתו: כרחם אב על בנים וכו'.

פזמון. לאשי חרוזיו בנימן, ומשקלו ו' ו' תנועות.

חו"ק בת עמי לא תחשה· ולא תשקוט בזעקה· ובמקום עולה ואשה· תכין
תחן הקה· ליי מגישי מנחה בצדקה: נשיא אלהים הנאמן· ראש צורים
איתני· השכים שחר וזמן· עמוד וערוך תחנוני· במקום תמיד מימן·
לשחר על קרבני· וכי האמין ביי· ויחשבה לו צדקה: ליי· יחידו למאה
נחנן· ועקוד במזבח אבניו· לפנות ערב חנן· והאל נשא פניו· לתמיד
ערב מכונן· להתרצות פני אדוניו· כאיש לקח מלא חפניו· קטרת סמים
דקה: ליי· מפלל יושב אהל· הלן במקום משכב· לרבוי פדרים יהל·
בהתקרב בבית זבח· ואם אין קרבן ליהל· תמורם אערך־שבח· ונבחר
ליי מזבח· עשה משפט וצדקה: ליי· נאלמתי דומיה· מאין עבודת כהנים·
ואיך אשיר בשביה· ואספו לויי אמונים· ועל כל־זאת אודה יה· כי הוא
נעלה בדינים· לנו בשת הפנים· לך אדני הצדקה: ליי· חלף קרבנות פדר·
תפלתי תראה· בזכרי על הסדר· עבודת משרתים באי היכל חדר בחדר·
ושמעו מבשר במראה· וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה: ליי.

אל מלך יושב.

פדרים יהל ל' אור כי יהל (איוב ל"א כ"ו) ויעקב תקן תפלת ערבית כנגד אברים ופדרים שלא נתעכלו (ברכות כ"ו ב'). קרבן ליהל להאיר, כטעם ולא תאירו מזבחי (מלאכי א' י'). **לך אדני צדקה,** כנ"ל ועמ"ה דניאל ט', ז'. וכן הוא במחזור רומא למנחה י"כ אחר מסם לוקח הפיוט הזה.

ואח"כ יאמר החזן עזרה רחמנא והקהל עונה בדיל ויעבור.

רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קְיָמֵהּ דְּאַבְרָהָם רְחִימָא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קְיָמֵהּ דְּיִצְחָק עֲקִידָא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קְיָמֵהּ דְּיַעֲקֹב שְׁלִימָא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן זְכוּתֵהּ דְּיוֹסֵף צַדִּיקָא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קְיָמֵהּ דְּמֹשֶׁה נְבִיָּא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קְיָמֵהּ דְּאַהֲרֹן כַּהֲנָא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קַנָּאוּתֵהּ דְּפִינְחָס קַנָּאָה· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן קְיָמֵהּ דְּדָוִד מְשִׁיחָא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לָן צְלוֹתֵהּ דִּשְׁלֹמֹה מַלְכָּא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא תּוּב מֵרֻגְזָךְ וְלָא נֶהְדַּר רֵיקָם מִן קֳדָמָךְ· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:

ע"ס א"ת ב"ש. אל מלך יושב.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· אַל־תַּעַשׂ עִמָּנוּ כָּלָה· תֹּאחֵז יָדְךָ בְּמִשְׁפָּט· בְּבֹא תוֹכֵחָה נֶגְדֶּךָ· שְׁמֵנוּ מִסִּפְרְךָ אַל־תֶּמַח· גִּשְׁתְּךָ לַחֲקוֹר מוּסָר· רַחֲמֶיךָ יְקַדְּמוּ רָגְזֶךָ· דַּלּוּת מַעֲשִׂים בְּשׁוּרֶךָ· קָרֵב צֶדֶק מֵאֵלֶיךָ· הוֹרֵנוּ בְּזַעֲקֵנוּ לָךְ· צַו יְשׁוּעָתֵנוּ בְּמַפְגִּיעַ· וְתָשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵי תָם· פְּתָחָיו רְאֵה כִּי שָׁמֵמוּ· זְכוֹר נַמְתָּ לֹא תִשָּׁכַח עֵדוּת מִפִּי זַרְעוֹ· חוֹתֵם תְּעוּדָה תַּתִּיר· סוֹדְךָ שִׂים בְּלִמּוּדֶךָ· טַבּוּר אַגַּן הַסַּהַר· נָא אַל־יֶחְסַר הַמָּזֶג· יָהּ דַּע אֶת אֲשֶׁר יְדָעוּךָ· מַגֵּר אֶת אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּךָ· כִּי תָשִׁיב לְבִצָּרוֹן· לְכוּדִים אֲסִירֵי הַתִּקְוָה:

ודוי הגדול של רבינו נסים זצ"ל.

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם· קֹדֶם כָּל־דָּבָר אֵין לִי פֶּה לְהָשִׁיב וְלֹא מֵצַח לְהָרִים רֹאשִׁי· כִּי מִפְּנֵי שֶׁעֲוֹנוֹתַי רַבּוּ מִלִּמְנוֹת וְחַטֹּאתַי עָצְמוּ מִסַּפֵּר· וּכְמַשָּׂא כָבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי· מִתְוַדֶּה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי בִּכְפִיפַת רֹאשׁ· בִּכְפִיפַת קוֹמָה· בִּכְנִיעַת חַיִל· בַּחֲלִישׁוּת כֹּחַ· בִּשְׁבִירוּת לֵב· בִּנְמִיכוּת רוּחַ· בְּקִדָּה· בִּכְרִיעָה· בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה· בְּאֵימָה· בְּבֹשֶׁת· בְּרֶתֶת· בְּזִיעַ· בְּחַלְחוּל· בְּיִרְאָה· וּבְמוֹרָא· אוֹמֵר אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי מִקְצָת מִן־מַעֲשַׂי הָרָעִים· וּמִדְּרָכַי הַמְכֹעָרִים· וּמִמַּעֲלָלַי הַמְקֻלְקָלִים· לְאָמְרָם אִי אֶפְשָׁר· לְבָרְרָם אֵין בִּי כֹחַ· לְגַלּוֹתָם לֹא אֶעֱצָר־חַיִל· לְדַבְּרָם לֹא אֵדָעֵם· לְהַגִּידָם אֵינִי כְדַי· לִתְבּוֹעַ עֲלֵיהֶם סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה מָה אֲנִי מֶה חַיַּי· אֲנִי הֶבֶל וָרִיק· אֲנִי רִמָּה וְתוֹלֵעָה· אֲנִי עָפָר וָאֵפֶר· בּוֹשׁ אֲנִי מֵחֲטָאַי· וּמִכֻּלָּם אֲנִי מִפְּשָׁעַי· אֵין לִי פִּתְחוֹן פֶּה לְהִתְוַדּוֹת לְפָנֶיךָ· גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא· עָצְמוּ פְשָׁעַי מִסַּפֵּר· בֹּשְׁתִּי וְגַם נִכְלַמְתִּי· כְּגַנָּב הַנִּמְצָא בַּמַּחְתֶּרֶת:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם. אִם־עָמַדְתִּי לְפָרֵשׁ אֶת־חֲטָאַי וּלְבָאֲרָם. יִכְלֶה הַזְּמַן וְהֵם לֹא יִכְלוּ. עַל אֵיזֶה מֵהֶם אֶתְבַּע. וְעַל אֵיזֶה מֵהֶם אֲבַקֵּשׁ. וְעַל אֵיזֶה מֵהֶם אֶתְוַדֶּה. עַל הַכְּלָל אוֹ עַל הַפְּרָט. עַל הַנִּסְתָּרוֹת. אוֹ עַל הַנִּגְלוֹת. עַל הָרִאשׁוֹנוֹת. אוֹ עַל הָאַחֲרוֹנוֹת. עַל הַחֲדָשׁוֹת. אוֹ עַל הַיְשָׁנוֹת. עַל הַטְּמוּנוֹת אוֹ עַל הַנּוֹדָעוֹת. עַל הַנִּזְכָּרוֹת אוֹ עַל הַנִּשְׁכָּחוֹת מִמֶּנִּי. יוֹדֵעַ אֲנִי בְעַצְמִי שֶׁאֵין בִּי לֹא תוֹרָה וְלֹא חָכְמָה. לֹא דַעַת וְלֹא תְבוּנָה. לֹא צְדָקָה וְלֹא יְשָׁרוֹת וְלֹא גְמִילוּת חֲסָדִים. אֲבָל אֲנִי סָכָל וְלֹא יוֹדֵעַ. בַּעַר וְלֹא מֵבִין. גּוֹלָן וְלֹא נֶאֱמָן. חַיָּב וְלֹא זַכַּאי. רָשָׁע וְלֹא צַדִּיק. רַע וְלֹא טוֹב. וְכָל־מַעֲשִׂים רָעִים עָשִׂיתִי. וְגַם עֲבֵרוֹת רָעוֹת עָשִׂיתִי. וְאִם־אַתָּה דָּן אוֹתִי כְּמַעֲשַׂי. אוֹי לִי. וַי לִי. אֲהָהּ עָלַי. אוֹיָה עַל־נַפְשִׁי. וְאִם־תְּבַקֵּשׁ לְנַקּוֹתִי כִּמְטַהֵר וּכִמְצָרֵף כֶּסֶף. לֹא יִשָּׁאֵר מִמֶּנִּי מְאוּמָה. כִּי אֲנִי כְּקַשׁ לִפְנֵי אֵשׁ. וּכְעֵצִים יְבֵשִׁים לִפְנֵי הָאוּר. כֶּסֶף סִיגִים מְצֻפֶּה עַל־חָרֶשׂ. הֲבֵל הֲבָלִים אֵין בּוֹ מַמָּשׁ:

בַּמֶּה אֲקַדֵּם אוֹ מָה רְפוּאָה אֲבַקֵּשׁ. כְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה הָיִיתִי. כְּעֶבֶד מוֹרֵד עַל־אֲדוֹנָיו. כְּתַלְמִיד חוֹלֵק עַל־רַבּוֹ. אֶת אֲשֶׁר־טִהַרְתָּ טִמֵּאתִי. וַאֲשֶׁר טִמֵּאתָ טִהַרְתִּי. אֶת אֲשֶׁר־הִתַּרְתָּ אָסַרְתִּי. וַאֲשֶׁר אָסַרְתָּ הִתַּרְתִּי. אֶת אֲשֶׁר אָהַבְתָּ שָׂנֵאתִי. וַאֲשֶׁר שָׂנֵאתָ אָהַבְתִּי. אֶת אֲשֶׁר־הֵקַלְתָּ הֶחֱמַרְתִּי. וַאֲשֶׁר הֶחֱמַרְתָּ הֵקַלְתִּי. אֶת אֲשֶׁר־קֵרַבְתָּ רִחַקְתִּי. וַאֲשֶׁר רִחַקְתָּ קֵרַבְתִּי. אַךְ לֹא לְהַכְעִיסְךָ נִתְכַּוַּנְתִּי. וּבְעַזּוּת מֵצַח בָּאתִי לְבַקֵּשׁ סְלִיחָה מִלְּפָנֶיךָ. שַׂמְתִּי פָּנַי כַּכֶּלֶב הֶעָזְתִּי מֵצַח כַּזּוֹנָה וְנִגַּשְׁתִּי לְפָנֶיךָ בְּבשֶׁת פָּנִים. וְכֵן כָּתוּב וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ מֵאַנְתְּ הִכָּלֵם:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם. לֹא עַל־עַצְמִי בִּלְבַד אֲנִי מִתְפַּלֵּל וּמִתְוַדֶּה כִּי אִם־בַּעֲדִי וּבְעַד קְהָלְךָ הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ. וְאַף עַל־פִּי שֶׁאֵינִי רָאוּי וְלֹא זַכַּאי לְהִתְוַדּוֹת עַל־עַצְמִי וְכָל־שֶׁכֵּן עַל אֲחֵרִים. אֲבָל כִּי דַרְכְּךָ לְהַאֲרִיךְ אַפֶּךָ וּמִדָּתְךָ לְהַעֲבִיר קִצְפְּךָ וּמִנְהָגְךָ לְרַחֵם עַל־בְּרִיּוֹתֶיךָ וּבְיוֹתֵר לְשָׁבִים אֵלֶיךָ וּמוֹדִים וְעוֹזְבִים וּמִתְנַחֲמִים עַל פִּשְׁעֵיהֶם וְאֵינָם מְכַסִּים אוֹתָם שֶׁכֵּן כָּתוּב מְכַסֶּה פְשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ וּמוֹדֶה וְעֹזֵב יְרֻחָם. וּמַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ מִדִּינָהּ שֶׁל־גֵּיהִנֹּם:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם. מִנְהַג בֵּית דִּינְךָ הַצֶּדֶק לֹא כְמִנְהַג בָּתֵּי דִינִין שֶׁל־בְּנֵי אָדָם. כִּי מִדַּת בְּנֵי אָדָם כְּשֶׁהוּא תוֹבֵעַ אֶת־חֲבֵרוֹ בְּמָמוֹן אֶל־בֵּית דִּין אוֹ אֶל־הַשּׁוֹפֵט אִם־יְכַפּוֹר יִנָּצֵל מִן־הַמָּמוֹן וְאִם־יוֹדֶה מִתְחַיֵּב לִתֵּן. וּבֵית דִּינְךָ הַצֶּדֶק לֹא כֵן־הוּא אֶלָּא אִם־יְכַפּוֹר אָדָם אוֹי לוֹ וְאוֹי לְנַפְשׁוֹ. וְאִם־מוֹדֶה וְעוֹזֵב אַתָּה מְרַחֲמֵהוּ:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם. לוּלֵי חֲטָאֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ לֹא הָיִינוּ בּוֹשִׁים וְנִכְלָמִים. וְעַל־מָה הָיִינוּ מִתְוַדִּים כִּי אִי אֶפְשַׁר לוֹ לְאָדָם לְבַקֵּשׁ עַל חֵטְא וְהוּא לֹא חָטָא. וְלֹא יוֹדֵעַ עֹז רַחֲמֶיךָ אֶלָּא בְּהַעֲבִירְךָ חַטֹּאת יְרֵאֶיךָ. וְלֹא עַל־עַצְמִי בִּלְבַד אֲנִי מִתְוַדֶּה כִּי אִם־בַּעֲדִי וּבְעַד קְהָלֶךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחַל לָנוּ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ וּתְכַפֶּר־לָנוּ עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ

תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ. וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ:

אָשַׁמְנוּ. בָּגַדְנוּ. גָּזַלְנוּ. דִּבַּרְנוּ דֹפִי. הֶעֱוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ. זַדְנוּ. חָמַסְנוּ. טָפַלְנוּ שֶׁקֶר. יָעַצְנוּ רָע. כִּזַּבְנוּ. לַצְנוּ. מָרַדְנוּ. נִאַצְנוּ. סָרַרְנוּ. עָוִינוּ. פָּשַׁעְנוּ. צָרַרְנוּ. קִשִּׁינוּ עֹרֶף. רָשַׁעְנוּ. שִׁחַתְנוּ. תִּעַבְנוּ. תָּעִינוּ. תִּעְתָּעְנוּ.

סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ: וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ. כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

אָשַׁמְנוּ מִכָּל־עָם. בֹּשְׁנוּ מִכָּל־דּוֹר. גָּלָה מִמֶּנּוּ מָשׂוֹשׂ. דָּוָה לִבֵּנוּ בַּחֲטָאֵינוּ. הָחְבַּל אִוּוּיֵנוּ. וְנִפְרַע פְּאֵרֵנוּ. זְבוּל בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ חָרַב בַּעֲוֹנֵינוּ. טִירָתֵנוּ הָיְתָה לְשַׁמָּה. יְפִי אַדְמָתֵנוּ לְזָרִים. כֹּחֵנוּ לְנָכְרִים. וַעֲדַיִן לֹא שַׁבְנוּ מִטָּעוּתֵנוּ. וְהֵיךְ נָעִיז פָּנֵינוּ וְנַקְשֶׁה עָרְפֵּנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ: אשמנו וכו׳.

ואתה צדיק וכו׳.

לְעֵינֵינוּ עָשְׁקוּ עֲמָלֵנוּ. מְמֻשָּׁךְ וּמוֹרָט מִמֶּנּוּ. נָתְנוּ עֻלָּם עָלֵינוּ. סָבַלְנוּ עַל שִׁכְמֵנוּ. עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָנוּ. פּוֹרֵק אֵין מִיָּדָם. צָרוֹת רַבּוֹת סְבָבוּנוּ. קְרָאנוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. רִחַקְתָּ מִמֶּנּוּ בַּעֲוֹנֵינוּ. שַׁבְנוּ מֵאַחֲרֶיךָ. תָּעִינוּ כַּצֹּאן וְאָבַדְנוּ: וַעֲדַיִן לֹא שַׁבְנוּ מִטָּעוּתֵנוּ וְהֵיךְ נָעִיז פָּנֵינוּ וְנַקְשֶׁה עָרְפֵּנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ:

אשמנו וכו׳. ואתה צדיק וכו׳.

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אָתָּה. וּבַעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ. וְדֶרֶךְ תְּשׁוּבָה הוֹרֵיתָ: גְּדֻלַּת רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ. תִּזְכֹּר הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְזֶרַע יְדִידֶיךָ: תֵּפֶן אֵלֵינוּ בְּרַחֲמִים. כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָרַחֲמִים: בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה פָּנֶיךָ נְקַדֵּם. כְּהוֹדַעְתָּ

לְעָנוּ מִקֶּדֶם: מֵחֲרוֹן אַפְּךָ שׁוּב. כְּמוֹ בְתוֹרָתְךָ כָּתוּב: וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ נֶחֱסֶה וְנִתְלוֹנָן.
כְּיוֹם וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן: תַּעֲבֹר עַל־פֶּשַׁע וְתִמְחֶה אָשָׁם. כְּיוֹם וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם:
תַּאֲזִין שַׁוְעָתֵנוּ וְתַקְשִׁיב מֶנּוּ מַאֲמָר. כְּיוֹם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְיָ. וְשָׁם נֶאֱמַר.

וַיַּעֲבֹר יְהוָֹה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא.

יְהוָֹה ׀ יְהוָֹה, אֵל, רַחוּם, וְחַנּוּן, אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְרַב־חֶסֶד, וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים, נֹשֵׂא עָוֹן, וָפֶשַׁע, וְחַטָּאָה, וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ. מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ:
כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ:
חָטָאנוּ צוּרֵנוּ. סְלַח־לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

בקצת קהלות אין אומרים זה אלא אומרים אבינו מלכנו וכו׳ ואח״כ ה׳ מלך וכו׳.

פעם א׳ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ ׀ אֶחָד: אומרים בלחש.

ג׳ פעמים בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

ז׳ פעמים יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים:

פעם א׳ יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ פַּחַד יִצְחָק, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֲבִיר יַעֲקֹב, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ מָגֵן דָּוִד, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי הַמֶּרְכָּבָה, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ הָעוֹנֶה בְּעֵת־רָצוֹן, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ הָעוֹנֶה בְּעֵת־צָרָה, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ הָעוֹנֶה בְּעֵת־רַחֲמִים, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ רַחוּם וְחַנּוּן, עֲנֵנוּ: רַחֲמָנָא עֲנֵינָן. רַחֲמָנָא פְּרֹק. רַחֲמָנָא אִתְמְלֵא רַחֲמִין עֲלָן וְעַל כָּל־אֱנָשֵׁי בֵיתָנָא וְעַל כָּל־אַחֲנָא בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמֵחֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא אַפְּקִנָּן בְּדִיל שְׁמָךְ רַבָּא: קדיש שלם.

ואומרים מזמור זה, ואחריו קדיש יתום. עלינו. ואם חל ר״ח בשבת או ביום א׳ שאז עושים י״כ קטן ביום ה׳ שלפניו, אומרים תחנון קודם קדיש שלם ואומרים אח״כ מזמור כ׳ יענך ה׳ ביום צרה (תמצאהו למעלה דף 320) קדיש יתום. ויש קהלות שמוסיפים לומר אבינו מלכנו קודם המזמור אך בדלוג החרוזים של כתבנו.

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית מִזְמוֹר לְדָוִד: יְהוָֹה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם: מִפִּי עוֹלְלִים וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: כִּי־אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה: מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ: וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ: תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת־רַגְלָיו: צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי: צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים: יְהוָֹה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ: קדיש יתום.

במנחה שלפני ר"ח מתפללים כסדרה אלא שא"א תחנון. ובשבת ער"ח אין אומרים צדקתך.

בערבית של ראש חדש מתפללים כסדרה אלא שמוסיפים **יעלה ויבא** בעבודה.

בשחרית מתפללים כסדר כל יום אלא שמוסיפים **ובראשי חדשיכם** בסדר הקרבנות, ואומרים יעלה ויבא בעבודה, ואחר חזרת התפלה של ש"ץ קורין הלל בדלוג ומעומד ומברכין עליו תחלה וסוף. והיחיד יחזור אחר שנים שיאמר להם הודו והם יענו אחריו הודו, ובצבור צריך לשמוע הודו, ויאמר, ויאמרו מפי הש"ץ דשומע כעונה, ואם לאו לא יצא, או יאמר כל אחד עמו בנחת. הבא לבהכ"נ בשעה שאומר הצבור הלל אומרו עמהם ואח"כ יתפלל, ואם עומד בפסוקי דזמרה אומרו שם אבל לא יברך ברכת הלל כיון שמברך ברוך שאמר וישתבח. ולכן בימים שגומרים בהם הלל, לא יוכל לאמרו בפסוקי דזמרה. בבית האבל תוך ז' אין קורין ובשחוזרין לבית קורין.

בר"ח וחנוכה ורגלים קורין הלל ולעולם גומרים אותו חוץ מן ר"ח ושאר ימים האחרונים של פסח שאומרים אותו בדלוג. ובחה"מ חולצים התפילין קודם הלל.

אַם ר"ח, פסח שבועות, סוכות, שמיני עצרת אונד שמחת תורה ווית אויך אַן חנוכה, ווירד דעז אַחרגענג גלייך נאַך דעם שמונה עשרה דאַז הלל געזונגען.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרוֹא אֶת־הַהַלֵּל:

הַלְלוּיָהּ· הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ:

לקרוא את ההלל, הספרדים אין מברכים בנוסחא זו רק על ההלל של ר"ח אבל בהלל של מועדים אומרים לגמור את ההלל. וכנוסחת הרמב"ם (הלכות ברכות פ' י"א סמן י"ב והלכות חנכה פ' ג' סמן ה' וכן גם נוסח הכוזרי מאמר ג' סמן ל"ט.) ומנהגנו הוא ע"פ הר"מ מרוטנבורג שנהג לומר בכל פעם לקרוא את ההלל, וראה בטור לא"ח ס' תפ"ז ותרמ"ד. והעקר שהלל בר"ח ידיעה ברזא. וכמו שהוא בסדור רב עמרם ובהרמב"ם ובא"ח ס' תכ"ב ובכל בו ובס' המנהיג לאבן ירחי ובאבודרהם ובסדורי הספרדים גם בסדורים קדמונים של האשכנזים, ומה שבסדורים אחרונים הלל בלי ה"א ברזא אינו אלא שבוש המדפיסים וכבר הגיהו בעל ויי"כ ורוו"ה ז"ל.

הללויה הללו עבדי, ו' מזמורים סמוכים האלה מסמן קי"ג עד קי"ט נקראו שירה כפי חז"ל (פסחים קי"ז, ב'. ערכין דף י', ב'), ושמם הנהוג הוא הלל (שיר רבה דף י"ח), וכן קראום גם בעלי המסרת (כגון אספוני ד' בקריאה וס' משברי מות, מים עד נפש, חבלי מות, וחברו דהלילא. וכן עזי וזמרת יה ג' דסמיכי, דויושע, דישועה, ודהלל), והשם הזה על שם אופן קריאתו בימים קדמונים שהיה מנהגם לקראו פסקות פסקות והיו עונים העם במלת הללויה על כל דבור ודבור שהיה קורא המקרא (כמבואר בסוכה דף ל"ח, ב' וירושלמי שבת פרק ט"ז ומסכת סופרים פרק ע"ז וברמב"ם הלכות חנוכה פרק ג'). ולפי שגם ו' מזמורים האחרונים שבתהלים קראו הלל (שבת קי"ח, ב') ועוד המזמור קל"ו גם הוא שמו הלל (ברכות ד', ע"ב. פסחים קי"ח. ותענית י"ט. ומדרש תהלים), לכן כדי להבדיל מהם את ההלל הזה כנוהו עוד בשם פרטי הלל מצראה (ברכות נ"ו, א') בעבור שיושר על גאולת מצרים ובעבור ששרו אותו בבה"מ על שחיטת הפסחים אשר הראשון מהם נעשה במצרים (פסחים ס"ד). ואיתא בפסחים דף קי"ז הלל זה מי אמרו, נביאים שביניהן תקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן. ואיתא בגמרא ערכין דף י' אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק שמנה עשר ימים בשנה יחיד גומר בהן את ההלל ואלו הן, שמנת ימי החג ושמנת ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב הראשון של עצרת; ובגולה עשרים ואחד יום ואלו הן, תשעת ימי החג ושמנת ימי חנוכה ושני ימים הראשונים של פסח ושני ימים טובים של עצרת [ובירושלמי דסוכה מונה גם את ליל יום טוב הראשון של פסח, ובגולה את שתי לילות הראשונות של פסח, וכן הוא גם במס' סופרים פ' כ' הלכה י"ט. ובשאלתות דרב אחאי ס' כ"ו. וראה תוספות פסחים ק"ד ע"ב], מאי שנא בחג דאמרינן כל יומי ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל יומי, דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן (וראה כל בו ס' כ"ב); שבת דחלוקה בקרבנותיה לימא, לא אקרי מועד; ראש חדש דאיקרי מועד לימא, לא איקדש בעשיית מלאכה; ר"ה ויו"כ דאיקרו מועד ואיקדשו בעשיית מלאכה לימא, משום דרבי אבהו דאמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים, אמר להן אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה לפני? והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר, משום ניסא; פוריא דאיכא ניסא לימא, אמר ר' יצחק לפי שאין אומרים שירה על נס שבחוצה לארץ עכ"ל ואיתא בתענית דף כ"ח ע"ב רב איקלע

רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם יְיָ, עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּייָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה. הַלְלוּיָהּ:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: מַה־לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

בר"ח ופסח (חוץ משני ימים הראשונים) מדלגים מן לא לנו עד יי זכרנו.

אם ר"ח, אודר אם פסח אחם דריטטען טאגע איז, ווירד לא לנו ניכט געבעטעט.

לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ, כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּייָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַייָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַייָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא:

כנגד חזנהו דקא קרו הלילא בריש ירחא סבר לאפסוקינהו, כיון דחזא דקא מדלגי דלוגי אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם עכ"ל וראה בתוספות שם ובתוספות ערכין דף י' ותוספות ברכות דף י"ד ובטור א"ח ס' תכ"ב. וכתב התניא סמן ל"ב (ונמצא ג"כ בסוף ס' לקוטי פרדס) מצאתי בשם הגאונים ז"ל ענין שאומרים הלל בר"ח, מלינו שרמזו דוד בתהלים הללויה הללו אל בקדשו, י"ב פעמים הללו כנגד י"ב חדשים, ובשמע הללו אל בקדשו על קדוש החדש הללו יה, ולפיכך אנו כופלין כל הנשמה על שנה מעוברת שיש בה י"ג חדשים ועל חדש ב' ימים עכ"ל. המגביהי, המשפילי, מקימי, להושיבי, מושיבי, בכל אלה היו"ד שבסוף נוספות הן לנאות הלשון. המשפילי לראות, הוא דבוק עם פסוק שלפניו, ושעורו כך הוא „מי כה' אלהינו, המגביהי לשבת בשמים, המשפילי לראות בארץ". מאשפות. ל' יחיד הוא, דוגמת אחות תמות (מכלול דף קפ"א). לועז, המדבר בלשון נכרית שאינה לשון עברי, ומזה במשנה קורין אותה ללועזות בלעז (מגלה ראש פרק ב'); ואחרים שפירשוהו כמו לעג ל' חרוף ובזיון ודוגמת מוליא לעז על בניו (יומא ל') לעזה עליהן המדינה (פסחים כ"א). ממשלותיו המי"ם בפתח ע"פ המסרת. אגם מים, כמו לאגם מים. למעינו העי"ן גם היו"ד שניהם בשב"א והוי"ו בחולם והוא נוסף כוי"ו של וחיתו ארץ. לא לנו, לא במלעל. על חסדך על אמתך, כן הוא ע"פ המסרת בלי וי"ו, אבל במזמור קל"ח, ב' על חסדך ועל אמתך. אף להם, כתב בן אשר במסורותיו, כל לשון אף פתח, בר מן חד קמץ, וחרון אף (דה"ב כ"ח, י"ג) עכ"ל וכן נמסר גם עליו שם „לית קמץ וכל אס"ף דכותיה", וכן הוא בכל ספרינו וכן במכלול דף ר"ו.

יְיָ זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ. יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל. יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יֹסֵף יְיָ עֲלֵיכֶם. עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים אַתֶּם לַייָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַייָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: לֹא־הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ. וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם. הַלְלוּיָהּ:

בר"ח ופסח (חוץ משני ימים הראשונים) מדלגים מן אהבתי עד מה אשיב.

אַם ר"ח, אונד אַם פסח פֿאָם דריטטען טאַגע אַן, ווירד אהבתי ניכט געבעטעט.

אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע יְיָ אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי. צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבְשֵׁם־יְיָ אֶקְרָא. אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי: חַנּוּן יְיָ וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְיָ דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יְיָ גָּמַל עָלָיְכִי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת. אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב:

מָה־אָשִׁיב לַייָ כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַייָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: אָנָּה יְיָ כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: לְךָ־אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַייָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בֵּית יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָםִ. הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּ אֶת־יְיָ כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים:
כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְיָ לְעוֹלָם. הַלְלוּיָהּ:

זכרנו, ל' זכירה, ורפה בפרוש הראב"ע. לא המתים יְהַלְלוּ־יָהּ כן הוא בכל ס"מ, ב' תבות ומקף ביניהן וכל"ל. אָנָּה ה' מלטה, הוא אחד מן ששה דכתיבין בה"א בסוף בל' בקשה ע"פ המסרת, וכן אָנָּה ה' כי אני עבדך שבפסוק ט"ז. פְּתָאיִם האל"ף נחה והיו"ד נקראת בחירק. דַּלֹּתִי חסר וי"ו ומלרע, ובמזמור קמ"ב, ז' הוא דַּלּוֹתִי מלא וי"ו ומלעיל. שׁוּבִי גם הוא מלרע ע"פ המסרת. מִן־דִּמְעָה כן הוא. בארצות החיים, ארץ ישראל כן פרשו רש"י ורד"ק. ובתנחומא וב"ר פ' ויחי גם באותיות דר"ע אות ט' ארץ שמתיה חיים תחלה. נֶגְדָה־נָּא, כתב רוו"ה ז"ל הדל"ת של נגדה רפה בכל הספרים וכ"י וכן העיד הר"ד אבודרהם (בספר הגדה) שהדל"ת רפה, לכן אין לפרשו כלל ל' נגד שכולם דגושים כשיש תוספת אות בסופם, אכן הוא שם בפעל מל' הגדה ופירושו להגיד נא לכל עמו, והוא שילום הנדר שנדר להגיד נפלאות הש"י בהודות ובהלל, וכן תרגמו הארמי אתני כען ניסוי לכל עמיה עכ"ל ויפה פירש וידוע כי מלת נא טעמו בהרבה מקומות כמו עתה וע"כ יש לתרגם הפסוק „מיינע געלובדע בעצאַהלע איך דעם עוויגען, ערצאַהלע נון אַללז זיינעם פאָלקע". המותה, כמו המות. בתוככי כ"ף ראשונה ברפי והשניה בחירק ומלעיל והוא כמו

הש״ץ מנגן הודו והקהל עונה.

יי הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ק׳ הודו

יי יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ק׳ הודו

יי יֹאמְרוּ נָא בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ק׳ הודו

יי יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ק׳ הודו

מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחַבְיָהּ: יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: יְיָ לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: דַּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַייָ עֲזָרָנִי: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: זֶה־הַשַּׁעַר לַייָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: אודך

מנהג והיו״ד נוספת. הודו לה׳. מנהגנו שהחזן אומר הודו והקהל חוזר לענות הודו, ואומר החזן יאמר נא והקהל עונה הודו, אינכו על דרך קריאת הקדמונים הנזכרת בסוכה דף ל״ח ע״ב, אבל נשתרש ממנה, כמבואר שם בתוספות ד״ה מכאן שמלוה ובפירוש הר״נ ד״ה הוא אומר הודו. ומה שמנגן החזן בהודו ובאנא מנהג ישן הוא וזה כיוצא ממדרש ילמדנו המובא בילקוט שיר רמז תקפ״ו וז״ל השמיעני את קולך בהלל, כי קולך ערב בהודו לה׳, ומראך נאוה באנא ה׳ הושיעה נא ובאנא ה׳ הצליחה נא. המצר, שם דבר מגזרת נדר על משקל, מסב קלע (מ״א ו׳ כ״ט). קראתי יָּה, יו״ד של יה דגוש ע״פ המסרת וכן יו״ד של יסרני יָּה בפסוק י״ח. עָנָנִי בטעם רביע מוגרש המפסיק והנו״ן בקמץ בס״מ קדמונים וכן במכלול דף ל׳. בַּמֶּרְחַבְיָה כ״ל ע״פ המסרת האומרת אלין מלין דלא מפקין ה״א, ובזיותיה (יהושע ט״ו, כ״ח) ידידיה (ש״ב י״ב, כ״ה) עתפליה (ירמיה ב׳, ל״א) היהדיה (דה״א ד׳, י״ח) בתיה (דה״א ד׳, י״ח) וענתתיה (דה״א ח׳, כ״ד) ויערשיה (דה״א ח׳, כ״ז) הללויה, קדמא (תהלים ק״ד, ל״ה) במרחביה (תהלים קי״ח, ה׳) בעוטיה (שיר א׳ י״ז) שלהבתיה (שיר ח׳, ו׳) עכ״ל ונשמע ממנה כי במרחביה הוא תבה אחת, וכן גם רב ורבה בפסחים דף קי״ז לשניהם במרחביה תבה אחת היא בלי מחלקת, וכבר הדפיסה כך רוו״ה ז״ל בסדורו ע״פ מקרא ב״י, וכן עיקר; ואף כי נמצא במדרש הובא בילקוט תהלים רמז תתע״ה שדרש יה של במרחביה על השם, כבר ידענו שבכל מקום אשר המדרש מתנגד למסרת ההלכה כמסרת. אמילם אכריתם, ולשון שבענין הלמ״ד נפתח ע״פ המסרת. דחיתני. אמר כן כנגד האויב, אתה האויב דחיתני לנפול, אבל השם עזרני שלא נפלתי. לנפל הפ״א בדגש דוגמת לספד לספר לשכב לשפט לשפך לתפר לתפש, אבל עם בי״ת וכ״ף הם רפויים בנפל כנפל בשכב בכתוב בשפך, ומעטים יוצאים מן הכלל כמו בשכן כזכר. קול רנה. קול ורנה, ולא יסמך קול אל רנה על פי הטעמים. כי אחיה, אבל אחיה. יסרני הנו״ן דגושה. יָּה יו״ד דגושה. אודך, מכאן עד סוף כופלים כל פסוק, ויסודו במשנה סוכה דף ל״ח מקום שנהגו לכפול יכפול, ופירש רש״י

אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: אבן
מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: מאת
זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זה

החזן מנגן אנא והקהל עונה. | החזן חוזר ומנגן אנא והקהל עונה.

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא | אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא: | אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא:

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ: ברוך
אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: אל
אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: אלי
הוֹדוּ לַיְיָ כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הודו

יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ, וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

בכל יום שיש תפלת מוסף אומר הש"ץ קדיש שלם אחר הלל, לכן בחנוכה (חוץ מראש חדש ושבת) אין אומרים כי אם חצי קדיש. בשחל ראש חדש בחול מוציאים ספר תורה א' וקוראים ד' אנשים בסדר פינחס בפרשת התמיד, כהן מתחלת וידבר עד עולת תמיד, לוי חוזר אל ואמרת להם וקורא עד רביעית ההין, ישראל עד עולת התמיד ונסכה, רביעי ובראשי חדשיכם עד יעשה ונסכו. חצי קדיש. יהללו, ומחזירים הספר תורה להיכל. אשרי, ובא לציון (ואין אומרים למנצח) חצי קדיש, וחולצים התפילין, ומתפללים מוסף.

ונהגו כן מפני שיש פרשה שכולה כפולה, הודו תחלה וסוף, יאמר נא שלש פעמים, קראתי יה, ענני במרחביה, ה' לי, ה' לי, טוב לחסות, טוב לחסות, סבבוני, סבוני, דחה דחיתני ויהי לי לישועה, קול רנה וישועה, ימין ה', ימין ה', לא אמות, ולמות לא נתנני, פתחו לי שערי, זה השער, אבל מאודך ולמטה אינו כפול וע"כ כופלים את הפסוקים, וראה עוד בפסחים דף קי"ט. נִפְלָאת הלמ"ד קמוצה והאל"ף נעלמת דוגמת וְחַטָּאת (שמות ה', ט"ז) מכלול ק"מ, ע"ב. הַצְלִיחָה מלרע ע"פ המסרת.

יהללוך, מוזכרת בפסחים דף קי"ח ונקראת שם ברכת השיר, ר"ל הברכה על השיר והשיר הוא ההלל כמבואר למעלה, והרמב"ם הלכות חנוכה פרק ג' סימן י' מביא כל הנוסחא אך בשנוי קצת מנוסחתנו. ורב עמרם מביאה בשתי נוסחאות, האחת כנוסחתנו מביאה בסדר של פסח, ונוסחא אחרת בדרך שיר ענין בסדר ר"ח והיא כך תוארה „יהללוך מעשיך ישבחוך עמוסיך יודוך חוסיך כפי גודל נסיך וכתוב כל הנשמה תהלל יה הללויה ברוך אתה ה' מלך מהלל בתשבחות". — יהללוך ה' אלהינו כל מעשיך, כן גרסת הרמב"ם וכן הוא באבודרהם וכן הוא גם בסדור לפ"ה ואחר ס"י וכן כתב יעב"ץ, והוא העקר ועל שם הכתוב יודוך ה' כל מעשיך (תהלים קמ"ה, י'). ובקצת סדורים יהללוך ה' אלהינו על כל מעשיך, ומלת על זו יותרת היא והרוצים לקימה יחסר להם הנושא ליהללוך כי אז לפרש מעשיך לנשוא. יודו ויברכו וכו' נוסח זה של ח' שבחים בא ג"כ בנשמת. כי לך טוב להודות, עפ"ה תהלים צ"ב, ב'. ובסדור ספרדי כ"י הנוסחא „הוד והדר לזכר מלכותך כי לך טוב" וכו' ומזכירה גם אבודרהם. מעולם עד עולם, תהלים צ' ב'.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃ מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם׃

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃

מִן שמיני עצרת מוסף עַד ביו פסח וְהָגָט אֹמֵן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם׃

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה׃ וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ׃

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קו"ח קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃ ח' לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃ קו"ח בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃ ח' וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר׃ קו"ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

ח' לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ׃

רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתָתָּ זְמַן כַּפָּרָה לְכָל־תּוֹלְדוֹתָם׃ בִּהְיוֹתָם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ זִבְחֵי רָצוֹן וּשְׂעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר

נתת התי"ו בפתח, לא בקמץ, כי אין פה הפסק מאמר גדול על כך לבנות פתח לקמץ אבל נמשך המאמר עד תולדותם, וביאורו, אתה השם נתת את ראשי חדשים לעמך להיות זמן כפרה לכל תולדותם, וראה למעלה דף 262. תולדותם, תולדות עמך ר"ל לכל זרעם, כן פירושו הפשוט. והכל בו בסמן ע"ג כתב וז"ל פירש החכם בעל המלמד בשם החכם ר' יהודה הלוי (ראה כוזרי מאמר ג' סמן ה') כי כנוי תולדותם שב אל החדשים, ר"ל ר"ח היה בא על כל תולדות (ר"ל מאורעות) ימי החדש ולפיכך קרא ר"ח זמן כפרה, ופירש ג"כ מיד שונא מיד יכר הרע כי הוא הכר הכורר ואורב להחטיא, ור"ל כי שעיר החטאת לזכרון לפני השם כדי להנצל מיד הכר הכורר עכ"ל אמנם הדוחק בפירוש הזה המסב הכנוי של תולדותם על ראשי חדשים גלוי לעינים. זבחי רצון, שהם מרצים את ישראל לאביהם שבשמים וכמו שכתוב ונרצה לו לכפר עליו (ויקרא א', ד'). לכפר בעדם, כדאיתא בריש מס' שבועות שעירי ר"ח מכפרין על הטהור שאכל את הטמא, ושם בגמרא דף ע' ע"ב אמר קרא ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר

בַּעֲדָם. זִכָּרוֹן לְכֻלָּם יִהְיוּ. וּתְשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׂוֹנֵא: מִזְבֵּחַ חָדָשׁ בְּצִיּוֹן תָּכִין. וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַעֲלֶה עָלָיו וּשְׂעִירֵי עִזִּים נַעֲשֶׂה בְרָצוֹן. וּבַעֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִשְׂמַח כֻּלָּנוּ. וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדְּךָ הַנִּשְׁמָעִים בְּעִירֶךָ. הָאֲמוּרִים לִפְנֵי מִזְבְּחֶךָ: אַהֲבַת עוֹלָם תָּבִיא לָהֶם. וּבְרִית אָבוֹת לַבָּנִים תִּזְכּוֹר: וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: וְאֶת־מוּסַף יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיָי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וְשָׂעִיר לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. חַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת

עליהם (ויקרא י', י"ז) והאי קרא בשעיר דר"ח כתיב וכו'. זכרון לכלם יהיו, הקרבנות מעלים זכרון ישראל לפני הקב"ה לטובה, וכמו שכתוב והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם (במדבר י' י'). והספרדים אומרים זכרון לכלם יִהְיֶה תשועת נפשם, יהיה בל' יחיד ומלת תשועת, בלי וי"ו החבור, והנה יחובר יהיה אל תשועת, ופירושו הזכרון של הקרבנות ההם הוא יהיה לכלם לתשועת נפשם, ועל דרך ונשלמה פרים שפתינו. ובסדורים אחרים זכרון לכלם הָיוּ בל' עבר, אמנם נוסחתנו היא נוסחת רב עמרם והרמב"ם וכן ברוקח, וראה ביוסיף אומץ ס' תרפ"ט ובש"ת ס' רל"א. מיד שונא, מיד יצר הרע אשר אחד מז' שמותיו הוא שונא (סוכה דף נ"ב ומסורת המאור ס' קל"א). ובשירי דוד, פירושו ונשמח גם כן בשירי דוד, ותבת נשמח הקודמת מוסבת גם עליו. הנשמעים בעירך, אז כשתכין מזבח חדש בציון. והספרדים גורסים וְשִׁירֵי דוד עבדך נִשְׁמַע בעירך, וכן הוא בס' רב עמרם וברמב"ם ונוסחא זו ל' בקשה היא ר"ל שירי דוד עבדך האמורים לפני מזבחך נזכה לשמוע אותם בעירך. אהבת עולם וכו' עתה שב המאמר למעלה אל ותשועת נפשם מיד שונא וכן יחובר, והמאמר מזבח חדש עד לפני מזבחך הוא מאמר מוסגר ביניהם (צווישענזאטץ); ואם לא נפרש ככה לא יתישב הלשון תביא לָהֶם בל' נסתר עם נעלה נעשה נשמח בל' מדברים בעדם, והיה לנו לומר תביא לָנוּ, וכבר התעורר על זה בעל יוסיף אומץ בס' תרפ"ט. אהבת עולם, עפ"ה ירמיה ל"א, ג'. וברית אבות, כמו שכתוב ויקרא כ"ו, מ"ה. והביאנו וכו' הספרדים אומרים „יהי רצון מלפניך ה' או"א שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו ושם נעשה לפניך את" וכו' וברמב"ם הנוסחא „או"א מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעלנו לארצנו" וכו' ובמחזור רומא הנוסחא „אז ישישו עמך ועדתך בעשותם קרבנם על גבי מזבחך ובכן יהי רצון וכו' וכן גורס התניא בסמן ל"ד. לציון עירך ברנה עפ"ה ישעיה ל"ה, י'. ושם נעשה וכו' מפה ולהלאה כבר מבואר בתפלת שבת ואתה יצרת.

עָוֹן (בשנת העבור וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע)· כִּי־בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בָּחַרְתָּ מִכָּל־הָאֻמּוֹת· וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ· בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אין חנוכה ווירד היער על הנסים הייגעזאָגט.

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן־יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו· כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם· רַבְתָּ אֶת־רִיבָם דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ· וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

הש"ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי משֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר. יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם, טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש"ץ חוזר התפלה בקול ואומר קדושת נקדש וגומר התפלה ואומר אחריה קדיש שלם. ואומרים **עלינו.** שיר של יום. קדיש יתום.

ראש חדש שחל בשבת, בשחרית מתפללים כמו בשאר שבתות אלא שמוסיפים בסדר הקרבנות **ובראשי חדשיכם**, ואומרים בתפלה יעלה ויבוא בעבודה, ולאחר שחזר הש"ץ התפלה אומרים **הלל בדילוג**, קדיש תתקבל. ומוציאים ב' ס"ת וקורים בראשון ז' בסדר השבוע, ומניח ס"ת השני אצל הראשון ואומר ח"ק על שניהן, וקורא למפטיר בס"ת השני בסדר פינחס וביום השבת ובראשי חדשיכם עד סוף פיסקא ומפטירים השמים כסאי (ואימתי נדחית הפטרה זו מבואר לעיל בסדר קריאת התורה דף 225). ואחר שהכניסו הס"ת אומר הש"ץ ח"ק ומתפללים מוסף של שבת ור"ח המסודר למעלה אצל סדר מוסף לשבת.

אין מברכין על הלבנה עד שזריחתה ניכרת על גבי הקרקע. לפיכך אין מברכין עד שיעברו עליה ג׳ ימים, ואחר ג׳ ימים מיד ראויה לברכה, אלא שמצוה מן המובחר לקדש אותה במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים. לפיכך אם ליל מוצאי שבת קודם ז׳ בחדש, ממתינים עד מ״ש, אבל לא יותר, ובימי הגשמים יש לחוש לעבור על עונתה אין להמתין כלל. ועד אימתי מברך עליה? עד ט״ו מיום המולד, ולא ט״ו בכלל. ואין מברכין עליה לא קודם ט׳ באב ולא קודם י״כ, שאין מקדשין הלבנה אלא מתוך שמחה; מוצאי י״כ יקדש אותה בהכ״נ קודם שהבדיל בבית, ומוצאי ט׳ באב אחר שטעם קצת, ואם חל ט׳ באב ביום א׳ יברך עליה אחר הבדלה. וכן אבל בז׳ ימי אבלו לא יקדש הלבנה כשיש עוד זמן לקדשה אחר כך, אך אם יעבור הזמן יכול לקדש באבלו. אין מקדשין הלבנה לא בשבת ולא בי״ט אם לא בדוחק גדול. כשמקדשין יש להדר אחר מנין עשרה משום ברב עם הדרת מלך, וילבש בגדים נאים ויישר רגליו ויברך מעומד, כי גדולה מצוה זו עד שאמרו עליה כל המברך על החדש בזמנו כאלו מקבל פני השכינה (סנהדרין מ״ב).

יתלה עיניו לראות הירח בתחלת הברכה:

הַלְלוּיָהּ׃ הַלְלוּ אֶת־יְיָ מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים׃ הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו׃ הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר׃ הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם׃ יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ׃ וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר׃ כִּי־אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה׃ מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם׃ אֲשֶׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים׃ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־צְבָאָם׃ חֹק וּזְמַן נָתַן לָהֶם׃ שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ אֶת־תַּפְקִידָם׃ שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם׃ פּוֹעֵל אֱמֶת שֶׁפְּעֻלָּתוֹ אֱמֶת׃ וְלַלְּבָנָה אָמַר שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת לַעֲמוּסֵי בָטֶן׃ הָעֲתִידִים לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ׃ וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם

אשר במאמרו, נוסח הברכה בסנהדרין דף מ״ב ומס׳ סופרים פרק כ׳ ומביאה הרי״ף בסוף פ׳ ד׳ דברכות ורב עמרם בסדורו והרמב״ם הלכות ברכות פרק י׳ וסמ״ג עשין כ״ז ורוקח ס׳ רכ״ט והטור בא״ח ס׳ תכ״ו. **אשר במאמרו ברא** וכו׳ עפ״ה תהלים ל״ג, ו׳. והנה ע״פ הכתוב ההוא היה לנו לומר ברא שמים, אבל אומרים ברא **שחקים**. בעבור שנמצא כן ל׳ שחקים אצל הירח בפסוק כירח יכון עולם, ועד בשחק נאמן סלה (תהלים פ״ט ל״ח). **חק וזמן נתן להם**, עפ״ה תהלים קמ״ח, ו׳. **תפקידם**, משמרתם ומנוי שלהם מל׳ הפקד את הלוים (במדבר א׳, נ׳) והוא במשקל תַּכְרִיךְ׃ תַּלְמִיד׃ וכן נמצא במדרש קהלת דף פ״ג דור ע״י שאינו עומד בתפקידיו של הקב״ה, והארץ ע״י שהיא עומדת בתפקידיו של הקב״ה. והארץ לעולם עומדת, מעמדת **תפקידיה**. ובויקרא רבה סוף פ׳ י״ט, אתה מבקש תפקידך, ובכניה אינו מבקש תפקידו, וכולם ל׳ משמר ומנוי, בעסטעללונג. **ששים ושמחים**, על דרך הכתוב ישיש כגבור לרוץ ארח (תהלים י״ט, ו׳) וכן ביוצר שבת שמחים בצאתם וששים בבואם, וראה שם. **קונם**, כן הגרסה בגמרא וברא״ש וסמ״ג וטור ורוקח וכן בסדורי רפ״ה ורפ״ז ובכ״י וכן העתיק רבינו שם טוב בפירושו למורה חלק ב׳, פ׳ ה׳. והוא הנכון כמבואר בתפלת שחרית דף 78. **פועל אמת שפעלתו אמת**, כן נוסח הרי״ף והרא״ש וסמ״ג וטור ואבן ירחי וכן בסדורינו גם בסדורי הספרדים, ותוזר הוא לבורא שהוא פועל אמת וגם פעולתו היא אמת וקיימת וכמו שכתוב ויעמידם לעד לעולם (תהלים קמ״ח, ו׳); ובכ״י גורס „פועל אמת שפעלתו צדק ואמת״, ובס״א „פועל אמת ופעלתו אמת״, והענין אחד; אבל בגמרא ומס׳ סופרים וס׳ רב עמרם גם ברוקח הגרסה „פועלי אמת שפעלתן אמת״ וברמב״ם הגרסה „פועלי אמת ופעלתם צדק״, וע״פ גרסה זאת חוזר הוא על צבא השמים שאינם משנים את סדרם, וראה בפירוש ר׳ יונה על הרי״ף גם במרדכי שם. **וללבנה**, נקרא הירח לבנה, לפי שאורה נראה לבן, כמו שהשמש נקרא חמה ע״ש חמימות אורה. **שתתחדש** בכל ל׳ יום, וחדושה זה הוא **עטרת תפארת לעמוסי בטן**, כי ישראל מונין לחדושה, ול׳ עמוסי בטן הוא עפ״ה ישעיה מ״ו, ג׳. **העתידים להתחדש כמותה**, כמו שכתוב תתחדש כנשר נעוריכי (תהלים ק״ג, ה׳), ובפרקי ר״א פרק נ״א רבן גמליאל אומר כמו שראשי חדשים מתקדשין ומתחדשין בעולם הזה כך יהיו ישראל מתקדשין ומתחדשין לעתיד לבוא, וראה גם תשובת הרא״ה מובאה בעין יעקב לברכות ס׳ נ״ט; ודע כי כן

עַל שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַדֵּשׁ חֳדָשִׁים׃

ג״פ בָּרוּךְ יוֹצְרֵךְ· בָּרוּךְ עוֹשֵׂךְ· בָּרוּךְ קוֹנֵךְ· בָּרוּךְ בּוֹרְאֵךְ׃

ומרקד כנגד הלבנה ואומר ג״פ: (ויזהר שלא יכרע בברכיו רק זוקף ברגליו.)

ג״פ כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי רוֹקֵד כְּנֶגְדֵּךְ· וְאֵינִי יָכוֹל לִגַּע בָּךְ· כָּךְ לֹא יוּכְלוּ כָּל־אוֹיְבַי לִגַּע בִּי לְרָעָה׃

ג״פ תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן׃ כָּאֶבֶן יִדְּמוּ זְרוֹעֲךָ בִּגְדֹל וָפַחַד אֵימָתָה עֲלֵיהֶם תִּפֹּל׃

דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם׃

ואומר לחברו ג״פ שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם׃ וחברו משיב ג״פ עֲלֵיכֶם שָׁלוֹם׃

ג״פ סִמָּן טוֹב וּמַזָּל טוֹב יְהֵא לָנוּ וּלְכָל־יִשְׂרָאֵל· אָמֵן׃

קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא· מְדַלֵּג עַל־הֶהָרִים· מְקַפֵּץ עַל־

הנוסחא בסדור רפ״ז העתידים והיא הברורה והלאה בלשון. **על שם כבוד מלכותו.** כן בגמרא והרא״ש והטור וסמ״ג. וגרסת ארחות חיים וכל בו ואבודרהם „על כבוד מלכותו" בלי תבת שם וכן הוא במס׳ סופרים ובריו״ף ובס׳ רב עמרם, ובאמת תבה זו מיותרת, ונוסח הרמב״ם „על כבוד מלכותו ועל כל מה שברא". **מחדש חדשים** איתא בשמות רבה פ׳ ט״ו הרואה את הלבנה האיך צריך לברך בזמן שהיו ישראל מקדשין את החדש, יש מן רבנין אמרין ברוך מחדש חדשים, ויש מהן אומרים ברוך מקדש חדשים, ויש מהן אומרין מקדש ישראל וחדשים, שאם אין ישראל מקדשין אותו אין אותו קדוש כלום עכ״ל. והנקוד הנכון חֳדָשִׁים חטף קמץ בחי״ת שהוא הקבוץ מן חֹדֶשׁ, כי הברכה על עדות החודש נתקנה ולא על שאר דברים המתחדשים, וע״כ טועה האומר חֲדָשִׁים בחטף פתח.

ברוך יוצרך וכו׳ איננו בגמרא וגם בס׳ רב עמרם וברמב״ם איננו, אבל הוא ע״פ מס׳ סופרים פרק כ׳ שאם איתא וז״ל ואומר ג׳ פעמים סמן טוב תהוי לכל ישראל, ברוך בוראך ברוך יוצרך ברוך מקדשך, ורוקד ג׳ רקידות כנגדה ואומר ג׳ פעמים כשם שאני רוקד כנגדך ואיני נוגע בך כך אם ירקדו אחרים כנגדי לא יגעו בי, תפול עליהם אימתה ופחד, ולמפרע, אמן אמן סלה הללויה, ואומר לחברו ג׳ פעמים שלום, וילך לביתו בלב טוב עכ״ל ודע כי כן הגרסא במס׳ סופרים דפוס באזיליא שנת ש״מ גם בדפוס ישן אמשטרדם גם בס׳ המנהיג הלכות הלל ס׳ מ״ד, וכן העתיק הרוקח גם הבחיי בפירושו לפ׳ בוא, והיא הגרסא הקדמונית מיוסדת על מדרש רבה פ׳ בחקתי דף ר״ז אומר הקב״ה לעולמו, עולמי עולמי אומר לך מי בוראך מי יוצרך? יעקב בוראך יעקב יוצרך ככתוב בוראך יעקב ויוצרך ישראל (ישעיה מ״ג, א׳) עכ״ל הרי לנו ברור שהעקר הוא ברוך בוראך ברוך יוצרך וכו׳ והסופרים הבאים החליפו התבות והעמידו אותן כדי להוציא מן ר״ת שם יעקב וכמו שכתב בפירוש בעל הכל בו בסמן מ״ג והטור.

תפל עליהם, שמות ט״ו, ט״ז. ואבודרהם מביא עוד את פסוק הסמוך לו **עד יעבור עמך,** וכן הוא ברוקח ובסדור כ״י.

דוד מלך, איננו בכ״י גם לא בסדורי רפ״ה ורפ״ז, אלא שם סוף נוסח הברכה בפסוק **תפול עליהם,** וכן מסיימה גם אבודרהם בפסוק זה, וא״כ ברור כי כל הנוסף עוד בסדורינו תוספת אחרונים הוא. והנה זה המאמר דוד מלך מזכירו הרמ״א לא״ח ס׳ תכ״ו סעיף ב׳ והוא לקוח מגמר׳ ר״ה דף כ״ה וראה שם רש״י גם בפירוש הבחיי לפ׳ וישב ל״ח, כ״ט. והנראה פשוט שמזכירים דוד המלך בעבור כי חשבון תקופת הלבנה של כ״ט יום י״ב שעות ותשצ״ג חלקים מקובל מבית דוד הוא וכמו שכתב הכוזרי מאמר ב׳ סמן ס״ד ומאמר ד׳ סמן כ״ט. **שלום עליכם,** התניא והטור מביאים בלשון יחיד **שלום עליך.** ולטעם דרישת שלום זו איש לחברו כתב בעל מג״א, כלומר מפני שאמר תפול עליהם אימתה אומר לחברו שלום עליך עכ״ל אך לא יכון יפה טעם זה כי לא אחרי תפול עליהם אומרים שלום אלא אחרי דוד מלך, ולמנהג ספרד אין אומרים שלום עליכם אלא בסוף אחר אמירת הקדיש וכהוראת מס׳ סופרים, אבל מצאתי לבעל ס׳ ברכת החדש (דפוס רעדלהיים שנת תק״ב) שהוא לבטוח איש לחברו שיהיה שלום אצלו כל אותו החדש ולא ידאג שימות, וע״פ מה שאמרו (הביאו בעל אור חדש) מי שקדש הלבנה לא ידאג שימות באותו חודש מאותו יום ואילך. **קול דודי.** שיר ב׳, ח׳. וע׳. ואמירת פסוקים אלה קבלה היא מר״י החסיד כמו שכתב בעל מט״מ בס׳ תקמ״א ושל״ה דף ק״מ, ע״ב. וראיתי בפירוש מכלל יופי לתהלים פ״ט, ל״ח שמזכיר המנהג לומר בברכת הלבנה את ג׳ הפסוקים תהלים פ״ט, ל״ו ול״ז ול״ח. וכן מצאתים בס׳ ברכת החדש.

הַגְּבָעוֹת: דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים. הִנֵּה־זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ. מַשְׁגִּיחַ מִן־הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים:

תָּנָא דְבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. אִלְמָלֵא לֹא זָכוּ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְהַקְבִּיל פְּנֵי אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם פַּעַם אַחַת בַּחֹדֶשׁ דַּיָּם: אָמַר אַבַּיֵּי הִלְכָּךְ צָרִיךְ לְמֵימְרָא מְעֻמָּד:

מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל־דּוֹדָהּ:

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי לְמַלֹּאות פְּגִימַת הַלְּבָנָה. וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם מִעוּט. וִיהִי אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וּכְאוֹר שִׁבְעַת יְמֵי בְרֵאשִׁית. כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה קֹדֶם מִעוּטָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים. וְיִתְקַיֵּם מִקְרָא שֶׁכָּתוּב וּבִקְשׁוּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִיד מַלְכָּם. אָמֵן:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת. אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים. מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

הַלְלוּיָהּ. הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ. הַלְלוּיָהּ:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים. יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים. יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

תנא דבי, וכו׳ גמרא סנהדרין מ״ב. ומביאו השל״ה דף ע״ד לאמרו לסוף הברכה ולומר אחריו **קדיש דרבנן**, וכן הוא גם מנהג בני ספרד. גם יעב״ץ בסדורו סיים עם מאמר זה נוסח הברכה וכתב אחריו „קדיש דרבנן״, אבל הוא הקדים עוד קודם תנא דבי אליה את המאמר מסנהדרין ע״ב „אמר ר׳ יוחנן כל המברך את החדש בזמנו כאלו מקבל פני שכינה״. מי זאת, שיר ח׳, ה׳. פגימת הלבנה, שנתמעטה על שקטרגה כדאיתא בחולין ס׳, ע״ב. ויהי אור הלבנה, עפ״ה ישעיה ל׳, כ״ו. ובקשו הושע ג׳, ה׳.

שיר למעלות אשא עיני, מזמור קכ״א. הללויה הללו אל, מזמור ק״נ. ואמירת ב׳ המזמורים מביא בעל עט״א בס׳ תכ״ו בשם השל״ה, אמנם השל״ה בדף ע״ד ודף ק״מ ע״ב לא הזכיר אלא את מזמור ק״כ לבד והעמידו קודם דוד מלך ישראל. ונראה שהוסיפו גם את מזמור קכ״א בייחוד שכתוב בו שמש וירח ושמירת השם שישמרנו מכל דבר רע. למנצח בנגינות, מזמור ס״ז ואמירתו ע״פ המקובלים כמו שכתוב בהגהת קצור של״ה סוף דיני קידוש הלבנה.

חדשי השנה והמועדים אשר בהם.

ניסן, בט"ו בו מתחיל חג הפסח. **אייר**, אין בו יום טוב. ובי"ח בו ל"ג לעומר. **סיון**, בו' בו מתחיל חג השבועות. **תמוז**, בי"ז בו תענית והוא נקרא צום הרביעי (זכריה ח', י"ט). **אב**, בט' בו צום החמישי. בט"ו יום תבר מגל (סוף מס' תענית). **אלול**, אין בו יום טוב. ומתחילים בו ימי הסליחות. **תשרי**, בא' וב' בו ימי ראש השנה. בג' בו צום גדליה. בי' בו יום הכפורים. בט"ו בו מתחיל חג הסכות, ואחריו שמיני עצרת. **חשון**, אין בו יום טוב. **כסלו**, בכ"ה בו מתחילים ח' ימי חנוכה. **טבת**, בי' בו תענית צום העשירי. **שבט**, בט"ו בו ר"ה לאילנות. **אדר**, בי"ג בו תענית אסתר. ובי"ד וט"ו בו ימי הפורים.

לדעת החדשים המלאים לעולם, והחסרים לעולם.

ניסן. סיון. אב. תשרי. שבט. (ואדר ראשון במעוברת) מלאים לעולם, ר"ל של ל' יום.

אייר. תמוז. אלול. טבת. אדר (הסמוך לניסן) חסרים לעולם, ר"ל של כ"ט יום.

חשון וכסלו לפעמים שניהם מלאים ואז נקראת השנה **שלמה** ולפעמים שניהם חסרים ואז נקראת השנה **חסרה**, ולפעמים שחשון חסר וכסלו מלא ואז נקראת **כסדרה**, ר"ל שיבואו החדשים כולם על הסדר מלא וחסר מלא וחסר.

לדעת החדשים שלעולם אין להם ר"ח כי אם יום אחד ואותם שלעולם להם ב' ימים.

ניסן. סיון. אב. תשרי. שבט. לעולם ר"ח יום אחד בלבד.

אייר. תמוז. אלול. חשון. אדר. ואדר. לעולם ר"ח ב' ימים.

כסלו וטבת לפעמים ב' ימים ר"ח ולפעמים יום א' בלבד. כיצד? כשחשון וכסלו שניהם מלאים אז יהיו לכסלו ולטבת ב' ימים ר"ח, וכשיהיו חשון וכסלו שניהם חסרים אז אין לכסלו וטבת כי אם ר"ח יום אחד, וכשיהיו חשון חסר וכסלו מלא אז יהיה לכסלו ר"ח יום א', ולטבת ב' ימים.

לדעת הימים הראויים לקבוע בהם ר"ח ולא בזולתם, וזה
יובן מן יום השני של ר"ח שהוא ראשון לחדש ועיקר לחשבון.

ניסן אגהז. אייר בגהז. סיון אגדו. תמוז אגהו. אב בדוז. **אלול** אבדו.
תשרי בגהז. חשון בדהז. כסלו אבגדהו. טבת אבגדו. שבט בגדהז. אדר זבדו.
וכשהשנים מעוברות אדר ראשון בדהז. אדר שני זבדו.

סימני השנים הפשוטות והמעוברות.

סימן לפשוטות: בש"ה. בח"ג. גכ"ה. הש"א. הכ"ז. זש"ג. זח"א.

סימן למעוברות: בש"ז. בח"ה. גכ"ז. הש"ג. הח"א. זש"ה. זח"ג.

פירוש, האות הראשונה רומזת על יום השבוע שבו הוקבע ראש השנה, והאות השניה מורה על השנה אם היא שלמה או חסרה או כסדרה, והאות הג' מורה על יום קביעת ראש חדש ניסן ופסח.

הקביעות ומולדי תשרי לז' שנים רצופות.

שנה:	תרכ"ט	תר"ל	תרל"א	תרל"ב	תרל"ג	תרל"ד	תרל"ה
קביעות:	הכ"ז פשוטה.	בש"ז מעוברת.	בש"ה פשוטה.	זח"ג מעוברת.	הכ"ז פשוטה.	בש"ה פשוטה.	זח"ג מעוברת.
מולד תשרי:	ה' ח' רס"ח.	ב', י"ז, כ"ז.	א', י"ד, תרמ"ו.	ה', כ"ג, תמ"ב.	ד', כ', תתרל"ח.	ב', ה', תתכ"ז.	ו', י"ד, תרכ"ג.

סימן לראשי חדשים של כל השנה.

ראשי החדשים לעולם הם סדורים על סדר ימי השבוע. כיצד? למשל אם סימן השנה הפשוטה זש"ג, הנה ידעת מסימן זה שחשון וכסלו שניהם מלאים ור"ח תשרי ביום שבת, לכן תדע שחשון ביום א' ב', וכסליו ג' ד', וטבת ה' ו', ושבט ז', ואדר א' ב', ניסן ג', אייר ד' ה', סיון ו', תמוז ז' א', אב ב', אלול ג' ד'. וכמוהו אם סימן השנה המעוברת זח"ג הרי ידעת שחשון וכסלו שניהם חסרים ושיהיה ר"ה הוא ר"ח תשרי ביום שבת, לכן תדע שחשון ביום א' ב', וכסליו ג', וטבת ד', ושבט ה', אדר ראשון ו' ז', ואדר שני א' ב', ניסן ג', אייר ד' ה', סיון ו', תמוז ז' א', אב ב', אלול ג' ד'. וכן על דרך זה לעולם.

לוח לקביעת המועדים.

לדעת הימים הראוים לקבוע בהם המועדים.

ראש השנה וסכות בגהז. כפור בדהז (וכמוהו תענית אסתר אלא שאם חל בשבת יוקדם ליום ה׳). חנוכה אבדהוז. צום י׳ טבת אגדהו. פורים אגהו. פסח אגהז (וכמוהו צום י״ז תמוז וט׳ באב אלא שאם חלו בשבת נדחו ליום א׳). שבועות והושענא רבא אבדו.

הרי יצא לנו הסמן לימים שלא יחולו בהם המועדים, כזה:

לא אדו ראש השנה וסכות, לא בדו פסח,
לא גהז שבועות והושענא רבא,
לא אגו יום הכפורים, ולא זבד פורים.

סימן לקביעת המועדים מימות הפסח.

א״ת פי׳ ביום א׳ של פסח יחול לעולם תשעה באב, וסמן: על מצות מרורים.

ב״ש פי׳ ביום ב׳ של פסח יחול לעולם חג שבועות. (וביום שיחול שבועות יחול חנוכה של שנה הבאה, אך בתנאי שהשנה שבא בה חנוכה היא כסדרה או חסרה, אבל אם היא שלמה אז לא יחול חנוכה כשבועות שלפניו.)

ג״ר פי׳ ביום ג׳ של פסח יחול לעולם ראש השנה.

ד״ק פי׳ ביום ד׳ של פסח יחול לעולם קריאת התורה הוא שמחת תורה.

ה״צ פי׳ ביום ה׳ של פסח יחול לעולם צום כפור.

ו״פ פי׳ ביום ו׳ של פסח חל פורים שעבר.

פל״ג פי׳ ביום שחל בו פורים יחול לעולם ל״ג לעומר.

סמנים לחבור הפרשיות.

י״ד הפרשיות ויקהל פקודי תזריע מצורע אחרי קדושים בהר בחקותי חקת בלק מטות מסעי נצבים וילך לפעמים יקראו כל אחת בשבתה בפני עצמה ככל שאר פרשיות התורה, ולפעמים שיחוברו ויקראו שתים שתים יחד לשבת. והכלל כי בשנה פשוטה, תזריע ומצורע, אחרי וקדושים, בהר ובחקתי, מטות ומסעי לעולם מחוברות יקראו. ובשנה מעוברת, ויקהל פקודי תזריע מצורע אחרי קדושים בהר בחקתי תמיד נפרדות. אבל שאר הפרשיות תלוי חבורן או פרודן בקביעות השנה. וזה סמן קריאתן:

בשנה פשוטה,

בקביעה	בש״ה, גכ״ה	כל הפרשיות מחוברות.
״	בח״ג, זש״ג	נפרדות חקת, בלק.
״	הכ״ז, זח״א	נפרדות חקת, בלק, נצבים, וילך.
״	הש״א	נפרדות ויקהל, פקודי, חקת, בלק, נצבים, וילך.

בשנה מעוברת,

בקביעה	הח״א	כל הפרשיות נפרדות.
״	בש״ז, גכ״ז	מחוברות מטות ומסעי.
״	הש״ג	מחוברות נצבים וילך.
״	זח״ג	מחוברות מטות ומסעי, נצבים וילך.
״	בח״ה, זש״ה	מחוברות חקת ובלק. מטות ומסעי, נצבים וילך.

הראשון לחדשים הוא חדש האביב חדש ניסן, ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג הפסח הוא חג המצות ראשון למועדי ה'.

ראש חדש ניסן אינו חל אלא באחד מימי אגה"ז, וכשחל בשבת אז הוא **פרשת החדש**, ומתפללים כמו בשאר ראש חדש בשבת, אלא שמוציאים ג' ס"ת וקורים בס"ת ראשון בסדר היום ו' גברי, והשביעי קורא פרשת ראש חדש בס"ת שני, והמפטיר קורא פרשת החדש בס"ת שלישי, וכמבואר בסדר קריאת התורה למעלה דף **225**.

כל ימי ניסן אין מתענין ואין מספידין, ואין אומרים תחנון, ולא יהי רצון אחר קריאת התורה בשני וחמישי, ואין מזכירין נשמות ואין אומרים צדקתך, ואין אומרים צדוק הדין ולא קדיש בבית הקברות.

שבת הסמוך לפסח נקרא **שבת הגדול**. בו בשבת מתחילים לנגן הכל יודוך בקול, ומפטירין **וערבה** ליי (אבל בק"ק פפ"דמ נוהגין להפטיר בשל פרשה חוץ אם חל בערב פסח שאז מפטירין וערבה), ובמנחה פוסקים לומר ברכי נפשי, ויש ק"ק שנהגו לומר בהגדה עבדים היינו וכו' עד לכפר על כל עונותינו.

בדיקת החמץ·

אור לי"ד (וכשחל בשבת אור לי"ג) בודקין החמץ לאור הנר מיד אחר תפלת ערבית, ולא יאכל באותה שעה סעודה קבועה קודם שיבדוק.

הבודק קודם שיבדוק מברך ברכה זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בִּעוּר חָמֵץ:

(ויכול להוציא אחרים המכוונים לברכתו) ובודק כל המקומות שברשותו שמכניסים בהם חמץ, ואע"פ שהבית כתכבד. ואחר שגמר בדיקתו יזהר להצניע היטב החמץ שמשייר לאכילתו שלא יצטרך בדיקה שנית, וחמץ שמצא ורוצה לבערו נוהגים לשמרו עד שעת הביעור ולשרפו, וצריך ליזהר שלא יאבד ויהא זקוק לבדוק עוד.

מיד אחר הבדיקה יבטל כל חמץ שברשותו הבלתי ידוע לו שמא נעלם ממנו, ויאמר:

כָּל־חֲמִירָא וַחֲמִיעָא דְּאִכָּא בִרְשׁוּתִי דְּלָא חֲמִתֵּהּ
וּדְלָא בִעַרְתֵּהּ לִבְּטִיל וְלֶהֱוֵא כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

ערב פסח בבקר השכם מתפללים, ואין אומרים מזמור לתודה ולא אל ארך אפים ולא **למנצח**.

אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש, ועכשו נהגו לשרוף בסוף חמישית, ואחר שרפה מבטלים פעם שנית ואומרים:

כָּל־חֲמִירָא וַחֲמִיעָא דְּאִכָּא בִרְשׁוּתִי דַּחֲמִתֵּהּ וּדְלָא חֲמִתֵּהּ
דְּבַעַרְתֵּהּ וּדְלָא בִעַרְתֵּהּ לִבְּטִיל וְלֶהֱוֵא כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

הביטול ודאי צריך להיות דוקא קודם שעה ששית לפי שאחר זמן איסורו אינו ברשותו לבטלו. גם כשחל ע"פ בשבת צריך לבער בערב שבת קודם חצות.

על בעור חמץ, פסחים דף ז'. כל חמירא, שם דף ו', ע"ב אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיבטל וכו' והרי"ף מביא הנוסחא והיא ע"פ שאלתות דר' אחאי גאון ס' ע"ג ששם כתב וז"ל, **כדעייל** למבדק מחייב לברוכי בא"י אקב"ו על בעור חמץ, ובתר דבדק לימא הכי כל חמירא דאיכא ברשותי **בביתא** הדין ולא ידענא ביה ליבטל מרשותי ויהא כעפרא דארעא עכ"ל ודומה לה באה הנוסחא ג"כ בהלכות גדולות. **ובירושלמי** פסחים פרק ב' בא בל' עברי בזה"ל אמר רב, צריך שיאמר „כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו יבטל". **חמירא**, תרגום של שאור. **וחמיעא**, תרגום של חמץ (אונקלוס שמות י"ג, ז'). **חמתה**, ראיתיו, וירא ה' תרגום ירושלמי וחמא ה'. ויש אומרים חֲזִתֵּהּ והענין אחד כי כן תרגום אונקלוס כל ל' ראיה בל' חזא. בַּעַרְתֵּהּ כן הנקוד בל' מדבר בעדו עם כנוי הנסתר וכמו שהוכיח כבר בנלדק רוו"ה בסדר הגדה שלו. לִבְּטִיל הבי"ת דגושה כב"ל כמו **לִבְּנֵא** (עזרא ה', ג'. וי"ג) שהוא דגושה הבי"ת בכי"י וס"מ. וטעמו יהי מבוטל. ולהוא דניאל ב' כ"ח.

מנהג כל ישראל שהבכורים מתענין בערב פסח בין בכור מאב בין בכור מאם, ובכורי כהנים ולוים. ויש אומרים שהאב או האם מתענין בשביל בכור קטן, ואין בכל זה מנהג מוחלט אלא רשות הוא ולא חובה, גם גדול הבית אם ירצה להתענות מנהגא הוי, ובלאו הכי אנשי מעשה מתענין בו כדי שיאכלו בלילה מצה לתאבון, והכל כפי מה שהוא אדם. וכשחל ערב פסח בשבת יש אומרים שמקדימין להתענות ביום ה', וטוב הדבר לנהוג כן, ויש אומרים הואיל ואידחי אידחי, לכן אין להטילו חובה אחר שכל עיקר אינו אלא מנהג שספקו להקל (יעב"ץ). הבכורים יכולין לאכול בסעודת מצוה.

מתחלת שעה שביעית ולמעלה אסור לאכול חמץ ד"ת בלאו. ומצה שנלושה במי פירות שאין יוצאין בה ידי חובתן בלילה וקוראין לה מצה עשירה וכן מצה שנתפררה ונתבשלה מותר לאכול אף אחר חצות עד שעה עשירית. אבל מצה שיוצאין בה בלילה אסורים לאכול כל יום י"ד. מתחלת שעה עשירית ולמעלה אסור לכל אדם הבריא לאכול אפילו מצה עשירה, אבל אוכל הוא מעט בשר פירות וירקות ובלבד שלא ימלא כריסו מהן, וכן יין מותר לשתות כשיעור שגורר תאות המאכל, ובלבד שלא ישתכר ממנו באופן שקץ באכילה או שיבוא להשתקע בשינה ויתבטל ממצוות הלילה.

לענין מלאכה עד חצות, מקום שנהגו לעשות עושין, שלא לעשות אין עושין, ויש אומרים לדידן מקום שנהגו שלא לעשות הוא, ואינו מנהג פשוט בכל מקום. אפילו במקום שנהגו לעשות עד חצות, מחצות ולמעלה אסור, ואפילו בחנם אסור במלאכה גמורה, אבל הקלה כגון מעט תקון כלים לצורך י"ט ושבת מותר, ואם עושה להשתכר אף היא אסורה, וכל מה שהוא מותר בחה"מ כל שכן שמותר בע"פ. אין עקיזין דם בשום עי"ט.

לאחר חצות נכנסים למרחץ, ונהגו אנשי מעשה הבריאים לטבול בכל עי"ט, ואין מברכים על הטבילה.

אחר תפלת מנחה יעסוק בסדר קרבן פסח שהיה נשחט בי"ד בניסן אחר תמיד של בין הערבים, והא לך סדרו כמו שנוהגים היראים אנשי מעשה:

רִבּוֹן הָעוֹלָם, אַתָּה צִוִּיתָנוּ לְהַקְרִיב קָרְבַּן הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וְלִהְיוֹת כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָם וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָם קוֹרְאִים אֶת־הַהַלֵּל· וְעַתָּה בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ חָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָטֵל קָרְבַּן הַפֶּסַח וְאֵין לָנוּ לֹא כֹהֵן בַּעֲבוֹדָתוֹ וְלֹא לֵוִי בְּדוּכָנוֹ וְלֹא יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדוֹ. וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ· לָכֵן יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּהְיֶה שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ חָשׁוּב לְפָנֶיךָ כְּאִלּוּ הִקְרַבְנוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ וְעָמַדְנוּ עַל־מַעֲמָדוֹ וְדִבְּרוּ הַלְוִיִּם בְּשִׁיר וְהַלֵּל לְהוֹדוֹת לַייָ: וְאַתָּה תְּכוֹנֵן מִקְדָּשְׁךָ עַל־מְכוֹנוֹ וְנַעֲלֶה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ כָּאָמוּר, דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת: וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל־הַשֶּׂה: שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ: וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ: וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה:

וְכָכָה הָיְתָה עֲבוֹדַת קָרְבַּן פֶּסַח בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ. בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן אַחַר שְׁחִיטַת תָּמִיד שֶׁל־בֵּין הָעַרְבַּיִם וְאַחַר הֲטָבַת הַנֵּרוֹת הֵבִיאוּ מִן־הַכְּבָשִׂים אוֹ מִן־הָעִזִּים זָכָר תָּמִים בֶּן־שָׁנָה וְשׁוֹחֲטִים אוֹתוֹ בָּעֲזָרָה בְּכָל־מָקוֹם, וְאֵין שׁוֹחֲטִים הַפֶּסַח וְאֵין זוֹרְקִים הַדָּם וְאֵין מַקְטִירִים הַחֵלֶב עַל־הֶחָמֵץ. שָׁחַט הַשּׁוֹחֵט וְקִבֵּל דָּמוֹ הַכֹּהֵן הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּרֹאשׁ הַשּׁוּרָה וְנָתַן לַחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ וְהַכֹּהֵן הַקָּרוֹב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ זוֹרְקוֹ זְרִיקָה אַחַת כְּנֶגֶד הַיְסוֹד וְחוֹזֵר הַכְּלִי רֵיקָם לַחֲבֵרוֹ, מְקַבֵּל הַכְּלִי הַמָּלֵא תְּחִלָּה וְאַחַר כֵּן מַחֲזִיר הָרֵיקָם. וְהָיוּ הַכֹּהֲנִים עוֹמְדִים שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת וּבִידֵיהֶם בָּזִיכֵי כֶסֶף וּבָזִיכֵי זָהָב וְלֹא הָיוּ לַבָּזִיכִים שׁוּלַיִם שֶׁמָּא יַנִּיחוּם וְיִקָּרֵשׁ הַדָּם: אַחַר כֵּן תּוֹלִים אֶת הַפֶּסַח וּמַפְשִׁיטִים אוֹתוֹ כֻּלּוֹ וְקוֹרְעִים אוֹתוֹ וּמְמַחִים אֶת־קִרְבָיו עַד שֶׁיֵּצֵא הַפֶּרֶשׁ, וּמוֹצִיאִים אֶת־הָאֵמוּרִים הַחֵלֶב שֶׁעַל־הַקֶּרֶב וְיֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְהַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהָאַלְיָה לְעֻמַּת הֶעָצֶה וְנוֹתְנִים אוֹתָם לִכְלִי שָׁרֵת וּמוֹלְחִים אוֹתָם וְאַחַר כֵּן מַקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל־גַּב הַמִּזְבֵּחַ כָּל־אֶחָד לְבַדּוֹ: וּבְשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת הַפֶּסַח נִשְׁחָט וְאֵין כַּת פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשִׁים אִישׁ. נִכְנְסָה כַּת אַחַת נִתְמַלְּאָה הָעֲזָרָה וְנוֹעֲלִים אוֹתָהּ, וּבְעוֹד שֶׁהֵם שׁוֹחֲטִים וּמַקְרִיבִים קוֹרְאִים אֶת־הַהַלֵּל, וְאִם־גָּמְרוּ אוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁיַּקְרִיבוּ כֻּלָּם, שׁוֹנִים אוֹתוֹ, וְאִם שָׁנוּ יְשַׁלֵּשׁוּ. וְעַל כָּל־קְרִיאָה וּקְרִיאָה תּוֹקְעִים שָׁלֹשׁ תְּקִיעוֹת תְּקִיעָה תְּרוּעָה תְּקִיעָה. גָּמְרוּ לְהַקְרִיב פּוֹתְחִים הָעֲזָרָה, יוֹצְאַת כַּת רִאשׁוֹנָה וְנִכְנֶסֶת כַּת שְׁנִיָּה וְנוֹעֲלִים הָעֲזָרָה, גָּמְרוּ לְהַקְרִיב פּוֹתְחִים הָעֲזָרָה יוֹצְאַת כַּת שְׁנִיָּה וְנִכְנֶסֶת כַּת שְׁלִישִׁית, וּמַעֲשֵׂה כֻלָּן שָׁוֶה. וְאִם הַפֶּסַח נִמְצָא טְרֵפָה, לֹא־עָלָה לוֹ עַד שֶׁמֵּבִיא אַחֵר: וּכְשֶׁחָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת שְׁחִיטָתוֹ וּזְרִיקַת דָּמוֹ וּמִחוּי קְרָבָיו וְהֶקְטֵר חֲלָבָיו בִּלְבַד דּוֹחִים אֶת־הַשַּׁבָּת, וְכָל־שְׁאָר עִנְיָנָיו אֵינָם דּוֹחִים אֶת־הַשַּׁבָּת, וְאֵין מוֹלִיכִים אוֹתוֹ לַבַּיִת בְּשַׁבָּת אֶלָּא הַכַּת הָאַחַת מִתְעַכֶּבֶת עִם־פִּסְחֵיהֶם בְּהַר הַבַּיִת וְהַכַּת הַשְּׁנִיָּה יוֹשֶׁבֶת לָהּ בַּחֵיל וְהַשְּׁלִישִׁית בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת. חָשְׁכָה, יָצְאוּ וְצָלוּ אֶת־פִּסְחֵיהֶם: וְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ כֻלָּם רוֹחֲצִים אֶת־הָעֲזָרָה וַאֲפִילוּ בְּשַׁבָּת מִפְּנֵי לִכְלוּךְ הַדָּם שֶׁהָיָה בָהּ. וְכֵיצַד הָיְתָה הָרְחִיצָה, אַמַּת הַמַּיִם הָיְתָה עוֹבֶרֶת בָּעֲזָרָה וְהָיָה לָהּ מְקוֹם יְצִיאָתָהּ, וּלְהָדִיחַ אֶת־הָעֲזָרָה סוֹתְמִים מְקוֹם יְצִיאָתָהּ וְהִיא מִתְמַלֵּאת עַל כָּל־גְּדוֹתֶיהָ עַד כִּי־הַמַּיִם צָפִים וְעוֹלִים מִכָּאן וּמִכָּאן וּמִתְקַבֵּץ אֵלֶיהָ כָּל־דָּם וְכָל־לִכְלוּךְ שֶׁבְּרִצְפַּת הָעֲזָרָה, וְאַחַר כֵּן פּוֹתְחִים מְקוֹם יְצִיאָתָהּ וְהַכֹּל יוֹצֵא עַד שֶׁנִּשְׁאַר הָרִצְפָּה מְנֻקָּה וּמְשֻׁפָּה, וְזֶהוּ כִּבּוּד הַבַּיִת: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

ואח"כ יאמר:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן טוֹב וּמֵטִיב הִדָּרֶשׁ־לָנוּ שׁוּבָה אֵלֵינוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ בִּגְלַל אָבוֹת שֶׁעָשׂוּ רְצוֹנֶךָ בְּנֵה בֵיתְךָ כְּבַתְּחִלָּה וְכוֹנְנֵהוּ עַל מְכוֹנוֹ וְהַרְאֵנוּ בְּבִנְיָנוֹ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּתִקּוּנוֹ וְהָשֵׁב שְׁכִינָתְךָ לְתוֹכוֹ וְהָשֵׁב כֹּהֲנִים לַעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם לְשִׁירָם וּלְזִמְרָם וְיִשְׂרָאֵל לִנְוֵיהֶם, וְשָׁם נַעֲלֶה וְנֵרָאֶה וְנִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנֶיךָ וְנֹאכַל שָׁם מִן־הַזְּבָחִים וּמִן־הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יַגִּיעַ דָּמָם עַל־קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ, יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי, אָמֵן:

ערוב תבשילין·

י"ט שחל בערב שבת לא יבשלו בתחלה לשבת הקדרה בפני עצמה, אבל מבשל כמה קדרות לי"ט ואם הותיר, הותיר לשבת, אבל ע"י עירוב מבשל בתחלה לשבת. עירוב זה עושין אותו בפת ותבשיל, ואם לא עשאו אלא מתבשיל לבד מותר, ושיעורו בכזית בין לאחד בין למאה (ויש מצריכים בפת כביצה וכן נוהגים לכתחלה). מצוה על כל אדם לערב, וגדול העיר מערב על כל בני עירו כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס או אבד עירובו. המערב לאחרים צריך לזכות להם ע"י אחר, ואחר שהגביה הזוכה חוזר המזכה ונוטלו בידו ומברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת עֵרוּב:

בְּדֵין עֵרוּבָא יְהֵא שָׁרֵא לָנָא לְמֵפֵא וּלְבַשָּׁלָא וּלְאַטְמָנָא וּלְאַדְלָקָא שְׁרָגָא וּלְמֶעְבַּד כָּל־צָרְכָּנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבְּתָא לָנוּ וּלְכָל־הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת:

ווער קיין לה"ק פערשטעהט, דער מאג אויך אויף דייטש זאגען:

דורך דיעזען ערוב זייא עז אונז ערלויבט, צו באקקען, צו קאכען, שפייזע וואַרם צו ערהאַלטען, ליכטער אַנצוצינדען אונד איבערהויפט אַללעז נאָטהיגע פאָן י"ט אויף שבת צו פעררישטען, זאָ וואָהל אונז, אַלז יעדעם, דער איין דיעזער אָרטע וואָהנט.

נאכל העירוב או אבד קודם שבשל לשבת, יתן קמחו ותבשילו לאחרים שעירבו במתנה והם אופין ומבשלים לו אפילו בביתו, ואם אין שם אחרים שעירבו, מותר לאפות פת אחד ולבשל קדרה אחת ולהדליק נר אחד. אם נזכר בי"ט ראשון של גליות שלא עירב יוכל לערב בתנאי ויאמר: אם היום קדש איני צריך לערב, ואם היום חול בעירובא הדין יהא שרא כו' ולמחר אין צריך לומר כלום. לאחר שהכין צרכי שבת יוכל לאכלו מ"מ יניח אותו ללחם משנה בערבית ושחרית, ולמנחה יבצע עליו.

ערוב חצרות·

נוהגין לגבות בע"פ קמח מכל בני העיר ועושים ממנו חלת מצה לערוב חצרות ומבואות, ושיעור החלה צריך שיהא כשעה ביצים כשהדיורין מן י"ח בני אדם ולמעלה, אבל כשהדיורין פחות מן י"ח די ליקח בשביל כל א' וא' שיעור גרוגרת שהוא שליש ביצה. ולערב בפה"כ קודם ת"ע החשוב שבקהל נוטלה בידו ונותנה ליד אחר לזכות בה ויאמר לו כלשון הזה (ויוכל לומר באיזה לשון שמבין): זכה בעירוב זה לאחינו ב"י הדרים פה עמנו ושיבואו לדור בעיר הזאת, (בחצר הזאת, במבוי זה) שיסמכו עליו לטלטל על ידו מרשות לרשות בשבת וי"ט הבאים: וחוזר המזכה ונוטלו מיד הזוכה ומברך ברכה זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת עֵרוּב:

בְּדֵין עֵרוּבָא יְהֵא שָׁרֵא לָנָא לְאַפָּקָא וּלְאָעָלָא מִן־הַמְּבוֹאוֹת לַחֲצֵרוֹת וּמִן־הַחֲצֵרוֹת לַמְּבוֹאוֹת וּמִשְׁתֵּיהֶן לְבָתִּים וּמִבָּתִּים לִשְׁתֵּיהֶן בְּכָל־שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה (וי"ט) לָנוּ וּלְכָל־הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת:

ונוהגין להניח העירוב בבה"כ במקום משומר שלא יאבד ושלא יאכלוהו העכברים.

על מצות ערוב, ביצה דף ט"ז ורמב"ם הלכות י"ט פרק ו'. בדין וכו', הרמב"ם מביא הנוסחא בל' הקדש וכן גם הסמ"ג בלא תעשה ס' ע"ה מביאה בלה"ק וז"ל „בערוב זה יותר לי ולכל בני העיר לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק מיום טוב של מחר לשבת", אך בס' רב עמרם ובתניא ובארחות חיים ובטור א"ח ס' תקכ"ז הנוסח בל' ארמי וכן במהרי"ל, ואין קפידא בו ויכול לאמרו בכל לשון שמבין. בְּדֵין כן הוא בכל ס"י ובכל"ל ע"פ דקדוק ל' ארמי, ומה שבסדורים חדשים בְּהָדֵין הוא שבוש ואף כשנכקדו בְּהָדֵין לא יתכן, כי הָדֵין הוא במקום הָא־דֵין וטעמו כמו הַנֶּה זֶה כמבואר למעלה דף 153, וכמו שלא נוכל להסמיך בכל"ס לפני הנה לומר בְּהנה כְּהנה, כן גם בארמית לא יתכן לומר בְּהָא כְּהָא, וע"כ ברור כי הנוסחא הקדמונית בְּדֵין היא הנכונה וטעמו בְּזֶה· שָׁרֵא שי"ן בשב"א והוא בינוני פעול כמו דניאל ב', כ"ב (אף כי בא גם בטעם אחר) וכמו חֲזֵה (ג', י"ט) בְּנֵה (עזרא ה', י"א), וטעמו בעברית בזה הערוב יהי מותר לנו. לְמֵפָא ככל"ל דוגמת לְמֵתֵא, לְמֵזֵא (דניאל ג', ב'. י"ט) ושרשו אפה ויחסר פ"א הפעל מהמכתב. וּלְמֶעְבַּד עזרא ד', כ"ב. ו', י"א. שרגא, הנר, כך לרגלי דברך תרגומו היך שרגא (תהלים קי"ט, ק"ה).

על מצות ערוב, ערובין פ"ה, ע"ב. ורמב"ם הלכות ערובין פרק א'. והנה ערובי תבשילין וערובי חצרות גם ערובי תחומין לשלשתן הברכה שוה היא. בדין וכו' גם זו הנוסחא מביאה הרמב"ם בל' עברי וכן גם הסמ"ג „וז"ל בערוב זה יהא מותר להוציא ולהכניס מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית לכל הדרים בחצר". ובסדור רב עמרם ובש"ע א"ח ס' שס"ו ובמהרי"ל באה בל' ארמית, ויש בה שנויי נוסחא ונוסחתנו שהעמידה רוו"ה בסדורו היא ע"פ ויי"ב. לאפקא, ולהוציא. וּלְאָעָלָא, ולהעלות, והאל"ף בסגול כמו לְהָעֲלָה בדניאל ה' ז', רק ששם כתוב בה"א, ואל"ף וה"א בארמית כאחת נחשבו ובאות זו תמורת זו.

בערב י"ט ילבוש מלבושיו הנקיים והמוכבדים כדי לקבל הרגל בשמחה ובששון. והולכים לבהכ"נ ומתפללים מנחה בחול כסדרו ובשבת כסדרו. ומדליקים הנרות לי"ט כמו לשבת ומברכים בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של יום טוב, ואין צריך לברך שהחיינו, מיהו אם יברך אין מוחין בו, וטוב להדליק קודם שנכנסים לבהכ"נ, ואם לאו מדליק בלילה כשנכנס לבית.

בערבית מתחילים ברכו וכו׳ דף 183, ואומרים המעריבים לפי המנהג, ומתפללים תפלת ערבית של י"ט.

תפלת ערבית ושחרית ומנחה.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·

פָּמָן שמיני עצרת מוסף מָן ביז לוּם ערשטען טאָג פסח מוסף זאָגט מאַן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

ח׳ נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר׃ קו״ח קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

בתפלת שחרית.

ח׳ אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃ קו״ח בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃ ח׳ מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ׃ מָתַי תִּמְלֹךְ בְּצִיּוֹן, בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן׃ תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים׃ וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל־יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ:

בתפלת מנחה.

ח׳ לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃ קו״ח בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃ ח׳ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר:

קו״ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

ח׳ לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים · אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ · וְרָצִיתָ בָּנוּ · וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת · וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ · וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ · וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ׃

כשחל י"ט במוצאי שבת מוסיפים ותודיענו. אַם מוצאי שבת ווירד ותודיענו איינגעשאַלטעט.

וַתּוֹדִיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת אֱמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים וַתַּנְחִילֵנוּ זְמַנֵּי שָׂשׂוֹן וּמוֹעֲדֵי קֹדֶשׁ וְחַגֵּי נְדָבָה · וַתּוֹרִישֵׁנוּ קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד מוֹעֵד וַחֲגִיגַת הָרֶגֶל · וַתַּבְדֵּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה · בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ · הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ׃

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שבתות למנוחה וּמוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן אֶת־יוֹם השבת הזה ואת יום

אתה בחרתנו. היא ברכה אמצעית משבע ברכות של תפלת המועדים ונקראת קדושת היום (מגלה דף י"ז ור"ה ל"ב) בעבור שמזכירים בה מעלת הי"ט וקדושתו שנקדש מימים אחרים ומוזכרת הנוסחא יומא פ"ז ע"ב. בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו עש"ה דברים י', ט"ו. וי"ד, ב'. ורצית בנו עש"ה תהלים קמ"ט, ד'. מכל הלשונות, ר"ל מכל האומות ללשונותם, כמו כל הגוים והלשונות (ישעיה ס"ו י"ח). ושמך הגדול וכו' עש"ה ירמיה י"ד, ט'.

ותודיענו וכו', נקראת מרגניתא, ברכות ל"ג ע"ב, ושם כל הנוסחא. ותודיענו ה' אלהינו את משפטי צדקך. כן נוסח הגמרא שם בברכות, והספרדים אומרים ותודיענו משפטי צדקך, בלי הזכרת השם, והוא ע"פ הרמב"ם הלכות ברכות פרק ב' הלכה י"ב. משפטים ישרים, בסדור כי"י גם בסדורי הספרדים באהבה משפטים ישרים. ותורות כן בס' רב עמרם ובאבודרהם ובמחזור רומא כ"י גם בסדור אמשטרדם משנת תמ"ת גם בסדורי הספרדים ובכ"ל כי הוא ע"ש הכתוב בנחמיה ט', י"ג. חקים ומצות טובים, בסדור רב עמרם מסף אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. זמני ששון וכו' ג' הלשונות כנגד ג' דברים שנצטוו ישראל במועד והם ראייה חגיגה ושמחה (חגיגה ו' ב'), ואומרים זמני ששון נגד השמחה, ומועדי קדש נגד עולת ראיה, וחגי נדבה נגד שלמי חגיגה. הרגל, פסח שבועות וסוכות כל אחד מן ג' חגים האלה יקרא רגל, וכן אולין לתגל (חגיגה ג') בעיקר הרגל (שם ז') והוא עש"ה שלש רגלים תחג לי (שמות כ"ג, י"ד), ולוקח השם מל' תגל, בעבור כי בחגים האלה יעלה כל זכר למקדש ורובם של העולים יעלו ברגליהם וכמו שפירש הראב"ע בפסוק שם. ותבדל וכו' עד בין קדשה, כולו לא נמצא בכי"י גם לא בסדור רס"ג ואף בנוסח הגמרא והרמב"ם איננו. לקדשת יום טוב הבדלת, כי בי"ט אוכל נפש מותר, ובשבת כל מלאכה אסורה. הבדלת וקדשת, שנ' והייתם לי קדושים, ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי (ויקרא כ', כ"ו).

ותתן לנו וכו' נזכר כמו כן בברכות ל"ג, ע"ב. לשמחה, כמו שכתוב ושמחת לפני ה', ושמחת בחגך (דברים ט"ז, י"א. וי"ד). חגים, כמו שנקראו חג המצות חג השבועות חג הסכות. וזמנים לששון, הוא כפל לשון של מועדים לשמחה. את יום חג וכו' ואם חל י"ט בשבת כוללים השבת עם הי"ט, כדאיתא בגמ' ביצה דף י"ז שמתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע, ופירש"י מתחיל בשל שבת, ברכה אחת לשניהם, ומתחיל להזכיר של שבת תחלה, ותתן לנו את יום המנוחה הזה ואת יום חג פלוני הזה עכ"ל (וכן גם גרסת הרמב"ם בסדר תפלה שלו, את יום המנוחה הזה ואת וכו') וברש"י על הרי"ף הגרסה את יום השבת הזה ואת יום וכו' וכך היא נוסחת סדורינו וכן הוא ברוקח ס' ש"ב ובכל בו ס' כ"ב. אבל הר"ן גם הטור לא"ח ס' תפ"ז גורסים את יום המנוח הזה ואת וכו' וכן הוא בסדורי ספרד. וכתב עליו בעל נגיד ומצוה דף ס"ב, ב', בשבת וי"ט אין לומר יום המנות הזה כי אם את יום

לפסח	לשבועות	לסוכות	לשמיני עצרת ולש"ת
חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה· זְמַן חֵרוּתֵנוּ	חַג הַשָּׁבֻעוֹת הַזֶּה· זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ	חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה· זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה זְמַן· שִׂמְחָתֵנוּ

בְּאַהֲבָה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדּוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ· וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ· לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לפסח	לשבועות	לסוכות	לשמיני עצרת ולשמחת תורה
חַג הַמַּצּוֹת	חַג הַשָּׁבֻעוֹת	חַג הַסֻּכּוֹת	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת

הַזֶּה· זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים· וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ· כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְהַשִּׂיאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם לְשִׂמְחָה וּלְשָׂשׂוֹן כַּאֲשֶׁר רָצִיתָ וְאָמַרְתָּ לְבָרְכֵנוּ: לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ

השבת הזה, והסמן אמר לי מורי (הר"ח ויטאל) ז"ל מכוח עם הארץ היה עכ"ל, ואם נשקול הענין במאזני הלשון נמצא כנים דברי הרח"ו ז"ל, כי הוראת תנת סגוס בכל המקרא היא על מקום המנוחה ר"ל מקום אשר נחים עליו ולא יכון לומר כן על השבת, ויפול בזה הטעם שהביא בעל העקדה בשער ב"ה. זמן שמחתנו, כי בסכות כתוב בתורה בפרט והיית אך שמח (דברים ט"ז, ט"ו). השמיני חג העצרת, ככר הרחיב עליו הדבור רוו"ה ז"ל בבאורו למחזור במעריב שמיני עצרת. מקרא קדש, עש"ה ויקרא כ"ג, ב'. זכר ליציאת מצרים, כל המועדים נלטוו לזכרון יציאת מצרים; וגם כשהוא שבת ויום טוב אומרים ככה ואין אומרים זכר למעשה בראשית, מפני שגם בשבת מצאנו וזכרת כי עבד היית במצרים (דברים ה', ט"ו).

ביום חג המצות וכו' מה שאומרים גם בלילה יום ר"ח, יום חג וכו' ואין אומרים ליל ר"ח, ליל חג, פירש הרב בתיי בפירושו על ויאמר אלהים יהי אור, כי הלילה הוא בכלל יום ויקרא ג"כ בשם יום.

והשיאנו וכו' נזכר בירושלמי ברכות פרק ט' ומס' סופרים פ' י"ט הלכה ז'. והשיאנו עש"ה ישא ברכה מאת ה' (תהלים כ"ד, ה') רק שהוסב הלשון להפעיל לשון והשיאו אותם (ויקרא כ"ב, ט"ז) בל"א בעלאַדע אונז, לעגע אויף אונז, ברינגע איבער אונז. ואמרת לברכנו, בדברים ט"ז. י"ז. והספרדים מוסיפים לו ,,כן תברכנו סלה" והוא ע"פ סדור רב עמרם והרמב"ם בסדר התפלות. או"א רצה במנוחתנו, כל זאת נסגר ברוב הסדורים שלא לאמרה רק בשבת. אולם בסדור של יעב"ץ לא נסגרו אלא שני המלין רצה במנוחתנו, ונמק עליו כי אלהינו ואלהי אבותינו צריך לאמרו לעולם והסדורים נסגר בטעות. וזה שהדפסתי

בְּתוֹרָתֶךָ· שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ· וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת· וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ באהבה וברצון בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן שבת ומוֹעֲדֵי קָדְשֶׁךָ· וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר· יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

או"א באותיות קטנות ובלתי בסגרות כדי להעיר על ענין זה. מקדשי שמך, בכ"י ובסדורים ישנים אוהבי שמך (ראה באתה קדשת) והגאון יעב"ץ העיד שהנוסח הנכון מקדשי שמך. מקדש ישראל, ביצה דף י"ז. ברכות דף מ"ט. והזמנים, ואין אומרים מקדש ישראל והמועדים כלשון הכתוב, לפי שכל מועדי התורה תלויים בזמנים, כי כן חג הפסח בזמן האביב חג השבועות בזמן הקציר, חג הסכות בזמן האסיף, לכן תקנו ז"ל בתפלה ובקידוש לומר מקדש ישראל והזמנים ולא והמועדים, כך פירש הרב בחיי בפ' בוא.

בשחרית אומרים זה.

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם.

בערבית ובמנחה אומרים זה.

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם.

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אחר התפלה בערבית אומר הש"ץ קדיש תתקבל (ואינו חוזר התפלה) ובשבת אומרים תחלה ויכלו ומגן אבות ואו"א, ויש קהלות שא"א מגן אבות, ואין אומרים במה מדליקין ובק"ק פפד"מ אומרים.

בליל ראשון ושני של פסח אין מקדשים בבהכ"נ, אלא כשהוא לילה מקדשים בבית על ההסיבה. וכל עניני ההסיבה הלא הם כתובים על סדר ההגדות הנמצאות ביד כל אדם.

בשחרית נכנסים לבהכ"נ ומסדרים הברכות וסדר התמיד ופסוקי דזמרה כמו **בשבת**, אלא שאין אומרים הכל יודוך אם לא כשחל י"ט בשבת, ומתפללים תפלת שבע של י"ט בלחש כמו בערבית, והש"ץ חוזר התפלה, וגומרים הלל בברכה לפניו ולאחריו, והש"ץ אומר קדיש תתקבל. ומוציאים ב' ספרי תורה, ואומרים רבון, ועל הכל וכו' וקורין ומפטירין. ביום א' של פסח קוראים בספר תורה א' בפרשת בא מן ויקרא משה לכל זקני ישראל עד על צבאותם, ומתחלק לה' גברי, ובשבת מתחלק לז' גברי, ובס"ת ב' קוראים למפטיר ובחדש הראשון עד סוף פסקה. וביום ב' של פסח קוראים בס"ת א' בפרשת אמור מן וידבר ה' וגו' שור או כשב וגו' עד אל בני ישראל ומתחלק לה' גברי, ובס"ת ב' קוראים למפטיר כדאתמול, ולאחר שהחזירו הס"ת למקומן אומר הש"ץ ח"ק ועומדים להתפלל **תפלת מוסף**.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·

בשמיני עצרת ושמחת תורה מוסיפים: חזן שמיני עצרת חוזר שמחת תורה ומגט אמן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי קֹדֶשׁ הַמַּקְדִּישִׁים שִׁמְךָ בַּקֹּדֶשׁ כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר: ק"י קָדוֹשׁ וְקָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ח' כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ. לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: ק"י בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: ח' מִמְּקוֹמוֹ הוּא יִפֶן בְּרַחֲמִים וְיָחֹן עַם הַמְיַחֲדִים שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים: ק"י שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: ח' אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. וְהוּא יַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שֵׁנִית לְעֵינֵי כָל־חַי לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ק"י אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

אַדִּיר אַדִּירֵנוּ יְיָ אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

ח' וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר: ק"י יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

ח' לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים· אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ· וְרָצִיתָ בָּנוּ· וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת· וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ· וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שבתות למנוחה וּמוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן אֶת־יוֹם השבת הזה ואת יום

לשמיני עצרת ולש"ת	לסוכות	לשבועות	לפסח
הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה זְמַן שִׂמְחָתֵֽנוּ	חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה. זְמַן שִׂמְחָתֵֽנוּ	חַג הַשָּׁבֻעוֹת הַזֶּה. זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵֽנוּ	חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה. זְמַן חֵרוּתֵֽנוּ

בְּאַהֲבָה מִקְרָא קֹֽדֶשׁ זֵֽכֶר לִיצִיאַת מִצְרָֽיִם:

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵֽינוּ גָּלִֽינוּ מֵאַרְצֵֽנוּ וְנִתְרַחַֽקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵֽנוּ וְאֵין אֲנַֽחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנֶֽיךָ וְלַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵֽינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶֽךָ בַּבַּֽיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶֽׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶֽיךָ יְיָ אֱלֹהֵֽינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵֽינוּ מֶֽלֶךְ רַחֲמָן. שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵֽינוּ וְעַל־מִקְדָּשְׁךָ בְּרַחֲמֶֽיךָ הָרַבִּים וְתִבְנֵֽהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ: אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ גַּלֵּה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ עָלֵֽינוּ מְהֵרָה וְהוֹפַע וְהִנָּשֵׂא עָלֵֽינוּ לְעֵינֵי כָּל־חָי וְקָרֵב פְּזוּרֵֽינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וּנְפוּצוֹתֵֽינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָֽרֶץ. וַהֲבִיאֵֽנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַֽיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶֽיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵֽינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: וְאֶת־מוּסַף יוֹם השבת הזה ואת מוסף יום

ומפני חטאינו וכו' שזה הוא בתפלת מוסף של כל מועדי השנה, רק שבר"ה ויו"כ מחסרים מתוכו את ד' התבות לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך, בעבור שאינם זמני ראיה (הרא"ש לסוף ר"ה) ואף למוסף של שבת ושל ר"ח לקחו מאמרים מנוסחא זו, והקדמונים קראוה בשם קילוס כיוצא ממס' סופרים פרק י"ט הלכה ז' רק ששם הלשון משובשת בדפוס וכה תקונה ,,וכשם שמקלסין יום ראש חדש ואומר של מועד כך מקלסין כל ימים טובים בתפלה של מוסף, והאיך קילוסו, אלהינו ואלהי אבותינו גלה כבוד מלכותך עלינו וכו' ואחריו אנא אלהינו שם נעלה ונביא וכו' והשיאנו לחיים וכו' וחתימתו וגו'. ומפני, נכמה כ"י הנוסחא בכל המוספים מפני בלא וי"ו בראש וכן הוא גם בסדור דפוס שונצין משנת רפ"ה ובמחזור דפוס שאלוניקי גם ברוקח ובטור א"ח ס' תפ"ז ובכל בו ס' כ"ב, וע'. אמנם הרמב"ם בסדר תפלותיו שלו גורס ומפני וכן הוא בסדור רפ"ז, וכן כתוב בפירוש ישן סביב לסדור כ"י כמנהג ערי ש וז"ל ר' ו ימין גורס ומפני חטאינו, וקאי אדלעיל אתה בחרתנו ורצית בנו עכ"ל וראה ביוסיף אומץ ס' תת"ה. ולספרד ש הנוסחא ,,אלהינו ואלהי אבותינו, מפני חטאינו וכו', והוא ע"פ ס' רב עמרם. גלינו מארצנו, כמו שכתוב ביחזקאל ל"ט, כ"ג. ונתרחקנו, ראה למעלה דף 239. לעלות ולראות, ע"ש שמות ל"ד, כ"ד. ולהשתחוות, ע"ש ש"א א', ג'. בבית בחירתך, בס' רב עמרם נוסף ובנוה הדרך וכן בסדורי ספרד. שנשתלחה, כן הנכון כמבואר למעלה דף 239, וכן הוא בכל כ"י וכל ס"י. גַּלֵּה, בכל הסדורים גם בכ"י כך נקודו בבנין פיעל משרש גלה, וכתב עליו בעל יוסיף אומץ בס' תת"ה נהגתי לומר גְּלֵה בשו"א ולא גַּלֵּה בפתח דמשמע ח"ו ל' הסרה כמו היום גלותי חרפת מצרים מעליכם (יהושע ה' ט') עכ"ל אבל דקדוקו בל מדוקדק והנכון גַּלֵּה וכלשון לעיני הגוים גִּלָּה צדקתו (תהלים צ"ח, ב') ואין נשמע ממנו בכלל ל' הסרה כי על גַּלּוֹתִי אומרים בבנין גל' ולא גַּלֵּה. והופע, מל' הופיע מהר פארן (דברים ל"ג, ב'). פזורינו, מל' שה פזורה ישראל (ירמיה נ', י"ז). ונפוצותינו, מל' ישעיה י"א, י"ב. ותהלים קמ"ז ב'. מירכתי ארץ, ירמיה ל"א, ח'. ושם נעשה, בסדורי הספרדים אנא אלהינו שם נעשה, והוא ע"פ מס' סופרים שהבאתי למעלה.

לפסח	לשבועות	לסוכות	לשמיני עצרת ולשמחת תורה
חַג הַמַּצּוֹת	חַג הַשָּׁבֻעוֹת	חַג הַסֻּכּוֹת	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת

הַזֶּה. נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

לשבת. וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

ביום א׳ וב׳ של פסח.

וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַיהוָה: וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חָג שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

ביום א׳ חה״מ ואילך אומרים לכד והקרבתם.

וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:

לשבועות.

וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם אַיִל אֶחָד שִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה:

ביום א׳ וב׳ של סוכות.

וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁלשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וביום השבת, במדבר כ״ח, ט׳. **ובחדש הראשון**, שם כ״ח, ט״ז. ומה שבמקצת סדורים מוקדם עוד הנוסחא **זה קרבן שבת וקרבן היום** כאמור, אינה בכ״י וס״מ וכתב התניא בשם רש״י שאין לאמרה גם אבודרהם כתב שאינה אלא תוספת ואין נכון לאמרה וכ״כ יעב״ץ וכן רוו״ה השמיטו. **וביום הבכורים**, במדבר כ״ח כ״ו. **ובחמשה עשר**, שם כ״ט, י״ב. **וביום השני. וביום השלישי וכו׳** שם כ״ט, י״ז.

מן ערזטען טאָג חה"מ סכות ומגט אמן:

וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו' א"ו"א וכו'.

מן צווייטען טאָג חה"מ סכות ומגט אמן:

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו' א"ו"א וכו'.

מן דריטטען טאָג חה"מ ומגט אמן:

וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו' א"ו"א וכו'.

מן פֿיערטען טאָג חה"מ ומגט אמן:

וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו' א"ו"א וכו'.

אן הושענא רבא זאגט מאן:

וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל.
וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו׳ א״ו״א וכו׳.

אן שמיני עצרת אונד שמחת תורה זאגט מאן:

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר
אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל.
וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

אם שבת ווירד היינטער ישמחו אבער א״ו״א געזאגט.

לשבת יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי
שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ
וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ טוֹב וּמֵטִיב
הִדָּרֶשׁ לָנוּ שׁוּבָה אֵלֵינוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ בִּגְלַל אָבוֹת שֶׁעָשׂוּ
רְצוֹנֶךָ. בְּנֵה בֵיתְךָ כְּבַתְּחִלָּה וְכוֹנֵן מִקְדָּשְׁךָ עַל־מְכוֹנוֹ וְהַרְאֵנוּ
בְּבִנְיָנוֹ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּתִקּוּנוֹ וְהָשֵׁב כֹּהֲנִים לַעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם לְשִׁירָם
וּלְזִמְרָם וְהָשֵׁב יִשְׂרָאֵל לִנְוֵיהֶם. וְשָׁם נַעֲלֶה וְנֵרָאֶה וְנִשְׁתַּחֲוֶה
לְפָנֶיךָ בְּשָׁלֹשׁ פַּעֲמֵי רְגָלֵינוּ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ.

טוב ומטיב עפ״ה תהלים קי״ט, ס״ח. הדרש, מל׳ נדרשתי ללא שאלו (ישעיה ס״ה א׳). שובה אלינו כן הגיה בעל ווי״ל ונכון הוא עפ״ה שובו אלי ואשובה אליכם (מלאכי ג׳ ז׳). בהמון, ברבוי, וכמבואר למעלה דף 95. בגלל, בעבור זכות אבות. בתקונו, לשון חכמים הוא מגזרת מי יוכל לתקן, ותקן משלים (קהלת ז׳, י״ג. י״ב, ט׳). והשב כהנים, בסדורי ספרד מוקדם עוד „והשב שכינתך לתוכו.״ ולזמרם בוי״ו החבור נראה כן הוא בסדורי רפ״ה ורפ״ז ובסדור יעב״ץ גם בכל סדורים ומחזורים ישנים, וכן בסדורי הספרדים ונראה שהעתקה לזוהר פ׳ בהל דף כ״ג עמוד י״ד, ואין ספק שכן עיקר. לנויהם, לבתי מושבותיהם, והוא עפ״ה ישעיה כ״ג, ג׳. ול׳ רבים הוא, ואילו היה חסר יו״ד היה ל׳ יחיד כמו יחזקאל ל״ד, י״ד. בשלש פעמי רגלינו עפ״ה שמות כ״ג, י״ז. וי״ד. ונלמד ממנו כי מה שבקצת סדורים נקוד בְּשָׁלוֹשׁ טעות הוא, וכן כתב אבודרהם. פעמי רגלינו, הפירוש הנהוג כי פעמי מל׳ הכפל „וויעדערהאָלונג, מאל״ וכמו שבא בפסוק עליו שלש פעמים בשנה. אמנם לפי האמת פעמי רגלינו מענין פעמי מרכבותיו (שופטים ה׳ כ״ח) פעמי דלים (ישעיה כ״ו,

שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת־פְּנֵי יְהוָה רֵיקָם׃ אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃

וְהַשִּׂיאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם לְשִׂמְחָה וּלְשָׂשׂוֹן כַּאֲשֶׁר רָצִיתָ וְאָמַרְתָּ לְבָרְכֵנוּ׃ לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ׃ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ׃ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת׃ וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ באהבה וברצון בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן שבת ומוֹעֲדֵי קָדְשֶׁךָ׃ וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים׃

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם׃ וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ׃ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן׃ וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד׃ צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר׃ נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם׃ הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ׃

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ׃ בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת׃

ו') ל' דריסה ולעדה, כי כן נמלא לרז"ל שקראו לשלשת החגים פסח שבועות וסכות ביחד בשם פעמי רגלים בל"א וואללפאהרטספעסטע, וזה נלמד משיר רבה דף ל"ד שאמרו שם בפסוק מה יפו פעמיך, אינו מדבר אלא בפעמי רגלים וכו' מעשה באחד ששבח לנעול דלתי ביתו ועלה לפעמי רגלים, וכו' מעשה באחד ששבח ולא הכניס תרנגולותיו ועלה לפעמי רגלים, ושם דף י"ב ע"ב ישראל באים בהלוכן כשהן עולין לפעמי רגלים, ובירושלמי ברכות פרק ט' אלקנה היה מדריך את ישראל לפעמי רגלים. ורגלינו כן נאמר מן רְגָלִים דוגמת דְרָבִינוּ מְלָבִינוּ מן רְבָנִים מְלָכִים. אבל מן רגלים יאמר רגלינו · שלוש פעמים. דברים ט"ז, ט"ז.

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

הש״ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר. יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש״ץ חוזר התפלה בקול ואומר קדושת נעריצך, ואדיר אדירנו, ואומר או״א ברכנו בברכה, והכהנים עולים לדוכן, וגומר התפלה ואומר קדיש תתקבל, אין כאלהינו, ק״י, עלינו, שיר היחוד, שיר של יום, ומזמור לפי המנהג, ומנהג רוב אשכנז לומר ביום א׳ של פסח מזמור ק״ה, ביום ב׳ מזמור קל״ו, ביום ג׳ מזמור ע״ח, ביום ד׳ מזמור ק״ו, ביום ה׳ מזמור ק״ז, ביום ו׳ מזמור קל״ה, בשביעי מזמור קי״ד, בשמיני מזמור ס״ו.

סדר נשיאת כפים·

אין נשיאת כפים בפחות מעשרה והכהנים מן המנין. אפילו מתפללין בבית שאין שם ספר תורה נושאין כפיהם. נתפשט המנהג במדינותינו שאין הכהנים נושאים כפיהם אלא בימים טובים שהם ימי שמחה כדי שיברכו בעין יפה ולב טוב כי צריך שיברך המברך בשמחה, ומטעם זה האבל אינו נושא את כפיו, וצריך האבל לצאת מבית הכנסת כשהכהנים רוחצים ידיהם לעלות לדוכן, שלא יהא בבהכ"נ כשהש"ץ קורא כהנים ולא יעבור על ג' עשה. אמנם מה שנוהגים קצת אשכנזים שאין נושאים כפים בי"ט שחל בשבת, הוא מנהג גרוע, ואדרבה יש בו קדושה כפולה ונפש יתרה וודאי מוכן הוא יותר לברכה, וכבר ערערו על מנהג זה גדולי עולם ובטלוהו (יעב"ץ). כהן שעומד בתפלה והחזן מגיע לרצה פוסק ועולה, ואם יש שם כהנים אחרים אינו פוסק. לא יעלו הכהנים לדוכן במנעלים. אע"פ שנטל ידיו שחרית חוזר ונוטל ידיו קודם שיעלו לדוכן. והלוי יצק מים על ידיו, ואם אין לוי בבהכ"נ ישפכו הבכורים המים על ידיו, ואם אין בכור בבהכ"נ ולא לוי ישפוך הכהן עצמו על ידיו ולא ישראל. כשמתחיל הש"ץ רצה יעקרו הכהנים שבבית הכנסת רגליהם לעלות לדוכן. ועומדים הכהנים עם פניהם כלפי ההיכל עד שיתחיל הש"ץ כהנים בקול רם ואז מחזירים פניהם כלפי העם ולא יחזירו פניהם בין בתחלה בין בסוף אלא דרך ימין ומברכים. ומגביהים ידיהם כנגד כתפיהם ופושטים ידיהם באופן שיהא תוך כפיהם נגד הקרקע וגב ידיהם נגד השמים, וחולקים אצבעותיהם, ומכוונים לעשות ה' אוירים בין שני אצבעות לשני אצבעות אויר אחד ובין אצבע לגודל ובין גודל לגודל לקיים מציץ מן החרכים. אין לכהנים לנגן אלא ניגון אחד מתחלה ועד סוף, כדי שלא יבואו לידי טירוף דעת. בשעה שהכהנים מברכים את העם לא יביטו ולא יסיחו דעתם אלא יהא פניהם כלפי מטה כמו שעומדים בתפלה. אלו התבות שהכהנים הופכים פניהם לדרום ולצפון: יברכך. וישמרך. אליך. ויחנך. אליך. לך. **שלום.** וצריך הכהן לכון במלת יברכך שהאל יתברך שמו ישפיע חכמה על ישראל. ובמלת וישמרך יכוין שהאל ית"ש יתן בנים לישראל. ובמלת יאר יכוין שהאל ית"ש יוסיף חיים לישראל. ובמלת ויחנך יכוין שהאל ית"ש יברך את ישראל בנשיאת חן. ובמלת ישא ה' פניו אליך יכוין שהאל ית"ש יברך את ישראל בעושר וממשלה. ובמלת וישם לך שלום יכוין שהאל ית"ש יברך את ישראל בברכת שלום כמשמעו. וכל אדם יכוין לברכת כהנים ויהיו פניו כלפי הכהנים אבל לא יסתכל בהם. והנוהגים לומר פסוקים מעין כל מלה ומלה של ברכה יהיו נזהרים לאמרם דוקא בשעה שהש"ץ מנגן אבל לא כשהכהנים מנגנים (ויותר טוב שלא לאמרם כלל). והש"ץ מקריא את הכהנים מלה במלה עד שסיימו פסוק ראשון ואז הקהל עונין אמן, וכן מקריא פסוק שני והקהל עונין אמן, וכן פסוק שלישי:

כשהכהנים עולים לדוכן בתפלת מוסף אז כשמגיע הש"ץ לותחזינה אומרים הש"ץ והקהל:

וְתֶעֱרַב עָלֶיךָ עֲתִירָתֵנוּ כְּעוֹלָה וּכְקָרְבָּן· אָנָּא רַחוּם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים הָשֵׁב שְׁכִינָתְךָ לְצִיּוֹן וְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה לִירוּשָׁלָיִם· וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

הש"ץ מסיים בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שֶׁאוֹתְךָ לְבַדְּךָ בְּיִרְאָה נַעֲבוֹד: **מוֹדִים** וגו'.

והכהנים אומרים בלחש תפלה זו ומאריכים בה עד שיסיים הש"ץ ולך נאה להודות, כדי שיענה הקהל אמן על שניהם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵי הַבְּרָכָה הַזֹּאת שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרָכָה שְׁלֵמָה וְלֹא־יִהְיֶה בָּהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

ואומר הש"ץ בלחש.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו הש"ץ בקול **כֹּהֲנִים** עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר:

ותערב עליך, כן העמיד רוו"ה את הנוסחא עפ"ה יערב עליו שיחי (תהלים ק"ד ל"ד) וכן העקר כמו שכתב הרא"ש בברכות דף מ"ג. אנא רחום, מבואר בשמנה עשרה בדף 98. ושם נעבדך, עפ"ה תהלים ב', י"א. כימי עולם, ל' מלאכי ג', ד'. שאותך לבדך, מבואר ג"כ בדף 98. יהי רצון לפניך, סוטה

והכהנים מברכים בקול:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל־אַהֲרֹן, וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה:

הש״ץ מקריא. הקהל אומר.

יְבָרֶכְךָ   יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

יְיָ   יְיָ אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ:

וְיִשְׁמְרֶךָ   שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי חָסִיתִי בָךְ: כשהכהנים מנגנים וישמרך אומרים זה.

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם אֲנִי שֶׁלָּךְ וַחֲלוֹמוֹתַי שֶׁלָּךְ חֲלוֹם חָלַמְתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁיִּהְיוּ כָּל־חֲלוֹמוֹתַי עָלַי וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה בֵּין שֶׁחָלַמְתִּי עַל־עַצְמִי וּבֵין שֶׁחָלַמְתִּי עַל־אֲחֵרִים וּבֵין שֶׁחָלְמוּ אֲחֵרִים עָלָי. אִם טוֹבִים הֵם חַזְּקֵם וְאַמְּצֵם וְיִתְקַיְּמוּ בִי וּבָהֶם כַּחֲלוֹמוֹת יוֹסֵף הַצַּדִּיק. וְאִם צְרִיכִים רְפוּאָה רְפָאֵם כְּחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה מֵחָלְיוֹ וּכְמִרְיָם הַנְּבִיאָה מִצָּרַעְתָּהּ וּכְנַעֲמָן מִצָּרַעְתּוֹ וּכְמֵי מָרָה עַל־יְדֵי משֶׁה רַבֵּנוּ וּכְמֵי יְרִיחוֹ עַל־יְדֵי אֱלִישָׁע. וּכְשֵׁם שֶׁהָפַכְתָּ אֶת־קִלְלַת בִּלְעָם הָרָשָׁע מִקְּלָלָה לִבְרָכָה כֵּן תַּהֲפֹךְ כָּל־חֲלוֹמוֹתַי עָלַי וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה וְתִשְׁמְרֵנִי וּתְחָנֵּנִי וְתִרְצֵנִי: אָמֵן.

יָאֵר   אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה:

יְיָ   יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת:

פָּנָיו   פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כִּי־יָחִיד וְעָנִי אָנִי:

אֵלֶיךָ   אֵלֶיךָ יְיָ נַפְשִׁי אֶשָּׂא:

וִיחֻנֶּךָּ   הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל־יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל־יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: רב״ש״ע.

דף ל״ט ובמדבר רבה דף רמ״ד, ע״ב. אשר קדשנו, שם בסוטה ובמדבר רבה. יברכך ה׳ מציון, תהלים קל״ד, ג׳. והנה הפסוקים האלה אשר רובם באו בספרי פ׳ כשא לדרוש ברכת כהנים מביאם הכל בו בס׳ קכ״ה וכתב עליהם ז״ל כשמתחילין הכהנים לברך הלבור כורעין על ברכיהן ומבליעין פסוקים אלה פסוק אחד על כל מלה ומלה כשהכהנים מנגנים בה עכ״ל גם אבודרהם מזכיר את המנהג הזה וכתב ז״ל כשמברכין הכהנים את העם יש אנשים שאומרים פסוקים מעין כל מלה ומלה של ברכה, ואין ראוי לאמרם עכ״ל וראה בתוספות סוטה דף מ׳ ד״ה כל האומרן בגבולין ובפסקי הרא״ש למגלה פרק ג׳ סמן כ״ג, גם במ״א ס׳ קכ״ח סעיף כ״ו עם באר היטב. ה׳ אדנינו, תהלים ח׳ י׳. שמרני, ט״ז א׳. והכל בו מביא הפסוק של תהלים י״ז ח׳. רבונו של עולם וכו׳ בברכות דף כ״ה ע״ב האי מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזא ליקום קמי כהני בעדנא דפרסי ידייהו ולימא הכי רבש״ע אני שלך וכו׳ אמנם במדבר רבה פ׳ י״א דף רמ״ד ושיר רבה דף כ״א אמרו וז״ל אפילו אדם רואה בחלומו כאלו חרב מונחת בירכו מה יעשה, ישכים לבית הכנסת ויעמוד לפני הכהנים וישמע בברכת כהנים ויענה אחריהם אמן ואין דבר רע מזיקו עכ״ל. אלהים יחננו, תהלים ס״ז, ב׳. ה׳ ה׳, שמות ל״ד, ו׳. פנה אלי, תהלים כ״ה, ט״ז. והכל בו מביא הפסוק של תהלים ק״ב, י״ח. אליך ה׳, שם כ״ה, א׳. ובכל בו הפסוק של מזמור קכ״ג, א׳. הנה כעיני,

יִשָּׂא — יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְיָ וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: (וּמְצָא־חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:)

יְיָ — יְיָ חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ הֱיֵה זְרֹעָם לַבְּקָרִים אַף־יְשׁוּעָתֵנוּ בְּעֵת צָרָה:

פָּנָיו — אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צַר לִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנֶךָ בְּיוֹם אֶקְרָא מַהֵר עֲנֵנִי:

אֵלֶיךָ — אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת־עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם:

וְיָשֵׂם — וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

לְךָ — לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ:

שָׁלוֹם — שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו:

בשערי ציון כתוב שיש לומר אחר שלום תפלה זו:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּעֲשֶׂה לְמַעַן קְדֻשַּׁת חֲסָדֶיךָ וְגֹדֶל רַחֲמֶיךָ הַפְּשׁוּטִים וּלְמַעַן טָהֳרַת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא בֶּן־עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת הַיּוֹצֵא מִפְּסוּקִים שֶׁל־בִּרְכַּת כֹּהֲנִים הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו עַם קְדוֹשֶׁךָ שֶׁתִּהְיֶה קָרוֹב לִי בְּקָרְאִי לָךְ וְתִשְׁמַע תְּפִלָּתִי וְאֶנְקָתִי תָּמִיד כְּשֵׁם שֶׁשָּׁמַעְתָּ אֶנְקַת יַעֲקֹב תְּמִימֶךָ הַנִּקְרָא אִישׁ תָּם· וְתִתֶּן־לִי וּלְכָל־נַפְשׁוֹת בֵּיתִי מְזוֹנוֹתֵינוּ וּפַרְנָסָתֵנוּ בְּרֶוַח וְלֹא בְצִמְצוּם בְּהֶתֵּר וְלֹא בְאִסּוּר בְּנַחַת וְלֹא בְצַעַר מִתַּחַת יָדְךָ הָרְחָבָה כְּשֵׁם שֶׁנָּתַתָּ פִּסַּת לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ לְיַעֲקֹב אָבִינוּ הַנִּקְרָא אִישׁ תָּם· וְתִתְּנֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ· וְיִהְיוּ דְבָרַי נִשְׁמָעִים לַעֲבוֹדָתֶךָ· כְּשֵׁם שֶׁנָּתַתָּ אֶת־יוֹסֵף צַדִּיקֶךָ בְּשָׁעָה שֶׁהִלְבִּישׁוֹ אָבִיו כְּתֹנֶת פַּסִּים לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאָיו· וְתַעֲשֶׂה עִמִּי נִפְלָאוֹת וְנִסִּים וּלְטוֹבָה אוֹת· וְתַצְלִיחֵנִי בִּדְרָכַי וְתֵן בְּלִבִּי בִּינָה לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ וְסוֹדוֹתֶיךָ· וְתַצִּילֵנִי מִשְּׁגִיאוֹת וּתְטַהֵר רַעְיוֹנַי וְלִבִּי לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְתַאֲרִיךְ יָמַי (וִימֵי אִשְׁתִּי, וּבָנַי, וּבְנוֹתַי) (וִימֵי אָבִי וְאִמִּי) בְּטוֹב וּבִנְעִימוֹת בְּרֹב עֹז וְשָׁלוֹם· אָמֵן סֶלָה:

ויכוין לסיים עם הכהנים כדי שיענה אָמֵן על שלום.

קכ"ג, ב'. ישא ברכה, כ"ד, ה'. ומצא חן, משלי ג', ד'. ובכל בו וכן בכמה סדורים זה הפסוק ליתנו, וכן נראה הנכון ונראה שנעתק הפסוק לכאן ע"י שהיתה כך הלשון שגורה בפי הסופרים מתוך נוסח נמרוס ילמדו של ברכת המזון. ומכם בספרי פ' נשא כא פסוק הזה על דרוש של ויחנך. ה' חננו, ישעיה ל"ג ב'.

אחר שסיימו הכהנים את ברכתם יאמר הקהל:

נאכדעם דיא פריעסטער דען זעגען בעענדיגט, שפריכט דיא געמיינדע:

אַדִּיר בַּמָּרוֹם שׁוֹכֵן בִּגְבוּרָה· אַתָּה שָׁלוֹם וְשִׁמְךָ שָׁלוֹם· יְהִי רָצוֹן שֶׁתָּשִׂים עָלֵינוּ וְעַל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל חַיִּים וּבְרָכָה לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם:

ואומר הש״ץ **שים שלום** וכו׳ וגומר כל התפלה.

והכהנים מחזירים פניהם כלפי ההיכל ואומרים:

רִבּוֹן הָעוֹלָם, עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ אַף אַתָּה עֲשֵׂה עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הִבְטַחְתָּנוּ· הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

אין הכהנים רשאים לעקור רגליהם לירד מן הדוכן עד שסיימו הצבור לענות אמן אחר ברכת שים שלום. ויזהרו הכהנים בנעילת מנעליהם שלא יגעו בם בידיהם, ואם נגעו יחזרו ליטול ידיהם.

בי״ט מאחרין לבוא לבית הכנסת וממהרים לצאת משום שמחת יום טוב, לכן יש לגעור בחזנים המאריכים בתפלה יותר מחצות היום.

חייב אדם לקדש על היין קדושא רבה בסעודת שחרית של יום טוב כמו בשבת, ובמקום **ושמרו** וכו׳ יאמר הפסוק **וידבר משה את מועדי ה׳ אל בני ישראל**, ויברך על היין וישתה, ויברך המוציא ויבצע על שתי ככרות. ומצוה לאכול בשר ולשתות יין ולהרבות בכבוד יום טוב ושמחתו יותר משבת, והמנהג להוסיף בו לפחות תבשיל אחד יתר על של שבת.

מצות עשה מן התורה להיות האדם שמח וטוב לב בי״ט הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו. כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים והנשים קונה להן בגדים ותכשיטים כפי ממונו. וחייב להאכיל גם לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים האומללים, שאין שום שמחה של מצוה לפני הקב״ה גדולה מזו, אמר הקב״ה אם אתה משמח ד׳ שלי, אני משמח ד׳ שלך (מדרש תנחומא סוף פ׳ ראה). אבל מי שנועל דלתי ביתו ואוכל ושותה הוא ואשתו ובניו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כרסו, ועליהם נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו, כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון להם. אדם אוכל ושותה ויהי שמח ברגל, אך לא ימשוך ביין אחר בשרו שלא לבוא לידי שכרות ושחוק וקלות ראש, כי השכרות והשחוק וקלות ראש איננו שמחה אלא סכלות והוללות רעה, ולא נצטוינו על הוללות וסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר.

למנחה בי״ט נכנסים לבית הכנסת ואומרים פרשת התמיד, **אשרי**, **ובא לציון גואל**, והש״ץ אומר **חצי קדיש** (ובשבת מוסיפים **ואני תפלתי** וקורים בתורה ומחזירים ספר תורה להיכל ואומר הש״ץ **חצי קדיש**) ומתפללים **תפלת מנחה** של י״ט בלחש (למעלה דף 346), והש״ץ חוזר התפלה ואומר קדושת **נקדש** וגומר התפלה ואומר **קדיש תתקבל. עלינו.**

אסור להכין שום דבר מי״ט ראשון לשני של גליות דכחול הוא לגבי ראשון, לכן שוהין עם תפלת ערבית של ליל ב׳ עד הלילה; אפילו יין לקידוש אין מביאים קודם הלילה.

סדר **תפלת ערבית** של **יום טוב שני** שוה הוא אל י״ט ראשון, אלא שבליל שני של פסח כבר פסקו מלומר **משיב הרוח**, ומתחילים בו **ספירת העומר**.

אל תסתר, תהלים ק״ב, ג׳. **אליך נשאתי**, שם קכ״ג, א׳. ונכלל בו מוצא הפסוק של מזמור כ״ה, א׳. **ושמו**, במדבר ו׳, כ״ז. ונכלל בו הפסוק של ישעיה מ״ב, י״ב. **לך ה׳ הגדלה**, דה״א כ״ט, י״א. **שלום שלום**, ישעיה נ״ז, י״ט. **אדיר במרום**, ברכות דף נ״ה, ב׳. וגם הוא מעקרו למי שראה חלום. **רבון העולם עשינו**, סוטה דף ל״ט ובמדבר רבה דף רמ״ד, ב׳. והפסוק **השקיפה** נדרש גם הוא שם על הכהנים בדף רמ״ג, וראה גם בספרי סוף פ׳ כי תבוא וסוף מעשר שני.

מצות עשה מן התורה לספור כל אחד בפני עצמו מ"ט יום מיום הבאת העומר, ומתחילים בלילה לפי שנאמר תמימות, ונשים פטורות ממצוה זו. מצוה למנות ימים ושבועות בכניסת הלילה, והמדקדקים אינם סופרים עד שהוא ודאי לילה. אם שכח ולא ספר בתחלת הלילה הולך וסופר כל הלילה. שכח ולא ספר כל הלילה יספור ביום בלא ברכה, ואם שכח ולא ספר גם ביום, יספור בשאר הלילות בלא ברכה. אבל אם שכח למנות שבועות בלבד לא הפסיד שאר הימים, וכן אם ספר אפילו ביום או שהוא מסופק אם דלג יום אחד יספור בשאר הימים בברכה.

כשיש קידוש בלבד, סופרים אחר הקידוש בבית הכנסת, כשיש הבדלה סופרים קודם הבדלה (קודם ויתן לך), וכשיש קידוש והבדלה סופרים קודם קידוש, והרב בעל טורי זהב כתב דבלילה שבין ז' לח' של פסח יש לספור לעולם קודם קידוש, וכן מנהג ק"ק פפד"מ.

צריך לספור מעומד (ואם מנה מיושב יצא). וקודם שיספור מברך ואומר:

מאַן פֿאַנגט אַן דאַז עומר צו צאָהלען פֿאָם צווייטען אָבענד פסח ביז צום אָבענד פֿאָן ערב שבועות. דיא ברכה אונד דאַז צאָהלען מוס מאַן שטעהענד פֿערריכטען. דיא רעכטע צייט דאַז עומר צו צאָהלען איזט אָבענדז, ווען דיא שטערנע אַנפֿאַנגען זיך צו צייגען. העטטע מאַן אָבענדז דאַראַן פֿערגעססען זאָ קאַן מאַן נאָך דיא גאַנצע נאַכט הינדורך מיט דער ברכה צאָהלען; האַט מאַן זאָלכעז אויך וועהרענד דער נאַכט פֿערגעססען, זאָ צאָהלע מאַן אַם טאַגע, יעדאָך אָהנע ברכה. האַט מאַן אָבער אויך אַם טאַגע ניכט געצאָהלט, זאָ דאַרף מאַן ביי'ם ווייטער צאָהלען אַן דען פֿאָלגענדען אָבענדען דיא ברכה ניכט מעהר שפרעכען. אַן שבת אונד שביעי של פסח צאָהלט מאַן אין דער שולע נאַך, אונד אַן אחרון של פסח פֿאָר קידוש, אַן מוצאי שבת פֿאָר ויתן לך אונד אַן מוצאי י"ט פֿאָר הבדלה.

הִנְנִי מְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל־סְפִירַת הָעֹמֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־סְפִירַת הָעֹמֶר:

הַיּוֹם יוֹם אֶחָד לָעֹמֶר:

על ספירת העומר, ענייני המצוה הלא הם מבוארים בגמ' מנחות דף ס"ה ע"ב ואילך וברי"ף סוף פסחים ורמב"ם הלכות תמידין ומוספין סוף פרק ז'. וכתוב בס' ארחות חיים ונכלל בו בסמן כ"ה וז"ל, קודם שיספור מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על ספירת העומר, ואומר היום יום אחד לעומר, וכן ביום שני אומר היום שני ימים לעומר וכן בשלישי אומר היום ג' ימים, ועל הסדר הזה מונה עד שמגיע לז' ימים ואומר היום שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד, וכשהגיעו לח' ימים אומר היום ח' ימים לעומר שהם שבוע אחד ויום אחד, וכן בכל לילה ולילה עד נ' ימים מונה הימים והשבועות כמו שאמרו ז"ל מצוה לממני יומי ולממני שבועי. ואין מברכין זמן בספירת העומר לפי שאין מברכין זמן אלא על דבר המתחדש לו שיש לו הנאה ושמחה, וזה אין לו שום הנאה אבל יש בו צער שמזכירין חורבן הבית שאין אנו יכולין להביא העומר עכ"ל, וכן כתבו הר"נ בסוף פסחים והרשב"א בתשובה קכ"ו. והתניא בסמן כ' כתב בשם החבר ר' בנימין בר אברהם הרופא שלא נהגו לברך שהחיינו, לפי שזמן הספירה תלוי בקביעת הפסח כמו שכתוב וספרתם לכם ממחרת השבת, ולכך נראה שאין מברכין עליו זמן ודי לו בברכת הזמן של יום טוב עצמו עכ"ל וכתב עוד שם מצוה לממני יומי ומצוה לממני שבועי, וזו היא ברכת העמר, בא"י אמ"ה אקב"ו על ספירת העומר. שהיום לעומר יום אחד, וכן שני ימים, ומוסיף והולך עד שבעה ואומר היום לעומר שבעת ימים שהם שבוע אחד, ומשבוע אחד ואילך מונה היום לעומר שמנה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד, ושני ימים, ושלשה ימים, עד ארבעה עשר יום, שאומר היום לעומר ארבעה עשר יום שהם שני שבועות, וכן מוסיף והולך מונה הימים והשבועות עד שבעה שבועות, ואחר כך אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתשוב עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו עכ"ל וכן הוא במחזור רומא. גם הר"ן לסוף פסחים כתב החמירו על עצמם לומר בכל יום, היום כך וכך לעומר שהם כך וכך שבועות וימים כך וכך עכ"ל. ומכל האמור למדנו שהעקר לומר לעומר בלמ"ד שהיא הנוסחא הקדמונית וכגרסת הלבוש והשל"ה דף קמ"ג (ולא בעומר כבמנהגים ובט"ז) ועוד למדנו שהראוי לומר מז' ימים ואילך „**היום שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד**", וכן בכולם יש לסמוך תבת לעומר ל הימים ולא כמו שנוהגים המון עם שאומרים תבת לעומר באחרונה, וכן סדר הגאון יעב"ץ בסדורו וכתב שכן הוא המוסכם מכל המדקדקים וכן ע"פ האר"י ז"ל. ורוו"ה בלכתו בכוחו בעקבות יעב"ץ הדפיס ככה גם הוא במהדורא קמא של סדורו שפה ברורה, גם הגאון ר' משה עוביה זצ"ל הוכיח שכן העיקר בתשובתו שהריצה לקראת רוו"ה (והיא תחת ידי ואביאנה בהקדמה אי"ה), וכן נסדר גם בסדר ברכות שנדפס בויניציא בשנת תק"מ, וכן הוא בסדורי הספרדים.

ואח"כ אומרים:

הָרַחֲמָן יַחֲזִיר עֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִמְקוֹמָהּ: יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

אָנָּא, בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה. קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא. נָא גִבּוֹר, דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם. בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם. חֲסִין קָדוֹשׁ, בְּרֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ. יָחִיד גֵּאֶה, לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ. שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, אַתָּה צִוִּיתָנוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ לִסְפּוֹר סְפִירַת הָעֹמֶר, כְּדֵי לְטַהֲרֵנוּ מִטֻּמְאוֹתֵינוּ. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם. כְּדֵי שֶׁיִּטָּהֲרוּ נַפְשׁוֹת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִזֻּהֲמָתָם. בְּכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת הַסְּפִירָה שֶׁסָּפַרְתִּי יְתֻקַּן כָּל־מַה שֶּׁפָּגַמְתִּי וְאֶטָּהֵר וְאֶתְקַדֵּשׁ בִּקְדֻשָּׁה שֶׁל־מַעְלָה. אָמֵן סֶלָה:

ובערבית ליל י"ז ניסן שהוא מוצאי י"ט אחר התפלה מברכים על ספירה ואומרים:

הַיּוֹם שְׁנֵי יָמִים לָעֹמֶר: הָרַחֲמָן וכו' לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת וכו'.

וכן בכל לילה ולילה סופרים אחד יותר עד ליל ערב שבועות.

סדר תפלת שחרית ותפלת מנחה של יום טוב שני של פסח שוה לראשון, אלא שאם הוא ערב שבת מקבלין שבת אחרי תפלת מנחה, וברוב קהלות מדלגים החרוז התנערי מעפר.

בערבית מוצאי י"ט לחה"מ מתחילים והוא רחום וכו' ומתפללים שמנה עשרה ומוסיפים אתה חוננתנו בתפלה חונן ויעלה ויבוא ברצה, והש"ץ אומר קדיש שלם, ומברכים וסופרים שני ימים לעומר, ואח"כ מבדיל הש"ץ על הכוס בפה"ג והמבדיל, ואין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים, ואומרים עלינו, ונפטרים לשלום, וכל אחד מבדיל בביתו להוציא בני ביתו. ואם היום ערב שבת אז מתפללים ערבית כבכל ע"ש רק שמוסיפים יעלה ויבוא בתפלה, ואין אומרים במה מדליקין.

הרחמן יחזיר, מביאו אבודרהם. למנצח בנגינות, אמירת זה המזמור לאחר הספירה מזכיר גם בעל העקדה בשער ס"ז פרק ד'. וע"ש ועיין ג"כ בחק יעקב לא"ח ס' תפ"ט.

סדר חול המועד של פסח·

כל ימי חול המועד של פסח משפט אחד להם, רק בקריאת התורה הם חלוקים. ומתפללים בהם כסדר שמתפללים בחול רק שאין אומרים מזמור לתודה. בתפלת שמונה עשרה אומרים **יעלה ויבוא** בעבודה, והש"ץ חוזר התפלה, וחולצין התפילין קודם הלל, (ויש שאין חולצין אלא קודם קריאת פ' מוסף בספר תורה שני), וקורין הלל בדלוג, **קדיש שלם**, ומוציאין ב' ספרי תורה וקורין בס"ת האחד ג' גברי, וגוללין ספר תורה זה, ופותחין ספר תורה השני וקורין לרביעי בפרשת פנחס והקרבתם עד סוף פסקא כל מלאכת עבודה לא תעשו, ומניחין ספר תורה ראשון אצלו ואומרים חצי קדיש על שניהם ואחרי כן גוללין ספר תורה השני ואומרים יהללו ומחזירין ס"ת להיכל. ואומרים **אשרי ובא לציון**, חצי קדיש, ומתפללים תפלת מוסף של יום טוב ופסוקי והקרבתם, והש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושת **נקדש** וגומר הסדר כדרכו בחול. שיר היחוד ומזמור כל מקום לפי מנהגו.

וזה חלוף הקריאה לימי חול המועד של פסח.

ביום א' דחה"מ (י"ז ניסן) קורין בס"ת א' בס' בא אל פרעה פ' **קדש לי כל בכור.**
ביום ב' דחה"מ (י"ח ניסן) קורין בס"ת א' בס' משפטים פ' **אם כסף תלוה.**
ביום ג' דחה"מ (י"ט ניסן) קורין בס"ת א' בס' כי תשא פ' פסל לך. ואם הוא שבת מתחילין **ראה אתה אומר.**
ביום ד' דחה"מ (כ' ניסן) קורין בס"ת א' בס' בהעלותך **וידבר ה' אל משה במדבר סיני.**
ואם חל יום א' דחה"מ בשבת קורין של שבת חה"מ בסדר כי תשא פ' ויאמר ה' אל **משה ראה אתה אומר אלי.** וביום שני של חה"מ קורין של יום ראשון בסדר בא פ' קדש. וביום שלישי קורין של יום שני בסדר **משפטים אם כסף תלוה.** וביום הרביעי קורין של יום רביעי בסדר בהעלותך פ' **וידבר ה' אל משה במדבר סיני.**

בערבית ליום ב' דחה"מ (י"ח ניסן) סופרים **שלשה ימים**, ובערבית ליום ג' (י"ט ניסן) סופרים **ארבעה ימים**, ובערבית ליום ד' (כ' ניסן) סופרים **חמשה ימים.**
בשבת חה"מ של פסח מתפללים כבכל שבת אלא שמוסיפים **יעלה ויבוא** בתפלת שחרית, ואחר שחזר הש"ץ התפלה קורין הלל בדלוג והש"ץ אומר ק"ת, ואומרים **שיר השירים**, ק"י. ומוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון ז' גברי בסדר כי תשא פ' **ראה אתה אומר אלי**, והמפטיר קורא בס"ת שני פ' והקרבתם. ומתפללים מוסף **של** י"ט עם פסוק והקרבתם, והש"ץ חוזר התפלה, ק"ת. **אין כאלהינו, עלינו, שיר היחוד**, ומזמור.
בערבית ליום ז' דפסח (כ"א ניסן) מתפללים של י"ט, (ואם הוא שבת מוסיפים **ושמרו**, ומזכירים של שבת בתפלה, ואומרים ויכלו ומגן **אבות**) ומקדשין על היין ואין אומרים זמן, וסופרים **ששה ימים.**
סדר תפלת **יום שביעי של** פסח שוה לתפלת י"ט ראשון שלו, רק שקורין ההלל בדלוג, (ואם הוא שבת אומרים אחריו **שיר השירים**,) וקורין בתורה בספר ראשון פ' **בשלח** מראשה עד **כי אני ה' רופאך**, ומתחלק לה' גברי (ובשבת לז' גברי), וגוללין ופותחין ספר שני וקורין למפטיר בפ' פינחס **והקרבתם** כמו בחול המועד. ובתפלת מוסף אומרין ג"כ פסוקי והקרבתם כבחה"מ.
בערבית ליום ח' דפסח (כ"ב ניסן) מתפללים ומקדשין כדאתמול (ואם הוא שבת אומרים **ויכלו, מגן אבות**), וסופרים **שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד.** (ויש קהלות שנוהגים לספור לעולם קודם קידוש).
ביום **אחרון של** פסח מתפללים כביום השביעי (ואם הוא שבת אומרים **שיר השירים** אחרי הלל). וקורין בתורה בפ' ראה **מן כל הבכור** עד סוף סדרה ומתחלק לה' גברי, ואם הוא שבת מתחילין **מן עשר תעשר** ומתחלק לז' גברי, ולמפטיר קורין כדאתמול. ולאחר שסיים המפטיר את ההפטרה הש"ץ או השמש שבקהל יברך לכל זכר שבבית הכנסת בעבור שיתן מתנת ידו לכבוד הרגל. וכן עושין בכל י"ט שקורין בו כל הבכור.
במו"ט אחרון מתפללים ערבית של חול ואומרים **אתה חוננתנו** באתה חונן, ואחר תפלת לחש אומר הש"ץ ק"ת וסופרים **שמנה ימים לעומר שהם שבוע אחד ויום אחד**, ואח"כ מבדיל הש"ץ על הכוס בפה"ג והמבדיל ואין מברכים לא על הנר ולא על הבשמים, חוץ אם חל במוצאי שבת, שאז מתפללים ועושים הכל כמו בשאר מוצאי שבת.
יום של אחר פסח (כ"ג ניסן) וכן יום שלאחר כל אחד משלש רגלים נקרא **אסרו חג**, ואין אומרים בו תחנון ולא למנצח.

סדר חג השבועות·

הרגל השני הוא **חג** הקציר הוא **חג השבועות** ביום חמשים לספירת העומר, והוא לעולם בששה בסיון לפי סדר קביעתנו בגלות ואינו חל כי אם באחד מימי אבד"ו, ונוהגים קודם י"ט לשטוח עשבים זכר למתן תורה בהר ירוק, גם נוהגים להעמיד ענפי אילנות לפי שבו נידונין פירות האילן כדי שיתפללו עליהן, ומרבים במיני פרחים המריחים לשמחת הי"ט הזה. ואם חל שבועות ביום א' צריך לעשות כל זאת קודם כניסת השבת.
סדר תפלת **ערבית** של שבועות הוא כמו בי"ט של פסח אלא שאומרים **חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו** (ואם הוא מוצאי שבת מוסיפים **ותודיענו**) ואחר התפלה מקדשין בבהכ"נ ואומרים **זמן** (ובמ"ש מוסיפים בקידוש נר והבדלה), ואומרים **עלינו, יגדל.**

נתפשט המנהג ע"פ האר"י ז"ל להיות נעורים בליל ראשון של שבועות לעסוק בתורה, ואמנם הנעורים יזהרו שלא יתעסקו בדברים בטלים ואצ"ל בשחוק וקלות ראש, ומי שאינו בטוח בעצמו שלא יטרד נתפלתו למחר ע"י מניעת השינה מוטב שיישן קצת כדי שלא יצא שכרו בהפסדו.

בשחרית נכנסים לבה"כ ומסדרים הברכות ופסוקי דזמרה כמו בשבת רק שאומרים המאיר לארץ במקום הכל יודוך, ומתפללים תפלת הרגלים, ואחר חזרת התפלה גומרים את ההלל, והש"ץ אומר קדיש תתקבל, ומוציאין ב' ס"ת (ואומרים הרבון המסודר לעיל בסדר קה"ת לשבת) וקורין בס"ת הראשון ה' גברי בפ' יתרו מן **בחדש השלישי** עד סוף הסדר (וכבר נהגו בכל הקהלות לקרוא פיוט אקדמות אחר פסוק הראשון, ובכמה קהלות אומרים פיוט ארכין קודם הדברות) ולמפטיר קורין בפ' פינחס וביום הבכורים, ומפטירין ביחזקאל ויהי בשלשים שנה וכו' ואומרים אשרי וכו' ומחזירין הס"ת להיכל, והש"ץ אומר ח"ק ושומדים להתפלל תפלת מוסף, והש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושת נעריצך ואדיר וכו' והכהנים עולין לדוכן, וגומרים הסדר.

למנחה אומרים אשרי ובל"ג ח"ק, ומתפללים כמו בערבית, והש"ץ חוזר התפלה, **קדיש תתקבל, עלינו.**

בי"ם שני לערבית מתפללים כמו בראשון, (ואם הוא שבת מוסיפים ושמרו, ומזכירים של שבת בתפלה ואחר התפלה אומרים ויכלו ומגן אבות. ק"ת. ואין אומרים במה מדליקין). ומקדשין ואומרים זמן.

בשחרית מתפללים כדאתמול, ונוהגים לומר מגלת רות קודם קה"ת, ומוציאין ב' ס"ת וקורין בסדר ראה ומתחילין פ' עשר תעשר כשחל בשבת, אבל בחול מתחילין כל הבכור עד סוף הסדרה, וקורין למפטיר וביום הבכורים כדאתמול, ומפטירין בחבקוק תפלה לחבקוק וכו' (בשבת אומרים יקום פורקן) ונותנים מתנת יד, וגומרים כל סדר תפלת מוסף כדאתמול.

למנחה מתפללים כדאתמול אלא שאם חל בשבת מוסיפים ואני תפלתי וקורין בתורה בפ' **נשא.**

לערבית במוצאי י"ט מתחילים והוא רחום וכו' ומתפללים של חול ואומרים אתה חוננתנו, ואחר התפלה אומר הש"ץ ק"ת ואין אומרים לא ויהי נועם וא"ק ולא ויתן לך, ומבדילין על הכוס בפה"ג והמבדיל, אבל לא על הנר ולא על הבשמים, אבל במוצאי שבת מתפללים ומבדילין הכל כמו בשאר מ"ש.

ח' סיון הוא אסרו חג, ואין אומרים בו תחנון ולא למנצח.

סדר חג הסכות׃

הרגל השלישי הוא חג הסכות הוא חג האסיף בחמשה עשר יום לחדש השביעי הוא ירח האיתנים הוא חדש תשרי, ואינו חל אלא באחד מימי בגה"ז.

בערבית מתפללים כבכל ליל י"ט. ואומרים בתפלה ובקידוש חג הסכות הזה זמן **שמחתנו.** לא יאכל בלילה הראשון עד שהוא ודאי לילה, ואפילו קידוש צריך להיות בלילה, ומקדשין ואוכלין בסוכה.

בליל ראשון של סוכות כשנכנסים לסוכה נוהגים לומר תפלה זו:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ בֵּינֵינוּ וְתִפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ בִּזְכוּת מִצְוַת סֻכָּה שֶׁאֲנַחְנוּ מְקַיְּמִים לְיַחֵד שִׁמְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִרְאָה וּבְאַהֲבָה, וְתַקִּיף אוֹתָנוּ מִזִּיו כְּבוֹדְךָ הַקָּדוֹשׁ וְהַטָּהוֹר נָטוּי עַל־רָאשֵׁינוּ מִלְמַעְלָה כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ וּמִשָּׁם יְשֻׁפַּע שֶׁפַע הַחַיִּים לְעַבְדְּךָ פב"פ אֲמָתֶךָ׃ וּבִזְכוּת צֵאתִי מִבֵּיתִי הַחוּצָה וְדֶרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ אָרוּצָה יֵחָשֶׁב־לִי בָּזֹאת כְּאִלּוּ הִרְחַקְתִּי נְדוֹד, וְהֶרֶב כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי, תְּחַיֵּנִי אֲדֹנָי תַּשְׁפִּיעַ לִי רֹב בְּרָכוֹת וְלָרְעֵבִים גַּם־צְמֵאִים תֵּן לַחְמָם וּמֵימָם נֶאֱמָנִים׃ וְתִתֶּן־לִי זְכוּת לָשֶׁבֶת וְלַחֲסוֹת בְּסֵתֶר צֵל כְּנָפֶיךָ בְּעֵת פְּטִירָתִי מִן־הָעוֹלָם וְלַחֲסוֹת מִזֶּרֶם מִמָּטָר כִּי תַמְטִיר עַל־רְשָׁעִים פַּחִים׃ וּתְהִי חֲשׁוּבָה מִצְוַת סֻכָּה זוֹ שֶׁאֲנִי מְקַיֵּם כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל־פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וּתְנָאֶיהָ וּבְכָל־מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ, וְתֵיטִיב לָנוּ הַחֲתִימָה וּתְזַכֵּנוּ לֵישֵׁב יָמִים רַבִּים עַל הָאֲדָמָה אַדְמַת קֹדֶשׁ בַּעֲבוֹדָתֶךָ וּבְיִרְאָתֶךָ׃ בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

סדר קדוש לרגלים·

מקדשין כנה"כ, ובבית על השולחן. (ובשבת אומרים בתחלה יום הששי ויכלו וכו'.)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־עָם וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל־לָשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו· וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שבתות למנוחה וּמוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן אֶת־יוֹם השבת הזה ואת יום

לפסח	לשבועות	לסוכות	לשמיני עצרת ולש"ת
חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה· זְמַן חֵרוּתֵנוּ	חַג הַשָּׁבֻעוֹת הַזֶּה· זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ	חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה· זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ

באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם: כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל־הָעַמִּים ושבת וּמוֹעֲדֵי קָדְשְׁךָ באהבה וברצון בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן הִנְחַלְתָּנוּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

במוצאי שבת מוסיפים נר והבדלה. אם מוצאי שבת זאגט מאן אויך דיזעס.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה· בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ· הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:

כשמקדשין בסוכה מברכים כאן לישב בסוכה. אין דער סוכה ווירד נאך דיעזע ברכה פֿאר שהחיינו געזאגט.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה:

בכל לילי י"ט אומרים שהחיינו חוץ מן ליל ז' וח' של פסח.

דיא ערזטע אונד צווייטע נאכט פסח, שבועות, סוכות אונד שמיני עצרת זאגט מאן שהחיינו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

בורא פרי הגפן, בפסחים דף ק"ה לילי שבת ולילי י"ט יש בהן קדושא על הכוס. והנוסחא בס' רע"ג עטרס סדר של פסח וברמב"ם הלכות שבת פרק כ"ט ולאה גם בקידוש ליל שבת. **אשר בחר בנו מכל עם**, לקוח מטפסא אתה בחרתנו בשנוי הלשון לפי הענין. וברמב"ם מוסיף עוד לפני ותתן לנו „בחר בנו ויגדלנו רלה בנו ויפארנו" וכתב עליו אבודרהם שאינו ממטבע הברכה. **מקדש ישראל והזמנים**, פסחים ק"ז, ע"ב. **בורא מאורי האש**, כשחל י"ט במ"ש אומרים הברכות בסמן יקנה"ז, יין קידוש, נר, הבדלה, זמן, (פסחים ק"ג) ובח' של פסח שאין בו שהחיינו הסמן יקנ"ה. ולאה בתכיא ס' מ"ז. **בין קדש לקדש**, בין קדושת שבת לקדושת י"ט. ונמצא באחרונות חיים בשם בעל העטור שהאומר בנוסחא זו הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך אינו אלא טועה. **לישב בסכה**, סוכה דף מ"ו. לֵישֵׁב הוא משקל ל' המשנה שבא בה מקור פעלי פא"י יו"ד כדרך פא"י א"ף כגון מפני שיכול לֵילֵךְ במקום לָלֶכֶת (ערובין כ"ו) יכול לֵירֵד במקום לָרֶדֶת (ברכות כ"ח, ב') העומדת לֵילֵד במקום ללדת (ב"ק כ"ג ע"ב) לֵידַע במקום לָדַעַת (אבות סוף פרק ד') וכן בנוסח ברכה זו לֵישֵׁב במקום לָשֶׁבֶת, וכבר נמצא דומים לו גם במקרא כמו לִישׁוֹן (קהלת ה', י"א) פירוש (ישעיה כ"ז, י"א) לִרְוֹא (ש"א י"ח, כ"ט) וע"כ אין לשנות. **שהחינו**, פסחים ז' ב'. סוכה מ"ו. וגרסת שאלתות דר' אחאי (ס' קע"א) היא אשר החיינו, וגרסת תוספתא ברכות פ"ו היא ברוך שהגיענו לזמן הזה.

בשחרית יום ראשון של סוכות נכנסים לבהכ״נ ומסדרים הברכות ופסוקי דזמרה וק״ש כמו בשבת חג שאומרים המאיר לארץ אם לא כשחל בשבת, ומתפללים תפלת הרגלים, והש״ץ חוזר התפלה. ואח״כ לוקחים את הלולב ביד כדי לברך עליו ולנענעו ולגמור עליו את ההלל.

דיני נטילת לולב. זמן מצות נטילת לולב הוא ביום ולא בלילה, וכל היום כשר לנטילת לולב, ועקר מצותה בשעת ההלל, וזמנה הוא משתנץ החמה. ואם נטלו משעלה עמוד השחר, יצא.

אסור לאכול קודם שיטול לולב. ואם אכל בשוגג, יטלנו אח״כ.

לוקח הלולב בידו הימנית והאתרוג בשמאלו. וצריך ליקח הלולב וכן כל מיניו ראשיהם למעלה, וגם כשמנענע צריך שיהיו לעולם למעלה כדרך גדילתן ולא יהפוך ראשן, והאתרוג צ״ל עוקצו למטה שזהו דרך גדילתו. ואין להפריד האתרוג מהלולב בשעת נטילתו אלא צ״ל ב׳ הידים סמוכות זו לזו ובלי חציצה.

יכוין לקיים מצות עשה שכתוב בתורה ולקחתם לכם ביום הראשון וכו׳ (ויהי רצון שבסדורים השמיטו יעב״ץ וכתב בשם אביו שאין לאמרו). ויקח תחלה האתרוג בשמאלו מהופך העוקץ למעלה ופטמו למטה ואח״כ יקח הלולב בימינו ושדרו של לולב יהי למול פניו, ויברך מעומד בא״י וכו׳ על נטילת לולב, וביום הראשון מברך גם שהחיינו, ואחר הברכה יהפך האתרוג פטמו למעלה ומנענע מעומד לכל רוח ולמעלה ולמטה. ואופן הנענועים, שיהי עומד ופניו למזרח ויעשה ג׳ הולכות וג׳ הבאות לכל אח דהיינו שמוליך ידו עם הלולב מכנגדו ולהלאה לצד מזרח ג׳ פעמים ומביאו אצלו ויכסכס בעלין בכל הולכה וכל הבאה, ואח״כ יטה ראש הלולב לצד דרום ויעשה שם גם כן ג״פ הולכה והבאה, אבל לא יהפוך פניו להצד שמנענע לנגדו אלא לעולם יעמוד ופניו למזרח בכל הנענועים ורק ראש הלולב יטה לצד שמנענע, וכן כשמנענעו לצד מערב יהי פניו למזרח ויניח ראש הלולב על כתפו מאחוריו ומוליך ומביא. וסדר הרוחות, מזרח, דרום, מערב, צפון, מעלה, מטה.

גם באמירת ההלל הש״ץ והקהל מנענעים כן בהודו, ובאנא, ובהודו שבסוף, ג׳ הולכות והבאות לכל את, והש״ץ מנענע גם כשיאמר נא וכו׳, ומחלקים את הנענועים לפי התבות, דהיינו בהודו וכן כשיאמרו נא יראי וכו׳ יש ו׳ תבות (חוץ מהשם שלא ינענע בו) וינענע בכל תבה לרוח אחת, וכן כשיאמר נא ינענע בכל תבה לרוח אחת, וכן כשיאמר נא בית וכו׳ שהן ז׳ תבות יחלק התבות לו׳ נענועים ויחבר יאמרו־נא לנענוע אחד, ובאנא ה׳ הושיעה נא שהן ג׳ תבות (חוץ מהשם שלא ינענע בו) מנענע בכל תבה לב׳ רוחות, (ויש שמחלקים הנענועים באופן אחר, ראה בס׳ דברי קהלת לרז״ג דף שכ״א). ומנענעים בהודו בכל פעם שאומרים אותו, אבל באנא ה׳ הצליחה נא אין מנענעים, ולמנהג פולין גם אין מנענעים בפסוקי יאמרו נא בית, יאמרו נא יראי.

בדיעבד אין הנענועים מעכבים. אבל ד׳ מינים מעכבים זה את זה שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על השאר. ולא יוסיף עליהם מין אחר. ולא יקח יותר מלולב אחד ואתרוג אחד, אבל בהדס וערבה רשאי להוסיף כמה שירצה, והמדקדקים אינם מוסיפים על ג׳ הדסים וב׳ ערבות.

בשבת אין נוטלין הלולב אפילו הוא יום ראשון, ואסור בטלטול אם לא לצורך גופו ומקומו.

אין אדם יוצא ידי חובתו בי״ט ראשון בלולב של חברו עד שיתננו לו במתנה, ובמתנה על מנת להחזיר דיו.

מקבלת האשה את הלולב מיד בנה או מיד בעלה ומחזירתו למים בי״ט, ואם צריך להוסיף מים מוספת, אבל לא תחליף המים בי״ט. ובחה״מ מצוה להחליף המים כדי שישאר הלולב לח והדור.

אע״פ שכבר פשט המנהג שהקהל קונים אתרוג בשותפות כדי לצאת בו ידי חובתו מי שאין לו, מ״מ כל יחיד ישתדל ויהא זריז לקנות לו לולב ואתרוג לעצמו כדי שיוכל לקיים המצוה כתקנה.

יש נוהגים לומר תפלה זו קודם נטילת לולב.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי בִּפְרִי עֵץ הָדָר וְכַפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבוֹת וְעַרְבֵי נַחַל אוֹתִיּוֹת שִׁמְךָ הַמְיֻחָד תְּקָרֵב אֶחָד אֶל־אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדִי. וְלֵידַע אֵיךְ שִׁמְךָ נִקְרָא עָלַי וְיִירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלַי. וּבְנַעֲנוּעִי אוֹתָם תַּשְׁפִּיעַ שֶׁפַע בְּרָכוֹת מִדַּעַת עֶלְיוֹן לִנְוֵה אַפִּרְיוֹן לִמְכוֹן בֵּית אֱלֹהֵינוּ. וִיהֵא חָשׁוּב לְפָנֶיךָ מִצְוַת אַרְבָּעָה מִינִים כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל־פְּרָטֶיהָ וְשָׁרָשֶׁיהָ וְתַרְיַ״ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ. כִּי כַוָּנָתִי לְיַחֲדָא שְׁמָא דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּהּ בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ לְיַחֵד שֵׁם י״ה בו״ה בְּיִחוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל־יִשְׂרָאֵל אָמֵן. בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

יהי רצון, הועתק לסדורים חדשים מס׳ שערי ציון וסגנון לשונו מיוסד על דברים נפלאים יסודם בסודות הקבלה מובאים בס׳ הנפש החכמה לר׳ משה בר שם טוב מליאון ס׳ כ״ה, אע״כ אמירתו איננה זה למי שלא בא בחדרי חן פנימה וכן גם יעב״ץ השמיטו מסדורו ואני אך מפני ערעור המורגלים בו הנחתיו כמו שהוא ובלי הניף עליו יד ההגהה אף כי צריך לה.

לוקח האתרוג והלולב בידו ומברך מעומד: מאן נעמט דאס אתרוג אונד דאס לולב אין דיא האנד אונד שפריכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־נְטִילַת לוּלָב:

ביום ראשון מברך גם שהחיינו (ואם חל יום ראשון בשבת שאין נוטלים את הלולב, מברך שהחיינו ביום שני.)
אם ערזטען טאג ווירד אויך שהחיינו געזאגט, אויסער דער ערזטע טאג אם שבת, דאן ווירד אם צווייטען טאג שהחיינו געזאגט.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ומנענעים לכל רוח, ואח"כ גומרים את ההלל מעומד בברכה תחלה וסוף ומנענעים בהודו ובאנא, ובהודו השני, וכשגמרו את ההלל אומר הש"ץ ק"ת, ומוציאין ב' ס"ת (ואומרים הרבון המסודר אבל קה"ת לשבת) וקורין ה' גברי (ובשבת ז' גברי) בסדר אמור בפ' שור או כשב עד וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל וקורין למפטיר בס"ת שני בפ' פינחס ובחמשה עשר יום לחדש השביעי וכו', ומפטירין בזכרי' סי' י"ד הנה יום בא לה' וכו', ואומרים (בשבת יקום פורקן) אשרי, יהללו, ומחזירין הס"ת להיכל, והש"ץ אומר ח"ק ומתפללים תפלת מוסף ואחר שחזר הש"ץ התפלה מוציאין ס"ת אחד ומניחין על הבימה (ואם הוא שבת אין מוציאין ס"ת אבל פותחין ארון הקודש) ואומרים הושענא וכו' עם הלולב בידם (ובשבת בלא לולב) ומקיפים את הבימה פעם אחת ומחזירין ס"ת להיכל (ובשבת אין מקיפים), ואומר הש"ץ ק"ת, ואומרים אין כאלהינו, עלינו, **ושיר של יום.**

למנחה אומרים אשרי ובא לציון, ח"ק, (ובשבת מוסיפים ואני תפלתי וקורין **וזאת הברכה**) ומתפללים והש"ץ חוזר, ק"ת, עלינו. לערבית מתפללים ומקדשין בכל סדר דאתמול.

לשחרית יום שני מתפללים כדאתמול, ואין אומרים זמן בנטילת לולב, אם לא כשחל יום ראשון בשבת, וגומרים את ההלל וקורין בתורה כדאתמול ומפטירין במ"א סי' ח' ויקהלו אל המלך **שלמה** וגו' וגומרים כל סדר שחרית ומוסף כדאתמול. תפלת מנחה כדאתמול.

לערבית במוצאי י"ט לאה"מ אומרים והוא רחום וכו' ומתפללים ש"ע של חול ואומרים **אתה חוננתנו** באתה חונן ויעלה ויבוא בעבודה, קדיש שלם, ומבדילין על הכוס, אבל אין מברכין על הנר ולא על הבשמים, עלינו. ואם היום ערב שבת אז מתפללים ערבית כבכל ערב שבת ואומרים **יעלה ויבוא** בתפלה ואומרים ויכלו ומגן אבות, ואין אומרים במה מדליקין.

בחולו **של מועד** שחרית מתפללים כבכל שאר ימות החול, (חוץ מן הושענא רבא שבהרבה קהלות נוהגים לומר בו מזמורים של שבת), ומתפללים שמנה עשרה ואומרים יעלה ויבוא בעבודה והש"ץ חוזר התפלה, ואולין התפילין, ונוטלין הלולב, וגומרים את ההלל, ומנענעים בהודו ובאנא. ואומר הש"ץ **קדיש שלם**, ומוציאין ס"ת אחד, (ואין אומרים על הכל חוץ מן הושענא רבא לפי מנהג ק"ק) וקורין בו ד' גברי בקרבנות החג בפ' פנחס. ביום א' דחה"מ כהן וביום השני, לוי וביום השלישי, ישראל וביום הרביעי, רביעי חוזר וביום השני וביום השלישי. ביום ב' דחה"מ כהן וביום השלישי, לוי וביום הרביעי, ישראל וביום החמישי, רביעי וביום השלישי וביום הרביעי. ביום ג' דחה"מ כהן וביום הרביעי, לוי וביום החמישי, ישראל וביום הששי, רביעי וביום הרביעי וביום החמישי. ביום ד' דחה"מ כהן וביום החמישי, לוי וביום הששי, ישראל וביום השביעי, רביעי וביום החמישי וביום הששי. ביום ה' דחה"מ הוא הושענא רבא, כהן וביום החמישי, לוי וביום הששי, ישראל וביום השביעי, רביעי וביום הששי **וביום השביעי.** ואחר הקריאה ח"ק, וגוללין את ס"ת ואומרים יהללו ומחזירין הס"ת להיכל. אשרי, ובא לציון, ח"ק, ומתפללים מוסף של י"ט ואומרים פ' קרבנות ספיקא דיומא שהיו קורין לרביעי, והש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושת **נקדש** (ובה"ר נעריצך לפי מנהג ק"ק), ומוציאין ס"ת אחד (ובה"ר ז' ס"ת) ומניחין על הבימה ולוקחים את הלולב ביד ואומרים הושענא של יומו לפי המנהג, ומקיפין הבימה פעם אחת (ובה"ר ז' פעמים), ומחזירין ס"ת להיכל. **קדיש שלם, עלינו,** (ובה"ר נוהגים לנגן קדיש בנגון ר"ה וי"כ, ובהרבה קהלות אומרים ג"כ אין כאלהינו).

בשבת **חול המועד** נוהגים לומר מגלת קהלת קודם הוצאת ס"ת ואח"כ ק"י. ומוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון ז' גברי בפ' כי תשא מן ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי עד **לא תבשל גדי בחלב אמו**, ולמפטיר קורין בס"ת שני לפי סדר היום, ומפטירין ביחזקאל סי' ל"ח והיה **ביום ההוא ביום בא גוג** וכו'. ומתפללים מוסף של י"ט ואומרים ההושענא של שבת וגומרים הסדר כנהוג.

למנחה מתפללים כסדר שבת אלא שאומרים יעלה ויבוא בעבודה.

לערבית מתפללים ומבדילים כבכל מוצאי שבת אלא שאין אומרים ויהי נועם ואתה קדוש.

על נטילת לולב, סוכה דף מ"ו, ופסחים דף ז' ע"ב. ול' נטילה טעמה הגבהה והרמה מל' וינטלם וינשאם (ישעיה ס"ג, ט') כי כן המצוה לנענע בלולב לצד מעלה וכדאיתא בסוכה ל"ז ע"ב. ולא תקנו לברך על לקיחת לולב, שהלקיחה היא הקנייה במשמע (אבן ירחי), וראה תשובות רשב"א ס' קכ"ו

בו' ימים. של חג הסוכות לאחר שגמר הש"ץ תפלת מוסף מוליאין ס"ת ומעלין אותו על הבימה ונוטל כל אחד לולב ואתרוג בידו, ומתחיל הש"ץ ואומר הושע נא כל המקום לפי המנהג. מקיפין הבימה עם לולביהן ומנענעין קלת כנסבום עלין אבל לא בהולכה והבאה. פונין דרך ימין והופכין פניהם למערב והולכין דרך צפון ומסבבין, וכשמגיעין לפני התיבה מסיימין פיוט ההושענא ומכניסים ס"ת להיכל. וכדרך הזה עושים כל ימי החג חוץ משבת שאין מקיפים ואין מוליאים ס"ת אלא פותחים ארון הקודש ואומרים הושענא.

הוֹשַׁע נָא:

לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵינוּ· הוֹשַׁע נָא: לְמַעַנְךָ בּוֹרְאֵנוּ· הוֹשַׁע נָא:
לְמַעַנְךָ גּוֹאֲלֵנוּ· הוֹשַׁע נָא: לְמַעַנְךָ דּוֹרְשֵׁנוּ· הוֹשַׁע נָא:

ליום א' של סכות,
כשחל ביום ב' או ג' או ה' דשבוע.
אם שבת ווירד דאָז חונטענשטעהענדע אום נצורה געזאָגט.
ע"ס א"ב.

אֶעֱרוֹךְ שׁוּעִי· בְּבֵית שַׁוְעִי· גִּלִּיתִי
בַצּוֹם פִּשְׁעִי· דְּרַשְׁתִּיךָ בּוֹ לְהוֹשִׁיעִי·
הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי· וְקוּמָה וְהוֹשִׁיעִי·
זְכוֹר וְרַחֵם מוֹשִׁיעִי· חַי כֵּן תְּשַׁעְשְׁעִי·
טוֹב בְּאֶנֶק שְׁעִי· יָחִישׁ מוֹשִׁיעִי· כַּלֵּה
מַרְשִׁיעִי· לְבַל עוֹד תַּרְשִׁיעִי· מַהֵר
אֱלֹהֵי יִשְׁעִי· נֶצַח לְהוֹשִׁיעִי· שָׂא נָא
עֲוֹן רִשְׁעִי· עֲבוֹר עַל פִּשְׁעִי· פְּנֵה נָא
לְהוֹשִׁיעִי· צוּר צַדִּיק מוֹשִׁיעִי· קַבֵּל נָא
שַׁוְעִי· רוֹמֵם קֶרֶן יִשְׁעִי· שַׁדַּי מוֹשִׁיעִי·
הוֹשַׁע נָא· תּוֹפִיעַ וְתוֹשִׁיעִי· הוֹשַׁע נָא:

ליום ב' של סכות,
כשחל ביום ג' או ד' או ו' דשבוע.
אַם זאָננטאַג ווירד דאַ: נעבענשטעהענדע אערוך שועי געזאָגט.
ע"ס א"ב.

אֵל לְמוֹשָׁעוֹת· בְּאַרְבַּע שְׁבֻעוֹת·
גָּשִׁים בְּשַׁוְעוֹת· דּוֹפְקֵי עֶרֶךְ שׁוּעוֹת·
הוֹגֵי שַׁעֲשֻׁעוֹת· וְחִידוֹתָם מִשְׁתַּעַשְׁעוֹת·
זוֹעֲקִים לְהַשְׁעוֹת· חַכֵּי יְשׁוּעוֹת· טְפוּלִים
בָּךְ שְׁעוֹת· יוֹדְעֵי בִּין שָׁעוֹת· כּוֹרְעֶיךָ
בְּשַׁוְעוֹת· לְהָבִין שְׁמוּעוֹת· מִפִּיךָ
נִשְׁמָעוֹת· נוֹתֵן תְּשׁוּעוֹת· סְפוּרוֹת
מַשְׁמָעוֹת· עֵדוּת מַשְׁמִיעוֹת· פּוֹעֵל
יְשׁוּעוֹת· צַדִּיק נוֹשָׁעוֹת· קִרְיַת
תְּשׁוּעוֹת· רֶגֶשׁ תְּשׁוּאוֹת· שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת·
הוֹשַׁע נָא: תָּחִישׁ לִתְשׁוּעוֹת· הוֹשַׁע נָא:

אֲנִי וָהוֹ הוֹשִׁיעָה נָּא:

הושע נא, ב' תבות, כן הוא בסדור רפ"ז ובכ"י וכל"ל.

אערוך, אסדר. **שועי**, תפלתי. **גליתי בצום**, ביום כפור התודיתי לפניך את עונותי. **חי**, **טוב**, שניהם תארים לאל יתברך. **באנק שעי**, לתפלתי פנה, ל' וישע ה' אל הבל. **יחיש מושיעי**, מציה. **מרשיעי**, ילה"ר.

אל למושעות, תאר לאל יתברך ומוסב על הושע נא. **בארבע שבועות**, שנשבע לגאלנו; וי"מ בד' השבועות של חדש תשרי גשים לפניך בשועותיהם, ולפי זה יש לומר בארבעה ל' זכר. **דופקי ערך שועות**, ר"ל באים עדיך בסדר תפלותיהם. **שעשועות**, דברי תורה המשמחים. **וחידותם**, כ"כ בכ"י. **להשעות**, להפנות פניך אליהם. **טפולים בך**, ישראל. **שעות**, שעה עליהם. **יודעי בין שעות**, יודעי בינה לעתים. **צדיק נושעות**, בכ"י לור מושעות. **קרית תשועות**, ס"א קרב תשועות. **רגש תשואות**, של מלחמת גוג שיהיה בשלש שעות כלומר בג' עתות כדאי' בילקוט זכריה סי' י"ב פסוק ביום ההוא אשים וגו', ג' פעמים גוג ומגוג בא על ירושלים וכו'.

אני, במס' סוכה דף מ"ה בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא, ר"י אומר אני והו הושיעה נא וכו' עכ"ל. ונקד יעב"ץ בשם אביו וָהוֹ הוי"ו בחולם.

ע"ס א"ב. אַם שבת זאַגט מאַן פאָלגענדעז.

אֹם נְצוּרָה כְּבָבַת· בּוֹנֶנֶת בְּדָת נֶפֶשׁ מְשִׁיבַת· גּוֹמֶרֶת הִלְכוֹת שַׁבָּת·
דּוֹרֶשֶׁת מַשְׂאַת שַׁבָּת· הַקּוֹבַעַת אַלְפַּיִם תְּחוּם שַׁבָּת· וּמְשִׁיבַת רֶגֶל מִשַּׁבָּת·

אום, האומה. **כבבת**, כבבת עין וכדכתיב זכריה ב', י"ב. **נפש משיבת**, עש"ה תהלים י"ט, ח'. **גומרת**, לומדת. **משאת שבת**, ר"ל שדורשין מן המקרא שאסור בשבת לישא חפץ ד' אמות ברשות הרבים. **ומשיבת רגל**,

ע"פ א"ב, ובסופו חתום שמואל.

כהושעת אלים בלוד עמך· בצאתך לישע עמך· כן הושע נא:
כהושעת גוי ואלהים· דרושים לישע אלהים· כן הושע נא:
כהושעת המון צבאות· ועמם מלאכי צבאות· כן הושע נא:
כהושעת זכים מבית עבדים· חנון בידם מעבידים· כן הושע נא:
כהושעת טבועים בצול גזרים· יקרך עמם מעבירים· כן הושע נא:
כהושעת כנה משוררת ויושע· לגוחה מצוינת ויושע· כן הושע נא:
כהושעת מאמר והוצאתי אתכם· נקוב והוצאתי אתכם· כן הושע נא:

כהושעת, כאשר הושעת, וראה למעלה דף 216. אלים, ישראל, ועש"ה ישעיה ס"א, ג'. בלוד, במצרים. עמך, כאלו כביכול היה נגאל עמהם, ועל דרך מה שאמרו חז"ל במגלה כ"ט בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהם וכו'. גוי ואלהים, עש"ה ש"ב ז', כ"ג. כנה, ישראל, עש"ה תהלים פ', ט"ז. לגוחה מצוינת ויושע, טעמו בשביל גוחה, היינו הקב"ה המוציא, כתוב ומלוין ויושע כדי שתוכל לקרוא ונושע כאלו כביכול עצמו נגאל עמהן, וכמו שנדרש בילקוט זכריה רמז תקע"ז. גוחה, מוציאה, מל' כי אתה גוחי מבטן (תהלים כ"ב, י'). נקוב, מפורש. והוצאתי מאשר לא נזכר שם פועלו לרמז על יציאת

לשבת.

זכור ושמור מקימת בשבת· חשה למהר ביאת שבת· טורחת כל מששה לשבת· יושבת וממתנת עד כלות שבת· כבוד ועונג קוראה לשבת· לבוש וכסות מחלפת בשבת· מאכל ומשתה מכינה לשבת· נעם מגדים מנעמת לשבת· סעודות שלש מקימת בשבת· על שתי ככרות בוצעת בשבת· פורטת ארבע רשיות בשבת· צווי הדלקת נר מדלקת בשבת· קדוש היום מקדשת בשבת· רנן שבע מפללת בשבת· שבעה בדת קוראה בשבת· תנחילנה יום שכלו שבת· הושע נא:

אני והו הושיעה נא:

ע"פ א"ב.

כהושעת אב המון השליך עליך יהב· בעדו רדת ומלטתו מלהב· כן הושע נא:
כהושעת גזעו מסר יחידתו לשלח· דברת להורו ידך אל תשלח· כן הושע נא:
כהושעת הנאבק עם מלאך קדיש ועיר· ומלטתו משטם שעיר· כן הושע נא:
כהושעת זרעו בבאם על העיר בטח· חרדת צרימו בנסעם והלכו לבטח· כ"ה:
כהושעת טהורים ממפריכמו במלבן· ירדו במצולת כמו אבן· כן הושע נא:

עש"ה ישעיה כ"ח, י"ג. חשה מל' חושה לעזרתי ור"ל שמוסיפים מחול על הקדש. טורחת כל מששה, ר"ל כל טרחתם בששת ימי המעשה היא כדי לכבד את השבת כראוי וכדאמרינן בביצה דף ט"ז מצא בהמה נאה אמר זו לכבוד שבת. נעם מגדים, פירות חשובים. ארבע רשויות, רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית ומקום פטור המפורשים במסכת שבת. רנן שבע, תפלת שבת היא של שבע ברכות. שבעה בדת, בשבת קוראין ז' לתורה. תנחילנה, תנחיל את אומה ישראלית לעתיד לבוא את יום שכולו שבת.

אב המון, אברהם. מלהב, מאור כשדים. יחידתו, יצחק בנו יחידו. לשלח, לחרב. הנאבק וכו', זה יעקב. שעיר, עשו. זרעו, של יעקב במעשה שכם. טהורים, ישראל. ממפריכמו במלבן, שמצרים

כְּהוֹשַׁעְתָּ סוֹבְבֵי מִזְבֵּחַ. עוֹמְסֵי עֲרָבָה לְהַקִּיף מִזְבֵּחַ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ פְּלָאֵי אָרוֹן כְּהֻפְשַׁע. צִעֵר פְּלֶשֶׁת בַּחֲרוֹן אַף וְנוֹשַׁע. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ קְהִלּוֹת בָּבֶלָה שִׁלַּחְתָּ. רַחוּם לְמַעֲנָם שֻׁלַּחְתָּ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ שְׁבוּת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב. תָּשׁוּב וְתָשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ שׁוֹמְרֵי מִצְוֹת. וְחוֹכֵי יְשׁוּעוֹת. אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

אֲנִי וָהוֹ הוֹשִׁיעָה נָּא:

הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם: וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים אֶל־יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים. אֵין עוֹד:

קדיש שלם, אין כאלהינו, עלינו.

מגולל עלמו וכמבואר. עומסי, טוענים. כהושעת פלאי ארון וכו', רומז על לקיחת ארון אלהים ע"י פלשתים ויד ה' היתה בם להכותם, ככתוב בש"א סי' ה'. בבלה שלחת וכו', עה"כ ישעיה מ"ג י"ד, וע"ש מנחת שי.

לשבת.

כְּהוֹשַׁעְתָּ כָּלִיל בְּנִתְעַלְּמָה בְּגֹמֶא צוֹרָתוֹ. לְוִיתוֹ אֶל חֵיק הוֹרָתוֹ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ מְצֻנָּף בַּד כְּנִתְעַבָּר. נֶאֱמָן חָל בַּעֲדוֹ וְנִתְגַּבָּר. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ סֻגַּר בְּיַד יִשְׁבִּי בְּנֹב הַגִּתִּי. עֲזָרוֹ אֲבִישַׁי וַיַּךְ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ פָּקִיד כְּנֵד שֶׁבַע מִמְּעוֹנוֹ. צִפִּיתָ לְיִשְׁעוֹ וְשׁוֹבַבְתּוֹ לִמְלוֹנוֹ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ קָצַב פַּר וְשַׁעְתּוֹ לְמַעְלָה. רִשְׁפָּתוֹ הָאֵשׁ וְגַם הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּתְּעָלָה. כ"ה:
כְּהוֹשַׁעְתָּ שׁוּעַ לְךָ כִּי מֵת הַיֶּלֶד. תָּשֵׁב רוּחוֹ אֵלָיו וַיָּחָם בְּשַׂר הַיֶּלֶד. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ שׁוֹמְרֵי מִצְוֹת. וְחוֹכֵי יְשׁוּעוֹת. אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

אֲנִי וָהוֹ הוֹשִׁיעָה נָּא:

הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם: וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים אֶל־יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים. אֵין עוֹד:

המעבידים אותם בפרך בחומר ובלבנים. ירדו, המפריכים. כליל, משה. מוצנף בד, אהרן הכהן. כנתעבר כאשר התאנף בו ה'. נאמן חל בעדו, משה נאמן בית התפלל בעדו, דברים ט' כ'. סוגר ביד ישבי וכו', דוד, כמבואר בס' שמואל ב' סמן כ"א י"ו. פקיד כנר שבע וכו', ירמוז על שלמה המלך שנטרד ממלכותו, כמובא בגטין ס"ח, ב' ובמדרש תהלים ע"ח ובתרגום קהלת א', י"ב. קצב הפר וכו', זה אליה במעשה נביאי הבעל, כמבואר בס' מ"א סמן י"ח. שוע לך וכו', זה אלישע במעשה בן השונמית במלכים ב' סמן ד'.

ע"ס א"ב ליום ג' של סכות (ואם חל ביום ב' דשבוע אומרים אל למושעות, ובשבת אום נצורה).

אֹם אֲנִי חוֹמָה· בָּרָה כַּחַמָּה· גּוֹלָה וְסוּרָה· דָּמְתָה לְתָמָר· הַהֲרוּגָה עָלֶיךָ· וְנֶחְשֶׁבֶת כְּצֹאן טִבְחָה· זְרוּיָה בֵּין מַכְעִיסֶיהָ· חֲבוּקָה וּדְבוּקָה בָךְ· טוֹעֶנֶת עֻלָּךְ· יְחִידָה לְיַחֲדָךְ· כְּבוּשָׁה בַּגּוֹלָה· לוֹמֶדֶת יִרְאָתָךְ· מְרוּטַת לֶחִי· נְתוּנָה לְמַכִּים· סוֹבֶלֶת סִבְלָךְ· עֲנִיָּה סֹעֲרָה· פְּדוּיַת טוֹבִיָּה· צֹאן קָדָשִׁים· קְהִלּוֹת יַעֲקֹב· רְשׁוּמִים בִּשְׁמֶךָ· שׁוֹאֲגִים הוֹשַׁע נָא· תְּמוּכִים עָלֶיךָ· הוֹשַׁעְנָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים א"ג"ו ויח חבען.

ע"ס א"ב. ליום ד' של סכות (ואם חל ביום א' או ג' דשבוע אומרים אום אני חומה).

אֶבֶן שְׁתִיָּה· בֵּית הַבְּחִירָה· גֹּרֶן אָרְנָן· דְּבִיר הַמֻּצְנָע· הַר הַמּוֹרִיָּה· וְהַר יֵרָאֶה· זְבוּל תִּפְאַרְתֶּךָ· חָנָה דָוִד· טוֹב הַלְּבָנוֹן· יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ· כְּלִילַת יֹפִי· לִינַת הַצֶּדֶק· מָכוֹן לְשִׁבְתֶּךָ· נָוֶה שַׁאֲנָן· סֻכַּת שָׁלֵם· עֲלִיַּת שְׁבָטִים· פִּנַּת יִקְרַת· צִיּוֹן הַמְצֻיֶּנֶת· קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים· רָצוּף אַהֲבָה· שְׁכִינַת כְּבוֹדֶךָ· הוֹשַׁע נָא· תֵּל תַּלְפִּיּוֹת· הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים א"ג"ו ויח חבען.

ע"ס א"ב. ליום ה' של סכות (ואם חל ביום ב' או ד' דשבוע אומרים אבן שתיה ובשבת אום נצורה).

אֲדָמָה מֵאֶרֶר· בְּהֵמָה מִמְּשַׁכֶּלֶת· גֹּרֶן מִגָּזָם· דָּגָן מִדַּלֶּקֶת· הוֹן מִמְּאֵרָה· וְאֹכֶל מִמְּהוּמָה· זַיִת מִנֶּשֶׁל· חִטָּה מֵחָגָב· טֶרֶף מִגּוֹבַי· יֶקֶב מִיֶּלֶק· כֶּרֶם מִתּוֹלַעַת· לֶקֶשׁ מֵאַרְבֶּה· מֶגֶד מִצְּלָצַל· נֶפֶשׁ מִבֶּהָלָה· שֹׂבַע מִסָּלְעָם· עֲדָרִים מִדַּלּוּת· פֵּרוֹת מִשִּׁדָּפוֹן· צֹאן מִצְּמִיתוּת· קָצִיר מִקְּלָלָה· רֹב מֵרָזוֹן· שִׁבֹּלֶת מִצִּנָּמוֹן· הוֹשַׁע נָא· תְּבוּאָה מֵחָסִיל· הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים א"ג"ו ויח חבען.

ביום ו' של סכות אם הוא בשבת אומרים אום נצורה, ואם הוא יום א' או ג' דשבוע אומרים אדמה מארר.

אום אני חומה, כנוי לישראל ועש"ה שיר ח', י'. וכן כל תאריו שבענין כנויים לישראל. גלה וסורה, ישעי' מ"ט. כ"א. עניה סערה, שם נ"ד, י"א. טוביה, תאר למשה רבינו.

אבן שתיה, כנוי לבה"מ, וכן כל תאריו שבענין כנויים ותארים לבית המקדש ולירושלים. גרן ארנן כל"ל בב' קמצין, כמו בד"ה א' כ"א י"ח. חנה דוד, ישעי' כ"ט, א'. פנת יקרת, שם כ"ח, ט"ז.

אדמה מארר, שלא תבוא מארה באדמה, לשון ארורה האדמה בעבורך. מגזם, גזם וארבה וגובי וילק וחרבה וצלצל וסלעם וחסיל כולם שמות למיני הארבה. מדלקת, מחממה השורפת הדגן. זית מנשל, ל' כי ישל זיתך (דברים כ"ח מ'). מגובי כל"ל, ל' יוצר גובי (עמוס ז' א' ונחום ג' י"ז.) לקש, ל' צמח פרי, ראה רש"י לאיוב כ"ד ו'. מצמיתות, ל' השחתה, מל' ובדעתם יצמיתם. רוב, צמח, ל' צמיחה מתורגם בלשון רבית, או שטעמו מיני קטניות, כמו כל מיני קטניות אין בהם משום רסוק אברים לבר מן רוביא (חולין כ"ב א').

סדר הושענות להושענא רבא׃

ביום שביעי של סוכות הוא הושענא רבא לוקחים עוד ערבה יתרה להושענא מלבד ערבה שבלולב, ומתירין כריכות העליונות מן הלולב, ואחר תפלת מוסף מעלין ז׳ ס״ת על הבימה ומקיפין את הבימה שבע פעמים זכר לשבע ההקפות שהיו מקיפים את המזבח ביום הזה. ואחר כל אחת מן ז׳ ההקפות מכניסין ס״ת אחד להיכל.

הוֹשַׁע נָא׃

לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵינוּ. הוֹשַׁע נָא׃ לְמַעַנְךָ בּוֹרְאֵנוּ. הוֹשַׁע נָא׃

לְמַעַנְךָ גּוֹאֲלֵנוּ. הוֹשַׁע נָא׃ לְמַעַנְךָ דּוֹרְשֵׁנוּ. הוֹשַׁע נָא׃

ע״ס א״ב

לְמַעַן אֲמִתָּךְ· לְמַעַן בְּרִיתָךְ· לְמַעַן גָּדְלָךְ (וְתִפְאַרְתָּךְ)· לְמַעַן דָּתָךְ· לְמַעַן הוֹדָךְ· לְמַעַן וִעוּדָךְ· לְמַעַן זִכְרָךְ· לְמַעַן חַסְדָּךְ· לְמַעַן טוּבָךְ· לְמַעַן יִחוּדָךְ· לְמַעַן כְּבוֹדָךְ· לְמַעַן לִמּוּדָךְ· לְמַעַן מַלְכוּתָךְ· לְמַעַן נִצְחָךְ· לְמַעַן סוֹדָךְ· לְמַעַן עֻזָּךְ· לְמַעַן פְּאֵרָךְ· לְמַעַן צִדְקָתָךְ· לְמַעַן קְדֻשָּׁתָךְ· לְמַעַן רַחֲמֶיךָ (הָרַבִּים)· לְמַעַן שְׁכִינָתָךְ· הוֹשַׁע נָא· לְמַעַן תְּהִלָּתָךְ· הוֹשַׁע נָא׃

לאחר הקפה ראשונה אומרים **עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה׃**

ע״ס א״ב. בק״ק אין אומרים ארוך שועי, ואומרים אל למושעות, תמצאהו לעיל.

אֶעֱרוֹךְ שׁוּעִי· בְּבֵית שַׁוְעִי· גִּלִּיתִי בַצּוֹם פִּשְׁעִי· דְּרַשְׁתִּיךָ בּוֹ לְהוֹשִׁיעִי· הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי· וְקוּמָה וְהוֹשִׁיעִי· זְכוֹר וְרַחֵם מוֹשִׁיעִי· חַי כֵּן תְּשַׁעְשְׁעִי· טוֹב בְּאֶנְקַת שְׁעִי· יָחִישׁ מוֹשִׁיעִי· כַּלֵּה מַרְשִׁיעִי· לְבַל עוֹד תַּרְשִׁיעִי· מַהֵר אֱלֹהֵי יִשְׁעִי· נֶצַח לְהוֹשִׁיעִי· שָׂא נָא עֲוֹן רִשְׁעִי· עֲבוֹר עַל פִּשְׁעִי· פְּנֵה נָא לְהוֹשִׁיעִי· צוּר צַדִּיק מוֹשִׁיעִי· קַבֵּל נָא שַׁוְעִי· רוֹמֵם קֶרֶן יִשְׁעִי· שַׁדַּי מוֹשִׁיעִי· הוֹשַׁע נָא· תּוֹפִיעַ וְתוֹשִׁיעִי· הוֹשַׁע נָא׃

ע״ס א״ב. לאחר הקפה שניה אומרים **לְךָ זְרוֹעַ עִם־גְּבוּרָה תָּעֹז יָדְךָ תָּרוּם יְמִינֶךָ׃**

אָדוֹן הַמּוֹשִׁיעַ· בִּלְתְּךָ אֵין לְהוֹשִׁיעַ· גִּבּוֹר וּמוֹשִׁיעַ· דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ· הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ· וּמַצִּיל וּמוֹשִׁיעַ· זוֹעֲקֶיךָ תּוֹשִׁיעַ· חוֹכֶיךָ הוֹשִׁיעַ· טְלָאֶיךָ תַּשְׂבִּיעַ· יְבוּל לְהַשְׁפִּיעַ· כָּל שִׂיחַ תַּדְשֵׁא וְתוֹשִׁיעַ· לְגֵיא בַּל תַּרְשִׁיעַ· מְגָדִים תַּמְתִּיק וְתוֹשִׁיעַ· נְשִׂיאִים לְהַסִּיעַ· שְׂעִירִים לְהָנִיעַ· עֲנָנִים מִלְּהַמְנִיעַ· פּוֹתֵחַ יָד וּמַשְׂבִּיעַ· צְמֵאֶיךָ תַּשְׂבִּיעַ· קוֹרְאֶיךָ תּוֹשִׁיעַ· רַב לְהוֹשִׁיעַ· שׁוֹחֲרֶיךָ הוֹשִׁיעַ· הוֹשַׁע נָא· תְּמִימֶיךָ תּוֹשִׁיעַ· הוֹשַׁע נָא׃

לאחר הקפה שלישית אומרים **תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם׃**

למען אֲמִתָּךְ, כן בכל כ״י וד״י הכ׳ בשבא וקמץ לפניה, וככה בְּרִיתָךְ גָּדְלָךְ דָּתָךְ וכו׳ וכן מנהג הפייטנים בהרבה מקומות בשהדבור לנוכח הזכר, ויש להם סמך במקרא ככתוב במכלול דף כ״ט, ב׳, ונמצאו כמה פיוטים שנתברר מתוכם שמייסדם כיון לזאת לנקד הך׳ בשבא דוקא עם קמץ לפניה, כמו בפיוטים שנוסדו על מקלב השיר ביתדות ותנועות; אכן במלות לָךְ בָּךְ אִתָּךְ עִמָּךְ אוֹתָךְ איכנו נכון להשתמש בהם לנוכח הזכר אם לא בהפסק ענין, כדי שלא יתערב לשון זכר עם ל׳ נקבה. למען אמתך, מוסב על **הושע נא**, וכן כלם. ובכ״י מצאתי כן תבת הושע נא אחר כל פסקא למען אמתך הושע נא, למען בריתך הושע נא, וכן כולם. ותפארתך, איננו בכ״י. דתך, תורה שלך. ועודך, הוא בה״כ. יחודך, שמך המיוחד.

דלותי, תהלים קט״ז, ו׳ זועקיך, הזועקים אליך. חוכיך, המחכים לך. טלאיך, ישראל. **להשפיע**, בכ״י מלהפשיע. **כל שיח**, כל שיח השדה. מגדים, פירות. נשיאים, עננים. **שעירים**, המטר הדק. **רב להושיע**, ס״א רחומיך תושיע.

ע"ס א"ב.

אֹם אֲנִי חוֹמָה· בָּרָה כַּחַמָּה· גּוֹלָה וְסוּרָה· דָּמְתָה לְתָמָר· הַהֲרוּגָה עָלֶיךָ· וְנֶחְשֶׁבֶת כְּצֹאן טִבְחָה· זְרוּיָה בֵּין מַכְעִיסֶיהָ· חֲבוּקָה וּדְבוּקָה בָּךְ· טוֹעֶנֶת עֻלָּךְ· יְחִידָה לְיַחֲדָךְ· כְּבוּשָׁה בַּגּוֹלָה· לוֹמֶדֶת יִרְאָתָךְ· מְרוּטַת לֶחִי· נְתוּנָה לְמַכִּים· סוֹבֶלֶת סִבְלָךְ· עֲנִיָּה סֹעֲרָה· פְּדוּיַת טוֹבִיָּה· צֹאן קָדָשִׁים· קְהִלּוֹת יַעֲקֹב· רְשׁוּמִים בִּשְׁמֶךָ· שׁוֹאֲגִים הוֹשַׁע נָא· תְּמוּכִים עָלֶיךָ· הוֹשַׁע נָא:

לאחר הקפה רביעית אומרים נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח: ע"ס א"ב.

אָדָם וּבְהֵמָה· בָּשָׂר וְרוּחַ וּנְשָׁמָה· גִּיד וְעֶצֶם וְקָרְמָה· דְּמוּת וְצֶלֶם וְרִקְמָה· הוֹד לַהֶבֶל דָּמָה· וְנִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמָה· זִיו וְתֹאַר וְקוֹמָה· חִדּוּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה· טִיעַת עֲצֵי נְשַׁמָּה· יְקָבִים וְקָמָה· כְּרָמִים וְשִׁקְמָה· לְתֵבֵל הַמְסֻיָּמָה· מִטְרוֹת עֹז לְסַמְּמָה· נְשִׁיָּה לְקַיְּמָה· שִׂיחִים לְקוֹמְמָה· עֲדָנִים לְעָצְמָה· פְּרָחִים לְהַעֲצִימָה· צְמָחִים לְגָשְׁמָה· קָרִים לְזָרְמָה· רְבִיבִים לְשַׁלְּמָה· שְׁתִיָּה לְרוֹמְמָה· הוֹשַׁע נָא· תְּלוּיָה עַל בְּלִימָה· הוֹשַׁע נָא:

לאחר הקפה חמישית אומרים יְיָ אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם:

יע"כ א"ב· לְמַעַן אֵיתָן הַנִּזְרָק בְּלַהַב אֵשׁ: לְמַעַן בֵּן הַנֶּעֱקַד עַל עֵצִים וָאֵשׁ: לְמַעַן גִּבּוֹר הַנֶּאֱבַק עִם שַׂר אֵשׁ: לְמַעַן דְּגָלִים הִנְחִיתָ בְּעָנָן וְאוֹר אֵשׁ: לְמַעַן הָעֲלָה לַמָּרוֹם וְנִתְעַלָּה כְּמַלְאֲכֵי אֵשׁ: לְמַעַן וְהוּא לָךְ כְּסֶגֶן בְּאֶרְאֶלֵּי אֵשׁ: לְמַעַן זֶבֶד הַדִּבְּרוֹת הַנְּתוּנוֹת מֵאֵשׁ: לְמַעַן חִפּוּי יְרִיעוֹת וַעֲנַן אֵשׁ: לְמַעַן טֶכֶס הַר יָרַדְתָּ עָלָיו בָּאֵשׁ: לְמַעַן יְדִידוּת אֲשֶׁר אָהַבְתָּ מִשְּׁמֵי אֵשׁ: לְמַעַן כָּמַהּ עַד שָׁקְעָה הָאֵשׁ: לְמַעַן לָקַח מַחְתַּת אֵשׁ וְהֵסִיר חֲרוֹן אֵשׁ: לְמַעַן מְקַנֵּא קִנְאָה גְדוֹלָה בָּאֵשׁ: לְמַעַן נָף־יָדוֹ וְיָרְדוּ אַבְנֵי אֵשׁ: לְמַעַן שָׂם טְלֵה חָלָב כְּלִיל אֵשׁ: לְמַעַן עָמַד בַּגֹּרֶן וְנִתְרַצָּה בָאֵשׁ: לְמַעַן פִּלֵּל בָּעֲזָרָה וְיָרְדָה הָאֵשׁ: לְמַעַן צִיר עָלָה וְנִתְעַלָּה בְּרֶכֶב וְסוּסֵי אֵשׁ: לְמַעַן קְדוֹשִׁים מֻשְׁלָכִים בָּאֵשׁ: לְמַעַן רִבּוֹ רִבְבָן חָז וְנַהֲרֵי אֵשׁ: לְמַעַן שְׁמָמוֹת עִירְךָ הַשְּׂרוּפָה בָאֵשׁ· הוֹשַׁע נָא: לְמַעַן תּוֹלְדוֹת אַלּוּפֵי יְהוּדָה תָּשִׂים כְּכִיּוֹר אֵשׁ· הוֹשַׁע נָא:

לאחר הקפה ששית אומרים צַדִּיק יְיָ בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו:

אדם ובהמה, מוסב על הושע נא. וקרמה, כן בכ"י והוא ל' וקרמתי עליכם עור (יחזקאל ל"ז ו') ובדברי רז"ל קרום. ורקמה, ל' רקמתי בתחתיות ארץ (תהלים קל"ט) ל' יצירה וצורה. טיעת, כנטיעה. נשמה, הארץ השממה. נשיה, ארץ. שיחים, עלים. לגשמה, לזרמה, ל' גשם וזרם מים.

למען איתן, אברהם אבינו הנקרא איתן האזרחי. בן הנעקד, יצחק. הנאבק, יעקב. נחית בענן ואור אש, כן בכל מדויקים ועקר עפ"ה תהלים ע"ח י"ד. ובכ"י הנחית ל' הפעיל וגם זה נכון כל' הכתוב וינחם. העולה למרום, משה רבינו. והוא לך כסגן, אהרן הכהן. זבד מתנה. חפוי יריעות, המשכן המחופה ביריעות וענן אש. טכס הר, תקון הר סיני. ידידות, בית המקדש, עפ"ה תהלים פ"ד. כמה וכו', משה רבינו שהתפלל עד ששקעה האש. לקח מחתת אש, אהרן. מקנא, פינחס. באש, בחרון אש. נף ידו, יהושע שהניף ידו בתפלה ורומז אל הכתוב ביהושע י' י"ח. שם טלה חלב, שמואל (ש"א ז' ט'). עמד בגרן, דוד (סוף שמואל). פלל בעזרה, שלמה (דה"ב ז'). ציר עלה, אליה (מ"ב ב' י"א). קדושים, חנניה מישאל ועזריה. רבוא רבון חז, זה דניאל (דניאל ז' י'). שְׁמָמוֹת כצ"ל בחירק; וכ"א שממות עירך אשר תבנה באש; ויש מוסיפים ת' למען תבנה ותהיה לה חומת אש. תולדות אלופי וכו', עפ"ה זכריה י"ב ו'.

ע"ס תשר"ק, ואח"כ חתום אלעזר (הקליר) חזק.

תְּתְּנֵנוּ לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה. תְּשִׁיבֵנוּ אֶל־הַחֶבֶל וְאֶל־הַנַּחֲלָה. תְּרוֹמְמֵנוּ לְמַעְלָה לְמָעְלָה. תְּקוֹמְמֵנוּ לְכֶרֶם כְּגֻלָּה. תְּצִיבֵנוּ כְּעֵץ עַל פַּלְגֵי מַיִם שְׁתוּלָה. תְּפְדֵּנוּ מִכָּל־נֶגַע וּמַחֲלָה. תְּעַטְּרֵנוּ בְּאַהֲבָה כְלוּלָה. תְּשַׂמְּחֵנוּ בְּבֵית הַתְּפִלָּה. תְּנַהֲלֵנוּ עַל מֵי מְנוּחוֹת סֶלָה. תְּמַלְּאֵנוּ חָכְמָה וְשִׂכְלָה. תַּלְבִּישֵׁנוּ עֹז וּגְדֻלָּה. תַּכְתִּירֵנוּ בְּכֶתֶר כְּלוּלָה. תְּיַשְּׁרֵנוּ בְּאֹרַח סְלוּלָה. תִּטָּעֵנוּ בְּיֹשֶׁר מְסִלָּה. תְּחָנֵּנוּ בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה. תַּזְכִּירֵנוּ בְּמִי זֹאת עֹלָה. תּוֹשִׁיעֵנוּ בְּיָדְךָ הַגְּדוֹלָה. תְּהַדְּרֵנוּ בְּזִיו הַמּוּלָה. תַּדְבִּיקֵנוּ כְּאֵזוֹר הַתְּלוּלָה. תַּגִּיעֵנוּ לְקֵץ הַגְּאֻלָּה. תְּבִיאֵנוּ לְבֵיתְךָ בְּרִנָּה וְצָהֳלָה. תְּאַדְּרֵנוּ בְּיֶשַׁע וְגִילָה. תְּאַמְּצֵנוּ בְּרֶוַח וְהַצָּלָה. תְּלַבְּבֵנוּ בְּבִנְיַן עִירְךָ כְּבַתְּחִלָּה. תַּעֲלֵנוּ עַל כָּל־אֹם לִתְהִלָּה. תַּזְכִּירֵנוּ בְּשָׂשׂוֹן וְגִילָה. תַּרְבִּיצֵנוּ בְּמִרְעֶה שָׁמֵן לְהַצְהִילָה. הוֹשַׁע נָא. תְּחַזְּקֵנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה. הוֹשַׁע נָא:

לאחר הקפה שביעית אומרים: לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

ע"ס א"ב, ובסופו חתום שמואל.

כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים בְּלוּד עִמָּךְ. בְּצֵאתְךָ לְיֵשַׁע עַמָּךְ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ גּוֹי וֵאלֹהִים. דְּרוּשִׁים לְיֵשַׁע אֱלֹהִים. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ הֲמוֹן צְבָאוֹת. וְעִמָּם מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ זַכִּים מִבֵּית עֲבָדִים. חַנּוּן בְּיָדָם מַעֲבִידִים. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ טְבוּעִים בְּצוּל גְּזָרִים. יְקָרְךָ עִמָּם מַעֲבִירִים. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ כַּנָּה מְשׁוֹרֶרֶת וַיּוֹשַׁע. לְגוֹחָהּ מְצֻיֶּנֶת וַיִּוָּשַׁע. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ מַאֲמַר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם. נָקוּב וְהוּצֵאתִי אִתְּכֶם. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ סוֹבְבֵי מִזְבֵּחַ. עוֹמְסֵי עֲרָבָה לְהַקִּיף מִזְבֵּחַ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ פִּלְאֵי אָרוֹן כְּהֻפְשַׁע. צִעֵר פְּלֶשֶׁת בַּחֲרוֹן אַף וְנוֹשַׁע. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ קְהִלּוֹת בָּבֶלָה שִׁלַּחְתָּ. רַחוּם לְמַעֲנָם שֻׁלַּחְתָּ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ שְׁבוּת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב. תָּשׁוּב וְתָשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ שׁוֹמְרֵי מִצְוֹת. וְחוֹכֵי יְשׁוּעוֹת. אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

אֲנִי וָהוֹ הוֹשִׁיעָה נָּא:

תשיבנו, כן נכ"י ועקר. בכתר כלולה, כ"א כחתן וכלה. במי זאת, שיר ח', ה'.

אָנָּא הוֹשִׁיעָה נָּא:

ע"פ א"ב.

אָנָּא אֱזוֹן חִין תָּאֵבֵי יִשְׁעָךְ · בַּעֲרָבֵי נַחַל לְשַׁעְשְׁעָךְ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא גְּאוֹל כַּנַּת נִטְעָךְ · דּוּמָה בְּטַאטְאָךְ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
*) אָנָּא הַבֵּט לִבְרִית טִבְעָךְ · וּמַחְשַׁכֵּי אֶרֶץ בְּהַטְבִּיעָךְ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא זְכָר־לָנוּ אָב יְדָעָךְ · חַסְדְּךָ לָמוֹ בְּהוֹדִיעָךְ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא טְהוֹרֵי לֵב בְּהַפְלִיאָךְ · יוֹדֵעַ כִּי הוּא פִּלְאָךְ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא כַּבִּיר כֹּחַ תְּדַלֵּנוּ יִשְׁעָךְ · לַאֲבוֹתֵינוּ כְּהִשָּׁבְעָךְ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא מַלֵּא מִשְׁאֲלוֹת עַם מְשַׁוְּעָךְ · נֶעֱקַד כְּמוֹ בְּהַר מוֹר שׁוּעָךְ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא שַׂגֵּב אֶשְׁלֵי נִטְעָךְ · עֲרִיצִים בְּהַכְנִיעָךְ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא פְּתַח לָנוּ אוֹצְרוֹת רִבְעָךְ · צִיָּה מֵהֶם בְּהַרְבִּיעָךְ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא קוֹרְאֶיךָ אֶרֶץ בְּרוֹעֲעָךְ · רְעֵם בְּטוּב מִרְעָךְ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא שְׁעָרֶיךָ תַּעַל מִמַּשּׁוּאָךְ · תֵּל תַּלְפִּיּוֹת בְּהַשִּׂיאָךְ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

אָנָּא אֵל נָא הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

ע"פ תשר"ק.

אֵל נָא תָּעִינוּ כְּשֶׂה אוֹבֵד · שְׁמֵנוּ מִסִּפְרְךָ אַל תְּאַבֵּד · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא רְעֵה אֶת־צֹאן הַהֲרֵגָה · קְצוּפָה וְעָלֶיךָ הֲרוּגָה · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא צֹאנְךָ צֹאן מַרְעִיתֶךָ · פְּעֻלָּתְךָ וְרַעְיָתֶךָ · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא עֲנִיֵּי הַצֹּאן · שִׂיחָם עֲנֵה בְּעֵת רָצוֹן · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא נוֹשְׂאִים לְךָ עַיִן · מִתְקוֹמְמֶיךָ יִהְיוּ כְּאַיִן · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא לִמְנַסְּכֵי לְךָ מַיִם · כְּמִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה יִשְׁאֲבוּן מַיִם · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא יַעֲלוּ לְצִיּוֹן מוֹשִׁיעִים · טְפוּלִים בְּךָ וּבְשִׁמְךָ נוֹשָׁעִים · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא חֲמוּץ בְּגָדִים · זְעוֹם לְנַעֵר כָּל־בּוֹגְדִים · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא וְזָכוֹר תִּזְכּוֹר · הַנִּכּוֹרִים בְּלֶתֶךְ וָכוֹר · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא הוֹרְשֶׁיךָ בְּעַנְפֵי עֲרָבוֹת · גְּעָיִם שְׁעֵה מֵעֲרָבוֹת · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא בָּרֵךְ בְּעִטּוּר שָׁנָה · אֲמָרֵי בְּפִלּוּלֵי שְׁעֵה נָא · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

---

*) בשיש ברית מילה מוסיף כאן החזן ואומר: זְכוֹר בְּרִית אַבְרָהָם וַעֲקֵדַת יִצְחָק וְהָשֵׁב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

אזון, האזינה. חין, תחנה. לשעשעך, לשמחך. כנת נטעך, ישראל עיין תהלים פ', ט"ז. דומה, שם אומה, ישעיה כ"א י"א. בטאטאך, ל' ישעיה י"ד כ"ג. לברית טבעך, לברית מילה הטבוע וחתום בבשרנו. אב ידעך, אברהם. נעקד וכו', כ"א כנעקד בהר מור כמו שועך. אשלי נטעך, אילנות נטע שלך ר"ל ישראל (ישעיה ס' כ"א). רבעך, גשמך. ציה, אדמה. ברועעך, בהתחברך עמהם, ל' איש רעים להתרועע (משלי י"ח, כ"ד). העל, תעלה. ממשואך, ל' חורבן כמו שואה ומשואה (איוב ל' ג'). בהשיאך, בסי"ן ל' נשיאות והתרוממות. ובס"א גרס בהופיעך. קצופה, תיבה זו אינה בכ"י. שיחם, תפלתם. כממעיני וכו' עיין ישעיה י"ב ג'. הנכורים בלתך וכור, אמר לישראל עיין ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים (הושע ג' ב') וכור וחומר אחד הוא, ולדעת הפייטן ואכרה מגזרת נכר בראיית דגשות הכ ובכ"י הנכורים ועקר. געים, שועתם. ובכ"י געיותם. מערבות, משמים. אמרי בפלולי שעה נא, כן בכ"י ומסתבר; ובס"א אמרי רצה בפלולי ביום הושענא.

אָנָּא אֵל נָא הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

ע״ס תשר״ק בדלת, וע״ס א״ב בסוגר.

לְמַעַן תָּמִים בְּדוֹרוֹתָיו· הַנִּמְלָט בְּרֹב צִדְקוֹתָיו· מֻצָּל מִשֶּׁטֶף בְּבוֹא מַבּוּל מָיִם· לְאֹם אֲנִי חוֹמָה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן שָׁלֵם בְּכָל־מַעֲשִׂים· הַמְנֻסֶּה בַּעֲשָׂרָה נִסִּים· כְּשֶׁר מַלְאָכִים נָם יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם· לְבָרָה כַּחַמָּה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן רַךְ וְיָחִיד נֶחֱנַט לְמֵאָה· זָעַק אַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה· בִּשְּׂרוּהוּ עֲבָדָיו מָצָאנוּ מָיִם· לְגוֹלָה וְסוּרָה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן קִדֵּם שְׂאֵת בְּרָכָה· הַנִּשְׂטָם וּלְשִׂמְךָ חִכָּה· מְיַחֵם בְּמַקְלוֹת בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם· לְדָמְתָה לְתָמָר· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן צֶדֶק הֱיוֹת לְךָ לְכַהֵן· כְּחָתָן פְּאֵר יְכַהֵן· מְנֻסֶּה בְּמַסָּה בְּמֵי מְרִיבַת מָיִם· לְהָהָר הַטּוֹב· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן פְּאֵר הֱיוֹת גְּבִיר לְאֶחָיו· יְהוּדָה אֲשֶׁר גָּבַר בְּאֶחָיו· מִסְפַּר רֹבַע מִדָּלְיָו יִזַּל מַיִם· לוֹא לָנוּ כִּי אִם לְמַעַנְךָ· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן עָנָו מִכֹּל וְנֶאֱמָן· אֲשֶׁר בְּצִדְקוֹ כִּלְכֵּל הַמָּן· מָשׁוּךְ לְגוֹאֵל וּמָשׁוּי מִמַּיִם· לְזֹאת הַנִּשְׁקָפָה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן שַׂמְתּוֹ כְּמַלְאֲכֵי מְרוֹמִים· הַלּוֹבֵשׁ אוּרִים וְתֻמִּים· מְצֻוֶּה לָבֹא בַּמִּקְדָּשׁ בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם וּרְחִיצַת מָיִם· לְחֹלַת אַהֲבָה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן נְבִיאָה מְחוֹלַת מַחֲנַיִם· לְכָמְהֵי לֵב הוּשְׂמָה עֵינַיִם· לְרַגְלָהּ רָצָה עֲלוֹת וְיָרֶדֶת בְּאֵר מַיִם· לְטוֹבוּ אֹהָלָיו· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן מְשָׁרֵת לֹא מָשׁ מֵאֹהֶל· וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ עָלָיו אָהֵל· בְּעָבְרוֹ בַיַּרְדֵּן נִכְרְתוּ הַמָּיִם· לְיָפָה וּבָרָה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן לָמַד רְאוֹת לְטוֹבָה אוֹת· זָעַק אַיֵּה נִפְלָאוֹת· מִצָּה טַל מִגִּזָּה מְלֹא הַסֵּפֶל מָיִם· לְכַלַּת לְבָנוֹן· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

למען תמים וכו׳, נח. לאום אני חומה, תאר לישראל בשיר השירים, וכן לברה כחמה, לדמתה לתמר ואחריהם שבפיוט. שלם, אברהם. כשר. כאשר ראה, ל׳ אשורנו. רך ויחיד. יצחק. נחנט למאה, כן בכ״י וד״י וכן עקר; וטעם נחנט נולד, מל׳ התאנה חנטה פגיה (שיר ב׳, י״ג). בשרוהו עבדיו וכו׳, בראשית כ״ו ל״ב. לגולה וסורה, תאר לישראל, עפ״ה ישעיה מ״ט כ״א. קדם שאת ברכה, יעקב. הנשטם, בראשית כ״ז מ״א. מיחם את הצאן (שם ל׳, מ״א). צדק היות לך לכהן, שבט לוי. כחתן פאר יכהן, בבגדי כהונה. מנסה במסה דברים ל״ג ח׳. להר הטוב, זו ירושלים. פואר, יהודה אשר נתפאר להיות גביר ונגיד לאחיו ככתוב בדה״א ה׳ ב׳. לוא לנו, בכ״ל מלא ו׳, דוגמת כי לוא אוכל לקום (בראשית ל״א ל״ה) כי לאות ו׳ אינו לריכים כאן בסדר א״ב. ענו, משה רבנו. שמתו כמלאכי מרומים, אהרן הכהן, ומה שאמר כמלאכי מרומים, הוא עפ״ה מלאכי ב׳, ז׳. מצוה לבוא וכו׳ בכ״י מצוה לבוא במקדש ברחיצת מים. נביאה, מרים הנביאה. לרגלה, בשבילה ובזכותה. משרת. יהושע. למד וכו׳, גדעון ככתוב בשופטים ו׳.

לְמַעַן כְּלוּלֵי עֲשׂוֹת מִלְחַמְתֶּךָ· אֲשֶׁר בְּיָדָם תַּתָּה יְשׁוּעָתֶךָ· צְרוּפֵי מִגּוֹי בְּלָקְקָם בְּיָדָם מָיִם· לְלֹא בָגְדוּ בָךְ· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן יָחִיד צוֹרְרִים דָּשׁ· אֲשֶׁר מֻרְחָם לִנְזִיר הַקֹּדֶשׁ· מִמַּכְתֵּשׁ לֶחִי הִבְקַעְתָּ לּוֹ מָיִם· לְמַעַן שֵׁם קָדְשֶׁךָ· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן טוֹב הַלֵּךְ וְגָדֵל· מֵעִקְּשׁוּת לֵב עֵדָה חִדֵּל· בְּשׁוּב עַם מֵחֵטְא צָו שְׁאָב מַיִם· לְנָאוָה כִּירוּשָׁלָיִם· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן תַּיָּךְ מְכַרְכֵּר בְּשִׁיר· הַמְלַמֵּד תּוֹרָה בְּכָל־כְּלֵי שִׁיר· מְנַסֵּךְ לְפָנֶיךָ כְּתָאַב שְׁתוֹת מָיִם· לְשָׁמוֹ בָךְ סִבְרָם· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן זָךְ עָלָה בַּסְּעָרָה· הַמְקַנֵּא וּמֵשִׁיב עֶבְרָה· לִפְלוּלוֹ יָרְדָה אֵשׁ וְלִחֲכָה עָפָר וּמַיִם· לְעֵינֶיהָ בְּרֵכוֹת· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן וְשֵׁרֵת בֶּאֱמֶת לְרַבּוֹ· פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחוֹ נֶאֱצַל בּוֹ· בְּקַחְתּוֹ מְנַגֵּן נִתְמַלְּאוּ גֵבִים מָיִם· לְפָצוּ מִי כָמֹכָה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן הִרְהֵר עֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ· הַמַּכְרִיז תְּשׁוּבָה לְצֹאנֶךָ· אָז בְּבוֹא מְחָרֵף סָתַם עֵינוֹת מַיִם· לְצִיּוֹן מִכְלַל יֹפִי· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן דְּרָשׁוּךָ בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה· וְסוֹדְךָ לָמוֹ נִגְלָה· בְּלִי לְהִתְגָּאֵל דָּרְשׁוּ זֵרְעוֹנִים וּמַיִם· לְקוֹרְאֶיךָ בַּצָּר· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן גָּמַר חָכְמָה וּבִינָה· סוֹפֵר מָהִיר מְפַלֵּשׁ אֲמָנָה· מַחְכִּימֵנוּ אֲמָרִים הַמְשׁוּלִים בְּרַהֲטֵי מָיִם· לְרַבָּתִי עָם· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן בָּאֵי לְךָ הַיּוֹם בְּכָל־לֵב· שׁוֹפְכִים לְךָ שִׂיחַ בְּלֹא לֵב וָלֵב· שׁוֹאֲלִים מִמְּךָ עֹז מִטְרוֹת מַיִם· לְשׁוֹרְרוּ בַיָּם· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

לְמַעַן אוֹמְרֵי יִגְדַּל שְׁמֶךָ· וְהֵם נַחֲלָתְךָ וְעַמֶּךָ· צְמֵאִים לְיֶשְׁעֲךָ כְּאֶרֶץ עֲיֵפָה לַמָּיִם· לְתַרְתָּ לָמוֹ מְנוּחָה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

חזן **הוֹשַׁע נָא אֵל נָא· אָנָּא הוֹשִׁיעָה נָּא:** קהל חוזר.

הוֹשַׁע נָא, סְלַח נָא· וְהַצְלִיחָה נָא, וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

ע"ם א"ב. היער לעגט מען לולב אוועק אתרוג אויך אוועק נעמט דיא הושענא אין דיא האנד.

תַּעֲנֶה אֱמוּנִים שׁוֹפְכִים לְךָ לֵב כַּמַּיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן בָּא בָאֵשׁ וּבַמַּיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

כלולי וכו', שלש מאות המלקקים ככתוב שם. יחיד וכו', שמשון. טוב הלך וכו', שמואל הנביא (ש"א ז', כ"ו). שאב מים, ש"א ז', ו'. תיך מכרכר וכו', כן גרס בכ"י וככון, כי תרגומו של לשחק לחייכא, והוא תאר לדוד שהיה משחק ומכרכר לפני הארון ככתוב דוד מרקד ומשחק (דה"א ט"ו כ"ט) וכתוב תמורתו דוד מפזז ומכרכר (ש"ב ו' ט"ז). מנסך לפניך, כן בכ"י ועקר ע"פ ש"ב כ"ג, ט"ו. וט"ז. זך עלה וכו', זה אליה. ושרת באמת וכו', זה אלישע ככתוב במ"ב ג'. הרהר וכו', זה חזקיה ככתוב במ"ב י"ט. מחרף, סנחריב, דה"ב ל"ב, ד'. דרשוך וכו', אלו דניאל חנניה מישאל ועזריה ככתוב בדניאל א'. גמר חכמה וכו', זה עזרא. בלא לב ולב, ר"ל שאין לבם חלוק.

בא באש ובמים, אברהם אבינו שהושלך לכבשן האש ובמעשה העקדה בא במים עד צוארו,

גָּזַר וְגַם יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:
תַּעֲנֶה דְּגָלִים גָּזוּ גִּזְרֵי מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
לְמַעַן הַנֶּעֱקַד בְּשַׁעַר הַשָּׁמַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:
וְשָׁב וְחָפַר בְּאֵרוֹת מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:
תַּעֲנֶה זַכִּים חוֹנִים עֲלֵי מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
לְמַעַן חָלָק מְפַצֵּל מַקְלוֹת בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:
טָעַן וְגָל אֶבֶן מִבְּאֵר מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:
תַּעֲנֶה יְדִידִים נוֹחֲלֵי דָת מְשׁוּלַּשֶׁת מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
לְמַעַן כָּרוּ בְּמִשְׁעֲנוֹתָם מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:
לְהָכִין לָמוֹ וּלְצֶאֱצָאֵימוֹ מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:
תַּעֲנֶה מִתְחַנְּנִים כְּבִישִׁימוֹן עֲלֵי מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
לְמַעַן נֶאֱמַן בַּיִת מַסְפִּיק לָעָם מָיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:
סֶלַע הָךְ וַיָּזוּבוּ מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:
תַּעֲנֶה עוֹנִים עֲלֵי בְּאֵר מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
לְמַעַן פָּקַד בְּמֵי מְרִיבַת מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:
צְמֵאִים לְהַשְׁקוֹת מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:
תַּעֲנֶה קְדוֹשִׁים מְנַסְּכִים לְךָ מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
לְמַעַן רֹאשׁ מְשׁוֹרְרִים כְּתָאַב שְׁתוֹת מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:
שָׁב וְנָסַךְ לְךָ מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:
תַּעֲנֶה שׁוֹאֲלִים בְּרִבּוּעַ אֶשְׁלֵי מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
לְמַעַן תֵּל תַּלְפִּיּוֹת בֵּית מוֹצָא מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:
תִּפְתַּח אֶרֶץ וְתַרְעִיף שָׁמַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

קר"ס

רַחֶם נָא קְהַל עֲדַת יְשֻׁרוּן· סְלַח וּמְחַל עֲוֹנָם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ:

ע"פ א"ב.

אָז כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנִים· בָּאנוּ לְפָנֶיךָ נְדוֹנִים· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ:
גָּאָה אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים· נִתְגָּרוּ בָנוּ מְדָנִים· דְּשׁוּנוּ וּבְעָלוּנוּ זוּלָתְךָ אֲדוֹנִים· וה' א"י:
הֵן נִגַּשְׁנוּ הַיּוֹם בְּתַחֲנוּן, עָדֶיךָ רַחוּם וְחַנּוּן· וְסִפַּרְנוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ בְּשִׁנּוּן· וה' א"י:
זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ, נָא אַל־תִּיבָשׁ· חַשְׁרַת מַיִם כְּאֵבֶה תֶּחְבָּשׁ· וה' א"י:

כמפורש בקבלה. דגלים, דגלי ישראל, גזו, עברו. הנעקד, יצחק. חלק, יעקב (בראשית כ"ז, י"א). כרו וכו', במבואר בפ' חקת כ"א י"ח. תענה מתחננים וכו', שיעורו, תענה לישראל המתחננים עלי מים כמו שהתחננו בישימון ר"ל במדבר. נאמן בית, מרע"ה. סלע הך, שמות י"ז ו'. פקד וכו', במבואר בפ' חקת כ' ח'. ראש משוררים, דוד. כתאב וכו', ש"ב כ"ג, ט"ו וט"ז. שואלים וכו', ישראל השואלים ודורשים אותך בארבעה במיני מים והיינו ד' מינים של לולב. תל תלפיות, בהמ"ק.

ובעלונו זולתך, ל' ישעיה כ"ו, י"ג. בשנון, ל' ושננתם לבניך. כְּאֵבֶה כן בכ"י וטעמו כאבה

טְעֻנוּ בִשְׁמֹנָה, בְּיַד שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה. יָשָׁר צַדִּיק אֵל אֱמוּנָה. וה׳ א״י:
כָּרַתָּ בְּרִית לָאָרֶץ, עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ. לְבִלְתִּי פְּרָץ־בָּהּ פָּרֶץ. וה׳ א״י:
מִתְחַנְּנִים עֲלֵי מַיִם, כַּעֲרָבִים עַל יִבְלֵי מָיִם. נָא זְכָר־לָמוֹ נִסּוּךְ הַמָּיִם. וה׳ א״י:
שִׂיחִים בְּדֶרֶךְ מַטָּעָתָם, עוֹמְסִים בְּשַׁוְעָתָם. עֲנֵם בְּקוֹל פְּגִיעָתָם. וה׳ א״י:
פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת. פְּנֵה לְפִלּוּלָם שְׁעוֹת. צַדְּקֵם אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. וה׳ א״י:
קוֹל רִגְשָׁם תִּשַׁע. תִּפְתַּח אֶרֶץ וְיִפְרוּ־יֶשַׁע. רַב לְהוֹשִׁיעַ וְלֹא חָפֵץ רֶשַׁע. וה׳ א״י:
שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם פְּתַח. וְאוֹצָרְךָ הַטּוֹב לָנוּ תִפְתַּח. תּוֹשִׁיעֵנוּ וְרִיב אַל תִּמְתַּח. וה׳ א״י:

ח׳ קוֹל מְבַשֵּׂר מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: והקהל חוזר.

ע״פ א״ב.

אֹמֶן יֶשְׁעֲךָ בָּא. קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
בָּא בְּרִבְבוֹת כִּתִּים. לַעֲמוֹד עַל־הַר הַזֵּיתִים. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
גִּשְׁתּוֹ בַּשּׁוֹפָר לִתְקֹעַ. תַּחְתָּיו הַר יִבָּקֵעַ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
דָּפַק וְהֵצִיץ וְזָרַח. וּמָשׁ חֲצִי הָהָר מִמִּזְרָח. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
הֵקִים מִלּוּל נְאֻמוֹ. וּבָא הוּא וְכָל־קְדוֹשִׁים עִמּוֹ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
וּלְכָל־בָּאֵי הָעוֹלָם. בַּת קוֹל יִשָּׁמַע בָּעוֹלָם. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
זֶרַע עֲמוּסֵי רַחְמוֹ. נוֹלְדוּ כְּיֶלֶד מִמְּעֵי אִמּוֹ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
חָלָה וְיָלְדָה מִי זֹאת. מִי־שָׁמַע כָּזֹאת. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
טָהוֹר פָּעַל כָּל־אֵלֶּה. מִי רָאָה כָּאֵלֶּה. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
יֶשַׁע וּזְמַן הוּחַד. הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
כַּבִּיר רוֹם וָתַחַת. אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
לְעֵת יִגְאַל עַמּוֹ נָאוֹר. וְהָיָה לְעֶת־עֶרֶב יִהְיֶה־אוֹר. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
מוֹשִׁיעִים יַעֲלוּ בְּהַר צִיּוֹן. כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
נִשְׁמַע בְּכָל־גְּבוּלֵךְ. הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
שִׂימִי עַד דַּמֶּשֶׂק מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ. קַבְּלִי בָנַיִךְ וּבְנוֹתַיִךְ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.

ולמחוזה של ארץ ישראל תחגג, ות׳ תחגג לנסתרת מוסב על חזרת. טענו בשמנה, נטע אותנו נאלן שמנה. שבעה ושמונה, מיכה ה׳ ד׳. שיחים, ד׳ מינים.

קול מבשר וכו׳, עפ״ה ישעיה כ״ב ז׳; והפייטן קבץ פה עניני הנבואות המבשרות תשועת ושיבת ישראל לעתיד, ויאמר כי יבוא קול מבשר אשר יבשר ויאמר אומן ישעך וכו׳. אמן, כך, כן הוא בכל כ״י וד״י. ודע כי במחזור רומא נמצא פיוט זה יותר בשלמות וגם אחרי חרוזי א״ב עוד י״ח חרוזים וחתום נגסם אלעזור בירבי קליר חזק. קול דודי, שיר ב׳, ח׳. כתים, כתות של מלאכים. לעמוד וכו׳, עפ״ה בזכריה י״ד, ד׳. והציץ, כ״א והאיר. וכל קדושים, עפ״ה זכריה י״ד ה׳. בת קול, קול מן השמים. חלה וילדה מי זאת, ישראל המתוארה מי זאת עפ״ה שיר ג׳, ו׳. ו׳, י׳. היא חלה וילדה, ועפ״ה ישעיה ס״ו, ח׳. מי שמע. מי ראה. היוחל. אם יולד, שם. לעת יגאל עמו, כ״א לעת יגלה לעמו. והיה לעת, זכריה י״ד, ז׳. מושיעים יעלו, עפ״ה עובדיה כ״א. כי חלה, ישעיה ס״ו ח׳. הרחיבי, שם כ״ד, ב׳. שימי עד דמשק,

עִלְזִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן· כִּי קָמוּ יְשֵׁנֵי חֶבְרוֹן· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר· קול.
פְּנוּ אֵלַי וְהִוָּשְׁעוּ· הַיּוֹם אִם־בְּקוֹלִי תִשְׁמָעוּ· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
צֶמַח אִישׁ צֶמַח שְׁמוֹ· הוּא דָוִד בְּעַצְמוֹ· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
קוּמוּ כְּפוּשֵׁי עָפָר· הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
רַבָּתִי עָם בְּהַמְלִיכוֹ· מַגְדִּיל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
שֵׁם רְשָׁעִים לְהַאֲבִיד· עֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קול.
תְּנָה יְשׁוּעוֹת לְעַם עוֹלָם· לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם· מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר:

חזן ג"פ. קוֹל מְבַשֵּׂר מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: והקהל חוזר ג"פ.

ק׳הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם: וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים אֶל־יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים· אֵין עוֹד:

וחובטין את הערבה על הקרקע פעמים או שלוש.

קדיש שלם, עלינו. ובהרבה קהלות אומרים אין כאלהינו.

וים אומרים אחר שגמרו כל הושענות מזמור כ"ט מזמור לדוד הבו לה׳, שיש בו ז׳ קולות כנגד ז׳ ההקפות.

תפלה לאמרה אחר חבוט הערבה.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הַבּוֹחֵר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וּבְמִנְהֲגֵיהֶם הַטּוֹבִים שֶׁתְּקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלּוֹתֵינוּ וְהַקָּפוֹתֵינוּ וְתִזְכָּר־לָנוּ זְכוּת שִׁבְעַת תְּמִימֶיךָ וְתָסִיר מְחִיצַת הַבַּרְזֶל הַמַּפְסֶקֶת בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְתַאֲזִין שַׁוְעָתֵנוּ וְתֵטִיב לָנוּ הַחֲתִימָה תּוֹלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה וּתְחָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים· וּתְהִי חֲשׁוּבָה לְפָנֶיךָ מַחֲשַׁבְתֵּנוּ כַּחֲבִיטַת הָעֲרָבָה כְּאִלּוּ כִּוַּנּוּ בָהּ בְּכָל־הַכַּוָּנוֹת כְּתִקּוּנָן וְתַשְׁפִּיעַ לָנוּ אוֹר הַחַיִּים וְאוֹצָרְךָ הַטּוֹב תִּפְתַּח לְהַשְׂבִּיעַ מַיִם נֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה וִיקֻיַּם בָּנוּ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת־אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר־אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ· אָמֵן:

עש"ה זכריה ט׳, א׳. וראה שם פירוש רש"י. חבצלת השרון, ישראל עש"ה שיר ב׳, א׳. ישני חברון, האבות. פנו אלי, ישעיה מ"ה, כ"ב. ובכ"א לשון החרוז הזה „פדוייך עוד לא אקשיח, כן המלך המשיח". צמח שמו, זכריה ו׳, י"ב. כפושי עפר, המכופפים וקבורים בעפר. הקיצו וכו׳, כנבואת ישעיה כ"ו, י"ט, יחיו מתיך נבלתי יקומון, הקיצו ורננו שוכני עפר וגו׳. רבתי עם, החשובה בעמים. מגדיל ישועות מלכו, תהלים י"ח, נ"א.

סדר שמיני עצרת ושמחת תורה·

שמיני עצרת (כ"ב תשרי) הוא רגל בפני עצמו. ואם חל ביום ה' צריך **לעשות ערוב תבשילין.**

בערבית לשמיני עצרת מתפללים כמו בכל י"ט אלא שאומרים בתפלה **את יום השמיני חג העצרת הזה**, וכן בקידוש, ואומרים שהחיינו בליל ראשון ושני. ובשחל בשבת מוסיפים **ושמרו** ומזכירים של שבת בתפלה ואומרים **ויכלו** מגן אבות, ויש קהלות אומרים ג"כ במה מדליקין. וסדר **הקידוש** מסודר לעיל בדף 366.

בשחרית של שמיני עצרת מתפללים על סדר י"ט, וגומרים את ההלל. (ובשחל בשבת אומרים **קהלת** קודם הוצאת ס"ת). ומוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון ה' גברי בסדר ראה בפ' **כל הבכור** (ובשבת מתחילין מן **עשר תעשר** ומתחלק לז' גברי), ובס"ת שני קורין למפטיר בפ' פינחס **ביום השמיני עצרת תהיה** וגו' ומפטירין במ"א ס' ח' **ויהי ככלות שלמה להתפלל** וכו', (ואומרים בשבת **יקום פרקן**) ונותנים **מתנת יד**, ואומרים **אשרי**, **יהללו** ומכניסין ס"ת להיכל. ואומר הש"ץ **חצי קדיש** ומכריז **משיב הרוח ומוריד הגשם**, ועומדים להתפלל תפלת מוסף ומתחילין לומר בה משיב הרוח, והש"ץ חוזר התפלה, והכהנים עולין לדוכן, וגומר הש"ץ התפלה, **קדיש שלם**. **אין כאלהינו**, **עלינו**, **שיר היחוד**, ומזמור לפי המנהג.

בענין ישיבת הסוכה בשמיני עצרת כתב הגאון יעב"ץ: בחוצה לארץ אוכלין בסוכה לילו ויומו ואין מברכין על ישיבתה, והמנהגים חלוקים; אבל הותיקין יושבין בה בלילה וביום, רק שאין ישינים בה בלילה, אבל כל סעודה שיש להם לאכול אוכלין בה, עכ"ל.

תפלה לומר כשיוצאים מן הסוכה. **אין ש"ע** **ווען מאן** **גייט אויז דער סוכה** **ארויס**, **זאגט מאן:**

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ כְּשֵׁם שֶׁקִּיַּמְתִּי וְיָשַׁבְתִּי בַּסֻּכָּה זוֹ כֵּן אֶזְכֶּה (לַשָּׁנָה הַבָּאָה) לֵישֵׁב בְּסֻכַּת עוֹר שֶׁל־לִוְיָתָן:

במנחה ש"ע אומרים פ' התמיד, אשרי ובא לציון גואל, ח"ק (ובשבת מוסיפים **ואני תפלתי** וקורין ג' גברי בפ' וזאת הברכה, ואומר הש"ץ **ח"ק**) ומתפללים תפלת י"ט ואומרים בה **משיב הרוח**, והש"ץ חוזר התפלה. **קדיש שלם. עלינו.**

בערביה לשמחת תורה מתפללים בכל סדר ערבית שמיני עצרת, רק שאומרים בתפלה **משיב הרוח** (ובשחל במוצאי שבת מוסיפים ותודיענו). ומקדשין ואומרים שהחיינו (ובמ"ש מוסיפים נר והבדלה). ונוהגים בקהלות מנהג פולין להוציא כל ס"ת שבהיכל ולהקיף עמהם את הבימה בשירה וברנה, וגוללין ג' ס"ת ומעמידין הראשון על פ' וזאת הברכה וס"ת שני על פ' בראשית וס"ת שלישי על פ' **קרבנות** שבפינחס ומחזירין ס"ת להיכל ופוכים לבתיהם לשלום.

בשחרית מתפללים ככל סדר שחרית דאתמול, ואומרים **משיב הרוח** והש"ץ חוזר התפלה (ובהרבה קהלות הכהנים עולין לדוכן), וגומרים את ההלל ואח"כ **קדיש שלם**, וקודם הוצאת ס"ת אומרים **אתה הראת** וכו' בכל הכתוב במחזורים, ומוציאין כל ס"ת שבהיכל ומסבבים עמהם את הבימה בשירה ובשמחה ואח"כ עולין עמהן על הבימה ומגביהים על הכל וכו' ומחזירין הס"ת אל ההיכל מלבד שלשה שמניחים על הבימה לקרות בהם, וקורין בס"ת ראשון מתחלת סדר **וזאת הברכה**, ומרבין בקרואים כדי שיזכו כל הקהל בקריאת התורה ביום סיומה, וע"כ כופלים ומשלשים בקריאת הסדר עד **מעונה אלהי קדם** כדי להספיק לכולם, ולבסוף נוהגים לקרוא את כל הנערים יחד ומשלימים להם הקריאה עד **מעונה אלהי קדם**, ואח"כ אומרים **רשות לחתן תורה** וקורין לחתן תורה מענה אלהי קדם וכו' עד סוף הסדר, ואומרים **חזק** ומגביהים ס"ת ראשון ופותחים ס"ת שני ואומרים **רשות לחתן בראשית** וקורין לו פ' **בראשית** עד **ברא אלהים לעשות**. ומגביהים ס"ת שני ופותחים ס"ת שלישי וקורין למפטיר בפ' פינחס כדאתמול, ומפטירין ביהושע א' **ויהי אחרי מות משה** וגו', ואומרים **אשרי** וכו' ומעמידים ג' ס"ת על השלחן ואומרים עליהם **תשבחות לשמחת תורה**. ואומר הש"ץ **יהללו** ומכניסין ס"ת להיכל. **ח"ק**, ועומדים להתפלל **תפלת מוסף** ומשלימים כל הסדר **כדאתמול**.

למנחה מתפללים כדאתמול.

לערבית במוצאי י"ט לחול מתחילים והוא רחום וכו' ואומרים **אתה חוננתנו** בתפלה, ואחר התפלה ק"ת, ומבדילין על הכוס בפה"ג והמבדיל, ואין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים. ואם הוא מוצאי י"ט לשבת אז מתפללים כמו בכל שאר ערבי שבתות.

כ"ד תשרי הוא **אסרו חג** ואין אומרים בו תחנון ולא למנצח. אכן בק"ק פפ"דמ נוהגים שלא לומר תחנון עד אחר ר"ח חשון.

בשבת שאחר החג קורין סדר **בראשית**, ומברכין החדש, ובמנחה מתחילין לומר **ברכי נפשי.**

יהי רצון, מוזכר בכל בו ס' ע"א ובהגהת מנהגי ר"א טירנא. **בסכת עור של לויתן**, בב"ב דף ע"ה עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן, ומבואר במדרש הנעלם בזוהר פ' **תולדות** עמוד שכ"א שענין מאמרי חז"ל מן סעודת לויתן וסכת לויתן ויין המשומר בענביו לע"ל כולו משל הוא לרמוז בו על אוצר ועונג הנפש לעה"ב (וראה בכפתור ופרח דף ק"ז) וכמו שכתב גם הרמב"ם בהלכות **תשובה** פרק ח'.

באחד בתשרי ראש השנה. ולא יחול לעולם כי אם באחד מימי בגה"ז. בערב ר"ה הגדולים מתענים ואין משלימים, והאוכלים קודם עלות השחר יזהרו שלא ישבעו עד אור היום. באשמורת ערב ר"ה באמירת הסליחות נופלים על פניהם לתחנון, אבל בתפלת שחרית אין אומרים תחנון, ואין אומרים למנצח (ובמגנצא אומרים אותו), אבל אומרים אל ארך אפים כשחל ביום ב'. ואין אומרים עננו ואין קורין ויחל. ואין תוקעין בער"ה. מכבסין ומסתפרין בער"ה כמו בשאר עי"ט, ויש שטובלים ג"כ לפרישות ואין צריך ברכה. ולובשין לבנים ובגדי י"ט. באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות, בו ביום נברא אדה"ר ונדון בו ויצא זכאי, בו ביום נולדו האבות, בו נפקדו האמהות, בו יצא יוסף מבית האסורים, בו בטלה עבודה מאבותינו במצרים. חלוק ר"ה משאר ימים טובים, שאם שכח להניח ערוב תבשילין ונזכר בראשון, אינו יכול להניחו ולהתנות כמו בשאר י"ט, לפי ששני הימים של ר"ה קדושה אחת הם וכיום אחד נחשבים ואינם משום ספק.

בערבית ר"ה נכנסים לבהכ"נ (בשבת מקבלין שבת) ומתחילים ברכו ומסדרים ק"ש בברכותיו ואומרים תקעו בחדש וגו' (ובשבת גם ושמרו) והש"ץ אומר ח"ק, ועומדים להתפלל תפלה ר"ה.

תפלת ערבית ושחרית ומנחה.

העומדים להתפלל בכריעה וכפיפת הראש צריכים לזקוף בסוף הברכות.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

זכרנו. מי כמוך. וכתוב. בספר חיים, לא נזכרו בגמרא, אלא הגאונים תקנום כמו שכתב הרא"ש בסוף פרק ראשון דברכות והטור בא"ח ס' תקפ"ב. גם הרמב"ם בהלכות תפלה סוף פרק ב' ובסדר תפלות נוסח ברכות אמצעיות כתב שתוספות הללו תלויות במנהג המקומות, ומביא הוא שם הוספת הבקשה למודים בנוסח זכור רחמיך וכו' ובעל הלכות גדולות מזכירה בנוסח זכור רחמיך וכבוש כעסך, והתניא בס' ע"ג ופ"א מביא הנוסח זכור רחמיך וכתוב לחיים, ומתוך שלשתם נלמד שהנוסח הקדמון היה „זכור רחמיך וכבוש כעסך וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך" וכן נמצאהו באמת בסדור רב עמרם ובמחזור רומא אך מורחבת עוד יותר ומחולקת לב' חלקים ובאמצען ועל כולם וכה שם הלשון „זכור רחמיך וכבוש את כעסך וכלה דבר וחרב ורעב ומשחית ומגפה (ויצר הרע ושנאת חנם ועבודה זרה וחלול השם) וכל מחלה (וכל תקלה וכל קטטה וכל גזרה רעה) מעלינו ומעל כל בני בריתך, על כלם יתברך וגו' וכל החיים וכו' וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך" בא"י הטוב וכו' והאחרונים קצרו את הנוסחה והשמיטו ראשיתה והעמידוה על ה' תבות כנגד ה' חומשי תורה. והנה ד' בקשות אלה מעקרם ליום ר"ה נתקנו אשר הוא יום הזכרון, וע"כ בכולם הל' זכירה (ובאמת כן שמם זכרונות במס' סופרים פ' י"ט הלכה ח'), ובר"ה ספרי החיים וספרי מתים פתוחים לפני הקב"ה (ערכין דף י') וע"כ באחרונתן מבקשים על החיים. ומוסיפים זכרנו בברכת אבות בעבור כי בזכרנו הל' למענך וע"כ סומכים אותו אל למען שמו באהבה כדי להסמיך לשון אל לשון, ומי כמוך מוסיפים בברכת גבורות כי גם בה הלשון מי כמוך, וכן אומרים זכור רחמיך וכתוב בברכת מודים סמוך אל כי לא כלו רחמיך והמרחם, ובספר אשר בו השלום מוסיפים בשים שלום, וככה בכולם הלשון נופל על הלשון. לחיים כתב הטור בא"ח ס' תקפ"ב הר' מאיר מרוטנבורק היה אומר לְחיים בשוא ולא לַחיים בפתח, כי לַחיים משמע לא חיים כדאית' בנדרים (דף י' ע"ב) לחולין כמו לא חולין עכ"ל, וכתוב עליו שם ר' אברהם מפראג בהגהה וז"ל ותמיהני, כי דברי אלהים חיים הם כל הכתוב לַחיים בירושלם בפתח בישעיה בסמן ד', ג'. גם על ראייתו יש לפקפק הרבה, גם נראה לומר לַחיים בפתח לידיעה כמו מלך חפץ בַּחיים, וכתבנו בספר הַחיים. ולדעת מהר"ם היה מקל ואומר אסור לקרוא לָאל העונה אותי ביום צרתי (בראשית ל"ה, ג') עכ"ל. גם יעב"ץ כתב וז"ל לַחיים, עודע בודאי וכן בַּחיים, שכל כוונת בקשתנו היום על החיים הידועים המוחלטים בשם חיים הם חיי העה"ב כענין הכתוב לַחיים בירושלם עכ"ל. מלך חפץ בחיים, עפ"י יחזקאל י"ח, כ"ג. ול"ב. ול"ג, י"א. והספרדים אומרים אל מלך חפץ וכו' והוא ע"פ סדור רב עמרם. אלהים חיים, המפרש אלהים של חיים טועה שא"כ

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃ מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה׃

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים׃ זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים׃ וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃

ח' נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר׃ קו"ח קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃

בתפלת שחרית.

ח' אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃ קו"ח בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃ ח' מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ׃ מָתַי תִּמְלֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן׃ תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים׃ וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל־יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ׃

בתפלת מנחה.

ח' לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃ קו"ח בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃ ח' וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר׃

קו"ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

ח' לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה׃

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה־שֶּׁבָּרָאתָ, וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים,

היה לו לומר אלהי חיים, אבל חיים הוא תואר אל אלהים ובל"א „לעבענדער גאָטט" וכמו קול אלהים חיים (דברים ה', כ"ו) דברי אלהים חיים (ירמיה כ"ג ל"ו) וטעמו כמו אֵל חַי (יהושע ג' י') אלא שבעבור כי אלהים ל' רבים בא ג"כ חיים בל' רבים ודוגמת אלהים קדושים (יהושע כ"ד, י"ט). ודע כי הספרדים מוסיפים עוד ואומרים אלהים חיים אל חי, וגם זה ע"פ ס' רב עמרם, אך רק כפל לשון הוא וכבר כתב הטור שרק י"א תבות בנוסחה כנגד י"א תבות שבפסוק כל פשעיו אשר עשה, ובפסוק החפץ אחפץ (יחזקאל י"ח, כ"ב. וכ"ג), וכן הוא בס' נגיד ומצוה.

אב הרחמים. כן נוסחתנו וכן הוא ברמב"ם, וכן גרסת אבן ירחי והתניא. והנה אב הוא נסמך כמו אֲבִי דוגמת אב המון (בראשית י"ז, ד'. ה'). ונוסח הספרדים אב הרחמן ע"פ ס' רב עמרם, ובנוסחא זו צ"ל האב הרחמן כמבואר בדף 59. ובעל ס' נגיד ומצוה מקיים שתי הנוסחאות וכתב שבתפלת המוספים ובנעילה גם במנחה של שבת יש לומר אב הרחמים, ובשאר תפלות האב הרחמן. לחיים ברחמים, ובסדור רב עמרם בהפוך הוא ברחמים לחיים, וכן אומרים הספרדים. והנה במטבע זו ח' תבות כנגד ויזכור כי בשר המה (תהלים ע"ח, ל"ט) וכנגד כרחם אב על בנים (שם ק"ג, י"ג) שיש בהן ח' תבות.

ובכן תן פחדך וכו' כתב הרמב"ם בר"ה וי"כ מנהג פשוט הוא להוסיף בברכה שלישית ובכן תן פחדך וכו' וגם מביא כל הנוסחה. וכבר כתוב במס' סופרים פרק י"ט כשם שחתימתה של ר"ה ויה"כ משונה מאחר ימים טובים כך תפלתן משונה. וטעם ההוספה הזאת כתב הכל בו וז"ל ובכן שאומרים בקדושת השם ענינם כנגד מלכיות זכרונות ושופרות, שהראשון שהוא ובכן תן פחדך וכו' ענינו שממליכין אותו על הכל ויעשו כלם אגודה אחת לעשות רצונו, והשני שהוא ובכן תן כבוד לעמך הוא לבקש מלפניו זכרון לטוב, והשלישי שהוא ובכן צדיקים יראו וישמחו הוא מענין שופרות, כי כל הרשעה כעשן תכלה ותעביר ממשלת זדון מן הארץ זה נוטה למה שמליכו (בספרי פסוק וביום שמחתכם) וכמה בשופר של חירות, ומה שגומרין

וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשָּׁלְטָן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

בה **ותמלוך אתה ה' לבדך** וכו' הוא לומר מעין חתימה סמוך לחתימה שחותם בה המלך הקדוש עכ"ל וכן פירש גם אבודרהם. והכוזרי במאמר ג' ס' מ"ד פירש סדר של ג' ובכן כנגד ג' המדרגות שבבני האדם, הא' כנגד כל האדם והשני כנגד ישראל שהם סגולת האדם, והשלישי כנגד הנביאים והחסידים שהם סגולת הסגולה. וכתב הטור ובכן תן פחדך יש בו מ"ד תבות וכן יש מן מלוך על כל העולם עד בכל מאלה כנגד מ"ד תבות שיש מן כה אמר ה' צבאות עוד אשר יבאו עמים וגו' עד ולחלות את פני ה' (זכריה ח', כ'); ותקנו לומר ובכן ל' המקרא ובכן אבוא אל המלך (אסתר ד', ט"ז), לפי שהוא עתה יום הדין ואנו באין לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. בכן עולה ע"ב רמז לשם של ע"ב, ושם של ד' מתגלגל בצירופו ע"ב עכ"ל והתכלאה כתב יש מפרשים ובכן שם הוא שהאותיות שלו עולות למנין **אני והו**, ולמנין **אנא ה'**. ואני הוא מפורש בס' יצירה עכ"ל אך אבודרהם כתב שפירוש זה לא יתישב שהרי מזכיר אחרי ובכן **ה' אלהינו**, ועוד כי לא מצאנו שהשם נקרא בכן בשום מקום עכ"ל. ויש לדעת כי הספרדים מקדימים עוד לפני ובכן תן פחדך „**לדור ודור** המליכו **לאל כי הוא לבדו מרום וקדוש ובכן יתקדש** (ובכ"י יתגדל) **שמך ה' אלהינו על ישראל עמך**", ותוספות זאת איננה ברמב"ם אלא ראשה לדור ודור לקוחה היא מנוסח רב עמרם שגורס כן בכל ש"ע במקום אתה קדוש של נוסחתנו וסופה ובכן יתקדש לקוחה היא מפיוט כי מקדישיך שאומרים אחרי קדושת מוסף. **על כל מעשיך**, על כל מעשה בראשית שנאמר בו לשון עשיה. **על כל מה שבראת**, על כל מה שנאמר בו לשון בריאה, והם שמים וארץ תניניס ואדם. **וישתחוו לפניך** עש"ה תהלים פ"ו ד'. **אגדה אחת**, אגד אחד כמו ש"ב ב', כ"ה. ונקוד אַחַת בפתח בכל ס"י וכן כתב מהרי"ל, והנה בעל ש"ת הגיה אֶחָת והבאים אחריו הלכו בעקבותיו, אבל האמת גרסת מהרי"ל כי בכל המקרא נקוד אַחַת בפתח ורק באתנח וס"פ וסגולתא הוא אֶחָת בעבור ההפסק והעדים נאמנים ושפה אַחַת (בראשית י"א, ו') שפה אֶחָת (שם י"א, א') פעם אַחַת (יהושע ו', י"ד) פעם אֶחָת (שם ו', י"א) אחת אל אֶחָת (שמות ל"ו, י'). ואל יטעון הטוען שימצא שנה אֶחָת (דברים כ"ד, ה') בעיר אֶחָת (ש"ב י"ב, א'. עמוס ד', ז') קורה אֶחָת (מ"ב ו', ב') אמה אֶחָת (יחזקאל מ', י"ב) לדלת אֶחָת (שם מ"א, כ"ד) והם בזקף וכדון כמוהם גם אגדה אֶחָת בעבור שגם בו מקום לזקף, כי התשובה לזאת, שיש לו לטעם זקף שני מיני הפסקות אחת הפסקה קטנה ואחרת הפסקה גדולה ממנה שהיא קרובה להפסקת האתנח, וההפסקה הגדולה היא, שתשנה הנקוד מפתח לקמץ כמו האתנח וכאשר יידע כל מבין בכח הטעמים, והנה כל שנמצא במקרא אֶחָת בזקף הוא ממין הזקף בכח הפסק גדול, ולא כן פה בנוסחתנו שאין בתבת אחת הפסקה גדולה כל כך עד שישתנה מפניה הנקוד, וע"כ הנכון אַחַת. כמו כן בכל המדויקים כוי"ו וכל"ל. **שֶׁהַשָּׁלְטָן**, הממשלה. ונמצא בתבה הזאת חלוף נקוד בסדורים, כי בסדור רפ"ה ובמחזור שאלוניקי משנת שי"ד גם במחזור ויניציא משנת ש"ם נדפס שֶׁהַשִּׁלְטוֹן וכן הוא בכמה כי"י גם בסדורי הספרדים ובאבודרהם וכן גורס גם מהרש"ם, אבל מהרי"ל אמר שֶׁהַשָּׁלְטָן, וכן הורה הלבוש וכתב שזהו פירושו הממשלה, אבל שהשלטון בחירק יהיה פירושו שם תואר כאלו אמר שהמושל לפניך ואין זה כוונת המאמר, והסכימו עמו בעל מ"מ וע"ז ומג"א ויעב"ץ, וכן נקוד בכ"י אחד גם בסדור רפ"ז וכן נקד ג"כ ר"ז הענה נסדוח. אך קם בעל ווי"ל ושב להדפיס שהשלטון בחירק בהסמכו על הכתוב ואין שלטון ביום המות (קהלת ח', ח') ורוו"ה כדרכו להלוך בעקבותיו הדפים ככה גם הוא. אכן בעיון היטב בדבר יש לנו לנטע ראש למהרי"ל שהורה אותנו הגרסה האמתית, כי כן באמת תבת שִׁלְטוֹן הבאה ד' פעמים במקרא יש לה בג' מקומות הראשונות שם תואר בלתי ספק והן בדניאל ג', ב'. וג'. וקהלת ח', ד'. ובמקום הד' בקהלת ח', ח' ואין שלטון ביום המות גם שם אין מניעה להבינה כך בשם תואר ולפרש ואין מי שהוא שלטון ביום המות, וגם הדעת נוטה לכך, כי כבר ידענו שהרבה תבות בקהלת לא נמצא דוגמתן כי אם בארמית (נמוק הרא"ב בפירוש שרש זמן) והנה שִׁלְטוֹן טעמו מושל בארמית וכן בתלמוד ובמדרשים כמו על מנת שאדבר עליך לשלטון (קדושין דף ס"ג) כיון שבא השִׁלְטוֹן התחיל לחבטו במקל (מדרש קהלת דף ק"ג) לאחד שהיה לו דין לפני השלטון (ב"ר פ' ס"ג), וע"כ הדין נותן שגם בפסוק ואין שלטון ביום המות אינו יוצא מהבנתו הנהגה הזאת. ואף בשנניח שבמקום ההוא שלטון שם המקרה הוא, בכל זאת אין לנו להגות בו בעבור שלשון משתמע לתרי אפי הוא ואין לנו להשתמש בתפלתנו בלשון מסופק וקשה אלא בלשון צחה וברורה וביותר בר"ה וי"כ אשר צריכים לדקדק באומר שפתינו בכל יכלתנו. וע"כ בצדק אמר מהרי"ל שֶׁהַשָּׁלְטָן ולא שהשלטון, אשר בקל יטעה בו השומע ויבינהו בטעם מושל ושליט ויהי נראה ח"ו כעושה שתי רשויות. וכן גם בסליחה המתחלת אלקים אין בלתך יש לומר ולעד שָׁלְטָן מלכותך ובסוף יוצר ב' של ר"ה מלך שָׁלְטָנֵךְ לעד. והעד הנאמן כי חז"ל לקחו תבת שִׁלְטוֹן לתואר אבל לשם דבר אמרו שָׁלְטָן כמאמרו בב"ר סוף פ' פ"ה כל מלך ושלטון שלא היה לו שִׁילְטָן בארץ הוא אומר איכי שוה כלום. והטוען אשר יטעון הלא התפלה נתקנה בל' עברי ושָׁלְטָן לא נמצאנו אלא בארמית, כשיבנו כי יתכן אשר שָׁלְטָן גם הוא משקל עברי ובפלם אַבְנָן דָּרְבָן קָרְבָן, ואף כשמשקלו ארמית אין נמנעים מלאמרו אחרי שנאמר גם בעל הנסים פֻּרְקָן ובברכת ק"ש וְיַצִּיב, ועוד דומים אחרים, והן משקל ארמית. **עז בידך** וכו' עש"ה תהלים פ"ט, י"ד,

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ׃ וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ׃ כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ׃ כַּכָּתוּב

ובכן תן כבוד, בנוסחא זו יש כ"ח תבות כמו שיש כ"ח תבות מן פסוק הנה ימים באים עד ה' צדקנו (ירמיה כ"ג, ה'). ותקוה לדורשיך, במחזור רומא „ותקוה טובה לדורשיך", וכן הדפיסו יעב"ץ ובעל וו"ה ע"פ ס' נגיד ומצוה שכתב שיש לומר ככה כדי לפרש היטב שאלתו ותפלתו, אך אין כן בסדורי מנהג אשכנז. ופתחון פה, יחזקאל כ"ט, כ"א כל"א פרייע רעדע, פרייאוטה. וצמיחת קרן עפ"ה שם ותהלים קל"ב י"ז. וירמיה ל"ג, ט"ו. ובכן צדיקים, בהרבה סדורים ואז צדיקים וכגירסת הרמב"ם והרוקח, אמנם אכן ירחי וכל בו ואבודרהם גורסים ובכן, וכן הוא בסדור רב עמרם וכן כתב בעל נגיד ומצוה. יראו וישמחו, ל' איוב כ"ב, י"ט. ועולתה, ל' עול ואון ותרמית רעכטלאזיגקייט, והטעם שלא יהיו עוד רשעים עושי עול לימות המשיח והוא ל' איוב ה', ט"ז. ובתהלים ק"ז, מ"ב כתוב עולה, והענין אחד. וכל הרשעה, בס' רב עמרם והרשעה, וכן אומרים הספרדים, ובסדור רפ"ה וקצת ס"א הגרסה כי כל הרשעה, וכתב הלבוש שהעקר לומר וכל הרשעה ולא כי כל, בעבור שהוא מחובר עם הקודם והכל מאמר אחד המספר איך יהיה אז בזמן המשיח. הָרִשְׁעָה, מעשה הרשעות ושם מקרה הוא (באזהייט) כמו מלאכי ג', י"ט. כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תכלה, בסדורי הספרדים בְּעָשָׁן תכלה וגם נראה כן עפ"ה תהלים ל"ז, כ'. ובעל ש"ת בדה מלבו נוסחא חדשה כָּלָה בְּעָשָׁן תכלה, אך בכל הסדורים נקוד כֻּלָּהּ, ובדוכס וגם בכ"י כְּעָשָׁן בכ"ף ומהרי"ל כתב בהדיא שהנכון כְּעָשָׁן בכ"ף, וכן גם במהרש"א לאגדת יומא דף ס"ט ע"ב. ואם כן איננו עפ"ה שבתהלים ל"ז, כ', אלא הלשון עפ"ה ישעיה כ"ט, י"ט. וכ', שגם הנבואה על שמחת וגילת הצדיקים בכלות העריצים והלצים, ומסדר התפלה הוא הסב הלשון כדי שלא לדבר כליון על הרשעים בעצמם אלא על הרשעות ואם הרשעות תכלה גם הרשעים יכלו וכשטת ברוריה בברכות דף י'. תִּכְלֶה הלמ"ד בסגול בכל הסדורים וכמשפט עתידי למד"י ה"א כמו תִפְשֶׂה (ויקרא י"ג, ז') תִפְנֶה (שם כ', ו') תִרְאֶה (כ', י"ז) תִרְבֶּה (דברים ז', כ"ב); ומה שנמצא בד הקמץ לא תִכְלָה (מ"א י"ז, י"ד) בקמץ הוא יוצא מן הכלל וכמו שהעיר עליו רד"ק בפירושו ובמכלול דף קל"ד, ואין למדים מן הזרים אלא הולכים בדרך הכלל והוא בסגול תִּכְלֶה דוגמת ושבט עברתו יִכְלֶה (משלי כ"ב, ח') וכן וַתֵּכֶל כל עבודת (שמות ל"ט, ל"ב) הוא המקובל מן תִּכְלֶה ולא מן תִּכְלָה, וע"כ לא יפה עשה רוו"ה בסדורו להדפיסו בקמץ, וראה המבואר למעלה על וידידים העברת דף 85. ממשלת זדון, מבואר בברכת למלשינים, ומה שבקצת סדורים „החוטאים בזדון" תקון שלא לצורך הוא. ותמלוך אתה ה' לבדך על וגו' הספרדים אומרים ע"פ ס' רב עמרם ותמלוך אתה הוא ה' אלהינו מהרה על וגו' והוא דרך תפלה, שיהי כן רצון השם למלוך מהרה. ונוסחתנו ספור הדבר היא ומחוברת למעלה ממנה, ר"ל שאז כי תעביר ממשלת של הזדון אז תמלוך לבדך, וראה בלבוש ס' תקפ"ב. ימלך, תהלים קמ"ו י'. קדוש אתה ונורא שמך, מוזכר בספרי פ' וזאת הברכה, אך לשמנה עשרה של חול, גם בפר"א סוף פ' ל"ה נמצא „והאל הקדוש נקדש בצדקה בא"י האל הקדוש", ונלמד מזה כי היו להם להקדמונים בברכה שלישית של שמנה עשרה נוסחאות שונות. ואין אלוה מבלעדיך, עפ"ה ישעיה מ"ד, ו'. ככתוב, בהרבה סדורים וכ"י

וַתִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

כשחל י"ט במוצאי שבת מוסיפים ותודיענו. אם מוצאי שבת ווירד ותודיענו איינגעשאלטעט.

וַתּוֹדִיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת אֱמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים וַתַּנְחִילֵנוּ זְמַנֵּי שָׂשׂוֹן וּמוֹעֲדֵי קֹדֶשׁ וְחַגֵּי נְדָבָה. וַתּוֹרִישֵׁנוּ קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד מוֹעֵד וַחֲגִיגַת הָרֶגֶל. וַתַּבְדֵּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ. הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה ואת יום הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה. יום זכרון תְּרוּעָה באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית

הגרסה וְתִגְבַּהּ, אבל גם בסדורי ספרדים ככתוב וכן בס' רב עמרם והרמב"ם. ויגבה, ישעיה ה', ט"ז. נִקְדַּשׁ הדל"ת פתוחה במקרא ויניציאה דפוס רפ"א ובאזיליאה דפוס רפ"ו וס"מ אחרים וכן במקרא כ"י והוא הנכון, כי ונִקְדָּשׁ בכבדי בשמות כ"ט, מ"ג הוא בקמץ ונמסר עליו בב"י „לית קמץ", וא"כ זה של ישעיה הוא נִקְדַּשׁ בפתח, גם במכלול דף ס"א לא נזכר בכלל הקמוצים שלא בהפסק רק ונקדש בכבודי, אבל נקדש בצדקה לא הזכיר. המלך הקדוש; ברכות י"ב, ע"ב. ואומרים ככה בעי"ת, לפי שבימים הללו מראה הקב"ה מלכותו לשפוט את העולם, ופירוש שניהם, שהם קריאה לשם (vocativi) אתה המלך, אתה הקדוש, דוגמת אלהי הַמֶּלֶךְ (תהלים קמ"ה), הָאֵל ישועתנו.

וחגיגת הרגל, אע"פ שאין ענין לנוסחא הזאת לר"ה, כי ר"ה איננו מזמני הרגל, מ"מ אין משנים סדר תקון התפלה דוגמת שאומרים ג"כ בהבדלת י"ט שחל באמצע השבוע בין יום השביעי לששת ימי המעשה (חולין כ"ו, ב'. וט"ז סמן תקצ"ט); וכתב הגאון רב שר שלום (הביאו הערוך בערך ראש) שאומרים כן גם ותתן לנו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, אף שאין נוהגים כך.

יום תרועה, ובשבת יום זכרון תרועה, כמו שמפורש בפסיקתא דר"ה, כתוב אחד אומר יום תרועה (במדבר כ"ט, א') וכתוב אחד אומר זכרון תרועה (ויקרא כ"ג, כ"ד), הא כיצד, כאן בחול כאן בשבת. ובמסכת סופרים פרק י"ט הלכה ח' אם חל ר"ה להיות בשבת אינו אומר יום תרועה אלא זכרון תרועה, לפי שאין תקיעת שופר דוחה את השבת בגבולין משום גזירה.

יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְלוֹךְ עַל כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל־הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ עַל כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אַרְצֶךָ. וְיֵדַע כָּל־פָּעוּל כִּי אַתָּה פְעַלְתּוֹ וְיָבִין כָּל־יָצוּר כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ וְיֹאמַר כֹּל אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. (לשבת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך.) וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. כִּי אַתָּה אֱלֹהִים אֱמֶת וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

מלוך על כל העולם כלו, כן נרשם בסדורינו והוא גרסת הרמב"ם והרוקח והטור והתניא ואבודרהם. ובסדור רפ"ז חסר מלת כל וכן בסדור שערי תפלה, גם הלבוש כתב שאין צריך לומר כל בעבור שאמר אח"כ כלו. אמנם אין לנו אלא גרסת הקדמונים וביותר שהם כבר העמידו מספר תבות תפלה זו על ע"ד תבות וכמו שהעתקתי למעלה ברא"ש ובכן תן פחדך, ועוד שנמצא כפל לשון זו של כל גם במקרא כמו במדבר ע"ז, ג'. ישעיה י"ד, י"ח. ירמיה ל', ע"ז. יחזקאל י"א, ע"ו. וכ', מ'. והוא לחזק הענין ככתוב במכלול דף ס"ז. כל פָּעוּל, כל יָצוּר, כן הוא בסדורי ספרדים, וכן בסדור ווי"ל, שניהם בינוני פעולים, וכבר השיג הראב"ע בצחות שער השמות (דף ל"ע) על האומרים יָצִיר בשב"א כי טועים הם, וצריך לומר יָצוּר בקמץ, וכמו יָצוּר כאמר גם פָּעוּל שניהם במשקל שוה, וכן גרסת הרמב"ם וכן כתב יעב"ץ. וְיֹאמַר, בכמה כ"י וְיֹאמְרוּ בל' רבים וכן גורס הכל בו, אמנם ברמב"ם וטור ואבודרהם כנוסחתנו. וטהר לבנו, בשאר תפלות שבת וי"ט מוקדם וטהר לבנו לוהנחילנו ה' וכו', אבל בר"ה וי"כ מקדימים והנחילנו וכו' לוטהר לבנו, והטעם כדי לסמוך בר"ה הלשונות של אמת זו על זו, ובי"כ אומרים אחרי וטהר לבנו כי אתה סלחן וכו' שהסליחה היא אשר על ידה יטהר לבנו. כי אתה אלהים אמת, לא נמצא בכ"י גם אבודרהם אינו מביאו גם בס' רב עמרם איננו, אבל בטור ישנו. ויש להפסיק בין אלהים לאמת לא לבד שלא יטולשו האותיות אלא גם בעבור שפירושו אתה אלהים אתה הוא אמת „דוא, גאטט, ביזט וואהרהייט!" וכמו שגם בירמיה י', י' מוטעם אלהים בפשטא המפסיק, ואין להבינו „אתה הוא אלהים של אמת" שא"כ היה לו לומר אלהי אמת כמו דה"ב ט"ו, ג'. ודברך אמת, בנ' כ"י גם בסדור רפ"ה גם בסדורי הספרדים הנוסחא ודברך מלכנו אמת, וכן גורס אבן ירחי, אבל גרסת רב עמרם והרמב"ם והטור והתניא והכל בו ואבודרהם היא כנוסחתנו וכן בסדור רפ"ז. וכתב אבודרהם הטעם שתקנו לומר בחתימה ודברך אמת וקים לעד בתפלה ובקדוש היום, מפני שאומר במדרש תהלים לעולם ה' דברך נצב בשמים לדור ודור אמונתך, וכתיב בתריה למשפטיך עמדו היום (מזמור קי"ט), אמר דוד לפני הקב"ה דברך שהבטחת לאדם הראשון לדון ולזכות ביום זה בניו, ולכך תקנו לומר שיקיים דברו (והתניא מביא זה הפירוש בשם רש"י). והכל בו מביא עוד טעם אחר, לפי שאומרים למעלה מזה מלוך על כל העולם וכו' לזה אומרים ודברך אמת וכו' פירוש, אתה הבטחתנו בכמה מקומות בענין הגאולה שתהיה לך לבדך המלוכה ולכך אנו מבקשים שתאמת דברך כי דברך אמת וקים לעד.

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ· בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי משֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר· יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך, כן גרסת הטור וכן מביא שם בשם הר"מ מרוטנבורג גם אבן ירחי גורס וכתוב לחיים טובים וכן בס' כגיד ומצוה וכן בכ"י גם בסדורי הספרדים, אבל בהגהת מנהגי רא"ט מביא בשם הרוקח שלא יהיו בו רק ה' תבות, ומהר"יל גם מהר"ש היו מחסרים תבת טובים (וכן הוא בסדור רפ"ז) ויהיו ה' תבות כנגד תבות הכתוב מחני נא מספרך אשר כתבת (שמות ל"ב, ל"ב) אמנם אשר הכוונה לפסוק ההוא עם וכתוב קשה להולמו, ורק סותרים הם זה לזה. ואחרים אומרים כי ה' תבות כנגד ה' חומשי תורה וכנגד ה' דורות מיצחק עד משה. ובסדורים אחרים מחסרים תבת כל וכן מנהג ק"ק ווירמשא. והנכון שלא לדלג כלל מן הנוסחא מפאת כוונות שאין להן יסוד אלא בסוד וכמו שהעיר על זאת הלבוש בסמן תקפ"ב.

בשחרית אומרים זה.

שִׂים שָׁלוֹם, טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם.

בערבית ובמנחה אומרים זה.

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם.

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אין הש״ץ חוזר התפלה בערבית, אלא אומר קדיש תתקבל אחר שהשלימו הקהל את תפלתם (ובשבת אומרים תחלה ויכלו מגן אבות ואומרים בו המלך הקדוש וחותמים בשל שבת לבד, וברוב הקהלות אין אומרים במה מדליקין אבל בק״ק פפ״ד אומרים אותו). והש״ץ מקדש בבהכ״נ ואומר שהחיינו. **עלינו, יגדל,** ומברכים זה לזה לשנה טובה ונפטרים לבתיהם לשלום.

בספר חיים, בסדורי ספרדים מורחבת הנוסחא. **עושה השלום** החתימה הזאת איננה לבני ספרד אלא חותמים הם בכלל השנה המברך את עמו ישראל בשלום, ועליהם סמך בעל של״ה בסדורו להשיג על חתימת האשכנזים ולומר עליה טעות. אך בחנם השיג, כי גם חתימת עושה השלום לר״ה ויו״כ ישן נושן היא וכבר נזכרה בפיוט אהללך בקול רם, גם הרוקח מביאה, ולפי האמת היא היא החתימה העקרית בעדות כל המובא בבאור שים שלום למעלה דף 103. וראה מהרי״ל הלכות ר״ה ומטה משה ס׳ תשל״ח. ונקוד עֹשֵׂה בצרי כמשפט כל עֹשֵׂה הסמוך, כמו עֹשֵׂה המלאכה (דה״א כ״ג, כ״ד. נחמיה ב׳, ט״ז. וי״א, י״ב).

קודם שיושבים מכה"כ בלילה הראשון נוהגים לומר איש לחברו:

ליחיד לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵב: ולרבים לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵבוּ:

לנקבה לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵבִי: ולרבות לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתַבְנָה:

סדר קדוש לראש השנה׃

מקדשין ננה"כ, ונבית על השולחן ואומרים זמן בכני הלילות. (ובשבת אומרים בתחלה יום הששי ויכלו וכו׳.)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־עָם וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל־לָשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה ואת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה יוֹם זכרון תְּרוּעָה באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם: כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל־הָעַמִּים. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

במוצאי שבת מוסיפים נר והבדלה. אין מוצאי שבת זאגט מאן חויך דיעזעו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ. הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:

ואומרים שהחיינו בשני הלילות. מאן זאגט ביידע נאכטע שהחיינו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ובוצעין על לחם משנה ומברכין המוציא ואוכלין פרוסת הבציעה. ואח"כ לוקחים תפוח מתוק וטובלים אותו בדבש ומברכים:

נאך דעם מוציא חיסט מאן חיין שטיקכען פאן חיינעם זיסען אפפעל חין האניג חיינגעטונקט נאכדעם מאן פאלגענדע ברכה געשפראכען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ:

ואוכלים אותו ואח"כ אומרים. דאן זאגט מאן פאלגענדעו:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה:

מצוה לאכול ולשתות ולשמוח ביום הקדוש הזה כמו בשאר י"ט ומועדי ה׳ וביותר כי הוא הראש והראשון שבשנה, ואמרו רז"ל סימנא מילתא הוא (הוריות י"ב) ע"כ יש לאכול מאכלים טובים וממותקים ויחזק הסימן לטוב ע"י דיבור פה שעושה רושם בלי ספק, וכמו שאמרו רז"ל אכל החלומות שהולכין אחר הפה (ברכות נ"ה). וכללו של דבר שיאכל משמנים וישתה ממתקים וכמו שמצאנו בנחמי׳ (ח׳ י׳) שאמר לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו, ואל תעצבו כי חדות ה׳ היא מעוזכם. ויבטח בה׳ ית׳ שיזמן לו פרנסתו בכבוד.

סדר אבינו מלכנו.

בשחרית ר״ה משכימים לבהכ״נ ומסדרים הברכות ופ׳ קרבנות (ואין אומרים ובראשי חדשיכם) ואומרים פסוקי דזמרה עם ברכותיהם וקורין ק״ש בברכותיה ויזהרו לגמרן עם הנץ החמה כראוי ושלא לאחר זמן התפלה. ומתפללים תפלת שבע בלחש כמו בערבית והש״ץ חוזר התפלה, וכבר נהגו להוסיף בה פיוטים כל מקום לפי מנהגו, והכהנים עולים לדוכן והש״ץ גומר התפלה ואומרים אבינו מלכנו, ובשבת אין אומרים אותו.

פותחים הארון. אַם שבת ווירד אבינו מלכנו ניכט געזאגט.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה כָּל־צַר וּמַשְׂטִין מֵעָלֵינוּ:

(* אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְתוֹם פִּיּוֹת מַשְׂטִינֵנוּ וּמְקַטְרְגֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ:

**) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְנַע מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְלַח וּמְחַל לְכָל־עֲוֹנוֹתֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קְרַע רוֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֹק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים כָּל־שִׁטְרֵי חוֹבוֹתֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זְכוֹר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים: אין נעילה ווירד שטאטט כתבנו איממער חָתְמֵנוּ געזאגט.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר זְכֻיּוֹת:

---

*) נאך מנהג פולין ווערדען אויך דיא קליינער געדרוקטען א״מ געזאגט.

**) נאך מנהג פולין ווערדען דיא א״מ פאן היער אן ביז א״מ תהי השעה אין פאלגענדער ארדנונג געזאגט: א״מ מנע ... סלח ומחל ... מחה והעבר ... מחק ברחמיך .. החזירנו ... שלח רפואה ... קרע ... זכרנו ... כתבנו בס׳ חיים ... כתבנו בס׳ גאולה ... כתבנו בס׳ פרנסה ... כתבנו בס׳ זכיות ... כתבנו בס׳ סליחה ... הצמח ... הרם ... הרם ... מלא ידינו .. מלא אסמינו .. שמע ... קבל ... פתח .. נא אל ... זכור כי עפר ... תהי השעה ... ח״ו ח״ו.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וִישׁוּעָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחֶךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא יָדֵינוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא אֲסָמֵינוּ שָׂבָע:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ פְּתַח שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם לִתְפִלָּתֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נָא אַל־תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ תְּהֵא הַשָּׁעָה הַזֹּאת שְׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חֲמוֹל עָלֵינוּ וְעַל־עוֹלָלֵינוּ וְטַפֵּנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל־שֵׁם קָדְשֶׁךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל־יִחוּדֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל־קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נְקוֹם (לְעֵינֵינוּ) נִקְמַת דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם־לֹא לְמַעֲנֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

ואח"כ אומר הש"ץ קדיש שלם, ומוציאין ב' ס"ת (ובשעת פתיחת ארון הקודש אומרים י"ג מדות ורבון המסודר למעלה אצל קה"ת לשבת דף 223) וקורין בס"ת הראשון בפ' וירא מן וה' פקד את שרה עד ישים רבים, ומתחלק לחמשה גברי (ואם הוא שבת מתחלק לשבעה גברי), ובס"ת השני קורין למפטיר בפ' פינחס ובחדש השביעי עד אשה לה', ומפטירין בראש ספר שמואל ויהי איש אחד עד וירם קרן משיחו. ואחר ההפטרה תוקעין בשופר (ובשבת אין תוקעין אלא אומרים יקום פרקן), ואח"כ אומרים אשרי, יהללו וגו' ומחזירין ס"ת להיכל. אם יש מילה בר"ה. מלין קודם תקיעת שופר, ובשבת מלין אחר אשרי.

סדר תקיעות·

חייב כל אדם מישראל לשמוע קול שופר בר"ה, וחייב לשמוע כל השלשים קולות. סדר הקולות הוא, ג' פעמים תקיעה שברים תרועה תקיעה, וג' פעמים תקיעה שברים תקיעה, וג' פעמים תקיעה תרועה תקיעה, וראשי תבות ג' הסדרים תשר"ת תש"ת תר"ת, סך כולם שלשים קולות, וסמן לדבר יום תרועה יהיה לכם, יהי"ה בגימטר' שלשים. קול התקיעה הוא קול פשוט בלתי מופסק נמוך בתחלתו וגבוה בסופו, והשברים הוא קול משובר מג' תקיעות קטנות רצופות במשך אחד, והתרועה קולה מחובר לפחות מתשע קולות עבות וקטנות מאד סמוכות זו אחר זו בנשימה אחת עד שדומה קול התרועה לקול הרעם. יש אומרים כי שברים ותרועה של סדר תשר"ת צריך לעשות שתיהן יחדו בנשימה אחת, וי"א שאינו צריך וכן המנהג במדינותינו, אך אין להפסיק כל כך בין שברים לתרועה. התקיעה האחרונה של סדר תר"ת יאריך בה הרבה לסמן סיום הקולות, וזהו שנקראה תקיעה גדולה. תקיעת שופר צריכה כוונת השומע וכוונת המשמיע, לפיכך התוקע והשומע כל אחד צריך לכוין לקיים מצות עשה של תקיעת שופר ויוציא בשפתיו ויאמר הרי אני מוכן לקיים המצוה שצונו בוראנו לתקוע בשופר (השומע יאמר לשמוע קול שופר) היום הזה כמו שכתוב בתורה יום תרועה יהיה לכם, ויכוין עוד התוקע להוציא את כל מי ששומע תקיעתו. התוקע צריך לעמוד, וכן כל העם צריכים לעמוד בשעת התקיעה. והמנהג שהתוקע בבהכ"נ יעמוד על הבימה שקורין שם בתורה. ויזהר שלא ישען על שום דבר בעת תקעו. וטוב שישים השופר בצד ימינו של פיו, ואם אי אפשר לו בכך מותר לו לשומו בשמאל. ויהפוך פה השופר של צד הכפוף למעלה. יכסה השופר בשעת הברכה וכן בין כל סדר וסדר מהתקיעות. אחד התוקע ואחד השומע לא יסיחו בין הברכה עד סוף התקיעות שבסדר תפלת מוסף, מיהו דברים מענין התקיעות והתפלות לא נחשבו הפסק. צריך שאיש אחר יקריא לפני התוקע מלה במלה כל סדר התקיעות ואפילו תקיעה הראשונה, כדי שלא יטעה התוקע. ולא יתחיל לתקוע עד שהקריא לו המקריא. ואחר שסיים התוקע סדר תשר"ת יקרא המקריא שב, וישב התוקע מעט, וכן אחר סדר תש"ת ואחר סדר תר"ת, וזהו שנקראו תקיעות האלה תקיעות דמיושב, ואותן התקיעות שתוקעין בתוך תפלת מוסף נקראו תקיעות דמעומד. התחיל אחד לתקוע ולא יוכל להשלים, או שברך הברכה ולא יוכל לתקוע כלל, ישלים אחר ממקום שפסק הראשון ואין צריך לברך עוד הפעם ואפילו ב' או ג' זה אחר זה די להם בברכה שברך הראשון, ובלבד שהתוקעים הנאים היו בבהכ"נ בשעת ברכת הראשון. אבל אם לא שמעו את ברכת הראשון צריכים לברך עוד הפעם בפני עצמם ולא בקול רם.

התוקע קודם שיתקע מברך בנגון ובקול רם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִשְׁמוֹעַ קוֹל שׁוֹפָר׃

ביום הראשון מברך גם שהחיינו, ואם יום ראשון בשבת שאין תוקעים. מברך שהחיינו ביום שני.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה׃

ויקרא המקריא את התקיעות אחת לאחת והתוקע יתקע.

תקיעה שברים תרועה תקיעה
תקיעה שברים תרועה תקיעה
תקיעה שברים תרועה תקיעה שב·

תקיעה שברים תקיעה
תקיעה שברים תקיעה
תקיעה שברים תקיעה שב·

תקיעה תרועה תקיעה
תקיעה תרועה תקיעה
תקיעה תרועה תקיעה גדולה: שב·

אחר התקיעות אומרים אשרי העם יודעי תרועה יי באור פניך יהלכון: ואומרים אשרי, יהללו וגו', ומכניסין ס"ת להיכל והש"ץ אומר ח"ק ועומדים להתפלל תפלת מוסף.

לשמוע קול שופר, הרמב"ם הלכות שופר פרק ג' הלכה י'. וזה לשון אבודרהם, כתב רבינו האי הלכה רווחת בישראל לברך לשמוע קול שופר, ולא תזוז מינה, וכן כתב בה"ג והכי איתא בירושלמי (בהרא"ש למס' ר"ה דף ל"ג ע"ב גורס בקול שופר, אבל המרדכי לפסחים סמן תשס"ח גורס קול שופר וכן הוא בארחות חיים ובכל בו) ואין לומר בקול שופר בבי"ת, שהבי"ת איננה נופלת אלא על ל' קבלה כמו שנאמר והיה אם שמוע תשמעו בקולי ומתרגמינן אם קבלה תקבלון (שמות י"ט, ה') עכ"ל והכתוב לעד כי העקר קול ולא בקול כי כן נמצא אשמעה קול שופר (ירמיה ד', כ"א) וראה בפירוש הראב"ע לשמות ג', י"ח. ואומרים לשמוע קול שופר ואין אומרים לתקוע בשופר (כמו שגורס שאלתות דר' אחאי ס' קע"א) ולא על תקיעת שופר (כמו שמביא הרא"ש בשם רבינו תם), בעבור שעקר המצוה בשמיעה (המנהיג ועוד).

ביחיד לא יתפלל קדם תפלת מוסף עד אחר שלש שעות על היום.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ· וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים· וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטָן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ. וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ. כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה ואת יום הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה. יום זכרון תְּרוּעָה באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן. שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל־מִקְדָּשְׁךָ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ גַּלֵּה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ מְהֵרָה וְהוֹפַע וְהִנָּשֵׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָּל־חָי וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ. וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם

וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: וְאֶת־מוּסְפֵי יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה· נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

לשבת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וּשְׁנֵי שְׂעִירִים לְכַפֵּר· וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם: מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַייָ:

בק"ק פפ"דמ ובנותיה אומרים. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר· מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְשָׂעִיר לְחַטָּאת וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

לשבת יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ· וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל· לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית· שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת· וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה· שֶׁלֹּא שָׂם

ואת מוספי יום, אומרים **מוספי** בל' רבים כדי לכלול גם מוסף ר"ח חדש (א"ח ס' תקצ"א). **ובחדש השביעי**, במדבר כ"ט, א'. וכתוב בהגהת מנהגי רא"ט וז"ל מצאתי בספר ישן, בשבת אומר במקום ובחדש השביעי פסוק אחר האמור בפ' אמור דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש וכו' עד **אשה לה'** (ויקרא כ"ג, כ"ד וכ"ה) ואומר ונאמר ועשיתם עולה לריח ניחוח וכו' עד תמימים כמו שכתוב בפ' פינחס, ומסתברא כך לפי שיש בפסוק שבאמור זכרון תרועה ולא יום תרועה עכ"ל **ושני שעירים לכפר** וכו' נוסחאות מתחלפות יש כאן בסדורים, והנוסחא ויין כנסכו ושעיר לכפר, **מלבד עולת החדש ומנחתה ושעיר** וכו' שאומרים בק"ק פפד"מ היא נוסחת הרוקח ומהרי"ל וראה ג"כ ניוקיף אומן ס' תתקע"א.

עלינו לשבח, מוסף של ר"ה יש לה ט' ברכות, משונה מכל שאר מוספי השנה שאין להם אלא ז' ברכות, והוא בעבור שמוסיפים במוסף ר"ה שלש הוספות אשר שמן מלכיות זכרונות ושופרות, ונכללה הראשונה שהיא מלכיות בתוך הברכה הרביעית של קדושת היום, והזכרונות והשופרות הן כל אחת ברכה בפני עצמה וכדאיתא בר"ה דף ל"ב. ושלש ההוספות האלה שמותן על שם תוכנן כי בראשונה מודים אנחנו שהקב"ה הוא בורא את הכל ומלכותו על הכל, ובשניה נודה שהוא יזכור את כל מעשי בני אדם וישלם להם כמפעלם, והשלישית היא מדברת מקול השופר אשר נשמע לראשונה במתן תורה וישמע לאחרונה בקבוץ

חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל־הֲמוֹנָם· וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים
וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהוּא
נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ. וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁכִינַת
עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים׃ הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד· אֱמֶת מַלְכֵּנוּ אֶפֶס
זוּלָתוֹ· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה
הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת· אֵין עוֹד׃

עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ
לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן־הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן· לְתַקֵּן
עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל־בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ· לְהַפְנוֹת
אֵלֶיךָ כָּל־רִשְׁעֵי אָרֶץ· יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע
כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן׃ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ· וְלִכְבוֹד
שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ· וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת־עֹל מַלְכוּתֶךָ· וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם
מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד
תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד׃ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ. יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃
וְנֶאֱמַר. לֹא־הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל
יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ׃ וְנֶאֱמַר. וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ

גליות (וראה ג"כ בס' עקרים מאמר א' פרק ד'). ואמרו בספרי בפסוק וביום שמחתכם, אני ה' אלהיכם למה נאמר, לפי שהוא אומר דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי (ויקרא כ"ג, כ"ד. ודרשו ממנו זכרונות ושופרות בר"ה דף ל"ב) אבל מלכיות לא שמענו, תלמוד לומר ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו (במדבר כ"ג, כ"א) זה שופרות ומלכיות; ר' נתן אומר אינו צריך, שהרי כבר נאמר ותקעתם בחצוצרות הרי שופרות, והיו לכם לזכרון הרי זכרונות, אני ה' אלהיכם זה מלכיות, אם כן מה ראו חכמים לומר מלכיות תחלה ואח"כ זכרונות ושופרות, אלא, המליכהו עליך תחלה ואח"כ בקש מלפניו רחמים כדי שיזכור לך, ובמה, בשופר של חירות ואין שופר אלא חירות שנ' והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול עכ"ל ונקרא סדר זה של תפלת מלכיות זכרונות ושופרות בפי חז"ל בשם כלל תקיעתא דבי רב (ירושלמי ר"ה פרק א' הלכה ה', וירושלמי ע"ז פרק א' הלכה ב', ויקרא רבה פ' כ"ט, ותנחומא פרש' האזינו) בעבור כי נתיסד ונקבע בנוסחתו בבית מדרשו של רב, והשם תקיעתא ע"ש שתוקעים אחר כל סדר. ואופן תקונם הוא שמתחיל כל סדר משלש הסדרים בנוסח תפלה נאה לענינו, ואחר התפלה יבאו עשרה פסוקים, ג' מתורה ג' מתהלים וג' מנביאים ושוב אחד מתורה, אשר נמצא בכל אחד מהפסוקים הלשון מלך לסדר של מלכיות והל' זכר לזכרונות ול' **שופר** לשופרות, ואח"כ נשלם כל סדר בבקשה ובחתימת ברכה. ואמרו בר"ה דף ל"ב כי י' פסוקים הללו כנגד מה שנמצא במזמור ק"נ י' פעמים הללוהו, וכנגד י' הדברות וי' מאמרות שבהן נברא העולם. ומה שמקדימים בתפלות האלה פסוקי תהלים לפסוקי נביאים להפך מסדר המקרא שהוא תורה נביאים וכתובים, הוא מפני שדוד קדם לנביאים, ועוד שהקדמת ספרי נביאים לכתובים הוא רק לענין קדושתן שחמורה קדושת נביאים מהכתובים לפי שהנביאים נאמרו בנבואה והכתובים ברוח הקדש, אבל לענין קדימת הזמן הכתובים היו קודם. וכן איתא במס' סופרים פ' י"ח הלכה ג' בכל מקדימין דברי קדושה (ר"ל כתובים) לדברי קבלה (ר"ל נביאים). ואמרו בברכות דף כ"ט הני תשע (ברכות במוסף) דר"ה כנגד מי, אמר רבי יצחק דמן קרטיגנין (כַּרְטַחְגְּנָא) כנגד תשעה אזכרות שאמרה חנה בתפלתה (ש"א ב', א') דאמר מר (בר"ה דף י' ע"ב) בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה עכ"ל. — **עלינו לשבח** הוא תחלת סדר של מ ל כ י ו ת, ובאורו ראה למעלה דף 131. ככתוב בתורתך ה' ימלך, פה תחלת י' הפסוקים למלכיות. לא הביט, במדבר כ"ג, כ"א, וכבר העתקתי בסמוך מאמר הספרי שדורש פסוק זה על מלכיות גם על שופרות וזהו מפאת תבת תרועה וראה בגמ' ר"ה ל"ב ע"ב ובהרא"ש שם. **ויהי בישורון**, דברים ל"ג, ה'.

בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר. כִּי לַייָ הַמְּלוּכָה וּמשֵׁל בַּגּוֹיִם: וְנֶאֱמַר. יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ. לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: וְנֶאֱמַר. שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר יְיָ גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה: וְעַל־יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר. כֹּה אָמַר יְיָ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְיָ צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים: וְנֶאֱמַר. וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַייָ הַמְּלוּכָה: וְנֶאֱמַר. וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְלוֹךְ עַל כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל־הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ עַל כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אַרְצֶךָ. וְיֵדַע כָּל־פָּעוּל כִּי אַתָּה פְעַלְתּוֹ וְיָבִין כָּל־יָצוּר כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ וְיֹאמַר כֹּל אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. (לשבת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך.) וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. כִּי אַתָּה אֱלֹהִים אֱמֶת וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

ובדברי קדשך כתוב לאמר, מה שאין אומרים ועל ידי עבדיך הקדושים כתוב, כמו שאומרים בפסוקי הנביאים ועל ידי עבדיך הנביאים, הטעם כי פסוקי הנביאים נאמרו בשליחות הנביאים לאמרם לישראל, אבל של כתובים לא נאמרו בשליחות אלא נכתבו ברוח הקדש לכן אומרים בהם ובדברי קדשך כתוב. כי לה', תהלים כ"ב, כ"ט. ותבת ומשל חו' ע"פ המסרת הגדולה. ה' מלך, שם צ"ג, א'. שאו שערים, כ"ד, ז'. כה אמר ה' מלך, ישעיה מ"ד, ו'. ועלו מושעים, סוף עובדיה. והיה ה', זכריה י"ד, ט'. שמע, דברים ו', ד'. והנה במלכיות אומרים פסוק העשירי של תורה מיד אחרי שאר הפסוקים, ולא כן בזכרונות ושופרות, שם אומרים פסוק העשירי בתוך בקשת אלהינו ואלהי אבותינו סמוך לחתימת הברכה, והטעם שאין עושים כן במלכיות, מפני שמלכיות אין לה חתימת ברכה בפני עצמה אלא נכללה בתוך קדושת היום והחתימה היא מקדושת היום, ולכן הוצרכנו לומר פסוק האחרון של תורה מיד אחרי שאר הפסוקים ולחתום בו את סדר מלכיות.

אַתָּה זוֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם וּפוֹקֵד כָּל־יְצוּרֵי קֶדֶם. לְפָנֶיךָ נִגְלוּ כָּל־תַּעֲלֻמוֹת וַהֲמוֹן נִסְתָּרוֹת שֶׁמִּבְּרֵאשִׁית. כִּי אֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ. וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ: אַתָּה זוֹכֵר אֶת־כָּל־הַמִּפְעָל. וְגַם כָּל־הַיָּצוּר לֹא נִכְחָד מִמֶּךָּ. הַכֹּל גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. צוֹפֶה וּמַבִּיט עַד־סוֹף כָּל־הַדּוֹרוֹת. כִּי תָבִיא חֹק זִכָּרוֹן לְהִפָּקֵד כָּל־רוּחַ וָנֶפֶשׁ. לְהִזָּכֵר מַעֲשִׂים רַבִּים וַהֲמוֹן בְּרִיּוֹת לְאֵין תַּכְלִית. מֵרֵאשִׁית כָּזֹאת הוֹדָעְתָּ. וּמִלְּפָנִים אוֹתָהּ גִּלִּיתָ. זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן. כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: וְעַל הַמְּדִינוֹת בּוֹ יֵאָמֵר אֵי־זוֹ לַחֶרֶב. וְאֵי־זוֹ לַשָּׁלוֹם. אֵי־זוֹ לָרָעָב. וְאֵי־זוֹ לַשֹּׂבַע. וּבְרִיּוֹת בּוֹ יִפָּקֵדוּ. לְהַזְכִּירָם לַחַיִּים וְלַמָּוֶת: מִי לֹא נִפְקַד כְּהַיּוֹם הַזֶּה. כִּי זֵכֶר כָּל־הַיָּצוּר לְפָנֶיךָ בָּא. מַעֲשֵׂה אִישׁ וּפְקֻדָּתוֹ.

כל תעלומות עפ"י תהלים מ"ד, כ"ב. והמון נסתרות, רבוי הנסתרות, מל' המון גוים (בראשית י"ז, ד') המון הגשם (מ"א י"ח, מ"א). שמבראשית, מיום בריאת העולם ועד עתה, וראה בדף 58. כי אין שכחה, כן בכל ס"י גם בכ"י גם בסדורי הספרדים וכן גורס אבודרהם וכן הוא ברוקח ורק בסדור שערי תפלה חסרה מלת כי וכבר הגיה בעל ויי"ל וכתב כי אין שכחה בנוסח הישן, וכן הוא בסדורי ר"ע ושל"ה ויעב"ץ, וע"כ אין לשנות. שִׁכְחָה הכ"ף רפויה על משקל שִׁפְחָה שִׁבְיָה כִּבְשָׂה גִּבְעָה, וכן כולם מזה המשקל עי"ן הפעל רפה, ובסדור רפ"ז נדפס בהדיא שִׁכְחָה ברפי על הכ"ף. ונמצא לשון נוסחא זו גם במדרש תהלים סוף מזמור קל"ז. את כל המפעל, כל מה שנבראת. המפעל, מענין קדם מפעליו מאז (משלי ח', כ"ב). הַיָּצוּר היו"ד בקמץ כמבואר בדף 388. נִכְחָד החי"ת בקמץ כי הלשון הזה בכל שאר חבריו העומדים בל' הוה, אבל נִכְחַד בפתח יהיה ל' עבר כמו תהלים קל"ט, ט"ו. חק זִכָּרוֹן כן נוסחת סדורי האשכנזים, והנה חק הוא סמוך אל זכרון ופירושו החק והמשפט של הזכרון, ומוסב פה המאמר למעלה ממנו, ר"ל אתה זוכר מעשה עולם וכו' כאשר תביאם למשפט הזכרון ביום הזכרון, ונוסחת הספרדים היא חק וְזִכָּרוֹן. לאין תכלית, שלא נוכל אנחנו לעמוד על מספרם. כזאת, שתביא כל בני עולם לזכרון ולמשפט זאת הודעת כבר בתחלת העולם לאדם הראשון, והוא ע"פ מאמר חז"ל (אעתיקנו בסמוך) שאדם הראשון עמד לדין לפני הקב"ה ביום ר"ה ויצא זכאי והבטיחו הקב"ה שכך בניו יובאו לדין ביום הזה ויצאו זכאים. זה היום, יום ר"ה. תחלת מעשיך, בתשרי נברא העולם לדעת ר' אליעזר בגמר ר"ה דף י' ע"ב. ושם בדף כ"ז אמר ר' שמואל בר יצחק כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, כמאן, כר' אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם. זכרון, זה היום הוא זכרון ליום דין הראשון, וע"פ מאמר חז"ל בירושלמי ר"ה פרק א' ויקרא רבה פ' כ"ט ופסיקתא רבתי מובא בילקוט פ' פינחס רמז תשפ"ב וז"ל ובחדש השביעי באחד לחדש הה"ד לעולם ה' דברך נצב בשמים, תני בשם ר' אליעזר בכ"ה באלול נברא העולם, ואתיא דרב כההיא דתני ר' אליעזר, דתניא בתקיעתא דרב „זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי חק לישראל הוא וגו' ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום איזו לרעב ואיזו לשובע ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות", נמצאת אתה אומר בראש השנה נברא אדם הראשון, בשעה ראשונה עלה במחשבה, בשניה נתיעץ עם מלאכי השרת, בשלישית כנס עפרו, בד' גבלו, בה' רקמו, בו' עשאו גולם, בז' נפח בו נשמה, בח' הכניסו לגן, בט' נצטוה, בי' עבר על צוויו, בי"א נידון, בי"ב יצא בדימוס מלפני הקב"ה. אמר הקב"ה לאדם, זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין היום הזה ויצאת בדימוס, כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום הזה ויוצאין מלפני בדימוס, אימתי בחדש השביעי באחד לחדש עכ"ל. כי חק, תהלים פ"א, ה'. אֵי־זוֹ ב' תבות ומקף ביניהן, כן העקר דוגמת אי־זה בית (ישעיה ס"ו א'), וכן הם ב' תבות בסדורי הספרדים. לַשֹּׂבַע כן הוא בכל הסדורים הישנים וכן במאמר המדרש שהעתקתי בסמוך וכן בס' בד הקמח אות רי"ש, וכן בברכות דף כ"ה רעב ושובע, וראה דף 207 בבאור בשבע בלבלתנו. ועקר נקודו הוא הלמ"ד בפתח והשי"ן דגושה בלשון מגורר כחבריו וכן הוא בכ"י גם בסדורי רפ"ה ורפ"ז. כהיום הזה ר"ל היום הזה וביוצא בו בכל שנה ושנה. ופקדתו, דינו הראוי לו, מל' ופקדתי בשבט פשעם (תהלים פ"ט ג') ומה תעשו ליום פקודה

וַעֲלִילוֹת מִצְעֲדֵי גָבֶר· מַחְשְׁבוֹת אָדָם וְתַחְבּוּלוֹתָיו וְיִצְרֵי מַעַלְלֵי
אִישׁ׃ אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁלֹּא יִשְׁכָּחֶךָּ· וּבֶן־אָדָם יִתְאַמֶּץ־בָּךְ· כִּי
דוֹרְשֶׁיךָ לְעוֹלָם לֹא יִכָּשֵׁלוּ· וְלֹא יִכָּלְמוּ לָנֶצַח כָּל־הַחוֹסִים בָּךְ׃
כִּי זֵכֶר כָּל־הַמַּעֲשִׂים לְפָנֶיךָ בָּא וְאַתָּה דוֹרֵשׁ מַעֲשֵׂה כֻלָּם׃
וְגַם אֶת־נֹחַ בְּאַהֲבָה זָכַרְתָּ· וַתִּפְקְדֵהוּ בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים
בַּהֲבִיאֲךָ אֶת־מֵי הַמַּבּוּל לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיהֶם·
עַל־כֵּן זִכְרוֹנוֹ בָּא לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְהַרְבּוֹת זַרְעוֹ כְּעַפְרוֹת
תֵּבֵל· וְצֶאֱצָאָיו כְּחוֹל הַיָּם׃ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ· וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־
נֹחַ וְאֵת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר
אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם׃ וְנֶאֱמַר· וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק
וְאֶת־יַעֲקֹב׃ וְנֶאֱמַר· וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת־בְּרִיתִי
יִצְחָק וְאַף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר׃ וּבְדִבְרֵי
קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר· זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ׃ וְנֶאֱמַר·
טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ׃ וְנֶאֱמַר וַיִּזְכֹּר לָהֶם
בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם כְּרֹב חֲסָדָיו׃ וְעַל־יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב
לֵאמֹר· הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְיָ זָכַרְתִּי

(ישעיה י׳, ג׳). והנה מאמר זה „מעשה איש ופקודתו, ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו, ויצרי מעללי איש״ מקביל בו סופו לראשו שנקרא פאראללעליזמוס, ובמאמרים ועלילות מצעדי גבר, ויצרי מעללי איש יש בהם שני סמוכים על נושא אחד ושעורם ועלילות גבר ומצעדי גבר, ויצרי איש ומעללי איש, דוגמת ושפוני טמוני חול (דברים ל״ג, י״ט) מספר מפקד העם (ש״ב כ״ד, ט׳) חכמי יועצי פרעה (ישעיה י״ט, י״א) תופשי דורכי קשת (ירמיה מ״ו, ט׳) נושקי רומי קשת (תהלים ע״ח, ט׳) הדר כבוד הודך (תהלים קמ״ה) נהרי נחלי דבש (איוב כ׳, י״ז). ועלילות, מעשים, ל׳ ונוקם על עלילותם (תהלים צ״ט, ח׳). ותחבולותיו, ל׳ עצות כמו ונבון תחבולות יקנה (משלי א׳, ה׳). ויצרי, כל׳ רבים ר״ל יצר טוב ויצר רע. ובן אדם, מלת אשרי כמשמעו גם אליו ושעורו ואשרי בן אדם. יתאמץ בך, שידבק בך בכל כחו. בדבר ישועה ורחמים, שאמרת אליו להצילו בתיבה. להרבות זרעו, כמו שאמר ואתם פרו ורבו שרצו בארץ (בראשית ט׳ ז׳). וצאצאיו, הרצון בזה כאשר הצדיקים הם אבותם וזרעו, ולאברהם היתה ההבטחה הזאת להרבות זרעו כעפר הארץ וכחול הים (בראשית י״ג, ט״ז. וכ״ב, י״ז), ותפש כאן בלשון ישעיה מ״ח, י״ט. ויזכר בראשית ח׳, א׳. וישמע שמות ב׳, כ״ד. וזכרתי את בריתי, ויקרא כ״ו מ״ב. ובסדורי הספרדים הועמד תחת פסוק זה הפסוק וגם אני שמעתי את נאקת (שמות ו׳, ה׳), ואין לתמוה על זה השנוי, כי מה שקדמונינו ז״ל העמידו לנו נוסח ג׳ סדרים האלה במטבע קבוע וכאמור למעלה, זהו דוקא בנוסח התפלות שבהן, אבל י׳ הפסוקים הנאמרים בתוכם לא ברורים ויחודים לקבע, והרשו להמתפלל לבחור לו הפסוקים כפי רצונו רק שיהיו כפי הכלל אשר נתנו להם בגמר׳ ר״ה ל״ב. וכזה גם יובאר לנו מה שנמצא שיאמר הש״ץ לפיוט ביום שני פסוקים אחרים ממה שאמרו הקהל בתפלת לחש, וראה מהרי״ל סוף הלכות ר״ה. זכר עשה, תהלים קי״א, ד׳. טרף, שם פסוק ה׳. ויזכר להם, שם ק״ו, מ״ה. הלך וקראת, ירמיה

לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה: וְנֶאֱמַר. וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֶת־בְּרִיתִי אוֹתָךְ בִּימֵי נְעוּרָיִךְ וַהֲקִימוֹתִי לָךְ בְּרִית עוֹלָם: וְנֶאֱמַר. הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשֻׁעִים כִּי־מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־יְיָ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ וּפָקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים מִשְּׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם וּזְכָר־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד וְאֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה וְתֵרָאֶה לְפָנֶיךָ עֲקֵדָה שֶׁעָקַד אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּב הַמִּזְבֵּחַ וְכָבַשׁ רַחֲמָיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת־כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ וּבְטוּבְךָ הַגָּדוֹל יָשׁוּב חֲרוֹן אַפְּךָ מֵעַמְּךָ וּמֵעִירְךָ וּמִנַּחֲלָתֶךָ. וְקַיֶּם־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר: וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה: כִּי זוֹכֵר כָּל־הַנִּשְׁכָּחוֹת אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם וְאֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ. וַעֲקֵדַת יִצְחָק לְזַרְעוֹ (של יעקב) הַיּוֹם בְּרַחֲמִים תִּזְכּוֹר. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. זוֹכֵר הַבְּרִית:

ב׳, ב׳. וזכרתי אני, יחזקאל ט״ז, ס׳. ומה שממולע פסוק זה של יחזקאל בין שני הפסוקים של ירמיה הוא כדי לסמוך זכירת ברית ימי נעורים לזכירת ברית חסד נעורים. הבן יקיר, ירמיה ל״א, כ׳.

זכרנו בזכרון טוב וכו׳ עפ״ה תהלים ק״ו, ד׳. בְּזִכְרוֹן כן נקוד בכל ס״י וכ״י, וראה למעלה דף 110. משמי שמי קדם, מל׳ תהלים ס״ח, ל״ד. את הברית, כמו שכתוב ביום ההוא כרת ה׳ את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת (בראשית ט״ו, י״ח). ואת החסד, שנתינת הארץ לאברהם היתה בחסד הקב״ה והוא שכתוב חסד לאברהם (סוף מיכה), אבל ביעקב כתוב אמת ליעקב, כי נתינת הארץ ליעקב היא באמת שכבר כרת ברית עם אברהם זקנו לתת לו. בהר המוריה, בראשית כ״ב, ט״ז. כן יכבשו רחמיך את כעסך, לשון זו באה בנוסחת תפלת ישמעאל כהן גדול (ברכות דף ז׳) והספרדים מוסיפים עוד ויגולו רחמיך על מדותיך, וכל זאת מנוסחה היא. וזכרתי להם, ויקרא כ״ו, מ״ה. כי זוכר כל הנשכחות וכו׳ אומרים זה עתה פעם אחרת כדי להסמיך מעין החתימה סמוך לחתימה. לזרעו היום ברחמים תזכור, כן נוסח ב׳ כ״י וכן בסדורי ר״ע ורז״ה ורי״ס גם בס׳ אמשטרדם שנת א׳ת״ת וכן כתב יעב״ץ. וגרסת הספרדים היום לזרעו תזכור. ובס׳ רפ״ה ולפ״ז הנוסח לזרעו ישראל היום ברחמים תזכור, ויש סדורים לזרעו של יעקב היום וכו׳ וכן מנהג פפד״מ (יוסיף אומץ ס׳ תתקנ״ב), אמנם מסדור רב עמרם ומהרמב״ם נראה כי התכות ישראל או של יעקב אינן אלא תוספת האחרונים, גם בס׳ נגיד ומלוה כתב שאין לומר אלא ועקדת יצחק לזרעו היום תזכור. וראה א״ח סמן תקפ״א.

אַתָּה נִגְלֵיתָ בַּעֲנַן כְּבוֹדֶךָ עַל עַם קָדְשְׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם, מִן
הַשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּם קוֹלֶךָ וְנִגְלֵיתָ עֲלֵיהֶם בְּעַרְפַלֵּי טֹהַר׃ גַּם
כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ חָל מִפָּנֶיךָ וּבְרִיּוֹת בְּרֵאשִׁית חָרְדוּ מִמֶּךָּ,
בְּהִגָּלוֹתְךָ מַלְכֵּנוּ עַל־הַר סִינַי לְלַמֵּד לְעַמְּךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת׃
וַתַּשְׁמִיעֵם אֶת־הוֹד קוֹלֶךָ וְדִבְּרוֹת קָדְשְׁךָ מִלַּהֲבוֹת אֵשׁ, בְּקֹלוֹת
וּבְרָקִים עֲלֵיהֶם נִגְלֵיתָ וּבְקוֹל שֹׁפָר עֲלֵיהֶם הוֹפָעְתָּ׃ כַּכָּתוּב
בְּתוֹרָתֶךָ, וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים
וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר
בַּמַּחֲנֶה׃ וְנֶאֱמַר, וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר
וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל׃ וְנֶאֱמַר, וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת
וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ
וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק׃ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר, עָלָה אֱלֹהִים
בִּתְרוּעָה יְיָ בְּקוֹל שׁוֹפָר׃ וְנֶאֱמַר, בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְיָ׃ וְנֶאֱמַר, תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ׃
כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ וְנֶאֱמַר, הַלְלוּיָהּ
הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ׃ הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ
כְּרֹב גֻּדְלוֹ׃ הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר׃ הַלְלוּהוּ
בְתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב׃ הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע

בענן כבודך, שמות י״ט, ט׳. וע״ז. לדבר עִמָּם וכן ברמב״ם. ונוסח הספרדים לדבר עִמָּהֶם, וב׳ הלשונות יתכנו, כמו שמצא מדבר עמם (ברחשית כ״ט, ט׳) ודבר עמהם (נחמיה ט׳, י״ג) אלך עמם (ויקרא כ״ו, מ״א) תלך עמהם (במדבר כ״ב, י״ב). מן השמים השמעתם קולך, עפ״ה דברים ד׳, ל״ו. בערפלי טהר, כמו שכתוב מתוך האש הענן והערפל (דברים ה׳, י״ט), ונקוד בְּעַרְפַלֵּי הפ״א פתוחה והלמ״ד דגושה כמו שהוכיח רוו״ה בביאורו למחזור. גם כָּל־העולם כֻּלּוֹ חל, ככה הנוסחא בכל סדורים ישנים וכן גורס אבודרהם וכן הוא בסדור רב עמרם, וראה למעלה דף 388. חל מפניך, מגזרת ורגזו וחלו מפניך (דברים ב׳, כ״ה); והמאמר ע״פ מה שאמרו חז״ל בזבחים קט״ז, כשנתנה תורה לישראל קולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל אומות העולם אחזתן רעדה בהיכליהן, ובפרקי ר׳ אליעזר פ׳ מ״א כשיצא קול הקב״ה במתן תורה השמים והארץ רעשו ממנו והימים והנהרות ברחו ההרים והגבעות נתמוטטו וכל האילנות כרעו. ודִבְּרוֹת קדשך כן נקד בעל ויי״כ כי הוא עפ״ה ישא מדברותיך (דברים ל״ג, ג׳) כמו שכתב אבודרהם, וראה מכלול דף קע״ע בשקל פְּעָלָה, ומה שנקוד בס״א ודִבְרוֹת בחירק לא כמצא משקל זה בעברית. הופעת, תפס בלשון זו עפ״ה הופיע מהר פארן (דברים ל״ג, ב׳). ויהי ביום שמות י״ט, ט״ז. ויהי קול, שם י״ט, י״ט. הולך וחזק, זה הוא הזי״ן בגלוי. וכל העם שם כ׳, ט״ו. עלה אלהים, תהלים מ״ז, ו׳. בחצוצרות, צ״ח, ו׳. תקעו, שם פ״א, ד׳. הללויה הללו אל, מזמור ק״ן, ואע״פ שנסדרו כבר ג׳ פסוקי כתובים מוסיפים עוד מזמור זה בעבור שהוא הוא אשר מאחו בו חז״ל הרמז לי׳ הפסוקים, כמבואר למעלה בתחלת עלינו לשבח.

הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ: וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר, כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל וְשֹׁכְנֵי אָרֶץ כִּנְשֹׂא־נֵס הָרִים תִּרְאוּ וְכִתְקֹעַ שׁוֹפָר תִּשְׁמָעוּ: וְנֶאֱמַר וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיָי בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלָםִ: וְנֶאֱמַר וַיָי עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וְיָצָא כַבָּרָק חִצּוֹ וַאדֹנָי יֱהוִה בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע וְהָלַךְ בְּסַעֲרוֹת תֵּימָן: יְיָ צְבָאוֹת יָגֵן עֲלֵיהֶם: כֵּן תָּגֵן עַל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁלוֹמֶךָ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ (אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ) כַּמְּצֻוָּה עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר: וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן

כל ישבי, ישעיה י״ח, ג׳. והיה ביום, שם כ״ז, י״ג. וה׳ עליהם זכריה ט׳, י״ד. ה׳ צבאות יגן עליהם, כך תחלת הפסוק הסמוך להקודם, ומוסיפים גם אותו בעבור לשונו שהיא נאה להשתמש בה לבקשת רחמים על כל ישראל. ובסדורי ספרדים הנוסחא ה׳ צבאות יגן עליהם, ה׳ צבאות יגן עליכם, ה׳ צבאות יגן עלינו.

תקע בשופר וכו׳ לקוח מנוסח ברכה עשירית של שמנה עשרה ושם מבואר. וקרב פזורינו וכו׳ זה לקוח מנוסח של ומפני חטאינו. אך בסדורי הספרדים כל הלשון מן וקרב פזורינו עד וביום שמחתכם נמצא, ושם כך הנוסחא: וקיים לנו ה׳ אלהינו את הדבר שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך כאמור, וביום וכו׳, ובאמת יש לפקפק על נוסחתנו במה שאומרים ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, ומה ענין כאן לדבר מן הקרבנות והם כבר הזכרנו בברכה רביעית, אבל כאן עניננו לדבר מן התקיעות וכמו שגם הפסוק הבא במצות התקיעות מדבר, ומצאתי בסדור דפוס טרין משנת רפ״ה הנוסחא „ושם נעשה לפניך כמצוה עלינו" וכו׳ וג׳ תבות את קרבנות חובותינו אינן נמצאות שם, וגרסה הזאת טובה היא ובה אין קושיה, כי אז פירוש נעשה, נעשה מצות התקיעה ר״ל נתקע בחצוצרות. ואין לומר שזו הנוסחא רק במקרה נזדמנה בסדור ההוא ע״י הפלת התבות בטעות המדפיס, כי גם בסדור כ״י גם במחזור דפוס שאלוניקי משנת ש״ד גם במחזור דפוס ויניציא משנת ש״ם כך הנוסחא כולה כמו בסדור ההוא. ועוד שנדפס שם בגליון, „או״א תקע בשופר עד אני ה׳ אלהיכם ס״א תבות, וכן על הר גבה עלי לך עד עלות ינהל (ישעיה מ׳, ט׳) מ״ג תבות, והיה ביום ההוא יתקע (שם כ״ז, י״ג) י״ח תבות, הרי ס״א עכ״ל. כַּמְּצֻוָּה עלינו, כן נקוד בסדור הנזכר משנת רפ״ה וכן כתב בעל ווי״ל גם רוו״ה מצא כך בכ״י, והוא הנכון ובטעם עלינו מצוות (נחמיה י׳, ל״ג); ומה שברוב סדורים נקוד כִּמְצֻוֶּה עלינו טעות הוא ולא יתכן כלל בלשון, שאז היה לו לומר כִּמְצֻוִּים אנחנו, אבל כַּמְּצֻוָּה עלינו יהי טעמו אשה אחת מצוה בשבילנו, וע״כ אינו אלא טעות. וביום שמחתכם, במדבר י׳ י׳. ובעבור שמפסוק זה דרשו בספרי ובר״ה ל״ב מלכיות זכרונות ושופרות

לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ קוֹל שׁוֹפָר וּמַאֲזִין תְּרוּעָה וְאֵין דּוֹמֶה לָּךְ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ קוֹל תְּרוּעַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

לכן אומרים אותו בסוף אלה הסדרים, וראה בהרא"ש לר"ה דף ל"ב. שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, וכן בס' רב עמרם גם ברוקח, והספרדים אומרים שומע קול תרועת עמו ישראל היום ברחמים, וכגרסת הטור. אמנם הרמב"ם ובתכלאל חתימת הברכה, „בא"י שומע תרועה" וכן היא במחזור רומא. ובמכלאת בנ"י אחד עוד נוסחא מיוחדת לר"ה בשבת וכך שם הלשון: ובשבת יאמר זה, כי אתה זוכר קול שופר ומאזין זכרון תרועה ואין דומה לך בא"י זוכר תרועה לעמו ישראל ברחמים.

ש״ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר· יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם, טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ· כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם· וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ· בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי· נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי· וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם· עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ· לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

הש״ץ חוזר התפלה, ואומרים פיוטים כל מקום ומקום כפי מנהגו, ותוקעין על סדר הברכות כל מדינה ומדינה כפי מנהגה, (ויחיד אינו תוקע על סדר ברכות מעומד, שאינו רשאי להפסיק תפלתו). ולאחר שגמר הש״ץ תפלת מוסף אומר קדיש שלם, ואומרים אין כאלהינו, עלינו, ומסיימים הסדר כבשאר י״ט, וחוזרין לתקוע שלשים קולות, ואח״כ נפטרים לבתיהם לשלום. ואין ממהרים לאכול כמו בשאר י״ט, אלא ממשיכים בתפלה עד קרוב לחצות היום.

בסעודת שחרית של ר״ה פותחים בקידוש כמו בשאר י״ט וידבר משה את מועדי וכו׳ ואוכלים ושותים ושמחים בה׳ מעוזנו.

למנחה של ר"ה נכנסים לביה"כ ואומרים פ' התמיד, אשרי, ובא לציון, ח"ק, (ובשבת מוסיפים ואני תפלתי ומוציאין ס"ת וקורין ג' גברי בפ' האזינו, ומחזירין ס"ת להיכל ואומר הש"ץ ח"ק) ומתפללים תפלת ר"ה בלחש כמו בערבית, והש"ץ חוזר התפלה ואומרים אבינו מלכנו (ובשבת אין אומרים אותו ולא צ"ץ), ק"ת, עלינו.

ביום א' של ר"ה (ואם חל בשבת ביום ב') אחר מנחה קודם שקיעת החמה הולכים על שפת נהר שיש בו דגים או על באר מים חיים ואומרים:

נאך מנחה אבר פֿאר זאננענאונטערגאנג געהט מאן אן איינען טייך, וואו פֿישע זינד, אדער אן איינע לע- בענדיגע קוועללע אונד זאגט:

מִי־אֵל כָּמוֹךָ, נֹשֵׂא עָוֹן, וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע, לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ, לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ, כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ, יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ, וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם: (וְכָל־חַטֹּאת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל תַּשְׁלִיךְ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לֹא־יִזָּכְרוּ וְלֹא־יִפָּקְדוּ וְלֹא־יַעֲלוּ עַל־לֵב לְעוֹלָם:) תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב, חֶסֶד לְאַבְרָהָם, אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ, מִימֵי קֶדֶם:

בערבית ליל שני של ר"ה מתפללים כמו בליל ראשון (ואם חל במ"ש אומרים ותודיענו) ומקדשין בהכ"נ וגם בבית ואומרים שהחיינו, ומהדרין אחר פרי חדש או בגד חדש לסמוך עליו ברכת שהחיינו, ואם אינו מוצא מ"מ מברך שהחיינו.

בשחרית יום שני מתפללים כמו בראשון וקורין בפ' וירא ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה עד סוף הסדר, ולמפטיר קורין כאתמול ומפטירין בירמי' ל"א כה אמר ה' מצא חן, ותוקעין כאתמול, ואם חל יום ראשון בשבת אומרים שהחיינו על השופר ביום שני, ובק"ק אומרים אותו לעולם. ומתפללים סדר מוסף הכל כדאתמול.

במוצאי ר"ה ערבית מתפללים ומבדילים בתפלה ועל הכוס כבכל מו"ע. ואם הוא שבת מתפללים כבמוצאי שבתות, ואומרים במגן אבות המלך הקדוש.

בכל עשרת ימי תשובה אומרים המלך הקדוש, המלך המשפט, זכרנו, מי כמוך, וכתוב, ובספר בכל התפלות, ואחר תפלת שחרית ומנחה אומרים אבינו מלכנו, מלבד ע"ש במנחה ושבת ועי"כ שאין אומרים אותו.

צום גדליה הנקרא צום השביעי הוא לעולם בג' בתשרי (ואם הוא שבת נדחה ליום א'). בתפלת שחרית בחזרת התפלה אומר הש"ץ עננו ברכה בפני עצמה בין גואל לרופא, ואחר התפלה אומרים א"מ, ותחנון ושומר ישראל, ואל ארך אפים, ומוציאין ס"ת וקורין ויחל ואין מפטירין, ואומרים ח"ק על הס"ת בימה, ומכניסין ס"ת להיכל ואומרים אשרי, למנצח, ובל"צ וגומרים הסדר כבכל יום חול. ובתפלת מנחה אחר ח"ק על אשרי מוציאין ס"ת וקורין ויחל ואין אומרים קדיש על ס"ת, ומפטירין דרשו, ומחזירין ס"ת להיכל, ואומרים ח"ק לפני העמוד ועומדים להתפלל בלחש, והקהל אומרים עננו בשמע קולנו, והש"ץ בחזרת התפלה אומר עננו ברכה בפני עצמה ואומר או"א ברכנו. ואחר התפלה אומרים א"מ וגו'.

שבת שובה, כך שמה על שם שמפטירין בה שובה ישראל. בערבית מתפללים כבכל ליל שבת, ואומרים בתפלה זכרנו, מי כמוך וכו' וגם במגן אבות אומרים המלך הקדוש. בשחרית מתפללים כסדר שבת, וקורין פ' וילך או האזינו, והיינו אם חל יום א' דר"ה ביום ב' או ג' קורין וילך, ואם חל ביום ה' או ז' קורין האזינו, ולעולם מפטירין בסוף הושע שובה ישראל עד סוף הנביא ומדלגים ליואל סי' ב' פסוק ט"ו תקעו שופר בציון עד סוף הסמן ולא יבושו עמי לעולם כדי להשלים כ"א פסוקים, והאשכנזים שבקהל מפטיר. במנחה מתפללים כבכל שבת, אלא שאין אומרים צדקתך ולא פרקים ולא ברכי נפשי.

מי אל כמוך, סדר תשליך לא נמצא דבר ממנו לא בגמרא ולא בספרי הגאונים והפוסקים הראשונים אלא מנהג הוא שמזכירו מהרי"ל בהלכות ר"ה ושל"ה דף רי"ד ע"ב והלבוש לא"ח ס' תקצ"ו וכתב עליו טעמו שהוא זכר לעקדה משום דאיתא במדרש (תנחומא פ' וירא) כשהלך אברהם אבינו לעקוד את יצחק בנו הוליכו השטן בנהר עד שבא עד צוארו במים ואמר אברהם הושיעה ה' כי באו מים עד נפש וניצול, ורגילין לילך במקום שרואין שם דגים לזכר שאנו משולים כדגים חיים הללו שנאחזים במצודה כך אנו נאחזים במצודת המות והדין (קהלת ט' י"ב) ומתוך כך נהרהר יותר בתשובה עכ"ל. והמנהג הזה באשכנז נתהוה כנראה מס' נגיד ומצוה דף ס"ח, וכבר כתב עליו בעל יוסף אומץ בס' תתקע"ה כי מנהגי אבותינו תורה. והפסוקים שאומרים הם ג' האחרונים מס' מיכה.

בערב י"כ בהשכמה לסליחות אין אומרים הודוי כי אם פעם אחת ואין אומרים תחנון וגם לא אל רחום שמך וכו', אם לא כשחל ערב י"כ בערב שבת. ובתפלת שחרית מנהג הרבה קהלות שלא לומר מזמור לתודה, ואין אומרים תחנון ולא למנצח ולא מזמור לאסף, ומנהג הרבה קהלות שלא לומר אבינו מלכנו אלא אם כן שחל בע"ש.

סדר הכפרות לערב יום כפור·

פשט המנהג לקחת בעי"כ לכפרה תרנגול לזכר ותרנגולת לנקבה (ולמעוברת תרנגול ותרנגולת), ובוחרין בלבנים אך לא יהדרו אחריהם. אם אין לו תרנגול לוקח משאר בעלי חיים ממה שאיננו ראוי לקרבן. לא מלא מבעלי חיים יקח עלין עם זרע או נטע ומחזירו סביב לראשו, כי האדם עץ השדה ומשתתף עמו בנפש הצומחת.

לוקח הכפרה בידו הימנית ואומר נפש תחת נפש וקורא אלה הפסוקים:
מאן נעמט דיא כפרה אין דיא רעכטע האנד אונד זאגט פאלגענדע פסוקים:

בְּנֵי אָדָם יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל: יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק: אֱוִלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: כָּל־אֹכֶל תְּתַעֵב נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי מָוֶת: וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְיָ בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם: יוֹדוּ לַייָ חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: אִם־יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי־אָלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ: וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת מָצָאתִי כֹפֶר:

ויקח הכפרה בידו השמאלית וידו הימנית יניח על ראשה ויסבבנה סביב לראשו ואומר:
ווער זיך זעלבסט דיא כפרה אומשלאגט, זאגט:

זֶה חֲלִיפָתִי זֶה תְּמוּרָתִי זֶה כַּפָּרָתִי, זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ
לְמִיתָה וַאֲנִי אֶכָּנֵס וְאֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

וחוזר וקורא בני אדם וגו' ויסבב ויאמר זה חליפתי וגו' וכך עושה ג' פעמים, ואח"כ שוחטה מיד סמוך לסמיכה.
דיעזעז בני אדם א"ז"וו זה חליפתי א"ז"וו ווירד זא נאך צווייאמאל וויעדערהאהלט.

ואחר שעשה כך לעצמו הולך ויעשה כענין זה גם לבני ביתו אם אינם יכולים לעשות בעצמן, ואם יודעים לקרות יאמרו הם הפסוקים.

המסבב לעצמו ולאחר עמו יאמר: ווער זיך אונד איינעם אנדערן צוגלייך דיא כפרה אומשלאגט, זאגט:

זֶה חֲלִיפָתֵנוּ זֶה תְּמוּרָתֵנוּ זֶה כַּפָּרָתֵנוּ, זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ
לְמִיתָה וַאֲנַחְנוּ נִכָּנֵס וְנֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב ליחיד אומר: ווער דיא כפרה איינער אנדערן מאנספערזאן אומשלאגט, זאגט:

זֶה חֲלִיפָתְךָ זֶה תְּמוּרָתְךָ זֶה כַּפָּרָתְךָ, זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ
לְמִיתָה וְאַתָּה תִּכָּנֵס וְתֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב לרבים זכרים בתרנגול אחד: ווער דיא כפרה מעהרערען מאנספערזאנען צוגלייך אומשלאגט, זאגט:

זֶה חֲלִיפַתְכֶם זֶה תְּמוּרַתְכֶם זֶה כַּפָּרַתְכֶם, זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ
לְמִיתָה וְאַתֶּם תִּכָּנְסוּ וְתֵלְכוּ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב לנקבה: ווער דיא כפרה איינער פרויענספערזאן אומשלאגט, זאגט:

זֹאת חֲלִיפָתֵךְ זֹאת תְּמוּרָתֵךְ זֹאת כַּפָּרָתֵךְ, זֹאת הַתַּרְנְגֹלֶת תֵּלֵךְ
לְמִיתָה וְאַתְּ תִּכָּנְסִי וְתֵלְכִי לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב לנקבות בכפרה אחת יאמר: ווער זיא מעהרערען וויבספערזאָנען צוגלייך אומזאָגט, זאָגט:

זֹאת חֲלִיפַתְכֶן זֹאת תְּמוּרַתְכֶן זֹאת כַּפָּרַתְכֶן, זֹאת הַתַּרְנְגֹלֶת תֵּלֵךְ לְמִיתָה וְאַתֶּן תִּכָּנַסְנָה וְתֵלַכְנָה לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב לרבים בכפרות רבות, וכן למעוברת, יאמר:

ווער מעהרערע כפרות צוגלייך מעהרערען פערזאָנען אָדער איינער שוואַנגערען פֿרויא אומזאָגט, זאָגט:

אֵלּוּ חֲלִיפוֹתֵיכֶם אֵלּוּ תְּמוּרוֹתֵיכֶם אֵלּוּ כַּפָּרוֹתֵיכֶם, אֵלּוּ הַתַּרְנְגוֹלִים יֵלְכוּ לְמִיתָה וְאַתֶּם תִּכָּנְסוּ וְתֵלְכוּ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

ונוהגים לפדות הכפרות בממון ולתת הממון לעניים וכן הטוב והראוי.

מצוה לאכול ולהרבות בסעודה בערב י"כ, ואסור להתענות בו אפילו תענית חלום.

עבירות שבין אדם לחברו אין י"כ מכפר עד שירצה את חברו, ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו; לא נתפייס בפעם אחת צריך לפייסו עד ג"פ, ויקח עמו ג' אנשים בכל פעם, ויותר מזה אינו זקוק לו, רק יאמר בפני עשרה שבקש ממנו מחילה, אבל אם היה רבו צריך לבקש עד שיתפייס. והמוחל לא יהיה אכזרי. אם מת האיש אשר חטא לו, מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לאלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו.

הנדיאים טובלים בעי"כ ואין מברכים על טבילה זו, והאבלים עושה ט' קבין בשפיכה בפעם אחת ואם שופך מן ב' כלים צריך להתחיל השני עד שלא יפסוק הראשון. מי שמת לו מת בין ר"ה לי"כ מותר לרחוץ ולטבול בעי"כ סמוך ללילה.

סדר תפלת מנחה לעי"כ.

בערב י"כ מקדימים להתפלל מנחה, והיחיד מתפלל שמנה עשרה עד עושה השלום ואח"כ מתחיל טהוי או"א **תבא לפניך** וכו' (דף 414) וגומר כל סדר הודוי וסדר **על חטא** עד סופו, אבל הש"ץ בחזרת התפלה אינו מתודה. ואין אומרים **אבינו מלכנו** ולא תחנון במנחה.

לאחר מנחה אוכלים ומפסיקים מבעוד יום, שצריך להוסיף מחול על הקדש.

נוהגים להדליק נר לי"כ ומברכים **אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום הכפורים.** ויש מקומות שאין מברכים כי אם כשחל י"כ בשבת ואז מברכים להדליק נר **של שבת ושל** י"כ. ומרבים בנרות בבה"כ. ונוהגים לעשות נר לכל אחד, ונר נשמה לאב ואם שמתו. יש להציע השולחנות והמטות ולכבד הבית לי"כ כמו לשבת. ויש ללבוש בגדים נקיים ולבנים, ונוהגים ללבוש גם בגד מתים העליון.

דברים האסורים בי"כ.

יום הכפורים לילו כיומו לכל דבר, וכל מה שאסור בשבת אסור בי"כ, ונוסף עליו שאסור בחמשה דברים הללו, אכילה ושתיה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, ותשמיש המטה. ויש לנהוג באשתו דין נדה שלא ליגע בה ושלא להרבות עמה בדברים. התינוקות אסורים ג"כ בנעילת הסנדל, אבל בשאר ג' דברים מותרין. יהו גשמים ורוצה לילך מביתו לבהכ"נ או להפך והוא אסטניס מותר לו לנעול מנעליו עד שמגיע למקומו, ויש מחמירין. בשחרית י"כ כשניעור משנתו נוטל ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו ומברך על נטילת ידים. ואסור לרחוץ פיו ואפילו רחיצת עינים אסור. והכהנים כשעולין לדוכן כך יטלו ידם כמו כן, וי"א עד הפרק.

בן ט' שנים או בן יו"ד שנים והוא בריא מחנכין אותו להתענות לשעות, ולפי כח הבן מוסיפין לענות אותו לשעות, והוא הדין לקטנה הבריאה, וכן מחנכין בענין רחיצה וסיכה. בן י"א וכן בת י"א מתענין ומשלימין מדברי סופרים, ויש אומרים שאין צריכין להשלים ויש לסמוך עליהם בחושים. אבל בת י"ב ויום אחד ובן י"ג ויום אחד הרי הם כגדולים לכל המצות ומתענין ומשלימין. וכל שהוא פחות מבן תשע אין מענין אותו ואפילו רוצה להחמיר על עצמו מוחין בידו.

סדר ליל יום כפור.

בערבית בכניסת יום הכפורים נכנסים לבהכ"נ בעוד היום גדול, מחמת התרת נדרים שצריך להיות ביום חול, ומתעטפים בטלית ונוהגים לברך עליו, ומעמידים ב' חשובי קהל אחד מימין הש"ץ וא' משמאלו ואומרים לו **בישיבה של מעלה** וכו' ונוהגים לומר זה ג' פעמים, והש"ץ אומר **כל נדרי** ג"פ והקהל אומרים עמו בלחש, ואח"כ אומר הש"ץ פסוק ונסלח, ואומר שהחיינו בלא כוס, ויפה הדבר לברך כן גם כל אחד לעצמו, ומתחילים **ברכו** וכו' וקורין ק"ש בברכותיה ואומרים **בשכמל"ו** בקול רם, ואומרים **ופרוש** (ובשבת **גם ושמרו**) **כי ביום הזה** וגו', ואומר הש"ץ **ח"ק** ועומדים להתפלל תפלת שבע של יום הכפורים.

לערבית ושחרית ומנחה׃

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים׃ מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים׃ וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים׃ לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים׃ מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם׃

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃ מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה׃

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים׃ זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים׃ וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה־שֶּׁבָּרָאתָ. וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים. וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם׃ כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשָּׁלְטָן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ׃

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ׃

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ. וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ׃

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ. כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ׃

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ׃

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה לקדושה ולמנוחה ואת יוֹם הַכִּפֻּרִים הַזֶּה לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה וְלִמְחָל־בּוֹ אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה׃

הכִּפֻּרִים, בכל המקרא בא כן יום הכפרים בל׳ רבים והפ״א בשורק וחסר וי״ו, למחילה וסליחה, תענית ל׳, ע״ב. ותכתובא כי תשא פ׳ פסל לך. ולמחָל־בו, חי״ת בקמץ חטוף בעבור הקמתו למלה מלעיל, ולולי כן היה למחל בחולם, ודוגמת לגאָל־לי מן לגאול (רות ד׳, ו׳), וכן הוא הכלל בפעלים הנחים בפתח בעתיד וכווי, כי בכל זאת המקור שלהם ברוב נקוד בחולם כמו לרחוץ, לשחוט, לרחוק, לשחוק, ללחוס, לרכוב, לשאוב, לסחוב, לנחול ודומיהם. מקרא קדש זכר ליציאת מצרים, בהרבה סדורים ישנים לא נסדרו ב׳ התבות מקרא קדש, וטעות הוא כמו שהעיר הלבוש לא״ח ס׳ תרי״ט.

או״א יעלה ויבוא, הספרדים אומרים תחלה או״א מחל לעונותינו עד לפני ה׳ תטהרו, ואח״כ יעלה ויבוא ואח״כ אומרים מלוך על כל העולם כמו בר״ה. ונוסחתנו להקדים יעלה ויבוא למחל לעונותינו וכן בסדר ברעב״ס, והנוסחא מלוך על כל העולם אין אומרים כלל וגם בס׳ רב עמרם איננה כמבואר בטור א״ח ס׳ תרי״ט.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וּבְיוֹם הַכִּפֻּרִים הַזֶּה׃ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ (וְחַטֹּאתֵינוּ) מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ׃ כָּאָמוּר אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר׃ וְנֶאֱמַר מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ׃ וְנֶאֱמַר כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ׃ לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ, שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ, (והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך׃) וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת׃ כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר,

מחל לעונותינו, תפלה זו היא אחת מן ח׳ ברכות שהתפלל הכהן הגדול בי״כ לאחר קריאתו בתורה כמו שפירש רש״י ביומא ס״ח ע״ב. ואמרו בספרי פ׳ האזינו, אל מחוללך, אל שמוחל לך על כל עונותיך. והעבר פשעינו, עפ״ה ועובר על פשע (מיכה ז׳, י״ח). וחטאתינו, נב׳ כי״י גם בסדורי רפ״ה ורפ״ז ואחר ס״י גם בסדורי ספרד איננו ובן איננו בס׳ רב עמרם, וכבר אמרו בעלי המכין כי מן מחל עד תטהרו מ״ג תבות כנגד מספר תבות פסוקי ויקרא ט״ז, ל׳. ול״ד. ובמדבר ט״ו, כ״ו. והוא רק מכוון בחסרון תבת וחטאתינו. אנכי אנכי, ישעיה מ״ג, כ״ה. מחיתי, שם מ״ד, כ״ב. ובפסוק זה מלת חטאותיך מלא בוי״ו אחרי אלף ע״פ המסרת. כי ביום ויקרא ט״ז, ל׳. כי אתה סלחן וכו׳ תמורת נוסחא זו יש בכי״י גם בסדורי רפ״ה ורפ״ז הגרסה „כי אתה אלהים אמת ודברך מלכנו אמת וקים לעד, בא״י״ וכו׳ וכן הוא גם בסדורי הספרדים, וברמב״ם מובא כי אתה סלחן וכו׳ לסיום לאחר פסוק כי ביום הזה יכפר, והנוסחא ודברך אמת וקים לעד מובא לסיום של מלוך על כל העולם. אמנם להאשכנזים שאין אומרים מלוך על כל העולם גם הסיום כי אתה אלהים אמת ודברך וכו׳ לא יתכן, ולהם הנכון כי אתה סלחן וכו׳, ובכ״י אחד גורס כי אתה סלחן לישראל מן העולם ומחלן וכו׳ וראה בלבוש א״ח ס׳ תרי״ט. סָלְחָן וּמָחֳלָן, לא נמצאו במשקל זה במקרא אבל נבנו על דרך ל׳ ארמית כמו אֻחֲרָן (דניאל ב׳, י״א), וע״ב הסמ״ך והמי״ם בקמץ חטוף, והשתמשו חז״ל במשקל הזה על מי שתכונת הפעולה נמצאה בו תמיד בלי הפסק, וזהו ההבדל בין סָלְחָן וּמָחֳלָן ובין סוֹלֵחַ וּמוֹחֵל, כי סולח ומוחל נאמר על מי שמחל וסלח אפילו פעם אחת אע״פ שהוא אכזר בטבעו מ״מ על פעולת מחילתו הזאת יאמר עליו שהוא סולח ומוחל, אבל סלחן ומחלן לא יקרא כי אם מי שהסליחה והמחילה נמצאה בו נקבע והוא תמיד סולח ומוחל, והוא הקב״ה. ונמצא כן לרז״ל הרבה דוגמאות שבנו על ההבדל הזה, כגון מי שידאג על דבר מה הוא מַקְפִּיד עליו (שבת קי״ד. מקואות סוף פ׳ ט׳) אך מי שירא‫ה מיחוש בכל דבר ודבר הוא נקרא קַפְּדָן (אבות פ׳ ב׳. שבת ל׳ ע״ב), וכן מי שיבוש לעשות מה הוא בוש פנים (אבות פ׳ ה׳) אבל מי שתכונת נפשו מלאה כולה מן הבושת הוא נקרא בַּיְשָׁן (שם פ׳ ב׳. יבמות ע״ט), וכן הרואה דבר הוא חוֹזֶה, אך מי שזאת אומנתו לראות בכוכבי מה הוא נקרא חַזָּן (עיין רש״י למכות כ״ב, ב׳), וכן מי שילך כל ימיו במדת הענוה הוא נקרא עַנְוְתָן (ב״ר פ׳ ל״ג. שבת ל׳, ב׳. ב״מ דף פ״ה. סנהדרין פ״ח, ב׳), ומי שכל חכמתו לדרוש דרושים בתורה הוא דַּרְשָׁן (סוטה מ״ט) ומי שירגז כל ימיו הוא רַגְזָן (קדושין מ״א) או רתחן (פסחים קי״ג), ומי ששטוף בגזל וחמס הוא גַּזְלָן או חַמְסָן (סנהדרין כ״ה, ב׳. ב״ק דף ס״ב. וקט״ז, ב׳), והרגיל לעבור על המצות יקרא עַבְרָיָן (עיין ש״ך לי״ד ס׳ רכ״א), והממאן יותר מדאי הוא סַרְבָן (ברכות ל״ד), וכן המתרגם אפילו פסוק אחד יפול עליו שם מְתַרְגֵּם על שם פעולתו, אבל תֻּרְגְּמָן לא יקרא אלא מי שעסקו בכך לתרגם תמיד והוא מלאכתו (מגלה כ״ה, ב׳), ועל דרך זה לומד ולמדן, שוקד ושקדן, דורש ודרשן, כופר וכפרן, רוצח ורצחן, עצל ועצלן, בטל ובטלן, מקלר וקלרן ודומיהן, וכן נמצא גם בשמוש לשון המקרא שתוספת נו״ן בסוף השם הוא לחזק ולהגדיל הענין כמו עצב ועצבון ובזה יובן מאמר חז״ל בב״ר פ׳ כ״ז קשה היא הפרנסה כפלים כלידה, בלידה כתיב בעצב תלדי בנים ובפרנסה כתיב בעצבון תאכלנה, ובזה יובן גם דרשתם בסוטה דף י׳ בלעם חגר ברגלו אחת היה שנ׳ וילך שפי, שמשון חגר בשתי רגליו היה שנ׳ שפיפון עלי אורח, וימצא כן המעיין ברוב השמות כי תוספת הנו״ן בסופן היא להגדיל ההבנה כמו גאון ישימון עליון לאחון רעבון שברון שבתון ודומיהם, וכבר העירו על ענין זה בעל מעשה אפוד בפ׳ ט׳ ובעל

וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפֻּרִים׃

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם׃ וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד׃ צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר׃ נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם׃ הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ׃

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ׃ בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת׃

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ׃

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

מקנה אברם בשער ד׳ במיני שמות התוארים, וראה למעלה דף 59 ודף 245. ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח, בא״י וכו׳ כן הנוסחא בסדורי ר׳ עזריאל ורז״ה ורי״ם. ובקצת סדורים נוסף עוד אלא אתה, וכבר כתב אבודרהם בשם רבנו סעדיה המוסיף אלא אתה אחר שאמר ומבלעדיך טועה הוא. מלך מוחל וסולח וכו׳ מוזכר במס׳ סופרים פ׳ י״ט הלכה ח׳.

בשחרית ובמנחה אומרים זה.

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ· כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם·

בערבית אומרים זה.

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם· כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם·

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ· בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ·

תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ. וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ· שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ· אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ׃

או"א תבוא לפניך, פה מתחיל סדר הודוי של יה"כ, ואמרו ביומא דף פ"ז ע"ב אור יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה בשחרית מתפלל שבע ומתודה במוסף מתפלל שבע ומתודה במנחה מתפלל שבע ומתודה בנעילה מתפלל שבע ומתודה עכ"ל ועוד שם, והיכן אומר הוידוי, יחיד אחר תפלתו ושליח צבור אומרה באמצע (ר"ל בתוך ברכה האמצעית) עכ"ל. והנה הודוי כמו שבא בסדורינו מורכב הוא מכמה בקשות חז"ל שנתחברו להיות לאחד וכאשר יבואר להלאה. **תבוא לפניך תפלתנו** עפ"י תהלים פ"ח, ג'. **ואל תתעלם מתחנתנו** עפ"י תהלים נ"ה, ב'. **שאין אנחנו עזי פנים** וכו', אין בנו עזות פנים כל כך לומר לפניך שאנחנו צדיקים, ואין אנחנו עם קשה עורף לומר לפניך שלא חטאנו נגדך, אך מודים אנחנו לפניך כי חטאנו. לוֹמַר, כן בכל סדורינו וכל כ"י גם בסדורי הספרדים, והוא משקל המשנה במקום לֵאמֹר של ל' המקרא ובחלוף אותיות יהו"א, כמו צריך אדם לומר (שבת ל"ד) לומר לך (ר"ה כ"ט) לומר לו (ב"מ ק"ה) חייב לומר (עדיות פרק א'), וזו היא דרך בעלי המשנה לבנות ככה בנין הפעלים לשון המקור באופן שיהי' שוה ללשון העתיד, וע"כ אמרו לִקַּח לִגַּח לִגַּף לִתֵּן כדי להשוות הלשון אל ל' יִגַּח אֶגַּח יִגַּף אֶתֵּן וכן לֵירֵד לֵישֵׁב כדי להשוותו עם אֵרֵד אֵשֵׁב וכן אמרו לוֹמַר כדי להשוות הלשון אל אֹמַר, ויהי כן המשקל הזה מזמן המשנה והלאה הנהוג והשגור בפי כל המחברים, והמשקל לֵאמֹר היה להם לזרות. ודע עוד כי ברמב"ם הגרסא שֶׁנֹּאמַר ואף היא תתכן, ובמחזור רומא גורס בדבר הזה שנאמר, וכן בסדור רב עמרם. **אבל**, יש מפרשים כמו אבל חרדה גדולה (דניאל י', ז') אבל עוד העם זובחים (דה"ב ל"ג, י"ז) ר"ל אלא חטאנו, ויש מפרשים כמו אבל שרה אשתך (בראשית י"ז, י"ט) אבל אשמים אנחנו (שם מ"ב, כ"א) ר"ל באמת חטאנו. **אבל אנחנו חטאנו** מוזכר בגמרא סוף יומא וז"ל אמר בר המדורי הוה קאימנא קמיה דשמואל והוה יתיב, וכי מטא שליחא דצבורא ואמר אבל אנחנו חטאנו, קם מיקם, אמר שמע מינה עיקר וידוי האי הוא עכ"ל והנה למדנו כי הנוסח או"א תבוא לפניך וכו' עד אבל אנחנו חטאנו ישן נושן הוא וקבוע כבר לפני בעלי הגמרא. ואמרו במדרש פ' חוקת ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו, כיון שאמרו חטאנו מיד נתרצה להם, ועוד שם בפ' בלק ויאמר בלעם אל מלאך ה' חטאתי, כל מי שחוטא ואומר חטאתי אין רשות למלאך ליגע בו.

אָשַׁמְנוּ. בָּגַדְנוּ. גָּזַלְנוּ. דִּבַּרְנוּ דֹפִי. הֶעֱוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ.
זַדְנוּ. חָמַסְנוּ. טָפַלְנוּ שֶׁקֶר. יָעַצְנוּ רָע. כִּזַּבְנוּ. לַצְנוּ. מָרַדְנוּ.
נִאַצְנוּ. סָרַרְנוּ. עָוִינוּ. פָּשַׁעְנוּ. צָרַרְנוּ. קִשִּׁינוּ עֹרֶף. רָשַׁעְנוּ.
שִׁחַתְנוּ. תִּעַבְנוּ. תָּעִינוּ. תִּעְתָּעְנוּ.
סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ:
וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ. כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ. וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:
מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם. וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. הֲלֹא כָּל הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

אשמנו בגדנו וכו' נתקן על סדר א"ב, ובאו בו דברים כפולים ומשולשים בלשון ואחד בענינם, כמו העוינו עוינו, הרשענו רשענו פשענו, והוא למען שמור סדר הא"ב. והנה כתב של"ה בדף רכ"ג ע"ב וז"ל לענין האמור עיקר הוידוי אבל אנחנו חטאנו טועים העולם וסוברים שאלו בו אלו ג' תבות, ואינו כן אלא רמז בו כל הנוסח של אשמנו כי אבל הוא התחלת הענין אבל אנחנו חטאנו אשמנו בגדנו גזלנו וכו' עכ"ל ויהיה לשפוט מדבריו כי גם הנוסח אשמנו בגדנו וכו' היה קבוע כבר לבעלי גמרא, אמנם נמלא בס' ארחות חיים סדר י"כ ס' ל' וז"ל כתב אחד מן המפרשים מקובל אני מפי גדולים שהודוי הנכון והנראה יותר בין ליחיד בין לצבור בין לש"ץ הוא הודוי המקובל המסודר בסדר זה „אבל חטאנו אנחנו ואבותינו ועוינו ופשענו וסרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו" וכו' ודי לנו בכך אין לנו להוסיף על אלו וכך היה מתודה כה"ג בסדר עבודה ולא היה מזכיר בגידה וגזלה וגנבה וחמס וטפול שקר וכו' ולזה נוטה דעת בעל העתים שכתב בחבורו ז"ל אצטריכינן לפרושי האי דנהיג עלמא למימר אבל חטאנו ועל חטא שחטאנו כולהו באלפא ביתא ולא דייקי בין זדונות לשגגות ומשנין סדר הודוי ועוד שפורטין החטאים ואין מתקין לכך, הלכך לא דייקי בהנהו אל"ף בי"ת, ושמעינן דנהיגי רבואתא דווקני דלא אמרי טפי מהכי אבל חטאנו אנחנו ואבותינו ועוינו ופשענו וסרנו ממצותיך וגו' עכ"ל ומאלה הדברים ברור לנו כי הנוסח הקדמון של הודוי לא היה בו סדר א"ב של אשמנו בגדנו, והוא נתוסף לו אח"כ בזמן הגאונים. וכתב רמ"ע מפאנו במאמרו חקור דין חלק א' פרק ג' לפי שהחוטא מאבד את העולם שנברא באותיות התורה לפיכך נתקן הודוי באלפא ביתא, והוא טעם פנימי. בגדנו בבוראנו. גזלנו, זה את זה. ובמחזור כ"י אחד נוסף עוד גנבנו, ומכתר מלכות לאבן גבירול נראה שהיה גורס געלנו במקום גזלנו. דפי, דבר גנאי וזלזול כמו בבן אמך תתן דפי (תהלים נ', כ') הגדות של דופי (סנהדרין צ"ט, ב'), ובמחזור ישן גורס דברנו דופי ולשון הרע. העוינו והרשענו, תהלים ק"ו, ו'. זדנו, מל' ולא יזידון עוד (דברים י"ז י"ג). חמסנו, ובמחזור כ"י נוסף עוד חמרנו, חללנו שבת וימים טובים. טפלנו שקר, חבלנו ודבקנו שקר על שקר, מל' תהלים קי"ט, ס"ט, ואיוב י"ג, ד'. יָעצנו רע איש על עמיתו. ונקודו היו"ד בקמץ, ומה שבקצת סדורים יִעצנו בחירק טעות כי לא נמצא פעל יעץ בפיעל. כזבנו, מל' ובלשונם יכזבו לו (תהלים ע"ח, ל"ו); ובמחזור כ"י נוסף עוד כחשנו. לצנו, מענין ומושב לצים. נאצנו מל' נאצו את קדוש ישראל (ישעיה א', ד'); ובמחזור כ"י מוסף עוד נאפנו, נשבענו לשוא ולשקר. סררנו, מל' כי כפרה סוררה סרר ישראל (הושע ד', ט"ז). עוינו, דניאל ט', ה'. צררנו, מל' וצררו אתכם (במדבר ל"ג, נ"ה). קשינו ערף, הנכון היה הקשינו ערף בכל ל' הקשות ערף שלא בא במקרא אלא בהפעיל כמו וערפכם לא תקשו (דברים י', ט"ז) הקשו את ערפם (ירמיה י"ט, ט"ו), אך למען שמור סדר של א"ב נאמר קשינו בפיעל. רשענו, מ"א ח', מ"ז. שחתנו, מל' כי שחת עמך (שמות ל"ב, ז'), ובמחזור כ"י גורס שחתנו דרכינו. תעבנו מל' המתעבים משפט (מיכה ג', ט'). תעינו את עצמנו. תעתענו את אחרים, והוא מל' והייתי בעיניו כמתעתע (בראשית כ"ז, י"ב). סרנו, בכ"י וְסרנו. ולא שוה לנו, לא עלתה בידינו ההנאה ותועלת באותו מרד שמרדנו, ובלשון חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי (איוב ל"ג, כ"ז); ויש מפרשים מענין ולמלך אין שוה להניחם (אסתר ג', ח') כלומר חשבנו ערך מצותיך לכלום. ואתה צדיק וכו' פסוק הוא בנחמיה ט', ל"ג. ואיתא בפסיקתא רבתי פ' רני ושמחי, אמר להם הקב"ה למלאכי השרת בואו ואודיע אתכם צדקתן של בני, שאני טענתים בעולם הזה צרות ויסורין הבאתי עליהן בכל דור ודור ובכל שעה ולא בעטו בי אלא קוראים את עצמן רשעים וקוראים אותי צדיק בפני רשעם והן אומרים בלשון הזה אבל אנחנו חטאנו העוינו והרשענו וסרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו ואתה צדיק על כל הבא עלינו ואנחנו הרשענו עכ"ל.

מה נאמר לפניך, מה נוכל לומר לפני כסא כבודך להצטדק על מעשינו, ובלשון עזרא (ט', י') ועתה מה נאמר אלהינו אחרי זאת כי עזבנו מצותיך. כל הנסתרות מבני אדם והנגלות לבני אדם את כלם אתה יודע.

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם. וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי: אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב: אֵין (כָּל־) דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָּ. וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:

וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתִּסְלַח לָנוּ עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ. וְתִמְחַל־לָנוּ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ. וּתְכַפֶּר לָנוּ עַל כָּל־פְּשָׁעֵינוּ:

אתה יודע רזי וכו' זאת הנוסחא תקנה רב, כדאיתא בסוף יומא יחיד מתודה אחר תפלתו וש"ץ באמצע, מאי אמר, אמר רב אתה יודע רזי עולם, ושמואל אמר ממעמקי הלב, [באלפסי גורס אתה יודע בעמקו של לב, והרא"ש גורס אתה מבין תעלומות לב], ולוי אמר ובתורתך כתוב לאמר, ר' יוחנן אמר רבון העולמים, ר' יהודה אמר כי עונותינו רבו מלמנות וחטאתינו עצמו מספר, רב המנונא אמר אלהי עד שלא נוצרתי וכו' עכ"ל, והנה רבים סברו באלה הנוסחאות השונות שיהיו נוסחאות של ודוי שהתפללו חז"ל כל אחד לפי שטתו, אמנם אחרי העיון היטב פירוש כזה לא יתכן, כי מיד בסמוך כמלא בגמרא שעיקר הודוי הוא **אבל אנחנו חטאנו** ושמואל קם ממושבו בהגיע הש"ץ לאמרו, ואם יהיה הפירוש כסברה הנזכרה מדוע לא לוה שמואל לומר הוידוי כנוסחתו, ועוד מה שאמר לוי ובתורתך כתוב לאמר כי ביום הזה יכפר וכו' באמת אין בו לשון של ודוי כלל, אבל הנכון בדבר כי הנוסחא או"א תבוא לפניך וכו' עד אבל אנחנו חטאנו ואחריה סרנו ממצותיך עד ואנחנו הרשענו היא היא עצמות הודוי והיא השגורה והנהוגה בפי כל מימים קדמונים, ובאו חז"ל להוסיף עוד עליה בקשות כל אחד כפי שמצא נאה לסיום הענין, והוסיף רב לומר אתה יודע רזי עולם, **ושמואל** הוסיף אתה מבין תעלומות לב, וכן כולם, וקמו אח"כ מיסדי נוסחת סדר התפלה וגררו מבקשות ההן לשתלן כל אחת במקומה שמצאו ראוי לה לפי המשך ענין הלשון. וגררו בבקשת רב להיותה סיום הודוי, וסמוך לה העמידו בקשת שמואל אתה מבין תעלומות לב, וכן מביאה המרדכי ליומא ובשם רב עמרם (ונראה כי היא היא ההבקשה שנמצא במחזור י"כ אחרי אתה יודע רזי עולם רק שרוב הקהלות קצרוה ואין אומרים ממנה אלא החרוז האחרון שמן מעולם עובר על פשע), ואת בקשת רב המנונא אלהי עד שלא נוצרתי אותה העמידו לחתימה בסוף על חטא. ויש לדעת כי הנוסחא זו של **אתה יודע רזי** שתולה היא רובה ככולה בתפלת יונה כפי שהובאה בילקוט יונה רמז תק"נ. **רזי עולם**, סתרי העולם, ומל' ארמי הוא כמו וגלא רזין, די יכלת למגלא רזא דנה (דניאל ב' מ"ז), וכן תרגום מרגלים חרש מאללין ברז (יהושע ב' א'). **חופש**, חוקר. **ובוחן כליות ולב**, ירמיה י"א, כ'. וי"ז, י'. **אין כל דבר נעלם** וכו' כך הנוסחא בכל כ"י ודפוסים ישנים וכן גרסת הרמב"ם ואבודרהם וכן הוא ברעיא מהימנא לזוהר פ' משפטים דף כ"ב עמוד ר"ו, גם הרוקח כתב שיש באתה יודע רזי עולם כ"ה תבות כמו שיש בשני הפסוקים אם יסתר איש (ירמיה כ"ג, כ"ד) בכל מקום עיני ה' (משלי ט"ו, ג'). ופירוש אין כל דבר, אין שום דבר ובל"א איזגענד איינע זאכע, וכבר כתב הרא"ב במקומו לפרשים שרש כל גם בספרו התשבי שתיבת כל משמשת במקום מאומה כשיסמוך לה מלת אין או לא, כמו לא תעשה כל מלאכה (שמות כ') ולא ידעו כל דבר (ש"ב ט"ו, י"א) לא יפלא ממך כל דבר (ירמיה ל"ב י"ז) ואין כל חדש (קהלת א', ט') וראה פירוש חזקוני לדברים ד', ט"ו.

ובכן יהי רצון וכו', מתחלפים הסדורים בסדר לשונו, ונוסחתנו היא במחזורי דפוס שאלוניק שנת ש"מ ודפוס ויניציא ש"ם ופראג שע"ג. ובשני כ"י גם בסדור רפ"ה בא מחילה בעונות וסליחה בפשעים וכפרה בחטאים, וכן כתב השל"ה בדף רכ"ח בשם הרמ"א, גם בויקרא רבה פ' ג' כך הסדר וז"ל אמר רב ביבי בר אביי כיצד אדם צריך להתודות עי"כ, צריך לומר מודה אני כל רע שעשיתי לפניך, בדרך רע הייתי עומד וכל מה שעשיתי עוד לא אעשה כמהו, יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתמחל לי על כל עונותי ותסלח לי על כל פשעי ותכפר לי על כל חטאתי עכ"ל. ובכ"י אחר וסדור רפ"ז בא מחילה בחטאים וסליחה בעונות וכפרה בפשעים, וכך הסדר בירושלמי כפי שהעתיק בעל ראשית חכמה סוף שער התשובה וז"ל כיצד יתודה, אומר רבון העולמים הרע בעיניך עשיתי ובשרירות לבי הלכתי ותוכחתך לא שמעתי, יהי רצון מלפניך ה' או"א שתכפר לי על כל פשעי ותסלח לי על כל עונותי ותמחל לי על כל חטאתי עכ"ל, ובאמת כן אומרים גם במוסף ר"ח למחילת חטא ולסליחת עון ולכפרת פשע. ור' אייזק טירנא כתב כפרה בחטאים וסליחה בעונות ומחילה בפשעים, והלכו אחריו בעל הלבוש ומג"א לא"ח ס' תר"ז. והספרדים אומרים מחילה בחטאים וכפרה בעונות וסליחה בפשעים והוא כפי הרמב"ם. והנה כל אלה החלופים יש להם על מה שיסמכו. ותמחל, אחרי כי העתיד והצווי דרך אחד להם ברוב בענין נקוד עי"ן פעל שלהם אם בחולם אם בפתח, כמו ישמד שְׁמֹד בחולם יִגְאַל גְּאַל בפתח, ואחרי כי בכל הסדורים נקוד מְחַל לנו בפתח גם ראוי לומר כן ותמחל לנו בפתח, והוא ברור.

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס וּבְרָצוֹן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִמּוּץ הַלֵּב:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי דָעַת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּבִטּוּי שְׂפָתָיִם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגָלוּי וּבַסָּתֶר:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדִבּוּר פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהַרְהוּר הַלֵּב:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהוֹנָאַת רֵעַ:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּוְעִידַת זְנוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן וּבִשְׁגָגָה:

על חטא, סדר של על חטא נוסף עוד לוידוי בזמן הגאונים ומוזכר בשאלתות דרב אחאי גאון סמן קס"ז, אך לא היה בתחלה ארוך בנוסחתו כהיום הזה גם לא בסדר א"ב, וכמו שכתב בעל שבלי הלקט וז"ל עיקר וידוי על חטא הוא בסמן אר"ש זס"ג, אונס רצון שגגה זדון סתר גלוי [וכן הוא בסדור רב עמרם נתוספת ביודעים בלא יודעים] אבל האריכו בו וסדרוהו באל"ף בי"ת עכ"ל ומצאתיו במחזור כ"י כסדר כב"ז חרוזים ע"פ א"ב ובזה"ל „ע"ח ש"ל באונס. וע"ח ש"ל בבלי דעת. בגלוי. בדעת ובמרמה. בהרהור הלב. בודוי פה. בזדון. בחוזק יד. בטומאת שפתים. ביודעים. בכחש ובכזב. בלשון הרע. במראית העין. בנשך ובמרבית. בשיח שפתותינו. בעינים רמות. בפתחון פה. בצעדי רגלים. בקפילת יד. ברצון. בשגגה. בתמהון לבב. על חטאים שאנו חייבים עליהם אשם. ע"ח שח"ע אשם ודאי ואשם תלוי. ע"ח שח"ע קרבן עולה ויורד. ע"ח שח"ע מיתה וכרת בידי שמים. ע"ח שח"ע מלקות ארבעים וארבע מיתות בית דין סקילה" וגו'. גם הרמב"ם לא הביא אלא א"ב פשוט הזה רק שבאות יו"ד הוסיף עוד „ביצר הרע". וכן עודנו היום בסדורי הספרדים בקצת שנוי לשון. אולם האשכנזים הרחיבו הסדר ועשאוהו בא"ב כפול, והשנויים בנוסחאות הרבה בספרים גם לא השוו המדה עד שבסדור זה מוקדם בבלי דעת לבטוי שפתים ובסדור אחר בטוי שפתים קודם לבבלי דעת וכן בכולם, גם עריכת א"ב כפול הזה הסבה שימצאו דמים כפולים ומוכפלים כגון בבטוי שפתים מטור פה בשיח שפתותינו ושלשתם ענין אחד. עוד לדעת כי זה הסדר של על חטא ועל חטאים קראוהו ודוי רבה, והודוי של אשמנו בגדנו שמו ודוי זוטא (ס' המנהיג הלכות ר"ה ויה"כ סמן כ"ג וכ"ז). **בְּאֹנֶס** שאנסוהו לעבור על אחת מן המצות ואם לאו יהרגוהו, שיעבור ואל יהרג, חוץ מן ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים שיהרג ואל יעבור. **וברצון**, שחטא ברצונו בלי שום אונס. וצ"ל בְּאֹנֶס מלעיל והנו"ן בסגול כי שם הדבר הוא במשקל קֹדֶשׁ אֹפֶל, ואין לדמותו עם והשתיה כדת אין אנס (אסתר א', ח') ששם הוא בינוני. **באמוץ הלב**, מל' לא תאמץ את לבבך (דברים ט"ו, ז'). ובכ"י אחד תמורתו באכילה ובשתיה. **בבטוי שפתים**, מל' כי תשבע לבטא בשפתים (ויקרא ה', ד') ופירושו דבור בלי כוונה מיוסדת (איבעראײלטעס וואָרט) שידבר כל מה או יבטיח דבר מה אשר בסוף יתחרט עליו, ובכל ל' בטא שבמקרא שטעמו על דבור בהתרגשות הנפש בלי סדור המחשבה, וכבר אמרו חז"ל כל הבוטה ראוי לדקרו בחרב (נדרים כ"ב). **בדעת ובמרמה**, במרמה של דעת ר"ל שרמה את רעהו בכוונה, והוי"ו של ובמרמה יש לפרש כמו וי"ו של אשר לו ובלקוט (ש"א י"ז, מ') ברמה ובעירו (ש"א כ"ח, ג') ובל"א נאָמליך, וסדר של א"ב הכריח את המחבר לסדר ככה התבות. **בהרהור הלב**, במחשבות הלב וכמו שאחז"ל הרהורי עברה קשין מעברה (יומא כ"ט, ע"א), וה"א צ"ל נפתח כמו שנמצא בדניאל ד', ב'. **בהונאת רע**, מל' ולא תונו איש את עמיתו (ויקרא כ"ה, י"ז), ובכ"י בהונאת ולאה דף 45. **בודוי פה** שהתודה רק בשפתיו ולבו בל עמו. **בועידת**, ל' זמון בל"א צוזאַמענקונפט,

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזִלְזוּל הוֹרִים וּמוֹרִים:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחִלּוּל הַשֵּׁם:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטִפְּשׁוּת פֶּה:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתָיִם:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרָע:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:

(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַפַּת שֹׁחַד:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן הָרָע:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָצוֹן:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּנְטִיַּת גָּרוֹן:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂקּוּר עָיִן:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:

מענין ונועדו אליך (במדבר י' ד') ומשקל תלמודי הוא כרוב הלשונות בסדר הזה. **בזלזול**, ל' גנאי ובזיון מענין כל מכבדיה הזילוה (איכה א', ח'). **הורים**, האב והאם. **ומורים**, המלמדים. **בחזק יד**, שהתחזק על חברו להרע לו. **בטפשות פה**, ל' אולת וכסילות, כי אויל עמי בנים סכלים המה תרגומו ארי אטפשו עמי, בנין טפשין אינון (ירמיה ד' כ"ב), ר"ל שדבר דברים של הבל ושגעון. **בטמאת שפתים**, שטמא את פיו בדברי נבלה וערוה. **ביצר הרע**, שמגרה בעצמו את יצר הרע עליו. **ביודעים**, אבודרהם פירש כמו שנאמר או הודע אליו חטאתו, ובלא יודעים כמו שנאמר והוא לא ידע ואשם עכ"ל, ויותר נראה לפרש ביודעים שעשה עברה בפני רבים ויודעים ממנה, ובלא יודעים שעבר בסתר ולא ידע ממנה איש. **ועל כלם וכו'** גם בחרוז זה מתחלפים הסדורים שיש מהם אשר חסרים בו התבות אלוה סליחות, ויש מהם אשר חסר גם ועל כלם ואין שם הנוסחא אלא „סלח לנו מחל לנו כפר לנו," וגם בהעמדת החרוז שונים הספרים כי יהם שבא החרוז ד' פעמים וכמו שנדפס למעלה, ובס"א לא בא כי אם ג' פעמים ואחרי עזות מצח לא נמצא ויש ספרים שגם עומד ולא בא כאן אחרי ובלא יודעים, ועוד ס"א שלא בא קודם ארבע מיתות בית דין, והרמב"ם לא נמצא חרוז זה כלל ואף בסדורי ספרדים איננו. **בכפת שחד**, לקיחת שחד בכף יד, והלשון נגזר מן נוער כפיו מתמוך בשחד (ישעיה ל"ג, ט"ו), והנין התבה הוא זר מאד כי לא נמצא בהבנה זו כַּפָּה אשר סמיכותו כַּפַּת לא במקרא ולא בתלמוד, והמסדר עשה מהרבוי כַּפּוֹת היחיד כַּפָּה בל' נקבה וכמשקל שַׁפָּה שַׁפּוֹת, ועוד שהעמידו בטעם שם הפעל דוגמת ולמסע את המחנות (במדבר י', ב'). **במשא ובמתן**, כך כנוהו למסחר ולרכולה. ובס"א תחתיו הנוסחה במראית העין. וס"א גורסים כאן במשא ובמתן, ובמקום במאכל ובמשתה גורסים במראית העין. **בנשך ובמרבית**, ויקרא כ"ה, ל"ז. וב"מ דף ס', ע"ב. **בנטית גרון**, **בשקור עין**, שניהם ענין גאוה ומל' ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים (ישעיה ג', ט"ז), וע"כ הטעה בשקור בסי"ן; ויש ספרים שבמקום בנטית גרון הנוסחא בנבול פה. **בשיח**, בדבור, מל' ישיחו בי (תהלים ס"ט, י"ג).

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת׃
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעַזּוּת מֶצַח׃
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ׃)
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְרִיקַת עֹל׃
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְלִילוּת׃
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּצְדִיַּת רֵעַ׃
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצָרוּת עָיִן׃
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַלּוּת רֹאשׁ׃
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַשְׁיוּת עֹרֶף׃
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִיצַת רַגְלַיִם לְהָרַע׃
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּרְכִילוּת׃
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא׃
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂנְאַת חִנָּם׃
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּתְשׂוּמֶת יָד׃
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב׃
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ׃)
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה׃
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת׃
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד׃

בעינים רמות משלי ו׳, י״ז. **בפריקת על**, מל׳ ופרקת עלו (בראשית כ״ז מ׳) שהשליך מעליו עול מלכות שמים ר״ל שכפר בהקב״ה, וכמו שפירש רש״י ביומא פ״ה ע״ב. **בפלילות**, בחריצות הדין והמשפט, מל׳ ונתן בפלילים (שמות כ״א כ״ב), ונכ״י אחד במקומו בפתחון פה. **בצדית רע**, ל׳ השליך עליו בצדיה (במדבר ל״ה, כ׳). **בצרות עין** הוי״ו בשורק כחבריו בפלילות בקלות בקשיות, ובמס׳ ערכין דף ט״ז על ז׳ דברים נגעים באים על לשון הרע וכו׳ ועל צרות העין, ופירש רש״י שצרה עינו באחרים ואינו מהנה שכניו מכליו על ידי שאלה וכן פירש גם בסוטה מ״ז ע״ב (בל״א איסגוגנש). **בקלות ראש**, שינהג על הכקלה בעשיית המצוות, לייכטזין, והוא ל׳ משנה כמו לא ינהגו קלות ראש בכדרים (כדרים כ׳) שלא יקל ראשו (שם י״ג ע״ב) לא יקל אדם את ראשו (ברכות כ״ד); והאומרים קלות ראש על מי שהולך פרוע בראשו טועים הם כי זה נקרא גלוי הראש כמו רב הונא לא מסגי ד׳ אמות בגילוי הראש (קדושין לא). **בריצת רגלים** לְהָרַע, כן נקודו הרי״ש בפתח כי הוא שם הפעולה כמו להרע או להיטיב (ויקרא ה׳, ד׳) והוא לא ישתנה לקמץ בהפסק. **ברכילות**, מל׳ לא תלך רכיל בעמיך (ויקרא י״ט, ט״ז). **בשנאת חנם**, מל׳ שונאי חנם (תהלים ל״ה, י״ט) והיא קנאת איש מרעהו, וביומא דף ט׳ ע״ב מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ומצות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם. **בתשומת יד**, כמו שנאמר וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד (ויקרא ה׳ כ״א). **בתמהון לבב** דברים כ״ח, כ״ז. ר״ל שהיה נבוך ומטורף בדעתו וחטא.

ועל חטאים וכו׳ סדרן של ועל חטאים איננו שוה בסדורים, ויש ספרים בך סדרן חטאת, אשם, עולה, קרבן עולה ויורד, מיתה בידי שמים, כרת, מלקות ארבעים, מכת מרדות, ארבע מיתות ב״ד. ובהגהת מנהגי ר״א טירנא ומובא במט״מ ס׳ תתמ״א ובמג״א לס׳ תר״ז כסדרו כמו שנדפס למעלה וכן מנהג קהלות הרבה. ובק״ק פפד״מ ומגנצא אומרים בסדר אחר והוא הנדפס למטה בעמוד. **קרבן עולה ויורד**, שמביאו האדם כפי אשר

*) בק"ק פפד"מ ומגנצא אומרים כסדר הכתוב למטה בעמוד.

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם וַדַּי וְתָלוּי:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת אַרְבָּעִים:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת וַעֲרִירוּת:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין סְקִילָה· שְׂרֵפָה· הֶרֶג· וְחֶנֶק· עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה· בֵּין שֶׁיֶּשׁ־בָּהּ קוּם עֲשֵׂה, וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם עֲשֵׂה·

תשיג ידו שאם אין ביכלתו להביא כבש מביא שתי תורים ואם גם אלה אין בידו מביא עשירית האפה וכמפורש בויקרא סימן ה׳ וע"כ הקרבן עולה לעשיר ויורד לעני, וראה כריתות דף י׳ ע"ב. וַדַּי כן העקר כמבואר בדף 194. והפירוש קרבן אשם על עברה שידועה לו. ותלוי. על עברה אשר ספק לו שעבר (ויקרא ה׳, י"ז) וראה יומא פ"ה, ע"ב. מכת מרדות, מדברי סופרים, ומכת מרדות האמורה בכל מקום כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה, כן פירש ברטנורה לנזיר פ׳ ד׳. ורש"י בחולין קמ"א ע"ב פירש מכת מרדות, רידוי בתוכחת שלא ירגיל בזה, ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו עכ"ל, וכן בשבת דף מ׳ ע"ב מכת מרדות ופירש רש"י רדוי, וכן בברכות דף ז׳ טובה מרדות אחת בלבו של אדם מכמה מלקיות ופירש רש"י ל׳ רדוי והכנעה, גם בש"א כ׳, ל׳ בן נעות הַמַּרְדּוּת פירש רש"י ראויה לרדות וליסר, ובתנחומא ראה פ׳ שמות כל המוכע בנו מן המרדות, וא"כ שרשו רדה והדל"ת דגושה ונשקל מַפְעוּת. מלקות ארבעים, דברים כ"ה, ג׳. מיתה בידי שמים, כגון זר שאכל תרומה שכתוב עליו ומתו בו (ויקרא כ"ב, ט׳); ובכי"י הנוסחא מיתה בידי אדם. כָּרֵת, שעבר עברה שנאמר בה ונכרתה הנפש ההיא. ובכל ס"י נקודו הרי"ש בצרי וכן הנכון כי כן נמצא בדברי חז"ל שאמרו ברבוין כריתות בִּיו"ד אחרי הרי"ש וידענו ממנו שהיחיד בצרי ובמשקל חָצֵר חֲצֵרוֹת. ועריורת, כן הוא בסדור דפוס אמשטרדם מסכת אמ"ת וכן העקר והוא שם דבר (קינדערלאָסיגקייט) דוגמת מרירות, פלילות, ובס"א ועריריו ולא יתכן כי זה שם תואר קינדערלאָס, בראשית ט"ו, ב׳. אך לדעת כי בסדור רב עמרם גם בכל ספרים ישנים וכ"י לא נמצא לא עריריו ולא עריורת וא"כ אינכו אלא תוספת אחרונים. ובכי"י ההוא שהזכרתי אשר במקום מיתה בידי שמים גורס מיתה בידי אדם, עומד כאן כרת בידי שמים. ארבע מיתות, סנהדרין פרק ז׳. וחנק, כתב אבודרהם יש שקורין החי"ת בקמץ ויש שקורין אותה בסגול והוא הנכון שהוא על משקל הֶרֶג וכן שמעתי שהיה קורא הרא"ש עכ"ל. על מִצְוַת עשה ועל מִצְוַת לא תעשה, כן בכל כ"י וכן במחזור ויניציא דפוס ש"ס וכן במחזור רומא גם בסדורי הספרדים ובאבודרהם, גם רוו"ה סדר כך רק שהוא נקד מצות בחולם, אמנם הלשון בין שיש בָּהּ שאחריו יורה בברור שצ"ל מִצְוַת בל׳ יחיד. בין שיש בה קום עשה הוא חוזר על מצות עשה, ובין שאין בה קום עשה חוזר על מצות לא תעשה, כך פירש אבודרהם, ואינכו יולאים בו. והאמת כי מצות עשה גם לא תעשה יתכן עליהם יש בה קום עשה ואין בה

---

*) אין פפד"מ אונד מעהרערן קהלות ווירד נאך דיעזער אָרדנונג געבעטעט.

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם תָּלוּי:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת (וכמנהג מוסיפים וַעֲרִירוּת):
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת אַרְבָּעִים:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת: ועל כלם וכו׳.

אֶת־הַגְּלוּיִם לָנוּ וְאֶת־שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ: אֶת־הַגְּלוּיִם לָנוּ כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ וְהוֹדִינוּ לְךָ עֲלֵיהֶם· וְאֶת־שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ לְפָנֶיךָ הֵם גְּלוּיִם וִידוּעִים· כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר· הַנִּסְתָּרֹת לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ· וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם· לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר· וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ:

אֱלֹהַי· עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְדַי· וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי· עָפָר אֲנִי בְּחַיָּי· קַל וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי· הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִמָּה· יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד· וּמַה־שֶּׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ מָרֵק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים· אֲבָל לֹא עַל־יְדֵי יִסּוּרִים וָחֳלָיִם רָעִים:

קום עשה, כגון מצות תפלין יש בה קום עשה, והיא עשה גמורה, וכן מצות סוכה ולולב ודומיהם, אבל מצות עשיית מעקה, אין בה קום עשה שאם אין לו בית אינו מחויב בה, לכן אינה כי אם עשה בעלמא, וכן מצות ציצית ומזוזה אין בה קום עשה. ובמצות לא תעשה כל לא תעשה שהעובר עליה לא יוכל לתקנה ע"י מעשה אחר היא לא תעשה שאין בה קום עשה כגון שלא לעשות מלאכה בשבת ושלא לאכול חמץ בפסח ודומיהם שהן לא תעשה גמורות. אבל לא תעשה שלא לקחת קן לפי שאם עם האפרוחים היא לא תעשה בעלמא, כי אם עבר ולקח יש בה קום עשה שלח את האם ופטור, וראה מכות דף ט"ו, ב'. עוד יש לפרש בדרך אחר, בין שיש בה קום עשה ובין שאין וכו' ר"ל שיש במצות עשה הלווי קום עשה דבר מה, או שאין בה לווי הזה, כגון במצות עשה של אכילת מצה יש בה הלווי קום ואכול את המצה, ובמצות עשה לשבות ביום השבת אין בה לווי קום עשה, וכן גם במצות לא תעשה כגון שלא להחיות מכשפה יש בה הלווי קום ועשה והרוג אותה, ובמצות לא תעשה שלא לאכול גיד הנשה אין בה קום עשה. והנה מי שלא אכל מצה או מי שהחיה מכשפה חטא במה שלא קיים את הלווי קום עשה והיא עברה בלתי מעשה ובל"א חוב־ערלאססונגזינדע, ולהפך מי שלא שבת בשבת או אכל גיד הנשה חטא במה שעשה דבר שהיה מצווה עליו שלא לעשותו והיא עברה עם מעשה ובל"א בעגעהונגזינדע. והנה לב' פירושים האלה אשר הבוחר יבחר ביניהם זה המאמר בין שיש בה קום עשה ובין וכו' לפרט את מיני החטאים ואינו למותר. את הגלוים לנו, חוזר למצות ועל חטאים שבראש המאמר וע"כ בא בל' זכר; והנוסחא הגלוים בה"א בסדור רפ"ה ומחזור ויניציא ושאלוניק גם בש"ת ווי"ל וכן גרסת הרמב"ם והוא הנכון בדקדוק הלשון. כבר אמרנום לפניך, בסדר הודוי של אשמנו ועל חטא ועל חטאים. ובכ"י אחד הנוסח כבר אמרנום לפניך ה' אלהינו. הנסתרת, דברים כ"ט, כ"ח. כי אתה סלחן, מבואר למעלה בתפלה. מלך מוחל וסולח, וכן גרסת הרמב"ם, וראה למעלה בתפלה. וכתב אבן ירחי בס' המנהיג כי בסדורים ישנים יש עוד כאן חתימת ברכה בא"י האל הסלחן (וכן מצאתיו בקצת כי"י גם בסדור רפ"ה) וטועה הוא בדעתו לאמרה אבל מביא הוראת רבינו סעדיה שכתב שכל מי שחותם בוידוי טועה הוא וכן מנהג כל ישראל שלא לחתום עכ"ל וכן הורה גם רב עמרם מובא בהרא"ש לסוף יומא סמן כ"ה, גם אבודרהם כתב שהחותם כאן בא"י המלך הסלחן הוא טועה שאם כן הוו להו שמנה ברכות בתפלה ואכן שבע תקן בלבד, וכן כתב הגהות מימוניות לנוסח הודוי אות א'.

אלהי עד שלא, היא הבקשה שהתפלל רבא בכל יום אחר תפלתו (ברכות דף י"ז) ורב המנונא זוטא לאחר הודוי ביה"כ (יומא פ"ז ע"ב). עד שלא נוצרתי איני כדי, קודם שנולדתי לא הייתי חשוב ושוה להיות נולד. כְּדַי בכ"ל כמו אסתר ג' י"א. וראה למעלה דף 101. ועכשו, ועתה, ומלה תלמודית היא. כאלו לא נוצרתי, כי מה אני ומה חשיבותי. קל וחמר, גם זה ל' תלמוד, ובמקרא אף כי במקומה (בל"א אום וויא פיעל מעהר). הרי, טעמו בל' חז"ל כמו הִנֵּה. הֲרֵי אֲנִי ב' תבות, כן הגרסה בגמרא ובדי"ק והרמב"ם ואבודרהם וכן בכל הסדורים וכן העתיק גם הר"ש אלעמי בספרו אגרת מוסר וכן הנכון בלשון, ולא ידעתי מה קרה לו לרוו"ה שחבר שתי התבות לאחת ועשה מהן הֲרֵינִי. שלא אחטא עוד, על דרך בא לטהר מסייעין אותו (יומא ל"ח ע"ב). מרק ל' טהרה וזכוך כענין ומרק ושטף במים (ויקרא ו', כ"א), ובברכות דף ה' וביומא דף פ"ו וייסורין ממרקין, ומיתה ממרקת. וחלים רעים, אינכו בכ"י אחד גם לא בסדור הספרדים גם רב עמרם והרמב"ם לא גרסו לו וכן באמת בגמרא יומא דף פ"ז ע"ב לא נמצא, אמנם בגמרא ברכות דף י"ז מסיים וחליים רעים, וכן גם מצאתיו בשני מחזורי כ"י וכן בסדורינו.

אֱלֹהַי. נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אין הש"ץ חוזר התפלה בערבית, אלא לאחר שהשלימו הקהל את תפלתם מתחילים **בסליחות** ותחנונים ווידוי כל מקום ומקום לפי מנהגו (ואם חל י"כ בשבת אומרים בתחלה ויכלו וברכת **מגן אבות** כמו בשאר שבתות רק שאומרים בה במקום האל הקדוש המלך הקדוש וחותם בה הש"ץ **מקדש השבת** בלבד ואינו מזכיר של י"כ, ואח"כ מתחילים בסליחות) ומסיימים באמירת **אבינו מלכנו** (חוץ משבת שאין אומרים אותו, ואין אומרים במה מדליקין), **קדיש תתקבל. עלינו. יגדל.** ונוהגים לנגן גם **אדון עולם** וכו' ולומר כל **שירי היחוד ושיר הכבוד**, ויש שגומרים כל ספר תהלים. ויש נעורים כל הלילה ומרנים בשירות ותשבחות כמו כתר מלכות וכדומה, וטוב הדבר למי שכחו יפה ומובטח בעצמו שלא יטרד למחר בתפלתו ולא יזיק לו בתעניתו, שאם לא כן יצא שכרו בהפסדו. והחזנים לא יעורו כל הלילה, כי מפסידים את קולם וכוונת תפלתם כשאינם ישנים.

בשחרית י"כ משכימים לבהכ"נ לקרות ק"ש בזמנה, ומסדרים הברכות ופ' הקרבנות **ופסוקי דזמרה** ונשמת כמו בשאר י"ט, וברוב הקהלות אומרים **והאופנים**, ויש קהלות אומרים **והחיות**, וקורין ק"ש בברכותיה ואומרים בשכמל"ו בקול רם, ומתפללים תפלת י"כ בלחש כמו בערבית רק שאומרים **שים שלום** וכו', והש"ץ חוזר התפלה בקול ואומר בה **קדושה של מוסף**, וכן בכל תפלות היום אומר קדושה של מוסף, ומאריכים בקרובות ובסליחות כל מקום ומקום לפי מנהגו. וטוב שלא להאריך בתפלת שחרית כדי להתפלל מוסף בעונתו קודם שעה שביעית דהיינו קודם חצות היום, ואם האריך הש"ץ יותר מדאי יש לדלג בסליחות. וקונע הש"ץ הוידוי בתוך התפלה והצבור צריכים לומר הוידוי עמו בעמידה. וברוב הקהלות הכהנים עולין לדוכן גם בשחרית ובק"ק פפד"מ ובנותיה אומרים והערב, ויש קהלות שאין עולין לדוכן בשחרית, ואחר שסיים הש"ץ התפלה פותחים הארון ואומרים **אבינו מלכנו** (חוץ משבת שאין אומרים אותו) ואומר הש"ץ **קדיש תתקבל** בנגון. ומוציאין ב' ס"ת (ובשעת פתיחת ארון הקדש אומרים י"ג מדות ורבון המסודר למעלה אצל קה"ת לשבת דף 223), וקורין בס"ת הראשון ששה גברי (ובשבת ז' גברי) מראש פ' **אחרי מות עד סוף** הפסקא, ומניחין ס"ת השני אצל הראשון ואומר הש"ץ ח"ק על שניהם, ומגביהין וגוללין ס"ת הראשון ופותחין ס"ת השני וקורין למפטיר בפ' פינחס **ובעשור לחדש** וגו' עד **ומנחתה ונסכיהם**, ומפטירין בישעי' סימן נ"ז פסוק י"ד **ואמר סולו סולו עד כי פי ה' דבר**, והמפטיר מברך ברכה ראשונה וברכות אחרונות ואומר **על התורה** וכו' בנוסח המסודר למעלה בסדר קה"ת לשבת דף 228. (ואומרים בשבת **יקום פרקן**) ומזכירין נשמות ואומרים אב הרחמים לפי המנהג. (ואם יש מילה מלין קודם **אשרי**, ואם אין יכולים להביא התינוק לבהכ"נ וצריכים לצאת מבהכ"נ כדי למולו בביתו אז אין מלין עד אחר חזרת ס"ת למקומו, והנכון שלא לברך על הכוס, ובמקום שנהגו לברך המנהג עוקר הלכה ואם היולדת צריכה לאכול מלין אצלה ותשתה היא מן הכוס), ואומרים **אשרי, יהללו** וגו' ומחזירין ס"ת להיכל, והש"ץ אומר **חצי קדיש**, ועומדים להתפלל תפלת מוסף של י"כ.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ. וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים. וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטָן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ. וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כֶּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ. כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה לקדושה ולמנוחה ואת יום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה וְלִמְחָל־בּוֹ אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל־מִקְדָּשְׁךָ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ גַּלֵּה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ מְהֵרָה וְהוֹפַע וְהִנָּשֵׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָּל־חָי וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ. וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם

וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: וְאֶת־מוּסַף יוֹם השבת הזה ואת מוסף יום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

לשבת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיְיָ רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וּשְׁנֵי שְׂעִירִים לְכַפֵּר. (נ"א ושעיר לכפר מלבד חטאת הכפורים) וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

לשבת יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם השבת הזה וביום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה. מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ (וְחַטֹּאתֵינוּ) מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. כָּאָמוּר, אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: וְנֶאֱמַר, מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ, שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר, כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ, שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ, (והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת

ובעשור, במדבר כ"ט, ז'. ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתם, הנוסחאות מתחלפות, ונס"א ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם, ונס"א ושעיר לכפר מלבד חטאת הכפורים ועולת התמיד ומנחתה ונסכיהם כמשפטם אשה לה', ונס"א ושעיר לכפר מלבד חטאת הכפרים ושני תמידים כהלכתם, והיא גרסת מהרי"ל.

קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך·) וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת· כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר· וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל· וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה· מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפֻּרִים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שִׂים שָׁלוֹם, טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ׃ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם׃ וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ׃ בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃

תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ׃ וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ׃ שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ׃ אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ׃

אָשַׁמְנוּ׃ בָּגַדְנוּ׃ גָּזַלְנוּ׃ דִּבַּרְנוּ דֹפִי׃ הֶעֱוִינוּ׃ וְהִרְשַׁעְנוּ׃ זַדְנוּ׃ חָמַסְנוּ׃ טָפַלְנוּ שֶׁקֶר׃ יָעַצְנוּ רָע׃ כִּזַּבְנוּ׃ לַצְנוּ׃ מָרַדְנוּ׃ נִאַצְנוּ׃ סָרַרְנוּ׃ עָוִינוּ׃ פָּשַׁעְנוּ׃ צָרַרְנוּ׃ קִשִּׁינוּ עֹרֶף׃ רָשַׁעְנוּ׃ שִׁחַתְנוּ׃ תִּעַבְנוּ׃ תָּעִינוּ׃ תִּעְתָּעְנוּ׃

סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ׃ וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ׃ כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ, וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ׃

מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם, וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים׃ הֲלֹא כָּל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ׃

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם, וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי׃ אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב׃ אֵין (כָּל) דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָּ, וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ׃

וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ שֶׁתִּסְלַח לָנוּ עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ, וְתִמְחַל־לָנוּ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ, וּתְכַפֶּר לָנוּ עַל כָּל־פְּשָׁעֵינוּ׃

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס וּבְרָצוֹן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִמּוּץ הַלֵּב:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי דָעַת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּבִטּוּי שְׂפָתָיִם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגָלוּי וּבַסָּתֶר:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדִבּוּר פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהַרְהוֹר הַלֵּב:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהוֹנָאַת רֵעַ:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּוְעִידַת זְנוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן וּבִשְׁגָגָה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזִלְזוּל הוֹרִים וּמוֹרִים:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחִלּוּל הַשֵּׁם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטִפְשׁוּת פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתָיִם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרָע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַפַּת שֹׁחַד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּלְשׁוֹן הָרָע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָצוֹן:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּנְטִיַּת גָּרוֹן:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂקּוּר עָיִן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעַזּוּת מֶצַח:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְרִיקַת עֹל:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְלִילוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּצְדִיַּת רֵעַ:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצָרוּת עָיִן:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַלּוּת רֹאשׁ:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַשְׁיוּת עֹרֶף:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִיצַת רַגְלַיִם לְהָרַע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּרְכִילוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂנְאַת חִנָּם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּתְשׂוּמֶת יָד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד:

*) בק"ק פפד"מ ומגנצא אומרים כסדר הכתוב למטה בעמוד.

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם וַדַּי וְתָלוּי:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת אַרְבָּעִים:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת וַעֲרִירוּת:

(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין סְקִילָה. שְׂרֵפָה. הֶרֶג. וְחֶנֶק. עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. בֵּין שֶׁיֶּשׁ־בָּהּ קוּם עֲשֵׂה, וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם עֲשֵׂה. אֶת־הַגְּלוּיִם לָנוּ וְאֶת־שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ: אֶת־הַגְּלוּיִם לָנוּ כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ וְהוֹדִינוּ לְךָ עֲלֵיהֶם. וְאֶת־שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ לְפָנֶיךָ הֵם גְּלוּיִם וִידוּעִים. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר, הַנִּסְתָּרֹת לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ. וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם. לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ:

אֱלֹהַי. עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְדַי, וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי. עָפָר אֲנִי בְּחַיָּי, קַל וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִמָּה. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד, וּמַה־שֶּׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ מָרֵק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. אֲבָל לֹא עַל־יְדֵי יִסּוּרִים וָחֳלָיִם רָעִים:

---

*) אין פפד"מ אונד מעהרערן קהלות ווירד נאך דיעזער אָרדנונג געבעטעט.

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם תָּלוּי:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת אַרְבָּעִים:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת: ועל כלם וכו'.

אֱלֹהַי. נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש"ץ חוזר התפלה בקול, ומוסיפים בה פיוטים כל מקום כמנהגו, ומוסיף הש"ץ לומר עלינו לשבח תקעת אוחילה לאל בפתיחת ארון הקדש, ואומרים סדר העבודה שהיה כה"ג עובד בי"כ והודוי שהיה מתודה בי"כ, ואחר סדר העבודה מתחילים לומר סליחות וקובע הש"ץ הודוי ועל חטא וגו' בתוך ברכה אמצעית והצבור אומרים הודוי עמו בעמידה כמו בתפלת שחרית. ומתחיל הש"ץ רצה ואומרים ותערב והכהנים עולין לדוכן, ומסיים הש"ץ את התפלה ואומר קדיש תתקבל בנגון. ואין אומרים אין כאלהינו.

סדר מִנחה ליום כפור.

לפי סדר שאר ימות השנה היה הראוי להתחיל מנחה באמירת אשרי, ובא לציון, ואין כן המנהג, אלא מניחים אותם מלאמרם עד אחר מנחה כדי להפסיק בהם בין מנחה לנעילה, ופותחים מנחה בהוצאת ס"ת (ואין אומרין ואני תפלתי אפילו כשחל בשבת) ואומרים ויהי בנסוע, גדלו, אב הרחמים, תגלה ותראה וכו' וקורין ג' גברי בפ' אחרי מות בפ' עריות (כדי להזהיר לעם שצריכים לפרוש מהן וכל מי שנכשל בהן שיזכור ויתודה), וקורין לכהן מן וידבר ה' אל משה וכו' כמעשה ארץ עד וחי בהם אני ה', ללוי עד את שם אלהיך אני ה', ישראל והוא המפטיר עד סוף הסדרה, ואין אומרים קדיש על הקריאה, ומגביהין וגוללין ס"ת, ומפטירין בס' יונה מתחלתו עד סופו (שיש בו גודל כח התשובה), ויש קהלות מסיימים בפסוקי מיכה מי אל כמוך עד מימי קדם, והמפטיר מברך לפני הפטרה ולאחריה ונוהגין שלא לומר על התורה (והגאון יעב"ץ קורא תגר על מנהג זה), ומכניסין ס"ת להיכל ואומרים יהללו ומזמור ובנחה, והש"ץ אומר חצי קדיש. ועומדים להתפלל תפלת י"כ בלחש כמו בשחרית, ואומרים שים שלום, והש"ץ חוזר התפלה, ואומרים בה פיוטים וסליחות כל מקום לפי מנהגו, ואם היום קצר יש לדלג בסליחות כדי להתחיל נעילה בזמנה, וטוב לומר מעט סליחות בנחת מהרבה במרוצה. ואומר הש"ץ הודוי בתוך ברכה אמצעית כמו בשחרית והצבור אומרים עמו בעמידה. ואין נשיאת כפים במנחה, אבל אומר הש"ץ אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה וכו', ומסיים את התפלה ואומר קדיש שלם. ואין אומרים אבינו מלכנו (וקצת קהלות אומרים), ואין אומרים צדקתך אפילו כשחל בשבת.

סדר נעילה ליום כפור.

זמן תפלת נעילה הוא סמוך לשקיעת החמה כשהיא בראש האילנות, ויש להזהר שלא לאחרה להתפלל נעילה אלא סמוך לשקיעת החמה בענין שיסיימו אותה עם צאת הכוכבים, כי תפלה זו היא כנגד נעילת שערי היכל שבמקדש שהיתה ביום אחר הדלקת נרות של בין הערבים וקודם צאת הכוכבים שאין שום עבודה בקודש אלא ביום, והנה אם מתפללים אותה שלא בזמנה נראה כדובר שקרים לפני השם שהרי מזכירים בתפלה זו כמה פעמים בעת נעילת השער והשערים כבר ננעלו, ועוד מפני שבנעילה יש נשיאות כפים ואין נשיאות כפים אלא ביום, ולפיכך יזהרו החזנים שלא להאריך כדי שיוכלו להתפלל תפלת נעילה בזמנה, שהיא עיקר כל תפלות היום, שהכל הולך אחרי החיתום, ומטעם זה גם פותחים הארון הקדש בכל תפלת נעילה. וזה סדרה, מתחילים ואומרים אשרי, ובא לציון גואל, ואח"כ אומר הש"ץ חצי קדיש, ועומדים להתפלל שבע (ואם חל בשבת מזכירים בה של שבת, אבל באתה הבדלת שלאחר הודוי אינו מזכיר של שבת, מלבד הש"ץ בחזרת התפלה שמזכירו גם שם) ואומרים ותחתמנו במקום וכתבנו, ובמקום וכתוב אומרים וחתום ובמקום ונכתב אומרים ונחתם, ואומרים הודוי עד אתה יודע ואז אומרים אתה נותן יד וכו' וכמסודר בסמוך.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים׃ מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים׃ וְחָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים׃ לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים׃ מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם׃

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃ מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה׃

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים׃ זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים׃ וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה־שֶּׁבָּרָאתָ. וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים. וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם׃ כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטָן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ׃

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ׃

וחתמנו בספר החיים, וכן אומרים בנעילה בכל המקומות ל' חתימה במקום ל' כתיבה.

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ. וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ. כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה לקדושה ולמנוחה ואת יוֹם הַכִּפֻּרִים הַזֶּה לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה וְלִמְחָל־בּוֹ אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם השבת הזה וביום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה. מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ (וְחַטֹּאתֵינוּ) מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. כָּאָמוּר. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ

לֹא אֶזְכֹּר: וְנֶאֱמַר, מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ, שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר, כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ, שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ, (והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך.) וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה. מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפֻּרִים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ.

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וַחֲתוֹם לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

[ש״ץ] אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר׃ יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ׃ יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ׃ יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ׃ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם׃ וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ׃ בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנֵחָתֵם לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃

תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ׃ וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ׃ שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ׃ אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ׃

אָשַׁמְנוּ׃ בָּגַדְנוּ׃ גָּזַלְנוּ׃ דִּבַּרְנוּ דֹפִי׃ הֶעֱוִינוּ׃ וְהִרְשַׁעְנוּ׃ זַדְנוּ׃ חָמַסְנוּ׃ טָפַלְנוּ שֶׁקֶר׃ יָעַצְנוּ רָע׃ כִּזַּבְנוּ׃ לַצְנוּ׃ מָרַדְנוּ׃ נִאַצְנוּ׃ סָרַרְנוּ׃ עָוִינוּ׃ פָּשַׁעְנוּ׃ צָרַרְנוּ׃ קִשִּׁינוּ עֹרֶף׃ רָשַׁעְנוּ׃ שִׁחַתְנוּ׃ תִּעַבְנוּ׃ תָּעִינוּ׃ תִּעְתָּעְנוּ׃

סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ׃ וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ׃ כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ׃

מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם. וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים׃ הֲלֹא כָּל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ׃

וְנֵחָתֵם, הכ״ון כלרי בעבור המי״ת דוגמת יַחְלֹק יֵחָקֵר יֵחָשֵׁב ולעיהם.

אַתָּה נוֹתֵן יָד לְפוֹשְׁעִים וִימִינְךָ פְשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים׃ וַתְּלַמְּדֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְהִתְוַדּוֹת לְפָנֶיךָ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ לְמַעַן נֶחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ וּתְקַבְּלֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ כְּאִשִּׁים וּכְנִיחוֹחִים׃ לְמַעַן דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר אָמָרְתָּ׃ אֵין קֵץ לְאִשֵּׁי חוֹבוֹתֵינוּ וְאֵין מִסְפָּר לְנִיחוֹחֵי אַשְׁמוֹתֵינוּ׃ וְאַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאַחֲרִיתֵנוּ רִמָּה וְתוֹלֵעָה לְפִיכָךְ הִרְבֵּיתָ סְלִיחָתֵנוּ׃ מָה אָנוּ מֶה חַיֵּינוּ מֶה חַסְדֵּנוּ מַה־צִּדְקֵנוּ (מַה יִּשְׁעֵנוּ) מַה כֹּחֵנוּ מַה גְּבוּרָתֵנוּ מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל־הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים

אתה נותן, ביומא פ"ז ע"ב בנעילה מתפלל שבע ומתודה, עולה בר רב נחית קמיה דרבא פתח אתה בחרתנו וסיים במה אנו מה חיינו ושבחה עכ"ל, וז"ל אבן ירחי, כתב רב עמרם בנעילה פותח באשרי וסדר קדושה וקדיש, ועומדין לתפלת הלחש ומתודה לאחר תפלתו וכשיגיע לאתה יודע רזי עולם יאמר אתה נותן יד לפושעים, מה אנו מה חיינו. ובמקום זכרנו לחיים אומר חתמנו לחיים וחתמנו בספר החיים, ובהודאה וחתום לחיים, ובשים שלום ובספר החיים נזכר ונחתם לפניך. וש"ץ אומר אתה נותן באמצע התפלה במקום שאומר אתה יודע ומסיים כי אתה סלחן וחותם ביום הכפורים אבל יחיד אסור לו לחתום בברכה נוסח עכ"ל וכן מנהג האשכנזים, אבל הספרדים אין להם כל תחלת הנוסחא מן אתה נותן יד עד הרבית סליחתנו, אלא פותחים מיד עם מה אנו מה חיינו. ונוסחת הרמב"ם היא מה נאמר לפניך יושב מרום וכו' כי עונותינו רבו מלמנות וחטאתינו עצמו מספר, מה אנו מה חיינו וכו' והנה הוא התחיל לשון התפלה בנוסח של ר' יהודה (יומא פ"ז ע"ב). אתה נותן יד, תושיע להם ידך לקבלם בתשובה. וימינך פשוטה, מל' כי פשטו פלשתים (ש"א כ"ג כ"ז) ר"ל פרושה היא ורחבה [וכמו שבאמת הנוסחא במחזור רומא וימינך פרושה] בל"א חויגעברייטעט, ובפרקי ר"א פ' מ"ג ר' עקיבא אומר נבראת התשובה, וימין הקב"ה פשוטה לקבל שבים בכל יום. ותלמדנו ה' אלהינו להתודות, כמו שכתוב והתודו את חטאתם אשר עשו (במדבר ה' ז') וכתוב מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועוזב ירחם (משלי כ"ח, י"ג); ובכי"י גורס ותלמדנו להתודות, בלי תבות ה' אלהינו, וכן הוא גם' רב עמרם. למען נחדל, למען נמנע את עצמנו מעושק, ר"ל שנתרחק ג"כ באמת מהחטא שהתודינו עליו ונגמור בלבנו שלא לעשותו עוד ואז תשובתנו שלמה היא ואתה תקבלנו; ככה לפי נוסח הספרים הגורסים למען נחדל מעשק ידינו ותקבלנו וכו', אמנם בכי"י גם בסדור רפ"ז ובסדור קראקא משנת שכ"ב ומחזור ויניציא משנת ש"ם ומחזור פראג משנת שע"ג גם בסדור אמשטרדם משנת אמ"ת הנוסחא למען תקבלנו בתשובה וכו' וכן הוא במחזור רומא וגם' רב עמרם. כאשים, כקרבנות עולה הנשרפים כלם באש לריח ניחוח לה'. וכניחוחים, הוא כפרד הרצוי מן וישימו שם ריח ניחוחיהם (יחזקאל כ', כ"ח) והוא המיוחד שבא כן והשאר כולם בל' יחיד. למען דבריך, כמו הנה שמוע מזבח טוב (ש"א ט"ו, כ"ב) זבחי אלהים רוח נשברה (תהלים נ"א, י"ט) ונשלמה פרים שפתינו (הושע י"ד, ג') ואחרים. ותבת למען טעמה פה לסבת הענין ודוגמת למען דוד אביך (מ"א י"א, י"ב) ובל"א חוםן וויללען, וועגען, ולא כן למען נחדל שלמעלה ממנו הוא בא לתכלית הענין ודוגמת למען תדע (שמות ט', כ"ט) ובל"א דאמיט. אין קץ לאשי וכו' ר"ל אילו נתחייבנו להקריב קרבנות לפי ערך חובותינו ואשמותינו לא יהיה להם קץ ומספר. ואתה יודע, הוי"ו בטעם אבל, בל"א אבער דוך וויסט, דוגמת וי"ו של והמן כזרע גד (במדבר י"א, ז') וה' שמים עשה (תהלים ל"ו, ה') ודומיהם, וכוסף עם"ה ויזכור כי בשר המה (תהלים ע"ח, ל"ט) אף כי אנוש רמה ובן אדם תולעה (איוב כ"ה, ו'). הרבית סליחתנו, הורית דרכים רבים לסליחתנו מלבד הקרבנות. מה אנחנו מה חיינו וכו' זאת הנוסחא שתקנה שמואל לנעילה (יומא פ"ז ע"ב), ומסדרי התפלה העמידו בקשה זו ג"כ בברכת השחר לכל יום רק שגם הכינו לפתיחתה את נוסח בקשת הודוי של ר' יוחנן רבון העולמים לא על צדקתינו וכו' (יומא שם). מה ישענו, הבאתיו במסגרות, כי בכמה כ"י וס"י גם בסדורי ספרד ובמחזור רומא לא נמצא, וכן איננו בנוסח הרמב"ם אלא הוא גורס כאן „מה צדקנו מה מעשינו מה נאמר" וכו' ובסדור רפ"ה גם במחזור שאלוניק הנוסחא „מה צדקנו מה ימינו מה שנותינו מה כוחנו מה גבורתנו מה נאמר" וכו'. מה נאמר, כן בכל סדורינו, והתימה על רוו"ה שהעמיד כאן ויפה נאמר בוי"ו ברא"ש, ובברכות השחר הדפיס מה נאמר

כְּלֵי הַשֵּׂכֶל כִּי רֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ וּמוֹתַר הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל׃

אַתָּה הִבְדַּלְתָּ אֱנוֹשׁ מֵרֹאשׁ וַתַּכִּירֵהוּ לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ׃ כִּי מִי יֹאמַר לְךָ מַה תִּפְעָל וְאִם־יִצְדַּק מַה־יִּתֶּן־לָךְ׃ וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם (בשבת בחזרת התפלה מוסיף בשבת השבת הזה ואת יום) צום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה קֵץ וּמְחִילָה וּסְלִיחָה עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ לְמַעַן נֶחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ וְנָשׁוּב אֵלֶיךָ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם׃ וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ כִּי לֹא תַחְפֹּץ בְּהַשְׁחָתַת עוֹלָם· שֶׁנֶּאֱמַר, דִּרְשׁוּ יְיָ בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב׃ וְנֶאֱמַר, יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְיָ וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ׃ וְאַתָּה אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ־אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וּמַרְבֶּה לְהֵטִיב וְרוֹצֶה אַתָּה בִּתְשׁוּבַת רְשָׁעִים וְאֵין אַתָּה חָפֵץ בְּמִיתָתָם· שֶׁנֶּאֱמַר, אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם־אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם־בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה· שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ וְנֶאֱמַר, הֶחָפֹץ אֶחְפֹּץ מוֹת רָשָׁע נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה, הֲלוֹא בְּשׁוּבוֹ

על נכון. כי רב מעשיהם תהו וימי חייהם, בסדורי ספרד מעשינו חיינו בבנוי מדברים בעדם, והוא ע"פ נוסח רב עמרם ורמב"ם. וגרסת מהרי"ל היא כי כל מעשיהם, וכן הוא בסדור רפ"ה וכמה כי"י, גם רב עמרם והרמב"ם ואבודרהם גורסים כי כל, וראה למעלה דף 45 ודף 206. ומותר האדם וכו' ר"ל שלד האדמות והגשמות של האדם אין בו יתרון מן הבהמה כי הכל בא מן העפר ושב אל העפר (מלאון ס' ש"ג).

אתה הבדלת אנוש, פירש אבודרהם, בעבור שחטא אדה"ר נטרד מג"ע, ותכירהו לעמוד לפניך, בעבור שנתחרט לא גרשו מכל וכל אלא השיבו מקדם לג"ע לעמוד לפניו, ואמר ותכירהו, כלומר הכרת אותו ולא התנכרתו אע"פ שחטא והיה בידך לעשות לו רע עכ"ל וגודל הדוחק בפירוש הזה נראה לעינים, אמנם הפשוט והברור מצאתי בפירוש נדפס על גליון מחזור ישן וז"ל אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך, פי' הבדלת אותו לעבודתך והיכרת אותו לדבר זה שיעמוד וישרתך ויתקיים לפניך ע"י תשובה וצדקה, וכל זה עשית בחסד לטובת האדם עכ"ל ובזה עולה ג"כ יפה חבור הלשון עם מה שקדם לה, ר"ל אע"פ שהאדם הבל הוא וחלדו כאין נגדך בכל זאת כודה לך כי הבדלת אותו מראשית היצירה מכל שאר הברואים בתתך לו נשמה משכלת ויעדתו לעשות מצותיך, והנה הלשון בעניינו על דרך ל' הכתוב מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, ותחסרהו מעט אלהים וכו' (תהלים ח' ה'). מה תפעל, בכי"י מה תעשה וכן גורס הרמב"ם בסדר התפלות ונראה עפ"ה קהלת ח', ד'. אמנם במורה חלק ג' פ' י"ג גרסתו כבספרינו. ואם יצדק, ל' איוב ל"ה, ז'. ובמחזור רומא גורס במקום ואם יצדק הפסוק „ומה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו" (איכה ג', ל"ט). את יום הכפורים, בקצת סדורים את יום צום הכפרים ואף בכי"י אחד מצאתי כך, אבל בסדור רפ"ה ורפ"ז ושאר ס"י איננו גם רב עמרם והרמב"ם לא גרסו לו. בהשחתת עולם, איכן חפץ באבוד העולם רק שישובו מחטאתם. שנאמר, בכ"י אחד כדבר שנאמר, וכן במחזור דפוס פראג שנת שע"ג. דרשו ה', ישעיה נ"ה, ו'. יעזב רשע, שם נ"ה, ז'. ואתה אלוה סליחות גם הוא פסוק בנחמיה ט', י"ז. לכן טעות הוא מה שנרשם בסדורים חסד ואמת, ובבר כתב אבודרהם המוסיף ואמת טועה הוא כי איננו כתוב בפסוק עכ"ל וכן איננו בכ"י גם בנוסח הרמב"ם לא נמצא. בתשובת רשעים, כן הנוסחא וכן בסדור רפ"ז. אמר אליהם, יחזקאל ל"ג, י"א. החפץ אחפץ, שם י"ח, כ"ג. ובזה הפסוק כתוב

מִדְּרָכָיו וְחָיָה: וְנֶאֱמַר, כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה וְהָשִׁיבוּ וִחְיוּ: כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ:

אֱלֹהַי· עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְדַי· וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי· עָפָר אֲנִי בְּחַיָּי· קַל וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי· הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִמָּה· יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד, וּמַה־שֶּׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ מָרֵק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים· אֲבָל לֹא עַל־יְדֵי יִסּוּרִים וָחֳלָיִם רָעִים:

אֱלֹהַי· נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי· וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם· עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ· לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושת מוסף וקובע הודוי בתוך התפלה ובשבת מזכיר בה של שבת, ואומרים ותערב והכהנים נושאים כפיהם, ואחר התפלה אומרים אבינו מלכנו אפילו בשבת, ואומרים בה חתמנו במקום כתבנו ואח"כ אומר הש"ץ קדיש תתקבל, ואומרים שמע ישראל פעם אחת, בשכמל"ו ג"פ, ה' הוא האלהים ז"פ (ובק"ק פפ"ד אומרים תחלה ה' הוא האלהים ז"פ, ואח"כ שמע ישראל פעם אחת, ואח"כ בלחש בשכמל"ו פעם אחת), ותוקעין תקיעה אחת ואפילו חל בשבת, וצריך להוסיף מחול על הקדש אבל אין להאריך יותר מכשעור מפני החולשים ונשים מעוברת ומניקות. ומתפללים תפלה ערבית כסדר מו"ש ומתחילין והוא רחום וכו' ואומרים אתה חוננתנו בחונן הדעת, ואחר התפלה קדיש תתקבל, עלינו, (ובמו"ש אומרים גם ויתן לך), ומבדילין על הכוס בפה"ג והמבדיל, ומברכים גם על הנר בורא מאורי האש, אבל לא על הבשמים אם לא במו"ש (ובעל יוסף אומץ כתב שאפילו במו"ש אין מברכין על הבשמים לכן הקהלות חלוקות במנהגיהם). אין מברכין כי אם על האור ששבת מבע"י, או שהודלק בהתר כגון לחולה, ועל הנר שהודלק מהם או מנרות בהכ"נ. ונפטרים לבתיהם ופוקדים איש את רעהו לשלום כדרך שאומרים בכניסת י"ט, ואוכלים ושותים ושמחים. והמדקדקים מתחילים מיד בעשיית הסוכה לקיים ילכו מחיל אל חיל. ונוהגין לקדש הלבנה במוצאי י"כ.

למחרת י"כ משכימים לבה"כ ואין אומרים תחנון ולא למנצח.

בשבת שבין י"כ לסכות קורין האזינו ומפטירין וידבר דוד, ואין מזכירין נשמות ואין אומרים צדקתך במנחה. ובמו"ש אין אומרים ויהי נועם וא"ק. ואין מתענין בין י"כ לסוכות.

מות רשע, והרבה שוגים לומר במות הרשע כמו בפסוק הקודם. כי לא אחפץ, שם י"ח, ל"ב. במות המת, הרשע נקרא מת על שם סופו, וכן יומת המת (דברים י"ז, ו') בל"א דער טאָדעסווירדיגע; ולהפך הצדיקים אף במיתתן קרויין חיים (ברכות דף י"ח). כי אתה סלחן לישראל, בכ"י גורס כאן „כי אתה סלחן לישראל מן העולם", והוא כגרסת הרמב"ם בסוף נוסח הודוי. אמנם הרמב"ם הוא אינו חותם תפלת נעילה בנוסח כי אתה סלחן, אלא כך סיומו „השיבנו ונקבלנו ומחול לנו וסלחת כגודל חסדך, יהיו לרצון אמרי פי" וכו'.

סדר חנוכה·

חנוכה לא יחול ביום ג׳. וגרסינן במס׳ שבת דף כ״א ב׳ מאי חנוכה, ת״ר בכ״ה בכסלו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענה, שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים, וכשגברה יד בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה חתום בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא כדי להדליק יום אחד ונעשה בו נס והדליקו ממנו ח׳ ימים, לשנה האחרת קבעום י״ט בהלל והודאה עכ״ל.

הדלקת נרות חנוכה·

בלילה הראשון מדליק נר אחד, מכאן ואילך מוסיף נר אחד בכל לילה עד שבלילה ח׳ יהיו ח׳ נרות, **ונוהגים** שכל אחד מבני הבית מדליק והולך ומוסיף, וצריך להדליק כל אחד במקום מיוחד שיהא ניכר לכל אחד כמה נרות מדליק, ואין להדליק בעיגול ולא אחד נכנס ואחד יוצא אלא בשורה שוה. מצוה להניח נר חנוכה על פתח הבית הסמוך לר״ה מבחוץ. היה דר בעליה מניחו בחלון הסמוך לר״ה, ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו. מניחו למעלה מג׳ טפחים ולמטה מעשרה טפחים. וצריך נר אחר להשתמש לאורו.

זמן הדלקה הוא משתשקע החמה ויאותו לאור הנר. שבתו נאכב ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חצי שעה, וצריך לתת בה שמן כשיעור זה; עבר זמן זה ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה (וספק ברכה להקל); עבר הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין, וידליק בשאר הלילות כשאר בני אדם. בערב שבת מדליק נר חנוכה תחלה ואח״כ נר של שבת; וכן במוצאי שבת מדליקין ואח״כ מבדילין. מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר של שבת, נר של שבת קודם, (אבל יין לקידוש ולהבדלה נדחה מפני נר חנוכה).

קודם ההדלקה מברכים.

פֿאָר דעם אַנצינדען דער חנכה-ליכטער זאָגט מאַן פאָלגענדע ברכות:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁלַּחֲנֻכָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

בליל ראשון מברכים גם שהחיינו, וכן מי שנאנס ולא הדליק בליל א׳ מברך זמן כשמדליק.

אַן ערשטען אָבענד זאָגט מאַן אויך שהחיינו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

להדליק נר, שעשה נסים, שהחיינו, בשבת דף כ״ג ומס׳ סופרים פרק כ׳ הלכה ו׳. ורמב״ם הלכות מגלה וחנוכה פרק ג׳ הלכה ד׳ וסמ״ג בסופו וטור א״ח ס׳ תרע״ד. וכתב התניא בסמן ל״ה כמלא נמטבע ברכות שטבע רבינו יוסף ז״ל ברכת חנוכה שטיבעה להדליק טעות סופר הוא ואע״פ שבכל הספרים כתוב כהן להדליק, חדא דסגיא להדליק ע״י שליח, ועוד אי דווקא הוא להדליק מפני מה לא השיב רב פפיא לרב פפא כשאמר לו התם היכי לימא למול לשחוט לא סגיא דלאו איהו מהיל דלאו איהו שחיט (פסחים דף ז׳ ע״ב), אמאי שתיק ליה, איבעי ליה למימר כהי דלא סגי דלאו איהו מהיל ושחיט לימא למול ולשחוט דהא נר חנוכה סגי ליה ע״י שליח ומברכינן עלה להדליק, אלא טעות סופר הוא הטבוע בספרים, ומפורש בירושלמי בפ׳ לולב הגזול כיצד מברכים על נר חנוכה, בא״י אמ״ה אקב״ו על מצות הדלקת נר של חנוכה עכ״ל. שֶׁלַּחֲנֻכָּה תבה אחת, והוא כמו אשר לחנוכה כלומר מיועד לחנוכה ולא לזולת דבר אחר, כן כתב הרש״ל מביאו השל״ה בדף רמ״ט ע״ב וז״ל להדליק נר שלחנכה, תבה אחת, ולא של חנכה, קבלתי וטעם יפה נראה דבשלמא נר של שבת שהוא נר ללורך שלום בית ולעצמו רק שמלות שבת עליו נקרא של שבת, אבל הכא הנר אינו כשאר נרות ואינו עשוי להאיר לעצמו אלא לפרסומי נסא דחנוכה, משום הכי מברכין נר שלחנכה כלומר שאינו עשוי אלא לחנוכה ולא לזולתו עכ״ל אמנם בסמ״ק ס׳ רפ״ב גם בבית יוסף א״ח ס׳ תרע״ו גורס להדליק נר חנכה בלתי מלת של, וגם לזו סמך בשל״ה דף רנ״ט. בַּזְּמַן הבי״ת בפתח והזי״ן דגושה וכן לַזְּמַן הלמ״ד בפתח כנ״ל להורות על הידיעה כי כן בַּזֶּה בה״א הידיעה, וידענו כי כל שתי תבות אשר השניה היא תואר לראשונה באים שווים בענין ה״א הידיעה וכמו שנמצא תמיד בַּיּוֹם הַזֶּה, בַּיָּמִים הָהֵם, בָּעֵת הַהִיא ולא נמצא בְּיוֹם הַזֶּה בְּעֵת הַהִיא, ומה שכתב בעל מע״מ בס׳ תתק״פ להלין בעד בִּזְמַן בחירק, בנא״כ טעה והחליף שמות סמוכות בנפרדות.

בליל ראשון יתחיל להדליק בנר היותר ימיני, מכאן ואילך מתחיל להדליק בנר הנוסף בכל לילה ופונה משמאל לימין. ואחר שהדליק נר ראשון אומר זה. וועהרענד מאן דיא ליכטער אנצינדעט, זאגט מאן פאלגענדעס:

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אֲנַחְנוּ מַדְלִיקִים עַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנִּסִּים וְעַל הַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ עַל־יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְכָל־שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קֹדֶשׁ וְאֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם אֶלָּא לִרְאוֹתָם בִּלְבַד כְּדֵי לְהוֹדוֹת לְשִׁמְךָ עַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל־נִסֶּיךָ וְעַל־יְשׁוּעָתֶךָ:

אחר הדלקה נוהגים לזמר פיוט זה.

מָעוֹז צוּר יְשׁוּעָתִי. לְךָ נָאֶה לְשַׁבֵּחַ. תִּכּוֹן בֵּית תְּפִלָּתִי. וְשָׁם תּוֹדָה נְזַבֵּחַ. לְעֵת
תָּכִין מַטְבֵּחַ. מִצָּר הַמְנַבֵּחַ. אָז אֶגְמוֹר. בְּשִׁיר מִזְמוֹר. חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ:

רָעוֹת שָׂבְעָה נַפְשִׁי. בְּיָגוֹן כֹּחִי כָּלָה. חַיַּי מֵרְרוּ בְקֹשִׁי. בְּשִׁעְבּוּד מַלְכוּת עֶגְלָה.
וּבְיָדוֹ הַגְּדוֹלָה. הוֹצִיא אֶת־הַסְּגֻלָּה. חֵיל פַּרְעֹה. וְכָל־זַרְעוֹ. יָרְדוּ כְּאֶבֶן מְצוּלָה:

דְּבִיר קָדְשׁוֹ הֱבִיאַנִי. וְגַם שָׁם לֹא שָׁקַטְתִּי. וּבָא נוֹגֵשׂ וְהִגְלַנִי. כִּי זָרִים עָבַדְתִּי.
וְיֵין רַעַל מָסַכְתִּי. כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי. קֵץ בָּבֶל. זְרֻבָּבֶל. לְקֵץ שִׁבְעִים נוֹשָׁעְתִּי:

כְּרוֹת קוֹמַת בְּרוֹשׁ בִּקֵּשׁ. אֲגָגִי בֶּן־הַמְּדָתָא. וְנִהְיָתָה לוֹ לְמוֹקֵשׁ. וְגַאֲוָתוֹ נִשְׁבָּתָה.
רֹאשׁ יְמִינִי נִשֵּׂאתָ. וְאוֹיֵב שְׁמוֹ מָחִיתָ. רֹב בָּנָיו. וְקִנְיָנָיו. עַל הָעֵץ תָּלִיתָ:

יְוָנִים נִקְבְּצוּ עָלַי. אֲזַי בִּימֵי חַשְׁמַנִּים. וּפָרְצוּ חוֹמוֹת מִגְדָּלַי. וְטִמְּאוּ כָּל־הַשְּׁמָנִים.
וּמִנּוֹתַר קַנְקַנִּים. נַעֲשָׂה נֵס לְשׁוֹשַׁנִּים. בְּנֵי בִינָה. יְמֵי שְׁמוֹנָה. קָבְעוּ שִׁיר וּרְנָנִים:

הנרות הללו, במס' סופרים פרק כ' הלכה ו' מובא כל הנוסחא. ומזכירה גם הרא"ש פרק ב' דשבת גם הטור בא"ח ס' תרע"ד והגהות מימוני הלכות חנוכה פרק ג' אות נ'. ויש חלופי גרסאות בספרים וכ"י, והנוסחא שלמעלה היא נוסחת אבודרהם וכמעט שוה היא לנוסחת מע"מ בס' תתקפ"א.

מעוז צור, זמר זה הוא בעל שש שש תנועות ושם המחבר מרדכי חתום בראש החרוזים. מעוז צור, עפ"ה היה לי לצור מעוז וכו' להושיעני (תהלים ל"א ג'). תכין מטבח, מל' ישעיה י"ד, כ"א. מצר המנבח, מאויב המגדף כלפי מעלה, והוא מל' לא יוכלו לנבח (ישעיה נ"ו, י') והושאל פה על הגדוף. רעות שבעה, כמו בְּרָעוֹת עפ"ה תהלים פ"ח, ד'. והפייטן הפיל הבי"ת כדי למלוא רי"ש של חתימת שמו. כחי כָּלָה כצ"ל נקודו בקל והוא עפ"ה כלו ביגון חיי (תהלים ל"א י"א) ור"ל כלה כחי ביגון. ובמחזור דפוס שאלוניק גורס וְיָגוֹן כחי כִּלָּה וגם זה יתכן שאז פירושו היגון הוא כילה את כחי, אבל דְּיָגוֹן כחי כִּלָּה הוא טעות. בקשי, בעבודה קשה, והעקר לנקד בְּקֹשִׁי על משקל כל ראש לָחֳלִי (ישעי' א', ה') ראה שֶׁנִּי (איכה ג') ותבוא כן התבה מלרע כחברתה נַפְשִׁי שבחרוז. מלכות עגלה, כך נקראו המצריים עפ"ה עגלה יפיפיה (ירמיה מ"ו, כ'). ובידו הגדלה, ואשר בידו הגדלה, הוא הקב"ה. גם לנקד ובידו הגדולה בחולם, וכן גורס בעל מטה יהודה. מצולה, כמו בִּמְצוּלָה, ובעבור משקל השיר חסר הבי"ת. ובא נוגש, כנובכדנצר. ויין רעל, עפ"ה השקיתנו יין תרעלה (תהלים ס', ה') וכנוי הוא לצרות הרבות. מסכתי, מל' ביין מסכתי (משלי ט', ה') והשתמש בו בענין שתיתי. כמעט שעברתי, ל' שיר ג', ד'. ופירושו, כמעט שעברתי מארצי לגלות בבל והגיע קץ של מלכות בבל ואני נושעתי ע"י זרובבל. כרות קומת ברוש, כן כתב בעל מטה יהודה וכצ"ל ור"ל לכרות קומתו של עץ ברוש בקש המן בן המדתא, וברוש הוא תואר למרדכי ע"פ מגלה דף י' ע"ב. ימיני, מרדכי איש הימיני (אסתר ב' ה'). ואויב שמו מחית, ושם אויב מחית. וקניניו, ר"ל הן בניו שהיו כל קניניו והתפאר בהם למאד. יונים, מלך אנטיוכס. חשמנים, חשמונאים. ובנה הפייטן את שם העלם על ל' תהלים ס"ח, ל"ב בעבור שווי החרוז. ופרצו חומות מגדלי, כדאיתא במדות פרק ב', י"ג פרצות פרצו מלכי יון בהיכל. ומנותר קנקנים, בפך אחד שהיה עוד מונח בחותמו של כה"ג, כדאיתא בשבת כ"א ע"ב. לשושנים, תואר לישראל עפ"ה שיר ב', ב'. בני בינה, חכמי הדור. שיר, הלל. ורננים, ואשר תשבחות. והנה בקצת סדורים חדשים עוד תוספת חרוז וזה תואר„ חשוף זרוע קדשך, וקרב קץ הישועה, ונקום נקמת עבדיך, מיד מלכות הרשעה, כי ארכה השעה, ואין קץ לימות הרעה, דחה אדמון בצל צלמון, והקם רועים שבעה". אך אין חרוז זה בשום סדור ישן גם אינו מן המחבר אלא הוספה אחרון הוא כנראה מקור של"ה הלכות חנוכה.

1 ויהי בימי אנטיוכס מלך יון מלך גדול וחזק היה ותקיף בממשלתו
2 וכל המלכים ישמעו לו: והוא כבש מדינות רבות ומלכים חזקים והחריב
3 טירותם והיכליהם שרף באש ואנשיהם בבית האסורים אסר: מימי
4 אלכסנדרוס המלך לא קם מלך כמוהו בכל עבר הנהר: והוא בנה מדינה
גדולה על חוף הים להיות לו לבית מלכות ויקרא לה מדינת אנטיוכיא
5 על שמו: וגם בגרים משנהו בנה מדינה אחרת לנגדה ויקרא לה בגרים
6 על שמו וכן שמותן עד היום הזה: בשנת עשרים ושלש שנים
למלכו היא שנת מאתים ושלש עשרה שנים לבנין בית האלהים שם פניו
7 לעלות לירושלים: ויען ויאמר לשריו הלא ידעתם כי יש עם היהודים אשר
8 בירושלים בינינו: לאלהינו אינם מקריבים ודתינו אינם עושים ודתי המלך
9 עוזבים, לעשות דתם: וגם הם מיחלים ליום שברון המלכים והשלטונים
ואומרים מתי ימלך עלינו מלכנו ונשלוט בים וביבשה וכל העולם ינתן
10 11 בידנו: אין כבוד למלכות להניח אלה על פני האדמה: עתה בואו ונעלה
עליהם ונבטל מהם את הברית אשר כרת להם שבת ראש חדש
12 ומילה. וייטב הדבר בעיני שריו ובעיני כל חילו: באותה שעה קם אנטיוכס
המלך וישלח את ניקנור משנהו בחיל גדול ועם רב ויבא לעיר יהודה
13 לירושלים: ויהרוג בה הרג רב ויבן במה בבית המקדש במקום אשר
אמר אלהי ישראל לעבדיו הנביאים שם אשכן שכינתי לעולם במקום
14 ההוא שחטו את החזיר ויביאו את דמו לעזרת הקדש: ובהיות זה כאשר
שמע יוחנן בן מתתיה כהן גדול כי זה המעשה נעשה נמלא קצף וחמה
15 וזיו פניו נשתנה ויועץ בלבו מה שיוכל לעשות על זה: ואז יוחנן בן
מתתיה עשה לו חרב שתי זרתות ארכה וזרת אחת רחבה תחת בגדיו
16 עטופה: ויבוא לירושלים ויעמד בשער המלך ויקרא לשוערים ויאמר להם
17 אני יוחנן בן מתתיה באתי לבוא לפני ניקנור: ואז באו השוערים והשומרים
ויאמרו לו הכהן הגדול של היהודים עומד בפתח ויען ניקנור ויאמר להם

*) המגלה היקרה הזאת הנמצאה במחזור יון דפוס שאלוניקי (ונעתקה משם לסדר תפלת הספרדים דפוס וויען שנת תק"פ) היא אחת מפליאות הספרים של סופרינו הקדמונים, והיא כתובה בעקר בלשונה בל' ארמית ברורה ואח"כ נעתקה מלשון זו לל' עברית וכן באה בדפוס אך לשונה הארמית היתה טמונה במסתרים עד כי בשנת תרי"א קם החכם פיליפאווסקי והדפיסה בשתי לשונותיה ארמית ועברית ע"פ כ"י שמצא באוצר ספרי לונדון הבירה, ויפה העיר עליה שהיא קדומה בזמן לספרי המקבאים הנמצאים באפוקריפא. ויש לדעת כי נעשתה למגלה הזאת גם העתקה אשכנזית ונדפסה בויניציא בשנת ש"ח, והיא הגיעה לידי הר' בער פרענק מפרעסבורג, ולא ידע מאומה מגוף לשונה העברית ואף לא מלשונה הארמית אשר על כן חשב להועיל להעתיק את העתקה האשכנזית ההיא ללשון הקדש ולהביאה לדפוס בשנת תקס"ו. אמנם טרח להבל, ואילו היה יודע את המגלה בעצם לשונה העקרית לא היה עושה מעשהו המזויף.

כּוֹא יָבוֹא׃ וְאָז יוֹחָנָן הוּבָא לִפְנֵי נִיקָנוֹר וַיַּעַן נִיקָנוֹר וַיֹּאמֶר לְיוֹחָנָן אַתָּה 18
הוּא אֶחָד מִן־הַמּוֹרְדִים אֲשֶׁר מָרְדוּ בַּמֶּלֶךְ וְאֵינָם רוֹצִים בִּשְׁלוֹם מַלְכוּתוֹ׃
וַיַּעַן יוֹחָנָן לִפְנֵי נִיקָנוֹר וַיֹּאמַר אֲדוֹנִי אֲנִי הוּא עַתָּה בָּאתִי לְפָנֶיךָ אֲשֶׁר 19
תִּרְצֶה אֶעֱשֶׂה׃ וַיַּעַן נִיקָנוֹר וַיֹּאמֶר לְיוֹחָנָן אִם כִּרְצוֹנִי אַתָּה עוֹשֶׂה קַח חֲזִיר 20
וְשָׁחְטֵהוּ עַל־הַבָּמָה וְתִלְבַּשׁ בִּגְדֵי מַלְכוּת וְתִרְכַּב עַל־סוּס הַמֶּלֶךְ וּכְאַחַד
מֵאוֹהֲבֵי הַמֶּלֶךְ תִּהְיֶה׃ וְכַאֲשֶׁר שָׁמַע יוֹחָנָן הֱשִׁיבוֹ דָּבָר אֲדוֹנִי אֲנִי יָרֵא 21
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל פֶּן־יִשְׁמְעוּ כִּי עָשִׂיתִי כֵן וְיִסְקְלוּנִי בָּאֲבָנִים׃ עַתָּה יֵצֵא כָל־ 22
אִישׁ מִלְּפָנֶיךָ פֶּן יוֹדִיעוּם אָז נִיקָנוֹר הוֹצִיא מִלְּפָנָיו כָּל־אִישׁ׃ בָּעֵת הַהִיא 23
נָשָׂא יוֹחָנָן בֶּן־מַתִּתְיָה עֵינָיו לַשָּׁמַיִם וְתִקֵּן תְּפִלָּתוֹ לִפְנֵי אֱלֹהָיו וַיֹּאמַר אֱלֹהַי
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אַל־תִּתְּנֵנִי נָא בְּיַד הֶעָרֵל הַזֶּה כִּי אִם
יַהַרְגֵנִי יֵלֵךְ וְיִשְׁתַּבַּח בְּבֵית דָּגוֹן אֱלֹהָיו וְיֹאמַר אֱלֹהַי נְתָנוֹ בְּיָדִי׃ בְּאוֹתָהּ 24
שָׁעָה פָּסַע עָלָיו שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת וַיִּתְקַע הַחֶרֶב בְּלִבּוֹ וַיַּשְׁלֵךְ אוֹתוֹ חָלָל בַּעֲזָרַת
הַקֹּדֶשׁ׃ לִפְנֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם עָנָה יוֹחָנָן וְאָמַר אֱלֹהַי לֹא תָשִׂים עָלַי חֵטְא 25
כִּי הֲרַגְתִּיו בַּקֹּדֶשׁ עַתָּה כֵּן תִּתֵּן אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר בָּאוּ עִמּוֹ לְהָצֵר
לִיהוּדָה וְלִירוּשָׁלָיִם׃ אָז יָצָא יוֹחָנָן בֶּן־מַתִּתְיָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּלָּחֵם בָּעַמִּים 26
וַיַּהֲרֹג בָּהֶם הֶרֶג רָב׃ מִסְפַּר הַהֲרוּגִים אֲשֶׁר הָרַג בַּיּוֹם הַהוּא שֶׁבַע מֵאוֹת 27
וּשְׁנַיִם (וְשִׁבְעִים) אֶלֶף אֲשֶׁר הָיוּ הוֹרְגִים אֵלֶּה לָאֵלֶּה׃ בְּשׁוּבוֹ בָּנָה עַמּוּד עַל־ 28
שְׁמוֹ וַיִּקְרָא־לוֹ מַכַּבִּי מֵמִית הַחֲזָקִים׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע אַנְטְיוֹכַס 29
הַמֶּלֶךְ כִּי נֶהֱרַג נִיקָנוֹר מִשְׁנֵהוּ צַר לוֹ מְאֹד וַיִּשְׁלַח לְהָבִיא לוֹ בַּגְרִיס הָרָשָׁע
הַמַּטְעֶה אֶת־עַמּוֹ׃ וַיַּעַן אַנְטְיוֹכַס וַיֹּאמֶר לְבַגְרִיס הֲלֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ 30
אֲשֶׁר־עָשׂוּ לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָרְגוּ חֵילִי וַיָּבֹזּוּ מַחֲנוֹתַי וְשָׂרָי׃ עַתָּה עַל מָמוֹנֵיכֶם 31
אַתֶּם בּוֹטְחִים אוֹ בָתֵּיכֶם לָכֶם הֵם׃ בֹּאוּ וְנַעֲלֶה עֲלֵיהֶם וּנְבַטֵּל מֵהֶם הַבְּרִית
אֲשֶׁר כָּרַת לָהֶם אֱלֹהֵיהֶם שַׁבָּת רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וּמִילָה׃ אָז בַּגְרִיס הָרָשָׁע וְכָל־ 32
מַחֲנוֹתָיו בָּאוּ לִירוּשָׁלָיִם וַיַּהֲרֹג בָּהֶם הֶרֶג רַב וַיִּגְזֹר בָּהּ גְּזֵרָה גְמוּרָה עַל־שַׁבָּת
רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וּמִילָה׃ בִּהְיוֹת זֶה כַּאֲשֶׁר הָיָה דְּבַר הַמֶּלֶךְ נֶחְפָּז מָצְאוּ אִישׁ 33
אֲשֶׁר־מָל בְּנוֹ וַיָּבִיאוּ הָאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וַיִּתְלוּ אוֹתָם כְּנֶגֶד הַיֶּלֶד׃ וְגַם אִשָּׁה 34
אֲשֶׁר יָלְדָה בֵּן אַחֲרֵי־מוֹת בַּעְלָהּ וַתָּמָל אוֹתוֹ לִשְׁמוֹנָה יָמִים וַתַּעַל עַל־חוֹמַת
יְרוּשָׁלַיִם וּבְנָהּ מָהוּל בְּיָדָהּ׃ וַתַּעַן וַתֹּאמַר לְךָ אוֹמְרִים בַּגְרִיס הָרָשָׁע אַתֶּם 35
חוֹשְׁבִים לְבַטֵּל מֵאִתָּנוּ הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ לֹא־נִבְטַל
מִמֶּנּוּ שַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמִילָה מִבְּנֵי בָנֵינוּ לֹא יוּסָר׃ וַתַּפֵּל בְּנָהּ לָאָרֶץ 36
וַתִּפּוֹל אַחֲרָיו וַיָּמוּתוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד וְרַבִּים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ עוֹשִׂים

37 כֵּן בַּיָּמִים הָהֵם וְלֹא שִׁנּוּ בְּרִית אֲבוֹתָם: בַּזְּמַן הַהוּא אָמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֵלֶּה לָאֵלֶּה בֹּאוּ וְנֵלֵךְ וְנִשְׁבּוֹת בַּמְּעָרָה פֶּן נְחַלֵּל אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיַּלְשִׁינוּ
38 אוֹתָם לִפְנֵי בַגְרִיס: אָז בַּגְרִיס הָרָשָׁע שָׁלַח אֲנָשִׁים חֲלוּצִים וַיָּבֹאוּ וַיֵּשְׁבוּ עַל־
פִּי הַמְּעָרָה וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם, יְהוּדִים צְאוּ אֵלֵינוּ אִכְלוּ מִלַּחְמֵנוּ וּשְׁתוּ מִיֵּינֵנוּ
39 וּמַעֲשֵׂינוּ תַּהְיוּ עוֹשִׂים: וַיַּעֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה לָאֵלֶּה זוֹכְרִים אֲנַחְנוּ
אֲשֶׁר צִוָּנוּ יְיָ עַל־הַר סִינַי שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבּוֹת עַתָּה טוֹב לָנוּ אֲשֶׁר נָמוּת בַּמְּעָרָה מֵאֲשֶׁר נְחַלֵּל אֶת־יוֹם
40 הַשַּׁבָּת: בִּהְיוֹת זֶה כַּאֲשֶׁר לֹא־יָצְאוּ אֲלֵיהֶם הַיְּהוּדִים וַיָּבִיאוּ עֵצִים וַיִּשְׂרְפוּ
41 עַל־פִּי הַמְּעָרָה וַיָּמוּתוּ כְּאֶלֶף אִישׁ וְאִשָּׁה: אַחֲרֵי כֵן יָצְאוּ חֲמִשָּׁה בְנֵי־מַתִּתְיָה
יוֹחָנָן וְאַרְבָּעָה אֶחָיו וַיִּלָּחֲמוּ בָעַמִּים וַיַּהַרְגוּ בָהֶם הֶרֶג רַב וַיְגָרְשׁוּם לְאִיֵּי הַיָּם
42 כִּי בָטְחוּ בֵּאלֹהֵי הַשָּׁמָיִם: אָז בַּגְרִיס הָרָשָׁע נִכְנַס בִּסְפִינָה אַחַת
43 וַיָּנָס אֶל־אַנְטִיוֹכַס הַמֶּלֶךְ וְעִמּוֹ אֲנָשִׁים פְּלִיטֵי חָרֶב: וַיַּעַן בַּגְרִיס וַיֹּאמֶר
לְאַנְטִיוֹכַס הַמֶּלֶךְ אַתָּה הַמֶּלֶךְ שַׂמְתָּ צִוּוּי לְבַטֵּל מִן־הַיְּהוּדִים שַׁבָּת רֹאשׁ־
44 חֹדֶשׁ וּמִילָה מִרְמָה גְדוֹלָה וּמֶרֶד בְּתוֹכָהּ: אֲשֶׁר אִם־יֵלְכוּ כָל־הָעַמִּים
וְהָאֻמּוֹת וְהַלְּשׁוֹנוֹת לֹא יוּכְלוּ לַחֲמִשָּׁה בְּנֵי מַתִּתְיָהוּ מֵאֲרָיוֹת הֵם חֲזָקִים
45 וּמִנְּשָׁרִים הֵם קַלִּים וּמִדֻּבִּים הֵם מְמַהֲרִים: עַתָּה הַמֶּלֶךְ עֲצָתִי תִּיטַב
עָלֶיךָ וְלֹא תִלָּחֵם בַּאֲנָשִׁים מְעַט כִּי אִם־תִּלָּחֵם בָּהֶם וְתֵבוֹשׁ בְּעֵינֵי כָל־
46 הַמְּלָכִים: לָכֵן כְּתוֹב וּשְׁלַח סְפָרִים בְּכָל־מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְיָבֹאוּ שָׂרֵי
הַחֲיָלוֹת וְלֹא־יִשָּׁאֵר מֵהֶם אֶחָד וְגַם פִּילִים מְלֻבָּשִׁים שִׁרְיוֹנִים יִהְיוּ עִמָּהֶם:
47 וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי אַנְטִיוֹכַס הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים לְכָל־מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ
וַיָּבֹאוּ שָׂרֵי כָל־הָעַמִּים וְהַמַּמְלָכוֹת וְגַם פִּילִים מְלֻבָּשִׁים שִׁרְיוֹנִים עִמָּהֶם
48 בָּאוּ: שֵׁנִית קָם בַּגְרִיס הָרָשָׁע וַיָּבוֹא לִירוּשָׁלַיִם בָּקַע הַחוֹמָה וַיְנַתֵּק הַמָּבוֹא
וַיְשַׁבֵּר בַּמִּקְדָּשׁ שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה פְּרָצוֹת[1]) וְגַם מִן־הָאֲבָנִים שִׁבֵּר עַד־אֲשֶׁר הָיוּ
כֶעָפָר וַיַּחְשׁוֹב בְּלִבּוֹ וַיֹּאמֶר הַפַּעַם הַזֹּאת לֹא יוּכְלוּ לִי כִּי רַב חֵילִי וְעֹז יָדִי.
49 וֵאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם לֹא חָשַׁב כֵּן: וְכִשְׁמוֹעַ חֲמִשָּׁה בְּנֵי מַתִּתְיָה קָמוּ וַיָּבֹאוּ לְמִצְפֵּה
50 גִלְעָד אֲשֶׁר הָיָה־שָׁם פְּלֵיטָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל בִּימֵי שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא: צוֹם גָּזְרוּ
51 וַיֵּשְׁבוּ עַל־הָאֵפֶר לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם: אָז נָפַל בְּלִבָּם עֵצָה
טוֹבָה יְהוּדָה הַבְּכוֹר שִׁמְעוֹן הַשֵּׁנִי הַשְּׁלִישִׁי יוֹחָנָן הָרְבִיעִי יוֹנָתָן הַחֲמִישִׁי
52 אֶלְעָזָר: וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אֲבִיהֶם וְכֵן אָמַר יְהוּדָה בְּנִי אֲדַמֶּה אוֹתְךָ[2]) לִיהוּדָה

[1]) זהו שאמרו במדות פרק ב׳, י״ג פרצות היו בו בסורג שפרצום מלכי יון, חזרו וגדרום וגזרו כנגדם י״ג השתחויות.
[2]) בדפוסים שלפני הלשון אודה ממך וכו׳ והוא בלי הבנה ואינו אלא טעות מעתיק, כי בנוסחא הארמית הלשון אודמיך כיהודה וכו׳ אודמיך כשמעון וכו׳ והוא לשון דמיון וע״כ ברור שהעתקו בעברי כמו שהגהתי.

בֶּן־יַעֲקֹב אֲשֶׁר־הָיָה נִמְשָׁל לְאַרְיֵה: שִׁמְעוֹן בְּנִי אֲדַמֶּה אוֹתְךָ לְשִׁמְעוֹן בֶּן־ 53
יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָרַג יוֹשְׁבֵי שְׁכֶם: יוֹחָנָן בְּנִי אֲדַמֶּה אוֹתְךָ לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר שַׂר־ 54
צְבָא יִשְׂרָאֵל יוֹנָתָן בְּנִי אֲדַמֶּה אוֹתְךָ לְיוֹנָתָן בֶּן־שָׁאוּל אֲשֶׁר הָרַג עַם
פְּלִשְׁתִּים: אֶלְעָזָר בְּנִי אֲדַמֶּה אוֹתְךָ לְפִינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו 55
וְהִצִּיל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: עַל־זֶה יָצְאוּ חֲמִשָּׁה בְנֵי־מַתִּתְיָה בַּיּוֹם הַזֶּה וַיִּלָּחֲמוּ 56
בָּעַמִּים וַיַּהַרְגוּ בָהֶם הֶרֶג רָב וַיֵּהָרֵג מֵהֶם יְהוּדָה: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כַּאֲשֶׁר 57
רָאוּ בְּנֵי מַתִּתְיָה כִּי נֶהֱרַג יְהוּדָה שָׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־אֲבִיהֶם: וַיֹּאמֶר לָהֶם לָמָּה 58
שַׁבְתֶּם וַיַּעֲנוּ וַיֹּאמְרוּ עַל־אֲשֶׁר נֶהֱרַג אָחִינוּ אֲשֶׁר־הָיָה חָשׁוּב כְּכֻלָּנוּ: וַיַּעַן 59
מַתִּתְיָה אֲבִיהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲנִי אֵצֵא עִמָּכֶם וְאֶלָּחֵם בָּעַמִּים פֶּן־יֹאבְדוּ
בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאַתֶּם נִבְהַלְתֶּם עַל־אֲחֵיכֶם: וַיֵּצֵא מַתִּתְיָה בַּיּוֹם הַהוּא עִם־בָּנָיו 60
וַיִּלָּחֲמוּ בָּעַמִּים: וֵאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם נָתַן כָּל־גִּבּוֹרֵי הָעַמִּים בְּיָדָם וַיַּהַרְגוּ בָהֶם 61
הֶרֶג רַב כָּל־אֲחוּזֵי חֶרֶב וְכָל־מוֹשְׁכֵי קֶשֶׁת שָׂרֵי הַחַיִל וְהַסְּגָנִים לֹא־נוֹתַר
בָּהֶם שָׂרִיד וַיָּנוּסוּ שְׁאָר הָעַמִּים לִמְדִינוֹת הַיָּם: וְאֶלְעָזָר הָיָה מִתְעַשֵּׁק 62
לְהָמִית הַפִּילִים וַיִּטְבַּע בְּפֶרֶשׁ הַפִּילִים וְכַאֲשֶׁר שָׁבוּ בִּקְשׁוּהוּ בֵּין הַחַיִּים וּבֵין
הַמֵּתִים וְלֹא מְצָאוּהוּ וְאַחַר כֵּן מְצָאוּהוּ אֲשֶׁר טָבַע בְּפֶרֶשׁ הַפִּילִים: וַיִּשְׂמְחוּ 63
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי־נִתְּנוּ בִידֵיהֶם שׂוֹנְאֵיהֶם מֵהֶם שָׂרְפוּ בָאֵשׁ וּמֵהֶם דָּקְרוּ בַחֶרֶב
וּמֵהֶם תָּלוּ עַל־הָעֵץ: וּבַגְרִיס הָרָשָׁע הַמַּטְעֶה אֶת־עַמּוֹ שָׂרְפוּ אוֹתוֹ בֵּית 64
יִשְׂרָאֵל בָּאֵשׁ: וְאָז אַנְטִיוֹכַס הַמֶּלֶךְ כַּאֲשֶׁר שָׁמַע אֲשֶׁר נֶהֶרְגוּ בַּגְרִיס הָרָשָׁע 65
וְכָל־שָׂרֵי הַחַיִל אֲשֶׁר עִמּוֹ נִכְנַס בִּסְפִינָה וַיָּנָס לִמְדִינוֹת הַיָּם וַיְהִי כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר
הָיָה בָא שָׁמָּה מוֹרְדִים בּוֹ וְקוֹרְאִים אוֹתוֹ הַבּוֹרֵחַ: אַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בְנֵי 66
חַשְׁמוֹנַי לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וַיִּבְנוּ הַשְּׁעָרִים הַנִּשְׁבָּרִים וַיִּסְגְּרוּ הַפְּרָצוֹת וַיְטַהֲרוּ
אֶת־הָעֲזָרָה מִן הַהֲרוּגִים וּמִן הַטֻּמְאוֹת: וַיְבַקְשׁוּ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ לְהַדְלִיק 67
הַמְּנוֹרָה וְלֹא מָצְאוּ כִּי־אִם צְלוֹחִית אַחַת אֲשֶׁר הָיְתָה חֲתוּמָה בְּטַבַּעַת הַכֹּהֵן
הַגָּדוֹל וַיֵּדְעוּ כִּי הָיְתָה טָהוֹר וְהָיָה בָהּ כְּשִׁעוּר הַדְלָקַת יוֹם־אֶחָד: וֵאלֹהֵי 68
הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר שִׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם נָתַן בְּרָכָה וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנָּה שְׁמֹנָה יָמִים[1]:
עַל־כֵּן קִיְּמוּ בְּנֵי חַשְׁמוֹנַי קִיּוּם וְחִזְּקוּ אִסָּר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עִמָּהֶם כְּאֶחָד 69
לַעֲשׂוֹת שְׁמֹנָה יָמִים הָאֵלֶּה יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה כִּימֵי מוֹעֲדִים הַכְּתוּבִים
בַּתּוֹרָה וּלְהַדְלִיק בָּהֶם נֵרוֹת לְהוֹדִיעַ אֲשֶׁר עָשָׂה לָהֶם אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם נִצּוּחִים:
וּבָהֶם אֵין לִסְפּוֹד וְלֹא לִגְזוֹר צוֹם וְתַעֲנִית זוּלָתִי אֲשֶׁר מְקֻבָּל עָלָיו מִלִּפְנֵי 70
זֶה וְיִתְפַּלֵּל לִפְנֵי אֱלֹהָיו: אַךְ חַשְׁמוֹנַי וּבָנָיו וַאֲחֵיהֶם לֹא־גָזְרוּ בָהֶם לְבַטֵּל 71

---

1) מעשה הנס הזה יסופר גם בגמרא שבת דף כ"א, ב' על פי מגלת תענית פרק ט'.

72 עֲבוֹדַת מְלָאכָה. וּמִן־הָעֵת הַהִיא לֹא־הָיָה שֵׁם לְמַלְכוּת יָוָן: וַיְקַבְּלוּ הַמַּלְכוּת
בְּנֵי חַשְׁמוֹנַי וּבְנֵי בְנֵיהֶם מֵהָעֵת הַזֹּאת עַד־חָרְבַּן בֵּית הָאֱלֹהִים מָאתַיִם וְשֵׁשׁ
73 שָׁנִים: עַל־כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַיּוֹם הַהוּא בְּכָל־גָּלוּתָם שׁוֹמְרִים הַיָּמִים הָאֵלֶּה
וַיִּקְרְאוּ לָהֶם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה מֵחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים לְחֹדֶשׁ כִּסְלֵו שְׁמֹנָה
74 יָמִים: מִן־הָעֵת הַהִיא וְעַד־הָעוֹלָם לֹא יָסוּרוּ מֵהֶם אֲשֶׁר הָיוּ בְּבֵית מִקְדָּשָׁם
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וַחֲכָמֵיהֶם אֲשֶׁר קִיְּמוּ עֲלֵיהֶם וְעַל־בְּנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם:

נשלמה המגלה היונית ופסוקיה שבעים וארבעה.

סדר התפלות בחנוכה.

במנחה בערב חנוכה אין אומרים תחנון, והש"ץ מדליק בין מנחה לערבית.

בערבית ושחרית ומנחה כל שמונת ימי חנוכה אומרים על הנסים בהודאה קודם ועל כולם (גם **בברכת המזון** אומרים אותו קודם ועל הכל), ואם לא אמר אין מחזירין אותו; אבל אם נזכר באותה ברכה **כל זמן** שלא הזכיר את השם (אפילו נזכר בין אתה לשם) חוזר.

כל ח' ימים גומרים את ההלל בברכה תחלה וסוף ואומרים אחריו חצי קדיש לפי שאין בו מוסף **(חוץ מן ר"ח** ושבת שאומרים אחריו קדיש תתקבל). ואין אומרים תחנון ולא אל ארך אפים ולא למנצח.

כל ח' ימים קורין בתורה בסדר נשא בקרבנות הנשיאים, שלשה בכל יום, ומתחילין ויהי ביום **כלת משה** (ויש מתחילין בברכת כהנים) וקורין לכהן עד לפני המשכן, לוי עד לחנכת המזבח, ישראל **עד בן עמינדב** (ויש קורין לכהן עד ביום הראשון, לוי עד מלאה קטורת, ישראל גומר עד בן עמינדב), **ואומרים ח"ק**, יהללו, ומכניסין ס"ת להיכל, ואומרים אשרי, ובל"ג. ק"ת, עלינו, (ויש קהלות אומרים **מזמור** ל' מזמור שיר חנוכת הבית, ואין אומרים מזמור לאסף, ובר"ח אומרים מזמור של ר"ח קודם של חנוכה).

בשבת חנוכה מוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון ז' גברי בפ' השבוע ואומרים ח"ק, ובשני קורין למפטיר **נשיא חנוכה**, ומפטירין רני ושמחי, ואין מזכירין נשמות. ואין אומרים צדקתך במנחה. ואם יחולו בו ב' **שבתות** מפטירין בשבת שניה בנרות דשלמה.

ביום ב' של חנוכה קורין לכהן ביום השני עד קטרת, לוי מסיים הפרשה, ישראל **ביום השלישי, וגומרים** הסדר כדאתמול. וכן בכל יום קורין בסדר היום כנ"ל.

ביום ו' שהוא ר"ח אומרים אחר ההלל קדיש שלם ומוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון בפ' התמיד כהן **עד רביעית ההין**, לוי עד ונסכה, שלישי פ' ר"ח כולה, רביעי בס"ת שני ביום הששי, ואחריו קדיש, ואומרים **יהללו** ומכניסין ס"ת להיכל, אשרי ובל"ג, ח"ק ומתפללים מוסף של ר"ח ואומרים על הנסים בהודאה, **והש"ץ** חוזר התפלה וגומר הסדר.

בשבת ר"ח וחנוכה מוציאין ג' ס"ת, וסדר הקריאה כתובה למעלה בסדר קה"ת לשבת דף 225.

ביום ז' אם גם הוא ר"ח מתפללין וקורין בתורה כדאתמול ובס"ת ב' קורין לרביעי **ביום השביעי, ואם אינו ר"ח** מנהגו כשאר ימי חנוכה.

ביום ח' קורין לכהן ביום השמיני עד מלאה קטרת, לוי עד בן פדהצור, ישראל ביום התשיעי עד **וידבר אליו** סוף הסדרה (כן מנהג פפד"מ ובנותיה, אך בפולין וקצת קהלות אשכנז מוסיפים עוד פ' ראשונה **של בהעלתך** עד כן **עשה את המנרה**). ואם יום ח' בשבת קורין למפטיר ביום השמיני עד סוף הסדרה **(ובקצת קהלות** עד כן עשה את המנרה).

סדר ארבע פרשיות וסימני ההפסקות.

פרשת שקלים לעולם בשבת שקודם ר"ח אדר או בר"ח עצמו אם חל בשבת.

פרשת זכור לעולם בשבת שקודם פורים, אלא שלפעמים יש הפסקה בשבת שלפניו ולפעמים בשבת שלאחריו וכמבואר בסמוך.

פרשת פרה ופרשת החדש לעולם תכופים וסמוכים הם ואין ביניהם הפסקה. וסימן ההפסקות **וס"ג.** ב"ו. ד"ד. ובי"ו. ופירושן, אם חל ר"ח אדר (ר"ל יום שני של ר"ח שהוא ראשון לחדש) בשבת אז מפסיקין ביום ט"ו לחדש, ואם חל ר"ח ביום ב' של השבוע מפסיקין ביום ו' לחדש, ואם חל ביום ד' מפסיקין ביום ד' לחדש, ואם חל ביום ו' אז עושין ב' הפסקות האחת ביום ב' לחדש והשניה ביום י"ו לחדש. וסדר הקריאה **לארבע פרשיות כתוב** למעלה בסדר קה"ת לשבת דף 225.

סדר פורים.

בארבעה עשר יום לחדש אדר הסמוך לניסן עושים פורים, ולא יחול כי אם באחד מימי אגה"ו.

היום שקודם פורים הוא י"ג בחדש אדר הוא **תענית אסתר**, ואם חל פורים בא' בשבת מקדימים להתענות ביום ה'. ומתפללים תפלת שחרית כבכל תענית צבור, דהיינו שמוסיפים עננו בתפלה היחיד בשמע קולנו והש"ץ בחזרת התפלה בין גואל לרופא, וקורין פ' ויחל.

למנחה בתענית אסתר נכנסים לבהכ"נ וקורין ויחל ומפטירין דרשו, והיחיד אומר עננו בשמע קולנו והש"ץ בחזרת התפלה בין גואל לרופא, ואין אומרים תחנון במנחה (ואם חל בשבת אין אומרים צדקתך). ונותנים ג' מחציות מטבע שלם של אותו המקום למחצית השקל ומחלקים אותן לעניים ואין רשאין לשנותן לדבר אחר, אבל העני עושה בהם מה שירצה. ומנהגנו לתת מחצית השקל לבד ומעות פורים לבד. ועומדים להתפלל ערבית אפילו עוד היום גדול, ואומרים על הנסים ובימי מרדכי וכו' בהודאה קודם ועל כולם, ואחר התפלה אומר הש"ץ קדיש תתקבל, ופושטין מגלת אסתר כאגרת, והקורא מברך עליה ג' ברכות אלו (ויש מקומות שמברכים הג' ברכות גם ביום, ויש שביום אין מברכים שהחיינו).

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִקְרָא מְגִלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

וקורא המגלה, ולאחר שסיים לקרות כורך המגלה כולה ומברכים ברכה זו:

נאך דעם פארלעזען דער מגלה זאגט מאן פאלגענדעס:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, (הָאֵל) הָרָב אֶת־רִיבֵנוּ וְהַדָּן אֶת־דִּינֵנוּ וְהַנּוֹקֵם אֶת־נִקְמָתֵנוּ

על מקרא מגלה, שעשה נסים, שהחיינו, וסמכם מנ"א, במגלה כ"א ע"ב.

הרב את ריבנו וכו' הנוסחא כולה במגלה כ"א, ע"ב. ונאה גם במס' סופרים פרק י"ד הלכה ה' בקצת שנוי. וכתב הכל בו בסמן מ"ה, טעם ה' הלשונות של הודאה בברכה זו כנגד ה' תשועות שעשה לנו מעמלק, הרב את ריבנו ע"י יהושע, והדן את דיננו ע"י גדעון, והנוקם את נקמתנו על יד שאול, והנפרע לנו מצרינו ע"י דוד, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו ע"י מרדכי ואסתר עכ"ל. **הרב את ריבנו** עפ"ה ירמיה נ"א, ל"ו, והנה גרסת הגמרא היא **האל הרב** וכו' וכן היא גם ברמב"ם הלכות מגלה פ"א הלכה ג' ובסמ"ג עשין ד' של מצות סופרים ובסמ"ק ס' קמ"ה ובכי"י. אמנם הרי"ף גם הרא"ש לא גרסו **האל**, וכן איננו בנוסח מס' סופרים, וכן כתב אבן ירחי בס' המנהיג בהלכות מגלה ס' י"ט גם המרדכי למגלה ראש פרק ד' וז"ל כתב רב נתן גאון שכך נהגי במתיבתא בא"י אמ"ה הרב את ריבנו, ולא אמרינן האל דהא אמורי בבר ה' אלהינו עכ"ל והן הם דברי רב עמרם בסדורו, גם הכל בו כתב ככה בשם הר"ז גם אבודרהם בשם רב נתן וסדור רבינו סעדיה, וכן הוא בטור, וכן נהג מהרי"ל, וכן הנוסחא בסדורי רפ"ה ורפ"ז ואחר ס"י גם בסדורי הספרדים. **והדן את דיננו** כמו שכתוב יעשה ה' דין עני (**תהלים** ק"מ, י"ג). **והנוקם את נקמתנו** עפ"ה ירמיה נ"א, ל"ו. והנפרע שרש פרע עיקר טעמו בל' חז"ל שילום החוב בל"א „בעצאהלען" כמו פרעתיך בתוך זמנו, שיפרע בזמנו (ב"ב דף ה') שטר פרוע (סוכה כ"ט. **כתובות** י"ט, ב') שהיא פרועה (שם פ"ז) אני פורע לבניך (ב"ר פ' ע"א), והשם דבר ממנו פרעון „בעצאהלונג" (ב"מ ע"ז, ב'), ובנפעל טעמו תביעת החוב וגביאתו מן החייב בל"א „זיך בעצאהלט מאכען." כמו לא תפרע אלא בשבועה, נפרעת מן הלקוחות (כתובות פ"ז) נפרעין מן האדם (אבות פרק ג'); והשתמשו ג"כ בנפעל זו להורות על העונש שמביאו הקב"ה על החוטא לתשלום עונותיו (כי האדם הוא החייב לעשות רצון בוראו ואם לא עשה הנה הוא יתבע ממנו את החוב), והשם דבר בהוראה זו הוא פרענות, כמו לא נפרעת ממני (ברכות י"ט) נפרע הקב"ה ממנו (סנהדרין כ"ד) להפרע מן הרשעים (אבות פ' ה') נפרעים ממנו בגלוי (שם פ' ד') כשם שנפרעין מן הרשעים כך נפרעין מן הצדיקים (תענית י"א) אין הקב"ה נפרע מן האדם

והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל־אויבי נפשנו:

נוסחא אחרת.

והמשלם גמול לכל־אויבי נפשנו והנפרע לנו מצרינו:

ברוך אתה יי, הנפרע לעמו ישראל מכל־צריהם, האל המושיע:

צו שחרית ווירד אשר הניא ניכט געזאגט אונד שושנת אנגעפאנגען.

אשר הניא עצת גוים ויפר מחשבות ערומים: בקום עלינו אדם רשע נצר זדון מזרע עמלק: גאה בעשרו וכרה לו בור וגדלתו יקשה לו לכד: דמה בנפשו ללכוד ונלכד בקש להשמיד ונשמד מהרה: המן הודיע איבת אבותיו ועורר שנאת אחים לבנים: ולא זכר רחמי שאול כי בחמלתו על אגג נולד אויב: זמם רשע להכרית צדיק ונלכד טמא

עד שתתמלא סאתו (סוטה ט') אין הקב"ה נפרע מאומה תחלה עד שיפרע משרה שלמעלה (שמואל רבה פ' י"א) שבעה מיני פרענויות (אבות פ' ה'); וגם המתרגמים הארמיים השתמשו בנפעל שרש זה, להוראת עונש והנקמה כמו נקם נקמת בני ישראל, אתפרע פרענות (במדבר ל"א, ב') ודם עבדיו יקום, יתפרע (דברים ל"ב, מ"ג). וכן גם והנפרע לנו מצרינו, פירושו התובע מן הצרים את כל מה שצררו אותנו, ר"ל שמעניש את צרינו, ונוקם לנו בשבילנו. והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו, ר"ל מדה כנגד מדה. והנה בתוך הסדורים של דפוס הועמד מאמר זה קודם למאמר והנפרע לנו מצרינו, ונראה שעשו כך ע"פ מה שכתב ר' אייזק טירנא במנהגיו וז"ל ואומר הדן את דיננו והנוקם וכו' והמשלם וכו' והנפרע וכו' כן נראה לי משום לחתימה מעין חתימה ואף על גב דברוב ספרים כתוב איפכא עכ"ל והעתיק דבריו בעל דרכי משה בס' תרכ"ב וז"ל כתוב במנהגים שלנו (הם מנהגי ר"א טירנא) שיש לומר והנפרע באחרונה כדי שיהיה מעין חתימה סמוך עכ"ל אמנם בגמרא וברי"ף ורמב"ם ורא"ש ובטור ובסמ"ג ובסמ"ק גם בס' כל בו וארחות חיים ואבודרהם בכולם הנוסחא ,,והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו, בא"י" וכו' וכן הוא בכל סדורי כ"י שראיתי וכן סדר יעב"ץ בסדורו גם בס' לוח ארש וכן הוא גם בתקון המגלה לר' מאיר קארליץ. ועדות נאמנה שכך הנכון היא תמיהת בעל משמרת המועדות הביאה אבודרהם וז"ל יש לשאול למה חתם בא"י הנפרע לעמו, ולא חתם במשלם גמול שהרי יותר הוא סמוך לחתימה וקיימא לן שצריך לומר מעין חתימה סמוך לחתימה, ויש לומר כי רצה לחתום בלשון שהוא כולל יותר שלשון נפרע הוא ל' נקמה מל' בפרוע פרעות בישראל ועוד כי הלשון הזה מורה יותר שהפרעון שנפרע מן הצרים הוא לטובת עמו ישראל עכ"ל הרי מוכח שעקר הנוסחא כמו שהחזרתיה על עמדה, וכן יורה גם פירוש הכל בו שהעתקתי למעלה, וכן נסדר גם בברכה אחרונה לק"ש של ערבית הנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו. וברור כי ר"א טירנא לא ראה דברים אלה של משמרת המועדות שאילו ראם לא היה מהפך. בא"י הנפרע לעמו ישראל, וכן בס' רב עמרם וברי"ף והרא"ש וכל בו ואבודרהם, ונוסח הרמב"ם הנפרע לישראל והוא בגרסת הגמרא. ובמקצת ספרים ,,האל הנפרע" ואיננו נכון מטעם הכתוב בראש הברכה, גם בכל ס"מ איננו. האל המושיע, עפ"ה אל צדיק ומושיע (ישעיה מ"ה, כ"א), וכתב הכל בו, אף על גב דאמר אין חותמין בשתים, הני שתים שייכי אהדדי ואין תשועה אלא בשתים וצריכין אנו להוסיף שבח והודאה לאל על שתיהן, אחת שנפרע לנו מן האויבים והאחרת גדולה מזו שהושיענו מידם ולא נפקד ממנו איש דכתיב ואיש לא עמד בפניהם, וזהו פלא ונס גדול בלי ספק אין כמוהו שלא פגע אדם בהם עכ"ל.

אשר הניא, הוא אחד מן הפיוטים הקדמונים והולך על סדר א"ב וסופו ותקותם בכל דור ודור. ומזכירו הגהות מימוניות בהלכות מגלה פרק א' אות ו"ו, גם התניא בסמן מ' כתב וז"ל מצאתי בשם רש"י ז"ל יש מקומות שאומרים אחר הברכה פיוט כגון אשר הניא, ואומרים ברוך מרדכי ברוכה אסתר, ארור המן ארורה זרש וכו' וכל זה אינה חובה אלא מנהג טוב הוא עכ"ל. אשר הניא, אשר ביטל, מל' תהלים ל"ג, י'. ויפר, ל' איוב ה', י"ב. בקום עלינו, ל' תהלים קכ"ד, ב'. ונדרש במגלה דף י"א על המן. נצר זדון, ענף של זדון. וכרה לו בור, מל' תהלים ז', ט"ז. וגדלתו יקשה לו לכד, גדלתו יקשה לו מוקש שנלכד בו, והוא מל' ירמיה נ', כ"ד. ועורר שנאת אחים, שנאת עשו ליעקב שהם אחים עורר אותה על הבנים ר"ל על היהודים. ולא זכר המן את רחמי שאול שריחם על זקנו, כי בחמלתו של שאול שחמל על אגג ולא הרג אותו כמו שכתוב ויחמול שאול והעם על אגג (ש"א ט"ו, ט'), ומתוך חמלה זו אין ספק שגם נשארו עוד אחרים בחיים. נולד אויב, המן. זמם רשע, מל' תהלים ל"ז, י"ב. צדיק,

בִּידֵי טָהוֹר: חֶסֶד גָּבַר עַל־שִׁגְגַת אָב וְרָשָׁע הוֹסִיף חֵטְא עַל־חֲטָאָיו: טָמַן בְּלִבּוֹ מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמָיו וַיִּתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת רָעָה: יָדוֹ שָׁלַח בִּקְדוֹשֵׁי אֵל כַּסְפּוֹ נָתַן לְהַכְרִית זִכְרָם: כִּרְאוֹת מָרְדְּכַי כִּי־יָצָא קֶצֶף וְדָתֵי הָמָן נִתְּנוּ בְּשׁוּשָׁן· לָבַשׁ שַׂק וְקָשַׁר מִסְפֵּד וְגָזַר צוֹם וַיֵּשֶׁב עַל־הָאֵפֶר: מִי זֶה יַעֲמוֹד לְכַפֵּר שְׁגָגָה וְלִמְחוֹל חַטַּאת עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ: נֵץ פֶּרַח מִלּוּלָב הֵן הֲדַסָּה עָמְדָה לְעוֹרֵר יְשֵׁנִים: סָרִיסֶיהָ הִבְהִילוּ לְהָמָן לְהַשְׁקוֹתוֹ יֵין חֲמַת תַּנִּינִים: עָמַד בְּעָשְׁרוֹ וְנָפַל בְּרִשְׁעוֹ עָשָׂה לוֹ עֵץ וְנִתְלָה עָלָיו: פִּיהֶם פָּתְחוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי פוּר הָמָן נֶהְפַּךְ לְפוּרֵנוּ: צַדִּיק נֶחֱלַץ מִיַּד רָשָׁע אוֹיֵב נִתַּן תַּחַת נַפְשׁוֹ: קִיְּמוּ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת פּוּרִים וְלִשְׂמוֹחַ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה: רָאִיתָ אֶת־תְּפִלַּת מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר· הָמָן וּבָנָיו עַל־הָעֵץ תָּלִיתָ:

אחרגעגג ווירד נאך האל המושיע היער אנגעפאנגען.

שׁוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה בִּרְאוֹתָם יַחַד תְּכֵלֶת מָרְדְּכָי: תְּשׁוּעָתָם הָיִיתָ לָנֶצַח וְתִקְוָתָם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר ⁘ לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּל־קֹוֶיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ וְלֹא־יִכָּלְמוּ לָנֶצַח כָּל־הַחוֹסִים בָּךְ: אָרוּר הָמָן אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ לְאַבְּדִי· בָּרוּךְ מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי· אֲרוּרָה זֶרֶשׁ אֵשֶׁת מַפְחִידִי· בְּרוּכָה אֶסְתֵּר מְגִנָּה בַּעֲדִי· וְגַם חַרְבוֹנָה זָכוּר לַטּוֹב:

ואח"כ אומרים ואתה קדוש וכו', קדיש שלם בלא תתקבל (ובמ"ש אומרים ויהי נועם, וא"ק, קדיש, ויתן לך, ומבדילין) עלינו.

את מרדכי, ונהפוך הדבר ונלכד המן הטמא בידי מרדכי הטהור. חסד של מרדכי שגדל את אסתר גבר על כל מה ששגג שאול אביהם, אבל המן הרשע הוא הוסיף חטא על חטאת אבותיו. ויתמכר, וכן בסדור רפ"ז, ול' מחשבה הוא מל' התמכר לעשות הרע (מ"א כ"א כ"ה); ובס"א ויתגבר. להכרית זכרם, בכ"י לאבד זכרם. נץ פרח, מל' עלתה נצה (בראשית מ', י'), ואמר כן על שם הדסה היא אסתר. לעורר ישנים, לעורר זכות אבות אברהם יצחק ויעקב. חמת תנינים, ל' דברים ל"ב, ל"ג. נהפך לפורנו, כמו שכתוב באסתר ט', כ"ד. וכ"ו. נחלץ, ניצול. כמו משלי י"א, ח'. שושנת יעקב, עש"ה כשושנה בין החוחים (שיר ב', ב'), וכן למנצח על ששנים (תהלים ס"ט) פירש רש"י על ישראל. ותפש כאן הפייטן בלשון זו כדי לרמוז בה ג"כ על העיר שושן שצהלה ושמחה בראותם את מרדכי לבוש בתכלת וחור (אסתר ח', ט"ו). להודיע וכו' חרוז זה איננו בכ"י, אמנם הגהות מימונית מזכירו וכן הוא בכ"י אחר. ארור המן, מקורו בירושלמי מגלה סוף פרק ג' וב"ר ראש פ' מ"ט ומס' סופרים פ' י"ד הלכה ו', וראש מדרש שמואל. ומרמז גם בגמר' בבלי מגלה דף ז', ע"ב וראה שם בהרא"ש ותוספות. ונוסחתנו כולה מביאה הגהות מימוני להלכות מגלה פרק א' אות וי"ו. אשת מפחידי, אשת המן, שהיה מפחיד אותי. מְגִנָּה בעדי, כן העתיד רזו"ה ז"ל ונכון, והוא בינוני נקבה של הפעיל מל' יגן ה' בעד יושב ירושלם (זכריה י"ב, ח').

בשחרית פורים נכנסים לבהכ"נ בהשכמה ומתפללים כסדר של חול ואומרים בתפלה **על הנסים** בהודאה קודם ועל כולם, ואחר שחזר הש"ץ התפלה אומר **חצי קדיש**, ואין אומרים תחנון ולא אל ארך אפים, ומוציאין ס"ת וקורין ג' אנשי' בפ' **ויבא עמלק** שבסוף סדר בשלח (ויש כופלין פסוק אחרון לפי שאין בפרשה כי אם ט' פסוקים) ואחר הקריאה **ח"ק**, יהללו, ומחזירין ס"ת להיכל, וקורין מגלת אסתר בברכותיה תחלה וסוף, ומדלגין **אשר הניא** ואומרים **שושנת יעקב** וכו' (אכן במקומות שאין אומרים פיוטים בתפלה אומרים אשר הניא גם ביום), **אשרי ובא לציון, קדיש תתקבל, עלינו**, ושיר של יום (ויש קהלות שאומרים מזמור כ"ב **למנצח על אילת השחר**). ואם יש מילה בבהכ"נ מלין קודם קריאת המגלה, ובק"ק פפ"ד מלין אחר קריאת המגלה.

מצוה לשמוח בפורים ולעשות סעודה בבשר ויין כל אחד כפי אשר תשיג ידו, ונוהגים לעשותה אחר תפלת המנחה היום, ורוב הסעודה צריכה להיות ביום, ואם עשאה כולה בלילה לא יצא. ומכל מקום גם בלילה כן שלפני פורים וכן של אחריו ישמח וירבה בסעודה קצת. וכשחל פורים בערב שבת יעשה סעודתו בשחרית מפני כבוד שבת; ומי שרוצה לעשותה תמיד בשחרית הרשות בידו. וטוב שיעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה וסמך לדבר ליהודים היתה אורה ושמחה, ואורה זו תורה. ויש נוהגים לזמר את זמר זה בסעודת פורים:

אֲגָגִי קָם לְאַבֵּד יְדִידִים, וְאֶת־מָרְדְּכַי מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים·
כְּפָרִים עִם־נְרָדִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דוֹדִים:
בְּרוֹשׁ וַהֲדַס, חֶבְלָם בַּנְּעִימִים, הָיוּ מִסְתּוֹר לִמְפֻזָּר בָּעַמִּים· כפרים עם וכו':
רוֹאָה נָשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו, עַל־כֵּן נִתְלוּ הָמָן וּבָנָיו· כפרים עם וכו':
הֵן כָּל־אֵלֶּה יִפְעַל מָדַד מַיִם בְּשָׁעַל· כפרים עם וכו':
מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה קִיְּמוּ פּוּרִים כְּדָת וְכַהֲלָכָה· כפרים עם וכו':

חייב כל אחד בפורים לשלוח לרעהו לפחות שתי מנות ממיני מאכל או משתה או מיני מרקחת, וכל המרבה לשלוח לריעים הרי זה משובח. ואם אין לו מה לוותר מחליף עם חברו זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו. גם האבל מחויב לשלוח מנות אפילו תוך ז', ואחרים אין שולחים לו כל י"ב חדש, ואם אין בעיר אלא הוא עם האבל חייב לשלוח לאבל כדי לקיים משלוח מנות ולא ישלח לו תפנוקים ולא כל דבר של שמחה. וחייב כל אחד לתת מתנות לעניים ויתן לפחות ב' מתנות לב' עניים, ויש לשלוח המתנות וכן המנות ביום ולא בלילה. ומוטב להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודה, שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמוח לב עניים ויתומים ואלמנות, שהמשמח לב האמללים דומה לשכינה.

למנחה בפורים אומרים על הנסים בתפלה, אבל לא לערבית ט"ו שהוא שושן פורים.
גם בשושן פורים נוהגין שמחה ואין אומרים תחנון ולא למנצח.
בשנת העבור עושים פורים קטן בחדש אדר ראשון בארבעה עשר ובחמשה עשר בו ונוהגים גם בהם קצת שמחה ואין אומרים בהם תחנון ולא למנצח ולא אל ארך אפים. אכן סדר הפרשיות ופורים גדול עושים לעולם באדר שני הסמוך לניסן.

אגגי וכו', ראשי חרוזי הזמר אברהם. אגגי, המן. ידידים, ישראל. כפרים, ל' שיר ד', י"ג. ופה טעמו על יינות מבושמים וטובים. שתו, שה"ש ה', א'. ברוש והדס, תוארים למרדכי ואסתר (מגלה דף י', ע"ב). רואה, האחורות שראה את אסתר וע"פ אסתר ה', ב'. הן כל, ל' איוב ל"ג, כ"ט. מדד ל' ישעיה מ', י"ב. ושם כתוב בשעלו מן הכפרד שעל, אך נמצא ג"כ שעלים (מ"א כ' י') והוא כפרדו שעל ומשקל זה תפס הפייטן.

סדר תשעה באב.

תשעה באב לא יחול לעולם כ"א באחד מימי אגה"ו, אלא שאם חל בשבת נדחה ליום א'.

בשבת שלפני ט' באב או בשבת ט' באב קורין פ' דברים, ומפטירין **חזון ישעי'** (אשר ע"כ שם השבת **שבת חזון**), והגדול שבצבור עולה למפטיר, אע"פ שכבר עלה בשלישי או בששי.

בערב ט' באב נוהגים לאכול בחצות היום או קודם מנחה סעודה קבועה ולהרבות בה קצת מאכלים, אבל סעודה המפסקת שאין דעתו לאכול עוד אחריה אוכלים אחר חצות. ונוהגים בסעודה המפסקת לישב על גבי קרקע כאבל, אבל אין צריך לחלוץ מנעלים עד הלילה, גם מותר לחזור ולישב על הספסל אחר סעודה מפסקת אם עדיין יום, וצריך ליזהר שלא ישבו שלשה יחד על שולחן אחד שלא יתחייבו בכוס לזימון; אלא ישב כל אחד לבדו, אפילו בחדר אחד, ויברך כל אחד לעצמו. אין נפילת אפים במנחה, ובשבת אין אומרים צדקתך, ונהגו במדינות אלו שאין אומרים גם פרקי אבות. אם חל ט' באב בשבת או באחד בשבת אוכל בשר ושותה יין בסעודה מפסקת ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו, אלא שצריך להפסיק מבעוד יום, ולא ירבה בה שמחה. אע"פ שאכל סעודה מפסקת מותר לחזור ולאכול, אלא א"כ קבל עליו בפירוש שלא לאכול עוד היום. ובין השמשות אסור באכילה ובכל דבר האסור בט' באב, לכן בחול צריך להחליץ מנעלים קודם שהולכים לבהכ"נ, אבל בשבת אין חולצין אלא לאחר ברכו, מפני כבוד שבת.

בערבית לט' באב הולכים לבהכ"נ ומסירין הפרוכת ואין מדליקין רק נר אחד לפני התיבה ועוד נר אחד שאם יכבה ידליקוהו ממנו, ומתפללים בקול דממה ודרך בכי כאבלים, ואין אומרים נחם ולא עננו, ואם חל במוצאי שבת אומרים הבדלה בחונן הדעת. ואחר תפלת לחש אומר ש"ץ קדיש שלם בלא תתקבל (ויש קהלו' קדיש תתקבל, ויש קהלו' חצי קדיש), ויושב לארץ וקורא מגלת איכה בלא ברכה, ובכל איכה מגביה קולו יותר בבכי ויללה, וכשמגיע לפסוק השיבנו אומרים אותו הקהל בקול רם ואח"כ מסיים החזן וחוזרים הם לאמרו פעם שנית וכן הש"ץ אחריהם, ואח"כ אומרים פיוטי הקינות וכשלומם יקום הש"ץ ויעמוד לפני העמוד ואומרים **ואתה קדוש**, **קדיש שלם** בלי תתקבל, עלינו. וכשחל במוצאי שבת אין אומרים ויהי נועם ולא ויתן לך, והש"ץ אחר שסיים תפלת לחש ואמר קדיש פושט ידיו לאור הנר ומברך **בורא מאורי האש**, וכן היחיד, אבל אין מברכים על הבשמים, גם נוהגים שלא לברך הבנים, ואז במוצאי ט' באב מבדילין על הכוס בפה"ג והמבדיל, אבל אין מברכים לא על הנר ולא על הבשמים. אבל תוך שבעה ימי אבלתו מותר לו לילך לבהכ"נ לשמוע הקינות.

בשחרית ט' באב משכימין לבהכ"נ ומסדרים הברכות ופרשיות הקרבנות כסדרן בכל יום, רק שמתפללים הכל בקול דממה בדרך אבלים. ואין מתעטפים בטלית גדול ואין מניחים תפילין (לכן גם ברכת עוטר ישראל בתפארה אין לאמרה בשחרית כי אם במנחה, ויש מן המדקדקים שגם אין אומרים ברכת שעשה לי כל צרכי) וקורין ק"ש בברכותיה ועומדים להתפלל תפלת שמנה עשרה בלחש ואין אומרים עננו ולא נחם, והש"ץ חוזר התפלה ואומר עננו בין גואל לרופא ברכה בפני עצמה, (ומן הדין ראוי לומר גם נחם בשחרית אלא שברוב הקהלות נהגו להמתין מלאמרו עד תפלת מנחה, ויש קהלות שגם עננו אינו אומר בשחרית) ואינו אומר ברכת כהנים, ומנהג רוב הקהלות להוסיף פיוטי קרובות בין ברכות י"ח, ובסיום התפלה אומר הש"ץ ח"ק, ואין אומרים תחנון, ואומרים אל ארך אפים (וברוב פולין אין אומרים) ומוציאין ס"ת וקורין בו ג' אנשי' בסדר ואתחנן בפ' כי תוליד בנים, כהן עד ובכל נפשך, לוי עד מלבדו, ישראל והוא המפטיר עד סוף פסקא, ואין אומרים מי שברך לעולים לתורה, ואחר סיום הקריאה אומר הש"ץ חצי קדיש (ומשונה קדיש זה שאומר אותו אחר שקרא השלישי המפטיר מפני שהוא ממנין הקרואים ואי אפשר להפסיק ביניהם), וגוללין ס"ת ומפטירין אסף אסיפם בניגון בכי ומברכים לאחריה ג' ברכות עד מגן דוד, ומחזירין ס"ת להיכל, ויושבים על הארץ ואומרים הקינות, ובשעת הקינות אסור לספר ולצאת חוץ לבהכ"נ כדי שלא יפסיק לבו מן האבלות, וחותמים הקינות בפסוקי נחמה כמו בערבית, ואח"כ אומרים אשרי (ואין אומרים למנצח) ובל"ג, ומדלגים את פסוק ואני זאת בריתי ומתחילים ואתה קדוש וגו' ואומרים **קדיש שלם** בלא תתקבל, ואח"כ קוראים בישעי' ל"ד קרבו גוים וכו' עד ונסו יגון ואנחה, ואומרים עלינו, ואין אומרים שירים ומזמורים. כשיש מילה מלין אחר גמר הקינות לאחר שכבר אמרו פסוקי נחמה, ואבי הבן ומוהל וסנדק מותרים ללבוש בגדי שבת.

למנחה בט' באב מתעטפים בטלית ומניחים תפילין ומברכים עליהם (ואז יש לומר ג"כ ברכת עוטר ישראל שהיו מדלגים בשחרית) גם משלימים מה שחסרו לומר בשחרית מן תהלים שירים ומזמורים, ואומרים פ' התמיד, אשרי, ח"ק, ומוציאין ס"ת וקורין פ' ויחל לאותן ג' שעלו לתורה בשחר כדי ליתן להם מי שברך, וגוללין ס"ת ומפטירין דרשו ומברכין לאחריה כמו בשחר, ומכניסין ס"ת, והש"ץ אומר ח"ק ועומדים להתפלל י"ח בלחש ואומרים נחם בבונה ירושלים, ועננו בשמע קולנו, ואומרים רבון של תענית באלהי נצור, והש"ץ חוזר התפלה ואומר עננו ברכה בפני עצמה בין גואל לרופא, ואומר **נחם** בבונה ירושלים, ואומר או"א ברכנו, ואחר התפלה אומר קדיש תתקבל. ואין אומרים תחנון. ואומרים עלינו, ונפטרין לבתיהם. ועדיין כל דיני ט' באב נוהגים עד הלילה.

למוצאי ט' באב מתפללים ערבית כהלכה. ואם חל ט' באב ביום אחד בשבת מבדילין על הכוס במוצאי ט' באב בפה"ג והמבדיל, אבל לא על הנר ולא על הבשמים. ומקדשין הלבנה במוצאי ט' באב.

בשבת שאחר ט' באב קורין לעולם סדר ואתחנן, ומפטירין בישעי' סמן מ' נחמו נחמו עמי וגו', ועל שם זה נקרא **שבת נחמו**. ומשבת זו ואילך מפטירין בכל שבת הפטרה אחת של נחמתא עד שבת שלפני ר"ה.

סדר פרשיות

למנחה בשבת ולשני וחמישי לתעניות ולחה"מ וחנוכה ופורים.

בשבת במנחה מוציאים ס"ת וקוראים ג' אנשים בסדר של שבת הבאה, וכן בשני וחמישי. ובתענית צבור שחרית ומנחה קורין ג' גברי בפ' ויחל, חוץ מן ט' באב שחרית שקורין כי תוליד בנים. ובחנוכה קורין ג' בפ' חנוכה בסדר נשא. ובר"ח בחול קורין ד' גברי בסדר פינחס מן וידבר של פ' התמיד עד סוף פ' ר"ח. ובחה"מ בחול קורין ד' גברי בעניינו של המועד. ובכל אלה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן.

בראשית

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ
וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם: וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יְהִי־אוֹר וַיְהִי־אוֹר: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין
הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב
וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: לוי. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי
מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר
מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ
שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: ישראל. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם
מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀
לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־
בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ
עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־
בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:

נח

אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים
הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ: וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת: וַתִּשָּׁחֵת
הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה
נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ
קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם
אֶת־הָאָרֶץ: עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ
מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר: וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה
חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ: צֹהַר ׀ תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־
אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים
תַּעֲשֶׂהָ: לוי. וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל־
בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יִגְוָע: וַהֲקִמֹתִי
אֶת־בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ:
וּמִכָּל־הָחַי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה

יהיו: ישראל. מהעוף למינהו ומן־הבהמה למינה מכל רמש האדמה
למינהו שנים מכל יבאו אליך להחיות: ואתה קח־לך מכל־מאכל אשר
יאכל ואספת אליך והיה לך ולהם לאכלה: ויעש נח ככל אשר צוה
אתו אלהים כן עשה:

לך לך ויאמר יהוה אל־אברם לך־לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל
הארץ אשר אראך: ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה:
ואברכה מברכיך ומקללך אאר ונברכו בך כל משפחת האדמה: לוי.
וילך אברם כאשר דבר אליו יהוה וילך אתו לוט ואברם בן־חמש שנים
ושבעים שנה בצאתו מחרן: ויקח אברם את־שרי אשתו ואת־לוט בן־אחיו
ואת־כל־רכושם אשר רכשו ואת־הנפש אשר־עשו בחרן ויצאו ללכת
ארצה כנען ויבאו ארצה כנען: ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד
אלון מורה והכנעני אז בארץ: וירא יהוה אל־אברם ויאמר לזרעך אתן
את־הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליהוה הנראה אליו: ויעתק משם ההרה
מקדם לבית־אל ויט אהלה בית־אל מים והעי מקדם ויבן־שם מזבח ליהוה
ויקרא בשם יהוה: ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה: ישראל. ויהי רעב
בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם כי־כבד הרעב בארץ: ויהי כאשר
הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל־שרי אשתו הנה־נא ידעתי כי אשה יפת
מראה את: והיה כי־יראו אתך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אתי ואתך
יחיו: אמרי־נא אחתי את למען ייטב־לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך:

וירא אליו יהוה באלני ממרא והוא ישב פתח־האהל כחם היום: וישא
עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח
האהל וישתחו ארצה: ויאמר אדני אם־נא מצאתי חן בעיניך אל־נא תעבר
מעל עבדך: יקח־נא מעט־מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ: ואקחה
פת־לחם וסעדו לבכם אחר תעברו כי־על־כן עברתם על־עבדכם ויאמרו כן
תעשה כאשר דברת: לוי. וימהר אברהם האהלה אל־שרה ויאמר
מהרי שלש סאים קמח סלת לושי ועשי עגות: ואל־הבקר רץ אברהם ויקח
בן־בקר רך וטוב ויתן אל־הנער וימהר לעשות אתו: ויקח חמאה וחלב ובן־
הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו: ישראל.
ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל: ויאמר שוב אשוב אליך
כעת חיה והנה־בן לשרה אשתך ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו:
ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח כנשים: ותצחק

שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֻמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי׃
הֲיִפָּלֵא מֵיְהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵן׃

חיי שרה

וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה׃
וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד
לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ׃ וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר׃ גֵּר־
וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי׃ וַיַּעֲנוּ
בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃ שְׁמָעֵנוּ ׀ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ
בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר
מֵתֶךָ׃ וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת׃ לוי· וַיְדַבֵּר אִתָּם
לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן
בֶּן־צֹחַר׃ וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף
מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִּי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃ וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן
הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר׃ לֹא־אֲדֹנִי
שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ
לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ׃ וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ׃ ישראל· וַיְדַבֵּר אֶל־
עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה
קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה׃ וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃ אֲדֹנִי
שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר׃
וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר
בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר׃

תולדת

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק׃ וַיְהִי יִצְחָק
בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת
לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא
וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃ וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן
לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה׃ לוי· וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גֹיִים
בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר׃
וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ׃ וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת
שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו׃ וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא
שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם׃ ישראל· וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים
וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים׃ וַיֶּאֱהַב

יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב: וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף: וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי: וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב: וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלַךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה: וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה: וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרָיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי:

ויצא

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה: וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ: לוי. וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ: וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ: וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ: וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי: וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם: ישראל. וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה: וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ: וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ:

וישלח

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם:

וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן
גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה׃ וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד
לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ׃ לוי. וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ
אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ׃ וַיִּירָא יַעֲקֹב
מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי
מַחֲנוֹת׃ וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה
הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה׃ ישראל. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי
יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ׃ קָטֹנְתִּי מִכֹּל
הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃ הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי
אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים׃ וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי
אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב׃

לז וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ אֵלֶּה תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף
בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה
וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם׃ וְיִשְׂרָאֵל
אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים׃ לוי.
וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ
לְשָׁלֹם׃ וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֵּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי׃ וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ
הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ
לַאֲלֻמָּתִי׃ ישראל. וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל
בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו׃ וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר
וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד
עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי׃ וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר
לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ
אָרְצָה׃ וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר׃

מא וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַיְאֹר׃ וְהִנֵּה מִן־
הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ׃ וְהִנֵּה
שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר
וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃ וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה
וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה׃ לוי.

וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת׃
וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן׃ וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים
הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם׃
ישראל וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת־
כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה׃ וַיְדַבֵּר
שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם׃ פַּרְעֹה קָצַף
עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֵת שַׂר הָאֹפִים׃
וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וָהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ׃ וְשָׁם אִתָּנוּ
נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ
כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה׃
וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא
אֶל־פַּרְעֹה׃

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי ויגש
וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה׃ אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־
לָכֶם אָב אוֹ־אָח׃ וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו
מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ׃ לוי וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ
הוֹרִדֻהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו׃ וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב
אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת׃ וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם
הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי׃ וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ
אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי׃ ישראל וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃
וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל
לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ׃ וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם
יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי׃ וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף
וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה׃ וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם
אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה׃ וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ
וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ׃

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו ויחי
שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה׃ וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לִבְנוֹ
לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ
עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם׃ וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי
מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִדְבָרֶךָ׃ וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה

לִי וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה׃ לוי· וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה
וְאֶת־אֶפְרָיִם׃ וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִּנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל
וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי׃ ישראל· וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ
לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם׃ וְעַתָּה
שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם
וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי׃ וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ
עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם׃ וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ
כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֶהָ שָּׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת
הִוא בֵּית לָחֶם׃ וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל־אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמַר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם׃
שמות וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ׃
רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה׃ יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן׃ דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר׃
וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם׃ וַיָּמָת יוֹסֵף
וְכָל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד
מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם׃ לוי· וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־
יָדַע אֶת־יוֹסֵף׃ וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃ הָבָה
נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ
וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ׃ וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם
וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס׃ וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן
יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ישראל· וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ׃ וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים
וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ
מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה׃
וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ
וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה׃ וַתִּירֶאןָ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־הַיְלָדִים׃
וארא וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה׃ וָאֵרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־
יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם׃ וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת־
בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ׃

וְגַם ׀ אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי׃ יי׳ לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃ וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם׃ וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה׃ ישראל· וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ בֹּא דַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וִישַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם׃ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

בא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ׃ וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ לוי· כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ׃ וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל ׀ אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה׃ וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה׃ ישראל· וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם׃ וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם׃ לֹא כֵן לְכוּ־נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃

בשלח וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי ׀ אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה׃

וַיַּסֵּב אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה
אִתְּכֶם׃ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃ וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם
יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם
וָלָיְלָה׃ לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם׃ לוי׃
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי
הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נִכְחוֹ תַחֲנוּ עַל־הַיָּם׃ וְאָמַר
פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃ וְחִזַּקְתִּי אֶת־
לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־
אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃ ישראל׃ וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ
לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל
מֵעָבְדֵנוּ׃ וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ׃ וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר
וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ׃ וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה׃

וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה
וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה
אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ׃ וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד
גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי
בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה׃ לוי׃ וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ
אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים׃ וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה
אֲנִי חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ׃ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת
חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה׃ וַיְסַפֵּר
מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל
אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה׃ ישראל׃ וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ
עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר
יִתְרוֹ בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל
אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם׃ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי
בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם׃ וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא
אַהֲרֹן וְכֹל ׀ זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃

משפטים
וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם׃ כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ

שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם׃ אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־בַּעַל
אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ׃ אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לוֹ בָנִים אוֹ
בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ׃ וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד
אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי׃ וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־
הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ
וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם׃ לוי· וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת
הָעֲבָדִים׃ אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לֹא* יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־ לו קרי
יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ׃ וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ׃
אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע׃ וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא
יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף׃ ישראל· מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת׃
וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה׃
וְכִי־יָזִד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת׃ וּמַכֵּה
אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת׃ וּמְקַלֵּל
אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ
בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב׃ אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה
הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא׃

תרומה

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה
מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי׃ וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃
וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃ לוי· שֶׁמֶן לַמָּאֹר
בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד
וְלַחֹשֶׁן׃ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם׃ כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת
תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ׃ ישראל· וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי
שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ וְצִפִּיתָ אֹתוֹ
זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב׃ וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע
טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי
טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃ וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃ וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם׃ בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן
יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ׃ וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃

תצוה

וְאַתָּה תְּצַוֶּה ׀ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר
לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃ בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ

אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃ וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ
לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר
מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי׃ וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים
אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־
קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי׃ וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת
וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ לוי. וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד
זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב׃ שְׁתֵּי כְתֵפֹת
חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר׃ וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ
מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי
אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ישראל. שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם
עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם׃
מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל
כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה
עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן׃
כי תשא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם
וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד
אֹתָם׃ זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים
גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה׃ לוי. כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה׃ הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא
יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשָּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃
וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל
מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ ישראל.
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה
וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם׃ וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו
מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃ בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא
יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם
וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם׃
ויקהל וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים

אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָם׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת׃ לֹא־
תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ לוי· וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר׃ קְחוּ מֵאִתְּכֶם
תְּרוּמָה לַיהוָה כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃
וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת
תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃ וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת
הַסַּמִּים׃ וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃ וְכָל־חֲכַם־לֵב בָּכֶם
יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ ישראל· אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אָהֳלוֹ
וְאֶת־מִכְסֵהוּ אֶת־קְרָסָיו וְאֶת־קְרָשָׁיו אֶת־בְּרִיחָו אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו׃ אֶת־
הָאָרֹן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ׃ אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים׃ וְאֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ
וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר׃ וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת
קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן׃ אֵת ׀ מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־
מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ אֵת
קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃ אֶת־יִתְדֹת
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־מֵיתְרֵיהֶם׃ אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ
אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃ וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה׃

אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת
הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה
עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־
דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ׃ לוי· כָּל־
הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי ׀ זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע
וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ וְכֶסֶף פְּקוּדֵי
הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃
בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים׃ וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֵת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת
מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר לָאָדֶן׃ ישראל· וְאֶת־הָאֶלֶף וּשְׁבַע
הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם׃

וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת שָׁקֶל׃ וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־
אַדְנֵי פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת
כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאֶת־אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר וְאֵת כָּל־
יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הֶחָצֵר סָבִיב׃ וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִגְדֵי־שְׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

א וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־
הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבַּנְכֶם׃ אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים
יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה׃ וְסָמַךְ יָדוֹ עַל
רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו׃ לוי· וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה
וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב
אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ׃ וְנָתְנוּ
בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ׃ וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפָּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ
אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל
הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחוֹחַ לַיהוָה׃ ישראל· וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ
מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃ וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ
הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב׃ וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרוֹ וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־
הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם
וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃

ו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת
הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ
הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ׃ וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים
אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃
לוי· וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר׃ וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ
הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים׃
אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה׃ ישראל· וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה
הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ

מִסָּלְתָּהּ הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ
רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַיהוָה׃ וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל
בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ׃ לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי
אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם׃ כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן
יֹאכְלֶנָּה חָק־עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃
ט וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר
אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהַקְרֵב לִפְנֵי
יְהוָה׃ וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ
בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה׃ וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם׃ וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־
פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה׃ לוי. וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ
וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ וַיִּקְרַב
אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ׃ וַיַּקְרִבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק
אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃ וְאֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד מִן־הַחַטָּאת
הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ישראל. וְאֶת־הַבָּשָׂר
וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃ וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ
וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וַיִּרְחַץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעָיִם וַיַּקְטֵר עַל־
הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחָה׃ וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר
לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ כָּרִאשׁוֹן׃ וַיַּקְרֵב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט׃
יב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי
תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא׃ וּבַיּוֹם
הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טָהֳרָה
בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד־מְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ׃ ה.
וְאִם־נְקֵבָה תֵלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב
עַל־דְּמֵי טָהֳרָה׃ וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְעֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְהִקְרִיבוֹ
לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ זֹאת תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ

לִנְּקֵבָה: וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה
אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה: ישראל וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת
אוֹ בַהֶרֶת וְהָיָה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרָעַת וְהוּבָא אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אַחַד
מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים: וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ ׀ לָבָן
וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא אֹתוֹ:
וְאִם־בַּהֶרֶת לְבָנָה הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶהָ מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָהּ לֹא־
הָפַךְ לָבָן וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן
שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית:

מצרע

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ
וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן: וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא
נֶגַע־הַצָּרַעַת מִן־הַצָּרוּעַ: וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת
טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב: וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפּוֹר הָאֶחָת
אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־מַיִם חַיִּים: לוי אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת־עֵץ
הָאֶרֶז וְאֶת־שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הָאֵזֹב וְטָבַל אוֹתָם וְאֵת ׀ הַצִּפֹּר הַחַיָּה בְּדַם
הַצִּפֹּר הַשְּׁחֻטָה עַל הַמַּיִם הַחַיִּים: וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן־הַצָּרַעַת שֶׁבַע
פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה: וְכִבֶּס הַמִּטַּהֵר אֶת־
בְּגָדָיו וְגִלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר וְאַחַר יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְיָשַׁב
מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים: וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ אֶת־
רֹאשׁוֹ וְאֶת־זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבֶּס אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ
אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר: ישראל וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־כְבָשִׂים
תְּמִימִם וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְלֹג אֶחָד שָׁמֶן: וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֵת הָאִישׁ הַמִּטַּהֵר
וְאֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב
אֹתוֹ לְאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:

אחרי מות

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה
וַיָּמֻתוּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־
הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן
אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת: בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל
לְעֹלָה: כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר

ובמצנפת בד יצנף בגדי־קדש הם ורחץ במים את־בשרו ולבשם: ומאת
עדת בני ישראל יקח שני־שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעלה: והקריב
אהרן את־פר החטאת אשר־לו וכפר בעדו ובעד ביתו: ● לוי· ולקח
את־שני השעירם והעמיד אתם לפני יהוה פתח אהל מועד: ונתן אהרן
על־שני השעירם גרלות גורל אחד ליהוה וגורל אחד לעזאזל: והקריב
אהרן את־השעיר אשר עלה עליו הגורל ליהוה ועשהו חטאת: והשעיר
אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד־חי לפני יהוה לכפר עליו לשלח אתו
לעזאזל המדברה: והקריב אהרן את־פר החטאת אשר־לו וכפר בעדו
ובעד ביתו ושחט את־פר החטאת אשר־לו: ישראל· ולקח מלא־המחתה
גחלי־אש מעל המזבח מלפני יהוה ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא
מבית לפרכת: ונתן את־הקטרת על־האש לפני יהוה וכסה ׀ ענן הקטרת
את־הכפרת אשר על־העדות ולא ימות: ולקח מדם הפר והזה באצבעו
על־פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה שבע־פעמים מן־הדם באצבעו:
ושחט את־שעיר החטאת אשר לעם והביא את־דמו אל־מבית לפרכת
ועשה את־דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אתו על־הכפרת ולפני הכפרת:
וכפר על־הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל־חטאתם וכן יעשה
לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם: וכל־אדם לא־יהיה ׀ באהל מועד
בבאו לכפר בקדש עד־צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל־קהל ישראל:
קדשים וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־כל־עדת בני־ישראל ואמרת
אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני יהוה אלהיכם: איש אמו ואביו תיראו
ואת־שבתתי תשמרו אני יהוה אלהיכם: אל־תפנו אל־האלילם ואלהי
מסכה לא תעשו לכם אני יהוה אלהיכם: לוי· וכי תזבחו זבח שלמים
ליהוה לרצנכם תזבחהו: ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד־יום
השלישי באש ישרף: ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה:
ואכליו עונו ישא כי־את־קדש יהוה חלל ונכרתה הנפש ההוא מעמיה:
ובקצרכם את־קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצר ולקט קצירך לא
תלקט: וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם
אני יהוה אלהיכם: ישראל· לא תגנבו ולא־תכחשו ולא־תשקרו איש
בעמיתו: ולא־תשבעו בשמי לשקר וחללת את־שם אלהיך אני יהוה: לא
תעשק את־רעך ולא תגזל לא־תלין פעלת שכיר אתך עד־בקר: לא־תקלל
חרש ולפני עור לא תתן מכשל ויראת מאלהיך אני יהוה:

אמר וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ
לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו׃ כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ
וּלְאָחִיו׃ וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא׃
יקרחו ק׳ לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחַלּוֹ׃ לֹא־יִקְרְחָה קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא
יְגַלֵּחוּ וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת׃ קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם
אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ׃ לוי.
אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי־קָדֹשׁ הוּא
לֵאלֹהָיו׃ וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קָדוֹשׁ
אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃ וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת
בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף׃ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו אֲשֶׁר־יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וּמִלֵּא אֶת־יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת־הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם׃
וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא׃ וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא
וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו אֲנִי יְהוָה׃ ישראל
וְהוּא אִשָּׁה בִבְתוּלֶיהָ יִקָּח׃ אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי
אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה׃ וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ׃
בהר וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה׃
שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ לוי.
וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע
וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר׃ אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר
שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ׃ וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ
וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ׃ וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ
תִּהְיֶה כָל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל׃ ישראל. וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע
שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה׃
וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ
שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם׃ וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר
בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ
אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ׃ יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא
תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ׃ כִּי יוֹבֵל הִוא
קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת
תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ׃

בחקתי
אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם׃ וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם
בְּעִתָּם וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ׃ וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת־
בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־זָרַע וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח
בְּאַרְצְכֶם׃ לוי. וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי
חַיָּה רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם׃ וּרְדַפְתֶּם אֶת־אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ
לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב׃ וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רְבָבָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ
אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב׃ וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם
וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם׃ ישראל. וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי
חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ׃ וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם׃ וְהִתְהַלַּכְתִּי
בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם׃ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת
עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת׃

במדבר
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם׃ מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאֹתָם אַתָּה
וְאַהֲרֹן׃ וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֶּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא׃ לוי.
וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ אִתְּכֶם לִרְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃
לְשִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל
בֶּן־צוּעָר׃ לִזְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ לִבְנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד
לִמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ לְבִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ לְדָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־
עַמִּישַׁדָּי׃ לְאָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ לְגָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ לְנַפְתָּלִי אֲחִירַע
בֶּן־עֵינָן׃ אֵלֶּה קְרִיאֵי הָעֵדָה נְשִׂיאֵי מַטּוֹת אֲבוֹתָם רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל
הֵם׃ ישראל. וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת׃
וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּתְיַלְדוּ עַל־מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְגֻלְגְּלֹתָם׃ כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר סִינָי׃

נשא
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית
אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה עַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד
אוֹתָם כָּל־הַבָּא לִצְבֹא צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת
הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא׃ לוי. וְנָשְׂאוּ אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד

מִכְסֵהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר־עָלָיו מִלְמָעְלָה וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְאֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ ׀ פֶּתַח ׀ שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתְרֵיהֶם וְאֶת־כָּל־כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם וְעָבָדוּ׃ עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל־עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְכָל־מַשָּׂאָם וּלְכֹל עֲבֹדָתָם וּפְקַדְתֶּם עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מַשָּׂאָם׃ זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמַרְתָּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ ישראל. בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקְדֵם כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו׃ וְעַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאַדְנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל־כְּלֵיהֶם וּלְכֹל עֲבֹדָתָם וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת־כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם׃ זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃

בהעלתך

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת׃ וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה׃ לוי. וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם׃ וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטֶּהָרוּ׃ וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת׃ וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ישראל. וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם׃ וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה׃ וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם׃ וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה׃ וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם׃

שלח לך

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם׃ וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה׃ לוי. וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־

זַכּוּר׃ לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי׃ לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃ לְמַטֵּה
יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף׃ לְמַטֵּה אֶפְרָיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃ לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי
בֶּן־רָפוּא׃ לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי׃ לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן
סוּסִי׃ לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי׃ לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל׃ לְמַטֵּה
נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי׃ לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי׃ אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃ ישרא׳
וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם
אֶת־הָהָר׃ וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא
הֲרָפֶה הַמְעַט הוּא אִם־רָב׃ וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא
אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים׃ וּמָה
הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם
מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִּכּוּרֵי עֲנָבִים׃

קרח וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן
פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן׃ וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם
נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם׃ וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ
עַל־קְהַל יְהוָה׃ לוי וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו׃ וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח וְאֶל
כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו
וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו׃ זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל
עֲדָתוֹ׃ וּתְנוּ־בָהֵן ׀ אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן ׀ קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי׃ ישראל וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי׃ הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם
מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד
לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם׃ וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם
גַּם־כְּהֻנָּה׃ לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי
תַלּוֹנוּ עָלָיו׃ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא תלינו ק׳
נַעֲלֶה׃ הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־
תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר׃

חקת וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר
אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל׃ וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן

וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו׃ וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים׃ וְשָׂרַף
אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף׃ וְלָקַח
הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה׃ לוי.
וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן
עַד־הָעָרֶב׃ וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב׃ וְאָסַף ׀ אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם
טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא׃ ישראל.
וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם׃ הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא
שִׁבְעַת יָמִים׃ הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־
לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר׃ כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ
הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ׃ זֹאת
הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא
שִׁבְעַת יָמִים׃ וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא׃
וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ
בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃ וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו
מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי׃

וַיַּרְא בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמֹרִי׃ וַיָּגָר מוֹאָב
מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיָּקָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר מוֹאָב
אֶל־זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּל־סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֵת יֶרֶק
הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא׃ לוי. וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים
אֶל־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל־הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לִקְרֹא־לוֹ לֵאמֹר
הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִי׃ וְעַתָּה
לְכָה־נָּא אָרָה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל נַכֶּה־בּוֹ
וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר׃
וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו
דִּבְרֵי בָלָק׃ ישראל. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינוּ פֹה הַלַּיְלָה וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם
דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֵלָי וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי־מוֹאָב עִם־בִּלְעָם׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־
בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן־

צפר מלך מואב שלח אלי: הנה העם היצא ממצרים ויכס את־עין הארץ
עתה לכה קבה־לי אתו אולי אוכל להלחם בו וגרשתיו: ויאמר אלהים
אל־בלעם לא תלך עמהם לא תאר את־העם כי ברוך הוא:

פינחס

י' זעירא. ו' קטיעה.

וידבר יהוה אל־משה לאמר: פינחס בן־אלעזר בן־אהרן הכהן השיב
את־חמתי מעל בני־ישראל בקנאו את־קנאתי בתוכם ולא־כליתי את־בני
ישראל בקנאתי: לכן אמר הנני נתן לו את־בריתי שלום: לוי. והיתה
לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על־בני
ישראל: ושם איש ישראל המכה אשר הכה את־המדינית זמרי בן־סלוא
נשיא בית־אב לשמעני: ושם האשה המכה המדינית כזבי בת־צור ראש
אמות בית־אב במדין הוא: ישראל. וידבר יהוה אל־משה לאמר: צרור
את־המדינים והכיתם אותם: כי־צררים הם לכם בנכליהם אשר־נכלו
לכם על־דבר פעור ועל־דבר כזבי בת־נשיא מדין אחתם המכה ביום־
המגפה על־דבר פעור: ויהי אחרי המגפה* ויאמר יהוה אל־משה ואל
אלעזר בן־אהרן הכהן לאמר: שאו את־ראש ׀ כל־עדת בני־ישראל מבן
עשרים שנה ומעלה לבית אבתם כל־יצא צבא בישראל: וידבר משה
ואלעזר הכהן אתם בערבת מואב על־ירדן ירחו לאמר: מבן עשרים שנה
ומעלה כאשר צוה יהוה את־משה ובני ישראל היצאים מארץ מצרים:

פסקא באמצע פסוק.

מטות

וידבר משה אל־ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר
צוה יהוה: איש כי־ידר נדר ליהוה או־השבע שבעה לאסר אסר על־
נפשו לא יחל דברו ככל־היצא מפיו יעשה: ואשה כי־תדר נדר ליהוה
ואסרה אסר בבית אביה בנעריה: ושמע אביה את־נדרה ואסרה אשר
אסרה על־נפשה והחריש לה אביה וקמו כל־נדריה וכל־אסר אשר־אסרה
על־נפשה יקום: ואם־הניא אביה אתה ביום שמעו כל־נדריה ואסריה אשר־
אסרה על־נפשה לא יקום ויהוה יסלח־לה כי־הניא אביה אתה: ואם־היו
תהיה לאיש ונדריה עליה או מבטא שפתיה אשר אסרה על־נפשה: ושמע
אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו נדריה ואסרה אשר־אסרה על־נפשה
יקמו: ואם ביום שמע אישה יניא אותה והפר את־נדרה אשר עליה ואת
מבטא שפתיה אשר אסרה על־נפשה ויהוה יסלח־לה: לוי. ונדר
אלמנה וגרושה כל אשר־אסרה על־נפשה יקום עליה: ואם־בית אישה
נדרה או־אסרה אסר על־נפשה בשבעה: ושמע אישה והחרש לה לא
הניא אתה וקמו כל־נדריה וכל־אסר אשר־אסרה על־נפשה יקום: ואם־

הָפֵר יָפֵר אֹתָם׃ אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר
נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֲפֵרָם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃ ישראל. כָּל־נֵדֶר וְכָל־
שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ׃ וְאִם־הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ
אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל־יוֹם וְהֵקִים אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ
הֵקִים אֹתָם כִּי־הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ׃ וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ
וְנָשָׂא אֶת־עֲוֺנָהּ׃ אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ
בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ׃

מסעי אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן׃ וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם
לְמוֹצָאֵיהֶם׃ וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרָיִם׃ לוי.
וּמִצְרַיִם מְקַבְּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה
יְהוָה שְׁפָטִים׃ וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס וַיַּחֲנוּ בְּסֻכֹּת׃ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ
בְאֵתָם אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃ ישראל. וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם וַיָּשָׁב עַל־פִּי הַחִירֹת
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בַּעַל צְפוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל׃ וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת וַיַּעַבְרוּ
בְתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר אֵתָם וַיַּחֲנוּ בְּמָרָה׃
וַיִּסְעוּ מִמָּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וּבְאֵילִם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים
תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם׃ וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף׃

דברים אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר
בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב׃ אַחַד עָשָׂר יוֹם
מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃ וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר
חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ
אֲלֵהֶם׃ לוי. אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֵת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן
וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי׃ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ
מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר׃ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ
בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה׃ פְּנוּ ׀ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי
וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
וְהַלְּבָנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃ ישראל. רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־
הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם׃ וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר לֹא־
אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם׃ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם

כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים
וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׃

ואתחנן וָאֶתְחַנַּן אֶל־יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר׃ אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת
אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גָּדְלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ׃ אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנֹן׃ לוי וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם
וְלֹא שָׁמַע אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אַל־תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה׃
עֲלֵה ׀ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ
כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ וְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ כִּי־הוּא
יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃ וַנֵּשֶׁב
בַּגָּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר׃ וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם׃ לֹא תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם׃ עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר
הָלַךְ אַחֲרֵי בַעַל־פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ׃ וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים
בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם׃ ישראל רְאֵה ׀ לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים
וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים
שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי
הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי
הַגָּדוֹל הַזֶּה׃ כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ
בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו׃ וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל
הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃

עקב וְהָיָה ׀ עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ׃
וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ
שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃
בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ׃ וְהֵסִיר יְהוָה
מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם
בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ׃ וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס
עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ׃ כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ

רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם׃ לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר תִּזְכֹּר
אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם׃ הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־
רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם׃
וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים
מִפָּנֶיךָ׃ לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא׃ לוי.
וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר
פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה
גְדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם׃ וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם
לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם׃ פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ
לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ ׀ תְּשַׁקְּצֶנּוּ
וְתַעֵב ׀ תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי־חֵרֶם הוּא׃ כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן
לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵיכֶם׃ וְזָכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים
שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר מִצְוֺתָו
אִם־לֹא׃ וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ
לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְהוָה
יִחְיֶה הָאָדָם׃ ישראל. שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא בָצֵקָה זֶה
אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מְיַסְּרֶךָּ׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ׃ כִּי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנֹת וּתְהֹמֹת יֹצְאִים
בַּבִּקְעָה וּבָהָר׃ אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ׃
אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר
אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת׃ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃

רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה׃ אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ
אֶל־מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם׃ וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃ וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־

הַר גְּרִזִּים וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הַר עֵיבָל׃ הֲלֹא־הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶּרֶךְ
מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה׃
כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
נֹתֵן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ׃ לוי וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל
הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃ אֵלֶּה הַחֻקִּים
וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ
לְךָ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה׃ אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל
הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל
הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃ וְנִתַּצְתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתָם
וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת־מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן
וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא׃ לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ כִּי
אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־שִׁבְטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ
שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה׃ ישראל וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם
וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יֶדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת
בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם׃ וַאֲכַלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכֹל מִשְׁלַח
יֶדְכֶם אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ
עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו׃ כִּי לֹא־בָאתֶם עַד־עָתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה
וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ וַעֲבַרְתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַנְחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב
וִישַׁבְתֶּם־בֶּטַח׃ ס
שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ פפפ
לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק׃ לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים
וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם׃ צֶדֶק
צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ לוי
לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לָּךְ׃
וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר
וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ כִּי
יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ׃ וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים
אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ ׀ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־
צִוִּיתִי׃ וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמָעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֶשְׂתָה

הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל: וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה הַהִוא
אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה
וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ: עַל־פִּי ׀ שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת
לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד: יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־
הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם ׀
לְדָם בֵּין־דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט
אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט: וְעָשִׂיתָ עַל־
פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת
כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ: ישראל. עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר
יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל: וְהָאִישׁ
אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֶת שָׁם אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל: וְכָל־הָעָם
יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד:

ח׳כא כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ:
וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה: וַהֲבֵאתָהּ
אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ: וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת
שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יֶרַח יָמִים וְאַחַר
כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה: וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ
וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכָּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר
עִנִּיתָהּ: לוי. כִּי־תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה
וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנִיאָה: וְהָיָה בְּיוֹם
הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי
בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר: כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל
אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: ישראל. כִּי־
יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ
וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־
שַׁעַר מְקֹמוֹ: וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ
זוֹלֵל וְסֹבֵא: וּרְגָמֻהוּ כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ
וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ:

ח׳כו א וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ

וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ: וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית ׀ כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם: וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ: לוי. וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד
מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב: וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ
הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה: וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ
וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת־עָנְיֵנוּ וְאֶת־עֲמָלֵנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ: וַיּוֹצִאֵנוּ
יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה וּבְמֹרָא גָּדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמֹפְתִים:
וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֶּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:
וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנַּחְתּוֹ
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: וְשָׂמַחְתָּ בְכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר
נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ: ישראל.
כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר
וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ: וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה
כְּכָל־מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא־עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי: לֹא־אָכַלְתִּי
בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל
יְהוָה אֱלֹהָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי: הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם
וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: פ

כהן אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם
זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב
מַחֲנֶיךָ מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ: לְעָבְרְךָ בִּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם: לוי. לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם ׀ לוֹ
לְעָם וְהוּא יִהְיֶה־לְּךָ לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת
וְאֶת־הָאָלָה הַזֹּאת: כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם: ישראל. כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת
אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם:

וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֵת גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם׃ פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה׃ וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶת־הַצְּמֵאָה׃ לֹא־יֹאבֶה יְהוָה סְלֹחַ לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל־הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמָחָה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ וְהִבְדִּילוֹ יְהוָה לְרָעָה מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אָלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה׃ וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנָּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת־תַּחֲלֻאֶיהָ אֲשֶׁר־חִלָּה יְהוָה בָּהּ׃ גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָל־אַרְצָהּ לֹא תִזָּרַע וְלֹא תַצְמִחַ וְלֹא־יַעֲלֶה בָהּ כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה וּצְבֹיִּים אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה בְּאַפּוֹ וּבַחֲמָתוֹ׃ וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מֶה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חֳרִי הָאַף הַגָּדוֹל הַזֶּה׃ וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא לְהָבִיא עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה׃ וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה׃ הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃

לא וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ לוי׳ וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם׃ וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם׃ חִזְקוּ וְאִמְצוּ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ׃ ישראל׳ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם׃ וַיהוָה הוּא הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ לֹא

תִּירָא וְלֹא תֵחָת׃ וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי
לֵוִי הַנֹּשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם
לֵאמֹר מִקֵּץ ׀ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת׃ בְּבוֹא כָל
יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה
הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם׃ * הַקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף
וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ (מלאים בתו׳)
וְלָמְדוּ לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

האזינו

הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי׃ יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי
תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב׃ כִּי שֵׁם יְהוָה
אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ׃ לוי· הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט
אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא׃ שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ
וּפְתַלְתֹּל׃ הַ לַיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ (ה׳ רבתי, והיא מלה לעצמה)
קָּנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ׃ ישראל· זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר
שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ׃ בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם
יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל
נַחֲלָתוֹ׃ יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ
כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ׃ כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ
עַל־אֶבְרָתוֹ׃ יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר׃

וזאת הברכה

וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי
מוֹתוֹ׃ וַיֹּאמַר יְהוָה מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה
מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשְׁדָּת לָמוֹ׃ אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ וְהֵם (אשדת, כתיב חד ונקרי תרין)
תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ׃ תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב׃
וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ יְחִי רְאוּבֵן וְאַל
יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר׃ וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאֶל־
עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה׃ לוי· וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ
וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל־מֵי מְרִיבָה׃ הָאֹמֵר
לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו וְאֶת־אֶחָיו לֹא הִכִּיר וְאֶת־בָּנָו* לֹא יָדָע כִּי שָׁמְרוּ (בניו ק׳)
אִמְרָתֶךָ וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ׃ יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יָשִׂימוּ קְטוֹרָה
בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ׃ בָּרֵךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם

קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן׃ לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף
עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן׃ ישראל· וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת יְהוָה
אַרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת׃ וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ
וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים׃ וּמֵרֹאשׁ הַרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם׃ וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ
וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה תָּבוֹאתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃ בְּכוֹר
שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם
רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה׃

סדר הקריאה לחנוכה·

ביום א' של חנוכה קורין בסדר נשא מן ויהי ביום כלות משה וגו', ויש מתחילין לקרות מן פרשת כהנים.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה
תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ׃ יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו
אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ׃ יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃ וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם׃

וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם׃ וַיַּקְרִיבוּ
נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל־
הַפְּקֻדִים׃ וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב וּשְׁנֵי־עָשָׂר בָּקָר
עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן׃ לוי·
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד
וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־
הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם׃ אֵת ׀ שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן
לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם׃ וְאֵת ׀ אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר
נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ וְלִבְנֵי
קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ׃ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים
אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם
לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד
לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ׃ ישראל· וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־

כֶּ֣סֶף אַחַ֗ת שְׁלֹשִׁ֣ים וּמֵאָה֮ מִשְׁקָלָהּ֒ מִזְרָ֤ק אֶחָד֙ כֶּ֔סֶף שִׁבְעִ֥ים שֶׁ֖קֶל
בְּשֶׁ֣קֶל הַקֹּ֑דֶשׁ שְׁנֵיהֶ֣ם ׀ מְלֵאִ֗ים סֹ֛לֶת בְּלוּלָ֥ה בַשֶּׁ֖מֶן לְמִנְחָֽה׃ כַּ֥ף
אַחַ֛ת עֲשָׂרָ֥ה זָהָ֖ב מְלֵאָ֥ה קְטֹֽרֶת׃ פַּ֣ר אֶחָ֞ד בֶּן־בָּקָ֗ר אַ֧יִל אֶחָ֛ד כֶּֽבֶשׂ־
אֶחָ֥ד בֶּן־שְׁנָת֖וֹ לְעֹלָֽה׃ שְׂעִיר־עִזִּ֥ים אֶחָ֖ד לְחַטָּֽאת׃ וּלְזֶ֣בַח הַשְּׁלָמִים֮
בָּקָ֣ר שְׁנַ֒יִם֒ אֵילִ֤ם חֲמִשָּׁה֙ עַתּוּדִ֣ים חֲמִשָּׁ֔ה כְּבָשִׂ֥ים בְּנֵי־שָׁנָ֖ה חֲמִשָּׁ֑ה
זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן נַחְשׁ֖וֹן בֶּן־עַמִּינָדָֽב׃

ביום ב׳ קוראים לכהן ביום השני עד מלאה קטרת, ללוי עד נתנאל בן צוער, לישראל ביום השלישי עד סוף פסקא; ח״ק. ביום ג׳ קוראים לכהן ביום השלישי עד מלאה קטרת, ללוי עד אליאב בן חלן, לישראל ביום הרביעי עד סוף פסקא. וכן בכל יום קוראים לכהן כסדר היום עד מלאה קטרת וללוי עד סוף פסקא, ולישראל ביום שלאחריו עד סוף פסקא. ואחריו ח״ק.

בַּיּוֹם֙ הַשֵּׁנִ֔י הִקְרִ֖יב נְתַנְאֵ֣ל בֶּן־צוּעָ֑ר נְשִׂ֖יא יִשָּׂשכָֽר׃ הִקְרִ֨ב אֶת־קָרְבָּנ֜וֹ קַֽעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן נְתַנְאֵ֖ל בֶּן־צוּעָֽר׃

בַּיּוֹם֙ הַשְּׁלִישִׁ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י זְבוּלֻ֑ן אֱלִיאָ֖ב בֶּן־חֵלֹֽן׃ קָרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן אֱלִיאָ֖ב בֶּן־חֵלֹֽן׃

בַּיּוֹם֙ הָֽרְבִיעִ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י רְאוּבֵ֑ן אֱלִיצ֖וּר בֶּן־שְׁדֵיאֽוּר׃ קָרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן אֱלִיצ֖וּר בֶּן־שְׁדֵיאֽוּר׃

בַּיּוֹם֙ הַחֲמִישִׁ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י שִׁמְע֑וֹן שְׁלֻמִיאֵ֖ל בֶּן־צוּרִֽישַׁדָּֽי׃ קָרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן שְׁלֻמִיאֵ֖ל בֶּן־צוּרִֽישַׁדָּֽי׃

בַּיּוֹם֙ הַשִּׁשִּׁ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י גָ֑ד אֶלְיָסָ֖ף בֶּן־דְּעוּאֵֽל׃ קָרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן אֶלְיָסָ֖ף בֶּן־דְּעוּאֵֽל׃

ביום הששי של חנוכה הוא לעולם ר"ח ואומרים קדיש תתקבל אחר ההלל, ומוציאים ב' ס"ת בראשון קוראים פ' התמיד (במדבר כ"ח), כהן עד רביעית ההין, לוי עד ונסכה, ישראל פ' ר"ח כולה, רביעי קוראים בס"ת שני ביום הששי, ואחריו חצי קדיש.

ביום ז' של חנוכה קוראים ביום השביעי וביום השמיני. ואם הוא ר"ח קוראים בס"ת א' מאתמול, ולרביעי קוראים בס"ת ב' ביום השביעי, ואחריו ח"ק

בַּיּוֹם֙ הַשְּׁבִיעִ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י אֶפְרָ֑יִם אֱלִֽישָׁמָ֖ע בֶּן־עַמִּיהֽוּד׃ קָרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן אֱלִֽישָׁמָ֖ע בֶּן־עַמִּיהֽוּד׃

ביום ח' דחנוכה קוראים לכהן ביום השמיני עד מלאה קטרת, ללוי עד בן פדהצור, לישראל ביום התשיעי עד סוף הסדרה ואומרים אחריו ח"ק. ויש שקורין לכהן עד בן עמישדי, ללוי עד בן עינן, לישראל עד סוף הסדרה. ויש מוסיפים עוד מראש פ' בהעלתך עד עשה את המנרה.

בַּיּוֹם֙ הַשְּׁמִינִ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י מְנַשֶּׁ֑ה גַּמְלִיאֵ֖ל בֶּן־פְּדָהצֽוּר׃ קָרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן גַּמְלִיאֵ֖ל בֶּן־פְּדָהצֽוּר׃

בַּיּוֹם֙ הַתְּשִׁיעִ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י בִנְיָמִ֑ן אֲבִידָ֖ן בֶּן־גִּדְעֹנִֽי׃ קָרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן אֲבִידָ֖ן בֶּן־גִּדְעֹנִֽי׃

בַּיּוֹם֙ הָֽעֲשִׂירִ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י דָ֑ן אֲחִיעֶ֖זֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּֽי׃ קָרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן אֲחִיעֶ֖זֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּֽי׃

בְּיוֹם֙ עַשְׁתֵּ֣י עָשָׂ֣ר י֔וֹם נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י אָשֵׁ֑ר פַּגְעִיאֵ֖ל בֶּן־עָכְרָֽן׃ קָרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן פַּגְעִיאֵ֖ל בֶּן־עָכְרָֽן׃

בְּיוֹם֙ שְׁנֵ֣ים עָשָׂ֣ר י֔וֹם נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י נַפְתָּלִ֑י אֲחִירַ֖ע בֶּן־עֵינָֽן׃ קָרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן אֲחִירַ֖ע בֶּן־עֵינָֽן׃

זֹ֣את ׀ חֲנֻכַּ֣ת הַמִּזְבֵּ֗חַ בְּיוֹם֙ הִמָּשַׁ֣ח אֹת֔וֹ מֵאֵ֖ת נְשִׂיאֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל קַֽעֲרֹ֨ת כֶּ֜סֶף
שְׁתֵּ֣ים עֶשְׂרֵ֗ה מִֽזְרְקֵי־כֶ֙סֶף֙ שְׁנֵ֣ים עָשָׂ֔ר כַּפּ֥וֹת זָהָ֖ב שְׁתֵּ֥ים עֶשְׂרֵֽה׃ שְׁלֹשִׁ֣ים
וּמֵאָ֗ה הַקְּעָרָ֤ה הָֽאַחַת֙ כֶּ֔סֶף וְשִׁבְעִ֖ים הַמִּזְרָ֣ק הָאֶחָ֑ד כֹּ֚ל כֶּ֣סֶף הַכֵּלִ֔ים אַלְפַּ֥יִם
וְאַרְבַּע־מֵא֖וֹת בְּשֶׁ֥קֶל הַקֹּֽדֶשׁ׃ כַּפּ֨וֹת זָהָ֤ב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה֙ מְלֵאֹ֣ת קְטֹ֔רֶת עֲשָׂרָ֧ה
עֲשָׂרָ֛ה הַכַּ֖ף בְּשֶׁ֣קֶל הַקֹּ֑דֶשׁ כָּל־זְהַ֥ב הַכַּפּ֖וֹת עֶשְׂרִ֥ים וּמֵאָֽה׃ כָּל־הַבָּקָ֨ר לָעֹלָ֜ה
שְׁנֵ֧ים עָשָׂ֣ר פָּרִ֗ים אֵילִ֤ם שְׁנֵים־עָשָׂר֙ כְּבָשִׂ֧ים בְּנֵֽי־שָׁנָ֛ה שְׁנֵ֥ים עָשָׂ֖ר וּמִנְחָתָ֑ם
וּשְׂעִירֵ֥י עִזִּ֛ים שְׁנֵ֥ים עָשָׂ֖ר לְחַטָּֽאת׃ וְכֹ֨ל בְּקַ֣ר ׀ זֶ֣בַח הַשְּׁלָמִ֗ים עֶשְׂרִ֣ים וְאַרְבָּעָה֮
פָּרִים֒ אֵילִ֣ם שִׁשִּׁ֗ים עַתֻּדִ֤ים שִׁשִּׁים֙ כְּבָשִׂ֧ים בְּנֵֽי־שָׁנָ֛ה שִׁשִּׁ֖ים זֹ֚את חֲנֻכַּ֣ת
הַמִּזְבֵּ֔חַ אַחֲרֵ֖י הִמָּשַׁ֥ח אֹתֽוֹ׃ וּבְבֹ֨א מֹשֶׁ֜ה אֶל־אֹ֣הֶל מוֹעֵד֮ לְדַבֵּ֣ר אִתּוֹ֒ וַיִּשְׁמַ֨ע
אֶת־הַקּ֜וֹל מִדַּבֵּ֣ר אֵלָ֗יו מֵעַ֤ל הַכַּפֹּ֙רֶת֙ אֲשֶׁר֙ עַל־אֲרֹ֣ן הָעֵדֻ֔ת מִבֵּ֖ין שְׁנֵ֣י
הַכְּרֻבִ֑ים וַיְדַבֵּ֖ר אֵלָֽיו׃ כאן מסיימים בספר"ט ובנותיה.

יש קהלות מוסיפים עוד זה מפ' בהעלתך.

וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ דַּבֵּר֙ אֶל־אַהֲרֹ֔ן וְאָמַרְתָּ֖ אֵלָ֑יו בְּהַעֲלֹֽתְךָ֙
אֶת־הַנֵּרֹ֔ת אֶל־מוּל֙ פְּנֵ֣י הַמְּנוֹרָ֔ה יָאִ֖ירוּ שִׁבְעַ֥ת הַנֵּרֽוֹת׃ וַיַּ֤עַשׂ כֵּן֙ אַהֲרֹ֔ן
אֶל־מוּל֙ פְּנֵ֣י הַמְּנוֹרָ֔ה הֶעֱלָ֖ה נֵרֹתֶ֑יהָ כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ וְזֶ֨ה
מַעֲשֵׂ֤ה הַמְּנֹרָה֙ מִקְשָׁ֣ה זָהָ֔ב עַד־יְרֵכָ֥הּ עַד־פִּרְחָ֖הּ מִקְשָׁ֣ה הִ֑וא כַּמַּרְאֶ֗ה
אֲשֶׁ֨ר הֶרְאָ֤ה יְהוָה֙ אֶת־מֹשֶׁ֔ה כֵּ֥ן עָשָׂ֖ה אֶת־הַמְּנֹרָֽה׃

סדר הקריאה לפורים·

בפורים קורין ג' אנשים בסוף סדר בשלח.

ויבא עמלק וילחם עם־ישראל ברפידם: ויאמר משה אל־יהושע בחר־לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על־ראש הגבעה ומטה האלהים בידי: ויעש יהושע כאשר אמר־לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: לוי· והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: וידי משה כבדים ויקחו־אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד־בא השמש: ויחלש יהושע את־עמלק ואת־עמו לפי־חרב: ישראל· ויאמר יהוה אל־משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי־מחה אמחה את־זכר עמלק מתחת השמים: ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה ׀ נסי: ויאמר כי־יד על־כס יה מלחמה ליהוה בעמלק מדר דר: ויש כופלים פסוק אחרון.

סדר הקריאה לחה"מ של פסח·

ליום ראשון דחול המועד (י"ז ניסן). מוציאין ב' ס"ת וקורין בס"ת א' בסדר בא פ' קדש לי ומתחלק לג' גבי. (ואם הוא שבת קורין בסדר כי תשא פ' ראה אתה אמר אלי תמצא לקמן ליום ג' דחול המועד.)

וידבר יהוה אל־משה לאמר: קדש־לי כל־בכור פטר כל־רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא: ויאמר משה אל־העם זכור את־היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא יהוה אתכם מזה ולא יאכל חמץ: היום אתם יצאים בחדש האביב: לוי· והיה כי־יביאך יהוה אל־ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבוסי אשר נשבע לאבתיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את־העבדה הזאת בחדש הזה: שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג ליהוה: מצות יאכל את שבעת הימים ולא־יראה לך חמץ ולא־יראה לך שאר בכל־גבלך: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים: והיה לך לאות על־ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יהוה בפיך כי ביד חזקה הוצאך יהוה ממצרים: ושמרת את־החקה הזאת למועדה מימים ימימה: ישרא· והיה כי־יבאך יהוה אל־ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך: והעברת כל־פטר־רחם ליהוה וכל־פטר ׀ שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליהוה: וכל־פטר חמר תפדה בשה ואם־לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה: והיה כי־ישאלך בנך מחר לאמר

מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: וַיְהִי
כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם
וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־
בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה: וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד
הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם:

בס"ת שני קורֹאים בכל יום לרביעי והקרבתם בסדר פינחס.

וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה
כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם: וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה
עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל תַּעֲשׂוּ: עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד
לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים: וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר
אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה: כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לֶחֶם
אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ: וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־
קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: חצי קדיש.

ליום שני דחה"מ (י"ח ניסן). קורין בס"ת א' בסדר משפטים פ' אם כסף תלוה. (ואם יום ג' דחה"מ בראשון בשבת קורין פ' קדש לי של יום ראשון.)

כהן

אִם־כֶּסֶף ׀ תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא־
תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ: אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ
לוֹ: כִּי הִוא כְסוּתֹה לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק
אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי: לוי. אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא
תָאֹר: מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי: כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ
לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־לִי: וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ
תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ: לֹא תִשָּׂא
שֵׁמַע שָׁוְא אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס: לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים
לְרָעֹת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת: וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ:
כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר
שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: ישראל. לֹא
תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ: מִדְּבַר־שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג כִּי לֹא־
אַצְדִּיק רָשָׁע: וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים:
וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:
וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה

וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ
לְזֵיתֶךָ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ
שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר: וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ
וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ: שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי
בַּשָּׁנָה: אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ
לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם: וְחַג הַקָּצִיר
בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ אֶת־
מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה: שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן ׀
יְהוָה: לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר: רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי
אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ:

בס"ת ב' קוראים והקרבתם בפרשת פינחס כמו ביום א' דחה"מ.

ביום ג' דחה"מ (י"ט ניסן) אם הוא שבת מתחילים לקרות בפ' כי תשא מן ויאמר משה אל ה' ראה אתה אמר אלי וגו' ומתחלק לשבעה גברי, ואם הוא ברביעי או בחמישי בשבת מתחילים לקמן ויאמר ה' אל משה פסל לך וגו' ומתחלק לשלשה גברי. ואם הוא בשני בשבת קורין פ' אם כסף תלוה של יום ב'.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה
לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ
חֵן בְּעֵינָי: וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ
לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה: וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי
לָךְ: וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה: וּבַמֶּה ׀ יִוָּדַע אֵפוֹא
כִּי־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלֵינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ
מִכָּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: שני וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם:
וַיֹּאמַר הַרְאֵנִי נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ: וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי
בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם: ג.
וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי לֹא־יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי: וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה
מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר: וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר
וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי: וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי
לֹא יֵרָאוּ: ד. בחול מתחילים כאן.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי
עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: וֶהְיֵה
נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר: וְאִישׁ

לא־יעלה עמך וגם־איש אל־ירא בכל־ההר גם־הצאן והבקר אל־ירעו אל
מול ההר ההוא: (בשבת ה.) ויפסל שני־לחת אבנים כראשנים וישכם
משה בבקר ויעל אל־הר סיני כאשר צוה יהוה אתו ויקח בידו שני לחת
אבנים: וירד יהוה בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יהוה: ויעבר יהוה
על־פניו ויקרא יהוה ׀ יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב־חסד ואמת:
נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה לא ינקה פקד ׀ עון
אבות על־בנים ועל־בני בנים על־שלשים ועל־רבעים: וימהר משה ויקד
ארצה וישתחו: ויאמר אם־נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך־נא אדני
בקרבנו כי עם־קשה־ערף הוא וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: ויאמר
הנה אנכי כרת ברית נגד כל־עמך אעשה נפלאת אשר לא־נבראו בכל
הארץ ובכל־הגוים וראה כל־העם אשר־אתה בקרבו את־מעשה יהוה כי
נורא הוא אשר אני עשה עמך: לוי. (בשבת ו.) שמר־לך את אשר אנכי
מצוך היום הנני גרש מפניך את־האמרי והכנעני והחתי והפרזי והחוי
והיבוסי: השמר לך פן־תכרת ברית ליושב הארץ אשר אתה בא עליה
פן־יהיה למוקש בקרבך: כי את־מזבחתם תתצון ואת־מצבתם תשברון
ואת־אשריו תכרתון: כי לא תשתחוה לאל אחר כי יהוה קנא שמו
אל קנא הוא: פן־תכרת ברית ליושב הארץ וזנו ׀ אחרי אלהיהם וזבחו
לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו: ולקחת מבנתיו לבניך וזנו בנתיו אחרי
אלהיהן והזנו את־בניך אחרי אלהיהן: אלהי מסכה לא תעשה־לך:
ישראל. (בשבת ז.) את־חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות אשר
צויתך למועד חדש האביב כי בחדש האביב יצאת ממצרים: כל־פטר
רחם לי וכל־מקנך תזכר פטר שור ושה: ופטר חמור תפדה בשה ואם־
לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא־יראו פני ריקם: ששת ימים
תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת: וחג שבעת תעשה
לך בכורי קציר חטים וחג האסיף תקופת השנה: שלש פעמים בשנה
יראה כל־זכורך את־פני האדן ׀ יהוה אלהי ישראל: כי־אוריש גוים מפניך
והרחבתי את־גבלך ולא־יחמד איש את־ארצך בעלתך לראות את־פני יהוה
אלהיך שלש פעמים בשנה: לא־תשחט על־חמץ דם־זבחי ולא־ילין לבקר
זבח חג הפסח: ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא־תבשל
גדי בחלב אמו: בס"ת ב' קוראים והקרבתם בסדר פינחס כמו ביום ה' דחה"מ.

ביום ד' דחה"מ (כ' ניסן) קורין בס"ת א' בסדר בהעלתך פ' וידבר ה' אל משה במדבר סיני.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ: בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח: וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לוי וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשֹׂת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם: ישראל וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא ׀ לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה: בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי ׀ קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא: וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ:

בס"ת ב' קוראים והקרבתם בסדר פינחס כמו ביום א' דחה"מ.

סדר הקריאה לחה"מ של סוכות.

בחה"מ של סוכות מוציאין ס"ת אחד וקוראים בו ד' אנשים בקרבנות החג בסדר פינחס. ביום הראשון דחה"מ קוראים לכהן ביום השני, ללוי ביום השלישי, לישראל ביום הרביעי, לרביעי חוזרים למעלה וקוראים ביום השני וביום השלישי שהם ספיקא דיומא, וכן כל חה"מ קוראים לרביעי ספיקא דיומא. ואחריו ח"ק.

וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם:

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ:

וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר תְּמִימִם׃ מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃

וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃

וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר
תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃
וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וּנְסָכֶיהָ׃

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
כְּמִשְׁפָּטָם׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃

בהושענא רבא קורין לכהן וביום החמישי, ללוי וביום הששי, לישראל ראשון וביום השביעי, ולישראל שני וביום הששי וביום השביעי.

סדר הקריאה לתשעה באב׃

בתשעה באב שחרית קורין ג' אנשים בסדר ואתחנן פ' כי תוליד, והשלישי הוא מפטיר.

כִּי־תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל
תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ׃ הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם
אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אָבֹד תֹּאבֵדוּן מַהֵר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם
עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עָלֶיהָ כִּי הִשָּׁמֵד תִּשָּׁמֵדוּן׃
וְהֵפִיץ יְהוָה אֶתְכֶם בָּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי מִסְפָּר בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְנַהֵג יְהוָה
אֶתְכֶם שָׁמָּה׃ וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־
יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֹאכְלוּן וְלֹא יְרִיחֻן׃ וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ לוי׃ בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקֹלוֹ׃ כִּי
אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם׃ כִּי שְׁאַל־נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן־הַיּוֹם

אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים ׀ אָדָם עַל־הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קְצֵה הַשָּׁמָיִם
הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ: הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר
מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי: אוֹ ׀ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ
גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה
וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ:
אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ: ישראל. מִן־
הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת־קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ וְעַל־הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת־אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו
שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצִאֲךָ
בְּפָנָיו בְּכֹחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרָיִם: לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ
לַהֲבִיאֲךָ לָתֶת־לְךָ אֶת־אַרְצָם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה: וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־
לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:
וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־מִצְוֺתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ
אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ כָּל־הַיָּמִים:

חצי קדיש.

הפטרה לתשעה באב.

בירמיה סמן ח'.

אָסֹף אֲסִיפֵם נְאֻם־יְהוָה אֵין עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה וְהֶעָלֶה
נָבֵל וָאֶתֵּן לָהֶם יַעַבְרוּם: עַל־מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים הֵאָסְפוּ וְנָבוֹא אֶל־עָרֵי
הַמִּבְצָר וְנִדְּמָה־שָּׁם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הֲדִמָּנוּ וַיַּשְׁקֵנוּ מֵי־רֹאשׁ כִּי חָטָאנוּ
לַיהוָה: קַוֵּה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב לְעֵת מַרְפֵּה וְהִנֵּה בְעָתָה: מִדָּן נִשְׁמַע נַחְרַת
סוּסָיו מִקּוֹל מִצְהֲלוֹת אַבִּירָיו רָעֲשָׁה כָּל־הָאָרֶץ וַיָּבוֹאוּ וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ
עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים צִפְעֹנִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם לָחַשׁ
וְנִשְּׁכוּ אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה: מַבְלִיגִיתִי עֲלֵי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דַוָּי: הִנֵּה־קוֹל שַׁוְעַת
בַּת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים הַיהוָה אֵין בְּצִיּוֹן אִם־מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ מַדּוּעַ הִכְעִסוּנִי
בִּפְסִלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֵכָר: עָבַר קָצִיר כָּלָה קָיִץ וַאֲנַחְנוּ לוֹא נוֹשָׁעְנוּ: עַל־שֶׁבֶר
בַּת־עַמִּי הָשְׁבָּרְתִּי קָדַרְתִּי שַׁמָּה הֶחֱזִקָתְנִי: הַצֳרִי אֵין בְּגִלְעָד אִם־רֹפֵא אֵין
שָׁם כִּי מַדּוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרֻכַת בַּת־עַמִּי: מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם וְעֵינִי מְקוֹר
דִּמְעָה וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה אֵת חַלְלֵי בַת־עַמִּי: מִי־יִתְּנֵנִי בַמִּדְבָּר מְלוֹן אֹרְחִים
וְאֶעֶזְבָה אֶת־עַמִּי וְאֵלְכָה מֵאִתָּם כִּי כֻלָּם מְנָאֲפִים עֲצֶרֶת בֹּגְדִים: וַיַּדְרְכוּ
אֶת־לְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם שֶׁקֶר וְלֹא לֶאֱמוּנָה גָּבְרוּ בָאָרֶץ כִּי מֵרָעָה אֶל־רָעָה ׀ יָצָאוּ

וְאֹתִי לֹא־יָדְעוּ נְאֻם־יְהוָה׃ אִישׁ מֵרֵעֵהוּ הִשָּׁמֵרוּ וְעַל־כָּל־אָח אַל־תִּבְטָחוּ כִּי כָל־אָח עָקוֹב יַעְקֹב וְכָל־רֵעַ רָכִיל יַהֲלֹךְ׃ וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלּוּ וֶאֱמֶת לֹא יְדַבֵּרוּ לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם דַּבֶּר־שֶׁקֶר הַעֲוֵה נִלְאוּ׃ שִׁבְתְּךָ בְּתוֹךְ מִרְמָה בְּמִרְמָה מֵאֲנוּ דַעַת־אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה׃ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי צוֹרְפָם וּבְחַנְתִּים כִּי־אֵיךְ אֶעֱשֶׂה מִפְּנֵי בַּת־עַמִּי׃ חֵץ שׁוֹחֵט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִבֵּר בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת־רֵעֵהוּ יְדַבֵּר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ׃ הַעַל־אֵלֶּה לֹא־אֶפְקָד־בָּם נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזֶה לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי׃ עַל־הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וְעַל־נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה כִּי נִצְּתוּ מִבְּלִי־אִישׁ עֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֶה מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ׃ וְנָתַתִּי אֶת־יְרוּשָׁלִַם לְגַלִּים מְעוֹן תַּנִּים וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מִבְּלִי יוֹשֵׁב׃ מִי־הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֵן אֶת־זֹאת וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וְיַגִּדָהּ עַל־מָה אָבְדָה הָאָרֶץ נִצְּתָה כַמִּדְבָּר מִבְּלִי עֹבֵר׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה עַל־עָזְבָם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם וְלֹא־שָׁמְעוּ בְקוֹלִי וְלֹא־הָלְכוּ בָהּ׃ וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבָּם וְאַחֲרֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לִמְּדוּם אֲבוֹתָם׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַאֲכִילָם אֶת־הָעָם הַזֶּה לַעֲנָה וְהִשְׁקִיתִים מֵי־רֹאשׁ׃ וַהֲפִיצוֹתִים בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הֵמָּה וַאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד כַּלּוֹתִי אוֹתָם׃ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִתְבּוֹנְנוּ וְקִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת וּתְבוֹאֶינָה וְאֶל־הַחֲכָמוֹת שִׁלְחוּ וְתָבוֹאנָה׃ וּתְמַהֵרְנָה וְתִשֶּׂנָה עָלֵינוּ נֶהִי וְתֵרַדְנָה עֵינֵינוּ דִּמְעָה וְעַפְעַפֵּינוּ יִזְּלוּ־מָיִם׃ כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שֻׁדָּדְנוּ בֹּשְׁנוּ מְאֹד כִּי־עָזַבְנוּ אָרֶץ כִּי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ׃ כִּי־שְׁמַעְנָה נָשִׁים דְּבַר־יְהוָה וְתִקַּח אָזְנְכֶם דְּבַר־פִּיו וְלַמֵּדְנָה בְנוֹתֵיכֶם נֶהִי וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה׃ כִּי־עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ בָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל מִחוּץ בַּחוּרִים מֵרְחֹבוֹת׃ דַּבֵּר כֹּה נְאֻם־יְהוָה וְנָפְלָה נִבְלַת הָאָדָם כְּדֹמֶן עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְעָמִיר מֵאַחֲרֵי הַקֹּצֵר וְאֵין מְאַסֵּף׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אַל־יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ׃ כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃

בתענית צבור ·קורין ג׳ אנשים בסדר כי תשא וקורין לכהן מן ויחל משה עד סוף פסוק לעשות לעמו, ומדלגים עד פ׳ פסל לך וקורין ללוי ויאמר ה׳ אל משה פסל לך עד ההר ההוא, ולישראל אחר מפטיר קורין ויפסל שני לחת עד עשה עמך.

ויחל משה את־פני יהוה אלהיו ויאמר למה יהוה יחרה אפך בעמך
אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה: למה יאמרו מצרים
לאמר ברעה הוציאם להרג אתם בהרים ולכלתם מעל פני האדמה שוב
מחרון אפך והנחם על־הרעה לעמך: זכר לאברהם ליצחק ולישראל
עבדיך אשר נשבעת להם בך ותדבר אלהם ארבה את־זרעכם ככוכבי
השמים וכל־הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעלם: וינחם
יהוה על־הרעה אשר דבר לעשות לעמו: לוי· ויאמר יהוה אל־משה
פסל־לך שני־לחת אבנים כראשנים וכתבתי על־הלחת את־הדברים אשר
היו על־הלחת הראשנים אשר שברת: והיה נכון לבקר ועלית בבקר אל־
הר סיני ונצבת לי שם על־ראש ההר: ואיש לא־יעלה עמך וגם־איש אל־
ירא בכל־ההר גם־הצאן והבקר אל־ירעו אל־מול ההר ההוא: ישראל·
ויפסל שני־לחת אבנים כראשנים וישכם משה בבקר ויעל אל־הר סיני
כאשר צוה יהוה אתו ויקח בידו שני לחת אבנים: וירד יהוה בענן ויתיצב
עמו שם ויקרא בשם יהוה: ויעבר יהוה ׀ על־פניו ויקרא יהוה ׀ יהוה אל
רחום וחנון ארך אפים ורב־חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע
וחטאה ונקה לא ינקה פקד ׀ עון אבות על־בנים ועל־בני בנים על־שלשים
ועל־רבעים: וימהר משה ויקד ארצה וישתחו: ויאמר אם־נא מצאתי חן
בעיניך אדני ילך־נא אדני בקרבנו כי עם־קשה־ערף הוא וסלחת לעוננו
ולחטאתנו ונחלתנו: ויאמר הנה אנכי כרת ברית נגד כל־עמך אעשה
נפלאת אשר לא־נבראו בכל־הארץ ובכל־הגוים וראה כל־העם אשר־אתה
בקרבו את־מעשה יהוה כי־נורא הוא אשר אני עשה עמך:

הפטרה לתענית צבור·

ישעיה סמן נ״ה.

דרשו יהוה בהמצאו קראהו בהיותו קרוב: יעזב רשע דרכו ואיש און
מחשבתיו וישב אל־יהוה וירחמהו ואל־אלהינו כי־ירבה לסלוח: כי לא
מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה: כי־גבהו שמים מארץ
כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבתי ממחשבתיכם: כי כאשר ירד הגשם
והשלג מן־השמים ושמה לא ישוב כי אם־הרוה את־הארץ והולידה
והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל: כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא־

יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: כִּי
בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־
עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף: תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפַּד יַעֲלֶה
הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט
וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה
זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: וְאַל
יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־
יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ
אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי
וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת:
וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ
לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי
וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי
בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד
אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

פסוקי התורה

שאומרים הנערים אצל ילד זכר קודם שיקראו לו את שמו החול (חול קרייש).

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
וְכָל־צְבָאָם: הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם
שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר
יְיָ אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר: וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: אֵלֶּה
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל
סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב: וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ
מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ: וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל
הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל:

מנהג כשר וישר לקרות בכל יום סדר מעמדות, מעמד כל יום ביומו.

מעמד ליום ראשון•

תורה

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי־אוֹר וַיְהִי־אוֹר: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

נביאים (ישעיה מ"ב)

כֹּה אָמַר הָאֵל יְיָ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ: אֲנִי יְיָ קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחְזֵק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם: לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ: אֲנִי יְיָ הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים: הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם:

כתובים (תהלים כ"ד)

לְדָוִד מִזְמוֹר לַייָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְיָ וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְיָ וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר יְיָ גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

• סדר המעמדות בעיקר ענייניו הובא כבר בסדור רב עמרם, ויסודתו ע"פ האמור במשנה תענית ראש פרק ד' התקינו נביאים הראשונים כ"ד משמרות ועל כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים של לוים ושל ישראלים, הגיע זמן המשמר לעלות כהנים ולוים עולים לירושלים, וישראל שבאותו משמר מתכנסים לעריהם וקוראים במעשה בראשית, ביום הראשון בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקוו המים וכו' ועוד שם בגמרא דף כ"ז ע"ב (גם מגלה ל"א ע"ב) אמר רב אסי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנ' ויאמר אדני ה' במה אדע כי אירשנה, אמר אברהם רבונו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה, אמר לאו, אמר לפניו רבש"ע הודיענו במה אירשנה, אמר לו קחה לי עגלה משלשת וגו', אמר לפניו רבש"ע תינח בזמן שבה"מ קיים בזמן שאין בה"מ קיים מה תהא עליהם, אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם עכ"ל ואמרו עוד בסוף מנחות כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאלו הקריב אשם עכ"ל ובקדושין דף ל' אמרו לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא עכ"ל. וע"פ כל הדברים האלה נתקן סדר המעמדות, ואחרונים עוד הוסיפו בו גם מאמרי משניות ואגדות ויזכה כן כל אדם בלמוד תורה שבכתב ותורה שבעל פה סמוך לתפלתו. וכתב רב עמרם שזה המנהג הנכון לנהג היחידים, אבל בצבור אין נוהגים כן שלא להטריח על הקהל ושלא יתבטלו ממלאכתם.

תורה (דברים ל"ב)

הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי: יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב: כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ: הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל: הַ לַיהוָה תִּגְמְלוּ זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָּנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ:

משנה (פרק ראשון ממסכת תמיד)

בִּשְׁלשָׁה מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, בְּבֵית אַבְטִינָס וּבְבֵית הַנִּיצוֹץ וּבְבֵית הַמּוֹקֵד. בֵּית אַבְטִינָס וּבֵית הַנִּיצוֹץ הָיוּ עֲלִיּוֹת, וְהָרוֹבִים שׁוֹמְרִים שָׁם. בֵּית הַמּוֹקֵד כִּפָּה וּבַיִת גָּדוֹל הָיָה מֻקָּף רוֹבָדִים שֶׁל־אֶבֶן. וְזִקְנֵי בֵית אָב הָיוּ יְשֵׁנִים שָׁם וּמַפְתְּחוֹת הָעֲזָרָה בְּיָדָם, וּפִרְחֵי כְהֻנָּה אִישׁ כִּסְתוֹ בָּאָרֶץ. לֹא הָיוּ יְשֵׁנִים בְּבִגְדֵי קֹדֶשׁ, אֶלָּא פוֹשְׁטִים וּמְקַפְּלִים וּמַנִּיחִים אוֹתָם תַּחַת רָאשֵׁיהֶם, וּמִתְכַּסִּים בִּכְסוּת עַצְמָם. אֵרַע קֶרִי לְאֶחָד מֵהֶם יוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לוֹ בַּמְּסִבָּה הַהוֹלֶכֶת תַּחַת הַבִּירָה וְהַנֵּרוֹת דּוֹלְקוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְבֵית הַטְּבִילָה. וּמְדוּרָה הָיְתָה שָׁם וּבֵית כִּסֵּא שֶׁל־כָּבוֹד, וְזֶה הָיָה כְבוֹדוֹ, מְצָאוֹ נָעוּל בְּיָדוּעַ שֶׁיֶּשׁ־שָׁם אָדָם. פָּתוּחַ בְּיָדוּעַ שֶׁאֵין שָׁם אָדָם. יָרַד וְטָבַל עָלָה וְנִסְתַּפֵּג וְנִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה. בָּא וְיָשַׁב לוֹ אֵצֶל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים עַד שֶׁהַשְּׁעָרִים נִפְתָּחִים וְיוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לוֹ: מִי שֶׁהוּא רוֹצֶה לִתְרוֹם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ מַשְׁכִּים וְטוֹבֵל עַד שֶׁלֹּא יָבֹא הַמְמֻנֶּה: וְכִי בְּאֵיזוֹ שָׁעָה הַמְמֻנֶּה בָא. לֹא כָל־הָעִתִּים שָׁווֹת. פְּעָמִים שֶׁהוּא בָא מִקְּרִיאַת הַגֶּבֶר אוֹ סָמוּךְ לוֹ מִלְּפָנָיו אוֹ מִלְּאַחֲרָיו: הַמְמֻנֶּה בָא וְדוֹפֵק עֲלֵיהֶם וְהֵם פּוֹתְחִים לוֹ, אָמַר לָהֶם מִי שֶׁטָּבַל יָבֹא וְיָפִיס. הֵפִיסוּ זָכָה מִי שֶׁזָּכָה: נָטַל אֶת־הַמַּפְתֵּחַ. וּפָתַח אֶת־הַפִּשְׁפָּשׁ וְנִכְנַס מִבֵּית הַמּוֹקֵד לָעֲזָרָה. וְנִכְנְסוּ הַכֹּהֲנִים אַחֲרָיו וּשְׁתֵּי אֲבוּקוֹת שֶׁל־אוּר בְּיָדָם. וְנֶחְלְקוּ לִשְׁתֵּי כִתּוֹת. אֵלּוּ מְהַלְּכִים בָּאַכְסַדְרָא דֶּרֶךְ הַמִּזְרָח. וְאֵלּוּ מְהַלְּכִים בָּאַכְסַדְרָא דֶּרֶךְ הַמַּעֲרָב. וְהָיוּ בּוֹדְקִים וְהוֹלְכִים עַד שֶׁמַּגִּיעִים לִמְקוֹם עוֹשֵׂי חֲבִתִּים. הִגִּיעוּ, אֵלּוּ וָאֵלּוּ אָמְרוּ שָׁלוֹם הַכֹּל שָׁלוֹם. הֶעֱמִידוּ אֶת־עוֹשֵׂי חֲבִתִּים לַעֲשׂוֹת חֲבִתִּים: מִי שֶׁזָּכָה לִתְרוֹם אֶת הַמִּזְבֵּחַ הוּא יִתְרוֹם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ. וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ, הֱוֵה זָהִיר שֶׁלֹּא תִגַּע בַּכְּלִי עַד שֶׁתְּקַדֵּשׁ יָדֶיךָ וְרַגְלֶיךָ מִן הַכִּיּוֹר וַהֲרֵי הַמַּחְתָּה נְתוּנָה בַּמִּקְצֹעַ בֵּין הַכֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ בְּמַעֲרָבוֹ שֶׁל־כֶּבֶשׁ. אֵין אָדָם נִכְנָס עִמּוֹ, וְלֹא נֵר בְּיָדוֹ, אֶלָּא מְהַלֵּךְ לְאוֹר הַמַּעֲרָכָה. לֹא הָיוּ רוֹאִים אוֹתוֹ וְלֹא שׁוֹמְעִים אֶת־קוֹלוֹ

עַד שֶׁשּׁוֹמְעִים קוֹל הָעֵץ שֶׁעָשָׂה בֶּן־קָטִין מוּכָנִי לַכִּיּוֹר: וְהֵם אוֹמְרִים הִגִּיעַ עֵת קִדּוּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַכִּיּוֹר. נָטַל מַחְתַּת הַכֶּסֶף וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וּפִנָּה אֶת־הַגֶּחָלִים הֵילָךְ וְהֵילָךְ, וְחָתָה מִן הַמְאֻכָּלוֹת הַפְּנִימִיּוֹת וְיָרַד. הִגִּיעַ לָרִצְפָּה הָפַךְ פָּנָיו לַצָּפוֹן הָלַךְ לְמִזְרָחוֹ שֶׁל־כֶּבֶשׁ כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת: צָבַר אֶת־הַגֶּחָלִים עַל גַּב הָרִצְפָּה רָחוֹק מִן הַכֶּבֶשׁ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. מָקוֹם שֶׁנּוֹתְנִים מֻרְאַת הָעוֹף וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה:

זרעים (ברכות דף כ"ח)

רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן־הַקָּנָה הָיָה מִתְפַּלֵּל בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּבִיצִיאָתוֹ תְּפִלָּה קְצָרָה: אָמְרוּ לוֹ מַה מָּקוֹם לִתְפִלָּה זוֹ. אָמַר לָהֶם, בִּכְנִיסָתִי אֲנִי מִתְפַּלֵּל שֶׁלֹּא תֶאֱרַע תַּקָּלָה עַל־יָדִי, וּבִיצִיאָתִי אֲנִי נוֹתֵן הוֹדָאָה עַל־חֶלְקִי:

גמרא (ברכות דף ג')

תָּנְיָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ. וְנִכְנַסְתִּי לְחֻרְבָּה אַחַת מֵחָרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם לְהִתְפַּלֵּל. וּבָא אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב וְשָׁמַר לִי עַל הַפֶּתַח (וְהִמְתִּין לִי) עַד שֶׁסִּיַּמְתִּי תְּפִלָּתִי. לְאַחַר שֶׁסִּיַּמְתִּי תְּפִלָּתִי אָמַר לִי, שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי. אָמַרְתִּי לוֹ, שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי וּמוֹרִי. אָמַר לִי, בְּנִי מִפְּנֵי מָה נִכְנַסְתָּ לְחֻרְבָּה זוֹ. אָמַרְתִּי לוֹ לְהִתְפַּלֵּל. אָמַר לִי, הָיָה לְךָ לְהִתְפַּלֵּל בַּדֶּרֶךְ. אָמַרְתִּי לוֹ, מִתְיָרֵא הָיִיתִי שֶׁמָּא יַפְסִיקוּנִי עוֹבְרֵי דְרָכִים. אָמַר לִי הָיָה לְךָ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לָמַדְתִּי מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים. לָמַדְתִּי שֶׁאֵין נִכְנָסִים לְחֻרְבָּה, וְלָמַדְתִּי שֶׁמִּתְפַּלְּלִים בַּדֶּרֶךְ, וְלָמַדְתִּי שֶׁהַמִּתְפַּלֵּל בַּדֶּרֶךְ מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה: אָמַר לִי בְּנִי מַה קּוֹל שָׁמַעְתָּ בְּחֻרְבָּה זוֹ. אָמַרְתִּי לוֹ שָׁמַעְתִּי בַּת קוֹל שֶׁמְּנַהֶמֶת כְּיוֹנָה וְאוֹמֶרֶת, אוֹי לִי שֶׁהֶחֱרַבְתִּי אֶת־בֵּיתִי וְשָׂרַפְתִּי אֶת־הֵיכָלִי וְהִגְלֵיתִי אֶת־בָּנַי לְבֵין הָאֻמּוֹת. וְאָמַר לִי, בְּנִי חַיֶּיךָ וְחַיֵּי רֹאשְׁךָ, לֹא שָׁעָה זוֹ בִּלְבָד אוֹמֶרֶת כָּךְ, אֶלָּא בְּכָל־יוֹם וָיוֹם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים אוֹמֶרֶת כָּךְ. וְלֹא זוֹ בִּלְבָד, אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִכְנָסִים לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְעוֹנִים יְהֵא שְׁמֵהּ הַגָּדוֹל מְבֹרָךְ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַעְנֵעַ רֹאשׁוֹ וְאוֹמֵר, אַשְׁרֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁמְּקַלְּסִים אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ כָּךְ. מַה לּוֹ לְאָב שֶׁהִגְלָה אֶת־בָּנָיו לְבֵין הָאֻמּוֹת, וְאוֹי לָהֶם לַבָּנִים שֶׁגָּלוּ מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם:

משנה (ראש השנה דף כ"ט)

וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק: וְכִי יָדָיו שֶׁל־מֹשֶׁה עוֹשׂוֹת מִלְחָמָה אוֹ שׁוֹבְרוֹת מִלְחָמָה. אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, כָּל־זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִים כְּלַפֵּי מַעְלָה. וּמְשַׁעְבְּדִין אֶת־לִבָּם

לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם הָיוּ מִתְגַּבְּרִים, וְאִם לָאו הָיוּ נוֹפְלִים. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר, אַתָּה אוֹמֵר וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל נֵס וְהָיָה כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי. וְכִי נָחָשׁ מֵמִית אוֹ נָחָשׁ מְחַיֶּה. אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִים כְּלַפֵּי מַעְלָה וּמְשַׁעְבְּדִים אֶת־לִבָּם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם הָיוּ מִתְרַפְּאִים, וְאִם לָאו, הָיוּ נִמּוֹקִים:

גמרא (מגילה דף כ"ח)

תַּנְיָא, שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת־רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן־הַקָּנָה בַּמֶּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים. אָמַר לָהֶם מִיָּמַי לֹא נִתְכַּבַּדְתִּי בִּקְלוֹן חֲבֵרִי וְלֹא עָלְתָה עַל מִטָּתִי קִלְלַת חֲבֵרִי, וּוַתְּרָן בְּמָמוֹנִי הָיִיתִי:

קדושין (בסופו)

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם אֶת־בְּנוֹ אֻמָּנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה וִיבַקֵּשׁ רַחֲמִים לְמִי שֶׁהָעֹשֶׁר וְהַנְּכָסִים שֶׁלּוֹ. שֶׁאֵין עֲנִיּוּת מִן הָאֻמָּנוּת וְלֹא עֲשִׁירוּת מִן הָאֻמָּנוּת אֶלָּא מִמִּי שֶׁהָעֹשֶׁר שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־אֶלְעָזָר אוֹמֵר רָאִיתָ מִיָּמֶיךָ חַיָּה וָעוֹף שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֻמָּנוּת. וְהֵם מִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְצַעַר. וַהֲלֹא לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי. וַאֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת־קוֹנִי אֵינוֹ דִין שֶׁאֶתְפַּרְנֵס שֶׁלֹּא בְצַעַר. אֶלָּא שֶׁהֲרֵעֹתִי אֶת־מַעֲשַׂי וְקִפַּחְתִּי אֶת־פַּרְנָסָתִי. שֶׁנֶּאֱמַר עֲוֺנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה וְחַטֹּאתֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם: תַּנְיָא רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, מַנִּיחַ אֲנִי כָּל־אֻמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת־בְּנִי אֶלָּא תוֹרָה. שֶׁכָּל־אֻמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין עוֹמְדוֹת לוֹ לָאָדָם אֶלָּא בִּימֵי יַלְדוּתוֹ. אֲבָל בִּימֵי זִקְנָתוֹ הֲרֵי הוּא מֻטָּל בָּרָעָב. אֲבָל תּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן. עוֹמֶדֶת לוֹ לָאָדָם בְּעֵת יַלְדוּתוֹ וְנוֹתֶנֶת לוֹ אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּעֵת זִקְנָתוֹ. בְּעֵת יַלְדוּתוֹ מַה הוּא אוֹמֵר וְקוֹיֵ יְיָ יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ. בְּזִקְנָתוֹ מַה הוּא אוֹמֵר. עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ:

משנה (סנהדרין דף צ')

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

גמרא (מציעא דף ל"ג)

תָּנוּ רַבָּנָן הָעוֹסְקִים בַּמִּקְרָא, מִדָּה וְאֵינָהּ מִדָּה. בְּמִשְׁנָה מִדָּה וְנוֹטְלִים עָלֶיהָ שָׂכָר. גְּמָרָא אֵין לְךָ מִדָּה גְדוֹלָה מִזּוֹ. וּלְעוֹלָם הֱוֵה רָץ לְמִשְׁנָה יוֹתֵר מִן גְּמָרָא:

משנה (סוף חולין)

לֹא יִטּוֹל אָדָם אֵם עַל הַבָּנִים, אֲפִלּוּ לְטַהֵר אֶת־הַמְּצֹרָע. וּמָה אִם

מִצְוָה קַלָּה שֶׁהִיא כְּאִיסָּר אָמְרָה תוֹרָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים, קַל וָחֹמֶר עַל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה:

גמרא (סוף חולין)

תַּנְיָא, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ שֶׁאֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים תְּלוּיָה בָהּ. בְּכִבּוּד אָב וָאֵם כְּתִיב לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבְשִׁלּוּחַ הַקֵּן נַמִּי כְּתִיב לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים. הֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו עֲלֵה לַבִּירָה וְהָבֵא לִי גוֹזָלוֹת, וְעָלָה וְשִׁלַּח אֶת־הָאֵם וְלָקַח אֶת־הַבָּנִים וּבַחֲזָרָתוֹ נָפַל וּמֵת, הֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל־זֶה וְהֵיכָן טוֹבָתוֹ שֶׁל־זֶה. אֶלָּא לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ לָעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרוֹךְ. וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ לָעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב:

משנה (ידים פרק ג')

כָּל־כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מְטַמְּאִים אֶת־הַיָּדָיִם. שִׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת מְטַמְּאִים אֶת־הַיָּדָיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שִׁיר הַשִּׁירִים מְטַמֵּא אֶת־הַיָּדַיִם וְקֹהֶלֶת מַחֲלֹקֶת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר קֹהֶלֶת אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת־הַיָּדַיִם, וְשִׁיר הַשִּׁירִים מַחֲלֹקֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר קֹהֶלֶת מִקֻּלֵּי בֵית שַׁמַּי וּמֵחֻמְרֵי בֵית הִלֵּל: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־עַזַּי מְקֻבָּל אֲנִי מִפִּי שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זָקֵן בַּיּוֹם שֶׁהוֹשִׁיבוּ אֶת־רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה בִּישִׁיבָה, שֶׁשִּׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת מְטַמְּאִים אֶת־הַיָּדָיִם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה חַס וְשָׁלוֹם לֹא נֶחֱלַק אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עַל שִׁיר הַשִּׁירִים שֶׁלֹּא תְטַמֵּא אֶת־הַיָּדָיִם שֶׁאֵין כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַאי כַּיּוֹם שֶׁנִּתַּן בּוֹ שִׁיר הַשִּׁירִים לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל־הַכְּתוּבִים קֹדֶשׁ וְשִׁיר הַשִּׁירִים קֹדֶשׁ קָדָשִׁים. וְאִם נֶחֱלָקוּ, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא עַל קֹהֶלֶת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־חָמִיו שֶׁל־רַבִּי עֲקִיבָה, כְּדִבְרֵי בֶן־עַזַּי כֵּן נֶחֱלָקוּ וְכֵן גָּמְרוּ:

גמרא (נדה דף ל')

דָּרַשׁ רַבִּי שִׂמְלַאי, לְמָה הַוָּלָד דּוֹמֶה בִּמְעֵי אִמּוֹ, לְפִנְקָס מְקֻפָּל, וּמֻנָּח שְׁתֵּי יָדָיו עַל שְׁתֵּי צְדָעָיו, שְׁתֵּי אֲצִילָיו עַל שְׁתֵּי אַרְכֻּבוֹתָיו, וּשְׁתֵּי עֲקֵבָיו עַל שְׁתֵּי עַגְבוֹתָיו, וְרֹאשׁוֹ מֻנָּח לוֹ בֵּין בִּרְכָּיו, וּפִיו סָתוּם, וְטַבּוּרוֹ פָּתוּחַ, וְאוֹכֵל מִמַּה שֶּׁאִמּוֹ אוֹכֶלֶת וְשׁוֹתֶה מִמַּה שֶּׁאִמּוֹ שׁוֹתָה, וְאֵינוֹ מוֹצִיא רְעִי, שֶׁמָּא יַהֲרוֹג אֶת־אִמּוֹ. וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם נִפְתַּח הַסָּתוּם וְנִסְתַּם הַפָּתוּחַ, שֶׁאִלְמָלֵא כֵן, אֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת אֲפִילוּ שָׁעָה אֶחָת. וְנֵר דָּלוּק לוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְצוֹפֶה וּמַבִּיט מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי לְאוֹרוֹ אֵלֶךְ חֹשֶׁךְ. וְאַל תִּתְמַהּ, שֶׁהֲרֵי אָדָם יָשֵׁן כַּאן וְרוֹאֶה חֲלוֹם בְּאַסְפַּמְיָא. וְאֵין לְךָ יָמִים שֶׁאָדָם שָׁרוּי בְּטוֹבָה יוֹתֵר מֵאוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר מִי יִתְּנֵנִי כְיַרְחֵי

קֹדֶם כִּימֵי אֱלוֹהַּ יִשְׁמְרֵנִי, וְאֵיזֶה הֵן הַיָּמִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יְרָחִים וְאֵין בָּהֶם שָׁנִים, הֱוֵה אוֹמֵר אֵלּוּ יַרְחֵי לֵדָה. וּמְלַמְּדִים אוֹתוֹ כָּל־הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּרֵנִי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ־דְּבָרַי לִבֶּךָ שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה. וְאוֹמֵר בְּסוֹד אֱלוֹהַּ עֲלֵי אָהֳלִי. מַאי וְאוֹמֵר, וְכִי תֵימָא נָבִיא הוּא דְּקָאָמַר, תָּא שְׁמַע בְּסוֹד אֱלוֹהַּ עֲלֵי אָהֳלִי: וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם בָּא מַלְאָךְ וּסְטָרוֹ עַל פִּיו וּמְשַׁכְּחוֹ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ. וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם עַד שֶׁמַּשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לִי תִּכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן. כִּי לִי תִכְרַע כָּל בֶּרֶךְ זֶה יוֹם הַמִּיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל־יוֹרְדֵי עָפָר. תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן זֶה יוֹם הַלֵּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה. וּמַה הִיא הַשְּׁבוּעָה שֶׁמַּשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ, אוֹמְרִים לוֹ תְּהִי צַדִּיק וְאַל תְּהִי רָשָׁע, וַאֲפִילוּ כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אוֹמְרִים לְךָ צַדִּיק אַתָּה, הֱיֵה בְעֵינֶיךָ כְּרָשָׁע. וֶהֱוֵה יוֹדֵעַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טָהוֹר וּמְשָׁרְתָיו טְהוֹרִים וּנְשָׁמָה שֶׁנָּתַן בְּךָ טְהוֹרָה. אִם אַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּטָהֳרָה מוּטָב, וְאִם לָאו הֲרֵי הוּא נוֹטְלָהּ מִמְּךָ:

וככל יום ויום אחר כל מעמד ומעמד יאמר פרשת עקדה ופ׳ המן ועשרת הדברות (כדפסו למעלה דף 157). ואח״כ יתחיל פה.

(במדבר כ״ה)

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם:

אֵין־קָדוֹשׁ כַּייָ כִּי־אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ: כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי יְיָ וּמִי צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ: אֵין כֵּאלֹהֵינוּ אֵין כַּאדוֹנֵנוּ אֵין כְּמַלְכֵּנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי כֵאלֹהֵינוּ מִי כַאדוֹנֵנוּ מִי כְמַלְכֵּנוּ מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ נוֹדֶה לַאדוֹנֵנוּ נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ בָּרוּךְ אֲדוֹנֵנוּ בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה תוֹשִׁיעֵנוּ אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם הָיָה אָדָם חוֹטֵא מֵבִיא קָרְבָּן וְאַתָּה מְכַפֵּר לוֹ. וְעַכְשָׁו בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ אֵין לָנוּ מִקְדָּשׁ וְלֹא מִזְבֵּחַ וְלֹא קָרְבָּן וְלֹא כֹהֵן שֶׁיְּכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ, אֶלָּא זִכְרוֹן דְּבָרִים תְּהִי כַפָּרָתֵנוּ וּנְשַׁלְּמָה שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ תַּחַת קָרְבְּנוֹתֵינוּ:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל־יְדֵי מֹשֶׁה נְבִיאֶךָ כַּכָּתוּב

בְּתוֹרָתֶךָ, וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ: וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: וְנֶאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְיָ לְדֹרֹתֵיכֶם:

(כריתות דף ו׳)

תָּנוּ רַבָּנָן, פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הָיְתָה נַעֲשָׂה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנֶה. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, וּשְׁלֹשָׁה שֶׁהָיָה מוֹסִיף כֹּהֵן גָּדוֹל בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפֻּרִים וּמַחֲזִירָם לְמַכְתֶּשֶׁת וְנוֹטֵל מִמֶּנָּה מְלֹא חָפְנָיו כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת דַּקָּה מִן הַדַּקָּה. וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ וְאֵלּוּ הֵן, הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן וְהַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה, מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה, הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר, וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה, וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה, בֹּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין, יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא, וְאִם לֹא מָצָא יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק. מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע, מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל־שֶׁהוּא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהוּא. אִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ, וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף. בֹּרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה, יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה. וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ, אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק, מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים. פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה. לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמָעְנוּ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, זֶה הַכְּלָל, אִם כְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין, וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תָּנֵי בַּר קַפָּרָא, אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָאָה שֶׁל־שִׁירַיִם לַחֲצָאִין. וְעוֹד תָּנֵי בַּר קַפָּרָא אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל־דְּבַשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ, וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַייָ:

כשיש ח״ו מגפה בעיר מוסיפים בקשה זו.

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים גָּלוּי לְפָנֶי כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ אֲשֶׁר מִדַּת הַדִּין מְתוּחָה עָלֵינוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ. וּבָאנוּ לְחַלּוֹת אֶת־פָּנֶיךָ שֶׁתַּעֲצוֹר הַמַּגֵּפָה וְהַמַּשְׁחִית מֵעָלֵינוּ וְלֹא תִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בָּתֵּינוּ וְרַחֵם

עָלֵינוּ וְעַל טַפֵּנוּ וְעַל עוֹלָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עָרֶב. וּכְמוֹ שֶׁקִּבַּלְתָּ קְטֹרֶת הַסַּמִּים שֶׁהִקְטִיר לְפָנֶיךָ אַהֲרֹן הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה. וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִינְחָס וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה. וְכֵן בְּדָוִד וַיִּבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיַּעַל עֹלוֹת וּשְׁלָמִים וַיֵּעָתֵר יְיָ לָאָרֶץ וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה מֵעַל יִשְׂרָאֵל: כִּי אַתָּה אָבִינוּ וּלְךָ תְּלוּיוֹת עֵינֵינוּ. רְפָאֵנוּ יְיָ וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה. שֶׁכֵּן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ וְהֵסִיר יְיָ מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ: לַיְיָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

(סוף מנחות)

כְּתִיב וּבְכָל־מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי. בְּכָל־מָקוֹם סָלְקָא דַעְתָּךְ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בְּכָל־מָקוֹם, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ מַקְטִירִים וּמַגִּישִׁים לִשְׁמִי:

(יומא דף כ״ב)

תַּנְיָא מִי שֶׁזָּכָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן יִזְכֶּה בְּסִדּוּר מַעֲרָכָה וּבִשְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים:

(יומא דף ל״ג)

אַבַּיֵּי הֲוָה מְסַדֵּר מַעֲרָכָה מִשְּׁמָא דִגְמָרָא וְאַלִּבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל. מַעֲרָכָה גְדוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל־קְטֹרֶת, וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל־קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים, וְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת, וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד, וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת, וַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת. וּקְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים, וְאֵבָרִים קוֹדְמִים לְמִנְחָה, וּמִנְחָה קוֹדֶמֶת לַחֲבִתִּים, וַחֲבִתִּים קוֹדְמִים לִנְסָכִים, וּנְסָכִים קוֹדְמִים לְמוּסָפִים, וּמוּסָפִים קוֹדְמִים לְבָזִיכִים, וּבָזִיכִים קוֹדְמִים לְתָמִיד שֶׁל־בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים, עָלֶיהָ הַשְׁלֵם כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן:

(פסחים דף נ״ט)

תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁקּוֹדֵם לְתָמִיד שֶׁל־שַׁחַר אֶלָּא קְטֹרֶת בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר. וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמִּתְעַכֵּב אַחַר הַתָּמִיד שֶׁל־בֵּין הָעַרְבַּיִם אֶלָּא קְטֹרֶת וְנֵרוֹת וּפֶסַח וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים בְּעֶרֶב פֶּסַח שֶׁטּוֹבֵל שֵׁנִית וְאוֹכֵל אֶת־פִּסְחוֹ לָעֶרֶב. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל־רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן־בְּרוֹקָה אוֹמֵר אַף מְחֻסַּר כִּפּוּרִים בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה שֶׁטּוֹבֵל וְאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים לָעֶרֶב:

תָּנוּ רַבָּנָן, תָּמִיד שֶׁל־בֵּין הָעַרְבַּיִם קוֹדֵם לַנֵּרוֹת: וְנֵרוֹת קוֹדְמוֹת לִקְטֹרֶת. שֶׁנֶּאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת

יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְיָ לְדֹרֹתֵיכֶם:

(שמות כ"ט)

וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד: אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֵסֶךְ רְבִיעִת הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַייָ: עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְיָ אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם: וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי: וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי: וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים: וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

(ויקרא א')

וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְיָ וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרוֹ וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ:

(ויקרא ו')

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר: וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה:

וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי יְיָ אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַייָ: וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ: לֹא

תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם: כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק־עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְיָ כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַייָ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב: עַל־מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי מִנְחַת פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ: וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק־עוֹלָם לַייָ כָּלִיל תָּקְטָר: וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי יְיָ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא: הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֵּאָכֵל בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד: כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ: וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל־בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם: כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא: וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף:

וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא: בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָאָשָׁם וְאֶת־דָּמוֹ יִזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת הָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב: וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל הַכָּבֵד עַל הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה לַייָ אָשָׁם הוּא: כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ יֵאָכֵל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא: כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ לוֹ יִהְיֶה: וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת־עֹלַת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל־נַעֲשָׂה בַמַּרְחֶשֶׁת וְעַל־מַחֲבַת לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִהְיֶה: וְכָל־מִנְחָה בְלוּלָה־בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו:

וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יַקְרִיב לַיהוָה: אִם עַל־תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל־זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וְסֹלֶת מֻרְבֶּכֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן: עַל־חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל־זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו: וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל־קָרְבָּן תְּרוּמָה לַיהוָה לַכֹּהֵן

הַזֹּרֵק אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה: וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל לֹא־יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר: וְאִם־נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת־זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל:

(במדבר ט״ו א׳)

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם: וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַייָ עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן: וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַייָ מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן: וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזָּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד: אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין: וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ: וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זָבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַייָ: וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין: וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ: כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים: כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם: כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ: וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה: הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְיָ: תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם:

(מלאכי ג׳)

וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָםִ· כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

כָּל־אֵלֶּה בִּהְיוֹת הַהֵיכָל עַל יְסוֹדוֹ וּמִזְבֵּחַ עַל מְכוֹנוֹ וְהָיִינוּ מְלֵאִים כָּל־טוּב: וְעַכְשָׁו חָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָטְלָה עֲבוֹדָה וְאֵין לָנוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ לֹא אִשִּׁים וְלֹא אָשָׁם, לֹא בַדִּים וְלֹא בְלוּלָה, לֹא גַחֲלֵי־אֵשׁ וְלֹא גוֹרָלוֹת, לֹא דְבִיר וְלֹא דַקָּה, לֹא הֵיכָל וְלֹא הַזָּיָה, לֹא וַעַד וְלֹא וִדּוּי, לֹא זֶבַח וְלֹא זְרִיקָה, לֹא חַטָּאת וְלֹא חֲלָבִים, לֹא טַהֲרָה וְלֹא טְבִילָה, לֹא יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא יַעַר הַלְּבָנוֹן, לֹא כַפֹּרֶת וְלֹא כְרוּבִים, לֹא לְבוֹנָה וְלֹא לֶחֶם הַפָּנִים, לֹא מִזְבֵּחַ וְלֹא מִנְחָה, לֹא נְתָחִים וְלֹא נְסָכִים, לֹא סֹלֶת וְלֹא סַמִּים, לֹא עֵרֶךְ וְלֹא עוֹלָה, לֹא פָּרֹכֶת וְלֹא פַּר חַטָּאת, לֹא צִיּוֹן וְלֹא צִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ· לֹא קִדָּה וְלֹא קִנָּמוֹן, לֹא רֹקַח וְלֹא רֵיחַ נִיחֹחַ, לֹא שַׁי וְלֹא שְׁלָמִים, לֹא תוֹדָה וְלֹא תְמִידִים: כִּי בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ

וַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵינוּ חָרֵב נָוֵנוּ וְשָׁמֵם מִקְדָּשֵׁנוּ וְנִטַּל כָּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ מְקוֹם שֶׁהִלְּלוּךָ בּוֹ אֲבוֹתֵינוּ. וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לְהַקְרִיב קָרְבָּן וְאֵין לָנוּ כֹהֵן שֶׁיְּכַפֵּר בַּעֲדֵינוּ. אֶלָּא שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ תַּחַת קָרְבְּנוֹתֵינוּ וּתְפִלָּתֵנוּ תַּחַת כַּפָּרָתֵנוּ:

ביום שאין אומרים תחנון אין אומרים זה:

וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּסְלַח לָנוּ עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ וְתִמְחַל לָנוּ עַל כָּל־פְּשָׁעֵינוּ וְתִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּזְדוֹנוֹתֵינוּ שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּדִבּוּר בֵּין בְּמַחֲשָׁבָה. הַכֹּל תַּעֲבִיר וְתִסְלַח אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

פסוקים משלש תיבות.

וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא: וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר: וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ: וּבְנֵי דָן חֻשִׁים: לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן: מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה: וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב: וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת: וְלַשְׂאֵת וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה: וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב: בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ:*) וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה. הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן. יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי:

י"א פסוקים שתחלתם נו"ן וסופם נו"ן.

נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן: נַחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְיָ אֶרֶץ כְּנָעַן וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן: נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן: נָהָר פְּלָגָיו יְשַׂמְּחוּ עִיר אֱלֹהִים קְדֹשׁ מִשְׁכְּנֵי עֶלְיוֹן: נָחִיתָ כַצֹּאן עַמֶּךָ בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: נֶגֶד אֲבוֹתָם עָשָׂה פֶלֶא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂדֵה צֹעַן: נַפְתִּי מִשְׁכָּבִי מֹר אֲהָלִים וְקִנָּמוֹן: נֵר יְיָ נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי בָטֶן: נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן: נֻדוּ מִתּוֹךְ בָּבֶל וּמֵאֶרֶץ כַּשְׂדִּים צֵאוּ וִהְיוּ כְּעַתּוּדִים לִפְנֵי צֹאן: נֹשְׁקֵי קֶשֶׁת מַיְמִינִים וּמַשְׂמִאלִים בָּאֲבָנִים וּבַחִצִּים בַּקָּשֶׁת מֵאֲחֵי שָׁאוּל מִבִּנְיָמִן:

*) א"ה, המסרת מביאה י"ד פסוקין בתורה מן ג' ג' מלין, ומכתה בתוכם ארור טנאך ומשארתך (דברים כ"ח, י"ז), ומסדר המעמדות השמיט פסוק זה בעבור ל' הקללה ושם במקומו ויהי אחרי המגפה (במדבר כ"ו, א') אף כי הוא באמת אינכו מן ג' מלין ע"פ המסרת להיותו דבוק עם ויאמר ה' אל משה מ"מ בעבור שיש פיסקא אחריו תפס בו למלאות מנין הי"ד.

עשרה פסוקים מהרמב"ן ז"ל.

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל: וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם: הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי: יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב: וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ: וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנַת אֲלָפִים וּמֵאָה לְצִבְאֹתָם וּשְׁלִשִׁים יִסָּעוּ:

שלשה פסוקים מהר"ר יהודה החסיד ז"ל.

אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: בִּטְחוּ בַיְיָ עֲדֵי עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

כִּי תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי תֵלֵךְ בְּמוֹ אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר בָּךְ: כִּי עַם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב בִּירוּשָׁלָ͏ִם בָּכוֹ לֹא תִבְכֶּה חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֶךָ כְּשָׁמְעָתוֹ עָנָךְ: כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ: כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ אַל תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ: כִּי לֹא שְׁאוֹל תּוֹדֶךָּ מָוֶת יְהַלְלֶךָּ לֹא יְשַׂבְּרוּ יוֹרְדֵי בוֹר אֶל־אֲמִתֶּךָ: כִּי אֶצָּק־מַיִם עַל צָמֵא וְנוֹזְלִים עַל יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי עַל צֶאֱצָאֶיךָ: כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירָנוּ אַתָּה יְיָ אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ:

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

(תהלים קכ"א)

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

(עבודה זרה דף י"ט)

אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי, לְעוֹלָם יְשַׁלֵּשׁ אָדָם שְׁנוֹתָיו שְׁלִישׁ בַּמִּקְרָא שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה שְׁלִישׁ בְּתַלְמוּד: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־לֵוִי, דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים כָּל־הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה נְכָסָיו מַצְלִיחִים לוֹ. כָּתוּב בַּתּוֹרָה, דִּי־כְתִיב וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים דִּי־כְתִיב לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַכָּתוּב בּוֹ כִּי אָז תַּצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל: מְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים דִּי־כְתִיב כִּי אִם בְּתוֹרַת יְיָ חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה: וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ:

(סוף נדה)

תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ, כָּל־הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת בְּכָל־יוֹם מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ אַל־תִּקְרָא הֲלִיכוֹת אֶלָּא הֲלָכוֹת:

(סוף ברכות)

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ, אַל תִּקְרָא בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

בקשה ליום ראשון. וביום שאין אומרים תחנון אין לאמרה.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב לָחוּס עָלַי בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וְלַהֲשִׁיבֵנִי בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ: לִתְחִנָּתִי תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ, וְתִפְתַּח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ, וְתִטַּע בְּרַעְיוֹנַי יִרְאָתֶךָ. וְתִגְזוֹר גְּזֵרוֹת טוֹבוֹת עָלַי וְעַל כָּל־בְּנֵי בֵיתִי, וּתְבַטֵּל כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת מֵעָלַי וּמֵעַל כָּל־בְּנֵי בֵיתִי: לִידֵי נִסָּיוֹן נָא אַל־תְּבִיאֵנִי, וּמִכָּל־פְּגָעִים רָעִים הַצִּילֵנִי, וְעַד יַעֲבוֹר הַוּוֹת בְּצִלְּךָ תַּסְתִּירֵנִי. וֶהֱיֵה עִם פִּי וְהֶגְיוֹנִי, וּשְׁמוֹר דְּרָכַי מֵחֲטוֹא בִלְשׁוֹנִי. זָכְרֵנִי בִּרְצוֹן עַמֶּךָ, פָּקְדֵנִי בִּישׁוּעָתֶךָ, לִרְאוֹת בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ, לְהִתְהַלֵּל עִם נַחֲלָתֶךָ, לִשְׂמוֹחַ בְּשִׂמְחַת בִּנְיַן עִירֶךָ וּבְתִקּוּן הֵיכַל קָדְשֶׁךָ, וְזַכֵּנִי לְשַׁחֵר אֶת־פָּנֶיךָ שָׁם בִּדְבִיר בֵּיתֶךָ: אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר, לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי, כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ: יְיָ שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן, אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: עֲנֵנִי

יְיָ עֲנֵנִי בָּעֵת וּבָעוֹנָה הַזֹּאת, וְרַחֵם עָלַי וְעַל כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתִי, וּתְיַחֵד לְבָבִי לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ, וּתְבַשְּׂרֵנִי בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת מִמְּעוֹנֶךָ, וְתִרְפָּאֵנִי רְפוּאָה שְׁלֵמָה רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאַת הַגּוּף. וְחָנֵּנִי דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל לָדַעַת אֶת־שְׁמֶךָ: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

נקשת אחרת מעין יצירת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית אֲשֶׁר הִמְצֵאתָ אֶת־עוֹלָמְךָ בִּרְצוֹנְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה, וְנִתְיַחַדְתָּ בְּעוֹלָמֶךָ, וְתָלִיתָ בּוֹ עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים בְּמַאֲמָרֶךָ, וְאֵין שֵׁנִי עִמְּךָ וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ, וְגִלִּיתָ רָזֵי עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לִבְרוּאֶיךָ. כֵּן בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תְּיַחֵד לְבָבֵנוּ וּלְבַב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ, וְהָאֵר עֵינֵינוּ בִּמְאוֹר תּוֹרָתֶךָ, כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר. וְזַכֵּנוּ לָאוֹר בְּאוֹרְךָ הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא: מֵחָכְמָתְךָ חַכְּמֵנוּ, וּמִבִּינָתְךָ הֲבִינֵנוּ, וְסוֹד שְׁמוֹתֶיךָ הוֹדִיעֵנוּ. וְהוֹד תּוֹרָתְךָ הַרְאֵנוּ, וּבִקְדֻשָּׁתְךָ קַדְּשֵׁנוּ, וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ, וּמִטּוּבְךָ תַּשְׂבִּיעֵנוּ, וּמִזִּיו כְּבוֹדְךָ תִּתֵּן עָלֵינוּ. וּפְנֵי מְשִׁיחֲךָ הַרְאֵנוּ, וּבְטוּב לֵבָב שַׂמְּחֵנוּ, שֶׁנּוּכַל לְעָבְדְךָ בֶּאֱמֶת אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מ ע מ ד ל י ו ם ש נ י ·

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי:

נביאים (ישעיה מ״ב)

שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם: יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ: יָשִׂימוּ לַיְיָ כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ: יְיָ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד: אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל־עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ: וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ

לֹא יָדְעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא יָדְעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים׃

כתובים (תהלים מ״ח)

שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח׃ גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ׃ יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל־הָאָרֶץ הַר־צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב׃ אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב׃ כִּי־הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו׃ הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ׃ רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה׃ בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ׃ כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר יְיָ־צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד־עוֹלָם סֶלָה׃ דִּמִּינוּ אֱלֹהִים חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ׃ כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל־קַצְוֵי־אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ׃ יִשְׂמַח הַר־צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ׃ סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ׃ שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָהּ פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן׃ כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל־מוּת׃

תורה (דברים ל״ב)

זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ׃ בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כִּי חֵלֶק יְיָ עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ׃ יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ׃ כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ׃ יְיָ בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר׃

משנה (מסכת תמיד פרק שני)

רָאוּהוּ אֶחָיו שֶׁיָּרַד וְהֵם רָצוּ וּבָאוּ. מִהֲרוּ וְקִדְּשׁוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם מִן הַכִּיּוֹר. נָטְלוּ אֶת־הַמַּגְרֵפוֹת וְאֶת־הַצִּנּוֹרוֹת וְעָלוּ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ. הָאֵבָרִים וְהַפְּדָרִים שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלוּ מִבָּעֶרֶב סוֹנְקִים אוֹתָם לְצִדְדֵי הַמִּזְבֵּחַ. וְאִם אֵין הַצְּדָדִים מַחֲזִיקוֹם סוֹדְרִים אוֹתָם בַּסּוֹבֵב עַל הַכֶּבֶשׁ׃ הֵחֵלּוּ מַעֲלִים בָּאֵפֶר עַל גַּבֵּי הַתַּפּוּחַ. וְתַפּוּחַ הָיָה בְאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ. פְּעָמִים עָלָיו כִּשְׁלשׁ מֵאוֹת כּוֹר. וּבָרְגָלִים לֹא הָיוּ מְדַשְּׁנִים אוֹתוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹי לַמִּזְבֵּחַ. מִיָּמָיו לֹא נִתְעַצֵּל הַכֹּהֵן מִלְּהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן׃ הֵחֵלּוּ מַעֲלִים בִּגְזִירִים לְסַדֵּר אֶת־הַמַּעֲרָכָה. וְכִי כָל־הָעֵצִים כְּשֵׁרִים לַמַּעֲרָכָה. הֵן, כָּל־הָעֵצִים כְּשֵׁרִים לַמַּעֲרָכָה חוּץ מִשֶּׁל־זַיִת וְשֶׁל־גֶּפֶן, אֲבָל בְּאֵלּוּ הָיוּ רְגִילִים, בְּמֻרְבִּיּוֹת שֶׁל־תְּאֵנָה וְשֶׁל־אֱגוֹז וְשֶׁל־עֵץ שֶׁמֶן׃ סִדֵּר הַמַּעֲרָכָה גְּדוֹלָה מִזְרָחָה וַחֲזִיתָהּ מִזְרָחָה וְרָאשֵׁי הַגְּזִירִים הַפְּנִימִים הָיוּ נוֹגְעִים בַּתַּפּוּחַ. וְרֶוַח הָיָה בֵּין הַגְּזִירִים שֶׁהָיוּ מַצִּיתִים אֶת־הָאֲלִיתָא מִשָּׁם׃ בֵּרְרוּ מִשָּׁם עֲצֵי תְאֵנָה יָפִים לְסַדֵּר הַמַּעֲרָכָה שְׁנִיָּה לִקְטֹרֶת מִכְּנֶגֶד

קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית מָשׁוּךְ מִן הַקֶּרֶן כְּלַפֵּי צָפוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת. בְּעֹמֶד חָמֵשׁ סְאִין גֶּחָלִים, וּבְשַׁבָּת בְּעֹמֶד שְׁמֹנָה סְאִין גֶּחָלִים, שֶׁשָּׁם הָיוּ נוֹתְנִים שְׁנֵי בָזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁל־לֶחֶם הַפָּנִים. הָאֵבָרִים וְהַפְּדָרִים שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלוּ מִבָּעֶרֶב מַחֲזִירִים אוֹתָם לְמַעֲרָכָה. הִצִּיתוּ שְׁתֵּי הַמַּעֲרָכוֹת בָּאֵשׁ וְיָרְדוּ וּבָאוּ לָהֶם לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית:

(ברכות דף נ"ד)

חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ. בְּכָל־לְבָבְךָ בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ בְּיֵצֶר הַטּוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע, וּבְכָל־נַפְשְׁךָ אֲפִילוּ נוֹטֵל אֶת־נַפְשֶׁךָ, וּבְכָל־מְאֹדֶךָ בְּכָל־מָמוֹנֶךָ. דָּבָר אַחֵר, וּבְכָל־מְאֹדֶךָ בְּכָל־מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ הֱוֵה מוֹדֶה לוֹ:

גמרא (ברכות ס"א)

תָּנוּ רַבָּנָן, פַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת שֶׁלֹּא יַעַסְקוּ יִשְׂרָאֵל בַּתּוֹרָה, בָּא פַּפּוֹס בֶּן־יְהוּדָה וּמְצָאוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָה שֶׁהָיָה מַקְהִיל קְהִלּוֹת בָּרַבִּים וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. אָמַר לוֹ, עֲקִיבָה אִי אַתָּה מִתְיָרֵא מִפְּנֵי אֻמָּה זוֹ. אָמַר לוֹ, אֶמְשׁוֹל לְךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְשׁוּעָל שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ עַל שְׂפַת הַנָּהָר וְרָאָה דָּגִים שֶׁהָיוּ רָצִים לְכָאן וּלְכָאן, אָמַר לָהֶם מִפְּנֵי מָה אַתֶּם רָצִים. אָמְרוּ לוֹ, מִפְּנֵי הָרְשָׁתוֹת שֶׁמְּבִיאִים עָלֵינוּ בְּנֵי אָדָם. אָמַר לָהֶם, רְצוֹנְכֶם שֶׁתַּעֲלוּ לַיַּבָּשָׁה וְנָדוּר אֲנִי וְאַתֶּם כְּשֵׁם שֶׁדָּרוּ אֲבוֹתַי עִם אֲבוֹתֵיכֶם. אָמְרוּ לוֹ, אַתָּה הוּא שֶׁאוֹמְרִים עָלֶיךָ פִּקֵּחַ שֶׁבַּחַיּוֹת, לֹא פִקֵּחַ אַתָּה אֶלָּא טִפֵּשׁ אַתָּה. וּמָה בִּמְקוֹם חִיּוּתֵנוּ אָנוּ מִתְיָרְאִים, בִּמְקוֹם מִיתָתֵנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה: אַף אֲנַחְנוּ עַכְשָׁו שֶׁאָנוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהּ כִּי הִיא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ כָּךְ אָנוּ מִתְיָרְאִים, אִם אֲנַחְנוּ הוֹלְכִים וּמְבַטְּלִים מִמֶּנָּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה: לֹא הָיוּ יָמִים מֻעָטִים עַד שֶׁתְּפָשׂוּ לְרַבִּי עֲקִיבָה וַחֲבָשׁוּהוּ בְּבֵית הָאֲסוּרִים וְתָפְשׂוּ לְפַפּוֹס בֶּן־יְהוּדָה וַחֲבָשׁוּהוּ אֶצְלוֹ. אָמַר לוֹ, פַּפּוֹס מִי הֱבִיאֲךָ לְכָאן. אָמַר לוֹ, אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָה שֶׁנִּתְפַּשְׂתָּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה וְאוֹי לוֹ לְפַפּוֹס שֶׁנִּתְפַּשׂ עַל דְּבָרִים בְּטֵלִים: אָמְרוּ, בְּשָׁעָה שֶׁהוֹצִיאוּ לְרַבִּי עֲקִיבָה לַהֲרִיגָה זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע הָיָה, וְהָיוּ סוֹרְקִים אֶת־בְּשָׂרוֹ בְּמַסְרְקוֹת שֶׁל בַּרְזֶל, וְהָיָה מְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּאַהֲבָה. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו, רַבֵּינוּ עַד כָּאן. אָמַר לָהֶם כָּל־יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל פָּסוּק זֶה וּבְכָל־נַפְשְׁךָ אֲפִילוּ הוּא נוֹטֵל אֶת־נַפְשֶׁךָ, אָמַרְתִּי מָתַי יָבֹא לְיָדִי וַאֲקַיְּמֶנּוּ, וְעַכְשָׁו שֶׁבָּא לְיָדִי לֹא אֲקַיְּמֶנּוּ. הָיָה מַאֲרִיךְ

בְּאֶחָד עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתוֹ בְּאֶחָד. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה, אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָה שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתְךָ בְּאֶחָד. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם זוֹ תוֹרָה וְזוֹ שְׂכָרָהּ, מִמְתִים יָדְךָ יְיָ מִמְתִים מֵחֶלֶד. אָמַר לָהֶם חֶלְקָם בַּחַיִּים. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה, אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָה שֶׁאַתָּה מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

משנה (יומא דף מ"א)

בָּא לוֹ אֵצֶל פָּרוֹ שְׁנִיָּה וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו וּמִתְוַדֶּה. וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר, אָנָּא הַשֵּׁם, עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי חָטָאתִי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר־נָא לַעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים וְלַחֲטָאִים שֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי וְשֶׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ, כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: וְהֵם עוֹנִים אַחֲרָיו. בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

גמרא (סוכה דף מ"ט)

תָּנוּ רַבָּנָן, בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים גְּדוֹלָה גְּמִילוּת חֲסָדִים יוֹתֵר מִן הַצְּדָקָה: צְדָקָה בְּמָמוֹנוֹ, גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ. צְדָקָה לָעֲנִיִּים, גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין לָעֲנִיִּים בֵּין לָעֲשִׁירִים. צְדָקָה לַחַיִּים, גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין לַחַיִּים בֵּין לַמֵּתִים:

משנה (קדושין סוף פרק א')

כָּל־הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת מְטִיבִים לוֹ וּמַאֲרִיכִים לוֹ יָמָיו וְנוֹחֵל אֶת־הָאָרֶץ, וְכָל־שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת אֵין מְטִיבִים לוֹ וְאֵין מַאֲרִיכִים לוֹ יָמָיו וְאֵינוֹ נוֹחֵל אֶת־הָאָרֶץ: כָּל־שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּמִקְרָא וּבְמִשְׁנָה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ לֹא בִמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק. וְכָל־שֶׁאֵינוֹ לֹא בַמִּקְרָא וְלֹא בַמִּשְׁנָה וְלֹא בְדֶרֶךְ אֶרֶץ אֵינוֹ מִן הַיִּשּׁוּב:

גמרא (כתובות דף ה')

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִפְּנֵי מָה אֹזֶן כֻּלָּהּ קָשָׁה וְאַלְיָה שֶׁלָּהּ רַכָּה, מִפְּנֵי שֶׁאִם יִשְׁמַע אָדָם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן יָכֹף אַלְיָה לְתוֹכָהּ:

תָּנוּ רַבָּנָן, אַל־יַשְׁמִיעַ אָדָם לְאָזְנָיו דְּבָרִים בְּטֵלִים מִפְּנֵי שֶׁהָאֹזֶן נִכְוֵית תְּחִלָּה לָאֵבָרִים:

משנה (סוף מכות)

רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ, וְאוֹמֵר לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְיָ. וּמָה אִם הַדָּם שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל־אָדָם קָצָה מִמֶּנּוּ הַפּוֹרֵשׁ

מִמֶּנּוּ מְקַבֵּל שָׂכָר׃ גָּזֵל וַעֲרָיוֹת שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל־אָדָם מִתְאַוָּה לָהֶם וּמְחַמַּדְתָּן, הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת:

גמרא (בבא בתרא דף י׳)

תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, גְּדוֹלָה צְדָקָה שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת־הַגְּאֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה אָמַר יְיָ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: הוּא הָיָה אוֹמֵר*), עֲשָׂרָה דְּבָרִים קָשִׁים נִבְרְאוּ בָּעוֹלָם׃ הַר קָשֶׁה בַּרְזֶל מְחַתְּכוֹ, בַּרְזֶל קָשֶׁה אֵשׁ מְפַעְפְּעוֹ, אֵשׁ קָשֶׁה מַיִם מְכַבִּים אוֹתוֹ, מַיִם קָשִׁים עָבִים סוֹבְלִים אוֹתָם, עָבִים קָשִׁים רוּחַ מְפַזַּרְתָּם, רוּחַ קָשָׁה גּוּף סוֹבְלָהּ, גּוּף קָשֶׁה פַּחַד שׁוֹבְרוֹ, פַּחַד קָשֶׁה יַיִן מְפִיגוֹ, יַיִן קָשֶׁה שֵׁנָה מְפַכַּחְתּוֹ, וּמִיתָה קָשָׁה מִכֻּלָּם, וּצְדָקָה מַצֶּלֶת מִן הַמִּיתָה שֶׁנֶּאֱמַר וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת:

משנה (סוף מנחות)

נֶאֱמַר בְּעוֹלַת הַבְּהֵמָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ וּבְעוֹלַת הָעוֹף אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ וּבַמִּנְחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ׃ לְלַמֵּד שֶׁאֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן אָדָם אֶת־דַּעְתּוֹ לַשָּׁמָיִם:

גמרא (שם)

תַּנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־עַזַּי, בּוֹא וּרְאֵה מַה כְּתִיב בְּפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶן לֹא אֵל וְלֹא אֱלֹהִים אֶלָּא לַיְיָ שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחֲלוֹק:

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דִּכְתִיב זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת, וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם׃ כָּל־הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת חַטָּאת כְּאִלּוּ הִקְרִיב חַטָּאת וְכָל־הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת אָשָׁם כְּאִלּוּ הִקְרִיב אָשָׁם:

משנה (אהלות סוף פרק א׳)

הָאֵבָרִים אֵין לָהֶם שִׁעוּר׃ אֲפִילוּ פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַמֵּת וּפָחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה וּפָחוֹת מִכָּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ מְטַמְּאִים טֻמְאָתָם: מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה אֵבָרִים בָּאָדָם׃ שְׁלֹשִׁים בְּפִסַּת הָרֶגֶל שִׁשָּׁה בְּכָל־אֶצְבַּע, עֲשָׂרָה בְּקֻרְסָל, שְׁנַיִם בְּשׁוֹק, חֲמִשָּׁה בְּאַרְכֻּבָּה, אֶחָד בְּיָרֵךְ, שְׁלֹשָׁה בְּקָטְלִית, וְאַחַד עָשָׂר צְלָעוֹת, שְׁלֹשִׁים בְּפִסַּת הַיָּד שִׁשָּׁה בְּכָל־אֶצְבַּע, שְׁנַיִם בְּקָנֶה, וּשְׁנַיִם בְּמַרְפֵּק, אֶחָד בִּזְרוֹעַ, וְאַרְבָּעָה בְּכָתֵף׃ מֵאָה וְאֶחָד מִזֶּה וּמֵאָה וְאֶחָד מִזֶּה׃ וּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה חוּלְיוֹת שֶׁבַּשִּׁדְרָה׃ תִּשְׁעָה בָּרֹאשׁ, וּשְׁמוֹנָה בַּצַּוָּאר, שִׁשָּׁה בְּמַפְתֵּחַ שֶׁל־לֵב, וַחֲמִשָּׁה בִּנְקָבָיו׃ כָּל־אֶחָד וְאֶחָד מְטַמֵּא בְּמַגָּע

*) נקהלת רבה דף ק״ד ע״ב מביא י״ד דברים, וע״ש.

וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל, אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם בָּשָׂר כָּרָאוּי. וְאִם אֵין עֲלֵיהֶם בָּשָׂר כָּרָאוּי מְטַמְּאִים בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְאֵינָם מְטַמְּאִים בָּאֹהֶל:

גמרא (נדה דף מ״ה)

רֵישׁ לָקִישׁ מִשְּׁמֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־מְנַסְיָא אוֹמֵר, וַיִּבֶן יְיָ אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל־הָאָדָם, מְלַמֵּד שֶׁקִּלְּעָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה וֶהֱבִיאָהּ אֵצֶל אָדָם הָרִאשׁוֹן. שֶׁכֵּן בִּכְרַכֵּי הַיָּם קוֹרִין לְקַלְּעָתָא בְּנָיְתָא:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן ועשרת הדברות ופ׳ קטורת וגומר, כמו שהוא מסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה ליום ראשון, ובמקומה יאמר בקשה זו.

(בקשה ליום שני.)

וכשאין אומרים תחנון אין לאמרה:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתְּכַפֵּר לִי עַל כָּל־פְּשָׁעַי וְתִמְחַל לִי עַל כָּל־עֲוֹנוֹתַי. כִּי רַבּוּ מְשׁוּבוֹתַי. לְךָ חָטָאתִי עָוִיתִי וּפָשַׁעְתִּי מָרַדְתִּי וְקִשִּׁיתִי עָרֶף. סַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לִי: אָנָּא יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי קַבְּלֵנִי בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, וַעֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעֲנִי וּרְצֵה תְשׁוּבָתִי, וְנַקֵּנִי מִשְּׁגִיאוֹת וּמִנִּסְתָּרוֹת. וְאֶהְיֶה מִן הַשָּׁבִים אֵלֶיךָ בְּכָל־לִבָּם אֲשֶׁר חַטֹּאתָם לֹא תִזְכּוֹר עוֹד: וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתַּצִּילֵנִי מִיֵּצֶר הָרָע, וּמִכָּל־צָרָה וְצוּקָה, וּתְכוֹנֵן מַעֲשֵׂה יָדַי, וּתְרַפֵּא אֶת־מַכּוֹתַי וְאֶת־מַכְאוֹבַי, וְלֹא יִשָּׁמַע בְּכִי וּזְעָקָה בְּבֵיתִי וְלֹא שׁוֹד וָשֶׁבֶר בִּגְבוּלִי, וְאֶהְיֶה מִן יְרֵאֶיךָ וּמְעוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ, וְתַשְׂכִּילֵנִי שֵׂכֶל טוֹב מִלְּפָנֶיךָ, לְמַעַן אַשְׂכִּיל בְּכֹל אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה וּבְכֹל אֲשֶׁר אֶפְנֶה שָׁם עַד הַיּוֹם אֲשֶׁר תַּאַסְפֵנִי אֵלֶיךָ וְתוֹצִיאֵנִי מִשָּׁלוֹם אֶל־שָׁלוֹם. וְאֶמְצָא חֵן וָחֶסֶד בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאַי: אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ: יְיָ שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בקשה אחרת מעין יצירת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, אֲדוֹן הַכֹּל וְשַׁלִּיט בְּעוֹלָמְךָ אֲשֶׁר הִבְדַּלְתָּ לְכִסְאֲךָ הָעֶלְיוֹנִים בַּיּוֹם הַזֶּה. כֵּן בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תַּבְדִּילֵנוּ מִכָּל־חֵטְא וְעָוֹן וְאַשְׁמָה וָרֶשַׁע וְתַבְדִּילֵנוּ מִן הַתּוֹעִים. וְתִתֶּן־לָנוּ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ וְתַצִּילֵנוּ מִדִּינָהּ שֶׁל־גֵּיהִנֹּם. וּבְרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תַּצִּילֵנוּ

וְאֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִשְּׁטִיפַת מָיִם· *)וְהוֹלְכֵי יַמִּים וְעוֹבְרֵי נְהָרוֹת תַּצִּילֵם מִמִּכְשׁוֹל שֶׁל־יָם וּמִשִּׁבֹּלֶת מָיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כִּי תַעֲבוֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי תֵלֵךְ בְּמוֹ אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר בָּךְ· וְתַצִּילֵנִי וְאֶת־כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל מִכָּל־פֶּגַע רָע וּמִכָּל־הֶזֵּק בֵּין בַּיָּם וּבֵין בַּיַּבָּשָׁה· וַאֲנִי וְכָל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּכְלַל הָרַחֲמִים, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה· בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום שלישי·

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:

נביאים (יואל ב׳)

וַיְקַנֵּא יְיָ לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל־עַמּוֹ: וַיַּעַן יְיָ וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת־הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן אֶתְכֶם עוֹד חֶרְפָּה בַּגּוֹיִם: וְאֶת־הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו אֶל־אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת־פָּנָיו אֶל־הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל־הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת: אַל־תִּירְאִי אֲדָמָה גִּילִי וּשְׂמָחִי כִּי־הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת: אַל־תִּירְאוּ בַּהֲמוֹת שָׂדַי כִּי דָשְׁאוּ נְאוֹת מִדְבָּר כִּי־עֵץ נָשָׂא פִרְיוֹ תְּאֵנָה וָגֶפֶן נָתְנוּ חֵילָם: וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם כִּי־נָתַן לָכֶם אֶת־הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן: וּמָלְאוּ הַגֳּרָנוֹת בָּר וְהֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר: וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת־הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאַרְבֶּה הַיֶּלֶק וְהֶחָסִיל וְהַגָּזָם חֵילִי הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי בָּכֶם: וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת־שֵׁם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם:

---

*) מה שהזכיר הולכי ימים בבקשה זו, והולכי מדברות בבקשת יום שלישי ואסכרה ביום ד׳ ויולדות ביום ה׳, יסודו בתענית כ״ז ע״ב, אנשי מעמד מתכנסין בבהכ״נ ויושבין ד׳ תעניות, בשני בשבת בשלישי ברביעי ובחמישי, בשני על יורדי הים בשלישי על הולכי מדברות ברביעי על אסכרה שלא תפול על התינוקות בחמישי על עוברות ומיניקות עכ״ל והנה בקשות הללו לקוחות מס׳ שערי ציון אך באו גם בלשון פגומה למאד והחזרתין על עמדן לפי תוכן ומרוצת המליצה.

כתובים (תהלים פ״ב)

מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: עַד־מָתַי תִּשְׁפְּטוּ־עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ־סֶלָה: שִׁפְטוּ־דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ: פַּלְּטוּ־דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ: לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ: אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם: אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ: קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי אַתָּה תִנְחַל בְּכָל־הַגּוֹיִם:

תורה (דברים ל״ב)

יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר: חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם־חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר: וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ וַיְנַבֵּל צוּר יְשֻׁעָתוֹ: יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ: יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם: צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ:

משנה (מסכת תמיד פרק שלישי)

אָמַר לָהֶם הַמְמֻנֶּה, בֹּאוּ וְהָפִיסוּ מִי שׁוֹחֵט מִי זוֹרֵק מִי מְדַשֵּׁן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מִי מְדַשֵּׁן אֶת־הַמְּנוֹרָה מִי מַעֲלֶה אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ· הָרֹאשׁ· וְהָרֶגֶל· שְׁתֵּי הַיָּדַיִם· הָעֹקֶץ וְהָרֶגֶל· הֶחָזֶה וְהַגֵּרָה· וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת· הַקְּרָבַיִם· וְהַסֹּלֶת· וְהַחֲבִתִּים· וְהַיַּיִן· הֵפִיסוּ, זָכָה מִי שֶׁזָּכָה: אָמַר לָהֶם הַמְמֻנֶּה, צְאוּ וּרְאוּ אִם הִגִּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה· אִם הִגִּיעַ הָרוֹאֶה אוֹמֵר בַּרְקַי· מַתִּתְיָא בֶּן שְׁמוּאֵל אוֹמֵר, הֵאִיר פְּנֵי כָל־הַמִּזְרָח עַד שֶׁהוּא בְחֶבְרוֹן· וְהוּא אוֹמֵר הֵן: אָמַר לָהֶם, צְאוּ וְהָבִיאוּ לִי טָלֶה מִלִּשְׁכַּת הַטְּלָאִים, וַהֲרֵי לִשְׁכַּת הַטְּלָאִים הָיְתָה בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית· וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ שָׁם, אַחַת לִשְׁכַּת הַטְּלָאִים וְאַחַת לִשְׁכַּת הַחוֹתָמוֹת וְאַחַת לִשְׁכַּת בֵּית הַמּוֹקֵד וְאַחַת לִשְׁכָּה שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים בָּהּ לֶחֶם הַפָּנִים: נִכְנְסוּ לְלִשְׁכַּת הַכֵּלִים וְהוֹצִיאוּ מִשָּׁם תִּשְׁעִים וּשְׁלשָׁה כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב· הִשְׁקוּ אֶת־הַתָּמִיד בְּכוֹס שֶׁל־זָהָב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְבֻקָּר מִבָּעֶרֶב מְבַקְּרִים אוֹתוֹ לְאוֹר הָאֲבוּקוֹת: מִי שֶׁזָּכָה בַּתָּמִיד מוֹשְׁכוֹ וְהוֹלֵךְ לְבֵית הַמִּטְבָּחַיִם· וּמִי שֶׁזָּכָה בָאֵבָרִים הוֹלְכִים אַחֲרָיו· בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם הָיָה לִצְפוֹנוֹ שֶׁל־מִזְבֵּחַ וְעָלָיו שְׁמוֹנָה עַמּוּדֵי נַנָּסִין וּרְבָעִים שֶׁל־אֶרֶז עַל גַּבֵּיהֶם· וְאֻנְקְלָיוֹת שֶׁל־בַּרְזֶל הָיוּ קְבוּעִים בָּהֶם· וּשְׁלשָׁה סְדָרִים הָיוּ לְכָל־אֶחָד וְאֶחָד· שֶׁבָּהֶן תּוֹלִין· וּמַפְשִׁיטִין עַל שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל־שַׁיִשׁ שֶׁבֵּין הָעַמּוּדִים: מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה הָיוּ מַקְדִּימִים· וְאַרְבָּעָה

כֵּלִים בְּיָדָם, הַטֶּנִי וְהַכּוּז וּשְׁנֵי מַפְתְּחוֹת. הַטֶּנִי דּוֹמֶה לְתַרְקַב גָּדוֹל שֶׁל־זָהָב מַחֲזִיק קַבַּיִם וָחֵצִי. וְהַכּוּז דּוֹמֶה לְקִיתוֹן גָּדוֹל שֶׁל־זָהָב. וּשְׁנֵי מַפְתְּחוֹת הָיוּ אֶחָד יוֹרֵד לְאַמַּת הַשֶּׁחִי וְאֶחָד פּוֹתֵחַ כִּוְּנָן: בָּא לוֹ לְפִשְׁפָּשׁ הַצְּפוֹנִי וּשְׁנֵי פִשְׁפְּשִׁין הָיוּ לוֹ לְשַׁעַר הַגָּדוֹל אֶחָד בַּצָּפוֹן וְאֶחָד בַּדָּרוֹם. שֶׁבַּדָּרוֹם לֹא נִכְנַס בּוֹ אָדָם מֵעוֹלָם, וְעָלָיו הוּא מְפֹרָשׁ עַל יְדֵי יְחֶזְקֵאל וַיֹּאמֶר אֵלַי יְיָ הַשַּׁעַר הַזֶּה סָגוּר יִהְיֶה לֹא יִפָּתֵחַ וְאִישׁ לֹא יָבֹא בוֹ כִּי יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּא בוֹ וְהָיָה סָגוּר. נָטַל אֶת־הַמַּפְתֵּחַ וּפָתַח אֶת־הַפִּשְׁפָּשׁ, נִכְנַס לְתָא וּמִן הַתָּא אֶל־הַהֵיכָל עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְשַׁעַר הַגָּדוֹל. הִגִּיעַ לְשַׁעַר הַגָּדוֹל הֶעֱבִיר אֶת־הַנֶּגֶר וְאֶת־הַפּוֹתְחוֹת וּפְתָחוֹ. לֹא הָיָה שׁוֹחֵט הַשּׁוֹחֵט עַד שֶׁשּׁוֹמֵעַ קוֹל שַׁעַר הַגָּדוֹל שֶׁנִּפְתָּח: מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל שַׁעַר הַגָּדוֹל שֶׁנִּפְתָּח, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הַמַּגְרֵפָה, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הָעֵץ שֶׁעָשָׂה בֶּן־קָטִין מוּכְנִי לַכִּיּוֹר, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל גְּבִינִי כָּרוֹז, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הֶחָלִיל, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הַצִּלְצָל, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הַשִּׁיר, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל הַשּׁוֹפָר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף קוֹל שֶׁל־כֹּהֵן גָּדוֹל בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מַזְכִּיר אֶת־הַשֵּׁם בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים. מִירִיחוֹ הָיוּ מְרִיחִים רֵיחַ פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (נ״א ר׳ יוסי) בֶּן־דִּגְלַי, עִזִּים הָיוּ לְבֵית אַבָּא בְּהַר מִכְוָר וְהָיוּ מִתְעַטְּשׁוֹת מֵרֵיחַ פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת: מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי נִכְנַס וְנָטַל אֶת־הַטֶּנִי וְהִנִּיחוֹ לְפָנָיו וְהָיָה חוֹפֵן וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ. וּבָאַחֲרוֹנָה כִּבֵּד אֶת־הַשְּׁאָר לְתוֹכוֹ וְהִנִּיחוֹ וְיָצָא: מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה נִכְנַס וּמָצָא שְׁתֵּי נֵרוֹת מִזְרָחִיּוֹת דּוֹלְקִים, מְדַשֵּׁן אֶת־הַשְּׁאָר וּמַנִּיחַ אֶת־אֵלּוּ דּוֹלְקִים בִּמְקוֹמָם. מְצָאָם שֶׁכָּבוּ, מְדַשְּׁנָם וּמַדְלִיקָם מִן הַדּוֹלְקִים וְאַחַר כָּךְ מְדַשֵּׁן אֶת־הַשְּׁאָר. וְאֶבֶן הָיְתָה לִפְנֵי הַמְּנוֹרָה וּבָהּ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת שֶׁעָלֶיהָ הַכֹּהֵן עוֹמֵד וּמֵטִיב אֶת־הַנֵּרוֹת. וְהִנִּיחַ אֶת־הַכּוּז עַל מַעֲלָה שְׁנִיָּה וְיָצָא:

(סוף ברכות)

כָּל־חוֹתְמֵי בְרָכוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ אוֹמְרִים עַד הָעוֹלָם. מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַמִּינִים וְאָמְרוּ אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם: וְהִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת־שְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם שֶׁנֶּאֱמַר וְהִנֵּה בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים יְיָ עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ יְיָ. וְאוֹמֵר יְיָ עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל. וְאוֹמֵר וְאַל תָּבוּז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ. וְאוֹמֵר עֵת לַעֲשׂוֹת לַייָ הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ מִשּׁוּם עֵת לַעֲשׂוֹת לַייָ:

גמרא (ברכות דף ס"ג)

תַּנְיָא הִלֵּל הַזָּקֵן אוֹמֵר, בִּשְׁעַת הַמְכַנְּסִין פַּזֵּר בִּשְׁעַת הַמְפַזְּרִין כַּנֵּס: אִם רָאִיתָ דּוֹר שֶׁהַתּוֹרָה חֲבִיבָה עָלָיו, פַּזֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר יֵשׁ מְפַזֵּר וְנוֹסָף עוֹד, וְאִם רָאִיתָ דּוֹר שֶׁאֵין הַתּוֹרָה חֲבִיבָה עָלָיו, כַּנֵּס, שֶׁנֶּאֱמַר עֵת לַעֲשׂוֹת לַיָי הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ:

משנה (יומא פרק ו')

בָּא לוֹ אֵצֶל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְסָמַךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו וּמִתְוַדֶּה. וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר אָנָּא הַשֵּׁם חָטְאוּ עָווּ פָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אָנָּא בְּשֵׁם כַּפֶּר־נָא לַחֲטָאִים וְלַעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטְאוּ וְשֶׁעָווּ וְשֶׁפָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם הָעוֹמְדִים בָּעֲזָרָה כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים שֵׁם הַמְפֹרָשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפִּי כֹהֵן גָּדוֹל, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

גמרא (סוף מגלה)

תָּנוּ רַבָּנָן, מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל־יוֹם, הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח הִלְכוֹת עֲצֶרֶת בָּעֲצֶרֶת הִלְכוֹת חַג בֶּחָג:

משנה (יבמות סוף פרק ו')

הָאִישׁ מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן־בְּרוֹקָה אוֹמֵר עַל שְׁנֵיהֶם הוּא אוֹמֵר וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ:

גמרא (שם דף ס"ג)

תָּנוּ רַבָּנָן, וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל, מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל פָּחוֹת מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁתֵּי רְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל: הֲרֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁתֵּי רְבָבוֹת חָסֵר אֶחָד וְזֶה לֹא עָסַק בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה נִמְצָא שֶׁזֶּה גוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, חַיָּב מִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם, הָא אִם הָיוּ לָהֶם בָּנִים לֹא מֵתוּ. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ, בִּזְמַן שֶׁזַּרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ שְׁכִינָה שׁוֹרָה עֲלֵיכֶם. אֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ, עַל מִי שׁוֹרָה עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים:

משנה (סוף מכות)

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

גמרא (בתרא דף י"א)

תַּנְיָא. אָמְרוּ עָלָיו עַל בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק שֶׁהָיָה מְמֻנֶּה עַל קֻפָּה שֶׁל צְדָקָה, פַּעַם אַחַת בָּאת אִשָּׁה לְפָנָיו בִּשְׁנֵי בַצֹּרֶת אָמְרָה לוֹ רַבִּי פַּרְנְסֵנִי, אָמַר לָהּ הָעֲבוֹדָה שֶׁאֵין בְּקֻפָּה שֶׁל צְדָקָה כְּלוּם. אָמְרָה לוֹ, רַבִּי אִם אֵין אַתָּה מְפַרְנְסֵנִי הֲרֵי אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בָנֶיהָ מֵתִים, עָמַד וּפִרְנְסָהּ מִשֶּׁלּוֹ: לְיָמִים חָלָה בִנְיָמִין הַצַּדִּיק וְנָטָה לָמוּת. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם אַתָּה אָמַרְתָּ כָּל־הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא, וּבִנְיָמִין הַצַּדִּיק שֶׁהֶחֱיָה אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בָנֶיהָ יָמוּת בְּשָׁנִים מֻעָטוֹת הַלָּלוּ. מִיָּד קָרְעוּ לוֹ גְּזַר דִּינוֹ. תָּנָא, הוֹסִיפוּ לוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה עַל שְׁנוֹתָיו:

משנה (סוף קנים)

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, זִקְנֵי עַם הָאָרֶץ כָּל־זְמַן שֶׁמַּזְקִינִים דַּעְתָּם מִטֹּרֶפֶת עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר מֵסִיר שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זְקֵנִים יִקָּח. אֲבָל זִקְנֵי תוֹרָה אֵינָם כֵּן, אֶלָּא כָּל־זְמַן שֶׁמַּזְקִינִים דַּעְתָּם מִתְיַשֶּׁבֶת עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר בִּישִׁישִׁים חָכְמָה וְאֹרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה:

גמרא (חולין דף פ"ט)

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם אֶלָּא בִּשְׁבִיל מִי שֶׁבּוֹלֵם אֶת־עַצְמוֹ בִּשְׁעַת מְרִיבָה, שֶׁנֶּאֱמַר תֹּלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה:

משנה (נגעים סוף פרק שני)

כָּל־הַנְּגָעִים אָדָם רוֹאֶה חוּץ מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אַף לֹא נִגְעֵי קְרוֹבָיו: כָּל־הַנְּדָרִים אָדָם מַתִּיר חוּץ מִנִּדְרֵי עַצְמוֹ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף לֹא נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁבֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים: כָּל־הַבְּכוֹרוֹת אָדָם רוֹאֶה חוּץ מִבְּכוֹרוֹת עַצְמוֹ:

גמרא (נדה דף ל"א)

תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁלשָׁה חֳדָשִׁים הָרִאשׁוֹנִים הַוָּלָד דָּר בַּמָּדוֹר הַתַּחְתּוֹן. אֶמְצָעִים הַוָּלָד דָּר בַּמָּדוֹר הָאֶמְצָעִי. אַחֲרוֹנִים הַוָּלָד דָּר בַּמָּדוֹר הָעֶלְיוֹן. וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לָצֵאת מִתְהַפֵּךְ וְיוֹרֵד, וְזֶהוּ חֶבְלֵי אִשָּׁה:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן ועשרת הדברות ופ' הקטורת וגומר, כמו שהוא מסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה, ואז יאמר בקשה זו.

(בקשה ליום שלישי.)

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. לְטַהֵר מַחְשְׁבוֹת לְבָבִי וּלְכוֹנֵן מַעֲנֵה לְשׁוֹנִי. וְהָיָה עִם פִּי בְּעֵת הַטִּיפִי וְעִם לִבִּי בְּעֵת מַחְשְׁבִי וְעִם יָדַי בְּעֵת מַעְבָּדַי. וְאַל־אוֹמַר לְפָנֶיךָ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן וְשֶׁלֹּא כִרְצוֹנֶךָ. וַעֲזֵרֵנִי עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ: רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ אֲשֶׁר רְצוֹנִי

לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ, אֶלָּא שֶׁהַשְּׂאוֹר שֶׁבָּעִסָּה מְעַכֵּב: וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתַּכְנִיעַ וְתָסִיר יֵצֶר הָרָע מִמֶּנִּי וְתַרְחִיקֵהוּ מִמָּאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרַי, וְאַל יְבַטְּלֵנִי מִדְּרָכֶיךָ הַטּוֹבִים: וְתֵן בְּלִבִּי יֵצֶר הַטּוֹב לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם: אָנָּא שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל־דִּמְעָתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ תּוֹשָׁב כְּכָל־אֲבוֹתָי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בקשה לתחלת מעין ילידת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מֶלֶךְ רַחֲמָן, עוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לִבְרִיּוֹתָיו. אֲשֶׁר גִּלִּיתָ אֶרֶץ בַּיּוֹם הַזֶּה וּמִלֵּאתָ פְּנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה לָתֵת חַיִּים לָעָם עָלֶיהָ וּמָזוֹן לַהוֹלְכִים בָּהּ. שֶׁתַּמְצִיא בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים מְזוֹנוֹתֵינוּ לָנוּ וּלְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְתַזְמִין פַּרְנָסָתֵנוּ שְׁלֵמָה וְעַל דֶּרֶךְ הַכָּבוֹד, כְּדֵי שֶׁנּוּכַל לְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. וְתַצִּיל כָּל־הוֹלְכֵי דְרָכִים וּמִדְבָּרוֹת מֵחַיּוֹת רָעוֹת וּמִכָּל־פְּגָעִים רָעִים וּמִכָּל־שָׂטָן וּמִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב בַּדֶּרֶךְ. כַּכָּתוּב כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ: עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: וַאֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בִּכְלַל הָרַחֲמִים. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום רביעי.

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים: וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ: וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי:

נביאים (ירמיה ל"א)

כֹּה אָמַר יְיָ נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם חֻקֹּת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לָיְלָה רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ: אִם־יָמֻשׁוּ הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם

יְיָ גַּם זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ מִהְיוֹת גּוֹי לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים׃ כֹּה אָמַר יְיָ אִם־יִמַּדּוּ שָׁמַיִם מִלְמַעְלָה וְיֵחָקְרוּ מוֹסְדֵי־אֶרֶץ לְמָטָּה גַּם־אֲנִי אֶמְאַס בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל־כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם־יְיָ׃ הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְיָ וְנִבְנְתָה הָעִיר לַייָ מִמִּגְדַּל חֲנַנְאֵל עַד־שַׁעַר הַפִּנָּה׃ וְיָצָא עוֹד קַו הַמִּדָּה נֶגְדּוֹ עַל גִּבְעַת גָּרֵב וְנָסַב גֹּעָתָה׃ וְכָל־הָעֵמֶק הַפְּגָרִים וְהַדֶּשֶׁן וְכָל־הַשְּׁדֵמוֹת עַד־נַחַל קִדְרוֹן עַד־פִּנַּת שַׁעַר הַסּוּסִים מִזְרָחָה קֹדֶשׁ לַייָ לֹא־יִנָּתֵשׁ וְלֹא־יֵהָרֵס עוֹד לְעוֹלָם׃

כתובים (תהלים צ״ד)

אֵל־נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ׃ הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים׃ עַד־מָתַי רְשָׁעִים יְיָ עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ׃ יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ עַמְּךָ יְיָ יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ׃ אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ׃ וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־יָּהּ וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃ בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ׃ הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם־יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט׃ הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת׃ יְיָ יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ׃ לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע עַד־יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת׃ כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב׃ כִּי־עַד־צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃ מִי־יָקוּם לִי עִם־מְרֵעִים מִי־יִתְיַצֵּב לִי עִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ לוּלֵי יְיָ עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי׃ אִם־אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ יְיָ יִסְעָדֵנִי׃ בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי׃ הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי־חֹק׃ יָגוֹדּוּ עַל־נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ׃ וַיְהִי יְיָ לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר מַחְסִי׃ וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת־אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ׃

תורה (דברים ל״ב)

וַיַּרְא יְיָ וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו׃ וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה בָּנִים לֹא־אֵמֻן בָּם׃ הֵם קִנְאוּנִי בְלֹא־אֵל כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא־עָם בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם׃ כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי וַתִּיקַד עַד־שְׁאוֹל תַּחְתִּית וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבֻלָהּ וַתְּלַהֵט מוֹסְדֵי הָרִים׃ אַסְפֶּה עָלֵימוֹ רָעוֹת חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם׃ מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן־בְּהֵמֹת אֲשַׁלַּח־בָּם עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר׃ מִחוּץ תְּשַׁכֶּל־חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם־בָּחוּר גַּם־בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ שֵׂיבָה׃ אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם׃ לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר פֶּן־יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה וְלֹא יְיָ פָּעַל כָּל־זֹאת׃ כִּי־גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה׃

משנה (מסכת תמיד פרק רביעי)

לא היו כופתים את־הטלה אלא היו מעקדים אותו. מי שזכו באברים אוחזים בו: וכך היתה עקדתו, ראשו לדרום ופניו למערב. והשוחט עומד במזרח ופניו למערב. של־שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שניה. של־בין הערבים היה נשחט על קרן מזרחית צפונית על טבעת שניה: שחט השוחט וקבל המקבל. בא לו לקרן מזרחית צפונית ונותן מזרחה צפונה, מערבית דרומית ונותן מערבה דרומה. שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי: לא היה שובר בו את־הרגל אלא נוקבו מתוך ערכבו ותולה בו. היה מפשיט ויורד עד שהוא מגיע לחזה. הגיע לחזה חתך את־הראש ונתנו למי שזכה בו. חתך את־הכרעים ונתנם למי שזכה בהם. מרק את־הפשט. קרע את־הלב והוציא את־דמו. חתך את־הידים ונתנם למי שזכה בהם. עלה לרגל הימנית חתכה ונתנה למי שזכה בה, ושתי ביצים עמה. קרעו ונמצא כלו גלוי לפניו. נטל את־הפדר ונתנו על בית שחיטת הראש מלמעלה. נטל את־הקרבים ונתנם למי שזכה בהם להדיחם. והכרס מדיחים אותה בבית המדיחים כל־צרכה, והקרבים מדיחים אותם שלש פעמים במעוטה על שלחנות של שיש שבין העמודים: נטל את־הסכין והפריש את־הריאה מן הכבד ואצבע הכבד מן הכבד ולא היה מזיזה ממקומה. נקב את־החזה ונתנו למי שזכה בו. עלה לדופן הימנית היה חותך ויורד על השדרה, ולא היה נוגע בשדרה, עד שהוא מגיע לבין שתי צלעות רכות. חתכה ונתנה למי שזכה בה. והכבד תלוי בה. בא לו לגרה. והניח בה שתי צלעות מכן ושתי צלעות מכן חתכה ונתנה למי שזכה בה. והקנה והלב והריאה תלוים בה: בא לו לדופן השמאלית והניח בה שתי צלעות רכות מלמעלן ושתי צלעות רכות מלמטן וכך היה מניח בחברתה. נמצאת מניח בשתיהן שתים שתים מלמעלן ושתים שתים מלמטן. חתכה ונתנה למי שזכה בה. והשדרה עמה והטחול תלוי בה. והיא היתה גדולה. אלא של־ימין קורין גדולה מפני שהכבד תלוי בה. בא לו לעקץ חותכו ונותנו למי שזכה בו. והאליה ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו. נטל הרגל השמאלית ונתנה למי שזכה בה: נמצאו כלם עומדים בשורה והאברים בידם. הראשון בראש וברגל הראש בימינו והטמו כלפי זרועו, וקרניו בין אצבעותיו, ובית שחיטתו מלמעלן והפדר נתון עליה, הרגל של־ימין בשמאלו ובית עורו לחוץ. השני בשתי ידים, של־ימין בימינו ושל־שמאל בשמאלו ובית עורו לחוץ. השלישי בעקץ

וּרֶגֶל, הָעֹקֶץ בִּימִינוֹ וְהָאַלְיָה מְדַלְדֶּלֶת בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו, וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת עִמּוֹ. וְהָרֶגֶל שֶׁל־שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ וּבֵית עוֹרוֹ לַחוּץ. הָרְבִיעִי בֶּחָזֶה וּבַגֵּרָה. הֶחָזֶה בִּימִינוֹ וְהַגֵּרָה בִּשְׂמֹאלוֹ וְצַלְעוֹתָיו בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו. הַחֲמִישִׁי בִּשְׁתֵּי דְפָנוֹת, שֶׁל־יָמִין בִּימִינוֹ וְשֶׁל־שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ. הַשִּׁשִּׁי בַּקְּרָבַיִם הַנְּתוּנִים בְּבָזָךְ, וּכְרָעַיִם עַל גַּבֵּיהֶם מִלְמַעְלָה. הַשְּׁבִיעִי בַּסֹּלֶת. הַשְּׁמִינִי בַּחֲבִתִּים. הַתְּשִׁיעִי בַּיַּיִן. הָלְכוּ וּנְתָנוּם מֵחֲצִי הַכֶּבֶשׁ וּלְמַטָּה בְּמַעֲרָבוֹ, וּמְלָחוּם. וְיָרְדוּ וּבָאוּ לָהֶם לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית לִקְרוֹת אֶת־שְׁמַע:

פאה (סוף פרק שמיני)

מִי שֶׁיֶּשׁ־לוֹ חֲמִשִּׁים זוּז וְהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם הֲרֵי זֶה לֹא יִטּוֹל: וְכָל־מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִטּוֹל וְנוֹטֵל, אֵינוֹ נִפְטָר מִן־הָעוֹלָם עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וְכָל־מִי שֶׁהוּא צָרִיךְ לִטּוֹל וְאֵינוֹ נוֹטֵל, אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיְּפַרְנֵס אֲחֵרִים מִשֶּׁלּוֹ, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיְיָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ:

גמרא (ברכות דף כ"ח)

תָּנוּ רַבָּנָן, כְּשֶׁחָלָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִכְנְסוּ תַּלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ. אָמְרוּ לוֹ, רַבֵּינוּ לַמְּדֵנוּ אָרְחוֹת חַיִּים וְנִזְכֶּה בָהֶן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לָהֶם הִזָּהֲרוּ בִּכְבוֹד חַבְרֵיכֶם וּמִנְעוּ בְנֵיכֶם מִן הַהִגָּיוֹן וְהוֹשִׁיבוּם בֵּין בִּרְכֵּי תַלְמִידֵי חֲכָמִים וּכְשֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְּלִים דְּעוּ לִפְנֵי מִי אַתֶּם עוֹמְדִים. שֶׁבִּשְׁבִיל כָּךְ תִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: וּכְשֶׁחָלָה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּאי נִכְנְסוּ תַלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ. כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם הִתְחִיל לִבְכּוֹת. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו, רַבֵּינוּ נֵר יִשְׂרָאֵל עַמּוּד הַיְמָנִי פַּטִּישׁ הֶחָזָק מִפְּנֵי מָה אַתָּה בוֹכֶה. אָמַר לָהֶם אִלּוּ הָיוּ מוֹלִיכִים אוֹתִי לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר, שֶׁאִם כּוֹעֵס עָלַי אֵין כַּעְסוֹ כַּעַס עוֹלָם, וְאִם אוֹסְרֵנִי אֵין אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם, וְאִם מְמִיתֵנִי אֵין מִיתָתִי מִיתַת עוֹלָם. וַאֲנִי יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים וּלְשַׁחֲדוֹ בְּמָמוֹן. וְאַף עַל פִּי כֵן הָיִיתִי בוֹכֶה. קַל וָחֹמֶר עַכְשָׁו שֶׁמּוֹלִיכִים אוֹתִי לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לָעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. שֶׁאִם כּוֹעֵס עָלַי כַּעְסוֹ כַּעַס עוֹלָם, וְאִם אוֹסְרֵנִי אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם, וְאִם מְמִיתֵנִי מִיתָתִי מִיתַת עוֹלָם, וְאֵינִי יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים וּלְשַׁחֲדוֹ בְּמָמוֹן. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לְפָנַי שְׁנֵי דְרָכִים אֶחָד לְגֵיהִנֹּם וְאֶחָד לְגַן־עֵדֶן וְאֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶרֶךְ מוֹלִיכִים אוֹתִי. וְלֹא אֶבְכֶּה: אָמְרוּ לוֹ, רַבֵּינוּ בָּרְכֵנוּ. אָמַר לָהֶם, יְהִי

רָצוֹן שֶׁיְּהֵא מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמוֹרָא בָּשָׂר וָדָם: אָמְרוּ־לוֹ תַלְמִידָיו. עַד כָּאן. אָמַר לָהֶם וּלְוַאי. תֵּדְעוּ כְּשֶׁאָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יִרְאֵנִי אָדָם:

משנה (סוף יומא)

הָאוֹמֵר אֶחֱטָא וְאָשׁוּב אֶחֱטָא וְאָשׁוּב. אֵין מַסְפִּיקִים בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. אֶחֱטָא וְיוֹם הַכִּפֻּרִים מְכַפֵּר. אֵין יוֹם הַכִּפֻּרִים מְכַפֵּר: עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, יוֹם הַכִּפֻּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, אֵין יוֹם הַכִּפֻּרִים מְכַפֵּר עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת־חֲבֵרוֹ: אֶת־זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ. עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם יוֹם הַכִּפֻּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ אֵין יוֹם הַכִּפֻּרִים מְכַפֵּר עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת־חֲבֵרוֹ:

גמרא (מגלה דף כ"ח)

שָׁאַל רַבִּי עֲקִיבָה אֶת־רַבִּי נְחוּנְיָא הַגָּדוֹל אָמַר לוֹ בַּמָּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים. אֲתוֹ גַּוְזֵי וְקָא־מָחוּ לֵהּ. סְלֵק יָתֵב אַרֵישָׁא דְדִקְלָא אָמַר לוֹ, רַבִּי אִם נֶאֱמַר כֶּבֶשׂ לָמָּה נֶאֱמַר אֶחָד. אָמַר לָהֶם צָרְבָא מֵרַבָּנָן הוּא שַׁבְקוּהִי. אָמַר לוֹ אֶחָד מְיֻחָד שֶׁבְּעֶדְרוֹ. אָמַר לוֹ מִיָּמַי לֹא קִבַּלְתִּי מַתָּנוֹת וְלֹא עָמַדְתִּי עַל מִדּוֹתַי וּוַתְּרָן בְּמָמוֹנִי הָיִיתִי: לֹא קִבַּלְתִּי מַתָּנוֹת, כִּי הָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר כִּי הֲווֹ מְשַׁדְּרֵי לֵהּ מַתָּנוֹת מִבֵּי נְשִׂיאָה לָא הֲוָה שָׁקֵל, כִּי הֲווֹ מְזַמְּנֵי לֵהּ לָא הֲוָה אָזֵל, אֲמַר לְהוֹ לָא נִיחָא לְכוֹ דְּאֶחְיֶה דִּכְתִיב וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה: רַבִּי זֵירָא כִּי הֲווֹ מְשַׁדְּרֵי לֵהּ מִבֵּי נְשִׂיאָה לָא הֲוָה שָׁקֵל, כִּי הֲווֹ מְזַמְּנֵי לֵהּ אָזֵל אֲמַר אִתְיַקּוּרֵי דְּמִתְיַקְּרֵי בִּי: וְלֹא עָמַדְתִּי עַל מִדּוֹתַי. דְּאָמַר רָבָא כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ כָּל־פְּשָׁעָיו. שֶׁנֶּאֱמַר נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע, לְמִי נוֹשֵׂא עָוֹן, לְמִי שֶׁעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע: וַתְּרָן בְּמָמוֹנִי הָיִיתִי. דְּאָמַר מַר, אִיּוֹב וַתְּרָן בְּמָמוֹנֵהּ הֲוָה שֶׁהָיָה מַנִּיחַ פְּרוּטָה לְחֶנְוָנִי מִמָּמוֹנֵהּ:

משנה (סוף כתובות)

הַכֹּל מַעֲלִים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִים:

גמרא (שם דף ק"י)

תָּנוּ רַבָּנָן, לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַאֲפִילוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ נָכְרִים. וְאַל יָדוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ וַאֲפִילוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל. שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁיֵּשׁ־לוֹ אֱלוֹהַּ, וְכָל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים. וְכִי כָל שֶׁאֵינוֹ דָר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹ אֱלוֹהַּ, אֶלָּא לוֹמַר לָךְ כָּל הַדָּר בְּחוּצָה

לָאָרֶץ כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת יְיָ לֵאמֹר לֵךְ עֲבוֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וְכִי מִי אָמַר לוֹ לְדָוִד לֵךְ עֲבוֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים. אֶלָּא לוֹמַר לָךְ כָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׁרוּי בְּלֹא עָוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר וּבַל־יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּהּ נְשֻׂא עָוֹן:

משנה (סוף עדיות)

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מְקֻבָּל אֲנִי מֵרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּאי שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹ וְרַבּוֹ מֵרַבּוֹ הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁאֵין אֵלִיָּהוּ בָא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב אֶלָּא לְרַחֵק הַמְקֹרָבִים בִּזְרוֹעַ וּלְקָרֵב הַמְרֻחָקִים בִּזְרוֹעַ. מִשְׁפַּחַת בֵּית צְרִיפָה הָיְתָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְרִחֲקוּהָ בֶּן־צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ. וְעוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה שָׁם, וְקֵרְבוּהָ בְּנֵי־צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ. כְּגוֹן אֵלּוּ אֵלִיָּהוּ בָא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְקָרֵב אֲבָל לֹא לְרַחֵק. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לְהַשְׁווֹת אֶת־הַמַּחֲלֹקֶת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב אֶלָּא לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם:

(סוף עוקצין)

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־חֲלַפְתָּא, לֹא מָצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּלִי מַחֲזִיק בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

(סוף תמיד)

בָּאוּ וְעָמְדוּ אֵצֶל בֶּן־אַרְזָא אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ. שָׁחָה לְנַסֵּךְ, וְהֵנִיף הַסְּגָן בַּסּוּדָרִים וְהִקִּישׁ בֶּן־אַרְזָא בַּצֶּלְצָל וְדִבְּרוּ הַלְוִיִּם בַּשִּׁיר. הִגִּיעוּ לְפֶרֶק תָּקְעוּ, וְהִשְׁתַּחֲווּ הָעָם. עַל כָּל־פֶּרֶק תְּקִיעָה וְעַל כָּל־תְּקִיעָה הִשְׁתַּחֲוָיָה. זֶה הוּא סֵדֶר הַתָּמִיד. לַעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן:

גמרא (מנחות דף מ"ג)

תָּנוּ רַבָּנָן, חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁסִּבְּבָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְוֹת. תְּפִלִּין בְּרָאשֵׁיהֶן, וּתְפִלִּין בִּזְרוֹעוֹתֵיהֶן, וְצִיצִת בְּבִגְדֵיהֶן, וּמְזוּזָה בְּפִתְחֵיהֶן, וַעֲלֵיהֶן אָמַר דָּוִד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ. וּבְשָׁעָה שֶׁנִּכְנַס דָּוִד לְבֵית הַמֶּרְחָץ וְרָאָה אֶת־עַצְמוֹ עוֹמֵד עָרֹם אָמַר אוֹי לִי שֶׁאֲנִי עוֹמֵד עָרֹם בְּלֹא מִצְוָה, וְכֵיוָן שֶׁנִּזְכַּר בְּמִילָה שֶׁבִּבְשָׂרוֹ נִתְיַשְּׁבָה דַעְתּוֹ. לְאַחַר שֶׁיָּצָא אָמַר עָלֶיהָ שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד, עַל מִילָה

שֶׁנִּתְּנָה בַּשְּׁמִינִי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־יַעֲקֹב אוֹמֵר, כֹּל שֶׁיֶּשׁ־לוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וּתְפִלִּין בִּזְרוֹעוֹ וְצִיצִית בְּבִגְדוֹ וּמְזוּזָה בְּפִתְחוֹ, הַכֹּל בְּחִזּוּק שֶׁלֹּא יֶחֱטָא. שֶׁנֶּאֱמַר וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק, וְאוֹמֵר חֹנֶה מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם:

משנה (פרה פרק ג׳)

לֹא מָצְאוּ מִשֶּׁבַע, עוֹשִׂים מִשֵּׁשׁ מֵחָמֵשׁ מֵאַרְבַּע מִשָּׁלֹשׁ מִשְּׁתַּיִם וּמֵאַחַת. וּמִי עֲשָׂאָן. הָרִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה, וְהַשְּׁנִיָּה עָשָׂה עֶזְרָא, וְחָמֵשׁ מֵעֶזְרָא וְאֵילָךְ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שֶׁבַע מֵעֶזְרָא וְאֵילָךְ. וּמִי עֲשָׂאָן. שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק וְיוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל עָשׂוּ שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם, אֶלְיוֹעֵינַי בֶּן הַקּוֹף וַחֲנַמְאֵל הַמִּצְרִי וְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־פִּאָבִי עָשׂוּ אַחַת אֶחָת:

גמרא (נדה דף ל״א)

דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, מַאי דִּכְתִיב אוֹדְךָ עַל כִּי נוֹרָאוֹת נִפְלֵיתִי נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ וְנַפְשִׁי יֹדַעַת מְאֹד, בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם אָדָם נוֹתֵן זְרָעוֹנִים בַּעֲרוּגָה כָּל־אֶחָד וְאֶחָד עוֹלֶה בְּמִינוֹ, וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר אֶת־הָעֻבָּר בִּמְעֵי אִשָּׁה וְכֻלָּן עוֹלִין לְמִין אֶחָד: דָּבָר אַחֵר, צַבָּע נוֹתֵן סַמָּנִין לְיוֹרָה וְכֻלָּן עוֹלִין לְצֶבַע אֶחָד. וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר אֶת־הָעֻבָּר בִּמְעֵי אִשָּׁה כָּל־אֶחָד וְאֶחָד עוֹלֶה לְמִינוֹ:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן וי׳ הדברות ופ׳ הקטורת וגומר כמו שהוא מסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה, ואז יאמר בקשה זו.

(בקשה ליום רביעי.)

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתָּשִׂים חֶלְקִי עִם יוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא תָשִׂים חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. וְתַצִּילֵנִי כָּל־יְמֵי מִלֶּכֶת בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּמִשֶּׁבֶת בְּמוֹשַׁב לֵצִים. וְתֵן לִבִּי נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה לִפְנֵי כָּל־בְּנֵי אָדָם. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם. וְשָׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם שֶׁלֹּא אֶחֱטָא בִלְשׁוֹנִי וְלֹא אָשִׁיב חוֹרְפַי דָּבָר: וְאַתָּה צוּרִי הֱיֵה מָגֵן בַּעֲדִי שֶׁלֹּא תוּכַל בְּרִיָּה לְהַזִּיקֵנִי: וְיַחֵד לְבָבִי לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ עַד אֲשֶׁר יִהְיוּ דְרָכַי מְתֻקָּנִים נֶגֶד פָּנֶיךָ, וּנְחֵנִי בְּאֹרַח מִישׁוֹר, וְגַל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: דֶּרֶךְ שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי, וְהַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא, וְכֹף אֶת־יִצְרִי לְהִשְׁתַּעְבֶּד־לָךְ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל־יְמֵי חַיַּי. וְיִהְיֶה עִם לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ, כִּי עִמְּךָ תּוֹצְאוֹת חַיִּים, וּבְיָדְךָ רוּחִי וְנִשְׁמָתִי לְהַטּוֹת לְבָבִי לִרְצוֹנֶךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת־כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ, וְיִגֹּלוּ רַחֲמֶיךָ עַל

מִדּוֹתֶיךָ, וְתִתְנַהֵג עִמִּי בְּמִדַּת חֶסֶד וּבְמִדַּת רַחֲמִים, וְחוּסָה נָא עָלַי וְזַכֵּנִי לִרְאוֹת בְּאוֹר הַחַיִּים וְלִלְמוֹד וּלְלַמֵּד וְלִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וּלְהִדָּבֵק עִם־יִרְאֵי שְׁמֶךָ. וְקַבֶּל־נָא תְּחִנָּתִי וַעֲשֵׂה כְּבַקָּשָׁתִי וּמְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעַי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ, כָּאָמוּר אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר. חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בקשה אחרת מענין ילידת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יוֹצֵר הַכֹּל, אֶחָד יָחִיד וּמְיֻחָד בְּפִי כֹל, תּוֹלֶה עוֹלָמוֹ בִּזְרוֹעוֹ כְּאֶשְׁכּוֹל, חָפֵץ וְיָכוֹל, שֶׁתַּצִּיל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִשְּׁכּוֹל. וְאַסְכָּרָה שֶׁתָּלִיתָ בְּיוֹם זֶה תִּשְׁמוֹר מִמֶּנָּה תִּינוֹקוֹת שֶׁל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא תִפּוֹל עֲלֵיהֶם. וּתְגַדְּלֵם לְתוֹרָתֶךָ, וְתָגֵן עֲלֵיהֶם בְּרַחֲמֶיךָ. כַּכָּתוּב וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מ ע מ ד ל י ו ם ח מ י ש י.

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ: וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי:

נביאים (יחזקאל ל״ד)

וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה־רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְיָשְׁבוּ בַמִּדְבָּר לָבֶטַח וְיָשְׁנוּ בַּיְּעָרִים: וְנָתַתִּי אוֹתָם וּסְבִיבוֹת גִּבְעָתִי בְּרָכָה וְהוֹרַדְתִּי הַגֶּשֶׁם בְּעִתּוֹ גִּשְׁמֵי בְרָכָה יִהְיוּ: וְנָתַן עֵץ הַשָּׂדֶה אֶת־פִּרְיוֹ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ וְהָיוּ עַל־אַדְמָתָם לָבֶטַח וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ בְּשִׁבְרִי אֶת־מֹטוֹת עֻלָּם וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעֹבְדִים בָּהֶם: וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד בַּז לַגּוֹיִם וְחַיַּת הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלֵם וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח וְאֵין מַחֲרִיד: וַהֲקִמֹתִי לָהֶם מַטָּע לְשֵׁם וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד אֲסֻפֵי רָעָב בָּאָרֶץ וְלֹא־יִשְׂאוּ עוֹד כְּלִמַּת הַגּוֹיִם: וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם אִתָּם וְהֵמָּה עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים: וְאַתֵּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים:

כתובים (תהלים פ"א)

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לְאָסָף: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: שְׂאוּ־זִמְרָה וּתְנוּ־תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם־נָבֶל: תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה: בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל־מֵי מְרִיבָה סֶלָה: שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם־תִּשְׁמַע־לִי: לֹא־יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר: אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ: וְלֹא־שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא־אָבָה לִי: וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם: לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ: כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל־צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי: מְשַׂנְאֵי יְיָ יְכַחֲשׁוּ־לוֹ וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם: וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ:

תורה (דברים ל"ב)

לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם: אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַיְיָ הִסְגִּירָם: כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים: כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי־רוֹשׁ אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ: חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר: הֲלֹא הוּא כָּמֻס עִמָּדִי חָתוּם בְּאוֹצְרֹתָי: לִי נָקָם וְשִׁלֵּם לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ:

משנה (מסכת תמיד פרק חמישי)

אָמַר לָהֶם הַמְמֻנֶּה, בָּרְכוּ בְּרָכָה אֶחָת, וְהֵם בֵּרְכוּ. קָרְאוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, שְׁמַע, וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ, וַיֹּאמֶר. בֵּרְכוּ אֶת־הָעָם שָׁלשׁ בְּרָכוֹת, אֱמֶת וְיַצִּיב, וַעֲבוֹדָה, וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים. וּבְשַׁבָּת מוֹסִיפִים בְּרָכָה אַחַת לַמִּשְׁמָר הַיּוֹצֵא: אָמַר לָהֶם, חֲדָשִׁים לִקְטֹרֶת בֹּאוּ וְהָפִיסוּ. הֵפִיסוּ זָכָה מִי שֶׁזָּכָה. אָמַר לָהֶם חֲדָשִׁים עִם יְשָׁנִים בֹּאוּ וְהָפִיסוּ, מִי מַעֲלֶה אֵבָרִים מִן הַכֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־יַעֲקֹב אוֹמֵר הַמַּעֲלֶה אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ הוּא מַעֲלֶה אוֹתָם עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ: מְסָרוּם לַחַזָּנִים הָיוּ מַפְשִׁיטִים אוֹתָם אֶת־בִּגְדֵיהֶם וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִים עֲלֵיהֶם אֶלָּא מִכְנְסַיִם בִּלְבָד. וְחַלּוֹנוֹת הָיוּ שָׁם וְכָתוּב עֲלֵיהֶם תַּשְׁמִישֵׁי הַכֵּלִים: מִי שֶׁזָּכָה בִקְטֹרֶת הָיָה נוֹטֵל אֶת־הַכַּף, וְהַכַּף דּוֹמֶה לְתַרְקַב גָּדוֹל שֶׁל־זָהָב מַחֲזִיק שְׁלשָׁה קַבִּין, וְהַבָּזָךְ הָיָה בְתוֹכוֹ מָלֵא וְגָדוּשׁ קְטֹרֶת, וְכִסּוּי הָיָה לוֹ וּכְמִין מְטֻלֶּלֶת הָיְתָה עָלָיו מִלְּמַעְלָן: מִי שֶׁזָּכָה בַמַּחְתָּה נָטַל מַחְתַּת הַכֶּסֶף וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וּפִנָּה אֶת־הַגֶּחָלִים הֵילָךְ

וְהָלַךְ וְחָתָה. יָרַד וְעֵרָן לְתוֹךְ שֶׁל־זָהָב, נִתְפַּזֵּר מִמֶּנּוּ כְּקַב גֶּחָלִים וְהָיָה מְכַבְּדָן לָאַמָּה, וּבַשַּׁבָּת הָיָה כוֹפֶה עֲלֵיהֶן פְּסַכְתֵּר. וּפְסַכְתֵּר הָיְתָה כְלִי גָדוֹל מַחֲזֶקֶת לֶתֶךְ. וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרוֹת הָיוּ בָהּ, אַחַת שֶׁהוּא מוֹשֵׁךְ בָּהּ וְיוֹרֵד וְאַחַת שֶׁהוּא אוֹחֵז בָּהּ מִלְמַעְלָן בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תִתְגַּלְגֵּל. וּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת כּוֹפִים אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי גֶחָלִים, וְעַל הַשֶּׁרֶץ בַּשַּׁבָּת, וּמוֹרִידִים בָּהּ אֶת־הַדֶּשֶׁן מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ: הִגִּיעוּ בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, נָטַל אֶחָד אֶת־הַמַּגְרֵפָה וּזְרָקָהּ בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ. אֵין אָדָם שׁוֹמֵעַ קוֹל חֲבֵרוֹ בִּירוּשָׁלַיִם מִקּוֹל הַמַּגְרֵפָה. וּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת, כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֶת־קוֹלָהּ יוֹדֵעַ שֶׁאֶחָיו הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים לְהִשְׁתַּחֲווֹת וְהוּא רָץ וּבָא, וּבֶן לֵוִי שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ אֶת־קוֹלָהּ יוֹדֵעַ שֶׁאֶחָיו הַלְוִיִּם נִכְנָסִים לְדַבֵּר בַּשִּׁיר וְהוּא רָץ וּבָא, וְרֹאשׁ הַמַּעֲמָד הָיָה מַעֲמִיד אֶת־הַטְּמֵאִים בְּשַׁעַר הַמִּזְרָח:

פאה (סוף פרק ח')

כָּל־מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא חִגֵּר וְלֹא סוּמָא וְלֹא פִסֵּחַ וְעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּאֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּאֶחָד מֵהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר וְדֹרֵשׁ רָעָה תְבוֹאֶנּוּ: וְכָל־דַּיָּן שֶׁלּוֹקֵחַ שֹׁחַד וּמַטֶּה אֶת־הַדִּין, אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁעֵינָיו כֵּהוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים:

גמרא (ברכות דף ל"ב)

תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל בַּדֶּרֶךְ, וּבָא הֶגְמוֹן אֶחָד וְנָתַן לוֹ שָׁלוֹם, וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ שָׁלוֹם. הִמְתִּין לוֹ עַד שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ. לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ אָמַר לוֹ רֵיקָא וַהֲלֹא כָּתוּב בְּתוֹרַתְכֶם רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד וּכְתִיב וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם, כְּשֶׁנָּתַתִּי לְךָ שָׁלוֹם לָמָּה לֹא הֶחֱזַרְתָּ לִי שָׁלוֹם, אִם הָיִיתִי חוֹתֵךְ רֹאשְׁךָ בְּסַיִף מִי הָיָה תוֹבֵעַ אֶת־דָּמְךָ מִיָּדִי. אָמַר לוֹ הַמְתֵּן עַד שֶׁאֲפַיֶּסְךָ בִּדְבָרִים אָמַר לוֹ, אִלּוּ הָיִיתָ עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם וּבָא חֲבֵרְךָ וְנָתַן לְךָ שָׁלוֹם הָיִיתָ מַחֲזִיר לוֹ שָׁלוֹם. אָמַר לוֹ לָאו. וְאִם הָיִיתָ מַחֲזִיר לוֹ מָה הָיוּ עוֹשִׂים לְךָ. אָמַר לוֹ הָיוּ חוֹתְכִים אֶת־רֹאשִׁי בְּסַיִף. אָמַר לוֹ וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמַה אַתָּה שֶׁהָיִיתָ עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר, כָּךְ. אֲנִי שֶׁהָיִיתִי עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מִיָּד נִתְפַּיֵּס אוֹתוֹ הֶגְמוֹן, וְנִפְטַר אוֹתוֹ חָסִיד לְבֵיתוֹ לְשָׁלוֹם:

משנה (שקלים פרק ג')

אֵין הַתּוֹרֵם נִכְנָס לֹא בְּפַרְגּוֹד חָפוּת וְלֹא בְמִנְעָל וְלֹא בְסַנְדָּל וְלֹא בִתְפִלָּה וְלֹא בְקָמִיעַ. שֶׁמָּא יַעֲנִי וְיֹאמְרוּ מֵעֲוֹן הַלִּשְׁכָּה הֶעֱנִי, אוֹ שֶׁמָּא יַעֲשִׁיר וְיֹאמְרוּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֶעֱשִׁיר. לְפִי שֶׁאָדָם צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵיְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל. וְאוֹמֵר וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

גמרא (שבת דף ל"ב)

תָּנוּ רַבָּנָן, מִי שֶׁחָלָה וְנָטָה לָמוּת אוֹמְרִים לוֹ הִתְוַדֵּה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ כָּל הַמּוּמָתִין מִתְוַדִּין: אָדָם יוֹצֵא לַשּׁוּק יְהִי דוֹמֶה בְעֵינָיו כְּמִי שֶׁנִּמְסַר לְסַרְדְּיוֹט, חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ יְהִי דוֹמֶה בְעֵינָיו כְּמִי שֶׁנְּתָנוּהוּ בְקוֹלָר, עָלָה לְמִטָּה וְנָפַל לְמִשְׁכָּב יְהִי דוֹמֶה בְעֵינָיו כְּמִי שֶׁהֶעֱלוּהוּ לְגַרְדּוֹם לִדּוֹן. אִם יֶשׁ־לוֹ פְּרַקְלִיטִין גְּדוֹלִים נִצּוֹל, וְאִם לָאו אֵינוֹ נִצּוֹל. וְאֵלּוּ הֵן פְּרַקְלִיטִין שֶׁל־אָדָם תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וַאֲפִילוּ תְּשַׁע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה מְלַמְּדִים עָלָיו חוֹבָה, וְאֶחָד מְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, נִצּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר אִם יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אָלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ: וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת מָצָאתִי כֹפֶר: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל־רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אֲפִילוּ תְּשַׁע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה בְּאוֹתוֹ מַלְאָךְ לְחוֹבָה וְאֶחָד לִזְכוּת, נִצּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אָלֶף:

משנה (סוטה פרק ח')

אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּחְפְּזוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם: כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם, מִפְּנֵי צַהֲלַת סוּסִים וְצִחְצוּחַ חֲרָבוֹת. אַל־תִּירְאוּ, מִפְּנֵי הַגָּפַת הַתְּרִיסִים וְשִׁפְעַת הַקַּלְגַּסִּים. וְאַל־תַּחְפְּזוּ מִפְּנֵי קוֹל הַקְּרָנוֹת. וְאַל־תַּעַרְצוּ, מִפְּנֵי קוֹל הַצְּוָחוֹת. כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם, הֵם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל־מָקוֹם. פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת, מַה הָיָה סוֹפוֹ, לְסוֹף נָפַל בַּחֶרֶב וְנָפְלוּ עִמּוֹ. בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל־שׁוֹבָךְ, מַה הָיָה סוֹפוֹ, לְסוֹף נָפַל בַּחֶרֶב וְנָפְלוּ עִמּוֹ. וְאַתֶּם אִי אַתֶּם כֵּן, כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם. זֶה מַחֲנֵה הָאָרוֹן:

גמרא (סוטה דף מ"ד)

תָּנוּ רַבָּנָן, אֲשֶׁר בָּנָה אֲשֶׁר נָטַע אֲשֶׁר אֵרַשׂ, לִמְּדָה תוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיִּבְנֶה אָדָם בַּיִת וְיִטַּע כֶּרֶם וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה. וְאַף שְׁלֹמֹה אָמַר

בְּחָכְמָתוֹ, הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ. הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ זֶה בַיִת, וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ זֶה כֶּרֶם, אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ זוֹ אִשָּׁה: דָּבָר אַחֵר הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ זֶה מִקְרָא, וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ זֶה מִשְׁנָה, אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ. זֶה תַּלְמוּד: דָּבָר אַחֵר הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה, וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ זֶה תַלְמוּד, אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל־רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה וְתַלְמוּד, וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים, אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ, דְּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר:

משנה (אבות פרק שני)

רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, הַיּוֹם קָצֵר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים וְהַשָּׂכָר הַרְבֵּה וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק: הוּא הָיָה אוֹמֵר, לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמוֹר וְלֹא אַתָּה בֶן־חוֹרִין לְהִבָּטֵל מִמֶּנָּה, אִם לָמַדְתָּ תוֹרָה הַרְבֵּה נוֹתְנִים לְךָ שָׂכָר הַרְבֵּה, וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ, וְדַע שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָם שֶׁל־צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא:

גמרא (סנהדרין דף צ"ב)

תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ, צַדִּיקִים שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲיוֹתָם אֵינָם חוֹזְרִים לַעֲפָרָם, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַםִ קָדוֹשׁ יֵאָמֶר לוֹ כָּל־הַכָּתוּב לַחַיִּים בִּירוּשָׁלָםִ. מַה קָּדוֹשׁ לְעוֹלָם קַיָּם, אַף הֵם לְעוֹלָם קַיָּמִים: וְאִם תֹּאמַר אוֹתָן אֶלֶף שָׁנִים שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַדֵּשׁ בָּהֶם אֶת־עוֹלָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְנִשְׂגַּב יְיָ לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא, צַדִּיקִים מַה הֵם עוֹשִׂים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם כְּנָפַיִם כַּנְּשָׁרִים וְשָׁטִים עַל פְּנֵי הַמָּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר עַל כֵּן לֹא נִירָא בְּהָמִיר אָרֶץ וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יַמִּים. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר יֵשׁ לָהֶם צַעַר, תַּלְמוּד לוֹמַר וְקוֵֹי יְיָ יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ:

משנה (ערכין פרק ג')

בְּאוֹנֵס וּמְפַתֶּה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר. כֵּיצַד, אֶחָד שֶׁאָנַס וּפִתָּה אֶת־הַגְּדוֹלָה שֶׁבִּכְהֻנָּה וְאֶת־הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סְלָעִים. וְהַבֹּשֶׁת וְהַפְּגָם הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ: בְּמוֹצִיא שֵׁם רַע לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר. כֵּיצַד, אֶחָד שֶׁהוֹצִיא שֵׁם רַע עַל גְּדוֹלָה שֶׁבִּכְהֻנָּה. וְעַל קְטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. נוֹתֵן מֵאָה סְלָעִים. נִמְצָא הָאוֹמֵר בְּפִיו חָמוּר מִן הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה. שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁלֹּא

נְחָתָם גְּזַר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא עַל לְשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

גמרא (ערכין דף ט״ז)

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, עַל מַה הַקְּטֹרֶת מְכַפֶּרֶת, עַל לְשׁוֹן הָרָע. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי וִיכַפֵּר עַל דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי:

משנה (ידים פרק ראשון)

מֵי רְבִיעִית נוֹתְנִים לַיָּדַיִם לְאֶחָד, אַף לִשְׁנַיִם. מַחֲצִית לוֹג, לִשְׁלֹשָׁה אוֹ לְאַרְבָּעָה. מִלּוֹג, לַחֲמִשָּׁה וְלַעֲשָׂרָה וּלְמֵאָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְחוֹת לָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶם מֵרְבִיעִית. מוֹסִיפִים עַל הַשְּׁנִיִּם וְאֵין מוֹסִיפִים עַל הָרִאשׁוֹנִים:

גמרא (נדה דף ס״א)

תָּנוּ רַבָּנָן, בֶּגֶד שֶׁאָבַד בּוֹ כִּלְאַיִם הֲרֵי זֶה לֹא יִמְכְּרֶנּוּ לְגוֹי וְלֹא יַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ מַרְדַּעַת לַחֲמוֹר. אֲבָל עוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ תַּכְרִיכִין לְמֵת. דִּכְתִיב בַּמֵּתִים חָפְשִׁי, כֵּיוָן שֶׁאָדָם מֵת נַעֲשֶׂה חָפְשִׁי מִן הַמִּצְוֹת:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן ועשרת הדברות ופרשת הקטורת וגומר כמסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה ואז יאמר:

בקשה ליום חמישי.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתִּתְנַהֵג עִמִּי בְּמִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים כָּל־יְמֵי חֶלְדִּי. וְעַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה אַל־תַּעַזְבֵנִי. וְתִתֵּן חֶלְקִי עִם יְרֵאֶיךָ וְיוֹדְעֵי שְׁמֶךָ הָעוֹשִׂים רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. עִמָּהֶם יְהִי חֶלְקִי וְכוֹסִי. וְאַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי: אָנָּא יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. אַל־תֵּפֶן אֶל־רִשְׁעִי וְאֶל חַטָּאתִי וְלַמַּעֲשִׂים הָרָעִים שֶׁעָשִׂיתִי. וַעֲשֵׂה עִמִּי צְדָקָה לְמַעַן שְׁמֶךָ וּלְמַעַן בְּרִיתְךָ עִם אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ וְרַחֵם עָלַי כִּי רַחוּם אָתָּה. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לִי מִי שֶׁיְּרַחֲמֵנִי וְיִרְאֶה בְּעָנְיִי. כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהָי: יְיָ שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ תָבֹא. וְהַאֲזִינָה אֶל־תַּחֲנוּנַי. וּבֶאֱמוּנָתְךָ עֲנֵנִי. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בקשה אחרת מענין יצירת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מֵכִין תֵּבֵל בְּכֹחֲךָ וּמְקַיֵּם עוֹלָם בְּתוֹרָתֶךָ. אֲשֶׁר בָּרָאתָ בְּרִיּוֹת חַיִּים בַּתַּחְתּוֹנִים בַּיּוֹם הַזֶּה לְהַרְאוֹת תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּתֶךָ וְנָתַתָּ בָּהֶם כֹּחַ לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת וּלְהַפְלִיא לַעֲשׂוֹת אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ. אָנָּא יְיָ אֱלֹהַי בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עַל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ לְכָל

תַּפִּיל אִשָּׁה מִפְּרִי בִטְנָהּ, וְאֶל־הַמֵּינִיקוֹת תַּשְׁפִּיעַ שֶׁלֹּא יֶחְסַר חָלָב מִדַּדֵּיהֶן. לְמַעַן יִגְדְּלוּ בְנֵיהֶן לַעֲבוֹדָתֶךָ כַּכָּתוּב מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז. וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ לִרְאוֹת בְּנֶחָמַת צִיּוֹן וּלְהִתְעַנֵּג בִּכְבוֹדָהּ, כַּכָּתוּב לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום ששי.

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה: וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי:

נביאים (ישעיה מה)

כֹּה־אָמַר יְיָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְיֹצְרוֹ הָאֹתִיּוֹת שְׁאָלוּנִי עַל־בָּנַי וְעַל־פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי: אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָרָאתִי אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם צִוֵּיתִי: אָנֹכִי הַעִירֹתִהוּ בְצֶדֶק וְכָל־דְּרָכָיו אֲיַשֵּׁר הוּא־יִבְנֶה עִירִי וְגָלוּתִי יְשַׁלֵּחַ לֹא בִמְחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְיָ צְבָאוֹת: כֹּה אָמַר יְיָ יְגִיעַ מִצְרַיִם וּסְחַר־כּוּשׁ וּסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְלָךְ יִהְיוּ אַחֲרַיִךְ יֵלֵכוּ בַּזִּקִּים יַעֲבֹרוּ וְאֵלַיִךְ יִשְׁתַּחֲווּ אֵלַיִךְ יִתְפַּלָּלוּ אַךְ בָּךְ אֵל וְאֵין עוֹד אֶפֶס אֱלֹהִים: אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ: בּוֹשׁוּ וְגַם־נִכְלְמוּ כֻּלָּם יַחְדָּו הָלְכוּ בַכְּלִמָּה חָרָשֵׁי צִירִים: יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּייָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא־תֵבֹשׁוּ וְלֹא־תִכָּלְמוּ עַד־עוֹלְמֵי עַד:

כתובים (תהלים צ"ג)

יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים:

תורה (דברים ל"ב)

כִּי־יָדִין יְיָ עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב: וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ: אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה: רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל: כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם: אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם: אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב: הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ:

משנה (מסכת תמיד פרק ו')

הֵחֵלּוּ עוֹלִים בְּמַעֲלוֹת הָאוּלָם· מִי שֶׁזָּכוּ בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה הָיוּ מַקְדִּימִים לִפְנֵיהֶם· מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי נִכְנַס וְנָטַל אֶת־הַטֶּנִי וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא· מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה נִכְנַס וּמָצָא שְׁנֵי נֵרוֹת מִזְרָחִיִּים דּוֹלְקִים· מְדַשֵּׁן אֶת־הַמִּזְרָחִי וּמַנִּיחַ אֶת־הַמַּעֲרָבִי דוֹלֵק, שֶׁמִּמֶּנּוּ הָיָה מַדְלִיק אֶת־הַמְּנוֹרָה בֵּין הָעַרְבָּיִם· מְצָאוֹ שֶׁכָּבָה מְדַשְּׁנוֹ וּמַדְלִיקוֹ מִמִּזְבַּח הָעוֹלָה· נָטַל אֶת־הַכּוּז מִמַּעֲלָה שְׁנִיָּה וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא: מִי שֶׁזָּכָה בַּמַּחְתָּה צָבַר אֶת־הַגֶּחָלִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְרִדְּדָן בְּשׁוּלֵי הַמַּחְתָּה וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא: מִי שֶׁזָּכָה בַּקְּטֹרֶת הָיָה נוֹטֵל הַבָּזָךְ מִתּוֹךְ הַכַּף וְנוֹתְנוֹ לְאוֹהֲבוֹ אוֹ לִקְרוֹבוֹ· נִתְפַּזֵּר מִמֶּנּוּ לְתוֹכוֹ, נוֹתְנוֹ לוֹ בְּחָפְנָיו· וּמְלַמְּדִים אוֹתוֹ הֱוֵה זָהִיר שֶׁמָּא תַתְחִיל לְפָנֶיךָ שֶׁלֹּא תִכָּוֶה· הִתְחִיל מְרַדֵּד וְיוֹצֵא· לֹא הָיָה הַמַּקְטִיר מַקְטִיר עַד שֶׁהַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לוֹ הַקְטֵר· אִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל, הַמְמֻנֶּה אוֹמֵר אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל הַקְטֵר· פֵּרְשׁוּ הָעָם וְהִקְטִיר וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא:

מעשר שני (פרק חמישי)

הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם, עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ, אַף אַתָּה עֲשֵׂה מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ· הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּבָנִים וּבָנוֹת· וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ בְּטַל וּבְמָטָר וּבְוַלְדוֹת בְּהֵמָה· כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ, כְּדֵי שֶׁתִּתֵּן טַעַם בַּפֵּרוֹת:

גמרא (ברכות דף נ״ח)

בֶּן־זוֹמָא רָאָה אוֹכְלוֹסָא עַל גַּב מַעֲלָה בְּהַר הַבַּיִת אָמַר בָּרוּךְ חֲכַם הָרָזִים וּבָרוּךְ שֶׁבָּרָא כָל־אֵלּוּ לְשַׁמְּשֵׁנִי: הוּא הָיָה אוֹמֵר כַּמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא פַּת לֶאֱכוֹל, חָרַשׁ וְזָרַע וְקָצַר וְעָמַר וְדָשׁ וְזָרָה וּבֵרַר וְטָחַן וְרָקַד וְלָשׁ וְאָפָה וְאַחַר כָּךְ אָכַל· וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָל־אֵלּוּ מְתֻקָּנִים לְפָנָי· וְכַמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא בֶגֶד לִלְבּוֹשׁ, גָּזַז וְלִבֵּן וְנִפֵּץ וְטָוָה וְאָרַג וְצָבַע וְתָפַר וְאַחַר כָּךְ לָבַשׁ, וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָל־אֵלּוּ מְתֻקָּנִים לְפָנָי:

משנה (תענית פרק ב׳)

לֹא נֶאֱמַר בְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת־שַׂקָּם וְאֶת־תַּעֲנִיתָם, אֶלָּא וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה· וּבַקַּבָּלָה הוּא אוֹמֵר וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל־בִּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֶל־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

גמרא (שבת דף קי״ח)

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מִיָּמַי לֹא עָבַרְתִּי עַל דִּבְרֵי חֲבֵרַי, יוֹדֵעַ אֲנִי בְעַצְמִי שֶׁאֵינִי כֹהֵן וְאִם אוֹמְרִים לִי חֲבֵרַי עֲלֵה לְדוּכָן אֲנִי עוֹלֶה: וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מִיָּמַי לֹא־אָמַרְתִּי דָבָר וְחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי:

(נדרים דף ל״ב)

תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁאֵין לְךָ־מִי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּמִצְוֹת כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ וְלֹא נִקְרָא תָמִים אֶלָּא עַל שֵׁם הַמִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים: וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ: דָּבָר אַחֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל־הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: דָּבָר אַחֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁאִלְמָלֵא מִילָה לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי:

משנה (סנהדרין דף ל״ז)

לְפִיכָךְ נִבְרָא אָדָם יְחִידִי, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל־הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ אִבֵּד עוֹלָם מָלֵא, וְכָל־הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא· וּמִפְּנֵי שְׁלוֹם הַבְּרִיּוֹת שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ אַבָּא גָדוֹל מֵאָבִיךָ· וְשֶׁלֹּא יְהִיוּ הַמִּינִים אוֹמְרִים הַרְבֵּה רָשֻׁיּוֹת בַּשָּׁמַיִם· וּלְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל־הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מַטְבְּעוֹת בְּחוֹתָם אֶחָד כֻּלָּם דּוֹמִים זֶה לָזֶה, וּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טוֹבֵעַ כָּל־אָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל־אָדָם הָרִאשׁוֹן וְאֵין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לַחֲבֵרוֹ:

גמרא (סנהדרין ל״ח)

תָּנוּ רַבָּנָן, אָדָם נִבְרָא בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּמִפְּנֵי מָה, שֶׁלֹּא יְהִיוּ הַמִּינִים אוֹמְרִים שֻׁתָּף הָיָה לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. דָּבָר אַחֵר, שֶׁאִם תָּזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו אוֹמְרִים לוֹ יַתּוּשׁ קְדָמְךָ בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. דָּבָר אַחֵר, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לְמִצְוָה מִיָּד. דָּבָר אַחֵר, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לִסְעוּדָה מִיָּד:

משנה (סוף מדות)

לִשְׁכַּת הַגָּזִית שָׁם הָיְתָה סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה שֶׁל־יִשְׂרָאֵל יוֹשֶׁבֶת. וְדָנָה אֶת־הַכְּהֻנָּה: וְכֹהֵן שֶׁנִּמְצָא בוֹ פְּסוּל לוֹבֵשׁ שְׁחוֹרִים וּמִתְעַטֵּף שְׁחוֹרִים וְיוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְשֶׁלֹּא נִמְצָא בוֹ פְּסוּל לוֹבֵשׁ לְבָנִים וּמִתְעַטֵּף לְבָנִים נִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ עִם אֶחָיו הַכֹּהֲנִים. וְיוֹם טוֹב הָיוּ עוֹשִׂים שֶׁלֹּא נִמְצָא פְסוּל בְּזַרְעוֹ שֶׁל־אַהֲרֹן: וּבָרוּךְ הוּא שֶׁבָּחַר בְּאַהֲרֹן וּבְבָנָיו לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת לִפְנֵי יְיָ בְּבֵית קָדְשֵׁי קָדָשִׁים:

גמרא (מנחות דף מדות)

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי נָתָן, אֵין לְךָ מִצְוָה קַלָּה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁאֵין מַתַּן שְׂכָרָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה. צֵא וּלְמַד מִמִּצְוַת צִיצִת: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה זָהִיר בְּמִצְוַת צִיצִת. שָׁמַע שֶׁיֵּשׁ זוֹנָה בִּכְרַכֵּי הַיָּם שֶׁנּוֹטֶלֶת אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים בִּשְׂכָרָהּ, שִׁגֵּר לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים וְקָבְעָה לוֹ זְמַן. כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ בָּא וְיָשַׁב עַל הַפֶּתַח. נִכְנְסָה שִׁפְחָתָהּ וְאָמְרָה לָהּ אוֹתוֹ אָדָם שֶׁשִּׁגֵּר לָךְ אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים בָּא וְיָשַׁב עַל הַפֶּתַח. אָמְרָה לָהּ יִכָּנֵס. נִכְנַס. הִצִּיעָה לוֹ שֶׁבַע מִטּוֹת שֵׁשׁ שֶׁל־כֶּסֶף וְעֶלְיוֹנָה שֶׁל זָהָב וּבֵין כָּל־אַחַת וְאַחַת סֻלָּם שֶׁל־כֶּסֶף וְעֶלְיוֹנָה שֶׁל־זָהָב. עָלְתָה וְיָשְׁבָה עַל־גַּבֵּי עֶלְיוֹנָה כְּשֶׁהִיא עֲרֻמָּה, וְאַף הוּא עָלָה לֵישֵׁב עָרוֹם כְּנֶגְדָּהּ. בָּאוּ אַרְבַּע צִיצִיּוֹתָיו וְטָפְחוּ לוֹ עַל־פָּנָיו, נִשְׁמַט וְיָשַׁב לוֹ עַל־גַּבֵּי קַרְקַע, אַף הִיא נִשְׁמְטָה וְיָשְׁבָה עַל־גַּבֵּי קַרְקַע. אָמְרָה לוֹ גַּפָּה שֶׁל־רוֹמִי שֶׁאֵינִי מַנַּחְתָּךְ עַד שֶׁתֹּאמַר לִי מַה מּוּם רָאִיתָ בִּי. אָמַר לָהּ הָעֲבוֹדָה שֶׁלֹּא רָאִיתִי אִשָּׁה יָפָה כְּמוֹתֵךְ, אֶלָּא מִצְוָה אַחַת צִוָּנוּ אֱלֹהֵינוּ וְצִיצִת שְׁמָהּ וְכָתוּב בָּהּ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שְׁתֵּי פְעָמִים אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפָּרַע וַאֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לְשַׁלֵּם שָׂכָר, וְעַכְשָׁיו נִדְמוּ עָלַי כְּאַרְבָּעָה עֵדִים. אָמְרָה אֵינִי מַנַּחְתְּךָ עַד שֶׁתֹּאמַר לִי מַה שִּׁמְךָ וּמַה שֵּׁם עִירְךָ וּמַה שֵּׁם רַבְּךָ וּמַה שֵּׁם מִדְרָשְׁךָ שֶׁאַתָּה לָמֵד בּוֹ תּוֹרָה. כָּתַב וְנָתַן בְּיָדָהּ. עָמְדָה וְחִלְּקָה כָּל־נְכָסֶיהָ שְׁלִישׁ לַמַּלְכוּת וּשְׁלִישׁ לַעֲנִיִּים וּשְׁלִישׁ נָטְלָה בְּיָדָהּ חוּץ מֵאוֹתָן מַצָּעוֹת וּבָאת לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל־רַבִּי חִיָּא (נ״א ר׳ מאיר), אָמְרָה לוֹ רַבִּי צַוֵּה עָלַי וִיעַשּׂוּנִי גִּיֹּרֶת. אָמַר לָהּ

בְּתֵי שְׁמָא עֵינֶיךָ נָתַתָּ בְּאֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים. הוֹצִיאָהּ כְּתָב מִיָּדָהּ וּנְתָנָהּ לוֹ. אָמַר לָהּ לְכִי זְכִי בְּמִקָּחֵךְ. אוֹתָן מַצָּעוֹת שֶׁהִצִּיעָה לוֹ בְּאִסּוּר הִצִּיעָה לוֹ בְּהֶתֵּר. זֶה מַתַּן שְׂכָרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלָעוֹלָם הַבָּא אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה:

משנה (ידים פרק ראשון)

הַמַּיִם שֶׁנִּפְסְלוּ מִשְּׁתִיַּת הַבְּהֵמָה, בְּכֵלִים פְּסוּלִים וּבְקַרְקָעוֹת כְּשֵׁרִים. נָפַל לְתוֹכָן דְּיוֹ קוֹמוֹס וְקַנְקַנְתּוֹם וְנִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן, פְּסוּלִים. עָשָׂה בָהֶן מְלָאכָה אוֹ שֶׁשָּׁרָה בָהֶן פִּתּוֹ, פְּסוּלִים. שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר, אֲפִילוּ נִתְכַּוֵּן לִשְׁרוֹת בָּזֶה וְנָפַל לַשֵּׁנִי כְּשֵׁרִים:

גמרא (נדה דף ל"א)

דָּרַשׁ רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, מַאי דִּכְתִיב עֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד־אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר, בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, נוֹתֵן חֵפֶץ בְּחֵמֶת צְרוּרָה וּפִיהָ לְמַעְלָה סָפֵק מִשְׁתַּמֵּר סָפֵק אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר. וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר אֶת־הָעֻבָּר בִּמְעֵי אִשָּׁה פְּתוּחָה וּפִיהָ לְמַטָּה וּמִשְׁתַּמֵּר: דָּבָר אַחֵר, אָדָם נוֹתֵן חֲפָצָיו בְּכַף מֹאזְנַיִם כָּל־זְמַן שֶׁמַּכְבִּיד יוֹרֵד לְמַטָּה. וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל־זְמַן שֶׁמַּכְבִּיד הַוָּלָד עוֹלֶה לְמַעְלָה:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן ועשרת הדברות ופ' קטורת וגומר כמו שהוא מסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה ליום ראשון, ובמקומה יאמר בקשה זו.

בקשה ליום ששי.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁתִּתֶּן־לִי לֵב טוֹב וְחֵלֶק טוֹב וְחָבֵר טוֹב. וְאַל־תְּהִי אַחֲרִיתִי וְתִקְוָתִי לְמַפַּח נָפֶשׁ. וְאַל־תַּצְרִיכֵנִי לִידֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם שֶׁמַּתְּנָתָם מְעוּטָה וְחֶרְפָּתָם מְרֻבָּה, אֶלָּא לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה וְהָרְחָבָה וְהַפְּתוּחָה. וְתֵן חֶלְקִי בְּתוֹרָתְךָ עִם עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם: מַהֵר עֲנֵנִי וּפְדֵנִי מִכָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת. וְהוֹשִׁיעֵנִי בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בקשה אחרת מענין יצירת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. כַּאֲשֶׁר בְּרָאתָנוּ לִכְבוֹדֶךָ כֵּן בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תְּתַקְּנֵנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ אוֹתָנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּתְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם וְתַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. וּתְמַלֵּא בָנוּ מַחְשַׁבְתְּךָ בִּיצִירַת הָאָדָם שֶׁיָּצַרְתָּ בַּיּוֹם הַזֶּה לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ לְשָׁרֶתְךָ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמֶךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּיַשְּׁרֵנוּ לְפָנֶיךָ וּתְקָרֵב שְׁנַת גְּאֻלָּתֵנוּ.

וְתִבְנֶה עִירְךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· וּתְכוֹנֵן בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ· וְתַשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ בֵּינֵינוּ· וְנִזְכֶּה אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לָאוֹר בְּאוֹר פָּנֶיךָ· כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ חַיִּים לָנוּ· וּתְבַשְּׂרֵנוּ כִּי רְצִיתָנוּ· כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה· בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום השבת·

תורה

וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

(שמות ל״א)

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ: שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַייָ כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת: וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

(שמות ל״ה)

וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְיָ לַעֲשֹׂת אֹתָם: שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַייָ כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת: לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:

(במדבר כ״ח)

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

(ויקרא כ״ד)

וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת: וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן

הַטָּהֹר לִפְנֵי יְיָ: וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַייָ: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְיָ תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְיָ חָק־עוֹלָם:

נביאים (ישעיה נ״ו)

כֹּה אָמַר יְיָ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְיָ לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְיָ מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: כִּי־כֹה אָמַר יְיָ לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְיָ לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְיָ לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

(ישעיה נ״ח)

אָז תִּקְרָא וַייָ יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם־תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע וְדַבֶּר־אָוֶן: וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם: וְנָחֲךָ יְיָ תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו: וּבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר־וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ גֹּדֵר פֶּרֶץ מְשֹׁבֵב נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת: אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְיָ מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְיָ וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְיָ דִּבֵּר:

(ירמיה י״ז)

כֹּה אָמַר יְיָ הִשָּׁמְרוּ בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְאַל־תִּשְׂאוּ מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וַהֲבֵאתֶם בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָםִ: וְלֹא־תוֹצִיאוּ מַשָּׂא מִבָּתֵּיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם לְבִלְתִּי שְׁמוֹעַ וּלְבִלְתִּי

קַחַת מוּסָר: וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּן אֵלַי נְאֻם־יְיָ לְבִלְתִּי הָבִיא מַשָּׂא בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּלְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת־בּוֹ כָּל־מְלָאכָה: וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת מְלָכִים וְשָׂרִים יֹשְׁבִים עַל־כִּסֵּא דָוִד רֹכְבִים בָּרֶכֶב וּבַסּוּסִים הֵמָּה וְשָׂרֵיהֶם אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָ͏ִם וְיָשְׁבָה הָעִיר הַזֹּאת לְעוֹלָם: וּבָאוּ מֵעָרֵי־יְהוּדָה וּמִסְּבִיבוֹת יְרוּשָׁלַ͏ִם וּמֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּמִן־הַשְּׁפֵלָה וּמִן־הָהָר וּמִן־הַנֶּגֶב מְבִאִים עֹלָה וְזֶבַח וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה וּמְבִאֵי תוֹדָה בֵּית יְיָ:

כתובים (תהלים צ״ב)

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַייָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ־עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ:

(נחמיה י״ג)

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר צָלֲלוּ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם לִפְנֵי הַשַּׁבָּת וָאֹמְרָה וַיִּסָּגְרוּ הַדְּלָתוֹת וָאֹמְרָה אֲשֶׁר לֹא יִפְתָּחוּם עַד אַחַר הַשַּׁבָּת וּמִנְּעָרַי הֶעֱמַדְתִּי עַל־הַשְּׁעָרִים לֹא־יָבוֹא מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: וַיָּלִינוּ הָרֹכְלִים וּמֹכְרֵי כָל־מִמְכָּר מִחוּץ לִירוּשָׁלָ͏ִם פַּעַם וּשְׁתָּיִם: וָאָעִידָה בָהֶם וָאֹמְרָה אֲלֵהֶם מַדּוּעַ אַתֶּם לֵנִים נֶגֶד הַחוֹמָה אִם־תִּשְׁנוּ יָד אֶשְׁלַח בָּכֶם מִן־הָעֵת הַהִיא לֹא בָאוּ בַּשַּׁבָּת: וָאֹמְרָה לַלְוִיִּם אֲשֶׁר יִהְיוּ מִטַּהֲרִים וּבָאִים שֹׁמְרִים הַשְּׁעָרִים לְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת גַּם־זֹאת זָכְרָה־לִּי אֱלֹהַי וְחוּסָה עָלַי כְּרֹב חַסְדֶּךָ:

תורה (דברים ה׳)

שָׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַייָ אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ: וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת:

משנה (מסכת תמיד פרק שביעי)

בִּזְמַן שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל נִכְנָס לְהִשְׁתַּחֲווֹת שְׁלֹשָׁה אוֹחֲזִים בּוֹ. אֶחָד בִּימִינוֹ וְאֶחָד בִּשְׂמֹאלוֹ וְאֶחָד בָּאֲבָנִים טוֹבוֹת. וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמַע הַמְמֻנֶּה אֶת־קוֹל רַגְלָיו שֶׁל־כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהוּא יוֹצֵא, הִגְבִּיהַּ לוֹ אֶת־הַפָּרֹכֶת. נִכְנַס וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא. וְנִכְנְסוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים וְהִשְׁתַּחֲווּ וְיָצְאוּ. בָּאוּ וְעָמְדוּ עַל־מַעֲלוֹת הָאוּלָם. עָמְדוּ הָרִאשׁוֹנִים לִדְרוֹם אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים וַחֲמִשָּׁה כֵלִים בְּיָדָם. הַטֶּנִי בְּיַד אֶחָד, וְהַכּוּז בְּיַד אֶחָד, וְהַמַּחְתָּה בְּיַד אֶחָד, וְהַבָּזָךְ בְּיַד אֶחָד, וְכַף וְכִסּוּיָהּ בְּיַד אֶחָד. וּבֵרְכוּ אֶת־הָעָם בְּרָכָה אַחַת. אֶלָּא שֶׁבַּמְּדִינָה אוֹמְרִים אוֹתָהּ שָׁלשׁ בְּרָכוֹת, וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אֶחָת. בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ אוֹמְרִים אֶת־הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ, וּבַמְּדִינָה בְּכִנּוּיוֹ. בַּמְּדִינָה הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת־יְדֵיהֶם כְּנֶגֶד כִּתְפוֹתֵיהֶם, וּבַמִּקְדָּשׁ עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶם, חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת־יָדָיו לְמַעְלָה מִן־הַצִּיץ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ אֶת־יָדָיו לְמַעְלָה מִן־הַצִּיץ שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָיו אֶל־הָעָם וַיְבָרְכֵם: בִּזְמַן שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל רוֹצֶה לְהַקְטִיר הָיָה עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ וְהַסְּגָן בִּימִינוֹ. הִגִּיעַ לְמַחֲצִית הַכֶּבֶשׁ אָחַז הַסְּגָן בִּימִינוֹ וְהֶעֱלָהוּ. הוֹשִׁיט לוֹ הָרִאשׁוֹן הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל וְסָמַךְ עֲלֵיהֶם וּזְרָקָם. הוֹשִׁיט הַשֵּׁנִי לָרִאשׁוֹן שְׁתֵּי הַיָּדַיִם וּנְתָנָן לַכֹּהֵן גָּדוֹל וְסָמַךְ עֲלֵיהֶן וּזְרָקָן. נִשְׁמַט הַשֵּׁנִי וְהָלַךְ לוֹ. וְכָךְ הָיוּ מוֹשִׁיטִים לוֹ שְׁאָר כָּל־הָאֵבָרִים וְהוּא סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶם וּזְרָקָם, וּבִזְמַן שֶׁהוּא רוֹצֶה הוּא סוֹמֵךְ וַאֲחֵרִים זוֹרְקִים. בָּא לוֹ לְהַקִּיף אֶת־הַמִּזְבֵּחַ. מֵהֵיכָן הוּא מַתְחִיל. מִקֶּרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, מִזְרָחִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. נָתְנוּ־לוֹ יַיִן לְנַסֵּךְ. הַסְּגָן עוֹמֵד עַל־הַקֶּרֶן וְהַסּוּדָרִים בְּיָדוֹ. וּשְׁנֵי כֹהֲנִים עוֹמְדִים עַל שֻׁלְחַן הַחֲלָבִים וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בְּיָדָם, תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ. בָּאוּ וְעָמְדוּ אֵצֶל בֶּן־אַרְזָא, אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ. שָׁחָה לְנַסֵּךְ, וְהֵנִיף הַסְּגָן בַּסּוּדָרִים וְהִקִּישׁ בֶּן־אַרְזָא בַּצֶּלְצַל וְדִבְּרוּ הַלְוִיִּם בַּשִּׁיר. הִגִּיעוּ לְפֶרֶק תָּקְעוּ, וְהִשְׁתַּחֲווּ הָעָם. עַל כָּל־פֶּרֶק תְּקִיעָה, וְעַל כָּל־תְּקִיעָה הִשְׁתַּחֲוָיָה. זֶה הוּא סֵדֶר הַתָּמִיד לַעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ. יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן:

(פאה פרק א׳)

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר. הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה

וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

גמרא (ברכות דף י"ז)

מַרְגְּלָא בְּפוּמֵּהּ דְּרַבִּי מֵאִיר. גְּמוֹר בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לָדַעַת אֶת דְּרָכַי וְלִשְׁקוֹד עַל־דַּלְתֵי תוֹרָתִי. נְצוֹר תּוֹרָתִי בְּלִבֶּךָ וְנֶגֶד עֵינֶיךָ תִּהְיֶה יִרְאָתִי. שְׁמוֹר פִּיךָ מִכָּל־חֵטְא. וְטַהֵר וְקַדֵּשׁ עַצְמְךָ מִכָּל־אַשְׁמָה וְעָוֹן. וַאֲנִי אֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכָל־מָקוֹם:

משנה (סוף יומא)

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה. אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מִי אַתֶּם מִטַּהֲרִים וּמִי מְטַהֵר אֶתְכֶם, אֲבִיכֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: וְאוֹמֵר מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְיָ. מָה הַמִּקְוֶה מְטַהֵר אֶת־הַטְּמֵאִים אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְטַהֵר אֶת־יִשְׂרָאֵל:

גמרא (ביצה דף ט"ז)

תַּנְיָא, אָמְרוּ עָלָיו עַל שַׁמַּאי הַזָּקֵן כָּל־יָמָיו הָיָה אוֹכֵל לִכְבוֹד שַׁבָּת. כֵּיצַד, מָצָא בְּהֵמָה נָאָה אוֹמֵר זוֹ לְשַׁבָּת. מָצָא אַחֶרֶת נָאָה הֵימֶנָּה מַנִּיחַ אֶת־הַשְּׁנִיָּה וְאוֹכֵל אֶת־הָרִאשׁוֹנָה: אֲבָל הִלֵּל הַזָּקֵן מִדָּה אַחֶרֶת הָיְתָה לוֹ, שֶׁכָּל־מַעֲשָׂיו הָיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם שֶׁאָמַר בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם:

(שבת דף קי"ח)

תָּנוּ רַבָּנָן, כַּמָּה סְעוּדוֹת חַיָּב אָדָם לֶאֱכוֹל בַּשַּׁבָּת, שָׁלֹשׁ. רַבִּי חִדְקָא אוֹמֵר אַרְבַּע. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה. רַבִּי חִדְקָא סָבַר הַנֵי תְּלָתָא הַיּוֹם לְבַר מִדְּאוֹרְתָּא, וְרַבָּנָן סָבְרֵי בַּהֲדֵהּ דְּאוֹרְתָּא: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־פָּזִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, כָּל־הַמְקַיֵּם שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בַּשַּׁבָּת נִצּוֹל מִשָּׁלֹשׁ פֻּרְעָנִיּוֹת, מֵחֶבְלוֹ שֶׁל־מָשִׁיחַ וּמִדִּינָהּ שֶׁל־גֵּיהִנֹּם וּמִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג. מֵחֶבְלוֹ שֶׁל־מָשִׁיחַ, כְּתִיב הָכָא יוֹם וּכְתִיב הָתָם הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. מִדִּינָהּ שֶׁל־גֵּיהִנֹּם, כְּתִיב הָכָא יוֹם וּכְתִיב הָתָם יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא. מִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג, כְּתִיב הָכָא יוֹם וּכְתִיב הָתָם בְּיוֹם בֹּא גוֹג עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי (בן זמרא), כָּל־הַמְעַנֵּג אֶת־הַשַּׁבָּת נוֹתְנִים לוֹ נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים שֶׁנֶּאֱמַר אָז תִּתְעַנַּג עַל יְיָ וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ. לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁכָּתוּב בּוֹ קוּם הִתְהַלֵּךְ

בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ, וְלֹא כְּיִצְחָק שֶׁכָּתוּב בּוֹ כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל, אֶלָּא כְּיַעֲקֹב שֶׁכָּתוּב בּוֹ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה: רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אוֹמֵר, נִצּוֹל מִשִּׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת. כְּתִיב הָכָא וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ. וּכְתִיב הָתָם וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל־הַמְעַנֵּג אֶת־הַשַּׁבָּת נוֹתְנִים לוֹ מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתְעַנַּג עַל יְיָ וְיִתֶּן־לְךָ מִשְׁאֲלֹת לִבֶּךָ. עֹנֶג זֶה אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג הֱוֵה אוֹמֵר זֶה עֹנֶג שַׁבָּת:

(שבת דף י׳)

אָמַר רָבָא בַּר מְחַסְיָא אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב, הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם. תַּנְיָא נַמִּי הָכָא, לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מַתָּנָה טוֹבָה יֶשׁ־לִי בְּבֵית גְּנָזַי וְשַׁבָּת שְׁמָהּ וַאֲנִי מְבַקֵּשׁ לִתְּנָהּ לְיִשְׂרָאֵל לֵךְ וְהוֹדִיעֵם, מִכָּאן אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל, הַנּוֹתֵן פַּת לְתִינוֹק צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאִמּוֹ:

(שם דף י״ב)

תָּנוּ רַבָּנָן, הַנִּכְנָס לְבַקֵּר אֶת־הַחוֹלֶה בְּשַׁבָּת אוֹמֵר, שַׁבָּת הִיא מִלִּזְעוֹק וּרְפוּאָה קְרוֹבָה לָבֹא. וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, יְכוֹלָה הִיא שֶׁתְּרַחֵם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַמָּקוֹם יְרַחֵם עָלֶיךָ וְעַל חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הַמָּקוֹם יְרַחֵם עָלֶיךָ בְּתוֹךְ חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁבְנָא אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם בִּכְנִיסָתוֹ אוֹמֵר, שָׁלוֹם, וּבִיצִיאָתוֹ אוֹמֵר, שַׁבָּת הִיא מִלִּזְעוֹק וּרְפוּאָה קְרוֹבָה לָבֹא וְרַחֲמָיו מְרֻבִּים וְשִׁבְתוּ בְּשָׁלוֹם:

משנה (נדרים סוף פרק ג׳)

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה אוֹמֵר, מְאוּסָה הִיא הָעָרְלָה שֶׁנִּתְגַּנּוּ בָהּ הָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי כָל־הַגּוֹיִם עֲרֵלִים: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁנִּכְרְתוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁדּוֹחָה אֶת־הַשַּׁבָּת הַחֲמוּרָה: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־קָרְחָה אוֹמֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁלֹּא נִתְלָה לוֹ לְמֹשֶׁה הַצַּדִּיק עָלֶיהָ מְלֹא שָׁעָה:

גמרא (סוטה דף כ״א)

יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים. זְכוּת דְּמַאי, אִילֵימָא זְכוּת דְּתוֹרָה, הָא אֵינָהּ מְצֻוָּה וְעוֹשָׂה הִיא. אֶלָּא זְכוּת דְּמִצְוָה, זְכוּת דְּמִצְוָה מִי מַגְּנָה כּוּלֵּי הַאי. וְהָא תַּנְיָא, אֶת־זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי מְנַחֵם בַּר רַבִּי יוֹסֵי כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר. תָּלָה הַכָּתוּב אֶת־הַמִּצְוָה בְּנֵר וְאֶת־הַתּוֹרָה בְּאוֹר. אֶת־הַמִּצְוָה בְּנֵר לוֹמַר לָךְ, מַה נֵּר אֵינָהּ מְגִנָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה אַף מִצְוָה אֵינָהּ מְגִנָּה אֶלָּא

לְפִי שָׁעָה. וְאֶת־הַתּוֹרָה בְּאוֹר לוֹמַר לָךְ, מָה אוֹר מֵגֵן לְעוֹלָם אַף תּוֹרָה מְגִנָּה לְעוֹלָם. וְאוֹמֵר בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ. בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתְךָ זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה. בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ זוֹ מִיתָה. וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ לֶעָתִיד לָבוֹא: מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה וּמִתְיָרֵא מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפְּחָתִים וּמִן הַבַּרְקָנִים וּמֵחַיָּה רָעָה וּמִלִּסְטִים וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל־אוֹר נִצּוֹל מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפְּחָתִים וּמִן הַבַּרְקָנִים. וַעֲדַיִן מִתְיָרֵא מֵחַיָּה רָעָה וּמִלִּסְטִים וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר נִצּוֹל מֵחַיָּה רָעָה וּמִלִּסְטִים וַעֲדַיִן אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. הִגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים נִצּוֹל מִכֻּלָּם: דָּבָר אַחֵר. עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵרָה מְכַבָּה תוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת־הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת־כָּל־הוֹן בֵּיתוֹ בְּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ: אָמַר רַב יוֹסֵף. מִצְוָה בְּעִדָּנָא דְּעָסֵק בַּהּ מַגְּנָה וּמַצְּלָה. בְּעִדָּנָא דְּלָא עָסֵק בַּהּ אַגּוּנֵי מַגְּנָה אַצּוּלֵי לָא מַצְּלָה. תּוֹרָה בֵּין בְּעִדָּנָא דְּעָסֵק בַּהּ בֵּין בְּעִדָּנָא דְּלָא עָסֵק בַּהּ מַגְּנָה וּמַצְּלָה:

משנה (אבות פרק שני)

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר. יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ. וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה לָךְ. וְכָל־מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם:

גמרא (סנהדרין דף ק')

תַּנְיָא. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר. בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד מוֹדְדִין לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר בְּסַאסְּאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן. אָדָם נוֹתֵן מְלֹא עָמְסוֹ לֶעָנִי בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לוֹ מְלֹא עָמְסוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. וְהָא כְתִיב וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת תִּכֵּן. אָמַר לוֹ וְאַתָּה אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן. אֵיזוֹ הִיא מִדָּה מְרֻבָּה. מִדַּת טוֹבָה מְרֻבָּה אוֹ מִדַּת פֻּרְעָנוּת מְרֻבָּה הֱוֵה אוֹמֵר מִדַּת טוֹבָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת. בְּמִדַּת טוֹבָה הוּא אוֹמֵר וַיְצַו שְׁחָקִים מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל וּדְגַן שָׁמַיִם נָתַן לָמוֹ. וּבְמִדַּת פֻּרְעָנוּת הוּא אוֹמֵר וַאֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ. וְאוֹמֵר וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר. וַהֲלֹא אָדָם מוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ בָּאוּר בָּעוֹלָם הַזֶּה מִיָּד נִכְוָה. אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן כֹּחַ בָּרְשָׁעִים כְּדֵי לְקַבֵּל פֻּרְעָנוּתָם. כָּךְ נוֹתֵן כֹּחַ בַּצַּדִּיקִים לְקַבֵּל טוֹבָתָם:

משנה (תמיד פרק ז')

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים, לַייָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ: בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים, גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ: בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים, אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים, אֵל־נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים, הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים, יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים, מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבוֹא לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

גמרא (מנחות דף מ"ג)

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְרָכוֹת בְּכָל־יוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה (אַל־תִּקְרָא מָה אֶלָּא מֵאָה): רַבִּי חִיָּא בְּרֵהּ דְּרַב אַוְיָא בְּשַׁבַּתָּא וּבְיוֹמֵי טָבֵי טָרַח וּמְמַלֵּי לְהוּ בְּאִסְפַּרְמָקֵי וּמְגָדֵי:

משנה (סוף שביעית)

כַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר הֲרֵי הִיא כְּקַרְקַע וְכוֹתְבִים עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּמְקוֹמָהּ, וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בַּשַּׁבָּת חַיָּב חַטָּאת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינָהּ כְּקַרְקַע וְאֵין כּוֹתְבִים עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּמְקוֹמָהּ וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בַּשַּׁבָּת פָּטוּר:

גמרא (נדה דף ל"א)

תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁלשָׁה שֻׁתָּפִין יֵשׁ בָּאָדָם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָבִיו וְאִמּוֹ: אָבִיו מַזְרִיעַ הַלֹּבֶן שֶׁמִּמֶּנּוּ עֲצָמוֹת וְגִידִין וְצִפָּרְנַיִם וּמוֹחַ שֶׁבָּרֹאשׁ וְלֹבֶן שֶׁבָּעַיִן. אִמּוֹ מַזְרַעַת אֹדֶם שֶׁמִּמֶּנּוּ עוֹר וּבָשָׂר וְדָם וּשְׂעָרוֹת וְשָׁחוֹר שֶׁבָּעַיִן. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן בּוֹ רוּחַ וּנְשָׁמָה וּקְלַסְתֵּר פָּנִים וּרְאִיַּת הָעַיִן וּשְׁמִיעַת הָאֹזֶן וְדִבּוּר פֶּה וְהִלּוּךְ רַגְלַיִם וְדֵעָה וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל: וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִפָּטֵר מִן הָעוֹלָם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹטֵל חֶלְקוֹ. וְחֵלֶק אָבִיו וְאִמּוֹ מֻנָּח לִפְנֵיהֶם:

משנה (סוף עוקצין)

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־לֵוִי, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל לְכָל־צַדִּיק וְצַדִּיק שְׁלשׁ מֵאוֹת וַעֲשָׂר עוֹלָמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא:

בקשה ליום השבת.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב· שֶׁתַּקְשִׁיב לִתְפִלָּתִי וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאַי, וְתַסְפִּיק עַל יָדַי לַעֲשׂוֹת מִצְוֹת וּצְדָקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְלִלְמוֹד וּלְלַמֵּד אֶת־תּוֹרָתְךָ הַטְּהוֹרָה וְהַקְּדוֹשָׁה, וּתְחַבְּרֵנִי עִם יְרֵאֶיךָ וְעוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וּתְיַחֵד לְבָבִי לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ· וְתִגְזוֹר עָלַי גְּזֵרוֹת טוֹבוֹת וְתִשְׁמְרֵנִי מִכָּל רָע, כִּי אַתָּה מִשְׁעַנְתִּי· שְׁמוֹר צֵאתִי וּבֹאִי לִהְיוֹת גּוֹרָלִי עִם הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא: מִמְּעוֹנְךָ עֲנֵנִי חָנֵּנִי וַהֲקִימֵנִי· וְקָרְבֵנִי לְדָתֶךָ, וְהָאִירָה עֵינַי בְּדַרְכֵי תוֹרָתֶךָ, וְשִׂימֵנִי לִבְרָכָה וְלִתְהִלָּה, וְתֶן־לִי חֵן וָחֶסֶד שֶׁתְּהִי רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנִּי· וּתְהִי שְׁאֵרִיתִי לִפְלֵיטָה וְהֵיטִיבָה לִי בְּכָל דְּרָכַי, כַּכָּתוּב יְיָ סַלְעִי וּמְצוּדָתִי וּמְפַלְטִי אֵלִי צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי: יְיָ עֻזִּי וּמָגִנִּי בּוֹ בָטַח לִבִּי וְנֶעֱזָרְתִּי וַיַּעֲלֹז לִבִּי וּמִשִּׁירִי אֲהוֹדֶנּוּ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי· אָמֵן:

בקשה אחרת מענין ילירת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· שֶׁתַּנְחִילֵנוּ שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן וְלֹא־תִהְיֶה דְאָגָה וְלֹא צָרָה וְלֹא יָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ· כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בְּשֵׁשֶׁת יָמִים וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַתָּ וְנַחְתָּ וּבֵרַכְתּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ וְקָבַעְתָּ אוֹתוֹ יוֹם מְנוּחָה וְעֹנֶג לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם· כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ תְּזַכֶּה אוֹתָנוּ וְאֶת־כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לָנוּחַ בִּמְנוּחָה שֶׁאֵין לָהּ קֵץ וְתַכְלִית לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב וְכֻלּוֹ אָרֹךְ וְכֻלּוֹ שַׁבָּת· וְתַזְמִין לָנוּ וּלְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל פַּרְנָסָתֵנוּ כָּל־שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה בְּנַחַת וְלֹא בְצַעַר וּתְמַלֵּא יָדֵינוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ וּמֵעֹשֶׁר מַתְּנַת יָדֶךָ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד לְעַנֵּג שַׁבְּתוֹתֶיךָ בִּבְגָדִים יְקָרִים וּבְמַאֲכָלִים עֲרֵבִים וּבְמַשְׁקִים מְתוּקִים לְכַבֵּד בָּהֶם יוֹם שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ מִשְּׁאָר הַיָּמִים· כַּכָּתוּב אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְיָ מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְיָ וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְיָ דִּבֵּר: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי· אָמֵן:

רבים נוהגים לומר פרק שירה בכל יום.

שָׁמַיִם מָה הֵם אוֹמְרִים, הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ:

אֶרֶץ מָה הִיא אוֹמֶרֶת, לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ צְבִי לַצַּדִּיק וָאֹמַר רָזִי־לִי רָזִי־לִי אוֹי לִי בֹּגְדִים בָּגָדוּ וּבֶגֶד בּוֹגְדִים בָּגָדוּ: [1]

יוֹם מָה הוּא אוֹמֵר, יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת:

לַיְלָה מָה הוּא אוֹמֵר, לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת:

שֶׁמֶשׁ מָה הוּא אוֹמֵר, שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה לְאוֹר חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ: קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ וּכְבוֹד יְיָ עָלַיִךְ זָרָח:

יָרֵחַ מָה הוּא אוֹמֵר, עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ:

כּוֹכָבִים מָה הֵם אוֹמְרִים, וְהַמַּשְׂכִּלִים יַזְהִרוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד: אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

עַנְנֵי כָבוֹד מָה הֵם אוֹמְרִים, אַף בְּרִי יַטְרִיחַ עָב יָפִיץ עֲנַן אוֹרוֹ:

עֲנָנִים מָה הֵם אוֹמְרִים, לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֹצְרוֹתָיו:

עָבִים מָה הֵם אוֹמְרִים, יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו סֻכָּתוֹ חֶשְׁכַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים:

בְּרָקִים מָה הֵם אוֹמְרִים, הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ:

---

[1]) ראה סנהדרין כ"ד.

פרק שירה אשר נמצאו לו נוסחאות שונות ומשונות בסדורים מסודר פה ע"פ ספרים קדמונים וע"פ סדר של הר' משה רפאל מבוואהרדק משנת תכ"ב. והנה ר' משה תקן המתקומם על מחבר שירי הייחוד, והשגתי על השגתו למעלה דף 139, הוא התלונן גם על פרק שירה וכתב ז"ל „יש ספרים שזייפו המינים להטות את העולם כמו פרק שירה וכתוב בסופו כל מי שהוגה בו תמיד זוכה לכך וכך ופלוני ופלוני עדים עכ"ל, ואף כי קצת אמת יש בתלונתו, כי המאמרים תניא ר' אליעזר הגדול אומר כל העוסק בפרק שירה בעה"ז זוכה לאמרו לעה"ב וכו' אמר רבי העוסק בפרק שירה בכל יום מעיד אני עליו שהוא בן עה"ב וכו' ר' ישעי' תלמידו של ר' חנינא בן דוסא התענה פ"ה תעניות וכו' הכתובים בסדורים למעלה מפרק שירה לשבח בהם את פרק זה ולהעלותו, באמת לא נמצא אותם בשום מקום בתלמוד ובמדרשים, ואשר ע"כ השמטתי המאמרים באלה. אך בכל זאת פרק שירה בעצמו איננו להטעות העולם ואין בו דבר מינות כלל, אבל הכוונה בו להודיע שלמות הבריאה ושבכל הנבראים מגדול שבגדולים ועד קטן שבקטנים יש לכל אחד תכליתו ומדתו המיוחדת עד שאם היה להם פה לדבר היו משבחים ומהללים את בוראם על זאת, ועוד כדי שיתעורר האדם על כל מדה ומדה שיש לכל הנברא וילמוד מהן גם הוא לעבודת בוראו וכמו שאמרו חז"ל בערובין דף ק', ב' אלמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה ועריות מיונה ודרך ארץ מתרנגול. וראה עוד בהריטב"א לע"ז דף י"ז, ובס' עקרים מאמר ג' פ' א'.

רוּחַ מָה הוּא אוֹמֵר, עֹשֵׂה אֶרֶץ בְּכֹחוֹ מֵכִין תֵּבֵל בְּחָכְמָתוֹ וּבִתְבוּנָתוֹ נָטָה שָׁמָיִם: אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי וּלְתֵימָן אַל תִּכְלָאִי הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ:

טַל מָה הוּא אוֹמֵר, אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן:

גְּשָׁמִים מָה הֵם אוֹמְרִים, גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה כוֹנַנְתָּהּ:

מַיִם מָה הֵם אוֹמְרִים, לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעַל נְשִׂאִים מִקְצֵה אָרֶץ:

מַעְיָנוֹת מָה הֵם אוֹמְרִים, וְשָׁרִים כְּחֹלְלִים כָּל מַעְיָנַי בָּךְ:

נְהָרוֹת מָה הֵם אוֹמְרִים, נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ־כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ:

יַמִּים מָה הֵם אוֹמְרִים, מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ:

לִוְיָתָן מָה הוּא אוֹמֵר, הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

תַּנִּינִים מָה הֵם אוֹמְרִים, הַלְלוּ אֶת־יְיָ מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־תְּהֹמוֹת:

דָּגִים מָה הֵם אוֹמְרִים, קוֹל יְיָ עַל־הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים יְיָ עַל מַיִם רַבִּים:

גַּן עֵדֶן מָה הוּא אוֹמֵר, עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו:

גֵּי־הִנֹּם מָה הוּא אוֹמֵר, כִּי הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא טוֹב:

מִדְבָּר מָה הוּא אוֹמֵר, יְשֻׂשׂוּם מִדְבָּר וְצִיָּה וְתָגֵל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצָּלֶת:

שָׂדוֹת מָה הֵם אוֹמְרִים, יְיָ בְּחָכְמָה יָסַד אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה:

שיר לירקות ועצים.

יְרָקוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה מָה הֵם אוֹמְרִים, תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶהָ בִּרְבִיבִים תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ:

שִׁבֹּלֶת חִטִּים מָה הִיא אוֹמֶרֶת, שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ:

שִׁבֹּלֶת שְׂעוֹרִים מָה הִיא אוֹמֶרֶת, תְּפִלָּה לְעָנִי כִי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְיָ יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ:

שִׁבֹּלֶת שְׁאָר דָּגָן מָה הִיא אוֹמֶרֶת, לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן וַעֲמָקִים יַעַטְפוּ בָר יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ: [1]

עֲצֵי הַשָּׂדֶה מָה הֵם אוֹמְרִים, אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפּוֹט אֶת־הָאָרֶץ: [2]

---

1) ראה ר"ה דף ח'.

2) ראה חגיגה דף י"ד, ב' בנוסח שהעתיק בעל עין יעקב.

גֶּפֶן מָה הוּא אוֹמֵר, כֹּה אָמַר יְיָ כַּאֲשֶׁר יִמָּצֵא הַתִּירוֹשׁ בָּאֶשְׁכּוֹל וְאָמַר אַל תַּשְׁחִיתֵהוּ כִּי בְרָכָה בּוֹ כֵּן אֶעֱשֶׂה לְמַעַן עֲבָדַי לְבִלְתִּי הַשְׁחִית הַכֹּל:

תְּאֵנָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד:

רִמּוֹן מָה הוּא אוֹמֵר, כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ:

תָּמָר מָה הוּא אוֹמֵר, צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה:

תַּפּוּחַ מָה הוּא אוֹמֵר, כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי:

שִׁיר לִשְׁרָצִים.

שְׁרָצִים מָה הֵם אוֹמְרִים, יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו:

אֵילִים שֶׁבִּשְׁרָצִים מָה הֵם אוֹמְרִים, יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם:

צְפַרְדֵּעַ מָה הִיא אוֹמֶרֶת, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

נָחָשׁ מָה הוּא אוֹמֵר, סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים:

עַקְרָב מָה הוּא אוֹמֵר, טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל־מַעֲשָׂיו:

חֲלָדָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ:

חָתוּל מָה הוּא אוֹמֵר, אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם יְיָ:

עַכְבָּר מָה הוּא אוֹמֵר, אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי:

חֹמֶט מָה הוּא אוֹמֵר, כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל־חָזוּ שָׁמֶשׁ:

זְבוּב מָה הוּא אוֹמֵר בְּשָׁעָה שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, קוֹל אֹמֵר קְרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא כָּל־הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל־חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה: יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו:

שְׂמָמִית מָה הִיא אוֹמֶרֶת, הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה:

נְמָלָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

חָסִיל מָה הוּא אוֹמֵר, יְיָ אֱלֹהַי אַתָּה אֲרוֹמִמְךָ אוֹדֶה שִׁמְךָ כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא עֵצוֹת מֵרָחוֹק אֱמוּנָה אֹמֶן:

צִפֹּרֶת כְּרָמִים[1] מָה הִיא אוֹמֶרֶת, שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי:

---

[1] עיין תוספות, שבת דף כ', ע"ב. וחולין דף ס"ה.

שיר לעופות.

תַּרְנְגוֹל מָה הוּא אוֹמֵר. בְּשָׁעָה שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵצֶל הַצַּדִּיקִים בְּגַן עֵדֶן זוֹלְפִים כָּל־אִילָנֵי גַן־עֵדֶן בְּשָׂמִים וּמְרַנְּנִים וּמְשַׁבְּחִים. וְאָז גַּם־הוּא מִתְעוֹרֵר וּמְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר בְּקוֹל רִאשׁוֹן, שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהֹוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהֹוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה:

בְּקוֹל שֵׁנִי אוֹמֵר, שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

בְּקוֹל שְׁלִישִׁי אוֹמֵר, עִמְדוּ צַדִּיקִים וְעִסְקוּ בַּתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה שְׂכַרְכֶם כָּפוּל לָעוֹלָם הַבָּא:

בְּקוֹל רְבִיעִי אוֹמֵר, לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ:

בְּקוֹל חֲמִישִׁי אוֹמֵר, עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ:

בְּקוֹל שִׁשִּׁי אוֹמֵר, אַל תֶּאֱהַב שֵׁנָה פֶּן תִּוָּרֵשׁ פְּקַח עֵינֶיךָ שְׂבַע לָחֶם:

בְּקוֹל שְׁבִיעִי אוֹמֵר, עֵת לַעֲשׂוֹת לַיְיָ הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ:

תַּרְנְגֹלֶת[1] מָה הִיא אוֹמֶרֶת, נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

יוֹנָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת־מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִינִי אֶת־קוֹלֵךְ כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה: וְאוֹמֶרֶת, כְּסוּס עָגוּר כֵּן אֲצַפְצֵף אֶהְגֶּה כַּיּוֹנָה דַּלּוּ עֵינַי לַמָּרוֹם אֲדֹנָי עָשְׁקָה לִּי עָרְבֵנִי:

אַוַּז הַבַּיִת מָה הוּא אוֹמֵר, שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאוֹתָיו:

אַוַּז הַבָּר מָה הוּא אוֹמֵר, כְּשֶׁרוֹאֶה יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה אוֹמֵר, קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ יְיָ יַשְּׁרוּ בָּעֲרָבָה מְסִלָּה לֵאלֹהֵינוּ: וְעַל מְצִיאוּת מְזוֹנוֹתָיו אוֹמֵר, בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיְיָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ:

נֶשֶׁר מָה הוּא אוֹמֵר, וְאַתָּה יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָקִיצָה לִפְקֹד כָּל־הַגּוֹיִם אַל־תָּחֹן כָּל־בֹּגְדֵי אָוֶן סֶלָה:

חֲסִידָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, דַּבְּרוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלַיִם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד יְיָ כִּפְלַיִם בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ:

---

[1]) לדעת יעב"ץ אין כאן הכוונה על הנקבה של תרנגול הביתי כי לא מצינו כאן שפרט בשום מין הנקבות כי הן בכלל הזכרים אלא היא תרנגולתא דאגמא הנזכרה בחולין ס"ב, ע"ב ונדה דף. נ' והמין קרוי כך כמו שכתבו שם התוספות.

רְחָמָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, אֶשְׁרְקָה לָהֶם וַאֲקַבְּצֵם כִּי פְדִיתִים וְרָבוּ כְּמוֹ רָבוּ[1]:

עוֹרֵב מָה הוּא אוֹמֵר, מִי יָכִין לָעֹרֵב צֵידוֹ כִּי יְלָדָיו אֶל־אֵל יְשַׁוֵּעוּ יִתְעוּ לִבְלִי אֹכֶל: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ:

זַרְזִיר[2] מָה הוּא אוֹמֵר, וְנוֹדַע בַּגּוֹיִם זַרְעָם וְצֶאֱצָאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל־רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְיָ:

עָגוּר[3] מָה הוּא אוֹמֵר, הוֹדוּ לַייָ בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ:

סְנוּנִית[4] מָה הִיא אוֹמֶרֶת, לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ:

צִפּוֹר[5] מָה הִיא אוֹמֶרֶת, גַּם צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר קֵן לָהּ אֲשֶׁר שָׁתָה אֶפְרֹחֶיהָ אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְיָ צְבָאוֹת מַלְכִּי וֵאלֹהָי:

צִיָּה[6] מָה הִיא אוֹמֶרֶת, אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה:

צִפִּי[7] מָה הוּא אוֹמֵר, בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים:

טְסִית[8] מָה הִיא אוֹמֶרֶת, עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

פִּרְגִּיּוֹת[9] מָה הֵן אוֹמְרוֹת, יוֹדוּךָ יְיָ כָּל־מַלְכֵי אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ:

שיר לבהמות וחיות.

בְּהֵמָה דַקָּה טְהוֹרָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא:

בְּהֵמָה גַּסָּה טְהוֹרָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:

בְּהֵמָה דַקָּה טְמֵאָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, הֵיטִיבָה יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם:

בְּהֵמָה גַּסָּה טְמֵאָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ:

---

1) ראה חולין דף ס"ג.
2) מין עורב, חולין ס"ב. וס"ה. בל"א שטאהר.
3) עוף המצפצף בלשון בני אדם כשמלמדים אותו, בל"א פאפאגאי.
4) בל"א שוואלבע, רש"י בחולין ס"ב.
5) מין עוף שכך שמו, בל"א שפערלינג.
6) עוף שוכן במקום חרבה.
7) מל' ואצפה לראות (חבקוק ב') ר"ל עוף האורב למצוא טרפו.
8) עוף שיעוף במהירות מל' יטוש עלי אוכל (איוב ט', כ"ו), וכן וירד העיט תרגם ירושלמי וכד נחת עייטא (בראשית ט"ו י"א).
9) צפרים קטנים, בבא מציעה דף כ"ד, ע"ב. בל"א הונפליגע פאגעל, קיבויץ, וכן אפרוחים בל' סורית פרוגא.

שׁוֹר מָה הוּא אוֹמֵר, אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַייָ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַייָ כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃

צְבִי מָה הוּא אוֹמֵר, וַאֲנִי אָשִׁיר עֻזֶּךָ וַאֲרַנֵּן לַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי הָיִיתָ מִשְׂגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צַר לִי׃

סוּס מָה הוּא אוֹמֵר, הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל־יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל־יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ׃

חֲמוֹר מָה הוּא אוֹמֵר, לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל׀ לְרֹאשׁ׃

פֶּרֶד מָה הוּא אוֹמֵר, יוֹדוּךָ יְיָ כָּל־מַלְכֵי אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ׃

גָּמָל מָה הוּא אוֹמֵר, יְיָ מִמָּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל נָוֵהוּ הֵידָד כְּדֹרְכִים יַעֲנֶה אֶל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃

חַיּוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה מָה הֵם אוֹמְרִים, טוֹב אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃

פִּיל מָה הוּא אוֹמֵר, מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃

אַרְיֵה מָה הוּא אוֹמֵר, יְיָ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר׃

דֹּב מָה הוּא אוֹמֵר, יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ׃

זְאֵב מָה הוּא אוֹמֵר, עַל כָּל־דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ׃

שׁוּעָל מָה הוּא אוֹמֵר, הוֹי בֹּנֶה בֵיתוֹ בְּלֹא צֶדֶק וַעֲלִיּוֹתָיו בְּלֹא מִשְׁפָּט בְּרֵעֵהוּ יַעֲבֹד חִנָּם וּפֹעֲלוֹ לֹא יִתֶּן־לוֹ׃

זַרְזִיר[1] מָה הוּא אוֹמֵר, רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּייָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה׃

כְּלָבִים מָה הֵם אוֹמְרִים, בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשֵׂנוּ׃

ויאמר אח״כ אלו הפסוקים:

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן׀ וְאָמֵן׃ בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ׃ בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ׃ וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אָמֵן׀ וְאָמֵן׃

[1]) הוא זרזיר מתנים (משלי ל׳, ל״א) מין חיה קלה ברגליה.

קודם הסעודה נוטלין ידיהם כדין ובשעת הנגוב מברכין על נטילת ידים. ואוחז הלחם בשתי ידיו בי' אצבעות ומברך המוציא, ובוצע הפת במקום שנאפה היטב, והמסובין יכוונו לשמוע הברכה ויענו אמן, ואסור להפסיק בין ברכה לבציעה ולא בין בציעה לאכילה. הגדול שבמסובין בוצע, ואם בעל הבית עמהם הוא בוצע; וחתן ביום חתונתו בוצע הוא אע"פ שיש גדול ממנו בסעודה. והבוצע אחר שאכל פרוסתו יתן גם לכל המסובין פרוסה לפני כל אחד ואחד. ויזהר שיהא שולחנו נקי ומכוסה במפה יפה בכל עת שיושב לאכול, כי השלחן דומה למזבח, ומשום הכי מצוה ג"כ להביא על השלחן מלח משום שנאמר על כל קרבנך תקריב מלח, ונוהגין לטבול פרוסת המוציא במלח. ואחר אכילת פרוסת המוציא יתפלל על הבריאות ויאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתְּהִי אֲכִילָתִי זֹאת לְהַבְרוֹת אֶת־גּוּפִי וְאֶהְיֶה בָּרִיא וְאוּלָם לַעֲבוֹדָתֶךָ, וּתְצַו אֶת־הַבְּרָכָה בְּמַאֲכָלַי וּבְמַשְׁקַי וְתָסֵר כָּל־מַחֲלָה מִקִּרְבִּי כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ: אָמֵן: ויש שאומרים עוד מזמור כ"ג ה' רועי לא אחסר וכו'.

ברכת היין שלפני המזון קודם ברכת המוציא פוטר את היין שבתוך המזון, ואם לא שתה לפני המזון ובא לו יין בתוך המזון מברך עליו בורא פרי הגפן ואינו פוטר את שלאחר המזון. וכל אחד ואחד מברך לעצמו. כל מה ששותה תוך הסעודה די לו בברכה אחת אא"כ הוא נמלך, ויין פוטר כל מיני משקין. כל מה ששותה בתוך המזון אינו צריך ברכה אחרונה כי ברכת המזון פוטרתו. ובשעת־זו יזכור תמיד שהוא אוכל ושותה לא למלאות כרסו ולא להנאת גופו רק כדי שיהיה חזק ובריא לקיים מצות אלהיו, וע"כ יתרחק מכל המותרות אפילו הם ערבים ומתוקים לחיך ומזיקים לו לאחר זמן, וזהו בכלל צדיק אוכל לשובע נפשו ובכלל ונשמרתם מאד לנפשותיכם. ויזהר ליתן מעל שלחנו לעניים כי בזה נותן חלק לגבוה מעל שלחנו הדומה למזבח. ומה מזבח, אנשי מעמד היו לומדים שם בתורה אף כאן צריך לדבר דברי תורה על שלחנו כל אחד כפי השגת לבו אם מעט אם הרבה, וכבר אמרו במשנה שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה וכו' ומפני כך תקנו לומר קודם בהמ"ז מזמור של תהלים ויוצא בזה מי שלא יוכל ללמוד כלל.

אחר הסעודה ביום חול אומרים מזמור זה קודם ברכת המזון:

עַל־נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם־בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת־צִיּוֹן: עַל־עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תָּלִינוּ כִּנֹּרוֹתֵינוּ: כִּי שָׁם שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דִּבְרֵי־שִׁיר וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן: אֵיךְ נָשִׁיר אֶת־שִׁיר יְיָ עַל אַדְמַת נֵכָר: אִם־אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָםִ תִּשְׁכַּח יְמִינִי: תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם־לֹא אֶזְכְּרֵכִי אִם־לֹא אַעֲלֶה אֶת־יְרוּשָׁלַםִ עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי: זְכֹר יְיָ לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָםִ הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ: בַּת־בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה אַשְׁרֵי שֶׁיְשַׁלֶּם־לָךְ אֶת־גְּמוּלֵךְ שֶׁגָּמַלְתְּ לָנוּ: אַשְׁרֵי שֶׁיֹּאחֵז וְנִפֵּץ אֶת־עֹלָלַיִךְ אֶל־הַסָּלַע: וי"א ג"כ שיר של יום.

בשבת ויום טוב וימים שאין אומרים בהם תחנון אומרים במקום על נהרות בבל את מזמור זה:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת· בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים: שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ: הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

כשמברך בהמ"ז על הכוס נוטל את הכוס בימינו קודם שיברך ויאמר כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא· ואומר הנני מוכן ומזומן לקיים המצוה שצונו בוראנו לברך על המזון, כמו שכתוב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך. ויברך בהמ"ז, וכשיברך צריך להגביה הכוס מעל השלחן טפח, וצריך לאחוז הכוס על כף יד ימינו כדי שיהיו ראשי אצבעותיו זקופות למעלה ולא יאחזנו באצבעות סביב הכוס. והיינו דווקא כשמברכין בזימון ג', אבל אם מברך ביחיד יעמיד את הכוס על השלחן לפניו. וחייב כל אחד מהמסובין לומר בלחש עם המברך כל מלה רק יקדימו לסיים הברכה קודם המברך כדי שיענו אמן על כל ברכה וברכה.

סדר הזמון.

שלשה שאכלו כאחת חייבים בזמון. וכיצד מזמנים? המזמן אומר הב לן ונברך! או כל"א רבותי ויר וואָלען בענטשן!

והם עונים יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

והמזמן אומר ברשות ... נְבָרֵךְ (בעשרה מוסיף אֱלֹהֵינוּ) שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ: והמסובים עונים בָּרוּךְ (בעשרה מוסיפים אֱלֹהֵינוּ) שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ*): וחוזר המזמן ואומר בָּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

בבית האבל אומר: ברשות ... נְבָרֵךְ מְנַחֵם אֲבֵלִים שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ: ועונים: בָּרוּךְ מְנַחֵם אֲבֵלִים שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ*): והמזמן חוזר ואומר: בָּרוּךְ מְנַחֵם אֲבֵלִים שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ:

יחיד מתחיל. ווער פֿיר זיך אַליין בעטעט, פֿאַנגט היער אַן.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַזָּן אֶת־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא־חָסַר לָנוּ וְאַל־יֶחְסַר

*) גם העומדים שם ואינם מן המסובים גם הם יענו ויאמרו בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ שְׁמוֹ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

הב לן ונברך, סדר הזמון לברכת המזון מביאה המשנה ברכות דף מ"ה שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן, ר"ל לעורר ולהתרות זה את זה ולהתועד יחד לברכה, ושם דף מ"ט כיצד מזמנין, בשלשה אומר נברך וכו'. והלשון הב לן ונברך היא כעין קריאה למסובין שיכינו לברכה שיאמר תנו לנו את הכוס שנקח ונברך, והוא לקוח מגמר' פסחים ק"ג ע"ב. וראה מג"א ס' קצ"ב. יהי שם, תהלים קי"ג, ב'. נברך שאכלנו, ואם עשרה הם אומר נברך אלהינו שאכלנו, וכו', ברכות דף מ"ט ב'. ודף נ'. וטור א"ח ס' קצ"ב. וכתבו שם התוספות והרא"ש נברך אלהינו גרסינן ולא גרסינן נברך לֵאלהינו בלמ"ד, דדוקא גבי שיר והודאה כתוב בלמ"ד כמו שירו לה' הודו לה' גדלו לה', אבל גבי ברכה לא מצינו זה הלשון [מלבד ב' מקומות ראה ס' הרקמה דף י"ג] וכן מפרש בסדר רב עמרם עכ"ל וכן כתוב בלקוטי הפרדס. ואיתא בב"ר פ' מ"ג ומ"ט וסוף פ' נ"ד (ומובא גם בגמר' סוטה דף י') וז"ל אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים, משהיו אוכלים ושותים אמר להם ברכו, אמרו לו מה נאמר, אמר להם „ברוך אל עולם שאכלנו משלו" וכו' וזהו יסוד ברכת הזמון. ברוך ומברך, ברכות מ"ה, ע"ב. ברוך הוא וברוך שמו, מביאו הטור בס' קצ"ב וסמ"ג עשין כ"ז גם הרוקח ס' רפ"ג, וגרסת אבודרהם היא „ברוך הוא וברוך זכרו לעולמי עד", והוא דבוק עם הקודם וסוף ברכת הזמון הוא, וע"כ המברך ביחידות לא יאמרנו (של"ה דף פ"ב, ב'. ויוסיף אומץ ס' תשע"א.)

הזן את העולם, בהמ"ז מצות עשה מן התורה, והיא של שלש ברכות, הראשונה שמה ברכת הזן, והשניה ברכת הארץ, והשלישית בונה ירושלים, ואחר חרבן עיר ביתר הוסיפו החכמים עוד ברכה רביעית והיא הטוב והמטיב (ברכות מ"ח, ב'); ואמרו בגמרא (שם) משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, יהושע תקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ, דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים, דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש הזה עכ"ל ובתנחומא וברכות פ' מסעי, עד שלא נכנסו ישראל לארץ היו מברכין ברכה אחת, הזן את הכל, משנכנסו לארץ היו מברכין על הארץ ועל המזון, משחרבה ירושלים הוסיפו בונה ירושלים, משנקברו הרוגי ביתר הוסיפו הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו, והמטיב שניתנו לקבורה עכ"ל והרבון בזה שתקנו עקר הענינים שיש להזכירם בברכת המזון, אך לא הוטבעו בנוסחא קבועה והיא נשתנה כפי שנוי הזמנים, ותכמי התלמוד הם שהעמידו הנוסחאות וערכון במדקן לדורות, ובכל זאת עוד הגרסאות מתחלפות מאד ואין נוסח הספרדים שוה לנוסח האשכנזים ושתיהן שונות מנוסח רב עמרם והיא משונה מנוסח הרמב"ם ונוסח מנהג שינגילי וקוגין שוב משונה מכל אחר נוסחאות ורק חתימות הברכות היא שוה בכולן, וראה בכסף משנה להלכות ברכות ראש פרק ב'. הזן את העולם כלו, כמו שאמרו חז"ל בגמר' ע"ז דף ג', ע"ב, יושב הקב"ה וזן את כל העולם כלו מקרני ראמים עד ביצי כנים, ובברכות דף י' הקב"ה זן את כל העולם כלו. נתן לחם וכו' פסוק הוא בתהלים קל"ו, כ"ה. וע"כ אין לומר כי לעולם חסדו עמנו, כי אינכו בפסוק *ועוד כי חסדי ה' על כל חי (טור א"ח קפ"ז). לא חסר

לָנוּ מָזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד: בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוּא זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל וּמֵטִיב לַכֹּל וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַזָּן אֶת־הַכֹּל:

נוֹדֶה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ (יְיָ אֱלֹהֵינוּ) מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ וְעַל חַיִּים חֵן וָחֶסֶד שֶׁחוֹנַנְתָּנוּ וְעַל אֲכִילַת מָזוֹן שָׁאַתָּה זָן וּמְפַרְנֵס אוֹתָנוּ תָּמִיד בְּכָל־יוֹם וּבְכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה:

בחנוכה ופורים מוסיפים כאן על הנסים. — אן חנוכה אונד פורים ווירד על הנסים איינגעשאלטעט.

ואם שכח לומר על הנסים ונזכר בתוך ועל הכל קודם שסיים הברכה אפילו נזכר בין אתה ובין ה' אומר שם על הנסים עד סוף וחוזר ומתחיל ועל הכל וגו', אבל אם כבר אמר השם אין מחזירין אותו, וכשמגיע אצל הרחמן הוא יזכנו יאמר הנוסחא הכתובה שם.

לנו ועל יחסר לנו מזון, יש הנוקדים חִסַּר יְחַסֵּר בבנין פיעל (מרדכי לסוף ברכות) וא"כ מוסבת הלשון על הקב"ה ר"ל הקב"ה בטובו הגדול לא חִיסר לנו מזון ולא יחסר אותו לנו. אמנם הנקוד המורגל הוא חָסַר יֶחְסַר בבנין הקל וכן גם בסדורי הספרדים וכן גרסת אבודרהם וכן נקד השל"ה דף פ"ג, וכן הנכון כי כן בל' המקרא ולא יֶחְסַר לחמו (ישעיה נ"א י"ד), ומוסב הפעל על מזון ר"ל המזון לא חסר לנו ולא יחסר לנו בטובו הגדול של השם ב"ה, ובל"א „עס האט אונז דיא שפייזע ניכט געפעהלט אונד ווירד אונז ניכט פעהלען"; ויש אומרים חָסֵר בצרי בהסמכם על הפסוק בנחמיה ט', כ"א, אבל טעות ורחייתם היא לנגדם עומדת כי כלכלתם במדבר לא חסרו המובן בו שישראל בעצמם לא היה נמצא להם חסרון (בל"א זיא האטטען קיינען מאנגעל) וכן לא חסר לנו בצרי לא יהיה משמעתו שהמזון לא נמנע ממנו אלא מובנו יהיה שבשבילנו לא ימצא במזון בעצמו חסרון מה, והוא כנגד כוונת המאמר וע"כ העקר חָסַר בפתח. **כי הוא זן**, כן בס"מ, וכן גורס אבודרהם, וכן במט"מ ס' שט"ו ושל"ה דף פ"ג וכן בסדורי ספרדים, וכן גורס גם מרדכי סוף ברכות ופירש, זן באכילה ומפרנס בשאר צרכים. **מזון**, כל מין מאכל המספיק למחיה יקרא מזון.

נודה לך, זו היא ברכה שניה ונקראת ברכת הארץ ע"ש ההודאה על נתינת ארץ ישראל, ואמרו בגמר' ברכות מ"ח, ע"ב. ומ"ט. שצריך לומר בה ארץ חמדה טובה ורחבה ולהזכיר בה ברית ותורה וצריך להתחילה בל' הודאה ולסיימה בל' הודאה. והנה רש"י שם בגמר' גורס נודך ה' אלהינו וגו' וכן גורס גם אבן ירחי בהלכות סעודה ס' י"ז גם הר"מ מרוטנבורג (טור א"ח קפ"ז), אבל רב עמרם והרמב"ם גורסים נודה לך וכן הוא ברוקח גם בחזקוני דברים ח', י', גם בזוהר פ' תרומה עמוד רל"ח, וכן נוהגים ואין קושי כלל בלשון והוא כמליצת להודות לך על משפטי צדקך (תהלים קי"ט, ס"ב). **שהנחלת**, רבים טועים ואומרים שהנחלתנו. **ארץ חמדה**, ל' ירמיה ג', י"ט. ומפורש בשמות רבה פ' ל"ב שנקראת ארץ חמדה, מפני שנה"מ נתן בתוכה, ומפני שחמדו לה המלכים, ומפני שחמדו לה אבות העולם. **טובה ורחבה**, שמות ג', ח'. **ועל שהוצאתנו**, עפ"ה שמות כ', ב'. והרמב"ם גורס ועל שהוצאתנו מארץ מצרים, בלי הזכרת השם, וכן הוא בס' רב עמרם ובטור ובמרדכי ואבודרהם וסדורי הספרדים וכן כתב בעל ויי"ב. ובאה הנוסחא גם בתפלה קצרה לזכירת יציאת מצרים בלילה (ברכות י"ד, ע"ב). **ופדיתנו**, ע"פה דברים ז', ח'. **ועל בריתך** ברית מילה. וכתב בעל המלמד שמוקדם ברית לתורה לפי שהברית קודם לתורה קדימת זמן וקדימת סבה שהרי הוא סבת קיום התורה. **ועל תורתך שלמדתנו**, בירושלמי ברכות פרק א' ר' סימון בשם ריב"ל אמר, לא הזכיר תורה בארץ מחזירין אותו, מה טעם, ויתן להם ארצות גוים (תהלים ק"ה, מ"ד), מפני מה, בעבור ישמרו חקיו ותורותיו (שם) עכ"ל וראה עליו פירוש בעל עין יעקב. **חֻקֶּיךָ** ביו"ד אחרי קו"ף כ"כל כי ל' רבים הוא, והנה בסדורי רז"ה ורי"ם גם בשל ר"ווה כדפס חֻקְּךָ בלי יו"ד וטעות והעד ואת שבת קדשך הודעת להם ומצוות וחקים ותורה (נחמיה ט', י"ד) אשר על פי פסוק זה הוסד הנוסחא, ועוד לעדות גרסת הספרדים שהיא ועל חקי רצונך. **בכל יום ובכל עת ובכל שעה**, פירושו שמפרנס אותנו לא לבד בכל יום אלא גם בכל עת ולא לבד בכל עת אלא גם בכל שעה; יום גדול מעת ועת גדולה משעה,

וְעַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: כַּכָּתוּב. וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמָּזוֹן:

רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל־הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו: אֱלֹהֵינוּ אָבִינוּ רְעֵנוּ זוּנֵנוּ פַּרְנְסֵנוּ וְכַלְכְּלֵנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ וְהַרְוַח־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ: וְנָא אַל־תַּצְרִיכֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לֹא לִידֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם וְלֹא לִידֵי הַלְוָאָתָם. כִּי אִם לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה שֶׁלֹּא נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם לְעוֹלָם וָעֶד:

כי כאן הוראת עת על חלק אחד מג׳ חלקי היום ערב ובקר וצהרים, בל״א טאגעצייט, והוראת שעה היא בל׳ חז״ל על חלק אחד מכ״ד חלקים של יום שלם, ויאמר ג״כ בהרבה מקומות על המשך זמן קטן וקצר למאד כמו אין לך אדם שאין לו שעה, יפה שעה אחת בתשובה (אבות פ׳ ד׳) ובמקום רגע בל׳ הכתוב, וכן רגע אחד תרגומו שעה חדא (שמות ל״ג, ה׳) כי רגע באפו תרגומו מטול דשעתא רוגזה (תהלים ל״א ו׳,) וראה גם במט״מ ס׳ שכ״א. בפי כָל־חַי כ״ף כל צ״ל רפה בחק יהו״א דוגמת בפי בלעם (במדבר כ״ג, ה׳) בפי כסילים (משלי כ״ו, ז׳), וכבר מבואר למעלה דף 37 כי הסמיכות פי׳ תשמש גם על יחיד גם על רבים וכמו שכתב הראב״ע בפירושו לבראשית מ״ה, י״ב. ככתוב דברים ח׳, י׳. על הארץ ועל המזון, על הארץ המוציאה את המזון (ברכות מ״ט).

רחם היא ברכה שלישית שנקראת בונה ירושלים ע״ש חתימתה, ואמרו בברכות מ״ט שצריך להזכיר בה מלכות בית דוד, וכתב עליו אבן ירחי מצאתי במדרש שבימי ירבעם בן נבט מאסו ישראל בג׳ דברים במלכות בית דוד ובבנין הבית ובמלכות שמים, שנאמר ראה ביתך דוד (מ״א י״ב ט״ז) זה שמאסו להם מלכות בית דוד ובנין הבית, איש לאהליך ישראל (דה״ב י׳, ט״ז) אל תקרי לאהליך אלא לאלהיך שמאסו להם מלכות שמים, ואינן נגאלין עד שיבקשו שלשתן שנ׳ ובקשו את ה׳ אלהיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה׳ ואל טובו באחרית הימים (הושע ג׳ ה׳), על כן צריך לומר בבונה ירושלים שלשתן בין בחול בין בשבת עכ״ל. והנה הספרדים אומרים רחם ה׳ אלהינו עלינו ועל ישראל וכו׳ וכן גורס בעל התניא גם אבודרהם, אמנם נוסחתנו רחם ה׳ אלהינו על ישראל וכו׳ ואין אומרים עלינו, והוא כגרסת הגמרא ברכות מ״ט וכן גורס גם רש״י וכן הנוסחא לרמב״ם ולאבן ירחי ולמרדכי ולטור. אלהינו אבינו, וכן גורס אבן ירחי. רְעֵנוּ רעה אותנו, מל׳ רעה עמך בשבטך (מיכה ז׳, י״ד), וכן גרסת אבן ירחי בהלכות שבת ס׳ מ״ה ומ״ו וכן כתבו האחרונים, ראה מט״מ ס׳ שכ״ד ומג״א ס׳ קפ״ח אות ג׳. והספרדים אומרים רוֹעֵנוּ ואף הוא יתכן שאז שם תואר הוא ועש״ה ה׳ רועי לא אחסר (תהלים כ״ג, א׳) רועה ישראל (פ׳, ב׳) ומוסב אל השם כמו אלהינו אבינו, וכמו שאומרים גם בברכה רביעית רוענו רועה ישראל. זוּנֵנוּ, כצ״ל ל׳ צווי משרש זון מענין מזון כמו שׁוּבֵנוּ (תהלים פ״ה, ה׳) משרש שוב, וכמו שפירש הראב״ע לקהלת ה׳, ח׳. ונזכרת הנוסחא בירושלמי שבת פ׳ ט״ו וויקרא רבה פ׳ ל״ד אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת, ר׳ זעירא בעא קמיה דר׳ חייא בר אבא אלין דאמרין רוענו זוננו פרנסנו בשבת מהו, אמר ליה טופס ברכות כך הוא עכ״ל. והרויחנו, תן לנו המזונות בשפע ויתרון, ול׳ חכמים הוא. והרוח לנו, מענין רוח והצלה יעמוד ליהודים (אסתר ד׳ י״ד). לא לידי מתנת בשר ודם, כי מתנתם מעוטה וחרפתם מרובה. הלואתם, שם דבר מל׳ אם כסף תלוה (שמות כ״ב, כ״ד) בל״א דארלייהען. והוא משקל נהוג הרבה בל׳ משנה, כמו הבדלה הבערה הגבהה הדלקה הזכרה הסכמה הפסקה הפרשה הלאה הקטרה התראה ודומיהם, ובמקרא לא נמצא כי אם באחרי כו״ן, כמו רוח והצלה (אסתר ד׳ י״ד) הַכָּרַת פניהם (ישעי ג׳, ט׳) מן הַכָּרָה. שלא נבוש ולא נכלם עש״ה ישעיה מ״ה, י״ז. ואמר שלא נבוש נגד ההלואה, ולא נכלם נגד המתנה, כי כלימה היא גדולה מן הבושה, והספרדים מאחרים שלא נבוש בעולם הזה ולא נכלם לעולם הבא, אך לא ידעתי איך יחובר כאן העולם הבא עם הפרנסה.

בשבת אומרים רצה, ודין שכחתו תמצא בסוף ברכת המזון. חג שבת וחגש אמן רצה.

רצה והחליצנו יי אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה, כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבת בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונך: ברצונך הניח לנו יי אלהינו שלא תהי צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו· והראנו יי אלהינו בנחמת ציון עירך ובבנין ירושלים עיר קדשך· כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות:

בראש חדש ויום טוב אומרים יעלה ויבא. חג ראש חדש חגד יום טוב וחגש אמן יעלה ויבא.

אלהינו ואלהי אבותינו· יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו· וזכרון משיח בן דוד עבדך· וזכרון ירושלים עיר קדשך· וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך· לפליטה ולטובה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום

לראש חודש	לראש השנה	לסכות	לשמיני עצרת ושמחת תורה	לפסח	לשבועות
ראש החדש	הזכרון	חג הסכות	השמיני חג העצרת	חג המצות	חג השבעות

הזה· זכרנו יי אלהינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים· ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו· כי אליך עינינו· כי אל (מלך) חנון ורחום אתה:

רצה וכו', בגמר' ברכות דף מ"ח ע"ב בשבת מתחיל בנחמה וסיים בנחמה ואומר קדושת היום באמצע עכ"ל ופירש עליו הרי"ף שבשבת יש לשנות ברכה שלישית ולומר במקום רחם ה' אלהינו נחמנו ה' אלהינו וכו' וכן גם לסיימה מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים, ונוסחא זו לשבת הביאוה אבן ירחי וכל בו ואבודרהם בזה"ל „נחמנו ה' אלהינו בציון עירך ושמחנו בבנין בית בחירתך ומלכות בית דוד משיחך מהרה תחזירנה למקומה ורצה והחליצנו וכו' כי אתה הוא בעל הנחמות בא"י מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים", אבל רש"י כתב שאין לשנות בשבת עיקר הנוסחא רק שיכלול רצה והחליצנו שהיא קדושת היום באמצע הברכה, ועל פיו נוהגים וראה תוספות והרא"ש לברכות מ"ח ע"ב וסמ"ג עשין כ"ז. ואיתא בפסחים דף ק"ה לילי שבת ולילי י"ט יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון, שבת וי"ט (ר"ל הימים) אין בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון, ופירש רש"י הזכרה בבהמ"ז, של שבת רצה והחליצנו, ובי"ט יעלה ויבא עכ"ל. והנה נוסחת רצה והחליצנו נזכרת בירושלמי דשבת גם ויקרא רבה פ' ל"ד דף ר"ו, וזה"ל, ועצמותיך יחליץ, אמר ר' אליעזר בן יעקב מה הלשון הזה, ישמוע יזיין ישזיב ויניח, ישמוע כמה דאת אמר והלצה נעלו מעל רגלו, יזיין כד"א חלוצים תעברו, ישזיב כד"א חלצני ה' מאדם רע, יניח ועצמותיך יחליץ, מכאן קבעו חכמים לומר רצה והחליצנו בשבת עכ"ל. ונמצא לשון זו של החליצנו גם במשנה ערובין דף ל"ט ופירש שם רש"י החליצנו וזרזנו. במצות רצונך הנו"ן בסגול כי פה הפסק מאמר הוא הניח לנו, לווי הפעיל משורש נוח, מל' הניחו לעיף (ישעיה כ"ח, י"ב) ר"ל תן לנו מנוחה. ובסדור ר"ע נדפס הנח לנו, גם בעל מטה יהודה כתב שבמוקלת נוסחאות הנח ואין הפרש בין הנח להניח רק שהנח שרשו נוח והניח שרשו נוח עכ"ל ובאמת כן ברמב"ם הלכות ברכות פרק ב' הגרסה הנח, אבל הנכון לומר הניח שטעמו נתינת המנוחה בל"א רוהע פערשאפען, ולא הנח שטעמו השארת דבר במנוחתו בל"א חין רוהע לאססען, וכמו שאומרים גם בנוסח מגן אבות המניח לעמו להניח להם, ומניח בקדשה, בלי מחלוקות ואף ברמב"ם כן הגרסה שם בהלכות תפלה פרק ט'. וראה למעלה דף 56. תהי כן בווי"ו וכון וכן גם באבודרהם. בנחמת בל' יחיד כן העקר וכן בסדורי הספרדים. בעל הישועות, כמו שנאמר אני ה' מושיעך (ישעיה מ"ט כ"ו). ובעל הנחמות כמו שנאמר אנכי הוא מנחמכם (שם נ"א, י"ב).

כי אל חנון ורחום אתה, כן כתב אבודרהם בשם הרא"ד שיש לומר בנוסח יעלה ויבוא של בהמ"ז ולא כי אל מלך חנון וכו' וכן כתב של"ה דף פ"ב ע"ב גם יוסף אומץ ס' תשפ"ג, וכן סדר בעל אור חדש, ונמצא כך לשון הכתוב נחמיה ט', ל"א.

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלָיִם. אָמֵן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, (הָאֵל) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַדִּירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גֹּאֲלֵנוּ יוֹצְרֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לַכֹּל שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם הוּא הֵטִיב הוּא מֵטִיב הוּא יֵטִיב לָנוּ: הוּא גְמָלָנוּ הוּא

בבית האבל יאמרו זה:

נַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־אֲבֵלֵי יְרוּשָׁלַיִם וְאֶת הָאֲבֵלִים הַמִּתְאַבְּלִים בְּאֵבֶל הַזֶּה, נַחֲמֵם מֵאֶבְלָם וְשַׂמְּחֵם מִיגוֹנָם, כָּאָמוּר כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלַיִם תְּנֻחָמוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְנַחֵם צִיּוֹן בְּבִנְיַן יְרוּשָׁלָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, בּוֹרְאֵנוּ גֹּאֲלֵנוּ, קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, הַמֶּלֶךְ הַחַי, הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֵל אֱמֶת, דַּיָּן אֱמֶת, שׁוֹפֵט צֶדֶק, (וְלוֹקֵחַ נְפָשׁוֹת בְּמִשְׁפָּט), וְשַׁלִּיט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כִּרְצוֹנוֹ, כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט,

ירושלים עיר הקדש, ישעיה נ"ב, א'. נחמיה י"א, א'. בּוֹנֵה הכו"ן בסגול ככל ל' בונה שנמצא שהוא בסגול חוץ מן אחד שהוא בצרי ע"פ המסרת בּוֹנֵה ירושלם ה' (תהלים קמ"ז), והנה אם היינו חותמים בונה ירושלים אמן וכגרסת הגמרא, אז היה הנכון בּוֹנֵה בצרי, עכשו שנוהגים לומר בונה ברחמיו אין עוד מקום לצרי וצריך לקרוא בסגול. ומה שחותמים בונה ברחמיו הטעם כדי לחתום בל' רחמים כמו שפותחים הברכה בל' רחמים וראה במט"מ ס' שכ"ה ועטרת זקנים סמן קפ"ח אות א'. ירוּשָׁלָיִם, הלמ"ד בקמץ כמשפטו בהפסק, כי מלת אמן בלתי נחשבת דוגמת בתוככי יְרוּשָׁלָיִם הללויה (תהלים קט"ז). אמן, אומרים אמן אחר הברכה (ברכות מ"ה ע"ב) כדי להבדיל בין ג' ברכות ראשונות שהן מן התורה לברכה הרביעית שהיא מדרבנן.

נחם ה' וכו' שמוסיפים בבית האבל בשבעת ימי אבלו בברכה שלישית מובא בס' רב עמרם ותניא ס' ס"ח ובכל בו ס' קט"ו ואבודרהם הלכות ברכות וש"ע י"ד ס' שע"ט. ולשון הנוסחא לקוחה מנוסח נחם לט' באב. כאיש אשר, ישעיה ס"ו, י"ג. מנחם ציון בבנין ירושלים, הנוסחאות מתחלפות בחתימת הברכה, וגרסתנו היא בי"ד ס' שע"ט.

האל אבינו וכו', ברכה זו שמה הטוב ומטיב, ואיננה מדאוריתא אלא מדרבנן (ברכות מ"ו) ונתקנה כנגד הרוגי ביתר, כמו שאמרו חז"ל בגמרא ברכות מ"ח ע"ב וסוף תענית, ומבואר יותר בירושלמי תענית פרק ד' גם באיכה רבה דף ע"א וז"ל כרם גדול היה לו לאדריאנוס י"ח מיל על י"ח מיל כמן טבריא לציפורה, והקיפו גדר מהרוגי ביתר ולא גזר עליהם שיקברו, עד שעמד מלך אחר וגזר עליהם וקברום, רבי הונא אמר ביום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו, והמטיב שניתנו לקבורה עכ"ל ואמרו בברכות דף מ"ט שצריך להזכיר בברכה זו ג' מלכיות (מלך העולם, מלכנו, המלך הטוב), אחת לגופה דברכה, ואחת בשביל רחם ה' ואחת בשביל נודה לך אשר חסר בהם הזכרת מלכות שמים. ותקנו עוד להזכיר בה ג' הטבות וג' גמולות (הטיב מטיב יטיב, גמלנו גומלנו יגמלנו) והוא ע"פ המדרש כמו שכתב הרא"ש בברכות פרק ז' סוף סמן כ"ב וז"ל אמרינן במדרש דצריך לומר בה שלוש טובות ושלש גמולות, ואפילו הכי איכה חותמות בברוך דחשיבא מטבע קצרה דמעיקרא לא תקנו אלא הטוב והמטיב, ולבסוף הוסיפו בה דברים הללו עכ"ל. האל אבינו, וכן נוסח הרמב"ם והטור וכן גם גרסת הספרדים, אמנם אבודרהם כתב אין לומר האל דהא אמרינן אלהינו וכן כתב רב עמרם בברכה שלאחר המגלה עכ"ל וראה שם, ובאמת נראה כן גם מגרסת רש"י בברכות מ"ט ואף התניא בסמן כ"ז גורס ב"א י' א"מ"ה אבינו מלכנו אדירנו וכו' וראה ע"ז סוף סמן קפ"ט. יוצרנו, איננו בנוסח הספרדים, גם רש"י ורמב"ם ומרדכי לא גרסו לו, וכן איננו בנוסח ברכה לאבל. קדוש יעקב, עפ"ה ישעיה כ"ט, כ"ג. רועה ישראל, תהלים פ', ב'. הטוב והמטיב, עפ"ה תהלים קי"ט, ס"ח. שבכל יום ויום, כן העמיד הנוסחא הע"ז בסמן קפ"ט. ושל"ה דף פ"ב כתב יש לומר בְּכָל־יוֹם ויום ולא שבכל, וגרסה זאת באמת יותר נכונה במליצת הלשון. הוא הטיב הוא מטיב הוא יטיב לנו, הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו, כך סדר הלשון, וכן כתב הטור בשם אביו הרא"ש, תחלה הלשון בעבר ואח"כ בהוה ואח"כ בעתיד. והספרדים אומרים,, הוא מטיב לנו הוא היטיב לנו הוא ייטיב לנו, הוא גומלנו הוא גמלנו הוא

גּוֹמְלֵנוּ הוּא יִגְמְלֵנוּ לָעַד לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרֶוַח הַצָּלָה וְהַצְלָחָה בְּרָכָה וִישׁוּעָה נֶחָמָה פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל־טוֹב, וּמִכָּל־טוּב אַל־יְחַסְּרֵנוּ:

וַאֲנַחְנוּ עַמּוֹ וַעֲבָדָיו· וְעַל־הַכֹּל אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ· גּוֹדֵר פִּרְצוֹת יִשְׂרָאֵל הוּא יִגְדּוֹר אֶת־הַפִּרְצָה הַזֹּאת מֵעָלֵינוּ (אם אחר מברך יוסיף וּמֵעַל הָאֵבֶל הַזֶּה) לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם, הוּא יִגְמְלֵנוּ לָעַד חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכָל־טוֹב, וּמִכָּל־טוּב אַל־יְחַסְּרֵנוּ:

הָרַחֲמָן· הוּא יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

הָרַחֲמָן· הוּא יִתְבָּרַךְ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

הָרַחֲמָן· הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים וְיִתְפָּאַר בָּנוּ לָנֶצַח נְצָחִים וְיִתְהַדַּר בָּנוּ לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: הָרַחֲמָן· הוּא יְפַרְנְסֵנוּ

יגמלנו" תחלה בלשון הוה ואח"כ בל' עבר ואח"כ לעתיד, וכן כתב אבן ירחי בשם מנהג צרפת ועל דרך הלשון ה' מֶלֶךְ ה' מָלָךְ ה' ימלוך. חן וחסד וכו', ע"ו לשונות של טובה כנגד ע"ו סעודות שאוכלים בשבוע, וסמן לדבר ואכלתו כברך י"ה (אור חדש). לעד חן וָחסד וְרחמים ורוח וכו' כן הנוסחא בסדורי הספרדים וכן גרסת אבודרהם וכן הוא בס' רב עמרם ורמב"ם וכל"ל ע"פ תהלוך ל' עברית אשר הפעל גמל תמיד לאחריו יחס הנשוא של דבר הנגמל, כמו כי רעה גמלוך (בראשית נ') גמלתהו טוב (משלי ל"א), אבל לומר גמל פלוני את פלוני לדבר מה הוא כנגד חק המליצה, וע"כ טעות מה שנמצא בסדורים לחן לחסד ולרחמים ולרוח, ובאה ע"י שגרת הלשון שהיתה כך שגורה בפי הסופרים מתוך נוסחת יעלה ויבוא, וכבר העירותי עליה בס' תוצאות חיים דף קכ"ג. גם יעב"ץ כבר פגע בקושי הלשון ודחק ליישבה כי עד ולרוח יוסב למעלה אל יגמלנו, ומן הצלה יקשר למטה אל אל יחסרנו, אבל לא כתיישבו בזה הלמדי"ן המותרות. ואם נדחק להליץ בעד הנוסחא השגורה הזאת יותר טוב לומר עליה כי המאמר הנשוא לפעולת הגמול הוא מן הצלה והצלחה וכו' עד וכל טוב, ר"ל הקב"ה יגמלנו לעד הצלה והצלחה ברכה וכו', והמאמר לחן ולחסד ולרחמים ולרוח הוא בא לבאר את אופן הגמול ר"ל הגמול של הצלה והצלחה וכו' אשר יגמלנו הקב"ה הגמול הזה יהיה לחן ולחסד ולרחמים ולרוח. וכל טוב, מוסב עוד למעלה ר"ל הוא יגמלנו חן וחסד וכו' וכל טוב. ויש לדעת כי נקוד התבה בשורק בסדורי הספרדים וכן נקד גם אבודרהם ובעל אור חדש דף ל"ג וכן בסדור ר"ע. אבל בעל ש"ת נקד וכל טוב ומכל טוב שניהם בחולם וכן גם רוו"ה בסדורו, והוא הנכון, כי הלשון הוא יגמלנו לעד חן וחסד וכו' וכל טוב הוא כלשון גמלתהו טוב (משלי ל"א, י"ב) והלשון ומכל טוב אל יחסרנו הוא כלשון לא יחסרו כל טוב (תהלים ל"ד, י"א) ושניהם טוב בחולם.

המלך החי וכו' נוסחא זו שאומרים בבית האבל מקורה בברכות מ"ו, ע"ב. ומס' שמחות פרק י"ד. ואלה ברמב"ם הלכות ברכות פרק ב' ובטור א"ח ס' קפ"ט. וכלבו ס' כ"ה, וס' קע"ו. המלך החי, ע"ש אלהים חיים ומלך עולם (ירמיה י', י'). אל אמת, תהלים ל"א, ו'. ולוקח נפשות במשפט, בשאלתות דרב אחאי גאון ס' ע"ו איננו גם הרי"ף ורמב"ם וסמ"ג לא גרסו לו, וכבר דברתי עליו בס' תוצאות חיים דף קכ"ג. כי כל דרכיו משפט, דברים ל"ב, ד'. גודר פרצות ישראל, מל' גודר פרץ (ישעיה נ"ח, י"ב), והנוסחא כך היא בהגהת ש"ע י"ד ס' שע"ט.

הרחמן וכו'. סוף ברכת הטוב והמטיב הוא ומכל טוב אל יחסרנו, והבקשות של הרחמן וכו' הוספות הן לברכת המזון, וחלופים בנוסחתן ובמספרן גדול מאד במנהגים החלוקים, כי כן בסדורי הספרדים נמצאות י"ז בקשות מתחילות הרחמן והאשכנזים יש להם ט' הרחמן, והרמב"ם לא הביא אלא ג', ואבודרהם לא דבר דבר מנוסחתן רק אמר עליהן בכלל וז"ל ואומר הרחמן כל אחד ואחד כרצונו וכרצון שאלתו, ואינו חשוב הפסקה בין בהמ"ז לבפה"ג, שהרי תקנו לאורח לברך לבעל הבית (ברכות דף מ"ו) וגדולה עושת. עליכו בברכת מילה שאומר אלהינו ואלהי אבותינו וכו' אחר שברך בפה"ג ומפסיק בין ברכה לשתייה עכ"ל, ודבריו הן ממש דברי הטור א"ח ס' קפ"ט, וכן כתב גם הכל בו שיוכל להאריך כרצונו בבקשות אלה, הרי לנו ברור כי בהמ"ז מעקרו נתיסדה עד ומכל טוב אל יחסרנו, והבקשות של הרחמן ולהלאה נתוספו אח"כ, ומדברי הכל בו בסמן כ"ע נראה שכבר בימי הגאונים הוסיפו מן הרחמן כאלה,

בְּכָבוֹד: הָרַחֲמָן· הוּא יִשְׁבּוֹר עֻלֵּנוּ מֵעַל צַוָּארֵנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ: הָרַחֲמָן· הוּא יִשְׁלַח בְּרָכָה מְרֻבָּה בַּבַּיִת הַזֶּה וְעַל שֻׁלְחָן זֶה שֶׁאָכַלְנוּ עָלָיו: הָרַחֲמָן· הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת־אֵלִיָּה הַנָּבִיא זָכוּר לַטּוֹב וִיבַשֶּׂר־לָנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת:

*) הָרַחֲמָן· הוּא יְבָרֵךְ אֶת־(אָבִי) מוֹרִי בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה, וְאֶת־(אִמִּי) מוֹרָתִי בַּעֲלַת הַבַּיִת הַזֶּה, אוֹתָם וְאֶת־בֵּיתָם וְאֶת־זַרְעָם וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם. אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָנוּ. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל. כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ כֻּלָּנוּ יַחַד בִּבְרָכָה שְׁלֵמָה· וְנֹאמַר אָמֵן:

בַּמָּרוֹם יְלַמְּדוּ עֲלֵיהֶם וְעָלֵינוּ זְכוּת שֶׁתְּהִי לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם· וְנִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְיָ וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ· וְנִמְצָא־חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

---

*) הרחמן זה יאמר כל אחד כפי ענינו כגון מי שמברך על שלחן אחרים לא יאמר אָבִי ואמי ובעל הבית המברך יאמר הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אוֹתִי וְאֶת אִשְׁתִּי (וְאֶת זַרְעִי) וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לִי כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ וכו'. והמברך על שלחן עצמו ואין לו אשה ובנים יאמר יְבָרֵךְ אוֹתִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לִי כְּמוֹ וכו'.

כי אמר שם בשם תשובות הגאונים שעונים אמן אחרי הרחמן. עֻלֵּנוּ, עול גלות, והוא עפ"ה ויקרא כ"ו, י"ג. והוא יוליכנו וכו' לקוח מל' נוסחת אהבה רבה. אֵלִיָּה הנביא, כן הנכון כי הלשון עפ"ה מלאכי ג', כ"ג. ושם אליה כתיב בלי ויו בסוף. ויבשר לנו עפ"ה ישעיה נ"ב, ז'. והיה הנכון ע"פ לשון הכתוב ויבשר אותנו ולא לנו. ובמקצת ספרים במקום ויבשר לנו וכו' הנוסחא „ויברך אותנו כל אחד ואחד בשמו". בְּשׂוֹרוֹת, הרבוי מן בְּשׂוֹרָה (ש"ב ד' י') ובפלס חגורה חֲגוֹרוֹת. אָבִי מוֹרִי, כן כתב בעל אור חדש, שהוא ל' עברי ואין לומר אַבָּא מָארִי שהוא ל' תרגום ועיין שם. כמו שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אבותינו, כן הנוסחא בכל בו סימן כ"ה ובארחות חיים דף ל"ו וכן כתב בעל מע"מ ס' של"ו וראה למעלה דף 239. בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל, הוא מל' הגמרא ב"ב דף י"ז שזה לא שלט בהן מלאך המות אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים, אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל וכו', ומבואר יותר בב"ר פ' מ"ג וז"ל ויתן לו מעשר מכל, ר' יודא בר סימון אומר מכח אותה ברכה אכלו ג' יתידות גדולות בעולם אברהם יצחק ויעקב, באברהם כתיב וה' ברך את אברהם בכל, ביצחק כתיב ואוכל מכל, ביעקב כתיב כי חנני אלהים וכי יש לי כל עכ"ל וכוונת המאמר שלא חסרו שום טובה שבעולם. ודע כי כן נוסח הכל בו וארחות חיים והרש"ל, ומע"מ, וכן בסדורי הספרדים ובכל ספרים טובים וכן מוזכר בזוהר פ' עקב עמוד תקכ"ג, ומה שנמצא במקצת סדורים הנוסחא כמו שנתברכו אבותינו אברהם בכל יצחק מכל יעקב כל כן יברך וכו' טעות זאת ולשון עלגים. ונאמר אמן, כן נוסחת הכל בו וארחות חיים וכן הורה מג"א בסימן קפ"ט, כנגד סברת המרדכי סוף ברכות ופוסקים אחרים מביאם מע"מ בס' של"ת.

במרום, בקצת נוסחאות מִשָּׁם וכן בכל בו ס' כ"ה, ובנראה משם היה עקר הנוסחא להיות עוד מן הברכה לבעל הבית וכך לשונה „ממרום ילמדו עליו זכות שתהא משמרת לשלום, ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישעו וימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם", והסיבו אח"כ הלשון לברכה לכל המסובין. יְלַמְּדוּ בבנין פיעל בכל ס"י וכ"כ כמו בסנהדרין מ' המלמד חובה מלמד זכות, ובחולין נ"ב אלו ג' שרי נכרים שמלמדים זכות על ישראל, וכן פה הפירוש, המלאכים המליצים טוב ילמדו עלינו זכות. **שתהי**, הזכות תהי לנו למשמרת שלום, ובעל מטה יהודה פירשו בטעות ושכח כי זכות ל' נקבה היא. **ונשא ברכה** ל' תהלים כ"ד, ה'. ויש להזהר בקריאת מֵאֵת להכיר היטב את האל"ף שלא יבוא לידי חרוף. וכתוב בהגהות מהרי"ל הלכות ר"ה שבשביל זה יש שאין אומרים כלל הנוסחא במרום, ויש שאומרים מִשֵּׁם ה', אמנם הנכון שלא לשנות ל' הכתוב רק ידקדק בדבורו שלא יבליע האותיות (מע"מ ס' של"ט). ונמצא חן, ל' משלי ג', ד.

בשבת הָרַחֲמָן, הוּא יַנְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

בראש חדש הָרַחֲמָן, הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:

ביום טוב הָרַחֲמָן, הוּא יַנְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב:

בראש השנה הָרַחֲמָן, הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:

בחה"מ דסכות הָרַחֲמָן, הוּא יָקִים לָנוּ אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת:

*) הָרַחֲמָן, הוּא יְזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. מַגְדִּל (בר"ח ובשבת וביו"ט אומרים מִגְדּוֹל) יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ

---

*) אם שכח לומר על הנסים אומר כאן נוסחא זו:

הָרַחֲמָן, הוּא יַעֲשֶׂה־לָּנוּ נִסִּים וְנִפְלָאוֹת כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה. בִּימֵי וכו'.

אם שכח לומר רצה בשבת וכבר התחיל ברכת הטוב, אם הוא בסעודה ראשונה ושניה צריך לחזור לראש, ובסעודה שלישית אינו צריך; אבל אם נזכר קודם שמתחיל ברכת הטוב אומר שם נוסחא זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית (ואם הוא ר"ח ושכח גם יעלה ויבא מוסיף וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְזִכָּרוֹן). בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת (ובר"ח מסיים וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים):

אם שכח לומר יעלה ויבא בראש חדש ונזכר אחר שהתחיל ברכת הטוב אינו צריך לחזור, אבל אם נזכר קודם שפתח ברכת הטוב אומר שם נוסחא זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן:

אם שכח לומר יעלה ויבא בי"ט (אבל לא בחה"מ) וכבר התחיל ברכת הטוב חוזר לראש, אבל אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב אומר שם נוסחא זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה, אֶת־יוֹם חַג (פלוני) הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

ואם חל י"ט בשבת ושכח רצה ויעלה ויבא כולל של שבת וי"ט ביחד ואומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית וְיָמִים טוֹבִים לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. אֶת־יוֹם חַג פלוני הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

אם שכח יעלה ויבא בר"ה וכבר התחיל ברכת הטוב אינו חוזר, ואם עוד לא התחיל הטוב אומר נוסחא זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל אֶת־יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה:

וכשחל ר"ה בשבת ושכח רצה ויעלה ויבא אומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית וְיָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל, אֶת־יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

יום שכלו שבת, מבואר למעלה דף 246, והנכון פה לומר יום, ולא ליום כמו שהוא בהרבה סדורים, כי הפעל הנחיל יקושר אחריו דבר הנחלה ביחס הנשוא. יקים לנו את סכת, ע"פ הכתוב עמוס ט' י"א, וע"כ הנכון דויד מלא יו"ד. ויש שעוד מוסיפים „וכל תהי עוד מושפלה" והוא לקוח מקרובות הקליר ליום ב' דסכות. הוא יזכנו וכו' זה הרחמן מביאו גם הרמב"ם, והספרדים אומרים אותו בלשון מורחבת. לימות המשיח, שיבוא במהרה בימינו. ולחיי העולם הבא, לעתיד. ומה שחותמים את בהמ"ז במגדיל כתב הרוקח בס' של"ז לפי שכתוב צידה ברך אברך אביוניה אשביע לחם, וכתיב אחריו שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי. מַגְדִּל ישועות פסוק בתהלים י"ח, נ"א. ובר"ח ושבת וי"ט אומרים תחתיו מִגְדּוֹל ישועות שהוא פסוק בש"ב כ"ב, נ"א. והטעם הפשוט על חלוף הלשון בשבת וי"ט כבר כתבתי בס' תולאות חיים דף קכ"ד שהוא כי מסדרי התפלה אשר מצאו פה ב' פסוקים דומים לא רצו לתת יתרון לאחד על חברו וע"כ בחרו בשניהם ונתנו

לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:
יְראוּ אֶת־יְיָ קְדשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ, וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב: הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ:
נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם:
יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְיָ · יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

ברכת המזון בקצרה·

השפחות והנשים שמלאכתן מתבטל ואינן יכולות לברך בהמ"ז בכוונה מוטב שיברכו אותה בקצור ובכוונה, וזה נוסחה:

קנעכטע אויך מאַגדע אָדער זאָגט וועלכע דיא ניכט צייט האָבען דאָז פאָללשטאַנדיגע טישגעבעט מיט געהאָריגער אַנדאַכט צו פערריכטען, מאָגען דאַפיר דאָז היער אַבגעקירצטע שפרעכען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַזָּן אֶת־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא־חָסַר לָנוּ וְאַל־יֶחְסַר לָנוּ מָזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד: בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוּא זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל וּמֵטִיב לַכֹּל וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַזָּן אֶת־הַכֹּל: נוֹדֶה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה וְנָתַתָּ לָנוּ בְּרִית וְתוֹרָה וְחַיִּים וּמָזוֹן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן: רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְתִגְדַּל מְהֵרָה כְּבוֹד הַבַּיִת וּתְנַחֲמֵנוּ בְּכִפְלַיִם· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלָיִם, אָמֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לָנוּ הוּא הֵטִיב הוּא מֵטִיב הוּא יֵיטִיב לָנוּ הוּא גְמָלָנוּ הוּא גוֹמְלֵנוּ הוּא יִגְמְלֵנוּ לָעַד חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וִיזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

לזה מקומו לימי החול ולזה מקומו לימי שבת וי"ט, והלשון מִגְדּוֹל המסכמת ביותר למליצת הנוסחא קבועה לתדיר, והלשון מַגְדִּיל לאינו תדיר. עושה שלום, ברמב"ם גם בסדורי ספרדים איננו, אלא ברמב"ם הסיום הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, וסיום הספרדים ה' עוז לעמו יתן וכו'. אמנם אבודרהם מזכיר עושה שלום במרומיו וכן הוא גם בזוהר תרומה דף ע"ה סוף עמוד רל"ח. ואם כן נו סיום בהמ"ז והחתימה בשלום ע"פ מה שכתוב ונתתי גשמיכם בעתם וכו' וכתוב אחריו ונתתי שלום בארץ, וכדרש בת"כ ומובא בפירוש רש"י שמא תאמרו הרי מאכל הרי משתה אם אין שלום אין כלום ת"ל אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ, מכאן שהשלום שקול כנגד הכל. ויש להעיר עוד כי היחיד המברך בהמ"ז לא יאמר ואמרו אמן אלא אמן בלבד, מטעם שכתבתי למעלה בדף 105.

יראו את ה'. כפירים, תהלים ל"ד, י', וי"א. והמנהג לומר פסוקים אלה בלחש והטעם שאם יש עני במסובין שלא יתבייש כשאומרים כפירים רשו וכו', ועוד בעבור שכבר חתמו בעושה שלום לכן אומרים אלה פסוקים בלחש להודיע שאינם עוד ממטבע בהמ"ז. הודו לה', תהלים קי"ח, א'. פותח, שם קמ"ה, ט"ז. ברוך הגבר, ירמיה י"ז ז'. נער הייתי, תהלים ל"ז, כ"ה. ואף זה הפסוק הרבה אומרים אותו וכן הוא גם בסדורי הספרדים גם בסדור של יעב"ץ. ה' עוז, שם כ"ט, י'.

המברך בהמ״ז על סעודת נשואין מוזגים לו ב׳ כוסות, ויקח המברך הכוס הא׳ בידו ויאמר בקול ובנעימה.

דְּוַי הָסֵר וְגַם חָרוֹן׃ וְאָז אִלֵּם בְּשִׁיר יָרֹן׃
נְחֵנוּ מַעְגְּלֵי צֶדֶק׃ שְׁעֵה בִּרְכַּת בְּנֵי צִיּוֹן (ישרון)׃

בִּרְשׁוּת מָרָנָן וְרַבָּנָן וְרַבּוֹתַי׃ נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ׃ וְשֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ׃ ועונים בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ׃ וְשֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ׃ וחוזר המברך ואומר בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ׃ וְשֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ׃ בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ׃ וגו׳ ומברך בהמ״ז עד סופו.

וכשסיים יניח הכוס הראשון מידו, ויקח הכוס הב׳ ומוסיף לברך אלה הברכות:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל בָּרָא לִכְבוֹדוֹ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם דְּמוּת תַּבְנִיתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בִּנְיַן עֲדֵי עַד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, יוֹצֵר הָאָדָם׃

דוי הסר, פיוט קטן חתום בו דונש הוא דונש בן לברט מחבר של שיר דרור יקרא שאומרים בזמירות של יום השבת, ובשיר ההוא בן בחרוז גם הזמר הזה במשקל יתד וב׳ תנועות רק שצריך תקון בשתי תבות שקלקלו בם סופרים ומדפיסים. **דוי**, ל׳ צער כמו מדוה ומעגין כל היום דוה, ולבי דוי (איכה א׳, י״ג. כ״ב). **אלם בשיר ירון** עפ״ה ישעיה ל״ה, ו׳. **נחנו מעגלי צדק** עפ״ה תהלים כ״ג, ג׳. וצ״ל מעגלי בלתי נ״ת נראה בעלות המשקל וכן הוא בסדר ברכות דפוס ויניציא, והסופרים בראותם הפסוק בתהלים כ״ג חשבו לתקן ולכתוב במעגלי ושבשו. **שעה**, פנה, מל׳ ואל מנחתו לא שעה (בראשית ד׳ ה׳). **ברכת בני אהרן**, כן הגיה בעל ש״ת מסגרה, ויושר דבר, כי באמת כן הנוסחה בכי״י גם בסדר ברכות דפוס ויניציא, והנה מחבר השיר כיון בלשון הזה על עצמו כי הוא היה לוי, והסופרים אח״כ שינו וכתבו תחת בני אהרן בני ישרון כדי לעשות הלשון מכוונת יפה לכל איש ישראל ואף לאינו מזרע אהרן, אך השחיתו בתקונם את משקל השיר. וע״כ אם נחליף לשון המחבר נאמר **שעה ברכת בני** ציון ובזה המשקל על מכונו, ויעמוד בני ציון ע״ד העברה במקום בני ישראל וכמו בני ציון יגילו במלכם (תהלים קמ״ט), והנה פירוש החרוז, תפן נא אל ברכת המזון שמברכים בני ישראל. **שהשמחה במעונו**, כתובות דף ח׳, וכתב אבן ירחי וז״ל קבלתי מרבותי בצרפת שלכך נהגו לומר שהשמחה במעונו ולא בזבולו או במכונו או בלשון אחר, לפי שאמרו בחגיגה פ׳ אין דורשין (דף י״ב, ב׳) שבעה רקיעין הן, וילון רקיע שמים מעון מכון זבול ערבות, מעון שבו מלאכי השרת אומרים שירה, הוי אומר שהשמחה במעונו עכ״ל. וראה עוד בס׳ עקרים מאמר ב׳ פרק ט״ו.

שהכל ברא, ברכות אלו שמן ברכת חתנים ונקראו גם שבע ברכות ע״ש מספרן בצרוף ברכת היין, ואיתא בראש מס׳ כלה מניין לברכת חתנים מן התורה, שנאמר ויברכו את רבקה. והנוסחה כולה במס׳ כתובות דף ח׳ ומובאה ברמב״ם הלכות ברכות פרק ב׳ והלכות אישות פרק י׳ ובסמ״ג עשין מ״ח. **שהכל ברא לכבודו** עפ״ה ישעיה מ״ג, ז׳. וההודאה היא על בריאת העולם בכלל.

יוצר האדם עפ״ה בראשית ב׳, ז׳. וההודאה היא על יצירת האדם בפרט.

אשר יצר את האדם, זו היא הודאה על יצירת הזווג של זכר ונקבה ושלמות מין האנושי בנשמתו ושכלו. **בצלמו**, כמו שכתוב בראשית א׳ כ״ו. **בצלם דמות תבניתו**, פירושו, דמות תבניתו של אדם גם היא בצלם אלהים נבראת, והכוונה על יצירת חוה שבנה אותה הקב״ה בדמות אדם הראשון וגם היא צלם אלהים, כן נראה הנכון בפירוש מאמר זה אשר נתקשו בו רבים. ורב סעדיה גורס ובצלם דמות תבניתו, וראה בתשובות הרי״א להר׳ שאול הכהן דף י״ב גם בהליכות קדם דף מ״ב. **והתקין לו לאדם. ממנו**, מגופו ר״ל מצלעותיו. **בנין עדי עד**, את חוה, וקורא אותה בנין עפ״ה ויבן ה׳

שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל הָעֲקָרָה. בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים. כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה חָתָן וְכַלָּה. גִּילָה רִנָּה דִּיצָה וְחֶדְוָה. אַהֲבָה וְאַחֲוָה וְשָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה. קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחֻפָּתָם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ הֶחָתָן עִם הַכַּלָּה:

וחוזר ונוטל הכוס הראשון ויברך בורא פרי הגפן וישתה מב׳ הכוסות ויתן לחתן ולכלה ולכל המסובין.

אלהים את הצלע (בראשית ב׳ כ״ב), ופירוש עדי עד, נוהג לדורות, והטעם שע״י שניהם מתקיים מין האדם. והרי״א בתשובותיו לשאול הכהן גורס „בנין עֲדֵי עד״, ולא מצאתי כן בספר זולתו.

שוש תשיש, ברכה זו נתקנה כנגד שמחת ירושלים העתידה שנמשלה לשמחת זווג חתן וכלה. כבתוב ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך (ישעיה ס״ב, ה׳). והקדימו ברכה זו לברכת זווג חתונה, לפי שחייבים להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו וכמו שכתוב תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי ונו׳ (תהלים קל״ז). וג׳ ברכות אלו סמוכות הן לברכה שלישית וע״כ אינן פותחות בברוך. **העקרה**, ירושלים עפ״ה רני עקרה (ישעיה נ״ד, א׳).

הרעים האהובים, הם החתן והכלה שנתקשרו יחד באהבתם להיות ריעים זה לזה. ונוסח הגמרא הוא **רעים האהובים**, הראשון בלי ה״א, ובעל ווי״ע תקן הָרֵעִים כדי להשוות המתואר לתואר ונכון, ואף כי במלא יום הששי (בראשית א׳ ל״א) פרות הטובות (מ״א, כ״ו) בור הגדול (ש״א י״ט, כ״ב) ואחרים אשר המתואר בלתי ידיעה, הם נדונים ליוצאים מן הכלל. והספרדים אומרים **רעים אהובים** שניהם בלי ה״א, וכן בסדור רב עמרם ובאבודרהם, וגם זה יתכן. ובשאלתות לרב אחאי גאון סמן י״ו וברמב״ם הלכות ברכות פ׳ ב׳ גורס רעים ואהובים. **כשמחך יצירך**, כמו ששמחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו. **משמח חתן וכלה**, ואין חותמים משמח החתן עם הכלה כמו בברכה האחרונה, והטעם מפני כי ברכת שמח תשמח היא דרך בקשה לבקש רחמים על חתן וכלה שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם לפיכך חותמים משמח חתן וכלה, ר״ל את שניהם, ואם היו חותמים החתן עם הכלה לא היה במשמע אלא שמחה לחתן בלבד שישמח בכלה ולא לכלה שתשמח בחתן. אבל הברכה האחרונה שהיא שבח והודאה להקב״ה שברא חתונת דיבוק איש באשה ע״י שמחה וחדוה בה חותמים משמח החתן עם הכלה, שהוא לשון שמחת איש באשתו.

אשר ברא ששון וכו׳ היא ברכה כוללת כל ענינים הקודמים בריאת השמחה ויצירת הזווג וזכרון ירושלים. **דיצה**, גם הוא ל׳ ששון ושמחה בל׳ חז״ל ומגזרת ולפניו תדוץ דאבה (איוב מ״א, י״ד) וכן שישו אתה משוש תרגומו דוצו עמה דיץ (ישעיה ס״ו י׳) אגילה בישועתך תרגומו אדוץ בפורקנך (תהלים ט׳ ט״ו). **ורעות**, התחברות, מענין למען אחי ורעי אדברה נא שלום (תהלים קכ״ב, ח׳). והנה נוסחתנו היא גרסת הגמרא והרי״ף והרמב״ם וסמ״ג. אבל הספרדים גורסים, „אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה אהבה אחוה גילה דיצה שלום ורעות״, ומחסרים ב׳ התבות רנה וחדוה, וכן חסרים ב׳ תבות אלה גם בס׳ הבהיר מובא בזוהר בראשית דף ל״ה גם בזוהר תרומה דף ע״ה עמוד ב׳ גם בזוהר חדש מדרש רות. דף פ״ט, והוא כדי שיהיו כאן י׳ לשונות כנגד י׳ מאמרות שבהן נברא העולם. **בערי יהודה**, ל׳ ירמיה ל״ג, י׳. וי״א. **מצהלות**, עליזות, מל׳ צהלי ורני (ישעיה י״ב, ו׳). **ונערים**, פירושו, וקול מצהלות נערים. והספרדים גם פה נוסחתם משונה מגרסת הגמרא, שהם אומרים „קול מצהלות חפות חתנים ממשתה ונערים מנגינתם״, **משמח הֶחתן עם הכלה**, כן העקר הֶחתן בה״א ידיעה כחברו הכלה, וכן גורס אבן ירחי בהלכות פסח

ברכת אירוסין.

המברך לוקח כוס של יין בידו ומברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הָעֲרָיוֹת. וְאָסַר לָנוּ אֶת־הָאֲרוּסוֹת וְהִתִּיר לָנוּ אֶת־הַנְּשׂוּאוֹת לָנוּ עַל־יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין:

ונותה החתן והכלה. ואחרי כן החתן מקדש לו את הכלה בטבעת קידושין ואומר:

הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּטַבַּעַת זוֹ כְּדַת משֶׁה וְיִשְׂרָאֵל:

וקורים הכתובה. ואחרי כן מברכים על כוס שני בורא פרי הגפן ואומרים ו׳ הברכות שהכל ברא לכבודו וגו׳ הסדורים למעלה בבהמ״ז לנשואין (דף 563).

ס׳ קי״א והתניא בס׳ כ״א וכן הוא בסדר ברכות דפוס ויניציא וכן הוא במחזור רומא. ויש לדעת כי במחזור רומא בעלא קודם חתימת ברכה זו שד תוספת כעין פיוט וע״ס א״ב וז״ל: **אשא תפלה, בעד חתן וכלה,** גנגם רב עלילה, דרשם לשם ולתהלה, העץ פרי לגדלה, והגפן תת חילה, זיתים סביבות **לשתלה, חניטים** עלי שור גמלה, טכוסי כבוד תורה וגדולה, ימין ושמאל לפרוץ באחוזת נחלה, **כח חצי גבור אשפתם** תמלא, לא ייגעו לריק ולא יילדו לבהלה, פטות עוז ושבטי ממשלה, נאותי מחמד **לרוסם** בהלולים לסגלה, שריגי ענף פרות תפרח בגילה, צמחי **קמותם** רבבות לכפלה, **שוש תשיש בה׳** עליהם חזק גם הוא ישיש כמשוש החתן על כלה, ככתוב כי יבעל בחור וגו׳, **ונאמר והיה** כעץ שתול על מים וגו׳, ונאמר והיה כעץ שתול על פלגי וגו׳ ונאמר שיר המעלות **אשרי** כל ירא וכו׳ (כל המזמור), ונאמר כי תשיתהו ברכות וגו׳ ונאמר יהי מקורך ברוך וגו׳ **בא״י משמח החתן עם הכלה.**

בא״י וכו׳, ברכת אירוסין הלא היא כסדרה בגמר׳ כתובות דף ז׳, ע״ב. ומביאה הרמב״ם בהלכות אישות פרק ג׳. **וצונו על העריות** כן נוסח הגמרא, ופירש אבודרהם ר״ל צונו על הרחקת העריות או צונו לפרוש מן העריות, ודומה לו ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוך ה׳ אלהיך (דברים ד׳ כ״ג) כלומר צוך שלא לעשות. ומצאתי בתשובת שאלה להרמב״ם שהוא גורס **והבדילנו מן העריות** עכ״ל, ובאמת כן גם גרסת הרמב״ם בהלכות אישות פ׳ י׳ וכתב עליה בעל מגיד משנה שהיא כן הנכונה. הָעֲרָיוֹת, הקבוץ מן עֶרְיָה **בשת** (מיכה א׳, י״א) בפלס חֶרְפָּה חֲרָפוֹת. **ואסר לנו את הארוסות,** פירש רש״י מדרבנן הוא שגזרו על הייחוד של פנויה ואף ארוסה לא התירו עד שתיכנס לחופה ובברכה עכ״ל ואע״פ שאיסור זה מדרבנן נוכל לברך עליו וכמו שמברכים על נר חנוכה ומקרא מגלה. **הנשואות לנו,** כן הגיה רבנו תם, ור״ל בשיהו הנשואות לנו ע״י חופה. **על ידי חפה וקדושין,** פירוש ע״י ברכת חופה שהיא גומרת את הקדושין. ובעל הטטור בחלק א׳ שער ה׳ כתב שמסתבר לומר על ידי חפה בְּקִדּוּשִׁין בבי״ת וטעות וְקִדּוּשִׁין כתהוה ע״י דמיון הברת אות וי״ו ואות בי״ת *). וכן בש״ע אה״ע ס׳ ל״ד בְּקִדּוּשִׁין בבי״ת, גם בס׳ חפת חתנים (ליוורנא שנת תקכ״ו) הדפיסו כן. אמנם בעל נחלת שבעה (דף ל״ג, א׳) יישב הגרסה וְקִדּוּשִׁין בוי״ו. ועוד לדעת כי בשאלתות דרב אחאי גאון סמן י״ו הנוסחא על ידי קדושין וחפה. **וקדושין,** משקל תלמודי הוא וענינו ל׳ הזמנה והכנה, ומל׳ וקדשתם היום, ויקדש את העם (שמות י״ט, י׳. וי״ד) התקדשו למחר (במדבר י״א, י״ח) ודומיהם המתורגמים בל׳ הזמנה. **מקדש עמו ישראל** וכו׳ תבת **עמו** איננה בגמרא ולא בשאלתות **דרב אחאי** ולא בס׳ רב עמרם, והרמב״ם חותם בלבד מקדש ישראל, וכן בש״ע אה״ע ס׳ ל״ד. ונוסחתנו מובאה בהגהת מיימוני, וראה עוד על אודות הברכה בהרא״ש לכתובות דף ז׳ גם באבודרהם.

הרי את מקדשת לי, קדושין דף ה׳, ע״ב.

---

*) חלוף אותיות דומה לזה ראה למעלה דף 288.

על היין מברך לפניו ביי'ם גענוסע דעס וויינס.	על תבשיל מן ה' מיני דגן חיבער קוכען, קאנפעקט אד"גל.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:	בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת:

ברכה אחרונה·

דער זעגענספרוך נאך דערען גענוס.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל

על היין מברכין לאחריו. נאך וויין.	על פירות משבעת ארץ ישראל. נאך טרויבען, פייגען, אָליווען, דאַטטעלן אונד גראַנאַטאַפפעלן.	על מעשה קדרה מה' מיני דגן. נאך מעהלשפייזען.	כשאכל מן ה' מיני דגן וגם שתה יין. ווען מאן מעהלווערק גענאססען אונד צוגלייך וויין געטרונקען.
הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן	הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ	הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה	הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן

וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה שֶׁרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ לֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ וְלִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ· רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל הֵיכָלֶךָ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ, וְנֹאכַל מִפִּרְיָהּ וְנִשְׂבַּע מִטּוּבָהּ וּנְבָרֶכְךָ עָלֶיהָ בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה:

בשבת וּרְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה:

בר"ח וְזָכְרֵנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה:

בי"ט וְשַׂמְּחֵנוּ בְּיוֹם חַג (פלוני) הַזֶּה:

בר"ה וְזָכְרֵנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה:

כִּי־אַתָּה יְיָ טוֹב וּמֵטִיב לַכֹּל, וְנוֹדֶה לְּךָ עַל־הָאָרֶץ

וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן:	וְעַל הַפֵּרוֹת· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת:	וְעַל הַמִּחְיָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה:	וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן:

בורא פרי הגפן, משנה ברכות דף ל"ה. בורא מיני מזונות, שם דף ל"ו, ב'. על הגפן ועל וכו' ברכה זו שמה מעין שלש, כי נכלל בה מעין ג' הברכות של בהמ"ז, כיצד, על המחיה ועל הכלכלה הוא מעין ברכת הזן, ועל ארץ חמדה הוא מעין ברכת הארץ, רחם ה' אלהינו הוא מעין ברכת בונה ירושלים, ואע"פ שיש בה ג"כ כי אתה ה' טוב ומטיב כנגד ברכת הטוב והמטיב, לא קראוה אלא מעין שלש ולא מעין ארבע, בעבור שברכה רביעית של בהמ"ז רק מדרבנן היא. ויש אומרים כי אתה ה' טוב ומטיב לכל הוא לא נתקן מעקרו רק לברכת היין שהיא על הגפן ועל פרי הגפן ונתקן כנגד הטוב והמטיב שאומרים על שנוי היין (ברכות נ"ט, ב'), אלא שנהגו לומר נוסחה זו גם על ה' מיני דגן והפירות. והברכה מובאה בברכות דף מ"ד, וסדרה הרמב"ם בהלכות ברכות סוף פרק ג', ויש בה מעט חלופי נוסחאות בסדורים. ועל תנובת השדה, לשון יחזקאל ל"ו, ל'. והרמב"ם אינו גורס לו וגם ברוקח איננו, והשל"ה

שתה יין ואכל מפירות הארץ מברך:

עַל־הַגֶּפֶן וְעַל־פְּרִי הַגֶּפֶן וְעַל־הָעֵץ וְעַל־פְּרִי הָעֵץ וחותם עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַגֶּפֶן וְעַל־הַפֵּרוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַגֶּפֶן וְעַל־הַפֵּרוֹת:

אכל מן ה' מיני דגן וגם מפירות הארץ מברך:

עַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַכַּלְכָּלָה וְעַל־הָעֵץ וְעַל־פְּרִי הָעֵץ וחותם עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַפֵּרוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַפֵּרוֹת:

אכל מן ה' מיני דגן וגם מפירות הארץ ושתה יין כולל שלשתם יחד בברכה ואומר:

עַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַכַּלְכָּלָה עַל־הַגֶּפֶן וְעַל־פְּרִי הַגֶּפֶן עַל־הָעֵץ וְעַל־פְּרִי הָעֵץ וחותם עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַגֶּפֶן וְעַל־הַפֵּרוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַגֶּפֶן וְעַל־הַפֵּרוֹת:

על שתיית מים ועל שכר: חיבער וואַסער אונד זאָנסטיגע געטרענקע (אויסער וויין):

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל נִהְיֶה בִּדְבָרוֹ:

על פרי העץ: ביי'ם געניסען פאָן בוימפריכטען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ:

על פרי הארץ: ביי'ם געניסען פאָן ערדפריכטען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה:

ואחרי שתיית מים או אכילת פרי מברך: נאָך דעם געניסען אָווער דיעזער:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָן עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ לְהַחֲיוֹת (בָּהֶם) נֶפֶשׁ כָּל־חָי, בָּרוּךְ חֵי הָעוֹלָמִים:

דף ל"ה ע"ב איכו מביא ועל תבואת השדה כי אם על ה' מיני דגן וכן הוא בכל בו, וראה טור א"ח ס' ר"ח. והנחלת לאבותינו, אבודרהם גורס והנחלת את אבותינו, וכן ברמב"ם. לאכול מפריה ולשבוע מטובה, איננו בהרמב"ם ולא בשל"ה גם הספרדים אין אומרים אותו גם בסדור יעב"ץ איננו, אמנם הגמרא מביאו, וכן גורסים רב עמרם והרא"ש והטור והרוקח וכל בו ואבודרהם. ונמצא מליצת לשון זו גם בסוטה דף י"ד. ושמחנו בבנינה, וכן בהרמב"ם. והשל"ה גורס ושמחנו בה והוא כגרסת הגמרא. ונאכל מפריה ונשבע מטובה, איננו בגמרא ולא בס' רב עמרם ולא ברמב"ם גם הספרדים אין אומרים אותו, אבל הטור מביאו בשם בעל הלכות גדולות, וכן בשל"ה. ונברכך עליה בקדשה ובטהרה, גם זה איננו בגמרא ובס' רב עמרם, אבל הרמב"ם מביאו. וזכרנו לטובה ביום ראש החדש הזה, כן הנוסחא וכמו שהיא בטור ובשל"ה וכן הוא בסדור של ר' עזריאל גם של ר' זלמן לונדן. כי אתה ה' טוב ומטיב לכל וכן בס' רב עמרם, וגרסת אבודרהם היא „כי אל טוב ומטיב אתה", וכן היא בכל בו וכן בכפתור ופרח פרק י'. על הארץ ועל הפרות, ר"ל על הארץ המוציאה את הפירות, ברכות דף מ"ד וע"ע. ואם אכל פירות ארץ ישראל בין בא"י בין בח"ל חותם על הארץ ועל פֵּרוֹתֶיהָ.

שהכל נהיה בדברו, משנה ברכות דף מ', ע"ב. נִהְיָה היו"ד בסגול והוא בינוני נפעל משרש היה, וכן כל ברכות הנהנין אמורות בל' בינוני כמו בורא, המוציא, הזן, עושה, כי מודים אנחנו על שהקב"ה פועל תמיד בכל עת הטובות לנו והשגחתו תמיד על טבע הבריאה שלא תסור מקו מנהגה אשר לוה אותה להלוך בה, וזהו ג"כ שנאמר בתפלה המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. בורא פרי העץ, משנה ברכות ל"ה. בורא פרי האדמה, שם. בורא נפשות וכו' מקורה בברכות דף ל"ז. ומ"ד. אך לא באה שם הנוסחא בשלמותה והתוספות מביאים אותה בזה"ל „בא"י אמ"ה בורא נפשות רבות וחסרונם ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי ברוך חי העולמים", ופירשו וחסרונם כמו לחם ומים שאי אפשר בלא הם, ועל כל מה שברא, כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא בראם יכולים העולם לחיות בלא הם, שלא בראם כי אם לתענוג כמו תפוחים וכיוצא בהם עכ"ל אמנם גדול הדוחק בפירוש הזה, ונראה הנכון כי מן מלת עד וחסרונן הוא מן הקריאה אל השם כלומר ברוך אתה ה' אשר אתה הוא בורא נפשות רבות וחסרונן, וא"כ יאמר על מה יהיה ברוך, על כל מה שברא וגו' על זאת הוא ברוך. ובזה מליצת הלשון מיושבת ואין בה קושי כלל. וחסרונן בנו"ן כן הוא במשנה ברכות מ"ד ובגמרא (ברכות ל"ז וערובין י"ד, ב') ובאבודרהם וכן כתב בעל אור חדש וכל"ל כי נמשך על נפשות שהוא ל' נקבה. ופירושו שברא כל מה שחסר לנפשות לחיותם, ר"ל לרבי ספוקן ובל"א חיחרעו בע־מרן. שבראת כן הנוסחא בערובין דף י"ד, ע"ב גם במכילתא בשלח פ' ה' וכן הורה בעל מג"א סמן ר"ז. ובברכות דף ל"ז הנוסחא שברא בל' נסתר, וכן גורס רש"י שם ראש

על ריח עשב: ‏ ביים ריעכען וואהלריעכענדע קרייטער:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא עִשְׂבוֹת בְּשָׂמִים:

על ריח פרי: ‏ ביים ריעכען וואהלריעכענדע פריכטע:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַנּוֹתֵן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת:

על ריח בשמים: ‏ ביים ריעכען געווירצע:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים:

על ריח עץ בושם: ‏ ביים ריעכען וואהלריעכענדעס האָלץ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים:

על שמן אפרסמון: ‏ ביים ריעכען וואהלריעכענדעס אָהל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא שֶׁמֶן עָרֵב:

הרואה ברקים, וכוכבים המעופפים, ומדבריות, והרים רמים, וכן הרואה החמה בראשית שנת מחזור הגדול בתקופת ניסן בבוקר יום ד', מברך:

ביי'ם אנבליקקע דעס בליטצענס, שטערנשיעסענס, וועטטערלייכטענס, האָהער געבירגע, גראָסער וויסטען, ספריכט מאַן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

דף מ"ה, וכן באבודרהם. והנה הטור בסימן ר"ז מביא בתחלה הנוסחא שברא ואח"כ מביא הנוסחא שבראת ולא הבריע, אמנם בעל נגיד ומלוה דף מ' כתב בפירוש צריך שתאמר על כל מה שבראת ולא על כל מה שברא, ובאמת הנוסחא הזאת היותר מתישבת בלשון, וכן היא בכל בו ס' כ"ד גם בט"ז ס' ר"ז, וכן היא בסדורי רז"ה ויעב"ץ ורי"ס. להחיות בהם, בסדור ספרדים לא נמצאה תבת בהם, ומסתבר. ברוך חי העולמים, חתימה זו איננה בגמרא שלנו, אבל היא ע"פ גמרא ירושלמי ברכות פרק ו' משנה ראשונה ששם נוסח הברכה כך הוא „אשר ברא נפשות רבות להחיות בהן נפש כל חי ברוך אתה ה' חי העולמים" ובשאלתות דרב אחאי גאון פ' יתרו סמן נ"א הנוסחא „בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא ברוך חי העולמים" והרמב"ם בפירושו למשנה ברכות מ"ד גורס „בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא, ברוך אל חי העולמים". גם בספרו פאר הדור ס' ק"א (והוא ס' נ"ח בתשובותיו דפוס חדש) כתב שאין חתימה לברכה זו, ר"ל שאין אומרים בסופה ברוך אתה ה', וכן כתב גם רשב"א תשובה קמ"ע. חֵי העולמים, חֵי בצרי כן נקוד הסמיכות מן השם התואר חַי [לא מן חַיִּים כמו שכתב בטעות ה"ר ארקוולטי מובא בתוספות י"ט סוף מס' תמיד גם בעל ווי"ל ס' קל"א, כי מן חַיִּים שהוא שם המקרה, נופל על עצם החיות ובל"א דאַז לעבען, יאמר בסמיכות חַיֵּי], ושרשו חיה מנחי למ"ד ה"א ונפלם די שהוא בסמיכות דֵי (ויקרא ה' ז'. ישעיה מ', ט"ז), וכן הוא במקרא בדניאל י"ב, ז' וישבע בְּחֵי העולם והוא תואר סמוך ותרגומו „בייא דעם לעבענדיגען דער וועלט" או „בייא דעם לעבענדיגען דער עוויגקייט" כפי שיובן תבת העולם על הנצחיות או על העולם הנברא, ואם היה נקוד בְּחַי העולם היה נשמע ממנו בְּחַי אשר הוא העולם בל"א ביי'ם לעבענדיגען, דיא וועלט והיה זה הפוך גדול בהבנה, אף כאן האומר חַי העולמים נשמע מדבריו החי והעולמים ויהיה הריסות המשמעת, וע"כ הפרש גדול בין חַי בצרי וחַי בפתח וכ"ל חֵי העולמים ופירושו ה' אשר הוא חי של העולמים. אבל כאשר נאמר עולמים או עולם בלי ה"א ידיעה אז יפה יתכן ג"כ לנקד חַי עולמים חַי עולם בפתח שאז משמעתו כמו חַי לְעולמים חַי לְעולם וכן נמצא בפיוט האדרת והאמונה לְחַי עולמים בכל חרוז וחרוז, וזהו שכתב אבודרהם בשם בעל המלמד ז"ל ומה טוב לומר חֵי העולמים כל' הכתוב וישבע בְּחֵי העולם, לרמוז על העולמות כי הוא חייהם וקיומם, ואם נפסק לומר שהוא חי וקים בשני עולמות העולם הזה והעולם הבא, טוב הוא עכ"ל, ורצונו אם תהי כוונתך שהוא חי לעולמי עד אז תוכל לנקד חַי אך צריך שתאמר אז חי עולמים, והוא ברור ודאה עוד בס' אור חדש דף ל"ו, ב', גם בס' הרכסים לבקעה לבראשית ג', כ"ב. בורא עשבות בשמים, ברכות מ"ג, ע"ב. ושם גורס עשבי, אך במקרא רבוי של עשב הוא עשבות (משלי כ"ז, כ"ה) ול' המקרא מעולה שהוא המבורר לנו ונקוד עשבי איננו מבורר (ובט"ז לא"ח ס' רע"ז אות י"ב יש טעות). הנותן ריח, ברכות מ"ג, ב'. בורא מיני, שם מ"ג, ע"א. בורא עצי, שם. בורא שמן, שם. עושה מעשה בראשית, ברכות נ"ד. ונ"ט. וכן גרסת הרא"ש והטור א"ח ס' רכ"ז וסמ"ק ס'

על רעם וסערה ורעש: בייא דאננער, שטורמוועטטער אדער ערדבעבען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם:

הרואה את הקשת בעננים: בייא אנבליקקע דעז רעגענבאגענז:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, זוֹכֵר הַבְּרִית וְנֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ:

הרואה אילנות בעת פריחת נלנס בחדש ניסן מברך ברכיה הראשונה: בייא ערזטען אנבליקקע בליהענדער בייאמע אים מאנאטע ניסן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ דָּבָר וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבִים לְהַנּוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם:

הרואה אילנות טובות ובריות נאות מברך: בייא ערבליקקען פארציגליכער געוועכזע אדער אויזגעצייכנעט שאנער געשאפפע:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁכָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ:

הרואה אדם משונה: בייא ערבליקקען איינעז זאָנדערבארען אדער ריזען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת:

בנה או קנה בית או כלים ומלבושים מברך: בייא אנקויף איינעז הויזעז, אדער נייען קליידעז א. ד. גל., זאָוויא בייא גענוס איינער יעדען נייען שפייזע שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

הלובש מלבוש חדש: בייא אנציעהען איינעז נייען קליידעז שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:

על שמועות טובות לו ולאחרים: בייא עמפפאנג איינער גליקקליכען באטשאפט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב:

על שמועות רעות וכן הקורע על מתו או הרואה בתי כנסיות בחרבנן: בייא עמפפאנג איינער שלימען נאכריכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דַּיַּן הָאֱמֶת:

הרואה את חברו שנתרפא מחליו מברך: בייא וויעדערזעהען זיינעז פריינדעז דער פאן איינער שווערען קראנקהייט גענעזען שפריכט מאן:

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא מַלְכָּא דִי־עָלְמָא דִּי יַהֲבָךְ לָן וְלָא יַהֲבָךְ לְעַפְרָא:

קמ"ח. אך הרי"ף והרמב"ם ואבודרהם גורסים עושה בראשית, ובאור הלשון ראה למעלה דף 58. שכחו וגבורתו, ברכות נ"ד. זוכר הברית, שם דף נ"ט וראה בתוספות שם ובהגהות מימוני הלכות ברכות פ' י' אות נ' ויוסיף אומץ ס' שע"ז. זוכר הברית, כמו שכתוב וזכרתי את בריתי (בראשית ט', ט"ו). ונאמן בבריתו, שלא יעברנו אף כשרבו הרשעים. וקים במאמרו, פירושו אפילו לא היה ברית מאחר שהשביע ולא יהיה עוד מבול ברור הוא שיקיים מאמרו. שלא חסר בעולמו, ברכות מ"ג, ב' ור"ה דף י"א. ואילנות טובים, אילן ל' זכר הוא אף כי יתרבה ברבוי נקבה, כמו אבות לוחות וזוטיהם, וע"כ כ"ל טובים וכן הוא בסמ"ק ס' קמ"ח. לְהַנּוֹת בהם כן בויי"ל ונכון, והוא מקור פיעל משרש הנה דוגמת לְתַנּוֹת (שופטים י"א, מ') מן תנה, ור"ל השם הוא מהנה באילנות הטובים את בני אדם, ומלה תלמודית היא וטעמה ל' תועלת, והועיל לא יועילו תרגומו והנאה לא יהנון (ירמיה כ"ג, ל"ח). ובסמ"ג עשין כ"ז וסמ"ק ס' קמ"ח וארחות חיים הלכות ברכות ס' מ"ה הנוסחא לְהַנּוֹת מֵהֶם ואף היא מתפן ואז פירושו בני אדם יהיו נהנים מן האילנות. שככה לו, ברכות נ"ח, ב', ותנחומא פ' פינחס. משנה הבריות, שם. שהחינו, ברכות נ"ד. וראה למעלה דף 366. מלביש, ברכות דף ס' וראה שם בהרא"ש ס' ע"ו. הטוב והמטיב, ברכות נ"ד. דין האמת, שם ופסחים נ'. והנוסחא האמת נה"א נראה במשנה וגמרא וכל הפוסקים ולכן נ"ל דַּיַּן היו"ד נפתח כי המלה סמוכה. בריך רחמנא,

הרואה את חברו החביב לו אחר י"ב חדשים: ווער זיינען געליעבטען פריינד נאך איינעם יאהרע ווידער ערבליקט, שפריכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְחַיֵּה מֵתִים:

הרואה בתי כנסיות שבתישבו מחרבנן יאמר: ווען מאן ווידערערשטאנדענע גאטטעסהייזער זיעהט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַצִּיב גְּבוּל אַלְמָנָה:

הרואה חכם בחכמת התורה: זיעהט מאן איינען ווייזען אין דער תורה, זא שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו:

הרואה חכם בחכמת העולם: זיעהט מאן איינען זאנסטיגען וועלטווייזען, זא שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לְבָשָׂר וָדָם:

הרואה מלך וחייליו: זיעהט מאן איינען רעגענטען אומגעבען פאן זיינען גראססען, זא שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לְבָשָׂר וָדָם:

הרואה מקום שבו נעשה לו נס מברך: ביי'ם ווידערזעהען איינעס ארטעס, וואו מאן איינער גראססען געפאהר ענטגאנגען איזט, שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה:

ואם הוא מקום שנעשה נס לאבותינו, אומר שעשה נס לאבותינו במקום הזה. ואם נעשה שם נס לאבותיו, אומר לאבותי, ואם לרבו אומר לרבי.

הרואה ים אוקינוס: זא מאן דאז וועלטמעער זיעהט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה אֶת־הַיָּם הַגָּדוֹל:

הקובע מזוזה מברך: ביי'ם אנשלאגען דער מזוזה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְבּוֹעַ מְזוּזָה:

העושה מעקה לגגו או כותל וגדר סביב לבורו להסיר המכשול יברך: ווען מאן איינע איינצייונג אום דען ברוננען אדער איין געלענדער אום דאז פלאטטע דאך מאכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה:

הפודה כרם רבעי מברך: ווער זיינען וויינבערג אים פיערטען יאהרע אויזלאזט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־פִּדְיוֹן כֶּרֶם רְבָעִי:

ברכות נ"ד, ב', ורמז בהרא"ש שם. גם בלבוש ס' רי"ט. **מחיה מתים**, שם נ"ח, ב'. **מציב גבול**, שם. והוא עפ"י משלי ט"ו, כ"ה. **שחלק מחכמתו, שנתן מחכמתו, שנתן מכבודו**, ברכות דף נ"ח. ורמז מאמר ר' יוחנן במגלה ט"ז. **שעשה לי נס**, ברכות נ"ד. **שֶׁעָשָׂה את הים הגדול**, שם, וכן גרסת הרי"ף ורמב"ם ורא"ש וסמ"ג וסמ"ק ורוקח וארחות חיים וכל בו ואבודרהם וכן הוא בסדורי הספרדים וכן בסדור ברכות דפוס ויניציא וכן הורה בעל מג"א בס' רכ"ח. **לקבוע מזוזה**, ירושלמי ברכות פ' ט' ושאלתות דר' אחאי גאון ס' קמ"ה ורמב"ם הלכות תפלין פ' ה' הלכה ז' וסמ"ג עשין כ"ג וכ"ה. **לעשות מעקה**, כן גורס אבודרהם וכן הוא ברמב"ם הלכות ברכות פ' י"א וסמ"ג עשין כ"ז. ונוסחת שאלתות דר' אחאי ס' קמ"ה היא על המעקה. **כרם רְבָעִי**, כן הדפיס רוו"ה וכב"ל, ולא רביעי כמו שבא באבודרהם, וטעמו כרם בן ד' שנים וכמו שמבארת המשנה ברא"ש מס' פרה, וכן בברכות דף ל"ה ופאה פ' ז' ומעשר שני פ' ה' וספרי פ' נשא כרם רְבָעִי, נטע רְבָעִי, כולן בלא יו"ד אחרי בי"ת הרי שקראו שני"ת

עסה מקמח של ה' מיני דגן הנלושה במים ובלילתה עבה לאפות ממנה פת ויש בה לפחות השעור של מ"ג ביצים וחומש ביצה צריך להפריש ממנה חלה ולברך על הפרשתה. והמצוה הזאת היא על האשה, ואם אין לו אשה המצוה על האיש, וכן כשאשתו יולדת או חולה יקיים הוא את המצוה ולא יעשנה ע"י אשה אחרת. והחלה המופרשת צריך לשרפה. וזאת הברכה:

ווען מאַן איינען ברָאדטייג פֿאָן אונגע־ געפֿאָהר דרייא פֿפֿונד מעהל מיט וואַססער אַנגעקנעטעט, זאָ האַט מאַן איין שטיקכען דאַפֿאָן אַבצוברעכען (חַלָּה) אונד דאַבייא פֿאָלגענדע ברכה צו זאַגען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִן־הָעִסָּה:

כלים של זכוכית או של מתכת כשיטבילם יברך:

ווען מאַן מעטאַללענע אָדער גלעזערנע געפֿעססע טובל איזט שפּריכט מאַן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־טְבִילַת כֶּלִי (ואם הם רבים יאמר כֵּלִים):

האשה הטובלת טבילת מצוה, וכן הגר שמתגייר וטובל, צריך לברך:

ווען מאַן איין געזעטצליך פֿאָרגעשריבענעס רייניגונגסבאַד נימט, שפּריכט מאַן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־הַטְּבִילָה:

ערוב תחומין.

מי שיש לו לילך לדבר מצוה חוץ לתחום בשבת או בי"ט יערב בערב שבת או בעי"ט ערובי תחומין. וכיצד יעשה, יקח מזון לשתי סעודות ויניחהו בתוך האלפים אמה מחוץ לעירו ויקנה שם שביתתו ויאמר בזה, ואז אע"פ שחזר ולן בביתו יחשב לו כאילו שבת במקום שהניח שם שתי הסעודות, ומותר לו למחר להרחיק ממקום שהניח שם הערוב עוד אלפים אמה. ויקח לערוב דבר מזון שלא יושחת במהרה כגון בצל ושום. ואם הוא מערב לאחרים יאמר בדין ערובא יהא שרא לפלוני או לבני מקום פלוני וכו' וצריך להודיעם, שאין מערבין לו לאדם אלא לדעתו. וקודם שמניח הערוב מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת עֵרוּב:

בְּדֵין עֵרוּבָא יְהֵא שְׁרֵא לָנָא לְמֵאזַל מֵאַתְרָא הָדֵין תְּרֵין אַלְפִּין אַמִּין:

נקטן, ואע"פ שלא נמצא במקרא שִׁלֵּשִׁי רִבֵּעִי, נסמוך על קבלת בעלי המשנה שהם קבלו הקריאה הנכונה מאבותיהם בעלי הלשון האמתיים. וראה שרשי רד"ק ערך ימן גם בבאור הבנת המקרא לרוו"ה בבראשית ט"ו, ט'. ומצאתי בסמ"ק ס' רמ"ח וז"ל לכרם רבעי כיצד יעשה, ילקט מד' רוחות הכרם ומעות בידו ועומד באמצע הכרם ואומר בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיום הכרם, (וכן הנוסח בשאלתות דר' אחאי גאון ס' ק' ובה"ג הלכות ערלה), ואומר בזמן שבית המקדש קיים היו פירות רבעי להקדש ועכשו יהי רצון שיהיו המעות האלו להקדש והפירות חולין, ומעות שוחקם או שורפם. נעתק מסדר ברכות דרב סעדיה עכ"ל, וראה גם בס' כל בו ס' כ"ב. להפריש חלה מן העסה, חלוקי דעות בנוסח הברכה שיש מן הפוסקים אומרים להפריש תרומה, ויש אומרים להפריש חלה, ויש אומרים להפריש תרומה חלה, והר"ש בפירושו לחלה ב', ג' גורס להפריש חלה מן העסה, וכן העמיד יעב"ץ בסדורו וכתב עליה שכן הוא הנוסח הנכון, ועל פיהו הדפיס גם רוו"ה. והנה מוצא הנוסחא הוא הפסוק ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה (במדבר ט"ו, כ'), ובל' המשנה יאמר ל' עסה במקום ל' עריסה ול' הפרשה במקום ל' הרמה, כמו המפריש חלתו, העסה עצמה חייבת בחלה (חלה ב', ה') כיצד מפרישין חלה (פסחים מ"ו), וע"כ הנוסח להפריש חלה מן העסה הוא בל' הכתוב להרים חלה מן העריסה. ותבת חַלָּה שרשה חלל ובמשקל כַּלָּה מן כלל שַׁמָּה מן שמם, ופירש הריל"ס בפירושו הכתב והקבלה שהוא מל' אשר נטע כרם ולא חללו (דברים כ', ו') ונקרא כך החלק המופרש מן העסה חלה ע"ש שעושה את העסה חולין, כי קודם הפרשת החלה היתה העסה אסורה באכילה והחלה שניטלה אותה מאסורה להיות חולין. והנה אין הוראת חלה במקום הזה כאשר חלה שבמקרא אשר טעמן עוגה, והו שנמצא לאונקלוס שתרגם כל חלה שבמקרא גריצתא ורק בפסוק ראשית עריסותיכם הניח שם חַלָּה כמו בכתוב ולא תרגמו. על טבילת כלי, י"ד ס' ק"כ. על הטבילה, ברכות כ"א פסחים דף ז' ע"ב.

בדן ערובא וכו' כן מביאו בעל ווי"כ בל' ארמי ובנוסחאות אחר ערובים שגם הם בל' ארמי, וכן מביאו גם אבודרהם בל' ארמי. וברמב"ם הלכות ערובין סוף פ' ו' ובארחות חיים ובכל בו ובטור א"ח ס' ת"ד בא בל' עברי, וכן סדרו יעב"ץ. ודקדוק הלשון מבואר למעלה דף 345.

יש שאומרים תחנה ווידוי קודם שיקראו ק"ש על המטה.

חייניגע ספרעכען פֿאָר קריאת שמע ערזט פֿאָלגענדע תחנה אונד ודוי.

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם, הֲרֵי אֲנִי מוֹחֵל לְכָל־מִי שֶׁהִכְעִיס וְהִקְנִיט אוֹתִי אוֹ שֶׁחָטָא כְּנֶגְדִּי בֵּין בְּגוּפִי בֵּין בְּמָמוֹנִי בֵּין בִּכְבוֹדִי בֵּין בְּכָל אֲשֶׁר לִי בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד בֵּין בְּמַחֲשָׁבָה בֵּין בְּדִבּוּר בֵּין בְּמַעֲשֶׂה, וְלֹא יֵעָנֵשׁ אָדָם בְּגְלָלִי: וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד וְלֹא אֶעֱשֶׂה הָרַע בְּעֵינֶיךָ, וּמַה שֶּׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ מָרֵק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים אֲבָל לֹא עַל־יְדֵי יִסּוּרִים וָחֳלָיִם רָעִים: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ, יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי· אָמֵן:

הֲרֵי אֲנִי מוֹסֵר נַפְשִׁי וְרוּחִי וְנִשְׁמָתִי עַל־קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם, הִנְנִי בָאתִי לְהַפִּיל תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ וּלְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִלִּפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ, אֲשֶׁר אִם־יָבֹא עֵת פְּקֻדָּתִי לִטּוֹל אֶת־נִשְׁמָתִי שֶׁלֹּא יִשְׁלוֹט בִּי יֵצֶר הָרַע לְהַעֲבִירֵנִי עַל אַחַת מִכָּל־מִצְוֹתֶיךָ הֵן מִצְוַת עֲשֵׂה הֵן מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אֲבָל תֵּן־בִּי כֹּחַ שֶׁתֵּצֵא נִשְׁמָתִי בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה וְתָבֹא אֶל נִשְׁמוֹת צַדִּיקֵי וַחֲסִידֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־נִשְׁמוֹת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֶל־מְקוֹם חֶפְצִי· וְתָמִיד יְהִי־לִי בַּר לֵבָב עַד יוֹם מוֹתִי לְהַאֲמִין בְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל עַד לְרֶגַע הָאַחֲרוֹן שֶׁל־חַיַּי שֶׁאַתָּה אֱמֶת וּמשֶׁה עַבְדְּךָ אֱמֶת וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת וְאַתָּה יָחִיד וּמְיֻחָד וְאֵין יְחִידוּת כָּמוֹךָ בְּשׁוּם פָּנִים, הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה, יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד, כִּי אֵין־כָּמוֹךָ בָּאֱלֹהִים וְאֵין בִּלְתֶּךָ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת, אֵין עוֹד· בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ לָעַד· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

ויתודה ויאמר אשמנו וכו׳ וירבה להתודות על החטאים הידועים לו בתחנה ובקשה כפי כחו.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ, וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ· שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ· אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ:

אָשַׁמְנוּ· בָּגַדְנוּ· גָּזַלְנוּ· דִּבַּרְנוּ דֹפִי· הֶעֱוִינוּ· וְהִרְשַׁעְנוּ· זַדְנוּ· חָמַסְנוּ· טָפַלְנוּ שֶׁקֶר· יָעַצְנוּ רָע· כִּזַּבְנוּ· לַצְנוּ· מָרַדְנוּ· נִאַצְנוּ· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ· צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ· תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ· תִּעְתָּעְנוּ· סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ: וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ· כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ, וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ: מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם, וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים· הֲלֹא כָל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ: אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם, וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי: אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב: אֵין כָּל־דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָּ, וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ: וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· שֶׁתִּסְלַח לָנוּ עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ, וְתִמְחַל לָנוּ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל־פְּשָׁעֵינוּ:

הנכנס לישן יברך המפיל ויקרא ק"ש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַמַּפִּיל חֶבְלֵי שֵׁנָה עַל־עֵינָי וּתְנוּמָה עַל־עַפְעַפָּי: וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁתַּשְׁכִּיבֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַעֲמִידֵנִי לְשָׁלוֹם. וְאַל יְבַהֲלוּנִי רַעְיוֹנַי וַחֲלוֹמוֹת רָעִים וְהַרְהוֹרִים רָעִים. וּתְהִי מִטָּתִי שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. וְהָאֵר עֵינַי פֶּן־אִישַׁן הַמָּוֶת. כִּי אַתָּה הַמֵּאִיר לְאִישׁוֹן בַּת־עָיִן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֵּאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדוֹ:

אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן.

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: ויש מוסיפים גם פ' והיה ופ' ציצית.

המפיל חבלי, מביאה הגמרא ברכות דף ס' ע"ב, והנוסחא שם ארוכה מנוסחתנו, גם בסדור רב עמרם גם ברמב"ם הלכות תפלה ראש פרק ז' הנוסחא משונה, וכן בסמ"ג עשין כ"ז ובסמ"ק ס' קמ"ח, ורוקח ס' שנ"ה, וארחות חיים דין ק"ש. והנוסחה שלנו היא כמעט ע"פ נוסחת הרא"ש ברכות פרק ט' ס' כ"ג, והטור א"ח ס' רל"ט. וראה גם מג"א שם, ובמעשה רקח להלכות תפלה פ' ז'. **חֶבְלֵי שֵׁנָה**, יש מפרשים מענין חבלי בוץ (אסתר א', ו'.) ר"ל כי ע"י מיתרים העינים סגורות וקשורות בשינה, ובל"א דיא באנדען דעס שלאפעס, וי"מ ל' חלק כמו חבלי מנשה (יהושע י"ז, ה') ולב' הפרושים היה דינו להנקד חַבְלֵי בפתח ואינו כן בשום סדור, גם אין טעם לפירושים הללו, והעקר שהוא מל' חבלי יולדה (הושע י"ג, י"ג) כי הער יותר מדאי יאחזוהו צירים וחבלים עד שיישן, כי השינה הוטבעה בכל בעלי חיים לצורך גדול והטבע יכריחם אליה. על עיני וכו' מבואר למעלה דף 42. **יבהלוני רעיוני**, מל' דניאל ד', ע"ז. והרהורים, מחשבות, והה"א בפתח כמו דניאל ד', ב'. **ותהי מטתי שלמה לפניך**, שלא יהא פסול בזרעי, ועיין רש"י לבראשית מ"ז, ל"א. **והאר עיני פן אישן המות**, ל' תהלים י"ג, ד'. **לאישון בת עין**, ל' תהלים י"ז, ח'. ותרגם שם הארמי גלגול די במציעות עינא.

שמע, בברכות דף ד' ע"ב אמר ר' יהושע בן לוי, אע"פ שקרא אדם ק"ש בבהכ"נ מצוה לקרותו על מטתו, אמר ר' יוסי מאי קרא, רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה, ואמר רב נחמן, אם תלמיד חכם הוא אין צריך, אמר אביי אף ת"ח מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי כגון בידך אפקיד רוחי עכ"ל ושם דף ס' ע"ב הנכנס לישן על מטתו אומר משמע ישראל עד והיה אם שמוע עכ"ל וראה שם בהרא"ש. ובמדרש תהלים מזמור ד' הקורא שמע בבהכ"נ שחרית יוצא ידי חובתו, ערבית לא יצא אא"כ חוזר בביתו על מטתו, מה טעם, כדי להבריח את המזיקין. ואיתא במדרש ויכלו (העתיקו הרוקח), כשבא אחד מישראל לישן, ואינו ישן עד שממליך להקב"ה, לא ישכב עד יאכל טרף שאומר ה' אלהינו ה' אחד, והמתבלין שומעין שהזכיר שמו של הקב"ה אומלים עליו ומלאכים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו ובורחין, והוא נסמך בזה, ופוקד נפשו בידו ואומר אחר שמע בידך אפקיד, והשומרים בלילה מוסרין אותו לשומרי היום, שנ' נפשי לה' משומרים לבקר שומרים לבקר עכ"ל ונמצא ג"כ בתנחומא פ' בלק. וכתב אבודרהם, יש אנשים שקורין ק"ש שלפני מטתם מברכין בא"י אמ"ה אקב"ו לקבל עלינו עול מלכות שמים ולהמליכו בלבב שלם, וטעות הוא בידם מפני שק"ש שאומרים בבהכ"נ עיקר וזו אינה אלא רשות עכ"ל וראה בתוספתא לראש ברכות ולחולין דף ק"ה.

וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַיְיָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אַתָּה יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ: עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי: ארך ימים וכו':

יְיָ מָה־רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי: רַבִּים אֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים סֶלָה: וְאַתָּה יְיָ מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי: קוֹלִי אֶל־יְיָ אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה: אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יְיָ יִסְמְכֵנִי: לֹא־אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי: קוּמָה יְיָ הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי־הִכִּיתָ אֶת־כָּל־אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ: לַיְיָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים, וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ, וְהוֹשִׁיעֵנוּ

ויהי נעם, יושב בסתר וכו', הוא שיר של פגעים ותקנו לאמרו ע"פ שבועות דף ט"ו, ע"ב ר' יהושע בן לוי אמר להו להני קראי וגאני.

ה' מה רבו, גם הוא מזמור של פגעים כאמור בפירוש בירושלמי שבת פרק ו' איזהו שיר של פגעים, ה' מה רבו צרי וכל המזמור יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מחסי עליון שמת מעונך.

השכיבנו, ברוך ה' ביום וכו' מובא בטור ס' רל"ט, גם באבודרהם ובארחות חיים. ואומרים אותם בלא חתימת ברכה בעבור כי אמירתם איננה אלא לשמירה בעלמא (מע"מ ס' שכ"ג).

למען שמך· ותגן בעדנו והסר מעלינו אויב דבר וחרב ורעב ויגון· והסר שטן מלפנינו ומאחרינו· ובצל כנפיך תסתירנו· כי אל שומרנו ומצילנו אתה· כי אל מלך חנון ורחום אתה· ושמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום מעתה ועד עולם·

ברוך יי ביום· ברוך יי בלילה· ברוך יי בשכבנו· ברוך יי בקומנו: כי בידך נפשות החיים והמתים· אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש: בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי יי אל אמת: אלהינו שבשמים יחד שמך וקים מלכותך תמיד ומלוך עלינו לעולם ועד: יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך באמת· באמר לציון מלך אלהיך· יי מלך· יי מלך· יי ימלך לעלם ועד: כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלך בכבוד· כי אין לנו מלך אלא אתה:

המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ: ויאמר אם שמוע תשמע לקול יי אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני יי רפאך: ויאמר יי אל השטן יגער יי בך השטן ויגער יי בך הבחר בירושלם הלוא זה אוד מצל מאש: הנה מטתו שלשלמה ששים גברים סביב לה מגברי ישראל: כלם אחזי חרב מלמדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות: יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

המלאך וכו' הם פסוקי דרחמי נוסדו ע"פ מאמר אביי ברכות דף ד' ע"ב שהעתקתי למעלה, ומזכירם הכל בו ס' כ"ע וז"ל ואומר פסוקי דרחמי כגון ברוך ה' ביום וכגון ויאמר ה' אל השטן וכו' ה' ישמרך מכל רע וכו' בידך אפקיד רוחי וכו' וברכת כהנים (והוא לקוח מסדור רב עמרם), ויש אומרים ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך וכו' הנה מטתו שלשלמה וכו' מימיני אל וכו' ומאריך בפסוקי דרחמי כאשר ירצה עכ"ל וכן מביאם גם אבודרהם ומוסיף עוד הפסוק אם תשכב לא תפחד. המלאך, בראשית מ"ח, ט"ז. ויאמר אם, שמות ט"ו, כ"ו. ויאמר ה' אל השטן, זכריה ג', ב'. הנה מטתו, שיר ג', ז'. וח'. יברכך, במדבר ו', כ"ד. וסמיכת ב' פסוקים אלה ע"פ תנחומא פ' נשא הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים, אלו ששים אותיות שבברכת כהנים, כלם אחוזי חרב, שכל אחד ואחד שמו של

הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל׃ ג״פ

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ׃ לִישׁוּעָתְךָ יְיָ קִוִּיתִי׃ קִוִּיתִי יְיָ לִישׁוּעָתְךָ׃
קִוִּיתִי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ׃ יְיָ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי׃ יְיָ קִוִּיתִי לִישׁוּעָתְךָ׃

בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. מִימִינִי מִיכָאֵל. וּמִשְּׂמֹאלִי גַּבְרִיאֵל. וּמִלְּפָנַי אוּרִיאֵל. וּמֵאֲחוֹרַי רְפָאֵל. וְעַל רֹאשִׁי שְׁכִינַת אֵל׃ ג״פ

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְיָ הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו׃ יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ׃ אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ׃ הִנֵּה כִי־כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְיָ׃ יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃ וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃

רִגְזוּ וְאַל־תֶּחֱטָאוּ. אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל־מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה׃ ג״פ

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ — בְּטֶרֶם כָּל־יְצִיר נִבְרָא׃
לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל — אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא׃
וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל — לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא׃
וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה — וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה׃
וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי — לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה׃
בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית — וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה׃
וְהוּא אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי — וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה׃
וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי — מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא׃
בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי — בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה׃
וְעִם־רוּחִי גְּוִיָּתִי — יְיָ לִי וְלֹא אִירָא׃

הקב"ה נזכר בו וכו'. הנה לא ינום תהלים קכ"א, ד'. ור"ל אף כי עת השינה היא שעת הסכנה הנה הוא שומר ישראל לא ינום ולא יישן וע"כ לא נירא ולא נפחד כי הוא ישמרנו מכל רע ועין השגחתו תמיד עלינו. וראה גם בס' שבט יהודה דף ל"ט (דפוס חדש). לישועתך, בראשית מ"ט, י"ח. ויש לאמרו בשנה פנים ע"פ של"ה דף קכ"ג, ב'. ומט"מ סמן שכ"ט והלאה וכן הוא בסדור יעב"ץ גם בסדר ברכות דפוס ויניציא. בשם ה', מזכירו הכל בו ס' כ"ט, ויסוד השבעה זו בבמדבר רבה פ' ב' דף ר"א כשם שברא הקב"ה ד' רוחות וכנגדן ד' דגלים אף כך סיבב לכסאו ד' מלאכים מיכאל גבריאל אוריאל רפאל, מיכאל בימינו וכו' ובפרקי דר"א פ' ד' ארבע כתות של מלאכי השרת מקלסין לפני הקב"ה, מחנה ראשונה של מיכאל מימינו, מחנה ב' של גבריאל משמאלו, מחנה ג' של אוריאל מלפניו, מחנה ד' של רפאל מלאחריו ושכינתו של הקב"ה באמצע וכו' עכ"ל וראה גם בתרגום איוב כ"ה, ב'. אוריאל, הוי"ו בשורק כנקודו במקרא (דה"א ו', ט'. ט"ו, ה'. דה"ב י"ג, ב'.) רגזו, תהלים ד', ה'. אדון עולם אומרים פיוט זה באחרונה בעבור סיומו בידו אפקיד רוחי וכו', וראה מה שכתבתי על אודותיו בראש תפלת השחר.

יש מוסיפים עוד לומר ד' מזמורים ראשונים של תהלים.
טייניגע ספרעכען הויך פֿאָנגענדע פֿיער קאַפּיטעל פֿון תהלים, א. ב. ג. ד.

אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב: כִּי אִם־בְּתוֹרַת יְיָ חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה: וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ: לֹא־כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם־כַּמֹּץ אֲשֶׁר־תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ: עַל־כֵּן לֹא־יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים: כִּי־יוֹדֵעַ יְיָ דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ־רִיק: יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ־יָחַד עַל־יְיָ וְעַל־מְשִׁיחוֹ: נְנַתְּקָה אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ: יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג־לָמוֹ: אָז יְדַבֵּר אֵלֵימוֹ בְאַפּוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ: וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי עַל־צִיּוֹן הַר־קָדְשִׁי: אֲסַפְּרָה אֶל־חֹק. יְיָ אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ: שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי־אָרֶץ: תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל כִּכְלִי יוֹצֵר תְּנַפְּצֵם: וְעַתָּה מְלָכִים הַשְׂכִּילוּ הִוָּסְרוּ שֹׁפְטֵי אָרֶץ: עִבְדוּ אֶת־יְיָ בְּיִרְאָה וְגִילוּ בִּרְעָדָה: נַשְּׁקוּ־בַר פֶּן־יֶאֱנַף וְתֹאבְדוּ דֶרֶךְ כִּי־יִבְעַר כִּמְעַט אַפּוֹ אַשְׁרֵי כָּל־חוֹסֵי בוֹ:

מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ: יְיָ מָה־רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי: רַבִּים אֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים סֶלָה: וְאַתָּה יְיָ מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי: קוֹלִי אֶל־יְיָ אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה: אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יְיָ יִסְמְכֵנִי: לֹא־אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי: קוּמָה יְיָ הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי־הִכִּיתָ אֶת־כָּל־אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ: לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד: בְּקָרְאִי עֲנֵנִי אֱלֹהֵי צִדְקִי בַּצָּר הִרְחַבְתָּ לִּי חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי: בְּנֵי־אִישׁ עַד־מֶה כְבוֹדִי לִכְלִמָּה תֶּאֱהָבוּן רִיק תְּבַקְשׁוּ כָזָב סֶלָה: וּדְעוּ כִּי־הִפְלָה יְיָ חָסִיד לוֹ יְיָ יִשְׁמַע בְּקָרְאִי אֵלָיו: רִגְזוּ וְאַל־תֶּחֱטָאוּ אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל־מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה: זִבְחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק וּבִטְחוּ אֶל־יְיָ: רַבִּים אֹמְרִים מִי־יַרְאֵנוּ טוֹב. נְסָה־עָלֵינוּ אוֹר פָּנֶיךָ יְיָ: נָתַתָּה שִׂמְחָה בְלִבִּי מֵעֵת דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם רָבּוּ: בְּשָׁלוֹם יַחְדָּו אֶשְׁכְּבָה וְאִישָׁן כִּי־אַתָּה יְיָ לְבָדָד לָבֶטַח תּוֹשִׁיבֵנִי:

שִׁוִּיתִי יְיָ לְנֶגְדִּי תָמִיד כִּי מִימִינִי בַּל־אֶמּוֹט:
שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי־חָסִיתִי בָךְ:

ויסים ידו על מזוזת הפתח ויאמר:
היערויף געהע אמן לור טהירע לעגע דיח החנד חויף דיח מזוזה חונד ספרעכע:

יְיָ שֹׁמְרִי, יְיָ צִלִּי, עַל־יַד יְמִינִי: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתִי וּבוֹאִי לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: שַׁדַּי יִשְׁמְרֵנִי מִיֵּצֶר הָרָע: שַׁדַּי יִשְׁמְרֵנִי מִכָּל־חֳלָיִים רָעִים וּמֵחֲלוֹמוֹת רָעִים וּמִמִּקְרֶה לַיְלָה:

בְּכָל־דְּרָכֶיךָ דָעֵהוּ וְהוּא יְיַשֵּׁר אֹרְחֹתֶיךָ: ג״פ.

אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי־עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי־בָא מוֹעֵד: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְיָ אֵל אֱמֶת: אִם־תִּשְׁכַּב לֹא תִפְחָד וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ: שָׁמְרֵנִי כְּאִישׁוֹן בַּת־עָיִן בְּצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנִי: בְּטוֹב אָלִין אָקִיץ בְּרַחֲמִים:

אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי, רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה:

סֶלָה תְּסוֹבְבֵנִי פַלֵּט רָנֵּי תִּצְּרֵנִי מִצַּר לִי סֵתֶר אַתָּה: ג״פ.

תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח:

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: ג״פ.

יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: ג״פ.

יְיָ הוֹשִׁיעָה. הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: ג״פ.

ואח״כ מלרף שלשתם יחד ואומר אותם ג׳ פעמים.

סדר הטבת חלום.

הרואה חלום וכפשו עגומה עליו ייטיבנו בפני שלשה האוהבים אותו (ברכות נ״ה, כ׳), וההטבה תהיה בעברית ויזכור החלום במחשבתו בשעת ההטבה. והא לך הסדר.

החולם יאמר בפני אוהביו ז׳ פעמים: חֶלְמָא טָבָא חֲזָאִי:

ועונים אוהביו ז׳ פעמים: חֶלְמָא טָבָא חֲזֵית. רַחֲמָנָא לְשַׁוְיֵהּ לְטָב. שִׁבְעָ זִמְנִין לִגְזוֹר עֲלֵהּ מִן־שְׁמַיָּא דִּי־לֶהֱוֵא טָבָא. וְיֶהֱוֵא טָבָא. טָבָא הוּא וְטָבָא לֶהֱוֵא:

ויאמר החולם: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה:

ועונים אוהביו: אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם: וְלֹא־אָבָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

ויאמר החולם: פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב־לִי כִּי־בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי:

חלמא טבא, כל סדרו בברכות דף נ״ה, ע״ב. ומובא בטור ס׳ ר״כ וכל בו סמן ל׳. **הפכת**, תהלים ל׳, י״ב. **אז תשמח**, ירמיה ל״א, י״ג. **ולא אבה**, דברים כ״ג, ו׳. **פדה בשלום**, תהלים נ״ה, י״ט.

ועונים אוהביו: וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה: וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל־שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל חָלִילָה חַי־יְיָ אִם־יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי־עִם־אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת־יוֹנָתָן וְלֹא־מֵת:

ויאמר החולם: בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו:

ועונים אוהביו: וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת־עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן־יִשַׁי שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ שָׁלוֹם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

ויאמר החולם ג' פעמים: יְיָ שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי.

ועונים אוהביו: יְיָ פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר:

ויאמר החולם ג' פעמים: אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

ועונים אוהביו: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

ויאמר החולם: וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

ועונים אוהביו: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

ויאמר החולם ג' פעמים: תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים.

ועונים אוהביו: שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח: ואח"כ יאמרו לו:
לֵךְ אֱכֹל לַחְמְךָ בְּשִׂמְחָה וּשְׁתֵה בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֶׂיךָ:

ויתן החולם דבר מה לצדקה, ואוהביו אומרים לו: תְּשׁוּבָה וּתְפִלָּה וּצְדָקָה מַעֲבִירִים אֶת־רוֹעַ הַגְּזֵרָה. וְשָׁלוֹם עָלֶיךָ וְעָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל, אָמֵן:

ופדויי, ישעיה ל"ה, י'. ויאמר העם ש"א י"ד מ"ה. בורא ניב ישעיה נ"ז, י"ט. ורוח דה"א י"ב, י"ח. ואמרתם ש"א כ"ה, ו'. ה' עז תהלים כ"ט, י'. ה' שמעתי, חבקוק ג', ב'. אשא עיני, מזמור קכ"א. וידבר, במדבר ו', כ"ב. תודיעני, תהלים ט"ז, י"א. לך אכל קהלת ט', ז'. אלא שמקדימים תבת לחמך לתבת בשמחה ע"פ הר"מ מובא בכל בו. ובעל ש"ת סדר לך בשמחה אכול לחמך, והתימה על יעב"ץ שהלך אחריו, כי הוא שלא כדעת הפוסקים. תשובה, לקוח מפיוט ונתנה תוקף, והוא ע"פ ירושלמי תענית פרק ב' ותנחומא פ' נח וב"ר פ' מ"ד וקהלת רבה דף כ"ו.

סדר תפלת הדרך׃

מי שיש לו לצאת לדרך יתפלל תפלת הדרך. ומחויב לאמרה אפילו אינו רוצה ללכת כי אם פרסה אחת (הוא כשעור מהלך שעה ורביעית). ואם שכח לאמרה קודם צאתו יאמרנה כל זמן שהוא בדרך ונלנד שלא הגיע סמוך לעיר שרוצה ללון בה, ומשם ואילך יאמר אותה בלא חתימת ברוך, וכן אם דרכו אינה גדולה כשעור פרסה ואינה מקום סכנה לא יחתום תפלתו בברוך, אבל במקום סכנה יש לחתום בברוך אפילו בפחות מפרסה. ואם אפשר לו יתפללנה מעומד. כל המתפלל קודם צאתו לדרך הקב״ה עושה לו חפציו; וטוב לתת צדקה לפני צאתו שנ׳ צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו. אין צריך לומר תפלת הדרך אלא פעם אחת בכל יום שהולך, וזו הנוסחא.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַנְחֵנוּ אֶל־מְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם. (וְתַחֲזִירֵנוּ לְבֵיתֵנוּ לְשָׁלוֹם.) וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־מִינֵי פֻּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבוֹא לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ. וְתִתְּנֵנוּ לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ. וְתִשְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ. כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה׃

ואומר ג״פ וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם׃

ואומר ג״פ וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים עַל־הֶעָרִים
אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב׃

ואומר ג״פ הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ׃ קִוִּיתִי יְיָ לִישׁוּעָתְךָ׃ יְיָ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי׃

ג״פ הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ
בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי׃

ואומר ג״פ יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ׃ יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ
וִיחֻנֶּךָּ׃ יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃

ואומר וִיהִי נֹעַם וכו׳ יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן וכו׳ כל המזמור.

יהי רצון, באה בברכות דף כ״ט, ע״ב. ובהרי״ף והרא״ש שם וסמ״ג עשין י״ט ובס׳ היראה לר׳ יונה הנוסחא בקצת שנוי, ובאריכות יותר באה בסוף מס׳ דרך ארץ רבה. ותנחנו אל מחוז חפצנו, כן גורס אבודרהם ונכון והוא עפ״ה תהלים ק״ז, ל׳. ותחזירנו לביתנו לשלום, כן ע״פ גרסת הרי״ף והרא״ש ור׳ יונה וכן באבודרהם. והנה מי שיוצא ללכת אל מקום אשר אין דעתו לחזור משם לא יאמר לשון הזאת וע״כ הצבתיה במסגרת. כי אל שומע תפלה ותחנון אתה, כן בסדורינו, ע״פ ס׳ שערי ציון, אמנם ר׳ יונה בס׳ היראה גורס „כי אתה שומע תפלה״, והטור א״ח ס׳ ק״י גורס „כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים״, ואבודרהם גורס „כי אתה שומע תפלת כל פה״. ויעקב הלך וכו׳ הם פסוקי דראשי שהנהיגו להוסיף עוד וראה במגן אבות לרשב״ץ דף כ״ט, ב׳. ובס׳ צדה לדרך וגם בשל״ה דף קפ״ז. ויעקב בראשית ל״ב, ב׳. ויסעו, שם ל״ה, ה׳. המלאך, שם מ״ח, ט״ז. לישועתך, מ״ט, י״ח. הנה אנכי, שמות כ״ג, כ׳. יברכך במדבר ו׳, כ״ד. יושב בסתר, מזמור צ״א, והוא שיר של פגעים ואמור בו כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך.

ואומר אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי, רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי־עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ, מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת, אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה, הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת. אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

מִגְדַּל־עֹז שֵׁם יְיָ בּוֹ יָרוּץ צַדִּיק וְנִשְׂגָּב: בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִימִינִי מִיכָאֵל וּמִשְּׂמֹאלִי גַּבְרִיאֵל וּמִלְּפָנַי אוּרִיאֵל וּמֵאֲחוֹרַי רְפָאֵל וְעַל רֹאשִׁי שְׁכִינַת אֵל:

ובלכתו מפתח העיר יאמר:

בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יְיָ: כִּי כָּל־הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם־יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: וילך לדרכו לשלום.

הנכנס לכרך קודם שיכנס יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּכְנִיסֵנִי לַכְּרַךְ הַזֶּה לְשָׁלוֹם:

נכנס בשלום יאמר מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁהִכְנַסְתַּנִי לַכְּרַךְ הַזֶּה לְשָׁלוֹם:

בקש לצאת יאמר יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתּוֹצִיאֵנִי מִן־הַכְּרַךְ הַזֶּה לְשָׁלוֹם:

יצא בשלום יאמר מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁהוֹצֵאתַנִי מִן־הַכְּרַךְ הַזֶּה לְשָׁלוֹם. וּכְמוֹ שֶׁהוֹצֵאתַנִי לְשָׁלוֹם כֵּן תּוֹלִיכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצִּילֵנִי מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב בַּדֶּרֶךְ:

אתה סתר תהלים ל"ב, ז' ורמזה בקצר גודל להרב חיד"א סוף ס' כ"ד. **בטחו**, ישעיה כ"ו, ד'. **ה' עז**, תלים כ"ט, י'. **ה' צבאות**, שם מ"ו, ח'. פ"ד, י"ג. וכ', י'. וטעם אמירת פסוקים אלה כתב אבן ירחי שהוא ע"פ ירושלמי ברכות פרק ה', ר' חזקיה בשם ר' יעקב בר אחא בשם ר' אסי בשם ר' יוחנן אמר, לעולם אל יהא פסוק זה זז מפיך ה' צבאות עמנו משגב וגו' ר' יוסא ברבי בון בשם ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר, וחבריה ה' צבאות אשרי אדם וגו'. **שיר למעלות**, מזמור קכ"א. **מגדל עז** משלי י"ח, י'. **בשם ה'** מבואר למעלה דף 576 ומביאו אבודרהם לומר אותו לשם שמירה כי יוצא בלילה. ובסדור רב עמרם נמצא נוסחא מיוחדת וז"ל בשיוצא אדם בלילה בלא שעה (נור חוכגעוואהנליכען שטונדע) אומר, **מימיני אל, ומשמאלי עוזיאל, ומלפני נמואל, ומאחורי שעשועאל, שכינת אל על ראשי. הצילני ה' מפגע רע ומשטן רע** עכ"ל, ובספרים אחרים נמצאו עוד נוסחאות משולבות בשמות מלאכים כגון יוהך ישמרני יוהך יצילני יוהך יעזרני וכדומה, וכבר כתב ר"י החסיד בס' חסידים ס' ר"ה שאין לומר השבעות מלאכים באלה אלא יתפלל לפני הקב"ה בכל צרכיו. **בית יעקב** ישעיה ב', ו'. **כי כל העמים** מיכה ד', ה'.
יהי רצון, ברכות דף ס'.

מצות עשה לאב למול את בנו ביום ח' ללדתו, וגדולה מצוה זו עד שאמרו עליה במס' שבת (קל"ז, ב') אלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ, וע"כ כשמביאים התינוק לבהכ"נ או לחדר שמלין אותו שם חייבים כל הקהל לקום מפניו וגם בשעה שעוסקים במצות הברית יעמדו וכמו שנ' ויעמד כל העם בברית, וכבואו יאמרו כלם בקול רם:

בָּרוּךְ הַבָּא:

ויאמר האב בשמחה:

הִנְנִי מוּכָן וּמְזֻמָּן לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁצִּוָּנוּ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ לָמוֹל אֶת־בְּנִי כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּבֶן־שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם:

אח"כ יקח המוהל את התינוק מן מביאהו וישים אותו על הכסא אשר הכין לאליה ויאמר:

זֶה הַכִּסֵּא שֶׁל־אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב!

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ· וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי: אֵלִיָּהוּ מַלְאַךְ הַבְּרִית הִנֵּה שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ· עֲמוֹד עַל־יְמִינִי וְסָמְכֵנִי: שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ: שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ, כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ·

והקהל עונים: נִשְׂבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדשׁ הֵיכָלֶךָ:

ויקח המוהל את התינוק מכסא של אליה ויניחנו על ברכי הסנדק, ויברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־הַמִּילָה:

ותופס את הערלה בין אצבעותיו וימהר לחתוך הערלה. ומיד כשגמר המוהל את החתוך יברך אבי הבן את ברכה זו (ואם נפטר אבי הבן יאמרה הסנדק):

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִיתוֹ שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ:

והעומדים יענו: כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית, כֵּן יִכָּנֵס לַתּוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

וימהר המוהל לעשות הפריעה כראוי. ויטול אח"כ את הכוס בידו ויברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדֵּשׁ יְדִיד מִבֶּטֶן, וְחֹק בִּשְׁאֵרוֹ שָׂם, וְצֶאֱצָאָיו חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ· עַל־כֵּן בִּשְׂכַר זֹאת אֵל חַי

ברוך הבא, מנהג קריאה זו לנגד הילד מזכירים אבן ירחי והתניא גם אבודרהם וכתב הטעם כלומר הנימול לשמנה ימים כמכין הבא. זה הכסא, בפרקי דר"א סוף פ' כ"ט, עמד אליהו וברח מארץ ישראל ונמלט, נגלה עליו הקב"ה ואמר לו מה לך פה אליהו, אמר לו קנא קנאתי, אמר לו הקב"ה לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים על גלוי עריות שנ' פינחס בן אלעזר וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהיו עושים מושב כבוד למלאך הברית שנ' ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא עכ"ל. לישועתך, בראשית מ"ט, י"ח. שברתי תהלים קי"ט, קס"ו. שש אנכי שם קי"ט, קס"ב. ונדרש בשבת דף ק"ל על המילה. שלום רב, שם קי"ט, קס"ה. אשרי תבחר שם ס"ה, ה'. ואמירתו ע"פ הזוהר פ' לך לך דף ס"ד, וראה ט"ז לי"ד ס' רס"ה אות י"ב. על המילה. להכניסו וכו'. כשם כשנכנס וכו'. אשר קדש וכו'. שבת דף קל"ז, ע"ב. ותוספתא ברכות פ' ו'. אשר קדש ידיד מבטן, ידיד זה יצחק על שם אהבתו והיה מקודש מבטן שקודם שנולד נתקדש אברהם במילה, כן לפי רש"י בשבת קל"ז, ב'. אבל התוספות שם ובמנחות דף כ"ג, ב' פירשו ידיד על אברהם. והערוך פירש בשם רב שרירא ידיד על יעקב אבינו. וחק, חוק של מילה. בשארו, בבשרו, וצאצאיו, בניו. חתם חתם אותם הקב"ה. באות ברית קדש, הוא המילה שכתוב בה והיה לאות ברית (בראשית י"ז, י"א) ונקראת ברית קדש ע"ש ובשר קדש יעברו מעליך (ירמיה י"א, ט"ו) אשר נדרש על המילה במנחות נ"ג, ע"ב. בשכר זאת, בשכר המילה. אל חי

חֶלְקֵנוּ צוּרֵנוּ צַוֵּה לְהַצִּיל יְדִידוּת שְׁאֵרֵנוּ מִשַּׁחַת לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׂם בִּבְשָׂרֵנוּ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, כּוֹרֵת הַבְּרִית׃

*) אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, קַיֵּם אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ (כשהאב הוא המוהל יאמר קַיֵּם אֶת־בְּנִי הַיֶּלֶד הַזֶּה לִי וּלְאִמּוֹ) וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל פלוני בר פלוני׃

יִשְׂמַח הָאָב בְּיוֹצֵא חֲלָצָיו וְתָגֵל אִמּוֹ בִּפְרִי בִטְנָהּ׃

כשהאב הוא המוהל יאמר:
אֶשְׂמַח בְּיוֹצֵא חֲלָצַי וְתָגֵל וגו'

כשנפטרה האם יאמר:
וְתָגֵל אִמּוֹ בְּגַן עֵדֶן בִּפְרִי בִטְנָהּ

כַּכָּתוּב׃ יִשְׂמַח־אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ׃ וְנֶאֱמַר וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ׃ וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי׃ וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי׃ (ונותן באצבעו מהיין בפי התינוק.) וְנֶאֱמַר זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר׃ אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק׃ וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם׃ וְנֶאֱמַר וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ פלוני זֶה הַקָּטֹן גָּדוֹל יִהְיֶה, כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית כֵּן יִכָּנֵס לַתּוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים׃ אָמֵן׃

ויתן לסנדק לשתות וגם לנערים העומדים שם, גם יתן מעט מן היין בפי תינוק הנמול, וישלח גם ליולדת שתטעום גם היא מכוס של ברכה:

---

*) ליתום מאב אומרים נוסחא זאת: אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ קַיֵּם אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה לְאִמּוֹ וְלִקְרוֹבָיו וּלְכָל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ פלוני כְּשֵׁם אָבִיו׃ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר אֲבִי יְתוֹמִים תִּהְיֶה לוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לְבֵן׃ וּתְהִי כְנִיסָתוֹ לִבְרִית כַּפָּרָה לְאִמּוֹ וּלְכָל־קְרוֹבָיו׃ תִּתְעַנֵּג נֶפֶשׁ הָאָב בְּגַן עֵדֶן בְּיוֹצֵא חֲלָצָיו וְהָאֵם בָּעוֹלָם הַזֶּה תָּגֵל בִּפְרִי בִטְנָהּ׃ וְיִתְקַיֵּם בּוֹ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ וגו'

ואם הילד אין לו אב ואם יאמר המוהל ברכה זו במקום אלהינו ואלהי אבותינו:

תִּשְׁתַּלַּח אָסוּתָא דְחַיֵּי וְרַחֲמֵי מִן־קֳדָם מָרֵא שְׁמַיָּא לְאַסָּאָה יָת־רַבְיָא הָדֵין וְיִתְקְרֵי שְׁמֵהּ פלוני וְיִתְּסֵא כְּמָה דִי אִתְּסִיו מַיָּא דִי מָרָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא וּכְמַיָּא דִירִיחוֹ עַל־יְדֵי אֱלִישָׁע׃ כֵּן יִתְּסֵא בְּעַגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב׃ כְּאָמוּר וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ וגו'

חלקנו צורנו, אומרים אלו הכנויים עפ"י לבי ובשרי ירננו אל אל חי (תלים פ"ד, ג') כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם (שם ע"ג, כ"ו) שסמוכים אלה הכנויים אצל בשר ושאר, ומילה עבודת הבשר היא. ובה"ג הנוסחא „אל חי יהא חלקנו להציל ידידות" וכו'. צַוֵּה כן נקודו בכווי ול' בקשה הוא (ש"ך בי"ד ס' רס"ה אות ה'). ידידות שארנו, זרע ישראל האהוב להקב"ה, ול' ידידות כמו נתתי את ידידות נפשי (ירמיה י"ב, ז'). וכן נוסח הגמרא והרי"ף והרא"ש ורב עמרם ורמב"ם בהלכות מילה פ' ג'. אך אבן ירחי גורס „להציל זרע קדש ידידות שארנו משחת" וכן נוסח הספרדים. ובכ"י אחד מצאתי להציל שארית נפשנו משחת. ורמב"ם בשו"ת פאר הדור ס' קל"ד (בתשובותיו דפוס חדש ס' קל"ב) מביא נוסחא אחרת והיא „על כן בשכר זאת אל חי חלקנו לעד צורנו צוה כצוית לקדושים להציל ידידות שארנו משחת" ומפרש שם בשכר זאת המצוה הוא אל חי חלקנו לעד, כמו שכתוב אצל המילה והקימותי את בריתי ביני וביניך להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך (בראשית י"ז, ז') ואח"כ שואים מאת השם ואומרים אתה צורנו צוה להציל ידידות שארנו משחת כאשר צוית לקדושים, והלשון ידידות הרצון בה על הכנס שהיא חביבה מן הכל. כורת הברית, עפ"י נחמיה ט', ח'.

קים את הילד וכו'. מביאו אבן ירחי בס' המנהיג והטור י"ד ס' רס"ה וכל בו ס' ע"ג ותניא ס' כ"ד ואבודרהם והוא מביא עוד בשם רב עמרם ורבינו סעדיה נוסחא ארמית המתחלת תשתלח אסותא דחיי ורחמי לומר על תינוק יתום. ישמח אביך, משלי כ"ג, כ"ה. ואעבר, יחזקאל ט"ז, ו'. זכר לעולם תהלים ק"ה, ח'. ע'. י'. וימל בראשית כ"א, ד'. הודו לה', תהלים קי"ח, א. וכתב אבן ירחי מנהג כל ישראל לאמרו משום דאמרינן בהמקנא (סוטה י"ב ע"א) ותרא אותו כי טוב הוא, שנולד מהול, וזהו הודו לה' כי טוב כי כבר זכה למילה וראוי להכניסו למצות עכ"ל.

ישראל שנולד לו בן זכר והוא בכור לאמו, אע״פ שאינו בכור לאביו, חייב לפדותו. וכהן ולוי פטור מפדיון בנו, וכן אם האם היא כהנת או לויה פטור מפדיון בנו. הבא אחר הנפל שיצא ראשו חי או אחר בן תשעה חדשים שיצא ראשו ומת אין צריך פדיון. אין הבכור ראוי לפדיון עד שעברו עליו שלשים יום, וביום שלשים ואחד יפדנו מיד שלא ישהה המצוה, ואם חל יום ל״א להיות בשבת או בי״ט ימתין עד יום שלאחריו. והשנהג לעשות סעודה בפדיון והיא סעודת מצוה, ואחר ברכת המוציא פודין. וכילד פודין? האב יקח חמשה סלעים (הם ג׳ ברמבאנ־טער טהאלער למנהג פפר״מ או ה׳ טהאלער פרייסען או ה׳ זילבער־רובעל רוסלאנד כפי תקנת ר״א ווילנא ז״ל) וישימם לפני הכהן, או ישים לפניו כל דבר השוה ה׳ סלעים, חוץ מקרקעות ועבדים ושטרות ואם פדהו בהם אינו פדוי. אחר זה יקח את בנו ויתן אותו לכהן ויאמר:

עז איזט פפליכט דעז פאטערז, דען זאהן זיינער פֿרוי ערזטגעבאָרענען זאָהן אויזצולאָזען, זאָבאלד דיעזער 31 טאגע אַלט איזט. איזט אבער דער פאַ־טער איין כהן אָדער לוי אָדער איזט דיא מוטטער איינע כהנת אָדער לוייה, זאָ בעדאַרף איהר קינד קיינער אויזלאָזונג. דיא אויזלאָזונג געשיעהט וויא פאָלגט: דער פאַטער לעגט 3 ברמבאַנטער טהאַ־לער אָדער זאָגענאנד דעם כהן פאָר; דאַן איבערריכט ער זיין זאָהנכיין דעם כהן אינדעם ער שפריכט:

אִשְׁתִּי יָלְדָה לִי בֵּן זָכָר זֶה פֶּטֶר רֶחֶם:

וישאל אותו הכהן: דער כהן פֿראַגט היערויף דען פאַטער:

אֵי־זֶה תִּרְצֶה יוֹתֵר, בִּנְךָ בְּכוֹרְךָ זֶה, אוֹ חֲמִשָּׁה סְלָעִים שֶׁנִּתְחַיַּבְתָּ בְּפִדְיוֹנוֹ?

ויקח האב את כסף הפדיון בידו ויענה: דער פאַטער ניממט דאַז זאָגענאַנד אין דיא האַנד אונד אַנטוואָרטעט:

אֶת־בְּנִי בְּכוֹרִי אֲנִי רוֹצֶה יוֹתֵר, וְהֵא לְךָ חֲמִשָּׁה סְלָעִים בְּפִדְיוֹנוֹ:

ויאמר האב את הברכה: דאַן שפריכט דער פאַטער פאָלגענדע ברכות:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־פִּדְיוֹן הַבֵּן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ויתן לכהן את הכסף ויקח את בנו. והכהן יאמר: האָזדאַן גיבט ער דעם כהן דאַז געלד, אונד ניממט זיין קינד. דער כהן שפריכט:

בִּנְךָ פָּדוּי, בִּנְךָ פָּדוּי, בִּנְךָ פָּדוּי:

איזה תרצה וכו׳ שאלה זו ותשובתה מביאה בן אבודרהם בל׳ הקדש, והרמ״א בי״ד ס׳ ש״ה מביאן בל׳ ארמי, ואין קפידא כי יוכן לאמרה בכל לשון שמבין.

על פדיון הבן, שהחינו, בגמרא סוף פסחים. והנה הרא״ש בפ׳ ראשון דקדושין סמן מ״א גם הרשב״א בתשובותיו סמן ר׳ וסמן תשנ״ט מביאים עוד בשם הגאונים נוסח ברכה ארוכה שיברכנה הכהן, ומזכירים אותה גם הכל בו ואבודרהם ובעל כפתר ופרח סוף פ׳ ע״ז וזו נוסחתה „ב״א י״י א״מ״ה אשר קדש עובר במעי אמו ולארבעים יום חלק את אבריו מאתים וארבעים ושמנה אברים ואחר כך נפח בו נשמה ככתוב ויפח באפיו נשמת חיים, עור ובשר הלבישו ובעצמות וגידים סככו ככתוב עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני, וצוה לו מאכל ומשתה דבש וחלב להתענג בו, וזמן לו שני מלאכים לשמרו בתוך מעי אמו וצוה לו שמירה במעי אמו ככתוב חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך שמרה רוחי, אמו אומרת זה בני בכורי שבו פתח הקדוש ברוך דלתי בטני אביו אומר זה בני בכורי הוא ואני מוזהר לפדותו שנאמר וכל בכור אדם בבניך תפדה, יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו שכשם שזכית את אביו לפדותו כן תזכהו להכניסו לתורה ולחפה ולמעשים טובים, בא״י מקדש בכורי ישראל לפדיונם״. ומתמיה הרא״ש על ברכה זו וכתב שאין לאמרה, וכן גם מנהג מדינותינו רק הנוסחא

יש נוהגים שהכהן נוטל הכסף ומוליכו בידו על ראש הבן ואומר:

זֶה תַּחַת זֶה, זֶה חִלּוּף זֶה, זֶה מָחוּל עַל־זֶה. יֵצֵא זֶה לַכֹּהֵן. וְנִכְנַס זֶה הַבֵּן לְחַיִּים לַתּוֹרָה וּלְיִרְאַת שָׁמָיִם: יְהִי רָצוֹן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַפִּדְיוֹן כֵּן יִכָּנֵס לַתּוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

ונותן הכהן את ידו על ראש הבן ומברכו:

יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: כִּי־אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ. אָמֵן:

ואח״כ אוכלים ושותים ושמחים, והסעודה היא סעודת מצוה.

לאחר שקבל הכהן החמשה סלעים אם רוצה להחזירם לאבי הבן, הרשות בידו; אבל צריך שיגמור האב בלבו בשעה שיתנם, שיתנם במתנה גמורה ולא יהי בדעתו שיחזירם לו הכהן.

מת הבן בתוך שלשים ואפילו ביום שלשים, אין אביו חייב בפדיונו, ואם מת לאחר שלשים חייב האב לפדותו ולברך על הפדיון אבל לא יברך שהחיינו.

בן פטר רחם שלא פדאו אביו או שמת אביו קודם ל׳, מחויב הבן לפדות את עצמו כשיגדל, ואז הוא בעצמו יברך בא״י אמ״ה אקב״ו על פדיון הבכור, וגם שהחינו; ונוהגים ע״פ מהרי״ל לתלות בצוארו טס כסף כתוב עליו בן בכור, למען לא ישכח לפדות את עצמו.

בכור שעברו לו שלשים יום ועדיין לא יוכלו למולו מחמת דבר מעכב המילה, אין לאחר בשביל זה פדיונו, אלא לפדותו בזמנו, כי מילה ופדיון כל אחת מצוה בפני עצמה היא ואין זו תלויה בזו.

זה תחת זה וכו׳, יברכך ה׳ וכו׳ שמזכיר עוד הרשב״א וכל בו ואבודרהם נוהגים שיאמר אותה הכהן על הבן הפדוי; ובעל התניא בס׳ כ״ז מביא נוסחא אחרת מתחלת „זה הבן בכור הוא והקב״ה כתב לפדותו שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא, כשהיית במעי אמך היית ברשות אביך שבשמים וברשות אביך ואמך ועכשו אתה ברשותי שאני כהן, ואביך ואמך מבקשים לפדותך שאתה בכור מקודש, שכן כתוב וידבר ה׳ אל משה לאמר קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא, והרי האפנים הללו יכנסו תחתיך לפדיונך״ וכו׳, והיא נתקבלה בסדורי הספרדים.

ישמך אלהים, בראשית מ״ח, כ׳. **יברכך**, במדבר ו׳, כ״ד. **ה׳ שומרך**, תהלים קכ״א, ה׳. **כי ארך**, משלי ג׳, ב׳. **ה׳ ישמרך**, תהלים קכ״א, ז׳.

מי שבא לבית עלמין ולא היה שם תוך שלשים יום יאמר ברכה זו כשבאו שמה קרוב ד' אמות לקברים.

ווער איין 30 טאָגען ניכט אויף דעם בית חיים וואר זאָגט בייא'ם הינייטריטט דיעזע ברכה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר־יָצַר אֶתְכֶם בַּדִּין, וְזָן וְכִלְכֵּל אֶתְכֶם בַּדִּין, וְהֵמִית אֶתְכֶם בַּדִּין, וְיוֹדֵעַ מִסְפַּר כֻּלְּכֶם (בַּדִּין), וְעָתִיד לְהַחֲזִיר וּלְהַחֲיוֹתְכֶם בַּדִּין: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים:

ויש שאין אומרים אתה גבור עד לאחר הקבורה.

כשבאו עם המת לבית הקברות אומרים צדוק הדין, ובכל ימים שאין אומרים תחנון אין אומרים אותו, ע"כ גם בט' באב אין אומרים אותו. וכן בערב שבת וערב י"ט אחר חצות אין אומרים אותו. ויש שגם אין אומרים אותו בקבורת ילד שלא היה עדיין בן שנה. והחזן מתחיל והקהל אומרים עמו:

זאָבאַלד מאַן מיט דעם מת אויף דאָז בית חיים געקאָממען, זאָגט מאַן הצור תמים. אַן אַללען טאָגען אַבער וואָ קיין תחנון געזאָגט ווירד, ווירד עז ניכט געשפּראָכען.

הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט, אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל, צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא:

הַצּוּר תָּמִים בְּכָל־פֹּעַל, מִי־יֹאמַר לוֹ מַה־תִּפְעַל, הַשַּׁלִּיט בְּמַטָּה וּבְמַעַל, מֵמִית וּמְחַיֶּה, מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל:

הַצּוּר תָּמִים בְּכָל־מַעֲשֶׂה, מִי יֹאמַר־לוֹ מַה־תַּעֲשֶׂה, הָאוֹמֵר וְעֹשֶׂה, חֶסֶד חִנָּם לָנוּ תַעֲשֶׂה, וּבִזְכוּת הַנֶּעֱקַד כְּשֶׂה, הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה:

ברוך אתה, ראה בס' תוצאות חיים דף ס"א. **אשר יצר אתכם**, ברכה זו הלא היא במס' ברכות דף נ"ח ע"ב. והזכירוה הרי"ף שם, והרא"ש, ורב עמרם בסדורו, והסמ"ג עשין כ"ז, והרמב"ם הלכות ברכות פרק י', וסמ"ק ס' קמ"א, וטור א"ח ס' רכ"ד, ורוקח ס' שמ"ג, והכל בו סמן פ"ז, ואבודרהם הלכות ברכות שער ח', אלא שאינם מסכימים בסדר הלשון וכל אחד יש לו תופס מיוחד אע"כ גם הסדורים אינם שוים בנוסחתה, וראה גם ביוסיף אומץ סמן תמ"א. ויסוד הברכה הוא מאמר המשנה באבות סוף פ' ד' על כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת ועל כרחך אתה עתיד לתן דין וחשבון וכו'. **ויודע מספר כלכם בדין**, כן באבודרהם אך קשה חסור מלת בדין למאמר זה, ובאמת בתוספתא דברכות פרק ו' ובהרי"ף אשר משם לוקחה נוסחה זאת לא נמצאה שם מלת בדין וכן גם הכל בו לא גרס לה גם בסדר ברכות דפוס ויניציא חסר מלת בדין.

הצור תמים. וכו' תפלה זו ברוב לשונה היא ע"פ פסוקי המקרא שמה **צדוק הדין**, כי מצדיקים בה את דינו של הקב"ה, וכבר נזכר מנוסחתה בגמרא ע"ז דף י"ח וספרי פ' האזינו ובמדבר רבה פ' א' דף רכ"ו. וסדר תפלה זו גם היא משונה כפי המנהגים השונים וראה בס' תוצאות חיים מדף ס"ב והלאה. **הצור תמים**, דברים ל"ב, ד'. **ובמעל**, ובמעלה. **ממית ומחיה** ש"א ב', ו'. **מי יאמר לו מה תעשה**, קהלת ח', ד'. **האומר ועושה**, בכי"י הגוזר ועושה. **הנעקד כשה**, יצחק אבינו. **הקשיבה**, דניאל י"ט, י"ט.

צַדִּיק בְּכָל־דְּרָכָיו הַצּוּר תָּמִים, אֶרֶךְ אַפַּיִם וּמָלֵא רַחֲמִים, חֲמָל־נָא וְחוּס־נָא עַל־אָבוֹת וּבָנִים, כִּי לְךָ אָדוֹן הַסְּלִיחוֹת וְהָרַחֲמִים:

צַדִּיק אַתָּה יְיָ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת, אֲשֶׁר בְּיָדְךָ פִּקְדוֹן כָּל־רוּחוֹת, חָלִילָה לְּךָ זִכְרוֹנֵנוּ לִמְחוֹת, וְיִהְיוּ־נָא עֵינֶיךָ בְּרַחֲמִים עָלֵינוּ פְקוּחוֹת, כִּי לְךָ אָדוֹן הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת:

אָדָם אִם בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה, אוֹ אֶלֶף שָׁנִים יִחְיֶה, מַה־יִּתְרוֹן לוֹ, כְּלֹא הָיָה יִהְיֶה, בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת, מֵמִית וּמְחַיֶּה:

בָּרוּךְ הוּא, כִּי אֱמֶת דִּינוֹ, וּמְשׁוֹטֵט הַכֹּל בְּעֵינוֹ, וּמְשַׁלֵּם לְאָדָם חֶשְׁבּוֹנוֹ וְדִינוֹ, וְהַכֹּל לִשְׁמוֹ הוֹדָיָה יִתֵּנוּ (נ״א וְכָל אֲשֶׁר נְשָׁמָה בוֹ, הוֹדָאָה יִתְּנוּ לְדָר בִּמְעוֹנוֹ):

יָדַעְנוּ יְיָ כִּי צֶדֶק מִשְׁפָּטֶךָ, תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ, וְתִזְכֶּה בְּשָׁפְטֶךָ, וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר מִדַּת שָׁפְטֶךָ, צַדִּיק אַתָּה יְיָ וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:

דַּיַּן אֱמֶת, שׁוֹפֵט צֶדֶק וֶאֱמֶת, בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת, שֶׁכָּל־מִשְׁפָּטָיו צֶדֶק וֶאֱמֶת:

נֶפֶשׁ כָּל־חַי בְּיָדֶךָ, צֶדֶק מָלְאָה יְמִינְךָ וְיָדֶךָ, רַחֵם עַל־פְּלֵיטַת צֹאן יָדֶךָ, וְתֹאמַר לַמַּלְאָךְ הֶרֶף יָדֶךָ:

גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה, אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם, לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו:

לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְיָ, צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ:

יְיָ נָתַן, וַיְיָ לָקָח, יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ:

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית, וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ, וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ:

בידך פקדון כל רוחות, עש"ה תהלים ל"א, ו'. וקו"ף פקדון רפה בעבור הסמיכות, דוגמת וכליון עינים (דברים כ"ח, ס"ה) מן כליון (ישעיה י', כ"ב) ובתמהון לבב (דברים כ"ח, כ"ח) מן תִּמָּהוֹן (זכריה י"ב, ד'). ומשוטט הכל בעינו, עש"ה זכריה ד', י'. ודה"ב ט"ז, ט'. והכל לשמו הודיה יתנו, במקום לשון זו יש בנוסחאות אחרות „וכל אשר נשמה בו הודאה יתנו לדר במעונו" והוא יתכן יותר לשווי החרוז. תצדק בדברך, ל' תהלים נ"א, ו'. צדיק אתה, שם קי"ט, קל"ז. וע"כ משפטיך מלא יו"ד. נפש כל חי בידך, עש"ה איוב י"ב, י'. צדק מלאה, תהלים מ"ח, י"א. ותאמר למלאך, עש"ה ש"ב כ"ד, ט"ז. גדול העצה, ירמיה ל"ב, י"ט. להגיד כי, תהלים צ"ב, ט"ז. ה' נתן, איוב א' כ"א. ותי"ו נָתַן בפתח בכל ס"י, ומה שבמקצת דפוסים אחרונים נדפס נָתָן ונמוק עליו „קמץ בז"ק" אינו אלא טעות, ואותו שכולו קמוץ הוא ביחזקאל י"א, ט"ו בעדות מס"ק ומכלול דף ה', וראה תולדות חיים דף ס"ד. והוא רחום, שם ע"ח ל"ח.

קדיש לאחר הקבורה׃

אחר קבורת המת מרחיקים ד׳ אמות מבית הקברות והיתומים אומרים קדיש זה, והקהל אומרים עמהם עד ויקרה. ובימים שאין אומרים תחנון אין אומרים אותו.

נאך דער בעערדיגונג ענטפערנט מאן זיך פיער עללען ווייט פאן דעם גראבערן אונד עס זאגען דיא יתומים פאלגענדעס קדיש. אן טאגען וואו מאן קיין תחנון זאגט, ווירד עס ניכט געספראכען.

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי הוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא וּלְאַחְיָאָה מֵתַיָּא וּלְאַסָּקָא יָתְהוֹן לְחַיֵּי עָלְמָא וּלְמִבְנֵא קַרְתָּא דִּי־יְרוּשְׁלֵם וּלְשַׁכְלָלָא הֵיכְלֵהּ בְּגַוַּהּ וּלְמֶעְקַר פָּלְחָנָא נֻכְרָאָה מִן־אַרְעָא וְלַאֲתָבָא פָּלְחָנָא דִּי־שְׁמַיָּא לְאַתְרֵהּ וְיַמְלִיךְ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵהּ וִיקָרֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן׃

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא׃ בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן׃ ק׳ יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן׃

ק׳ עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן׃

אח״כ תולשין עשבים וזורקין לאחוריהם ואומרים ויציצו. וכשאין אומרים תחנון אין תולשין עשבים.

בייא וועגגעהען פאן בית חיים רייסט מאן גראז אויז, ווירפט עס הינטער זיך אונד זאגט:

וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ׃ (חייניגע זאגען) זָכוּר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ׃

אחרי שילכו מבית הקברות ירחצו ידיהם ויאמרו:

דאן וואשט מאן זיך דיא הענדע אונד זאגט:

בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה אֲדֹנָי יֱהוִֹה דִּמְעָה מֵעַל כָּל־פָּנִים וְחֶרְפַּת עַמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ כִּי יְיָ דִּבֵּר׃ ויושבים ג׳ פעמים ואומרים ויהי נועם וכו׳.

ומצוה לנחם אבלים ולדבר על לבם דברי נחומים. וכשיפטר מן האבל יאמר:

בייא וועגגעהען פאן אבל, דען מאן צו טרעסטען געקאממען איזט, ספריכט מאן:

הַמָּקוֹם יְנַחֵם אוֹתְךָ (ולרבים אֶתְכֶם) בְּתוֹךְ שְׁאָר אֲבֵלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלָיִם׃

יתגדל, נוסח קדיש זה מביאו הרמב״ם לאמרו אחר הלמוד במדרש ובאגדה וכן הוא גם לפי מס׳ סופרים סוף פ׳ י״ט, אמנם המנהג שאין לאמרו אלא אחר קבורת המת, והספרדי׳ אומרי׳ אותו גם בט״ב. **בעלמא די הוא עתיד לאחדתא,** כן בסדורי אשכנז וכן גרסת הלבוש בי״ד ס׳ שע״ו. ובס׳ רב עמרם גורס **בעלמא דהוא עתיד לחדתא.** והרמב״ם גורס **דעתיד לחדתא עלמא,** וכן מנהג הספרדים; וההבדל כי לנוסחאות האחרונות הפעל בפיעל לְחַדָּתָא ומוסב על הקב״ה שהוא עתיד יחדש את העולם, ולנוסח שלנו הפעל נתפעל ומוסב על העולם, שעתיד יתחדש העולם. **ולאחיאה,** ולהחיות וכל״ל במקור הפעיל של ארמית וכן גרסת ר׳ עמרם ואבודרה׳ והלבוש. **ולאסקא יתהון,** ולהעלות אותם, וכן הוא בכי״י ועיקר. **קרתא,** העיר. **ולשכללא** כן בכי״י וכן בס׳ רב עמר׳ והרמב״ם ואבודרה׳ ובלבוש ובסדורי הספרדי׳ וכל״ל המקור כמו בעזרא ה׳, ג׳. ט׳. **בגוה,** בתוכה, ר״ל בעיר ירושלים. ובכי״י אין מלת בגוה גם בלבוש איננה, גם הספרדים אין אומרים אותה אך הם אומרים ולשכללא היכלא, וכן הוא בס׳ רב עמרם, והרמב״ם גורס ולשכללא היכלא קדישא. **פלחנא נכראה,** עבודה זרה וכמו שכתוב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ (זכריה י״ג, ב׳). **ולאתבא,** ולהשיב. **לאתרה** למקומו. והספרדים מוסיפים „להדרה וזיוה ויקרה". **ויציצו,** תהלים ע״ב, ט״ז. **זכור כי,** שם ק״ג, י״ד. **בלע המות לנצח,** כן דבר ה׳ ע״י נביאו ישעיה (כ״ה, ח׳) ובהבטחתו כן יעשה במהרה בימינו אמן.

הסליחות

לתענית שני וחמישי ושני·

נוהגים להתענות ביום ב' וה' וב' אחרי סוכות ואחרי פסח ולומר סליחות בחזרת שמנה עשרה. וכתב · המג"א שמתענים במרחשון ב' ה' ב' בסוף החודש קודם ר"ח כסלו, ובאייר בתחלת החדש קודם ל"ג בעומר. וכן מנהג אשכנז לקבוע תעניות הללו שיהא שני האחרון במרחשון קודם ר"ח כסלו, ושני האחרון באייר קודם ל"ג בעומר. ובמדינות פולין המנהג להתענות במרחשון ב' ה' ב' הראשונים שלאחר שבת ראשונה שבחודש.

סליחות לתענית שני·

הש"ץ אומר שמנה עשרה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח"כ מתחילים כאן.

דער חזן ווידערהאָלט דאַז שמנה עשרה ביז מחל לנו מלכנו כי פשענו, דאַן ווירד היער מיט סלח לנו אַנגעפאַנגען.

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי בְּרֹב אִוַּלְתֵּנוּ שָׁגִינוּ· מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי רַבּוּ עֲוֹנֵינוּ׃

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אַתָּה· וּבַעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ· וְדֶרֶךְ תְּשׁוּבָה הוֹרֵיתָ׃ גְּדֻלַּת רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ· תִּזְכֹּר הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְזֶרַע יְדִידֶיךָ׃ תֵּפֶן אֵלֵינוּ בְּרַחֲמִים· כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָרַחֲמִים׃ בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה פָּנֶיךָ נְקַדֵּם· כְּהוֹדַעְתָּ לֶעָנָו מִקֶּדֶם׃ מֵחֲרוֹן אַפְּךָ שׁוּב· כְּמוֹ בְּתוֹרָתְךָ כָּתוּב׃ וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ נֶחְסֶה וְנִתְלוֹנָן· כְּיוֹם וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן׃ תַּעֲבֹר עַל־פֶּשַׁע וְתִמְחֶה אָשָׁם· כְּיוֹם וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם· תַּאֲזִין שַׁוְעָתֵנוּ וְתַקְשִׁיב מִמֶּנּוּ מַאֲמָר· כְּיוֹם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְיָ· וְשָׁם נֶאֱמַר

המנהג להתענות ב' ה' ב' אחר סוכות ופסח, והטעם בעבור כי ימי המועד הם ימי משתה ושמחה יש לחוש שמא מתוך השמחה היתרה באו לידי עברה ומתענים לכפר עליהם, וסמך לזה בכתוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' והעלה עולות מספר כלם כי אמר איוב אולי חטאו בני (איוב א' ה'). ובשבועות שאינו אלא ב' ימים אין לחוש לעברה, גם בחנוכה אין לחוש כי אז בני אדם אינם פנויים ממלאכתם (תוספות קדושין פ"א וטור א"ח ס' תכ"א). ועוד טעם אחר, שבשביל שאחר סוכות ופסח האויר משתנה וגופו של אדם נחלש בעבור כי לא הורגל עדיין באותו אויר, ע"כ מתענים ומתפללים שיחזק הקב"ה את גופנו (מטה משה ס' תשמ"ז). ועוד טעם אחר בס' חסידים (ס' רכ"ו ומביאו גם המרדכי לתענית ס' תתק"ע) כי אלו התעניות בשביל הגשמים הן ומתענים במרחשון בעבור יורה שיורה על הזרעים לברכה, ובאייר שלא תלקה התבואה בשדפון ובירקון. ומה שמתענים בב' וה' דוקא הטעם בעבור שהם ימי רצון, כי כשעלה משה לקבל לוחות אחרונות עלה ביום ה' וירד ביום ב' (טור א"ח ס' קל"ד). וכמבא במדרש ב"ר פ' ע"ו והיה המחנה הנשאר לפליטה, אמר ר' הושעי', אע"פ שנשאר לפליטה מתפללים היו עלינו בשני ובחמישי. ובסוף מגלת תענית, עוד גזרו רבותינו שיהו מתענין בב' ובה' מפני ג' דברים על חרבן הבית ועל התורה שנשרפת ועל חלול השם, ולעתיד לבוא עתיד הקב"ה להפכם לששון ולשמחה.

לזרע ידידך, לזרע אברהם, שנקרא ידיד, וכמו שדרשו חז"ל מה לידידי בביתי (ירמיה י"א, ט"ו) על אברהם אבינו (מנחות נ"ג ע"ב). כהודעת, כמו שהודעת, וראה למעלה דף 216. וכן באמת בשני כ"י הנוסחא כמו שהודעת, ובאשר היא גם באל מלך יושב. לענו, למשה רבינו, אשר הודיע לו הקב"ה סדר התפלה שיתפללו ישראל וימצאו מחילה מאת הקב"ה וכדאית' בגמר' ר"ה דף י"ז, ב'. כמו בתורתך כתוב, שמות ל"ב, י"ב. ותקשיב ספנ"י כן בכי"י ונכון. ויקרא, שמות ל"ד, ה'. ו'. ז'. ט'.

וַיַּעֲבֹר יְהוָֹה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא׃

יְיָ ׀ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ׃ מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ׃

כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃

מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה־נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים׃ מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק׃ לְמַעַן שִׁמְךָ יְיָ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא׃ אֱלֹהֵינוּ בֹּשְׁנוּ בְּמַעֲשֵׂינוּ וְנִכְלַמְנוּ בַּעֲוֹנֵינוּ׃ אֵין לָנוּ פֶּה לְהָשִׁיב וְלֹא מֵצַח לְהָרִים רֹאשׁ׃ כִּי עֲוֹנֹתֵינוּ רָבוּ לְמַעְלָה רֹּאשׁ וְאַשְׁמָתֵנוּ גָדְלָה עַד לַשָּׁמָיִם׃ כִּי עֲוֹנֹתֵינוּ רַבּוּ מִלִּמְנוֹת וְחַטֹּאתֵינוּ עָצְמוּ מִסַּפֵּר׃ יָדַעְנוּ יְיָ רִשְׁעֵנוּ עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ כִּי חָטָאנוּ לָךְ׃ יָדַעְנוּ כִּי חָטָאנוּ וְאֵין מִי יַעֲמֹד בַּעֲדֵנוּ שִׁמְךָ הַגָּדוֹל יַעֲמָד־לָנוּ בְּעֵת צָרָה׃ יָדַעְנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים, צְדָקָה עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ׃ לֹא כַחֲטָאֵינוּ תַּעֲשֶׂה לָנוּ וְלֹא כַעֲוֹנֹתֵינוּ תִּגְמֹל עָלֵינוּ׃ כִּי כִגְבֹהַּ הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ הַגְבֵּר חַסְדְּךָ עָלֵינוּ׃ כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב הַרְחֵק מִמֶּנּוּ אֶת־פְּשָׁעֵינוּ׃ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ׃ לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת כִּי מָרַדְנוּ בוֹ׃ וְסָלַחְתָּ לְעַמְּךָ אֲשֶׁר חָטְאוּ לָךְ וּלְכָל־פִּשְׁעֵיהֶם אֲשֶׁר פָּשְׁעוּ בָךְ וּנְתַתָּם לְרַחֲמִים לִפְנֵי שׁוֹבֵיהֶם וְרִחֲמוּם׃ וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִמְּקוֹם שִׁבְתְּךָ מִן הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַעְתָּ וְסָלָחְתָּ׃ סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הֵנָּה׃ וְשָׁם נֶאֱמַר ׀ וַיֹּאמֶר יְיָ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃ הַטֵּה אֱלֹהַי ׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ, כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃ אֲדֹנָי ׀ שְׁמָעָה אֲדֹנָי ׀ סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר ׀ לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי, כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ׃

ואתה תשמע ממקום וכו׳, כן הוא הפסוק בדה״ב ו׳. כ״א. ובדפוסים שבשוהו.

ע"ם תשר"ק כפול ובסוף חתום שלמה הקטן.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

תָּבוֹא לְפָנֶיךָ שַׁוְעַת חִנּוּן· תְּהִי נָא אָזְנְךָ קַשֶּׁבֶת תַּחֲנוּן· שִׁמְעָה צֶדֶק הַקְשִׁיבָה רִנּוּן· שָׂר מְיַשְּׁרִים וּמַעֲלִים מֵרִנּוּן: רֹאשׁ לְהָרִים נִבְלַמְנוּ בְּשָׁנוּ· רֵיחַ נִרְדֵּנוּ כִּי הִבְאַשְׁנוּ· קִלְקַלְנוּ יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת שִׁבַּשְׁנוּ· קַרְקַע פָּנֵינוּ בְּכֵן כָּבַשְׁנוּ: צַר וּמָצוֹק מִכָּל־צַד· צֹאן נִדָּחָה מֵאֵין מְצָד· פָּנָה לְיָמִין וַיִּגְזוֹר מַעֲצָד· פַּחַד מִשְּׂמֹאל וְצַיָּד הַצָּד: עֵינֶיךָ רוֹאוֹת תִּהְיֶינָה פְקוּחוֹת· עֳנִי וְעִנּוּי צָרוֹת הַמְּתוּחוֹת· סֶפֶד לְרִנָּה וּלְרִצּוּי תוֹכָחוֹת· סַבּוֹת וְהָפוֹךְ בִּדְרָכֶיךָ הַנְּכוֹחוֹת: נִתַּנּוּ בַּעֲוֹנֵינוּ לַשְּׁבִי וּלְבִזָּה· נַחְנוּ מְלָכֵינוּ כֹּהֲנֵינוּ לְבוּזָה· מָרוֹם נִכְבָּדוֹת וְאַהֲבָה עַזָּה· מִגַּרְתָּ לָאָרֶץ לְשַׁמָּה וּלְעִיזָה: לֹא חִלִּינוּ פָּנֶיךָ לְהַקְדִּים תְּחִנָּה· לְהַשְׂכִּיל בַּאֲמִתְּךָ מֵעֲלוֹת צַחֲנָה· כָּלִינוּ כִּסְדוֹם בִּשְׁפַל קוֹל הַטַּחֲנָה· כִּמְעַט רֶגַע לוּלֵי תְחִנָּה: יֶתֶר הַפְּלֵטָה לְהַשְׁאִיר חַסְתָּ· יָתֵד וְגָדֵר תַּתָּהּ וְכִנַּסְתָּהּ· טִלְטַלְנוּ כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ מָאַסְתָּ· טִירַת כֶּסֶף בִּגְלָלֵנוּ רָמַסְתָּ: חֲבַל חָבַלְנוּ מַעַל לִמְעוֹל· חִבַּלְנוּ מֵעַל אֵ־עַל· זְכוֹר צִוִּיתָ בְּלִי לִגְעוֹל· זְרוּיִים לְקַבֵּץ וְכָם לִבְעוֹל: וְאַתָּה אַחֲרֵי כָּל־הַבָּא· וַדַּי תַּצְדִּיק וְלָנוּ הַדִּבָּה· הַיּוֹם כְּמֵאָז בְּלִי סִבָּה· הִנְנוּ לְפָנֶיךָ בְּאַשְׁמָה רַבָּה: דַּלַּת עָם לְקֶלֶס וְחֵרוּף· דְּחוּפִים סְחוּפִים נְתוּנִים לְטֵרוּף· גָּלוּת וְשִׁעְבּוּד בְּנִסָּיוֹן וְצֵרוּף· גַּלְגֵּל בְּחֶסֶד לִסְלִיחָה וְתֵרוּף: בְּרַחֲמֶיךָ עוֹד בְּרִבּוֹת עִתִּים· בְּךָ נִוָּשַׁע קַיָּם וְהוֹשַׁעְתִּים· אֵלֶּה מֵרָחוֹק יָבֹאוּ כִתִּים· אֵלֶּה מִצָּפוֹן וּמִצִּיִּים וְכִתִּים: שֶׁלְּךָ הֵם עֲבָדֶיךָ וְעַמֶּךָ· לַבֵּב כִּימֵי קֶדֶם נְעִימֶיךָ· מָשְׁכֵנוּ אַחֲרֶיךָ שִׂימֵנוּ כְּרִשְׁמֶךָ· הַכֹּל חֲפֵצִים לְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ: חזק הַקָּטֹן לָאֶלֶף גַּדֵּל רְחוּמֵנוּ· וְהַצָּעִיר לְגוֹי לְהַעֲצִים בְּתַחוּמֵנוּ· יַחֵד בְּכָל־צִדְקוֹתֶיךָ לְרַחֲמֵנוּ· יָשֹׁב אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנוּ:

חנון, תחנה. **הקשיבה רנון**, רננת המתפללים. **ומעלים מרנון**, מעלים אזנו משמוע רנה רעה וקטרוג. רנון השני שבחרוז זה הוא מל' מרננין אחריו בל' גמרא, וכן ודבת עם תרגומו ורננת עמא (יחזקאל ל"ו, ג'). **ריח נרדנו**, ל' שיר א' י"ב. **קרקע פנינו בכן כבשנו**, ל' גמרא הוא להורות על הבושה כמו כבשו פניהם בקרקע (סנהדרין י"ט, ב'). **מצד**, מבצר ומצודה (דה"א י"א, ז'). **מעצד**, גרזן (ישעיה מ"ד, י"ב). **ולרצוי**, ולרצון. **מגרת לארץ**, ל' תהלים פ"ט, מ"ה. **ולעיזה**, ללעג ולקלס מל' מוציא לעז בל' חז"ל (יומא ל'). **מעלות צחנה**, ל' יואל ב', כ'. **בשפל קול הטחנה**, ל' קהלת י"ב, ד'. ומשל הוא על בטול תלמוד תורה, כדאית' במדרש קהלת דף קט"ו ומובא בפירוש רש"י. **כמעט רגע**, ל' עזרא ט', ח'. **יתד וגדר תתה וכנסתה** בכ"ל הה"א במפיק בשניהם, ומוסב על הפליטה, ר"ל הפליטה נתת אותה וכנסת אותה למקום מיוחד ומגודר. **שלש מאסת**, ג' עברות המאוסים בעיני ה', ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים כדאית' ביומא דף ט', ע"ב. **טירת כסף**, בה"מ. ואחז בל' שיר ח', ט'. **חִבַּלְנוּ** ל' חבל ורצועה. **בלי לגעול**, שהבטחת לא מאסתים ולא געלתים (ויקרא כ"ו, מ"ד). **וכם לבעול**, להיות להם לבעלם, ול' ירמיה ג', י"ד. **בלי סבה**, בלי תשובה. **סחופים**, מענין נסחף אביריך (ירמיה מ"ו, ט"ו). **לטרוף**, מענין טרוף טרף יוסף (בראשית ל"ז, ל"ג). **וצרוף**, מענין ויושב מצרף (מלאכי ג', ג'). **ותרוף**, ותרופה. **קים והושעתים** (הושע א', ז'). **אלה מרחוק**, ל' ישעיה מ"ט, י"ב. **לבב**, ל' אהבה וחבה. **משכנו**, שיר א', ד'. **כרשמך**, כמו שרשמת וכתבת. **הקטן לאלף**, ישעיה ס', כ"ב. **רחומנו**, תואר להקב"ה מל' ארחמך ה' (תהלים י"ח, ב'). **ישב אפך ותנחמנו**, כן בכ"י ועקר ע"פ ישעיה י"ב, א'.

אֵל מֶלֶךְ· יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת· מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לְחַטָּאִים וּסְלִיחָה לְפוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם כָּל־בָּשָׂר וָרוּחַ· לֹא כְרָעָתָם תִּגְמוֹל לָהֶם: אֵל שֶׁהוֹרֵיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה· זְכָר־לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה· כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לֶעָנָו מִקֶּדֶם· וְכֵן כָּתוּב· וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְיָ· (וְשָׁם נֶאֱמַר)

וַיַּעֲבֹר יְיָ ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא

יְיָ ׀ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ:

כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ:

כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: הַאֲזִינָה יְיָ תְּפִלָּתֵנוּ וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתֵינוּ: הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעֵנוּ מַלְכֵּנוּ וֵאלֹהֵינוּ· כִּי אֵלֶיךָ נִתְפַּלָּל: שִׁמְעָה תְפִלָּתֵנוּ יְיָ· וְשַׁוְעָתֵנוּ הַאֲזִינָה· אֶל־דִּמְעָתֵנוּ אַל־תֶּחֱרַשׁ: שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ: שְׁמַע יְיָ קוֹלֵנוּ נִקְרָא וְחָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ:

לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ· כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר· לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי· כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ:

יושב על כסא רחמים, ל' גמרא ע"ז דף ג', ע"ב. מתנהג, בתקוני זהר חדש דף פ"ג גורס ומתנהג: מוחל עונות עמו, כוזרי מאמר ב' ס' מ"ג גורס מוחל לעונות עמו ישראל. מעביר ראשון, ל' גמרא ר"ה דף י"ז. לחטאים, הלמ"ד בשב"א וחי"ת בפתח וטי"ת דגושה והוא הרבוי מן חטא שהוא שם תואר לעושה חטא, כמו רעים וחטאים (בראשית י"ג, י"ג) תרבות אנשים חטאים (במדבר ל"ב, י"ד); ובסדור יעב"ץ מצאתי לחוטאים. תגמול להם, כן הוא בכי"י ומדויק, ועיקר. ובסדורי ספרד הנוסחא „לא כרעתם להם גומל, וגם הוא נכון. אל שהוריתנו, כן בכי"י וכב"ל, וגם בסדורי ספרד הנוסחא הוריתנו, וכן הוא בסדור רב עמרם. ומה שבסדורי אשכנז שבדפוס הורית לנו לא טוב הוא בתהלוכי הלשון. וכן כתוב, כך הנוסחא בכל ס"י וכ"י גם בסדור רב עמרם וכב"ל. ושם נאמר ויעבר וכו' כן בכל כי"י שראיתי גם בסדורי ספרדים וכן הנכון וזה עולה הפירוש יפה, ר"ל בפסוק וירד ה' שם נאמר ויעבר ה' וגו'. כי אתה, תהלים פ"ו, ה'. כי עמך, שם ק"ל, ד'. האזינה ה', שם פ"ו, ו'. בהפסקת ל' יחיד של הפסוק לל' רבים, וכן כל הפסוקים העומדים לפני הסליחות יבאו בל' רבים תחת ל' היחיד של הכתוב. הקשיבה, תהלים ה', ג'. שמעה, שם ל"ט, י"ג. שמע ה', שם כ"ז, ז. לה', שם ג', ט'. ה' צבאות, שם מ"ו, ח'. ופ"ד, י"ג. ה' הושיעה כ', י'. כי לא על, דניאל ט', י"ח. וי"ט.

ראשי החרוזים יצחק הקטן ברבי מאיר חזק ואמץ. וזוכו קלת חרוזים מפני דרכי שלום.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

ישראל עמך תחנה עורכים· שהם מצרים ולהושע צריכים· צריהם עליהם על מאריכים· כל־זאת הגיעתם ושמך מברכים: חלי ומכאוב להכתב לא נמסר· עלובים מנער וחיתם מהם לא הוסר· קדוש בידך לפתח מוסר· כאמנותך הנקיה ולא כאמנות בשר: הלובש צדקה ולו כמעיל עטויה· וממכה עצמה מתקן רטיה· קומם עדתך מנפילתה המטויה· בכחך הגדל ובזרעך הנטויה: טועים האומרים נחלתך לחבל· כבודך להמיר ובהבל להתהבל· נטות מדרכיך ותהו לקבל· ויראתך הקדושה לנטוש ולנבל: באהבתך ובחמלתך מנשא ומנטל· עצתם תסכל ומחשבתם תבטל· רוח תגרות מביניהם הטל· ומלאך אכזרי דחה וטלטל: בעבור כבוד שמך ושם קדשך המהלל· נוראות הפלא לכל בגוים יתהלל· יועצי רעה תוליך שולל· ובהם תעולל כאשר בי נתעולל: מקים מעפר דל ואביון מאשפה· כנסתך אל־תתן לכלה ולחרפה· אם בפקודיך מתעצלת ומרפה· על כל־פשעיה אהבתך תהי מחפה: יתרה חבתם לפניך אדוני האדונים· בין כך ובין כך קרואים לך בנים· רחמיך יקדמונו אלהי עליונים ותחתונים· טרם ישטפונו המים הזידונים: חזן חפצי קרבתך על כל־הבאות· החישה לנו ישועות הנבאות· קדוש עשה עמהם לטובה אות· חזק ואמיץ גואלם יי צבאות: אל מלך יושב עד לכל קראיך.

למען שמך יי וסלחת לעוננו כי רב הוא: למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו: למען שמך יי תחינו· בצדקתך תוציא מצרה נפשנו: למענך אלהים עשה ולא לנו· ראה עמידתנו דלים וריקים: עננו יי כי טוב חסדך· כרב רחמיך פנה אלינו: פנה אלינו וחננו כי יחידים ועניים אנחנו: ליי הישועה וכו' עד ועל עמך.

שהם מצרים, שצר להם, מל' אשה מצרה (ירמיה מ"ח, י"ח). כל זאת הגיעתם וכו' עפ"ה כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך (תהלים מ"ד, י"ח). להכתב לא נמסר, כלומר החלי והמכאוב הם גדולים כל כך עד כי לא יוכלו לכתוב אותם כולם על ספר. וחיתם מהם וכו' כן בכי"י, ופירושו עלובים הם מנעורותם וכל ימי חייהם לא הוסר העלבון והבזיון מהם. כאמנותך, ר"ל כמלתך. עטויה, ל' לבישה כמו עוטה אור כשלמה (תהלים ק"ד, ב'). רטיה, מזור ותחבושת בל' משנה כמו מחזירין רטיה (עירובין ק"ב, ע"ב) המפרח רטיה (שבת ע"ה, ב'). בכחך הגדול, דברים ט', כ"ט. טועים האומרים, ככ"ל. לחבל, להשחית. מנשא ומנטל, עפ"ה ישעיה ס"ג, ט'. תגרות, מריבה, מל' חז"ל אתי תיגרא בביתיה (ב"מ נ"ט), וכן יגרה מדון תרגומו מגרי תגרא (משלי ט"ו, י"ח). יועצי רעה, עפ"ה איוב י"ב, י"ז. מקים מעפר, תהלים קי"ג, ז'. כנסתך, עדתך. מחפה, מכסה, ול' משלי י', י"ב. יתרה חבתם, ע"פ משנה אבות ג', י"ח. בין כך ובין כך, כלומר הן אם עושים רצונך הן אם עוברים אותו מ"מ בניך הם. המים הזידונים, תהלים קכ"ד, ה'. וכנוי לצרות הגדולות. חפצי קירבתך, בכל הצרות הבאות עליהם בכל אלה קרבתך יחפצו.

ע"ס א"ב כפול ובסוף חתום שלמה.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אֵין מִי יִקְרָא בְצֶדֶק· אִישׁ טוֹב נִמְשַׁל כְּחֶדֶק· בַּקֵּשׁ רַחֲמִים בְּעַד שְׁחוּקֵי הַדֶּק· בְּשׁוּם פָּנִים אֵין בֶּדֶק: גֶּבֶר תָּמִים וְנָבָר אָפֵס· גָּמַר חָסִיד וְצַדִּיק נִרְפַּשׂ· דּוֹר עָנִי בַּעֲוֹנוֹ נִתְפַּשׂ· דְּבָרָיו לְהַגִּיד מִי יְחַפֵּשׂ: הוֹסַפְנוּ בַחֲטָאֵינוּ חֵמָה לְהַבְעִיר· הַמִּתְנַדְּבִים כִּבְנֵי בַיִת לְהַפְעִיר· וּמַה יַּעְצָר־כֹּחַ רַב וְצָעִיר· וִדּוּי וָפֶלֶל לְקַדִּישׁ וְעִיר: זָחַלְתִּי וָאִירָא בְּעַד מַחַן· זָעַק לְחַוּוֹת לְחוֹקֵר בְּבַחַן· חָסַר חֶסֶד וְיִתּוּר צַחַן· חֵן אֵיךְ אֶמְצָא בְּתַחַן: טוֹב לְקוֹרְאֶיךָ בְּנֶפֶשׁ רַהַב· טְרָחָם שׁוֹא וּלְכַלְכֵּל יַהַב· יְקַר חַסְדְּךָ עָלַי יִרְהַב· יַעַן קוֹלִי לְהַאֲזִין בְּאַהַב: כְּהֶגְיוֹן מִדּוֹת וּבִתְפִלָּה שָׁלֵם· כְּזָקֵן וְרָגִיל וְלֹא כְגֹלֶם· לְהָשִׁיב נֶגְדְּךָ דִּכְאִי מִלְּהַכְלֵם· לְרַחֲמֶיךָ זָכְרָה לְרַוָּחָתִי מִלְּהִתְעַלֵּם: מְרֻבִּים צָרְכֵינוּ וְאֵין לְהֵאָמֵר· מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵרֹב מֶמֶר· נֶגְדְּךָ הַכֹּל יוֹצֵר חֹמֶר· נוֹהֵג וְרוֹעֶה צֹאן וְשׁוֹמֵר: שָׂרַדְנוּ כְּתֹרֶן הַר בְּדוּדֵנוּ· סְחִי וּמָאוֹס הוּשַׂם כְּבוֹדֵנוּ· עֲנֵנוּ וּתְנֵנוּ מִחְיָה בְּשִׁעְבּוּדֵנוּ· עוֹד לְמִנְיָנְךָ בַּקֵּשׁ אֲבוּדֵינוּ: פְּקֻדַּת נִגְעֵי תוֹכְחוֹתֶיךָ שְׁבוּטִים· פְּזוּרִים פְּרוּדִים וּבַגּוֹיִם עֲבוּדִים· צָפֵם בְּסָכְךָ מֵרִיב וּשְׁפָטִים· צְפִיַּת תִּפְאַרְתְּךָ לָמוֹ מַבָּטִים: קוֹל כֹּחֲךָ לַהַב חוֹצֵב· קֶצֶב טוֹב וְחִלּוּפוֹ קוֹצֵב· רֵעֶיךָ דּוֹפְקִים בְּקוֹל עָצֵב· רְצוֹת נִדְבָתָם וּבְקִרְבָּם הִתְיַצֵּב: שׁוֹקְדִים בְּצוֹם לִבָּם לְהַכְנִיעַ· שְׁאוֹנָם מוּעָם בַּחֲדָרֶיךָ תַּצְנִיעַ· תּוֹבְעִים בְּלַחַשׁ שָׂפָה לְהָנִיעַ· תַּאֲוָתָם אַל־נָא תַּמְנִיעַ: יוּן שִׁמְךָ אֱלֹהִים חַיִּים מִתְפָּאֵר· לְחַיִּים טוֹבִים מִמְּךָ נִשְׁאֵר· מְקוֹר חַיִּים עִמְּךָ מִתְבָּאֵר· הַבִּיטָה וַעֲנֵנוּ וְעֵינֵינוּ הָאֵר: א׳ מלך יושב וכו׳.

טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל־מַעֲשָׂיו: טוֹב יְיָ לְקֹוָו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ: טוֹב יְיָ לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיֹדֵעַ חֹסֵי בוֹ: כִּי טוֹב יְיָ לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים:

אין מי יקרא בצדק, אין מי שיתפלל בכוונה הראויה. **כחדק**, כקוץ ודרדר. **שחוקי הדק**, מל' ושחקת ממנה הדק (שמות ל', ל"ו). **אין בדק**, לא ימצא בשום אופן איש שיהיה בדוק וכשר לבקש רחמים בעד ישראל המדוכאים. **ונבר**, בר לבב. **נרפש**, נרמס. **להפעיר**, לפתוח פה. ופירוש החרוז, בחטאינו הבערנו והגדלנו את החימה והיא פערה פיה לבלוע גם את הצדיקים אשר היו מתנדבים לעמוד בפרץ ולהתפלל בעדנו. **ומה יעצר כח**, ומי הוא איפוא בין רב ובין צעיר אשר יוכל לסדר ודוי ותפלה. **לקדיש ועיר**, כנויים להשם, ולקוח מל' דניאל ד', י'. **מחן**, מחנה. **לחוקר בבחן**, לפני החוקר והבוחן. **ויתור צחן**, יתור מל' יתר, ר"ל חסר בי החסד אבל יתרה בי הצחנה. וצחנה כנוי למעשים נמאסים. **בתחן**, בתחנון. **טוב**, קריאה להקב"ה. **בנפש רהב**, ר"ל בכל נפשם. **שוא**. ל' נשיאה. **יהב**, יהבם ולבבם. **ירהב**, יוגבר. **באהב**, באהבה. **כגולם**, איש חסר דעה. **ממר**, מרירות, כמו וממר ליולדתו (משלי י"ז, כ"ה). **נגדך הכל**, אתה יודע את כולם. **שרדנו**, נותרנו, מל' והשרידים שרדו (יהושע י', כ'). **כתרן**, ישעיה ל', י"ז. **ברודנו**, ל' בדד. **סחי**, איכה ג', מ"ה. **ותננו מחיה**, מל' עזרא ט', ח'. **שבוטים**, מוכים בשבט. **עבודים**, ס"א עבוטים. **קול כחך**, ל' תהלים כ"ט, ז'. **קצב טוב וכו'**, אתה קוצב וגוזר את קצב טוב וגם חלופו ר"ל קצב הרע. **רעיך**, ישראל. **נדבתם**, נדבת לבם. **ובקרבם התיצב**, תשרה שכינתך בתוכם. **שאונם**, המונם. **בחדריך תצניע**, ל' ישעיה כ"ו, כ'. **תובעים**, מבקשים ומתחננים. **מתבאר**, כך כתוב מבואר בתהלים ל"ו, י'.

טוב וישר יי על כן יורה חטאים בדרך: טוב ויחיל ודומם לתשועת יי: הושיענו אלהים כי באו מים עד נפש: הושע יי את־עמך את שארית ישראל: הושיעה את־עמך וברך את־נחלתך ורעם ונשאם עד העולם: הושיעה יי כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם: עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך: ליי הושיעה וכו'.

פזמון. ראשי החרוזים שפטיה.

ישראל נושע ביי תשועת עולמים. גם היום יושעו מפיך שוכן מרומים. כי אתה רב סליחות ובעל הרחמים: שעריך הם דופקים כעניים ודלים. צקון לחשם קשוב יה שוכן מעלים: פחודים הם מכל־צרות ממחרפיהם ומלוחציהם. נא אל־תעזבם יי אלהי אבותיהם: טובותיך יקדמו להם ביום תוכחה. ומתוך צרה המציאם פדות ורוחה: יושעו לעין כל ואל־ימשלו בם רשעים. כלה שעבוד מלכיות ויעלו לציון מושיעים: הקשיבה אדון לקול שועתם. ולמכון שבתך השמים תעלה תפלתם. כי אתה רב סליחות ובעל הרחמים: ישרא' נושע עד הרחמים. א' מלך יושב וכו'.

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: ואתה הוא, ושנותיך לא יתמו: אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד: זבחי אלהים רוח נשברה לב־נשבר ונדכה אלהים לא תבזה: היטיבה ברצונך את־ציון. תבנה חומות ירושלים: אז תחפץ זבחי צדק עולה וכליל. אז יעלו על־מזבחך פרים: ועתה יי אבינו אתה. אנחנו החמר ואתה יצרנו ומעשה ידך כלנו: אתה יי לא תכלא רחמיך ממנו. חסדך ואמתך תמיד יצרונו: זכר רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: זכרנו יי ברצון עמך. פקדנו בישועתך: זכר עדתך קנית קדם גאלת שבט נחלתך הר ציון זה שכנת בו: זכר יי חבת ירושלים אהבת ציון אל־תשכח לנצח: זכר יי לבני אדום את יום ירושלים האמרים ערו ערו עד היסוד בה: זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך ותדבר אלהם ארבה את־זרעכם ככוכבי השמים. וכל־הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעלם: זכר לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב. אל־תפן אל־קשי העם הזה ואל־רשעו ואל־חטאתו: אל־נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו ואשר חטאנו:

חטאנו צורנו סלח־לנו יוצרנו:

ישראל נושע בה', ישעיה מ"ה, י"ז. מפיך, ע"י מאמר פיך. צקון לחשם, שפיכת תפלתם ששופכים בלחש לפניך, והוא מל' ישעיה כ"ו, ט"ז. קשוב, הקשיבה והאזינה. מעולים, כנוי לשמים העליונים. פחודים, ל' פחד. המציאם פרות ורוחה, כן נכ"י גם בסדור ליטא. ויעלו לציון, עפ"ה סוף עובדיה.

ע"ס א"ב כפול.

אדון, בינה הגיגנו. אזון שיחנו כשאגנו. בעונינו אל־תוגנו. ברשענו אל־תמוגגנו: גדלו דברי עונות. גברו עד למעונות. דדוי נפשות נענות. דוד שעה לענות: הרגזנוך אלהי תהלתנו. הכעסנוך ברב אולתנו. ולכן נמשכה תוחלתנו. ולזרים נהפכה נחלתנו: זרונו מבית חיינו. זלזלו מקום מאוינו. חרב בית אוינו. חדלו ניחוחי רצוינו: טעינו מנתיב ישר. טפשנו צעד מלישר. יען כי מאסנו כשר. יריבנו הדאית כנשר: כבש פול קהלי. כלה כחי והבהילי. לחלח וחבור הובילי. להרחיקי מעל גבולי: מצבת קדש הנשארה. מעיר קדש המעטרה. נמה לנגדך סורה. נעלית ורוחך סרה: סחף נבו גבורי. סלה כל־אבירי. עצם כל־אברי. עלפתי ביד שוברי: פלצנו מרב תלאות. פצמנו מכבד תחלואות. צפינו ישע לראות. צרות אותנו קוראות: קדוש ישראל הביטה. קלון רעיתך המלבטה. רדה מכבודה ונתמוטטה. רפה שבריה כי מטה: שמע פלל פיות. שכלל בנוי לתלפיות. שובה אלהי בריות. שובב נדחי אריות: תעלה־נא ארוכתנו. תחבש מחץ מכתנו. תקשיב קול רנתנו. תקבל ברחמים וברצון את־תפלתנו:

זכר־לנו ברית אבות כאשר אמרת. וזכרתי את־בריתי יעקוב ואף את־בריתי יצחק ואף את־בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר:

כשיש ברית מילה מוסיפים: ווען איינע ברית מילה איזט, ווירד דיעזער פערז איינגעשאלטעט:

(זכר ברית אברהם ועקדת יצחק והשב שבות אהלי יעקב והושיענו למען שמך:)

זכר־לנו ברית ראשנים כאשר אמרת. וזכרתי להם ברית ראשנים אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני יי: עשה עמנו כמו שהבטחתנו. ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני יי אלהיהם: רחם

בינה הגיגנו, מל' תהלים ה', ב'. תוגנו, ל' יגון, מגזרת הוגה על רב פשעיה (איכה א', ה'). תמוגגנו, ל' תמוג הארץ (תהלים מ"ו, ז') ל' המסה וכן ותמוגגני תושיה (איוב ל', כ"ב). למעונות, לשמים, והוא הרבוי מן מעון ומעונה. דדוי, רגש ונענוע, והוא שם דבר מגזרת אדדה כל שנותי (ישעי' ל"ח, ט"ו). נענות, ל' ענוי ולער. דוד, כנוי להקב"ה. ולזרים, ל' איכה ה', ב'. זרונו, מל' ואתכם אזרה בגוים (ויקרא כ"ו, ל"ג). צעד מלישר, שלא ישרנו את צעדינו ודרכינו. יריבנו, שם דבר כמו ריבה ה' את יריבי (תהלים ל"ה, א') והכוונה על נבוכדנצר. הדאית, מל' דברים כ"ח, מ"ט. פול, מלך אשור (מ"ב ט"ו, י"ט). לחלח וחבור, שמות מקומות באשור (מ"ב י"ז, ו'). מצבת קדש הנשארה, שבט יהודה ובנימן. נמה, אמרה. סורה, דברי סרה. ורוחך סרה, נסתלקה מהם השכינה. סחף, הפיל, מל' נסחף אביריך (ירמיה מ"ו, ט"ו). נבו, הכוונה על נבוכדנצר מלך בבל, כי נבו הוא שם אליל בבל (ישעיה מ"ו, א'). סלה, איכה א', ט"ו. עצם, אסר. עלפתי, ל' חולשה. פלצנו, ל' פלצות ורעדה. פצמנו, ל' שבירה מענין ארץ פצמתה (תהלים ס', ד'). קוראות, ל' מקרה. המלבטה, הכשולה, מענין ועם לא יבין ילבט (הושע ד', י"ד). רדה, ירדה. רפה וכו', ל' תהלים ס', ד'. פלל, תפלת. שכלל, תיסד. בנוי לתלפיות, שיר ד', ד' והוא כנוי לבה"מ.

וזכרתי, וזכרתי, ויקרא כ"ו, מ"ב. ומ"ה. ואף גם, שם כ"ו, מ"ד. כי אל, דברים ד', ל"א. ושב ה',

עָלֵינוּ וְאַל־תַּשְׁחִיתֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב· כִּי אֵל רַחוּם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם: הָשֵׁב שְׁבוּתֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב· וְשָׁב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ· וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: קַבֵּץ נִדָּחֵינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב· אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ: הַלְבֵּן חֲטָאֵינוּ כַּשֶּׁלֶג וְכַצֶּמֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב· לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְיָ אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ, אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ: זְרֹק עָלֵינוּ מַיִם טְהוֹרִים וְטַהֲרֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב· וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: מְחֵה פְשָׁעֵינוּ לְמַעַנְךָ כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ· אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: מְחֵה פְשָׁעֵינוּ כָּעָב וְכֶעָנָן כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ· מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: אֲמָרֵינוּ הַאֲזִינָה יְיָ, בִּינָה הֲגִיגֵנוּ: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִינוּ וְהֶגְיוֹן לִבֵּנוּ לְפָנֶיךָ, יְיָ צוּרֵנוּ וְגֹאֲלֵנוּ: כִּי לְךָ יְיָ הוֹחָלְנוּ אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ·

תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ· וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ· שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ· אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ:

אָשַׁמְנוּ· בָּגַדְנוּ· גָּזַלְנוּ· דִּבַּרְנוּ דֹפִי· הֶעֱוִינוּ· וְהִרְשַׁעְנוּ· זַדְנוּ· חָמַסְנוּ· טָפַלְנוּ שֶׁקֶר· יָעַצְנוּ רָע· כִּזַּבְנוּ· לַצְנוּ· מָרַדְנוּ· נִאַצְנוּ· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ· צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ· תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ· תִּעְתָּעְנוּ·

סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ: וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ· כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ, וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ אָמַר לְפָנֶיךָ, שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: נַקֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִכָּל־פְּשָׁעֵינוּ וְטַהֲרֵנוּ מִכָּל־טֻמְאוֹתֵינוּ וּזְרוֹק עָלֵינוּ מַיִם טְהוֹרִים

אם יהיה, שם ל׳, ג׳. וד׳. לכו נא, ישעיה א׳, י״ח. וזרקתי, יחזקאל ל״ו, כ״ה. אנכי, ישעיה מ״ג, כ״ה. מחיתי, שם מ״ד, כ״ב. אמרינו, תהלים ה׳, ב׳. יהיו לרצון, שם י״ט, ט״ו. כי לך, שם ל״ח, ט״ז. משיח צדקך, דוד המלך שנקרא משיח אלהי יעקב, ועשה משפט וצדקה לכל עמו (ש״ב כ״ג, א׳. וח׳, ט״ו). שגיאות, תהלים י״ט, י״ג.

וְטַהֲרֵנוּ. כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם:

מִיכָה עַבְדְּךָ אָמַר לְפָנֶיךָ. מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ. וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם: וְכָל־חַטֹּאת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל תַּשְׁלִיךְ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לֹא יִזָּכְרוּ וְלֹא יִפָּקְדוּ וְלֹא יַעֲלוּ עַל־לֵב לְעוֹלָם: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב, חֶסֶד לְאַבְרָהָם, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

דָּנִיֵּאל אִישׁ חֲמֻדוֹת שִׁוַּע לְפָנֶיךָ, הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ. כִּי לֹא עַל צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ. כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר. לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי, כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ:

עֶזְרָא הַסּוֹפֵר אָמַר לְפָנֶיךָ, אֱלֹהַי בֹּשְׁתִּי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהַי פָּנַי אֵלֶיךָ. כִּי עֲוֹנֹתֵינוּ רָבוּ לְמַעְלָה רֹאשׁ וְאַשְׁמָתֵנוּ גָּדְלָה עַד לַשָּׁמָיִם: וְאַתָּה אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְלֹא עֲזַבְתָּם: אַל־תַּעַזְבֵנוּ אָבִינוּ. וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ בּוֹרְאֵנוּ. וְאַל־תַּזְנִיחֵנוּ יוֹצְרֵנוּ. וְאַל־תַּעַשׂ עִמָּנוּ כָּלָה כְּחַטֹּאתֵינוּ. וְקַיֶּם־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בְּקַבָּלָה עַל־יְדֵי יִרְמְיָהוּ חוֹזָךְ. כָּאָמוּר, בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא נְאֻם יְיָ יְבֻקַּשׁ אֶת־עֲוֹן יִשְׂרָאֵל וְאֵינֶנּוּ וְאֶת־חַטֹּאת יְהוּדָה וְלֹא תִמָּצֶאינָה. כִּי אֶסְלַח לַאֲשֶׁר אַשְׁאִיר: עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ. רְעֵבֵי טוּבְךָ. צְמֵאֵי חַסְדְּךָ. תְּאֵבֵי יִשְׁעֶךָ. יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כִּי לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת:

ח׳ וְאַל־יְעַכֵּב חֵטְא וְעָוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ. מְחַל וּסְלַח לְכָל־חַטֹּאתֵינוּ.
כִּי אֵל טוֹב וְסַלָּח אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלֹחַ:

ראה בעננו וכו'. ואם יש עשרה המשלימים תעניתם אומר הש"ץ עננו בין גואל לרופא (אבל היחיד אינו אומר עננו בשחרית רק במנחה) ואומרים שומר ישראל בתחנון וקורין ויחל, וכן למנחה מוציאים ס"ת וקורין ויחל. ואם אין עשרה משלימים התענית אין אומרים עננו ואין קורין ויחל אלא קורין בפ' השבוע.

מי אל, סוף מיכה. דניאל איש חמדות, דניאל ט', כ"ג. י', י"א. הטה, שם ט', י"ח. אלהי בושתי, נחמיה ט', י"ז. בימים ההם, ירמיה נ', כ'. רעבי טובך, רעבים לטובך כרעב ללחם ולצמאים לחסדך כצמא למים. כי אל טוב וסלח אתה, ראה למעלה דף 91.

בה"ז. תגמר התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח"כ אומרים סלח לנו, אל ארך אפים וכו' (דף 589) עד עירך ועל עמך (דף 590) ואח"כ מתחילים כאן.

ווען זאגט סלח לנו א"ז (חבען זייטע 589) ביז על עירך ועל עמך (זייטע 590), הויבט מען דאן היער אן.

ע"ס א"ב כאופן א' א' ב', ג' ג' ד', ה' ה' ו', וכו' אות אחת כפולה ואות אחת פשוטה, והפשוטה מוקדם לה מלת ומדוע, וסיום כל חרוז בלה"כ. ובסוף חתום שלמה הקטן (הוא שלמה הבבלי) יגדל בתשובה.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ·

אַךְ בְּךָ מְקַוֵּה יִשְׂרָאֵל, יְיָ· אָחוֹר וָקֶדֶם עַם נוֹשַׁע בַּיְיָ· וּמַדּוּעַ בְּשֵׁשׁ יוֹם זֶה כַּמָּה עִדָּנַי· לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: גַּרְתִּי וָאֵחַר וּמָשַׁךְ יְמֵי עִגּוּנַי· גֵּיא גּוֹי נָבָל וְעַם גְּנַי· וּמַדּוּעַ דַּל כָּכָה כָּבוֹד וְלִי דִּינַי· קַוֵּה אֶל־יְיָ חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל־יְיָ: הֲלֹא אַתָּה מִקֶּדֶם חֶרֶב גַּאֲוָתֵנוּ· הַקִּוִּינוּךָ אַף אֹרַח מִשְׁפָּטֶיךָ תַּאֲוָתֵנוּ· וּמַדּוּעַ וְאֵין אִישׁ מְכַפֵּר עַל חוֹבוֹתֵינוּ· וּמִדַּאֲבוֹנֵנוּ אוֹמְרִים יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ: זָכַרְנוּ חִשְׁבּוֹנוֹת מִקֶּדֶם וּמִדָּתָם קְצָרָה· זֶה כַּמֶּה פְּעָמִים קָצִיר וְעוֹד עֲצָרָה· וּמַדּוּעַ חֻשַּׁבְנוּ כַבְּהֵמָה וְנִטְמֵינוּ מִשְׁפַּט הַשּׁוּרָה· מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה: טוֹעֲנִים וּפוֹרְקִים בָּנִים הַכָּתוּב סִבְלָם· טְרוּדֵי חֶבְלָם וְחָרֵב בֵּית זְבוּלָם· וּמַדּוּעַ יַסְתִּיר הָאָב שְׁבִילָם הָאָמוּר בִּגְלָלָם· יֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם יְיָ וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם: כִּמְעַט נָטָיוּ רַגְלַי וְשֻׁפְּכוּ אֲשׁוּרִים· כִּי קִנֵּאתִי בַּהוֹלְלִים מְעָרְבֵי מֵישָׁרִים· וּמַדּוּעַ לֹא תִקְצַר וְתִשָּׁבֵר יַד רָמוּת הַקּוֹשְׁרִים· וְקוֹיֵ יְיָ יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים: מָלֵא רָדַפְתִּי וְחָסְרָה שְׁנַת גְּאֻלַּי· מְסוּרִים לְמַכִּים וּלְמוֹרְטִים וּלְתִקְוָה אוּלַי· וּמַדּוּעַ נִסְחֲפוּ אַבִּירַי וּמָתַי שִׁיר אֱלַלַי· קַוֹּה קִוִּיתִי יְיָ וַיֵּט אֵלַי: סוּגֵיךְ שְׂרִיגֵיךְ בְּקָקוּם בּוֹקְקִים וְהִבְאִישׁוּ· סִירִים סוּרֶיךָ גָּבְשׁוּ וְלֹא עָבְשׁוּ· וּמַדּוּעַ עָתְקוּ גָּבְרוּ וְכַמְדֻבָּר לֹא יֵבוֹשׁוּ· מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְיָ כָּל־עֹזְבֶיךָ

אחור וקדם, ר"ל בכל עת ובכל ענין. יום זה, יום הגאולה מדוע איחר לבוא. עדני, זמנים וע"ד הכתוב בדניאל ז', כ"ה. עגוני, ל' עכוב כמו הלהן תעגנה (רות א' י"ג) ובל' משנה אשה עגונה. גרתי ואחר, ל' בראשית ל"ב, ה'. גיא, כמו בגיא ר"ל בארץ. גיא הוא אחד מן ז' שמות של הארץ המכוים באבות דר' נתן פ' ל"ז. כבוד, כבוד ישראל. ולי דיני, ובכל זאת ראוי לי להצדיק את הדין ולקוות אל ה'. קוה, תהלים כ"ז, י"ד. חרב גאותנו, דברים ל"ג, כ"ט. הקיונוך, ישעיה כ"ו, ח'. ובעבור שמור סדר א"ב אמר הקיוכוך במקום קיוינוך. ומדאבוננו, מתוך צרותינו. יבשו, יחזקאל ל"ז, י"א. חשבונות מקדם, כוונתו על גלות מצרים אשר חשב הקב"ה את הקץ וקיצר ת' שנה אל רד"ו שנה. זה כמה פעמים קציר, ע"ד עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו (ירמיה ח', כ'). נטמינו, ל' איוב י"ח, ג'. והוא ל' סתימה ואטימה. משפט השורה, ממה שראוי לנו כפי הדין ול' חכמים הוא. מקוה ישראל, ירמיה י"ד, ח'. טוענים וכו', פירושו, בין טוענים עולו של הקב"ה בין פורקים עולו, בין כך ובין כך הכתוב קראם בנים. סבלם, ל' נשיאות בל' ארמי. טרודי חבלם, מגורשים הם מחבל נחלתם. האב, הקב"ה. שבילם, ל' שביל ודרך. האמור בירמיה ל"א, י"ז. כמעט נטיו, ל' תהלים ע"ג, ב'. וג'. מערבי ל' ערבוב. הקושרים, הקושרים קשר על ישראל. וקוי ה' ישעיה מ', ל"א. מלא רדפתי, כרדפתי רדיפה שלמה, וראה בפירוש רש"י לאיכה א', י'. למכים ולמורטים, מל' ישעיה נ', ו'. ולתקוה אולי, ר"ל תקותי בספק היא, ומל' איכה ג', כ"ט. נסחפו, ל' ירמיה מ"ו, ט"ו. ומתי שיר, אנשי השיר. אללי ל' יללה ואללי. ר"ל אנשי השיר הם עתה אנשי היללה והקינה. קוה קויתי, תהלים מ', ב'. סוגיך שריגיך, שריגיך המסויגים. בקקום ל' השחתה. סירים ל' קוצים. סוריך, הסרים ממך. גבשו, גבהו ורמו מל' גבשושית בגמרא (שבת ע"ג, ב') ראמות וגביש (איוב כ"ח, י"ח). עבשו, ל' בליון ורקב כמו עבשו פרודות (יואל א', י"ז). וכמדובר בירמיה י"ז, י"ג.

יֵבֹשׁוּ: פֹּעֲלֵי אָוֶן יִתְאַמְּרוּ אוֹיְנוּ רָאִינוּ· פָּשְׁטוּ אֱמֶת אוֹתוֹת שָׂמְנוּ הִתְוִינוּ·
וּמַדּוּעַ צָלְחָה דַרְכָּם וְחַסְדְּךָ דִּמִּינוּ נִדְוִינוּ· יְיָ חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ: קִימַת סֻכַּת
שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה פֶּרֶץ· קָצֶה רָחֵק וּלְמִקְרָא עָלָה הַפֹּרֵץ· וּמַדּוּעַ רְשָׁעִים יִחְיוּ
וְלֹא יִדְּמוּ קֶרֶץ· וְקוֵֹי יְיָ הֵמָּה יִירְשׁוּ אָרֶץ: שׁוֹסֵי חֵבֶל נַחֲלָתְךָ מֵחֶלְקְךָ
לְגָרְשֵׁנוּ· שׁוֹבֵי שׁוֹבֵי הַשּׁוּלַמִּית בְּפִיהֶם לְהַפְרִישֵׁנוּ· וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ וְזֶה
לָזֶה תִנְאֲמוּ נַפְרִישֶׁנּוּ· טוֹב יְיָ לְקֹוָו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ: שַׁדַּי תְּשׁוּבוֹת מַדּוּעֵינוּ
פִּינוּ נְמַלֵּא· לַייָ אֱלֹהֵינוּ חָטָאנוּ וַתִּקְרֶאנָה אוֹתָנוּ כָּאֵלֶּה· מִשְׁפָּטֶיךָ אֱמֶת
וְאַתָּה מָרוֹם מִתְעַלֶּה· הַצְּדָקָה לְךָ וְלָנוּ הַבֹּשֶׁת נִגְלֶה: הָעֵדָה רַבּוֹת וַנֹּאמַר
לֹא נַקְשִׁיב· קוֹל טִיף נְבִיאֶיךָ בָּזִינוּ לְהַחֲשִׁיב· יְגַדֵּל כֹּחַ סֶלָה יְחִידִים מוֹשִׁיב·
בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ אוֹתָנוּ לְהָשִׁיב: מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשְׁךָ תְּקָרֵב עוֹנָתוֹ·
וְיֵז נִצְחָם עַל בִּגְדֵי עֲמִיתָו· סֶלָה נוֹדֶה יוֹם הַבָּא בְּשִׁעְתּוֹ· זֶה יְיָ קִוִּינוּ לוֹ
נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ: אל מלך יושב וכו׳.

הַאֲזִינָה יְיָ תְּפִלָּתֵנוּ וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתֵינוּ: הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעֵנוּ
מַלְכֵּנוּ וֵאלֹהֵינוּ· כִּי אֵלֶיךָ נִתְפַּלָּל: יְיָ בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלֵנוּ· בֹּקֶר נַעֲרָךְ לְךָ
וּנְצַפֶּה: שִׁמְעָה תְפִלָּתֵנוּ יְיָ וְשַׁוְעָתֵנוּ הַאֲזִינָה· אֶל־דִּמְעָתֵנוּ אַל־תֶּחֱרַשׁ: שְׁמַע
קוֹלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ: שְׁמַע יְיָ קוֹלֵנוּ נִקְרָא
וְחָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ: שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנוּ יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לָנוּ: יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת שִׁמְעָה תְפִלָּתֵנוּ
הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: ליי הישועה וכו׳ עד ועל עמך.

ע״ס א״ב ובסוף חתום שלמה הקטן.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אִם עֲוֹנֵינוּ רַבּוּ לְהַגְדִּיל· בָּנוּ עָנוּ עֲבוֹת כְּגָדִיל· גָּרְמוּ לָנוּ בֵּינָתַיִם
לְהַבְדִּיל· דַּרְכֵי רַחֲמֶיךָ לֹא תַחְדִּיל: הִתְנַהֵג בְּמִדַּת חֶסֶד הִתְנֵיתָ· וְאַתָּה הוּא

יתאמרו, ל׳ תהלים צ״ד, ד׳. **אוינו ראינו**, עד״ה איכה ב׳, ט״ז. **פשטו אמת**, הסירו את האמת. **התוינו**, מל׳ והתוית תו (יחזקאל ט׳, ד׳) שהוא ל׳ רושם, והכוונה, האויבים מלעיגים על האמת ועל האותות של ישועתנו העתידה. **וחסדך דמינו**, תהלים מ״ח י׳. **ה׳ חננו**, ישעיה ל״ג, ב׳. **שלש עשרה פרץ**, י״ג פרצות פרצו היונים בהיכל כדאיתא במדות פ׳ ב׳. **קצה רחק**, רחק עוד הקץ של קימת סוכת הנפולה. **ולמקרא עלה הפורץ**, פירוש גם רחק עוד הקץ שיקויים המקרא עלה הפורץ (מיכה ב׳, י״ג). **קרץ** ל׳ כריתה וכליון כמו קרץ מצפון בא (ירמיה מ״ו, כ׳). **וקוי ה׳** תהלים ל״ז, ט׳. **שוסי** ל׳ גזל וחמס. **שובי** (שיר ז׳, א׳). ור״ל זה הלשון הוא תמיד בפיהם כדי להפרישנו מאמונתנו. **טוב ה׳** איכה ג׳, כ״ה. **תשובות מדועינו**, על כל שאלות של מדוע ששאלנו כשיג אנחנו בעצמנו התשובה הזאת, **לה׳ אלהינו חטאנו**. **העדה**, הזהרתנו והוכחתנו פעמים הרבה. **טיף**, דבור, מענין אל תטיפו (מיכה ב׳, ו׳). **יחידים מושיב**, ל׳ תהלים ס״ח, ז׳. **מדוע אדום**, ישעיה ס״ג, ב׳. **עונתו**, עתו, ר״ל תקרב העת שתקויים נבואה זו. **בשעתו**, לפי שוויי סופי החרוז נראה שנקד הפייטן בְּשָׁעָתוֹ. גם הקליר בקרובות לפ׳ פרה בפיוט אכורה ומפורשה חרז מִשְּׁנָתָהּ. שְׁנָתָהּ. שְׁמוּעָתָהּ. **לשעתה** אשר נראה ממנו שנקד גם הוא לְשָׁעָתָהּ ואף כי הרגל הקריאה שְׁעָתָהּ הנקוד שָׁעָתָהּ הוא היותר נכון לפי דקדוק משקל התבה. **זה ה׳**, ישעיה כ״ה, ט׳.

כגדיל, כחבל, מל׳ גדילים תעשה לך, ר״ל עונותינו עבות הן כחבל ועד״ה ישעיה ה׳ י״ח. **בינתים להבדיל**, שגרמו העונות הבדל בינינו ובין הקב״ה. **התנית**, ל׳ תנאי, והכוונה על ברית י״ג מדות שכרת

לֹא שָׁנִיתָ. זְכֹר עֲדָתְךָ קֶדֶם קָנִיתָ. חֹן שְׂיָרֵי בְּכוֹר כִּנִּיתָ: טְעַנְתָּנוּ גַּפֵּי קֶרֶת נְתוּגִים. יִשַּׁבְתָּנוּ שֵׁן סֶלַע אֵיתָנִים. כְּאַחַת דִּכִּיתָנוּ בִּמְקוֹם תַּנִּים. לִרְוָיָה צֵאת כַּמֶּה מְתוּנִים: מֵרֹב פְּקֻדּוֹת וּבֶהָלָה מְחַלְחֶלֶת. נָקְטָה שָׁחָה לֶעָפָר בּוֹחֶלֶת. סָמְכָה בֶּטֶן לָאָרֶץ נִשְׁחֶלֶת. עוּרָה לָמָּה תִישַׁן תּוֹחֶלֶת: פְּקַח קוֹחַ אֲסוּרֶיךָ חֲפוֹץ. צוֹק הָעִתִּים חֶשְׁבּוֹנָם קְפוֹץ. קַבֵּץ פְּזוּרֶיךָ עֵדֶר הַנָּפוֹץ. רְאוּת עַלְוָתָה וּפִיהָ תִקְפּוֹץ: שְׁמוֹר שְׁבוּעַת חֶסֶד וּתְנַי. תָּם וְצָבוּר וּבְנֵי אֵיתָנַי. שְׁלוֹמוֹ יְצַוֶּה לִכְלִי גְנַי. הָפוֹךְ וְשַׁנּוֹת לְטוֹבָה הַפְּנַי: מִי קָטֹן כִּי יַעֲקֹב וְדַל. יְדוּעַ חֳלִי גֹּבַהּ וְחָדֵל. חַיִּים וָחֶסֶד מָעוֹז וּמִגְדָּל. כַּאֲשֶׁר כֹּחֲךָ עַתָּה יִגְדָּל:

אל מלך יושב וכו' עד לכל קראיך.

הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם: הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם: הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ:

ליי הישועה וכו'.

ע"ס א"ב כפול ובסוף חתום גרשם בר יהודה.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אַיֵּה כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ הַגְּדוֹלוֹת וְהַנּוֹרָאוֹת. אֲשֶׁר סִפְּרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ יְיָ צְבָאוֹת. בְּרֶדֶת יִשְׂרָאֵל מִצְרַיְמָה לְשִׁעְבּוּד וּתְלָאוֹת. בְּחַבְלֵי אָדָם מְשַׁכְתָּם וְלֹא בְּשַׁלְשְׁלָאוֹת: גַּם מַעֲבִידֵיהֶם בְּקָשֶׁה עֲבוֹדָה. גָּזְרוּ בַּיְאֹר זְכוּרֵיהֶם לְאַבְּדָה. דַּנְתָּ בְּסַאסְּאָה מִדָּה בְּמִדָּה. דְּגָלִים הוֹצֵאתָ בִּרְכוּשׁ כָּל־חֶמְדָּה: הַיָּם וְגַלָּיו בְּעֻזְּךָ פוֹרָרוּ. הַיַּרְדֵּן הוֹבַשְׁתָּ וּבְרֶגֶל עָבָרוּ. וּבַמִּדְבָּר כִּלְכַּלְתָּם דָּבָר לֹא חָסֵרוּ. וּמַמְלָכוֹת וַעֲמָמִים בְּיָדָם נִמְסָרוּ: זָנְחוּ טוֹב וְרָדְפוּם מַכְנִיעִים. זְעָקוּךָ וְשָׁמַעְתָּ וְהֶעֱמַדְתָּ מוֹשִׁיעִים. חָנוּ בְּאַרְצָם כָּל־טוּב שְׂבֵעִים. חָטְאוּ וְגָלוּ וּפְקַדְתָּם לְשִׁבְעִים: טָפְלוּ שֶׁקֶר וְנִתְּנוּ לְמִרְמָס. טְרָדוּם לְמַדְחֵפוֹת

עם משה רבינו. זכר עדתך תהלים ע"ד, ב'. טענתנו, כשאתנו על גפי מרומי קרת והושבתנו במושב איתן על שן סלע, היא ארץ ישראל ארץ הרים וגבעות. כאחת, כפתע פתאום. דכיתנו, תהלים מ"ד, כ'. מתונים ל' המתנה, וואַרטען. מחלחלת, מל' ותתחלחל המלכה (אסתר ד', ד'). נקטה, קצה בחייה, ל' נקטה נפשי (איוב י', א'). בוחלת, נפשנו הנמאסה, מל' ונפשם בחלה בי (זכריה י"א, ח'). **נשחלת,** נשפכה, מעכין משחילין (ביצה ל"ה, ב') כמשחל בניתא מחלבא (ברכות ח') וכן מן המים משיתהו תרגומו מן מיא שחלתיה (שמות ב', י'). עורה, תהלים מ"ד, כ"ד. תוחלת, תוחלת ישראל. **פקח קוח,** פתח המאסר (ישעיה ס"א, א'). קפוץ, תדלג על חשבון ימי הגלות. עולתה, ל' איוב ה', ט"ז. **ותני,** שהתנית עם אבותינו האיתנים, שהם יעקב איש תם, ויצחק אשר אפרו צבור ומונח לפניך ע"ג המזבח, ואברהם אשר בנה לך מזבחות וקרא בשם ה'. לכלי גני, ישראל המגונים בגלותם. **הפנאי,** העת בל' משנה. קטן, עמוס ז', ה'. **ידוע חלי,** ל' ישעיה נ"ג, ג'. **כאשר כחך,** ל' במדבר י"ד, י"ז.

ולא בשלשלאות, בשבת פ"ט, ב', ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו דכתיב בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה (הושע י"א, ד'). **דנת בסאסאה,** יסודו בסוטה דף ח', ב' במדה שאדם מודד בה מודדין לו שנ' בסאסאה בשלחה תריבנה (ישעיה כ"ז, ח'). **בעזך פוררו,** ל' תהלים ע"ד, י"ג. ובמדבר כלכלתם, וכו', נחמיה ט', כ"א. וכ"ד. **לשבעים,** לסוף ע' שנה של גלות

אַנְשֵׁי חָמָס· יָצְאוּ מֵאַרְצָם וְקֵץ חֲזָרָתָם נִכְמָס· יָשְׁבוּ בַגּוֹיִם וְהָיוּ לָמַס: כֹּחַ אַמֵּץ פְּלֵיטָה הַנִּשְׁאֶרֶת· כָּשַׁל כֹּחָהּ מִכֹּבֶד רָעָה מְמָאֶרֶת· לְעֵת רִאשׁוֹנָה פְּקֻדָּה מְשָׁאֶרֶת· לָבֹא שְׁנִיָּה אָצָה מְמַהֶרֶת: מֵעֵת לְעֵת צָרָתִי מְרֻבָּה· מִיּוֹם שֶׁעָבַר קָשֶׁה הַבָּא· גְּלֵאִיתִי נְשׂוֹא עֹל מַדְהֵבָה· נוֹאֶמֶת מָדוֹר וְהָבֵא הֲבָאָה רַבָּה: סְגֻלָּתְךָ דּוֹחֶקֶת פְּקֻדָּתְךָ מִלִּנְצוֹר· שְׂבָרָהּ לְהָמִיר כְּבוֹדְךָ בְּעֵת צָר· עַד־אָנָה יְיָ אֶקְרָא מִמֵּצַר· עֲנֵנִי בַּמֶּרְחָב כִּי יָדְךָ לֹא תִקְצָר: פְּשָׁעִים אִם עָצְמוּ בֵּינִי וּבֵינְךָ לְהַבְדִּילָה· פַּרְגּוֹד אִם נִגְעַל בִּפְנֵי הַתְּפִלָּה· צוּר בְּכִסֵּא כְבוֹדְךָ חֲתוֹר מְחִלָּה· צַעֲקָתִי תָּבֹא לִפְנֵי כְבוֹדְךָ לְהִתְקַבְּלָה: קְרָא שְׁנַת רָצוֹן מֵעֶצֶב לְהַנְפִּישִׁי· קַבֵּץ נְפוּצוֹתַי וַעֲבוֹר בְּרֹאשִׁי· רִיבָה יְיָ רִיבֵי נַפְשִׁי· רְצֵה לְהַצִּילֵנִי אֱלֹהַי קְדוֹשִׁי: שִׁנֵּי רְשָׁעִים בְּחָצָץ תְּגָרֵס· שְׁבוֹר זְדוֹנָם וּגְאוֹנָם תַּהֲרוֹס· תְּמוּתָה הוֹתֵר וּבֶאֱמוּנָה תְּאָרֵשׂ· תְּשַׂגְּבֶנָּה וּשְׁלוֹמְךָ עָלֶיהָ תִּפְרוֹשׂ: גְּדוֹר פִּרְצַת סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת· רוֹמֵם קִרְיָה עַד עָפָר מֻשְׁפֶּלֶת· שְׁבִיָּה נַחֵם נֶחָמָה מְכֻפֶּלֶת· מְאוֹרָהּ הָאֵר וְתָאִיר מֵאֲפֵלָת: יְיָ בְּנֵה עִירְךָ כִּימֵי עוֹלָם· רַפֵּא מִזְבַּחֲךָ הֵיכָל וְאוּלָם· יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל שָׁם יַעַבְדוּךָ כֻּלָּם· וְיִתְגַּדֵּל שִׁמְךָ עַד עוֹלָם: אל מלך יושב וכו' עד לכל קראיך.

טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל־מַעֲשָׂיו: טוֹב יְיָ לְקֹוָו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ: טוֹב יְיָ לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיֹדֵעַ חֹסֵי בוֹ: כִּי טוֹב יְיָ לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: טוֹב וְיָשָׁר יְיָ עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ: טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם לִתְשׁוּעַת יְיָ: הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ: הוֹשַׁע יְיָ אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם: הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם: עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

ליי הישועה וכו' עד ועל עמך.

בבל. נכמס, סתום וחתום. ראשונה פקודה, ר"ל בעת שהפקודה הראשונה עוד נשארת, כבר אצה ושיהרה לבוא הפקודה השניה. ואחז הפייטן בל' הגמרא סנהדרין כ"ז. מדהבה, כנוי לבבל (ישעיה י"ד, ד'). נואמת, האומרת. מדור והבא, כקראת מדהבה על שם שאומרת תמיד לישראל מדוד והבא, וכדאית' בשבת דף ק"נ. דוחקת, המדהבה היא דוחקת את ישראל סגולתך. סברה, חושבת המדהבה כי ימירו ישראל את כבודך בעת צרתם. אקרא ממצר, מל' תהלים קי"ח, ה'. פרגוד, פרוכת תרגם ירושלמי פרגוד, ובגמרא טעמו לרוב על אותה המחיצה המבדלת בין המלאכים שלא יראו השכינה כמו מה שמעת מאחורי הפרגוד (ברכות י"ח, ב') כך שמעתי מאחורי הפרגוד (סנהדרין פ"ט, ב') אין הפרגוד נעול בפניהם (ב"מ דף כ"ט). מחלה, חתירה ונקב, ועל דרך הגמ' סנהדרין ק"ג עשה לו הקב"ה למנשה כעין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה. שנת רצון, עפ"ה ישעיה ס"א, ב'. להנפישי לתת לי מנוחה, מענין וינפש בן אמתך. ועבור בראשי, עפ"ה מיכה ב', י"ג. בחצץ תגרוס, מל' איכה ג', ט"ז. תמותה הותר, מל' תהלים ע"ט, י"א. סכת דויד, עמוס ט', י"א.

פזמון. ע״פ א״ב ובסוף חתום משלם.

רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה. נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף. יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה. אֲדֹנָי אֱלֹהִים סְלַח נָא. מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא: אַל־אֶחְסַר יְיָ רֹעִי. בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא תַּרְבִּיצֵנִי וְתַשְׁפִּיעִי. גַּם כִּי אֶעְתַּר לְמוֹשִׁיעִי. דַּרְכֵי רַחֲמֶיךָ תַּרְאֵנִי וְתוֹדִיעִי: הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל כִּי תְגָרְשֶׁנּוּ. וְאִם יְלִיד בַּיִת הוּא. וְנַחְתּוֹ בְּיַד מוֹאֲסִים וַתְּבַזֵּהוּ. חָלִילָה לְּךָ מִסַּפֵּר לְמַחֲהוּ: טֹרַח מַשָּׂא וְעֹל כָּבֵד. יוֹם יוֹם הוֹסַפְתִּי לְהִכָּבֵד. כָּלוּ אֲשׁוּרַי, כְּעֵינֵי הָעֶבֶד. לְיַד אֲדֹנִים לְקַבֵּל זֶבֶד: מַה כֹּחִי כִּי אֲיַחֵל. נֶאֱלַמְתִּי לִפְנֵי גוֹזְזֵי כְּרָחֵל. סִבַּרְתִּי מִמְּךָ יֶשַׁע לְהַשְׁחֵל. עוֹרְרָה גְבוּרָתְךָ סוֹלֵחַ וּמוֹחֵל: פֻּקַּד עָלַי כֹּבֶד חַטָּאתִי. צָמְתוּ וְדָחֲקוּ בַּבּוֹר חַיָּתִי. קוּמָה יְיָ צוּר יְשׁוּעָתִי. רִיבָה רִיבִי וּלְחוֹם מִלְחַמְתִּי: שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ. תָּשִׁיב כַּאֲפִיקִים נִדְחֵי פְזוּרֵינוּ. מִמְּכוֹן שִׁבְתְּךָ תַּשְׁגִּיחַ לְרַחֲמֵנוּ. יְיָ שֹׁפְטֵנוּ יְיָ מְחֹקְקֵנוּ. יְיָ אֱלֹהִים סְלַח נָא. מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא:

רועה ישראל וכו׳. אל מלך יושב וכו׳.

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: וְאַתָּה הוּא, וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ: אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד: זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה: הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן. תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם: אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל. אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים: וְעַתָּה יְיָ אָבִינוּ אָתָּה. אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כֻּלָּנוּ: אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנּוּ. חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנוּ: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ. פָּקְדֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ: זְכֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר צִיּוֹן זֶה שָׁכַנְתָּ בּוֹ: זְכֹר יְיָ חִבַּת יְרוּשָׁלָיִם אַהֲבַת צִיּוֹן אַל־תִּשְׁכַּח לָנֶצַח: זְכֹר יְיָ לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָיִם הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ: זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם. וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב. אַל־תֵּפֶן אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ: אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

חָטָאנוּ צוּרֵנוּ סְלַח־לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

רעה ישראל, תהלים פ׳, ב׳. מי יקום, עמוס ז׳, ה׳. אל אחסר, תהלים כ״ג. תשפיעו, תשפיע עלי. תראני, כן בכי״י וכנון. העבד, ל׳ ירמיה ב׳, י״ד. כעיני העבד, עיני אליך כעבד אשר עיניו אל אדוניו. זבד, מתנה. מה כחי, איוב ו׳, י״א. נאלמתי, מל׳ ישעיה כ״ג, ז׳. להשחל, להוליא. מן המים משיתיהו ת״א שחלתיה (שמות ב׳, י׳). פֻּקַּד כן בכי״י וכל״ל. צמתו, איכה ג׳, כ״ג. שובה ה׳, תהלים קכ״ו, ד׳. ה׳ שופטנו, ישעיה ל״ג, כ״ב.

חתום כלאשי החרוזים גרשם בר יהודה יזכה לחיי עד.

גָּדוֹל עֲוֹנִי וְלַחֲטוֹא הוֹסַפְתִּי· הוֹסַפְתִּי אַשְׁמָה וַתֶּרֶב רָעָתִי· רָעָתִי רַבָּה וְלִלְקוֹת חִיַּבְתִּי· חִיַּבְתִּי גָלוּת וְרִבְצִי שָׁכַחְתִּי: שָׁכַחְתִּי מִפְּעָלוֹת יְיָ עוֹשִׂי· עוֹשִׂי נְטָשַׁנִי וּנְתָנַנִי בְּיַד מְעַשִׂי· מְעַשִׂי וְשׁוֹסִי בְּרַגְלֵי חֹמֶר רָמְסִי· רֹמְסִי וְדוֹרְסִי וְכַגֹּרֶן בְּסָסִי: בְּסָסִי שֻׁדַּד וּמֵיתָרַי נִתָּקוּ· נִתְּקוּ בָנַי וּמֵעַל גְּבוּלָם רֻחָקוּ· רֻחֲקוּ מֵעַל יְיָ וְנַאֲקוֹת חֲלָלִים נָאָקוּ· נָאֲקוּ וְנֶאֶנְחוּ וּמִכְּאֵב לֵב יִצְעָקוּ: יִצְעֲקוּ בַּצַּר לָמוֹ אֶל־אֱלֹהִים עֶלְיוֹן· עֶלְיוֹן הוֹשִׁיעָה עַמְּךָ הָאֶבְיוֹן· הָאֶבְיוֹן עַתָּה וּלְפָנִים מִזֶּה עֶלְיוֹן· עֶלְיוֹן חוּשָׁה לְעֶזְרַת עָנִי וְאֶבְיוֹן: וְאֶבְיוֹן הַמְחֻלָּל בְּפֶשַׁע וּבְעָוֹן מְדֻכָּא· מְדֻכָּא וּמֻכֶּה אֶת־שָׁפָל וְאֶת־דַּכָּא· דַּכָּא וְשָׁפָל הַנֶּאֱחָז בְּחַכָּה· בְּחַכָּה הֶעֱלָה הָעֲנֻגָּה וְהָרַכָּה: הָרַכָּה יָשְׁבָה לָאָרֶץ בְּשִׁפְלָה· בְּשִׁפְלָה הִשְׁפִּלָה וְהִשְׁמִיעָה קוֹל יְלָלָה· יְלָלָה הֵילִילָה וּבְמַר נֶפֶשׁ מְיַלֵּלָה· מְיַלֵּלָה, יְיָ הַבִּיטָה כִּי הָיִיתִי זוֹלֵלָה: זוֹלֵלָה הָיְתָה נִכְבָּדוֹת מְדֻבָּר בָּהּ· בָּהּ נִשְּׂקָה אֵשׁ וְנֵרִי כָבָה· כָּבָה נֵרִי וּמְאוֹרִי נֶחְבָּא· נֶחְבָּא כְבוֹדִי בְּבוֹא הֹוָה עַל הֹוָה: הֹוָה מוּעָקָה מָלְאָה מָתְנֵינוּ· מָתְנֵינוּ חַלְחָלוּ וְנִשְׁבַּר לִבֵּנוּ· לִבֵּנוּ דָוֶה מִכֹּבֶד עָנְיֵנוּ· עָנְיֵנוּ זְכֹר וּרְאֵה אֶת־חֶרְפָּתֵנוּ: חֶרְפָּתֵנוּ הַעֲבֵר וְחוֹסֶיךָ לֹא יִכָּלְמוּ· יִכָּלְמוּ הַנֶּחֱרִים בָּךְ וְיִפְּלוּ וְלֹא יָקוּמוּ· יָקוּמוּ סַנֵּגוֹרַי, וְקַטֵּגוֹרַי יִדָּמָמוּ· יִדָּמְמוּ וְעַל פֶּה יָד יָשִׂימוּ: יָשִׂימוּ לַייָ כָּבוֹד וּתְהִלָּה· וּתְהִלָּה וְרִנָּה בְּאִבּוּד בְּנֵי עַוְלָה· עַוְלָה וְחַטָּאָה אַל־תֵּחָשֵׁב לִסְגֻלָּה· סְגֻלָּה הוֹשִׁיעָה אַף עַל פִּי שֶׁבַּמִּצְוֹת דַּלָּה: דַּלָּה וְאֻמְלָלָה תְּנָה לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה· תְּהִלָּה תַעֲטֶה בְּהַזְרִיחֲךָ קֶרֶן אֲפֵלָה· אֲפֵלָה הָאֵר וְרַחֲמֶיךָ לֹא תִכְלָא· תִּכְלָא עֲוֹנֵינוּ וְהַמְצֵא לָנוּ מְחִילָה:

זכר לנו ברית וכו׳ (זייטע 596) ביז ענדע.

ורבצי שכחתי, משכני, עפ"ה ירמיה כ׳, ו׳. מעשי, דוחקי ולוחצי מל׳ ושם עשו דדי (יחזקאל כ"ג, ג׳). ושוסי, גוזלי ושודדי, ל׳ ויתנם ביד שוסים (שופטים ב׳ י"ד). ברגלי חמר רמסי, כלומר היה כופה אותי לרמוס חומר ברגלי. רמסי ודרסי, היה דורך ודורס עלי. בססי, דש עלי, מל׳ בוססו מקדשך (ישעיה ס"ג, י"ח). בססי השני הוא ל׳ בסיס ומכון ר"ל אהלי וביתי. ומיתרי, מיתרי אהלי. ומכאב לב, מתוך כאב לב. עליון הושיעה וכו׳, כן יצעקו מתוך לחצם. האביון עתה, פירוש החרוז, העם אשר היה לפנים מזה עליון ועתה הוא אביון, אתה אל עליון חושה לעזרתו. ואביון, העם האביון. המחולל, המעונה ומוכה, ל׳ והוא מחולל מפשעינו (ישעיה נ"ג, ה׳). בחכה העלה, מל׳ חבקוק א׳, ט"ו. הענגה, מל׳ דברים כ"ח, נ"ו. מיללה, מיללה ואומרת, ה׳ הביטה וכו׳, ול׳ איכה א׳ י"א. נכבדות, מל׳ תהלים פ"ז, ג׳. נשקה, ל׳ שרפה, כמו תהלים ע"ח, כ"א. בבוא הוה, שבר (יחזקאל ז׳, כ"ו). מועקה, ל׳ תהלים ס"ו, י"א. וראה, איכה ה׳, י"א. הנחרים בך, ישעיה מ"א י"א. סנגורי המליצים עלי לטובה. וקטגורי, המלמדים חובה עלינו. ישימו לה׳, ישעיה מ"ב, י"ב. ואמללה, מל׳ כי אמלל אני (תהלים ו׳, ג׳) ל׳ חולשה. בהזריחך קרן אפלה, תזריח קרני אורך בתוך האפלה. קרן ל׳ נוגה אור מענין קרנים מידו לו (חבקוק ג׳, ד׳) קרן עור פניו (שמות ל"ד כ"ט). ורחמיך לא תכלא, תהלים מ׳, י"ב.

הש"ץ חוזר התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח"כ אומרים סלח לנו, אל ארך אפים וכו׳ (דף 589) עד עירך ועל עמך (דף 590) ואח"כ מתחילים כאן.

אחן זאגט סלח לנו א"ג"וו (אבען זייטע 589) ביז על עירך ועל עמך (זייטע 590), ווכר פאנגט דאן היער אן.

ע"פ א"ב. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ·

אֵלֶיךָ נְשׂוּאוֹת עֵינֵינוּ· בְּכָל־פִּנָּה וּפִנָּה אֲשֶׁר זֵרִיתָנוּ: גַּעְיַת קוֹלֵנוּ בְּרָמָה נִשְׁמָע· הֶלֶךְ בְּכִי תַמְרוּרִים נִדְמָע: הֱצִיקַתְנוּ בִטְנֵנוּ מֵרֹב תַּחֲלוּאוֹת· וּמִתְלָאוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֵי תְלָאוֹת: זוּלָתְךָ בְּעָלוּנוּ אֲדוֹנִים· חֳרָשִׁים זֶה אַחַר זֶה כַּמָּה שָׁנִים: טְרוּפָה פָּרָתְךָ בְּבִצְעֵי חֲבוּרִים· יְגוּעָה וּכְבָר אֵין לָךְ צֹרֶךְ בָּהּ וְלֹא לַאֲחֵרִים: כָּל־הַיּוֹם עָלֶיךָ הֲרוּגִים· לְכַפָּרָה אֵינָם מַשִּׂיגִים: מַה נִּתְנֶה וּמַה נְּקַדֵּם· נֶגְדְּךָ מִלְּבוּשׁ וּמִלְּהִתְאַדֵּם: שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ אִם נִבְרַר כַּשּׁוֹשָׁן· עֲוֹנֵנוּ נֶגְדֵּנוּ יָשָׁן נוֹשָׁן: פְּגָרֵינוּ אִם תַּצְמִית וְדָמֵנוּ אִם תִּשְׁפּוֹךְ· צְדָקָה אֶרֶץ מִבִּלְתִּי רֹגֶז תַּהֲפֹךְ: קוּמוּ רְבוּצֵי מַכְפֵּל סַעֲדוּנוּ בְּשַׁוְעָה· רְאוּ כִלָּיוֹן וְאַיֵּה שְׁבוּעָה: י׳ שׁוֹמְרֵי הַצֹּאן הָקִיצוּ וְהִשְׁתּוֹמָמוּ· שְׁקַדְתֶּם טָרְחֲכֶם וְלַבֶּהָלוֹת הִתַּמּוּ: תִּפְאֶרֶת עֻזּוֹ עוּרָה לָמָּה תִישָׁן· תּוֹחֶלֶת יִשְׂרָאֵל הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן:

אל מלך יושב וכו׳ עד לכל קוראיך.

הַאֲזִינָה יְיָ תְּפִלָּתֵנוּ וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתֵינוּ: הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעֵנוּ מַלְכֵּנוּ וֵאלֹהֵינוּ· כִּי אֵלֶיךָ נִתְפַּלָּל: יְיָ בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלֵנוּ· בֹּקֶר נַעֲרָךְ־לְךָ וּנְצַפֶּה: שִׁמְעָה תְפִלָּתֵנוּ יְיָ וְשַׁוְעָתֵנוּ הַאֲזִינָה· אֶל־דִּמְעָתֵנוּ אַל־תֶּחֱרַשׁ: שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ: שְׁמַע יְיָ קוֹלֵנוּ נִקְרָא וְחָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ: שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנוּ יְיָ הֱיֵה עוֹזֵר לָנוּ: ליי הישועה וכו׳ עד ועל עמך.

ע"פ א"ב כפול. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ·

אֵין כְּמִדַּת בָּשָׂר מִדָּתֶךָ· אַיֵּה קִנְאָתְךָ וַעֲצֶרֶת עֲמִידָתֶךָ· בַּת בֵּרַרְתָּ לְבֵית חֶמְדָּתֶךָ· בְּעָלוּהָ אֲדוֹנִים וְאֵין לְצִמְדָּתֶךָ: גּוֹעָה לְדוֹדִי אֲנִי מְאֹרֶסֶת· גֹּעַל רוֹדִי אֵיךְ נִדְרֶסֶת· דִּין הֶרֶג לְעַצְמָהּ מַקְנֶסֶת· דְּחוּיָה גַּם כִּי נֶאֱנֶסֶת:

. געיה, צעקת, מגזרת הלוך וגעו (ש"א ו׳, י"ב). ברמה, עד למרום, ותפס בל׳ ירמיה ל"א, ט"ו. דלף, נטיפת דמעות. נדמע, נבכה, מל׳ דמעה. הציקתנו, מל׳ איוב ל"ב, י"ח. זולתך, ל׳ ישעיה כ"ו, י"ג. חורשים, ל׳ תהלים קכ"ט, ג׳. פרתך, כנוי לישראל עפ"ה הושע ד׳, ט"ז. יגועה, ל׳ יגיעה. אין לך צורך בה, משל על רוע מעמד האומה בגלותה. מלבוש, שלא נבוש ולא נכלם לנגדך. אם תצמית, מל׳ יצמיתם (תהלים כ"ד, כ"ג), ותבת אם היא לשלילה כמו אם אתם תבאו (במדבר י"ד, ל׳) ר"ל לא תכרית גופותינו ולא תשפוך את דמנו, אלא תצדק לפניך הארץ ולא תהפכנה ברוגז. רבוצי מכפל, האבות הישנים במערת המכפלה. שומרי הצאן, משה ואהרן. תפארת עוזו, כנוי להקב"ה.

ועצת עמידתך, עכתך אשר לעולם תעמוד. לצמדתך, מל׳ צמיד פתיל, ר"ל ואתה לא תדבק בה. גועה, צועקת. איך נדרסת, איך אהיה נדרסה לרודה אשר געלה נפשי בו. מקנסת, ל׳ קנס ועונש. דחויה, אף ע"פ שהיא דחויה מבעלה ותוכל לאשוב את עצמה כאנוסה מ"מ מסרה נפשה להריגה ואינה עוזבת

הָאֵם בְּלִי סֵפֶר לְשִׁלּוּחַ. הַבֵּן כְּיָתוֹם אוֹבֵד שָׁלוּחַ. וְגַן נָעוּל הֶפְקֵר כַּמְּלוּחַ. וּמַעְיָן חָתוּם נִרְפָּס דָּלוּחַ: וָעַם כְּרֶגַע וְעַתָּה לְהִפּוּךְ. זֵרֵי קֹדֶשׁ חוּצָה לִשְׁפּוֹךְ. חֲבִיבַת רֵעַ כְּקֶרֶן הַפּוּךְ. חֲשׁוּבָה עֲזוּבָה כְּקוֹרַעַת בַּפּוּךְ: טוֹבַת הַתֹּאַר קְדוֹרַנִּית מִפֶּרֶךְ. טְרִיָּה מַכָּה מִבְּלִי אֶרֶךְ. יוֹם נָקָם נִסְתַּם דֶּרֶךְ. יוֹם שָׁלוֹם נֶחְתַּם חֶרֶךְ: כֹּחַ הַסַּבָּל הִכְשִׁיל נֵטֶל. כָּסוּל שָׁחוּל הַנִּשְׁאָר מִקֶּטֶל. לֹא לְמַרְגּוֹעַ נָד וּמִטַּלְטֵל. לְעָמָל וְיָגַע וְאַחֵר נוֹטֵל: מַטַּע קֶרֶן שֶׁמֶן הַמְּדֻשָּׁן. מִרְמָס מַדּוּעַ כַּחַרְלֵי כִבְשָׁן. נוֹצֵר לְמַעְלָה לֹא יִישָׁן. נִטְעוּ לְמִשְׁלַח פָּרוֹת הַבָּשָׁן: שׂוֹרֵקָה מַה בֶּצַע וְנִקְטֶפֶת. סוֹרַחַת מַה יִּתְרוֹן וְנֶחְטֶפֶת. עַל יַד חֲקוּקָה וְטוֹטֶפֶת. עַל מָה אַהֲבָתָהּ נִשְׁטֶפֶת: פְּעֻלַּת הָרוֹבִים בְּמִעוּט מְלָאכֶת. פְּרִיעַת שָׂכָר רַבָּה וְהוֹלֶכֶת. צוֹפָה הִפָּנוֹת וְעַתָּה נִמְשֶׁכֶת. צָרָה פְקוּדָה וַאֲחֶרֶת נִסְמֶכֶת: קֹדֶשׁ רֵאשִׁית עֲרֵמַת שְׁעָרִים. קַצְוֵי אֶרֶץ זְרוּיִם כִּשְׂעוֹרִים. רוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בַּעֲלֵי יְעָרִים. רְדוּף נִשְׁמֶטֶת נָסִים וְנִסְעָרִים: ח׳ שְׁמֹנֶה וְתִשְׁעִים הָאָלוֹת הָאֵלֶּה. שָׁלְמוּ אֵלֶּה מֵאֵלֶּה וְכָאֵלֶּה. תָּקִיף תְּקַבְּצֵנוּ מִקַּרְנוֹת אֵלֶּה. אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה:

אל מלך יושב וכו׳ עד לכל קוראיך.

הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם: הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם: הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: לי״ הישועה וכו׳.

אמונתה. **האם**, כנוי לכנסת ישראל. **בלי ספר**, ספר כריתות. **וגן נעול**, **ומעין חתום**, כנויים לישראל עפ״ה שיר ד׳, י״ב. **הפקר**, נעזב לכל. **כמלוח**, כארץ מלחה. **נרפס**, **דלוח**, שניהם ל׳ עכירת מים כמו ותדלח מים ותרפס נהרותם (יחזקאל ל״ב, ב׳). **וזעם כרגע**, לפנים זעם השם היה אך כרגע ועתה הוא להפך, עתה כועס זמן רב. **זרי קדש**, כתרי הקדש הושלכו לחוץ וע״פ איכה ד׳, א׳. **חביבת רע**, אהובת השם הנקראה זה דודי וזה רעי (שיר ה׳ ט״ז). **כקרן הפוך**, היא אחת מבנות איוב היפות (איוב מ״ב, י״ד). **חשובה**, ס״א חשוקה כב״ף ושתי הגרסאות יתכנו. **כקורעת בפוך** מל׳ ירמיה ד׳, ל׳. ר״ל כקדשה הלבועה. **ארך**, ארוכה ורפואה. **חרך**, חלון מל׳ מן החרכים (שיר ב׳, ט׳), והרצון יום נקם סתום ויום שלום חתום מאת השם. **נטל**, משא, ר״ל המשא הכבד הכשיל את כוח הסובל. **כסול שחול**, ל׳ המשנה בכורות דף מ׳ ונקרא כסול מי שירכו אחת גבוהה מחברתה ושחול מי שנשמטה ירכו. **מטע קרן שמן**, כה״נ, ומל׳ ישעיה ה׳, א׳. **מרמס מדוע**, מדוע הוא למרמס וכקוצים הנשרפים בתנור. **שורקה וכו׳** מה יתרון לשורקה אם נקטפה בלא עתה ומה יתרון לגפן הסורחת אם נחטפה. **על יד חקוקה**, ישראל עפ״ה ישעיה מ״ט, ט״ז. **הרובים**. מל׳ רובה קשת (בראשית ל״ג, ט״ו) ותואר לאומות העולם, כלומר, האומות העושים מלאכה מועטת שמשמרים רק ז׳ מצות בני נח שכר פעולתם רבה והולכת היא, וישראל צופה וממתין ועת תשלום שכרה נמשכת לרחוק. **צרה פקודה**, צרה אחת פקודה עלינו וכנגד צרה אחרת באה סמוכה אליה. **קדש ראשית**, עפ״ה ירמיה ב׳, ג׳. **שערים**, ל׳ חשוב וערך, שמשלנו. **רוח מנשבת**, עפ״ה ורדף אותם קול עלה נדף ונסו מנסת חרב ונפלו ואין רודף (ויקרא כ״ו, ל״ו). **שמנה ותשעים האלות האלה**, הכתובות בתוכחה שבפ׳ כי תבוא (כ״ח, ט״ו ולהלאה). **שלמו אלה**, אלה הארות הנזכרות בסליחה זו שלמו כלן. **מאלה** האלות של התוכחה, ועוד צרות אחרות **כאלה** שלא נזכרו בסליחה גם הן שלמו ובאו עלינו. כן נראה הפירוש הפשוט של חרוז זה אשר נתקשו בו רבים. **מקרנות אלה** שכל כנפות הארץ או שהוא עפ״ה זכרי׳ ב׳, ד׳. **אז יאמרו**, תהלים קכ״ו, ג׳.

ע"ס א"ב כפול וכל הבתים של ד' ד' חבנים.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אֱזוֹן תַּחַן וְהַסְכֵּת עֲתִירָה· אַף הָפֵר וְשַׁכֵּךְ עֶבְרָה· בָּאֵי לְחַלּוֹתְךָ בְּנֶפֶשׁ מָרָה· בְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל יִמְצְאוּ עֶזְרָה: גַּעֲיַת נֶאֱנָחִים עֱנוּתָם חֲזֵה· גְּחִינַת קוֹמָתָם לֹא תִבְזֶה· דְּרוֹשׁ עֶלְבּוֹנָם מִצַּר בּוֹזֶה· הוֹרֵךְ גַּת וְנִצְחָם יַזֶּה: הֲלֹא אַתָּה הָיִיתָ וְהִנְּךָ· הָיֹה תִהְיֶה בַּהֲדַר גְּאוֹנֶךָ· וְנַמַּת יִכּוֹן זֶרַע אֱמוּנֶיךָ· וְהִנָּם כָּלִים מִתִּגְרַת חֲרוֹנֶךָ: זָעֲמוּ בְּעִוּוּיָם וּמִמְּאַוַּיָם נִסְּחוּ· זֹרוּ בְּאַפְסַיִם וְלֹא נָחוּ· חֶבְלָה רוֹחָם וְלֶעָפָר שָׁחוּ· חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים וּמַעֲנִית הִמְתִּיחוּ: טָבְעוּ בַּבֹּץ וְאֵין פּוֹצֶה· טוֹרְפֵיהֶם שָׁלוּ מִקָּצֶה לְקָצֶה· יוֹם יוֹם לוֹהֲמָם מְנַצֶּה· יַד פּוֹרְשִׂים מִלַּחַץ לֵיצֵא: כָּלוּ חַיֵּיהֶם בְּיָגוֹן וַאֲנָחָה· כָּשַׁל רַבָּה וְעָרְבָה שִׂמְחָה· לְיֵשַׁע חוֹכִים וְהִנֵּה צְוָחָה· לְבִטּוּם קָמִים וְכָרוּ שׁוּחָה: מַעֲרִימִים סוֹד מִמְּךָ לְהַדִּיחָם· מַכְבִּידִים עֹל לְהַכְשִׁיל כֹּחָם· נֹאֲקִים אֵלֶיךָ בְּהִתְעַטֵּף רוּחָם· נַחַת לִמְצוֹא מִכֹּבֶד טָרְחָם: שִׂיחַ צוֹעֲקִים בְּמַעֲמָד צָפוּף· סְלִיחָה מְבַקְשִׁים בְּקָדְקֹד כָּפוּף· עוֹשְׁקֵיהֶם יַקְנִיאוּם וּנְתָנוּם לְשִׁסּוּף· עוֹעִים יִמְסְכוּ וַיִּהְיוּ לִסְפּוּף: פְּדֵה דְבֵקֶיךָ מֵחֶרֶץ וְכִלּוּי· פַּלְּטֵם מִצּוֹרֵר וּתְנֵם לְעִלּוּי· צַוֵּה יְשׁוּעוֹת מְשַׁחֲרֶיךָ בְּחִלּוּי· צוּר עוֹלָמִים הוֹשִׁיעֵנוּ בְּגִלּוּי: קַנּוֹא וְנוֹקֵם קַנֵּא לְשִׁמְךָ· קַצֵּץ סִמְלוֹנִים מִצַּוַּאר עַמֶּךָ· רְאֵה עֲמָלֵנוּ וְשׁוּב מִזַּעְמֶךָ· רִיבָה רִיבֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ: ייזן שְׁכִינָתְךָ הָשֵׁב לְחֵיק אַרְמוֹנִי· שַׁאֲנַן הוֹשֵׁב לְוִיַּי וְכֹהֲנַי· תַּטֶּה אָזְנְךָ לְקוֹל תַּחֲנוּנַי· תְּרַצֵּנִי בְּקָרְאִי יְיָ ׀ יְיָ: אל מלך יושב וכו'.

טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל־מַעֲשָׂיו: טוֹב יְיָ לְקֹוָו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ: טוֹב יְיָ לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיֹדֵעַ חֹסֵי בוֹ: כִּי טוֹב יְיָ לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים:

אזון תחן, האזין לתחנה. לחלותך, לחלות את פניך. געית, לעקת. גחינת, כפיפת, מגזרת גחון. מצר בוזה, מלורר המבזה אותנו. ונצחם, דמס, כמו ישעיה ס"ג, ג'. ונמת, אמרת. מתגרת, ממשפט וריב, כמו תהלים ל"ט, י"א. זעמו בעווים, זעמת עליהם בעבור עונם. וממאוים נסחו, מבית מקדשם אשר הוא כל תאותם נתרחקו ממנו. זרו באפסים, נזרו ונשלכו בכל אפסי ארץ. חרשו, עפ"ה תהלים קכ"ט, ג'. המתיחו, המשיכו. בבץ, ל' ירמיה ל"ח, כ"ב. וטעמו רפש וטיט. פוצה, מציל. שלו, ל' שלוה. מנצה, מריב עמהם. כושל, המכשלה. לבטום, הכשילום, מל' הושע ד', י"ד. נואקים, לועקים. בהתעטף רוחם, מל' תהלים קמ"ב, ד'. שיח, ל' תפלה. צועקים, כן בכי"י ונכון. ובס"א צגים והוא ל' עמידה, מל' אליגה נא עמך (ברלשית ל"ג, ט"ו) ולפיהו יש לפרש שיח כמו לשיח. צפוף, לר ודחוק, מל' המשנה עומדים לפופים (אבות פ' ה'). לשסוף, לכריתה, מל' וישסף שמואל את אגג (ש"א ט"ו, ל"ג). לספוף, לכליון, מל' סוף. מחרץ, ל' כריתה, מענין כלה ונחרצה (ישעיה י', כ"ג). בחלוי, בתפלה, מגזרת ויחל משה. צור עולמים הושיענו בגלוי, בס"א צדקם בדינך מסתר וגלוי, ושתי הנוסחאות שנויי אחרונים הן שמנו נוסחת המחבר מפני דרכי שלום. קנוא ונוקם, נחום א', ב'. סמלונים, רלועות של עול, כמו בשבת כ"ט בעול הלך אחר סמלוניו. למען חסדך, ובס"א למען שמך, וגם זה שנוי אחרונים, וכן שונה גם החרוז האחרון מפני השלום. לחיק ארמוני, לתוך בה"מ. בקראי ה' ה', בקראי את שלש עשרה מדות.

טוֹב וְיָשָׁר יְיָ עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ: טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם לִתְשׁוּעַת יְיָ: הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ: הוֹשַׁע יְיָ אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם: הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם׃ עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

ליי הישועה וכו׳ עד ועל עמך.

פזמון. זהמ״ח אמתי חתום בראשי החרוזים.

יְיָ, יְיָ, אֵל, רַחוּם, וְחַנּוּן, אֶרֶךְ־אַפַּיִם, וְרַב חֶסֶד, וֶאֱמֶת׃ נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים, נֹשֵׂא עָוֹן, וָפֶשַׁע, וְחַטָּאָה, וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: אֶזְכְּרָה אֱלֹהִים וְאֶהֱמָיָה׃ בִּרְאוֹתִי כָל־עִיר עַל־תִּלָּהּ בְּנוּיָה׃ וְעִיר הָאֱלֹהִים מֻשְׁפֶּלֶת עַד שְׁאוֹל תַּחְתִּיָּה׃ וּבְכָל־זֹאת אָנוּ לְיָהּ וְעֵינֵינוּ לְיָהּ: מִדַּת הָרַחֲמִים עָלֵינוּ הִתְגַּלְגְּלִי׃ וְלִפְנֵי קוֹנֵךְ תְּחִנָּתֵנוּ הַפִּילִי׃ וּבְעַד עַמֵּךְ רַחֲמִים שַׁאֲלִי׃ כִּי כָל־לֵבָב דַּוָּי וְכָל־רֹאשׁ לָחֳלִי: תָּמַכְתִּי יְתֵדוֹתַי בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תֵיבוֹת׃ וּבְשַׁעֲרֵי דְמָעוֹת כִּי לֹא נִשְׁלָבוֹת׃ לָכֵן שָׁפַכְתִּי שִׂיחַ פְּנֵי בוֹחֵן לִבּוֹת׃ בָּטוּחַ אֲנִי בָּאֵלֶּה וּבִזְכוּת שְׁלֹשֶׁת אָבוֹת: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, שׁוֹמֵעַ קוֹל בְּכִיּוֹת׃ שֶׁתָּשִׂים דִּמְעָתֵנוּ בְּנֹאדְךָ לִהְיוֹת׃ וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל־גְּזֵרוֹת אַכְזָרִיּוֹת׃ כִּי לְךָ לְבַד עֵינֵינוּ תְלוּיוֹת׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: ״ ״ וכו׳.

אל מלך יושב וכו׳ עד לכל קוראיך.

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: וְאַתָּה הוּא, וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ: אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד: זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה: הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם: אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל׃ אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים: וְעַתָּה יְיָ אָבִינוּ אָתָּה׃ אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כֻּלָּנוּ: אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנּוּ׃ חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנוּ: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ׃ פָּקְדֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ: זְכֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר צִיּוֹן זֶה שָׁכַנְתָּ בּוֹ: זְכֹר יְיָ חִבַּת יְרוּשָׁלָיִם אַהֲבַת צִיּוֹן אַל־תִּשְׁכַּח לָנֶצַח: זְכֹר יְיָ לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָיִם הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ: זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק

אזכרה, ע׳ תהלים ע״ז, ד׳. אנו ליה, ע׳ המשנה בסוכה פ״ה, ד׳. מדת הרחמים, ראה למעלה דף 123. תחנתנו, כן הנוסחא במחזור שאלוניק גם בסדור מנהג ליטא ואחר ס״י וכן העקר. כי כל לבב, ישעיה א׳, ה׳. תמכתי יתדותי, סומך אני את עצמי כבעל יתד במקום נאמן על שלש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם. נשלבות, נסגרות, וכדאית׳ בברכות דף ל״ב, ב׳, שערי דמעות לא ננעלו. דמעתנו בנאדך, עפ״י תהלים נ״ו, ט׳.

וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם. וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב. אַל־תֵּפֶן אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ: אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

חָטָאנוּ צוּרֵנוּ סְלַח־לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

ע"ס א"ב.

אֵל נָא רְפָא נָא תַּחֲלוּאֵי פּוֹרִיָּה. בּוֹשָׁה וְחָפְרָה וְאֻמְלַל פִּרְיָהּ. גְּאָלֶנָּה מִשַּׁחַת וּמַכָּה טְרִיָּה. עֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה: דְּגָלֵי עַם פְּדוּיֵי בִּזְרוֹעַ חָשׂוּף. הַצֵּל מֵאֶנֶף וְאַל־יְהִי לְשִׂסּוּף. וְתַעֲנֶה קְרִיאָתֵנוּ וּלְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹף. עֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ עַל יַם סוּף: זְכוּת צוּר חֻצַּבְנוּ הַיּוֹם לָנוּ תְגַל. חֲשֹׂכֵנוּ מֵאֶנֶף וּנְחֵנוּ בְּיֹשֶׁר מַעְגָּל. טַהֵר טֻמְאָתֵנוּ וְלִמְאוֹר תּוֹרָתְךָ עֵינֵינוּ תְּגַל. עֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לִיהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל: יָהּ רְאֵה דֶשֶׁן עָקוּד וְהַצְמַח תְּרוּפָה. כַּלֵּה שׁוֹד וָשֶׁבֶר סַעַר וְסוּפָה. לַמְּדֵנוּ וְחַכְּמֵנוּ אִמְרָתְךָ הַצְּרוּפָה. עֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לִשְׁמוּאֵל בַּמִּצְפָּה: מְתֻמָּם מֵרֶחֶם שָׁרָשָׁיו נָא אַל־תְּקַמֵּל. נַקֵּנוּ מִכֶּתֶם וָשֶׁמֶץ וְלֹא נֶאֱמַל. סְעָדֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה וְאָרְחוֹת חֲסָדֶיךָ נִגָּמֵל. עֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לְאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל: עוֹדְדֵנוּ בְּצֶדֶק מְשׁוּי מִמַּיִם וְכַפֵּר זָדוֹן וּמְשׁוּגָה. פְּדֵנוּ מִמְּהוּמַת מָוֶת וְאָחוֹר כָּל נְסוּגָה. צַוֵּה יְשׁוּעָתֵנוּ וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ לֹא נִתְמוֹגְגָה. עֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לְיוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּגָה: קְדֻשַּׁת אִישׁ חֲסִידֶךָ זְכוֹר לְיָפַת נְעָלִים. רַחֲמֶיךָ תְּעוֹרֵר כִּי לָקִינוּ בְּכִפְלַיִם. שׁוּבֵנוּ לְיִרְאָתְךָ וְלֹא נֶחֱשַׂף שׁוּלַיִם. תַּעֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לְדָוִד וּשְׁלֹמֹה בְנוֹ בִּירוּשָׁלָיִם:

זכור לנו ברית (זייטע 596) ביז ענדע.

פוריה, ישראל שנמשל לגפן פוריה (תהלים פ', ט', ט"ו. ישעיה ל"ב, י"ב). **וממכה טריה,** ישעיה א', ו'. **חשוף,** גלויה, של' ישעיה נ"ב, י'. **לשסוף,** לכריתה, כמו וישסף שמואל את אגג (ש"א ט"ו ל"ג). **ולמעשה ידיך תכסוף,** איוב י"ד, ט"ו. **צור חוצבנו** כן נכי' וכנ"ל ועש"ה ישעיה נ"א, א' הביטו אל צור חוצבתם, והוא אברהם אבינו. **תגל,** תגלה לנו הזכות. **מאנף,** מאף וקצף. **עינינו תגל,** בסדור ליטא עינינו גל ומסתבר ע"פ תהלים קי"ט, י"ח. **עקוד.** יצחק אבינו. **תרופה,** רפואה כמו ועלהו לתרופה (יחזקאל מ"ז, י"ב). **וסופה,** רוח הרעש (עמוס א' י"ד). **מתמם מרחם,** יעקב אבינו איש תם שנולד מהול (ב"ר פ' ס"ג ומדרש תהלים מזמור ט'). **אל תקמל,** אל תכרית, מגזרת קנה וסוף קמלו (ישעיה י"ט, ו'). **ושמץ,** ושמצה. **נאמל,** של' אמלל אני (תהלים ו', ג') היהודים האמללים (נחמיה ד', ב'). **נגמל,** יגמל עלינו לפי ארחות חסדך. **עודדנו,** הקימנו, של' יתום ואלמנה יעודד (תהלים קמ"ו, ט'). **בצדק,** בזכות. **משוי ממים.** הוא משה רבינו. **ומשוגה,** ושגגה, כמו אתי תלין משוגתי (איוב י"ט ד'). **נתמוגגה,** ל' המסה, כמו נפשם ברעה תתמוגג (תהלים ק"ז, כ"ו). **איש חסידך,** אהרן הכהן (דברים ל"ג, ח'). **ליפת נעלים,** תואר לישראל ע"פ שיר ז', ב'. ובס"א ליפת פעמים וגם הוא יתכן, אבל גרסה הראשונה נכונה יותר בשווי החרוז. **לקינו בכפלים,** ככתוב כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה (ישעיה מ', ב'). **ולא נחשף שולים,** ולא נהיה לבזיון ועש"ה ירמיה י"ג, כ"ו.

הש״ץ חוזר התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח״כ אומרים סלח לנו, אל ארך אפים וכו׳ (דף 589) עד עירך ועל עמך (דף 590) ואח״כ מתחילים כאן.

מען זאגט סלח לנו א״ו (זעהע זייטע 589) ביז על עירך ועל עמך (זייטע 590), אונד פאנגט דאן הירר אן.

ע״ס א״ב ובסוף חתום בנימן.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אֲדַבְּרָה וְיִרְוַח לִי כִּי רוּחִי הֱצִיקָתְנִי· עַל מְרִירוּת נַפְשִׁי וְעַל כֹּבֶד שִׁעְבּוּדִי: בֵּין כָּל־אֻמָּה וְלָשׁוֹן אֲנִי לְבַד נוֹקַשְׁתִּי· לֶכֶת מִיּוֹם לְיוֹם לְאָחוֹר וְלֹא לְפָנִים: גָּמַרְתָּ אֹמֶר לְדוֹר וָדוֹר עָלַי· בְּלִי לְגַלְגֵּל רַחֲמִים לְהוֹצִיאֵנִי לְחֵרוּת: דָּחֹה דְחִיתַנִי כְּבִשְׁתֵּי יָדַיִם· וְלֹא כְדוֹחֶה בִשְׂמֹאל וּמְקָרֵב בְּיָמִין: הָכְנַעְתִּי בְּבָבֶל וְהָשְׁפַּלְתִּי בְּמָדַי וְהָטְבַּעְתִּי בְּיָוָן· וְעַתָּה בְּיַד כָּל־אֻמָּה וְלָשׁוֹן: וְכִי בַרְזֶל אֲנִי וְאִם בְּשָׂרִי נָחוּשׁ· לָשֵׂאת וְלִסְבּוֹל כָּל־אֵלּוּ הַצָּרוֹת: זֶה לִי כַּמָּה שָׁנִים חֲרֵבָה וְשׁוֹמֵמָה· אֶלֶף וְעוֹד שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה: חֲבוּשָׁה כְּבָתֵּי כְלָאִים חֲרוּשָׁה כַּשָּׂדֶה· חֲפוּרָה כְּגַנָּב חֲפוּיַת רֹאשׁ כְּאָבֵל: טִמְּאוּ מִקְדָּשַׁי וְחִלְּלוּ קָדָשַׁי· וּפִגְּלוּ וּבִטְּלוּ נִיחוֹחֵי אִשַּׁי: יֹקֶשׁ חֲטָאַי· וְעֹצֶם פְּשָׁעַי· וַעֲוֹן עֲקֵבַי· (אֱמֶת) הֵם גָּרְמוּ לִי: כַּבִּיר כֹּחַ הֲלֹא גָלוּי לְךָ· כִּי לָקִיתִי בְּכֶפֶל עַל כָּל־סְאָה סָאתַיִם: לְחָצוּנִי רְעָצוּנִי כָּל־יוֹצֵא וָבָא· אֲכָלוּנִי בְּכָל־פֶּה עַד כִּלּוּ כָּל־כֹּחִי: מַהֵר וְחוּשָׁה לְאֶנְקַת בָּנֶיךָ· הַנֶּעֱלָבִים הַנֶּאֱנָחִים וְנֶאֱנָקִים: נִלְאֵיתִי נְשׂוֹא עַל גָּלוּת וְשִׁבְיָה· וּמִרְפַּס רַגְלֵי כָּל־גּוֹי מְדִינָה וָעָם: שׁוֹחֲחִים אַיֵּה מַלְכְּכֶם וְצוּר מָעֻזְּכֶם· יֶחֱשׂוֹף זְרוֹעוֹ וְיָגֵן עֲלֵיכֶם: עִתֵּי גְאֻלָּה מְנִיתֶם וְנִגְמְרוּ· תִּקְוַת הַתְּשׁוּעָה פָּסְקָה וְהָלְכָה לָהּ: פַּרְצוּף פָּנַי כָּבוּשׁ בְּקַרְקַע· בְּשָׁמְעִי נִאוּצָם וְנִבּוּל חֵרוּפָם: צֶדֶק דִּינֶךָ וְיֹשֶׁר מִשְׁפָּטֶךָ· מַצְדִּיק אֲנִי עַל כָּל־הַבָּא עָלָי: קוּמָה אֱלֹהִים רִיבָה רִיבִי· וְהוֹצֵא לָאוֹר מִשְׁפָּטִי וְדִינִי: רְאֵה שׁוֹמְמוֹתַי שׁוֹמְמוֹת הֵיכָלֶךָ· אִם לֹא לְמַעֲנִי עֲשֵׂה לְמַעֲנֶךָ: שְׁבוּעַת הוֹרִים וּבְרִיתוֹת בְּרִיתָם· זְכוֹר וְאַל־תָּפֵר כִּי אֵל נֶאֱמָן אָתָּה: ית׳ תִּזְכּוֹר אַהֲבָתָם וּתְחַיֶּה זַרְעָם· טֶרֶם יֹאבְדוּ בְּיַד מַעֲבִידֵיהֶם: בָּנֶיךָ הֵם מַטַּע נַעֲמֶךָ· יִכָּמְרוּ רַחֲמֶיךָ עַל שְׁאֵרִיתָם: אל מלך יושב וכו׳.

אדברה, איוב ל״ב, כ׳. וי״ת. דחה דחיתני כבשתי ידים וכו׳, מל׳ גמרא סנהדרין ק״ז, ב׳ לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת ולא כאלישע שדחפו לגיחזי בשתי ידים. ובסוטה דף מ״ז גבי תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. ואם בשרי נחוש, איוב ו׳, י״ב. זה לי כמה שנים חרבה ושוממה, אלף ועוד שכולה וגלמודה, כן בכי״י, והנה מהודעת הפייטן שבימיו עברו כבר אלף שנים אחר החורבן למדנו ממנה כי חי סביב ד׳ אלפים תת״מ. ובדפוסים אחרונים שנו החרוז כדי להרחיב מספר השנים מזמן לזמן. חפורה, ל׳ בושה מענין ופניהם לא יחפרו (תהלים ל״ד, ו׳). אמת הם גרמו לי, תבת אמת איננה בכי״י וס״י וגם מיותרת היא. על כל סאה סאתים, ר״ל על אחת שולמתי כפל שתים. שוחחים, אומרים. כבוש בקרקע, ל׳ בושה בל׳ חז״ל כמו בסנהדרין י״ט, ב׳, כבשו פניהם בקרקע. קומה אלהים, עפ״י תהלים ע״ד כ״ב. שבועת הורים, שבועת האבות. תזכור אהבתם, אהבת האבות, ולקוח ל׳ החרוז מפיוט מכניסי רחמים.

חננו אלהים חננו כי בך חסיה נפשנו ובצל כנפיך נחסה עד יעבר הוות: הושע יי את עמך את שארית ישראל: שומר ישראל שמור שארית ישראל: אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלם לעיים: נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ: שפכו דמם כמים סביבות ירושלם ואין קובר: ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב: העל אלה תתאפק יי תחשה ותעננו עד מאד: כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה: אלהים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקט אל: ליי הישועה וכו' עד ועל עמך.

ראשי החרוזים אברהם בר מנחם חזק.
אלהינו ואלהי אבותינו.

אבן הראשה· לעיים ולחרישה· ונוחלי מורשה· מנוד ראש בלאמים: בקרבי לב נכאב· נדוה ונדאב· נשארנו כאין אב· והיינו כיתומים: רכה וענגה· שושנים סוגה· עתה היא נוגה· מסורה ביד קמים: היתה כאלמנה· קריה נאמנה· וזרע מי מנה· נמכרו בלא דמים: מענגה ורכה· צלחה למלוכה· ומעניתה ארכה· זה כמה שנים וימים: בית יעקב לבזה· ללעג ולעיזה· והעיר העליזה· למטעי כרמים: רוויה תרעלה· ביד בני עולה· הרצויה כעולה· וכקטרת הסמים: מאסה לזנוח· תורת אבי זנוח· ולא מצאה מנוח· לילות וימים: נורא אל עליון· ממך יהי צביון· להשיב לריב ציון· שנת שלומים: חדש ימינו כקדם· מענה אלהי קדם· ולבן כצמר אדם· וכשלג כתמים: ח׳ חזקנו ביראתך· ובקיום תורתך· ופקדנו בישועתך· מלך מלא רחמים: אל מלך יושב וכו' עד לכל קראיך.

כי הוא יכאיב ויחבש ימחץ וידיו תרפינה: כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו: הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם: הושיעה יי כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם: ליי הישועה וכו'.

אבן הראשה, בה"מ, ועפ"י זכריה ד', ז'. לעיים, לחורבה. מורשה, התורה שהיא מורשה קהלת יעקב. מנוד ראש, תהלים מ"ד, ט"ו. כאין אב וכו' ל' איכה ה', ג'. שושנים סוגה, ישראל המגודרים במצוות כערוגת שושנים וע"פ שיר ז', ג'. נוגה, ל' יגון משרש יגה (איכה א', ד'). היתה כאלמנה, איכה א'. קריה נאמנה, ישעיה א', כ"א. וזרע מי מנה, זרע ישראל (במדבר כ"ג, י'). בלא דמים, בלא כסף. מענגה ורכה, תואר לבבל ע"פ ישעיה מ"ז, א'. ומעניתה, שחרשה על גבנו ארכה. גם לפרש מענגה ורכה, ישראל שהיתה אומה ענוגה ורכה ונכבדה וצלחה למלוכה בימים שעברו, אך עתה ארכה המענית אשר חרשו עליה האויבים. ולעיזה, לשחוק וקלס מלשון הוציא לעז בל' חז"ל. העליזה, ירושלים (ישעיה כ"ב, ב'). רוויה תרעלה, שבעה מכוס התרעלה. הרצויה, ישראל שהיתה רצויה לפני הקב"ה כעולה וכקטרת סמים. אבי זנוח הוא אחד משמות של משה המנויים במגלה דף י"ג. צביון, רצון בל' ארמי. להשיב וכו' עפ"י ישעיה ל"ד, ח'. חדש, סוף איכה. מענה, דברים ל"ג, כ"ז. אודם, החטא, וע"פ ישעיה א', י"ח.

ע"ס א"ב כפול. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אֹם קְרוּאָה חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן. אֲכָלוּהָ הַמְּמוּהָ רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן. בְּלָעוּהָ כְּתַנִּין בְּפָעֲרַת גָּרוֹן. בָּגְדוּ בָהּ כְּשֶׁפֶךְ חָרוֹן: גּוּרֵי אֲרָיוֹת הִצִּיגוּהָ כִּכְלִי רִיק. גָּבְרוּ עָלֶיהָ חַרְבָּם לְהָרִיק. דּוֹבְרֵי כָזָב לָמָּה לֹא תַבְרִיק. דְּגָלֶיךָ לְהוֹשִׁיעַ וּמַכָּתָם לְהַמְרִיק: הוֹרִידוּ אַבִּירֶיהָ לְטֶבַח כְּכָרִים. הוֹבִישׁוּ אֵילֶיהָ בְּשַׁאֲגַת כְּפִירִים. וְנוֹהֲמִים עָלֶיהָ קוֹל לְהָרִים. וְעֵינֶיהָ נְשֹׂאוֹת אֶל־הֶהָרִים: זָדוּ לְצוּדָהּ רוֹמְשֵׂי לַיְלָה. זְרוּיָה מִפִּנָּה לְפִנָּה וּמִמְּסִלָּה לִמְסִלָּה. חָרַק אֲרִי שֵׁן וְקוֹל הֶעֱלָה. חוֹרֶיהָ וּסְגָנֶיהָ לְבָבֶל הֶגְלָה: טָמַן רֶשֶׁת וְהִדְרִיךְ קֶשֶׁת. טְהוֹרִים לָצוּד וּנְתִיבָתָם כַּחֹשֶׁךְ לְהָשֵׁת. יָהִר זְאֵב וַיָּעַץ בֹּשֶׁת. יָרַד בַּחֲיָלוֹתָיו אֶצְלָהּ לָגֶשֶׁת: כּוֹס הִשְׁקָהּ מִיֵּין הַחֵמָה. כִּי צוּרָהּ שָׂמָהּ לְשַׁמָּה. לְבוֹזְזִים נָתַן כָּל־עַמָּהּ. לָכֵן נֶאֱנָחָה בְּנֶפֶשׁ עֲגוּמָה: מוֹשֵׁל עַל מוֹשֵׁל הִכְאִיבוּהָ. מְרוֹרִים הִשְׂבִּיעוּהָ וְלַעֲנָה הִרְווּהָ. נַהֲרוֹת בָּבֶל בִּמְבוּכָה הוֹשִׁיבוּהָ. נִדּוּהָ וּנְזָפוּהָ וְכַזּוֹנָה חֲשָׁבוּהָ: סַעַר נָמֵר כָּל־נְדִיבֶיהָ. סִגֵּף וְסָחַף פַּאֲתֶיהָ וְרַבֶּיהָ. עָמַד מַפְרִים וּבִלְבֵּל מוֹשָׁבֶיהָ. עִלֵּף בְּמָצוֹר כָּל־מְאַהֲבֶיהָ: פּוֹצָה פֶּה בְּהֶגֶה וּמְצַפְצֶפֶת. פָּנֶיהָ מְעֻזָּה וְגַם מַחְצֶפֶת. צוֹעֶקֶת עַל גּוֹזָלֶיהָ הֱיוֹת מְרַחֶפֶת. צוּר לָמָּה תִּישַׁן מַטֶּפֶת: קָדוֹשׁ עֹבֵר עַל פֶּשַׁע. קוֹל תְּנוּנָה יֶעֱרַב וְיִשַּׁע. רְצֵה בְּשַׁאֲגַת עַם נוֹשַׁע. רְטֻשָּׁה אֵם עַל בָּנִים אַל תַּרְשַׁע: ח׳ שֶׁוַע נִבְזִים אַל תִּבְזֶה. שְׁעוּלִים לְטַהֵר כֶּתֶם תַּזֶּה. תְּכַפֵּר וְתִמְחֹל אֱלִי זֶה. תִּסְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה: אל מלך יושב וכו׳ עד לכל קוראיך.

חבצלת השרון, שיר ב׳, א׳. אכלוה הממוה, מל׳ ירמיה נ״א, ל״ד. ראשון, נבוכדנצר. ואחרון, טיטוס. בגדו בה, כל רעיה והיו לה לאויבים. גורי אריות, הכשדיים. הציגוה ככלי ריק, מל׳ ירמיה נ״א, ל״ד. ור״ל שללו את כל אשר לה. להבריק, ל׳ ברק ר״ל בלהט חרבם. תבריק, למה לא תברוק ברקין עליהם. להמריק, ל׳ תמרוקים. תמרוקים מענין ונתון תמרוקיהן (אסתר ב׳, ג׳). ככרים, ככבשים. איליה, אילי הצאן, והושאל על גדולי וקציני העם. ועיניה נושאת, מל׳ תהלים קכ״א, א׳. רומשי לילה, החיות היוצאות לטרף בלילה (תהלים ק״ד, כ׳), וכנוי על האויבים האורבים על ישראל בסתר. חרק ארי, נבוכדנצר (ירמיה ד׳, ז׳), ונקרא גם זאב (חבקוק א׳, ח׳). חוריה וסגניה, גדוליה ושריה. יהיר, כתואר מל׳ גבר יהיר (חבקוק ב׳, ה׳). ויעץ בשת, כל עצתו היתה לבייש את ישראל. מרורים השביעוה, עפ״י איכה ג׳, ט״ו. ונזפוה ל׳ גערה, ויגער בו אביו תרגומו ונזף ביה (בראשית ל״ז, י׳). סער, בא עליהם במהירות וכמו ברעש, מענין יסערו להפיצני (חבקוק ג׳ י״ד). נמר, אנטיוכס מלך יון, וראה רש״י לירמיה ה׳, ו׳. ודניאל ז׳, ו׳. סגף ל׳ ענוי בארמית, עניתי תרגומו סגפתי (תהלים ק״ט, ע״ה) בעני אמתך תרגומו בסגוף (ש״א א׳, י״א). וסחף, והפיל מל׳ נסחף אביריך (ירמיה מ״ו, ט״ו). פאתיה, חזוקיה, כמו פאתי מואב (במדבר כ״ד, י״ז). מפרים, טיטוס (ויקרא רבה פ׳ י״ג). עלף, החליש, מענין כגיך עלפו (ישעיה נ״א, כ׳). פוצה פה, האומה ישראל פותחת את פיה. מעזה, העזה פניה, ל׳ עזות, וע״כ הזי״ן דגוש. מחצפת, מל׳ חוצפה. על גוזליה וכו׳ אתה צור ישראל אשר אתה שומרנו כנשר אשר על גוזליו ירחף למה תישן. מטפת, ל׳ דבור מל׳ אל תטיפו יטיפון (מיכה ב׳, ו׳). רטשה, ל׳ הושע י׳, י״ד. שעולים, מענין מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ׳ י״ב) שיורה על כף היד, והנה שעולים טעמו האחוזים ביד השם וע״ד הן על כפים חקותיך (שם מ״ט ע״ז) ר״ל האהובים לו. תסלח נא, עפ״ה במדבר י״ד, י״ט.

טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל־מַעֲשָׂיו: טוֹב יְיָ לְקֹוָו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ: טוֹב יְיָ לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיֹדֵעַ חֹסֵי בוֹ: כִּי טוֹב יְיָ לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: טוֹב וְיָשָׁר יְיָ עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ: טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם לִתְשׁוּעַת יְיָ: הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ: הוֹשַׁע יְיָ אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם: הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם: עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

ליי הישועה וכו׳ עד ועל עמך.

פזמון. סם המחבר אברהם יצחק אפרים חתום בראשי החרוזים. רק שהקהלות קלרוהו וחסרו ממנו ה׳ חרוזים.

אֲבוֹתַי כִּי בָטְחוּ, בְּשֵׁם אֱלֹהֵי צוּרִי· גָּדְלוּ וְהִצְלִיחוּ, וְגַם עָשׂוּ פְּרִי· וּמֵעֵת הֻדָּחוּ, וְהָלְכוּ עִמּוֹ קֶרִי· הָיוּ הָלוֹךְ וְחָסוֹר, עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי: בָּעֲשִׂירִי לַחֹדֶשׁ סָמַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל, אֶל־עִיר הַקֹּדֶשׁ, וְנִקְרַב רַב הַחוֹבֵל· הֻכְּתָה הַדֶּשׁ, צְבִי צִיצַת נוֹבֵל· וַיְהִי לְאֵבֶל נֵבֶל, עֻגָבִי וְכִנּוֹרִי: רֵאשִׁית בְּכוֹרָה, לְרֵאשִׁית הַחֵרֶם· אֲחֵרִים הִזְכִּירָה, וְהֶעָוֹן גּוֹרֵם· צָרָה כְּמַבְכִּירָה, עַצְמוֹתַי יְגָרֵם· מַזִּית וְעַד קָמָה וָכֶרֶם, כָּעֵת בַּמָּרוֹם תַּמְרִיא: הָיְתָה כְּאַלְמָנָה, כְּלִילַת יֹפִי נִמְשֶׁלֶת, רֹבַע מִי מָנָה· לְפִי חֶרֶב נֶחְשֶׁלֶת· כִּבְמִקְשָׁה מְלוּנָה· וּבֶעָוֹן נִכְשֶׁלֶת· וְהֻחְתַּל לֹא חֻתֶּלֶת מְעַט צֳרִי: אֱלֹהִים יְיָ חֵילִי, כָּתַב לִי יוֹם זֶה· צוֹמוֹת קָבַע לִי, בְּיַד נָבִיא וְחוֹזֶה· שָׁלֵם יְמֵי אֶבְלִי, שְׁכִינָתְךָ לַחֲזֶה· וְתִבְחַר צוֹם כָּזֶה, כִּי תָבוֹא עַל שִׁבְרִי: פְּנֵה אֶל־הַמִּנְחָה, רוֹמֵם מִקְדָּשִׁי· יֶשְׁעֲךָ לִי שָׁלְחָה, מֵרִים אֶת־רֹאשִׁי· הֲפוֹךְ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה, אֶת־עִנּוּי נַפְשִׁי· צוֹם

אבותי, הפזמון הזה נמלאו לו כמה מהדורות שונות, ובסדורי מנהג פולין וליטא בא בי״ד חרוזים וחתום בראשיהם אברהם יצחק אפרים, ובכ״י מלאתיו בי״א חרוזים ד׳ חרוזים הראשונים כמו בסדורינו ואח״כ ה׳ חרוזים החסרים בסדורינו והם משונים בלשונם מחרוזי מנהג פולין וכה לשון תחלת החרוזים: מליון יפי מכלל דרך הערבה וכו׳, יפה נוף כל שמחה ומשם הורשה וכו׳, ציון הדרושה משוש כל בני עבר וכו׳, חלף מקום השית היורד לתהום וכו׳, קדש הלולים למרמס טיט יון וכו׳, ואחריהם ב׳ החרוזים האחרונים כמו בסדורינו וחתום גם בהם אברהם יצחק אפרים, ונראה כי הוא ר׳ אפרים בר יצחק בר אברהם מרעגנשבורג וחתם שם זקנו ושם אביו קודם לשמו, וכן נמצא דרך מחבר זה לעשות מהדורות שונות לפיוטיו וכמו שחרז גם סליחתו אהל שכן אם רקן בשתי נוסחאות שונות. ומעת הדחו, מל׳ ונדחת (דברים ד׳, י״ט). והלכו, מל׳ ויקרא כ״ו, כ״א, היו הלוך, ל׳ בראשית ח׳, ה׳. לחדש טבת. סמך וכו׳, יחזקאל כ״ד, ב׳. רב החובל, ל׳ יונה א׳, ו׳. וטעמו כהן המשחית הגדול, מענין לא אחבול (איוב ל״ד, ל״א), והכונה על נבוזראדן רב טבחים (מ״ב כ״ה, ח׳). צבי וכו׳ מל׳ ישעיה כ״ח, א׳. ד׳. ראשית בכורה, ישראל עפ״ה הושע ט׳, י׳. אחרים, אלהים אחרים, שעבדה ע״ז. כמבכירה, כיולדת לראשונה, ירמיה ד׳, ל״א. מזית ועד קמה, ל׳ שופטים ט״ו, ה׳. במרום תמריא, שנעלית לשמים, ול׳ איוב ל״ט, י״ח. נחשלת, נחלשה מל׳ הנחשלים אחריך (דברים כ״ה, י״ח). כבמקשה מלונה, ישעיה א׳, ח׳. והחתל, יחזקאל ט״ז, ד׳. כי תבוא, ל׳ בראשית ל׳ ל״ג. מרים את ראשי, תהלים ג׳, ד׳. צום הרביעי, זכריה ח׳, י״ט.

הָרְבִיעִי. וְצוֹם הַחֲמִישִׁי. וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי: (יְהִיוּ הָלוֹךְ וְחָסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי:) אבותי כי בטחו וכו'. אל מלך יושב עד לכל קוראיך.

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: וְאַתָּה הוּא. וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ: אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד: זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה: הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן. תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם: אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל. אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים: וְעַתָּה יְיָ אָבִינוּ אָתָּה. אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כֻּלָּנוּ: אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנּוּ. חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנוּ: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ. פָּקְדֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ: זְכֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר צִיּוֹן זֶה שָׁכַנְתָּ בּוֹ: זְכֹר יְיָ חִבַּת יְרוּשָׁלָיִם אַהֲבַת צִיּוֹן אַל־תִּשְׁכַּח לָנֶצַח: זְכֹר יְיָ לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָיִם הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ: זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם. וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב. אַל־תֵּפֶן אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ: אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

חָטָאנוּ צוּרֵנוּ סְלַח־לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

ע"ס א"ב ובסוף חתום יצחק בר יקר חזק ואמץ.

אָרִיד בְּשִׂיחִי. בְּשִׂיחִי לְגוֹחִי. לְגוֹחִי בְּהַשִׂיחִי. כִּי אִם בְּרוּחִי: בְּרוּחִי וּבִלְשׁוֹנִי. בִּלְשׁוֹנִי עֶלְבּוֹנִי. עֶלְבּוֹנִי לְקוֹנִי. נִחַר גְּרוֹנִי: גְּרוֹנִי וּשְׂפָתַיִם. וּשְׂפָתַיִם בְּנִיבוֹתַיִם. בְּנִיבוֹתַיִם נְתִיבוֹתַיִם. לְפָנָיו דְּלָתַיִם: דְּלָתַיִם לִתְשׁוּבָה. לִתְשׁוּבָה שׁוּבָה. שׁוּבָה מְשׁוּבָה. הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה: הַשּׁוֹבֵבָה נַעֲוֵית. נַעֲוֵית וְנִדְוֵית. נִדְוֵית וְנִתְוֵית. אֲבַדּוֹן וָמָוֶת: וּמָוֶת וּצְוָקָה. וּצְוָקָה מְצִיקָה. מְצִיקָה וְהֶחֱזִיקָה. וַתֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְזָעָקָה: וְזָעָקָה מִגַּעֲרָתְךָ. מִגַּעֲרָתְךָ וְקִנְאָתְךָ. קִנְאָתְךָ

אריד בשיחי, להבנת פיוט זה יש לדעת כי רוב התבות הנכפלות בו העמידן המחבר רק לפאר חרוזות פיוטו, ולענין הבנת המאמרים מיותרות הן, והמבאר את הפיוט צריך שיקרא אריד בשיחי לגוחי בהשיחי, כי אם ברוחי ובלשוני עלבוני, לקוני נחר גרוני. גרוני ושפתים בניבותים נתיבותים לפניו דלתים. דלתים לתשובה שובה משובה הבת השובבה וכו' וכן בכל הפיוט. אריד בשיחי, תהלים נ"ה ג'. לגוחי, לבוראי. בהשיחי בשי"ן ימין מל' ותשוח עלי נפשי (איכה ג' כ'). בניבותים, מל' ניב שפתים (ישעיה נ"ז, י"ט). נתיבותים, נתיבות התשובה. שובה משובה וכו' ירמיה ג', י"ב. ל"א, כ'. נעוית, ל' נעויתי משמוע (ישעיה כ"א, ג'). ונדוית, ל' מדוה וצער. בס"א ונכוית, והוא ל' כויה ותבורה. ונתוית מל' והתוית תו (יחזקאל ט', ד') ענין רושם, ר"ל נגזר עליה אבדון ומות. **והלך הלוך,**

וּגְבוּרָתֶךָ· תָּמְכָה חֲמָתֶךָ: חֲמָתְךָ מָלְאָה· מָלְאָה נִלְאָה· נִלְאָה נְכֵאָה· עַל
אֲדָמָה טְמֵאָה: טְמֵאָה כִּצְרוּעָה· כִּצְרוּעָה פְּרוּעָה· פְּרוּעָה מִדֵּעָה· וְהִיא לֹא
יָדָעָה: יָדְעָה נֶאֱלָמָה· נֶאֱלָמָה נֶעֱלָמָה· נֶעֱלָמָה חָכְמָה· כִּסְּתָה כְלִמָּה:
כְּלִמָּה וְחֶרְפָּה· חֶרְפָּה פְּרוּפָה· פְּרוּפָה צְרוּפָה· וְהָיְתָה לִשְׂרֵפָה: לִשְׂרֵפָה
חֲבוּשָׁה· חֲבוּשָׁה נְטוּשָׁה· נְטוּשָׁה רְטוּשָׁה· גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ: מֵאִישָׁהּ לְבִזָּיוֹן·
לְבִזָּיוֹן וְכִלָּיוֹן· וְכִלָּיוֹן בְּצִיּוֹן· לֹא תוּכַל נִקָּיוֹן: נִקָּיוֹן וְכַפָּרָה· וְכַפָּרָה מְחֻסָּרָה·
מְחֻסָּרָה מְגֹרָה· כְּפָרָה סוֹרֵרָה: סוֹרֵרָה בְּבַעְלָהּ· בְּבַעְלָהּ מָעֲלָה· מָעֲלָה
מְעִילָה· אֵין דֵּי עוֹלָה: עוֹלָה וּמִנְחָה· מִנְחָה זָנְחָה· זָנְחָה נֶאֱנָחָה· בְּמִכְוָה
פָּרְחָה: פָּרְחָה טְמֵאָה· טְמֵאָה וְקִנְאָה· וְקִנְאָה תְּקַנְּאָה· לְךָ צָמְאָה: צָמְאָה
נַפְשִׁי· נַפְשִׁי לְהַנְפִּישִׁי· לְהַנְפִּישִׁי מִרְפְּשִׁי· אֱלֹהֵי קְדֹשִׁי: קְדֹשִׁי וּמוֹשִׁיעִי·
מוֹשִׁיעִי מִמַּרְשִׁיעִי· מִמַּרְשִׁיעִי תְּשַׁעַשְׁעִי· יְיָ רֹעִי: רֹעִי אֵלִי· אֵלִי וּמַצִּילִי·
מַצִּילִי תַּנְחִילִי· כַּרְמִי שֶׁלִּי: שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ· וְשֶׁלָּךְ לְמוֹלִךְ· לְמוֹלִךְ נִאֲצוּ לָךְ·
וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלָךְ: תִּהֲלָךְ גְּזֻרַתְּ· גְּזֻרַתְּ הֶעֱבַרְתְּ· הֶעֱבַרְתְּ וְיִתַּרְתְּ· עַם זוּ יָצַרְתָּ:
יָצַרְתָּ חֹק לִי· בָּרֵר יְקַר מִלּוּלִי· מִלּוּלִי לְאֵלִי· אֱלֹהִים יְיָ חֵילִי: חֵילִי הֶחֱזִקֵנוּ·
הֶחֱזִקֵנוּ וְאִמְּצֵנוּ· וְאִמְּצֵנוּ מַלְכֵּנוּ· יְיָ מְחֹקְקֵנוּ: זכור לנו ברית א״ו ביז ענדע.

יש קהלות שאומרים קודם שומר ישראל את התחנון גרוני נחר וכו׳.

החרוז הראשון חתום בו גרשם, והחרוזים האחרים ע״ס א״ב ואח״כ חתום גרשם בר יהודה חזק ואמץ.

גְּרוֹנִי נִחַר זוֹעֵק חָמָס· רְאוֹתִי רָשָׁע נוֹתֵן קֹדֶשׁ לְמִרְמָס· שַׁוְעָתִי הוֹשִׁיעָה
וְיוֹם נָקָם נִכְמָס· מֵעַי עַל כֵּן אוֹחִילָה וְלִבִּי נָמָס: אָדוֹן אֶרֶץ קִדַּשְׁתָּ בְּעֶשֶׂר
קְדֻשּׁוֹת· בְּתוֹכָהּ שִׁכַּנְתָּ לְכַפָּרַת נְפָשׁוֹת· גְּאוֹן עֻזְּךָ כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ הַקְּדוֹשׁוֹת·

שמואל ב׳ י״ג, י״ט. פרועה מדעה, חסרת דעת. והיא לא ידעה, הושע ב׳ י׳. כסתה כלמה, ירמיה נ״א, נ״א. פרופה, קרסי נחשת תרגומו פורפין דנחש (שמות כ״ו, י״א) ר״ל החרפה מחוברת בה כמו בקרסים. והיתה לשרפה, ישעיה ט׳, ד׳. חבושה, אסורה. גרושה מאישה, ל׳ ויקרא כ״א, ז׳. בציון, בארץ ציה וחרבה. לא תוכל נקיון, ל׳ הושע ח׳, ה׳. מגרה, מושלכה לארץ. כפרה סררה, הושע ד׳, ט״ז. אין די עולה, ל׳ ישעיה מ׳, ט״ז. ור״ל אין די קרבנות לכפר על כל חטאתיה. זנחה, עזובה. במכוה פרחה, ויקרא י״ג, כ״ה. טְמֵאָה וקנאה, כצ״ל ופירושו, האומה ישראלית אשר פרחה בימים שעברו, היא טְמֵאָה עתה בטומאת וקנאת הגוים. להנפישי, להרויח לי. מרפשי, ל׳ רפש וטיט. תשעשעי, תשמחני. ולשונם תהלך, תהלים ע״ג, ט׳. תהלך גזרת, תהלך זה פירושו כמו תהלוך ודרך ותבת גזרת מל׳ הגוזר ים סוף. והפירוש, האויבים שלחו לשונם כנגד העם אשר בקעת להם דרך בים והעברת אותם ביבשה בתוך הים. וְיִתַּרְתְּ, כצ״ל ל׳ יתרון וגדולה. חילי, מעוזי, וכנוי להקב״ה.

נכמס, נעלם, מל׳ כמוס עמדי (תהלים ל״ב, ל״ד). מעי וכו׳, מלשון ירמיה ד׳, י״ט. ותהלים כ״ב, ט״ו. בעשר קדשות, כמבו במס׳ כלים פ׳ א׳ ובמדבר רבה פ׳ ז׳ דף רכ״ד. גאון עזך, בית המקדש.

דשו בו שועלים ונחרש למחרישות. מעי על כן אוחילה ולבי נסס: העיר כלילת יפי קריה נאמנה. ומקום בו מתכפרים אחת בשנה. זעמת בו יותר מאלף שנה. חרון אפך שפכת ולא רחמת לחננה. מעי על כן אוחילה ולבי נסס: טבור הארץ בקקת בלקת. יער הלבנון השקת הדלקת. כבירים יושבים הורדת סלקת. לקוחיך ביום אף טבחת מלקת. מעי על כן אוחילה ולבי נסס: מארץ חמדה יצאו רחומיך. נודדים בגוים ומתחלל שמך. שונאים בלעגם להונות עמך. עם יי אתה וגולה ממקומך. מעי על כן אוחילה ולבי נסס: פתוח נפתח פינו ודינך נצדיק. צור על כל־הבא אתה צדיק. קדוש הדין עמך למסרנו ביד מדיק. רופש ברגל ושן אוכל ומדיק. מעי על כן אוחילה ולבי נסס: שחתו דרכם אבות עונם סבול נתפשנו. תחת כי מעשימו בידנו תפשנו. גערה מלאנו נגעלנו נמאסנו. רעות רבות וצרות להמצא נקנסנו. מעי על כן אוחילה ולבי נסס: שוב עדיך אדון נמלכנו נסכמנו. מאוד אחר שובנו נחרטנו ונחמנו. ברחמיך חננו כי כלינו תמנו. יריבינו אל ישמחו. כי נפלנו קמנו. ואז מעי יגילו ולבי ישמח: השב שבות זרויים באשמה רבה. וקבצם מן־הגוים ביתרה חבה. דברך יאמן שלוחך נבא. הקם סכת דויד הנפלת וחרבה. ואז מעי יגילו ולבי ישמח: חסד נעורים זכרה וברית ראשונים. זכות אבות תזכור ואל יאבדו בנים. קוממיות ילכו בבכי ובתחנונים. מצפון ומים ומארץ סינים. ואז מעי יגילו ולבי ישמח: ועתה בצר פקדנוך בושים ונכלמים. אומרים חטאנו סלח נא נואמים. מדת הדין הפך־נא למדת רחמים. צדקנו הוצא כאור שבעת הימים. ואז מעי יגילו ולבי ישמח:

שומר ישראל וכו׳, ואנחנו לא נדע וכו׳, חצי קדיש, אל ארך אפים, ומוציאים ס״ת וקוראים ויחל.

רשו בו, רמסו בו, וע״פ איכה ה׳, י״ח. **כלילת יפי**, ירושלים (איכה ב׳, ט״ו. וישעיה א׳, כ״א). **אחת בשנה**, ביה״כ. **זעמת בו** זה תשע מאות וחמשים ועוד שנה, כן היתה הנוסחא העקרית, לפי שהתנו גרשום יסדה בזמן ההוא. ובדורות שלאחריו שינו החשבון מזמן לזמן. **טבור הארץ**, ארץ ישראל, כשם שהטבור נתון באמצע האיש כך ארץ ישראל נתונה באמצע העולם (תנחומא פ׳ קדושים). **בקקת בלקת**, ל׳ חרבן וכריתה מענין בוקק הארץ ובולקה (ישעיה כ״ד, א׳). **יער הלבנון**, בה״מ. **השקת**, ל׳ שרפה, מל׳ אף ישיק (ישעיה מ״ד, ט״ו). **סלקת**, הרחקת, מל׳ מסלקין את התריסין (ביצה י״א, ע״ב) מסלקין לצדדין (שבת ק״מ, ע״ב). **לקוחיך**, ישראל אשר לקחת אותם לך לעם. **ביום אף טבחת**, ל׳ איכה ב׳, כ״א. **מלקת**, גם הוא ל׳ הריגה, מענין ומלק את ראשו (ויקרא א׳, ט״ו). **עם ה׳ אתה**, וכו׳ כן מונים האומות את ישראל ולועגים עליהם. **מדיק**, האויב המכתת, ואתו בל׳ דניאל ז׳, ז׳. **שחתו**, האבות שחתו דרכם ואנחנו נתפסנו לסבול עונם בעבור כי עשינו כמעשיהם, וע״פ איכה ה׳, ז׳. **גערה**, גערת השם. **נקנסנו**, נענשנו. **נמלכנו**, ל׳ עצה בל׳ חז״ל, ובדניאל ד׳, כ״ד, מלכי ישפר עלך. **נסכמנו**, נועצנו בהסכמה יחד לשוב אליך. **יריבינו**, אויבינו. **כי נפלנו קמנו**, עפ״ה מיכה ז׳, ח׳. **ביתרה חבה**, בחבה יתרה. **שלוחך**, עמוס הנביא (ט׳, י״א). **חסד נעורים**, עפ״ה ירמיה ב׳, ב׳ ויקרא כ״ו, מ״ה. **בבכי ובתחנונים** עפ״ה ירמיה ל״א, ט׳. **מצפון ומים**, עפ״ה ישעיה מ״ט, י״ב. **בצר**, בצרה. **נואמים**, גם הוא ל׳ אמירה כמו וינאמו נאום (ירמיה כ״ג, ל״א). **כאור**, ישעיה ל׳ כ״ו.

הש"ץ אומר התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח"כ אומרים סלח לנו, אל ארך אפים וכו' (דף 589) עד עירך ועל עמך (דף 590) ואח"כ מתחילים כאן.

מאן זאגט סלח לנו א"ז"וו (זיעהע זייטע 589) ביז על עירך ועל עמך (זייטע 590), אונד פאנגט דאן היער אן.

ע"ס א"ב ואחריו חתום שמעון בר יצחק חזק ואמץ.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אַתָּה הָאֵל עוֹשֵׂה פְלָאוֹת· בָּעַמִּים הוֹדַעְתָּ עֹז נוֹרָאוֹת· גָּאַלְתָּ בִזְרוֹעַ עַמְּךָ מִתְּלָאוֹת· דִּכִּיתָ צָרֵיהֶם בְּמוֹתֵי תַחֲלוּאוֹת: הָאוֹיֵב בְּקוּמוֹ לְעוֹרֵר מְדָנִים· וְדִמָּה לְהַכְרִית פִּרְחֵי שׁוֹשַׁנִּים· זָמַם לִשְׁקוֹל עַל גִּנְזֵי אֲדוֹנִים· חֲלִיפֵי מְאַת כִּכְּרֵי אֲדָנִים: טְלָאֶיךָ הִזְהַרְתָּ שִׁקְלֵיהֶם לְהַקְדִּים· יָדַעְתָּ הָעֲתִידוֹת וְדָרַשְׁתָּ נִשְׁקָדִים· כִּבּוּי לְהַמְצִיא לְלַהַב יוֹקְדִים· לְקוּחִים לַמָּוֶת לְתֶחִי נִפְקָדִים: מַסֵּכָה זָרָה בְּעָבְדָם לְפָנִים· נִמְסְרוּ לְהָתֵז קְנוֹקְנוֹת וּגְפָנִים· סְבָבוּם מוֹקְשִׁים בְּכָל־דְּפָנִים· עֵינֵיהֶם לְךָ תוֹלִים וּבְסִתְרְךָ נִצְפָּנִים: פּוּר נֶהְפַּךְ בְּאוֹיְבִים לִשְׁלוֹט· צָלוּב הוּכַן אֲגָגִי לִקְלוֹט· קוֹלֵעַ וּבוֹלֵעַ פְּנֵי הַלּוֹט הַלּוֹט· רִיבֵי עָם בְּאַשְׁמַנִּים לַעֲלוֹט: שָׁלוֹם וֶאֱמֶת נִכְתָּב לְכָל־צַד· תֹּקֶף יֶשַׁע סֶלַע וּמְצָד· שׁוֹדֵד הָשְׁדַּד וּבְרִשְׁתּוֹ הוּצַד· מְלָשְׁנִי נִסְחַף נִצְמַת וְנִרְצָד: עָשׂוּ שְׂמָחוֹת וְלַדּוֹרוֹת קְבָעוּם· וּמִקְרָאוֹת שִׁלְּשׁוּם וְלֹא רִבְּעוּם· נִסְכְּמוּ מִמַּעַל וְעִמָּם טְבָעוּם· בְּסֵפֶר נֶחֱקַק עַל־מָה קְבָעוּם: רָמָה יָדְךָ לִסְלוֹחַ לַפּוֹשְׁעִים· יְהוּדִי וַהֲדַסָּה הֲקִמֹתָ מוֹשִׁיעִים· צִדְקָתָם עוֹמֶדֶת לָעַד לְשַׁעֲשׁוּעִים· חֵקֶר כְּבוֹדָם לְהִזָּכֵר לְנוֹשָׁעִים: קַנֵּא לְשִׁמְךָ נוֹרָא וְנִקְדָּשׁ· חֲזֵה כַרְמְךָ נֶהֱרַס וְנִדָּשׁ· זְרוּיֵינוּ קַבֵּץ וְשִׁיר לְךָ יְחֻדָּשׁ· קַיְּמֵם וְהַחֲיֵם בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: יְיָ וְכַעֲשׂוֹתְךָ נִסִּים בְּאוֹתָן הַיָּמִים· אִתָּנוּ הַפְלֵא תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים· מְצוֹא לְפָנֶיךָ כֹּפֶר וְתַנְחוּמִים· אֵל מֶלֶךְ, יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים: אל מלך יושב וכו'.

אֲמָרֵינוּ הַאֲזִינָה יְיָ בִּינָה הֲגִיגֵנוּ: הַאֲזִינָה יְיָ תְּפִלָּתֵנוּ· וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתֵינוּ: הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעֵנוּ מַלְכֵּנוּ וֵאלֹהֵינוּ· כִּי אֵלֶיךָ נִתְפַּלָּל: יְיָ

גאלת בזרוע, תהלים ע"ז, ט"ז. **האויב**, המן הרשע. **פרחי שושנים**, כנוי לבני ישראל. וגם"א פרחי עדנים. **על גנזי**, בגי"י וכל"ל ע"פ אסתר ד', ז'. **אדנים**, אדני המשכן (שמות ל"ח, כ"ז). **טלאיך הזהרת**, יסודו במגלה י"ג, ע"ב גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו. **נשקדים**, ל' שקידות. **לפנים**, לנוראית העין וע"פ מגלה דף י"ב מפני מה נתחייבו ישראל שבאותו הדור כליה, מפני שהשתחוו לצלם (בימי נבוכדנצר), הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים. **להתז**, להכרית. **קנוקנות**, ענבים שלא הבשילו עוד כל צרכן, וכנוי הוא לבנים הקטנים, ר"ל נער וזקן. **צלוב**, העץ שתולין בו. **לקלוט**, ליקח. **פני הלוט**, ל' ישעיה כ"ה, ז'. **ריבי עם**, מורדי ישראל. **שלום ואמת**, אסתר ט', ל'. **ונרצד**, ל' תרגדון (תהלים ס"ח י"ז). **ומקראות שלשום**, יסודו במגלה דף ז', הלא כתבתי לך שלישים (משלי כ"ב, כ') שלישים ולא רבעים ופירש רש"י בג' מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק בס' ואלה שמות (י"ז, י"ח) ובמשנה תורה (כ"ה, י"ז) ובס' שמואל (א' סמן ט"ו). **ועמם טבעום** כן בגי"י גם בסדור ליטא ועקר, ור"ל מלמעלה הסכימו עם ישראל וקבעו עמהם את ימי הפורים, ויסודו שם במגלה דף ז' קיימו וקבלו, קיימו למעלה מה שקבלו למטה. **בספר**, במגלת אסתר. **לפושעים**, לישראל שחטאו במה שהשתחוו לצלם נבוכדנצר. **יהודי**, מרדכי.

בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלֵנוּ. בֹּקֶר נַעֲרָךְ־לְךָ וּנְצַפֶּה: אֵלֶיךָ יְיָ שִׁוַּעְנוּ וּבַבֹּקֶר תְּפִלָּתֵנוּ תְקַדְּמֶךָּ: קוֹלֵנוּ אֶל־יְיָ נִקְרָא וַיַּעֲנֵנוּ מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה: קוֹלֵנוּ אֶל־יְיָ נִקְרָא וְאֶל־יְיָ נִתְחַנָּן: מִן־הַמֵּצַר קְרָאנוּ יָּהּ עָנֵנוּ בַמֶּרְחַבְיָה: ליי הישועה וכו'.

ע"ס א"ב, והמחבר שמואל.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אַתָּה הָאֵל עוֹשֵׂה פֶלֶא. בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר לְעַם לְךָ מְחַלֶּה: גְּבוּרוֹת רַחֲמֶיךָ מִי יוּכַל לְסַפֵּר. דַּלִּים מֵקִים מֵעָפָר וָאֵפֶר: הַנֶּהֱרָגִים הוֹרְגִים אֶת־הוֹרְגֵיהֶם. וְהַנִּצְלָבִים צוֹלְבִים אֶת־צוֹלְבֵיהֶם: זָד אֲגָגִי עַל אוֹמֵן הֲדַסָּה. חָשַׁב לִתֵּן יַעֲקֹב לָבַז וְלִמְשִׁסָּה: טַף וְנָשִׁים רַב עִם תַּלְמִיד. יוֹם אֶחָד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד וּלְהַשְׁמִיד: כְּעָמִיר גֹּרְנָה תִּינוֹקוֹת אִסֵּף. לִפְנֵי אֲבוֹתָם שְׁאֵרָם לְשַׁסֵּף: מִחוּץ אִמּוֹתָם גּוֹעוֹת בִּדְאָגָה. נִינֵיהֶם כְּנִתְּנוּ כְּמוֹ צֹאן לַהֲרֵגָה: סְפָרִים גּוֹלְלִים וְלָרַב נוֹתְנִים. עַד עַתָּה הָיִינוּ סְבוּרִים כִּי בָם נַאֲרִיךְ יָמִים וְשָׁנִים: פְּגִיעָתָם עָלְתָה בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת בַּלַּיְלָה. צוּר פָּץ כְּקוֹל גְּדָיִים עוֹלֶה לְמָעְלָה: קָמוּ מַלְאָכִים וְנָמוּ לִפְנֵי אֵל. (רַחוּם) לֹא קוֹל גְּדָיִים הֵם כִּי אִם קוֹל קְטַנֵּי עַמְּךָ (בֵּית) יִשְׂרָאֵל: רַחֲמָן רִחֵם וְחוֹתָם קָרַע. וְהֵשִׁיב הָרָעָה עַל רֹאשׁ הָמָן הָרָע: ה׳ שֵׁנָה נָדְדָה וְנֶהֶפְכוּ עִנְיָנִים. לְהִתָּלוֹת עַל עֵץ אָב עִם בָּנִים: תָּקְפוּ מֵתִים וּמֵתוּ הַחַיִּים. כִּי יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם: אל מלך יושב וכו'.

בְּקָרְאֵנוּ עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי צִדְקֵנוּ. בַּצָּר הִרְחַבְתָּ לָּנוּ. חָנֵּנוּ וּשְׁמַע תְּפִלָּתֵנוּ: שִׁמְעָה תְפִלָּתֵנוּ יְיָ וְשַׁוְעָתֵנוּ הַאֲזִינָה אֶל־דִּמְעָתֵנוּ אַל־תֶּחֱרַשׁ: שִׁמְעָה יְיָ צֶדֶק הַקְשִׁיבָה רִנָּתֵנוּ הַאֲזִינָה תְפִלָּתֵנוּ בְּלֹא שִׂפְתֵי מִרְמָה: וְעַתָּה שְׁמַע

לך מחלה, מל' ויחל משה. הנהרגים, המוכנים ליהרג. וכל חרוז זה הוא ממש לשון מדרש רבה בסוף מגלת אסתר. אגגי, המן (אסתר ג', א'). אומן הדסה, מרדכי (שם ב', ז'). כעמיר גרנה, ל' מיכה ד', י"ב. לשסף, להכרית, מל' וישסף שמואל (ש"א ט"ו, ל"ג). גועות, צועקות. כנתנו כמו צאן להריגה כן נוסחת כי"י. ספרים גוללים, התינוקות היו גוללים את הספרים שהיו לומדים בהם. פגיעתם, תפלתם, ויסוד כל החרוזים האלה במדרש אסתר דף קכ"ט, לאחר שעשה המן העץ הלך אצל מרדכי ומצאו שהיה יושב בבית המדרש והתינוקות יושבים לפניו ושקים במתניהם ועוסקים בתורה והיו צועקים ובוכים, מנה אותם ומצא שם כ"ב אלף תינוקות, השליך עליהם שלשלאות של ברזל והפקיד עליהם שומרים ואמר למחר אהרוג אלו התינוקות תחלה ואח"כ אתלה את מרדכי, והיו אמותיהם מביאות להם לחם ומים ואומרות להם בנינו אכלו ושתו קודם שתמותו למחר ואל תמותו ברעב, מיד היו מניחין ידיהם על ספריהם ונשבעים בחיי מרדכי רבינו לא נאכל ולא נשתה אלא מתוך תעניתנו נמות, געו כלם בבכיה עד שעלתה שועתם למרום ושמע הקב"ה קול בכיתם כשתי שעות בלילה, באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ועמד מכסא דין וישב על כסא רחמים ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע כגדיים וטלאים, עמד משה רבינו לפני הקב"ה ואמר רבש"ע לא גדיים ולא טלאים הם אלא קטני עמך הם השרויים בתענית היום שלשה ימים ושלשה לילות ולמחר רוצה האויב לשחטם כגדיים וטלאים, באותה שעה נטל הקב"ה אותן אגרות שגזר עליהם שהיו חתומות בחותם של טיט וקרעם והפיל על אחשורוש בהלה באותו לילה, הה"ד בלילה ההוא נדדה שנת המלך עכ"ל ונמצא אגדה זו גם בתרגום שני לאסתר ו', א'. ה' הפיר, תהלים, ל"ג, י'. ויש לדעת כי בכ"י נוסף עוד חרוז וחתום בו שם המחבר, וזה הוא שרי. אתה לא שנית, שבני בניהם אנחנו רחם כמו רחמת, וזכרנו ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים, אל מלך יושב על כסא רחמים.

אֱלֹהֵינוּ אֶל־תְּפִלַּת עֲבָדֶיךָ וְאֶל־תַּחֲנוּנֵיהֶם וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם לְמַעַן אֲדֹנָי: כִּי שֹׁמֵעַ אֶל־אֶבְיוֹנִים יְיָ וְאֶת־אֲסִירָיו לֹא בָזָה: כִּי לֹא בָזָה וְלֹא שִׁקַּץ עֱנוּת עָנִי וְלֹא הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבְשַׁוְּעוֹ אֵלָיו שָׁמֵעַ: זֶה עָנִי קָרָא וַיְיָ שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ: ליי הישועה וכו' עד על עירך ועל עמך.

ע"ם א"ב ואחריו חתום מנחם ברבי מכיר יחיה אמן ואמן.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אָדָם בְּקוּם עָלֵינוּ חִיל אֲחָזָתְנוּ לִרְעוֹד· בְּהִסְתַּפְּחוֹ לְמַלְכוּת חָנֵף כִּמְעַט כָּשַׁלְנוּ לְמוֹעֵד· גָּמְרוּ לְמָכְרֵנוּ כְּתֵל וְחָרִיץ בְּלִי מִסְעוֹד· אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא יִזָּכֵר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד: דַּלּוּ עֵינַי לַמָּרוֹם קְרָאתִיךָ אוֹיְבַי לָקֹב· הַכְרֵת שֵׁם וּשְׁאָר וּמְחִיָּה שֵׁם לִרְקוֹב· וְצָר צוֹרְרֵי בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר נִכְּלוּ לַעֲקוֹב· וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָּהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: זְרוּיִים עִנָּה וַיַּגֶּה וְלֹא מִלֵּב לְכַלּוֹתָם· חָבוּ לְפָנִים וְרָדַם בַּהֲסָרַת טַבַּעַת לְחַלּוֹתָם· טוּב דְּבָרוֹ הֵקִים לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לַעֲלוֹתָם· בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם: יָדַע רֶמֶז הַקּוֹרוֹת לְעַם מֵעָפָר וּמֵהֲדַס· כָּתַב הַסְתֵּר אַסְתִּיר וּמָר דְּרוֹר מִפַּרְדֵּס· לִשְׁבּוֹת הָמָן מִמָּחֳרַת הֲמִן הָעֵץ קֻנְדָּס· תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפַּד יַעֲלֶה הֲדַס: מַקְשִׁיב דְּבַר שֶׁקֶר כָּתַב שִׂטְנָה וָעֶצֶב· נִתְעַטֵּף בְּבִגְדֵי שְׂרָד כְּטָעָה בְּמִנְיַן קֶצֶב· סֵרַר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁנִים כְּלֵי בֵית הַמַּחְצֵב· וַיָּבוֹא גַם הַשָּׂטָן בְּתוֹכָם לְהִתְיַצֵּב: עַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוּשַׁן בְּאָכְלָם מִזֶּבַח עוֹכְרָם· פָּעַר פִּיו לְהַשְׂטִינָם וּלְהַסְגִּירָם בְּיַד נוֹתֵן מִכְרָם· צוּר הִסְכִּים לִכְתּוֹב אִגֶּרֶת לְאַבֵּד שִׁבְרָם· אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם:

אדם בקום, ל' תהלים קכ"ד. ונדרש במגלה י"א על המן. **בהסתפחו**, בהתחברו מל' מהסתפח בנחלת ה' (ש"א כ"ו, י"ט), וכן הוא בכ"י וכל ס"י. **חנף**, אחשורש, שהיה חנף שהרג את אשתו מפני אוהבו ופעם אחרת הרג את אוהבו מפני אשתו (מדרש אסתר דף קי"ז). **למכרנו כתל וחריץ**, במגלה י"ד נמשלו אחשורוש והמן לב' בני אדם לאחד היה לו תל בתוך שדהו ולשני היה לו חריץ בתוך שדהו בעל חריץ אמר מי יתן לי תל זה בדמים בעל התל אמר מי יתן לי חריץ זה בדמים לימים נזדווגו זה אצל זה אמר לו בעל חריץ לבעל התל מכור לי תילך ואמר לו טול אותו בחנם. **אמרו לכו**, תהלים פ"ג, ה'. **ויאמרו לא**, שם צ"ד, ז'. **זרויים ענה** השם, ול' איכה ג', ל"ג. **חבו לפנים**, נתחייבו בע"ז אך רק למראית העין וכמבואר בסליחה הקודמת. **ורדם**, ורדה אותם. לְחַלּוֹתָם כן בכ"י, ול' ענוי וצער. **בארץ אויביהם**, ויקרא כ"ו, י"ד. יָדַע הודיע רמז לכל המאורעות הללו במקרא. **לעם מעפר**, המשול לעפר הארץ (בראשית י"ג, ט"ז. במדבר כ"ג, י'). **ומהדס**, שנמשל להדס כדאית' במגלה דף י"ג הצדיקים נקראו הדסים וכן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים (זכרי' א', ח'). **כתב הסתר**, בחולין קל"ט, ב', המן מן התורה מניין, המן העץ (בראשית ג', י"א), אסתר מן התורה מניין, ואנכי הסתר אסתיר (דברים ל"א י"ח), מרדכי מן התורה מניין, דכתיב מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא (שמות ל', כ"ג). ובמגלה דף י' תחת הנעצוץ יעלה ברוש וכו' (ישעי' נ"ה, י"ג) הנעצוץ המן הרשע, ברוש זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים שנ' ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור ומתרגמינן מרי דכי, הסרפד ושתי הרשעה, הדס זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה. **מפרדס**, מל' פרדס. **קנדס**, עץ אחד פסחא (ערובין ל"ד, ב') ור"ל שנתלה. **מקשיב דבר שקר**, אחשורש. **כתב שטנה** (עזרא ד', ו'. ומגלה י"א). **בבגדי שרד**, בבגדי כהונה, ויסודו במגלה י"א, ע"ב כיון דחזי דמלו שבעין ולא איפרקו אמר השתא ודאי תו לא מיפרקי, אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו, בא שטן ורקד ביניהן. ובמדרש אסתר ראש פ' ב', בגדי כהונה הראה להן. **ויבוא גם**, איוב ב'. **פער פיו** השטן, ויסודו במדרש אסתר דף קכ"ז, י"ח אלף וה' מאות הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו, מיד עמד השטן והלשין עליהם לפני הקב"ה וכו'. **אמרתי**, דברים ל"ב, כ"ו.

קְדוֹשִׁים מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר יִבְכָּיוּן בִּצְעָקָה· רַחוּם הַבֵּט לַבְּרִית וְאַל־תָּפֵר לְהַרְחִיקָהּ· שָׁמְעָה מוֹרָשָׁה וַתִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי אַלְמְנוּת וּמוּעָקָה· וַתָּשֶׂם יָדָהּ עַל רֹאשָׁהּ וַתֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְזָעָקָה: תִּשְׁבִּי שָׁם אֵזוֹר שַׂק בְּמָתְנָיו תַּחְבֹּשֶׁת· מַהֵר וְהוֹדִיעַ יְשֵׁנֵי מַכְפֵּל אָבוֹת שְׁלֹשֶׁת· נָחַץ לָרוֹעֶה מַה לְּךָ נִרְדָּם לְהִתְעַשֵּׁת· קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ אוּלַי יִתְעַשֵּׁת: חוֹתַם טִיט אֲשֶׁר נַעֲשָׂה לְבִלְשָׁן סִפֵּר· מְנִינֻהוּ לָמְדוּ לְאַחַר גְּזֵרָה כַּעַס לְהָפֵר· בֶּן־קִישׁ הִקִּישׁ דַּלְתוֹת בֵּית הַסֵּפֶר· וַיְכַס שַׂק וַיֵּשֶׁב עַל הָאֵפֶר: רִבֵּץ תִּינוֹקוֹת לְפָנָיו יָמִים שְׁלֹשָׁה צְמֵאִים וּמְכֻפָּנִים· בְּקוֹל קוֹל יַעֲקֹב לַחֲלוֹשׁ יְדֵי עַז פָּנִים· יָדָיו אֱמוּנָה לָאֵל הַצִּילֵנִי נָא מֵעֶלְבּוֹנִים· פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים: מִזֶּה אֵלֶּה וּמִזֶּה אֵלֶּה בְּנֵי אֵיתָנַי וְרַבָּנַי· כֻּלָּם צָעֲקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־יְיָ· יָהּ לְקוֹל רִנּוּן כְּבוֹא שָׁאַל לְפָנַי· וּמֶה קוֹל הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי: רוֹעֶה הֱשִׁיבוֹ הֵם קְטַנֵּי קֹדֶשׁ זֶרַע· יָהּ הַצֵּל לְקוּחִים לַמָּוֶת מֵאוֹיֵב הָרַע· חַנּוּן נִכְמְרוּ רַחֲמָיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת הַמְּאֹרָע· וַיְהִי כִּקְרוֹא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־הַסֵּפֶר וַיִּקְרַע: יְהִירִים הוֹקִיעַ בְּלֵב הָאֶרֶז לְמַטָּה וַאֲבִיהֶם לְמַעְלָה· אִישׁ בְּשָׁלֹשׁ אַמּוֹת וְהָרְבִיעִית אֲוִיר מְגֻלָּה· מִשְׁנֶה נָקָם חָזָה וְשָׂמַח וְשָׂח תְּהִלָּה· אֹתִי הֵשִׁיב עַל כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה: יו וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר תֹּקֶף לִקְרוֹת כִּבְהַלֵּל מְהוֹדִים· מִלְמַעְלָה קִיְּמוּ מַה שֶּׁקִּבְּלוּ מִלְּמַטָּה דּוֹדִים· נֵס יְנוֹסֵס לְפַרְסֵם כְּאָז פְּלָאוֹ מַסְהִידִים· בָּעֵת הַזֹּאת רֶוַח וְהַצָּלָה יַעֲמוֹד לַיְּהוּדִים: אל מלך יושב וכו'.

טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל־מַעֲשָׂיו: טוֹב יְיָ לְקֹוָו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ: טוֹב יְיָ לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיֹדֵעַ חֹסֵי בוֹ: כִּי טוֹב יְיָ לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: טוֹב וְיָשָׁר יְיָ עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ: טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם לִתְשׁוּעַת יְיָ:

מלאכי שלום, ישעיה ל"ג, ז'. **מורשה**, התורה. **ומועקה**, לער ואבל (תהלים ס"ו, י"א). **ותשם**, ש"ב י"ג, י"ט. **תשבי**, אליה הנביא. **תחבשת**, ל' חגורה, מענין סוף חבוש לראשי (יונה ב', ו'). **לרועה**, למשה רבינו. **להתעשת**, מענין שמנו עשתו (ירמיה ה', כ"ח) ר"ל מה תיזן בכחת ובמכותה. **קום**, יונה א', ו'. **חותם טיט**, זה הענין מבואר בסליחה הקודמת. **לבלשן**, למרדכי (נחמי ז', ז'). **בן קיש**, מרדכי. **הקיש**, דפק. וע"פ מגלה דף י"ב, ב' בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו. **ומכפנים**, ל' רעב כמו בחסר ובכפן (איוב ל', ג'), וכן בארמית כפן ל' רעב. **ויכס שק**, יונה ג', ו'. **פן יבוא**, בראשית ל"ב, י"ב. **לפני**, לפנים·מהיכלו. **ומה קול**, ש"א ט"ו, י"ד. **ויהי כקרוא**, מ"ב ה', ו'. **יהירים הוקיע בלב הארז למטה ואביהם למעלה**, כן נוסח סדור ליטא ונכון, גם בכ"י גורס כן רק שבמקום הארז גורס "האלה" אבל נוסחה הראשונה עקר וכמבואר בסמוך. והנה פירוש יהירים הגאים ר"ל את המן ובניו תלה אותם על עץ הארז, את הבנים מלמטה ולמעלה מהם את אביהם, ומה שאמר בלב הארז הוא ע"פ תרגום ירושלמי לאסתר ז', ט'. אמר ארזא זקופו יתיה להמן רשיעא ולעשרא בנוי עלי על זקיפא די אתקין לנפשיה. **איש בשלש אמות**, כל אחד מהנתלים היה תלוי על ג' אמות ובין כל אחד ואחד היתה ריוח אמה אחת, וכן יסופר בתרגום ירושלמי לאסתר ט', י"ד. ומובא גם בתוספות לחגיגה דף י"א. **משנה**, מרדכי (אסתר י', ג'). **ושח תהלה**, גם זה ע"פ תרגום ירושלמי שם. **אותי השיב**, בראשית מ"א, י"ג. **מהודים**, וכן בכ"י, ודוגמתו יהודה לתפלה (נחמיה י"א, י"ז), ור"ל קריאת המגלה היא כאלו מודים אנחנו בהלל וע"פ מגלה י"ד קריאתה זו הלילא. **נס ינוסס** ל' תהלים ס', ו'. **לפרסם**, לגלות לעין כל. **בעת הזאת** אסתר ד', י"ד.

הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ: הוֹשַׁע יְיָ אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם: הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם: עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: ליי הושיעה וכו׳.

פזמון. ע״ס תשר״ק ובסוף חתום משלם.

בְּמָתֵי מִסְפָּר חִלִּינוּ פָּנֶיךָ· לְשַׁוְעַת נְכֵאִים אַל־תַּעְלֵם אָזְנֶךָ· הַקְשֵׁב תְּחִנָּתָם מִשְּׁמֵי מְעוֹנֶךָ· כְּבִימֵי מֹר וַהֲדַס הוֹשַׁעְתָּ בָנֶיךָ: תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אַתָּה יוֹשֵׁב· שַׁוְעָתָם תַּאֲזִין וְרִנָּתָם תַּקְשֵׁב· רְפָאוּת לְמַחַץ תַּקְדֵּם וְתַחֲשֵׁב· קְנוּיֶיךָ לְהֵיטִיב וְנָוֵיהֶם לְיַשֵּׁב: צַר וְאוֹיֵב הִלְטִישׁ עֵינָיו· פִּיהוּ פָּעַר לִשְׁאוֹף עָנָיו· עֲשֶׁת בְּשַׁלְוֹ לְהַשְׁמִיד קְהַל הֲמוֹנָיו· סֶגֶל לְאַבֵּד חָרַת בְּנִשְׁתְּוָנָיו: נוֹקֵם לְצָרִים וְנוֹטֵר לְאוֹיְבִים· מְדַדְתָּ מִדָּתָם כְּזָדוּ לַאֲהוּבִים· לוֹחֵם וְנִינָיו נִתְלוּ צְלוּבִים· כְּבַחֲרֹזֶת דָּגִים חֻרְזוּ תְּחוּבִים: יוֹם אֲשֶׁר שִׂבְּרוּ צוֹרְרִים· טִבְחָה לָשִׁית בְּעַם נְצוּרִים· חֻלְּפָה הַדָּת וְנָפְלוּ פְּגָרִים· זִלְעֲפוּ וְזָעֲמוּ מוּבָסִים מְגֻרִים: וּבְכֵן יִתְעַלֶּה שִׁמְךָ וְיִתְנַשָּׂא· הוֹדְךָ שְׁמֵי שָׁמַיִם כִּסָּה· דַּכִּים כְּרוֹמְמְךָ נְתוּנִים לִמְשִׁסָּה· גֵּיא וְאַפְסֶיהָ תְּהִלָּתְךָ מְכֻסָּה: בִּינָה הֲגִיגֵנוּ וּרְאֵה בַּצָּר· הֲשִׁיבֵנוּ לִמְנוּחָתֶךָ כִּי יָדְךָ לֹא תִקְצָר· אָדוֹן קְרָאנוּךָ מִן הַמֵּצַר· אָנָּא הוֹצִיאֵנוּ לָרְוָיָה וְחַלְּצֵנוּ מִצָּר: מְאֹד תַּרְבֶּה לָנוּ מְחִילָה· שְׁמַע תְּפִלָּה וְהַעֲבֵר תִּפְלָה· לוֹחֲצֵינוּ הַמְעֵד וּמַלְאֵם חַלְחָלָה· מִמֶּנּוּ רַחֲמֶיךָ לָעַד לֹא תִכְלָא: (כְּבִימֵי מוֹר וַהֲדַס הוֹשַׁעְתָּ בָנֶיךָ:) במתי מספר וכו׳. אל מלך יושב עד לכל קוראיך.

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: וְאַתָּה הוּא. וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ: אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד: זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה: הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן·

במתי מספר, ר״ל אנשים מעט מספר אנחנו. נכאים, נשברי לב. מור והדס, מרדכי ואסתר. תאזין, תקשב, תקדם, ותחשב, כן בכי״י וכנון. רפאות למחץ, רפואה למכה וכמו שאמרו חז״ל במגלה י״ג, ב׳ אין הקב״ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחלה. קנוייך, כמו לקונייך. הלטיש עיניו, הבריק עיניו לנגד מרדכי, מל׳ איוב ט״ז, ט׳. לשאוף, לבלוע. עשת, יעץ וחשב, מל׳ אבדו עשתונותיו (תהלים קמ״ו, ד׳). סגל, סגולה ר״ל את ישראל. בנשתוניו, באגרותיו, מל׳ וכתב הנשתון (עזרא ד׳, ז׳). נוקם לצרים וכו׳, עפ״ה נחום א׳ ב׳. לוחם ונינין, המן ובניו. לוחם ל׳ מלחמה. כבחרזת דגים, נתלו זה על זה כדגים הנחרזים בחרוזה. תחובים, ל׳ תקיעה ודבוק בל׳ חז״ל. בעם נצורים, אשר הם תחת שמירת הקב״ה. זלעפו, מל׳ ורוח זלעפות (תהלים י״א ו׳) ר״ל נשרפו ונתיבשו על העץ מחום השמש. זעמו, מל׳ זעם וקצף. מובסים, נדרכים מל׳ יבוס צרינו (תהלים ס׳ י״ד). מגרים, מושלכים. הודך וכו׳, עפ״ה חבקוק ג׳ ג׳. כרוממך, כאשר רוממת את הדכים שהיו נתונים לשלל ובזה. גיא, הארץ. ואפסיה, וקצויה. הוציאנו לרויה ל׳ תהלים ס״ו, י״ב. וכן נוסח כי״י ובדור ליעת. ובס״א הוליאנו למרחב, והוא ל׳ תהלים י״ח, כ׳. תִּפְלָה, דבר גרוע וכעוס כמו בנביאי שמרון ראיתי תפלה (ירמיה כ״ג, י״ג). המעד, הכשילם מל׳ ומתניהם תמיד המעד (תהלים ס״ט, כ״ד). חלחלה, יראה ופחד.

תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם: אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל· אָז יַעֲלוּ עַל מִזְבַּחֲךָ פָרִים: וְעַתָּה יְיָ אָבִינוּ אָתָּה· אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כֻּלָּנוּ: אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנּוּ· חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנוּ: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ· פָּקְדֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ: זְכֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר צִיּוֹן זֶה שָׁכַנְתָּ בּוֹ: זְכֹר יְיָ חִבַּת יְרוּשָׁלָיִם אַהֲבַת צִיּוֹן אַל־תִּשְׁכַּח לָנֶצַח: זְכֹר יְיָ לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָיִם הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ: זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם· וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב· אַל־תֵּפֶן אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ: אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

חָטָאנוּ צוּרֵנוּ סְלַח־לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

אין דען מייסטען קהלות ווירד דיעזעס ניכט געזאגט, מאן פאנגט גלייך אן פניך האר.

(מַעֲשֵׂה יָדָיו כֻּלָּם. כָּל־בָּאֵי עוֹלָם. יְבִיאֵם בְּמִשְׁפָּט לְהוֹבִילָם עַל כָּל־נֶעְלָם: נֶעְלָם וְנִגְלֶה תִּסְלַח. וְלֹא תִטּוֹר לְנִתְעָב וְנֶאֱלָח. חֶפְצְךָ בְּיָדֵינוּ יִצְלָח. אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח: סַלָּח נִפְלְאוֹתֶיךָ הַגָּבֵר. וְתַעֲצוֹר הֹוֶה וְכָל־שֶׁבֶר. כִּי מַה יִּצְדַּק לְדַבֵּר. יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר: עוֹבֵר וָגָז חִישׁ מִפָּנֶיךָ. וְהֵיךְ יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ. חַי נִקְדָּשׁ בְּאוֹפַנֶּיךָ. חֶסֶד וֶאֱמֶת יְקַדְּמוּ פָנֶיךָ:)

פָּנֶיךָ הָאֵר בְּצִדְקוֹתֶיךָ· לְעַם שׁוֹמְרֵי חֻקּוֹתֶיךָ· תְּמַהֵר וּתְקָרֵב חֲשׁוּקָתֶךָ· אֲדֹנָי כְּכָל־צִדְקֹתֶיךָ: צִדְקֹתֶיךָ לְהַרְבּוֹת תַּרְאֵנִי· וְנֶחָמוֹת טוֹבוֹת תְּבַשְּׂרֵנִי· בְּעָמְדִי פְּנֵי אֲדוֹנִי· וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי: קַרְנִי תָרוּם בְּעֶלְצוֹן· בְּשׁוּבְךָ לִגְדּוֹר פִּרְצוֹן· וּתְפִלָּתִי כְּזִבְחֵי צֹאן· יְיָ בְּעֵת רָצוֹן: רָצוֹן עֲנִיתִיךָ תַּעֲנֵנוּ· וְיוֹם יְשׁוּעָה תְּחָנֵּנוּ· הַבֶּט־נָא עַמְּךָ כֻלָּנוּ· יְיָ תִּשְׁפֹּת שָׁלוֹם לָנוּ: שָׁלוֹם לָנוּ תַטְרֵף· וְחַטֹּאתֵינוּ תְּטַהֵר לִצְרֹף· וְחֵמָה עֲזוֹב וְהֶרֶף· וּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אַל־תֶּרֶף: תֶּרֶף שְׁגָגוֹת מְעִילָה· וּזְדוֹנוֹת נַעֵר בִּמְצוּלָה· רְצוּי חֵן קָרֵב לְהַנְצָלָה· בְּעֵת הַזֹּאת רֶוַח וְהַצָּלָה: זכור לנו ברית אבות וכו'.

מעשה ידיו, סליחה זו היא חלק האחרון מסליחה המתחלת אוילים מדרך פשעם. **להובילם**, להביאם. כל נעלם, אף על חטא הנסתר מעיני אדם, ול' סוף קהלת היא. **נתעב ונאלח**, ל' איוב ט"ו, ט"ז. ור"ל לחוטא. **חפצך**, ע"פ ישעיה נ"ג, י'. נפלאותיך, כנ"ל. ימיו וכו', תהלים קמ"ד, ד'. וכ', י'. באופניך, ע"י המלאכים האופנים. **חסד ואמת**, תהלים פ"ט, ט"ו. **חשוקתך**, ישראל האהובה לך. **אדני בכל**, כנ"ל ע"פ דניאל ט', ט"ז. ותרם, תהלים ל"ב, י"א. בעלצון, בחדוה ושמחה, מל' עלץ לבי (ש"א ב', א'). פרצון, ל' הריסה ושבר, וע"פ עמוס ט' י"א. **רצון עניתיך**, ישעיה מ"ט, ח'. והכוונה פה „עניתיך רצון" כן תעננו ה' על תפלתנו. הבט נא, ישעיה ס"ד, ח'. **תשפות**, תשים, ול' ישעיה כ"ו, י"ב. **תטרף** כן נקודו מל' הטריפני לחם (משלי ל', ח') ר"ל תן לנו לחמנו בשלום. **ומעשי**, תהלים קל"ח, ח'. **נער**, תשליך, מל' וינער ה' (שמות י"ד, כ"ז). רצוי, תקרבם ברצון וחן ותצילם מעונש. **בעת**, אסתר ד', י"ד.

בה"ץ חוזר התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח"כ אומרים סלח לנו, אל ארך אפים וכו' (דף 589) עד עירך ועל עמך (דף 590) ואח"כ מתחילים כאן.

מאן זאגט סלח לנו א"ז"וו (אבען זייטע 589) ביז על עירך ועל עמך (זייטע 590), דאנן פאנגט מאן היער אן.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ·

ע"ס א"ב.

אָתָאנוּ לְךָ יוֹצֵר רוּחוֹת· בְּרֹב עֲוֹנֵינוּ כָּבְדוּ אֲנָחוֹת· גְּזֵרוֹת עָצְמוּ וּצְרִיחוֹת· כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת: גָּלִינוּ מִבֵּית הַבְּחִירָה· וְחָשַׁךְ בַּעֲדֵנוּ אוֹרָה· דִּינֵנוּ נֶחְתַּם וְנִגְזְרָה גְּזֵרָה· כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׂרְפָה הַתּוֹרָה: הָרְסוּ אוֹיְבֵינוּ הַהֵיכָל· וּבָרְחָה שְׁכִינָה מִזָּוִית הֵיכָל· וְנִמְסַרְנוּ בְּיַד זֵדִים לְמַאֲכָל· כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז הָעֳמַד צֶלֶם בְּהֵיכָל: זֹרִינוּ מֵעִיר אֶל־עִיר· וְנִלְכַּד מִמֶּנּוּ רַב וְצָעִיר· חָרְבָה עִירֵנוּ וְאֵשׁ בָּהּ הִבְעִיר· כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז הָבְקְעָה הָעִיר: טִפֵּשׁ בְּמִקְדָּשֵׁנוּ צַר הַמַּשְׁמִיד· וְנִטַּל מֵחָתָן וְכַלָּה אֶצְעָדָה וְצָמִיד· יַעַן כְּעַסְנוּךָ נִתַּנּוּ לְהַשְׁמִיד· כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטַל הַתָּמִיד: כָּלָה מִמֶּנּוּ כָּל־הוֹד וָשֶׁבַח· חַרְבּוֹ שָׁלַף אוֹיֵב עָלֵינוּ לָאֶבַח· לִהְיוֹת עוֹלָלִים וְיוֹנְקִים מוּכָנִים לַטֶּבַח· כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטְלוּ עוֹלָה וָזֶבַח: מָרַדְנוּ לְשׁוֹכֵן מְעוֹנוֹת· לָכֵן נִתְפַּזַּרְנוּ בְּכָל־פִּנּוֹת· נֶהְפַּךְ מְחוֹלֵנוּ לְאֵבֶל וְקִינוֹת· כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטְלוּ קָרְבָּנוֹת: סָרַרְנוּ לְפָנֶיךָ מֵרִיב לְשׁוֹנוֹת· לָכֵן לָמְדָה לְשׁוֹנֵנוּ לוֹמַר קִינוֹת· עֲוֹנֵינוּ רַבּוּ מִלְּהִמָּנוֹת· כִּי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז גָּרְמוּ לָנוּ עֲוֹנוֹת: פֻּזַּרְנוּ בְּלִי מְצוֹא רְוָחָה· לָכֵן רָבְתָה בָּנוּ אֲנָחָה· צוּר רְאֵה נַפְשֵׁנוּ כִּי שָׁחָה· וְשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז הֲפָךְ־לָנוּ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה: קָשִׁינוּ עֹרֶף וְרָבְתָה בָנוּ אָסוֹן· לָכֵן נִתַּנּוּ לִמְשִׁסָּה וְרִפְשׂוֹן· רְאֵה יְיָ וְחַלְּצֵנוּ מֵאָסוֹן· וְשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז הֲפָךְ־לָנוּ לְשִׂמְחָה וּלְשָׂשׂוֹן: ח' שְׁעֵה אֵלֵינוּ שׁוֹכֵן רוּמָה· וְקַבֵּץ נְפוּצוֹתֵינוּ מִקַּצְוֹות אֲדָמָה· תֹּאמַר לְצִיּוֹן קוּמָה וְנָקוּמָה· וְשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז הֲפָךְ־לָנוּ לְיוֹם יְשׁוּעָה וְנֶחָמָה:

אל מלך יושב וכו' עד לכל קוראיך.

כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: הַאֲזִינָה יְיָ תְּפִלָּתֵנוּ וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתֵינוּ: הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעֵנוּ מַלְכֵּנוּ וֵאלֹהֵינוּ· כִּי אֵלֶיךָ נִתְפַּלָּל: יְיָ בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלֵנוּ· בֹּקֶר נַעֲרָךְ־לְךָ וּנְצַפֶּה: שִׁמְעָה תְפִלָּתֵנוּ יְיָ וְשַׁוְעָתֵנוּ

אתאנו לך, בסליחה הזאת ובב' הסמוכות לה הולך ומונה הפייטן החמשה דברים שארעו לאבותינו בי"ז תמוז כדאיתא במס' תענית דף כ"ו. וצריחות, ולעקות, מל' אף יצריח (ישעיה מ"ב, י"ג). למאכל, פ"א להתאכל. העמד צלם, בשני כי"י הנוסחא העמיד אפוסטמוס צלם בהיכל, טִפֵּשׁ נהג מנהג טפשות. וכן נקודו בכל סדורינו, וגם בכי"י היה נקוד כך מתחלה ובא המגיה ונקד טַפֵּשׁ. כלה ממנו, בכי"י נקד כָּלָה וא"כ מוסב על האויב. לאבח, ל' הריגה מל' אבחת חרב (יחזקאל כ"א, כ'). מריב לשונות, מתוך ריב לשונות, שדברנו לשון הרע. בלי להמנות, בלי מספר, מל' מנין כמו קהלת א', ט"ו. אסון, כנוי לחטאים. ורפשון, בסי"ן ל' מרמס רגל, מל' ברגליכם תרפשון (יחזקאל ל"ד, י"ח). מאסון, ממקרה רע. תאמר לציון קומה ונקומה, כן בכ"י. ובס"א הנוסחא תוסיף ידיך שנית לקנות איומה.

הַאֲזִינָה. אֶל־דִּמְעָתֵנוּ אַל־תֶּחֱרַשׁ: שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ: שְׁמַע יְיָ קוֹלֵנוּ נִקְרָא וְחָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ: אֱלֹהִים שְׁמַע תְּפִלָּתֵנוּ הַאֲזִינָה לְאִמְרֵי פִינוּ: שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ בְּשַׁוְּעֵנוּ אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאֵנוּ יָדֵינוּ אֶל־דְּבִיר קָדְשֶׁךָ: שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנוּ יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לָנוּ: בְּצִדְקָתְךָ תַּצִּילֵנוּ וּתְפַלְּטֵנוּ הַטֵּה אֵלֵינוּ אָזְנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ: ליי הישועה וכו'.

ע"ס א"ב ואח"כ חתום קלונימוס ברבי יהודה **חזק ואמץ.**

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אֲפָפוּנוּ מְצוּקוֹת זוּ מִזּוּ גָּבָרוּ. בַּחֹדֶשׁ זֶה כַּמָּה חֲבָרוּ. גָּעוּ עַד־נֶפֶשׁ וְרֹאשׁ עָבָרוּ. בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בּוֹ הַלֻּחוֹת נִשְׁתַּבָּרוּ: דִּכְּאוּנוּ צָרִים וּנְתָנוּנוּ לְהַשְׁמִיד. הוֹדֵנוּ נֶהְפַּךְ נָפַלְנוּ וְאֵין מַעֲמִיד. וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשֵׁנוּ לְהַצְמִיד. בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בּוֹ מֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד: זֵרוּנוּ מֵהָלְאָה וְנוֹתַרְנוּ כַּנֵּס. חוּצָה הִדְּחָנוּ פְּנִימָה מֵהִכָּנֵס. טָהֳרַת הֵיכָל טִמְּאוּנוּ זָרָה לְהַכְנֵס. בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בּוֹ הַמַּסֵּכָה צָרָה כְּהִתְכַּנֵּס: יֻקַּשְׁנוּ בַּעֲוֹנֵינוּ וּבְאַף הַסְּעִיר. כִּלָּה חֲמָתוֹ וְאֵשׁ בָּהּ הִבְעִיר. לְבֵט חִבֵּט וּבִמְאֵרָה הִגְעִיר. בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בּוֹ הָבְקְעָה הָעִיר: מֵרוֹם אֶרֶץ הִשְׁלִיךְ לִרְמוֹס. נְוֵי תִפְאֶרֶת מִכְלוּל מֵעֲמוֹס. סוֹדִי וּמַחֲמַדֵּי מֶנִּי לַחֲמוֹס. בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בּוֹ כְּשָׂרַף הַתּוֹרָה אַפּוֹסְטְמוֹס: עֵדוּת נֶאֱמָנָה לְתוֹרָה וְלִתְעוּדָה. פְּקֻדּוֹת קִרְבוֹ וְהָעִיר לְכוּדָה. צוֹפֶה מֵאָז הֱיוֹת עֲתוּדָה. צוֹם הָרְבִיעִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה: קִרְיוֹת מִבְצָרֵי הִנָּם לְהֶרְסוֹן. רֻטְּשׁוּ וְאֵינָם כְּבוּדַי לְהַמָּסוֹן. שׁוּבֵנוּ כְּקֶדֶם יְשׁוּעוֹת לַחֲסוֹן. צוֹם הָרְבִיעִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן: תְּעוּפַת עֹפֶל עָרְבָה לָהּ שִׂמְחָה. קִפָּאוֹן אוֹרָה מְהֵרָה לְצַמְּחָה. לְהָקִים חָזוֹן צוֹפֶה הַמָּחָה. צוֹם הָרְבִיעִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה: וְעוּדָה לְשִׁמְךָ וּבְךָ נִתְאֶמֶת. נוֹאֶקֶת מַר מְצַפְצֶפֶת וְנוֹאֶמֶת. יְקַר דְּבָרְךָ הַטּוֹב וְהָאֱמֶת. צוֹם הָרְבִיעִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וְהָאֱמֶת: (לְכַפֵּר עָוֹן וּלְמָרֵק חוֹבִים. נְדוּדִים שְׁדוּדִים נֶעֱצָבִים נִדְאָבִים.

געו, הגיעו. ותזנח, איכה ג', י"ז. להצמיד, להתחבר בו. כנס, כנס על גבעה (ישעיה ל', י"ז). זרה, עבודה זרה. המסכה, ישעיה כ"ח, כ' ונדרש בסנהדרין ק"ג על ע"ז שהכניסו בהיכל. בעווינו, בעונינו. הסעיר, הטריד אותנו כסערה. בה, בעיר. לבֵט חִבֵּט כן בכ"י, וענינו הפיל והשליך לארץ. הגעיר, גם הוא ל' קללה מענין את המארה ואת המגערת (דברים כ"ח כ'). מעמוס, ל' ויעמוס איש (בראשית מ"ד, י"ג) ר"ל לא יכלתי עוד לשאת על ראשי את תפארתי ומכלולי. סודי, כנוי לתורה עש"ה תהלים כ"ה, י"ד. לחמוס, חמסו ממני. עדות וכו', ר"ל כל הפקודות והעונשים כאשר הועדו לי בתורה עדות נאמנה כן באו כולם, ואחז בל' ישעיה ח', כ'. צופה מאז, כאשר ראה הנביא מאז שיהיה לבית יהודה צום בחדש הרביעי. להרסון, להריסה. רטשו, נהרגו. להמסון, כמס כבודי. לחסון, היה לנו לחוסן ישועות. תעופת עפל, אפלת המבצר, ר"ל העיר תכוסה בחשך. תעופת ל' אפלה מל' תעופה כבקר תהיה (איוב י"א, י"ז). עפל, מבצר ומגדל כמו עפל בת ציון (מיכה ד', ח'). קפאון אורה, מאפל אורה, מל' זכריה י"ד, ו'. צופה המחה, נביא של חומה המוכה. אשר הכה תרגומו די מחא (במדבר ל"ג, ד') וכן ימחאו כף (תהלים צ"ח) מחאך יד (יחזקאל כ"ה, ו'), ובכיון התבה קשה בדקדוקה. ועודה, יעודה. נתאמת, נקשרת ומחוברת, מל' ויהיו תאמים (שמות ל"ו, כ"ט). לכפר עון וכו', החרוז הזה איננו בכ"י.

יְמוֹת עוֹלָם כְּמֵאָז נֶאֱהָבִים· צוֹם הָרְבִיעִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים:) מְסֻכֶּפֶת רַעְיָתְךָ נִגְזֶרֶת פִּיהָ לְאֵלוּם· בְּרֹב עֲנוּיָהּ יַקִּיפוּ לִגְלוֹם· יְשַׁעֲךָ הַרְבֵּה אֱל עִילוֹם· צוֹם הָרְבִיעִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם: יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יְהָבָם עָלֶיךָ יָהָבוּ· חֲזֹק וֶאֱמֹץ מְשׁוֹךְ אַחֲרֶיךָ אָהָבוּ· בָּנֶיךָ כְּחוּגֶיךָ כַּנֵּס וּכְקֶדֶם יֶאֱהָבוּ· צוֹם הָרְבִיעִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ: ח׳ קְנוּיִים לְךָ וּבְךָ נֶעֱצָמִים· יְרוּדִים מְרוּדִים וּמִבְטֶחָם שָׁמַיִם יָחִיד לְבַד בָּךְ, הַשְׁמִיעֵם בִּנְאוּמִים· בֵּיתִי יִבָּנֶה בָּהּ שַׁבְתִּי לִירוּשָׁלַיִם בְּרַחֲמִים: אל מלך יושב וכו׳.

לְמַעַן שִׁמְךָ יְיָ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ כִּי רַב הוּא: לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנוּ: לְמַעַן שִׁמְךָ יְיָ תְּחַיֵּנוּ· בְּצִדְקָתְךָ תוֹצִיא מִצָּרָה נַפְשֵׁנוּ: לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים עֲשֵׂה וְלֹא לָנוּ· רְאֵה עֲמִידָתֵנוּ דַּלִּים וְרֵקִים: עֲנֵנוּ יְיָ כִּי טוֹב חַסְדֶּךָ· כְּרֹב רַחֲמֶיךָ פְּנֵה אֵלֵינוּ: פְּנֵה אֵלֵינוּ וְחָנֵּנוּ כִּי יְחִידִים וַעֲנִיִּים אֲנָחְנוּ: וַאֲנַחְנוּ עֲנִיִּים וְכוֹאֲבִים יְשׁוּעָתְךָ אֱלֹהִים תְּשַׂגְּבֵנוּ: כִּי אַתָּה יְיָ מִשְׂגָּב לָךְ מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה: בַּצַּר לָנוּ נִקְרָא יְיָ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ נְשַׁוֵּעַ יִשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלֵנוּ וְשַׁוְעָתֵנוּ לְפָנָיו תָּבוֹא בְאָזְנָיו: כִּי שֹׁמֵעַ אֶל־אֶבְיוֹנִים יְיָ וְאֶת־אֲסִירָיו לֹא בָזָה: כִּי לֹא בָזָה וְלֹא שִׁקַּץ עֱנוּת עָנִי וְלֹא הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבְשַׁוְּעוֹ אֵלָיו שָׁמֵעַ: ליי הישועה וכו׳.

ע״ס א״ב ואחריו חתום יעקב בן חזקיה חזק.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ·

אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי וְאַגִּיד עֲוֹנִי· בְּמֶרֶר רוּחִי אֶתְאוֹנֵן בְּמַעֲנִי· גִּדְּלַנִי כְּאָב בִּפְשָׁעַי לְפָקְדֵנִי· הוֹדִי זְמַן מְרוֹרוֹת הִלְעָנִי: הַצָּרוֹת מִתְגַּבְּרוֹת מִכָּל־עֲבָרִים· וּבָטְלוּ הַמְעוֹרְרִים נִדְמִים לַעֲתָרִים· וְלוּלֵי מִשֶּׁחָרַב נָכוֹן שֶׁבֶּהָרִים· חָסַרְתִּי כְּהַיּוֹם חֲמִשָּׁה דְבָרִים: טֹרַדְנוּ בְּעֶשֶׂר מִיּוֹם יְיָ שָׁמָּה· יוֹם זֶה לָכֵן נָצוּמָה· כְּהַיּוֹם נִשְׁתַּבְּרוּ בְּחַטָּאתִי הָעֲצוּמָה· לֻחוֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה: מִדֵּי זָכְרִי יוֹם יְגוֹנִי· נַפְשִׁי הוֹמָה וְיִבְכֶּיוֹן עֵינַי· סֻגַּרְתִּי בְּבִטּוּל כִּפּוּר הֲמוֹנַי· עֹלַת

מסכפת, ל׳ ענוי והשחתה, כמו לא תסעיר ולא תסכיף, סכופים סכופים (איכה רבה דף ע״א. וע״ג). יקיפו לגלום שכיהם ל׳ כריכה, כמו את אדרתו ויגלום (מ״ב ב׳, ח׳) ר״ל מרוב ענויה מתעקמת וזוחלת „ויך וויגדעו״. עילום, ל׳ עולמית כמו דה״ב ל״ג, ז׳. כנס, קנלס. מרודים, מל׳ עניי ומרודי (איכה ג׳ י״ט). לבד בך, מוסב למעלה, יחיד לבד בך שמים מבטחם. ביתי, זכריה א׳, ט״ז.

אדאג, תהלים ל״ח, י״ט. במעני, במענה לשוני. הלעני מל׳ ראש ולענה (דברים כ״ט, י״ח). המעוררים, שידעו לעורר רחמיו השם ית׳. נדמים לעתרים, שנדמו ונמשלו לעתר, וע״פ סוכה דף י״ד נמשלה תפלתן של צדיקים לעתר, מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב״ה ממדת הדין למדת הרחמים. נכון שבהרים, נה״מ עפ״ה ישעיה ב׳, א׳. טרדנו בעשר, ר״ל בי״ז בתמוז עשינו העגל ועברנו על עשרת הדברות שניתנו שמה על הר סיני ועל כן נלקחו

תָּמִיד הָעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינָי: פְּרַצְתָּנוּ וְנַחְתָּנוּ קַדִּישׁ וְעִיר. צְמָתוּ חַיֵּינוּ הַצָּפִיר וְהַשָּׂעִיר. קָבוּעַ צוֹם הָרְבִיעִי לְרַב וְצָעִיר. רֹב עֲוֹנֵינוּ גָּרְמוּ וְהָבְקְעָה הָעִיר: שֹׁרַדְנוּ בְּגָלוּתֵנוּ בְּלִי עֶזְרָה. תַּאֲוַת רְשָׁעִים תָּתָּה לְהַגְבִּירָה. יָשְׁמוּ יְשָׁרִים עַל אוֹתָהּ הַצָּרָה. עַל אַפּוֹסְטְמוֹס הָרָשָׁע שֶׁשָּׂרַף אֶת־הַתּוֹרָה: קָדוֹשׁ בְּזָכְרִי זֹאת אֶשְׁתּוֹמֵם. כִּי נִתְחַבְּרוּ אוֹתִי לְהַשְׁמֵם. חָשַׁךְ הַיּוֹם חָשֵׁךְ לְהַעֲמֵם. זַרְזִיר עַל כְּנַף שִׁקּוּצִים מְשֹׁמֵם: קִרְיַת מֶלֶךְ הַקְּרִיָּה נִדְּחָה. דּוֹרֵשׁ אֵין לָהּ וּבִימִינְךָ הַבְטָחָה. צוֹם הָאֲנָחָה הֲפֹךְ לַהֲנָחָה. וְיִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה: יְ׳חִזָּיוֹן קֵץ הַרְאֵה לָאֲהוּבִים. זֶה יוֹתֵר מֵאֶלֶף שָׁנִים וְעוֹד נֶעֱלָבִים. קָדוֹשׁ הֲפֹךְ עִנּוּיֵנוּ בְּיָמִים קְרוֹבִים. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים:

אל מלך יושב וכו׳. טוב יי לכל וכו׳.

פזמון. ראשי החרוזים שלמה (גבירול), ושקול במשקל שלש שלש תנועות.

שְׁעֵה נֶאֱסָר, אֲשֶׁר נִמְסַר, בְּיַד בָּבֶל וְגַם שֵׂעִיר. לְךָ יֶהֱמֶה, זֶה כַּמֶּה, וְיִתְחַנֵּן כְּבֶן צָעִיר. יוֹם גָּבַר הָאוֹיֵב וַתִּבָּקַע הָעִיר: לְזֹאת אִכַּף, וְאֶסְפֹּק כַּף, בְּיוֹם חָמֵשׁ פְּזָרוּנִי. וְעַל רֶגֶל הָעֵגֶל, הַלֻּחוֹת יְצָאוּנִי. וְגַם הֵשְׁמִיד הַתָּמִיד, וּבַסּוּגַר הֱבִיאָנִי. וְהוּשַׂם אֱלִיל, בְּהֵיכַל כְּלִיל, וּמֵעֲצָתוֹ כְּלָאָנִי. וְהַמִּנְחָה הֻנָּחָה, וְדָתְךָ צָר בָּאֵשׁ הִבְעִיר: יוֹם גָּבַר הָאוֹיֵב. וַתִּבָּקַע הָעִיר: מְאֹד אֶתְחַל, וְאֶתְחַלְחַל, בְּיוֹם שַׁדַּי דְּחָפָנִי. מְאוֹר חָשַׁךְ, בְּצוּל שֵׁשַׁךְ, כְּמוֹ כַּדּוּר צְנָפָנִי. וְהַשְּׁפִיפוֹן, מִצָּפוֹן, כְּשִׁבֹּלֶת שְׁטָפָנִי. וְהַצַּיָּד, שָׁלַח יָד, הַצָּפִיר וְהַשָּׂעִיר: יוֹם גָּבַר הָאוֹיֵב. וַתִּבָּקַע הָעִיר: הוֹד לִבִּי, וּמִשְׂגַּבִּי, הֲלָעַד אַפְּךָ יֶעְשַׁן. (הֲלֹא תִרְאֶה, עַם נִלְאֶה, אֲשֶׁר הָשְׁחַר כְּמוֹ כִבְשָׁן.) גְּדוֹר פִּרְצִי, בְּבֶן־פַּרְצִי, וּמֵחֵדֶק לְקוֹט שׁוֹשָׁן. בְּנֵה בֵית זְבוּל, וְהָשֵׁב גְּבוּל, הַכַּרְמֶל וְהַבָּשָׁן. וְעֵין פְּקַח, וְנָקָם קַח,

ממנו הלוחות. **קדיש ועיר**, כנויים להשם שהוא קדוש והוא ער ולא יכוס ולא יישן. **הצפיר והשעיר**, מלך יון (דניאל ח׳, כ״א). **שרדנו**, נותרנו במתי מעט. **להשמם**, להחריב. **להעמם**, גם הוא ל׳ חשך מל׳ איכה יועם זהב (איכה ד׳). **זרזיר**, מין עורב (חולין ס״ב וס״ה). **על כנף שקוצים**, ל׳ דניאל ט׳, כ״ז. ונדרש בתענית כ״ח, ע״ב על הצלם שהועמד בהיכל. ובעבור ל׳ כנף שקוץ כתב הפייטן ל׳ זרזיר שהוא עוף טמא, ואפשר שהצלם היתה לו באמת דמות עוף וכמו שעבדו בבית גריזים דמות יונה. ובס״א הנוסחא זר נכנס לבית אלהינו מרוסם. **הקרויה**, העיר הקרואה מלפנים קרית מלך עתה היא נדחה. **להנחה**, ל׳ מנוחה ולשון נופל על לשון אנחה הנחה.

שעה נאסר, זה הפזמון בא בסדורי הספרדים בשנויי נוסחא. **שמה נאסר**, תשעה ותפנה אל אנקת האסיר. **זה כמה**, זה כמה ימים. **כבן צעיר**, כילד קטן, אשר תחנתו נשמעת יותר משל גדול. **אכף**, אלך בכפיפת ראש. **חמש פזרוני**, כן הנוסחא בכ״י וכל״ל בעדות שווי החרוז, ור״ל ה׳ גזרות שנגזרו ביום זה הם פזרו אותי. ובסדורי ספרד הנוסחא קראוני. **ועל רגל**, בשביל מעשה העגל. **יצאוני**, יצאו ממני. **השמיד**, ביטל התמיד. **ובסוגר הביאני** כן בכ״י גם במחזור שאלוניק וויניציא. **ומעצתו כלאני**, מנעני ודחני השם מעצתו ר״ל מישועתו. **הנחה**, פסקה. **אתחל**, ל׳ חולי מל׳ להתחלות (ש״ב י״ג, ב׳). **ואתחלחל**, ואפחד מל׳ ותתחלחל המלכה (אסתר ד׳). **בצול ששך**, בבקעת בבל, ראה רש״י בירמיה כ״ה, כ״ו. וכ״א, מ״א. **כמו כדור צנפני**, ל׳ ישעיה כ״ב, י״ח. וראה שם ברש״י. **והשפיפון**, שם נחש וכנוי לנבוכדנצר עפ״ה ירמיה ח׳, י״ז. **כשבלת**, כשטף מים. **והציד**, מלכות אדום עפ״ה בראשית כ״ה, כ״ז. **והצפיר והשעיר**, מלכות יון (דניאל ח׳, כ״א). **הלא תראה**, זה החרוז איננו בכ״י. **בבן פרצי**, ע״י המשיח בן דוד מתולדות פרץ (סוף רות). **ומחדק**, מתוך הקוצים. **שושן**, ישראל עפ״ה שיר ב׳, ב׳. **בית זבול**, בה״מ (מ״א ח׳, י״ג). **והשב גבול הכרמל והבשן**, כן בכ״י

מֵאֵצֶר וּמִדִּישָׁן. שְׁפוֹט אִלֵּם. וְאָז יְשַׁלֵּם. הַמַּבְעֶה וְהַמַּבְעִיר: יוֹם גָּבַר הָאוֹיֵב. וַתִּבָּקַע הָעִיר: שעה נאסר וכו'. אל מלך יושב וכו'.

ואתה קדוש וכו' עד חטאנו צורנו סלח לנו יוצרנו.

ע"ס א"ב וכל בתי הפיוט של ג' אבנים וסיום כל החרוזים על לה"כ, ובסוף חתום משה בר שמואל חזק.

אוֹדֶה עֲלֵי פְשָׁעַי. לְצוּר מָעֻזִּי וּמוֹשִׁיעִי. אָנָּא מָרֵק רִשְׁעִי. אַךְ לֹא בְעִי: בְּעִי הַשָּׂדֶה וְגַלִּים. נִתַּתִּי בְּרוֹעַ מַעֲלָלִים. בְּצֶדֶק שְׁלֹשֶׁת הַגְּדוֹלִים. יָנִיחַ חֲטָאִים גְּדוֹלִים: גְּדוֹלִים מַעֲשֶׂיךָ אָבִינוּ. כְּשִׁבְעִים פְּתָנִים כְּהָיִינוּ. לוּלֵי רַחֲמֶיךָ קוֹנֵינוּ. כִּמְעַט כִּסְדוֹם הָיִינוּ לַעֲמוֹרָה דָּמִינוּ: דָּמִינוּ לִקְאַת מִדְבָּר. מֵת לַחַי כְּחֻבָּר. וְהוּשַׁב לִי דָבָר. מַה לְּתֶבֶן אֶת־הַבָּר: הַבָּר בְּנִשְׁקִי אֲהַבְתַּנִי. רַע בִּבְחָרַי נְטַשְׁתַּנִי. בְּהַקְנִיאִי לְךָ הִקְנֵאתַנִי. אִם חָטָאתִי וּשְׁמַרְתָּנִי: וּשְׁמַרְתַּנִי מֵחֲרָבוֹת שְׁחוּזוֹת. וַאֲכִירָה פְּלָאֶיךָ חֲזוּת. מִלְּכַלּוֹתִי בְּגַאֲוַת עֲלִיזוּת. וְאַף גַּם זֹאת: זֹאת הִיא נֶחָמָתִי. הִתְוַדּוֹת וַעֲזוֹב חַטָּאתִי. וְאֶתְוַדֶּה וְלֹא בָשְׁתִּי. אָמְנָה אָנֹכִי חָטָאתִי: חָטָאתִי לְרֹב הָעֲלִילִיָּה. אָלָה כְּאַבְלָה נְשִׁיָּה. וְהָיִיתִי בְּלִי רְטִיָּה. פֶּצַע וְחַבּוּרָה וּמַכָּה טְרִיָּה: טְרִיָּה מַכָּתִי וַאֲנוּשָׁה. כְּזָלְזַלְתִּי יוֹם נְפִישָׁה. וְקָאַתְנִי מְנוּחַת יְרֻשָּׁה. יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה: יְרֻשָּׁה אֶרֶץ נִדָּחִי. בָּשָׂר וָעֶצֶם לְפִצְחִי. וְצָרַחְתִּי מֵרֹב שִׂיחִי. אִם־כֹּחַ אֲבָנִים כֹּחִי: כֹּחִי כָּשַׁל מִסֵּבֶל. כְּהָיִיתִי בֶּן מְנַבֵּל. וּבְתָעוּתִי אַחֲרֵי הַהֶבֶל. מְחוֹלִי נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל: לְאֵבֶל כִּנּוֹרִי הוּמַר. וְעֻגָבִי לִבְכִי נִתְיַמַּר. בְּקוֹל שִׁירִים וְזִמֵּר. בְּמַר נֶפֶשׁ מִסְפֵּד מָר: מַר לְמָתוֹק כְּהָפְצַח. כְּעַם אָדוֹם וָצַח. וּבְשֶׁפֶךְ דַּם הֶצַח. הָיָה כְּאֵבִי נֶצַח: נֶצַח הַחֶרֶב חֲדָרָה. וְאַלְמָנָה וְשַׁכֻּלָה וּבְעֵרָה. וְכִמְעַט

גם בסדור ליטא ובדפוס אמשטרדם וכן הנכון. ור"ל השב גבולות של הכרמל והבשן, ותואר הוא לארץ ישראל עפ"ה ירמיה נ', י"ט. מאצר ומדישן, כנוי לאדום עפ"ה בראשית ל"ו, כ"א. שפוט אלם, תדין משפט ישראל שהם כאלמים לא יוכלו לדבר. המבעה והמבעיר, כנוי לאויבים הגורמים נזקין, ותפש בל' המשנה ראש ב"ק.

מרק, תטהר. אך לא בעי, איוב ל', כ"ד. וטעמו לא בחזקה. בעי השדה, ל' גל וחרבה כמו מיכה א', ו'. בצדק, בזכות האבות. יניח, קהלת י', ד'. בשבעים פתנים, בע' אומות. כמעט כסדום, ישעיה א', ט'. ובדרך הפייטן כן פירש גם רש"י תבת כמעט דבוק אל תבת כסדום וכנגד הטעמים. דמינו לקאת, ל' תהלים ק"ב, ז'. מת לחי כחבר, בעבור שאתפנו המות אל החי, ר"ל עבדנו ע"ז. והושב לי דבר ע"י ירמיה הנביא (כ"ג כ"ח). הבר בנשקי, מל' נשקו בר (תהלים ב' י"ב) ר"ל כשהיינו עוד מחבבים התורה הבהה והטהורה. בר ל' טוהר. בהקניאי, מל' דברים ל"ב, כ"א. אם חטאתי, איוב י', י"ד. שחוזות, חדות ולטושות. ואכירה, אכיר ואחזה בפלאותיך שלא כליתני ביד עליזי גאוה, אלא קימת הבטחתך ואף גם זאת וכו' (ויקרא כ"ו מ"ד). אמנה, יהושע ז', כ'. אלה כאבלה נשיה, מפני שבועת שוא אבלה הארץ, ועד"ה ירמיה כ"ג, י'. רטיה, תחבושת, פפלאַסטער בל' משנה מחזירין רטיה במקדש (ערובין ק"ב, ב') והכיתו לו רטיה על מכתו (קדושין ל', ב'). פצע ישעיה א' ו'. יום נפישה, יום השבת. וקאתני, הקיאה אותי הארץ אשר נאמר עליה ים ודרום ירשה (דברים ל"ג כ"ג). ירשה ארץ, זה ירשה הוא ל' גרוש ר"ל הארץ גרשה ודחתה אותי. לפצחי, ל' שבירה כמו מיכה ג', ג'. אם כח, איוב ו', י"ב. מסבל, ממשא הכבד. בן מנבל, בן המנבל את אביו. מחולי, ל' איכה ד', ל"ז. נתימר, כמו הומר. בקול שירים, פירושו, במקום שנשמע קול שירים וזמר נשמע מספד מר במר נפש, ול' יחזקאל כ"ז, ל"א. כהפצח, כשפלחתי פי לומר על מר מתוק ועפ"ה ישעיה ה', כ'. כעם כצ"ל והוא פעל עבר, ובס"א קצף. אדום וצח, הקב"ה, עפ"ה שיר ה', י'. היה כאבי, ירמיה ט"ו, י"ח. חדרה, נכנסה לחדרים מל' יחזקאל כ"א, י"ט. ואלמנה, עשתה אלמנות.

הִכֵּיתִי בְּעֶבְרָה· מַכַּת בִּלְתִּי סָרָה: סָרָה עֲטֶרֶת גְּאוֹנִי· בְּבִגְדִי בְּמִבְטָחִי
וּבְמִשְׁעָנִי· שָׁמֵם בֵּית מְעוֹנִי· פַּלְגֵי מַיִם תֵּרֵד עֵינִי: עֵינִי נִגְּרָה בְּאִישׁוֹנִי·
כִּוַּנְתִּי בְּלִבִּי וּבְעֵינַי· וְכִסַּתְנִי כְּלִמַּת מוֹנַי· וְאֵיךְ אֶשָּׂא פָנָי: פָּנַי חֳמַרְמְרוּ
מִמְּצוּקָה· בְּהַכְעִיסִי לְשׁוֹמֵעַ צְעָקָה· וְגָנַבְתִּי וְלָקַחְתִּי בְּחָזְקָה· וּמַה יֶּשׁ־לִי
עוֹד צְדָקָה: צְדָקָה וָחֶסֶד גָּעַלְתִּי· וְהֵעַדְתִּי שֶׁקֶר וְחָמַדְתִּי· וּבְיַד אַכְזָרִים
סֻגַּרְתִּי· מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי: קָרָאתִי לְרוֹכֵב עֲרָבוֹת· מַפְלִיא פְלָאוֹת מֻרְבּוֹת·
הַרְאֵנוּ נֶחָמוֹת טוֹבוֹת· כַּאֲשֶׁר הֶרְאִיתָנוּ צָרוֹת רַבּוֹת: רַבּוֹת רָעוֹת עֲדָתֶךָ·
בְּעָלוּהָ אֲדוֹנִים זוּלָתֶךָ· חֵרְפוּ וְנִאֲצוּ לְעֻמָּתֶךָ· תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מְכוֹן שִׁבְתֶּךָ:
שִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ אֲדוֹנֵינוּ· תְּכוֹנֵן וּתְקוֹמֵם בְּחַיֵּינוּ· וְתִשְׁכּוֹן בֵּית מַאֲוַיֵּנוּ· הֲלֹא
אַתָּה תָּשׁוּב תְּחַיֵּנוּ: תְּחַיֵּנוּ אָדוֹן מִיּוֹמַיִם· וְדַלֵּנוּ מִמַּעֲמַקֵּי מַיִם· צָרַת
חָרְבָּה פַּעֲמַיִם· יַשְׁקִיף וְיֵרֶא יְיָ מִשָּׁמָיִם: מִשָּׁמַיִם הָבֵא רְוָחָה· שַׁבַּח מֵעֲדָתְךָ
אֲנָחָה· וְאַל לָנֶצַח תִּשְׁכָּחָה· אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה: סְלָחָה לִמְרַחֵם
מִשַּׁחַר· חֶטְאָם זַכֵּה לְהַצְחַר· קַבְּצֵם לַמָּקוֹם הַמֻּבְחָר· אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה
וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר: זכר לנו ברית וכו׳.

כתוב בהגהות מהרי״ל: במנגצ״א אומר ג״ץ אחר ואתה צדיק, איך מכל אמות וכו׳.

דלשי חרוזיו אמתי חזק.

אֵיךְ מִכָּל־אֻמּוֹת, הֻשְׁפַּלְתִּי עַד תְּהוֹמוֹת, מִיּוֹם שֶׁנִּתַּתִּי לְשַׁמּוֹת, אֵין עוֹזֵר וּתְקוּמוֹת: מְרֻמָּס כָּל־שְׁכֵנִים, מִתּוֹךְ חָרְבוֹתֵיהֶם נִבְנִים, וַאֲנִי כַּמָּה שָׁנִים, בּוֹכֶה שְׁנֵי חֳרָבָנִים: תַּרְבּוּת כָּל־בָּנוֹת, בְּשִׂמְחָה וּבִנְגִינוֹת, וּבֵית יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל הָאֲנוּנוֹת, תָּמִיד בִּנְהִי וְקִינוֹת: יְדוּעַי לִי מַלְעִיבִים, מַה לָּכֶם עֲנִיִּים וַעֲלוּבִים, כִּי מִקֶּדֶם כְּבָנִים חֲשׁוּבִים, וְעַתָּה כִּכְלִי רִיק וּכְלָבִים: חֲזוּת קֵץ גָּלוּת, עַד מָתַי אַתֶּם בְּסִכְלוּת, הֲלֹא תֵדְעוּ בִּפְלִילוּת, כִּי תִקְוַתְכֶם הֶבֶל וְהוֹלֵלוּת: זֹאת אֶשְׁמַע, וְעֵינִי הָמוֹעַ תִּדְמַע, בְּמַר נַפְשִׁי אֶזְעַק וְאֶשְׁמַע, אֲדֹנָי כַּמָּה תִרְאֶה וְתִשְׁמַע: קָדוֹשׁ רוֹכֵב עֲרָבוֹת, תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת, כְּשֵׁם שֶׁהֶרְאֵיתָ לָנוּ צָרוֹת רַבּוֹת, הַרְאֵנוּ נָא נֶחָמוֹת טוֹבוֹת: משיח צדקך וגו׳ עד סוף.

יש קהלות שאומרים קודם שומר ישראל את התחנון נחר גרוני וכו׳ למעלה דף 615.

בלתי סרה, באין סוף (ישעיה י״ד, ו׳). סרה עטרת זה הוא ל׳ סור. בבגדי, שהייתי בוגד. פלגי, איכה ג׳, מ״ח. נגרה, זלגה דמעות. באישוני, בלילות, ל׳ אישון לילה (משלי ז׳, ט׳). מוני, הלוחצים אותי. ואיך אשא (ש״ב ב׳, כ״ב). חמרמרו, נקמטו מחום הדמעות (איוב ט״ז, ט״ז). ומה יש, ש״ב י״ט, כ״ט. כאשר הראיתנו, ל׳ תהלים ע״א, כ׳. בעלוה, החזיקו בה, ול׳ ישעיה כ״ו, י״ג. תשמע השמים, מ״א ח׳, מ״ג. הלא אתה, תהלים פ״ה, ז׳. תחיינו אדון, ל׳ הושע ו׳, ב׳ יחיינו מיומים, ופירש רש״י יחזקנו משתי פרעניות שעברו עלינו משתי מקדשות שחרבו. וְדַלֵּנוּ בפיעל ל׳ כי דליתני (תהלים ל׳, ב׳). ממעמקי מים, כנוי לצרות הגדולות. ישקיף, איכה ג׳, נ׳. למרחם משחר, אשר מבטן אם מוקדשים לך, ועמ״ה תהלים ק״י ג׳. להצחר, להלבין. אדני הקשיבה, דניאל ט׳, י״ט. והנה בסדור סליחות ישן יש פה עוד תוספת חרוזים אשר חתום בם ג״כ שם המחבר, ואלה הם:

תְּאַחֵר לִכְעוֹס וְתִקְשֶׁה· וְתִשְׁכּוֹר עָלֵינוּ הַקָּשֶׁה· וְנִרְצֶה כְּקָרְבַּן אִשֶּׁה· כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה: מֹשֶׁה בָּנִים חִבֵּר· לְשֵׁם נָבָר מְגַבֵּר· וּפָקְעֵנוּ שַׁעֲרֵי שֶׁבֶר· הַשְׁבֵּת וְנִפְתְּחָה בָּר: בָּר וְחַף מֵהִתְגָּאֵל, כְּאָז בִּהְיוֹתוֹ לְיִשְׂרָאֵל· וְקָרֵב וּבָאֵם כִּשְׁנָאֵל· לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל שְׁמוּאֵל: שְׁמוּאֵל חַזְּקֵנִי כְּמִסְעָד· וּפַלֵּט וְכַפֵּר וּסְעָד· וְאַתָּה מִסְפֵּר צַעַד· יְיָ הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד:

חרבות כל בנות תולדות זרע כל אחר האומות, מל׳ תרבות אנשים חטאים (במדבר ל״ב, י״ד). האנונות, ל׳ אונן ואבל. ידועי, אומות שהיו אוהבי ומיודעי, וע״ד כל רעיה בגדו בה (איכה א׳, ב׳). מלעיבים, מלעיגים. חזות וכו׳ בכל אלה הדברים מלעיגים עלי, עד מתי אתם סכלים לחזות ולחכות לקץ הגלות. בפלילות, כברור מל׳ פקו פליליה (ישעיה כ״ח, ז׳), ר״ל הלא תדעו כדין ברור.

יוצרות וזולתות וקרובות לשבתות·

יוצר לשבת וראש חדש·

ע"ס א"ב ובסוף חתום בנימן.

אלהינו אלהים אמת· ותורתו אמונת אמת· אמנם ראש דברו אמת· וסופו מוכיח על האמת· ומעמיד יסוד העולם על הדין ועל השלום ועל האמת: בן מקדמי קדם על עצת תושיה· ההיתה כתובה בזרועו הנטויה· כי לא נבראת טס זהב ולא עור בהמה והיה: גלל אפל וחשך מפני פקיעת האור· כשר כי נתעלה על כל גיה ומאור· גנזו והאסימו לעושקים בתורת אור: דק וחלד צוה כמלך על עבדיו· ונבראו בבת אחת כהבריע נשיא בתלמידיו· וראיה לדבר קרא אני אליהם יעמדו יחדו: התרחבו לאין די רקיעי הוד דירתו· קשבו דייכם ורדו על אמירתו· עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו: ואז פלג והחצה שעולים המרודים· מחציתם השיא

ראש דברו אמת ע"פ תהלים קי"ט, ק"ס וראה שם רש"י. ומעמיד יסוד וכו' כדאיתא בסוף פרק א' דאבות. בן מקדמי קדם וגו', כל זאת מיוסד על ראש מדרש כונן וז"ל ה' בחכמה יסד ארץ וכו' זו תורה ושמה הוא אמון דכתיב ואהיה אצלו אמון, ושמא תאמר שהיתה כתובה על ספר, ועדיין לא נבראת בהמה וחיה ועוף לפשוט ממנה עור ולעשות גויל להכתב עליו, ואם תאמר על כסף וזהב ומיני מתכות, ועדיין לא נבראו, ועל מה היתה כתובה וכמה היתה כתובה, באש שחורה על גבי אש לבנה והיתה קשורה בזרוע של הקב"ה וכו' ונתיעץ עם התורה שהיא חכמה לבראת העולם עכ"ל. מפני פקיעת האור, מפני זריחת האור. פקיעה כמו בקיעה בל' גמרא. ובכ"י אחד גורס גלל אפל וחשך פני פקיעת האור, ולפי נוסחא זו יש לתרגמו אויז דעם דונקעל אונד דער פינסטערניס ליעס ער דען שטראהל דעס ליכטעס הערפאר ברעכען, ולפי נוסחתנו תרגומו ער וואלצטע דונקעל אונד פינסטערניס וועג פאר דעם שטראהלע דעס ליכטעס. גיה, ל' נוגה מענין יגיה חשכי (ש"ב כ"ב, כ"ט). גנזו והאסימו וכו' ע"פ חגיגה י"ב גם ב"ר פ' י"ב, אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן, ולמי גנזו, לצדיקים לעתיד לבוא. דוק וחלד, שמים וארץ. בבת אחת, בפעם אחת, ולשון חכמים הוא. כהבריע נשיא בתלמידיו, מחלוקת היא בין בית שמאי ובית הלל בחגיגה י"ב ומדרש רבה פ' א' אם נבראו שמים תחלה או אם נבראה הארץ תחלה, ועמד ר' שמעון בן יוחאי והכריע בין שניהם ואמר תמיה אני היאך נחלקו אבות העולם ב"ש וב"ה בדבר אלא אני אומר שניהם לא נבראו אלא כאילפס וכסויה שנ' קורא אני עליהם יעמדו יחדו (ישעיה מ"ח י"ג) והלכו החכמים בשטתו כמובא מחגיגה דף י"ב. התרחבו לאין די, גם זה יסודו בחגיגה י"ב בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקיעות של שתי עד שגער בו הקב"ה והעמידו, שנ' עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו (איוב כ"ו, י"א). שעולים המרודים מלשון ישעיה מ', י"ב. וטעמו המים הרבים.

וְעָלָה לִכְבוּדִים· הֵם הַמַּיִם הַטְּהוֹרִים אֲשֶׁר לִזְרֹק עֲתִידִים: זָד יִתְרָם וְצָוַח כְּבוּדִי לִבְלִימָה עַל מָה· אֶעֱלֶה עַל־בָּמֳתֵי עָב וְלַעֲמִיתִי אֲדַמֶּה· וַתְּלַהֲטֵהוּ אֵשׁ אוֹכֶלֶת וְנִכְבַּשׁ הוּא הַהוֹמֶה: חִדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה בַּעֲצֵי פְרִי וּדְשָׁאִים· וְגָזַר עַל הָעֵץ לְמִינֵהוּ וְלֹא עַל הַדְּשָׁאִים· וְנָשְׂאוּ בְעַצְמָם קַל וָחֹמֶר וַיֵּצְאוּ מִינֵי דְשָׁאִים: טֶבַע שְׁנֵי מְאוֹרוֹת בְּתָג וּדְיוֹקָן הִשְׁוָה· וּבְתַבְנִית יְצִיר כַּפַּיִם לָמוֹ תִּקֵּן וְשִׁוָּה· וְצֵאת בְּחִלּוּן אֶחָד לָמוֹ פָּקַד וְצִוָּה: יִסֵּר הַסַּהַר וְנִתְמַעֵט לְשַׁעְתּוֹ· כִּי הֵטִיחַ כְּלַפָּיו וְלֹא בֶן אֱמוּנַת עִתּוֹ· וְנִחֲמוֹ בְּתַנְחוּמֵי קֹטֶן וְלֹא נִתְקָרְרָה דַעְתּוֹ: כֹּפֶר עָלַי קֹדֶשׁ לָכֵן מַקְרִיבִים הֲמוֹנַי· בְּכָל־רָאשֵׁי חֳדָשִׁים כְּדַת עֲנָיָנִי· שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיָי: לְמֵדִים מֵהֶם פִּרְחֵי שׁוֹשַׁנִּים· זְמַנִּים וְקִצִּים חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים· וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים: מַחֲזוֹר הַלְּבָנָה אוֹתִיּוֹת מוֹדִיעוֹת· בְּשֵׁשׁ הָרִאשׁוֹנוֹת סְפִירוֹתֶיהָ יְדוּעוֹת· בְּהוֹסִיפְךָ

יתרם, יתר המים. ובכ"י אחד גורס זֶה הַיְתָרִים ולפיהו הפירוש, זה החלק הנשאר היתרים כנגד הקב"ה, ויסוד החרוז במדרש כונן וז"ל יום שני אמר יהי רקיע בתוך המים וגו' אמר להם התפלגו לשני חלקים ותעלו חלייכם למעלה וחלייכם תרדו למטה, וזדו ועלו כולם למעלה וגו' אמרו המים לא נרד והעיזו לפני הבורא ולכך נקראו מים עזים, מה עשה הקב"ה הוציא אצבע קטנה וקרעם לב' חלקים ונפלו חליים למטה בעל כרחם, ובקש הקב"ה לשרפן עד שעמדו והתחננו לפניו. ההומה, לשון המיה. ונשאו בעצמם קל וחומר, יסודו בחולין דף ס' בשעה שאמר הקב"ה למינהו באילנות נשאו דשאים קל וחומר בעצמן, אם רצונו של הקב"ה בערבוביא למה אמר למינהו באילנות, ועוד קל וחומר ומה אילנות שאין דרכן לצאת בערבוביא אמר הקב"ה למינהו אנו על אחת כמה וכמה, מיד כל אחד ואחד יצא למינהו. טבע שני מאורות וגו' גם זה יסודו בחולין שם ומובא ברש"י בראשית א', ט"ז. ובמדרש כונן מבואר הענין יותר וז"ל היו שניהם שוים ושקולים כאחד עד שקטרגה הלבנה לחמה ואמרה לפני הקב"ה רבש"ע למה זה בראת עולמך בבי"ת, אמר לה להודיע לכל בריותי כנגד שני עולמות ושני עדים, אמרה לפניו רבש"ע איזה עולם גדול ימחברו העולם הזה או העולם הבא, אמר לה העה"ב גדול מן העה"ז, אמרה לפניו בראת ב' עולמות העה"ז קטן והעה"ב גדול בראת שמים וארץ השמים גדולים מן הארץ בראת אש ומים המים גדולים מן האש, ובראת שמש וירח צריך שיהא האחד גדול מחברו, אמר לה הקב"ה גלוי וידוע לפני שבדעתך שאגדיל אותך ואמעט אותו, הואיל וקטרגת עליו לכי ומעטי את עצמך אחד מן ששים לאור החמה עכ"ל. טבע, חיכות וצורה, בעשאַפּענהייט. ובכ"י אחד טִבַּע׳ בתג, בכתר. ודיוקן ל' צלם ודמות, כמו מסתכלין בדיוקנו של מעלה בדיוקנו של מטה (חולין כ"ח, ב') דמות דיוקנו (יומא ס"ט) תחת הדיוקנאות (שבת קמ"ט), ועקר המלה מל' יונית, בל"א אַבביוֹד. למו פקד, בכ"י אחד עליהם צִוָּה׳ ונחמו בתנחומי קוטן, נחם את הירח ע"י שחבר לו את הכוכבים וכפירש רש"י בבראשית א', ט"ז. כופר עלי קדש וכו', בחולין ס' מה נשתנה שעיר של ר"ח שנאמר בו לה', אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמעטתי את הירח. למדים מהם פרחי שושנים, כנוי לסנהדרין הקובעים את החדשים ואת המועדות ע"פ הלוך הלבנה ותקופות השמש. מחזור הלבנה וכו' חרוז זה והבא אחריו צריכים באור רחב ואכתוב רק במעט הדברים את היותר צריך להבנתם. מחזור הלבנה (cyclus lunae) הוא העת מן י"ט שנים רצופות ונמצאו בו ז' שנים מעוברות הצריכות לתקון המועדים שיהיה פסח בזמן האביב וסכות בזמן האסיף, מפני ששנת הלבנה אשר ממנה חושבים החדשים יש לה שנ"ד יום ח' שעות ותתע"ו חלקים מן השעה, אבל שנת החמה אשר ממנה העתים תלוים יש לה שס"ה ימים ו' שעות, ואם כן אם לא תיעשה שנת עבור מעת לעת יבוא לפעמים שפסח בחורף וסוכות בקיץ, וע"כ כדי שיבואו תמיד המועדים בזמניהם הראוים להם נתוספו שנות העבור. ומחזור כזה מן י"ט שנים ובהם ז' שנים מעוברת נקרא מחזור קטן של לבנה, אבל לא על מחזור זה כיון פה הפייטן, אלא הוא כיון למחזור גדול של לבנה והוא עת של כ"א כ"א שנה הכוללת ז' מחזורים קטנים מן ג' ג' שנים וכפי פרקי ר' אליעזר פ' ז', ונקרא מחזור גדול של לבנה מפני כי תמיד חוזרת הלבנה מן כ"א לכ"א שנה למזל שבתי לתחלת בריאתה בליל ד' מה שאינו כן במחזור קטן שלה אשר בה חוזרת רק לתחלת הלילה אבל לאו דוקא לליל ד', והנה זה הוא המחזור של הלבנה. אבל גם לחמה יש לה מחזור והיא עת של כ"ח כ"ח שנה והיא נקראת מחזור החמה (cyclus solis) ונקרא גם מחזור גדול אבל מאד יש להבדילו מן מחזור גדול של לבנה. ואחרי הצעה הזאת נבין דברי הפייטן נאמרו

שְׁבִיעִית לַחַמָּה מַגִּיעוֹת: נוֹתָרוֹת שְׁתַּיִם מִשִּׁטָּה רִאשׁוֹנָה· וּמִשְּׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית אַרְבַּע בֶּאֱמוּנָה· וְזַיִן וְעַיִן וְנוּן פְּשׁוּטָה מַכְרִיעוֹת לְלְבָנָה: שְׁתֵּי יָם הִשְׁרִיץ שְׁבַע מֵאוֹת מִינֵי טְהוֹרִים· וְכֹשֶׁר עָפִים לְאֵין חֵקֶר וּמִסְפָּרִים· וְעוֹפוֹת שְׁקָצִים אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים: עֵץ תּוֹצִיא אֲדָמָה חַיָּה וּבְהֵמָה· שֶׁקֶץ וָרֶמֶשׂ לְהַשְׁרִיץ וּלְהַעֲצִימָה· וְרַחֲשָׁה יַבְחוּשִׁין וְכֻלָּם לְצֹרֶךְ הֵמָּה: פּוֹזֵז וּמְכַרְכֵּר לְכַמָּה שָׁנִים קְבוּעוֹת· שָׁאַל לָמָּה נִבְרְאוּ שׁוֹטִים וְטָוִיּוֹת וּצְרָעוֹת· הֱשִׁיבוֹ תִּצְטָרֵךְ־לָמוֹ לְיוֹם בְּרִיחָה לִתְשׁוּעוֹת: צִוּוּי פֹּעַל כְּגָמַר וְשִׁכְלֵל· נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ מִלֵּל·

מחזור הלבנה אותיות מודיעות, ר"ל האותיות של א"ב בסדרם ובמספרם ואף אותיות ך ם ן ף ץ עמהם מודיעות את מחזור הלבנה של כ"ח כ"ח שנה, וזה על האופן שמחלקים הא"ב לג' שורות שורה תחת שורה כזה

א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ
ק	ר	ש	ת	ך	ם	ן	ף	ץ

והנה בשש האותיות הראשונות ספורותיה של מחזור הלבנה ידועות, אם תצרוף שש אותיות לאשונות במספרם יבאו לסך כ"א והוא המחזור הגדול של לבנה; בהוסיפך **שביעית לחמה מגיעות**, אם תוסיף לאלה כ"א שנים עוד את אות אות השביעית של א"ב, ר"ל את אות זי"ן במספרה, אז הם כ"ח שנה, והם שנות מחזור החמה. וכן בשורה שניה של האותיות אם תחבר מספר י' כ' ל' מ' נ' ס' עולים אל ר"י במספרם והם י' פעמים מחזור הלבנה הגדול, ואם תוסיף עליהם מספר אות ע' אזי הם י' פעמים מחזור החמה. וכן בשטה שלישית ק' ר' ש' ת' ך' ם' הם כ"א מאות הם ק' פעמיים מחזור הלבנה ואם תצרוף להם עוד אות ן' אז הם ק' פעמים מחזור החמה. וזה שאמר הפייטן וזין ועין ונון פשוטה (ר"ל ן') **מכריעות לכלנה**, דהיינו אלו ג' אותיות מכריעות בין מחזור לבנה למחזור החמה. ואחרי החשבון האמור **נותרות שתים** אותיות **משטה ראשונה**, הם אותיות ח' ט', **ומשניה** ושלישית אַרְבַּע **באמונה**, כן הגירסא בנ' כ"י וכנ"ל, ור"ל בשטה השניה נותרות פ' צ', ובשטה שלישית ף' וץ', וע"כ ארבע באמונה, דהיינו פ' וצ' פתוחה וגם פ' וצ' סתומה. ואלה אותיות ח' ט' פ' צ' ף' ץ' עודפות הן ואינם צריכים להן לחשבון ולהכרעת המחזורים. **שתי ים**, שעי ים, מל' יפרוש השוחה לשחות (ישעיה כ"ה, י"א), הם הדגים, ויסוד החרוז בסוף פתיחת איכה רבתי, אמר ר' חנינא ברבי אבהו שבע מאות מיני דגים טהורים ושמונה מאות מיני חגבים טהורים ועופות (ר"ל עופות טהורים) לאין מספר וכלן גלו עם ישראל לבבל עכ"ל, והרשב"ץ בס' מגן אבות חלק ג' (דף פ"ד ב') העתיק מדרש זה בשנוי לשון וז"ל שבע מאות מיני דגים טהורים ושמונה מאות מיני דגים טמאים וכו' אמנם קשה מדרש זה ומתנגד לברייתא בגמרא חולין (דף ס"ג ב') תני אבימי בריה דר' אבהו ז' מאות מיני דגים (טמאים) וח' מאות מיני חגבים (טמאים) הם ולעופות אין מספר עכ"ל ור"ל ולעופות טהורים אין מספר כדמפרש שם בגמרא, ואחרי כי בעל המאמר במדרש הוא הוא בעל הברייתא דגמרא בחלוף חנינא באבימי צריך שנאמר כי טעות נפלה באחד מהם. **ועופות שקצים ארבעה ועשרים**, ע"פ חולין דף ס"ג אמר ר' חנן בריה דרבא אמר רב כ"ד עופות טמאים הן עכ"ל והנה זה עוד יותר מן התמה כי נראה מכאן שהיה הפייטן הולך אחר הגמרא, ולמה בחרוז זה עלמו הלך בראשו אחר המדרש? וא"כ אין ספק שהיתה לו לפייטן נוסחא אחרת בגמרא משונה מנוסחתנו. נוסף לזאת נמצא בפרקי דר"א פ' כ"ג בדברו על בנין התבה שאמר שם וז"ל **שלשים ושתים** מיני עופות בארץ ושס"ה מיני **שקצים** בארץ עכ"ל וזה חולק על המדרש והגמרא, והשם יודע האמת. עץ, יען. **להשריץ**, כן בכ"י ונכון. **פוזז ומכרכר**, דוד המלך עש"ה ש"ב ו', ט"ז. **שאל למה נבראו שוטים** וכו', כשהיה בורח מן שאול ובא אל אכיש מלך פלשתים הוצרך לשנות את טעמו ולהראות את עצמו שוטה כמו שיסופר בש"א סימן כ"א. וענין **טויות וצרעות** יסופר בס' בן סירא הקטן וז"ל פעם אחת היה דוד המלך יושב בגנה וראה לרעה אוכלת עכבים ובא שוטה ובידו עץ ויגרשם, אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מה הנאה יש באלו וגו' אמר לו הקב"ה, דוד מלעיג אתה על הבריות תבוא שעה ותצטרך להם ותדע למה נבראו, וכשנחבא במערה לפני שאול המלך שלח הקב"ה עכבים וארגה על פי המערה וסגרה אותה, בא שאול וראה ארוג אמר בודאי לא נכנס אדם הנה ואם היה נכנס היה הארוג קרוע לקרעים והלך לו ולא נכנס לשם, וכשיצא דוד וראה העכבים נשקה ואמר ברוך בוראך וגו' ולפני אכיש עשה עצמו שוטה וגו' ובזמן שמצא דוד לשאול שוכב במעגל והיה אבנר שוכב בפתח ראשו בפתח אחד ורגלו בפתח אחד בא ונכנס מבין רגליו והיו רגליו זקופות ונטל לפחת המים, וכשבא לצאת מבין רגליו ופשט אבנר רגליו וכסהו בהם והיו עליו כשני עמודים גדולים, באותה שעה נעשה לו נס ושלח הקב"ה צרעה ונשכה ברגלי אבנר וזקפן ויצא דוד ושבח להקב"ה, לכן לא ראוי לבן אדם להלעיג במעשי האל עכ"ל. וּצְרָעוֹת כן נקוד הרבוי מן צִרְעָה כמו שְׁפָחוֹת מן שִׁפְחָה· ושכלל, ל' יסוד בארמי

גבלו והנשימו ועזר לו כלל: קלה כנצטוה והטהו לב הותל. ודנו בדין סנהדרין כגבר נעקש ונפתל. לקים עליו עם עקש תתפתל: רשם אזכרות בשלו שבעים ואחד בפרשה. מבראשית ועד נוצר ומשנוצר ועד גרישה. כנגד סנהדרין בעלי חקירה ודרישה: שנים חטאו ונתחיבו כתורה. ונחש עמם בלא טען כשורה. במקום רב ותלמיד הרב ראוי למורא: תר שביעי עלי יציר כי נתן למהומה. ועמד כגבור להגן כחומה. וחנן פני מוחל ושכך כעס וחמה: ח׳ בכן נפש בו יושב מכון פרושים. נחלו לעמו אשר בצלו חוסים. משבחים לשמו כי בו שבת מכל המעשים. קדוש: הכל יודוך.

ע״פ א״ב משולש עד אות יו״ד.

אופן.

לך אלים אלפי אלפים אומרים קדוש. לך ברקים ברואי בקרים אומרים ברוך. לך קהלות בשבתות ובחדשים אומרים קדוש וברוך: לך גועים גדודי גבוהים אומרים קדוש. לך דובבים דממה דקה אומרים ברוך. לך קהלות בשבתות ובחדשים אומרים קדוש וברוך: לך הומים הומי המלה אומרים קדוש. לך ועודים ועודי ותיקים אומרים ברוך. לך קהלות בשבתות ובחדשים אומרים קדוש וברוך: לך זועקים זכי זבולים אומרים קדוש. לך חלים חילי חשמלים אומרים ברוך. לך קהלות בשבתות ובחדשים אומרים קדוש וברוך: לך טשים טפסרי טפוחים אומרים קדוש. לך יקראון ידדון ידדון אומרים ברוך. לך קהלות בשבתות ובחדשים אומרים קדוש וברוך: והחיות ישוררו וכו׳.

כמו ושוריא שכלילו (עזרא ד׳, י״ב) וכן ויכלו השמים ת״א ואשתכללו. **גבלו**, טעמו לישת העסה בל׳ משנה כמו אבל לא גובלים (שבת קנ״ה, ב׳) ואיתא בויקרא רבה פ׳ כ״ט בענין יצירת האדם בשעה ראשונה עלה במחשבה, בשניה נתיעץ, בג׳ כנס עפרו, בד׳ גבלו וכו׳. **והנשימו**, נתן בו נשמה. **ועזר לו**, אשתו. **והטהו** ל׳ ישעיה מ״ד, כ׳. **רשם אזכרות בשלו** וכו׳, מן בראשית עד ולאדם אמר כי שמעת תמצא ע״א אזכרות (ואזכרות בצלם אלהים, והייתם כאלהים אינם מן המנין ועיין חזקוני לבראשית א׳ כ״ז), ומה שאמר הפייטן „ועד נוצר ומשנוצר" זה לא כתב אלא כדי להאריך החרוז שלא יקצר כנגד חבריו, ולענין הפירוש יובן כאילו כתב „מבראשית ועד גרישה", וכן איתא בב״ר פ׳ כ׳ אמר ר׳ יהודה בר סימון בשם ר׳ הושעיא מתחלת הספר ועד כאן ע״א אזכרות, מגיד שנידון בסנהדרין שלמה עכ״ל ועליו יסוב החרוז. **בלא טען כשורה** ככה בכי״י וכצ״ל, ור״ל בלתי שנתן לו הקב״ה רשות לטען להתנצל ולומר במקום רב וגו׳ וכדאיתא בסנהדרין כ״ט ומובא גם ברש״י. **תר** מל׳ ויתורו. **להגן**, על אדה״ר, וע״פ פרקי דר״א פ׳ י״ט בא יום השבת ונעשה סניגור לאדה״ר וכו׳ ובזכות יום השבת ניצול אדם מדינה של גיהנם. **פרושים**, השמים.

לך אלים, כל פיוט זה מיוסד על ויקרא רבה פ׳ ב׳ (ואיתא גם בתנא דבי אליה רבא פ׳ ו׳. ועי״ש ול״א) ד׳ מאות ותשעים ושלשה אלפים של מלאכי השרת שהם עומדים ומקדשים את שמו הגדול בכל יום תמיד מיציאת החמה ועד שקיעתה ואומרים קק״ק, ומשקיעת החמה ועד יציאתה ואומרים ברוך כבוד ה׳ ממקומו. **ברואי בקרים**, ע״פ חגיגה י״ד וב״ר פ׳ ע״א כל יום נבראין מלאכי השרת מנהר דינור ואומרים שירה ובטלו שנ׳ חדשים לבקרים רבה אמונתך. **ועודים ועודי**, ל׳ יעוד וזמון ובעבור הא״ב אומר ועודים במקום יעודים. **טשים** בסי״ן כן העתק מל׳ כנשר יטוש (איוב ט׳, כ״ו). **ידדון ידדון**, כנוי למלאכים עש״ה תהלים ס״ח, י״ג. והנה לא הגיע פיוט זה עדינו רק עד אות יו״ד של א״ב. ונראה כי המחבר עשהו עד תשלום אותיות א״ב, והקהלות קצרוהו וכמו שעשו בכמה פיוטים.

זולת. ע"פ א"ב ובסוף חתום מאיר ברב יצחק חזק בתורה ובמעשים טובים.

אֱמוּנָתְךָ אֲמִתִּי רַבָּה בְּסוֹד קְדוֹשִׁים מִתְקַדֵּשׁ· בְּהַצִּיבְךָ צִיּוֹן יֶשַׁע בְּעַמּוּד הַשַּׁחַר הַמִּתְחַדֵּשׁ· גְּאוּלִים יַאֲמִירוּךָ וְיֹאמְרוּ מִדֵּי שַׁבָּת וָחֹדֶשׁ· עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ: הֶרֶךְ פְּרִי תֹאַר תֵּת כַּנֵּר לַמָּאוֹר· הִלּוּךְ הַשְּׁמָשׁוֹת הַמְּאוֹרוֹת כָּבוּ גְּבוּל לְתָאוֹר· וְסָמוּךְ לַבֹּקֶר אֶעֱרָךְ וַאֲצַפֶּה לְךָ נָאוֹר· כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר: וְהַר מְקוֹם כְּבוֹדְךָ יֵרָאֶה לִבְחִירֶיךָ כְּפֶעֱלָם· חַלּוֹנוֹת מַקְטִינוֹת וּמַרְחִיבוֹת כָּזֶה וְכָזֶה לְעַלֵּם· טַעַם חוֹזְךָ יֵאָמֵן צַר וָאוֹר לְהִתְעַלֵּם· כִּי יְיָ יִהְיֶה לְּךָ לְאוֹר עוֹלָם: יוֹף מִכְלַל דְּבִירְךָ יֵשֵׁב יֻסַּד שְׁתִיּוֹת· כֵּס וָשֵׁם הַשָּׁלֵם מֵהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת· לַעֲבָדֶיךָ שֵׁם חָדָשׁ כַּחֲדָשִׁים וַחֲדָשָׁה אוֹתִיּוֹת· רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְיָ הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת: מֵרֹאשׁ אֲמָנָה וְלִפְנִים גָּלִיּוֹת מַשְׁכִּים בְּהַשְׁחֵל· נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גֶּבֶר פֶּרֶק שִׁיר נַחֵל· סוֹד נָהוּג עֲלָמוֹת כַּעֲלָמוֹת תּוֹפֵפוֹת אַחַר חֵיל· עִיר עָז לָנוּ יְשׁוּעָה יָשִׁית חוֹמוֹת וָחֵל: פֶּה פְּקִידָה בְּחִנָּם הֵעִירָה בְּרִית יְשֵׁנֵינוּ· צֶמַח צַדִּיק קֶרֶב שָׁנִים תְּחַדֵּשׁ שָׁנֵינוּ· תַּהֲלוּךְ מוֹרָא כְּמֶלֶךְ וְאָרִיס נְטַיֵּל שְׁנֵינוּ· אָז יִמָּלֵא רִנָּה וּשְׂחֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ: בְּרְבִיצַת פּוּךְ וְסַפִּיר חֻקָּה חַזֵּק עֲזָרָתִי· בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר רְהִיטֵי בְּרוֹתֵי חֲזָרָתִי· וּבְמַעַן שִׁיר מְטִיבִים כְּאָז בַּיָּם גְּזָרָתִי· הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה וְקוּמָה בְּעֶזְרָתִי: עזרת.

מתקדש, בכ"א לְהִתְקַדֵּשׁ׃ יאמירוך, מל' את ה' האמרת היום (דברים כ"ו י"ז). ויאמרו מדי, בס"א תנת ויאמרו איככה. עדתיך, תהלים כ"ג, ה'. דרך פרי תאר וגו', ר"ל דרך ועכין ישראל שהוא פרי תואר הוא כמשל למאורות, כי כמו שהמאורות אחרי כי כבו שוב האירו בבקר, כן גם ישראל יקוה שיבוא אחרי ליל גלותם בקר של הגאולה. כי עמך, תהלים ל"ו, י'. יראה לבחיריך, בכ"א יראה ליראיך. מקטינות ומרחיבות, חלונות שקופות אטומות של הבה"מ. כזה וכזה, ר"ל של בה"מ ראשון וגם בה"מ שני. לעלם, ל' עלוי והגדלה. טעם חוזך, כנואת ישעיה הנביא. צר ואור, לבנה וחמה, עיין רש"י בישעיה ה', ל'. כי ה' יהיה לך׃ ככ"ל ופסוק הוא בישעיה ס', כ'. שתיות היסודות, מל' כי השתות (תהלים י"א, ג'). כס ושם השלם, ע"פ המדרש מובא ברש"י לשמות י"ז, ע"ז נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה זכר עמלק כלו. שם חדש, עש"ה וקורא לך שם חדש (ישעיה ס"ב, ב'). כחדשים וחדשה אותיות, עש"ה שם ס"ו, כ"ב. רנו שמים, שם מ"ד, כ"ג. מראש אמנה, שם הר בצפון ארץ ישראל, ועיין רש"י בשיר ד', ח'. בהשחל, ל' המשכה והולכה בארמית, תרגום משיתיהו שאלתה (שמות ב', י'); ובכ"י אחד גורס כְּהִשְׁחֵל׃ נקבה תסובב גבר, ל' ירמיה ל"א, כ"ב. ופה עניכו שהנקבות סובבות האנשים ויחדו ישוררו פרק שיר בחילות. נחל, מל' אל הנחילות (תהלים ה'). פרק שיר נחל, בכ"י אחד גורס בְּשִׁיר׃ וכן גם בכ"י אחר הגיה כך המגיה, ולפי זאת הגרסה יש לפרש נחל מל' אתה החלות. בעלמות תופפות, ל' תהלים ס"ח, כ"ו. ועיין שם רש"י. עיר עז לנו, ישעיה כ"ו, א'. בחנם, במצרים (ישעיה ל', ד'). ואריס, עובד עבודת הגנים נקרא אריס בל' חז"ל. נטיל, נהלך את ימלא, תהלים קכ"ו, ב'. כמו אני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן (סנהדרין ק"ב) וחוג שמים יתהלך תרגומו יטייל (איוב כ"ב, י"ד) אשר דרכו תרגומו די טיילו (שם כ"ב, ט"ו). אז ימלא, תהלים קכ"ו, ב'. והפייטן הפך הלשון בעבור אתימת שמו. ברביצת פוך, עש"ה ישעיה נ"ד, י"א. חקה, תייסר ותצוה, מל' מישר על המחקה (מ"א ו', ל"ה). עזרתי, הנה הסמיכות מן עֲזָרָה שהוא אשר בה"ה לא נמצא במקרא, ולפי הדקדוק היה לנקד עֶזְרַת עֶזְרָתִי דוגמת עֶגְלָה עֶגְלָתִי וכן נוטה גם דעת בעל תוספות י"ט במדות פ' ב'. אמנם הקריאה המורגלת היא עֲזָרַת וכן נוקד גם בכ"י, ונבדל בזה מן עֶזְרַת שהוא ל' עזר וישועה, ואין לשנות אחרי שיש לו חברים במקרא כנראה במכלול שקל קְטָלָה וראה גם למעלה דף 39. ברוש, ל' ישעיה מ"א, י"ט. רהיטי ברותי, מל' רהיטנו ברותים (שיר א', י"ז). ובמען, ובמענה. החזק מגן תהלים ל"ה, ב'.

ע"ס א"ב מרובע, וחתום בו שלמה הקטן.

אֵל נִשָּׂא· אֲרַנֵּן בְּהִתְעַלְּסָה· אֹמֶץ עָשָׂה· אַגִּיד בִּכְנֵסָה: בְּסוֹד בָּרָה· בְּיֹשֶׁר אֶתְחַבְּרָה· בְּרֵאשִׁית בָּרָא· בָּאֵר וּלְדַבְּרָה: שִׁיתוּ־לֵב לַעֲבוֹד· מֶלֶךְ הַכָּבוֹד· קָדוֹשׁ: גְּדָל־פֶּלֶא· גְּבוּרוֹתָיו נְמַלֵּל· גִּיהַ וָלֵיל· גָּדְלוֹ נְסַלֵּל: דָּרוֹשׁ כְּיָצַר· דֵּי מְעַצֵּר· דַּל יִנָּצֵר· דֵּעָה מֵהִתְקַצֵּר: הָאֵל בְּחָשְׁבוֹ· הָעוֹלָם לְיַשְּׁבוֹ· הִתְיָעֵץ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ· הַמְשַׂחֶקֶת בְּמוֹשָׁבוֹ: וּבָהּ נִשְׁוָה· וְדַעְתָּהּ הִשְׁוָה· וְהִסְכִּימָה בְּמַחֲשָׁבָה· וְלִבְרֹאת הֵשִׁיבָה: זְמָמוֹ הִרְהֵר· זֵרוּז מַהֵר· זְמַן מוּזְהָר· זְבוּלֵי טֹהַר: חֶלֶד הֶאֱרִיךְ· חוּר הִזְרִיק· חֵץ הִמְרִיק· חֵלֶף מַעֲרִיק: טְלוּל הִקְרִישׁ· טִיעָתוֹ הִשְׁרִישׁ· טְמוּנִים לְהַגְרִישׁ· טֵרוּד וּלְהַפְרִישׁ: יָצַר פּוֹצְחִים· יִחוּדוֹ מְנַצְּחִים· יִמֵּן קְדוּחִים· יַסֵּר נִדָּחִים: כִּנֵּס בַּאֲגֻדּוֹ· כַּבִּירֵי מְדוֹרוֹ· כְּהַזֵּידָם נֶגְדּוֹ· כְּבָשָׁם בְּפַחֲדוֹ: לְרָאשֵׁי הַנֶּשִׁי· לַח הִדְשִׁיא· לְהַרְבּוֹת וּלְהַפְשִׁיא· לְמַזְרִיעַ וּלְמַדְשִׁיא: מַעֲשִׂים זִמְּנָם· מֵאֹמֶר יִמְנָם· מְאוֹרוֹת הֲמוֹנָם· מֵרוּחוֹ מִנָּם: נֶעֱלָץ צוֹעֵד· נֶאֱמָן עֵד· נוֹטְרִים מוֹעֵד· נִתְקָפִים מֵהִמָּעֵד: סִלֵּק מַחֲבוּאִים· שָׁחִים וְדָאִים· סִמֵּן לְנִבְרָאִים· סוּר מִטַּמְּאִים: עָרוּךְ בָּחַר· עֵינָיו כְּשַׁחַר· עָתִיד לִסְחַר· עֲמוּסֵי מִשְׁחָר: פּוֹעֵל בְּחָכְמָה· פָּקַד אֲדָמָה· פְּלוּט בְּיחוּמָה· פְּרָאִים וּבְהֵמָה: צֶאֱלִים יְסֻכּוּהוּ· צָפָה לְעָרְכֵהוּ· צֵדוֹ לְנַכְּסֵהוּ· צְנוּעִים לְכוֹסֵהוּ: קָדוֹשׁ מֵאַרְצוֹ· קִצַּע קְרוּצוֹ· קוֹמְמִיּוּת הִפְרִיצוֹ·

בכנסה, בקהל. בסוד ברה, פירוש, אתחבר ביושר לסוד הברה לבאר ולדבר על בראשית ברא, ר"ל על מעשה בראשית. וצ"ל בָּרָה בה"א וכן הוא בכי"י והוא כנוי לישראל עפ"ה יפה כלבנה ברה כחמה (שיר ו', י'). וטעם בסוד כמו בקודש אל תבוא כנפשי ר"ל בחברות. גיה, יום, מענין יגיה חשכי (תהלים י"ח, כ"ט). די מעצר, הנה לדרוש בילירת מעשה בראשית יהי עוצר ברוחו וישמור פיו ולשונו. דל ינצר, ל' בקרה על דל שפתי (תהלים קמ"א, ג'). זרוז מהר, מהר לעשות בזריזות את זממו ומחשבתו. זבולי טהר, השמים. האריך, ארץ היא ארקא בל' ארמית ובנה נימכה פעל. ובכ"י אחד הנוסחא להאריך· חור, לובן ולחות האור. חץ המריק, אילי הגיהנם המריק ונחלה לתשלום הרשעים. חלף מעריק, חלף מעשי המעריק ר"ל הרשע הבורח ממלות בוראו. טלול, סוכת השמים, סוכה תרגומו מטללתא. הקריש, הקפיא והחזיק, וראה רש"י בראשית א', ו'. טרוד, ל' גרושין. פוצחים, מלאכים. קדוחים, אש הגיהנם מל' אש קדחה באפי (דברים ל"ב, כ"ב). כהזידם נגדו, מפורש למעלה דף 630. הנשי, אחד משמות האדמה (ויקרא רבה פ' כ"ט). ולהפשיא, גם הוא ל' רבוי בל' ארמית, פרו ורבו תרגומו פושו וסגו. נעלץ צועד, הוא השמש. נאמן עד, הוא הירח. מחבואים, מעמקי הים הטמונים. שחים, הדגים. ודואים, העופות, מל' כאשר ידאה הנשר. וצ"ל וְדוֹאִים וכן נקוד בכי"י וכתב עליו שם הנקדן בגליון וז"ל כל הקורא וְדָאִים תועה מדרך השכל כי ישקלנו על דרך שָׁבִים קָמִים בָּאִים שהם מחטופי העי"ן, וזה איננו תולדתם ולא קורבם ולא ישתפח בנחלתם, כי דוֹאִים על שקל רוֹאִים בוֹנִים קוֹנִים כי הוא מן וַיֵּדֶא שהוא כמו וַיִּבֶן וַיִּקֶן שהם מחטופי הלמ"ד ומהם אומר בונים קונים כן מן וַיֵּדֶא דואים· אך שֶׁוַּיֵּדֶא כשתכתה היו"ד בצרי בעבור האלף אכן על שקליהם הוא וממשפחתם, ועוד הראיה מן כאשר יִדְאֶה הנשר שהוא כמו אם יִרְאֶה איש וכאשר מן יִרְאֶה כומר אל יֵרָא איש כן מן יִדְאֶה וַיֵּדֶא על כנפי רוח ומן יִרְאֶה יאמר רואים וע"כ כמו כן מן יִדְאֶה דואים וברור הוא עכ"ל. סמן, עשה להם סמנים. עיניו כשחר, הוא לויתן (איוב מ"א, י'). לסחר, לסעודה. שנה ואכלה ת"א אסתחר ואכול (בראשית כ"ז, י"ט). משחר, מכי בטן וכל' תהלים ק"י, ג'. פלוט, להוציא. ביחומה, בהרוכה, מל' יחם הצאן (בראשית ל', מ"א). צאלים יסכוהו, הוא הבהמות הנקרא ג"כ שור הבר. ותפס בל' איוב מ', כ"ב אשר ידובר שם מבהמות הזה. צָפָה לערכהו. גם בכ"י כן הגרסא בפנים, אך בגליונו כתב המגיה צָפוֹ· לנכסהו, לשחטו. לכוסהו, לאכלו, מלשון הכוסס טן החטה (ברכות ל"ז) לכוס חיים (נדרים כ"ג, ע"ב). קצע, מל' הבית יקליע (ויקרא י"ד, מ"א) ל' חתוך. קרוצו,

קִשְׁטוֹ מִמַּעְרָצוֹ: רַק כְּשַׁחַת· רוּחוֹ נִפְחַת· רֶשֶׁת שַׁחַת· יְרֵדֶת לְתַחַת: שִׁלֵּם פָּעֳלוֹ· שָׁבַת בִּזְבוּלוֹ· שְׁבִיעִי עִלּוֹ· שָׁמוֹר מֵחַלְּלוֹ: תְּנוּי שֶׁפֶר· תָּמוּר שֹׁפָר· תֵּת כֹּפֶר· תָּאַב עֹפֶר: שְׁמָרוֹ לְהַנְחִילוֹ· לְעַם נְחִילוֹ· מָן בְּהַשְׁחִילוֹ· הִשְׁמִיעוֹ הִתְחִילוֹ: הִתְעַנֵּג לְהִתְנָאוֹת· קְלוֹט יְצִיאוֹת· טוֹעֵן מַשָּׂאוֹת· נוֹחַ מִלְּלָאוֹת: שִׁית־לֵב לַעֲבוֹד· מֶלֶךְ הַכָּבוֹד· קָדוֹשׁ: הכל יודוך.

אופן. כל חרוזיו מתחילים באות ל׳ והאות שאחריה היא אות אחת מִשם המחבר בנימן.

לְבַעַל הַתִּפְאֶרֶת· מִתַּכֵּן רוּם בְּזֶרֶת· מַעֲצִימִים אַדֶּרֶת· מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת· נוֹחִים לוֹ לְתִשְׁחֹרֶת· כְּהֲלָכָה וּמַסֹּרֶת· וַאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת· תְּהִלָּה בְּפִי סוֹדֶרֶת: לְנִקְרָא רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן· מֶלֶךְ אַדִּירִירוֹן· מַבִּיעִים סֶלֶד וָרֹן· בְּיֹשֶׁר וּבְכִשְׁרוֹן· וְאִתָּם מְטַטְרוֹן· פִּסְקוֹן אִטְמוֹן וְסִגְרוֹן· וַאֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן· מִשְׁתַּחֲוָה פְּנֵי אָרוֹן: לְיָהּ חוֹצֵב לֶהָבָה· נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים רַבָּה· וְעִירֵי מֶרְכָּבָה· וְקַדִּישֵׁי שַׁלְהָבָה· מִתְגַּבְּרִים לְהַקְשִׁיבָה· קְדֻשָּׁה כְּאַחַת חֲטִיבָה· וַאֲנִי חוֹלַת אַהֲבָה· בַּקָּשָׁה כְּשֵׁי עֲרֵבָה: לְמַפְלִיא פְלָאוֹת· אֲדוֹן כָּל־הַנִּפְלָאוֹת· כִּתִּים וְחַיָּלוֹת· בְּחַדְרֵי הֵיכָלוֹת· רוֹעֲשִׁים בְּקוֹלוֹת· נוֹעָדִים בְּמַקְהֵלוֹת· וַאֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת· תִּשְׁבָּחוֹת וּתְהִלּוֹת: לְנֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ· וְקַיָּם בִּשְׁבוּעָתוֹ· חַשְׁמַלֵּי שֵׁרוּתוֹ· מִתְבַּהֲלִים מִשְּׂאֵתוֹ· מִתְנַטְּלִים מֵאֵימָתוֹ· מַגִּידִים אֱלָהוּתוֹ· וַאֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ· בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ: והחיות ישוררו וכו׳.

זולת. ע״ס א״ב ובסוף חתום שלמה הקטן יגדל בתורה חזק ואמץ סלה.

אַחְשְׁבָה לָדַעַת עָמָל וּדְבָרִים יְגֵעִים· לָמָּה כְּאֵבִי נֶצַח אָנוּשׁ מִמַּרְגּוֹעִים· בְּרִית בָּאִים יִסּוּרִים וּנְגָעִים נוֹגְעִים· וּרְשׁוּת רוֹפְאִים נִתְּנָה לְפַגָּעִים פּוֹגְעִים: גָּזוּ וְגַם גֻּנְּזוּ מִבַּשְּׁלֵי הַסַּמָּנִים· סָרוּ אַף הוּסָרוּ סָרְחוּ הָאָמָּנִים· דַּרְכֵי בְּנִסְתָּרָה אֵרֵד אֵצֶל מְמֻנִּים· מְהֻזֶּרֶת שׁוֹאֶלֶת מְצוֹא תְּשׁוּבַת מוֹנִים: הַשַּׁאֲנַנִּים בֶּטַח וּבַעֲמַל אֱנוֹשׁ אֵינֵמוֹ· וְעִם אָדָם לֹא יְנֻגָּעוּ אוֹנֵימוֹ· וּבְרִיאִים כִּמְרִיאִים יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ· יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ רַע וָמַר עֲנָקֵימוֹ: זֹאת הָעֶזְרָה וּמִצְחָהּ לֹא בָיָשָׁן· לֵב לָהּ לָדַעַת רַק חַדַּת לָשׁוֹן· חִתּוּל סַם הַיּוֹשָׁם וְנֶגַע

מל׳ מאמר קרלתי (איוב ל״ג, ו׳). קשטו ממערצו, ר״ל נתן לו מעלה עליונה. נפחת, נמעט. תנוי, מל׳ שם יתנו (שופטים ה׳ י״א). תמור, תחת. כפר, השבת המכבר כמבואר למעלה דף 632. עפר׳ כנוי להקב״ה עש״ה שיר ב׳, ט׳. נחילו, נחלתו. בהשחילו, בהוליאו. קלוט, מנע ועצור לך.

סהבגו בכ״ף עש״ה ישעיה מ׳, י״ב. נוחים לו לתשחורת, מל׳ אבות פ׳ ג׳ והוי נוח לתשחורת. ופה עינם תשחורת מענין שחר ודרש ובקש. שחרחורת כנוי לישראל ע״פ שיר א׳, ו׳. וכן כל חרוזי ואני שבפיוט כנויים הן לישראל ע״פ פסוקי שיר השירים. אדירירון, הקב״ה מל׳ אדיר. סלד, מל׳ ואסלדה (איוב ו׳, י׳). ובכשרון כן בשני כי״י. מטטרון, שם מלאך שהוא ראש כל המלאכים (סנהדרין ל״ח). פסקון אטמון וסגרון, שלשתם כנויים למלאך גבריאל (סנהדרין מ״ד). חטיבה, שבח מיוחד ומופלא, כמו אתם עשיתוני חטיבה (חגיגה ג׳) וכן תרגום את ה׳ האמרת ית ה׳ חטבת (דברים כ״ו). כתים, מחנות. נועדים במקהלות ואני וכו׳ כן בשני כי״י.

אחשבה לדעת, עש״ה תהלים ע״ג, ט״ז. סרחו, מל׳ נסרחה חכמתם (ירמיה מ״ט, ז׳). מונים, ל׳ ולא תונו איש את עמיתו. ובעמל, תהלים ע״ג, ה׳. ו׳. זאת העיזה וכו׳, כן ידברו האויבים המוכים אותו. חדת לשן, מחדדת

ירשן· זה כמה שנים ישן נושן: טעותי אחריהם חיתם לא פוסקת· כפחם
לגחלים ועצים לאש נסקת· יריעותיך שכני בשכונה לא נזקת· וספרי
רפואתך מה תגעי עושקת: כללי יפיך במכה לא שולטת· בחן אם
תבקשי השלוה מחלטת: לבת לבי אף כי קולטת· קרבתך לי טוב חולטת
פולטת: מה לי ולכם מחן הדגל· אף הטנפת פגל ולא התגלגל· נעים
וטוב מה מתוק מתרגל· מצוי לרצוי אב לבן יפרגל: ספירת החשבונות
אף לפי כלתה· וארכת בת עמי לא עלתה· ענין חכה לו מצבת גלתה·
תאות נפש חבת דוד לא חלתה: פתגם זה תרתי בלבי המצע· המכות
אשר הכיתי רב המרצע· צור מדות שונות טרם הקציע· כגן מטלת מקציע
ואספלנית הציע: קשר קמיע ממחה ולחישות מעלות· דברו בדוק ומהימן
כמה מעלות· רופא אמן לו נתכנו עלילות· אשר בידו נרתק רב תעלות:
שקצתי חיי משבצת מרב בשת· טעונה כלמות ורק מני דבשת· תבוע
אשית עד יבשת תחבשת· אחר המכה צדקה לך תלבשת: שפוט לטרוף
טרף עיניו תצפינה· לא לשחת בריותיו דרכיו תרפינה· מתוך דין לרחם
מדותיו תסבינה· הוא יכאיב ויחבש ימחץ וידיו תרפינה: המפליא לעשות
עם בריא ואמל· קרובים רחמיו ולא כחציר קמל· טריה לרטיה יגלגל בו
באזמל· נס בתוך נס ינוסס חומל: יצוריו חיבים להודות חסד גומל· גלי
ים יורדים ונכנסים לנמל· דרך תועים יישר יער וכרמל· לבוטים ירפא
ומתיר חבוש ועמל: בין ושמר־אלה עם נבון וחכם· תר בנף מכאובם
ובבשר משכם· וינחם לבטח וים כסה פורכם· רגלם המדברה וארבעים
ספק צרכם: חזקו ויאמץ לבבכם מיחלים לו הוים· סלו לרכב בערבות
מכלכל יהבים· הודו לזכר קדשו מוחץ רהבים· כעל זאת רצו ושבחו
אהובים: עזרת וכו׳.

לשוכה. טעותי, חושבים להטעות אותי אחריהם. השלוה מחלטת, עד כה דברי האויבים. קולטת, מקבלת, ל׳ קולטת באחת (מכות ט׳). חולטת, ל׳ מהירות מענין ויחלטו (מ״א כ׳, ל״ג). מחן הדגל, לחנות בדגלכם. יפרגל, ייסר, מל׳ חז״ל מה לך לוקה בפרגול (ויקרא רבה פ׳ ל״ב) שטעמו רצועה ללקות. חבת דוד, אהבת הקב״ה. לא חלתה בכ״י וכל״ל. מטלת, בגד לחבוש המכה. קמיע ממחה כנקוד, ופירושו קמיע של רופא מומחה, ומלת קמיע סמוכה אל ממחה וע״כ הקו״ף בשב״א, ורדף הבייטן אחר ל׳ המשנה שבת ס׳ ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה. ולחישות, לחש לרפואה. מהימן, נאמן. נרתק, כדן בל׳ ארמי. תעלות, רפואות. מני דבשת, יותר ממה שיוכל לטעון הגמל. דבשת הוא גב הגמל (ישעיה ל׳, ו׳). תבוע, בקשה. ואמל, חלש. טריה לרטיה יגלגל, פירוש, בו באזמל עצמו יגלגל עליה לרטיה והוא נס בתוך נס, ויסודו בשמות רבה סוף פ׳ בשלח אמר הקב״ה אין מדתי כמדת בשר ודם שהוא מכה באיזמל ומרפא ברטיה, אבל אני במה שאני מכה בו אני מרפא עכ״ל. ובמגלה י״ג, ב׳ אין הקב״ה מכה את ישראל אלא אם כן ברא להם רפואה תחלה. חיבים להודות וכו׳, ע״פ ברכות דף נ״ד ארבעה צריכים להודות יורדי הים וכו׳. לנמל כל״א המפעו. פורכם, מצריים אשר עבדו בהם בפרך. מיחלים לו הוים בכ״י וכל״ל ותבת הוים רצוי כמו בנוכי יחיד הוה ר״ל היות תמיד מיחלים לו. יהבים, מל׳ השלך על ה׳ יהבך (תהלים נ״ה כ״ג). רצו, ל׳ דיצה ושמחה.

יוצר לשבת ראשונה של חנוכה.

ע"פ א"ב כפול תשעה, וחתום בו יוסף בר שלמה.

אודך כי אנפת בי ותשב. אזנך הטית שועי לקשוב. אויבתי בקש בעלעלת לנשוב: אבינה ואזכרה ימי קדם. אשר קראוני בנכתם אודם. אותותם אגידה ולא ארדם: אשיחה צרות ונקמת אנטיוכס. אבח חסידי ומשיחי נכס. אוילי עמי כהקריצוני להרכס: יען ועד סוסי פלדות. במו רוכבים שנוסי לפידות. מופת הראות בתוך עיר נכבדות. קדוש:

באו אכן פריצים ללשן. בחרי אף המלך לעשן. בעד להכרית שרוצי גשן: בערה חמתו ויתא בפתע. כלה בשרי וחיתי שתע. בערים חבאתי כבהמות להתע: בכלותו להשמיד עם ולרפוס. באר לשר צבאו פילפוס. ברית להעבירי ופסלו לתפוש: גזר מי בחזיר יפגל. גם מושך ערלה לעגל. גויתו להשאיר והממאן מלסגל: גאלו בפת בגו ובאליל חיה. גברו בתמם שת לשאיה. גדע וכלה נוצרי תושיה: גבירות שתים בניהן מלו. גלל כן בשדיהן נתלו. גורים ואמותם ממגדל הפילו: דמו לטנף בזבחיהם אלעזר. דתו שמר ועז נאזר. דח ויבז דברי האכזר: דבב דאבתי על נפשך. דרוש אדרוש מבשר קדשך. דם כמו האמנתי ואנטשך: דלף בן תשעים שנה אנכי. דחול אלהי במרמה תמליכי. דרכיך כלה ונחתים מלהפכי: הלזה יאחז צדיק דרכו. הבחור יוסיף אמץ ברכו. הישיש בשורו נהרג בערכו: העל אלה לא תפקוד. הצפיר והשעיר בחרונך ליקוד. הראש והרגל הזקן והקדקד: הבט וזכור את כל התלאה. ההשיגה עדת צלעה והנלאה. הלעולמים תזנח לרבת חלאה: ואביעה עוד מקרה שבעה. ותיקים אחים תמימי דעה. וקלם באש בשוא נתעה: ועל לא אכלו מזבחו. וידבקו בעשה תבל בכחו. וספם נבל באכזריות רוחו: ומחבת נחשת באור רתח.

אודך, ענייני פיוט זה יבוארו ע"י יוסיפון ספר רביעי, ומגלת אנטיוכס, ומגלת יהודית, גם ספרי המקבאים ספר א' פרק א' וספר ב' פרק ו' וז'. בקש בעלעלת כצ"ל וכן בכ"י, ועלעלת הוא רוח סערה בל' ארמית וכן תרגום סער מתגורר עלעול מתכנש (ירמיה ל', כ"ג), רוח סערה, רוח עלעולא (תהלים קמ"ח, ח'), ופירוש החרוז, בקשת את אויבי כאשר ישוף רוח סער את הקש. קראוני, ארשוני. בנכתם אודם, ר"ל כאשר חטאתי. אותותם אגידה, כן בכ"י ועיקר. ארדם, אתעלל. אבח, הרג. נכס, שחט. כהקריצתי מל' אכלו קרציהון (דניאל ג', ח') ל' מלשינות. להרכס מל' מרכסי איש (תהלים ל"א, כ"א); גם לפרשו מל' אירכס כתובתה (כתובות כ"ז) ל' אבדה. שנוסי, מל' וישנס מתניו (מ"א י"ח, מ"ו). עיר נכבדות, ירושלים עפ"ה תהלים פ"ז, ג'. שתע מל' אל תשתע (ישעיה מ"א, י') ות"י לא תתבר, ל' שבירה. והפייטן הגדיל התי"ו בתבה וע"מ תשבע בבנין קל, אע"פ שאין כן לדעת המדקדקים. להתע, ל' תועה. מושך ערלה לעגל כן הנוסחא בד"י ובכ"י ופירושו, למשוך את הערלה על גבי העטרה כדי לעגלה ולא תהי נראת. ובשאר ספרים הגרסה מלעגלי והיא לפרשה, למשוך ערלה שלא תהא עגולת העטרה נראית. מלסגל, מל' סגולה. גורים, בנים. דח, דחה. דבב, דיבר, מל' דובב שפתי ישנים (שיר ז', י'). דלף, מענין דלף טורד (משלי כ"ז, ט"ו), והטעם השיב בדמעות. דחול, ל' יראה בארמית. תמליכי, תיעצכי, מלשון מלכי ישפר עלך (דניאל ד', כ"ד) ובל' חז"ל המלך בגבורה. הצפיר והשעיר, מלכות יון ע"פ דניאל ח' כ"א. וקלם, ושרפם. באור, באש.

ויפשח הראשון נתח נתח· ועור ראשו חשף בתותה: זמם להרוג ששת אחיו· זד יהיר בעברת טוחיו· זבחם ככבש אלוף בחוחיו: זמם אפתה השביעי קטנם· זהב אעשירך אליו נם· זמנתיך לי למשנה קונם: זרז העלם הטוב לבחר· זעק הרגני נא למה תאחר· זנחתי להשתחות לאל אחר: חם ויחר מושל רשע· חזק מכותיו בלי פשע· חסן הילד ולסובלם שעשע: חזתה הורתם משפטי בניה· חמטה נפשה על ניניה· חלפה ותשב רוחה לקונה: חמסי אם גבר לעבור· חסידים אלו והרגתם וכור· חנן כרויי בלתך וכר: טפש עוד מדון מגרה· טפטופי אשר לא ימרה· טמוסי יוני החי יקרא: טכס זוכר שמו יהודי· טבוח וקרוץ כמו גדי· טריה ובקרת להכביד בשלדי: טהר טבילות מקוה מהם החדיל· טשו קדושים מנשיהם להבדיל· טרחם סקרת נס להגדיל: יחיד ונשא שוכן שמים· ימן לכלם מקואות מים· יען חסידיו מיחדיו פעמים: יסף ידו לתעב המון· ידידות בית לאיש כזמון· ישכבנה אז תחלה ההגמון: יתר זאת נתקעה לגרש· ירחים ארבעים וארבעה חדש· יהודה הסיעה כהן הקדש: כנתמלא ספק ושדי חנן· כנם חשמני לבת יוחנן· כנסום לחפה במשתה להתרונן: כל־עדיה פחחה הכלה· כום מזגה לקרואי הלולה· כבשו פניהם מהביט צלה: כבד שצף האח לעמה· כבירים קרואים פה להנעימה· כנגדם איך עמדת כקדשה ערמה: למו השיבה נות יפה־פיה· לי איך תיסרוני ברמיה· לערל וטמא תשגילוני הלילה עריה: לבשה רוח אז יהודה· לבו מלא גבורה ענודה· לחש ויקנא קנאה כבדה: לקט הדם ומיני בשמים· להכין כמו בגיל והנומים· להתעת עול כחקו משלימים: מרחוק בשקפם מזמרים

ויפשח, בקע וטרף, מל' דרכי סורר ויפשחני (איכה ג', י"א). וכן וישסף שמואל תרגומו ופשח (ש"א ט"ו, ל"ג). **חשף**, קלף עורו מעל ראשו. **בתותה**, הוא כלי זין (איוב מ"א כ"א). **טוחיו**, מחשבותיו, מל' חכמה בטוחות (תהלים נ"א, ו'). **בחוחיו**, ל' חוחים (איוב מ', כ"ו). **נם**, אמר. **קונם**, ל' נדר ושבועה בדברי חז"ל (נדרים י'). **חם**, נתחמם בחרון אפו. **חסן**, נתחזק, מל' וחסון הוא כאלונים (עמוס ב', ט'). **שעשע**, שמח. **חזתה הורתם**, ראתה אמם. **חמטה**, ל' כריעה בארמית, וברכים כורעות תרגומו וארכוביא דחמטן (איוב ד', ד'). **חלפה**, פ"א חלתה. **ניניה**, ילדיה. **כרויי בלתך וכור**, עי"ה הושע ג', ב'. **טפש**, ר"ל הוסיף עוד טפשות הרשע ההוא שהיה מגרה מדון בישראל. **טפטופי**, דבורי. **טמוסי**, מנהגים. **החי יקרא**, כל האי יקרא בטמוסי יוני, ר"ל כל אדם יעשה כחוקי היונים. **טכס**, ל' תקון „פעראָרדנען". **וקרוץ**, ל' כריתה. **ובקרת**, מלקות, כמו ויקרא י"ט, כ'. **בשלדי**, בגוף מל' שלדו קיימת (מ"ק כ"ה). **טשו**, כלומר פרשו. **סקרת**, ראית. **ההגמון**, שר וגדול בל' חז"ל, ועקרו מל' יונית, ועוד היום נקרא כך ראש של קהלכען „העטמאַן". **לגרש**, נחזוקו. **יהודה הסיעה** פירוש עד כי יהודה כהן הקדש הסיע אותה היתד ועקר אותה. **כנתמלא ספק**, כאשר עון הרשע היה שלם ונתמלאה סאתו, והוא מל' איוב כ' כ"ב. **חנן**, היה מרחם על ישראל. **פחחה הכלה**, הפשיטה מעליה כל עדייה. ערום ויחף ת"י פחיח ויחף (ישעיה כ', ג'). **הלולה**, חתונה בל' חז"ל כמו אגרא דבי הלולי מלי (ברכות ו' ע"ב). **צלה**, תואר יפיה. **שצף**, כעס מל' בשצף קצף (ישעיה נ"ד, ח'). **לעמה**, לעומתה. **כבירים**, גדולים ונכבדים. **נות יפהפיה**, הנוה והיפה. **לבשה רוח**, הרוח לבשה את יהודה. **ענודה**, קשורה. **לחש**, נתיעץ. **והנומים**, שמחות חתונה מל' יוצאות בהינומא (כתובות ע"ו, ע"ב). **בשקפם**, בראותם. פ"א בספקם, והוא ל' ויספוק את כפיו (במדבר כ"ד, י') ר"ל היו

וּמְתַנְּגִים· מִלֵּל אֵלֶּה הַשָּׂרִים הַמַּנְהִיגִים· מֵעַתָּה יִכָּנְסוּ בִּנְמוּסֵי עֲרוּגִים: מְשָׁרְתָיו וּמְחַנְּנָיו חוּצָה הֵנִיס· מַתִּתְיָהוּ וְאֶחָיו פְּנִימָה הִכְנִיס· מַכַּבִּי יְהוּדָה גְּבוּרָה הִשְׁנִים: מְאוֹסַת כָּל־עֵץ הִדְקִיר הַמְּזֻנָּה· מֵעַכּוֹ לִנְמֵרִים רָדַף הַמַּחֲנֶה· מֵחָצָם וְכֻלָּם וַיַּגֵּד לֶאֱלִיפֵרְנֵי: נָסַע וַיֶּאֱסֹף הֲמוֹנוֹ לְהַקְמִיל· נָח קָרוֹב מִצִּיּוֹן מִיל· נָע לְבָבִי כְּיַעַר וְכַרְמֶל: נָדְבוּ הָעָם לָשׁוּב לִמְחוֹלְלָם· נֶאֱנָחִים בְּצוֹם וּבְכִי כֻּלָּם· נֶחֱמָדִים מִפָּז הָגוּ בְּפִלְפּוּלָם: נִבָּא לַמֶּלֶךְ הֶגְמוֹנוֹ אֲכִיוֹר· נָדִיב יוֹעֵץ דְּכָס וְאַפִּיפְיוֹר· נָצְרוּ חֻקָּם וַיְצִיִּתוּךְ כַּכִּיּוֹר: שׁוֹטֵן כְּהֶאֱזִין עָלָיו הִגְעִיר· שָׂח לְהוֹקִיעוֹ כְּבוֹדוֹ לְהַבְעִיר· סָמוּךְ מִבּוֹא שַׁעַר הָעִיר: סָחַף מָחָר הַקִּרְיָה כְּאַגְחִיל· סִיָּפִי בְּרֹאשׁ זֶה אַתְחִיל· סַנֵּגְרוֹן מִשּׂנְאַי תְּמוּר הִשְׁחִיל: סִבְּכַתְנִי בַּלַּיְלָה הִיא יְהוּדִית· סוֹדָהּ בָּרוּךְ וְטַעֲמָהּ עִדִּית· סוֹחֲרָה לְעַמָּהּ וְלַיָּוָן לַפִּידִית: עִיר וְיֹשְׁבֶיהָ בְּבֹשֶׂר בַּחֲזוּתָהּ· עָלְצָה וַתֵּלֶךְ עִמָּהּ שִׁפְחָתָהּ· עַל יְיָ הִשְׁלִיכָה יְהָבָתָהּ: עָמְדָה בְּרֹאשׁ מַחֲנוֹת הָאוֹיֵב· עֲלִיצוֹתָיו לְהָפֵג וַחֲיָלָיו לְדַיֵּב· עַל רֹאשׁוֹ גְּמוּלוֹ לְחַיֵּב: עֲדֵי יָפְיָהּ הִגִּידוּ לַמֶּלֶךְ· עַלְמָה שֶׁאֵין כָּמוֹהָ בַּפֶּלֶךְ· עָרְבָה עָלָיו וְלַהֲבִיאָהּ הִלֵּךְ: פֶּן מַה דַּרְכֵּךְ הַשְׁמִיעִינִי· פָּצְתָה מִמִּשְׁפַּחַת נְבִיאִים אָנִי· פּוֹתְרִים עָלֶיךָ מַלְכִּי וּקְצִינִי: פֶּתַע פִּתְאוֹם בְּבֹא מָחָר· פְּגוּזֶיךָ יִתְּצוּ הָעִיר כְּפֶחָר· פָּסַעְתִּי לְבַשֶּׂרְךָ לְבַל תְּאַחֵר: פּוֹרֶה בְּדַרְכְּךָ בְּמוֹ חֲמָתֶךָ· פְּקֹד וּזְכֹר אֶת־אֲמָתֶךָ· פִּרְחֵי מִשְׁפַּחְתִּי יְשָׁרְתוּךָ בְּבֵיתֶךָ: צִפְצֵף כָּל־שְׁאֵלָתֵךְ אֲמַלֵּא· צִבְיוֹנִי אִם תַּעֲשִׂי· מִלְכַלֵּה צֶאֱצָאֵי בֵּית אָבִיךְ אֲעַלֶּה: צָרְחָה לוֹ אֵינֶנִּי טְהוֹרָה· צַו לְהַעֲבִיר קוֹל וּגְזֵרָה· צָרוּ מֵהַגִּיעַ בָּעַלְמָה הַמִּטַּהֲרָה: צָהַל כְּסוּס מְיֻזָּן וְכִרְכֵּר· צְבָאָיו בְּמִשְׁתֵּה שְׁמָנִים הִשְׁכִּר· צַוָּארוֹ לָצוּד שָׁתָה וַיִּשְׁכָּר: קִפְּחַתּוּ אָז שְׁנַת תַּרְדֵּמָה· קָרְאוּ לוֹ הַנַּעֲרָה לְפַגְּמָהּ· קָדְקֳדוֹ הִשְׁכִּיב וּכְיָשֵׁן נִרְדָּמָה: קוּמוּ חִישׁ וּפְנוּ לְדַרְכְּכֶם· קַלּוּ רֶגֶל מֵעַל מַלְכְּכֶם· קִדְּמוּ וַיָּרֻצוּ לְאָהֳלֵי

סופקים כפים ברקודם. ומחנגים, רוקדים וחוללים, בתפים ובמחולות ת"א בתפין ובחנגין (שמות ט"ו, כ'). בנמוסי ל' חוק ומנהג. מואסת כל עץ, חרוז זה מביאו רש"י בפירוש יחזקאל כ"א, י"א. מעכו לנמרים, שמות מקומות. לאליפרני, שהיה שר צבא למלך יונים. להקמיל, להכרית. כיער וכרמל, מל' יער כרמלו (מ"ב י"ט, כ"ג). למחוללם, ליוצרם, מל' ותשכח אל מחוללך (דברים ל"ב י"ח). דכס, מנהיג בל"א הערצאָג. ואפיפיור, כומר. הגעיר, גער בו. להבעיר, ל' ביעור ומיחוס. כאגחיל, כשאשרפנה ואעשנה גחלים. סיפי, חרבי. סנגרון, מליץ. תמור השחיל, בעבור שהוציא דברים טובים על שונאי להליץ בעדם. השחיל, הוציא, משיתהו ת"א שחלתה (שמות ב', י'). עדית, נאה וטובה וחשובה, מל' לגבות לנזקין מן העדית (ב"ק דף ו'). סוחרה, מגנה כמו צנה וסוחרה (תהלים צ"א, ד'). לפידית, מל' לפיד אש. להפג, לבטל, על' ויפג לבו (בראשית מ"ה כ"ו) מפיגין טעמן (ביצה י"ד). לדיב, מל' דאבון נפש. בפלך, במדינה. פצתה, אמרה. פותרים, שמעתי שהיו פותרים ומתנבאים עליך כי מחר תפול ירושלים בידך. פגוזיך, ומחי קבלו ת"י ופגוזי (יחזקאל כ"ו, ט') בל"א מויערברעכער. כפחר, כחרס. פורה בדרכך, אחז ל' ישעיה ס"ג, ג'. פרחי, נערים בל' חז"ל, כמו פרחי כהונה (יומא י"ט, ב'). צביוני, רצוני. מלכלה, לא אכלה את כלאי ביתך אבל אגדל אותם. צרחה בס"א צוחה, ושניהם ל' צעקה כמו מר צורח (צפניה א' י"ד) הרים יצוחו (ישעיה מ"ב י"א). צו, צוה. צורו, הזמינו לכם, והוא לווי מגרש כלל. כסוס מיזן, מל' ירמיה ה', ח'. וכרכר, ורקד, כמו ודוד מכרכר (ש"ב ו', י"ד). קפחתו, גברה עליו.

סְבָם: קְרוּאָה יִרְאַת יְיָ וּמַשְׂכֶּלֶת· קָצְצָה גֻלְגַּלְתּוֹ כְּרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת· קְחָתוֹ
וֶהֱבִיאַתוֹ לְהֵטִיב תּוֹחֶלֶת: רָאוּהוּ וְלֹא הֶאֱמִינוּ לָהּ· רָצוּ לָאִישׁ אֲשֶׁר בְּקִצְפּוֹ
תָּלָה· רָחַשׁ הוּא רֹאשׁוֹ בְּאָלָה: רָמַשׁ הַהוּא גָּדְלוּ שְׂמָחוֹת· רָחֲקוּ וַיָּנֻסוּ יָגוֹן
וַאֲנָחוֹת· רוֹדֵף וּמִתְנַקֵּם כְּהֶרֶף לְהַמְּחוֹת: רָקְדוּ וְחָדוּ כָּל־הַלַּיְלָה· רֶגֶן
הִנְעִימוּ לְנוֹרָא עֲלִילָה· רְחָפָם וּפְקָדָם בְּפָסוֹחַ וְחֶמְלָה: שַׁחַר כְּהִקְרִין וְהַבֹּקֶר
אוֹר· שָׁאֲגוּ בְּקוֹל חָזָק וְנָאוֹר· שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ לְבָאוֹר: שׁוֹדְדִים כְּשָׁמְעָם
הֲמֻלַּת הֶהָמוֹן· שָׁקְדוּ לְהָקִיץ הַמֶּלֶךְ וְלִכְמוֹן· שְׁזָפוּהוּ מֵת מֻשְׁכָּב בְּאַרְמוֹן:
שְׁאוֹנָם נִכְנַע וַתִּבְרַח רוּחָם· שָׁחֲחוּ וְחָגְרוּ בְּפַחַד אֶבְחָם· שׁוֹבֵיהֶם רְדָפוּם
וְהִכּוּם לְפַלְּחָם: תְּמוּם וַהֲרָגוּם תִּלֵּי תִלִּים· תּוֹדוֹת וְהַלֵּל סִיְּגוּ סְגוּלִים· תֹּקֶף
הַנֵּס קָבְעוּ מַשְׂכִּילִים: תִּמְּמוּ הַלֵּל לִגְמוֹר שְׁמוֹנָה· תִּכֵּן נֵרוֹת לְהַעֲלוֹת
בִּרְנָנָה· תָּמִיד בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה: תֹּאֲמוּ הַיּוֹם שַׁבָּת (וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ) וַחֲנֻכָּה·
תִּפְאַר מְעַנְיָנָם מֵעֲנָגָה וְרַבָּה· תְּעִידְךָ נֶצַח כִּי לְךָ הַמְּלוּכָה: יְחִידֶיךָ וִידִידֶיךָ
סֶלָה פְּקָדוּךָ· כֹּל נִדְמֵית שֶׁגְּבוֹךְ לְבַדֶּךָ· מְשַׁבְּחֵי הַדְּרִירִים וְהַכֹּל יוֹדוּךָ·
קָדוֹשׁ: הכל יודוך.

איזט דיעזער שבת צוגלייך ראש חדש, זא ווירד דאן אופן לך אלים געזונגען, זיעהע זייטע 632.

מאורה. על משקל ג׳ ג׳ תנועות, וחתום שלמה בראש החרוזים.

שְׁנֵי זֵיתִים· נִבְחָרִתִים· כְּגַן נָעוּל יַצְהִירוּ: לְרֹאשׁ קְהָתִים· וְאֶפְרָתִים·
שְׁתֵּי עֲטָרוֹת יַכְתִּירוּ: וְעַל מְנוֹרָה· הַטְּהוֹרָה· כְּמוֹ נֵרוֹת יַזְהִירוּ· הֵן בְּמַחֲנֶה
אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ: לְבֶן־אֶפְרָת· צִיץ נִכְרָת· אֲשֶׁר הָיָה כְּצִיץ נוֹבֵל: לְבֶן
הַמָּשִׁיחַ· אֲשֶׁר הוּשַׁח· כְּמוֹ אֳנִיָּה בְּלִי חוֹבֵל: זְכוֹר מַרְאֶה· אֲשֶׁר רָאָה·

להטיב תוחלת, להטיב תוחלתן של ישראל שהיו מצפים לתשועה. **רחש הוא ראשו באלה**, פירוש, נשבע בשבועת האלה שזה הוא ראשו של אליפורני. **רמש**, לילה בל׳ ארמית. **רחפם**, מל׳ ועל גוזליו ירחף. **כהקרין**, כהאיר. **והבקר אור**, הגיע זמן ק״ש של שחרית. **שקדו**, מהרו. **ולכמון**, ולסתור. **שזפוהו**, ראוהו. **בארמון**, בפלטין שלו. **אבחם**, חרבם. **לפלחם**, ענין בקיעה ושבירה, כמו יפלח חץ כבדו (משלי ז׳ כ״ג). **תמום**, הכום עד תומם. **סיגו** סגולים בן בנ״י והוא ל׳ סייג וגדר, או שהוא מל׳ וכי שיג לו (מ״א י״ח, כ״ז) ל׳ דבור ועסק. **תממו**, ל׳ תמים, כלומר לגמור הלל שלם. ובס״א תחמו, והוא ל׳ תחום וגבול שקבעו לו ח׳ ימים. **תכן נרות**, מספר הנרות. **תאמו**, נתחברו, ל׳ תאומים. **תפואר**, אתה הקב״ה תפואר מעבינה של שבת וחנוכה ע״י ישראל שנאמר בהם הרכה בך והענגה (דברים כ״ח, כ״ו). **תעידך**, ישראל מעידה בך. **פקדוך** בצרתם, כמו שנאמר בצר פקדוך (ישעיה כ״ו, ט״ז). **כל נדמית**, אין דומה לך. **שגבוך**, רוממוך. **לבדוך**, מל׳ לבד, ר״ל יהללוך שאתה לבדך ואין זולתך. **הדרירים**, ל׳ דרור וחפשי.

שני זיתים, רומז על הכהונה אשר לזרע אהרן ממשפחת קהת, ועל המלכות אשר לזרע דוד שהוא מבית לחם הנקרא גם אפרת, וכמו שמפרש והולך בפיוטו, ומוסד על הפסוקים ושנים זיתים עליה, ואלה שני בני יצהר (זכרי׳ ד׳, ג׳. י״ד) כמו שנדרש במדבר רבה פ׳ י״ד דף רס״ב וכמו שפירש גם רש״י בפסוק ההוא. **בגן נעול**, כנוי לישראל עש״ה שיר ד׳. **שתי עטרות**, כתר כהונה וכתר מלכות. **ועל מנורה הטהורה**, זו כנסת ישראל אשר האירה העולם באמונתה כמנורה. **הן במחנה ישראל. אל מול** וכו׳ במדבר ח׳, ב׳. **ציץ**, כתר, מל׳ ציץ נזר הקדש. **כציץ נובל**, כפרח יבש וכמוש. **לבן המשח** וכו׳ בנ״י אחד גורס „אשר הומשח וגם הושח כאניה בלי חובל״. **לבן המשח**, הנמשח בשמן הקדש והם הכהנים. **הושח**, מל׳ שחה לעפר נפשנו (תהלים מ״ד, כ״ו). **כאניה**, כספינה בלי מנהיג. **אשר ראה**

זְכַרְיָהוּ בְּעִיר בָּבֶל: כְּמוֹ זְכַרְתָּם· וְהוֹשַׁעְתָּם· אֲזַי עַל יַד זְרֻבָּבֶל: זְכוֹר זַרְעָם· לְהוֹשִׁיעָם· וְגַם תִּקְרָא שְׁנַת יוֹבֵל: וְשִׂים אוֹתָם· מְקוֹם אֲבוֹתָם· הֱיוֹת מוֹשְׁלִים בְּכָל־תֵּבֵל: וּמֵעַל יַד· אִישׁ צַיִד· טַבַּעְתָּם יָסִירוּ: הן במחנה. מַמְלָכָה· מְמֻשָּׁכָה· לְעִיר צִיּוֹן תְּשִׁיבֶנָּה: וּבַת כְּבוּדָּה· בְּרֹב עֲבָדֶיהָ· לְבֵית אִמָּהּ תְּבִיאֶנָּה: וְהַגְּבִירָה· וְהַצְּפִירָה· בְּרֹאשׁ דָּוִד תְּשִׂימֶנָּה: וּמִצְנֶפֶת· מְעֻלֶּפֶת· בְּרֹאשׁ אַהֲרֹן תְּקִימֶנָּה: וְהַתָּמִיד· אֲזַי תַּעֲמִיד· וְהַמִּנְחָה תְּרִימֶנָּה: וְהַמִּרְקַח· אֲשֶׁר לָקַח· וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה: וְהַנֵּרוֹת· בַּמְּנוֹרוֹת· בְּנֵי אַהֲרֹן יַבְעִירוּ: הן במחנה. הַנִּכְאָה· וְהַצְּמֵאָה· אֲשֶׁר תָּמִיד לְךָ תְּיַלִיל: סְמוֹךְ יָדָהּ· בְּבֶן דּוֹדָהּ· הַנִּקְרָא שְׁמוֹ חַכְלִיל: וְתַכְנִיסֵם· לְגַן בֹּשֶׂם· וְחֻפָּתָם כְּהוֹד תַּכְלִיל: וְתוֹלִיכֵם· וְתַמְלִיכֵם· בְּהַר צִיּוֹן וְהַגָּלִיל: וְחֹק יָשָׁר· אֲזַי יוּשַׁר· עֲלֵי נֶבֶל וְגַם חָלִיל: וְעַם אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ וְעוֹזְבֵי חֲזוֹן שֶׁקֶר וְשָׁוְא וֶאֱלִיל: וְאֹם פְּרוּכִים· יְהוּ בְרוּכִים· כָּל־רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּ: הֵן בַּמַּחֲנֶה· אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ: אור חדש.

זולת. ע"ס א"ב, ובסוף חתום שלמה הקטן בירבי יהודה חזק.

אֵין צוּר חֶלֶף· תַּבְנִית כָּל גּוֹלֵף· לְכוֹשֵׁל חַיִּל חוֹלֵף· לְמַכְשֵׁל חַיַּת שׁוֹלֵף: בַּעַר שָׁקַד לְסַלֵּף· עַם דָּת אִלֵּף· מְעַט פִּרְחֵי תֶלֶף· גִּבַּר מֵרֹב אֶלֶף: גְּמָצֵי שִׁיחוֹת כָּר· שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כִּרְכַּר· רְאוֹת בְּרֵכוֹת סָכַר· בְּעִנּוּי נֶפֶשׁ נָקַר: דִּבֵּר שֵׁם יָקָר· כָּל־מַזְכִּיר יְדֻקָּר· וְאָז לְרֹב הֶפְקֵר· מְרוֹד כְּפוּר בְּעִקָּר: הֶעֱרִים סוֹד בְּלִיַּעַל· לְהוֹגֵי חֵן יַעַל· מְסוֹךְ סַף רַעַל· חַיְּמוֹ הַמֵּר וְהַרְעַל:

זכריהו, נבואתו על הגאולה (זכריה סימן ד'). **אזי על יד זרובבל, זכור זרעם להושיעם**, כל זה איננו בכ"י אחד אלא שם הנוסחא „כמו זכרתם והושעתם וגם תקרא שנת יובל". **כמו זכרתם** לקץ שבעים שנה של גלות בבל. **זרובבל**, שהיה משבט יהודה. **איש ציד**, עשו. **ממשכה** בגלות. **ובת כבודה**, ישראל. **ברב** עֲבָדֶיהָ ברוב קניינים, מל' ועבדה רבה (בראשית כ"ו, י"ד). **והגבירה**, ל' בת והיא המלכות. **והצפירה**. העטרת, כמו ולצפירת תפארה (ישעיה כ"ח, ה'). **בראש דוד תשימנה**, בכ"י אחד גורס כאן תקימנה, ובאחרון הבא תשימנה. **מעלפת**, מעוטפת. **והמרקח**, שמן המשחה. **ולא ראיתיו**, בראשית מ"ד, כ"ח. **יבעירו**, ידליקו. **תיליל**, תתפלל בתחנות. **בבן דודה**, הוא המשיח. **חכליל**, דוד עפ"ה ש"א ט"ז, י"ב. **ותכניסם**, כן בשני כ"י ועיקר. **לגן בושם**, כנוי לארץ ישראל. **תכליל**, תפאר, מל' כליל יפי. **והגליל**, בשני כ"י וְהַר גָלִילִי והיוצא מזה שהוא שם חלק ארץ ישראל הנקרא גאליא. **וחק ישר**, כמו שתיקן דוד עבודת משוררי בה"מ ביושר כן יושר אז לע"ל. **עלי נבל** בכ"י אחד „עלי כנור". **ועם אוהבי שמך ועוזבי חזון שקר ושוא ואליל** אחרון זה איננו בכ"י אחד, ובכ"י אחר גורס „וְעִם עוזבי שמך ואוהבי שקר שוא ואליל". **ואום**, בכ"י אחד ועם. **פרוכים**, לאומים מל' עבדו בהם בפרך (שמות א', י"ד). **כל רואיהם יכירו כי הם זרע** ברך ה' (ישעיה ס"א, ט').

אין צור, פירושו, אין צור תחת מי שגולף כל תבנית, ולכן הנקוד פָּל בחולם ור"ל תבנית של פסל וגולף בכרי ל' פועל והוא ל' חקיקה בארמית. **לכושל חיול חולף**, עפ"ה ונכשלים אזרו חיל (ש"א ב', ד'), ואמר **חולף** עפ"ה וקוי ה' יחליפו כח (ישעיה מ', ל"א) וחיול הוא כח. לְמַכְשֵׁלִי הגורם כשלון לזולתו, והכוונה פה על אנטיוכס. **חית שולף**, חולץ נפשו וחיתו. **מעט פרחי תלף**, מעט פרחי כוהני בה"מ, שהם חשמונאי ובניו. **תלף**, בה"מ ועפ"ה כנוי לתלפיות (שיר ד', ד') הנדרש על בה"מ. גְּמָצֵי בורות כמו חופר גומץ (קהלת י', ח'). **שלש עשרה כרכר**, י"ג פרצות פרצו יונים בהיכל (מדות פרק ב'). **נקר**, עיור את עיניו. **לרוב הפקר**, רבים הפקירו עצמם וכפרו במצוות התורה להלוך בהבלי היונים. **חן יעל**, כנוי לתורה עפ"ה משלי ה', י"ט. **מסוך סף רעל**, למזוג להם כוס התרעלה. **והרעל**, ל' כוס התרעלה

וְעוֹד הוֹסִיף מַעַל· לְאֵל מוֹדֵד שַׁעַל· בִּטֵּל עוֹד מֵהַעַל· קָרְבַּן תָּמִיד מוּעָל:
זֶרַע קֹדֶשׁ הֶחֱרִץ· חַכְמוֹ קַלֵּי מֶרֶץ· גָּזוֹר אֶצְבַּע קֶרֶץ· כּוֹתֵב כְּתֹבֶת פֶּרֶץ:
חִבּוּל טֻמְאַת שֶׁרֶץ· גַּן נָעוּל הַשְׁרֵץ· שָׁתוּק אָסוּף הַפֶּרֶץ· זִמָּה סִפֵּק אֶרֶץ:
טָשׁוּ חַרְגּוֹלֵי יֶלֶק· וְמוֹרֵי הַבֶּקֶק וְהַבֹּלֶק· כְּנֵץ עַל צִפּוֹר דּוֹלֵק· גּוֹזָלֵי כַּתֵּר
וְהַמֶּלֶק: יָקְדוּ כְּהַבְהֲבֵי עֶלֶק· הַרְחֵר רִיב וְחֵלֶק· עָקוֹר מַתַּן חֵלֶק· חַג וּמְנוֹרָה
דוֹלֵק: כְּנוּיִים שְׁפַנֵּי סֶלַע· הוֹמְרוּ לְתַנִּינֵי בֶלַע· לְבָאֵי שֵׁן וּמַתְלַע· תְּבוּאַת
קֹדֶשׁ יָלַע: לְאֵיד הֵכִינוּ צֶלַע· נָטוּשׁ מְדָנֵי גָּלַע· בְּשַׂר קֹדֶשׁ קָלַע· מֵעַם
מָשׁוּל תּוֹלָע: מִדַּת חָמָס גָּמָלוּ· כֵּן גְּמוּל הַגְּמָלוּ· כְּסוּף יְאוֹר קָמֵלוּ· כְּרֹאשׁ
שִׁבֹּלֶת נִמָּלוּ: נִטְיוֹן רָעוֹת נִבְלוּ· בַּל יוּכְלוּ שֶׁכְּלוּ· כְּקַשׁ יָבֵשׁ אֻכְּלוּ· כָּלוּ
בְעָשָׁן כָּלוּ: סוֹד שֵׁם לְחַלֵּל· תָּמוּר רֶשַׁע מִתְחוֹלֵל· יוֹמָם הָפַךְ לְלֵיל· בְּכֵן
יִגְמַר הַלֵּל: עֹז בְּכֵן יִתְמַלֵּל· מִפִּי יוֹנֵק וְעוֹלֵל· לְמַשְׁבִּית צַר וּמִתְעוֹלֵל· כָּל
הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל: פִּלְּגוּ לְשִׁבְעָה חֲלוּצִים· וְקָבְעוּ שְׁמוֹנָה מְלִיצִים· נֶגֶד שְׁקוּדַת
נִצִּים· וּתְקוּפַת שְׁנַת קֵצִים: צָעֲרוּ כְּעַקְרַבֵּי עֲקָצִים· וְצֹעֲרוּ כִּנְמָלֵי שְׁקָצִים·
לְהַטּוּ כַּעֲצֵי קְצָצִים· הֹעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים: קְהָלִים נוֹסְדוּ מְדָנֵי· בִּשְׁנַיִם עָשָׂר
עִדָּנֵי· רָב רִיבָם יְיָ· עַל חוֹשְׁבֵי אֲבָדָנֵי: שְׁפוֹט כֵּן דִּינֵי· אֵין עוֹד זוּלָתְךָ אֲדֹנָי·
תְּאַבֵּד כֵּן זֵידוֹנֵי· כָּל אוֹיְבֶיךָ יְיָ: שְׁמוֹר לְפִי מִלִּים· הַט הַקְשֵׁב קוֹבְלִים·
טְרוֹד נֹף בְּהוֹלְלִים· יָחִיל רוֹזְנֵי בְעָלִים: יְצִיאַת יוֹם הִלּוּלִים· וְקֶרַע דִּין
הוֹלְלִים· חֲזוּת קְרוֹא כִּמְהַלְלִים· מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם: עזרת וכו׳.

(ישעיה כ"ח). מודד שעל עפ"ה ישעיה מ', י"ב. מהעל, מהעלות. החרץ, להחרימם ולהכריתם. קלי מרץ, היונים. פרץ, כנוי לישראל עפ"ה והיה ביתך כבית פרץ (סוף רות). שתוק אסוף מל' המשנה קדושין ראש פרק ד', והכוונה פה שרצו היונים להרבות זמה וזנות בארץ. חרגולי ילק, שם מין ארבה ויקרא י"א, כ"ב. יואל א', ד'. ופה הוא כנוי ליונים. הבקק והבלק, ענין כליון מל' נחום ב', י"א. והמלק, מל' ומלק את ראשו (ויקרא א', ט"ו). כהבהבי עלק, כאש הגיהנם ועפ"ה לעלוקה שתי בנות (משלי ל' ט"ו) ע"ש פירוש רש"י גם בערובין דף י"ט בד"ה והא איכא תפתה. וחלק, מחלוקת. עקור מתן חלק, לעקור חג הסכות ושמיני עצרת אשר היו מרבים בו כרות לשמחת בית השואבה, ואמר בל' מתן חלק עפ"ה תן חלק לשבעה וגם לשמנה (קהלת י"א) הנדרש בערובין דף מ' על חג הסכות. כנוים שפני סלע, ר"ל אותם המכונים שפני סלע הומרו וכו' ורומז ליונים שנקראו שפנים בתנחומא סוף פ' שמיני. לבאי, אריות. ילע, ל' בליעה (משלי כ', כ"ה). לאיד הכינו מלשון איוב י"ח, י"ב. גלע, לשון גלוי (משלי י"ז, י"ד). בשר קדש, רמז למילה עפ"ה ירמיה י"א, ט"ו. קלע, העביר. משול תולע, ישעיה מ"א, י"ד. גמלו, היונים לישראל. קמלו, נכרתו. נטיון, עפ"ה כי נטו עליך רעה וכו' (תהלים כ"א י"ב). כלו בעשן, תהלים ל"ז, כ'. פלגו, החשמונאים יחלקו לז' מחנות. שמנה, ח' ימי חנוכה. מליצים, כנוי לחשמונים. שקודת נצים, המנורה היו בה ז' קנים וכנגדם ז' המחנות. וחג הסכות בתקופת השנה הוא ח' ימים וכנגדם ח' ימי חנוכה. ואמר שקודת נצים מל' משקדים כפתוריה ופרחיה (שמות כ"ה, ל"ד) וכן הוא פרח. צערו היונים הביאו צער וצרה על ישראל. וצערו הובא עליהם צער. דעכו, נשרפו. ול' פסוק בתהלים קי"ח, י"ב. מדני, אויבי התאספו עוד הפעם בחדש שנים עשר, ככתוב בס' המקבאים ספר ב' פרק י"ד וע"ו גם במגלת תענית פרק י"ב. זידוני כל"ל כמו המים הזידונים. לפי מלים, שמור המלים של פי. הט אזנך. קובלים, הצועקים אליך, והוא מל' קובלני בל' חז"ל. רוזני בעלים, אדוני הבעל, ר"ל עובדי ע"ז. יציאת יום הלולים, יציאת מצרים. מי כמכה באלם, כן הללו ונשאו החשמונאים בגברם על אויביהם, וגם היה כתוב פסוק זה על דגליהם.

ע"פ א"ב כפול וכל חרוז מסיים בל' הכתוב ובסוף חתום מנחם ברבי מכיר חיה חזק.

אודך כי עניתני· וחייתני ולא כליתני· אויבי לא שמחת לי· משאול העליתני· ארוממך יי כי דליתני: בנת מרחוק לחק חק דבר מכון· בטרם תבואנה חדשות הודעת אמת כון· ועוררתי בניך ציון על בניך יון: גאלתני מראש מחמר ולבנת פיבסת ואון· גם כן מיון מצולה פועלי און· מבור שאון מטיט היון: מנורה חג וחק ושם מנעו לשמור· נתתני חלק שבעה ושמונה הלל לגמור· למנצח על השמינית מזמור· קדוש:

דברת מלכות שלישית חלם חמודות בפרושים· דמות נמר ולו ארבע כנפים להרשים· ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים: הראה שנית צפיר גדל ועצם להתאימה· הקרן הגדלה נשברה וארבע תחתיה להתקימה· צפנה ונגבה וקדמה וימה: וזה החלם לעשות במשול בעלי מדני· ויצוו חקוק בקרן השור ובבריח אפדני· אין לכם חלק ביי: זד מלך עז פנים משישק וששך· זהר למשנהו גזרותיו על עמי משך· ויכס את־עין כל הארץ ותחשך: חשב להפר חדש ושבת ודתי דיני· חק ויעבר קול גם במכתב רשם מוקדני· ואמר הס כי לא להזכיר בשם יי: טכסיסי חפה וברית נעד יהרגהו קוסטנר· טהורים נוסדו בהתאסף עם בשנוס להסתגר· קול רחים ואור נר: יעצו לבטל טבילות עם בזוז ומשסה· יזמו לעשות נבלה ארושה בטרם תנשא· לשכב את־בת יעקב וכן לא יעשה: כנס

אודך, עפ"י תהלים קי"ח, כ"א. ארוממך, שם ל', ב'. בנת מרחוק וכו', מזמן רחוק כבר חקקת וכתבת החדשות טרם בואנה בנבואת זכריה (ט', י"ג) שניבא ועוררתי בניך ציון וכו' והוא נצחון החשמונאים על היונים. פיבסת ואון, מצרים עפ"י יחזקאל ל', י"ז. מיון מצולה, זה בבל. מבור שאון, תהלים מ' ג'. ורומז למלכות יון. מנורה, הדלקת הנרות במנורה. חג, ימי החגים. וחק, כגון מילה ושבת ושאר דברים שהם חק לישראל. ושם, הזכרת שם שמים. נתתני, כנגד מה שהיונים חשבו למנוע ממני אתה נתת לי חלק שבעה ושמנה, והוא עפ"י קהלת י"א, ב' הנדרש על השבת והמילה ושבעת ימי פסח ושמנת ימי סכות. למנצח, תהלים י"ב. דברת וכו', על אודות מלכות יון שהיא המלכות השלישית כבר חלם דניאל איש חמודות במחזה ואלו אחרי כנמר (דניאל ז', ו'). ומשם, בראשית ב', י'. צפיר, גם זה בדניאל ח', ח'. ויצוו חקוק בקרן השור וגו', עפ"י ב"ר פ' מ"ד חשכה זו יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה שהיתה אומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל עכ"ל ואיתא גם במגלת תענית פרק ב' ועיין שם בפירוש יעב"ץ. עז פנים, מלך אנטיוכס. משישק, מלך מצרים (מ"א י"א, מ'). וששך, בבל (ירמיה כ"ה, כ"ו. נ"א, מ"א). ויכס, שמות י', ט"ו. חשב להפר וכו' בכ"י אחד החרוז זה כה לשונו „חודש ושבת חשב להפר חותא ואשם, חק ויעבר קול גם במכתב רשם, ואמר הם כי לא להזכיר בשם". ואמר הס, עמוס ו', י'. קוסטנר, הוא המעניש ומייסר את המחויבים (Quaestor ריכטער). בשנוס להסתגר, כאגור עוז מתניהם, מל' וישנס מתניו (מ"א י"ח, מ"ו). להסתגר, ל' האשה החוגרת בסינר (שבת ל"ב, ב') שהוא ל' אזור. קול רחים, ירמיה כ"ה, י'. ובכ"י אחד מצאתי חרוז זה בזו הלשון: „טכסיסי חפה וברית נועד יהרגהו קוסטינר, טהורים נוסדו להתאסף בברור חל ובשער קול רחים ואור נר", ועפ"י הנוסחא הזאת נראה להגיה בירושלמי כתובות פרק א' משנה ה' בגמרא „קול מיגרס בשער (לא בעיר) משתה שם, אור הנר בברור חיל שבוע הבן שבוע הבן" וכמלא מאמר זה גם בבבלי סנהדרין ל"ב ב' רק שבמקום שבירושלמי בעיר יש בבבלי בורני, וכן גם במגלת תענית פ' ו', ולמדנו מזה ברור שהעיקר בשער בירושלמי והוא בורני בבבלי. ובס' התניא בענייני ברית מילה מובא גם שם חרוז דומה לזה בשם הקליר וז"ל „כמו שיסד הקלירי בי"ח של חנוכה „באור הנר בברור חיל חוס ברית מגנכת" ונראה שזה הקרובות של הקליר לחנוכה אשר מזכירו הגהות מימוני הלכות חנוכה פ' ד' סמן א', ולא נמצא אתנו. לשכב, בראשית ל"ד, ז'. כנס

אֶלְעָזָר חַנָּה בַּת סְגָנִים וְחוֹרִים· כִּנֵּס אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְמִשְׁתֵּה שְׁמָנִים מֻבְחָרִים· כִּי כֵן יַעֲשׂוּ הַבַּחוּרִים: לְעֵינֵי הַקְּרוּאִים יַעֲלַת חֵן רֹאשָׁהּ פָּרְעָה· לְיֵינָהּ מָסְכָה בְּדִמְעָה עַל אוֹדוֹת הָרָעָה· וּכְתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרָעָה: מִלֵּל יְהוּדָה אָחִיהָ חַנָּה לָמָּה תִבְכִּי· מַה לָּךְ אֵפוֹא כְּשִׁכּוֹרָה תִּשְׁתּוֹחֲחִי וְתִשְׁתַּפְּכִי· וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי אִשָּׁה קְשַׁת רוּחַ אָנֹכִי: נָבָל פֶּן־יִתְעוֹלֶל־בִּי בְּיוֹם חֻפָּתִי· נִמְצֵאתִי מְחַלֶּלֶת אֶת־אָבִי וּמוּצֵאת לִשְׂרֵפָתִי· וַאֲנִי אָנָה אוֹלִיךְ אֶת־חֶרְפָּתִי: שִׂיחַ מָרַת נֶפֶשׁ בִּבְכִי וּבְתַחֲנוּנִים וּבִזְעָקָה· שָׂם אָחִיהָ לְלִבּוֹ וַיֶּחֱרַד חֲרָדָה מוּעָקָה· וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה: עֵצָה הָבוּ לָכֶם בְּקִנְאַת עוֹשֶׂה נוֹרָאִים· עִמְדוּ הַשָּׂרִים מִשְׁחוּ מָגֵן חֵטְא יְרֵאִים· וַיֶּחֶרְדוּ וַיָּקֻמוּ כָּל־הַקְּרוּאִים: פִּצוּ חֲזַק וְנִתְחַזַּק בְּעַד עַמֵּנוּ וּמִשְׁפְּחוֹתֵינוּ· פֶּן־תִּתְחַלֵּלְנָה בְּנוֹתֵינוּ וְיִתְעָרְבוּ בָנוּ מַשְׁחִיתֵינוּ· וַיֹּאמְרוּ הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחוֹתֵנוּ: צָבְאוּ פֶּתַח אַרְמוֹן הֶגְמוֹן מְעֻדָּן וְכִלַּי· צָהַל לִקְרָאתָם וְאָמַר בּוֹאוּ לִבְרָכָה אֵלַי· וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי: קָפַץ יְהוּדָה וְאֶחָיו בְּמִרְמָה כְּבָאִים לְחִתּוּנוֹ· קָרַב וְלָקַח אֲשֵׁרָה הָעוֹמֶדֶת לְפָנָיו לִשְׂטְנוֹ· וַיִּתְקָעֶהָ בְּבִטְנוֹ: רֹאשׁוֹ כָּרַת אֶלְעָזָר וַיַּשְׁלֵךְ חוּצָה לִנְדוֹף· רָאוּ עֲבָדָיו כִּי מֵת אֲדוֹנֵיהֶם וַיָּנֻסוּ לַהֲדוֹף· וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף: שְׁדָדוּם וַיַּכּוּם וַיְכַתּוּם וּמַחֲנֵיהֶם הֶחֱרִידוּ וְהִרְגִּיזוּ· שָׁלְטוּ הַיְּהוּדִים בְּשׂוֹנְאֵיהֶם אֲשֶׁר־אוֹתָם בָּזוּ· בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ: תָּקַף הַמֶּלֶךְ וְרָכַב פִּילוֹ הַטּוֹב וְהַמֻּבְחָר· תְּשׁוּעַת חֵץ יָרָה בִּשְׁרִירוֹ וַיִּקֹּב חָר· וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר: מֻכֶּה וְנִשְׁבַּר עֲצָמוֹת בָּרַח וַיֵּצֵא יָצֹא· מִהֲרוּ עֲבָדָיו וּלְאַפַּרְכֵי יָם הֱנִיסוּהוּ רָצוֹא· וַיָּשָׁב בְּבֹשֶׁת פָּנִים לְאַרְצוֹ: נִלְחָמִים בְּאַנְטוֹכְיָא עִיר גְּדוֹלָה בְּעַם זְהוּהִים· נָצְחוּ בָנִים יוֹצְאֵי צָבָא בְּשָׂרוּ כְּמֵהִים· וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְיָ

אלעזר, כל ענין זה יסודו במגלת תענית פרק ו'. כי כן, שופטים י"ד, י'. וכתנת, ש"ב, י"ג, י"ט. ותאמר לא, ש"א א', ט"ו. פן יתעולל בי, בכ"י פן יִתְעַלֶּל בי. ומוצאת לשרפתי, כדין עונש בת כהן שזינתה. ואני אנה, ש"ב י"ג, י"ג. ויכר, בראשית ל"ח, כ"ו. עמדו השרים וכו' עפ"י ישעיה כ"א, ה'. ויחרדו, מ"א א', מ"ט. ויאמרו, בראשית ל"ד, ל"א. צבאו, התאספו. הגמון, שלטון. וכלי, רמאי וחורש רע, כמו ישעיה ל"ב, ה'. צהל, נשא קול להלה. ויקרא, בראשית מ"ה, א'. ובכ"י אחד בא נוסח חרוז זה „ובאו פתח ארמון הגמון מעודן בנעליו, אהל וידיאוס פניהם ויאמר הם לחייליו, ויבאו מעליו כל העומדים עליו". קרב ולקח אשרה, בכ"י אחד גורס „קרב ולקח תמונת סֶמֶל העומדת לשטנו". **ויתקעה**, שופטים ג', כ"א. **ויקח את**, בראשית ל"ב, כ"ג. **באו על**, שם ל"ד, כ"ז. **תקף המלך**, המלך אנטיוכס אחרי שמעו מה נעשה למשנהו ולשר צבאו התחזק מאד. ירה השם יה'. **בשרירו** של פיל אשר רכב עליו המלך, וביוסיפון ס' ג' פרק כ' יסופר המעשה בזה"ל, וימלא אנטיוכס חמה ויחרף ויגדף וכו' וילך עם חילו חיל גדול מאד ועמו פילים רבים יודעי מלחמה ומחנה כבד מאד, ויהי בדרך ויעבור הרכב במול פיל ויבעת הפיל וירגזו הסוסים וידלגו ויקפצו ויהפכו את הרכב ויפול אנטיוכס מעליו ותשברנה כל עצמותיו וכו'. **ויפול**, בראשית מ"ט, י"ז. **ולאפרכי ים**, ולמדינות הים. **וישב**, דה"ב ל"ב, כ"א. **נלחמים באנטוכיא**, ר"ל בזמן אחר היו נלחמים בעיר אנטוכיא ואח"כ בעקרון וקסרי. **זהוהים**, גסי רוח, מל' זהוהי הלב (סוטה מ"ז ב'). **וישמעו**, בראשית ג', ח'. ובכ"י אחד חרוז זה כה לשונו. „נגידת דריכת קשת בחזון המחזה, נטית יד בעורף אזי הוקם במכשול, הנה כתובה על ספר הישר", ורומז בו לברכת יעקב ידך בעורף אויבך.

אֱלֹהִים: **חוֹלוֹת** יוֹשֶׁבֶת יָחַד תִּקְוָעָה לְהַצְעִיר וּלְהַסְעִיר· חָרְבָה עֶקְרוֹן תֵּעָקֵר
קִסְרִי בַּת שֵׂעִיר· עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הָעִיר· מֵאָז כְּבָשׁוּהָ קְצִינֵי בְּשֵׁם יְיָ נִסִּי·
מְסִבַּת שֵׁם נִקְרֵאת אֲחִידַת מִגְדַּל נָשִׂיא· וְהָיָה כְּאַלֻּף בִּיהוּדָה וְעֶקְרוֹן כִּיבוּסִי:
בְּהִלָּכֵד כֵּן צֹר וְצִדוֹן וְעָרֵי דִירָתָם· בְּרַבִּים יוֹשְׁבִים לִפְנֵי יְיָ יִלְמְדוּ תּוֹרָתָם·
בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם: רוֹזְנִים עָשׂוּ בְשׂנְאֵיהֶם כִּרְצוֹנָם כְּמִשְׁפַּט אֲדוֹנִים·
רָדוּ בְשׂנְאֵיהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ מְדִינִים וּמְדָנִים· וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ
כִּתִּים וְדֹדָנִים: בַּעֲבוּר נִמְכְּרוּ לְיוָנִים שָׁנִים מֵאָה וּשְׁמוֹנִים· בְּרַצֵּי כֶסֶף
לְהִתְרַפֵּס יֶאֱתָיוּ חַשְׁמַנִּים לְחַשְׁמוֹנִים· נָתְנוּ לְאוֹצַר הַמְּלָאכָה זָהָב דַּרְכְּמוֹנִים:
יְדִידוּת מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ הַמְּבֻכָּר· יָשְׁבוּ מֵאָה וְשָׁלֹשׁ וְלָמוֹ שָׁלְחוּ
כָּר· מִנְחָה יָשִׁיבוּ מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא אֶשְׁכָּר: מְחֻמָּשִׁים חָלְצוּ חֲמֻשִּׁים עַד
חַג שְׁלֵו· מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה שָׁבוּ בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לְכִסְלֵו· וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם

חולות יושבת וכו' חרוז זה והנא אחריו יסודו במגלה דף ו' ושם איתא שהיו קורין אותה **אחידת מגדל** שיר, ובמגלת תענית פרק ג' קרא אותה מגדל צור. אמנם ממה שכתב הפייטן מגדל **נשיא** למדנו שהיה לפניו הנוסחא בגמרא מגדל שׂר ובעבור שווי החרוז הפכו אל תבת נשיא הדומה לו במשמעת. ובני יון, בראשית י', ג'. ברצי כסף, תהלים ס"ח, ל"א. ל"ב. נתנו, עזרא ב', ס"ט. **ישבו מאה ושלש,** בסוף מגלת אנטיוכס כתוב ויקבלו המלכות בני חשמונאי ובני בניהם מהעת הזאת עד חרבן בית האלהים מאתים ושש שנים עכ"ל ובאמרו ר"ו שנים כוונתו על מלכות חשמונאים בצרוף מלכות הורדוס והם ל"ו שנה, כי מלכות הורדוס כמשנה ג"כ ק"ג שנים. מנחה, תהלים ע"ב, י'. **מחמשים חלצו חֲמֻשִּׁים.** שין של חֲמֻשִּׁים רפה וטעמו מזויינים ואלולי חומש כמו וחמשים עלו (שמות י"ג, י"ח) וטעם מְחֻמָּשִׁים תמשת בניו של מתתיה כולם היו חלוצי חומש. ויש לדעת כי במקום חרוז זה עד סוף הפיוט יש בכ"י אחר הנוסחא כולה משונה וכה שם תואריה: „פָּתֵי בֵּית שְׁאָוֹ ואנשי בקעתה וְחֵילָהּ מלירים בין המלרים בגבולי ערב תחלה, שׁבֵּי הרעים הנוגעים בנחלה. כנכדו יד גדיבי עלֵי יון וכאתם, כבשו ויכניעום לעשות בהם משפט כאתם, ויירשום וישבו תחתם. יוקשים ישבו מלודת ליון איבה להעיר, ישלים גרשום משם ויבדלו גדול ולעיר, וינתקו מן העיר. רודים לבוא לפנים הר הבית כגברו [.... כאן חסר עד ...] שברו, ועלה הפורץ לפניהם פרצו ויעברו. ידידים גדרו שלש עשרה פרצותיו למלאת, למען חזקו בדקיו חדשו למספרם השתחואות, להשתחות למלך ה' צבאות. בראשונה תקנו אזברה אף בְּשִׁמְרֵי גִּלְיוֹנֵי ומונים שונים ליוחנן מוחץ קמיו בכליון, והוא כהן לאל עליון. רִבַּת הלדק כבאו בה פריצים מחללים, ושם נקרא בְּלִיַּעַל ניקנור ראש לחוללים, והאיש קשה ורוע מעללים. חוטר גאוה בפי שָׁרוֹת יְסוֹד ושולָמִי זאת כָּתִי תפול בידי אדמשנה בַּרְגָלַיִם. יכופף ידו הר בת ליון גבעת ירושלם. קללו בהונות ידיו ורגליו והתיזו קדקדו, בשערי העיר עשו בו נקמה כמעבדו, תלו על העץ על אשר שלח ידו. מוּסָד סִיסוּת וגדרות כאן סוֹרֵג ומחילה, כרים אשר באו בעזרה בחזקה ובלחילה, ויהי כהוציאם אותם החולה. וכל אבני המזבח אשר שִׁקְצוּם יונים, בלשכת מזרחית לפונית גְּנָזוּם כבונים, ולקחו אבנים אחרות והביאו אל תחת האבנים. ובאו מללללים ושוררים לשיר ולהודות ולשבת, את משרתי עליון להקריב וְלַהֲבָם, את קרבנם לחנכת המזבח. מערכת עלים ערכו והאֵשׁ אין שם, ולורידנו בִּפְלֵי תמידים וכנו אִשָּׁם, ולורריהם אמרו לא נאשם. בְּשֵׁם העונה בלא קראו זריזים נחולים, באבני המזבח הוכא האש ושלהבת העלים, ותאכל את העולה ואת העלים. עומדים שם ראו מופת ותמהו להשתוממה, על פניהם כפלו וירונו הַשֵּׁם לרוממה, בעלות הלהב על המזבח שמימה. שרי יהודה ברדפם אחרי הגדוד להקהלה, מחכום יוֹנָבוּם עד אנטיוכיא בנוה שתולה, היא העיר הגדולה. עלאים הלונאים ככאו את עם סְפִי וכאשר כהן לדק גברה ידו ותוכל, קול שאון מעיר קול מהיכל. יכאו חלוצים מַחֲמִישִׁי עד חג שְׁלֵוִי מלכא המלך שבו בעשרים וחמשה לכסלו, וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב. וישראל אחרי אשר אויביו הוריש ושמחה, חגו רלים לבשר בגבולים ישועה למחה, להביאם לירושלים לעשות חנכה בשמחה. יען כי באו זרים ונָקְמוּ הבכורות, עוד טִמְּאוּ כל קודש ובכורות ומכורות, גם הסירו דלתות האולם נִיכְבּוּ את הנרות. לכן הניחו שבעה שפודי ברזל להעמיד, באום צִפּוּם חִפּוּם בבדיל וקנעום להעמיד, למאור להעלות נר תמיד. אמולים כי סְגֻלֵּי שְׁמָנִים בלבב הזמן, במלא בְּשִׁיתִּים פַּד שֵׁישׁ נחתם בַּשֶּׁמֶן, כי אם אסוך שֶׁמֶן· במלא לשמונת ימים ויהי לנם לְהִטּוֹנֵי· אכן מאז והלאה נִזְהָם לדורות עֲדָנֵי, ולהזכיר ולהודות לה'. סמכו באור ה' ויאור לנו בנועם, להיות עושים הימים האלה כחוק טעם, קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם.

שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב: כָּל־אַבְנֵי הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר שִׁקְּצוּ יְוָנִים· כִּנְּסוּם וּגְנָזוּם בְּמִזְרָחִית צְפוֹנִית לְשִׁכַּת תְּוָנִים· וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת וְהֵבִיאוּ אֶל־תַּחַת הָאֲבָנִים: יַחַד לְוִיִּם נֶאֶסְפוּ לְשׁוֹרֵר וּלְהוֹדוֹת וּלְשַׁבֵּחַ· יְשָׁרִים מְשָׁרְתֵי קֹדֶשׁ יָבוֹאוּ לְהַקְרִיב וְלִזְבֹּחַ· אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: רְצוּי הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו מוֹחֵץ קָמָיו בְּכִלָּיוֹן· רְצֵה בְּפֹעַל מְלְאוּ יָדָיו כְּדַת גִּלָּיוֹן· לֶחֶם וָיַיִן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן: חֵיל פָּרִיצִים בְּבֹא לְחַלֵּל בֵּית הַיַּעַר· חֵל סוֹרֵג הָיָה גָבְהוֹ עֲשָׂרָה בְּמִשְׁעַר· פָּרְצוּ וַיַּעַבְרוּ שָׁעַר: יְדִידִים כְּחִזְּקוּ שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בִּדְקָן בְּגֹדֶשׁ· יַעַן כֵּן תִּקְּנוּ לְמִסְפָּרָם הִשְׁתַּחֲוָיוֹת לְחַדֵּשׁ· וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ בְּהַר הַקֹּדֶשׁ: הָאוֹיֵב בְּחֵילוֹ אַחֲרֵי אֲשֶׁר מָחֹה נִמְחָה· הָרָצִים יָצְאוּ לְבַשֵּׂר בִּגְבוּלִים יְשׁוּעָה צָמְחָה· לַהֲבִיאָם לִירוּשָׁלַיִם לַעֲשׂוֹת חֲנֻכָּה וְשִׂמְחָה: חִנְּכוּ וְכִבְּדוּ הֵיכָל לְהַעֲלוֹת נֵר בְּאֹמֶן· חִפְּשׂוּ וּמָצְאוּ בְּשִׁיתִין פַּךְ שֶׁיֵּשׁ בְּטָמֶן· כִּי אִם אָסוּךְ שָׁמֶן: זֹהַר מָצָא בְנֵס לְיָמִים שְׁמוֹנָה לְשִׁקְדָנֵי· קָבְעוּ לָכֵן הַיָּמִים הָאֵלֶּה לְדוֹרוֹת עִדָּנֵי· וּלְהַזְכִּיר וּלְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לַיְיָ: מְכַהֲנֶיךָ לָבְשׁוּ צֶדֶק בְּהַצִּיתְךָ שָׁמִיר וָשַׁיִת· נִצַּחְתָּ חֲסִידֶיךָ וְרִנְּנוּ בְּהַדְלִיקָם שֶׁמֶן זַיִת· מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת קָדוֹשׁ:

הכל יודוך וכו'.

מכהניך לבשו צדק בהציתך שמיר ושית, נִצחת חסידיך ורננו בהדליקם שמן זית, מִזמור שיר חנכת הבית, קדוש. ע"כ ולפי הנוסחא הזאת חתום בפיוט „מנחם ברבי מכיר יגדל בתורה חזק במצות ובמעשים טובים ויחיה אמן סלה מנחם". ונראה כי המחבר עשה מפיוטו שתים מהדורות ואחד הסופרים קלטם מהדורה אחת וקלטם מהדורה אחרת, אך בכ"י מסכת ס"ו שם הנוסחא כבספרינו שנדפס. **כל אבני המזבח אשר** שִׁקְּצו וגו' כדאיתא במס' מדות פרק א' לשכת מזרחית צפונית בה גנזו בני חשמונאי את אבני המזבח ששקצום מלכי יון, וככה יסופר גם בספר ראשון של מקבאים פרק ד'. **ולקחו**, ויקרא י"ד, מ"ב. **את** קרבנם, במדבר ז', י"א. רצוי וכו' עפ"ה דברים ל"ג, י"א. כ"ד. והטעם על יהודה מקבאי. **כדת גליון**, כתורה הנגלה ר"ל כמשפט הכתוב בשמות כ"ט. לחם ויין, בראשית י"ד, י"ח. וכיון פה בל' לחם ויין על הקרבנות, לחם, ע"ש קרבני לחמי, ויין, יין הנסכים. **בית היער**, בה"מ שנקרא בית יער הלבנון (מ"א ז', ב'. ויומא ל"ט, ע"ב). חיל סורג, יבואר ע"י מס' מדות פרק ב'. במשער, ענין שיעור ואומד. **פרצו**, מיכה ב', י"ג. ידידים, כהני בית חשמונאי. בדקו, מל' לחזק את בדק הבית (מ"ב כ"ב, ה'). **בגרש**, בתקף ויתרון. מל' כל מדות שבמקדש היו נגדשות (מנחות צ'). **והשתחוו**, ישעיה, כ"ז, י"ג. **להביאם**, נחמיה י"ב, כ"ז. חִנְּכוּ וְכִבְּדוּ וכן בכ"י בפיעל ועיקר אך שם גורס „חִנְּכוּ וְכִבְּדוּ **היכל** יי ולהעלות נרות בְּאֹמֶן". והפירוש, וכִבְּדוּ מל' מכבדין את הבית (ברכות פ' ח' משנה ח') ר"ל טיהרו את ההיכל וחנכו אותו בהעלות נר. **באמן**, ל' קיום כמו מימיו נאמנים (ישעיה ל"ג, ט"ז), ר"ל נר **תמיד** שלא היתה נפסקת בכל השנה. **חפשו**, כמסופר במס' שבת דף כ"א, ב'. **בשיתין**, מקום החלול שתחת המזבח שהיו יורדים לשם היין והמים של קרבנות הנסכים (סוכה מ"ט). **בטמן**, כטמון וצפון. **כי אם אסוך**, מ"ב ד', ב'. **לשקדני**, ל' תמידות. **לדורות עדני**, לדורות שבכל הזמנים. עדני, ל' זמן ועדן (דניאל ז', י"ב). **ולהזכיר**, דה"א ט"ז, ד'. **שמיר ושית**, מיני קוצים (ישעיה ט', י"ז), וכנוי הוא לאויבים. **נצחת חסידיך**, נתת הנצחון לחסידיך. **מזמור שיר**, תהלים ל'.

ע״ס א״ב.

אֵל מִתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ· בָּחַר בְּאֹם דַּלַּת רֹאשׁ· כְּבִכּוּרָה בִתְאֵנָה בְּרֹאשׁ: בִּימָה וְאוֹתָהּ דְּרוֹשׁ· מִכָּל־אֹם לִפְרוֹשׁ· לְנַשְּׂאָהּ עַל כָּל־רֹאשׁ: גּוֹעֲלָהּ תָּשִׁית לִמְנוֹד רֹאשׁ· וְהִיא תָּרִים רֹאשׁ· בְּכִסֵּא כָבוֹד מֵרֹאשׁ: כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי· עַתָּה יַעֲבוֹר בְּרֹאשִׁי· וְיִדְרְשִׁי וִיבַקְשִׁי· קָדוֹשׁ:

דִּבֵּר בְּזֶה סֵפֶר· וְקִיֵּם בְּאִמְרֵי שֶׁפֶר· לִמְשׁוּלֵי עָפָר וָאֵפֶר· הֱיוֹתָם נוֹתְנִים כֹּפֶר· בְּלִי דֹפִי וָחֵפֶר· בְּעַד עֲוֹנָם לְכַפֵּר: וְצִדְקָתָם תִּכְתּוֹב בַּסֵּפֶר· בְּזִכְרוֹן הַסֵּפֶר· לִמְנוֹתָם עִם נָם אָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר: זֶה אֵלִי נָם לַאֲבִי חוֹזֶה· וְהֶרְאָהוּ כְּמִין מַטְבֵּעַ אֵשׁ בְּמַחֲזֶה· וְנָם הַכֹּל יִתְּנוּ כָּזֶה: חֲסָדָם יוֹשֵׁת בָּזֶה· וְאֶחָד מֵהֶם אַל יִתְבַּזֶּה· וְצוֹרְרָם יֵרָזֶה: טוֹבוֹת יוּטָבוּ עַל זֶה· וּשְׁכִינָה יִזְכּוּ לֶחֱזֶה· וְגוֹי לְגוֹיִם רַבִּים יַזֶּה: יָחִיד שׁוֹכֵן רוֹמָה· הִתְנָה בְּתוֹרָה תְּמִימָה· לְיוֹנָה שֶׁהִיא תַמָּה· כָּל־הָעֹבֵר בִּימָה· יִשְׁקְלוּ שֶׁקֶל בְּלִי מְהוּמָה· מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה: לְטוֹבָתָם בְּלִי לְעַלְמָה· וְתִהְיֶה לָהּ כְּחוֹמָה· תֹּלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה: מִבֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה· יִתְנַדְּבוּ בַּחֲנִינָה· פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנָה: נְשִׂיאִים וְדַכִּים בְּמַשְׁעֵנָה· כֻּלָּם יִשְׁווּ בִּנְתִינָה· בְּלִי עוֹד לְהִתְמַתְּנָה: סֶלָה יַסְכִּית תְּחִנָּה· בְּכָל־עֵת וּבְכָל־עוֹנָה· וְיִתְקַיְּמוּ בִּרְנָנָה: עַל נַפְשׁוֹתֵיהֶם יְכַפֵּרוּ· וְחַטֹּאתֵיהֶם יוּפָרוּ· וּבְחֵלֶק טוֹב יִסָּפְרוּ: פְּאֵרָם הַכֹּל יְסַפֵּרוּ· וְשֶׁבַח יְתַנּוּ וְיִגְמְרוּ· וְהוֹדָיָה לְצוּר יְשׁוֹרְרוּ: צָרֵיהֶם יִמְעֲטוּ וְיֶחְסָרוּ· וְעַל צוֹאֲרֵיהֶם יִגְבָּרוּ·

אל מתנשא לכל לראש, עפ״ה דה״א כ״ט, י״א. באום דלת ראש, בכ״י אחד בְּדַלַּת ראש, והענין אחד, ופירושו באומה ישראל שהיא דלת מספר. דלת, מל׳ דלות, וראש ל׳ כי תשא את ראש, וכן אמר גם הפייטן בשחרית י״כ בפיוט אמרו לאלהים בחרוז י״ט, וע״כ יש לתרגמו „דער הייגע אָן נְאָהוּ אָרמע גֶעטִיאָן זיך ערוואָהלטע". כבכורה בתאנה בראש, עפ״ה הכתוב הושע ט׳, א׳. ביטה, הביטה. לפרוש, להבדיל ועפ״ה ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי (ויקרא כ׳, כ״ו). גועלה, המבזים את ישראל. למנוד ראש, לשמה ולשנינה, כמו תהלים מ״ד, ט״ו. והיא, כנסת ישראל. בכסא כבוד, בנה״מ ועפ״ה ירמיה ע״ז, י״ב. כבודי ומרים ראשי, תהלים ג׳, ד׳. יעבור בראשי, לגאלני.

בזה ספר, בספר התורה. וי״מ בזה ספר, בספר ואלה שמות, וקים באמרי שפר, במגלת אסתר. למשולי עפר ואפר, לישראל עפ״ה בראשית כ״ח, י״ד. במדבר כ״ג, י׳. בלי דפי וחפר, בלתי גנאי וחרפה. דפי כמו בבן אמך תתן דפי (תהלים נ׳, כ׳), וחפר מל׳ ופניהם אל יחפרו (ל״ד, ו׳). תכתוב בספר, בספר הזכרון. עם נם, עם אשר אמר אנכי עפר ואפר (בראשית י״ח, כ״ז). נם לאבי חוזה, אמר למשה תנו שהיה אב לנביאים וחוזים. והראהו כמין מטבע אש, עפ״ה תנחומא פ׳ כי תשא, זה יתנו, אמר ר׳ מאיר כמין מטבע של אש הוציא הקב״ה מתחת כסא הכבוד והראהו למשה ואמר לו זה יתנו, כזה יתנו עכ״ל, ורמזה גם בקרובות פ׳ החדש בפיסקא אני כל חוזה אל בו. ירזה, יהיה כחוש. לחזה, לחזות. וגוי לגוים רבים יזה, גוי ישראל יזה לגוים רבים, והוא עפ״ה ישעיה נ״ב, ט״ו. התנה, עשה תנאי. ליונה, ישראל עפ״ה שיר ו׳, ט׳. כל העובר בימה, בירושלמי שקלים פ׳ א׳ הלכה ו׳, כל העובר על הפקודים, ר׳ יהודה ור׳ נחמיה, חד אמר כל דעבר על פקודה יתן, וחד אמר כל דעבר על ימא יתן. בלי מהומה, בלי ערעור ועכוב. בלי לעלמה, שלא תהי נעלמה מהם טובתם. תולה ארץ, איוב כ״ו, ז׳. שוכן מעונה, שוכן השמים. אחד מז׳ שמות של שמים הוא מעון (חגיגה י״ב, ב׳). נשיאים, עשירים. ודכים במשענה, העניים הנשענים על אחרים. בלי עוד להתמתנה, בלי להמתין עוד. סלה, תמיד וכמבואר למעלה דף 81. יסכית, ישמע. יִסָּפְרוּ, כן בכ״י ונכון, ר״ל יהיו ספורים ונמנים ומיועדים להיות להם חלק טוב. פְּאֵרָם הכל יספרו, פירושו, הכל יספרו איך פאר והכתיר הקדוש ברוך הוא את ישראל שמחל להם עון גדול בדבר מועט של נתינת השקל. יתנו, יגידו, כמו יתנו לדקות ה׳ (שופטים ה׳, י״א). ויגמרו,

וּבְשֶׁבַע שְׂמָחוֹת יְחַבְּרוּ: קְהָלָם לְהִתְחַזֵּק בִּתְעוּדָה· בְּלִי עוֹד לְמָעֳדָה· בְּהַקְרִיבָם זֶה לַעֲבוֹדָה: רָם עִמָּם הַוָּעֲדָה· בְּאַהֲבָה וּבְחֶמְדָּה· בִּישִׁיבָה וּבַעֲמִידָה: שְׂמֵם בַּחַיִּים הַתְמִידָה· בְּכָל כְּלוּל חֶמְדָּה· לַזָּר בְּלִי לְעָבְדָה: תָּמִיד תִּהְיֶה לְזִכָּרוֹן· לַחֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן· בְּכִפּוּר וְיִתָּרוֹן· לִפְנֵי מָרוֹם קָדוֹשׁ:

הכל יודוך וכו'.

חיזט דיענער שבת חויך ראש חדש זה ווירד נוך חופן לך אלים געזונגען, זעהען זייטע 632.

זולת. ע"ס א"ב.

אַתָּה אָהַבְתָּ עַמֶּךָ· בַּעֲבוּרָם יָרַדְתָּ מִמְּרוֹמֶךָ· גָּזַרְתָּ לָהֶם יַמֶּךָ· דְּבַקְתֶּם בְּאַהֵב לִשְׁמֶךָ· הֵם נַחֲלָתְךָ וְעַמֶּךָ· וּמַתְמִידִים לְרוֹמְמֶךָ· זְכוֹר בְּרִית נְאָמֶךָ· חֲמוֹל וְקָרֵב לָהֶם יוֹמֶךָ: טוֹב נַמְתָּ לָאַדִּירִים· יִשְׁקְלוּ כֶּסֶף כִּפֻּרִים· כֹּפֶר עָוֹן מְכַפְּרִים· לָעַד יִהְיוּ מְשֻׁמָּרִים: מִנְיַן מָעוֹת עֶשְׂרִים· נְתִינַת עֲנִיִּים וַעֲשִׁירִים· סְמִיכַת כָּל־הַנִּסְפָּרִים· עוֹלְצִים בְּכָל־עֲבָרִים: פְּקֻדֵיהֶם וּשְׁמוֹתָם· צְבָאָם וְרִבְבוֹתָם· קוֹמֵם בְּמַחֲנוֹתָם· רָם הַשּׁוֹכֵן אִתָּם· שִׁבְטֵי שְׁאֵרִיתָם· תְּהִי תִקְוָה לְאַחֲרִיתָם· תִּתֵּן לְבִרְכָתָם· כִּקְרִיעַת יַם סוּף וּכְמַכַּת בְּכוֹרִים שׂוֹנְאֵיהֶם לְהַכּוֹתָם: עזרת.

קרובות. הש"ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואח"כ מתחיל כאן.

חזן. מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים. אֶפְתְּחָה פִּי

ע"ס א"ב. בְּשִׁיר וּרְנָנִים. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

קהל. אָז מֵאָז זַמּוֹתָ בְּכָל־פֹּעַל· בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקָל כֹּל לְךָ לְהַעַל· גַּדְתָּ בְּכֵן לְמָשׁוּי מִמֵּי שַׁעַל· דַּעַת מִפְקַד יְפִי פַּעֲמֵי נָעַל: הַעַל הֶמִירוּ כְּבוֹד רֵעַ

יכתירו, לבושי מכלול תרגום יונתן לבושי גמר (יחזקאל כ"ג י"ב) רוכליך במכלולים ת"י תגרך גמר (שם כ"ז, כ"ד). בתעודה, בתורה שנקראת תעודה (ישעיה ח', ט"ז). למעדה, להכשל ולנוע ולמוט, מלשון ולא מעדו קרסלי (תהלים י"ח, ל"ז). בהקריבם זה, מחצית השקל. רם, קריאה להקדוש ברוך הוא. בישיבה ובעמידה, ר"ל בכל אופני עניניהם. כלול, ל' כלל. לחבצלת השרון, ישראל עש"ה שיר ב', א'. בכפור ותרון, ביתרון הכפרה.

רדת, ירדת. דבקתם באהב לשמך, שנ' הדבקתי אלי את כל בית ישראל (ירמיה י"ג, י"א). הם נחלתך ועמך, דברים ט' כ"ט. וקרב להם יומך, יום הגאולה. טוב נמת לאדירים, אתה הקדוש ברוך הוא הטוב והמטיב אתה דברת לישראל שנקראו אדירים. מעות עשרים, עשרים גרה ת"א עשרין מעין (שמות ל', י"ג) והנה גרה שם העברי ומעה שם הארמי, ולמטה בסלוק מביא הפייטן כל חלקי השקל לפי שמותיהן וערכיהן. סמיכת, נתינת מחצית השקל תהי סמיכה ועזר לישראל. תקוה לאחריתם, ע"ש הכתוב ירמיה כ"ט, י"א.

מסוד חכמים, זה הוא רשות אשר מבקש אותה החזן המסדר הקרובות, ואומר שסדר קרובות זה שמסדר לא נודעת עלמו מסדרו אלא ע"פ הסוד שימדו החכמים ז"ל.

אז מאז, אז בטרם שבראת את העולם. זמות, חשבת. להעל, להעלות. גדת, הגדת. למשוי ממי שעל, למשה רבנו שהיה משוי מן המים. והל' ממי שעל עש"ה מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ' י"ב). דעת, לדעת. יפי פעמי נעל, ישראל עש"ה שיר ז', ב'. כבוד רע, כבוד השם ית' שנאמר בו זה דודי וזה רעי

בְּבַעַל· וְזֶה לְלֹא זֶה פָּצְחוּ בְּמַעַל· זָנְחוּ בַּחֲרוֹן אַף לְנֶגֶף וָגַעַל· חָל בַּעֲדָם חָבֵר וְהַצֳּרִי תַעַל: טֹרַח מַשָּׂאָם הֻגַּד לוֹ שְׂאֵת· יְשָׁרִם לְהָלִיץ תְּלוּי רֹאשׁ לְשֵׂאת· י׳כָּפְרָם פֵּץ תֵּת לְאֻמִּים מַשְׂאֵת· לְנַטְּלָם לְנַשְּׂאָם בְּכִי תִשָּׂא אֶת:

רֹאשִׁי עַל כָּל־רֹאשׁ נִשֵּׂאתָ· גֵּוִי עַל גַּפֵּי מְרוֹמֵי קֶרֶת הִתְנַשֵּׂאתָ· י׳אַהֲבָה עַל כָּל־פֶּשַׁע כִּסִּיתָ· בְּגִין צֵל יְמִינְךָ לְגוֹנְנִי הִתְנַשֵּׂאתָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן אַבְרָהָם:

אתה גבור וכו׳ עד להחיות מתים.

מַעְתִּיק פְּלוּסִים צָר וּבוֹרֵא רוּחַ· מְמַדֵּד וּמְשַׁקֵּל נֶזֶל עִם רוּחַ· נֶגֶף לְבַל יַזִּיק לְנִדְכְּאֵי רוּחַ· נוֹבַבְתָּם תֵּת פִּדְיוֹן לְכָל־רוּחַ: שְׂרִיג זֵד שֵׂעִיר טֶרֶם עָמַד· סָקַרְתָּ כִּי לְמוֹקֵשׁ וְלִצְנִין יַעֲמַד· עֲצַתְ זֶה לְזֶה שֶׁמַע בְּמַעֲמַד· עָתוּד שְׁקָלִים מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ לְלָמֵד: פָּרָשָׁה זֹאת לַהֲגוֹת בְּקֵץ זֶה· פְּלָסֶיהָ לְהַקְדִּים לְפֶלֶס צָר וּבוֹזֶה· י׳צוּרַת מַטְבֵּעַ כְּחָז אֲבִי חוֹזֶה· צִוָּה צוּר לְצִיר כֵּן תֵּת מַתָּן זֶה:

שְׁמוֹ מְשַׁתֵּף בְּעַם לוֹ עֲמוּתִים· וְעָלָיו כָּל־הַיּוֹם הֵם מוּמָתִים· י׳יָעִיר

(שיר ה׳, ט״ז). בבעל, בעגל. וזה ללא זה פצחו, שאמרו זה אלהיך (נחמיה ט׳, י״ח) לעגל שהיה לא זה ר״ל לא דבר. זנחו, כעזבו. בחרון אף של הקב״ה. וגעל, בזיון, מל׳ ולא געלתים (ויקרא כ״ו, מ״ד). חל, התפלל, מל׳ ויחל משה. חבר, אחד משמותיו של משה רבנו, ע״פ מגלה דף י״ג. והצרי תעל, שיהם ל׳ רפואה, כמו עלי גלעד וקחי צרי, הרבית רפואות תעלה אין לך (ירמיה מ״ו, י״א), והטעם, שמה רבנו בתפלתו הביא צרי ורפואה למחלתם. שאת, שיסבול את טרחם ומשאם. ישראל להליץ תלוי ראש לשאת, פירוש, יהיה להם למליץ יושר כדי שישלא להם הקב״ה את עונם ועשם אשר הוא תליית ראש, כי עונש ע״ז מלאכו שהוא התלייה כמו בעון פעור והוקע אותם (סוף פ׳ בלק). ומלת לשאת מענין נושא עון. פץ, אמר הקב״ה. בכי תשא את, פרשת שקלים בשמות ל׳ י״ב.

גוי על גפי מרומי קרת התנשאת, כן הוא בכ״י ועיקר עפ״ה משלי ט׳, ג׳. אהבה על כל פשע כסית, עש״ה משלי י׳, י״ב. בגין, בשביל ובעבור בל׳ חז״ל, והכוונה בעבור האבות היושבים בצל ימינך התנשאת לגונן בעדי ולהצילני מן הרעה.

מעתיק פלוסים, מעתיק הרים, ויקראו פלוסים ע״ש ושקל בפלס הרים (ישעיה מ׳ י״ב) שהם שקולים ומאוזנים. צר, יוצר. נזל, מים. נובבתם, דברת להם, מל׳ ניב שפתים (ישעיה נ״ז, י״ט). לכל רוח, לכל נפש. שריג זד שעיר, זה המן שיצא מעמלק בנו של עשו היושב בהר שעיר. סקרת, ראית, כמו כלן נסקרין בסקירה אחת (ראש השנה דף י״ח) וכן עין שזפתו תרגומו עינא סקרתה (איוב כ׳, ט׳). ולצנין, לקוץ מכאיב. עצת, יעצת. זה לזה שמע במעמד, ר״ל צוית מלות השקלים במעמד כל קהל ישראל. ובס״א עצת בכן לזה שמע במעמד. עתוד, ל׳ הכנה. בקץ, בזמן. פלסיה, שקלי ישראל. לפלס צר ובוזה, לשקלי כסף המן הרשע, וע״פ מגלה י״ג, ע״ב גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו. לציר, לשליח, הוא משה.

שמו משתף, גם בקרובות ג׳ של סכות בפיוט ארחץ בנקיון אמר הקליר „שמך משתף בשמנו”, וכן אמר הפייטן בסליחה המתחלת אל נאפך שאומרים בני אשכנז בער״ה „תגדיל שמך המשתף בשמנו”, גם בנעילה יום כפור יסד הפייטן „יה שמך בנו יערב”, והוא ע״פ המדרש במדבר רבה פ׳ כ׳ כיון שראה בלעם שאיך שמרים ישראל המצוות הקלות אמר מי יוכל לקלל את אלה ששומרים מצותיו ושמו משותף בהן שנ׳ ה׳ אלהיו עמו עכ״ל, ובמדרש תנחומא פ׳ קדושים, ישראל נקראו בשמו של הקב״ה כל שם חביב שהיה להקדוש ברוך הוא בהם קרא את ישראל וכו׳, ובמדבר רבה פ׳ ה׳ למען שמי אאריך אפי אלו ישראל שיחד הקדוש ברוך הוא שמו עליהם ושיתף שמו בשמם, ישר־אל עכ״ל, וראה גם פירוש רש״י במדבר כ״ו, ה׳. עמותים, מחוברים ומדובקים, מענין איש בעמיתו (ויקרא י״ט, י״א). הם מומתים, עש״ה

וַיֶּחֱשׂוֹף זְרוֹעַ וְיַד מְמִתִים· בְּזִיל נִטְפֵי לֶקֶשׁ לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

קְצוּבָה הִיא זֹאת לְשׁוֹעִים וְקַלִּים· קְצִינִים וְרָשִׁים יַחַד בָּהּ שְׁקוּלִים· קָצִין לְבַל יָעֹז מוּל מַקְהֵלִים· קְרָא לוֹמַר הוֹנִי פְּדַעְנֵי מְעֻקּוּלִים: רַב עָם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר· רַב עַם צָעִיר מְעֻשָּׂרִים לְהִסָּפֵר· רְאוּיִם לְעֹנֶשׁ וְנִזְהַר כְּסֵדֶר לְהִתְפַּר· רֶשַׁע וְכָל־פֶּשַׁע לְכַפֵּר וּלְהָפֵר: שְׁעוּרִים בְּזֶה שִׁעוּר בְּמִפְקָד לְהִגָּבֵר· שֶׁתִּילֵמוֹ לִנְשִׂיאַת רֹאשׁ אוֹתָם לְחַבֵּר: ח׳ שִׁקְלֵי כֶסֶף כִּפּוּרִים כָּפְרָם לְהַדְבֵּר· שְׁמוּרִים לְזִכָּרוֹן תֵּת כָּל־הָעֹבֵר:

תָּמְדוּ מְאֹד כָּל־עֲדַת קְדוֹשִׁים· תְּרוֹם כִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים תְּרוּמַת קֳדָשִׁים·
ח׳ תְּכוּנָה לְבֶדֶק הַבַּיִת וְכָל־אִשִּׁים· תֵּת בְּיַד הַכֹּהֲנִים כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים:

תְּפֶן בְּאוֹן פִּיד טִיט רִפְשֵׁנוּ· תַּבִּיט בְּדַכְיֵנוּ וְעוֹד כָּל־תַּכְפִּישֵׁנוּ·
ח׳ תִּקְרָא דְרוֹר כִּמְאֹז בּוֹ לְהַחְפִּישֵׁנוּ· תֵּת הֲמוֹן לְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֵׁנוּ:

תִּזְכּוֹר לְהַעֲלוֹת נְשׂוּאֵי רַחַם מְדֻכָּיִם· תְּמוּכִים נְזוּרִים בְּהוֹד טוֹב עֲדָיִם:
ח׳ תְּקֶף עֹז אַדְרוּךְ עַל יָם· תִּזְכּוֹר לְעָם מִסְפָּרָם כְּחוֹל הַיָּם:

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:

מִי יוּכַל לְשַׁעֵר כָּל־הַפְּקוּדִים· אֲשֶׁר בְּחֶבֶל וּבְחֶלֶשׁ לֹא נִפְקָדִים· בְּרִית כְּרוּתָה לָמוֹ מְאֹז בְּפִקּוּדִים· לְבַל יֶחְסַר הַמֶּזֶג מֵחֹמֶשׁ פִּקּוּדִים· וְאִם כְּתֶרֶן וְכַנֵּס יִשָּׁרְדוּ מִפְּקָדִים· לֹא יִמְעֲטוּ מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא מְנֻקָּדִים· וְאִם לְנֶגֶף

תהלים מ״ד, כ״ג. ויד ממתים, עפ״ה שם י״ז, י״ד. בזיל, בטיפות, מל׳ כמו כד נוזלים. לקש, ל׳ מלקוש.
לשועים וקלים, לעשירים ועניים. לשועים ל׳ לא נכר שוע לפני דל (איוב ל״ד, י״ט). הוני פדעני בעי״ן כל״ל עפ״ה איוב ל״ג, כ״ד. מעקולים, ממכשול. אשר לא יספר, הושע ב׳, א׳. ונזהר ל׳ מזהירין, הוו זהירין, בלשון אשכנז ווארנונג. להתפר, להתחבר בסדר הנותנים מחצית השקל, מענין ויתפרו עלה תאנה (בראשית ג׳, ז׳). במפקד להגבר, הובטח להם שיגברו ויגדלו וגם בניהם יחוברו עוד עמם להנשא ראשם בנתינת השקל. להדבר, להביא להם כפרה.
תמדו, מלשון תמיד. תרום בשלשה פרקים, מבואר בפיוט להפסקה שניה.
באון, בעמל. פיד, ל׳ שבר כמו איוב ל׳, כ״ד. תכפישנו, מל׳ הכפישני באפר (איכה ג׳, ט״ז). תת המון לאומים, עפ״ה ישעיה מ״ג, ד׳.
נשואי רחם, ישראל עפ״ה ישעיה מ״ו, ג׳. נזורים, ל׳ נזר וכתר. תקף עז, ר״ל שירה מפואלה. אדרוך, שכחוק, מל׳ כאדרי בכת.
ימלך ה׳, תהלים קמ״ו, י׳. ואתה קדוש, שם כ״ב, ד׳.
בחבל, במדה. ובחלש, בגורל מל׳ חולש על גוים (ישעיה י״ד, י״ב). ובילקוט שמות רמז רס״ה, ארבע שמות נקראו לגורל, חלש פור גורל חבל. בפקודים, בתורה. לבל יחסר המזג, ל׳ שיר ז׳, ג׳: ופה הטעם, אל יחסרו ישראל ממספרם שנמנו במדבר. מחמש פקודים, ספר רביעי של תורה נקרא כך על שם תחלתו מענין הפקודים כידוע. ואם כתרן וכנס, ע״ש הכתוב ישעיה ל׳, י״ז. מנקדים מכוונים, מלשון נקודה, ר״ל נקודת המכין של ששים רבוא לא תמעט אלא תמיד במספר מכוון נמצאת.

וַאֲנַף בְּאַף מְפַקְּדִים· כֶּסֶף תֵּת כֹּפֶר הֵם מְפֻקָּדִים· וּבְכָל־עֶרֶב נִשְׁמָתָם בְּיָדְךָ מַפְקִידִים· וּבְכָל־רִגְעֵי בֹּקֶר נִבְחָנִים וְנִפְקָדִים· וְלִי מַה יָּקְרוּ עָלַי הַפְּקוּדִים· אֵלֶּה הַפְּקֻדִים וְהַמִּתְפַּקְּדִים: שָׁמוּר פִּקּוּדִים· וְנִפְקָדִים וְשׁוֹקְדִים· הֱיוֹת מְשֻׁקָּדִים· וּלְךָ קוֹדִים·

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

רהטי מרווין אלעזר בירבי קליר.

אוֹמֵן בְּשָׁמְעוֹ כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ· חָל וַיֵּחַת אֵיךְ אוֹתָם דְּרוֹשׁ: לְעָם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר· אֵיכָכָה אֲסַפְּרֵם וְלֹא נִתְּנוּ לְהִסָּפֵר: עִקָּרָם כְּנֶאֱמַר לוֹ הַבֶּט וּסְפֹר· שָׁב וַיּוֹשַׁב אִם תּוּכַל לִסְפֹּר: זַרְעָם כְּחוֹל יַמִּים וְכוֹכָבִים סְפוּרִים· וַאֲנִי אֵיךְ אֲסַפְּרֵם וְלַעַד פָּרִים: רָם חִוָּה לוֹ אוֹת מִסְפָּרָם· אֵיךְ לִמְנוֹתָם וְלַעֲמוֹד עַל סִפְרָם: בִּקּוּר רָאשֵׁי שְׁמוֹתָם לְחֶשְׁבּוֹן תַּעֲלֶה· וּמִדַּת מִנְיָנָם בְּיָדְךָ אָז תַּעֲלֶה: יְקַר שְׁלִישִׁי בְּתוֹכָם לֹא הָפְקַד· כִּי לִגְיוֹן מֶלֶךְ לְבַדּוֹ נִפְקָד: רָשׁוּם מִבֶּטֶן לְהִפָּקֵד בְּמִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ· וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו נִמְנִים מִבֶּן־חֹדֶשׁ: בְּשָׁמְעוֹ אֹמֶר וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר· פָּץ בַּמֶּה יִתְרַצֶּה אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר: יְצִיר מַה יִּתֵּן פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ· וַיִּמְצָא חֲנִינָה פְּנֵי שָׂם נַפְשׁוֹ: קָדוֹשׁ כְּחָפֵץ לְהַצְדִּיק עַם זֶה· כְּמִין מַטְבֵּעַ אֵשׁ הֶרְאָהוּ בְּמַחֲזֶה: לִמְּדוֹ זֶה יִתְּנוּ וְלֹא יִתְמַהְמְהוּ· וְלַכֹּל יִתְּנוּ אֵת אֲשֶׁר נָתָנוּ: יָהּ לֹא מְצָאנוּךָ שַׂגִּיא כֹחַ· כַּאֲשֶׁר נִקִּיתָ חֵטְא גִּבּוֹרֵי כֹחַ: רַחוּם כְּרַחֲמְתָּ נְשׂוּאֶיךָ בְּכֶסֶף כִּפּוּרִים· כֵּן שְׁעֵה שְׂפָתֵינוּ בְּשִׁלּוּם פָּרִים:

ובכל רגעי וכו׳ עש״ה איוב ז׳, י״ח. שמור, אתה הקב״ה תשמור כא. ושוקדים, המשתדלים לעשות רצונך. היות משקדים, אשר אתה תשקוד עליהם ותכלכם. קודים, משתחוים.

אומן בשמעו, מבואר בילקוט ראש כי תשא, אמר הקב״ה למשה, לך מנה את ישראל, אמר משה לפני הקב״ה, כתיב והיה זרעך כעפר הארץ וכתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים ואתה אומר לך מנה את ישראל, איני יכול לעמוד על מנינם, אמר לו הקב״ה לא כשם שאתה סבור אלא אם בקשת לעמוד על מנינם של ישראל טול ראשי אותיות של שבטים ואתה עומד על מנינם, רי״ש מראובן מאתים אלף, שי״ן משמעון שלש מאות אלף, יו״ד מיהודה יו״ד מיששכר יו״ד מיוסף שלשים אלף, זי״ן של זבולן שבעת אלפים, דל״ת של דן ארבעת אלפים, גימ״ל של גד שלשת אלפים, בי״ת של בנימן אלפיים. אל״ף של אשר אלף אחד, הרי ת״ק אלף וכ״ז אלף, ואותן שלשת אלפים שנשתיירו הן שנהרגו על העגל עכ״ל ועל מדרש זה יסוד הפיוט. אומן, משה רבנו, עש״ה במדבר י״א, י״ב. חל, ל׳ חלחלה. עקרם, שרשם, זה אברהם אבינו. הבט, בראשית ט״ו, ה׳. שב ויושב, חזר הקב״ה והשיב לו לאברהם. פרים, ל׳ פרו ורבו. רם, הקב״ה. חוה, הגיד. בקור, ל׳ דרישה וחקירה. יקר שלישי, השבט היקר השלישי, הוא שבט לוי. לגיון, כת, ועגיתן. רשום מבטן להפקד, ע״פ תנחומא פ׳ במדבר ובמדבר רבה פ׳ ג׳, פקוד את בני לוי מבן חדש, למוד הוא השבט הזה להיות הקב״ה מונה אותו בכל מקום עד שהם קטנים, למוד הוא השבט הזה להיות הקב״ה מונה אותו עד שהן במעי אמן, וראה גם רש״י במדבר ג׳, ט״ו. פץ, פצה פיו ואמר. אשכל הכפר, כנוי להקב״ה ע״פ שיר א׳, י״ד וכדרש בשבת פ״ח ע״ב מי שהכל שלו מכפר לי. כמין מטבע אש, כמבואר למעלה דף 647. ולא יתמהמהו, לא יאחרו. ולכל יתנו, יספרו לכל העולם. לא מצאנוך שגיא כח, לא מלאכתך שהכבדת עלינו רוב כוחך לשום עלינו נתינת הון רב לכפרת חטאתינו. גבורי כח, כנוי לישראל המושלים בילרם. שעה שפתינו, תשעה ותפנה אל תפלת שפתינו אשר נשלמה בה פרים של הקרבנות.

ח׳ אֵל נָא. לְעוֹלָם תֵּעָרַץ. וּלְעוֹלָם תֻּקְדָּשׁ. וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. תִּמְלוֹךְ וְתִתְנַשֵּׂא. הָאֵל מֶלֶךְ. נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים. מַלְכוּתוֹ נֶצַח. נוֹרְאוֹתָיו שִׂיחוּ. סַפְּרוּ עֻזּוֹ. פָּאֲרוּהוּ צְבָאָיו. קַדְּשׁוּהוּ רוֹמְמוּהוּ. רֹן שִׁיר וָשֶׁבַח. תֹּקֶף תְּהִלּוֹת תִּפְאַרְתּוֹ:

חו״ק עַד אֶשָּׂא רֹאשׁ. כְּמוֹ מֵרֹאשׁ. לְהַקְדִּישׁ לְקָדוֹשׁ:

חו״ק עַד בְּמֹאזְנֵי צֶדֶק. יַכְרִיעֵנִי לְצֶדֶק. נוֹרָא וְקָדוֹשׁ:

אֵלֶּה אֶזְכְּרָה אֵת אֲשֶׁר נַעֲשָׂה. בִּהְיוֹתִי בֶטַח וְשָׁקֵט בְּנָכוֹן וְנִשָּׂא. גֹּעַלְתִּי בְּעֵבֶר וְשָׁקְלַי אֵיךְ אֶשָּׂא: דֵּי שְׁקָלַי עַד לֹא שָׁקַלְתִּי. הִנָּם לְמַס עוֹבֵד הַיּוֹם שִׁקַּלְתִּי. וּבְחֵטְא עִוּוּל שֶׁקֶל לְרֶשַׁע בְּשִׁקַּלְתִּי: זוּזַי לְלֹא תַתִּי לְשָׁכְנִי בְּגִילָה. חִבַּבְתִּי לְתַשְׁלוּם דַּרְכְּמוֹן לְעוֹלֵי גוֹלָה. טָבְעוּ גַּם הֵם וְהֶעֱרַמְתִּי מְגֻלָּה: יָשַׁר שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת מִשְּׁלָשׁוֹת סְאִים. כְּנוּסוֹת לְמִקַּח שֵׁי מְרִיאִים וּשְׂיִים. לְקָחוּ וְאֵין עוֹד בִּצְעֵי נוֹשְׂאִים: מִדַּת שׁוֹפָרוֹת תִּקְלִין חַדְתִּין וְעַתִּיקִין. נְדָבוֹת אֲשֶׁר בָּם הָיוּ מְעַתְּקִין. סָרוּ כַּמָּה מְנֵי וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִין: עֹצֶם הָמוֹן חוֹגֵג וְשׁוֹטֵף כַּנָּהָר. פֻּזַּר וְנוֹתַרְתִּי כְּתֹרֶן בְּרֹאשׁ הָהָר. צֶדֶק מְלוֹנִי שֶׁעָרַר כְּתֵל הָר: קֵן צִפּוֹר קָרָא לִמְרוֹם הָרִים. רֹאשׁ נְשׂוּאֵיךְ כְּמֵאָז בּוֹ לְהָרִים. שִׁבְעָה וּשְׁמֹנָה עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ תָּרִים:

אל נא לעולם תערץ וכו׳, זה הוא כעין קדושת נעריצך ונקדישך וגו׳, כי מפני שמאריכים בקרובות ולא באים עוד לומר הקדושה לכן אומרים כאן אל נא לעולם וגו׳ במקומה, וע״כ יש לעמוד כשיאמר החזן אל נא. פָּאֲרוּהוּ כצ״ל הפ״א בקמץ בל׳ נוי.

עד אשא, הוא דבוק עם סוף פיוט הקדוש, ר״ל שזה תפלתנו בשלום פרים עד שתגאלנו ונשוב לרומם את ראשנו כמו מקדם ונוכל להקדישך ע״י הקרבנות, ועד כי תכריענו לזכות במאזני צדק, ועל דרך ורב חסד מטה כלפי חסד.

בנכון ונשא, בה״מ עפ״ה ישעיה ב׳, ב׳. גועלתי בעבר, ר״ל כפזורתי בגלות בכל עברי הארץ. ויש מפרשים, כתעבתי בעברות שעברתי. די שקלי, שיעור שקלי בעבור שלא שקלתי אותם כראוי בהיותי בארצי בעבור זאת צריך אני היום לפרוע שקלים למס. עוול שקל, שעשיתי עול במדה ובמשקל. זוזי, מטבעות השקל. לשכני בגילה, כאשר שכנתי וישבתי בשמחה. לעולי גולה, ראה עזרא ב׳, ס״ח. וס״ע. טבעו גם הם, גם הדרכמונים כלו ותמו, שנחרב בית שני. וְהֶעֱרַמְתִּי כן נקד המגיה בכ״י וכצ״ל. ופירושו, כשארתי עירום ועריה ומגולה. ישר שלש קפות, שקלים פרק ג׳ משנה ב׳. ויומא דף ס״ב. ומגלה דף כ״ט ע״ב. וראה לקמן בפיוט הפסקה ראשונה. למקח שי מריאים ושיים, לקחת ולקנות מהם קרבנות פרים וכשבים. בצעי, אינם מכפרים עוד על עון בצע ישראל. מדת שופרות וכו׳, שקלים פרק ו׳ משנה ה׳ ויומא כ״ה ע״ב. מעתקין, מל׳ הון עתק (משלי ח׳, י״ח). סרו כמה מני, כמה שנים עברו שסרו ממני ובטלו השופרות ונדבותם. והדברים עתיקין, פירוש, דבר ידוע הוא זה שאין לי עוד דברים הללו, ואחז הפייטן בל׳ דה״א ד׳, כ״ב. עצם המון חוגג, לשון זו העתיק רש״י בפירושו לתהלים מ״ב, ה׳. פֻּזַּר בכ״י הוגה פּוּזַּרְתִּי. כתרן, כנס (ישעיה ל׳ י״ז). צדק מלוני, בה״מ. שערר, חרב, ל׳ שמה ושערורה (ירמיה ה׳, ל׳). קן צפור קרא, קרא את ישראל שנמשל לצפור נודד לשוב לקנו. למרום הרים, לבה״מ. שבעה ושמנה וכו׳ רומז על מיכה ה׳, ד׳ והקמנו עליו שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם. ונמנו בסוכה נ״ב, ב׳, ואלה הן שבעה רועים, דוד באמצע, אדם שת מתושלח בימינו, אברהם יעקב ומשה משמאלו, ושמנה נסיכי אדם הן ישי ושאול ושמואל עמוס צפניה חזקיה משיח ואליה. ועיין גם בתרגום שני של אסתר א׳, ב׳ שמביא עוד ז׳ חסידי עולם וז׳ אבות העולם.

סלוק.

ת'וּבְכֵן לְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

אָז רָאִיתָ וְסִפַּרְתָּ וְהֵכַנְתָּ וְחָקַרְתָּ. וּמָדַדְתָּ וְשָׁקַלְתָּ וְכַלְתָּ וְאָמַדְתָּ וְצָבַרְתָּ. וּפָקַדְתָּ וְחָשַׁבְתָּ וְסִכַּמְתָּ וּמָנִיתָ וְסָפַרְתָּ. וְקָצַבְתָּ וְחָרַצְתָּ וְגָזַרְתָּ וְטִפַּחְתָּ וְשִׁעַרְתָּ. וְהִבַּטְתָּ וְהֵבַנְתָּ וְהִשְׂכַּלְתָּ וְשַׁרְתָּ וְסָקַרְתָּ. וְכָתַבְתָּ וְחָרַטְתָּ וְחָקַקְתָּ וְצִיַּנְתָּ וְחָרַתָּ. וְלִמַּדְתָּ וְהוֹדַעְתָּ וְחִוִּיתָ וְהוֹרֵיתָ וְגָזַרְתָּ. וְצִוִּיתָ וְקָרָאתָ וְעָנִיתָ וְדִבַּרְתָּ וְאָמַרְתָּ. כָּל־מִנְיָן וּמִפְקָד וְחֶשְׁבּוֹן וּמִסְפָּרָיו. כָּל־מִשְׁקָל וָפֶלֶס וְכִיס וּגְזוּרָיו. כָּל־כֵּיל לַח וְיָבֵשׁ וּמְשׂוּרָיו. כָּל־קַו וְקֶצֶב וּמֶדֶד וְשִׁעוּרָיו: הֵיךְ לְדַקְדֵּק חֶשְׁבּוֹן לְכָל־דָּבָר. לְבַל יְגֻלַּם חֶשְׁבּוֹן וְיִשְׁטֹף וְיַעֲבֹר: מַתְחִיל בִּמְדִידָה מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. עַד שֶׁהוּא מְכַלֶּה בְּאֶצְבַּע הַקְּטַנָּה: דֶּרֶךְ יוֹם הוּא בְּעֶשֶׂר פַּרְסָה. וְאַרְבַּעַת מִיל הִיא כָּל־פַּרְסָה: וּמִדַּת הַמִּיל שִׁבְעָה וּמֶחֱצָה רִיס. וּבִשְׁלֹשִׁים קָנִים הוּא קֶצֶב הָרִיס: וְשִׁעוּר הַקָּנֶה שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזֶרֶת. וְכָל־אַמָּה מוּדֶדֶת שְׁלִישׁ בְּזֶרֶת. וְהַזֶּרֶת מוּתַחַת עַד שְׁנַיִם בְּסִיט. וְאַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת הוּא הַטֶּפַח וְהַסִּיט: וּכְמוֹ נִתְּנָה מִדָּה לִמְדִידַת הָאָרֶץ. כֵּן נִתַּן כֵּיל לְתוֹלְדוֹת הָאָרֶץ: מַתְחִיל מִמֵּאָה וְשִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ שָׁנָה. עַד שֶׁהוּא מְכַלֶּה בְּשִׁתּוּת אֶצְבַּע קְטַנָּה: זֶה הַיָּם הַגָּדוֹל בִּשְׁלִישׁ יוֹשֵׁב. בְּמֵאָה וְשִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ וָעוֹד מִתְחַשֵּׁב. וְעָמְקוֹ בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְמֶתַח סוּף. וְסוּף בְּשִׁבְעִים וּשְׁנַיִם לְעֵגֶל גִּיחוֹן. וְגִיחוֹן מַכְפִּיל שִׁשִּׁים כְּמִדַּת פְּרָת. וְהַפְּרָת תָּקְפּוֹ כְּנֶגֶד שְׁנֵי הַנְּהָרוֹת. וּשְׁנֵי הַנְּהָרוֹת מַעֲדִיפִים בְּאֹרֶךְ הַיַּרְדֵּן. וְהַיַּרְדֵּן מַרְחִיב חֲמִשָּׁה

אז ראית וְסִפַּרְתָּ כן נקוד בכ"י וככ"ל כי הוא עפ"ה איוב כ"ח, כ"ז אז ראה וַיְסַפְּרָהּ הכינה וגם חקרה, ולא שם בפירוש רש"י. **וכלת**, ל' מדה, כמו וכל בשליש עפר הארץ (ישעיה מ', י"ב). **ואמדת**, ל' שיעור ואומד הדעת. **וסכמת**, ל' חשבון ותוכן, ותוכן לבנים ת"א וסכום (שמות ה', י"ח). **וקצבת**, ערכת, מל' מדה אחת וקצב אחד (מ"א ו', כ"ה). **וחרצת**, ל' בירור כמו מ"א כ', מ'. **ושרת וסקרת**, שניהם ל' ראיה. **וחרת**, מל' חרות על הלוחות (שמות ל"ב ט"ז). **וכים**, ר"ל אבני המשקל אשר נתונים בכים. **וגזוריו**, חלקי המשקל. **כיל**, מדה. **יגלם**, שלא יהי' כגולם. **וישטף ויעבר**, מל' ובא בוא ושטף ועבר (דניאל י"א, י'), ור"ל שלא יחסר המדה וגם לא יעדיף. **מתחיל במרידה**, בס' אלים בחלק הנקרא גבורות ה' כתב וז"ל אלה הם מדות חכמי ישראל, אצבע הוא רוחב הגודל ר"ל האצבע הגדול שביד, טפח הוא שעור ד' אצבעות ברוחבם, זרת הוא כמו שני טפחים, אמה כמותה היא שלש זרתות ר"ל ששה טפחים, קנה שעורו שש אמות וזרת, ריס ארכו שלשים קנים, מיל מדתו שבעה ומחצה ריס, פרסה שעורו ד' מלין, דרך יום הוא מהלך אדם בינוני ר"ל עשר פרסאות עכ"ל. **מחמש מאות שנה**, במדרש כונן פ' מדת העולם, תנו רבנן ישובו של עולם מהלך ת"ק שנה, שליש ים שליש מדבר שליש ישוב, וכמה שלישו קס"ו שנה ח' חדשים. **הוא קצב הרים**, עיין פירוש רש"י ליומא דף ס"ז, ע"א גם בערוך ערך רום. **עד שנים בסיט**, סיט הוא טפח, סחואט, עיין ערוך ערך סט ותוספת ערובין כ"ח, א' בד"ה אחד משלשת. **זה הים הגדול בשליש יושב**, מדתו בשעור ישוב העולם שהוא שליש אשר הוא קס"ו שנה וח' חדשים, וזה שאמר במאה וששים ושש ועוד, ר"ל ועוד ח' חדשים. וחרוז דומה לו מביאים התוספות לחגיגה י"ב מתוך יוצר שיסד הר' בנימן וז"ל „זה הים שליש עולמו במאה וששים ושש ועוד סיימו". **בשבעים ושנים** לעוגל גיחון, בכ"י גורס **בעשרים ושנים לעוגל גיחון**. **והפרת תקפו כנגד שני הנהרות**, פישון וחדקל. ועיין **תוספות** בכורות נ"ה, ב'.

כְּיָם הַזְּבוּל· וְיָם הַזְּבוּל מֵאָה וַחֲמִשִּׁים מִקְוָאוֹת· וּמִדַּת הַמִּקְוֶה כִּשְׁנֵי חֲמָרִים בְּיָבֵשׁ· וְשִׁעוּר כָּל־הֹמֶר כִּשְׁנֵי לְתָכִים· וְכָל־לֶתֶךְ יָכִיל חָמֵשׁ אֵיפוֹת· וְכָל־אֵיפָה עוֹשָׂה עֲשָׂרָה עֳמָרִים· וְכָל־עֹמֶר שִׁבְעַת רֶבַע וּכְלֵה· וְהַכְּלָה אֶחָד מִמֵּאָה וָעוֹד בִּסְאָה· וּסְאַת יָבֵשׁ חֲסֵרָה שְׁלִישׁ בְּלַח· וּסְאַת הַלַּח אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה בְּבַת· וְכָל־בַּת מַחֲזֶקֶת שִׁשָּׁה בַּהִין· וְהַהִין כֻּלּוֹ שְׁנֵים עָשָׂר לֹג וָעוֹד· הַלֹּג מִתְחַלֵּק לְאַרְבַּעַת רְבָעִים· וְרֶבַע מוּכָן לְרִבּוּעַ כּוֹס יְשׁוּעוֹת· וְהַכּוֹס סוֹבֵב אֶצְבָּעַיִם עַל אֶצְבָּעַיִם· וְעַל גֹּבַהּ חָסֵר שְׁתּוּת מֵאֶצְבָּעָיִם: וּכְמוֹ נִתַּן כַּיִל לְתוֹלְדוֹת הָאָרֶץ· כֵּן נִתַּן קֵץ לִימֵי הָאָרֶץ: מַתְחִיל לִמְנוֹת מִשֵּׁשֶׁת אַלְפֵי אֶרֶץ· עַד שֶׁהוּא מְכַלֶּה בְּרִגְעֵי אָרֶץ: כִּי הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֵׁשֶׁת אֲלָפִים· עוֹשִׂים חֲמִשָּׁה וּשְׁתֵּי יָדַיִם מַחֲזוֹרוֹת· וּמִנְיַן הַמַּחֲזוֹר בְּעֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם יוֹבְלוֹת· וּשְׁנַת הַיּוֹבֵל שֶׁבַע שַׁבְּתוֹת שָׁנִים· וְשַׁבְּתוֹת הַשָּׁנִים בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמֹנֶה תְקוּפוֹת· וִימוֹת הַתְּקוּפָה תִּשְׁעִים וְאֶחָד יוֹם וּשְׁלִישׁ· וְעוֹנוֹת הַיּוֹם חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וָשֵׁשׁ· וְרִגְעֵי הָעוֹנָה כְּעוֹנוֹת כָּל־הַיּוֹם· וְהַמְדַקְדֵּק מְחַלֵּק הָרֶגַע לְכַמָּה רְגָעִים: וּכְמוֹ נִתַּן חֶשְׁבּוֹן עַל כֹּל· כֵּן נִתַּן מִשְׁקָל וָפֶלֶס לַכֹּל· מַתְחִיל מִכִּכָּר עַד פְּרוּטָה קְטַנָּה: כִּכַּר הַגָּדוֹל כְּגֹדֶל שְׁנֵי מָנֶה· וְהַמָּנֶה עוֹלֶה עַד שִׁשִּׁים שֶׁקֶל· וְהַשֶּׁקֶל מִתְחַשֵּׁב בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ סֶלַע· וְהַסֶּלַע חֶצְיוֹ בֶּקַע וּרְבִיעַ זוּז· וְהַזּוּז מִתְחַלֵּק לְפֶלֶג וַחֲמִשּׁוֹ מָעָה· נִמְצָא הַזּוּז חָמֵשׁ מָעוֹת כֶּסֶף· וְהַמָּעָה שְׁתֵּי פוּנְדְּיוֹנוֹת בְּאִסָּר דָּת· וְהָאִסָּר עוֹלֶה עַד שְׁמֹנֶה

כים הזבול, כים שעשה שלמה המלך (מ"א ז', כ"ג). חמר, הוא כור, וחצי כור הוא לתך, וראה ביחזקאל סמן מ"ה. וכל עומר, עיין ערוך ערך ככר וערך קב. וההין כלו **שנים עשר לוג ועוד**, ראה מנחות פ"ט, א'. לרבוע **כוס ישועות**, לארבעה כוסות בליל פסח שמספרים עליהם ישועות השם ית', ועיין **תוספות** פסחים ק"ט, א' בד"ה רביעית של תורה. **משֵשת אלפי ערץ**, ששת אלפים שנה הוי עלמא (סנהדרין כ"ז). **שבע שבתות שנים**, שבע פעמים שבע שנים. **בעשרים ושמנה תקופות**, כי בכל שנה ד' **תקופות**. **ועונות היום חמש מאות ושבעים ושש**, הוא ע"פ התוספתא ראש מס' ברכות, עונה אחת מן כ"ד לשעה, והעת אחת מן כ"ד לעונה, ורגע אחת מן כ"ד בעת עכ"ל ולפי זה עונות היום הן **תקע"ו** [ומה שאמרו במס' ע"ז דף ד' ע"ב וברכות דף ז' ע"א ומדרש איכה דף ע"ד בפסוק לעק לבס, וכמה רגע **אחת מחמש** רבוא וכו' כבר הגיהו ר"ת בס' הישר ס' תל"ג שצ"ל אחד מרבוא ושלשת אלפים ושמנה **מאות** ועשרים וארבע]. אמנם התוספתא הנזכרת מתנגדת למס' ע"ז דף ע"ה ע"א כמה הוה עונה אמר ר' יוחנן או יום או לילה, ונמצא כי העונה היא י"ב שעות וע"ש, ומצינו לרז"ל בהרבה מקומות **שיקראו שעה** לחלק אחד מן כ"ד חלקי היום והלילה בחלקם היום בצרוף הלילה לכ"ד חלקים ונתנו ליום י"ב שעות, אכן אמרו במדרש תהלים מזמור י"ז כי שלשת ימים הם עושים **שלשים ושש שעות**, ונראה מזה שהיתה להם עוד חלוקה אחרת אשר לפיה היום והלילה יחד אינם עושים אלא י"ב שעות, וכן מנהג הבבליים לחלק היום והלילה יחד לי"ב שעות ועוד היום קוראים אנחנו לחלק י"ב מן כ"ד שעות היום **שעה בבלית**. ועיין שו"ת תשב"ץ חלק א' סמן ק"ג וחלק ג' ס' רט"ז גם בספרו יבין שמועה במאמר חמץ שלו דף כ"ג, ע"ב. **עד פרוטה קטנה**, פרוטה היא הקטנה מכל מיני מטבעות, עיין קדושין דף י"ב, א'. **והמעה שתי פונדיונות** וכו', כדי להבין דברי הפייטן יוצא פה ערך המטבעות כמו שהיו נהוגות בזמן **בית שני** לפי שטת הערוך בערך ככר וערך קב ע"פ התוספתא דבבא בתרא, והן אלה: פרוטה, איסר, פונדיון, מעה, דינר [ונקרא גם זוז], שקל [ונקרא גם סלע], מנה [ונקרא גם ליטרא], ככר. והנה ח' פרוטות הם איסר

פְּרוּטוֹת · נִמְצָא הַבֶּקַע כְּאַרְבַּע מֵאוֹת פְּרוּטוֹת · וְהֵם בִּכְתָב חֲרוּטוֹת · וּבְפֶה מְפֹרָטוֹת: וְעַד מְקוֹם שֶׁאֱנוֹשׁ יָכוֹל לִמְנוֹת · נִמְסַר לוֹ לִמְדּוֹד וְגַם לִמְנוֹת: לְפִי כֹּחוֹ וּלְפִי מִעוּט חֵילוֹ · הֻקְצַב לוֹ מִעוּט הוֹן שִׁקְלוֹ: וּלְפִי שִׂכְלוֹ כֵּן יְהִי הִלּוּלוֹ · גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ חֵילוֹ · עַל כֵּן אוֹחִיל לוֹ: כִּי מִדָּתוֹ וְשִׁקְלוֹ לְפִי גָדְלוֹ · כָּל־אוֹצְרוֹת שֶׁלֶג וְרוּחַ פֶּלֶס בְּמִשְׁקָלוֹ · וּמִי בְרֵאשִׁית מָדַד בְּשָׁעֳלוֹ · וּשְׁמֵי רוּם תִּכֵּן זַרְתּוֹ מִלֹּא · וְכָל־הַרְרֵי קֶדֶם בְּאֶצְבָּעוֹ שְׁקָלוֹ · וְגִבְעוֹת עוֹלָם תָּמַךְ בְּהוֹד אֲגֻדָּלוֹ · גַּיְא וְכָל־עֲפָרָהּ בְּצִרְדָּה הֱכִילוֹ · לְחוֹלֵל תַּנִּין מִיְמֶנֶת הֵכִין לוֹ: נִמְצֵאת כָּל־מִדַּת יְצִירַת עוֹלָמוֹ · כִּמְלוֹא פִּסַּת יָד הִיא רְשׁוּמוֹ · וּבְקָמִיעַ בְּיַד גִּבּוֹר בִּזְרוֹעַ חוֹתָמוֹ · וְאֵין לִקְצוֹב רֹב מֶחְקְרֵי תַעֲצוּמוֹ · אֲשֶׁר מָדַד וְקָצַב וְשִׁעֵר בִּמְרוֹמוֹ · עַל כָּל־מִדַּת כִּסְאוֹ וַהֲדוֹמוֹ: מִדַּת בַּת מֶלֶךְ בְּכָל מַעֲלָה · בְּאֹרֶךְ בְּרֹחַב בְּעֹמֶק בְּגֹבַהּ מִתְעַלָּה · כִּי יֵשׁ קֵץ לְכָל־תִּכְלָה · וְאִמְרָה רְחָבָה לְעַד לֹא כָלָה: מִדַּת עוֹלָם כִּמְלֹא פִּסַּת יָד · וּמִדָּתָהּ נְתוּנָה בִּימִין וּזְרוֹעַ וָיָד: מִדַּת עוֹלָם כִּמְזֶרֶת וְעַד אֲגֻדָּל · וּמִדָּתָהּ בְּקַו אֲשֶׁר מְאֹד גָּדָל: מִדַּת עוֹלָם נִמְדֶּדֶת בְּשָׁלִישׁ אַמָּה · וּמִדָּתָהּ עוֹלָה וְנוֹסֶבֶת כְּאַלְפַּיִם אַמָּה · כְּמַרְאֵה הַמִּדָּה אֲשֶׁר צִיר רָאָה · מְגִלָּה עֶשְׂרִים עַל עֶשֶׂר אַמָּה · עָפָה אַרְבָּעִים עַל עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת אַמָּה*) · וְכָל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּשָׁלִישׁ אַמָּה: נִמְצֵאת דָּת בְּמִדּוֹתֶיהָ רְחָבָה וַאֲרֻכָּה · אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע מֵאוֹת בָּעוֹלָם מַאֲרִיכָה: וְהִיא נוֹהֶגֶת לָעוֹלָם מַרְפֵּא וַאֲרוּכָה · וּבִימִינָהּ קוֹצֶבֶת כָּל־יְמֵי אֲרֻכָּה ·

---

*) כ"י עָפָה אַרְבָּעִים עַל עֶשְׂרִים אַמָּה. אַרְבָּעִים מֵעֶשְׂרִים שְׁמֹנֶה מֵאוֹת אַמָּה.

אחד, ב' איסרין הם פונדיון אחד, ב' פונדיונות הן מעה אחת, ו' מעות הן דינר אחד, ד' דינרין הם שקל אחד הנקרא גם סלע, כ"ה שקלים הם מנה או ליטרא אחת (litra, mina) וששים מנה הן ככר אחד. אך ככר של קודש היה כפול בערכו עד שחצי שקל של קודש היה ערכו כשקל שלם של חולין. והנה הפייטן שאמר ככר הגדול כוונתו ג"כ על ככר של הקדש אך הוא הבדיל הסלע מן השקל וע"כ אינו מסכים עם דעת הערוך רק מן הסלע ולמטה ומן הסלע ולמעלה חילק ערכן של מטבעות באופן אחר ואמר כי השקל יש בו כ"ה סלעים ובמנה פ' שקלים ובככר ב' מנה, וכל זה חשב כך בעבור כי עשה מן סלע ומן שקל ב' מינים נפרדים, והערוך עשה מהן רק מטבע אחת בשני שמות וכמו שהוא באמת הנכון ע"פ התרגום שתרגם שקל סלע וא"כ סלע הוא שם ארמית של שקל. **ורביע זוז**, ר"ל רביע של סלע הוא זוז. **באסר דת**, פירוש גם באסר כן הדת, ר"ל כמו שהמעה ב' פונדיונות כן הפונדיון ב' אסרין. **כארבע מאות**, ר"ל קרוב לארבע מאות ולאו דוקא כי בקע הוא שפ"ד פרוטות. **גדול אדונינו**, תהלים קמ"ז, ה'. **מדד בשעלו וכו'**, עז"ה ישעיה מ', י"ב. **גיא וכל עפרה**, עיין תוספות ערובין כ"א, א'. ויומא י"ט, ב'. ומנחות ל"ה, ב'. **לחולל תנין**, להכות את פרעה. **מדת בת מלך**, ר"ל מדת התורה הנקראת בתו של הקב"ה היא מעולה על הכל והיא ארוכה מני ארץ ורחבה מני ים (איוב י"א, ט') וכמו שאמר דוד לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד (תהלים קי"ט). **ונוסבת**, מקיפה. **ציר ראה**, זכריה הנביא (זכריה ה', ב'). **מגלה עשרים על עשר**, יבואר בערובין כ"א, א' ותוספות שם. **במדותיה רחבה וארכה**, בכ"י גורס בְּמִדּוֹתֶיהָ רְחָבָה וַאֲרֻכָּה ועיין תוספות שם בערובין. **ובימינה קוצבת כל ימי ארכה**, עז"ה אורך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד (משלי ג', ט"ז).

וּבִשְׂמֹאלָהּ שׁוֹקֶלֶת עֹשֶׁר וְכָבוֹד וּבְרָכָה: וְהִיא הוֹדִיעָה אֶת־כָּל־חֶבְיוֹן סְתוּרוֹת·
וְהִיא קָצְבָה כָּל־מִדּוֹת סְפוּרוֹת· וְהִיא פָּתְחָה אֶת־כָּל־סְגוּרוֹת· וְהִיא שָׁקְלָה
וְאָצְרָה אֶת־כָּל־אוֹצָרוֹת: וְהִיא חָקְרָה הֲמוֹן מִפְקַד תַּחְתּוֹנִים· וְהִיא נָתְנָה
מִסְפַּר גְּדוּדֵי עֶלְיוֹנִים· וְהִיא שִׁעֲרָה קוֹמַת אַלְפֵי שִׁנְאַנִּים· אֲשֶׁר זֶה מִזֶּה
בְּקוֹמָתָם מְשֻׁנִּים: יֵשׁ כְּמִדַּת הַיָּם הַגָּדוֹל קוֹמָתָם· וְיֵשׁ כַּחֲלָלוֹ שֶׁל־עוֹלָם
הֲקָמָתָם· וְיֵשׁ כִּמְלֹא כָל־עוֹלָם תְּקוּמָתָם: יֵשׁ לִשְׁתֵּי טִישׁוֹת טָשִׁים עוֹלָם·
וְיֵשׁ לְטִישָׁה אַחַת עָפִים עוֹלָם· וְכָל־אֶחָד וְאֶחָד בְּמַחֲנֵהוּ נֶעְלָם· וּבִמְחִיצָתוֹ
צָג וְחָשׁ וְדוֹמֵם וְנֶאֱלָם· עַד יִתֵּן רְשׁוּת מֶלֶךְ עוֹלָם· וְחָשִׁים עַד יַמְלִיכוּהוּ
עַם עוֹלָם· וְאָז יִפְצְחוּ לְפָאֵר אֱלֹהֵי עוֹלָם: וּמִשֶּׁהֵם מְפָאֲרִים עוֹד לֹא שׁוֹנִים·
כִּי בִנְהַר דִּי־נוּר שָׁחִים וְנִתָּנִים· וְעוֹד מִנּוֹ נֶחֱצָבִים וּמִתְחַדְּשִׁים כָּרִאשׁוֹנִים·
שֶׁבַח וְהַלֵּל וָרֹן לָאֵל מְשַׁנְּנִים· וְכַפֵּי קֶשֶׁת עִם כְּנַף רְנָנִים· זֶמֶר וָשִׁיר וָעֹז
וָרֶנֶן מְרַנְּנִים· וּשְׂרָפִים הַמְעֻלִּים עַל כָּל־שִׁנְאַנִּים· שֵׁשׁ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם בִּגְוִיָּם
חֲנוּנִים· מִמַּעַל לְיוֹשֵׁב עֲרָבוֹת בַּכֵּם נְתוּנִים· וּלְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא בְּחִילָה מְנַגְּנִים·
מְצוֹא חֵן בְּנִגּוּנָם מְחַנְּנִים· וְקֶדֶם לְכָל־צְבָא מַעַל עוֹנִים· וְשִׁלּוּשׁ קְדֻשָּׁה
לָרָם וְנִשָּׂא נוֹתְנִים· כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים הֲמוֹנִים הֲמוֹנִים· לְנַעֲרָץ בְּסוֹד
הֲמוֹן גְּדוּדֵי עֶלְיוֹנִים· וְנִקְדָּשׁ בְּאַלְפֵי רִבֲבוֹת תַּחְתּוֹנִים:

חזן: ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קו"ה: קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: חזן: אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו: קו"ה: ברוך כבוד יי ממקומו: חזן: ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו, כי מחכים אנחנו לך: מתי תמלך בציון, בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדר ודר ולנצח נצחים: ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך: קו"ה: ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

חזן: לדר ודר נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל הקדוש:

ישמח משה וכו'.

שנאנים, מלאכי השרת מל' רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (תהלים ס"ח, י"ח). **יש כמדת הים**, ע"פ חולין צ"א ע"ב, כתיב ביה במלאך וגויתו כתרשיש וגמירי דתרשיש תרי אלפי פרסי הוו. **כמלוא כל העולם, כחללו** של עולם עם עובי הרקיע, כדאיתא בחגיגה י"ג ע"ב, מלאך אחד שהוא עומד בארץ וראשו מגיע אצל החיות וכו'. **ויש לשתי טישות**, ע"פ ברכות סוף דף ד', מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו בארבע וכו'. **וחשים**, שותקים. **עם עולם**, ישראל. וע"פ ב"ר פ' ס"ה בשעה שישראל אומרים שמע ישראל המלאכים שותקים, ואח"כ תרפינה כנפיהם ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו וכו'. ובחולין צ"א ע"ב אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה, שנ' ברן יחד כוכבי בקר, והדר ויריעו כל בני אלהים. **ומשהם מפארים וכו'**, ע"פ ב"ר פ' ע"ח וחגיגה דף י"ד כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר דינור ואמרי שירה ובטלי, שנאמר חדשים לבקרים רבה אמונתך. **שש שש כנפים**, ישעיה ו', ב'. **בגוים**, בגופם. **ממעל ליושב ערבות בכם נתונים**, שנאמר שרפים עומדים ממעל לו (שם). **בחילה**, בפחד. **לנערץ בסוד**, תהלים פ"ט, ח'.

הש"ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואומרים:

אֶשְׁכֹּל אִוּוּי תַּאֲוַת כָּל־נֶפֶשׁ׃ בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי שֶׁבֶת מְצֹא נֹפֶשׁ׃ בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו וּפַצְתִּי בְּטֹפֶשׁ׃ חָמַק עָבַר מִלְּהַדְרִיר לִי חֹפֶשׁ׃ גָּזַלְתִּי שִׁקְלֵי מַתַּת כֹּפֶר נֶפֶשׁ׃ טְבַעְתִּי בְּמֵי צוּל בְּטִיט וָרֶפֶשׁ׃ ת׳ אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְסָה׃ וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא׃ וּבְצֶדֶק הֶגֶה יַעֲרֹךְ כִּי תִשָּׂא׃ גּוֹנְנֵנוּ בְּמָגֵן אֵל רָם וְנִשָּׂא׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן אַבְרָהָם׃

אתה גבור לעולם וכו׳ עד להחיות מתים.

הַכֹּפֶר דְּעוּ דִּרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר׃ כְּמוֹ הוּא חָרוּת בְּאִמְרֵי שֶׁפֶר׃ הַתְשִׁירוּ בוֹ פְּנֵי נִדְמָה לְעֹפֶר׃ וְיִזָּכוֹר לָהֶם זְכוּת עָפָר וָאֵפֶר׃ וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף וָחֵפֶר׃ בְּתִתְּכֶם מַתָּן זֶה לְשֵׁם כֹּפֶר׃ ת׳ אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְסָה׃ וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא׃ וּבְצֶדֶק הֶגֶה יַעֲרֹךְ כִּי תִשָּׂא׃ הַחַיֵּינוּ בְּגֶשֶׁם אֵל רָם וְנִשָּׂא׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃ נעריצך וכו׳ עד וקדוש אתה.

דּוֹדִי זְכָר־לִי שִׁקְלֵי עֶפְרוֹן׃ אֲשֶׁר שָׁקַל אָב בְּמַכְפֵּל חֶבְרוֹן׃ חֵקֶר שִׁקְלֵי יְבוּס מַשְׁבִּיתֵי חָרוֹן׃ זָכְרָה־לִּי עוֹד לְדוֹר אַחֲרוֹן׃ טַעַם חִין אֲשֶׁר אֶקְרָא בְגָרוֹן׃ שְׁעֵה מִנִּי אֵל בְּשׁוּבִי לְבִצָּרוֹן׃ ת׳ אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְסָה׃ וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא׃ וּבְצֶדֶק הֶגֶה יַעֲרֹךְ כִּי תִשָּׂא׃ וְנַקְדִּישְׁךָ קָדוֹשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַקָּדוֹשׁ׃ תכנת שבת עד מקדשי שמך. וכל"ח אתה יצרת עד קבעת.

לִי יִשָּׂא עַל אֶבְרַת נֶשֶׁר׃ כִּי יַגִּיד מֵלִיץ עָלַי שִׂיחַ יֹשֶׁר׃ כֹּפֶר מִשֶּׁלּוֹ אֶתֵּן־לוֹ תֶשֶׁר׃ כִּי מִלְּפָנָיו הוֹן וְכָבוֹד וָעֹשֶׁר׃ לְהַצְדִּיק אֱנוֹשׁ וּלְהַמְצִיא לוֹ כֹשֶׁר׃ שָׁת לוֹ פִּדְיוֹן לִמְצוֹא אֹשֶׁר׃ ת׳ אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְסָה׃ וְשֶׁקֶל

אשכול, תואר לאל יתברך עפ"ה שיר א׳ י"ד אשכול הכופר דודי לי וכו׳ אשר על פסוק ההוא נבנה הפיוט הזה בראשי חרוזיו, ואמרו חז"ל בשבת פ"ח, ב׳ אשכול הכפר וגו׳ מי שהכל שלו מכפר לי על עון גדי, ולפי זאת יש לתרגמו „דער אללפֿאָלקאָממענע“. **מלהדריר**, ל׳ דרור שהוא ל׳ חרות, וכן **חפש** ל׳ חרות מל׳ חפשי. **אור פניך** עפ"ה תהלים ד׳, ז׳. **ובצדק הגה**, יתכן לפרש תכת וצלדק מוסבת למעלה, ר"ל כדי שאשא השקל בצדק ובמשפט לפי ההגה של ערך כי תשא דהיינו לפי המצוה הבאה עליו בפרשת כי תשא. **ערך** הוא סדר מל׳ ערכתי משפט (איוב י"ג י"ח). גם יש לפרש **ובצדק הגה** בזכות קריאת פרשת כי תשא, כי כן השתמשו הפייטנים בתבת צדק במקום בזכות כמו בקרובות אלהים בצעדך לשבת הגדול, ובצדק כפקד לתשע ותשעים, וכן בסוף קרובות לב׳ דסוכות, קיאת ב׳ ערכות בצדק ג׳ אבות, וכן בסוף פיוט הגשם, בצדק נס מלאו ארבעה כדי מים, וכן בפיוט אמת דעי למוסף י"כ, בצדקו עתה לרועי, גם בפיוט נעילה, גוננו בצדק יושב כחום היום.

התשירו, מל׳ תשורה (ש"א ט׳, ז׳) והשריש הפייטן תי"ו של תשורה ובנה פעל ממנו אף כי היא תי"ו המשקל כמו תי"ו תקומה [ועשה דוגמת מה שעשו בעלי המשנה מן תחלה פעל התחיל], ושוב בנה מן פעלו התשירו הזה עוד שם דבר ואמר תֶּשֶׁר לקמן בחרוז לי ישא. **וחפר**, מל׳ וחפרה הלבנה (ישעיה כ"ד כ"ג) ופניהם אל יחפרו (תהלים ל"ד), ר"ל בושה וכלמה. **לשם כפר**, להיות כפרה.

חקר שקלי יבוס, ארונה היבוסי (ש"ב כ"ד, י"ח). **שעה**, קבל ממני את שירי חן הללו. **לבצרון**, לירושלים (זכריה ט׳, י"ב).

שיח ישר, שיחה הישרה ר"ל הקריאה של פ׳ השקלים היא תהי לי למליץ בעדי.

אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא· וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא· עַנְגֵנוּ בְּנֶפֶשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת (וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:)

רצה עד בשובך לציון ברחמים.

בְּכַרְמִי מָלוֹן בֵּין שְׁנֵי שָׁדַי· אַרְבַּע מֵאוֹת וָעֶשֶׂר הֲלִינוֹתִי שַׁדַּי· נָח בְּשִׁכְנָם וְגַם יֵשׁ דַּי· וּבְכֵם וַהֲדוֹם לֹא נָם שֵׁדַי· סָע וָעָף בְּבֶצַע שִׁקְלֵי חֲשָׁדַי· וְנָשְׂאוּ אֶת־רְדִידִי מֵעַלַי שׁוֹדְדַי: ה׳אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְסָה· וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא· וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא· רְצֵנוּ כְּשַׁי אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: מודים וגו׳ עד האל ישועתנו ועזרתנו סלה:

עֵין עֹצֶם הֲמוֹן מִסְפַּר עֲפָרִים· מִי מָנָה וּפָקַד בְּחֶלֶשׁ וּפוּרִים· פְּקָדָם פּוֹקֵד בְּחִמּוּשׁ סְפָרִים· וְגַם עוֹד חָמֵשׁ בְּכָל־הַסְּפָרִים· צָחוֹת נִיב שְׂפָתֵינוּ יְשַׁלֵּם פָּרִים· כִּי אֶפֶס כֶּסֶף שִׁקְלֵי כִפֻּרִים: ה׳אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְסָה· וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא· וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא· וְתֵיטִיב לָנוּ בְּטוּבְךָ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אלהינו ואלהי אבותינו וגו׳ עד בכל עת ובכל שעה בשלומך:

גְּדִי קְשׁוּר יָדַיִם בְּרָכוֹת לִשָּׂא· בְּאַהַב עוֹד גְּדָיו שְׁכִינָה נִתְעַלְּסָה· רְעֵה גְּדִיּוֹתָיו עַל אֶבֶן מַעֲמָסָה· צֹאנוֹ עַל שֶׁכֶם וְחֹצֶן נֶעֱמָסָה· שְׁחוֹחַ בְּנֵי מְעַנֶּיהָ בְּאַף מְעַשָּׂה· תִּלְבֹּשֶׁת הוֹד עֲדִי עֲדָיִים טְכוּסָה: ה׳אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְסָה· וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא· וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא· בָּרְכֵנוּ בַשָּׁלוֹם יְיָ רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בכרמי מלון, בבה"מ. בין שני שדי, בין שני בדי הארון שם השרה הקב"ה שכינתו ת"י שנה, כי בית הראשון עמד ת"י שנה כידוע. הלינותי, נתתי מלון לשכינה בבה"מ שבניתי. סע ועף, נסע משם והסתלק שכינתו. ונשאו את רדידי, ל' שיר ה', ז'.

עין עצם, מראית תוקף מספר ישראל שנמשלו לעפר. בחלש ובפורים, שניהם ל' גורל. בחלש מל' חולש על גוים (ישעיה י"ד, י"ב. וגמרא שבת קמ"ט, ב') וראה למעלה דף 650. בחמוש ספרים, בחמשה ספרי תורה. וגם עוד חמש בכל הספרים, גם בשאר ספרי כ"ד יסופר שנמנו עוד ה' פעמים, ר"ל ב' פעמים על ידי שאול (ש"א י"א, ח'. וט"ו, ד') פעם אחד ע"י דוד (ש"ב כ"ד, ט') ופעם אחת נמנו עולי הגולה ע"י עזרא (עזרא ב') ועוד פעם אחת ימנו לעתיד לבוא לפי הכתוב עוד תעבורנה הצאן ע"י מונה (ירמי' ל"ג, י"ג), כן לפי תנחומא מובא בילקוט שמות רמז שפ"ו גם בילקוט שמואל רמז ק"כ.

גדי קשור ידים, רומז על יעקב שהיו נקשרים על ידיו עורות גדיי עזים בלקחו את הברכה. באהב עוד גדיו וכו' שעור החרוז נתעלסה אנחנו גדיו של יעקב עוד באהב השכינה, ופירושו, הברכה שנשא יעקב מאביו היא הסבה שעוד אנחנו אשר אנחנו גדיו ר"ל זרעו נתעלסה באהבת הקב"ה, ונקט הפייטן בלשון גדיו גדיותיו כדי להפיל הלשון על לשון גדי. ובכמה ספרים נדפס עור גדיו בריש וטעות. רעה גדיותיו, עש"ה שיר א', ח'. אבן מעמסה, ירושלים (זכריה י"ב, ג'). וחצן, זרוע, ול' ישעיה מ"ט, כ"ב. שחוח, ל' ישעיה ס', י"ד. מעשה, ל' כבישה כמו ושם עשו (יחזקאל כ"ג, ג') ועסותם רשעים (מלאכי ג', כ"א). טכוסה, מתוקנה וקבועה.

יוצר להפסקה ראשונה·

ע"ס א"ב, ובסוף חתום מנחם ברבי מכיר הצעיר.

אוֹר זָרוּעַ זוֹרֵחַ כְּבוֹדוֹ· אָצַר וְנָצַר לַאֲשֶׁר עֲבָדוֹ· אֲהֵבוֹ זֶבֶד טוֹב זְבָדוֹ: בָּן כְּיֹשְׁבֵי נְטָעִים וּגְדֵרָה מֵרֵאשִׁית· בְּטֶרֶם יָרָה פִּנָּה וּבָרָא שִׁית· מְצוּקֵי אֶרֶץ עֲלֵיהֶם תֵּבֵל הֵשִׁית: גִּלָּה סוֹדוֹ לִישָׁרָיו וְלִירֵאָיו· לָחֹג מוֹעֲדָיו קָרָא מִקְרָאָיו· בָּרוּךְ שֶׁחָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו: מֵנִיחַ מְבָרְכָיו בְּיוֹם קָדְשׁוֹ· מְכַבֵּד יְרֻשַּׁת עַם קָדְשׁוֹ· שְׁמֹר שַׁבַּתּוֹ וּמוֹרָא מִקְדָּשׁוֹ· קָדוֹשׁ:

דַּעַת לִמֵּד חָבֵר אֶת־הָעָם· אִזֵּן וְתִקֵּן לִקְרוֹא בְּכָל־פַּעַם· וְלִשְׁאוֹל וְלִדְרוֹשׁ בְּעִנְיַן טָעַם: הוֹסִיפוּ לֶקַח שֶׁבֶת תַּחְכְּמוֹנִים· וְהִתְקִינוּ לְהַקְדִּים שְׁלשִׁים נִמְנִים· לִהְיוֹת שׁוֹאֲלִים בְּהִלְכוֹת זְמַנִּים: וּבַשַּׁבָּת יוֹצְאִים שְׁלוּחִים בָּעֵדִים· עַל נִיסָן וְעַל תִּשְׁרֵי יְהוּ נוֹעָדִים· שֶׁבָּהֶם מְתַקְּנִים אֶת־הַמּוֹעֲדִים: זִכְרוֹן סֵפֶר נִדְבָּרִים לְהִכָּתֵב וּלְהֵחָתֵם· הָאֱמֶת אִתָּם לְשַׁתֵּק חוֹלֵק וּלְסַתֵּם· מוֹעֲדֵי יְיָ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם אַתֶּם: חָכְמוּ לִקְבּוֹעַ רִאשׁוֹן וּלְיַסְּדוֹ· בְּאגהז לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ· זֵכֶר לַדָּבָר הוּא לְבַדּוֹ וְלֹא בדו: טֹרֵד וְגֹעֵר שָׂטָן בְּאֵיתָן הָאָצַל· בַּעֲבוּר אדו וְיַגִּיעוּ בגהז אֶל־אָצַל· סֶמֶךְ לְמִקְרָא הֲלֹא זֶה אוּד מֻצָּל: יָסְפוּ לְהַצִּיב צִיּוּנִים לָשׂוּם תַּמְרוּרִים· לֵיל הַלֵּל וְיֵלֵל בְּשָׁוֶה נִגְרָרִים· יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים: כּוֹנְנוּ יוֹם חִנּוּךְ וְיוֹם בִּכּוּר לְתָאוֹר· כְּסִדְרָן וַחֲסֵרִין וְלֹא שְׁלֵמִין לְבָאוֹר· כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר: לְאַרְבַּעַת זְמַנִּים צֵרֵף רֶצֶף מִלְּסוּר· א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"צ זֶה לָזֶה אָסוּר· מִפְּנֵי כִּפּוּר וַעֲרָבָה חֹק זֶה מָסוּר: מַשְׂכִּילִים בְּשִׁמּוּר חֹדֶשׁ הָאָבִיב רִאשׁוֹנָה· וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה כְּחֻקָּה

אצר ונצר, ראה רש"י בראשית א', ד'. בן ביושבי נטעים, יסודו בב"ר פרשה א' ר' יהושע דסכנין בשם ר' שמואל אמר בנפשותן של צדיקים נמלך, הה"ד המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם (דה"א ד' כ"ג) עכ"ל וכן במדרש רות דף מ"ב ב' המה היוצרים אלו נפשותיהן של צדיקים שבהם נמלך הקב"ה לבראות את עולמו, יושבי נטעים ע"ש ויטע ה' אלהים, וגדרה ע"ש שנאמר שמתי חול גבול לים, עם המלך במלאכתו עם ממ"ה הקב"ה, ישבו שם בנשמתן של צדיקים שבהם נמלך וברא את עולמו עכ"ל. שמור שבתו עפ"ה את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו (ויקרא י"ט, ל'). חבר, משה רבנו, ע"פ מגלה דף י"ג. שבת תחכמונים, כנוי לסנהדרין. להקדים שלשים, פסחים דף ו'. ובשבת יוצאים שלוחים, ראש השנה דף כ"א. מועדי ה' אשר תקראו אתם אַתֶּם, ע"פ ראש השנה דף כ"ד א' ראש בית דין אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש, מנא לן, אמר רב פפא אמר קרא אשר תקראו אתם, קרי ביה אַתֶּם. טורד ונוער שטן באיתן האצל, ר"ל בחדש איתן הוא חדש תשרי אשר הוגבה והוגדל בטרד השטן, וע"פ מדרש ידוע שהשטן רוצה להשטין על ישראל ויגער בו הקב"ה ויטרידהו. ולפי הפשוט יש לפרש שטן מל' שטנה ור"ל הימים אשר הם לשטנה לחדש תשרי דהיינו שלא יוכל לקבוע בהם חדש זה הם נעדרים ונפרשים. ויגיעו בגהז אל אצל ר"ל ימים בגה"ז שבשבוע יכול לבוא בהם חג הגבוה הוא ראש השנה, ונקט הפייטן ל' זכריה י"ד, ה' כי יגיע גיא הרים אל אצל, ופירש שם רש"י אָצַל ל' גובה. ציונים, סמנים. יעשו אתו על וכו' במדבר ט', י"א, וסמן הוא ליום ראשון של פסח ולתשעה באב שימולו על יום שוה בשבוע, וראה גם פתיחתא איכה רבתי דף כ"ג ד"ה ר' אבין פתח השביעני במרורים. כונו יום חנוך ויום בכור לתאור, בשני כ"י כונו יום בכור ויום חנוך לתאור, וכן נראה נכון, כי יום ראשון של חנוכה יחול ביום שחל בו יום ראשון של שבועות העבר. כסדרן וחסרין וכו', ר"ל חנוכה לא יחול ביום שחל בו שבועות אלא אם השנה היא כסדרה דהיינו שחדש מרחשון יש לו כ"ט יום ולחדש כסליו ל' יום או כשהשנה חסרה דהיינו שיש לחשון וכסליו כ"ט יום לשניהם, אבל כשהשנה שלמה שיש ל' יום לחשון וגם לכסלו אז לא יחול חנכה כמו שבועות. א"ת ב"ש וכו', נמצא פרושו למעלה דף 341.

יְשָׁנָה. מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: נִמְסַר בְּיָדָם לְמַלְּאוֹת וּלְחַסֵּר פְּעָמִים. לִקְבּוֹעַ וְלִדְחוֹת וְלִפְשׁוֹט וּלְעַבֵּר מִטְּעָמִים. כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים: סֵדֶר יְסוֹד עוֹלָם לְבָרָה וּלְלְבָנָה. מוֹנִים אֱמוּנִים יוֹדְעֵי לָעִתִּים בִּינָה. תְּקוּפוֹת מְנִיסָן לְחַמָּה וְשָׁנִים מִתִּשְׁרֵי לַלְּבָנָה: עֶרֶךְ פָּרָשִׁיּוֹת הוֹרוּ יְשִׁישֵׁי עִקָּרִים. שְׁתַּיִם לִפְנֵי מְגִלָּה וּשְׁתַּיִם לְאַחֲרֶיהָ קוֹרִים. לַעֲלוֹת זְכִירָתָן כַּעֲשִׂיָּתָן לְעַם יְקָרִים: פּוֹתְחִים שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה בִּשְׁקָלִים. וּבַשְּׁנִיָּה זָכוֹר מְחִיַּת מְקַלְקְלִים. לְהַקְדִּים וּלְהַכְרִיעַ בֶּקַע לְמֵאָה זוּזִים קַלִּים: צִוּוּי פָּרָה בַּשְּׁלִישִׁית לְהִתְרַגֵּל. וּבָרְבִיעִית הַחֹדֶשׁ לְהִתְחַבֵּר עִם סֶגֶל. בְּזֵרוּז קְדֻשָּׁה וְטָהֳרָה לָרֶגֶל: קְבוּעַ אֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן. זִכְרוֹ סִמָּן מְזֻמָּן וּמְחֻסָּן. לִסְמוֹךְ גְּאֻלָּה לִגְאֻלָּה בְּמִצְוֹת יִתְחַסָּן: רָאוּי לָבֹא בַּשַּׁבָּת רֹאשׁ מִנְיָנוֹ. (וְקוֹרִים בְּיוֹמוֹ) וּבִשְׁמוֹנָה בוֹ בְּפָרָשַׁת עִנְיָנוֹ. וּמַפְסִיקִים אַחַר מְגִלָּה זט״ו סִמָּנוֹ: שֵׁנִי חָל בּוֹ מַקְדִּימִים לְשֶׁעָבַר. וּמַפְסִיקִים לַשַּׁבָּת הַבָּאָה וְסִמָּן בּוֹ יְדֻבָּר. וְהַשָּׁלֹשׁ בְּשָׁלֹשׁ רְצוּפוֹת עִנְיָנָן יְחֻבָּר: תָּר לָבֹא בָּרְבִיעִי מַקְדִּימִים. וּמַפְסִיקִים לַשַּׁבָּת הַבָּאָה מַסֹּרֶת דֵּי מְסֻיָּמִים. וְהַשָּׁלֹשׁ מְשֻׁלָּבוֹת זוֹ אַחַר זוֹ מַשְׁלִימִים: מִדֵּי בוֹא בַּשִּׁשִּׁי שְׁתֵּי הַפְסָקוֹת יִהְיוּ. לְמָחָר וּלְאַחַר פּוּרִים בְּצִיּוּן וּבְיָהּ. וְהַשְּׁנִיּוֹת לְבַד כְּמִשְׁפָּטָן לְהַבֵּר יִבְעָיוּ: נְדִיבִים מַשְׁמִיעִים עַל הַשְּׁקָלִים מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ. חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים לִתְרוֹם רִאשׁוֹן בְּהִתְחַדֵּשׁ. מִצְוָה לְהָבִיא קָרְבָּן מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה בַּקֹּדֶשׁ: בְּרִית עוֹלָם לְעַמּוֹ יִשְׁמְרֶנָּה וְיַגְבִּירֶנָּה. בְּעִתָּהּ יָחִישׁ כָּל־מוֹטָה יְנַתֵּק וִישַׁבְּרֶנָּה. יֵיטִיב צִיּוֹן וְיַחֲזִיר שָׁלֵם בְּרִנָּה: מָתַי לְהִתְרָאוֹת פָּנִים בְּקֹדֶשׁ יַקְהִילוּ. כִּימֵי עוֹלָם מִנְחָתָם יוֹבִילוּ וִינַהֲלוּ. רָנּוּ שִׂמְחָה לְיַעֲקֹב וְצַהֲלוּ: הִנֵּה צוֹפוֹת עֵינַי לְמוֹעֲדֵי עֲדָנַי. יָמִים עַל יָמִים אֲחַכֶּה כְּסוֹד סוֹדָנַי. רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה יְיָ: מַנְחִיל חֶמְדַּת יוֹם מִיָּמִים. בְּרִית שָׁם בֵּינוֹ לְבָדוּלֵי מֵעַמִּים. מִי כָמוֹךָ נוֹרָא חֵי הָעוֹלָמִים. קָדוֹשׁ: הכל יודוך וכו׳.

מְטָעֲמִים. מטעמים המפורשים בסנהדרין י״א, על ג׳ דברים מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה, ועוד מטעמים אחרים המובאים שם בגמרא. **מחית מקלקלים**, כן בכ״י וד״י. **בקע למאה זוזים קלים**, יסודו במגלה י״ג, ב׳, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו עכ״ל והנה המן נתן י׳ אלפים ככר כסף לגנזי המלך ושקלי ישראל לא היו אלא מאה ככרים כאמור בפ׳ פקודי ל״ח, כ״ה, וא״כ הכריע שקל אחד של ישראל למאה שקלים של המן, כי ק׳ ככרים הם ט״ו רבוא שקלים (150000) וי׳ אלפים ככרים הם ט״ו מאות רבואות שקלים (15000000), וזהו כוונת הלשון בקע למאה זוזים קלים, ר״ל שקל אחד של ישראל הכריע למאה של המן, אם נחשוב השקל לזוזים קלים, כי שקל הקדש כפול היה כמבואר למעלה בסלוק פ׳ שקלים, וראה גם תוספות מגלה דף ע״ז. **קבוע אדר**, כן נקודו בשני כ״י וכן בד״י וכל״ל, והוא שם דבר. **זט״ו סמנו וכו׳**, גם זה פרושו למעלה דף 445. **תר לבוא ברביעי**, תר מל׳ תור אסתר (אסתר ב׳, י״ב) ר״ל כשיגיע תור החדש לבוא ברביעי בשבוע. **יבעיו**, ר״ל יאפלו. **כסוד סודני**, תלמידי חכמים שלי, כמו סודני לא דמגניא באפיה (נדה י״ב). **חי העולמים**, חי בצרי כי הוא סמוך אל העולמים. אך בשני כ״י וד״י הנוסחא חי עולמים, חי בפתח ומלת עולמים בלי ה״א בראש וגם זה יתכן.

ע"פ א"ב אלא שבראש כל חרוז יקדים לו תבת זכור.

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה· וַיְהִי לָבַז וְלִמְשִׁסָּה· וְגִזְעוֹ יֵעָקֵר בִּבְעִיסָה· בִּיטָּה אֵל וְחֶטְאוֹ אַל־תִּשָּׂא· כִּי קְהָלְךָ עָשָׂה· בְּכָל־צָרָה וּדְרִיסָה· גַּם בְּךָ לֹא חָסָה· וּבְעַזּוּת הִדְלִיל עֲמוּסָה· בְּתוֹךְ אֶבֶן מַעֲמָסָה: אַתָּה זוֹכֵר נִשְׁכָּחִים· זְכוֹר אֵם לְךָ מְשַׁבְּחִים· וּקְדֻשָּׁה לְךָ מְנַצְּחִים· קָדוֹשׁ:

זָכוֹר דְּבַר עָתָק בְּכָל־עֶרֶךְ· עַל חַמּוּקֵי יָרֵךְ· לִדְרוּרֵי מִפֶּרֶךְ· הִקְדִּים וַיֵּצֵא בַּדֶּרֶךְ· לְזַנֵּב כָּל־בֶּרֶךְ· לָדוּשׁ בְּגֵאוּת וּלְהַדְרֵךְ· וּכְבוֹדְךָ צָץ מֵחֶרֶךְ· בְּכָל־רֹחַב וָאֹרֶךְ· וְעַמְּךָ בְּטוּבְךָ לְהַאֲרֵךְ: זָכוֹר זְמוֹרָה שֶׁהִשְׁלִיךְ לְמַעְלָה· וְאֹהֲבֶיךָ אֵין לְחַלְּלָה· עֲשׂוֹתָם כִּמְעִי מַפָּלָה· חֵיק לְשִׁיתָם כָּלָה· אוֹתָם לְהַפִּילָה· בְּהַכְנָעָה וּבְהַשְׁפָּלָה· טוֹב שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה· הִפְלִיתוֹ בֶּהָלָה· וְאַחֲרִיתוֹ לְקַלְקָלָה: זָכוֹר יָהִיר רָשָׁע· כִּי לִמְאוֹד פָּשַׁע· וְהֵצִיק בֵּן מְשַׁעֲשָׁע· כָּבֵד חֵטְא וְהֶרְשַׁע· וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע· וּלְיִרְאָתְךָ לֹא שָׁעָה· לְמַעַנְךָ צַדִּיק וְנוֹשָׁע· חִישׁ לְנוֹשָׁעִים יֶשַׁע· עֹבֵר עַל פָּשַׁע: זָכוֹר מִלּוּלוֹ לְמוּלָךְ· וּמָאַס בְּפָעָלָךְ· לִבְחוּרֵי קְהָלָךְ· בָּא זְכוֹר יוֹם זְבוּלָךְ· וִישַׁלֵּם לוֹ מִשֶּׁלָּךְ· גְּמוּל רַע מְחִילָךְ· סְעָרֵהוּ בְּשֶׁצֶף עָלָךְ· וְכָל־פֶּה יְהַלְלָךְ· עַל פֶּלֶא מִפְּעָלָךְ: זָכוֹר עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ· אֲשֶׁר הֵם אַהֲבָתְךָ· וּמְקַוִּים לִישׁוּעָתְךָ· פְּנֵה בִּתְהִלָּתְךָ· וְרַחֵם עַל עֲדָתְךָ· הַהוֹגִים בְּשַׁעֲשׁוּעַ דָּתְךָ· צַהֲלֵם בְּיִרְאָתְךָ· וְתַטְּעֵם בְּקִרְיָתְךָ· וְשָׁם תְּצַמְּצֵם שְׁכִינָתֶךָ: זָכוֹר קִרְיַת חָנָה· וַעֲדַת מִי מָנָה· הַמְפֻזֶּרֶת בְּכָל־פִּנָּה· רוֹמְמָהּ בַּחֲנִינָה· כִּי גָעָה עוֹנָה· וְעֵת לְחֶנְנָהּ· שַׁכֵּן שָׁם עֲדִינָה· מִכָּל־צַד וּמִכָּל־פִּנָּה· וְהַמַּלְכוּת לְבַעְלֶיהָ הָשֶׁב־נָא: תִּפְקוֹד עַתָּה בְּרַחֲמִים· וְתוֹפִיעַ מִמְּרוֹמִים· לְהוֹשִׁיעַ מְעוּטֵי עַמִּים· קָדוֹשׁ:

הכל יודוך וכו'.

לבז ולמשסה, עפ"ה מ"ב כ"א י"ד. ופירוש "יהי" כדי שיהיה. **הדליל**, השפיל והחליש, מל' דללו וחרבו (ישעיה י"ט, ו'). **עמוסה**, ישראל העמוסים מני בטן. **אבן מעמסה**, כנוי לירושלים ע"פ זכריה י"ב, ג'. **חמוקי ירך**, ישראל עפ"ה שיר ז', ב'. **לזנב כל ברך**, כל שכשלו על הדרכים מעיפות וכדכתיב ויזנב בך כל הנחשלים (דברים כ"ה, י"ח). **להארך**, לרפאתו, מל' וארוכתך מהרה תצמח (ישעיה נ"ח, ח'). **זכור זמורה שהשליך** וכו', ראה במדבר רבה פ' י"ג דף רכ"א, ואיכה רבתי בפסוק תשיב להם דף ע"ז, גם ערוך ערך זמר הרביעי. **כמעי מפלה**, ל' ישעיה י"ז, א'. **והציק**, הציר לישראל שנקרא ילד שעשועים (ירמיה ל"א, כ'). **ואזניו הכבד**, ישעיה ו', י'. **פנה בתהלתך**, פירושו פנה בישראל שהם תהלתך וסגולתך. ובסדור יעבץ נוסחתי פנה בתחלתך, בחי"ת, ואף הוא על ישראל ידובר שהוא תחלת ראשית תבואת ה'. **קרית חנה**, ירושלים (ישעיה כ"ט, א'). **מי מנה**, במדבר כ"ג, י'. **כי געה** וכו' עפ"ה כי עת לחננה כי בא מועד (תהלים ק"ב, י"ד).

זולת. ע"ס א"ב.

אַתָּה מָלֵא רַחֲמִים· בְּרַחֲמֶיךָ שַׂמַּח עֲגוּמִים· גְּאָלֵם כִּי הֵם יְתוֹמִים· דָּתְךָ בְּהִגָּיוֹן נוֹאֲמִים· הֵם מֻבְדָּלִים מֵעַמִּים· וְאוֹתְךָ בְּהַתְמֵד מְרוֹמְמִים· זְכוֹר שְׁלֹשֶׁת קְדוּמִים· חֲפוֹף בְּבָנוּי כְּמוֹ רָמִים: טוֹב זְכוֹר יְדִידֶיךָ· יַחַד שַׂמְּחֵם כְּרֹב חֲסָדֶיךָ· כִּי הֵם עֲבָדֶיךָ· לְמוֹדִים לְעָבְדֶךָ· מַהֵרָה קוֹמֵם נְגִידֶיךָ· נַהֲלֵם בְּחֹזֶק יָדֶךָ· סָמְכֵם בְּשֵׁם יִחוּדֶךָ· עַנְדֵם בִּמְאֹדֶךָ: פְּדֵה תְפֵדֶה מַזְכִּירֶיךָ· צוֹעֲקִים בְּכָל־לֵב לְשַׁחֲרֶךָ· קַיֵּם עָלֵימוֹ דְּבָרֶיךָ· רַבְּצֵם בְּבֵית בְּחִירֶךָ· שׁוֹבְבֵם לַחֲדָרֶיךָ· שַׁכְּנֵם בְּעִירֶךָ· תִּשְׁתַּבַּח בַּהֲדָרֶךָ· תְּפַדֵּם כְּבִקְרִיעַת פֶּלֶג עֲדָרֶיךָ: עזרת וכו'.

קרובות. הש"ץ אומר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואח"כ מתחיל כאן.

יוז. מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים. אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

ע"ס א"ב.

קסל. אַזְכִּיר סֶלָה זִכְרוֹן מַעֲשִׂים· בַּיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים· גָּחוֹן גָּח מִבֵּין עֲכָסִים· דֵּרָאוֹנוֹ לְהַזְכִּיר לְרֶקֶב כְּעָסִים: הַחוֹחַ הֵנֵץ מִגַּלְגַּל וְדַרְדַּר· וּמִדּוֹר לְדוֹר גִּלְגַּל וְדִרְדֵּר· זֻכַּר עֲוֹן אֲבוֹתָיו הַקְּדֵר· חַטַּאת אִמּוֹ בְּלִי לְהֵעָדֵר: טָרַף אַף וַיִּשְׁחֵת רַחַם· יְחוּמָתוֹ מִקְּלוֹט בְּהֵרָיוֹן יַחַם· כְּהָפְקַד לְשָׁלִישׁוֹ חֵטְא נֹחַם· לְבַט לְהִלָּחֵם בְּלוֹחֲמֵי לָחֶם: מַהֲלַךְ אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה· נָע וָנָד מִכְמֶרֶת לְפָרְשָׂה· סָע מִשֵּׂעִיר וְהִכְמִין פְּרוּסָה· עָיֵף וְיָגֵעַ מְבוּשָׁיו לְסָרְסָה: פֹּעַל שְׂטִימַת בְּכוֹרָה לַעֲכוֹר· צְמִיתוּת צֹאן קָדָשִׁים לִמְכּוֹר· קְלוֹנוֹ הֶחֱרַט בְּעֵט לִזְכּוֹר· רֵאשִׁית גּוֹיִם לְגַלַּע בִּזְכוֹר: שַׁדַּי זָכַר לַיְלָה חִלֵּק· שֹׁרֶשׁ וְעָנָף בְּחַלַקְלַק לְהַחֲלֵק· י' תָּמוּר כִּי חֲשָׁלָיו הִמְלֵק· תָּבַע לְהִזָּכֵר מַעַשׂ עֲמָלֵק:

עגומים, הנעצבים. שלשת קדומים, ג' אבות. בבנוי כמו רמים, עפ"י ויבן כמו רמים מקדשו (תהלים ע"ח, ס"ט), ומלת חפוף מל' חופף עליו כל היום (דברים ל"ג, י"ב), ר"ל תשכון בבה"מ, אף כי לא יאשר דקדוק הלשון לומר חפוף מן חופף. מהרה קומם, עפ"י והקמנו עליו שבעה רועים (מיכה ה' ד'). נגידיך, ל' לצוות אותי נגיד (ש"ב ו', כ"א). ענדם, עטרם. פלג, ל' פלגי מים ר"ל מי ים סוף.

גחון גח, בב"ר פ' ע"ז ושם הנהר השני גיחון, זו מדי שהעמידה את המן ששף ועיסה את ישראל כנחש עפ"י על גחונך תלך עכ"ל ופירש שם רש"י המן הרשע שהיה מזרע עמלק אף עשה כנחש שנתחבר עם אחשורוש לפורענותן של ישראל, ונחש נקרא גיחון ע"ש על גחונך תלך, ועל זה יסד הפייט גחון גח מבין עכסים עכ"ל. דראונו, חרפתו, כמו והיו דראון לכל בשר (סוף ישעיה). מגלגל ודרדר, שניהם מין קוצים, כמו וכגלגל לפני סופה (ישעיה י"ז, י"ג). זכור עון אבותיו וגו' טרף אף וישחת וגו' כל זה ע"פ מדרש חז"ל בילקוט סוף פ' כי תצא ע"ש. לשלישו חֵטְא נֹחַם בכ"י וד"י וכצ"ל ופירושו חטא של עשו שהתנחם במיתת יצחק אביו הופקד לשלישו ר"ל לעמלק וכו נפקד חטא זה כי הוא לָבַט במלחמה שנלחם עם ישראל לוחמי מלחמתה של תורה. לָבַט, ל' מכה כמו ילבט (הושע ד', י"ד) שטעמו יִלָּקֶה. ארבע מאות פרסה, ע"פ המדרש ילקוט בשלח סוף רמז רס"ב. והכמין, טמן. לגלע, לגלות, מל' ולפני התגלע (משלי י"ז, י"ד). לילה חולק, אברהם אבינו עפ"י בראשית י"ד, ט"ו. חשליו המלק, מל' הנחשלים אחריך, והוא כמו נחלשים ל' חולשות. המלק, מל' ומלק את ראשו (ויקרא א', ט"ו).

לַאַחֲרוֹנָה יִסְעוּ שֶׁבָּם שָׁלַט. כִּי הֶעָנָן מַטָּם פָּלַט. ת׳ לְעֵת יִמָּחֶה וְלֹא יִמָּלֵט.
יָגוֹנֵן עַם גָּנוֹן וּמְפַלֵּט: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן אַבְרָהָם: אתה גבור וכו׳ עד להחיות מתים.

ע"פ תשר"ק.

תְּמִימִים בְּעוֹדָם בְּסִין רְפוּדִים. שִׁבּוּץ עֲדִי עֲדָיִים אֲפוּדִים. רָצוּ שְׁלוֹל מַתַּן לַפִּידִים. קָפְצוּ יָדַיִם רָפוֹת בִּרְפִידִים: צוֹרֵר אִסֵּף כָּל־אֲסַפְסוּף. פּוֹשֵׁעַ סְבִיבוֹת מַחֲנָם אָסוּף. עֲלוֹת פְּעָמַיִמוֹ מִמְּצוּלוֹת סוּף. סָבַר לְקָמְלָם כְּקָנֶה וָסוּף: נֶגֶד וַיָּעַף שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. מְחַזֵּר בְּנִינֵי חֲמִשָּׁה עֲמָמִים. לֵץ הֻכָּה וּפְתִי הָעֲמִים. כָּלַל לְהִתְיַחֵס נְדִיבֵי עַמִּים: יָהִיר לֵץ וְהֶעֱמִיד מְסִלָּה. טִכּוּס בַּחוּרֵי בְּזִמָּה סִלָּה. חֲמוּקֵי יְרֵכֵי בָּם לְפַסְלָה. זֶרַע לְהַרְבִּיעַ וּלְהַתְעִיב סְגֻלָּה: וַיִּשְׁטֹם שְׁטִימַת יְשִׁישׁוּ הַמַּחְבָּא. הֵחֵל לָבֹא מֵרֹאשׁ בַּמַּחְבָּא. דָּגַר שְׁנִירַת בְּחֶרֶב לְהוּבָה. גָּשׁ בַּשְּׁלִישִׁי בַּעֲלִיל בְּחוּבָה: בְּמָשְׁלוֹ שֶׁשְּׁכִי בְּאֹם מוֹשְׁלִים. בְּפֶרֶק עָמַד מְסוֹר נְשׁוּלִים. ת׳ אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְחִיד נִכְשָׁלִים. אָז כְּמֵאָז זִנֵּב כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים:

ק׳ שׂוֹנְאֶיךָ הֵם יִלְבְּשׁוּ בֹשֶׁת. כְּמוֹ בְּצַלְעִי שָׂמְחוּ בַּיַּבֶּשֶׁת. ת׳ בַּעֲטֹתְךָ עֲטֶרֶת עֲדָיֵי תִּלְבֹּשֶׁת. לְהַגִּישִׁים תְּחִי לְצֹלֵעַת תַּחְבֹּשֶׁת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

ע"פ א"ת ב"ש, ובסוף חתום יהודה.

אֲצִילֵי מְרֵעִי נֶגֶד שֵׂעִיר. תּוֹלְדוֹת אֵלֶּה בְּנֵי שֵׂעִיר. בְּבַקְּשָׁם אָצוּ אִישִׁי לְהַבְעִיר. שְׁאוֹנָם חָרְשׁוּ כְּשָׂדֶה עִיר: גּוֹי גָּדוֹל שֶׁלֹּא זָכַרְתָּ. רִשְׁיוֹנוֹתָיו לָמָּה אָז זָכַרְתָּ. דְּגָלִים בְּלֹא הוֹן מָכַרְתָּ. קְדוֹשִׁים בַּזּוֹנָה וּבַיַּיִן הַמְּכֻרָּתָ: הִזָּכֵר לְעָרִים נָוֶה נֵאֲרוּ. צָרִים אֲשֶׁר חוֹמוֹת עִרְעֲרוּ. וְעַד הַיְסוֹד עָרוּ עָרוּ. פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְּגֵאוּת וּפָעֲרוּ: זֶה אֵין לְפָנֶיךָ שִׁכְחָה. עֶבְרָתָם שְׁמָרָה נֶצַח מִלְּשַׁכְּחָה. חֵלֶף לֹא יָדְעוּ עֲשׂוֹת נְכוֹחָה. סִפְרָם חָתוּם לְיוֹם תּוֹכֵחָה. טַעַם חֹק כְּבֵדַת מוּכַח. נִזְכַּר כִּי לֹא תִשָּׁכַח: ת׳ יוֹם בּוֹא עִמָּם לְהִתְוַכַּח. מִכֵּן צִוִּיתָ לְעַמְּךָ לֹא תִשְׁכָּח:

כי הענן מטם פלט, ע"פ ילקוט סוף כי תצא. קפצו ידים רפות ברפידים, יסודו בדרש חז"ל ילקוט רמז רס"ג אין רפידים אלא רפיון ידים, לפי שרפו ידיהם מדברי תורה לכך בא השונא עליהם. סבר לקמלם, חשב להכריתם, מל׳ קנה וסוף קמלו (ישעיה י"ט, ו׳). ופתי העמים, קבה אותו הקב"ה, מל׳ גחלים עמומות (פסחים כ"ז). כלל להתיחס, פירושו, אשר היה מוכלל ביחוסו להיות ראשית גוים. כלל, ל׳ כליל ותפארת. טכוס, מערכה. סלה, השפיל. דגר, קבץ אילו, מל׳ ודגרה בצלה (ישעיה ל"ד, ט"ו). ששכי, כנבוכדנאצר מלך בבל הנקרא ששך (ירמיה כ"ה, כ"ו). באם מושלים, בישראל. נשולים, מל׳ כי ישל זיתך (דברים כ"ח, מ׳). שמחו ביבשת, במדבר. עטרת עדיי תלבשת, כן בד"י. ובס"א עשרת עדיי תלבשת, ומפרשים על עשרה לבושים שנתלבש בהם הקב"ה ומביאים בילקוט ישעיה רמז שס"ו וילקוט תהלים רמז תתמ"ז וראה במחזור רוו"ה לראש יוצר א׳ של ר"ה. לצולעת, לישראל עפ"ה מיכה ד׳, ז׳.

אצילי מרעי, אלופי עמלק שהרעו לי. רשיונותיו, אשר ישה ברעהו ת"א די ירשא בחבריה (דברים ט"ו, ב׳) ר"ל חטאתיו שחטא לך, ואתה שמרת אותן עד עתה, וכיון לדרש חז"ל על וביום פקדי ופקדתי. קדושים בזונה, עפ"ה יואל ג׳, ג׳. הזכר לערים, לשונאים, כמו ויהי עריך (ש"א כ"ח, ט"ז). עברתם

יָקֹשׁ לֵץ לְחָרֵף צְבָאוֹת· הַחֲתוּמֵי בְּרִית בְּצָבָא וָאוֹת· וְהָפְקַד מִדָּה
בְּמִדָּה לְתוֹצָאוֹת· ח׳ דַּעַת כִּי לְעֵת הַמְּצִיאוֹת· הוּא יִפָּקֵד בְּשֵׁם יְיָ צְבָאוֹת:

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:

בְּלָשׁוֹן אֲשֶׁר הִזְכַּרְתָּ לְזוֹכְרֶיךָ זְכוֹר· כּוֹ בְּלָשׁוֹן הִזְכִּירוּךָ נָא אַתָּה זְכוֹר·
וְאִם הֵמָּה כְּאָדָם עָבְרוּ בְּרִית מִלִּזְכּוֹר· אַתָּה אֵל וְלֹא אִישׁ לָמָּה לֹא תִזְכּוֹר:
בְּזֹאת יָדַעְתִּי כִּי יֶשׁ־לְךָ לִזְכּוֹר· אֲבָל תָּשׁוֹחַ עָלַי נַפְשִׁי עַד זָכוֹר תִּזְכּוֹר· מַה
כֹּחִי כִּי אֲיַחֵל לְקֵץ זָכוֹר· וּמַה קִּצִּי כִּי אַאֲרִיךְ נַפְשִׁי עַד שֶׁתִּזְכּוֹר: אִם לֹא
לְמַעֲנִי תִזְכּוֹר· לְמַעַנְךָ וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם זְכוֹר· חֹק כִּי לֹא תִשָּׁכַח עֵדוּת
זָכוֹר· וְאָמַר אִם אֶשְׁכָּחֵךְ עַתָּה לָהּ זְכוֹר· וְתִפְקֹד וְתִזְכּוֹר· כְּאָב צָר לַעֲכוֹר·
פִּיהוּ לִסְכּוֹר· לָנוּעַ כַּשִּׁכּוֹר· וְעוֹד בַּל תִּמְכּוֹר· נְקוּבֵי בֵּן בְּכוֹר: ח׳ נְכוּרֵי
בִלְתֶּךָ וָכַר· וּפְאֵרְךָ אֶזְכּוֹר· וַאֲרַצְּךָ לִזְכּוֹר· בְּפָרָשַׁת זָכוֹר·

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

חתום בראשי החרוזים אלעזר בירבי קליר.

אָץ קוֹצֵץ בֶּן־קוֹצֵץ· קְצוּצַי לְקַצֵּץ· בְּדִבּוּר מְפוֹצֵץ· רְצוּצַי לְרַצֵּץ: לֵץ
כְּבוֹא לְלוֹצֵץ· פִּלֵּץ וְנִתְלוֹצֵץ· כְּעַץ מְחַצְצִים לְחַצֵּץ· כְּנֵץ עַל צִפּוֹר לְנַצֵּץ:
עָב בָּקַע מֵרֹאשׁ· יְחִידִים מִנּוֹ גְּרוֹשׁ· חָל וַיֵּלֶךְ וַיִּפְרוֹשׁ· וַיֵּשֶׁב עַל גַּבֵּי חָרוֹשׁ:
זְמַן וְהַנְּקַב לְרֹאשׁ· רֵאשִׁית גּוֹיִם לָרַע לִדְרוֹשׁ· הֱיוֹת לְכָל־בּוֹגְדִים רֹאשׁ·
וְצִפְעוֹ תְּלוֹת בְּמִבְחַר בְּרוֹשׁ: רָץ וְהִקְרָה בַּדֶּרֶךְ· עֲיֵפֵי טַרְחוּת דֶּרֶךְ· וּפָץ לֹא
זוּ הַדֶּרֶךְ· תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ: בְּנָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ· שָׁלַח יָד בְּחַמּוּקֵי
יָרֵךְ· וְעַל כָּל־רֹאשׁ דֶּרֶךְ· זִנֵּב כָּל־עוֹבְרֵי דָרֶךְ: יָעֵף וְעָף וְחָשׁ· וּמֵחוֹר פֶּתֶן
רָחַשׁ· וְנוֹדַע כִּי הוּחָשׁ· מִשֹּׁרֶשׁ נָחָשׁ: רָגַשׁ וְלָחַשׁ· וְעֵת לְדָתוֹ נִחֵשׁ·

שמרה, ע"פ עמוס א', י"א. יקש לץ וכו' בראשי בתי חרוז זה חתום יהודה, וכתב ר"ז מרגלית בהקדמת מחזור קרבן אהרן בשם הראב"ן כ"י שהיה אח לר' אלעזר הקליר ושמו יהודה והקליר מאהבתו את אחיו זכר אותו בתוך פיוטיו. בזאת ידעתי כי וכו' חרוז זה מביאו רש"י בפירוש איכה ג' בפסוק זכור תזכור. מה כחי, איוב ו', י"א. וְאֹמַר אם אשכחך, כצ"ל וְאָמַר שם דבר, ר"ל האמירה אם אשכחך וגו' זכור לה עתה. נכורי בלתך וכר, עפ"ה הושע ג', ב'. וכן חרז גם בהושענא אל נא תעינו, דף 376, וראה שם. אץ, מיהר. קוצץ בן קוצץ, במכילתא פ' יתרו סוף פ' ו', רשע בן רשע קוצץ בן קוצץ, ובילקוט אסתר רמז תתרכ"ט יתלה קוצץ בן קוצץ על הקוץ, ופירושו חוח בן חוח מל' קוץ ודרדר. קצוצי, תואר לישראל שהם נמולים, או שהוא רומז למי שנקצץ ונפלט מן הענן. מפוצץ, מל' יפוצץ סלע (ירמיה כ"ג, כ"ט). פלץ, מל' ותכסני פלצות (תהלים נ"ה, ו'). כעץ, כאשר יעץ. מחצצים, כמו שופטים ה', י"א. לחצץ, ל' חצי ר"ל לחלק ולהפריש אותם. לנצץ, הוא הפעל מל' נץ ר"ל לדרוס כנץ. והנקב לראש, מל' פורה ראש ולענה. וצפעו, זה המן שנמשל לצפע ונחש. במבחר ברוש, כתלה בארז כמבואר למעלה דף 620. והקרה, מל' אשר קרך בדרך (דברים כ"ה, י"ח). בנחש עלי דרך, שבט דן הנמשל לנחש בברכת יעקב אבינו, ושבט זה זכה עמלק כדאיתא במדרש ילקוט סוף כי תצא. רחש, ישרצו המים שרץ

וּבִכְשָׁפָיו הִכְחַשׁ · וּבְהַלָּשׁ נֶחֱלַשׁ וְלֹא חָשׁ: בִּכְשָׁפָיו הַלָּלוּ · וּבִקְסָמָיו הִלְלוּ · יוֹם הֶעֱמִיד וְזַלְלוּ · שֶׁמֶשׁ הַדּוֹמִים וְזִלְזְלוּ: יָגַע וְלֹא הוּנַּח לוֹ · וְלַחֲרָפוֹת נְחָלוֹ · עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ הִזְחִילוֹ · לְהִמָּחוֹת הוּא וְכָל־חֵילוֹ: קָט וְשֵׁן חָרַק · וְנֶאָצוֹת שָׁרַק · זְמוֹרָה בְּאַפּוֹ הֵרַק · וְחַרְבּוֹ הִבְרַק: לַמִּילָה פֵּרַק · וּכְלַפֵּי מַעְלָה זָרַק · וּלְשֵׁם שֶׁמֶן תּוּרַק · בְּעַזּוּת יָרוֹק יָרַק: יָהּ אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר · צָו אֶל־מְשׁוֹל עֹפֶר · זִכְרוֹן מְשָׁלֵי אֵפֶר · כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר: רָשַׁם בָּזֶה סֵפֶר · בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים לְהֶחְפֵּר · לְהִמָּחוֹת מִסֵּפֶר · וְלֹא יִכָּתֵב עִם כָּל־הַכָּתוּב לַחַיִּים בַּסֵּפֶר:

ח׳ אֵל נָא · לְעוֹלָם תֻּעֲרָץ · וּלְעוֹלָם תֻּקְדָּשׁ · וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים · תִּמְלוֹךְ וְתִתְנַשֵּׂא · הָאֵל מֶלֶךְ · נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ · כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים · מַלְכוּתוֹ נֶצַח · נוֹרְאוֹתָיו שִׂיחוּ · סַפְּרוּ עֻזּוֹ · פָּאֲרוּהוּ צְבָאָיו · קַדְּשׁוּהוּ רוֹמְמוּהוּ · רֹן שִׁיר וָשֶׁבַח · תֹּקֶף תְּהִלּוֹת תִּפְאַרְתּוֹ:

ח׳ וּבְכֵן זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק:

חו׳ קוֹמֵם שְׁמוֹ וְזִכְרוֹ · וְנִמַּח זִכּוּרוֹ · מִלְּהַזְכִּירוֹ · בְּזִכְרוֹן קָדוֹשׁ:

חו׳ קַ יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר · וְנֶחְשַׁב כַּנֵּכָר · מִלְּהִזָּכֵר · בְּזִכְרוֹן קָדוֹשׁ:

ע״פ אב״ג כג״ד גר״ה.

זָכוֹר אִישׁ אֲשֶׁר הִגְוִיעַ אָב לְלֹא עִתּוֹ · בְּרָצוֹחַ וְגָנוֹב וְנָאוֹף בְּעִתּוֹ · גָּרַע חָמֵשׁ שָׁנִים מִמְּחִיָּתוֹ: זָכוֹר בּוֹזֶה עַל גְּמִילוּת חֶסֶד · גּוֹעֵל אָח עָשׁ לְזִקְנוֹ חֶסֶד · דּוֹמֶה לַמָּס מֵרֵעֵהוּ חֶסֶד: זָכוֹר גִּלָּה עֶרְוַת מְצוּאַת שָׂדֶה · דָּם שָׁפַךְ בְּבוֹאוֹ מִן הַשָּׂדֶה · הָפַךְ לֵב אָב שָׂח בַּשָּׂדֶה: זָכוֹר דָּחוּי בְּאֹזֶן הָעֲרֵלָה ·

ת״א ירתשון מיא רתש. ובהלש כחלש, ע״פ הפסיקתא מובא בילקוט רמז רס״ה ד׳ שמות כקראו לגורל חלש פור גורל חבל ובכולן לקו בני עשו, בחלש לקה עמלק וכו׳. ולא חש, לא כאשר לו חוש וכח. בכשפיו הללו וכו׳ בתנחומא פ׳ בשלח, היו מחשבין את השעות באסטרולוגין, מה עשה משה, העמיד גלגל חמה ולבנה ועירבב שעותיהן עכ״ל ואיתא גם בפר״א פרק כ״ב. הזחילו, הורידו והפילו לכרוע על האדמה, מל׳ זוחלי עפר. קט, קלף מל׳ אקוט בדור (תהלים כ״ה, י׳). פרק, מל׳ פרקו נזמי הזהב (שמות ל״ב, ב׳) ר״ל שחתך המילות של הנחשלים. ולשם, שמו של הקב״ה אשר הוא כשמן תורק אותו כאן וגדף. אל משול עופר, אל משה רבנו ועש״ה שיר ז׳, ד׳, הנדרש על משה ואהרן. זכרון משלי אפר, זכר של עמלק יהי דומה לאפר, והוא מל׳ איוב י״ג, י״ב. כתב זאת, שמות י״ז, י״ד. בתורה, מחיית עמלק (שמות י״ז, י״ד ודברים כ״ה י״ז), ובנביאים, פקדתי את אשר עשה עמלק (ש״א ט״ו) ובכתובים, תליית המן (מגלת אסתר), וע״פ מגלה דף ז׳, כתב זאת זכרון בספר, כתב זאת מה שכתב כאן ובמשנה תורה, זכרון מה שכתוב בנביאים, בספר מה שכתוב במגלה. להחפר, שיהי לחרפה. עם כל הכתוב לחיים, ל׳ ישעיה ד׳, ג׳. מלהזכירו בזכרון קדוש, יש להזהר מאד לחבר תבת בזכרון עם תבת קדוש בנשימה אחת ובמרוצה זו לזו, כי מי שמאריך בתבת זכרון ומפרידה מן קדוש הרי זה מחרף כלפי מעלה.

זכור איש אשר, התוספות לר״ה דף ג׳ ע״א קוראים לפיוט זה פזמון. הגויע אב, כמאמר חז״ל (ילקוט סוף פ׳ כי תצא) שאברהם מת ה׳ שנה לפני זמנו כדי שלא יראה בן בנו יוצא לתרבות רעה. ממחיתו, מחיים שלו, כמו מחיה מעט (עזרא ט׳, ח׳) ופירש שם רש״י חיים מועטים. למס מרעהו חסד, ל׳ איוב ו׳, י״ד. זכור גלה ערות וכו׳ ע״פ מדרש חז״ל בשמות רבה פ׳ א׳ גם ילקוט תולדות סוף רמז ק״י, ה׳ עברות עבר אותו רשע באותו יום וגו׳. אב שח בשדה, יצחק עש״ה ויצא יצחק לשוח בשדה

הַבּוֹזֶה בְכוֹרָה בְּכוֹס הַתַּרְעֵלָה · וּפָרַק מֻנּוֹ עַל וּמָשַׁךְ לוֹ עָרְלָה: זָכוֹר הַהֲפַכְפַּךְ דֶּרֶךְ אִישׁ וָזָר · וְהִכְהָה מְאוֹר אָב בְּעֶשֶׁן עֲבוֹדַת זָר · זָמַם בְּלֵב הֱיוֹת לְאָח לְאַכְזָר: זָכוֹר וְנִתְעוֹלֵל לְרֶבַע כְּאִשָּׁה · זָדוֹן לִבּוֹ הִשִּׁיאוֹ בָּאִשָּׁה · חִתּוּ גִבּוֹרָיו לִהְיוֹת כְּלֵב אִשָּׁה: זָכוֹר זֶרַע מְרֵעִים נִתְעָב וְנֶאֱלָח · חָלַק לְהַשְׁחִית וְלוֹמַר הֶאָח · טָמְנוּ גֵאִים פַּח לְחַבֵּל אָח: זָכוֹר חָנַט מֶנּוּ עֲמָלֵקִי · טָשׁ כַּיֶּלֶק לְאַבֵּד חֶלְקִי · יָרַע כַּבִּירִים לְעֵין כֹּל לְלוֹקְקִי: זָכוֹר טָפַשׁ מֵהַעֲרִימָה · יָרַד וְכִתֵּת עַמִּי עַד חָרְמָה · כְּמוֹ כֵן חֻיַּב לְהַחֲרִימָה: זָכוֹר יֹשֵׁב הַנֶּגֶב בְּלִי עוֹל כַּעֲרָד · כְּסוּת וְלָשׁוֹן שִׁנָּה הֱיוֹת מֶלֶךְ עֲרָד · לִשְׁבּוֹת שְׁבִי מָרַד וְחָרַד: זָכוֹר כְּסִיל שׁוֹנֶה בְּאִוַּלְתּוֹ · לְתַעֲרוּבַת מִדְיָן בְּעֶלְוֹתוֹ · מַהֵר יְרֻבֶּשֶׁת וְגִלָּה נַבְלוּתוֹ: זָכוֹר לְקַעֲקֵעַ בִּצָּתוֹ מִשֹּׁרֶשׁ · מִלַּעֲזָב־לוֹ עָנָף וְגַם שֹׁרֶשׁ · בְּעֶנֶשׁ קִישִׁי כִּי הִשְׁאִיר לוֹ שֹׁרֶשׁ: זָכוֹר מַעֲשֵׂה אֲגַג מַעֲדַנֹּת · נָשִׁים כְּשִׁכְּלָה חַרְבּוֹ לְעַנּוֹת · סֵרַם שְׁאֵרוֹ לְשִׁסּוּף יַעֲנוֹת: זָכוֹר נָגִיד לְחָמְלוֹ הִסְכִּים · סָר מִמְּלוּכָה מִבֵּין נְסִיכִים · עוֹלֵל הַנּוֹתָר עָמַד לְשַׂכִּים: זָכוֹר סֵבֶב צִקְלַג וָנֶגֶב · עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב · פִּגְּרוֹ טוֹב רֳאִי מְנַשֵּׁף בָּעֶגֶב: זָכוֹר עָרִיץ בָּעֲמוֹנִים נֶחְבָּא · פֶּרֶץ כַּרְמֵי עֵין גֶּדִי כְּהוּבָא · צָרְבוּ אִישׁ בְּאָחִיו בְּחֶרֶב לְהוּבָה: זָכוֹר פְּלֵטִים אֲשֶׁר בְּאַף הִסְעִיר · צְבָאַי בְּלֶכְתָּם אֶל־הַר שֵׂעִיר · קִנֵּא לִנְקוֹם עֲיָרוֹת שֵׂעִיר: זָכוֹר צָג בְּפֶרֶק לְהַסְגִּיר שְׂרִידַי · קָם בְּרֹאשׁ דְּרָכִים לִסְעוֹד אֶת־רוֹדַי · רָדַף וּמָסַר

(בראשית כ"ד, ס"ג). **ומשך לו ערלה**, בפרקי ר"א פ' כ"ט עשו מאס במילה כשם שמאס את הבכורה, ובס' אליה רבא פרק כ"ד זרעו של עשו כל זמן שיצחק קיים קיימו ברית מילה, כיון שמת יצחק בטלו ברית מילה. **ההפכפך** ל' משלי כ"א, ח'. **ונתעולל**, כנוי למשכב זכור. **השיאו באשה**, הסית אותו לעשות מעשים מקולקלים ומכוערים. **חלק להשחית**, ל' חלק לבם (הושע י', ב'); ויש נוקדים חָלָק וא"כ מוסב על יעקב ע"ה והכוי איש חלק ויהיה פירושו להשחית את יעקב. **טש כילק**, עף כארבה. **ירע כבירים**, איוב ל"ד, כ"ד. **טפש מהערימה**, כבער מחכמה. **עד חרמה**, במדבר י"ד, מ"ה. **יושב הנגב**, ע"ה עמלק יושב בארץ הנגב (במדבר י"ג, כ"ט). **בלי עול כערד**, בר"ה השנה דף ג' וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב, מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן וגו' תאנא הוא סיחון הוא ערד הוא כנען ולמה קרא שמו ערד שהיה בלי עול כערד עכ"ל. **כסות ולשון שינה**, ע"פ מדרש ילקוט חקת רמז תשס"ג לבוש כנעני לבש ולמד שיחת כנענים והיה מדבר בלשונם שלא יכירו אותו ישראל. **כסיל שונה באולתו**, ל' משלי כ"ו י"א. **לתערובת מדין**, שנתערב עם מדין ללחוץ ישראל (שופטים ו', ג'. ל"ג). **מהר ירבשת**, הוא גדעון (שמואל ב' י"א, כ"א). **וגלה נבלותו**, ע"ה הושע ב', י"ב. **קישי**, שאול. **זכור מעשה אגג** וגו' **סרם שארו** וגו', ע"ה וילך אגג מעדנות וכו' וישסף שמואל את אגג (שמואל א' ט"ו, ל"ג) ואמרו באיכה רבה דף ע"ז התחיל מחתך בבשרו חתיכות חתיכות ומאכיל לנעמיות, ר"י אומר הביא ד' קונדסין ומתחו עליהם, ר"י אומר סירסו, לפי שהיה כוטל את המילות וזורקן כלפי מעלה, על דא נפרע ממנו, הה"ד ויאמר שמואל כאשר שכלה נשים חרבך כן תשכל מנשים אמך, וישסף, מלמד שחתכו ד' חתיכות עכ"ל, וכל הענינים האלה חברן הפייטן יחד. **נגיד**, שאול. **עולל הנותר**, כמו עולל ויונק (איכה ב', י"א) והכוונה על המן. **פגרו**, השחית אותו דוד, ונקט לשון זו ע"ש מלת פגריו שבאה גם בענין ההוא בש"א סמן ל'. **מנשף בעגב**, דוד בא עליו בנשף כשהיה מתעלם באהבים וכתוב שם אוכלים שותים וחוגגים. **עגב**, מל' ותעגב על מאהביה (יחזקאל כ"ג ה'). **עריץ בעמונים**, ראה בפירוש המיוחס לרש"י בדה"ב כ', א'. **קנא לנקום**, פירוש, האדומים קנאו קנאת אחיהם שהיו מקדם למס עובד לישראל.

בְּיָדָם פְּרוּדֵי רְפוּדַי: זָכוֹר קָפַץ לְשַׁעַר הַשָּׁמַיִם· רָעַשׁ וְשָׁאַג מִי לִי בַּשָּׁמָיִם· שָׁלַט וַיִּגְדַּל עַד לַשָּׁמָיִם: זָכוֹר רָד אֶל־חָנֵף לְהַחֲנִיף מַמְלֶכֶת· שִׁמְשַׁי אֲשֶׁר שִׁמְשׁוֹ מְאַמֶּשֶׁת וְהוֹלֶכֶת· תַּמָּה הִלְשִׁין לְרַפּוֹתָהּ מִמְּלָאכֶת: זָכוֹר שָׁקַל אֲלָפִים עֲשָׂרָה· שְׁתִילִים מֵאָה הֶחֱנִיט לְשַׁבְּרָה· שִׁיֵּר מֵהֶם עֲשָׂרָה לְשָׂרְרָה: זָכוֹר תָּבַע לְהָפֵר חֲמִשִּׁים· תְּמִימָה קָצַב לְכַלּוֹת חֲמֻשִׁים· תַּכְלִית שִׁבְעִים נִתְלָה עַל חֲמִשִּׁים:

ח׳ וּבְכֵן לְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

סלוק·

אֱלֹהִים אַל־דֳּמִי לָךְ· כְּקוֹל מַיִם רַבִּים נִשְׁמַע קוֹלָךְ· מַשְׁמִיעַ וּמְצַוֶּה לְעַמְּךָ בְּקִנְיַן פָּעֳלָךְ· זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ· אֲשֶׁר קָרְךָ וַיְחַשְּׁלָךְ· וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָךְ· תִּמְחֶה זִכְרוֹ מִכָּל־גְּבוּלָךְ· וְהֵם יָשִׁיבוּ וְיֹאמְרוּ לָךְ· וּמִשֶּׁלָּךְ עוֹד יִתְּנוּ לָךְ· אָנָּא הָקֵם אֶת־דְּבַר מִלּוּלָךְ· עַד שֶׁאַתָּה מְצַוֵּנוּ הַזָּכֵר לָךְ· אַתָּה זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשׂוּ לָךְ· זְכוֹר יְיָ אֶת־יוֹם זְבוּלָךְ· הַמִּתְגָּאִים וְנוֹאֲמִים פֹּה מַה לָּךְ· הַשּׁוֹלְחִים זְמוֹרוֹת בְּאַף לְחַלְּלָךְ· זְכוֹר כִּסֵּא כְבוֹד גָּדְלָךְ· אֲשֶׁר מִגְּרוּ וְנִאֲצוּ לְמוּלָךְ· וְשִׁלְּחוּ בָאֵשׁ הֵיכָלָךְ· וַיָּשִׂימוּ כָּל־גְּבוּלָךְ· וְשִׁדְּדוּ וְנִתְּקוּ יְרִיעוֹת אָהֳלָךְ· אֲשֶׁר צִוִּיתָה לֹא יָבֹאוּ בַקָּהָל לָךְ· אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי בִּגְלָלָךְ· וְלֹא יִזָּכֵר שֵׁם הִלּוּלָךְ· עָלֶיךָ יַעֲזֹב חֵלֶךָ· וְיוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עָשׂוּ לָנוּ עָשׂוּ לָךְ: אִתָּנוּ בַּמִּדְבָּר נִלְחָמוּ· וְאִתְּךָ בַּיִּשּׁוּב נִתְלַחֲמוּ· אִתָּנוּ חוּץ לַמַּחֲנֶה הָמוּ· וְאִתְּךָ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה נָהָמוּ· אִתָּנוּ פְּלֵטֵי עָנָן זָמָמוּ·

פרודי רפודי, הנפרדים מן המחנה. רפודי מל' ירפד חרוץ (איוב מ"א כ"ב). **לשער השמים**, הוא בה"מ. **להחניף ממלכת**, מל' ולא תחניפו את הארץ (במדבר ל"ה, ל"ג), והטעם להאביד ממלכת ישראל. **שמשי**, עזרא ד', ח' ופירש שם רש"י שמשי הוא בנו של המן, ולמד זה ממגלה דף ט"ז ומדרש אסתר דף ק"ז. **שתילים מאה החניט**, ע"פ מדרש רבה וילקוט על פסוק אם יוליד איש מאה (קהלת ו', ג') זה המן, כי בהבל בא בלא נר ובלא מרחץ וכו', והאגדות חלוקות על בני המן, כי גם במדרש תהלים מזמור כ"ב אמר מאה בנים היו לו להמן, אך לפי גמרא מגלה ט"ו, ב' היו לו שלשים בנים, וי"א תשעים, וי"א מאתים ושמונה. **מאמשת**, מל' אמש שואה ומשואה (איוב ל', ג') וימש חשך (שמות י', כ"א). **תמימה קצב**, שנה תמימה שהה המן להשמיד כי בניסן כתב האגרות ובאדר להשמיד. חֲמִשִּׁים ה' חומשי תורה. חֲמֻשִׁים ישראל עש"ה וחמושים עלו בני ישראל (שמות י"ג י"ח); ויש מפרשים ע"ש שנזכרו ה' פעמים בפסוק אחד (במדבר ח', י"ט). **תכלית שבעים**, בבמדבר רבה פ' י"ד (דף רמ"א, ב') אמר ר' פינחס שני אויבים לא נאדרו עד שהשלים עליהם ע' פסוקים הנחש והמן הרשע, הנחש וכו' המן, מאחר הדברים האלה גדל המלך עד ויתלו את המן שבעים פסוקים לתכלית **שבעים נתלה על חמשים** עכ"ל והנה לשון הקליר ולשון המדרש ממש תנה נתנה [ונראה לי כי הלשון לתכלית שבעים נתלה על חמשים שבמדרש איננו מן המדרש מעקרו אלא כי הכניסו סופר אחד ע"פ פיוט זה של הקליר]; אמנם יש לפרש עוד **תכלית שבעים** וגו' בתכלית שבעים יום, כי מן י"ג ניסן שכתב המן האגרות עד כ"ג סיון שביטלן מרדכי הם ע' יום. וראיתי עוד למפרש שפירש בתכלית שבעים שנה של גלות בבל אשר בזמן ההוא אירע נס פורים.

ומצוה לעמך בקנין פעלך, ר"ל בתורה שהיא אחת מן ה' קניינים שקנה לו הקב"ה. **זכור ה' את יום זבולך**, ראה פירוש חזקוני בסוף בשלח. **אמרו לכו**, מזמור פ"ג אשר כולו מחרבן הבית מדבר. **בגללך**, פירוש בעבורך ה' אמרו כן כדי שלא יזכר עוד שמך המהולל. **עליך יעזב חלך**, ע"פ תהלים י', י"ד

וְאִתְּךָ כַּפֹּרֶת עָנָן גָּמְמוּ· אִתָּנוּ לַחֲשׁוּלֵי עָב דִּמּוּ· וְאִתְּךָ עָלוֹת עַל בָּמֳתֵי עָב דָּמָמוּ· אִתָּנוּ חוּץ מִמְּחִיצָה קָמוּ· וְאִתְּךָ לִפְנֵי וְלִפְנִים קִדְּמוּ· אִתָּנוּ בְּרָחוֹק מָקוֹם אִשְּׁמוּ· וְאִתְּךָ בְּקֶרֶב מְקוֹמְךָ שָׁמֵמוּ· אִתָּנוּ חוּץ מִישִׁיבָתֵנוּ דָּמוּ· וְאִתְּךָ בִּמְכוֹן שִׁבְתְּךָ דִּמּוּ· אִתָּנוּ אוֹת בְּרִית מִשְּׁאָר הֵרִימוּ· וְאִתְּךָ עֲשֶׂרֶת אַבִּירֵי בְרִית הֶחֱרִימוּ· אִתָּנוּ בְּרוּם יְדֵי עָנָו הָחֳרָמוּ· וְאִתְּךָ תְּלוֹת יָד לְמוֹלִךְ הֵרִימוּ· אִתָּנוּ נִתְיָעֲצוּ וְסוֹד הֶעֱרִימוּ· וְאִתְּךָ כְּרוּבֵי סוֹדְךָ לַחֲרָפוֹת הִגְרִימוּ: וְאַתָּה יְיָ לְעוֹלָם תֵּשֵׁב· וְהוּא נֶגְדְּךָ בְּמִטָּה יוֹשֵׁב· תָּפוּשׂ מִדְבָּר וְכָל־הַיִּשּׁוּב· אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד בְּלֵב מִתְחַשֵּׁב· אִם לֹא עַתָּה תָּקוּם וְתַקְשֵׁב· בְּשָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה קִימוֹת נְקָמוֹת לַחֲשֹׁב· בְּפַחַד וָפַחַת וָפַח לִפְקֹד עַל הַיּוֹשֵׁב· וְאִם אַיִן כְּגֵר תֵּחָשֵׁב: וְכָל־הַמּוֹנֶה וְסוֹפֵר וְחוֹשֵׁב· קֵץ הַפְּלָאוֹת לְהָבִין וּלְחַשֵּׁב· נִשְׁתְּרָה גְבוּרָתוֹ מִמְּחַשֵּׁב· וְלֹא יִמְצָא מַעֲנֶה לְהָשֵׁב· וְיֶחֱשֶׁה דוּמִיָּה מֵהַקְשֵׁב· וּבֶאֱמוּנָה כְּסָלָיו יְיַשֵּׁב· וְזֹאת עַל לִבּוֹ יָשֵׁב· וַיֹּאמַר עַד יַשְׁקִיף וְיֵרֶא וְיַקְשֵׁב: וְנֶחֱשַׁבְתִּי כְּעֵר זוֹמֵם· כָּל־הַיּוֹם מְדַמֵּם· וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וּמִשְׁתּוֹמֵם· וְאַתָּ יְיָ עַד מָתַי רוֹאֶה וְדוֹמֵם· זְכוֹר בֵּית מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם· כָּל־עוֹבֵר עָלָיו מִשְׁתּוֹמֵם· מָתַי תִּתְנַשֵּׂא וְתִתְרוֹמֵם· וְזֵכֶר אֹמֶר פִּיךָ קוֹמֵם· בְּשָׁלֹשׁ עִתּוֹת עֲמָלֵק לְהָמֵם· בְּשָׁלֹשׁ מִיתוֹת זִכְרָם לְהַדְמֵם· בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה נָגְהָם לְהַעֲמֵם· בְּשִׁבְעָה יְמֵי עֶבְרָה לְהַרְשִׁימֵם· בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי שֶׁמֶד לְהַאֲשִׁימֵם: וּכְמוֹ מֵעֲשָׂרָה

עליך יעזב חֵלְכָה ופירש רש"י מל' חיל וא"כ הגרת כָּה היא לכנוי וכן לקחו הפייטן, אך רד"ק וסיעתו פירש הכ"ף מן השרש ופירשו עני ומדוכא. גממו ל' כריתה, כמו אילן שנגמם (שביעית א' משנה ח') בית שמאי אומרים יגמום (שם ד' משנה ד'), והכוונה על טיטוס שגידר את הפרוכת (ב"ר פ' י' וגטין נ"ו, ב'), וזהו שאמר כפרת ענן, ר"ל ענן הכפרת הוא הפרכת שהיתה סוככת לכפרת כענן. **ואותך עלות,** ל' ישעיה י"ד, י"ד. **עשרת אבירי ברית,** י' הרוגי מלכות. **ברום ידי ענו,** הוחרמו כשהרים משה רתנו את ידיו (שמות י"ז, י"א), וכן הנוסח בד"י וכ"י. **ואותך כרובי סודך** וגו' יסודו בפתיחת איכה רבה, כשנכנסו עמונים ומואבים לבית קדשי קדשים ומלאו שם שני כרובים נטלו אותן וכו', גם בקינה תסתר לאלם לערבית ט' באב חרז הפייטן עם עמוני ומואבי והוציאו הכרובים. ומדרש זה קשה כי בבית שני לא היו עוד כרובים וגם בחרבן בית ראשון לא היו עוד שם כיוצא מגמרא יומא כ"א ובמדבר רבה פ' ט"ו. וא"כ איך נטלום המואבים? ובעל יפה ענף מתרץ ע"פ רש"י ליחזקאל כ"ה, ח' ולגמרא יומא נ"ד, ב' שלא היו הכרובים שעל הכפרת אלא צורת הכרובים אשר כר שלמה על קיר ההיכל, אמנם מדברי הפייטן נראה בעליל שכוונתו על כרובי הכפרת באמרו כרובי סודך וכן נראה גם ממדרש שאמר בהדיא שנכנסו לבית קדשי קדשים וע"כ צ"ע. אך לדעת כי בכ"י אחד כאן הגירסא דְּרוּבֵי סודך. **ואתה ה',** תהלים ק"ב, י"ג. **בשלש עשרה קימות נקמות לחשב,** כן הנוסח בד"י, ופירושו כי י"ג פעמים בא ל' קימה אצל השם אשר ישולל לו להכרית מכחישי התורה והן אלה, במדבר י', ל"ה. ירמיה ב', כ"ז. תהלים ג', ה'. וז', ז'. וט' כ'. וי', י"ב. וי"ז, י"ג. ול"ה, ב'. ומ"ד, כ"ז. וע"ד, כ"ב. ופ"ב, ח'. וק"ב, י"ד. וקל"ב, ה'. **בפחד ופחת ופח,** ישעיה כ"ד, י"ז. **ונחשבתי כער זומם,** ר"ל האומות אומרים שאנחנו עדים זוממים בהיות שמחכים אנחנו לביאת המשיח והם אומרים שלא יבוא. **ונפשי נבהלה,** תהלים ו' ד'. **בשלוש עתות,** יסודו על הפסוק ישעיה ל"ג, י' אשר נמצא בו ג' פעמים תבת עַתָּה. **בשלוש מיתות,** חרב ודבר ורעב. ובכ"י אחד נוסף קודם החרוז בשלוש מיתות עוד הלשון **בשלש עשרה קימות אותם להחרימם,** ופירוש קימות, נקמות. **בשבעה ימי עברה,** בצפניה א', ט"ו בפסוק יום עברה וגו' עד יום שופר ותרועה נמצא בו תבת יום ז' פעמים. **בעשרת מיני השמד,** הנאים בפ' קרבו גוים (ישעיה ל"ד). **מעשרה**

דְּבָרִים עִכְּבוּ עַם מֻעֲנוֹת · וּמִשֶּׁבַע מִצְוֹת הַמְיֻשָּׁנוֹת · כֵּן בְּעֶשֶׂר וָשֶׁבַע יְשַׁכְּרוּ לְעַנּוֹת · וּבַת־קוֹל תֵּצֵא מִמְּעוֹנוֹת · וּתְפוֹצֵץ בְּכָל־הַמַּחֲנוֹת · זִכְרוֹן דְּבָרִים לְהַגִּיד וְלַעֲנוֹת · אַל־תִּזְכְּרוּ רִאשֹׁנוֹת · בִּינוּ נָא יְשׁוּעוֹת אַחֲרוֹנוֹת · וְהַזְכִּירוּ זֵכֶר רְנָנוֹת · עֲמָלֵק אֲשֶׁר בָּא וְעִוֵּת מַחֲנוֹת · וְהֵקַר אֶתְכֶם בִּפְנֵי בָנוֹת · וַיָּצָא לוֹ שֵׁם בְּכָל־הַמְּדִינוֹת · רְאוּ עַתָּה זֹאת לְתַנּוֹת · אֵיךְ נִמְחָה כְּחֶתֶף בְּכָל־פִּנּוֹת · וּצְבָא הַמָּרוֹם אֲשֶׁר בִּמְעוֹנוֹת · אֲשֶׁר הָסְמַךְ עֲלֵיהֶם בְּמִשְׁעֲנוֹת · יִפְקֹד עֲלֵיהֶם אֶת־הָעֲוֹנוֹת · לְרֹב יָמִים לְהִמָּנוֹת · לַחֲשׁוֹב לָהֶם חִשְּׁבוֹנוֹת · לְהַפִּילָם לְחֶתֶף הָרִאשׁוֹנוֹת · וַהֲמוֹן לְאֻמִּים וְכָל־הַלְּשׁוֹנוֹת · עַל עוֹזֵר וְעָזוּר יִשְׂאוּ קִינוֹת · וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזֻר מְקוֹנְנוֹת: וְיֵדַע כָּל־פָּעוּל כִּי לֹא שָׁכַחְתָּ · וְיָבִין כָּל־יָצוּר כִּי שְׁמָם שִׁכַּחְתָּ · וְשֵׂעִיר וְשָׂרָיו אָז וִכַּחְתָּ · וַעֲמָלֵק וְטַפְסְרָיו הוֹכַחְתָּ · וְאִתָּם בְּמִשְׁפָּט נִתְוַכַּחְתָּ: וְיִזָּכְרוּ עַם אֲשֶׁר זָכַרְתָּ · כִּי לְטוֹבָה אֹתָם הִזְכַּרְתָּ · וּבְזִכְרוֹן טוֹב אֹתָם נִזְכַּרְתָּ: ה׳ וְהַמַּזְכִּירִים אֶת־יְיָ · יֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְיָ · וְיֹאמְרוּ גְּאוּלֵי יְיָ · כֵּן יֹאבְדוּ כָל־אוֹיְבֶיךָ יְיָ · וְהָעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ · וְהַבֹּטְחִים בַּיְיָ · וְהַשְּׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ · יֶחֱזוּ בְּנֹעַם יְיָ · וְיַגִּידוּ כִּי אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ: כִּי אֵל רַחוּם יְיָ · אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְיָ · טוֹב לְהֹדוֹת לַיְיָ · טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ · רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ · קוֹל אֹמְרִים הוֹדוּ אֶת־יְיָ · כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְיָ · זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ · כִּי אֵל גָּדוֹל יְיָ · בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ · שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיְיָ: ע״כ. וְאִם כָּל־הַמּוֹעֲדִים יִהְיוּ בְּטֵלִים · יְמֵי הַפּוּרִים לֹא נִבְטָלִים · וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִנֻּטָּלִים · וְיִזָּכְרוּ לָעַד גְּאוּלִים · לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחַת גִּילִים · מִפְעָלוֹת אֱלֹהִים מְגַלִּים · וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתָיו מַגְדִּילִים · וְשָׁרִים כְּחֹלְלִים · בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי עָשׂוֹר מְסַלְסְלִים ·

דברים, מעשרת הדברות. מענות, מלענות להם, ר"ל מלשמור אותם. ומשבע מצוות של בני נח. כן בעשר ושבע, פירש ר' מנחם בר חלבו, בפסוק כי כוס ביד ה' (תהלים ע"ה, ט') יש בו י"ז תבות. ובת קול, מבואר למעלה דף 290. ממעונות, מן השמים. אל תזכרו ראשונות, ישעיה מ"ג, י"ח. וכדרש בברכות י"ג על שעבוד הגלות. והקר אתכם, ל' קור וצנה, ויסודו על מה שאמרו חז"ל (ילקוט כי תצא) אשר קרך בדרך, רבנן אמרי הקירן לפני אומות העולם, משל לאמבטי רותחת שלא היתה בריה יכולה לירד לתוכה ובא בן בליעל אחד וקפץ לתוכה אף על פי שנכווה הקירה בפני אחרים, כך כיון שיצאו ישראל ממצרים נפלה אימתן על כל אומות העולם, שנ' אז נבהלו אלופי אדום וגו' תפול עליהם אימתה וגו', וכיון שבא עמלק ונזדווג להם אף על פי שנטל את שלו מתחת ידיהם הקירן בפני אומות העולם עכ"ל. כחתף, מאחוס, כמו שפירש רש"י במשלי כ"ג, כ"ח. וצבא המרום, עש"ה ישעיה כ"ד, כ"א. לרב ימים להמנות, ראה רש"י בישעיה כ"ד, כ"ב. וכשל עוזר, ישעיה ל"א, ג'. והמזכירים וכו', הם כולם פסוקי תנ"ך ישעיה ס"ב, ו'. ותהלים ע', י"ז. וק"ז, ב'. ושופטים ה', ל"א. ותהלים קל"ד, א'. וקכ"ה, א'. ול"ב, י"ד. ושמואל א' ב', ב'. ודברים ד', ל"א. ותהלים קכ"ח א'. ול"ב, ב'. וקי"ח, ח'. ול"ג, א'. וישעיה ל"ג, י"א. וישעיה ס"א, ט'. ותהלים קי"ח, כ"ד. ול"ה, ג'. וקי"ח, כ"ו. וישעיה ס"א, י'. ואם כל המועדים, וכו' כדאיתא במדרש משלי בפסוק טבחה טבחה מסכה (ט', ב'), וראה הרשב"א תשובה כ"ג. מנֻטָּלים מישראל, והוא ע"ש הכתוב וינטלם וינשאם (ישעיה ס"ג, ט'). מפעלות אלהים מגלים, הכוונה, שקוראים בימים אלה את המגלה אשר בה נס מפעלות ה', שגאל את עמו ע"י נפלאות מיד המן הרשע. ושרים כחוללים, תהלים פ"ז, ז'. בעשרת מיני עשור, בילקוט תהלים רמז תרל"ג, כנור של מקדש היה של שבע מינין, ושל ימות המשיח שמונה, ושל עתיד לבוא עשר שנ' עלי עשור.

בְּכִנּוֹרוֹת וּבִנְבָלִים. בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי הַלֵּל מְהַלְּלִים. בַּעֲשֶׂרֶת לְשׁוֹנוֹת שִׂמְחָה צָהֳלִים. וְשַׂרְפֵי הַקֹּדֶשׁ הַמְּעֻלִּים. כְּתַלְמִיד לָרַב יִהְיוּ לָמוֹ שׁוֹאֲלִים. מַה פָּעַל אֵל אֵלִים: כִּי אֵלֶּה יִהְיוּ מִבִּפְנִים. וְאֵלֶּה מִלִּפְנֵיהֶם מִפָּנִים. וְאֵלֶּה חוּצָה לָמוֹ פוֹנִים. וְאֵלֶּה לִפְנַי וְלִפְנִים. בְּצֵל שַׁדַּי מִתְלוֹנְנִים. וּבַחֲמִשָּׁה קוֹלוֹת הַצְּפוּנִים. קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה מְצַפִּינִים. בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים צְפוּנִים. חֲהוֹגִים בִּיקָרָה מִפְּנִינִים. וְקִדְּמוּ שָׂרִים אַחַר נֹגְנִים. לָדַעַת אֵיךְ הֵם מְנַגְּנִים. בְּגַאֲוַת אֲפִיקֵי מָגִנִּים. בְּצִלָּם הֱיוֹת גְּנוּנִים. וּבְאֶבְרָתָם מִתְגּוֹנְנִים. וְעַל חוֹמֹתָם מִתְמַנִּים. לְשׁוֹעֲרִים וּלְשׁוֹמְרִים מְמֻנִּים. כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה מְזֻמָּנִים. לְהַזְכִּיר קְדֻשַּׁת נוֹצֵר אֱמוּנִים. לְהַעֲרִיץ זְכִירַת גּוֹי שֹׁמֵר אֱמֻנִים. וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתְכַּנִּים. וּבִשְׁלוֹשׁ קְדֻשָּׁה לְקָדוֹשׁ מִתְכַּוְּנִים. שְׁתַּיִם בְּרֹאשׁ בָּנִים מַשְׁכִּינִים. וְאַחַת בְּרֹאשׁ מַלְכָּם מַתְקִינִים. וּבִשְׁלָשְׁתָּם הֵם נְכוֹנִים. כִּסֵּא שָׁלֵם וְשֵׁם שָׁלֵם בָּם מְכִינִים. וּבִשְׁלוֹשׁ קְדֻשָּׁה עֲנוֹת כְּאָז מוּכָנִים. קָרוֹא זֶה אֶל־זֶה מְכֻוָּנִים. וּבְכִנּוּי שֵׁם קָדוֹשׁ קוֹרְאִים וּמְכַנִּים:

חזן· ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קו"ה· קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: חזן· אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו: קו"ה· ברוך כבוד יי ממקומו: חזן· ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו, כי מחכים אנחנו לך: מתי תמלך בציון, בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדר ודר ולנצח נצחים: ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך: קו"ה· ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

חזן· לדר ודר נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל הקדוש:

ישמח משה וכו'.

בעשרת מיני הלל, שיר שבח הלל זמרה נגינה רנון תרועה גידול רומם ברכה. ויש מפרשים על י' מאמרות של שבח שנאמר ס' תהלים בנצוח בנגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתהלה בתפלה בהודאה בהללויה (פסחים קי"ז). **בעשרת לשונות שמחה**, גילה רנה דיצה חדוה שמחה ששון עלז עלס עלץ צהל. **כתלמיד לרב יהיו למו שואלים**, יסודו בבמדבר רבה פרשה כ' כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, ישראל יושבין לפני הקב"ה כתלמיד לפני רבו לעתיד לבוא ושואלין ממנו כל פרשה ופרשה למה נכתבה, ומלאכי השרת רואין אותן ושואלין אותן מה הורה להן הקב"ה לפי שאינן יכולין ליכנס במחיצתן עכ"ל ובדברים רבה דף רפ"ו אמר ר' אבא לעתיד לבוא מחיצתן של צדיקים להיות לפנים ממלאכי השרת, והם שואלים להם מה הלכות חדש הקב"ה היום עכ"ל. **ובחמשה קולות** בפסוק ירמיה ל"ג, י"א נא מלת קול ה' פעמים, ואמר **הצפונות** ר"ל צפונות הן הקולות אלו עד הגאולה ואז ישמח בהן הקב"ה את עמו. **ביקרה מפנינים**, בתורה. **וקדמו שרים** הם ישראל הקודמים בשירה ואח"כ יבאו המלאכים לשבח כמו כן להקב"ה, כדאיתא בשמות רבה פרשה כ"ג דף ק"מ. וראה גם למעלה דף 656. **בגאות אפיקי מגנים וכו'**, יחפצו המלאכים להתגונן ברוממות חוזק ישראל. **ועל חומותם וגו'** ע"פ ישעיה ס"ב, ו', ודרשוהו חז"ל על המלאכים. **שתים בראש בנים**, ע"פ ויקרא רבה פ' כ"ד משל לבני מדינה שעשו ג' עטרות למלך וכו' כך בכל יום ויום העליונים מכתירים להקב"ה ג' קדושות, מה הקב"ה עושה, נותן בראשו אחת, ושתים בראשן של ישראל וכו' עכ"ל.

הש״ץ אומר התפלה וכשמגיע אל מלך עוזר ומושיע ומגן אומרים קרובות ויאהב.

ע״פ א״ב מחומש אלא שהקדים לכל אות תיבה אחת מפסוק ויאהב המלך וגו׳. ובראש סיומי החרוזים חתום שם המחבר אלעזר בירבי קליר חזק אלא שהקדים להם תיבה אחת מפסוק ומרדכי יצא מלפני וגו׳.

ויאהב אומן יתומת הגן. אמנה שבעים וחמש בעדה להגן. אז מאז כחו יודע נגן. אריה בן־זאב לישע הוגן. אץ להזכיר אותו מגנן. ומרדכי אמץ באלף המגן: ברוך אתה יי, מגן אברהם:

אתה גבור וכו׳ עד להחיות מתים.

המלך בכס יה חק לזרע כה יהיה. בקמים כל־נשם לא תחיה. בן־בכורת חל דבר אהיה. בקוץ אשר נכמר ויחיה. בכן צפעו צץ לצדים שיהיה. יצא למררו מור בגשמים מחיה: ברוך אתה יי, מחיה המתים:

נקדש וכו׳ עד וקדוש אתה.

את־אסתר גל ממסתיר לגואל. גוי כנואש מלהגאל. גוזר אם אין לאיש גואל. גלף מישפה תבנית הגואל. גש כאח לצרה לצחצח

ויאהב אומן, מרדכי (אסתר ב׳, ז׳). **יתומת הגן**, אסתר שהיתה יתומה הגונה וכשרה. **אמנה וכו׳**, האמונה שהאמין אברהם אבינו בה׳ בלכתו מארצו והוא היה אז בן ע״ה שנה (בראשית י״ב, ד׳) אותה אמונה הגינה על אסתר להגיע למלכות כשהיתה בת ע״ה שנה. הדסה בגימט׳ ע״ד, וי״ב חדשים היתה נאסר בית הנשים הרי ע״ה, וכדאיתא בב״ר פ׳ ל״ט ותרגום אסתר ב׳ ז׳. **כחו**, כאשר ראה. **יודע נגן**, דוד המלך. **אריה בן זאב**, כנוי למרדכי, שהיה אביו מבנימן זאב יטרף (בראשית מ״ט, כ״ז) ואמו מיהודה גור אריה (שם מ״ט, ט׳). **אץ**, מהר. ור״ל כשבקש אבישי להרוג את שמעי לא הניחו דוד (ש״ב י״ט, כ״ג), לפי שחזה ברוח הקדש שעתיד לצאת ממנו מרדכי שהיה הגון להושיע את ישראל, וכל זה יסודו בגמרא מגלה דף י״ב, ב׳. **אמץ**, נתאמץ ונתחזק בתורת ה׳ שהיא מגינה לכל העוסקים בה. **אלף**, מל׳ ואאלפך חכמה (איוב ל״ג, ל״ג). ויש מפרשים באלף המגן על אלף איש מבנימן שהביא שמעי אתו בשירד לקראת דוד לבקש על נפשו (ש״ב י״ט, י״ח). ויש מפרשים על בנין בית המקדש שני ועש״ה שיר ד׳, ד׳ הנדרש על בה״מ.

המלך, הקב״ה. **בכס יה**, שמות י״ז, ט״ז. **חק**, חקק וצוה. **כה יהיה**, ישראל, עש״ה בראשית ט״ו, ה׳. **בקמים**, בעמלק השונא. **נשם**, נשמה. **בן בכורת**, שאול המלך (שמואל א׳ ט׳, א׳). **חל**, חלל את דבר ה׳. **בקוץ**, הוא אגג אשר נכמרו עליו רחמי שאול והחייה אותו. **צפעו**, זרעו של אגג הכין כין וחנט להיות לצדים ולשכינים לישראל. צפעו, מל׳ הצאצאים והצפיעות (ישעיה כ״ב, כ״ד), או שהוא מל׳ משרש נחש יצא צפע (שם י״ד, כ״ט), והכוונה על המן מזרע אגג. **למררו מר**, מרדכי שנקרא מר דרור (לפי מגלה דף י׳ ע״ב) יצא למרר את המן, ובעזרת ה׳ שהוא בגשמים מחיה את בריותיו.

גל, גילה והוציא את אסתר מבית שאול שהיה מסתיר את דבר המלוכה (שמואל א׳ י׳, ט״ז) ויסודו במגלה י״ג, ב׳ בשכר צניעות שהיתה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר. **כנואש**, כאשר נתיאשו ישראל מן הגאולה. **גוזר**, הקב״ה שגזר בתורתו שאם אין גואל לאיש הנמכר לעבד ויצא בשנת היובל. **גלף**, ל׳ פיתוח, תרגום ופתחת ותגלוף (שמות כ״ח, ט׳). **מישפה**, פירושו, חקק להוציא את מרדכי הגואל משבט בנימן אשר אבנו באבני החושן היתה ישפה, ויסודו במדרש אסתר דף קפ״ה רחל תפשה פלך שתיקה, בנימין בנה תפש בשתיקה, תדע שאבנו שהיתה בחושן היתה ישפה לומר יודע היה במכירת יוסף ושותק, ישפה יש פה ושותק, שאול בן בנה ואת דבר המלוכה לא הגיד, אסתר אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה. **גש**, נגש מרדכי. **לצחצח**, לטהר. **הגואל**, הוא מל׳ לחם מגואל (מלאכי א׳, ז׳)

הגואל. מלפני עיר וקדיש להקדיש אאל. ברוך אתה יי, האל הקדוש:

אתה חונן וכו' עד בינה והשכל.

מכל־דורו פן להתבונן. דעת מאי־זה חטא צג צר שונן. דברת אב כזכר אונן. דלתי צור כנסה דפק וחנן. דגלים לשלש תען ולחנן. המלך זעקם בן דעה חונן: ברוך אתה יי, חונן הדעת:

השיבנו וכו' עד בתשובה שלמה לפניך.

הנשים ההגונות לכם ישיבה. הכארו וסערה בם נשבה. הדסה זאת כגע לה תור ומחשבה. הללה לכל־רואיה ועזר לו שוה. הדר ימיני לשובב שובבה. בלבוש רצות רוצה תשובה: ברוך אתה יי, הרוצה בתשובה:

סלח עד וסולח אתה.

ותשא ותבא באלוה. ולא ידעה כי זאת עשתה יד אלוה. ויבער חנף בכל־גבול לשלוח. ובהגיע תור בנין לצלוח. ובת אביחיל לבשה צלוח. מלכות בה רבה מרבה לסלוח: ברוך אתה יי, חנון המרבה לסלוח:

ראה בענינו עד גואל חזק אתה.

חן זבדה מהררי אל. זכותה עמעם ביד בן־אביאל. זאת בבואה הלום נשאה עין לאל. זכרה־נא לי צדקת הררי אל. זה הכינה לאות לתקון אריאל. תכלת ידה עשות לגואלי אל: ברוך אתה יי, גואל ישראל:

רפאנו וכו' עד ורחמן אתה.

וחסד חסדה חסיד המהולל. חור וכרפס וכתם וחלי. חילה רוץ

הרלון על עון ישראל שנהנו מסעודת אחשורוש. עיר וקדיש, שמות מלאכים. אאל, אתחיל, מל' הנה נא הואלתי (בראשית י"ח כ"ז) והכוונה קודם שיקדישו המלאכים את הקב"ה אתחיל אנכי לומר הקדושה. וע"פ מאמר חז"ל שאין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה (חולין צ"א, ב').

פן, פנה מרדכי להתבונן ולדעת החטא אשר בסבתו עמד המן הרע להיות שונן לשונו כנגד ישראל. דברת אב, ענין שאול שהחיה את אגג. אונן, התאבל. דלתי צור כנסה, דלתי בית הכנסת שמתפללים שם לצור ישראל. ויותר נראה שצ"ל ציר מל' הדלת תסוב על צירה (משלי כ"ו, י"ד) ור"ל דפק על צירי בהכ"נ. דגלים לשלש, לוה לדגלי ישראל לצום ג' ימים רצופים ולהתחנן אל הקב"ה. תען, ל' תענית. המלך, הקב"ה.

הכארו, נתכוולו, מל' נכוו כאור (ב"ק דף ק', ב') והוא כמו ל' כעור בחלוף אהח"ע. כגע, והגיע תור אסתר (אסתר ב', ט"ו). ועזר לו שוה, המלך אחשורוש שוה אותה להיות לעזר לו. ימיני, מרדכי. לשובב שובבה, להשיב ישראל שהיו שובבים בחטאם. בלבוש רצות, בלבוש שק לרצות את רוצה בתשובה.

באלוה, בעזר אהים. כי זאת עשתה וכו', ל' איוב י"ב, ט'. ויבער, מל' יבערו ויכסלו (ירמיה י', ח'), ר"ל כסיל היה אחשורש במה שלוה שיביאו אליו כל נערה בתולה, כי כל מאן דהוה ליה ברתא איטמרא מניה (מגלה י"ג ע"ב). חנף, אחשורש (מדרש אסתר דף ק"ז). בנין, בנין בה"מ. צלוח, הצלחת המלכות.

זבדה, נתן לה למתנה, ל' זבדני אלהים (בראשית ל', כ'). מהררי אל, מן העליונים. עמעם, נתחבר החן והיופי עם הזכות שהיתה לה ביד מרדכי. עמעם, מל' עם. בן אביאל, מרדכי שהיה מזרע קיש בן אביאל (ש"א ט', א'). צדקת הררי אל, זכות האבות. זה, הקב"ה עש"ה זה אלי ואנוהו (שמות ט"ו, ב'). לאות, שילא ממנה בן שיבנה בה"מ והוא דריוש. אריאל, בה"מ. תכלת וכו', ידה עשתה את הפרוכת לבה"מ. וי"מ תכלת ל' תכלית, ר"ל דריוש כלה וגמר את בנין הבית שהתחיל כורש לבנותו כבר.

וחסד, הקב"ה שהוא חסיד בכל מעשיו ומהולל כל הוא קשט את אסתר בחסד, וע"פ מגלה י"ג אסתר ירקרוקת היתה וחוט של חסד משוך עליה. וכתם וחלי, מיני תכשיט (משלי כ"ה, י"ב). חילה,

ראש פתן מגחלי· חרון בו לשלח עוד מלאכלי· חלת פני אלהים יי חילי· וחור רב חתלי רופא חלי: ברוך אתה יי, רופא חולי עמו ישראל:

ברך עלינו וכו׳ עד כשנים הטובות.

לפניו טבע הוד אברך· טבוע היה ומוכן להארך· טמנה וסתרה מפרוע ירך· טמא כהגרל גפנה להברך· טוב פץ לה קומי אורי כי בא אורך· ועטרת בשנת טובתך בגשם אברך: ברוך אתה יי, מברך השנים:

תקע בשופר וכו׳ עד כנפות הארץ.

מכל־יודעי דרת שפתי מרבץ· יקר ימיני בדת ימין רובץ· יפי עדי עדים משבץ· יצא מלבש על יד קובץ· ירש מתן שאלות יעבץ· זהב ימן לאסוף נדחים מקבץ: ברוך אתה יי, מקבץ נדחי עמו ישראל:

השיבה וכו׳ עד וצדקנו במשפט.

הבתולות בהקבץ שנית במאהב· כבודה בת־מלך השליכה יהב· כי צדיק יי צדקות אהב· כמס דב רשפי להב מלהיב ללהב· כרה שוח לער לחומו להבהב· גדולה קפץ בדין משפט אהב: ברוך אתה יי, מלך אוהב צדקה ומשפט: למלשינים וכו׳ עד במהרה בימינו.

הקב״ה נתן לה חיל וכח לרוצץ ראש פתן, ר״ל את המן. מגחלי, המבעיר עלי גחלים. ויש גורסים פגחלי, ומפרשים שלא ישרפני בגחלי רתמיו. עוד מלאכלי, שלא יאכלני עוד. חלת, התפללה, מל׳ ויחל משה. וחור, ל׳ חרות. חתלי ל׳ חבישת המכה כמו לשום חתול לחבשה (יחזקאל ל׳ כ״א).

לפניו, ימים רבים לפני מרדכי. טבע, חקק הקב״ה ושם הוד על יוסף הנקרא אברך עש״ה בראשית מ״א, מ״ג. טבוע, ר״ל זה ההוד של יוסף היה מושם ושמור ומוכן גם למרדכי כדי שתעלה בזה תרופה לישראל. להארך, להעלות ארוכה ורפואה. ובמדרש אסתר דף קפ״ו בניה של רחל נסן שזה וגדולתן שזה וכו׳ ביוסף כתיב ויקראו לפניו אברך, ובמרדכי ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש וכו׳. טמנה, מרדכי טמן והסתיר את אסתר ד׳ שנים, כדאיתא במדרש ילקוט ובתרגום ירושלמי לאסתר ב׳, ח׳. מפרוע ירך, ל׳ גלוי, שלא רלתה לגלות ירכה להכנא לערל וטמא. כהגרל, כאשר נפל גורלה להכנא לאחשורוש. להברך, ל׳ הרכבת זרע, מענין המבריך את הגפן (כלאים פ׳ ז׳). קומי אורי, ל׳ ישעיה ס׳, א׳. ועטרת, תפארת ישראל. בשנת טובתך, ר״ל בימי מלכותך, ותפש בל׳ תהלים ס״ה, י״ב. בגשם, בגשמי ברכה והצלחה.

שפתי מרבץ, מל׳ רובץ בין המשפתים (בראשית מ״ט, י״ד) אשר נדרש על בני יששכר יודעי בינה לעתים. יקר בן במדויקים בפיעל, ופירושו הוקיר הקב״ה את מרדכי הימיני יותר מכל יודעי ולומדי תורה, בעבור שהיה רובץ תמיד ועוסק בדת שנתנה מימין הקב״ה ועש״ה מימינו אש דת למו (דברים ל״ג, ב׳). משבץ, ל׳ משבצות זהב (שמות כ״ח, י״א). על יד קובץ, ל׳ משלי י״ג, י״א. והכוונה פה על מרדכי שהיה קובץ כל התורה בידו. שאלות יעבץ, הוא עתניאל בן קנז ששאל מאת השם לברכו בתורה ולהרבות את גבולו בתלמידים (תמורה דף ט״ז). ימן, הקב״ה שהוא מקבץ נדחים זמן והכין זהב רב למרדכי לאסוף. ימן ל׳ הזמנה מענין ויִמן ה׳ (יונה ב׳, א׳) אף כי אינו מגזרתו.

במאהב, כאשר אחשורוש באהבתו את אסתר צוה להקבץ שנית בתולות כדי שתגיד לו את עמה ואת מולדתה. כבודה בת מלך, אסתר, ול׳ תהלים מ״ה, י״ד. השליכה יהב, בטחה בה׳ ולא הגיד את עמה, ול׳ תהלים נ״ה, כ״ג. ויסוד החרוז במגלה י״ג עביד מצתיה ולא גליא ליה דלא כרגא ולא גליא ליה וכו׳. כי צדיק, תהלים י״א, ז׳. כמס, הקב״ה הכניס והטמין בלב אחשורוש שהיה פרסי ונמשל לדוב (דניאל ז׳, ה׳) את רשפי להב האהבה כדי ללהב ולשרוף את המן שהיה מלהיב ומבעיר איבה על ישראל. כרה המן שוח לישראל. לער לחומו להבהב, בשרו כשרף לגלא. לחומו, בשרו כמו בפניה א׳ י״ז. להבהב, ל׳ שרפה כמו זבחי הבהבי (הושע ח׳ י״ג) ובמשנה שקפלה ולא הבהבה. גדולה קפץ, הקב״ה שהוא משפט אהב סגר הדין במדת הרחמים הגדולה. קפץ ל׳ סגירה מגזרת ולא תקפוץ את ידך (דברים ט״ו, ז׳).

וַיָּשֶׂם לַיְלָה וּתְנוּמָה הִמְנִיעַ. לֵיל אֲשֶׁר תַּנִּין וְיָרֵב הֵנִיעַ. לַהֲווֹת אוֹתוֹ הִצְנִיעַ. לִהְיוֹת לְפִלְאוֹ צָנוּעַ. לָכֵד זֵד יָהִיר וּבְאַשְׁמוּרוֹ הִכְנִיעַ. וְתַכְרִיךְ יְחוּמָיו שַׁח זֵדִים מַכְנִיעַ:

ע״ס א״ב.

אֶזְרָח בָּט חוּץ. בְּכֶסֶל גָּהוּץ. בִּנְתִיב נָחוּץ. סָכַת צֵאת חוּץ: בַּמָּה אֵדַע. פָּתוּל יֵדַע. וּפְלוּלוֹ נוֹדַע. בְּיָדֹעַ תֵּדַע: גְּמוּלָיו חִבֵּל. בְּעוֹל הַמְסֻבָּל. וְעָנוּ בְּסֵבֶל. קוֹדֵי נִסְבָּל: דָּלָיו בְּלוּד דְּאוֹת. אַרְבַּע מֵאוֹת. בְּלִבְנַת יָוֵן לְאוֹת. עַד יוּחַשׁ אוֹת: הָרִים צַח דִּלֵּג. וּגְבָעוֹת בִּלֵּג. וַעֲנָם מִלֵּג. בְּצַלְמוֹן מַשְׁלֵג: וְתַנִּין כְּזָמַם. בּוֹ בַּיָּם זֻמַּם. בְּגִיחוֹ עִמַּם. בְּאֶצְבַּע הֻמַּם: זָרוּ לוֹעֲזִים. מֵצַח מְעֻזִּים. וְקָפְאוּ בְּעַזִּים. כְּנֶבֶל רְעוּזִים: חֵיל צְבָא פַרְעֹה. בְּסַאסְאָה פְּרָעוֹ. וּבָט בְּנָס וּקְרָעוֹ. מוּל אָב וְזַרְעוֹ: טְבוּעִים אָז כְּשָׁרוּ. תּוֹפֵפוֹת בְּכֵן שָׁרוּ. וּפָז בַּסּוּף אֻשָּׁרוּ. וְאֶל־שׁוּר נוֹשָׁרוּ: יָקְשׁוּ אֲמָרִים. שׁוּב לְגֵיא חֲמוֹרִים. וּמֵחֲשׁוּבִים מוֹרִים. נִתְמְרוּ לְמָרִים: כִּשֵּׁר צִיר תַּחַן. לוּט בְּאוּשֵׁי צַחַן. לְהַמְתִּיק מַר לְמַחַן. לְבַל לָקוּט בְּבֹחַן: לִוּוּ לְאֵילָם. וְאַף לַהַט הֶאֱלִים. וְנָקְבוּ

לילה, ליל פסח היה. תנין, פרעה. וירב, סנחריב (הושע ה׳, י״ג). הניע, השליך, מל׳ ויניעם במדבר (במדבר ל״ב, י״ג). אותו הלילה. לפלאו, לנפלאות שיעשה לע״ל באותו לילה. זד יהיר, המן. ותכריך יחומיו, פי׳ חבור וקבוץ בניו שח והשפיל אותם הקב״ה המכניע זדים. תכריך, ל׳ אגודה. יחומיו מל׳ יחמתני אמי (תהלים נ״א. ז׳).

אורח, אברהם אבינו הנקרא איתן האזרחי. בט, הביט. בכסל גהוץ, בכוכבים הטהורים. כסל, מל׳ עושה כימה וכסיל (עמוס ה׳, ח׳). גהוץ, טהור, מענין גיהוץ בל׳ חז״ל. נחוץ, ענין מהירות כמו ש״א כ״א, ט׳. סכת, שמע. ור״ל אברהם אבינו הביט בכוכבים לראות במזלו ואמר לו השם צא מאצטגנינות שלך וכמו שדרשו חז״ל בשבת קנ״ו על פסוק ויוצא אותו החוצה. במה ארע, בראשית ט״ו, ח׳. פתול, מל׳ עקש ופתלתול. ופלולו, משפטו נודע לו. גמוליו, בניו. חבל, השחית אותם פרעה. בסבל, בסבלות מצרים. קודי נסבל, תואר למצריים המשתחוים לאלילים. קודי, מל׳ ויקדו. נסבל, ע״ז אשר על כתף יסבלוהו (ישעיה מ״ו, ז׳). דליו, בניו באו למצרים. לוד, כנוי למצרים (בראשית י׳ י״ג). דאות, ל׳ פריחה, כמו ידאה הנשר. לאות, הלמ״ד מן השורש מגזרת וילאו מצרים, ר״ל שהיו ישראל יגעים ונלאים בעבודת לבנים וטיט היון ד׳ מאות שנה. עד יוחש אות, עד הזמן שמהר הקב״ה והחיש להם אות הגאולה. צח, הקב״ה עש״ה שיר ה׳, י׳. דלג, את הקץ. בלג, חזק את ישראל מל׳ המבליג (עמוס ה׳, ט׳). וענם, מצרים (בראשית י׳, י״ג). מלג, הרתיח ברותחין מל׳ מולגין את הראש (ביצה ל״ד). בצלמון משלג, זה הקב״ה שכתוב בו תשלג בצלמון (תהלים ס״ח, ט״ו). ותנין, פרעה במה שחשב לאבד את ישראל במים באותו דבר עצמו נגמל לו ונטבע בים. בגיחו, במלחמתו, ונלחם בנו ת״א ויגיחון בנא קרב (שמות א׳, י׳). זמם, הוחשך. באצבע, אצבע אלהים. זרו לועזים, נתפזרו מצרים שנקראו עם לועז (תהלים קי״ד). זרו, כמו זרו רשעים (שם נ״ח, ד׳). וקפאו, נטבעו במים עזים. תרגום ויצף הברזל וקפא (מ״ב ו׳, ו׳). כנבל, כנאד הזה שהוא פקיק וצף על פני המים. רעוזים כמו רעולים, דוגמת עלז ועלץ. בסאסאה פרעו, שלם לו הקב״ה מדה כנגד מדה. ובט, הביט הקב״ה. בנס, בים עש״ה הים ראה וינס. מול אב וזרעו, מפני יעקב ובניו. כשרו, כאשר ראו ישראל את מצריים טבועים בים. תופפות, עש״ה תהלים ס״ח, כ״ו. ופז, זהב טוב. אשרו, נתאשרו בבזת הים. ובמ״א עשרו בעי״ן. ואל שור נושרו, הלכו במישור אל מדבר שור. יקשו, הקשו לדבר קשות לשוב לארץ מצרים אשר בשר חמורים בשרם (יחזקאל כ״ג, כ׳). מורים, מל׳ מור ואהלות (שיר ד׳ י״ד). נתמרו, נהפכו, מל׳ תמורה, והשרש התי״ו כמו שעשו חז״ל במלת מתרימין, מתחילין. ובמ״א גורס ומחשובים מורים וכו׳ ופירושו מאשר בתחלה היו ישראל חשובים כמור הומרו להיות מרים. ציר, משה רבינו שהיה ציר נאמן הכשיר וערך תחנה בעד ישראל. תחן, תחנה. לוט, כדי ללוט ולכסות סרחונם, מל׳ וילט פניו (מ״א י״ט י״ג). באושי צחן, כמו ועלה באשו ותעל צחנתו (יואל ב׳ כ׳), וכנוי לחטא. למחן, למחנה ישראל. או שהיא מל׳ חנינה ור״ל למתוק. לבל לקוט, שלא יקוץ בם הקב״ה בנסיון הזה. לקוט מל׳ אקוט בדור (תהלים צ״ה, י׳). לוו, נתלוו ע״י ענני כבוד. ואף, וחרון אף של להט החרב נשתתק מהם. האלים, ל׳ אלם או חרש. תקבו

אֵלִים· בְּצֶדֶק בְּנֵי אֵלִים: מִהֲרוּ לֶאֱלוּשׁ· וְכָל־בָּצֵק מִלּוּשׁ· וְרָגְנוּ בְּפִלּוּשׁ·
עֲדֵי דֹק חָלוּשׁ: נְסוּ פְּעָמִים· בְּתִקּוּן יוֹמַיִם· כְּדִגַּן שָׁמַיִם· וּבְצִיַּת מָיִם:
סָעוּ לִרְפִידִים· בְּרִפְיוֹן לַפִּידִים· וְעוֹדָם שָׁם רְפוּדִים· חָלוּ בְּצַר קְפוּדִים:
עַד הִנָּם בְּחָם· אָץ לְהַאֲלִיחָם· וּבְסוּף הֶאֱחָם· וּפֹה בְּחֶשֶׂף נִלְחָם: פָּסַע
פַּרְסָאוֹת· אַרְבַּע מֵאוֹת· לְזַנֵּב צְבָאוֹת· נְצֵי צְבָאוֹת: צָג בְּמִלְחָמוֹת· רֵאשִׁית
עֲלָמוֹת· וּפָן בְּמַהֲלֻמּוֹת· וְהוּשַׁת לִכְלִמּוֹת: קָצַץ אֲשָׁלִים· בְּחֵיק נֶחֱשָׁלִים·
וְקִלֵּס מוֹשְׁלִים· בְּחֵטְא נְשׁוּלִים: רָדַף שְׁלֹשָׁה· וּבָשְׁתּוֹ שְׁלָשָׁה· וַעֲדָתוֹ חֲלָשָׁה·
בְּיַד אֹזֶן חֲלוּשָׁה: יוזן שַׁדַּי חֹק בְּכֵס· קָרְבוּ לָרֶכֶס· זָכְרוּ לְכַרְכֵּס· מֵהֲדוֹם
וּמִכֵּס: תְּחוּר עִם אֵיבָה· בְּמָשׁוּל הָבָה· וְשָׁמְרָה לוֹ אֵיבָה· בְּבוּז וּבְגַאֲוָה:

פ"ס תשר"ק.

תְּמִימִים כְּרָשׁוּ אֶרֶץ· וְהִקְצִינוּ שַׂר בְּעֶרֶץ· פָּקַד לָרוּץ בְּמֶרֶץ· לְכַלּוֹתוֹ
בְּחֶרֶץ: שַׁדַּי שׁוֹכֵן עַד· צִוָּ לְלוֹעֵט עַד· אַחֲרָיו לִצְעַד· לְטַאטְאוֹ עֲדֵי עַד:
רִחֵן עִמְעֵם· וְאַכְזָר רִעֵם· וּמֵאֵן זָעַם· מִמְּלוֹךְ עֲלֵי עָם: קָצִין מֻכְמָר· נִין
צוּף כָּמַר· וַיְשַׁסֵּף וַיְשַׁמֵּר· וּלְאַרְבָּעָה זָמַר: צֶפַע מְנוּ חָשׁ· מִשֹּׁרֶשׁ נָחָשׁ·
בְּגִיחוֹ כִּחֵשׁ· לָחוּץ עִם נָחָשׁ: פִּיו שָׁלַח בְּרָע· כְּלִילַת יֹפִי לִגְרֹעַ· בְּבָבַת עַיִן

אלים, נקראו גבורים וגדולים, מל' אילי מואב (שמות ט"ו, ט"ו). **בצדק בני אלים**, בזכות האבות. **לאלוש**, במדבר ל"ב, י"ג. **מלוש**, כל הבצק שהוציאו ממצרים כלה ולא היה להם עוד מה ללוש. **בפלוש**, בפרהסיא ובגלוי, מל' מבוי מפולש (עירובין ו'). **עדי דוק חלוש**, עד השמים נתחלשו. **דוק**, כנוי לשמים עפ"ה ישעיה מ', כ"ב. **נסו**, הקב"ה נסה אותם ולא עמדו בנסיון. **בתקון יומים**, בתקון המן לב' ימים שאמר הקב"ה אל תצאו והם יצאו, אל תותירו והם הותירו. **ובצית מים**, שאמרו מה נשתה. ובצית, ל' יובש. **סעו**, נסעו. **ברפיון לפידים**, שנרפו ידיהם מן התורה שניתנה בקולות ולפידים. **רפודים**, רבוצים וחונים. **חלו**, נחלשו. **בצר**, ע"י הצורר עמלק. **קפודים**, ל' כליה וכריתה, מל' קפדתי כאורג חיי (ישעיה ל"ח, י"ב). **עד הנם בחם**, בעודם במצרים. **אץ להאליחם**, מהר עמלק להתעיבם, מל' יחדו נאלחו (תהלים י"ד, ג'). **ובסוף**, בים סוף. **האחם**, קרא עליהם האח האח, כי חשב שיפלו ביד מצרים. ובנה הפייטן פעל ממלת האח. **ופה**, ברפידים. **בחשף**, בגלוי, מל' מחשוף הלבן (בראשית ל', ל"ז). **צג**, נצב. **ראשית עלמות**, עמלק עפ"ה במדבר כ"ד, כ'. **ופן**, פנה לנוס. **במהלמות**, במכות שהוכה ע"י יהושע. **אשלים** הכנוי מן אֵשֶׁל בפלס עֵבֶר עֲבָרִים· והכוונה על זרע אברהם שנ' בו ויטע אשל. **בחיק**, בתוך. **וקלס**, חרף ולעג בישראל הנקראים מושלים. **נשולים**, שבט דן שפלטם הענן ונפלו ביד עמלק. נשולים מל' כי ישל זיתך (דברים כ"ח, מ'). **שלשה**, א' במצרים וא' בים וא' ברפידים וכמובא למעלה. **שלשה**, מחיית עמלק כתובה ג' פעמים בשמות י"ז, י"ד. דברים כ"ה, י"ז. וש"א ט"ו, ב'. **אזן חלושה**, כנוי ליהושע ועפ"ה שמות ל"ב י"ז. וי"ח. **בכס**, שמות י"ז, ט"ז. **קרבו לרכס**, לאסר למלחמה כנגד עמלק. לרכס מל' וירכסו את החשן (שמות כ"ח, כ"ח). **לכרכס**, להשמיד, בל' גמרא נשי לכרכושי בקי (שבת ע"ז, ב'). **מהדום ומכס**, ר"ל מלמטה ומלמעלה. **תחור**, תחרות. **במשול**, בעמלק שהיה למשל ולשנינה. **בבוז ובגאוה**, בשביל בזיון וצרה שעשה בגאותו לישראל.

כרשו, כאשר ירשו. **והקצינו**, והמליכו את שאול לקצין ולשר עליהם. **בערץ**, ל' עריצים. **במרץ**, במרוצה. **בחרץ**, ל' כלה ונחרצה (ישעי י', כ"ג). **ללועט עד**, הוא שאול משבט בנימין שנאמר עליו בבקר יאכל עד (בראשית מ"ט, כ"ז). **אחריו**, אחרי עמלק. **רחן עמעם**, קבץ חיילו. רחן לפי עניננו ל' חיל, ולא ידעתי עקורו. ועמעם ל' חבור וקבוץ מל' עם כמו למעלה וכותה עמעם. **ואכזר רעם**, רחם על אגג. רעם כמו רחם בחלוף אהח"ע. **זעם**, כמאס שאול. **קצין מוכמר**, אגג שנכמרו רחמי שאול עליו. **נין צוף**, שמואל הנביא (ש"א א', א'). **כמר**, הביא מכמורת ורשת על אגג. **וישמר**, מל' שמיר ושית. **זמר**, ל' כריתה מענין וכרמך לא תזמור (ויקרא כ"ה, ד') ויסודו במדרש העמידו על ארבעה קונדיסין ומתחו עליהן. **צפע**, המן. **בגיחו**, בצאתו מרחם אמו. **לחוץ עם נחש**, הלך לקראת נחשים בהפילו גורלות מיום ליום ללחוץ עם ה'.

הֶרַע· גְּמוּל אָב לִפְרָע: עָץ בְּתַרְמִית תַּעַר· לְהַשְׂגִּיא אִישׁ בַּעַר· וְרִפָּא יְדֵי נַעַר· מִמְּלֶאכֶת יָעַר: שִׁטְּנָה חָרַת· לְעַרְעֵר יְקָרַת· וַיָּעַר עָרַת· מִגֶּזַע בְּכוֹרַת: נִשָּׂא כְּדֹב וּזְאֵב· וְנִסָּה כְּבֶן־זְאֵב· וּבוֹ נֶעְכַּר כְּאֵב· כְּעוֹרֵב וְכִזְאֵב: מַסֵּכָה נַעֲשָׂה· לְעָבְדוֹ כֹּל עִסָּה· וְכָאֵפֶר עֻשָּׂה· בְּיַד מַאֲמָר עֹשָׂה: לַעֲנָה וָרוֹשׁ· נוֹעַץ לִפְרוֹשׁ· לִסְמוֹךְ לִבְרוֹשׁ· בְּשֵׁם אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: כִּחֵשׁ סְלוּפִים· וְהִתְעָה אֲלוּפִים· לְהַכְחִיד עֲלוּפִים· בְּפֶלֶס אֲלָפִים: יִקָּרְאוּ סוֹפְרִים· וְכָתְבוּ סְפָרִים· וְשָׁלְחוּ צִירִים· כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ מְהִירִים: טָשִׁים בַּהֲלִיכָה· לְעֵין כָּל־מַמְלָכָה· וְהַדָּת נִמְלָכָה· וְהָעִיר שׁוּשַׁן נְבוֹכָה: חֲלוֹם יְהוּדִי חָלַם· וְהֵבִין כִּסְלָם· מַדְּיוֹ קָרַע לְהַכְשִׁילָם· וְנִפְרַע לָמוֹ גְּמוּלָם: זָעַק בְּמַר נֶפֶשׁ· בָּאֵפֶר לְהִתְכַּפֵּשׁ· בְּצוֹם וּבְטִיט וָרֶפֶשׁ· יָשַׁב בַּעֲצַת טִפֵּשׁ: וּמַתְלִיל שְׁפָלוֹת· כְּחָז עֲבוֹדוֹת כְּפוּלוֹת· הִקְשִׁיב תְּפִלּוֹת· וְהִגִּיהַּ אֲפֵלוֹת: הִסְכִּית שַׁוְעָה· מֵאֲמוּלַת שִׁבְעָה· וְאָז אֵל שָׁעָה· וְאִיֵּל יְשׁוּעָה: דֹּפִי בֶּן־קִישׁ· הֵבִין נִין קִישׁ· וְתַחַן הִלְקִישׁ· עַד לַדֹּק הִקִּישׁ: גַּל לְאַיֶּלֶת אַהַב· לָבוֹא אֶל־רַהַב· לְהַדְעִיךְ יְקוֹד לַהַב· מִגָּזֵי רָהַב: בְּבִינָה עָשְׂתָה· בְּגוֹחָהּ חָסְתָה· שְׁלוֹשׁ צוֹם פָּצְתָה· וְצָר פֶּלֶץ כִּסְּתָה: יזן אֲרֻחָה שׂוֹנֵא· כְּדָת אֵל עוֹנֶה· בְּלִי מְצוֹא מַעֲנֶה· מַה יַּעֲנֶה:

גמול אב לפרע, לפרוע ממרדכי על שאסף שמואל את אגג אביו. עץ, יעץ. בתרמית תער, בתרמית לשונו המלוטשה כתער, ועפ"ה לשונך כתער מלטש עושה רמיה (תהלים נ"ב, ד'). להשגיא, להתעות, מל' משגה עור (דברים כ"ז, י"ח). איש בער, את אחשורוש. נער, ישראל עפ"ה הושע י"א, א'. יער, בית מקדש יער הלבנון. חרת, חקק. לערער יקרת, להכרית ישראל. ויער ערת, הוציא הקב"ה חוטר מגזע שאול והוא מרדכי. ויער ערת, ל' גדול וצמיחה מל' ומתערה כאזרח (תהלים ל"ז, ל"ה) ערות על יאור (ישעיה י"ט, ז'). נשא, התנשא המן. ונסה, נעלב, והנם זועפים תרגום אונקלס והא איכון נסיסין (בראשית מ', ו'). בבן זאב, מרדכי. ובו, בהמן. כעורב וכזאב, מלכי מדין (שופטים ז', כ"ה. תהלים פ"ג, י"ב). מסכה נעשה, המן עשה את עצמו ע"ז כדאיתא בפרקי ר"א פ' נ' ובמדרש אסתר. עסה, הכריח את הכל לעבדו. עסה מל' ועסותם רשעים (מלאכי ג', כ"א). מאמר עשה, אסתר עפ"ה אסתר ב', כ'. לענה ורוש, ר"ל גזרות קשות. לפרוש, לגזור ולארוז, כמו לפרוש להם (ויקרא כ"ד, י"ב). לסמוך, לתלות. לברוש, את מרדכי הנקרא ברוש. כחש סלופים, דבר דברי כחש ועול. סלופים, מל' וסלף בוגדים (משלי י"א, ג'). עלופים, ישראל שהם כמוגי רוח, מל' בניך עלפו (ישעיה נ"א, כ'). בפלס, במשקל עשרת אלפים ככרי כסף שאמר לשקול אל גנזי המלך. צירים, שלוחים. נמלכה, נועצה ונגמרה, מל' מלכי ישפר (דניאל ד', כ"ד). יהודי חלם, מרדכי היהודי חלם חלום מעלת המן, והחלום מובא במדרש אסתר ד', ז'. כסלם, בטחון המן וחבריו שבטחו בכסילותם. להתכפש, מל' הכפישני באפר (איכה ג' ט"ז). בעצת, בעבור עצה. טפש, כסיל. ומתליל, הקדוש ברוך הוא המגביה שפלים. מתליל, ל' גבוה ותלול (יחזקאל י"ז, כ"ב). הסכית, שמע. מאמולת, המיוסרה כמה פעמים. אמולת, מל' מה אמולה לבתך (יחזקאל ט"ז, ל'). ואיל, חיזק. דפי, סרחון שאול. נין קיש, מרדכי. ותחן, תחנה. הלקיש, הרבה כגשם מלקוש. לדוק, שמים. הקיש, דפק בתפלתו. גל, גילה. לאילת אהב, אסתר. רהב, אחשורוש. להדעיך, לכבות אש בשמו. מגזי רהב, מישראל שעברו וגזו הים. שר של ים רהב שמו (בבא בתרא ע"ד, ב'). בגוחה, בהוצאה כמו כי אתה גוחי מבטן (תהלים כ"ב, י'). וצר, את המן. פלץ, חיל ורעדה כמו וכסתה אותם פלצות (יחזקאל ז', י"ח). ארחה, זמנה את המן לסעודתו, מל' וארוחתו ארוחת תמיד (סוף מלכים). שונא בעת כלה, ר"ל כמו שכתוב במשלי כ"ה, כ"א. בלי מצוא, לא מצא המן מענה מה יענה לפני המלך:

ראשי החרוזים אלעזר בירבי קליר.

אותו מבהלת· חתות לו נחלת· במנות תוחלת· מנו מתחלת: לאוגדיו הבאיר· את אשר התאיר· ולעב בן־יאיר· מחוגו הבאיר: עברה נמלא· וצרה המלא· ובורכיו כשמלה· זמוהו מלה: זם והכין עץ· תקוע הג דת עץ· תרעלות כהועץ· ותשועה ברב יועץ: רק כנחשב כמר· והושב לו כימר· ואל־מניף עמר· שב וחנן אמר: בן־שמעי בשר· והרכב לו אסר· כי הכריע אסר· מהון מעשר: יחד בהל שנית· לסעד תכנית· ועלתה תענית· ותקצץ חנית: רעל מר המרירו· וחרבון האדירו· והדס העירירו· ולשחת גררו: ברוש נער· בעצוץ ננער· וכל־מתיו ערער· ופן לשוע ערער: יתומים מאה· אשר יחמה טמאה· סערו לקמעה· ספות רוה וצמאה: קועו ונשחתו· ועם יולדיו נאחתו· ובאע חד נוחתו· וכל־מצרים חתו: לרם נגנו זו· באשר חזו· ועלצו ועלזו· ובז לא בזו: יען במיר ספרים· הצו עפרים· בפלכי כפרים· במשוש פורים: חזן רנן וגאלה· רוח והצלה· רננה סגלה· בקריאת מגלה:

אותו, את המן. **במנות**, במתנות. **תוחלת**, אסתר המיחלה לה'. **מנו מתחלת**, מהמן היתה מתחלת לתת לו מנות הסעודה קודם לאחשורוש כדי לקנא בו המלך, כדאיתא במדרש אסתר. **לאוגדיו**, לאוהביו באר וספר את אשר גדלו המלך. **התאיר**, מל' תואר פניו. **ולעב**, מל' ויהיו מלעיבים (דה"ב ל"ו, ט"ז), ר"ל גם ספר להם מה שאירע לו עם מרדכי שהלעיג בו. **מחוגו הבאיר**, שאמר מרדכי בע"ז של המן. **מחוגו**, כנוי לע"ז עפ"ה ישעיה מ"ד, י"ג. **הבאיר**, ל' בעור ומאוס בדברי חז"ל בחלוף אהח"ע. **ובורכיו כשמלה**, אותם שכרעו וברכו ברכיהם לפניו כמו לפני ע"ז שהיה מצויין בשמלתו. **זמוהו מלה**, יעצוהו לתלות את מרדכי. תרגום של זמה עצת חטאין. **זם**, זמם. **תקוע**, לקבוע ולתלות עליו את מרדכי ההוגה בדת עץ חיים. **ותשועה ברב יועץ**, זה הקב"ה, ופסוק הוא במשלי י"א, י"ד. **רק**, המן. **כמר**, מל' והשבית את הכמרים (מ"ב כ"ג, ה') ר"ל שעשה את עצמו ע"ז. **כימר**, כאשר התאמר בלבבו לעשות למרדכי, מל' תתימרו (ישעיה ס"א, ו'). **מניף עמר**, זה מרדכי שלמד לתלמידיו הלכות קמיצת העומר כאשר בא המן עם הלבוש והסוס, כדאיתא במדרש אסתר. **וחנן**, בקש בתחנה ממרדכי לרכוב על הסוס. **הכריע אסר**, שעור העומר שעסק בו מרדכי שהוא רק כאשר הכריע עשרת אלפים ככר כסף של המן. **בהל שנית**, לבוא אל משתה אסתר. **לסעד**, לסעודה המתוקנת. **תכנית**, ל' תקון. **חנית** של הרשע. **רעל מור**, מרדכי הנקרא מור המריר להמן כוס של תרעלה. **וחרבון**, הוא חרבונה. **האדירו**, קללו. **והדס**, אסתר. **העירירו**, עשתה אותו ערירי, שנתלה עם בניו. **ברוש**, מרדכי. **נער**, התחדש ופרח כנער. **נעצוץ**, המן. **ננער**, נטרד מן העולם, כמו וינערו רשעים (איוב ל"ח, י"ג). **ערער**, הקדוש ברוך הוא איבד את כל אנשי עצתו, מל' ערער תתערער (ירמיה נ"א, נ"ח). **ופן**, ופנה הקב"ה אל תפלת ישראל, ועפ"ה תהלים ק"ב, י"ח. **יתומים**, בנים, מל' יחמתני אמי (תהלים נ"א). **מאה**, ע"פ מדרש קהלת דף ל"ע אם יוליד איש מאה, זה המן, וראה למעלה דף 667. **טמאה**, זרש. **סערו**, נאבדו, מל' ישער מגרן (הושע י"ג, ג'). **לקמעה**, מעט בל' חז"ל כמו ואוכל קמעא (ברכות ד', ב') טוחן הרבה ומוציא קמעא (גיטין ס"ז, ע"א), ר"ל בזמן מועט. **ספות**, על שהוסיפו זדונות ושגגות, וע"פ תרגום אונקלוס דברים כ"ט, י"ח. **קועו**, נתלו, מל' והוקע אותם (במדבר כ"ה, ד'). **נאחתו**, ל' אחות, נתאחדו ונתחברו עם אביהם. **ובאע חד**, בעץ אחד נשברו ונשחתו. נוחתו ל' מחתה מענין יחת אפרים (ישעיה ז', ח'). ומה שאמר ובאע חד יסודו בפר"א פ' נ' אליה ז"ל נדמה כחרבונא אחד מסריסי המלך ואמר לו יש עץ בביתו של המן מבית קדשי קדשים גבוה נ' אמה, מיד צוה המלך לתלותו עליו לקיים מה שנאמר יתנסח אע מן ביתה (עזרא ו', י"א). **מצרים**, צוררי ישראל. **לרם**, להקב"ה. **זו**, ישראל שנקראו עם זו (שמות ט"ו, י"ג. ט"ז. ישעיה מ"ג, כ"א). **ובז לא בזו**, נבזה לא שלחו את ידם. **במיר ספרים**, שהומרו ונחלפו אגרות המן. **עפרים**, ישראל עפ"ה שיר ד', ה'. **בפלכי כפרים**, בכל פלך וכפר.

ע"פ א"ב.

אֲסַפְּרָה אֱלֹ־חֹק · פְּלָאוֹת לָחוֹק · אֶשָּׂא דֵעִי לְמֵרָחוֹק · בְּבוֹא צַר לִדְחוֹק:
בְּקוּם עָלַי צֶפַע · מִשֹּׁרֶשׁ אֶפַע · הוֹן פֶּלֶס בְּשֶׁפַע · וְהוֹקַע בְּעֵץ מִשְׁפָּע: גָּשׁ
וְהִפִּיל פּוּר · מִיּוֹם לְיוֹם סָפוּר · וַיֵּצֵא חָפוּר · בְּהַבִּיעוֹ סִפּוּר: דָּרַשׁ יְמֵי שָׁבוּעַ ·
לָשׁוּט יוֹם קָבוּעַ · בְּאֵי־זֶה חֹדֶשׁ טָבוּעַ · קוֹב סֵפֶר רָבוּעַ: הֵן יוֹם רִאשׁוֹן ·
הֵנִיב לַחֲשׁוֹן · וּמִי זֶה בָּא לִלְשׁוֹן · בְּצוּרֵי כְּאִישׁוֹן: וְגִיא וָדֹק בִּי נִבְרָאוּ · וְעַל
שְׁמָם נִקְרָאוּ · וְאִם יִמַּדּוּ וְיֵחָקְרוּ · אָז אֵלֶּה יֵעָקְרוּ: זָע יוֹם שֵׁנִי · לְהַצְדִּיק
שְׂפַת שָׁנִי · וְאִלֵּם מְלָשְׁנִי · מִלְּהַלְשִׁינִי: חַי כִּי הִרְקִיעַ · וְהִבְדִּיל רָקִיעַ · וּמִי
זֶה בָּא לְהַשְׁקִיעַ · זְהַר הָרָקִיעַ: טָשׁ יוֹם שְׁלִישִׁי · וְהֵטִיל חֶלְשִׁי · בְּמָעוֹז פִּלְשִׁי ·
וְחִילִי וְשִׁלְּשִׁי · יָשַׁר עֵץ וָדָגָן · כִּי נִטְּעוּ בַּגָּן · וְאִם כְּדִבְרֵי נִרְגָּן · לָמָּה נִבְרֵאת
גָּן: כְּהִפִּיל מְרֵעִי · פּוּר עָלַי רְבִיעִי · מוּל פְּנֵי רוֹעִי · אִמְּצָה זְרוֹעִי: לְמַזָּלוֹת
דִּמָּם · בִּבְכוֹר שׁוֹר בְּשֻׁמָּם · וְצַר מַה זָּמַם · לְאַבְּדָם וּלְהֻמָּם: מִהֵר חֲמִישִׁי ·
בְּפוּרוֹ לְהַמְשִׁי · וְהִגִּיהַּ אִמְשִׁי · כְּהֶעֱרִיב שִׁמְשִׁי: נוֹצָה זִיז וָנֶשֶׁר · כִּי עָפְפוּ
בְּיֹשֶׁר · מִי יוֹבִיל תֶּשֶׁר · אִם עָפוּ נְשׂוּאֵי נֶשֶׁר: סִבֵּר לְרוֹשְׁשִׁי · צָר בְּפוּר
שִׁשִּׁי · וְעָלָה וְאִשְּׁשִׁי · בְּהִצְהִיר עֲשָׁשִׁי: עֵרֶךְ בְּהֵמוֹת · מוּכָן לְנֶחָמוֹת · שָׁאַג
בַּעֲדֵי הוֹמוֹת · וְשִׁכֵּךְ חֵמוֹת: פְּאֵר שִׁיר שַׁבָּת · חַל פְּנֵי מְשִׁיבַת · וְאִם זוּ

לחק, לכתוב על ספר. **אשא**, איוב ל"ו ג'. **לדחוק**, ללחוץ את ישראל. **צפע ואפע**, שניהם שמות מיני נחשים רעים (ישעיה י"ד, כ"ט. ול', ו'). **פלס בשפע**, הרבה לשקול כסף. **והוקע**, נתלה. **בעץ משפע**, בעץ אחד כי לפי מדרש אסתר נתלה על עץ של קוץ. **גש והפיל פור**, כל הענין הזה יסודו במדרש אסתר דף קפ"ו ובתרגום שני לאסתר ג' ז'. **חפור**, נכלם. **בהביעו ספור**, כשהגיד לו הגורל על כל יום זכותו של ישראל. **לשוט**, לשוטט ולמצוא. **טבוע**, גם הוא ל' קביעה בל' חז"ל. **קב ספר רבוע**, לקלל ישראל אשר נאמר עליו ומספר את רובע ישראל (במדבר כ"ג, י'). **ספר** ל' מספר כמו הספר אשר ספרם (דה"ב ב', ט"ז). וגם"א לקעקע דגלי רבוע. **הניב לחשון**, הוציא הדבור. הניב מל' כי ינוב (תהלים ס"ב, י"א) ניב שפתים (ישעיה נ"ז, י"ט). **לחשון**, מל' אין להם לחש (ירמיה ח', י"ז) עלי יתלחשו (תהלים מ"א, ח'). **ללשון**, להלשין. **וגיא ודק**, ארץ ושמים. **ועל שמם נקראו**, כמו שדרשו חז"ל, בראשית, בשביל ישראל שנקרא ראשית. **ואם ימדו**, ירמיה ל"א, ל"ז. **זע**, התנועע וקם. **שפת שני**, ישראל עפ"ה שיר ד', ג'. **ואלם**, השתיק. **חי**, הקב"ה. **זהר הרקיע**, ישראל עפ"ה דניאל י"ב, ג'. **והטיל חלשי**, השליך גורלי. חלש, גורל בל' משנה כמו מטילין חלשין (שבת קמ"ח ב') וכישעיה י"ד, י"ב חולש על גוים. **פלשי**, ל' גלוי ופרסום, ר"ל גלה את מעשי הטובים. **וחילי**, אמלני. **ושלשי**, עשני כחוט המשולש אשר לא במהרה ינתק. **עץ**, עץ החיים. **ודגן**, עץ הדעת, וכמאן דאמר חטה היתה (סנהדרין ע', ב'). **בגן**, בגן עדן. **נרגן**, המן המריב. **מרעי**, הצורר לי. **דמם**, דמה אותם. **בכור שור**, יוסף עפ"ה דברים ל"ג, י"ז. ואמר והנה השמש והירח וכו'. **מהר** המן ביום חמישי. **להמשי**, להוציא, מל' מן המים משיתהו. **והגיה אמשי**, האיר חשכי, מל' אמש שואה (איוב ל', ג'). **נוצה**, שם כלל לעופות. **זיז**, בתהלים נ', י"א זיז שדי והוא העוף היותר גדול ע"פ ויקרא רבה פ' כ"ב. **תשר**, תשורה ומנחה מקרבן עופות. **עפו**, ל' תולשה כמו נרדם ויעף (שופטים ד' כ"א) מעוף צוקה (ישעיה ח', כ"ב). **נשואי נשר**, עפ"ה שמות י"ט, ד'. **לרוששי**, לעשותי רש ועני. **ועלה** יום הששי. **ואששי**, חזקני מל' והתאששו (ישעיה מ"ו, ח'). **בהצהיר עששי**, בהאיר נרי. בהצהיר, מל' צוהר תעשה לתבה. **עשש**, מל' עששית שהיתה דולקת (ברכות דף נ"ג) הוא הכלי שמשימים בו הנר. **בהמות**, בהמות בהררי אלף (תהלים נ', י') שהיא החיה היותר גדולה (ויקרא רבה פ' י"ג, וכ"ג). **לנחמות**, לנחם הצדיקים. **הומות**, קולות וצעקות. **פאר שיר שבת**, השבת שהוא לפאר ולשיר, ועפ"ה שיר ליום השבת (תהלים צ"ב). **חל פני משיבה**, חילה את פני התורה שהיא משיבת נפש (שם י"ט, ח'). **זו**, ישראל עם זו.

תְּשֻׁבַּת· מִי כִּי יְשֻׁבַּת: צָפָה עֲלֵי חֳדָשִׁים· וְהֵטִיל חֲלָשִׁים· וּמַזָּלוֹת הָרָשִׁים· לְהַכְחִיד קְדוֹשִׁים: קֹדֶם וְעָלָה· רֹאשׁ חֳדָשִׁים לְמַעְלָה· טְלֵה חָלָב הֶעֱלָה· פָּסוּחַ בְּמִי זֹאת עֹלָה: רָץ שֵׁנִי כְּאָמָן· וּבְיָדוֹ זְכוּת מָן· וְרָץ אֶל־שׁוֹר מְזֻמָּן· וַיִּתְלוּ אֶת־הָמָן: סיון שְׁלִישִׁי שָׁמַר· מַתַּן דָּת בְּמִשְׁמַר· וְכִתְאוֹמֵי תָמָר· הֲדַס וּמֹר תָּמָר: תמוז חָן לַשָּׁמַיִם· בְּלִי קוּם צָרָה פַּעֲמַיִם· וְסַרְטָן גָּדֵל בַּמַּיִם· הָעִיר צֶדֶק מָשׁוּי מִמָּיִם:

ראשי החרוזים אלעזר בירבי קליר.

אָמַל וְרָבַךְ· חֲמִישִׁי כְּהֻנְבַּךְ· דַּי כִּי סוֹבֵךְ· אַרְיֵה מִסֻּבְּכוֹ: לְעַשּׂוּר בְּהֵמָה· שִׁשִּׁי הָמָה· וּמִבְּתוּלָה הוֹמָה· שִׁכֵּךְ חֵמָה: עָלְצוּ עֲלוֹת בְּסֶגֶל· רֵעַ וְכִפּוּר וָרֶגֶל· וְנוֹסַף מְנוֹחַ רֶגֶל· לְמִרְבְּעֵי דָגֶל: זְכוּת סָר מֵרַע· בְּמֹאזְנֵי צֶדֶק הֶכְרֵעַ· וְהֻזְכַּר לְהִפָּרֵעַ· מֵהָמָן הָרָע: רָאָה בְּיֶרַח בּוּל· כִּי בוֹ רַד מַבּוּל· וְלֹא יָדַע כִּי קֵץ זְבוּל· בְּאִבּוֹ סָבוּל: בּוֹ תָר לִקְרָב· לְעוֹרֵר בְּיוֹם קְרָב· וְיוֹשֵׁב עַל עַקְרָב· עֲקָצוֹ בְּעַקְרָב: יְסוֹד הֵיכַל קֹדֶשׁ· חִנּוּךְ מְנוֹרַת קֹדֶשׁ· תְּשִׁיעִי הַחֹדֶשׁ· הֻזְכַּר לְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ: רָע פֵּרַשׂ רִשְׁתּוֹ· וְנִהְיְתָה לְבָשְׁתּוֹ· כִּי בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ· נִשְׁבְּרָה קַשְׁיוּתוֹ: בַּחֹדֶשׁ אֲשֶׁר בֵּל סָמַךְ· תָּר הֱיוֹת מִסְמָךְ· וּבְשֵׁבֶט

תשבת, תנוטל. **צפה**. כאשר ראה המן שלא נפל לו גורל בימים השליך הגורל על החדשים. **חלשים**, גורלות. **ראש חדשים**, ניסן. **טלה חלב**, מזל ניסן הוא טלה, ואמר טלה חלב לרמוז על שמואל שהעלה טלה חלב (שמואל א' ז', ט') והוא שסף את אגג. **פסוח**, המזל העלה את קרבן פסח לזכות ישראל הנקרא מי זאת עולה (שיר ח', ה'). **שני**, אייר החדש השני. **מן**, שניתן להם בחדש השני. **ורץ אל שור**, מזל אייר שור והוא ג"כ הזכיר זכות אברהם שרץ אל הבקר לעשות סעודה למלאכים. **שלישי**, סיון שמר לישראל זכות מתן תורה. **וכתאומי תמר**, מזל תאומים של סיון רומז על משה ואהרן הנקראים תאומי צביה כדאיתא במדרש רבה על שיר ד', ה'. ומלת תמר עפ"י צדיק כתמר יפרח. **הדם ומור**, אסתר ומרדכי. **תמר**, עלו למעלה, מענין כתימרות עשן (שיר ג', ו'). **חן**, התחנן. **בלי קום צרה פעמים**, שכבר אירע בו צרה שהובקעה העיר לכן לא תשוב להיות בו צרה שנית. **וסרטן**, מזל תמוז. **משוי מים**, משה רבינו.

אמל, אומלל המן. **ורבך**, נמס לבו, מל' מורבכת תביאנה (ויקרא ו', י"ד). **כהנבך**, כאשר נעשה נבך ע"י חודש החמישי שאמר די לצרה שאירע בו ע"י נבוכדנצר שעלה על ירושלים כאריה מסבכו (ירמיה ד', ז'). **סובך**, ל' סכסוך מענין נאחז בסבך (בראשית כ"ב, י"ג). **ששי**, באחד באלול ר"ה למעשר בהמה (משנה ר"ה). **המה**, התאוה מל' ומעי המו עליו (שיר ה' ד'). **ומבתולה הומה**, מבתולת ישראל שהיתה הומיה ונאנחה. וס"א ומבתולה חומה בחי"ת וגם הוא כנוי לישראל עפ"י שיר ח', י'. וסמך לגרסה זו במדרש אסתר שמזכיר ג"כ חומה לאלול, עלה באלול זכות השלמת החומה של ירושלים שבו נשלמה וכו'. **בסגל**, בחדש המסוגל והנבחר הוא חדש תשרי. **רע**, ר"ה יום תרועה. **וכפור**, יוה"כ. **ורגל**, סוכות. **מנוח רגל**, הוא שמיני עצרת. **סר מרע**, איוב (איוב א' א'), וכמאן דאמר איוב מעולי הגולה היה (ב"ב דף ט"ו). **במאזני צדק הכרע**, כמו שאמר ישקלני במאזני צדק (איוב ל"א, ו'), ותשרי מזלו מאזנים. **והזכר** זכות איוב. **בול**, מרחשון. **קץ זבול**, השלמת בנין בהמ"ק (מ"א ו', ל"ח). **באבו**, הוא כנוי לחדש חשון ועפ"י תרגום יונתן שתרגם בירח בול בירח מיסף אבביא. **סבול**, ל' נשיאה כמו ויט שכמו לסבול (בראשית מ"ט, ט"ו). **תר**, חשב. **לעורר** איבה. **ביום קרב**, ביום מלחמה. **ויושב על עקרב**, זכות יחזקאל הנביא שנאמר לו ואל עקרבים אתה יושב (יחזקאל ב', ו'), ועקרב הוא מזל חשון. **יסוד היכל קדש**, חגי ב', י"ח. **חנוך מנורת קדש**, ע"י החשמונאים. **רע**, המן. **באיתן קשתו**, בזכות יוסף (בראשית מ"ט, כ"ד) נשברה קשיות מחשבת המן. **אשר בל סמך**, אשר סמך בו נבוכדנצר על ירושלים, הוא חדש טבת (מ"ב כ"ה, א'. יחזקאל כ"ד, ב'). ונקרא נבוכדנצר בל ע"ש אלילו שעבד.

הָרֶשַׁע תָּמַךְ · וּבְעֵץ חֲמִשִּׁים נִסְמַךְ: יֹשֶׁר עוֹרוֹת גְּרָיִם · וְזִילַת מֵי דְלָיִם · יָדְעוּ פְּלָאִים · בְּיֶרַח דוּדָאִים: קוֹץ וְדַרְדַּר · יָזַם לְפוּר אֲדָר · כִּגְבוּלוֹ הוּא דָּר · כִּי לֹא נִמְצָא בוֹ הָדָר: לָאֲחוֹז לַנִּדְגִים · קָרָא לְדַיָּגִים · וּכְסִיר דּוּגִים · נִבְלַע כְּדָגִים: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר · דְּרוֹשׁ קַל וָחֹמֶר · וּבִקְצִירַת הָעֹמֶר · חִלּוֹ לְיוֹצֵר חֹמֶר: ח׳רָאשֵׁי קְמוֹתָיו לִקְצוֹר · וְאַשְׁכְּלוֹתָיו לִבְצוֹר · יוֹמוֹ לָעַד לַעֲצוֹר · מִיּוֹם לְיוֹם לִנְצוֹר: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

על הצדיקים וכו׳ עד כי בך בטחנו.

כֶּתֶר מְלוּכָה מֵאָז הָיָה מִבְטָח · מֵאֵלָיו הָיָה לְהִנָּתֵן לְבַת הָבֶטַח · מַלְכוּת כְּשָׁרוּהָ מַרְאָם הוֹטַח · מִזִּיו הוֹד כֵּם אֲשֶׁר הֻבְטַח · מֵרֹאשׁ עַד עָקֵב לִבָּהּ בָּטַח · בּוּץ לְהָאֲמִירָהּ בְּמָעוֹז וּמִבְטָח: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

ולירושלים וכו׳ עד לתוכה תכין.

מַלְכוּת נֶחְפָּזָה כְּחָזוּ רְבִיד · נָבָל נָתוּן עַל יְדִיד מִיַּד מַעֲבִיד · נִשְּׂאוֹ מֵעַל כֹּל וְטָרְחוֹ הִכְבִּיד · נִיגָיו כִּתְרוֹ לְהַאֲבִיד · נְשׂוּאֵי רַחַם זֶבֶד טוֹב הִזְבִּיד · וְאַרְגְּמָנוֹ יִמְּנָם לְכוֹנֵן עִיר דָּוִד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

את צמח ושמע קולנו וכו׳ עד ברחמים.

בְּרֹאשָׁהּ סַיֵּם זֵר אֲשֶׁר הִפְלָא · סוּגַת שׁוֹשָׁן עֲלוֹת מִשִּׁפְלָה · שִׁיחַת

נסמך, נזקף ונתלה. עורות גריים, יעקב אבינו ע״ש הכתוב בראשית כ״ז, ט״ז. וזילת מי דלים, משה רבינו עה״ש דלה דלה לנו (שמות ב׳ י״ט). גדי הוא מזל טבת ודלי הוא מזל שבט. ידעו, שתי טולות אלה הודיעו לו להמן פלאות. בירח דודאים, שבט, שבו ראש השנה לאילנות. קוץ ודרדר, המן. יזם, חשב. לנדגים, הנמשלים לדגים (בראשית מ״ח, ט״ז). לדיגים, לבעלי מצודה ורשת (ירמיה ט״ז, ט״ז). וכסיר דוגים, מל׳ עמוס ד׳, ב׳. ויסוד החרוז במדרש אסתר, אמר המן כשם שהדגים בולעין כך אני בולע אותן, אמר לו הקב״ה, רשע דגים פעמים נבלעין ופעמים בולעין, ועכשו אותו האיש נבלע מן הבולעין. יביע אומר, כל יום ויום היה מליץ על ישראל והיה דורש המצוות הקלות והחמורות שהם מקיימים. ובקצירת העמר, יום ט״ו בניסן היה יום ג׳ לתעניתם. ליוצר חומר, להקדוש ברוך הוא. ראשי קמותיו, של המן, הם בניו. לקצור, לכרות. יומו לעד לעצור, כמו שכתוב וימי הפורים האלה לא יעברו וכו׳ (אסתר ט׳ כ״ח).

מאליו היה, מאת הקב״ה. לבת הבטח, לאסתר. כשרוה, כאשר ראו את אסתר. הוטח, נתטך, מל׳ טח מראות (ישעיה מ״ד, י״ח). מזיו הוד כם, מהוד וזיו יפיה של אסתר שניתן לה מכסא של מעלה. עד עקב, כלומר עד סוף. בוץ להאמירה, נתנשאה ונתרוממה בבגדי שש שהם בגדי מלכות. להאמירה, ל׳ את ה׳ האמרת (דברים כ״ו, י״ז). במעוז, בעזר מעוז ומבטח של הצדיקים.

מלכות נחפזה, שאר האומות. רביד נבל, כאשר ראו שניתן רביד הזהב של המן הנבל על טואר של מרדכי. מיד מעביד, זה אחשורוש שהיה מעביד את ישראל בגזרות הגזרות. נשאו מעל כל, אסתר ג׳ א׳. וטרחו הכביד, שהטריח את כל העם להשתחוות לפני המן. ניגיו כתרו להאביד, וכל גדולתו היתה להאבידו עם בניו כמו שמאבידים גלל של רעי. כתרו, מל׳ כאן במתרת (חולין ל״ח) ויסודו במדרש אסתר קכ״ה ע״ב אם יעלה לשמים שיאו לרומה, וראשו לעב יגיע לעננה, כגללו לנצח יאבד, מה גללים הללו מוזהמין כך הוא מזוהם. נשואי רחם, ישראל (ישעיה מ״ו, ג׳). הזביד זבד טוב, שנתן למרדכי עושר המן. ימנם, זימן להם.

בראשה סים זר, הושם הכתר הנפלא בראש אסתר. סוגת שושן, ישראל עה״ש סוגה בשושנים (שיר ז׳, ג׳).

רְדוּמִים עָלוֹת מִמַּכְפֵּלָה· שֵׂעִיר וּשְׂרִידָיו לְשַׁחַת הִפִּילָה· סְגוּרֵי כֶלֶא הֶפֶּן מֵאֲפֵלָה· וְהָעִיר רֹן כִּפְלָה לְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רצה וכו׳ עד לציון ברחמים.

וַיַּמְלִיכֶהָ עֲזוֹר לְאֹם מוֹרָאָה· עֲצוּרָה הָיְתָה לָכֵן מֵעֵת נִבְרָאָה· עֲמִיתָהּ הִפְגִּיעַ בַּעֲדָהּ קְרִיאָה· עַד עֵת בֹּא דְבָרוֹ אֲשֶׁר רָאָה· עֱנוּתָם לַחוֹזִים שַׁדַּי הֶרְאָה· שׁוֹשַׁן חוֹחִים לְעָבְדוֹ בְּיִרְאָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מודים, על הנסים, ועל כלם וכו׳ עד סלה.

תַּחַת פִּלְפּוּל יְגִיעַ לֶקַח טוֹב· פְּעֻלַּת צַדִּיק פָּעֳלָם לַטּוֹב· פְּאֵר אֹמֶר אֲשֶׁר הוּא טוֹב· פּוּר הָפַךְ לְמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב· פְּדוּת תָּחִישׁ לְהָהָר הַטּוֹב· צָהֳלָה זִמְרָה לְהוֹדוֹת לָאֵל טוֹב: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה, שים שלום וכו׳ עד בשלומך.

וַשְׁתִּי צָאֲנָה לַמַּעֲרָכוֹת· קְצִינוּת כְּהַכְתָּרָה מִמְּלָכוֹת· רַגְלֵי אַיֶּלֶת בָּמוֹת דּוֹרְכוֹת· שִׁבְעִים יְמֵי צַר עָלוֹת לָהּ אֲרוּכוֹת· תָּקְפָה עִם דּוֹד לְעֵינֶיהָ בְּרֵכוֹת· וְשִׂמְחָה קוֹל נִשְׁמַע מֵחֲרַכּוֹת· וְדוֹבֵר שָׁלוֹם מִמְּעוֹן הַבְּרָכוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

חצי קדיש.

רדומים, האבות הישנים במערת המכפלה תפלתם בעד ישראל עלתה לשמים. **סגורי כלא**, האסורים בבתי כלאים והכוונה על כ״ב אלף תינוקות שהיה המן אוסר אותם בשלשלאות כדי להרגם למחר וכדאיתא במדרש לאסתר ה׳, י״ג. **הפן**, הפנה והוציא אותם.

וימליכה הקב״ה את אסתר כדי לעזור על ידה לישראל שנקרא אום מוראה עש״ה צפניה ג׳ א׳, נעזוב שנמאס בין האומות. **עצורה היתה לכן**, היתה אסתר מעותדת למלכות. **עמיתה**, מרדכי התפלל בעדה. **אשר ראה**, בחלומו שחלם כדאיתא במדרש. **ענותם** מל׳ ולא שקץ ענות עני (תהלים כ״ב, כ״ה). **לחוזים** לנביאים, כמו שכתוב ומצאוהו רעות רבות וכו׳ (דברים ל״א, י״ז). **שושן חוחים**, ישראל עש״ה שיר ב׳, ב׳.

תחת פלפול, שהיו מעלים אפר על ראשם ויגעו בתורה הנקראת לקח טוב. ועפ״ם **תרגום** שני לאסתר ד׳, א׳ אפיקו ית ארונא לתרעי שושן ואפיקו עלוי ספרא דאורייתא כד מכרך ומפלפל בקטמא והויין קריין ביה בכל לך ומלאוך וכו׳. **צדיק**, מרדכי. **פאר אמר**, האמירה המפוארה של תפלת מרדכי. **להדר הטוב**, בה״מ.

צאנה למערכות, הולכה לפני מערכות המשפט ונמדד לה מדה כנגד מדה, כי היא היתה מביאה בנות ישראל ערומות לעשות בהן מלאכה בשבת, כך היא הובאה ערומה אל הדין (מגלה י״ב, ב׳). **צואנה** כמו סואנה בסמ״ך כבנין פָּעֵל משרש סאן מל׳ כל סאון סואן ברעש (ישעיה ט׳ ד׳) שפירשוהו חז״ל ל׳ מדה במדה בסוטה דף ח׳. ושמור סדר הא״ב הכריח את הפייטן לכתוב **צואנה** בחלוף ס״ץ ודוגמת ספן צפן, עלס עלץ, חמס חמץ. **קצינות**, שררות של ושתי. **כהכתרה**, כאשר נפסקה ממנה, ל׳ כתר לי זעיר (איוב ל״ו, ב׳) שפירושו הפסק לי דבריך. וי״מ כנגד מה שהיתה מתחלה מוכתרה בקצינות יותר משאר מלכות כן היתה עתה נמאסה. **אילת**, תואר לאסתר. **שבעים** וכו׳, בין אגרות אחשורוש הראשונות לאחרונות היו ע׳ יום ואסתר העלתה ארוכה ותרופה לע׳ ימים הללו. **תקפה**, חזקה ואמצה. **עם דוד**, מרדכי. **לעיניה ברכות**, תואר לישראל עש״ה שיר ז׳, ו׳. **מן החרכות**, מן השמים. **ודובר שלום**, קול משמיע שלום.

יוצר להפסקה שניה·

ע"ס א"ב מצולש, וכל סופי החרוזים על לה"כ. וגם המחבר מאיר חתום אחר אות א' וכסוף, ונסדר כ"י ישן מסכת ל"ח כתב עליו, יסדו הר"מ מרוטנבורג תנכ"ה.

אורות מאפל הזריח מהודו· מציון יופיע אל־עבדיו גלה סודו· והארץ האירה מכבודו: אדר יפעתו וקרני הוד עטיתו· האירו ברקיו דומיה תהלתו· כסותו לבדה היא שמלתו: אתך חתומים באוצרותיך כמוסים· בשאין העולם כדי היות בם מתעלסים· צפנת ליראיך פעלת לחוסים: מאין חשק כחשקך לזכרך תאוה· רשפיך רשפי אש שלהבת אחוה· רננו צדיקים ביי לישרים נאוה· קדוש:

ברום עולם מושבך במרום רמים· ואוית מקדש מעט ממעוטי עמים· מכון לשבתך עולמים: בחרת הסתופף בחלקת טורף פניני· משענת זקן בן־זקוני· לבנימן אמר ידיד יי: בשלך יכבדוך בניך חמודי· כי לך תבל ומלואה מכל די· כל־עוף הרים וזיז שדי: גע זמן תרומה משמיעים על החדשה· באחד באדר שלשים יום לפני הפרשה· תורה צוה־לנו משה מורשה: גם ישבו שרים חמשה עשר בו בכל־ערי· איש איש צרור כספו להחליף לכל־עוברי· תערך לפני שלחן נגד צררי: גמרו עשרים וחמשה בו עת לחקר· לקנות ולבדוק ארבעה תמיד הבקר· לחזות בנעם יי ולבקר: דורש עתידות חש להשמיע קול· להקדים שקלינו אל־שקלי כל אשר אמר המן לשקול: דבר המלך נחוץ הכרוז הולך· החלו ממשכנים כל הנמצא בפלך· על־כן לא־בא אל־שלחן המלך: דתו אחת לנעצל שקלו מלשגר· ממשכנים כסוד המורים החרש והמסגר· תורה אחת יהיה לאזרח ולגר: הכל מעביטים אך לא מכדני· הבנות בנותי והבנים בני· וגם הכהנים הנגשים אל־יי: הדבק בדרכי היוצר ועטה ברכות לעילום·

והארץ האירה, יחזקאל מ"ג, ב'. אדר יפעתו, הדר יקרו. כסותו לבדה, ל' שמות כ"ב, כ"ו. אתך חתומים, ע"פ מאמר חז"ל מובא בפירוש רש"י לבראשית א', ד'. צפנת, תהלים ל"א, כ'. רננו, שם ל"ג, א'. ממעוטי עמים, מישראל עש"ה דברים ז', ז'. מכון, מ"א ח', י"ג. טורף פניני, בנימן, עש"ה בנימן זאב יטרף (בראשית מ"ט, כ"ז), ואיתא ביומא דף י"ב שקדשי קדשים של בה"מ היה עומד בחלקו של בנימן. ואמר בחרת הסתופף ע"פ מה שאחז"ל בזבחים קי"ח, כד' מקומות שרתה שכינה על ישראל בשילה נוב וגבעון ובית עולמים ובכולן לא שרתה אלא בחלק בנימן שנאמר חופף עליו כל היום כל החפיפות לא היו אלא בחלקו של בנימן. משענת, אחרי פרידת יוסף היה בנימן משענת יעקב הזקן כי ילד זקוניו היה. לבנימן, דברים ל"ג, י"ב. כל עוף, תהלים נ', י"א. גע זמן תרומה וכו', מכאן ולהלאה ענייני כל הפיוט מוסבים על מס' שקלים. תורה צוה, דברים ל"ג, ד'. שרים, הם גזברי הקדש. תערך, תהלים כ"ג, ה'. גמרו, לאחר שגלמו כ"ה יום. ארבעה, ד' ימים קודם לחדש ניסן. לחזות, תהלים כ"ז, ד'. להקדים שקלינו, מבואר למעלה דף 660. דבר המלך, מגלת אסת. והוא מל' אסתר כ"ח, ט'. הכרוז, המשמיע הדבר, תערגמה, ויעבירו קול תרגומו ואעברו כרוז (שמות ל"ו, ו'). על כן לא בא, אסתר ד', כ"ט. מלשגר, מלשלוח. ממשכנים כסוד המורים כן בכ"י ונכון, ור"ל המורים שהם החרש והמסגר. החרש והמסגר הוא ל' מ"ב כ"ד, י"ד. וכנוי הוא ללומדי תורה כדאיתא בגיטין דף פ"ח. תורה אחת, שמות י"ב, מ"ט. מכדני, תרגום פרד כודניתא, וכנוי הוא לעבד ושפחה. הבנות, בראשית ל"א, מ"ג. וגם הכהנים, שמות י"ט, כ"ב. לעילום,

דְּרָכָיו דַּרְכֵי נֹעַם כֶּתֶר נוֹרָא יַהֲלֹם· דֹּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדֹבֵר שָׁלוֹם: הַנָּכְרִי וְהַכּוּתִי לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה· אִם יִשְׁקְלוּ אֵין מְקַבְּלִים מִיָּדָם מְאוּמָה· אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיְיָ תְּרוּמָה: וְלֹא מֵהֶם וּמֵהֲמוֹנָם יִהְיוּ לְשָׁמִיר וָשָׁיִת· מַגְדִּישׁ וְעַד קָמָה וְעַד כֶּרֶם זָיִת· לֹא לָכֶם וְלָנוּ לִבְנוֹת בָּיִת: וַאֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה וְלֹא יִתְעָרֵב זָר בֵּינֹתָיִם· בְּשֶׁכְּבָר רִפּוּ יְדֵי יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָיִם· לֹא הִפְנוּ אָבוֹת אֶל־בָּנִים מֵרִפְיוֹן יָדָיִם: וְהַכֹּהֲנִים וְהַקְּטַנִּים לִשְׁקוֹל בְּהִתְנַדְּבָן· כָּל־נְדִיב לֵב עוֹלוֹת לְלִשְׁכַּת הַקָּרְבָּן· וְכָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן: זָרְזוּ מִפְּרֹס הַפֶּסַח לְסַלֵּק הַיְשָׁנָה· תְּרוֹם בְּשָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הָאַחַת אָלֶף סִמָּנָה· לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה: זָהֲרוּ הַמַּשְׂכִּילִים אַבְנֵי נֵזֶר נוֹסְסוּ· לְקֻפָּה שְׁנִיָּה יַד פֵּרְשׂוּ· וְזֹאת שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ: זֹאת וְעוֹד אַחֶרֶת בָּאוֹת גִּימֶל מְכֻרְעַת· כָּל־אַחַת שָׁלֹשׁ סְאִים בְּלִי מִגְרַעַת· הֲלֹא כָתַבְתִּי לְךָ שָׁלִשִׁים בְּמוֹעֵצוֹת וָדָעַת: חָזְרוּ לַעֲשׂוֹת פּוּמְבִּי הוֹרוּ נְבוֹנָי· בִּפְרֹס הָעֲצֶרֶת כְּמִשְׁפַּט רִאשׁוֹנָי· כֵּן תָּרִימוּ גַם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְיָ: חִדְּשׁוּ עוֹד תְּרוּמָה אַחַת בָּאַחֲרוֹנָה· לְבַד מִשְּׁתַּיִם אֵלֶּה כָּל־אַחַת בִּזְמַנָּהּ· וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה: חִפּוּ שְׁיָרֵי שְׁתַּיִם רִאשׁוֹנוֹת בְּקַטַבְלָאוֹת· שֶׁלֹּא לִתְרוֹם מֵהֶם עוֹד לְעִתִּים הַבָּאוֹת· לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת: טְהֹר יָדַיִם חָלוּץ הַנַּעַל לְלִשְׁכָּה קָדַם· וְלֹא בְּפַרְגּוֹד הֶחָפוּת פָּנִים מֵהִתְאַדָּם· וּמְצָא־חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם: טָבוּעַ בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים הוֹאֵל· לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם וִידֵי עַם אֵל· וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵיְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל: טָרוּד אִם יִקְרְאוּ יֹאמְרוּ מֵעָוֹן לִשְׁכָּה לוֹקֶה· וְכִי יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ מֵחֶשֶׁד לֹא יִזַּכֶּה· וְאָץ לְהַעֲשִׁיר לֹא יִנָּקֶה: יָסְפוּ מַעְלָה תְּרוֹם לְשֵׁם אֶרֶץ צְבִי תְּהִלָּה·

לעלם, כמו דה"ב ל"ג, ז'. יהלם, שם אבן טובה (שמות כ"ח י"ח), או שהוא מל' בקש להולמו ולא הולמתו (סנהדרין כ"א, ע"ב) בל"א אנפאססענד. דורש טוב, סוף אסתר. אשר ירימו, במדבר י"ח, כ"ד. ולא מהם, ל' יחזקאל ז', י"א. לשמיר ושית, ל' ישעיה ז', כ"ג. מגדיש, שופטים ט"ו, ה'. לא לכם ולנו, עזרא ד', ג'. בשכבר רפו׳ בל"ל בפיעל כי הוא עש"ה ויהי עם הארץ מְרַפִּים (עזרא ד', ד') אשר עליו מוסד החרוז. לא הפנו. ירמיה מ"ז, ג'. וכל הנשים, שמות ל"ה, כ"ו. מפרס הפסח, ל' פרוסה, ר"ל חצי, שהוא חצי החדש קודם הפסח. ט"ו ימים קודם המועד נקרא פרוס המועד. לאמר זה, בראשית ל"ח, כ"ח. אבני נזר נוססו, מל' זכריה ט', ט"ז. וזאת שנית, מלאכי ב', י"ג. הלא כתבתי, משלי כ"ב, כ'. פוּמְבִּי, בפרסום ונגלוי לעין כל, כמו עשה עמו בפומבי (ב"ב קמ"ה, ב') ועקרו מל' יונית ול' רומי pompa. בפרס העצרת, ט"ו ימים קודם חג השבועות. חג השבועות נקרא עצרת בל' תלמוד, וחג הסוכות נקרא בסתם חג (כמו ר"ה דף ט"ו ושקלים פ' ג' ופסחים ס"ח, ב' ומגלה דף ד'. ול', ב' ותענית כ"ח, ב' ובכורות כ"ו, ב' ומנחות ס"ה ונדרים כ"ז, ב' ועדיות פ' ב'), וכן בשבועותיכם תרגום אונקלוס בעצרתיכון (במדבר כ"ח, כ"ו). כן תרימו במדבר י"ח, כ"ח. וחג האסיף, שמות ל"ד, כ"ב. חפו, כסו. בקטבלאות, גם הוא עקרו בל' יונית, ובל"א פלוטער, דעקקע. לפני העדות, במדבר י"ז, כ"ה. בפרגוד, גם הוא מל' יונית, ובל"א געווירקטעג קוייר. פנים מהתאדם, שלא יתאדם פניו ר"ל שלא יבוא לידי חשד. ומצא חן, משלי ג', ד'. טבוע בתורה וגו', בתורה והייתם נקיים (במדבר ל"ב, כ"ב) בנביאים אלהים ה' הוא יודע וישראל הוא ידע (יהושע כ"ב, כ"ב), בכתובים ומצא חן ושכל טוב (משלי ג' ד'), כך מפורש בירושלמי שקלים פ' ג'. טרוד אם יקראו, אם כי היה קרה לו אסון. ואץ להעשיר משלי כ"ח, כ'. ארץ צבי, ארץ ישראל (יחזקאל

והשניה לשם כרכים המקפים להּ. אלהים יכוננה עד־עולם סלה: יפרישו
השלישית שירי שירים. לשם בבל ומדי והרחקת מירושלם. אשר ישאר
מאשור וממצרים: יזהירו תורם מלתרום שלא ברצון חכמים. שלא לטול
שררה עד ירשה שלש פעמים. כי רבים חללים הפילה ועצמים: כל
ארחות חכמים חסד ונתיבם. לשונם מרפא עשר וברכה בניבם. כי ישרים
דרכי יי וצדיקים ילכו בם: כנכנם תורם גזברים מדברים עמו עד שיצא.
מפשפשים צפוניו כבשת גנב כי ימצא. פגול הוא לא ירצה: כן גם קוץ
מלתרום החדלתי. לבל יטמין בקליעות קוציו הזהרתי. קלע אל־השערה
ולא יחטא: להגדיל שקל טהורי לב יסדו. פונדיון להכריע דעת את־העם
למדו. אשר חכמים יגידו ולא כחדו: למיני מטבעות שוקל וחובר. יכריע
חצי מעה לצאת בכל־עבר. שקל כסף עבר: להטת אחרי רבים ולא יעלו
גרומים. השוקלים חציי שקלים שלמים. הט אזנך ושמע דברי חכמים:
מצרף שקלו ושלחברו יחד. חכמים יגידו בלי כחד. ממחצית בני ישראל
את־האחז אחד: מצדיק משלו על־יד עני בן־עירו או שכנו. נפטר מן
הקלבון ואם הלוה נותנו. אל־פתח אהל מועד יקריב אתו לרצנו: משפט
אחד אל־דבר השם חרדים. להכריע כף משקלת בחציי שקלים כבדים.
לשקול על־גנזי המלך ביהודים: נפטרו עבד וקטן הורו חכמי חרשים.
בין ששקל אחר עליהם או הם בעצמם מפרישים. ונפש אדם מן־הנשים:
נשתתפו האחים אחר שחלקו. חיבים בקלבון ובתפושת הבית נקו. כי
איש בנחלתו ידבקו: נותן סלע בשקל יד לא תקצר. מלהכריע מעה שלמה

כ', ו'). אלהים יכוננה, תהלים מ"ח, ט'. שירי שירים. גם ביוצר ב' של סכות חרז הפייטן שירים עם צהרים ומצרים, וע"כ נקודו שירים ובסמיכות שירי מן שיר ובפלס עיר עירים עירי והוא על' שארית כחלתו וכמו שנמצא גם במקרא שרית תחת שארית (דה"א י"ב, ל"ח), וכן בגמרא שקלים פ' ג' נעשו כלם שיריים, ובערובין כ"ג ע' אמה ושיריים, ובזבחים י"ג שפיכות שיריים, ודומיהם. ומשקל אחר שירי הדם שהוא מן שיר במקום שאר ובפלס סיג איל' ועוד משקל אחר שיור בפלס ביוי כמו ואין שיור רק התורה הזאת, שעשאנו שיורים (מדרש שיר דף ד', ע"ב) שיורי מצה ומרור (מכילתא פ' בא פ' י"ג). הרי לנו ג' משקלים לתבה זו שיר שיור גם שירי וכראה כי המשקל שיר לא נאמר בל' יחיד אלא רק בכנוי הזוגי. אשר ישאר, ישעיה י"א, י"א. עד ירשה, עד יותן לו רשות. כי רבים משלי ז', כ"ו. בניבם, בדבורם. כי ישרים, סוף הושע. גזברים, ממונים על אוצר השקלים, פערוואַלטער (עזרא א', ח'. ז', כ"א). מפשפשים, חופשים וחוקרים. כבשת גנב, ל' ירמיה ב', כ"ו. פגול, ויקרא י"ט, ז'. קוץ, מי אשר שער ראשו גדול הוא, וחקקעגקסל מל' קוצותיו תלתלים (שיר ה', י"א). קולע אל השערה, ל' שופטים כ', ט"ז. ולקח פה הפייטן תבת קולע בטעם אריגה ופתילה, כמו קלעי שערי (יומא מ"ז). פונדיון, מטבע קטנה אשר שנים מהם הם מעה אחת וכמבואר למעלה דף 654. אשר חכמים, איוב ט"ו, י"ח. חצי מעה, הוא פונדיון אחד. שקל כסף, בראשית כ"ג, ט"ז. גרומים, תוספות. הט אזנך, משלי כ"ב, י"ז. מצרף, מחבר. ממחצת, במדבר ל"א, מ"ג. הקלבון, עקרו מל' יונית, בל"א חויפגעלד, גואַגע, והוא הנקרא בלשון הסוחרים Agio. אל פתח, ויקרא א', ג'. לשקול על גנזי. אסתר ד', ז'. חכמי חרשים, ל' ישעיה ג', ג'. ונפש אדם, במדבר ל"א, ל"ה. נשתתפו האחים וכו', יסודו בבכורות דף כ"ו, ע"ב. ובתפושת הבית נקו, כשנתנו מן הירושה מה שתפשוה ועדיין לא חלקוה היו פטורים מן הקלבון. כי איש, במדבר ל"ו, ט'. בשקל, ר"ל במחצית השקל:

כְּלֵי מַעֲצָר· אֶל־הַלְּשָׁכוֹת לְבֵית הָאוֹצָר: סֹלֶת לַחְמֵי אִשֵּׁי יֵינֵי וְשַׁמְנֵי· וְכָל־נִיחוֹחֵי צִבּוּר יַסְפִּיקוּ מְמֻנֶּה כֹּהֲנֵי· עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַמֻּפְקָדִים בֵּית יְיָ: סְפִיחֵי שְׁבִיעִית נוֹטְרִים לְמִנְחַת בִּכּוּרִים עֲתִידִים· שְׂכָרָם מִתּוֹכָהּ וְהַמְגַדְּלוֹת לְפָרָה יְלָדִים· חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר הֵם עֹבְדִים: סְפָרִים מַגִּיהִים וּמְבַקְּרֵי מוּמִים· וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ לְשָׁרֵת בְּבֵית עוֹלָמִים· שֶׁמֶן הַמָּאוֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים: עוֹד מְמֻנֶּה שְׂכַר מְלַמְּדֵי הִלְכוֹת שְׁחִיטָה וּקְמִיצָה וּשְׂכַר אוֹרְגוֹת בְּפָרֹכוֹת· לֹא נַעֲשָׂה כֵּן לְכָל־מַמְלָכוֹת: עַל עֳבִי קִירוֹת הַבַּיִת רָצוּף חֲשׁוּקֵי כְבוּשִׁים· פַּחֵי זָהָב מְמֻתָּר תְּרוּמַת אִשִּׁים· אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: עֹשִׂים מְשַׁיְּרֵי לִשְׁכָּה צָרְכֵי עִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ· נוֹי טַטְפְּרָאוֹתֶיהָ וְלִצּוּי בִּירָנִיּוֹתֶיהָ· חוֹמוֹת אַרְמְנוֹתֶיהָ: פַּסּוּ סָפוּ תַּמּוּ אָפְסוּ חָדְלוּ קָרְבָּנַי· מֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד לָתֵת שִׁקּוּץ מוֹנַי· וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ: פֶּתַח מִקְדַּשׁ מְעַט אֶת־יְיָ דָּרַשְׁתִּי· וְהִנֵּה כְּבוֹד יְיָ עֹמֵד וּצְבָא גְדוּדָיו לְעֻמָּתִי· לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי: פִּלַּגְתָּ לְבָבִי עָבַרְתָּ בֵּין בְּתָרַי· פָּסַחְתָּ עַל פְּתָחַי בְּדַם בְּרִית שִׁלַּחְתָּ אֲסִירַי· לִי אָבִי אַלּוּף נְעֻרָי: צִיּוֹן הֲשִׁלַּחְתְּ בְּסֵפֶר כְּרִיתוּת גֵּרוּשַׁיִךְ· אוֹ הֲמָכַרְתְּ לִצְמִיתוּת אֶל־מִי מְנוֹשַׁיִךְ· אַךְ אוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל־הֵיכַל קָדְשֵׁךְ: צָמְאָה לִתְשׁוּעָתָהּ נַפְשִׁי וְתוֹחַלְתִּי מִמְּשַׁכָּה· אֲסִירַת הַתִּקְוָה בְּקִוּוּי אַחַר קִוּוּי חוֹכָה· כִּי שָׁם צִוָּה יְיָ אֶת־הַבְּרָכָה: צְבִי צִבְאוֹת גּוֹיִם מַחֲמַד לִבִּי וְעֵינַי· תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי בְּרֹאשׁ כָּל־זִכְרוֹנַי· נְנַגֵּן כָּל־יְמֵי חַיֵּינוּ עַל־בֵּית יְיָ: קוֹלִי שָׁמַעַתְּ הָשֵׁב לִשְׁכֵנֵינוּ אֱלֹהֵיהֶם· חֶרְפָּתָם אֲשֶׁר חֵרְפוּךָ יְיָ מְנָרַת

אל הלשכות, נחמיה י', ל"ט. **עשי המלאכה** מ"ב י"ב, י"ב. **ספיחי שביעית נוטרים**, השומרים את ספיחי שנת השמטה. **והמגדלות לפרה**, לפרה אדומה. וראה בקרובות פ' פרה בפיוט אילי עם עולי. **חלף**, במדבר י"ח, כ"א. **ספרים מגיהים**, המתקנים את הטעיות הנמצאות בספרים. **שמן המאור**, במדבר ד', ט"ז. בפָרֹכות כן הוא במשנה ב' פרק ה' דשקלים גם בירושלמי נגמרא שם, גם במס' כתובות דף ק"ו, א'. ונראה שהקמץ הוא רחב, וראה בבחורי לקיכות דף ע"ו. **לא נעשה כן**, מ"א י', כ'. עֳבִי בנ"ל מל' והעבים (יחזקאל מ"א, כ"ו). **חשוקי כבושים**, חשוקים הוא כבושים רק שזהו עברית וזהו ארמית כמו שת"א וחשוקיהם וכבושיהון (שמות כ"ז, י'). **אל דביר**, מ"א ח'. ו'. **נוי טטפראותיה ולצוי בירניותיה**, לשונות הללו מצינו בבבא בתרא דף ע"ה, ב' ובמדרש תהלים מזמור מ"ח. וגרסאות שונות שם, והערוך ערך טטפראות פירש לשון מל' מליצה, ורש"י פירש ליצוי גימטרי' הוא, ועוד פירש רש"י טטרפאות (כך גרסתו) קטנים מבירניות, אך לפי הערוך המעמיד טטפראות (כך גרסתו) קודם בירניות נראה כי לדעתו טטפראות הן גדולים מבירניות, ומלת לצוי עדיין לא פורש, ונראה מחרוזי הפייטן שגם הוא ל' תקון דוגמת נוי. **חומות ארמנותיה**, איכה ב', ז'. **פסו ספו תמו אפסו חדלו**, כולן ל' קץ וסוף. **מוני**, מורי. **ואני**, תהלים ס"ט, י"ד. **מקדש מעט**, כנוי לבית הכנסת, וע"פ מגלה דף כ"ט ואהי להם למקדש מעט (יחזקאל י"א ט"ז) אמר ר' יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכן תרגם גם יונתן ויהבית להון בתי כנשתא תניין לבית מוקדשי. **והנה כבוד ה'**, ל' יחזקאל ג', כ"ג. **גדודיו**, מלאכיו. **לך כל המחנה**, בראשית ל"ג, ח'. **פלגת**, חקרת. **פסחת**, במצרים. **בדם ברית**, עש"ה זכריה ט', י"א. **לי אבי**, ירמיה ג' ד'. הֲשלחת בספר וכו' או הֲמכרת וכו' כנ"ל בל' תימה ויסודו בל' הכתוב ישעיה נ', א', אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו. **אך אוסיף**, יונה ב', ה'. **אסירת התקוה**, עש"ה זכריה ט', י"ב. **כי שם**, תהלים קל"ג, ג'. **תדבק**, שם קל"ז, ו'. **בראש כל זכרוני** כן נכ"י וכנ"ל. **ננגן**, ישעיה ל"ח, כ'. **השב**, עש"ה תהלים ע"ט, י"ב.

חֶלְקָם· שְׁנַת רָצוֹן לַייָ וְיוֹם נָקָם: קְרָא לִשְׁבוּיִם דְּרוֹר וְלַאֲסוּרִים פְּקַח־קוֹחַ·
תַּנְחֶה אֶל־מְחוֹז חֶפְצָם הוֹלְכֵי שְׁחוֹחַ· וְשָׁם יָנוּחוּ יְגִיעֵי כֹחַ: קֶדֶם קִנְיָנְךָ
וּסְגֻלָּתֶךָ· לֹא יֹסִיפוּ לְדַאֲבָה צֹאן מַרְעִיתֶךָ· וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ: רַצְּתִי
מֵעֲבוֹדָתִי מַרְעִיד אֶל־עֲבוֹדָתֶךָ· פִּנִּיתִי הַבַּיִת לְחֵשֶׁק נֵשֶׁק תֵּשֶׁק תְּשׁוּקָתֶךָ·
וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבֹא בֵיתֶךָ: רְאוּת עַיִן לֹא נִרְאֲתָה לִבְרִיּוֹתֶיךָ· צְפִיַּת לֵב
בְּמִקְצַת הִמְשַׁלְתָּ, אַךְ כָּל־תִּפְאַרְתֶּךָ עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ: רְנָנוֹת
יְהַלֶּל־פִּי בְּאֵין לַהֲבִיאֲךָ תְּשׁוּרַי· בְּזָכְרְךָ חִבַּת יְרוּשָׁלַיִם וּתְיַסֵּר שְׁמָמוֹת עִירַי:
אָבֹא בֵיתְךָ בְעוֹלוֹת אֲשַׁלֵּם לְךָ נְדָרָי: שִׁוִּיתִיךָ לְנֶגְדִּי הִנְנִי עוֹמֵד לְפָנֶיךָ
לְרוֹמְמֶךָ· הַהִטִּיתָ לָאָרֶץ שָׁמֶיךָ אוֹ הֶעֱלִיתַנִי לִמְרוֹמֶיךָ· אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל
קָדְשְׁךָ וְאוֹדֶה אֶת־שְׁמֶךָ: שָׁמָּה פָּנַי מוֹעֲדוֹת וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקוֹתָי· לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ
תַּאֲוַת מֶשֶׁק חֲשָׁקוֹתָי· כָּמֻס עִמָּדִי חָתוּם בְּאוֹצְרֹתָי: שְׁנַת לְעֵינַי לֹא אֶתֵּן
לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה· אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָה מִכֹּל נֶעֱלָמָה· מֵחֶזְיוֹנוֹת לַיְלָה
בִּנְפֹל תַּרְדֵּמָה: תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֶה לִקְרָאתְךָ קִדַּמְתִּי· לֹא אַרְפְּךָ עַד שֶׁאֲבִיאֲךָ
אֶל־יְשׁוּעָתִי· אֶל־בֵּית אִמִּי וְאֶל־חֶדֶר הוֹרָתִי: תַּשְׁלוּם פָּרִים חֲשׁוּב שִׂיחַ
שְׂפָתַי· מַעַרְכֵי דַל שָׂפָה חֻקּוֹתַי וְתוֹרוֹתַי· נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי:
תֶּשֶׁר מִשֶּׁלְּךָ פִּי יְהַלְלֶךָ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים· כְּהֵיטִיבְךָ צִיּוֹן אַתְשִׁיר עַל מִזְבַּחֲךָ
עוֹלִים· עֹלוֹת מֵחִים אַעֲלֶה־לָּךְ עִם־קְטֹרֶת אֵילִים: מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ יְדִידֶיךָ
לְיִשְׁעֲךָ כְּמֵהִים· רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ גָּבְהָה מֵעַל גְּבֹהִים· יוֹדוּךָ עַמִּים
אֱלֹהִים· קָדוֹשׁ: הכל יודוך וכו'.

שנת רצון, ישעיה ס"א, ב'. **קרא לשבוים**, שם ס"א, א'. **תנחה אל מחוז חפצם**, מל' תהלים ק"ז, ל'. **ושם**, איוב ג', י"ז. **לדאבה**, ל' יגון, והוא ל' ירמיה ל"א, י"א. **והם**, דברים ט', כ"ט. **לחשק נשק חשק תשוקתך**, כולן ל' חבה ותשוקה. **נשק**, מל' נשיקה. **חשק** ל' תשוקה, ור"ל מרוב אהבתי אותך עזבתי את ביתי לבוא ביתך. וי"מ נשק מל' בנשק ומגן (יחזקאל ל"ט, ט'), ענין התאזרות חיל. **ואני**, תהלים ה', ח'. **ראות עין**, הוי"ו בשורק כמו אם ראות עיניו (קהלת ה', י') והוא שם דבר. **צפית לב**, ר"ל לב הצופה ומתבונן. **אך לא כל תפארתך**, כן בסדורים, אך בשני כ"י מלת לא איננה, וע"כ יש לחלק החרוז לפיהם: צפית לב במקצת המשלת, אך כל תפארתך עין לא ראתה, אלהים זולתך. והחרוז עפ"ה ישעיה ס"ד, ג'. **תשורי**, כמו תשורותי, מל' ותשורה אין להביא (שמואל א' ט', ז') ל' מנחה ומתנה. **אבא ביתך**, תהלים ס"ו, י"ג. **אשתחוה**, שם קל"ח, ב'. **שמה פני וכו'**, כן נוסחת כל כ"י וד"י. **משק**, כמו וכן משק ביתי (בראשית ט"ו, ב') ר"ל תאות כל עניני תשוקותי. **כמס**, דברים ל"ב, ל"ד. **שְׁנַת** לעיני בכ"י וכן עיקר עפ"ה תהלים קל"ב, ד'. **אשבעה**, ל' תהלים י"ז, ט"ו. **מחזיונות**, ל' איוב ל"ג, ט"ו. **תחנה**, ל' תהלים כ"ז, ג'. **לא ארפך**, ל' שיר ג', ד'. **תשלום פרים וכו'**, עפ"ה ונשלמה פרים שפתינו (הושע י"ד, ג'). **נתתי לך**, במדבר י"ח, ח'. **תשר**, **אתשיר**, ראה למעלה **657**. **עולות מיחים** תהלים ס"ו, ט"ו. **יודוך**, תהלים ס"ז, ד'.

ע״ס א״ב.

אִם אֲשֶׁר בְּךָ דְבוּקָה· חֲפֵצָה וְרָצִית לְצַדְּקָה· לְהַנְחִילָהּ מִדְּבַשׁ
מְתוּקָה: בְּאוֹר אֲרֻכָּה וַעֲמֻקָּה· בָּהֶם בְּאַהַב לְחָשְׁקָה· כִּרְבִיד לְצַוָּאר לְחַבְּקָה:
גַּם הִיא בִּמְאֹד מְחֻזָּקָה· בְּתֹקֶף וּבְתַנֵּי נֶחֱקָקָה· מֵעַמּוֹ בְּלִי לְסַלְּקָה: אַשְׁרֵי
מִי זֹאת· בְּהִתְחַזְּקָם בְּתוֹרָה זֹאת· בְּפִתְחֵי מְזוּזוֹת קָדוֹשׁ:

דָּרַשׁ בְּעַד נִטְּרָה· וְגַם לְהָבִיא פָרָה· בַּעֲדָם עֲבוּר לְכַפְּרָה: הֲלֹא
כְּחָטְאוּ כְּבֶן־פָּרָה· חָרְתָה עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה· וְהִנָּם כְּאֲמִירָה סֹרֵרָה: וְזֶה הַמְקַבֵּל
עֲתִידָה· חָשַׂךְ מֵהֶם עֶבְרָה· וְכָל־צוּקָה וְצָרָה: זִכְרוֹן פָּרָה אֲדֻמָּה· כִּפְּי יוֹנָה
תַמָּה· לָעַד בְּלִי לְעַלְמָה: חֶסֶד דָּת תְּמִימָה· יַעְטוּ בָהּ לְהִתְרוֹמֵמָה· לִפְנֵי
יוֹצֵר נְשָׁמָה: טוֹעֲמֶיהָ בְּטוּב נְעִימָה· בְּלִי הֱיוֹת לְשַׁמָּה· בְּהוֹשִׁיבְךָ הָאָרֶץ
הַנְּשַׁמָּה: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה· עֲרוּכָה בַּכֹּל וּשְׁמוּרָה· בָּהּ לְהַקְדִּישׁ לְנוֹרָא· קָדוֹשׁ:
יְקָרָה וְהִרְבָּה תְמִימָה· וּמִכָּל־מוּם שְׁלֵמָה· וּבְנְקִיּוּת וּבְטָהֳרָה מְסֻיָּמָה:
כְּתָב חָקוּק רְשׁוּמָה· לְשַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עֲגוּמָה· לְמַעְלָה לִזְקוֹף וּלְרוֹמֵמָה: לְטַהֵר
חֵטְא וְאַשְׁמָה· וְלִמְחוֹל עָוֹן וְזָעוּמָה· עוֹד בְּלִי לְהַאֲשִׁימָה: מְטַהֶרֶת גּוֹי אֶחָד·
לְרַצּוֹת לְשֵׁם הַמְיֻחָד· אֲשֶׁר בְּכָל־פֶּה מִתְיַחַד: נַפְשָׁם תַּחֲשֹׂךְ מִפַּחַד· וְהֶגְיוֹנָם
בַּל יִתְכַּחַד· בְּהִתְפַּלְּלָם בְּלֵב אֶחָד: שׂוֹנְאֵיהֶם יוֹרְשׁוּ כְּאֶחָד· בְּפַחַת וָפַח
וָפַחַד· בְּעָבְדָם לְצוּר שְׁכֶם אֶחָד: עַל־יַד כֹּהֵן נְתִינָתָהּ· לִכְבוֹדוֹ מַתְּנָתָהּ·
דִּקְדֵּק בְּכָל־פִּנָּתָהּ: פְּעֻלָּתָהּ וְהַקְרָבָתָהּ· הוּא יַקְרִיב אוֹתָהּ· וְהוּא יוֹצִיא אוֹתָהּ:
צוֹפִים הַכֹּל בְּטוֹבָתָהּ· וּמְתַנִּים אֶת־בִּרְכָתָהּ· כָּל־קְהַל רַעְיָתָהּ: קְדוֹשָׁה וְלֹא
פְסוּלָה· בְּלִי מוּם וְעַוְלָה· כְּקָרְבַּן כָּלִיל וְעוֹלָה: רָם אוֹתָהּ עִלָּה· בְּחֵפֶץ וְלֹא
בִגְעִילָה· קְהָלוֹ בָּהּ לְהוֹעִילָה: שׁוֹמְרֶיהָ יִנָּצְרוּ מִחַלְחָלָה· וּמִכָּל־נֶגַע וּמַחֲלָה·
בְּשׁוֹרְרָם שִׁיר וּתְהִלָּה: תְּפֶן בְּכֻלָּם בְּרוּרִים· אֲשֶׁר שִׁמְךָ מַזְכִּירִים· וּזְרוֹק
עָלֵימוֹ מַיִם טְהוֹרִים· קָדוֹשׁ: הכל יורוך.

מדבש מתוקה, התורה עש״ה ומתוקים מדבש ונפת צופים (תהלים י״ט, י״א). **ארכה ועמקה**, התורה שהיא ארוכה מארץ ורחבה ועמוקה מני ים, ומל׳ איוב י״א ח׳. ט׳. ונראה מזה שהכוון אֲרֻכָּה בכ״ף דגושה שהיא ל׳ נקבה מן אָרֹךְ דוגמת אָדֹם אֲדֻמָּה עָנֹג עֲנֻגָּה במשקל הכבד. והאומר אֲרוּכָה טועה כי הוא ל׳ תרופה. **בתקף ובתני**, שנ׳ והיה אם שמוע תשמע, והיה אם לא תשמע (דברים כ״ח), וכן התנה הקב״ה תנאי עם מעשה בראשית על מנת שיקבלו ישראל את התורה כדאיתא בשבת דף פ״א ומובא בפירוש רש״י לבראשית א׳, ל״א. **בלי לסלקה**, לא תעבור התורה מישראל כי לא תשכח מפי זרעו. סלק ל׳ העתקה והסרה בארמית, ואנכי הסתר אסתיר ת״א סלקא אסלק (דברים ל״א, י״ח). **מי זאת**, ישראל עש״ה שיר ג׳, ו׳. **וזה**, הקב״ה עש״ה שמות ט״ו, ב׳. **יונה תמה**, ישראל עש״ה שיר ו׳, ט׳. **לעלמה**, להסתיר. **טועמיה בטוב נעימה**, גם אם טועמיה בטוב טעמה. **מסוימה**, מסומנה ומלוינה. **עגומה**, עצובה מל׳ עגמה נפשי (איוב ל׳ כ״ה). **בעבדם**, בעבודת ישראל. **שכם אחד**, בלב אחד. **לכבודו**, ר״ל זה היה כבודו של כהן גדול שהכל נעשה על ידו. **בכל פנתה**, בכל צדדי מצוות פעולתה. **ומתנים**, ומדברים. **ברורים**, אשר בררת לך. **רם אותה עלה**, העליון רם את הפרה; עִלָּה כמו עִלַּת כל הָעִלּוֹת הוא הקב״ה. **בגעילה**, מל׳ ולא געלתים (ויקרא כ״ו, מ״ד). **ברורים**, ראה בדף 78.

זולת. ע"ס א"ב.

אַשְׁרֵי כָּל־חוֹסֵי בָךְ · בְּאַהַב יֶאֱהָבָךְ · גּוֹי אֲשֶׁר אֲהֵבָךְ · דְּבֵקְתֶּם בָּךְ · הֲלֹא אַתָּה תָּרִיב רִיבָךְ · וּתְיַסֵּד אֶת־נָוֶךְ · זְכוֹר בְּנָךְ וַאֲהוּבָךְ · חֲתוּמֵי עַל לִבָּךְ : טַהֲרֵם מִכָּל־טֻמְאוֹתָם · יָהּ כַּפֵּר אַשְׁמָתָם · כָּשֵׁר תְּהִי אַחֲרִיתָם · לָעַד יִתְקַיַּם שְׁמוֹתָם · מַהֵר עַתָּה תְּשׁוּעָתָם · נָאוֹר כִּי אַתָּה תִקְוָתָם · שַׂמְּחֵם בְּשֹׂבַע שִׂמְחָתָם · עֻזְּךָ תְּפָאֵר אוֹתָם : פְּנֵה אוֹתָם לְצַדְּקָם · צְמֵחֵי צֶמַח לְחַבְּקָם · קָדוֹשׁ מִכָּל־עָוֹן נַקֵּם · רָם בְּטוּב חַזְּקֵם · שָׁמְרֵם וּבְצִלְּךָ דַּבְּקֵם · שַׁכְּנֵם וְכָאֵזוֹר תַּדְבִּיקֵם · תֹּאמַר בְּדָתְךָ לְהַמְתִּיקָם · כִּקְרִיעַת יַם סוּף וּכְמַכַּת בְּכוֹרִים שׂוֹנְאֵיהֶם לְהַבְקִיקָם : עזרת וכו׳.

קרובות. הש"ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואח"כ מתחיל כאן.

מיוּ. מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים. אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

ע"ס א"ב.

אֲצוּלַת אָמֵן בִּצְרוּף זְקוּקָה · בְּנִבְכֶיהָ זֹאת בְּלָט פְּקוּקָה · גְּלוּמָה עֲלוּמָה וְנִקוּקָה · דְּבוּרָה עַל אָפְנָן חֲקוּקָה · הַמְּסֻקָּלָה וְהַמְעֻזָּקָה · וְדִשּׁוּנָהּ דִּשּׁוּן לְמִשְׁמַר חֻקָּה · זָר שִׁבְעָתַיִם מְזֻקָּקָה · חֹק טָהוֹר מִטָּמֵא מְחֻזָּקָה · טְבוּעָה בְּלֹא רְחוֹקָה וְהִיא רְחוֹקָה · יְחוּסָה אֲטוּרָה וּדְחוּקָה · ח׳ כִּתְמַת חֲמוּקָה בָּהּ מְחוּקָה · לְטָהֳרַת חֲשׁוּקָה · נֶחְקְקָה זֹאת חֻקָּה :

מְקוֹמָהּ יְגַלֶּה · מַעֲמַקֶּיהָ יְדַלֶּה · ח׳ לְעֵת יְגַלֶּה · גְּנוּנָיו יַעֲלֶה : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן אַבְרָהָם : אתה גבור וכו׳ עד להחיות מתים.

מִמָּרָה חֻקָּהּ גָּזַר · מִגַּבְנוּן אִמְרָהּ נִגְזַר · נֶאֱמָן לְאָזְנָהּ נִתְאַזַּר · נֵצַח עֲדֵי כֵּן בִּגְזֵרָה גָּזָר · סְלוּל צְפוּנֶיהָ חֶלֶץ אָזַר · שָׁקַר בְּאָבֶיהָ וְנֶחְשַׁב לְמוּזָר · עֵרֶךְ בָּהּ חֹק לְעַם מְפֻזָּר · עֲבוּר מִלְּפַתֵּל עִקֵּשׁ כְּמִין וָזָר · פְּאֵר בְּקוֹרֶיהָ בָּאֲגַד מְשֻׁזָּר · פְּעֻלָּתָהּ בְּסֶגֶן בַּעֲדֵי מְשֻׁזָּר · ח׳ צְפוּנָה לְטָהֳרַת עַם אֵל עָזָר · צוּרָה צוּר לְצִיר צוּר צְרוּרָה לְאֶלְעָזָר :

חתומי על לבך, עש"ה שיר ח׳, ו׳. **כשר**, ענין יושר וכשרון. **נאור**, הקב"ה. **צמחי צמח**, זה המשיח, עש"ה זכריה ו׳, י"ב. **להבקיקם**, מל׳ ויבוקקו את הארץ (ירמיה כ"א, ב׳) בוקה ומבוקה (נחום ב׳ י"א) ל׳ אבוד והשחתה.

אצולת אמן, כנוי לתורה עש"ה ואהיה אצלו אמון (משלי ח׳, ל׳). **בנבכיה**, בעמקיה. **זאת**, זאת חקת התורה של פרה אדומה. **בלט פקוקה גלומה עלומה ונקוקה**, כולן ל׳ הסתר והעלמה. **פקוקה**, מל׳ המשנה פקק החלון, פוקקין (שבת קכ"ה ב׳), **גלומה** מל׳ ויגלום (מ"ב ב׳, כ׳), **ונקוקה** מל׳ ובנקיקי הסלעים (ישעיה ז׳, י"ט). **דבורה על אופן**, עש"ה דבר דבור על אפניו (משלי כ"ה, י"א). **המסקלה והמעוזקה**, עש"ה ישעיה ה׳ ב׳. **טבועה בלא רחוקה**, חקוקה המצוה בתורה אשר נאמר עליה ולא רחוקה היא (דברים ל׳ י"א). **יחוסה**, פירוש, מיוחסת היא בתלי תלים של הלכות. **אטורה**, סגורה כמו ואל תאטר עלי (תהלים ס"ט, ט"ז). **כתמת** חמוקה בה מחוקה כן לנקד ופירוש, הכתם של ישראל הנקראת חמוקה עש"ה שיר ז׳ ב׳ הוא נמתק ונמחה באפר הפרה. **מגבנון**, מהר סיני ועש"ה תהלים ס"ח, ט"ז. **נאמן**, משה רבנו. **חלץ אזר**, אזר חלציו. **שקר באביה**, ראה בעניניה. **למוזר**, כמו מוזר הייתי (תהלים ס"ט, ט׳). **ערך** הקב"ה. **עבור מלפתל**, ראה פירוש רש"י פ׳ חוקת י"ט, ב׳, **באגד משזר**, שלא תהייכה בה אף שערות שחורות או לבנות אגודות בגומא אחת. **פעלתה בסגן**, היתה נעשית ע"י אלעזר שהיה סגן הכהנים. **שר צרורה**, ר"ל קשור כל מעשיה וחוקותיה ומסור אותם לאלעזר.

עוֹלָם וּמְלוֹאוֹ שֶׁלָּךְ· חָפַצְתָּ לְהַצְדִּיק קְהָלָךְ· ח׳עַל כֵּן אוֹחִיל לָךְ· לְהַגִּישִׁים תְּחִי אֲטוּמֵי פְּעָלָךְ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

קְפָאוֹן חֹק אֲלֻפַּת הַיְקָר· לוּטָה בְּאוֹר יָקָר· חֲשׂוּף לְעַם מְיֻקָּר· לַעֲמֹד עַל עִקָּר: רְעֵבִים לְפַעֲנֵחַ דָּתֶיהָ· פֻּעֲנַח מִדּוֹתֶיהָ· צְמֵאִים גְּמוֹת חִדּוֹתֶיהָ· גִּלָּה לָהֶם עֵדוֹתֶיהָ: שֶׁמֶן דְּגָלִים טָהֵר· מְצָרֵף וּמְטַהֵר· הֶרֶב לְכַבְּסֵם תְּמַהֵר· מְעוּוָּיִם אוֹתָם לְטַהֵר: תִּקְרָא כֹהֵן· בְּחַטְּאֵךְ בְּאֵזוֹב מִתְכַּהֵן· טְהוֹרִים זְרוֹק כִּמְכַהֵן· תְּמוּר דַּם מִקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן:

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל, אֵל נָא:

אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה· שָׂח אִיתִיאֵל עֲדֵי זֹאת חֻקָּה· בְּלֹא נִפְלֵאת הִיא וְלֹא רְחוֹקָה· זֹאת פְּלִיאָה הִיא וּמְרֻחָקָה· מִלְּפָנֶיהָ מִשְׁפָּט וְחֻקָּה· וּמֵאַחֲרֶיהָ תּוֹרָה וְחֻקָּה· בְּחָרוּת חֲקוּקָה· וּבְלוּחַ לֵב מְחֻקָּה· מִדַּק תְּלוּלָה וּמִשְּׁאוֹל עֲמֻקָּה· וּמִדָּיְרֵי אַרְקָא· מְסִלָּתָהּ חֲמוּקָה: בְּכֵן אֵין לַעֲמֹד בְּסוֹדָהּ· וְאֵין לְהַגִּיעַ יְסוֹדָהּ· וְאֵין לַחֲקוֹר חֻקָּהּ· וְאֵין לְהַחֲלִישׁ חֶלְקָהּ· וְאֵין לֵידַע עֶרְכָּהּ· וְאֵין לְהָבִין דַּרְכָּהּ· אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ·

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

רלחזי מרוזיו אלעזר בירבי קליר.

אֲצוּרָה וּמְפֹרָשָׁה· עֲצוּרָה וְלֹא מְפֹרָשָׁה· זֹאת חֻקַּת הַפָּרָשָׁה· בְּכָל־שָׁנָה מִתְפָּרָשָׁה: לְבַעֲלֵי אֲסֻפּוֹת· חִדּוֹתֶיהָ חֲשׂוּפוֹת· וְכָל־צְרוּרוֹת כְּסוּפוֹת· וְדִקְדּוּקֶיהָ סְפוֹת: עֲרוּכָה וּשְׁמוּרָה· קְצוּבָה וּגְמוּרָה· דְּרוּשָׁה וַאֲמוּרָה· בְּקַלָּה וַחֲמוּרָה: זִיְּנָהּ לֶעָנָו· בִּפְנִינֵי מְעוֹנָיו· וְהִגִּיהַּ עֵינָיו· בְּפוּץ מַעְיָנָיו: רָעַד כְּהִסְכִּית טַעַם תְּחִלַּת מִשְׁנָתָהּ· פָּרָה בַּת שְׁתַּיִם עֶגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ· בְּצִיר צִיר תַּחַן כְּקָשַׁב שְׁמוּעָתָהּ· נָא מָנִי יִפָּרֵה מוֹרֵה הֲלָכָה לְשַׁעְתָּהּ: יָדְעוּ בָהּ הֲלִיכוֹת· וְשִׁנּוּן הֲלָכוֹת· אֵלֶּה הַנֶּעֱרָכוֹת· וְאֵלֶּה הַמִּתְהַלְּכוֹת: רְאִיתָהּ אֵיךְ לְחַוּוֹת· דָּמָה אֵיךְ לְהַזּוֹת· בְּאוֹרָהּ מִלְהַבְזוֹת· לְחַוּוֹת לְמִי זֹאת: בְּדִבּוּר אָמַר

אטומי, הסגורים בקבר. אֲלֻפַּת היקר, מל׳ שגר אלפיך, ר״ל פרה היקרה. לפענח, לגלות, מל׳ צפנת פענח אשר תרגומו די מטמרן גלין לה (בראשית מ״א מ״ה). גמות, לטעום, מל׳ הגמיאיני נא (בראשית כ״ד, י״ז). תקרא כהן, כן נקוד בכ״י וד״י ועיקר, ופירושו תהיה אתה בעצמך לנו לכהן וגו׳. איתיאל, שלמה המלך ע״פ משלי ל׳, א׳. להחליש, ל׳ גורל. לבעלי אספות, לתלמידי חכמים, ול׳ קהלת י״ב, י״א. חשופות, גלויות. צרורות, כנוי לנשמות, עש״ה ש״א כ״ה כ״ט. כסופות, מתאוות. ספות, מענין ספות הרוה (דברים כ״ט, י״ח). בפוץ מעיניו, מל׳ יפוצו מעינותיך (משלי ה׳, ט״ז). רעד כהסכית, ענין זה יבואר ע״י תנחומא ודנות וילקוט פ׳ חוקת ומדרש קהלת דף ק״ה, ב׳ בסוף פסוק מי כהחכם. פרה בת שתים, כך תחלת משנת מס׳ פרה. בצר ציר תחן, משה רבינו הציר הנאמן בכל והחזיק בתחנה וגו׳ כמבואר שם נרבות. למי זאת,

אֶל־הַכֹּהֲנִים שְׂנָא עֹז פָּנָיו· שָׁב וַיַּעֲרָךְ־זֹאת לְפָנָיו· וְהֵאִיר עֵינָיו: יַעַן כְּנֶאֱמַר לוֹ וְלָקְחוּ לַטָּמֵא· פַּלָּצוּת בְּעֵתָּתוֹ וְשָׂח מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא: קֹשֶׁט אִמְרֵי פָרָה· כָּל־טָהוֹר מְטַמְּאָה· וְאֵיךְ הִיא תַּעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה: לוֹ הִגִּיד אֵל חֻקָּה חִקַּקְתִּי· וּמַה תִּיגַּע לֵידַע· עֲמֻקָּה מִשְּׁאוֹל מַה תֵּדָע: יָבֹא אֵפֶר פָּרָה· לְהַלְבִּין טִנּוּף בֶּן־פָּרָה· הֱיוֹת כַּפָּרָה· לְסוֹרֵרָה כְּפָרָה: רֶמֶז בְּוְיִקְחוּ אֵלֶיךָ· הֱיוֹת פָּרָתוֹ מִתְמֶדֶת· שֶׁכָּל־הַפָּרוֹת כָּלוֹת· וְשֶׁלְּךָ לָעַד עוֹמֶדֶת:

ח׳ אֵל נָא· לְעוֹלָם תֻּעֲרָץ· וּלְעוֹלָם תֻּקְדָּשׁ· וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים· תִּמְלוֹךְ וְתִתְנַשֵּׂא· הָאֵל מֶלֶךְ· נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ· כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים· מַלְכוּתוֹ נֶצַח· נוֹרְאוֹתָיו שִׂיחוּ· סַפְּרוּ עֻזּוֹ· פָּאֲרוּהוּ צְבָאָיו· קַדְּשׁוּהוּ רוֹמְמוּהוּ· רֹן שִׁיר וָשֶׁבַח· תֹּקֶף תְּהִלּוֹת תִּפְאַרְתּוֹ:

חו״ק לְטַהֵר טְמֵאִים· לְטַמֵּא טְהוֹרִים· כְּאֹמֶר קָדוֹשׁ:

אִמְרָה סְנוּנָה וּצְרוּפָה· בְּדוּלָה בְּדָתָהּ מֵעֲרוּפָה· גְּדֵלָה כְּרַעֲנָן לִתְרוּפָה: דְּרוּשָׁה בְּזִקּוּק שִׁבְעָה מִשִּׁבְעָה· הַזָּיוֹת טְבִילוֹת וְכִבּוּסִים שִׁבְעָה· וּפָרוֹת וְכֹהֲנִים טְהוֹרִים וּטְמֵאִים שִׁבְעָה: זִקְנֵי גָזִית תְּמִימִים מִמּוּם· חֲבוּאֶיהָ יְבַקְּרוּ לְבַל הֱיוֹת בָּהּ מוּם· טְהוֹרָה תִהְיֶה לַאֲדָמוֹת כְּמִמּוּם: יֵעָשֶׂה מֵהוֹן כֹּהֵן כֶּבֶשׁ פָּרָה· כִּפָּה מוּל אֹטֶם בְּהוֹד תִּפְאָרָה· לְהוֹצִיא בָהּ תְּמִימָה חֵטְא תַּמָּה מְפִירָה: מְסַעֲדָיו אִתּוֹ יָצְאוּ לְהַר הַמִּשְׁחָה· נָחַץ טְבוּל שֵׁנִית עֲבוּר כּוֹרֶה שׁוּחָה· סִדֵּר מַעֲרֶכֶת וְלֹא שָׁהָה: עָמַד מִקֶּדֶם וּפָנָיו לְמַעֲרָב· פָּרָה שָׁחַט וְדָם לֹא עֵרַב· צָת בָּהּ חֲרָיוֹת וּמוּקְדָהּ הֵרַב: קָם מוּל שַׁעַר אִיתוֹן וְדָם שֶׁבַע יַזֶּה· רַעֲנַן אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי יֶחֱזֶה· שְׁמַע לְכָל עֵץ אֶרֶז זֶה וְאֵזוֹב זֶה: תִּרְגֵּל וְחִלְּקָהּ לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים· כָּל־מִשְׁמָרוֹת הָיוּ מִמֶּנָּה מְחַלְּקִים· תְּכוּנָה לְמִשְׁמֶרֶת עַד נְקוּקִים יָקִים:

לישראל (שיר ג׳, ו׳). **שְׂנָא עז פניו**, בתל״ק עפ״ה קהלת ח׳, א׳. **ויערך זאת**, פי׳ ויערך פרשת **זאת** חקת התורה לפניו כמבואר שם במדרש. **סנונה**, צלולה כדבר שמסננים אותו במסננת. **מערופה**, מעגלה ערופה. **בזקוק שבעה משבעה**, יסודו ברכות פ׳ חקת, אמרות ה׳ אמרות טהורות מזוקק שבעתים, ר׳ תנן פואי פתר קרא בפ׳ פרה שיש בה משבעה שבעה, שבע פרות שבע שרפות שבע הזיות שבעה כבוסים שבעה טמאים שבעה טהורים שבעה כהנים, ואם יאמר לך אדם חסר הן, אמור לו משה ואהרן בכלל עכ״ל, אך מדרש זה קשה כי כהן באמת נמצא בפרשה ה׳ פעמים ובצרוף משה ואהרן הם ז׳ בדבריו אבל פרה לא נמצא בפרשה רק ה׳ פעמים וכן שאר הדברים אין המנין ז׳ מכוון בהם א״כ צריך עיון, אמנם ז׳ הפרות יש לפרשן על ז׳ פרות אדומות שהיו נעשות הראשונה עשה משה והשניה עשה עזרא וחמש מעזרא ואילך כדאיתא במס׳ פרה פ׳ ג׳ משנה ה׳. **חבואיה**, ל׳ מסתרים. **יעשה מהון כהן**, ע״פ פרק ג׳ דמס׳ פרה משנה ו׳. **מסעדיו אתו יצאו**, ע״פ המשנה שם. **עבור** כורה **שוחה**, מפני הצדוקים כדאיתא שם במשנה ז׳. **סדר מערכת ולא** שָׁהָה׳ כן בכ״י וכל״ל ל׳ שהיה ועכוב. **צת**, הצית. **חריות**, זמורות של דקל, וכו׳ עקיבא שם במשנה ט׳ אף כי אין הלכה כמותו. הֵרַב׳ הגדיל. **שער איתון** (יחזקאל מ׳ ט״ו), הוא שער המזרחי של בה״מ וראה רד״ק למ״ב י״א, ו׳. **שמע לכל עץ ארז זה וכו׳** ע״פ משנה י׳ שם במס׳ פרה. **תרגל**, הלך. **נקוקים**, המתים השוכבים בנקיקי הקברים.

אין דען איינשען קהלות ווירד דאנן פאָלגענדע ניכט געזאגט, זאָנדערן גלייך ובכן ולך תעלה אַנגעפאַנגען.

ח"ז זאת הַקָּשָׁה מְאֹד בְּעֵינֵיהֶם. אֵיךְ לְטַהֵר בֵּית מְעוֹנֵיהֶם. טָהוֹר וְקָדוֹשׁ הֵאִיר עֵינֵיהֶם. קָדוֹשׁ:

רְאֹשֵׁי חרוזיו אלעזר בירבי קיליר.

אֲצִילֵי עַם עוֹלֵי גוֹלָה. כְּחָשׁ בּוֹא קֵץ גְּאֻלָּה. עָלוּ בְּנוֹת בַּיִת בְּגִילָה: לְחַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי גִּלָּה. וְלָהֶם אֵל בְּמַחֲזֶה גִּלָּה. קֵץ זְמַן פָּרָה וְעֶגְלָה: עָרוּךְ מוּל גֹּרֶן עֶגְלָה. זֹאת עֲשׂוֹת כְּחֹק מְגִלָּה. לְטַהֵר טֻמְאַת סוּרָה וְגוֹלָה: זָמְמוּ בְּנוֹת בָּתֵּי חֲצֵרִים. עַל צְחִיחַ סֶלַע מְבֻצָּרִים. מִפְּנֵי טֻמְאַת תְּהוֹם מְאֻצָּרִים: רָגְלוּ בָם מְלֵאוֹת עֻבָּרִים. בְּתוֹכָם נוֹלָדִים וְשָׁם כָּרִים. עַד יִגְדְּלוּ בְּכֹחַ כַּגִּבּוֹרִים: בְּעֵת יַפְרִיחוּ כְּבַעֲלֵי דְבָרִים. יַגִּישׁוּ לָמוֹ אֵיתָנֵי שְׁוָרִים. מַדְפִּינִים לְהַחֲזִיק יְלָדִים גִּבּוֹרִים: יַרְכִּיבוּ עַל גַּבָּם דְּלָתוֹת. כְּאִישׁ עַל הַגֶּלֶו בְּאֹתֹת. עַל דֶּרֶךְ שִׁלּוֹחַ לֶאֱתוֹת: רֶגֶל מִלְּהוֹצִיא חוּץ מִדְּלָתוֹת. כְּלִי לְהַאֲהִל בְּטֻמְאַת מִיתוֹת. הִקְדוּק טְהָרוֹת שָׁמוּר בְּדָתוֹת: בְּיָדָם כּוֹסוֹת אֶבֶן לְמַלֹּאת. מַיִם קְדוֹשִׁים בָּם לְדָלוֹת. מֵי נִדָּה לְקִצָּם לְהַעֲלוֹת: יַעֲלוּ מִשָּׁם לְבֵית עֲזָרָה. זַכִּים מִשְּׁגִיאוֹת הַרְהוּר זָרָה. לְהוֹצִיא דֶשֶׁן הַשָּׁמוּר לַעֲזָרָה: קַנְקַן הֶחָבוּי שָׁם בַּחֲפִירָה. מָלֵא מֵאָז אֵפֶר פָּרָה. לְתְשַׁע מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים לְתִפְאָרָה: יָבִיאוּ אַיִל מִקֶּרֶן בְּמַטָּרָה. בְּרֹאשׁוֹ חֶבֶל וְשׁוֹט טְהָרָה. לְטַהֶרֶת זֹאת כְּרָמִים נְטֵרָה: לָקְחוּ מֵעָפָר אֲשֶׁר בִּכְלִי. וְטִהֲרוּ וְקִדְּשׁוּ הוֹד הֵיכָלִי. מִפִּי דַעַת יֵין חַכְלִילִי: יָדְעוּ כֹּה נִצּוּחַ נְחִילִי. רָחֲצוּ וְהִזַּכּוּ כָּל־קְהָלִי. וְחִתְּלוּ חָבֵשׁ עֶצֶב מַחֲלִי: רֶגֶל מָהִיר עוֹד לְאֵילִי. וּפָרָה שְׁנִיָּה עֲשׂוּ וְחִילִי. וְנִקְדַּשׁ יְהוָה אֲדֹנָי חֵילִי:

סלוק.

ח' וּבְכֵן לְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

אֵין לְשׂוֹחֵחַ עֹצֶם נִפְלְאוֹתֶיךָ. אֵין לְהַגִּיד חֵקֶר דָּתוֹתֶיךָ. אֵין לְהָבִין תְּקֶף מִפְעֲלוֹתֶיךָ. אֵין לְפַעְנֵחַ עֹמֶק פְּלָאוֹתֶיךָ. אֵין לַעֲמוֹד עַל סֵפֶן מִדּוֹתֶיךָ. אֵין לַחֲקוֹר חֵקֶר חִידוֹתֶיךָ. אֵין לְהַשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלּוֹתֶיךָ. אֵין לְגַלּוֹת סוֹד עֵדוֹתֶיךָ: הַמְפֹרָשׁוֹת סְתוּמוֹת. הַגְּלוּיוֹת עֲלוּמוֹת. הַמְבֹאָרוֹת חֲתוּמוֹת. הַמְשֻׁנָּנוֹת עֲצוּמוֹת. הַחֲקוּקוֹת רְשׁוּמוֹת. הַחֲסֵרוֹת מְיֻתָּרוֹת. הָאֲסוּרוֹת מֻתָּרוֹת. הַשְּׁחוֹרוֹת צְחוֹרוֹת. הַחֲשׁוּפוֹת אֲטוּרוֹת. הַפְּרוּטוֹת אֲצוּרוֹת. הַכְּלוּלוֹת עֲצוּרוֹת. הַקַּלּוֹת חֲמוּרוֹת. מוֹצִיא מְזָלוֹת יְקָרוֹת. מַתִּיר מֵאֲסוּרוֹת מֻתָּרוֹת. נוֹתֵן מִטְּמֵאוֹת טְהוֹרוֹת: מִן הַחֵלֶב. שֻׁמַּן הַלֵּב: וּמִן הַדָּם. טְחוֹל וְכָבֵד הַדָּם: וּמְבַשֵּׁר בֶּחָלָב. כַּחַל הֶחָלָב: מִכִּלְאֵי בְגָדִים. תְּכֵלֶת בְּסָדִין:

אצילי עם, פיוט זה יובאר כולו ע"פ פרק ג' דפרה. בנות, לבנות את בה"מ. גרן עגלה, כנוי לסנהדרין. סורה וגולה, ישעיה מ"ט, כ"א. רגלו בם, הביאו שמה נשים מעוברות. מדפינים, השורים היו דפנות עץ על גביהם לישב עליהם הילדים. על דרך שלוח, הוא מעין אחת לפני ירושלים ונקראת גם שלח (נחמיה ג', ט"ו) ונקראת ג"כ גיחון ע"פ תרגום והורדתם אותו אל גיחון, ותחתון יתה לשלותא (ע"א א', ל"ג). מי נדה לקצם, בכ"י „דמי נדה קלס". לתשע מאות וששים, מיליאת מלרים עד שונס מגלות בבל עברו תתק"ס שנה. יביאו איל וכו', ראה פירוש חזקוני במדבר י"ט, כ"א. במטרה, שהיה נשמר לכך. ושוט, מקל. לטהרת זאת, בכ"י גורס לַטַּהֵר זאת. כרמים נוטרה, ישראל עש"ה שיר א', ו'. יין חכלילי, כנוי לתורה. נצוח נחילי, ל' למנצח אל הנחילות, ר"ל תקעו והריעו בחלילים ובחצוצרות. רגל מהיר, הוא עזרא סופר מהיר.

אין להבין תקף מפעלותיך, בכ"י אחד נוסף עוד „אין להרהר אחר מדותיך". החסרות מיותרות, כמה פרשיות בתורה שנראה כאלו חסר בהן דבר, ובאמת הן מלאות הלכות תלי תלים. מוציא מזלות יקרות, עש"ה תוציא יקר מזולל (ירמיה ט"ו, י"ט). שומן הלב, חולין דף ק"ט, כ' וראה התוספות שם בד"ה כלה דם טהור. טחול וכבד הדם, בכ"י לא גרס תנת וכבד, ואף התוספות בחולין ק"ע, ב' לא

מאשת אח· יבום האח: מאשת איש· יפת תאר לאיש: מטמאת נדת
אשה· טהרת בתולי אשה: מהתר אסור· ומאסור התר· מטמא טהור·
ומטהור טמא: בהרת ממעט תטמא· פרחה בכלו עוד כל־תטמא: המת
בבית אינו טמא· יצא ממנו אותו מטמא: שעיר יום כפור מכפר על כל
טמא· וכל־מעשיקיו בגדים מטמא: פרה אדמה עושיה מטמאה· והיא
עשיה לטהר כל־טמאה: ואפרה נעשה אב הטמאה· והיא מטהרת אבי
אבות הטמאה: בכן אין להבין סוד תורתך· ולא זקוק אמרתך· ולא צרוף
גזרתך: בכן אין להמיר ולא להתמיר· אין להרהר ולא לחרחר: אין לידע
ולא לידע· עמקה משאול מה תדע· נעו מעגלתיה לא תדע: זו באמירה
וזו בגזרה· זו באסיפה וזו בחשיפה· זו בנשיקה וזו בתשוקה· זו בכבישה
וזו בהפרשה· זו בדרישה וזו בחרישה: וכל־אמרה החקוק בה חקרה·
אין להרהר ולומר על־מה נחקקה· שכך נתנה בנשיקה: וכלם נכחים
למבין· וכל־המשכיל יבין· חוץ מטעמי פרה שאין להבין· וכל־חכם לב
ידל מבין· חפציה אין להבין: ובשמות תעודה היא נקובה· לכל־קרבן שי
לא שוה· שהם זכרים והיא נקבה· לטהר שמצת עגל תועבה: הם המירו
כבוד בבן־פרה· וסררו בו כפרה· תבא אמו אשר היא פרה· ותהיה לעם
כפרה: הם האדימו בו פנים· ואדמו עצם מפנינים· תבא אמו אשר היא
אדמת פנים· ובה צח ואדום ישא פנים: הם חרטוהו היות צג כתמים·
ובו חיבו מהיות תמימים· תבא אמו תמימת תמימים· ובה יטהר תמה
הצור תמים: הם שחחו לפסל כל־מום· ונענשו בו היות בעלי מום· תבא
אמו אשר אין בה מום· להדיח דמי יפה ואין בה מום: הם זממו בעגל
למעול· ויזבחו לו ויפרקו על· תבא אמו אשר לא עלה עליה על· ותנתן
על שכמם כעל: הם נקהלו עבורו אל־כהן· ואנף בהשמד איש מכהן·
תבא אמו ותנתן לכהן· ויכפר בה עון כהן: וכמו באש נשרף· כן באש

גרסו לה. **בהרת ממועט וכו'**, ע"פ תנחומא פ' חוקת בפיסקא תמן תנינן בהרת כגריס. **המת בבית וכו'**, ר"ל העובר במעי אמו שהוא ביתו של עובר אע"פ שמת מ"מ אמו שהיא בית העובר איננה טמאה כל עוד שהמת בלוע, אבל אם יצא העובר מן הבית ר"ל ממעי אמו אפילו הוא חי מ"מ מטמא הבית. וכתב בעל פסיקתא זוטרתא בפ' תזריע וז"ל וטמאה שבעת ימים, היא טמאה ואין הילד טמא והו שאמר ר' אלעזר הקליר המת בבית טהור יצא מן הבית הוא טהור והבית טמא עכ"ל. **זו בנשיקה**, ראה תוספות ע"ז דף ל"ה. **ידל מבין**, יתלש מלהבין, מל' ידל כבוד (ישעיה י"ז, ד'). **ובשמות תעודה**, פירוש, ה' שמות יש לה לפרה כמו שהתעודה היא התורה יש לה ה' שמות, וה' שמות של פרה הן עגלה פרה אלף שור בקר, וה' שמות של תורה בראשית שמות ויקרא וכו', וכן אמר גם בפיוט אז על כל חיתו יער ליום ב' של פסח. **כבוד**, כבוד הקב"ה. **האדימו בו פנים**, שעבדו לעגל וירקדו לו עד שהאדימו פניהם בחרילותם. **צח ואדום**, הקב"ה (שיר ה', י'). **היות צג כתמים**, להיות עומד לפניהם במקום משה התמים. **היות בעלי מום**, כדאיתא בפסיקתא כשעשו ישראל אותו מעשה נעשו כלם זבים ומצורעים שנ' וירא משה את העם כי פרוע הוא וכתיב במצורע וראשו יהיה פרוע. **איש מכהן**, אהרן (דברים ט', כ'). **נשרף העגל**

תִּשָּׂרֵף: וּכְמוֹ טָחַן וְהֵדַק עַד עָפָר · כֵּן תֻּדַּק וְתֵעָשֶׂה עָפָר: וּכְמוֹ הִשְׁלַךְ עֲפָרוֹ אֶל הַמַּיִם · כֵּן יֻשְׁלַךְ אֶפְרָהּ אֶל הַמָּיִם: וּכְמוֹ נָפְלוּ בוֹ שְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי יֹשֶׁר · כֵּן יִפְּלוּ בָהּ שְׁלֹשֶׁת מִינֵי כֹשֶׁר: וּכְמוֹ טִנֵּף עַם טָהוֹר · כֵּן תְּטַמֵּא בְּמַגָּע כָּל טָהוֹר: וּכְמוֹ טִהֵר עַם בּוֹ נִטְמָא · כֵּן תְּטַהֵר אִישׁ אֲשֶׁר נִטְמָא: וּכְמוֹ פֻּזַּר פִּשְׁעוֹ לְכָל דּוֹר שָׁמוּר לְחַטָּאת · כֵּן תְּהִי לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי חַטָּאת: לְהָדִיחַ דָּמִים · לְכַבֵּס כְּתָמִים · לְנַקּוֹת טִנּוּפִים · לְהַרְחִיץ צוֹאִים · לְהַלְבִּין חֲטָאִים · לְטַהֵר טְמֵאִים · לְקַדֵּשׁ קְדוֹשִׁים · לְהַצְדִּיק עֲמוּסִים · בְּעֵץ אֶרֶז, לַעֲנוּפִים כְּאֶרֶז · בְּאֵזוֹב, לְנִדְכָּאִים כָּאֵזוֹב · בַּשָּׁנִי, לְשִׂפְתוֹתֶיהָ כַּשָּׁנִי · כַּתּוֹלַעַת, לְאַל תִּירְאִי תּוֹלַעַת · לְבַל יִתְגָּאֶה מִתְגָּאֶה כְּאֶרֶז · שֶׁאִם לֹא יָמַךְ כְּאֵזוֹב וְיֵחָשֵׁב כְּתוֹלַעַת · לֹא יְטֹהַר בְּאֵזוֹב וּבִשְׁנִי תוֹלָעַת · וְאִם לֹא יִשְׁפּוֹךְ לֵב כַּמַּיִם · לֹא יְטֹהַר בִּזְרִיקַת מָיִם: וּמַה יִּתְגָּאֶה הָצִיר יָבֵשׁ · נֹכַח אֵשׁ אוֹכְלָה אֵשׁ · וּמַה יָּעֹז צִיץ גֵּאָה · נֹכַח אֵל גָּאֹה גָּאָה · וְהוּא רוֹכֵב שְׁחָקִים בְּגַאֲוָה · גֵּאֶה עַל גֵּאִים · מִתְנַשֵּׂא עַל נְשָׂאִים · וּמִתְגָּאֶה כְּאֶרֶז עַל מִתְגָּאִים · וְעָנָו כְּאֵזוֹב עַל נִדְכָּאִים · וְצָר בְּעוֹלָמוֹ חֲמִשָּׁה מִינֵי גֵאִים · שׁוֹר בַּבְּהֵמָה · אַרְיֵה בַּחַיָּה · נֶשֶׁר בַּמְּעוֹפְפִים · אֶרֶז בָּעֵצִים · וְאָדָם בְּכֻלָּם · וּמֶלֶךְ מִתְגָּאֶה עַל כֻּלָּם · לָבֵשׁ גֵּאוּת מִכֻּלָּם · חֲקָקָם בְּכֵס שְׁבִיבֵי אֵשׁ · אַרְבָּעָה בְּכֵס מַעְלָה · וְאֶחָד בְּכֵס מַטָּה: כִּי כֵס מַעְלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד כֵּס מַטָּה · וְכָל אֲשֶׁר יֵשׁ בְּמַעְלָה יֵשׁ בְּמַטָּה · כִּסֵּא מוּל כִּסֵּא · הֵיכָל מוּל הֵיכָל · מִקְדָּשׁ מוּל מִקְדָּשׁ · זְבוּל מוּל זְבוּל · מִזְבֵּחַ מוּל מִזְבֵּחַ · בָּנִים מוּל בָּנִים · מַלְאָכִים מוּל מַלְאָכִים · מְשָׁרְתִים מוּל מְשָׁרְתִים · עֲבָדִים מוּל עֲבָדִים · צְבָאוֹת מוּל צְבָאוֹת · כְּרוּבִים מוּל כְּרוּבִים · אֲלָפִים מוּל אֲלָפִים · רְבָבוֹת מוּל רְבָבוֹת · קְדוֹשִׁים מוּל קְדוֹשִׁים · מַחֲנוֹת מוּל מַחֲנוֹת · מַעֲרִיצִים מוּל מַעֲרִיצִים · מַקְדִּישִׁים מוּל מַקְדִּישִׁים · וּקְדֻשָּׁה לְקָדוֹשׁ מְשַׁלְּשִׁים: כּכתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה וכו׳.

שלשת מיני כשר, ר״ל עץ ארז ואזוב ושני תולעת. **וכמו טהר עם**, פירוש שאפר העגל היה מטהר את העם וע״פ פרקי ר״א פרק מ״ה שמשה היה משקה את ישראל מן מי אפר העגל וכל מי שהיה נושק את העגל בכל לבו היו שפתיו נעשות של זהב ושבט לוי היו הורגים אותו והנה ע״י זה היה העם מטוהר מפושעיו, ונראה שזה גם דעת חז״ל בע״ז דף מ״ד לא נתכוון אלא לבודקן כסוטות. ודע כי בכ״י גורס „וכמו טהר עם טהור בו נטמא, כן תטהר איש אשר יטמא״. **פזר פשעו לכל דור**, ע״פ סנהדרין ק״ב, אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מכ״ד בהכרע ליטרא של עגל הראשון. **לענופים**, המגביהים את עצמם כענפי הארז. **לשפתותיה כשני**, עש״ה שיר ד׳, ג׳. **לאל תיראי תולעת**, עש״ה ישעיה מ״א, י״ד. **חמשה מיני גאים**, חגיגה דף י״ג ע״ב ושמות רבה פ׳ כ״ג ומדרש חזית דף כ״ב ויש להגיה שם ע״פ הקליר כאן. **ומלך**, הקב״ה. **ארבעה בכס מעלה**, יחזקאל א׳, י׳. **ואחד בכס מטה**, ר״ל הארז, כי בה״מ נבנה מעצי ארזים. **וכל אשר יש במעלה**, כל זאת ע״פ שמות רבה פ׳ ל״ג דף קנ״א.

ע״ס א״ב.

אוֹת זֶה הַחֹדֶשׁ· אַצַּתָּ מִכֹּל לְקַדֵּשׁ· וּבוֹ יֶשַׁע לְחַדֵּשׁ: בּוֹחֲרֶיךָ תּוֹבְעִים אוֹתְךָ לְקַדֵּשׁ· וְאַתָּה אוֹתָם מְקַדֵּשׁ· אֵל נַעֲרָץ בַּקֹּדֶשׁ: גְּאֻלָּתָם עַתָּה תְּחַדֵּשׁ· וְשׂוֹנְאֶיךָ פִּתְאֹם לְהַדֵּשׁ· וְכָל־פֶּה יְרוֹמֵם וִיקַדֵּשׁ: ׳׳ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם· בְּכָל־מוֹשְׁבֹתֵיכֶם· נַחֲלָה בְּכָל־קְהַלְכֶם· קָדוֹשׁ:

דְּרַשְׁתּוֹ מִכָּל־חֳדָשִׁים· וְהִנְחַלְתּוֹ לִקְדוֹשִׁים· הֱיוֹת בּוֹ מְקֻדָּשִׁים: הִזְמַנְתּוֹ לְשָׁלִישִׁים· לְאֶפְרָתִים מְגֻלָּשִׁים· לִמְנוֹת בּוֹ עַד שְׁלשִׁים: וּבוֹ תַּפִּיל קְדֵשִׁים· וְתַחְמוֹל עַל צֹאן קָדָשִׁים· בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: זִכְרוֹן שְׁבוּעַת בְּרוּכִים· הִנְחַלְתָּ לִמְבֹרָכִים· לְהוֹשִׁיעָם מִיַּד מַפְרִיכִים: חוֹנֵן דַּלִּים וְדַכִּים· חָמַלְתָּ עַל נְמוּכִים· אֲשֶׁר אַחֲרֶיךָ מְשׁוּכִים: טוֹב טַעַם מַאֲרִיכִים· וּלְפָנֶיךָ לֵב שׁוֹפְכִים· בְּרֹאשׁ יֶרַח מַמְלִיכִים: יְקַבְּצוּ עַתָּה מַקְהֵלִים· כְּיֹפִי תֹּאַר מַכְלוּלִים· וְשָׁם תִּשְׁמַע פִּלּוּלִים: כְּבוֹד שִׁמְךָ מַעֲלִים· בְּשִׁיר וּבְתַחַן מִתְפַּלְּלִים· בְּחֶשְׁבּוֹן רֹאשׁ רְגָלִים: לְפָנֶיךָ יִהְיוּ מְסֻגָּלִים· כָּל־גִּזְעֵי דְגָלִים· מְשׁוֹרְרִים וּמְהַלְלִים: מַה גָּדְלוּ מַעֲשִׂים· לַעֲשׂוֹה נִפְלָאוֹת וְנִסִּים· לְבָנִים אֲהוּבִים וַעֲמוּסִים: נִצְּלוּ מִיַּד פַּתְרוּסִים· אֲשֶׁר אוֹתָם מְעַשִּׂים· וְהֶעֱמְתוּ הֱיוֹת שָׂשִׂים: שׂוֹנְאֵיהֶם בַּיָּם דּוֹרְסִים· וְכַגַּת רָאשֵׁימוֹ רוֹפְסִים· כִּי בְגוֹחָם הָיוּ חוֹסִים: עוֹלְצֵי בְשָׂמָחוֹת יָשִׂישׂוּ בְּרֹב הַצְלָחוֹת· וְיִתְמַלְּטוּ מִכָּל־אֲנָחוֹת: פּוֹדֶה אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת· הַמַּעֲלֶה בְּכָל־שְׁבָחוֹת· יַטֶּה אֹזֶן לְשִׂיחוֹת: צוֹרְרֵיהֶם יַפִּיל בְּשׁוּחוֹת· וְנַפְשׁוֹתָם תִּהְיֶינָה שָׁחוֹת· בְּכָל־רַע מוּכָחוֹת: קָדוֹשׁ יְקַבֵּץ עֲדָרִים· וְיִזְכּוֹר בְּרִית אַבִּירִים· אֲשֶׁר לְפָנָיו הָיוּ בְרוּרִים: רָצָה בָּנִים מְבֻחָרִים· בְּכָל־צַד וַעֲבָרִים· לְפָנָיו הֱיוֹת מִשְׁמָרִים: שָׁקַד עֲלֵיהֶם בְּלֵיל שִׁמֻּרִים· וְקָטַל לְמַעֲנָם בְּכוֹרִים· וְהוֹצִיאָם בִּפְדוּת מְדָרְרִים: תֵּפֶן בְּאֲנִי יְשֵׁנָה· וְתַצִּילֶנָּה מֵעֲדִינָה· בָּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה· קָדוֹשׁ: הכל יודוך.

אם הוא גם ראש חדש, אז מזמרים לאופן לך אלים, למעלה דף **632**.

איזט דיעזער שבת אויך ראש חדש זא ווירד נאך אופן לך אלים געזונגען, אבען זייטע **632**.

זה החדש, חדש ניסן. לאפרתים מוגלשים, מצאתי בקונטרס ישן שפירש על שגלשו מהר גלעד (שיר ד׳, א׳) וז״ל שגלשו, שנקרו מהר גלעד אותם מנהיגי העדרים מכל העזים שמהם הם מביאים עזים חשובים ומבוררים מכל, והפייטן ר׳ אלעזר הקליר מוכיח שיסד אפרתים מוגלשים שביאורו מעולים עכ״ל, וא״כ יש לתרגמו דיא געעהרטען אונד ערלעזטען. עד שלושים, ניסן תמיד מלא הוא של שלשים יום. מפריכים, המצריים שהעבידו בישראל בפרך. מסגלים, חביבים. פתרוסים, מצריים. מעשים, עינו אותם. והעמתו, נתחברו. בגוחם, ביולדם. היו חוסים ישראל. אבירים, האבות. והוציאם, הוציא את ישראל לאור ולאורות. באני ישינה, כנוי לישראל עפ״ה שיר ה׳, ב׳.

ע"ס א"ב.

זולת.

אל עשה נפלאות· בעבורם עשית נוראות· גלית בררבבי צבאות· דגלימו להוציא מתלאות· הם כנשרים נשואות· ומשארותם נושאות· זגד טוב מלאות· חסד בעיניהם רואות: טוב בנים כללם· יודע פרי מעללם· כל־הדרך נהלם· לפני כל התילילם· מלא כל־משאלם· נואמי רעתם הפילם· שבע מן האכילם· על כל־אם עלם: פצו פה בשירה· צדקו לאיום ונורא· קול תודה וזמרה· רננו לשוררה· שם הנכבד והנורא· שבחו להעיר במורא· תקפו כלם להתאזרה· תנות קריעת ים סוף ומכת בכורים להגבירה: עזרת אבותינו וכו'.

קרובות. הש"ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ורח"כ מתחיל כאן.

מיו. מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

אתית עת דודים כגעה· באחת ועשר פוט נגעה· גישת צקון מכפל כפגעה· דלג פעם וזאת רגעה: השגיח עפר מחרך ארבות· וחתל ארך כתבם תערובות· זמן קפץ עשות רבות· חדשים וגם ישנים להרבות: טש ויבא ועדן שנה· יקץ כישן וער כמשנה· ח' כסף ודפק בפתחי ישנה· לחפשה בראשון לחדשי השנה:

לי עוד תגנון· בפסוח וגנון· ח' בגוננך לבנון· במגנת ינון: ברוך אתה יי, מגן אברהם: אתה גבור עד להחיות מתים.

מרימי על עגלה להלאות· מכאב הגתה להראות אות· נאקה החישה קץ הפלאות· נחצו למאתים (ועשר) ארבע מאות: שה המסבך לעקד צור· סים זכרו בפקד נצור· עמוסים כאתיו לעת בצור· עדימו לשי יהי עצור: פלא עשות נגד אבות· פץ מבעשר לאסרו בעבות· ח' צליחת ירדן בו להתוות· צפית שה לבית אבות:

טוב, הקב"ה. התלילם, הגביהם. שבחו להעיר במורא, בכ"י גורס שבחו האידהי תנות קריעת וכו', בכ"י גורס תנות קריעה ומכה להגבירה.

כגעה, כאשר הגיעה. באחת ועשר, כי' מכות ואחת מהן היא מכות בכורות חשובה כנגד כולן. פוט, מצרים, כי פוט אח מצרים (בראשית י', ו'). צקון מכפל, תפלת האבות ישני מערת מכפלה. דלג פעם, דלג ניעל כן הוא בכל כ"י וד"י, והפירוש, כמנין פע"ם שהוא ק"ל שנה דלג הקב"ה על הגזרה של ד' מאות שנה והחסירם על ר"י שנה. ונקט בל' דלג עפ"י מדלג על ההרים (שיר ב', ח') וכתרגומו. עופר, הקב"ה עפ"ה שיר ב', ט'. ארך, ארוכה ורפואה. כתבם תערובות, מל' מתבוססת בדמיך (יחזקאל ט"ז, ו') אשר דרשו חז"ל על תערובות דם פסח ומילה אשר בזכותם נגאלו. והנה כמו שנאמר מן בלל תבל עצו, כן נבנה מן נסם תכם· לבנון, בה"מ. ינון, המשיח. עגלה, ישראל (הושע י', י"א). מכאב הגתה, ל' הגה, ר"ל בכאב שהיה להם דברת לעשה להראות אות ולהוציאם. נחצו, כמהרו ונתקצרו. סים, הושם. בצור, צרה. לשי יהי עצור, ר"ל שאחנו קרבן שה קודם צאתם ממצרים. צליחת ירדן בקיעת הירדן שהיתה גם

לְךָ עוֹד נַקְשִׁיבָה. מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה נִשְׁאָבָה. יי׳ שָׂשׂוֹן יַשְׁפִּיעַ הַשְּׁיבָה. וּבִתְחִיַּת גֶּשֶׁם נֶחְשָׁבָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

קִיחַת עֲלִיַּת עָקָד. הִיא נִצְּבָה בְּפֶקֶד. תְּוִיכַת בִּתְרֵי שָׁקֵד. רִשְׁפֵּי לוּד לְיָקֵד: רַחַשׁ יְשֵׁנִים כְּעֶרֶב. דַּם תְּבוּסָה כְּעָרֵב. קֵץ חָשׁ וְקָרֵב. לְעוֹרֵר בְּתַנִּין קָרֵב: שֵׁמַע מִכְסַת פְּסָחִים. אֲשֶׁר כַּסּוּ פְּסוּחִים. הִיא צִמְּתָה כַּסְלוּחִים. לְהַצִּיתָם כְּקוֹצִים כְּסוּחִים: תְּרָפִים כְּדֵי לַמְעֵט. מְנוּיֵי מְתֵי מְעַט. יי׳ תֹּקֶף הַדְרַת מֶלֶךְ מִלְּהַמְעֵט. הָרֹשֶׁם לְהִמָּנוֹת בְּוֹאָם יִמְעַט:

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם לִשְׁמוֹר. בְּסֶכֶם אֲסוּפֵי הַר מוֹר.
יי׳ וְאַתֶּם אַל יִגְמוֹר. שְׁלֹשֶׁת אוֹתוֹת בּוֹ לִשְׁמוֹר:

הָרִשׁ זֶה חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ. לְאוֹת וּלְמוֹפֵת קִדְּשׁוֹ.
יי׳ יְדִידֵי עַם קְדוֹשׁוֹ. הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ:

הָדוֹם אֲשֶׁר מֻגַּר וְהוּדַשׁ. כְּהַיּוֹם הַזֶּה יְחֻדַּשׁ בְּגֹדֶשׁ.
יי׳ וְנוֹבִיל שַׁי בַּקֹּדֶשׁ. בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ:

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:

רַבּוֹת עָשִׂיתָ וְחִשַּׁבְתָּ וְסִפַּרְתָּ. מִמִּפְעֲלוֹתֶיךָ פָּעוֹל בְּסַהַר סִפַּרְתָּ. לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים חֶבְלוֹ שִׁפַּרְתָּ. לִתְקוּפוֹת וּמַחֲזוֹרוֹת קִצּוֹ צִפַּרְתָּ. לַאֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה זְמַנּוֹ בֵּאַרְתָּ. וּבִתְשַׁע מֵאוֹת עִבּוּרִים עָדָיו עִבַּרְתָּ. וְהַיּוֹם הוֹרֵיתָ לָעָם אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ. לָכֵן עַל כָּל־חֹדֶשׁ חָדְשׁוֹ הִגְבַּרְתָּ. סְפָרוֹ בִּקַּרְתָּ. קִצְבּוֹ חָקַרְתָּ. גְּזָלוֹ הֵקַרְתָּ. פִּלְאוֹ סָקַרְתָּ. מוֹעֲדוֹ יִקַּרְתָּ. וּבוֹ יְקָרְתָּ וְנִתְיַקַּרְתָּ.

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

היא ביו"ד בניסן (יהושע ד׳ י"ט). קיחת עלית עקד, עקדת יצחק. תויכת בתרי שקד, בברית בין הבתרים אשר בתר שם אברהם את הבתרים בתוך. לוד, מצרים וכן כסלוחים (בראשית י׳, י"ג). כסו פסוחים, ל׳ תכסו על השה (שמות י"ב, ד׳). תרפים, אלילי מצרים שהם עבדו את השה. בואם ימעט, שמות י"ב, ד׳. אסופי הר מור, הר המוריה, וכנוי לבה"מ אשר ישבו שם סנהדרין הגדול. שלשת אותות, כמאמר חז"ל בסנהדרין י"א, על ג׳ דברים מעברין את השנה, על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה. הדום אשר מֻגַּר והוּדַשׁ. כהיום הזה וכו׳ כן היא הגרסה הנכונה. בגדש, בשלמותו.

בסהר, בלבנה. צפרת, פארת. לאלפים וארבע מאות וארבעים ושמנה, היא שנת יציאת מצרים ובתשע מאות עבורים, כשתחשוב המחזורים על ב׳ אלפים ותמ"ח שנה תמצא קכ"ח מחזורים וט"ז שנה והם ט׳ מאות ואחת עבורים, קכ"ח מחזורים הם 896 עבורים, ועוד ט"ז שנה יש בהן ה׳ עבורים, והפייטן שכתב תשע מאות נקט סך עגול. גזלו הקרת, גשמי המלקוש בניסן.

ראשי החרוזים אלעזר בירבי קליר.

אבי כל חוזה. חל בו במחזה. כנאמר לו חזה. תבנית החדש הזה: להבין קצב מולדתו. מתחלתו. וארך מלאתו. עד תכליתו: עמתו להראהו. ולא הכיר מראהו. עד באצבע הראהו. אז בן וראהו: והר לשעות שש. תארו להתאשש. פחות משש. כל עין יעשש: רואיו לבקר. עדיו לחקר. מאמיריו ליקר. ממיריו לעקר: כמדד לו שער. עביו איך לשער. עד שמיפת שער. יקבלו ישבי שער: ידעו תבונה. לחוות לאם נכונה. להורות לידעי בינה. ערך לבנה: רגלים לישב. זמנים לחשב. בעבור איך לישב. וסוד מה להקשב: בפניו צגו אילי קדש. להעיד עדות חדש. ואל נתעטף בקדש. כמקדישי חדש: יה בדקם לעינו. ועדותם דקדק במענו. והכל צוהו במעונו. מקדש החדש בזמנו: קץ מולדו חל להקצות. ביום רביעי בחצות. ועד שלשים מרוצות. לא נכר בחוצות: לאה ציר ופחד. ותר מעת לעת ספור אחד. וצור פץ לו ויחד. מערב עד ערב מנות אחד: ילדות חרס וסהר בו ביום חשבון מצו. וכתחלת בריאתם בחלון אחד נמצאו. רעים כנתן למו מסרת אמצו. לחשב לעבר ולקדש ספורות כמצאו:

ח' אל נא. לעולם תערץ. ולעולם תקדש. ולעולמי עולמים. תמלוך ותתנשא. האל מלך. נורא מרום וקדוש. כי אתה הוא מלך מלכי המלכים. מלכותו נצח. נוראותיו שיחו. ספרו עזו. פארוהו צבאיו. קדשוהו רוממוהו. רן שיר ושבח. תקף תהלות תפארתו:

חו"ק ראשון הוא לכם. לפסח עליכם. להתקדש בתוככם. קדוש:

חו"ק לכם הוא ראשון. נצורי כאישון. להעריץ לאל אחרון וראשון. קדוש:

ע"ם א"ב.

אדון מקדם תכנו ראש. בינו לא גל בספר תולדות ראש. גלהו תחלה לכם לדרוש: דרש להשוות בו גיה ואישון. הפלא מכל עם ולשון.

אבי כל חוזה, משה רבינו. חל בו, תלה את פני הש"י להורותו דרכי מולדי הלבנה, ויסודו במכילתא פ' החדש הזה, ר' עקיבא אומר זה אחד מג' דברים שנתקשה משה בהן והראהו הקב"ה למשה כולן באצבע. ובשמות רבה סוף פ' ט"ו זה אחד מד' דברים שהראה הקב"ה למשה באצבע לפי שהיה מתקשה בהן וגו' ע"ש, אמנם במנחות כ"ט איתא כשיטת המכילתא תנא דבי ר' ישמעאל שלש דברים היו קשין לו למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבע ואלו הן מנורה וראש חדש ושרצים וכו' וראה התוספות שם גם בחולין ע"ב ד"ה זאת החיה. לשעות שש, אחר המולד. להתאשש, להתחזק. יעשש, ל' חשך כמו עששה מכעס עיני (תהלים ו', ח'). אילי קדש, המלאכים. קץ מולדו, של אותו חדש ניסן של יציאת מצרים. להקצות, ל' קצה ותכלית. ותר, חשב בלבו אם לא יהיה למנות מן חצות של יום ד' שבו היה מולד הלבנה עד חצות יום ה' יום אחד. מרוצות, שעות. ויחד מל' ויחד יתרו, ר"ל היה משה בחדוה כאשר אמר לו הצור מערב עד ערב וכו'. מצו, כלו חשבונם, ר"ל מולד החמה ומולד הלבנה היו שניהם בשוה ברגע אחד. בחלון אחד, במזל אחד במזל שבתי. רעים, ישראל. וי"מ על משה ואהרן. כאישון, כאישון בת עין. תכנו, תכן את חדש ניסן. בינו, הבינתו. בספר תולדות ראש, בספר בראשית. גיה ואישון, יום

וְלֹא הָמְסַר לְאָדָם הָרִאשׁוֹן: זְמַן עֻדְּנָה בּוֹ בְּשָׂרָה· חָנוּט לְקִצּוֹ עָקוּד לְמוֹסֵרָה· טַפֵּיהָ כְּבֵן בּוֹ בְּשָׂרוֹ בְּשׂוֹרָה: יֶרַח אֲשֶׁר לֹא פֻעְנַח לָרִאשׁוֹנִים· כָּמוּס לִצְפּוֹן חֳדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים· לְרֹאשׁ הֻשַּׂם לְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים: מוֹעֲדִים מַזְמִין לְנִדְגָּלִים· נוֹעֲדִים בּוֹ עֵינֵימוֹ צִירֵי רוֹגְלִים· סִפּוּר הוּא לִמְלָכִים וְלִרְגָלִים: עִבּוּר מְעַבְּרִים לְשָׁמְרוֹ בְּמוֹעֲדוֹ· פֶּרַח וְאָבִיב תְּקוּפָה בָם לְוַעֲדוֹ· צִיּוּן שְׁלָשְׁתָּם יֻצְרְפוּ לְסַעֲדוֹ: קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁוֹ וּשְׁלִישׁוֹ וְחֶצְיוֹ וְרֻבּוֹ לִשְׁמוֹר· לְקַדֵּשׁ לָקַחַת לְחָגֹג לִקְצוֹר יִגְמוֹר· רֻשַּׁם בְּכָל־דּוֹר שָׁמוּר הוּא לְרֹכֵב עַל חֲמוֹר: שְׁמִירַת שְׁלִישׁוֹ בַּיַּרְדֵּן עָמָדָה· שַׁלְהֶבֶת חֶצְיוֹ שְׁאוֹן פּוּל הִשְׁמִידָהּ· תְּשׁוּעַת קְצִירוֹ יְמִינִי הֶעֱמִידָהּ:

ה׳ וּבְכֵן לְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

סלוק.

הוּא נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· וְנֶאֱמוֹ נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· וּמוֹעֲדוֹ נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· וְאִוּוּיוֹ נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· וְנוֹחֲלָיו נִקְרְאוּ רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· וְאֹיְבָם נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· וְאוֹהֲבָם נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· וְגֹאֲלָם נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן: הִנֵּה הָעֵת יָבֹא בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· בְּקֵץ אֲשֶׁר הוּא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· לַעֲבוֹר בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· לְכוֹנֵן נָכוֹן בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· וְאִתּוֹ נוֹצַר בְּרוּחַ רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· לְקַעֲקַע שְׂרִידֵי אַדְמַת רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· לְעוֹרֵר צוּרִים הַחֲצוּבִים מֵרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· לִפְעוֹל חֲדָשׁוֹת בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· לְרַצּוֹת חִדּוּשׁ תְּשׁוּרַת רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן· לְהוֹבִיל בּוֹ שַׁי לְרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן: וְעוֹד בַּל־יִזָּכְרוּ רִאשׁוֹנִים· כִּי יְחֻדְּשׁוּ חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים· פְּלָאִים מִפְּלָאִים מְשֻׁנִּים· וְיָקִיצוּ כָּל־יְשֵׁנִים·

ולילה. ולא המסר לאדה"ר, פי' סוד התקופה אשר לפיהו יצא ניסן בעת שיום ולילה שוים לא נמסר לאדה"ר, אבל סוד העבור ודאי שנמסר לו, כך פירש רבנו משלם. בשרה, נתבשרה שרה. לצפון חדשים וגם ישנים, לעשות בו נסים חדשים וגם ישנים. לנדגלים, לישראל, ע"ש איומה כנדגלות (שיר ו', י'). עינימו, עיני העדה הם הסנהדרין. צירי רוגלים, לבדוק את השלוחים היוצאים לראות מולד הלבנה. למלכים ולרגלים (ראש ר"ה). קדש בראשו, ר"ח. ושלישו, בעשור לחדש שלקחו את שה לפסח. וחציו, מתחיל חג הפסח. ורבו, הבאת העומר בט"ז בו ושמירת שאר ימי החג. לקדש, הוא הפירוש של הקודש לו. לרוכב על חמור, למשיח (זכריה ט', ט'). בירדן עמדה, שנבקע להם הירדן בי' ניסן (יהושע ד', י"ט). שאון פול, לגיוני סנחריב שהוכו בט"ו ניסן ע"פ הקבלה. ימיני, מרדכי אשר על ידו נתלה המן בט"ז ניסן.

הוא נקרא ראש וכו' כולו מבואר בילקוט פ' תולדות פסוק ויצא הראשון אדמוני בזכות ראשון אני נגלה לכם ראשון וכו' ובשמות רבה פ' ט"ו ראשון הוא לכם, כביכול הקב"ה נקרא ראשון וכ'. ונוחליו נקראו ראש וראשון ואויבם נקרא ראש וראשון, כל זה איננו בב"י. לעבור בראש וראשון ע"ש ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם (מיכה ב', י"ג). נכון, בה"מ (ישעיה ב' ב'). ואתו נוצר ברוח ראש וראשון פי' עם הקב"ה יבוא משיח אשר נולד בראשית בריאת העולם כדאיתא במדרש ורוח אלהים מרחפת זה רוחו של משיח. צורים, האבות. לרצוה חדוש וכו', שנ' בראשון באחד לחדש תקח וכו' (יחזקאל מ"ה

מהללים ומשוררים שירים משירים משננים: ולא יאמרו עוד חי יי אשר
העלה בנביא. כי אם חי יי אשר העלה ואשר הביא. ואז אל ישאג
כלביא. לערוך קרבי. חדשות להביא. ביד איש נביא. משבט לוי.
להשיב לבבי. לחדש קרבי: ויצמיח צמח נקוב שבעה. ואתו יהו רועים
שבעה. ויחדשו לאם דברים שבעה. ויתכסה מהם שבעים שבעה: וישוב
ויגלה לעם קדושים. אשר עמו יהו מקדשים. ולא לעדרי צאן קדשים.
עד קץ ששה חדשים. עד בו ראשון לראשי חדשים. ואז יראה לעדת
קדושים. הנשארים מעל קדשים. ויראה למו אותות חדשים. לחדש
שמים החדשים. למשוח קדש קדשים. לפתוח דלת לקדושים. בשבתות
ובחדשים: ואז יצוה חדוש עבודת חדש. מה להעלות בראש כל־חדש.
עבודת ראשון כל־חדש. היא תקדים תחלה לכל־חדש. כי כמו היה
ראש לכל־חדש. כן יהיה ראש לכל־חדש: ותעשה בו חדשה. לבראת
ארץ חדשה. להנתן דת חדשה. לכרות ברית חדשה. להבראות בריאה
חדשה. להתחדש רוח חדשה. להוביל בו שי מנחה חדשה: והחמה ולבנה
תתחדש. ואורם שבעתים יחדש. שתים בשנה יתחדש. ויצמצם שכינתו
בתוך שער החדש. ויקרא לו שם חדש. כשם העיר מיום המקדש. וינתן
לעם לב חדש. לשורר בפיהם שיר חדש. שיר מפאר ומחדש. על כל־
שיר מהלל ומקדש: כי שירי אראלים. אשר שיר ותשבחות מהללים.
לפני שיר זה לא חללים: ונצוח אלים. אשר קול המלה צוהלים. לפני שיר

י"ח). **ולא יאמרו עוד חי ה'**, ל' ירמיה כ"ג, ז'. **לערוך קרבי**, ל' מלחמה, כמו המלמד ידי לקרב (תהלים קמ"ד). **איש נביא**, אליה הנביא והוא משבט לוי, כמו שאמרו חז"ל פינחס הוא אליה (ילקוט ראש פ' פינחס). **לחדש קרבי**, ל' קרב וכני מעים. **ויצמיח צמח נקוב שבעה**, המשיח יש לו ז' שמות, ינון, צמח, פלא, יועץ, אל גבור, אבי עד, שר שלום, כדאיתא במ' מעשה תורה. **רועים שבעה**, אדם שת מתושלח אברהם יעקב משה ודוד, כדאיתא במס' סוכה כ"ב, ב'. וראה למעלה דף 652. **דברים שבעה**, ארון ואש של מעלה ושכינה ורוח הקדש ואורים ותמים ומנורה ושמן המשחה. ככה לפי התאחד מאמרי במדבר רבה פ' ט"ו ומדרש חזית דף ל"ח וגמרא בבלי יומא כ"א, ב' וירושלמי תענית פרק ב' הלכה א' ושקלים פרק ה' משנה א'. **ויתכסה מהם שבועים שבעה**, ראה רש"י בסוף דניאל. **ולא לעדרי צאן וכו'**, ר"ל לקדושי עם יתגלה בראש חדש תשרי, אבל לשאר העם לא יתגלה עד כי עברו עוד ו' חדשים דהיינו בראש חדש ניסן. **הנשארים מעול קדשים**, כ"א „אשר מארלם נגרשים". **להנתן דת חדשה** ראה באורו למעלה דף 244. **לכרות בריה חדשה**, ע"פ הושע ב', כ'. **שבעתים יחדש**, ע"פ ישעיה ל', כ"ו. **כשם העיר מיום המקדש**, פירוש, שם השער יהיה כשם העיר מיום ההוא, שם מקודש, ר"ל שמם יהיה „ה' שמה" כמפורש בסוף יחזקאל. **לב חדש**, יחזקאל ל"ו, כ"ו. **על כל שיר מהלל ומקדש**, גם על שיר המלאכים, וע"פ מדרש **תהלים** מזמור ל"ג המלאכים מרננין וכן הוא אומר הללוהו כל מלאכיו, ואע"פ שהכל מרננין לפניו, רנון של צדיקים ושל ישרים נאה מן הכל שנ' וכו'. **אראלים**, עתה מזכיר י' שמות של כתות המלאכים והם, אראלים אלים גלגלים כרובים אופנים גדודים עירין קדישין שנאנים שרפים. והנה גם הרמב"ם בפ' ב' מהלכות יסודי התורה ובמאמר היחוד שלו מונה י' שמות למלאכים אך אינן מסכימות עם שמות הקליר. **חלים**, מתחילים. **ונצוח אלים**, ראה תרגום תהלים כ"ע, א'. **קול המלה**, יחזקאל א', כ"ד.

זה לא ממללים: ורבך גלגלים. אשר אם־הרשו כל־גוללים. לפני שיר
זה לא כוללים: ואימת כרובים. אשר הם צגים כמו רובים. לפני שיר
זה לא מרבים: והדרת אופנים. אשר הם מרבעי פנים. לפני שיר זה
לא סופנים: והמון גדודים. אשר הם הוד אל מגידים. לפני שיר זה לא
נאגדים: וסוד עירין. אשר כעין קלל בוערים. לפני שיר זה לא מפארים:
ורגש קדישין. אשר לבקרים מתחדשים. לפני שיר זה לא מקדישים:
ונהם שנאנים. אשר טעמם לא משנים. לפני שיר זה לא משננים: ופחד
שרפים. אשר ברגע כל שורפים. לפני שיר זה לא רופפים: כי כל־מחנות
משרתים קדושים. משרתיו יהו מקדישים. וגם המון צבא מלאכים.
מנעימיו יהו ממליכים: ומרוצות חיל זקים. כחם יהו מחזקים. וזיו משלח
ברקים. פניהם יהו מבריקים. וחוצה למו הווים. מתעלסים באהבים: ועד
מחיצתם לא באים. באשם נלהבים. ובגחלתם נכוים. ובפארם הם
נאלמים: ועת כי יתחילו יחישו. ועת כי יתכילו יחילו. ועת כי יגמרו
יעריצו. ועת כי יחשו יקדישו. ועת כי ישתקו ישלשו קדשה משלשת:

חז׳ ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קה׳ קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: חז׳ אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו: קה׳ ברוך כבוד יי ממקומו: חז׳ ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו, כי מחכים אנחנו לך: מתי תמלך בציון, בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדר ודר ולנצח נצחים: ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך: קה׳ ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

חז׳ לדר ודר נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל הקדוש:

ישמח משה וכו׳.

ורבך, הרעשה וכן באיכה רבתי דף ס"ג קול תרבוכות היום (לפי גרסת הערוך) שפירושו קול המולת המחנה. ובס"א ורנן. אם הרשו׳ אם יותן להם רשות. כל גוללים, כל גלגלים. כוללים, משלימים. את שהוא ל׳ כליל ותפארת. רובים, נערים. לא סופנים, ל׳ חשיבות וכבוד, מל׳ והייתי ספון נפניו (שמות רבה דף קל"ז) מאן חשיב מאן ספין (מ"ק דף כ"ח) יש תורה ואינו סופנה (ירושלמי סנהדרין פ׳ י"א הלכ׳ א׳) דיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה (ספרי ואתחנן פסוק והיו הדברים האלה). קלל, נחשת קלל (דניאל י׳, ו׳). לבקרים מתחדשים, בב"ר פ׳ ע"ח ואיכה רבה דף ע"ו גם בחגיגה דף י"ד בכל יום ויום בורא הקב"ה כת של מלאכים חדשים ואומרים שירה חדשה והולכים להם שנ׳ חדשים לבקרים רבה אמונתך. טעמם, שירתם. משרתיו, ישראל. זקים, מלאכי אש, מל׳ כיורה זקים (משלי כ"ו, י"ח). הוים׳ הרבוי׳ מן בינוני הוה׳ ועד מחיצתם לא באים, מבואר למעלה דף 670. כי יתחילו ישראל לומר שירה, יחישו המלאכים. יחישו, כמו יחשו ל׳ שתיקה, וכן יחילו כמו יחלו ל׳ התחלה, ובעבור שווי החרוז שנה את משקלם. יתכילו מל׳ תכלה וקץ, ר"ל כשיגמרו ישראל אז יתחילו המלאכים לשורר. וראה למעלה דף 656.

הש"ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואומרים:

ע"פ א"ב כפול, ותלת שבאה נראש כל פסקא תיבה אחת מפסוק ראשון לציון וגו' (ישעיה מ"א, כ"ז).

רִאשׁוֹן אִמַּצְתָּ לְפֶרַח שׁוֹשַׁנִּים. אָמוּץ לְעוֹרֵר מֵרֶדֶם יְשֵׁנִים. בְּזָכְרְךָ בְּרִית רִאשׁוֹנִים. בִּצְפוּן חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים. גִּלּוּתוֹ בְּדַת שְׁנוּנִים. גָּזַר רֹאשׁ לְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים: ה' אַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים בַּמַּחֲזֶה. בֵּאַרְתָּ זֶה מִזֶּה לַחוֹזֶה. כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד נֶחֱזֶה. גּוֹנְנֵנוּ בְּמָגֵן בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אתה גבור וגו' עד להחיות מתים.

לְצִיּוֹן דְּרוֹר חַשְׁתָּ בּוֹ קְפוּת. דְּבַר אוֹר יְקָרוֹת לִקְפּוֹת. הַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר יְשׁוּעוֹת בּוֹ מַקִּיפוֹת. הַחוֹסִים בּוֹ מִתְקִיפוֹת. וּמִמֶּנּוּ מַתְחִילוֹת וְתוֹקְפוֹת. וַיַּעַד רֹאשׁ לְאַרְבַּע תְּקוּפוֹת: ה' אַרְבַּע תְּקוּפוֹת בַּשָּׁנָה. תְּחַדֵּשׁ אוֹרָם כְּבָרִאשׁוֹנָה. כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד חִישׁ נָא. הַחֲיֵנוּ בְּגֶשֶׁם בָּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

נעריצך וגו' עד וקדוש אתה.

הִנֵּה זֶה בָּא לִפְרָקִים. זָמוּן לִגְאוֹל רְצוּצֵי אֲרָקִים. חֹדֶשׁ אֲשֶׁר רְבִיבִים בּוֹ מְרִיקִים. חַשְׁרַת מַיִם לְמַלֹּאת רֵיקִים. טִיעוּת לְרַוּוֹת וִירָקִים. טְלָאִים בּוֹ לְהָקִים בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים: ה' אַרְבָּעָה פְּרָקִים כְּבַמַּחֲזֶה. בֵּאַרְתָּ זֶה מִזֶּה לַחוֹזֶה. כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד נֶחֱזֶה. וְנַקְדִּישְׁךָ קָדוֹשׁ בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

תכנת שבת עד מקדשי שמך. ובר"ח אתה יצרת עד קבעת.

הִנֵּם יָמִים הַמְבֹרָכִים. יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בְּאִבָּם פּוֹרְכִים. כֹּחַ תֵּת בָּאֲבִיבִים רַכִּים. כַּרְמֶל לְהַקְלִיא אָבִיב פְּרוּכִים. לְשַׁנֵּן מִפְעֲלוֹת מֵצִיץ מֵחֲרַכִּים. לְפָנָיו קוֹרְאִים עִנְיַן אַרְבָּעָה עֲרָכִים. ה' אַרְבָּעָה עֲרָכִים אֲשַׁנְּנָה. סְפוֹר מִסּוֹת פִּרְחֵי שׁוֹשַׁנָּה. כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד חִישׁ נָא. עַנְּגֵנוּ בְּנֶפֶשׁ בָּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת (בר"ח וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים):

רצה וגו' עד בשובך לציון ברחמים.

לעורר מרדם, תחיית המתים בניסן תהיה. בצפון, ר"ל שאז תלפון ותטמון עונות חדשים וישנים. גלותו, גלות והודעת את החדש הניסן הזה. שנונים, מל' ושננתם לבניך. זה מזה, ר"ל הקב"ה הנקרא זה (שמות ט"ו, ב') באר הענין למשה בתורה שבתוב בה מזה ומזה הם כתובים (שמות ל"ב, ט"ו). קפות, להביא, מל' אין מקיפין שתי חביות (ביצה ל"ב, ב'). אור יקרות, זכריה י"ד, ו'. הנה זה, המשיח. לפרקים, לזמנו. רצוצי ארקים, הרצוצים בארצות. וכן גרסת כ"י וד"י. רביבים, גשמים. ריקים, הבורות. טיעות, נטיעות. טלאים, ישראל. בארבעה פרקים, רומז על המשנה ר"ה דף ע"ז בארבעה פרקים העולם נדון, בפסח וכו'. פורכים, מל' בפרכת בלפורן והטעם על בשול הפירות. להקליא, ליבש, מל' וקלי וכרמל (ויקרא כ"ג, י"ד). ארבעה ערכים, ד' פרשיות. מסות, מתנות, מל' מסת נדבת ידך (דברים ט"ז, י').

וְלִירוּשָׁלַיִם מוֹפֵת הוּחַק בּוֹ כַּסּוֹת· מֵעֵין כָּל־חַי לְהִתְכַּסּוֹת· נְקָמוֹת אֲשֶׁר בְּלֵב מְכֻסּוֹת· נִתְכְּבוּ בְּמוֹעֵד זֶה הֱיוֹת מְכוּסּוֹת· שֶׂה לְבֵית אָבֹת מְנוֹת בְּמִכְסַת· סִבּוֹת עָלָיו עֲסִיסִים אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת: ה׳ אַרְבָּעָה כוֹסוֹת כְּבַמַּחֲזֶה· בְּאַרְתָּ זֶה מִזֶּה לַחוֹזֶה· כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד נֶחֱזֶה· רְצֵנוּ כְּשֵׂי בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מודים עד האל ישועתנו ועזרתנו סלה.

מְבַשֵּׂר עַם זְכִיּוֹת· עֲצוּרִים לְהַעֲלוֹת מִצּוּל דְּכִיּוֹת· פְּדוּיִם חִוָּה בְּמַשְׂכִּיּוֹת· פְּצוֹחַ שִׁירִים תְּמוּר בְּכִיּוֹת· צְבָאוֹת כָּל־חֶמְדַּת שְׂכִיּוֹת· צֵאת לַמֶּרְחָב מִלַּחַץ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת: ה׳ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת נִרְאָה נָא· בְּמִדּוֹתֶיךָ פְּעֻלָּתָם כְּבָרִאשׁוֹנָה· כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד חִישׁ נָא· וְתֵיטִיב לָנוּ בְּטוּבְךָ בְּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אלהינו ואלהי אבותינו וגו׳ עד בכל עת ובכל שעה בשלומך.

אֶתֵּן קוֹל כְּשׁוֹרְרוּ רָאשִׁים· קָרוֹא בְגָרוֹן בְּגֵי הַחֲרָשִׁים· רָאשֵׁי תַנִּינִים אֲשֶׁר עַל־גַּבֵּי חֹרְשִׁים· רְאוֹתָם בְּזֶה חֹדֶשׁ מְגֹרָשִׁים· שִׁיר חָדָשׁ וְהֶגֶה מִדְּרָשִׁים· תְּרַנֵּנָּה שְׂפָתַי בְּשׁוּרִי אַרְבָּעָה חָרָשִׁים: ה׳ אַרְבָּעָה חָרָשִׁים כְּבַמַּחֲזֶה· בְּאַרְתָּ זֶה מִזֶּה לַחוֹזֶה· כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד נֶחֱזֶה· בָּרְכֵנוּ בַּשָּׁלוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

כסות, לבושות. מכוסות, מתוקנות. במכסת, שמות י״ב, ג׳. ד׳. סבות, מל׳ הסיבה, מסובין. **עסיס**, יין מתוק. ארבעה כוסות, ד׳ כוסות של ישועה עתיד הקב״ה להשקות את ישראל כדאיתא בב״ר פ׳ פ״ח וראה שם. מבשר, המשיח. במשכיות, בנבואות. דְּכִיּוֹת, במקרא לא נמצא אלא דָּכִי בל׳ שבר על משקל שְׁבִי, ולכן יתכן לנקד בל׳ נקבה דְּכִיָּה במשקל שְׁבִיָּה (דברים כ״א, י״א) והרבוי דְּכִיּוֹת, **ויתכן גם כן** דְּכִיָּה במשקל שְׁבִיָּה (ישעיה נ״ב, ב׳) והרבוי דְּכִיּוֹת, ומפני שחרז פה הפייטן בכיות עם **במשכיות שכיות** נראה כי כיון אל הנקוד דְּכִיּוֹת, וכן נקד גם הפייטן אמתי בר שפטיה בסליחתו ה׳ ה׳ אל רחום (**למעלה** דף 608) וכן הרגל הקריאה. **חמדת שכיות**, ישעיה ב׳ ט״ז. **צאת למרחב**, בספרים יש כאן נוסחאות קשות לאמרן והנכון העמדתי. **ראשים**, ראשי העם בקריעת ים סוף. **בגי החרשים**, נחמיה י״א, ל״ה. והכוונה על ארץ ישראל. ואחז בל׳ חרשים עש״ה החרש והמסגר דהיינו הסנהדרין בבית המקדש. **ראשי תנינים**, כנוי לאויבים. **ארבעה חרשים**, זכריה ב׳, ג׳. ואמרו בסוכה נ״ב מאן נינהו ארבעה חרשים, משיח בן דוד, ומשיח בן יוסף, ואליהו, וכהן צדק עכ״ל וכן הוא גם בתנא דבי אליה פ׳ י״ח. ובבמדבר רבה דף רכ״ו מונה את אליהו ומשיח בן יוסף ומשיח בן דוד ומשוח מלחמה. אמנם במדרש חזית דף י״ז מונה אליהו ומלך המשיח ומלכי צדק ומשוח מלחמה.

יוצר לשבת הגדול·

ע"פ א"ב, ואחר אות ב' ובסופו אתוס בנימן בן זרח חזק.

אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה מֵרֹאשׁ אֲמָנָה תָּשׁוּרִי· בְּטֹהַר עֲדָיַי לוּבֶשׁ הִתְכַּהֲנִי וְהִתְפָּאֲרִי· בְּשֶׂם רִקּוּחַ הִתְבַּשְּׂמִי מֹר וּלְבוֹנָה הִתְקַטְּרִי· כִּי בָא עֵת וְהִגִּיעָה שָׁעָה אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ תָּשׁוּרִי: ת׳בֵּין שָׁדַי יָלִין אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר· מְצַפְצֶפֶת נוֹאֶמֶת כַּלָּה בְּאִמְרֵי שֶׁפֶר· בְּנֵי מָכוֹן זְבוּלוֹ רוֹחֲשִׁים בְּלִי חֵפֶר· חֹק זֵכֶר קְדֻשָּׁתוֹ נַעֲרִיץ וּנְסַפֵּר· בְּמַעְלָה יִתְקַדַּשׁ וּבְמַטָּה יִסְתַּלְסַל תָּמִיד לֵיל וָצֶפֶר· קָדוֹשׁ:

גַּן נָעוּל קְרָאַנִי דוֹדִי· חָמַק עָבַר וְשֹׁמְרִים נָשְׂאוּ רְדִידִי· דָּלְפָה עֵינִי וְגָרְסָה בְּזֹכֶר עָנְיִי וּמְרוּדִי· דּוֹדַי אַהֲבַת חֵשֶׁק תַּאֲוַת דּוֹדִי: הֵן בְּלֹא לֵב וָלֵב וְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה· חָתָן מִתְנַדֵּב וְכַלָּה רוֹצָה· וְעַל מַה זֶּה מִתְאַחֵר דִּיץ הָעֲלִיצָה· שְׁלוּחִים הֵרִיצוּ לָזֶה וְלָזוֹ בִּמְרוּצָה: זָכַר כָּהּ בְּרִית וּשְׁבוּעַת אָלָה· אֲשֶׁר בִּשְׁעַת אֵרוּשֶׂיהָ כָּרַתִּי לִמְהֻלָּלָה· חֶפְצִי וּרְצוֹנִי לְקַיֵּם בְּבֶהָלָה· הֵשִׁיב חָתָן לִשְׁלוּחֵי כַלָּה: טָעֲנָה סְגֻלָּה אַף הִיא יֹשֶׁר אֲמָרִים· נְכוֹנָה אֲנִי וּמְקַיֶּמֶת בְּהֵן הֵן הַדְּבָרִים· יִגְמוֹל רַק עִמִּי חֶסֶד וְיִזְכֹּר אַהֲבַת נְעוּרִים· וִימַהֵר לִפְדּוּתִי מִבֵּין חֲמוֹרִים: כְּצִירֵי מַרְפֵּא וּשְׁלוּחֵי אֱמוּנִים· נִתְמַצְּעוּ תְּאוֹמִים בְּזִוּוּג חֲתָנִים· לְדַבֵּר עַל לֵב כַּלָּה דְּבָרִים הֲגוּנִים· וּלְהַבְעִיר לֵב חָתָן בְּקִנְאַת מְגִנִּים: מְלוּכָה בְּהִתְבַּשְּׂרָה כַּלָּה בְּתַמְרוּקֶיהָ מְאֹד הִשְׁבִּיחָה· רִמּוֹנֶיהָ הֵנֵצוּ וּסְמָדָרֶיהָ פִּתֵּחָה· נָכְנוּ שָׁדֶיהָ וּשְׂעָרָהּ צִמֵּחָה· וַתִּתְנַוֶּה לַכֶּתֶר וְלַמְּלוּכָה הִצְלִיחָה: סוּס מַפְרִיכָהּ בִּרְאוֹתָהּ תָּמְהָה בְּעֵינֶיהָ· הֲלֹא זֹאת הַנִּמְבְּזָה וְהַנִּקְלָה הֵשִׁיבָה לִסְגָנֶיהָ· עַל זֹאת שָׁלְחָה וְקָרְאָה לְאִצְטַגְנִינֶיהָ· עָלֶיהָ חוֹשֶׁבֶת וְחוֹרֶקֶת שִׁנֶּיהָ: פָּרִיץ חַיּוֹת נוֹהֵם וְלִבּוֹ מַכְבֵּד· כַּלָּה לְעַנּוֹת בְּקֹשִׁי לְשַׁעְבֵּד· צְעָרָהּ בְּפֶרֶךְ וּבְעֹל כָּבֵד· אוּלַי תִּתְגַּנֶּה וְתִהְיֶה כִּכְלִי אֹבֵד: קָרָא עָלָיו מוֹעֵד בַּחוּרָיו לִשְׁבֹּר· צְפַרְדֵּעַ חֲנָמַל וְכִנִּים חֳמָרִים חֳמָרִים לִצְבּוֹר· רֶשֶׁף וְדֶבֶר וּבָרָד לְפָנָיו לַעֲבוֹר· וְרֵאשִׁית כָּל־אוֹנִים בְּאָהֳלֵי חָם לִקְבּוֹר: שִׁלְּחָה פְּרוּכָה בַּעַל כֹּרַח מִסְתּוֹלֵל· וַתֵּצֶאן כָּל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֹף לְחוֹלֵל·

אתי מלבנון כלה, ע"פ שיר ד', ח'. וכנסת ישראל היא שנקראת כלה כדאיתא במדרש שיר דף כ"ו, ב' גם דברים רבה סוף ואתחנן, בעשרה מקומות נקראו ישראל כלה, ו' בשיר השירים וד' בנביאים וכו'. **בין שדי**, שיר א', י"ג. **רוחשים**, אומרים. **יסתלסל**, יתעלה, מענין סלו לרוכב (תהלים ס"ח, ה'). **גן נעול**, שיר ד', י"ב. **חמק**, שם ה', ו'. ז'. **וגרסה**, נשתברה כמו תהלים קי"ט, כ'. **דדוי**, שנדדה מעני אהבת השם. **בלא לב ולב**, ר"ל בלב תמים. **דיץ**, שמחה. **שלוחים**, משה ואהרן. ודימה הפייטן את כנסת ישראל לכלה הממתנת לחפה, ואת השם ב"ה לחתן ואת משה ואהרן לשדכנים וכדרך שנמצא בשיר השירים. **מבין חמורים**, מן המצריים. **נתמצעו תאומים**, משה ואהרן, ראה רש"י לשיר ד', ה'. **רמוניה הנצו**, עפ"ה שיר ז', י"ג. **נכנו שדיה**, עפ"ה יחזקאל ט"ז, ז'. **סוס**, מצרים עפ"ה מ"ב י"ז, ד'. **לאצטגניניה**, לחוזי כוכבים שהיו יועצי פרעה. **עליה חושבת**, ר"ל ליעץ עצות להרע לישראל. **פריץ חיות**, פרעה. **קרא עליו מועד**, ל' איכה א', ט"ו. ופירוש מועד, מועד הפורענות. **וראשית כל אונים**, ל' תהלים ע"ח, נ"א. **בעל כרח מסתולל**, פרעה שהיה מסתולל בישראל היה צריך לשלחם בעל כרחו. **ותצאן**,

תַּנּוֹת לָאֵל זֶמֶר וְהוֹדָיוֹת וְשֶׁבַח וְהַלֵּל· שֶׁכָּכָה אוֹתוֹת בַּדִּים מֵפֵר וְקֹסְמִים יְהוֹלֵל: ה׳ בֵּין שָׁדַי יָלִין אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר· מְצַפְצֶפֶת נוֹאֶמֶת כַּלָּה בְּאִמְרֵי שֶׁפֶר· בְּנֵי מְכוֹן זְבוּלוֹ רֹחֲשִׁים בְּלִי חֵפֶר· חֹק זֶכֶר קְדֻשָּׁתוֹ נַעֲרִיץ וּנְסַפֵּר· בְּמַעְלָה יִתְקַדֵּשׁ וּבְמַטָּה יִסְתַּלְסַל תָּמִיד לֵיל וָצֶפֶר· קָדוֹשׁ: הכל יודוך וכו׳.

זולת. ע״ס א״ב וחתום בסופו בנימן בן זרח.

אוֹמֶרֶת אֲנִי מַעֲשַׂי לְמֶלֶךְ· בַּת שׁוֹעַ וְנָדִיב הַנִּמְלַךְ בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ· בָּרְחוֹב נֶהֱלֶמֶת וּנְזוּרָה בְּכָל־פֶּלֶךְ· טְהֹרַת תָּאֳרִי מַקְרֶנֶת בְּעַד נָכוֹן הַיּוֹם הוֹלֵךְ: גִּדְּלַנִי אָבִי וְרוֹמְמַתְנִי אִמִּי· בִּכְפַת־בַּג עִדּוּנִים מִכָּל־בְּנוֹת אִמִּי· דִּגְלוּנִי בְּאַהֲבָתָם כָּל־בְּנֵי אִמִּי· וּבְתַאֲוַת גַּעֲגוּעַ מִתְרַפְּקִים עִמִּי: הָיִיתִי בְקַטְנוּתִי בְּאָדָם כְּבוּשָׁה· בְּשֵׁשׁ וָמֶשִׁי בְּבִגְדֵי חֹפֶשׁ חֲבוּשָׁה· וְהִנֵּה הַמְּדִינָה בְּבוֹלֶשֶׁת נִבְלָשָׁה· וַיִּתְאַוּוּ מַלְכֵי לְהַנְסִיכִי לוֹ בִּקְדֻשָּׁה: זְבַדְתִּי אֵפוֹד בֵּין קַטְנוּת לְנַעֲרוּת· בְּאֶרֶץ חָם עַד הֱיוֹתִי בְּגֵרוּת· חֲלוֹמוֹת חֹלֵם גֵּרְמוּנִי לְקַבֵּל מָרוֹת· חִנָּם בְּהַגִּיעִי בִּזְמַן בַּגְרוּת: טִפְּחָה וְרִקְּדָה צֹעַן כְּרִדְתִּי· אָמְרָה הֶאָח הֶאָח אָמָה לַעֲבְדוּת קָנִיתִי· יָעֲצָה לְהַחְכִּים בְּפֶרֶךְ לִרְדוֹתִי· וַתֹּאמַר אַךְ עָשַׁרְתִּי וְאוֹן לִי מָצָאתִי: כָּעֵת לְהוֹרִי קָבַע מַלְכִּי עָבָר· אֲנָחוֹת צָעַקְתִּי מִכֹּבֶד הָעֲבֹדָה שָׁמַע וַיִּתְעַבָּר· לִבְנוֹת הַמָּקוֹם שָׁאַל הַרְאִיתֶם בַּת צוֹבֶרֶת בָּר· וַתַּעֲנֶינָה יֵשׁ בַּבִּירָה שְׂפַת שֶׁקֶר בְּלֹא דָבָר: מִמָּדוֹר לְמָדוֹר חִפֵּשׂ וּמִשְּׁכוּנָה לִשְׁכוּנָה· וּמְצָאַנִי הָיִיתִי שְׁרוּיָה בְּהֵיכַל מִסְתּוֹלֵל חוֹנָה· נִצָּנֵי נִרְאוּ וְשָׁדַיִם נָכֹנָה· סְמָדַרֵי פִּתְּחוּ וּפַגֶּיהָ חָנְטָה הַתְּאֵנָה: עָלַי כְּנָפָיו פֵּרַשׂ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַי כְּרָאָנִי· וּבִבְרִית אָלָה עִמּוֹ הֱבִיאָנִי· פּוֹצְרִים צִירִים שָׁלַח וְשִׁדְּכָנִי· וּבִדְפוֹק קוֹלוֹ שִׁמְּעָנִי· קוּמִי לָךְ בִּשְּׂרָנִי: צָלְחָה הָעֲבָרָה לְהַעֲבִיר

ל׳ שמות ע״ו, כ׳. תנות, מל׳ יתנו לדקות (שופטים ה׳, י״א). אותות בדים, פסוק בישעיה מ״ד, כ״ה.

בעמק המלך, ר״ל בארץ ישראל, והכוונה על אברהם אבינו אשר כל האומות המליכו אותו עליהם למלך כדאיתא בב״ר פ׳ מ״ב ומ״ג, ומובא ברש״י לבראשית י״ד, י״ז. נהלמת, מוכה. ונזורה, נדחה. מכל בנות אִמִּי כן בכ״י וכנון. געגוע, ל׳ חבה ושעשועים בארמית. כבושה, מכובדת, תרגום ושוקיהם וכנושיהון (שמות כ״ז, י׳). בשש ומשי, יחזקאל ט״ז, י״ג. בבגדי חפש, שם כ״ז, כ׳. בבלשת נבלשה, תרגום ויחפש ולא מצא ובלש (בראשית ל״א, ל״ד) והפירוש, מדינת מצרים נפקדת ברעב ואז התאוה די מלכי ויכסכי לגדולה בארץ הזאת, והטעם על יוסף שהיה מלך על מצרים בעת רעבונם והוא היה מזובד באפוד ר״ל מוכתר בכתר המלוכה וכל ישראל עמו עד שבא מלך חדש ושב ישראל לגרים ועבדים. חלומות חולם גרמני, יוסף החולם חלומות גרם לי. ובכ״א גֵּרְמוּנִי ולפיהם מוסב על החלומות ר״ל החלומות של יוסף החולם גרמו לי, גם לפרש חלומות של פרעה החולם גרמו לי. חנם בהגיעי, עפ״ה ישעיה נ׳, ד׳. בגרות, מענין בוגרת בל׳ חז״ל אתגנבתרקייט. טפחה, מחאה כף אל כף. אך עשרתי, ל׳ הושע י״ב, ט׳. להורי, לאברהם אבינו. ממדור למדור, בכ״י אחד הנוסחא מִסְּדוֹם לִסְדוֹם ואינו טעות סופר כי כן יסד גם הקליר בקרובות לט׳ באב אחור וקדם ממדום למדום, והוא כמו מדון בכו״ן כלומר ממדינה למדינה. ברמי כראני, כאשר ראה אותי מתבוססת בדם מילה. צלחה העברה ה״א בקמץ כצ״ל כל׳ הכתוב וצלחה הירדן לפני המלך ועברה העברה (ש״ב י״ט י״ח), וראה שם פירוש רש״י ורד״ק. ובתנחומא פ׳ נשא אין מצליח אלא ל׳ שויה שנ׳ וצלחה הירדן וכו׳ ובב״ר סוף פ׳ פ״ו ויהי איש

יפה· ותרא ותקנא עגלה יפה־פיה· קצינֶיה כקראה פקו פליליה· רמסי בחומר החזיקי מלבן סערה עניה: ראי דרכך בגיא דעי מה עשית למהללה· ובעבורה נגרשה ושקעה מצרים כלה· שיתי לבך להלך המסלה· ומה תעשי ליום פקדה אם כן ארעך כשעת קלה: תכפוה חבלי יולדה וצירי חלחלה· וקמה בבהלה להוציאי בלילה· בכן פיה הרשיעה וצדקה מדת הדין למולה· יצאתי אפודה כבעדי קשורי הכלה: נב וגלגל וגבעון בהם השכמתי לכרמים· דדי נתתי לו בבית עולמים· יצאתי בהנומא וכתר הלומים· שנים ארבע מאות ועשר מיום ליום שלמים: מאז העמקתי לשטות וזרים אהבתי· נטרת כרמים שמוני וכרמי שלי לא נטרתי· בני אמי נחרו בי וטרדוני מחפתי· ואיך עתה הלאוני והשמו כל־עדתי: זנחתי רעי חלל בריתו· ועיט צבוע היתה לי נחלתו· והנה קטן ובזוי מושל באימתו· והמון מעיו התאפקו ואיה קנאתו וגבורתו: יוקדת אש בלבי מבעירות· בנות שעיר וחתנו שכנות וחברות· ידידך הנאהב מתעלם בחשק אחרות· ואת יושבת ומצפה לנחם בשורות: יי חזרתי מען והפקתי תשובה· ימים רבים קרא שובה משבה· האמרתיו והאמירני ונעשינו אחת חטיבה· מים רבים לא יוכלו לכבות את־האהבה: עורת וכו׳.

קרובות. הש״ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואח״כ מתחיל כאן.

מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה

פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

ע״ס א״ב, ובסופו חתום ינאי.

אוני פטרי רחמתים· בתקת במשולי חמורותים· גדלך פסע בינתים·

דבר להמשיל בינותים: הן רגע ימותו דברת· וגאונם כדבר הדברת·

עגלות ר׳ ברכיה אמר קפוז [פירש הערוך ל׳ דלוג] כמה דתימא וקלחו הירדן וכו׳. עגלה, מצרים (ירמיה מ״ו, כ׳). ראי דרכך, זו היא קריאה אל האומות המשעבדים את ישראל בגלות, ואומרת ישראל להם, ראי דרכך וטעמך בגיא גלותנו דעי מה עשית לנו וכו׳. ארעך הוא ל׳ ארעי ומקרה ור״ל אם יארעך כן כמו שאירע למצרים. תכפוה, מהרו לבוא עליה, מל׳ תיכף ומיד. אפודה, ל׳ ואפדת לו בחשב האפוד (שמות כ״ט, ה׳). נוב וגלגל וגבעון, שם היתה עבודת הקרבנות טרם היה בה״מ בנוי (זבחים קי״ח, ב׳). השכמתי לכרמים, ע״פ שיר ז׳, י״ג. יצאתי בהנומא, בכתובות ריש פרק ב׳ אם יש עדים שיצאת בהינומא, ופירשו למאן דאמר כעיף וכן לקחו פה הפייטן. וכתר הלומים, כתר מתוקן ונאה לי, מל׳ הגמרא כל הראוי למלכות הולמתו (ע״ז מ״ד). ארבע מאות ועשר, בית ראשון עמד ת״י שנה. נוטרת כרמים, שיר א׳, ו׳. ואיך עתה הלאוני, ע״פ איוב ט״ז, ז׳. זנחתי רעי חלל בריתי, כן גורס בכ״י ובד״י, ואח״כ פירשו אחרי שזנחתי אותו חלל גם הוא בריתו ועז״ה שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו (תהלים נ״ה, כ״א). ועיט צבוע, עז״ה ירמיה י״ב, ט׳. קטן ובזוי, עובדיה ב׳. ידידך הנאהב מתעלם וכו׳, כן אומרים האומות לישראל. חזרתי מען, השבתי מענה להם. קרא שובה משובה, ע״י ירמיה הנביא (ג׳, י״ב). האמרתיו, עז״ה את ה׳ האמרת היום, וה׳ האמירך היום (דברים כ״ו, י״ז. י״ח) ותרגומו ית ה׳ חטבת, וה׳ חטבך. מים רבים, שיר ח׳, ז׳.

אוני פטרי, מצאתי כי מחבר פיוט זה הוא ר׳ ינאי והוא היה רבו של הקליר, ובאמת כן חתום לקמן בחרוז ישמע לצור כשמע „ינאי״. אוני, ל׳ ראשית לכל אונים (תהלים ק״ה, ל״ו). בתקת, מל׳ ונתקוך נתרכותם (יחזקאל ט״ז, מ׳). במשולי חמורותים, מצרים שנמשלו לחמורים, כיחזקאל כ״ג, כ׳. הדברת,

זְרוֹעַ צָר בִּבְכוֹרָיו שִׁבַּרְתָּ. חֲצוֹת לַיְלָה שָׁם הֶעֱבַרְתָּ: טְמֵאִים זֶה בָּזֶה נִצִּיתָ. יְדִידִים זֶה בָּזֶה רִצִּיתָ. י׳ כָּל־בְּכוֹר שֶׁהוּא בְּכִלָּיוֹן מִצִּיתָ. לַיְלָה כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה בְּעֵת חָצִיתָ:

בְּיָד וּבְיָמִין תִּסְמְכֵנוּ. וּמִנֶּגֶף תַּחְסְכֵנוּ: י׳ בְּאֶבְרָתְךָ תְּסוֹכְכֵנוּ. בְּצֵל מָגִנְּךָ תְּגוֹנְנֵנוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן אַבְרָהָם: אתה גבור וגו׳ עד להחיות מתים.

מֵתִים בְּכָל־בַּיִת בְּנֹף כְּנֶחֱנָקוּ. נַאֲקוֹת חֲלָלִים נָאָקוּ. סֻכְּרוּ וְלִבּוֹתָם נָמָקוּ. עֻלְּפוּ וְרוּחוֹתָם נָבָקוּ. פְּגָרִים מֵתִים לָמוֹ עָשִׂיתָ. צוּרַת כָּל־בְּכוֹר גַּם בִּמְעֵיהֶם לֹא חַסְתָּ. קוֹמִי לָךְ לִבְכוֹרֵךְ שַׁחְתָּ. רָפוֹא וְנָגוֹף שָׁמָּה שַׂמְתָּ. שׁוֹאָה וּמְשׁוֹאָה וּבֶהָלָה. שַׁמּוֹת וְשָׁאוֹן וְחַלְחָלָה. י׳ תָּקְפָה בָהֶם הַיְלָלָה. תִּמָּהוֹן קָמוּ וְיָצְאוּ בַּלָּיְלָה:

שׁוֹאָה וּמְשׁוֹאָה. י׳ תַּפִּיל אוֹיְבֶיךָ לְשׁוּחָה. וְנִחְיֶה בְּגֶשֶׁם יְשׁוּעָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

יִשָּׁמַע לְצֹר כְּשֵׁמַע מִצְרָיִם. מַשָּׂא דוּמָה כְּמַשָּׂא מִצְרָיִם: נִפְרַעְתָּ מִפַּתְרוֹס בְּתַכְלִית מַכָּה עֲשִׂירִית. בְּצָר תִּפָּרַע בְּתַכְלִית קֶרֶן עֲשִׂירִית: יָרְדוּ רְאֵמִים עִמָּם. בְּכוֹרֵי מַלְכוּת עַמָּם. מְזֵר תַּעֲרִימֵם. בְּאַף תַּחֲרִימֵם: י׳ יֶשַׁע שָׁמוּר. הוּא לֵיל שִׁמּוּר. אָמַר שֹׁמֵר אָתָא קֵץ אַשְׁמוּר:

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל, אֵל נָא:

אֵל נָא לְיֶשַׁע עַמְּךָ בַּחֲצִי לֵיל יָצָאתָ. וּבְעֶצֶם הַיּוֹם אוֹתָם הוֹצֵאתָ: הַדָּן עַמּוֹ בַּיּוֹם וְעַמִּים בַּלָּיְלָה. כִּי לְךָ יוֹם אַף לְךָ לָיְלָה: לַיְלָה אֲשֶׁר בּוֹ נִפְדּוּ רִאשׁוֹנִים. שִׁמֻּרִים נַמְתָּ יְהִי לָאַחֲרוֹנִים: וּמַה שֶּׁהָיָה בָּרִאשׁוֹנָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה לָאַחֲרוֹנָה. כְּשֵׁמַע מִצְרַיִם תַּשְׁמִיעַ לְצָרִים: י׳ תִּצְנַח וְתִצְרַח וְתִצְלַח תִּרְכַּב תִּתְקַע וְתִתְקַף עַל עַם, נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

העברת. נצית, עשית מצה ומריבה בין בכורי מצרים ובין אביהם וכדאיתא במדרש תהלים מזמור קל"ו בשעה שגלה הקב"ה מכת בכורות ואמר בחצות הלילה ומת כל בכור נכנסו כל הבכורות אצל אבותיהם ואמרו להם כל מה שאמר משה הביא עליהם, אין אתם מבקשים שנחיה, בואו והוציאו את העבדים האלה מבינינו ואם לאו אנו מתים, השיבו להם ואומרים אפילו כל המצריים מתים אינם יוצאים מכאן וכו׳ מיד יצאו ונטלו כל אחד חרבו והרג את אביו שנ׳ למכה מצרים בבכוריהם. מצית, מל׳ ונמצה דמו (ויקרא א׳ ט"ו). סכרו, מל׳ וסכרתי את מצרים (ישעיה י"ט, ד׳). נבקו, ל׳ ונבקה רוח מצרים (שם י"ט, ג׳). גם במעיהם, אף בכורים במעי אמם מתו, כמאמר חז"ל. שחת, אמרת. שואה ומשואה וכו׳, כולן ל׳ פחד ורעדה. ישמע לצור, עפ"ה ישעיה כ"ג, ה׳. ואיתא עליו בשמות רבה סוף פ׳ ט׳ כל צר שבמקרא חסר, במלכות הרשעה הכתוב מדבר, וכל צור מלא בצור המדינה הכתוב מדבר. משא דומה, ישעיה כ"א, י"א. בתכלית, בסוף. קרן עשירית, דניאל ז׳, כ"ד. מזר תערימם, תפשיטם את כתרם. אמר שומר, ישעיה כ"א, י"ב. הדן עמו ביום, בב"ר פ׳ כ׳ אין הקב"ה דן את האומות אלא בלילה בשעה שהם ישנים, ואינו דן את ישראל אלא ביום בשעה שהם עסוקים במצות. כי לך יום, תהלים ע"ד, ט"ז. ותתקף על [illegible] כמו

אָז תֵּשַׁע מַכּוֹת הָיוּ אֲדוֹנִים קָשֶׁה· אֲשֶׁר בָּם סִכַּרְתָּ גּוֹי לִבּוֹ מַקְשֶׁה: בְּעַזּוּת מֶלֶךְ עָז הָיְתָה מַכָּה עֲשִׂירִית· אֲשֶׁר הִמְשַׁלְתָּ בְּנוֹגְשֵׂי בְּנֵי נִסָּה עֲשִׂירִית: גְּדִיעַת בְּכוֹרוֹת הָיְתָה תַּכְלִיתָם· אֲשֶׁר שַׁתָּה אַפְּךָ עַל תַּבְלִיתָם: דַּנְתָּ לִפְנֵיהֶם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם· וְגַם צוּרָתָם הִפַּלְתָּ בְּאָהֳלֵיהֶם: הִכִּיתָ כָּל־בְּכוֹר לְכָל־רֹאשׁ מִשְׁפָּחָה· בְּכוֹר לְאִישׁ וְאִשָּׁה בְּכוֹר לְעֶבֶד וְשִׁפְחָה: וּבְכוֹר לִבְהֵמָה וּבְכוֹר לְכָל־דָּבָר· בַּבַּיִת וּבַחוּץ הֶבֶר שַׁתָּ לְכָל־דָּבָר: זַעַף וְנַחַת נִגְלֵיתָ נָגוֹף וְרָפֹא· לִבְכוֹרֵי צָר נָגוֹף וְלִבְנְךָ בְּכֹרְךָ רָפֹא: חֲצוֹת לַיְלָה כְּבֵן יְדִידְךָ מוֹדֶיךָ· עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ וְעַל צֶדֶק אֲהֻבֶיךָ: טֶכֶם אֶצְבָּעֲךָ עָשְׂתָה תֵּשַׁע מַכּוֹת· יָדְךָ עָשְׂתָה מַכַּת בְּכוֹרוֹת: יְמִין עֻזְּךָ טִבְּעָה צָר וַיְרוֹמְמוּךָ הַכֹּל· וּזְרוֹעַ קָדְשְׁךָ תִּפְדֵּנוּ וְתָרוּם עַל כֹּל:

ח׳ אֵל נָא· לְעוֹלָם תֻּעֲרָץ· וּלְעוֹלָם תֻּקְדָּשׁ· וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים· תִּמְלוֹךְ וְתִתְנַשֵּׂא· הָאֵל מֶלֶךְ· נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ· כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים· מַלְכוּתוֹ נֶצַח· נוֹרְאוֹתָיו שִׂיחוּ· סַפְּרוּ עֻזּוֹ· פָּאֲרוּהוּ צְבָאָיו· קַדְּשׁוּהוּ רוֹמְמוּהוּ· רֹן שִׁיר וָשֶׁבַח· תֹּקֶף תְּהִלּוֹת תִּפְאַרְתּוֹ:

וּבְכֵן וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה: ע״פ א״ב.

אָז רֹב נִסִּים הִפְלֵאתָ בַּלַּיְלָה:
בְּרֹאשׁ אַשְׁמוֹרֶת זֶה הַלַּיְלָה:
גֵּר צֶדֶק נִצַּחְתּוֹ כְּנֶחֱלַק לוֹ לַיְלָה:
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

יש להפסיק בדבור, וע״כ אַף נקמץ. בני נסה עשירית, בני אברהם שנתנסה בעשר נסיונות. תבליתם, תועבתם, ול׳ ישעיה י׳, כ״ה: חצות לילה וכו׳ ר״ל בלילי פסח, ויסוד החרוז על פסוק תהלים קי״ט ס״ב חצות לילה אקום וגו׳ ונדרש בשמות רבה פ׳ י״ח אקום להודות לך על המשפטים שעשית במצרים, ולנו עשית צדק. צדק אֲהֻבֶיךָ כן נקוד בכ״י וכל״ל כמו נתעלסה בָּאֳהָבִים (משלי ז׳, י״ח). ידך עשתה מכת בכורות, כן בכ״י ועיקר, והכוונה מבוארת, כי ט׳ מכות נעשות ע״י שליח השם (ועכם הוא ל׳ שליח המלך) אבל מכת הבכורות הכה אותם הקב״ה בעצמו.

ובכן ויהי בחצי הלילה, בחצי ליל ט״ו ניסן (שמות י״ב, כ״ט). והנה כל הדברים הנמנים בפיוט זה כלם אירעו בליל ט״ו בניסן, קצת מהם נכתבים במקרא בפירוש, וקצת מהן ע״פ הקבלה וקצת מהן בגזרה שוה. ואיתא בשמות רבה סוף פ׳ י״ח מה ראה לומר ליל שמורים, שבו עשה גדולות לצדיקים כשם שעשה לישראל במצרים, ובו הציל לחזקיה ובו הציל לדניאל מגוב האריות ובו משיח ואליהו מתגדלין שנ׳ אמר שומר אתא בקר וגם לילה עכ״ל ובבמדבר רבה פ׳ כ׳ כל הנסים שנעשו לישראל ופרע להם מן הרשעים בלילה היה וכו׳. בראש אשמורות, הלילה נחלק לג׳ אשמורות או משמרות, הראשונה נקראה ראש אשמורות (איכה ב׳ י״ט) והשניה אשמורת התיכונה (שופטים ז׳, י״ט) והשלישית אשמורת הבקר (שמות י״ד, כ״ד). ובברכות דף ג׳ שלש משמרות הוי הלילה וכו׳. גר צדק, אברהם אבינו. נצחתו, שהיה מנצח את ד׳ המלכים בחלוק הלילה שנ׳ ויחלק עליהם לילה (בראשית י״ד, ט״ו) ואיתא בבראשית רבא פ׳ מ״ג ר׳ בנימן אמר הלילה נחלקה מאליו, ורבנן אמרי יוצרו חלקו, אמר הקב״ה אביהם פעל עמי בחצי הלילה אף אני פועל עם בניו בחצי הלילה, ואימתי, במצרים.

דַּנְתָּ מֶלֶךְ גְּרָר בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה:
הִפְחַדְתָּ אֲרַמִּי בְּאֶמֶשׁ לַיְלָה:
וְיִשְׂרָאֵל יָשַׂר לָאֵל וַיּוּכַל לוֹ לַיְלָה:
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

זֶרַע בְּכוֹרֵי פַתְרוֹס מָחַצְתָּ בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:
חֵילָם לֹא מָצְאוּ בְּקוּמָם בַּלַּיְלָה:
טִישַׂת נְגִיד חֲרֹשֶׁת סִלִּיתָ בְּכוֹכְבֵי לַיְלָה:
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

יָעַץ מְחָרֵף לְנוֹפֵף אִוּוּי הוֹבַשְׁתָּ פְגָרָיו בַּלַּיְלָה:
כָּרַע בֵּל וּמַצָּבוֹ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה:
לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רָז חֲזוֹת לַיְלָה:
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

מִשְׁתַּכֵּר בִּכְלֵי קֹדֶשׁ נֶהֱרַג בּוֹ בַּלַּיְלָה:
נוֹשַׁע מִבּוֹר אֲרָיוֹת פּוֹתֵר בְּעִתּוּתֵי לַיְלָה:

וראה גם פירוש רש"י על הפסוק. **מלך גרר**, אבימלך (שם כ', ו'). **ארמי**, לבן (שם ל"א, כ"ט). **באמש**, מל' אמש שואה ומשואה (איוב ל', ג'). **וישראל**, יעקב אבינו. **ישר לאל**, נלחם עם מלאך (בראשית ל"ב, כ"ה), והלשון עפ"ה הושע י"ב, ה'. **פתרוס**, מצרים עפ"ה בראשית י' י"ד. **מחצת**, הרגת. **חילם**, כוחם. **טישת**, ל' התעופפות בכנפים מל' יטוש עלי אוכל (איוב ט', כ"ו), ועי"כ הנכון פישת בסי"ן. ומליצו שנקראו אנשי המלחמה כנף בעבור שהם ככנפים למלך ככתוב והיו מטות כנפיו (ישעיה ח', ח') לכן הושאל כאן ל' טיסה על חיל של נגיד חרשת והוא סיסרא שר צבא של יבין והוא ישב בחרושת (שופטים ד', ב'. ט"ו). **סלית**, כבשת מל' סלה כל אבירי (איכה א', ט"ו). **בכוכבי לילה**, שופטים ה', כ'. **מחרף**, סנחריב (מ"ב סמן י"ח. י"ט, ע"ז. כ"ג). **לנופף** את ידו על **אווי** הוא ירושלים וכה"מ, ומל' ישעיה י', ל"ב. ותהלים קל"ב, י"ג. **הובשת פגריו**, מ"ב י"ט, ל"ה. **הובשה** ל' חרפה כמו הובשת היום את פני כל עבדיך (ש"ב י"ט, ו'), גם הוא ל' יבש כמו הובשת נהרות איתן (תהלים ע"ד, ט"ו) ר"ל מתו בדבר ונתייבשו כעץ. **כרע בל ומצבו**, בל הוא אליל של בבל (ישעיה מ"ו, א'), ומצבו הוא בסיסו שהיה עומד עליו, ונשתברו שניהם בלילה. והמעשה הזה של שבירת אליל בבל לא נמצא בפירוש במקרא אבל יסופר בספרי אפוקריפא בחלק אשר שמו הבל בבבל והתנין בבבל, ונזכר גם בבראשית רבא פ' ס"ח וז"ל היה לו תנין אחד לנבוכדנצר והיה בולע כל מה שהיו משליכין לפניו, אמר נבוכדנצר לדניאל כמה כחו גדול שבולע כל מה שמשליכין לפניו, אמר לו דניאל תן לי רשות ואני מתישו, נתן לו רשות, מה עשה נטל תבן והטמין לתוכו מסמרים והשליך לפניו ונקבו מסמרים את בני מעיו הה"ד ופקדתי על בל בבבל והוצאתי את בלעו מפיו (ירמיה נ"א, מ"ד) עכ"ל גם במדרש שיר דף ל"ו איתא שהפילה הרוח את בל צלם של בבל. **לאיש חמודות**, לדניאל (דניאל י', י"א). **נגלה רז**, של חלום נבוכדנצר (שם ב', י"ט). **משתכר**, בלשאצר (שם ה', ב'. ל'). **בעתותי**. כמו בְּעִתּוֹת [וכן גם בכי"י בְּעִתּוֹת] ר"ל בחצי הלילה אשר הוא חולק העתות, ובעתות הללו נושע הפותר דניאל מבור האריות (שם סמן ו'). וראיתי יש מפרשים בעתותי מל' בעתה ר"ל סותר החלומות המבעיתין ומבהילין האנשים בלילה, ופירוש זה טעות הוא כי אם היה כך היה לו לכתוב בְּעִיתֵי לילה, ועוד מלבד זה יהיה לפי פירוש כזה העיקר חסר כי בכל החרוזים כאן מלת לילה סובבת על ליל פסח דוקא, ועי"כ הנכון כמו שפרשתי ובי"ת בעתותי הוא בי"ת הזמן, והעד הנאמן הוא החרוז דומה לו בפיוט ואמרתם זבח פסח ליום ב' של פסח מסגרת סוגרה בְּעִתּוֹתֵי פסח והוא ודאי ל' עת. ודקדוק בעתותי דומה לדקדוק ובפתותי לחם (יחזקאל י"ג, י"ט) שהוא כמו ובפתות

שִׂנְאָה נָטַר אֲגָגִי וְכָתַב סְפָרִים בַּלַּיְלָה:
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

עוֹרַרְתָּ נִצְחֲךָ עָלָיו בְּנֶדֶד שְׁנַת לַיְלָה:
פּוּרָה תִדְרוֹךְ לְשֹׁמֵר מַה מִלַּיְלָה:
צָרַח כַּשֹּׁמֵר וְשָׂח אָתָא בֹקֶר וְגַם לַיְלָה:
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

קָרֵב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה:
רָם הוֹדַע כִּי לְךָ יוֹם אַף לְךָ לַיְלָה:
שׁוֹמְרִים הַפְקֵד לְעִירְךָ כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה:
תָּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֶשְׁכַּת לַיְלָה:
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

בהרבה קהלות אומרים כאן ובכן לך תעלה קדושה וכו' (דף 712), ואומרים אדיר דר מתוחים בתפלת מוסף קודם אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתינו.

סדר. ע"ס א"ב כפול.

אַדִּיר דָּר מְתוּחִים· בְּחֶסֶד כֹּל מַלְּחִים· אֹזֶן אֶנְקַת אֲנוּחִים· וְהוֹצִיאָם מִבֵּין הַחוֹחִים: אָז בְּרֹב חֶמְלָתוֹ· רַד מִמְּעוֹן דִּירָתוֹ· וּפָדָה מִפֶּרֶךְ אֲיֻמָּתוֹ· וְכִנָּם חֶבֶל נַחֲלָתוֹ: בָּט בְּשִׁבְעִים עֲמָמִים· וְנִמְצְאוּ לְפָנָיו עֲמוּמִים· וְהִגְרִיל בְּמַלְאֲכֵי מְרוֹמִים· וְנָפַל חֶבְלוֹ בַּנְּעִימִים: בְּשׂוּרוֹ גוֹזֵר וּמֵקִים· שָׂמַח בְּעַם חֲשׁוּקִים· כְּיוֹם נְטִיַּת דֹּק וַאֲרָקִים· תֵּת־לָמוֹ דָּתוֹת וְחֻקִּים: גַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ עֲנֻגַּת וְרַכָּה· אִסּוּר וְהֶתֵּר לְהַעֲרִיכָה· לְבַל אֶכָּשֵׁל לְהַמְּרְכָה· הַיּוֹם בְּדְבַר

כן בְּעִתּוֹתַי כמו בְּעִתּוֹת· אגגי, המן. בנדד שנת לילה, שנדדה השנה מן אחשורוש (אסתר ו', א'). ואיתא בילקוט אסתר רמז תתרנ"ח ארבע פעמים כתיב בלילה ההוא וארבעתם היו בליל פסח, שתים ביד בניה של רחל ושתים ביד בניה של לאה, מכת בכורות ומפלת סנחריב ביד בניה של לאה, ומפלת גדעון והמן ביד בניה של רחל. בסנחריב כתיב ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור, הלין רבשקה על החומה ושמע שהיו קוראים את ההלל ואמר לסנחריב חזור לאחוריך כי נסים יעשו להם בזו הלילה, והוא היה מבזה על מגנים דכתיב ינופף ידו הר בת ציון. דבר אחר זה לילה של סיסרא דכתיב הכוכבים ממסלותם. לשומר מה מלילה, ע"פ ישעיה כ"א, י"א. י"ב. צרח כשומר, נכ"י אחד „צרח שומר". קרב יום וגו', הוא יום הגאולה העתידה ועש"ה זכריה י"ד, ז'. רם, קריאה אל הקב"ה, אתה הקב"ה תודיע. כי לך יום, תהלים ע"ד, ט"ז. שומרים הפקד, ישעיה ס"ב, ו'. חשכת לילה, כנוי לגלות.

אדיר דר זה הפיוט הולך ע"ס א"ב כפול ובסוף אות חי"ת חתום מנחם. ובאו בו הלכות הגעלה ובדיקת החמץ ואפיית המצות וסדר הסיבה וד' כוסות ע"פ גמרא פסחים ופוסקים הראשונים והכל בקולר ובלשון חרוזה, והוא כדי להוציא הצבור ידי חובתן לשאול בהלכות פסח קודם הפסח. דר מתוחים, שוכן השמים ועש"ה וימתחם כאהל (ישעיה מ', כ"ב). כל מלחים, פעל נגזר מן לָחֶם ר"ל בחסדו נותן לחם לכל. רד, ירד. וכנם, קרא אותם, מל' ובשם ישראל יכנה (ישעיה מ"ד, ה'). בט, הביט. עמומים מל' לא עממוהו (יחזקאל ל"א, ח') ל' חשך, ר"ל כל ע' אומות לא היו חשובים לפניו להיות נחלתו. ענוגה ורכה, כינוי לעדת ישראל. להמרכה, להיות נמוג, מל' מרך בלבבם (ויקרא כ"ו, ל"ו) נתמרך

הֲלָכָה: גַּשְׁתִּי כְּשֶׁאֲנִי אָבוּר· לִפְשׁוֹט בְּעַם צָבוּר· כְּמַזְכִּיר וְלֹא כְּמַזְהִיר בְּדִבּוּר· לְהוֹצִיא חוֹבַת צִבּוּר: דַּהֲרַת דָּת מְכֻלָּלָה· דָּרְשׁוּ וְהוֹרוּ חַכְמֵי גֹרֶן עֲגֻלָּה· וְהָגוּ בְּסֵדֶר הַגְעָלָה· לְהַכְנִיס יוֹרָה קְטַנָּה בְּתוֹךְ יוֹרָה גְדוֹלָה: הֶרֶךְ גְּדוֹלָה חֲשׂוּפָה· עוֹשִׂין לָהּ כְּמִין שָׂפָה· וּבִרְתִיחַ נִמְצֵאת חֲפוּפָה· מִמֵּי רוֹתְחִין גּוּפָהּ: הֲכָנַת קְעָרוֹת וּמְלֵיהֶן· בִּכְלִי שֵׁנִי שִׁמּוּשֵׁיהֶן· כְּשׁוֹפְכִין מֵסִיר בָּהֶן· כָּךְ שׁוֹפְכִין רוֹתְחִין עֲלֵיהֶן: הַגִּיגִית כֻּלָּן וְצַחֲצוּחָן· מֵעֵץ וְאֶבֶן שֶׁרְיָן בַּהֲדָחָן· וּמֵחֶרֶס מִצְוָה לְהַזְנִיחָן· עַד לְאַחַר הַפֶּסַח יָכוֹל לְהַנִּיחָן: וְשִׁמּוּשׁ סַכִּין וְעִנְיָנוֹ· מְדִיחִים אוֹתוֹ לְתַקְּנוֹ· בִּכְלִי רִאשׁוֹן תִּקּוּנוֹ· כָּךְ הַגְעָלָתוֹ וּבְחוּנוֹ: וְלִבּוּן בַּרְזֶל בָּאוּר בְּגַלְשׁוֹן· לְטַהֲרוֹ מִכָּל־רִפְשׁוֹן· וְקַתָּא בַּחַמִּין נְצוּרֵי כָּאִישׁוֹן· וְהִלְכְתָא כֻּלּוֹ בְּרוֹתְחִין וּבִכְלִי רִאשׁוֹן: זִקּוּק עֵץ פָּרוּר וְחִטּוּטוֹ· בִּכְלִי רִאשׁוֹן צִבְטוֹ· בְּרוֹתְחִין הַגְעָלַת קִשּׁוּטוֹ· כְּבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ: זִלְּפוּ חֲכָמִים בְּשִׁנּוּנָם· קְדֵרוֹת חֶרֶס בְּשִׁבְרוֹנָם· וְהִתִּירוּ בִּמְחִיצוֹת מִן הָעַיִן לְטָמְנָם· עֲשׂוּת בָּהֶם אַחַר הָרֶגֶל בֵּין בְּמִינָם וּבֵין שֶׁלֹּא בְּמִינָם: חִקּוּר קִדְרֵי נָפָה וּשְׁפוּד וּפְטִילָה· מְעֻלּוֹת הֵן כֻּלָּם בְּהַגְעָלָה· מָאנֵי דְקוּנְיָא כְּפַחֲרָא מְשׁוּלָה· מֻתָּרִין הֵן בַּהֲדָחָה כְּבוּרְמֵי דְגַלָּלָא: חִיּוּב כֵּלִים הֲרֵי הֵן מְרֻוָּחִין· וּמֵאִסּוּרָן מְצֻחְצָחִין· וְכַדַּת הֵן מוּנָחִין: תַּמּוּ הִלְכוֹת הַגְעָלָה בְּרוֹתְחִין: טַעֲמֵי דָת מוּסָר· מֵהֶם בְּלִי לְחַסֵּר· בְּדִיקַת חָמֵץ לָנוּ נִמְסָר· מֵאוֹר לְאַרְבָּעָה עָשָׂר: טִירַת גֶּפֶן בּוֹקֵקָה· אֵין בּוֹדְקִין לַחַמָּה וַאֲבוּקָה· כִּי אִם לְנֵר דְּלוּקָה· שֶׁהַנֵּר יָפֶה לִבְדִיקָה: יְדוּעִים בֵּאֲרוּ לְאַמֵּץ· הַמַּתְחִיל לְבָעֵר חָמֵץ· מְבָרֵךְ כָּזֹאת בְּאֹמֶץ· בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בִּעוּר חָמֵץ: יִשְׂרָאֵל אֵימָתַי מְצֻוֶּה עֲלֵיהֶם· לִבְדּוֹק בְּיֹשֶׁר נְוֵיהֶם· עֲשׂוֹת פִּקּוּד רִקְמֵיהֶם· כְּשֶׁבְּנֵי אָדָם מְצוּיִים בְּבָתֵּיהֶם: כַּוֵּי בַּיִת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים· לִבְדִיקָה אֵינָם מְזֻמָּנִים· וְאֶמְצָעִים לְבַד פּוֹנִים· שֶׁחָמֵץ בָּם נוֹתְנִים: כְּלָל

פסול (חולין מ"ה ב'). אבור, ל' טהרה ונקיות. לפשוט, לפרש ומל' חז"ל ואפשיט לן וכדומה. בעם צבור, בעם הנקהל. חובת צבור, כי כן המנהג לשאול ולדרוש בהלכות הפסח קודם פסח (פסחים ו'). דהרת, מל' דהרות אביריו (שופטים ה', כ"ב) ור"ל הלכות ולמודי התורה המפוארה. גרן עגלה, כנוי לסנהדרין שהיו יושבים כחצי גרן עגולה כדי שיהיו רואין זה את זה (סנהדרין ל"ו, ב). והגו, והורו. חשופה, מגולה. חפופה, מטוהרה מל' חף אנכי (איוב ל"ג, ט'). שופכים רותחין עליהן, ראה תוספות זבחים דף צ"ה, ע"ב. וצחצוחן, וטהרתן. להזניחן, לעזבם. בגלשון, בגלוי, מל' שגלשו (שיר ד', א'). וקתא, שטיעל, גריף. וחטוטו, מקיונו, וצבוטו, פליטתו. זלפו, הוכיחו בלמודם. קדרי נפה, יש גורסים קדרי כפה, כן כתוב במהרי"ל. ופטילה, כלי לתת בו גרוגרות וכדומה כמו בכלים פ' ט"ז משנה ה' פטילא טמאה. מאני דקוניא, כלים של חרס שטחין אותן בעופרת או זכוכית ובל"א גלאזירט וראה פסחים דף ל', ב'. כפחרא, ככלי חרס. כבורמי דגללא, כלים העשוים משיש, וכל הענין זה יתבאר בר"ף פרק ב' דפסחים במשנה חמץ של נכרי בד"ה נקוט האי כללא בידך. טירת, בית. גפן בוקקה, כנוי לישראל עפ"י הושע י', א'. באומץ, בכוונה. פקוד רקמיהם, פקוד גם הוא ל' בדיקה, מל' פקוד את בני לוי בל"א מוסטערן. רקמיהם שמלותם ור"ל בדיקת הבגדים וכיסיהם. כוי, חורים.

גַּג יָצִיעַ וּמִגְדַּל וַהֲפַת בָּקָר· וְלוּלִין וּמַתְבֵּנִים בְּלִי לְסַקֵּר· וְאוֹצְרוֹת יַיִן וְשֶׁמֶן מִתְחַקֵּר· אֵלּוּ בּוֹדְקִין כָּל־עִקָּר: לְאֶמְצָעִית חוֹר בֵּינוֹ וּבֵין קְרוֹבוֹ· זֶה בּוֹדֵק עַד מְקוֹם הַגָּעַת יָדוֹ בְּאָרְכּוֹ· וְזֶה בּוֹדֵק לְמַחֲצִית אָרְכּוֹ· וְהַשְּׁאָר מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ: לְחֹק יְהוּדִי וְגוֹי בְּחוֹר שֻׁתָּפִין· לֹא יִבְדּוֹק נָמוּ צוֹפִים· מִפְּנֵי סַכָּנַת גּוּפִים· פֶּן־יַחְשְׁדוּ לִכְשָׁפִים: מַפֹּלֶת עַל חָמֵץ עֲבוּרוֹ כָּל נִטְרָחִים· וְהוּא כִּמְבֹעָר בִּמְקוֹם נִדּוֹחִים· לְבַל חוֹפְשִׂים אַחֲרָיו נוֹבְחִים· וַחֲפִישָׁתָן שְׁלשָׁה טְפָחִים: מַרְתֵּף בִּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת· בְּהִכָּנֵסַת חָמֵץ מִתְחַקְּרוֹת· וְאוֹצְרוֹת יַיִן (וְשֶׁמֶן) מְסוּרוֹת· בְּמִסְתַּפֵּק אֲסוּרוֹת· וְאִם בְּדָקָן מֻתָּרוֹת: גְּוֵי דָגִים קְטַנִּים· לִבְדִיקָה הֵם מְזֻמָּנִים· וּבָתֵּי תְמָרִים וַעֲצֵי אֲפוּנִים· צְרִיכִין בְּדִיקָה וְהֵם בְּחוּנִים: נֶצַח בֵּית מֶלַח וּצְרֵי גְּלוּיִם· לִבְדִיקָה הֵם רְאוּיִים· וְחָצֵר פְּטוּרִים מִנֵּהּ קְנוּיִים· שֶׁהָעוֹרְבִים שָׁם מְצוּיִים: סוֹף אַרְבַּע שָׁעוֹת לְבַשֵּׁשׁ· וְאַחַר כֵּן לְבָעֵר וְלֹא לְמַשֵּׁשׁ· אוֹכְלִין כָּל־אַרְבַּע וְתוֹלִין כָּל־חָמֵשׁ· וְשׂוֹרְפִין בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ: שָׂם יְהוּדִי חָמֵץ אֵצֶל חֲבֵרוֹ· עַד אַרְבַּע צָרִיךְ לְאַחֲרוֹ· בְּשֵׁשׁ שׂוֹרְפוֹ וּבְחָמֵשׁ מוֹכְרוֹ· שֶׁהַכֹּל מְצֻוִּין עָלָיו לְבַעֲרוֹ: עָרֵל שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ לְיִשְׂרָאֵל בְּבֵיתוֹ· וְקִבֵּל עָלָיו שְׁמוּרוֹ וְאַחֲרָיוּתוֹ· וְנִגְנַב אוֹ אָבַד חַיָּב עַל פְּרִיעָתוֹ· בְּהַגָּעַת שֵׁשׁ חַיָּב בְּהַבְעָרָתוֹ: עָמַד וְיִחֵד לוֹ מְקוֹמוֹ· וַיּוֹצִיא מֵרְשׁוּת עַצְמוֹ· בְּבֵאוּר תּוֹרָה פִּרְסְמוֹ· וְאֵין עָלָיו אַשְׁמוֹ: פֵּרַשׁ לַיָּם וְיוֹצֵא בְשַׁיָּרָה· בְּתוֹךְ שְׁלשִׁים זָקוּק לְבַעֲרָה· וְקֹדֶם שְׁלשִׁים נָמוּ חַכְמֵי יְקָרָה· אֵינוֹ זָקוּק לְפַנּוֹת בֵּית דִּירָה: פָּצוּ לְחַסּוּר רִפְתָּא יְהֵא נֵעוֹר· וְחוֹזֵר וּבוֹדֵק מְקוֹם בִּעוּר· וְאוֹמֵר כָּל־חֲמִירָא כְּשִׁעוּר· תַּמּוּ הִלְכוֹת בִּעוּר: צִוּוּי לִישַׁת עִסָּה מְגֻלָּה· בְּמַיִם שֶׁלָּנוּ הַלַּיְלָה· וְחַמִּין וְחַמֵּי חַמָּה פְּסוּלָה· וּבְמַיִם גְּרוּפִים נַמֵּי לָא: צְרִיכוֹת שָׁלשׁ נָשִׁים לְהַכְנִיפָה· עֲשׂוּקוֹת בְּבָצֵק בְּעַיִן יָפָה· אַחַת לָשָׁה וְאַחַת מְקַטְּפָה וְאַחַת אוֹפָה: קָטָן וְחֵרֵשׁ וְשׁוֹטֶה וְגוֹי אַרְבַּעְתָּן· כִּשְׂאוֹר פֵּרְשׁוּ לִישָׁתָן· וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה שֶׁלֹּא כַדָּת טְבִילָתָן· בָּרִאשׁוֹנוֹת אֲסוּרוֹת עִסָּתָן: קִיחַת כֵּלִים שְׁנַיִם אִישׁ אִישׁ בְּמוֹשָׁבוֹ· לְלִישַׁת עִסַּת פָּקוּד לְחַטְבוֹ· אַחַת שֶׁמְּקַטֶּפֶת בּוֹ· וְאַחַת שֶׁמְּצַנֶּנֶת בּוֹ: רְחִיצַת כְּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ שֶׁל־נַחְתּוֹם

יציע, איבערבוי. ולולין, היהנערסטייגע. ומתבנים, בית תבן. בלי לסקר, אין צריך לראות בהם לענין הבדיקה. לחוק יהודי, כ"א להוק יהודי, והוא מל' להקת נביאים (שמואל א' י"ט, כ'). צופים, החכמים שהם צופים ורואים טעמי תורה. נובחים, הכלבים. אפונים, ערבזען. קנוים, ישראל עה"ה עם זו קנית (שמות ט"ו, ט"ז). לבשש, לאחר מל' בשש משה (שמות ל"ב). פרסמו, בפירוש אמרה התורה. בשירה, באורחת סוחרים, קאראוואנע. זקוק, צריך. לחסור רפתא, שאם יחסר לו לחם מאותן שבדק. נעור, יתעורר לבדוק שנית. שלנו, אשר עבר עליהם הלילה. גרופים, כשאבים מקלחת גדולה ועבה. נמי, גם כל' חז"ל. להכניפה, להתאסף. מקטפה, בל"א טופפען. פרשו לישתן, יש להפריש אותן מלישת העסה. בראשונות, בשני לילות הראשונות של פסח. פקוד לחטבו, מל' חוטב עצים, ר"ל כך כותב הדין

נְחוּצִים· לְהַכְשִׁירָן בְּשֶׁל־עֵצִים· לְשָׁפְכָן בְּמַדְרוֹן הֱיוֹת נְפוּצִים· מִפְּנֵי שֶׁהֵם מַחֲמִיצִים: רוֹעַ מַכַּת טְרִיָּתוֹ· לֹא יִלְעוֹס חִטִּים לְאִסְפְּלָנִיתוֹ· לִתֵּן עַל־גַּבֵּי מַכָּתוֹ· מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲמִיצָתוֹ: שַׁמָּשׁ שֶׁאָכַל כַּזַּיִת מַצָּה· כְּשֶׁהוּא מֵסֵב יְדֵי חוֹבָתוֹ יָצָא· וְיַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ בְּעִסָּה מִתְחַמְּצָה· בָּרִאשׁוֹנוֹת אֲסוּרוֹת אֲבָל בִּשְׁאָר נִרְצָה: שַׁר מַצָּה דְּמוּיָה לַחֲרָרָה· שֶׁלֹּא בִשְּׁלָהּ כַּשּׁוּרָה· וְנַעֲשֵׂית חוּטִין כְּשֶׁהִכְסִיפָהּ מְדוּרָה· חַיָּבִין עָלֶיהָ וְהִיא אֲסוּרָה: תְּמִיכוֹת נָשִׁים בְּמִצְוַת פֶּסַח לְבָרְרָה· כַּאֲנָשִׁים פְּקוּדִים לְשָׁמְרָהּ לְבַעֲרֵי חֲמִירָא וּלְמֵיכַל פְּטִירָא· וּלְמִשְׁתֵּי אַרְבַּע כָּסֵי דְחַמְרָא: תֵּת מַצָּה וּמָרוֹר וַחֲרֹסֶת בִּסְעוּדָה· לִפְנֵי כָל־אֶחָד וְאֶחָד בַּעֲנִידָה· וְאֵין עוֹקְרִין אֶת־הַשֻּׁלְחָן לְהַעֲמִידָה· וְנָמוּ כֻּלְּהוּ לִפְנֵי מִי שֶׁאוֹמֵר הַהַגָּדָה:

ח׳ וּבְכֵן לְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

סלוק.

וּבְכֵן כִּי אֵין לְפָנֶיךָ לַיְלָה· וְהַכֹּל לְפָנֶיךָ יוֹם· וְיוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר· וְלַיְלָה לְלַיְלָה דַּעַת יוֹדִיעַ: וְחֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ· וּנְהוֹרָא שְׁרֵא עִמָּךְ· בְּקָרִים יַגִּידוּ חַסְדֶּךָ· וְלֵילוֹת יְשַׁנְּנוּ אֱמוּנָתֶךָ: וְשַׁחַר וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם וָנֹגַהּ· וַעֲרָבַיִם וְנֶשֶׁף וָלַיְלָה· וְכָל־עֵת וְעִדָּן וּזְמַן וָרֶגַע· יַזְכִּירוּ נִסֵּי פְלָאֶיךָ· וְיַגִּידוּ אוֹתוֹת וּמוֹפְתֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ: הַמְחַדֵּשׁ יְשׁוּעוֹת· וּמַפְלִיא פְלָאוֹת· וְעוֹשֶׂה נוֹרָאוֹת· הַסּוֹפֵר יָמִים· וּמוֹנֶה עִתִּים: וְיוֹמְךָ אֶלֶף שָׁנִים· וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ· כִּי הַכֹּל כָּלֶה· וְאַתָּה לֹא כָלֶה: וְכַאֲשֶׁר אַתָּה חַי כֵּן מְשָׁרְתֶיךָ חַיִּים· טָהוֹר וְהֵם טְהוֹרִים· קָדוֹשׁ וְהֵם קְדוֹשִׁים· וּקְדֻשָּׁה לְקָדוֹשׁ מַקְדִּישִׁים וּמְשַׁלְּשִׁים:

ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה וכו׳.

וההלכה. **במדרון**, מקום משופע. **לאספלניתו**, תחבושת, פפלאסטער. **פטירא**, מצה. **בענידה**, בקנון, מל׳ אענדנו עטרות (איוב ל״א, ל״ו) ר״ל לפני כל אחד של בני הסעודה. **לפני מי שאומר**, לפני השם האומר ועושה.

וכבן כי אין לפניך, כל הסלוק הזה מיוסד על ב״ר פ׳ ו׳ לך יום אף לך לילה (תהלים ע״ד ט״ז), לך היום מקלס ולך הלילה מקלס, בשעה שאתה עושה לנו נסים ביום לך יום ובשעה שאתה עושה לנו נסים בלילה אף לך לילה, מה היום ברשותך אף הלילה ברשותך וכו׳. **ויום ליום**, עש״ה תהלים י״ט, ג׳. **וחשך**, שם קל״ט, י״ב. **ונהורא**, דניאל ב׳ כ״ב. **בקרים יגידו**, עש״ה להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות (תהלים צ״ב, ג׳). **ויומך**, ע״פ תהלים צ׳ ד׳. **ושנותיך**, שם ק״ב, כ״ח. **וכאשר אתה חי**, יסודו בתנחומא פ׳ קדושים וילקוט רמז תר״ד כל שם חביב שהיה להקדוש ברוך הוא בהם קרא את ישראל, נקרא אלהים וקרא לישראל אלהים, נקרא חכם וקרא לישראל חכם, נקרא קדוש וקרא לישראל קדושים וכו׳.

סדר הזולתות שבין פסח לשבועות·

בין פסח לשבועות בשבתות הנופלות מן ג׳ אייר ואילך נוהגים לומר זולתות. וברוב השנים הם ה׳ שבתות לזאת הוסדו ה׳ זולתות וזה סדרם: **אזכרך דודי**, **אלהים אל דמי**, **אתה אלהים**, **אחרי נמכר**, **אלהים באזנינו**. והנה שלשה מן זולתות האלה הן קבועות ובלתי משתנות והן זולת הראשונה **אזכרך דודי** שאומרים לעולם בשבת הראשונה, וזולת האחרונה **אלהים באזנינו** שאומרים לעולם בשבת שלפני שבועות, וזולת **אחרי נמכר** היא דבוקה לפ׳ בהר לעולם. ושתי הזולתות הנשארות אין בהן סדר בקדימה ואיחור, ויש קהלות מקדימים **אתה אלהים** ל**אלהים אל דמי** וכן נוהגים נק״ק פפד״מ, ויש קהלות מהפכים הסדר. גם באותן השנים שאין בהן בין ר״ח אייר לשבועות כי אם ד׳ שבתות והוא כשחל ר״ח אייר בשבת, אז נדחה זולת אחת מן השתים הנזכרות וגם בזה המנהגים נחלקים, יש דוחים הזולת **אתה אלהים** ויש דוחים הזולת **אלהים אל דמי**, ואין בזה קפידא. ובכל השבתות האלה אומרים **אמת ויציב** של כל ימות השנה בלי שנוי.

פֿאָם ערזטען שבת נאָך ר״ח אייר ביז שבועות, זאָוויא אַן דען שבתות צווישען שבעה עשר בתמוז אונד תשעה באב, ווערדען פֿאָלגענדע זולתות געזאָגט.

זולת לשבת ראשונה אחר ראש חדש אייר·

ע״ס א״ב, ובסוף חתום משלם.

אֶזְכָּרְךָ דּוֹדִי מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן וְחֶרְמוֹנִים· בְּגֹדֶל מַסּוֹת אֲשֶׁר הִפְלֵאתָ לַקַּדְמוֹנִים· גְּאַלְתָּם בִּזְרוֹעַ וְהִצַּלְתָּם כַּמָּה מוֹנִים· דִּמִּינוּ עַתָּה בַּגּוֹלָה כְּמֵתֵי אַשְׁמַנִּים: הֲדִיחַתְנִי הָאֲרִי וְשִׁבֵּר וְעִצֵּם עֲצָמַי· וְהִצַּלְתַּנִי מִפִּיו לְפִי מְלֹאת יָמַי· וְנִבְנֵי הַדֹּב וְגֵרַם גְּרָמַי· חִלַּצְתַּנִי מִיָּדוֹ וְדָרַשְׁתָּ דָמַי: טָרַף נָמֵר וּפָרַץ הֵיכָלִי· יָעַץ מִכְּבַּת וּמַחוּץ לְשִׂכְלִי· כִּלִּיתָ אֲגַפָּיו כְּשָׁמְעֲתָ קוֹלִי· לִגְיוֹנָיו מָחַצְתָּ וְהוֹשַׁעְתָּ קְהָלִי: מִכֻּלָּם תָּקַף חֲזִיר הַבָּר· נָאַץ וְחֵרֵף וְעַד כּוֹכָבִים גָּבַר· סִלְּנִי כִּרְסְמַנִי וּלְכַלּוֹתִי סִבֵּר· עִרְעֵר זְבוּלְךָ וְעַד הַיְסוֹד עָבָר: פַּק פְּלִילִיָּה וְשִׁנָּה עֹז דָּתִי· צִוַּנִי לְכַחֵשׁ יִחוּד עֵדָתִי· קוֹנְךָ הֲיַעֲצֹר כֹּחַ לְעֻמָּתִי· רִפַּסְתִּי דְּבִירוֹ וְהִנְנִי בְּקוֹמָתִי: שָׁמַעְתָּ חֶרְפָּתָם אַל־תֶּחֱרַשׁ לְרִיבִי· שִׁבְעָתַיִם הָשֵׁב אֶל־חֵיק מְרִיבִי· תֵּבַע גְּאֻלָּתִי דּוֹדִי וּקְרוֹבִי· תָּחִישׁ לִי מִפְלָט עִמְּךָ לְעָרְבִי: מִמַּחְצֶבֶת רַהַב הָעִירָה עֹז נָקָם לִלְבּוֹשׁ· שַׁחַץ עֲדִינָה תַּשְׁבִּית מַכָּתִי לַחֲבוֹשׁ· לִדְרוֹךְ פּוּרָה בִּגְדֵי נָקָם תִּלְבּוֹשׁ· מְלוּכָה לַאֲדֶרְךָ כְּמֵי יַם סוּף כִּיבוֹשׁ: עזרת אבותינו וכו׳.

מארץ ירדן תהלים מ״ב, ז׳. **אשמנים**, בישעיה נ״ט, י׳ באשמנים כמתים, ופתרו מנחם ל׳ מחשכים ויונתן תרגם כמה דאחידין קבריא באפי מיתיא. **הארי**, בבל. **לפי מלאת ימי**, אחרי מלאות ע׳ שנה של גלות בבל. **הדב**, מדי (דניאל ז׳, ה׳). **נמר**, יון. וראה רש״י ירמיה ה׳, ו׳. **אגפיו**, כנפיו, כמו גמר וכל אגפיה (יחזקאל ל״ח, ו׳). **חזיר הבר**, מלכות רומי הקדומה. **כרסמני**, שחתני, מל׳ יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ׳, ט״ו). **פק פליליה**, מל׳ ישעיה כ״ח, ז׳. **קונך היעצר כח**, כן יאמר האויב, היעצור קונך כח לעומתי, רפסתי וכו׳. ול׳ יעצר כח כמו ולא עצרתי כח (דניאל י׳, ח׳) ר״ל היכול יוכל דבר לי. **עמך לערבי**, תסתירני בצל מחסך, ל׳ ערבני (ישעיה ל״ח, י״ד). **ממחצבת רהב**, מל׳ ישעיה נ״א, ט׳. **שחץ**, ל׳ גאות. **עדינה**, ישעיה מ״ז, ח׳. **לדרוך פורה**, מל׳ שם ס״ג, ג׳.

זולת לשבת שניה אחר ר״ח אייר·

חיזט דיענער שבת פרשת בהר יאָ ווירד לאָן זולת אחרי נמכר (זייטע 715) געזאָגט.
ע״ס א״ב, ובסוף חתום בנימן.

אלהים אל־דמי לך אל־תשקט ותחרש· בעד נוה היכלך כי נהרס ונחרש· גוים ירשוהו כבן ראוי לירש· דם עבדיך שפכו ודרוש לא נדרש: הלא אתה מאז ומקדם בכל־צרתם צרת· וטרם קראוך רחמיך הכמרת· ונחתם עתה ופנים הסתרת· חדש אכל חלק לך בררת: טחי תפל שוחחים לי בחרף· יוצרך שכחך ופנה לך ערף· כלינו בית מרפידו וטמאנוהו כגרף· לא חש להושיע כי נטש וירף: מלך עליון עד אנה עלי יתמלאון· נוהמים כלבאים וכהמות ים ישאון· שגיא כח רמה ידך בל יחזיון ויראון· עדי כמהי ישעך מופתיך יתפלאון: פשע שמם קדש וחזון והתמיד· צפה כימי קדם לחדש ולהעמיד· קרבנות שחר וערב על מזבחך תתמיד· רעיתך קומם שממה ועוינה תשמיד: שערים הטבועים הקם על תלם· תיסד על מכונו היכל ואולם· בעשותך נוראות יקוויך עם עולם· מוראך נצח יעריצו כאז בהגאלם: עזרת אבותינו וכו׳.

זולת לשבת שלישית אחר ר״ח אייר·

חיזט דיענער שבת פרשת בהר יאָ ווירד לאָן זולת אחרי נמכר (זיטע 715) געזאָגט.
ע״ס א״ב, ובסוף חתום משלם.

אתה אלהים וזולתך אין עוד· עדינה נמה אני ואפסי עוד· באתי בחדרי מלך וערערתי מקום ועוד· ובשלום יצאתי בלי פגע ומועד: גבוריו שוסיתי אביריו עשיתי· טירותיו הרסתי משכנותיו רמסתי· דביריו רעצתי נחלתו עניתי· צבאיו רצצתי ורע לא אניתי: הנני שלוה דשנה ורעננה· יושבת בארמון שקטה ושאננה· ואיה נפלאותיו אשר הפליא לכנה· מדוע מידי לא יצילנה: זמירות היכלו החשיתי וחללתי שירותיו· והצתי באש מקדשו וערערתי חצרותיו· חללתי צפונו וקרקרתי קירותיו· ועל מזבחו טבחתי משרתיו: טיף חוזי סערה ונבוי צופיה· הנבאים לה עוד

אלהים אל דמי, תהלים פ״ג, ב׳. בכל צרתם צרת, עפ״ה ישעיה ס״ג, ט׳ וכדרוש חז״ל בתענית דף ט״ז. חדש אב. ול׳ הושע ה׳ ז׳. וראה בבאורי לקינות דף 75. טחי תפל, יחזקאל י״ג, י״א. בית מרפידו, בה״מ ועפ״ה שיר ג׳, י׳. כגרף, גרף של רעי כל׳ חז״ל. וכהמות ים ישאון, עפ״ה ישעיה י״ז, י״ב. רמה ידך וגו׳, שם כ״ו, י״א. פשע שומם, דניאל ח׳, י״ג. שערים הטבועים, שערי בה״מ שלא שלטו בהם האויבים אלא נטבעו בארץ, כדאיתא באיכה רבה דף ע״ג גם בגמרא סוטה דף ט׳.

נמה, מדברת. ועוד, אשר מתועדים שם, ר״ל הבה״מ. ומעוד, ל׳ מועדו קרסלי (תהלים י״ח ל״ז). שוסיתי, מל׳ שוסים וישסו (שופטים ב׳, י״ד) ל׳ גזל ושלל. עשיתי, ל׳ דחק ולחץ. רעצתי, מל׳ וירעצו וירצצו (שופטים י׳, ח׳). לכנה, לישראל (תהלים פ׳, ט״ז). טיף חוזי, דבור כביאי ישראל, טיף מל׳ אל

תַּעֲדִי תֻּפֶּיהָ· יָמִים אָרְכוּ וְאָבַד חֲזוֹן מְצַפֶּיהָ· אֵין לָהּ רְוָיָה מֵאֵשׁ רְשָׁפֶיהָ: כַּבִּיר כֹּחַ אַתָּה יְיָ אֲדוֹנֵינוּ· הַעַל אֵלֶּה תִתְאַפַּק תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ· לָמָּה תַבִּיט בּוֹגְדִים הַקָּמִים עָלֵינוּ· תַּחֲרִישׁ בְּבַלַּע רָשָׁע שְׁאֵרִית קְהָלֵינוּ: מוֹנִים וּמְעַנִּים וּמְדַכְּאִים עַמֶּךָ· וּמַרְבִּים נִאוּצִים וְחֵרוּפִים לְעֻמֶּךָ· נָאוֹר וְאַדִּיר לֹא יָכִילוּ גוֹיִם זַעְמֶךָ· יֵחַתּוּ מְרִיבֶיךָ וְהֻמַּם בְּקוֹל רַעְמֶךָ: סִתְּמוּ פִּיּוֹת מַמְלִיכֶיךָ שִׁמְךָ מְיַחֵד· עֵדוּת שֶׁקֶר לְהָעֵד וַאֲמִתְּךָ לְכַחֵד· עוּרָה לָמָּה תִישַׁן קָמֶיךָ לְהַכְחֵד· מַלְכוּתְךָ לְהַמְלִיךְ בְּפוּמְבֵּי וְיִחוּדְךָ לְסַהֵד: פָּנֶיךָ הָאֵר וְהַפְלֵא חֲסָדֶיךָ· הוֹשַׁע חוֹסֶיךָ וְהַרְנֵן חֲסִידֶיךָ· צֹאנְךָ נַהֵל לְקִרְיַת מוֹעֲדֶךָ· בְּעֵת הַכֹּל כִּי אֵין בִּלְעָדֶיךָ: קוֹמֵם סֻכָּךְ בְּשָׁלֵם כְּמִקֶּדֶם· וְעַד שָׁם אֲכוּלֵי מֵאָחוֹר וּמִקֶּדֶם· רוֹמְמוּתֶךָ לְהָפֵק וּבְתוֹדָה פָּנֶיךָ נְקַדֵּם· בְּשׁוּבְךָ שְׁבִיתֵנוּ חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: שִׁיר לְךָ יְחֻדַּשׁ וּמַעֲן הִלּוּלִים· פְּדוּתְךָ עַם עָנִי מִכַּף הוֹלְלִים· תְּהִלָּה יַבִּיעוּ בְּשִׁמְךָ נִדְגָּלִים· כְּאָז בְּעָבְרָם בֵּין גַּלִּים: מְלֻכָּתְךָ תָּקִים מֶלֶךְ עוֹלָמִים· שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר פְּדוּת סֵבֶל עֲמָמִים· לֵאמֹר חַי הַמַּעֲלֶה מֵאַפְסֵי תְחוּמִים· מְיַחֲלָיו בַּגּוֹלָה בְּדָכְיוֹת תְּהוֹמִים: עזרת וכו׳.

זולת לפרשת בהר סיני·

ע״ס א״ב, ובסוף חתום ברוך בר שמואל חזק ואמץ.

אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ· הֲבֵן הַבְּכוֹר בֹּא יָבֹא גֹּאֲלוֹ· בָּרֵךְ יְיָ חֵילוֹ וּבְנֵה בֵּית זְבוּלוֹ· הַטֵּה אָזְנְךָ לוֹ כִּי יְחֻנַּן קוֹלוֹ: גֹּרַשׁ גַּם גָּלָה וּבְשֻׁלְחַן אָב אֵינֶנּוּ· אוֹיֵב לְעֵינֶיךָ בְּפֶרֶךְ יִרְדֵּנוּ· דָּרוֹשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ וְנַחֵם תְּנַחֲמֶנּוּ· כָּלוּ עֵינָיו עַד דּוֹדוֹ יִגְאָלֶנּוּ: הָאָב חַיָּב בִּבְנוֹ לִפְדּוֹתוֹ· וְלָמָּה זֶה שְׁכַחְתּוֹ הֲלֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ· וּלְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה שֵׁנִית לִקְנוֹתוֹ· וְעָלֶיךָ שְׁמִירָתוֹ לְהַעֲמִידוֹ עַל חֶזְקָתוֹ: זֵכֶר נִפְלְאוֹתֶיךָ בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ· כְּשֵׁמַע מִצְרַיִם לְעֵינֵינוּ תַּרְאֵנוּ· חַדֵּשׁ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְחִנָּם קְנֵנוּ· גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לָנוּ: טוֹב וְיָשָׁר מוֹרֶה דַּרְכֵי אָרְחוֹתֶיךָ· נִדָּח הָשֵׁב וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ· יַשֵּׁר עָקֹב עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ· גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ כִּי כֵן מִדָּתֶךָ: כָּרוּ זֵדִים לִי שׁוּחָה לְהַפִּילִי·

תטיפו יטיפון (מיכה ב׳, ו׳). עוד תעדי תפיה, עפ״ה ירמיה ל״א, ד׳. העל אלה, ישעיה ס״ד, י״ב. למה תביט, ע״פ חבקוק א׳, י״ג. לא יכילו, ע״פ ירמיה י׳, י׳. בפומבי, בגלוי ובפרסום לעין כל, ועקרו מל׳ יונית ובל׳ רומי pompa. לסהד, להעד. בשלם, בירושלים (תהלים ע״ו, ג׳). רוממותך כצ״ל וי״ו שניה בשורק וחסר יו״ד ל׳ יחיד כמו מרוממותך נפצו גוים (ישעיה ל״ג, ג׳). ומעון הלולים, ומענה של תהלות. סבל עממים, עבדות מלכים, ורומז על ירמיה כ״ג, ז׳. ח׳.

אחרי נמכר, ויקרא כ״ה, מ״ח. גרש גם גלה, כצ״ל גרש וגלה. ותפס הפייטן בל׳ הגמרא ברכות דף ג׳ אוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם. האב חיב בבנו לפדותו, גם זה ל׳ גמרא קדושין דף כ״ט והשתמש בו בדרך מליצה על הקב״ה וישראל. כרו זדים לי שוחה, כצ״ל כרו זדים שיחות.

חוֹשְׁבִים מַחְשְׁבוֹת רֶשַׁע לְהַכְבִּיד אֶת־עֻלִּי. לִבִּי לַמָּרוֹם וְעֵינַי לִמְחוֹלֲלִי. גְּאַל לְךָ אַתָּה אֶת־גְּאֻלָּתִי כִּי לֹא אוּכַל לִגְאָל־לִי: מִקַּל וָחֹמֶר בָּנוּ הֵעַדְתָּה. מַלְאָךְ גָּזַר וְאַתָּה קִיַּמְתָּה. נְבִיאִים נִבְּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָה. כְּנָפֶיךָ תִּפְרוֹשׂ כִּי גֹאֵל אָתָּה: סֹב וּפְגַע בַּצָּר אֲשֶׁר עָנִי יֶאֱרוֹב. רָעָתוֹ רַבָּה תְּבַטֵּל בְּרֹב. עַמְּךָ הַנִּרְדָּף לְטוֹבָתוֹ תַּעֲרוֹב. עַתָּה כִּי אָמְנָם יֵשׁ גֹּאֵל קָרוֹב: פֶּרֶץ רַב תִּפְרֹץ בְּפוּרָה הָאֱדוֹמִית. תַּהֲפֹךְ רֶגַע כְּמַהְפֵּכַת סְדוֹמִית. צִיצִים וּפְרָחִים תַּפְרַחַת שׁוּלַמִּית. גְּאָלֶנָּה שֵׁנִית גְּאֻלָּה עוֹלָמִית: קְרָא אֶל־הַחֶרֶב לְאַבֵּד שׂוֹטְנֶיךָ. יַעַן כִּי טָבְחוּ צֹאנְךָ לְעֵינֶיךָ. רַחֵם עֲנִיֶּיךָ וּגְאַל בָּנֶיךָ. בְּנֵי מַאֲמִינֶיךָ גַּם הֵם אֱמוּנֶיךָ: שְׂפָתֵינוּ פָּרִים וּכְבָשִׂים נְשַׁלֵּם. לְרְוָחָתִי לְשַׁוְעָתִי אָזְנְךָ אַל־תַּעְלֵם. תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי וְלֹא אֶכָּלֵם. בָּנֶיךָ תַּעֲלֵם וּמִמָּוֶת תִּגְאָלֵם: בָּרֵךְ לְךָ נִכְרַע לְהַרְבּוֹת הַמְשֻׁלַּחַת. הָשֵׁב נִדָּחָה בְּשׁוּבָה וָנַחַת. רוֹכֵב שָׁמַיִם בָּאֵשׁ מִתְלַקַּחַת. הוֹשַׁע צוֹחַת הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת: בָּרוּר לְךָ מָנֶה יָפֶה חֲבָלִים הַנְּעִימִים. בְּחֶרֶב נִרְדָּפִים וּמוֹדִיעִים הַדָּמִים. שׁוּר נָא בְּעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים. גּוֹאֵל הַדָּם מֶלֶךְ עוֹלָמִים: מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם נוֹשֵׂא בָאֲלֻמּוֹת. לָמָּה תִישַׁן עוּרָה בְּאַף תִּתְגּוֹר חֵימוֹת. וּנְקוֹם נִקְמַת דַּם עֲגוּמוֹת. גּוֹאֵל הָאֵל הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת: אֱמוֹר לְבַת צִיּוֹן שׁוּבִי לִמְנוּחָיְכִי. כִּי אָנֹכִי הוּא הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיָּיְכִי. קוּמִי יָפָתִי וּלְכִי. כִּי אֶחְפֹּץ לְגָאֳלֵךְ וּגְאַלְתִּיךְ אָנֹכִי: לָמָּה יְיָ לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ. הֵן הַבֶּט־נָא עַמְּךָ כֻלָּנוּ. אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ. אַתָּה יְיָ אָבִינוּ גּוֹאֲלֵנוּ: חָזָק וְאַמִּיץ מֵעוֹלָם אַתָּה אֵל. שׁוֹפֵט וְדַיָּן פּוֹדֶה וְגוֹאֵל. רַחֵם וְנַחֵם וּבְנֵה בֵּית אֲרִיאֵל. אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

עזרת וכו'.

כשחל שבועות אחר פ' נשא אז אומרים בפ' במדבר הזולת אתה אלהים, דף 714.

פֿאַלט שבועות נאָך פ' נשא, זאָ ווירד מאַן שבת פ' במדבר דאָז זולת אתה אלהים געזאַגט, זייטע 714.

גאל לך, ל' רות ד', ו'. מקל וחמר, ר"ל בשתי התוכחות האחת קטנה (ויקרא כ"ו) והשניה ארוכה (דברים כ"ח). מלאך, משה רבנו. כנפיך תפרוש, מל' רות ג', ט'. סוב ופגע, מל' ש"א כ"ב, י"ח. רעתו רבה תבטל, כן בכ"י ונכון. עתה כי אמנם, ל' רות ג', י"ח. שולמית, ישראל (שיר ז', א'). שפתינו פרים, עפ"ה הושע י"ד, ג'. לרוחתי לשועתי, איכה ג', נ"ו. וע"כ צ"ל אל תעלם כל' הכתוב. המשלחת, המשולחה בגלות שוב להרבות אותה. הגואל, אתה הגואל משחת (תהלים ק"ג, ד'). שור נא בעורות וכו', אילים תואר על ישראל הנרצחים ככבשים ועורותם מאדמים בדם, ותפש בל' שמות כ"ה, ה'. מי כמכה באלם, יסודו בדרוש חז"ל גטין נ"ו, ב' מי כמכה באלם, מי כמכה באלמים. האל הנותן, תהלים י"ח, מ"ח. שובי למנוחיכי, שם קט"ז, ז'. הגואל, שם ק"ג, ד'. קומי יפתי, שיר ב' י"ג. אחפץ לגאלך, רות ג', י"ג. פודה וגואל, בכ"י „מושיע וגואל". בית אריאל, בה"מ.

חַן שבת פֿאַר שבועות חונד פֿאַר תשעה באב, ווען דער חזן חין אהבה רבה חַן להודות לך וליחדך חַלָוט, זחגט מחַן פֿחָלגענדעס אותך כל היום.

ע"ס א"ב, ונשתנו קצת חרוזים מפני דרכי שלום. ובסוף חתום אפרים בר יצחק חזק.

אותך כל־היום קוינו. לשמך ולזכרך אוינו. אתה יי אבינו: בן בכורך הדחתו. למה לנצח שכחתו. ולא תשוב לקחתו. ועד מתי יי: גרש מבית חבריו. מוצא מכלל הדריו. והדלת סגר אחריו: דחוי ושוב לא נראה. נשבר ונדכה ונכאה. נשבה ואין רואה. ועד מתי יי: הייתי במוסר מתנודד. שדוד ביד שודד. הייתי כצפור בודד: ונסתי כל־היום נרדף. ברוח עריצים נשדף. וקול עלה נדף. ועד מתי יי: זממו נפשי לקחת. ומפח יוקשים בורחת. עלתה נצה והיא כפרחת: חרף סלה שואפי. ומה אשיב דבר חורפי. ידי שמתי למו־פי. ועד מתי יי: טמנו רשת לפעם. חבלו מקל נעם. העם אשר זעם: יחד עלי יתלחשו. לכל אשר לי ינקשו. יום יום ידרשו. ועד מתי יי: כרו שוחה ללכדני. ופחים טמנו לאבדני. אלהים אל־תעזבני: למה לנצח תשכחני. פנה אלי וחנני. מאיבי עז תצילני. ועד מתי יי: מה אוחיל ומה אקוה. הר צבי קדש נוה. אל־עמק שוה: נפג לבי לקץ עדני. חדשים לבקרים דיני. ונחם יסתר מעיני. ועד מתי יי: סלה איחל לעדן. והנה הרג ואבדן. ולמזור אין דן: עשיתי ונעשיתי הדמין. נואשתי עוד מלהאמין. לקץ הימין. ועד מתי יי: פרעוני מוני אכלוני. ועד תכלית כלוני. אך בשחת יטבלוני: צמתו חיי להתגאל. דורש אל־המת ושואל. הם קנאוני בלא־אל. ועד מתי יי: קראו אכזרים שפך־דם. ולא שמוך אלהים לנגדם. ומה לך נרדם: ראית שמך חללו. עלילות ברשע יעלילו. ומשליו יהילילו. ועד מתי יי: שאון קמיך עולה. לאסרני בבית כלא. כנכבד כנקלה: תלאותם הלאוני הרב. שמו חרבות חרב. עם שרידי חרב. ועד מתי יי: אמרו מגוי להכחידי. רגשו אלי

אותך כל היום, עש"ה תהלים כ"ה, ה'. בן בכורך הדחתו, נכ"י בנך בכורך ומסתבר. מכלל הדריו, ל' מכלל יפי (תהלים נ', ב') ר"ל כלילת הדריו מולאה ומיכנה. והדלת, בראשית י"ט, ו'. נשבה, שמות כ"ב, ט'. כצפור בודד, תהלים ק"ב, ח'. וקול עלה, ויקרא כ"ו, ל"ו. עלתה נצה, בראשית מ', י'. סלה, תמיד. שואפי, בולעי ובוררי, ול' תהלים כ"ז, ד'. ידי שמתי, איוב מ', ד'. חבלו מקל נועם, מל' זכריה י"א, י'. ומי חבל את מקל זה? העם אשר זעם, והוא ע"פ מלאכי א', ד'. ינקשו, מל' וינקשו מבקשי נפשי (תהלים ל"ח, י"ג). ובס"א ינתשו והוא מל' ויתשם ה' (דברים כ"ט, כ"ח) ותתש בחמה (יחזקאל י"ט, י"ב). כרו שוחה, ירמיה י"ח, כ"ב. ויש לדעת כי ב' חרוזים האלה של אות כ"ף ולמ"ד שניתים ככה מעקר לשונם בעבור דרכי שלום. ומה שבקצת סדורים חדשים השמיטום מכל וכל, לא נכון לעשות כן להשחית סדר הא"ב של הפיוט. אלהים אל, תהלים ע"א, י"ח. למה לנצח, ל' איכה ה', כ'. פנה, תהלים כ"ה, ט"ז. מאויבי, עש"ה שם י"ח, י"ח. אל עמק שוה, פירוש ההר הקדש שזה עתה לעמק, כי נחרש. ונחם, הושע י"ג, י"ד. ולמזור, ירמיה ל', י"ג. להתגאל, להתלכלך בע"ז, כמו דניאל א', ח'. הם קנאוני, דברים ל"ב, כ"א. שאון קמיך, אף חרוז זה שונה מפני השלום. הרב, הרבה. עם שרידי,

לְהַחֲרִידִי. שִׁוִּיתִי יְיָ לְנֶגְדִּי: פְּנֵיהֶם חִזְּקוּ וְהֵעֵיזוּ. וּבְרֹב גְּאוֹנָם הִרְגִּיזוּ. שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ. וְעַד מָתַי יְיָ: רָצְחוּ וְגַם יָרָשׁוּ. עֻלָּם עָלַי הִקְשׁוּ. וְעַל גַּבִּי חָרְשׁוּ: יַאֲרִיכוּ עָלַי מַעֲנִית. וּמָדְדוּ אֶת־תָּכְנִית. הֲסִבֹּתָ אֶת־לִבָּם אֲחֹרַנִּית. וְעַד מָתַי יְיָ: מְיַחֲדֶיךָ שִׁמְךָ יַאֲמִירוּ. וְעָלֶיךָ נִכְרְתוּ וְנִגְמָרוּ. מִשְׁמֶרֶת יְיָ שָׁמָרוּ: בְּנֶגְדְּךָ בְּחוּנֶיךָ יְדוּעִים. וְהַדָּמִים מוֹדִיעִים. לִבְקָרִים וְלִרְגָעִים. וְעַד מָתַי יְיָ: רַבִּים אוֹמְרִים לְהַדִּיחִי. יָעֲצוּ מִמְּךָ לְהַזְנִיחִי. אָמְרוּ לְנַפְשִׁי שְׁחִי: יָזְמוּ שְׁמִי לַעֲקוֹר. שִׁמְךָ עוֹד מִלִּזְכּוֹר. הֲלֹא אֱלֹהִים יַחֲקָר. וְעַד מָתַי יְיָ: צֹאן הַהֲרֵגָה וְצֹלֵעָה. נִדְּחָה בְּרָעוֹת שָׂבְעָה. יְיָ הוֹשִׁיעָה: חַי גֹּאֲלִי נוֹשָׁן. תַּצְמִיחַ מֵעֵמֶק שׁוֹשָׁן. עוּרָה לָמָּה תִישָׁן. וְעַד מָתַי יְיָ: קָמֶיךָ תְּבַעֵר כְּגַלְגַּל. קַנֵּא שִׁמְךָ הַמְּהֻלָּל. וּבַגּוֹיִם מְחֻלָּל: חֲזַק גּוֹאֲלִי עוֹרְרָה גְּבוּרָתְךָ חוּשָׁה לְעֶזְרָה. עוּרָה כְבוֹדִי עוּרָה. וְעַד מָתַי יְיָ: חִבָּה יְתֵרָה עָלַי תְּזוֹרֵר. קִנְאָתְךָ בְּחֵמָה תְּעוֹרֵר. עַל הַצַּר הַצּוֹרֵר: זְכוֹר אוֹהֲבֶיךָ בְּנֶפֶשׁ כֻּלָּם. וְאַל תְּאַחֵר פְּעֻלָּתָם מִלְּשַׁלֵּם. אֲהַבְתָּנוּ אַהֲבַת עוֹלָם. אַתָּה יְיָ אָבִינוּ: להודות לך וליחדך באהבה וכו׳.

זולת.

ע״ס א״ב, וכל חרוזיו מסיימים על לה״כ, וכוספו ג׳ חרוזים על גזרת תתנ״ו, וחתום בו אליעזר ברבי נתן חזק ואמץ.

אֱלֹהִים בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ. פֹּעַל פָּעַלְתָּ בִּימֵי קֶדֶם לְמַעֲנֵנוּ. בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר נוֹרָאוֹת שַׂמְתָּ עֲבוּרֵנוּ. רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה יְיָ אֱלֹהַי נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ: גְּאַלְתָּנוּ בְּחֹזֶק יָד מִנָּחָשׁ וְצָרִים. מֵאֲרִי וְדֹב וְנָמֵר וּשְׁאָר צוֹרְרִים. דִּכְּאוּנוּ עַתָּה רַגְלֵי חֲזִירֵי יְעָרִים. כִּמְעַט נָטָיו רַגְלֵינוּ וְשֻׁפְּכוּ אֲשׁוּרִים: הֲלֹא אַתָּה אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ לִשְׁכֵחָה. יוֹתֵר מֵאֶלֶף שָׁנִים בְּיָגוֹן וַאֲנָחָה. וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשֵׁנוּ בְּפֶרֶץ וּצְוָחָה. כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָּל־הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה: זְמַן אַחַר זְמַן נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה. וְאָרַךְ הַקֵּץ וַאֲרוּכָה לֹא עָלְתָה. חֶשְׁבּוֹן רנ״ו לְיַעֲקֹב חִכִּינוּ יֶשַׁע בְּעִתָּה. קַוֵּה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב לְעֵת מַרְפֵּה וְהִנֵּה בְעָתָה: טוֹב קִוִּינוּ וְהִנֵּה אֹפֶל וְאַשְׁמַנִּים. בְּמַחֲזוֹר רנ״ו אַחַת

ירמיה ל״א, ג׳. שויתי, תהלים ט״ז, ח׳. חזקו והעיזו, התחכמו, מל׳ העז את מקנך (שמות ט׳, י״ט) ושני הגבים העיזו (ישעיה י׳, ל״א). שבו, בראשית ל״ד, כ״ט. על גבי, תהלים קכ״ט, ג׳. ומדדו את תכנית, יחזקאל מ״ג, י׳. הסבות, מ״א י״ח, ל״ז. יאמירו, ירוממו. משמרת, במדבר ט׳, כ״ג. יזמו, חשבו. שושן, ישראל עש״ה שיר ב׳, א׳. עורה, תהלים מ״ד, כ״ד. תבער כגלגל, מל׳ מ״א י״ד, י׳. עורה כבודי, תהלים נ״ז, ט׳. ומוסב כאן על הקב״ה שנקרא כבוד כמו כבודי ומרים ראשי (שם ג׳, ד׳). תזורר, ל׳ זריה. אהבתנו, ל׳ ירמיה ל״א, ג׳.

אלקים באזנינו, תהלים מ״ד, ב׳. רבות עשית, תהלים מ׳, ו׳. כמעט נטיו, שם ע״ג, ב׳. כי עליך, שם מ״ד, כ״ג. חשבון רנו, במחזור רנ״ו ללבנה. קוה לשלום, ירמיה ח׳, ט״ו. אחת

עשרה שנים· יחדו נועצו גוי עז פנים· אזי עבר על־נפשנו המים הזידונים: כחרות אפם בנו חיים בלעונו· טף ונשים כצאן לטבחה התיקונו· להכרית עולל מחוץ בחורים מרחבותינו· פני כהנים לא נשאו וזקנים לא חננו: מקול מחרף ומגדף מפני אויב ומתנקם· ממך להפרישנו סוג ארחותיך לעקם· נפשנו נבהלה מאד מפני חמת המעקם· העל אלה לא תפקד־בם ולא תתנקם: [הרג רב ויום טבוח בתתנו נגזרה גזרה· ונהרגו קהלות הקדש בזעם ועברה וצרה· זקן ובחור ובתולה ערומים נמשכו לקבורה· חפורות מלאות ילדים וילדות ותלמידי התורה: טרם היה אזרחי כזרז יחידו לעקדה· ישמיעוהו מן השמים אל־תשלח ידך להשמידה· כמה עתה נשחטים בנים ובנות ביהודה· לא חש להושיע טבוחים ושרופים על מוקדה: מתן אמון שעשועים ספרי תורות ידועים· נטועים לאהל פרועים עלי מוטות רקועים· סוף עשאום בתי שוקים למנעל רגלי מצרעים· על־אלה אני בוכיה ועיני כמים נובעים:] ספר התורה התעוללו בך צרים· וגם שכלו דורשיך מפנינים יקרים· עלבונך תבעי ועלבון נפש אדירים· אלי כבתולה חגרת שק על בעל נעורים: פני יי שפכי לבך בסודם· לנקום נקמתו ישכיר חציו מדם· צורריו תאכל חרבו במגן מאדם· עזר מצר הבה ושוא תשועת אדם: קומה יי באפך לשפוט קמים· ולא יחצו ימיהם אנשי דמים· רצים אחריך ונפשם עליך למות משלימים· ברבים תחלק־למו שלל עצומים: שיתה יי מורה לאנשי ריבך· לבל יענו עוד זרע אוהביך· תקים־לנו אשר הבטחת במכתבך· ונתן לך רחמים ורחמך והרבך: חשוף זרוע קדשך שנית קנותנו· כאשר מנף גאלת את־אבתינו· ואמץ זרועינו כאז בים בעברנו· חושה לעזרתנו אדני תשועתנו: עזרת אבותינו וכו'.

עשרה שנים למחזור רכ"ו, היא שנת תתכ"ו. אזי עבר, תהלים קכ"ד, ה'. התיקונו, מל' ירמיה י"ב, ג'. פני כהנים, איכה ד', ט"ז. מקול, תהלים מ"ד, י"ז. סוג, ל' סיג וגדר כמו איר ז', ג'. העל אלה, עפ"י ירמיה ט', ח'. הרג רב וכו', בסדור כ"י כתב כאן בגליון „אלו ג' פסוקים אינם שייכים בזולת זה אכן נוהג לאמרם כאן". ובסדור אחר כ"י כתוב עליהם בגליון „יש כאן תוספת לגזרת תתנ"ו וק"ט וק"י לאלף הששי". ותלמידי התורה, בכ"י נוסף עוד „העל אלה תתאפק אל גדול ונורא". אזרחי, אברהם אבינו (ב"ב דף ט"ו ותנחומא פ' חוקת). ולא חש להושיע וכו', בכ"י גורס „ולא חסתה להציל טבוחים על מוקדה". ספרי תורות ידועים, מצוינים מל' ואדעך בשם (שמות ל"ג). אלי כבתולה, יואל א', ח'. עזר מצר, עפ"י תהלים ס', י"ג. ולא יחצו, שם נ"ה, כ"ד. ברבים, עפ"י ישעיה נ"ג, י"ב. שיתה, תהלים ט', כ"א. ונתן, דברים י"ג, י"ח. מנוף, ממצרים, כי נוף היא עיר במצרים (ישעיה י"ט, י"ג. ירמיה ב', ט"ז). חושה, תהלים ל"ח, כ"ג.

ע"פ א"ב, וכל בתיו בעלי ג' ג' תבנים. ובסוף חתום שמעון בר יצחק.

אֶל־אֵל חַי אֲרַנֵּן· בְּלֵב וּבָשָׂר אֶתְחַנֵּן· שַׁדַּי דֵּעָה חוֹנֵן: בְּעָמָל יְגוֹנִי הַבֵּט· כִּי כְּקֶצַח אֲחֻבַּט· הָסֵר מֵעָלַי שֵׁבֶט· אַל־דֳּמִי לָךְ: גָּבְרָה עָלַי גָּלוּת· בְּחֹסֶר כֹּל וְדַלּוּת· בִּרְאוֹתִי כְּרֻם זֻלּוּת: דִּכְּאוּנִי עֶרֶב וָבֹקֶר· וְזִכְרְךָ מִפִּי לְעַקֵּר· בְּהֵיכָלְךָ בְּלִי לְבַקֵּר· אַל דֳּמִי לָךְ: הוֹנוּנִי מוֹנַי בְּתְלָאָה· וְטִנְּפוּנִי בְּרַבַּת חֶלְאָה· וְאָמְרוּ הִנֵּה מַתְּלָאָה: וּמַה לָּכֶם לְהֶעָלֵב· בְּחִדּוּדֵי תַעַר גַּלָּב· נִשְׁכַּחְתֶּם כְּמֵת מִלֵּב· אַל דֳּמִי לָךְ: זָנַחְתִּי עֶדְנֵי תַּעֲנוּגָם· מִשְׁתֵּיהֶם וּפַת־בַּגָּם· וְכָל־מוֹעֲדֵי חַגָּם: חַי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ· וְכִכְלִי רִיק הֻצַּגְנוּ· נֶפֶשׁ עָלֶיךָ עֹרַגְנוּ· אַל דֳּמִי לָךְ: טָמְנוּ פַּח וּמוֹקֵשׁ· יָשׁוּר כְּשַׁךְ יוֹקֵשׁ· עֲבוּר מִמְּךָ לְהֵעָקֵשׁ: יְעוֹלֲלוּ עֲלִילוֹת רֶשַׁע· בְּלִי עָוֹן וָפֶשַׁע· מִמְּךָ נוֹחִיל יֶשַׁע· אַל דֳּמִי לָךְ: כָּל־שִׂמְחָה עָרְבָה· אֱלֵי גִיל בְּלִי לְקָרְבָה· רָעָתֵנוּ כִּי רָבָּה: לָמָּה תַבִּיט בּוֹגְדֶיךָ· תַּחֲרִישׁ כְּבַלְּעָם יְדִידֶיךָ· בְּהִתְאַפֵּק הֲמוֹן חֲסָדֶיךָ· אַל דֳּמִי לָךְ: מֵעֵת הֵיכָלִי שָׁמֵם· בָּדָד יָשַׁבְתִּי וְדֹמֵם· כָּל־הַיּוֹם מִשְׁתּוֹמֵם: נִטְּלוּ זְבָחִים וְעוֹלוֹת· וּבָטֵל עֹנֶג הֵיכָלוֹת· וַעֲטָרוֹת חֲתָנִים וְכַלּוֹת: אַל דֳּמִי לָךְ: סוֹד סַנְהֶדְרֵי עַרְעָר· זְקֵנִים שָׁבְתוּ מִשַּׁעַר· מִבֵּית לְבָנוֹן יָעַר: עֹנֶג נֶהְפַּךְ לְעָגֶן· וּבָטְלוּ שִׁירֵי נַגֵּן· מִבֵּית מִשְׁתָּאוֹת מְנַגֵּן· אַל דֳּמִי לָךְ: פְּקֹד גֶּפֶן כַּנָּתֶךָ· גּוֹרַל וְחֶבֶל מְנָתֶךָ· כֶּרֶם חֶמֶד גַּנָּתֶךָ: צוּר לְיִשְׁעֲךָ תְּמַהֲרֶנָּה· גִּיהַ אוֹרְךָ תְּנַהֲרֶנָּה· לַיְלָה וָיוֹם תִּנְצְרֶנָּה· אַל דֳּמִי לָךְ: קִרְיַת מְשׂוֹשְׂךָ בְּנֵה· גְּעַר חַיַּת קָנֶה· שֵׁנִית עַמְּךָ תִּקְנֶה: רַבָּה כַּחוֹל צְבָאֶיהָ· וְקַיֵּם חֲזוֹן נְבִיאֶיהָ· חֶפַּת כָּבוֹד בְּמִקְרָאֶיהָ· אַל דֳּמִי לָךְ: שִׁית פְּאֵרָהּ כְּחָתָן· לְהוֹשִׁיבָהּ בִּנְוֵה אֵיתָן· בְּרִבּוּי מֹהַר וּמַתָּן: תָּשִׁיב מְלוּכָה לִבְעָלֶיהָ· צִלְּךָ תִּפְרוֹשׂ עָלֶיהָ· וְכַכַּלָּה תַּעְדֶּה כֵלֶיהָ· אַל דֳּמִי לָךְ: שְׁלַח מֵעִמְּךָ פְּדוּת· וְנָשִׁיר שִׁיר יְדִידוּת· כְּאָז בְּצֵאתִי מֵעַבְדוּת: בַּיָּם רַעְיָתְךָ בִּגְזוּת· יָצְאָה חָפְשִׁי בַּעֲלִיזוּת· קָדוֹשׁ שִׁבְּחָה עַל־זֹאת· אַל־דֳּמִי לָךְ:

עזרת אבותינו וכו'.

אל אל חי ארנן, עפ"ה תהלים פ"ד, ג'. **כקצח אחבט**, עפ"ה ישעיה כ"ח, כ"ז. **כרום זלות**, ל' תהלים י"ב, ט'. ופירש רד"ק כשיתרוממו הרשעים. **בהיכלך**, עפ"ה תהלים כ"ז, ד'. **ברבת חלאה**, ל' יחזקאל כ"ד, י"ב. והכוי כאן לע"ז. **מתלאה**, ל' מלאכי א', י"ג. **ומה לכם** וכו' כך אומרים האויבים המונים את ישראל, למה תירמו אתם לעשות כמעשנו, עשו גם אתם כחוקותינו והעבירו תער על זקנכם תחת המספריים וכדומה, ואם לא תעשו כן אזי תהיו נשכחים ממנו כמת. **ופת בגם**, כמו מפת בג המלך ומיין משתיו (דניאל א' ה'). **וככלי ריק**, מל' ירמיה כ"א, ל"ד. **ישור כשך**, עפ"ה שם ה', כ"ו. **למה תביט**, ל' חבקוק א', י"ג. **ובָטֵל עֹנֶג היכלות**, כן בשני כ"י וכנ"ל. **ועטרות חתנים וכלות**, ע"פ סוטה מ"ט בפולמוס של אספסייכוס גזרו על עטרות חתנים, בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות. **ערער**, כתרב. **זקנים**, איכה ה', י"ד. **לבנון יער**, בה"מ. **לעגן**, יגון. **פקוד גפן**, עפ"ה תהלים פ', ט"ו. **תמהרנה**, את כטיעת ישראל תמהר ותביא אותה אל ישעך. **גיה**, זיו. **תנהרנה**, הוא ג"כ ל' אור. **גער**, תהלים ס"ח, ל"א. **חפת כבוד**, עפ"ה ישעיה ד', ה'. **וככלה**, שם ס"א, י'. **בגזות**, בעברם את הים, מל' נגזו ועבר (נחום א', י"ב).

זולת לשבת שניה אחר י"ז בתמוז·

חיזט דיעזער שבת ר"ח זאָ ווירד דיעזעז זולת ניכט געזאָגט, זאָנדערן יענעז פֿאָן שבת ור"ח.

ע"ס א"ב, ובסוף חתום יוסף בר שמואל טוב עלם.

אֲרָיוֹת הֵדִיחוּ פְּזוּרָה· מִבֵּית לְשָׁכוֹת וַעֲזָרָה· מֵאַיִן אֲבַקֵּשׁ עֶזְרָה: בָּאוּ
כֻּלָּם בִּבְרִית· נוֹעֲצִים לֵב לְהַכְרִית· מִבְּלִי תֵּת שְׁאֵרִית· חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי:
גָּבַר חֵטְא וְאַשְׁמָה· אוֹיֵב מַקִּיף בְּנִשְׁמָה· שָׂם גְּפָנִי לְשַׁמָּה: דֻּבִּים וַאֲרָיוֹת
נֶהֱמוּ· חֲפֵצִי קִרְבָתֵךְ הָמוּ· מֵעַי כַּיָּם יֶהֱמוּ· חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: הָרְסוּ מְרוֹם
הָרִים· אַרְצִי בָּזְאוּ נְהָרִים· לִשְׁפָּךְ־דָּם מְמַהֲרִים: וְתָמִיד בְּתוֹךְ לְבָאוֹת·
יִחַלְתִּי לֵאלֹהֵי הַצְּבָאוֹת· הַרְאוּתִי לְטוֹבָה אוֹת· חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: זֵדִים מְאֹד
הֱלִיצוּנִי· כְּעֶצֶב נִבְזֶה הֱפִיצוּנִי· מַה תְּחַכֶּה נְאָצוּנִי: חָלַף זְמַן וְעִדָּן· נִגְרַע
עֹנֶג וּמַעֲדָן· אָרְכוּ קִצִּים וּמוֹעֲדָן· חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: טָמְנוּ פַּחִים לְמָשְׁכָה· גָּלוּת
מְאֹד נִמְשָׁכָה· הִנֵּה אֵימָה וַחֲשֵׁכָה: יְדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יָרְשׁוּ· בָּנִים מִגּוֹ
גֹּרָשׁוּ· עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ· חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: כְּזָכְרִי בֵּית מְנוּחָה· מְקוֹם זֶבַח וּמִנְחָה·
מָלֵאתִי יָגוֹן וַאֲנָחָה: לְאֵבֶל נֶהְפַּךְ כִּנּוֹרִי· מָתַי יִגַּע בְּצִנּוֹרִי· וְאַתָּה תָּאִיר
נֵרִי· חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: מֶלֶךְ עֻזְּךָ מְפֹרָשׁ· דַּחַק עָנִי וָרָשׁ· אֵיכָה תַבִּיט וְתֶחֱרַשׁ:
נָאֵץ שִׁמְךָ מִתְאַגְּדִים· לְלֹא אֱלֹהִים סוֹגְדִים· לָמָּה תַבִּיט בּוֹגְדִים·
חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: סָמַר בְּשָׂרִי מִפַּחַד· הוֹדִי נֶהְפַּךְ וְנִכְחַד· בְּהוֹסְדָם עָלַי יָחַד:
עָרַף מְאֹד מַקְשִׁים· לְהָנִיא יְחוּדְךָ מְבַקְשִׁים· יְסַפְּרוּ לִטְמוֹן מוֹקְשִׁים·
חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: פָּרְשׂוּ מִכְמֹרֶת מְצֵרִים· אוֹיֵב לוֹחֵץ עֲצוּרִים· יֵשֵׁב בְּמַאֲרַב
חֲצֵרִים: צוּר אֱלֹהֵי עוֹלָם· לָמָּה תֶחֱשֶׁה וְתִתְעַלָּם· תֶּן־לָהֶם כְּפָעֳלָם·
חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: קִבְּצוּ עָלַי עוּלִים· בִּמְרִירוּת אוֹתִי מַרְעִילִים· אָהֳלֵי כוּשׁ
וְיִשְׁמְעֵאלִים: רַבָּתִי עָם דּוּמָה· מְקַוָּה יִשְׁעֲךָ שׁוֹמֵמָה· יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה·
חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: שִׁירוֹת הֵיכָל גְּנוּזִים· פַּסּוּ נְבִיאִים וְחוֹזִים· שָׁבַת גְּאוֹן עַלִּיזִים:
תָּמִיד בְּשִׁמְעָה צְוָחָה· נַפְשִׁי לֶעָפָר שָׁחָה· עָרְבָה כָּל־שִׂמְחָה· חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי:
יְרִיבַי בּוֹסְסִים כְּפֶרֶךְ· וְרוּחִי נָבְקָה מִמֹּרֶךְ· סָפַקְתִּי עַל יָרֵךְ: פּוֹנָה לְצוּר
מִבְטָחָה· בְּשֵׁבֶט אֱנוֹשׁ נֶחְבָּטָה: רְאֵה יְיָ וְהַבִּיטָה· חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: שׁוֹאֲגִים בְּקוֹל

אויב מקיף בנשמה, הנשמה מוסב על אויב ר"ל האויב אותי בכל נפשו מקיף אותי, והוא עפ"ה אויבי בנפש יקיפו עלי (תהלים י"ז, ט') ות"י בעלי דבבי ברעות נפשהון. מרום הרים, נה"מ. ארצי בואו, ל' ישעיה י"ח, ב'. והנהרים כנוי לגדודי האויבים. זדים, תהלים קי"ט, נ"א. טמנו פחים, כן בשני כ"י ות"כ הוא ע"פ ירמיה י"ח, כ"ב. מגו, מתוך, כמו איוב ל', ה'. מתי יגע בצנורי, פירוש מתי יחזור הקב"ה לשכון בעירו ירושלים, ול' בצנורי ע"ש כל מכה יבוסי ויגע בצנור (ש"ב ה', ח') ות"י ויקרב למכבש ברכתא. מלך, הקב"ה אשר גדלתך ועזך מפורסים וגלויים בכל העולם. מתאגדים, פ"א מתועדים. ללא אלהים סוגדים, בשני כ"י לבול עץ סוגדים, והוא עפ"ה ישעיה מ"ד, י"ט. סמר, תהלים קי"ט, ק"כ. להניא, להפר ולבטל. יספרו, שם ס"ד, ו'. ישב, שם י', ח'. עולים, נערים, כמו התשכח אשה עולה (ישעיה מ"ט, ט"ו); אך בשני כ"י געולים. מרעילים, מל' כוס התרעלה. ערבה, כחשכה (ישעיה כ"ד, י"א). בוססים, דורכים עלינו. נבקה, הלכה לה, כמו ישעיה י"ט, ג'. ממרך, מאימה. נחבטה, מוכה.

שַׁוְעָה. מְחַכִּים בְּרִית וּשְׁבוּעָה. וְהָיָה רַק זְוָעָה: אָנָּא חִישׁ עֲלִיצוּתָם. לְהַאֲזִין חִין מְלִיצָתָם. כְּאָז מְנַף בְּצֵאתָם. חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: טוֹב סוֹכֵךְ בְּאֶבְרָה. וְנוֹתֵן מְלוּכָה וּמַעֲבִירָה. בְּיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה: עֲדָרֶיךָ הָשֵׁב לְמַאֲוַיִּם. לְמַעַנְךָ חַי וְקַיָּם. מוֹשֵׁל בְּגֵאוּת הַיָּם. חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: עזרת אבותינו וכו'.

קרובות לתשעה באב.

הש"ץ חוזר התפלה וכשמגיע אל מלך עוזר ומושיע ומגן אומרים קרובות.

מיוסד ע"ס א"ב מתומש עד אות ס', ושם המחבר אלעזר בירבי קליר חתום כפול בתחלת סוף החרוזים.

אַאֲבִיךְ בְּיוֹם מְבֶךְ עֵגֶל חֲצִי גָרְנִי. אַאַטְמָה כָּל־שָׂפָה מֵעֲנוֹת בִּגְרוֹנִי. אַאַלֵּם כָּל־פֶּה כִּי לֹא שָׁךְ חֲרוֹנִי. אַאֲבִין תְּשַׁע מֵאוֹת וְעוֹד כִּי לֹא דָשׁ בֶּן גָּרְנִי. אַאֲקִיץ חֶבְרוֹנִי אֲשֶׁר חִבְּרָנִי. יגעתי אֵיכָה יָגַעְתִּי בְּקָרְאִי נִחַר גְּרוֹנִי: גְּרוֹנִי. אֲנֻשִׁית צְחִיחָה אִם־אֶתֵּן אֶת־דְּגָנֵךְ. אַחֲזִיק מָגֵן וְצִנָּה בְּגִינֵךְ לְגוֹנְנֵךְ. וְאֶתְּנָה צְמִידִים עַל־יָדַיִךְ וְרָבִיד עַל־גְּרוֹנֵךְ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן אַבְרָהָם:

אתה גבור וכו' עד להחיות מתים.

אָבְכוּ בְּקִינוֹת בְּכָל־שָׁנָה שְׁלוּחַי. אָבְכוּ בָהּ פָּנִים בְּפָנִים עַד כְּלוֹת שְׁלֻחַי. אֲבֵכֶה חֶדֶר קוֹלֵי מְלַהֲרִים קוֹל נִיהַי. אֲבֵלָה בוֹכִיָּה עַד יֶעְשְׁשׁוּ נְגֹהַי. אֶבְכֶּה וּלְחָיַי אִבֵּי שְׁלָחַי. יגעתי אֵיכָה כָּלוּ עֵינַי מְיַחֵל לֵאלֹהָי: לְאֵל חַי לְחַכּוֹת וְיַעֲשֶׂה לְמַעֲנוֹ. לְהַמְלִילְכֶם בְּטַלְלֵי מְעוֹנוֹ. כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּכֶם נֹגֵעַ בְּבָבַת עֵינוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים: נקדש עד וקדוש אתה.

אֶגְמֶה לַעֲנָה פְּנֵי תֵבָה בְּקִרְבִּי. אַגִּיר עַיִן וְלֹא תִדְמֶה כִּי אֵין מְקָרְבִי. אֶגְעֶה וְאֶפְעֶה כִּי רָחַק קְרוֹבִי. אֲגַלֶּה שַׁדַי חָלוּץ מוּל מַחֲרִיבַי. אַגִּישׁ חִין

והיה רק זועה כצ"ל כל' הכתוב ישעיה כ"ח, י"ט, וכן הוא בשני כי"י. חין, מעאָדיע. מליצתם, שירותם. סוכך באברה, עפ"ה תהלים צ"א, ד'. למאוים לבה"מ. מושל, תהלים פ"ט, י'.

אאביך, הפעיל משרש אבך מל' ויתאבכו (ישעיה ט', י"ז). מבך, ל' מבוכה ומהומה. עגל חצי גרני, הסנהדרין נקרא כך ע"ש שהיו יושבים כחצי גורן עגולה (סנהדרין ל"ו, ע"ב ויקרא רבה סוף פ' י"א). אאטמה, אסתום כל שפה, מל' אוטם אזנו (ישעי' ל"ג, ט"ו). מענות, שלא יענה איש על מה שאקונן בגרוני. אאלם, אעשה אִלֵּם. אאבין, בינותי מספר שנות גלותי. תשע מאות ועוד, בימי הקליר מחבר קרובות אלו עברו כבר ט' מאות שנה אחר החרבן. לא דש בן גרני, רמז על המשיח אשר ידוש את האויבים ע"פ מיכה ד', י"ג. חברוני, אברהם אבינו שנקבר בחברון. חברני, שיתחבר לי לעזרה. יגעתי, תהלים ס"ט, ד'. גרוני, זהו תשובת השם. אנשית, גוי אנוש וחלוש. אם אתן, ישעיה ס"ב, ח'. ואתנה, יחזקאל ט"ז, י"א.

אבכו, ל' אבך. שלוחי, שלוחי לבור. אבכו, ל' ויתאבכו (ישעיה ט', י"ז). שְׁלוּחַי, עת גרושי מל' ויתנה שלוחים (מ"א ט', ט"ז). חדר, בחדר מסתרים. אֲבֵלָה בכ"י ול' אבלות הוא. יעששו נוגהי, יחשכו עיני, מל' עששה מכעס עיני (תהלים ו'). ולחיי אבי שלחי, לחיי מכוסים ממי הדמעות כמו אבי הצמחים רטובי מים. אבי, מל' באבי הנחל (שיר ו', י'). שְׁלָחַי, ל' שלחיך פרדס רמונים (שם ד', י"ג), ורבוי הוא כמו שְׁלָחִים, דוגמת חלוני (ירמיה כ"ב, י"ד) יָדַי (יחזקאל י"ג, י"ח) ודומיהם. כלו עיני, תהלים ס"ט, ד'. לאל חי, תשובת השם היא. הנוגע בכם, זכריה ב', י"ב.

אגמה, מל' הגמיאיני נא (בראשית כ"ד, י"ז). אגיר, ל' עיני נגרה ולא תדמה (איכה ג', מ"ט). אגעה ואפעה, שניהם ל' צעקה ונהימה. חלוץ, אשר המחריבים חלצו ופשטו את בגדי ממני. חין, תחנה.

מְרִיבַי אֵיךְ לֹא רָב רִיבִי· חזן אֵיכָה חַם לִבִּי בְּקִרְבִּי: בְּקִרְבִּי עָצוּר וְחָתוּם יוֹם נָקָם אֲרִיאֵל· עֵת כִּי בָא יָבֹא וְלֹא יְאַחֵר אֵל· כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: אתה חונן עד בינה והשכל.

אֶדּוֹם וְלֹא אֵצֵא פֶּתַח וְאֶכָּבֵד· אַדְמִים כָּל־פִּיּוֹת כִּי אֵבֶל כָּבֵד· אֶדְעָה מִלִּין וּמֶלֶל אַכְבֵּד· אֵידִי כַּמֶּה שָׁנִים הֲמָמִי בְּמַכְבֵּד· אַדְמָתִי אִבַּד אַבִּירַי לְהַאֲבֵד: חזן אֵיכָה נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב הָיִיתִי כִּכְלִי אֹבֵד: אוֹבֵד זְרוּי כְּשֶׂה בַּקֵּשׁ מָה אֶרְעוֹ· זֵר רוּחַ דֵּעַת לְרוֹעֲעוֹ· כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, חוֹנֵן הַדָּעַת: השיבנו אבינו עד בתשובה שלמה לפניך.

אֶהֱמֶה כַּיּוֹנָה נְהִי תַּמְרוּר שִׁירַי· אֶהְגֶּה הַוּוֹת עַל שְׁנֵי שְׁבָרַי· אֶהֱמֶה כַּהֲמוֹת יַמִּים בְּתוֹךְ שׁוֹבְרַי· אֲהַלֵּךְ בְּהָרֵי נֶשֶׁף בְּאֵין מְיַשְּׁרַי· אֶהֱהוּ יְשָׁרַי אֲהָמוּ כְּשֵׁרַי· חזן אֵיכָה כִּמְעַט נָטָיוּ רַגְלַי כְּאַיִן שֻׁפְּכוּ אֲשֻׁרָי: אַשְׁרֵי רֹדְפוּ כַּכֶּבֶל לְהֵאָסֵר· רְצֵה תְּשׁוּבָתִי בִּסְלִיחָה לְהִתְבַּשֵּׂר· מַה־נָּאווּ עַל־הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה: סלח לנו וכו' עד כי מוחל וסולח אתה.

אוֹיָה לִי כִּי גַרְתִּי צוּל לְכִלָּיוֹן· אוֹנֶנֶת וְצוֹלֶלֶת מֵאֵין דִּלָּיוֹן· אִם אֲשֶׁר עַל כָּל־גּוֹי הוּשְׂמָה עֶלְיוֹן· אוֹת הוּשַׂם בְּהֵרָשֵׁם בְּאֶצְבְּעוֹת יְמִין עֶלְיוֹן· אוֹמְרָה לְגִלָּיוֹן אוֹוִי לְכִלָּיוֹן· חזן אֵיכָה חַלּוֹתִי הִיא שְׁנוֹת יְמִין עֶלְיוֹן: עֶלְיוֹן בְּרֹאשׁ הָרִים תְּכוֹנֵן אַרְמוֹנֶךָ· בְּהַרְבְּךָ לִסְלוֹחַ פִּשְׁעֵי הֲמוֹנֶךָ· תָּעֹז יָדְךָ תָּרוּם יְמִינֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ראה בענינו עד חזק אתה.

אָז אָמַרְתִּי הִנֵּה בָאתִי לְבֵית מַעֲדַנַּי· אָזַל קִצִּי וְשִׁנּוּ וְלָאֲטוּ עֲדָנַי· אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בְּלֵיל נְדוּנַי· אֶזְעַק אֵלֶיךָ חָמָס כְּהֶבְלְעוּ אֲדָנַי· אָזַי דִּינַי אוֹמְרָה לַיְיָ: חזן אֵיכָה הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֲדֹנָי: יְיָ יִרְאֶה בָּעֳנִי עַם עוֹלָם· יוֹפִיעַ לְגָאֳלָם גְּאֻלַּת עוֹלָם· כִּי לֹא יִזְנַח אֲדֹנָי לְעוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

עננו וכו', רפאנו יי וכו' עד רופא נאמן ורחמן אתה.

מריבי, למריב ריבי הוא הקב"ה. **חם**, תהלים ל"ט ד'. **בקרבי**, כן תשובת הקב"ה. **כי גדול**, ישעיה י"ב, ו'.

ואכבד, כמו ולא אכבד, ותבת לא שב ולא אצא משמשת גם אחריו ושעורו אדום ולא אצא ולא אפתח ולא אכבד. גם לפרשו עפ"ה הכבד ושב בביתך (מ"ב, י"ד, י'). **אדמים**, אעשה דומם. **וממלל אכבד**, לא אוכל דבר מרוב צער. **הממי**, הממס אותי. **במכבד**, במטאטא, ושעור החרוז אבד אדמתי במכבד והאביד את אבירי. **נשכחתי**, תהלים ל"א, י"ג. **אובד זרוי**, תשובת השם הוא. **זרוי**, מפוזר. **בקש**, השם יבקש משפט על כל מה שאירע לישראל. **זר רוח דעת**, כתר התורה. **לרועעו**, ל' ריעות וחבור. **כי לא**, דברים ל"א, כ"א.

אהגה הוות, אספר השבר. **שני שברי**, ב' החרבנות. **אההו**, פעל ממלת אה כלומר צועקים אה. **אהמו**, המו. והוסיף הפייטן אל"ף בראש כדי להפיל לשון על לשון אההו אהמו. **כמעט**, תהלים ע"ג, ב'. **מה נאוו**, ישעיה נ"ב, ז'.

צול, במצולת הגלות. **וצוללה**, מל' צללו כעופרת (שמו' ט"ו). **מאין דליון**, אין מי שדולה אותי ממצולה אשר נטבעתי בה. **לגליון**, בגלוי ובפרהסיא. **אווי**, כה"מ עפ"ה תהלים קל"ב, י"ד. **לכליון**, כלה ונחרב. **חלותי היא**, תהלים ע"ז, י"א. **ארמונך**, בית קדשך. **תעז ידך**, שם פ"ט, י"ד.

מעדני, בית תפנוקי. **אזל**, כ"א אזד, ושניהם ל' הליכה. **ולאטו**, ל' לאט את פניו (ש"ב י"ט, ה'). **בליל נדוני**, הלילה שניתנה לי נדונייתי הוא הלילה אחר מתן תורה, והתורה היא נדוניה לישראל. **אדני**, אדני בית המקדש. **הלעולמים**, תהלים ע"ז, ח'. **ה' יראה**, היא תשובת הקב"ה. **כי לא יזנח**, איכה ג', ל"א.

אָחוֹר וָקֶדֶם מִמָּדוֹם לְמָדוֹם. אַחֲרָיו נִמְשַׁכְתִּי וְנָחַנִי עַד אֱדוֹם.
אֲחָזַתְנִי רְעָדָה שָׁם בִּנְזִיד אָדוֹם. אֲחוֹרַנִּית שְׁמוֹנָה שַׁבְתִּי בִּגְבוּל בַּת אֱדוֹם.
אֲחַוֶּתִי פֶּה לַדּוֹם אַחֲרִישׁ עַל הֲדוֹם. ח׳ אֵיכָה לָכֵן הַמַּשְׂכִּיל בָּעֵת הַהִיא
יִדֹּם: יִדּוֹם רוֹבֵץ פֶּתַח מִלְּהַשְׂטִינְכֶם. רוֹפֵא כָל־בָּשָׂר הוּא יִשְׁמַע בְּקוֹלְכֶם.
הַמַּזְכִּירִים אֶת־יְיָ אַל־דֳּמִי לָכֶם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

ברך עלינו עד כשנים הטובות.

אַטֶּה לְמָשָׁל אָזְנִי בְּמִשְׁנֶה הַר הַטּוֹב. אֲטוּמִים אֲשֶׁר גָּעוּ נְטוּלֵי
לִקְטוֹב. אֵטוּן חֲדַר הַמִּטּוֹת בַּגַּרְזֶן לַחְטוֹב. אִטּוּ לַגַּרְזֶן כָּל־לַח וְרָטוֹב. אַטִּיף
בְּכָל־טוּב אֵין עוֹשֶׂה טוֹב. ח׳ אֵיכָה נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב: מִטּוּב
כֹּל יֶחְסַר אֲסָמַי לְמַלְאוֹ. בִּרְכַּת שְׁנַת טוֹב יַשְׁפִּיעַ בִּגְבוּלוֹ. אַל־תִּתְּנוּ דֳמִי
לוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים: תקע בשופר עד כנפות הארץ.

אֵיכָה מֵאֵיכָה שֻׁלְחַפְתִּי בְּמַלְקוֹחַי. אֵימָתִי מְגִלַּת קִינוֹת בִּפְנֵי פְקָחַי.
אֵילוּ כַּמָּה יוֹבְלוֹת וְלֹא גָעוּ פְּקַח־קוֹחַי. אֵימִים מַעֲרִימִים עָלַי מִקָּחַי. אִישַׁי
מַלְקוֹחַי אָכְלוּ רְקוּחַי. ח׳ אֵיכָה יָבֵשׁ כַּחֶרֶשׂ כֹּחִי וּלְשׁוֹנִי מֻדְבָּק מַלְקוֹחָי:
מַלְקוֹחַי יַמְתִּיק לְשׁוֹרֵר לְחוּכִי. יֶאֱסֹף מְזָרֵי לְאִוּוּי מְחַכִּי. וְעוֹד בַּל־תִּדְבַּק
לְשׁוֹנִי לְחִכִּי: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: השיבה עד במשפט.

ממדום למדום, כנוי למסעות ישראל במדבר, ומלת מדום כמו מדון כלומר ממדינה למדינה, ונתחלף נו"ן במ"ם דוגמת תנים (יחזקאל כ"ט, ג') כמהם (ש"ב י"ט, ל"ח) שהם כמו תנין כמהן (ש"ב י"ט, מ"א) וראה למעלה דף 704. אחריו, אחר משה רבינו. בנזיד אדום, כזיד עדשים שהאכיל יעקב לעשו ומשם למחה שבאת אדום את ישראל. אחרנית שמנה שבתי, בבמדבר רבה פ' י"ט כשמת אהרן יצא עליהם עמלק וחזרו לאחוריהם שבע מסעות וכו' וכן הוא בתנחומא גם ברש"י לבמדבר כ"א ד'. והקליר שאמר שמנה מסעות הלך אחר אגדת ירושלמי פרק א' דיומא והמכילתא פ' בשלח שאמרה ח' מסעות, בחשבה מסע האחרון ב' פעמים כי משם נסעו ושמה חזרו ובזה הם שמנה, וכן ברש"י לדברים י', ו'. על הדום, על חרבן בה"מ. לכן משכיל, עמוס ה', י"ג. ידום רובץ, תשובת השם היא. רובץ פתח, יצר הרע השטן ע"פ בראשית ד', ז'. המזכירים, ישעיה ס"ב, ו'.

למשל, ללעג האויבים, כמו ישא עליכם משל (מיכה ב', ד'). במשנה, כמו יושבת בירושלים במשנה (מ"ב כ"ב, י"ד) בל"א פֿאָרשטאַדט. הר הטוב, ירושלים. אטומים, ערלים. געו, לעקו. נטולי, נשואים וגדולים. חדר המטות, בית קדשי קדשים, ראה רש"י למ"ב י"א, ב'. אטו, כמו הטו, בחלוף ה"א באל"ף להשוות אלפ"י החרוז. אטיף, אשר הייתי נוטף מכל טוב. נאלמתי, תהלים ל"ט, ג'. אל תתנו, ישעיה ס"ב, ז'.

שלחפתי, נחלפתי, והחליף את משכרתי ת"י ושלחף ית אגרי (בראשית ל"א, ז'). ויסוד החרוז בב"ר פ' י"ט אדם הראשון הכנסתיו לג"ע וצויתיו ועבר על הצווי ודנתי אותו בשלוחין וגרושין וקוננתי עליו איכה, שנ' ויאמר לו איכה, איכה כתיב; אף בניו הכנסתים לארץ ישראל וצויתים ועברו על הצווי ודנתי אותם בשלוחין וגרושין וקוננתי עליהם איכה שנ' איכה ישבה בדד עכ"ל וזהו כוונת הפייטן ר"ל מאיכה של אדה"ר כבר נגזר שיחרב בה"מ. במלקוחי, ל' מלקוח השבי (במדבר ל"א, כ"ו). אימתי, ל' אימה, ר"ל אקונן הקינות באימה. פקחי, פקחי עין שלי, הם החסידים. אילו, פעל נגזר מן איל וטעמו נקפצו ונדלגו. געו, הגיעו. פקח קוחי, שנות גאולתי, מל' ולאסורים פקח קוח (ישעיה ס"א, א'). עלי מקחי כן נקודו, ור"ל על רכושי. מקחי, מל' את המקחות (נחמיה י', ל"ב). אישי, אנשי. וכן הנכון בעדות אותיות החרוז, רקוחי, מל' ותרבי רקוחיך (ישעיה נ"ז, ט'), ודבר הפייטן בלשון מסותרת, וכוונתו, כי האויבים מתחכמים לי איך ישוללו כל רכושי וע"כ משימים עלי אישי מלקוח ר"ל אנשים לגבות ממני מנדה בלו והלך ושאר מכסים וכן יאכלו כל רקוחי נכסי. יבש כחרס, תהלים כ"ב, ט"ז. לחוכי, אחרי חוכי. לאווי מחכי, לירושלים תאות תקותי. תדבק, ע' תהלים קל"ז, ו'.

אֲכָלַנִי הֱמָמַנִי שִׁבַּר עַצְמוֹתַי· אַךְ בִּי יָשׁוּב לְסִיג אַשְׁמוֹתַי· אֶכְתּוֹב קִינִים אֲשֶׁר פָּצוּ שְׂפָתַי מְזִמּוֹתַי· אֲכוּנֶה נְכוֹחוֹת מוּל קָמוֹתַי· אַכְבִּיר נַהֲמוֹתַי אַכְרִיז טוֹב מוֹתִי· ת׳אֵיכָה וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וְאַתָּה יְיָ עַד מָתָי: מָתַי קוּמוּ לָעַד קָמִים לְהַחֲרִימָם· קָרֵב יוֹם אֵידָם בְּמִשְׁפָּט לְהִתְרוֹמָם· עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְיָ עַתָּה אֵרוֹמָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט:

למלשינים עד במהרה בימינו.

אֱלִי כַּתַּנִּים בְּהַעֲצִימֵנִי· אֱלִיָּה כַּיְעֵנִים בְּהַאֲשִׁימֵנִי· אֱלִי אֱלִי לָמָּה סְחִי וּמָאוֹס תְּשִׂימֵנִי· אַל־בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וְאַל־בַּחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי· אָלִיתָ לְחַטְמֵנִי אַלּוּף בְּאַף לְשָׂטְמֵנִי· ת׳אֵיכָה תֵּהָפֵךְ לְאַכְזָר לִי בְּעֹצֶם יָדְךָ תִשְׂטְמֵנִי: תִּשְׂטְמֵנִי לֹא לָנֶצַח, תָּשׁוּב וּתְנַחֲמֵנִי· לְעֵת תַּכְנִיעַ זֵדִים זוֹמְמֵי לְלַחֲמֵנִי· יָשֹׁב אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

על הצדיקים עד כי בך בטחנו.

אָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּפֶצַח· אָמוּתָה הַפַּעַם וְלֹא אֶרְאֶה רֶצַח· אִם כֹּחַ אֲבָנִים כֹּחִי אַרְגִּיז וְאָעִיז מֵצַח· אָמַרְתִּי הִסְתִּיר פָּנָיו בַּל־רָאָה לָנֶצַח· אֲמָרֵר בְּחֵרוּף רֶצַח אֱמֶת חֳרָבוֹת לָנֶצַח· ת׳ואֵיכָה עַד־אָנָה תִּשְׁכָּחֵנִי נֶצַח: נֶצַח יָדַע כִּי רֶגַע יִשְׁצוֹף· יִרְצֶה אֶת־בּוֹטְחָיו צִדְקָם לִרְצוֹף· כִּי לֹא לָנֶצַח יָרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִקְצוֹף: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים: ולירושלים עד לתוכה תכין.

אָנָה אֲנַחְנוּ עוֹלִים וְחַיַּת יַעַר שִׁכְּלָתְנוּ· אָנָה אֵלֵךְ מֵרוּחֶךָ וְסַעֲרָתְךָ כִּלָּתְנוּ· אָנוּד כְּצִפּוֹר נוֹדֵד כִּי הֵילִילָתְנוּ· אֲנוּשָׁה כִּי אֵשׁ בֵּינוֹת אֲכָלָתְנוּ· אֲנָחוֹת מְלֵאָתְנוּ אֲנִינוּת תִּכְלָתְנוּ· ת׳אֵיכָה כִּי קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלָתְנוּ: אֲכָלַתְנוּ רוֹפֶסֶת בְּיַעַר גְּדֵלָה· רְאֵה בְּקִנְאָתִי וְתַשְׁמִיעַ בִּגְדֻלָּה· קִנֵּאתִי לִירוּשָׁלַיִם וּלְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

את צמח דוד וכו׳ עד סוף שמונה עשרה. חצי קדיש.

אכלני, ירמיה נ״א, ל״ד. נכוחות, דברים נכוחים. קמותי, צרות הקמות עלי. אכביר, מל׳ מלין יכביר (איוב ל״ה, ט״ז). ונפשי, תהלים ו׳, ד׳. מתי קימו לַעַד קמים להחרימם, כן בכ״י ועיקר כי יסודו בצפניה ג׳, ח׳. עתה אקום, ישעיה ל״ג, י׳.

אֱלִי, ל׳ יללה כמו יואל א׳, ח׳. בהעצימני, מל׳ האחרון עצמו (ירמיה נ׳, י״ז). אֱלִיָּה, גם הוא ל׳ יללה ואנקה. סחי ומאוס, איכה ג׳, מ״ה. אל באפך, תהלים ו׳. אלית, ל׳ שבועה. לחטמני, מל׳ אחטם לך (ישעיה מ״ח, ט׳). תהפך, איוב ל׳, כ״א. זוֹמְמֵי לְלַחֲמֵנִי, כן בכ״י ונכון. ישב אפך, ישעיה י״ב, א׳.

אמת, בה״א שמש שכן אל אמת. עד אנה, תהלים י״ג, ב׳. ישצוף, ל׳ בשצף קצף (ישעיה נ״ד, ח׳). לרצוף, ירצוף צדקתם בכל טוב, ל׳ רצוף אהבה (שיר ג׳, י׳). כי לא לנצח, תהלים ק״ג, ט׳.

וחית יער, כנוי לאויבים (ויקרא רבה פ׳ י״ג ואבות דר׳ נתן פ׳ ל״ד). הילילתנו, הבאת בנו יללה. אנושה, ל׳ חולשה. אש בינות, יסודו ביחזקאל י׳, ב׳. כי קנאת, ל׳ תהלים ס״ט, י׳. ופה טעמו הקנאה אשר קנאת על ביתך אשר אללנוהו היא אכלתנו. רופסת, גם הוא כנוי לאויבים עפ״ה דניאל ז׳, ז׳. קנאתי לירושלם, זכריה א׳, י״ד.

ע"ס א"ב משולש וסיום כל בית על לה"כ, וחתום בו מאיר בריה יצחק יחיה לחיי עולם.

אֲרוֹמִמְךָ אֵל חַי. אֲסַפְּרָה שִׁמְךָ לְאֶחָי. אֲהוֹדְךָ בְּהוֹד שְׁבָחַי: בְּאֵין יִחוּד זְבָחַי. בְּתוֹךְ עֲדַת יְשִׁישִׁים שׁוֹמְרֵי מְזוּזוֹת פְּתָחַי. בְּפָרֶשׂ שַׁדַּי מְלָכִים בָּהּ לְמִגְנָן נְתָחַי: גִּיהָהּ חֲמִשְּׁתָּהּ בְּסוֹד יְסוֹד עֹז מִבְטָחַי. גֵּיא וּגְבֹהִים בָּרָאתָ יַשְׂכִּילוּ בָם טוּחַי:

מִי עָשִׁיר יַעֲשֶׂה כְּמוֹתָם. אוֹ חָכָם יָבִין דְּמוּתָם. יַגִּיעַ מִי גִּבּוֹר לְרָמוּתָם. רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה יְיָ קָדוֹשׁ:

דֶּרֶךְ תְּבוּנוֹת וּמַדָּעִים. דִּקְדֵּק תְּמִים דֵּעִים. דְּחוֹת אֶדֶר מַצְבִּיעִים: הוֹשַׁב בְּפֶה מַבִּיעִים. הֶחֱצָם מְחָצָם בְּקִיעִים. הִדְלָם מֵעַל רְקִיעִים. הִכְנִים לְאוֹצָר שְׁקוּעִים. הִקִּיף לְגַיְזוֹן תְּקוּעִים: וּמִמֶּנּוּ יָגוּרוּ נִרְתָּעִים. וְנָהָר יוֹצֵק לְתוֹעִים. וְנִבְרְאוּ כִּתּוֹת רְבוּעִים. וּמֵהֶם כְּתַרְשִׁישׁ קְבוּעִים:

בְּהַשְׁבִּיחַ שְׁאוֹנוֹ אֲשֶׁר בְּרָאוֹ. רְאוּת כֹּחַ גְּבוּרוֹת מוֹרָאוֹ. יָעִיד גַּל לְרֵעוֹ בְּמִקְרָאוֹ. הַאוֹתִי לֹא תִירָאוּ נְאֻם יְיָ קָדוֹשׁ:

זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו. זָוִיּוֹת דָּרַךְ מְלֵאוֹתָיו. זַכּוֹת מֵרָחוֹק קְרִיאוֹתָיו. זֵרְדָה עֵדֶן לִבְרִיּוֹתָיו: חֵלֶק שָׂם מְנוֹתָיו. חָשַׁךְ יוֹשְׁבֵי כְלָאוֹתָיו. חֻפַּת כָּבוֹד נְוֹתָיו. יִשְׂבְּעוּ זִיו הֲנָאוֹתָיו: טִכֵּס אַפְסֵי פֵאוֹתָיו. אִילָנוֹת וְדִשְׁאֵי נְאוֹתָיו. טִלְלָם כְּתָאֵב תְּפִלּוֹתָיו. טוֹב נִשְׁנָה בְּכִפְלוֹתָיו:

יִתְּנוּ צִדְקוֹת חַי וְקַיָּם. יַעַן מַעֲשָׂיו כּוֹנֵן לְמַאֲוַיָּם. חָל שַׂר הָעוֹלָם וְסִיֵּם. יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח בְּמַעֲשָׂיו יְיָ קָדוֹשׁ:

בפרש, מל' תהלים ס"ח, ט"ו. ופה טעמו, אחרי שאין לי עוד זבחים מיוחדים להקריבם לפניך, לכן במקום מכין נתחי הקרבנות אבוא אני בקהל עדת ישישים ואפרוש את כפי אליך אשר אתה מלך שדי. וע"פ מה שאמרו חז"ל תפלות כנגד תמידים תקנום (ברכות כ"ו, ב'). גיה, אור. עוז מבטחי, היא התורה עפ"ה משלי כ"א כ"ב וכדרוש חז"ל שם, והרצון בתורה בראת אור ז' ימי בראשית. ואמר חמשת, כי כן תבת אור באה ה' פעמים במעשה בראשית. גיא וגבוהים, ארץ ושמים, וגיא הוא אחד מן י' שמות אשר לארץ ע"פ מדרש משלי פרשה ח'. טוחי, מחשבותי. מי עשיר, נקט כאן ל' עשיר וחכם וגבור עפ"ה אל יתהלל חכם וכו' (ירמיה ט', כ"ב). יגיע מי גבור לרמותם, בכ"י אחד הגירסא יגיע מי גבור לדמותם. ולפיה הפירוש מלאכת גבור יהי מי שיהיה איך לדמותו למלאכת השם. רנו שמים, ישעיה מ"ד, כ"ג. אדר, מים אדירים. מצביעים, מל' צבע כי כמה גוונים יש למים. הושב בפה מביעים, המים הנובעים הושבו ע"י אומר פיו של הקב"ה. מחצם בקיעים, הכם וקרעם לחלקים. ומה שאמר מחצם ל' הכאה הוא ע"פ המדרש שזדו המים ולא רצו להתחלק, כמבואר למעלה דף 630. הדלם, הגביהם. תקועים, המים המושמים בארץ הגדירם כאלו הקיפם בלגיונות. ונהר יוצק, כנוי לגיהנם. כתות רבועים, כתות המלאכים שיש להם ארבעה פנים וארבע כנפים (יחזקאל א', ו'). כתרשיש (שם א', ט"ז. דניאל י', ו'). בהשביח שאונו, עפ"ה תהלים ס"ה, ז'. האותי לא תיראו, ירמיה ה', כ"ב. דרך, הדריך וקבץ את מלאות המים לתוך זויותם. זכות מרחוק, ר"ל כבר אז בראשית העולם רצה לזכות את הצדיקים שהם קרואיו, שנטע להם ג"ע. זרדה, מל' מקרסמין מזרדין (שביעית פ' ב'. שבת ק"ג). חשך יושבי, לאותם היושבים בחשך כאלו הם בבית כלא, ועפ"ה ישעיה מ"ב, ז'. טכס, תקן. טללם כתאב תפלותיו, אחרי שקבל תפלת אדה"ר הוריד טל ומטר על האילנות כדאיתא בחולין דף ס', ב'. טוב נשנה, ביום השלישי נכפל כי טוב. חל, התחיל. יהי כבוד, תהלים ק"ד, ושר העולם אמר פסוק זה (חולין דף ס').

יָחִיד בְּיִתְרָה בִינָה· יָצַר חַמָּה וּלְבָנָה· יָקָר לֶכֶת בַּהֲכִינָהּ· כְּבֵין קְעָרוֹת הַלְּבִינָהּ: כְּפוּתָה קוֹבֶלֶת עֶלְבּוֹנָהּ· כְּאָז בְּגִבְעַת הַלְּבוֹנָה· כַּחֲדָשָׁה קֶרֶב קָרְבָּנָהּ· כֹּפֶר עֲלֵי רִבּוֹנָהּ: לְמִנְיַן קָטָן חֶשְׁבּוֹנָהּ· לְנַחֵם שָׁלֵם מִדַּאֲבוֹנָהּ· לְהַשְׁקִיעַ אוֹר הַגָּדוֹל וְלַלְּבָנָה· מָאוֹר הַקָּטֹן לְכוֹנְנָהּ: לִזְכֹּר צִיּוֹן יַחַד צְבָאוֹתָם· חַנְכַּל שְׁצַ״ם וְכָל־רִבּוֹתָם· יַחַד לְמַעֲלָה הַשְּׁלִישִׁית מִמְּבוֹאוֹתָם· יָבֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי קָדוֹשׁ:

מִי כָל נַהֲרוֹת אֵיתָן· מְפַלֵּא פָּעֳלוֹ וְאֵימְתָן· מִמַּיִם צָר צוּרוֹת שֶׁבַח לִשְׁמוֹ יִתָּן: נוֹצַר לְיוֹם נֶחָמָה לְשַׂחֶק־בּוֹ לִוְיָתָן· נָאָה מָנָה וְיָפָה לְיוֹשְׁבֵי גִּנַּת בִּיתָן· סַחַר סֶכֶךְ וְצִלְצַל וּבְשׁוּר יְרוּשָׁלַיִם זִיוְתָן· סַעַד בּוֹ לְכָבוֹד זִיז שַׂדַּי נִתָּן:

עֵת בָּרַח חֶזְיוֹנוֹ הֶחְבִּיא· וְנֶדֶר בָּרִחַ בַּחֶבֶל לְהָבִיא· לְמוֹרִיד וּמַעֲלֶה שֶׁבַח הַנָּבִיא· אֲשֶׁר נָדַרְתִּי אֲשַׁלֵּמָה יְשׁוּעָתָה לַיָי קָדוֹשׁ:

עֶלְיוֹן מַעֲשָׂיו הִשְׁוָה· עֲלֵי תֵבֵל צִוָּה· עֶרֶךְ בְּהֵמוֹת הִרְוָה· עֹשֶׁר לְהַתֵּר הַנָּוֶה: פָּקַד רֵאשִׁית דְּרָכָיו בְּהַרְרֵי אֶלֶף הִתְוָה· פְּקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרָצוֹן לְחוֹכֵי לוֹ לְתִקְוָה· צָרְכֵי סְעוּדָה הִקְוָה· צָפָה בְּצִיּוֹן אִוָּה· צוּרַת דְּיוֹקְנוֹ נִוָּה· צַלְעוֹ עֵזֶר לוֹ לִוָּה:

מִי אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ· אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ לְתָרֶץ· יָהּ בְּאוֹת נוֹחָה בְּמֶרֶץ· רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה יְיָ קָדוֹשׁ:

יקר לכת, השמש. **כבין קערות**, הלבנה שהיא מתהלכת כבין שתי קערות כי פעם נוטה לצד השמש ופעם לצד האדמה. **כפותה**, אסורה, ור״ל שהוקטנה הלבנה על שקטרגה ועל זאת היתה קובלת ואובלת והקב״ה נחמה שיביאו קרבן בכל ר״ח, כמבואר למעלה דף 630. **בגבעת הלבונה**, בנה״מ עש״ה שיר ד׳, ו׳. **למנין קטן חשבונה** וגו׳ כולו יבואר בב״ר פ׳ ו׳, דרך ארץ הוא שיהא הגדול מונה לגדול והקטן מונה לקטן, עשו מונה לחמה ויעקב מונה ללבנה וכו׳. **לנחם שלם מדאבונה**, ירושלים מתנחמת מדאבון כפשה ע״י הלבנה, כדאיתא שם במדרש כל זמן שאורו של גדול קיים אין אורו של קטן מתפרסם, שקע אורו של גדול מתפרסם אורה של קטן וכו׳. **לזכר ציון** יַחַד יחד הראשון שבחרוז בחירק ל׳ עבר מפעל יחד בטעם הכין, והשני שבחרוז יַחַד בפתח ל׳ יחדיו. **צבאותם**, לאות שמש ולבנה ר״ל הכוכבים; והכוונה בני ציון אין להם מספר ככוכבים. **חנכ״ל שצ״ם**, ר״ת של שמות ז׳ כוכבי לכת חמה, נגה, כוכב, לבנה, שבתי, צדק, מאדים. **למעלה השלישית**, לעולם המלאכים שהוא מעלה השלישית דירה למעלה מעולם הגלגלים. ויש מפרשים כת השלישית של כתות הצדיקים בג״ע וע״פ חגיגה דף י״ד, ב׳, עלו לכאן טרקלין גדולים ומצעות נאות מוצעות לכם אתם ותלמידיכם ותלמידי תלמידיכם מזומנים לכת שלישית. **יבואו**, תהלים פ״ו, ט׳. **מי כל**, מי מדד, כמו וכל בשליש (ישעיה מ׳ י״ב). **נאה מנה וגו׳**, יסודו בגמרא ב״ב דף ע״ד ע״ב ויקרא רבה פ׳ י״ג. **גנת ביתן**, אסתר א׳, ה׳. וכנוי כאן לג״ע. **סחר**, ענין סבוב. **וצלצל**, ל׳ צל. ועש״ה איוב מ׳, כ״ב. **ובשור**, חומה. **זיותן**, ל׳ זיו ויופי. **סעד בו לכבוד וגו׳**, לכבוד אותה סעודה יותן גם העוף זיז, ויקרא רבה פ׳ כ״ב. **עת ברח** יונה הנביא. **ונדר בריח בחבל להביא**, כל זה ע״פ פר״א פ׳ י׳. **בריח**, לויתן (ישעיה כ״ז, א׳). **אשר נדרתי**. יונה ב׳, י׳. **עשר להתר הנוה**, מפורשים בפ׳ ראה, שור כבש עז איל צבי יחמור אקו דישון תאו וזמר. **ראשית דרכיו**, הוא הבהמות (איוב מ׳, י״ט) אשר מרעיתו אלף הרים (תהלים נ׳, י׳) ומיועד גם הוא לסעודת הצדיקים לע״ל כדאיתא בויקרא רבה פ׳ י״ג ופ׳ כ״ב. **בציון אוה**, עש״ה תהלים קל״ב, י״ג. והכוונה שלקח הקב״ה עפר מציון וברא ממנו את האדם וע״פ ב״ר פ׳ י״ד ממקום כפרתו נברא היך מה דאת אמר מזבח אדמה תעשה לי. **דיוקנו**, ל׳ צלם ודמות עש״ה כי בצלם אלהים עשה את האדם. **צלעו**, חוה שנבראת מצלעו. **לתרץ**, ל׳ יושר באראמית. **באות נוחה**, באות ה״א ע״פ דרוש חז״ל המובא ברש״י לבראשית ב׳, ד׳. **במרץ** מל׳ מה נמרצו (איוב ו׳, כ״ה) ל׳ חוזק, ר״ל אע״פ שנבראת עולמך באות ה״א הנחה והקלה שבאותיות בכל זאת בחוזק ובתוקף בראת אותו. **רבות**, תהלים מ׳,

קָמָה מְלֶאכֶת אָיֹם· קִלְּסָהּ וְקִדְּשָׁהּ הַיּוֹם· רִצָּה כֹּפֶר לְשִׁגָּיוֹן: הֲגֵן עֲלֵי הִגָּיוֹן· הֲוָה הַמְצִיא וּפִדְיוֹן· רְוָחוֹ אוֹר בְּרִבְיוֹן: שַׁבַּת שָׁלֵם מִדִּבְיוֹן· שֶׁמֶשׁ צְדָקָה לְאֶבְיוֹן· שִׁפֵּר נַחֲלָתוֹ בְּצִבְיוֹן· שָׁקַד לְמָסְרוֹ בְּחֶבְיוֹן· תִּכֵּן מְלַאכוֹתָיו בְּגִלָּיוֹן· תִּקּוּן מִשְׁכְּנֵי עֶלְיוֹן:

מֵעֵין דֻּגְמַת הָעוֹלָם הַבָּא· אוֹהֲבָיו לְהַנְחִיל יֵשׁ בְּאַהֲבָה· רַב טוּב הַצָּפוּן בֶּאֱמוּנָה רַבָּה· יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְיָ קָדוֹשׁ: הכל יודוך.

אופן.

במשקל ג׳ ג׳ תנועות, ורחשי החרוזים ל׳ הכתוב בישעיה מ׳ כ״ו, והארבעה החרוזים האחרונים ראשיהם ברוך כבוד ה׳ ממקומו, והחרוזים המשולשים חתום מנחם.

שְׂאוּ מִנְחָה· מְשֻׁבָּחָה· בְּיוֹם מְנוּחָה· הִתְשִׁירוּ:
מָרוֹם דָּר· בְּעֹז נֶאְדָּר· בְּהוֹד וְהָדָר· הִכְשִׁירוּ:
עֵינֵיכֶם· לְנֶגְדְּכֶם· עַפְעַפֵּיכֶם· הַיְשִׁרוּ:
וּרְאוּ אוֹר· צַר וָאוֹר· מְאוֹרֵי אוֹר· תָּשִׁירוּ:
מְרַנְּנֵי שֶׁפֶר· וְכוֹכְבֵי צְפַר· שִׁיר חָדָשׁ יָשִׁירוּ:
וְהַחַיּוֹת יְשׁוֹרֵרוּ וּכְרוּבִים יְפָאֵרוּ:

מִי מָסַר· שְׁנֵים עָשָׂר מַזָּלוֹת בָּרָקִיעַ: בָּרָא לְמוּל בְּנֵי תָם וּמוּל אֲשֶׁר בַּחֹשֶׁן הִשְׁקִיעַ: אֵלֶּה הֵם· חֲיָלֵיהֶם· מִשְׁלָשִׁים הִתְקִיעַ: הַמּוֹצִיא גַּלְגַּל חֲצִי עֲלִיל וַחֲצִי מַשְׁקִיעַ: בְּמִסְפָּר כֵּן· אֵפוֹד תִּכֵּן· שְׁבָטִים חֲצָיִם הִבְקִיעַ: נֶגְדוֹ לָכֵן· הֵם בְּתוֹכֵן· בַּגַּלְגַּל הֵאִירוּ: והחיות ישוררו וכו׳.

ו׳. קלסה, ל׳ שבח. היום, יום השבת. כפר לשגיון, כפרה לחטא. ורחה למעלה דף 632 גם דף 213. מרביון, מראשון. בצביון, ברצון. בגליון, בגלוי. תקון משכני עליון, ר״ל כל המלאכות שנעשו במשכן אסורות הן בשבת. דוגמת העה״ב, השבת הוא מעין העולם הבא (ברכות נ״ז, ב׳). יחל, תהלים ק״ל, ז׳.

שאו מנחה, עש״ה תהלים כ״ו, ח׳. ואמר מנחה משובחה, ר״ל לא מנחת סולת כי אם מנחה של שבח והלול. התשירו, הביאו תשורה והוא פעל נגזר משם דבר תשורה שעקר יסודו שור ועשה התי״ו כאלו היא שרש דוגמת שכנו חז״ל מתריעין מן תרועה, וכמבואר כבר במוסף פ׳ שקלים דף 657. מרום דר, שעורו, הכשירו בהוד והדר להקב״ה שהוא דר במרום ונאדר בעוז. עיניכם לנגדכם, עש״ה משלי ד׳, כ״ה. צר ואור, לבנה וחמה כמו שפירש רש״י בישעיה ה׳, ל׳. שפר, צפר, שניהם ל׳ בוקר, אך שפר יורה על העלות הבוקר בצאת החמה כמו בשפרפרא (דניאל ו׳, כ׳) ובל״א מארגענראָטהע. ורמז הוא על מלאכי השרת ויסודו על הכתוב ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים (איוב ל״ח, ז׳). למול בני תם, כנגד בני יעקב הנקרא איש תם. אלה הם חיליהם, מוסב על י״ב מזלות ואלה הם תקועים בגלגלם משולשים, ר״ל שלש שלש לכל רוח ג׳ לצד מזרח וג׳ לצד מערב וכן לצפון וכן לדרום. ובפרקי רבי אליעזר פרק ז׳, כל המזלות משרתות ללבנה בלילה מד׳ פנות העולם ג׳ בצפון ג׳ בדרום ג׳ במערב ג׳ במזרח. חצי עליל, חצי הגלגל של המזלות הוא גלוי לעין, שנראה ממעל לארץ וחצי השני מתחת לארץ. הבקיע, חלק. נגדו, כנגד הקב״ה בוראם. בתוכן, בדרך סבוב הגלגל. והנה משל זה של הפייטן שהמשיל המזלות וגלגלם לחושן נמצא גם לפידיה (Philo) בספרו על חיי משה ספר ג׳ וכה שם לשונו, שתי אבני שוהם עגולות אשר היו על שתי כתפות האפוד של הכהן הגדול הם נגד שני גלגלי השמים אשר הם שוים כמו שתי האבנים האלה. ועל זאת רומז גם כן גוון של האבנים כי כל גלגל השמים מראהו כמראה השוהם [Smaragd], ולכן היו גם מפותחות ששה שמות השבטים על האבן האחת וששה על האחרת, בעבור כי כל חצי הגלגל חולק את המזלות ובכל חצי יש שש מזלות. האבנים השנים עשר אשר היו בחשן (Logion) בד׳ טורים שלש אבנים בכל טור רומזים על גלגל המזלות כי גם זה נחלק לד׳ חלקים, וג׳ ממזלותיו באים על תקופה אחת עכ״ל ורחה גם בס׳ מאור עינים לר׳ עזריה פ׳ מ״ח גם בפירוש מכחר המאמרים

צְבָאָם נְצוּר. בְּתוֹךְ צַר צוּר. יָצוּ שָׁרֵימוֹ לְמַעְלָה: לְכֻלָּם חַיִל. שׁוֹמְרֵי חֵל חוֹמוֹת עִיר עַל תִּלָּהּ: בְּשֵׁם יִפְקוֹד. שָׁמוֹר וְשָׁקוֹד. תָּמִיד יוֹם וָלַיְלָה: יִקְרָא לַצֹּאן. שְׁנַת רָצוֹן. אַל־תִּתְּנוּ דֳמִי סֶלָה: חַשְׁמַלִּים. וְאֶרְאֶלִּים. אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ: והחיות ישוררו וכו'.

מֵרֹב חִיל. הֲלֹא מוּחִיל. זִיעַ חַיּוֹת מְפַכֶּה: אוֹנִים לוֹ. וְהִלּוּלוֹ. שָׁכוֹן אֶת־דַּכָּא וְנָכֶה: וְאַמִּיץ יָהּ. בְּנֵי עֲלִיָּה. לְפָנָיו אַשְׁרֵי חוֹכֶה: כֹּחַ רַב. לְמִי נִקְרַב. בְּמִנְיַן לוֹ כָּל־חוֹכֵי: אִישׁ אִישׁ בְּבַר. וְיֵשׁ בְּלֹא בַר. נִכְנָס בְּמַרְאִית סוֹכֶה: מְלִיצֵי עַם. הֵם בְּנֹעַם. יִגְּשׁוּ אָז יְדַבֵּרוּ: והחיות ישוררו וכו'.

לֹא מְרֻשִּׁים. תַּרְשִׁישִׁים. בְּשִׁיר כַּחֲבִיבִים אֱמוּנִים: נֶעְדָּר אַךְ כָּל־מַלְאָךְ. רֹן לְהַתְמִיד בְּכָל־זְמַנִּים: בָּרוּךְ שְׁמוֹ. בְּבָרְכֵמוֹ. אַחֲרֵי קִלּוּס מְשַׁנְּנִים: כְּבוֹד עָמְדָם. בְּעֵת עָם דֹּם. תְּרַפֶּינָה כְּנַף רְנָנִים: יְיָ שָׁם. בְּהַקְדִּישָׁם. פַּעַם אַחַת נִמְנִים: מִמְּקוֹמוֹ. יִתְמְהוּ לָמוֹ. חַיּוֹת לְשָׁאֳלָם פּוֹנִים: אָן אֲבִיר תָּם. בְּכֶם נֶחְתָּם. וּבֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַזְכִּירוּ: וְהַחַיּוֹת יְשׁוֹרֵרוּ וּכְרוּבִים יְפָאֵרוּ:

זולת. ע"ס א"ב, ובסוף חתום מאיר בר יצחק חזק ואמץ.

אֱמֶת מָשָׁל הָיָה, בַּאֲמִתַּת קַדְמוֹנֵי מַשְׁלִיכֶם. גֶּבֶר תָּם וְיָשָׁר, דִּמְיוֹן קִרְיַת מוֹשְׁלֵיכֶם. הַכֶּפֶל בְּמִשְׁנֶה נֶחָמוֹת, וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲלֵיכֶם. נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם: זֶרַח חָכָם בָּעֹז, חֲסוּת בָּאָה לְנַחֵם. טִכְסָהּ בְּמַשְׂכֻּרֶת שְׁלֵמָה, יָדִיד מִבֵּית־לֶחֶם. כַּמָּה וְכַמָּה יֹאמְרוּ לִירוּשָׁלַיִם כְּבוֹדָהּ בְּהִתְחַם. נִחַם יְיָ עַמּוֹ וַעֲנִיָּו יְרַחֵם: מָשׁוּחַ מֵחֲבֵרָיו לְבַשֵּׂר נְבוּאוֹת וְנֶחָמוֹת

פ' תלוה. צבאם, קבוצות ישראל. לכלם חיל, חיל המלאכים. שומרי חל, עפ"ה ישעיה ס"ב, ו'. ז'. ואיתא במנחות דף פ"ז המלאכים האומרים לא יתנו מלזכיר אתה תקום תרחם ציון. מרוב חיל, מרוב חלחלה. מוחיל, מל' כל המים מיטהרין בזוחלין (שבת ק"ט). מפכה, גם הוא ל' נזילה והגרה על' והנה מים מפכים (יחזקאל מ"ז, ב'). ויסודו בפרקי ר"א פ' ד' החיות עומדות ביראה ובאימה ברתת ובזיע ומזיעת פניהם כנהר של אש מושך ויוצא. אונים לו, פירוש, אע"פ שהוא רוב אונים וכביר כח מכל מקום זה הלולו לשכון את דכא ונכה רוח וכל' הכתוב בישעיה נ"ז, ט"ו וכנדרש במגלה ל"א. כח רב למי נקרב וגו', כל זה יבואר ע"פ סוכה מ"ה ע"ב, לא פחית עלמא מתלתין ושתא צדיקי דמקבלי פני שכינה כל יומא שנ' אשרי כל חוכי לו, לו בגימטריא ל"ו הווי וגו'. איש איש בבר, על דרך ומותנים רשות זה לזה. בר בל' ארמי רשות. במראית סוכה, במראית בהירה וע"פ מה שאמרו שם בסוכה מ"ה, ב', הא דמסתכלי באספקלריא מאירה וכו'. סוכה ל' הבטה בארמית. כחביבים אמונים, כישראל. נעדר, כמונע. אחרי קלוס, אחרי השבח ששבחו ישראל. כבוד עמדם וכו', ע"פ ב"ר פ' כ"ה, בעמדם תרפינה כנפיהם (יחזקאל א' כ"ח), מהו בעמדם, בא עם דם: בשעה שישראל אומרים שמע ישראל המלאכים שותקין, ואח"כ תרפינה כנפיהם ומה הן אומרין ברוך כבוד ה' ממקומו וברוך שם כבוד מלכותו עכ"ל וכן בחולין דף צ"א אין המלאכים אומרים שירה למעלה עד שישראל אומרים שירה למטה עכ"ל. ממקומו יתמהו למו וגו', יסודו במדבר רבה סוף פ' נשא ובפרקי ר"א סוף פ' ד', אף החיות הנושאות את הכסא ואף מלאכי השרת שחייהן חיי עולם אינן רואות את הכבוד. וראה למעלה דף 236. תם בכם נחתם, צורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד (ב"ר פ' ס"ח וחולין צ"א, ב').

אמת משל היה, פיוט זה יסודו בפסיקתא פ' כ"ט והובא בילקוט ישעיה רמז ש"ז. תם וישר, איוב (איוב א'). במשנה נחמות, שם מ"ב י'. נחמו, ישעיה מ'. חכם בעוז, בועז. חסות באה, רות. טכסה, ל' קישוט והדור. במשכרת שלמה, רות ב', י"ב. כבודה בהתחם בכ"י בכבודך בהתנחם, והענין אחד. נחם, ישעיה מ"ט, י"ג. משוח,

בְּכִפְלַיִם. שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ, הִתְעוֹרְרִי עוּרִי, יְרוּדָה פְּלָאִים. פּוֹרֵץ עֲלוֹת מְנַחֵם, צַדְּקֵנוּ טַהֵר שׁוּלַיִם. נִחַם יְיָ עוֹד אֶת־צִיּוֹן וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלָיִם: קָבוּעַ כָּזֶה וְכָזֶה, רוּם עֶשְׂרִים אֲרֻבּוֹתֶיהָ. שִׁמְשׁוֹתֶיהָ לְאַבְנֵי חֵפֶץ, שָׁלוֹם לָשׂוּם גְּבוּלוֹתֶיהָ. תִּקֵּן מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן, כְּגַן יְיָ עַרְבוֹתֶיהָ. נִחַם יְיָ צִיּוֹן נִחַם כָּל־חָרְבוֹתֶיהָ: מֵאֹהֲבֶיהָ יִרְוְיוּן דֶּשֶׁן, מִנַּחַל עֲדָנֵי נְחוּמֶיהָ. בִּרְצוֹתְךָ תַּנְחוּמִים לְדַבֵּר עַל לֵב רְחוּמֶיהָ. יִצְדְּקוּ וְיִתְהַלְלוּ בָךְ, חוֹכֵי קְשׁוֹט תְּחוּמֶיהָ. תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ: חֶזְיוֹן קְדוֹשִׁים עֲשָׂרָה עִמְּךָ בְּהִשְׁתַּתֵּף בְּקִיַּמְתָּנִי. וְאוֹתִיּוֹת מִצְטָרְפוֹת לְתַנְחוּמְךָ, לְצֹאנְךָ וְכַרְמְךָ כְּסִיַּמְתָּנִי. בְּשִׁיר וְתוֹדוֹת אֲזַמְּרֶךָּ, כְּאָז מִנּוֹף הוֹצֵאתָנִי, כִּי אַתָּה יְיָ עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי: עזרת אבותינו וכו'.

ישעיה הנביא נמשח מחבריו הנביאים. **שוש אשיש**, ישעיה ס"א, י'. **התעוררי**, נ"א, י"ז. **עורי**, נ"ב, א'. **ירודה פלאים**, ע"ש הכתוב איכה א', ט'. **פורץ עלות**, עפ"י מיכה ב', י"ג. **מנחם**, אחד משמותיו של משיח (סנהדרין צ"ח, ב'). **טהר שולים**, יטהרנו מכל לכלוך חטא. **נחם ה' עוד את ציון וגו'**, כצ"ל ע"פ זכריה א', י"ז. **רום עשרים ארבותיה**, חלונותיה. **שמשותיה**, גם הוא פירושו חלונות אשר אור השמש נופל לתוכן. ויסודו בבבא בתרא דף ע"ה ומדרש תהלים מזמור פ"ז, ושמתי כדכד שמשותיך (ישעיה נ"ד, י"ב) עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים. **מדברה כעדן וכו'**, עפ"י ישעיה נ"א, ג'. **ירויון דשן**, עפ"י תהלים ל"ו, ט'. **ברצותך תנחומים לדבר וגו'**, בשני כ"י „ברצותך כאהבת יוסף לדבר על לב רחומיה". **תינקו**, ישעיה ס"ו, י"א. **חזיון קדושים וכו'**, פירוש החרוז הזה נתן לי החכם המנוח רש"ד לוצאטו מפאדובה במכתבו ששלח אלי בעש"ק נחמו תרי"ד לפ"ק, וז"ל: „אחרי אשר חפשתי בכל מפרשי המחזור ולא מצאתי דבר הגון בפירוש סוף דברי ר' מאיר ש"ץ בזולת **לשבת** נחמו וגם דברתי אל חכמים ואין מגיד לי פניתי אל הפסיקתא כ"י שבידי ותהלות לאל עליון מצאתי שם לרוות צמאוני ולמאונך. והנה דברי הפסיקתא אשר משם לקח הפייטן הם מובאים בילקוט ישעיה רמז ש"ז, אבל הנוסחא שהיתה לפני הפייטן היתה משונה מעט והיא ממש כנוסחת כ"י שבידי. ועתה אשר אני אחזה לי הוא כי **חזיון קדושים עשרה** הם עשרה נביאים הושע יואל ושאר תרי עשר חוץ מעובדיה ויונה כי אותם העשרה נבאו על ישראל לטובה ולרעה, אבל עובדיה לא נבא לרעה על ישראל ויונה לא נבא לישראל מטוב עד רע. והנה לדברי הפסיקתא (עיין שם בילקוט) ישראל ימאנו לקבל תנחומין מאותן עשרה נביאים, באמרם לאי זו נאמין? לראשונה או לשניה? ואז „הלכו להן נביאים אצל הקב"ה ואמרו לו רבש"ע לא קבלה עליה ירושלים להתנחם, אמר להם הקב"ה אני ואתם נלך וננחמנה, הוי נחמו נחמו עמי". אבל אברהם יצחק ויעקב שנזכרו שם בילקוט אינם בכ"י שלי, וגם מלת חזיון רומזת לנביאים ולא לאבות. והנה מלות **עמך בהשתתף בקימתני** הכוונה בשן שהקב"ה הבטיחנו להתחבר עם אותן י' נביאים ולבוא לנחמנו. ואמנם **ואותיות מצטרפות לתנחומך לצאנך וכרמך כסימתני** יסודותן על מה שנמצא בפסיקתא הנ"ל ו' שורות אחר מה שהבאתי למעלה, ובילקוט הוא למעלה קודם זכרון עשרת הנביאים וגם הלשון משונה, וכן הוא בכ"י „ר' אבין אמר למלך שהיה לו כרם ונכנסו שונאים לתוכו וקיצצוהו ופיסקוהו, מי צריך להתנחם בתנחומין, כרם או בעל הכרם? כך אמר הקב"ה לישראל כרמי, כי כרם ה' צבאות בית ישראל, מי צריך להתנחם, לא אני? הוי נחמו נחמו עמי, נחמוני נחמוני עמי. ר' ברכיה אמר למלך שהיה לו צאן ונכנסו זאבים לתוכה וקצעוה מי צריך להתנחם, צאן או בעל הצאן? כך אמר הקב"ה לישראל צאני, ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם, מי צריך להתנחם, לא אני? הוי אומר נחמו נחמו עמי נחמוני נחמוני עמי." — והנה לדעת הפייטן כמו שהדורש הראשון דורש עמי כאלו כתוב עִמִּי כן אותם שדרשו נחמוני נחמוני עשו מלת עמי גימטריא 120 וחלקו הסך הזה לשנים ועשו ממנו ס' ס' ובמקום נחמו נחמו עמי דרשו נחמוני נחמוני, וזה רמז באמרו ואותיות מצטרפות לתנחומך, ר"ל לנחם אותך כטעם נחמוני נחמוני, לצאנך וכרמך כסימתני, ישראל כרמי ישראל צאני. יתברך המגלה תעלומות. ע"כ דברי אוהבי החכם נ"ע, וכן מצאתי אח"כ גם אנכי בפירוש סדור דפוס אמשטרדם משנת תמ"ת. כסימתני הוא ל' סימן כמו בדברים רבה פ' כי תבוא, מלך שאמר לו בנו סיימני, מבקשים אתם שתהיו מסוימין. **כאו מנוף הוצאתני**, בשני כ"י כאו מנוף הקמתני.

ע"ס א"ב כפול, וחתום בו אליעזר ברבי נתן חזק אמץ, וכל חרוז מסיים על פסוק אחד מפרשה דרשו וגו' בישעיה סמן נ"ה.

אור עולם קראו· אחריו תלכו למוראו· דרשו יי בהמצאו: באלו ימים לערוב· בתשובה בא לקרוב· קראהו בהיותו קרוב: גדול ואין כערכו· גזר ליציר להאריכו· יעזב רשע דרכו: אלינו מחשבותיו לעד· על זאת רשום להעד· שובה ישראל עד־קדוש:

דכא אנוש תשובותיו· דיו לעשות משובותיו· ואיש און מחשבתיו: העולם עד לא שותתהו· הקדים תשובה לשובבהו· וישב אל־יי וירחמהו: ועד כסא כבוד מגעת צלוח· ומתחתיו יד לשלוח· ואל־אלהינו כי ירבה לסלוח: ברב־עם הדרת מלכנו· בועדם יאמרו לאלהינו· שובה יי את־שביתנו· קדוש:

זורעי על־כל־מים אשריכם· זכו והטיבו דרכיכם· כי לא מחשבותי מחשבותיכם: חפצי ורצוני תלכו בדרכי· חשקי לטהר מברכי· ולא דרכיכם דרכי: טבי להשתמש בכלי גני· טהורי לב יעמדו לפני· נאם יי: נצח אקוה לאל· תנה ישועה לעם שואל· שובה יי רבבות אלפי ישראל· קדוש:

ידו פשוטה לקבל במרץ· יודע ישוב ונחם בתרץ· כי גבהו שמים מארץ: כן אגביר חסדי עליכם· כרחוקם ארחיק פשעיכם· כן גבהו דרכי מדרכיכם: לפני תשובו ואשיבכם· לחיי עולם אתויכם· ומחשבתי ממחשבתיכם: זכר לטובה ורחם עמך עמוסי מרחם· שובה יי עד־מתי והנחם· קדוש:

מחכה למשים נפשו אשם· מצפה לתחיה לרשם· כי כאשר ירד הגשם: נצח לאל יודה לעולמים· כל־ימי ירידת המים והשלג מן השמים: שמח בנצוח לנוצח בשוב· סלה חי חי להודות חשוב· ושמה לא ישוב: חזקנו מימים חיינו· ומתהום תשוב תעלנו· שובה יי חלצה נפשנו· קדוש:

להאריכו, ל' אעלה ארוכה לך (ירמיה ל', י"ז). להעד, ל' העד בעם (שמות י"ט). שותתהו, יסד אותו, מל' השתות (תהלים י"א, ג'). לשובבהו, להשיב בו החוטא, ל' לשובב יעקב אליו (ישעיה מ"ט, ה'). צלוח, ל' בקיעה כמו ש"ב י"ט, י"ח. ומתחתיו יד לשלוח, ע"פ פסחים קי"ט ידו של הקב"ה פרושה תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה. ברב עם, עפ"ה משלי י"ד, כ"ח. שובה ה', תהלים קכ"ו, ד'. זורעי על כל מים, ר"ל העושים מעשים טובים, ראה רש"י בישעיה ל"ב, כ'. טבי, מדתי ומנהגי. ויסודו בויקרא רבה פ' ז', ההדיוט אם משתמש בכלי שבורים גנאי הוא לו. אבל הקב"ה כלי תשמישו שבורים שנ' קרוב ה' לנשברי לב וכו'. שובה ה', במדבר י', ל"ו. במרץ, במהרה ובגבורה. בתרץ, ברצון. אתויכם, אבחנכם, מל' והתוית (יחזקאל ט', ד'). שובה, תהלים צ', י"ג. נצח לאל יודה לעולמים, כב"י כלת אקלח לעולמים. שמח הקב"ה. סלה חי חי, ר"ל השב כל זמן שהוא חי, כי שמה בעה"ב אין עוד מקום לתשובה. מיומים חיינו, ראה רש"י להושע ו', ג'. ומתהום תשוב, תהלים ע"א, כ'. שובה ה', שם ו', ה'.

עִזּוּז בִּשְׁמֵי עֶרֶץ· עוֹשֶׂה צְדָקָה בָּאָרֶץ· כִּי אִם הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ: פּוּר זֶבַח וּמִנְחָה· פֶּגַע מַעֲמָד וְשִׂיחָה· וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ: צוּר כִּסְאוֹ קוֹרֶעַ· צִקּוּן קוֹרְאָיו מִשְׂתָּרֵעַ· וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ: אֹמֶץ תּוֹסִיף כִּי טִהַרְתִּיךְ· לָשׁוּב אֵלַי כִּי סִיַּעְתִּיךְ· שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךְ· קָדוֹשׁ:

קָרוֹב וְרָחוֹק בְּלִי נֶבֶל· קִדַּמְתִּי שָׁלוֹם כְּאַבְקַת רוֹכֵל· וְלֶחֶם לֶאֱכֹל: רִצַּפְתִּי חֶלְבְּנָה עִם צֳרִי· רֵיחֵךְ רַע בְּהַעֲבִירִי· כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי: שׁוּר בֵּינִי לְבֵינֵךְ שׁוּב· שׁוּרַת אֲנָשִׁים בַּל תָּשׁוּב· אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא יָשׁוּב: תִּכּוֹן אֱמוּנָתִי בַּת הַשּׁוֹבֵבָה· תִּוָּשְׁעִי בְּנַחַת וְשׁוּבָה· אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה· קָדוֹשׁ: הכל יודוך וכו'.

אופן.

בראשי שורות החרוזים חתום אליעזר בר נתן חזק, אלא שהקדים. בראש כל חרוז תיבה אחת מפסוק כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו, ובראש השטה השלישית תיבה ואני, והשטה הרביעית היא על לשון הכתוב.

כִּי, אֹם שֵׁם אַדִּיר יְיָ אֲדוֹנֵנוּ· אֵילֵי שַׁחַק עוֹמְדִים לְהַקְדִּישֵׁנוּ· וַאֲנִי, אָשִׁירָה לַייָ וַאֲזַמְּרֶנּוּ· שִׁמְעוּ מְלָכִים וְרֹזְנִים הַאֲזִינוּ: שֵׁם, לְבַדּוֹ נִשְׂגָּב לְעוֹלָמִים· לְעוֹלָם יְיָ דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם· וַאֲנִי, לְיַחֲדוֹ בְּכָל־יוֹם פַּעֲמַיִם· תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם: יְיָ, יְחוּדוֹ בְּמַעֲטִירָיו עֲטָרָה· יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָרָה· וַאֲנִי, יְקָר מַלְכוּתוֹ אֲסַפֵּרָה· שִׁמְעָה עַמִּי וַאֲדַבֵּרָה: אֶקְרָא, עֶלְיוֹן וְהַקּוֹל נִשְׁמַע· עֲטָרָה לְרֹאשׁוֹ לַעֲנוֹד וְלִקְמַע· וַאֲנִי, עֲתִירָתִי בְּלַחַשׁ אֶשְׁמַע· וָאֶזְעַק אֵלֶיךָ מִצָּרָתִי וְתִשְׁמַע: הָבוּ, זְרוּתַיִם כָּבוֹד בְּעֶרֶץ· זִמְרַת יַשְׁמִיעוּ מִכְּנַף הָאָרֶץ· וַאֲנִי, זִכְרוּ אֲבָרֵךְ בְּמֶרֶץ· מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ: גֹּדֶל, רֶכֶב רִבֹּתַיִם קָדוֹשׁ אוֹמְרֵי· רוֹגְשִׁים אוֹפַנִּים בָּרוּךְ גּוֹמְרֵי· וַאֲנִי, רִנָּתִי מֵאָה עִם שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה· יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי: לֵאלֹהֵינוּ, בָּרְךָ יַחַד כּוֹכְבֵי נִשְׁפִּי· נוֹתְנִים תְּהִלָּה בְּנֵי אֱלֹהִים בְּמוֹ פִּי· וַאֲנִי, אֶעֱמֹדָה עַל מִצְפִּי· תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר־פִּי: קו"ח חֵילֵי מַעְלָה מַקְדִּישִׁים· זַכֵּי מַטָּה רוֹחֲשִׁים· קְדֻשָּׁה כְּאַחַת מְשַׁלְּשִׁים: והחיות ישוררו וכו'.

פור זבח, פור מל' אתה פוררת בעזך ים (תהלים ע"ד, י"ג) ל' שבירה, והפירוש בשברון ואפס זבח ומנחה יבוא פגע מעמד ושיחה ר"ל התפלה והיא תוליד ותצמיח לנו הישועה. צקון, תפלה. משתרע, מתפשט, מל' קצר המצע מהשתרע (ישעיה כ"ח, כ'). שובה, ישעיה מ"ד, כ"ב. רצפתי חלבנה, פירוש כמו שבסממני הקטרת יבוא בתוך כלי הסם הטוב גם חלבנה שהיא סם אשר ריחה רע, כן אקבל גם הרשעים בשובו, ויסודו בכריתות דף ו', ב' אמר ר' שמעון חסידא כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינו תענית שהרי חלבנה ריחו רע ומנאו הכתוב עם סממני הקטרת עכ"ל ומובא גם ברש"י לשמות ל', ל"ד. שור, ראה. שורת אנשים, ר"ל אל תתהדר בתשובתך לעיני בני אדם. תושעי בנחת ושובה, עפ"ה ישעיה ל' ט"ו.

שמעו, שופטים ה', ג'. לעולם, תהלים קי"ט, פ"ט. תנה, שם ח', ב'. שמעה, שם נ', ז'. ולקמע, ל' קשירה, כמו והיתה קומעת לו תפלין (בכורות ל', ב'). וראה למעלה דף 251. ואזעק, מל' דה"ב כ', ט'. זרותים, תואר לשמים עפ"ה ושמים בזרת תכן (ישעיה מ' י"ב), וכן בכל פיוט זה מדבר בחלק ראשון של כל חרוז וחרוז מלכא מרום ואח"כ במלת ואני מדבר על ישראל. במרץ, בזריזות. מה אדיר, תהלים ח', ב'. עם שמנה עשרה, ר"ל בצרוף י"ח ברכות הם מאה בכל יום כנודע. והגיון לבי יהיו לרצון אמרי, בכי"י תבות והגיון לבי אינן במלאות וכן מסתבר. כוכבי נשפי, עפ"ה איוב ל"ח, ז'. רק שבמקום שכתוב שם כוכבי בקר אמר כוכבי נשפי מפני שווי החרוז, וטעמו כוכבי ערב, וידוע כי כוכב הבקר וכוכב הערב כוכב אחד הוא. רוחשים, מענין רחש לבי דבר טוב (תהלים מ"ה, ב').

זולת. ע״ס א״ב, ובסוף חתום אליעזר בר נתן.

אל־אלהינו נשוב בצר לנו בגלותנו· כי אתה צדיק על כל־הבא עלינו· בעון בצענו מעל פניך שלחנו· השיבנו ונשובה כי אתה יי אלהינו: גולים בני גולים מונים אתנו באיבה· כסף נמאס קוראים אותנו בחובה· דינך ישר משפטיך תהום רבה· שובו שובו אמרת לנו ולא נקשיבה: הלא על כי אין שכינתך בקרבנו· מצאונו הרעות בארץ שבינו· וכבלות כחנו נהמנו באחריתנו· לכו ונשובה אל־יי כי הוא טרף וירפאנו: זה קים־לנו נפשנו לשובבה· כאשר הבטחתנו להרבות ולהיטיבה· חזק ידך ודברך לעולם נצבה· השיבנו יי אליך ונשובה: טרפתי בגולה ועד עתה אחרתי· בהתעטף עלי נפשי את־יי זכרתי· יגעתי באנחתי מנוחה לא מצאתי· כי אחרי שובי נחמתי בשתי וגם נכלמתי: כשר דבריך נשמעו באזני ואחמוד· חתומות על־לבי כצמיד פתיל לצמוד· ללכת לפני אם למוד תלמוד· אם־תשוב ואשיבך לפני תעמד: מרבכם מכל־עם לא חשקתי בכם· כי אם מאהבתי אתכם ואת־אבותיכם· נצח חסדי ובריתי לא אסיר מכם· שובו אלי ואשובה אליכם: סכו בצלי בני חמודי· ובזיכם יקלו ואכבדכם מכבדי· עשיתי פלא נגד אבותיכם עבדי· וגם־עתה נאם־יי שבו עדי: פורה אדרוך כאשר הדין יקב· במסתוללים ואויביכם כי אכלו את־יעקב· צדקו מעשיכם והסירו לב העקב· ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב: קבץ אקבצך מן־הגוים אשר הדחתיך· ואיטיבך וארבה אותך כי בחרתיך· רחם ארחמך כי אלי השיבותיך· מחיתי כעב פשעיך שובה אלי כי גאלתיך: שור כי אני יי בעתה אחישנה· הצתי אש בציון ואני אבננה· תמיד לכבוד אהיה בתוכה ואשכננה· ופדויי יי ישבון ובאו ציון ברנה: אנו לעולם נספר תהלתך צורנו· יען כי גאלתנו מיד מעונינו· זר ברכה נכתירך מלכנו· חושה לעזרתנו אדני תשועתנו: עזרת אבותינו וכו׳.

כי אתה צדיק, מל׳ נחמיה ט׳, ל״ג. בעון בצענו, ל׳ גזל (ישעיה נ״ז, י״ז). מונים, לועגים ומחרפים. משפטיך, תהלים ל״ו, ז׳. שובו שובו, יחזקאל ל״ג, י״א. לכו, הושע ו׳, א׳. זה, הקב״ה עש״ה שמות ט״ו, ב׳. לשובבה, מל׳ נפשי ישובב (תהלים כ״ג, ג׳). כאשר הבטחתנו, בדברים ל׳, ה׳. השיבנו, איכה ה׳, כ״א. בהתעטף, ל׳ יונה ב׳, ח׳. כי אחרי, ירמיה ל״א, י״ט. כשר דבריך, תשובת הקב״ה הוא, ר״ל דבריך שתחפוץ לשוב אלי שמעתים. אם תשוב, ירמיה ט״ו, י״ט. מרבכם וכו׳, ל׳ דברים ז׳, ז׳. ח׳. שובו, מלאכי ג׳, ז׳. סכו, תחסו, מל׳ סכך. ובזיכם, מל׳ ש״א ב׳, ל׳. וגם עתה, יואל ב׳, י״ב. הדין יקוב, מל׳ גמרא יקוב הדין את ההר (סנהדרין ו׳, ב׳). ובא לציון, ישעיה נ״ט, כ׳. מחיתי, שם מ״ד, כ״ב. שור כי אני ה׳ בעתה אחישנה כן נכ״י וכל״ל סדר התבות ע״פ ישעיה ס׳ כ״ב. וכן גם תמיד לכבוד אהיה בתוכה ואשכונה ע״פ זכריה ב׳, ט׳. ופדויי, ישעיה ל״ה, י׳. זר, כתר. אדני תשועתנו תהלים ל״ח, כ״ג.

ע"פ א"ב ובסוף חתום אליעזר ברבי נתן. וכל חרוזיו בעלי ה' אבנים, זולת הסוגר שהוא על לשון הכתוב.

אֲפוּנֵי אֵימָיו בְּטַל חַיִּים לְטַלֲלָה· שׁוֹמְרֵי דָת אִמְרָתוֹ עוֹלָם לְהַגְבִּילָה· בְּאֹמֶר אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה: בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ חֲתוּמִים בְּקֶרֶץ· מְשֻׁתָּתִים מוֹסְדֵי תֵבֵל בְּלִי פֶרֶץ· חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ: גַּם בְּדַם בְּרִית מְשֻׁלָּחֵי מִלְּהִנָּתֵן· בַּבּוֹר אֵין בּוֹ מַיִם אֲסִירֵיהֶם מִלִּתֵּן· זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן: אַל יִסְפַּר בִּכְתוֹב עַמִּים מֵחֶבְלוֹ· עַם זוּ רָשׁוּם בְּרִית לְעַלּוֹ· כָּל־הַכָּתוּב לַחַיִּים יֵאָמֶר־לוֹ קָדוֹשׁ:

דְּבַר קָדְשׁוֹ כְּזָכַר לְזֶרַע חֲנִיכָיו· הִקְדִּים אֶצְלוֹ לְבַשְּׂרוֹ מְשָׁרְתָיו וּמְבָרְכָיו· מֵקִים דְּבַר עַבְדּוֹ וַעֲצַת מַלְאָכָיו: הֲלֹא לְפָנִים צִוָּהוּ עָרְלָה לַעֲבֹר· הוֹלִיד בְּטָהֳרָה יְדִיד וְיָחִיד וְגִבּוֹר· חֲגוֹר חַרְבְּךָ עַל־יָרֵךְ גִּבּוֹר: וְאָז נִפְקַד בְּנֶעֱקָד פְּרִי בִטְנוֹ· וְלִשְׁמֹנָה חִתְּמוֹ וּבְדַם בְּרִית חִתְּנוֹ· וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ: זְמוֹרָתוֹ חֲקוּקָה בְּכֵס אֵל אֵלִים· נוֹלַד מָהוּל וְחִבֵּב קְוֻצּוֹת תַּלְתַּלִּים· וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים: חֲנִיטָיו כְּבָא שׂוֹטֵן שֶׁפִי לָקֹב· חָז שְׂפוּנֵי חוֹל וּפָץ מָה אֶקֹּב· מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב: טָמוּן בְּחוֹל חֹק נִדְרָשׁ וּמְשֻׁלָּם· חָל גְּבוּל לַיָּם חֹק עוֹלָם· וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: יוֹשְׁבֵי נֹף חִדְּלוּ בְּרִית תָּוִי· עַד זְמַן פְּקֻדָּתָם לָצֵאת וּלְהַרְוִי· אַךְ אֶת־מַטֵּה לֵוִי: כַּאֲשֶׁר

אפוני אימיו, עש"ה נשאתי אימיך אפונה (תהלים פ"ח, ט"ז), ואיתא בסנהדרין ק"י ע"ב קטן מאימתי בא לעה"ב, משעה שנימול דכתיב עם עני וגוע מנער נשאתי אימיך אפונה. ועוד בנדרים דף ל"ב אלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ, דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה וגו' (ירמיה ל"ג, כ"ה). ועוד שם אלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנ' אם לא בריתי וגו', וזהו שיסד כאן הפייטן **שומרי דת** אמרתו כנגד תורה, ויסד **באות ברית קדש** כנגד המילה. בקרץ, ל' חתוך וכריתה. **משתתים**, ל' שתות ויסוד. **משלחי**, השלוחים בגלות. **בבור אין בו מים**, כנוי לגלות, והוא ל' זכריה ט', י"א. **זאת אות הברית**, בראשית ט' י"ב. לְעַלּוֹ, לתת לו מעלה ויתרון. **כל הכתוב לחיים** וכו', עש"ה ישעיה ד', ג' **קדוש** יאמר לו כל הכתוב לחיים, והפייטן הולך לסרס המקרא בעבור החרוז כדי לסיים בקדוש כמנהגו. **דְּבַר** כאשר זכר אברהם אבינו. **הקדים אצלו**, כן בכ"י וכצ"ל. **מקים דבר עבדו** וגו', ישעיה מ"ד, כ"ו. ופה טעמו הקים השם מה שבשרו לו המלאכים שוב אשוב אליך וכו' (בראשית י"ח). **הלא לפנים צוהו ערלה** לעבור, פירוש, כדי שיוליד בטהרה את ידידו ויחידו את יצחק על כן צוהו שימול **את עצמו בתחלה, ואמר** לו **חגור חרבך** על ירך (לה"כ תהלים מ"ה, ד') והוא כנוי על המילה, כי ירך כנוי לאבר, **כמבואר** ברש"י לבראשית כ"ד, ב'. **ואז נפקד** בְּנֶעֱקָד כצ"ל בכי"ת הוא יצחק אשר נעקד על גב המזבח. **חתמו, חתם** בו את ברית. **ובדם ברית חתנו** כן בכ"י ועיקר, ואמר חתנו עש"ה **חתן דמים למולות** (שמות ד', כ"ו). **וימל**, בראשית כ"א, ד'. **זמורתו**, זמורת יצחק, הוא יעקב אשר צורתו חקוקה בכסא הכבוד (חולין צ"א, ב' וב"ר פ' ס"ח). **נולד מהול** ע"פ ב"ר פ' ס"ג ומדרש תהלים מזמור ט' ואבות דר"נ פרק ב'. **קוצות** תלתלים, ל' שיר ה', י"א, והוא כנוי לתורה מל' תלי תלים של הלכות. **ויעקב**, בראשית כ"ה, כ"ז. **שׁוֹטֵן** כצ"ל כי פועל הוא וכן בכ"י, והטעם על בלעם. **שפי לקוב**, ככתוב וילך שפי (במדבר כ"ג). **חזי** חזה. **שפוני חול**, הנחשבים כחול לרוב. **מי מנה**, במדבר כ"ג, י'. **טמון בחול חק נדרש ומשלם, התורה** השלמה עדיין היתה טמונה וצנועה אצל הקב"ה כמו בחול, וכבר השם, אשר נתן לים גבולו **לחק עולם** ולא יעבור, העמיד חק המילה לישראל לברית עולם. **חָל גבול לים**, כצ"ל והוא בינוני מל' **ולא חלו בה** ידים (איכה ד', ו'). **ויעמידה**, תהלים ק"ה, י'. **יושבי נוף**, המצריים מנעו את ישראל מן המילה. **ברית** תוי, אות בריתי. תוי ל' והתוית תו (יחזקאל ט', ד') ל' אות, צייכען. וּלְהַרְוִי' בכ"י וכצ"ל והוא ל' רוה ורויה. **אך את מטה לוי**, ל' במדבר א', מ"ט. ר"ל שבט לוי לא חדל מלהמול **כדאיתא בשמות**

אִישׁ הָאֱלֹהִים בֵּרְכוֹ לַהֲלֹם· וְנָבִיא קִלְּסוֹ לְבַל לְעָלֵם לְעִילוּם· בְּרִיתִי הָיְתָה
אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם: לֹא מָל בְּכוֹרוֹ וְנִתְבַּקֵּשׁ בַּמְּלוּנָה· לוּלֵי לָקְחָה צֹר
זְרִיזָה וּמְשֻׁנָּה· וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ: מִפֶּרֶךְ הִדְרַרְתִּיךְ בִּכְשֶׁר הוֹרַיִךְ
תְּמִימַיִךְ· כְּנָתְנוּ רֵיחַ דּוֹדַיִךְ וּסְמָדְרוּ כְרָמַיִךְ· וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת
בְּדָמָיִךְ: נַפְשֵׁךְ הֶחֱיֵיתִי כָּל־בְּכוֹר בְּמַחְיִי· בְּתָוִיתִי עַל פִּתְחַיִךְ תָּו תִּחְיִי·
וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי: שְׂכַר שִׁעְבּוּד תּוֹרִים וּנְקֻדּוֹת הַכָּסֶף· בְּגִין אֶבְרוֹתֶיהָ
יְרַקְרַק חָרוּצֵי לְהוֹסֵף· כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכָּסֶף: עֶלְיוֹן בַּבְּרִית לְשׁוֹן יָם
הֶחֱרִים· וּמִקְרָא מָלֵא הֵן הֵן הַדְּבָרִים· לְגֹזֵר יַם־סוּף לִגְזָרִים: פַּסּוּ וְחָדְלוּ
מִפְּנֵי טֹרַח הַדֶּרֶךְ· מִלָּמוּל הוֹלְכֵי יְשִׁימוֹן עֲלֵי דֶרֶךְ· כָּל־הָעָם הַיִּלֹּדִים
בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ: צָלְחוּ יַרְדֵּן מְשָׁרֵת וְעַם אֵל· צִוָּה לַעֲשׂוֹת חַרְבוֹת צֻרִים
כְּהוֹאֵל· וְשׁוּב מֹל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: קְצִין עָם כְּנִכְנַס לַמֶּרְחָץ מְשֻׁלָּל· פָּץ
אֵין פָּתִיל וְאֵין רָאשֵׁי מְכֻלָּל· חָנֵּנִי יְיָ כִּי אֻמְלַל: רְוֵךְ רַב שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת
לַעֲלוֹתֶךָ· וְאָמַר לְךָ עֲלֵי חֲתִימַת בְּרִיתֶךָ· שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ: שָׁר כִּי
שְׁמִינִית שְׂמָמִית לִזְמוֹר· וְהִשְׁמִיעַ לַכֹּל גֹּדֶל תְּהִלָּתְךָ לֵאמֹר· לַמְנַצֵּחַ עַל־
הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר: תִּשְׁבִּי קַנָּא כְּפָץ לִפְנֵי הָאֵל· קַנֹּא קִנֵּאתִי לְךָ מוֹשִׁיעַ
וְגוֹאֵל· כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: אָכֵן בְּכֵן עֹשִׂים שְׁנֵי כִסְאוֹת· לוֹ וּלְבַעַל

רבה פ' י"ט לא בקשו ישראל למול במצרים אלא כולם בטלו המילה במצרים חוץ משבטו של לוי שנ' וללוי אמר תמיך ואוריך, למה? כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו במצרים עכ"ל. וזה שיסד הפייטן אח"כ **כאשר איש האלהים ברכו להלום**, ר"ל הברכה תמיך ואוריך. **ונביא**, הנביא מלאכי שבח את שבט לוי. **לבל לעלם** לעילום כן בכ"י וכל"ל, ור"ל שלא ישתכח יחוסו לעולם. ומלת לעילום כמו לעולם (דה"ב ל"ג, ז'). **בריתי**, מלאכי ב', ה'. **לא מל** משה בכורו. **במלונה**, במלון (שמות ד', כ"ד). **זריזה ומשנה**, צפורה. **מפרך הדררתיך**, הם דברי הקב"ה לישראל. **הדררתיך**, מל' דרור וחירות. **כנתנו ריח דודיך**, ל' שיר ב', י"ג. ונדרש על הגאולה, ע"ש פירוש רש"י. **ואעבר**, יחזקאל ט"ז, ו'. **במחיי**, בהכותי, מחא בארמית טעמו הכה. **תורים ונקדות**, ל' שיר א' י"א. **בגין**, בשביל בל' ארמית. **אברותיה וכו'**, ל' תהלים ס"ח, י"ד. **בברית**, בזכות ברית המילה החריב את ים סוף. **החרים**, החריב, כמו ישעיה י"א, ט"ו. **לגזרים**, במדרש ילקוט רמז רמ"ב בזכות המילה שניתנה לשמנה נקרע הים, ואמר ר' לוי לגוזר ים סוף לגזרים, שכן בל' ארמי קורין למהולים גזורים, בזכות המילה נקרע הים עכ"ל. **כל העם**, יהושע ה', ה'. **משרת** של משה, הוא יהושע בן נון. **ושוב מל**, שם ה', ב'. **קצין עם**, דוד המלך, כדאיתא במנחות מ"ג, ב', בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום אמר אוי לי שעומד ערום בלי מצוה וכיון שנזכר למילה שבבשרו נתישבה דעתו, לאחר שיצא אמר עליה שירה למנצח על השמינית מזמור לדוד, על המילה שניתנה בשמיני עכ"ל. **פץ**, פצה פיו ואמר. **פתיל**, ציצית עם פתיל תכלת. **ואין ראשי** בכ"י וכון. **מוכלל**, בתפלין. **חנני**, תהלים ו', ג'. **רב שירות** בכ"י וכל"ל. **שש אנכי**, שם קי"ט, קס"ב. **שר**, ראה, מל' אשורנו. **שממית לזמור**, מל' וכרמך לא תזמור (ויקרא כ"ה, ד') ל' כריתה, ושממית כנוי למלכות אדום עפ"ה שממית בידים תתפש (משלי ל' כ"ח) כמו שפירש רש"י בשם מדרש אגדה, וכדאיתא גם בילקוט משלי רמז תתקס"ד גם ב"ר סוף פ' ס"ו. ודע כי מלת שממית מחולקים עליה הספרים אם היא בשי"ן או בסי"ן, אמנם רד"ק גורס בסי"ן. **למנצח על השמינית מזמור**, תהלים י"ב. וכן מובא מזמור זה במנחות מ"ג, ב' במאמר שהעתקתי למעלה, גם בפיוט אלהים אוית לידידך שאומרים בנהמ"ז לברית מילה מובא כן, וע"כ אין ספק שכוונתם על מזמור י"ב, ולא על מזמור ו' שנוהגים קצת לאמרו ביום שיש בו מילה, שאילו כוונתם על מזמור זה היה להם לכתוב למנצח **בנגינות** על השמינית. אכן במדרש תהלים מצאנו כל הענין האמור למעלה במזמור ו', וראה בפירוש יפה מראה לירושלמי סוף מס' ברכות. **תשבי**, אליה הנביא. **כפץ**, כאשר פצה פיו ואמר **קנא קנאתי** (מ"א י"ט, י'). **אכן בכן עושים וכו'**, ע"פ פרקי

הַבְּרִית לֵישֵׁב וְלֵרָאוֹת· לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת: לְרַפְּאוֹתוֹ שְׁלֹשָׁה כִּסֵּא מְתֻקָּן לָכֵן· רָמַז בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לַהֲקִימְכֶם וּלְהַחֲיוֹתְכֶם· כִּי הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם: יָחִישׁ יָבֹא לִגְאֹל עֲבָטוֹ מִלְּעַכֵּב· וָ"ו עָבַט עֲבוּטָה לְעֵדוּת בְּיַעֲקֹב· וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב: עַמִּי בְּחִירַי מֵעַל שֻׁלְחָנִי נִרְחָק· אֲרַחֵם וְאֶזְכּוֹר בִּזְכוּת בְּרִית הוּחָק· וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק: זְרוּיִים לְאַרְבַּע כְּרוּיֵי בְּלֶתֶךְ וָכָר· אֶשְׁרוֹק וַאֲקַבֵּץ עוֹד לְבַל לְמִכּוֹר· וְאַף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר: בְּרִית שַׁבָּת וְתוֹרָה חֻבְּרוּ לְהַתְאִים· בִּגְלָלָם נוֹסְדוּ הֲדֹם וְגֵיהִים וּגְבֹהִים· בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים: בְּקִיּוּם שָׁלֹשׁ־אֵלֶּה תִּגָּאֲלוּ עֲמוּסַי· שֹׁמְרֵי מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתָי· אַךְ אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי: יָד וָשֵׁם אֶתֵּן לָכֶם בְּבֵיתִי· טוּב הַצָּפוּן אַשְׂבִּיעֲכֶם עַמִּי וְנַחֲלָתִי· בָּחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפַצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: נוֹפְשֵׁי עֹנֶג וְשׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וּמְהוּלָיו· תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים כְּגֹדֶל מִפְעָלָיו· רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו· קָדוֹשׁ: הכל יודוך.

אופן.

כראשי החרוזים חתום ד' פעמים אליעזר, וכל הבתים בעלי ד' אבנים חוץ מן הסוגר.

אֲזוּרֵי אֵימָה בְּרוּרֵי יִרְאָה· אַמִּיצֵי כֹחַ כִּסְאוֹ לְנַשְּׂאָה·
אֵימִים רוֹעֲדִים וְעוֹבְדִים בְּיִרְאָה· אוֹמְרִים לְמַלְכָּם תְּהִלָּה נָאָה:
וְעִמּוֹ כְּרוּתֵי בְרִית· מְהַלְּלִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית:
לַמֶּלֶךְ הַמְהֻלָּל מִי לֹא יְהַדֵּר· לַמֶּלֶךְ הַמְשֻׁבָּח מִי לֹא יְאַדֵּר·
לַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ לְעַלֵּה וּלְהַדֵּר· לְסַלְסֵל וּלְפָאֵר שִׁבְחוֹ לְסַדֵּר:
וְעִמּוֹ עַרְבִית וְשַׁחֲרִית· מְיַחֲדִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית:
יִתְגַּבְּרוּ יִתְגַּבְּהוּ מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן· יִתְנַשְּׂאוּ יִתְעַלּוּ בַּעֲלֵי זִהְיוֹן·

דר"א סוף פרק כ"ט. **לפני העדות**, במדבר י"ז, כ"ה. **ביום השלישי**, הושע ו', ב'. **הנה אנכי**, מלאכי ג', כ"ג. **יחיש יבוא לגאול**, כל זאת יבואר ע"פ פירוש רש"י ויקרא כ"ו, מ"ב יעקוב בה' מקומות כתב מלא, ואליהו חסר בה' מקומות, יעקוב נטל אות משמו של אליהו לערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו. עבוט עבוטה כן בכ"י גם בד"י ונכון, ופירוש עבוטה, ממושכנה. **ארחם ואזכור**, בכ"י גורס כאן „אשרוק ואקבץ בזכות" וכו', ובחרוז הבא גורס „ארחם ואזכור לבל עוד למכור". **כרויי בלתך וכר**, ל' הושע ג', ב'. **להתאים**, מל' ויהיו תואמים (שמות כ"ו, כ"ד). **בגללם נוסדו**, כן בכ"י ועיקר. **הדום**, התבל, מל' והארץ הדום רגלי (ישעיה ס"ו). **וגיהים**, מל' גיה שהוא ל' אור ונוגה בל' תלמוד ור"ל מאורות השמים. **וגבוהים**, השמים. ובכ"י גורס **הדום וגאים**, ובכ"י אחר **הדום וגבוהים**. **שלש אלה**, מילה ושבת ותורה. **אשר ישמרו**, ישעיה נ"ו, ד'. **יד ושם**, ל' ישעיה נ"ו, ה'. **בחרו באשר**, שם נ"ו, ד'. **נופשי ענג**, רומז על תורה שבת ומילה, ונופשי עונג הוא כנגד התורה המשיבת נפש. **רוממו**, תהלים צ"ט, ה'.

אזורי אימה, המלאכים העושים באימה רצון קונם. **ברורי יראה**, כן בכ"י והוא מל' כולם אהובים כולם ברורים. **אמיצי כח**, הנקראים גבורי כח (תהלים ק"ג, כ'). **כסאו לנשאה**, כן בכ"י. כרותי ברית כן בכ"י וכצ"ל. **יאדר**, מל' נאדרי בכח, נאדר בקדש (שמות ט"ו). **לסלסל**, ענין תהלה ושבח על' סלו לרוכב בערבות (תהלים ס"ח, ה'). **יתגברו** יתגבהו בכ"י ונכון. **זהיון**, ל' זוהר ונוגה על' גמרא זיהרא

יְפָאֲרוּ יְבָאֲרוּ לְהַלֵּל בִּצְבְיוֹן · יִשְׂאוּ כִנּוֹר עֲלֵי הִגָּיוֹן:
וְעַמּוֹ כְּטַל שְׁאֵרִית · מְפָאֲרִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית:
עִירֵי גְבוּרָה מִפַּעֲמֵי שְׁכִינָה · עוֹטְרֵי כְתָרִים לֵאלֹהֵי מְעוֹנָה ·
עֶלְיוֹן מְרַנְּנִים בְּגִילָה וְרִנָּה · עוֹשִׂים מְלַאכְתָּם בְּאֹמֶן אֱמוּנָה:
וְאֹם בַּת עִבְרִית · מְהַדֶּרֶת לְזוֹכֵר הַבְּרִית:
זִמְרָה וּבְרָכָה שֶׁבַח וְהַלֵּל · זִקֵּי חַשְׁמַלִּים פּוֹצְחִים לְמַלֵּל ·
זָהֳרֵי מַעְלָה מַכְתִּירִים לְכַלֵּל · זְהִירִים זְרִיזִים גַּדְּלוּ לְסַלֵּל:
וְאֹם נָאוָה שְׁחַרְחוֹרִית · מְשַׁבַּחַת לְזוֹכֵר הַבְּרִית:
רֶכֶב אֱלֹהִים אַלְפֵי רִבֹּתָיִם · רוֹגְשִׁים שִׁלּוּשׁ קָדוֹשׁ בְּמַחֲנוֹתָיִם ·
רוֹחֲשִׁים בָּרוּךְ בְּלִי עֲצַלְתָּיִם · רוֹעֲשִׁים וּמְנִיעִים סִפֵּי אַמּוֹתָיִם:
וְאֹם חֲתוּמָה בִּבְרִית · מְבָרֶכֶת לְזוֹכֵר הַבְּרִית: והחיות ישוררו.

זולת.

ע"ס א"ב ובסוף חתום אליקים. וכל בתיו בעלי ה' אבנים, והסוגר על לשון הכתוב.

אוֹת בְּרִית שְׁלַשְׁתִּי לְמַרְפֵּא עוֹלָם · בַּעֲנִינַת קֶשֶׁת לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם ·
גְּזֵרָה וְיוֹם נֹפֶשׁ נָתַתִּי בִּגְבוּלָם · בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעֹלָם: דּוֹדַי
בָּם מְעֻטָּרִים בַּחוּרֵי בְּחוּנַי · הַמְסֻמָּנִים וּמְאֻתָּתִים לְהִנָּצֵל מֵרִשְׁפֵּי כְוִיּוּנָי ·
וְכָל־רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם מְתֻאָמִים לְפָנָי · כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְיָ: זִמְּנוּ צָרִים חֲמִשָּׁה
לִבְרִית בְּשָׂרִים · חֶצֶב אָבוֹת שְׁנַיִם הֵמָּה הַיּוֹצְרִים · טְהוֹרָה שְׁלֹשָׁה וּבֶן־נוּן

הוא דעבר (ברכות כ"ח ע"ב) ויהא דמשא (יומא כ"ח, ב'). **בצביון**, ברצון, לשו בל' ארמי רצון. **כטל שארית**, עש"ה מיכה ה' ו'. **עירי**, תואר למלאכים ע"ש הכתוב עיר וקדיש (דניאל ד' י'). **מפעמי**, מל' ותחל רוח ה' לפעמו (שופטים י"ג, כ"ה) ור"ל המעוררים את שפע השכינה ברנתם ושבחם. **עוטרי כתרים**, מבואר למעלה דף 251. **זמרה וברכה שבח והלל**, כן בכ"י ונכון כי צריך לכל חרוז ד' תבות. **זקי**, ניצוצי אש, כדאיתא בחגיגה י"ג מהו חשמל, חיות אש ממללות. **ואום נאוה שחרחרית**, ע"ש הכתוב שיר א', ה'. **רכב אלהים**, תהלים ס"ח, י"ח. **רוגשים** שלוש **קדוש במחנותים**, כן בכ"י והוא נכון. **רוחשים**, ל' רחש לבי דבר (תהלים מ"ה, ב'). **עצלתים**, עצלות. **ספי אמותים**, מל' אמות הספים (ישעיה ו', ד').

אות ברית, חתום בסופו אליקים, והנה אחד מחתניו של אליעזר בר נתן מחבר היוצר והאופן היה שמו אליקים, וגם רבו של אליעזר בר נתן היה שמו אליקים, ונראה כי אחד משני אלה הוא מחבר פיוט זה. **אות ברית שלשתי**, שלשת אלה ניתנו לאות ברית ולמרפא לעולם, הקשת בענן, והמילה, והשבת. ובכ"י אחד גורס שלש במקום שלשתי. **גזרה**, היא המילה, מל' גזר שהוא ל' חתוך. **ויום נופש**, הוא השבת. **נתתי** בכ"י וכצ"ל בעדות **שלשתי** שבראש החרוז, אך בכ"י אחר הגורס שם שלש יש כאן נתתי וגם זה יתכן. אבל מה שבדפוסים בראש שלשתי ואח"כ נתתי זה לא יתכן. **ביני ובין**, שמות ל"א, י"ז. **ומאתתים**, מל' אות. **מרשפי כויוני**, מרשפי וגחלי אש של הגיהנם, וע"פ מאמר חז"ל בערובין דף י"ט שאברהם אבינו יושב על פתחו של גיהנם ואינו מניח לנימול ליכנס בו. **כויוני**, מל' מכות אש (ויקרא י"ג, כ"ד) כויה תחת כויה (שמות כ"א, כ"ה). מְתֻאָמִים **לפני**, כן בכ"י ועיקר והוא הופעל מל' שכלם מתאימות (שיר ד', ב') ועניין **תמימות** כמו שפירש שם רש"י. **כי הם זרע**, ישעיה ס"א, ט'. זִמְּנוּ **צורים**, כן בשני כ"י וכצ"ל. **המה היוצרים**, מל' דה"א ד', כ"ג המה היוצרים ויושבי נטעים ונדרש בבראשית רבה פ' ח' על האבות הצדיקים (וראה למעלה ראש יוצר הפסקה ראשונה דף 659), ושנים האבות הם אברהם ויצחק. **טהורה**,

שְׁתַּיִם הָרִים· וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צֻרִים: יוּסְבוּ צֻרִים לַחֲרָבוֹת כָּמוֹ לְהִמּוֹל· כַּאֲשֶׁר מָלוּ בְּצֹר שִׁלְשׁוֹם וּתְמוֹל· לָכֵן סִמְּכָם בְּצִוּוּי מְשָׁרֵת לָמוֹל· עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻרִים וְשׁוּב מֹל: מֵטִיב לְנַגֵּן אִישׁ הַבֵּינַיִם כְּפַלְּחוֹ· נִזְדַּמְּנוּ חֲמֵשְׁתָּן וְנַעֲשׂוּ אַחַת לְצַלְּחוֹ· סָלַק הַבַּרְזֶל עַצְמוֹ כְּזָכָר אָרְחוֹ· וַתִּטְבַּע הָאֶבֶן בְּמִצְחוֹ: עֵסֶק מִילָה שַׁבָּת דּוֹחָה עֲשִׂיָּתָהּ· פְּרִיעָתָהּ וּמְצִיצָתָהּ רְחִיצָתָהּ כַּמּוֹן וְאִסְפְּלָנִיתָהּ· צֹרֶךְ מְלָאכָה שֶׁאִי אֶפְשָׁר מִבְּעֶרֶב לַעֲשׂוֹתָהּ· לְקָרְבָה אֶל הַמְּלָאכָה לַעֲשׂת אֹתָהּ: קָנִיתָ קֶּדֶם עֲדָתְךָ מִבֵּין חֲמוֹרִים· רְאוּתְךָ תְּבוֹסֶסֶת דָּם בְּהַכּוֹתְךָ בְּכוֹרִים· שַׁדַּי תְּפַדֵּנוּ וְאוֹיְבֵינוּ תְּפַסֵּג גְּזָרִים· כַּאֲשֶׁר שֵׁמַע לְמִצְרַיִם יָחִילוּ צֹרִים: אֵל יָקִים בְּחַסְדּוֹ נִיבוֹ לְמַלֹּאת· יָחִישׁ לְרַחֲמֵנוּ לְמַלְּטֵנוּ שֵׁנִית מִתְּלָאוֹת· כִּימֵי קֶדֶם יָשׁוּב יַרְאֵנוּ נִפְלָאוֹת· גֹּאֲלֵנוּ קְדוֹשׁ שְׁמוֹ יְיָ צְבָאוֹת: עזרת אבותינו וכו'.

היא לפורה את משה. יוסבו צורים לחרבות, ר"ל במקום שהיו מוהלים בראשונה באבן צור לקחו מזמן יהושע ואילך איזמל כדי למול בו. משרת, יהושע. חרבות צורים (יהושע ה', ג'), ברבוי כתיב ומעוט רבוי שנים, וע"כ ביהושע שתים, הפעם הראשונה מל את ישראל בצאתם ממצרים ושנית בבואם לכנען, וכדאיתא במדבר רבה פ' י"א גם במדרש חזית דף י"ב ודף כ"א יהושע מוהל ואהרן פורע ומשה משקה, הה"ד ושוב מול את בני ישראל שנית, מכאן שמלן גם בראשונה עכ"ל. מטיב לנגן, דוד בהרגו את גלית איש הבינים (שמואל א' י"ז, ד'). כפלחו, מל' פולח ובוקע בארץ (תהלים קמ"א, ז'). נזדמנו חמשתן, ר"ל חמשה האבנים היו מתלקטות מאליהן כדאיתא במדרש שמואל פ' כ"א ומובא בילקוט שמואל רמז קכ"ז. לצלחו, לבקעו. סלק הברזל עצמו, ר"ל כובע הברזל שעל ראש גלית כפתח כדי שהאבן תוכל לבוא במצח, כדאיתא במדרש שמואל פ' י"א ופ' כ"א שנעשה הברזל רך כבצק ונכנס האבן בתוכו. ותטבע, שמואל א' י"ז, מ"ט. פריעתה וכו', ע"פ המשנה שבת קל"ג עושין כל צרכי מילה בשבת מוהלים ופורעין ומוצצין ונותנין עליה איספלנית וכמון וכו'. כמון, קיממעלזאמער. ואספלניתה, תחבושת, ועקרו בל' יונית Splenion בל"א פפלאסטער. לקרבה, שמות ל"ו, ב'. קנית קדם עדתך, כן בכ"י וכוון כל' תהלים ע"ד, ב'. מבין חמורים, כנוי למצריים עפ"ה יחזקאל כ"ג, כ'. תבוססת דם, מל' מתבוססת בדמיך (יחזקאל ט"ז, ו'). תפסג, תכתת. ויכתר אותם בתוך תרגום ירושלמי ופסג יתהון (בראשית ט"ו, י') וכתח אותה לנתחיה תרגם ירושלמי ויפסג יתה לפסגהא (ויקרא א', ו') ובמשנה פסיגה של אשכול (עוקצין פ' א'). כאשר שמע למצרים, מל' ישעיה כ"ג ה'. ואיתא במדרש תנחומא פרשת וארא ופ' בא ובבראשית רבה סוף פ' ס"א גם בשמות רבה סוף פ' ט' ובפסיקתא פ' י"ז, כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צר, אמר ר' אלעזר כל צר שבמקרא חסר ברומי הרשעה הכתוב מדבר, וכל צור מלא בצור המדינה הכתוב מדבר עכ"ל [והנה מאמר זה אומר פרשני, כי הרבה צר חסר אשר אינם אלא שם מדינת פֿעניציען כמו שמואל ב' ה', י"א. מלכים א' ז', י"ג. וע', י"א. וי"ב. ובאמת כל שם צר שבמקרא חסר וי"ו כתיב חוץ מן ע' שהן מלאין ע"פ המסרת, מלכים א' ה', ט"ו. יחזקאל כ"ו, ט"ו. ושנים שם כ"ז, ג'. וכ"ז, ח'. ול"ב. וכ"ח, י"ב. הושע ט', י"ג. ותהלים פ"ג, ח'. אבל כוונת המאמר כי צר הכתוב חסר וי"ו אף כי הוא שם מדינה מ"מ מפאת כתיבתו יסבול גם דרוש לדרשו כמו בנקוד פתח צר ענין שנאה ואיבה ומשרש צרר, מה שאינו כן בצור הכתוב מלא שזה לא יסבול לפרשו משרש צרר]. ניבו, דברו. למלטנו שנית מתלאות, כן בכ"י וכצ"ל. ישוב יראנו, כן בכ"י וכצ"ל. גואלנו, ישעיה מ"ז, ד'.

ברכת המזון על סעודת ברית מילה·

המנהג כי המוהל מברך את בהמ"ז בסעודת המילה, וכשמגיע אל בפי כל חי תמיד לעולם ועד מוסיף ואומר זה הפזמון:

חתום בראשי החרוזים אפרים (בר יעקב) מעיר בונא.

אֱלֹהִים צִוִּיתָ לִידִידְךָ בְּחִירֶךָ· אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר חֹק בִּשְׁאֵרֶךָ· בְּרִית עוֹלָם:

אַתָּה תִכְרֹת לְיוֹצְרֶךָ· וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ· פְּאֵרְךָ, לוֹ בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא בְּהֵרָאֲךָ· פְּקוּדְךָ בְּיוֹם כִּפּוּר בַּעֲשׂוֹתוֹ בְּמוֹרָאֲךָ· בְּרִית עוֹלָם:

פָּצְתָ מִמַּחַץ מַכּוֹתֶיךָ אֶרְפָּאֶךָ· כִּי אֲנִי יְיָ רֹפְאֶךָ· רוֹפְאֲךָ, בְּחַסְדְּךָ מְאַבְרֶיךָ מוֹדִיעִים הַדָּמִים· רְשַׁם הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים· בְּרִית עוֹלָם:

רָאִיתִי נְקוּפְךָ כְּדַם עוֹלָה וּשְׁלָמִים· לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים· יָמִים, מִכְּרִית בְּהִתְעַצֵּל אַבְּהַחֲכָמִים· יְעוּדָתוֹ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים· בְּרִית עוֹלָם:

יָהּ זְכוֹר לִסְגֻלָּה מֵעַמִּים· הַפְלֵה חֲסָדֶיךָ מוֹשִׁיעַ מִמִּתְקוֹמְמִים· מִמִּתְקוֹמְמִים אֶאֱסֹף נִדָּחֶיךָ וְאֶקְבּוֹר· מֵעֵת אֶרְאֲךָ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ עָלַיִךְ כְּאֶעֱבֹר· בְּרִית עוֹלָם:

מֹטֹת עֻלֵּךְ אֶשְׁבֹּר· וַאֲנִי בְּדַם בְּרִיתֵךְ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירַיִךְ מִבּוֹר· מִבּוֹר אַב הֲמוֹן בְּצֵאתוֹ· מִכְּבוֹדְךָ נֶעֱזַר וְכָרוֹת עִמּוֹ בְּרִיתוֹ· בְּרִית עוֹלָם:

מְנוּחָה דוֹחֶה וּקְצִיצַת בַּהַרְתּוֹ· בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ· עָרְלָתוֹ וַדַּי וְלֹא סָפֵק הַיּוֹם אוֹ אֶתְמוֹל· עָלֶיהָ דוֹחִין שַׁבָּת וְלֹא עַל מַכְשִׁירֵי סַכִּינָא לְהִמּוֹל· בְּרִית עוֹלָם:

עֲשֵׂה מִילָה וּפְרִיעָה וּמְצִיצָה שׁוּב מָל· וְאִשָּׁה מָלָה וְלֹא גוֹי הַמָּל יִמּוֹל· יִמּוֹל בַּיּוֹם וְלֹא בַלַּיְלָה אֲפִילוּ סָפֵק יְשֵׁנָה· יְחַבֵּב מִצְוָה אַף כִּי בְּעֵירֹם הִנֵּה הֵנָּה· בְּרִית עוֹלָם:

יָשֵׁן וְעֵר לָבוּשׁ וְעָרֹם עֵת נִזְכְּרֶנָּה· יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה· רִנָּה כְּנִפְצַח בְּלַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית תְּהִלָּתֶךָ· רָחַשׁ לִבִּי דָּבָר טוֹב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ· בְּרִית עוֹלָם:

רַחֲמִים תְּעוֹרֵר לַעֲדָתֶךָ· לַיְיָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ· בִּרְכָתְךָ תְּנָה לַחֲבִיבִים בָּנִים· בְּהַתִּיךְ לִי גֻּלּוֹת מַיִם יְשׁוּעָה מִמַּעַיְנֵים· בְּרִית עוֹלָם:

פקודך ביום כפור בעשותו, לפי פרקי ר' אליעזר פ' כ"ט נמול אברהם ביום הכפורים. יה זכור לסגלה, כן בכ"י והוא הנכון. ולא על מכשירי סכינא, בכל ספרים ישנים וכ"י הנוסחא ועל מכשירי סכינא, והוא כדעת ר' אליעזר שאף מכשירי סכין דוחין השבת, אך בעבור שאין כן ההלכה שינו המדפיסים האחרונים ותקנו ולא על. לעדתך, בכ"י לסגלתך עדתך. תנה לחביבים, בכ"י תנה נצח לחביבים.

בְּשִׂמְחָה שְׁלֵמָה יִשְׂמְחוּ יוֹנֶיךָ בְּחִתּוּנִים. דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים. וְרַעֲנַנִּים כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים וּלְאַרְצָם יְקַוּוּ. וְאוֹיְבֶיךָ חֶרֶב יֶחֱרָבוּ. בְּרִית עוֹלָם:

וַעַד לְבָנֶיךָ וְיָעִידוּ בָּאִיִּים וִיחַוּוּ. כָּל־הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס וָתֹהוּ נֶחְשָׁבוּ. נֶחְשְׁבוּ כַבְּהֵמָה נִטְמוּ בְּעֵינֵיכֶם. נְתוּנִים תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם. בְּרִית עוֹלָם:

נְטוּלֵי פֶקֶס עֲבוּר אַתֶּם וּבְנֵיכֶם. וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם. אֶתְכֶם לְבַבְכֶם אָמוֹל מֵעָרְלַתְכֶם. וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם. בְּרִית עוֹלָם:

אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם עַל אַרְצְכֶם. אֲשֶׁר נָתַן יְיָ לָכֶם.

כַּכָּתוּב וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וכו׳ עד יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת, ואז מוסיפים:

חתום בו אפרים בר יעקב.

הָרַחֲמָן, הוּא אֲשֶׁר חָנַן אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ. הוּא יָגֵן עָלָיו מִמְּרוֹמוֹ. וּבְשָׁלוֹם יָבֹא עַל־מְקוֹמוֹ. וִיהִי אֱלֹהָיו עִמּוֹ. וּכְאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה לְשׁוּמוֹ. וְיִקָּרֵא בְּיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹ: הָרַחֲמָן, הוּא פָּקוֹד יִפְקְדֵהוּ בְּרַחֲמִים. לַהֲבִינוֹ בְּדָת חֲכוּמִים. וִיבַלֶּה בַטּוֹב יָמִים. וּשְׁנוֹתָיו בַּנְּעִימִים. יַעַבְדוּהוּ עַמִּים. וְיִשְׁתַּחֲווּ לוֹ לְאֻמִּים: הָרַחֲמָן, הוּא רִבּוֹת שָׁנִים יְחַיֵּהוּ. צֶדֶק לְרַגְלָיו יִקְרָאֵהוּ. וְנֶחָמַת צִיּוֹן יַרְאֵהוּ. וְאֶת־עַמּוֹ לְשָׁלוֹם יְבָרְכֵהוּ. וִיעוֹרֵר חֲסָדָיו לְרַחֲמֵהוּ. כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא: הָרַחֲמָן, הוּא יְבָרֵךְ אֶת־הֶחָתָן הַזֶּה וּבַעַל בְּרִיתוֹ. יִשְׂמַח אָבִיו וְתָגֵל יוֹלַדְתּוֹ. וְיִתְבָּרְכוּ הַמְסֻבִּים בִּסְעוּדָתוֹ. וְכֵן יִזְכּוּ שֶׁיִּשְׂמְחוּ בַּחֲתֻנָּתוֹ. בְּנֵי בָנִים לְהַרְאוֹתוֹ. וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתוֹ: הָרַחֲמָן, הוּא מְהֵרָה יִזְכֹּר זֹאת מִצְוָתוֹ. בָּהּ יִפְדֶּה אֻמָּתוֹ. רַחֲמִים יְעוֹרֵר לַעֲדָתוֹ. קְהָלָיו יְקַבֵּץ בְּחֶמְלָתוֹ. בְּהַרְאוֹתוֹ אֶת־עֹשֶׁר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ. וְאֶת־יְקָר תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ: הָרַחֲמָן, הוּא יְבָרֵךְ אֶת־הֶחָתָן הַזֶּה וּבַעַל בְּרִיתוֹ. וְאֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְאֶת־רַבּוֹתֵינוּ וְאֶת־אַחֵינוּ הַיּוֹשְׁבִים פֹּה. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל. כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ כֻּלָּנוּ יַחַד בִּבְרָכָה שְׁלֵמָה. וְנֹאמַר אָמֵן: בָּמרום וכו׳.

נטמו, כתערו מדעת, מל׳ איוב י״ח, ג׳, מדוע נחשבנו כבהמה נטמינו בעיניכם, וברוב סדורים נדפס גם פה נטמינו וטעות וכ״ל נטמו בל׳ נסתרים. פקס, מל׳ המשנה מעשרות פ׳ א׳ הקשואים והדלועים משיפקסו, ואם אינו מפקס, ובבא מציעא דף פ״ח, ב׳ משיטיל פיקס שלהן, והוא פרח צומח בראש הצמחים כעין שער או קוץ דק וכשיגדל הצמח נושר, ונשאלת פה המלה לשם כנוי על הערלה אשר גם היא יותרת היא, ויש לתרגמו „אויזוואקס״, ופירוש החרוז בעבור כי אתם ובניכם נטולי ערלה אתם לכן ולקחתי אתכם וכו׳, והוא פסוק ביחזקאל ל״ו, כ״ד.

ת ם

ספר תהלים

מנוקד ומוטעם על נכון ומוגה בעיון היטב

על פי

המסורות הברורות ותורות הנגינות

ומסודר לימי השבוע ולימי החדש
לשבעה וגם לשלשים חלקים

על ידי

יצחק בן אריה יוסף דוב

S. Baer.

רעדעלהיים

בשנת כי תקדמנו ברכות טוב לפ"ק.

Rödelheim,

Druck u. Verlag von J. Lehrberger & Comp.

1868.

טעמי תהלים איוב ומשלי.

---

*) הטעמים של שלשת הספרים תהלים איוב ומשלי, אשר הם משונים מטעמי שאר ספר המקרא בצורותם ובשמותם וגם במשמרותם, יחלקו לאחד עשר טעמים מפסיקים ולשמנה טעמים משרתים.

הטעמים המפסיקים הם: 1) אֽ סלוק הוא סוף פסוק. 2) א֫א֥ עולה ויורד, אשר יבוא לסוף מחצית הראשונה של הפסוק, ועומדת צורת המרכא תחת האות אשר לה הנגון, וצורת היתיב תבוא ממעל לתנועה הקודמת לנגון, כמו הַכָּ֫בֽוֹד. ואם התבה נגונה בראשה אז ינוקד היתיב על האות האחרונה של התבה הקודמת אם אין בה נגון כמו סַפַּ֫רְתָּה֥ אָ֫תָּה, ואם התבה הקודמת יש לה הנגון בסופה, אז מנקדים היתיב בין שתי התבות באמצע כמו וַתִּשְׂנָ֫א ֽרֶשַׁע, וכן אם ב׳ התבות ראויות למקף והשניה נגונה בראשה יבוא היתיב באחרית התבה הראשונה ויבוטל המקף כמו פַּלְגֵי֫ מָ֫יִם, אֶל֫ חֹק. 3) א֑ אתנח, אשר כח הפסקתו ככח הזקף שבשאר ספרים. 4) א֗ רביע גדול. 5) א֗ רביע קטן, וזה בצורתו אל רביע הגדול אבל מפסיק שפל הוא ממנו, וסמן הכרתו כי לעולם העולה ויורד אחריו. 6) א֝א֗ רביע מוגרש, ועומד צורת הרביע על אות הנגון וצורת הגרש תנוקד על האות הראשונה שבתבה מחוץ לה כמו ֝לֵצִים. ואם התבה נגונה באות הראשונה אז תעמדנה ב׳ הצורות על אות אחת כמו כֹּ֝֗ל, וגם כשיש ב׳ או ג׳ תבות מוקפות בכל זאת צורת הגרש בתחלת התבה האחרונה אבל הרביע כמו חשכת־מַ֝֗יִם, על־דברי־כ֝֗וּשׁ. 7) א֘א צנור, ולעולם מושבו בסוף התבה על האות האחרונה אף אם נגונו בראש התבה. 8) א֭א דחי, והוא לעולם מקומו מחוץ לתבה לימינה אף אם נגונו בסוף התבה. ואם ב׳ תבות הוקפו במקף יבא הדחי בתחלת התבה השניה כמו כִּי־֭בוֹ, לֹא־֭אִירָא. 9) א֡ פזר. 10) א֣׀ לגרמה, ויבוא בשתי תמונות, כי פעמים צורתו א֤׀ ונקרא מהפך לגרמה, ולפעמים צורתו א֨׀ ונקרא אולא לגרמה, ולעולם קו ארוך אחרי תבתו כעין פסק. 11) א֓׀ שלשלת גדולה, וגם היא צורת פסק אחרי תבתה.

הטעמים המשרתים הם: 1) א֥ מרכא. 2) א֣ מונח, 3) א֬ עלוי. 4) א֖א טרחא, והוא דומה אל הטפסיק דחי ונבדל ממנו ע״י מקום מושבו, כי הטפסיק דחי לעולם מחוץ לתבה בראשה, אבל טרחא המשרת בא׳ה תמיד תחת האות אשר לה הנגון, כמו ֖בָךְ (תהלים כ״ב, ה׳) הוא דחי, אבל בְּ֭ךָ (שם כ״ב, ו׳) הוא טרחא משרת. 5) א֪ גלגל. 6) א֤ מהפך, ודומה ללגרמה המפסיק אבל ניכר ממנו ע״י שאין קו עומד אחרי תבתו, כמו לְ֭מַעַן׀ (תהלים ס״ח, כ״ד) הוא מפסיק לגרמה, אבל לְ֤מַעַן (ע״ח, ו׳) אשר אין קו אחריו הוא משרת. 7) א֨ אולא, וגם הוא נבדל מן הטפסיק לגרמה הדומה לו ע״י שאין קו אחרי תבתו, כמו אַ֨תָּה׀ (תהלים י׳ ד׳) הוא מפסיק, אבל וְאַ֨תָּה (ל״ב, ה׳) הוא משרת כי אין קו אחריו. 8) א֓ שלשלת קטנה, וגם היא אין קו פסק אחרי תבתה ונבדלה בזה מן השלשלת הגדולה. והכלל, כי השלשלת המשרת לא נמצאה רק בשמנה מקומות והם בתהלים ג׳, ג׳. ול״ד, ח׳. וס״ה, ב׳. וס״ח, ע״ו. וע״ב, ג׳. וקל״ז, ט׳. ומשלי א׳, ט׳. ו׳, כ״ז. וכל שאר שלשלות שבמקרא הן גדולות ומפסיקות. —

---

*) המאמר הזה יבאר רק ראשי כללי הטעמים אשר בלי דעתם לא יוכל איש לצאת ולבוא בהבנת פסוקי ספרי תהלים איוב ומשלי. אתכם החפץ להשכיל בטעמים האלה לכל דרכיהם וחקותיהם ידרשם מעל ספרי תורת אמת ויואל שם בכפשו שביגוי

עוד מלבד אלה המשרתים צורה אחת אׅ֮א ונקראה צנורית, אבל איננה משרת בפני עצמה אלא עבד למשרתים הוא, כי לא ישמש רק בהצטרף המרכא או המהפך בתבות אשר תקדם בהן לאות המרכא או המהפך תנועה פתוחה, ונרשמה הצנורית על התנועה הפתוחה ההיא כמו יָ֘חִ֥ילוּ יָ֘פִ֤יחַ (תהלים י', ה'), ויש להכירה ולהבדילה בזה מן המפסיק צנור הדומה לה בצורה, כי הצנור לעולם מקומו בסוף התבה, והצנורית לעולם לפני המרכא או המהפך. ואם המרכא או המהפך בראש תבה ולפניה תבה קטנה יוצאת על תנועה פתוחה וראויה למקף, מנקדים הצנורית על ראש התבה הקטנה ומבטלים המקף כמו כִּ֘י הֽ֥וּא כִּ֘י הֽ֥וּא (כ"ה, ע"ו. מ"ד, כ"ב).

הן אלה הטעמים המפסיקים ומשרתיהם הבאים בספרי תא"ם, אך הפָּסֵק והמֵּקָף והמֶּתֶג לא יכנסו בכלל הטעמים וגם הם משמרתם בספרי תא"ם כולה כמו בשאר ספרי קדש.

הטעמים הסדורים האלה נקראים הם כולם על אותה האות שראוי להאריך בה בנגון התבה ואף אם אינם נכקדים באות ההיא, כמו הצנור שהוא תמיד בסוף התבה והדחי שהוא תמיד בראש התבה, אעפ"כ נקראים באות ההיא שהיתה בה הנגינה אילו היתה אחת מנגינות אחרות. למשל בתבת פָּנֶ֮יךָ (תהלים ל"א, כ"א) נקרא הצנור על הנו"ן וכמו שנמצא בנגינה אחרת פָּנֶ֣יךָ (כ', ח'), וכן צַדִּ֭יקִים (ל"ג, א') נקרא הדחי על הקו"ף וכמו שנמצא בנגינה אחרת צַדִּ֑יקִים (ל"ב, י"א). והטעמים אשר צורתם תאומית לעולם הנגון בצורה השניה, והצורה הראשונה איננה אלא סימן להכיר על ידה את הטעם ולהבדילו מטעם דומה לו, כמו אַלּ֘וּפִ֤י וּמֹ֘רָ֥ה שִׁ֘יתָ֥ה יֹ֘ומָ֥ם, וכן כשיש שני טעמים על תבה אחת הנגון לעולם בטעם האחרון, כמו וּבְ֝אַחֲרוֹנֵ֥י מֵ֝אִ֗ישׁ מִ֝מְּצֻ֥וקוֹתֵיהֶ֗ם בִּ֝ישׁ֗וּעָתֶ֥ךָ אוֹדִ֘יעֶ֤ךָּ חוץ מן הדחי שאם ימצא לו בתבתו עוד טעם מונח אחריו, לא יבוא הנגון על האות של המונח ההוא, אלא יש לנגן האות הראויה לנגון כפי בנין התבה, כמו וִ֭ירוֹמְמוּהוּ (ק"ז, ל"ב) יש לנגנו מלעיל בתנועת מו, וכן שֶׁ֭עֹמְדִים (קל"ה, ב') יש לנגנו מלרע בתנועת דִים.

אחד עשר המפסיקים שבטעמי ספרי תא"ם יתחלקו לענין כח הפסקתם לארבע כתות. הכת האחת הם המפסיקים הגבוהים, והם הסלוק הסוגר את הפסוק כמו בשאר ספרי קדש, העולה ויורד החולק את הפסוק לשני חלקים, והאתנח, אשר יבוא להפסקה היותר גדולה שבין העולה ויורד ובין הסלוק. הכת הב' הוא המפסיק הגדול רביע גדול. הכת השלישית בה המפסיקים הקטנים, והם צנור, רביע קטן, רביע מוגרש, ושלשלת. הכת הד' יבואו בה המפסיקים היותר קטנים והם דחי ופזר ולגרמה. הדחי והפזר גדול כח הפסקתם יותר מכח הלגרמה, והפזר מפסיק יותר מן הלגרמה ופחות מן הדחי. ואם הלגרמה או הפזר בראש פסוק פעמים כחם גדול ככח העולה ויורד והאתנח. מפסיק אחד כי יכפל בשתי תבות סמוכות יש לטעם הראשון הפסקה גדולה מן השני כמו לַחֲסִידֶ֗יךָ וַתֹּ֗אמֶר (תהלים פ"ט, כ'). ואין מכל המפסיקים שיוכל להכפל בפסוק רק שלשה, הלגרמה והצנור והרביע, וסמן לצ"ר.

הדחי לעולם אחריו אתנח או רביע מוגרש, חוץ מן ב' מקומות שיבוא הדחי לפני הסלוק והם בתהלים ק"ע, ע"ז ובמשלי ח', י"ג. השלשלת הגדולה לעולם לפני הסלוק, חוץ ממקום אחד שיבוא אחריה רביע מוגרש והוא באיוב י"א, ו'. הצנור והרביע הקטן לעולם אחריהם עולה ויורד. הרביע מוגרש הוא שכן לסלוק, ולפעמים המהפך לגרמה אחרי הרביע מוגרש טרם שיבוא הסלוק.

בקשה קודם תהלים·

קודם אמירת תהלים אומרים בקשה זו (ובשבת ויו"ט אין אומרים):

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, הבוחר בדוד עבדו ובזרעו אחריו, והבוחר בשירות ותשבחות, שתפן ברחמים אל־קריאת מזמורי תהלים שאקרא כאלו אמרם דוד המלך עליו השלום בעצמו וזכותו תגן עלינו, ותעמד־לנו זכות פסוקי תהלים וזכות תבותיהם ואותיותיהם ונקדותיהם וטעמיהם והשמות היוצאים מהם מראשי תבות ומסופי תבות לכפר חטאתינו ועונותינו ופשעינו ולזמר עריצים ולהכרית כל־החוחים והקוצים הסובבים את־השושנה העליונה ולחבר אשת נעורים עם דודה באהבה ואחוה ורעות ומשם ימשך־לנו שפע לנפש רוח ונשמה לטהרנו מעונותינו ולסלוח חטאתינו ולכפר פשעינו, כמו שסלחת לדוד שאמר מזמורים אלו לפניך כמו שנאמר גם־יי העביר חטאתך לא תמות· ואל־תקחני מהעולם הזה קודם זמני עד מלאת שנותינו בהם שבעים שנה באופן שאוכל לתקן את אשר שחתי· וזכות דוד המלך עליו השלום תגן בעדנו שתאריך אפך עד שובנו אליך בתשובה שלמה ומאוצר מתנת חנם חננו, כמו שכתוב וחנתי את־אשר אחן ורחמתי את־אשר ארחם· וכאשר אנחנו אומרים לפניך שירים בעולם הזה כך נזכה לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה לעולם הבא, ועל ידי אמירת תהלים תתעורר חבצלת השרון לשיר בקול נעים גילת ורנן כבוד הלבנון נתן־לה הוד והדר בבית אלהינו במהרה בימינו· אמן סלה:

קודם שיתחיל תהלים יאמר ג' פסוקים אלו.

לכו נרננה ליי נריעה לצור ישענו: נקדמה פניו בתודה בזמרות נריע לו: כי אל גדול יי ומלך גדול על־כל־אלהים:

אחר שסיים תהלים יאמר ג' פסוקים אלו.

מי־יתן מציון ישועת ישראל, בשוב יי שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל: ותשועת צדיקים מיי מעוזם בעת צרה: ויעזרם יי ויפלטם יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו:

בקשה לאחר תהלים·

בסיום כל ספר וספר מחמשת ספרי תהלים והוא אחר מזמור מ״א, ואחר מזמור ע״ב, ואחר פ״ט, ואחר ק״ו, ואחר מזמור ק״נ שהוא סוף הספר החמישי, יאמר בקשה זו:

(אבל בשבת וי״ט לא יאמרנה, רק יאמר יהי רצון העומד בדף הסמוך.)

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, בזכות ספר

ראשון | שני | שלישי | רביעי | חמישי

שבתהלים שקראנו לפניך שהוא כנגד ספר

בראשית | שמות | ויקרא | במדבר | דברים

שבחמשה חמשי תורה, בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תבותיו ובזכות שמותיך הקדושים והטהורים היוצאים ממנו שתכפר לנו על כל־חטאתינו ותסלח לנו על כל־פשעינו שחטאנו ושעוינו ושפשענו לפניך ותחזירנו בתשובה שלמה לפניך ותדריכנו לעבודתך ותפתח לבנו בתלמוד תורתך ותשלח רפואה שלמה לחולי עמך (ולחולה פ״ב״פ), ותקרא לשבויים דרור ולאסורים פקח־קוח וכל־הולכי דרכים ועוברי ימים ונהרות מעמך ישראל תצילם מכל־צער ונזק ותגיעם למחוז חפצם לחיים ולשלום ותפקוד את־כל־חשוכי בנים בזרע של־קימא לעבודתך וליראתך, ועברות של־עמך בית ישראל תציל אתהן שלא תפלנה ולדותיהן, והיושבות על המשבר ברחמיך הרבים תציל אתהן מכל־רע, ואל־המיניקות תשפיע שלא יחסר חלב מדדיהן, ואל־ימשל אסכרה וכל־חלי ופגע רע בכל־ילדי עמך בית ישראל ותגדלם לתורתך ללמוד תורה לשמה ותצילם מעין הרע ומשטן ומיצר הרע· ותבטל מעלינו ומכל־עמך בית ישראל בכל־מקום שהם כל־גזרות קשות ורעות· ותטה לב המלכות עלינו לטובה· ותגזור עלינו גזרות טובות· ותשלח ברכה והצלחה בכל־מעשה ידינו· ותכן פרנסתנו מידך הרחבה והמלאה שלא יצטרכו עמך בית ישראל זה לזה ולא לעם אחר, ותן לכל־איש ואיש די פרנסתו ולכל־גויה וגויה די מחסורה· ותמהר ותחיש לגאלנו ותבנה בית מקדשנו ותפארתנו· ובזכות שלש עשרה מדותיך של־רחמים הכתובות בתורתך כמו שנאמר יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב־חסד ואמת נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה, שאינן חוזרות ריקם מלפניך, עזרנו אלהי ישענו על־דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך:

ברוך יי לעולם אמן ואמן:

בשבת ויו"ט בסיום ספר מספרי תהלים יאמר את זאת:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, בִּזְכוּת סֵפֶר . . . שֶׁבַּתְּהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר . . . בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים הַיּוֹצְאִים מִמֶּנּוּ שֶׁתְּהֵי נֶחְשֶׁבֶת לָנוּ אֲמִירַת מִזְמוֹרֵי תְהִלִּים אֵלּוּ כְּאִלּוּ אֲמָרָם דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּעַצְמוֹ, זְכוּתוֹ תָּגֵן עָלֵינוּ וְתַעֲמָד־לָנוּ לְחַבֵּר אֵשֶׁת נְעוּרִים עִם דּוֹדָהּ בְּאַהֲבָה וְאַחֲוָה וְרֵעוּת וּמִשָּׁם יִמָּשֵׁךְ לָנוּ שֶׁפַע לְנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה. וְכַאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ אוֹמְרִים שִׁירִים בָּעוֹלָם הַזֶּה כָּךְ נִזְכֶּה לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה לָעוֹלָם הַבָּא. וְעַל־יְדֵי אֲמִירַת תְּהִלִּים תִּתְעוֹרֵר חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן לָשִׁיר בְּקוֹל נָעִים גִּילַת וְרַנֵּן כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן־לָהּ הוֹד וְהָדָר בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. אָמֵן סֶלָה:

בליל הושענא רבה

בסיום כל ספר וספר מחמשת ספרי תהלים אומרים את זאת:

לסיום ספר א' יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת סֵפֶר רִאשׁוֹן שֶׁבַּתְּהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר בְּרֵאשִׁית שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת אוֹתִיּוֹתָיו וּבִזְכוּת נְקֻדּוֹתָיו וּבִזְכוּת טְעָמָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הַכְּתוּבִים בָּהֶם וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הָרְמוּזִים וְהַמְצֹרָפִים בָּהֶם שֶׁתָּחֹן עָלֵינוּ כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ, וְתַחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים וְתִפְתַּח לָנוּ שַׁעֲרֵי אוֹרָה שַׁעֲרֵי לִוְיַת חֵן וָחֶסֶד שַׁעֲרֵי פְדוּת שַׁעֲרֵי לִבּוּן עֲוֹנוֹת שַׁעֲרֵי מוּל הָעֶלְיוֹן שַׁעֲרֵי דְרוֹר: יוֹמָם יְצַוֶּה יְיָ חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי:

לסיום ספר ב' יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת סֵפֶר שֵׁנִי שֶׁבַּתְּהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר שְׁמוֹת שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת אוֹתִיּוֹתָיו וּבִזְכוּת נְקֻדּוֹתָיו וּבִזְכוּת טְעָמָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הַכְּתוּבִים בָּהֶם וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הָרְמוּזִים וְהַמְצֹרָפִים בָּהֶם שֶׁתְּצַוֶּה פַּחְדְּךָ עַל אֹיְבֵינוּ, וְתַצִּילֵנוּ בְּכֹחַ גְּבוּרָתֶךָ, וְתַחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וִישׁוּעָה וְתִפְתַּח לָנוּ שַׁעֲרֵי אֹמֶץ שַׁעֲרֵי לִבּוּב שַׁעֲרֵי הַצָּלָה שַׁעֲרֵי יְשׁוּעָה שַׁעֲרֵי מְזוֹנוֹת: וְגַם עַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה אֱלֹהִים אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־אַגִּיד זְרוֹעֲךָ לְדוֹר לְכָל־יָבוֹא גְּבוּרָתֶךָ:

לסיום ספר ג׳ יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת סֵפֶר שְׁלִישִׁי שֶׁבִּתְהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר וַיִּקְרָא שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת אוֹתִיּוֹתָיו וּבִזְכוּת נְקֻדּוֹתָיו וּבִזְכוּת טְעָמָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הַכְּתוּבִים בָּהֶם וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הָרְמוּזִים וְהַמְצֻרָּפִים בָּהֶם שֶׁתְּרַחֵם עָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ וַאֲמִתֶּךָ, וְתַחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר מְזוֹנוֹת וּפַרְנָסָה טוֹבָה וְתִפְתַּח לָנוּ שַׁעֲרֵי יֹשֶׁר שַׁעֲרֵי וָתִיקוּת שַׁעֲרֵי דֵּעָה שַׁעֲרֵי הַצְלָחָה שַׁעֲרֵי אַהֲבָה שַׁעֲרֵי וַעַד טוֹב שַׁעֲרֵי אֱמֶת שַׁעֲרֵי וַתְּרָנוּת שַׁעֲרֵי הַרְוָחָה שַׁעֲרֵי אֲרוּכָה, וְקַיֶּם־בָּנוּ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב וּלְתִתְּךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לִתְהִלָּה וּלְשֵׁם וּלְתִפְאָרֶת וְלִהְיֹתְךָ עַם־קָדֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר:

לסיום ספר ד׳ יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת סֵפֶר רְבִיעִי שֶׁבִּתְהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר בַּמִּדְבָּר שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת אוֹתִיּוֹתָיו וּבִזְכוּת נְקֻדּוֹתָיו וּבִזְכוּת טְעָמָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הַכְּתוּבִים בָּהֶם וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הָרְמוּזִים וְהַמְצֻרָּפִים בָּהֶם שֶׁתָּגֵן עָלֵינוּ וְתַאַמְּצֵנוּ לְנַצֵּחַ שׂוֹנְאֵינוּ, וְתַחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר יְשָׁרִים וּתְמִימִים וְתִפְתַּח לָנוּ שַׁעֲרֵי יְדִידוּת שַׁעֲרֵי הוֹד וְהָדָר שַׁעֲרֵי הַצְלָחָה שַׁעֲרֵי צְדָקָה שַׁעֲרֵי בְרָכָה שַׁעֲרֵי אַחֲוָה וְרֵעוּת שַׁעֲרֵי תְקוּמָה: יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח:

לסיום ספר ה׳ יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת סֵפֶר חֲמִישִׁי שֶׁבִּתְהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר דְּבָרִים שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת אוֹתִיּוֹתָיו וּבִזְכוּת נְקֻדּוֹתָיו וּבִזְכוּת טְעָמָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הַכְּתוּבִים בָּהֶם וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הָרְמוּזִים וְהַמְצֻרָּפִים בָּהֶם שֶׁתִּתֵּן הוֹדְךָ עַל מְשִׁיחֶךָ לְיַחֵד מַלְכוּתֶךָ, וְתַחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר צַדִּיקִים וְתִפְתַּח לָנוּ שַׁעֲרֵי אוֹצָר טוֹב שַׁעֲרֵי לֶקַח שַׁעֲרֵי הַשְׁקֵט שַׁעֲרֵי יְקָר שַׁעֲרֵי מְנוּחָה שַׁעֲרֵי צָהֳלָה שַׁעֲרֵי בִינָה שַׁעֲרֵי אֹמֶץ וֶאֱיָלוּת שַׁעֲרֵי תְשׁוּעָה: אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה: יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם: נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת יְהוָה, לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל־אֵל חָי: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ:

תהלים.

ספר ראשון.

(ליום א'.)

א' לחדש.

א 1 אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים
2 לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב׃ כִּי אִם־בְּתוֹרַת יְהוָה חֶפְצוֹ
3 וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה׃ וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־פַּלְגֵי מָיִם
אֲשֶׁר פִּרְיוֹ ׀ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ׃
4 5 לֹא־כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם־כַּמֹּץ אֲשֶׁר־תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ׃ עַל־כֵּן ׀ לֹא־
6 יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים׃ כִּי־יוֹדֵעַ יְהוָה
ב 1 דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃ ב לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם
2 וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ־רִיק׃ יִתְיַצְּבוּ ׀ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ־יָחַד עַל־
3 יְהוָה וְעַל־מְשִׁיחוֹ׃ נְנַתְּקָה אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ
4 5 עֲבֹתֵימוֹ׃ יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג־לָמוֹ׃ אָז יְדַבֵּר
6 אֵלֵימוֹ בְאַפּוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ׃ וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי עַל־צִיּוֹן הַר־
7 קָדְשִׁי׃ אֲסַפְּרָה אֶל חֹק יְהוָה אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה* אֲנִי הַיּוֹם
8 יְלִדְתִּיךָ׃ שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי־אָרֶץ׃
9 10 תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל כִּכְלִי יוֹצֵר תְּנַפְּצֵם׃ וְעַתָּה מְלָכִים
11 הַשְׂכִּילוּ הִוָּסְרוּ שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה בְּיִרְאָה וְגִילוּ
12 בִּרְעָדָה׃ נַשְּׁקוּ־בַר פֶּן־יֶאֱנַף ׀ וְתֹאבְדוּ דֶרֶךְ כִּי־יִבְעַר כִּמְעַט
ג 1 אַפּוֹ אַשְׁרֵי כָּל־חוֹסֵי בוֹ׃ ג מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי ׀
2 3 אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ׃ יְהוָה מָה־רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי׃ רַבִּים
4 אֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים סֶלָה׃ וְאַתָּה יְהוָה
5 מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי׃ קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי

פתח באתנח

6 מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה׃ אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יְהֹוָה
7 8 יִסְמְכֵנִי׃ לֹא־אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי׃ קוּמָה
יְהֹוָה ׀ הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי־הִכִּיתָ אֶת־כָּל־אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי
9 רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ׃ לַיהֹוָה הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה׃
ד 1 2 לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃ בְּקָרְאִי עֲנֵנִי ׀ אֱלֹהֵי צִדְקִי
3 בַּצָּר הִרְחַבְתָּ לִּי חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי׃ בְּנֵי אִישׁ עַד־מֶה כְבוֹדִי
4 לִכְלִמָּה תֶּאֱהָבוּן רִיק תְּבַקְשׁוּ כָזָב סֶלָה׃ וּדְעוּ כִּי־הִפְלָה יְהֹוָה
5 חָסִיד לוֹ יְהֹוָה יִשְׁמַע בְּקָרְאִי אֵלָיו׃ רִגְזוּ וְאַל־תֶּחֱטָאוּ אִמְרוּ
6 בִלְבַבְכֶם עַל־מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה׃ זִבְחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק וּבִטְחוּ
7 אֶל־יְהֹוָה׃ רַבִּים אֹמְרִים מִי־יַרְאֵנוּ טוֹב נְסָה־עָלֵינוּ אוֹר פָּנֶיךָ
8 9 יְהֹוָה׃ נָתַתָּה שִׂמְחָה בְלִבִּי מֵעֵת דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם רָבּוּ׃ בְּשָׁלוֹם
יַחְדָּו אֶשְׁכְּבָה וְאִישָׁן כִּי־אַתָּה יְהֹוָה לְבָדָד לָבֶטַח תּוֹשִׁיבֵנִי׃
ה 1 2 לַמְנַצֵּחַ אֶל־הַנְּחִילוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אֲמָרַי הַאֲזִינָה ׀ יְהֹוָה
3 בִּינָה הֲגִיגִי׃ הַקְשִׁיבָה ׀ לְקוֹל שַׁוְעִי מַלְכִּי וֵאלֹהָי כִּי־אֵלֶיךָ
4 5 אֶתְפַּלָּל׃ יְהֹוָה בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ־לְךָ וַאֲצַפֶּה׃ כִּי ׀
6 לֹא אֵל־חָפֵץ רֶשַׁע ׀ אָתָּה לֹא יְגֻרְךָ רָע׃ לֹא־יִתְיַצְּבוּ הוֹלְלִים
7 לְנֶגֶד עֵינֶיךָ שָׂנֵאתָ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ תְּאַבֵּד דֹּבְרֵי כָזָב אִישׁ
8 דָּמִים וּמִרְמָה יְתָעֵב ׀ יְהֹוָה׃ וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ
9 אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל־קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃ יְהֹוָה ׀ נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ
10 לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ׃ כִּי אֵין בְּפִיהוּ נְכוֹנָה קִרְבָּם
11 הַוּוֹת קֶבֶר־פָּתוּחַ גְּרֹנָם לְשׁוֹנָם יַחֲלִיקוּן׃ הַאֲשִׁימֵם ׀ אֱלֹהִים
12 יִפְּלוּ מִמֹּעֲצוֹתֵיהֶם בְּרֹב פִּשְׁעֵיהֶם הַדִּיחֵמוֹ כִּי־מָרוּ בָךְ׃ וְיִשְׂמְחוּ
כָל־חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנֵּנוּ וְתָסֵךְ עָלֵימוֹ וְיַעְלְצוּ בְךָ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃
13 1 כִּי־אַתָּה תְּבָרֵךְ צַדִּיק יְהֹוָה כַּצִּנָּה רָצוֹן תַּעְטְרֶנּוּ׃ ו לַמְנַצֵּחַ
2 בִּנְגִינוֹת עַל־הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהֹוָה אַל־בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי
3 וְאַל־בַּחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי׃ חָנֵּנִי יְהֹוָה כִּי אֻמְלַל אָנִי רְפָאֵנִי יְהֹוָה
4 כִּי נִבְהֲלוּ עֲצָמָי׃ וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וְאַתָּ* יְהֹוָה עַד־מָתָי׃
5 שׁוּבָה יְהֹוָה חַלְּצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חַסְדֶּךָ׃ כִּי אֵין בַּמָּוֶת

7 זִכְרֶךָ בִּשְׁאוֹל מִי יֽוֹדֶה־לָּךְ׃ יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי אַשְׂחֶה בְכָל־לַיְלָה
8 מִטָּתִי בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה׃ עָשְׁשָׁה מִכַּעַס עֵינִי עָתְקָה
9 בְּכָל־צוֹרְרָי׃ סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן כִּי־שָׁמַע יְהוָה קוֹל בִּכְיִי׃
10 11 שָׁמַע יְהוָה תְּחִנָּתִי יְהוָה תְּפִלָּתִי יִקָּח׃ יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד כָּל־
1 אֹיְבָי יָשֻׁבוּ יֵבֹשׁוּ רָגַע׃ ז שִׁגָּיוֹן לְדָוִד אֲשֶׁר־שָׁר לַיהוָה עַל־
2 דִּבְרֵי־כוּשׁ בֶּן־יְמִינִי׃ יְהוָה אֱלֹהַי בְּךָ חָסִיתִי הוֹשִׁיעֵנִי מִכָּל־
3 4 רֹדְפַי וְהַצִּילֵנִי׃ פֶּן־יִטְרֹף כְּאַרְיֵה נַפְשִׁי פֹּרֵק וְאֵין מַצִּיל׃ יְהוָה
5 אֱלֹהַי אִם־עָשִׂיתִי זֹאת אִם־יֶשׁ־עָוֶל בְּכַפָּי׃ אִם־גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי
6 רָע וָאֲחַלְּצָה צוֹרְרִי רֵיקָם׃ יִרַדֹּף אוֹיֵב ׀ נַפְשִׁי וְיַשֵּׂג וְיִרְמֹס
7 לָאָרֶץ חַיָּי וּכְבוֹדִי ׀ לֶעָפָר יַשְׁכֵּן סֶלָה׃ קוּמָה יְהוָה ׀ בְּאַפֶּךָ
8 הִנָּשֵׂא בְּעַבְרוֹת צוֹרְרָי וְעוּרָה אֵלַי מִשְׁפָּט צִוִּיתָ׃ וַעֲדַת לְאֻמִּים
9 תְּסוֹבְבֶךָּ וְעָלֶיהָ לַמָּרוֹם שׁוּבָה׃ יְהוָה יָדִין עַמִּים שָׁפְטֵנִי יְהוָה
10 כְּצִדְקִי וּכְתֻמִּי עָלָי׃ יִגְמָר־נָא רַע ׀ רְשָׁעִים וּתְכוֹנֵן צַדִּיק וּבֹחֵן
11 לִבּוֹת וּכְלָיוֹת אֱלֹהִים צַדִּיק׃ מָגִנִּי עַל־אֱלֹהִים מוֹשִׁיעַ יִשְׁרֵי־לֵב׃
12 13 אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק וְאֵל זֹעֵם בְּכָל־יוֹם׃ אִם־לֹא יָשׁוּב חַרְבּוֹ
14 יִלְטוֹשׁ קַשְׁתּוֹ דָרַךְ וַיְכוֹנְנֶהָ׃ וְלוֹ הֵכִין כְּלֵי־מָוֶת חִצָּיו לְדֹלְקִים
15 16 יִפְעָל׃ הִנֵּה יְחַבֶּל־אָוֶן וְהָרָה עָמָל וְיָלַד שָׁקֶר׃ בּוֹר כָּרָה
17 וַיַּחְפְּרֵהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יִפְעָל׃ יָשׁוּב עֲמָלוֹ בְרֹאשׁוֹ וְעַל־קָדְקֳדוֹ
18 חֲמָסוֹ יֵרֵד׃ אוֹדֶה יְהוָה כְּצִדְקוֹ וַאֲזַמְּרָה שֵׁם־יְהוָה עֶלְיוֹן׃
1 ח לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר
2 3 שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם׃ מִפִּי עוֹלְלִים ׀
4 וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם׃ כִּי־
אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה׃
5 6 מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ׃ וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט
7 מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ׃ תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל
8 9 שַׁתָּה תַחַת־רַגְלָיו׃ צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי׃ צִפּוֹר
10 שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים׃ יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר
1 שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ׃ ט לַמְנַצֵּחַ עַל־מוּת לַבֵּן מִזְמוֹר לְדָוִד׃

2 3 אוֹדֶה יְהוָה בְּכׇל־לִבִּי אֲסַפְּרָה כׇּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ אֶשְׂמְחָה וְאֶעֶלְצָה
4 בָךְ אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ בְּשׁוּב אוֹיְבַי אָחוֹר יִכָּשְׁלוּ וְיֹאבְדוּ
5 מִפָּנֶיךָ׃ כִּי־עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא שׁוֹפֵט צֶדֶק׃
6 7 גָּעַרְתָּ גוֹיִם אִבַּדְתָּ רָשָׁע שְׁמָם מָחִיתָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ הָאוֹיֵב ׀ תַּמּוּ
8 חֳרָבוֹת לָנֶצַח וְעָרִים נָתַשְׁתָּ אָבַד זִכְרָם הֵמָּה׃ וַיהוָה לְעוֹלָם
9 יֵשֵׁב כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט כִּסְאוֹ׃ וְהוּא יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק יָדִין לְאֻמִּים
פתח באתנח
10 11 בְּמֵישָׁרִים׃ וִיהִי יְהוָה מִשְׂגָּב לַדָּךְ מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה׃ וְיִבְטְחוּ
12 בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יְהוָה׃ זַמְּרוּ לַיהוָה יֹשֵׁב
13 צִיּוֹן הַגִּידוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו׃ כִּי־דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא־
14 שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָיִים׃ חׇנְנֵנִי יְהוָה רְאֵה עׇנְיִי מִשֹּׂנְאָי מְרוֹמְמִי
ענוים ק'
15 מִשַּׁעֲרֵי־מָוֶת׃ לְמַעַן אֲסַפְּרָה כׇּל־תְּהִלָּתֶיךָ בְּשַׁעֲרֵי בַת־צִיּוֹן
16 אָגִילָה בִּישׁוּעָתֶךָ׃ טָבְעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עָשׂוּ בְּרֶשֶׁת־זוּ טָמָנוּ
17 נִלְכְּדָה רַגְלָם׃ נוֹדַע ׀ יְהוָה מִשְׁפָּט עָשָׂה בְּפֹעַל כַּפָּיו נוֹקֵשׁ
18 רָשָׁע הִגָּיוֹן סֶלָה׃ יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה כׇּל־גּוֹיִם שְׁכֵחֵי
19 אֱלֹהִים׃ כִּי לֹא לָנֶצַח יִשָּׁכַח אֶבְיוֹן תִּקְוַת עֲנִיִּים תֹּאבַד לָעַד׃
עניים ק'
20 21 קוּמָה יְהוָה אַל־יָעֹז אֱנוֹשׁ יִשָּׁפְטוּ גוֹיִם עַל־פָּנֶיךָ׃ שִׁיתָה יְהוָה ׀
1 מוֹרָה לָהֶם יֵדְעוּ גוֹיִם אֱנוֹשׁ הֵמָּה סֶּלָה׃ י לָמָה יְהוָה
ב' לחודש
2 תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק תַּעְלִים לְעִתּוֹת בַּצָּרָה׃ בְּגַאֲוַת רָשָׁע יִדְלַק עָנִי
3 יִתָּפְשׂוּ ׀ בִּמְזִמּוֹת זוּ חָשָׁבוּ׃ כִּי־הִלֵּל רָשָׁע עַל־תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וּבֹצֵעַ
4 בֵּרֵךְ נִאֵץ ׀ יְהוָה׃ רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ בַּל־יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים כׇּל־
5 מְזִמּוֹתָיו׃ יָחִילוּ דְרָכָו ׀ בְּכׇל־עֵת מָרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מִנֶּגְדּוֹ כׇּל־
דרכיו ק'
6 צוֹרְרָיו יָפִיחַ בָּהֶם׃ אָמַר בְּלִבּוֹ בַּל־אֶמּוֹט לְדֹר וָדֹר אֲשֶׁר לֹא־
7 בְרָע׃ אָלָה ׀ פִּיהוּ מָלֵא וּמִרְמוֹת וָתֹךְ תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עָמָל וָאָוֶן׃
8 יֵשֵׁב ׀ בְּמַאְרַב חֲצֵרִים בַּמִּסְתָּרִים יַהֲרֹג נָקִי עֵינָיו לְחֵלְכָה
9 יִצְפֹּנוּ׃ יֶאֱרֹב בַּמִּסְתָּר ׀ כְּאַרְיֵה בְסֻכֹּה יֶאֱרֹב לַחֲטוֹף עָנִי יַחְטֹף
פתח ק'
10 11 עָנִי בְּמׇשְׁכוֹ בְרִשְׁתּוֹ׃ וְדָכָה יָשֹׁחַ וְנָפַל בַּעֲצוּמָיו חֵלְכָּאִים׃ אָמַר
חל כאים ק'
12 בְּלִבּוֹ שָׁכַח אֵל הִסְתִּיר פָּנָיו בַּל־רָאָה לָנֶצַח׃ קוּמָה יְהוָה אֵל
13 נְשָׂא יָדֶךָ אַל־תִּשְׁכַּח עֲנָיִים׃ עַל־מֶה ׀ נִאֵץ רָשָׁע ׀ אֱלֹהִים אָמַר
ענוים ק'

14 בְּלִבּוֹ לֹא תִּדְרֹשׁ׃ רָאִתָה כִּי־אַתָּה ׀ עָמָל וָכַעַס ׀ תַּבִּיט לָתֵת
15 בְּיָדֶךָ עָלֶיךָ יַעֲזֹב חֵלֶכָה יָתוֹם אַתָּה ׀ הָיִיתָ עוֹזֵר׃ שְׁבֹר זְרוֹעַ
16 רָשָׁע וָרָע תִּדְרוֹשׁ־רִשְׁעוֹ בַל־תִּמְצָא׃ יְהוָה מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד
17 אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ׃ תַּאֲוַת עֲנָוִים שָׁמַעְתָּ יְהוָה תָּכִין לִבָּם
18 תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ׃ לִשְׁפֹּט יָתוֹם וָדָךְ בַּל־יוֹסִיף עוֹד לַעֲרֹץ אֱנוֹשׁ
יא 1 מִן־הָאָרֶץ׃ יא לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד בַּיהוָה ׀ חָסִיתִי אֵיךְ תֹּאמְרוּ
2 לְנַפְשִׁי נוּדוּ הַרְכֶם צִפּוֹר׃ כִּי הִנֵּה הָרְשָׁעִים יִדְרְכוּן קֶשֶׁת כּוֹנְנוּ
3 חִצָּם עַל־יֶתֶר לִירוֹת בְּמוֹ־אֹפֶל לְיִשְׁרֵי־לֵב׃ כִּי הַשָּׁתוֹת יֵהָרֵסוּן
4 צַדִּיק מַה־פָּעָל׃ יְהוָה ׀ בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ יְהוָה בַּשָּׁמַיִם כִּסְאוֹ עֵינָיו
5 יֶחֱזוּ עַפְעַפָּיו יִבְחֲנוּ בְּנֵי אָדָם׃ יְהוָה צַדִּיק יִבְחָן וְרָשָׁע וְאֹהֵב
6 חָמָס שָׂנְאָה נַפְשׁוֹ׃ יַמְטֵר עַל־רְשָׁעִים פַּחִים אֵשׁ וְגָפְרִית וְרוּחַ
7 זִלְעָפוֹת מְנָת כּוֹסָם׃ כִּי־צַדִּיק יְהוָה צְדָקוֹת אָהֵב יָשָׁר יֶחֱזוּ
יב 1 פָנֵימוֹ׃ יב לַמְנַצֵּחַ עַל־הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד׃
2 3 הוֹשִׁיעָה יְהוָה כִּי־גָמַר חָסִיד כִּי־פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם׃ שָׁוְא ׀
4 יְדַבְּרוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ שְׂפַת חֲלָקוֹת בְּלֵב וָלֵב יְדַבֵּרוּ׃ יַכְרֵת
5 יְהוָה כָּל־שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת׃ אֲשֶׁר אָמְרוּ ׀
6 לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ׃ מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאַנְקַת
7 אֶבְיוֹנִים עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְהוָה אָשִׁית בְּיֵשַׁע יָפִיחַ לוֹ׃ אִמֲרוֹת
יְהוָה אֲמָרוֹת טְהֹרוֹת כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לָאָרֶץ מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם׃
8 9 אַתָּה יְהוָה תִּשְׁמְרֵם תִּצְּרֶנּוּ ׀ מִן־הַדּוֹר זוּ לְעוֹלָם׃ סָבִיב רְשָׁעִים
יג 1 יִתְהַלָּכוּן כְּרֻם זֻלּוּת לִבְנֵי אָדָם׃ יג לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃
2 עַד־אָנָה יְהוָה תִּשְׁכָּחֵנִי נֶצַח עַד־אָנָה ׀ תַּסְתִּיר אֶת־פָּנֶיךָ
3 מִמֶּנִּי׃ עַד־אָנָה אָשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשִׁי יָגוֹן בִּלְבָבִי יוֹמָם עַד־
4 אָנָה ׀ יָרוּם אֹיְבִי עָלָי׃ הַבִּיטָה עֲנֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הָאִירָה עֵינַי
5 פֶּן־אִישַׁן הַמָּוֶת׃ פֶּן־יֹאמַר אֹיְבִי יְכָלְתִּיו צָרַי יָגִילוּ כִּי אֶמּוֹט׃
6 וַאֲנִי ׀ בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי
יד 1 גָמַל עָלָי׃ יד לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים
2 הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ עֲלִילָה אֵין עֹשֵׂה־טוֹב׃ יְהוָה מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף

3 על־בני־אדם לראות היש משכיל דרש את־אלהים: הכל סר
4 יחדו נאלחו אין עשה־טוב אין גם־אחד: הלא ידעו כל־פעלי
5 און אכלי עמי אכלו לחם יהוה לא קראו: שם ׀ פחדו פחד
6 כי־אלהים בדור צדיק: עצת־עני תבישו כי יהוה מחסהו:
7 מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יהוה שבות עמו יגל יעקב
טו 1 ישמח ישראל: טו מזמור לדוד יהוה מי־יגור באהלך מי־
2 ישכן בהר קדשך: הולך תמים ופעל צדק ודבר אמת בלבבו:
3 לא־רגל ׀ על־לשנו לא־עשה לרעהו רעה וחרפה לא־נשא
4 על־קרבו: נבזה בעיניו ׀ נמאס ואת־יראי יהוה יכבד נשבע
5 להרע ולא ימר: כספו ׀ לא־נתן בנשך ושחד על־נקי לא
טז 1 לקח עשה אלה לא ימוט לעולם: טז מכתם לדוד שמרני
2 אל כי־חסיתי בך: אמרת ליהוה אדני אתה טובתי בל־עליך:
3 4 לקדושים אשר־בארץ המה ואדירי כל־חפצי־בם: ירבו
עצבותם אחר מהרו בל־אסיך נסכיהם מדם ובל־אשא את־
5 שמותם על־שפתי: יהוה מנת־חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי:
6 7 חבלים נפלו־לי בנעמים אף־נחלת שפרה עלי: אברך את־
8 יהוה אשר יעצני אף־לילות יסרוני כליותי: שויתי יהוה לנגדי
9 תמיד כי מימיני בל־אמוט: לכן ׀ שמח לבי ויגל כבודי אף־
10 בשרי ישכן לבטח: כי ׀ לא־תעזב נפשי לשאול לא־תתן
11 חסידיך לראות שחת: תודיעני ארח חיים שבע שמחות את־
יז 1 פניך נעמות בימינך נצח: יז תפלה לדוד שמעה יהוה ׀
צדק הקשיבה רנתי האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה:
2 3 מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה מישרים: בחנת לבי ׀
4 פקדת לילה צרפתני בל־תמצא זמתי בל־יעבר־פי: לפעלות
5 אדם בדבר שפתיך אני שמרתי ארחות פריץ: תמך אשרי
6 במעגלותיך בל־נמוטו פעמי: אני־קראתיך כי־תענני אל
7 הט־אזנך לי שמע אמרתי: הפלה חסדיך מושיע חוסים
8 ממתקוממים בימינך: שמרני כאישון בת־עין בצל כנפיך

9 תַּסְתִּירֵנִי׃ מִפְּנֵי רְשָׁעִים זוּ שַׁדּוּנִי אֹיְבַי בְּנֶפֶשׁ יַקִּיפוּ עָלָי׃
10 11 חֶלְבָּמוֹ סָּגְרוּ פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְגֵאוּת׃ אַשּׁוּרֵנוּ עַתָּה סְבָבוּנִי* עֵינֵיהֶם סבבונו ק׳
12 יָשִׁיתוּ לִנְטוֹת בָּאָרֶץ׃ דִּמְיֹנוֹ כְּאַרְיֵה יִכְסוֹף לִטְרוֹף וְכִכְפִיר
13 יֹשֵׁב בְּמִסְתָּרִים׃ קוּמָה יְהוָה קַדְּמָה פָנָיו הַכְרִיעֵהוּ פַּלְּטָה נַפְשִׁי
14 מֵרָשָׁע חַרְבֶּךָ׃ מִמְתִים יָדְךָ ׀ יְהוָה מִמְתִים מֵחֶלֶד חֶלְקָם
בַּחַיִּים וּצְפִינְךָ* תְּמַלֵּא בִטְנָם יִשְׂבְּעוּ בָנִים וְהִנִּיחוּ יִתְרָם וצפונך ק׳
15 לְעוֹלְלֵיהֶם׃ אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ׃
1 יח לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד יְהוָה לְדָוִד אֲשֶׁר דִּבֶּר ׀ לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה ג׳ לחדש
הַזֹּאת בְּיוֹם ׀ הִצִּיל־יְהוָה אוֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִיַּד שָׁאוּל׃
2 3 וַיֹּאמַר   אֶרְחָמְךָ יְהוָה חִזְקִי׃   יְהוָה
סַלְעִי וּמְצוּדָתִי וּמְפַלְטִי   אֵלִי צוּרִי אֶחֱסֶה־
4 בּוֹ   מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי׃   מְהֻלָּל
5 אֶקְרָא יְהוָה וּמִן־אֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ׃   אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי־
6 מָוֶת   וְנַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתוּנִי׃   חֶבְלֵי
שְׁאוֹל סְבָבוּנִי   קִדְּמוּנִי מוֹקְשֵׁי
7 מָוֶת׃   בַּצַּר־לִי ׀ אֶקְרָא יְהוָה   וְאֶל־
אֱלֹהַי אֲשַׁוֵּעַ   יִשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ
8 קוֹלִי   וְשַׁוְעָתִי לְפָנָיו ׀ תָּבוֹא בְאָזְנָיו׃   וַתִּגְעַשׁ
וַתִּרְעַשׁ ׀ הָאָרֶץ   וּמוֹסְדֵי הָרִים
9 יִרְגָּזוּ   וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי חָרָה לוֹ׃   עָלָה
עָשָׁן ׀ בְּאַפּוֹ   וְאֵשׁ מִפִּיו
10 תֹּאכֵל   גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ׃   וַיֵּט
שָׁמַיִם וַיֵּרַד*   וַעֲרָפֶל תַּחַת פתח באתנח
11 רַגְלָיו׃   וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעֹף   וַיֵּדֶא
12 עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃   יָשֶׁת חֹשֶׁךְ ׀ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו
13 סֻכָּתוֹ   חֶשְׁכַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים׃   מִנֹּגַהּ
נֶגְדּוֹ עָבָיו עָבְרוּ   בָּרָד וְגַחֲלֵי־
14 אֵשׁ׃   וַיַּרְעֵם בַּשָּׁמַיִם ׀ יְהוָה   וְעֶלְיוֹן

יִתֵּ֣ן קֹל֑וֹ   בָּ֝רָ֗ד וְגַֽחֲלֵי־
15 אֵֽשׁ׃   וַיִּשְׁלַ֣ח חִ֭צָּיו וַיְפִיצֵ֑ם   וּבְרָקִ֥ים
16 רָ֝ב וַיְהֻמֵּֽם׃   וַיֵּ֤רָא֨וּ ׀ אֲפִ֬יקֵי
מַ֗יִם   וַיִּגָּלוּ֮ מוֹסְד֪וֹת תֵּ֫בֵ֥ל   מִגַּעֲרָתְךָ֥
17 יְהוָ֑ה מִ֝נִּשְׁמַ֗ת ר֣וּחַ אַפֶּֽךָ׃   יִשְׁלַ֣ח מִ֭מָּרוֹם
18 יִקָּחֵ֑נִי   יַ֝מְשֵׁ֗נִי מִמַּ֥יִם רַבִּֽים׃   יַצִּילֵ֗נִי
מֵאֹיְבִ֥י עָ֑ז   וּ֝מִשֹּׂנְאַ֗י כִּֽי־אָמְצ֥וּ
19 מִמֶּֽנִּי׃   יְקַדְּמ֥וּנִי בְיוֹם־אֵידִ֑י   וַֽיְהִי־
20 יְהוָ֖ה לְמִשְׁעָ֣ן לִֽי׃   וַיּוֹצִיאֵ֥נִי לַמֶּרְחָ֑ב
21 יְ֝חַלְּצֵ֗נִי   כִּ֘י חָ֥פֵֽץ בִּֽי׃   יִגְמְלֵ֣נִי
יְהוָ֣ה כְּצִדְקִ֑י   כְּבֹ֥ר יָ֝דַ֗י יָשִׁ֥יב
22 לִֽי׃   כִּֽי־שָׁ֭מַרְתִּי דַּרְכֵ֣י יְהוָ֑ה   וְ֝לֹא־
23 רָשַׁ֗עְתִּי מֵאֱלֹהָֽי׃   כִּ֣י כָל־מִשְׁפָּטָ֣יו
24 לְנֶגְדִּ֑י   וְ֝חֻקֹּתָ֗יו לֹא־אָסִ֥יר מֶֽנִּי׃   וָאֱהִ֣י
25 תָמִ֣ים עִמּ֑וֹ וָ֝אֶשְׁתַּמֵּ֗ר מֵעֲוֺנִֽי׃   וַיָּֽשֶׁב־יְהוָ֣ה לִ֣י
26 כְצִדְקִ֑י   כְּבֹ֥ר יָ֝דַ֗י לְנֶ֣גֶד עֵינָֽיו׃   עִם־
חָסִ֥יד תִּתְחַסָּ֑ד   עִם־גְּבַ֥ר תָּ֝מִ֗ים
27 תִּתַּמָּֽם׃   עִם־נָבָ֥ר תִּתְבָּרָ֑ר   וְעִם־
28 עִ֝קֵּ֗שׁ תִּתְפַּתָּֽל׃   כִּֽי־אַ֭תָּה עַם־עָנִ֣י
29 תוֹשִׁ֑יעַ   וְעֵינַ֖יִם רָמ֣וֹת תַּשְׁפִּֽיל׃   כִּֽי־
אַ֭תָּה תָּאִ֣יר נֵרִ֑י   יְהוָ֥ה אֱ֝לֹהַ֗י יַגִּ֥יהַּ
30 חָשְׁכִּֽי׃   כִּֽי־בְ֭ךָ אָרֻ֣ץ גְּד֑וּד   וּ֝בֵֽאלֹהַ֗י
31 אֲדַלֶּג־שֽׁוּר׃   הָאֵל֮ תָּמִ֪ים
דַּ֫רְכּ֥וֹ   אִמְרַת־יְהוָ֥ה צְרוּפָ֑ה   מָ֥גֵֽן
32 ה֝֗וּא לְכֹ֤ל ׀ הַחֹסִ֬ים בּֽוֹ׃   כִּ֤י מִ֣י אֱ֭לוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵ֣י
33 יְהוָ֑ה   וּמִ֥י צ֝֗וּר זוּלָתִ֥י אֱלֹהֵֽינוּ׃   הָאֵ֗ל
הַמְאַזְּרֵ֥נִי חָ֑יִל   וַיִּתֵּ֖ן תָּמִ֣ים
34 דַּרְכִּֽי׃   מְשַׁוֶּ֣ה רַ֭גְלַי כָּֽאַיָּל֑וֹת   וְעַ֥ל

35 בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי׃ מְלַמֵּד יָדַי
36 לַמִּלְחָמָה וְנִחֲתָה קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרוֹעֹתָי׃ וַתִּתֶּן
לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וִימִינְךָ תִסְעָדֵנִי וְעַנְוַתְךָ
37 תַרְבֵּנִי׃ תַּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּי וְלֹא
38 מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי׃ אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי
39 וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא־אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם׃ אֶמְחָצֵם
וְלֹא־יֻכְלוּ קוּם יִפְּלוּ תַּחַת
40 רַגְלָי׃ וַתְּאַזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ
41 קָמַי תַּחְתָּי׃ וְאֹיְבַי נָתַתָּה לִּי
42 עֹרֶף וּמְשַׂנְאַי אַצְמִיתֵם׃ יְשַׁוְּעוּ
וְאֵין מוֹשִׁיעַ עַל־יְהוָה וְלֹא
43 עָנָם׃ וְאֶשְׁחָקֵם כְּעָפָר עַל־פְּנֵי־רוּחַ כְּטִיט
44 חוּצוֹת אֲרִיקֵם׃ תְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי
עָם תְּשִׂימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם
45 לֹא־יָדַעְתִּי יַעַבְדוּנִי׃ לְשֵׁמַע אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ
46 לִי בְּנֵי־נֵכָר יְכַחֲשׁוּ־לִי׃ בְּנֵי
47 נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם׃ חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ
48 צוּרִי וְיָרוּם אֱלוֹהֵי יִשְׁעִי׃ הָאֵל
הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת לִי וַיַּדְבֵּר עַמִּים
49 תַּחְתָּי׃ מְפַלְּטִי מֵאֹיְבָי אַף מִן־קָמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ
50 חָמָס תַּצִּילֵנִי׃ עַל־כֵּן ׀ אוֹדְךָ בַגּוֹיִם ׀
51 יְהוָה וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּרָה׃ מַגְדִּל
יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד ׀
לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם׃

יט
1 2 יט לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה
3 יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ׃ יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה־
4 5 דָּעַת׃ אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם׃ בְּכָל־הָאָרֶץ ׀
6 יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם ׀ אֹהֶל בָּהֶם׃ וְהוּא

7 כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח׃ מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם ׀
8 מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ׃ תּוֹרַת יְהוָה
תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי׃
9 פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת
10 עֵינָיִם׃ יִרְאַת יְהוָה ׀ טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת
11 צָדְקוּ יַחְדָּו׃ הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת
12 13 צוּפִים׃ גַּם־עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב׃ שְׁגִיאוֹת מִי־
14 יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי׃ גַּם מִזֵּדִים ׀ חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי
15 אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן ׀ אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי
כ 1 2 לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃ כ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יַעַנְךָ
3 יְהוָה בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם ׀ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃ יִשְׁלַח־עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ
4 5 וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ׃ יִזְכֹּר כָּל־מִנְחֹתֶךָ וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה סֶלָה׃ יִתֶּן־
6 לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא׃ נְרַנְּנָה ׀ בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם־
7 אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל יְמַלֵּא יְהוָה כָּל־מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ׃ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי
הוֹשִׁיעַ ׀ יְהוָה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ׃
8 אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ ׀ בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר׃
9 10 הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַּמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד׃ יְהוָה הוֹשִׁיעָה
כא 1 2 הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃ כא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהוָה
3 בְּעָזְּךָ יִשְׂמַח־מֶלֶךְ וּבִישׁוּעָתְךָ מַה־יָּגֶיל* מְאֹד׃ תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתַתָּה
4 לּוֹ וַאֲרֶשֶׁת שְׂפָתָיו בַּל־מָנַעְתָּ סֶּלָה׃ כִּי־תְקַדְּמֶנּוּ בִּרְכוֹת טוֹב
5 תָּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז׃ חַיִּים ׀ שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לּוֹ אֹרֶךְ
6 יָמִים עוֹלָם וָעֶד׃ גָּדוֹל כְּבוֹדוֹ בִּישׁוּעָתֶךָ הוֹד וְהָדָר תְּשַׁוֶּה
7 עָלָיו׃ כִּי־תְשִׁיתֵהוּ בְרָכוֹת לָעַד תְּחַדֵּהוּ בְשִׂמְחָה אֶת־פָּנֶיךָ׃
8 9 כִּי־הַמֶּלֶךְ בֹּטֵחַ בַּיהוָה וּבְחֶסֶד עֶלְיוֹן בַּל־יִמּוֹט׃ תִּמְצָא יָדְךָ
10 לְכָל־אֹיְבֶיךָ יְמִינְךָ תִּמְצָא שֹׂנְאֶיךָ׃ תְּשִׁיתֵמוֹ ׀ כְּתַנּוּר אֵשׁ לְעֵת
11 פָּנֶיךָ יְהוָה בְּאַפּוֹ יְבַלְּעֵם וְתֹאכְלֵם אֵשׁ׃ פִּרְיָמוֹ מֵאֶרֶץ תְּאַבֵּד
12 וְזַרְעָם מִבְּנֵי אָדָם׃ כִּי־נָטוּ עָלֶיךָ רָעָה חָשְׁבוּ מְזִמָּה בַּל־יוּכָלוּ׃
13 כִּי תְּשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם בְּמֵיתָרֶיךָ תְּכוֹנֵן עַל־פְּנֵיהֶם׃ רוּמָה יְהוָה

כב 1 בְּעֻזֶּךָ נָשִׁירָה וּֽנְזַמְּרָה גְּבוּרָתֶֽךָ׃ כב לַמְנַצֵּחַ עַל־אַיֶּלֶת
2 הַשַּׁחַר מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אֵלִי אֵלִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי רָחוֹק מִישׁוּעָתִי
3 דִּבְרֵי שַׁאֲגָתִי׃ אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא־דֻמִיָּה
4 5 לִי׃ וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל׃ בְּךָ בָּטְחוּ אֲבֹתֵינוּ
6 בָּטְחוּ וַתְּפַלְּטֵמוֹ׃ אֵלֶיךָ זָעֲקוּ וְנִמְלָטוּ בְּךָ בָטְחוּ וְלֹא־בוֹשׁוּ׃
7 8 וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא־אִישׁ חֶרְפַּת אָדָם וּבְזוּי עָם׃ כָּל־רֹאַי יַלְעִגוּ
9 לִי יַפְטִירוּ בְשָׂפָה יָנִיעוּ רֹאשׁ׃ גֹּל אֶל־יְהוָה יְפַלְּטֵהוּ יַצִּילֵהוּ כִּי
10 11 חָפֵץ בּוֹ׃ כִּי־אַתָּה גֹחִי מִבָּטֶן מַבְטִיחִי עַל־שְׁדֵי אִמִּי׃ עָלֶיךָ
12 הָשְׁלַכְתִּי מֵרָחֶם מִבֶּטֶן אִמִּי אֵלִי אָתָּה׃ אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי כִּי־
13 צָרָה קְרוֹבָה כִּי־אֵין עוֹזֵר׃ סְבָבוּנִי פָּרִים רַבִּים אַבִּירֵי בָשָׁן
14 15 כִּתְּרוּנִי׃ פָּצוּ עָלַי פִּיהֶם אַרְיֵה טֹרֵף וְשֹׁאֵג׃ כַּמַּיִם נִשְׁפַּכְתִּי
16 וְהִתְפָּרְדוּ כָּל־עַצְמוֹתָי הָיָה לִבִּי כַּדּוֹנָג נָמֵס בְּתוֹךְ מֵעָי׃ יָבֵשׁ
17 כַּחֶרֶשׂ ׀ כֹּחִי וּלְשׁוֹנִי מֻדְבָּק מַלְקוֹחָי וְלַעֲפַר־מָוֶת תִּשְׁפְּתֵנִי׃ כִּי
18 סְבָבוּנִי כְּלָבִים עֲדַת מְרֵעִים הִקִּיפוּנִי כָּאֲרִי יָדַי וְרַגְלָי׃ אֲסַפֵּר
19 כָּל־עַצְמוֹתָי הֵמָּה יַבִּיטוּ יִרְאוּ־בִי׃ יְחַלְּקוּ בְגָדַי לָהֶם וְעַל־לְבוּשִׁי
20 יַפִּילוּ גוֹרָל׃ וְאַתָּה יְהוָה אַל־תִּרְחָק אֱיָלוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃
21 22 הַצִּילָה מֵחֶרֶב נַפְשִׁי מִיַּד־כֶּלֶב יְחִידָתִי׃ הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיֵה
23 וּמִקַּרְנֵי רֵמִים עֲנִיתָנִי׃ אֲסַפְּרָה שִׁמְךָ לְאֶחָי בְּתוֹךְ קָהָל
24 אֲהַלְלֶךָּ׃ יִרְאֵי יְהוָה ׀ הַלְלוּהוּ כָּל־זֶרַע יַעֲקֹב כַּבְּדוּהוּ וְגוּרוּ
25 מִמֶּנּוּ כָּל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל׃ כִּי לֹא־בָזָה וְלֹא שִׁקַּץ עֱנוּת עָנִי וְלֹא־
26 הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבְשַׁוְּעוֹ אֵלָיו שָׁמֵעַ׃ מֵאִתְּךָ תְהִלָּתִי בְּקָהָל
27 רָב נְדָרַי אֲשַׁלֵּם נֶגֶד יְרֵאָיו׃ יֹאכְלוּ עֲנָוִים ׀ וְיִשְׂבָּעוּ יְהַלְלוּ
28 יְהוָה דֹּרְשָׁיו יְחִי לְבַבְכֶם לָעַד׃ יִזְכְּרוּ ׀ וְיָשֻׁבוּ אֶל־יְהוָה כָּל־
29 אַפְסֵי־אָרֶץ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־מִשְׁפְּחוֹת גּוֹיִם׃ כִּי לַיהוָה
30 הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם׃ אָכְלוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ ׀ כָּל־דִּשְׁנֵי־אֶרֶץ לְפָנָיו
31 יִכְרְעוּ כָּל־יוֹרְדֵי עָפָר וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה׃ זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר לַאדֹנָי
32 כג 1 לַדּוֹר׃ יָבֹאוּ וְיַגִּידוּ צִדְקָתוֹ לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה׃ כג מִזְמוֹר ד׳ לחדש
2 לְדָוִד יְהוָה רֹעִי לֹא אֶחְסָר׃ בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל־מֵי

3 מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי׃ נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי־צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ׃
4 גַּם כִּי־אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא־אִירָא רָע כִּי־אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ
5 וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי׃ תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ
6 בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה׃ אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל־יְמֵי חַיָּי
כד 1 וְשַׁבְתִּי בְּבֵית יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים׃ כד לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוָה
2 הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ כִּי־הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־
3 נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ׃ מִי־יַעֲלֶה בְהַר־יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ׃
4 נְקִי כַפַּיִם וּבַר־לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי* וְלֹא נִשְׁבַּע
5 6 לְמִרְמָה׃ יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ׃ זֶה דּוֹר
7 דֹּרְשָׁו* מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם
8 וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד
9 יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם
10 וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד
כה 1 יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה׃ כה לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה
2 נַפְשִׁי אֶשָּׂא׃ אֱלֹהַי בְּךָ בָטַחְתִּי אַל־אֵבוֹשָׁה אַל־יַעַלְצוּ אֹיְבַי
3 4 לִי׃ גַּם כָּל־קֹוֶיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ יֵבֹשׁוּ הַבּוֹגְדִים רֵיקָם׃ דְּרָכֶיךָ יְהוָה
5 הוֹדִיעֵנִי אֹרְחוֹתֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ הַדְרִיכֵנִי בַאֲמִתֶּךָ וְלַמְּדֵנִי כִּי־אַתָּה
6 אֱלֹהֵי יִשְׁעִי אוֹתְךָ קִוִּיתִי כָּל־הַיּוֹם׃ זְכֹר־רַחֲמֶיךָ יְהוָה וַחֲסָדֶיךָ
7 כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה׃ חַטֹּאות נְעוּרַי וּפְשָׁעַי אַל־תִּזְכֹּר כְּחַסְדְּךָ
8 זְכָר־לִי*־אַתָּה לְמַעַן טוּבְךָ יְהוָה׃ טוֹב וְיָשָׁר יְהוָה עַל־כֵּן יוֹרֶה
9 10 חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ׃ יַדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט וִילַמֵּד עֲנָוִים דַּרְכּוֹ׃ כָּל־
11 אָרְחוֹת יְהוָה חֶסֶד וֶאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדֹתָיו׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ
12 יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֺנִי כִּי רַב־הוּא׃ מִי־זֶה הָאִישׁ יְרֵא יְהוָה יוֹרֶנּוּ
13 14 בְּדֶרֶךְ יִבְחָר׃ נַפְשׁוֹ בְּטוֹב תָּלִין וְזַרְעוֹ יִירַשׁ אָרֶץ׃ סוֹד יְהוָה
15 לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם׃ עֵינַי תָּמִיד אֶל־יְהוָה כִּי הוּא יוֹצִיא
16 17 מֵרֶשֶׁת רַגְלָי׃ פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כִּי־יָחִיד וְעָנִי אָנִי׃ צָרוֹת לְבָבִי
18 הִרְחִיבוּ מִמְּצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי׃ רְאֵה־עָנְיִי וַעֲמָלִי וְשָׂא לְכָל־
19 חַטֹּאותָי׃ רְאֵה־אוֹיְבַי כִּי־רָבּוּ וְשִׂנְאַת חָמָס שְׂנֵאוּנִי׃ שָׁמְרָה

ו׳ זעירא. נַפְשׁוֹ ק׳. דֹּרְשָׁיו ק׳.

פתח באתנח

21 נַפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי אַל־אֵבוֹשׁ כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃ תֹּם־וָיֹשֶׁר יִצְּרוּנִי כִּי
22 קִוִּיתִיךָ׃ פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל צָרוֹתָיו׃ כו לְדָוִד ׀
כו 1 שָׁפְטֵנִי יְהוָה כִּי־אֲנִי בְּתֻמִּי הָלַכְתִּי וּבַיהוָה בָּטַחְתִּי לֹא אֶמְעָד׃
2 3 בְּחָנֵנִי יְהוָה וְנַסֵּנִי צָרְפָה כִלְיוֹתַי וְלִבִּי׃ כִּי־חַסְדְּךָ לְנֶגֶד עֵינָי
4 וְהִתְהַלַּכְתִּי בַּאֲמִתֶּךָ׃ לֹא־יָשַׁבְתִּי עִם־מְתֵי־שָׁוְא וְעִם נַעֲלָמִים
5 6 לֹא אָבוֹא׃ שָׂנֵאתִי קְהַל מְרֵעִים וְעִם־רְשָׁעִים לֹא אֵשֵׁב׃ אֶרְחַץ
7 בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי וַאֲסֹבְבָה אֶת־מִזְבַּחֲךָ יְהוָה׃ לַשְׁמִעַ בְּקוֹל תּוֹדָה
8 וּלְסַפֵּר כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ יְהוָה אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן
9 כְּבוֹדֶךָ׃ אַל־תֶּאֱסֹף עִם־חַטָּאִים נַפְשִׁי וְעִם־אַנְשֵׁי דָמִים חַיָּי׃
10 11 אֲשֶׁר־בִּידֵיהֶם זִמָּה וִימִינָם מָלְאָה שֹּׁחַד׃ וַאֲנִי בְּתֻמִּי אֵלֵךְ
12 פְּדֵנִי וְחָנֵּנִי׃ רַגְלִי עָמְדָה בְמִישׁוֹר בְּמַקְהֵלִים אֲבָרֵךְ יְהוָה׃
כז 1 כז לְדָוִד ׀ יְהוָה ׀ אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא יְהוָה מָעוֹז־חַיַּי מִמִּי
2 אֶפְחָד׃ בִּקְרֹב עָלַי ׀ מְרֵעִים לֶאֱכֹל אֶת־בְּשָׂרִי צָרַי וְאֹיְבַי לִי
3 הֵמָּה כָשְׁלוּ וְנָפָלוּ׃ אִם־תַּחֲנֶה עָלַי ׀ מַחֲנֶה לֹא־יִירָא לִבִּי אִם־
4 תָּקוּם עָלַי מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בוֹטֵחַ׃ אַחַת ׀ שָׁאַלְתִּי מֵאֵת־
יְהוָה אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שִׁבְתִּי בְּבֵית־יְהוָה כָּל־יְמֵי חַיַּי* לַחֲזוֹת בְּנֹעַם־
5 יְהוָה וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ׃ כִּי יִצְפְּנֵנִי ׀ בְּסֻכֹּה* בְּיוֹם רָעָה יַסְתִּרֵנִי
6 בְּסֵתֶר אָהֳלוֹ בְּצוּר יְרוֹמְמֵנִי׃ וְעַתָּה יָרוּם רֹאשִׁי עַל־אֹיְבַי
סְבִיבוֹתַי וְאֶזְבְּחָה בְאָהֳלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לַיהוָה׃
7 8 שְׁמַע־יְהוָה קוֹלִי אֶקְרָא וְחָנֵּנִי וַעֲנֵנִי׃ לְךָ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ פָנָי
9 אֶת־פָּנֶיךָ יְהוָה אֲבַקֵּשׁ׃ אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ ׀ מִמֶּנִּי אַל־תַּט־בְּאַף
10 עַבְדֶּךָ עֶזְרָתִי הָיִיתָ אַל־תִּטְּשֵׁנִי וְאַל־תַּעַזְבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעִי׃ כִּי־
11 אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וַיהוָה יַאַסְפֵנִי׃ הוֹרֵנִי יְהוָה דַּרְכֶּךָ וּנְחֵנִי
12 בְּאֹרַח מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרָי׃ אַל־תִּתְּנֵנִי בְּנֶפֶשׁ צָרָי כִּי קָמוּ־בִי
13 עֵדֵי־שֶׁקֶר וִיפֵחַ חָמָס׃ לׅוּלֵׅא* הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב־יְהוָה
14 בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ קַוֵּה אֶל־יְהוָה חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל־יְהוָה׃
כח 1 כח לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה ׀ אֶקְרָא צוּרִי אַל־תֶּחֱרַשׁ מִמֶּנִּי פֶּן־תֶּחֱשֶׁה
2 מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־יוֹרְדֵי בוֹר׃ שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ

פתח באתנח. יתיר ו'.

בסכה ק'.

*) נקוד מלמטה ומלמעלה חוץ מן ו"ו שלא נקוד אלא מלמטה.

3 בנשאי ידי אל־דביר קדשך׃ אל־תמשכני עם־רשעים ועם־
4 פעלי און דברי שלום עם־רעיהם ורעה בלבבם׃ תן־להם
כפעלם וכרע מעלליהם כמעשה ידיהם תן להם השב גמולם
5 להם׃ כי לא יבינו אל־פעלת יהוה ואל־מעשה ידיו יהרסם
6 7 ולא יבנם׃ ברוך יהוה כי־שמע קול תחנוני׃ יהוה ׀ עזי ומגני
8 בו בטח לבי ונעזרתי ויעלז לבי ומשירי אהודנו׃ יהוה עז־למו
9 ומעוז ישועות משיחו הוא׃ הושיעה ׀ את־עמך וברך את־ ה׳ לחדש
כט 1 נחלתך ורעם ונשאם עד־העולם׃ כט מזמור לדוד הבו
2 ליהוה בני אלים הבו ליהוה כבוד ועז׃ הבו ליהוה כבוד שמו
3 השתחוו ליהוה בהדרת־קדש׃ קול יהוה על־המים אל־הכבוד
4 הרעים יהוה על־מים רבים׃ קול־יהוה בכח קול יהוה בהדר׃
5 6 קול יהוה שבר ארזים וישבר יהוה את־ארזי הלבנון׃ וירקידם
7 כמו־עגל לבנון ושרין כמו בן־ראמים׃ קול־יהוה חצב להבות
8 9 אש׃ קול יהוה יחיל מדבר יחיל יהוה מדבר קדש׃ קול יהוה ׀
10 יחולל אילות ויחשף יערות ובהיכלו כלו אמר כבוד׃ יהוה ׀
11 למבול ישב וישב יהוה מלך לעולם׃ יהוה עז לעמו יתן יהוה ׀
ל 1 יברך את־עמו בשלום׃ ל מזמור שיר־חנכת הבית יום ב׳
2 3 לדוד׃ ארוממך יהוה כי דליתני ולא־שמחת איבי לי׃ יהוה ׀
4 אלהי שועתי אליך ותרפאני׃ יהוה העלית מן־שאול נפשי
5 חייתני מיורדי־בור׃ זמרו ליהוה חסידיו והודו לזכר קדשו׃
6 7 כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבקר רנה׃ ואני
8 אמרתי בשלוי בל־אמוט לעולם׃ יהוה ׀ ברצונך העמדתה
9 להררי עז הסתרת פניך הייתי נבהל׃ אליך יהוה אקרא ואל־
10 אדני אתחנן׃ מה־בצע בדמי ברדתי אל שחת היודך עפר
11 12 היגיד אמתך׃ שמע־יהוה וחנני יהוה היה־עזר לי׃ הפכת
13 מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה׃ למען יזמרך
לא 1 כבוד ולא ידם יהוה אלהי לעולם אודך׃ לא למנצח
2 מזמור לדוד׃ בך־יהוה חסיתי אל־אבושה לעולם בצדקתך

3 פַּלְּטֵנִי׃ הַטֵּה אֵלַי ׀ אָזְנְךָ מְהֵרָה הַצִּילֵנִי הֱיֵה לִי ׀ לְצוּר־מָעוֹז
4 לְבֵית מְצוּדוֹת לְהוֹשִׁיעֵנִי׃ כִּי־סַלְעִי וּמְצוּדָתִי אָתָּה וּלְמַעַן
5 שִׁמְךָ תַּנְחֵנִי וּתְנַהֲלֵנִי׃ תּוֹצִיאֵנִי מֵרֶשֶׁת זוּ טָמְנוּ לִי כִּי־אַתָּה
6 7 מָעוּזִּי׃ בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְהוָה אֵל אֱמֶת׃ שָׂנֵאתִי
8 הַשֹּׁמְרִים הַבְלֵי־שָׁוְא וַאֲנִי אֶל־יְהוָה בָּטָחְתִּי׃ אָגִילָה וְאֶשְׂמְחָה
9 בְּחַסְדֶּךָ אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת־עָנְיִי יָדַעְתָּ בְּצָרוֹת נַפְשִׁי׃ וְלֹא
10 הִסְגַּרְתַּנִי בְּיַד־אוֹיֵב הֶעֱמַדְתָּ בַמֶּרְחָב רַגְלָי׃ חָנֵּנִי יְהוָה כִּי
11 צַר־לִי עָשְׁשָׁה בְכַעַס עֵינִי נַפְשִׁי וּבִטְנִי׃ כִּי כָלוּ בְיָגוֹן חַיַּי וּשְׁנוֹתַי
12 בַּאֲנָחָה כָּשַׁל בַּעֲוֺנִי כֹחִי וַעֲצָמַי עָשֵׁשׁוּ׃ מִכָּל־צֹרְרַי הָיִיתִי
חֶרְפָּה וְלִשְׁכֵנַי ׀ מְאֹד וּפַחַד לִמְיֻדָּעָי רֹאַי בַּחוּץ נָדְדוּ מִמֶּנִּי׃
13 14 נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב הָיִיתִי כִּכְלִי אֹבֵד׃ כִּי שָׁמַעְתִּי ׀ דִּבַּת רַבִּים
15 מָגוֹר מִסָּבִיב בְּהִוָּסְדָם יַחַד עָלַי לָקַחַת נַפְשִׁי זָמָמוּ׃ וַאֲנִי ׀ עָלֶיךָ פתח באתנח
16 בָטַחְתִּי יְהוָה אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה׃ בְּיָדְךָ עִתֹּתָי הַצִּילֵנִי מִיַּד־
17 18 אוֹיְבַי וּמֵרֹדְפָי׃ הָאִירָה פָנֶיךָ עַל־עַבְדֶּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ׃ יְהוָה
19 אַל־אֵבוֹשָׁה כִּי קְרָאתִיךָ יֵבֹשׁוּ רְשָׁעִים יִדְּמוּ לִשְׁאוֹל׃ תֵּאָלַמְנָה
20 שִׂפְתֵי שָׁקֶר הַדֹּבְרוֹת עַל־צַדִּיק עָתָק בְּגַאֲוָה וָבוּז׃ מָה רַב
טוּבְךָ אֲשֶׁר־צָפַנְתָּ לִּירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם׃
21 תַּסְתִּירֵם בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ מֵרֻכְסֵי אִישׁ תִּצְפְּנֵם בְּסֻכָּה מֵרִיב
22 23 לְשֹׁנוֹת׃ בָּרוּךְ יְהוָה כִּי הִפְלִיא חַסְדּוֹ לִי בְּעִיר מָצוֹר׃ וַאֲנִי ׀
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי נִגְרַזְתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אָכֵן שָׁמַעְתָּ קוֹל תַּחֲנוּנַי
24 בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ׃ אֶהֱבוּ אֶת־יְהוָה כָּל־חֲסִידָיו אֱמוּנִים נֹצֵר יְהוָה
25 וּמְשַׁלֵּם עַל־יֶתֶר עֹשֵׂה גַאֲוָה׃ חִזְקוּ וְיַאֲמֵץ לְבַבְכֶם כָּל־הַמְיַחֲלִים
לב 1 לַיהוָה׃ לב לְדָוִד מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי־פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה׃
2 3 אַשְׁרֵי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב יְהוָה לוֹ עָוֺן וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה׃ כִּי־
4 הֶחֱרַשְׁתִּי בָּלוּ עֲצָמָי בְּשַׁאֲגָתִי כָּל־הַיּוֹם׃ כִּי ׀ יוֹמָם וָלַיְלָה ׀
5 תִּכְבַּד עָלַי יָדֶךָ נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ סֶלָה׃ חַטָּאתִי
אוֹדִיעֲךָ וַעֲוֺנִי לֹא־כִסִּיתִי אָמַרְתִּי אוֹדֶה עֲלֵי פְשָׁעַי לַיהוָה
6 וְאַתָּה נָשָׂאתָ עֲוֺן חַטָּאתִי סֶלָה׃ עַל־זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל־חָסִיד ׀

7 אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֵׁטֶף מַיִם רַבִּים אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ׃ אַתָּה
8 סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה׃ אַשְׂכִּילְךָ ׀
9 וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ־זוּ תֵלֵךְ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינִי׃ אַל־תִּהְיוּ ׀ כְּסוּס
10 כְּפֶרֶד אֵין הָבִין בְּמֶתֶג־וָרֶסֶן עֶדְיוֹ לִבְלוֹם בַּל קְרֹב אֵלֶיךָ׃ רַבִּים
11 מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בַּיהוָה חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ׃ שִׂמְחוּ בַיהוָה
לג 1 וְגִילוּ צַדִּיקִים וְהַרְנִינוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃ לג רַנְּנוּ צַדִּיקִים
2 בַּיהוָה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה׃ הוֹדוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר
3 4 זַמְּרוּ־לוֹ׃ שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה׃ כִּי־יָשָׁר
5 דְּבַר־יְהוָה וְכָל־מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה׃ אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד
6 יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ׃ בִּדְבַר יְהוָה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל
7 8 צְבָאָם׃ כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת׃ יִירְאוּ
9 מֵיְהוָה כָּל־הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל׃ כִּי הוּא אָמַר
10 וַיֶּהִי הוּא־צִוָּה וַיַּעֲמֹד׃ יְהוָה הֵפִיר עֲצַת־גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת
11 עַמִּים׃ עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר׃
12 13 אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהָיו הָעָם ׀ בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ׃ מִשָּׁמַיִם
14 הִבִּיט יְהוָה רָאָה אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאָדָם׃ מִמְּכוֹן־שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל
15 כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם׃
16 17 אֵין־הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב־חָיִל גִּבּוֹר לֹא־יִנָּצֵל בְּרָב־כֹּחַ׃ שֶׁקֶר
18 הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט׃ הִנֵּה עֵין יְהוָה אֶל־
19 יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃ לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב׃
20 21 נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיהוָה עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא׃ כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי
22 בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ׃ יְהִי־חַסְדְּךָ יְהוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ׃
לד 1 לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ׃
2 3 אֲבָרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי׃ בַּיהוָה תִּתְהַלֵּל
4 נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ׃ גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ
5 6 יַחְדָּו׃ דָּרַשְׁתִּי אֶת־יְהוָה וְעָנָנִי וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי׃ הִבִּיטוּ
7 אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ׃ זֶה עָנִי קָרָא וַיהוָה שָׁמֵעַ
8 וּמִכָּל־צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ׃ חֹנֶה מַלְאַךְ־יְהוָה סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם׃

פתח בסוף פסוק

9 10 טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְהוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ׃ יְראוּ אֶת־
11 יְהוָה קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו׃ כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי
12 יְהוָה לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב׃ לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְהוָה
13 אֲלַמֶּדְכֶם׃ מִי־הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב׃
14 15 נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה׃ סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־
16 טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ׃ עֵינֵי יְהוָה אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־
17 18 שַׁוְעָתָם׃ פְּנֵי יְהוָה בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ צָעֲקוּ
19 וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם׃ קָרוֹב יְהוָה לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב
20 וְאֶת־דַּכְּאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ׃ רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְהוָה׃
21 22 שֹׁמֵר כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה׃ תְּמוֹתֵת רָשָׁע
23 רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ׃ פּוֹדֶה יְהוָה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ
לה 1 כָּל־הַחֹסִים בּוֹ׃ לה לְדָוִד ׀ רִיבָה יְהוָה אֶת־יְרִיבַי לְחַם
2 3 אֶת־לֹחֲמָי׃ הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה וְקוּמָה בְּעֶזְרָתִי׃ וְהָרֵק חֲנִית וּסְגֹר
4 לִקְרַאת רֹדְפָי אֱמֹר לְנַפְשִׁי יְשֻׁעָתֵךְ אָנִי׃ יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ מְבַקְשֵׁי
5 נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיַחְפְּרוּ חֹשְׁבֵי רָעָתִי׃ יִהְיוּ כְּמֹץ לִפְנֵי־רוּחַ
6 וּמַלְאַךְ יְהוָה דּוֹחֶה׃ יְהִי־דַרְכָּם חֹשֶׁךְ וַחֲלַקְלַקּוֹת וּמַלְאַךְ יְהוָה
7 רֹדְפָם׃ כִּי־חִנָּם טָמְנוּ־לִי שַׁחַת רִשְׁתָּם חִנָּם חָפְרוּ לְנַפְשִׁי׃
8 תְּבוֹאֵהוּ שׁוֹאָה לֹא־יֵדָע וְרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־טָמַן תִּלְכְּדוֹ בְּשׁוֹאָה
9 10 יִפָּל־בָּהּ׃ וְנַפְשִׁי תָּגִיל בַּיהוָה תָּשִׂישׂ בִּישׁוּעָתוֹ׃ כָּל עַצְמוֹתַי ׀
תֹּאמַרְנָה יְהוָה מִי כָמוֹךָ מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן
11 12 מִגֹּזְלוֹ׃ יְקוּמוּן עֵדֵי חָמָס אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתִּי יִשְׁאָלוּנִי׃ יְשַׁלְּמוּנִי
13 רָעָה תַּחַת טוֹבָה שְׁכוֹל לְנַפְשִׁי׃ וַאֲנִי ׀ בַּחֲלוֹתָם לְבוּשִׁי שָׂק
14 עִנֵּיתִי בַצּוֹם נַפְשִׁי וּתְפִלָּתִי עַל־חֵיקִי תָשׁוּב׃ כְּרֵעַ כְּאָח־לִי
15 הִתְהַלָּכְתִּי כַּאֲבֶל־אֵם קֹדֵר שַׁחוֹתִי׃ וּבְצַלְעִי שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ
16 נֶאֶסְפוּ עָלַי נֵכִים וְלֹא יָדַעְתִּי קָרְעוּ וְלֹא־דָמּוּ׃ בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי
17 מָעוֹג חָרֹק עָלַי שִׁנֵּימוֹ׃ אֲדֹנָי כַּמָּה תִּרְאֶה הָשִׁיבָה נַפְשִׁי
18 מִשֹּׁאֵיהֶם מִכְּפִירִים יְחִידָתִי׃ אוֹדְךָ בְּקָהָל רָב בְּעַם עָצוּם
19 20 אֲהַלְלֶךָּ׃ אַל־יִשְׂמְחוּ־לִי אֹיְבַי שֶׁקֶר שֹׂנְאַי חִנָּם יִקְרְצוּ־עָיִן׃ כִּי

ר׳ לחדש. פתח באתנח

פתח באתנח

סגול באתנח

מגול באתנח. פתח באתנח

לא שלום ידברו ועל רגעי־ארץ דברי מרמות יחשבון:
21 22 וירחיבו עלי פיהם אמרו האח ׀ האח ראתה עינינו: ראיתה
23 יהוה אל־תחרש אדני אל־תרחק ממני: העירה והקיצה
24 למשפטי אלהי ואדני לריבי: שפטני כצדקך יהוה אלהי ואל־
25 ישמחו־לי: אל־יאמרו בלבם האח נפשנו אל־יאמרו בלענוהו:
26 יבשו ויחפרו ׀ יחדו שמחי רעתי ילבשו־בשת וכלמה המגדילים
27 עלי: ירנו וישמחו חפצי צדקי ויאמרו תמיד יגדל יהוה
28 לו החפץ שלום עבדו: ולשוני תהגה צדקך כל־היום תהלתך:
1 2 לו למנצח לעבד־יהוה לדוד: נאם־פשע לרשע בקרב
3 לבי אין־פחד אלהים לנגד עיניו: כי־החליק אליו בעיניו
4 למצא עונו לשנא: דברי־פיו און ומרמה חדל להשכיל
5 להיטיב: און ׀ יחשב על־משכבו יתיצב על־דרך לא־טוב רע
6 לא ימאס: יהוה בהשמים חסדך אמונתך עד־שחקים:
7 צדקתך ׀ כהררי־אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה
8 תושיע יהוה: מה־יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך
9 10 יחסיון: ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם: כי־עמך מקור
11 חיים באורך נראה־אור: משך חסדך לידעיך וצדקתך
12 13 לישרי־לב: אל־תבואני רגל גאוה ויד־רשעים אל־תנדני: שם
לז 1 נפלו פעלי און דחו ולא־יכלו קום: לז לדוד ׀ אל־תתחר
2 במרעים אל־תקנא בעשי עולה: כי כחציר מהרה ימלו
3 וכירק דשא יבולון: בטח ביהוה ועשה־טוב שכן־ארץ ורעה
4 5 אמונה: והתענג על־יהוה ויתן־לך משאלת לבך: גול על־
6 יהוה דרכך ובטח עליו והוא יעשה: והוציא כאור צדקך
7 ומשפטך כצהרים: דום ׀ ליהוה והתחולל לו אל־תתחר
8 במצליח דרכו באיש עשה מזמות: הרף מאף ועזב חמה
9 אל־תתחר אך־להרע: כי־מרעים יכרתון וקוי יהוה המה
10 יירשו־ארץ: ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על־מקומו ואיננו:
11 12 וענוים יירשו־ארץ והתענגו על־רב שלום: זמם רשע לצדיק

13 14 וְחֹרֵק עָלָיו שִׁנָּיו׃ אֲדֹנָי יִשְׂחַק־לוֹ כִּי־רָאָה כִּי־יָבֹא יוֹמוֹ׃ חֶרֶב ׀
פָּתְחוּ רְשָׁעִים וְדָרְכוּ קַשְׁתָּם לְהַפִּיל עָנִי וְאֶבְיוֹן לִטְבוֹחַ יִשְׁרֵי־
15 16 דָרֶךְ׃ חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם וְקַשְּׁתוֹתָם תִּשָּׁבַרְנָה׃ טוֹב מְעַט
17 לַצַּדִּיק מֵהֲמוֹן רְשָׁעִים רַבִּים׃ כִּי זְרוֹעוֹת רְשָׁעִים תִּשָּׁבַרְנָה
18 וְסוֹמֵךְ צַדִּיקִים יְהוָה׃ יוֹדֵעַ יְהוָה יְמֵי תְמִימִם וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם
19 20 תִּהְיֶה׃ לֹא־יֵבֹשׁוּ בְּעֵת רָעָה וּבִימֵי רְעָבוֹן יִשְׂבָּעוּ׃ כִּי רְשָׁעִים ׀
21 יֹאבֵדוּ וְאֹיְבֵי יְהוָה כִּיקַר כָּרִים כָּלוּ בֶעָשָׁן כָּלוּ׃ לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא
22 יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן׃ כִּי מְבֹרָכָיו יִירְשׁוּ אָרֶץ וּמְקֻלָּלָיו
23 24 יִכָּרֵתוּ׃ מֵיְהוָה מִצְעֲדֵי־גֶבֶר כּוֹנָנוּ וְדַרְכּוֹ יֶחְפָּץ׃ כִּי־יִפֹּל לֹא־
25 יוּטָל כִּי יְהוָה סוֹמֵךְ יָדוֹ׃ נַעַר הָיִיתִי גַּם־זָקַנְתִּי וְלֹא־רָאִיתִי
26 צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ־לָחֶם׃ כָּל־הַיּוֹם חוֹנֵן וּמַלְוֶה וְזַרְעוֹ
27 28 לִבְרָכָה׃ סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב וּשְׁכֹן לְעוֹלָם׃ כִּי יְהוָה ׀ אֹהֵב
מִשְׁפָּט וְלֹא־יַעֲזֹב אֶת־חֲסִידָיו לְעוֹלָם נִשְׁמָרוּ וְזֶרַע רְשָׁעִים
29 30 נִכְרָת׃ צַדִּיקִים יִירְשׁוּ־אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ׃ פִּי־צַדִּיק יֶהְגֶּה
31 חָכְמָה וּלְשׁוֹנוֹ תְּדַבֵּר מִשְׁפָּט׃ תּוֹרַת אֱלֹהָיו בְּלִבּוֹ לֹא תִמְעַד
32 33 אֲשֻׁרָיו׃ צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ׃ יְהוָה לֹא־יַעַזְבֶנּוּ
34 בְיָדוֹ וְלֹא יַרְשִׁיעֶנּוּ בְּהִשָּׁפְטוֹ׃ קַוֵּה אֶל־יְהוָה ׀ וּשְׁמֹר דַּרְכּוֹ
35 וִירוֹמִמְךָ לָרֶשֶׁת אָרֶץ בְּהִכָּרֵת רְשָׁעִים תִּרְאֶה׃ רָאִיתִי רָשָׁע
36 עָרִיץ וּמִתְעָרֶה כְּאֶזְרָח רַעֲנָן׃ וַיַּעֲבֹר וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ וָאֲבַקְשֵׁהוּ
37 וְלֹא נִמְצָא׃ שְׁמָר־תָּם וּרְאֵה יָשָׁר כִּי־אַחֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם׃
38 39 וּפֹשְׁעִים נִשְׁמְדוּ יַחְדָּו אַחֲרִית רְשָׁעִים נִכְרָתָה׃ וּתְשׁוּעַת
40 צַדִּיקִים מֵיְהוָה מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה׃ וַיַּעְזְרֵם יְהוָה וַיְפַלְּטֵם יְפַלְּטֵם
לח 1 מֵרְשָׁעִים וְיוֹשִׁיעֵם כִּי־חָסוּ בוֹ׃ לח מִזְמוֹר לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃
2 3 יְהוָה אַל־בְּקֶצְפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וּבַחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי׃ כִּי־חִצֶּיךָ נִחֲתוּ
4 בִי וַתִּנְחַת עָלַי יָדֶךָ׃ אֵין־מְתֹם בִּבְשָׂרִי מִפְּנֵי זַעְמֶךָ אֵין־שָׁלוֹם
5 בַּעֲצָמַי מִפְּנֵי חַטָּאתִי׃ כִּי־עֲוֺנֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי כְּמַשָּׂא כָבֵד
6 7 יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי׃ הִבְאִישׁוּ נָמַקּוּ חַבּוּרֹתָי מִפְּנֵי אִוַּלְתִּי׃ נַעֲוֵיתִי
8 שַׁחֹתִי עַד־מְאֹד כָּל־הַיּוֹם קֹדֵר הִלָּכְתִּי׃ כִּי־כְסָלַי מָלְאוּ נִקְלֶה

9 ואין מתם בבשרי: נפוגתי ונדכיתי עד־מאד שאגתי מנהמת
10 לבי: אדני נגדך כל־תאותי ואנחתי ממך לא־נסתרה:
11 לבי סחרחר עזבני כחי ואור־עיני גם־הם אין אתי:
12 13 אהבי ׀ ורעי מנגד נגעי יעמדו וקרובי מרחק עמדו: וינקשו ׀
מבקשי נפשי ודרשי רעתי דברו הוות ומרמות כל־היום
14 יהגו: ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח־פיו:
15 16 ואהי כאיש אשר לא־שמע ואין בפיו תוכחות: כי־לך
17 יהוה הוחלתי אתה תענה אדני אלהי: כי־אמרתי פן
18 ישמחו־לי במוט רגלי עלי הגדילו: כי־אני לצלע נכון ומכאובי
19 20 נגדי תמיד: כי־עוני אגיד אדאג מחטאתי: ואיבי
21 חיים עצמו ורבו שנאי שקר: ומשלמי רעה תחת טובה
22 ישטנוני תחת רדופי*־טוב: אל־תעזבני יהוה אלהי
23 אל־תרחק ממני: חושה לעזרתי אדני תשועתי:
לט 1 2 לט למנצח לידיתון* מזמור לדוד: אמרתי אשמרה דרכי
מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעד רשע לנגדי:
3 4 נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר: חם־לבי
5 בקרבי בהגיגי תבער־אש דברתי בלשוני: הודיעני יהוה ׀
6 קצי ומדת ימי מה־היא אדעה מה־חדל אני: הנה טפחות ׀
נתתה ימי וחלדי כאין נגדך אך־כל־הבל כל־אדם נצב
7 סלה: אך־בצלם ׀ יתהלך־איש אך־הבל יהמיון יצבר
8 ולא־ידע מי־אספם: ועתה מה־קויתי אדני תוחלתי לך היא:
9 10 מכל־פשעי הצילני חרפת נבל אל־תשימני: נאלמתי לא
11 אפתח־פי כי אתה עשית: הסר מעלי נגעך מתגרת
12 ידך אני כליתי: בתוכחות על־עון ׀ יסרת איש ותמס כעש
13 חמודו אך הבל כל־אדם סלה: שמעה־תפלתי ׀ יהוה
ושועתי ׀ האזינה אל־דמעתי אל־תחרש כי גר אנכי עמך
14 תושב ככל־אבותי: השע ממני ואבליגה בטרם אלך ואינני:
מ 1 2 מ למנצח לדוד מזמור: קוה קויתי יהוה ויט אלי וישמע

רדפי ק'
ו' לחדש. לידותון ק'

3 שַׁוְעָתִֽי׃ וַיַּעֲלֵנִי ׀ מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן וַיָּקֶם עַל־סֶלַע
4 רַגְלַי כּוֹנֵן אֲשֻׁרָֽי׃ וַיִּתֵּן בְּפִי ׀ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּה לֵֽאלֹהֵינוּ
5 יִרְאוּ רַבִּים וְיִירָאוּ וְיִבְטְחוּ בַּיהוָֽה׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־שָׂם
6 יְהוָה מִבְטַחוֹ וְלֹא־פָנָה אֶל־רְהָבִים וְשָׂטֵי כָזָֽב׃ רַבּוֹת
עָשִׂיתָ ׀ אַתָּה ׀ יְהוָה אֱלֹהַי נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין ׀
7 עֲרֹךְ אֵלֶיךָ אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה עָצְמוּ מִסַּפֵּֽר׃ זֶבַח וּמִנְחָה ׀
8 לֹא־חָפַצְתָּ אָזְנַיִם כָּרִיתָ לִּי עוֹלָה וַחֲטָאָה לֹא שָׁאָֽלְתָּ׃ אָז
9 אָמַרְתִּי הִנֵּה־בָאתִי בִּמְגִלַּת־סֵפֶר כָּתוּב עָלָֽי׃ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ
10 אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָֽי׃ בִּשַּׂרְתִּי צֶדֶק ׀ בְּקָהָל רָב
11 הִנֵּה שְׂפָתַי לֹא אֶכְלָא יְהוָה אַתָּה יָדָֽעְתָּ׃ צִדְקָתְךָ לֹא־
כִסִּיתִי ׀ בְּתוֹךְ לִבִּי אֱמוּנָתְךָ וּתְשׁוּעָתְךָ אָמָרְתִּי לֹא־כִחַדְתִּי
12 חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ לְקָהָל רָֽב׃ אַתָּה יְהוָה לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ
13 מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרֽוּנִי׃ כִּי אָפְפוּ־עָלַי ׀ רָעוֹת
עַד־אֵין מִסְפָּר הִשִּׂיגוּנִי עֲוֺנֹתַי וְלֹא־יָכֹלְתִּי לִרְאוֹת עָצְמוּ
14 מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי וְלִבִּי עֲזָבָֽנִי׃ רְצֵה־יְהוָה לְהַצִּילֵנִי יְהוָה
15 לְעֶזְרָתִי חֽוּשָׁה׃ יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ ׀ יַחַד מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי לִסְפּוֹתָהּ
16 יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִֽי׃ יָשֹׁמּוּ עַל־עֵקֶב בָּשְׁתָּם
17 הָאֹמְרִים לִי הֶאָח ׀ הֶאָֽח׃ יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ ׀ בְּךָ כָּל־
18 מְבַקְשֶׁיךָ יֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה אֹהֲבֵי תְּשׁוּעָתֶֽךָ׃ וַאֲנִי ׀
עָנִי וְאֶבְיוֹן אֲדֹנָי יַחֲשָׁב לִי עֶזְרָתִי וּמְפַלְטִי אַתָּה אֱלֹהַי אַל־
מא
1 2 *תְּאַחַֽר׃ מא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִֽד׃ אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל־
3 דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְהוָֽה׃ יְהוָה ׀ יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ *יְאֻשַּׁר
4 בָּאָרֶץ וְאַל־תִּתְּנֵהוּ בְּנֶפֶשׁ אֹיְבָֽיו׃ יְהוָה יִסְעָדֶנּוּ עַל־עֶרֶשׂ דְּוָי
5 כָּל־מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיֽוֹ׃ אֲנִי־אָמַרְתִּי יְהוָה חָנֵּנִי רְפָאָה
6 נַפְשִׁי כִּי־חָטָאתִי לָֽךְ׃ אוֹיְבַי יֹאמְרוּ רַע לִי מָתַי יָמוּת
7 וְאָבַד שְׁמֽוֹ׃ וְאִם־בָּא לִרְאוֹת ׀ שָׁוְא יְדַבֵּר לִבּוֹ יִקְבָּץ־אָוֶן
8 לוֹ יֵצֵא לַחוּץ יְדַבֵּֽר׃ יַחַד עָלַי יִתְלַחֲשׁוּ כָּל־שֹׂנְאָי עָלַי ׀ יַחְשְׁבוּ
9 רָעָה לִֽי׃ דְּבַר־בְּלִיַּעַל יָצוּק בּוֹ וַאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא־יוֹסִיף

פתח באתנח ובס״פ. ואשר ק׳.

10 לָקוּם׃ גַּם אִישׁ־שְׁלוֹמִי ׀ אֲשֶׁר־בָּטַחְתִּי בוֹ אוֹכֵל לַחְמִי
11 הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב׃ וְאַתָּה יְהוָה חָנֵּנִי וַהֲקִימֵנִי וַאֲשַׁלְּמָה
12 לָהֶם׃ בְּזֹאת יָדַעְתִּי כִּי־חָפַצְתָּ בִּי כִּי לֹא־יָרִיעַ אֹיְבִי עָלָי׃
13 14 וַאֲנִי בְּתֻמִּי תָּמַכְתָּ בִּי וַתַּצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם׃ בָּרוּךְ יְהוָה ׀
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֵהָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃

ספר שני׃

מב
1 2 מב לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לִבְנֵי־קֹרַח׃ כְּאַיָּל תַּעֲרֹג עַל־אֲפִיקֵי־מָיִם
3 כֵּן נַפְשִׁי תַעֲרֹג אֵלֶיךָ אֱלֹהִים׃ צָמְאָה נַפְשִׁי ׀ לֵאלֹהִים לְאֵל
4 חָי מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים׃ הָיְתָה־לִּי דִמְעָתִי לֶחֶם
5 יוֹמָם וָלָיְלָה בֶּאֱמֹר אֵלַי כָּל־הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ׃ אֵלֶּה אֶזְכְּרָה ׀
וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי ׀ נַפְשִׁי כִּי אֶעֱבֹר ׀ בַּסָּךְ אֶדַּדֵּם עַד־בֵּית אֱלֹהִים
6 בְּקוֹל־רִנָּה וְתוֹדָה הָמוֹן חוֹגֵג׃ מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי וַתֶּהֱמִי
7 עָלָי הוֹחִלִי לֵאלֹהִים כִּי עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעוֹת פָּנָיו׃ אֱלֹהַי עָלַי
נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח עַל־כֵּן אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן וְחֶרְמוֹנִים מֵהַר
8 מִצְעָר׃ תְּהוֹם אֶל־תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ
9 וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ׃ יוֹמָם ׀ יְצַוֶּה יְהוָה ׀ חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה
10 עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי׃ אוֹמְרָה ׀ לְאֵל סַלְעִי לָמָה שְׁכַחְתָּנִי
11 לָמָּה־קֹדֵר אֵלֵךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב׃ בְּרֶצַח ׀ בְּעַצְמוֹתַי חֵרְפוּנִי צוֹרְרָי
12 בְּאָמְרָם אֵלַי כָּל־הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ׃ מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי
וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי
מג 1 וֵאלֹהָי׃ מג שָׁפְטֵנִי אֱלֹהִים ׀ וְרִיבָה רִיבִי מִגּוֹי לֹא־חָסִיד
2 מֵאִישׁ מִרְמָה וְעַוְלָה תְפַלְּטֵנִי׃ כִּי־אַתָּה ׀ אֱלֹהֵי מָעוּזִּי לָמָה
3 זְנַחְתָּנִי לָמָּה־קֹדֵר אֶתְהַלֵּךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב׃ שְׁלַח־אוֹרְךָ וַאֲמִתְּךָ
4 הֵמָּה יַנְחוּנִי יְבִיאוּנִי אֶל־הַר־קָדְשְׁךָ וְאֶל־מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ׃ וְאָבוֹאָה ׀
אֶל־מִזְבַּח אֱלֹהִים אֶל־אֵל שִׂמְחַת גִּילִי וְאוֹדְךָ בְכִנּוֹר אֱלֹהִים

ח׳ לחדש

5 אֱלֹהָי׃ מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים
מד 1 כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי וֵאלֹהָי׃ מד לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח
2 מַשְׂכִּיל׃ אֱלֹהִים ׀ בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ־לָנוּ פֹּעַל
3 פָּעַלְתָּ בִימֵיהֶם בִּימֵי קֶדֶם׃ אַתָּה ׀ יָדְךָ גּוֹיִם הוֹרַשְׁתָּ וַתִּטָּעֵם
4 תָּרַע לְאֻמִּים וַתְּשַׁלְּחֵם׃ כִּי לֹא בְחַרְבָּם יָרְשׁוּ־אָרֶץ וּזְרוֹעָם
לֹא־הוֹשִׁיעָה לָּמוֹ כִּי־יְמִינְךָ וּזְרוֹעֲךָ וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם׃
5 6 אַתָּה־הוּא מַלְכִּי אֱלֹהִים צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב׃ בְּךָ צָרֵינוּ נְנַגֵּחַ
7 בְּשִׁמְךָ נָבוּס קָמֵינוּ׃ כִּי לֹא בְקַשְׁתִּי אֶבְטָח וְחַרְבִּי לֹא תוֹשִׁיעֵנִי׃
8 9 כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִצָּרֵינוּ וּמְשַׂנְאֵינוּ הֱבִישׁוֹתָ׃ בֵּאלֹהִים הִלַּלְנוּ כָל־
10 הַיּוֹם וְשִׁמְךָ ׀ לְעוֹלָם נוֹדֶה סֶלָה׃ אַף־זָנַחְתָּ וַתַּכְלִימֵנוּ וְלֹא־תֵצֵא
11 בְּצִבְאוֹתֵינוּ׃ תְּשִׁיבֵנוּ אָחוֹר מִנִּי־צָר וּמְשַׂנְאֵינוּ שָׁסוּ לָמוֹ׃
12 13 תִּתְּנֵנוּ כְּצֹאן מַאֲכָל וּבַגּוֹיִם זֵרִיתָנוּ׃ תִּמְכֹּר עַמְּךָ בְלֹא־הוֹן וְלֹא־
14 רִבִּיתָ בִּמְחִירֵיהֶם׃ תְּשִׂימֵנוּ חֶרְפָּה לִשְׁכֵנֵינוּ לַעַג וָקֶלֶס
15 16 לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃ תְּשִׂימֵנוּ מָשָׁל בַּגּוֹיִם מְנוֹד רֹאשׁ בַּלְאֻמִּים׃ כָּל־
17 הַיּוֹם כְּלִמָּתִי נֶגְדִּי וּבֹשֶׁת פָּנַי כִּסָּתְנִי׃ מִקּוֹל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף
18 מִפְּנֵי אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם׃ כָּל־זֹאת בָּאַתְנוּ וְלֹא שְׁכַחֲנוּךָ וְלֹא־שִׁקַּרְנוּ
19 20 בִּבְרִיתֶךָ׃ לֹא־נָסוֹג אָחוֹר לִבֵּנוּ וַתֵּט אֲשֻׁרֵינוּ מִנִּי אָרְחֶךָ׃ כִּי
21 דִכִּיתָנוּ בִּמְקוֹם תַּנִּים וַתְּכַס עָלֵינוּ בְצַלְמָוֶת׃ אִם־שָׁכַחְנוּ שֵׁם
22 אֱלֹהֵינוּ וַנִּפְרֹשׂ כַּפֵּינוּ לְאֵל זָר׃ הֲלֹא אֱלֹהִים יַחֲקָר־זֹאת כִּי
23 הוּא יֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת לֵב׃ כִּי־עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל־הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ
24 כְּצֹאן טִבְחָה׃ עוּרָה ׀ לָמָּה תִישַׁן ׀ אֲדֹנָי הָקִיצָה אַל־תִּזְנַח
25 26 לָנֶצַח׃ לָמָּה פָנֶיךָ תַסְתִּיר תִּשְׁכַּח עָנְיֵנוּ וְלַחֲצֵנוּ׃ כִּי שָׁחָה
27 לֶעָפָר נַפְשֵׁנוּ דָּבְקָה לָאָרֶץ בִּטְנֵנוּ׃ קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ
מה 1 לְמַעַן חַסְדֶּךָ׃ מה לַמְנַצֵּחַ עַל־שֹׁשַׁנִּים לִבְנֵי־קֹרַח מַשְׂכִּיל
2 שִׁיר יְדִידֹת׃ רָחַשׁ לִבִּי ׀ דָּבָר טוֹב אֹמֵר אָנִי מַעֲשַׂי לְמֶלֶךְ
3 לְשׁוֹנִי עֵט ׀ סוֹפֵר מָהִיר׃ יָפְיָפִיתָ מִבְּנֵי אָדָם הוּצַק חֵן
4 בְּשְׂפְתוֹתֶיךָ עַל־כֵּן בֵּרַכְךָ אֱלֹהִים לְעוֹלָם׃ חֲגוֹר חַרְבְּךָ עַל־יָרֵךְ
5 גִּבּוֹר הוֹדְךָ וַהֲדָרֶךָ׃ וַהֲדָרְךָ ׀ צְלַח רְכַב עַל־דְּבַר־אֱמֶת וְעַנְוָה־

6 צֶדֶק וְתוֹרְךָ נוֹרָאוֹת יְמִינֶךָ׃ חִצֶּיךָ שְׁנוּנִים עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ
7 בְּלֵב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ׃ כִּסְאֲךָ אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד שֵׁבֶט מִישֹׁר שֵׁבֶט
8 מַלְכוּתֶךָ׃ אָהַבְתָּ צֶּדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע עַל־כֵּן ׀ מְשָׁחֲךָ אֱלֹהִים
9 אֱלֹהֶיךָ שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן מֵחֲבֵרֶךָ׃ מֹר וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל־בִּגְדֹתֶיךָ
10 מִן־הֵיכְלֵי שֵׁן מִנִּי שִׂמְּחוּךָ׃ בְּנוֹת מְלָכִים בִּיקְּרוֹתֶיךָ נִצְּבָה שֵׁגַל
11 לִימִינְךָ בְּכֶתֶם אוֹפִיר׃ שִׁמְעִי־בַת וּרְאִי וְהַטִּי אָזְנֵךְ וְשִׁכְחִי
12 עַמֵּךְ וּבֵית אָבִיךְ׃ וְיִתְאָו הַמֶּלֶךְ יָפְיֵךְ כִּי הוּא אֲדֹנַיִךְ וְהִשְׁתַּחֲוִי
13 14 לוֹ׃ וּבַת־צֹר ׀ בְּמִנְחָה פָּנַיִךְ יְחַלּוּ עֲשִׁירֵי עָם׃ כָּל־כְּבוּדָּה בַת־
15 מֶלֶךְ פְּנִימָה מִמִּשְׁבְּצוֹת זָהָב לְבוּשָׁהּ׃ לִרְקָמוֹת תּוּבַל לַמֶּלֶךְ
16 בְּתוּלוֹת אַחֲרֶיהָ רֵעוֹתֶיהָ מוּבָאוֹת לָךְ׃ תּוּבַלְנָה בִּשְׂמָחֹת וָגִיל
17 תְּבֹאֶינָה בְּהֵיכַל מֶלֶךְ׃ תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ תְּשִׁיתֵמוֹ
18 לְשָׂרִים בְּכָל־הָאָרֶץ׃ אַזְכִּירָה שִׁמְךָ בְּכָל־דֹּר וָדֹר עַל־כֵּן עַמִּים
מו 1 יְהוֹדוּךָ לְעֹלָם וָעֶד׃ מו לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח עַל־עֲלָמוֹת
2 3 שִׁיר׃ אֱלֹהִים לָנוּ מַחֲסֶה וָעֹז עֶזְרָה בְצָרוֹת נִמְצָא מְאֹד׃ עַל־
4 כֵּן לֹא־נִירָא בְּהָמִיר אָרֶץ וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יַמִּים׃ יֶהֱמוּ
5 יֶחְמְרוּ מֵימָיו יִרְעֲשׁוּ הָרִים בְּגַאֲוָתוֹ סֶלָה׃ נָהָר פְּלָגָיו יְשַׂמְּחוּ
6 עִיר־אֱלֹהִים קְדֹשׁ מִשְׁכְּנֵי עֶלְיוֹן׃ אֱלֹהִים בְּקִרְבָּהּ בַּל־תִּמּוֹט
7 יַעְזְרֶהָ אֱלֹהִים לִפְנוֹת בֹּקֶר׃ הָמוּ גוֹיִם מָטוּ מַמְלָכוֹת נָתַן בְּקוֹלוֹ
8 תָּמוּג אָרֶץ׃ יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב
9 10 סֶלָה׃ לְכוּ־חֲזוּ מִפְעֲלוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־שָׂם שַׁמּוֹת בָּאָרֶץ׃ מַשְׁבִּית
מִלְחָמוֹת עַד־קְצֵה הָאָרֶץ קֶשֶׁת יְשַׁבֵּר וְקִצֵּץ חֲנִית עֲגָלוֹת
11 יִשְׂרֹף בָּאֵשׁ׃ הַרְפּוּ וּדְעוּ כִּי־אָנֹכִי אֱלֹהִים אָרוּם בַּגּוֹיִם אָרוּם
12 בָּאָרֶץ׃ יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃
מז 1 2 מז לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ כָּל־הָעַמִּים תִּקְעוּ־כָף הָרִיעוּ
3 לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה׃ כִּי־יְהוָה עֶלְיוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־
4 5 הָאָרֶץ׃ יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ׃ יִבְחַר־לָנוּ
6 אֶת־נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר־אָהֵב סֶלָה׃ עָלָה אֱלֹהִים
7 בִּתְרוּעָה יְהוָה בְּקוֹל שׁוֹפָר׃ זַמְּרוּ אֱלֹהִים זַמֵּרוּ זַמְּרוּ לְמַלְכֵּנוּ

8 9 זַמְּרוּ׃ כִּי מֶלֶךְ כָּל־הָאָרֶץ אֱלֹהִים זַמְּרוּ מַשְׂכִּיל׃ מָלַךְ אֱלֹהִים
10 עַל־גּוֹיִם אֱלֹהִים יָשַׁב ׀ עַל־כִּסֵּא קָדְשׁוֹ׃ נְדִיבֵי עַמִּים ׀ נֶאֱסָפוּ
עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי־אֶרֶץ מְאֹד נַעֲלָה׃
מח
1 2 מח שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח׃ גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר
3 אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ׃ יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל־הָאָרֶץ הַר־צִיּוֹן יַרְכְּתֵי
4 5 צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב׃ אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב׃ כִּי־
6 הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו׃ הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ
7 8 נֶחְפָּזוּ׃ רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה׃ בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר
9 אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ׃ כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ ׀ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר יְהוָה־צְבָאוֹת
10 בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד־עוֹלָם סֶלָה׃ דִּמִּינוּ אֱלֹהִים
11 חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ׃ כְּשִׁמְךָ ׀ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל־קַצְוֵי
12 אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ׃ יִשְׂמַח ׀ הַר־צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה
13 14 לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ׃ סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ׃ שִׁיתוּ
לִבְּכֶם ׀ לְחֵילָה פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן׃
סגול באתנח
15 כִּי זֶה ׀ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל־מוּת׃
מט
1 2 מט לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ שִׁמְעוּ־זֹאת כָּל־הָעַמִּים
3 הַאֲזִינוּ כָּל־יֹשְׁבֵי חָלֶד׃ גַּם־בְּנֵי אָדָם גַּם־בְּנֵי־אִישׁ יַחַד עָשִׁיר
ט׳ לחודש
4 5 וְאֶבְיוֹן׃ פִּי יְדַבֵּר חָכְמוֹת וְהָגוּת לִבִּי תְבוּנוֹת׃ אַטֶּה לְמָשָׁל
6 אָזְנִי אֶפְתַּח בְּכִנּוֹר חִידָתִי׃ לָמָּה אִירָא בִּימֵי רָע עֲוֺן עֲקֵבַי
7 8 יְסוּבֵּנִי׃ הַבֹּטְחִים עַל־חֵילָם וּבְרֹב עָשְׁרָם יִתְהַלָּלוּ׃ אָח לֹא־
9 פָדֹה יִפְדֶּה אִישׁ לֹא־יִתֵּן לֵאלֹהִים כָּפְרוֹ׃ וְיֵקַר פִּדְיוֹן נַפְשָׁם
10 11 וְחָדַל לְעוֹלָם׃ וִיחִי־עוֹד לָנֶצַח לֹא יִרְאֶה הַשָּׁחַת׃ כִּי יִרְאֶה ׀
חֲכָמִים יָמוּתוּ יַחַד כְּסִיל וָבַעַר יֹאבֵדוּ וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם׃
12 קִרְבָּם בָּתֵּימוֹ ׀ לְעוֹלָם מִשְׁכְּנֹתָם לְדֹר וָדֹר קָרְאוּ בִשְׁמוֹתָם
13 14 עֲלֵי אֲדָמוֹת׃ וְאָדָם בִּיקָר בַּל־יָלִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃ זֶה
15 דַרְכָּם כֵּסֶל לָמוֹ וְאַחֲרֵיהֶם ׀ בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה׃ כַּצֹּאן לִשְׁאוֹל
שַׁתּוּ מָוֶת יִרְעֵם וַיִּרְדּוּ בָם יְשָׁרִים ׀ לַבֹּקֶר וְצִירָם לְבַלּוֹת שְׁאוֹל
16 מִזְּבֻל לוֹ׃ אַךְ־אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד־שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵנִי סֶלָה׃
וצירם פ׳

17 18 אַל־תִּירָא כִּי־יַעֲשִׁר אִישׁ כִּי־יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ׃ כִּי לֹא בְמוֹתוֹ
19 יִקַּח הַכֹּל לֹא־יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ׃ כִּי־נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו יְבָרֵךְ וְיוֹדֻךָ
20 כִּי־תֵיטִיב לָךְ׃ תָּבוֹא עַד־דּוֹר אֲבוֹתָיו עַד־נֵצַח לֹא יִרְאוּ־אוֹר׃
21 נ אָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃ נ מִזְמוֹר
1 לְאָסָף אֵל ׀ אֱלֹהִים יְהוָה דִּבֶּר וַיִּקְרָא־אָרֶץ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־
2 3 מְבֹאוֹ׃ מִצִּיּוֹן מִכְלַל־יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ׃ יָבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יֶחֱרַשׁ
4 אֵשׁ־לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׂעֲרָה מְאֹד׃ יִקְרָא אֶל־הַשָּׁמַיִם
5 מֵעָל וְאֶל־הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ׃ אִסְפוּ־לִי חֲסִידָי כֹּרְתֵי בְרִיתִי
6 עֲלֵי־זָבַח׃ וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ כִּי־אֱלֹהִים ׀ שֹׁפֵט הוּא סֶלָה׃
7 שִׁמְעָה עַמִּי ׀ וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל וְאָעִידָה בָּךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ
8 9 אָנֹכִי׃ לֹא עַל־זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָ וְעוֹלֹתֶיךָ לְנֶגְדִּי תָמִיד׃ לֹא־אֶקַּח
10 מִבֵּיתְךָ פָר מִמִּכְלְאֹתֶיךָ עַתּוּדִים׃ כִּי־לִי כָל־חַיְתוֹ־יָעַר בְּהֵמוֹת
11 12 בְּהַרְרֵי־אָלֶף׃ יָדַעְתִּי כָּל־עוֹף הָרִים וְזִיז שָׂדַי עִמָּדִי׃ אִם־אֶרְעַב
13 לֹא־אֹמַר לָךְ כִּי־לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ׃ הַאוֹכַל בְּשַׂר אַבִּירִים וְדַם
14 עַתּוּדִים אֶשְׁתֶּה׃ זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ׃
15 16 וּקְרָאֵנִי בְּיוֹם צָרָה אֲחַלֶּצְךָ וּתְכַבְּדֵנִי׃ וְלָרָשָׁע ׀ אָמַר אֱלֹהִים
17 מַה־לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי וַתִּשָּׂא בְרִיתִי עֲלֵי־פִיךָ׃ וְאַתָּה שָׂנֵאתָ
18 מוּסָר וַתַּשְׁלֵךְ דְּבָרַי אַחֲרֶיךָ׃ אִם־רָאִיתָ גַנָּב וַתִּרֶץ עִמּוֹ וְעִם
19 מְנָאֲפִים חֶלְקֶךָ׃ פִּיךָ שָׁלַחְתָּ בְרָעָה וּלְשׁוֹנְךָ תַּצְמִיד מִרְמָה׃
20 21 תֵּשֵׁב בְּאָחִיךָ תְדַבֵּר בְּבֶן־אִמְּךָ תִּתֶּן־דֹּפִי׃ אֵלֶּה עָשִׂיתָ ׀
וְהֶחֱרַשְׁתִּי דִּמִּיתָ הֱיוֹת־אֶהְיֶה כָמוֹךָ אוֹכִיחֲךָ וְאֶעֶרְכָה
22 לְעֵינֶיךָ׃ בִּינוּ־נָא זֹאת שֹׁכְחֵי אֱלוֹהַּ פֶּן־אֶטְרֹף וְאֵין מַצִּיל׃
23 זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹהִים׃
נא
1 2 נא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ בְּבוֹא־אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר־בָּא
3 אֶל־בַּת־שָׁבַע׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי׃
4 5 הֶרְבֵּה* כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי׃ כִּי־פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע
6 וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד׃ לְךָ לְבַדְּךָ ׀ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי
7 לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ׃ הֵן־בְּעָווֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא

*סגול באתנח. יום ג'

8 יֶחֱמַתְנִי אִמִּי׃ הֵן־אֱמֶת חָפַצְתָּ בַטֻּחוֹת וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי׃
9 10 תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין׃ תַּשְׁמִיעֵנִי
11 שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ׃ הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי
12 וְכָל־עֲוֺנֹתַי מְחֵה׃ לֵב טָהוֹר בְּרָא־לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ
13 בְּקִרְבִּי׃ אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח מִמֶּנִּי׃
14 15 הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי׃ אֲלַמְּדָה פֹשְׁעִים
16 דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ׃ הַצִּילֵנִי מִדָּמִים ׀ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי
17 תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ׃ אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד
18 19 תְּהִלָּתֶךָ׃ כִּי ׀ לֹא־תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתֵּנָה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה׃ זִבְחֵי
אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה׃
20 21 הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָ͏ִם׃ אָז תַּחְפֹּץ
זִבְחֵי־צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים׃

נב

1 2 נב לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ בְּבוֹא ׀ דּוֹאֵג הָאֲדֹמִי וַיַּגֵּד לְשָׁאוּל
3 וַיֹּאמֶר לוֹ בָּא דָוִד אֶל־בֵּית אֲחִימֶלֶךְ׃ מַה־תִּתְהַלֵּל בְּרָעָה
4 הַגִּבּוֹר חֶסֶד אֵל כָּל־הַיּוֹם׃ הַוּוֹת תַּחְשֹׁב לְשׁוֹנֶךָ כְּתַעַר מְלֻטָּשׁ
5 עֹשֵׂה רְמִיָּה׃ אָהַבְתָּ רָּע מִטּוֹב שֶׁקֶר ׀ מִדַּבֵּר צֶדֶק סֶלָה׃
6 7 אָהַבְתָּ כָל־דִּבְרֵי־בָלַע לְשׁוֹן מִרְמָה׃ גַּם־אֵל יִתָּצְךָ לָנֶצַח יַחְתְּךָ
8 וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשֵׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה׃ וְיִרְאוּ צַדִּיקִים וְיִירָאוּ
9 וְעָלָיו יִשְׂחָקוּ׃ הִנֵּה הַגֶּבֶר לֹא יָשִׂים אֱלֹהִים מָעוּזּוֹ וַיִּבְטַח בְּרֹב
10 עָשְׁרוֹ יָעֹז בְּהַוָּתוֹ׃ וַאֲנִי כְּזַיִת רַעֲנָן בְּבֵית אֱלֹהִים בָּטַחְתִּי
11 בְחֶסֶד אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד׃ אוֹדְךָ לְעוֹלָם כִּי עָשִׂיתָ וַאֲקַוֶּה

נג

1 שִׁמְךָ כִי־טוֹב נֶגֶד חֲסִידֶיךָ׃ נג לַמְנַצֵּחַ עַל־מָחֲלַת מַשְׂכִּיל
2 לְדָוִד׃ אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ וְהִתְעִיבוּ עָוֶל אֵין
3 עֹשֵׂה־טוֹב׃ אֱלֹהִים מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל־בְּנֵי־אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ
4 מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת־אֱלֹהִים׃ כֻּלּוֹ סָג יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה־טוֹב
5 אֵין גַּם־אֶחָד׃ הֲלֹא יָדְעוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ *לֶחֶם
6 אֱלֹהִים לֹא קָרָאוּ׃ שָׁם ׀ פָּחֲדוּ פַחַד לֹא־הָיָה פָחַד כִּי־אֱלֹהִים
7 פִּזַּר עַצְמוֹת חֹנָךְ הֱבִשֹׁתָה כִּי־אֱלֹהִים מְאָסָם׃ מִי־יִתֵּן מִצִּיּוֹן

* סגול באתנח

יְשֻׁעוֹת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב אֱלֹהִים שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח
נד 1 2 יִשְׂרָאֵל׃ נד לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ בְּבוֹא הַזִּיפִים
3 וַיֹּאמְרוּ לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר עִמָּנוּ׃ אֱלֹהִים בְּשִׁמְךָ
4 הוֹשִׁיעֵנִי וּבִגְבוּרָתְךָ תְדִינֵנִי׃ אֱלֹהִים שְׁמַע תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה
5 לְאִמְרֵי־פִי׃ כִּי זָרִים ׀ קָמוּ עָלַי וְעָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי לֹא שָׂמוּ
6 אֱלֹהִים לְנֶגְדָּם סֶלָה׃ הִנֵּה אֱלֹהִים עֹזֵר לִי אֲדֹנָי בְּסֹמְכֵי נַפְשִׁי׃
7 8 יָשׁוּב* הָרַע לְשֹׁרְרָי בַּאֲמִתְּךָ הַצְמִיתֵם׃ בִּנְדָבָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ ישיב ק'
9 אוֹדֶה שִּׁמְךָ יְהוָה כִּי־טוֹב׃ כִּי מִכָּל־צָרָה הִצִּילָנִי וּבְאֹיְבַי רָאֲתָה
נה 1 2 עֵינִי׃ נה לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ הַאֲזִינָה אֱלֹהִים י' לחדש
3 תְּפִלָּתִי וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתִי׃ הַקְשִׁיבָה לִּי וַעֲנֵנִי אָרִיד
4 בְּשִׂיחִי וְאָהִימָה׃ מִקּוֹל אוֹיֵב מִפְּנֵי עָקַת רָשָׁע כִּי־יָמִיטוּ עָלַי
5 אָוֶן וּבְאַף יִשְׂטְמוּנִי׃ לִבִּי יָחִיל בְּקִרְבִּי וְאֵימוֹת מָוֶת נָפְלוּ עָלָי׃
6 7 יִרְאָה וָרַעַד יָבֹא בִי וַתְּכַסֵּנִי פַּלָּצוּת׃ וָאֹמַר מִי־יִתֶּן־לִּי אֵבֶר
8 כַּיּוֹנָה אָעוּפָה וְאֶשְׁכֹּנָה׃ הִנֵּה אַרְחִיק נְדֹד אָלִין בַּמִּדְבָּר סֶלָה׃
9 10 אָחִישָׁה מִפְלָט לִי מֵרוּחַ סֹעָה מִסָּעַר׃ בַּלַּע אֲדֹנָי פַּלַּג לְשׁוֹנָם
11 כִּי־רָאִיתִי חָמָס וְרִיב בָּעִיר׃ יוֹמָם וָלַיְלָה יְסוֹבְבֻהָ עַל־חוֹמֹתֶיהָ
12 וְאָוֶן וְעָמָל בְּקִרְבָּהּ׃ הַוּוֹת בְּקִרְבָּהּ וְלֹא־יָמִישׁ מֵרְחֹבָהּ תֹּךְ
13 וּמִרְמָה׃ כִּי לֹא־אוֹיֵב יְחָרְפֵנִי וְאֶשָּׂא לֹא־מְשַׂנְאִי עָלַי הִגְדִּיל
14 15 וְאֶסָּתֵר מִמֶּנּוּ׃ וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי׃ אֲשֶׁר יַחְדָּו
16 נַמְתִּיק סוֹד בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ׃ יַשִּׁימָוֶת* ׀ עָלֵימוֹ יֵרְדוּ ישיא מות ק'
17 שְׁאוֹל חַיִּים כִּי־רָעוֹת בִּמְגוּרָם בְּקִרְבָּם׃ אֲנִי אֶל־אֱלֹהִים אֶקְרָא
18 וַיהוָה יוֹשִׁיעֵנִי׃ עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע
19 קוֹלִי׃ פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב־לִי כִּי־בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי׃
20 יִשְׁמַע אֵל ׀ וְיַעֲנֵם וְיֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת לָמוֹ
21 22 וְלֹא יָרְאוּ אֱלֹהִים׃ שָׁלַח יָדָיו בִּשְׁלֹמָיו חִלֵּל בְּרִיתוֹ׃ חָלְקוּ
מַחְמָאֹת פִּיו וּקְרָב־לִבּוֹ רַכּוּ דְבָרָיו מִשֶּׁמֶן וְהֵמָּה פְתִחוֹת׃
23 הַשְׁלֵךְ עַל־יְהוָה ׀ יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ לֹא־יִתֵּן לְעוֹלָם מוֹט
24 לַצַּדִּיק׃ וְאַתָּה אֱלֹהִים ׀ תּוֹרִדֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים

נו 1 וּמִרְמָה לֹא־יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח־בָּךְ׃ נו לַמְנַצֵּחַ עַל־
יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם בֶּאֱחֹז אוֹתוֹ פְלִשְׁתִּים בְּגַת׃
2 3 חָנֵּנִי אֱלֹהִים כִּי־שְׁאָפַנִי אֱנוֹשׁ כָּל־הַיּוֹם לֹחֵם יִלְחָצֵנִי׃ שָׁאֲפוּ
4 שׁוֹרְרַי כָּל־הַיּוֹם כִּי־רַבִּים לֹחֲמִים לִי מָרוֹם׃ יוֹם אִירָא אֲנִי
5 אֵלֶיךָ אֶבְטָח׃ בֵּאלֹהִים אֲהַלֵּל דְּבָרוֹ בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא
6 אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה בָשָׂר לִי׃ כָּל־הַיּוֹם דְּבָרַי יְעַצֵּבוּ עָלַי כָּל־
7 מַחְשְׁבֹתָם לָרָע׃ יָגוּרוּ יִצְפִּינוּ הֵמָּה עֲקֵבַי יִשְׁמֹרוּ כַּאֲשֶׁר קִוּוּ (יִצְפּוֹנוּ קרי)
8 9 נַפְשִׁי׃ עַל־אָוֶן פַּלֶּט־לָמוֹ בְּאַף עַמִּים ׀ הוֹרֵד אֱלֹהִים׃ נֹדִי
10 סָפַרְתָּה אָתָּה שִׂימָה דִמְעָתִי בְנֹאדֶךָ הֲלֹא בְּסִפְרָתֶךָ׃ אָז ׀
יָשׁוּבוּ אוֹיְבַי אָחוֹר בְּיוֹם אֶקְרָא זֶה־יָדַעְתִּי כִּי־אֱלֹהִים לִי׃
11 12 בֵּאלֹהִים אֲהַלֵּל דָּבָר בַּיהוָה אֲהַלֵּל דָּבָר׃ בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא
13 אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה אָדָם לִי׃ עָלַי אֱלֹהִים נְדָרֶיךָ אֲשַׁלֵּם תּוֹדֹת
14 לָךְ׃ כִּי הִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת הֲלֹא רַגְלַי מִדֶּחִי לְהִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי
נז 1 אֱלֹהִים בְּאוֹר הַחַיִּים׃ נז לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם
2 בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי־שָׁאוּל בַּמְּעָרָה׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים ׀ חָנֵּנִי כִּי בְךָ חָסָיָה
3 נַפְשִׁי וּבְצֵל־כְּנָפֶיךָ אֶחְסֶה עַד יַעֲבֹר הַוּוֹת׃ אֶקְרָא לֵאלֹהִים
4 עֶלְיוֹן לָאֵל גֹּמֵר עָלָי׃ יִשְׁלַח מִשָּׁמַיִם ׀ וְיוֹשִׁיעֵנִי חֵרֵף שֹׁאֲפִי
5 סֶלָה יִשְׁלַח אֱלֹהִים חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ׃ נַפְשִׁי ׀ בְּתוֹךְ לְבָאִם
אֶשְׁכְּבָה לֹהֲטִים בְּנֵי־אָדָם שִׁנֵּיהֶם חֲנִית וְחִצִּים וּלְשׁוֹנָם חֶרֶב
6 7 חַדָּה׃ רוּמָה עַל־הַשָּׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ רֶשֶׁת
הֵכִינוּ ׀ לִפְעָמַי כָּפַף נַפְשִׁי כָּרוּ לְפָנַי שִׁיחָה נָפְלוּ בְתוֹכָהּ סֶלָה׃
8 9 נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים נָכוֹן לִבִּי אָשִׁירָה וַאֲזַמֵּרָה׃ עוּרָה כְבוֹדִי
10 עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר׃ אוֹדְךָ בָעַמִּים ׀ אֲדֹנָי
11 אֲזַמֶּרְךָ בַּל־אֻמִּים׃ כִּי־גָדֹל עַד־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד־שְׁחָקִים
12 אֲמִתֶּךָ׃ רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃
נח 1 2 נח לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם׃ הַאֻמְנָם
3 אֵלֶם צֶדֶק תְּדַבֵּרוּן מֵישָׁרִים תִּשְׁפְּטוּ בְּנֵי אָדָם׃ אַף־בְּלֵב
4 עוֹלֹת תִּפְעָלוּן בָּאָרֶץ חֲמַס יְדֵיכֶם תְּפַלֵּסוּן׃ זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֶם

5 תָּעוּ מִבֶּטֶן דֹּבְרֵי כָזָב׃ חֲמַת־לָמוֹ כִּדְמוּת חֲמַת־נָחָשׁ כְּמוֹ פֶתֶן
6 חֵרֵשׁ יַאְטֵם אָזְנוֹ׃ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחֲשִׁים חוֹבֵר
7 חֲבָרִים מְחֻכָּם׃ אֱלֹהִים הֲרָס־שִׁנֵּימוֹ בְּפִימוֹ מַלְתְּעוֹת כְּפִירִים
8 נְתֹץ ׀ יְהוָה׃ יִמָּאֲסוּ כְמוֹ־מַיִם יִתְהַלְּכוּ־לָמוֹ יִדְרֹךְ חִצָּו כְּמוֹ חציו ק׳
9 יִתְמֹלָלוּ׃ כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל־חָזוּ שָׁמֶשׁ׃
10 11 בְּטֶרֶם יָבִינוּ סִּירֹתֵיכֶם אָטָד כְּמוֹ־חַי כְּמוֹ־חָרוֹן יִשְׂעָרֶנּוּ׃ יִשְׂמַח
12 צַדִּיק כִּי־חָזָה נָקָם פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע׃ וְיֹאמַר אָדָם
נט 1 אַךְ־פְּרִי לַצַּדִּיק אַךְ יֵשׁ־אֱלֹהִים שֹׁפְטִים בָּאָרֶץ׃ נט לַמְנַצֵּחַ
אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם בִּשְׁלֹחַ שָׁאוּל וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־הַבַּיִת
2 3 לַהֲמִיתוֹ׃ הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי ׀ אֱלֹהָי מִמִּתְקוֹמְמַי תְּשַׂגְּבֵנִי׃ הַצִּילֵנִי
4 מִפֹּעֲלֵי אָוֶן וּמֵאַנְשֵׁי דָמִים הוֹשִׁיעֵנִי׃ כִּי הִנֵּה אָרְבוּ לְנַפְשִׁי
5 יָגוּרוּ עָלַי עַזִּים לֹא־פִשְׁעִי וְלֹא־חַטָּאתִי יְהוָה׃ בְּלִי־עָוֺן יְרוּצוּן
6 וְיִכּוֹנָנוּ עוּרָה לִקְרָאתִי וּרְאֵה׃ וְאַתָּה יְהוָה ׀ אֱלֹהִים ׀ צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָקִיצָה לִפְקֹד כָּל־הַגּוֹיִם אַל־תָּחֹן כָּל־בֹּגְדֵי אָוֶן
7 8 סֶלָה׃ יָשׁוּבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר׃ הִנֵּה ׀ יַבִּיעוּן
9 בְּפִיהֶם חֲרָבוֹת בְּשִׂפְתוֹתֵיהֶם כִּי מִי שֹׁמֵעַ׃ וְאַתָּה יְהוָה תִּשְׂחַק
10 לָמוֹ תִּלְעַג לְכָל־גּוֹיִם׃ עֻזּוֹ אֵלֶיךָ אֶשְׁמֹרָה כִּי אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי׃
11 12 אֱלֹהֵי חַסְדִּי יְקַדְּמֵנִי אֱלֹהִים יַרְאֵנִי בְשֹׁרְרָי׃ אַל־תַּהַרְגֵם ׀ פֶּן חסדו ק׳
13 יִשְׁכְּחוּ עַמִּי הֲנִיעֵמוֹ בְחֵילְךָ וְהוֹרִידֵמוֹ מָגִנֵּנוּ אֲדֹנָי׃ חַטַּאת
פִּימוֹ דְּבַר־שְׂפָתֵימוֹ וְיִלָּכְדוּ בִגְאוֹנָם וּמֵאָלָה וּמִכַּחַשׁ יְסַפֵּרוּ׃
14 כַּלֵּה בְחֵמָה כַּלֵּה וְאֵינֵמוֹ וְיֵדְעוּ כִּי־אֱלֹהִים מֹשֵׁל בְּיַעֲקֹב לְאַפְסֵי
15 16 הָאָרֶץ סֶלָה׃ וְיָשֻׁבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר׃ הֵמָּה
17 יְנִיעוּן לֶאֱכֹל אִם־לֹא יִשְׂבְּעוּ וַיָּלִינוּ׃ וַאֲנִי ׀ אָשִׁיר עֻזֶּךָ וַאֲרַנֵּן ינועון ק׳
18 לַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי־הָיִיתָ מִשְׂגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צַר־לִי׃ עֻזִּי אֵלֶיךָ
ס 1 אֲזַמֵּרָה כִּי־אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי אֱלֹהֵי חַסְדִּי׃ ס לַמְנַצֵּחַ עַל־ יא לחדש
2 שׁוּשַׁן עֵדוּת מִכְתָּם לְדָוִד לְלַמֵּד׃ בְּהַצּוֹתוֹ ׀ אֶת אֲרַם נַהֲרַיִם
וְאֶת־אֲרַם צוֹבָה וַיָּשָׁב יוֹאָב וַיַּךְ אֶת־אֱדוֹם בְּגֵיא־מֶלַח שְׁנֵים
3 עָשָׂר אָלֶף׃ אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ פְרַצְתָּנוּ אָנַפְתָּ תְּשׁוֹבֵב לָנוּ׃

4 5 הִרְעַשְׁתָּה אֶרֶץ פְּצַמְתָּהּ רְפָה שְׁבָרֶיהָ כִי־מָטָה׃ הִרְאִיתָ עַמְּךָ
6 קָשָׁה הִשְׁקִיתָנוּ יַיִן תַּרְעֵלָה׃ נָתַתָּה לִּירֵאֶיךָ נֵּס לְהִתְנוֹסֵס
7 מִפְּנֵי קֹשֶׁט סֶלָה׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנוּ׃
ועננו ק׳
8 אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת
9 אֲמַדֵּד׃ לִי גִלְעָד ׀ וְלִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה
10 מְחֹקְקִי׃ מוֹאָב ׀ סִיר רַחְצִי עַל־אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עָלַי פְּלֶשֶׁת
11 12 הִתְרֹעָעִי׃ מִי יֹבִלֵנִי עִיר מָצוֹר מִי נָחַנִי עַד־אֱדוֹם׃ הֲלֹא־
13 אַתָּה אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאוֹתֵינוּ׃ הָבָה־לָּנוּ
14 עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם׃ בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא
סא 1 2 יָבוּס צָרֵינוּ׃ סא לַמְנַצֵּחַ עַל־נְגִינַת לְדָוִד׃ שִׁמְעָה אֱלֹהִים
3 רִנָּתִי הַקְשִׁיבָה תְּפִלָּתִי׃ מִקְצֵה הָאָרֶץ ׀ אֵלֶיךָ אֶקְרָא בַּעֲטֹף
4 לִבִּי בְּצוּר־יָרוּם מִמֶּנִּי תַנְחֵנִי׃ כִּי־הָיִיתָ מַחְסֶה לִי מִגְדַּל־עֹז
5 מִפְּנֵי אוֹיֵב׃ אָגוּרָה בְאָהָלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ
6 סֶּלָה׃ כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים שָׁמַעְתָּ לִנְדָרָי נָתַתָּ יְרֻשַּׁת יִרְאֵי שְׁמֶךָ׃
7 8 יָמִים עַל־יְמֵי־מֶלֶךְ תּוֹסִיף שְׁנוֹתָיו כְּמוֹ־דֹר וָדֹר׃ יֵשֵׁב עוֹלָם
9 לִפְנֵי אֱלֹהִים חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יִנְצְרֻהוּ׃ כֵּן ׀ אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ לָעַד
סב 1 לְשַׁלְּמִי נְדָרַי יוֹם ׀ יוֹם׃ סב לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדוּתוּן מִזְמוֹר
2 3 לְדָוִד׃ אַךְ אֶל־אֱלֹהִים דּוּמִיָּה נַפְשִׁי מִמֶּנּוּ יְשׁוּעָתִי׃ אַךְ־הוּא
4 צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא־אֶמּוֹט רַבָּה׃ עַד־אָנָה ׀ תְּהוֹתְתוּ עַל־
5 אִישׁ תְּרָצְּחוּ כֻלְּכֶם כְּקִיר נָטוּי גָּדֵר הַדְּחוּיָה׃ אַךְ מִשְּׂאֵתוֹ ׀
6 יָעֲצוּ לְהַדִּיחַ יִרְצוּ כָזָב בְּפִיו יְבָרֵכוּ וּבְקִרְבָּם יְקַלְלוּ־סֶלָה׃ אַךְ
7 לֵאלֹהִים דּוֹמִּי נַפְשִׁי כִּי־מִמֶּנּוּ תִּקְוָתִי׃ אַךְ־הוּא צוּרִי וִישׁוּעָתִי
8 מִשְׂגַּבִּי לֹא אֶמּוֹט׃ עַל־אֱלֹהִים יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי צוּר־עֻזִּי מַחְסִי
9 בֵּאלֹהִים׃ בִּטְחוּ בוֹ בְכָל־עֵת ׀ עָם שִׁפְכוּ לְפָנָיו לְבַבְכֶם אֱלֹהִים
10 מַחֲסֶה־לָּנוּ סֶלָה׃ אַךְ הֶבֶל בְּנֵי־אָדָם כָּזָב בְּנֵי אִישׁ בְּמֹאזְנַיִם
11 לַעֲלוֹת הֵמָּה מֵהֶבֶל יָחַד׃ אַל־תִּבְטְחוּ בְעֹשֶׁק וּבְגָזֵל אַל־
12 תֶּהְבָּלוּ חַיִל ׀ כִּי־יָנוּב אַל־תָּשִׁיתוּ לֵב׃ אַחַת ׀ דִּבֶּר אֱלֹהִים
13 שְׁתַּיִם־זוּ שָׁמָעְתִּי כִּי־עֹז לֵאלֹהִים׃ וּלְךָ־אֲדֹנָי חָסֶד כִּי־אַתָּה

סג 1 תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ׃ סג מִזְמוֹר לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר
2 יְהוּדָה׃ אֱלֹהִים ׀ אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָּ צָמְאָה לְךָ ׀ נַפְשִׁי כָּמַהּ (מלעיל)
3 לְךָ בְשָׂרִי בְּאֶרֶץ־צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי־מָיִם׃ כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִךָ לִרְאוֹת
4 5 עֻזְּךָ וּכְבוֹדֶךָ׃ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים שְׂפָתַי יְשַׁבְּחוּנְךָ׃ כֵּן
6 אֲבָרֶכְךָ בְחַיָּי בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי׃ כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי
7 וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת יְהַלֶּל־פִּי׃ אִם־זְכַרְתִּיךָ עַל־יְצוּעָי בְּאַשְׁמֻרוֹת
8 9 אֶהְגֶּה־בָּךְ׃ כִּי־הָיִיתָ עֶזְרָתָה לִּי וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ אֲרַנֵּן׃ דָּבְקָה
10 נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ בִּי תָּמְכָה יְמִינֶךָ׃ וְהֵמָּה לְשׁוֹאָה יְבַקְשׁוּ נַפְשִׁי
11 יָבֹאוּ בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ׃ יַגִּירֻהוּ עַל־יְדֵי־חָרֶב מְנָת שֻׁעָלִים יִהְיוּ׃
12 סד וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל־הַנִּשְׁבָּע בּוֹ כִּי יִסָּכֵר פִּי
1 2 דוֹבְרֵי־שָׁקֶר׃ סד לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ שְׁמַע אֱלֹהִים קוֹלִי
3 בְשִׂיחִי מִפַּחַד אוֹיֵב תִּצֹּר חַיָּי׃ תַּסְתִּירֵנִי מִסּוֹד מְרֵעִים מֵרִגְשַׁת
4 פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ אֲשֶׁר שָׁנְנוּ כַחֶרֶב לְשׁוֹנָם דָּרְכוּ חִצָּם דָּבָר מָר׃
5 6 לִירֹת בַּמִּסְתָּרִים תָּם פִּתְאֹם יֹרֻהוּ וְלֹא יִירָאוּ׃ יְחַזְּקוּ־לָמוֹ ׀
7 דָּבָר רָע יְסַפְּרוּ לִטְמוֹן מוֹקְשִׁים אָמְרוּ מִי יִרְאֶה־לָּמוֹ׃ יַחְפְּשׂוּ
8 עוֹלֹת תַּמְנוּ חֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ וְקֶרֶב אִישׁ וְלֵב עָמֹק׃ וַיֹּרֵם אֱלֹהִים
9 חֵץ פִּתְאוֹם הָיוּ מַכּוֹתָם׃ וַיַּכְשִׁילֻהוּ עָלֵימוֹ לְשׁוֹנָם יִתְנֹדְדוּ כָּל־
10 רֹאֵה בָם׃ וַיִּירְאוּ כָּל־אָדָם וַיַּגִּידוּ פֹּעַל אֱלֹהִים וּמַעֲשֵׂהוּ
11 סה הִשְׂכִּילוּ׃ יִשְׂמַח צַדִּיק בַּיהוָה וְחָסָה בוֹ וְיִתְהַלְלוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃
1 2 סה לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד שִׁיר׃ לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה אֱלֹהִים
3 בְּצִיּוֹן וּלְךָ יְשֻׁלַּם־נֶדֶר׃ שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה עָדֶיךָ כָּל־בָּשָׂר יָבֹאוּ׃ (סגול במקום פסוק)
4 5 דִּבְרֵי עֲוֺנֹת גָּבְרוּ מֶנִּי פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם׃ אַשְׁרֵי ׀
תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ נִשְׂבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדֹשׁ
6 הֵיכָלֶךָ׃ נוֹרָאוֹת ׀ בְּצֶדֶק תַּעֲנֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ מִבְטָח כָּל־קַצְוֵי־
7 8 אֶרֶץ וְיָם רְחֹקִים׃ מֵכִין הָרִים בְּכֹחוֹ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה׃ מַשְׁבִּיחַ ׀
9 שְׁאוֹן יַמִּים שְׁאוֹן גַּלֵּיהֶם וַהֲמוֹן לְאֻמִּים׃ וַיִּירְאוּ ׀ יֹשְׁבֵי קְצָוֺת
10 מֵאוֹתֹתֶיךָ מוֹצָאֵי־בֹקֶר וָעֶרֶב תַּרְנִין׃ פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ ׀ וַתְּשֹׁקְקֶהָ
רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם תָּכִין דְּגָנָם כִּי־כֵן תְּכִינֶהָ׃

11 תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶהָ בִּרְבִיבִים תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ׃
12 13 עִטַּרְתָּ שְׁנַת טוֹבָתֶךָ וּמַעְגָּלֶיךָ יִרְעֲפוּן דָּשֶׁן׃ יִרְעֲפוּ נְאוֹת
14 מִדְבָּר וְגִיל גְּבָעוֹת תַּחְגֹּרְנָה׃ לָבְשׁוּ כָרִים ׀ הַצֹּאן וַעֲמָקִים
סו 1 יַעַטְפוּ־בָר יִתְרוֹעֲעוּ אַף־יָשִׁירוּ׃ סו לַמְנַצֵּחַ שִׁיר מִזְמוֹר
יב לחדש
2 הָרִיעוּ לֵאלֹהִים כָּל־הָאָרֶץ׃ זַמְּרוּ כְבוֹד־שְׁמוֹ שִׂימוּ כָבוֹד
3 תְּהִלָּתוֹ׃ אִמְרוּ לֵאלֹהִים מַה־נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ בְּרֹב עֻזְּךָ יְכַחֲשׁוּ
4 לְךָ אֹיְבֶיךָ׃ כָּל־הָאָרֶץ ׀ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ וִיזַמְּרוּ־לָךְ יְזַמְּרוּ שִׁמְךָ
5 סֶלָה׃ לְכוּ וּרְאוּ מִפְעֲלוֹת אֱלֹהִים נוֹרָא עֲלִילָה עַל־בְּנֵי אָדָם׃
6 7 הָפַךְ יָם ׀ לְיַבָּשָׁה בַּנָּהָר יַעַבְרוּ בְרָגֶל שָׁם נִשְׂמְחָה־בּוֹ׃ מֹשֵׁל
בִּגְבוּרָתוֹ ׀ עוֹלָם עֵינָיו בַּגּוֹיִם תִּצְפֶּינָה הַסּוֹרְרִים ׀ אַל־יָרִימוּ*
ירומו ק׳
8 9 לָמוֹ סֶלָה׃ בָּרְכוּ עַמִּים ׀ אֱלֹהֵינוּ וְהַשְׁמִיעוּ קוֹל תְּהִלָּתוֹ׃ הַשָּׂם
10 נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ׃ כִּי־בְחַנְתָּנוּ אֱלֹהִים צְרַפְתָּנוּ
11 כִּצְרָף־כָּסֶף׃ הֲבֵאתָנוּ בַמְּצוּדָה שַׂמְתָּ מוּעָקָה בְמָתְנֵינוּ׃
פתח באתנח
12 הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ־בָאֵשׁ וּבַמַּיִם וַתּוֹצִיאֵנוּ לָרְוָיָה׃
13 14 אָבוֹא בֵיתְךָ בְעוֹלוֹת אֲשַׁלֵּם לְךָ נְדָרָי׃ אֲשֶׁר־פָּצוּ שְׂפָתָי
15 וְדִבֶּר־פִּי בַּצַּר־לִי׃ עֹלוֹת מֵחִים אַעֲלֶה־לָּךְ עִם־קְטֹרֶת אֵילִים
16 אֶעֱשֶׂה בָקָר עִם־עַתּוּדִים סֶלָה׃ לְכוּ שִׁמְעוּ וַאֲסַפְּרָה כָּל־
17 יִרְאֵי אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָשָׂה לְנַפְשִׁי׃ אֵלָיו פִּי־קָרָאתִי וְרוֹמַם תַּחַת
18 19 לְשׁוֹנִי׃ אָוֶן אִם־רָאִיתִי בְלִבִּי לֹא יִשְׁמַע ׀ אֲדֹנָי׃ אָכֵן שָׁמַע
20 אֱלֹהִים הִקְשִׁיב בְּקוֹל תְּפִלָּתִי׃ בָּרוּךְ אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־הֵסִיר
סז 1 תְּפִלָּתִי וְחַסְדּוֹ מֵאִתִּי׃ סז לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר׃
2 3 אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה׃ לָדַעַת בָּאָרֶץ
4 דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ׃ יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים
5 כֻּלָּם׃ יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים ׀
6 בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה׃ יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם׃
7 8 אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ׃ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים
סח 1 וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ׃ סח לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד
2 מִזְמוֹר שִׁיר׃ יָקוּם אֱלֹהִים יָפוּצוּ אוֹיְבָיו וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאָיו מִפָּנָיו׃

3 כְּהִנְדֹּף עָשָׁן תִּנְדֹּף כְּהִמֵּס דּוֹנַג מִפְּנֵי־אֵשׁ יֹאבְדוּ רְשָׁעִים מִפְּנֵי
4 אֱלֹהִים׃ וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ יַעַלְצוּ לִפְנֵי אֱלֹהִים וְיָשִׂישׂוּ בְשִׂמְחָה׃
5 שִׁירוּ ׀ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ
6 לְפָנָיו׃ אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ׃
7 אֱלֹהִים ׀ מוֹשִׁיב יְחִידִים ׀ בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת אַךְ
8 סוֹרְרִים שָׁכְנוּ צְחִיחָה׃ אֱלֹהִים בְּצֵאתְךָ לִפְנֵי עַמֶּךָ בְּצַעְדְּךָ
9 בִישִׁימוֹן סֶלָה׃ אֶרֶץ רָעָשָׁה ׀ אַף־שָׁמַיִם נָטְפוּ מִפְּנֵי אֱלֹהִים
פתח באתנח
10 זֶה סִינַי מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים
11 נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה כוֹנַנְתָּהּ׃ חַיָּתְךָ יָשְׁבוּ־בָהּ תָּכִין בְּטוֹבָתְךָ
12 13 לֶעָנִי אֱלֹהִים׃ אֲדֹנָי יִתֶּן־אֹמֶר הַמְבַשְּׂרוֹת צָבָא רָב׃ מַלְכֵי
סגול באתנח
14 צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן וּנְוַת־בַּיִת תְּחַלֵּק שָׁלָל׃ אִם־תִּשְׁכְּבוּן בֵּין
שְׁפַתָּיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ׃
15 16 בְּפָרֵשׂ שַׁדַּי מְלָכִים בָּהּ תַּשְׁלֵג בְּצַלְמוֹן׃ הַר־אֱלֹהִים הַר־בָּשָׁן
17 הַר גַּבְנֻנִּים הַר־בָּשָׁן׃ לָמָּה ׀ תְּרַצְּדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים הָהָר חָמַד
18 אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ אַף־יְהוָה יִשְׁכֹּן לָנֶצַח׃ רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם
ב׳ רפה
19 אַלְפֵי שִׁנְאָן אֲדֹנָי בָם סִינַי בַּקֹּדֶשׁ׃ עָלִיתָ לַמָּרוֹם ׀ שָׁבִיתָ שֶּׁבִי
20 לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם וְאַף סוֹרְרִים לִשְׁכֹּן ׀ יָהּ אֱלֹהִים׃ בָּרוּךְ
21 אֲדֹנָי יוֹם ׀ יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה׃ הָאֵל ׀ לָנוּ אֵל
22 לְמוֹשָׁעוֹת וְלֵיהוִה אֲדֹנָי לַמָּוֶת תּוֹצָאוֹת׃ אַךְ־אֱלֹהִים יִמְחַץ
23 רֹאשׁ אֹיְבָיו קָדְקֹד שֵׂעָר מִתְהַלֵּךְ בַּאֲשָׁמָיו׃ אָמַר אֲדֹנָי מִבָּשָׁן
24 אָשִׁיב אָשִׁיב מִמְּצֻלוֹת יָם׃ לְמַעַן ׀ תִּמְחַץ רַגְלְךָ בְּדָם לְשׁוֹן
25 כְּלָבֶיךָ מֵאֹיְבִים מִנֵּהוּ׃ רָאוּ הֲלִיכוֹתֶיךָ אֱלֹהִים הֲלִיכוֹת אֵלִי
26 מַלְכִּי בַקֹּדֶשׁ׃ קִדְּמוּ שָׁרִים אַחַר נֹגְנִים בְּתוֹךְ עֲלָמוֹת תּוֹפֵפוֹת׃
27 28 בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים אֲדֹנָי מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל׃ שָׁם בִּנְיָמִן ׀
29 צָעִיר רֹדֵם שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם שָׂרֵי זְבֻלוּן שָׂרֵי נַפְתָּלִי׃ צִוָּה
30 אֱלֹהֶיךָ עֻזֶּךָ עוּזָּה אֱלֹהִים זוּ פָּעַלְתָּ לָּנוּ׃ מֵהֵיכָלֶךָ עַל־יְרוּשָׁלָ͏ִם
31 לְךָ יוֹבִילוּ מְלָכִים שָׁי׃ גְּעַר חַיַּת קָנֶה עֲדַת אַבִּירִים ׀ בְּעֶגְלֵי
32 עַמִּים מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי־כָסֶף בִּזַּר עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּ׃ יֶאֱתָיוּ

33 חַשְׁמַנִּים מִנִּי מִצְרָיִם כּוּשׁ תָּרִיץ יָדָיו לֵאלֹהִים׃ מַמְלְכוֹת
34 הָאָרֶץ שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ אֲדֹנָי סֶלָה׃ לָרֹכֵב בִּשְׁמֵי שְׁמֵי־
35 קֶדֶם הֵן יִתֵּן בְּקוֹלוֹ קוֹל עֹז׃ תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל־יִשְׂרָאֵל
36 גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים׃ נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל
סט 1 הוּא נֹתֵן ׀ עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים׃ סט לַמְנַצֵּחַ יג לחדש
2 עַל־שׁוֹשַׁנִּים לְדָוִד׃ הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד־נָפֶשׁ׃
3 טָבַעְתִּי ׀ בִּיוֵן מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד בָּאתִי בְמַעֲמַקֵּי־מַיִם וְשִׁבֹּלֶת
4 שְׁטָפָתְנִי׃ יָגַעְתִּי בְקָרְאִי נִחַר גְּרוֹנִי כָּלוּ עֵינַי מְיַחֵל לֵאלֹהָי׃
5 רַבּוּ ׀ מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי שֹׂנְאַי חִנָּם עָצְמוּ מַצְמִיתַי אֹיְבַי שֶׁקֶר
6 אֲשֶׁר לֹא־גָזַלְתִּי אָז אָשִׁיב׃ אֱלֹהִים אַתָּה יָדַעְתָּ לְאִוַּלְתִּי
7 וְאַשְׁמוֹתַי מִמְּךָ לֹא־נִכְחָדוּ׃ אַל־יֵבֹשׁוּ בִי ׀ קֹוֶיךָ אֲדֹנָי יֱהוִה
8 צְבָאוֹת אַל־יִכָּלְמוּ בִי מְבַקְשֶׁיךָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ כִּי־עָלֶיךָ נָשָׂאתִי
9 חֶרְפָּה כִּסְּתָה כְלִמָּה פָנָי׃ מוּזָר הָיִיתִי לְאֶחָי וְנָכְרִי לִבְנֵי אִמִּי׃
10 11 כִּי־קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלָתְנִי וְחֶרְפּוֹת חוֹרְפֶיךָ נָפְלוּ עָלָי׃ וָאֶבְכֶּה
12 בַצּוֹם נַפְשִׁי וַתְּהִי לַחֲרָפוֹת לִי׃ וָאֶתְּנָה לְבוּשִׁי שָׂק וָאֱהִי לָהֶם
13 14 לְמָשָׁל׃ יָשִׂיחוּ בִי יֹשְׁבֵי שָׁעַר וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר׃ וַאֲנִי
תְפִלָּתִי־לְךָ ׀ יְהוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת
15 יִשְׁעֶךָ׃ הַצִּילֵנִי מִטִּיט וְאַל־אֶטְבָּעָה אִנָּצְלָה מִשֹּׂנְאַי וּמִמַּעֲמַקֵּי־
16 מָיִם׃ אַל־תִּשְׁטְפֵנִי ׀ שִׁבֹּלֶת מַיִם וְאַל־תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְאַל־
17 תֶּאְטַר־עָלַי בְּאֵר פִּיהָ׃ עֲנֵנִי יְהוָה כִּי־טוֹב חַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ
18 פְּנֵה אֵלָי׃ וְאַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵעַבְדֶּךָ כִּי־צַר־לִי מַהֵר עֲנֵנִי׃
19 20 קָרְבָה אֶל־נַפְשִׁי גְאָלָהּ לְמַעַן אֹיְבַי פְּדֵנִי׃ אַתָּה יָדַעְתָּ חֶרְפָּתִי
21 וּבָשְׁתִּי וּכְלִמָּתִי נֶגְדְּךָ כָּל־צוֹרְרָי׃ חֶרְפָּה ׀ שָׁבְרָה לִבִּי וָאָנוּשָׁה
22 וָאֲקַוֶּה לָנוּד וָאַיִן וְלַמְנַחֲמִים וְלֹא מָצָאתִי׃ וַיִּתְּנוּ בְּבָרוּתִי רֹאשׁ
23 וְלִצְמָאִי יַשְׁקוּנִי חֹמֶץ׃ יְהִי־שֻׁלְחָנָם לִפְנֵיהֶם לְפָח וְלִשְׁלוֹמִים
24 לְמוֹקֵשׁ׃ תֶּחְשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם מֵרְאוֹת וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד הַמְעַד׃
25 26 שְׁפָךְ־עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם׃ תְּהִי־טִירָתָם נְשַׁמָּה
27 בְּאָהֳלֵיהֶם אַל־יְהִי יֹשֵׁב׃ כִּי־אַתָּה אֲשֶׁר־הִכִּיתָ רָדָפוּ וְאֶל־מַכְאוֹב

29 חֲלָלֶיךָ יְסַפֵּרוּ׃ תְּנָה־עָוֺן עַל־עֲוֺנָם וְאַל־יָבֹאוּ בְּצִדְקָתֶךָ׃ יִמָּחוּ
30 מִסֵּפֶר חַיִּים וְעִם־צַדִּיקִים אַל־יִכָּתֵבוּ׃ וַאֲנִי עָנִי וְכוֹאֵב יְשׁוּעָתְךָ
31 אֱלֹהִים תְּשַׂגְּבֵנִי׃ אֲהַלְלָה שֵׁם־אֱלֹהִים בְּשִׁיר וַאֲגַדְּלֶנּוּ בְתוֹדָה׃
32 33 וְתִיטַב לַיהוָה מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס׃ רָאוּ עֲנָוִים יִשְׂמָחוּ
34 דֹּרְשֵׁי אֱלֹהִים וִיחִי לְבַבְכֶם׃ כִּי־שֹׁמֵעַ אֶל־אֶבְיוֹנִים יְהוָה וְאֶת־
35 אֲסִירָיו לֹא בָזָה׃ יְהַלְלוּהוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ יַמִּים וְכָל־רֹמֵשׂ בָּם׃
36 כִּי אֱלֹהִים ׀ יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וְיָשְׁבוּ שָׁם וִירֵשׁוּהָ׃
37 וְזֶרַע־עֲבָדָיו יִנְחָלוּהָ וְאֹהֲבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ־בָהּ׃ ע לַמְנַצֵּחַ
2 3 לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃ אֱלֹהִים לְהַצִּילֵנִי יְהוָה לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃ יֵבֹשׁוּ
4 וְיַחְפְּרוּ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִי׃ יָשׁוּבוּ
5 עַל־עֵקֶב בָּשְׁתָּם הָאֹמְרִים הֶאָח ׀ הֶאָח׃ יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ ׀ בְּךָ
כָּל־מְבַקְשֶׁיךָ וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל אֱלֹהִים אֹהֲבֵי יְשׁוּעָתֶךָ׃
פתח באתנח ובס״פ
6 וַאֲנִי ׀ עָנִי וְאֶבְיוֹן אֱלֹהִים חוּשָׁה־לִּי עֶזְרִי וּמְפַלְטִי אַתָּה יְהוָה
עא 1 אַל־תְּאַחַר׃ עא בְּךָ־יְהוָה חָסִיתִי אַל־אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם׃
2 3 בְּצִדְקָתְךָ תַּצִּילֵנִי וּתְפַלְּטֵנִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנִי׃ הֱיֵה לִי ׀
לְצוּר מָעוֹן לָבוֹא תָּמִיד צִוִּיתָ לְהוֹשִׁיעֵנִי כִּי־סַלְעִי וּמְצוּדָתִי
4 5 אָתָּה׃ אֱלֹהַי פַּלְּטֵנִי מִיַּד רָשָׁע מִכַּף מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ׃ כִּי־אַתָּה
6 תִקְוָתִי אֲדֹנָי יְהוִה מִבְטַחִי מִנְּעוּרָי׃ עָלֶיךָ ׀ נִסְמַכְתִּי מִבֶּטֶן
7 מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גוֹזִי בְּךָ תְהִלָּתִי תָמִיד׃ כְּמוֹפֵת הָיִיתִי לְרַבִּים
8 9 וְאַתָּה מַחֲסִי־עֹז׃ יִמָּלֵא פִי תְּהִלָּתֶךָ כָּל־הַיּוֹם תִּפְאַרְתֶּךָ׃ אַל־
10 תַּשְׁלִיכֵנִי לְעֵת זִקְנָה כִּכְלוֹת כֹּחִי אַל־תַּעַזְבֵנִי׃ כִּי־אָמְרוּ אוֹיְבַי
11 לִי וְשֹׁמְרֵי נַפְשִׁי נוֹעֲצוּ יַחְדָּו׃ לֵאמֹר אֱלֹהִים עֲזָבוֹ רִדְפוּ
12 וְתִפְשׂוּהוּ כִּי אֵין מַצִּיל׃ אֱלֹהִים אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי אֱלֹהַי לְעֶזְרָתִי
13 חִישָׁה׃ יֵבֹשׁוּ יִכְלוּ שֹׂטְנֵי נַפְשִׁי יַעֲטוּ חֶרְפָּה וּכְלִמָּה מְבַקְשֵׁי חושה ק׳
14 15 רָעָתִי׃ וַאֲנִי תָּמִיד אֲיַחֵל וְהוֹסַפְתִּי עַל־כָּל־תְּהִלָּתֶךָ׃ פִּי ׀ יְסַפֵּר
16 צִדְקָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם תְּשׁוּעָתֶךָ כִּי לֹא יָדַעְתִּי סְפֹרוֹת׃ אָבוֹא
17 בִּגְבֻרוֹת אֲדֹנָי יְהוִה אַזְכִּיר צִדְקָתְךָ לְבַדֶּךָ׃ אֱלֹהִים לִמַּדְתַּנִי
18 מִנְּעוּרָי וְעַד־הֵנָּה אַגִּיד נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ וְגַם עַד־זִקְנָה ׀ וְשֵׂיבָה

אֱלֹהִים אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־אַגִּיד זְרוֹעֲךָ לְדוֹר לְכָל־יָבוֹא גְּבוּרָתֶךָ׃
19 וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד־מָרוֹם אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ גְדֹלוֹת אֱלֹהִים מִי
20 כָמוֹךָ׃ אֲשֶׁר הראיתנו ׀ צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת תָּשׁוּב תחיינו
21 ומתהומות הָאָרֶץ תָּשׁוּב תַּעֲלֵנִי׃ תֶּרֶב ׀ גְּדֻלָּתִי וְתִסֹּב תְּנַחֲמֵנִי׃
22 גַּם־אֲנִי ׀ אוֹדְךָ בִכְלִי־נֶבֶל אֲמִתְּךָ אֱלֹהָי אֲזַמְּרָה לְךָ בְכִנּוֹר
23 קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ תְּרַנֵּנָּה שְׂפָתַי כִּי אֲזַמְּרָה־לָּךְ וְנַפְשִׁי אֲשֶׁר
24 פָּדִיתָ׃ גַּם־לְשׁוֹנִי כָּל־הַיּוֹם תֶּהְגֶּה צִדְקָתֶךָ כִּי־בֹשׁוּ כִי־חָפְרוּ
עב 1 מְבַקְשֵׁי רָעָתִי׃ עב לִשְׁלֹמֹה ׀ אֱלֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ לְמֶלֶךְ תֵּן
2 3 וְצִדְקָתְךָ לְבֶן־מֶלֶךְ׃ יָדִין עַמְּךָ בְצֶדֶק וַעֲנִיֶּיךָ בְמִשְׁפָּט׃ יִשְׂאוּ
4 הָרִים שָׁלוֹם לָעָם וּגְבָעוֹת בִּצְדָקָה׃ יִשְׁפֹּט ׀ עֲנִיֵּי־עָם יוֹשִׁיעַ
5 לִבְנֵי אֶבְיוֹן וִידַכֵּא עוֹשֵׁק׃ יִירָאוּךָ עִם־שָׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר
6 7 דּוֹרִים׃ יֵרֵד כְּמָטָר עַל־גֵּז כִּרְבִיבִים זַרְזִיף אָרֶץ׃ יִפְרַח בְּיָמָיו
8 צַדִּיק וְרֹב שָׁלוֹם עַד־בְּלִי יָרֵחַ׃ וְיֵרְדְּ מִיָּם עַד־יָם וּמִנָּהָר עַד־
9 10 אַפְסֵי־אָרֶץ׃ לְפָנָיו יִכְרְעוּ צִיִּים וְאֹיְבָיו עָפָר יְלַחֵכוּ׃ מַלְכֵי
תַּרְשִׁישׁ וְאִיִּים מִנְחָה יָשִׁיבוּ מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא אֶשְׁכָּר יַקְרִיבוּ׃
11 12 וְיִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָל־מְלָכִים כָּל־גּוֹיִם יַעַבְדוּהוּ׃ כִּי־יַצִּיל אֶבְיוֹן מְשַׁוֵּעַ
13 וְעָנִי וְאֵין־עֹזֵר לוֹ׃ יָחֹס עַל־דַּל וְאֶבְיוֹן וְנַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים יוֹשִׁיעַ׃
14 15 מִתּוֹךְ וּמֵחָמָס יִגְאַל נַפְשָׁם וְיֵיקַר דָּמָם בְּעֵינָיו׃ וִיחִי וְיִתֶּן־לוֹ
16 מִזְּהַב שְׁבָא וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ תָמִיד כָּל־הַיּוֹם יְבָרֲכֶנְהוּ׃ יְהִי פִסַּת־
בַּר ׀ בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ מֵעִיר
17 כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ׃ יְהִי שְׁמוֹ ׀ לְעוֹלָם לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ ינין שְׁמוֹ
18 וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל־גּוֹיִם יְאַשְּׁרוּהוּ׃ בָּרוּךְ ׀ יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי
19 יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ׃ וּבָרוּךְ ׀ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא
20 כְבוֹדוֹ אֶת־כֹּל הָאָרֶץ אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃ כָּלּוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן־יִשָׁי׃

הראיתנו ק'
תחיינו ק'
יד' לחדש
ינון ק'

ספר שלישי·

יום ד׳.

עג

1 2 עג מִזְמוֹר לְאָסָף אַךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרֵי לֵבָב׃ וַאֲנִי
3 כִּמְעַט נָטָוּי* רַגְלָי כְּאַיִן שֻׁפְּכָה* אֲשֻׁרָי׃ כִּי־קִנֵּאתִי בַּהוֹלְלִים (נטיו ק׳, שפכו ק׳)
4 שְׁלוֹם רְשָׁעִים אֶרְאֶה׃ כִּי אֵין חַרְצֻבּוֹת לְמוֹתָם וּבָרִיא אוּלָם׃
5 6 בַּעֲמַל אֱנוֹשׁ אֵינֵמוֹ וְעִם־אָדָם לֹא יְנֻגָּעוּ׃ לָכֵן עֲנָקַתְמוֹ גַאֲוָה
7 יַעֲטָף־שִׁית חָמָס לָמוֹ׃ יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ עָבְרוּ מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב׃
8 9 יָמִיקוּ ׀ וִידַבְּרוּ בְרָע עֹשֶׁק מִמָּרוֹם יְדַבֵּרוּ׃ שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם
10 וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ׃ לָכֵן יָשִׁיב* עַמּוֹ הֲלֹם וּמֵי מָלֵא יִמָּצוּ (ישוב ק׳)
11 12 לָמוֹ׃ וְאָמְרוּ אֵיכָה יָדַע־אֵל וְיֵשׁ דֵּעָה בְעֶלְיוֹן׃ הִנֵּה־אֵלֶּה
13 רְשָׁעִים וְשַׁלְוֵי עוֹלָם הִשְׂגּוּ־חָיִל׃ אַךְ־רִיק זִכִּיתִי לְבָבִי וָאֶרְחַץ
14 15 בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי׃ וָאֱהִי נָגוּעַ כָּל־הַיּוֹם וְתוֹכַחְתִּי לַבְּקָרִים׃ אִם־
16 אָמַרְתִּי אֲסַפְּרָה כְמוֹ הִנֵּה דוֹר בָּנֶיךָ בָגָדְתִּי׃ וָאֲחַשְּׁבָה לָדַעַת
17 זֹאת עָמָל הִיא* בְעֵינָי׃ עַד־אָבוֹא אֶל־מִקְדְּשֵׁי־אֵל אָבִינָה (הוא ק׳)
18 19 לְאַחֲרִיתָם׃ אַךְ בַּחֲלָקוֹת תָּשִׁית לָמוֹ הִפַּלְתָּם לְמַשּׁוּאוֹת׃ אֵיךְ
20 הָיוּ לְשַׁמָּה כְרָגַע סָפוּ תַמּוּ מִן־בַּלָּהוֹת׃ כַּחֲלוֹם מֵהָקִיץ אֲדֹנָי
21 22 בָּעִיר ׀ צַלְמָם תִּבְזֶה׃ כִּי יִתְחַמֵּץ לְבָבִי וְכִלְיוֹתַי אֶשְׁתּוֹנָן׃ וַאֲנִי
23 בַעַר וְלֹא אֵדָע בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ׃ וַאֲנִי תָמִיד עִמָּךְ אָחַזְתָּ
24 25 בְּיַד יְמִינִי׃ בַּעֲצָתְךָ תַנְחֵנִי וְאַחַר כָּבוֹד תִּקָּחֵנִי׃ מִי־לִי בַשָּׁמָיִם
26 וְעִמְּךָ לֹא־חָפַצְתִּי בָאָרֶץ׃ כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי צוּר־לְבָבִי וְחֶלְקִי
27 אֱלֹהִים לְעוֹלָם׃ כִּי־הִנֵּה רְחֵקֶיךָ יֹאבֵדוּ הִצְמַתָּה כָּל־זוֹנֶה מִמֶּךָּ׃
28 וַאֲנִי ׀ קִרֲבַת אֱלֹהִים לִי טוֹב שַׁתִּי ׀ בַּאדֹנָי יֱהֹוִה מַחְסִי לְסַפֵּר

עד

1 כָּל־מַלְאֲכוֹתֶיךָ׃ עד מַשְׂכִּיל לְאָסָף לָמָה אֱלֹהִים זָנַחְתָּ
2 לָנֶצַח יֶעְשַׁן אַפְּךָ בְּצֹאן מַרְעִיתֶךָ׃ זְכֹר עֲדָתְךָ ׀ קָּנִיתָ קֶּדֶם
3 גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר־צִיּוֹן זֶה ׀ שָׁכַנְתָּ בּוֹ׃ הָרִימָה פְעָמֶיךָ
4 לְמַשֻּׁאוֹת נֶצַח כָּל־הֵרַע אוֹיֵב בַּקֹּדֶשׁ׃ שָׁאֲגוּ צֹרְרֶיךָ בְּקֶרֶב
5 מוֹעֲדֶךָ שָׂמוּ אוֹתֹתָם אֹתוֹת׃ יִוָּדַע כְּמֵבִיא לְמָעְלָה בִּסְבָךְ־עֵץ
6 7 קַרְדֻּמּוֹת׃ וְעַת* פִּתּוּחֶיהָ יָּחַד בְּכַשִּׁיל וְכֵילַפֹּת יַהֲלֹמוּן׃ שִׁלְּחוּ (ועתה ק׳)

8 בָאֵשׁ מִקְדָּשֶׁךָ לָאָרֶץ חִלְּלוּ מִשְׁכַּן־שְׁמֶךָ׃ אָמְרוּ בְלִבָּם נִינָם
9 יָחַד שָׂרְפוּ כָל־מוֹעֲדֵי־אֵל בָּאָרֶץ׃ אוֹתֹתֵינוּ לֹא־רָאִינוּ אֵין־עוֹד
10 נָבִיא וְלֹא־אִתָּנוּ יֹדֵעַ עַד־מָה׃ עַד־מָתַי אֱלֹהִים יְחָרֶף צָר יְנָאֵץ
11 אוֹיֵב שִׁמְךָ לָנֶצַח׃ לָמָּה תָשִׁיב יָדְךָ וִימִינֶךָ מִקֶּרֶב חֵוקְךָ כַלֵּה׃ חֵיקְךָ ק'
12 13 וֵאלֹהִים מַלְכִּי מִקֶּדֶם פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ אַתָּה פוֹרַרְתָּ
14 בְעָזְּךָ יָם שִׁבַּרְתָּ רָאשֵׁי תַנִּינִים עַל־הַמָּיִם׃ אַתָּה רִצַּצְתָּ רָאשֵׁי
15 לִוְיָתָן תִּתְּנֶנּוּ מַאֲכָל לְעָם לְצִיִּים׃ אַתָּה בָקַעְתָּ מַעְיָן וָנָחַל
16 אַתָּה הוֹבַשְׁתָּ נַהֲרוֹת אֵיתָן׃ לְךָ יוֹם אַף־לְךָ לָיְלָה אַתָּה
17 הֲכִינוֹתָ מָאוֹר וָשָׁמֶשׁ׃ אַתָּה הִצַּבְתָּ כָּל־גְּבוּלוֹת אָרֶץ קַיִץ וָחֹרֶף
18 אַתָּה יְצַרְתָּם׃ זְכָר־זֹאת אוֹיֵב חֵרֵף ׀ יְהוָה וְעַם־נָבָל נִאֲצוּ
19 שְׁמֶךָ׃ אַל־תִּתֵּן לְחַיַּת נֶפֶשׁ תּוֹרֶךָ חַיַּת עֲנִיֶּיךָ אַל־תִּשְׁכַּח לָנֶצַח׃
20 21 הַבֵּט לַבְּרִית כִּי מָלְאוּ מַחֲשַׁכֵּי־אֶרֶץ נְאוֹת חָמָס׃ אַל־יָשֹׁב דַּךְ
22 נִכְלָם עָנִי וְאֶבְיוֹן יְהַלְלוּ שְׁמֶךָ׃ קוּמָה אֱלֹהִים רִיבָה רִיבֶךָ זְכֹר
23 חֶרְפָּתְךָ מִנִּי־נָבָל כָּל־הַיּוֹם׃ אַל־תִּשְׁכַּח קוֹל צֹרְרֶיךָ שְׁאוֹן
עה 1 קָמֶיךָ עֹלֶה תָמִיד׃ עה לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת מִזְמוֹר לְאָסָף
2 שִׁיר׃ הוֹדִינוּ לְּךָ ׀ אֱלֹהִים הוֹדִינוּ וְקָרוֹב שְׁמֶךָ סִפְּרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ׃
3 4 כִּי־אֶקַּח מוֹעֵד אֲנִי מֵישָׁרִים אֶשְׁפֹּט׃ נְמֹגִים אֶרֶץ וְכָל־יֹשְׁבֶיהָ
5 אָנֹכִי תִכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶּלָה׃ אָמַרְתִּי לַהוֹלְלִים אַל־תָּהֹלּוּ
6 וְלָרְשָׁעִים אַל־תָּרִימוּ קָרֶן׃ אַל־תָּרִימוּ לַמָּרוֹם קַרְנְכֶם תְּדַבְּרוּ
7 בְצַוָּאר עָתָק׃ כִּי לֹא מִמּוֹצָא וּמִמַּעֲרָב וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים׃
8 9 כִּי־אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים׃ כִּי כוֹס בְּיַד־יְהוָה וְיַיִן
חָמַר ׀ מָלֵא מֶסֶךְ וַיַּגֵּר מִזֶּה אַךְ־שְׁמָרֶיהָ יִמְצוּ יִשְׁתּוּ כֹּל רִשְׁעֵי־
10 11 אָרֶץ׃ וַאֲנִי אַגִּיד לְעֹלָם אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ וְכָל־קַרְנֵי
עו 1 רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק׃ עו לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת
2 מִזְמוֹר לְאָסָף שִׁיר׃ נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ׃
3 4 וַיְהִי בְשָׁלֵם סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ בְצִיּוֹן׃ שָׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵי־קָשֶׁת מָגֵן
5 וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה סֶלָה׃ נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי־טָרֶף׃
6 אֶשְׁתּוֹלְלוּ ׀ אַבִּירֵי לֵב נָמוּ שְׁנָתָם וְלֹא־מָצְאוּ כָל־אַנְשֵׁי־חַיִל

7 8 יְדֵיהֶם׃ מִגַּעֲרָתְךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס׃ אַתָּה ׀
9 נוֹרָא אַתָּה וּמִי־יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מֵאָז אַפֶּךָ׃ מִשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין
10 אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקָטָה׃ בְּקוּם־לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהִים לְהוֹשִׁיעַ כָּל־עַנְוֵי־
11 12 אֶרֶץ סֶלָה׃ כִּי־חֲמַת אָדָם תּוֹדֶךָּ שְׁאֵרִית חֵמֹת תַּחְגֹּר׃ נִדְרוּ
13 וְשַׁלְּמוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־סְבִיבָיו יוֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָא׃ יִבְצֹר רוּחַ
עז 1 נְגִידִים נוֹרָא לְמַלְכֵי־אָרֶץ׃ עז לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדִיתוּן לְאָסָף
2 מִזְמוֹר׃ קוֹלִי אֶל־אֱלֹהִים וְאֶצְעָקָה קוֹלִי אֶל־אֱלֹהִים וְהַאֲזִין
3 אֵלָי׃ בְּיוֹם צָרָתִי אֲדֹנָי דָּרָשְׁתִּי יָדִי ׀ לַיְלָה נִגְּרָה וְלֹא תָפוּג
4 מֵאֲנָה הִנָּחֵם נַפְשִׁי׃ אֶזְכְּרָה אֱלֹהִים וְאֶהֱמָיָה אָשִׂיחָה ׀ וְתִתְעַטֵּף
5 6 רוּחִי סֶלָה׃ אָחַזְתָּ שְׁמֻרוֹת עֵינָי נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּר׃ חִשַּׁבְתִּי
7 יָמִים מִקֶּדֶם שְׁנוֹת עוֹלָמִים׃ אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלָּיְלָה עִם־לְבָבִי
8 אָשִׂיחָה וַיְחַפֵּשׂ רוּחִי׃ הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח ׀ אֲדֹנָי וְלֹא־יֹסִיף
9 10 לִרְצוֹת עוֹד׃ הֶאָפֵס לָנֶצַח חַסְדּוֹ גָּמַר אֹמֶר לְדֹר וָדֹר׃ הֲשָׁכַח
11 חַנּוֹת אֵל אִם־קָפַץ בְּאַף רַחֲמָיו סֶלָה׃ וָאֹמַר חַלּוֹתִי הִיא שְׁנוֹת
12 13 יְמִין עֶלְיוֹן׃ אֶזְכִּיר מַעַלְלֵי־יָהּ כִּי־אֶזְכְּרָה מִקֶּדֶם פִּלְאֶךָ׃ וְהָגִיתִי
14 בְכָל־פָּעֳלֶךָ וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה׃ אֱלֹהִים בַּקֹּדֶשׁ דַּרְכֶּךָ מִי־
15 אֵל גָּדוֹל כֵּאלֹהִים׃ אַתָּה הָאֵל עֹשֵׂה פֶלֶא הוֹדַעְתָּ בָעַמִּים
16 17 עֻזֶּךָ׃ גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמֶּךָ בְּנֵי־יַעֲקֹב וְיוֹסֵף סֶלָה׃ רָאוּךָ מַּיִם ׀
18 אֱלֹהִים רָאוּךָ מַּיִם יָחִילוּ אַף יִרְגְּזוּ תְהֹמוֹת׃ זֹרְמוּ מַיִם ׀ עָבוֹת
19 קוֹל נָתְנוּ שְׁחָקִים אַף־חֲצָצֶיךָ יִתְהַלָּכוּ׃ קוֹל רַעַמְךָ ׀ בַּגַּלְגַּל
20 הֵאִירוּ בְרָקִים תֵּבֵל רָגְזָה וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ׃ בַּיָּם ׀ דַּרְכֶּךָ
21 וּשְׁבִילְיךָ בְּמַיִם רַבִּים וְעִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נֹדָעוּ׃ נָחִיתָ כַצֹּאן עַמֶּךָ
עח 1 בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃ עח מַשְׂכִּיל לְאָסָף הַאֲזִינָה עַמִּי תּוֹרָתִי
2 הַטּוּ אָזְנְכֶם לְאִמְרֵי־פִי׃ אֶפְתְּחָה בְמָשָׁל פִּי אַבִּיעָה חִידוֹת
3 4 מִנִּי־קֶדֶם׃ אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ וַנֵּדָעֵם וַאֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ־לָנוּ׃ לֹא
נְכַחֵד ׀ מִבְּנֵיהֶם לְדוֹר אַחֲרוֹן מְסַפְּרִים תְּהִלּוֹת יְהוָה וֶעֱזוּזוֹ
5 וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה׃ וַיָּקֶם עֵדוּת ׀ בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה שָׂם
6 בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדִיעָם לִבְנֵיהֶם׃ לְמַעַן

ס׳ ולחדש ידותון ק׳

אזכור ק׳

יתיר י׳

7 יֵדְעוּ ׀ דּוֹר אַחֲרוֹן בָּנִים יִוָּלֵדוּ יָקֻמוּ וִיסַפְּרוּ לִבְנֵיהֶם׃ וְיָשִׂימוּ
8 בֵאלֹהִים כִּסְלָם וְלֹא יִשְׁכְּחוּ מַעַלְלֵי־אֵל וּמִצְוֺתָיו יִנְצֹרוּ׃ וְלֹא
יִהְיוּ ׀ כַּאֲבוֹתָם דּוֹר סוֹרֵר וּמֹרֶה דּוֹר לֹא־הֵכִין לִבּוֹ וְלֹא־נֶאֶמְנָה
9 אֶת־אֵל רוּחוֹ׃ בְּנֵי־אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי־קָשֶׁת הָפְכוּ בְּיוֹם קְרָב׃
10 11 לֹא שָׁמְרוּ בְּרִית אֱלֹהִים וּבְתוֹרָתוֹ מֵאֲנוּ לָלֶכֶת׃ וַיִּשְׁכְּחוּ
12 עֲלִילוֹתָיו וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר הֶרְאָם׃ נֶגֶד אֲבוֹתָם עָשָׂה פֶלֶא
13 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂדֵה־צֹעַן׃ בָּקַע יָם וַיַּעֲבִירֵם וַיַּצֶּב־מַיִם כְּמוֹ־
14 15 נֵד׃ וַיַּנְחֵם בֶּעָנָן יוֹמָם וְכָל־הַלַּיְלָה בְּאוֹר אֵשׁ׃ יְבַקַּע צֻרִים
16 בַּמִּדְבָּר וַיַּשְׁק כִּתְהֹמוֹת רַבָּה׃ וַיּוֹצִא נוֹזְלִים מִסָּלַע וַיּוֹרֶד
17 כַּנְּהָרוֹת מָיִם׃ וַיּוֹסִיפוּ עוֹד לַחֲטֹא־לוֹ לַמְרוֹת עֶלְיוֹן בַּצִּיָּה׃
18 19 וַיְנַסּוּ־אֵל בִּלְבָבָם לִשְׁאָל־אֹכֶל לְנַפְשָׁם׃ וַיְדַבְּרוּ בֵּאלֹהִים אָמְרוּ
20 הֲיוּכַל אֵל לַעֲרֹךְ שֻׁלְחָן בַּמִּדְבָּר׃ הֵן הִכָּה־צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם
21 וּנְחָלִים יִשְׁטֹפוּ הֲגַם־לֶחֶם יוּכַל תֵּת אִם־יָכִין שְׁאֵר לְעַמּוֹ׃ לָכֵן ׀
שָׁמַע יְהוָה וַיִּתְעַבָּר וְאֵשׁ נִשְּׂקָה בְיַעֲקֹב וְגַם־אַף עָלָה בְיִשְׂרָאֵל׃
22 23 כִּי לֹא הֶאֱמִינוּ בֵּאלֹהִים וְלֹא בָטְחוּ בִּישׁוּעָתוֹ׃ וַיְצַו שְׁחָקִים
24 מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח׃ וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל וּדְגַן
25 שָׁמַיִם נָתַן לָמוֹ׃ לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ צֵידָה שָׁלַח לָהֶם
26 27 לָשֹׂבַע׃ יַסַּע קָדִים בַּשָּׁמָיִם וַיְנַהֵג בְּעֻזּוֹ תֵימָן׃ וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם
28 כֶּעָפָר שְׁאֵר וּכְחוֹל יַמִּים עוֹף כָּנָף׃ וַיַּפֵּל בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ סָבִיב
29 30 לְמִשְׁכְּנֹתָיו׃ וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ מְאֹד וְתַאֲוָתָם יָבִא לָהֶם׃ לֹא־זָרוּ
31 מִתַּאֲוָתָם עוֹד אָכְלָם בְּפִיהֶם׃ וְאַף אֱלֹהִים ׀ עָלָה בָהֶם וַיַּהֲרֹג
32 בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם וּבַחוּרֵי יִשְׂרָאֵל הִכְרִיעַ׃ בְּכָל־זֹאת חָטְאוּ־עוֹד וְלֹא
33 34 הֶאֱמִינוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו׃ וַיְכַל־בַּהֶבֶל יְמֵיהֶם וּשְׁנוֹתָם בַּבֶּהָלָה׃ אִם־
35 הֲרָגָם וּדְרָשׁוּהוּ וְשָׁבוּ וְשִׁחֲרוּ־אֵל׃ וַיִּזְכְּרוּ כִּי־אֱלֹהִים צוּרָם וְאֵל
36 37 עֶלְיוֹן גֹּאֲלָם׃ * וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ־לוֹ׃ וְלִבָּם
38 לֹא־נָכוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֶמְנוּ בִּבְרִיתוֹ׃ וְהוּא רַחוּם ׀
יְכַפֵּר עָוֺן וְלֹא־יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ׃
39 40 וַיִּזְכֹּר כִּי־בָשָׂר הֵמָּה רוּחַ הוֹלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב׃ כַּמָּה יַמְרוּהוּ

סגול בסוף פסוק

חצי הספר

41 בַּמִּדְבָּר יַעֲצִיבוּהוּ בִּישִׁימוֹן׃ וַיָּשׁוּבוּ וַיְנַסּוּ אֵל וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
42 43 הִתְווּ׃ לֹא־זָכְרוּ אֶת־יָדוֹ יוֹם אֲשֶׁר־פָּדָם מִנִּי־צָר׃ אֲשֶׁר־שָׂם
44 בְּמִצְרַיִם אֹתוֹתָיו וּמוֹפְתָיו בִּשְׂדֵה־צֹעַן׃ וַיַּהֲפֹךְ לְדָם יְאֹרֵיהֶם
45 וְנֹזְלֵיהֶם בַּל־יִשְׁתָּיוּן׃ יְשַׁלַּח בָּהֶם עָרֹב וַיֹּאכְלֵם וּצְפַרְדֵּעַ
46 47 וַתַּשְׁחִיתֵם׃ וַיִּתֵּן לֶחָסִיל יְבוּלָם וִיגִיעָם לָאַרְבֶּה׃ יַהֲרֹג בַּבָּרָד גַּפְנָם
48 וְשִׁקְמוֹתָם בַּחֲנָמַל׃ וַיַּסְגֵּר לַבָּרָד בְּעִירָם וּמִקְנֵיהֶם
49 לָרְשָׁפִים׃ יְשַׁלַּח־בָּם ׀ חֲרוֹן אַפּוֹ עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת פתח בסוף פסוק
50 מַלְאֲכֵי רָעִים׃ יְפַלֵּס נָתִיב לְאַפּוֹ לֹא־חָשַׂךְ מִמָּוֶת נַפְשָׁם
51 וְחַיָּתָם לַדֶּבֶר הִסְגִּיר׃ וַיַּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּמִצְרָיִם רֵאשִׁית אוֹנִים
52 53 בְּאָהֳלֵי־חָם׃ וַיַּסַּע כַּצֹּאן עַמּוֹ וַיְנַהֲגֵם כַּעֵדֶר בַּמִּדְבָּר׃ וַיַּנְחֵם
54 לָבֶטַח וְלֹא פָחָדוּ וְאֶת־אוֹיְבֵיהֶם כִּסָּה הַיָּם׃ וַיְבִיאֵם אֶל־גְּבוּל
55 קָדְשׁוֹ הַר־זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ׃ וַיְגָרֶשׁ מִפְּנֵיהֶם ׀ גּוֹיִם וַיַּפִּילֵם
56 בְּחֶבֶל נַחֲלָה וַיַּשְׁכֵּן בְּאָהֳלֵיהֶם שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְנַסּוּ וַיַּמְרוּ אֶת־
57 אֱלֹהִים עֶלְיוֹן וְעֵדוֹתָיו לֹא שָׁמָרוּ׃ וַיִּסֹּגוּ וַיִּבְגְּדוּ כַּאֲבוֹתָם
58 נֶהְפְּכוּ כְּקֶשֶׁת רְמִיָּה׃ וַיַּכְעִיסוּהוּ בְּבָמוֹתָם וּבִפְסִילֵיהֶם
59 60 יַקְנִיאוּהוּ׃ שָׁמַע אֱלֹהִים וַיִּתְעַבָּר וַיִּמְאַס מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּטֹּשׁ
61 מִשְׁכַּן שִׁלוֹ אֹהֶל שִׁכֵּן בָּאָדָם׃ וַיִּתֵּן לַשְּׁבִי עֻזּוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ בְיַד
62 63 צָר׃ וַיַּסְגֵּר לַחֶרֶב עַמּוֹ וּבְנַחֲלָתוֹ הִתְעַבָּר׃ בַּחוּרָיו אָכְלָה־אֵשׁ
64 וּבְתוּלֹתָיו לֹא הוּלָּלוּ׃ כֹּהֲנָיו בַּחֶרֶב נָפָלוּ וְאַלְמְנֹתָיו לֹא
65 66 תִבְכֶּינָה׃ וַיִּקַץ כְּיָשֵׁן ׀ אֲדֹנָי כְּגִבּוֹר מִתְרוֹנֵן מִיָּיִן׃ וַיַּךְ צָרָיו
67 אָחוֹר חֶרְפַּת עוֹלָם נָתַן לָמוֹ׃ וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וּבְשֵׁבֶט
68 אֶפְרַיִם לֹא בָחָר׃ וַיִּבְחַר אֶת־שֵׁבֶט יְהוּדָה אֶת־הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר
69 70 אָהֵב׃ וַיִּבֶן כְּמוֹ־רָמִים מִקְדָּשׁוֹ כְּאֶרֶץ יְסָדָהּ לְעוֹלָם׃ וַיִּבְחַר
71 בְּדָוִד עַבְדּוֹ וַיִּקָּחֵהוּ מִמִּכְלְאֹת צֹאן׃ מֵאַחַר עָלוֹת הֱבִיאוֹ לִרְעוֹת
72 בְּיַעֲקֹב עַמּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל נַחֲלָתוֹ׃ וַיִּרְעֵם כְּתֹם לְבָבוֹ וּבִתְבוּנוֹת
עט 1 כַּפָּיו יַנְחֵם׃ עט מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם ׀ בְּנַחֲלָתֶךָ ט״ז לחדש
2 טִמְּאוּ אֶת־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ שָׂמוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם לְעִיִּים׃ נָתְנוּ אֶת־
נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמָיִם בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ לְחַיְתוֹ־אָרֶץ׃

4 שָׁפְכוּ דָמָם ׀ כַּמַּיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאֵין קוֹבֵר׃ הָיִינוּ חֶרְפָּה
5 לִשְׁכֵנֵינוּ לַעַג וָקֶלֶס לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃ עַד־מָה יְהוָה תֶּאֱנַף לָנֶצַח
6 תִּבְעַר כְּמוֹ־אֵשׁ קִנְאָתֶךָ׃ שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־
7 יְדָעוּךָ וְעַל־מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ׃ כִּי־אָכַל אֶת־
8 יַעֲקֹב וְאֶת־נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ׃ אַל־תִּזְכָּר־לָנוּ עֲוֺנֹת רִאשֹׁנִים מַהֵר
9 יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד׃ עָזְרֵנוּ ׀ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר
10 כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ׃ לָמָּה ׀
יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם יִוָּדַע בַּגֹּיִים לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם־
בגוים ד׳
11 עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ׃ תָּבוֹא לְפָנֶיךָ אֶנְקַת אָסִיר כְּגֹדֶל זְרוֹעֲךָ הוֹתֵר
12 בְּנֵי תְמוּתָה׃ וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנֵינוּ שִׁבְעָתַיִם אֶל־חֵיקָם חֶרְפָּתָם
13 אֲשֶׁר חֵרְפוּךָ אֲדֹנָי׃ וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ ׀ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְּךָ
פ
1 לְעוֹלָם לְדֹר וָדֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ׃ פ לַמְנַצֵּחַ אֶל־שֹׁשַׁנִּים
2 עֵדוּת לְאָסָף מִזְמוֹר׃ רֹעֵה יִשְׂרָאֵל ׀ הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף
3 יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה׃ לִפְנֵי אֶפְרַיִם ׀ וּבִנְיָמִן וּמְנַשֶּׁה עוֹרְרָה
4 אֶת־גְּבוּרָתֶךָ וּלְכָה לִישֻׁעָתָה לָּנוּ׃ אֱלֹהִים הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ
5 וְנִוָּשֵׁעָה׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת עַד־מָתַי עָשַׁנְתָּ בִּתְפִלַּת עַמֶּךָ׃
6 7 הֶאֱכַלְתָּם לֶחֶם דִּמְעָה וַתַּשְׁקֵמוֹ בִּדְמָעוֹת שָׁלִישׁ׃ תְּשִׂימֵנוּ מָדוֹן
8 לִשְׁכֵנֵינוּ וְאֹיְבֵינוּ יִלְעֲגוּ־לָמוֹ׃ אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר
9 10 פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה׃ גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם וַתִּטָּעֶהָ׃ פִּנִּיתָ
11 לְפָנֶיהָ וַתַּשְׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ וַתְּמַלֵּא־אָרֶץ׃ כָּסּוּ הָרִים צִלָּהּ וַעֲנָפֶיהָ
12 13 אַרְזֵי־אֵל׃ תְּשַׁלַּח קְצִירֶהָ עַד־יָם וְאֶל־נָהָר יוֹנְקוֹתֶיהָ׃ לָמָּה
14 פָּרַצְתָּ גְדֵרֶיהָ וְאָרוּהָ כָּל־עֹבְרֵי דָרֶךְ׃ יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר
ע׳ תלויה
15 וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה׃ אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוּב־נָא הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה
16 וּפְקֹד גֶּפֶן זֹאת׃ וְכַנָּה אֲשֶׁר־נָטְעָה יְמִינֶךָ וְעַל־בֵּן אִמַּצְתָּה לָּךְ׃
כ׳ רבתא
17 18 שְׂרֻפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה מִגַּעֲרַת פָּנֶיךָ יֹאבֵדוּ׃ תְּהִי־יָדְךָ עַל־אִישׁ
19 יְמִינֶךָ עַל־בֶּן־אָדָם אִמַּצְתָּ לָּךְ׃ וְלֹא־נָסוֹג מִמֶּךָּ תְּחַיֵּנוּ וּבְשִׁמְךָ
20 נִקְרָא׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ הָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה׃
פא
1 2 פא לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לְאָסָף׃ הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ

3 4 לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ שְׂאוּ־זִמְרָה וּתְנוּ־תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם־נָבֶל׃ תִּקְעוּ
5 בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֵּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ׃ כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט
6 לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ עֵדוּת ׀ בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם
7 שְׂפַת לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע׃ הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד
8 תַּעֲבֹרְנָה׃ בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ
9 עַל־מֵי מְרִיבָה סֶלָה׃ שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם־
10 תִּשְׁמַע־לִי׃ לֹא־יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר׃
11 אָנֹכִי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־פִּיךָ
12 וַאֲמַלְאֵהוּ׃ וְלֹא־שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא־אָבָה לִי׃
13 14 וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם׃ לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ
15 לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ׃ כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל־צָרֵיהֶם
16 17 אָשִׁיב יָדִי׃ מְשַׂנְאֵי יְהוָה יְכַחֲשׁוּ־לוֹ וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם׃ וַיַּאֲכִילֵהוּ
פב 1 מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ׃ פב מִזְמוֹר לְאָסָף
2 אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט׃ עַד־מָתַי תִּשְׁפְּטוּ־
3 עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ־סֶלָה׃ שִׁפְטוּ־דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ
4 5 הַצְדִּיקוּ׃ פַּלְּטוּ־דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ׃ לֹא יָדְעוּ ׀ וְלֹא
6 יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ׃ אֲנִי־אָמַרְתִּי
7 אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם׃ אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד
8 הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ׃ קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי־אַתָּה תִנְחַל
פג 1 2 בְּכָל־הַגּוֹיִם׃ פג שִׁיר מִזְמוֹר לְאָסָף׃ אֱלֹהִים אַל־דֳּמִי־לָךְ
3 אַל־תֶּחֱרַשׁ וְאַל־תִּשְׁקֹט אֵל׃ כִּי־הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן וּמְשַׂנְאֶיךָ
4 5 נָשְׂאוּ רֹאשׁ׃ עַל־עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד וְיִתְיָעֲצוּ עַל־צְפוּנֶיךָ׃ אָמְרוּ
6 לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא־יִזָּכֵר שֵׁם־יִשְׂרָאֵל עוֹד׃ כִּי נוֹעֲצוּ לֵב
7 יַחְדָּו עָלֶיךָ בְּרִית יִכְרֹתוּ׃ אָהֳלֵי אֱדוֹם וְיִשְׁמְעֵאלִים מוֹאָב
8 9 וְהַגְרִים׃ גְּבָל וְעַמּוֹן וַעֲמָלֵק פְּלֶשֶׁת עִם־יֹשְׁבֵי צוֹר׃ גַּם־אַשּׁוּר
10 נִלְוָה עִמָּם הָיוּ זְרוֹעַ לִבְנֵי־לוֹט סֶלָה׃ עֲשֵׂה־לָהֶם כְּמִדְיָן
11 כְּסִיסְרָא כְיָבִין בְּנַחַל קִישׁוֹן׃ נִשְׁמְדוּ בְעֵין־דֹּאר הָיוּ דֹּמֶן
12 לָאֲדָמָה׃ שִׁיתֵמוֹ נְדִיבֵמוֹ כְּעֹרֵב וְכִזְאֵב וּכְזֶבַח וּכְצַלְמֻנָּע כָּל־

פתח באתנח

13 14 נְסִיכֵמוֹ׃ אֲשֶׁר אָמְרוּ נִירְשָׁה לָּנוּ אֵת נְאוֹת אֱלֹהִים׃ אֱלֹהַי
15 שִׁיתֵמוֹ כַגַּלְגַּל כְּקַשׁ לִפְנֵי־רוּחַ׃ כְּאֵשׁ תִּבְעַר־יָעַר וּכְלֶהָבָה פתח באתנח
16 17 תְּלַהֵט הָרִים׃ כֵּן תִּרְדְּפֵם בְּסַעֲרֶךָ וּבְסוּפָתְךָ תְבַהֲלֵם׃ מַלֵּא
18 פְנֵיהֶם קָלוֹן וִיבַקְשׁוּ שִׁמְךָ יְהוָה׃ יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ עֲדֵי־עַד וְיַחְפְּרוּ
19 וְיֹאבֵדוּ׃ וְיֵדְעוּ כִּי־אַתָּה שִׁמְךָ יְהוָה לְבַדֶּךָ עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ׃ פד
1 2 פד לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ מַה־יְּדִידוֹת
3 מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת׃ נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָה ׀ נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת
4 יְהוָה לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל אֵל־חָי׃ גַּם־צִפּוֹר ׀ מָצְאָה בַיִת ק׳
וּדְרוֹר קֵן ׀ לָהּ אֲשֶׁר־שָׁתָה אֶפְרֹחֶיהָ אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְהוָה פתח בה״א
5 צְבָאוֹת מַלְכִּי וֵאלֹהָי׃ אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃
6 7 אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז־לוֹ בָךְ מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם׃ עֹבְרֵי ׀ בְּעֵמֶק הַבָּכָא
8 מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ גַּם־בְּרָכוֹת יַעְטֶה מוֹרֶה׃ יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל־חָיִל
9 יֵרָאֶה אֶל־אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת שִׁמְעָה תְפִלָּתִי
10 הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ מָגִנֵּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט פְּנֵי
11 מְשִׁיחֶךָ׃ כִּי טוֹב־יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף בָּחַרְתִּי הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית
12 אֱלֹהַי מִדּוּר בְּאָהֳלֵי־רֶשַׁע׃ כִּי שֶׁמֶשׁ ׀ וּמָגֵן יְהוָה אֱלֹהִים חֵן פתח בא׳ סגול בס״פ שבית ק׳
13 וְכָבוֹד יִתֵּן יְהוָה לֹא יִמְנַע־טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים׃ יְהוָה צְבָאוֹת
1 אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃ פה לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח פה
2 3 מִזְמוֹר׃ רָצִיתָ יְהוָה אַרְצֶךָ שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב׃ נָשָׂאתָ עֲוֹן
4 עַמֶּךָ כִּסִּיתָ כָל־חַטָּאתָם סֶלָה׃ אָסַפְתָּ כָל־עֶבְרָתֶךָ הֱשִׁיבוֹתָ
5 6 מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ׃ שׁוּבֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְהָפֵר כַּעַסְךָ עִמָּנוּ׃ הַלְעוֹלָם
7 תֶּאֱנַף־בָּנוּ תִּמְשֹׁךְ אַפְּךָ לְדֹר וָדֹר׃ הֲלֹא־אַתָּה תָּשׁוּב תְּחַיֵּנוּ
8 וְעַמְּךָ יִשְׂמְחוּ־בָךְ׃ הַרְאֵנוּ יְהוָה חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן־לָנוּ׃
9 אֶשְׁמְעָה מַה־יְדַבֵּר הָאֵל ׀ יְהוָה כִּי־יְדַבֵּר שָׁלוֹם אֶל־עַמּוֹ וְאֶל־
10 חֲסִידָיו וְאַל־יָשׁוּבוּ לְכִסְלָה׃ אַךְ קָרוֹב לִירֵאָיו יִשְׁעוֹ לִשְׁכֹּן
11 12 כָּבוֹד בְּאַרְצֵנוּ׃ חֶסֶד־וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ׃ אֱמֶת
13 מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף׃ גַּם־יְהוָה יִתֵּן הַטּוֹב
14 וְאַרְצֵנוּ תִּתֵּן יְבוּלָהּ׃ צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו׃

פו 1 תְּפִלָּה לְדָוִד הַטֵּה־יְהוָה אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי׃
2 שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי־חָסִיד אָנִי הוֹשַׁע עַבְדְּךָ אַתָּה אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ
3 4 אֵלֶיךָ׃ חָנֵּנִי אֲדֹנָי כִּי־אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל־הַיּוֹם׃ שַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עַבְדֶּךָ
5 כִּי אֵלֶיךָ אֲדֹנָי נַפְשִׁי אֶשָּׂא׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־
6 חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ הַאֲזִינָה יְהוָה תְּפִלָּתִי וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל
7 8 תַּחֲנוּנוֹתָי׃ בְּיוֹם צָרָתִי אֶקְרָאֶךָּ כִּי תַעֲנֵנִי׃ אֵין־כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים ׀
9 אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ׃ כָּל־גּוֹיִם ׀ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ
10 לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ׃ כִּי־גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת
11 אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ׃ הוֹרֵנִי יְהוָה דַּרְכֶּךָ אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ יַחֵד
12 לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמֶךָ׃ אוֹדְךָ ׀ אֲדֹנָי אֱלֹהַי בְּכָל־לְבָבִי וַאֲכַבְּדָה
13 שִׁמְךָ לְעוֹלָם׃ כִּי־חַסְדְּךָ גָּדוֹל עָלָי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְּׁאוֹל
14 תַּחְתִּיָּה׃ אֱלֹהִים ׀ זֵדִים קָמוּ עָלַי וַעֲדַת עָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי
15 וְלֹא שָׂמוּךָ לְנֶגְדָּם׃ וְאַתָּה אֲדֹנָי אֵל־רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
16 וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי תְּנָה־עֻזְּךָ לְעַבְדֶּךָ וְהוֹשִׁיעָה
17 לְבֶן־אֲמָתֶךָ׃ עֲשֵׂה־עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וְיֵבֹשׁוּ כִּי־
פז 1 אַתָּה יְהוָה עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי׃ פז לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר שִׁיר
2 יְסוּדָתוֹ בְּהַרְרֵי־קֹדֶשׁ׃ אֹהֵב יְהוָה שַׁעֲרֵי צִיּוֹן מִכֹּל מִשְׁכְּנוֹת
3 4 יַעֲקֹב׃ נִכְבָּדוֹת מְדֻבָּר בָּךְ עִיר הָאֱלֹהִים סֶלָה׃ אַזְכִּיר ׀ רַהַב
5 וּבָבֶל לְיֹדְעָי הִנֵּה פְלֶשֶׁת וְצוֹר עִם־כּוּשׁ זֶה יֻלַּד־שָׁם׃ וּלְצִיּוֹן
6 יֵאָמַר אִישׁ וְאִישׁ יֻלַּד־בָּהּ וְהוּא יְכוֹנְנֶהָ עֶלְיוֹן׃ יְהוָה יִסְפֹּר
7 בִּכְתוֹב עַמִּים זֶה יֻלַּד־שָׁם סֶלָה׃ וְשָׁרִים כְּחֹלְלִים כָּל־מַעְיָנַי
פח 1 בָּךְ׃ פח שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי קֹרַח לַמְנַצֵּחַ עַל־מָחֲלַת לְעַנּוֹת
2 מַשְׂכִּיל לְהֵימָן הָאֶזְרָחִי׃ יְהוָה אֱלֹהֵי יְשׁוּעָתִי יוֹם־צָעַקְתִּי
3 4 בַלַּיְלָה נֶגְדֶּךָ׃ תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתִי הַטֵּה־אָזְנְךָ לְרִנָּתִי׃ כִּי־
5 שָׂבְעָה בְרָעוֹת נַפְשִׁי וְחַיַּי לִשְׁאוֹל הִגִּיעוּ׃ נֶחְשַׁבְתִּי עִם־יוֹרְדֵי
6 בוֹר הָיִיתִי כְּגֶבֶר אֵין־אֱיָל׃ בַּמֵּתִים חָפְשִׁי כְּמוֹ חֲלָלִים ׀ שֹׁכְבֵי
7 קֶבֶר אֲשֶׁר לֹא זְכַרְתָּם עוֹד וְהֵמָּה מִיָּדְךָ נִגְזָרוּ׃ שַׁתַּנִי בְּבוֹר
8 תַּחְתִּיּוֹת בְּמַחֲשַׁכִּים בִּמְצֹלוֹת׃ עָלַי סָמְכָה חֲמָתֶךָ וְכָל־מִשְׁבָּרֶיךָ

פתח באתנח

יז לחדש

9 עִנִּיתָ סֶּלָה׃ הִרְחַקְתָּ מְיֻדָּעַי מִמֶּנִּי שַׁתַּנִי תוֹעֵבוֹת לָמוֹ כָּלֻא
10 וְלֹא אֵצֵא׃ עֵינִי דָאֲבָה מִנִּי עֹנִי קְרָאתִיךָ יְהוָה בְּכָל־יוֹם
11 שִׁטַּחְתִּי אֵלֶיךָ כַפָּי׃ הֲלַמֵּתִים תַּעֲשֶׂה־פֶּלֶא אִם־רְפָאִים יָקוּמוּ
12 13 יוֹדוּךָ סֶּלָה׃ הַיְסֻפַּר בַּקֶּבֶר חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ בָּאֲבַדּוֹן׃ הֲיִוָּדַע
14 בַּחֹשֶׁךְ פִּלְאֶךָ וְצִדְקָתְךָ בְּאֶרֶץ נְשִׁיָּה׃ וַאֲנִי ׀ אֵלֶיךָ יְהוָה פתח באתנח
15 שִׁוַּעְתִּי וּבַבֹּקֶר תְּפִלָּתִי תְקַדְּמֶךָּ׃ לָמָה יְהוָה תִּזְנַח נַפְשִׁי
16 תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי׃ עָנִי אֲנִי וְגֹוֵעַ מִנֹּעַר נָשָׂאתִי אֵמֶיךָ
17 אָפוּנָה׃ עָלַי עָבְרוּ חֲרוֹנֶיךָ בִּעוּתֶיךָ צִמְּתוּתֻנִי׃ סַבּוּנִי כַמַּיִם
18 19 כָּל־הַיּוֹם הִקִּיפוּ עָלַי יָחַד׃ הִרְחַקְתָּ מִמֶּנִּי אֹהֵב וָרֵעַ מְיֻדָּעַי פט
1 2 מַחְשָׁךְ׃ פט מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי׃ חַסְדֵי יְהוָה עוֹלָם
3 אָשִׁירָה לְדֹר וָדֹר ׀ אוֹדִיעַ אֱמוּנָתְךָ בְּפִי׃ כִּי־אָמַרְתִּי עוֹלָם
4 חֶסֶד יִבָּנֶה שָׁמַיִם ׀ תָּכִן אֱמוּנָתְךָ בָהֶם׃ כָּרַתִּי בְרִית לִבְחִירִי
5 נִשְׁבַּעְתִּי לְדָוִד עַבְדִּי׃ עַד־עוֹלָם אָכִין זַרְעֶךָ וּבָנִיתִי לְדֹר־וָדוֹר
6 כִּסְאֲךָ סֶלָה׃ וְיוֹדוּ שָׁמַיִם פִּלְאֲךָ יְהוָה אַף־אֱמוּנָתְךָ בִּקְהַל
7 קְדֹשִׁים׃ כִּי מִי בַשַּׁחַק יַעֲרֹךְ לַיהוָה יִדְמֶה לַיהוָה בִּבְנֵי אֵלִים׃
8 9 אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד־קְדֹשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל־כָּל־סְבִיבָיו׃ יְהוָה ׀
10 אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי־כָמוֹךָ חֲסִין ׀ יָהּ וֶאֱמוּנָתְךָ סְבִיבוֹתֶיךָ׃ אַתָּה
11 מוֹשֵׁל בְּגֵאוּת הַיָּם בְּשׂוֹא גַלָּיו אַתָּה תְשַׁבְּחֵם׃ אַתָּה דִכִּאתָ
12 כֶחָלָל רָהַב בִּזְרוֹעַ עֻזְּךָ פִּזַּרְתָּ אוֹיְבֶיךָ׃ לְךָ שָׁמַיִם אַף־לְךָ אָרֶץ
13 תֵּבֵל וּמְלֹאָהּ אַתָּה יְסַדְתָּם׃ צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְרָאתָם תָּבוֹר
14 וְחֶרְמוֹן בְּשִׁמְךָ יְרַנֵּנוּ׃ לְךָ זְרוֹעַ עִם־גְּבוּרָה תָּעֹז יָדְךָ
15 תָּרוּם יְמִינֶךָ׃ צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ חֶסֶד וֶאֱמֶת
16 יְקַדְּמוּ פָנֶיךָ׃ אַשְׁרֵי הָעָם יֹדְעֵי תְרוּעָה יְהוָה בְּאוֹר־פָּנֶיךָ
17 18 יְהַלֵּכוּן׃ בְּשִׁמְךָ יְגִילוּן כָּל־הַיּוֹם וּבְצִדְקָתְךָ יָרוּמוּ׃ כִּי־תִפְאֶרֶת
19 עֻזָּמוֹ אָתָּה וּבִרְצוֹנְךָ תָּרִים* קַרְנֵנוּ׃ כִּי לַיהוָה מָגִנֵּנוּ וְלִקְדוֹשׁ תרום ק׳
20 יִשְׂרָאֵל מַלְכֵּנוּ׃ אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ וַתֹּאמֶר שִׁוִּיתִי עֵזֶר
21 עַל־גִּבּוֹר הֲרִימוֹתִי בָחוּר מֵעָם׃ מָצָאתִי דָּוִד עַבְדִּי בְּשֶׁמֶן
22 23 קָדְשִׁי מְשַׁחְתִּיו׃ אֲשֶׁר יָדִי תִּכּוֹן עִמּוֹ אַף־זְרוֹעִי תְאַמְּצֶנּוּ׃ לֹא־

24 וְכַתּוֹתִי מִפָּנָיו צָרָיו
25 וּמְשַׂנְאָיו אֶגּוֹף׃ וֶאֱמוּנָתִי וְחַסְדִּי עִמּוֹ וּבִשְׁמִי תָּרוּם קַרְנוֹ׃
26 27 וְשַׂמְתִּי בַיָּם יָדוֹ וּבַנְּהָרוֹת יְמִינוֹ׃ הוּא יִקְרָאֵנִי אָבִי אָתָּה אֵלִי
28 וְצוּר יְשׁוּעָתִי׃ אַף־אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ עֶלְיוֹן לְמַלְכֵי־אָרֶץ׃
29 30 לְעוֹלָם אֶשְׁמוֹר־לוֹ חַסְדִּי וּבְרִיתִי נֶאֱמֶנֶת לוֹ׃ וְשַׂמְתִּי לָעַד
31 זַרְעוֹ וְכִסְאוֹ כִּימֵי שָׁמָיִם׃ אִם־יַעַזְבוּ בָנָיו תּוֹרָתִי וּבְמִשְׁפָּטַי
32 33 לֹא יֵלֵכוּן׃ אִם־חֻקֹּתַי יְחַלֵּלוּ וּמִצְוֺתַי לֹא יִשְׁמֹרוּ׃ וּפָקַדְתִּי
34 בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֺנָם׃ וְחַסְדִּי לֹא־אָפִיר מֵעִמּוֹ וְלֹא
35 אֲשַׁקֵּר בֶּאֱמוּנָתִי׃ לֹא־אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא
36 37 אֲשַׁנֶּה׃ אַחַת נִשְׁבַּעְתִּי בְקָדְשִׁי אִם־לְדָוִד אֲכַזֵּב׃ זַרְעוֹ לְעוֹלָם
38 יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כַשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי׃ כְּיָרֵחַ יִכּוֹן עוֹלָם וְעֵד בַּשַּׁחַק נֶאֱמָן
39 40 סֶלָה׃ וְאַתָּה זָנַחְתָּ וַתִּמְאָס הִתְעַבַּרְתָּ עִם־מְשִׁיחֶךָ׃ נֵאַרְתָּה
41 בְּרִית עַבְדֶּךָ חִלַּלְתָּ לָאָרֶץ נִזְרוֹ׃ פָּרַצְתָּ כָל־גְּדֵרֹתָיו שַׂמְתָּ
42 מִבְצָרָיו מְחִתָּה׃ שַׁסֻּהוּ כָּל־עֹבְרֵי דָרֶךְ הָיָה חֶרְפָּה לִשְׁכֵנָיו׃
43 44 הֲרִימוֹתָ יְמִין צָרָיו הִשְׂמַחְתָּ כָּל־אוֹיְבָיו׃ אַף־תָּשִׁיב צוּר
45 חַרְבּוֹ וְלֹא הֲקֵמֹתוֹ בַּמִּלְחָמָה׃ הִשְׁבַּתָּ מִטְּהָרוֹ וְכִסְאוֹ
46 לָאָרֶץ מִגַּרְתָּה׃ הִקְצַרְתָּ יְמֵי עֲלוּמָיו הֶעֱטִיתָ עָלָיו בּוּשָׁה
47 סֶלָה׃ עַד־מָה יְהוָה תִּסָּתֵר לָנֶצַח תִּבְעַר כְּמוֹ־אֵשׁ חֲמָתֶךָ׃
48 זְכָר־אֲנִי מֶה־חָלֶד עַל־מַה־שָּׁוְא בָּרָאתָ כָל־בְּנֵי־אָדָם׃
49 מִי גֶבֶר יִחְיֶה וְלֹא יִרְאֶה־מָּוֶת יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ מִיַּד־שְׁאוֹל
50 סֶלָה׃ אַיֵּה חֲסָדֶיךָ הָרִאשֹׁנִים ׀ אֲדֹנָי נִשְׁבַּעְתָּ לְדָוִד
51 בֶּאֱמוּנָתֶךָ׃ זְכֹר אֲדֹנָי חֶרְפַּת עֲבָדֶיךָ שְׂאֵתִי בְחֵיקִי
52 כָּל־רַבִּים עַמִּים׃ אֲשֶׁר חֵרְפוּ אוֹיְבֶיךָ ׀ יְהוָה אֲשֶׁר
53 חֵרְפוּ עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ׃ בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃

ת׳ י׳ ד׳

פתח בסוף פסוק

ספר רביעי׃

יום ה׳.

צ 1 צ תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ
2 בְּדֹר וָדֹר׃ בְּטֶרֶם ׀ הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם
3 עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל׃ תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי־
4 אָדָם׃ כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה
5 6 בַלָּיְלָה׃ זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף׃ בַּבֹּקֶר יָצִיץ
7 וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ׃ כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ׃
8 9 שַׁתָּ עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ׃ כִּי כָל־יָמֵינוּ פָּנוּ
10 בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ־הֶגֶה׃ יְמֵי־שְׁנוֹתֵינוּ ׀ בָהֶם שִׁבְעִים
שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת ׀ שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי־גָז
11 12 חִישׁ וַנָּעֻפָה׃ מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ׃ לִמְנוֹת
13 יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה׃ שׁוּבָה יְהוָה עַד־מָתָי
14 וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ׃ שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה
15 16 בְּכָל־יָמֵינוּ׃ שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה׃ יֵרָאֶה
17 אֶל־עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל־בְּנֵיהֶם׃ וִיהִי ׀ נֹעַם אֲדֹנָי
אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ׃
צא 1 2 צא יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן׃ אֹמַר לַיהוָה מַחְסִי
3 וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ׃ כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר
4 הַוּוֹת׃ בְּאֶבְרָתוֹ ׀ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת־כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה
5 6 אֲמִתּוֹ׃ לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם׃ מִדֶּבֶר
7 בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם׃ יִפֹּל מִצִּדְּךָ ׀ אֶלֶף וּרְבָבָה
8 מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ׃ רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים
9 10 תִּרְאֶה׃ כִּי־אַתָּה יְהוָה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ׃ לֹא־תְאֻנֶּה
11 אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ׃ כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ
12 לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ׃ עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ׃
13 14 עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין׃ כִּי בִי חָשַׁק
וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי׃ יִקְרָאֵנִי ׀ וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי

16 בְּצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ׃ אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ
צב 1 2 בִּישׁוּעָתִי׃ צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת׃ טוֹב לְהֹדוֹת
3 לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ
4 5 בַּלֵּילוֹת׃ עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר׃ כִּי שִׂמַּחְתַּנִי
6 יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן׃ מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה
7 מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין
8 אֶת־זֹאת׃ בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים ׀ כְּמוֹ־עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן
9 10 לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד׃ וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְהוָה׃ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ
11 יְהוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ וַתָּרֶם
12 כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן׃ וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים
13 עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי׃ צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן
14 15 יִשְׂגֶּה׃ שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ׃ עוֹד
16 יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃ לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְהוָה צוּרִי
צג 1 וְלֹא־ע*לָתָה בּוֹ׃ צג יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְהוָה עֹז
2 הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט׃ נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם
3 אָתָּה׃ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת ׀ יְהוָה נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת
4 דָּכְיָם׃ מִקֹּלוֹת ׀ מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם
5 יְהוָה׃ עֵדֹתֶיךָ ׀ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְהוָה לְאֹרֶךְ
צד 1 2 יָמִים׃ צד אֵל־נְקָמוֹת יְהוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ׃ הִנָּשֵׂא
3 שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים׃ עַד־מָתַי רְשָׁעִים ׀ יְהוָה
4 עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ׃ יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל־פֹּעֲלֵי
5 6 אָוֶן׃ עַמְּךָ יְהוָה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ׃ אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ
7 וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ׃ וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־יָּהּ וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃
8 9 בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ׃ הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא
10 יִשְׁמָע אִם־יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט׃ הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד
11 12 אָדָם דָּעַת׃ יְהוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל׃ אַשְׁרֵי
13 הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ׃ לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי
14 רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת׃ כִּי ׀ לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ

* עַוְלָתָה קרי

15 16 לֹא יַעֲזֹב׃ כִּי־עַד־צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃ מִי־
17 יָקוּם לִי עִם־מְרֵעִים מִי־יִתְיַצֵּב לִי עִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ לוּלֵי יְהוָה
18 עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט ׀ שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי׃ אִם־אָמַרְתִּי מָטָה
19 רַגְלִי חַסְדְּךָ יְהוָה יִסְעָדֵנִי׃ בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ
20 21 יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי׃ הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי־חֹק׃ יָגוֹדּוּ
22 עַל־נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ׃ וַיְהִי יְהוָה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי
23 לְצוּר מַחְסִי׃ וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם ׀ אֶת־אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם
צה 1 יַצְמִיתֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ צה לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוָה נָרִיעָה לְצוּר
2 3 יִשְׁעֵנוּ׃ נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ׃ כִּי אֵל גָּדוֹל
4 יְהוָה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי־אָרֶץ
5 וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ׃ אֲשֶׁר־לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו
6 7 יָצָרוּ׃ בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי־יְהוָה עֹשֵׂנוּ׃ כִּי
הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם אִם־בְּקֹלוֹ
8 תִשְׁמָעוּ׃ אַל־תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה בַּמִּדְבָּר׃
9 10 אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחָנוּנִי גַּם־רָאוּ פָעֳלִי׃ אַרְבָּעִים שָׁנָה ׀
אָקוּט בְּדוֹר וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא־יָדְעוּ דְרָכָי׃
11 צו 1 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם־יְבֹאוּן אֶל־מְנוּחָתִי׃ צו שִׁירוּ לַיהוָה
2 שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ׃ שִׁירוּ לַיהוָה בָּרְכוּ שְׁמוֹ
3 בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם־לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ׃ סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים
4 נִפְלְאוֹתָיו׃ כִּי גָדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל־כָּל־
5 אֱלֹהִים׃ כִּי ׀ כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וַיהוָה שָׁמַיִם עָשָׂה׃
6 7 הוֹד־וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ׃ הָבוּ לַיהוָה מִשְׁפְּחוֹת
8 עַמִּים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ־מִנְחָה
9 וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו׃ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו
10 כָּל־הָאָרֶץ׃ אִמְרוּ בַגּוֹיִם ׀ יְהוָה מָלָךְ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט
11 יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם
12 13 וּמְלֹאוֹ׃ יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל־עֲצֵי־יָעַר׃ לִפְנֵי
יְהוָה ׀ כִּי בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים

צז 1 בֶּאֱמוּנָתוֹ׃ צז יְהוָה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים׃ ח' לחדש
2 3 עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ׃ אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ
4 וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו׃ הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ׃
5 6 הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יְהוָה מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ׃ הִגִּידוּ
7 הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל־הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ׃ יֵבֹשׁוּ ׀ כָּל־עֹבְדֵי פֶסֶל
8 הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים הִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָּל־אֱלֹהִים׃ שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח ׀
9 צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְהוָה׃ כִּי־אַתָּה יְהוָה
10 עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ אֹהֲבֵי יְהוָה
11 שִׂנְאוּ רָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם׃ אוֹר זָרֻעַ
12 לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי־לֵב שִׂמְחָה׃ שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה וְהוֹדוּ לְזֵכֶר
צח 1 קָדְשׁוֹ׃ צח מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיהוָה ׀ שִׁיר חָדָשׁ כִּי־נִפְלָאוֹת
2 עָשָׂה הוֹשִׁיעָה־לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ׃ הוֹדִיעַ יְהוָה יְשׁוּעָתוֹ
3 לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ׃ זָכַר חַסְדּוֹ ׀ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל
4 רָאוּ כָל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ׃ הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל־
5 הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ׃ זַמְּרוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל
6 7 זִמְרָה׃ בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי ׀ הַמֶּלֶךְ יְהוָה׃ יִרְעַם
8 הַיָּם וּמְלֹאוֹ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ־כָף יַחַד הָרִים
9 יְרַנֵּנוּ׃ לִפְנֵי יְהוָה כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק
צט 1 וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ צט יְהוָה מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים
2 תָּנוּט הָאָרֶץ׃ יְהוָה בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל־כָּל־הָעַמִּים׃
3 4 יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא׃ וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב
אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב ׀ אַתָּה עָשִׂיתָ׃
5 6 רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא׃ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן ׀ בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ *קֹרְאִים אֶל־יְהוָה וְהוּא
7 יַעֲנֵם׃ בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן־לָמוֹ׃ הא' נעלם
8 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל־
9 עֲלִילוֹתָם׃ רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי־קָדוֹשׁ
ק 1 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ ק מִזְמוֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ׃

2 3 עִבְדוּ אֶת־יְהוָה בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה׃ דְּעוּ כִּי יְהוָה
4 הוּא אֱלֹהִים הוּא עָשָׂנוּ וְלֹא אֲנַחְנוּ עַמּוֹ וְצֹאן מַרְעִיתוֹ׃ בֹּאוּ
5 שְׁעָרָיו ׀ בְּתוֹדָה חֲצֵרֹתָיו בִּתְהִלָּה הוֹדוּ לוֹ בָּרְכוּ שְׁמוֹ׃ כִּי־טוֹב
קא 1 יְהוָה לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד־דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ׃ קא לְדָוִד
2 מִזְמוֹר חֶסֶד־וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה לְךָ יְהוָה אֲזַמֵּרָה׃ אַשְׂכִּילָה ׀
בְּדֶרֶךְ תָּמִים מָתַי תָּבוֹא אֵלָי אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם־לְבָבִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי׃
3 לֹא־אָשִׁית ׀ לְנֶגֶד עֵינַי דְּבַר־בְּלִיָּעַל עֲשֹׂה־סֵטִים שָׂנֵאתִי לֹא
4 5 יִדְבַּק בִּי׃ לֵבָב עִקֵּשׁ יָסוּר מִמֶּנִּי רָע לֹא אֵדָע׃ מְלָושְׁנִי
בַסֵּתֶר ׀ רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ־עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא
6 אוּכָל׃ עֵינַי ׀ בְּנֶאֶמְנֵי־אֶרֶץ לָשֶׁבֶת עִמָּדִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ תָּמִים
7 הוּא יְשָׁרְתֵנִי׃ לֹא־יֵשֵׁב ׀ בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֹשֵׂה רְמִיָּה דֹּבֵר שְׁקָרִים
8 לֹא־יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי׃ לַבְּקָרִים אַצְמִית כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לְהַכְרִית
קב 1 מֵעִיר־יְהוָה כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ קב תְּפִלָּה לְעָנִי כִי־יַעֲטֹף וְלִפְנֵי
2 יְהוָה יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ׃ יְהוָה שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ תָבוֹא׃
3 אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ ׀ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צַר לִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנֶךָ בְּיוֹם
4 אֶקְרָא מַהֵר עֲנֵנִי׃ כִּי־כָלוּ בְעָשָׁן יָמָי וְעַצְמוֹתַי כְּמוֹקֵד נִחָרוּ׃
5 6 הוּכָּה כָעֵשֶׂב וַיִּבַשׁ לִבִּי כִּי־שָׁכַחְתִּי מֵאֲכֹל לַחְמִי׃ מִקּוֹל אַנְחָתִי
7 דָּבְקָה עַצְמִי לִבְשָׂרִי׃ דָּמִיתִי לִקְאַת מִדְבָּר הָיִיתִי כְּכוֹס
8 9 חֳרָבוֹת׃ שָׁקַדְתִּי וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל־גָּג׃ כָּל־הַיּוֹם חֵרְפוּנִי
10 אוֹיְבָי מְהוֹלָלַי בִּי נִשְׁבָּעוּ׃ כִּי אֵפֶר כַּלֶּחֶם אָכָלְתִּי וְשִׁקֻּוַי
11 12 בִּבְכִי מָסָכְתִּי׃ מִפְּנֵי־זַעַמְךָ וְקִצְפֶּךָ כִּי נְשָׂאתַנִי וַתַּשְׁלִיכֵנִי׃ יָמַי
13 כְּצֵל נָטוּי וַאֲנִי כָּעֵשֶׂב אִיבָשׁ׃ וְאַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וְזִכְרְךָ
14 לְדֹר וָדֹר׃ אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי־בָא
15 16 מוֹעֵד׃ כִּי־רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־אֲבָנֶיהָ וְאֶת־עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ׃ וְיִירְאוּ
17 גוֹיִם אֶת־שֵׁם יְהוָה וְכָל־מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת־כְּבוֹדֶךָ׃ כִּי־בָנָה יְהוָה
18 צִיּוֹן נִרְאָה בִּכְבוֹדוֹ׃ פָּנָה אֶל־תְּפִלַּת הָעַרְעָר וְלֹא־בָזָה אֶת־
19 20 תְּפִלָּתָם׃ תִּכָּתֶב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא יְהַלֶּל־יָהּ׃ כִּי־
21 הִשְׁקִיף מִמְּרוֹם קָדְשׁוֹ יְהוָה מִשָּׁמַיִם ׀ אֶל־אֶרֶץ הִבִּיט׃ לִשְׁמֹעַ

תלו ק׳. פתח באתנח

יתיר י׳

22 אֶנְקַת אָסִיר לְפַתֵּחַ בְּנֵי תְמוּתָה׃ לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהוָה
23 וּתְהִלָּתוֹ בִּירוּשָׁלָםִ׃ בְּהִקָּבֵץ עַמִּים יַחְדָּו וּמַמְלָכוֹת לַעֲבֹד אֶת־
24 25 יְהוָה׃ עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחִו* קִצַּר יָמָי׃ אֹמַר אֵלִי אַל־תַּעֲלֵנִי
26 בַּחֲצִי יָמָי בְּדוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ׃ לְפָנִים הָאָרֶץ* יָסַדְתָּ וּמַעֲשֵׂה
27 יָדֶיךָ שָׁמָיִם׃ הֵמָּה ׀ יֹאבֵדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד וְכֻלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ
28 29 כַּלְּבוּשׁ תַּחֲלִיפֵם וְיַחֲלֹפוּ׃ וְאַתָּה הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ׃ בְּנֵי־
קג 1 עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוֹנוּ וְזַרְעָם לְפָנֶיךָ יִכּוֹן׃ קג לְדָוִד ׀ בָּרֲכִי נַפְשִׁי
2 אֶת־יְהוָה וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ׃ בָּרֲכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה
3 וְאַל־תִּשְׁכְּחִי כָּל־גְּמוּלָיו׃ הַסֹּלֵחַ לְכָל־עֲוֺנֵכִי הָרֹפֵא לְכָל־
4 תַּחֲלוּאָיְכִי׃ הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיָּיְכִי הַמְעַטְּרֵכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים׃
5 6 הַמַּשְׂבִּיעַ בַּטּוֹב עֶדְיֵךְ תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי׃ עֹשֵׂה צְדָקוֹת
7 יְהוָה וּמִשְׁפָּטִים לְכָל־עֲשׁוּקִים׃ יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה לִבְנֵי
8 יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו׃ רַחוּם וְחַנּוּן יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חָסֶד׃
9 10 לֹא־לָנֶצַח יָרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִטּוֹר׃ לֹא כַחֲטָאֵינוּ עָשָׂה לָנוּ
11 וְלֹא כַעֲוֺנֹתֵינוּ גָּמַל עָלֵינוּ׃ כִּי כִגְבֹהַּ שָׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ גָּבַר
12 חַסְדּוֹ עַל־יְרֵאָיו׃ כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת־
13 14 פְּשָׁעֵינוּ׃ כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים רִחַם יְהוָה עַל־יְרֵאָיו׃ כִּי הוּא
15 יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ׃ אֱנוֹשׁ כֶּחָצִיר יָמָיו כְּצִיץ
16 הַשָּׂדֶה כֵּן יָצִיץ׃ כִּי רוּחַ עָבְרָה־בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְלֹא־יַכִּירֶנּוּ עוֹד
17 מְקוֹמוֹ׃ וְחֶסֶד יְהוָה ׀ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם עַל־יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ
18 19 לִבְנֵי בָנִים׃ לְשֹׁמְרֵי בְרִיתוֹ וּלְזֹכְרֵי פִקֻּדָיו לַעֲשׂוֹתָם׃ יְהוָה
20 בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה׃ בָּרֲכוּ יְהוָה ׀ מַלְאָכָיו
21 גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ׃ בָּרֲכוּ יְהוָה כָּל־צְבָאָיו
22 מְשָׁרְתָיו עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ׃ בָּרֲכוּ יְהוָה ׀ כָּל־מַעֲשָׂיו בְּכָל־מְקֹמוֹת
קד 1 מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּרֲכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה׃ קד בָּרֲכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה
2 יְהוָה אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ׃ עֹטֶה־אוֹר כַּשַּׂלְמָה
3 נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה׃ הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו הַשָּׂם־עָבִים
4 רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃ עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו

כחי׳ ק׳ פתח באתנח

ר״א לחדש

5 6 אֵשׁ לֹהֵט׃ יָסַד־אֶרֶץ עַל־מְכוֹנֶיהָ בַּל־תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד׃ תְּהוֹם
7 כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ עַל־הָרִים יַעַמְדוּ־מָיִם׃ מִן־גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן מִן־
8 קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן׃ יַעֲלוּ הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת אֶל־מְקוֹם זֶה ׀
9 יָסַדְתָּ לָהֶם׃ גְּבוּל־שַׂמְתָּ בַּל־יַעֲבֹרוּן בַּל־יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ׃
10 11 הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים בַּנְּחָלִים בֵּין הָרִים יְהַלֵּכוּן׃ יַשְׁקוּ כָּל־חַיְתוֹ
12 שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ פְרָאִים צְמָאָם׃ עֲלֵיהֶם עוֹף־הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין
13 עֳפָאיִם יִתְּנוּ־קוֹל׃ מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ
14 תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ׃ מַצְמִיחַ חָצִיר ׀ לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם
15 לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן־הָאָרֶץ׃ וְיַיִן ׀ יְשַׂמַּח לְבַב־אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל
16 פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב־אֱנוֹשׁ יִסְעָד׃ יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי יְהוָה אַרְזֵי
17 לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע׃ אֲשֶׁר־שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים
18 19 בֵּיתָהּ׃ הָרִים הַגְּבֹהִים לַיְּעֵלִים סְלָעִים מַחְסֶה לַשְׁפַנִּים׃ עָשָׂה
20 יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ׃ תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ־
21 תִרְמֹשׂ כָּל־חַיְתוֹ־יָעַר׃ הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל
22 23 אָכְלָם׃ תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל־מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן׃ יֵצֵא
24 אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי־עָרֶב׃ מָה־רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ׀ יְהוָה כֻּלָּם
25 בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ׃ זֶה ׀ הַיָּם גָּדוֹל וּרְחַב יָדָיִם
26 שָׁם־רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת עִם־גְּדֹלוֹת׃ שָׁם אֳנִיּוֹת
27 יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶה ׀ יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק־בּוֹ׃ כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת
28 אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב׃
29 תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל־עֲפָרָם יְשׁוּבוּן׃
30 31 תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ יִבָּרֵאוּן וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה׃ יְהִי כְבוֹד יְהוָה
32 לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו׃ הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד יִגַּע
33 בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃ אָשִׁירָה לַיהוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי׃
34 35 יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּיהוָה׃ יִתַּמּוּ חַטָּאִים ׀ מִן־
הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים ׀ עוֹד אֵינָם בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה הַלְלוּ־יָהּ׃ קה
1 2 קה הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בִּשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו׃ שִׁירוּ
3 לוֹ זַמְּרוּ־לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאוֹתָיו׃ הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח

4 5 לֵב ׀ מְבַקְשֵׁי יְהוָה׃ דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד׃ זִכְרוּ
6 נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי־פִיו׃ זֶרַע אַבְרָהָם עַבְדּוֹ
7 בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו׃ הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו׃
8 9 זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר׃ אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־
10 אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק׃ וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל
11 בְּרִית עוֹלָם׃ לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם׃
12 13 בִּהְיוֹתָם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ׃ וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי
14 מִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר׃ לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם
15 16 מְלָכִים׃ אַל־תִּגְּעוּ בִמְשִׁיחָי וְלִנְבִיאַי אַל־תָּרֵעוּ׃ וַיִּקְרָא רָעָב
17 עַל־הָאָרֶץ כָּל־מַטֵּה־לֶחֶם שָׁבָר׃ שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֶבֶד
18 19 נִמְכַּר יוֹסֵף׃ עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלוֹ* בַּרְזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ׃ עַד־עֵת בֹּא רגליו ק׳
20 דְבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרָפָתְהוּ׃ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיַּתִּירֵהוּ מֹשֵׁל עַמִּים
21 22 וַיְפַתְּחֵהוּ׃ שָׂמוֹ אָדוֹן לְבֵיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־קִנְיָנוֹ׃ לֶאְסֹר שָׂרָיו
23 בְּנַפְשׁוֹ וּזְקֵנָיו יְחַכֵּם׃ וַיָּבֹא יִשְׂרָאֵל מִצְרָיִם וְיַעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ־
24 25 חָם׃ וַיֶּפֶר אֶת־עַמּוֹ מְאֹד וַיַּעֲצִמֵהוּ מִצָּרָיו׃ הָפַךְ לִבָּם לִשְׂנֹא
26 עַמּוֹ לְהִתְנַכֵּל בַּעֲבָדָיו׃ שָׁלַח מֹשֶׁה עַבְדּוֹ אַהֲרֹן אֲשֶׁר בָּחַר־
27 28 בּוֹ׃ שָׂמוּ־בָם דִּבְרֵי אֹתוֹתָיו וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ חָם׃ שָׁלַח חֹשֶׁךְ
29 וַיַּחְשִׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ*׃ הָפַךְ אֶת־מֵימֵיהֶם לְדָם וַיָּמֶת דבריו ק׳
30 31 אֶת־דְּגָתָם׃ שָׁרַץ אַרְצָם צְפַרְדְּעִים בְּחַדְרֵי מַלְכֵיהֶם׃ אָמַר
32 וַיָּבֹא עָרֹב כִּנִּים בְּכָל־גְּבוּלָם׃ נָתַן גִּשְׁמֵיהֶם בָּרָד אֵשׁ לֶהָבוֹת
33 34 בְּאַרְצָם׃ וַיַּךְ גַּפְנָם וּתְאֵנָתָם וַיְשַׁבֵּר עֵץ גְּבוּלָם׃ אָמַר וַיָּבֹא
35 אַרְבֶּה וְיֶלֶק וְאֵין מִסְפָּר׃ וַיֹּאכַל כָּל־עֵשֶׂב בְּאַרְצָם וַיֹּאכַל פְּרִי
36 37 אַדְמָתָם׃ וַיַּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם׃ וַיּוֹצִיאֵם
38 בְּכֶסֶף וְזָהָב וְאֵין בִּשְׁבָטָיו כּוֹשֵׁל׃ שָׂמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי־
39 נָפַל פַּחְדָּם עֲלֵיהֶם׃ פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ וְאֵשׁ לְהָאִיר לָיְלָה׃
40 41 שָׁאַל וַיָּבֵא שְׂלָו* וְלֶחֶם שָׁמַיִם יַשְׂבִּיעֵם׃ פָּתַח צוּר וַיָּזוּבוּ מָיִם שליו ק׳
42 הָלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר׃ כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קָדְשׁוֹ אֶת־אַבְרָהָם עַבְדּוֹ׃
43 44 וַיּוֹצִא עַמּוֹ בְשָׂשׂוֹן בְּרִנָּה אֶת־בְּחִירָיו׃ וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם

כ״ב לחדש

45 וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ׃ בַּעֲבוּר ׀ יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְצֹרוּ
קו 1 הַלְלוּיָהּ׃ קו הַלְלוּיָהּ ׀ הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
2 3 מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְהוָה יַשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ׃ אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט
4 עֹשֵׂה צְדָקָה בְכָל־עֵת׃ זָכְרֵנִי יְהוָה בִּרְצוֹן עַמֶּךָ פָּקְדֵנִי
5 בִּישׁוּעָתֶךָ׃ לִרְאוֹת ׀ בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחַת גּוֹיֶךָ
6 לְהִתְהַלֵּל עִם־נַחֲלָתֶךָ׃ חָטָאנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ הֶעֱוִינוּ הִרְשָׁעְנוּ׃
7 אֲבוֹתֵינוּ בְמִצְרַיִם ׀ לֹא־הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רֹב
8 חֲסָדֶיךָ וַיַּמְרוּ עַל־יָם בְּיַם־סוּף׃ וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ
9 אֶת־גְּבוּרָתוֹ׃ וַיִּגְעַר בְּיַם־סוּף וַיֶּחֱרָב וַיּוֹלִיכֵם בַּתְּהֹמוֹת כַּמִּדְבָּר׃
10 11 וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׂוֹנֵא וַיִּגְאָלֵם מִיַּד אוֹיֵב׃ וַיְכַסּוּ־מַיִם צָרֵיהֶם
12 13 אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר׃ וַיַּאֲמִינוּ בִדְבָרָיו יָשִׁירוּ תְּהִלָּתוֹ׃ מִהֲרוּ
14 שָׁכְחוּ מַעֲשָׂיו לֹא־חִכּוּ לַעֲצָתוֹ׃ וַיִּתְאַוּוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ־
15 16 אֵל בִּישִׁימוֹן׃ וַיִּתֵּן לָהֶם שֶׁאֱלָתָם וַיְשַׁלַּח רָזוֹן בְּנַפְשָׁם׃ וַיְקַנְאוּ
17 לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ יְהוָה׃ תִּפְתַּח־אֶרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן
18 וַתְּכַס עַל־עֲדַת אֲבִירָם׃ וַתִּבְעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לֶהָבָה תְּלַהֵט
19 20 רְשָׁעִים׃ יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחֹרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסֵּכָה׃ וַיָּמִירוּ אֶת־כְּבוֹדָם
21 בְּתַבְנִית שׁוֹר אֹכֵל עֵשֶׂב׃ שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעָם עֹשֶׂה גְדֹלוֹת
22 23 בְּמִצְרָיִם׃ נִפְלָאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נוֹרָאוֹת עַל־יַם־סוּף׃ וַיֹּאמֶר
לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ
24 25 מֵהַשְׁחִית׃ וַיִּמְאֲסוּ בְּאֶרֶץ חֶמְדָּה לֹא־הֶאֱמִינוּ לִדְבָרוֹ׃ וַיֵּרָגְנוּ
26 בְאָהֳלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה׃ וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם
27 28 בַּמִּדְבָּר׃ וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם וּלְזָרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת׃ וַיִּצָּמְדוּ לְבַעַל
29 פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים׃ וַיַּכְעִיסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרָץ־בָּם
30 31 מַגֵּפָה׃ וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה׃ וַתֵּחָשֶׁב לוֹ
32 לִצְדָקָה לְדֹר וָדֹר עַד־עוֹלָם׃ וַיַּקְצִיפוּ עַל־מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע
33 34 לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם׃ כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו׃ לֹא־
35 הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם׃ וַיִּתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם
36 וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם׃ וַיַּעַבְדוּ אֶת־עֲצַבֵּיהֶם וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ׃

37 38 וַיִּזְבְּחוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לַשֵּׁדִים׃ וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַּם־
בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זִבְּחוּ לַעֲצַבֵּי כְנָעַן וַתֶּחֱנַף הָאָרֶץ
39 40 בַּדָּמִים׃ וַיִּטְמְאוּ בְמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה
41 בְּעַמּוֹ וַיְתָעֵב אֶת־נַחֲלָתוֹ׃ וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם
42 43 שֹׂנְאֵיהֶם׃ וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּכָּנְעוּ תַּחַת יָדָם׃ פְּעָמִים
44 רַבּוֹת יַצִּילֵם וְהֵמָּה יַמְרוּ בַעֲצָתָם וַיָּמֹכּוּ בַּעֲוֺנָם׃ וַיַּרְא
45 בַּצַּר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם׃ וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם
46 כְּרֹב חֲסָדָו*׃ וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָּל־שׁוֹבֵיהֶם׃ *חסדיו ק׳
47 הוֹשִׁיעֵנוּ ׀ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם
48 קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ׃ בָּרוּךְ יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מִן־הָעוֹלָם ׀ וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן הַלְלוּ־יָהּ׃

ספר חמישי׃

יום ו׳.

קז
1 2 קז הֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי יְהוָה
3 אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד־צָר׃ וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב
4 מִצָּפוֹן וּמִיָּם׃ תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ׃
5 6 רְעֵבִים גַּם־צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטָּף׃ וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה
7 בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם׃ וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה לָלֶכֶת
8 9 אֶל־עִיר מוֹשָׁב׃ יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ כִּי־
10 הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא־טוֹב׃ יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ
11 וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל׃ כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֶלְיוֹן
12 13 נָאָצוּ׃ וַיַּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם כָּשְׁלוּ וְאֵין עֹזֵר׃ וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה
14 בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם׃ יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת
15 וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק׃ יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃
16 17 כִּי־שִׁבַּר דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בַרְזֶל גִּדֵּעַ׃ אֱוִלִים מִדֶּרֶךְ
18 פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֺנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ׃ כָּל־אֹכֶל תְּתַעֵב נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד־

19 שַׁעֲרֵי מָוֶת׃ וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם׃
20 21 יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם׃ יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ
22 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ וְיִזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וִיסַפְּרוּ מַעֲשָׂיו
23 בְּרִנָּה׃ ׆ יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי מְלָאכָה
24 בְּמַיִם רַבִּים׃ ׆ הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה
25 וְנִפְלְאוֹתָיו בִּמְצוּלָה׃ ׆ וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ
26 סְעָרָה וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו׃ ׆ יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ
27 תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוֹגָג׃ ׆ יָחוֹגּוּ וְיָנוּעוּ
28 כַּשִּׁכּוֹר וְכָל־חָכְמָתָם תִּתְבַּלָּע׃ ׆ וַיִּצְעֲקוּ אֶל־
29 יְהוָה בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם׃ יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה
30 31 וַיֶּחֱשׁוּ גַּלֵּיהֶם׃ וַיִּשְׂמְחוּ כִי־יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל־מְחוֹז חֶפְצָם׃ יוֹדוּ
32 לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ וִירֹמְמוּהוּ בִּקְהַל־עָם
33 וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ׃ יָשֵׂם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמֹצָאֵי מַיִם
34 35 לְצִמָּאוֹן׃ אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה מֵרָעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ׃ יָשֵׂם מִדְבָּר
36 לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמֹצָאֵי מָיִם׃ וַיּוֹשֶׁב שָׁם רְעֵבִים וַיְכוֹנְנוּ
37 עִיר מוֹשָׁב׃ וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְּעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה׃
38 39 וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהֶמְתָּם לֹא יַמְעִיט׃ וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ
40 מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן׃ ׆ שֹׁפֵךְ בּוּז עַל־נְדִיבִים
41 וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא־דָרֶךְ׃ וַיְשַׂגֵּב אֶבְיוֹן מֵעוֹנִי וַיָּשֶׂם כַּצֹּאן
42 43 מִשְׁפָּחוֹת׃ יִרְאוּ יְשָׁרִים וְיִשְׂמָחוּ וְכָל־עַוְלָה קָפְצָה פִּיהָ׃ מִי־
קח 1 חָכָם וְיִשְׁמָר־אֵלֶּה וְיִתְבּוֹנְנוּ חַסְדֵי יְהוָה׃ קח שִׁיר מִזְמוֹר
2 3 לְדָוִד׃ נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה אַף־כְּבוֹדִי׃ עוּרָה
4 הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר׃ אוֹדְךָ בָעַמִּים ׀ יְהוָה וַאֲזַמֶּרְךָ
5 בַּלְאֻמִּים׃ כִּי־גָדוֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃
6 7 רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן
8 יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה
9 אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד׃ לִי גִלְעָד ׀ לִי מְנַשֶּׁה
10 וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי׃ מוֹאָב ׀ סִיר רַחְצִי עַל

פתח באתנח

ר״ג לחדש

11 אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עֲלֵי־פְלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע׃ מִי יֹבִלֵנִי עִיר
12 מִבְצָר מִי נָחַנִי עַד־אֱדוֹם׃ הֲלֹא־אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא
13 אֱלֹהִים בְּצִבְאֹתֵינוּ׃ הָבָה־לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם׃
14 קט 1 בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ׃ קט לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד
2 מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ׃ כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי
3 פָּתָחוּ דִּבְּרוּ אִתִּי לְשׁוֹן שָׁקֶר׃ וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי פתח בס״פ
4 5 חִנָּם׃ תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה׃ וַיָּשִׂימוּ עָלַי רָעָה
6 תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי׃ הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן
7 יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ׃ בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה׃
8 9 יִהְיוּ־יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר׃ יִהְיוּ־בָנָיו יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ
10 11 אַלְמָנָה׃ וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם׃ יְנַקֵּשׁ
12 נוֹשֶׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ׃ אַל־יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד
13 וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו׃ יְהִי־אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח
14 שְׁמָם׃ יִזָּכֵר ׀ עֲוֺן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח׃
15 16 יִהְיוּ נֶגֶד־יְהוָה תָּמִיד וְיַכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר
עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת׃
17 18 וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ׃ וַיִּלְבַּשׁ
19 קְלָלָה כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו׃ תְּהִי־לוֹ
20 כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרֶהָ׃ זֹאת פְּעֻלַּת שֹׂטְנַי מֵאֵת
21 יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי׃ וְאַתָּה ׀ יְהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי
22 לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי׃ כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי
23 24 חָלַל בְּקִרְבִּי׃ כְּצֵל־כִּנְטוֹתוֹ נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה׃ בִּרְכַּי
25 כָּשְׁלוּ מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן׃ וַאֲנִי ׀ הָיִיתִי חֶרְפָּה לָהֶם
26 יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם׃ עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הוֹשִׁיעֵנִי כְחַסְדֶּךָ׃
27 28 וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹּאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ׃ יְקַלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה
29 תְבָרֵךְ קָמוּ ׀ וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח׃ יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה וְיַעֲטוּ
30 כַמְעִיל בָּשְׁתָּם׃ אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ׃
31 קי 1 כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ׃ קי לְדָוִד

מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה ׀ לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם
2 לְרַגְלֶיךָ׃ מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ׃
3 עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר לְךָ טַל
4 יַלְדֻתֶיךָ׃ נִשְׁבַּע יְהוָה ׀ וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־
5 דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק׃ אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים׃
6 7 יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה׃ מִנַּחַל
קיא 1 בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ׃ קיא הַלְלוּיָהּ ׀ אוֹדֶה יְהוָה
2 בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה׃ גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים
3 4 לְכָל־חֶפְצֵיהֶם׃ הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זֵכֶר
5 עָשָׂה לְנִפְלְאֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה׃ טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר
6 לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ׃ כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
7 8 גּוֹיִם׃ מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו׃ סְמוּכִים
9 לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר׃ פְּדוּת ׀ שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה
10 לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ׃ רֵאשִׁית חָכְמָה ׀
יִרְאַת יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃
קיב 1 קיב הַלְלוּיָהּ ׀ אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו
2 3 חָפֵץ מְאֹד׃ גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר יְשָׁרִים יְבֹרָךְ׃ הוֹן
4 וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים
5 חַנּוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק׃ טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו
6 בְּמִשְׁפָּט׃ כִּי־לְעוֹלָם לֹא יִמּוֹט לְזֵכֶר עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק׃
7 8 מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה׃ סָמוּךְ לִבּוֹ
9 לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו׃ פִּזַּר ׀ נָתַן לָאֶבְיוֹנִים
10 צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד׃ רָשָׁע יִרְאֶה ׀ וְכָעָס
קיג 1 שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃ קיג הַלְלוּיָהּ ׀
2 הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה׃ יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ
3 מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה׃
4 5 רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם ׀ יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ׃ מִי כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ
6 7 הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת׃ הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ׃ מְקִימִי

כ״ד לחודש

8 מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן׃ לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם
9 נְדִיבֵי עַמּוֹ׃ מוֹשִׁיבִי ׀ עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּ־יָהּ׃
קיד 1 2 קיד בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז׃ הָיְתָה
3 יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו׃ הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב
4 5 לְאָחוֹר׃ הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן׃ מַה־לְּךָ הַיָּם
6 כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר׃ הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת
7 8 כִּבְנֵי־צֹאן׃ מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב׃ הַהֹפְכִי
קטו 1 הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם׃ * קטו לֹא סתומה
לָנוּ יְהוָה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ׃
2 3 לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם׃ וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל
4 אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה׃ עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃
5 6 פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא
7 יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן׃ יְדֵיהֶם ׀ וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם
8 וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר
9 10 בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ בֵּית
11 אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ
12 בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית
13 יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן׃ יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־
14 15 הַגְּדֹלִים׃ יֹסֵף יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם׃ בְּרוּכִים אַתֶּם
16 לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן
17 18 לִבְנֵי־אָדָם׃ לֹא־הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה׃ וַאֲנַחְנוּ ׀
קטז 1 נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ׃ קטז אָהַבְתִּי כִּי־
2 יִשְׁמַע ׀ יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי׃ כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא׃
3 אֲפָפוּנִי ׀ חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא׃
4 5 וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה נַפְשִׁי׃ חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק
6 7 וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם׃ שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ׃ שׁוּבִי
8 נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי׃ כִּי חִלַּצְתָּ ׀ נַפְשִׁי מִמָּוֶת
9 אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי׃ אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה

10 11 בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים׃ הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד׃ אֲנִי
12 אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב׃ מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי
13 14 עָלָי׃ כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיהוָה
15 אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ׃ יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו׃
16 אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי׃
17 18 לְךָ־אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם
19 נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ׃ בְּחַצְרוֹת ׀ בֵּית יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם
קיז 1 הַלְלוּיָהּ׃ קיז הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים׃
2 קיח 1 כִּי גָבַר עָלֵינוּ ׀ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ׃ קיח הוֹדוּ
2 לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם
3 4 חַסְדּוֹ׃ יֹאמְרוּ נָא בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ יֹאמְרוּ נָא
5 יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי
6 7 בַמֶּרְחָבְיָהּ׃ יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם׃ יְהוָה
8 לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ
9 10 בָּאָדָם׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים׃ כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי
11 בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃ סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃ פתח בס״פ
12 13 סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃ דַּחֹה
14 דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי׃ עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה׃
15 16 קוֹל ׀ רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל׃ יְמִין
17 יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל׃ לֹא אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה
18 19 וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ׃ יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי׃ פִּתְחוּ
20 לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ׃ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים
21 22 יָבֹאוּ בוֹ׃ אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה׃ אֶבֶן מָאֲסוּ
23 הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה׃ מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא
24 נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ׃ זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ׃
25 26 אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא׃ בָּרוּךְ הַבָּא
27 בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה׃ אֵל ׀ יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ
28 אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ׃ אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ

29 אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ׃ הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
קיט 1 קיט אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
ב״ה לחדש
2 3 יְהוָה׃ אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ׃ אַף לֹא־
4 פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ׃ אַתָּה צִוִּיתָה פִקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר
5 6 מְאֹד׃ אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ׃ אָז לֹא־אֵבוֹשׁ
7 בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֺתֶיךָ׃ אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי
8 מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד׃
9 10 בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ׃ בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ
פתח באתנח
11 אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֺתֶיךָ׃ בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־
12 13 לָךְ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי* כֹּל מִשְׁפְּטֵי־
14 15 פִיךָ׃ בְּדֶרֶךְ עֵדְוֺתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל כָּל־הוֹן׃ בְּפִקֻּדֶיךָ אָשִׂיחָה
16 וְאַבִּיטָה אֹרְחֹתֶיךָ׃ בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ׃
17 18 גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ׃ גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה
19 נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃ גֵּר אָנֹכִי בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי
20 מִצְוֺתֶיךָ׃ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת׃
21 22 גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֺתֶיךָ׃ גַּל מֵעָלַי
23 חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים בִּי
24 נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ גַּם־עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃
25 26 דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
27 28 חֻקֶּיךָ׃ דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ דָּלְפָה
29 נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי כִּדְבָרֶךָ׃ דֶּרֶךְ שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ
30 31 חָנֵּנִי׃ דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃ דָּבַקְתִּי בְעֵדְוֺתֶיךָ
32 יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ דֶּרֶךְ־מִצְוֺתֶיךָ אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃
33 34 הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה
35 תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב׃ הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֺתֶיךָ
36 כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֺתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע׃
37 38 הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי׃ הָקֵם לְעַבְדְּךָ
39 אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃ הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי

40 כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים׃ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃
41 42 וִיבֹאֻנִי חֲסָדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃ וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר
43 כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃ וְאַל־תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי
44 לְמִשְׁפָּטֶךָ יִחָלְתִּי׃ וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃
45 46 וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד
47 מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃ וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֺתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃
48 וְאֶשָּׂא כַפַּי אֶל־מִצְוֺתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ׃
49 50 זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ זֹאת נֶחָמָתִי
51 בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ זֵדִים הֱלִיצֻנִי עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ
52 לֹא נָטִיתִי׃ זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה וָאֶתְנֶחָם׃
53 54 זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תּוֹרָתֶךָ׃ זְמִרוֹת הָיוּ
55 לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי׃ זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה
56 וָאֶשְׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ׃ זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃
57 58 חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃ חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב
59 חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃ חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃
60 61 חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֺתֶיךָ׃ חֶבְלֵי רְשָׁעִים
62 עִוְּדֻנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ
63 עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
64 פִּקּוּדֶיךָ׃ חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי׃
65 66 טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה כִּדְבָרֶךָ׃ טוּב טַעַם וָדַעַת
67 לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֺתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי׃ טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה
68 69 אִמְרָתְךָ שָׁמָרְתִּי׃ טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ טָפְלוּ
70 עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֶצֹּר פִּקּוּדֶיךָ׃ טָפַשׁ כַּחֵלֶב
71 לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ טוֹב־לִי כִי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן
72 אֶלְמַד חֻקֶּיךָ׃ טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף׃
73 74 יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה מִצְוֺתֶיךָ׃ יְרֵאֶיךָ
75 יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק
76 מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה עִנִּיתָנִי׃ יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתֶךָ

77 78 לְעַבְדֶּךָ׃ יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ יֵבֹשׁוּ
79 זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ יָשׁוּבוּ־לִי יְרֵאֶיךָ
80 וְיֹדְעוּ* עֵדֹתֶיךָ׃ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ׃
וידעי ק׳
81 82 כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ
83 לֵאמֹר מָתַי תְּנַחֲמֵנִי׃ כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
84 שָׁכָחְתִּי׃ כַּמָּה יְמֵי עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי מִשְׁפָּט׃
85 86 כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ׃ כָּל־מִצְוֺתֶיךָ
87 אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי׃ כִּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי
88 לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ׃ כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃
89 90 לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ לְדֹר וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ
91 כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד׃ לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל
92 93 עֲבָדֶיךָ׃ לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ לְעוֹלָם
94 לֹא־אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי־בָם חִיִּיתָנִי׃ לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי
95 כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ
96 אֶתְבּוֹנָן׃ לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד׃
*97 98 מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי׃ מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי
כ״ו לחדש
99 מִצְוֺתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי׃ מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֺתֶיךָ
100 101 שִׂיחָה לִי׃ מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃ מִכָּל־אֹרַח
102 רָע כָּלִאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃ מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־
פתח באתנח
103 סָרְתִּי כִּי־אַתָּה הוֹרֵתָנִי׃ מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ
104 לְפִי׃ מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי ׀ כָּל־אֹרַח שָׁקֶר׃
105 106 נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃ נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר
107 מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ נַעֲנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ׃
108 109 נִדְבוֹת פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ נַפְשִׁי בְכַפִּי
110 תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי
111 וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃ נָחַלְתִּי עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן
112 לִבִּי הֵמָּה׃ נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב׃
113 114 סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה

115 לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ סוּרוּ מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֺת אֱלֹהָי׃
116 117 סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי׃ סְעָדֵנִי
118 וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד׃ סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ
119 כִּי־שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם׃ סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
120 אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ׃ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי׃
121 122 עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי׃ עֲרֹב עַבְדְּךָ
123 לְטוֹב אַל־יַעַשְׁקֻנִי זֵדִים׃ עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
124 125 צִדְקֶךָ׃ עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי׃ עַבְדְּךָ־
126 אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ׃ עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה
127 הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ׃ עַל־כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֺתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז׃
128 עַל־כֵּן ׀ כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי׃
129 130 פְּלָאוֹת עֵדְוֺתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי׃ פֵּתַח דְּבָרֶיךָ
131 יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים׃ פִּי־פָעַרְתִּי וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֺתֶיךָ
132 133 יָאָבְתִּי׃ פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ פְּעָמַי הָכֵן
134 בְּאִמְרָתֶךָ וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָל־אָוֶן׃ פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
135 וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ׃ פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי אֶת־
136 חֻקֶּיךָ׃ פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ׃
137 138 צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ׃ צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה
139 140 מְאֹד׃ צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי׃ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ
141 מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ׃ צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
142 143 צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת׃ צַר־וּמָצוֹק מְצָאוּנִי
144 מִצְוֺתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ צֶדֶק עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה׃
145 146 קָרָאתִי בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה׃ קְרָאתִיךָ
147 הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ׃ קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה
148 לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ׃
149 150 קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי׃ קָרְבוּ רֹדְפֵי
151 זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ׃ קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֺתֶיךָ
152 אֱמֶת׃ קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם׃

153 154 רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי
155 לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃ רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃
156 157 רַחֲמֶיךָ רַבִּים ׀ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ רַבִּים רֹדְפַי וְצָרָי
158 מֵעֵדְוֺתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃ רָאִיתִי בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר
159 אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃ רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה
160 כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃ רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃
161 162 שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְיךָ* פָּחַד לִבִּי׃ שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־
163 אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃ שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ
164 165 אָהָבְתִּי׃ שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ שָׁלוֹם רָב
166 לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל׃ שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ
167 יְהוָה וּמִצְוֺתֶיךָ עָשִׂיתִי׃ שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם
168 מְאֹד׃ שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ׃
169 170 תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי׃ תָּבוֹא תְּחִנָּתִי
171 לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי׃ תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי
172 173 חֻקֶּיךָ׃ תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֺתֶיךָ צֶּדֶק׃ תְּהִי־יָדְךָ
174 לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי׃ תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה
175 וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֻנִי׃
176 תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֺתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
קכ 1 קכ שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי׃
2 3 יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר* מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה׃ מַה־יִּתֵּן לְךָ
4 וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה׃ חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי
5 רְתָמִים׃ אוֹיָה לִי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ* שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר׃
6 7 רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם׃ אֲנִי שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר
קכא 1 הֵמָּה לַמִּלְחָמָה׃ קכא שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־
2 הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי׃ עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃
3 4 אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ׃ הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא
5 יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל׃ יְהוָה שֹׁמְרֶךָ יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ׃
6 7 יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה׃ יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע

פתח באתנח

8 יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃
קכב 1 קכב שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְהוָה
2 3 נֵלֵךְ׃ עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם׃ יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה
4 כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו׃ שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
5 לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה׃ כִּי שָׁמָּה ׀ יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט
6 7 כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד׃ שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ׃ יְהִי־
8 שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ׃ לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
פתח באתנח 9 נָּא שָׁלוֹם בָּךְ׃ לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ׃
קכג 1 קכג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת־עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם׃
2 הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל־יַד
3 גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ׃ חָנֵּנוּ יְהוָה
4 חָנֵּנוּ כִּי־רַב שָׂבַעְנוּ בוּז׃ רַבַּת שָׂבְעָה־לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג
קכד 1 הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵיוֹנִים׃ קכד שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי
לגאי יונים ק׳ 2 יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל׃ לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ
3 4 בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם׃ אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ׃ אֲזַי
5 הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ׃ אֲזַי עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ
6 הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים׃ בָּרוּךְ יְהוָה שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם׃
7 נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ
קכה 8 1 נִמְלָטְנוּ׃ עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ קכה שִׁיר
הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיהוָה כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב׃
2 יְרוּשָׁלִַם הָרִים סָבִיב לָהּ וַיהוָה סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃
3 כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־יִשְׁלְחוּ
4 הַצַּדִּיקִים ׀ בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם׃ הֵיטִיבָה יְהוָה לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים
5 בְּלִבּוֹתָם׃ וְהַמַּטִּים עַקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְהוָה אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן
קכו 1 שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃ קכו שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְהוָה אֶת־
2 שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים׃ אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה
3 אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה׃ הִגְדִּיל יְהוָה
שביתנו ק׳ 4 לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים׃ שׁוּבָה יְהוָה אֶת־שְׁבִותֵנוּ כַּאֲפִיקִים

5 6 בְּנֶגֶב׃ הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ׃ הָלוֹךְ יֵלֵךְ ׀ וּבָכֹה נֹשֵׂא סגול בס"פ
קכז 1 מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו׃ קכז שִׁיר
הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה אִם־יְהוָה ׀ לֹא־יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו
2 בּוֹ אִם־יְהוָה לֹא־יִשְׁמָר־עִיר שָׁוְא ׀ שָׁקַד שׁוֹמֵר׃ שָׁוְא לָכֶם ׀
מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי־שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ
3 4 שֵׁנָא׃ הִנֵּה נַחֲלַת יְהוָה בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן׃ כְּחִצִּים בְּיַד־
5 גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת־אַשְׁפָּתוֹ
קכח 1 מֵהֶם לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי־יְדַבְּרוּ אֶת־אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר׃ קכח שִׁיר
2 הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְהוָה הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו׃ יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי
3 תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ׃ אֶשְׁתְּךָ ׀ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ
4 בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ׃ הִנֵּה כִי־כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר
5 יְרֵא יְהוָה׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָםִ כֹּל יְמֵי
קכט 6 חַיֶּיךָ׃ וּרְאֵה־בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃ קכט שִׁיר פתח באתנח
1 2 הַמַּעֲלוֹת רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל׃ רַבַּת צְרָרוּנִי
3 מִנְּעוּרָי גַּם לֹא יָכְלוּ לִי׃ עַל־גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ
4 5 לְמַעֲנוֹתָם׃ יְהוָה צַדִּיק קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים׃ יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר למעניתם ק'
6 7 כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן׃ יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ׃ שֶׁלֹּא
8 מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר׃ וְלֹא אָמְרוּ ׀ הָעֹבְרִים בִּרְכַּת
קל 1 יְהוָה אֲלֵיכֶם בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יְהוָה׃ קל שִׁיר הַמַּעֲלוֹת
2 מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְהוָה׃ אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ
3 קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי׃ אִם־עֲוֺנוֹת תִּשְׁמָר־יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד׃
4 5 כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ קִוִּיתִי יְהוָה קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ
6 7 הוֹחָלְתִּי׃ נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר׃ יַחֵל סגול
8 יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה כִּי־עִם־יְהוָה הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת׃ וְהוּא באתנח
קלא 1 יִפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֺנֹתָיו׃ קלא שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד
יְהוָה ׀ לֹא־גָבַהּ לִבִּי וְלֹא־רָמוּ עֵינַי וְלֹא־הִלַּכְתִּי ׀ בִּגְדֹלוֹת פתח
2 וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי׃ אִם־לֹא שִׁוִּיתִי ׀ וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי באתנח
3 אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי׃ יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־

קלב 1 עוֹלָם׃ קלב שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר־יְהוָה לְדָוִד אֵת כָּל־עֻנּוֹתוֹ׃
2 3 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַיהוָה נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב׃ אִם־אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי
4 אִם־אֶעֱלֶה עַל־עֶרֶשׂ יְצוּעָי׃ אִם־אֶתֵּן שְׁנָת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי
5 6 תְּנוּמָה׃ עַד־אֶמְצָא מָקוֹם לַיהוָה מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב׃ הִנֵּה־
7 שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי־יָעַר׃ נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו
8 נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדֹם רַגְלָיו׃ קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ׃
9 10 כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ׃ בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־
11 תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃ נִשְׁבַּע יְהוָה ׀ לְדָוִד אֱמֶת לֹא־יָשׁוּב מִמֶּנָּה
12 מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא־לָךְ׃ אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ ׀ בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי
13 זוֹ אֲלַמְּדֵם גַּם־בְּנֵיהֶם עֲדֵי־עַד יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא־לָךְ׃ כִּי־בָחַר יְהוָה
14 בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ׃ זֹאת־מְנוּחָתִי עֲדֵי־עַד פֹּה אֵשֵׁב כִּי
15 16 אִוִּתִיהָ׃ צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ לָחֶם׃ וְכֹהֲנֶיהָ
17 אַלְבִּישׁ יֶשַׁע וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ׃ שָׁם ׀ אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד
18 עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי׃ אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ׃
קלג 1 קלג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הִנֵּה מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים
2 גַּם־יָחַד׃ כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב ׀ עַל־הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל־הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן
3 שֶׁיֹּרֵד עַל־פִּי מִדּוֹתָיו׃ כְּטַל־חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי
קלד 1 שָׁם ׀ צִוָּה יְהוָה אֶת־הַבְּרָכָה חַיִּים עַד־הָעוֹלָם׃ קלד שִׁיר
הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה כָּל־עַבְדֵי יְהוָה הָעֹמְדִים בְּבֵית־
2 3 יְהוָה בַּלֵּילוֹת׃ שְׂאוּ־יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה
קלה 1 מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ קלה הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם
ר"ח לחדש
2 יְהוָה הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה׃ שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת בֵּית
3 4 אֱלֹהֵינוּ׃ הַלְלוּיָהּ כִּי־טוֹב יְהוָה זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים׃ כִּי־יַעֲקֹב
5 בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ׃ כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה
6 וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל־אֱלֹהִים׃ כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ יְהוָה עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם
7 וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל־תְּהֹמוֹת׃ מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ
8 בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו׃ שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי
9 מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה׃ שָׁלַח ׀ אוֹתֹת וּמֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי

10 מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו׃ שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים
11 עֲצוּמִים׃ לְסִיחוֹן ׀ מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל
12 13 מַמְלְכוֹת כְּנָעַן׃ וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃ יְהוָה
14 שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר׃ כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־
15 עֲבָדָיו יִתְנֶחָם׃ עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃
16 17 פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא
18 יַאֲזִינוּ אַף אֵין־יֶשׁ־רוּחַ בְּפִיהֶם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־
19 בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ
20 אֶת־יְהוָה׃ בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה יִרְאֵי יְהוָה
21 בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ בָּרוּךְ יְהוָה ׀ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּ־יָהּ׃
קלו 1 2 הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לֵאלֹהֵי
3 הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם
4 5 חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה
6 הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם
7 8 כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אֶת־
9 הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים
10 לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם
11 כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
12 13 בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְגֹזֵר יַם־סוּף
14 לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם
15 16 חַסְדּוֹ׃ וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם־סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמוֹלִיךְ
17 עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי
18 לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
19 20 לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
21 22 כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ נַחֲלָה
23 לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי
24 25 לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־
26 בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

קלז 1 קלז על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את
2 3 ציון: על ערבים בתוכה תלינו כנרותינו: כי שם שאלונו
שובינו דברי שיר ותוללינו שמחה שירו לנו משיר ציון:
4 5 איך נשיר את שיר יהוה על אדמת נכר: אם אשכחך
6 ירושלם תשכח ימיני: תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי
7 אם לא אעלה את ירושלם על ראש שמחתי: זכר יהוה פתח
לבני אדום את יום ירושלם האמרים ערו ערו עד היסוד באתנח
8 בה: בת בבל השדודה אשרי שישלם לך את גמולך
9 שגמלת לנו: אשרי שיאחז ונפץ את עלליך אל הסלע:
קלח 1 2 קלח לדוד אודך בכל לבי נגד אלהים אזמרך: אשתחוה
אל היכל קדשך ואודה את שמך על חסדך ועל אמתך
3 כי הגדלת על כל שמך אמרתך: ביום קראתי ותענני ר'
4 תרהבני בנפשי עז: יודוך יהוה כל מלכי ארץ כי שמעו בחולם
5 6 אמרי פיך: וישירו בדרכי יהוה כי גדול כבוד יהוה: כי רם
7 יהוה ושפל יראה וגבה ממרחק יידע: אם אלך בקרב צרה
8 תחייני על אף איבי תשלח ידך ותושיעני ימינך: יהוה
יגמר בעדי יהוה חסדך לעולם מעשי ידיך אל תרף:
קלט 1 2 קלט למנצח לדוד מזמור יהוה חקרתני ותדע: אתה ידעת
3 שבתי וקומי בנתה לרעי מרחוק: ארחי ורבעי זרית וכל פתח
4 דרכי הסכנתה: כי אין מלה בלשוני הן יהוה ידעת כלה: בס"פ
5 6 אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפכה: פליאה דעת ממני פלאה
7 נשגבה לא אוכל לה: אנה אלך מרוחך ואנה מפניך ק'
8 אברח: אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך:
9 10 אשא כנפי שחר אשכנה באחרית ים: גם שם ידך תנחני
11 ותאחזני ימינך: ואמר אך חשך ישופני ולילה אור בעדני:
12 גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה:
13 14 כי אתה קנית כליתי תסכני בבטן אמי: אודך על כי
15 נוראות נפליתי נפלאים מעשיך ונפשי ידעת מאד: לא

סגול באתנח ולו ק'

נִכְחַד עָצְמִי מִמֶּךָּ אֲשֶׁר־עֻשֵּׂיתִי בַסֵּתֶר רֻקַּמְתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת
16 אָרֶץ׃ גָּלְמִי ׀ רָאוּ עֵינֶיךָ וְעַל־סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ יָמִים יֻצָּרוּ
17 וְלֹא אֶחָד בָּהֶם׃ וְלִי מַה־יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל מֶה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם׃
18 19 אֶסְפְּרֵם מֵחוֹל יִרְבּוּן הֱקִיצֹתִי וְעוֹדִי עִמָּךְ׃ אִם־תִּקְטֹל אֱלוֹהַּ ׀
20 רָשָׁע וְאַנְשֵׁי דָמִים סוּרוּ מֶנִּי׃ אֲשֶׁר יֹמְרוּךָ לִמְזִמָּה נָשֻׂא
21 לַשָּׁוְא עָרֶיךָ׃ הֲלוֹא־מְשַׂנְאֶיךָ יְהוָה ׀ אֶשְׂנָא וּבִתְקוֹמְמֶיךָ
22 23 אֶתְקוֹטָט׃ תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי׃ חָקְרֵנִי
24 אֵל וְדַע לְבָבִי בְּחָנֵנִי וְדַע שַׂרְעַפָּי׃ וּרְאֵה אִם־דֶּרֶךְ־עֹצֶב בִּי

ר"פ לחדש

קמ 1 2 וּנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ עוֹלָם׃ קמ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ חַלְּצֵנִי
3 יְהוָה מֵאָדָם רָע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי׃ אֲשֶׁר חָשְׁבוּ רָעוֹת
4 בְּלֵב כָּל־יוֹם יָגוּרוּ מִלְחָמוֹת׃ שָׁנְנוּ לְשׁוֹנָם כְּמוֹ־נָחָשׁ חֲמַת
5 עַכְשׁוּב תַּחַת שְׂפָתֵימוֹ סֶלָה׃ שָׁמְרֵנִי יְהוָה ׀ מִידֵי רָשָׁע
6 מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי אֲשֶׁר חָשְׁבוּ לִדְחוֹת פְּעָמָי׃ טָמְנוּ
גֵאִים ׀ פַּח לִי וַחֲבָלִים פָּרְשׂוּ רֶשֶׁת לְיַד־מַעְגָּל מֹקְשִׁים שָׁתוּ־לִי
7 סֶלָה׃ אָמַרְתִּי לַיהוָה אֵלִי אָתָּה הַאֲזִינָה יְהוָה קוֹל תַּחֲנוּנָי׃
8 9 יְהוִה אֲדֹנָי עֹז יְשׁוּעָתִי סַכֹּתָה לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק׃ אַל־תִּתֵּן
10 יְהוָה מַאֲוַיֵּי רָשָׁע זְמָמוֹ אַל־תָּפֵק יָרוּמוּ סֶלָה׃ רֹאשׁ מְסִבָּי
11 עֲמַל שְׂפָתֵימוֹ יְכַסּוּמוֹ׃ יִמּוֹטוּ עֲלֵיהֶם גֶּחָלִים בָּאֵשׁ יַפִּלֵם
12 בְּמַהֲמֹרוֹת בַּל־יָקוּמוּ׃ אִישׁ לָשׁוֹן בַּל־יִכּוֹן בָּאָרֶץ אִישׁ־חָמָס
13 רָע יְצוּדֶנּוּ לְמַדְחֵפֹת׃ יָדַעְתָּ כִּי־יַעֲשֶׂה יְהוָה דִּין עָנִי מִשְׁפַּט
14 אֶבְיֹנִים׃ אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ׃
קמא 1 קמא מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה קְרָאתִיךָ חוּשָׁה לִּי
2 הַאֲזִינָה קוֹלִי בְּקָרְאִי־לָךְ׃ תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת
3 כַּפַּי מִנְחַת־עָרֶב׃ שִׁיתָה יְהוָה שָׁמְרָה לְפִי נִצְּרָה עַל־דַּל
4 שְׂפָתָי׃ אַל־תַּט־לִבִּי ׀ לְדָבָר ׀ רָע לְהִתְעוֹלֵל עֲלִלוֹת ׀ בְּרֶשַׁע
5 אֶת־אִישִׁים פֹּעֲלֵי־אָוֶן וּבַל־אֶלְחַם בְּמַנְעַמֵּיהֶם׃ יֶהֶלְמֵנִי צַדִּיק ׀
חֶסֶד וְיוֹכִיחֵנִי שֶׁמֶן רֹאשׁ אַל־יָנִי רֹאשִׁי כִּי־עוֹד וּתְפִלָּתִי
6 בְּרָעוֹתֵיהֶם׃ נִשְׁמְטוּ בִידֵי־סֶלַע שֹׁפְטֵיהֶם וְשָׁמְעוּ אֲמָרַי כִּי

7 8 נָעֵֽמוּ׃ כְּמוֹ פֹלֵחַ וּבֹקֵעַ בָּאָרֶץ נִפְזְרוּ עֲצָמֵינוּ לְפִי שְׁאוֹל׃ כִּי
9 אֵלֶיךָ ׀ יֱהֹוִה אֲדֹנָי עֵינָי בְּכָה חָסִיתִי אַל־תְּעַר נַפְשִׁי׃ שָׁמְרֵנִי
10 מִידֵי־פַח יָקְשׁוּ לִי וּמֹקְשׁוֹת פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ יִפְּלוּ בְמַכְמֹרָיו רְשָׁעִים
קמב 1 יַחַד אָנֹכִי עַד־אֶעֱבוֹר׃ קמב מַשְׂכִּיל לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ
2 בַמְּעָרָה תְפִלָּה׃ קוֹלִי אֶל־יְהֹוָה אֶזְעָק קוֹלִי אֶל־יְהֹוָה אֶתְחַנָּן׃
3 4 אֶשְׁפֹּךְ לְפָנָיו שִׂיחִי צָרָתִי לְפָנָיו אַגִּיד׃ בְּהִתְעַטֵּף עָלַי ׀ רוּחִי
5 וְאַתָּה יָדַעְתָּ נְתִיבָתִי בְּאֹרַח־זוּ אֲהַלֵּךְ טָמְנוּ פַח לִי׃ הַבֵּיט
יָמִין ׀ וּרְאֵה וְאֵין־לִי מַכִּיר אָבַד מָנוֹס מִמֶּנִּי אֵין דּוֹרֵשׁ
6 לְנַפְשִׁי׃ זָעַקְתִּי אֵלֶיךָ יְהֹוָה אָמַרְתִּי אַתָּה מַחְסִי חֶלְקִי בְּאֶרֶץ
7 הַחַיִּים׃ הַקְשִׁיבָה ׀ אֶל־רִנָּתִי כִּי־דַלּוֹתִי מְאֹד הַצִּילֵנִי מֵרֹדְפַי
8 כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי׃ הוֹצִיאָה מִמַּסְגֵּר ׀ נַפְשִׁי לְהוֹדוֹת אֶת־שְׁמֶךָ
קמג 1 בִּי יַכְתִּרוּ צַדִּיקִים כִּי תִגְמֹל עָלָי׃ קמג מִזְמוֹר לְדָוִד
יְהֹוָה ׀ שְׁמַע תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֶל־תַּחֲנוּנַי בֶּאֱמֻנָתְךָ עֲנֵנִי
2 בְּצִדְקָתֶךָ׃ וְאַל־תָּבוֹא בְמִשְׁפָּט אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי לֹא־יִצְדַּק לְפָנֶיךָ
3 כָל־חָי׃ כִּי רָדַף אוֹיֵב ׀ נַפְשִׁי דִּכָּא לָאָרֶץ חַיָּתִי הוֹשִׁיבַנִי
4 בְמַחֲשַׁכִּים כְּמֵתֵי עוֹלָם׃ וַתִּתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי בְּתוֹכִי יִשְׁתּוֹמֵם
5 לִבִּי׃ זָכַרְתִּי יָמִים ׀ מִקֶּדֶם הָגִיתִי בְכָל־פָּעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ
6 7 אֲשׂוֹחֵחַ׃ פֵּרַשְׂתִּי יָדַי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי ׀ כְּאֶרֶץ־עֲיֵפָה לְךָ סֶלָה׃ מַהֵר
עֲנֵנִי ׀ יְהֹוָה כָּלְתָה רוּחִי אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־
8 יֹרְדֵי בוֹר׃ הַשְׁמִיעֵנִי בַבֹּקֶר ׀ חַסְדֶּךָ כִּי־בְךָ בָטָחְתִּי הוֹדִיעֵנִי דֶּרֶךְ־
9 זוּ אֵלֵךְ כִּי־אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי נַפְשִׁי׃ הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי ׀ יְהֹוָה אֵלֶיךָ
10 כִסִּתִי׃ לַמְּדֵנִי ׀ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ כִּי־אַתָּה אֱלוֹהָי רוּחֲךָ טוֹבָה
11 תַּנְחֵנִי בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהֹוָה תְּחַיֵּנִי בְּצִדְקָתְךָ ׀
12 תּוֹצִיא מִצָּרָה נַפְשִׁי׃ וּבְחַסְדְּךָ תַּצְמִית אֹיְבָי וְהַאֲבַדְתָּ כָּל־
קמד 1 צֹרְרֵי נַפְשִׁי כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ׃ קמד לְדָוִד ׀ בָּרוּךְ יְהֹוָה ׀ צוּרִי
2 הַמְלַמֵּד יָדַי לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי לַמִּלְחָמָה׃ חַסְדִּי וּמְצוּדָתִי מִשְׂגַּבִּי
3 וּמְפַלְטִי לִי מָגִנִּי וּבוֹ חָסִיתִי הָרוֹדֵד עַמִּי תַחְתָּי׃ יְהֹוָה מָה־
4 אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ בֶּן־אֱנוֹשׁ וַתְּחַשְּׁבֵהוּ׃ אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל

פתח באתנח

פתח באתנח

5 6 עוֹבֵר׃ יְהוָה הַט־שָׁמֶיךָ וְתֵרֵד גַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃ בְּרוֹק בָּרָק
7 וּתְפִיצֵם שְׁלַח חִצֶּיךָ וּתְהֻמֵּם׃ שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי
8 מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד בְּנֵי נֵכָר׃ אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין
9 שָׁקֶר׃ אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה־לָּךְ׃
10 הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים הַפּוֹצֶה אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה׃
11 פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי־נֵכָר אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין
12 שָׁקֶר׃ אֲשֶׁר בָּנֵינוּ ׀ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ
13 כְזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל׃ מְזָוֵינוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן
14 אֶל־זַן צֹאונֵנוּ מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ׃ אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים יתיר ו׳
15 אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה בִּרְחֹבֹתֵינוּ׃ אַשְׁרֵי הָעָם
קמה 1 שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיהוָה אֱלֹהָיו׃ קמה תְּהִלָּה לְדָוִד ל׳ לחדש
אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃
2 בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃
3 גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר׃
4 דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ׃
5 הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה׃
6 וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה׃ וגדולתך ק׳
7 זֵכֶר רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ׃
8 חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדוֹל־חָסֶד׃ יתיר ו׳
9 טוֹב־יְהוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו׃
10 יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה׃
11 כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ׃
12 לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ׃
13 מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר׃
14 סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים׃
15 עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃
16 פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן׃
17 צַדִּיק יְהוָה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו׃

18 קָר֣וֹב יְ֭הוָה לְכָל־קֹרְאָ֑יו לְכֹ֤ל אֲשֶׁ֖ר יִקְרָאֻ֣הוּ בֶאֱמֶֽת׃
19 רְצוֹן־יְרֵאָ֥יו יַעֲשֶׂ֑ה וְאֶת־שַׁוְעָתָ֥ם יִ֝שְׁמַ֗ע וְיוֹשִׁיעֵֽם׃
20 שׁוֹמֵ֣ר יְ֭הוָה אֶת־כָּל־אֹהֲבָ֑יו וְאֵ֖ת כָּל־הָרְשָׁעִ֣ים יַשְׁמִֽיד׃
21 תְּהִלַּ֥ת יְהוָ֗ה יְֽדַבֶּ֫ר פִּ֥י וִיבָרֵ֣ךְ כָּל־בָּ֭שָׂר שֵׁ֥ם קָדְשׁ֗וֹ לְעוֹלָ֥ם וָעֶֽד׃
קמו
1 2 קמו הַֽלְלוּיָ֡הּ הַלְלִ֥י נַ֝פְשִׁ֗י אֶת־יְהוָֽה׃ אֲהַלְלָ֣ה יְהוָ֣ה בְּחַיָּ֑י
3 אֲזַמְּרָ֖ה לֵאלֹהַ֣י בְּעוֹדִֽי׃ אַל־תִּבְטְח֥וּ בִנְדִיבִ֑ים בְּבֶן־אָדָ֓ם ׀ שֶׁ֤אֵֽין
4 ל֖וֹ תְשׁוּעָֽה׃ תֵּצֵ֣א ר֭וּחוֹ יָשֻׁ֣ב לְאַדְמָת֑וֹ בַּיּ֥וֹם הַ֝ה֗וּא אָבְד֥וּ
5 עֶשְׁתֹּנֹתָֽיו׃ אַשְׁרֵ֗י שֶׁ֤אֵ֣ל יַעֲקֹ֣ב בְּעֶזְר֑וֹ שִׂ֝בְר֗וֹ עַל־יְהוָ֥ה אֱלֹהָֽיו׃
6 עֹשֶׂ֤ה ׀ שָׁ֘מַ֤יִם וָאָ֗רֶץ אֶת־הַיָּ֥ם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּ֑ם הַשֹּׁמֵ֖ר אֱמֶ֣ת
7 לְעוֹלָֽם׃ עֹשֶׂ֤ה מִשְׁפָּ֨ט ׀ לָעֲשׁוּקִ֗ים נֹתֵ֣ן לֶ֭חֶם לָרְעֵבִ֑ים יְ֝הוָ֗ה
8 מַתִּ֥יר אֲסוּרִֽים׃ יְהוָ֤ה ׀ פֹּ֘קֵ֤חַ עִוְרִ֗ים יְ֭הוָה זֹקֵ֣ף כְּפוּפִ֑ים יְ֝הוָ֗ה
9 אֹהֵ֥ב צַדִּיקִֽים׃ יְהוָ֤ה ׀ שֹׁ֘מֵ֤ר אֶת־גֵּרִ֗ים יָת֣וֹם וְאַלְמָנָ֣ה יְעוֹדֵ֑ד
10 וְדֶ֖רֶךְ רְשָׁעִ֣ים יְעַוֵּֽת׃ יִמְלֹ֤ךְ יְהוָ֨ה ׀ לְעוֹלָ֗ם אֱלֹהַ֣יִךְ צִ֭יּוֹן לְדֹ֥ר
קמז
1 וָ֝דֹ֗ר הַֽלְלוּיָֽהּ׃ קמז הַ֥לְלוּיָ֨הּ ׀ כִּי־ט֭וֹב זַמְּרָ֣ה אֱלֹהֵ֑ינוּ כִּֽי־נָ֝עִ֗ים
2 3 נָאוָ֥ה תְהִלָּֽה׃ בּוֹנֵ֣ה יְרוּשָׁלִַ֣ם יְהוָ֑ה נִדְחֵ֖י יִשְׂרָאֵ֣ל יְכַנֵּֽס׃ הָ֭רֹפֵא
4 לִשְׁב֣וּרֵי לֵ֑ב וּ֝מְחַבֵּ֗שׁ לְעַצְּבוֹתָֽם׃ מוֹנֶ֣ה מִ֭סְפָּר לַכּוֹכָבִ֑ים לְ֝כֻלָּ֗ם
5 שֵׁמ֥וֹת יִקְרָֽא׃ גָּד֣וֹל אֲדוֹנֵ֣ינוּ וְרַב־כֹּ֑חַ לִ֝תְבוּנָת֗וֹ אֵ֣ין מִסְפָּֽר׃
6 7 מְעוֹדֵ֣ד עֲנָוִ֣ים יְהוָ֑ה מַשְׁפִּ֖יל רְשָׁעִ֣ים עֲדֵי־אָֽרֶץ׃ עֱנ֣וּ לַיהוָ֣ה
8 בְּתוֹדָ֑ה זַמְּר֖וּ לֵאלֹהֵ֣ינוּ בְכִנּֽוֹר׃ הַֽמְכַסֶּ֬ה שָׁמַ֨יִם ׀ בְּעָבִ֗ים הַמֵּכִ֣ין
9 לָאָ֣רֶץ מָטָ֑ר הַמַּצְמִ֖יחַ הָרִ֣ים חָצִֽיר׃ נוֹתֵ֣ן לִבְהֵמָ֣ה לַחְמָ֑הּ לִבְנֵ֥י
10 עֹ֝רֵ֗ב אֲשֶׁ֣ר יִקְרָֽאוּ׃ לֹ֤א בִגְבוּרַ֣ת הַסּ֣וּס יֶחְפָּ֑ץ לֹֽא־בְשׁוֹקֵ֖י הָאִ֣ישׁ
11 12 יִרְצֶֽה׃ רוֹצֶ֣ה יְ֭הוָה אֶת־יְרֵאָ֑יו אֶת־הַֽמְיַחֲלִ֥ים לְחַסְדּֽוֹ׃ שַׁבְּחִ֣י
13 יְ֭רוּשָׁלִַם אֶת־יְהוָ֑ה הַֽלְלִ֖י אֱלֹהַ֣יִךְ צִיּֽוֹן׃ כִּֽי־חִ֭זַּק בְּרִיחֵ֣י שְׁעָרָ֑יִךְ
14 בֵּרַ֖ךְ בָּנַ֣יִךְ בְּקִרְבֵּֽךְ׃ הַשָּׂם גְּבוּלֵ֥ךְ שָׁל֑וֹם חֵ֥לֶב חִ֝טִּ֗ים יַשְׂבִּיעֵֽךְ׃
15 16 הַשֹּׁלֵ֣חַ אִמְרָת֣וֹ אָ֑רֶץ עַד־מְ֝הֵרָ֗ה יָר֥וּץ דְּבָרֽוֹ׃ הַנֹּתֵ֣ן שֶׁ֣לֶג
17 כַּצָּ֑מֶר כְּ֝פ֗וֹר כָּאֵ֥פֶר יְפַזֵּֽר׃ מַשְׁלִ֣יךְ קַֽרְח֣וֹ כְפִתִּ֑ים לִפְנֵ֥י קָ֝רָת֗וֹ
18 19 מִ֣י יַעֲמֹֽד׃ יִשְׁלַ֣ח דְּבָר֣וֹ וְיַמְסֵ֑ם יַשֵּׁ֥ב ר֝וּח֗וֹ יִזְּלוּ מָֽיִם׃ מַגִּ֣יד
20 דְּבָרָ֣ו* לְיַעֲקֹ֑ב חֻקָּ֥יו וּ֝מִשְׁפָּטָ֗יו לְיִשְׂרָאֵֽל׃ לֹ֘א עָ֤שָׂה כֵ֨ן ׀ לְכָל־

דבריו ק'

קמח 1 גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל־יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ׃ קמח הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ
2 אֶת־יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים׃ הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו
3 הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו׃ הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר׃
4 5 הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר ׀ מֵעַל הַשָּׁמָיִם׃ יְהַלְלוּ
6 אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ׃ וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם
7 חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר׃ הַלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל
8 תְּהֹמוֹת׃ אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ׃
9 10 הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים׃ הַחַיָּה וְכָל־בְּהֵמָה
11 רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף׃ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי
12 13 אָרֶץ׃ בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים׃ יְהַלְלוּ ׀ אֶת
14 שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ וַיָּרֶם
קֶרֶן ׀ לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ׃
קמט 1 קמט הַלְלוּיָהּ ׀ שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים׃
2 3 יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם׃ יְהַלְלוּ שְׁמוֹ
4 בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ־לוֹ׃ כִּי־רוֹצֶה יְהוָה בְּעַמּוֹ יְפָאֵר
5 עֲנָוִים בִּישׁוּעָה׃ יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם׃
6 7 רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם׃ לַעֲשׂוֹת נְקָמָה
8 בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים׃ לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם
9 בְּכַבְלֵי בַרְזֶל׃ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם ׀ מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל־
קנ 1 חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ׃ קנ הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ
2 3 בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ׃ הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ׃ הַלְלוּהוּ
4 בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר׃ הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל
5 הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעוּגָב׃ הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ
6 בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה׃ כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ׃

פתח באתנח. צבאיו ק׳

חזק

סכום פסוקי תהלות אלפים וחמש מאות ועשרים ושבעה, וסמן ב״ך אכב״ה. וחציו ויפתוהו בפיהם (78, 36), וסדריו תשעה עשר וסמן בטו״ב, ומזמוריו מאה וחמשים׃

תפלה בעת עצירת גשמים·

בעת עליות גשמים מתפללים על הגשמים ואומרים מזמורים. והמנהגים חלוקים, כי בעל אמתחת בנימן מביא את כ"ו מזמורים הללו: מזמור ד׳, י"ז, כ"ה, ל"ב, נ"א, כ"ג, כ"ט, מ"ב, ס"ג, ס"ה, ס"ח, ע"ז, פ"ה ק"ג, ק"ד, קי"ד, קכ"א, קכ"ד, קכ"ו, קכ"ט, ק"ל, קל"ה, קל"ו, קמ"ה, קמ"ו, קמ"ז. וגם׳ מנהגי פיורדא כרשמים אלו י׳ מזמורים: י"ז, כ"ה, מ"ב, נ"א, ס"ה, ס"ח, פ"ה, ק"ד, ק"ך, ק"ל. ויעב"ץ בסדורו רשם אלה י"ג מזמורים: י"ז, כ"ה, ל"ב, פ"ו, ק"ג, קל"ה, צ"ח, ק"ך, קכ"א, קכ"ג, קכ"ד, ק"ל, קל"ו. ומנהג ק"ק פפ"מ לומר י׳ מזמורים אלו: י׳, כ"ג, כ"ה, נ"א, ס"ט, פ"ה, פ"ו, ק"ך, ק"ל, כ׳. ויש קהלות שמוסיפים לומר תפלה זו:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן לְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל· וּבְרֹב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ כַּפֶּר־נָא עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ וַעֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ, וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, קְרַע רוֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ וּבַטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת, וְכַלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ· אָנָּא אַב הָרַחֲמִים שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ, וּבָרֵךְ שְׁנָתֵנוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת, צַוֵּה לַשָּׁמַיִם לָתֵת טַל וּמָטָר לִבְרָכָה עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם וּלְשֹׂבַע, וְאֶל־הָאָרֶץ תְּצַוֶּה לָתֵת פִּרְיָהּ בְּעִתָּהּ לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשׁוֹתֵינוּ וְנַפְשׁוֹת בָּנֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ וְטַפֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ לְתוֹרָתֶךָ וּלְמִצְוֹתֶיךָ· וּמַלֵּא אֲסָמֵינוּ שָׂבָע, וְיִמָּלְאוּ הַגְּרָנוֹת בָּר וְהַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר: עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל, עֲשֵׂה לְמַעַן אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, עֲשֵׂה לְמַעַן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עֲשֵׂה לְמַעַן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, עֲשֵׂה לְמַעַן חֲסִידֶיךָ הַטְּהוֹרִים וְהַקְּדוֹשִׁים, עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִינוּ וְהֶגְיוֹן לִבֵּנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ:

תפלה בעת רבוי גשמים·

בעת רבוי גשמים אומרים:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת־כַּעַסְךָ וְיִגֹּלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ, וְתִתְנַהֵג עִם־בָּנֶיךָ בְּמִדַּת רַחֲמִים וְתִכָּנֵס לָהֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין וּבְטוּבְךָ הַגָּדוֹל רַחֵם עֲלֵיהֶם שֶׁאֵין פַּרְעָנוּת בָּאָה לָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל לֹא רֹב רָעָה וְלֹא רֹב טוֹבָה, הִשְׁפַּעְתָּ עֲלֵיהֶם רֹב טוֹבָה אֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל, כָּעַסְתָּ עֲלֵיהֶם אֵינָם יְכוֹלִים לִסְבּוֹל· יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּהֵי רֶוַח בָּעוֹלָם וּזְכוֹר רַחֲמֶיךָ וּשְׁמַע צַעֲקַת וְנַאֲקַת עֲנִיֵּי עַמְּךָ בְּרַחֲמִים:

מזמורים

שנוהגים לומר אחר התפלה בימי חגים ותעניות ושאר ימים מצוינים שבשנה.

	מזמור		מזמור		מזמור
בראש חדש	ק"ד	ימי הסליחות קודם ר"ה	פ"ט	שמיני עצרת	ס"ה
בשבת הגדול	צ"ה	ערב ראש השנה	צ"ח	שמחת תורה	קמ"ז
יום א' של פסח	ק"ה	יום א' של ר"ה	פ"א	חנוכה	ל'
יום ב' של פסח	ס"ו	יום ב' של ר"ה	מ"ז	עשרה בטבת	ע"ד
חול המועד של פסח	ע"ח	עשרת ימי תשובה	י'	פרשת שקלים	מ"ט
יום ז' של פסח	י"ח	שבת תשובה	ל"ב	פרשת זכור	ק"ט
יום ח' של פסח	קי"ד	ערב יום כפור	ק"ז	תענית אסתר	כ"ב
אסרו חג	קי"ח	כל נדרי	צ"ט	פורים	ז'
שני וחמישי ושני	ל"ג	יום כפור	ס"ה	שושן פורים	ס'
יום א' של שבועות	ס"ח	יום א' של סכות	ע"ו	פרשת פרה	נ"א
יום ב' של שבועות	כ"ט	יום ב' של סכות	ס"ו	פרשת החדש	ע"ז
שבעה עשר בתמוז	ע"ט	חול המועד של סכות	צ"ז	לחתונה	י"ט
תשעה באב	קל"ז	הושענא רבה	פ"ח	לברית מילה	י"ב

מזמורים

שנוהגים לומר בכל שבת ושבת מעין הפרשיות.

	מזמור		מזמור		מזמור
שבת בראשית	קל"ט	שבת תרומה	כ"ו	שבת שלח לך	ס"ד
" נח	כ"ט	" תצוה	ס"ה	" קרח	ה'
" לך לך	ק"י	" כי תשא	ע"ה	" חקת	צ"ה
" וירא	י"א	" ויקהל	ס"א	" בלק	ע"ט
" חיי שרה	מ"ה	" פקודי	מ"ה	" פינחס	נ'
" תולדת	ל"ו	" ויקרא	נ'	" מטות	קי"א
" ויצא	ג'	" צו	ק"ז	" מסעי	מ"ט
" וישלח	ק"מ	" שמיני	קכ"ח	" דברים	קל"ז
" וישב	קי"ב	" תזריע	ק"ו	" ואתחנן	צ'
" מקץ	מ'	" מצרע	ק"כ	" עקב	ע"ה
" ויגש	מ"ח	" אחרי מות	כ"ו	" ראה	צ"ז
" ויחי	מ"א	" קדושים	ט"ו	" שופטים	י"ז
" שמות	צ"ט	" אמור	מ"ב	" כי תצא	ל"ב
" וארא	מ"ו	" בהר	קי"ב	" כי תבא	נ"א
" בא	ע"ז	" בחקתי	ק"ה	" נצבים	פ"א
" בשלח	ס"ו	" במדבר	קכ"ב	" וילך	ס"ה
" יתרו	י"ט	" נשא	ס"ז	" האזינו	ע"א
" משפטים	ע"ב	" בהעלתך	ס"ח	" וזאת הברכה	י"ב